ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
Πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΤΩΝ
εὑρισκομένων

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ,

Δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων ΕΡΡΙΚΟΥ τοῦ ΣΑΒΙΛΙΟΥ
ἐκ παλαιῶν ἀντιγράφων ἐκδοθείς.

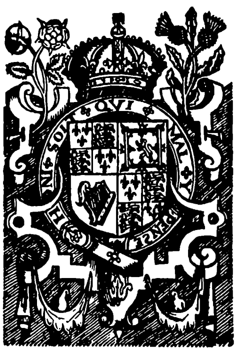

ETONÆ, *in Collegio Regali*,
Excudebat IOANNES NORTON, in Græcis &c.
Regius Typographus.
1612

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Οἱ Φιλιππήσιοι ἀπὸ πόλεώς εἰσι ["] τῆς Μακεδονίας Φιλίππων, οὕτω καλουμένης ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ, πόλεως κολωνίας, καθὼς ὁ Λουκᾶς φησιν. ἐνταῦθα ἡ πορφυρόπωλις ἐπίστρεψεν, ["] εὐλαβὴς γυνὴ σφόδρα, καὶ προσεκτική· ἐνταῦθα ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσεν· ἐνταῦθα ἐμαστίχθη ὁ Παῦλος μετὰ τοῦ Σίλα· ἐνταῦθα οἱ στρατηγοὶ ἠξίωσαν αὐτοὺς ἐξελθεῖν, ["] καὶ ἐφοβήθησαν αὐτούς· καὶ λαμπρὰν εἶχε τὸ κήρυγμα τὴν ἀρχήν. μαρτυρεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ αὐτὸς πολλὰ καὶ μεγάλα, στεφάνους αὐτοῦ καλῶν αὐτούς, καὶ πολλὰ * πεπονθέναι λέγων. Ὑμῖν γὰρ ἐχαρίσθη, φησίν, ἀπὸ Θεοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. ὅτε δὲ ἔγραφε πρὸς αὐτούς, συνέβη αὐτὸν δεδέσθαι. διὰ τοῦτό φησιν, Ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανερούς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ· πραιτώριον τὰ βασίλεια τοῦ Νέρωνος καλῶν. ἀλλ' ἐδέθη καὶ ἀφείθη, καὶ τοῦτο πρὸς Τιμόθεον ἐδήλωσε λέγων· Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον· μὴ αὐτοῖς λογισθείη· ἀλλ' ὁ Κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με. τὰ οὖν δεσμά, ἐν οἷς ["] ἦν, πρὸ τῆς ἀπολογίας ἐκείνης δείκνυσιν ὄντα. ὅτι γὰρ οὐ παρῆν Τιμόθεος τότε, δῆλον. Ἐν γὰρ τῇ πρώτῃ μου, φησίν, ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο. καὶ τοῦτο, οὕτω γράφων, ἐδήλου. οὐκ ἂν οὖν, εἰ ᾔδει τοῦτο, ἔγραψεν αὐτῷ. ὅτε δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἔγραφε ταύτην, μετ' αὐτοῦ Τιμόθεος ἦν. καὶ δηλοῖ ἐξ ὧν φησιν· Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν· καὶ πάλιν· Τοῦτον μὲν * ἐλπίζω εὐθέως πέμψαι ὑμῖν, ὅταν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμέ, ἐξ αὐτῆς. ἀφείθη γὰρ ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ πάλιν ἐδέθη μετὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς ἐλθεῖν. ["] ὃ δὲ λέγει, Ὅτι καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν,

[Margin, left: γ. μιᾶς ὂν Μακεδονίας. — γ. ἐπίστευσε. — γ. ἐνταῦθα. — * ἢ μεγάλα. — γ. οὗ λέγει. — * ἐν. — γ. εἰ δὲ.]

[Margin, right: Πράξ. ις. ιβ. ιδ. κγ. — Φιλιπ. α. κθ. — Φιλιπ. α. ιγ. — β. Τιμ. δ. ις. — Φιλιπ. β. ιθ. κγ. — Φιλιπ. β. ιζ.]

οὐχ

οὐχ ὡς ἤδη τούτου γινομένου, ἀλλ' ὅτι, καὶ ὅταν τοῦτο συμβῇ, χαίρω, φησί, διεγείρων αὐτοὺς ἀπὸ
τῆς ἀθυμίας τῆς ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς. ὅτι γὰρ οὐκ ἔμελλέ γε τότε ἀποθανεῖσθαι, δῆλον ἐξ ὧν φησιν,
Φιλιπ. β. κδ. ὅτι Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς· καὶ πάλιν, Καὶ τοῦτο — γρ. πέποιθα
Φιλιπ. α. κε. πεποιθὼς οἶδα, ὅτι μενῶ, καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν. ἦσαν δὲ πέμψαντες πρὸς αὐτὸν οἱ
Φιλιππήσιοι τὸν Ἐπαφρόδιτον, χρήματα ἀποίσοντα αὐτῷ, καὶ εἰσόμενον τὰ κατ' αὐτόν. 5
Φιλιπ. δ. ιη. διέκειντο γὰρ σφόδρα περὶ αὐτόν*. ὅτι γὰρ ἔπεμψαν, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ἀπέχω πάντα, — * ἀγαπητικῶς
καὶ περισσεύω, πεπλήρωμαι, δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν. ἐν ταὐτῷ γοῦν — γρ. δ'
ἔπεμψαν καὶ παρακαλέσοντες, καὶ εἰσόμενοι. ὅτι γὰρ καὶ ἔπεμψαν εἰσόμενοι τὰ κατ' αὐτόν, — γρ. δ'
Φιλιπ. α. ιϛ. δηλοῖ εὐθέως ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς τὰ κατ' αὐτὸν γράφων, καὶ λέγων· Γινώσκειν δὲ ὑ-
Φιλιπ. β. ιθ. μᾶς βούλομαι, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθε. καὶ πά- 10
λιν· Ἐλπίζω Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. τὸ,
ἵνα κἀγώ, δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι ὥσπερ ὑμεῖς ὑπὲρ πολλῆς πληροφορίας ἐπέμψατε εἰσό-
μενοι, οὕτω καὶ ἐγώ, ἵνα εὐψυχῶ γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. ἐπεὶ οὖν καὶ πολὺν χρόνον ἦσαν μὴ — γρ. ὑπὸ
Φιλιπ. δ. ι. πέμψαντες, ἀλλὰ τότε (τοῦτο γὰρ δηλοῖ διὰ τοῦ εἰπεῖν, Ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑ- — γρ. περὶ
πὲρ ἐμοῦ φρονεῖν) καὶ τότε ἤκουον αὐτὸν ἐν δεσμοῖς εἶναι (εἰ γὰρ περὶ Ἐπαφροδίτου ἠκού- 15
σαντες, ὅτι ἠσθένησεν, οὐκ ὄντος σφόδρα ἐπισήμου, ὡς Παῦλος, πολλῷ μᾶλλον περὶ Παύλου καὶ
εἰκὸς ἦν αὐτοὺς θορυβεῖσθαι) διὰ τοῦτο ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς ἐπιστολῆς πολλὴν προσάγει
παράκλησιν ὑπὲρ τῶν δεσμῶν, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ χαίρειν. εἶ-
τα καὶ περὶ ὁμονοίας συμβουλεύει καὶ ταπεινοφροσύνης, ταύτην εἶναι ἀσφάλειαν αὐτοῖς δι-
δάσκων μεγίστην, καὶ οὕτω τῶν ἐχθρῶν αὐτοὺς εὐκόλως δύνασθαι περιγενέσθαι. οὐ γὰρ τὸ δεσμεῖσθαι 20
λυπηρὸν τοῖς διδασκάλοις ὑμῶν, ἀλλὰ τὸ μὴ ὁμονοεῖν τοὺς μαθητάς. τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ἐπί- — γρ. τοῦ διδασκάλου
δοσιν τῷ εὐαγγελίῳ δίδωσιν, ἐκεῖνο δὲ διασπᾷ. παραινέσας τοίνυν αὐτοῖς ὁμονοεῖν, καὶ δείξας
ὅτι ἀπὸ ταπεινοφροσύνης ἡ ὁμόνοια γίνεται, καὶ διατεινάμενος πρὸς τοὺς πανταχοῦ τῷ δό- — γρ. -νόμενος
γματι λυμαινομένους Ἰουδαίους προσχήματι χριστιανισμοῦ, κύνας τε αὐτοὺς καλέσας καὶ κα- — γρ. πνεύματι
κοὺς ἐργάτας, καὶ παραινέσας ἀπέχεσθαι αὐτῶν, καὶ δείξας τίσι δεῖ προσέχειν, καὶ περὶ ἠθι- 25 — γρ. παρεγγυήσας
κῶν πολλὰ διαλεχθείς, καὶ ῥυθμίσας αὐτούς, καὶ ἀνακτησάμενος διὰ τοῦ εἰπεῖν, Ὁ Κύριος
Φιλιπ. δ. ε. ἐγγύς, μέμνηται μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ συνέσεως καὶ τῶν πεμφθέντων, καὶ οὕτω πολλὴν
τὴν παράκλησιν προσάγει. φαίνεται δὲ μετὰ πολλῆς αὐτοῖς μάλιστα γράφων τιμῆς, καὶ οὐ-
δὲν [προστίθησιν] ἐπιπληκτικὸν οὐδαμοῦ, ὅπερ ἦν τεκμήριον τῆς ἀρετῆς αὐτῶν, τὸ μηδε-
μίαν δοῦναι τῷ διδασκάλῳ λαβήν, μηδὲ ἐν τάξει ἐπιτιμήσεως, ἀλλ' ἐν τάξει παραινέ- 30
σεως πάντα πρὸς αὐτοὺς ἐπεσταλκέναι. ὅπερ δὲ ἔφην [καὶ] ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι
ἡ πόλις αὕτη πολλὴν ἐπεδείξατο εἰς τὴν πίστιν ἐπιτηδειότητα, εἴγε ὁ δεσμοφύλαξ (ἴστε
δέ, ὅτι πάσης τὸ πρᾶγμα κακίας μεστόν) εὐθέως ἀπὸ ἑνὸς σημείου καὶ προσέδραμε, καὶ ἐβαπτί-
σθη μετὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ παντός. τὸ μὲν γὰρ γενόμενον σημεῖον εἶδε μόνος αὐτός· τὸ δὲ κέρδος οὐ
μόνος ἐκαρπώσατο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ οἴκου παντός. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ στρα- 35
τηγοὶ οἱ μαστίξαντες αὐτοὺς εὑρίσκονται ἀπὸ συναρπαγῆς μᾶλλον, καὶ οὐ πονηρίας τοῦτο πεποι-
ηκότες, τῷ τε εὐθέως πέμψαι καὶ ἀφεῖναι αὐτούς, καὶ τῷ φοβηθῆναι ὕστερον. μαρτυρεῖ δὲ αὐτοῖς
Φιλιπ. δ. ιε. καὶ ι. οὐκ ἐν πίστει μόνον, οὐδὲ ἐν κινδύνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν εὐποιΐᾳ, δι' ὧν φησιν, Ὅτι καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ
εὐαγγελίου καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μου ἐπέμψατε, οὐδενὸς ἑτέρου τοῦτο πεποιη-
κότος. Οὐδεμία γάρ μοι, φησὶν ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως καὶ 40 — γρ. ποιοῦντι
τὴν ἔλλειψιν δὲ ἀκαιρίας εἶναι μᾶλλον, ἢ προαιρέσεως δείκνυσι λέγων· Οὐχ ὅτι οὐκ ἐφρο-
νεῖτε, φησιν, ὑπὲρ ἐμοῦ, ἠκαιρεῖσθε δέ. τοῦτο δὲ πολὺ πρὸς αὐτοὺς φίλτρον ἔχειν ἐμφαίνει. ὅτι
Φιλιπ. β. κ. α. ιζ. γὰρ ἐφίλει σφόδρα αὐτούς, δῆλον. Οὐδένα γὰρ ἔχω, φησίν, ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ — γρ. δ' — γρ. φιλοφρόνη
περὶ

περὶ ὑμῶν μεμνῆσθαι. καὶ πάλιν. Διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δε-
σμοῖς μου.

Ταῦτα οὖν εἰδότες καὶ ἡμεῖς, καὶ τοσούτους ἔχοντες τύπους ἀγάπης, ἑαυτοὺς παρέχωμεν ἀ- | ΗΘΙΚΟΝ
ξίους τῶν τοιούτων ὑποδειγμάτων, περὶ δὲ πάντων ὑπὲρ Χριστοῦ ἕτοιμοι γινόμενοι. ἀλλ' ἀ-
5 νῦν οὐκ ἔστιν ὁ διωγμός. οὐκοῦν κἂν μηδὲν ἕτερον, μιμώμεθα αὐτῶν τὴν εὐποιΐαν τὴν
μετὰ σφοδρότητος, μηδὲ, ἐὰν ἅπαξ δῶμεν καὶ δεύτερον, τὸ πᾶν ἡγώμεθα πεπληρωκέναι.
διὰ παντὸς γὰρ τοῦ βίου τοῦτο χρὴ ποιεῖν. οὐ γὰρ ἅπαξ εὐαρεστεῖν δεῖ, ἀλλὰ * διηνεκῶς. καὶ | * καὶ
γὰρ ὁ τρέχων, ἐὰν δέκα " δολίχους δράμῃ, τὸν ὕστερον ἀφῇ, τὸ πᾶν ἀπώλεσε· καὶ ἡμεῖς, ἐὰν | γ. δαίλους
ἀρξάμενοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὕστερον ἐκλυθῶμεν, τὸ πᾶν ἀπωλέσαμεν, τὸ πᾶν διεφθεί-
10 ραμεν. ἄκουε τῆς ἐπωφελοῦς παραινέσεως λεγούσης· Ἐλεημοσύναι, φησὶ, καὶ πίστεις μὴ | Παροιμ. γ'. γ.
ἐκλειπέτωσάν σε. οὐκ εἶπεν, ἅπαξ ποίησον, οὐδὲ " δεύτερον, οὐδὲ " τρίτον, οὐδὲ " δέ- | γ. δὶς / γ. τρὶς
κατον, οὐδὲ " ἑκατοστὸν, ἀλλὰ διαπαντὸς μὴ ἐκλειπέτωσάν σε, φησί. καὶ οὐκ εἶπε, μὴ | γ. δέκα
" αὐτὸς ἐγκαταλείπῃς, ἀλλὰ αὗταί σε μὴ ἐγκαταλείπωσι, δεικνὺς ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν δεόμε- | γ. ἑκατοστὸν
θα, οὐχ " αὗται ἡμῶν, καὶ διδάσκων ὅτι πάντα πράττειν ὀφείλομεν, ὥστε αὐτὰς κατέχειν παρ' | γ. οἱ πᾶς
15 ἑαυτοῖς. Ἔφαψαι δὲ αὐτὰς, φησιν, ἐπὶ σῷ τραχήλῳ. ὥσπερ γὰρ τὰ τῶν εὐπόρων παιδία κό- | γ. αὐτοῖ
σμον ἔχει χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλον, καὶ οὐδέποτε αὐτὸν ἀποτίθεται, ὡς τῆς εὐγενείας δεῖ-
γμα " φέροντα· οὕτω καὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἀεὶ δεῖ ἑαυτοῖς περιτιθέναι, δεικνῦντας ὅτι τοῦ | γ. περιφέροντα.
οἰκτίρμονός ἐσμεν παῖδες, τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς. ἀλλ' οὐ πι-
στεύουσιν οἱ ἄπιστοι; οὐκοῦν διὰ τούτων πιστεύσουσιν, ἐὰν ἡμεῖς ἐργαζώμεθα ταῦτα. ἐὰν
20 γὰρ ἴδωσιν, ὅτι πάντας ἐλεοῦμεν, καὶ ἐκεῖνον ἐπιγραφόμεθα διδάσκαλον, εἴσονται ὅτι αὐτὸν
μιμούμενοι τοῦτο πράττομεν. καὶ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς ποιεῖν δεῖ, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀ-
σφαλείας. ἐλεημοσύνη γὰρ, φησι, καὶ πίστις ἔστω σοι ἀληθής. καλῶς εἶπεν, ἀληθής.
οὐ γὰρ ἐξ ἁρπαγῆς βούλεται, οὐδὲ ἀπὸ κλοπῆς. τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι πίστις, οὐκ ἔστιν " ἀλη- | γ. ἀλήθεια.
θὴς ἐλεημοσύνη. καὶ γὰρ τὸν κλέπτοντα ψεύδεσθαι ἀνάγκη, καὶ ἐπιορκεῖν δεῖ. σὺ δὲ μὴ
25 οὕτως, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐλεημοσύνης πίστιν ἔχε, φησί. περιθώμεθα τοῦτον τὸν κόσμον· μανιά-
κην ἐργασώμεθα τῇ ψυχῇ χρυσοῦν, τὴν ἐλεημοσύνην λέγω, ἕως ἂν ἐνταῦθα ὦμεν. ἐὰν
γὰρ παρέλθῃ ἡ ἡλικία αὕτη, οὐκέτι αὐτῇ χρησόμεθα. πῶς; οὐκ εἰσὶν ἐκεῖ πένητες, οὐκ ἔ-
στιν ἐκεῖ χρήματα, οὐκ ἔστιν ἐκεῖ " πτωχεία. ἕως ἐσμὲν παῖδες, μὴ ἀποστερήσωμεν ἑαυτοὺς | γ. πενία.
τοῦ κόσμου τούτου. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν παίδων, ἐὰν ἄνδρες γένωνται, περιαιροῦνται ταῦ-
30 τα, καὶ ἐφ' ἕτερον ἄγονται κόσμον· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐκέτι ἡ διὰ χρημάτων ἐλεημοσύνη
ἐκεῖ ἔσται, ἀλλ' ἕτερα τις πολὺ μείζων. ὥστε ταύτης ἑαυτοὺς μὴ ἀποστερήσωμεν, ποιήσωμεν
καλὴν φαίνεσθαι τὴν ψυχήν. " μέγα ἐλεημοσύνη, καλὸν καὶ τίμιον, δῶρον ἐστὶ μέγα, μᾶλ- | γ. καλὸν
λον δὲ μέγα ἀγαθότης. ἐὰν μάθωμεν χρημάτων καταφρονεῖν, καὶ ἕτερα μαθησόμεθα. ὅ-
ρα γὰρ ἐντεῦθεν πόσα τίκτεται ἀγαθά. ὁ διδοὺς ἐλεημοσύνην, ὡς χρὴ διδόναι, μανθάνει
35 [τῶν] χρημάτων καταφρονεῖν· ὁ μαθὼν χρημάτων καταφρονεῖν, τὴν ῥίζαν ἐξέκοψε τῶν
κακῶν. ὥστε οὐκ εὖ ποιεῖ μᾶλλον, ἢ εὖ πάσχει, οὐ τῷ ὀφειλὴν καὶ ἀμοιβὴν κεῖσθαι μόνον τῇ ἐ-
λεημοσύνῃ, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν ψυχὴν φιλόσοφον γίνεσθαι καὶ ὑψηλὴν καὶ πλουσίαν. ὁ διδοὺς
ἐλεημοσύνην παιδεύεται μὴ θαυμάζειν χρήματα, μηδὲ χρυσόν. τοῦτο δὲ παιδευθεὶς τὴν
διάνοιαν, ἀρχὴν ἔλαβε μεγίστην ἀνιέναι πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ μάχης καὶ ἔριδος καὶ φθόνου καὶ
40 ἀθυμίας μυρίας ἐξέκοψε προφάσεις. ἴστε γὰρ, ἴστε καὶ ὑμεῖς, ὅτι πάντα τὰ κακὰ διὰ τὰ
χρήματα, " καὶ μυρίοι πόλεμοι διὰ τὰ χρήματα. ὁ δὲ τούτων μαθὼν καταφρονεῖν, ἐν γαλήνῃ | γ. ἴσασι
κατέστησεν ἑαυτὸν, οὐκέτι ζημίαν δέδοικε. τοῦτο γὰρ ἐπαίδευσεν αὐτὸν ἡ ἐλεημοσύνη. οὐκέ-
τι ἐπιθυμεῖ τῶν τοῦ πλησίον (πῶς γὰρ, ὁ τὰ αὐτοῦ ἀποκτώμενος, καὶ διδούς;) οὐκέτι βασκαίνει

τὸ πλουτοῦν (πῶς γάρ, ὁ βουλόμενος γενέσθαι πένης;) διακαθαίρει αὐτοῦ τὸ ὄμμα
τῆς ψυχῆς. καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· τὰ δὲ ἐκεῖ οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσων ἐπιτεύξεται ἀγαθῶν.
οὐ μένει ἔξω μετὰ τῶν μωρῶν παρθένων, ἀλλὰ μετὰ τῶν φρονίμων εἰσελεύσεται, μετὰ τοῦ νυμ-
φίου, τὰς λαμπάδας ἔχων λαμπράς· καὶ τῶν ἐν παρθενίᾳ ταλαιπωρησάντων, ὁ μηδὲ γευσά- (γρ. φωσφ…)
μενος τῶν πόνων ἐκείνων, ἀπὸ ταύτης ἔσται βελτίων. τοσαύτη ἡ τῆς ἐλεημοσύνης ἰσχύς. μετὰ 5
πολλῆς εἰσάγει τῆς παρρησίας τοὺς αὐτῆς τροφίμους. γνωρίμη γάρ ἐστι τοῖς ἐν τῷ οὐρανῷ
πυλωροῖς, τοῖς τὰς θύρας κατέχουσι τοῦ νυμφῶνος· οὐ μόνον δὲ γνωρίμη, ἀλλὰ καὶ αἰδέσιμος·
καὶ οὓς ἂν ἐπιγνῷ τετιμηκότας αὐτήν, μετὰ πολλῆς εἰσάξει τῆς παρρησίας, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ,
ἀλλὰ πάντες ὑποχωροῦσιν. εἰ γὰρ τὸν Θεὸν εἰς τὴν γῆν κατήγαγε καὶ ἔπεισεν ἄνθρω-
πον γενέσθαι, πολλῷ μᾶλλον ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναγαγεῖν δυνήσεται. μεγάλη γὰρ 10
αὐτῆς ἡ ἰσχύς. εἰ οὖν ἀπὸ ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ὁ Θεὸς ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ ἔπει-
σεν αὐτὸν δοῦλον γενέσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοὺς δούλους εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάξει τὴν αὐτοῦ.
ταύτην ἀγαπήσωμεν, ταύτην στέρξωμεν, μὴ μίαν ἡμέραν, μηδὲ δευτέραν, ἀλλὰ διὰ παν-
τὸς τοῦ χρόνου, ἵνα ἡμᾶς ἐπιγνῷ. ἂν αὐτὴ ἡμᾶς ἐπιγνῷ, καὶ ὁ Κύριος ἐπιγνώσεται· ἂν (γρ. αὕτη)
αὐτὴ ἀγνοήσῃ, καὶ ὁ Κύριος ἀγνοήσει, καὶ ἐρεῖ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. ἀλλὰ μὴ γένοιτο ταύ- 15 (γρ. αὕτη)
της ἀκοῦσαι ἡμᾶς τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης· Δεῦτε οἱ εὐλο-
γημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν (Ματθ. κε λδ.)
βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἧς γένοιτο πάν-
τας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
φιλανθρωπίᾳ. 20

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ

ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

ἐπιστολήν.

Λογ. α.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΔΟΥΛΟΙ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις, συνεπισκόποις καὶ διακόνοις, 2 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. *κεφ. α.*

ΕΝταῦθα ἅτε πρὸς ὁμοτίμους ἐπιστέλλων, οὐ τίθησιν αὐτοῦ τὸ τῆς διδασκαλίας ἀξίωμα, ἀλλ' ἕτερον, καὶ αὐτὸ μέγα. ποῖον δὴ τοῦτο; δοῦλον ἑαυτόν φησι, καὶ οὐκ ἀπόστολον. μέγα γὰρ ὄντως καὶ τοῦτο ἀξίωμα, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, * δοῦλον εἶναι Χριστοῦ, καὶ μὴ ἁπλῶς λέγεσθαι. ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος, οὗτος ὄντως ἐλεύθερός ἐστι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ γνήσιος ὢν δοῦλος, οὐδενός ἄλλου καταδέξεται δοῦλος γενέσθαι· ἐπεὶ οὐδ' ἂν οὕτω γένοιτο τοῦ Χριστοῦ [δοῦλος,] ἀλλ' ἐξ ἡμισείας. καὶ Ῥωμαίοις μὲν πάλιν ἐπιστέλλων λέγει· Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ· Κορινθίοις δὲ καὶ Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων, ἀπόστολον ἑαυτὸν καλεῖ. τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; οὐχ ὅτι Τιμοθέου αὐτοὶ κρείττους· ἄπαγε· ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι αὐτοὺς τιμᾷ, καὶ θεραπεύει μάλιστα πάντων, οἷς ἐπέστελλε. καὶ γὰρ καὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀρετὴν μαρτυρεῖ. ἄλλως δὲ, ἐκεῖ μὲν οὖν ἔμελλε πολλὰ διατάττεσθαι (διὰ τοῦτο ἀνέλαβε τὸ τοῦ ἀποστόλου ἀξίωμα) ἐνταῦθα δὲ ἐπιτάττει μὲν αὐτοῖς οὐδὲν, πλὴν ὅσα καὶ ἀφ' ἑαυτῶν συνεώρων. Τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις. Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν καὶ Ἰουδαίους ἁγίους ἑαυτοὺς καλεῖν ἀπὸ τοῦ πρώτου χρησμοῦ, ἡνίκα ἐλέγοντο Λαὸς ἅγιος, περιούσιος, διὰ τοῦτο προσέθηκε, τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. οὗτοι γὰρ μόνοι ἅγιοι, ἐκεῖνοι δὲ λοιπὸν βέβηλοι. Συνεπισκόποις καὶ διακόνοις. τί τοῦτο; μιᾶς πόλεως πολλοὶ ἐπίσκοποι ἦσαν; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τοὺς πρεσβυτέρους οὕτως ἐκάλεσε. τότε γὰρ τέως ἐκοινώνουν τοῖς ὀνόμασι, καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο. διὰ τοῦτο γράφων καὶ Τιμοθέῳ ἔλεγε, Τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον, ἐπισκόπῳ ὄντι. ὅτι γὰρ ἐπίσκοπος ἦν, φησὶ πρὸς αὐτόν, Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει. καὶ πάλιν, Ὃ ἐδόθη σοι μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου· οὐκ ἂν δὲ πρεσβύτεροι ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησαν. καὶ πάλιν πρὸς Τίτον

Margin: γρ. μέγα ὂν καὶ αὐτό. — * τὸ — Ῥωμ. α. α. — γρ. ἐκεῖ μὲν γὰρ. — γρ. μόνον — α Τιμ. ε. κβ. καὶ δ. ιδ.

Τιτ. α ε.

γράφων φησί, Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην· εἴ τις ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνήρ· ἅπερ περὶ τοῦ ἐπισκόπου φησί. καὶ εἰπὼν ταῦτα, εὐθέως ἐπήγαγε· Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη. ὅπερ οὖν ἔφην, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι καὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι· ὅθεν καὶ νῦν πολλοὶ συμπρεσβυτέρῳ ἐπίσκοποι γράφουσι, καὶ συνδιακόνῳ. λοιπὸν δὲ τὸ ἰδιάζον ἑκάστῳ ἀπονενέμηται ὄνομα, ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ πρεσβύτερος. σὺν ἐπισκόποις, φησί, καὶ διακόνοις, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἐνταῦθα ζητήσειεν ἄν τις εἰκότως, τί δήποτε οὐδαμοῦ τῷ κλήρῳ γράφων ἀλλαχοῦ, οὐκ ἐν Ῥώμῃ, οὐκ ἐν Κορίνθῳ, οὐκ ἐν Ἐφέσῳ, ἀλλὰ κοινῇ πᾶσι τοῖς ἁγίοις, ἢ τοῖς πιστοῖς, ἢ τοῖς ἠγαπημένοις, ἐνταῦθα τῷ κλήρῳ γράφει; ὅτι αὐτοὶ καὶ ἀπέστειλαν, καὶ ἐκαρποφόρησαν, καὶ αὐτοὶ ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν τὸν Ἐπαφρόδιτον.

γ. γοῦν — γ. ἀπενενέμηκεν

3 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, φησιν, ἐπὶ πάσῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν πάντοτε. Εἶπεν ἀλλαχοῦ γράφων, Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε, ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες. εἰ τοίνυν τὸ στενάζειν, κακίας τῶν μαθητῶν, τὸ μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν, προκοπῆς. τοῦτο οὖν ἐστὶν ὃ λέγει· ὁσάκις ὑμῶν ἀναμνησθῶ, δοξάζω τὸν Θεόν. τοῦτο δὲ ποιεῖ ἐκ τοῦ πολλὰ αὐτοῖς συνειδέναι ἀγαθά. καὶ δοξάζω, φησὶ, καὶ δέομαι· οὐ μὴν, ἐπειδὴ ἐπιδεδώκατε εἰς ἀρετὴν, παύομαι, ἀλλ' ἐπιμένω δεόμενος ὑπὲρ ὑμῶν. Εὐχαριστῶ, φησι, τῷ Θεῷ ἐπὶ πάσῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν,

γ. γὰρ

4 (Πάντοτε, ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος.) Πάντοτε, οὐχ ὅταν εὔχωμαι μόνον. καλῶς δὲ προσέθηκε, τὸ μετὰ χαρᾶς. ἔστι γὰρ καὶ μετὰ λύπης τοῦτο ποιῆσαι, ὡς ὅταν λέγῃ ἀλλαχοῦ· Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων.

β. Κορ. β δ.

5 Ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν, φησιν, εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ πρώτης ἡμέρας μέχρι τοῦ νῦν. Μέγα αὐτοῖς ἐνταῦθα μαρτυρεῖ, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, καὶ ὅπερ ἄν τις ἐμαρτύρησεν ἀποστόλοις καὶ εὐαγγελισταῖς. οὐκ ἐπειδὴ γὰρ πόλιν ἐνεχειρίσθητε μίαν, φησὶν, ἐκείνης φροντίζετε μόνης, ἀλλὰ πάντα περιέπετε, ὥστε μερισταὶ γίνεσθαι τῶν ἐμῶν πόνων, πανταχοῦ παρόντες, καὶ συμπεριέποντες, καὶ συγκοινωνοῦντές μου τῷ κηρύγματι. οὐχ ἕνα χρόνον, οὐδὲ δεύτερον, οὐδὲ τρίτον, ἀλλὰ πάντοτε, ἐξ οὗ ἐπιστεύσατε μέχρι τοῦ νῦν, ἀποστόλων ἀναλήψατε προθυμίαν. ὅρα πῶς οἱ μὲν ἐν Ῥώμῃ αὐτὸν ἀπεστρέφοντο αὐτόν. ἀκούει γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, Οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· καὶ πάλιν, Δημᾶς με ἐγκατέλιπε· καὶ, Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ, φησὶν, οὐδείς μοι συμπαρεγένετο. οὗτοι δὲ καὶ ἀπόντες ἐκοινώνουν αὐτῷ τῶν θλίψεων, πέμποντές τε ἄνδρας πρὸς αὐτὸν, καὶ κατὰ δύναμιν ὑπηρετούμενοι, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐλλιμπάνοντες. καὶ τοῦτο ποιεῖτε, οὐ νῦν μόνον, φησὶν, ἀλλ' ἀεὶ παντὶ τρόπῳ συναντιλαμβανόμενοι. ἄρα τὸ συναντιλαμβάνεσθαι, κοινωνία ἐστὶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. ὅταν γὰρ ἐκεῖνος μὲν κηρύττῃ, σὺ δὲ θεραπεύῃς τὸν κηρύττοντα, κοινωνεῖς αὐτῷ τῶν στεφάνων. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀγῶσιν οὐ τοῦ ἀγωνιζομένου μόνου ἐστὶν ὁ στέφανος, ἀλλὰ καὶ τοῦ παιδοτρίβου, καὶ τοῦ θεραπεύοντος, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἀσκούντων τὸν ἀθλητήν. οἱ γὰρ ῥωννύντες αὐτὸν, καὶ ἀνακτώμενοι, οὗτοι καὶ τῆς νίκης εἰκότως ἂν γένοιντο μερισταί. καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δὲ, οὐχ ὁ ἀριστεὺς μόνος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ θεραπεύοντες αὐτὸν εἰκότως ἂν μεταποιοῖντο τῶν τροπαίων, καὶ τῆς δόξης μετέχοιεν, ἅτε κοινωνήσαντες αὐτῷ τοῦ ἀγῶνος τῇ θεραπείᾳ. οὐ γὰρ μικρὸν δύναται τὸ θεραπεύειν ἁγίους, ἀλλὰ καὶ μέγα. κοινωνοὺς γὰρ ἡμᾶς ποιεῖ τῶν ἐκείνοις ἀποκειμένων μισθῶν. οἷον, ἔρριψέ τις

β. Τιμ. α ιε. — β. Τιμ. δ. ι. — γ. μόνον

πολλὰ

πολλὰ χρήματα διὰ τὸν Θεόν, διαπλουτὸς διάκειται τῷ Θεῷ, ἀρετὴν ἀσκεῖ μεγάλην, καὶ μέχρι ῥημάτων, καὶ μέχρις ἐννοιῶν, καὶ μέχρι πάντων πολλὴν ἀκρίβειαν φυλάττων· ἔνεστι καί σοι, κἂν μὴ τοσαύτην ἀκρίβειαν ἐπιδείξασθαι, τῶν ἐπὶ τούτοις ἀποκειμένων αὐτῷ μισθῶν κοινωνῆσαι. πῶς; ἂν θεραπεύσῃς αὐτὸν καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, ἂν παρακαλέσῃς καὶ διὰ τῆς χορηγίας τὰ ἀναγκαῖα, καὶ διὰ τοῦ διακονεῖσθαι πᾶσαν διακονίαν. ὁ γὰρ εὐκολωτέραν ποιῶν ″ τὴν τραχεῖαν ὁδὸν ἐκείνῳ, σὺ ἔσῃ. ὥστε εἰ θαυμάζετε τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις, τοὺς τὸν ἀγγελικὸν ᾑρημένους βίον, τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰ αὐτὰ ἐκείνοις κατορθοῦντας· εἰ θαυμάζετε καὶ ἀλγεῖτε, ὅτι σφόδρα αὐτῶν ἀπολιμπάνεσθε, ἔνεστιν ὑμῖν ἑτέρως αὐτοῖς κοινωνῆσαι, τῷ διακονεῖν, τῷ θεραπεύειν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐστί, τὸ τοὺς ῥᾳθυμοτέρους, καὶ τὸν ἀπεσκληκότα βίον καὶ τραχὺν καὶ ἀκριβῆ μὴ δυναμένους ἀναδέξασθαι, καὶ τούτους δι' ἑτέρας ὁδοῦ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν τούτοις τάξιν ἄγειν. καὶ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος κοινωνίαν. Κοινωνοῦσιν ἡμῖν, φησιν, ἐν τοῖς σαρκικοῖς, κοινωνοῦμεν αὐτοῖς ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀντὶ μικρῶν καὶ ″ μηδαμινῶν βασιλείαν χαρίζεται, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀντὶ μικρῶν καὶ αἰσθητῶν πνευματικὰ μεταδιδοῦσι· μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα, κἀκεῖνα αὐτός ἐστιν ὁ διδοὺς διὰ τούτων. οὐ δύνασαι νηστεῦσαι, οὐδὲ μονωθῆναι, οὐδὲ χαμευνῆσαι, οὐδὲ παννυχίσαι; ἔνεστί σοι τούτων ἁπάντων μισθὸν λαβεῖν, ἂν ἑτέρως τὸ πρᾶγμα μεθοδεύσῃς, τὸν ἐν τούτοις κάμνοντα θεραπεύων, καὶ ἀναπαύων, καὶ ἀλείφων συνεχῶς, καὶ τὸν ἀπὸ τούτων ἐπικουφίζων πόνον. αὐτὸς ἕστηκε μαχόμενος, [αὐτὸς] καὶ τραύματα λαμβανέτω· σὺ θεράπευε ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος ἐπανιόντα, δέχου ὑπτίαις χερσίν, ἀπόψηχε τὸν ἱδρῶτα, ἀνάπαυσον· παρακάλει, παραμυθοῦ, ἀνάκτα τὴν πεπονηκυῖαν ψυχήν. ἂν μετὰ τοσαύτης προθυμίας διακονώμεθα τοῖς ἁγίοις, μερισταὶ τῶν μισθῶν αὐτῶν ἐσόμεθα. τοῦτο καὶ ὁ Χριστός φησι· Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς. ὁρᾷς πῶς οὗτοι κοινωνοὶ γεγόνασι; ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, φησί, μέχρι τοῦ νῦν. διὰ τοῦτο χαίρω, φησίν, ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν, καὶ χαίρω οὐχ ὑπὲρ τῶν παρελθόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων. ἀπὸ γὰρ τῶν παρελθόντων κἀκεῖνα στοχάζομαι.

γ. τὴν ὁδὸν τὴν τραχεῖαν ἐκείνῳ,

Ρωμ. ιε. κζ.

γ. ὀλιγμινῶν

Λουκ. ιϛ. θ.

6 Πεποιθὼς αὐτὸ τοῦτο, φησιν, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθόν, ἐπιτελέσει ἄχρις ἡμέρας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁρᾷς πῶς αὐτοὺς καὶ μετριάζειν διδάσκει. ἐπειδὴ γὰρ μέγα αὐτοῖς ἐμαρτύρησε πρᾶγμα, ἵνα μή τι ἀνθρώπινον πάθωσιν, εὐθέως παιδεύει αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀνατιθέναι. πῶς; οὐ γὰρ εἶπε, πεποιθώς, ὅτι ὡς ἐνήρξασθε, καὶ τελέσετε, ἀλλὰ τί; ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελέσει. οὔτε ἀπεστέρησεν αὐτοὺς τοῦ κατορθώματος (εἶπε γάρ, ὅτι τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν χαίρω, δηλονότι, ὡς αὐτῶν κατορθούντων) οὔτε εἶπεν αὐτῶν εἶναι τὰ κατορθώματα μόνον, ἀλλὰ προηγουμένως τοῦ Θεοῦ. θαρρῶ γάρ, φησιν, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελέσει ἄχρις ἡμέρας Ἰησοῦ Χριστοῦ· τουτέστιν, ὁ Θεός. οὐ περὶ ὑμῶν δέ, φησι, μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐξ ὑμῶν οὕτω διάκειμαι. καὶ τοῦτο γὰρ οὐ μικρὸν ἐγκώμιον, τὸ τὸν Θεὸν ἔν τινι ἐνεργεῖν. εἰ γὰρ μὴ προσωπολήπτης ἐστίν, ὥσπερ οὖν οὐδέ ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν προαίρεσιν ὁρᾷ, συνεφάπτεται τῶν κατορθωμάτων ἡμῖν, δῆλον ὅτι τοῦ ἐπισπάσασθαι αὐτὸν ἡμεῖς ″ αἴτιοι· ὥστε οὐδὲ οὕτως ἀπεστέρησεν αὐτοὺς τῶν ἐγκωμίων. ἐπεὶ εἰ ἁπλῶς ἐνήργει, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε καὶ Ἕλληνας καὶ πάντας ἀνθρώπους ἐνεργεῖσθαι, εἰ ὡς ξύλα ἡμᾶς ἐκίνει καὶ λίθους, καὶ μὴ τὰ παρ' ἡμῶν ἐζήτει. ὥστε τῷ εἰπεῖν, ὁ Θεὸς ἐπιτελέσει, καὶ τοῦτο πάλιν αὐτῶν ἐγκώμιόν ἐστι, τῶν ἐπισπασαμένων τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν συμπαρεῖναι αὐτοῖς ἐν τῷ ὑπερβῆναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. καὶ ἑτέρως δὲ ἐγκώμιον, ὅτι τοιαῦτα τὰ κατορθώματα ὑμῶν ἐστιν, ὥστε μὴ εἶναι ἀνθρώπινα, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δεῖσθαι ῥοπῆς. εἰ δὲ ὁ Θεὸς ἐπιτελέσει, οὐδὲ πολὺς ἔσται κάματος, ἀλλὰ δεῖ θαρρεῖν, ὡς εὐκόλως πάντα διανυόντων, ἅτε ὑπ' ἐκείνου βοηθουμένων.

γ. κύριοι

7 Καθώς

7 Καθώς ἐστι δίκαιον ἐμὲ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ ἁπάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου, καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ μου, καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου, συγκοινωνούς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. Πολλὴν πως δείκνυσιν ἐνταῦθα αὐτοῦ τὸν πόθον, εἴγε ἐν καρδίᾳ αὐτοὺς εἶχε, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ δεσμωτηρίῳ* δεδεμένος Φιλιππησίων ἐμέμνητο. οὐ μικρὸν δὲ τῶν ἀνδρῶν τὸ ἐγκώμιον, τὸ μεμνῆσθαι ὑπὸ τοῦ ἁγίου τούτου· ἐπεὶ μηδὲ ἔστι προλήψεως ἡ τοῦ ἁγίου τούτου ἀγάπη, ἀλλὰ κρίσεως, καὶ λογισμῶν ὀρθῶν. ὥστε τὸ ἀγαπᾶσθαι παρὰ Παύλου οὕτω σφοδρῶς, τεκμήριόν ἐστι τινα εἶναι μέγαν καὶ θαυμαστόν. καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, φησί, καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εἶχεν αὐτούς; οὐδὲ γὰρ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, φησι, καθ' ὃν εἰσῄειν εἰς τὸ δικαστήριον ἀπολογησόμενος, ἐξεπέσατέ μου τῆς μνήμης. οὕτω γάρ ἐστι τυραννικὸν ὁ ἔρως ὁ πνευματικός, ὡς μηδενὶ παραχωρεῖν καιρῷ, ἀλλ' ἀεὶ τῆς ψυχῆς ἔχεσθαι τοῦ φιλοῦντος, καὶ μηδεμίαν θλίψιν ἢ ὀδύνην συγχωρεῖν περιγενέσθαι τῆς ψυχῆς. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς καμίνου τῆς Βαβυλωνίας, τοσαύτης αἰρομένης φλογὸς, δρόσος ἦν τοῖς μακαρίοις ἐκείνοις παισίν, οὕτω καὶ φιλία τοῦ ἀγαπῶντος καὶ ἀρέσκοντος Θεῷ τὴν ψυχὴν καταλαβοῦσα, πᾶσαν ἀποτινάσσει φλόγα, καὶ δρόσον ποιεῖ θαυμαστήν. καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου, φησίν. ἄρα τὰ δεσμὰ βεβαίωσις τοῦ εὐαγγελίου ἦν, ἄρα ἀπολογία. καὶ πάνυ ὑγιῶς. ὅτι εἰ μὴ παρῃτήσατο τὰ δεσμά, ἔδοξεν ἂν εἶναι ἀπατεών· νῦν δὲ πάντα ὑπομένων, καὶ δεσμά, καὶ θλίψιν, δηλοῖ ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης τινὸς αἰτίας ἕνεκεν ταῦτα πάσχει, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν τὸν ἀνταποδιδόντα. οὐδεὶς γὰρ ἂν καὶ ἀποθανεῖν εἵλετο καὶ τοσούτους κινδύνους ἀναδέξασθαι, οὐδεὶς ἂν καὶ βασιλεῖ τοιούτῳ κατεδέξατο προσκροῦσαι, τῷ Νέρωνι λέγω, εἰ μὴ πρὸς ἕτερον ἑώρα βασιλέα πολλῷ μείζονα. ἄρα* βεβαίωσις τοῦ εὐαγγελίου ἦν τὰ δεσμά. ὅρα πῶς ἐκ περιουσίας εἰς τὸ ἐναντίον ἅπαντα περιέτρεψεν. ὃ γὰρ ἐνόμιζον εἶναι ἀσθένειαν καὶ κατηγορίαν, τοῦτο βεβαίωσιν φησι. καὶ εἰ μὴ τοῦτο γέγονεν, ἐν ἀσθενείᾳ ἦν. εἶτα δείκνυσιν, ὅτι οὐ προλήψεως ἡ ἀγάπη, ἀλλὰ κρίσεως. διὰ τί ἔχω ὑμᾶς, φησιν, ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ διὰ τὸ συγκοινωνοὺς εἶναι τῆς χάριτος. τί ἐστι τοῦτο; ἡ χάρις τοῦ ἀποστόλου τοῦτο ἦν τὸ δεσμεῖσθαι; τὸ ἐλαύνεσθαι; τὸ μυρία πάσχειν δεινά; ναί. [β. Κορ. ιβ. θ.] Ἀρκεῖ γάρ σοι, φησιν, ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Διὸ εὐδοκῶ, φησιν, ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν. ἐπεὶ οὖν ὁρῶ ὑμᾶς διὰ τῶν ἔργων τὴν ἀρετὴν ἐπιδεικνυμένους, καὶ τῆς χάριτος ταύτης ὄντας κοινωνούς, καὶ μετὰ προθυμίας, εἰκότως ταῦτα στοχάζομαι. ὁ γὰρ πεῖραν ὑμῶν εἰληφώς, καὶ μάλιστα πάντων ὑμᾶς εἰδώς, καὶ τὰ ὑμέτερα κατορθώματα, ὅτι καὶ τοσοῦτον ἡμῶν ἀφεστηκότες βιάζεσθε μὴ ἀπολειφθῆναι ἡμῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου πειρασμῶν κοινωνῆσαι, καὶ μηδὲν ἔλαττον ἐμοῦ ἔχειν τοῦ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβεβηκότος, αὐτοὶ τὸ πόρρωθεν ὄντες, δίκαιός εἰμι ταῦτα μαρτυρεῖν. διὰ τί δὲ οὐκ εἶπε κοινωνούς, ἀλλά, συγκοινωνούς; καὶ [α. Κορ. θ. κγ.] αὐτὸς ἐγώ, φησιν, ἑτέρῳ κοινωνῶ, ἵνα γένωμαι συγκοινωνὸς τοῦ εὐαγγελίου· τουτέστιν, ἵνα κοινωνήσω τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τῷ εὐαγγελίῳ. καὶ τὸ δὲ θαυμαστόν, τὸ πάντας αὐτοὺς οὕτω διακεῖσθαι, ὥστε συγκοινωνοὺς Παύλου ἀκούειν. συγκοινωνούς μου γάρ, φησι, τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. ἀπὸ τῶν προοιμίων τοίνυν τούτων πέποιθα, ὅτι τοιοῦτοι ἔσεσθε μέχρι τέλους. οὐ γὰρ ἔνι οὕτω λαμπρὰν ἀρχὴν σβεσθῆναι καὶ λῆξαι, ἀλλὰ μεγάλα δείκνυσι τὰ τέλη.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐπεὶ οὖν ἔστι κοινωνῆσαι καὶ ἑτέρως χάριτος, καὶ πειρασμῶν, καὶ θλίψεων, κοινωνῶμεν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς. πόσοι τῶν ἐνταῦθα ἑστώτων, μᾶλλον δὲ πάντες ἐβούλεσθε κοινωνῆσαι τῷ Παύλῳ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν. ἔνεστιν, εἰ βούλεσθε τοῖς τὴν διακονίαν ἀναδεδεγμένοις τὴν ἐκείνου, τοῖς πάσχουσί τι δεινὸν διὰ τὸν Χριστὸν συμμαχῆσαι, βοηθῆσαι. εἶδές τιν' πειρασμῷ τὸν ἀδελφόν; ὄρεξον χεῖρα. εἶδες τὸν διδάσκαλον ἀγωνιζόμενον; παράστηθι. ἐπεὶ

οὐδεὶς

[Margin notes: γ. ἐμοὶ — * καὶ — γρ. εἰς — γρ. τοῦ — γρ. καὶ — γ. θλίψεις — * καὶ — γ. κοινωνῶ — γρ. λῆξαι ἁπλῶς, εἰ μὴ μεγάλα δείξῃ καὶ τὰ τέλη. — ἴσ. ἑτέροις — γ. βούλ. — γρ. ἐν τοίνυν βούλεσθε, ἔνι τὸ δ' κἀκεῖ ποιεῖν. πῶς; ὅταν τοῖς — γ. συμμαχῇς προθύμως, βοηθῇς, χεῖρ' ὀρέγῃς. — γ. παράστηθι]

οὐδεὶς κατὰ Παῦλόν ἐστι, φησίν. Εὐθέως ἀπόνοια, εὐθέως κρίνουσιν. Οὐδεὶς κατὰ Παῦλόν ἐστι;
κἀγὼ ὁμολογῶ. Ἀλλ' ὁ δεχόμενος, φησί, προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προ- Ματθ. ι. μα.
φήτου λήψεται. μὴ γὰρ ἐκεῖνοι διὰ τοῦτο ἐθαυμάζοντο, ἐπειδὴ Παύλῳ συνέπραττον; οὐ
διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἐπειδὴ * ἀνεδέξαντο τὸ κήρυγμα. Παῦλος διὰ τοῦτο τίμιος ἦν, ἐπειδὴ ταῦτα
* ἐκοινώνουν
5 ἔπασχε διὰ τὸν Χριστόν. κατὰ Παῦλον μὲν οὐδείς ἐστι. τί λέγω κατὰ Παῦλον; ἀλλ' οὐδὲ κατὰ
μικρὸν ἴχνος τοῦ μακαρίου ἐκείνου· τὸ δὲ κήρυγμα τὸ αὐτό ἐστιν, ὅπερ καὶ τότε. οὐκ ἐν δεσμοῖς
δὲ ὅτι μόνον ἐκοινώνουν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Οἴδατε δὲ καὶ Φιλιπ. δ. ιε.
ὑμεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λό-
γον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι. καὶ χωρὶς πειρασμῶν δὲ ἔχει πολλοὺς ὁ διδά-
10 σκαλος πόνους, ἀγρυπνίας, κόπους τοὺς ἐν λόγῳ, διδασκαλίας, μέμψεις, κατηγορίας, αἰτίας,
βασκανίας. μικρὰ ταῦτα, * τὸ μυρίων ἀνέχεσθαι στομάτων, ἐξὸν τὰ αὐτοῦ μεριμνᾶν;
* ἢ τί μοι,
οἴμοι, τί πάθω; ἐν μέσῳ δυοῖν ἐναπείλημμαι πραγμάτων ἀπόρων. Βούλομαι μὲν γὰρ καὶ
προτρέψαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλέσαι πρὸς τὴν συμμαχίαν καὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἁγίων τοῦ
Θεοῦ· δέδοικα δὲ μὴ ἕτερόν τις ὑποπτεύσῃ, ὅτι οὐχ ὑμῶν ἕνεκεν, ἀλλ' ἐκείνων ταῦτα λέγω.
15 ἴστε δὲ, ὅτι οὐκ ἐκείνων ἕνεκεν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ὑμῶν αὐτῶν. καὶ εἰ βούλεσθε προσέχειν, δι'
αὐτῶν τῶν λόγων ὑμᾶς πείθω· οὐκ ἔστιν ἴσον ὑμῖν τὸ κέρδος, κἀκείνοις. ὑμεῖς μὲν γὰρ ἐὰν
δῶτε, ταῦτα δώσετε, ὧν καὶ μικρὸν ὕστερον καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἀποστήσεσθε, καὶ παραχωρήσε-
τε ἑτέροις· ἃ δὲ λαμβάνετε, πολλῷ μεγάλα ἐστὶ καὶ μείζονα. ἢ οὐχ οὕτω διάκεισθε, ὅτι
διδόντες λήψεσθε; εἰ γὰρ μὴ οὕτω διάκεισθε, οὐδὲ δοῦναι ὑμᾶς βούλομαι. οὕτως οὐ τὸν
20 ὑπὲρ ἐκείνων ποιοῦμαι λόγον. εἰ μή τις οὕτω πρόπειρον ἑαυτὸν διέθηκεν, ὡς λαμβάνων
μᾶλλον ἢ διδοὺς, ὡς κερδαίνων μυρία, ὡς εὐεργετούμενος ἢ εὐεργετῶν, μὴ διδότω· εἰ ὡς χά-
ριν παρέχων τῷ λαμβάνοντι, μὴ διδότω. οὐ γὰρ τοῦτό μοι περισπούδαστον τοσοῦτον * τραφῆ-
* ὑπὸ
ναι τοὺς ἁγίους. κἂν γὰρ σὺ μὴ δῷς, ἕτερος δώσει. ὥστε ὃ βούλομαι, τοῦτό ἐστιν, ὑμᾶς τῶν
ὑμετέρων ἁμαρτημάτων παραμυθίαν ἔχειν. ὁ δὲ μὴ οὕτω διδοὺς, οὐχ ἕξει παραμυθίαν. οὐ
25 γὰρ τὸ δοῦναι, τοῦτό ἐστιν ἐλεημοσύνην ἐργάσασθαι, ἀλλὰ τὸ μετὰ προθυμίας, τὸ χαίρον-
τα, τὸ χάριν εἰδότα τῷ λαμβάνοντι. Μὴ ἐκ λύπης γὰρ, φησὶ, μηδὲ ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν β. Κορ. θ. ζ.
γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. εἰ μή τις τοίνυν οὕτω δίδωσι, μὴ διδότω. ζημία γὰρ τοῦτο
ἐστὶν, οὐκ ἐλεημοσύνη. εἰ τοίνυν ἴστε, ὅτι ὑμεῖς κερδαίνετε, οὐκ ἐκεῖνοι, ἴστε, ὅτι μεῖζον ὑμῖν
τὸ κέρδος γίνεται. ἐκείνοις μὲν γὰρ τὸ σῶμα τρέφεται, ὑμῖν δὲ ἡ ψυχὴ εὐδοκιμεῖ· ἐκείνοις οὐδὲν
30 ἀφίεται τῶν ἁμαρτημάτων, ὅταν λάβωσιν, ὑμῖν δὲ τὰ πολλὰ τῶν " προεσκευασμάτων " ὑ-
ποτέμνεται. κοινωνοῦμεν τοίνυν αὐτοῖς τῶν ἄθλων " τῶν μεγάλων. Βασιλέας ὑποποιοῦν-
τές τινες, οὐχ ἡγοῦνται διδόναι μᾶλλον, ἢ λαμβάνειν. ὑποποίησαι σὺ τὸν Χριστὸν, καὶ ἕξεις πολ-
λὴν ἀσφάλειαν. βούλει καὶ Παύλῳ κοινωνῆσαι; * τί λέγω Παύλῳ, ὅπου γε Χριστός ἐστιν ὁ
λαμβάνων; ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ὑμῶν ἕνεκεν πάντα καὶ λέγω, καὶ ποιῶ, οὐ τῆς ἑτέρων ἀναπαύ-
35 σεως κηδόμενος, εἴ τις ἐστὶ τῶν παρεστώτων ἐκκλησίας ἐν ἀφθονίᾳ ζῶν, καὶ μηδενὸς δεόμενος,
κἂν ἅγιος ᾖ, μὴ δῷς, ἀλλὰ προτίμησον ἐκεῖνον τὸν ἐν ἐνδείᾳ ὄντα, κἂν μὴ οὕτως ᾖ θαυ-
μαστός. τί δήποτε; ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς οὕτω βούλεται, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἐὰν ποιῇς δεῖπνον, ἢ ἄρι- Λουκ. ιδ. ιϛ.
στον, μὴ καλέσῃς τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς, ἀλλὰ τοὺς ἀναπήρους, τοὺς χωλοὺς,
τοὺς τυφλοὺς, τοὺς μὴ δυναμένους ἀνταποδοῦναί σοι. οὐ γὰρ ἁπλῶς δεῖ τὰς τοιαύτας
40 δεξιώσεις ποιεῖν, ἀλλὰ τοῖς πεινῶσιν, ἀλλὰ τοῖς διψῶσιν, ἀλλὰ τοῖς γυμνητεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς
ξένοις *. οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, ἐτράφην, ἀλλ', ἐπείνων· Πεινῶντά με γὰρ, φησίν, εἴδετε, Ματθ. κε. λε.
καὶ ἐθρέψατε. διπλοῦν τὸ δικαίωμα *. εἰ δὲ τὸν ἁπλῶς πεινῶντα δεῖ τρέφειν, πολλῷ
μᾶλλον, ὅταν καὶ ἅγιος ὁ πεινῶν ᾖ. ἂν τοίνυν ἅγιος μὲν ᾖ, μὴ δέηται δὲ, μὴ δῷς. οὐ γὰρ κέρ-
δος τοῦτο. οὐδὲ γὰρ ἐπέταξεν ὁ Χριστὸς, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἅγιος ἐκεῖνος ὁ ἐν ἀφθονίᾳ ὢν, καὶ
λαμβάνων.

χ. προηρημένων
χ. ἡ ἁμαρτάνειν
χ. ἵνα καὶ τῶν ἄθλων συγκοινωνίαν ἔχητε.
* ἢ κωλύει
* ἀλλὰ τοῖς ... [illegible]

λαμβανόντων. ὁρᾷς, ὅτι οὐκ αἰσχροκερδείας ἕνεκεν ἡμῖν ταῦτα λέλεκται, ἀλλὰ τοῦ ὑμῖν λυσιτελοῦντος; θρέψον τὸν πεινῶντα, ἵνα μὴ θρέψῃς τὸ τῆς γεέννης πῦρ. ἐκεῖνος ἐσθίων ἀπὸ τῶν σῶν, καὶ τὰ λείψανα ἁγιάζει. ἐννόησον πῶς ἔτρεφε τὸν Ἠλίαν ἡ χήρα· οὐκ ἔθρεψε μᾶλλον, ἢ ἐτράφη· οὐκ ἔδωκε μᾶλλον, ἢ ἔλαβε. τοῦτο καὶ νῦν γίνεται, καὶ πολλῷ μεῖζον. οὐ γὰρ ὑδρία ἀλεύρου, οὐδὲ καμψάκης ἐλαίου, ἀλλὰ τί; ἑκατονταπλασίονα, καὶ ζωὴ αἰώνιος τοῖς τοιούτοις ἡ ἀμοιβή. ἔλεος ὁ τοῦ Θεοῦ, ἡ τροφὴ ἡ πνευματική. γίνη ζύμη καθαρά. χήρα ἦν ἐκείνη, λιμὸς ἐπέκειτο, καὶ οὐδὲν τούτων αὐτὴν ἐκώλυσε. παῖδες ἦσαν αὐτῇ, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐνεποδίσθη. αὕτη τῆς τὰ δύο καταβαλλούσης λεπτὰ ἴση γέγονεν. οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτήν, τί ἀπὸ τούτου λήψομαι; αὐτὸς ἐμοῦ δεῖται· εἴ τινα ἰσχὺν εἶχεν, οὐκ ἂν ἐλίμωξεν, ἔλυσεν ἂν τὸν αὐχμόν, οὐκ ἂν ὑπεύθυνος ἦν τοῖς αὐτοῖς· προσκρούσας ἴσως καὶ αὐτὸς τῷ Θεῷ. οὐδὲν τούτων ἐνενόησεν. ὁρᾷς πόσον ἀγαθόν ἐστι μετὰ ἁπλότητος εὖ ποιεῖν, καὶ μὴ σφόδρα περιέργους εἶναι περὶ τοὺς εὖ πάσχοντας; εἰ ἤθελε πολυπραγμονῆσαι, ἐδίστασεν ἄν, οὐκ ἂν ἐπίστευσεν. οὕτω καὶ Ἀβραάμ, εἰ ἤθελε πολυπραγμονῆσαι, οὐκ ἂν ἐδέξατο ἀγγέλους. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι τοὺς ἐν τούτοις ἀκριβολογουμένους ἐπιτυχεῖν ἁγίου ποτέ· ἀλλ᾽ ὁ τοιοῦτος μάλιστα ἐμπίπτει εἰς ἐπιθέτας. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. ὁ εὐλαβὴς οὐ βούλεται φαίνεσθαι εὐλαβής, καὶ οὐ περιτίθησιν ἑαυτῷ σχῆμα, κἂν μέλλῃ διαπτύεσθαι· ὁ δὲ ἐπιθέτης, ἅτε τέχνην τὸ πρᾶγμα ἔχων, πολλὴν εὐλάβειαν καὶ δυσφορίαν περιτίθεται. ὥστε ὁ μὲν καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἀνευλαβέσιν εὖ ποιῶν, τοῖς εὐλαβέσι περιπεσεῖται· ὁ δὲ τοὺς νομιζομένους εὐλαβεῖς ἐπιζητῶν, ἀνευλαβέσιν ἐμπεσεῖται πολλάκις. διό, παρακαλῶ, ἐν ἁπλότητι πάντα πράττωμεν. ἴσμεν γὰρ ὅτι καὶ ἐπιθέτης ἐστὶν ὁ προσιών· οὐκ ἐκελεύσθης ταῦτα περιεργάζεσθαι. Παντὶ γάρ, φησι, τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἐκπρίου κτεινόμενον μὴ φείσῃ· καίτοι τοὺς πλείους τῶν ἀναιρουμένων ἐπὶ κακοῖς ἁλισκόμενοι τοῦτο ὑπομένουσιν, ἀλλὰ μὴ φείσῃ, φησίν. οὕτω γὰρ ὅμοιοι ἐσόμεθα τῷ Θεῷ, οὕτω θαυμασθησόμεθα, καὶ τῶν ἀθανάτων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

[Margin: χ. ἐν πολλῷ μείζονι. — χ. ἔλεος ὁ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τροφὴ γίνη πνευματική, ζύμη καθαρά. — χ. καὶ μέλλει — χ. τοὺς ἀνευλαβεῖς — Παροιμ. κδ. 10]

Λογ. β. 8 ΜΑΡΤΥΣ ΓΑΡ ΜΟΙ ΕΣΤΙΝ Ο ΘΕΟΣ, ΩΣ ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις Ἰησοῦ Χριστοῦ· 9 Καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει· 10 Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, 11 Πεπληρωμένοι καρπῶν δικαιοσύνης τῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ.

[Margin: χ. συμφέροντα]

Οὐχ ὡς ἀπιστούμενος μάρτυρα καλεῖ τὸν Θεόν, ἀλλ᾽ ἐκ πολλῆς διαθέσεως τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῷ σφόδρα πεπεῖσθαι καὶ θαρρεῖν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐκοινώνησαν αὐτῷ, ἵνα μὴ νομίσωσιν, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοὺς ποθεῖ, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐκείνων ἕνεκεν, διὸ τοῦτο ἐπήγαγεν, ὅτι ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ. τί ἐστι τοῦτο; ἀντὶ τοῦ, κατὰ Χριστόν· ἐπειδὴ πιστοί ἐστε, ἐπειδὴ φιλεῖτε τὸν Χριστόν, διὰ τὴν κατὰ Χριστὸν ἀγάπην. καὶ οὐκ εἶπεν ἀγάπην*, ἀλλ᾽, ὃ θερμότερον ἦν, σπλάγχνα Χριστοῦ, ὡσανεὶ πατὴρ ὑμῶν γεγονὼς διὰ τὴν συγγένειαν τὴν κατὰ Χριστόν. σπλάγχνα γὰρ ἡμῖν αὕτη χαρίζεται, σπλάγχνα θερμὰ καὶ διάπυρα. τοῖς γὰρ γνησίοις αὐτοῦ δούλοις σπλάγχνα χαρίζεται. ἐν ἐκείνοις, φησί, τοῖς σπλάγχνοις, ὡσανεί τις εἴποι, φιλῶ ὑμᾶς σπλάγχνοις οὐ φυσικοῖς, ἀλλὰ τοῖς θερμοτέροις, τοῖς τοῦ Χριστοῦ. ὡς ἐπιποθῶ, φησι, πάντας ὑμᾶς· ἐπιποθῶ πάντας, ἐπειδὴ καὶ πάντες τοιοῦτοί ἐστε. οὐ τοίνυν δυνατὸν εἰπεῖν πῶς ἐπιποθῶ. οὐ γὰρ δύναμαι παραστῆσαι τῷ

[Margin: χ. ποθεῖ π. — * ἁπλῶς]

λόγῳ

λόγῳ τὸν πόθον. διὰ τοῦτο τῷ Θεῷ καταλιμπάνω εἰδέναι τῷ τὰς καρδίας ἐμβατεύοντι. οὐκ ἂν δὲ, εἰ ἐκολάκευεν αὐτοὺς, τὸν Θεὸν ἐκάλεσε μάρτυρα. οὐδὲ γὰρ ἀκίνδυνον τοῦτο. Καὶ τοῦτό, φησι, προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ. καλῶς· ἀκόρεστον γὰρ ἀγαθὸν τοῦτο. ὅρα πῶς φιλούμενος ἔτι μᾶλλον ἐβούλετο φιλεῖσθαι. ὁ γὰρ οὕτω φιλῶν τὸν φιλούμενον, οὐδαμοῦ τῆς ἀγάπης βούλεται ἵστασθαι. οὐ γὰρ ἔνι μέτρον τούτου τοῦ καλοῦ· ὅθεν ἀεὶ αὐτὸ ὀφείλεσθαι βούλεται ὁ Παῦλος, Μηδενὶ, λέγων, μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾷν ἀλλήλους. μέτρον ἀγάπης, τὸ μηδαμοῦ ἵστασθαι. ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν, φησιν, ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ. ὅρα τὴν διάθεσιν τῆς λέξεως· ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον, φησιν, ἵνα περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει. οὐχ ἁπλῶς τὴν φιλίαν θαυμάζει, οὐδὲ ἁπλῶς τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἐπιγνώσεως· τουτέστιν, οὐχ ἵνα πρὸς ἅπαντας τῇ αὐτῇ χρήσησθε ἀγάπῃ. τοῦτο γὰρ οὐκ ἀγάπης, ἀλλὰ ψυχρότητος. τί ἐστιν, ἐν ἐπιγνώσει; τουτέστι, μετὰ κρίσεως, μετὰ λογισμοῦ, μετὰ τοῦ αἰσθάνεσθαι. εἰσὶ γάρ τινες ἀλόγως φιλοῦντες, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν. ὅθεν οὐδὲ σφοδρὰς εἶναι τὰς τοιαύτας φιλίας ἔστιν. ἐν ἐπιγνώσει, φησὶ, καὶ πάσῃ αἰσθήσει, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, τουτέστι, τὰ συμφέροντα. οὐκ ἐμοῦ ἕνεκεν ταῦτα λέγω, φησὶν, ἀλλ' ὑμῶν αὐτῶν. δέος γὰρ μή τις παραφθαρῇ ἀπὸ τῆς τῶν αἱρετικῶν ἀγάπης. τοῦτο γὰρ ὅλον αἰνίττεται διὰ τοῦ οὕτως εἰπεῖν. καὶ ὅρα πῶς αὐτὸ τίθησιν. οὐ δι' ἐμέ, φησι, ταῦτα λέγω, ἀλλ' ἵνα ἦτε ὑμεῖς εἰλικρινεῖς· τουτέστιν, ἵνα μηδὲν νόθον δόγμα τῷ τῆς ἀγάπης προσχήματι παραδέχησθε. πῶς οὖν ἀλλαχοῦ φησιν, Εἰ δυνατὸν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύετε; εἰρηνεύετε, εἶπεν, οὐχ οὕτως ἀγαπᾶτε, ὥστε ἀπὸ τῆς φιλίας βλάπτεσθαι (Εἰ γὰρ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, φησὶν, ἔκκοψον αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ) ἀλλ' ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς, τὸ κατὰ Θεὸν δηλονότι, καὶ ἀπρόσκοποι, τὸ κατὰ ἀνθρώπους. πολλοὺς γὰρ πολλάκις αἱ φιλίαι βλάπτουσιν. εἰ γὰρ καί σε οὐδὲν βλάπτει, φησὶν, ἀλλ' ἕτερος προσκόπτει. εἰς ἡμέραν Χριστοῦ· τουτέστιν, ἵνα τότε εὑρεθῆτε καθαροὶ, μηδένα σκανδαλίσαντες. πεπληρωμένοι καρπῶν δικαιοσύνης τῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ· τουτέστι μετὰ τῶν δογμάτων καὶ βίον ὀρθὸν ἔχοντες. οὐ γὰρ ἁπλῶς ὀρθὸν εἶναι χρὴ, ἀλλὰ πεπληρῶσθαι καρπῶν δικαιοσύνης. ἔστι γὰρ δικαιοσύνη, ἀλλ' οὐ κατὰ Χριστὸν, οἷον βίος ἁπλῶς ἐνάρετος· ἀλλὰ τῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, φησιν, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ. ὁρᾷς ὅτι οὐ τὴν ἐμαυτοῦ δόξαν λέγω, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην; πολλαχοῦ δὲ δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλεημοσύνην λέγει. μὴ παραβλαπτέτω ὑμᾶς, φησιν, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ εἰδέναι τὰ συμφέροντα, μηδὲ, ἐπεὶ τὸν δεῖνα φιλεῖς, καταπέσῃς. βούλομαι μὲν αὔξεσθαι τὴν ἀγάπην ὑμῶν, οὐχ οὕτω μέντοι, ὡς καὶ βλάπτεσθαι. καὶ οὐχ ἁπλῶς βούλομαι προσλήψει, ἀλλὰ δοκιμάσαντας, ἃ ἡμεῖς καλῶς λέγομεν. καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα τὰ ἡμέτερα αἱρῆσθε, ἀλλ', ἵνα δοκιμάζητε. καὶ οὐκ εἶπε φανερῶς, μὴ τῷ δεῖνι πλησιάζετε· ἀλλὰ, πρὸς τὸ συμφέρον βούλομαι ὑμῖν τὴν ἀγάπην γίνεσθαι, οὐχ ἵνα ἀναισθήτως διάκεισθε. ἀνόητον γὰρ, εἰ μὴ διὰ Χριστὸν τὴν δικαιοσύνην ἐργάζεσθε, καὶ δι' αὐτοῦ. ἰδοὺ, τὸ δι' αὐτοῦ, πάλιν. ἆρα οὖν ὑπουργῷ κέχρηται τῷ Θεῷ; ἄπαγε· οὐχ ἵνα ἐγὼ, φησιν, ἐπαινεθῶ, οὕτως εἶπον, ἀλλ' ἵνα ὁ Θεὸς δοξάζηται).

12 Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν·

13 Ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν. Εἰκὸς ἦν ἀκούσαντας, ὅτι δέδεται, ἀλγεῖν, καὶ νομίζειν ἐγκόπτεσθαι τὸ κήρυγμα. τί οὖν ποιεῖ; εὐθέως ταύτην ἀφαιρεῖ τὴν ὑποψίαν, καί φησι, τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθε. καὶ τοῦτο δὲ φιλοῦντος, τὸ τὰ καθ' ἑαυτὸν δηλοῦν αὐτοῖς, ἅτε μεριμνῶσι. τί λέγεις; δέδεσαι, ἐνεποδίσθης, καὶ πῶς τὸ εὐαγγέλιον ἐπιδίδωσιν;

Ρωμ. ιγ. η.

χ. χρῆσθε

χ. συμβαίνει

Ρωμ. ιβ. ιη.

Ματθ. ε. κθ.

χ. καὶ
χ. δικαιοσύνην λέγω, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν

χ. ἦν

ἐπιδίδωσιν; ὥστε τοὺς δεσμούς μου, φησί, φανεροὺς γενέσθαι τοὺς ἐν Χριστῷ ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ. τοῦτο οὐ μόνον οὐκ ἐπεστόμισε τοὺς ἄλλους, οὐδὲ δειλοὺς ἐποίησεν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο καὶ μᾶλλον παρεθάρρυνεν. Εἰ τοίνυν οἱ πλησίον ὄντες τῶν κινδύνων οὐ μόνον οὐδὲν ἐβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ πλεῖον θάρσος ἔλαβον, πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς θαρρεῖν χρή. Εἰ μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀθλίως ἤνεγκε, καὶ ἐσίγησεν, εἰκὸς ἦν καὶ ἐκείνους τὸ αὐτὸ παθεῖν· εἰ δὲ οὐδεὶς πλέον ἐπαρρησιάζετο, μᾶλλον αὐτοῖς θάρσος ἔδωκεν, ἢ εἰ μὴ ἐδέθη. πῶς δὲ εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου γέγονε τὰ δεσμά; ὁ Θεὸς τοῦτο ᾠκονόμησε, φησίν, ὥστε μὴ λαθεῖν τοὺς ἐμοὺς δεσμούς, τοὺς δεσμοὺς τοὺς ἐν Χριστῷ, τοὺς διὰ Χριστὸν ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ. τέως γὰρ οὕτως ἐκάλουν τὰ βασίλεια. οὐδὲ ἐν τῷ πραιτωρίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει, φησί, πάσῃ.

γρ. τοῦτο εἰ... διότι οὕτως ἐκαλοῦντο

14 Καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾷν ἀφόβως τὸν * λόγον λαλεῖν. Δείκνυσι τοῦτο, ὅτι καὶ πρότερον ἐθάρρουν, καὶ μετὰ παρρησίας διελέγοντο, νῦν δὲ πολλῷ πλέον. Εἰ ἄλλοι τοίνυν, φησί, διὰ τοὺς ἐμοὺς δεσμοὺς θαρροῦσι, πολλῷ μᾶλλον ἐγώ· εἰ ἄλλοις εἰμὶ αἴτιος θάρσους, πολλῷ μᾶλλον ἐμαυτῷ. καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ. ἐπειδὴ μέγα ἦν τὸ εἰπεῖν, ὅτι οἱ ἐμοὶ δεσμοὶ θάρσος αὐτοῖς παρεῖχον, διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπεν, ἐν Κυρίῳ. ὁρᾷς πῶς καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἔχων τοῦ μεγαληγορεῖν, τοῦ μετριάζειν οὐκ ἀφίσταται; περισσοτέρως τολμᾷν, φησίν, ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν. τό, περισσοτέρως, δεικνύντος ἐστίν, ὅτι ἤδη ἤρξαντο.

* τοῦ Θεοῦ

γρ. δρῶν

15 Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουσι.

Τί δὴ τοῦτό ἐστιν, ἄξιον μαθεῖν. ἐπειδὴ κατεσχέθη ὁ Παῦλος, τὸν πόλεμον ἐγεῖραι βουλόμενοι σφοδρὸν τὸν παρὰ τοῦ βασιλέως πολλοὶ τῶν ἀπίστων, καὶ αὐτοὶ τὸν Χριστὸν ἐκήρυττον· ὥστε μείζονα γενέσθαι τοῦ βασιλέως τὴν ὀργήν, ἅτε τοῦ κηρύγματος διασπειρομένου, καὶ εἰς τὴν τοῦ Παύλου κεφαλὴν τὸ πᾶν ἐλθεῖν τοῦ θυμοῦ. δύο τοίνυν προφάσεων γεγόνασιν οἱ δεσμοὶ αἴτιοι. τοῖς μὲν γὰρ θάρσος παρεῖχον πολύ, τοὺς δὲ εἰς ἐλπίδα ἄγοντες τῆς ἐμῆς ἀπωλείας, παρεσκεύασαν κηρύττειν τὸν Χριστόν. τινὲς μὲν διὰ φθόνον· τουτέστι, φθονοῦντές τῇ δόξῃ τῇ ἐμῇ καὶ τῇ ἐνστάσει, καὶ βουλόμενοί με ἀπολέσθαι καὶ ἐρίζοντές μοι, συμπαρέπλεον ἐμοί· ἢ ὥστε καὶ αὐτοὶ τιμᾶσθαι, καὶ οἰόμενοι παρασπᾶν τι τῆς δόξης τῆς ἐμῆς. τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν· τουτέστι, χωρὶς ὑποκρίσεως, ἀπὸ προθυμίας ἁπάσης.

16 Οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν οὐχ ἁγνῶς· Τουτέστιν, οὐκ εἰλικρινῶς, οὐδὲ δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ διά τι; Οἰόμενοι θλῖψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου. Νομίζοντες γὰρ οὕτω με εἰς μείζονα ἐμπεσεῖσθαι κίνδυνον, θλῖψιν ἐπάγουσιν ἐπὶ θλίψει. ὢ τῆς ὠμότητος, ὢ τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας. δεδεμένον ἑώρων καὶ ἐμβεβλημένον εἰς δεσμωτήριον, καὶ ὅτι ἐφθόνουν· αὔξειν αὐτῷ τὰ τῆς συμφορᾶς ἤθελον, καὶ μείζονος ὀργῆς ὑπεύθυνον καταστῆσαι. καὶ καλῶς εἶπε τό, οἰόμενοι· οὐ γὰρ οὕτως ἐξέβαινεν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐνόμιζόν με τούτῳ λυπεῖν, ἐγὼ δὲ ἔχαιρον ὅτι τὸ κήρυγμα ἐπεδίδου. οὕτως ἔνι ἔργον ποιῆσαι ἀγαθόν, οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως ἀγαθῆς· καὶ οὐ μόνον οὐ κεῖται μισθὸς ὑπὲρ τούτου, ἀλλὰ καὶ κόλασις. ἐπειδὴ γὰρ μείζοσι κινδύνοις περιβαλεῖν τὸν τοῦ Χριστοῦ κήρυκα βουλόμενοι, τὸν Χριστὸν ἐκήρυττον, οὐ μόνον οὐ λήψονται μισθόν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ἔσονται ὑπεύθυνοι, καὶ κολάσεως.

17 Οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι.

Τί ἐστιν, ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι; τουτέστι, τὰς εὐθύνας μοι ὑποτέμνοντες τὰς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ συναντιλαμβανόμενοί τι εἰς ἀπολογίαν. ὃ λέγει τοῦτό ἐστι· προσετάγην κηρύξαι· μέλλω διδόναι εὐθύνας, καὶ ἀπολογεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ ἔργου οὗ προσετάγην. ὥστε οὖν μοι τὴν ἀπολογίαν γενέσθαι εὔκολον, συναντιλαμ-

βάνονται

γρ. παρασκευάζοντες

γρ. προστάγματα

βαίνονταί μοι. ἐὰν γὰρ εὑρεθῶσι πολλοὶ οἱ κατηχηθέντες καὶ πιστεύσαντες, εὔκολός μοι ἡ
ἀπολογία ἔσται.

18 Τί γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται.

Ὅρα δὲ φιλόσοφον τοῦ ἀνδρός. οὐ σφόδρα αὐτῶν κατηγόρησεν, ἀλλ' εἶπε τὸ γινόμενον.
5 τί γάρ, φησιν, ἐμοὶ διαφέρει, εἴτε οὕτως, εἴτε ἐκείνως; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφά-
σει, εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται. οὐκ εἶπε, καταγγελλέσθω, νομοθετῶν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ
τὸ συμβαῖνον ἀπήγγειλε· ἐδεδοίκει δέ, εἰ καὶ νομοθετῶν ἔλεγεν, οὐδ' οὕτω τὰς αἱρέσεις εἰσῆγεν.
ἐξετάσωμεν γάρ, εἰ δοκεῖ, τὸ πρᾶγμα, καὶ εὑρήσομεν ὅτι, εἰ καὶ οὕτως ἐπέτρεπε κηρύττειν, ὡς
[χ. ἐσήγετο] ἐκεῖνοι, οὐδ' οὕτω τὰς αἱρέσεις εἰσῆγε. πῶς; ὅτι ἐκεῖνοι ὑγιῶς μὲν ἐκήρυττον, ὁ σκοπὸς δὲ
10 καὶ ἡ διάνοια, μεθ' ἧς ἐποίουν οὕτω, διέφθαρτο, οὐ τὸ κήρυγμα ἐνήλλακτο. καὶ πολλὴν εἶχον
ἀνάγκην οὕτω κηρύττειν. διὰ τί; ὅτι εἰ ἑτέρως ἐκήρυξαν, οὐχ ὡς Παῦλος, εἰ ἑτέρως
ἐδίδαξαν, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, οὐκ ἂν τὴν τοῦ βασιλέως ὀργὴν ηὔξησαν. νῦν δὲ τῷ τὸ κήρυ-
γμα αὐτοῦ αὔξειν, καὶ ὁμοίως διδάσκειν, καὶ ἴσους αὐτῷ μαθητὰς ποιεῖν, ἴσχυσαν ἐκπολεμῶσαι
τὸν βασιλέα, ἅτε πολλοῦ τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν φαινομένου. ἀλλά τις μιαρὸς καὶ
[χ. ἀναίσχυντος] 15 ἀναίσθητος ἐπιλαβόμενος τοῦ χωρίου τούτου, φησί· καὶ μὴν τὸ ἐναντίον εἰργάσαντο ἄν, τοὺς
ἤδη πεπιστευκότας ἀπήλασαν, οὐχὶ τοὺς πιστοὺς ἐπιδοῦναι ἐποίησαν ἄν, εἴγε δακεῖν αὐτὸν
ἐβούλοντο. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι πρὸς ἓν τοῦτο ἑώρων ἐκεῖνοι, τὸ κινδύνοις αὐτὸν περιβαλεῖν
τοῖς μείζοσι, τὸ μὴ ἀφεῖναι διαφυγεῖν· καὶ τούτῳ μᾶλλον ᾤοντο αὐτὸν λυπεῖν, ἢ τὸ κήρυγμα
σβεννύναι, ἢ ἐκείνως. ἑτέρως μὲν γὰρ ἂν καὶ ἔσβεσαν τοῦ βασιλέως τὴν ὀργήν, καὶ ἀφῆκεν
[ἴσ. ἀφῆκαν καὶ αὐτόν] 20 ἂν ἐξελθεῖν, καὶ πάλιν κηρύξαι· οὕτω δὲ δι' αὐτὸν τὸ πᾶν ἔσεσθαι ἐνόμιζον, ἀνελεῖν τε αὐτόν. καὶ
τοῦτο οὐκ ἦν τῶν πολλῶν συνιδεῖν, ἀλλὰ πικρῶν τινων καὶ σφόδρα μοχθηρῶν.

Εἶτα καὶ ἐν τούτῳ, φησί, χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι. Τί ἐστιν, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι;
[ἴσ. ἔτι πλέον] κἂν ἐπὶ πλεῖον γίνηται, φησιν. ἐμοὶ γὰρ συμπράττουσι καὶ ἄκοντες, καὶ τὴν αὐτοῖς πεποιη-
μένων ἐκεῖνοι μὲν κόλασιν, ἐγὼ δέ, ὁ μηδὲν συμβαλλόμενος, μισθὸν λήψομαι. ἆρά ἐστί τι τοῦ
[χ. τοῦ κηρύγματος κόλασιν, καὶ τῶν πόνων τιμωρίαν ἐπινοῆσαι; χ. πρὸς τὸ] 25 διαβόλου μιαρώτερον, τοῦ κήρυγμα ἐπινοήσαντος ἀναδέξασθαι κόλασιν τοῖς πειθομένοις
παρεξενοῦν; ὁρᾷς πόσοις κακοῖς τοὺς ἑαυτοῦ περιπείρει; κόλασιν καὶ τιμωρίαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ
κηρύγματος καὶ τῶν πόνων ἐπινοεῖ τούτων. καὶ ποῖος ἂν ἄλλος ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἐκείνων
σωτηρίας τὸ πᾶν οὕτω διέθηκεν; ὁρᾷς ὅτι ὁ τὴν ἀλήθειαν πολεμῶν οὐδὲν ἰσχύει, ἀλλ' ἑαυτὸν
πλήττει μᾶλλον, ὡς ὁ πρὸς κέντρα λακτίζων;

30 19 Οἶδα γάρ, φησιν, ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως,
καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲν τοῦ διαβόλου μιαρώτερον. οὕτω
πανταχοῦ πόνοις ἀνονήτοις τοὺς ἑαυτοῦ περιβάλλει καὶ διασπᾷ· καὶ οὐ μόνον τῶν ἐπάθλων οὐκ
ἀφίησι τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ κολάσεως ὑπευθύνους ποιεῖν οἶδεν. οὐ γὰρ μόνον κήρυγμα, ἀλλὰ καὶ νη-
στείαν τοιαύτην, καὶ παρθενίαν αὐτοῖς νομοθετεῖ, ἣ οὐ μόνον μισθῶν ἀποστερήσει, ἀλλὰ καὶ μέ-
35 γα κακὸν ἐπάξει τοῖς αὐτὴν μετιοῦσι· περὶ ὧν φησι καὶ ἀλλαχοῦ, Κεκαυτηριασμένοι τὴν ἰ- [α. Τιμ. δ. β.]
δίαν συνείδησιν.

[ΗΘΙΚΟΝ] Διό, παρακαλῶ, ὑπὲρ πάντων εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ, ὅτι ἡμῖν καὶ τοὺς πόνους ἐπεκού-
φισε, καὶ τοὺς μισθοὺς ηὔξησεν. ὧν γὰρ οἱ παρ' ἡμῖν γαμοῦντες σωφρόνως ἀπολαύουσι μι-
σθῶν, οὐκ ἀπολαύουσιν οἱ παρθενεύοντες παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τῇ τῶν πορνευόντων οἱ παρθενεύον-
[χ. πῶς; ἐκ] 40 τες παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς δίκῃ γεγόνασιν ὑπεύθυνοι. τὸ δὲ πᾶν ἐκ τοῦ μὴ ὀρθῷ σκοπῷ
τι ποιεῖν, ἀλλ' ἐπὶ διαβολῇ τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων, καὶ τῆς ἀπορρήτου σοφίας αὐτοῦ. μὴ δὴ
ῥαθυμῶμεν· ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς συμμέτρους ἀγῶνας, οὐδένα πόνον ἔχοντας· ἀλλὰ μὴ κατα-
[χ. ταπεινοῦσιν] φρονῶμεν διὰ τοῦτο. εἰ γὰρ οἱ αἱρετικοὶ κατατείνουσιν ἑαυτοὺς πόνοις ἀνονήτοις, τίς ἡμῖν
[* πόνους] ἔσται ἀπολογία μηδὲ τοὺς ἐλάττονας *, καὶ πλείονα μισθὸν ἔχοντας βουλομένοις ἐνεγκεῖν; τί

γὰρ φορτικόν, τί δὲ ἐπαχθὲς τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Χριστοῦ; οὐ δύνασαι παρθενεύειν; ἔξεστί σοι
γαμεῖν. οὐ δύνασαι πάντων ἑαυτὸν ἀποστερῆσαι τῶν σῶν; ἔξεστί σοι ἀπὸ τῶν ὄντων χορη- γ. ἔνεστι
β. Κορ. η. ιδ. γεῖν· Τὸ ὑμῶν περίσευμα, φησίν, εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα. ταῦτα γὰρ εἶναι δοκεῖ φορτικά,
χρημάτων λέγω καταφρονεῖν, καὶ ἐπιθυμίας σωματικῆς περιγενέσθαι*· τὰ δὲ ἄλλα οὐδεμι- * σπουδάζειν
ᾶς δεῖται δαπάνης, οὐδεμιᾶς βίας. ποία γάρ, εἰπέ μοι, βία τὸ μὴ κακῶς εἰπεῖν, μηδὲ 5
διαβάλλειν ἁπλῶς; ποία δὲ βία τὸ μὴ βασκαίνειν τοῖς ἑτέρων ἀγαθοῖς; ἢ ποία βία τὸ μὴ
δόξῃ ἁλῶναι; τὸ βασανίζεσθαι, καὶ φέρειν, καρτερίας ἐστί· καρτερίας, τὸ φιλοσοφίαν ἀσκεῖν·
καρτερίας, τὸ πενίαν διενεγκεῖν· καρτερίας, τὸ λιμῷ προσπαλαῖσαι καὶ δίψει. ὅταν δὲ
μηδὲν τούτων ᾖ, ἀλλ' ἔξεστιν ἀπολαύοντα τῶν ὄντων, ὡς χρειώδη προσῆκε, μὴ φθονεῖν
τοῖς ἑτέρων, ποία βία; οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ὁ φθόνος, ἀλλ' ἐκ τοῦ προσεστηκέναι τοῖς παροῦσι, 10
μᾶλλον δὲ πάντα τὰ κακά. εἰ γὰρ μηδὲν ἐνόμιζες εἶναι τὰ χρήματα, καὶ τὴν δόξαν τοῦ κόσ-
μου τούτου, οὐκ ἂν τοῖς ἔχουσιν ἐβάσκηνας. ἀλλ' ἐπειδὴ κέχηνας, καὶ θαυμάζεις αὐτὰ καὶ ἐπτόη-
σαι, διὰ τοῦτό σοι καὶ τὰ τῆς βασκανίας ἐνοχλεῖ, διὰ τοῦτο καὶ τὰ τῆς κενοδοξίας· καὶ πάντα
ἀπὸ τούτου γίνεται, ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν τὰ τοῦ παρόντος βίου. βασκαίνεις, ὅτι ὁ δεῖνα πλουτεῖ; καὶ
μὴν ἐλέους καὶ δακρύων ἄξιος ὁ τοιοῦτος. ἀλλ' ἐρεῖς εὐθέως γελῶν, ἐγὼ δακρύων ἄξιος, οὐκ 15
ἐκεῖνος. δακρύων ἄξιος καὶ σύ· οὐχ ὅτι πένῃ, ἀλλὰ διὰ τὸ σαυτὸν ἐλεεινὸν εἶναι νομίζειν. τοὺς
γὰρ οὐδὲν ἔχοντας κακὸν καὶ δυσφοροῦντας δακρύομεν, οὐχ ὅτι κακόν τι ἔχουσιν, ἀλλ' ὅτι μὴ
ἔχοντες, ἔχειν νομίζουσιν. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις πυρετοῦ ἀπηλλαγμένος, ἀλύει καὶ περιστρέφεται,
ὑγιαίνων ἐπὶ τῆς κλίνης κείμενος, ἆρα τῶν πυρεττόντων μᾶλλον οὐχὶ δακρύων ἄξιος ὁ τοιοῦτος,
οὐκ ἐπειδὴ πυρέττει (οὐδὲ γὰρ πυρέττει) ἀλλ' ἐπειδὴ μηδὲν ἔχων δεινόν, ἔχειν τι νομίζει; καὶ σὺ 20
δακρύων ἄξιος διὰ τοῦτο, ὅτι σαυτὸν ἐλεεινὸν νομίζεις, οὐ διὰ τὴν πενίαν. τῆς γὰρ πενίας ἕνεκεν
καὶ μακαριστός. τί φθονεῖς τῷ πλουσίῳ; ὅτι φροντίδων ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησε πλεό-
νων; ὅτι δουλείᾳ χαλεπωτέρᾳ; ὅτι μυρίαις ἁλύσεσι, καθάπερ τις κύων, τοῖς αὐτοῦ δέδεται
χρήμασι; κατέλαβεν ἑσπέρα, κατέλαβε νύξ, καὶ τὸν τῆς ἀναπαύσεως καιρὸν οὗτος θορύβου
καιρὸν καὶ ἀηδίας καὶ λύπης ἔχει καὶ μερίμνης. ψόφος ἐγένετο· εὐθέως ἀνεπήδησεν. ὁ δεῖνα ἐ- 25
συλήθη; μᾶλλον ἐκείνου φροντίζει τοῦ ἀπολωλεκότος ὁ μὴ ἀπολωλεκώς. ἐκεῖνος μὲν γὰρ
ἅπαξ ἀπώλεσε, καὶ λυπηθεὶς ἀπέθετο τὴν φροντίδα· οὗτος δὲ αὐτὴν ἔχει διηνεκῶς. κατέ-
λαβε νύξ, ὁ λιμὴν τῶν ἡμετέρων κακῶν, τὸ παραμύθιον τῶν ἡμετέρων συμφορῶν, τὸ φάρμα-
κον τῶν τραυμάτων. καὶ γὰρ οἱ περιωδυνίᾳ τινὶ κατεχόμενοι, τοῖς φίλοις μὲν καὶ συγγενέσι καὶ οἰ-
κείοις, πολλάκις δὲ καὶ πατράσι παραμυθουμένοις οὐκ εἶξαν, οὐδὲ ὑπεχώρησαν, ἀλλὰ καὶ 30
πρὸς τὰ ῥήματα αὐτὰ ἠγανάκτησαν (παντὸς γὰρ καύματος μᾶλλον τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης
τὰς ἡμετέρας θλίβει ψυχάς) τῷ δὲ ὕπνῳ κελεύοντι παύεσθαι οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἴσχυσαν. κα-
θάπερ οὖν σῶμα διακαές, καὶ θερμοτέρᾳ προσπαλαῖσαν ἀκτῖνι κατατετρυχωμένον, ὥσπερ γ. σπηλαίῳ
τινὶ καταγωγίῳ πολλὰς ἔχοντι πηγὰς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς λεπτῆς αὔρας παραμυθίαν, οὕτως ἡ
νὺξ τῷ ὕπνῳ παραδίδωσιν ἡμῶν τὴν ψυχήν· μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ νύξ, οὐδὲ ὁ ὕπνος τοῦτο ἐργά- 35
ζεται, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἰδὼς τὸ ταλαίπωρον τοῦ γένους, ἅπαντα ταῦτα εἰργάσατο. ἀλλ' ἡ-
μεῖς οὐκ ἐλεοῦμεν ἑαυτούς, ἀλλ' ἐπινοήσαμεν, καθάπερ ἐχθροὶ ὄντες ἑαυτῶν, τῆς φυσικῆς ἀ-
Σηρ. λα. α. νάγκης τε καὶ ἀναπαύσεως μείζονα τυραννίδα, τὴν ἀπὸ τοῦ πλούτου ἀγρυπνίαν. Μέριμνα
γάρ, φησι, πλούτου, ἀφιστᾷ ὕπνον. καὶ ὅρα πόση τοῦ Θεοῦ ἡ κηδεμονία. οὐκ ἐπέτρεψε τῇ προ-
θέσει τὴν ἀνάπαυσιν, οὐδὲ προαιρέσει τινὶ τὴν χρείαν τοῦ ὕπνου, ἀλλὰ φυσικαῖς αὐτὴν ἀνάγκαις 40
κατέδησεν, ἵνα καὶ ἄκοντες εὐεργετώμεθα. τὸ γὰρ καθεύδειν, τῆς φύσεως. ἡμεῖς δὲ ὡς σφόδρα ἑαυ-
τοὺς μισοῦντες, ὡς ἑτέρους πολεμοῦντες καὶ θλίβοντες, τῆς φυσικῆς ταύτης ἀνάγκης μείζονα γ. ἐπίεισι
τὴν ἀπὸ τῶν χρημάτων ἐπινοήσαμεν τυραννίδα. ἡμέρα γέγονε; καὶ δέδοικεν ὁ τοιοῦτος τοὺς συκο-
φάντας. ἡ νὺξ κατέλαβε; τρέμει λῃστάς. θάνατος ἐπέστη; τοῦ θανάτου μᾶλλον δάκνεται,

ὅτι

ὅτι ἑτέρων ἐκεῖνα γέγονε. παιδίον ἔχει; πλείων ἡ ἐπιθυμία· καὶ τότε δοκεῖ πένης εἶναι. οὐκ
ἔχει; μᾶλλον ὀδυνᾶται. τοῦτον οὖν μακαρίζεις τὸν οὐδαμόθεν ἡσθῆναι δυνάμενον; τοῦτο
φθονεῖς τῷ κλυδωνιζομένῳ, ἐν λιμένι γαληνῷ τῇ πενίᾳ ἑστηκώς; ὄντως καὶ τοῦτο ἐλάττωμα
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ μὴ φέρειν τὰ ἀγαθὰ γενναίως, ἀλλ' εἰς τὰς δυσπραγίας ἐξυ-
5 βρίζειν. καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα. ὅταν δὲ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, ἄκουσον τί φησιν ὁ πλούσιος, ὁ
μυρίων ἀγαθῶν κύριος, ὥσπερ σὺ λέγεις (οὐ γὰρ ἂν ἔγωγε ταῦτα εἴποιμι ἀγαθά, ἀλλ'
ἀδιάφορα) οὗτος τοίνυν ὁ μυρίων ἀγαθῶν κύριος, ἄκουσον τί φησι, καὶ τίνος ἐν χρείᾳ καθέ- γ. ὑσίσαται
στηκε· Πάτερ, φησὶν, Ἀβραὰμ, πέμψον Λάζαρον, ἵνα ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ ἐπιστάζῃ μου γ. καταψύξῃ — Λουκ. ις. κδ.
τὴν γλῶτταν, ὅτι ἀποτηγανίζομαι. εἰ γὰρ μηδὲν ὧν εἶπον ἔπασχεν ὁ πλούσιος ἐκεῖνος,
10 εἰ γὰρ ἐν ἀδείᾳ καὶ φροντίδος χωρὶς τὸν ἅπαντα βίον διήγαγε· τί λέγω τὸν ἅπαντα βίον;
τὴν μίαν ῥοπὴν ἐκείνην (ῥοπὴ γάρ ἐστιν. ὡς μία γὰρ ῥοπὴ, φησὶν, ὁ πᾶς ἡμῶν αἰὼν πρὸς
τὸν αἰῶνα τὸν ἄπειρον) εἰ τοίνυν πάντα αὐτῷ κατὰ γνώμην προεκεχωρήκει, ἆρα οὐκ ἐ-
λεεινός ἐστι τούτων τῶν ῥημάτων, μᾶλλον δὲ τούτων τῶν πραγμάτων; οὐχὶ οἴνῳ περιεκλύ-
ζετό σου ἡ τράπεζα; νῦν δὲ οὐδὲ σταγόνος ὕδατος εἶ κύριος, καὶ ταῦτα ἐν χρείᾳ πολλῇ καθε-
15 στηκώς. οὐχ ἡλκωμένον ὑπερεώρας τὸν πένητα; νῦν δὲ ἀξιοῖς αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ οὐδεὶς δίδωσι. γ. αὐτὸν
παρὰ τὸν πυλῶνα ἦν τὸν σόν· νῦν δὲ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ. ὑπὸ τὰς μεγά-
λας σὺ κατέκεισο ὀροφάς· νῦν δὲ ἐν τῷ πυρὶ τῆς γεέννης. ἀκουέτωσαν ταῦτα οἱ πλού-
σιοι· μᾶλλον δὲ οὐχ οἱ πλούσιοι, ἀλλ' οἱ ἀνελεήμονες. οὐ γὰρ, ἐπειδὴ πλούσιος ἦν,
* ἐκολάζετο, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἠλέησεν. ἔνεστι γὰρ πλουτοῦντα καὶ ἐλεοῦντα τυχεῖν πάν- * ἱκέτευε,
20 των ἀγαθῶν. καὶ διὰ τοῦτο οὐδένα ἄλλον ὁρᾷ, ἀλλ' ἢ ἐκεῖνον τὸν δεόμενον αὐτοῦ, ἵνα
μάθῃ, ὅτι δικαίως ταῦτα ἔπασχεν, εἰς ὑπόμνησιν ἐλθὼν ὧν ἔπραξε. μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν μυ-
ρίοι πένητες δίκαιοι; ἀλλ' ὁ πρὸς τῷ πυλῶνι αὐτοῦ κείμενος, οὗτος αὐτῷ φαίνεται, παιδεύων
αὐτὸν καὶ ἡμᾶς, ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν μὴ πεποιθέναι ἐπὶ χρήμασιν. οὐδὲν ἐκεῖνον ἔβλαψεν ἡ πε-
νία πρὸς τὸ βασιλείας τυχεῖν· οὐδὲ τοῦτον ὠφέλησεν ὁ πλοῦτος πρὸς τὸ γέενναν ἐκφυ-
25 γεῖν. μέχρι πότε πένητες; μέχρι πότε πτωχοί; οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι πένης ὁ μηδὲν ἔχων, ἀλλ' ὁ
πολλῶν ἐπιθυμῶν· οὐκ ἔστι πλούσιος ὁ πολλὰ κεκτημένος ἀλλ' ὁ μηδενὸς δεόμενος. τί γὰρ
ὄφελος πᾶσαν μὲν κεκτῆσθαι τὴν οἰκουμένην, τοῦ δὲ μηδὲν ἔχοντος μᾶλλον ἐν ἀθυμίᾳ διάγειν; αἱ
προαιρέσεις καὶ τοὺς πλουτοῦντας, καὶ τοὺς πενομένους ἐργάζονται, οὐχ ἡ τῶν χρημάτων περιου-
σία, οὐδὲ ἡ ἔνδεια. βούλει γενέσθαι πλούσιος σὺ ὁ πένης; ἔξεστί σοι βουλομένῳ, καὶ ὁ κωλύων οὐ-
30 δείς· καταφρόνησον τῶν τοῦ κόσμου χρημάτων· νόμισον εἶναι μηδὲν, ὥσπερ οὖν οὐδέ ἐστιν· ἔκβαλε
τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλούτου, καὶ ἐπλούτησας. οὗτός ἐστιν ὁ πλουτῶν, ὁ μὴ θέλων πλουτεῖν· ὁ
μὴ θέλων πένεσθαι, οὗτός ἐστιν ὁ πενόμενος. καθάπερ ἐκεῖνος νοσῶν, ὁ δὲ ἐν ὑγείᾳ ἀλύων, οὐκ
ἐκεῖνος ὁ πάσης ὑγείας εὐκολώτερον τὴν νόσον φέρων· οὕτω καὶ ἐνταῦθα πένης ἐστὶν, ὁ μὴ δυ-
νάμενος πενίαν ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἐν πλούτῳ τῶν πενομένων μᾶλλον [illegible] εἶναι πένης, οὐκ
35 ἐκεῖνος ὁ τῶν πλουτούντων μᾶλλον τὴν πενίαν εὐκολώτερον φέρων. οὗτος γάρ ἐστι μᾶλλον
ὁ πλουσιώτερος. εἰπὲ γάρ μοι, τὴν πενίαν διὰ τί δέδοικας; διὰ τί τρέμεις; οὐχὶ διὰ
λιμόν; οὐχὶ διὰ δίψος; οὐχὶ διὰ ψῦχος; ἢ οὐ διὰ ταῦτα; ἀλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς
ὁ τούτων ἀπορήσας ποτέ. Ἐμβλέψατε γὰρ εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε· τίς ἐπίστευσε Σειρ. β. ια.
τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐγκατελείφθη; ἢ τίς ἤλπισεν ἐπ' αὐτὸν, καὶ κατῃσχύνθη; καὶ πάλιν,
40 Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνά- Ματθ. ς. κς.
γουσιν εἰς ἀποθήκας· καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. οὐδένα δὲ ἔχοι τις ἡμῖν
δεῖξαι [τινὰ] ταχέως διὰ λιμὸν καὶ ψῦχος ἀπολωλότα. τίνος οὖν ἕνεκεν τρέμεις τὴν πε-
νίαν; οὐκ ἔχεις εἰπεῖν. εἰ γὰρ εὐπορεῖς τῶν ἀναγκαίων, τί δήποτε τρέμεις αὐτήν;
ὅτι πλῆθος οὐκ ἔστι σοι οἰκετῶν; τοῦτο δεσποτῶν ἐστιν ἀπαλλαγῆναι, τοῦτο μακαριότης

διηνεκής, τοῦτο φροντίδος ἐλευθερία. ἀλλ' ὅτι καὶ σκεύη, καὶ κλίναι, καὶ ἔπιπλα οὐκ ἔστιν ἐξ ἀργυρίου κατεσκευασμένα σοι; τί γάρ σου πλέον ἔχει κατὰ τὴν ἀπόλαυσιν ὁ ταῦτα κεκτημένος; οὐδέν. τὰ γὰρ τῆς χρήσεως ἴσα, ἄν τε ἀπὸ ταύτης, ἄν τε ἀπ' ἐκείνης τῆς ὕλης ᾖ. ἀλλ' ὅτι φοβερὸς οὐκ εἶ τοῖς πολλοῖς; μηδὲ γένοιό ποτε. ποία γὰρ ἡδονὴ τρέμειν καὶ δεδοικέναι σέ τινας; ἀλλ' ὅτι ἑτέρους φοβῇ; ἀλλ' οὐκ ἔστι φοβηθῆναι. Θέλεις γὰρ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς. ἀλλ' ὅτι εὐκαταφρόνητοί ἐσμεν, φησὶ, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ἕτοιμοι κακῶς; μάλιστα μὲν οὐχ ἡ πενία τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἡ κακία, ἐπεὶ πολλοὶ πενήτων ἀπραγμόνως τὸν πάντα βίον διαγόντων, ἄρχοντες, πλουτοῦντες καὶ δυνάσται πάντων κακούργων καὶ λῃστῶν καὶ τυμβωρύχων ἀθλιώτερον ἀπήλλαξαν. ὅπερ γὰρ ἐπὶ σοῦ ἡ πενία, τοῦτο ἐπ' ἐκείνου ὁ πλοῦτος ἔχει. ὥσπερ γάρ σε διὰ τὸ καταφρονεῖσθαι ἐνταῦθα ποιοῦσι κακῶς οἱ κακῶν βουλόμενοι· οὕτως ἐκεῖνον διὰ τὸ φθονεῖν καὶ βασκαίνειν, καὶ μᾶλλον οὗτοι, ἢ ἐκεῖνοι· μᾶλλον αὕτη ἡ ἀνάγκη ἰσχυροτέρα τοῦ κακῶς ποιεῖν. ὁ μὲν γὰρ φθονῶν, ἰσχύι πάσῃ καὶ δυνάμει πάντα πράττει, ὁ δὲ καταφρονῶν πολλάκις καὶ ἠλέησε τὸν καταφρονούμενον· καὶ τοῦτο αὐτὸ γέγονεν αὐτῷ αἴτιον ἀπαλλαγῆς, τὸ πένητα εἶναι, τὸ μὴ δύνασθαι ἔχειν ἰσχύν. μεγάλα γε τὰ κατορθώσεις, λέγοντες πρὸς αὐτὸν, ἐὰν τὸν δεῖνα ἀνέλῃς, ἐὰν ἀποκτείνῃς ἕνα πένητα, πόσων οὐκ ἀπολαύσῃ μισθῶν, καὶ οὕτως αὐτῶν τὸν θυμὸν χαλῶμεν. ἐπὶ δὲ τῶν πλουτούντων ὁ φθόνος ἐφέστηκεν, οὐ πρότερον λήγων, ἕως ἂν ὅπερ βούλεται ἐργάσηται, καὶ τὸν ἰὸν ἐκχέῃ τὸν αὐτοῦ. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἡ πενία, οὐδὲ ὁ πλοῦτος ἀγαθὸν, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα προαίρεσις; οὐκοῦν ταύτην ῥυθμίζωμεν, ταύτην παιδεύωμεν φιλοσοφεῖν. ἂν αὕτη καλῶς ᾖ διακειμένη, οὔτε πλοῦτος ἡμᾶς ἐκβαλεῖν τῆς βασιλείας δυνήσεται, οὔτε πενία ποιήσει ἔλαττον ἔχειν· ἀλλὰ πράως τὴν πενίαν οἴσομεν, οὐδὲν εἰς τὴν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν παραβλαπτόμενοι, οὐδὲ ἐνταῦθα· ἀλλὰ καὶ τούτων ἀπολαύσομεν, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

Ρωμ. ιγ. γ.

γρ. γένοιο

γρ. κατορθοῦσι

γρ. -λαύσει

γρ. ἀγαθῶν

Λογ. γ. 18 ΚΑΙ ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΧΑΙΡΩ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ χαρήσομαι. 19 Οἶδα γὰρ, ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως, καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ,
20 Κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου.

ΤΗν μεγάλην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν οὐδὲν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ λυπηρῶν δύναται δακεῖν, οὐκ ἔχθραι, οὐ κατηγορίαι, οὐ διαβολαὶ, οὐ κίνδυνοι, οὐκ ἐπιβουλαί. ὥσπερ γὰρ εἰς μεγάλην τινὰ ἀκρώρειαν καταφυγοῦσα, ἄληπτος πᾶσίν ἐστι τοῖς κάτωθεν ἀνιοῦσιν ἀπὸ τῆς γῆς. τοιαύτη ἦν ἡ τοῦ Παύλου ψυχὴ, πάσης ἀκρωρείας ὑψηλότερον τόπον τὸν τῆς φιλοσοφίας καταλαβοῦσα τῆς πνευματικῆς, τῆς ὄντως φιλοσοφίας. τὰ γὰρ τῶν ἔξωθεν, ῥήματα μόνον ἐστὶ καὶ παίδων ἀθύρματα. ἀλλ' οὐ περὶ τούτων λόγος νῦν, τὰ δὲ Παύλου φθεγγόμεθα τέως. ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ τὸν βασιλέα ἔχων πολεμοῦντα αὐτῷ, πρὸς τούτῳ εἶχε καὶ ἑτέρους ἐχθροὺς διαφόρως αὐτὸν λυποῦντας, καὶ μετὰ πικρᾶς διαβολῆς. καὶ τί φησιν; οὐ μόνον οὐκ ἀλγῶ τούτοις, οὐδὲ καταπίπτω, ἀλλὰ καὶ χαίρω, καὶ χαρήσομαι· οὐ πρὸς καιρὸν, φησιν, ἀλλ' ἀεὶ ὑπὲρ τούτων χαρήσομαι. οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν τὴν μέλλουσαν. πῶς γὰρ οὐκ ἀποβήσεται, ὅταν καὶ ἡ

γρ. ἐχθροὶ κ.

γρ. φθέγματα

ἔχθρα

ἔχθρα μου τὸ κήρυγμα ὠφελῇ καὶ ὁ πρὸς ἐμὲ ζῆλος; διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως, φησὶ, καὶ ἐπι-
χορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου. ὅρα τὴν τα-
πεινοφροσύνην τοῦ μακαρίου τούτου. ἐν τοῖς ἄθλοις ἦν ἀγωνιζόμενος, μυρία κατωρθώκει,
πρὸς αὐτῷ τῷ στεφάνῳ λοιπὸν ἔκειτο. Παῦλος γὰρ ἦν (τί γὰρ ἄν τις εἴποι πλέον;) καὶ Φιλιπ-
5 πησίοις γράφει, ὅτι διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως δύναμαι σωθῆναι, ὁ ἀπὸ μυρίων κατορθωμάτων
κεκτημένος τὴν σωτηρίαν. καὶ ἐπιχορηγίας, φησὶ, τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ. τί ἐστιν, ἐπιχο-
ρηγίας; ἂν διὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν, φησὶ, καταξιωθῶ τῆς χάριτος. τὸ γὰρ, ἐπιχορηγίας, τοῦ-
τό ἐστιν, ἂν ἐπιχορηγηθῇ, ἂν πλέον ἐπιδοθῇ μοι πνεῦμα εἰς σωτηρίαν, τουτέστι, τὴν ἀπαλ-
λαγὴν, καὶ τὸν παρόντα διαφεύξομαι, ὡς τὸν πρότερον κίνδυνον. περὶ τούτου γάρ φησιν, Ἐν
10 τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο· μὴ αὐτοῖς λογισθείη· ἀλλ᾽ ὁ Κύριός
μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με. τοῦτο γοῦν καὶ νῦν ἤδη προφητεύει, διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως, καὶ
ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγων κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου.
οὕτω γάρ, φησιν, ἐλπίζω. ἵνα γὰρ πάλιν ἡμεῖς μὴ τὸ ὅλον ταῖς ἐκείνων ἐπιτρέπωμεν εὐχαῖς,
αὐτοὶ μηδὲν εἰσφέροντες, ὅρα πῶς τίθησι τὸ αὐτοῦ, τὴν ἐλπίδα, τὴν πάντων αἰτίαν τῶν
15 ἀγαθῶν, καθάπερ ὁ προφήτης φησί· Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ᾽ ἡμᾶς, καθάπερ ἠλ-
πίσαμεν ἐπὶ σοί· καθάπερ καὶ ἑτέρωθί φησιν, Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεὰς, καὶ ἴδετε·
τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατῃσχύνθη; καὶ πάλιν ὁ μακάριος οὗτος φησιν, Ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ
καταισχύνει. κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν, φησὶ, καὶ ἐλπίδα μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσο-
μαι. [αὕτη ἡ τοῦ Παύλου ἐλπὶς, τὸ ἐλπίζειν, ὅτι οὐδαμοῦ αἰσχυνθήσομαι.] ὁρᾷς ὅσον ἐστὶν
20 ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν Θεόν; κἂν ὁτιοῦν γένηται, φησιν, οὐκ αἰσχυνθήσομαι· τουτέστιν, οὐ περι-
έσονται οὗτοι, ἀλλ᾽ ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ, καθὼς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν
τῷ σώματί μου. προσεδόκων ἐκεῖνοι διὰ τῆς παγίδος ταύτης δῆθεν ἑλεῖν μὲν τὸν Παῦλον,
σβέννυσθαι δὲ τὸ κήρυγμα, ὡς τοῦ δόλου τοῦ αὐτῶν ἰσχύοντος. τοῦτο οὖν φησιν, ὅτι οὐκ ἔσται
τοῦτο, οὐ νῦν ἀποθανοῦμαι· ἀλλ᾽ ὡς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώμα-
25 τί μου. πῶς; πολλάκις εἰς κινδύνους ἐνέπεσον, ἐν οἷς πάντες ἡμᾶς ἀπηγόρευσαν, μᾶλλον
δὲ καὶ ἡμεῖς ἑαυτούς (εἰς ἑαυτοὺς γὰρ τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν) ἀλλ᾽ ἐκ πάντων ἡ-
μᾶς ἐῤῥύσατο ὁ Κύριος. οὕτω καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται ἐν τῷ σώματί μου. ἵνα δὲ μή τις
νομίσῃ καὶ εἴπῃ, ἂν σὺ ἀποθάνῃς, οὐ μεγαλυνθήσεται; ναί, φησιν, οἶδα. ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦτο
οὕτως εἶπον, ὅτι ἡ ζωὴ μόνη μεγαλυνεῖ αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος. πῶς δὲ διὰ ζωῆς φησιν,
30 οὐκ ἀνεῖλόν με, ἀλλὰ καὶ εἰ εἷλόν με, καὶ οὕτω μεγαλυνθήσεται ὁ Χριστός. πῶς; διὰ
μὲν ζωῆς, ὅτι ἐξείλετο· διὰ θανάτου δὲ, ὅτι οὐδὲ θάνατος ἔπεισέ με ἀρνήσασθαι αὐτὸν, ὅτι
μοι τοσαύτην προθυμίαν ἐχαρίσατο, καὶ θανάτου ἐποίησεν ἰσχυρότερον· ἐκεῖ μὲν, ὅτι με ἀ-
πήλλαξε κινδύνων, ἐνταῦθα δὲ, ὅτι με οὐκ εἴασε φοβηθῆναι τοῦ θανάτου τὴν τυραννίδα.
οὕτω μεγαλυνθήσεται διὰ ζωῆς καὶ θανάτου. ταῦτα δὲ λέγει, οὐχ ὡς μέλλων ἀποθνήσκ-
35 εσθαι, ἀλλ᾽ ὅταν ἀποθάνῃ, ἵνα μηδὲν ἀνθρώπινον πάθωσιν. ὅτι γὰρ οὐχ ὡς μέλλων ἀπο-
θνήσκεσθαι, ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει, ταῦτα ἔλεγεν, ὅρα πῶς αὐτοὺς παραμυθεῖται, μονονουχὶ
λέγων· ταῦτα δὲ λέγω, φησὶν, οὐχ ὡς ἀποθανούμενος. διὸ τοῦτο ἐπήγαγε προϊών· Καὶ
τοῦτο πεποιθὼς οἶδα ὅτι μενῶ, καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν. τὸ δὲ, ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσο-
μαι, τοῦτό ἐστιν, οὐ φέρει μοι αἰσχύνην τὸ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ καὶ μέγα κέρδος. διὰ τί; οὐ γὰρ ἀθά-
40 νατός εἰμι, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερος ἔσομαι, ἢ εἰ καὶ ἀθάνατος ἤμην. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἀ-
θανάτους ὄντας καταφρονεῖν θανάτου, καὶ θνητούς. ὥστε οὐδὲ τοῦτο αἰσχύνη, τὸ νῦν ἀποθανεῖν·
πλὴν οὐκ ἀποθανοῦμαι. ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, οὔτε ἐν τῷ ζῆν, οὔτε ἐν τῷ ἀποθα-
νεῖν, φησιν· ἀμφότερα γὰρ γενναίως ὑποίσω, εἴτε ζῆν, εἴτε ἀποθανεῖν. καλῶς. τοῦτο χριστιανῆς
ψυχῆς. ἀλλ᾽ ἐν πάσῃ, φησὶ, παῤῥησίᾳ. ὁρᾷς, πῶς οὐκ αἰσχύνομαι; εἰ μὲν γὰρ ὁ τοῦ θανάτου

Margin notes: γρ. φησίν (l. 5); β. Τιμ. δ. ις. (l. 9); Ψαλ. λβ. (l. 15); Σειρ. β. ια. (l. 16); Ρωμ. ε. ε. (l. 17); γρ. αἰσχυνόμαι (l. 20); β. Κορ. α. θ. (l. 26); Φιλιπ. α. κε. (l. 37)

φόβος περιέκοπτέ μου τὴν παῤῥησίαν, αἰσχύνης ἄξιον τὸ ἀποθανεῖν. Εἰ δὲ οὐδέν με οὔτε ἐπολ-γαὶν ἐφόβησεν, οὐκ αἰσχύνη τοῦτο· ἀλλ' εἴτε ζῶ, διὰ τοῦ ζῆν οὐκ αἰσχυνθήσομαι (κηρύττω γὰρ τὸ κήρυγμα) εἴτε ἀποθάνω, διὰ τοῦ ἀποθανεῖν οὐκ αἰσχυνθήσομαι. οὐ κατίσχυσε γὰρ φόβος. τὴν γὰρ αὐτὴν παῤῥησίαν ἐπιδείκνυμαι. μὴ γὰρ, ἐπειδὴ δεσμὰ εἶπεν, αἰσχύνην τὸ πρᾶγμα νομίσητε. τοσούτων ἀγαθῶν αἴτιόν μοι γέγονεν, ὅτι καὶ ἑτέροις ἔδωκε θαῤῥεῖν. οὐ γὰρ τὸ δεθῆναι διὰ Χριστὸν, ἀλλὰ τὸ φοβηθέντα τὰ δεσμὰ προδοῦναί τι τῶν τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο αἰσχύνη. ὡς ἂν τοῦτο μὴ ᾖ, καὶ παῤῥησίας προξενεῖ τὰ δεσμά. μὴ ἐπειδὴ πολλάκις διέφυγον κινδύνους (καὶ ἔχω ἐπὶ τούτοις καυχᾶσθαι πρὸς τοὺς ἀπίστους) κἂν μὴ συμβῇ τι τοιοῦτον, ἤδη νομίζητε αἰσχύνεσθαι. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οὐχ ἧττον ἐκείνου δίδωσιν ὑμῖν τὴν παῤῥησίαν. ὅρα πῶς ἐπὶ τοῦ οἰκείου προσώπου αὐτὸ προάγει· ὅπερ πολλαχοῦ ποιεῖ καὶ ἀλλαχοῦ, καθάπερ ἐπὶ Ῥωμαίων, Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον, φησί· καθάπερ ἐπὶ Κορινθίων, Ταῦτα δὲ μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν, καὶ Ἀπολλώ. Εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου. οὐχ ὡς ἀγνοῶν τοῦτό φησιν (οἶδε μὲν γὰρ, ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται τότε, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα) πλὴν αὐτῶν προπαρασκευάζει τὴν ψυχὴν ἤδη.

Ῥωμ. α. ιϛ.
α Κορ. δ. ϛ.

21 Ἐμοὶ γὰρ, φησὶ, τὸ ζῆν, Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέρδος. Καὶ γὰρ ἀποθανὼν, φησὶν, οὐ τεθνήξομαι, τὴν ζωὴν ἔχων ἐν ἐμαυτῷ. τότε με ἀνεῖλον ἂν, εἰ ἴσχυσαν διὰ τοῦ φόβου τὴν πίστιν ἐκβαλεῖν τῆς ἐμῆς ψυχῆς· ἕως δ' ἂν Χριστὸς ᾖ μετ' ἐμοῦ, κἂν θάνατος ἐπέλθῃ, ζῶ. καὶ ἐν τῇ ζωῇ δὲ ταύτῃ, οὐ τοῦτό ἐστι μου τὸ ζῆν, ἀλλὰ ὁ Χριστός. εἰ τοίνυν οὐδὲ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τοῦτό ἐστιν· Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ, τοῦτο κἀκεῖ λέγω. Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. τοιοῦτον χρὴ εἶναι τὸν χριστιανόν. οὐ ζῶ, φησι, τὴν κοινὴν ζωήν. πῶς οὖν ζῇς, ὦ μακάριε Παῦλε; οὐχὶ τὸν ἥλιον ὁρᾷς; οὐχὶ τὸν κοινὸν ἀέρα ἀναπνεῖς; οὐχὶ ταύταις ταῖς ἁπάντων τρέφῃ τροφαῖς; οὐχὶ τὴν γῆν πατεῖς, ὥσπερ ἡμεῖς; οὐχὶ ὕπνου δέῃ; οὐχὶ ἐνδυμάτων; οὐχὶ ὑποδημάτων; τί λέγεις, οὐ ζῶ; πῶς οὐ ζῇς; τί μεγαλαυχεῖς; οὐκ ἔστι μεγαληγορία ταῦτα. εἰ μὲν γὰρ μὴ τὰ πράγματα ἐμαρτύρει, εἰκότως ἄν τις εἶπε μεγαληγορίαν εἶναι· εἰ δὲ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ, ποία μεγαληγορία; πῶς οὖν οὐ ζῇ, μάθωμεν. καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ φησιν· Ἐγὼ τῷ κόσμῳ ἐσταύρωμαι, καὶ ἐμοὶ ὁ κόσμος. πῶς οὖν φησιν, οὐκέτι ζῶ, καὶ πῶς πάλιν, ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς, ἀκούσατε. τὸ τῆς ζωῆς ὄνομα πολύσημόν ἐστιν, ἀγαπητοὶ, [τουτέστι, πολλὰ σημαίνει,] ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ θανάτου. ἔστι ζωὴ αὕτη ἡ τοῦ σώματος, καὶ ἔστι ζωὴ ἡ τῆς ἁμαρτίας· καθώς φησιν αὐτὸς ἀλλαχοῦ· Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ἄρα ἔστι ζῆν τὴν τῆς ἁμαρτίας ζωήν. προσέχετε ἀκριβῶς, παρακαλῶ, ἵνα μὴ εἰκῆ κοπιῶμεν. ἔστι ζωὴ ἡ ἀΐδιος καὶ ἀθάνατος, μετὰ δὲ ταύτης ἡ οὐράνιος. Ἡμῶν γὰρ, φησὶ, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. ἔστι ζωὴ ἡ τοῦ σώματος, ἥν φησι, Δι' αὐτοῦ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καί ἐσμεν. οὐ τὴν φυσικὴν οὖν φησι μὴ ζῆν ζωὴν, ἀλλὰ ταύτην τὴν τῶν ἁμαρτημάτων, ἣν ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν. εἰκότως· ὁ γὰρ μὴ ἐπιθυμῶν τῆς παρούσης ζωῆς, πῶς ταύτην ζῇ; ὁ πρὸς ἑτέραν σπεύδων, πῶς ταύτην ζῇ; ὁ θανάτου καταφρονῶν, πῶς ταύτην ζῇ; ὁ μηδενὸς τῶν ἐνταῦθα ἐπιθυμῶν, πῶς ταύτην ζῇ; ὥσπερ γὰρ ὁ ἐξ ἀδάμαντος συγκείμενος, κἂν μυριάκις πλήττοιτο, οὐκ ἂν ἐπιστραφείη ποτὲ, οὕτως οὐδὲ ὁ Παῦλος. ζῶ δὲ, φησὶν, οὐκέτι ἐγὼ, τουτέστιν, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; οὕτως ὁ μηδὲν διὰ τροφὴν ποιῶν, ὁ μηδὲν δι' ἔνδυμα, ὁ μηδὲν διά τι τῶν παρόντων, πῶς οὗτος ζῇ; οὗτος οὐδὲ τὴν φυσικὴν ζωὴν ζῇ. ὁ μηδενὸς φροντίζων τῶν βιωτικῶν, οὐ ζῇ. ἡμεῖς ζῶμεν τοῦτον τὸν βίον, οἱ πάντα ὑπὲρ τούτου πράττοντες· ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἔζη· οὐδὲν γὰρ ἐπραγματεύετο τῶν ἐνταῦθα. πῶς οὖν ἔζη; οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπί τινων λέγομεν· ἐμοὶ ὁ δεῖνα οὐ πάρεστιν, ὅταν μηδὲν πράττῃ τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐμέ·

Γαλ. β. κ.
Γαλ. ϛ. ιδ.
Ῥωμ. ϛ. β.
Φιλιπ. γ. κ.
Πράξ. ιζ. κη.
Ῥωμ. ζ. κδ.

ἐμοὶ

ἐμοὶ ὁ δεῖνα οὐ ζῇ, πάλιν ὁμοίως. ὅτι γὰρ οὐ τὴν φυσικὴν παραιτεῖται ζωὴν, φησὶν ἀλλα-
χοῦ· Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ
παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ, τουτέστι, καινήν τινα ζωὴν ζῶ, ἐξηλλαγμένην. ταῦτα δὲ
πάντα πρὸς παραμυθίαν τῶν Φιλιππησίων λέγει. μὴ νομίσητε, φησιν, ὅτι τῆς ζωῆς ἀποστεροῦ-
μαι ταύτης· ἐπεὶ μηδὲ ζῶ, ταύτην ἣν ζῶν τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐκείνην, ἣν ὁ Χριστὸς ἐβούλετο.
εἰπὲ γάρ μοι ὁ χρημάτων καταφρονῶν, ὁ τρυφῆς, ὁ λιμοῦ καὶ δίψης, ὁ κινδύνων, ὁ ὑγιείας,
ὁ σωτηρίας, ταύτην ζῇ τὴν ζωήν; ὁ μηδὲν ἐνταῦθα ἔχων, ὁ πολλάκις αὐτὴν ῥίψαι βου-
λόμενος, ἀνάγκης οὔσης, καὶ μὴ ἀντιτεινόμενος, ταύτην ζῇ τὴν ζωήν; οὐδαμῶς. ὡς ἐπὶ ὑπο-
δείγματος δὲ ὑμῖν χρὴ τοῦτο ποιῆσαι φανερόν. οἷον, ἔστω τις ἐν πλούτῳ πολλῷ, καὶ οἰκέτας ἐχέ-
τω, καὶ χρυσίον, καὶ μηδενὶ τούτων κεχρήσθω. ἆρα οὗτος πλουτεῖ διὰ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον; οὐδαμῶς.
ὁράτω δὲ καὶ διασπαθίζοντας τὰ ὑπάρχοντα τοὺς παῖδας, εἰκῇ ῥεμβομένους, καὶ μηδενὸς
αὐτῶν φροντιζέτω· εἰ βούλει δὲ, καὶ τυπτόμενος μὴ ἀλγείτω· ἆρα φήσομεν αὐτὸν εἶναι ἐν
πλούτῳ; οὐδαμῶς· καίτοιγε αὐτοῦ ἐστιν. οὕτω καὶ Παῦλος, ἐμοί, φησι, τὸ ζῆν, Χριστός. εἰ
βούλει τὴν ζωὴν ἐξετάσαι τὴν ἐμὴν, ἐκεῖνός ἐστι, καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέρδος. διατί; ὅτι
σαφέστερον αὐτῷ συνέσομαι μᾶλλον· ὥστε μᾶλλόν ἐστι ζῆσαι τὸ ἀποθανεῖν. οὐδὲν δὲ φόνον
ἐργάσονταί με οἱ ἀποκτείνοντές με, τῇ ζωῇ παραπέμποντες τῇ ἐμῇ, καὶ ταύτης τῆς οὐ
προσηκούσης ἀπαλλάττοντες. τί οὖν; ἐνταῦθα ὢν, οὐκ ἦς τοῦ Χριστοῦ; καὶ σφόδρα.

22 Εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρίζω.

Ἵνα μή τις εἴποι, εἰ τοίνυν ἐκεῖνο ζωὴ, τίνος ἕνεκεν ὁ Χριστὸς εἴασέ σε ἐνταῦθα; καρ-
πὸς ἔργου, φησὶν, ἐστιν. ὥστε ἔνεστι καὶ τῇ παρούσῃ ζωῇ εἰς δέον χρήσασθαι, μὴ ζῶντας αὐτὴν,
ὡς οἱ πολλοί. τοῦτό φησιν, ἵνα μὴ νομίσῃς διαβεβλῆσθαι τὴν ζωὴν, μηδὲ εἴπῃς· εἰ
γὰρ οὐδὲν χρησιμεύοιμεν ἐνταῦθα, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀναιροῦμεν ἑαυτοὺς, οὐδὲ ἀποκτείνο-
μεν; μηδαμῶς, φησιν· ἔνεστι καὶ ἐνταῦθα ἵνα κερδαίνειν, ἐὰν μὴ ζῶμεν τὴν ζωὴν ταύ-
την, ἀλλ' ἑτέραν. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, τοῦτο καρπόν σοι φέρει; ναί, φησι. ποῦ νῦν οἱ αἱρε-
τικοί; ἰδοὺ νῦν τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, τοῦτό φησι καρπὸν ἔργου. καὶ γάρ ἔργου. πῶς καρπὸς ἔργου; Ὃ
δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ. διατί τοῦτο καρπὸς ἔργου. καὶ τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρίζω. βα-
βαί, πόση ἦν ἡ φιλοσοφία; πῶς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξέβαλε τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ οὐ διέβα-
λεν αὐτήν; ᾧ μὲν γὰρ εἴρηκεν, ὅτι τὸ ἀποθανεῖν κέρδος, τούτῳ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξέβαλε·
τῷ δὲ εἰπεῖν, ὅτι τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, καρπὸς ἔργου, τούτῳ ἔδειξε καὶ τὴν παροῦσαν ἀναγκαίαν ζωήν.
πῶς; ἐὰν εἰς δέον αὐτῇ χρώμεθα, ἐὰν καρποφορῶμεν· ὡς ἐὰν ἄκαρπος ᾖ, οὐκ ἔστιν ἔτι ζωή.
καὶ γὰρ τῶν δένδρων τὰ μὴ φέροντα καρπὸν, ὁμοίως τῶν ξηρῶν ἀποστρεφόμεθα, καὶ πυρὶ πα-
ραδίδομεν. τὸ γὰρ ζῆν, πάλιν τῶν μέσων ἐστὶ καὶ ἀδιαφόρων· τὸ δὲ καλῶς, ἢ κακῶς, ἐν ἡμῖν
ἐστιν. ὥστε οὐ μισοῦμεν τὸ ζῆν· ἔνεστι γὰρ ζῆν καὶ καλῶς. ὡς ἐὰν κακῶς αὐτῷ χρησαίμεθα,
οὐδὲ οὕτω διαβάλλομεν αὐτό. διατί; ὅτι οὐκ αὐτὸ αἴτιον γέγονεν, ἀλλ' ἡ προαίρεσις τῶν
κακῶς χρωμένων αὐτῷ. ὁ μὲν γὰρ Θεός σε ἐποίησε ζῆν, ἵνα αὐτῷ ζῇς· σὺ δὲ ὑπὸ τῆς κακί-
ας τῇ ἁμαρτίᾳ ζήσας, ὑπεύθυνον σαυτὸν πάσης αἰτίας ποιεῖς. τί λέγεις, εἰπέ μοι, ὦ Παῦ-
λε; οὐ γνωρίζεις, τί αἱρήσῃ; ἐνταῦθα μέγα ἀπεκάλυψε μυστήριον, ὅτι κύριος ἦν τοῦ ἀπελ-
θεῖν. ὅταν γὰρ αἵρεσις ᾖ, κύριοί ἐσμεν. τί αἱρήσομαι, φησιν, οὐ γνωρίζω. ἐν σοὶ οὖν ἐστι; ναί, φη-
σιν· εἰ βουλοίμην αἰτῆσαι τὸν Θεὸν χάριν.

23 Συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων. Ὅρα τὴν φιλοστοργίαν τοῦ
μακαρίου τούτου· καὶ ταύτῃ αὐτοὺς παραμυθεῖται, ὅταν ἴδωσιν, ὅτι αὐτὸς κύριός ἐστι τῆς αἱ-
ρέσεως, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ πονηρίᾳ τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ Θεοῦ οἰκονομίᾳ*. τί τοίνυν ἀλγεῖτε,
φησιν, ἐπὶ τῷ θανάτῳ; πολλῷ κρεῖττον ἦν πάλαι ἀπελθεῖν. Τὸ ἀναλῦσαι γάρ, φησι,
καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον·

Margin: Γαλ. β. κ. — χ. ἐπειδὴ — χ. διεσπαρ- μένοις ἀλ- λαπαδῶς — χ. ἀποκτείνουσι — χ. τῷ — χ. τῷ — χ. τῷ — χ. τῶν — χ. μισοῦμεν — χ. οὐ — χ. νυνὶ εἰ... ἀλλ' οὐ τοῦτο εἰδότι κύριος ἦν τοῦ ἀπελ- θεῖν δεικνύων. — * ὁ μακάριος λύπουμαι προ- τρεπόμενος ἐφ' ἡμῖν. — Γαλ. β. κ.

24 Τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. Ταῦτα παρασκευαστικὰ τῆς μελλούσης αὐτὸν τελευτῆς, ἵνα φέρωσιν αὐτὴν γενναίως· ταῦτα φιλοσοφίας διδασκαλικά. καλόν, φησι, τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. καὶ γὰρ ὁ θάνατος, τῶν ἀδιαφόρων ἐστίν. οὐ γὰρ κακὸν ὁ θάνατος, ἀλλὰ κακὸν τὸ ἀποθανόντα κολάζεσθαι· οὐδὲ καλὸν ὁ θάνατος, ἀλλὰ καλὸν τὸ ἀπελθόντα σὺν Χριστῷ εἶναι. *τὰ μετὰ θάνατον, ἢ καλά, ἢ κακά. [* ἔστι]

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι πενθῶμεν ἁπλῶς, μηδὲ ἐπὶ τοῖς ζῶσι χαίρωμεν ἁπλῶς, ἀλλὰ τί; πενθῶμεν τοὺς ἁμαρτωλοὺς μὴ ἀποθνήσκοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶντας· χαίρωμεν δὲ ἐπὶ τοῖς δικαίοις, μὴ ζῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τετελευτηκόσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ ζῶντες τεθνήκασιν· οὗτοι δὲ καὶ ἀποθανόντες, ζῶσιν. ἐκεῖνοι καὶ ἐνταῦθα ὄντες, ἐλεεινοὶ πᾶσίν εἰσιν, ἐπειδὴ Θεῷ προσκρούουσιν· οὗτοι καὶ ἐκεῖ μεταστάντες, μακάριοι, ὅτι πρὸς τὸν Χριστὸν ἀπῆλθον. οἱ ἁμαρτωλοί, ὅπου ἂν ὦσι, πόρρω τοῦ βασιλέως εἰσί· διὰ τοῦτο δακρύων ἄξιοι· οἱ δὲ δίκαιοι, ἄν τε ἐνταῦθα, ἄν τε ἐκεῖ, μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσί, κἀκεῖ μᾶλλον καὶ ἐγγύτεροι, οὐ * διὰ ''εἰσόδου, οὐ διὰ πίστεως, ἀλλὰ πρόσωπον, φησι, πρὸς πρόσωπον. [α. Κορ. ιγ. ιϛ.] [* γὰρ] [ἴσ. ἐσόπτρου] μὴ τοίνυν ἁπλῶς κλαίωμεν τοὺς ''ἀποθανόντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν ἁμαρτίαις. [γρ. ἀπελθόντας] οὗτοι θρήνων ἄξιοι, οὗτοι κοπετῶν καὶ δακρύων. ποία γὰρ ἐλπίς, εἰπέ μοι, μετὰ ἁμαρτημάτων ἀπελθεῖν, ἔνθα οὐκ ἔστιν ἁμαρτήματα ἀποδύσασθαι; ἕως μὲν γὰρ ἦσαν ἐνταῦθα, ἴσως ἦν προσδοκία πολλή, ὅτι μεταβαλοῦνται, ὅτι βελτίους ἔσονται· ἂν δὲ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν ᾅδην, ἔνθα οὐκ ἔστιν ἀπὸ μετανοίας κερδᾶναί τι (Ἐν γὰρ τῷ ᾅδῃ, φησί, τίς ἐξομολογήσεταί σοι;) [Ψαλ. ϛ.] πῶς οὐ θρήνων ἄξιοι; κλαίωμεν τοὺς οὕτως ἀπερχομένους, οὐ κωλύω, κλαίωμεν, ἀλλὰ μὴ ἀσχημόνως, μὴ τρίχας τίλλοντες, μὴ βραχίονας γυμνοῦντες, μὴ ''ὄψιν σπαράττοντες, [γρ. ὄψεις] μὴ μελανειμονοῦντες, ἀλλὰ μόνον κατὰ ψυχὴν ἠρέμα δάκρυον ἀφιέντες πικρόν. ἔνεστι γὰρ καὶ ταύτης χωρὶς τῆς πομπῆς κλαῦσαι πικρῶς, καὶ μὴ παῖξαι μόνον. παιγνίων γὰρ οὐδὲν διενήνοχε τὰ ὑπό τινων γινόμενα. καὶ γὰρ οὐ συμπαθείας ἐκεῖνοι οἱ κοπετοὶ οἱ ἐπ' ἀγορᾶς, ἀλλ' ἐπιδείξεως καὶ φιλοτιμίας καὶ κενοδοξίας εἰσί. πολλαὶ διὰ τέχνην τοῦτο ποιοῦνται. κλαῦσον πικρόν, στέναξον κατ' οἰκίαν, μηδενὸς ὁρῶντος. τοῦτο συμπαθείας ἐστί, τοῦτο καὶ σὲ ὠφελεῖ. ὁ γὰρ ἐκεῖνον πενθῶν οὕτω, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς σπουδάσει μηδέποτε τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν· φοβερά σοι ἔσται ἡ ἁμαρτία λοιπόν. κλαῦσον τοὺς ἀπίστους, κλαῦσον τοὺς οὐδὲν ἐκείνων ἀπέχοντας, τοὺς χωρὶς φωτίσματος ἀπερχομένους, τοὺς χωρὶς σφραγῖδος· οὗτοι ὄντως θρήνων ἄξιοι, οὗτοι ὀδυρμῶν· ἔξω τῶν βασιλείων εἰσί μετὰ τῶν καταδίκων, μετὰ τῶν κατεγνωσμένων. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. [Ιωαν. γ. ε.] κλαῦσον τοὺς ἐν πλούτῳ τετελευτηκότας, καὶ μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ πλούτου παραμυθίαν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς ἐπινοήσαντας, τοὺς λαβόντας ἐξουσίαν ἀπολούσασθαι αὐτῶν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ μὴ βουληθέντας. τούτους κλαίωμεν καὶ ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ πάντες, ἀλλὰ μετὰ κοσμιότητος, ἀλλὰ μετὰ σεμνότητος, ἀλλὰ μὴ ὥστε παραδειγματίζειν ἑαυτούς. τούτους κλαίωμεν μὴ μίαν ἡμέραν, μηδὲ δευτέραν, ἀλλὰ τὸν πάντα βίον ἡμῶν. τοῦτο οὐκ ἔστι πάθους ἀλόγου τὸ δάκρυον, ἀλλὰ φιλοστοργίας· ἐκεῖνο δὲ πάθους ἀλόγου· διὰ τοῦτο καὶ ταχέως σβέννυται. ὅταν ''γὰρ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον γίνηται, ἀεὶ παραμένει. [γρ. δὲ] κλαίωμεν οὖν τούτους, βοηθῶμεν αὐτοῖς κατὰ δύναμιν, ἐπινοήσωμεν αὐτοῖς τινα βοήθειαν, μικρὰν μέν, ''βοηθεῖν δὲ ὅμως δυναμένην. [γρ. βοηθῆσαι δ' ὅμως.] πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; αὐτοί τε εὐχόμενοι, καὶ ἑτέρους παρακαλοῦντες εὐχὰς ''ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, [γρ. περὶ] πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόντες συνεχῶς. ἔχει τινὰ τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. ἄκουε γὰρ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· Ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμέ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου. [Δ. Βασ. κ. ϛ.] εἰ μνήμη μόνον δικαίου τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὅταν καὶ ἔργα γένηται ὑπὲρ αὐτοῦ, ''πῶς οὐκ ἰσχύσει; [γρ. πόσῳ] οὐκ εἰκῇ ταῦτα ἐνομοθετήθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, τὸ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων μνήμην γίνεσθαι τῶν ἀπελθόντων. ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ κέρ-

δος

δος γινόμενον, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν. ὅταν γὰρ ἑστήκῃ λαὸς ὁλόκληρος χεῖρας ἀνατείνοντες, πλήρωμα ἱερατικόν, καὶ πρόκειται ἡ φρικτὴ θυσία, πῶς οὐ δυσωπήσομεν ὑπὲρ τούτων τὸν Θεὸν παρακαλοῦντες; ἀλλὰ τοῦτο μὲν περὶ τῶν ἐν πίστει προελθόντων· οἱ δὲ κατηχούμενοι οὐδὲ ταύτης καταξιοῦνται τῆς παραμυθίας, ἀλλὰ ἀπεστέρηνται πάσης τῆς τοιαύτης βοηθείας, πλὴν μιᾶς τινος. ποίας δὴ ταύτης; ἔνεστι πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόναι· ποιεῖ τινα αὐτοῖς παραψυχὴν τὸ πρᾶγμα. καὶ γὰρ τῆς ἀλλήλων ἡμᾶς ὠφελείας βούλεται ὁ Θεός. διὰ τί γὰρ ὑπὲρ εἰρήνης, καὶ εὐσταθείας τοῦ κόσμου ἐκέλευσεν εὔχεσθαι; διὰ τί ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων; καίτοιγε ἐνταῦθα ἐν πᾶσιν εἰσὶ καὶ λῃσταί, καὶ τυμβωρύχοι, καὶ κλέπται, καὶ μυρίων κακῶν γέμοντες, ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ πάντων εὐχόμεθα. ἴσως γὰρ ἔσται τις αὐτῶν ἐπιστροφή. ὥσπερ οὖν ὑπὲρ τῶν ζώντων εὐχόμεθα τῶν οὐδὲν διαλλαττόντων τῶν νεκρῶν, οὕτως ἔνεστι καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὔχεσθαι. ὁ Ἰὼβ ὑπὲρ τῶν παίδων ἐποίει θυσίας, καὶ ἀπήλλαττεν αὐτοὺς τῶν ἁμαρτημάτων· Μήποτε ἐνενόησαν, φησί, τι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. οὕτω τις προνοεῖται παίδων. οὐκ εἶπε, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν νῦν ἀνθρώπων, καταλείπω αὐτοῖς ὑπάρχοντα· οὐκ εἶπε δῶ αὐτοῖς δόξαν· οὐκ εἶπεν, ἀρχὴν ὠνήσομαι· οὐκ εἶπεν, ἀγροὺς πριῶμαι. ἀλλὰ τί; μήποτε ἐνενόησαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. τί γὰρ ὄφελος ἐκείνων πάντων ἐνταῦθα μενόντων; οὐδέν. τὸν βασιλέα πάντων ἵλεων ποιήσω, φησίν, αὐτοῖς, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς λείπει λοιπόν. Κύριος γάρ, φησι, ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει. οὗτος πλοῦτος μέγας, οὗτος θησαυρός. ἂν τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχωμεν, οὐδενὸς ἡμῖν δεῖ· ἂν δὲ τοῦτον μὴ ἔχωμεν, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτὴν ἐὰν ἔχωμεν, πάντων ἐσμὲν πενέστεροι. οὐδὲν ἴσον τοῦ φοβουμένου τὸν Κύριον. Ὁ φόβος γάρ, φησι, τοῦ Κυρίου πάντα ὑπερέβαλε. τοῦτον κτησώμεθα, ὑπὲρ τούτου πάντα πράττωμεν· κἂν τὴν ψυχὴν ἀποδόσθαι δέῃ, μὴ φεισώμεθα, κἂν τὸ σῶμα κατακόψαι· πάντα πράττωμεν, ἵνα τοῦ φόβου τούτου ἐπιτύχωμεν. οὕτω γὰρ ἐσόμεθα πάντων εὐπορώτεροι, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

χ. ἀξιοῦνται — Ιωβ α. ε. — χ. προνοεῖ — Ψαλ. κβ. α. — Σειρ. κε. ια.

Λογ. δ. 22 ΚΑΙ ΤΙ ΑΙΡΗΣΟΜΑΙ, ΟΥ ΓΝΩΡΙΖΩ·

23 Συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον· 24 Τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκί, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. 25 Καὶ τοῦτο πεποιθὼς οἶδα, ὅτι μενῶ, καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως· 26 Ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

χ. γδ

Οὐδὲν τῆς Παύλου ψυχῆς μακαριώτερον, ἐπεὶ μηδὲ γενναιότερον. ἀλλὰ νῦν τὸ ἐναντίον εὔκαιρον εἰπεῖν περὶ πάντων· οὐδὲν ἡμῶν ἀσθενέστερον, οὐδὲ ταλαιπωρότερον. διὰ τοῦτο πάντες πεφρίκαμεν τὸν θάνατον· οἱ μὲν διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος, ὧν καὶ αὐτός εἰμι· οἱ δὲ διὰ τὴν φιλοψυχίαν καὶ ταλαιπωρίαν, ὧν μήποτε γενοίμην ἐγώ. ψυχικοὶ γὰρ οἱ τοῦτον δεδοικότες τὸν φόβον. τοῦτο τοίνυν, ὃ πάντες πεφρίκαμεν, ἐκεῖνος ηὔχετο, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἠπείγετο, τὸ ἀναλῦσαι λέγων πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, καὶ τί αἱρήσομαι, οὐκ οἶδα. τί λέγεις; μέλλων ἐντεῦθεν πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθίστασθαι, καὶ μετὰ Χριστοῦ εἶναι, οὐ γνωρίζεις τί αἱρήσῃ; ἀλλὰ πόρρω τῆς Παύλου ταῦτα ψυχῆς. τίνι γὰρ εἴ τις εἶπε τοῦτο καὶ διεβεβαιώσατο, οὐκ ἂν εὐθέως ἥρπασε; ναί, φησιν. ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἔστιν ἡμῖν τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, οὕτως οὐδὲ τό, παρὰ

τούτου

τούτου τυχεῖν, μένειν ἐνταῦθα ἡμᾶς· ἀλλ' ἀμφότερα Παύλου, καὶ τῆς ἐκείνου ψυχῆς. τί λέγεις; οἶδας καὶ πέπεισαι, ὅτι μετὰ Χριστοῦ μέλλεις εἶναι, καὶ ἀμφιβάλλεις λέγων, οὐκ οἶδα τί αἱρήσομαι; καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνταῦθα αἱρῇ, τὸ ἐπιμένειν λέγω τῇ σαρκί; τί ποτε τοῦτό ἐστιν; οὐχὶ κατάπικρον ἔζης βίον; ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν ναυαγίοις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι, ἐν μερίμναις, ἐν φροντίσι; μετὰ τῶν ἀσθενούντων ἠσθένεις, καὶ ὑπὲρ τῶν σκανδαλιζομένων ἐπυροῦ· Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, φησιν, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι; πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβες, τρὶς ἐρραβδίσθης, ἅπαξ ἐλιθάσθης, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκας· κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις. οὐχὶ ὅτε τὸ Γαλατῶν ἅπαν ἔθνος ἐπὶ τὴν τοῦ νόμου παρατήρησιν ἐπανῆλθεν, ἐβόας λέγων, Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε; πόσα τότε οὐκ ἐπένθησας, καὶ ἔτι μᾶλλον τοῦτον ποθεῖς τὸν ἐπίκηρον βίον; Εἰ γὰρ μηδέν σοι τούτων συμβεβήκει, ἀλλὰ πάντα, ἅπερ κατωρθώκεις, κατώρθωσας μετ' ἀδείας, μετὰ τρυφῆς, οὐκ ἐχρῆν τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος δεδοικότα πρός τινα λιμένα σπεύδειν; τίς ἔμπορος, εἰπέ μοι, θησαυρῶν μυρίων πλήρη τὴν ὁλκάδα ἔχων, δέον εἰς λιμένα καταδραμεῖν καὶ ἀναπαύεσθαι, ἕλοιτο θαλαττεύειν ἔτι; τίς ἀγωνιστής, δέον στεφανωθῆναι, ἕλοιτο ἀγωνίζεσθαι; τίς πυκτεύων, παρὸν ἀναδήσασθαι τὸν στέφανον, ἕλοιτο πάλιν εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσιέναι, καὶ κατακόπτειν τὴν ἑαυτοῦ κεφαλήν; ποῖος στρατηγός, ἐξὸν ἀπαλλαγῆναι τοῦ πολέμου μετ' εὐδοξίας καὶ τροπαίων, καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς βασιλείοις ἀναπαύεσθαι, καταδέξαιτο ἂν ἔτι καὶ ἱδροῦν καὶ παρατάττεσθαι; πῶς οὖν τὸν οὕτω κατάπικρον ζῶν βίον, ἔτι ἐνταῦθα μένειν βούλει; οὐχὶ σὺ ἔλεγες, Φοβοῦμαι μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι; Εἰ καὶ διὰ μηδὲν ἕτερον, διὰ τοῦτο γοῦν ἐχρῆν ἐπιθυμεῖν τῆς ἀπαλλαγῆς. Εἰ μυρίων ἦν ἀγαθῶν μεστὰ τὰ παρόντα, διὰ γοῦν τὸν Χριστὸν τὸν ποθούμενον ἔδει ποθεῖν τὴν τούτων ἀπαλλαγήν. βαβαὶ τῆς τοῦ Παύλου ψυχῆς. οὐδὲν ἴσον ἐκείνης γέγονεν, οὐδὲ ἔσται. φοβῇ τὸ μέλλον, μυρίοις ἐνέχῃ δεινοῖς, καὶ οὐ βούλει εἶναι πρὸς τὸν Χριστόν; οὔ, φησι· καὶ τοῦτο διὰ τὸν Χριστόν, ἵνα οὓς εἰργασάμην αὐτῷ δούλους, εὐνουστέρους καταστήσω· ἵνα ἅπερ ἐφύτευσα γεώργιον, καρποφορῆσαι ποιήσω. οὐκ ἤκουσάς μου, οὐχὶ τὸ ἐμαυτοῦ ζητοῦντος συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πλησίον; οὐκ ἤκουσας, ὅτι ἀνάθεμα ηὐχόμην γενέσθαι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τοῦ πολλοὺς αὐτῷ προσελθεῖν; ὁ ἐκεῖνο ἑλόμενος, οὐ πολλῷ μᾶλλον τοῦτο αἱρήσομαι, ἡδέως ἐμαυτὸν ζημιῶν διὰ τῆς ἀναβολῆς καὶ ὑπερθέσεως, ἵνα ἐκείνοις γένηταί τις σωτηρία; Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου, Κύριε, ὅτι Παῦλον οὐκ ἀφῆκας λαθεῖν, ὅτι ἔδειξας τῇ οἰκουμένῃ τοιοῦτον ἄνδρα; Ἤνεσάν σε πάντες ἄγγελοι ὁμοθυμαδόν, ὅτε τὰ ἄστρα εἰργάσω, οὐκοῦν καὶ ὅτε τὸν ἥλιον· ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὡς ὅτε τὸν Παῦλον ἔδειξας ἡμῖν καὶ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ. διὰ τοῦτο λαμπροτέρα γέγονεν ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ, φαιδρότερος οὗτος τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ἀφῆκε λαμπροτέρας τὰς μαρμαρυγάς, φαιδρὰς τὰς ἀκτῖνας ἥπλωσεν. ἡλίκον ἡμῖν οὗτος ἔτεκε τὸν καρπόν, οὐκ ἀστάχυς πιαίνων, οὐδὲ ῥοιὰς τρέφων, ἀλλὰ τὸν τῆς εὐσεβείας καρπὸν καὶ τίκτων, καὶ εἰς ἀκμὴν ἄγων, καὶ διαπίπτοντα συνεχῶς ἀνακτώμενος; Εἰκότως. οὗτος μὲν γὰρ ὁ ἥλιος τὸ ἅπαξ διαπεσὸν τῶν ἀκροδρύων οὐδὲν ὀνῆσαι δυνήσεται· Παῦλος δὲ οὗτος μυρίας ἔχοντας σηπεδόνας, ἐξ ἁμαρτημάτων ἀνεκαλεῖτο· καὶ οὗτος μὲν παραχωρεῖ τῇ νυκτί, ἐκεῖνος δὲ τοῦ διαβόλου περιεγένετο. οὐδὲν εἷλεν ἐκεῖνον, οὐδὲν ἐκράτησεν. ἐκεῖνος ἀφ' ὕψους φερόμενος, κάτω τὰς ἀκτῖνας ἀφίησιν· αὐτὸς δὲ κάτωθεν ἀνατέλλων, οὐχὶ τὸ μέσον οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τοῦ φωτὸς ἐπλήρωσεν, ἀλλ' ἅμα τὸ στόμα ἀνέῳξε, καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐνέπλησε πολλῆς τῆς ἡδονῆς. πῶς; Εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαρὰ γίνεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, αὐτὸς δὲ ἐκ πρώτης δημηγορίας πολλοὺς ἐθήρευσε, πῶς οὐκ ἐμπλήσει χα-

ρᾶς

Marginalia (left): β. Κορ. ϛ. δ. — Γαλ. ε. δ. — α Κορ. θ. κζ. — α. Κορ ι. λγ. Ρωμ. θ. γ. — Ιωβ. λη. ζ. — Λουκ. ιε. ι.

Marginalia (right): χ. πνεῦσαι — χ. ποῦ, ὅτι — χ. φάγειν — χ. τὴν ἀπαλλαγήν. — χ. ἑαυτῷ — χ. ὁ στάχ. — χ. ῥόας — χ. -τοντας — ἴσ. ἐφ'

ρᾶς τὰς ἄνω δυνάμεις; καὶ τί λέγω; ἁπλῶς ἀρκεῖ Παῦλον φθέγξασθαι, καὶ τοὺς οὐρανοὺς ἐπὶ τούτῳ σκιρτᾷν καὶ εὐφραίνεσθαι. εἰ γὰρ, ὅτι ἐξ Αἰγύπτου ἐξήεσαν οἱ Ἰσραηλῖται, Ἐσκίρτησαν τὰ ὄρη, ὡς κριοί, ὅτε ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετέστησαν ἄνθρωποι, πόσην οἴει εἶναι χαράν; διὰ ταῦτα τὸ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. ποίαν ἕξομεν ἀπολογίαν λοιπὸν ἡμεῖς; πολλάκις γὰρ ἄνθρωπος κληροῦται πόλιν μικρὰν καὶ πενιχράν, καὶ οὐχ αἱρεῖται ἀπελθεῖν ἑτέρωθι, τὴν οἰκείαν προκρίνων ἀνάπαυσιν· πρὸς τὸν Χριστὸν εἶχεν ἀπελθεῖν ὁ Παῦλος, καὶ οὐκ ἠθέλησε τὸν Χριστὸν (Χριστόν, οὗ οὕτως ἐπόθει, ὡς δι' αὐτὸν καὶ γέενναν αἱρεῖσθαι) καὶ ἔμενεν ἔτι ἀγωνιζόμενος διὰ τοὺς ἀνθρώπους. τίς ἔσται ἡμῖν ἀπολογία; ὅλως δὲ μεμνῆσθαι χρὴ Παύλου ἁπλῶς; ὅρα τί εἰργάσατο. ἔδειξεν ὅτι κρεῖσσον τὸ ἀπελθεῖν, πείθων αὐτοὺς μὴ ἀλγεῖν. ἔδειξεν, ὅτι κἂν μένῃ, διὰ τοῦτο μένει, δι' ἐκείνους, ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς πονηρίας τῶν ἐπιβουλευόντων. ἵνα τοίνυν ἀξιοπίστους αὐτοὺς ἐργάσηται, καὶ τὴν αἰτίαν ἔθηκεν. εἰ γὰρ ἀναγκαῖον τοῦτο ἐστι, πάντως ὅτι μενῶ, καὶ οὐχ ἁπλῶς μενῶ, ἀλλὰ μεθ' ὑμῶν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, καὶ συμπαραμενῶ, τουτέστιν, ὄψομαι ὑμᾶς. τίνος ἕνεκεν; εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως. ἐνταῦθα αὐτοὺς καὶ διανίστησιν, ὥστε προσέχειν ἑαυτοῖς. εἰ γὰρ δι' ὑμᾶς, φησι, μενῶ, ὁρᾶτε μὴ καταισχύνητέ μου τὴν παραμονήν. μέλλων Χριστὸν ὁρᾷν, εἱλόμην ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ προκοπῇ μένειν. ἐπειδὴ ἡ ἐμὴ παρουσία καὶ πρὸς πίστιν ὑμῖν συμβάλλεται, καὶ πρὸς χαράν, διὰ τοῦτο εἱλόμην μένειν. τί οὖν; Φιλιππησίων ἕνεκεν ἔμενε μόνων; οὐκ ἐκείνων ἕνεκεν ἔμενε μόνων· λέγει δὲ τοῦτο, ἵνα αὐτοὺς θεραπεύσῃ. πῶς δὲ ἦν τῇ πίστει προσκόψαι; ὥστε στηριχθῆναι μᾶλλον ὑμᾶς, καθάπερ νεοττοὺς δεομένους τῆς μητρὸς, ἕως ἂν αὐτοῖς παγῇ τὰ πτερά. πολλῆς ἀγάπης τοῦτο τεκμήριον. οὕτω καὶ ἡμεῖς τινας διεγείρομεν, ὡς ὅταν εἴπωμεν· διὰ σὲ ἔμεινα, ἵνα σε ποιήσω χρηστόν. ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν, φησι, περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς. ὁρᾷς ὅτι τὸ, συμπαραμενῶ, τοῦτό ἐστιν; ὅρα τὴν ταπεινοφροσύνην. ἐπειδὴ εἶπεν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπήν, δείκνυσιν ὅτι καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ὠφέλειαν. ὅπερ καὶ πρὸς Ῥωμαίους γράφων ποιεῖ, λέγων· Τοῦτο δέ ἐστι, συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν· εἰπὼν πρότερον, Ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν. τί δέ ἐστιν, ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ; ὅπερ καὶ τὸ καύχημα ἦν, τὸ ἐστηρίχθαι ἐν τῇ πίστει. τοῦτο γάρ ἐστι καύχημα ἐν Χριστῷ, τὸ ὀρθῶς βιοῦν. τὸ ὑμῶν καύχημα ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς; ναί, φησι. Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς; Ὅτι καύχημα ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμῶν· τουτέστιν, ἵνα ἔχω καυχᾶσθαι ἐν ὑμῖν μειζόνως. πῶς; ἵνα περισσεύῃ τὸ καύχημα ὑμῶν. μειζόνως γὰρ ἔχω καυχᾶσθαι, ὑμῶν ἐπιδόντων. Διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς. τί οὖν; ἦλθε πρὸς αὐτούς; τοῦτο ζητητέον, εἰ ἦλθε.

Ψαλ. ριγ. δ.

Ρωμ. α. ιβ.

α. Θεσ. β. ιθ.

β. Κορ. α. ιδ.

27 Μόνον ἀξίως, φησί, τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε.

Ὁρᾷς ὅτι διὰ τοῦτο εἶπε πάντα, ἵνα εἰς τοῦτο αὐτοὺς προτρέψῃ ἐπιδοῦναι πρὸς ἀρετήν; μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε. τί ἐστι τὸ, μόνον; τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον μόνον, καὶ οὐδὲν ἄλλο. ἂν τοῦτο ᾖ, οὐδὲν λυπηρὸν ἡμῖν συμβήσεται.

Ἵνα εἴτε ἐλθὼν, καὶ ἰδὼν ὑμᾶς, εἴτε ἀπὼν ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν.

Οὐχ ὡς μεταθέμενος, οὐδ' ὡς οὐκέτι ἥξων, ταῦτα λέγει· ἀλλ' ἐὰν τοῦτο γένηται, φησι, καὶ ἀπὼν εὐφραίνεσθαι δύναμαι. Ἐὰν ἀκούσω, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ πνεύματι, καὶ μιᾷ ψυχῇ. Τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα συγκροτεῖ τοὺς πιστούς, καὶ τὴν ἀγάπην συνέχει. διὰ τοῦτο, ἵνα ὦσιν ἕν, φησιν ὁ Χριστός. καὶ γὰρ βασιλεία μερισθεῖσα ἐφ' ἑαυτήν, οὐ σταθήσεται. διὰ τοῦτο πολλὴν ὑπὲρ ὁμονοίας ποιεῖται πανταχοῦ τὴν συμβουλὴν καὶ ὁ Παῦλος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός φησιν, Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι μαθηταί μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους·

Ιωαν. ιζ. ια. κα. κβ.

Ματθ. ιβ. κε.

τουτέστι,

Ἰωαν. ιγ. λθ.

τουτέστι, μὴ εἰς τὴν προσδοκίαν τὴν ἐμὴν ἀφορῶντες καθεύδετε, ὅτι προσδοκῶντες ἥξειν· εἶτα, ἐὰν ἄλλως ἴδητε μὴ ἐρχόμενον, ἐκλυθῆτε. καὶ γὰρ ἐξ ἀκοῆς εὐφραίνεσθαι δύναμαι ὁμοίως. τί ἐστιν, ἐν ἑνὶ πνεύματι; τουτέστι, τῷ αὐτῷ χαρίσματι, τῷ τῆς ὁμονοίας, τῷ τῆς προθυμίας. ἓν γάρ ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ δείκνυσι τοῦτο, τὸ πολλαχοῦ οὕτως εἰρῆσθαι. οὕτω γάρ ἐστι καὶ ἐν μιᾷ ἑστηκέναι ψυχῇ, ὅταν ἓν πνεῦμα οἱ πάντες ἔχωμεν. ἰδοὺ τό, μιᾷ, ἐπὶ ὁμονοίας εἴρηται· ἰδοὺ πολλαί, μία λέγονται. οὕτως ἦν τὸ παλαιόν. Ἦν ἡ καρδία πάντων, φησί, καὶ ἡ ψυχὴ μία. Συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου. Ἄρα ὡς τῆς πίστεως ἀθλούσης, συναθλοῦντές φησιν ἀλλήλοις; πῶς ἂν ἔχοι λέγειν; μὴ γὰρ πρὸς ἀλλήλους ἐπάλαιον; ἀλλ' ὃ λέγει, τοῦτό ἐστι· συμπαραλαμβάνετε ἀλλήλους, φησίν, ἐν τῇ ἀθλήσει τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου,

Πραξ. δ. λβ.

κ. μι

ἴσ. πολλαὶ ψυχαί, μία

28 Καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἥτις ἐστὶν αὐτοῖς μὲν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας. Πτυρόμενοι καλῶς εἶπε. τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν· μόνον πτύρεται. ἐν μηδενὶ δέ, φησι, κἂν ὁτιοῦν γένηται, κἂν κίνδυνοι, κἂν ἐπιβουλαί. τοῦτο γάρ ἐστι τῶν ὀρθῶς ἑστώτων. ἐκεῖνοι γὰρ οὐδὲν δύνανται, ἀλλὰ πτύραι μόνον. ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν θορυβεῖσθαι αὐτούς, ἅτε τοῦ Παύλου μυρία πάσχοντος, οὐ λέγω, φησίν, ὅτι μὴ σαλεύεσθε, ἀλλὰ μὴ πτύρεσθε, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῶν καταφρονεῖτε. ἂν γὰρ οὕτω διακέησθε, ἐντεῦθεν ἤδη καὶ τὴν αὐτῶν ἀπώλειαν, καὶ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν δήλην ποιήσετε. ὅταν γὰρ ἴδωσιν, ὅτι μυρία τεχνάζονται, καὶ οὐδὲ πτύραι ὑμᾶς δύνανται, τεκμήρια λήψονται τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας. ὅταν γὰρ οἱ διώκοντες τῶν διωκομένων μὴ περιγένωνται, οἱ ἐπιβουλεύοντες τῶν ἐπιβουλευομένων, οἱ κρατοῦντες τῶν κρατουμένων, οὐκ αὐτόθεν ἔσται δῆλον αὐτοῖς, ὅτι ἀπολοῦνται; ὅτι οὐδὲν ἰσχύουσιν; ὅτι τὰ αὐτῶν ψευδῆ; ὅτι τὰ ἐκείνων ἀληθῆ; Καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ, φησιν,

κ. ὃ σφόδρα καταφρονούντων ἐστί.

κ. τεκμήρ[ια]

29 Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. Πάλιν αὐτῶν παιδεύει τὸ φρόνημα μετριάζειν, τὸ πᾶν ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ, καὶ χάριν εἶναι λέγων, καὶ χάρισμα, καὶ δωρεὰν τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ. ὥστε μὴ αἰσχύνεσθε χάρισμα. καὶ γάρ ἐστιν ὄντως τοῦ νεκροὺς ἀνιστᾶν πολλῷ καὶ σημεῖα ποιεῖν θαυμαστότερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὀφειλέτης εἰμί, ἐνταῦθα δὲ ὀφειλέτην ἔχω τὸν Χριστόν. ὥστε οὐ μόνον αἰσχύνεσθαι οὐ χρή, ἀλλὰ καὶ ἀγάλλεσθαι, ὡς χάρισμα ἔχοντας. τὰς ἀρετὰς χαρίσματα φησιν, οὐχ ὁμοίως μέντοι, ὡς καὶ τὰ ἄλλα. ἐκεῖνα μὲν γάρ, ὁλόκληρα τοῦ Θεοῦ· ταῦτα δὲ καὶ ἡμῶν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῦτα τὸ πλεῖον τοῦ Θεοῦ ἐστι, διὰ τοῦτο ὅλον αὐτοῦ φησιν εἶναι, οὐ τὸ αὐτεξούσιον ἀναιρῶν, ἀλλὰ μετριόφρονας καὶ εὐγνώμονας κατασκευάζων.

30 Τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἴδετε ἐν ἐμοί. Τουτέστι, καὶ τὸ παράδειγμα ἔχετε. πάλιν αὐτοὺς ἐπαίρει ἐνταῦθα. δείκνυσι γὰρ πανταχοῦ τὰ αὐτὰ ἀγωνιζομένους αὐτῷ, τὰ αὐτὰ ἀθλοῦντας, καὶ ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τῷ σφόδρα διαφέρειν αὐτῷ τοὺς πειρασμούς. οὐκ εἶπεν, ἀκηκόατε, ἀλλ', εἴδετε. καὶ γὰρ ἐκεῖ ἤθλησεν ἐν Φιλίπποις. ἄρα μεγάλη ἀρετή τοῦτό ἐστι. διὸ καὶ πρὸς Γαλάτας γράφων ἔλεγε, Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ, εἴγε καὶ εἰκῆ· καὶ Ἑβραίοις πάλιν γράφων ἔλεγεν, Ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. καὶ Μακεδόσι πάλιν, [τουτέστι, Θεσσαλονικεῦσι,] γράφων ἔλεγεν· Αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν, ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς. καὶ πάλιν· Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονε. καὶ πᾶσιν ὁμοίως τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ, ἄθλους καὶ ἀγῶνας. ἀλλ' οὐ νῦν τοῦτο εὑρήσετε παρ' ἡμῖν. νῦν γὰρ ἀγαπητὸν τὸ κἂν ἐν χρήμασί τινά τι παθεῖν. καὶ ἐν χρήμασι δὲ μεγάλα αὐτοῖς μαρτυρεῖ. τοῖς μὲν γὰρ φησιν· Ὅτι τὴν ἁρπαγὴν τῶν

Γαλ. γ. δ.

Ἑβρ. ι. λβ.

α. Θεσ. α. θ. καὶ β. α.

Ἑβρ. ι. λδ.

κ. ἀφ[...]

τῶν ὑπαρξάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσδέξασθε· τοῖς δέ φησιν, Ὅτι εὐδόκησε Μακεδο- Ῥωμ. ιε κς.
νία καὶ Ἀχαΐα κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχούς· καὶ πάλιν, Ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέ- β. Κορ. θ. β.
θισε τοὺς πλείονας.

Ὁρᾶς τὰ ἐγκώμια τῶν τότε ἀνδρῶν; ἡμεῖς δὲ οὐδὲ μέχρι ῥαπισμάτων, οὐδὲ μέχρι πληγῆς φερό- ΗΘΙΚΟΝ
5 μεθα, οὐδὲ ὕβρεων, οὐδὲ χρημάτων ζημίαν ὑπομένομεν. ἐκεῖνοι ἤδη ζηλωταὶ, καὶ μάρτυ-
ρες πάντες ἦσαν ἀγωνιζόμενοι· ἡμεῖς δὲ τὴν ἀγάπην ἐψύξαμεν τὴν εἰς τὸν Χριστόν. πά-
λιν ἀναγκαζόμεθα κατηγορεῖν τῶν παρόντων πραγμάτων. καὶ τί πάθω; οὐκ ἐβουλόμην,
ἀλλ' ἀναγκάζομαι. εἰ μὲν γὰρ ἦν σιγήσαντα, καὶ μηδὲν εἰπόντα τῶν γινομένων ἀφανίσαι
γ. αὐτά διὰ τῆς σιγῆς ταῦτα γινόμενα, ἔδει σιγᾶν· εἰ δὲ τοὐναντίον γίνεται (οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἀφανί-
10 ζεται, ἡμῶν σιγώντων, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα γίνεται) ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ὁ γὰρ κατηγορῶν τῶν
ἁμαρτανόντων, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, οὐκ ἀφίησι περαιτέρω προελθεῖν. οὐδεμία γάρ ἐστιν
οὕτως ἀναίσχυντος ψυχὴ καὶ ἰταμὴ, ὡς συνεχῶς ἀκούουσα κακιζόντων αὐτήν τινων, μὴ ἐντρέ-
πεσθαι, μηδὲ καθυφεῖναι τῆς κακίας τῆς πολλῆς. ἔνι γὰρ, ἔνι καὶ τοῖς ἀναισχύντοις μικρόν
γ. αἰδώς. τι αἰδοῦς. ὁ Θεὸς γὰρ ἐνέσπειρε τὴν αἰδῶ τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἤρκει ὁ
15 φόβος ῥυθμίσαι ἡμᾶς, [καὶ] πολλὰς ἑτέρας κατεσκεύασεν ὁδοὺς τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν· οἷον, τὸ
κατηγορεῖσθαι παρὰ ἀνθρώπων, τὸ δεδοικέναι νόμους τοὺς κειμένους, τὸ δόξης ἐρᾶν, τὸ φιλίας
ἀντιποιεῖσθαι. πᾶσαι γὰρ αὗται αἱ ὁδοὶ τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν εἰσί. πολλάκις γὰρ ἃ διὰ τὸν
γ. ἐγένετο· ἃ γ. οὐ βουλόμεθα, Θεὸν οὐκ ἐγένετο, δι' αἰδῶ γέγονε· καὶ ἃ διὰ τὸν Θεὸν οὐκ ἐγένετο, διὰ φόβον ἀνθρώπων
ἐγένετο. τὸ γὰρ ζητούμενον τοῦτό ἐστι πρότερον, μὴ ἁμαρτάνειν μαθεῖν· εἶτα, τὸ διὰ τὸν
γ. καταλαχόμεθα. γ. κατορθώσομεν. 20 Θεὸν τοῦτο ποιεῖν ὕστερον κατορθώσομεν. ἐπεὶ διὰ τί Παῦλος τοὺς μέλλοντας κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν,
οὐκ ἀπὸ τοῦ φόβου προτρέπεται τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τὴν ἐκδικίαν ἀναμένειν; Τοῦτο
γὰρ ποιῶν, φησιν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. πῶς γὰρ τοῦτο βούλε-
ται, κατορθωθῆναι τὴν ἀρετήν. ὅπερ οὖν ἔλεγον, ἔνεστί τι αἰσχυντηρὸν ἐν ἡμῖν. πολλὰ
γὰρ καὶ φυσικὰ ἀγαθὰ ἔχομεν πρὸς τὴν ἀρετήν, οἷον πρὸς τὸ ἐλεεῖν ἀπὸ φύσεως κινούμεθα
25 πάντες ἄνθρωποι, καὶ οὐδὲν οὕτως ἀγαθὸν ἐν τῇ φύσει ἡμῶν ἐστιν ἄλλο, ὡς τοῦτο. ὅθεν ἄν τις
εἰκότως καὶ ἐξετάσειε, διὰ τί τοῦτο μάλιστα τῇ φύσει ἡμῶν ἐνέσπαρται, τὸ κατακλᾶσθαι λέγω
δάκρυσι, τὸ ἐπικάμπτεσθαι, τὸ ἑτοίμους εἶναι πρὸς ἔλεον. οὐδεὶς φύσει ἐστὶν ἀργὸς, οὐδεὶς
φύσει ἐστὶν ἀκενόδοξος, οὐδεὶς φύσει ἐστὶ ζήλου κρείττων, ἀλλὰ τὸ ἐλεεῖν πᾶσιν ἔγκειται φύσει,
κἂν ὠμός τις ᾖ, κἂν ἀπηνής. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐπὶ ἀνθρώπων τοῦτο ἐπιδεικνύμεθα; καὶ
30 θηρία ἐλεοῦμεν· οὕτως ἐκ περιουσίας ἡμῖν ὁ ἔλεος ἔγκειται. κἂν σκύμνον ἴδωμεν λέοντος,
πάσχομέν τι· ἐπὶ δὲ ὁμοφύλου πολλῷ πλεῖον. ὅρα πόσοι ἀνάπηροι, πολλάκις λέγομεν, εἰ-
δότες ὅτι καὶ τοῦτο ἰσχυρὸν εἰς ἔλεον ἡμᾶς ἀγαγεῖν. οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεὸν, ὡς ἐλεη-
μοσύνη. διὸ οἱ ἱερεῖς τούτῳ ἐχρίοντο, καὶ οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ προφῆται. τῆς γὰρ τοῦ Θεοῦ
γ. ἔλεον φιλανθρωπίας εἶχον σύμβολον, τὸ ἔλαιον. πάλιν ἐμάνθανον, ὅτι τὸν ἄρχοντα πλέον ἐ-
γ. ἄλλως δὲ καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα εἰς ἄνθρωπον μέλλει ἔρχεσθαι, ἐδήλου ἐκ τούτου 35 λέου δεῖ ἔχειν. ἐδήλου ὅτι τὸ πνεῦμα εἰς ἄνθρωπον δι' ἔλεον μέλλει ἔρχεσθαι. ἐπειδὴ ὁ Θεὸς
ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ φιλάνθρωπός ἐστιν (Ἐλεεῖς γὰρ, φησι, πάντας, ὅτι πάντα δύνα- Σοφ. ια κδ.
σαι) διὰ τοῦτο ἐλαίῳ ἐχρίοντο. καὶ γὰρ καὶ τὴν ἱερωσύνην ἀπὸ ἐλέους ἐποίησε· καὶ οἱ βασιλεῖς
ἐλαίῳ ἐχρίοντο. κἂν ἄρχοντά τις ἐπαινῇ, οὐδὲν οὕτως αὐτῷ πρέπον ἐρεῖ, ὡς ἔλεος. τοῦτο γὰρ
γ. εἰς σύμβολον τὸ ἔλαιον ἐλάμβανον ἀρχῆς ἴδιον, τὸ ἐλεεῖν. ἐννόησον ὅτι δι' ἔλεον ὁ κόσμος συνεστάθη, καὶ μίμησαι τὸν δεσπότην. Σοφ. α. ιδ.
40 Ἔλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἔλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. πῶς ἐπὶ πᾶ- Σειρ. ιη. ιβ.
σαν σάρκα; κἂν ἁμαρτωλοὺς εἴπῃς, κἂν δικαίους εἴπῃς, πάντες τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ δεόμε-
θα· πάντες ἀπολαύομεν αὐτοῦ, κἂν αὐτὸς ᾖ Παῦλος, κἂν Πέτρος, κἂν Ἰωάννης. καὶ ἄκουσον
αὐτῶν λεγόντων· οὐδὲν γὰρ δεῖ λόγων τῶν ἡμετέρων. τί γάρ φησιν ὁ μακάριος οὗτος; Ἀλλ' α Τιμ. α. ιγ.
ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα. τί οὖν; μετὰ ταῦτα οὐκ ἐδεῖτο ἐλέους; ἄκουσον τί φησι πά-

α. Κορ. ιε. ι. λιν· Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί.
Φιλιπ. β. κζ. Καὶ περὶ Ἐπαφροδίτου φησί· Καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέ-
β. Κορ. α. η. ησεν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. καὶ πάλιν, Ἐβαρήθημεν,
φησὶν, ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν. ἀλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπό-
κριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ, ὃς 5
β. Τιμ. δ. ιζ. ἐκ τηλικούτων θανάτων ἐῤῥύσατο ἡμᾶς, καὶ ῥύεται. καὶ πάλιν, Ἐῤῥύσθην ἐκ στόματος λέ- γρ. τοῦ θανάτου
οντος, καὶ* ῥύσεταί με ὁ Κύριος. καὶ πανταχοῦ εὑρήσομεν τοῦτο αὐτὸν καυχώμενον, ὅτι ἐλέῳ * ἀλλαχοῦ,
ἐσώθη. καὶ Πέτρος δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλεηθῆναι τοιοῦτος ἦν. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν λέ-
Λουκ. κβ. λα. γοντος· Πέτρε, Πέτρε, ἠθέλησεν ὁ Σατανᾶς σινιάσαι ὑμᾶς, ὡς τὸν σῖτον, καὶ ἐδεήθην περὶ
σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. καὶ Ἰωάννης ἐλέῳ τοιοῦτος ἦν, καὶ πάντες δὲ ἁπλῶς οἱ ἀπό- 10
Ἰωαν. ιε. ιϛ. στολοι. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο αἰνιττομένου καὶ λέγοντος· Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε,
ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς. πάντες γὰρ δεόμεθα τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ. Ἔλεος γὰρ Θεοῦ,
φησὶν, ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. εἰ δὲ οὗτοι ἐδέοντο τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν
λοιπῶν; πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, τὸν ἥλιον ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς, καὶ ἀγαθούς; τί δὲ, εἰ μόνον
ἐνιαυτὸν τὸν ὑετὸν ἐπέσχεν, οὐκ ἂν ἅπαντας ἀπώλεσε; τί δὲ, εἰ ἐπομβρίαν εἰργάσατο; τί 15
δὲ, εἰ πῦρ ἔβρεξε; τί δὲ, εἰ μυίας ἔπεμψεν; ἀλλὰ τί ταῦτα λέγω; εἰ σκότος ἐποίησεν, οὐδέ-
Ψαλ. ϛ. η. ποτε, οὐκ ἂν ἅπαντας ἀπώλεσεν; εἰ τὴν γῆν ἐτίναξεν, οὐκ ἂν ἅπαντες ἀπώλοντο; Τί γρ. ἅπαντας
ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, εὔχερον εἰπεῖν νῦν. ἂν ἀπειλήσῃ τῇ γῇ μόνον, πάν- ἀπώλεσεν;
Ησ. μ. ιε. τες εἰς ἐγένοντο τάφος. Ὡς σταγὼν ὕδατος ἀπὸ κάδου, φησὶν, οὕτω τὰ ἔθνη ἐνώπιον αὐτοῦ,
ὡς σίελος λογισθήσονται, ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ. ὡς εὔκολον ἡμῖν τὴν χεῖρα ταύτην κινῆσαι, οὕτως αὐ- 20
τῷ πάντα ἀπολέσαι, καὶ ποιῆσαι πάλιν. ὁ τοίνυν τοσαύτην ἔχων ἐξουσίαν ἡμῶν, καὶ ὁρῶν
ὑμᾶς καθ' ἑκάστην ἁμαρτάνοντας, καὶ μὴ κολάζων, οὐχὶ ἐλέῳ διαβαστάζει; ἐπεὶ καὶ τὰ γρ. μάλιστα
Ψαλ. λϛ. ζ. κτήνη ἐλέῳ ἐστὶ τῷ καὶ σώζεται. Ἀνθρώπους γὰρ, φησι, καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε. εἶδεν ἐπὶ
τὴν γῆν, καὶ ἔπλησεν αὐτὴν ζώων. διὰ τί; διὰ σέ. σὺ δὲ διὰ τί ἐποίησεν; ἆρα οὐ δι' ἀγα-
Ησ. γ. θότητα; οὐδὲν ἐλαίου κρεῖττον. φωτός ἐστιν αἴτιον, καὶ ἐκεῖ* φωτὸς αἴτιον. Καὶ ἀνατελεῖ, φησὶν 25 γρ. ἐλέου
ὁ προφήτης, πρώϊμον τὸ φῶς σου, ἐὰν ποιήσῃς ἔλεον εἰς τὸν πλησίον. καὶ εἰκότως. ὥσπερ * καὶ ἐνταῦθα
γὰρ τὸ ἔλαιον τοῦτο τὸ φῶς παρέχει τοῖς θαλαττεύουσιν, οὕτως ἡ ἐλεημοσύνη ἐκεῖ φῶς μέγα ἡμῖν
χαρίζεται καὶ θαυμάσιον. καὶ πολὺς τοῦ ἐλέου τούτου ὁ λόγος τῷ Παύλῳ ἦν. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ γρ. ἐλαίου
Γαλ. β. ι. ποτὲ μὲν λέγοντος, Μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν. ἄλλοτε δὲ, Ἐὰν ᾖ ἄξιον τοῦ κἀμὲ
α. Κορ. ιϛ. δ. πορεύεσθαι. καὶ πανταχοῦ ἄνω καὶ κάτω περὶ τούτου ὁρᾷς αὐτὸν μιμνήσκοντα. καὶ πάλιν, Μαν- 30
Τιτ. γ. ιδ. θανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι. καὶ πάλιν· Ταῦτα γάρ ἐστι καλὰ,
Τοβ. δ. καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. ἄκουε δὲ καὶ ἄλλου τινὸς λέγοντος, Ἐλεημοσύνη ἐκ θανάτου
Ψαλ. ρμβ. ῥύεται. καὶ ἄλλου. Ἐὰν δὲ τὸ ἔλεον ἀφέλῃς, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; καὶ, Ἐὰν εἰσέλθῃς, φησὶν,
Παροιμ. κ. εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου. καὶ ἄλλος, Μέγα τι ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων. τοῦτο
γὰρ ἄνθρωπος, ἐλεήμων, μᾶλλον δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς, τὸ ἐλεεῖν. ὁρᾷς ὅση τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ ἡ ἰ- 35
σχύς; τοῦτο πάντα ἐποίησε, τοῦτο τὸν κόσμον εἰργάσατο, τοῦτο ἀγγέλους ἐποίησε, δι' ἀγαθό-
τητα μόνον. διὰ τοῦτο καὶ γέενναν ἠπείλησεν, ἵνα βασιλείας τύχωμεν· βασιλείας δὲ τυγχάνο-
μεν δι' ἔλεον. διὰ τί γὰρ, εἰπὲ, μόνος ὢν ὁ Θεὸς τοσούτους ἐποίησεν; οὐ δι' ἀγαθότητα; οὐ διὰ φι-
λανθρωπίαν; ἂν ἐρωτήσῃς, διὰ τί τόδε καὶ τόδε, πανταχοῦ τὴν ἀγαθότητα εὑρήσεις. οὐκοῦν
ἐλεήσωμεν τὸν πλησίον, ἵνα ἐλεηθῶμεν αὐτοί. οὐκ ἐκείνοις μᾶλλον, ἢ ἡμῖν αὐτοῖς συνάγο- 40
μεν τὸν ἔλεον τοῦτον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. ὅταν σφοδρὰ ᾖ τοῦ πυρὸς ἡ φλὸξ, τὸ ἔλεος τοῦτο τοῦ γρ. τὸ ἔλαιον
μὲν πυρός ἐστι σβεστικὸν, ἡμῖν δὲ φωτὸς αἴτιον. ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης διὰ τούτου ἀπαλλαγησό- τοῦτο
μεθα· ἐπεὶ πόθεν σπλαγχνισθήσεται καὶ ἐλεήσει; ἀπὸ τῆς ἀγάπης ὁ ἔλεος γίνεται. οὐδὲν οὕτω πα- γρ. ἡμῖν βοηθήσει τὸ ἔλαιον
ροξύνει τὸν Θεὸν, ὡς τὸ ἀνελεήμονα εἶναι. προσηνέχθη αὐτῷ τις ὀφείλων μυρία τάλαντα, καὶ
σπλαγχνισθεὶς

σπλαγχνισθεὶς συνεχώρησε· καὶ ἐκείνῳ ὤφειλε παρὰ τοῦ συνδούλου ἑκατὸν δηνάρια, καὶ ἦγχεν αὐτόν· διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτὸν ὁ Κύριος τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον. Ταῦτα ἀκούοντες, ἐλεήμονες ὦμεν περὶ τοὺς ὀφείλοντας ἐν χρήμασιν, ἐν ἁμαρτήμασι. μηδεὶς μνησίκακος ἔστω, εἴγε μὴ βούλοιτο ἑαυτὸν ἀδικεῖν. οὐ γὰρ ἐκεῖνον τοσοῦτον μὴ ἀφιεὶς λυπεῖς, ὅσον ἑαυτὸν ἀδικεῖς. ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἐπεξιόντος σου, οὐκ ἐπέξεισιν ὁ Θεός· σοῦ δὲ καταλιπόντος, ἢ ἐπέξεισιν αὐτὸς, ἢ τὰ ἁμαρτήματα σοι ἀφίησι. πῶς δὲ μὴ ἀφιεὶς σὺ τῷ πλησίον, βασιλείαν ζητεῖς; ὑπὲρ ἵνα μὴ πάθωμεν, πάντα ἀφῶμεν (ἑαυτοῖς γὰρ ἀφίεμεν) καὶ συγχωρήσωμεν, ἵνα ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα τὰ ἡμῶν, καὶ οὕτω τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

χ. ἐπεξιών

Λογ. ε. ΕΙ ΤΙΣ ΟΥΝ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ, ΕΙ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, 2 Πληρώσατέ μου τὴν χαράν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες, 3 Μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. 4 Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος. κεφ. β.

ΟΥδὲν ἄμεινον, οὐδὲν φιλοστοργότερον διδασκάλου πνευματικοῦ· παντὸς πατρὸς εὔνοιαν ὑπερέρχεται φυσικοῦ. ὅρα γοῦν, ὁ μακάριος οὗτος οἵαν τίθησιν ἱκετηρίαν πρὸς Φιλιππησίους ὑπὲρ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων. τί γάρ φησι, περὶ ὁμονοίας παρακαλῶν, τοῦ πάντων αἰτίου τῶν καλῶν; ὅρα πῶς λιπαρῶς, πῶς σφοδρῶς, πῶς μετὰ συμπαθείας πολλῆς. Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, φησί· τουτέστιν, εἴ τινα ἔχετε παράκλησιν ἐν Χριστῷ. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, εἴ τινά μου λόγον ἔχεις, εἴ τις σοι φροντὶς ἐμοῦ, εἴ ποτε εὖ ἔπαθές τι παρ' ἐμοῦ, τόδε ποίησον. τούτῳ δὲ κεχρήμεθα τῆς διαθέσεως τῷ τρόπῳ, ὅταν ὑπὲρ πράγματος ἀξιῶμεν, ὃ πάντων προτίθεμεν. οὐ γάρ, εἰ μὴ πάντων αὐτὸ προετίθεμεν, πάντων τὴν ἀμοιβὴν ἐν ἐκείνῳ λαβεῖν ἐβουλόμεθα, καὶ δι' ἐκείνου τὸ πᾶν ἐλέγομεν δείκνυσθαι. ἡμεῖς μὲν οὖν σαρκικῶν δικαιωμάτων ὑπομιμνήσκομεν· ὡς ἂν εἰ πατὴρ ἔλεγεν, εἴ τις οὖν σοι πατρὸς αἰδώς, εἴ τις διὰ τροφῆς μνήμη, εἴ τις φιλοστοργίας τῆς πρὸς ἐμέ, εἴ τις τιμῆς ἧς ἔτυχες παρ' ἐμοῦ, εἴ τις εὐνοίας, μὴ ἔσο τῷ ἀδελφῷ ἐχθρός· τουτέστιν, ἀντὶ πάντων ἐκείνων ταύτην αἰτῶ τὴν ἀμοιβήν. ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, οὐδενὸς σαρκικοῦ ὑπομιμνήσκει, ἀλλὰ πάντων πνευματικῶν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· εἴ τινά μοι βούλεσθε παράκλησιν ἐν τοῖς πειρασμοῖς δοῦναι, καὶ παραθαλπωρὴν ἐν Χριστῷ, εἴ τινα παραμυθίαν ἀγάπης, εἴ τινα κοινωνίαν δεῖξαι τὴν ἐν πνεύματι, εἴ τινα ἔχετε σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμούς, πληρώσατέ μου τὴν χαράν. Εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί. οἰκτιρμοὺς φησὶν εἶναι τὴν μαθητῶν τὴν ὁμόνοιαν ὁ Παῦλος, δεικνὺς ὡς ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὁ κίνδυνος, ἐὰν μὴ ὁμονοῶσιν. Εἰ ἔστι φησί, τυχεῖν παρακλήσεως παρ' ὑμῶν, εἰ ἔστι τυχεῖν ἀπὸ τῆς ἀγάπης ὑμῶν παραμυθίας τινός, εἰ ἔστιν ὑμῖν κοινωνῆσαι ἐν πνεύματι, εἰ ἔστι κοινωνῆσαι ὑμῖν ἐν Κυρίῳ, εἰ ἔστιν ἐλεηθῆναι παρ' ὑμῶν καὶ οἰκτειρηθῆναι, πάντων τούτων τὴν ἀντίδοσιν ἐν τῇ ἀγάπῃ δείξατε· πάντων τούτων ἔτυχον, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. πληρώσατέ μου τὴν χαράν. ὅρα, ἵνα μὴ δόξῃ ἡ παραίνεσις, ὡς πρὸς ἐλλείποντας ἔτι γεγενῆσθαι, οὐκ εἶπε, ποιήσατέ μοι, ἀλλά, πληρώσατε· τουτέστιν, ἤρξασθε φυτεύειν ἐν ἐμοί· ἤδη μοι μετεδώκατε τὸ εἰρηνεύειν, ἀλλ' εἰς τέλος ἐπιθυμῶ ἐλθεῖν. τί βούλει, εἰπέ μοι; ἵνα σε κινδύνων ἀπαλλάξωμεν; ἵνα σοί τι χορηγήσωμεν; οὐδὲν τούτων φησίν· ἀλλ', ἵνα ὑμεῖς τὸ αὐτὸ

χ. πλείονα · *χ. ἐπιδείκνυσθαι* · *χ. λέγομεν* · *κύρ.* · *χ. τυγχάνειν,*

φρονῆτε τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, ἐν ᾗ ἤρξασθε, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες.
βαβαί, ποσάκις τὸ αὐτὸ λέγει ἀπὸ διαθέσεως πολλῆς; ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, φησὶ, μᾶλ-
λον δὲ, ἵνα τὸ ἓν φρονῆτε. τοῦτο γὰρ πλεῖον ἐδήλωσεν εἰπών, τὸ ἓν φρονοῦντες· ὅ τοῦ, τὸ
αὐτὸ, μεῖζόν ἐστι. τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες· τουτέστι, μὴ ἁπλῶς περὶ πίστιν μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ἔστι γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν, καὶ μὴ ἀγάπην ἔχειν. τὴν 5
αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, τουτέστιν, ὁμοίως καὶ φιλεῖν, καὶ φιλεῖσθαι. μὴ σὺ μὲν ἀπόλαυε τῆς
πολλῆς, ἐλάττονα δὲ τοῖς ἄλλοις παρέχε, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ᾖς πλεονέκτης. εἰ γὰρ τινες τοῦτο,
ἀλλὰ σὺ μὴ ἀνέχου. σύμψυχοι, φησί· τουτέστι, μιᾷ ψυχῇ τὰ πάντων οἰκειούμενοι σώ-
ματα, οὐ τῇ οὐσίᾳ (οὐ γὰρ ἐστι δυνατόν) ἀλλὰ τῇ προαιρέσει καὶ τῇ γνώμῃ· ὡς ἐκ
μιᾶς ψυχῆς τὰ πάντα γινέσθω. τί ἐστι, σύμψυχοι; ἐδήλωσεν εἰπών, τὸ ἓν φρονοῦντες· 10
ἓν ἔστω τὸ φρόνημα, ὥσπερ μιᾶς ψυχῆς. μηδὲν κατ' ἐρίθειαν. ἄξιοι λοιπὸν, καὶ τὸν τρόπον λέ-
γει, πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο· μηδὲν κατ' ἐρίθειαν, ἢ κενοδοξίαν, φησίν. ὅπερ ἀεὶ φημί, ὅτι πάντων
αἴτιον τῶν κακῶν τοῦτό ἐστιν. ἐντεῦθεν αἱ μάχαι καὶ αἱ ἔρεις· ἐντεῦθεν αἱ βασκανίαι, καὶ φιλονεικί-
αι· ἐντεῦθεν τῆς ἀγάπης ἡ ψύξις, ὅταν τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης ἐρῶμεν, ὅταν δοῦλοι τῆς τῶν
πολλῶν ὦμεν τιμῆς. οὐ γὰρ ἔνι δόξης ὄντα δοῦλον, εἶναι καὶ Θεοῦ δοῦλον γνήσιον. πῶς οὖν τὴν 15
κενοδοξίαν φύγωμεν, φησί; οὐδέπω γὰρ εἶπας ὁδόν. ἄκουε τῶν ἐπαγομένων. ἀλλὰ τῇ τα-
πεινοφροσύνῃ, φησίν, ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. βαβαί, πῶς δόγμα φιλο-
σοφίας γέμον καὶ πάσης ἡμῖν τῆς σωτηρίας συγκρότημα ἐξέθετο; ἐὰν ὑπολάβῃς, φησίν, ὅτι
ὁ δεῖνά σου μείζων ἐστὶ, καὶ τοῦτο πείσῃς σαυτὸν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐὰν εἴπῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ πληρο-
φορηθῇς, ἀπονέμεις αὐτῷ καὶ τὴν τιμήν. εἰ δὲ σὺ ἀπονέμεις αὐτῷ τὴν τιμήν, οὐκ ἀγανακ- 20
τήσεις ὁρῶν αὐτὸν παρ' ἑτέρου τιμώμενον. μὴ τοίνυν ἁπλῶς νόμιζε μείζονά σου εἶναι, ἀλλὰ καὶ
ὑπερέχειν (ὅπερ ἐστὶ σφοδρᾶς ὑπερβολῆς) καὶ οὐ ξενισθήσῃ τιμώμενον ὁρῶν, οὐδὲ ἀλγήσεις·
κἂν ὑβρίσῃ, οἴσεις γενναίως. μείζονα γάρ σου αὐτὸν νενόμικας. κἂν λοιδορῇ, πείσῃ· κἂν
ποιήσῃ κακῶς, φέρεις σιγῇ. ὅταν γὰρ ἅπαξ πληροφορηθῇ ἡ ψυχὴ, ὅτι μείζων ἐστὶν, οὐκ
εἰς ὀργὴν ἐμπίπτει ἐν οἷς ἂν παρ' αὐτοῦ πάθῃ κακῶς, οὐκ εἰς βασκανίαν. τοῖς γὰρ σφόδρα 25
ὑπερέχουσιν οὐδεὶς ἂν φθονήσειε. τῆς γὰρ ὑπεροχῆς τὰ πάντα ἥττηται. ἐνταῦθα μὲν
οὖν τοῦτον παιδεύει οὕτω διακεῖσθαι. ὅταν δὲ κἀκεῖνος ὁ τοσαύτης ἀπολαύων τιμῆς
παρὰ σοῦ, φησίν, οὕτω πρὸς σὲ διακέηται, ἐννόησον πῶς τεῖχός ἐστι διπλοῦν ἐπιεικείας.
ὅταν γὰρ σὺ πῶς ἄξιον τιμῆς ἔχῃς, κἀκεῖνος οὕτως, οὐδεὶς οὐδέποτε ἔσται λυπηρόν. εἰ γὰρ
παρὰ τοῦ ἑνὸς τοῦτο γινόμενον ἤρκεσε λῦσαι πᾶσαν ἐπηρείαν, ὅταν παρὰ ἀμφοτέρων ᾖ, τίς 30
διακόψει ταύτην τὴν ἀσφάλειαν; οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος. τριπλοῦν γάρ ἐστι, καὶ τετρα-
πλοῦν, καὶ πολλαπλάσιον τὸ ὀχύρωμα. πάντων γὰρ τῶν ἀγαθῶν αἰτία ἡ ταπεινοφροσύνη.
Ψαλ. ν. ιη. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν· ὁλοκαυ-
τώματα οὐκ εὐδοκήσεις· θυσία τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμ-
μένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. οὐχ ἁπλῶς δὲ ταπεινοφροσύνην ἀπαι- 35
τεῖ, ἀλλ' ἐπίτασιν ταπεινοφροσύνης. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων, τὸ συντετριμμένον
οὐκ ἂν ἐπάρασαιτο ποτὲ τῷ στερρῷ, ἀλλ' ὅσα ἂν πάθῃ δεινὰ, περιτρέπει αὐτὸ ἀπολέσθαι, ἢ ἑ-
τέρῳ ἐπεξελθεῖν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, αἱρήσεται μᾶλλον κακῶς πάσχουσα διαπαντὸς
καὶ ἀποθανεῖν, ἢ ἐπεξελθεῖν καὶ ἀμύνασθαι.

ΗΘΙΚΟΝ Μέχρι τίνος φυσώμεθα φύσημα γέλωτος ἄξιον; ὥσπερ γὰρ τὰ παιδία ὅταν ὁρῶμεν ἀ- 40
νατεινόμενα καὶ γαυρούμενα, γελῶμεν, ἢ καὶ λίθον αἴροντα καὶ ῥιπτοῦντα πάλιν γελῶμεν· οὕτως
ἐστὶν ἡ ἀπόνοια ἡ ἀνθρωπίνη παιδικῆς ὂν διανοίας καὶ ἁπλοῦς φρενὸς γέννημα. τί γὰρ
ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε; διὰ τί; τί τὸ κέρδος, εἰπέ
μοι; πόθεν δὲ καὶ μέγα φρονεῖς κατὰ τῶν ὁμοφύλων; οὐχὶ τῆς αὐτῆς μετέχεις φύσεως; οὐχὶ τῆς

αὐτῆς

γρ. αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐπαγαγών
γρ. ἓν γὰρ ἔστω τὸ φρόνημα βούλεται πάντων, καὶ ὥσπερ μιᾶς ψυχῆς ἐξηρτῆσθαι.
γρ. ὑπεροχῆς.
γρ. ξενίζῃ
γρ. οὐκ ἀγανακτήσεις· κἂν ἀδικῇ κακῶς, οἴσεις σιγῇ.
γρ. ἐστίν.
γρ. -φανεύῃ γῆ καὶ σποδὸς ὤν, ἄνθρωπε

αὐτῆς ψυχῆς; οὐχ ὁμοίως τετίμηνται παρὰ τοῦ Θεοῦ; ἀλλὰ σοφὸς εἶ; ἐκείνῳ εὐχαριστεῖν,
οὐ φυσᾶσθαι ὀφείλεις. περιττὴ ἀχαριστία, ἀπόνοια. ἀφαιρεῖται γὰρ τῆς εὐεργεσίας τὸ δῶ-
ρον. ὁ γὰρ ἐπαιρόμενος, ὡς αὐτὸς κατορθώσας ἐπαίρεται· ὁ δὲ νομίζων κατωρθωκέναι, ἀχάρι-
στός ἐστι περὶ τὸν δεδωκότα τὴν τιμήν. ἔνεστί σοι τι ἀγαθόν; εὐχαρίστει τῷ δεδωκότι. ἄκουσον
5 τί φησιν ὁ Ἰωσήφ, τί δὲ ὁ Δανιήλ. τοῦ γὰρ βασιλέως Αἰγύπτου μεταπεμψαμένου αὐτὸν ἀπὸ
τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ ἐπὶ πάσης τῆς στρατιᾶς πυνθανομένου ἐπὶ πράγματι, ἐφ' ᾧ πάντες πα-
ρεχώρησαν Αἰγύπτιοι οἱ περὶ ταῦτα μάλιστα δεινοί, μέλλων αὐτὸς κατὰ πᾶν ὑπεραίρειν, καὶ σοφώ-
τερος φανήσεσθαι τῶν ἀστρολόγων, τῶν μάντεων, τῶν γοήτων, τῶν μάγων, πάντων τῶν φιλοσόφων τῶν τότε,
[ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ δουλείας] παιδίον ὤν (καὶ γὰρ τότε μείζων ἡ δόξα. οὐ γάρ ἐστιν ἴ-
10 σον φαινόμενον λάμπειν, καὶ παρὰ προσδοκίαν. ὥστε καὶ τὸ παρ' ἐλπίδας ἐποίει αὐτὸν θαυμα-
στότερον) τί οὖν ἐστι προσελθὼν εἶπε τῷ Φαραώ; ὅτι ναί, οἶδα; οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τί; οὐδενὸς αὐτὸν
ἐλέγχοντος, ἀπὸ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης τί φησιν; Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις
αὐτῶν ἐστιν; ὁρᾷς· τὸν δεσπότην εὐθέως ἐδόξασε· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐδοξάσθη. οὐ μικρὸν δὲ
τοῦτο εἰς δόξης λόγον. τοῦ γὰρ αὐτὸν κατωρθωκέναι τὸ τὸν Θεὸν ἀποκαλύψαι μεῖζον πολ-
15 λῷ. ἄλλως δὲ καὶ τὰ λεγόμενα ἐντεῦθεν ἀξιόπιστα ἔδειξε, καὶ τοῦτο τῆς οἰκειώσεως τοῦ Θεοῦ
τεκμήριον μέγιστον. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγαθόν, ὡς τὸ οἰκειοῦσθαι τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ ἐξ ἔργων
ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, φησιν, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν Θεόν. εἰ γὰρ ὁ χάριτος ἀξιωθεὶς καυ-
χᾶται ἐπὶ τῷ Θεῷ, ὅτι ἀγαπᾶται, ἐπειδὴ συνεχωρήθη αὐτῷ, καὶ ἔχει καύχημα ὁ ἐργαζόμενος,
ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἐκεῖνος (τῆς γὰρ πολλῆς ἀσθενείας τεκμήριον τοῦτο τῆς ἡμετέρας)
20 ὁ καὶ σοφίαν λαβὼν παρὰ τοῦ Θεοῦ, πόσῳ μᾶλλον ἂν εἴη θαυμαστός; ἐδόξασε τὸν Θεόν, καὶ
ἐδοξάσθη ὑπ' αὐτοῦ. Τοὺς δοξάζοντάς με γάρ, φησι, δοξάσω. πάλιν ὁ ἀπόγονος ὁ τούτου,
οὗ σοφώτερος οὐδείς (μὴ γὰρ σοφώτερος εἶ, φησι, σὺ τοῦ Δανιήλ;) ἐστι δὴ ὁ Δανιήλ
τῶν ἐν Βαβυλῶνι πάντων σοφῶν, καὶ αὐτῶν πάλιν ἀστρολόγων, μάντεων, μάγων, γοήτων,
πάσης φιλοσοφίας οὐ μόνον ἐλεγχομένης, ἀλλὰ καὶ ἀναιρουμένης (τὸ γὰρ ἀφαιρεῖσθαι τεκμήριον
25 ἦν τοῦ καὶ πρότερον αὐτοὺς ἠπατηκέναι) προσελθὼν καὶ μέλλων ἐπιλύεσθαι τὸ ἐρώτημα, οὐδὲ
αὐτὸς καλλωπίζεται, ἀλλὰ πρότερον ἀνατίθησι τῷ Θεῷ τὸ πᾶν, καί φησιν· Ἐμοὶ δὲ οὐκ ἐν
σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοὶ παρὰ πάντας ἀνθρώπους ἀπεκαλύφθη, ὦ βασιλεῦ. καὶ προσεκύνη-
σεν αὐτῷ ὁ βασιλεύς, καὶ εἶπε μαναὰ σπεῖσαι. ὁρᾷς ταπεινοφροσύνην; ὁρᾷς εὐγνωμοσύ-
νην; ὁρᾷς ἄτυφον ἦθος; ἄκουε καὶ τῶν ἀποστόλων λεγόντων, ποτὲ μέν, Τί ἡμῖν ἀτενίζετε, ὡς
30 ἰδίᾳ δυνάμει, ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; ποτὲ δὲ πάλιν, Ἡμεῖς ὁμοιοπα-
θεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι. εἰ δὲ ἐκεῖνοι δεδομένας τιμὰς οὕτως ἀπεκρούοντο, ἄνθρωποι μεί-
ζονα τῶν Χριστοῦ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ταπεινοφροσύνην ἐργαζόμενοι, καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν (Ὁ
γὰρ πιστεύων ἐμοί, φησι, μείζονα ποιήσει ὧν ἐγὼ ποιῶ) πῶς οὐκ ἄθλιοι, καὶ ταλαίπωροι, οἱ μηδὲ
κώνωπας σβέσαι δυνάμενοι, μήτιγε δαίμονας, οἱ μηδὲ ἕνα ἄνθρωπον ὠφελῆσαι ἰσχύοντες,
35 μήτιγε τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τοσοῦτον φρονοῦντες, ὅσον οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος; οὐδὲν οὕτω ψυ-
χῆς ἀλλότριον χριστιανῆς, ὡς ἀπόνοια. ἀπόνοιαν λέγω, οὐ παρρησίαν, οὐδὲ ἀνδρείαν. ἐκεῖνα
γὰρ οἰκεῖα. ἕτερον γάρ τι τοῦτό ἐστι, καὶ ἕτερον ἐκεῖνο. ὥστε ἕτερον μὲν ταπεινοφροσύνη, ἕτερον δὲ
ἀνελευθερία, καὶ κολακεία, καὶ θωπεία. καί, εἰ βούλεσθε, πάντων τούτων ὑμῖν τὰ ὑπο-
δείγματα παρέξω. δοκεῖ γάρ πως παρυφεστάναι τὰ ἐναντία, ὥσπερ τῷ σίτῳ τὰ ζιζά-
40 νια, καὶ τῷ ῥόδῳ αἱ ἄκανθαι. ἀλλὰ παῖδες μὲν εὐκόλως ἂν ἀπατηθεῖεν, οἱ δὲ ὄντως ἄν-
δρες, τῆς πνευματικῆς ὄντες γεωργίας ἔμπειροι, ἴσασι τὰ ὄντως ἀγαθὰ ἀποκρίνειν τῶν
κακῶν. φέρε οὖν, ὑμῖν τὰ ὑποδείγματα αὐτῶν ἀπὸ τῶν γραφῶν παραστήσωμεν. τί ποτέ
ἐστι κολακεία, καὶ ἀνελευθερία, καὶ θωπεία; ὁ Σιβὰ τὸν Δαβὶδ ἐκολάκευε παρὰ καιρόν, καὶ
τὸν δεσπότην διέβαλε τὸν ἑαυτοῦ· μᾶλλον δὲ ὁ Ἀχιτόφελ τὸν Ἀβεσσαλώμ. ἀλλ' οὐχ ὁ Δαβίδ

Marginal notes: γ. φανῆναι — Γεν. μ. η. — γ. ταπεινοφρόνως — Ρωμ. δ. β. — γ. δὲ ὀχά. — γ. δοξάσω τ. — α. Βασ. β. λ. — Ιεζεκ. κη. γ. — Δαν. β. λ. — Πραξ. γ. ιβ. καὶ ιδ. ιε. — Ιωαν. ιδ. ιβ. — γ. ὄντως — β. Βασ. ις.

 τοιοῦτος,

τοιοῦτος, ἀλλὰ ταπεινόφρων. κόλακες γάρ εἰσιν οἱ ὕπουλοι· οἷοι, ὡς ὅταν λέγωσιν οἱ μά-
γοι, Βασιλεῦ, ζῆθι εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ ἐπὶ τοῦ Παύλου ἐν ταῖς πράξεσι πολλὰ τοιαῦτα
εὑρήσομεν, ὅταν Ἰουδαίοις διαλέγηται, οὐ κολακεύων, ἀλλὰ ταπεινοφρονῶν. οἶδε γὰρ καὶ παρρη-
σιάζεσθαι· ὡς ὅταν λέγῃ, Ἄνδρες ἀδελφοί, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς πατρῴ- [Πραξ. κη. ιζ.]
οις ἔθεσι, δέσμιος ἐξ Ἱερουσαλὴμ παρεδόθην. ὅτι γὰρ ταπεινοφροσύνης ἦν τὰ ῥήματα, ἄ- 5
κουσον πῶς αὐτοὺς ἐπιτιμᾷ διὰ τῆς ἑξῆς οὕτω λέγων· Καλῶς εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀκοῇ
ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. εἶδες ἀνδρείαν; ὅρα καὶ
Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τὴν ἀνδρείαν, ἣν πρὸς τὸν Ἡρώδην ἐχρήσατο λέγων, Οὐκ ἔξεστί σοι [Μαρκ. ϛ. ιη]
ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. τοῦτο παρρησία, τοῦτο ἀνδρεία· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ-
νο τὸ τοῦ Σεμεεί, ὅτε ἔλεγεν, Ἔξελθε ὁ ἀνὴρ τῶν αἱμάτων· καίτοι κἀκεῖνος ἐπαρρησιάσατο. 10 [β. Βασ. ιϛ.]
ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνδρεία, ἀλλὰ θρασύτης καὶ ὕβρις καὶ γλῶττα ἀκόλαστος. ὕβρισε καὶ Ἰεζά-
βελ τὸν Ἰοῦ λέγουσα, Ὁ φονεὺς τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀλλὰ θρασύτης ἦν, οὐ παρρησία. ὕ- [δ. Βασ. θ.]
βρισε καὶ ὁ Ἡλίας, ἀλλὰ παρρησία καὶ ἀνδρεία ἦν. Οὐκ ἐγὼ γὰρ διαστρέφω τὸν λαόν, ἀλλὰ [γ Βασ. ιη ιη. καὶ ια.]
σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου. ἐπαρρησιάσατο πάλιν πρὸς ὁλόκληρον δῆμον ὁ Ἡλίας λέγων·
Ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; τοῦτο παρρησία καὶ ἀνδρεία. ὃ καθά- 15
ψασθαι τοῦτο καὶ οἱ προφῆται ἐποίουν, ἀλλ' ἐκεῖνο θρασύτητος ἦν. θέλεις ἰδεῖν καὶ ταπει-
νοφροσύνης καὶ κολακείας ῥήματα; ἄκουε Παύλου λέγοντος· Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, [α Κορ. δ. γ.] [γρ. ἐλάχιστον]
ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω. οὐδὲν
γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. τοῦτο φρονήματος χριστιανοῦ πρέ-
ποντος. καὶ πάλιν, Τολμᾷ τις ὑμῶν πρὸς τὸν ἕτερον πρᾶγμα ἔχων κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀ- 20 [α Κορ. ϛ. α.]
δίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; βούλει κολακείαν ἰδεῖν τῶν ἀνοήτων Ἰουδαίων; ἄκουε λεγόντων,
Ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα. βούλει ταπεινοφροσύνην ἰδεῖν; ἄκουε πά- [Ιωαν. ιθ. ιε.]
λιν τοῦ Παύλου λέγοντος· Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ [β. Κορ. δ. ε.]
δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. βούλει καὶ κολακείαν ἰδεῖν, καὶ θρασύτητα; θρασύτητα μὲν τὴν τοῦ Νάβαλ, [α. Βασ. κε. καὶ κγ.]
κολακείαν δὲ τὴν τῶν Ζιφαίων; καὶ πῶς ὁ μὲν ὠνείδιζεν, οἱ δὲ προδεδώκασι τῇ γνώμῃ τὸν 25
Δαβίδ; βούλει φιλοσοφίαν, καὶ οὐ κολακείαν ἰδεῖν τὴν τοῦ Δαβίδ; πῶς εἷλε τὸν Σαοὺλ, καὶ
ἐφείσατο; βούλει κολακείαν ἰδεῖν τῶν ἀποκτεινάντων τὸν Μεμφιβοσθέ, οὓς καὶ ἀνεῖλεν ὁ Δα-
βίδ; ἁπλῶς δὲ, καὶ ὡς [ἐν ὑποτυπώσει,] ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, θρασύτης μέν ἐστιν, ὅταν
τις ὀργίζηται, καὶ ὑβρίζῃ ἐπὶ μηδενὶ προσήκοντι, ἢ ἑαυτὸν ἐκδικῶν, ἢ ἀδίκως πως θρασυνό-
μενος· παρρησία δὲ καὶ ἀνδρεία, ὅταν κινδύνων καὶ θανάτων καταπολμᾷ, καὶ φιλίας καὶ ἀπε- 30
χθείας ὑπερορᾷ ὑπὲρ τῶν δοκούντων τῷ Θεῷ. πάλιν κολακεία μέν ἐστι καὶ ἀνελευθερία,
ὅταν τις θεραπεύῃ τινὰς ἐπὶ μηδενὶ τῶν δεόντων, ἀλλὰ θηρώμενός τι τῶν βιωτικῶν· ταπεινοφροσύνη δὲ, ὅταν τις ὑπὲρ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων τοῦτο ποιῇ, καὶ, ὥστε ἀνύσαι τι μέγα
καὶ θαυμαστὸν, ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος καταβῇ τοῦ ἑαυτοῦ. ἂν ταῦτα εἰδῶμεν, μακάριοί ἐσμεν,
ἐὰν ποιῶμεν αὐτά. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ εἰδέναι. Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, φησίν, ἀλλ' 35 [Ρωμ. β. ιγ.]
οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται· μᾶλλον δὲ καὶ κατακρίνει τὸ εἰδέναι, ὅταν χωρὶς τῆς πρά-
ξεως ᾖ καὶ τῶν κατορθωμάτων. ἵνα οὖν τὴν κατάκρισιν φύγωμεν, μετέλθωμεν τὴν πρᾶ- [γρ. τῆς πρά...]
ξιν, ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν.

40

Λογ. ϛ.

5 ΤΟΥΤΟ ΓΑΡ ΦΡΟΝΕΙΣΘΩ ΕΝ ΥΜΙΝ Ο καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· 6 Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, 7 Ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, 8 Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς, ὡς ἄνθρωπος· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὰ μεγάλα προτρέπων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, ἑαυτὸν ὑπόδειγμα τίθησι, καὶ τὸν πατέρα, καὶ τοὺς προφήτας, ὡς ὅταν λέγῃ· Οὕτω γὰρ ἐποίησαν τοῖς προφήταις τοῖς πρὸ ὑμῶν· καὶ πάλιν, Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσι· καὶ, Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι· καὶ πάλιν, Οἰκτίρμονες γίνεσθε, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος'' ποιεῖ. προτρέπων γὰρ αὐτοὺς εἰς ταπεινοφροσύνην, τὸν Χριστὸν εἰς μέσον παρήγαγε. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅτε περὶ φιλοπτωχίας διαλέγεται, οὕτω πως φησί· Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν. οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν μεγάλην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν διανίστησι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν, ὡς τὸ μαθεῖν, ὅτι τῷ Θεῷ κατὰ τοῦτο ὁμοιοῦται. τί γὰρ ἴσον τούτου εἰς προτροπήν; οὐδέν. ὃ δὴ καὶ Παῦλος εἰδὼς, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ταπεινοφροσύνην, πρῶτον μὲν παρεκάλεσεν, ἱκετηρίαν ἔθηκεν· εἶτα καὶ ἐντρεπτικῶς εἶπεν, Ὅτι ἐν ἑνὶ πνεύματι στήκετε· εἶπεν, Ὅτι ἐκείνοις ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας. καὶ τοῦτο λοιπὸν τίθησι· τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. προσέχετε, παρακαλῶ, καὶ διανάστητε. καθάπερ γὰρ τις μάχαιρα ὀξεῖα ἑκατέρωθεν ἠκονημένη, ὅπουπερ ἂν ἐμπέσῃ, κἂν εἰς μυρίας φάλαγγας, εὐκόλως αὐτὰς διακόπτει καὶ ἀφανίζει, τῷ πάντοθεν ὀξεῖαν εἶναι, καὶ μηδὲν τὴν ἀκμὴν αὐτῆς φέρειν· οὕτω δὴ καὶ τὰ τοῦ πνεύματος ῥήματα. διὰ γὰρ τούτων τῶν ῥημάτων καὶ τοὺς Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως, καὶ τοὺς Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ τοὺς Μαρκέλλου τοῦ Γαλάτου, καὶ τοὺς Σαβελλίου τοῦ Λίβυος, καὶ τοὺς Μαρκίωνος τοῦ Ποντικοῦ, καὶ τοὺς Οὐαλεντίνου, καὶ τοὺς τοῦ Μάνεντος, καὶ τοὺς τοῦ Λαοδικέως Ἀπολιναρίου, καὶ Φωτεινοῦ, καὶ Σωφρονίου, καὶ πάσας ἁπλῶς τὰς αἱρέσεις κατέβαλεν. ὡς οὖν τοιαύτην ὁρώμενοι θέαν, καὶ μιᾷ πληγῇ τοσαύτας φάλαγγας πιπτούσας, διεγέρθητε, ὥστε μὴ τοῦ θεάματος παραδραμεῖν ὑμᾶς τὴν τέρψιν. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμιλλητηρίων ἁρμάτων ἐν ταῖς τῶν ἵππων ἁμίλλαις οὐδὲν οὕτως ἐστὶ τερπνὸν, ὡς ὅταν ὁλόκληρα ἅρματα μετὰ τῶν ἡνιόχων'' κρούσας τις καταβάλῃ, καὶ πολλὰ τέθριππα ὕπτια ῥίψας μετὰ τῶν ἐφεστώτων ἡνιόχων παρελάσῃ μόνος πρὸς τὴν νύσσαν καὶ τὸ τέρμα τοῦ ἀγῶνος, καὶ πολὺς πάντοθεν ὁ κρότος καὶ ἡ κραυγὴ πρὸς οὐρανὸν ἀνίῃ, ὁ δὲ, ὥσπερ πτηνὸς ὑπὸ τῆς χαρᾶς ἐκείνης καὶ τῶν κρότων, οὕτω τὸ στάδιον ἅπαν διατρέχῃ μετὰ τῶν ἵππων· πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦθα οὐχὶ πλείων ἔσται ἡ ἡδονή, ὅταν ὁλοκλήρων αἱρέσεων συστήματα καὶ διαβολικὰ ἐργαστήρια μετὰ τῶν ἡνιόχων αὐτῶν καταβάλλωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντα ἀθρόον καὶ ὁμοῦ; καὶ, εἰ δοκεῖ, προσπεριστήσωμεν τὰς αἱρέσεις αὐτὰς κατὰ τάξιν. βούλεσθε τὴν τῆς ἀσεβείας, ἢ τὴν τῶν χρόνων; ἀλλ' ἴδωμεν τὴν τῶν χρόνων. τὴν γὰρ τῆς ἀσεβείας δύσκολον συνιδεῖν. οὐκοῦν πρῶτος Σαβέλλιος ὁ Λίβυς παρήχθω. τί οὖν'' οὗτός φησιν; ὅτι τὸ πατὴρ, καὶ υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ὀνόματά ἐστι ψιλὰ καθ' ἑνὸς προσώπου κείμενα. Μαρκίων δὲ ὁ Ποντικός φησιν, ὅτι ὁ Θεὸς ὁ πάντα συστησάμενος

Ματθ. ε. ιϛ.
Ἰωαν. ιε. κ.
Ματθ. ια. κθ.
Λουκ. ϛ. λϛ.
β. Κορ. η. θ.
Φιλ. α. κζ. κη.
γ. [illegible]
γ. σὺν χρ.
γ. αὐτὸς

στησάμενος οὐκ ἔστιν ἀγαθός, οὐδὲ πατὴρ τοῦ ἀγαθοῦ Χριστοῦ, ἀλλ᾽ ἕτερός τις δίκαιος, καὶ σάρκα οὐκ ἀνέλαβεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ υἱός. Μάρκελλος δὲ καὶ Φωτεινός, καὶ Σωφρόνιος τὸν λόγον ἐνέργειαν εἶναί φασι, τὴν δὲ ἐνέργειαν ταύτην ἐνοικῆσαι τῷ ἐκ σπέρματος Δαβίδ, οὐκ οὐσίαν ἐνυπόστατον. Ἄρειος υἱὸν μὲν ὁμολογεῖ, ῥήματι δὲ μόνῳ· κτίσμα γὰρ αὐτὸν εἶναί φησι, καὶ τοῦ πατρὸς ἐλάττονα πολύ. ἕτεροι δὲ οὔ φασιν αὐτὸν ἔχειν ψυχήν. Εἶδες τὰ ἅρματα ἑστῶ- 5
τα; θεώρει τοίνυν αὐτὰ καὶ τὰ πτώματα, πῶς ὁμοῦ πάντας κατακρούων βάλλει, καὶ μιᾷ πληγῇ καὶ ἀθρόον. πῶς οὖν καταβάλλει; τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν, φησιν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ἐντεῦθεν καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἔπεσε, καὶ Μάρκελλος, καὶ Σαβέλλιος. ἐν μορφῇ γάρ, φησι, Θεοῦ ὑπάρχων. (γ. ἐῤῥίπτει,)
Εἰ ἐν μορφῇ, πῶς οὖν λέγεις, ὅτι ἀπὸ Μαρίας, ὦ μιαρέ, ἤρξατο, καὶ πρὸ τούτου οὐκ ἦν; 10
πῶς δὲ πάλιν, ὅτι ἐνέργεια ἦν; ἐν μορφῇ γὰρ Θεοῦ, φησι, μορφὴν δούλου ἔλαβεν. Εἰπὲ γάρ (γ. σὺ λέγεις)
μοι, ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἐνέργεια δούλου ἐστίν, ἢ φύσις δούλου; πάντως δήπου φύσις, ἐρεῖς, δούλου. οὐκοῦν καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, Θεοῦ φύσις· οὐκ ἄρα ἐνέργεια. ἰδοὺ καὶ ὁ Μάρκελλος ὁ Γαλάτης, καὶ Σωφρόνιος, καὶ Φωτεινὸς καταπίπτουσιν. ἰδοὺ καὶ Σαβέλλιος· οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, φησι, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ἴσον δὲ ἐπὶ ἑνὸς οὐ λέγεται προσώπου. τὸ γὰρ ἴσον, τινί ἐστιν ἴσον. 15
ὁρᾷς δύο προσώπων ὑπόστασιν, οὐχὶ ὀνόματα ψιλὰ χωρὶς πραγμάτων λεγόμενα; ἤκουσας τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν τοῦ μονογενοῦς; ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἐκείνους· τί οὖν (γ. δὲ)
πρὸς Ἀρειανοὺς εἴποιμεν λοιπόν, τοὺς λέγοντας ἑτέρας εἶναι οὐσίας τὸν υἱόν; Εἰπὲ δή μοι, τό, μορφὴν δούλου ἔλαβε, τί ἐστιν; ἄνθρωπος ἐγένετο, φησιν. οὐκοῦν καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, Θεὸς ἦν. μορφὴ γάρ, καὶ μορφὴ κεῖται. Εἰ τοῦτο ἀληθές, κἀκεῖνο. φύσει ἄνθρω- 20
πος, ἡ μορφὴ τοῦ δούλου· οὐκοῦν φύσει Θεός, καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴσον αὐτῷ μαρτυρεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ Ἰωάννης. καὶ ὅτι οὐδὲν ἐλάττων ἐστὶ τοῦ πατρός, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, φησι, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς αὐτῶν λόγος; καὶ μὴν τοὐναντίον δείκνυσι, φησιν. Εἶπε γάρ, ὅτι ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἥρπασε τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. καὶ μὴν εἰ ἦν Θεός, πῶς εἶχεν ἁρπάσαι; καὶ πῶς οὐκ ἀπερινόητον τοῦτο; τίς 25
γὰρ ἂν εἴποι, ὅτι ὁ δεῖνα ἄνθρωπος ὤν, οὐχ ἥρπασε τὸ εἶναι ἄνθρωπος; πῶς γὰρ ἄν τις ὅπερ ἐστὶν ἁρπάσειεν; οὔ, φησιν· ἀλλ᾽ ὅτι Θεὸς ὢν ἐλάττων, οὐχ ἥρπασε τὸ εἶναι ἴσα τῷ Θεῷ τῷ μεγάλῳ καὶ μείζονι. καὶ μικρὸς καὶ μέγας Θεός ἐστι; καὶ τὰ ἑλληνικὰ τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασιν ἐπεισάγετε; μέγας μὲν γὰρ καὶ μικρὸς παρ᾽ αὐτοῖς Θεός· εἰ δὲ καὶ παρ᾽ ὑμῖν, οὐκ οἶδα. παρὰ μὲν γὰρ ταῖς γραφαῖς οὐδαμοῦ εὑρήσεις· ἀλλὰ μέγαν μὲν πανταχοῦ, μι- 30
κρὸν δὲ οὐδαμοῦ. Εἰ γὰρ μικρός, πῶς [καὶ] Θεός; Εἰ μικρὸς οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος καὶ μέ- (γ. -μᾶς)
γας, ἀλλὰ μία φύσις, καὶ εἴ τι οὐκ ἔστι τῆς φύσεως ταύτης τῆς μιᾶς, οὐκ ἄνθρωπος, πῶς ἂν εἴη μικρὸς Θεὸς καὶ μέγας ὁ μὴ ὢν ἐκείνης τῆς φύσεως; ὁ μικρὸς ὤν, οὐ Θεός. πανταχοῦ γὰρ μέγας λέγεται παρὰ τῇ γραφῇ· Μέγας Κύριος, φησὶν ὁ Δαβίδ, καὶ αἰνετὸς σφόδρα.
(Ψαλ. μζ. α.) ἰδοὺ καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ (πανταχοῦ γὰρ Κύριον αὐτὸν καλεῖ) καὶ πάλιν, Μέγας εἶ σύ, καὶ ποιῶν θαυμά- 35
(Ψαλ. πε. θ.) (Ψαλ. ρμδ. γ.) σια· σὺ εἶ ὁ Θεὸς μόνος. καὶ πάλιν, Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ἀλλὰ ταῦτα περὶ τοῦ πατρός· ὁ δὲ υἱός, φησι, μικρός. ἀλλὰ σὺ οὕτω
(Τιτ. β. ιγ.) λέγεις· ἡ δὲ γραφὴ τοὐναντίον· ὥσπερ περὶ τοῦ πατρός, οὕτω καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ φησιν. ἄκουε γὰρ Παύλου λέγοντος, Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ. ἀλλ᾽ ἆρα μὴ περὶ τοῦ πατρὸς ἐπιφάνειαν εἶπεν; ἵνα δὲ καὶ μᾶλλον ὑμᾶς ἐ- 40
λέγξῃ, κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ προσέθηκεν. ἆρα οὖν μὴ περὶ τοῦ πατρὸς εἴρηται; οὐδαμῶς. ἡ γὰρ ἐπαγωγὴ οὐκ ἀφίησι λέγουσα, Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἰδοὺ καὶ ὁ υἱός, μέγας. πῶς οὖν λέγεις μι-
(Ιερ. λβ. ιθ.) κρόν, καὶ μέγαν; ἄκουε καὶ τοῦ προφήτου λέγοντος αὐτὸν μεγάλης βουλῆς ἄγγελον. Ὁ μεγά-

λης

λης βουλῆς ἄγγελος, οὐ μέγας; ὁ ἰσχυρὸς Θεὸς, οὐ μέγας, ἀλλὰ μικρός; τί οὖν φασιν οἱ
ἀναίσχυντοι καὶ ἰταμοὶ, ὅτι μικρὸς ὢν Θεός; λέγω, ἃ λέγουσι, πολλάκις, ἵνα μᾶλλον αὐ-
τοὺς φύγητε. μικρὸς ὤν, φησι Θεὸς, οὐχ ἥρπασε τὸ εἶναι κατὰ τὸν μέγαν. τί γὰρ, εἰπέ
μοι (ἀλλὰ μὴ νομίσητε ἡμέτερα εἶναι τὰ ῥήματα) εἰ μικρὸς ἦν κατ' αὐτοὺς, καὶ πολὺ τῆς
5 δυνάμεως ἀποδέων τῆς τοῦ πατρὸς, πῶς ἂν ἠδυνήθη ἁρπάσαι τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ; φύσις γὰρ
ἐλάττων οὐκ ἂν δύναιτο ἁρπάσαι τὸ εἶναι ἐν τῇ μεγάλῃ, οἷον ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἂν δύναι-
το ἁρπάσαι τὸ εἶναι ἴσος ἀγγέλῳ κατὰ τὴν φύσιν, ὁ ἵππος οὐκ ἂν δύναιτο ἁρπάσαι, κἂν
θέλῃ, τὸ εἶναι ἴσος ἀνθρώπῳ κατὰ τὴν φύσιν. χωρὶς δὲ τούτου, κἀκεῖνο ἐρῶ. τί βού- (γρ. ψεύδει)
λεται κατασκευάσαι ὁ Παῦλος διὰ τούτου τοῦ ὑποδείγματος; εἰς ταπεινοφροσύνην πάντως
10 ἐρεῖς ἐναγαγεῖν τοὺς Φιλιππησίους. τί οὖν, εἰπέ μοι, τοῦτο ἂν παρήνεγκεν εἰς μέσον;
οὐδεὶς γὰρ βουλόμενος προτρέψαι ταπεινοφρονεῖν, τοῦτό φησιν· ἔσο ταπεινὸς, καὶ ἔλαττον
φρόνει τῶν ὁμοτίμων. καὶ γὰρ ὁ δεῖνα ὁ δοῦλος οὐκ ἐπανίσταται τῷ δεσπότῃ· μιμοῦ τοίνυν ἐ-
κεῖνον. καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἔστι ταπεινοφροσύνης, εἴποι τις ἄν, ἀλλ' ἀπονοίας. μάθετε τί
ἐστι ταπεινοφροσύνη ὑμεῖς οἱ τῦφον ἔχοντες διαβολικόν. τί οὖν ἐστι ταπεινοφροσύνη; τὸ
15 ταπεινὰ φρονεῖν. ταπεινὰ δὲ φρονεῖ, οὐχ ὁ ἀπὸ ἀνάγκης ὢν ταπεινὸς, ἀλλ' ὁ ἑαυτὸν ταπεινῶν.
οἷόν τι λέγω· προσέχετε δέ. ὅταν τις ὑψηλὰ δυνάμενος φρονῆσαι ταπεινοφρονῇ, οὗτος τα-
πεινόφρων ἐστίν· ὅταν δὲ παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι ταπεινοφρονῇ, οὐκ ἔτι ταπεινόφρων ἐστίν.
οἷον ὁ βασιλεὺς τοῖς ὑπάρχοις ἂν ὑποτάττηται, ταπεινόφρων ἐστὶν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ὕψους κατέβη·
ὁ μέντοι ὕπαρχος ἐὰν τοῦτο ποιῇ, οὐ ταπεινοφρονεῖ. πῶς γάρ; οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐταπεί-
20 νωσεν ἑαυτόν. οὐκ ἔστι δὲ ἄλλως ταπεινοφρονῆσαι, εἰ μὴ ἐν ἐξουσίᾳ γένοιτο. εἰ γὰρ ἀνάγ-
κη ἐστί τινα ταπεινοῦσθαι καὶ ἄκοντα, οὐκ ἔτι τῆς φρονήσεώς ἐστι τὸ κατόρθωμα, οὐδὲ τοῦ βουλή-
ματος, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης. ταπεινοφροσύνη δὲ διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι τοῦ φρονήματός ἐστι
ταπείνωσις. εἰπέ μοι, εἴ τις μὴ ἔχων ἐξουσίαν πλεονεκτεῖν, μένοι τὰ ἑαυτοῦ κεκτημένος, τοῦ-
τον ἐπαινεσόμεθα ἐπὶ δικαιοσύνῃ; οὐδαμῶς. διὰ τί; τῇ γὰρ ἀνάγκῃ τὸ τῆς προαιρέσεως
25 ἐγκώμιον ἀφῄρηται. εἰπέ μοι, εἴ τις μὴ δυνάμενος τυραννεῖν καὶ βασιλεύειν, μένοι ἰδιωτεύ-
ων, τοῦτον ἐπαινεσόμεθα, ὡς ἀπράγμονα; οὐδαμῶς. οὐκοῦν οὐδὲ ἐνταῦθα. ὁ γὰρ ἔπαι-
νος, ὦ πάντων ὑμεῖς ἀμαθέστατοι, οὐκ ἐν τῇ τούτων ἀποχῇ, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐργασίᾳ
γίνεται. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ψόγου ἀπήλλακται, οὔπω δὲ καὶ ἐπαίνου μετέχει· τὸ δὲ ἐγκωμίων ἄξιόν ἐ-
στιν. ὅρα γοῦν καὶ τὸν Χριστὸν οὕτως ἐπαινοῦντα, ὅταν λέγῃ· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ
30 πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπεί-
νασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με. οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴ οὐκ ἐπλεονεκτή-
σατε, οὐδὲ ἐπειδὴ οὐχ ἡρπάσατε (μικρὰ γὰρ ταῦτα) ἀλλ' ἐπειδὴ πεινῶντά με εἴδετε, καὶ ἐθρέ-
ψατε. καὶ τίς ἂν οὕτως ἐπῄνεσεν ἢ τοὺς φίλους, ἢ τοὺς ἐχθρούς; οὐκ ἂν οὐδὲ Παῦλον. τί λέγω
Παῦλον; οὐδὲ τὸν τυχόντα τις ἄνδρα, ὡς σὺ τὸν Χριστὸν ἐπαινεῖς, ἐπῄνεσεν, ὅτι μὴ προσήκουσαν
35 ἀρχὴν οὐκ ἔλαβε. τὸ γὰρ ἐπὶ τοιούτοις θαυμάζειν, πολλήν ἐστι κακίαν μαρτυρούντων.
πῶς; ὅτι ἐπ' ἐκείνων καὶ τοιοῦτος ἔπαινός ἐστιν, οἷον ὁ κλέπτων, ἐὰν μηκέτι κλέπτῃ· ἐπὶ δὲ
τῶν ἀγαθῶν οὐκέτι. οὐ γὰρ, ὅτι οὐχ ἥρπασε μὴ προσήκουσαν ἀρχὴν καὶ τιμὴν, ἐπαινετός.
καὶ ποίας ταῦτα ἀνοίας; ἄλλως δέ· ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ (μακρὸς γὰρ ὁ λόγος)
τίς ἂν ἀπὸ τούτων εἰς ταπεινοφροσύνην προετρέψατο; τὰ γὰρ ὑποδείγματα πολλῷ μείζονα
40 δεῖ εἶναι τῆς ὑποθέσεως, εἰς ἣν παρακαλοῦμεν. οὐ γὰρ ἄν τις ἐξ ἀλλοτρίων προτρα-
πείη· οἷον, προέτρεψεν ὁ Χριστὸς εὖ ποιεῖν τοὺς ἐχθρούς· ἤνεγκε παράδειγμα μέγα, τὸ τοῦ πα-
τρὸς, ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· προέτρε-
ψεν εἰς ἀνεξικακίαν· ἤνεγκε παράδειγμα ἑαυτόν. Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ
ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. καὶ πάλιν, Εἰ ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος ταῦτα ποιῶ, πόσῳ μᾶλ-

λον

Marginalia: γρ. ταπεινὰ φρονῇ, ἰσ. λείπει ὑψηλὰ φρονῆσαι. γρ. ταπεινοφρονῶν. — Ματθ. κε. λδ. — Ματθ. ε. μδ. — Ματθ. ια. κθ. — Ιωαν. ιγ. ιδ.

λοιν ὑμεῖς; ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀφέστηκε τὰ παραδείγματα; οὐδὲ γὰρ τοσοῦτον ἀφεστάναι δεῖ (καὶ
γὰρ καὶ ἡμεῖς οὕτω ποιοῦμεν) ἄλλως δέ, καὶ ἐνταῦθα οὐδ' ἐγγύς ἐστι τὸ παράδειγμα. πῶς; ὅτι
εἰ δοῦλός ἐστι, καὶ ἐλάττων ἐστὶ καὶ ὑπήκοος τῷ μείζονι. τοῦτο δὲ οὐ ταπεινοφροσύνη ἐστί.
τοὐναντίον γὰρ ἔδει ποιῆσαι, μείζονά τινα τῷ ἐλάττονι ὑπακούσαντα δεῖξαι. ἀλλ' ἐπειδὴ
τοῦτο οὐχ εὗρεν ἐπὶ Θεοῦ, μείζονα λέγω καὶ ἐλάττονα, τὸ γοῦν ἴσον ἐποίησεν. εἰ δὲ ἐλάττων
ἦν ὁ υἱός, οὐχ ἱκανὸν εἰς ταπεινοφροσύνην προτρέψαι. διὰ τί; ὅτι οὐκ ἔστι ταπεινο-
φροσύνη τὸ τὸν ἐλάττονα μὴ ἐπαναστῆναι τῷ μείζονι, τὸ μὴ ἁρπάσαι τὴν ἀρχήν, τὸ ὑ-
πακοῦσαι μέχρι θανάτου. ἄλλως δέ, ὅρα καὶ μετὰ τὸ ὑπόδειγμα τί φησι. τῇ ταπεινοφρο-
σύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. ἡγούμενοι, φησίν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ κατὰ τὴν οὐ-
σίαν ἕν ἐστι, καὶ κατὰ τὴν τιμὴν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ, δεῖ λοιπὸν τῆς ὑπολήψεως εἶναι τὸ πρᾶ-
γμα. ἐπὶ δὲ τῶν μειζόνων καὶ ἐλαττόνων οὐκ ἂν τοῦτο εἶπεν, ὅτι ἡγούμενοι, ἀλλὰ τιμᾶτε
τοὺς ὑπερέχοντας ὑμῶν, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπεί- (Ἑβρ. ιγ. ιζ.)
κετε. ἐκεῖ τῆς φύσεως τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ ὑποταγή· ἐνταῦθα τῆς κρίσεως δεῖ γενέ-
σθαι τῆς ἡμετέρας. τῇ ταπεινοφροσύνῃ, φησίν, ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν,
ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε. καὶ τὰ μὲν ἐκείνων οὕτως ἀνατέτραπται· τὰ δὲ ἡμέτερα λοιπὸν εἰ-
πεῖν χρή, πρότερον ἐν κεφαλαίῳ τὰ ἐκείνων εἰπόντα, ὅτι εἰς ταπεινοφροσύνην παρα-
καλῶν οὐκ ἂν τὸν ἐλάττονα ὄντα καὶ τῷ μείζονι ὑπακούσαντα παρήγαγεν. εἰ μὲν γὰρ δού-
λους δεσπόταις παρεκάλει ὑπακούειν, εἰκότως· εἰ δὲ ἐλευθέρους ἐλευθέροις, τί τοῦ δούλου
πρὸς τὸν δεσπότην ὑποταγὴν ἔφερε; τί τοῦ ἐλάττονος πρὸς τὸν μείζονα; μὴ γὰρ εἶ-
πεν, οἱ ἐλάττονες τοῖς μείζοσιν ὑπακουέτωσαν, ἀλλ' ἰσότιμοι ἀλλήλων ὄντες, ὑπακού-
ετε, ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. διὰ τί δὲ μὴ παρήγαγε καὶ τὸ τῆς γυναι-
κός; ὅτι ὥσπερ ἡ γυνὴ ὑπακούει τῷ ἀνδρί, οὕτω καὶ ὑμεῖς ὑπακούετε. εἰ δὲ ὅπερ ἴσον ἐστὶ καὶ
ἐλεύθερον, οὐ παρήγαγεν, ἐπειδὴ ὅλως μικρά τις ἦν ὑποταγή, πόσῳ μᾶλλον τὸ τοῦ δούλου
οὐκ ἂν παρήγαγεν; εἶπον φθάσας, ὅτι οὐδεὶς οὕτως ἐπαινεῖ τινα ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν ἀπο-
χῆς, οὐδὲ ὅλως αὐτοῦ μέμνηται, οὐδὲ σώφρονα βουλόμενος ἐπαινέσαι τις οὕτως ἐρεῖ, ὅτι οὐκ ἐ-
μοίχευσεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς ἰδίας ἀπέστη γυναικός. οὐδαμοῦ γὰρ τὴν τῶν κακῶν ἀποχὴν
τίθεμεν· γέλως γὰρ τοῦτο. "εἶπον ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἀληθής, καὶ οὐδὲν ἐλάττων· οὐκοῦν
καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ τελεία, καὶ οὐκ ἐλάττων. διὰ τί μὴ εἶπεν, ἐν μορφῇ Θεοῦ γενόμενος,
ἀλλ', ὑπάρχων; ἴσον ἐστὶ τοῦτο τῷ εἰπεῖν, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. τὸ ἀπαράλλακτον ἡ μορφὴ δείκνυσι,
καθὼς ἐστι μορφή. οὐκ ἔστι δὲ ἄλλης οὐσίας ὄντα, τὴν ἄλλης μορφὴν ἔχειν· ἐπεὶ οὐδεὶς ἀν-
θρώπων ἀγγέλου ἔχει μορφήν· οὐδὲ ἄλογον ἀνθρώπου ἔχει μορφήν. πῶς οὖν ὁ υἱός;
εἶτα ἐπὶ μὲν ἡμῶν, ἐπειδὴ σύνθετοί ἐσμεν, ἡ μορφὴ τοῦ σώματός ἐστιν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἀ-
συνθέτου πάντως, τῆς οὐσίας. εἰ δὲ τὸ χωρὶς ἄρθρου εἰρῆσθαι, λέγεις ὅτι οὐ δείκνυσι τὸν
πατέρα, "πολλαχοῦ τοῦτο δείκνυται χωρὶς ἄρθρου * εἰρημένον. καὶ τί λέγω πολλαχοῦ; ἐν
γὰρ αὐτῷ εὐθέως τῷ χωρίῳ τούτῳ, οὐχ ἁρπαγμόν, φησιν, ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· καὶ οὐκ
εἶπε μετὰ τοῦ ἄρθρου, περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς λέγων. βούλομαι καὶ τὰ ἡμέτερα παραθεῖ-
ναι, ἀλλὰ δέδοικα μὴ καταχώσωμεν ὑμῶν τὰς διανοίας. πῶς δὲ τὰ εἰρημένα μέμνησθε πρὸς
ἀνατροπὴν ἐκείνων· πῶς τὰς ἀκάνθας ἐκτέμωμεν, καὶ τότε τὸν σπόρον "καταβα-
λοῦμεν τὸν καλόν, μετὰ τὸ τὰς ἀκάνθας ἐκτμηθῆναι, καὶ μικρὸν "ἀναπνεῦσαι τὴν
γῆν· ἵνα πᾶσαν τὴν ἐχθρὰν ἀποθεμένη κακίαν, μετὰ πολλῆς τῆς ἀρετῆς δέχηται τὰ θεῖα
σπέρματα.

γρ. εἶπεν

γρ. πατέρα, γρ. πολλαχοῦ ἐγώ σοι δείξω

* ἀλλαχοῦ

γρ. -βάλωμεν

γρ. -παῦσαι

ΗΘΙΚΟΝ

Εὐχαριστήσωμεν ὑπὲρ τῶν εἰρημένων τῷ Θεῷ· ἀξιώσωμεν αὐτὸν δοῦναι φυλακὴν καὶ διατή-
ρησιν αὐτῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς εὐφρανώμεθα, καὶ οἱ αἱρετικοὶ καταισχύνωνται. παρα-
καλέσωμεν αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡμῖν ἀνοῖξαι στόμα, ὥστε καὶ τὰ ἡμέτερα μετὰ τῆς αὐτῆς

πάλιν σπουδῆς παρακαταθέσθαι. δεηθῶμεν αὐτοῦ, ὥστε καὶ τῆς πίστεως βίον ἄξιον ἡμῖν
παρασχεῖν, ἵνα εἰς δόξαν αὐτοῦ ζῶμεν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα αὐτοῦ βλασφημῆται δι' ἡμᾶς. Οὐαὶ (Ησ. νβ. θ.)
γὰρ ὑμῖν, φησι, δι' οὓς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται. Εἰ γὰρ υἱὸν ἔχοντες (καίτοι τί υἱοῦ (Ρωμ. β. κδ.)
γνησιώτερον;) εἰ υἱὸν τοίνυν ἡμεῖς ἔχοντες, ὅταν δι' αὐτὸν βλασφημώμεθα, ἀποκηρύττομεν
5 αὐτόν, ἀποστρεφόμεθα, οὐ προσιέμεθα· πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς δούλους ἔχων ἀγνώμονας, βλα-
σφημοῦντας αὐτὸν καὶ ὑβρίζοντας, οὐκ ἀποστραφήσεται καὶ μισήσει; ὃν δ' ἂν ὁ Θεὸς μισήσῃ
καὶ ἀποστραφῇ, τίς προσλήψεται; οὐδείς, ἀλλ' ἢ ὁ διάβολος, ἀλλ' ἢ οἱ δαίμονες. ὃν δ' ἂν
οἱ δαίμονες λάβωσι, ποίαν ἕξει σωτηρίας ἐλπίδα; ποίαν παραμυθίαν ζωῆς; ἕως ἂν ἐν τῇ
χειρὶ ὦμεν τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς ἡμᾶς ἁρπάζειν δύναται· ἰσχυρὰ γάρ ἐστιν· ὅταν δὲ τῆς χειρὸς
10 ἐκείνης ἐκπέσωμεν καὶ τῆς βοηθείας, ἀπολώλαμεν, πᾶσιν ἕτοιμοι προκείμεθα εἰς ἁρπα-
γήν, πᾶσιν εἰς καταπάτημα, ὡς τοῖχος κεκλιμένος, καὶ φραγμὸς ὠσμένος. ὅταν γὰρ ἡ ἀ-
(κ. γίνηται) σθενὴς ὁ τοῖχος, εὐεπίβατος ἔσται πᾶσι. μὴ γὰρ ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ οἴεσθε τοῦτο λέγεσθαι
μόνον, ὃ μέλλω λέγειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς ἀνθρώπου. τί δὲ ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐλέγετο;
Ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ᾆσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου, τῷ ἀμπελῶνί μου. ἀμπελὼν ἐγενήθη (Ησ. ε. α.)
15 τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι· καὶ φραγμὸν (° αὐτῷ) περιέθηκα, καὶ ἐχαράκωσα, καὶ
ἐφύτευσα ἄμπελον σωρήκ, καὶ ᾠκοδόμησα πύργον ἐν μέσῳ αὐτοῦ, καὶ προλήνιον ὤρυξα ἐν
αὐτῷ, καὶ ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. καὶ νῦν ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, καὶ
οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλήμ, κρίνατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ἀμπελῶνός μου. τί ἔδει
ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνί μου, καὶ οὐκ ἐποίησα αὐτῷ; διότι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε
20 δὲ ἀκάνθας. νῦν οὖν ἀναγγελῶ ὑμῖν τί ποιήσω τῷ ἀμπελῶνί μου. ἀφελῶ τὸν φραγμὸν
αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν, καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα· καὶ
ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ οὐ μὴ τμηθῇ, οὐδ' οὐ μὴ σκαφῇ· καὶ ἀναβήσονται εἰς αὐτόν,
ὡς εἰς χέρσον, ἄκανθαι· καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν. ὁ γὰρ
ἀμπελὼν Κυρίου σαβαώθ, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ ἐστι, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεόφυτον ἠγαπη-
25 μένον. ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ κρίσιν· ἐποίησε δὲ ἀνομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγήν.
τοῦτο καὶ ἐφ' ἑκάστης λέγεται ψυχῆς. ὅταν γὰρ πάντα πληρώσῃ, ἃ ἐχρῆν, ὁ φιλάνθρωπος
(κ. καθελεῖ) Θεός, εἶτα ποιήσῃ ἀκάνθας ἀντὶ σταφυλῆς, ἀφελεῖ τὸν φραγμόν, καὶ καθαιρεῖ τὸν τοῖχον, καὶ
ἐσόμεθα εἰς διαρπαγήν. ἄκουε γὰρ πῶς καὶ ἕτερος προφήτης ὀδυρόμενος ἔλεγεν· Ἵνα (Ψαλ. οθ. ιγ.)
τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁ-
30 δόν; ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. ἐκεῖ μὲν οὖν
περὶ τοῦ Μήδου, καὶ τοῦ Βαβυλωνίου φησίν· ἐνταῦθα δὲ περὶ τούτου οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ ὗς
καὶ μονιός, ὁ διάβολός ἐστι, καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ δύναμις. μονιὸν δὲ αὐτὸν εἴρηκε, τὸ ἄγριον καὶ ἀκά-
θαρτον αὐτοῦ παραστῆσαι βουλόμενος. ὅταν μὲν γὰρ αὐτοῦ τὸ ἁρπακτικὸν ἡ γραφὴ βούληται
δηλῶσαι, φησίν· Ὡς λέων ὠρυόμενος περιέρχεται, ζητῶν τίνα καταπίῃ. ὅταν δὲ τὸ ἰοβόλον, (α. Πετ. ε. η.)
35 καὶ θανάσιμον, καὶ ὀλέθριον, ὄφιν αὐτὸν καλεῖ καὶ σκορπίον. Πατεῖτε γάρ, φησιν, ἐπάνω ὄφεων, (Λουκ. ι. ιθ.)
καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἀντικειμένου. ὅταν δὲ τὸ ἰσχυρὸν ὁμοῦ καὶ ἰοβόλον,
δράκοντα αὐτὸν καλεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ, Δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ. καὶ δρά- (Ψαλ. ργ. κϛ.)
κοντα, καὶ ὄφιν σκολιόν, καὶ ἀποστάτην αὐτὸν καλεῖ πανταχοῦ. πολύπλοκον γὰρ τὸ θηρίον, καὶ
ποικίλον, καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. πάντα κινεῖ, πάντα θορυβεῖ, πάντα ἄνω καὶ κάτω στρέ-
(κ. μηχανᾶται) 40 φει. ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε, ἀλλὰ μὴ δείσητε· γρηγορεῖτε μόνον, καὶ ὡς στρουθίον ἔσται. Πα- (Λουκ. ι. ιθ.)
τεῖτε γάρ, φησιν, ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων. καταπάτημα αὐτὸν τῶν ἡμετέρων ἐποίησε πο-
δῶν, ἂν βουλώμεθα. ὅρα τοίνυν πόσος γέλως, πόση ἀθλιότης, ὃν ἐλάβομεν πατεῖν, τοῦτον
(κ. ἡμῖν) ὁρᾶν ὑπὲρ κεφαλῆς ἑστῶτα τῆς ἡμετέρας. πῶς δὲ τοῦτο γίνεται; παρ' ἡμῶν· ἂν ἡμεῖς βουλώ-
μεθα, μέγας ἐστίν· ἂν ἡμεῖς βουλώμεθα, γίνεται μικρός· ἐὰν προσέχωμεν ἑαυτοῖς, καὶ μετὰ τοῦ βα-

σιλέως

πόλεως ὥσπερ τοῦ ἡμετέρου, συστέλλεται καὶ παιδίου μικροῦ οὐδὲν ἄμεινον διακεῖσεται ἐν τῇ πρὸς
ἡμᾶς μάχῃ. ὅταν ἀποστῶμεν αὐτοῦ, μεγάλα φυσᾷ, βρυχᾶται, τρίζει τοὺς ὀδόντας, ἅτε
ἐρήμους ἡμᾶς τῆς μεγάλης συμμαχίας λαβών. οὐ γὰρ περιέσεται, ἐὰν μὴ συγχωρήσῃ ὁ
Θεός. εἰ γὰρ χοίρων ἀγέλαις οὐκ ἐτόλμησεν ἐπεμβῆναι, μὴ τοῦ Θεοῦ συγχωρήσαν-
τος, πολλῷ μᾶλλον ψυχαῖς ἀνθρώπων. συγχωρεῖ δὲ ὁ Θεός, ἢ παιδεύων, ἢ δίκην ἀπαιτῶν,
ἢ δοκιμωτέρους ποιῶν, ὡς τὸν Ἰώβ. ὁρᾷς αὐτὸν μὴ προσερχόμενον, μηδὲ τολμῶντα πλησιά-
ζειν ἐγγύς, ἀλλὰ δεδοικότα καὶ τρέμοντα; καὶ τί λέγω περὶ τοῦ Ἰώβ; τοῦ γὰρ Ἰούδα ἐφαπτόμενος,
οὐκ ἐτόλμησεν, ἕως αὐτὸν τοῦ ἱεροῦ χοροῦ ἀπέσχισεν ὁ Χριστός, λαβεῖν ὁλόκληρον, καὶ εἰσελ-
θεῖν εἰς αὐτόν. τότε μὲν οὖν ἔξωθεν προσέβαλεν, ἔνδον δὲ εἰσελθεῖν οὐκ ἐτόλμα. ἐπειδὴ
δὲ εἶδεν ἀποσχισθέντα τῆς ἱερᾶς ἀγέλης, πάντων λύκων σφοδρότερον ἐφήλατο, καὶ οὐ πρό-
τερον ἀπέστη, ἕως αὐτὸν ἀνέῤῥιψε θάνατον διπλοῦν. ταῦτα πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν γέγραπται.
ἐπεὶ ποῖον κέρδος τὸ γνῶναι, ὅτι εἷς τῶν δώδεκα παρέδωκε; ποία ὄνησις; ποία ὠφέλεια; με-
γάλη. ὅταν γὰρ μάθωμεν πόθεν ἐκεῖνος ἐπὶ τὸν ὀλέθριον ἦλθε βουλὴν ταύτην, φυλαξό-
μεθα ἀπὸ ταύτης καὶ αὐτοὶ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν. πόθεν οὖν ἦλθεν ἐπὶ τοῦτο; ἀπὸ φιλαργυ-
ρίας. κλέπτης ἦν. ἀπὸ ταύτης οὕτως ἐμέθυε τῷ πάθει, ὅτι τὸν τῆς οἰκουμένης δεσπότην τρι-
άκοντα ἀργυρίων παρέδωκε. τί τῆς μανίας ταύτης χεῖρον; ὃν οὐδὲν ἀντάξιον, οὐδὲ ἴσον,
ᾧ τὰ ἔθνη εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη, τοῦτον τριάκοντα ἀργυρίων παρέδωκε. χαλεπὴ γὰρ τῆς
φιλαργυρίας ἡ τυραννίς, δεινὴ ψυχὴν ἐκστῆσαι. οὐχ οὕτως τις ὑπὸ τῆς μέθης παραπλὴξ
γίνεται, ὡς ὑπὸ φιλαργυρίας· οὐχ οὕτως ὑπὸ μανίας καὶ παραπληξίας, ὡς ὑπὸ φιλαρ-
γυρίας. διὰ τί γὰρ, εἰπέ μοι, παραδίδως; ἄσημον ὄντα σε καὶ ἀγνῶτα ἐκάλεσε, καὶ ἕνα τῶν
δώδεκα ἐποίησε, διδασκαλίας σοι μετέδωκεν, ὑπέσχετο μυρία ἀγαθά, θαύματά σε ἐργά-
ζεσθαι πεποίηκε, τραπέζης, ὁδῶν, ὁμιλίας, συνουσίας, πάντων ἐκοινώνησας, ὧν καὶ οἱ λοι-
ποί. ταῦτα οὐκ ἦν ἱκανὰ κατασχεῖν; τίνος οὖν ἕνεκεν παρέδωκας; τί ἔχων ἐγκαλεῖν, ὦ μια-
ρέ; τί δὲ οὐκ εὖ παθών; ἤδει σου τὴν διάνοιαν, οὐκ ἐπαύσατο τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ εἰσφέρων. πολ-
λάκις εἶπεν, Ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. πολλάκις ἤλεγξε, καὶ ἐφείσατό σου, καὶ εἰδώς σε
τοιοῦτον, οὐκ ἐξέβαλέ σε τοῦ χοροῦ· ἔτι ἐβάσταζεν, ἔτι ὡς γνήσιον καὶ ἕνα τῶν δώδεκα, οὕτως
ἐτίμα, οὕτως ἐφίλει. τὸ τελευταῖον, ὦ τῆς μιαρίας, καὶ λέντιον λαβὼν ἔνιψε ταῖς ἀχράν-
τοις ἐκείναις χερσὶ τοὺς μιαροὺς σου πόδας, καὶ οὐδὲ τοῦτό σε κατέσχεν. ἔκλεπτες τὰ τῶν πενή-
των· καὶ ἵνα μὴ προέλθῃς εἰς μεῖζον κακόν, καὶ τοῦτο ἔφερεν· ἀλλ᾽ οὐδέν σε ἔπεισεν. εἰ γὰρ
θηρίον ἦς, εἰ γὰρ λίθος, οὐ ταῖς εὐεργεσίαις [ταῖς εἰς σέ,] οὐ τοῖς θαύμασιν, οὐ τῇ διδασκαλίᾳ
ἔδει μεταβληθῆναι; ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐκτεθηριωμένον ἐκάλει, καὶ διὰ τῶν θαυμασίων ἔργων ἐ-
ποίησέ σε τῶν λίθων ἀναισθητότερον. σὺ δὲ οὐδενὶ τούτων γέγονας βελτίων. θαυμάζετε ἴσως τὴν
τοσαύτην ἄνοιαν τοῦ προδότου. οὐκοῦν φοβήθητε τὸ ἐκείνου τραῦμα· ἀπὸ φιλαργυρίας
τοιοῦτος ἐγένετο, ἀπὸ τοῦ τῶν χρημάτων ἔρωτος. ἐκκόψον τὸ πάθος (τοιαῦτα γὰρ τίκτει νοσήματα·
ἀσεβεῖς ποιεῖ, καὶ τὸν Θεὸν ἀγνοεῖν παρασκευάζει, κἂν μυριάκις εὐεργετηθῶμεν) ἐκκόψον, παρα-
καλῶ. οὐκ ἔστι τὸ τυχὸν τοῦ· θανάτους οἶδε τίκτειν ὀλεθρίους μυρίους. εἴδομεν τὸ ἐκείνου πάθος·
φοβηθῶμεν μὴ τοῖς αὐτοῖς αὐτοὶ περιπέσωμεν. διὰ τοῦτο γέγραπται, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πά-
θωμεν καὶ ἡμεῖς· διὰ τοῦτο πάντες οἱ εὐαγγελισταὶ τοῦτο διηγήσαντο, ἵνα ἡμᾶς σωφρονίσωσι
πόῤῥωθεν φεύγειν. οὐκ ἔστι τοῦτο μόνον φιλαργυρία, τὸ πολλῶν ἐρᾶν, ἀλλὰ τὸ ὅλως χρημάτων ἐρᾶν.
φιλαργυρία δεινή, τὸ πλέον τῆς χρείας αἰτεῖν. μὴ γὰρ τάλαντα χρυσοῦ ἦν τότε τὰ πείσαντα
τὸν προδότην; τριάκοντα ἦσαν ἀργύρια· τριάκοντα ἀργυρίων παρέδωκε τὸν δεσπό-
την. ἆρα μέμνησθε, ὅτι ἔλεγον περὶ τούτου, ὅτι οὐκ ἐν τῷ λαμβάνειν πολλὰ ἡ πλεονεξία
δείκνυται, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ ὀλίγα; ἰδοὺ ὅσον κακὸν οὗτος εἰργάσατο δι᾽ ὀλίγον
χρυσίον· μᾶλλον δὲ οὐ διὰ χρυσίον, ἀλλὰ δι᾽ ἀργύρια. οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἄνδρα φιλάρ-
γυρον

Marginalia: κεφ. β. (upper left); γρ. -λω; 5 γρ. -εων; γρ. ποιεῖ; Ματθ. κϛ. κα.; γρ. μοχθη-; γρ. μεταβλη-θῆς; 10; 15; 20; 25; 30; 35; 40

γυμνὸν ἰδεῖν ποτὲ τοῦ Χριστοῦ τὸ πρόσωπον· ἓν τῶν ἀδυνάτων τοῦτο. ῥίζα ἐστὶ τῶν κακῶν. εἰ δὲ ἦν τις ἔχων καλὸν, ἐκπίπτει τῆς δόξης ἐκείνης, ὁ τὴν ῥίζαν ἐπιφερόμενος πῶς στήσεται; οὐκ ἔστι τῶν χρημάτων ὄντα δοῦλον, δοῦλον εἶναι Χριστοῦ γνήσιον. ἰδοὺ ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον. Οὐ δύνασθε, φησὶ, Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ· καὶ, Οὐδεὶς δύ-

(Ματθ. ϛ. κδ.)

5 ναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. ἐναντία γὰρ ἐπιτάττουσιν. ὁ Χριστὸς λέγει, φείδου τῶν πενομένων· ὁ μαμωνᾶς λέγει, ″ἀπόδυσον καὶ αὐτὰ ἃ ἔχουσιν. ὁ Χριστὸς λέγει, κένωσον ἅπερ ἔχεις· ὁ μαμωνᾶς λέγει, λάβε καὶ ἅπερ οὐκ ἔχεις. εἶδες ἐναντίωσιν, εἶδες πόλεμον. βούλεσθε δείξωμεν πῶς οὐ δύναταί τις ἀμφοτέρων ῥᾳδίως ὑπακούειν, ἀλλ' ἑνὸς δεῖ καταφρονῆσαι; ἢ οὐ δεῖ λόγου; πῶς; ἐν τοῖς ἔργοις οὐχ ὁρῶμεν τοῦτο, τὸν Χριστὸν μὲν καταφρονούμενον, τὸν δὲ

(χ. λάβε)

10 μαμωνᾶν τιμώμενον; ὁρᾶτε πῶς καὶ τὰ ῥήματα φορτικά; πόσῳ μᾶλλον τὰ πράγματα; ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων οὐ φαίνεται φορτικὰ ὁμοίως, ἐπειδὴ τῷ πάθει κατεχόμεθα. νῦν μὲν γὰρ καὶ ὀλίγον [ἡ] καθαρεύουσα τοῦ πάθους ἡ ψυχὴ, ἕως ἂν ἐνταῦθα ἑστήκῃ, δύναται κρίνειν ὀρθῶς· ἐκεῖ δὲ ἀπελθοῦσα, καὶ καταχωσθεῖσα τῷ πυρετῷ, καὶ ἐν τῇ ἡδονῇ τοῦ πράγματος γενομένη, οὐκ ἔχει καθαρὸν τὸ κριτήριον, οὐκ ἔχει τὸ δικαστήριον ἀδέκαστον. ὁ Χριστός φησιν, Ἐὰν

(Λουκ. ιδ. λγ.)

15 μή τις ἀποτάξηται πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐκ ἔστι μου μαθητής. ὁ μαμωνᾶς φησι· λάβε ἀπὸ τοῦ πεινῶντος τὸν ἄρτον. ὁ Χριστὸς λέγει, περίβαλε τὸν γυμνόν· οὗτος λέγει, τὸν γυμνὸν ἀπόδυσον. ὁ Χριστὸς λέγει, Τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει· ὁ μαμωνᾶς λέγει, οὐκ ἐλεήσεις τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματός σου, ἀλλὰ κἂν μητέρα ἴδῃς, κἂν πατέρα, καταφρόνει. καὶ τί λέγω πατέρα καὶ μητέρα; ″καὶ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ταύτην ἀπόλλυε·

(Ησ. νη. ζ.)

(χ. καὶ τῆς σαυτοῦ ψυχῆς)

20 ἀλλ' ὅμως ἀκούεται. οἴμοι, ὅτι ὠμὰ καὶ ἀπηνῆ καὶ θηριώδη προστάττων ἀκούεται μᾶλλον τοῦ τὰ ἐπιεικῆ καὶ σωτήρια ἡμῖν κελεύοντος. διὰ τοῦτο γέεννα, διὰ τοῦτο πῦρ, διὰ τοῦτο ποταμὸς πυρὸς, διὰ τοῦτο σκώληξ ἀτελεύτητος. οἶδα ὅτι πολλοὶ ταῦτα οὐχ ἡδέως ἀκούουσιν ἡμῶν λεγόντων. οὐδὲ γὰρ ἐγὼ ἡδέως αὐτὰ λέγω. τίς γὰρ χρεία ταῦτα λέγειν; ἐβουλόμην τὰ περὶ βασιλείας ὑμῖν διηγεῖσθαι ἀεὶ, τὴν ἀνάπαυσιν, τὸ ὕδωρ τὸ τῆς ἀναπαύσεως, τὸν τόπον

25 τῆς χλόης. Ἐπὶ ὕδατος γὰρ, φησὶν, ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με, καὶ εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν. ἐβουλόμην περὶ τοῦ τόπου λέγειν, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός· ἐβουλόμην διηγεῖσθαι τῆς τοῦ Χριστοῦ συνουσίας τὴν ἡδονήν· καίτοιγε πάντα ὑπερβαίνει λόγον, καὶ πάντα νοῦν· ἀλλ' ὅμως κατὰ δύναμιν ἐβουλόμην ταῦτα λέγειν. ἀλλὰ τί πάθω; οὐκ ἔνι τῷ πυρέττοντι καὶ κακῶς διακειμένῳ περὶ βασιλείας λέγειν· πῶς γὰρ περὶ

(Ψαλ. κβ. α.)

30 ὑγείας χρὴ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔνι τῷ δίκης ὑπευθύνῳ περὶ τιμῆς διαλέγεσθαι· πῶς γὰρ τὸ ζητούμενον, δίκης ἀπαλλαγῆναι, καὶ τῆς κολάσεως, καὶ τῆς τιμωρίας. ἂν μὴ τοῦτο γένηται, πῶς ἐκεῖνο ἔσται; διὰ τοῦτο ταῦτα λέγω συνεχῶς, ἵνα ἐπ' ἐκεῖνα ἔλθωμεν ταχέως. καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο γέενναν ἠπείλησεν, ἵνα μηδεὶς εἰς γέενναν ἐμπέσῃ, ἵνα πάντες βασιλείας ἐπιτύχωμεν. καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦτο συνεχῶς γεέννης μεμνήμεθα, ἵνα πρὸς τὴν βασιλείαν

35 ὑμᾶς ὠθήσωμεν, ἵνα τῷ φόβῳ μαλάξαντες ὑμῶν τὴν διάνοιαν, παρασκευάσωμεν ἄξια τῆς βασιλείας ποιεῖν. μὴ τοίνυν δυσχεραίνετε πρὸς τὸ τῶν ῥημάτων βαρύ. τὸ γὰρ βαρὺ τῶν ῥημάτων ″κούφας ἡμῖν ἐργάζεται ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων τὰς ψυχάς. ἐπεὶ καὶ ὁ σίδηρος βαρύς ἐστι, καὶ ἡ σφῦρα βαρεῖα, ἀλλὰ κατασκευάζει σκεύη εὔχρηστα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ τὰ διεστραμμένα ὀρθοῖ· ὡς εἰ μὴ βαρεῖα ἦν, οὐκ ἂν ἴσχυσε διορθῶσαι τὴν διεστραμμένην ὕ-

(χ. τοῦτο σφοδρῶς ἐργάζεται φυγεῖν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων τὰς ψυχάς)

40 λην. οὕτω καὶ ὁ λόγος ἡμῶν ὁ βαρὺς ῥυθμίσαι τὴν ψυχὴν ἰσχύει. μὴ τοίνυν φύγωμεν τὴν βαρύτητα τῶν ῥημάτων, μηδὲ τὰς ἀπὸ τούτων πληγάς. οὐχ ἵνα διακλάσῃ, οὐδ' ἵνα διαθρύψῃ τὴν ψυχὴν, καταφέρεται ἡ πληγὴ, ἀλλ' ἵνα διορθώσηται. ″οἴδαμεν πῶς πλήττομεν, πῶς ἐπάγομεν τὴν πληγὴν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ὥστε μὴ συντρῖψαι τὸ σκεῦος, ἀλλ' ὥστε λεᾶναι, ὥστε ὀρθῶσαι, ὥστε ποιῆσαι εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ, ὥστε αὐτὸ προσενεγκεῖν ἀποστίλβον τὴν ὑ-

(χ. ἴσμεν)

γεῖαν, καὶ καλῶς ἐκπεπυρωμένοι κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν ὁ ποταμὸς τοῦ πυρὸς, ὥστε προσπεσεῖν μὴ δεόμενοι τῆς ἐκεῖ πυρᾶς. ἂν γὰρ μὴ πυρώσωμεν ὑμᾶς ἐν τῷ νῦν, ἀνάγκη πάντως πυρωθῆναι ἐκεῖ, καὶ οὐκ ἔνι ἄλλως. Ἡ γὰρ ἡμέρα Κυρίου ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. κρεῖσσον τοῖς ἡμετέροις λόγοις ὑμᾶς κατακαυθῆναι πρὸς βραχὺ, ἢ διαπαντὸς ἐκείνῃ τῇ φλογί. πάντως γὰρ ὅτι τοῦτο ἔσται, δῆλον, καὶ πολλάκις ὑμῖν εἶπον λογισμοὺς ἀναντιρρήτους. ἔδει μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν γραφῶν πιστεῦσαι μόνον· ἐπειδὴ δὲ φιλονείκως τινὲς διάκεινται, καὶ ἀπὸ τῶν λογισμῶν ἐκινήσαμεν πολλά· οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ νῦν τοῦτο αὐτὸ εἰπεῖν. τίνες δὲ εἰσί; δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός. πάντες ὁμολογοῦμεν τοῦτο, καὶ Ἕλληνες, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ αἱρετικοὶ, καὶ χριστιανοί. ἀλλ᾽ ἐν τῷ νῦν πολλοὶ μὲν τῶν ἡμαρτηκότων ἀπῆλθον μὴ κολασθέντες· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν κατορθωσάντων ἀπῆλθον μυρία παθόντες δεινά. Εἰ τοίνυν δίκαιος ὁ Θεὸς, πῶς τούτοις τὰ ἀγαθὰ ἀποδώσει, πῶς ἐκείνοις τὰς τιμωρίας, εἰ γέεννα μὴ ἔστιν, εἰ ἀνάστασις μὴ ἔστι; τοῦτον οὖν ἀεὶ καὶ ἐκείνοις, καὶ ἑαυτοῖς τὸν λόγον καταπᾴδετε, καὶ οὐκ ἀφήσει ὑμᾶς διαπιστῆσαι τῇ ἀναστάσει. ὁ δὲ μὴ ἀπιστῶν τῇ ἀναστάσει, σπουδάσει μετὰ πολλῆς ζῆν τῆς προσοχῆς, ὥστε τῶν αἰωνίων τυχεῖν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

ἢ. πεπυρ.

ᾱ. Κορ. γ. ιγ.

Λογ. ζ. 5 ΤΟΥΤΟ ΓΑΡ ΦΡΟΝΕΙΣΘΩ ΕΝ ΥΜΙΝ Ο καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 6 Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· 7 Ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, 8 Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς, ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. 9 Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, 10 Ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, 11 Καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός.

Εἴρηται ἡμῖν τὰ [περὶ] τῶν αἱρετικῶν· φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τὰ ἡμέτερα εἰπεῖν. ἐκεῖνοι λέγουσιν, ὅτι τὸ, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, ἁρπάσαι ἐστίν· ἡμεῖς ἐδείξαμεν, ὅτι πάντῃ ἕωλον καὶ ἄτοπον τοῦτο, ὅτι οὔτε εἰς ταπεινοφροσύνην τις ἐντεῦθεν παρακαλεῖ, οὔτε τὸν Θεὸν οὕτω θαυμάζει, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἄνθρωπον. τί οὖν ἐστιν, ἀγαπητοί; προσέχετε τοῖς λεγομένοις νῦν. ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων νομίζουσιν, ὅταν ταπεινόφρονες ὦσιν, ἀποστερεῖσθαι τοῦ οἰκείου ἀξιώματος καὶ ἐλαττοῦσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι, τοῦτον ἐξαίρων τὸν φόβον, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ χρὴ οὕτω διακεῖσθαι, περὶ τοῦ Θεοῦ φησιν, ὅτι ὁ Θεὸς, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ πατρὸς, ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὢν, ὁ μηδὲν ἔλαττον ἔχων τοῦ πατρὸς, ὁ ἴσος αὐτῷ, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. τί δὲ τοῦτό ἐστι, μάνθανε. ὅταν ἂν ἁρπάσῃ τις, καὶ παρὰ τὸ προσῆκον λάβῃ, τοῦτο ἀποθέσθαι οὐ τολμᾷ, δεδοικὼς μὴ ἀπόληται, μὴ ἐκπέσῃ, ἀλλὰ διαπαντὸς αὐτὸ κατέχει· ὁ μέντοι φυσικὸν [τι] ἔχων ἀξίωμα, οὐ δέδοικε καὶ καταβῆναι ἀπ᾽ ἐκείνου τοῦ ἀξιώματος, εἰδὼς ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον πείσεται· οἷον ὡς ἐπὶ ὑποδείγματος ἵνα εἴπω. ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἥρπασε τὴν τυραννίδα, καὶ ἀποθέσθαι ταύτην οὐκ ἐτόλμα λοιπόν. καὶ ἐπὶ ἄλλο δὲ ἐλευσόμεθα ὑπόδειγμα. ἂν δὲ μὴ ἰσχύῃ τὰ ὑποδείγματα τὸ πᾶν παραστῆσαι, μὴ δυσχεραίνετε. τὰ γὰρ ὑποδείγματα, τοιαῦτά ἐστι· τὸ πλέον ἀφιᾶσι τῇ διανοίᾳ λογίζεσθαι. ἐπανέστη τις βασιλεῖ, καὶ τὴν βασιλείαν ἥρπασεν. οὐκέτι ἀποθέσθαι καὶ κρύψαι τὸ πρᾶγμα οὐ τολμᾷ. ἂν γὰρ ἅπαξ κρύψῃ, εὐθέως ἀπώλεσεν. ἢ καὶ ἐπὶ ἄλλου [τινὸς] ἔλθωμεν ὑποδείγματος. οἷον, ἥρπασέ τίς τι. τοῦτο κατέχει διαπαντός. ἂν γὰρ ἀποθῆ-

γ. τοῦτο ἀπόλλυσι

σαι, εὐθέως ἀπώλεσε. τὸ ὅλως γὰρ ἐξ ἁρπαγῆς ἔχοντές τι, δεδοίκασιν ἀποθέσθαι, καὶ κρύ-
ψαι, καὶ μὴ διαπαντὸς εἶναι ἐν ἐκείνῳ, ἐν ᾧ εἰσιν. ἀλλ' οὐχ οἱ μὴ ἐξ ἁρπαγῆς ἔχοντες. οἷον
ὁ ἄνθρωπος ἀξίωμα ἔχει τὸ εἶναι λογικός. οὐχ εὑρίσκω παράδειγμα. οὐ γάρ ἐστι παρ' ἡμῖν ἀρ-
χὴ φυσική. οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν ἀγαθῶν φυσικόν, ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ τῇ φύσει πάντα συγκεκλή-
5 ρωται. τί οὖν φαμεν; ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς οὐκ ἐφοβήθη καταβῆναι ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος. οὐ
γὰρ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὴν θεότητα, οὐκ ἐδεδοίκει μή τις αὐτὸν ἀφέληται [τὴν φύσιν, ἢ]
τὸ ἀξίωμα. διὸ καὶ ἀπέθετο αὐτό, θαρρῶν ὅτι αὐτὸ ἀναλήψεται· καὶ ἔκρυψεν, ἡγούμενος οὐ-
δὲν ἐλαττοῦσθαι ἀπὸ τούτου. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, οὐχ ἥρπασεν, ἀλλ', οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο·
ὅτι οὐχ ἁρπάσας εἶχε τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ φυσικήν, οὐ δεδομένην, ἀλλὰ μόνιμον καὶ ἀ-
10 σφαλῆ. διὸ οὐ παραιτεῖται καὶ τὸ τῶν ὑπασπιστῶν ἀναλαβεῖν σχῆμα. ὁ τύραννος δέδοικεν ἐν
πολέμῳ ἀποθέσθαι τὴν ἁλουργίδα, ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ πολλῆς αὐτὸ ποιεῖ τῆς ἀσφαλείας.
διὰ τί; ὅτι οὐχ ἁρπαγμὸν ἔχει τὴν ἀρχήν. οὐχ ὡς ἁρπάσας οὖν οὐκ ἀπετίθετο, ἀλλ' ὡς
φυσικὴν ἔχων, καὶ οὐδέποτε ἀποστῆναι δυναμένην, ἔκρυψε. τοῦτο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ οὐχ ὡς

γ. πάντῃ

ἁρπαγμὸν εἶχεν, ἀλλὰ φυσικόν. διὸ ἐκένωσεν ἑαυτόν. ποῦ γὰρ λέγοντες, ὅτι ἀνάγκην ὑπέστη, ὅτι
15 ὑπετάγη; ἑαυτόν, φησιν, ἐκένωσεν, ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν, ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου.
πῶς ἐκένωσε; μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑ-
ρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. ἐνταῦθα πρὸς τό, Ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, τοῦτο

Φιλιπ. β. γ.

εἶπε, τὸ ἑαυτὸν ἐκένωσεν· ἐπεὶ εἰ ὑπετάγη, οὐδὲ ταπεινοφροσύνης ἦν τὸ πρᾶγμα, εἰ
μὴ οἴκοθεν τοῦτο εἵλετο, εἰ μὴ παρ' ἑαυτοῦ. εἰ γὰρ οὐκ ᾔδει, ὅτι δεῖ τοῦτο γενέσθαι, ἔσται ἀ-
20 τελής· εἰ μὴ εἰδὼς περιέμενε τὸν καιρὸν τοῦ προστάγματος, ἔσται καιρὸν οὐκ εἰδώς· ἢ εἰ ᾔ-
δει καὶ ὅτι δεῖ γενέσθαι, καὶ πότε γενέσθαι, τίνος ἕνεκεν ὑποταγῆναι ὑπέμεινεν; ἵνα δείξῃ τὴν

γ. -γῆν

τοῦ πατρὸς ὑπεροχήν; τοῦτο οὐ πατρός ἐστι δεῖξαι τὴν ὑπεροχήν, ἀλλ' οἰκείαν εὐτέλειαν.
οὐ γὰρ ἱκανὸν τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα δεῖξαι τὰ πρεσβεῖα τοῦ πατρός; χωρὶς γὰρ τούτου πάντα
τὰ αὐτά ἐστι τῷ παιδί. ἄλλως δέ, οὐδὲ ἱκανὴ αὕτη ἡ τιμὴ ἀπὸ τοῦ πατρὸς διαβῆναι πρὸς
25 τὸν υἱόν. χωρὶς δὲ τούτου, πάντα τὰ τοῦ πατρὸς κοινά ἐστι τῷ παιδί. ἐνταῦθα ἐπιλαβόμενοι
τοῦ ῥητοῦ οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος, ἰδού, φασιν, οὐκ ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀλλ', ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώ-
που γενόμενος. πῶς δέ ἐστιν ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενέσθαι; σκιὰν περιβαλλόμενοι. οὐκ-
οῦν εἴδωλόν τοῦτο ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου ὁμοίωμα. ἀνθρώπου γὰρ ὁμοίωμα, ἄνθρω-
πος ἕτερος. τί δὲ ἐρεῖς Ἰωάννῃ λέγοντι, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο; ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος φησὶν ὁ μα-

Ιωαν. α. ιδ.

30 κάριος ἀλλαχοῦ, Ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας. Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. ἰ-

Ρωμ. η. γ.

δού, φησι, καὶ σχήματι, καὶ ὡς ἄνθρωπος. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀληθῶς, τὸ ὡς ἄν-
θρωπον εἶναι, καὶ τὸ σχήματι εἶναι ἄνθρωπον. τὸ γὰρ σχήματι εἶναι ἄνθρωπον, οὐκ ἔστι φύσει ἄν-
θρωπον εἶναι. ὁρᾶτε μεθ' ὅσης ἐγὼ εὐγνωμοσύνης τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν τίθημι; ἡ γὰρ λαμ-

γρ. ὁ κρύπτωμεν. τοῦτο γὰρ

πρὰ νίκη, καὶ ἐκ περιουσίας γινομένη αὕτη ἐστίν, ὅταν τὰ δοκοῦντα αὐτῶν ἰσχυρὰ εἶναι οὐκ ἀ-
35 ποκρύπτωμεν. τὸ γὰρ ἀποκρύπτειν ἀπάτη ἐστὶ μᾶλλον, οὐ νίκη. τί οὖν φασι; πάλιν γὰρ αὐτὰ
ἀναλάβωμεν· τό, σχήματι, οὐκ ἔστι φύσει, καὶ τό, ὡς ἄνθρωπον εἶναι, καὶ τό, ἐν ὁμοιώματι ἀν-
θρώπου εἶναι, οὐκ ἔστι τοῦτο ἄνθρωπον εἶναι. ἄρα καὶ τὸ μορφὴν δούλου λαβεῖν, οὐκ ἔστι μορφὴν
δούλου λαβεῖν. οὐκοῦν μάχη ἐνταῦθα· καὶ διατί μὴ ἐκεῖνο σὺ πρότερος λύεις; ὥσπερ γὰρ
ταῦτα νομίζεις ἡμῖν ἀντικεῖσθαι, οὕτω καὶ ἡμεῖς φαμεν ἐκεῖνό σοι ἀντικεῖσθαι. οὐ γὰρ εἶ-
40 πεν, ὡς μορφὴ δούλου, οὐδέ, ἐν ὁμοιώματι μορφῆς δούλου, οὐδέ, ἐν σχήματι μορφῆς δού-
λου, ἀλλά, μορφὴν δούλου ἔλαβε. τί οὖν ἐστι; καὶ γὰρ μάχη ἐστίν. οὐδεμία μάχη (μὴ
γένοιτο) ἀλλά τις ὁ ψυχρὸς αὐτῶν λόγος, καὶ καταγέλαστος. μορφὴν δούλου, φησίν, ἔλα-
βεν, ὅτι τὸ λέντιον περιζωσάμενος ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. τοῦτο μορφὴ δούλου

Ιωαν. ιγ. δ.

ἐστίν; ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο μορφὴ δούλου, ἀλλ' ἔργον δούλου. ἕτερον δέ ἐστιν ἔργον εἶναι δούλου, καὶ

ἕτερον μορφὴν δούλου λαβεῖν. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἔργον ἐποίησε δούλου, ὃ σαφέστερον ἦν; οὐδαμοῦ δὲ ἐν τῇ γραφῇ μορφὴ ἀντὶ ἔργου εἴρηται. πολὺ γὰρ τὸ μέσον. τὸ μὲν γὰρ φύσεώς ἐστι, τὸ δὲ ἐνεργείας. καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ δὲ οὐδαμοῦ τὴν μορφὴν ἀντὶ ἔργου λέγοντες λαμβάνομεν. ἄλλως δὲ, οὐδὲ τὸ ἔργον ἐποίησε κατ' ἐκείνους, οὐδὲ μὴν διεζώσατο. εἰ γὰρ φαντασία τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐκ ἦν ἀλήθεια. εἰ μὴ χεῖρας εἶχε, πῶς ἔνιψεν; εἰ μὴ ὀσφὺν εἶχε, πῶς λέντιον διεζώσατο; ποῖα δὲ καὶ ἱμάτια ἔλαβεν; ἔλαβε γὰρ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, φησιν. ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ ἔργον ἐνταῦθα εὑρίσκεται γεγονὸς, ἀλλ' ἀπάτη ἐστὶ μόνον, οὕτως οὐδὲ ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. εἰ γὰρ ἡ ἀσώματος φύσις οὐκ ἐφάνη, ἐν σώματι οὐκ ἦν. τίς οὖν τοὺς μαθητὰς ἔνιψε; τί οὖν πάλιν πρὸς Παῦλον τὸν Σαμοσατέα ἐροῦμεν; καὶ τί ἐκεῖνος εἶπε, φησιν; αὐτὸς τὸ αὐτὸ φησιν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο κένωσις, τὸ φύσεως ὄντα ἀνθρωπίνης καὶ ἄνθρωπον ψιλὸν, νίψαι τοὺς ὁμοδούλους. ἃ γὰρ εἴπομεν πρὸς Ἀρειανοὺς, ταῦτα καὶ πρὸς τούτους ῥητέον. οὐδὲν γὰρ ἀλλήλων διεστήκασιν, ἀλλ' ἢ ὀλίγῳ χρόνῳ· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι, κἀκεῖνοι κτίσμα τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ φασι. τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς; εἰ ἄνθρωπος ἀνθρώπους ἔνιψεν, οὐκ ἐκένωσεν, οὐκ ἐταπείνωσεν ἑαυτόν. εἰ ἄνθρωπος ὢν οὐχ ἥρπασε τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, οὐκ ἐπαινετός. τὸ μὲν γὰρ Θεὸν ὄντα ἄνθρωπον γενέσθαι, πολλὴ ταπείνωσις, ἄφατος, ἀνεκδιήγητος· τὸ δὲ ἄνθρωπον ὄντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν, ποία ταπείνωσις; ποῦ δὲ μορφὴ Θεοῦ ἔργον Θεοῦ λέγεται; εἰ γὰρ ἄνθρωπος ἦν ψιλὸς, καὶ διὰ τὰ ἔργα λέγεται μορφὴ Θεοῦ, διὰ τί μὴ καὶ ἐπὶ Πέτρου τὸ αὐτὸ λέγομεν; μείζονα γὰρ αὐτοῦ εἰργάσατο. διὰ τί μὴ καὶ ἐπὶ Παύλου λέγεις, ὅτι μορφὴν Θεοῦ εἶχε; διὰ τί μὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ τὸ παράδειγμα εἰσήνεγκε Παῦλος, ὁ μυρία πράξας δουλικὰ, καὶ μηδὲν παραιτησάμενος; λέγει γάρ· Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. γέλως ταῦτα, καὶ φλυαρία. ἐκένωσεν ἑαυτόν, φησι. πῶς ἐκένωσεν, εἰπέ, καὶ τί ἡ κένωσις, καὶ τί ἡ ταπείνωσις; ἡ ἐπὶ τοῖς θαύματα εἰργάσατο; ἀλλὰ τοῦτο ἐποίησε καὶ Παῦλος, καὶ Πέτρος, ὥστε οὐ τοῦ υἱοῦ τοῦτο ἐξαίρετον. τί οὖν ἐστιν ὅ φησιν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος; πολλὰ μὲν εἶχεν ἡμέτερα, πολλὰ δὲ οὐκ εἶχεν· οἷον ἀπὸ συνουσίας οὐκ ἐτέχθη, οἷον ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε. ταῦτα ὑπῆρχεν αὐτῷ, ἃ μηδενὶ τῶν ἀνθρώπων. οὐκ ἦν τὸ φαινόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεός. ἐφαίνετο μὲν γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ ἦν δὲ τοῖς πολλοῖς ὅμοιος, εἰ καὶ τὴν σάρκα ὅμοιος ἦν. τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι οὐκ ἦν ψιλὸς ἄνθρωπος· διὰ τοῦτό φησιν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων. ἡμεῖς μὲν γὰρ ψυχὴ καὶ σῶμά ἐσμεν· ἐκεῖνος δὲ Θεὸς, καὶ ψυχὴ, καὶ σῶμα. διὰ τοῦτό φησιν, ἐν ὁμοιώματι. ἵνα γὰρ μὴ ἀκούσας, ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτόν, μεταβολὴν νομίσῃς καὶ μετάπτωσιν καὶ ἀφανισμόν τινα, μένων, φησὶν, ὃ ἦν, ἔλαβεν ὃ οὐκ ἦν, καὶ σὰρξ γενόμενος ἔμεινε Θεὸς λόγος ὤν. ὥστε κατὰ τοῦτο ὅμοιος ἀνθρώπῳ, καὶ διὰ τοῦτό φησι, καὶ σχήματι· οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι ἡ φύσις μετέπεσεν, οὐδὲ σύγχυσίς τις ἐγένετο, ἀλλὰ σχήματι ἐγένετο. εἰπὼν γὰρ, ὅτι μορφὴν δούλου ἔλαβεν, ἐθάρσησε λοιπὸν καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὡς ἐκείνου πάντας ἐπιστομίζοντος. ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, Ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι σάρκα οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ὅτι ἡ σὰρξ ἐκείνη οὐχ ἥμαρτεν, ἀλλ' ὁμοία ἦν τῇ ἁμαρτωλῷ. κατὰ τί ὁμοία; κατὰ τὴν φύσιν, οὐ κατὰ τὴν κακίαν. διὰ τοῦτο ὁμοία ἁμαρτωλοῦ ψυχῆς. ὥσπερ οὖν ἐκεῖ τὸ ὅμοιον διὰ τὸ μὴ πάντα εἶναι ἴσον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁμοίωμα διὰ τὸ μὴ πάντα εἶναι ἴσα· οἷον τὸ μὴ ἐκ συνουσίας, τὸ χωρὶς ἁμαρτίας, τὸ μὴ ψιλὸν ἄνθρωπον. καὶ καλῶς εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος. οὐ γὰρ ἦν εἷς τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὡς εἷς τῶν πολλῶν. οὐ γὰρ εἰς ἄνθρωπον μετέπεσεν ὁ Θεὸς λόγος, οὐδὲ οὐσία μετεβλήθη, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος ἐφάνη, οὐ φαντασιοκοπῶν ἡμᾶς, ἀλλὰ παιδεύων εἰς ταπεινοφροσύνην. ὅταν οὖν εἴπῃ, ὡς ἄνθρωπος, τοῦτό φησιν· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν αὐτὸν ἄνθρωπον, ὅταν λέγῃ· Εἷς Θεὸς, καὶ εἷς μεσίτης ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς. εἴρηται ἡμῖν καὶ τὰ πρὸς τούτους,

[Margin notes: γρ. ἔλαβε — β Κορ. δ. ε. — Ρωμ. η. γ. — γρ. ὅσα — α. Τιμ. β.]

καὶ

καὶ πρὸς τοὺς μὴ λέγοντας δὲ ἀνειληφέναι ψυχὴν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. εἰ ἡ μορφὴ τοῦ Θε-
οῦ, τέλειος Θεός, καὶ ἡ μορφὴ τοῦ δούλου, τέλειος δοῦλος. πάλιν πρὸς Ἀρειανοὺς ὁ λόγος.
μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, φησὶν, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ἐνταῦθα περὶ
τῆς θεότητος, οὐδαμοῦ τὸ, ἐγένετο, οὐδαμοῦ τὸ, ἔλαβεν. ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δού-
5 λου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ
ἔλαβε, καὶ ἐγένετο. τοῦτο ἐγένετο, τοῦτο ἔλαβεν, ἐκεῖνο ὑπῆρχε. μὴ δὴ συγχέωμεν, μηδὲ
διϊστῶμεν. εἷς Θεὸς, εἷς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. τὸ δὲ, εἷς, ὅταν εἴπω, ἕνωσιν λέγω, οὐ
σύγχυσιν, τῆς φύσεως ταύτης εἰς ἐκείνην μεταπεσούσης, ἀλλὰ ἑνωμένης. ἐταπείνωσεν
ἑαυτὸν, ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ἰδού, φησιν, ὑπήκοος
10 γέγονεν, οὐκ ἴσος ὢν ᾧ ὑπήκουσεν. οὐδὲν τοῦτο αὐτὸν ἐλαττοῖ, ὦ ἀγνώμονες, καὶ ἀνόητοι·
ἐπεὶ καὶ φίλοις πολλάκις ὑπακούομεν ἡμεῖς, καὶ οὐδὲν τοῦτο ἡμᾶς ἐλάττους ποιεῖ. ὡς υἱὸς πα-
τρὶ, ὑπήκουσεν ἑκὼν, οὐκ εἰς δουλικὸν ἀξίωμα καταπεσὼν, ἀλλὰ τούτῳ αὐτῷ μάλι-
στα φυλάττων τῆς γνησιότητος τὸ θαῦμα, τῇ πολλῇ περὶ τὸν πατέρα τιμῇ. ἐτίμησε τὸν
πατέρα, οὐχ ἵνα σὺ αὐτὸν ἀτιμάσῃς, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον θαυμάσῃς, ἵνα καὶ ἀπὸ τούτου μάθῃς,
15 ὅτι γνήσιος υἱὸς, τῷ μάλιστα πάντων τὸν πατέρα τετιμηκέναι. οὐδεὶς οὕτως ἐτίμησε τὸν
Θεόν. ὅσον εἶχε τὸ ὕψος, τοσαύτην ταπείνωσιν ὑπέστη ἀντίρροπον. ὥσπερ πάντων ἐστὶ
μείζων, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ ἴσος, οὕτω καὶ τῇ περὶ τὸν πατέρα τιμῇ πάντας ἐνίκησεν, οὐκ ἀναγκα-
σθεὶς, οὐδὲ ἄκων. καὶ τοῦτο τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ· ἢ οὐκ ἔχω πῶς εἴπω. βαβαὶ, μέγα καὶ τὸ δοῦ-
λον γενέσθαι, καὶ σφόδρα ἄρρητον· τὸ δὲ καὶ θάνατον ὑποστῆναι, πάλιν πολλῷ πλέον. ἀλλ'
20 ἔστι καὶ ἕτερόν τι τούτου μεῖζον καὶ παραδοξότερον. ποῖον δὲ τοῦτο; ὅτι οὐχ ἅπας θάνατος ὅμοιος.
οὗτος γὰρ πάντων ἐπονειδιστικώτερος εἶναι ἐδόκει, οὗτος ὁ αἰσχύνης γέμων, οὗτος ὁ ἐπάρατος. Ἐ-
πικατάρατος γάρ, φησι, πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. διὰ τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι τούτῳ ἐσπού-
δασαν αὐτὸν ἀνελεῖν, ὥστε καὶ ἐπονείδιστον ἐργάσασθαι, ἵνα εἰ καὶ τῷ ἀναιρεθῆναι μηδεὶς ἀπέχη-
ται αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ οὕτως ἀναιρεθῆναι. διὰ τοῦτο καὶ λῃσταὶ δύο μεταξὺ αὐτοῦ ἐσταυρώθη-
25 σαν, ἵνα κοινωνήσῃ τῆς δόξης αὐτοῖς, καὶ πληρωθῇ τὸ εἰρημένον, Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.
ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον ἡ ἀλήθεια λάμπει, τοσούτῳ φαιδροτέρα γίνεται. ὅταν γὰρ τοσαῦτα ᾖ
μηχανήματα παρὰ τῶν ἐχθρῶν κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ γινόμενα, διαλάμπῃ δὲ, ἢ μᾶλλον τὸ
θαῦμα μεῖζον δείκνυται. οὐ γὰρ τῷ ἁπλῶς ἀποκτεῖναι, ἀλλὰ καὶ τῷ οὕτως ἀποκτεῖναι ᾤ-
οντο βδελυκτὸν αὐτὸν ἐργάσασθαι, καὶ πάντων ἀποφαίνειν βδελυκτότερον· καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν.
30 οὗτοι δὲ μιαροί τινες ἦσαν ἀμφότεροι οἱ λῃσταί (ὕστερον γὰρ ὁ εἷς μετεβάλετο) ὅτι καὶ ἐν
σταυρῷ ὄντες, ὠνείδιζον αὐτῷ· καὶ οὔτε τὸ συνειδὸς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων, οὔτε τὸ ἐν κο-
λάσει εἶναι, οὔτε τὸ καὶ αὐτοὺς τὰ αὐτὰ πάσχειν, κατέσχεν αὐτῶν τὴν μανίαν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ εἷς
τῷ ἑνὶ εἶπε, καὶ ἐπεστόμισε λέγων· Οὐδὲ φοβῇ τὸν Θεόν σύ, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι ἐσμέν;
τοσαύτην εἶχον τὴν κακίαν. ἀλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν οἰκείαν δόξαν παρεβλάβη ἐντεῦθεν.
35 διό φησι, Καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.
ὅταν τῆς σαρκὸς ἐπιλάβηται ὁ μακάριος Παῦλος, πάντα λοιπὸν τὰ ταπεινὰ μετ' ἀδείας
φθέγγεται. ἕως μὲν γὰρ οὐκ ἔλεγεν, ὅτι μορφὴν δούλου ἔλαβεν, ἀλλὰ περὶ τῆς θεότητος διε-
λέγετο, ὅρα πῶς ὑψηλῶς· ὑψηλῶς λέγω κατὰ τὴν δύναμιν. κατὰ γὰρ τὴν αὐτοῦ ἀξίαν οὐ
φθέγγεται· οὐδὲ γὰρ δύναται. ἐν μορφῇ, φησι, Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγή-
40 σατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ἐπειδὴ δὲ εἶπεν, ὅτι ἐνηνθρώπησεν, ἀδεῶς λοιπὸν τὰ ταπεινὰ φθέγ-
γεται, θαρρῶν ὡς οὐδὲν βλάπτει τὴν θεότητα τὸ ταπεινὰ λέγεσθαι, τῆς σαρκὸς αὐ-
τοῦ δεχομένης ταῦτα. διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα
τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων,
καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν

Margin notes: Δευτ. κα. κγ. — Γαλ. γ. ιγ. — Ησ. νγ. ιβ. — γ. τοσούτῳ μεῖζον — γ. εἶ

Θεοῦ πατρός. Εἴπωμεν πρὸς τοὺς αἱρετικούς, εἰ περὶ τοῦ μὴ σαρκωθέντος ταῦτα λέγεται,
εἰ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου, πῶς αὐτὸν ὑπερύψωσεν, ὡς πλέον τι δεδωκώς; οὐκοῦν ἀτελὴς ἦν
κατὰ τοῦτο, καὶ δι' ἡμᾶς ἐγένετο τέλειος. Εἰ γὰρ μὴ ἡμᾶς εὐηργέτησεν, οὐκ ἂν ἔτυχε τῆς
τιμῆς. καὶ ἐχαρίσατο, φησιν, ὄνομα. ἰδού, οὐδὲ ὄνομα εἶχε καθ' ὑμᾶς. πῶς δέ, εἰ
ὀφειλὴν ἔλαβεν, εὑρίσκεται χάριτι καὶ δωρεᾷ λαβών, καὶ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα; ποῖον 5
δὲ ἴδωμεν [καὶ] ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, φησι, πᾶν γόνυ κάμψῃ. ὄνομα αὐ-
τοὶ τὴν δόξαν λέγουσιν. αὕτη γοῦν ἡ δόξα ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν ἐστί. δόξα δὲ ὅλως ἐστί, τὸ
προσκυνεῖν αὐτῷ; πόρρω ἀπέχετε τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλειότητος ὑμεῖς, οἱ νομίζοντες εἰ-
δέναι Θεόν, ὡς αὐτὸς οἶδεν ἑαυτόν. καὶ ἀπὸ τούτου μὲν δῆλον, ὅσον ἀπέχετε τῆς "ἐννοίας τῆς γρ. εὐνοίας
περὶ Θεοῦ. δῆλον δὲ καὶ ἐκ τούτου. αὕτη δόξα ἐστίν, εἰπέ μοι; οὐκοῦν πρὶν ἢ τοὺς ἀνθρώ- 10
πους γενέσθαι, πρὶν ἢ τοὺς ἀγγέλους, πρὶν ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους, οὐκ ἦν ἐν δόξῃ. Εἰ γὰρ
"αὕτη ἐστὶν ἡ δόξα, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν (τοῦτο γάρ ἐστιν, ὑπὲρ πᾶν ὄνομα) εἰ δὲ ἐν δόξῃ γρ. αὐτή
ἦν, ἀλλ' ἐν ἐλάττονι ταύτης. οὐκοῦν τοῦτο τὰ ὄντα ἐποίησε, καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα ἐν δόξῃ γένη-
ται, οὐκ ἐπὶ ἀγαθότητι, ἀλλὰ δεόμενος τῆς παρ' ἡμῶν δόξης. ὁρᾶτε τὴν ἄνοιαν; ὁρᾶτε τὴν
ἀσέβειαν; ἂν μὲν οὕτω περὶ τοῦ σαρκωθέντος ταῦτα ἔλεγον, εἶχε λόγον. ἀνέχεται γὰρ ὁ Θεοῦ 15
λόγος περὶ τῆς σαρκὸς ταῦτα λέγεσθαι. οὐ γὰρ τῆς φύσεως ἅπτεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οἰ-
κονομίαν τὸ πᾶν ἵσταται. νῦν δὲ περὶ τὴν θεότητα ταῦτα λεγόμενα, οὐδεμία συγγνώμη τοῖς
κακουργοῦσι καταλιμπάνεται. ὥστε ὅταν εἴπωμεν, ἐποίησεν ἀνθρώπους ἀθανάτους ὁ Θεός,
κἂν περὶ τοῦ ὅλου εἴπω, οἶδα ὃ λέγω. τί δέ ἐστιν, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων;
τουτέστιν, ὁ κόσμος πᾶς, καὶ ἄγγελοι, καὶ ἄνθρωποι, καὶ δαίμονες· ἢ ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι, καὶ οἱ ἁμαρ- 20
τωλοί. καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ πα-
τρός· τουτέστιν, ἵνα πάντες τοῦτο εἴπωσι. τοῦτο δὲ δόξα τοῦ πατρός. ὁρᾷς πανταχοῦ, ὅταν ὁ
υἱὸς δοξάζηται, τὸν πατέρα δοξαζόμενον; οὕτω καὶ ὅταν ἀτιμάζηται ὁ υἱός, ὁ πατὴρ ἀτιμά-
ζεται. Εἰ γὰρ ἐφ' ἡμῶν τοῦτο, ἔνθα πολὺ τοῖς πατράσι πρὸς τοὺς υἱοὺς τὸ μέσον, πολλῷ
μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ἔνθα μέσον οὐδέν, ἐπ' αὐτὸν διαβαίνει καὶ ἡ τιμή, καὶ ἡ ἀτιμία. ἂν 25
γὰρ ἡ οἰκουμένη ὑποταγῇ τῷ υἱῷ, φησι, τοῦτο πατρός ἐστι δόξα. οὐκοῦν καὶ ὅταν λέγω-
μεν, ὅτι τέλειός ἐστιν, ἀνενδεής, ὅτι οὐκ ἐλάττων τοῦ πατρός, τοῦτο δόξα τοῦ πατρός. τοῦτο καὶ
τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τεκμήριον μέγα, καὶ τῆς ἀγαθότητος, καὶ τῆς σοφίας, ὅτι υἱὸν τοιοῦτον ἐ-
γέννησεν, ὅτι οὐδὲν ἐλάττονα, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀγαθότητα, οὔτε κατὰ τὴν σοφίαν. ὅταν εἴπω,
ὅτι σοφός ἐστιν, ὡς ὁ πατήρ, καὶ οὐδὲν ἐλάττων, τοῦτο τῆς πολλῆς τοῦ πατρὸς σοφίας τεκμή- 30
ριον. ὅταν εἴπω, ὅτι δυνατός ἐστιν, ὡς ὁ πατήρ, τοῦτο τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τεκμήριον. ὅ-
ταν εἴπω, ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ὡς ὁ πατήρ, τοῦτο τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ δεῖγμα μέγιστον, ὅτι
τοιοῦτον ἐγέννησεν οὐδὲν αὐτοῦ λειπόμενον, οὐδὲ ἀποδέοντα. ὅταν εἴπω, ὅτι οὐκ ἐλάττονα
κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ἴσον, οὐδὲ ἑτέρας οὐσίας, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸν Θεὸν θαυμάζω, καὶ τὴν
δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν σοφίαν, ὅτι ἄλλον ἡμῖν τοιοῦτον ἔδειξεν ἐξ αὐ- 35
τοῦ, πλὴν τοῦ πατέρα εἶναι. ὥστε ὅσα ἂν εἴπω μεγάλα περὶ τοῦ υἱοῦ, ταῦτα εἰς τὸν πα-
τέρα διαβαίνει. Εἰ γὰρ τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ εὐτελὲς (μικρὸν γάρ ἐστι πρὸς τὴν τοῦ
Θεοῦ δόξαν τὸ τὴν οἰκουμένην αὐτῷ προσκυνῆσαι) εἰς δόξαν Θεοῦ γίνεται, πόσῳ μᾶλλον
τὰ ἄλλα πάντα;

ΗΘΙΚΟΝ Πιστεύωμεν τοίνυν εἰς δόξαν αὐτοῦ, καὶ βιῶμεν εἰς δόξαν αὐτοῦ· ἐπεὶ οὐδὲν ὄφελος 40
θατέρου. ὥστε ὅταν δοξάζωμεν καλῶς, μὴ "βιῶμεν δὲ καλῶς, τότε μάλιστα ὑβρίζομεν γρ. ζῶμεν
αὐτόν, ὅτι ἐπιγραφόμενοι αὐτὸν δεσπότην καὶ διδάσκαλον, καταφρονοῦμεν αὐτοῦ, καὶ οὐ
δεδοίκαμεν τὸ φοβερὸν "αὐτοῦ κριτήριον. τὸ μὲν γὰρ ἕλληνας ἀκαθάρτως βιοῦν, θαυμαστὸν γρ. ἐκεῖνο
οὐδέν, οὐδὲ τοσαύτης καταγνώσεως ἄξιον· τὸ δὲ χριστιανοὺς τοσούτων μετέχοντας μυστηρί-
ων,

ὢν, τοσαύτης ἀπολαύοντας δόξης, οὕτως ἀκαθάρτως βιοῦν, τοῦτό ἐστι τὸ πάντων χείριστον,
καὶ ἀφόρητον. εἰπὲ γάρ μοι· ὑπήκουσε τὴν ἐσχάτην ὑπακοὴν, διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν
ἄνω τιμήν. δοῦλος ἐγένετο, διὰ τοῦτο δεσπότης ἐστὶ πάντων, καὶ ἀγγέλων, καὶ τῶν ἄλλων
ἁπάντων. ὥστε καὶ ἡμεῖς μὴ νομίζωμεν κατέρχεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος, ὅταν ταπεινώσω-
5 μεν ἑαυτούς. τότε γὰρ μᾶλλόν ἐστιν ὑψωθῆναι· εἰκότως· τότε μάλιστά ἐστι θαυμασθῆναι.
ὅτι γὰρ ὁ ὑψηλὸς ταπεινός ἐστιν, ὁ δὲ ταπεινὸς ὑψηλὸς, ἀρκεῖ μὲν καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀπόφασις
τοῦτο λέγουσα. πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν. τί ἐστι ταπεινωθῆναι; οὐ
τὸ ψέγεσθαι, οὐ τὸ κατηγορεῖσθαι καὶ διαβάλλεσθαι; τί δὲ ὑψωθῆναι; οὐ τὸ τιμᾶσθαι,
τὸ ἐπαινεῖσθαι, τὸ δοξάζεσθαι; καλῶς. ἴδωμεν οὖν πῶς τοῦτο γίνεται. ἄγγελος ἦν ὁ (χ. ὤν)
10 Σατανᾶς, ὕψωσεν ἑαυτόν. τί οὖν; οὐχὶ πάντων μᾶλλον ἐταπεινώθη; οὐχὶ χώραν ἔχει
τὴν γῆν; οὐχὶ ὑπὸ πάντων κατηγορεῖται, καὶ διαβάλλεται; ἄνθρωπος ὢν ὁ Παῦ-
λος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν. τί οὖν; οὐχὶ θαυμάζεται; οὐχὶ ἐπαινεῖται; οὐχὶ ἐγκωμιάζε-
ται; οὐχὶ φίλος ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ; οὐχὶ μείζονα εἰργάσατο, ὧν ὁ Χριστὸς ἐποίησεν; οὐχ
ὡς ἀνδραπόδῳ πολλάκις ἐπέταξε τῷ διαβόλῳ; οὐχὶ ὡς δήμιον περιέφερεν; οὐχὶ
15 ἔπαιζεν ἐν αὐτῷ; οὐχὶ συντετριμμένην αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν εἶχεν ὑπὸ τοὺς πόδας
τοὺς αὐτοῦ; οὐχὶ καὶ ἑτέροις μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας τοῦτο ἐπηύχετο; τί λέγω ταῦτα;
ἐπῆρεν ἑαυτὸν ὁ Ἀβεσσαλὼμ, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν ὁ Δαβίδ. ποῖος οὖν ὑψηλὸς ἐγένετο; τίς
ἐπίδοξος; τί γὰρ ταπεινότερον τῶν ῥημάτων τούτων, ὧν ἐπὶ τοῦ Σεμεεὶ ἐφθέγγετο ὁ μακά-
ριος οὗτος προφήτης, λέγων· Ἄφετε αὐτὸν καταρᾶσθαί με· Κύριος γὰρ ἐνετείλατο αὐ- (Β.Βασ. ις.ια.)
20 τῷ; [καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν πραγμάτων ἐξετάσωμεν, εἰ δοκεῖ.] ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν ὁ τε-
λώνης, καίτοιγε οὐδὲ ταπεινοφροσύνη τὸ πρᾶγμα ἦν· ἀλλ' εὐγνωμόνως πως ἔλεγεν,
ἅπερ ἔλεγεν. ὕψωσεν ἑαυτὸν ὁ Φαρισαῖος. ἀλλ' εἰ δοκεῖ, ἀφέντες τὰ πρόσωπα, ἐξετά-
σωμεν τὰ πράγματα. ἔστωσαν δύο τινὲς, ἀμφότεροι καὶ πλουτοῦντες, καὶ μετέχοντες πολ-
λῆς τιμῆς, καὶ ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ δυναστείᾳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κοσμικοῖς πλεονεκτήμασι
25 μεγαλοφρονοῦντες. εἶτα ὁ μὲν αὐτῶν ζητείτω τὰς παρὰ πάντων τιμὰς, καὶ μὴ λαμβάνων
ὀργιζέσθω, καὶ πλέον, ἢ δεῖ, ἀπαιτείτω, καὶ ὑψούτω ἑαυτόν· ὁ δὲ καταφρονείτω τοῦ πράγ-
ματος, καὶ πρὸς μηδένα ὑπέρ τινος δυσχεραινέτω, καὶ διδομένην τὴν τιμὴν διακρουέσθω.
τίς οὖν μείζων; ὁ μὴ λαμβάνων καὶ ζητῶν, ἢ ὁ καὶ διδόντων καταφρονῶν; εὔδηλον ὅτι οὗτος·
εἰκότως. δόξης γὰρ οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐπιτυχεῖν, ἀλλ' ἢ ἐὰν τὴν δόξαν φεύγῃ. ἕως μὲν γὰρ
30 αὐτὴν διώκωμεν, φεύγει ἡμᾶς· ὅταν δὲ αὐτὴν φεύγωμεν, διώκει ἡμᾶς. εἰ βούλει ἔνδοξος
εἶναι, μὴ ἐπιθύμει δόξης· εἰ βούλει ὑψηλὸς εἶναι, μὴ γίνου ὑψηλός. καὶ ἄλλως δὲ, τοὺς μὲν μὴ ἐφιε-
μένους τιμῆς πάντες τιμῶσι· τοὺς δὲ ἐπιζητοῦντας διαπτύουσι. πέφυκε γάρ πως φιλόνεικον
εἶναι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ ἀντιπαθές. καταφρονῶμεν τοίνυν δόξης· οὕτω γὰρ δυνησό-
μεθα γενέσθαι ταπεινοὶ, μᾶλλον δὲ ὑψηλοί. μὴ ὕψου σαυτὸν, ἵνα παρὰ ἑτέρου ὑψωθῇς. ὁ παρ'
35 ἑαυτοῦ ὑψούμενος, παρὰ ἑτέρων οὐχ ὑψοῦται· ὁ παρ' ἑαυτοῦ ταπεινούμενος, παρ' ἑτέρων οὐ ταπει-
νοῦται. μέγα ἀπόνοια κακόν· μωρὸν εἶναι κρεῖττον, ἢ ἀπονενοημένον. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ μωρία
μόνον παρανοίας ἐστίν· ἐνταῦθα δὲ χεῖρον. μωρία γάρ ἐστι μετὰ μανίας. ὁ ἀνόητος ἑαυτῷ
κακὸν, ὁ δὲ ἀπονενοημένος καὶ ἑτέροις λύμη. ἀπὸ ἀνοίας τοῦτο τὸ πάθος τίκτεται. οὐκ ἔστιν ὑψη-
λόφρονα εἶναι μὴ ὄντα μωρόν· ὁ δὲ μωρίας ἔμπλεως, ἐστὶν ἀπονενοημένος. ἄκουε σοφοῦ
40 τινος λέγοντος, Εἶδον ἄνθρωπον δοκοῦντα φρόνιμον εἶναι παρ' ἑαυτῷ· ἐλπίδα δὲ ἔχει μᾶλ- (Παροιμ. κς. ιβ.)
λον ὁ ἄφρων αὐτοῦ. ὁρᾷς ὅτι οὐκ εἰκῇ ἔλεγον, ὅτι χεῖρον μωρίας τὸ κακόν; ἐλπίδα γάρ, φη-
σι, μᾶλλον ἔχει ἄφρων αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑ- (Ρωμ. ιβ. ιϛ.)
αυτοῖς. ἐπὶ τῶν σωμάτων, εἰπέ μοι, ποῖα φαμὲν ὑγιαίνειν; τὰ ὄγκον ἔχοντα πολὺν, καὶ πολ-
λοῦ πνεύματος ἔνδοθεν γέμοντα καὶ ὕδατος, ἢ τὰ κατεσταλμένα, καὶ τεταπεινωμένην ἔχοντα

τὴν

τὴν ἐπιφάνειαν; δῆλον ὅτι ταῦτα. οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἡ μὲν φλεγμαίνουσα ὑδέρου
χεῖρον ἔχει νόσημα· ἡ δὲ κατεσταλμένη πάντος ἀπήλλακται πάθους. πόσα οὖν τίκτει ἡμῖν ἀγα-
θὰ ἡ ταπεινοφροσύνη; τί βούλει; τὸ ἀνεξίκακον; τὸ ἀόργητον; τὸ φιλάνθρωπον; τὸ ὑπεσταλμένον;
τὸ προσηνικόν; πάντα ταῦτα ἀπὸ ταπεινοφροσύνης τὰ καλά, καὶ τὰ ἐναντία ἀπὸ τῆς ἀ-
πονοίας. ἀνάγκη γὰρ τὸν τοιοῦτον καὶ ὑβριστὴν εἶναι, καὶ πλήκτην, καὶ ὀργίλον, καὶ πικρόν, καὶ 5
ἀμειδῆ, καὶ θηρίον μᾶλλον, ἢ ἄνθρωπον. ἰσχυρὸς εἶ, καὶ μέγα φρονεῖς; οὐκοῦν διὰ τοῦτο μᾶλ-
λον ὀφείλεις ταπεινοῦσθαι. διατί; τί ἐπὶ πράγματι μέγα φρονεῖς οὐδαμινῷ; καὶ γὰρ καὶ
λέων σου θρασύτερος, καὶ σῦς ἰσχυρότερος, καὶ οὐδὲ κάνωψ εἶ πρὸς αὐτούς· καὶ λῃσταὶ δὲ καὶ
τυμβωρύχοι καὶ μονομάχοι καὶ οἱ οἰκέται οἱ σοί, καὶ ἴσως οἱ ἀγωνιστεύοντες, ἰσχυρότεροί σου.
τοῦτο οὖν ἄξιον ἐπαίνου; καὶ οὐ καταισχύνεις σαυτόν, ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονῶν; ἀλλὰ καλὸς 10
εἶ, καὶ ὡραῖος; κορωνῶν τὸ καύχημα. οὐκ εἶ τοῦ ταῶ καλλίων, οὐδὲ ἄνθους ἕνεκεν, οὐδὲ πτε-
ρῶν. ἐν τοῖς πτεροῖς τοῦ ὄρνιθος ἡ νίκη, πολύ σε παρελαύνει τῇ κόμῃ, τῷ ἄνθει. καὶ ὁ κύκνος
δὲ σφόδρα ἐστὶ καλός, καὶ πολλοὶ τῶν ὀρνίθων ἕτεροι, πρὸς οὓς εἰ παραβληθείης, οὐδὲν ὄψει
σαυτόν. πολλάκις δὲ καὶ παιδία εὐτελῆ, καὶ κόραι ἀπειρόγαμοι, καὶ πόρναι γυναῖκες, καὶ ἄν-
δρες μαλακοὶ τοῦτο ἔχουσι τὸ καύχημα. τοῦτο οὖν ἄξιον ἀπονοίας. ἀλλὰ πλουτεῖς; πόθεν; 15
τί κεκτημένος; χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους; τοῦτο καὶ λῃστῶν ἐστι, καὶ ἀνδροφόνων τὸ καύ-
χημα, καὶ τῶν τὰ μέταλλα ἐργαζομένων. ὁ τῶν καταδίκων πόνος τοῦτό σοι καύχημα. ἀλλὰ
κοσμῇ, καὶ καλλωπίζῃ; καὶ ἵππους ἐστὶν ἰδεῖν καλλωπιζομένους· παρὰ δὲ τοῖς Πέρσαις καὶ κα-
μήλους ἴδοι τις ἂν καλλωπιζομένας· ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, οὗτοι ἐπὶ σκηνῆς ἅπαντα. οὐκ
αἰσχύνη οὖν ἐπὶ τούτοις μέγα φρονῶν, ἐν οἷς τὰ ἄλογά σοι κοινωνεῖ, καὶ δοῦλοι, καὶ ἀνδροφόνοι, καὶ 20
μαλακοί, καὶ λῃσταί, καὶ τυμβωρύχοι; ἀλλ' οἰκίας οἰκοδομεῖς λαμπράς; καὶ τί τοῦτο; πολλοὶ
κολοιοὶ λαμπροτέρας οἰκοῦσι, καὶ σεμνότερα ἔχουσι καταγώγια. ἢ οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς πε-
ρὶ τὰ χρήματα μαινομένους, οἳ ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ἐρήμοις τόποις ᾠκοδόμησαν οἴκους, κολοιῶν
καταγώγια; ἀλλὰ φωνῆς ἕνεκα μέγα φρονεῖς; τοῦ κύκνου, καὶ τῆς ἀηδόνος οὐδέποτε σὺ δυνή-
σῃ ᾆσαι λιγυρώτερον. ἀλλ' ἐπὶ ποικιλίᾳ τέχνης; καὶ τί τῆς μελίττης ἐν τούτῳ σοφώτερον; 25
ποῖος ποικιλτής, τίς ζωγράφος, ἢ τίς γεωμέτρης τὰ ταύτης ἔργα μιμήσασθαι δυνήσεται;
ἀλλ' ἐπὶ λεπτότητι ἐσθῆτος; ἀλλ' ἐν ταύτῃ σε ἀράχναι νικῶσιν. ἀλλ' ἐπὶ ταχυτῆτι πο-
δῶν; πάλιν τὰ πρωτεῖα παρὰ τοῖς ἀλόγοις, λαγωῷ καὶ δορκάδι. καὶ ὅσα τῶν κτηνῶν οὐκ
ἀπολείπεται τῇ ταχυτῆτι τῶν ποδῶν. ἀλλ' ἀποδημεῖς; ἀλλ' οὐ μᾶλλον τῶν πτηνῶν.
ταῦτα γὰρ εὐκολώτερον τὴν ἀποδημίαν ποιεῖται. οὐκ ἐφοδίων δεῖται, οὐδ' ὑποζυγίων, 30
ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς πάντα αὐτοῖς τὸ πτερόν. τοῦτο καὶ ναῦς, τοῦτο καὶ ὑποζύγιον, τοῦτο καὶ ὄχημα,
τοῦτο καὶ ἄνεμος, καὶ πᾶν ὅ, τι ἂν εἴποι τις. ἀλλ' ὀξὺ βλέπεις; ἀλλ' οὐχ ὡς δορκάς, οὐδὲ ὡς
ἀετός. ἀλλ' ὀξὺ ἀκούεις; ἀλλ' ὁ ὄνος ὀξύτερον. ἀλλ' ὀσφραίνῃ; ἀλλ' ὁ κύων οὐκ ἀφίησί
σε αὐτὸν παρελθεῖν. ἀλλὰ πορισικὸς εἶ; ἀλλὰ τοῦ μύρμηκος ἀπολείπῃ. ἀλλὰ χρυσοφο-
ρεῖς; ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὡς οἱ Ἰνδικοὶ μύρμηκες. ὑγείας δὲ ἕνεκεν; πολλῷ βελτίω ἡμῶν τὰ 35
ἄλογα, καὶ εὐεξίας, καὶ τοῦ εὐπορεῖν· οὐ δέδοικεν ἐκεῖνα πενίαν. Ἐμβλέψατε γάρ, φησιν, εἰς
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας.
οὐκοῦν, φησιν, ἡμῶν τὰ ἄλογα κρείττονα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός; ὁρᾷς πόσον ἐστὶ τὸ ἀπερίσκε-
πτον; ὁρᾷς τὸ ἀνεξέταστον; ὁρᾷς, ἡ τῶν πραγμάτων ἐξέτασις ὅσον ἡμῖν χαρίζεται; ὁ πάντων
ἀνθρώπων μείζω φρονῶν, εὑρέθη καὶ τῶν ἀλόγων ταπεινότερος. ἀλλὰ φευξώμεθα αὐτοῦ, καὶ οὐ 40
μιμησώμεθα αὐτόν, οὐδὲ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως μεῖζον ἐφρόνησεν, καταγαγόντες αὐτὴν
ἐπὶ τὴν τῶν ἀλόγων τάξιν ἀφήσωμεν, ἀλλ' ἀναστήσωμεν αὐτὸν ἐκεῖθεν, οὐ δι' αὐτόν (αὐτὸς μὲν
γὰρ ἄξιος τοιαῦτα παθεῖν) ἀλλ' ἵνα ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ ἡ εἰς ἡμᾶς δειχθῇ τιμή.
ἔστι γάρ, ἔστιν ἐν οἷς οὐδὲν ἡμῖν κοινωνεῖ τὰ ἄλογα. ποῖα δὴ ταῦτα; εὐσέβεια, καὶ ὁ κατ' ἀρε-
τὴν

γ. ἴξεις

γ. ποῖος

Ματθ. ϛ. κϛ.

τὴν βίον. ἐνταῦθα οὐκ ἔχεις πόρνους εἰπεῖν, οὐδὲ μαλακούς, οὐδὲ ἀνδροφόνους· ἀπεσχισμέθα γὰρ αὐτῶν. τί δή τοῦτό ἐστι; τὸν Θεὸν ἴσμεν, τὴν πρόνοιαν ἐπιγινώσκομεν τὴν αὐτοῦ, περὶ ἀθανασίας φιλοσοφοῦμεν. παραχωρείτω ἐνταῦθα τὰ ἄλογα. οὐκ ἀμφισβητήσει περὶ τούτων. σωφρονοῦμεν. ἐνταῦθα οὐδὲν τὰ ἄλογα κοινὸν ἔχει. πάντων γὰρ αὐτῶν λειπόμενοι,
5 κρατοῦμεν αὐτῶν. ἐν τούτῳ γὰρ μείζων ἡ ἀρχή, ὅτι λειπόμενοι αὐτῶν, βασιλεύομεν αὐτῶν· ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ σὺ τούτων αἴτιος, ἀλλ' ὁ ποιήσας σε Θεός, καὶ λόγον χαρισάμενος. δίκτυα, θήρατρα αὐτοῖς τίθεμεν, καὶ ἐμβάλλομεν αὐτά, καὶ χειρούμεθα. σωφροσύνη" παρ' ἡμῖν, ἐπιείκεια, πραότης, χρημάτων ὑπεροψία. ἀλλ' ἐπειδὴ σὺ τῶν ἀπονενοημένων τις ὢν οὐδὲν τούτων ἔχεις, εἰκότως ἢ τῶν ἀνθρώπων "μεῖζον φρονεῖς, ἢ καὶ τῶν ἀλόγων ταπεινότερον. "τοιαύτη γὰρ ἡ
10 "ἀπόνοια, καὶ ἡ θρασύτης· "ἢ ἐπαίρεται πέρα τοῦ δέοντος, ἢ ταπεινοῦται πάλιν ὁμοίως, οὐδαμοῦ τὴν συμμετρίαν φυλάττουσα. ἀγγέλων ἐσμὲν ἴσοι κατὰ τοῦτο. βασιλεία ἡμῖν ἐπήγγελται, ἡ μετὰ Χριστοῦ χορεία. ἄνθρωπος μαστίζεται, καὶ οὐχ ὑποπίπτει· ἄνθρωπος θανάτου καταφρονεῖ, οὐ τρέμει, οὐ δέδοικεν, οὐκ ἐφίεται τοῦ πλείονος. ὥστε ὅσοι μὴ τοιοῦτοί εἰσι, τῶν ἀλόγων εἰσὶ χείρους. ὅταν γὰρ ἐν μὲν τοῖς σωματικοῖς πλεονεκτῇ, τὰ δὲ ψυχικὰ πλεονεκτή-
15 ματα μὴ ἔχῃς, πῶς οὐχὶ τῶν ἀλόγων εἶ χείρων; ἄγε γὰρ εἰς μέσον τινὰ τῶν ἐν κακίᾳ ἀλογωτέρων, τῶν ἐν τρυφῇ ζώντων καὶ πλεονεξίᾳ. ὁ ἵππος αὐτοῦ πολεμικώτερος, ὁ ὗς ἰσχυρότερος, ὁ λαγωὸς ταχύτερος, ὁ ταὼς ὡραιότερος, ὁ κύκνος εὐφωνότερος, ὁ ἐλέφας μείζων, ὁ ἀετὸς ὀξυδερκέστερος, πάντες ὄρνιθες πλουσιώτεροι. πόθεν οὖν ἄξιος εἶ κρατεῖν τῶν ἀλόγων; ἀπὸ τοῦ λόγου; ἀλλ' οὐκ ἔστιν. "ὅταν γὰρ μὴ εἰς δέον αὐτῷ" κέχρησαι, πάλιν ἐ-
20 κείνων χείρων" εἶ. ὅταν γὰρ λόγον ἔχων ἀλογώτερος ἐκείνων" ᾖς, κρεῖττον ἦν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν" ἐγένου λογικός. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον λαβόντα ἀρχὴν προδοῦναι, καὶ παρὰ καιρὸν μὴ λαβεῖν. ὁ βασιλεύων, καὶ τῶν δορυφόρων χείρων ὤν, κρεῖττον ἦν, εἰ μηδὲ τὴν ἁλουργίδα περιέκειτο. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. εἰδότες οὖν, ὅτι καὶ τῶν ἀλόγων χείρους ἐσμὲν τῆς ἀρετῆς χωρίς, ταύτην ἀσκῶμεν, ἵνα ἄνθρωποι γενώμεθα, μᾶλλον δὲ ἄγγελοι, καὶ τῶν ἐπηγγελμέ-
25 νων ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν.

[Margin: χ. γὰρ — χ. μείζω — χ. τοῦτο — χ. ἀσία — χ. ἔστι — χ. κέχρηται, — χ. ἐστὶν — χ. ᾖ — χ. ἐγένετο]

Λογ. η. 12 ΩΣΤΕ, ΑΓΑΠΗΤΟΙ ΜΟΥ, ΚΑΘΩΣ ΠΑΝΤΟΤΕ ὑπηκούσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ [καὶ] νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν
30 κατεργάζεσθε. 13 Ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. 14 Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν, 15 Ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε, ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, 16 Λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἐμοὶ εἰς
35 ἡμέραν Χριστοῦ.

ΤΑς παραινέσεις μετ' ἐγκωμίων δεῖ ποιεῖσθαι. οὕτω γὰρ καὶ εὐπαράδεκτοι γίνονται, ὅταν πρὸς τὸν οἰκεῖον ζῆλον καλῶμεν τοὺς παραινουμένους· ὅπερ καὶ Παῦλος ἐνταῦθα ἐποίησε. καὶ θέα πῶς συνετῶς.
40 ὥστε, ἀγαπητοί μου, φησίν. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ὅτι ὑπακούετε, ἀλλὰ πρότερον ἐπαινέσας καὶ εἰπών, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε· τουτέστι, μιμεῖσθαι παρακαλῶ οὐχ ἑτέρους, ἀλλ' ὑμᾶς ἑαυτούς. μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου. διατί πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου; τότε μὲν ἴσως ἐδοκεῖτε διὰ τὴν εἰς ἐμὲ τιμὴν καὶ τὴν

αἰδῶ

αὐτὸν πάντα ποιεῖ, νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι. ἐὰν δὲ ἀπαχθῇ, ὅτι νῦν ἐπιτείνατε, δείκνυται ὅτι καὶ
τότε οὐ δι᾽ ἐμέ, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεόν. τί βούλει; εἰπέ. οὐχ ἵνα ἐμοῦ ἀκούσητε, ἀλλ᾽ ἵνα μετὰ
φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζησθε. οὐ γὰρ ἔνι τὸν χωρὶς φόβου ζῶντα
γενναῖόν τι καὶ θαυμαστὸν ἐπιδείξασθαι. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπε, φόβου, ἀλλὰ προσέθηκε,
καὶ τρόμου, ὅ ἐστιν ἐπίτασις τοῦ φόβου, προσεκτικωτέρους ποιῆσαι βουλόμενος. τοῦτον (γρ. ὅ ἐστι)
εἶχε τὸν φόβον ὁ Παῦλος. διὸ καὶ ἔλεγε. Φοβοῦμαι μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς (α. Κορ. θ. κζ.)
ἀδόκιμος γένωμαι. εἰ γὰρ τὰ βιωτικὰ κατορθῶσαι φόβου χωρὶς οὐκ ἔνι, πόσῳ μᾶλλον τὰ
πνευματικά; εἰπὲ γάρ μοι· τίς γράμματα ἔμαθε φόβου χωρίς; τίς τέχνης ἔμπειρος γέ-
γονε φόβου χωρίς; εἰ δὲ ἔνθα οὐκ ἐφεδρεύει ὁ διάβολος, ἀλλ᾽ ἡ ῥαθυμία μόνον ἐνοχλεῖ, το-
σούτου φόβου ἡμῖν ἐδέησεν, ὥστε ῥαθυμίαν ἐπιστρέψαι φυσικὴν μόνον· ἔνθα τοσοῦτος ὁ πόλεμος,
τοσαῦτα κωλύματα, πῶς ἔνι φόβου χωρὶς διασωθῆναί ποτε; πῶς δ᾽ ἂν οὗτος γένοιτο ὁ
φόβος; ἂν ἐννοήσωμεν, ὅτι πανταχοῦ πάρεστιν ὁ Θεός, ὅτι πάντα ἀκούει, ὅτι πάντα ὁρᾷ, οὐ τὰ
πραττόμενα μόνον καὶ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν καρδίαις ἅπαντα, καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς (γρ. διὰ)
διανοίας. κριτικὸς γάρ ἐστιν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. ἂν οὕτω διαθῶμεν ἑαυ-
τούς, οὐδὲν πονηρὸν πράξομεν, οὐδὲν ἐροῦμεν, οὐδὲν ἐννοήσομεν. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ δια-
παντὸς τοῦ ἄρχοντος πλησίον εἱστήκεις, οὐ μετὰ φόβου ἂν εἱστήκεις; καὶ πῶς Θεῷ συμπαρεστὼς
γελᾷς, καὶ ἀναπίπτεις, καὶ οὐ δέδοικας, οὐδὲ φρίττεις; μὴ δὴ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καταφρόνει·
πρὸς γὰρ μετάνοιάν σε ἄγων μακροθυμεῖ· μηδὲ ποιῶν τι, ἀλλὰ τοῦ νομίζειν ἐν πᾶσι παρεῖ-
ναι τὸν Θεόν, πράττειν ἀνέχου· πάρεστι γάρ· κἂν τοίνυν ἐσθίῃς, κἂν μέλλῃς καθεύδειν, κἂν ὀργίζῃ,
κἂν ἁρπάζῃς, κἂν τρυφῇς, κἂν ὁτιοῦν ποιῇς, νόμιζε παρεστάναι τὸν Θεόν, καὶ οὐδέποτε εἰς γέλωτα
ἐμπεσῇ, οὐδέποτε εἰς ὀργὴν ἐξαφθήσῃ. ἂν τοῦτον ἔχῃς διαπαντὸς τὸν λογισμόν, διαπαντὸς ἐν
φόβῳ ἔσῃ καὶ τρόμῳ, ἅτε τοῦ βασιλέως πλησίον ἑστώς. ὁ οἰκοδόμος, κἂν ἔμπειρος ᾖ, κἂν σφόδρα (γρ. τεχνίτης)
ᾖ τεχνίτης, μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἕστηκε, δεδοικὼς μὴ καταπέσῃ ἐκ τῆς οἰκοδομῆς. καὶ σὺ ἐπι-
στεύσας, ἔπραξας ἀγαθὰ πολλά, ἀνῆλθες εἰς ὕψος· ἐν ἀσφαλείᾳ κάτεχε σαυτόν, καὶ
φοβοῦ ἑστώς, καὶ τὸ ὄμμα ἔχε διεγηγερμένον, μὴ καταπέσῃς ἐκεῖθεν. πολλὰ γὰρ τὰ πνευ-
ματικὰ τῆς πονηρίας, τὰ βουλόμενά σε καθελεῖν. Δουλεύσατε, φησί, τῷ Κυρίῳ ἐν φό- (Ψαλ. β. ια.)
βῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ. καὶ πῶς ἔνι ἀγαλλίασις μετὰ τρόμου; αὕτη μὲν οὖν ἐστι
μόνη ἀγαλλίασις. ὅταν γάρ τι ἀγαθὸν ἐργασώμεθα, καὶ τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς τοὺς ἐν τρόμῳ τι (γρ. μάλιστα)
ποιοῦντας, τότε χαίρομεν μόνον. μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.
οὐκ εἶπεν, ἐργάζεσθε, ἀλλά, κατεργάζεσθε, τουτέστι, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, μετὰ πολ-
λῆς τῆς ἐπιμελείας. ἐπειδὴ δὲ εἶπε, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ ἐναγωνίους ἐποίησεν, ὅρα πῶς
παραμυθεῖται τὴν ἀγωνίαν. τί γάρ φησιν; ὁ Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν. μὴ φοβοῦ, ὅτι
εἶπον μετὰ φόβου καὶ τρόμου. οὐ διὰ τοῦτο εἶπον, ἵνα ἀπαγορεύσῃς, ἵνα δυσέφικτόν τι εἶναι νο-
μίσῃς τὴν ἀρετήν, ἀλλ᾽ ἵνα προσέχῃς, ἵνα μὴ διαχέῃς σαυτόν. ἂν τοῦτο ᾖ, ὁ Θεὸς πάν- (γρ. ᾖς)
τα ἐργάσεται· σὺ θάρσει. ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν. εἰ τοίνυν αὐτὸς ἐνεργεῖ,
ἡμᾶς δεῖ τὴν προαίρεσιν παρέχειν συγκεκροτημένην διαπαντός, ἐσφιγμένην, ἀδιάχυτον.
ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν. εἰ δὲ τὸ θέλειν αὐτὸς ἡμῖν ἐνερ-
γεῖ, πῶς ἡμῖν παρακελεύει; εἰ γὰρ καὶ τὸ θέλειν αὐτὸς ποιεῖ, εἰκῇ ἡμῖν λέγεις, ὅτι ὑπη- (γρ. παρακελεύεις;)
κούσατε (οὐ γὰρ ὑπακούομεν) εἰκῇ λέγεις ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ. Θεοῦ γὰρ τὸ ὅλον ἐστίν.
οὐ διὰ τοῦτο εἶπον, αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἀλλ᾽ ἐκλῦσαι τὴν
ἀγωνίαν ὑμῶν βουλόμενος. ἂν θελήσῃς, τότε ἐνεργήσει τὸ θέλειν. μὴ φοβηθῇς, καὶ οὐδὲν
κάμνῃς· καὶ προθυμίαν αὐτὸς ἡμῖν δίδωσι καὶ ἐργασίαν. ὅταν γὰρ θελήσωμεν, αὔξει τὸ θέλειν
ἡμῶν λοιπόν· οἷον, βούλομαι ἀγαθόν τι ἐργάσασθαι· ἐνήργησεν αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, ἐνήργησε δὲ
αὐτοῦ καὶ τὸ θέλειν. ἢ ἀπὸ πολλῆς εὐλαβείας τοῦτό φησιν. ὥσπερ ὅταν τὰ κατορθώματα

τὰ

τὰ ἡμέτερα χαρίσματα εἶναι λέγῃ. ὥσπερ οὖν λέγων αὐτὰ χαρίσματα, οὐκ ἐξωθεῖ ἡμᾶς
τοῦ αὐτεξουσίου, ἀλλ' ἀφίησιν ἐν ἡμῖν τὸ αὐτεξούσιον· οὕτως ὅταν λέγῃ ἐνεργεῖν ἐν ἡμῖν τὸ θέ-
λειν, οὐκ ἀφαιρεῖται ἡμᾶς τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλὰ δείκνυσιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ κατορθοῦν πολλὴν
εἰς τὸ θέλειν λαμβάνομεν προθυμίαν. καθάπερ γὰρ τὸ ποιεῖν ἐκ τοῦ ποιεῖν γίνεται· οὕτως ἐκ
τοῦ μὴ ποιεῖν τὸ μὴ ποιεῖν. ἔδωκας ἐλεημοσύνην; μᾶλλον παρεσκευάσθης [?] δοῦναι. οὐκ ἔ-
δωκας δέ; μᾶλλον ἤργησας [?]. ἐσωφρόνησας μίαν ἡμέραν; ἔχεις προτροπὴν καὶ εἰς τὴν δευ-
τέραν. ἐρραθύμησας; ἐπέτεινας τὴν ῥᾳθυμίαν. Ἀσεβὴς γάρ, φησιν, ἐλθὼν εἰς βάθος
κακῶν καταφρονεῖ. ὥσπερ οὖν ὅταν ἔλθῃ εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ, οὕτως ὅταν ἔλθῃ
εἰς βάθος ἀγαθῶν, σπουδάζει. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἀπογνοὺς ῥᾳθυμότερος γίνεται· οὕτως
οὗτος ἐννοῶν τὸ πλῆθος τῶν ἀγαθῶν, σπουδαιότερος γίνεται, δεδοικὼς μὴ τὸ πᾶν ἀπολέσῃ.
Ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, φησί· τουτέστι, διὰ τὴν ἀγάπην, διὰ τὴν ἀρέσκειαν αὐτοῦ, ἵνα τὰ
δοκοῦντα αὐτῷ γίνηται, ἵνα κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. ἐνταῦθα δείκνυσι, καὶ ποιεῖ θαρ-
ρεῖν, ὅτι πάντως ἐνεργεῖ. θέλει γὰρ ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς βούλεται, ζῆν. εἰ δὲ βούλε-
ται, περὶ δὲ τοῦτο αὐτὸς ἐνεργεῖ, καὶ τοῦτο πάντως ἐνεργήσει. θέλει γὰρ ἡμᾶς ὀρθῶς
ζῆν. ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ αὐτεξούσιον; Πάντα ποιεῖτε, φησί, χωρὶς γογγυ-
σμῶν καὶ διαλογισμῶν. ὁ διάβολος ἐπειδὰν μὴ δυνηθῇ ἡμᾶς ἀπαγαγεῖν τοῦ κα-
λῶς ποιεῖν, ἑτέρως βούλεται ἡμῶν κενῶσαι τὸν μισθόν. ἢ γὰρ κενοδοξίαν, ἢ ἀπόνοι-
αν ἐπεισάγει, ἤ, εἰ μὴ τοῦτο, γογγυσμόν, ἤ, εἰ μηδὲν τούτων, διάκρισιν. ὅρα τοί-
νυν πῶς αὐτὰ ἐκκαθαίρει ὁ Παῦλος. εἶπε περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης ὅσαπερ εἶπεν,
ἀναιρῶν ἀπόνοιαν· εἶπε περὶ τῆς κενοδοξίας, κατασπῶν τὸ φύσημα· καὶ ἀλλαχοῦ μου μὴ ἐν
τῇ παρουσίᾳ μου μόνον· λέγει δὲ ἐνταῦθα περὶ τοῦ γογγυσμοῦ καὶ τοῦ διακριτικοῦ. τί δήποτε
δὲ ἐπὶ μὲν τῶν Κορινθίων τοῦτο τὸ πάθος ἀναιρῶν, ἐμνημόνευσε καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐνταῦθα
δὲ οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπέταξεν; ὅτι ἐκεῖ μὲν γινόμενον ἤδη τοῦτο ἦν (διὸ καὶ
σφοδροτέρας ἐδέησεν αὐτῷ τῆς πληγῆς, καὶ μείζονος τῆς ἐπιτιμήσεως) ἐνταῦθα δέ, ὥστε μὴ
γίνεσθαι, παραινεῖ. τοῖς οὖν οὐδέπω ἡμαρτηκόσι περιττὸν ἦν πληκτικώτερον ἀσφαλί-
ζεσθαι· ἐπεὶ καὶ εἰς ταπεινοφροσύνην ἐνάγων οὐ προὔθηκεν ὑπόδειγμα τὸ ἐν τῷ εὐαγ-
γελίῳ, ἔνθα οἱ ἀλαζόνες ἐκολάσθησαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴν παραίνεσιν εἰσήγαγε,
καὶ ὡς ἐλευθέροις αὐτοῖς διαλέγεται, ὡς τέκνοις γνησίοις, οὐχ ὡς οἰκέταις. ἐν γὰρ τοῖς ἀ-
γαθοῖς ὁ μὲν εὐγνώμων καὶ εὐφυὴς ἀπὸ τῶν κατορθούντων ἐνάγεται, ὁ δὲ ἀγνώμων οὐκ ἀπὸ
τούτων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τιμωρουμένων· ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς τιμῆς, οὗτος ἀπὸ τῆς κολάσεως. διὰ
τοῦτο καὶ Ἑβραίοις γράφων ἔλεγε, τὸν Ἠσαῦ εἰς μέσον παραγαγών, Ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς
ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια· καὶ πάλιν, Ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ.
καὶ ἐν τοῖς Κορινθίοις δὲ πολλοὶ ἦσαν οἱ πορνεύσαντες. διὰ τοῦτο ἔλεγε, Μὴ πάλιν ἐλθόντα με
πρὸς ὑμᾶς ταπεινώσῃ ὁ Θεός μου, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ με-
τανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ, ᾗ ἔπραξαν. ἵνα γένησθε, φησίν,
ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τουτέστιν, ἄληπτοι, εἰλικρινεῖς. οὐ μικρὰν γὰρ προσάπτει κηλῖδα ὁ
γογγυσμός. τί δέ ἐστι, χωρὶς διαλογισμῶν; ἆρα καλόν, ἆρα οὐ καλόν; μὴ διαλογίζεσθε,
φησί, κἂν πόνος ᾖ, κἂν κάματος ᾖ, κἂν ὁτιοῦν. οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ κολασθῆτε (κόλασις γὰρ
ἀπόκειται τῷ πράγματι· καὶ τοῦτο ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐδήλωσεν ἐπιστολῇ) ἀλλ' ἐνταῦθα
οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλ' ἵνα γένησθε, φησίν, ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα
ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε, ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον
ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἐμοὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὁρᾷς ὅτι παιδεύει τούτους μὴ γογγύζειν; ὥστε δούλων ἀγνωμόνων καὶ ἀναισθήτων τὸ γογ-
γύζειν. ποῖος γάρ, εἰπέ μοι, υἱὸς ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς ποιῶν, καὶ ἑαυτῷ ποιῶν γογγύζει; ἐννό-
ησον,

Παροιμ. ιη. γ.

γρ. τοῦτο δὲ ὃ βούλεται

γρ. πηγάζει [?]

γρ. λογισμοῦ τοῦ διακριτικοῦ [?]

α. Κορ. ι. ι.

Ἑβρ. ιβ. ιϛ. καὶ ι. λη.

β. Κορ. ιβ. κα.

νοσεῖ, φησιν, ὅτι σεαυτῷ ποιεῖς, ὅτι σεαυτῷ συνάγεις. ἐκείνων ἴδιον δὲ γογγύζειν ἐστὶν, ὅταν ἑ-
τέροις πονῶσιν, ὅταν ἑτέροις κάμνωσιν· ὁ δὲ ἑαυτῷ συλλέγων, τίνος ἕνεκεν γογγύζει; ὅτι ὁ (γρ. ἐργάζῃ)
πλοῦτος αὐτοῦ οὐκ αὔξεται; ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. ὁ ἑκόντι καὶ μὴ κατ' ἀνάγκην ποιῶν, τίνος
ἕνεκεν γογγύζει; βέλτιον μηδὲν ἐργάσασθαι, ἢ μετὰ γογγυσμοῦ. ἀπόλλυται γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ
γινόμενον. ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ταῖς ἡμετέραις ταῦτα λέγομεν ἀεὶ, βέλτιον 5
ταῦτα μὴ γενέσθαι, ἢ μετὰ γογγυσμοῦ; καὶ πολλάκις εἱλόμεθα τῆς διακονίας ἀποστερηθῆναι
τῆς ἡμετέρας, ἢ γογγύζοντας ἀναδέξασθαι. δεινὸν γὰρ, δεινὸν ὁ γογγυσμός· ἐγγὺς βλασφημί-
ας ἐστίν. ἐπεὶ τίνος ἕνεκεν τοσαύτην ἐκεῖνοι ἔδωκαν δίκην; ἀχαριστία δὲ τὸ πρᾶγμά ἐστιν. ὁ
γογγύζων ἀχαριστεῖ τῷ Θεῷ· ὁ δὲ ἀχαριστῶν τῷ Θεῷ, ἄρα βλάσφημος. μάλιστα μὲν
γὰρ τότε πειρασμοὶ συνεχεῖς ἦσαν, καὶ ἐπάλληλοι κίνδυνοι, οὐδεμία ἀνάπαυσις, οὐδεμία 10
λύσις, μυρία πάντοθεν ἐπέρρει δεινά· νῦν δὲ εἰρήνη βαθεῖα, νῦν εὐθυμία. τίνος οὖν ἕνεκεν
γογγύζεις; ὅτι πένῃ; ἀλλ' ἐννόει τὸν Ἰώβ. ἀλλ' ὅτι νοσεῖς; τί οὖν, εἰ τοσαῦτα συνειδὼς
ἀγαθὰ σεαυτῷ καὶ κατορθώματα, ὅσα ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, ἐνόσησας; ἐννόει πάλιν ἐκεῖνον, ὅτι ἐκεῖ-
νος ἐπὶ πολὺν χρόνον σκώληκας βρύων, καὶ ἐπὶ τῆς κοπρίας καθήμενος, καὶ τὸν ἰχῶρα ξέων
διετέλει. Χρόνου γὰρ, φησι, πολλοῦ προβεβηκότος, εἶπε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· μέχρι τί- 15 (Ἰωβ. β. θ.) (γρ. περιβεβηκότος)
νος καρτερήσεις, λέγων, ἀναμενῶ χρόνον ἔτι μικρόν; εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τε-
λεύτα. ἀλλὰ παῖς σου ἀπέθανε; τί οὖν, εἰ πάντας ἀπέβαλες, καὶ θανάτῳ πονηρῷ, ὥσπερ (γρ. ἀναμένω)
ἐκεῖνος; ἴστε γὰρ, ἴστε ὅτι πολλὴν ἔχει παραμυθίαν τὸ παρακαθῆσαι νοσοῦντι, τὸ συμβαλεῖν
στόμα, τὸ μῦσαι ὀφθαλμοὺς, τὸ ἅψασθαι γενειάδος, τὸ τὰ τελευταῖα ἀκοῦσαι ῥήματα. ἀλλ'
οὐδενὸς τούτων ἠξιώθη ὁ δίκαιος, ἀλλὰ πάντες ὁμοῦ κατεχώσθησαν. καὶ τί ταῦτα λέγω; εἰ 20
προσετάγης αὐτὸς σφάξαι τὸν υἱόν σου καὶ καταθῦσαι, καὶ καυθέντα ἰδεῖν, καθάπερ ὁ μακά-
ριος ἐκεῖνος ὁ πατριάρχης, τί ἂν ἐποίησας; ἐκεῖνος δὲ τίς ἄρα ἦν τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομῶν,
τὰ ξύλα ἐπιτιθεὶς, συμποδίζων τὸ παιδίον; ἀλλ' ὀνειδίζουσί σε τινες; τί δαὶ οὖν ἦς, εἰ
παρὰ φίλων ἐπὶ παραμυθίαν ἡκόντων ἤκουες ταῦτα; νῦν μὲν γὰρ ἁμαρτήματα ἔχομεν
πολλὰ, καὶ ὀνειδιζόμεθα εἰκότως· τότε δὲ ἐκεῖνος ὁ ἀληθινὸς, ὁ δίκαιος, ὁ θεοσεβὴς, ὁ ἀπε- 25
χόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, τἀναντία τούτων ἤκουε παρὰ τῶν φίλων. τί
δὲ, εἰπέ μοι, εἰ τῆς γυναικὸς ὀνειδιζούσης ἤκουες λεγούσης, Ἐγὼ πλανῆτις καὶ λάτρις, τό- (Ἰωβ. β. θ.)
πον ἐκ τόπου, καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας περιερχομένη, προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότε δύσει, καὶ ἀνα-
παύσομαι τῶν περιεχουσῶν με ὀδυνῶν; τίνος ἕνεκεν ταῦτα λέγεις, ὦ ἀνόητε; μὴ γὰρ ὁ ἀνὴρ
σοι τούτων αἴτιος; οὐχ οὗτος, ἀλλ' ὁ διάβολος. Εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, φησι, καὶ τελεύ- 30
τα. εἶτα ἂν ὁ κείμενος εἴπῃ καὶ τελευτήσῃ, σὺ ῥᾴων γέγονας; οὐκ ἔστι νόσος ἐκείνης χα-
λεπωτέρα, κἂν μυριάκις εἴπῃς. τοιαύτη ἦν, ὡς μηδὲ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ὑπωρόφιον εἶναι
δύνασθαι· τοιαύτη ἦν, ὡς πάντας ἀπαγορεύειν. οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ ἀνίατα ἐνόσησεν, ἔξω τῆς
πόλεως ἐκάθητο, τῶν ἐλέφαντι κατεχομένων χεῖρον ὤν. οὗτοι μὲν γὰρ καὶ εἰς οἰκίας εἰσί-
ασι, καὶ συναγελάζονται ἀλλήλοις· ἐκεῖνος δὲ αἴθριος διανυκτερεύων ἐπὶ τῆς κοπρίας γυ- 35
μνὸς, οὐδὲ ἱμάτιον περιβαλέσθαι ἠδύνατο. πῶς γάρ; ἴσως δ' ἂν καὶ προσετέθη ἄλγος
ταῖς ἀλγηδόσι. Τήκω γὰρ βώλακας γῆς, φησιν, ἀπὸ ἰχῶρος ξέων. ἰχῶρας αὐτῷ αἱ σάρκες (Ἰωβ. ζ. ε.)
καὶ σκώληκας ἔτικτον, καὶ τοῦτο διηνεκῶς. ὁρᾷς πῶς ἕκαστος ὑμῶν ναρκᾷ ταῦτα ἀκούων;
εἰ δὲ ἀκοῦσαι οὐκ ἀνεκτὰ ταῦτα, ἰδεῖν ἀνεκτά; εἰ δὲ ἰδεῖν οὐκ ἀνεκτὰ, πολλῷ μᾶλλον
παθεῖν. ἀλλ' ὅμως ἔπαθεν ὁ δίκαιος, καὶ οὐκ ἐπὶ δύο ἡμέρας, ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἐπὶ χρόνῳ πολλῷ, 40
καὶ οὐχ ἥμαρτεν, οὐδὲ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ. ποίαν ἔχεις μοι τοιαύτην νόσον εἰπεῖν, ὀδύνας
ἐχούσας πολλάς; πηρώσεως γὰρ οὐ χεῖρον τοῦτο ἦν; Βρόμον γὰρ ὁρῶ, φησι, τὰ σιτά μου. καὶ (γρ. βρῶμον)
οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ὃ τοῖς ἄλλοις ἀνάπαυσίς ἐστιν ἡ νὺξ καὶ ὁ ὕπνος, τοῦτο ἐκείνῳ (Ἰωβ. ϛ. ζ.)
παραμυθίαν τινὰ ἔφερεν, ἀλλὰ χαλεπωτέρα ἦν πάσης βασάνου. καὶ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος·

Ἵνα τί με φοβεῖς ἐνυπνίοις, καὶ ἐν ὁράμασί με καταπλήσσεις; ἐὰν γένηται περί τι, λέγω, πότε ἑσπέρα; καὶ τοιαῦτα πάσχων οὐκ ἐγόγγυσεν. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἦν τὸ δεινὸν, ἀλλὰ καὶ ἡ παρὰ τῶν πολλῶν πονηρὰ δόξα. ὡς γὰρ μυρίων ἔνοχον κακῶν εἶχον λοιπὸν, ἀφ' ὧν ἔπασχε. τοῦτο γοῦν καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἔλεγον, οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμαστίγωσαι. διὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγε· Καὶ νουθετοῦσί με ἐλάχιστοι, οὓς οὐκ ἀξίους ἡγησάμην κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων. πόσων τοῦτο θανάτων οὐ χεῖρον; ἀλλὰ τοσούτῳ κλύδωνι πάντοθεν βαλλόμενος, καὶ πάντοθεν αἰρομένου τοῦ χειμῶνος χαλεποῦ, συννεφείας, ζάλης, σκηπτῶν, ἰλίγγων, στροβίλων, ἔμενεν αὐτὸς ἀκλινὴς, καθάπερ ἐν γαλήνῃ καθήμενος τῷ κλύδωνι ἐν τοσούτῳ, ἐν οὕτω χαλεπῷ, καὶ οὐκ ἐγόγγυσεν. καὶ ταῦτα πρὸ τοῦ νόμου, πρὶν ἢ περὶ ἀναστάσεώς τι λεχθῆναι, πρὶν ἢ περὶ γεέννης καὶ κολάσεως καὶ τιμωρίας. ἡμεῖς δὲ καὶ προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν ἀκούοντες, τὰ μυρία ὁρῶντες παραδείγματα, καὶ τοὺς περὶ ἀναστάσεως μαθόντες λόγους, ἀσχάλλομεν ἔτι, καίτοι οὐδεὶς ἂν ἔχοι λέγειν ἑαυτῷ τοσαῦτα συμπεπτωκότα. εἰ γὰρ καὶ χρήματά τις ἀπώλεσεν, ἀλλ' οὐ παῖδας καὶ θυγατέρας τοσαύτας, καὶ εἰ ἀπώλεσεν, ἴσως ἀμφοτέρων· ἐκεῖνος δὲ ἐξαίφνης ἐν μέσαις ταῖς θυσίαις, ἐν μέσῃ τῇ θεραπείᾳ τῇ πρὸς τὸν Θεόν. καὶ εἰ παῖδας καὶ χρήματα ὁμοῦ τοσαῦτα, ὅπερ ἀδύνατον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡλκοῦτο διαπαντὸς, καὶ ἰχῶρας ἔξεεν. εἰ δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς ἐπεμβαίνοντας εἶχε καὶ ὀνειδίζοντας· ὅπερ μάλιστα πάντων δάκνειν ἡμᾶς εἴωθεν, ἢ αἱ συμφοραί. εἰ γὰρ τοὺς παρακαλοῦντας ἔχοντες ἐν τοῖς κακοῖς καὶ παραμυθουμένους καὶ ἐλπίδας ἡμῖν ὑποτείνοντας χρηστὰς, οὕτως ἀλγοῦμεν, ἐννόησον τί ἦν ὀνειδίζοντας ἔχειν. εἰ δὲ, Ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον, δεινὸν καὶ ἀφόρητον, τὸ ἀντὶ τῶν παρακαλούντων ὀνειδίζοντας εὑρεῖν πόσον κακόν; Παρακλήτορές, φησι, κακῶν πάντες. εἰ ταῦτα διαπαντὸς ἐστρεφόμεθα, εἰ ταῦτα ἐλογιζόμεθα, οὐκ ἂν ἡμᾶς ἐλύπησέ τι τῶν παρόντων εἰς ἐκεῖνον ὁρῶντας τὸν ἀθλητὴν, εἰς τὴν ἀδαμαντίνην ψυχὴν, εἰς τὴν ἀρραγῆ καὶ χάλκεον διάνοιαν. ὥσπερ γὰρ χαλκοῦν ἢ λίθινον περικείμενος σῶμα, αὐτὸς ἅπαντα ἔφερε γενναίως καὶ καρτερικῶς. ταῦτα ἐννοοῦντες, πάντα ποιῶμεν χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν. ποιεῖς τι ἀγαθὸν, καὶ γογγύζεις; διατί; ἀνάγκη γάρ σοι ἐπίκειται; οἶδα, φησὶν, ὅτι πολλοὶ πλησίον ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς γογγύζειν. τοῦτο γὰρ ᾐνίξατο εἰπὼν, τὸ, Ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης. ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστὸν, τὸ καὶ παρακνιζόμενον μηδὲν πάσχειν τοιοῦτον. καὶ γὰρ οἱ ἀστέρες ἐν νυκτὶ λάμπουσιν, ἐν σκότῳ φαίνουσι, καὶ οὐδὲν εἰς τὸ οἰκεῖον παραβλάπτονται κάλλος, ἀλλὰ καὶ λαμπρότεροι φαίνονται· ὅταν δὲ φῶς ᾖ, οὐχ οὕτω φαίνονται· οὕτω καὶ σὺ, ὅταν μετὰ σκολιῶν ὢν, εὐθὺς μένῃς, μᾶλλον ἀπολάμπεις. τὸ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστι, τὸ ἀμέμπτους γενέσθαι. ἵνα γὰρ μὴ τοῦτο λέγωσι, προλαβὼν αὐτὸς τοῦτο τέθεικε. τί ἐστι, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες; τουτέστι, μέλλοντες ζῆσαι, τῶν σωζομένων ὄντες. ὅρα πῶς εὐθέως τίθησι τὰ ἔπαθλα. οἱ φωστῆρες, φησὶ, λόγον φωτὸς ἐπέχουσιν· ὑμεῖς λόγον ζωῆς. τί ἐστι, λόγον ζωῆς; σπέρμα ζωῆς ἔχοντες, τουτέστιν, ἐνέχυρα ζωῆς ἔχοντες, αὐτὴν κατέχοντες τὴν ζωήν, τουτέστι, σπέρμα ζωῆς ἐν ὑμῖν ἔχοντες, τοῦτο λέγει λόγον ζωῆς. ἄρα οὖν οἱ ἄλλοι πάντες νεκροί. τοῦτο γὰρ εἰπὼν οὕτως ἐδήλωσεν. οὐ γὰρ ἂν καὶ οἱ ἄλλοι λόγον ζωῆς ἐπεῖχον. εἰς καύχημα ἐμοὶ, φησί. τί ἐστι τοῦτο; καὶ ἐγὼ κοινωνῶ, φησι, τῶν ὑμετέρων ἀγαθῶν. τοσαύτη ὑμῶν ἡ ἀρετὴ, ὡς μὴ ὑμᾶς σώζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ λαμπρὸν ποιεῖν. ποῖον καύχημα, ὦ μακάριε Παῦλε; μαστίζῃ, ἐλαύνῃ, ὑβρίζῃ δι' ἡμᾶς. διὰ τοῦτό φησιν, Εἰς ἡμέραν Χριστοῦ. Ὅτι οὐκ εἰς κενὸν, φησὶν, ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα·

Ἀλλ' ἀεὶ ἔχω καυχᾶσθαι, φησὶν, ὅτι οὐ μάτην ἔδραμον.

17 Ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι. Οὐκ εἶπεν, ἀλλ' εἰ καὶ ἀποθνήσκω, ὥσπερ οὐδὲ Τιμοθέῳ γράφων. καὶ γὰρ ἐκεῖ τῷ αὐτῷ κέχρηται λόγῳ λέγων, Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι.

Ἰωβ. ζ ιδ. Ἰωβ ια. Ἰωβ. λ. α. γρ. ἐξέχεεν. Ψαλ. ξη κα. Ἰωβ. ις. β. γρ. αὐτὸ. β. Τιμ. δ. ς.

μαι. καὶ παραμυθούμενος αὐτοὺς ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ τελευτῇ, καὶ παιδεύων ἀσμένως φέρειν τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον, ὥσπερ σπονδὴ καὶ θυσία, φησί, γίνομαι. ὢ μακαρίας ψυχῆς, θυσίαν καλεῖ τὴν προσαγωγὴν αὐτῶν. ἄρα πολλῷ βέλτιον τοῦ βοὸς προσενεγκεῖν τὸ ψυχὴν προσενεγκεῖν. ἂν τοίνυν πρὸς τῇ προσφορᾷ ταύτῃ καὶ ἐμαυτὸν ἐπιδῶ, φησιν, ὥσπερ σπονδήν, χαίρω, φησί, τῷ θανάτῳ τῷ ἐμῷ. τοῦτο γὰρ αἰνίττεται λέγων· Ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως χαίρω, καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν·

18 Τὸ δ' αὐτὸ δὲ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. Τί συγχαίρεις; ὁρᾷς πῶς δείκνυσιν ὅτι δεῖ χαίρειν αὐτούς; χαίρω μὲν οὖν, φησιν, ὅτι σπονδὴ γίνομαι· συγχαίρω δέ, ὅτι θυσίαν προσενηνόχατε. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετε, ὅτι προσενήνεγμαι. συγχαίρετέ μοι, φησι, χαίροντι ἐπὶ τῷ ἐμῷ θανάτῳ. οὐκ ἄρα δακρύων ἀξία ἡ τελευτὴ τῶν δικαίων, ἀλλὰ χαρᾶς. εἰ αὐτοὶ χαίρουσι, συγχαίρειν αὐτοῖς δεῖ. καὶ γὰρ ἄτοπον, ἐκείνων χαιρόντων, κλαίειν ἡμᾶς. ἀλλὰ τὴν συνήθειαν ἐπιζητοῦμεν, φησι. σκῆψις ταῦτα, καὶ πρόφασις. ὅρα γοῦν τί παραγγέλλει Φιλιππησίοις, συγχαίρετέ μοι καὶ χαίρετε· καὶ σὺ συνήθειαν ἐπιζητεῖς; εἰ μὲν ἔμελλες αὐτὸς ἐνταῦθα μένειν, εἰκότως λέγεις· εἰ δὲ μικρὸν ὕστερον καταλήψῃ τὸν ἀπελθόντα, ποίαν συνήθειαν ζητεῖς; συνήθειαν γὰρ ἐπιζητεῖ τις, ὅταν διαπαντὸς ᾖ τις διεσπασμένος. εἰ δὲ τὴν αὐτὴν ὁδὸν σοὶ πορεύεται, ποίαν συνήθειαν ἐπιζητεῖς; τοὺς ἐν ἀποδημίαις ὄντας διὰ τί μὴ δακρύωμεν; οὐχὶ μικρὸν δακρύσαντες, εὐθέως μετὰ τὴν πρώτην ἢ δευτέραν παυόμεθα; εἰ συνήθειαν ἐπιζητεῖς, τοσοῦτον κλαῦσον μόνον, ὅσον ἐπιδεῖξαι τὴν φύσιν· τὸ δὲ μετὰ τοῦτο χαῖρε, καθάπερ λέγων ὁ Παῦλος, οὐδὲν πάσχω δεινόν, ἀλλὰ καὶ χαίρω πρὸς τὸν Χριστὸν ἀπερχόμενος· καὶ ὑμεῖς χαίρετε. συγχαίρετέ μοι, φησι. χαίρωμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, ὅταν ἴδωμεν δικαίους τελειωθέντας, μᾶλλον δὲ καὶ ὅταν τινὰ τῶν ἀπεγνωσμένων. ὁ μὲν γὰρ ἀπῆλθε μισθὸν ἀποληψόμενος τῶν πόνων, ὁ δὲ ἐνέκοψέ τι τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ. ἀλλ' ἴσως ἄν, φησι, μετεβάλετο ζῶν. ἀλλ' οὐκ ἂν αὐτὸν ἔλαβεν ὁ Θεός, εἴγε μεταβαλέσθαι ἔμελλεν. ὁ γὰρ πάντα ὑπὲρ σωτηρίας ὑμῶν οἰκονομῶν, τίνος ἕνεκεν αὐτὸν οὐκ εἴασι μέλλοντα εὐαρεστεῖν; εἰ τοὺς μὴ μεταβαλλομένους ἀφίησι, πολλῷ μᾶλλον τοὺς μεταβαλλομένους. πανταχόθεν οὖν ἡμῖν ὁ κοπετὸς ἐκκεκόφθω, πανταχόθεν ὁ θρῆνος λυέσθω· ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ, χωρὶς γογγυσμῶν πάντα πράττωμεν· εὐφραινώμεθα, εὐάρεστοι ἐν πᾶσιν αὐτῷ γινώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

γρ. ἀπολαμβάνων

Λογ. θ. 19 ΕΛΠΙΖΩ ΔΕ ΕΝ ΚΥΡΙΩ ΙΗΣΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΝ ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. 20 Οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει. 21 Οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ.

Φιλιπ. α. ιβ. καὶ β. ιζ.

Εἶπεν, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ· εἶπεν, ὅτι εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν· ἐσήμειξεν αὐτοὺς διὰ τούτων. ἴσως δ' ἂν ὑπετόπευσαν τὰ πρότερα παραμυθίας ἕνεκεν εἰρῆσθαι. τί οὖν ποιεῖ, καὶ πῶς λύει τὴν ὑποψίαν; Τιμόθεον πέμπω πρὸς ὑμᾶς, φησι. καὶ γὰρ ἐπόθουν πάντα ἀκοῦσαι τὰ κατ' αὐτόν. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἐμοῦ, ἀλλ', ἵνα γνῶ τὰ ὑμέτερα; τὰ μὲν γὰρ αὐτοῦ Ἐπαφρόδιτος πρὸ Τιμοθέου ἔμελλεν ἀπαγγέλλειν. διὸ προϊών φησιν, Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν πέμψαι πρὸς ὑμᾶς· τὰ δὲ

γρ. ὑπώπτευσαν

Φιλιπ. β. κε.

γρ. κρείττον βέλτιον

ὑμέτερα βούλομαι, φησὶ, μαθεῖν. πολὺ γὰρ εἰκὸς αὐτὸν πεποιηκέναι χρόνον παρὰ τῷ Παύλῳ διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν σωματικήν. ὥστε ἀναγκαίως βούλομαι, φησὶ, μαθεῖν τὰ καθ' ὑμᾶς. ὅρα πῶς πάντα ἀνατίθησι τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Τιμοθέου, λέγων, Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, τουτέστι, θαῤῥῶ, ὅτι εὐοδώσει μοι ὁ Θεὸς τοῦτο, ἵνα κἀγὼ
5 εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. ὥσπερ ὑμᾶς, φησὶν, ἀνεκτησάμην ταῦτα ἀκούσαντας, ἅπερ ηὔχεσθε περὶ ἐμοῦ, ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἐπέδωκεν, ὅτι κατῃσχύνθησαν ἐκεῖνοι, ὅτι δὴ ὧν ἐνόμιζον βλάπτειν, διὰ τούτων εὐφραίνω· οὕτω βούλομαι καὶ τὰ καθ' ὑμᾶς μαθεῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. δεικνύει ἐνταῦθα, ὅτι ἐκείνους χαίρειν ἔδει ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς, καὶ τούτοις κατακολουθεῖν. πολλὴν γὰρ ἔτικτον αὐτῷ τὴν ἡδονήν. τὸ γὰρ,
10 ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ ὑμεῖς. βαβαὶ, πόσον εἶχε τῆς Μακεδονίας πόθον; καὶ Θεσσαλονικεῦσι τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ, Ἡμεῖς δὲ ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας· καὶ ἐνταῦθα, Ἐλπίζω, φησὶ, πέμψαι Τιμόθεον, ἵνα γνῶ τὰ περὶ ὑμῶν, ὃ κηδεμονίας ἦν μεγίστης. ὅτε γὰρ αὐτὸς οὐκ ἐδύνατο παραγενέσθαι, τοὺς μαθητὰς ἔπεμπε, μὴ καρτερῶν μηδὲ ὀλίγον χρόνον ἀγνοεῖν τὰ κατ' αὐτούς. οὐ γὰρ δὴ τῷ πνεύματι
15 πάντα ἐμάνθανε· καὶ τοῦτο δὲ εἰκότως ἐγίνετο. εἰ γὰρ τοῦτο ἐπείσθησαν οἱ μαθηταὶ, ἀναίσχυντοι ἂν ἐγένοντο· νῦν δὲ προσδοκῶντες λανθάνειν, κἂν ἐπανωρθώσαντο. καὶ τοῦτο αὐτοὺς μάλιστα ἐπέστρεψε, τὸ εἰπεῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, καὶ σπουδαιοτέρους αὐτοὺς ἐποίησεν, ὥστε μὴ ἐλθόντα Τιμόθεον ἄλλα τινὰ εὑρεῖν, καὶ ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ. φαίνεται δὲ καὶ αὐτὸς τούτῳ κεχρημένος τῷ τρόπῳ, καὶ ἀναβαλλόμενος αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, ὥστε μεταβάλλεσθαι Κορινθίους.
20 διὰ τοῦτο καὶ ἔγραφε· Φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον. οὐ γὰρ τούτῳ μόνον ἡ ἀγάπη δείκνυται, τὸ τὰ οἰκεῖα ἀπαγγέλλειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ ἐκείνων ζητεῖν μαθεῖν. μεριμνώσης γὰρ τοῦτο ψυχῆς καὶ πεφροντισμένης καὶ ἀεὶ ἐναγωνίου οὔσης. ἅμα δὲ καὶ τιμᾷ αὐτοὺς, Τιμόθεον πέμπων. τί λέγεις; Τιμόθεον πέμπεις; τί δήποτε; ναὶ, φησίν. οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, τουτέστι, τὸν ὁμοίως μοι μεριμνῶντα, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει. οὐ-
25 δένα οὖν οὐκ εἶχε τῶν μετ' αὐτοῦ ἰσόψυχον; οὐδένα. τί δὲ τοῦτό ἐστι; αἴτι τοῦ, ὁμοίως ἐμοὶ κηδόμενον ὑμῶν καὶ φροντίζοντα. οὐκ ἄν τις εὐκόλως ἕλοιτό, φησι, ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας ὁδοιπορίαν τοσαύτην ποιήσασθαι. ὁ φιλῶν ὑμᾶς μετ' ἐμοῦ, Τιμόθεός ἐστιν. ἐνῆν μὲν γὰρ καὶ ἄλλους πέμψαι, ἀλλ' οὐδεὶς τοιοῦτός ἐστιν. ἄρα τοῦτο ἰσοψύχου ἐστὶ, τὸ τοὺς μαθητευομένους αὐτῷ ὁμοίως φιλεῖν. ὅστις, φησὶ, γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει· τουτέστι, πατρι-
30 κῶς. οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· τουτέστι, τὴν οἰκείαν ἀνάπαυσιν καὶ τὰ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι. τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ γράφων λέγει. τί δήποτε δὲ ἀποδύρεται ταῦτα; παιδεύων ἡμᾶς τοὺς ἀκούοντας μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, παιδεύων τοὺς ἀκούοντας μὴ ζητεῖν ἄνεσιν. ὁ γὰρ ἄνεσιν ζητῶν, οὐ ζητεῖ τὰ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ. δεῖ γὰρ παρεσκευάσθαι πρὸς πάντα πόνον, πρὸς πᾶσαν ταλαιπωρίαν.

35 22 Τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ, φησὶ, γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον.

γρ. αὐτὸν

Καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς λέγω, ὑμεῖς, φησὶν, αὐτοὶ ἐπίστασθε, ὅτι, ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. παρατίθεται ἐνταῦθα τὸν Τιμόθεον, εἰκότως, ὥστε πολλῆς ἀπολαῦσαι παρ' αὐτῶν τιμῆς. τοῦτο καὶ πρὸς Κορινθίους ἐπιστέλλων ποιεῖ λέγων, Μή τις αὐτὸν καταφρονήσῃ· τὸ γὰρ ἔργον Κυρίου ἐργάζεται, ὡς καὶ ἐγώ· οὐκ ἐκείνου
40 κηδόμενος, ἀλλὰ τῶν δεχομένων αὐτὸν, ὥστε πολὺ ἀπενέγκασθαι τὸν μισθόν.

23 Τοῦτον μὲν οὖν, φησιν, ἐλπίζω πέμψαι, ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμὲ, ἐξ αὐτῆς.

Τουτέστιν, ὅταν ἴδω ἐν τίνι ἕστηκα, καὶ ποῖον ἕξει τέλος τὰ κατ' ἐμέ.

24 Πέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς. Οὐ διὰ τοῦτο πέμπω αὐτὸν, ὡς μὴ ἐλευσόμενος, ἀλλ' ἵνα εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν, ἵνα μηδὲ τὸν ἐν

α. Θεσ. β ιζ.

β. Κορ. α. κγ.

α. Κορ. ις. ι.

τὸν μεταξὺ χρόνον ὦ ἐν ἀγωνίᾳ. πέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ, φησί· τουτέστιν, ἂν ὁ Θεὸς βούληται. ὅρα πῶς πάντα ἐξαρτᾷ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἐξ οἰκείας φθέγγεται διανοίας.

25 Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου. Καὶ τοῦτον πάλιν μετὰ ἐγκωμίων τῶν αὐτῶν, ὧν καὶ τὸν Τιμόθεον, ἀποστέλλει. ἐκεῖνον γὰρ ἀπὸ δύο τούτων συνέστησεν, ὅτι τὰ αὐτοῦ ἀγαπᾷ, εἰπὼν, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει, καὶ ὅτι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ηὐδοκίμησε· καὶ τοῦτον ἀπὸ τῶν αὐτῶν πάλιν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἣν καὶ ἐκεῖνον, ἐπῄνεσε. πῶς; τὸ γὰρ εἰπεῖν ἀδελφὸν, καὶ συνεργὸν, καὶ μὴ μέχρι τούτου μόνον στῆναι, ἀλλὰ καὶ συστρατιώτην προσθεῖναι, δεικνύντος ἐστὶ τὴν πολλὴν αὐτοῦ κοινωνίαν τὴν ἐν τοῖς κινδύνοις, καὶ τὰ αὐτὰ αὐτῷ μαρτυροῦντος, ἅπερ καὶ ἑαυτῷ. τὸ δὲ συστρατιώτην, πλέον ἐστὶ τοῦ, συνεργόν. ἴσως γάρ τις ἐν μὲν ψιλοῖς πράγμασι συνήργησεν, ἐν δὲ πολέμῳ καὶ κινδύνοις οὐκέτι. τῷ δὲ εἰπεῖν, συστρατιώτην, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν. Ὑμῶν δὲ, φησιν, ἀπόστολον, καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου πέμψαι πρὸς ὑμᾶς. Τουτέστι, τὰ ἡμέτερα ὑμῖν χαρίζομαι, ἤτοι τὸν ὑμέτερον ὑμῖν πέμπομεν, ἢ τὸν ὑμᾶς διδάσκοντα. πάλιν πολλὰ περὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ προστίθησι λέγων·

26 Ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς, καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε, ὅτι ἠσθένησε.

27 Καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτου· ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἕτερον κατασκευάζει, δηλῶν ὅτι καὶ αὐτὸς σφόδρα οἶδε, φησιν, ὅτι ἀγαπᾶται παρ' ὑμῶν. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς τὸ φίλτρον ἐπισπάσασθαι. πῶς; ἠσθένησε, φησι, καὶ ἤλγει ὅτι· ὑγίανε, καὶ ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς λύπης, ἣν εἴχετε διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. οὐ μὴν οὐδὲ οὕτως ἔξω λύπης ἦν, ἀλλ' ἤλγει, διότι ὑγιαίνας οὐκ εἶδεν ὑμᾶς. ἐνταῦθα καὶ ἄλλο κατασκευάζει ἀπολογούμενος ὅτι διὰ χρόνου πέμπει πρὸς αὐτοὺς, οὐ διὰ ῥαθυμίαν, φησὶν, ἀλλὰ τὸν μὲν Τιμόθεον, διὰ τὸ μηδένα ἔχειν, κατεῖχον (οὐκ ἔχω γὰρ, φησιν, ἰσόψυχον) τὸν δὲ Ἐπαφρόδιτον διὰ τὴν ἀσθένειαν. εἶτα δείκνυς, ὅτι μακρὰ αὕτη γέγονε, καὶ πολὺν χρόνον ἀνάλωσε, φησι· καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτου. ὁρᾷς ὅσην ποιεῖται Παῦλος σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ πάσης ῥαθυμίας καὶ ὀλιγωρίας πρόφασιν ἐκκόψαι ἐκ τῆς τῶν μαθητῶν διανοίας, καὶ μὴ ὑποπτευθῆναι, ὅτι καταφρονῶν αὐτῶν οὐκ ἦλθεν; οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν μαθητὴν ἐπαγαγέσθαι δυνήσεται, ὡς τὸ πεπεῖσθαι καὶ ὅτι φροντίζει αὐτοῦ ὁ παρεστὼς, καὶ ὅτι ἀδημονεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπερ ὑπερβαλλούσης ἀγάπης ἐστίν. ἠκούσατε, φησιν, ὅτι ἠσθένησε. καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτου. καὶ ὅτι οὐ προφασίζομαι, ἀκούσατε. ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησε. τί λέγεις, ὦ αἱρετικέ; ἐνταῦθ' ἔλεον φησὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι, τὸ τὸν μέλλοντα ἀπιέναι κατέχειν καὶ ἐπαναστρέψαι πάλιν. καὶ μὴν εἰ πονηρὸς ὁ κόσμος, οὐκ ἔλεος τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐν τῷ πονηρῷ ἀφιέναι. ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸν αἱρετικὸν εὔκολον εἰπεῖν, πρὸς δὲ τὸν χριστιανόν τι ἐροῦμεν; καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀμφισβητήσει ἴσως, καὶ ἐρεῖ, εἰ τὸ ἀναλῦσαι σὺν Χριστῷ, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τίνος ἕνεκεν φησὶν αὐτὸν ἐλεεῖσθαι; ἐγὼ δὲ μᾶλλον ἐρήσομαι, τίνος ἕνεκεν ὁ αὐτός φησιν ἀναγκαιότερον εἶναι τὸ ἐπιμένειν δι' ὑμᾶς; ὥσπερ γὰρ αὐτῷ ἀναγκαῖον ἦν ἐκεῖνο, οὕτω καὶ τούτῳ μετὰ πλείονος πλούτου καὶ μείζονος παρρησίας μέλλοντι πρὸς τὸν Θεὸν ἀπιέναι. ἐκεῖνο μὲν γὰρ κἂν μὴ νῦν ἐγένετο, ὕστερον ἔμελλε· τὸ δὲ κερδᾶναι ψυχὰς οὐκ ἔνι λοιπὸν ἀπελθόντα ἐκεῖ. τὰ πολλὰ καὶ κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν τῶν ἀκουόντων ὁ Παῦλος φθέγγεται, καὶ οὐ πανταχοῦ φιλοσοφεῖ. πρὸς γὰρ ἀνθρώπους κοσμικοὺς ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, δεδοικότας ἔτι τὸν θάνατον. εἶτα δείκνυσιν ἐν ὅσῳ λόγῳ ἐστὶν αὐτῷ ὁ Ἐπαφρόδιτος, καὶ ἀπὸ τούτου αἰδέσιμον αὐτὸν ποιῶν, εἴγε τὴν ἐκείνου σωτηρίαν οὕτω χρησίμην ἑαυτῷ φησιν εἶναι, ὡς ἠλεῆσθαι καὶ αὐτὸν δι' ἐκείνου. ἄλλως δὲ, καὶ χωρὶς τούτου καλὸν ἡ παροῦσα ζωή· ἐπεὶ εἰ μὴ καλὸν, διὰ τί ἐν τάξει τιμωρίας τίθησι τοὺς ἀώρους θανάτους; ὡς ὅταν λέγῃ, Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

α. Κορ. ια λ.

ἰκανοί. ἡ μὲν γὰρ μέλλουσα ζωὴ οὐχὶ ταύτης μόνον κρείττων (ἐπεὶ οὐκ ἀγαθὴ) ἀλλὰ καλοῦ
κρείττων. ἵνα μὴ λύπην, φησὶν, ἐπὶ λύπη σχῶ, τὴν ἀπὸ τῆς τελευτῆς ἐπὶ τῇ διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν
γενομένῃ αὐτῷ. διὰ τούτων δείκνυσιν, ὅσου τιμᾶται τὸν Ἐπαφρόδιτον.

28 Σπουδαιοτέρως οὖν ἔπεμψα αὐτόν. Τί ἐστι, σπουδαιοτέρως; τουτέστιν, ἀνυπερ-
5 θέτως, χωρὶς μελλήσεως, μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, κελεύσας πάντα ὑπερθέμενον ἐλθεῖν πρὸς
ὑμᾶς, ἵνα τῆς ἀδημονίας ἀπαλλαγῆτε. οὐ γὰρ οὕτω τοὺς ποθουμένους ἀκούοντες ἐν ὑγείᾳ ὄν-
τας χαίρομεν, ὡς ὅταν ἴδωμεν, καὶ μάλιστα, ὅταν παρ' ἐλπίδας ἐκβῇ τὸ πρᾶγμα· ὅπερ ἐπὶ
Ἐπαφροδίτου τότε γέγονε.

28 Σπουδαιοτέρως οὖν, φησιν, ἔπεμψα αὐτὸν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν χαρῆτε, κἀγὼ ἀλυ-
10 πότερος ὦ. Πῶς ἀλυπότερος; ὅτι ἐὰν ὑμεῖς χαίρητε, κἀγὼ χαίρω, καὶ τοῦτο χαίρω
ἐπὶ τοιαύτῃ ἡδονῇ, καὶ ἐγὼ ἀλυπότερος ἔσομαι. καὶ οὐκ εἶπεν, ἄλυπος, ἀλλ', ἀλυπότερος,
δεικνὺς ὅτι οὐδέποτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦν λύπης ἐκτός. ὁ γὰρ λέγων, Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀ- β. Κορ. ια. κθ.
σθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; πότε λύπης ἐκτὸς ἦν; ὡσὰν ἔλεγε, ταύ-
την ἀποτίθεμαι τὴν ἀθυμίαν.

15 29 Προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς. Ἐν Κυρίῳ, ὅ ἐστι, πνευ-
ματικῶς, τουτέστι, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς· μᾶλλον δὲ τὸ, ἐν Κυρίῳ, τοῦτό ἐστι, τοῦ Θεοῦ θέ-
λοντος. ἀξίως τῶν ἁγίων ὑποδέξασθε, καὶ ὥσπερ τοὺς ἁγίους ὑποδέχεσθαι προσήκει, μετὰ
πάσης, φησὶ, χαρᾶς. Ταῦτα πάντα ποιεῖ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων, οὐχ ὑπὲρ τῶν τιμωμένων.
μεῖζον γὰρ τὸ κέρδος τῷ ποιοῦντι, ἢ τῷ πάσχοντι εὖ. Καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε.
ἰσ. αὐτοὺ 20 Τουτέστι, προσδέχεσθε αὐτὸν ἀξίως τῶν ἁγίων.

30 Ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυ-
χῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρὸς ἐμὲ λειτουργίας. Οὗτος κοινῇ παρὰ
χ. ἐν ᾧ διακονῶν τῷ Παύλῳ. τῆς πόλεως ἦν ἀπεσταλμένος τῆς Φιλιππησίων, ὥστε τῷ Παύλῳ διακονεῖν, ἢ καὶ ἴσως τι
ἀποκομίζων αὐτῷ ἐληλύθει. ὅτι γὰρ καὶ χρήματα ἐκόμισε, δείκνυσι πρὸς τῷ τέλει λέγων·
25 Δεξάμενος γὰρ παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν. Εἰκὸς οὖν αὐτὸν ἐπιστάντα τῇ πόλει φιλιπ. δ. ιη.
Ῥωμαίων, ἐν οὕτω πολλῷ τὸν Παῦλον κινδύνῳ καταλαβεῖν, καὶ σφοδρῷ, ὡς μηδὲ τοὺς πλη-
σιάζοντας αὐτῷ μετὰ ἀσφαλείας δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐπισφαλῶς προσι-
έναι· ὅπερ εἴωθε γίνεσθαι μάλιστα ἐν τοῖς κινδύνοις τοῖς μεγάλοις, καὶ ταῖς ὀργαῖς τῶν
βασιλέων ταῖς ὑπερβαλλούσαις (ὅταν γάρ τις βασιλεῖ προσκεκρουκὼς εἰς δεσμωτήρι-
30 ον ἐμβληθῇ, καὶ ἐν πολλῇ γένηται φυλακῇ, τότε καὶ τοῖς οἰκέταις ἡ πρόσοδος ἀποτετείχι-
σται, ὅπερ εἰκὸς τὸν Παῦλον τότε παθεῖν) τὸν δὲ Ἐπαφρόδιτον ἄνδρα γενναῖον ὄντα, παντὸς
χ. περιϊδεῖν καταφρονῆσαι κινδύνου, ὥστε προσελθεῖν καὶ ὑπηρετήσασθαι, καὶ πάντα πρᾶξαι, ἅπερ
ἐχρῆν. δύο τοίνυν τίθησιν, ἀφ' ὧν ποιεῖ αὐτὸν αἰδέσιμον· ἓν μὲν, ὅτι μέχρι θανάτου ἐκινδύ-
νευσε, φησι, δι' ἐμέ· δεύτερον δὲ, ὅτι τὸ πρόσωπον τῆς πόλεως περικείμενος ταῦτα ἔπαθεν,
35 ὡς ἐν τῷ κινδύνῳ ἐκείνῳ τοῖς πέμψασι λογίσασθαι τὸν μισθὸν, ὡς ἂν ἡ πόλις πρεσβευτὴν
χ. δέξασθαι, καὶ ἀποδέξασθαι ὑπὸ τῶν γεγ. μᾶλ. ἔπεμψεν. ὥστε τὸ μετὰ θεραπείας ὑποδέξασθαι, καὶ ὑπὸ τῶν γεγενημένων ἀνακηρυχθῆναι,
μᾶλλόν ἐστι κοινωνῆσαι τοῖς τετολμημένοις. Καὶ οὐκ εἶπε, δι' ἐμὲ, ἀλλ' ἀξιοπιστότερον αὐτὸν
ποιεῖ λέγων, ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. οὐδὲ γὰρ δι' ἐμὲ ποιεῖ, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν ἤγγισε
μέχρι θανάτου. τί γάρ; εἰ μὴ ἀπέθανε, τοῦ Θεοῦ οἰκονομήσαντος, ἀλλ' αὐτός γε ἐβουλεύ-
40 σατο, καὶ ἐξέδωκεν ἑαυτὸν, ὡς κἂν ὁτιοῦν δέῃ παθεῖν, οὐκ ἀποστησόμενος τῆς πρὸς μὲ θερα-
πείας. Εἰ δὲ ὑπὲρ τοῦ Παῦλον θεραπεῦσαι εἰς θάνατον ἑαυτὸν ἐξέδωκε, πολλῷ μᾶλλον
χ. ἐποίησεν ἂν. ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦτο ἂν ἔπαθε· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος ἦν, τὸ ὑπὲρ ἐκεί-
νου ἀποθανεῖν. οὐ γὰρ μόνον ὑπὲρ τοῦ μὴ θῦσαι μαρτυρίου στέφανόν ἐστιν ἀναδήσασθαι, ἀλ-
λὰ καὶ αἱ τοιαῦται προφάσεις μάρτυρας ποιοῦσι· καὶ εἰ δεῖ τι θαυμαστὸν εἰπεῖν, πολλῷ μᾶλ-

λον αἱ τοιαῦται, ἢ ἐκεῖναι. ὁ γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἐλάττονος καταπολμῶν τοῦ θανάτου, πολλῷ
μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ μείζονος. ὥστε καὶ ἡμεῖς, ὅταν ἴδωμεν ἁγίους ἐν κινδύνοις, παραβουλευώ-
μεθα. οὐ γὰρ ἔνι μὴ τολμῶντα, γενναῖόν τι πρᾶξαί ποτε, ἀλλὰ ἀνάγκη τὸ τῆς ἐνταῦθα ἀ-
σφαλείας περιορωμένους ἐκπεσεῖν τῆς μεγίστης. ἵνα ἀναπληρώσῃ, φησὶ, τὸ ὑμῶν ὑστέρημα
τῆς πρός με λειτουργίας. τί ἐστι τοῦτο; οὐ παρῆν ἡ πόλις, ἀλλ' ἐλειτούργησέ μοι δι' ἐκείνου 5
πᾶσαν λειτουργίαν τῷ ἐκεῖνον πέμψαι. τὸ οὖν ὑστέρημα τῆς ὑμετέρας λειτουργίας αὐτὸς ἀ-
νεπλήρωσεν, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο δίκαιος ἂν εἴη ἀπολαῦσαι τιμῆς πολλῆς, ὅτι ὅπερ ἐχρῆν πάν-
τας ποιῆσαι, τοῦτο ἔπραξεν αὐτὸς ὑπὲρ ὑμῶν. καὶ δείκνυσι καὶ πρώτην οὖσαν λειτουργίαν
παρὰ τὴν ἐν ἀσφαλείᾳ τοῖς κινδυνεύουσι. τὸ γὰρ ὑστέρημα τῆς λειτουργίας οὕτως εἴρη-
ται, ὡς πρὸς ἐκείνην. ὁρᾷς φρόνημα ἀποστολικόν; τοῦτο οὐκ ἐξ ἀπονοίας ἐστίν, ἀλλὰ ἀπὸ 10
πολλῆς κηδεμονίας. ἵνα γὰρ μὴ ἐπαίρωνται, ἀλλὰ μετριάζωσι, μηδὲ μέγα τι παρεσχη-
κέναι νομίζωσιν, ἀλλὰ ταπεινῶνται, λειτουργίαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ καὶ ὑστέρημα.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς μέγα φρονῶμεν, τοῖς ἁγίοις παρέχοντες, μηδὲ χαρίζεσθαι αὐτοῖς
ἐν τούτῳ νομίζωμεν. καὶ γὰρ ὀφείλεται τοῖς ἁγίοις παρ' ἡμῶν τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς
χαριζόμεθα. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἐν στρατοπέδῳ ἑστῶσι καὶ πολεμοῦσι παρὰ τῶν ἐν εἰρήνῃ ὄντων 15
καὶ μὴ πολεμούντων ὀφείλεται τὰ τελέσματα (ὑπὲρ γὰρ ἐκείνων ἑστήκασιν οὗτοι) οὕτω καὶ
ἐνταῦθα. εἰ μὴ γὰρ ἐδίδασκεν ὁ Παῦλος, τίς ἂν αὐτὸν τότε ἐνέβαλεν εἰς δεσμωτήριον; ὥστε
λειτουργεῖν χρὴ τοῖς ἁγίοις. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τῷ μὲν στρατευομένῳ βασιλεῖ τῷ ἐπιγείῳ
πάντα εἰσφέρειν, καὶ ἐνδύματα, καὶ τροφὰς, οὐ κατὰ τὴν χρείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πε-
ριουσίαν, τῷ δὲ στρατευομένῳ βασιλεῖ τῷ ἐπουρανίῳ, καὶ παραταττομένῳ πρὸς πολλῷ χα- 20
λεπωτέρους (Ἡ πάλη γὰρ, φησὶν, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα) μηδὲ τὴν ἀναγκαίαν χρείαν
χορηγεῖν; πόσης ἀγνωμοσύνης; πόσης τοῦτο ἀχαριστίας; πόσης "μικρολογίας; ἀλλ', ὡς ἔοι-
κε, πλέον ὁ τῶν ἀνθρώπων ἰσχύει φόβος παρ' ἡμῖν τῆς γεέννης καὶ τῶν μελλουσῶν κολάσεων.
διὰ δὴ τοῦτο πάντα ἀνατέτραπται, ὅτι τὰ μὲν πολιτικὰ πράγματα μετὰ πολλῆς τῆς ἐν-
τρεχείας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνύεται, καὶ ἐλλειφθῆναι οὐκ ἔνι· τῶν δὲ πνευματικῶν οὐ- 25
δεὶς οὐδαμοῦ λόγος· ἀλλὰ τὰ μὲν μετ' ἀνάγκης ἀπαιτούμενα καὶ βασάνων, καὶ ὡς παρὰ δού-
λων καὶ ἀκόντων, κατατίθεται μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης· τὰ δὲ παρὰ ἑκόντων, καὶ ὡς
παρὰ ἐλευθέρων, "πάντα ἐλλιμπάνεται. οὐ κατὰ πάντων λέγω, ἀλλὰ κατὰ τῶν τὰ τελέσμα-
τα ταῦτα ἐγκαταλιμπανόντων. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς ἀνάγκῃ ταῦτα ποιεῖν;
ἀλλ' οὐ βούλεται. ὑμῶν γὰρ φείδεται μᾶλλον, ἢ τῶν τρεφομένων. διὰ τοῦτο ὑμᾶς οὐκ 30
ἀνάγκῃ βούλεται καταπιθέναι, ἐπειδὴ * οὐκ ἔστι μισθός. καὶ ὅμως πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα,
τῶν Ἰουδαίων εἰσὶ ταπεινότεροι. ἐννόησον ὅσα Ἰουδαῖοι ἐδίδοσαν, δεκάτας, ἀπαρχάς· πάλιν
δεκάτας, καὶ πάλιν ἄλλας δεκάτας, καὶ πάλιν ἑτέρας "τρισκαιδεκάτας, καὶ τὸ σίκλον· καὶ οὐδεὶς
ἔλεγεν, ὅτι πολλὰ κατασπαθιοῦσι. ὅσῳ ἂν πλείονα λάβωσι, τοσούτῳ καὶ "πλείων ὁ μι-
σθός. οὐκ ἔλεγον, πολλὰ λαμβάνουσι, γαστρίζονται, ἃ νῦν ἀκούω λεγόντων τινῶν. καὶ οἱ 35
μὲν οἰκοδομοῦντες οἰκίας, καὶ ἀγροὺς ὠνούμενοι, οὐδὲν ἡγοῦνται ἔχειν· ἂν δέ τις τῶν ἱερέων
λαμπρότερον ἱμάτιον περιβάλληται, ἢ τῆς ἀναγκαίας εὐπορήσῃ τροφῆς, ἢ τὸν διακονούμε-
νον ἔχῃ, ἵνα μὴ ἀναγκάζηται αὐτὸς ἀσχημονεῖν, πλοῦτον τὸ πρᾶγμα τίθενται. ὄντως πλου-
τοῦμεν καὶ ἐν τούτοις, καὶ ἄκοντες ὁμολογοῦσιν. ἡμεῖς μὲν γὰρ κἂν μικρὰ ἔχωμεν, πλουτοῦ-
μεν· ἐκεῖνοι δὲ κἂν πάντα περιβάλλωνται, πένονται. μέχρι τίνος ἀνοηταίνομεν; οὐκ ἀρ- 40
κεῖ, τὸ μηδὲν ποιεῖν, εἰς κόλασιν ὑμῖν, ἀλλὰ χρὴ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κακηγορίας προσθεῖναι
ζημίαν; εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἔδωκας αὐτῷ ἅπερ "κέκτηται, τὸν μισθὸν ἀπώλεσας ὑπὲρ ὧν ἔδω-
κας ἐγκαλῶν. ὅλως δὲ εἰ σὺ ἔδωκας, τί ἐγκαλεῖς; πρότερον μὲν οὖν αὐτῷ πενίαν ἐμαρτύ-
ρεις, λέγων ἅπερ ἔχει δεδωκέναι αὐτός. τί τοίνυν ἐγκαλεῖς; οὐκ ἐχρῆν δοῦναι, εἴπε ἔμελ-

λες

Margin notes: Ἐφ. ς. ιϛ. — γρ. αἰσχροκερδίας; — γρ. πάλιν — * τοῦτο — γρ. τρισκαιδεκάδας, γρ. πλέον — γρ. ἐκέκτη

λες ἐγκαλεῖν. ἀλλ' ἑτέρου δόντος ταῦτα λέγεις; χαλεπώτερον τὸ πρᾶγμα, ὅτι οὐδὲ διδοὺς ἐγκαλεῖς ὑπὲρ ὧν ἕτερος ποιεῖ εὖ. πόσον οἴει τοὺς ταῦτα ἀκούοντας μισθὸν ἔχειν; διὰ γὰρ τὸν Θεὸν ταῦτα πάσχουσι. πῶς καὶ διὰ τί; ἐξῆν, εἴγε ἐβούλοντο, καπηλικὸν ἀναδέξασθαι βίον, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ προγόνων εἶχον. καὶ γὰρ ἀκούω καὶ ταῦτα πολλῶν λεγόντων ἰταμῶς,
5 ὅταν εἴπωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα πένεται. εἰ γὰρ ἐβούλετο, φησὶν, ἠδύνατο πλουτεῖν. εἶτα ὑβριστικῶς, ὁ πρόγονος αὐτοῦ, καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ, καὶ ὁ δεῖνα, τοιόσδε ἦν· νῦν δὲ τοιαύτην ἐσθῆτα περιβέβληται. ἀλλὰ τί; εἰπέ μοι, γυμνὸν αὐτὸν ἐχρῆν περιιέναι; σὺ μὲν οὖν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογῇ· ὅρα δὲ μὴ κατὰ σαυτοῦ ταῦτα λέγῃς. ἀλλ' ἄκουε τῆς παραινέσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. ἀλλ' ἐξῆν, εἴγε ἐβούλετο, καπηλικὸν καὶ
10 ἐμπορικὸν βίον ζῆν, καὶ πάντως οὐκ ἂν ἠπόρησεν· ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε. τί οὖν ἐνταῦθα κερδαίνει, εἰπέ μοι; σηρικὰ ἱμάτια περίκειται; πλῆθος ἀκολούθων ἔχων σοβεῖ κατὰ τὴν ἀγοράν; ἐπὶ ἵππου φέρεται; οἰκίας οἰκοδομεῖ, ἔχων ὅπου καταμείνῃ; ἂν ταῦτα ποιῇ, καὶ ἐγὼ κατηγορῶ, καὶ οὐ φείδομαι, ἀλλ' ἀνάξιον αὐτὸν εἶναι τῆς ἱερωσύνης φημί. πῶς γὰρ ἑτέροις δυνήσεται παραινεῖν μὴ περὶ τὰ περιττὰ ταῦτα ἐσχολακέναι, αὐτὸς ἑαυτῷ παραινέσαι μὴ
15 δυνάμενος; εἰ δὲ ὅτι τῆς ἀναγκαίας εὐπορεῖ τροφῆς, διὰ τοῦτο ἀδικεῖ, ἀλλὰ περιιέναι ἐχρῆν αὐτὸν, καὶ προσαιτεῖν; καὶ οὐκ ἂν σὺ κατῃσχύνθης, εἰπέ μοι, ὁ μαθητής; ἀλλ' ὁ μὲν πατὴρ ὁ σαρκικὸς ἂν τοῦτο ποιῇ, αἰσχύνην τὸ πρᾶγμα ἡγῇ· ἂν δὲ ὁ πνευματικὸς ἀναγκάζηται τοῦτο ποιεῖν, οὐκ ἐγκαλύπτῃ; μᾶλλον οὐδὲ ἡγήσῃ ἄξιον καταδύεσθαι; Ἀδοξία, φησὶ, πατρὸς, ὄνειδος τέκνων. ἀλλὰ τί; τῷ λιμῷ φθείρεσθαι ἔδει; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο εὐσεβοῦς. οὐ γὰρ
20 βούλεται ὁ Θεός. ἀλλ' ὅταν εἴπωμεν πρὸς αὐτοὺς ταῦτα, εὐθέως φιλοσοφοῦσι. γέγραπται, φησὶ, Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, μὴ ῥάβδον. οὗτοι δὲ καὶ τρία καὶ τέσσαρα ἱμάτια ἔχουσι, καὶ κλίνας ἐστρωμένας. ἐπῆλθέ μοι στενάξαι πικρὸν νῦν. εἰ δὲ μὴ ἀσχημονεῖν ἔμελλον, κἂν ἐδάκρυσα. τί δήποτε; ὅτι τὰ μὲν τῶν ἄλλων κάρφη οὕτως ἐσμὲν ἀκριβεῖς ἐξετασταὶ, τὰς δὲ δοκοὺς ἔχον-
25 τες αὐτοὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐδὲ αἰσθανόμεθα. εἰπέ μοι, διὰ τί γὰρ σαυτῷ τοῦτο μὴ λέγεις; ὅτι τοῖς διδασκάλοις προστέτακται μόνον, φησίν. ὅταν οὖν ὁ Παῦλος λέγῃ, Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα, πρὸς τοὺς διδασκάλους λέγει μόνους; οὐδαμῶς, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀνθρώπους. καὶ δῆλον ἄνωθεν τὸ χωρίον διεξιοῦσιν. εἰπὼν γὰρ, Πορισμὸς μέγας ἐστὶν ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας· εἶτα, Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κό-
30 σμον τοῦτον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα, εὐθέως ἐπήγαγεν· Ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα· οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβεράς. εἶδες ὅτι πρὸς πάντας ὁ λόγος εἴρηται; τί δὲ, ὅταν λέγῃ πάλιν, Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας, οὐχὶ πᾶσιν ἁπλῶς διαλέγεται; τί δὲ, ὅταν λέγῃ, Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοι-
35 λία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην, καὶ ταῦτα καταργήσει; τί δὲ, ὅταν λέγῃ, Ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε, περὶ χήρας διαλεγόμενος; μὴ καὶ ἡ χήρα διδάσκαλός ἐστιν; οὐχὶ αὐτὸς εἶπεν, ὅτι Γυναικὶ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός; εἰ δὲ ἡ χήρα, ἔνθα καὶ ἡ ἡλικία γεγηρακυῖα (τὸ γὰρ γῆρας πολλῆς δεῖται θεραπείας) καὶ αὐτὴ ἡ φύσις (τὸ γὰρ τῶν γυναικῶν γένος πλείονος δεῖται ἀναπαύσεως, ἅτε ἀσθενὲς ὄν) εἰ τοίνυν, ἔνθα καὶ ἡ ἡλι-
40 κία καὶ ἡ φύσις κώλυμα, οὐκ ἀφίεται αὐτὴν σπαταλᾶν, ἀλλὰ καὶ τεθνηκέναι αὐτήν φησιν (οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε μὴ σπαταλᾶν, ἀλλ', ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε) καὶ ἐξέκοψεν αὐτήν (ἡ γὰρ τεθνηκυῖα ἐκκέκοπται) ποίαν ἕξει συγγνώμην ἄνθρωπος ταῦτα ποιῶν, ἐφ' οἷς ἡ γυνὴ ἡ γεγηρακυῖα κολάζεται; ἀλλὰ ταῦτα οὐδεὶς οὐδὲ εἰς ἔννοιαν λαμβάνει, ταῦτα οὐδεὶς ἐξετάζει. ἐγὼ δὲ νῦν ταῦτα εἰπεῖν ἠναγκάσθην, οὐχὶ τοὺς ἱερέας ἀπαλλάξαι ἐγκλη-

μάτων

Margin notes: Ματθ. ζ. α. — Σειρ. γ. ι. — κ. οὐδὲ ἡγῇ τὸ [illegible] — Ματθ. ι. θ. — κ. εἰ μὴ ἔδει ἀσχημονεῖν, — α. Τιμ. ϛ. η. — α. Τιμ. ϛ. ϛ. — Ρωμ. ιγ. ιδ. — α. Κορ. ϛ. ιγ. — α. Τιμ. ε. ϛ. — α. Τιμ. β. ιβ.

μετὰ βουλόμενος, ἀλλ' ὑμῶν φειδόμενος. ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ἂν μὲν προσηκόντως καὶ δικαίως
ταῦτα ἀκούωσιν, ἅτε χρηματιζόμενοι, οὐδὲν παρ' ὑμῶν βλάπτονται· ἀλλ' ἄν τε εἴπητε,
ἄν τε μὴ εἴπητε, λόγον τῷ δικαστῇ διδόασιν ἐκεῖ. ὥστε οὐδὲν αὐτοὺς τὰ ὑμέτερα βλάπτει
ῥήματα. ἂν δὲ καὶ ψευδῆ ᾖ τὰ παρ' ὑμῶν λεγόμενα, ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐκέρδανον συκοφαντού-
μενοι εἰκῇ, ὑμᾶς δὲ ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν βλάπτετε. ἐπὶ δὲ ὑμῶν οὐχ οὕτως ἐστίν· ἀλλ' ἄν τε ἀ- 5
ληθῆ ᾖ, ἄν τε ψευδῆ τὰ κατ' "αὐτῶν, λέγοντες αὐτοὺς κακῶς, βλάπτεσθε. τί δήποτε; ἄν τε — γ. αὐτοῖ,
γὰρ ἀληθῆ ᾖ, καὶ οὕτω βλάπτεσθε, κρίνοντες τοὺς διδασκάλους, καὶ τὴν τάξιν ἀνατρέποντες. εἰ
γὰρ ἀδελφὸν οὐ δεῖ κρίνειν, πολλῷ μᾶλλον διδάσκαλον. ἂν δὲ ψευδῆ, ἀφόρητος ἡ κόλασις
Ματθ. ιϛ. λϛ. καὶ ἡ τιμωρία. Παντὸς γὰρ ῥήματος ἀργοῦ δώσετε λόγον. ὥστε ὑμῶν ἕνεκεν πάντα ποιοῦ-
μεν καὶ κάμνομεν. ὅπερ δὲ ἔφην, οὐδεὶς ταῦτα ἐξετάζει, οὐδεὶς ταῦτα πολυπραγμονεῖ, 10
Μαρκ. ϛ. μϛ. οὐδεὶς λέγει πρὸς ἑαυτὸν τούτων οὐδέν. βούλεσθε καὶ ἕτερα προσθῶ; Ἐὰν μή τις ἀποτάξη-
Ματθ. ιθ. κγ. ται, φησὶν ὁ Χριστός, πᾶσι αὐτοῦ τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. τί δὲ ὅταν λέγῃ, Δύ-
Λουκ. ϛ. κδ. σκολον πλουσίους εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; τί δὲ ὅταν λέγῃ, Οὐαὶ ὑμῖν
"τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν; οὐδεὶς τοῦτο ἐξετάζει, οὐδεὶς τοῦτο ἐν- — γ. οἱ πλούσιοι
νοεῖ, οὐδεὶς πρὸς ἑαυτὸν διαλέγεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑτέρων σφοδροὶ κάθηνται πάντες ἐξετα- 15
σταί. ἀλλὰ τοῦτο μέν ἐστι κοινωνοὺς ποιῆσαι τῶν ἐγκλημάτων. ἵνα δὲ καὶ αὐτῶν, ὧν φατε τοὺς ἱε-
ρέας ὑπευθύνους εἶναι, ἀπαλλάξω δὴ ὑμᾶς ἀκούσατε. τὸ γὰρ περὶ τούτων πεπεῖσθαι,
ὡς παραβαινόντων τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, πολλὴ πρὸς τὸ κακόν ἐστι ῥοπή. φέρε οὖν κἀκεῖνα
Ματθ. ι. θ. ἐξετάσωμεν. Εἶπεν ὁ Χριστός, Μὴ κτήσησθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ δύο χιτῶνας,
μηδὲ ὑποδήματα, μὴ ζώνην, μὴ ῥάβδον. τί οὖν, εἰπέ μοι; Πέτρος παρέβη τὸ πρόσ- 20
ταγμα ἐποίει; πῶς γὰρ οὔ, ὁ καὶ ζώνην ἔχων καὶ ἱμάτιον καὶ ὑποδήματα; ὅτι γὰρ εἶχεν, ἄκουε
Πραξ. ιβ. η. τοῦ ἀγγέλου λέγοντος πρὸς αὐτόν, Περίζωσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου· καίτοι οὐ
τοσαύτη χρεία [" τύπων] τῶν ὑποδημάτων ἦν. ἔνεστι γὰρ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν καὶ ἀνυπό- — γ. τούτῳ
δετον εἶναι· ἡ δὲ πολλὴ χρεία ἐν τῷ χειμῶνί ἐστιν· ἀλλ' ὅμως εἶχε. τί δὲ ὁ Παῦλος, ὅταν λέ-
β. Τιμ. δ. κα. γῃ Τιμοθέῳ γράφων, Σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν· εἶτα παραγγέλλει καὶ λέγει· Τὸν 25
ιγ. φελώνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, "ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα — γ. αἰερχ.
τὰς μεμβράνας; ἰδοὺ φελώνην εἶπε· καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἕτερον οὐκ εἶχεν,
ὃν ἐφόρει. εἰ μὲν γὰρ μηδὲ ὅλως ἐφόρει, περιττῶς ἐκέλευσε τοῦτον ἀπενεχθῆναι. εἰ
δὲ οὐκ ἐκείνην μὴ φορεῖν, δῆλον ὅτι ἕτερον εἶχε. τί δέ, ὅτι διετίαν ὅλην ἐν οἰκείῳ μισθώμα-
Γαλ. β. κ. τι ἔμενεν; ἆρα παρήκουσε τοῦ Χριστοῦ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ λέγων, Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, 30
Πραξ. θ. ιε. ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· περὶ οὗ ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρησε λέγων, ὅτι Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος;
ἔδει ταύτην ἀφεῖναι τὴν ἀμφιβολίαν παρ' ὑμῖν, καὶ μηδεμίαν ἐπαγαγεῖν τῷ ζητήματι λύ-
σιν, ἀλλὰ ταύτην ὑμᾶς δίκην εἰσπράξασθαι τῆς περὶ τὰς γραφὰς ὀλιγωρίας. πάν-
τα γὰρ ταῦτα ἐκ τούτου γέγονε. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασιν ἐσμὲν πικροὶ ἐξε-
τασταί, καὶ τῶν ἡμετέρων οὐδένα λόγον ποιούμεθα, ὅτι τὰς γραφὰς οὐκ ἴσμεν, ὅτι τοὺς θείους οὐ 35
παιδευόμεθα νόμους. ἔδει μὲν οὖν ταύτην ὑμᾶς εἰσπράξασθαι τὴν δίκην. ἀλλὰ τί
πάθω; πατήρ εἰμι· πολλὰ καὶ πέρα τοῦ δέοντος οἱ πατέρες χαρίζονται τοῖς παισί. τῶν σπλάγ-
χνων αὐτοῖς διαθερμαινομένων ἐκείνων τῶν πατρικῶν, κἂν ἴδωσι τὸ παιδίον "κατηφιάσαν, τη- — γ. κατηφῆ,
κόμενοι, αὐτοὶ μᾶλλον ἐκείνου δάκνονται, καὶ οὐ παύονται, ἕως ἂν τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπό-
θεσιν ἀνέλωσι. πλὴν κἂν τοῦτο γενέσθω, κἂν "κατηφιάσατε ἐπὶ τῷ μὴ λαβεῖν, ἵνα λά- 40 — γ. -ρίσητε
βητε καλῶς. τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; οὐκ ἠναντιώθησαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἠκο-
λούθησαν τοῖς "ἐπιτάγμασι τοῦ Χριστοῦ. τὰ γὰρ ἐπιτάγματα ἐκεῖνα πρόσκαιρα ἦν, καὶ — γ. προστάγ.
οὐ διαπαντός. καὶ τοῦτο οὐ στοχαζόμενος λέγω, ἀλλ' ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. πῶς; φησὶν
Λουκ. κβ. λε. ὁ Λουκᾶς εἰρηκέναι τὸν Χριστὸν τοῖς μαθηταῖς, Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ

πήρας

πήρας καὶ ζώνης καὶ ὑποδημάτων, μή τι ὑστέρησεν ὑμῖν; λέγουσιν αὐτῷ, οὐ. οὐκοῦν λοιπὸν
κτήσασθε. ἀλλὰ τί ἔδει, εἰπέ μοι; ἕνα χιτῶνα ἔχειν; τί οὖν; εἰ πλύνεσθαι τοῦτον ἔδει,
γυμνὸν ἐχρῆν οἴκοι "καθέζεσθαι; ἢ γυμνὸν περιιέναι καὶ ἀσχημονεῖν, χρείας καλούσης; ἐννό-
γ. καθῆσθαι
ησον οὖν τὸν Παῦλον τὸν ἐπὶ τοσούτοις κατορθώμασι περιιόντα τὴν οἰκουμένην διὰ ἱματίου
5 ἔνδειαν οἴκοι καθῆσθαι, καὶ τηλικούτοις πράγμασιν ἐμποδίζειν. τί δέ, εἰ "κρυμὸς ἐπετέ-
γ. χειμὼν *ὑετὸς,
θη σφοδρὸς, καὶ κατέβρεξεν*, ἢ καὶ ἐπάγωσε, πῶς ξηραίνεσθαι ἐχρῆν; πάλιν γυμνὸν ἐχρῆν κα-
θῆσθαι; τί δέ, εἰ ψῦχος κατέτεινε τὸ σῶμα; τήκεσθαι ἔδει, καὶ μὴ φθέγγεσθαι; ὅτι γὰρ οὐκ ἀδαμάν-
τινα σώματα αὐτοῖς κατεσκεύαστο, ἄκουσον τί φησι περὶ Τιμοθέου· Οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν
α. Τιμ. ε. κγ.
στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας· καὶ πάλιν περὶ ἑτέρου, Ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἀπο-
Φιλιπ. β. κε.
10 στεῖλαι ὑμῖν τὸν ὑμῶν ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου. καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον
θανάτου, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ. ὥστε ἁλώσιμοι πᾶσιν
ἦσαν τοῖς πάθεσι. τί οὖν; ἀπόλλυσθαι ἐχρῆν; οὐδαμῶς. τίνος οὖν ἕνεκεν τότε τοῦτο ἐπέ-
ταξε; τὴν δύναμιν αὐτοῦ θέλων δεῖξαι, ὅτι καὶ μετὰ ταῦτα ἐδύνατο οὕτω ποιῆσαι, ἀλλ'
οὐκ ἐποίησε. τίνος δὴ ἕνεκεν οὐκ ἐποίησε; πολλῷ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἦσαν οὗτοι θαυμασι-
15 ώτεροι, ὧν τὰ ὑποδήματα οὐ κατετρίβετο, οὐδὲ τὰ ἱμάτια, καὶ ταῦτα ἐκείνην τὴν ἔρημον
διοδευόντων, ἔνθα θερμοτέρα ἐπιπίπτουσα ἡ ἀκτὶς ἡ ἡλιακὴ καὶ λίθους αὐτοὺς καταφρύγειν
δύναται. τίνος δὴ ἕνεκεν τοῦτο "ἐποίησε; διὰ σέ. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔμελλες ὑγιαίνειν, ἀλλὰ
γ. ἐπέταξε
τραυματίζεσθαι, τῶν φαρμάκων σοι τὴν ὑπόθεσιν παρέχει. καὶ τοῦτο δῆλον ἐκεῖθεν. εἰ-
πὲ γάρ μοι, οὐκ ἠδύνατο αὐτοὺς αὐτοῖς θρέψαι; εἰ σοὶ τῷ προσκεκρουκότι ἔδωκεν, οὐ πολ-
20 λῷ μᾶλλον Παύλῳ ἂν ἔδωκεν; ὁ τοῖς Ἰσραηλίταις διδοὺς τοῖς γογγυσταῖς, τοῖς πόρνοις, τοῖς εἰ-
δωλολάτραις, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἂν Πέτρῳ τῷ "καταλείψαντι ἅπαντα δι' αὐτὸν [ἀφῆκεν];
ὁ μιαροὺς ἀφεὶς ἔχειν ἄνδρας, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἂν Ἰωάννῃ ἐχαρίσατο, τῷ καὶ τὸν πατέρα δι'
γ. ἀνηλίσκοντι
αὐτὸν καταλείποντι; ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλὰ διά σου αὐτοὺς τρέφει, ἵνα σὺ ἀγαθὸς ᾖς. καὶ
θέα μοι τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλανθρωπίας. εἵλετο τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ἐλαττωθῆναι,
25 ἵνα σὺ μικρὸν ἀναπνεύσῃς. ἀλλ' εἰ ἐποίησεν αὐτοὺς ἀνενδεεῖς, φησι, πολλῷ θαυμαστότεροι ἂν
ἦσαν, πολλῷ ἐπιδοξότεροι. ἀλλὰ σοῦ ἡ σωτηρία "ἐξεκέκοπτο. οὐχ εἵλετο τοίνυν ἐκείνους
γ. ἐξεκέκλειστο
γενέσθαι θαυμαστοὺς, ἀλλ' ἐλαττοῦσθαι μᾶλλον, ἵνα σὺ σωθῇς· καὶ ἐλαττωθῆναι ἐκείνους συνε-
χώρησεν, ἵνα σὺ δυνηθῇς σωθῆναι. οὐ γὰρ ὁμοίως αἰδέσιμός ἐστι διδάσκαλος λαμβάνων, ἀλλ'
ἐκεῖνος μάλιστα τιμᾶται ὁ μὴ λαμβάνων· ἀλλ' ὁ μαθητὴς οὐκ ὠφελεῖται, ἀλλὰ τὸν καρ-
γ. ζημιοῦται.
30 πὸν "ἐγκόπτεται. ὁρᾷς τὴν σοφίαν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ; ὥσπερ γὰρ αὐτὸς οὐχὶ τὴν ἰ-
γ. τὰ
δίαν δόξαν ἐζήτησεν, οὐδὲ "τὸ ἑαυτοῦ ἐσκόπησεν, ἀλλὰ ἐν δόξῃ ὢν εἵλετο ἀτιμασθῆναι
διὰ σέ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν διδασκάλων. δυνάμενος αὐτοὺς ποιῆσαι αἰδεσίμους, εἵλετο εἶναι
εὐκαταφρονήτους διὰ σέ, ἵνα σὺ ἔχῃς κερδαίνειν, ἵνα σὺ ἔχῃς πλουτεῖν. ἵνα γὰρ σὺ εὐπορῇς ἐν
τοῖς πνευματικοῖς, διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἀπορεῖ ἐν τοῖς βιωτικοῖς. ὅτι τοίνυν ἐδύνατο ποιῆσαι
35 αὐτοὺς ἀνενδεεῖς, ἔδειξε διὰ πολλῶν· ὅτι δὲ διὰ σὲ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐν ἐνδείᾳ εἶναι, καὶ τοῦτο δεί-
κνυται ὁμοίως. ταῦτα δὴ εἰδότες, μὴ πρὸς κατηγορίας, ἀλλὰ πρὸς εὐποιΐας τραπώ-
μεν· μὴ τὰ ἑτέρων κακὰ περιεργαζώμεθα, ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ἀναλογιζώμεθα·
τὰ ἑτέρων κατορθώματα ἐννοῶμεν, τὰ δὲ ἡμέτερα ἁμαρτήματα ἀναλογιζώμεθα· καὶ οὕτως
εὐαρεστήσομεν τῷ Θεῷ. ὁ μὲν γὰρ τὰ ἑτέρων ἁμαρτήματα ὁρῶν, καὶ τὰ αὐτοῦ κατορθώματα,
40 διπλῆ βλάπτεται· ἀπό τε γὰρ τούτων εἰς ἀπόνοιαν αἴρεται, ἀπό τε ἐκείνων εἰς ῥαθυμίαν ἐμ-
πίπτει. ὅταν γὰρ ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ δεῖνα ἥμαρτεν, εὐκόλως ἁμαρτήσει καὶ αὐτός· ὅταν ἐννοήσῃ, ὅτι
αὐτὸς κατώρθωσεν, εὐκόλως ἀπονοεῖται. ὁ δὲ τὰ μὲν αὐτοῦ κατορθώματα λήθῃ παραδιδοὺς,
τὰ δὲ ἁμαρτήματα βλέπων μόνα, καὶ τὰ ἑτέρων ἁμαρτήματα μὴ περιεργαζόμενος, ἀλλὰ τὰ
κατορθώματα, πολλὰ κερδαίνει. πῶς; ἄκουε. ὅταν ἴδῃ, ὅτι ὁ δεῖνα κατώρθωσε, πρὸς τὸ ἴσον

"αἴρεται

αἱρεῖται ζῆλον· ὅταν ἴδῃ, ὅτι αὐτὸς ἥμαρτε, ταπεινοφρονήσει καὶ μετριάσει. ἂν οὕτω ποιῶμεν, καὶ οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, δυνησόμεθα τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν.

γρ. περιέσονται

κεφ. γ. Λογ. ι. 1 ΤΟ ΛΟΙΠΟΝ, ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΟΥ, ΧΑΙΡΕΤΕ ΕΝ Κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. 5
2 Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. 3 Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομὴ, οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες.

γρ. Θεοῦ

10

ΑΙ ἀθυμίαι καὶ αἱ φροντίδες, ὅταν πέρα τοῦ μέτρου τὴν ψυχὴν καταπτήξωσι, τῆς οἰκείας αὐτὴν *ἀποστεροῦσιν ἰσχύος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τοὺς Φιλιππησίους ἐν πολλῇ ὄντας ἀθυμίᾳ ἀνίστησιν. ἦσαν δὲ ἐν ἀθυμίᾳ, διὰ τὸ μὴ γινώσκειν πῶς τὰ κατὰ Παῦλον· ἦσαν ἐν ἀθυμίᾳ, διὰ τὸ νομίζειν αὐτὸν ἤδη τετελευτηκέναι, διὰ τὸ κήρυγμα, διὰ Ἐπαφρόδιτον. ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων πληροφορῶν αὐτοὺς ἐπάγει· τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, χαίρετε. οὐκ ἔχετε, φησὶ, λοιπὸν ἀθυμίας ὑπόθεσιν· ἔχετε Ἐπαφρόδιτον, δι' ὃν ἠλγεῖτε· ἔχετε Τιμόθεον, ἔρχομαι κἀγὼ, τὸ εὐαγγέλιον ἐπιδίδωσι. τί ὑμῖν λείπει λοιπόν; χαίρετε. Γαλάτας μὲν οὖν τέκνα καλεῖ, τούτους δὲ ἀδελφούς. ὅταν μὲν γὰρ ἢ διορθοῦν τι βούληται, ἢ φιλοστοργίαν ἐνδείξασθαι, τέκνα καλεῖ· ὅταν δὲ μετὰ πλείονος τιμῆς διαλέγηται, ἀδελφούς. τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, φησὶ, χαίρετε ἐν Κυρίῳ. καλῶς εἶπεν, ἐν Κυρίῳ, *οὐ κατὰ τὸν κόσμον. οὐκ ἔστι γὰρ χαρίεν τοῦτο. αἱ θλίψεις αὗται, φησὶν, αἱ κατὰ Χριστὸν, ἔχουσι χαράν. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. βλέπετε τοὺς κύνας. ὁρᾷς πῶς οὐκ ἐν ἀρχῇ τὴν παραίνεσιν εἰσάγει, ἀλλ' ὅτε αὐτοὺς πολλὰ ἐπῄνεσεν, ὅτε ἐθαύμασε, τότε τοῦτο ποιεῖ, καὶ πάλιν ἐπαινεῖ. δείκνυσι γὰρ ὅτι οὐ φορτικώτερος ἔσται ὁ λόγος· ὅθεν αὐτοὺς πάντοθεν συσκιάζει. τίνας δέ φησι κύνας; ἐνταῦθα ὑπάντων, οὓς ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς αἰνίττεται, Ἰουδαίους μιαροὺς καὶ καταπτύστους, αἰσχροκερδεῖς καὶ φιλάρχους, οἳ βουλόμενοι τῶν πιστῶν πολλοὺς περισπᾶσαι, ἐκήρυττον καὶ τὸν χριστιανισμὸν, καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν, παραφθείροντες τὸ εὐαγγέλιον. ἐπεὶ οὖν ἦσαν δυσδιάγνωστοι, διὰ τοῦτό φησι, βλέπετε τοὺς κύνας. οὐκέτι τέκνα Ἰουδαῖοι. ποτὲ οἱ ἐθνικοὶ τοῦτο ἐκαλοῦντο, νῦν δὲ ἐκεῖνοι. διὰ τί; ὅτι ὥσπερ οἱ ἐθνικοὶ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀλλότριοι ἦσαν, οὕτω καὶ οὗτοι νῦν γεγόνασι νῦν. καὶ τὸ ἀναιδὲς αὐτῶν καὶ τὸ ἰταμὸν ἐντεῦθεν παρίστησι, καὶ τὴν πολλὴν τῶν τέκνων διαφοράν. ὅτι γὰρ οἱ ἐθνικοί ποτε κύνες ἐκαλοῦντο, ἄκουσον τῆς Χαναναίας, τί φησι. Ναὶ, Κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. ἐπειδὴ μηδὲν ἦσαν ἔχωσιν, ἐπειδὴ καὶ κύνες εἰσὶν ἐπιτραπέζιοι, ἐπάγει, ὅθεν αὐτοὺς καὶ ἀλλοτρίους λέγει, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας. καὶ θαυμαστῶς εἶπε, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας. ἐργάζονται μὲν γὰρ, φησὶν, ἀλλ' ἐπὶ κακῷ, καὶ ἀργίας πολλῷ χεῖρον ἔργον, ἀνασπῶντες τὰ καλῶς κείμενα. βλέπετε, φησὶ, τὴν κατατομήν. σεμνὸν ἦν παρὰ Ἰουδαίοις τὸ τῆς περιτομῆς, ἐπεὶ γε καὶ ὁ νόμος αὐτῇ ὑπεξίστατο, καὶ τὸ σάββατον ἦν ἀτελέστερον αὐτῆς. ἵνα μὲν γὰρ περιτομὴ γίνηται, ἐλύετο σάββατον· ἵνα δὲ σάββατον φυλαχθῇ, οὐδέποτε ἐλύετο ἡ περιτομή. καὶ θέα μοι τῆς Θεοῦ οἰκονομίας. αὕτη ἡ τοῦ σαββάτου αἰδεσιμωτέρα εὑρίσκεται, ἔν τισι χρόνοις [μὴ] παραλειφθεῖσα. ὅταν οὖν αὕτη λύηται, πολλῷ μᾶλλον τὸ σάββατον. διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα αὐτῆς ὁ Παῦλος κατατέμνει, καί φησι· βλέπετε τὴν κατατομήν. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι κακὸν ἡ περιτομὴ, περιττὴ ἡ περιτομὴ, ἵνα μὴ πλήξῃ τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ σοφώτερον αὐτὸ οἰκονομεῖ,

* ὑστερεῖν

15

Γαλ. δ. 19.

20

* αἴτι τὸ

25 γρ. εἰ μὴ φορ.

30

Ματθ. ιε. κζ.

35 γρ. διὰ

γρ. τῆς αὐτῆς.

40

τοῦ

τοῦ μὲν πράγματος ἀπάγων, τῷ δὲ ῥήματι διαπαίζόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ τῷ πράγματι σπουδαιότερον. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ Γαλατῶν οὕτως. ἐπειδὴ γὰρ πολλὴ νόσος ἦν ἐκεῖ, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ λοιπὸν μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας ἐπάγει τὴν τομήν. ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσαντο, αὖθις διαπαίζεται τὴν ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἡδονήν. κἀκείνους ἐκβάλλει, καὶ τούτους, καί φησι· βλέπετε τὴν κατατομήν. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή. πῶς; οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες. οὐκ εἶπεν, ὅτι δοκιμάζομεν ἐκείνην τὴν περιτομήν, καὶ ταύτην, τίς ἐστιν ἀμείνων, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ὀνόματος αὐτῇ μεταδέδωκεν. ἀλλὰ τί φησιν; ἡ περιτομὴ ἐκείνη, κατατομή ἐστι. διὰ τί; οὐδὲν γὰρ ἄλλο ποιοῦσιν, ἢ τὴν σάρκα κατατέμνουσιν. ὅταν γὰρ μὴ ᾖ νόμιμον τὸ γινόμενον, οὐδὲν ἄλλο, ἢ σαρκὸς τομή ἐστι, καὶ κατατομή. ἢ οὖν διὰ τοῦτο οὕτως αὐτὴν εἶπεν, ἢ ὅτι τὴν ἐκκλησίαν ἐπειρῶντο κατατέμνειν. καὶ ἡμεῖς δὲ κατατομὴν λέγομεν, ἐπὶ τῶν εἰκῇ καὶ ἁπλῶς καὶ δίχα τέχνης τοῦτο ποιούντων. εἰ γὰρ δεῖ περιτομὴν ζητῆσαι, φησι, παρ' ἡμῖν ταύτην [ἂν] εὑρήσετε· οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες, τουτέστιν, οἱ πνευματικῶς λατρεύοντες. εἰπὲ γάρ μοι, τί βέλτιον, ψυχὴ ἢ σῶμα; δῆλον ὅτι ψυχή. οὐκοῦν καὶ ἡ περιτομὴ ἐκείνη οὐ βελτίων, ἀλλ' αὕτη μόνη ἐστὶ περιτομή. ἕως μὲν γὰρ ὁ τύπος εἱστήκει, εἰκότως κατὰ σύγκρισιν παρῆγε, Τὸ περιτετμῆσθαι γράφων τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν. οὕτω καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ αἰνίττεται αὐτὴν λέγων· Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι. λοιπὸν δὲ καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτὴν ἀποστερεῖ, οὐδὲ ἐστὶ περιτομή, φησι. καὶ γὰρ ὁ τύπος, ἕως ἂν μέλλῃ ἔρχεσθαι ἡ ἀλήθεια, καλεῖται τοῦτο· ἐπειδὰν δὲ ἔλθῃ ἡ ἀλήθεια, οὐκέτι καλεῖται. οἷον ἐπὶ σκιαγραφίας· ὑπέγραψέ τις βασιλέα σκιαγραφῶν· ἕως ἂν οὐκ ἐπάγηται τὰ ἄνθη, οὐ λέγεται βασιλεύς· ἐπειδὰν δὲ ἐπιτεθῇ, κρύπτεται μὲν τῇ ἀληθείᾳ ὁ τύπος, καὶ οὐ φαίνεται· τότε δὲ καὶ λέγομεν, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐν ἡμῖν γάρ ἐστιν ἡ περιτομή, ἀλλ', ἡμεῖς ἐσμεν· εἰκότως. τοῦτο γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ἡ περιτομὴ ἡ ἐνάρετος, τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς ἄνθρωπος. ἐν ἐκείνοις δὲ οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλά, βλέπετε τὴν κατατομήν. αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν ἐν ἀπωλείᾳ ἦσαν, καὶ κακίᾳ. εἶτα δηλῶν, ὅτι οὐκέτι ἐν σώματι γίνεται ἡ περιτομή, ἀλλ' ἐν καρδίᾳ, φησί· Καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες,

Ιερ. δ. δ.

Ρωμ. β. κθ.

4 Καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί. Τί λέγει ἐνταῦθα πεποίθησιν, τὸ, ἐν σαρκί; καύχησιν, παρρησίαν, σεμνολόγημα. καὶ καλῶς τοῦτο προσέθηκεν. εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἐθνῶν ὢν κατηγόρει τῆς περιτομῆς, οὐ τῆς περιτομῆς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀχρήστως αὐτὴν μεταχειριζόντων, ἔδοξεν ἄν, ὡς ἀπεστερημένος τῆς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εὐγενείας, καταψεύδεσθαι αὐτῆς, ὡς οὐκ εἰδὼς τὰ σεμνά, οὐδὲ μετεσχηκὼς αὐτῶν. νῦν δὲ ὁ μετασχὼν καὶ κατηγορῶν, οὐ διὰ τοῦτο κατηγορεῖ, ὡς οὐ μετασχών, ἀλλ' ὡς καταγνωκώς, οὐ δι' ἄγνοιαν, ἀλλὰ δι' ἐπίγνωσιν μάλιστα. ὅρα οὖν τί φησι καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας, ἐμπεσὼν εἰς ἀνάγκην τοῦ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ εἰπεῖν, πῶς καὶ οὕτω τὴν ταπεινοφροσύνην ἐνδείκνυται. Ἠκούσατε γάρ, φησι, τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ. καὶ πάλιν ἐνταῦθα· Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον. καὶ εὐθέως ἐπήγαγεν· Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων. οὐκ εἶπε τοῦτο προηγουμένως, ἀλλὰ μετὰ τὸ εἰπεῖν, εἴ τις ἄλλος, δεικνὺς τὴν ἀνάγκην, δεικνὺς ὅτι δι' ἐκείνους ἔλεγεν. εἰ πεποίθατε, φησι, κἀγὼ μᾶλλον. τοῦτο νῦν λέγω, ἐπεὶ ἐσιώπων. καὶ ὅρα τὸ ἀνεπαχθὲς τῶν ἐλέγχων. τὸ γὰρ μὴ ὀνομαστὶ τοῦτο ποιεῖν, κἀκείνοις ἐδίδου χώραν ἀναδραμεῖν. εἴ τις δοκεῖ πεποιθέναι. καὶ καλῶς εἶπε, δοκεῖ, ἢ ὡς οὐκ ἐχόντων τοσαύτην πεποίθησιν, ἢ ὡς τῆς πεποιθήσεως ἐκείνης οὐκ ὄντως πεποιθήσεως οὔσης. ταῦτα γὰρ ἀνάγκης ἦν, οὐ προαιρέσεως.

Γαλ. α. ιγ.

5 Περιτομὴ ὀκταήμερος. Καὶ πρῶτον τίθησιν ὃ μάλιστα ηὔχουν, τὸ τῆς περιτομῆς.

μῆς. Εἶτα, ἐκ γένους Ἰσραήλ. Τὰ ἀμφότερα ἔδειξεν, ὅτι οὐ προσήλυτος, οὔτε ἐκ προσηλύτων. ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ ὀκταήμερος περιτμηθῆναι, οὐχὶ προσήλυτος· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκ γένους Ἰσραήλ, οὐδὲ προσηλύτων γονέων. ἀλλ' ἵνα μὴ νομίσῃς, ὅτι ἐκ γένους Ἰσραὴλ, ἐκ τῶν δέκα φυλῶν, φησὶ, Φυλῆς Βενιαμίν· Ὥστε τοῦ δοκιμωτέρου μέρους. τὰ γὰρ τῶν ἱερέων ἐν τῷ κλήρῳ ταύτης ἦν τῆς φυλῆς. Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων. Ἐντεῦθεν δείκνυσιν, ὅτι οὐχὶ προσήλυτος, ἀλλ' ἄνωθεν τῶν εὐδοκίμων Ἰουδαίων. ἦν μὲν γὰρ εἶναι τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐχ Ἑβραῖον ἐξ Ἑβραίων. πολλοὶ γὰρ καὶ διέφθειρον ἤδη τὸ πρᾶγμα, καὶ τῆς γλώσσης ἦσαν ἀμύητοι, ἑτέροις μιγνύμενοι ἔθνεσιν. ἢ τοῦτο οὖν, ἢ τὴν πολλὴν ἀκρίβειαν δείκνυσιν ἐντεῦθεν. Κατὰ νόμον φαρισαῖος. Ἔρχεται λοιπὸν εἰς τὰ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. ἐκεῖνα γὰρ πάντα ἀπροαίρετα. τὸ γὰρ τὸ περιτμηθῆναι, οὐκ αὐτοῦ, καὶ τὸ, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, καὶ τὸ, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν· ὥστε καὶ ἐκ τούτων μᾶλλον πλεονεκτεῖ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐκοπώνουν αὐτῷ πολλοί. πῶς οὖν τὸ μᾶλλον; μάλιστα μὲν καὶ ἐν τούτῳ τῷ μὴ προσήλυτον εἶναι, καὶ τῷ ἐκ τῆς δοκιμωτάτης φυλῆς, καὶ τῷ ἄνωθεν ἐκ προγόνων, ἅπερ οὐ πολλοὶ εἶχον· ἀλλ', ἐπειδὴ πάντα ἀπροαίρετα, ἔρχεται εἰς τὰ τῆς προαιρέσεως, ὅπου τὸ μᾶλλόν ἐστι. Κατὰ νόμον φαρισαῖος,

6 Κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκλησίαν. Τοῦτό φησι, διότι οὐκ ἀρκεῖ δεῖξαι τὸ μᾶλλον μόνον ἐκεῖνο. ἔστι γὰρ καὶ φαρισαῖον εἶναι, καὶ μὴ σφόδρα ζηλωτὴν κατὰ δικαιοσύνην· ἐπειδὴ ἔνι ῥιψοκινδύνους εἶναι, ἢ φιλαρχίας ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' οὐ τῷ νόμῳ ζηλοῦντα, ὅπερ ἐποίουν οἱ ἀρχιερεῖς. ἀλλ' αὐτὸς οὐ τοιοῦτος· ἀλλά, Κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος. Εἰ τοίνυν καὶ ἀληθείας ἕνεκεν, καὶ προθυμίας, καὶ τρόπου, καὶ βίου πάντων ἐκράτουν, τίνος ἕνεκεν τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα εἴασα, φησὶν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ μείζονα εὑρεῖν τὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πολλῷ μείζονα. διὸ ἐπήγαγεν·

7 Ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν.

ΗΘΙΚΟΝ

Παῦλος μὲν πολιτείαν οὕτως ἠκριβωμένην, ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀρξαμένην, τοσαύτην εὐγένειαν, τοσούτους κινδύνους, τοσαύτας ἐπιβουλὰς, πόνους, σπουδὴν ἔρριψε, καὶ ζημίαν ἡγήσατο, καίπερ ὄντα κέρδη, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ χρημάτων καταφρονοῦμεν, ἵνα Χριστὸν κερδήσωμεν, ἀλλ' αἱρούμεθα μᾶλλον ἐκπεσεῖν τῆς μελλούσης ζωῆς, ἢ τῶν παρόντων πραγμάτων· καίτοιγε οὐδὲν ἄλλο τοῦτό ἐστιν, ἢ ζημία. εἰπὲ γάρ μοι, καθ' ἕκαστον ἐξετάσωμεν τῶν τοῦ πλούτου πραγμάτων, εἰ μὴ ζημία τίς ἐστι, πόνον μὲν ἄφατον ἔχουσα, κέρδος δὲ οὐδέν. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τὸ ὄφελος ἀπὸ τῶν πολλῶν τῶν ἱματίων καὶ πολυτελῶν; τί καρπούμεθα κέρδος, ὅταν αὐτὰ ὦμεν περικείμενοι; οὐδὲν, ἀλλ' ἢ ζημιούμεθα μόνον. πῶς; ὅτι καὶ ὁ πένης εὐτελὲς καὶ ἐκτετριμμένον φορῶν, ἐν τῷ θάλπει οὐδέν σου χεῖρον φέρει τὸ καῦμα· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνος εὐκολώτερον. τὰ γὰρ ἐκτετριμμένα τῶν ἱματίων καὶ μόνα περικείμενα, μᾶλλον ἀνίησι τὸ σῶμα· τὰ δὲ νεοκατασκεύαστα, κἂν ἀράχνης ᾖ λεπτότερα, οὐχ ὁμοίως. καὶ σὺ μὲν διὰ τὸν τῦφον τὸν περιττὸν καὶ χιτωνίσκους δύο, καὶ τρεῖς, πολλάκις καὶ χλανίδα, καὶ ζώνην, καὶ ἀναξυρίδας ἔχεις· ἐκεῖνῳ δὲ οὐδεὶς ἐγκαλεῖ ἕνα περικειμένῳ χιτωνίσκον μόνον· ὥστε εὐκολώτερον φέρει τὸ καῦμα. ἀπὸ τούτου τοὺς μὲν πλουτοῦντας ὁρῶμεν ἱδροῦντας, τοὺς δὲ πένητας οὐδὲν τούτων πάσχοντας. ὅταν οὖν αὐτῷ τὴν αὐτὴν, ἢ καὶ κρείττονα παρέχηται χρείαν τὰ εὐτελῆ ἱμάτια καὶ τοῦ μηδενὸς πωλούμενα, ἐκεῖνα δὲ τὰ πολὺ καταβάλλειν ἀναγκάζοντα χρυσίον τὸ αὐτὸ ποιῇ, οὐχὶ ζημία τὸ πολὺ καὶ περιττόν; οὐδὲν γὰρ πλέον εἰσήνεγκε κατὰ τὸν τῆς χρείας λόγον καὶ τῆς διακονίας, ἀλλὰ πλεῖον μὲν χρυσίον κεκένωταί σοι· τὴν αὐτὴν δὲ χρείαν καὶ ὑπηρεσίαν ἔχει. καὶ σὺ μὲν ὁ πλουτῶν ἠγόρασας χρυσίων ἑκατὸν τυχὸν, ἢ καὶ πλειόνων, ὁ δὲ πένης ἀργυρίου ὀλίγου. Εἶδες τὴν ζημίαν; ἀλλ' ὁ τῦφος οὐκ ἀφίησιν ἰδεῖν. βούλει καὶ ἐπὶ τῶν χρυσίων, ὧν καὶ τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς γυναιξὶ περιτιθέασι, τοῦτον ἐξετάσωμεν τὸν λόγον; μετὰ γὰρ

τὴν

γρ. ὡσανεὶ λέγων

γρ. κυκλούμενοι

γρ. αἱρέσεως

γρ. αἱρέσεως

γρ. ἀρξαμένην

γρ. πένητι

γρ. χρυσίων

γρ. τόπον

τῶν ἄλλων καὶ ἀνοήτους ποιεῖ τὸ πλουτεῖν. τῆς γὰρ αὐτῆς τιμῆς τάς τε γυναῖκας ἀξιοῦσι, καὶ
τοὺς ἵππους· καὶ εἷς ὁ καλλωπισμὸς ἀμφοτέρων· καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν βούλονται φαίνεσθαι
λαμπρότεροι, ἀφ' ὧν καὶ τὰ ζεύγη, ἀφ' ὧν καὶ τὰ δέρματα τῶν παραπετασμάτων, ἔνθα
φέρονται. εἰπὲ, τί τὸ κέρδος, ἡμίονον ἢ ἵππον τῷ χρυσῷ κατακοσμεῖσθαι; τί δὲ γυνὴ το-
5 σοῦτον ὄγκον χρυσίου περικειμένη καὶ λίθων, τί τὸ πλέον ἔχει; ἀλλ' οὐκ ἐκτρίβεται τὰ χρυσία,
φησί. μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο πάσχει φασὶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, ὅτι ἐν βαλανείοις, καὶ πολ-
λαχοῦ καὶ λίθοι, καὶ χρυσία πολὺ τῆς τιμῆς ἀπόλλυται. πλὴν ἀλλ' ἔστω τοῦτο, καὶ μηδὲν βλα-
πτέσθω. τί τὸ κέρδος, εἰπέ μοι; τί δὲ, ὅταν ἐκπέσῃ, καὶ ἀπόληται, οὐχὶ ζημία; τί δὲ, ὅταν
φθόνον ἐπισπάσηται καὶ ἐπιβουλὴν, οὐχὶ ζημία; ὅταν γὰρ ὠφελῇ μὲν μηδὲν τὴν περικειμέ-
10 νην, ἐκκαίῃ δὲ τοὺς τῶν φθονερῶν ὀφθαλμοὺς, καὶ τοὺς λῃστὰς διεγείρῃ μᾶλλον, οὐχὶ ζημία γί-
νεται; τί δὲ, εἰπέ μοι, ὅταν ἐξὸν τῷ ἀνδρὶ χρήσασθαι τούτοις εἰς πρᾶγμα κέρδος φέρον,
μὴ δύνηται δὲ διὰ τὴν τῆς γυναικὸς πολυτέλειαν, ἀλλ' ἀναγκάζηται λιμώττειν καὶ στενοχω-
ρεῖσθαι, κἀκείνην ὁρᾷ χρυσοφοροῦσαν, οὐχὶ ζημία τὸ πρᾶγμα; χρήματα γὰρ διὰ τοῦτο
εἴρηται, οὐχ ἵνα οὕτω χρώμεθα αὐτοῖς, καθάπερ αἱ παραθῆκαι τῶν χρυσοχόων, ἀλλ' ἵνα ἐρ-
15 γαζώμεθά τι καλὸν ἐν αὐτοῖς. ὅταν οὖν ὁ τοῦ χρυσοῦ πόθος μὴ ἀφῇ, οὐχὶ ζημία ἐστὶ τὸ πᾶν;
ὁ γὰρ μὴ τολμῶν αὐτοῖς χρήσασθαι, ὥσπερ ἀλλοτρίοις, οὐ κέχρηται· καὶ οὐκ ἔστι χρῆσις
οὐδαμοῦ. τί δὲ, ὅταν οἰκίας οἰκοδομῶμεν λαμπρὰς καὶ μεγάλας, καὶ κίοσι καὶ μαρμάροις καὶ
στοαῖς καὶ περιπάτοις καὶ παντοίως ταύτας κατακοσμῶμεν, εἴδωλα πανταχοῦ καὶ ξόανα
ἱστῶντες; πολλοὶ μὲν οὖν ἀπὸ τούτων καὶ δαίμονας καλοῦσι. πλὴν ἀλλὰ μὴ ταῦτα ἐξετά-
20 σωμεν. τί βούλεται καὶ ὁ χρυσοῦς ὄροφος; οὐχὶ τὴν αὐτὴν τῷ μετὰ συμμετρίας οἰκίαν ἔ-
χοντι παρέχεται τὴν χρῆσιν; ἀλλ' ἔχει, φησὶ, τέρψιν πολλήν. ἀλλὰ μέχρις ἡμέρας μιᾶς καὶ
δευτέρας, λοιπὸν δὲ οὐκέτι *. εἰ γὰρ ὁ ἥλιος ἡμᾶς οὐκ ἐκπλήττει διὰ τὸ ἐν συνηθείᾳ
εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἔργα τῆς τέχνης· ἀλλ' ὁμοίως τοῖς πηλίνοις, αὐτοῖς προσέχομεν. τί
γὰρ, εἰπέ μοι, εἰς τὴν οἴκησιν κιόνων πλῆθος, καὶ ξοάνων κάλλη, καὶ χρυσὸς τοῖς τοίχοις
25 διεσπαρμένος συμβάλλεται; οὐδὲν, ἀλλὰ βλακείας καὶ ὕβρεως καὶ τύφου περιττοῦ καὶ ἀνοίας
ἐστί. πανταχοῦ δὲ ἡμᾶς τῶν ἀναγκαίων εἶναι χρὴ καὶ τῶν ἐν χρείᾳ, οὐ τῶν περιττῶν. ὁρᾷς ὅτι
ζημία τὸ πρᾶγμα; ὁρᾷς ὅτι περιττὸν καὶ ἀνόητόν ἐστιν; εἰ γὰρ μήτε χρείαν παρέχει πλείονα,
μήτε τέρψιν (προσκορὴς γὰρ ὁ χρόνος γίνεται) οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ζημία. ἀλλ' οὐκ ἀφίησι
τοῦτο ὁρᾷν ἡ κενοδοξία κωλύουσα. εἶτα ὁ μὲν Παῦλος ἅπερ ἐνόμιζεν εἶναι κέρδη, ταῦτα εἴ-
30 ασεν· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὴν ζημίαν ἀφαιροῦμεν διὰ τὸν Χριστόν; μέχρι πότε τῇ γῇ προσηλώ-
μεθα; μέχρι τίνος οὐκ ἀναβλέπομεν εἰς τὸν οὐρανόν; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς γεγηρακότας, πῶς
οὐδεμίαν τῶν παρελθόντων ἔχουσιν αἴσθησιν; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς πλουτοῦντας, τοὺς ἐν γήρᾳ, τοὺς
ἐν νεότητι; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἐν τῷ ζῆν ἀπεστερημένους αὐτῶν; τί τοῖς ἀστάτοις προσεστήκα-
μεν; τί προσδεδέμεθα τοῖς ἀβεβαίοις; μέχρι τίνος οὐκ ἀντιλαμβανόμεθα τῶν μενόντων; τί
35 οὐκ ἂν ἔδωκαν οἱ γέροντες, εἴγε ἐνῆν ἀποξέσαι τὸ γῆρας; εἶτα πόσης οὐκ ἔστιν ἀλο-
γίας, βούλεσθαι μὲν ἐπὶ τὴν νεότητα τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν, καὶ πάντα εὐκόλως ἂν ὑπὲρ
τούτου δοῦναι, ὥστε γενέσθαι νεώτερον, παρὸν δὲ νεότητα λαβεῖν οὐδέποτε γῆρας ἔχουσαν, καὶ νε-
ότητα μετὰ πλούτου πολλοῦ πολὺ πνευματικωτέραν, μηδὲ μικρὸν βούλεσθαι πειρᾶσθαι,
ἀλλὰ κατέχειν τὰ μηδὲν εἰς τὸ παρὸν ὠφελοῦντα; θανάτου σε ἐξελέσθαι οὐ δύναται, νό-
40 σον ἀπελάσαι οὐκ ἰσχύει, γῆρας κωλῦσαι, οὐδὲν τούτων τῶν ἀναγκαίων καὶ κατὰ τὸν τῆς φύ-
σεως νόμον παραγινομένων· καὶ ἔτι αὐτῶν ἔχῃ; τί τὸ κέρδος, εἰπέ μοι; ἐντεῦθεν μέθη, γα-
στριμαργία, ἡδοναὶ ἄτοποι καὶ παντοδαπαὶ, πικρῶν δεσποτῶν μᾶλλον ἡμᾶς κατατείνουσαι.
ταῦτα ἀπὸ τοῦ πλούτου κερδαίνειν ἐστὶ μόνον, ἕτερον δὲ οὐδὲν, ἐπειδὴ οὐ βουλόμεθα· ἐπεὶ εἴγε
ἠθέλομεν, τὸν οὐρανὸν ἂν αὐτὸν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ πλούτου. οὐκοῦν καλὸν ὁ πλοῦ-

Marginalia: (l. 7) γ. [illegible]; (l. 14) γ. δέ; (l. 15) γ. πρᾶγμα; (ll. 16–18) γ. ἆρα πῶς οὐδαμοῦ ἐστι ἡ χρῆσις; (ll. 22–24) * ἀλλ' ἁπλῶς ἵσταται. ἄλλ. ἐξίσταται; (l. 30) γ. οὐδὲν ζημιούμεθα; (l. 35) γ. ἀποξῦσαι; (l. 42) γ. αὐτὴ ἔχει

τός, φησιν. οὐχ ὁ πλοῦτος τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ᾽ ἡ τοῦ κεκτημένου προαίρεσις. ὅτι γὰρ προαί-
ρεσις τοῦτο ποιεῖ, σκόπει ἐντεῦθεν. ἔνεστι καὶ τὸν πένητα κατακληρονομῆσαι τὸν οὐρανόν. ὅπερ
γὰρ πολλάκις εἶπον, οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ὁ Θεὸς προσέχει, ἀλλὰ τῇ προαιρέ- γρ. ἀλλ᾽ ἡ
σει τῶν παρεχόντων. ἔνεστι καὶ ἐν πενίᾳ ὄντα, καὶ ὀλίγα δόντα, τὸ πᾶν ἀπενέγκασθαι. τὰ γὰρ
κατὰ δύναμιν ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ. οὔτε πλοῦτος προξενεῖ τὸν οὐρανὸν, οὔτε πενία τὴν γέενναν, 5
ἀλλ᾽ ἑκατέρα προαίρεσις ἀγαθὴ καὶ μοχθηρά. ταύτην οὖν διορθώσωμεν, ταύτην ἀνακτη-
σώμεθα, ταύτην ῥυθμίσωμεν, καὶ πάντα ἡμῖν ἔσται εὔκολα. καθάπερ γὰρ ὁ τεχνίτης, ἄντε
σιδηροῦν, ἄντε χρυσοῦν σκέπαρνον ἔχῃ, ὁμοίως ἐργάζεται τὰ ξύλα, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ σιδη- γρ. σιδήρῳ
ρῷ πλέον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, εὐκολώτερον μᾶλλον διὰ τῆς πενίας ἡ ἀρετὴ κατορθοῦται. περὶ
μὲν γὰρ τοῦ πλούτου φησὶν ὁ Χριστὸς, Εὐκολώτερον κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσ- 10
Μαρκ. ι. κε. ελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· περὶ δὲ τῆς πενίας οὐδὲν τοιοῦτον ἀπε-
Ματθ. ιθ. κα. φήνατο, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον. Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκο-
λούθει μοι, ὡς ἐκ τῆς προαιρέσεως τῆς ἀκολουθήσεως οὔσης. μὴ τοίνυν φεύγωμεν τὴν γρ. προαιρ.
πενίαν, ὡς πονηρὸν (βασιλείας γάρ ἐστι πρόξενος) καὶ πάλιν μὴ διώκωμεν τὸν πλοῦτον,
ὡς ἀγαθὸν (πολλοὺς γὰρ μὴ προσέχοντας ἀπώλεσεν) ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ ὄμμα πρὸς τὸν 15
Θεὸν ἀνατείνοντες, χρώμεθα εἰς δέον τοῖς ὑπηργμένοις ἡμῖν παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ δυνάμει σώμα-
τος, καὶ περιουσίᾳ χρημάτων, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ἄτοπον γὰρ ὑπ᾽ αὐτοῦ γινομένους, ἑτέ-
ροις ταῦτα παρέχειν χρήσιμα, ἀλλὰ μὴ τῷ πεποιηκότι ὑμᾶς. ἐποίησέ σοι ὀφθαλμούς;
τούτους αὐτῷ παρέχε χρησίμους, μὴ τῷ διαβόλῳ. πῶς δὲ αὐτῷ παρέξεις; τὰ κτίσματα αὐτοῦ θε-
ωρῶν, καὶ δοξάζων * αὐτὸν, καὶ ἀπάγων τῆς τῶν γυναικῶν ὄψεως. ἀλλ᾽ ἐποίησέ σοι χεῖρας; 20 * καὶ αἰνῶν
ταύτας αὐτῷ κέκτησο, μὴ τῷ διαβόλῳ, μὴ εἰς ἁρπαγὰς καὶ πλεονεξίας, ἀλλ᾽ εἰς ἐντο-
λὰς καὶ εὐποιΐας, καὶ εἰς εὐχὰς ἐκτενεῖς ἀνατείνων αὐτὰς, εἰς δὲ τοὺς πεπτωκόσιν ὀρέγειν χεῖ-
ρα. ἐποίησέ σοι ὦτα; ταῦτα αὐτῷ παρέχε, ἀλλὰ μὴ τοῖς διακεκλασμένοις μέλεσι, μηδὲ ταῖς
αἰσχραῖς ἀκοαῖς· Πᾶσα γὰρ διήγησίς σου, φησὶν, ἐν νόμῳ ὑψίστου ἔστω. καὶ πάλιν, Ἐν πλήθει, φησὶ,
Σειρ. θ. κ. Σειρ. ς. λδ. πρεσβυτέρων στῆθι, καὶ εἴ τις σοφὸς, αὐτῷ προσκολλήθητι. ἐποίησέ σοι στόμα; τοῦτο μηδὲν πραπ- 25
Εφ. δ. κθ. τέτω τῶν μὴ δοκούντων αὐτῷ, ἀλλὰ ψαλμῳδίας, ὕμνους, ᾠδὰς πνευματικὰς ᾀδέτω. Ἵνα δῷ γρ. Θεῷ
χάριν, φησὶ, τοῖς ἀκούουσιν εἰς οἰκοδομὴν, καὶ μὴ εἰς καταστροφὴν, εἰς εὐφημίαν, καὶ μὴ
εἰς κακηγορίαν, μὴ εἰς ἐπιβουλὰς, ἀλλὰ πᾶν τοὐναντίον. ἐποίησέ σοι πόδας, οὐχ γρ. κατηγ.
ἵνα τρέχῃς ἐπὶ κακίαν, ἀλλ᾽ ἐπὶ ἀγαθά. ἐποίησέ σοι γαστέρα, οὐχ ἵνα διαρρηγνύῃς αὐ-
τὴν, ἀλλ᾽ ἵνα φιλοσοφῇς. ἔθηκεν ἐπιθυμίαν πρὸς παιδοποιΐαν, ἀλλ᾽ οὐ πρὸς πορνείαν, 30
καὶ μοιχείαν. ἔδωκέ σοι νοῦν, οὐχ ἵνα [αὐτὸν] βλασφημῇς, οὐχ ἵνα λοίδορος ᾖς, ἀλλ᾽ ἵνα εὐ- γρ. ἀφθ.
φημῇς. ἔδωκε καὶ χρήματα, ἵνα εἰς δέον αὐτοῖς χρώμεθα· καὶ ἰσχὺν, ἵνα καὶ ταύτῃ εἰς δέον
ὦμεν κεχρημένοι. ἐποίησε τέχνας, ἵνα βίος συνεστήκῃ, οὐχ ἵνα τῶν πνευματικῶν ἀποχω- γρ. ἀπαρτ.
ρήσωμεν ἑαυτοὺς, οὐχ ἵνα ταῖς βαναύσοις προσέχωμεν τέχναις, ἀλλὰ ταῖς ἀναγκαίαις, ἵνα
ἀλλήλοις ὑπηρετῶμεν, οὐχ ἵνα ἀλλήλοις ἐπιβουλεύωμεν. ἔδωκεν ὄροφον, ἵνα στέγῃ τὸν 35
ὑετὸν [τοσοῦτον μόνον,] οὐχ ἵνα καλλωπίζηται πάντα μετὰ τοῦ χρυσοῦ, ὁ δὲ πένης διαφθείρηται τῷ
λιμῷ. ἔδωκεν ἱμάτια, ἵνα σκεπώμεθα, οὐχ ἵνα ἐπιδεικνυώμεθα, οὐχ ἵνα ταῦτα μὲν ᾖ πολὺ
ἔχοντα χρυσίον, ὁ δὲ Χριστὸς γυμνὸς ἀπολλύηται. ἔδωκε στέγην, οὐχ ἵνα μόνος ἔχῃς, ἀλλ᾽ ἵνα
καὶ ἄλλοις παρέχῃς. ἔδωκε γῆν, οὐχ ἵνα σὺ τὸ πλέον αὐτῆς ὑποτεμνόμενος εἰς πόρνας, γρ. ἀποτ.
καὶ ὀρχηστὰς, καὶ μίμους, καὶ αὐλητὰς, καὶ κιθαρῳδοὺς ἀναλίσκῃς τὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ, ἀλλ᾽ εἰς 40
πεινῶντας καὶ δεομένους. ἔδωκέ σοι θάλατταν, ἵνα πλέῃς, ἵνα μὴ κάμνῃς ὁδοιπορῶν, οὐχ ἵνα
περιεργάζῃ αὐτῆς τὰ βάθη, καὶ λίθους, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐκεῖθεν ἀναφέρῃς, οὐδ᾽ ἵνα ἔργον τοῦ-
το ποιῇ. τίνος οὖν ἕνεκεν, φησὶν, οἱ λίθοι; εἰπὲ δή μοι μᾶλλον σὺ, τίνος ἕνεκεν οἱ λίθοι,
καὶ πῶς οὕτως εἰσὶν ἐκεῖνοι βαρύτιμοι; ἆρα τῇ δυνάμει; ἆρα τῇ χρήσει; μᾶλλον μὲν οὖν

γ. συμβάλλονται

τῶν μὴ τοιούτων, χρήσιμοι. τῶν μὲν γὰρ καὶ πρὸς οἰκοδομὴν συμβάλλονται, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς οὐδέν· καὶ οὗτοι ἐκείνων ἰσχυρότεροι. ἀλλ' ἐκεῖνοι, φησί, κάλλος ἐργάζονται. πῶς; ὑπολήψεώς ἐστι τὸ ἔργον. λευκότεροί εἰσιν; ἀλλ' οὐκ εἰσὶ μαρμάρου τοῦ σφόδρα λευκοῦ λευκότεροι, ἀλλ' οὐδὲ ἴσοι. ἀλλ' ἰσχυρότεροι; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν. ἀλλὰ χρησιμώτεροι; ἀλλὰ μείζους; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο. πόθεν οὖν ἐθαυμάσθησαν; ἀλλ' οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ ὑπολήψεως. εἰ γὰρ μήτε καλλίους εἰσίν (εὑρήσομεν γὰρ αὐτῶν περιφανεστέρους, λευκοτέρους) μήτε χρήσιμοι, μήτε ἰσχυρότεροι, πόθεν οὕτως ἐθαυμάσθησαν; οὐχὶ ἀπὸ ὑπολήψεως μόνης; τίνος οὖν ἕνεκεν ἔδωκεν αὐτούς; οὐκ αὐτοὺς ἔδωκεν, ἀλλὰ σὺ ἐνόμισας μέγα τι εἶναι. τί οὖν, φησίν, ὅτι καὶ ἡ γραφὴ τούτους θαυμάζει; πρὸς τὴν ὑπόληψιν λοιπὸν διαλέγεται τὴν σήν. ἐπεὶ καὶ διδάσκαλος παιδίῳ διαλεγόμενος, τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ πολλαχοῦ θαυμάζει, ὅταν αὐτὸ βούληται ἐπισπάσασθαι καὶ ὑπαγαγέσθαι. τί κάλλος ἐπιζητεῖς ἱματίων; ἱματίῳ σε περιέβαλε καὶ ὑποδήμασιν. ἀλλὰ [ταῦτα δὲ ποῦ λόγον ἂν ἔχοι;] ἐπιθυμητὰ ὁ Δαβὶδ ὑπὲρ χρυσίον φησί, καὶ λίθον τίμιον πολὺν τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ. τοῖς τις κοσμοῦ, ἐν τούτοις ἀρκοῦ. ταῦτα δὲ ποῦ λόγον ἂν ἔχοι; οὐκ ἔστι ταῦτα, ἀγαπητοί, χρήσιμα. εἰ χρήσιμα ἦν, οὐκ ἂν ἐκέλευσεν αὐτῶν καταφρονεῖν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόληψιν τὴν ἡμετέραν φθέγγεται ἡ θεία γραφή. καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. τίνος οὖν ἕνεκεν ἔδωκε, φησί, πορφύραν, καὶ ὅσα τοιαῦτα; τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλειότητός ἐστιν ἔργον ταῦτα. καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ ἑτέρων τὸν πλοῦτον ἠθέλησε δεῖξαι τὸν αὐτοῦ. ἐπεὶ καὶ σῖτον ἔδωκε μόνον· σὺ δὲ πολλὰ ἀπὸ τούτου κατασκευάζεις, πλακοῦντας, πέμματα διάφορα καὶ παντοδαπά, πολλὴν ἔχοντα τὴν ἡδονήν. ἄλλως δέ, καὶ ἡ κενοδοξία πάντα ταῦτα ἐφεῦρεν. ἔδοξε γάρ σοι πάντων αὐτὰ προθεῖναι. ἐπεὶ εἴ τις σοι ἔλθοι ξένος ἀνὴρ ἢ γεωργὸς καὶ ἄπειρος ὢν αὐτῶν, καὶ ἰδὼν σε θαυμάζοντα εἴποι, διὰ τί ταῦτα θαυμάζεις, τί ἔχεις εἰπεῖν; ὅτι καλὸν ἰδεῖν; ἀλλ' οὐκ ἔστι. παυσώμεθα τοίνυν τῆς τοιαύτης ὑπολήψεως, καὶ τῶν ὄντως ἀληθινῶν ἀντεχώμεθα. ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἁπλῶς παρέρχεται μόνον ποταμοῦ δίκην παραρρέοντα. διό, παρακαλῶ, ἐπὶ τῆς πέτρας ἑαυτοὺς στήσωμεν, ἵνα καὶ τὸ εὐκόλως περιτρέπεσθαι φύγωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

Ψαλ. ιη. ια.

γ. δεῖξαι τὸν πλοῦτον. γ. τὸν σῖτον

γ. ἔχεις εἰπεῖν.

Λογ. ια. 7 ΑΛΛ' ΑΤΙΝΑ ΗΝ ΜΟΙ ΚΕΡΔΗ, ΤΑΥΤΑ ἥγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν· 8 Ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, 9 Καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην.

γ. ταῦτα

ΤΟῖς πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀγῶσιν ἀκμαζούσαις χρὴ προσβάλλειν ταῖς διανοίαις καὶ συνεχῶς. οὕτω γάρ ἐστι συγχέειν αὐτῶν τὴν παράταξιν, καὶ ἐκ περιουσίας κρατεῖν, μηδεμίαν αὐτοῖς διδόντες σχολὴν ἀναπνεῖν. διὰ τοῦτο βουλόμενος ὑμᾶς ἀπὸ τῶν γραφῶν πρὸς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας παρεσκευάσθαι, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν ἐπιστομίζειν τοὺς ἀντιλέγοντας δύνησθε, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς παρελθούσης διαλέξεως τὴν ἀρχὴν ταύτης τῆς μετὰ χεῖρας ποιοῦμαι. καὶ τί ἦν ἐκείνης τὸ τέλος, φησί; καταλέξας πάντα τὰ καυχήματα τὰ Ἰουδαϊκά, τὰ ἀπὸ φύσεως, τὰ ἀπὸ προαιρέσεως, ἐπή-

γαγον· ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι ζημίαν πάντα εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς
γνώσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα
εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω. ἐπιπηδῶσιν ἐνταῦθα οἱ αἱρετικοί. καὶ [γὰρ καὶ] τοῦτο τῆς σοφίας
ἐστὶ τοῦ πνεύματος, ἐλπίδας αὐτοῖς ὑποθέσθαι νίκης, ἵνα καταδέξωνται τὴν μάχην. εἰ
γὰρ φανερῶς εἴρητο, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐποίησαν, ἐποίησαν ἂν καὶ ἐπὶ τούτων· ἐξήλει-
ψαν ἂν τὰ γράμματα, παρῃτήσαντο τὴν γραφὴν, οὐ δυνάμενοι ὅλως ταύτῃ ἀντιβλέ-
πειν. ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τῶν ἰχθύων γίνεται, τὸ δυνάμενον αὐτοὺς ἑλεῖν κρύπτεται, ὥστε αὐτοὺς ἐ-
πιδραμεῖν, καὶ οὐ πρόδηλον κεῖται· τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα συνέβη, τὴν ζημίαν τὸν νόμον παρὰ
Παύλου εἰρῆσθαι. σκύβαλα εἴρηται ὁ νόμος, φησὶ, ζημία εἴρηται· οὐκ ἐνῆν Χριστὸν
κερδῆσαι, εἰ μὴ τούτοις ἐζημιώθην. ταῦτα πάντα ἐπεσπάσατο τοὺς αἱρετικοὺς δέξασθαι
τὸ χωρίον, νομίζοντας ὑπὲρ αὐτῶν εἶναι. ἐπειδὴ δὲ ἐδέξαντο, τότε αὐτοὺς περιέβαλε τοῖς δι-
κτύοις πάντοθεν. τί γάρ φασιν ἐπιπηδῶντες ἐκεῖνοι; ἰδοὺ ζημία ὁ νόμος, ἰδοὺ σκύβαλα
εἴρηται. πῶς οὖν αὐτὸν Θεοῦ λέγετε εἶναι; αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα ὑπὲρ τοῦ νόμου ἐστὶ· καὶ
πόθεν, ἐκεῖθεν δῆλον. προσέχωμεν ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις. οὐκ εἶπε, ζημία ἐστὶν ὁ νό-
μος, ἀλλ', ἥγημαι αὐτὸν ζημίαν. καὶ ὅτε μὲν περὶ κέρδους ἔλεγεν, οὐκ εἶπεν, ἥγημαι, ἀλλ',
ἦν κέρδος· ὅτε δὲ περὶ ζημίας, εἶπεν, ἥγημαι, εἰκότως. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἦν φύσει, τοῦτο
δὲ λοιπὸν γέγονεν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ὑπολήψεως. τί οὖν; οὐκ ἔστι, φησὶ, ζημία ὁ νόμος;
ἔστιν· ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστόν. ἀλλὰ νῦν κέρδος γένηται. οὐκ, ἐνομίζετο κέρδος, εἶπεν, ἀλλ'
ἦν, μονονουχὶ λέγων· ἐννόησον ὅσοι ἦν ἀνθρώπους ἐκτεθηριωμένους τὴν φύσιν, εἰς τὸ τῶν
ἀνθρώπων σχῆμα κατέστησεν. εἰ μὴ ὁ νόμος ἦν, οὐδ' ἂν ἡ χάρις ἐδόθη. διὰ τί; ὅτι κα-
θάπερ τις γέφυρα γέγονεν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνῆν ἀπὸ τῆς πολλῆς ταπεινώσεως εἰς τὸ ὕψος
ἀνελθεῖν, γέγονε κλίμαξ. ἀλλ' ὁ μὲν τῆς κλίμακος οὐκέτι δεῖται ὁ ἀνελθών· ἀλλ' οὐ
μὴν διὰ τοῦτο αὐτὴν ἀποστρέφεται, ἀλλὰ καὶ χάριν αὐτῇ οἶδεν. αὕτη γὰρ αὐτὸν εἰς τὸ μη-
κέτι δεῖσθαι αὐτῆς κατέστησε· καὶ ὅμως ὑπὲρ τούτου αὐτοῦ, ὅτι οὐ δεῖται αὐτῆς, αὐτῇ χάριν
ὁμολογεῖν, φησὶ, δίκαιον. οὐ γὰρ ἂν ἀνέβη. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου· ἀνήγαγεν ἡμᾶς εἰς ὕψος.
οὐκοῦν κέρδος ἦν· ἀλλὰ λοιπὸν ζημίαν αὐτὸν νομίζομεν. πῶς; οὐκ ἐπειδὴ ζημία ἐστὶν,
ἀλλ' ἐπειδὴ πολὺ μείζων ἡ χάρις. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν λιμῷ ὢν πένης, ἕως μὲν ἂν ἔχῃ ἀργύριον,
διαφεύγει τὸν λιμόν· ἐπειδὰν δὲ χρυσὸν εὕρῃ, καὶ μὴ ἐξῇ ἀμφότερα κατασχεῖν, ζημίαν ἡγεῖται
τὸ ἐκεῖνο κατέχειν, καὶ ἀφεὶς αὐτὸ, λαμβάνει τὸ χρυσίον, ἀφίησι δὲ, οὐκ ἐπειδὴ ζημία τὸ ἀργύριον
(οὐ γάρ ἐστιν) ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἔνι ὁμοῦ τὰ δύο λαβεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη τὸ ἓν καταλιπεῖν· οὕτω καὶ
ἐνταῦθα. ζημία οὖν οὐχ ὁ νόμος ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ τῷ νόμῳ προσκαθήμενον ἀφίστασθαι τοῦ Χριστοῦ.
ὥστε, ὅταν ἀπάγῃ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ, τότε ζημία· ἂν δὲ παραπέμπῃ, οὐκέτι. διὰ τοῦτό φησι
ζημία, τουτέστι, διὰ τὸν Χριστόν. εἰ διὰ τὸν Χριστὸν, οὐ φύσει ζημία. διὰ τί δὲ οὐκ ἀφίησι τῷ

Ρωμ. ι. δ.

Χριστῷ προσελθεῖν ὁ νόμος; καὶ μὴν εἰς τοῦτο, φησὶν, ἐδόθη, καὶ πλήρωμα νόμου Χριστὸς, καὶ τέ-
λος νόμου Χριστός. ἀφίησιν, ἐὰν θέλωμεν πείθεσθαι. ὁ τῷ νόμῳ τοίνυν πειθόμενος, αὐτὸν ἀφίησι
τὸν νόμον; ἀφίησιν, ἐὰν προσέχωμεν· ἂν μέντοι μὴ προσέχωμεν, οὐκ ἀφίησιν. ἀλλὰ μὲν οὖν
καὶ ἥγημαι πάντα ζημίαν εἶναι. τί λέγω, φησὶ, τοῦτο περὶ τοῦ νόμου; οὐχὶ καλὸν ὁ κόσμος; οὐχὶ
καλὸν ἡ παροῦσα ζωή; ἀλλ' ἐὰν με ἀπαγάγῃ τοῦ Χριστοῦ, ζημίαν ταῦτα τίθεμαι. διὰ τί;
διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου. τοῦ γὰρ ἡλίου φανέντος, προσ-
καθῆσθαι τῷ λύχνῳ ζημία· ὥστε ἀπὸ τῆς παραβολῆς ἡ ζημία γίνεται, ἀπὸ τοῦ ὑπερέχοντος.
ὁρᾷς ὅτι σύγκρισιν ποιεῖται; διὰ τὸ ὑπερέχον, φησὶν, οὐ διὰ τὸ ἀλλότριον. τὸ γὰρ ὑπερέχον,
τοῦ ὁμογενοῦς ὑπερέχει. ὥστε ἀφ' ὧν ποιεῖται τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν, ἀπὸ τούτων δεί-
κνυσι τὴν οἰκείωσιν τῆς γνώσεως. δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα
Χριστὸν κερδήσω. σκύβαλα· οὔπω μὲν δῆλον, εἰ περὶ τοῦ νόμου φησὶ τὰ σκύβαλα. εἰκὸς γὰρ

αὐτὸν

αὐτὸν περὶ κοσμικῶν πραγμάτων τοῦτο λέγειν. Εἰπὼν γὰρ, ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν, [ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἡγοῦμαι, φησι, πάντα ζημίαν,] πάντα εἶπε, καὶ τὰ πάλαι, καὶ τὰ παρόντα. Εἰ δὲ βούλει καὶ τὸν νόμον, οὐδὲ οὕτως ὑβρίσεται. τὸ γὰρ σκύβαλον ἀπὸ τοῦ σίτου ἐστὶ, καὶ τὸ ἰσχυρὸν τοῦ σίτου τὸ σκύβαλόν ἐστι, τὸ ἄχυρον λέγω. ὥστε
5 περὶ τοῦτο χρήσιμον τὸ σκύβαλον ἦν. μετὰ γὰρ τοῦ σίτου αὐτὸ ἐκλέγομεν, καὶ εἰ μὴ τὸ σκύβαλον ἦν, οὐκ ἂν ὁ σῖτος ἐγένετο· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου. ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ οὐκ αὐτὸ τοῦτο ζημίαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστόν; ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ πάντα ἡγοῦμαι ζημίαν. διὰ τί; πάλιν διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην. Εἶτα ἐπάγει, διὸ καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω. ὁρᾷς πῶς ἐπιλαμβάνεται
10 πάντοθεν τοῦ ἐρείσματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἀφίησιν οὐδαμοῦ γυμνωθῆναι τὸν νόμον, οὐδὲ πληγὴν λαβεῖν, ἀλλὰ περιβάλλει πάντοθεν αὐτόν; καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου. Εἰ ὁ δικαιοσύνην ἔχων, διὰ τὸ μηδὲν αὐτὴν εἶναι, πρὸς ταύτην τὴν δικαιοσύνην ἔδραμεν, οἱ μὴ ἔχοντες πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον ὀφείλουσι περιτρέχειν αὐτῷ; καὶ καλῶς εἶπε, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, οὐχ ἣν διὰ πόνων καὶ ἱδρώτων ἐκ-
15 τησάμην, ἀλλὰ ἣν εὗρον ἀπὸ τῆς χάριτος, φησιν. Εἰ τοίνυν ὁ κατορθώσας ἀπὸ χάριτος σώζεται, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς λέγειν, ὅτι μείζων αὕτη ἡ δικαιοσύνη ἡ διὰ πόνων, δείκνυσιν ὅτι σκύβαλον αὕτη ἐστὶ πρὸς ἐκείνην. οὐ γὰρ ἄν ποτε ἐγὼ κατορθώσας, αὐτὴν ῥίψας ταύτῃ προσέτρεχον. ποία δὲ ἐστιν αὕτη; ἡ ἀπὸ πίστεως τοῦ Θεοῦ, τουτέστι, καὶ αὕτη παρὰ Θεοῦ δέδοται. Θεοῦ ἐστιν αὕτη ἡ δικαιοσύνη· δῶρόν ἐστιν αὕτη ὁλόκληρον. τὰ
20 δὲ τοῦ Θεοῦ δῶρα πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβαίνει τὴν εὐτέλειαν τῶν κατορθωμάτων τῶν διὰ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς γινομένων. τί δέ ἐστιν ἡ πίστις; ἐπὶ τῇ πίστει, φησί, Τοῦ γνῶναι αὐτόν. Ἄρα διὰ πίστεως ἡ γνῶσις, καὶ πίστεως ἄνευ γνῶναι αὐτὸν οὐκ ἔστι. πῶς δέ; δι' αὐτῆς δεῖ γνῶναι τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. ποῖος γὰρ λογισμὸς τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν παραστήσει; οὐδὲ εἷς, ἀλλὰ πίστις. Εἰ δὲ ἡ ἀνάστασις τοῦ κατὰ σάρκα Χριστοῦ πίστει γινώ-
25 σκεται, πῶς ἡ γέννησις τοῦ Θεοῦ λόγου λογισμοῖς καταλαμβάνεται; τῆς γὰρ γεννήσεως ἐλάττων ἡ ἀνάστασις. διὰ τί; ὅτι ἐκείνης μὲν πολλὰ τὰ ὑποδείγματα γέγονε, ταύτης δὲ οὐδὲ ἕν. νεκροὶ μὲν γὰρ ἀνέστησαν πολλοὶ πρὸ τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ ἐτελεύτησαν ἀναστάντες· ἀπὸ δὲ παρθένου οὐδεὶς ἐτέχθη ποτέ. εἰ τοίνυν ὃ καὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως εὐτελέστερον, τοῦτο πίστει δεῖ παραλαμβάνειν, ὃ πολλῷ μεῖζον, καὶ ἀπείρως μεῖζον καὶ ἀσυγκρίτως, πῶς λογισμῷ καταλαμ-
30 βάνεται; Ταῦτα ποιεῖ τὴν δικαιοσύνην. τοῦτο γὰρ δεῖ πιστεῦσαι, ὅτι ἐδυνήθη· ὃ δὲ πῶς ἐδυνήθη, οὐκέτι ἐστὶ παραστῆσαι. ἀπὸ γὰρ πίστεως καὶ ἡ κοινωνία τῶν παθημάτων. πῶς; εἰ γὰρ μὴ ἐπιστεύομεν, οὐδ' ἂν ἐπάθομεν. Εἰ μὴ ἐπιστεύομεν, ὅτι συνυπομένοντες συμβασιλεύσομεν, οὐδ' ἂν ἐπάθομεν τὰ παθήματα. ἄρα πίστει καὶ ἡ γέννησις, καὶ ἡ ἀνάστασις καταλαμβάνεται. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁπλῶς δεῖ τὴν πίστιν εἶναι, ἀλλὰ δι' ἔργων; οὗτος γὰρ μάλιστα
35 πιστεύει, ὅτι ἀνέστη Χριστός, ὁ παραβόλως ἑαυτὸν τοῖς κινδύνοις ἐκδιδοὺς, ὁ κοινωνῶν αὐτῷ ἐν τοῖς παθήμασι. τῷ γὰρ ἀναστάντι κοινωνεῖ, τῷ ζῶντι. διὰ τοῦτο ἔλεγε·

9 Καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει,

10 Τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθη-
40 μάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ,

11 Εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. Συμμορφούμενος, φησι, τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, τουτέστι, κοινωνῶν. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔπαθεν, οὕτω κἀγώ. διὰ τοῦτο εἶπε, συμμορφούμενος· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, Ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου, τουτέστιν, οἱ διωγμοὶ καὶ τὰ παθήματα

Κολασ. α. κδ.

τὰ ταῦτα τὴν εἰκόνα δημιουργοῦσιν ἐκείνην τοῦ θανάτου. οὐ γὰρ τὸ ἑαυτοῦ ἐζήτει, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν. ὥστε καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ θλίψεις καὶ αἱ στενοχωρίαι οὐ μόνον ὑμᾶς οὐκ ὀφείλουσι θορυβεῖν, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνειν, ὅτι διὰ τούτων συμμορφούμεθα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ἐξακοντιζόμεθα· ὃ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει γράφων, Τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες. καὶ τοῦτο δὲ ἀπὸ πίστεως πολλῆς ἐστι. οὐ γάρ, ὅτι ἀνέστη μόνον, πιστεύομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. διὰ τοῦτο τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁδεύομεν, ἥνπερ ὥδευσε, τουτέστιν, ἀδελφοὶ γινόμεθα αὐτῷ καὶ κατὰ τοῦτο· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· χριστοὶ γινόμεθα κατὰ τοῦτο. βαβαί, πόσον τῶν παθῶν τὸ ἀξίωμα, εἰ πιστεύομεν ὅτι συμμορφούμεθα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ διὰ τῶν παθημάτων. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ βαπτίσματι συνετάφημεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, οὕτως ἐνταῦθα τῷ θανάτῳ συμμορφούμεθα αὐτοῦ. ἐκεῖ εἰκότως εἶπε, τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. οὐ γὰρ ὅλον τὸν θάνατον ἀποθνήσκομεν. οὐ γὰρ σώματι καὶ σαρκὶ ἀποθνήσκομεν, ἀλλ' ἁμαρτίᾳ. ἐπεὶ οὖν θάνατος καὶ θάνατος λέγεται, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀπέθανε σώματι, ἡμεῖς δὲ ἁμαρτίᾳ, καὶ ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπέθανεν, ὃν ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ ἐν σώματι ἡμῶν, ὧδε ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο ἐκεῖ μέν φησι, τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐνταῦθα δέ, οὐκέτι ὁμοιώματι θανάτου, ἀλλ', αὐτῷ τῷ θανάτῳ. Παῦλος γὰρ οὐκέτι ἁμαρτίᾳ ἀπέθνῃσκεν ἐν τοῖς διωγμοῖς, ἀλλ' αὐτῷ τῷ σώματι· ὥστε τὸν αὐτὸν ὑπέμεινε θάνατον. Εἴ πως καταντήσω, φησίν, εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. τί λέγεις; καὶ μὴν πάντες αὐτῆς τυγχάνουσι (Πάντες μὲν γὰρ οὐ κοιμηθησόμεθα, φησί, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα) καὶ οὐκ ἀναστάσεως μόνης, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσίας πάντες, οἱ μὲν εἰς τιμήν, οἱ δὲ εἰς ἐφόδιον κολάσεως. εἰ τοίνυν πάντες τῆς ἀναστάσεως τυγχάνουσι, καὶ οὐ τῆς ἀναστάσεως μόνης, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσίας, πῶς ὡς μέλλων ἐξαιρέτου τινὸς τυγχάνειν ἔλεγες, Εἴ πως καταντήσω; διὰ τοῦτο ταῦτα πάσχω, φησίν, Εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. εἰ γὰρ μὴ ἀπέθανες, οὐκ ἀνίστασο. τί οὖν ἐστι; δοκεῖ μέγα τι ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι. οὕτω γὰρ μέγα ἦν, ὅτι οὐδὲ ἐθάρρησεν ἀποφήνασθαι, ἀλλά φησιν ἁπλῶς, Εἴ πως. ἐπίστευσα εἰς αὐτὸν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ πάσχω δι' αὐτόν, ἀλλ' οὔπω δύναμαι θαρρῆσαι περὶ τῆς ἀναστάσεως. ποίαν ἐνταῦθα ἀνάστασίν φησι; τὴν πρὸς αὐτὸν ἄγουσαν τὸν Χριστόν. εἶπεν ὅτι ἐπίστευσα αὐτῷ καὶ τῇ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ δυνάμει, καὶ ὅτι κοινωνός εἰμι τῶν παθημάτων αὐτοῦ, καὶ ὅτι συμμορφοῦμαι τῷ θανάτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ὅμως μετὰ ταῦτα πάντα οὔπω θαρρῶ· ὅπερ ἀλλαχοῦ λέγει, Ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. καὶ πάλιν, Φοβοῦμαι μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

κεφ. γ. — *β. Κορ. δ. ι.* — *α. Κορ. ιε. να.* — *α. Κορ. ι. ιϛ. καὶ θ. κζ.*

γ. γινόμεθα αὐτῷ — *γ. δυνάμει* — *γ. ἔπαθεν ἐ... πρὸ ἔπαθε*

12 Οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ Ἰησοῦ. Οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον. τί ἐστιν, ἤδη ἔλαβον; τὸ βραβεῖον φησιν. εἰ δὲ ὁ τοσαῦτα παθών, εἰ δὲ ὁ διωκόμενος, εἰ δὲ ὁ τὴν νέκρωσιν ἔχων, οὔπω ἐθάρρει περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐκείνης, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς; τί ἐστιν, εἰ καταλάβω; ὅπερ πρότερον ἔλεγον, εἰ καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. τὴν αὐτοῦ, φησιν, ἀνάστασιν εἰ καταλάβω, τουτέστιν, ἐὰν δυνηθῶ τοσαῦτα παθεῖν, ἂν δυνηθῶ μιμήσασθαι αὐτόν, ἂν δυνηθῶ σύμμορφος αὐτῷ γενέσθαι. οἷον, πολλὰ ἔπαθεν ὁ Χριστός, ἐνεπτύσθη, ἐρραπίσθη, ἐμαστιγώθη, ὕστερον ἀπέθανε. τοῦτο στάδιόν ἐστι· διὰ πάντων τούτων δεῖ πρὸς τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ φθάσαι πάντας τοὺς ἄθλους ἐνεγκόντας. ἢ τοίνυν τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι ἐὰν καταξιωθῶ τῆς ἀναστάσεως τυχεῖν εὐδοκίμου, παρρησίαν ἐχούσης, εἰς τὴν ἐξανάστασιν φθάνω τὴν αὐτοῦ. ἂν γὰρ δυνηθῶ τοὺς ἀγῶνας πάντας ἐνεγκεῖν, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ δυνήσομαι τυχεῖν, καὶ μετὰ δόξης ἀναστῆναι. οὔπω γάρ, φησιν, ἄξιός εἰμι· διώκω δέ, εἰ καὶ καταλάβω. ἔτι ἐναγώνιός μοι ὁ βίος, ἔτι τοῦ τέλους εἰμὶ πόρρω, ἔτι τῶν βραβείων ἀφέστηκα, ἔτι τρέχω, ἔτι διώκω. καὶ οὐκ εἶπε, τρέχω, ἀλλά, διώκω. εἰκότως. ὁ γὰρ διώκων ἴστε μεθ' ὅσου τόνου διώκει·

οὐδένα

 κεφ. γ.

οὐδένα ὁρᾷ, πάντας μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης τοὺς διακόπτοντας ἀπωθεῖται, καὶ διατείνει καὶ
ὄμμα καὶ ἰσχὺν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα συστρέφει, πρὸς ἕτερον μὲν οὐδὲν ὁρῶν, πρὸς δὲ τὸ βρα-
βεῖον μόνον. Εἰ δὲ ὁ διώκων Παῦλος, ὁ τοσαῦτα παθὼν, ἔτι φησὶν, εἰ καὶ καταλάβω, τί ἂν
εἴποιμεν ἡμεῖς οἱ ἀναπεπτωκότες; Εἶτα δεικνὺς, ὅτι ὀφειλῆς τὸ πρᾶγμά ἐστι, φησὶν,
5 ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τῶν ἀπολλυμένων ἤμην, φησὶν, ἐπνιγόμην,
ἔμελλον ἀπόλλυσθαι· κατέλαβέ με ὁ Θεός. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίωκε φεύγοντας αὐτὸν μετὰ
πολλῆς τῆς σπουδῆς. Διὰ τοῦτο ταῦτα πάντα παρίστησι. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι κατελήφθην,
ἔδειξε καὶ τοῦ βουλομένου καταλαβεῖν τὴν σπουδὴν, καὶ ἡμῶν τὴν ἀποστροφὴν τὴν πολλὴν, καὶ
τὴν πλάνην, καὶ ὅτι αὐτὸν ἐφεύγομεν.

10 Διὸ καὶ δακρύειν ἄξιον, ὅτι πάντων εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν πάλιν ἐλθόντων, καὶ ὅτι **ΗΘΙΚΟΝ**
πολλῆς ὀφειλῆς ὄντων ἡμῶν ὑπευθύνων, οὐδεὶς πενθεῖ, οὐδεὶς δακρύει, οὐδεὶς στενάζει. καὶ μὴ
καταγνῷς εἰρωνείαν τοῦ λόγου. ὥσπερ γὰρ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὸν Θεὸν ἐφεύ-
γομεν, οὕτω φεύγομεν αὐτὸν καὶ νῦν. φεύγειν γάρ ἐστι τὸν Θεὸν, οὐ τόπῳ (πανταχοῦ γάρ ἐστιν)
ἀλλὰ τοῖς ἔργοις. Καὶ ὅτι οὐκ ἔστι φεύγειν, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ Ψαλ. ρλη. ζ.
15 τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; πῶς οὖν ἐστι φυγεῖν τὸν Θεόν; ὡς
ἔστι πόῤῥω γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔστι μακρυνθῆναι· Οἱ γὰρ μακρύνοντες ἑαυτοὺς, φησὶν, ἀπὸ Ψαλ. οβ. κζ.
σοῦ, ἀπολοῦνται. καὶ πάλιν, Οὐχὶ τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν διιστῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν; Ἡσ. νθ. β.
πῶς οὖν ἐστι τὸ μακρυνθῆναι; πῶς ἐστι διάστασις; προαιρέσει καὶ ψυχῇ· τόπῳ γὰρ οὐκ
ἔνι. πῶς γὰρ ἄν τις τὸν πανταχοῦ παρόντα φεύγοι; ὁ τοίνυν ἁμαρτωλὸς φεύγει. τοῦτό ἐστιν ὅ
20 φησιν ἡ γραφὴ, Φεύγει ὁ ἀσεβὴς, μηδενὸς διώκοντος. σφόδρα φεύγομεν τὸν Θεὸν, καίτοι ἀεὶ Παροιμ. κη. α.
διώκοντα ἡμᾶς αὐτόν. ὁ ἀπόστολος ἐδίωκεν, ἵνα ἐγγὺς αὐτοῦ γένηται· ἡμεῖς διώκομεν, ἵνα πόῤῥω
γενώμεθα. ἆρα οὐκ ἄξια ταῦτα θρήνων; ἆρα οὐκ ἄξια δακρύων; ποῦ φεύγεις, ἄθλιε
καὶ ταλαίπωρε; ποῦ φεύγεις τὴν ζωὴν καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν σήν; ἂν τὸν Θεὸν φύγῃς, πρὸς
τίνα καταφεύξῃ; ἂν τὸ φῶς φύγῃς, ποῦ διαβλέψεις; ἂν τὴν ζωὴν φύγῃς, πόθεν ζήσῃ
25 λοιπόν; φεύγομεν τὸν ἐχθρὸν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. ὅταν ἁμαρτάνωμεν, φεύγομεν
ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δραπετεύομεν, εἰς ἀλλοτρίαν ἀπερχόμεθα γῆν, καθάπερ ἐκεῖνος ὁ κατα-
φαγὼν τὰ ὑπάρχοντα τὰ πατρῷα, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἀλλοτρίαν γῆν, ὁ καταναλώσας
πᾶσαν τὴν πατρικὴν οὐσίαν, καὶ ἐν λιμῷ ζῶν. ἔχομεν οὖν πατρικὴν οὐσίαν καὶ ἡμεῖς. ποίαν
δὴ ταύτην; ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῶν ἁμαρτημάτων, ἐχαρίσατο ἡμῖν δύναμιν, ἰσχὺν πρὸς
30 τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν, ἐχαρίσατο ἡμῖν προθυμίαν, ὑπομονὴν, ἐν τῷ βαπτίσματι
ἐχαρίσατο ἡμῖν πνεῦμα ἅγιον. ἂν ταῦτα καταναλώσωμεν, ἐν λιμῷ λοιπὸν ἐσόμεθα.
καθάπερ γὰρ οἱ νοσοῦντες, ἕως μὲν ἂν πυρετοῖς ἐνοχλῶνται καὶ χυμῶν κακίᾳ, οὐδὲ δια-
ναστῆναι, οὐδὲ ἐργάσασθαι, οὐδὲ πρᾶξαί τι δύνανται· ἂν δέ τις αὐτοὺς ἀπαλλάξῃ, καὶ εἰς
ὑγείαν ἀγάγῃ, εἶτα μὴ ἐργάζωνται, παρὰ τὴν οἰκείαν αὐτῶν τοῦτο γίνεται ῥαθυμίαν· οὕτω
35 δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν. ἐπέκειτο ἡμῖν νόσος χαλεπὴ καὶ πυρετὸς σφοδρός· καὶ ἐκείμεθα οὐκ ἐπὶ κλί-
νης, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κακίας αὐτῆς, καθάπερ ἐν κοπρίᾳ, τῇ πονηρίᾳ ἐῤῥιμμένοι, ἑλκούμενοι,
δυσωδίας ἀνάπλεῳ, αὐχμῶντες, κατατετριμμένοι, εἴδωλα μᾶλλον ὄντες, ἢ ἄνθρωποι.
περιειστήκεισαν ἡμᾶς δαίμονες πονηροὶ, ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου γελῶν, ἐπεμβαίνων. ἦλ-
θεν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς, ἀφῆκε τὰς ἀκτῖνας τῆς παρουσίας αὐτοῦ, καὶ τὸν ζόφον εὐθέως ἀπή-
40 λασεν. ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ὁ βασιλεὺς ὁ ὢν ἐν τῷ θρόνῳ τῷ πατρικῷ, τὸν θρόνον ἀφεὶς
τὸν πατρικόν. ὅταν δὲ, ἀφεὶς, εἴπω, μὴ πάλιν μετάστασιν νομίσῃς (τὸν γὰρ οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν αὐτὸς πληροῖ) ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦτό φημι. ἦλθε πρὸς ἐχθρὸν τὸν μισοῦντα
αὐτὸν, τὸν ἀποστρεφόμενον, τὸν οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὸν ἀνεχόμενον, τὸν καθ' ἑκάστην αὐτὸν βλα-
σφημοῦντα τὴν ἡμέραν. Εἶδεν ἐν κοπρίᾳ κείμενον, σκώληξιν ἑλκούμενον, πυρετοῖς, λι-

μῶν κατεχόμενον, πάντων εἶδος ἔχοντα νόσου. καὶ γὰρ καὶ πυρετὸς αὐτὴν ὤχλει (τοῦτο γὰρ ἐπιθυμία τις πονηρά) καὶ φλεγμοναὶ ἐπέκειντο (τοῦτο γὰρ ἡ ἀπόνοια) καὶ ἡ βουλιμία τις [ἡ λεγομένη] κατεῖχε (τοῦτο γὰρ ἡ πλεονεξία) καὶ σηπεδόνες πάντοθεν (τοῦτο γὰρ ἡ πορνεία) καὶ πήρωσις ὀφθαλμῶν (τοῦτο γὰρ εἰδωλολατρεία) καὶ κώφωσις, καὶ παραπληξία (τοῦτο γὰρ τὸ προσκυνεῖν λίθοις, καὶ ξύλοις, καὶ ἐκείνοις προσφθέγγεσθαι) καὶ δυσειδία πολλή· τοῦτο γὰρ ἡ κακία, ἀηδής τι, καὶ νόσος χαλεπωτάτη. εἶδε χθὲς πάλιν τῶν μαινομένων φθεγγομένους ἡμᾶς, καὶ τὸ ξύλον Θεὸν καλοῦντας, καὶ τὸν λίθον ὁμοίως· εἶδεν ἐν τοσαύτῃ κακίᾳ, καὶ οὐκ ἐβδελύξατο, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἀπεστράφη, οὐκ ἐμίσησε. δεσπότης γάρ ἐστι, καὶ τὸ ἴδιον πλάσμα οὐκ ἂν ἐμίσησεν. ἀλλὰ τί ποιεῖ; καθάπερ ἄριστος ἰατρὸς κατασκευάζει φάρμακα πολλοῦ ἄξια, καὶ πρῶτος αὐτῶν ἀπογεύεται. τὴν γὰρ ἀρετὴν αὐτὸς πρῶτος μετῆλθε, καὶ οὕτως ἡμῖν ἔδωκε. καὶ πρῶτον καθάπερ ἀντίδοτόν τι φάρμακον ἔδωκε, τὸ λουτρόν, καὶ οὕτω πᾶσαν ἠμέσαμεν κακίαν, καὶ πάντα ἐφυγαδεύθη ἀθρόον, καὶ ἡ φλεγμονὴ ἐπαύσατο, καὶ ὁ πυρετὸς ἐσβέσθη, καὶ αἱ σηπεδόνες ἐκαύθησαν. πάντα γὰρ καὶ τὰ ἀπὸ πλεονεξίας, καὶ τὰ ἀπὸ θυμοῦ, καὶ τὰ ἄλλα κακὰ ἐκενώθη διὰ τοῦ πνεύματος. ἀνεῴχθησαν τῶν ὀφθαλμοί, ἀνεῴγη τὰ ὦτα, ἐλάλησεν εὔφημον φωνὴν ἡ γλῶσσα, ἔλαβεν ἰσχὺν ἡ ψυχή, ἔλαβε κάλλος καὶ ἄνθος τὸ σῶμα τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς υἱὸν Θεοῦ τεχθέντα κάλλος ἔχειν ἀπὸ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, οἵαν εἰκὸς δόξαν ἔχειν υἱὸν ἄρτι τεχθέντα βασιλεῖ, καὶ ἐν ἁλουργίδι τρεφόμενον. οἴμοι, πόσην εὐγένειαν ἡμῖν ἐχαρίσατο; ἡμεῖς δὲ περὶ τὸν οὕτως ἡμᾶς φιλήσαντα ἀχάριστοι γινόμεθα. ἐτέχθημεν, ἐτράφημεν, εὐεργετήθημεν. τί πάλιν φαίνομεν τὸν εὐεργέτην; ὁ τοίνυν ταῦτα πάντα ποιήσας, καὶ ἰσχὺν δίδωσιν. οὐ γὰρ ἐνῆν κατεχομένους τῷ νοσήματι ἐνεγκεῖν, εἰ μὴ αὐτὸς ἡμῖν "ἔδωκε τὴν ἰσχύν. ἔδωκε τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, ἠθετήσαμεν τὴν δωρεάν· ἔδωκεν ἡμῖν πλοῦτον, ἐσκορπίσαμεν αὐτόν, κατεφάγομεν ἅπαντα· ἔδωκεν ἡμῖν ἰσχύν, ἀνηλώσαμεν αὐτήν· ἔδωκεν ἡμῖν χάρισμα, ἐσβέσαμεν αὐτό. πῶς; ἀνηλώσαμεν εἰς οὐδὲν δέον, ἐχρησάμεθα ἐν οὐδενὶ χρησίμῳ. ταῦτα ἡμᾶς ἀπώλεσε, καὶ τὸ πάντων δεινότερον, ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ ὄντες, καὶ κεράτια ἐσθίοντες, οὐ λέγομεν, ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ εἴπωμεν, ἡμάρτομεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ εἰς σέ, "καὶ πατέρα οὕτως ἔχοντες φιλόστοργον, σφόδρα ποθοῦντα ἡμῶν τὴν ἐπάνοδον. ὡς ἂν μόνον ἀποστῶμεν τῆς κακίας, ἂν" πρὸς αὐτὸν ἐπανέλθωμεν μόνον, οὐδὲ ἐγκαλέσαι λοιπὸν ὑπὲρ τῶν προτέρων" ἀνέχεται· μόνον ἀποστῶμεν. ἱκανὴ γὰρ ἀπολογία, τὸ ἐπανελθεῖν. τί λέγω, ἐγκαλέσαι οὐκ ἀνέχεται; οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἐγκαλεῖ, ἀλλὰ, κἂν ἕτερος ἐγκαλῇ, ἐπιστομίζεται, κἂν εὐδοκιμηκὼς ᾖ ὁ ἐγκαλῶν. οὐκοῦν ἐπανέλθωμεν· μέχρι τίνος ἀφιστάμεθα; λάβωμεν αἴσθησιν τῆς ἀτιμίας, λάβωμεν αἴσθησιν τῆς εὐτελείας· ἡ κακία χοίρους ἡμᾶς ποιεῖ, ἡ κακία" λιμὸν φέρει τῇ ψυχῇ. ἀνακτησώμεθα ἑαυτούς, καὶ ἀνανήψωμεν, καὶ "ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν προτέραν εὐγένειαν, ἵνα τύχωμεν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

Λουκ. ιε. ιη. — γ. ἰσόδ… — γ. καὶ π… — γ. αὔξ… — γ. λοιμὸν ποιεῖ — γ. ἐπιμελ… σπουδ…

Λογ. ιβ. 13 ΑΔΕΛΦΟΙ, ΕΓΩ ΕΜΑΥΤΟΝ "ΟΥ ΛΟΓΙΖΟμαι κατειληφέναι. 14 Ἓν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

γ. οὔπω

ΟΥδὲν οὕτω καινοῖ κατορθώματα καὶ ἀποφυσᾷ, ὡς μνήμη τῶν εἰργασμένων ἡμῖν ἀγαθῶν. δύο γὰρ τίκτει κακὰ, ῥαθυμοτέρους τε ἐργάζεται, καὶ εἰς ἀπόνοιαν αἴρει. διὸ δὴ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ οἶδεν ὀξύρροπον οὖσαν τὴν ἡμετέραν φύσιν πρὸς ῥαθυμίαν, καὶ πολλὰ δὲ τοὺς Φιλιππησίους ἐπῄνεσεν, ὅρα πῶς αὐτῶν καταστέλλει τὸ φρόνημα, διὰ πολλῶν μὲν καὶ ἑτέρων ἀνωτέρω, μάλιστα δὲ διὰ τούτων. τί λέγων; ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατειληφέναι. εἰ δὲ Παῦλος οὐδέπω κατέλαβεν, οὐδὲ θαρρεῖ περὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδὲ περὶ τῶν μελλόντων, σχολῇ γ' ἂν ἐκεῖνοι μηδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτοῦ μέρος κατωρθωκότες τοῦτο ἂν ἔπραξαν. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐδέπω κατειληφέναι τὴν ἀρετὴν ἅπασαν ἡγοῦμαι, οὕτως εἰπὼν, ὡς ἂν εἰ ἐπὶ δρομέως εἴποι τις, οὔπω κατέλαβεν. οὐδέπω τὸ πᾶν ἤνυσα, φησίν. εἰ δὲ λέγει ἀλλαχοῦ, Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, καὶ ἐνταῦθα, οὐδέπω λογίζομαι κατειληφέναι, ἀναγνοὺς τις ἀμφότερα εἴσεται καλῶς τὴν αἰτίαν καὶ ἐκείνων, καὶ τούτων τῶν ῥημάτων. οὐ γὰρ δεῖ συνεχῶς τὰ αὐτὰ στρέφειν, καὶ ἡμᾶς πάντα διδάσκειν. καὶ ὅτι ταῦτα πολὺ πρότερον ἔλεγεν, ἐκεῖνα δὲ πρὸς τὸ τέλος. οὔπω λογίζομαι κατειληφέναι φησὶν, ἀλλ' ἑνὸς εἰμὶ μόνου, τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι. τοῦτο γάρ ἐστιν ὅ φησιν, ἓν, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὅρα πῶς εἰπὼν τοῦτο, ἐδήλωσε τί ἦν ὃ ἐποίει αὐτὸν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθαι. ὁ μὲν οὖν ἤδη τετελειῶσθαι νομίζων, καὶ μηδὲν αὐτῷ λείπειν πρὸς ἀρετῆς κατόρθωσιν, κἂν ἐπαύσατο τρέχων, ὡς τὸ πᾶν κατειληφώς· ὁ δὲ ἀφεστάναι τοῦ τέρματος ἔτι νομίζων, οὐδέποτε παύσεται τρέχων. τοῦτο οὖν ἡμᾶς ἀεὶ δεῖ λογίζεσθαι, κἂν μυρία κατορθώσωμεν ἀγαθά. εἰ γὰρ Παῦλος μετὰ μυρίους θανάτους, μετὰ τοσούτους κινδύνους τοῦτο ἐλογίζετο, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. οὐ μὴν ἀνέπεσον, φησὶν, ἐπειδὴ τοσοῦτον δραμὼν οὐκ ἴσχυσα, οὐδὲ ἀπέγνων· ἀλλ' ἔτι τρέχω, ἔτι ἀγωνίζομαι. τοῦτο μόνον σκοπῶ, ὅπως διὰ προκόψοιμι. οὕτω καὶ ἡμᾶς χρὴ ποιεῖν, ἐπιλανθάνεσθαι τῶν κατορθωμάτων, καὶ ἀφιέναι αὐτὰ ὀπίσω. καὶ γὰρ ὁ δρομεὺς οὐχ ὅσους ἤνυσεν ἀναλογίζεται * διαύλους, ἀλλ' ὅσους λείπεται. καὶ ἡμεῖς μὴ ὅσον ἠνύσαμεν τῆς ἀρετῆς ἀναλογιζώμεθα, ἀλλ' ὅσον ἡμῖν λείπει. τί γὰρ ἡμᾶς ὠφελεῖ τὸ ἀνυσθὲν, ὅταν τὸ λειπόμενον μὴ προστεθῇ; καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἀναλογίζομαι, οὐδὲ μέμνημαι, ἀλλ' ἐπιλανθανόμενος, ἡμᾶς προσεκτικωτέρους ποιῶν. οὕτω γὰρ σφοδροὶ γινόμεθα, ὅταν πᾶσαν προθυμίαν εἰς τὸ λοιπὸν ἀναλάβωμεν, ὅταν ἐκεῖνα λήθῃ παραδῶμεν. ἐπεκτεινόμενοι, φησί. πρὶν ἢ παραγενέσθαι, λαβεῖν σπουδάζομεν. ὁ γὰρ ἐπεκτεινόμενος, οὗτός ἐστιν, ὁ τοὺς πόδας καίτοι τρέχοντας τῷ λοιπῷ σώματι προλαβεῖν σπουδάζων, ἐπεκτείνων ἑαυτὸν εἰς τὸ ἔμπροσθεν, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνων, ἵνα καὶ τοῦ δρόμου πλέον τι ἐργάσηται. τοῦτο δὲ ἀπὸ πολλῆς προθυμίας γίνεται, ἀπὸ πολλῆς θερμότητος. οὕτω δεῖ τρέχειν τὸν τρέχοντα, μετὰ τοσαύτης σπουδῆς, μετὰ τοσαύτης προθυμίας, οὐκ ἀναπεπτωκότα. ὅσον δὲ τοῦ οὕτω τρέχοντος καὶ τοῦ ὑπτίου κειμένου τὸ μέσον, τοσοῦτον τοῦ Παύλου καὶ ἡμῶν. καθ' ἡμέραν ἀπέθνησκεν ἐκεῖνος, καθ' ἡμέραν εὐδοκίμει. οὐκ ἦν καιρὸς, οὐκ ἦν χρόνος, ἐν ᾧ οὐκ ηὔξετο αὐτῷ ὁ δρόμος. οὐ λαβεῖν ἠθέλησεν, ἀλλ' ἁρπάσαι τὸ βραβεῖον. οὕτω γάρ ἐστι λαβεῖν. ἄνω ὁ τὸ βραβεῖον διδοὺς ἕστηκεν, ἄνω κεῖται τὸ βραβεῖον. ὅρα πόσον τὸ διάστημα τοῦτο * διαδραμεῖν· ὅρα πόσον τὸ ὕψος. ἐκεῖ δεῖ πετασθῆναι τοῖς τοῦ πνεύματος πτεροῖς. ἑτέρως γὰρ οὐκ ἔνι τὸ ὕψος τοῦτο τεμεῖν. μετὰ τοῦ σώματος ἐκεῖ δεῖ βαδίσαι· ἔξεστι γάρ. Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα, φησὶν, ἐν οὐρανῷ, ἐκεῖ τὸ βραβεῖόν ἐστιν. ὁρᾷς τοὺς τρέχοντας πῶς νόμῳ ζῶσι; πῶς οὐδὲν τῶν ἐκλυόντων τὴν ἰσχὺν προσίενται; πῶς ἀγωνίζονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν παλαίστρᾳ

λαίστρᾳ

Marginalia: χ. ἐμφυσᾷ · χ. οἶδεν · β. Τιμ. δ. ζ. · χ. ἀκριβῶς · χ. πολλῷ · χ. τῇ πλάνῃ · χ. τοῦτο γὰρ αὐτὸ ἐποίει · χ. παύεται · χ. ἔχω ἀεὶ προκόπτειν. · * μόνον · * καὶ · χ. ἐπεκλίνων τι · * δεῖ · Φιλιπ. γ. ι. · χ. τῶν μὴ τὴν ἰσχὺν ἐκλυόντων προσίενται

λαίστρᾳ ὑπὸ παιδοτρίβῃ καὶ νόμῳ; μίμησαι τούτους καὶ σύ, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα ἐπίδειξαι προθυμίαν. οὐ γὰρ ἴσον τὸ βραβεῖον. πολλοί εἰσι κωλύοντες. νόμῳ ζῆθι· πολλά ἐστι τὰ ἐκλύοντα τὴν ἰσχύν. εὐσκελῆ ποίησον αὐτὴν τῷ ποδί. ἔνεστι γάρ. οὐ γὰρ φύσεώς ἐστιν, ἀλλὰ προαιρέσεως. κούφην αὐτὴν ἐργασώμεθα, ἵνα μὴ τῇ βαρύτητι τῶν ποδῶν τὸ λοιπὸν ἄχθος ἐμποδίζῃ. δίδαξον εἶναι τοὺς πόδας ἀσφαλεῖς. πολλοὶ γάρ εἰσιν ὀλισθοί· κἂν καταπέσῃς, πολλὰ ἀπώλεσας. πλὴν κἂν καταπέσῃς, διανάστηθι. ἔνι καὶ οὕτω νικῆσαι. μηδέποτε τοῖς ὀλισθηροῖς ἐπιχείρει πράγμασι, καὶ οὐ καταπεσῇ. ἐπὶ τὰ βεβηκότα τρέχε· ἄνω τὴν κεφαλήν, ἄνω τὸ ὄμμα. τοῦτο καὶ τοῖς τρέχουσιν οἱ παιδοτρίβαι παρακελεύονται· οὕτω διαβαστάζεται ἰσχύς. ἂν δὲ κάτω νεύσῃς, κατέπεσες, ἐξελύθης. ἄνω βλέπε, ὅπου τὸ βραβεῖόν ἐστιν. αὕτη τοῦ βραβείου ἡ ὄψις μείζονα ποιεῖ τὴν προαίρεσιν. οὐκ ἀφίησιν αἰσθάνεσθαι τῶν πόνων ἡ τῆς θλίψεως ἐλπίς, τὸ μῆκος μικρὸν ποιεῖ φαίνεσθαι. τί ἐστι τὸ βραβεῖον; οὐ κλάδος φοίνικος, ἀλλὰ τί; βασιλεία οὐρανῶν, ἀνάπαυσις αἰώνιος, δόξα μετὰ Χριστοῦ, κληρονομία, ἀδελφότης, μυρία ἀγαθά, ἃ οὐκ ἔνι εἰπεῖν. οὐκ ἔνι ἐκείνου τοῦ βραβείου τὸ κάλλος διηγήσασθαι· ὁ κρατῶν αὐτοῦ οἶδε μόνος, καὶ ὁ μέλλων αὐτὸ λαμβάνειν. οὐκ ἔστι χρυσοῦν, οὐκ ἔστι διάλιθον· πολλῷ τούτων τιμιώτερον. ὁ χρυσὸς βόρβορος πρὸς ἐκεῖνο τὸ βραβεῖόν ἐστι· λίθοι τίμιοι, πλίνθος πρὸς τὸ κάλλος ἐκεῖνο τοῦ βραβείου. ἂν ἐκεῖνο ἔχων ἀπέλθῃς εἰς τὸν οὐρανόν, μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς ἐκεῖ βαδίζειν δυνήσῃ, καὶ ἄγγελοί σε αἰδεσθήσονται τοῦτο φέροντα τὸ βραβεῖον· πᾶσι μετὰ παρρησίας προσελεύσῃ πολλῆς. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὅρα τὸν εὐγνώμονα. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦτο ποιῶ, φησίν. οὐ γὰρ ἔνι χωρὶς τῆς ἐκείνου ῥοπῆς τοσοῦτον διελθεῖν διάστημα· πολλῆς δεῖ τῆς βοηθείας, πολλῆς τῆς συμμαχίας. κάτω μέν σε ἀγωνίζεσθαι ἐβουλήθη, ἄνω δὲ στεφανοῖ· οὐχ ὡς ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ ἀγών, ἐκεῖ καὶ ὁ στέφανος, ἀλλ' ἐν τῷ λαμπρῷ χωρίῳ ὁ στέφανός ἐστι. οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐνταῦθα, ὅτι τοὺς μάλιστα τιμωμένους καὶ τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν ἡνιόχων οὐ στεφανοῦσιν ἐν τῷ σταδίῳ κάτω, ἀλλ' ἄνω καλέσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖ στεφανοῖ; οὕτω καὶ ἐνταῦθα, εἰς τὸν οὐρανὸν * λαμβάνεις τὸ βραβεῖον.

15 Ὅσοι οὖν τέλειοι, φησί, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει. Ποῖον τοῦτο; ὅτι δεῖ τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθάνεσθαι; ὥστε τελείου τὸ μὴ νομίζειν ἑαυτὸν τέλειον εἶναι. πῶς τοίνυν λέγεις, ὅσοι τέλειοι; εἰπὲ γάρ μοι, τοῦτο φρονοῦμεν ὃ σὺ φρονεῖς; εἰ γὰρ μὴ ἔλαβες, μηδὲ τετελείωσαι, πῶς τοὺς τελείους τοῦτο κελεύεις φρονεῖν, ὃ καὶ αὐτὸς φρονεῖς οὐδέπω τέλειος ὤν; τοῦτο γάρ ἐστι, φησι, τελειότης. καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει· τουτέστιν, εἰ δέ τις νομίζει τὸ πᾶν κατωρθωκέναι. ἀσφαλίζεται αὐτούς, ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ τί; καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει. ὅρα πῶς συνεσταλμένως τοῦτό φησιν. ὁ Θεὸς ὑμᾶς διδάξει, τουτέστιν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς πείσει, οὐχὶ διδάξει ἁπλῶς. ἐδίδασκε μὲν γὰρ ὁ Παῦλος, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐνῆγε. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐνάξει, ἀλλ', ἀποκαλύψει, ἵνα δόξῃ μᾶλλον ἀγνοίας εἶναι τὸ πρᾶγμα. οὐ περὶ δογμάτων ταῦτα εἴρηται, ἀλλὰ περὶ βίου τελειότητος, καὶ τοῦ μὴ νομίζειν ἑαυτοὺς τελείους εἶναι· ὡς ὅ γε νομίζων τὸ πᾶν κατειληφέναι, οὐδὲν ἔχει.

16 Πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν.

Πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τί ἐστι; τέως, φησίν, ὃ κατωρθώσαμεν, κατέχωμεν, τὸ τῆς ἀγάπης, τὸ τῆς ὁμονοίας, τὸ τῆς εἰρήνης. τοῦτο ἡμῖν κατώρθωται. εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τουτέστι, τοῦτο ἡμῖν ἤδη κατώρθωται. ὁρᾷς ὅτι κανόνι βούλεται εἶναι τὰ παραγγέλματα; ὁ κανὼν οὔτε πρόσθεσιν, οὔτε ἀφαίρεσιν δέχεται (ἐπεὶ τὸ κανὼν εἶναι ἀπόλλυσι) τῷ αὐτῷ κανόνι, τουτέστι, τῇ αὐτῇ πίστει, τῷ αὐτῷ ὅρῳ.

17 Μιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦντας, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. Εἶπεν ἀνωτέρω, Βλέπετε τοὺς κύνας, ἀπήγαγεν αὐτοὺς ἐκείνων· προσ-

άγει

Marginalia: γρ. παχύτητι — γρ. καταπέσῃς — γρ. αὕτη — * βλέπε, ἐπὶ — γρ. φρονῶμεν — Φιλιπ. γ. β.

ἀλλὰ τούτοις, οὓς δεῖ μιμεῖσθαι λοιπόν. εἴ τις ὑμᾶς μιμεῖσθαι βούλεται, φησιν, εἴ τις τὴν αὐτὴν βαδίζειν ὁδὸν, ἐκείνοις προσέχετε· εἰ καὶ ἐγὼ μὴ πάρειμι, ἀλλ' ἴστε τῆς ἐμῆς βαδίσεως τὸν τρόπον, τουτέστι, τῆς ἀναστροφῆς τοῦ βίου. οὐ γὰρ διὰ ῥημάτων μόνον ἐδίδασκεν, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων· καθάπερ ἐν χορῷ καὶ στρατοπέδῳ τὸν χορηγὸν καὶ στρατηγὸν δεῖ μιμεῖσθαι τοὺς λοιπούς, καὶ οὕτω βαδίζειν εὐτάκτως. ἔνι γὰρ καὶ ἀπὸ στάσεως διαλυθῆναι τάξιν.

Ἄρα τύποι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, ἀρχέτυποι ἵνα εἰκόνα διασώζοντες. ἐννοήσατε πῶς αὐτοῖς ὁ βίος ἀπηκριβωμένος ἦν, ὡς ἀρχέτυποι αὐτοὺς καὶ παράδειγμα κεῖσθαι, καὶ νόμους ἐμψύχους. ὅπερ γὰρ τὰ γράμματα ἔλεγε, ταῦτα διὰ τῶν πραγμάτων πᾶσιν ἐδήλουν οὗτοι. τοῦτό ἐστι διδασκαλία ἀρίστη· οὕτω τὸν μαθητὴν ἐνάγει ὁ διδάσκων δυνήσεται. εἰ δὲ αὐτὸς μὲν λέγῃ καὶ φιλοσοφῇ, τοῖς δὲ ἔργοις τἀναντία ποιῇ, οὔπω διδάσκαλος. τοῦτο γὰρ καὶ τῷ μαθητῇ κοῦφον ἐν λόγοις φιλοσοφεῖν· ἀλλὰ δεῖ τῆς διὰ τῶν ἔργων ὑφηγησίας, καὶ τῆς ἀγωγῆς. αὕτη γὰρ καὶ διδάσκαλον αἰδέσιμον ποιεῖ, καὶ μαθητὴν εἴκειν παρασκευάζει. πῶς; ὅταν μὲν γὰρ ἴδῃ ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντα, ἐρεῖ, ὅτι ἀδύνατα ἐπέταξεν· ὅτι δὲ ἀδύνατα, πρῶτος αὐτὸς δείκνυσιν ὁ διδάσκαλος μὴ πράττων. εἰ δὲ ἴδῃ διὰ τῶν ἔργων τὴν ἀρετὴν τετελειωμένην, οὐκ ἂν ἔχοι ταῦτα λέγειν. πλὴν ἀλλὰ κἂν ἠμελημένος ὁ τοῦ διδασκάλου βίος ᾖ, ἡμεῖς ἑαυτοῖς προσέχωμεν, καὶ ἀκούωμεν τοῦ προφήτου λέγοντος, Ὅτι ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λέγοντες, γνῶθι τὸν Κύριον, ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν. οὐκ ἔχεις ἐνάρετον διδάσκαλον; ἀλλ' ἔχεις τὸν ὄντως διδάσκαλον, ὃν καὶ μόνον διδάσκαλον χρὴ καλεῖν. ἀπ' ἐκείνου μάθετε. ἐκεῖνος ἔφησε, Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι. μὴ δὴ πρόσεχε τῷ * διδασκάλῳ, ἀλλ' ἐκείνῳ καὶ τοῖς ἐκείνου μαθήμασιν. ἐκεῖθεν λάβε τὸν τύπον· ἔχεις εἰκόνα ἀρίστην· πρὸς ἐκείνην ῥύθμισον σαυτόν. μυρίαι εἰσὶν αἱ εἰκόνες ἐν ταῖς γραφαῖς κείμεναι βίων ἐναρέτων. οἷον, εἰ δὲ θέλεις, ἐλθὲ καὶ μετὰ τὸν διδάσκαλον ἐν τοῖς μαθηταῖς· ὁ μὲν δι' ἀκτημοσύνης ἔλαμψεν, ὁ δὲ διὰ χρημάτων· οἷον ὁ Ἠλίας δι' ἀκτημοσύνης, ὁ Ἀβραὰμ διὰ χρημάτων. οἵαν νομίζεις κουφοτέραν, καὶ εὐεπιτηδειοτέραν, ταύτην ἐλθέ. πάλιν ὁ μὲν διὰ γάμου, ὁ δὲ διὰ παρθενίας. ὁ Ἀβραὰμ διὰ γάμου, ἐκεῖνος διὰ παρθενίας. ἣν θέλεις, βάδισον. ἑκατέρα γὰρ φέρει πρὸς τὸν οὐρανόν. ὁ μὲν διὰ νηστείας ὁ Ἰωάννης, ὁ δὲ χωρὶς ταύτης, ὁ Ἰώβ. πάλιν αὐτὸς μὲν καὶ γυναικὸς φροντίζων, καὶ παίδων, καὶ θυγατέρων, καὶ οἰκίας, καὶ πολὺν ἔχων πλοῦτον· ὁ δὲ ἄλλος οὐδὲν ἐκέκτητο, πλὴν τοῦ ἱματίου τοῦ τριχίνου. καὶ τί λέγω οἰκίαν, καὶ πλοῦτον, καὶ χρήματα, ὅπου γε καὶ ἐν βασιλείᾳ ὄντα δυνατὸν τῆς ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι; πάσης γὰρ οἰκίας ἰδιωτικῆς εὕροι τις ἂν πολυπραγμονέστερος ὁ οἶκος ὁ βασιλικός. ὁ τοίνυν Δαβὶδ ἔλαμψεν ἐν βασιλείᾳ, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἐξέλυσεν ἡ ἁλουργὶς καὶ τὸ διάδημα. ἄλλος ὁλοκλήρου δήμου προστασίαν ἐμπιστευθείς, ὁ Μωϋσῆς λέγω, ὅπερ καὶ δυσκολώτερον τυγχάνει. ἐκείνου γὰρ μείζων ἡ ἐξουσία ἦν, ὅθεν καὶ πλείων ἡ δυσκολία ἐγίνετο. εἶδες ἐν πλούτῳ εὐδοκιμηκότας, εἶδες καὶ ἐν πενίᾳ, εἶδες ἐν γάμῳ, εἶδες καὶ ἐν παρθενίᾳ. θέα τοὐναντίον πάλιν καὶ ἐν γάμῳ καὶ ἐν παρθενίᾳ ἀπολωλότας, καὶ ἐν πλούτῳ, καὶ ἐν πενίᾳ· οἷον ἐν γάμῳ μὲν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπώλοντο, οἷον Σαμψών, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ γάμου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰδίας προαιρέσεως· ἐν παρθενίᾳ δέ, οἷον αἱ πέντε παρθένοι· ἐν πλούτῳ, ὁ πλούσιος ὁ τὸν Λάζαρον περιορῶν· ἐν πενίᾳ, μυρίοι ἔτι καὶ νῦν πένητες ἀπόλλυνται. ἐν βασιλείᾳ δείκνυμι πολλοὺς ἀπολωλότας, ἐν δημαγωγίᾳ. θέλεις δὲ καὶ ἐν στρατιωτικῇ τάξει ἰδεῖν σωζομένους; ὅρα τὸν Κορνήλιον. καὶ ἐν προστασίᾳ οἰκίας; βλέπε τὸν εὐνοῦχον τῆς Αἰθιοπίσσης. οὕτω πανταχόθεν ἔθος εἰς δέον τῷ πλούτῳ χρώμεθα, οὐδὲν ἡμᾶς ἀπολεῖ· ἐὰν δὲ μή, ἅπαντα ἀπολεῖ, καὶ βασιλεία, καὶ πενία, καὶ πλοῦτος. τὸν μέντοι νήφοντα οὐδὲν βλάψαι δυνήσεται. εἰ πῶ

γὰρ

Marginal notes: κεφ. γ. — ἠθικόν — γ. ἐπὶ — * ἢ ος τούτῳ — γ. ἐπιτηδ. — γ. Ἰωάννης — Ἡσ. νδ. ιγ. Ἰωαν. ς. με. — Ματθ. ια. κθ. — γ. ἑκατόνταρχος — γ. δυνάστης — γ. εὐνοῦχος

γάρ μοι, αἰχμαλωσία τί ἔβλαψεν; οὐδέν. ἐννόει γάρ μοι τὸν Ἰωσὴφ δοῦλον γενόμενον, καὶ τὴν ἀρετὴν διασώζοντα. ἐννόει μοι τὸν Δανιὴλ, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας αἰχμαλώτους γενομένους, καὶ πῶς πολλῷ μᾶλλον ἔλαμψαν. πανταχοῦ γὰρ ἡ ἀρετὴ λάμπει, καὶ ἀκαταγώνιστός ἐστι, καὶ οὐδεὶς ταύτην ἐμποδίσαι δύναται. τί λέγω πενίαν, καὶ αἰχμαλωσίαν, καὶ δουλείαν; οὐδὲ λιμὸς, οὐδὲ ἕλκωσις, οὐδὲ νόσος δύναται βλάψαι. δουλείας γὰρ νόσος χαλεπώτερον. τοιοῦτος ἦν ὁ Λάζαρος, τοιοῦτος ἦν ὁ Ἰὼβ, τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Τιμόθεος πυκναῖς ἀσθενείαις συνεχόμενος. ὁρᾷς ὅτι τῆς ἀρετῆς οὐδὲν δύναται περιγενέσθαι; οὐ πλοῦτος, οὐ πενία, οὐκ ἀρχὴ, οὐ τὸ ἄρχεσθαι, οὐ τὸ τῶν πραγμάτων περιΐστασθαι, οὐ νόσος, οὐκ ἀδοξία, οὐ τὸ ἀπερρίφθαι· ἀλλὰ ταῦτα πάντα κάτω καὶ ἐπὶ γῆς ἀφεῖσα, φθάνει πρὸς τὸν οὐρανόν. μόνον ἔστω γενναία ψυχὴ, καὶ τὸ κωλῦον οὐδὲν εἶναι ἐνάρετον. ὅταν γὰρ ὁ ἐργάτης ἔρρωται, οὐδὲν τὸ ἔξωθεν ἐμποδίζει. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν, ὅταν ὁ τεχνίτης ἔμπειρος ᾖ καὶ καρτερικὸς καὶ πάσης τῆς τέχνης ἐπιστάμενος, κἂν νόσος ἐπέλθῃ, ἔχει αὐτὴν, κἂν πένηται, ἔχει αὐτὴν, κἂν ἔχῃ τὸ ὄργανον μετὰ χεῖρας, κἂν μὴ ἔχῃ, κἂν ἐργάζηται, κἂν μὴ ἐργάζηται, οὐδὲν ἠλάττωται. ἡ γὰρ ἐπιστήμη ἔνεστιν ἐν αὐτῷ. οὕτω καὶ ὁ ἐνάρετος καὶ Θεῷ ἀνακείμενος, κἂν εἰς πλοῦτον αὐτὸν ἐμβάλῃς, ἐπιδείκνυται τὴν ἀρετὴν, κἂν εἰς πενίαν ὁμοίως, κἂν εἰς νόσον, κἂν εἰς ὑγείαν, κἂν εἰς δόξαν, κἂν εἰς ἀδοξίαν. οὐχὶ διὰ πάντων ἦλθον οἱ ἀπόστολοι; Διὰ δόξης, φησὶ, καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας, καὶ εὐφημίας. τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν ἀθλητὴν, τὸ πρὸς πάντα εἶναι ἐπιτήδειον. τοιαύτη γὰρ καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς φύσις. ἂν δὲ εἴπῃς, ὅτι οὐ δύναμαι περιεστάναι πολλῶν, μονάζειν ὀφείλω, ὕβρισας τὴν ἀρετήν. αὕτη γὰρ πᾶσι κεχρῆσθαι δύναται, καὶ διαφαίνειν· μόνον ἔσω ἐν τῇ ψυχῇ. λιμός ἐστι; πλησμονή ἐστιν; αὕτη τὴν ἰσχὺν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτῆς, καθὼς Παῦλός φησιν, Οἶδα καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. ἔδει ἐργάζεσθαι; οὐκ ἐπῃσχύνθη, ἀλλὰ δύο ἔτη εἰργάζετο. ἔδει λιμῶξαι; οὐκ ἐτάκη, οὐδὲ ἐδίστασεν. ἔδει ἀποθανεῖν; οὐκ ἐγένετο ταπεινὸς, διὰ πάντων τὸ φρόνημα τὸ γενναῖον καὶ τὴν τέχνην ἐπεδείξατο. τοῦτον οὖν ζηλώσωμεν, καὶ οὐκ ἔσται λύπης ἡμῖν ὑπόθεσις. τί γὰρ, εἰπέ μοι, λυπῆσαι δυνήσεται τὸν τοιοῦτον; οὐδέν. ἕως ἂν μὴ ταύτην ἡμᾶς ἀφέληταί τις, πάντων ἀνθρώπων μακαριώτεροι ἐσόμεθα, καὶ ἐνταῦθα, οὐχὶ ἐκεῖ μόνον. ἔστω γὰρ ὁ ἐνάρετος καὶ γυναῖκα ἔχων, καὶ παιδία, καὶ χρήματα, καὶ δόξαν πολλήν. περὶ ταῦτα πάντα ὁμοίως ἐνάρετος μένει. ἄφελε αὐτὰ, καὶ πάλιν ὁμοίως ἐνάρετος ἔσται, οὔτε ὑπὸ τῶν θλίψεων καταβαπτιζόμενος, οὔτε ὑπὸ τῆς εὐπραγίας ὀγκούμενος. ἀλλ' ὥσπερ πέτρα, καὶ κυμαινούσης τῆς θαλάσσης, καὶ γαλήνης οὔσης, ὁμοίως ἕστηκεν ἀπαθὴς, οὔτε ὑπὸ τῶν κυμάτων θρυπτομένη, οὔτε ὑπὸ τῆς γαλήνης ἄλλο τι πάσχουσα· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἡ στερρὰ ἕστηκε βεβαία καὶ ἐν γαλήνῃ, καὶ ἐν κύμασι. καὶ καθάπερ τὰ μὲν παιδία ἐν πλοίῳ πλέοντα θορυβεῖται, ὁ δὲ κυβερνήτης κάθηται γελῶν καὶ ἀκλινὴς ὢν, τὸν θόρυβον ἐκείνων ὁρῶν, καὶ τερπόμενος· οὕτω καὶ ψυχὴ φιλόσοφος, πάντων τῶν ἄλλων θορυβουμένων, καὶ γελώντων πάλιν ἀκαίρως ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, αὐτὸς ὥσπερ ἐπί τινος [αὐχένος καὶ] οἴακος * τῆς εὐλαβείας κάθηται ἀκλινής. τί γὰρ, εἰπέ μοι, ταράξαι δύναται ψυχὴν εὐλαβῆ; θάνατος; ἀλλὰ τοῦτο ζωῆς βελτίονος ἀρχὴν οἶδεν. ἀλλὰ πενία; ἀλλὰ τοῦτο συμπράττει αὐτῇ πρὸς ἀρετήν. ἀλλὰ νόσος; ἀλλ' οὐδὲν ἡγεῖται αὐτὴν προδοῦσαν. τί λέγω νόσον; οὐδὲ τὴν ἄνεσιν, οὐδὲ τὴν θλίψιν. προλαβοῦσα γὰρ ἑαυτὴν ἔθλιψεν. ἀλλ' ἀδοξία; ἀλλὰ ὅλος ὁ κόσμος αὐτῇ ἐσταύρωται. ἀλλὰ παίδων ἀποβολή; ἀλλ' οὐ δέδοικεν. ὅταν γὰρ περὶ ἀναστάσεως ᾖ πεπληροφορημένη, τί αὐτὴν ἀλγεῖν δύναται; οὐδὲν τῶν πάντων. ἀλλὰ πλοῦτος ἐπαίρει; οὐδαμῶς. οἶδε γὰρ ὅτι οὐδὲν τὰ χρήματα. ἀλλὰ δόξα; ἀλλὰ πεπαίδευται, ὅτι πᾶσα δόξα ἀνθρώπου, ὡς ἄνθος χόρτου. ἀλλὰ τρυφή; ἀλλ' ἤκουσε Παύλου λέγοντος, ὅτι Ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. ὅταν οὖν μήτε φλεγμαίνῃ, μήτε συστέλληται,

β. Κορ. ϛ. η.
Φιλιπ. δ. ιβ.
Πραξ. κη. λ.
Ησ. μ. ϛ.
α. Τιμ. ε. ϛ.

γρ. καὶ λιμ... καὶ ἕλκωσι... νόσου χα... πὸν
γρ. τέχνην
γρ. ἐργάτ...
γρ. ἀθλητ...
γρ. ἔσε μ... ειώτεροι
γρ. ἄφες
γρ. ὥσπερ... τις πέτρα... ἕστηκεν
γρ. γαλήν... σης
* πλοίου
γρ. ἀρχή.

συστέλλεται), τί τῆς ὑγείας ταύτης ἴσον ἂν εἴη; ἀλλ' οὐχ αἱ ἄλλαι ψυχαὶ τοιαῦται, ἀλλὰ τῆς θαλάττης καὶ τοῦ χαμαιλέοντος πυκνότερον τρέπονται· ὥστε πολὺν εἶναι γέλωτα, ὅταν ἴδῃς τὸν αὐτὸν νῦν μὲν γελῶντα, νῦν δὲ κλαίοντα, νῦν δὲ φροντίζοντα, νῦν δὲ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐκκεχυμένον. καίτοι ὁ Παῦλος οὐ δι' ἄλλο τί φησι, Μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ πολιτευόμεθα, ἔνθα οὐκ ἔστι τροπή. ἐπήγγελται ἡμῖν ἔπαθλα οὐ τρεπόμενα· οὐκοῦν τοιαύτην πολιτείαν ἐπιδειξώμεθα, ἐντεῦθεν ἤδη λάβωμεν τὰ ἀγαθά. τί εἰς εὔριπον ἑαυτὸν ῥιπτοῦμεν, καὶ εἰς κλυδώνιον, καὶ εἰς χειμῶνα, καὶ εἰς ζάλην; γενώμεθα ἐν γαλήνῃ. οὐ παρὰ τὸν πλοῦτόν ἐστιν, οὐ παρὰ τὴν πενίαν, οὐ παρὰ τὴν δόξαν, οὐ παρὰ τὴν ἀδοξίαν, οὐ παρὰ τὴν νόσον, οὐ παρὰ τὴν ὑγείαν, οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ταῦτα πάντα ψυχήν. ἂν αὕτη στερρὰ ᾖ καὶ καλῶς πεπαιδευμένη τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιστήμην, πάντα εὔκολα αὐτῇ ἔσται. καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ἀνάπαυσιν ὄψεται, καὶ τὸν λιμένα τὸν εὔδιον, καὶ μυρίων ἀπολαύουσα τῶν ἀγαθῶν ἐπιτεύξεται· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

χ. διὰ τοῦτό φησι, μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ — χ. πεπαιδευμένη — Ῥωμ. ιβ΄ β.

Λογ. ιγ΄. 18 ΠΟΛΛΟΙ ΓΑΡ ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΣΙΝ, ΟΥΣ πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ· ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, 19 ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. 20 Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, 21 Ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

Οὐδὲν οὕτως ἀνάρμοστον καὶ ἀλλότριον χριστιανοῦ, ὡς ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν ζητεῖν· οὐδὲν οὕτω τῆς ἐπαγγελίας καὶ στρατολογίας ἀλλότριον, ὡς τὸ τῷ παρόντι προσεστηκέναι βίῳ. ὁ δεσπότης σου ἐσταυρώθη, καὶ σὺ ἄνεσιν ζητεῖς; ὁ δεσπότης σου προσηλώθη, καὶ σὺ τρυφᾷς; καὶ ποῦ ταῦτα στρατιώτου γενναίου; διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι, πολλοὶ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. ἐπειδὴ τινὲς ἦσαν ὑποκρινόμενοι μὲν τὸν χριστιανισμόν, ἐν ἀνέσει δὲ ζῶντες καὶ τρυφῇ· τοῦτο δὲ ἐναντίον τῷ σταυρῷ· διὰ τοῦτο ταῦτα οὕτως ἔλεγεν. ὁ γὰρ σταυρός, ψυχῆς ἐστι παρατεταγμένης, θανατιώσης, οὐδὲν ἄνετον ἐπιζητούσης. ἐκεῖνοι δὲ ἀπεναντίας πολιτεύονται. ὥστε κἂν λέγωσιν εἶναι τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' [ὡς] ἐχθροί εἰσι τοῦ σταυροῦ. ἦ γὰρ ἄν, εἰ τὸν σταυρὸν ἐφίλουν, ἐσπούδαζον τὸν ἐσταυρωμένον βίον ζῆν. οὐκ ἀνεσκολοπίσθη σου ὁ δεσπότης; μίμησαι σὺ ἄλλως αὐτόν, εἰ μὴ τὸν ἐκείνου δύνασαι τρόπον. σταύρωσον ἑαυτόν, κἂν μηδείς σε σταυρώσῃ. σταύρωσον σεαυτὸν λέγω, οὐχ ἵνα σεαυτὸν ἀνέλῃς, μὴ γένοιτο (τοῦτο γὰρ ἀσεβές) ἀλλ' ὡς Παῦλος ἔλεγεν· Ἐμοὶ γάρ, φησι, κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. εἰ φιλεῖς τὸν δεσπότην σου, τὸν θάνατον ἀπόθανε τὸν ἐκείνου. μάθε πόση τοῦ σταυροῦ ἡ ἰσχύς, πόσα κατώρθωσε, πόσα κατορθοῖ, πῶς ἐστιν ἀσφάλεια τοῦ βίου. διὰ τούτου πάντα τελεῖται· βάπτισμα διὰ τοῦ σταυροῦ (δεῖ γὰρ ἀναλαβεῖν τὴν σφραγῖδα) χειροτονία διὰ τοῦ σταυροῦ· κἂν ἐν ὁδοῖς ὦμεν, κἂν ἐν οἰκίᾳ, κἂν ὅπου δήποτε, * μέγα ἀγαθὸν ὁ σταυρός, σωτήριον ὅπλον, ἀσπὶς ἄμαχος, τῷ διαβόλῳ ἀντίπαλος. τοῦτον οὖν ἐχθραίνων βαστάζεις τὸν σταυρόν, μὴ ἁπλῶς σφραγιζόμενος, ἀλλὰ τὰ τοῦ σταυροῦ πάσχων. οἶδε σταυ-

χ. ἀνεκτὸν — Υ. σαυτόν, — Γαλ. ϛ. ιδ. — χ. λαβεῖν * τῷ σταυρῷ σφραγιζόμεθα.

Ματθ. ις. κδ.

ρῶν ὁ Χριστὸς τὰ πάθη λέγειν, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἐὰν μή τις ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσῃ μοι, τουτέστιν, ἐὰν μή τις ᾖ παρεσκευασμένος πρὸς θάνατον. οὗτοι δὲ ἀθλίως ὄντες, καὶ φιλόζωοι καὶ φιλοσώματοι, ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τυγχάνουσι· καὶ πᾶς, ὃς ἂν ᾖ τῆς τρυφῆς φίλος, καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀσφαλείας, ἐχθρός ἐστι τοῦ σταυροῦ, ἐν ᾧ Παῦλος καυχᾶται, καὶ περιπλέκεται, ᾧ σπουδάζει συνοικειωθῆναι, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἐγὼ ἐσταύρωμαι τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ κόσμος ἐμοί. νῦν δέ φησι, καὶ κλαίων λέγω. διὰ τί; ὅτι ἐπέτεινε τὸ κακόν, ὅτι δακρύων ἄξιοι οἱ τοιοῦτοι. ὄντως δακρύων ἄξιοι οἱ τρυφῶντες, τὸ μὲν περιβόλαιον, τουτέστι, τὸ σῶμα λιπαίνοντες, τῆς δὲ μελλούσης εὐθύνας διδόναι οὐδένα ποιούμενοι λόγον. ἰδοὺ τρυφᾷς, ἰδοὺ μεθύεις, σήμερον καὶ αὔριον, καὶ δέκα ἔτη, καὶ εἴκοσι, καὶ τριάκοντα, καὶ πεντήκοντα, καὶ ἑκατόν, ὅπερ ἀδύνατον· πλὴν ἀλλ', εἰ βούλει, θῶμεν· τί τὸ πέρας; τί τὸ κέρδος; οὐδέν. τὸ οὖν· τοιοῦτον βίον ζῆν οὐ δακρύων ἄξιον καὶ θρήνων; ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ὁ Θεός, ἵνα στεφανώσῃ, καὶ ἡμεῖς ἄπιμεν μηδὲν ἐργασάμενοι γενναῖον. κλαίει τοίνυν ὁ Παῦλος, ἐφ' οἷς ἕτεροι γελῶσι καὶ σπαταλῶσιν. οὕτως ἐστὶ συμπαθητικός, οὕτω φροντίζει πάντων ἀνθρώπων. ὧν ὁ Θεός, φησιν, ἡ κοιλία. διὰ τοῦτο ἔστι Θεὸς αὐτοῖς. τοῦτό ἐστι, Φάγωμεν καὶ πίωμεν. ὁρᾷς ὅσον ἡ τρυφὴ κακόν; τοῖς μὲν τὰ χρήματα, τοῖς δὲ ἡ κοιλία ὁ Θεός. οὐχὶ εἰδωλολάτραι καὶ οὗτοι, καὶ ἐκείνων χείρους; καὶ ἡ δόξα, φησὶν, ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. τινὲς τὴν περιτομήν φασι δηλοῦν διὰ τούτου· ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτό φημι, ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν· ἐφ' οἷς ἔδει ἐγκαλύπτεσθαι, ἐπὶ τούτοις σεμνύνονται. τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν ἀλλαχοῦ· Τίνα οὖν μισθὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; δεινὸν μὲν γὰρ τὸ αἰσχρὰ πράττειν, τὸ δὲ πράττοντα αἰσχύνεσθαι, ἐξ ἡμισείας ἐστὶ δεινόν. ὅταν μέντοι τις καὶ ἐγκαλλωπίζηται, ὑπερβολὴ ἀναισθησίας. ἆρα περὶ ἐκείνων μόνον ταῦτα εἴρηται, οἱ δὲ παρόντες ἡμῖν ἐνταῦθα διέφυγον τὸ ἔγκλημα, καὶ οὐδείς ἐστιν ὑπεύθυνος τούτῳ; οὐδεὶς Θεὸν ἔχει τὴν κοιλίαν; οὐδεὶς τὴν δόξαν ἐν τῇ αἰσχύνῃ; βούλομαι, καὶ σφόδρα βούλομαι μηδὲν τούτων εἶναι πρὸς ἡμᾶς, μηδὲ εἰδέναι τινὰ ἔνοχον τοῖς λεγομένοις· δέδοικα δὲ μὴ πρὸς ἡμᾶς μᾶλλον, ἢ τοῖς τότε λέγηται. ὅταν γὰρ πάντα τὸν βίον ἐν πότοις καὶ κώμοις ἀναλίσκῃ τις, καὶ εἰς μὲν πένητας ὀλίγα τινὰ δαπανᾷ, τὰ δὲ πλείονα ἀναλίσκῃ εἰς τὴν κοιλίαν, οὐκ εἰκότως καὶ περὶ αὐτοῦ λεχθήσεται; οὐδὲν ἐντρεπτικώτερον τῆς λέξεως, οὐδὲν πληκτικώτερον, ὧν ὁ Θεός, φησιν, ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. τίνες οὗτοί εἰσιν; οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, οἱ λέγοντες, οἰκοδομήσωμεν οἰκίας. ποῦ; ἐν τῇ γῇ, φησί· κτησώμεθα ἀγρούς, ἐν τῇ γῇ πάλιν· ἐπιτύχωμεν ἀρχῆς, πάλιν ἐν τῇ γῇ· τύχωμεν δόξης, πάλιν ἐν τῇ γῇ· πλουτήσωμεν, πάντα ἐν τῇ γῇ. οὗτοί εἰσιν ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία. οἱ γὰρ μηδὲν πνευματικὸν φρονοῦντες, ἀλλ' ἐνταῦθα πάντα κεκτημένοι, καὶ ταῦτα φρονοῦντες, εἰκότως τὴν κοιλίαν Θεὸν ἔχουσι, λέγοντες, Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. εἶτα σὺ μὲν περὶ τοῦ σώματος ἀλγεῖς, ὅτι γήϊνόν ἐστι, καίτοι τοῦτό σε οὐδὲν παραβλάπτει εἰς ἀρετῆς λόγον· τὴν δὲ ψυχὴν εἰς γῆν κατασπῶν τῇ τρυφῇ, καὶ μηδένα λόγον τούτου ποιῶν ἀλγᾷς, εἰπέ μοι, καὶ διακέχυσαι; καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης διακείμενος ἀναλγήτως, δέον καὶ τὸ σῶμα ποιῆσαι πνευματικόν; ἔξεστι γάρ, ἂν θέλῃς. κοιλίαν ἔλαβες, ἵνα τρέφῃς, οὐχ ἵνα διασπᾷς· ἵνα κρατῇς αὐτῆς, οὐχ ἵνα δέσποιναν ἔχῃς· ἵνα σοι ὑπηρετῇ πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν μορίων διατροφήν, οὐχ ἵνα σὺ αὐτῇ ὑπηρετῇς, οὐχ ἵνα τοὺς ὅρους ἐκβαίνῃς. οὐ τοσαῦτα κακὰ ἐργάζεται ἡ θάλασσα τοὺς ὅρους ὑπερβαίνουσα, ὅσα ἡ γαστὴρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον μετὰ τῆς ψυχῆς. πᾶσαν ἐπικλύζει τὴν οἰκουμένην ἐκείνη, καὶ αὕτη ἅπαν τὸ σῶμα. θὲς αὐτῇ ὅρον τὴν αὐτάρκειαν, καθὼς ὁ Θεὸς ἔθετο τῇ θαλάσσῃ τὴν ἄμμον· κἂν κυμαίνῃ, κἂν ἀγριαίνῃ, ἐπιτίμα αὐτῇ τῇ δυνάμει τῇ οὔσῃ ἐν σοί. ὅρα πῶς λόγῳ σε ἐτίμησεν ὁ Θεός, ἵνα αὐτὸν μιμῇ· σὺ δὲ οὐ θέλεις, ἀλλ' ὁρᾷς αὐτὴν ὑπερβλύζουσαν, καὶ πᾶσαν διαφθείρουσαν τὴν φύσιν, καὶ λιμνάζουσαν, οὐ τολμᾷς κατασχεῖν, οὐδὲ σωφρονίσαι.

Margin notes: α. Κορ. ιε. λβ. — Ῥωμ. ς. κα. — α. Κορ. ιε. λβ. — χ. ποιοῦτ. — χ. ἐμμεν… — χ. ἐνιοῦτ… — χ. γλῶ… ἐκχυθ… — χ. ὑπερβλ… ουσαν,

σωφρονίσαι. ὧν ὁ Θεὸς, φησὶν, ἡ κοιλία. ἴδωμεν πῶς Παῦλος ἐδούλευσε τῷ Θεῷ· ἴδωμεν πῶς καὶ οὗτοι γαστρίμαργοι τῇ κοιλίᾳ. οὐχὶ μυρίους ὑπομένουσιν οὗτοι θανάτους; οὐχ, ἅπερ ἂν προστάττῃ, δεδοίκασι παρακοῦσαι; οὐχὶ τὰ ἀδύνατα διακονοῦνται αὐτῇ; οὐχὶ ἀνδραπόδων χείρους εἰσίν; ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος τοιοῦτος· διὸ καὶ ἔλεγεν, Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα
5 ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἐνταῦθα ζητῶμεν ἀνέσεις· ἐκεῖ θελήσωμεν γενέσθαι λαμπροὶ, ἔνθα καὶ πολιτευόμεθα. ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα, φησὶν, ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. κατὰ μικρὸν ἀνήγαγεν ἡμᾶς· ἀπὸ οὐρανοῦ, φησὶν, ὁ ἡμέτερος σωτὴρ, ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀπὸ τοῦ προσώπου τὸ σεμνὸν δεικνύς. ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶ-
10 μα, φησὶ, τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν. πολλὰ πάσχει νῦν τὸ ἡμέτερον σῶμα, δεσμεῖται, μαστίζεται, μυρία[^1] πάσχει δεινά· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ τοσαῦτα ἔπαθε. τοῦτο γοῦν ᾐνίξατο εἰπών, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. ἄρα τὸ αὐτὸ μέν ἐστιν, ἐνδύεται δὲ ἀφθαρσίαν. μετασχηματίσει, φησίν· ἄρα καὶ τὸ σχῆμα ἕτερον, ἢ τὴν μεταβολὴν οὕτω καταχρηστικῶς ἐκάλεσε. σῶμα δὲ ταπεινώσεως ἡμῶν εἶπεν, ὅτι τεταπείνωται νῦν, ὅτι τῇ
15 φθορᾷ ἐστιν ὑπεύθυνον, τῇ ἀλγηδόνι, ὅτι δοκεῖ εὐτελὲς εἶναι καὶ οὐδὲν τῶν λοιπῶν ἔχειν τι πλέον. εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ, φησὶ, σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. βαβαὶ, ἐκείνῳ τῷ καθημένῳ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς σύμμορφον τοῦτο τὸ σῶμα γίνεται, ἐκείνῳ τῷ προσκυνουμένῳ ὑπὸ ἀγγέλων, ἐκείνῳ, ᾧ παρεστήκασιν αἱ ἀσώματοι δυνάμεις, ἐκείνῳ τῷ ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, ἐκείνῳ σύμμορφον γίνεται; ἄρα ἂν ἡ οἰκουμένη πᾶσα
20 λαβοῦσα δάκρυα, τῆς ταύτης τῆς ἐλπίδος ἐκπεπτωκότας δακρύῃ, ἀξίως δακρύσει; ὅτι ἐπαγγελίας ἡμῖν κειμένης ἐκείνῳ γενέσθαι σύμμορφον, μετὰ τῶν δαιμόνων ἀπέρχεται; οὐ μέλει μοι γεέννης λοιπόν· ὅσα ἂν εἴπῃς,[^2] * οὐδὲν νομίζω πρὸς τὴν ἔκπτωσιν ταύτην. τί λέγεις, ὦ Παῦλε; ἐκείνῳ σύμμορφον γίνεται; ναὶ, φησίν. εἶτα, ἵνα μὴ ἀπιστήσῃς, καὶ λογισμὸν ἐπήγαγε· κατὰ τὴν ἐνέργειαν, φησὶ, τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα. δύ-
25 ναμιν[^3] ἔχει, φησὶν, ὥστε τὰ πάντα ὑποτάξαι· ὥστε καὶ τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον· μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ τοῦτο ποιεῖ. ποίου γὰρ δυνάμεώς ἐστι μείζονος, εἰπέ μοι, δαίμονας καὶ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ ὑποτάξαι, ἢ σῶμα ποιῆσαι ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον; πολλῷ δὴ μᾶλλον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. ἔδειξε μείζονα ἔργα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἵνα καὶ τούτοις πιστεύσῃς. ὥστε κἂν ὁρᾶτε τούτους χαίροντας, κἂν ὁρᾶτε δεδοξασμέ-
30 νους, στήκετε, μηδὲν παραβλάπτεσθε παρ' αὐτῶν, μηδὲν θορυβεῖσθε. ἱκαναὶ αὗται αἱ ἐλπίδες καὶ τὸν σφόδρα νωθρὸν καὶ ὑπτιον ἀνορθῶσαι.

1 Ὥστε, ἀδελφοί μου, φησὶν, ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρά μου καὶ στέφανός μου, οὕτω[^4] στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί. Οὕτω, πῶς; * ἀκλινεῖς. ὅρα πῶς μετὰ τὴν παραίνεσιν τὰ ἐγκώμια. χαρὰ καὶ στέφανός μου. οὐχ ἁπλῶς χαρὰ, ἀλλὰ καὶ δόξα, οὐχ ἁπλῶς
35 δόξα, ἀλλὰ καὶ στέφανος· ἧς δόξης οὐκ ἔστιν ἴσον, ὅταν Παύλου στέφανος ὦσιν. οὕτω στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοὶ, τουτέστιν, ἐν τῇ ἐλπίδι τοῦ Θεοῦ.

2 Εὐωδίαν παρακαλῶ, καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ.

3 Καὶ[^5] ἐρωτῶ καὶ σὲ, σύζυγε γνήσιε, συναντιλαμβάνου αὐταῖς. Τινὲς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ[^6] παρακαλεῖν ἐνταῦθά φασιν· ἀλλ' οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τινα γυναῖκα, ἢ καὶ ἄνδρα μιᾶς
40 αὐτῶν. Συναντιλαμβάνου αὐταῖς, φησὶν, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ Κλήμεντος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.

Ὁρᾷς ὅσην αὐτοῖς ἀρετὴν μαρτυρεῖ; ὅπερ τοῖς ἀποστόλοις εἶπεν ὁ Χριστὸς, Μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγεγραμμένα ἐν βίβλῳ ζωῆς, τοῦτο αὐτοῖς μαρτυρεῖ καὶ οὗτος λέγων, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. δοκοῦσι δέ μοι αὗται αἱ

[^1]: Margin: ἰσχυρίζει
[^2]: Margin: τοιαύτης δέξει ἐκπλήξεως, ταῦ λοιπὸν γίνεται
[^3]: Margin: γ. οἰκουμ.
[^4]: Margin: ὡς ἰσχύετε. Right margin: κεφ. δ.
[^5]: Margin: κ. ναὶ
[^6]: Margin: κ. τιμ.

Margin: Λουκ. ι. κ.

γυναῖκες δὲ κεφάλαιοι ἦσαν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐκεῖ, καὶ παρατίθεται αὐτὰς ἀνδράσιν ἴσως θαυ-
μαστῷ, οἱ καὶ σύζυγον καλεῖ· ὃν ἴσως εἰώθει παρατιθέναι, ὡς συνεργῷ, καὶ συστρατιώτῃ, καὶ
κοπιῶντι, καὶ ἀδελφῷ· ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ποιεῖ λέγων· Συνίστημι ὑμῖν Φοίβην (Ρωμ. ις α.)
τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, διάκονον οὖσαν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς. σύζυγε. ἢ ἀδελ-
φόν τινα αὐτῆς, ἢ καὶ ἄνδρα μιᾶς αὐτὴν οὕτω καλεῖ· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· νῦν ἀδελφὸς εἶ 5 (χ. αὐτῆς)
γνήσιος, νῦν ἀνὴρ γνήσιος, ὅτι μέγας γέγονας. αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι. οἴ-
κοθεν ἡ προστασία, οὐκ ἀπὸ φιλίας, ἀλλ' ἀπὸ κατορθωμάτων. συνήθλησάν μοι. τί λέγεις;
γυναῖκες συνήθλησαν; ναί, φησιν. οὐ μικρὸν καὶ αὗται συνεβάλλοντο μέρος· καίτοι γε πολλῶν ὄντων
τῶν συνεργούντων αὐτῷ, ὅμως ἐν πολλοῖς καὶ αὗται συνέπραττον. οὐ μικρῶς οὖν τότε συνεκροτοῦντο αἱ
ἐκκλησίαι. τῶν γὰρ εὐδοκίμους, οὐκ ἄνδρας, εἶπε γυναῖκας τοσαύτης παρὰ τῶν λοιπῶν 10 (χ. ὅτι)
ἀπολαύειν τιμῆς, πολλὰ ἐγίνετο τὰ καλά. πρῶτον μὲν γὰρ οἱ λοιποὶ πρὸς τὸν ἴσον ἤγοντο (χ. ἤτι)
ζῆλον· δεύτερον δὲ καὶ ἐκέρδαινον διὰ τῆς τιμῆς· τρίτον καὶ αὐτοὺς ἐκείνους προθυμοτέρους
ἐποίουν καὶ σφοδροτέρους. διὰ τοῦτο πανταχοῦ ὁρᾷς ἐπιμελουμένους τούτου τὸν Παῦλον, καὶ πα-
ρατιθέμενον τοὺς τοιούτους· ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησίν, Οἵτινές εἰσιν ἀπαρχὴ τῆς
Ἀχαΐας. τινὲς δέ φασιν ὄνομα ἐκεῖνο κύριον εἶναι τὸ, σύζυγε. πλὴν εἴτε τοῦτο, εἴτε ἐκεῖ- 15 (α Κορ. ις. ιε.)
νο, οὐ σφόδρα ἀκριβολογεῖσθαι δεῖ, ἀλλ' ὅτι πολλῆς κελεύει αὐτὰς προστασίας ἀπολαῦσαι,
θαυμάζειν.

ΗΘΙΚΟΝ

Πάντα ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἐστι, καὶ σωτήρ, καὶ πόλις, καὶ ὅ,τι ἂν εἴποι τις· ἐξ οὗ φησι, καὶ σωτῆρα
ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ. αὐτὸς πάλιν ἔρ-
χεται πρὸς ἡμᾶς, οὐχ ἡμᾶς ἕλκει ἐκεῖ, καὶ οὕτω λαβὼν ἡμᾶς ἄπεισι· καὶ τοῦτο πολλῆς τῆς 20
τιμῆς. εἰ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ὄντας ἦλθε, πολλῷ μᾶλλον πρὸς φίλους γενομένους. οὐκ ἐπι-
τρέπει τοῦτο ἀγγέλοις, οὐδὲ δούλοις, ἀλλ' αὐτὸς ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἔρχεται καλέσων ἡμᾶς εἰς
τὰ βασίλεια αὐτοῦ. τάχα δὲ καὶ οἱ αὐτοῦ, τιμώμενοι ὑπ' αὐτοῦ, ἁρπαγήσονται διὰ νεφελῶν.
Καὶ ἡμεῖς γάρ, φησιν, ἐν νεφέλαις ἁρπαγησόμεθα οἱ ζῶντες αὐτοί, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν
Κυρίῳ ἐσόμεθα. τίς ἄρα εὑρεθῇ ὁ πιστὸς δοῦλος, καὶ φρόνιμος; τίνες ἄρα οἱ καταξιούμενοι 25
τῶν τοσούτων ἀγαθῶν; πῶς ἐλεεινοὶ οἱ ἀποπίπτοντες; εἰ γὰρ τὸν πάντα χρόνον ἐκλαιόμεν
τῆς βασιλείας ἀποτυχόντες, ἆρά τι ἄξιον ἐποιοῦμεν; εἰ γὰρ μυρίας γεέννας εἴπῃς, οὐδὲν
ἴσον ἐρεῖς τῆς ὀδύνης ἐκείνης, ἣν ὑφίσταται τότε ἡ ψυχή, τῆς οἰκουμένης κλονουμένης ἁπάσης,
τῶν σαλπίγγων ἠχουσῶν, τῶν ἀγγέλων προτρεχόντων, τῶν πρώτων, εἶτα δευτέρων, εἶτα
τρίτων, εἶτα μυρίων ταγμάτων ἐκχεομένων εἰς τὴν γῆν, εἶτα τῶν χερουβὶμ (πολ- 30 (χ. ταπεινουμένων)
λὰ δὲ ταῦτά ἐστι καὶ ἄπειρα) εἶτα τῶν σεραφίμ, αὐτοῦ ἐρχομένου ἐπὶ τῆς δόξης ἐκείνης
τῆς ἀφράστου, ἀπαντώντων τῶν ἀφικομένων τοὺς ἐκλεκτοὺς ἄγει εἰς μέσον, εἶτα τῶν (χ. τῶν ἀπόρων)
περὶ Παῦλον καὶ πάντων, ὅσοι εὐδοκίμησαν κατ' αὐτόν, στεφανουμένων, ἀνακηρυττομένων, τι- (χ. ὅσοι)
μωμένων παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ πάσης τῆς στρατιᾶς τῆς οὐρανίου. εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἦν, (χ. ἤγετο)
τὸ τοὺς μὲν τιμᾶσθαι, ἐκείνους δὲ ἀτιμάζεσθαι, πόσον ἐστί; ἀφόρητος ἡ γέεννα, ὁμολογῶ, καὶ 35
σφόδρα ἀφόρητος· πλὴν ἀφορητοτέρα αὐτῆς, τῆς βασιλείας ἡ ἔκπτωσις. εἰπὲ γάρ (χ. ἐννόησον)
μοι· εἴ τις βασιλεύς, ἢ υἱὸς βασιλέως ἀπελθών, καὶ πολέμους κατορθώσας μυρίους, καὶ θαυ-
μασθείς, καὶ ἔχων στρατόπεδον ὁλόκληρον, ἐπιβαίνοι πόλεώς τινος μετὰ τῶν ζευγῶν, μετὰ τροπαί-
ων, μετὰ μυρίων ταγμάτων πάντων χρυσοφορούντων, μετὰ τῶν δορυφόρων τῶν περὶ αὐτὸν
ἁπάντων ἀσπίδας ἐχόντων χρυσᾶς, καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἐστεφανωμένη εἴη, καὶ πάντες οἱ τῆς 40
οἰκουμένης ἄρχοντες μετ' αὐτοῦ, ἕποιτο δὲ αὐτῷ καὶ πᾶσα ἡλικία ὀπίσω ἀλλογενῶν ἐθνῶν, δε-
σμωτῶν, ὑπάρχων, σατραπῶν, ὑπάτων, τυράννων, ἀρχόντων· εἶτα ἐπὶ ἁπάσης τῆς
λαμπρότητος ἐκείνης, τοὺς ἀπαντῶντας τῶν πολιτῶν δέχοιτο, καὶ καταφιλοίη, καὶ χεῖρα ὀ- (χ. φιλοίη)
ρέγοι, καὶ πάσης μεταδιδοίη παρρησίας, ἢ καὶ πάντων ἔσωθεν διαλέγοιτο, ὡς πρὸς φίλους, καὶ
λέγοι

λέγει πᾶσαν τὴν ὁδὸν ἐκείνην δι' αὐτῶν πεποιῆσθαι, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὰ βασίλεια ἄγει τὰ
ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ καταλιμπάνοι, πόσης κολάσεως τοῦτο οὐκ ἄξιον, εἰ καὶ μὴ κολάζονται; εἰ δὲ
ἐπ' ἀνθρώπου οὕτω πικρὸν τὸ τῆς δόξης ταύτης ἀποπεσεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ, ὅταν (κ. ἑαυτ.)
αἱ ἄνω δυνάμεις πᾶσαι παρῶσι μετὰ τοῦ βασιλέως, ὅταν οἱ δαίμονες δεδεμένοι καὶ κάτω νεύον-
5 τες, καὶ ὁ διάβολος αὐτὸς δέσμιος ἄγηται, καὶ πᾶσα ἰσχὺς ἡ ἀντικειμένη, ὅταν αἱ δυνάμεις τῶν (κ. ἡλικία)
οὐρανῶν, ὅταν αὐτὸς ἔρχηται ἐπὶ τῶν νεφελῶν. πιστεύσατέ μοι, ὑπὸ τῆς ὀδύνης τῆς κατε-
χούσης μου τὴν ψυχὴν τῷ διηγήματι τούτῳ, οὐδὲ ἐξαρκοῦσαν τὸν λόγον δύναμαι. ἐννοήσω-
μεν πόσης ἀποστερούμεθα δόξης, ἐξὸν μὴ ἀποστερηθῆναι. τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι κύριοι
ὄντες τοῦ μὴ ταῦτα παθεῖν, πάσχομεν. ὅταν γὰρ τοὺς μὲν δέχηται καὶ ἀπάγῃ πρὸς τὸν πατέρα
10 εἰς τοὺς οὐρανούς, τοὺς δὲ ἀφίησι, καὶ λαβόντες ἄγγελοί τινες ἕλκωσιν ἄκοντας καὶ δεδακρυμέ-
νους καὶ κάτω νεύοντας ἐπὶ τὸ τῆς γεέννης πῦρ, ὥσπερ τοι παραδειγματισθέντας ἐπὶ τῆς οἰκου-
μένης ἁπάσης, πόσην οἴει τὴν ὀδύνην εἶναι; σπουδάσωμεν οὖν ἕως ἐστὶ καιρός, καὶ πολλὴν τῆς
ἑαυτῶν σωτηρίας τὴν φροντίδα ποιώμεθα. πόσα τοιαῦτα ἔχομεν εἰπεῖν οἷα ὁ πλούσιος;
εἴ τις ἡμᾶς νῦν συνεχώρει, ἐβουλευσάμεθα ἄν τι τῶν συμφερόντων· ἀλλ' οὐδεὶς ἀφίησι.
15 καὶ ὅτι ἐροῦμεν, οὐχὶ ἀπ' ἐκείνου μόνου δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλων πολλῶν. καὶ ἵνα μάθῃς,
πόσοι ἐν πυρετῷ ἐγένοντο, καὶ εἶπον, ἐὰν ἀνακτησώμεθα ἑαυτούς, οὐκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπε-
σούμεθα; πολλὰ τοιαῦτα ἐροῦμεν τότε, ἀλλὰ ἀκουσόμεθα ἅπερ ὁ πλούσιος, ὅτι χάσμα ἐστίν, (Λουκ. ιϛ. κϛ.)
ὅτι ἀπελάβομεν τὰ ἀγαθὰ ἐνταῦθα. στένωμεν οὖν, παρακαλῶ, πικρόν· μᾶλλον δὲ μὴ μό-
νον στένωμεν, ἀλλὰ καὶ μετέλθωμεν τὴν ἀρετήν. πενθήσωμεν νῦν ἐπὶ σωτηρίᾳ, ἵνα μὴ
20 τότε πενθήσωμεν εἰκῇ. κλαύσωμεν νῦν, καὶ μὴ τότε κλαύσωμεν ἐπὶ κακίᾳ. ἔστι ὁ κλαυθ-
μός, ἀρετῆς· ἐκεῖνος, ἀνωφελοῦς διανοίας. θλίψωμεν ἑαυτοὺς νῦν, ἵνα μὴ τότε θλιβώ-
μεν. οὐκ ἔστιν ἴσον ἐνταῦθα θλιβῆναι, κἀκεῖ. ἐνταῦθα μὲν γὰρ πρὸς βραχὺ θλίβῃ
χρόνον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνεις τῆς θλίψεως, εἰδὼς ὅτι ἐπ' ἀγαθῷ θλίβῃ·
ἐκεῖ δὲ χαλεπωτέρα ἡ θλῖψις, ὅτι οὐκ ἐπ' ἐλπίδι, οὐδὲ ἐπί τινι διεξόδῳ, ἀλλὰ ἀπείρως καὶ
25 διαπαντός ἐστι. γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς ἀπαλλαγέντας τυχεῖν τῆς ἀνέσεως. ἀλλ' ἐπειδὴ
πρὸς τὸ μὴ ταύτης διαμαρτεῖν χρεία συντόνου σπουδῆς καὶ ἀδιαλείπτων εὐχῶν, σπουδά-
ζωμεν, παρακαλῶ. ἂν γὰρ σπουδάζωμεν, καὶ εὐχόμενοι αἰτῶμεν· ἐὰν εὐχώμεθα ἐκ-
τενῶς, δίδωσιν ὁ Θεός. ἂν δὲ μήτε αἰτῶμεν αὐτόν, μήτε ἐνεργῶμέν τι τοιοῦτον μηδὲ ἐργα-
ζώμεθα, πῶς ἔνι κατορθῶσαί ποτε καθεύδοντας; οὐδαμῶς. ἀγαπητὸν γὰρ τρέχοντας καὶ
30 ἐπεκτεινομένους καὶ συμμορφουμένους τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ὡς Παῦλος εἶπε, δυνηθῆναι
ἐπιτυχεῖν, μήτι γε δὴ καθεύδοντας. Εἴ πως καταντήσω, φησίν. εἰ δὲ Παῦλος ἔλεγεν,
εἴ πως καταντήσω, τί ἡμεῖς ἐροῦμεν; καθεύδοντας γὰρ οὐδὲ κοσμικὰ πράγματά ἐστιν
ἀνύσαι ποτέ, μήτι γε πνευματικά· καθεύδοντας οὐδὲ παρὰ τῶν φίλων ἐστί τι λαβεῖν πο-
τε, μήτι γε παρὰ Θεοῦ· καθεύδοντας οὐδὲ πατέρες τιμῶσι, μήτι γε ὁ Θεός. μικρὸν πο-
35 νέσωμεν, ἵνα διαπαντὸς ἀναπαυσώμεθα. πάντως θλιβῆναι δεῖ· κἂν μὴ θλιβώμεθα ἐν-
ταῦθα, ἐκεῖ τοῦτο μένει. διὰ τί μὴ αἱρούμεθα ἐνταῦθα θλιβῆναι, ἵνα ἐκεῖ ἀναπαυ-
σώμεθα; γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς ἀξίως πολιτευσαμένους Χριστοῦ, καὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ συμ-
μορφωθέντας, τῶν ἀπορρήτων τυχεῖν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Λογ. ιδ. 4 ΧΑΙΡΕΤΕ ΕΝ ΚΥΡΙΩ ΠΑΝΤΟΤΕ, ΠΑΛΙΝ ἐρῶ, χαίρετε. 5 Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ Κύριος ἐγγύς. 6 Μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετ' εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν Θεόν, 7 Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

[Ματθ. ε. δ. Λουκ. ς. κε.] Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, καὶ οὐαὶ τοῖς γελῶσι, φησὶν ὁ Χριστός. τί οὖν ὁ Παῦλός φησι, χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε; οὐκ ἐναντιούμενος τῷ Χριστῷ· μὴ γένοιτο. οὐαὶ γὰρ τοῖς γελῶσιν, εἶπεν ὁ Χριστὸς, τὸν γέλωτα τοῦ κόσμου τούτου αἰνιττόμενος, τὸν ἐπὶ τοῖς παροῦσι γινόμενον πράγμασι· καὶ τοὺς πενθοῦντας ἐμακάρισεν, οὐ τοὺς ἁπλῶς πενθοῦντας ἐπὶ ταῖς τῶν οἰκείων ἀποβολαῖς, ἀλλὰ τοὺς κατανενυγμένους, καὶ τὰ οἰκεῖα πενθοῦντας κακὰ, τοὺς τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα ἀναλογιζομένους, ἢ καὶ τὰ ἀλλότρια. οὐκ ἔστι δὲ αὕτη ἡ χαρὰ ἐναντία τῷ πένθει ἐκείνῳ· ἀλλὰ γὰρ ἀπ' ἐκείνου τοῦ πένθους καὶ αὕτη τίκτεται. ὁ γὰρ πενθῶν τὰ ἑαυτοῦ κακὰ, καὶ ἐξομολογούμενος, χαίρει. ἄλλως δὲ, ἔνεστι πενθεῖν μὲν ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, χαίρειν δὲ ἐπὶ τῷ Χριστῷ. ἐπειδὴ οὖν [Φιλιπ. α. κθ.] συνεθλίβοντο δι' ὧν ἔπασχον (ἐχαρίσθη γὰρ ὑμῖν, φησιν, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν) διὰ τοῦτο λέγει, ἐν Κυρίῳ χαίρετε. ταῦτα γὰρ οὐδέν ἐστιν, ἢ ὅτι τοιοῦτον ἐπιδείκνυσθε βίον, ὥστε χαίρειν. ὅταν τοίνυν τὰ κατὰ Θεὸν ὑμῖν μὴ ᾖ ἐμποδιζόμενα, χαίρετε. ἢ τοίνυν τοῦτό φησιν, ἢ τὸ, ἐν, ἀντὶ τοῦ, σὺν, ἐστιν, ὥσπερ ἔλεγε, χαίρετε σὺν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. τοῦτο θαρσοῦντός ἐστι καὶ δεικνύντος, ὅτι ὁ ἐν Θεῷ ὢν, ἀεὶ χαίρει. κἄν τι θλίβηται, κἂν ὁτιοῦν πάσχῃ, ἀεὶ χαίρει ὁ τοιοῦτος. ἄκουσον γὰρ περὶ τῶν ἀποστόλων τοῦ Λουκᾶ λέγοντος, Ὅτι ὑπέστρεφον ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μαστιγωθῆναι. εἰ μάστιγες, καὶ δεσμὰ, ἃ πάντων εἶναι δοκεῖ λυπηρότερα, χαρὰν τίκτει, τί τῶν ἄλλων δυνήσεται ἐμποιῆσαι λύπην ἡμῖν; πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. καλῶς τὸν λόγον ἐδιπλασίασεν. ἐπειδὴ γὰρ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις λύπην ἔτικτε, διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ δείκνυσιν, ὅτι πάντως δεῖ χαίρειν. τὸ [Φιλιπ. γ. ιθ.] ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. εἶπεν ἀνωτέρω, Ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, καὶ ὅτι τὰ ἐπίγεια φρονοῦσιν. ἐπεὶ οὖν εἰκὸς αὐτοὺς πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀπεχθῶς διακεῖσθαι, παραινεῖ τοίνυν αὐτοῖς μηδὲν ἔχειν πρὸς ἐκείνους κοινὸν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς αὐτοῖς κεχρῆσθαι ἐπιεικείας, οὐ μὴν τοῖς ἀδελφοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐχθροῖς καὶ τοῖς ἐναντίοις. ὁ Κύριος ἐγγὺς, μηδὲν μεριμνᾶτε. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, ἀλύετε; ὅτι ἀνθίστανται; ὅτι ὁρᾶτε τρυφῶντας αὐτούς; μηδὲν μεριμνᾶτε. ἤδη ἡ κρίσις ἐφέστηκεν· οὐκ εἰς μακρὰν δώσουσι λόγον τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς. ἀλλ' ὑμεῖς ἐν θλίψει, ἐκεῖνοι δὲ ἐν τρυφαῖς; ἀλλ' ἤδη ταῦτα λήψεται τέλος. ἀλλ' ἐπιβουλεύουσι, καὶ ἀπειλοῦσιν; ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος αὐτοῖς ταῦτα προχωρήσει. ἤδη ἐφέστηκεν ἡ κρίσις, ὅτε πανδημία ἔσται, μηδὲν μεριμνᾶτε· ἤδη τὰ τῆς ἀνταποδόσεως ἐφέστηκε. κἂν ἐπιεικῶς προσενεχθῆτε τοῖς τὰ δεινὰ ὑμᾶς διατιθεῖσι, κἂν πενία, κἂν θάνατος, κἂν ὁτιοῦν ἄλλο δεινὸν ᾖ, πάντα οἰχήσεται. μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετ' εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω [Ματθ. κη. κ.] πρὸς τὸν Θεόν. μία μὲν οὖν ἐκείνη παραμυθία, τὸ, ὁ Κύριος ἐγγὺς, καὶ ἐκεῖνο, τὸ, Ἔσομαι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἰδοὺ καὶ ἄλλη παραμυθία, καὶ λύπης καὶ περιστάσεως καὶ πάντων τῶν ἀνιαρῶν λυτήριον φάρμακον. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ εὔχεσθαι,

εὔχεσθαι, τὸ ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν. ὥστε τὰς εὐχὰς, οὐ μόνον αἴτησιν εἶναι βούλεται, ἀλλὰ καὶ
γ. αἱ εὐχαριστίαν ὑπὲρ ὧν ἔχομεν. πῶς γὰρ αἰτήσει τις τὰ μέλλοντα, ὁ τῶν προτέρων χάριν
οὐκ εἰδώς; ἀλλ' ἐν παντὶ, φησὶ, τουτέστι, πράγματι, τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει. ὥστε
γ. πονηρῶν ὑπὲρ ἁπάντων εὐχαριστεῖν δεῖ, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν. τοῦτο γὰρ ὄντως εὐχαρίστου.
γ. εὐχαριστίας 5 ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ· τοῦτο δὲ ἀπὸ ψυχῆς ἐστὶν εὐγνώμονος, καὶ
σφόδρα διακειμένης πρὸς τὸν Θεόν. ταύτας ἐπιγινώσκει τὰς εὐχὰς ὁ Θεὸς, τὰς δὲ ἄλ-
λας οὐκ οἶδεν. οὐκοῦν τοιαῦτα εὔχεσθε, ὥστε ἐπιγινώσκεσθαι. πάντα γὰρ ὑπὲρ τοῦ συμ-
φέροντος οἰκονομεῖ, κἂν ἡμεῖς μὴ εἰδῶμεν. καὶ τοῦτο τοῦ σφόδρα συμφέρει ἡμῖν ἐστὶ τεκμή-
ριον, τὸ ἡμᾶς μὴ εἰδέναι. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει
10 τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τί ἐστι τοῦτο; ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ,
γ. δ φησὶν, ἣν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰργάσατο, πάντα νοῦν ὑπερέχει. τίς γὰρ ἂν προσε-
δόκησε, τίς δὲ ἂν ἤλπισε τοσαῦτα ἔσεσθαι ἀγαθά; ἅπασαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνει διά-
νοιαν, οὐχὶ λόγον μόνον· ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, ὑπὲρ τῶν μισούντων αὐτὸν, ὑπὲρ τῶν ἀποστρεφο-
μένων, ὑπὲρ τούτων τὸν υἱὸν ἐκδοῦναι τὸν μονογενῆ οὐ παρῃτήσατο, ὥστε εἰρήνην ποιῆσαι
15 πρὸς ἡμᾶς. αὕτη δὴ οὖν ἡ εἰρήνη, τουτέστιν, ἡ καταλλαγὴ, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ φρουρήσει
τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν. τοῦτο διδασκάλου, μὴ μόνον παραινεῖν, ἀλλὰ καὶ
εὔχεσθαι, καὶ διὰ δεήσεως βοηθεῖν, ὥστε μήτε ὑπὸ πειρασμῶν καταβαπτίζεσθαι, μήτε
ὑπὸ ἀπάτης περιφέρεσθαι· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὁ ῥυσάμενος ὑμᾶς οὕτως, ὡς οὐδεὶς νοῦς κατα-
λαβεῖν δύναται, αὐτὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, καὶ ἀσφαλίσαιτο, ὥστε μηδὲν παθεῖν. ἢ οὖν τοῦτο
20 δηλοῖ, ἢ ὅτι ἡ εἰρήνη, ἥν φησιν ὁ Χριστὸς, Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δί- Ιωαν. ιδ. κζ.
δωμι ὑμῖν, αὕτη φρουρήσει ὑμᾶς. ἡ γὰρ εἰρήνη ὑπερέχει πάντα νοῦν ἀνθρώπινον. εἰ δὲ
λέγεις, πῶς; ἄκουε. ὅταν λέγῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς εἰρηνεύειν, πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας,
πρὸς τοὺς ἐκπεπολεμωμένους καὶ ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας, πῶς οὐχ ὑπὲρ νοῦν ἐστὶν
ἀνθρώπινον τοῦτο; μᾶλλον δὲ τὸ προσπεριίδωμεν ἡ εἰρήνη ὑπερέχει πάντα νοῦν. εἰ ἡ
25 εἰρήνη, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὁ τὴν εἰρήνην δοὺς, πάντα νοῦν, οὐ τὸν ἡμέτερον μό-
νον, ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων. τί δέ ἐστιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; ἐν αὐτῷ
φυλάξει, φησὶν, ὥστε μένειν, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν αὐτοῦ τῆς πίστεως.

8 Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ὅσα ἐστὶ σεμνὰ, ὅσα ἀληθῆ, ὅσα δίκαια.

Τί ἐστι, τὸ λοιπόν; αἴτι τοῦ, πάντα ἡμῖν εἴρηται. ἐσπευσμένου τὸ ῥῆμά ἐστι, καὶ οὐδὲν κοινὸν
30 ἔχοντος πρὸς τὰ παρόντα. Λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα
ἁγνὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε·

9 Ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἴδετε ἐν ἐμοί. Τί ἐστιν, ὅσα προσ-
φιλῆ; προσφιλῆ τοῖς πιστοῖς, προσφιλῆ τῷ Θεῷ. ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ. ταῦτα γὰρ ὄντως
ἀληθῆ, ἡ ἀρετὴ, ψεῦδος δὲ ἡ κακία. καὶ γὰρ ἡ ἡδονὴ αὐτῆς ψεῦδος, καὶ ἡ δόξα αὐτῆς ψεῦδος,
35 καὶ πάντα τὰ τοῦ κόσμου ψεῦδος. ὅσα ἁγνὰ, πρὸς τὸ, τὰ ἐπίγεια φρονοῦντας. ὅσα σεμνὰ,
πρὸς τὸ, ὧν Θεὸς ἡ κοιλία. ὅσα δίκαια, ὅσα εὔφημα, ταῦτά ἐστι, φησίν. εἴ τις ἀρε-
τὴ, καὶ εἴ τις ἔπαινος. ἐνταῦθα βούλεται αὐτοὺς καὶ τῶν πρὸς ἀνθρώπους προ-
νοεῖν. ταῦτα λογίζεσθε, φησίν. ὁρᾷς ὅτι πᾶσαν ἔννοιαν βούλεται ἐξορίσαι πονηρὰν ἐκ
τῶν ἡμετέρων ψυχῶν; ἀπὸ γὰρ ἐννοιῶν αἱ πράξεις αἱ πονηραὶ γίνονται. ἃ καὶ ἐμάθετε
γ. διδασκάλου, ἐν 40 καὶ παρελάβετε. τοῦτο διδασκαλίας ἀρίστης, τὸ ἐν πάσαις ταῖς παραινέσεσιν ἑαυτὸν παρέ-
χειν τύπον, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησι, Καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. καὶ πάλιν ἐνταῦθα, Φιλιπ. γ. ιζ.
ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, τουτέστιν, ἐδιδάχθητε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἴδετε ἐν ἐμοὶ, καὶ ῥημά-
των ἕνεκεν, καὶ πράξεων, καὶ ἀναστροφῆς. ὁρᾷς ὅτι μέχρι παντὸς πράγματος ταῦτα δια-
τάττεται; ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἐνῆν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ πάντων, καὶ εἰσόδων, καὶ ἐξόδων, καὶ
ῥήματος,

ῥήματος, καὶ σχήματος, καὶ συνουσίας (πάντων γὰρ τούτων χρὴ περινοεῖν τὸν χριστιανόν) συντόμως εἶπε, καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, ἐν ἐμοὶ ἠκούσατε καὶ εἴδετε· τουτέστι, περὶ ἐμοί, ὡσεὶ ἔλεγε, καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων ὑμᾶς ἐνήγαγον. Ταῦτα πράσσετε. Μὴ λέγετε μόνον, ἀλλὰ καὶ πράττετε. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

Τουτέστιν, ἐὰν οὕτω φυλάττητε ταῦτα, καὶ πρὸς ἀλλήλους εἰρηνεύητε, ἐν γαλήνῃ ἔσεσθε, ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ, οὐδὲν πείσεσθε λυπηρόν, οὐδὲ τῶν ἀβουλήτων. ὅταν γὰρ ἡμεῖς εἰρηνεύωμεν πρὸς αὐτόν (εἰρηνεύομεν δὲ διὰ τῆς ἀρετῆς) πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἔσται. ὁ γὰρ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσας, ὡς καὶ μὴ βουλομένους προσίεσθαι, ἂν ἴδῃ προστρέχοντας, οὐ πολλῷ πλέον αὐτὸς ἐπιδείξεται τὴν φιλίαν;

ΗΘΙΚΟΝ

Οὐδὲν οὕτως ἐχθρὸν τῆς ἡμετέρας φύσεως, ὡς κακία. πῶς δὲ ἐχθρὸν ἡμῶν ἡ κακία, καὶ φίλον ἡ ἀρετή, πολλαχόθεν δῆλον. καί, εἰ βούλεσθε, σκοπήσωμεν τοῦτο πρότερον ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἑνός, τῆς πορνείας. ἡ πορνεία ἐπονειδίστους καθίστησι, πτωχούς, καταγελάστους, εὐκαταφρονήτους πρὸς πάντας, ταῦτα διατιθεῖσα, ἅπερ ἐχθρῶν ἐστι διατιθέναι· πολλάκις δὲ καὶ νόσοις καὶ κινδύνοις περιέβαλεν αὕτη. πολλοὶ δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν πορνῶν ἀπώλοντο, καὶ τραύματα ἔλαβον. εἰ δὲ τὸ πορνεύειν ταῦτα προξενεῖ, τὸ μοιχεύειν πολλῷ μᾶλλον. ἆρα οὖν καὶ ἡ ἐλεημοσύνη οὕτως; οὐδαμῶς· ἀλλ' ὡς μήτηρ φιλόστοργος ἐν κοσμιότητι πολλῇ τὸ παιδίον καθίστησιν, ἐν εὐταξίᾳ, ἐν χρηστῇ δόξῃ, περὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων ποιεῖ σχολάζειν διατριβήν, οὐκ ἀφίησιν ἡμᾶς, οὐδὲ ἀπάγει τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν συνετωτέραν ἐργάζεται. οὐδὲν γὰρ πορνῶν ἀσυνετώτερον. ἀλλὰ τί βούλει; τὴν πλεονεξίαν ἰδεῖν; καὶ αὕτη, ἅπερ ἂν ἐχθρὸς ἡμᾶς διέθηκε, διατίθησι. πῶς; μισεῖσθαι καὶ αὕτη ποιεῖ παρὰ πάντων. πάντας ἡμῖν κατεύχεσθαι παρασκευάζει, καὶ τοὺς ἠδικημένους, καὶ τοὺς οὐκ ἠδικημένους, ἐκείνοις μὲν συναλγοῦντας, ὑπὲρ δὲ ἑαυτῶν δεδοικότας. ὡς ἐχθροὺς κοινοὺς πάντες ὁρῶσιν, ὡς θηρία, ὡς δαίμονας· μυρίαι πανταχοῦ κατηγορίαι, ἐπιβουλαί, φθόνοι, ἅπερ ἐστὶν ἐχθρῶν· ἡ δὲ δικαιοσύνη, τοὐναντίον. πάντας φίλους, πάντας συνήθεις, πάντας οἰκείως διατίθησι πρὸς ἡμᾶς· παρὰ πάντων ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαὶ γίνονται. ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ ἐντεῦθεν τὰ καθ' ἡμᾶς, οὐδεὶς κίνδυνος, οὐδεμία ὑποψία, ἀλλὰ καὶ ὁ ὕπνος ἀδεῶς ἔπεισι μετὰ ἀσφαλείας, οὐδεμία φροντίς, οὐδεὶς κόπος. ὁρᾷς ὅτι μᾶλλον αὕτη βελτίων; τί δέ, εἰπέ μοι, τὸ φθονεῖν, ἢ τὸ συνήδεσθαι βέλτιον; ταῦτα πάντα ἐξετάσωμεν, καὶ εὑρήσομεν, ὅτι ἡ μὲν ἀρετή, καθάπερ μήτηρ οὕτως φιλόστοργος, ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησιν· ἡ δὲ κακία ἐν κινδύνοις, πρᾶγμα ἐπισφαλὲς ὑπάρχει καὶ ἐπικίνδυνον. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος, Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς. οὐδένα δέδοικεν ὁ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδὼς πονηρόν· οὐδενὶ πάλιν θαρρεῖ ὁ ἐν κακίᾳ ζῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκέτας τρέμει, καὶ μεθ' ὑποψίας ὁρᾷ. τί δὲ λέγω τοὺς οἰκέτας; τοῦ συνειδότος οὐ φέρει τὸ δικαστήριον. οὐχ ὑπὸ τῶν ἔξω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἔνδον αὐτὸν κόπτουσι λογισμοί, οὐκ ἀφιέντες αὐτὸν ἠρεμεῖν. τί οὖν φησι; πρὸς ἑτέρους προσέχοντα δεῖ ζῆν; οὐκ εἶπε, πρὸς ἔπαινον ὅρα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαινετὰ ποίει, μὴ πρὸς ἔπαινον μόνον. ὅσα ἀληθῆ· ψευδῆ γὰρ ταῦτα. ὅσα σεμνά· τὸ σεμνόν, τῆς ἔξω ἐστὶ δυνάμεως· τὸ δὲ ἁγνόν, τῆς ψυχῆς. μὴ δίδοτε, φησί, πρόσκομμα, μηδὲ λαβήν. ἐπειδὴ εἶπεν, ὅσα εὔφημα, ἵνα μὴ νομίσῃς, ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἁπλῶς φησιν, ἐπήγαγεν, εἴ τις ἀρετή, καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε, ταῦτα πράττετε. διὰ πάντων βούλεται ἡμᾶς ἐν τούτοις εἶναι, ταῦτα μεμνῆσθαι, ταῦτα ἐννοεῖν. εἰ γὰρ μέλλοιμεν πρὸς ἑαυτοὺς εἰρηνεύειν, καὶ ὁ Θεὸς ἔσται μεθ' ἡμῶν· ἂν δὲ πόλεμον ἐγείρωμεν, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς οὐκ ἔσται μεθ' ἡμῶν. οὐδὲν γὰρ οὕτω πολέμιον τῇ ψυχῇ, ὡς κακία· καὶ οὐδὲν αὐτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησι πάλιν, ὡς ἡ εἰρήνη, καὶ ἡ ἀρετή· ὥστε τὰ παρ' ἡμῶν ἄρχεσθαι δεῖ, καὶ τότε τὸν Θεὸν ἐπισπασόμεθα.

Ψαλ. κδ. 14.

οὐκ

οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς πολέμου καὶ μάχης Θεός. οὐκοῦν κατάλυσον καὶ τὸν πόλεμον, καὶ τὴν
μάχην, καὶ τὴν πρὸς αὐτόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον, εἰρηνικὸς ἔσο πρὸς πάντας. ἐν-
νόησον ἡλίκας ὁ Θεὸς σώζει. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, φησιν, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Ματθ. ε. θ.
διαπαντὸς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ μιμοῦνται οἱ τοιοῦτοι, καὶ μίμησαι καὶ σὺ αὐτόν· εἰρήνευσον,
5 ὅσῳ ἂν σε πολεμῇ ὁ ἀδελφός, τοσούτῳ μείζων ὁ μισθός. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέ-
γοντος, Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός. τοῦτο ἀρετή, τοῦτο μεῖζον Ψαλ. ριθ. ζ.
ἢ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, τοῦτο Θεοῦ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ. οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν, ὡς τὸ μὴ
εἶναι μνησίκακον· τοῦτο ἀφίησί σε τῶν ἁμαρτημάτων, τοῦτό σοι λύει τὰ ἐγκλήματα. ἂν δὲ
μαχώμεθα καὶ πικτεύωμεν, μακρὰν γινόμεθα τοῦ Θεοῦ. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς μάχης ἔχθραι τίκ-
10 τονται· ἀπὸ δὲ τῆς ἔχθρας μνησικακίαι. ἔκκοψον τὴν ῥίζαν, καὶ οὐκ ἔσται ὁ καρπός· οὕτω
μαθησόμεθα τῶν βιωτικῶν καταφρονεῖν. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς πνευματικοῖς μά-
χη, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἴδῃς γινόμενον, ἢ μάχας, ἢ φθόνον, ἢ ὅπερ ἂν εἴποι τις, βιωτικῶν ἕνεκεν
ἐστί. ἢ γὰρ πλεονεξίας, ἢ φθόνου, ἢ κενοδοξίας ἔχει ἀρχὴν πᾶσα μάχη. ἂν τοίνυν εἰρη-
νεύσωμεν, μαθησόμεθα καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ καταφρονεῖν. ἥρπασέ τις τὰ χρήματα; ἀλλ' οὐ-
15 δὲν ἠδίκησε, μόνον μὴ τὸν ἄνω πλοῦτον ἁρπάσῃ, φησίν. ἐνεπόδισέ σου τῇ δόξῃ; ἀλλ' οὐ τῇ
πρὸς Θεόν, ἀλλὰ τῇ οὐδαμινῇ. οὐδὲ γὰρ δόξα αὕτη ἐστίν, ἀλλ' ὄνομα δόξης, μᾶλλον δὲ καὶ
ἀδοξία. ἥρπασέ σου τὴν τιμήν; ἀλλ' οὐχὶ τὴν σήν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀδικῶν
οὐκ ἀδικεῖ, ἀλλ' ἀδικεῖται, οὕτω καὶ ὁ τῷ πλησίον ἐπιβουλεύων, ἑαυτὸν ἀναιρεῖ πρότερον. Ὁ γὰρ
ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον αὐτοῦ, εἰς αὐτὸν ἐμπίπτει. μὴ τοίνυν ἐπιβουλεύωμεν ἑτέροις,
20 ἵνα μὴ ἑαυτοὺς βλάπτωμεν. ὅταν τὴν ἑτέρων δόξαν ὑποσκελίσωμεν, ἐννοήσωμεν ὅτι ἑαυ-
τοὺς βλάπτομεν, ὅτι μᾶλλον ἑαυτοῖς ἐπιβουλεύομεν. ἐκεῖνον μὲν γὰρ ἴσως, κἂν ἰσχύσωμεν,
παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βλάπτομεν· ἑαυτοὺς δὲ παρὰ τῷ Θεῷ ἀδικοῦμεν, παροξύνοντες
αὐτόν. μὴ δὴ βλάπτωμεν ἑαυτούς. ὥσπερ γὰρ εἰ ἀδικοῦμεν τοὺς πλησίον, ἑαυτοὺς ἀδι-
κοῦμεν, οὕτως αὐτοὺς εὖ ποιοῦντες, ἑαυτοὺς εὖ ποιοῦμεν. ὅταν οὖν σε βλάψῃ ὁ ἐχθρός,
25 ἐννόησαι, ὅτι εὐηργέτησέ σε, ἐὰν νήφῃς, μὴ μόνον τοῖς ἴσοις αὐτὸν μὴ ἀμύνῃ, ἀλλὰ καὶ εὐεργέ-
τησον. ἀλλ' ἡ πληγὴ μένει σφοδρά, φησι. τοῦτο τοίνυν ἐννόησον *, ὅτι οὐκ ἐκεῖνον εὖ ποιεῖς,
ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν κολάζεις, σεαυτὸν δὲ εὖ ποιεῖς, καὶ ταχέως ἥξεις πρὸς τὸ εὖ ποιῆσαι. τί οὖν;
καὶ σκοπῷ, φησι, τοιούτῳ ποιεῖν δεῖ; οὐ δεῖ μὲν τούτῳ ποιεῖν τῷ σκοπῷ· ὅταν δὲ μὴ φέρῃ ἡ καρ-
δία, καὶ τούτῳ, φησίν, αὐτὴν ἐνάγαγε, καὶ ταχέως αὐτὴν πείσεις ἀφεῖναι τὴν ἔχθραν, καὶ
30 ὡς φίλον εὐεργετήσεις λοιπὸν τὸν ἐχθρόν, καὶ αὐτῷ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτεύξῃ, ὧν
γένοιτο πάντας ἡμᾶς τυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

γ. πίνασον-
τι ὁ
γ. σοι
γ. μάχην,
* ὅπερ συνι-
τῇ

Λογ. ιθ. 10 ΕΧΑΡΗΝ ΔΕ ΕΝ ΚΥΡΙΩ ΜΕΓΑΛΩΣ, ΟΤΙ
35 ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ.
11 Οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρ-
κης εἶναι. 12 Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ
ἐν πᾶσι μεμύημαι καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾷν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖ-
σθαι· 13 Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ,
40 14 Πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει.

Πολλάκις

Πολλάκις εἶπον, ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη οὐ τῶν λαμβανόντων ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν διδόντων ἐπινενόηται. καὶ γὰρ ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ τὰ μέγιστα κερδαίνοντες. τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν ὁ Παῦλος. πῶς; ἀπέστειλαν αὐτῷ, ἵνα διὰ μακροῦ χρόνου Φιλιππήσιοι, αὐτὰ δὴ ταῦτα Ἐπαφροδίτῳ ἐγχειρίσαντες. μέλλων τοίνυν αὐτοῖς πέμπειν τὴν ἐπιστολὴν ἀποκομίζοντα, ὅρα πῶς τὸν ἔπαινον αὐτῶν, καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐ τῆς τῶν λαμβανόντων χρείας, ἀλλὰ τῆς τῶν διδόντων ἕνεκεν τοῦτο γεγένηται. τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μήτε εἰς ἀπόνοιαν αἴρωνται οἱ εὖ ποιοῦντες, καὶ προθυμότεροι γίνωνται περὶ τὸ εὖ ποιεῖν, ἅτε ἑαυτοὺς μᾶλλον ὠφελοῦντες, οἵ τε λαμβάνοντες μὴ ἐπιτρέχωσιν ἀδεῶς τῷ λαμβάνειν, ἵνα μὴ κρίμα ἔχωσι. Μακάριον γάρ ἐστι, φησί, διδόναι [μᾶλλον], ἢ λαμβάνειν. τί οὖν δηλοῖ λέγων, ἐχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μεγάλως; οὐ κοσμικῶς ἐχάρην, φησίν, οὐδὲ βιωτικῶς, ἀλλ' ἐν Κυρίῳ· οὐχ ὅτι ἀνάπαυσιν ἔσχον ἐγώ, ἀλλ' ὅτι ὑμεῖς προεκόψατε. ἡ γὰρ ἐμὴ ἀνάπαυσις, αὕτη ἐστί. διὰ τοῦτο καί φησι, μεγάλως· ἐπειδὴ οὐ σωματικὴ ἦν ἡ χαρά, οὐδὲ ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἀναπαύσεως ἔχαιρεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐκείνων προκοπῆς. καὶ ὅρα πῶς ἠρέμα ἐπιτιμήσας ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος χρόνου, ταχέως αὐτοῖς συνεσκίασε, παιδεύων συνεχῶς καὶ διαπαντὸς ἐν εὐποιΐᾳ εἶναι. ὅτι ἤδη ποτέ, φησί. τό, ἤδη ποτέ, χρόνον δηλοῦντός ἐστι μακρόν. ἀνεθάλετε· ὡς ἐπὶ δένδρων βλαστησάντων, εἶτα ξηρανθέντων, καὶ πάλιν βλαστησάντων. τοῦτο δὲ δεικνῦντός ἐστιν, ὅτι πρότερον ὄντες ἐν ἀνθηρῷ ἐμαράνθησαν· εἶτα μαρανθέντες, πάλιν ἐβλάστησαν· ὥστε καὶ ἐπιτιμήσεώς ἐστι καὶ ἔπαινος τό, ἀνεθάλετε. οὐ γάρ ἐστι μικρόν, τὸ μαρανθέντα ἀναθῆλαι. καὶ τὸ πρὶν ἀπὸ ῥαθυμίας αὐτοὺς πεπονθότας δείκνυσιν. Εἰς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε. ἐνταῦθα δὲ δηλοῖ, ὅτι ἔθος εἶχον τὸ περὶ τούτου ἐν τοῖς τοιούτοις φιλοτιμεῖσθαι. διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, Εἰς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς προθυμοτέρους αὐτοὺς γεγενῆσθαι, καὶ μεμαράνθαι, ἀλλ' ἐν τούτῳ μόνῳ, ὅρα πῶς ἐπήγαγεν, ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε Εἰς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ὡσανεὶ ἔλεγεν, Εἰς τοῦτό φημι μόνον τὸ ἤδη ποτέ· ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις οὐχ οὕτω. Ζητήσειε δ' ἄν τις ἐνταῦθα, πῶς λέγων, Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβάνειν, καί, Αἱ χεῖρές μου ὑπηρέτησαν ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, καὶ πάλιν πρὸς Κορινθίους γράφων ἔλεγε, Καλὸν γάρ μοι ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ, νῦν περιορᾷ κενούμενον ἑαυτοῦ τὸ καύχημα. πῶς; λαβών. εἰ γὰρ τὸ καύχημα τοῦτο ἦν, τὸ μηδὲν λαβεῖν, πῶς νῦν ἀνέχεται; τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; ἐκεῖ εἰκότως οὐκ ἐλάμβανε διὰ τοὺς ψευδαποστόλους, Ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται, φησιν, εὑρεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰσίν, ἀλλά, καυχῶνται), δηλῶν ἐκ τούτου ὅτι ἐλάμβανον μέν, λανθανόντως δέ. διὰ τοῦτο εἶπεν, ἐν ᾧ καυχῶνται). ἐλάμβανε δὲ καὶ αὐτός, εἰ καὶ μὴ ἐκεῖ. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· Οὐ φραγήσεται τὸ καύχημά μου. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, οὐ φραγήσεται, ἀλλὰ τί; Ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας· καὶ τό, Ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνια πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι ἐλάμβανεν. ἀλλὰ Παῦλος μὲν εἰκότως ἐλάμβανεν, ἔργον ἔχων τηλικοῦτον, εἴ που καὶ ἐλάμβανεν· οἱ δὲ μηδὲν ἐργαζόμενοι, πῶς ἂν δύναιντο λαμβάνειν; ἀλλ' εὐχόμεθα, φησίν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἔργον. τοῦτο γάρ ἐστι καὶ μετ' ἔργου ποιεῖν. ἀλλὰ νηστεύω. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔργον. ἀλλ' ὅρα τοὺς μακαρίους τούτους πολλαχοῦ κηρύττοντας, καὶ ἐργαζομένους. ἠκαιρεῖσθε δέ, φησι. τί ἐστιν, ἠκαιρεῖσθε; οὐ τῆς ῥαθυμίας ὑμῶν, φησιν, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης. οὐκ εἴχετε ἐν χερσίν, οὐδὲ ἐν ἀφθονίᾳ ἦτε. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἠκαιρεῖσθε δέ. ἀπὸ τῆς κοινῆς αὐτὸ συνηθείας ἔλαβεν. οὕτω γὰρ οἱ πλείους λέγουσιν, ὅταν αὐτοῖς μὴ μετ' ἀφθονίας ἐπιρρέῃ τὰ βιωτικά, ἀλλ' ἐν στενοχωρίᾳ ᾖ. οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω. Εἶπον, φησιν, ἤδη ποτέ, καὶ ἐπετίμησα, οὐχὶ τὸ

ἐμαυτοῦ

Marginalia: χ. ἐπικομί. — Πραξ. κ. λε. — χ. φησι — χ. ῥαθυμ. — Πραξ. κ. λδ. — α. Κορ. θ. ιε. — β. Κορ. ια. ιβ. — β. Κορ. ια. ι. — χ. ποιοῦντι

ἐμαυτοῦ ζητήσας, οὐδὲ διὰ τοῦτο μεμφόμενος, ὡς ἐν ἐνδείᾳ ὤν. οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἐζή-
τουν. πόθεν δῆλον, ὅτι οὐ κομπάζεις, ὦ Παῦλε; Κορινθίοις μὲν οὕτω φησίν, Οὐ γὰρ ἄλλα
γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε. καὶ ἐπὶ τούτων δὲ οὐκ ἄν, ὥστε ἁ-
λῶναι, ἔλεγεν. οὐκ ἄν, εἴγε ἐκόμπαζε, ταῦτα εἶπε. παρὰ γὰρ εἰδόσιν ἔλεγε, καὶ
πλείων ἦν ἡ αἰσχύνη ἁλῶναι. ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμί, φησιν, αὐτάρκης εἶναι. ἄρα δι-
δασκαλίας ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ γυμνασίας, καὶ μελέτης. οὐ γὰρ εὐκατόρθωτόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ
σφόδρα δύσκολον καὶ πόνον ἔχον πολύν, ἐν οἷς εἰμί, φησιν, αὐτάρκης εἶναι. οἶδα καὶ ταπεινοῦ-
σθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν. ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, τουτέστι, καὶ ὀλίγοις κεχρῆσθαι οἶδα,
καὶ λιμὸν φέρειν, καὶ ἔνδειαν, καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. ναί, φησιν· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐπιστή-
μης, ὥσπερ οὐδὲ ἀρετῆς τὸ περισσεύειν. καὶ σφόδρα ἀρετῆς, οὐχ ἧττον ἢ ἐκεῖνο. πῶς; ὅτι
ὥσπερ ἡ στενοχωρία πολλὰ παρασκευάζει κακὰ ποιεῖν, οὕτω καὶ ἡ πλησμονή. πολλοὶ γὰρ πολ-
λάκις ἐν ἀφθονίᾳ γενόμενοι, ῥαθυμότεροι ἐγένοντο, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἐνεγκεῖν τὴν εὐπραγίαν.
πολλοὶ πολλάκις ἀφορμὴν ἔλαβον τοῦ μηκέτι ἐργάζεσθαι· ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος. καὶ γὰρ
λαμβάνων εἰς ἄλλους ἀνήλισκε, καὶ εἰς ἄλλους ἐκείνου. τοῦτο δέ ἐστιν εἰδέναι καλῶς κεχρῆ-
σθαι τῷ ἔχειν. οὐχὶ διεχεῖτο, οὐδὲ ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ περιουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἴσος ἦν, ἔν τε ἐνδείᾳ,
ἔν τε πλησμονῇ, οὔτε ἐκεῖθεν πιεζόμενος, οὔτε ἐντεῦθεν χαυνούμενος. καὶ χορτάζεσθαι, φησιν,
οἶδα καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι. πολλοὶ οὐκ ἴσασι χορτάζεσθαι, ὡς οἱ Ἰσραηλῖ-
ται· ἐκεῖνοι γὰρ ἔφαγον, καὶ ἀπελάκτισαν. ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐταξίας ἐγὼ μένω. δεί-
κνυσιν ὅτι οὔτε νῦν ἥδεται, οὔτε πρότερον ἐλυπεῖτο· εἰ δὲ καὶ ἐλυπεῖτο, οὐκ αὐτοῦ ἕνεκεν, ἀλλ'
αὐτῶν. αὐτὸς γὰρ ὁμοίως διέκειτο. ἐν παντί, φησι, καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι· τουτέστι, πεῖραν ἔ-
λαβον ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ χρόνῳ πάντων, καὶ ταῦτά μοι πάντα κατώρθωται. ἀλλ' ἐπειδὴ με-
γαληγορία τὸ πρᾶγμα ἦν, ὅρα πῶς ἐπιλαμβάνεται ταχέως, καί φησι· πάντα ἰσχύω
ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ, φησιν. οὐκ ἐμὸν τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἰσχὺν δε-
δωκότος ἐστίν. ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν οἱ εὖ ποιοῦντες, ὅταν ἴδωσιν οὐ διατιθεμένους εὖ τοὺς λαμβά-
νοντας, ἀλλὰ καταφρονοῦντας τῶν διδομένων, ῥαθυμότεροι γίνονται (αὐτοὶ γὰρ ὡς χαριζόμενοι
διέκειντο, καὶ ἀναπαύοντες) ἵνα οὕτω μὴ τοῦτο γένηται, μηδέ τις εἴπῃ, ὅτι ἐπεὶ καταφρονεῖ τῆς
ἀναπαύσεως Παῦλος, ἀνάγκη τούτους ῥαθυμοτέρους γενέσθαι, ὅρα πῶς πάλιν καὶ τοῦτο ἰᾶται. διὰ
μὲν γὰρ τῶν εἰρημένων τὸ φρόνημα αὐτῶν κατέσπασε· διὰ δὲ τῶν ἑξῆς τὴν προθυμίαν αὐτῶν ἀναζῆν ποιεῖ,
λέγων· πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει. ὁρᾷς καὶ πῶς ἀπέσχισεν ἑαυ-
τόν, καὶ πῶς πάλιν ἑνῶσε; τοῦτο γνησίας φιλίας ἐστὶ καὶ πνευματικῆς. μὴ γὰρ ἐπειδή φησιν, ἐν
χρείᾳ οὐ καθέστηκα, νομίσητε μὴ δεῖσθαί με τοῦ πράγματος· δέομαι δι' ὑμᾶς. πῶς οὖν ἐ-
κοινώνησαν αὐτῷ τῶν θλίψεων; διὰ τούτου· ὅπερ καὶ δεσμούμενος ἔλεγε, Συγκοινωνούς μου
τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς. χάρις γάρ ἐστι τὸ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὥς που καὶ αὐτός φη-
σιν, Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη ἀπὸ Θεοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πά-
σχειν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνα καταμόνας λεγόμενα ἀλγῆσαι αὐτοὺς ἱκανὰ ἦν, διὰ τοῦτο θερα-
πεύει, καὶ ἀποδέχεται, καὶ ἐπαινεῖ πάλιν, καὶ τοῦτο μεμετρημένως. οὐ γὰρ εἶπε, δόντες, ἀλλά,
συγκοινωνήσαντες, δεικνὺς αὐτοὺς καὶ κερδαίνοντας, εἴγε τῶν ἄθλων ἐγένοντο κοινωνοί. οὐκ
εἶπεν, ἐπικουφίσαντές μου τὰς θλίψεις, ἀλλά, συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει, ὅπερ ἦν
σεμνότερον. ὁρᾷς τὸ ταπεινὸν Παύλου; ὁρᾷς τὸ εὐγενές; ὅτι ἔδειξεν οὐδὲν δεόμενον τῶν παρ'
ἐκείνων αὐτοῦ ἕνεκεν, τότε λοιπὸν ἀδεῶς καὶ ταπεινὰ φθέγγεται ῥήματα, καὶ ἅπερ οἱ προσαι-
τοῦντες λέγουσιν, ὡς ἔθος ἔχεις διδόναι. οὐδὲν γὰρ παραιτεῖται οὔτε ποιεῖν, οὔτε λέγειν, πρὸς
τὸ μόνον, ὃ βούλεται, κατορθῶσαι. τί δὲ τοῦτό ἐστι; μὴ νομίσητε, φησιν, ἀναισχυντίας εἶναι τὰ ῥή-
ματα τὸ ἐγκαλεῖν, καὶ λέγειν, ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε, καὶ τοῦ ἐν χρείᾳ εἶναι. οὐ γὰρ δεόμενος ταῦ-
τα λέγω, ἀλλὰ τί; ἐκ τοῦ σφόδρα θαρρεῖν ὑμῖν· καὶ τούτου δὲ ὑμεῖς αἴτιοι. ὁρᾷς πῶς αὐ-

τοῖς

β. Κορ. α. ιγ.

Δευτ. λβ. ιε.

γ. ὅτι
γ. αὐτὸ διορ-θωτοῦ

Φιλιπ. α. ζ. κθ.

τοὺς θεραπεύειν, καὶ πῶς φησιν, ὑμεῖς αἴτιοι, περὶ τὴν ἄλλων ἐπιπηδήσαντες τῷ πράγματι, καὶ παρρησίαν ἡμῖν δόντες ὑπὲρ τῶν τοιούτων ὑπομιμνήσκειν ὑμᾶς; καὶ θέα τὸ σεμνόν. μὴ πέμποιεν μὲν οὐκ ἐγκαλεῖ, ἵνα μὴ δόξῃ τὸ ἑαυτοῦ θεραπεύειν· ἐπειδὴ δὲ ἔπεμψαν, τότε ἐπιτίμησιν ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος χρόνου, καὶ ἐπήνεσαν. λοιπὸν γὰρ οὐκ ἂν ἔδοξε τὸ αὐτοῦ θεραπεύειν. 5

15 Οἴδατε, φησι, καὶ ὑμεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι. Βαβαὶ, ἡλίκον τὸ ἐγκώμιον, εἴγε Κορίνθιοι μὲν ἐκ τοῦ ἀκούειν ἐκεῖνα παρ᾽ αὐτοῦ καὶ Ῥωμαῖοι προετρέποντο, οὗτοι δὲ οὐδεμιᾶς ἐκκλησίας ἀρξαμένης; καὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου φησί. τοσαύτην περὶ τὸν ἅγιον ἐπεδείξαντο σπουδὴν, ὡς μηδὲ παράδειγμα ἔχοντες, αὐτοὶ πρῶτοι τῆς καρποφορίας ἄρξασθαι ταύτης. καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι παραμένοντι αὐτῷ, οὐδὲ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἕνεκεν ταῦτα ἐποίουν. ὅτε ἐξῆλθον γὰρ, φησιν, ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι. τί ἐστι, λήψεως; τί δέ ἐστιν, ἐκοινώνησε; διατί μὴ εἶπεν, ὅτι οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἔδωκεν, ἀλλ᾽, ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως; κοινωνία γὰρ τὸ πρᾶγμά ἐστιν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς τὰ πνευματικὰ ὑμῖν, φησιν, ἐσπείραμεν, τί μέγα, εἰ ἡμεῖς τὰ σαρκικὰ ὑμῶν θερίσομεν; καὶ πάλιν, Τὸ ὑμῶν περίσσευμα ἵνα γένηται εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα. ὁρᾷς πῶς ἐκοινώνησαν; εἰς λόγον δόσεως τῶν σαρκικῶν, καὶ λήψεως τῶν πνευματικῶν. ὥσπερ γὰρ οἱ πωλοῦντες, καὶ ἀγοράζοντες κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις, τὰ παρ᾽ ἀλλήλων ἀντιδιδόντες (τοῦτο γάρ ἐστι κοινωνία) οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι ταύτης τῆς ἀγορασίας καὶ ἐμπορίας τι κερδαλεώτερον. γίνεται μὲν γὰρ ἐν τῇ γῇ, τελεῖται δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ. οἱ μὲν ἀγοράζοντες, ἐν τῇ γῇ ἑστήκασιν· ἀγοράζουσι δὲ καὶ συμφωνοῦσι τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γηΐνην καταβάλλοντες τὴν τιμήν. ἀλλὰ μὴ καταγνῷς· οὐ χρήμασιν ἐστὶν ὠνητὰ τὰ οὐράνια, οὐ τὰ χρήματα αὐτὰ ἀγοράζει, ἀλλ᾽ ἡ προαίρεσις τοῦ τὰ χρήματα καταβάλλοντος, ἡ φιλοσοφία, τὸ τῶν βιωτικῶν ἀνωτέρω εἶναι, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐλεημοσύνη. ἐπεὶ εἰ τὸ ἀργύριον ἠγόραζεν, ἡ τὰ δύο λεπτὰ καταβαλοῦσα οὐδὲν ἂν ἔλαβε μέγα. ἐπειδὴ δὲ οὐ τὸ ἀργύριον, ἀλλ᾽ ἡ προαίρεσις ἴσχυσεν, ἐκείνη πᾶσαν προαίρεσιν ἐπιδειξαμένη πάντα ἔλαβε. μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὠνητὴ χρήμασιν ἐστὶν ἡ βασιλεία· οὐ χρημάτων, ἀλλὰ προαιρέσεως τῆς διὰ χρημάτων ἐπιδεικνυμένης. οὐκοῦν δεῖ χρημάτων, φησίν. οὐ δεῖ χρημάτων, ἀλλὰ προαιρέσεως. ἂν ταύτην ἔχῃς, δυνήσῃ καὶ διὰ δύο λεπτῶν ἀγοράσαι τὸν οὐρανόν· μὴ οὔσης δὲ ταύτης, οὐδὲ μυρία τάλαντα χρυσοῦ τοῦτο δυνήσεται, ὅπερ τὰ δύο λεπτά. διατί; ὅταν γὰρ πολλὰ ἔχων, ἐλάττονα καταβάλῃς, ἐποίησας μὲν ἐλεημοσύνην, οὐ τοσαύτην δὲ, ὅσην ἡ χήρα. οὐ γὰρ μετὰ τοσαύτης προθυμίας κατέβαλες, μεθ᾽ ὅσης ἐκείνη. πάντων γὰρ ἑαυτὴν ἀπεστέρησε· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ πάντα ἑαυτῇ ἐχαρίσατο. οὐ ταλάντων χρυσοῦ, ἀλλὰ ποτηρίου ψυχροῦ τὴν βασιλείαν ὑπέσχετο ὁ Θεός, ἀλλὰ προθυμίας οὐ θανάτου, ἀλλὰ προαιρέσεως· ἐπεὶ οὐδὲ μέγα τί ἐστι. τί γάρ ἐστι μίαν ψυχὴν δοῦναι; ἔδωκεν ἕνα ἄνθρωπον· εἷς δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀντάξιος.

16 Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὰς χρείας μοι ἐπέμψατε.

Πάλιν μέγα τὸ ἐγκώμιον, εἴγε ἐν τῇ μητροπόλει καθήμενος παρὰ τῆς μικρᾶς ἐτρέφετο πόλεως. καὶ ὅρα· ἵνα μὴ διαπαντὸς ἐξέλκων ἑαυτὸν τῆς χρείας, ὅπερ εἶπον πρότερον, ῥαθυμοτέρους ποιήσῃ, διὰ τοσούτων δείξας, ὅτι οὐ δεῖται, ἐνὶ μόνῳ τοῦτο δῆλον ἐποίησεν, εἰπών, εἰς τὰς χρείας· καὶ οὐκ εἶπε, τὰς ἐμάς, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, τοῦ σεμνοῦ ἐπιμελούμενος· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑξῆς. ἐπειδὴ γὰρ συνεῖδε σφόδρα ταπεινὸν ὄν, πάλιν αὐτὸ τῇ ἐπιδιορθώσει ἀσφαλίζεται, λέγων·

α. Κορ. θ. ια.
β. Κορ. η. ιδ.
Λουκ. κα.
γ. - ταις τὰς πρὸς
γ. ἀρχῇ

17 Οὐχ

17 Οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ, λέγων, τὸ δόμα· Ὅπερ εἶπεν ἄνω, Οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω, τὸ αὐτὸ δηλῶν, εἰ καὶ ἐκεῖνο τούτου μεῖζόν ἐστιν. ἕτερον γάρ ἐστιν ὑστεροῦντα μὴ ζητῆσαι, καὶ ἕτερον ἐν ὑστερήσει ὄντα μηδὲ νομίζειν ὑστερεῖσθαι. Οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, φησίν, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν. Οὐκ ἐμοῦ. ὁρᾷς ὅτι ὁ καρπὸς ἐκείνοις τίκτεται; δι' ὑμᾶς ταῦτα λέγω, φησίν, οὐ δι' ἐμαυτόν, εἰς τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν. ἐγὼ γὰρ οὐδὲν κερδαίνω λαμβάνων, τῶν διδόντων ἐστὶν ἡ χάρις. τοῖς μὲν γὰρ διδοῦσιν ἐκεῖ φυλάττεται ἡ ἀμοιβή· τοῖς δὲ λαμβάνουσιν ἐνταῦθα ἀναλίσκεται τὰ διδόμενα. πάλιν μετ' ἐγκωμίου καὶ συμπαθείας, καὶ τὸ χρῄζειν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, οὐ ζητῶ, ἵνα μὴ πάλιν ῥαθυμοτέρους ποιήσῃ, φησίν,

Φιλιπ. δ. ια.

18 Ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω. Τουτέστι, διὰ ταύτης τῆς δόσεως καὶ τὰ παραλειφθέντα ἐπληρώσατε, ὅπερ μάλιστα προθυμοτέρους ἦν ποιῆσαι. ἴσως γὰρ ἂν ὦσι φιλοσοφώτεροι, ζητοῦσι καὶ τὰς παρὰ τῶν εὖ παθόντων χάριτας τοὺς εὖ ποιοῦντες. ἀπέχω πάντα, καὶ περισσεύω. τουτέστιν, οὐ μόνον ἀνεπληρώσατε τὰ ἐλλειφθέντα ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπερεβάλετε. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ διὰ τοῦτο ἐγκαλεῖν, ὅρα πῶς ἐπισφραγίζεται. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, καὶ ὅτι, ἤδη ποτέ, καὶ ἔδειξεν ὅτι ὀφειλή ἐστι τὸ πρᾶγμα (τοῦτο γάρ ἐστιν, ἀπέχω) πάλιν δείκνυσιν ὅτι ὑπὲρ ὀφειλὴν ἔπραξαν, καί φησιν, Ἀπέχω πάντα, καὶ περισσεύω, πεπλήρωμαι. Οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ἀπὸ διαθέσεως ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τί; Δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὀσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτήν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Βαβαί, ποῦ τὸ δῶρον αὐτῶν ἀνήγαγεν; οὐκ ἐγώ, φησιν, ἔλαβον, ἀλλ' ὁ Θεὸς δι' ἐμοῦ. ὥστε, κἂν ἐγὼ μὴ χρῄζω, μὴ μεγέτω ὑμῖν· ἐπεὶ οὐδὲ ὁ Θεὸς ἐχρῄζε, καὶ ὅμως ἀπεδέχετο οὕτως, ὡς μηδὲ παραιτεῖσθαι εἰπεῖν τὴν θείαν γραφήν, Ὅτι ὠσφράνθη ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας, ὅπερ ἦν εὐφραινομένου. ἴστε γάρ, ἴστε πῶς διατίθεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ ἐπὶ ταῖς εὐωδίαις, πῶς εὐφραίνεται, πῶς χαίρει. οὐ παρῃτήσατο τοίνυν εἰπεῖν περὶ Θεοῦ ἀνθρώπινον οὕτω ῥῆμα καὶ ταπεινὸν ἡ γραφή, ἵνα τοῖς ἀνθρώποις δείξῃ, ὅτι δεκτὰ τὰ παρ' αὐτῶν δῶρα γέγονεν. οὐ γὰρ ἡ κνίσσα, οὐδὲ ὁ καπνὸς δεκτὰ ἐποίει, ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἡ προσφέρουσα. ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Κάϊν ἂν ἐδέχθη. εἶπεν οὖν, ὅτι καὶ εὐφραίνεται, καὶ πῶς εὐφραίνεται. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἔμαθον οἱ ἄνθρωποι. ὁ τοίνυν μὴ ἐν χρείᾳ καθεστὼς λέγεται οὕτως εὐφραίνεσθαι, ἵνα μὴ διὰ τὸ ἀνενδεὲς ῥάθυμοι γίνωνται. καὶ ὅτι λοιπὸν τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἀμελήσαντες, ταύταις ἐθάρρουν, ὅρα πῶς πάλιν διορθοῦται αὐτοὺς λέγων· Μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; τοῦτο καὶ Παῦλός φησιν, οὐκ ἐπιζητῶ τὸ δόμα.

γρ. αἰσθ-

Γεν. η. κα.

γρ. τῆς εὐωδίας.

Ψαλ. μθ. ιδ.

19 Ὁ δὲ Θεός μου πληρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὅρα πῶς καὶ ἐπεύχεται, καθάπερ οἱ πένητες. εἰ δὲ Παῦλος ἐπεύχεται τοῖς διδοῦσι, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς μὴ αἰσχυνώμεθα λαμβάνοντες τοῦτο ποιεῖν. μὴ δὴ λαμβάνωμεν, ὡς αὐτοὶ χρῄζοντες· μηδὲ χαίρωμεν ἡμῶν ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν διδόντων αὐτῶν. οὕτως ἡμῖν ἔσται μισθὸς καὶ λαμβάνουσιν, ἂν δι' ἐκείνους χαίρωμεν. οὕτως οὐκ ἀγανακτήσομεν, μὴ διδόντων, μᾶλλον δὲ ἀλγήσομεν δι' αὐτούς. οὕτω καὶ προθυμοτέρους ἐργασόμεθα, ἂν διδάσκωμεν, ὅτι οὐχ ἡμῶν ἕνεκεν ταῦτα πράττομεν. ὁ δὲ Θεός μου, φησι, πληρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν, ἢ πᾶσαν χάριν, ἢ πᾶσαν χαράν. ἀλλ' ἂν μὲν ᾖ, πᾶσαν χάριν, μὴ ταύτην μόνον φησὶ τὴν ἐπὶ γῆς ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ πᾶν κατόρθωμα· ἂν δὲ, πᾶσαν χρείαν, ὅπερ οἶμαι καὶ μᾶλλον λέγεσθαι, τοῦτο ἐστὶν ὃ δηλοῦν βούλεται. ἐπειδὴ ἔμπροσθεν εἶπεν, ἠκαιρεῖσθε, ἐπάγει ἐνταῦθα, ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ποιεῖ λέγων, Ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι, καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι, καὶ πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ αὐξήσαι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν. ἐπεύχεται γὰρ αὐτοῖς, ὥστε εἶναι ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ

β. Κορ. θ. ι.

ἔχειν περιρρεῖν. καὶ ἐπεύχεται οὐχ ἁπλῶς ἐν ἀφθονίᾳ εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ· ὥστε καὶ τοῦτο συμμεμετρημένως. εἰ μὲν γὰρ κατ' αὐτὸν ἦσαν καὶ οὕτω φιλόσοφοι, καὶ οὕτως ἐσταυρωμένοι, οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν. ἐπειδὴ δὲ ἄνδρες ἦσαν χρηστοὶ μὲν, πένητες, γυναῖκας ἔχοντες, παῖδας τρέφοντες, οἰκίας προεστῶτες, καὶ ἀπὸ ὀλίγων καὶ ταῦτα ἔδοσαν, καί τινα εἶχον ἐπιθυμίαν καὶ τῶν παρόντων, ἐπεύχεται συγκαταβατικῶς. τοῖς γὰρ οὕτω κεχρημένοις οὐδὲν ἄτοπον ἐπεύχεσθαι τὴν αὐτάρκειαν καὶ τὴν ἀφθονίαν. ὅρα γοῦν τί καὶ ἐπεύχεται. οὐκ εἶπεν, ὅτι ποιήσαι πλουσίους, καὶ εὐπόρους σφόδρα· ἀλλὰ τί; πληρώσαι πᾶσαν χρείαν ὑμῶν, ὥστε μὴ εἶναι ἐν ἐνδείᾳ, ἀλλὰ τὰ πρὸς χρείαν ἔχειν. ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς ὅρον εὐχῆς ἡμῖν διδοὺς, τοῦτο τῇ εὐχῇ ἐνέθηκε, διδάσκων ἡμᾶς, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, λέγειν, δὸς ἡμῖν σήμερον. κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. τί ἐστι τοῦτο; κατὰ τὴν δωρεὰν αὐτοῦ, τουτέστιν, ὅτι εὔκολον αὐτῷ καὶ δυνατὸν καὶ ταχέως ποιεῖν. καὶ ἐπειδὴ χρείαν εἶπον, ἵνα μὴ νομίσωσιν, ὅτι στενοχωρήσει αὐτοὺς, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. οὕτω περισσεύσει ὑμῖν ἅπαντα, φησιν, ὥστε ἐν δόξῃ αὐτοῦ ἔχειν· ἢ οὕτω τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδενὸς ὑστερεῖσθε (Καὶ χάρις γὰρ μεγάλη, φησὶν, ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς) ἢ περιττεύετε εἰς δόξαν αὐτοῦ πάντα ποιεῖ· ὥστε ἔλεγον, ἵνα εἰς δόξαν αὐτοῦ χρῆσθε τῇ περιουσίᾳ.

20 Τῷ δὲ Θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Αὕτη δὲ ἡ δόξα οὐχὶ τοῦ υἱοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρός ἐστιν. ὅταν γὰρ ὁ υἱὸς δοξάζηται, τότε καὶ ὁ πατήρ. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦτο γίνεσθαι, ἵνα μή τις νομίσῃ αὐτοῦ μόνου, ἐπήγαγε, τῷ δὲ Θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα. αὕτη ἡ γινομένη δηλονότι τῷ υἱῷ.

21 Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο· πολλῆς γὰρ εὐνοίας καὶ τὸ διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀσπάζεσθαι. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. Καὶ μὴν ἔλεγες, ὅτι οὐδένα ἔχεις ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει. πῶς οὖν λέγεις νῦν, οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί; ἢ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀδελφούς φησι, δηλῶν ὅτι οὐδένα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἔχει ἰσόψυχον, οὐ περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει λέγων (ποίαν γὰρ ἀνάγκην εἶχον ἐκεῖνοι τὰ τῶν ἀποστόλων ἀναδέχεσθαι πράγματα;) ἢ ὅτι οὐ παραιτεῖται καὶ τούτους ἀδελφοὺς καλεῖν.

22 Ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας.

23 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀνέστησεν αὐτοὺς καὶ ἀνέρρωσε, δείξας ὅτι καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκίας τὸ κήρυγμα ἥψατο. εἰ γὰρ οἱ ἐν τοῖς βασιλείοις πάντων κατεφρόνησαν διὰ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς χρὴ τοῦτο ποιεῖν. καὶ τοῦτο δὲ τεκμήριον ἦν τῆς Παύλου ἀγάπης, τὸ πολλὰ περὶ αὐτῶν διηγεῖσθαι, καὶ μεγάλα λέγειν. ὅθεν καὶ εἰς πόθον ἦγε τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις, ὥστε ἀσπάσασθαι αὐτοὺς τοὺς οὐχ ἑωρακότας. μάλιστα μὲν γὰρ, ἐπειδὴ ἐν θλίψει ἦσαν οἱ πιστοὶ τότε, πολλὴ ἦν ἡ ἀγάπη. πῶς; οἵ τε γὰρ ἀλλήλων διεστηκότες, ἀλλήλοις ἦσαν συγκεκολλημένοι· καὶ οἱ πόῤῥωθεν, ὡς ἐγγὺς ὄντες, ἀλλήλους ἠσπάζοντο, καὶ ὡς περὶ μέλη οἰκεῖα, οὕτω πρὸς ἑαυτοὺς ἕκαστος διετίθετο. καὶ ὁ πένης γὰρ πρὸς τὸν πλούσιον ὁμοίως διέκειτο, καὶ ὁ πλούσιος πρὸς τὸν πένητα· καὶ οὐδεμία ἦν ὑπεροχή, τῷ πάντας ὁμοίως μισεῖσθαι καὶ ἐλαύνεσθαι, καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. ὥσπερ γὰρ οἱ ἐκ διαφόρων πόλεων αἰχμάλωτοί τινες ἀναστάντες, καὶ εἰς μίαν ἐλθόντες πόλιν, σφόδρα ἀλλήλοις συμπλέκονται, τοῦ κοινοῦ τῆς συμφορᾶς συγκολλῶντος αὐτούς· οὕτω δὴ καὶ τότε, τῆς κοινωνίας τῶν παθημάτων καὶ τῶν θλίψεων συνασπιζούσης αὐτοὺς, πολλὴν εἶχον πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην.

ΗΘΙΚΟΝ

Δεσμὸς γάρ τίς ἐστιν ἡ θλίψις ἀῤῥαγὴς, ἀγάπης αὔξησις, κατανύξεως καὶ εὐλαβείας ὑπόθεσις.

Marginalia (left): Ματθ. ς. ια. — Πρ. ξ. δ. λδ. — Φιλιπ. β. κ.

Marginalia (right): γρ. μόνον — γρ. εἰς δόξαν — γρ. ἐπίρ. — γρ. τῶν θλίψεων

Line numbers: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40

ὑπόθεσις. ἄκουε γὰρ τοῦ Δαβὶδ λέγοντος· Ἀγαθόν μοι, Κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου· καὶ πάλιν ἑτέρου προφήτου λέγοντος, Ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ, ὅταν ἄρῃ ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ· καὶ πάλιν, Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύριε· καὶ ἑτέρου τινὸς λέγοντος, Μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου· καὶ ἀλλαχοῦ, Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν 5 Κυρίῳ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἔλεγεν, Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἕξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε· καὶ πάλιν, Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· καὶ πάλιν, Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός. ὁρᾷς πανταχοῦ τὴν θλίψιν ἐπαινουμένην; πανταχοῦ παραλαμβανομένην, ὡς ἀναγκαίαν οὖσαν ἡμῖν; εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀγῶσιν οὐδεὶς ἂν ταύτης χωρὶς στέφανον λάβοι, εἰ καὶ μὴ πόνοις καὶ σιτίων 10 "παραιτήσει καὶ νόμῳ διαίτης καὶ ἀγρυπνίαις καὶ μυρίοις ἑτέροις ἑαυτὸν ὀχυρώσειε, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα. τίνα γὰρ βούλει; τὸν βασιλέα εἰπεῖν; ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἀμέριμνον ζῇ βίον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν θλίψεων καὶ φροντίδων γέμοντα. μὴ γὰρ εἰς τὸ διάδημα ἴδῃς, ἀλλ' εἰς τὸν κλυδώνιον τῶν φροντίδων, δι' οὗ αὐτῷ "ὁ θόρυβος τίκτεται· μηδὲ εἰς τὴν ἁλουργίδα βλέπε, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχὴν τὴν μᾶλλον ἐκείνης τῆς ἁλουργίδος μελαινομένην. οὐχ οὕτως ὁ στέφανος δεσμεῖ 15 τὴν κεφαλήν, ὡς τὴν ψυχὴν ἡ φροντίς. μηδὲ εἰς τὸ τῶν δορυφόρων πλῆθος ἴδῃς, ἀλλ' εἰς τὸ τῶν ἀθυμιῶν πλῆθος. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἰδιωτικὴν οἰκίαν εὑρεῖν τοσούτων γέμουσαν φροντίδων, ὅσων τὰ βασίλεια. θάνατοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν "προσδοκώμενοι παρ' αὐτοῖς τούτοις, καὶ παρὰ τῆς τραπέζης τὸ αἷμα ὁρᾶται, καὶ παρὰ τοῦ ποτοῦ. ἐν δὲ ταῖς νυξὶν οὐδὲ εἰπεῖν ἐστιν ὁσάκις ἅλλονται, καὶ ἀναπηδῶσι φαντασιούμενοι. καὶ ταῦτα μὲν ἐν εἰρήνῃ· εἰ δὲ πόλεμος κατα- 20 λάβοι, ἔτι τὰ τῶν φροντίδων ἐπιτείνεται. τί τοίνυν τοῦ βίου τούτου ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; τὰ δὲ παρὰ τῶν οἰκείων ὅσα; τῶν ἀρχομένων λέγω. ἀμέλει καὶ συγγενικοῦ αἵματος ἀεὶ γέμει τὸ ἔδαφος τὸ βασιλικόν. καί, εἰ βούλεσθε, ἵνα καὶ διηγήσομαι, καὶ τάχα ἐπιγνώσεσθε ὅτι οὕτως ἔχει· μάλιστα μὲν καὶ τὰ παλαιὰ ἐρῶ, πλὴν ἀλλ' ὅμως ἔτι τῇ μνήμῃ φυλαττόμενα, ἅτε καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων γενόμενα τῶν ἡμετέρων. ὁ δεῖνα, φησί, τὴν γυναῖκα ὑποπτεύσας ἐπὶ μοι- 25 χείᾳ, γυμνὴν προσδήσας ὄρεσι, καὶ θηρίοις ἐξέδωκεν, ἤδη μητέρα γενομένην αὐτῷ βασιλέων πολλῶν. οἵαν οἴεσθε ζωὴν ζῆν ἐκεῖνον; οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ σφόδρα κατετάκη τὰ πάθη, εἰς τοσαύτην ἐξέβη τιμωρίαν. ὁ αὐτὸς δὴ οὗτος τὸν υἱὸν ἀπέσφαξε τὸν αὐτοῦ· μᾶλλον δὲ ὁ τούτου ἀδελφὸς ἑαυτὸν μετὰ τῶν παίδων αὐτοῦ. λέγεται δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν οὗτος ἀνῃρηκέναι τὸν αὐτοῦ. καὶ ὁ μὲν ἑαυτὸν ἀνεῖλεν, ὑπὸ τυράννου καταληφθείς, ὁ δὲ τὸν ἀνεψιὸν τὸν αὐτοῦ κοι- 30 νωνοῦντα τῆς βασιλείας αὐτῷ, ὃν αὐτὸς ἐνεχείρισεν. ἄλλος τὴν γυναῖκα εἶδεν ὑπὸ "πυρῶν διαφθαρεῖσαν. ὡς γὰρ οὐκ ἔτικτε, γυνή τις ἀθλία καὶ ταλαίπωρος (ἀθλία γὰρ καὶ ταλαίπωρος, ἣ τὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα ἤλπισεν δι' οἰκείας περιέξειν σοφίας) πιωτικὰ δοῦσα, διέφθειρε τὴν βασιλίδα, καὶ συνδιεφθάρη καὶ αὐτή. ἕτερος πάλιν "ὁ μετὰ τοῦτον ὑπὸ δηλητηρίων ἀνῄρητο φαρμάκων, καὶ τὸ ποτήριον ἦν αὐτῷ λοιπὸν οὐκέτι πόμα, ἀλλὰ θάνατος· 35 καὶ ὁ υἱὸς "αὐτῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξωρύττετο φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐδὲν ἠδικηκώς. ἄλλος, οὐδὲ εἰπεῖν καλόν, οὐδὲ ὅπως κατέλυσε τὸν βίον ἐλεεινῶς. τῶν δὲ μετὰ "τούτους ὁ μὲν κατεκάη, καθάπερ τις ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος μετὰ ἵππων, καὶ "δούλων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τὸ γύναιον ἐν χηρείᾳ. τὰς γὰρ ἐν τῷ ζῆν λύπας οὐδὲ εἰπεῖν ἔνι, ἃς, ὅτι [οὗτος] ἐπανέστη, ἠναγκάζετο ἔχειν. οὗτος δὲ ὁ νῦν κρατῶν οὐχὶ ἐξ οὗ τὸ διάδημα περιέθετο, ἐν πόνοις, ἐν κινδύ- 40 νοις, ἐν λύπαις, ἐν ἀθυμίαις, ἐν συμφοραῖς, ἐν ἐπιβουλαῖς; ἀλλ' οὐχ ἡ βασιλεία τοιαύτη τῶν οὐρανῶν· ἀλλὰ μετὰ τὸ λαβεῖν αὐτήν, εἰρήνη, ζωή, χαρά, εὐφροσύνη. ἀλλ', ὅπερ ἔλεγον, οὐκ ἔνι "βίος ἀταλαιπώρητος. εἰ δὲ ἐν τοῖς βιωτικοῖς καὶ ὁ μάλιστα μακαριώτερος, ὁ ἐν βασιλείᾳ, τοσούτων γέμει συμφορῶν, τί οἴει ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς; καὶ πόσα ἕτερα κακά, οὐδὲ εἰπεῖν ἔστι. πόσοι πολλάκις καὶ μῦθοι ἀπὸ τούτων "ἐπλάσθησαν; πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπὶ τῆς

Ψαλ. ριη. οα. Θρήν. γ. κζ. Ψαλ. ζγ. ιβ. Παροιμ. γ. ια. Σειρ. β. α. Ιωαν. ις. λγ. κ. Ματθ. ζ. ιδ.

χ. παρατηρήσει. χ. τίκτεται. χ. ὀρρωδούμενοι. χ. φορῶν. χ. μετὰ τοῦτο. χ. αὐτοῦ. χ. τοῦτον, ἄλ. τοῦτο. χ. δούλων. χ. βίον ἀπεὶ ἀταλαιπωρ. χ. ἐπλάκησαν.

σκηνῆς τραγῳδίαι ἀπὸ τῶν βασιλέων ὑφαίνονται, καὶ οἱ μῦθοι. τὰ γὰρ πλείονα τῶν ἐν τοῖς
μύθοις ἀπὸ τῶν γενομένων πέπλασται. οὕτω γὰρ ἔχει καὶ ἡ Ἑλένη, οἶμαι, τὰ Θυέστεια δεῖπνα, καὶ
ὡς πᾶσα ἐκείνη ἡ οἰκία διὰ συμφορῶν κατέστρεψεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν παρὰ τῶν
ἔξωθεν συντεθέντων ἴσμεν. εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἐροῦμεν. ὁ Σαοὺλ
πρῶτος ἐβασίλευσεν, ἀλλ' ἴστε πῶς καὶ οὗτος ἀπώλετο μυρίων πειραθεὶς κακῶν. μετ' ἐκεῖ- 5
νον ὁ Δαβίδ, ὁ Σολομῶν, ὁ Ἀβιά, ὁ Ἐζεκίας, ὁ Ἰωσίας ὁμοίως. οὐ γάρ ἐστι θλίψεως χω-
ρίς, οὐκ ἔστι πόνων χωρίς, οὐκ ἔστιν ἀθυμίας ἐκτὸς τὸν παρόντα βίον διελθεῖν. ἀλλ' ἡμεῖς
ἀθυμῶμεν μὴ ὑπὲρ τῶν τοιούτων*, ὑπὲρ ὧν οἱ βασιλεῖς, ἀλλ' ὑπὲρ τοιούτων, ὑπὲρ ὧν * πραγμάτων,
β. Κορ. ζ. ι. καὶ κέρδος ἐστὶ μέγα. Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον
κατεργάζεται. ὑπὲρ τούτων χρὴ λυπεῖσθαι, ὑπὲρ τούτων ἀλγεῖν, ὑπὲρ τούτων δακρύεσθαι. 10
β. Κορ. β. δ. οὕτως ἐλυπεῖτο Παῦλος ὑπὲρ τῶν ἁμαρτανόντων, οὕτως ἐδάκρυεν. Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως,
φησί, καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων. ἐπειδὴ γὰρ ὑπὲρ οἰκείων οὐκ
εἶχε πενθεῖν, ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων τοῦτο ἐποίει· μᾶλλον δὲ κἀκεῖνα οἰκεῖα ἡγεῖτο κατὰ τὸν τοῦ
πένθους λόγον. ἕτεροι ἐσκανδαλίζοντο, καὶ αὐτὸς ἐπυροῦτο· ἕτεροι ἠσθένουν, καὶ αὐτὸς ἠσθένει.
ἀγαθὸν ἡ τοιαύτη λύπη, πάσης κρείττων αὕτη χαρᾶς κοσμικῆς. τὸν οὕτω πενθοῦντα ἐγὼ πάν- 15
των τῶν ἀνθρώπων προκρίνω· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς τοὺς οὕτω πενθοῦντας μακαρίζει ὁ Κύριος,
τοὺς συμπαθεῖς. οὐχ οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τοῖς κινδύνοις θαυμάζω (μᾶλλον δὲ οὐχ ἧττον αὐτὸν
τῶν κινδύνων θαυμάζω, ὑφ' ὧν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπέθνησκεν) ἀλλὰ τοῦτό με μᾶλλον αἱρεῖ.
ἀπὸ γὰρ ψυχῆς φιλοθέου καὶ φιλοστόργου ἐγίνετο, ἀπὸ ἀγάπης, ἣν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐζήτει, ἀπὸ
συμπαθείας ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἀμφοτέρων μείζονος. οὕτω διακεῖσθαι 20
χρή, οὕτω δακρύειν. τὰ τοιαῦτα δάκρυα πολλῆς ἐστιν εὐφροσύνης μεστά· τὸ τοιοῦτον πένθος
ὑπόθεσις χαρᾶς ἐστι. καὶ μή μοι εἴπῃς, τί πλέον ἐκ τοῦ θρηνεῖν, ὑπὲρ ὧν τοῦτο ποιῶ; κἂν
μηδὲν ὀνήσωμεν τοὺς θρηνουμένους, ἀλλὰ πάντως ἡμᾶς αὐτοὺς ὠφελήσομεν. ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν χ. ὠφελοῦμεν
ἀλλοτρίων οὕτως ἀλγῶν, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν "ἰδίων τοῦτο ποιήσει· ὁ ἐπὶ τοῖς ἑτέρων χ. οἰκείων
οὕτω δακρύων, οὐκ ἀδακρυτὶ τὰ οἰκεῖα παρελεύσεται πλημμελήματα· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἁ- 25
μαρτήσει ταχέως. τὸ δὲ δεινόν, ὅτι κελευσθέντες οὕτως ἐπὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι θρηνεῖν, οὐδὲ ἐπὶ
τοῖς οἰκείοις ἵνα ἐπιδεικνύμεθα μετάνοιαν, ἀλλ' ἀνηλγήτως "παίζοντες διακείμεθα, καὶ πάν- χ. πταίοντες
των μᾶλλον φροντίζομεν, καὶ πάντα λογιζόμεθα μᾶλλον, ἢ τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα. διὰ τοῦτο
χαίρομεν χαρὰν τὴν ἀνόητον, τὴν τοῦ κόσμου, τὴν εὐθέως σβεννυμένην, τὴν μυρίας τίκτουσαν
λύπας. λυπηθῶμεν τοίνυν λύπην χαρᾶς μητέρα, καὶ μὴ ἡσθῶμεν χαρὰν λύπην τίκτουσαν· 30
ἀφῶμεν δάκρυα σπείροντα πολλὴν ἡδονήν, καὶ μὴ γελῶμεν γέλωτα βρυγμὸν ἡμῖν ὀδόντων
τίκτοντα· θλιβῶμεν θλίψιν, ἀφ' ἧς ἄνεσις βλαστάνει, καὶ μὴ ζητῶμεν τρυφήν, ἀφ' ἧς πολ-
λὴ θλίψις καὶ ὀδύνη τίκτεται· ἐπὶ τῆς γῆς μικρὸν πονέσωμεν, ἵνα τρυφήσωμεν διηνεκῶς ἐν
τοῖς οὐρανοῖς· ἐν τῷ ἐπικήρῳ βίῳ θλίψωμεν ἑαυτούς, ἵνα ἐν τῷ ἀπείρῳ τύχωμεν ἀνέσεως·
μὴ διαχυθῶμεν ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ, ἵνα μὴ στενάζωμεν ἐν τῷ ἀπείρῳ. οὐχ ὁρᾷς πόσοι 35
καὶ ἐν τούτῳ θλίβονται βιωτικῶν ἕνεκεν πραγμάτων; ἐννόησον ὅτι καὶ σὺ εἷς ἐξ ἐκείνων εἶ, καὶ
φέρε τὴν θλίψιν καὶ τὴν ὀδύνην, τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων τρεφόμενος. οὐκ εἶ σὺ τοῦ Παύ-
λου βελτίων, οὐδὲ τοῦ Πέτρου, τῶν οὐδέποτε ἀνέσεως τυχόντων, τῶν ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυ-
μνότητι τὸν πάντα βίον διεξελθόντων. εἰ βούλει τῶν αὐτῶν ἐκείνοις τυχεῖν, τί τὴν ἐναντίαν
ὁδεύεις ὁδόν; εἰ βούλει πρὸς τὴν πόλιν ἀπαντῆσαι ἐκείνην, ἧς ἐκεῖνοι κατηξιώθησαν, 40
ἐκείνην βάδιζε τὴν ὁδὸν τὴν ἐκεῖ φέρουσαν. οὐ φέρει ἡ τῆς ἀνέσεως ὁδὸς ἐκεῖ, ἀλλ' ἡ τῆς
θλίψεως· ἐκείνη εὐρύχωρος, αὕτη στενή. ταύτην βαδίζωμεν, ἵνα τύχωμεν τῆς αἰωνίου
ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα,
κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν.

Λογ. α. 1 ΠΑΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, 2 Τοῖς ἐν Κολοσσαῖς ἁγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πᾶσαι μὲν ἅγιαι αἱ ἐπιστολαὶ Παύλου· ἔχουσι δέ τι πλέον αἱ δεδεμένου αὐτοῦ πεμπόμεναι, οἷα ἐστὶν ἡ πρὸς Ἐφεσίους, οἷα ἡ πρὸς Φιλήμονα, οἷα ἡ πρὸς Τιμόθεον, οἷα ἡ πρὸς Φιλιππησίους, οἷα αὕτη ἡ παροῦσα. καὶ γὰρ καὶ αὕτη δεσμίου ὄντος ἐπέμπετο, καθὼς γράφων ἔλεγε· Διὸ καὶ δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με λαλῆσαι. (Κολοσ. δ. δ.) ἀλλ' αὕτη μὲν δοκεῖ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ὑστέρα εἶναι. ἐκείνην μὲν γὰρ οὐδέπω ἰδὼν Ῥωμαίους ἔγραφε, ταύτην δὲ ἤδη τεθεαμένος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ κηρύγματος ὤν. καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. ἐν γὰρ τῇ ἐπιστολῇ φησι τῇ πρὸς Φιλήμονα, Τοιοῦτος ὤν, ὡς Παῦλος πρεσβύτης, καὶ ὑπὲρ Ὀνησίμου ἀξιῶν· (Φιλημ. θ.) ἐν ταύτῃ δὲ αὐτὸν πέμπει τὸν Ὀνήσιμον, καθώς φησι, Σὺν Ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, πιστὸν καὶ ἀγαπητὸν καὶ ἀδελφὸν αὐτὸν καλῶν. (Κολοσ. δ. θ.) διὸ καὶ θαῤῥούντως λέγει ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ, Ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου, οὗ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν. (Κολοσ. α. κγ.) ἤδη γὰρ χρόνον εἶχε τὸ κήρυγμα. ταύτης οὖν ὑστέραν οἶμαι τὴν πρὸς Τιμόθεον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ τελευτῇ λοιπόν· ἐκεῖ γάρ φησιν, Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι· (β. Τιμ. δ.) τῆς μὲν οὖν πρὸς Φιλιππησίους πρεσβυτέραν. ἐν ἐκείνῃ γὰρ φαίνεται ἀρχὴν ἔχων τῶν δεσμῶν τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ. τίνος δὲ ἕνεκεν λέγω πλέον ἔχειν ταύτας τὰς ἐπιστολάς; κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν δεσμοῖς ὢν αὐτὰς γράφει· ὡς ἂν εἴ τις ἀριστεὺς σφαγὰς μεταξύ, καὶ τρόπαια ἱστὰς ἐπιστέλλει, οὕτω δὴ ἐποίει καὶ αὐτός. οἶδε γὰρ καὶ αὐτὸς τοῦτο μέγα ὄν. τῷ γὰρ Φιλήμονι γράφων φησίν, Ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου. (Φιλημ. ι.) ταῦτα δὲ εἶπεν, ἵνα μὴ ἀσχάλλωμεν πρὸς τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν. ἐνταῦθα ἦν παρὰ τούτοις Φιλήμων. καὶ γὰρ ἐκεῖ γράφων φησί, καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν· (Φιλημ. β.) καὶ ἐνταῦθα, Εἴπατε Ἀρχίππῳ. (Κολοσ. δ. ιζ.) δοκεῖ μοι οὗτος ἐγκεχειρίσθαι τινὰ τῆς ἐκκλησίας. οὐκ εἶδε δὲ οὔτε τούτους, οὔτε Ῥωμαίους, οὔτε Ἑβραίους, ἡνίκα ἔγραφε πρὸς

Κολασ. β. α. αὐτοῖς. καὶ περὶ μὲν ἐκείνων πολλαχοῦ δηλοῖ, περὶ δὲ τούτων ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί· καὶ πάλιν, Εἰ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι. οὕτως ᾔδει μέγα ὂν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ πανταχοῦ, καὶ ἀεὶ ἑαυτὸν τοῖς ἀπόντας ἐφίστησι· καὶ ὅταν κολάζῃ τὸν πορνεύσαντα, ὅρα πῶς ἑαυτὸν ἐφίστησι τῷ δικαστηρίῳ. Ἐγὼ μὲν γάρ, φησιν, ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρών· καὶ πάλιν, Ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν· καὶ πάλιν, Μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ ἀπεῖναί με. Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ. ἄξιον δὲ καὶ τὴν ὑπόθεσιν εἰπεῖν, ἣν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς εὕρομεν. τίς οὖν ἐστιν αὕτη; δι' ἀγγέλων προσήγοντο τῷ Θεῷ, παρατηρήσεις εἶχον πολλὰς καὶ Ἰουδαϊκὰς καὶ Ἑλληνικάς. ταῦτ' οὖν διορθοῦται. διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενός φησι, διὰ θελήματος Θεοῦ. ἰδοὺ πάλιν τὸ, διά, τίθησι. καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, φησιν. οὐκοῦν καὶ αὐτὸς ἀπόστολος. εἰκὸς δὲ καὶ τοῦτον αὐτοῖς γνωρίζεσθαι. τοῖς ἐν Κολοσσαῖς ἁγίοις. ἡ πόλις τῆς Φρυγίας ἦν· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τὴν Λαοδίκειαν πλησίον εἶναι. καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ. πόθεν, φησίν, ἅγιος γέγονας, εἰπέ μοι; πόθεν πιστὸς ἐκλήθης; οὐχ ὅτι διὰ τοῦ θανάτου ἡγιάσθης τοῦ Χριστοῦ; οὐχ ὅτι εἰς Χριστὸν πιστεύεις; πόθεν ἀδελφὸς γέγονας; οὐ γὰρ ἐν ἔργῳ, οὐδὲ ἐν λόγῳ, οὐδὲ ἐν κατορθώματι πιστὸς ἐφάνης. πόθεν τοσαῦτα ἐπιστεύθης, εἰπέ μοι, μυστήρια; οὐ διὰ Χριστόν; χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν. πόθεν ἡ χάρις ὑμῖν; πόθεν ἡ εἰρήνη; ἀπὸ Θεοῦ, φησι, πατρὸς ἡμῶν. καίτοι ἐν ταύτῃ τὸ τοῦ Χριστοῦ οὐ τίθησιν ὄνομα. πρὸς τοὺς πνεῦμα διαβάλλοντας ἐρῶ, πόθεν ὁ Θεὸς πατὴρ τῶν δούλων; ταῦτα τὰ μεγάλα τίς κατώρθωσε; τίς ἅγιόν σε ἐποίησε; τίς πιστόν; τίς υἱὸν τοῦ Θεοῦ; ὁ ποιήσας σε ἀξιόπιστον, αὐτὸς καὶ τοῦ πιστευθῆναί σοι ἅπαντα αἴτιος. πιστοὶ γὰρ οὐ διὰ τὸ πιστεύειν καλούμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πιστευθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια, ἅπερ οὐδὲ ἄγγελοι πρὸ ἡμῶν ᾔδεισαν. ἀλλ' ἀναφέρειν τῷ Παύλῳ ὑπὸ ταῦτα ἔθος εἶναι.

Margin notes: α. Κορ. ε. α. καὶ δ. ιθ.; Γαλ. δ. ιη.; γρ. προσφέροντο; γρ. ἦν

3 Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ τῷ πατρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐμοὶ δοκεῖ πάντα ἐπὶ τὸν πατέρα ἀνατιθέναι, ὥστε μὴ ἀθρόως αὐτοῖς προστιθέναι τὸν λόγον. Πάντοτε περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι. Οὐ διὰ τῆς εὐχαριστίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς διηνεκοῦς εὐχῆς, τὴν ἀγάπην δείκνυσιν, ὅτι καὶ οὓς οὐχ ἑώρα, τούτους εἶχε διαπαντὸς ἐν ἑαυτῷ.

Margin note: γρ. προσθεῖναι

[4 Ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀνωτέρω, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰπών, ἐνταῦθα, Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγει. αὐτὸς ἐστὶ Κύριος, φησιν, οὐχ οἱ δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ταῦτα σύμβολα τῆς εὐεργεσίας. Αὐτὸς γάρ, φησι, σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.]

Margin note: Ματθ. α. κα.

Ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους. Ἤδη οἰκειοῦται αὐτούς. Ἐπαφρόδιτός ἐστιν ὁ ταῦτα ἀπαγγέλλων· πέμπει δὲ τὴν ἐπιστολὴν διὰ Τυχικοῦ, ἐκεῖνον παρ' ἑαυτῷ κατασχών. καὶ τὴν ἀγάπην, φησί, τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους· οὐκ εἰς τόνδε, καὶ εἰς τόνδε· οὐκοῦν καὶ εἰς ἡμᾶς.

5 Διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὰ μέλλοντα φησιν ἀγαθά. τοῦτο πρὸς τοὺς πειρασμούς, ὥστε μὴ ἐνταῦθα ζητεῖν τὴν ἄνεσιν. ἵνα γὰρ μή τις εἴπῃ, καὶ τί τὸ κέρδος τῆς ἀγάπης τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, κακοπαθουμένων αὐτῶν; χαίρομεν, φησιν, ὅτι μεγάλα ἑαυτοῖς προξενεῖτε ἐν τοῖς οὐρανοῖς. διὰ τὴν ἐλπίδα, φησί, τὴν ἀποκειμένην. τὸ ἀσφαλὲς ἔδειξεν. Ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας. Ἐνταῦθα πλήττοντος αὐτούς ἐστι τὸ ῥῆμα, ὅτι πολὺν χρόνον ἔχοντες μετέστησαν. ἣν προηκούσατε, φησιν, ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου. καὶ ἀλήθειαν μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ· εἰκότως. οὐδὲν γὰρ ψεῦδος ἐν αὐτῷ. Τοῦ εὐαγγελίου. Οὐ λέγει, τοῦ κηρύγματος, ἀλλ' εὐαγγέλιον καλεῖ, συνεχῶς ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. καὶ

Margin note: γρ. αὐτὴν προξενεῖτε

πρότερον ἐπαινέσας αὐτοὺς, οὕτω τούτων ἀναμιμνήσκει.

6 Τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ. Ἤδη χαρίζεται αὐτοῖς. παρόντος δὲ μεταφορικῶς εἶπεν. οὐ παρεγένετο, φησὶ, καὶ ἀπέστη, ἀλλ' ἔμεινε καὶ ἔστιν ἐκεῖ. εἶτα, ἐπειδὴ μάλιστα οἱ πολλοὶ ἐκ τοῦ κοινωνοὺς ἔχειν πολλοὺς τῶν δογμάτων στηρίζονται, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ. πανταχοῦ, φησὶ, πάρεστι, πανταχοῦ κρατεῖ, πανταχοῦ ἕστηκε. Καὶ ἔστι καρποφορούμενον, Καὶ αὐξανόμενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν.

Καρποφορούμενον διὰ τὰ ἔργα, αὐξανόμενον τῷ πολλοὺς παραλαμβάνειν, τῷ μᾶλλον στηρίζεσθαι. καὶ γὰρ ἐν τοῖς φυτοῖς τότε πυκνὰ * γίνεται, ὅταν στηριχθῇ τὸ φυτόν.

Καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν. Προκαταλαμβάνει τὸν ἀκροατὴν τοῖς ἐπαίνοις, ὥστε μηδὲ ἄκοντα ἀποστῆναι. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε. Τὸ θαυμαστὸν, ὅτι ταχέως προσήλθετε καὶ ἐπιστεύσατε, καὶ εὐθέως ἐκ προοιμίων ἐπεδείξασθε τοὺς καρπούς. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ. Οὐκ ἐν λόγῳ, φησὶν, οὐδὲ ἐν ἀπάτῃ, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις. τοῦτο τοίνυν λέγει, καρποφορούμενοι· ἤτοι τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, ὅτι ἅμα ἐδέξασθε, ἅμα ἔγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. τὸ τοίνυν εὐθέως ἐπιδειξάμενοι τὴν οἰκείαν δύναμιν πῶς οὐ χαλεπὸν νῦν ἀπιστεῖσθαι;

7 Καθὼς καὶ ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν.

Τοῦτον εἰκὸς ἐκεῖ κεκηρυχέναι· ἐμάθετε τὸ εὐαγγέλιον. εἶτα τὸ ἀξιόπιστον δεικνὺς τοῦ ἀνδρὸς, φησὶ, τοῦ συνδούλου ἡμῶν. Ὅς ἐστι πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ.

8 Ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι. Μὴ ἀμφιβάλλετε, φησὶ, περὶ τῆς μελλούσης ἐλπίδος. ὁρᾶτε τὴν οἰκουμένην ἐπιστρέφουσαν. καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις; τὰ ἐν ὑμῖν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τούτων πιστά. ἐπέγνωτε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ, τουτέστιν, ἐν τοῖς ἔργοις. ὥστε δύο ταῦτα τὰ μέλλοντα βεβαιοῦσι, τό τε πάντας πιστεῦσαι, τό τε καὶ ὑμᾶς· καὶ οὐκ ἄλλα μὲν ἐγένετο, ἄλλα δὲ εἶπεν Ἐπαφρᾶς, ὅς ἐστι, φησὶ, πιστὸς, τουτέστιν, ἀληθής. πῶς δὲ ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος; τῷ πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ δηλῶσαι ἡμῖν, φησὶ, τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι, τουτέστι, τὴν πνευματικὴν τὴν εἰς ἡμᾶς. εἰ δὲ οὗτος τοῦ Χριστοῦ διάκονος, πῶς δι' ἀγγέλων λέγετε προσάγεσθαι; ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν, φησὶ, τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι. αὕτη γὰρ θαυμαστὴ καὶ βεβαία ἡ ἀγάπη, ὡς αἵ γε ἄλλαι ὄνομα ἀγάπης ἔχουσι μόνον. εἰσὶ δὲ τινὲς οὐ τοιαῦται. ἀλλ' ἡ φιλία τοῦτο· ἔστι καὶ ἀδιάλυτος γίνεται.

Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν αἱ φιλίας ποιοῦσαι. καὶ τέως τὰς μὲν αἱρετικὰς παρήσομεν (οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν περὶ ἐκείνων αἰτρεῖ, ὡς πονηρῶν οὐσῶν) ἀλλ', εἰ βούλεσθε, τὰς φυσικὰς καὶ τὰς βιωτικὰς εἰς μέσον παραγάγωμεν. βιωτικαὶ μὲν οὖν εἰσὶν αὗται· οἷον εὖ ἔπαθέ τις, ἀπὸ προγόνων ἐκτήσατο φίλον, ἐκοινώνησε τραπέζης ἢ ἀποδημίας, ἢ γείτων ἐστὶ (καλαὶ καὶ αὗται) ἢ ὁμότεχνος γέγονεν. αὕτη μὲν οὖν οὐκ ἔστιν εἰλικρινής· ἔχει γάρ τινα καὶ ζῆλον, καὶ βασκανίαν· αἱ δὲ φυσικαὶ, οἷον παιδὸς πρὸς υἱὸν, υἱοῦ πρὸς πατέρα, ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφὸν, πρὸς ἔγγονον πάππου, μητρὸς πρὸς τέκνα. εἰ δὲ βούλεσθε, προσθῶμεν καὶ τὴν τῆς γυναικὸς πρὸς ἄνδρα. καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ γαμικαὶ, εἰσὶ βιωτικαὶ καὶ γήϊναι. αὗται μὲν οὖν ἐκείνων εἶναι δοκοῦσι σφοδρότεραι. δοκοῦσι δὲ, εἶπον, διὰ τὸ πολλάκις ὑπ' ἐκείνων ἡττηθῆναι. καὶ γὰρ φίλοι ἀλλαχοῦ γνησιώτεροι ἐφάνησαν ἀδελφῶν διακείμενοι, καὶ υἱῶν πρὸς πατέρας· καὶ ὁ μὲν γεννηθεὶς, οὐκ ἐβοήθησεν· ὁ δὲ μὴ γνοὺς αὐτὸν, παρέστη καὶ ἐβοήθησεν. ἡ δὲ πνευματικὴ ἀγάπη πασῶν ἐστιν ἀνωτέρα, καθάπερ τις βασίλισσα τῶν ἰδίων κρατοῦσα, καὶ λαμπρὸν ἔχει τὸ σχῆμα. οὐδὲν γὰρ γήϊνον αὐτὴν τίκτει, καθάπερ ἐκείνην, οὐ συνήθεια, οὐκ εὐεργεσία, οὐ φύσις, οὐ χρόνος· ἀλλ' ἄνωθεν κάτεισιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ εὐεργεσίας οὐ δεῖται πρὸς τὸ συνεστάναι, ὅπου γε οὐδὲ τῷ κακῶς παθεῖν ἀνατρέπεται; ὅτι δὲ αὕτη

ΗΘΙΚΟΝ

μείζων

μείζων ἐκείνης ἐστίν, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· Ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου. τίς ἂν τοῦτο ηὔξατο πατήρ, ὥστε ἐν κακοῖς εἶναι; καὶ πάλιν, Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον· τὸ δὲ ἐπιμεῖναι ἐν τῇ σαρκί, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. ποία μήτηρ ταῦτα ἂν ἕλοιτο εἰπεῖν, ὥστε τὰ αὐτῆς περιιδεῖν; καὶ πάλιν ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· Ἀπορφανισθέντες γὰρ ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ. καὶ ἐν ταύτῃ μὲν ὁ πατὴρ ὑβρισθεὶς ἔλυσε τὴν φιλίαν, ἐκεῖ δὲ οὐκέτι· ἀλλὰ πρὸς τοὺς λιθάζοντας ἀπῄει εὐεργετήσων αὐτούς. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν, ὡς ὁ τοῦ πνεύματος δεσμός. ὁ μὲν γὰρ διὰ τὸ παθεῖν εὖ φίλος γενόμενος, ἂν μὴ διηνεκῶς τοῦτο γίνηται, ἔσται ἐχθρός· ὁ ἀπὸ συνηθείας ἀδιάσπαστος ὤν, πάλιν τῆς συνηθείας διακοπείσης, ἔσβεσε τὴν φιλίαν. ἡ γυνὴ πάλιν, ἂν μάχη γένηται, ἀφῆκε τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν πόθον ἔλυσεν. ὁ υἱός, ἂν ἐπὶ πολὺ ζῶντα τὸν πατέρα ἴδοι, καὶ βαρύνεται. ἐπὶ δὲ τοῦ πνεύματος, τούτων οὐκ ἔστιν οὐδέν. οὐδενὶ γὰρ τούτων λύεται, ἐπεὶ μηδὲ ἐκ τούτων συνέστη. οὔτε χρόνος, οὔτε μῆκος ὁδοῦ, οὔτε τὸ κακῶς παθεῖν, οὔτε τὸ κακῶς ἀκοῦσαι, οὐ θυμός, οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐπεισέρχεται, οὐδὲ δύναται αὐτὴν διαλῦσαι. καὶ ἵνα μάθῃς, ἐλιθάζετο ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ηὔχου. τίς ἂν τοῦτο εἰργάσατο πατὴρ ὑπὲρ τῶν λιθασάντων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὐτὸν ἂν κατέλυσε; ταύτας δὴ μεταδιώκωμεν τὰς φιλίας τὰς ἀπὸ τοῦ πνεύματος (ἰσχυραὶ γάρ εἰσι καὶ δυσδιάλυτοι) μὴ τὰς ἀπὸ τῶν τραπεζῶν. ἐκεῖ γὰρ καὶ κωλυόμεθα ταύτας εἰσάγειν. ἄκουσον γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· Μὴ καλέσῃς τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς γείτονάς σου, ἐὰν ποιήσῃς δοχήν, ἀλλὰ τοὺς χωλούς, τοὺς ἀναπήρους. Εἰκότως. πολὺς γὰρ ὁ ὑπὲρ τούτων μισθός. ἀλλ' οὐ δύνασαι, οὐδὲ ἀνέχῃ μετὰ χωλῶν καὶ τυφλῶν ἑστιᾶσθαι, ἀλλὰ βαρὺ καὶ φορτικὸν ἡγῇ τοῦτο, καὶ παραιτῇ; μάλιστα μὲν οὖν οὐκ ἔδει, πλὴν ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀνάγκη, κἂν μὴ συγκαθίσῃς αὐτοὺς μετὰ σοῦ, τὰ ἐδέσματα αὐτοῖς ἀπόστελλε τὰ ἀπὸ τῆς τραπέζης. καὶ γὰρ ὁ φίλους καλῶν, οὐδὲν μέγα ἐποίησεν· ἀπέλαβε γὰρ ἐνταῦθα τὸν μισθόν· ὁ δὲ ἀναπήρους καλῶν καὶ πένητας, ἔχει τὸν Θεὸν ὀφειλέτην. μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν, ὅταν μὴ ἐνταῦθα ἀπολάβωμεν, ἀλλ' ὅταν ἐνταῦθα ἀπολάβωμεν. ἐκεῖ γὰρ οὐκέτι ἀπολαυσόμεθα. ὁμοίως ἂν ἄνθρωπος ἀποδῷ, Θεὸς οὐκ ἀποδίδωσιν· ἂν οὗτος μὴ ἀποδῷ, τότε ἀποδώσει Θεός. μὴ τοίνυν ἐκείνους ζητῶμεν εὐεργετεῖν τοὺς ἀνταποδοῦναι ἡμῖν δυναμένους, μηδὲ ἐπὶ τοιαύταις αὐτοὺς ἐλπίσιν εὐεργετῶμεν. ψυχρὰ αὕτη ἡ διάνοια. τὸν φίλον ἂν καλέσῃς, μέχρι τῆς ἑσπέρας ἡ χάρις. διὰ τοῦτο τῶν καταβεβρωμένων ταχύτερον, ἡ τῶν καιρῶν, δαπανᾶται φιλία. τὸν μέντοι πένητα καὶ ἀνάπηρον ἂν καλέσῃς, οὐδέποτε ἀπολεῖται ἡ χάρις. τὸν γὰρ πάντοτε μνημονεύοντα Θεόν, καὶ οὐδέποτε ἐπιλανθανόμενον, ἔχεις αὐτὸν ὀφειλέτην. πόσης δὲ καὶ βλακείας, εἰπέ μοι, τὸ μὴ δύνασθαι πένησι συγκαθέζεσθαι; τί λέγεις; ἀκάθαρτός ἐστι, φησί, καὶ ῥυπαρός; καὶ λοῦσον αὐτόν, καὶ ἀνάγαγε ἐπὶ τράπεζαν τὴν σήν. ἀλλ' ἱμάτια ἔχει ἐρρυπωμένα; καὶ ἄμειψον, καὶ δὸς καθαρὰν στολήν. οὐχ ὁρᾷς τὸ κέρδος ὅσον; ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παραγίνεται, καὶ σὺ ὑπὲρ τούτου μικρολογῇ; τὸν βασιλέα καλῶν ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ὑπὲρ τούτων δέδοικας; ὑποκείσθωσαν τράπεζαι δύο, καὶ ἡ μὲν ἐκ τούτων πεπληρώσθω, καὶ ἐχέτω τυφλούς, κυλλούς, χωλούς, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένους, ἀνυποδέτους, ἕνα περικειμένους χιτωνίσκον, καὶ τοῦτον ἐκτετριμμένον· ἡ δὲ ἑτέρα ἐχέτω δυνάστας, στρατηγούς, τοπάρχας, ἄρχοντας μεγάλους, ἐνδεδυμένους ἱμάτια πολυτελῆ καὶ ὀθόνας λεπτάς, ἐζωσμένους χρυσᾶς ζώνας. πάλιν ἐνταῦθα ἐν τῇ τῶν πενήτων τραπέζῃ μήτε ἄργυρος ἔστω, μήτε οἶνος πολύς, ἀλλ' ὅσον εὐφρᾶναι δυνάμενος· τὰ δὲ ἐκπώματα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη ἀπὸ ὑέλου κατεσκευάσθω μόνης· ἐκεῖ δὲ ἐν τῇ τῶν πλουσίων τραπέζῃ ἔστω μὲν σκεύη τὰ πάντα ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ· ἔστω δὲ καὶ φιάλη ὑπόχρυσος σταθμὸν ἡμιτάλαντον ἕλκουσα, ὡς δύο νεανίας μόλις αὐτὴν κινεῖν· καὶ οἱ ἀμφορεῖς κείσθωσαν ἐφεξῆς πολλῷ ἀμείνους τοῦ ἀργύρου

Ῥωμ. θ. γ. — Φιλιπ. α. κγ. — α. Θεσ. β. ιζ. — Ἐξοδ. ιζ. — Λουκ. ιδ. ιγ.

γ. τούτω — γ. πάντα — γ. καὶ γῆ — γ. καὶ μηδὲ φερέτω τὴν μικὰν, ἀλλὰ δύναται μόλις αὐτὸ κινῆσαι.

γύρου ἀπολάμποντες τῷ χρυσῷ. ἔστω δὲ τὸ ἡμικύκλιον, ἁπαλῇ στρωμνῇ πάντοθεν ἐστρωμένον. πάλιν ἐνταῦθα μὲν ἔστωσαν διάκονοι πολλοὶ τῶν ἀνακειμένων οὐχ ἧττον κεκοσμημένοι τοῖς ἱματίοις, καὶ ἐνδεδυμένοι λαμπρῶς, καὶ ἀναξυρίδας ἔχοντες, καλοὶ μὲν ἰδεῖν, αὐτὸ ἄγοντες τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος, σφριγῶντες, καὶ εὐσωματοῦντες. ἐκεῖ δὲ δύο μόνοι ἔστωσαν διάκονοι, πάντα τὸν τῦφον τοῦτον πεπατηκότες· καὶ ἔστω τοῖς μὲν τὰ ἐδέσματα πολυτελῆ, τοῖς δὲ τοσαῦτα ὅσα σβέσαι τὸν λιμὸν, καὶ εὐφροσύνης ἐμπλῆσαι. ἆρα εἶπον ἀρκούντως; καὶ μετὰ ἀκριβείας κατεσκευασμέναι εἰσὶν ἀμφότεραι αἱ τράπεζαι; μή τι ἐνδεῖ; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι. καὶ γὰρ τοὺς κεκλημένους ἐπῆλθον, καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν σκευὴν, καὶ τῶν στρωμάτων, καὶ τῶν ἐδεσμάτων, πλὴν ἀλλὰ, καὶ εἴ τι παρελίπομεν, ἐπεξαγαγόντες τῷ λόγῳ εὑρήσομεν. φέρε οὖν, ἐπειδὴ τὸ προσφορὸν καλῶς ἡμῖν ἀπέλαβεν ἑκάστη τράπεζα, ἴδωμεν ποῦ ὑμεῖς κατακλιθήσεσθε. ἐγὼ μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνην ἄπειμι τὴν τῶν τυφλῶν, τὴν τῶν χωλῶν· ὑμῶν δὲ τάχα οἱ πλείους ταύτην αἱρήσονται, τὴν τῶν στρατηγῶν, τὴν φαιδρὰν καὶ λαμπράν. ἴδωμεν οὖν ποία πλείονος γέμει τῆς ἡδονῆς. μήπω γὰρ τὰ μέλλοντα ἐξετάσωμεν· ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ αὕτη κρατεῖ ἡ ἐμή. ἀλλ' ὅτι αὕτη μὲν ἔχει τὸν Χριστὸν ἀνακείμενον, ἐκείνη δὲ ἀνθρώπους· αὕτη τὸν δεσπότην, ἐκείνη τοὺς δούλους. ἀλλὰ μήπω ταῦτα, ἀλλ' ἴδωμεν ποία πλείονα ἔχει τὴν ἡδονὴν τὴν ἐν τῷ παρόντι. καὶ κατὰ τοῦτο μὲν οὖν πλείων αὕτη ἡ ἡδονή. τὸ γὰρ μετὰ βασιλέως ἀνακεῖσθαι, πλείονα φέρει τὴν ἡδονὴν τοῦ μετὰ τῶν οἰκετῶν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρεξέλθωμεν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν. οὐκοῦν ἐγὼ, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ταύτην ἑλόμενοι τὴν τράπεζαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐθυμίας καὶ ἐσθίομεν ἅπαντα, καὶ ἀκουσόμεθα· ὑμεῖς δὲ τρέμοντες καὶ δεδοικότες, καὶ τοὺς ἀνακειμένους αἰδούμενοι, οὐδὲ ἐκτεῖναι χεῖρα τολμήσετε, καθάπερ εἰς παιδαγωγεῖον, ἀλλ' οὐκ εἰς ἄριστον εἰσελθόντες, καθάπερ δεσπότας δεινοὺς τρέμοντες. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως. ἀλλὰ τὰ τῆς τιμῆς, φησὶ, μεγάλα. καὶ μὴν ἐγὼ ἐν πλείονι εἰμὶ τιμῇ. ὑμῶν μὲν γὰρ ἡ εὐτέλεια μείζων φαίνεται, ὅταν καὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης κοινωνοῦντες, δούλων παραβάλλησθε ῥήματα. καὶ γὰρ ὁ δοῦλος τότε μάλιστα φαίνεται, ὅταν μετὰ τοῦ δεσπότου κατακείμενος ᾖ. ἐκεῖνος μὲν γὰρ, ἔνθα μὴ πρόσεστιν αὐτῷ, διὰ τὸ, οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς οἰκετικῆς ὥσπερ ἔχων σεμνότητα, ὅσην τὴν ταπείνωσιν. σφόδρα γὰρ τότε ταπεινοῦται. καὶ τὸν δοῦλον ἴδοι τις ἂν λαμπρὸν ὄντα καθ' ἑαυτὸν, καὶ τὸν πένητα λαμπρὸν ὄντα καθ' ἑαυτὸν, μὴ ὅταν μετὰ πλουσίου βαδίζῃ. τὸ γὰρ ταπεινὸν, ὅταν ἐγγὺς ᾖ τοῦ ὑψηλοῦ, τότε φαίνεται ταπεινὸν, καὶ ἡ παράθεσις τὸ ταπεινὸν ταπεινότερον δείκνυσιν, οὐχ ὑψηλότερον. οὕτω καὶ ὑμᾶς εὐτελεστέρους δείκνυσι τὸ μετ' ἐκείνων ἀνακεῖσθαι, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς. δύο μὲν οὖν τούτοις πλεονεκτοῦμεν, τῇ τε ἐλευθερίᾳ, καὶ τῇ τιμῇ, ὧν οὐδὲν ἴσον εἰς ἡδονῆς λόγον ἐστί. βουλοίμην γὰρ ἂν ἔγωγε ἄρτου μεταλαβεῖν μετ' ἐλευθερίας, ἢ μυρίων ἐδεσμάτων μετὰ δουλείας. Κρεῖσσον γὰρ, φησὶ, ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ βοῦς ἀπὸ φάτνης μετ' ἔχθρας. ὃ γὰρ ἂν εἴπωσιν ἐκεῖνοι, ἀνάγκη τοὺς παρόντας ἐπαινεῖν, ἢ προσκρούειν, παρασίτων τάξιν ἀναδεδεγμένους, μᾶλλον δὲ ἐκείνων χείρους ὄντας. τοῖς μὲν γὰρ εἰ καὶ μετ' αἰσχύνης καὶ τοῦ ὑβρίζεσθαι, ὅμως μέτεστι παρρησίας· ὑμῖν δὲ οὐδὲ τούτου. ἀλλ' ἡ μὲν εὐτέλεια τοσαύτη (δεδοίκατε γὰρ καὶ καταπεπλήχατε) ἡ δὲ τιμὴ, οὐκέτι. οὐκοῦν πάσης μὲν ἡδονῆς ἀπεστέρηται ἡ τράπεζα ἐκείνη, πάσης δὲ αὕτη γέμει εὐθυμίας. ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐδεσμάτων τὴν φύσιν ἐξετάσωμεν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνάγκη καὶ μὴ βουλομένῳ διαρρήγνυσθαι τῷ πολλῷ οἴνῳ, ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔνι μὴ βουλόμενον ἐσθίειν καὶ πίνειν. ὥστε ἐκεῖ μὲν τὴν ἐκ τῆς τῶν σιτίων ποιότητος ἡδονὴν ἡ περιλαβοῦσα ἀπληστία ἀφαιρεῖται, καὶ ἡ ἐκ τῆς πλησμονῆς ἀηδία. οὐ γὰρ ἧττον λιμοῦ τὰ σώματα ἡμῖν ἡ πλησμονὴ διαφθείρει καὶ ὀδυνᾷ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον· καὶ εἰ ἂν θέλῃς μοι δοῦναι, εὐκολώτερον αὐτὸν διαρρηγνύω τῇ πλησμονῇ, τοῦ λιμοῦ.

γ. κατακείμ.

Παροιμ. ιε. ιη.

οὕτως

οὕτως γὰρ τοῦτο ἐκείνου φορητότερον· ὅτι λιμὸν μὲν ἄν τις καὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἐνέγκοι, πλησμονὴν δὲ οὐδὲ δύο μόνας. καὶ τούτῳ μὲν προσπαλαίοντες διηνεκῶς οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐν ὑγείᾳ εἰσὶ καὶ οὐ δέονται ἰατρῶν· ταύτην δὲ, τὴν πλησμονὴν λέγω, οὐκ ἂν ἐνέγκοιεν μὴ συνεχῶς καλοῦντες ἰατρούς· μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐκείνων βοήθειαν ἤλεγξε πολλάκις ἡ ταύτης τυραννίς. καὶ ἡδονῆς μὲν οὖν ἕνεκεν αὕτη τὰ πρῶτα ἔχει. εἰ γὰρ ἡ τιμὴ τοῦ ἀτιμάζεσθαι ἡδίων, καὶ τὸ ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τοῦ ἐπιτάττεσθαι, καὶ τὸ θαρρεῖν τοῦ τρέμειν καὶ δεδοικέναι, καὶ τὸ τὴν ἀρκοῦσαν ἀπολαύειν τροφῆς τοῦ πέρα τοῦ μέτρου εἰς τὸ τῆς τρυφῆς καταποντίζεσθαι κλυδώνιον, βελτίων ἄρα αὕτη ἐκείνης ἡ τράπεζα καὶ ἡδονῆς ἕνεκεν· καὶ τὰ τῆς δαπάνης δὲ ἐνταῦθα βελτίονα. ἐκείνη γὰρ δαπανηρά, αὕτη δὲ οὐκέτι. ἀλλὰ τί; ἆρα τοῖς ἀνακειμένοις μόνοις ἡδίων αὕτη ἡ τράπεζα, ἢ καὶ τῷ καλοῦντι πλείονα αὕτη φέρει τὴν ἡδονὴν ἐκείνης; τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μᾶλλον ζητούμενον ἡμῖν. οὐκοῦν ὁ μὲν ἐκείνους καλῶν, πρὸ πλειόνων ἡμερῶν παρασκευάζεται, καὶ πράγματα ἔχειν ἀναγκάζεται καὶ φροντίδας καὶ μερίμνας, οὔτε τὰς νύκτας καθεύδων, οὔτε τὰς ἡμέρας ἡσυχάζων· ἀλλὰ ἀναπλάττων ἐν ἑαυτῷ πολλά, μαγείροις διαλεγόμενος, ὀψοποιοῖς, τραπεζοποιοῖς. εἶτα αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐπιστάσης ἴδοι τις ἂν αὐτὸν μᾶλλον δεδοικότα, ἢ τοὺς μέλλοντας πυκτεύειν, μή τι παρὰ λόγον γένηται, μὴ βασκανίᾳ βληθῇ, μὴ κατηγόρους ἐκεῖθεν λάβῃ πολλούς. οὗτος δὲ πάσης ταύτης ἀπήλλακται τῆς φροντίδος καὶ τῶν πραγμάτων, αὐτοσχεδιάζων τὴν τράπεζαν, καὶ οὐ περὶ πολλῶν ἡμερῶν μεριμνῶν. καὶ μετὰ δὴ ταῦτα οὗτος μὲν εὐθέως τὴν χάριν ἀπώλεσεν, ἐκεῖνος δὲ ἔχει τὸν Θεὸν ὀφειλέτην· καὶ χρησταῖς τρέφεται ταῖς ἐλπίσι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐωχούμενος ἀπ' ἐκείνης τῆς τραπέζης. τὰ μὲν γὰρ σιτία ἀναλίσκεται, ἡ δὲ χάρις οὐκ ἀναλίσκεται, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μᾶλλον χαίρει καὶ γάνυται ἐκείνων τῶν τὸν πολὺν οἶνον ἐμφορηθέντων. οὐδὲν γὰρ οὕτω τρέφει τὴν ψυχήν, ὡς ἐλπὶς ἀγαθὴ καὶ τὸ χρηστὰ προσδοκᾶν. ἀλλὰ δὴ τὰ μετὰ ταῦτα ἴδωμεν. ἐκεῖ μὲν αὐλοὶ καὶ κιθάραι καὶ σύριγγες, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἀπηχὲς μέλος, ἀλλὰ τί; ὕμνοι, ψαλμῳδίαι. ἐκεῖ μὲν οἱ δαίμονες ἀνυμνοῦνται, ἐνταῦθα δὲ ὁ τῶν πάντων δεσπότης Θεός. ὁρᾷς πόσης μὲν αὕτη χάριτος, πόσης δὲ ἀγνωμοσύνης ἐκείνη καὶ ἀναισθησίας γέμει; εἰπὲ γάρ μοι· ὁ Θεός σε ἔθρεψεν ἐκ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, καὶ δέον αὐτῷ εὐχαριστεῖν μετὰ τὸ τραφῆναι, σὺ δὲ τοὺς δαίμονας ἐπεισάγεις; τὰ γὰρ διὰ τῶν πηκτίδων οὐδὲν ἄλλο, ἢ δαιμόνων ᾄσματα. δέον εἰπεῖν, εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὅτι ἔθρεψάς με ἐκ τῶν ἀγαθῶν σου, σὺ δὲ, καθάπερ τις κύων ἄτιμος, οὐδὲ μέμνησαι, ἀλλὰ τοὺς δαίμονας ἐπεισάγεις; μᾶλλον δὲ οἱ μὲν κύνες λαβόντες, καὶ μὴ λαβόντες σαίνουσι τοὺς οἰκείους, σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο. ὁ κύων καὶ μὴ λαμβάνων σαίνει τὸν δεσπότην, σὺ δὲ καὶ λαβὼν ὑλακτεῖς κατ' αὐτοῦ. πάλιν ὁ κύων καὶ εὐεργετούμενος παρὰ τοῦ ἀλλοτρίου, οὐδὲ οὕτω καταλύει τὴν ἔχθραν τὴν πρὸς αὐτόν, οὐδὲ ἐπισπᾶται πρὸς φιλίαν· σὺ δὲ καὶ μυρία πάσχων κακὰ παρὰ τῶν δαιμόνων, ἐπ' ἄριστα αὐτοὺς εἰσάγεις· ὥστε διπλῇ τοῦ κυνὸς εἶ χείρων. καλῶς δὲ ὑπεμνήσθην νῦν τῶν κυνῶν πρὸς τοὺς τότε μόνον εὐχαριστοῦντας, ὅταν εὖ πάσχωσιν. αἰδέσθητε, παρακαλῶ, τοὺς κύνας, οἳ καὶ λιμώττοντες σαίνουσι τοὺς δεσπότας· σὺ δὲ ἂν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ δαίμων τινὰ ἐθεράπευσεν, ἀφεὶς εὐθέως τὸν δεσπότην, ὦ κυνῶν ἀλογώτερε. ἀλλ' αἱ πόρναι, φησίν, ἡδονὴν ἔχουσιν ὁρώμεναι. ποίαν ἡδονήν; ποίαν δὲ οὐκ ἀτιμίαν; πορνεῖον γέγονέ σου ἡ οἰκία, μανία καὶ οἶστρος· καὶ οὐκ αἰσχύνῃ ταῦτα ἡδονὴν καλῶν; ἂν μὲν οὖν ἐξῇ χρήσασθαι πάσῃ ἡδονῇ, μείζων ἡ αἰσχύνη καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀηδία. πῶς δαὶ οὐ χαλεπὸν τὸ τὴν οἰκίαν πορνεῖον ποιεῖν, καὶ ἥδεσθαι καθάπερ χοίρους ἐγκαλινδουμένους βορβόρῳ; ἂν δὲ μέχρι τοῦ φανῆναι μόνον, ἰδοὺ πάλιν ὀδύνη μείζων. ἡ γὰρ ὄψις οὐχ ἡδονή, ὅταν ἡ χρῆσις μὴ ᾖ· ἀλλὰ καὶ μείζων ἡ ἐπιθυμία, καὶ σφοδροτέρα ἡ φλόξ. ἀλλὰ τὸ τέλος βούλει μαθεῖν; οἱ μὲν τοῖς μαινομένοις καὶ τοῖς παραπλῆξιν ἐοίκασιν ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀνιστάμενοι, θρασεῖς, ὀργίλοι, καταγέλαστοι καὶ

γρ. κατασκευάζεται. γρ. πάρ

γρ. ἀλλ' ἰά… μὲν καὶ τοῖ… τύποις. μ…

γρ. πυκτίδ…

γρ. τῆς γὰρ ἡδ… ὅταν χρῆ… μὴ ᾖ. ἐχθ… δονὴ, ἀλλὰ λύπη τις … γμα, καὶ μ… ζων ἡ

τοῖς

τοῖς ἀνδραπόδοις· καὶ οἱ μὲν οἰκέται ἀναχωροῦσι νήφοντες, οὗτοι δὲ μεθύοντες. ὢ τῆς αἰσχύνης. ἐκεῖ δὲ τοιοῦτον οὐδέν, ἀλλ' εὐχαριστίᾳ τὴν τράπεζαν κατακλείσαντες, οὕτως ἀναχωροῦσιν οἴκαδε, ἡδόμενοι καθεύδοντες, ἡδόμενοι ἐγειρόμενοι, πάσης αἰσχύνης ἀπηλλαγμένοι καὶ κατηφείας. εἰ βούλει καὶ αὐτοὺς τοὺς κεκλημένους ἰδεῖν, ὄψει τούτους μὲν τοιούτους ὄντας ἔνδον, ὅπερ οὗτοι ἔξω, τυφλούς, ἀναπήρους, χωλούς. καὶ οἷα τούτων τὰ σώματα, τοιαῦται ἐκείνων αἱ ψυχαί, ὑδέρῳ καὶ φλεγμονῇ κατεχόμεναι. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀπόνοια. μετὰ γὰρ τὴν τρυφὴν πήρωσις γίνεται. τοιοῦτον γὰρ ἡ πλησμονὴ καὶ ἡ μέθη, χωλοὺς καὶ κυλλοὺς ποιοῦσα. καὶ ὄψει καὶ τούτους τοιαύτας ἔχοντας ψυχάς, οἷα οὗτοι τὰ σώματα, λαμπράς, κεκοσμημένας. οἱ γὰρ ἐν εὐχαριστίᾳ ζῶντες, οἱ τῆς αὐταρκείας μηδὲν πλέον ἐπιζητοῦντες, οἱ φιλοσοφοῦντες οὕτως εἰσὶν ἐν πάσῃ φαιδρότητι. ἴδωμεν δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ τὸ τέλος. ἐκεῖ μὲν ἡδονὴ ἀκόλαστος, γέλως κεχυμένος, μέθη, εὐτραπελία, αἰσχρολογία (ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ αἰδοῦνται αἰσχρὰ φθέγγεσθαι, διὰ τῶν πορνῶν τοῦτο γίνεται) ἐνταῦθα δέ, φιλανθρωπία, ἡμερότης. ὅπου μὲν οὖν ἐκείνους καλοῦσι παρέστηκε κενοδοξία ὁπλίζουσα αὐτόν· ὅπου δὲ ἐνταῦθα φιλανθρωπία καὶ ἡμερότης. ἐκείνην μὲν γὰρ τὴν τράπεζαν φιλανθρωπία συνίστησι, ταύτην δὲ κενοδοξία καὶ ὠμότης ἐξ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας. κἀκείνη μὲν καταλήγει εἰς ἅπερ εἶπον, εἰς ἀπόνοιαν, εἰς ἔκστασιν, εἰς μανίαν (τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς κενοδοξίας βλάστη) αὕτη δὲ εἰς εὐχαριστίαν, καὶ δόξαν Θεοῦ. καὶ ὁ ἔπαινος δὲ ὁ παρὰ ἀνθρώπων, ταύτῃ πλείων. ἐκείνῳ μὲν γὰρ καὶ βασκαίνουσι, τοῦτον δὲ ὡς κοινὸν πατέρα πάντες ἔχουσι καὶ οἱ μὴ παθόντες εὖ. καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἠδικημένων καὶ οἱ μηδὲν ἠδικημένοι συναλγοῦσι, καὶ κοινῇ γίνονται πάντες ἐχθροί· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρόντων εὖ, καὶ οἱ μὴ παθόντες εὖ, καθάπερ οἱ παθόντες, ἐπαινοῦσι καὶ θαυμάζουσι τὸν πεποιηκότα. κἀκεῖ μὲν πολὺς ὁ φθόνος, ἐνταῦθα δὲ πολλὴ ἡ κηδεμονία, πολλαὶ παρὰ πάντων εὐχαί. καὶ ἐνταῦθα μέν, ταῦτα· ἐκεῖ δέ, ὅταν ὁ Χριστὸς παραγένηται, (τοῦτο μὲν φησὶ) μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας, καὶ ἀκούσεται ἐπὶ πάσης τῆς οἰκουμένης, Πεινῶντά με εἶδες, καὶ ἔθρεψας, γυμνόν, καὶ ἐνέδυσας, ξένον, καὶ συνήγαγες, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐκεῖνος δὲ τὰ ἐναντία ἀκούσεται, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ· καὶ πάλιν, Οὐαὶ οἱ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν, καὶ οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, οἱ πίνοντες τὸν διϋλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι· ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. ταῦτα ἡμῖν οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ὥστε μεταθεῖναι ὑμῶν τὴν γνώμην, καὶ μηδὲν ὑμᾶς ἀκερδὲς ποιεῖν. τί οὖν, φησί, κἂν ταῦτα, κἀκεῖνα ποιῶ; πολὺς ἐστὶν ὁ λόγος παρὰ πᾶσι· καὶ ποία ἀνάγκη, εἰπέ μοι, ἐξὸν πάντα χρησίμως ποιεῖν, διαιρεῖν, καὶ τὰ μὲν μὴ μόνον εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλὰ καὶ εἰκῇ ἀναλίσκειν, τὰ δὲ χρησίμως; εἰπέ μοι, εἰ σπείρων τὰ μὲν εἰς πέτρας ἔρριπτες, τὰ δὲ εἰς γῆν ἀρόσιμον, ἆρα ἂν ἀπήρκεσέ σοι τοῦτο, καὶ εἶπες ἄν, τί γὰρ βλάπτει, ἂν τὰ μὲν εἰκῇ, τὰ δὲ εἰς ἀρόσιμον γῆν ῥίψωμεν; διὰ τί γὰρ μὴ πάντα εἰς ἀρόσιμον; διὰ τί τὸ κέρδος ἐλαττοῖς; κἂν μὲν συνάγειν δέοι χρήματα, οὐκ ἐρεῖς τοῦτο, ἀλλὰ πάντοθεν συνάγεις, ἐκεῖ δὲ οὐκέτι. κἂν δανείζειν δέοι, οὐκ ἐρεῖς, διὰ τί τὰ μὲν τοῖς ἀπόροις, τὰ δὲ τοῖς εὐπόροις δώσομεν, ἀλλὰ πάντα ἐκείνοις· ἐνταῦθα δέ, ἔνθα τοσοῦτον κέρδος, διὰ τί οὐ λογίζῃ τοῦτο, καὶ παύσῃ ποτὲ τοῦ εἰκῇ δαπανᾶσθαι καὶ μάτην ἀναλίσκειν; ἀλλ' ἔχει καὶ τοῦτο κέρδος, φησί. ποῖον, εἰπέ μοι; τὰς φιλίας αὔξει. οὐδὲν ἀνθρώπων ψυχρότερον ἀπὸ τούτων φίλων γινομένων, ἀπὸ τῆς τραπέζης καὶ πλησμονῆς τῶν παρασίτων· οὐδὲν φιλίας ἀηδέστερον ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν λαμβανούσης. μὴ ὑβρίσῃς πρᾶγμα οὕτω θαυμαστόν, τὴν ἀγάπην, μηδὲ ταύτην αὐτῆς εἶναι ῥίζαν φῇς. ὥσπερ ἂν εἴ τις δένδρου χρυσὸν καὶ λίθους τιμίους φέροντος τὴν ῥίζαν οὐχὶ τοιαύτην ἔλεγεν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ σηπεδόνος τίκτεσθαι· τοῦτο καὶ σὺ ποιεῖς. κἂν γὰρ τεχθῇ φιλία ἐντεῦθεν, οὐδὲν αὐτῆς ψυχρότερον γένοιτ' ἄν. ἀλλ' ἐκεῖναι αἱ τράπεζαι φιλίαν ποιοῦσιν, οὐχὶ πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐπιτεταμένην,

[illegible]

Margin notes:

κ. γίνεσθαι δύνασιν) ἐν πλ. δὲ τοῦ ἐνταῦθα

Ματθ. κε. λε. κϛ.

Αμως. ϛ. δ.

κ. καὶ ἂν μὲν χρήματα συνάγειν ᾖ, οὐκ ἐρεῖς, διὰ τί, ἀλλὰ μόνον πάντοθεν συνάγεις. κἂν δανείζειν δέοι, ὁμοίως τοῦτο λέγεις, διὰ τί

κ. αἱ φιλίαι ὑπόθεν [illegible]

ὅταν ἐπιτεταμένη γίνηται. ὁ μὲν γὰρ τὰ μὲν ἐνταῦθα, τὰ δὲ ἐκεῖ καταναλίσκων, κἂν πολλὰ δῷ, οὐδὲν μέγα πεποίηκεν· ὁ δὲ πάντα ἐν τούτῳ ἀναλίσκων, κἂν ὀλίγα δεδωκὼς ᾖ, τὸ πᾶν εἰργάσατο. τὸ γὰρ ζητούμενον οὐχὶ πολλὰ δοῦναι, ἢ ὀλίγα, ἀλλὰ τῆς οἰκείας δυνάμεως μὴ ἔλαττον. ἐννοήσωμεν τὸν τὰ πέντε τάλαντα, καὶ τὸν τὰ δύο· ἐννοήσωμεν τὴν τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσαν· ἐννοήσωμεν τὴν χήραν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἠλία. οὐκ εἶπεν ἐκείνη ἡ τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσα, τί γὰρ βλάπτει, ἂν τὸν μὲν ἕνα ὀβολὸν ἐμαυτῇ κατάσχω, τὸν δὲ ἕνα δῶ; ἀλλ' ὅλον ἔδωκε τὸν βίον· σὺ δὲ ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ ὤν, ἐκείνης φειδωλότερος εἶ. μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἀλλ' ἐπιδῶμεν τῇ ἐλεημοσύνῃ. οὐδὲν γὰρ ταύτης βέλτιον. καὶ δείξει ὁ μέλλων χρόνος· πῶς δὲ καὶ ὁ παρὼν ἔδειξεν. εἰς δόξαν τοίνυν τοῦ Θεοῦ ζήσωμεν, καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα πράττωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Λογ. β. 9 ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΚΑΙ ΗΜΕΙΣ ΑΦ' ΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι, καὶ αἰτούμενοι ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ. 10 Περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες, καὶ αὐξανόμενοι ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τοῦτο, ποῖον; ἐπειδὴ ἠκούσαμεν τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ τὴν ἀγάπην· ἐπειδὴ χρηστὰς ἔχομεν ἐλπίδας, εὐέλπιδές ἐσμεν καὶ περὶ τῶν μελλόντων αὐτοῦ. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἐκείνους μάλιστα διεγείρομεν τοὺς ἐγγὺς ὄντας τῆς νίκης· οὕτω δὴ καὶ ὁ Παῦλος τούτους μάλιστα παρακαλεῖ τοὺς τὸ πλέον κατωρθωκότας. ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, φησιν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι. οὐ μίαν ἡμέραν ὑπερευχόμεθα, οὐδὲ δύο, οὐ τρεῖς. ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀγάπην δείκνυσι, καὶ ἠρέμα αὐτοὺς αἰνίττεται, ὡς οὐδέπω πρὸς τὸ τέλος ἐφθακότας. τὸ γὰρ, ἵνα πληρωθῆτε, τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν. καὶ ὅρα μοι τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου. οὐδαμοῦ τοῦ παντὸς αὐτοὺς ἀπεστερῆσθαί φησιν, ἀλλὰ λείπειν αὐτοὺς πανταχοῦ. τὸ, ἵνα πληρωθῆτε, τοῦτο δηλοῖ. καὶ πάλιν, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ. καὶ πάλιν, ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι. καὶ πάλιν, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν. τὸ γὰρ πᾶσαν, μαρτυροῦντός ἐστι καί τι τοῖς κατορθοῦσιν, εἰ καὶ μὴ τὸ πᾶν. καὶ ἵνα πληρωθῆτε, φησιν, οὐχ ἵνα λάβητε. ἔλαβον γάρ. ἀλλὰ τὸ λεῖπον, ἵνα πληρωθῆτε. οὕτω καὶ ὁ ἔλεγχος ἀνεπαχθὴς ἐγένετο, καὶ τὸ ἐγκώμιον οὐκ ὑφίει αὐτοὺς καταπεσεῖν καὶ γενέσθαι ὑπτίους ὁλοσχερὲς γενόμενον. τί δέ ἐστιν, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ; τουτέστι, διὰ τοῦ υἱοῦ προσάγεσθαι ὑμᾶς αὐτῷ χρή, οὐκέτι δι' ἀγγέλων. ὅτι μὲν οὖν δεῖ προσάγεσθαι, ἔγνωτε· λείπει δὲ ὑμῖν ἔτι τοῦτο μαθεῖν καὶ διὰ τί τὸν υἱὸν ἔπεμψεν. εἰ γὰρ δι' ἀγγέλων ἔδει σώζεσθαι, οὐκ ἂν τὸν υἱὸν ἔπεμψεν, οὐκ ἂν ἐξέδωκεν. ἐν πάσῃ σοφίᾳ, φησὶ, καὶ συνέσει πνευματικῇ. ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ὡς φιλόσοφοι ἠπάτων, βούλομαι ὑμᾶς ἐν πνευματικῇ, φησι, σοφίᾳ εἶναι, μὴ κατὰ τὴν σοφίαν τῶν ἀνθρώπων. εἰ δὲ ὥστε τὸ θέλημα Θεοῦ μαθεῖν πνευματικῆς δεῖ σοφίας, ὥστε τὴν οὐσίαν, τί ἐστιν, εὐχῶν δεῖ μειζόνων. καὶ δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι ἐξ ἐκείνου ὁ Παῦλος εὔχεται, καὶ οὐδέπω ἰδοῦσι, καὶ οὐκ ἀπέστη. τὸ γὰρ, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, τοῦτο δηλοῖ. κατάγνωσιν δὲ αὐτοῖς πολλὴν φέρει, εἰ ἐξ ἐκείνου καὶ εὐχαῖς βοηθούμενοι μὴ ἀνεκτήσαντο ἑαυτούς. καὶ αἰτούμενοι, φησι,

φησὶ, τουτέστι, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. τοῦτο γὰρ δείκνυσι τὸ, ἔγνωτε. ἀλλὰ δεῖ τι καὶ ἐπιγνῶναι, εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Κυρίου. ἐνταῦθα περὶ βίου καὶ τῶν ἔργων φησί. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πανταχοῦ ποιεῖ· ἀεὶ τῇ πίστει συζεύγνυσι τὴν πολιτείαν. Εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν. πῶς δὲ, πάσης ἀρεσκείας; ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες, καὶ αὐξανόμενοι ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ· ὥσπερ, φησὶν, ἀφθόνως ὑμῖν ἑαυτὸν ἀπεκάλυψε, καὶ ὥσπερ τηλικαύτην ἐλάβετε γνῶσιν, οὕτω καὶ πολιτείαν ἀξίαν ἐπιδείξασθε τῆς πίστεως. μεγάλης γὰρ αὕτη δεῖται πολιτείας, καὶ πολλῷ μείζονος, ἢ ἡ παλαιά. ὁ γὰρ τὸν Θεὸν εἰδὼς, καὶ τοῦ Θεοῦ δοῦλος εἶναι καταξιωθεὶς, μᾶλλον δὲ καὶ υἱὸς, ὅρα ὅσης δεῖται ἀρετῆς.

11 Ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι. Ἐνταῦθα περὶ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν διωγμῶν φησιν, εὐχόμεθα ἵνα πληρωθῆτε δυναμούμενοι, ὥστε μὴ ἀκηδιᾶσαι, μηδὲ ἀπογνῶναι. Κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἵνα, φησὶ, τοιαύτην ἀναλάβητε προθυμίαν, οἵαν πρέπει τῇ ἰσχύϊ τῆς δόξης αὐτοῦ δοῦναι. Εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν. ὃ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. συντόμως εὐχόμεθα, φησὶν, ὥστε ἐνάρετον ὑμᾶς βίον ἔχειν καὶ τῆς πολιτείας ἄξιον, καὶ στῆναι βεβαίως, ὡς εἰκὸς τοὺς ἀπὸ Θεοῦ δυναμωθέντας. διὰ τοῦτο τέως οὐδέπω ἅπτεται δογμάτων, ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ στρέφεται, ἔνθα οὐδὲν εἶχεν ἐγκαλέσαι. καὶ ἐπαινέσας ἐφ' οἷς ἐχρῆν, τότε καθίησιν εἰς κατηγορίαν. τοῦτο καὶ πανταχοῦ ποιεῖ· ὅταν γὰρ μέλλῃ τισὶ γράφειν, ἔχων μέν τι ἐγκαλεῖν, ἔχων δὲ καί τι ἐπαινέσαι, πρότερον ἐπαινεῖ, καὶ τότε καθίησιν εἰς τὰ ἐγκλήματα. οἰκειοῦται γὰρ πρότερον τὸν ἀκροατὴν, καὶ τὴν κατηγορίαν ἀπαλλάττει πάσης ὑποψίας, καὶ δείκνυσιν ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβούλετο διόλου ἐγκωμιάζειν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀνάγκης εἰς τούτους ἐμβιβάζεται τοὺς λόγους. τοῦτο καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ποιεῖ. ἐπαινέσας γὰρ αὐτοὺς μυρία ὡς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τοῦ πεπορισμένους, τότε εἰς κατηγορίαν καθίησιν. ἐν δὲ τῇ πρὸς Γαλάτας, οὐκέτι, ἀλλὰ τοὐναντίον. μᾶλλον δὲ εἴ τις ἐξετάσειε, κἀκείνη ἐξ ἐπαίνου ἡ κατηγορία. ἐπειδὴ γὰρ αὐτῶν οὐδὲν εἶχε κατόρθωμα τότε εἰπεῖν, καὶ σφοδρὸν τὸ ἔγκλημα ἦν, καὶ πάντες διεφθάρησαν, καὶ φέρειν ἠδύναντο ἰσχυροὶ ὄντες, ἀπὸ κατηγορίας ἄρχεται λέγων, Θαυμάζω. ὥστε καὶ τοῦτο ἐγκώμιόν ἐστιν. ὕστερον δὲ αὐτοὺς ἐπαινεῖ, οὐκ ἐπὶ τοῖς παροῦσιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσι, λέγων· ὅτι Εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες, ἂν ἐδώκατέ μοι. καρποφοροῦντες, φησί· τοῦτο περὶ ἔργων. δυναμούμενοι· περὶ πειρασμῶν τοῦτο. Εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν. Μακροθυμίαν πρὸς ἀλλήλους, ὑπομονὴν πρὸς τοὺς ἔξω. μακροθυμεῖ γάρ τις πρὸς ἐκείνους, οὓς δυνατόν ἐστιν ἀμύνασθαι· ὑπομένει δὲ οὓς οὐ δύναται ἀμύνασθαι. διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν Θεοῦ οὐδέποτε ὑπομονὴ λέγεται, μακροθυμία δὲ πολλαχοῦ. καθὼς αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριός φησι γράφων ἀλλαχοῦ· Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς; Εἰς πᾶσαν. μὴ νῦν μὲν, μετὰ ταῦτα δὲ μηκέτι. ἐν πάσῃ, φησὶ, σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ. ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐπιγνῶναι. καίτοι τις ᾤετο τὸ θέλημα αὐτοῦ ἔχειν, ἀλλ' οὐ πνευματικὴ ἦν ἡ σοφία. Εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς, φησὶν, ἀξίως τοῦ Κυρίου. τοῦτο γὰρ ὁδὸς ἐστὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας. ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καταμαθὼν, καταμανθάνει δὲ, ἂν ἴδῃ τὸν υἱὸν ἐκδεδομένον, μείζονα ἕξει προθυμίαν. καὶ ἄλλως δὲ οὐ τοῦτο εὐχόμεθα μόνον ἵνα μάθητε, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυσθε. ὁ γὰρ εἰδὼς χωρὶς τοῦ ποιεῖν, καὶ κολάζεσθαι μέλλει. Εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς, φησί· τουτέστιν, ἀεὶ, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ διηνεκῶς, ὥσπερ τὸ περιπατεῖν ἀναγκαῖον ἡμῖν, οὕτω καὶ τὸ ὀρθῶς βιοῦν. καὶ ἀεὶ περιπατεῖν τὸ τοιοῦτον καλεῖ, εἰκότως, δεικνὺς ὅτι οὗτος ἡμῖν ὁ βίος ἐστὶν ὁ προκείμενος, ἀλλ' οὐχ ὁ κοσμικὸς τοιοῦτος. καὶ πολὺ δὲ τὸ ἐγκώμιον. περιπατῆσαι ὑμᾶς, φησὶν, ἀξίως τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, ὥστε ἀεὶ ἐπιδιδόναι,

α Κορ. α. Γαλ. α. Γαλ. α. 5. Γαλ. δ. 15. χ. πανταχοῦ Ρωμ β δ.

καὶ μηδαμοῦ ἵστασθαι. καὶ μεταφορικῶς καρποφοροῦντες, καὶ αὐξανόμενοι ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, ἵνα οὕτω δυναμωθῆτε κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐνδεχόμενον δυνατὸν ἦν. διὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ. πολλὴ ἡ παραμυθία. οὐκ εἶπε δύναμιν, ἀλλὰ κράτος, ὅπερ μεῖζόν ἐστι. διὰ τοῦ κράτους, φησὶ, τῆς δόξης αὐτοῦ· * ὅτι πανταχοῦ ἡ δόξα αὐτοῦ κρατεῖ. ἤδη παρεμυθήσατο τοὺς ἐν κινδύνοις ὄντας. καὶ πάλιν περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Κυρίου. περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦτό φησι, τὸ πανταχοῦ κρατεῖν αὐτὸν, καὶ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐν γῇ, ὅτι ἡ δόξα αὐτοῦ πανταχοῦ βασιλεύει. οὐχ ἁπλῶς φησι, δυναμοῦσθε, ἀλλ' ὡς εἰκὸς τοὺς οὕτως ἰσχυρῷ δεσπότῃ δουλεύοντας. ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ. ἅμα καὶ παρατείνεται τὸν τῆς γνώσεως λόγον. τοῦτο γὰρ πεπλανῆσθαί ἐστι, τὸ μὴ εἰδέναι, ὡς δεῖ, τὸν Θεόν. ἢ ὥστε ἐπιδοῦναι, φησιν, ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ. εἰ γὰρ ὁ τὸν υἱὸν οὐκ εἰδὼς, οὐδὲ τὸν πατέρα ἐπίσταται, εἰκότως δεῖ τῆς ἐπιγνώσεως. οὐδὲν γὰρ ὄφελος βίου ταύτης ἄνευ.

*δηλοῖ

γρ. τοῖς ἐν κινδύνοις οὖσι

Εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν, φησὶ, μετὰ χαρᾶς·

12 Εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ. Εἶτα μέλλων αὐτοὺς παρακαλεῖν, οὐ μέμνηται τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἀποκεῖσθαι· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ᾐνίξατο ἐν τῇ ἀρχῇ εἰπὼν, Διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐνταῦθα δὲ τῶν ἤδη ὑπαρξάντων μέμνηται. ταῦτα γὰρ ἐκείνων αἴτια. καὶ πολλαχοῦ τοῦτο ποιεῖ. τὰ γὰρ ἤδη γεγονότα πλέον πιστοῦται καὶ μᾶλλον αἱρεῖ τὸν ἀκροατήν. μετὰ χαρᾶς, φησιν, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ. ἡ ἀκολουθία αὕτη ἐστίν. οὐ παυόμεθα εὐχόμενοι ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τοῖς προτέροις. ὁρᾷς πῶς ἑαυτὸν ἐμβιβάζει εἰς τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ λόγον; εἰ γὰρ εὐχαριστοῦμεν μετὰ χαρᾶς πολλῆς, μεγάλα τὰ λεγόμενα. ἔστι γὰρ εὐχαριστεῖν διὰ φόβον μόνον, ἔστιν εὐχαριστεῖν καὶ ἐν λύπῃ ὄντα, οἷον ὁ Ἰὼβ εὐχαριστεῖ μὲν, ὀδυνώμενος δέ· διὸ καὶ ἔλεγεν, Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο. μὴ γάρ τις λεγέτω, ὅτι οὐκ ἐλύπει αὐτὸν τὰ γινόμενα, οὐδὲ ἀθυμίᾳ περιεβάλλετο· μηδὲ τὸ μέγα ἐγκώμιον ἀφαιρείσθω τοῦ δικαίου. ὅταν δὲ τοιαῦτα ᾖ, οὐ διὰ τὸν φόβον, οὐδὲ διὰ δεσποτείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, εὐχαριστοῦμεν. Τῷ ἱκανώσαντι ὑμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί. Μέγα ἐφθέγξατο. τοιαῦτά ἐστι τὰ διδόμενα, φησιν, ὡς μὴ δοῦναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς ποιῆσαι πρὸς τὸ λαβεῖν. τὸ οὖν εἰπεῖν, τῷ ἱκανώσαντι, πολὺ τὸ βάρος ἔδειξεν. οἷον ἐάν τις εὐτελὴς, καὶ βασιλεὺς γένηται, δυνατὸν αὐτῷ ὑπεροχότητα δοῦναι ᾧ βούλεται· καὶ τοσοῦτον δύναται μόνον τὸ ἀξίωμα δοῦναι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιτήδειον ποιῆσαι πρὸς τὴν ἀρχήν. πολλάκις δὲ τὸν τοιοῦτον καὶ καταγέλαστον ἡ τιμὴ ποιεῖ. ἐὰν μέντοι καὶ τὸ ἀξίωμα δῷ, καὶ ἐπιτήδειον ποιήσῃ πρὸς τὴν τιμὴν, καὶ ἱκανὸν πρὸς τὴν οἰκονομίαν, τότε τιμὴ τὸ πρᾶγμά ἐστι. τοῦτο οὖν καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὅτι οὐ μόνον ἡμῖν ἔδωκε τὴν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς πρὸς τὸ λαβεῖν ἐποίησε. διπλῆ γὰρ αὕτη τιμὴ τὸ καὶ δοῦναι, καὶ ἐπιτηδείους κατασκευάσαι τῆς δωρεᾶς. οὐκ εἶπε, δόντι, ἁπλῶς, ἀλλ', ἱκανώσαντι εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί· τουτέστι, τῷ κατατάξαντι ὑμᾶς μετὰ τῶν ἁγίων. ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς εἶπε, κατατάξαντι, ἀλλὰ, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαῦσαι παρεσχηκότι. οὐ γὰρ μερὶς, ἐκεῖνό ἐστιν ὅπερ ἕκαστος λαμβάνει. ἔστι γὰρ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ εἶναι πόλει, καὶ μὴ τῶν αὐτῶν ἀπολαύειν· τὴν δὲ αὐτὴν μερίδα ἔχειν, καὶ μὴ τῶν αὐτῶν ἀπολαύειν, οὐκ ἔστιν. ἔστιν ἐν τῷ αὐτῷ κλήρῳ εἶναι, καὶ μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν μερίδα· οἷον ἐν τῷ κλήρῳ πάντες ἐσμὲν, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν ἔχομεν πάντες μερίδα. ἐνταῦθα δὲ οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα μετὰ τοῦ κλήρου. διὰ τί κλῆρον καλεῖ; δεικνὺς ὅτι οὐδεὶς ἀπὸ κατορθωμάτων οἰκείων βασιλείας τυγχάνει· ἀλλ' ὥσπερ ὁ κλῆρος ἐπιτυχίας μᾶλλόν ἐστιν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. οὐδεὶς γὰρ τοιαύτην ἐπιδείκνυται πολιτείαν ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ δωρεᾶς ἐστι τὸ πᾶν. διὰ τοῦτό φησιν, Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί

Κολοσ. α. ε.

γρ. αἱρεῖ

Ἰώβ. α. κα.

ἴσ. τῷ

λοί ἐσμεν. ἃ γὰρ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. Εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ* τουτέστι, τῇ γνώσει. δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τῶν παρόντων, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ὁμοῦ λέγειν. Εἶτα δείκνυσιν ὧν ἠξιώθημεν. οὐ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι βασιλείας ἀξιούμεθα, ἀλλὰ καὶ τίνες ὄντες, δεῖ παραθεῖναι (οὐ γάρ ἐστιν ἴσον) ὅπερ καὶ ἐν

5 τῇ πρὸς Ῥωμαίους ποιεῖ λέγων· Μόλις γὰρ ὑπὲρ τοῦ δικαίου τις ἀποθανεῖται, ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. — Ρωμ. ε. ζ.

13 Ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς, φησὶν, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους. Αὐτοῦ τὸ πᾶν ἐστι, καὶ ταῦτα δοῦναι, κἀκεῖνα. οὐδαμοῦ γὰρ ἡμέτερον κατόρθωμα. ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, φησὶ, τουτέστι, τῆς πλάνης, τοῦ διαβόλου τῆς τυραννίδος. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, σκότους, ἀλλ',

10 ἐξουσίας. πολλὴν γὰρ ἡμῶν εἶχε τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκράτει ἡμῶν. χαλεπὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ ἁπλῶς εἶναι ὑπὸ τῷ διαβόλῳ· τὸ δὲ καὶ μετ' ἐξουσίας, τοῦτο χαλεπώτερον.

Καὶ μετέστησε, φησὶν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Οὐκ ἄρα εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ σκότους μόνον ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. μέγα μὲν οὖν καὶ τὸ τοῦ σκότους ἀπαλλάξαι· τὸ δὲ καὶ εἰς βασιλείαν εἰσαγαγεῖν, πολλῷ μεῖ-

15 ζον. ὅρα οὖν πῶς πολύπλοκον γέγονε τὸ δῶρον, ὅτι ἐν τῷ πυθμένι κειμένους ἀπήλλαξεν ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετέθηκεν εἰς βασιλείαν. ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς. οὐκ εἶπεν, ἐξέβαλεν, ἀλλ', ἐρρύσατο, τὴν πολλὴν ταλαιπωρίαν δεικνὺς ἡμῶν, καὶ ἐκείνων τὴν αἰχμαλωσίαν. Εἶτα καὶ τὸ εὔκολον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως; καὶ μετέστησε, φησίν· ὥσπερ ἂν εἴ τις στρατιώτην ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταγάγοι. καὶ οὐκ εἶπε, μετήγαγεν,

20 οὐδὲ μετέθηκε ("τὸ μὲν γὰρ ὅλον τοῦ μεταθέντος ἦν, οὐ τοῦ μετελθόντος) ἀλλὰ μετέστησεν, εἶπεν, ὥστε καὶ ἡμῶν, καὶ αὐτοῦ" τοῦτο γενέσθαι. Εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. οὐχ ἁπλῶς εἶπε, βασιλείαν οὐρανῶν, ἀλλὰ σεμνότερον εἰργάσατο τὸν λόγον, βασιλείας υἱοῦ εἰπών. τούτου γὰρ οὐδὲν μεῖζον ἐγκώμιον, ὃ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. — Β.Τιμ.β.ιβ.

τῶν αὐτῶν ἠξίωσεν ἡμᾶς, φησὶ, τῷ υἱῷ· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ

25 καὶ ἡ ἐπίτασις, τῷ ἀγαπητῷ τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ἐσκοτισμένους, ἀθρόον που αὐτοὺς μετέστησεν, ἔνθα ὁ υἱὸς, εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τιμήν. καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη μόνῳ· ἀλλ' ἵνα δείξῃ μέγα τὸ δῶρον, οὐκ ἠρκέσθη τῷ εἰπεῖν, βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ υἱοῦ προσέθηκε· καὶ οὐδὲ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ· καὶ οὐδὲ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς φύσεως ἔντιμον. τί γάρ φησιν; ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν, ἀλλὰ παρεν-

30 έβαλε τὴν εὐεργεσίαν τὴν εἰς ἡμᾶς. ἵνα γὰρ μὴ ἀκούων, ὅτι τὸ πᾶν τοῦ πατρός ἐστι, νομίσῃς τὸν υἱὸν ἐκτὸς εἶναι, δίδωσι τὸ πᾶν καὶ τῷ υἱῷ, δίδωσι καὶ τῷ πατρί. ἐκεῖνος μὲν γὰρ μετέθηκεν, ἀλλ' οὗτος τὴν αἰτίαν παρέσχε. τί γάρ φησιν; ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους. ταὐτὸν δέ ἐστι τῷ,

14 Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων.

35 Εἰ γὰρ μὴ ἀφείθημεν τῶν ἁμαρτημάτων, οὐκ ἂν μετέστημεν. ἰδοὺ πάλιν ἐνταῦθα τὸ, ἐν ᾧ. καὶ οὐκ εἶπε λύτρωσιν, ἀλλ', ἀπολύτρωσιν, ὥστε μηδὲ πεσεῖν λοιπὸν, μηδὲ γενέσθαι θνητούς.

15 Ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως.

Εἰς ζήτημα ἐμπίπτομεν αἱρετικόν. ἀλλὰ σήμερον ἀναβαλλομένους αὔριον τοῦτο προσ-

40 θεῖναι δεῖ, ἀκμαζούσαις ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς προσβάλλοντας. Εἰ δὲ δεῖ τι πλέον εἰπεῖν, μεῖζον τοῦ υἱοῦ ἔργον. πῶς; ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀδύνατον γέγονε, τὸ ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι μένουσι δοῦναι βασιλείαν· τοῦτο δὲ εὐκολώτερον. ὥστε τῇ δωρεᾷ ὡδοποίησε. τί λέγεις; τῶν ἁμαρτημάτων σὺ αὐτὸς ἀφῆκας; οὐκοῦν καὶ αὐτὸς προσήγαγεν. ἤδη προκατέβαλε τοῦ δόγματος τὴν ῥίζαν.

ΗΘΙΚΟΝ

Τέως δὲ ἐκεῖνο εἰπόντας καταπαῦσαι τὸν λόγον ἀνάγκη. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι τοσαύτης
ἀπολαύσαντες εὐεργεσίας, ἀεὶ ταύτης μεμνῆσθαι ὀφείλομεν, καὶ στρέφειν διαπαντὸς ἐν ἑ-
αυτοῖς τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν, καὶ τίνων ἀπηλλάγημεν, καὶ τίνων ἐτύχομεν ἐννοεῖν· καὶ οὕτως ἐσό-
μεθα εὐχάριστοι, ὑπὸ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιτεινόμενοι. τί λέγεις, ἄνθρωπε;
εἰς βασιλείαν κέκλησαι, εἰς βασιλείαν υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ χάσμης πληροῦσαι, καὶ κνᾶσαι, 5
καὶ ναρκᾷς; εἰ γὰρ εἰς μυρίους θανάτους πηδῆσαι ἑκάστης τῆς ἡμέρας ἔδει, οὐ πάντα ἐχρῆν
ὑπομένειν; ἀλλ' ὑπὲρ μὲν ἀρχῆς πόσα οὐ ποιεῖς, τῆς δὲ βασιλείας μέλλων κοινωνεῖν τῆς
τοῦ μονογενοῦς, οὐ καθάλλῃ κατὰ μυρίων ξιφῶν; οὐκ ἐμπηδᾷς εἰς πῦρ; καὶ οὔπω τοῦτο δεινόν·
ἀλλ' ὅτι καὶ μέλλων ἀπιέναι θρηνεῖς, καὶ ἐμφιλοχωρεῖς τοῖς ἐνταῦθα φιλοσώματος ὤν. τί
δὴ τοῦτο; καὶ τὸν θάνατον φρικτὸν πρᾶγμα εἶναι νομίζεις; ἡ τρυφὴ τούτων αἰτία, ἡ ἄνεσις. ἐπεὶ 10
ὅγε κατάπικρον βίον ζῶν, καὶ πτερωθῆναι ἕλοιτο ἂν καὶ ἀπαλλαγῆναι ἐντεῦθεν. νῦν δὲ ταὐ-
τὸν πάσχομεν, οἷς οἱ νεοττοὶ μαλακισθέντες διαπαντὸς ἐπὶ τῆς καλιᾶς μένειν ἐθέλοντες. ἀλλ'
ὅσωπερ ἂν μένωμεν, τοσούτῳ ἐσόμεθα ἀσθενέστεροι. καλιὰ γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐστὶν, ἀπὸ καρ-
φῶν καὶ πηλοῦ συγκεκολλημένος. κἂν τὰς μεγάλας μοι δείξῃς οἰκίας, κἂν αὐτὰ τὰ βα-
σίλεια λάμποντα πολλῷ τῷ χρυσῷ καὶ τοῖς λίθοις, οὐδὲν οἴσομαι διαφέρειν καλιᾶς χελι- 15
δόνων. τοῦ γὰρ χειμῶνος ἐπιστάντος, αὐτόματα πάντα πεσεῖται. χειμῶνα δὲ τὴν ἡμέραν ἐκεί-
νην λέγω· οὐχὶ πᾶσι χειμῶνα*· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς νύκτα τε ὁμοῦ καὶ ἡμέραν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον
καλεῖ, τὸ μὲν πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τὸ δὲ πρὸς τοὺς δικαίους. οὕτω καὶ ἐγὼ νῦν χειμῶνα αὐ-
τὴν καλῶ. ἂν ἐν τῷ θέρει μὴ ἐκτραφῶμεν καλῶς, ὥστε δύνασθαι ἵπτασθαι τοῦ χειμῶνος
ἐπιστάντος, οὐ λήψονται ἡμᾶς αἱ μητέρες, ἀλλ' ἐάσουσι τῷ λιμῷ διαφθαρῆναι, ἢ τῆς κα- 20
λιᾶς πεσούσης ἀπολέσθαι. καθάπερ γὰρ καλιὰν, μᾶλλον δὲ καὶ εὐκολώτερον ταύτης, ἅπαν-
τα καθαιρεῖ τότε ὁ Θεὸς, ἀνασκευάζων καὶ μεταρρυθμίζων ἅπαντα. οἱ δὲ ἄπτηνες καὶ ἀ-
παντῆσαι αὐτῷ μὴ δυνάμενοι εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλ' οὕτω βαναύσως τραφέντες, ὡς μὴ ἔχειν
τὸ πτερὸν κοῦφον, πείσονται ἅπαντα ταῦτα, ἅπερ εἰκὸς τοὺς οὕτω διακειμένους παθεῖν. ἡ
μὲν οὖν τῶν χελιδόνων νεοττιὰ ὅταν καταπέσοι, ταχέως ἀπόλλυται· ἡμεῖς δὲ οὐκ "ἀπολλύ- 25
μεθα, ἀλλὰ κολαζόμεθα διηνεκῶς. χειμὼν ἔσται ὁ τότε καιρὸς, μᾶλλον δὲ χειμῶνος χαλεπώ-
τερος. οὐ γὰρ χείμαρροι καταστρέονται ὕδατος, ἀλλὰ ποταμοὶ πυρός· οὐ σκότος ἀπὸ νε-
φῶν γίνεται, ἀλλὰ σκότος ἄλυτον καὶ ἀφεγγὲς, ὥστε μήτε τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν, μήτε τὸν ἀέρα, ἀλ-
λὰ τῶν εἰς γῆν κατωρυγμένων μᾶλλον στενοχωρεῖσθαι. πολλάκις ταῦτα λέγομεν· ἀλλ'
οὐ πειθόμεθα ἴσως. "καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, εἴγε ἡμεῖς ἄνθρωποι εὐτελεῖς ταῦτα πάσχομεν 30
ὑπὸ τοιούτων διαλεγόμενοι, ὅπου γε καὶ οἱ προφῆται ἔπαθον ταῦτα, οὐχ ὑπὲρ τοιούτων
μόνον πραγμάτων διαλεγόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πολέμου καὶ αἰχμαλωσίας. καὶ ὁ Σε-
δεκίας ὑπὸ Ἱερεμίου ἠλέγχετο, καὶ οὐκ ἠμύνετο. διὰ τοῦτο ἔλεγον οἱ προφῆται· Οὐ-
αὶ οἱ λέγοντες, ἐγγισάτω τὸ τάχος ἃ ποιήσει ὁ Θεὸς, ἵνα ἴδωμεν· καὶ ἐλθέτω ἡ βουλὴ τοῦ ἁγί-
ου Ἰσραὴλ, ἵνα γνῶμεν. μὴ θαυμάζωμεν τοῦτο. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ ἐπίστευον, 35
ἀλλ' ἐπίστευσαν ὅτε τῆς πίστεως κέρδος ἦν οὐδέν. οὐδὲ οἱ ἐν Σοδόμοις προσεδόκησαν,
ἀλλ' ἐπίστευσαν καὶ αὐτοὶ, ὅτε οὐδὲν πλέον αὐτοῖς γέγονε. καὶ τί λέγω τὰ μέλλοντα; τίς ἂν
ταῦτα προσεδόκησε τὰ νῦν γινόμενα κατὰ διαφόρους τόπους, τοὺς σεισμοὺς τῶν πόλεων, τὰς
ἀναιρέσεις; καίτοιγε ταῦτα ἐκείνων πιστότερα, τῆς κιβωτοῦ λέγω. πόθεν δῆλον; ὅτι ἐκεῖνοι
μὲν οὐκ εἶχον εἰς ἄλλο παράδειγμα ἰδεῖν, οὐδὲ τῶν γραφῶν ἤκουσαν· ἐνταῦθα δὲ μυρία 40
ὅσα γέγονε, καὶ ἐπὶ τῶν ἐτῶν τῶν ἡμετέρων, καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων. ἀλλὰ πόθεν ἡ ἀπιστία τῶν
τοιούτων; ἀπὸ μαλακῆς ψυχῆς. ἔπινον καὶ ἤσθιον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπίστευον. ἃ γὰρ βού-
λεταί τις, ταῦτα καὶ οἴεται, ταῦτα καὶ προσδοκᾷ. οἱ δὲ αὐτὸ λέγοντες, λῆροι εἰσιν. ἀλλὰ
μὴ πάθωμεν ταὐτόν. οὐ γὰρ κατακλυσμὸς ἔσται λοιπὸν, οὐδὲ μέχρι τελευτῆς ἡ κόλασις,

ἀλλ'

Margin notes: * ἀλλὰ τοῖς ῥᾳθύμοις γενησομένῳ. — γρ. ἀπολλύμεθα. — γρ. ἀν. — Ησ. ε. ιθ.

ἀλλ' ἀρχὴ τιμωριῶν ὁ θάνατος ἀπιστοῦσιν ὅτι ἐστὶ κρίσις. καὶ τίς ἐκεῖθεν ἦλθε, φησι, καὶ ταῦτα ἐφθέγξατο; εἰ μὲν παίζων ταῦτα λέγεις, οὐδὲ οὕτω καλῶς. οὐ γὰρ δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις παίζειν. οὐ γὰρ ἐν παικτοῖς, ἀλλ' ἐπικινδύνως παίζομεν. εἰ δὲ ὄντως οὕτως ἔχων, καὶ οὐκ οἴει εἶναί τι μετὰ ταῦτα, πῶς εἶναι φῂς χριστιανός; οὐδεὶς γάρ μοι τῶν ἔξω λόγος. διατί τί λουτρὸν λαμβάνεις; διατί τῆς ἐκκλησίας ἐπιβαίνεις; μὴ γὰρ ἀρχαὶ ὑπισχνούμεθα; πᾶσα ἡμῶν ἐλπὶς ἐν τοῖς μέλλουσι. τί τοίνυν προσέρχῃ, εἰ οὐ πιστεύεις ταῖς γραφαῖς, εἰ μὴ πιστεύεις τῷ Χριστῷ; οὐκ ἂν εἴποιμι τὸν τοιοῦτον χριστιανὸν εἶναι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ ἑλλήνων χείρω. κατὰ τί; κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸν Χριστὸν νομίζων εἶναι Θεόν, οὐ πιστεύεις ὡς Θεῷ. ἐκείνων μὲν γὰρ ἀκολουθίας ἔχεται ἡ ἀσέβεια. τὸν γὰρ μὴ νομίζοντα εἶναι Θεὸν τὸν Χριστόν, ἀνάγκη μηδὲ πιστεύειν· αὕτη δὲ ἡ ἀσέβεια οὐδὲ ἀκολουθίαν ἔχει, Θεὸν ὁμολογεῖν, καὶ μὴ νομίζειν ἀξιόπιστον εἶναι ὑπὲρ ὧν ἔφη. τῆς μέθης ταῦτα τὰ ῥήματα, τῆς τρυφῆς, τῆς σπατάλης. Φάγωμεν, καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. οὐκ αὔριον, ἀλλ' ὅταν ταῦτα λέγητε, ἤδη τεθνήκατε. οὐδὲν οὖν τῶν χοίρων διοίσομεν, οὐδὲ τῶν ὄνων, εἰπέ μοι; εἰ γὰρ μήτε κρίσις ἐστί, μήτε ἀντίδοσις, μήτε δικαστήριον, τίνος ἕνεκεν τοιούτῳ τετιμήμεθα δώρῳ, τῷ λόγῳ, καὶ πάντα ἔχομεν ὑποτεταγμένα; διατί ἡμεῖς μὲν ἄρχομεν, ἐκεῖνα δὲ ἄρχονται; ὁρᾷς πῶς πανταχόθεν ὁ διάβολος ἐπείγεται ἡμᾶς πεῖσαι ἀγνοῆσαι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ. τοὺς δούλους ἀναμίγνυσι τοῖς δεσπόταις· καθάπερ τις ἀνδραποδιστὴς καὶ οἰκέτης ἀγνώμων, τὸν ἐλεύθερον εἰς τὴν αὐτὴν βιάζεται τῷ προσκεκρουκότι καταγαγεῖν ἀτιμίαν. καὶ δοκεῖ μὲν τὴν κρίσιν ἀναιρεῖν, ἀναιρεῖ δὲ τὸ εἶναι Θεόν. τοιοῦτος γὰρ ἀεὶ ὁ διάβολος. μεθοδεία πάντα, καὶ οὐκ ἐξ εὐθείας προβάλλει, ἵνα φυλαττώμεθα. εἰ κρίσις οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι δίκαιος ὁ Θεός (κατὰ ἄνθρωπον λέγω) εἰ δίκαιος οὐκ ἔστιν ὁ Θεός, οὐδὲ Θεός ἐστιν· εἰ Θεὸς οὐκ ἔστιν, ἁπλῶς ἅπαντα φέρεται· οὐδὲν ἀρετή, οὐδὲν κακία. ἀλλ' οὐδὲν τούτων λέγει φανερῶς. εἶδες τοῦ σατανικοῦ ἐνθυμήματος τὴν διάνοιαν; πῶς ἐξ ἀνθρώπων ἄλογα βούλεται ποιῆσαι, μᾶλλον δὲ θηρία, μᾶλλον δὲ δαίμονας; μὴ τοίνυν πειθώμεθα. ἔστι γὰρ κρίσις, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε. οἶδα πόθεν ἔρχῃ ἐπὶ τούτους τοὺς λογισμούς. πολλά σοι ἡμάρτηται, προσκέκρουκας, παρρησίαν οὐκ ἔχεις· οἴει τοῖς σοῖς λογισμοῖς ἀκολουθεῖν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν. πῶς μὴ ὀδυνήσω, φησί, τὴν ψυχὴν τῇ προσδοκίᾳ τῆς γεέννης. κἂν ᾖ γέεννα, πείσω αὐτὴν ὅτι οὐκ ἔστι· πῶς ἐνταῦθα τρυφήσω. διατί προστιθεὶς ἁμαρτήματα ἁμαρτήμασιν; ἂν ἁμαρτήσας πιστεύσῃς εἶναι γέενναν, ἀπελεύσῃ τῶν ἁμαρτημάτων μόνων τίνων δίκην· ἂν δὲ καὶ τοῦτο προσθῇς τὸ ἀσέβημα, καὶ τῆς ἀσεβείας καὶ τοῦ λογισμοῦ τούτου δώσεις τὴν ἐσχάτην κόλασιν· καὶ ἡ ἐν βραχεῖ γινομένη σοι παραμυθία ψυχρὰ ἔσται σοι διηνεκοῦς κολάσεως ὑπόθεσις. ἔστω, ἥμαρτες. τί καὶ τοὺς ἄλλους ἁμαρτάνειν προτρέπεις, λέγων μὴ εἶναι γέενναν; τί ἀπατᾷς τοὺς ἀφελεστέρους; τί τὰς χεῖρας ἐκλύεις τοῦ λαοῦ; τὸ σὸν μέρος, ἅπαντα ἀνατέτραπται. οὔτε οἱ σπουδαῖοι σπουδαιότεροι ἔσονται, ἀλλὰ ῥᾴθυμοι, οὔτε οἱ κακοὶ ἀποστήσονται τῆς κακίας. μὴ γάρ, ἂν ἑτέρους διαφθείρωμεν, συγγνώμην ἔχομεν τῶν ἁμαρτημάτων; οὐχ ὁρᾷς τὸν διάβολον πῶς ἐπιχείρησε κατενεγκεῖν τὸν Ἀδάμ; ἆρα τούτῳ συγγνώμη γέγονε; μείζονος μὲν οὖν κολάσεως ἀφορμή. ἵνα γὰρ μὴ ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων κολαζώμεθα, πάντα μηχανᾶται. μὴ νομίζωμεν τοίνυν τὸ ἑτέρους καταφέρειν εἰς τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἀπώλειαν, ἡμερώτερον ἡμῖν τὸ δικαστήριον ἐργάζεσθαι· τοῦτο μὲν οὖν χαλεπώτερον αὐτὸ ποιήσει. τί ὠθοῦμεν ἑαυτούς, καὶ ἀπολλύμεν; Σατανικὸν τοῦτο ὅλον ἐστίν. ἄνθρωπε, ἥμαρτες; φιλάνθρωπον ἔχεις τὸν δεσπότην· παρακάλει, ἱκέτευε, δάκρυε, στέναξε, καὶ τοὺς ἄλλους φόβει καὶ ἀξίου μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. εἴ τις ἐν οἰκίᾳ δοῦλος ὢν τῶν προσκεκρουκότων λέγει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα· τέκνον, ἐγὼ προσέκρουσα

[Margin notes: γ. ἐπικινδύνως — α Κορ ιε. λβ. — γ. ἐπείγεις — γ. καταστρέφειν]

τῷ δεσπότῃ· σὺ σπούδασον ἀρέσαι, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθῃς, οὐχ ἕξει τινὰ συγγνώμην, εἰ-
πέ μοι; οὐκ ἐπικλάσει καὶ κατακάμψει τὸν δεσπότην; ἂν δὲ ταῦτα ἀφεὶς τὰ ῥήματα, λέ-
γῃ ἐκεῖνα, οἶδα, ὅτι τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ οὐκ ἀποδώσει, ὅτι ἁπλῶς πάντα ἀναμέμικται, καὶ
τὰ καλὰ, καὶ τὰ κακὰ, ὅτι οὐκ ἔστιν εὐταξία ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ, τίνα νομίζεις τὸν δεσπότην
νοῦν ἔχειν περὶ αὐτοῦ; ἆρα οὐχὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων μείζονα δώσει δίκην; Εἰκότως.
ἐκεῖνον μὲν γὰρ τὸ πάθος ἀπολογήσεται, εἰ καὶ ἀσθενῶς· ἐνταῦθα δὲ οὐδέν. Εἰ μηδένα τοί-
νυν ἕτερον, τὸν γοῦν πλούσιον μίμησαι τὸν ἐν τῇ γεέννῃ, τὸν λέγοντα, Πάτερ Ἀβραὰμ, πέμ-
ψον Λάζαρον ἐπὶ τοῖς συγγενέσι μου, ἵνα μὴ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπελ-
θεῖν οὐκ ἠδύνατο, ὥστε μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐκείνους περιπεσεῖν. ἀποστῶμεν τῶν ῥημάτων τούτων τῶν
σατανικῶν. Τί οὖν, ὅταν Ἕλληνες ἡμᾶς ἐρωτῶσι, φησίν; οὐκ ἐκείνους βούλει θεραπεῦσαι·
ἀλλ' εἰς ἀπορίαν ἐμβαλὼν τὸν χριστιανὸν προσχήματι τοῦ τὸν Ἕλληνα θεραπεύειν, κυρῶ-
σαι βούλει τὸ δόγμα τὸ σατανικόν. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς μόνῃ τῇ ψυχῇ διαλεγόμενος ὑπὲρ τού-
των οὐ πείθῃ, ἑτέρους θέλεις παράγειν μάρτυρας. εἰ δὲ Ἕλλησι χρὴ διαλέγεσθαι, οὐκ ἐντεῦθεν
ἡ ἀρχὴ τῆς διαλέξεως, ἀλλ' εἰ Θεὸς ὁ Χριστὸς, καὶ Θεοῦ παῖς· εἰ δαίμονες οἱ παρ' ἐκείνοις
θεοί. ἐὰν ταῦτα κατασκευασθῇ, πάντα τὰ ἄλλα ἕπεται. πρὶν δὲ τὴν ἀρχὴν θέσθαι,
μάταιον περὶ τῆς τελευτῆς διαλέγεσθαι· πρὶν ἢ τὰ πρῶτα στοιχεῖα μαθεῖν, περιττὸν καὶ ἀνό-
νητον περὶ τὸ τέλος ἔρχεσθαι. ἀπιστεῖ ὁ Ἕλλην τῇ κρίσει, καὶ αὐτὸς τὸ αὐτό σοι πάσχει· ἐπεὶ ἔχει καὶ
αὐτὸς πολλοὺς ὑπὲρ τούτων φιλοσοφήσαντας, εἰ καὶ τὸ σῶμα ἀποσχίσαντες τῆς ψυχῆς τοῦτο εἶ-
πον. ἀλλ' ὅμως δικαστήριον ἐκάθισαν. καὶ τοσαύτη ἐστὶ τοῦ πράγματος ἡ περιφάνεια, ὡς μη-
δένα σχεδὸν ἀγνοῆσαι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ποιητὰς, καὶ πάντας συμφωνῆσαι ἑαυτοῖς ἐν τῷ περὶ δικαστη-
ρίου, καὶ περὶ κρίσεως. ὥστε κἀκεῖνος τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀπιστεῖ, οὔτε Ἰουδαῖος ἀμφισβητεῖ περὶ τού-
των, οὔτε τις ἁπλῶς ἄνθρωπος. τί τοίνυν ἀπατῶμεν ἑαυτούς; ἰδοὺ ταῦτα λέγεις πρὸς ἐμέ·
τί πρὸς τὸν Θεὸν ἐρεῖς τὸν πλάσαντα καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν; τὸν εἰδότα τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ
πάντα; τὸν ζῶντα καὶ ἐνεργοῦντα, καὶ τομώτατον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον; εἰπὲ γάρ
μοι μετ' ἀληθείας· σὺ οὐ καταγινώσκεις σαυτοῦ ἁμαρτάνοντος; [ἔστι δὲ τίς τῶν ἐν ἀνθρώποις, ὃς
ἑαυτῷ οὐ μέμφεται ῥᾳθυμοῦντι;] καὶ πῶς ἂν ἀπὸ ταυτομάτου τοσαύτη σοφία γέγονεν,
ὥστε αὐτὸν τὸν ἁμαρτάνοντα καταγινώσκειν ἑαυτοῦ; τοῦτο γὰρ μεγάλης σοφίας ἐστί. σὺ σαυτοῦ
καταγινώσκεις· ὁ δὲ τοιαύτην σοι δοὺς διάνοιαν πάντα ἁπλῶς ἀφήσει φέρεσθαι; καὶ μὴν οὐδεὶς
οὕτως ἔσται καθολικός, καὶ ὀρθός. οὐδεὶς τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων διαπιστεῖ τῷ τῆς κρίσεως λόγῳ,
κἂν Ἕλλην ᾖ, κἂν αἱρετικός. οὐδεὶς τῶν ἐν κακίᾳ ἀναστρεφομένων πολλῇ, πλὴν ὀλίγων, πα-
ραδέχεται τὸν τῆς ἀναστάσεως λόγον. καὶ τοῦτό φησιν ὁ ψαλμῳδός· Ἀντανῃρεῖται τὰ κρί-
ματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. διὰ τί; Ὅτι βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ.
Φάγωμεν γὰρ, φησὶ, καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. ὁρᾷς ὅτι ταπεινῶν ἐστι ταῦτα
λέγειν; ἀπὸ τοῦ τρώγειν καὶ πίνειν ταῦτα τὰ ῥήματά ἐστι τὰ ἀνατρεπτικὰ τῆς ἀναστάσεως. οὐ
φέρει γὰρ, οὐ φέρει τὸ ἀπὸ τοῦ συνειδότος κριτήριον ἡ ψυχή. καὶ ταυτὸν γίνεται, οἷον ὁ ἀνδροφόνος
πρότερον ὑποθεὶς ἑαυτῷ ὅτι οὐχ ἁλώσεται, οὕτω φονεύει· ἐπεὶ, τοῦ συνειδότος αὐτὸν κρί-
νοντος, οὐκ ἂν ταχέως ἦλθεν ἐπὶ τὸ τόλμημα. καὶ οἶδεν οὖν, καὶ ἀγνοεῖν προσποιεῖται, ἵνα μὴ
βασανίζηται τῷ συνειδότι καὶ τῷ φόβῳ· εἰ γὰρ ἦν, ἀσθενέστερος γέγονε πρὸς τὸν φόνον.
οὕτω δὴ καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες ἴσασιν, ὅτι τὸ ἁμαρτάνειν, κακόν· καὶ καθ' ἑκάστην ἐν τοῖς αὐ-
τοῖς κακοῖς κυλινδούμενοι, οὐ θέλουσιν εἰδέναι, καίτοι τοῦ συνειδότος αὐτῶν ἐπιλαμβανομέ-
νου. ἀλλὰ μὴ ἐκείνοις προσέχωμεν. ἔσται γὰρ, ἔσται πάντως κρίσις καὶ ἀνάστασις, καὶ οὐκ
ἀφήσει εἰκῆ τοσαῦτα ἔργα ὁ Θεός. διὸ, παρακαλῶ, τῆς κακίας ἀποσχόμενοι, τῆς ἀρετῆς
ἐχώμεθα, ἵνα τὸν ἀληθῆ λόγον παραδεχώμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. καίτοι τί
εὐκολώτερον, τὸν περὶ ἀναστάσεως δέξασθαι λόγον, ἢ τὸν περὶ τῆς εἱμαρμένης; ἐκεῖνος ἀ-
δικίας

Marginalia: γρ. οὐδείς. — ἴσ. ἐπὶ τῇ συγγενείᾳ — γρ. ὅτι — γρ. ὅτι — γρ. παραγενέσθαι — γρ. τομώτερον — Ψαλ. θ. κζ. — γρ. τὸ τόλμημα. — γρ. δεξώμ.

δικίας γέμει, ἐκεῖνος ἀλογίας, ἐκεῖνος ὠμότητος, ἐκεῖνος ἀπανθρωπίας· οὗτος δικαιοσύνης, τοῦ κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικός· καὶ ὅμως αὐτὸν οὐ παραδέχονται. τὸ δὲ αἴτιον, ἡ ἀργία. ἐπεὶ οὐδεὶς τοιοῦτον ἔχων, ἐκεῖνον δέχεται. καὶ γὰρ καὶ ἐν Ἕλλησι διὰ τὴν ἡδονὴν ὀνειρξόμενοι, τέλος εἶναι φασιν, ἐκεῖνοι αὐτὸν ἐδέξαντο· διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν ἀγαπήσαντες, οὐκέτι, ἀλλ' ἐξέβαλον ὡς
5 ἄλογοι. εἰ δὲ ἐν Ἕλλησι τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ οὕτω. θέα δέ μοι πῶς δύο ἐναντία κατασκευάζει ὁ διάβολος. ἵνα γὰρ ἀμελῶμεν ἀρετῆς, καὶ ἵνα θεραπεύωμεν δαίμονας, τὴν ἀνάγκην εἰσήγαγε, καὶ δι' ἑκατέρων ἀμφότερα ἐποίει. τίνα οὖν δυνήσεται λόγον δοῦναι ὁ διαπιστῶν πράγματι οὕτω θαυμαστῷ, καὶ τοῖς ἐκεῖνα ληροῦσι πειθόμενος; μὴ τοίνυν μηδὲ αὕτη σοι ἡ παραμυθία τρεφέτω, ὡς τεύξῃ συγγνώμης·
10 ἀλλὰ συστρέψαντες ἑαυτοὺς, διεγειρώμεθα πρὸς ἀρετὴν, καὶ ζήσωμεν ἀληθῶς τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. γ. 15 ΟΣ ΕΣΤΙΝ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΤΟΥ ΑΟΡΑΤΟΥ, πρωτότοκος πάσης κτίσεως· 16 Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάν-
15 τα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, 17 Καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε· 18 Καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας.

20 Τήμερον ἀποδοῦναι ἀναγκαῖον τὸ ὄφλημα, ὅπερ χθὲς ἀνεβαλόμην, ὥστε ἀκμαζούσαις ὑμῶν προσβαλεῖν ταῖς διανοίαις. περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ἀξίας διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, ταῦτά φησιν, ὥσπερ καὶ ἀπεδείξαμεν· ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. τίνος οὖν αὐτὸν οἴει λέγειν εἰκόνα εἶναι; εἰ μὲν τοῦ Θεοῦ, καλῶς. Θεὸς γὰρ καὶ Θεοῦ υἱός· Θεοῦ δὲ εἰκὼν
25 τὸ ἀπαράλλακτον δείκνυσιν. οὐκοῦν ἀπαράλλακτος κατὰ τοῦτο. εἰ δὲ ἀνθρώπου, εἰπὲ, καὶ ὡς μαινομένου λοιπὸν ἀποστησόμεθα. διὰ τί δὲ μηδαμοῦ μήτε εἰκὼν, μήτε υἱὸς, ἄγγελος κέκληται, ἀλλ' ἄνθρωπος ἀμφότερα; διὰ τί; ὅτι ἐκεῖ μὲν τὸ τῆς φύσεως ἀνῄρημένον ταχέως ἂν τοὺς πολλοὺς εἰς ταύτην τὴν ἀσέβειαν ἐνέβαλεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ εὐτελὲς καὶ ταπεινὸν ἐγγυᾶται τὴν ἀσφάλειαν, καὶ οὐδὲ βουλομένοις ἀφίησιν ὑποπτεῦσαί τι τοιοῦτον, καὶ
30 καταγαγεῖν τὸν λόγον κάτω. διὰ τοῦτο ἔνθα μὲν πολλὴ ταπεινότης, θαῤῥούντως ἡ γραφὴ τίθησι τὴν τιμήν· ἔνθα δὲ μείζων ἡ φύσις, οὐκέτι· ἀλλ' εἰκὼν τοῦ ἀοράτου, φησίν. οὐκοῦν εἰ ἐκεῖνος ἀόρατος, καὶ αὕτη ὁμοίως ἀόρατος· ἐπεὶ οὐδὲ ἂν εἰκὼν εἴη. τὴν γὰρ εἰκόνα, καθό ἐστιν εἰκὼν, καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαράλλακτον δεῖ εἶναι, οἷον τῶν χαρακτήρων, καὶ τῆς ὁμοιώσεως. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν οὐδαμῶς τοῦτο δυνατόν.
35 τέχνη γάρ ἐστιν ἀνθρωπίνη ἡ πολλαχοῦ διαπίπτουσα, μᾶλλον δὲ πανταχοῦ, ἐὰν τὰ τῆς ἀκριβείας ζητῇς· ἔνθα δὲ ὁ Θεὸς, οὐδαμοῦ σφάλλεται, οὐδὲ διάπτωσίς τις γίνεται. εἰ δὲ κτίσμα, πῶς εἰκὼν τοῦ κτίσαντος; οὐδὲ γὰρ ἵππος ἀνθρώπου εἰκών. εἰ μὴ τὸ ἀπαράλλακτον τοῦ ἀοράτου δηλοῖ ἡ εἰκὼν, τί κωλύει καὶ ἀγγέλους εἰκόνα εἶναι; καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀόρατοι, ἀλλ' οὐχ ἑαυτοῖς· καὶ ψυχὴ ἀόρατος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀόρατος ἁπλῶς, διὰ τοῦτο εἰκὼν, εἰ καὶ μὴ οὕτως,
40 ὥσπερ αὐτός. πρωτότοκος πάσης κτίσεως. τί οὖν φησιν; ἰδοὺ ἔκτισται. πόθεν, εἰπέ μοι; ἐπειδὴ πρωτότοκος εἶπε. καὶ μὴν οὐ, πρωτόκτιστος, εἶπεν, ἀλλὰ, πρωτότοκος. ἔπειτα εἰ διὰ τὸ πρωτότοκον λέγεσθαι, ἐκτίσθαι αὐτὸν φὴς, τί εἴπῃς, ὅταν ἀδελφὸν αὐτὸν ἀκούσῃς λεγόμενον; καὶ γὰρ ἀδελφὸν αὐτὸν καλεῖ ἡ γραφὴ κατὰ πάντα ἡμῖν ὁμοιωθέντα. ἆρα οὖν διὰ τοῦτο καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν δημιουργὸν ἀφαιρήσομεν, καὶ οὔτε ἀξίωμά τι, οὔτε ἄλλο τινὶ

προέχειν

γρ. ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου καὶ ἐπιδείξαμεν· γρ. βούλει γρ. τοῦ Θεοῦ δὲ ἴσως ἀπαράλλακτος ὁμοιώσεως. ἡ μὲν γὰρ ἀνθρώπου εἰκὼν, εἰπὲ, καὶ λοιπὸν ὡς μαινομένου ἀποστησόμεθα. τὸ γὰρ Θεὸς καὶ Θεοῦ υἱὸς, Θεοῦ εἰκὼν τὸ ἀπαράλλακτον δείκνυσι. γρ. ἀνηρημένον

προέχει ἡμῶν ἀξιώσομεν; καὶ τίς ἂν τοῦτο νοῦν ἐχόντων εἴποι; τὸ γὰρ, πρωτότοκος, οὐχὶ ἀξίας καὶ τιμῆς, ἀλλὰ χρόνου μόνον ἐστὶ σημαντικόν. ἂν τοίνυν πλέον ἡμῶν οὐδὲν ἔχῃ, τάχα κατὰ τοῦτον τὸν λόγον πάντων ἐστὶ πρωτότοκος, καὶ ὁμοούσιος ἔσται ὁ Θεὸς λόγος καὶ λίθων καὶ ξύλων καὶ τῶν λοιπῶν. πρωτότοκος γὰρ, φησι, πάσης κτίσεως. ἀλλὰ πρωτότοκος εἴρηται, φησιν, οὐκοῦν ἔκτισται. καλῶς, ἐὰν τοῦτο ᾖ, καὶ μὴ ἀδελφά τινα ἔχῃ καὶ ἄλλα, οἷον τὸ, Πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, Πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. τὸ, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, τίνος ἐστὶ δηλωτικόν, εἰπέ μοι; οὐ γὰρ τοῦ, ὅτι πρῶτος ἀνέστη, ἐρεῖς. οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς νεκρῶν, ἀλλὰ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν· οὐδὲ ὅτι ἀπέθανε πρῶτος, ἀλλ' ὅτι πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη. ὥστε οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, ἢ τοῦτο, ὅτι τῆς ἀναστάσεως ἀπαρχὴ γέγονεν. οὐκοῦν οὐδὲ ἐνταῦθα. εἶτα λοιπὸν ἐμβαίνει εἰς τὸ δόγμα αὐτό. ἵνα γὰρ μὴ νομίσωσι νεώτερον αὐτὸν εἶναι, διὰ τὸ πάλαι μὲν δι' ἀγγέλων προσάγεσθαι, νῦν δὲ δι' αὐτοῦ, δείκνυσι πρῶτον, ὅτι οὐδὲν ἴσχυσαν ἐκεῖνοι (οὐ γὰρ ἂν ἀπὸ σκότους οὗτοι ʺἤγαγον) δεύτερον, ὅτι καὶ πρὸ αὐτῶν ἐστί. καὶ σημεῖον ποιεῖται τοῦ πρὸ αὐτῶν εἶναι, τὸ δι' αὐτοῦ αὐτοὺς ἐκτίσθαι· ὅτι ἐν αὐτῷ, φησιν, ἐκτίσθη τὰ πάντα. τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ τὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως φρονοῦντες; ʺὅτι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ γέγονεν. ἰδοὺ γὰρ εἴρηται ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα· ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἶπεν. ὅπερ ἀμφισβητούμενον ἦν, πρῶτον τέθεικεν. εἶτα ἐπάγει τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἀόρατα τὴν ψυχὴν λέγων, ὁρατὰ πάντας ἀνθρώπους. καὶ τὸ μὲν ὁμολογούμενον ἀφίησι· τὸ δὲ ἀμφιβαλλόμενον τίθησιν. εἴτε φησιν, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι. τὸ, εἴτε, τοῦ παντὸς περιληπτικόν ἐστι· τὸ δὲ πνεῦμα οὐ μετὰ τῶν ἐξουσιῶν ἀριθμοῦντος, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν μειζόνων καὶ τὰ ἐλάττω δεικνύντος ἐστί. τὰ πάντα, φησὶ, δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται. ἰδοὺ τὸ, ἐν αὐτῷ, δι' αὐτοῦ ἐστιν. εἰπὼν γὰρ, ἐν αὐτῷ, ἐπήγαγε, δι' αὐτοῦ. τὸ δὲ, εἰς αὐτὸν, τί ἐστι; τουτέστιν, εἰς αὐτὸν κρέμαται ἡ πάντων ὑπόστασις. οὐ μόνον αὐτὸς αὐτὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐτὰ συγκρατεῖ νῦν. ὥστε ἂν ἀποσπασθῇ τῆς αὐτοῦ προνοίας, ἀπώλετο καὶ διέφθαρται. [ἀλλ'] οὐκ εἶπε, διακρατεῖ, ὅπερ ἦν παχύτερον; ἀλλὰ τὸ λεπτότερον, ὅτι εἰς αὐτὸν κρέμαται. μόνον γὰρ τὸ πρὸς αὐτὸν νεύειν, ἱκανὸν διακρατῆσαι καὶ συσφίγξαι. οὕτω καὶ τὸ πρωτότοκος, ὡς θεμέλιος λέγεται. τοῦτο δὲ οὐ τὸ ὁμοούσιον τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ τὸ δι' αὐτοῦ πάντα εἶναι, καὶ ἐν αὐτῷ δηλοῖ. οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ ὅταν λέγῃ, Θεμέλιον τέθεικα, οὐ περὶ τῆς οὐσίας φησὶν, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὑπηρέτην εἶναι αὐτὸν, φησὶν αὐτὸν αὐτὰ διακρατεῖν, ὅπερ οὐχ ἧττον τοῦ ποιῆσαί ἐστι· καίτοι ἐφ' ἡμῶν καὶ μεῖζον. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἡ τέχνη εἰσάγει· τοῦτο δὲ οὐκέτι. οὐδὲ γὰρ φθειρόμενον κατέχει. καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, φησί. τοῦτο Θεῷ ἁρμόζον. ποῦ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς; καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, τουτέστιν, εἰς αὐτὸν ἔκτισται. συνεχῶς αὐτὰ στρέφει τῇ συνεχείᾳ τῶν ῥημάτων, καθάπερ ʺσυχναῖς τισι πληγαῖς περιρρίζον ἀνασπῶν τὸ δόγμα τὸ ὀλέθριον. εἰ γὰρ καὶ τοσαῦτα εἴρηται, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον ἀνέφυ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, πόσῳ μᾶλλον, εἰ μὴ ταῦτα προείρητο. καὶ τὰ πάντα, φησὶν, ἐν αὐτῷ συνέστηκε. πῶς συνέστηκεν ἐν τῷ οὐκ ὄντι; ὥστε καὶ τὰ δι' ἀγγέλων, αὐτοῦ ἐστί. καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας. εἰπὼν περὶ τῆς ἀξίας, λέγει λοιπὸν καὶ περὶ τῆς φιλανθρωπίας. αὐτός ἐστι, φησιν, ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας. οὐκ εἶπε, τοῦ πληρώματος, αὐτὸ μὲν τοῦτο καὶ οὕτω δηλῶν, θέλων δὲ ἡμῖν οἰκειότερον δεῖξαι αὐτὸν, ὅτι ὁ οὕτως ἄνω καὶ πάντων ἀνώτερος, τοῖς κάτω ἑαυτὸν συνῆψε. πανταχοῦ γὰρ πρῶτος. ἄνω πρῶτος, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτος (κεφαλὴ γάρ ἐστιν) ἐν τῇ ἀναστάσει πρῶτος. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἵνα γένηται αὐτὸς πρωτεύων. ὥστε καὶ ἐν γενέσει πρῶτος. καὶ τοῦτο ἐστὶ μάλιστα τὸ σπουδαζόμενον τῷ Παύλῳ δεῖξαι. ἂν γὰρ τοῦτο κατασκευασθῇ, ὅτι πρὸ πάντων ἦν τῶν ἀγγέλων, κἀκεῖνο συνεισάγεται, ὅτι τὰ ἐκείνων αὐτὸς ἐποίει ἐπιτάττων. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν,

Κολοσ. α. ιη.
Ῥωμ. η. κθ.
α. Κορ. γ. ι.

χ. ἐρρύσα[το]
χ. τὰ ἐν οὐρανοῖς, ἃ ἀμφισβητούμενον ἦν, πρῶτον τέθεικε, καὶ τὰ ἐπὶ γῆς. ἐπι[φέρει] τὰ ὁρατὰ [καὶ] τὰ ἀόρατα, οἷον ψυχὰς, οὐρανοὺς, ... ὁρατὰ, οἷον ἀνθρώπους, Ἠλίας, ἥλιος, ἀστέρες.
χ. πυκναῖς

μαστόν, ἐν τῇ ὑστέρᾳ γενέσει ἐφιλονείκησε πρῶτον αὐτὸν δεῖξαι. καίτοιγε ἀλλαχοῦ πρῶτόν φησι τὸν Ἀδάμ, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν· ἀλλὰ τὴν ἐκκλησίαν ἔλαβεν ἀντὶ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους. τῆς γὰρ ἐκκλησίας πρῶτός ἐστι, καὶ τῶν μὲν ἀνθρώπων, καθάπερ τῆς κτίσεως, πρῶτος κατὰ σάρκα. καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὸ πρωτότοκον τίθησι. τί ἐστιν ἐνταῦθα, ὁ πρωτότοκος; ὁ πρῶτος κτισθείς, ἢ ὁ πρὸ πάντων ἀναστάς, ὥσπερ καὶ ἐκεῖ, ὁ πρὸ πάντων ὤν. καὶ ἐνταῦθα μὲν ἀρχὴν τέθεικεν εἰπών· Ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται αὐτὸς πρωτεύων· Δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι τοιοῦτοι. ἐκεῖ δὲ οὐκ ἀρχὴν τῆς κτίσεως. καὶ ἐκεῖ μέν, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ τότε τό, πρωτότοκος.

α. Κορ. ιε. με.

19 Ὅτι ἐν αὐτῷ ηὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι,

20 Καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὅσα τοῦ πατρός, φησι, ταῦτα καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ μετὰ πλείονος σπουδῆς, ὅτι καὶ νεκρὸς γέγονε, καὶ ἥνωσεν ἑαυτῷ ἡμῖν. ἀπαρχὴν δὲ εἶπε, καθάπερ ἐπὶ καρποῦ τινος. οὐκ εἶπεν, ἀνάστασις, ἀλλά, ἀπαρχή, δεικνὺς ὅτι πάντας ἡμᾶς ἡγίασε, καὶ ὥσπερ θυσίαν προσήνεγκε. τὸ πλήρωμα περὶ τῆς θεότητος εἴρηκε, καθάπερ ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν· τουτέστιν, εἴτε ἦν ὁ υἱός, εἴτε ὁ λόγος, ἐκεῖ ᾤκησεν οὐχὶ ἐνέργειά τις, ἀλλ' οὐσία. οὐκ ἔχει αἰτίαν εἰπεῖν οὐδεμίαν, ἀλλὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὅτι ἐν αὐτῷ ηὐδόκησε. καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν. ἵνα μὴ νομίσῃς, ὅτι ὑπηρέτου τάξιν ἀνέλαβεν, εἰς ἑαυτόν φησι. καίτοι ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι τῷ Θεῷ καταλλάττει, καθάπερ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γράφων ἔλεγε. καὶ καλῶς εἶπε, δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι. ἤδη γὰρ ἦσαν κατηλλαγμένοι. ἀλλὰ τελείως ἔδει, καὶ ὥστε μηκέτι ἐχθραίνειν αὐτῷ. πῶς δὲ γέγονε τοῦτο, διασαφεῖ λοιπόν, οὐ μόνον τὴν καταλλαγήν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς καταλλαγῆς ἀναγγέλλων. εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ. τὸ μὲν τὴν ἔχθραν δείκνυσι, τὸ καταλλάξαι· τὸ δὲ τὸν πόλεμον, τὸ εἰρηνοποιήσας. διὰ τοῦ αἵματος, φησι, τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς. μέγα μὲν τὸ καταλλάξαι, τὸ δὲ καὶ δι' αὐτοῦ, μεῖζον· καὶ τὸ τούτου μεῖζον, τὸ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ· καὶ οὐχ ἁπλῶς, αἵματος, ἀλλὰ τὸ τούτου μεῖζον, διὰ τοῦ σταυροῦ. ὥστε πέντε ἐστὶ τὰ θαυμαστά, τῷ Θεῷ κατήλλαξε, δι' αὐτοῦ, διὰ θανάτου, διὰ σταυροῦ. βαβαί, πῶς ἀνέμιξε πάλιν; ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς υἱὸν εἶναι, μηδὲ τὸν σταυρὸν εἶναί τι καθ' ἑαυτό, λέγει, δι' ἑαυτοῦ. πῶς οἶδε μέγα τοῦτο ὄν; ὅτι οὐ ῥήματα εἰπών, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκδοὺς ὑπὲρ τῆς καταλλαγῆς, οὕτως ἅπαντα εἰργάσατο. τί δέ ἐστι, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; τὰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰκότως· ἔχθρας γὰρ ἐμπέπληστο, καὶ εἰς πολλὰ διῄρητο· καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος ἦν μὲν διεστασίαζε, καὶ πρὸς τοὺς πολλούς· τὰ δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πῶς εἰρηνοποίησε; καὶ ἐκεῖ πόλεμος ἦν καὶ μάχη; καὶ πῶς εὐχόμεθα λέγοντες, Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς; τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; ἀπέσχιστο ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ, ἐκπεπολεμωμένοι ἦσαν οἱ ἄγγελοι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὸν δεσπότην ὁρῶντες τὸν αὐτῶν ὑβριζόμενον. Ἀνακεφαλαιώσασθαι, φησι, τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. πῶς; τὰ μὲν ἐν τοῖς οὐρανοῖς οὕτω. μετέστησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀνήγαγεν αὐτοῖς τὸν ἐχθρόν, τὸν μισούμενον. οὐ μόνον τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐποίησεν εἰρηνεύειν, ἀλλ' ἀνήγαγεν αὐτὸν πρὸς αὐτούς, τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. τοῦτο εἰρήνη βαθεῖα. ἄγγελοι πάλιν ἐπὶ γῆς ἐφαίνοντο λοιπόν, ἐπειδὴ καὶ ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ ἐφάνη. δοκεῖ δέ μοι καὶ ἡ ἁρπαγὴ τοῦ Παύλου, τούτου τε ἕνεκεν γεγενῆσθαι, καὶ τοῦ δεῖξαι ὅτι καὶ ὁ υἱὸς ἐκεῖ ἀνελήφθη. ἐν μὲν γὰρ τῇ γῇ διπλῆ ἡ εἰρήνη, καὶ πρὸς τὰ ἐπουράνια, καὶ πρὸς ἑαυτά· ἐν δὲ τοῖς οὐρανοῖς ἁπλῆ. εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαίρουσιν οἱ ἄγγελοι, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοσούτοις. ταῦτα πάντα ἡ τοῦ Θεοῦ ἰσχὺς κατώρθωσε. τί

Ιωαν. α. ις. — β. Κορ. ε. ιη. — ἢ ἑαυτὸ — Ματθ. ς. ι. — Εφεσ. α. ι.

τοῖς ἀγγέλοις θαῤῥεῖτε, φησί; τοσοῦτον γὰρ ἀπέχουσιν ἐκεῖνοι προσάγειν ὑμᾶς, ὅτι καὶ ἐκπεπολεμωμένοι ἦσάν ποτε· καὶ, εἰ μὴ ὁ Θεὸς αὐτοὺς ὑμᾶς ἐκείνοις κατήλλαξεν, οὐκ ἂν εἰρηνεύσατε. τί τοίνυν ἐκείνοις προστρέχετε;

ἨΘΙΚΟΝ

Βούλει μαθεῖν τῶν ἀγγέλων τὸ μῖσος ὅσον εἶχον πρὸς ἡμᾶς; καὶ πῶς ἀπεστρέφοντο αὐτούς; εἰς τιμωρίαν ἐπέμποντο ἐπὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐπὶ τοῦ Δαβίδ, ἐπὶ τῶν Σοδομιτῶν, ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος. ἀλλ' οὐ νῦν· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, ἐπὶ γῆς ἤδη σφόδρα χαίροντες· καὶ τούτους κατήγαγε πρὸς αὐτούς, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀνήγαγεν ἐκεῖ. καὶ θαυμάσιοι τὸ παράδοξον. τούτους πρότερον κατήγαγεν ὧδε, καὶ τότε τὸν ἄνθρωπον ἀνήγαγε πρὸς αὐτούς. οὐρανὸς ἡ γῆ γέγονεν, ἐπειδὴ τὰ τῆς γῆς ἔμελλεν οὐρανὸς δέχεσθαι. διὰ τοῦτο [illegible]οῦντες λέγομεν, Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. ἰδού, φησι, καὶ ἄνθρωποι ἐφάνησαν εὐαρεστοῦντες λοιπόν. τί ἐστιν, εὐδοκία; καταλλαγή. οὐκέτι μεσότοιχόν ἐστιν ὁ οὐρανός. τὸ πρότερον κατὰ ἀριθμὸν ἐθνῶν ἦσαν οἱ ἄγγελοι· νῦν δὲ οὐ κατὰ ἀριθμὸν ἐθνῶν, ἀλλὰ κατὰ ἀριθμὸν πιστῶν. πόθεν δῆλον; ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. οἱ γὰρ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἕκαστος γὰρ πιστὸς ἄγγελον ἔχει, ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἕκαστος ἀνὴρ τῶν εὐδοκίμων ἄγγελον εἶχε· καθώς φησιν ὁ Ἰακώβ, Ὁ ἄγγελος ὁ τρέφων με, καὶ ὁ ῥυόμενός με ἐκ νεότητός μου. εἰ τοίνυν ἀγγέλους ἔχομεν, νήφωμεν, καθάπερ παιδαγωγῶν τινων ἡμῖν παρόντων. πάρεστι γὰρ καὶ δαίμων. διὰ τοῦτο εὐχόμεθα, καὶ λέγομεν αἰτοῦντες τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης· καὶ πανταχοῦ εἰρήνην αἰτοῦμεν. οὐδὲν γὰρ ταύτης ἴσον. ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰρήνην, ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς λιταῖς, ἐν ταῖς προσρήσεσι. καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ τρίς, καὶ πολλάκις αὐτὴν δίδωσιν ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστώς, εἰρήνη ὑμῖν ἐπιλέγων. διὰ τί; ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστιν, αὕτη τῆς χαρᾶς ὑπόθεσις. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἰσιοῦσιν εἰς τὰς οἰκίας τοῖς ἀποστόλοις τοῦτο λέγειν προσέταξεν εὐθέως, καθάπερ τι σύμβολον τῶν ἀγαθῶν, Εἰσερχόμενοι γάρ, φησιν, εἰς τὰς οἰκίας, λέγετε, εἰρήνη ὑμῖν. ταύτης γὰρ οὐκ οὔσης, πάντα περιττά. καὶ πάλιν τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. αὕτη τὴν ἀγάπην προοδοποιεῖ. καὶ οὐ λέγει ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστώς, εἰρήνη ὑμῖν ἁπλῶς, ἀλλ', εἰρήνη πᾶσι. τί γὰρ ὄφελος ἂν μετὰ τοῦδε μὲν εἰρήνην ἔχωμεν, μετ' ἑτέρου δὲ πόλεμον καὶ μάχην; τί τὸ κέρδος; οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ σώματι, ἂν τὰ μὲν ἡσυχάζῃ τῶν στοιχείων, τὰ δὲ διαστασιάζῃ, δυνατὸν ὑγείαν συνεστάναι ποτέ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἁπάντων εὐταξίας καὶ συμφωνίας καὶ εἰρήνης. κἂν μὴ πάντα ἡσυχάζῃ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων μένῃ, πάντα ἀναπεπτήσεται. καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ἐὰν μὴ πάντες ἡσυχάζωσιν οἱ λογισμοί, εἰρήνη οὐκ ἔσται. τοσοῦτόν ἐστιν ἀγαθὸν ἡ εἰρήνη, ὡς υἱοὺς Θεοῦ καλεῖσθαι τοὺς αὐτῆς ποιητὰς καὶ δημιουργούς. εἰκότως. ἐπεὶ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, εἰρηνοποιήσων τὰ ἐν τῇ γῇ, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. εἰ δὲ οἱ εἰρηνοποιοὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ νεωτεροποιοὶ υἱοὶ διαβόλου. τί λέγεις; ἔριδας καὶ μάχας ἐμβάλλεις; καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, φησίν; εἰσὶ γὰρ πολλοὶ χαίροντες ἐπὶ τοῖς κακοῖς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ διασπῶντες μᾶλλον, ἢ οἱ στρατιῶται τῇ λόγχῃ διέτεμνον, ἢ οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς ἥλοις διέκοψαν. ἐκεῖνο τούτου ἔλαττον τὸ κακόν. ἐκεῖνα διατμηθέντα τὰ μέλη πάλιν συνήφθη· ταῦτα δὲ ἀποσπασθέντα, ἂν ἐνταῦθα μὴ συναφθῇ, οὐκέτι συναφθήσεται, ἀλλὰ μένει τοῦ πληρώματος ἔξω. ὅταν βούλῃ τῷ ἀδελφῷ πολεμῆσαι, ἐννόησον ὅτι τοῖς μέλεσι τοῦ Χριστοῦ πολεμεῖς, καὶ παῦσαι τῆς μανίας. τί γάρ, εἰ ἀπεῤῥιμμένος ἐστίν, * εἰ εὐτελής; τί γάρ, εἰ εὐκαταφρόνητος; Οὕτως οὐκ ἔστι θέλημά, φησιν, ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων. καὶ πάλιν, Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὁ Θεὸς δὲ

Margin: Λουκ. β. ιδ. — Δευτ. λβ. η. — Ματθ. ιη. ι. — Γεν. μη. ιϛ. — Ματθ. ι. ιβ. — Ἰωαν. ιδ. κζ. — Ματθ. ιη. ιδ. — κ. εἰρηνεῦσαι — ἴσ. ἀνθρώποις — κ. προσρήσεσι — κ. ὁ Χριστὸς — κ. ὥστε εἰρηνοποιήσων — * τί γάρ

δι' αὐτὸν καὶ δοῦλος ἐγένετο, καὶ ἐσφάγη· σὺ δὲ οὐδὲν αὐτὸν εἶναι νομίζεις; οὐκοῦν μάχῃ καὶ κατὰ
τοῦτο τῷ Θεῷ, τὰς ἐναντίας αὐτῷ φέρων ψήφους. ὅταν εἰσέλθῃ ὁ τῆς ἐκκλησίας προεσ-
τὼς, εὐθέως λέγει· εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν ὁμιλῇ, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν εὐλογῇ, εἰρήνη πᾶσιν·
ὅταν ἀσπάζεσθαι κελεύῃ, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν ἡ θυσία τελεσθῇ, εἰρήνη πᾶσι*. καὶ
5 μεταξὺ πάλιν, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, εἰ τοσαυτάκις ἀκούοντες εἰ-
ρήνην ἔχειν, "ἐκπεπολεμώμεθα πρὸς ἀλλήλους, καὶ λαμβάνοντες καὶ ἀντιδιδόντες, τῷ διδόντι
τὴν εἰρήνην πολεμοῦμεν; λέγεις, καὶ τῷ πνεύματί σου, καὶ διαβάλλεις αὐτὸν ἔξω; οἴμοι,
ὅτι τὰ σεμνὰ τῆς ἐκκλησίας, σχήματα γέγονε" πραγμάτων μόνον, ἀλλ' οὐκ ἀλήθεια-
ις. οἴμοι, ὅτι μέχρι ῥημάτων τὰ σύμβολα μένει τοῦ στρατοπέδου τούτου. ὅθεν καὶ ἀγνοοῦντες
10 διὰ τί λέγεται, εἰρήνη πᾶσιν. ἀλλ' ἀκούετε" τῶν ἑξῆς, τί φησιν ὁ Χριστός. Εἰς ἣν
δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, εἰσερχόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτήν. καὶ
ἐὰν μὲν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀξία, ἡ εἰρήνη
ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀποστραφήτω. διὰ τοῦτο οὐκ ἴσμεν, ὅτι τύπον ῥημάτων νομίζομεν
ταῦτα εἶναι, καὶ οὐ συντιθέμεθα τῷ νῷ. μὴ γὰρ ἐγὼ δίδωμι τὴν εἰρήνην; ὁ Χριστὸς δι' ἡμῶν
15 φθέγγεσθαι καταξιοῖ. εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων χρόνον κενοὶ τῆς χάριτός ἐσμεν, ἀλλ' οὐ
νῦν δι' ὑμᾶς. εἰ γὰρ εἰς ὄνον ἐνήργησε καὶ εἰς μάντιν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, δι' οἰκονομί-
αν καὶ τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν ὠφέλειαν· εὔδηλον ὅτι οὐδὲ εἰς ἡμᾶς παραιτήσεται
ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἀνέξεται καὶ τοῦτο δι' ὑμᾶς. μηδεὶς τοίνυν εἴποι, ὅτι "εὐτελὴς ἐγὼ,
καὶ ταπεινὸς, καὶ οὐδενὸς ἄξιος λόγου· καὶ οὕτω μοι προσεχέτω. εἰμὶ γὰρ τοιοῦτος.
20 ἀλλ' ἀεὶ ἔθος τῷ Θεῷ διὰ τῶν πολλοῖς καὶ τοῖς τοιούτοις ἐφίστασθαι. καὶ ἵνα μά-
θητε, τῷ Καῒν κατηξίωσε λαλῆσαι διὰ τὸν Ἄβελ, τῷ διαβόλῳ διὰ τὸν Ἰὼβ,
τῷ Φαραὼ διὰ τὸν Ἰωσὴφ, τῷ Ναβουχοδονόσορ διὰ τὸν Δανιὴλ, τῷ Βαλτάσαρ διὰ
τὸν αὐτόν. καὶ μάγοι δὲ ἀποκαλύψεως ἔτυχον, καὶ Καϊάφας προεφήτευσε χριστο-
κτόνος ὢν καὶ ἀνάξιος, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα. λέγεται καὶ Ἀαρὼν διὰ τοῦτο μὴ λε-
25 προθῆναι. διὰ τί γὰρ, εἰπέ μοι, ἀμφοτέρων καταλαλησάντων, ἐκείνη μόνη τὴν δίκην
ἔδωκε; μὴ θαυμάσῃς. εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀξιώμασι, κἂν μυρία τις κατηγορῆται, οὐ
πρότερον εἰς δικαστήριον ἄγεται, ἕως ἂν ἀπόθηται τὴν ἀρχὴν, ἵνα μὴ καὶ ἐκείνη μετ' αὐ-
τοῦ ὑβρίζηται· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πνευματικῆς, κἂν ὁποιοσοῦν ᾖ, ἐνεργεῖ ἡ
τοῦ Θεοῦ χάρις· ἐπεὶ "πάντα ἀπώλεσεν· ὅταν δὲ αὐτὴν ἀπόθηται, εἴτε ἀποθανὼν, εἴτε
30 καὶ * ἐν ζωῇ, τότε δὴ, τότε χαλεπωτέραν δώσει τὴν δίκην. μὴ δὴ νομίζετε παρ' ἡμῶν ταῦτα
λέγεσθαι. ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐστὶν ἡ καὶ εἰς ἀνάξιον ἐνεργοῦσα, οὐ δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.
ἀκούσατε οὖν τί φησιν ὁ Χριστός. Ἐὰν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν.
πῶς δὲ ἀξία γίνεται; ἐὰν δέξωνται ὑμᾶς, φησίν. Ἐὰν δὲ μὴ δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσι
τῶν λόγων ὑμῶν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας ἐν ἡμέρᾳ
35 κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. τί οὖν ὄφελος, ὅτι δέχεσθε ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἀκούετε τῶν παρ' ἡμῶν
λεγομένων; τί δὲ κέρδος, ὅτι θεραπεύετε, καὶ οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις ὑμῖν; ἐκείνη ἐστὶ
τιμὴ ἡμῖν, ἐκείνη θεραπεία θαυμαστὴ, ἡ καὶ ἡμᾶς ὠφελοῦσα καὶ ὑμᾶς, ἐὰν ἡμῶν ἀκούητε. ἀ-
κούετε καὶ τοῦ Παύλου λέγοντος, Οὐκ ᾔδειν, ἀδελφοὶ, ὅτι ἀρχιερεύς ἐστιν. ἄκουε καὶ τοῦ Χρι-
στοῦ λέγοντος, Πάντα ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε. οὐκ ἐμοῦ καταφρονεῖς,
40 ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης. ἂν ἴδῃς ταύτης γυμνὸν, τότε καταφρόνει· τότε οὐδὲ ἐγὼ ἀνέχομαι
ἐπιτάττειν. ἕως δ' ἂν ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου" καθήμεθα, ἕως ἂν τὴν προεδρίαν ἔχωμεν,
ἔχομεν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἰσχὺν, εἰ καὶ ἀνάξιοί ἐσμεν. εἰ ὁ Μωϋσέως θρόνος οὕτως ἦν αἰ-
δέσιμος, ὡς δι' ἐκείνου ἀκούεσθαι, πολλῷ μᾶλλον ὁ τοῦ Χριστοῦ θρόνος. ἐκεῖνον ἡμεῖς διεδεξά-
μεθα· ἀπὸ τούτου φθεγγόμεθα, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Χριστὸς ἔθετο ἐν ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλ-
λαγῆς.

Marginal notes: * ἐπαγγέλ-ται. | γ. ἐκπεπολεμώμεθα | γ. ἡ ῥήματα | γ. τί | γ. ἀπειλεῖ | γ. [illegible] | * μένων | γ. καθήμεθα | Ματθ. ι. ιβ. | Ματθ. ι. ιγ. | Πραξ. κγ. ε. | Ματθ. κγ. γ.

λαγῆς. οἱ πρέσβεις, οἷοίπερ ἂν ὦσι, διὰ τὸ τῆς πρεσβείας ἀξίωμα πολλῆς ἀπολαύουσι τῆς τιμῆς. ὅρα γάρ. εἰς μέσον βαρβάρων ἔρχονται τὴν γῆν μόνοι, μεταξὺ τοσούτων πολεμίων. καὶ ἐπειδὴ μεγάλα ὁ τῆς πρεσβείας ἰσχύει νόμος, πάντες αὐτοὺς τιμῶσι, πάντες εἰς αὐτοὺς ἀποβλέπουσι, πάντες μετὰ ἀσφαλείας ἐκπέμπουσι. καὶ ἡμεῖς τοίνυν πρεσβείας ἀνεδεξάμεθα λόγον, καὶ ἥκομεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα. ἥκομεν πρὸς ὑμᾶς πρεσβεύοντες, ἀξιοῦντες καταλῦσαι τὸν πόλεμον, καὶ λέγομεν ἐπὶ τίσιν· οὐ πόλεις ἐπαγγελλόμενοι δώσειν, οὐδὲ σίτου μέτρα τόσα καὶ τόσα, οὐδὲ ἀνδράποδα, οὐδὲ χρυσίον, ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν, ζωὴν αἰώνιον, συνουσίαν τὴν μετὰ Χριστοῦ, τὰ ἄλλα ἀγαθά, ἃ μήτε εἰπεῖν δυνατὸν ἡμῖν, μήτε ὑμῖν ἀκοῦσαι, ἕως ἂν ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ὦμεν καὶ τῷ παρόντι βίῳ. πρεσβεύομεν τοίνυν· ἀπολαύειν δὲ βουλόμεθα τιμῆς· οὐ δι' ἡμᾶς (μὴ γένοιτο. ἴσμεν γὰρ αὐτῆς τὸ εὐτελές) ἀλλὰ δι' ὑμᾶς· ἵνα ὑμεῖς μετὰ σπουδῆς τὰ παρ' ἡμῶν ἀκούητε, ἵνα ὑμεῖς ὠφεληθῆτε, ἵνα μὴ μετὰ ῥᾳθυμίας ἢ ἀπροσεξίας προσέχητε τοῖς λεγομένοις. οὐχ ὁρᾶτε τοὺς πρέσβεις πῶς πάντες αὐτοὺς περιέπουσιν; ἡμεῖς Θεοῦ πρέσβεις ἐσμὲν πρὸς ἀνθρώπους. εἰ δὲ προσάντες ὑμῖν τοῦτο, οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' αὕτη ἡ ἐπισκοπή· οὐχὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος. μηδεὶς ἐμοῦ ἀκουέτω, ἀλλὰ τοῦ ἀξιώματος. πάντα τοίνυν ποιῶμεν κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, ἵνα εἰς δόξαν Θεοῦ ζήσωμεν, καὶ καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. δ. 21 ΚΑΙ ΥΜΑΣ ΠΟΤΕ ΕΧΘΡΟΥΣ ΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ἀπηλλοτριωμένους τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, 22 Νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξε τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ.

γρ. -ξιν, τῷ σωμ.

ΕΝταῦθα λοιπὸν δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἀναξίους ὄντας καταλλαγῆς κατήλλαξε. τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σκότους ἦσαν, δείκνυσι τὴν συμφοράν, ἐν ᾗ ἦσαν. ἀλλ' ἵνα μὴ ἀκούσας ἐξουσίαν σκότους, ἀνάγκην νομίσῃς εἶναι, ἐπάγει· καὶ ὑμᾶς ὄντας ἀπηλλοτριωμένους· ὥστε δοκεῖ μὲν τὸ αὐτὸ λέγειν, οὐκ ἔστι δέ. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἀνάγκῃ κακῶς παθόντα, καὶ ἑκόντα τοῦτο ὑπομείναντα ἀπαλλάξαι τῶν δεινῶν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐλεεῖσθαι ἄξιος, οὗτος δὲ μισεῖσθαι. ἀλλ' ὅμως ὑμᾶς, φησίν, οὐχὶ ἄκοντας, οὐδὲ ἀναγκαζομένους, ἀλλ' ἑκόντας καὶ μετὰ τοῦ βούλεσθαι ἀποπηδῶντας αὐτοῦ, καὶ ἀναξίους ὄντας ἀπήλλαξε. καὶ ἐπειδὴ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐμνήσθη, δείκνυσιν ὅτι ἡ ἔχθρα πᾶσα ἐντεῦθεν εἶχε τὴν ἀρχήν, οὐκ ἐκεῖθεν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ πάλαι ἐβούλοντο, καὶ ὁ Θεός· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐθελήσατε. καὶ δῆλον δείκνυσι τοὺς ἀγγέλους μηδὲν ἰσχύσαντας ἐν τοῖς κάτω χρόνοις, εἴγε ἔμενον ἐχθροί, καὶ οὔτε πεῖσαι ἠδύναντο, οὔτε πεισθέντας ἀπαλλάξαι τοῦ διαβόλου. οὐδὲ γὰρ τὸ πεῖσαι εἶχέ τι κέρδος, τοῦ κατέχοντος μὴ λυθέντος· οὐδὲ τὸ λυθῆναι εἶχέ τι κέρδος, τῶν κατεχομένων μὴ βουλομένων ἐπανελθεῖν. ἀλλ' ἀμφότερα ἔδει, ὧν ἐκεῖνοι μὲν οὐδέν, ὁ Χριστὸς δὲ ἀμφότερα πεποίηκεν. ὥστε τὸν θάνατον λῦσαι, θαυμαστότερον τὸ πεῖσαι. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὅλον αὐτοῦ ἦν, καὶ αὐτὸς μόνος κύριος ἦν· τοῦτο δὲ οὐχὶ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς. δυσκολώτερον δὲ ταῦτα λυόμενα, ὧν αὐτοὶ κύριοί ἐσμεν. ἅτε οὖν καὶ μεῖζον ὄν, ὕστερον αὐτὸ τίθησι. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐχθραίνοντας, ἀλλά, ἀπηλλοτριωμένους, ὃ πολλῆς ἔχθρας ἐστίν· οὐδὲ ἀλλοτριουμένους, ἀλλὰ μηδὲ προσδοκῶντας ἐπανελθεῖν. καὶ ἐχθρούς, φησί, τῇ διανοίᾳ, διὰ τούτου δηλῶν, ὅτι οὐχὶ μέχρι τῆς προαιρέσεως μόνον ἡ ἀλλοτρίωσις ἦν αὐτῶν, ἀλλὰ τί; καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς. καὶ ἐχθροὶ ἦτε, φησί, καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπράττετε· νυνὶ δὲ ἀπο-

κατήλλαξεν

κατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ
ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ. Ἐνταῦθα τίθησι καὶ τὸν τρόπον τῆς καταλλα-
γῆς, ὅτι ἐν τῷ σώματι, καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς πληγείς, οὐδὲ μαστιγωθείς, [οὐδὲ πραθείς,]
ἀλλὰ καὶ ἀποθανὼν τῷ αἰσχίστῳ θανάτῳ. Πάλιν τοῦ σταυροῦ μέμνηται, καὶ πάλιν ἑτέραν τί-
*ἰάξατε 5 θησιν εὐεργεσίαν. οὐ γὰρ ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ * ὅ φησιν ἀνωτέρω, Τῷ ἱκανώσαντι ἡ- Κολοσ. α. ιβ.
μᾶς, τοῦτο δὲ καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεται. Διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, φησί, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους
καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ. οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν ἁμαρτημάτων ἀπήλλα-
ξεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εὐδοκιμηκόσι κατέστησεν. οὐ γὰρ ἵνα κακῶν ἀπαλλάξῃ μόνον τοσαῦτα
γ. ἀξιῶν· ἔπαθεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν προσφόρων" ἐπιτύχωμεν· ὥσπερ ἂν εἴ τις κατάδικον μὴ μόνον τῆς τι-
10 μωρίας ἐλευθερώσῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμὴν ἀναγάγῃ. καὶ τοῖς οὐδὲν ἡμαρτηκόσιν ἐγκατέταξε·
μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς μὴ ἡμαρτηκόσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατορθωκόσι τὰ μέγιστα. καὶ τὸ δὴ μεῖζον,
ὅτι ἁγιωσύνην τὴν κατενώπιον αὐτοῦ δέδωκε. Τὸ δὲ ἀνέγκλητον, ἐπίτασις τοῦ ἀμώμου. ἀ-
νέγκλητοι γὰρ τότε λέγεται, ὅταν μηδὲ μέχρι καταγνώσεως, μηδὲ μέχρι ἐγκλήματος ᾖ
τι πεπραγμένον ἡμῖν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὅλον αὐτοῦ τέθεικεν εἰπών, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου ταῦτα
15 κατώρθωσεν, ἵνα μή τις εἴπῃ, οὐκοῦν οὐδενὸς χρῄζομεν, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν·

23 Εἴγε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλ-
πίδος τοῦ εὐαγγελίου. Τὴν ῥᾳθυμίαν αὐτῶν ἐνταῦθα ἐπικόπτει. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶ-
πεν, ἐπιμένετε. ἔστι γὰρ ἐπιμένειν σαλευόμενον, καὶ διχοστατοῦντα ἔστιν ἑστάναι καὶ μένειν περι-
φερόμενον. Εἴγε ἐπιμένετε, φησί, τεθεμελιωμένοι, καὶ ἑδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι. Βα-
20 βαί, ἡλίκῃ κέχρηται τροπῇ; οὐ μόνον μὴ σαλευόμενοι, φησίν, ἀλλὰ μηδὲ κινούμενοι. καὶ ὅρα.
οὐδὲν φορτικὸν πῶς τίθησιν, οὐδὲ ἐπίπονον, ἀλλὰ πίστιν καὶ ἐλπίδα· τουτέστιν, ἐὰν μένητε πι-
στεύοντες, ὅτι ἀληθὴς ἡ ἐλπὶς τῶν μελλόντων. ἐνταῦθα μὲν γὰρ" δυνατόν· ἐπὶ δὲ τῆς ἀρε-
τῆς οὐκ ἔνι μὴ μετασαλευθῆναι κἂν μικρόν. Οὕτως οὐκ ἔστιν ἐπαχθές. Ἀπὸ τῆς ἐλπίδος,
φησί, τοῦ εὐαγγελίου, Οὗ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν.
25 Τίς δέ ἐστιν ἡ ἐλπὶς τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλ' ἢ ὁ Χριστός; αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ πάν-
τα ταῦτα ὁ ἐργασάμενος. ὥστε ὁ ἑτέροις ἐπιγράφων, μετακεκίνηται. πάντα γὰρ ἀπώλε-
σεν, ἐὰν μὴ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύῃ. Ἠκούσατε, φησί. πάλιν αὐτοὺς φέρει μάρτυρας, εἶτα
τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. οὐ λέγει, τοῦ κηρυττομένου, ἀλλ', ἤδη πιστευθέντος καὶ κηρυχθέντος·
ὅπερ καὶ ἀρχόμενος ἐποίησεν, ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν μαρτυρίας καὶ τούτους στῆσαι βουλόμενος.

γ. δυνατὸν ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς μετασαλευθῆναι κατὰ μικρόν· ἐκεῖ δὲ ἐπὶ τούτου οὐδέν. οὕτως ἐστὶν ἐπαχθὲς τῶν πειρασμῶν.

30 Οὗ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος. Καὶ τοῦτο εἰς τὸ ἀξιόπιστον συντελεῖ. ἐγώ,
φησί, Παῦλος διάκονος. μέγα γὰρ αὐτοῦ ἦν τὸ ἀξίωμα λοιπὸν πανταχοῦ ᾀδομένου, καὶ τῆς
οἰκουμένης ὄντος διδασκάλου.

24 Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν
θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ἐκκλησία.

35 Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία; δοκεῖ μὲν ἀπηρτῆσθαι, πολλὴν δὲ ἔχει τὴν ἀκολουθίαν. καὶ
διάκονός φησιν, ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν παρ' ἐμαυτοῦ εἰσφέρων, ἀλλὰ τὰ ἑτέρου καταγγέλλων. οὕ-
τω δὲ πιστεύω, ὅτι καὶ πάσχω ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ οὐ πάσχω μόνον, ἀλλὰ καὶ χαίρω πάσχων, πρὸς τὴν
ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν" ἀφορῶν. καὶ πάσχω οὐχ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν. καὶ ἀν-
γ. ἐμῶν. ταναπληρῶ, φησί, τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου. δοκεῖ μὲν μέ-
40 γα εἶναι ὅπερ ἐφθέγξατο, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀπονοίας (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ καὶ πολλῆς φιλοστοργίας
τῆς περὶ τὸν Χριστόν. οὐ γὰρ βούλεται αὐτοῦ εἶναι, ἀλλ' ἐκείνου τὰ πάθη. οὕτω δὲ εἶπε, τού-
τους οἰκειώσασθαι αὐτῷ βουλόμενος. καὶ ἃ ἐγὼ πάσχω, δι' ἐκεῖνον πάσχω, φησίν· ὥστε μὴ ἐμοὶ
χάριν ὁμολογεῖτε, ἀλλ' ἐκείνῳ. αὐτὸς γὰρ πάσχει ταῦτα. ὥσπερ ἂν εἴ τις πεμφθεὶς πρός
τινα, ἔπειτα ἀξιώσειε λέγων, παρακαλῶ σε, ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπελθεῖν πρὸς τόνδε· εἶτα ἐκεῖνος

λέγει ὅτι διὰ τὸν δεῖνα ταῦτα ποιῶ. ὥστε οὐκ ἐπαισχύνεται καὶ ταῦτα αὐτοῦ παθήματα λέγειν. οὐ γὰρ μόνον ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἕτοιμός ἐστι θλιβῆναι δι᾽ ἡμᾶς. ἐφιλονείκησε καὶ ἐβιάσατο δεῖξαι αὐτὸν καὶ νῦν κινδυνεύοντα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἰδίου σώματος. καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἀποτείνεται, ὅτι οὐ δι᾽ ἡμῶν προσάγεσθε, ἀλλὰ δι᾽ αὐτοῦ, κἂν ἡμεῖς ταῦτα πάσχωμεν. οὐ γὰρ οἰκεῖον ἔργον ἀνεδεξάμεθα, ἀλλὰ τὸ ἐκείνου. καὶ ταὐτόν ἐστιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις τάξις "λαχοῦσα στρατηγὸν τὸν ὑπερασπίζοντα αὐτῆς, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ" ἑστήκοι, εἶτα ἀπελθόντος ἐκείνου, ὁ ὑποστράτηγος τὰ ἐκείνου τραύματα ἀναδέξοιτο μέχρι τοῦ λυθῆναι τὸν πόλεμον. εἶτα ὅτι καὶ δι᾽ αὐτὸν ταῦτα ποιεῖ, ἄκουσον. ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, φησί· τοῦτο θέλων εἰπεῖν, ὅτι οὐχ ὑμῖν χαριζόμεθα, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ. ἃ γὰρ ἐκεῖνον ἔδει παθεῖν, ἐγὼ πάσχω ἀντ᾽ αὐτοῦ. ὅρα πόσα κατασκευάζει. δείκνυσι πολὺ τὸ φίλτρον. ὥσπερ ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γράφων ἔλεγεν, Ἐν ἡμῖν θέμενος τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς· καὶ πάλιν, Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι᾽ ἡμῶν· τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχω, ἵνα μᾶλλον αὐτὸν ἐπισπάσηται· τουτέστιν, εἰ καὶ ὀφείλων ὑμῖν ἀπῆλθεν, ἀλλ᾽ ἐγὼ ἀποδίδωμι. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὑστερήματα εἶπεν, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐδὲ τὸ πᾶν ἡγεῖται οὐδέπω πεπονθέναι ὑπὲρ ὑμῶν· φησί, καὶ μετὰ θάνατον πάσχει. εἴτε ἐπὶ ἐλλείμματα ἔμεινε. τοῦτο ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἑτέρως ποιεῖ λέγων, Ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἠρκέσθη τῷ θανάτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα μυρία ποιεῖ. οὐ τοίνυν ἑαυτὸν ἐπαίρων ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν δεῖξαι βουλόμενος ἔτι καὶ νῦν ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζοντα· καὶ τὸν λόγον ἀξιόπιστον δείκνυσι τῷ ἐπαγαγεῖν, ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ὅτι γὰρ οὕτως ἔχει, καὶ οὐδὲν ἀπεικός, δῆλον ἐκ τοῦ ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ ταῦτα γίνεσθαι. ὅρα πῶς ἡμᾶς συνῆψεν ἑαυτῷ. τί τοίνυν ἐπεισάγετε διαμέσου ἀγγέλους; ἧς ἐγὼ ἐγενόμην, φησί, διάκονος. τί ἑτέρους ἐπεισάγετε ἀγγέλους; ἐγώ εἰμι διάκονος. εἶτα δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν αὐτὸς ἐποίησεν εἴγε διάκονός ἐστιν.

(β. Κορ. ε. ιη. κ.) (Ρωμ. η. λδ.) (γρ. ἔχουσα. γρ. ἑστήκοι)

25 Ἧς ἐγενόμην ἐγώ, φησι, διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οἰκονομίαν. ἤτοι τοῦτό φησιν, ὅτι οὕτως ἠθέλησεν, αὐτοῦ ἀπελθόντος, ἡμᾶς διαδέξασθαι τὴν οἰκονομίαν, ἵνα μὴ ὡς ἐγκαταλελειμμένοι διάκεισθε (αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ παθών, αὐτὸς ὁ πρεσβεύων) ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι ἐμὲ τὸν μάλιστα πάντων διώκτην διὰ τοῦτο εἴασε διῶξαι, ἵνα ἀξιόπιστος ὦ κηρύττων· ἢ οἰκονομίαν φησίν, ὅτι οὐκ ἔργα ἐζήτησεν, οὐδὲ πράξεις, οὐδὲ κατορθώματα, ἀλλὰ πίστιν καὶ βάπτισμα. οὐ γὰρ ἂν ἑτέρως ἐδέξασθε τὸν λόγον. Εἰς ὑμᾶς, φησι, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. περὶ τῶν ἐθνῶν * λέγει, δεικνὺς αὐτοὺς ἐπισαλευομένους τῷ εἰπεῖν, πληρῶσαι. τὸ γὰρ ἔθνη ἀπερριμμένα δυνηθῆναι τοσοῦτον ὕψος δογμάτων δέξασθαι, οὐχὶ Παύλου ἦν, ἀλλ᾽ οἰκονομίας τῆς τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ ἐγὼ οὐκ ἂν ἴσχυσα, φησι. δείξας δὲ τὸ μεῖζον, τὰ αὐτοῦ παθήματα τοῦ Χριστοῦ ὄντα, τότε τὸ σαφέστερον ἐπάγει, ὅτι καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἐστι, τὸ πληρῶσαι τὸν λόγον εἰς ὑμᾶς. καὶ δείκνυσιν ἐνταῦθα [οὐ] φανερῶς, ὅτι καὶ τοῦτο οἰκονομίας, τὸ νῦν λεχθῆναι ὅτι δύνασθε ἀκούειν. ἀλλ᾽ οὐκ ἀμελείας, ἀλλ᾽ ὥστε δεκτικοὺς γενέσθαι. ὁ γὰρ Θεὸς οὐκ ἀθρόως πάντα ποιεῖ, ἀλλὰ κέχρηται συγκαταβάσει διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. καὶ τοῦτο αἴτιον τοῦ νῦν παραγενέσθαι τὸν Χριστόν, ἀλλὰ μὴ πάλαι. οὕτω καὶ δείκνυσιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι διὰ τοῦτο τοὺς δούλους ἀπέστειλε πρώτους, ἵνα μὴ ἐπὶ τὸν φόνον ἔλθωσι τοῦ υἱοῦ. εἰ γὰρ οὐδὲ μετὰ τοὺς δούλους ἐλθόντα τὸν υἱὸν ἠδέσθησαν, πολλῷ μᾶλλον πρὸ τούτου. εἰ τῶν ἐλαττόνων οὐκ ἤκουον προσταγμάτων, πῶς τῶν μειζόνων ἤκουσαν ἄν; τί οὖν φησιν; οὐκ εἰσὶν Ἰουδαῖοι καὶ νῦν, καὶ Ἕλληνες ἀτελέστεροι διακείμενοι; τοῦτο λοιπὸν ὑπερβολὴ ῥᾳθυμίας. τὸ γὰρ μετὰ τοσοῦτον χρόνον, μετὰ τοσαῦτα διδάγματα ἔτι μένειν ἀτελεῖς, πολλῆς νωθείας ἐστίν. ὅταν οὖν λέγωσιν Ἕλληνες, διὰ τί νῦν ἦλθεν ὁ Χριστός;

τός; μὴ τοῦτο ἀφῶμεν λέγειν αὐτόν, ἀλλ', εἰ μὴ κατώρθωσεν, ἐρωτῶμεν. ὥσπερ γὰρ εἰ τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἦλθε καὶ μὴ κατώρθωσεν, οὐκ ἤρκει ἡμῖν πρὸς ἀπολογίαν ὁ καιρός· οὕτως, ἐπειδὴ κατώρθωσεν, οὐκ ἂν εἴημεν δίκαιοι τοῦ καιροῦ τὰς εὐθύνας ὑπέχειν. οὐδὲ γὰρ ἰατρόν τις τὴν νόσον λύσαντα καὶ ἐπὶ ὑγείαν ἀγαγόντα ἀπαιτεῖ τῆς ἰατρείας τὰς εὐθύνας, οὐδὲ στρατηγὸν νενικηκότα τις ἐξετάζει, διατί τῷδε τῷ καιρῷ, καὶ διατί ἐν τῷδε τῷ τόπῳ. ταῦτα γάρ, μὴ κατορθώσαντος, ἦν ἐρωτᾶν· κατορθώσαντος δέ, καὶ ἀποδέχεσθαι. τίς γάρ, εἰπέ μοι, ἀξιοπιστότερος; ὁ σὸς λογισμὸς καὶ ἡ συκοφαντία, ἢ ἡ τοῦ πράγματος τελειότης; ἐνίκησεν, ἢ οὐκ ἐνίκησε; τοῦτο δεῖξον. ἐκράτησεν, ἢ οὐκ ἐκράτησεν; ἐξήγαγεν εἰς τέλος ἅπερ εἶπεν, ἢ οὔ; αὗταί εἰσιν αἱ εὐθύναι. εἰπὲ δή μοι· Θεὸν πάντως ὁμολογεῖς εἶναι, εἰ καὶ μὴ Χριστόν. ἐρωτῶ δή σε· ἄναρχος ὁ Θεός; πάντως ἐρεῖς. εἰπὲ δή μοι, διατί μὴ πρὸ μυρίων ἐτῶν τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε; πλείονα γὰρ ἔμελλον ζήσεσθαι χρόνον. εἰ γὰρ καλὸν τὸ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τὸ ἐπὶ πλεῖον εἶναι. νῦν δὲ ἐζημιώθησαν, ὃν οὐκ ἐγένοντο χρόνον. ἀλλ' οὐκ ἐζημιώθησαν. τὸ δὲ πῶς, αὐτὸς οἶδεν ὁ πεποιηκώς. πάλιν σε ἐρωτῶ, διατί μὴ πάντας ἀθρόον ἐποίησεν, ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ δεῖνος ψυχὴ τοῦ πρότου γενομένου τοσαῦτα ἔτη ἔχει οὖσα, ἡ δὲ ἑτέρα ἠλάττωται ἢ μηδέπω γενομένη; διατί τὸν μὲν πρότερον, τὸν δὲ ὕστερον ἐποίησεν εἰς τόνδε παραχθῆναι τὸν κόσμον; τὰ τοιαῦτα οὕτως ζητήσεως ἄξια, ἀλλ' οὐ πολυπραγμοσύνης. τοῦτο γὰρ οὐδὲ ζητήσεως. ἐγὼ δὲ ἐρῶ τὴν αἰτίαν ἥνπερ εἶπον. ὑπόθου γάρ μοι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὥσπερ μίαν τινὰ ἡλικίαν, καὶ τοὺς μὲν προτέρους χρόνους μειρακίου τάξιν ἔχειν τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, τοὺς δὲ μετ' ἐκεῖνο νεανίσκου, τούτους δὲ τοὺς ἐγγὺς τοῦ γήρως πρεσβύτου. λοιπὸν ὅταν ἡ ψυχὴ ἀκμάζῃ, τῶν τοῦ σώματος μελῶν χαλασθέντων, καὶ τοῦ πολέμου λυθέντος, τότε ἤχθημεν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν. καὶ μὴν τοὐναντίον, φησί· μειράκια ὄντα διδασκόμεθα*, ἀλλ' οὐ τὰ μεγάλα δόγματα, ἀλλὰ ῥητορείαν, ἀλλὰ δεινότητα λόγων· ταῦτα μὲν οὖν, ὅταν ἀκμάζοντα ᾖμεν). ὅρα καὶ τὸν Θεὸν ταῦτα ποιοῦντα ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων. καθάπερ γὰρ παιδίοις τοῖς Ἰουδαίοις, γραμματιστὴν τὸν Μωϋσέα οὕτως αὐτοῖς ἐπέστησεν," καὶ ὡς παιδία, οὕτως αὐτοὺς ἀνήγαγεν ἐκεῖνος σκιαγραφῶν, καθάπερ ἡμεῖς τὰ στοιχεῖα. Σκιὰν γὰρ ἦν ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων. καθάπερ οὖν ἡμεῖς τοῖς παιδίοις καὶ πλακοῦντας ὠνούμεθα, καὶ ἀργύρια δίδομεν, ἓν μόνον παρ' αὐτῶν ἀπαιτοῦντες, τὸ τέως βαδίζειν ἐπὶ τὸ διδασκαλεῖον· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τότε καὶ πλοῦτον ἔδωκε καὶ τρυφήν, ἓν παρ' αὐτῶν ὠνούμενος μόνον διὰ τῆς πολλῆς συγχωρήσεως, τὸ ἀκούειν Μωϋσέως. διὰ τοῦτο αὐτοὺς διδασκάλῳ παρέδωκεν, ἵνα μὴ αὐτοῦ καταφρονῶσιν, ἀλλὰ περιέχωνται καθάπερ πατρὸς φιλοστόργου. ὅρα γὰρ πῶς ἐκεῖνον μόνον ἐξεδίκησαν. οὐ γὰρ εἶπον, ποῦ ἐστιν ὁ Θεός; ἀλλά, ποῦ ἐστι Μωϋσῆς; καὶ πρὸς ὃν μόνον φοβερὸς ἦν. ὅτι γοῦν κακῶς ἔπραξαν, ὅρα πῶς αὐτοὺς ἐκόλασεν. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς αὐτοὺς ἀποκηρύξαι ἐβούλετο, αὐτὸς δὲ οὐκ ἀφίησι· μᾶλλον δὲ τὸ ὅλον τοῦ Θεοῦ γέγονε, καθάπερ πατρὸς ἀπειλοῦντος· ἐκείνου δὲ αὐτὸν οἱονεὶ διδασκάλου παραιτουμένου, καὶ λέγοντος· ὅτι ἐμοὶ συγχώρησον, καὶ ἐκ τοῦ νῦν ἀναδέχομαι. οὕτως ἐγένετο διδασκαλεῖον ἡ ἔρημος. καὶ καθάπερ παιδία χρονίσαντα ἐπὶ τῆς διατριβῆς ἀναχωρῆσαι βούλεται, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι τό τε συνεχῶς τὴν Αἴγυπτον ἐζήτουν, καὶ ἔκλαιον λέγοντες, Ἀπολώλαμεν, ἐξανηλώμεθα, παραπολώλαμεν. καὶ τὴν πινακίδα αὐτῶν συνέτριψεν ὁ Μωϋσῆς, ἐφ' ἧς γράψαι αὐτοῖς ἦν καθάπερ ὀνόματά τινα, ταὐτὸ ποιῶν, ὅπερ καὶ διδάσκαλος ποιήσειεν ἄν, τὴν δέλτον λαβών, καὶ ἰδὼν κακῶς γεγραμμένην, καὶ αὐτὴν ῥίπτει τὴν δέλτον, πολὺν τὸν θυμὸν ἐνδείξασθαι βουλόμενος. κἂν κατεάξῃ, ὁ πατὴρ οὐ χολᾷ. αὐτὸς μὲν γὰρ ἐνέκειτο γράφων· ἐκεῖνοι δὲ οὐχ ὁρῶντες εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἑτέρωθι ἐστραμμένοι ἠτάκτουν· καὶ καθάπερ ἐν τῇ διατριβῇ ἀλλήλους τύπτουσι τὰ παιδία, οὕτω καὶ τότε ἀλλήλους τύπτειν ἐκέλευσε καὶ ἀναιρεῖν. καὶ πάλιν

Margin: γ. αἰτίας. — * τὰ παιδία — γ. μεῖζον — καὶ γ. ὡδὶ σου παιδίοις τὰ στοιχεῖα ἐπέστησεν — Ebr. 10. a. — γ. 3 — Exod. 15. — Act. 7. b.

καθάπερ μαθήματα διδοὺς, εἶτα ἀπαιτῶν, * καὶ οὐχ εὑρίσκων, ἐκόλαζεν. οἷόν τι λέγω· γράμματα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἦσαν γνωριστικὰ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ. ναὶ, φησίν· ἀλλὰ ταῦτα τὰ γράμματα τὰς πληγὰς ἐδήλου, καὶ ὅτι τοὺς ἐχθροὺς κολάζει, καὶ διδασκάλιον αὐτοῖς ἦν ἀκριβές. τί γὰρ ἦν ἄλλο ἡ κόλασις τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα εὐεργεσία; ἄλλως δὲ καὶ εὐεργέτει ἡμᾶς. καὶ ταῦτ' ἐγίνετο, οἷον ἂν εἴ τις λέγῃ μὲν εἰδέναι τὰ στοιχεῖα, ἀποράδην δὲ ἐρωτώμενος μὴ εὑρίσκῃ, καὶ τύπτοιτο· οὕτω κἀκεῖνοι ἔλεγον μὲν εἰδέναι τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀποράδην δὲ ἀπαιτούμενοι τὴν γνῶσιν, αὐτὴν οὐ παρεῖχον· διὸ καὶ ἐτύπτοντο. εἶδες ὕδωρ; ὀφείλεις ἀναμνησθῆναι τοῦ ὕδατος τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ. ὁ γὰρ ἀπὸ ὕδατος αἷμα ποιήσας, δυνήσεται καὶ τοῦτο ποιῆσαι· ὥσπερ καὶ ἡμεῖς λέγομεν πολλάκις τοῖς παιδίοις, ὅταν ἴδῃς ἐν τῷ βιβλίῳ τὸ, α, στοιχεῖον, ἀναμνήσθητι ὅτι ἐν τῇ πινακίδι αὐτὸ εἶχες. εἶδες λιμόν; ἀναμνήσθητι ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ τὰ γεννήματα ἀπολέσας. εἶδες πολέμους; ἀναμνήσθητι τοῦ καταποντισμοῦ. εἶδες ὅτι μεγάλοι εἰσὶ τὴν γῆν οἰκοῦντες; ἀλλ' οὐ τῶν Αἰγυπτίων μείζους. εἶτα ὁ ἐκ μέσου αὐτῶν σε λαβὼν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἔξωθεν ὄντα σώσειεν ἄν; ἀλλ' οὐκ ἤδεισαν σκορπιστὰ ἐρωτᾶσθαι τὰ στοιχεῖα· διὰ τοῦτο ἐτύπτοντο. ἔφαγον καὶ ἔπιον, καὶ ἀπελάκτισαν. ἔδει ἐν τῷ μάννα μὴ ζητεῖν τρυφὴν, τὸ ἀπὸ ταύτης μαθόντας κακόν. καὶ ταῦτ' ἐποίουν, οἷον εἰ ἐλεύθερος παῖς εἰς διδασκαλεῖον πεμπόμενος, ἐπιζητοίη τὸ μετὰ τῶν δούλων ἄγεσθαι, καὶ ὑπηρετεῖν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἐλευθέρῳ πρέπουσαν τροφὴν λαβὼν, καὶ ἐν τῇ τοῦ πατρὸς τραπέζῃ καθήμενος, τὴν τῶν οἰκετῶν ἀπολαύειν θέλοι τῆς δυσώδους, τῆς ταραχῆς ἐμπεπλησμένης· οὕτω καὶ οὗτοι Αἰγύπτιοι ἐζήτουν, καὶ ἔλεγον τῷ Μωϋσῇ, Ναὶ, κύριε, πάντα, ὅσα ἂν εἴποις ποιήσομεν, καὶ ἀκουσόμεθα. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα "δυσδιορθώτων παίδων γίνεται, τοῦ πατρὸς αὐτὸν ἀνελεῖν βουλομένου ὁ διδάσκαλος παραιτεῖται, συνεχῶς τοῦτο καὶ τότε ἐγίνετο. τί δὴ ταῦτα ἡμῖν εἴρηται; ὅτι παίδων οὐδὲν διεφέρομεν. βούλει ἀκοῦσαι καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν, πῶς παίδων ἐστίν; Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, φησὶ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. εἰκότως. οὐδὲν γὰρ οὕτω πρὸς ἄμυναν ὥρμηται, ὡς παιδικὴ διάνοια. ἐπειδὴ γὰρ ἀλογίας ἐστὶ τὸ πάθος, πολλὴ δὲ ἡ ἀλογία, καὶ πολλὴ τοῦ λογισμοῦ ἡ ἐρημία ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, εἰκότως τυραννεῖται ὑπὸ θυμοῦ τὸ παιδίον· καὶ τοσαύτη ἡ τυραννὶς τοῦ θυμοῦ, ὥστε πολλάκις "προσπταίσαντα καὶ διαναστάντα, ἢ γόνυ τύπτειν ἀγανακτοῦντα, ἢ τὸ ὑποπόδιον "ἀναστρέφειν, καὶ οὕτως ἀναπαύειν αὐτῶν τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ὀργὴν σβεννύναι. τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ δοὺς ἐκκόπτειν, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ Αἰγυπτίους ἀναιρῶν, καὶ Ἀμαληκίτας τοὺς λελυπηκότας αὐτούς. καὶ τοιαῦτα ἐπαγγέλλεται, ὥσπερ ἂν εἴποι τις, πάτερ, ὁ δεῖνα με ἐτύπτησεν· εἶτ' ἐρεῖ ὁ πατὴρ, κακὸς ἄνθρωπος ὁ δεῖνα, καὶ μισήσωμεν αὐτόν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, Τοῖς ἐχθραίνουσί σοι, φησὶν, ἐχθρεύσω, καὶ τοὺς μισοῦντάς σε μισήσω· καὶ πάλιν, ὅτε ὁ Βαλαὰμ ηὔχετο, παιδικὴ ἦν ἡ συγκατάβασις ἡ γενομένη αὐτοῖς. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν παιδίων, ὅταν τι τῶν οὐ φοβερῶν ἴδωσιν, οἷον ἢ ἔρεον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἐξαίφνης φοβοῦνται· ὥστε δὲ μὴ ἐναπομεῖναι αὐτοῖς τὸν φόβον, ἄγομεν ὑπὸ τὰς ἐκείνων χεῖρας αὐτὸ, καὶ πίτθας ποιοῦμεν ὑποδεικνύειν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησεν. ἐπειδὴ γὰρ φοβερὸς ἦν ὁ μάντις, ἔστρεψεν αὐτοῖς τὸν φόβον εἰς θάρσος. καὶ καθάπερ τὰ ἀπογαλακτιζόμενα τῶν παιδίων ἐν καλαθίσκοις πάντα ἔχουσιν, οὕτω κἀκείνοις πάντα ἐδίδου, καὶ πολλὴν τὴν τρυφὴν ἐχορήγει. ἀλλὰ τὸ παιδίον τὴν θηλὴν ἐπιζητεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὰ ἐκεῖ κρέα· ὥστε καὶ διδάσκαλον, καὶ τροφέα, καὶ παιδαγωγὸν οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὸν Μωϋσέα προσειπών. πολλὴ γὰρ ἡ σοφία τοῦ ἀνδρός. οὐκ ἔστι δὲ ἴσον ἀνδρῶν ἤδη φιλοσοφεῖν δυναμένων ἡγεῖσθαι, καὶ παίδων ἀλογίστων ἄρχειν. καὶ, εἰ βούλεσθε, καὶ ἕτερόν τι ἀκούσατε. καθάπερ ἡ τροφὸς τῷ παιδίῳ λέγει, ὅταν ἀποπατῇς, ἀνάστειλόν σου τὰ ἱμάτια, καὶ μέχρι τοσούτου, ὅταν καθιζάνῃς· οὕτω καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐποίει. καὶ ὥσπερ πάντα τὰ πάθη τυραννεῖ ἐν τοῖς παισὶν (οὐδέπω γὰρ ἔχει τὸν ἡνίοχον) κενοδοξία,

Marginalia:
* [illegible]
Ἐξόδ. λ.δ.
γρ. αἰσχ[illegible]
Δευτ. ιθ. κα.
γρ. [illegible]σαντα
γρ. καταρρίφειν.
Ἐξόδ. κγ. κβ.

κενοδοξία, ἐπιθυμία, ἀλογία, θυμὸς, βασκανία· οὕτω καὶ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις πάντα ταῦτα ἐκράτει. ἐνέπλυον, ἔτυπτον τὸν Μωϋσέα. καὶ καθάπερ παιδίον λαμβάνει λίθον, καὶ πάντας βοῶμεν, ὦ μὴ ῥίψῃς, οὕτω κἀκεῖνοι λίθους ἐλάμβανον κατὰ τοῦ πατρὸς, ὁ δὲ ἔφευγε. καὶ καθάπερ εἰ κόσμον τινὰ ἔχοι ὁ πατὴρ, τοῦτον δὲ παιδίον αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ φιλόκοσμον ὄν, οὕτω δὴ οἱ περὶ Δα-
5 θὰν καὶ Ἀβειρὼν πεποιήκασι τῇ ἱερωσύνῃ ἐπαναστάντες. καὶ βάσκανοι δὲ μάλιστα πάντων ἦσαν, καὶ μικρόψυχοι, καὶ κατὰ πάντα ἀτελεῖς. ὅτι οὖν ἔδει φανῆναι τὸν Χριστὸν, εἰπέ μοι; πότε τὰ διατάγματα ταῦτα δοῦναι τὰ φιλόσοφα, ὅτε ἐμαίνοντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ὅτε ἵπποι ἦσαν θηλυμανεῖς, ὅτε χρημάτων δοῦλοι, ὅτε γαστρός; ἀλλ' ἐξέχεεν ἂν τὰ τῆς φιλοσοφίας διδάγματα ἀνοήτοις οὖσι διαλεγόμενος· καὶ οὔτε ταῦτα, οὔτε ἐκεῖνα ἔμαθον ἄν.
10 καὶ ὥσπερ ὁ περὶ τῶν στοιχείων ἀναγινώσκειν διδάσκων, οὐδέποτε οὐδὲ τὰ στοιχεῖα διδάξει, οὕτω δὴ καὶ τότε. ἀλλ' οὐ νῦν· ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πολλὴ ἡ ἐπιείκεια, πολλὴ ἡ ἀρετὴ πανταχοῦ καταπεφύτευται. εὐχαριστῶμεν οὖν ὑπὲρ πάντων, καὶ μὴ πολυπραγμονῶμεν. τὸν γὰρ καιρὸν οὐχ ἡμεῖς ἴσμεν, ἀλλ' ὁ τοῦ καιροῦ ποιητὴς, καὶ τῶν αἰώνων δημιουργός. πάντων τοίνυν αὐτῷ παραχωρῶμεν. τοῦτο γάρ ἐστι δοξάζειν τὸν Θεὸν, τὸ μὴ ἀπαιτεῖν εὐθύνας
15 ὧν ποιεῖ. οὕτω καὶ Ἀβραὰμ δόξαν ἔδωκε τῷ Θεῷ, Πληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι. ἐκεῖνος οὐδὲ τὸ μέλλον ἠρώτησεν· ἡμεῖς δὲ καὶ τῶν παρελθόντων ἐξετάζομεν τὸν λόγον. ὅρα πόση ἡ ἄνοια; πόση ἡ ἀγνωμοσύνη; ἀλλὰ παυσώμεθα λοιπόν. οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τούτου κέρδος, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἡ βλάβη. καὶ εὐγνωμόνως διατιθῶμεν περὶ τὸν ἡμέτερον δεσπότην, καὶ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Θεῷ· ἵνα ὑπὲρ ἁπάντων τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέ-
20 ροντες, τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. ε. 26 ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟ ΑΠΟΚΕΚΡΥΜΜΕΝΟΝ ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν· νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, 27 Οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου
25 ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπὶς τῆς δόξης, 28 Ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

30 Εἰπὼν οὖν ἐτύχομεν, καὶ δείξας τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν τιμὴν τὴν μετὰ τῶν δοθέντων, πάλιν ἑτέραν ἐπίτασιν εἰσάγει, ὅτι οὐδὲ πρὸ ἡμῶν τις αὐτὸ ἔμαθεν· ὃ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ποιεῖ λέγων, Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις, ἀλλὰ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἤδει· διὸ καὶ οὐχ ἁπλῶς κεκρυμμένον εἶπεν, ἀλλ',
35 ἀποκεκρυμμένον· καὶ ὅτι εἰ καὶ νῦν γέγονεν, ἀλλὰ παλαιόν ἐστι, καὶ ἄνωθεν ταῦτα ὁ Θεὸς ἐβούλετο, καὶ οὕτω διετετύπωτο· διὰ τί δὲ, οὐκ ἔτι λέγει. ἀπὸ τῶν αἰώνων, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς. καὶ μυστήριον εἰκότως καλεῖ, ὃ οὐδεὶς ᾔδει πλὴν ὁ Θεός. καὶ ποῦ κεκρυμμένον; ἐν τῷ Χριστῷ, ὥσπερ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους λέγει· ἢ ὥσπερ ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης, Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ. νυνὶ δὲ ἐφανερώθη, φησὶ, τοῖς ἁγίοις
40 αὐτοῦ. ὥστε τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἐστὶ τὸ ὅλον. νυνὶ δὲ, φησὶν, ἐφανερώθη. οὐκ εἶπεν, ἐγένετο, ἀλλ' ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. ὥστε καὶ νῦν ἐπικρύπτεται, εἴπερ τοῖς ἁγίοις ἐφανερώθη μόνοις. μὴ τοίνυν ὑμᾶς ἀπατάτωσαν ἐκεῖνοι. οὐ γὰρ ἴσασι, ἀλλὰ οἱ μόνοις. οἷς ἠθέλησε, φησίν. ὅρα πῶς πανταχοῦ ἐπιστομίζει τὰς ἐρωτήσεις αὐτῶν. οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς, φησὶ, γνωρίσαι. τὸ δὲ θέλειν αὐτοῦ, οὐκ ἄλογον. τοῦτο δὲ εἶπε χάριτος μᾶλλον ὑπὲρ εὐθύνοις

Margin notes: χ. διδάγματα (l. 7); Ιωμ. δ. καί (l. 15); χ. ζητῶμεν (l. 16); Εφ. γ. ι. (l. 33); Εφεσ. γ. θ. / Ψαλ. πθ. β. (ll. 38–39)

ποιῶν, ἢ ἀφιεὶς αὐτὸν ἐπὶ κατορθώματι μέγα φρονεῖν. τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσι, σεμνῶς εἶπε, καὶ ὄγκον ἐπέθηκεν, ἀπὸ πολλῆς διαθέσεως ἐπιτάσεις ζητῶν ἐπιτάσεων. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιτάσεως, τὸ ἀορίστως εἰπεῖν, ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσι. μάλιστα μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι φαίνεται, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησι, Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν· φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἑτέροις, πολλῷ δὲ πλέον ἐν τούτοις ἡ πολλὴ τοῦ μυστηρίου δόξα. τὸ γὰρ ἀθρόως ἀνθρώπους λίθων ἀναισθητοτέρους εἰς ἀγγέλων ἀγαγεῖν ἀξίωμα ἁπλῶς διὰ ψιλῶν ῥημάτων καὶ πίστεως μόνης χωρὶς ἐργασίας πάσης, ὄντως δόξα καὶ πλοῦτος μυστηρίου· ὥσπερ ἂν εἴ τις κύνα λιμῷ καὶ ψώρᾳ διεφθαρμένον, αἰσχρόν τινα καὶ δυσειδῆ, καὶ οὐδὲ κινεῖσθαι δυνάμενον, ἀλλ' ἐρριμμένον, ἐξαίφνης καὶ ἄνθρωπον ποιήσειε, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου δείξειε τοῦ βασιλικοῦ. ὅρα γάρ. οὗτοι λίθοις προσεκύνουν, καὶ τὴν γῆν. ἔμαθον ὅτι καὶ οὐρανοῦ καὶ ἡλίου ἀμείνους εἰσὶ, καὶ ὁ κόσμος ἅπας αὐτοῖς δουλεύει. αἰχμάλωτοι καὶ δεσμῶται ἦσαν τοῦ διαβόλου· ἀθρόον γεγόνασιν αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς ἐπάνω, καὶ ἐπέταττον αὐτῷ, καὶ ἐμάστιζον αὐτόν. δαιμόνων ὄντες θεραπευταὶ καὶ δοῦλοι, τοῦ τῶν ἀγγέλων δεσπότου καὶ τῶν ἀρχαγγέλων γεγόνασι σῶμα. οὐδὲ τί ἐστι Θεὸς εἰδότες, γεγόνασιν ἐξαίφνης καὶ σύνθρονοι τοῦ Θεοῦ. βούλει μυρίους ἰδεῖν ἀναβαθμοὺς, οὓς ὑπερεπήδησεν; ἔδει μαθεῖν πρότερον, ὅτι οἱ λίθοι οὐ θεοί· δεύτερον, ὅτι οὐ μόνον οὐ θεοὶ, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπων ἐλάττους· τρίτον, ὅτι καὶ ἀλόγων· τέταρτον, ὅτι καὶ φυτῶν· πέμπτον, ὅτι τὰ ἄκρα συνήγαγεν εἰς ταὐτὸν, ὅτι οὐ μόνον λίθοι, ἀλλ' οὐδὲ γῆ, οὐδὲ ζῶα, οὐδὲ φυτὰ, οὐδὲ ἄνθρωπος, οὐδὲ οὐρανός, οὐ ἄνωθεν πάλιν, ὅτι οὐ λίθοι, οὐ ζῶα, οὐ φυτὰ, οὐ στοιχεῖα, οὐ τὰ ἄνω, οὐ τὰ κάτω, οὐκ ἄνθρωπος, οὐ δαίμονες, οὐκ ἄγγελοι, οὐκ ἀρχάγγελοι, οὐχ ἑτέρα τις τῶν ἄνω δυνάμεων ἐκείνων ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως θεραπεύεσθαι ὀφείλει. καθάπερ ἀπό τινος βυθοῦ ἀνιμωμένους ἔδει μαθεῖν, ὅτι ὁ πάντων δεσπότης οὗτος Θεός ἐστιν, ὅτι θεραπεύειν αὐτὸν μόνον χρὴ, ὅτι καλὴ ἡ θαυμαστὴ πολιτεία, ὅτι ὁ παρὼν θάνατος οὐ θάνατος, ὅτι ἡ ζωὴ οὐ ζωὴ, ὅτι τὸ σῶμα ἀνίσταται, ὅτι ἄφθαρτον γίνεται, ὅτι εἰς οὐρανοὺς ἄνεισιν, ὅτι ἀθανασίας ἐπιτυγχάνει, ὅτι μετὰ ἀγγέλων ἕστηκεν, ὅτι παρίσταται. ἀλλὰ τούτων τὸν ἐκεῖ κάτω, ταῦτα πάντα ὑπερπηδήσαντα, ἄνω ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν θρόνων καὶ τῶν κυριοτήτων ποιήσας κυριώτερον τὸν ὑποκάτω λίθων ὄντα. οὕτως καλῶς εἶπε, τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου; ὥσπερ ἂν εἴ τις μωρόν τινα φιλόσοφον ἐξαίφνης δείξειε. μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴποι τις, οὐδὲν ἐρεῖ. καὶ γὰρ καὶ τὰ τοῦ Παύλου ἀόριστά ἐστι. τίς ὁ πλοῦτος, φησὶ, τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν; πάλιν ἔδει μαθεῖν, ὅτι ὁ πάντων ἀνώτερος, καὶ ὁ ἀγγέλων ἄρχων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν δυνάμεων κρατῶν, κατέβη κάτω, καὶ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ μυρία ἔπαθε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη. ταῦτα πάντα μυστήριά εἰσι, καὶ μετ' ἐγκωμίου τίθησι λέγων, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν. εἰ δὲ ἐν ὑμῖν ἐστι, τί ἀγγέλους ζητεῖτε διδασκάλους τοῦ μυστηρίου τούτου; ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο μυστήριον. ἀλλ' οὕτω ὄντως μυστήριον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, ὅ ἐστι θαυμαστὸν, ὃ παρὰ τὴν κοινὴν προσδοκίαν, ὃ ἐκρύπτετο, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, φησὶν, ἡ ἐλπὶς τῆς δόξης, ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, ἄνωθεν αὐτὸν φέροντες. ὃν ἡμεῖς, οὐκ ἄγγελοι. διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες, οὐκ ἐπιτακτικῶς, οὐδὲ μετὰ ἀνάγκης. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ μὴ τυραννικῶς προσάγεσθαι. ἐπειδὴ τὸ, διδάσκοντες, μέγα ἦν, ἐπήγαγε, νουθετοῦντες, ὅπερ ἦν μᾶλλον πατρὸς, ἢ διδασκάλου. ὃν ἡμεῖς, φησὶ, καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ· τουτέστι, μετὰ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως, ἢ πάντα ἐν σοφίᾳ λέγοντες. ὥστε σοφίας δεῖ πάσης. τὸ γὰρ τὰ τοιαῦτα δυνηθῆναι μαθεῖν, οὐ τῶν τυχόντων ἐστίν. ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τί λέγεις; πάντα ἄνθρωπον; ναί, φησι, τοῦτο σπουδάζομεν. τί γάρ; εἰ καὶ μὴ γένηται τοῦτο, ἐσπούδασεν ὁ

Ρωμ. ιε. θ.

γρ. ἀθρόον

γρ. αἰχμάλωτοι

γρ. θε[...]

μακάριος Παῦλος τέλειον ποιῆσαι. ἄρα οὗτος τελειωτής, ἐκεῖνο δὲ ἀτελές. ὥστε κἂν μὴ
πᾶσάν τις ἔχῃ τὴν σοφίαν, ἀτελής ἐστι. τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐκ ἐν νόμῳ, οὐδὲ ἐν
ἀγγέλοις. ἐκεῖνο γὰρ οὐ τέλειον. ἐν Χριστῷ, τουτέστιν, ἐν τῇ γνώσει τοῦ Χριστοῦ. ὁ εἰδὼς
τί ἐποίησεν ὁ Χριστός, μεῖζον φρονήσει ἀγγέλων. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·

29 Εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος. Οὐχ ἁπλῶς σπουδάζω, φησίν, οὐδ' ὡς ἔ-
τυχεν· ἀλλὰ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, τουτέστι, μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυ-
πνίας. εἰ ἐγὼ ὑπὲρ τῶν ὑμετέρων ἀγαθῶν οὕτως ἀγρυπνῶ, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς ὀφείλε-
τε. εἶτα πάλιν δείκνυσι θεῖον ὄν, Κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, φησι, τὴν ἐνεργουμένην
ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει. Δείκνυσιν ὅτι τοῦ Θεοῦ τοῦτο ἔργον ἐστίν. ὁ τοίνυν ἰσχυρόν με ποι-
ῶν εἰς τοῦτο, δῆλον ὅτι τοῦτο βούλεται. διὸ καὶ ἀρχόμενός φησι, Διὰ θελήματος Θεοῦ. ὥστε
οὐ μόνον μετριάζων αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεικνύων τῷ λόγῳ, καὶ ἀγωνιζόμενος. τοῦτο εἰ-
πών, δείκνυσιν ὅτι πολλοὶ μάχονται πρὸς αὐτόν. εἶτα ἡ φιλοστοργία πολλή.

1 Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ.
Εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ τῆς αὐτῶν ἀσθενείας εἶναι τοῦτο, συνῆψε καὶ ἑτέρους, καὶ οὐδέπω κατέγνω.
Καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί. "Θείως δείκνυσιν ἐνταῦθα, * ὅτι
ἑώρων συνεχῶς ἐν πνεύματι. μαρτυρεῖ δὲ αὐτοῖς ἀγάπην πολλήν. διὸ καὶ ἐπήγαγεν·

2 Ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν, συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα
πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ πατρὸς καὶ
τοῦ Χριστοῦ,

3 Ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.
Ἤδη λοιπὸν σπουδὴν καὶ ὠδῖνα ἐμβάλλει εἰς τὸ δόγμα, οὔτε κατηγορῶν, οὔτε ἀπαλλάττων
αὐτοὺς τῆς κατηγορίας. ἀγῶνα, φησιν, ἔχω. ἵνα τί γένηται; ἵνα συμβιβασθῶσιν. ὃ δὲ λέγει
τοῦτό ἐστιν· ἵνα ὦσι βέβαιοι ἐν τῇ πίστει. ἀλλ' οὐ τέθεικεν οὕτως, ἀλλ' ὑποτέμνεται τὰ τῆς
κατηγορίας. τουτέστιν, ἵνα ἑνωθῶσι μετ' ἀγάπης· οὐδὲ μετ' ἀνάγκης, οὐδὲ μετὰ βίας. ὑπὲρ
γὰρ εἶπον, ἀνεπαχθής ἐστιν ἀεὶ αὐτοῖς ἐπιτρέπων, καὶ διὰ τοῦτό φησιν, ἀγωνιῶ, ἐπειδὴ μετ'
ἀγάπης, καὶ ἑκόντας βούλομαι. οὐ γὰρ ἁπλῶς τὴν συναγωγὴν βούλομαι γίνεσθαι, οὐχ
ἁπλῶς τῷ σώματι, ἀλλ' ἵνα αἱ καρδίαι αὐτῶν παρακληθῶσι. συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ
εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως· τουτέστιν, ἵνα ὑπὲρ μηδενὸς ἀμφιβάλ-
λωσιν, ἵν' ὑπὲρ πάντων πεπληροφορημένοι ὦσι. πληροφορίαν δὲ εἶπε τὴν διὰ πίστε-
ως. ἔστι γὰρ πληροφορία καὶ ἡ διὰ λογισμῶν, ἀλλ' οὐδενὸς λόγου ἐκείνη ἀξία. οἶδα, φησιν,
ὅτι πιστεύετε, ἀλλὰ πληροφορηθῆναι ὑμᾶς βούλομαι, οὐκ εἰς τὸν πλοῦτον μόνον, ἀλλ'
εἰς πάντα τὸν πλοῦτον, ἵνα καὶ ἐν πᾶσι καὶ ἐπιτεταμένως πεπληροφορημένοι ἦτε. καὶ θέα
τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου. οὐκ εἶπεν, ὅτι κακῶς ποιεῖτε, ὅτι οὐ πεπληροφόρησθε,
καὶ κατηγόρησεν· ἀλλ' οὐκ ἴστε πῶς σπουδάζω, ἵνα πληροφορηθῆτε μετὰ συνέσεως, καὶ οὐχ
ἁπλῶς. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε πίστιν, μὴ νομίσητε, φησιν, ὅτι ἁπλῶς καὶ ἀνοήτως εἶπον, ἀλλὰ μετὰ
συνέσεως, μετ' ἀγάπης. εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ Χριστοῦ. ὥστε
τοῦ Θεοῦ τοῦτό ἐστι τὸ μυστήριον, τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ προσάγεσθαι. καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάν-
τες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. εἰ δὲ ἐν αὐτῷ εἰσιν, ἄρα σοφῶς καὶ
νῦν ἦλθε. τίνος δῆλον ἕνεκεν ἐγκαλοῦσί τινες τῶν ἀνοήτων; ὁρᾷς πῶς τοῖς ἀπλουστέροις δια-
λέγεται· ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροί. αὐτὸς πάντα οἶδεν. ἀπόκρυφοι. μὴ γὰρ δὴ νομίση-
τε ἤδη τὸ πᾶν ἔχειν· ἀπόκρυφοί εἰσι καὶ ἀπὸ ἀγγέλων, οὐκ ἀφ' ὑμῶν μόνον· ὥστε παρ' αὐτοῦ
δεῖ πάντα αἰτεῖν. αὐτὸς δίδωσι σοφίαν, καὶ γνῶσιν. τῷ μὲν οὖν, θησαυροί, εἰπεῖν, τὸ πολὺ δεί-
κνυσι· τῷ δέ, πάντες, τὸ μηδὲν ἀγνοεῖν· τῷ δέ, ἀπόκρυφοι, τὸ μόνος εἰδέναι.

4 Τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ. Ὁρᾷς ὅτι διὰ
τοῦτο

Margin notes: τελειον (at line 1); Κολασ. α. α. (at line 10); κεφ. β. (at verse 1); γ. ἑώρων τί / * ἀγάπῃ (at line 15)

τοῦτο εἶπόν, φησι, ταῦτα, ἵνα μὴ παρὰ ἀνθρώπων ζητῆτε. παραλογίζηταί, φησιν, ἐν πιθανολογίᾳ. τί γάρ, εἰ πιθανῶς λέγει;

5 Εἰ γὰρ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι.

Τὸ ἀκόλουθον τοῦτο ἦν εἰπεῖν, εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλ᾽ ὅμως οἶδα τοὺς ἀπατεῶνας· νῦν δὲ εἰς ἐγκώμιον κατέληξε. Χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν. Τὴν τάξιν, τὴν εὐταξίαν φησί. καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. ταῦτα ἐγκωμίων μᾶλλόν ἐστι. καὶ οὐκ εἶπε, τὴν πίστιν, ἀλλὰ, τὸ στερέωμα, καθάπερ περὶ στρατιωτῶν εὐτάκτως ἑστώτων καὶ βεβαίως. τὸ στερρὸν οὐκ ἀπάτη, οὐ πειρασμὸς διασαλεύει. οὐ μόνον, φησίν, οὐ πεπλάνηται, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν τάξιν ὑμῶν συνέχεέ τις. ἐπέστησεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, ἵνα ὡς παρόντα φοβῶνται. ἡ γὰρ τάξις οὕτω φυλάττεται. [ἀπὸ τοῦ στερεώματος τὸ πεπυκνωμένον.] οὕτω γὰρ γίνεται στερέωμα· ὅτι πολλὰ συναγαγὼν συγκολλήσεις πυκνῶς καὶ ἀδιασπάστως, τότε στερέωμα γίνεται, οἷον ἐπὶ τοίχου. τοῦτο δὲ τῆς ἀγάπης ἔργον ἐστί. τοὺς γὰρ καθ᾽ ἑαυτοὺς ὄντας, ὅταν ἀκριβῶς συγκολλήσῃ καὶ συνάψῃ, στερροὺς ἐργάζεται. καὶ ἡ πίστις πάλιν τὸ αὐτὸ ποιεῖ, ὅταν μὴ ἀφῇ λογισμοὺς ἐπεισελθεῖν. ὥσπερ γὰρ οἱ λογισμοὶ διαιροῦσι καὶ σαλεύουσιν, οὕτως ἡ πίστις στερεοῖ καὶ παγῆναι ποιεῖ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα, ἢ κατὰ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς εὐηργέτησεν ἡμᾶς ὁ Θεός, εἰκότως τὴν πίστιν ἐπεισήγαγεν. οὐκ ἔστι γὰρ εἶναι στερρὸν τὸν λογισμοὺς ἀπαιτοῦντα. ἰδοὺ γὰρ τὰ σεμνὰ ἡμῶν πάντα πῶς ἔρημα λογισμῶν, καὶ πίστεως ἔχεται μόνης. οὐκ ἔστιν ὕδατος μοῦ ὁ Θεός, καὶ πανταχοῦ ἐστι. τί τούτου ἀλογώτερον; ἕκαστον καθ᾽ ἑαυτὸ ἀπορίας γέμει. οὐ γὰρ δὴ ἐν τόπῳ ἐστὶν, οὐδὲ τόπος ἐστὶ τις ἐν ᾧ ἐστιν. οὐκ ἐγένετο, οὐχ ἑαυτὸν ἐποίησεν, οὐκ ἤρξατο τοῦ εἶναι. ποῖος ταῦτα λογισμὸς καταδέξεται, ἂν μὴ πίστις ᾖ; ἢ οὐχὶ καταγέλως εἶναι δοκεῖ; καὶ αἰνίγματος μᾶλλον οὐκ ἔχει πλέον; τὸ μὲν οὖν ἄναρχον αὐτοῦ καὶ ἀγέννητον καὶ ἀπερίγραφον καὶ ἄπειρον, οὕτως ἄπορον· τὸ δὲ ἀσώματον ἴδωμεν, μήποτε λογισμῷ ἐξετάσαι δυνώμεθα. ἀσώματός ἐστιν ὁ Θεός. τί ἐστιν, ἀσώματος; ῥῆμα ψιλὸν μόνον. ἡ γὰρ ἔννοια οὐδὲν ἐδέξατο, οὐδὲ ἐνετύπωσεν ἑαυτῇ. κἂν γὰρ ἀνατυπώσῃ, εἰς φύσιν ἔρχεται, καὶ τὰ τοῦ σώματος ποιητικά· ὥστε λέγει μὲν τὸ στόμα, οὐκ οἶδε δὲ ἡ διάνοια τί λέγει· ἢ ἓν μόνον, ὅτι οὐκ ἔστι σῶμα, τοῦτο μόνον οἶδε. καὶ τί λέγω ἐπὶ Θεοῦ; ἐπὶ γὰρ ψυχῆς, τί ἐστι τὸ ἀσώματον, τῆς γινομένης, τῆς ἐγκεκλεισμένης, τῆς περιγραφομένης εἰπέ, δεῖξον. ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἔχοις. ἀήρ ἐστι; ἀλλ᾽ ὁ ἀὴρ σῶμα, εἰ καὶ μὴ ναστόν. καὶ πολλαχόθεν δῆλον ὅτι σῶμά ἐστι χαῦνον. πῦρ δέ; ἀλλὰ τὸ πῦρ σῶμά ἐστιν, ἡ δὲ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ἀσώματον. διὰ τί; ὅτι πανταχοῦ διήκει. εἰ δὲ αὕτη σῶμα, ἔσται ἐν τόπῳ τὸ ἀσώματον· οὐκοῦν καὶ περιγράφεται· τὸ δὲ περιγραφόμενον, ἐν σχήματί ἐστι· τὰ δὲ σχήματα ἀπὸ γραμμῆς· αἱ δὲ γραμμαὶ σωμάτων. πάλιν τὸ ἀσχημάτιστον ποίαν ἔννοιαν ἔχει; οὐ σχῆμα ἔχει, οὐκ εἶδος, οὐ τύπον. ὁρᾷς πῶς ἰλιγγιᾷ ἡ διάνοια; πάλιν ἄδικτος ἡ φύσις καθαρὰ ἐκείνη. ἀλλὰ καὶ ἑκὼν ἐστιν ἀγαθός; οὐκοῦν δεικτική. ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. μὴ γένοιτο. πάλιν θέλων εἰς τὸ εἶναι παρήχθη, ἢ μὴ θέλων; ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν. πάλιν περιγράφει τὴν οἰκουμένην, ἢ οὔ; εἰ μὲν γὰρ μὴ περιγράφει, αὐτὸς περιγράφεται· εἰ δὲ περιγράφει, ἄπειρός ἐστι τῇ φύσει. πάλιν ἑαυτὸν περιγράφει; ἀλλ᾽ εἰ περιγράφει ἑαυτόν, ἄρα οὐκ ἄναρχος ἑαυτῷ, ἀλλ᾽ ὑμῖν. οὐκοῦν οὐ φύσει ἄναρχος. πανταχοῦ τὰ ἐναντία δεῖ δοῦναι. ὁρᾷς τὸν ζόφον ὅσος, καὶ ὅτι πανταχοῦ πίστεως δεῖ; αὕτη ἐστὶν ἡ στερρά. ἀλλ᾽, εἰ βούλεσθε, ἐπὶ τὰ τούτων ἐλάττω ἔλθωμεν. ἔχει ἐνέργειαν ἐκείνη ἡ οὐσία. καὶ τί ἐστιν ἐνέργεια ἐπ᾽ αὐτοῦ; ἆρα κίνησίς τις; οὐκοῦν οὐκ ἄτρεπτος· τὸ γὰρ κινούμενον οὐκ ἄτρεπτον. ἐξ ἀκινησίας γὰρ κινεῖται· ἀλλ᾽ ὅμως κινεῖται, καὶ οὐδέποτε ἵσταται. ποίαν δὲ κίνησιν, εἰπέ μοι; παρὰ γὰρ ἡμῖν ἑπτά τινές εἰσιν, ἡ κάτω, ἡ ἄνω, ἡ ἐντός, ἡ ἐκτός, ἡ δεξιά, ἡ ἀριστερά,

φορά, ἢ κυκλοφορικῶς. ἢ εἰ μὴ τοῦτο, αὔξησις, μείωσις, γένεσις, φθορά, ἀλλοίωσις. ἀλλ'
οὐδεμίαν τούτων κινεῖται. ἀλλ' οἵαν ὁ νοῦς κίνησιν κινεῖται; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο. μὴ γένοιτο. πολλὰ
γὰρ καὶ ἀτόπως ὁ νοῦς κινεῖται. τὸ θέλειν ἐστὶ τὸ ἐνεργεῖν; πάντας γὰρ ἀνθρώπους θέλει ἀγαθοὺς
εἶναι καὶ σωθῆναι· πῶς οὖν γίνεται; ἀλλ' ἕτερον τὸ θέλειν, ἄλλο δὲ τὸ ἐνεργεῖν. οὐκοῦν οὐκ ἀρκεῖ
5 πρὸς ἐνέργειαν τὸ θέλειν. πῶς οὖν λέγει ἡ γραφή, Πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε; καὶ πά- Ψαλ. ρια. ια.
λιν ὁ λεπρός φησι πρὸς Χριστῷ, Ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι *. βούλεσθε καὶ ἄλ- Ματθ. η. β.
λο εἴπω; πῶς ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα γέγονε; πῶς εἰς τὸ μηδὲν ἀναλύεται; τί ἀνώτερον τοῦ
οὐρανοῦ; κἀκείνου δὲ πάλιν τί; κἀκείνου τί; καὶ μετ' ἐκεῖνο τί; καὶ τοῦτο ἕως ἄπειρον. τί κατώτερον
τῆς γῆς; θάλαττα. καὶ μετὰ ταύτην τί; καὶ μετ' ἐκεῖνο πάλιν τί; ἀλλ' εἰς τὰ δεξιά, εἰς τὰ
10 ἀριστερά, οὐχ ἡ αὐτὴ ἀπορία; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀόρατα. βούλεσθε ἐπὶ τῶν ὁρωμένων ἀ-
γάγω τὸν λόγον; ἐπὶ τῶν ἤδη συμβάντων; εἰπέ μοι, πῶς τὸ θηρίον τὸν Ἰωνᾶν εἶχεν ἐν
τῇ γαστρί, καὶ οὐκ ἀπώλλυτο; οὐχὶ ἄλογόν ἐστιν; οὐχὶ ἁπλῶς κινεῖται; πῶς ἐφείσατο τοῦ δικαίου;
πῶς αὐτὸν οὐκ ἀπέπνιξεν ἡ θέρμη; πῶς οὐκ ἔσηψεν; εἰ γὰρ τὸ ἐν βυθῷ εἶναι μόνον ἄπορον, τὸ
καὶ ἐν σπλάγχνοις καὶ τῇ θέρμῃ ἐκείνῃ, πολλῷ μᾶλλον ἀπορώτερον. πῶς γὰρ τὸν ἐκεῖθεν
15 ἀέρα ἀνέπνει; πῶς ἤρκει δύο ζώοις ἡ ἀναπνοή; πῶς δὲ αὐτὸν καὶ ἤμεσεν ἀσινῆ; πῶς δὲ καὶ ἐ-
φθέγγετο; πῶς δὲ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἦν, καὶ προσηύχετο; ἆρα ταῦτα οὐκ ἄπιστα; ἂν λογισμῷ
ἐξετάζωμεν, ἄπιστα· ἂν δὲ πίστει, σφόδρα πιστά. εἴπω τί τούτου πλέον; ὁ σῖτος ἐν τῷ κόλ-
πῳ τῆς γῆς φθείρεται, καὶ ἀνίσταται. ὅρα τὰ θαύματα ἐναντία, καὶ ἀλλήλοις νικῶντα. θαυ-
μαστὸν τὸ μὴ σαπῆναι, θαυμαστὸν τὸ σαπέντα ἀναστῆναι. ποῦ εἰσιν οἱ τῇ ἀναστάσει δια-
20 πιστοῦντες καὶ λέγοντες, τόδε τὸ ὀστοῦν πῶς τῷδε συγκολλᾶται, καὶ μυθώδη τοιαῦτα εἰσάγον-
τες; εἰπέ μοι, πῶς ὁ Ἠλίας ἀνῆλθεν ἐν πυρὸς ἅρματι; τὸ πῦρ καίειν εἴωθεν, οὐκ ἀνάγειν.
πῶς τοσοῦτον ζῇ χρόνον; ἐν τίνι τόπῳ ἐστί; διὰ τί τοῦτο γέγονε; ποῦ δὲ Ἐνὼχ μετετέθη; τρο-
φῆς ἀπολαύει, οἵας καὶ ἡμεῖς; καὶ τί τὸ κωλῦον ἐνταῦθα αὐτὸν εἶναι; εἰ δὲ οὐκ ἀπολαύει· καὶ
διὰ τί μετετέθη; ὅρα τὸν Θεὸν κατὰ μικρὸν ἡμᾶς παιδαγωγοῦντα. μετέθηκε τὸν Ἐνώχ· οὐ
25 πάνυ μέγα τοῦτο. ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τοῦτο εἰς τὴν ἀναγωγὴν τοῦ Ἠλία. πάλιν ἐναπέκλεισε
τὸν Νῶε τῇ κιβωτῷ. οὐ πάνυ μέγα οὐδὲ τοῦτο. ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τοῦτο εἰς τὴν ἀπόκλεισιν τοῦ
προφήτου τὴν ἐν τῷ κήτει. οὕτω καὶ τὰ παλαιὰ προδρόμων ἐδεήθη καὶ τύπων. καθά-
περ γὰρ ἐπὶ κλίμακος ὁ πρῶτος βαθμὸς παραπέμπει τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου οὐκ
ἔνι ἐπὶ τὸν τέταρτον ἐλθεῖν, καὶ ἔστιν ἐκείνῳ, ἵνα ἐκεῖνος τούτῳ γένηται ὁδός, οὐδὲ πρὸ τοῦ
30 πρώτου δυνατὸν ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐλθεῖν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. καὶ θέα σημεῖα σημείων· καὶ
αὐτὸ τοῦτο ἐπὶ τῆς κλίμακος, ἣν εἶδεν Ἰακώβ. Ἄνω, φησίν, ὁ Κύριος ἐπεστήρικτο, κάτω δὲ ἄγγελοι Γεν. κη. ιγ.
ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον. προεφήτευεν ὅτι υἱὸν ἔχει ὁ πατήρ. ἔδει οὖν τοῦτο πιστευθῆναι. πόθεν θέ-
λεις αὐτοῦ τὰ σημεῖα δείξω; ἄνωθεν κάτω, ἢ κάτωθεν ἄνω; ἔδει γνωσθῆναι ὅτι ἀπαθῶς
γεννᾷ; διὰ τοῦτο ἐγέννησε πρῶτον στεῖρα. μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω ἀγάγωμεν τὸν λόγον. ἔδει πιστευ-
35 θῆναι, ὅτι ἐξ αὐτοῦ. τί οὖν; γίνεται τοῦτο; ἀμυδρῶς μέν, ἅτε ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ, πλὴν γίνεται. καὶ πρό-
ιον σαφέστερόν πως γίνεται. ἐξ ἀνθρώπου μόνου γυνή, καὶ μένει ἐκεῖνος ὁλόκληρος. πάλιν τὸ ἐκ
παρθένου κυήσεως ἔδει γενέσθαι τεκμήριον. τίκτει στεῖρα οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, καὶ τρί-
τον, καὶ πολλάκις. τῆς μὲν οὖν ἐκ παρθένου γεννήσεως τύπος, ἡ στεῖρα· καὶ αὕτη παραπέμ-
πει τῇ πίστει τὴν διάνοιαν. πάλιν τοῦτο τύπος ἐγένετο τοῦ μόνον δύνασθαι γεννῆσαι τὸν Θεόν.
40 εἰ γὰρ κυριώτερον ἄνθρωπος, καὶ χωρὶς τούτου τίκτεται, πολλῷ μᾶλλον ἐκ τοῦ κυριωτέρου
γεννᾶται. ἔστι καὶ ἄλλη γέννησις τῆς ἀληθείας τύπος, ἡ ἡμετέρα ἡ ἐκ πνεύματος. ταύτης
πάλιν ἡ στεῖρα τύπος, ὅτι οὐκ ἐξ αἱμάτων· αὕτη τῆς ἄνω γεννήσεως. ἡ μὲν οὖν αὐτῆς τὸ ἀπαθὲς
δείκνυσιν, ἡ δὲ τὸ ἐκ μόνου δύνασθαι γεννᾶσθαι. ἔστι Χριστὸς ἄνω πάντων κρατῶν. ἔδει πιστευ-
θῆναι τοῦτο. γίνεται τοῦτο ἐν τῇ γῇ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ποιήσωμεν γάρ, φησιν, ἄνθρωπον Γεν. α. κϛ.
κατ'

ἢ εἰ γὰρ μὴ τῷ θελήματι ἐστὶ τοῦτο, ἐν αὐτῷ εἶπεν.

γρ. ἢ ἐκεῖθεν τὸν ἀέρα ἀναπνέομεν. γρ. αὐτῷ

γρ. ἀλλ' ἀδύνατον ἐπὶ τὸν τέταρτον ἐλθεῖν, καὶ ὅπως ἐπὶ τὸν τέταρτον,

κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, καὶ καθίσταται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀλόγων πάντων. οὕτως οὐ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων ἡμᾶς ἐπαίδευσε. τὸ διακεχωρηκὸς τῆς φύσεως ὁ παράδεισος ἐδήλου, καὶ τὸ πάντων εἶναι βελτιώτατον τὸν ἄνθρωπον. ἔμελλεν ἀνίστασθαι ὁ Χριστός. ὅρα λοιπὸν πόσα τούτου τεκμήρια. ὁ Ἐνώχ, ὁ Ἠλίας, ὁ Ἰωνᾶς, τὰ ἐν τῇ καμίνῳ, τὸ ἐπὶ τοῦ Νῶε, τὸ βάπτισμα, τὰ σπέρματα, τὰ φυτά, ἡ γέννησις ἡ ἡμετέρα, ἡ τῶν ζώων πάντων. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τούτῳ πάντα ἐκινδύνευεν, τοῦτο μάλιστα πάντων πολλοὺς ἔχει τοὺς τύπους. ὅτι οὐκ ἀγένητα τὰ πάντα ἐστίν, ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν δυνατὸν στοχάσασθαι. οὐδὲν γὰρ ἀγένητον μένει, ἀλλὰ καὶ ἀγέλαι καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀρχῆς δεῖται. καὶ ὅτι οὐκ αὐτόματα γέγονε τὰ πάντα, δείκνυσιν ἡ γέεννα, ἔδειξε δὲ ὁ κατακλυσμὸς ὁ ἐπὶ Νῶε, τὸ πῦρ, ὁ καταποντισμὸς ὁ τῶν Αἰγυπτίων, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἔδει καὶ τοῦ βαπτίσματος πολλὰ προηγήσασθαι. γέγονεν, ὅσα ἐν ὕδατι, καὶ μυρία ἄλλα, οἷον τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ, τὰ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, τὸ τὸν μὴ ὑγιαίνοντα καθαίρεσθαι, αὐτὸς ὁ κατακλυσμός, τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. ἔδει πιστευθῆναι ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκδίδωσιν ὁ Θεός. προλαβὼν ἐποίησε τοῦτο ἄνθρωπος. τίς οὗτος; Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης. πάντων οὖν τούτων τύπους, ἂν θέλωμεν, εὑρήσομεν, ἂν ζητῶμεν ἐν τῇ γραφῇ. ἀλλὰ μὴ ἀποκάμωμεν, ἀλλ' ἐν τούτοις ῥυθμίζωμεν ἑαυτούς, στερρὰν ἔχωμεν τὴν πίστιν, καὶ ἀκριβῆ τὴν πολιτείαν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα διὰ πάντων εὐαρεστήσαντες τῷ Θεῷ, καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. ϛ. 6 ΩΣ ΟΥΝ ΠΑΡΕΛΑΒΕΤΕ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ Ἰησοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, 7 Ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ, καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ.

ΠΑλιν αὐτοὺς τῇ οἰκείᾳ προκαταλαμβάνει μαρτυρίᾳ λέγων, ὡς οὖν παρελάβετε. οὐδὲν ξένον, φησίν, ἐπεισάγομεν· οὐκοῦν μηδὲ ὑμεῖς. ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε (αὐτὸς γὰρ ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ προσάγουσα εἰς τὸν πατέρα) μὴ ἐν τοῖς ἀγγέλοις, οὐ φέρει αὕτη ἡ ὁδὸς ἐκεῖ. ἐρριζωμένοι· τουτέστι, πεπηγότες· μὴ ποτὲ μὲν ταύτην, ποτὲ δὲ ἐκείνην, ἀλλ' ἐρριζωμένοι. τὸ γὰρ ἐρριζωμένον οὐκ ἄν ποτε μετασταίη. ὅρα πῶς κυρίας τὰς λέξεις τίθησι. καὶ ἐποικοδομούμενοι, φησί· τουτέστι, τῇ διανοίᾳ φθάνοντες εἰς αὐτόν. καὶ βεβαιούμενοι ἐν αὐτῷ, τουτέστι, κατέχοντες αὐτόν, καὶ ὡς ἐπὶ θεμελίοι οἰκοδομούμενοι. δείκνυσιν αὐτοὺς καταπεσόντας. τὸ γάρ, οἰκοδομούμενοι, τοῦτο δηλοῖ. οἰκοδομὴ γάρ ἐστιν ὄντως ἡ πίστις, καὶ δεῖ καὶ τοῦ θεμελίου ἰσχυροῦ, καὶ τῆς οἰκοδομίας ἀσφαλοῦς. ἄν τε γὰρ μὴ ἐπ' ἀσφαλείᾳ τις οἰκοδομήσῃ, σαλεύεται· ἄν τε ἐπ' ἀσφαλείας, καὶ μὴ ἑστήκοι, οὐκέτι ἵσταται). καθὼς ἐδιδάχθητε. πάλιν τὸ, καθώς, δηλωτικόν ἐστι τοῦ μηδὲν καινὸν τι λέγειν. περισσεύοντες, φησίν, ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ. τοῦτο γὰρ εὐγνωμόνων· οὐ λέγω ἁπλῶς εὐχαριστεῖν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, πλέον ἢ ἐμάθετε, εἰ οἷόν τε, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας.

8 Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν. Ὁρᾷς πῶς ἔδειξε κλέπτην ὄντα, καὶ ἀλλότριον, καὶ ἠρέμα ἐπεισιόντα; ἤδη γὰρ περιέστησιν αὐτὸν εἰσιόντα. καὶ καλῶς εἶπε, συλαγωγῶν. ὥσπερ ἄν τις χῶμα κάτωθεν διορύττων μὴ παρέχῃ αἴσθησιν, τὸ δὲ ὑπονοστεῖ, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ποιεῖ. βλέπετε οὖν. τοῦτο γὰρ ἔργον ἐκείνῳ τὸ μηδὲ αἴσθησιν παρέχειν.

* Διὰ τῆς φιλοσοφίας. Εἶτα ἐπειδὴ δοκεῖ σεμνὸν εἶναι τὸ τῆς φιλοσοφίας, προσέθηκε, Καὶ κενῆς ἀπάτης. Ἔστι γὰρ καὶ καλὴ ἀπάτη, οἵαν ἠπατήθησαν πολλοί,

ἣν

ἣν οὐδὲ ἀπάτην δεῖ καλεῖν· περὶ ἧς φησιν ὁ Ἱερεμίας, Ἠπάτησάς με, Κύριε, καὶ ἠπατήθην· (Ἱερ. κ ζ.)
τὸ γὰρ τοιοῦτον, οὐδὲ ἀπάτην δεῖ καλεῖν. ἐπεὶ καὶ τὸν πατέρα ἠπάτησεν ὁ Ἰακώβ, ἀλλ' οὐκ
ἀπάτη, ἀλλ' οἰκονομία ἦν. Διὰ τῆς φιλοσοφίας, φησί, καὶ κενῆς ἀπάτης. Κατὰ τὴν
παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. Τέως τοῦ ἐ-
5 λέγχου ἅπτεται τῆς τῶν ἡμερῶν παρατηρήσεως, στοιχεῖα κόσμου, ἥλιον καὶ σελήνην λέγων,
καθάπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἔλεγε. Πῶς πάλιν ἐπιστρέφετε ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ (Γαλ. δ. θ.)
στοιχεῖα; καὶ οὐκ εἶπεν ἡμερῶν παρατηρήσεις, ἀλλὰ τοῦ κόσμου τοῦ παρόντος, ἵνα τὸ εὐτελὲς
δείξῃ. Εἰ γὰρ ὁ κόσμος οὐδέν, πολλῷ μᾶλλον καὶ τὰ στοιχεῖα. δείξας οὖν πρότερον ὅσα εὐηρ-
γετήθησαν, ὅσα δι' ἔπαθον, τότε ἐπάγει τὴν κατηγορίαν, ἵνα μείζονα δείξῃ, καὶ ὅλη αὐτῶν ἀχαρί-
10 στίας. τοῦτο καὶ οἱ προφῆται ποιοῦσιν. ἀεὶ πρότερον τὰς εὐεργεσίας δεικνύουσι, καὶ τότε τὰς (γ. τῶν κατηγόρων)
κατηγορίας αὔξουσι, καθάπερ ὁ Ἠσαΐας φησίν· Υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέ- (Ἡσ. α β.)
τησαν. καὶ πάλιν. Λαός μου, τί ἐποίησά σοι; ἢ τί ἐλύπησά σε; ἢ τί παρηνώχλησά σοι; καὶ ὁ (Μιχ. ϛ. γ.)
Δαβίδ, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ καταιγίδος. καὶ πάλιν, Ἄνοιξον τὸ στό- (γ. ἐπάγων) (Ψαλ. π. ϛ. η.)
μα σου, καὶ πληρώσω αὐτό· καὶ πανταχοῦ οὕτως εὑρήσεις. μάλιστα μὲν οὖν οὐδὲ εἰ τι ἔλεγον,
15 πείθεσθαι ἔδει· νῦν δὲ καὶ χωρὶς τῶν εὐεργεσιῶν φαίνεται ἐκεῖνα δέ, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν, φησι.
μάλιστα μὲν γάρ, εἰ καὶ οὕτως ἦν ἐξ ἡμισείας, ὥστε δύνασθαι καὶ τούτῳ κἀκείνῳ δουλεύειν,
οὐδὲ οὕτως ἔδει· νῦν δὲ οὐκ ἀφίησιν ὑμᾶς εἶναι κατὰ Χριστόν· ἐκεῖθεν αὐτὰ φέρουσι. πρό-
τερον διασαλεύσας τὰς ἑλληνικὰς παρατηρήσεις, τότε καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς αἱρεῖ. καὶ γὰρ
ἕλληνες, καὶ Ἰουδαῖοι παρετήρουν πολλά· ἀλλ' οἱ μὲν ἀπὸ φιλοσοφίας, οἱ δὲ ἀπὸ νόμου. (γ. αἰῶνα)
20 πρότερον τοίνυν πρόσεισι τούτοις, ἔνθα μείζων ἡ κατηγορία. πῶς οὐ κατὰ Χριστόν; Ὅτι ἐν
αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, καί ἐστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι,
ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. ὁρᾷς πῶς ἐν τῇ τούτων κατηγορίᾳ ἐκεῖνο διερρύπτει,
πρότερον τιθεὶς τὴν λύσιν, καὶ τότε τὴν ἀντίθεσιν. ἀνύποπτος γὰρ ἡ τοιαύτη λύσις, καὶ μᾶλ-
λον δέχεται ὁ ἀκροατής, ὡς οὐ τοῦτο σπουδάζοντος τοῦ λέγοντος. ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ φιλονεικεῖ
25 μὴ πεισθῆναι, ἐνταῦθα δὲ οὔ.

9 Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ. Τουτέστιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ οἰκεῖ. ἀλλ' ἵνα μὴ νο-
μίσῃς αὐτὸν συγκεκλεῖσθαι, ὡς ἐν σώματι, φησι· Πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότη-
τος σωματικῶς,

10 Καί ἐστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι. Ἄλλοι φασὶν ὅτι τὴν ἐκκλησίαν λέγει
30 πεπληρωμένην ὑπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καθὼς ἀλλαχοῦ φησι· Τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πλη- (Ἐφ. α. κγ.)
ρουμένου. τὸ δὲ, σωματικῶς ἐνταῦθα, ὡς ἐν κεφαλῇ σῶμα. πῶς οὖν οὐκ ἐπήγαγεν, ἥ-
τις ἐστὶν ἡ ἐκκλησία; ἔνιοι δὲ περὶ τοῦ πατρός φασι λέγειν, ὅτι τῆς θεότητος τὸ πλήρωμα ἐν
αὐτῷ οἰκεῖ· ἀλλὰ κακῶς. πρῶτον μέν, ὅτι τὸ οἰκεῖν, οὐ κυρίως λέγεται ἐπὶ Θεοῦ· δεύτερον,
ὅτι τὸ πλήρωμα, οὐ τὸ δεχόμενόν ἐστι. Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. καὶ πά- (Ψαλ. κγ. α.)
35 λιν ὁ ἀπόστολος, Ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ. τὸ ὅλον λέγεται πλήρωμα. (Ῥωμ. ια. κε.)
ἔπειτα τὸ, σωματικῶς, τί βούλεται δηλοῦν; ὡς ἐν κεφαλῇ. τί δὲ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει; καί ἐστε
ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι. τί οὖν ἐστιν; ὅτι οὐδὲν ἔλαττον ἔχετε αὐτοῦ. ὥσπερ εἰ ἐκείνῳ ᾤκησεν,
οὕτω καὶ ἐν ὑμῖν. βιάζεται γὰρ ἀεὶ Παῦλος ἐγγὺς ἡμᾶς ἀγαγεῖν τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὅταν λέγῃ·
Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς· καὶ, Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· καὶ, Πῶς οὐχὶ (Ἐφ β. ϛ.)
40 καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται; καὶ συγκληρονόμους καλεῖ. εἶτα περὶ τοῦ ἀξιώ- (β. Τιμ. β ιβ.) (Ῥωμ. η. λβ.)
ματος. Καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. Πάντων ἀνώ- (Ῥωμ. η. ιζ.)
τερος, αἰτία, οὐχὶ ὁμοούσιος; εἶτα τὸ τῆς εὐεργεσίας θαυμαστῶς πως ἐπήγαγε, καὶ πολλῷ
τῆς πρὸς Ῥωμαίους θαυμαστότερον. ἐκεῖ μὲν γάρ φησι, Περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύμα- (Ῥωμ β. κθ.)
τι, οὐ γράμματι· ἐνταῦθα δέ, ἐν τῷ Χριστῷ.

11 Ἐν

11 Ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ. Ὅρα πῶς ἐπίτασις γέγονε τοῦ πράγματος. ἐν τῇ ἀπεκδύσει, φησίν· οὐκ εἶπεν, ἐκδύσει. τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν· τὸν παλαιόν φησι βίον. συνεχῶς ταῦτα στρέφει καὶ διαφόρως, ὥσπερ καὶ ἄνω ἔλεγεν· Ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ ἀποκατήλλαξεν ἀπηλλοτριωμένους εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους. Οὐκέτι, φησίν, ἐν μαχαίρᾳ ἡ περιτομή, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ. οὐ γὰρ χεὶρ ἐπάγει, καθὼς ἐκεῖ, τὴν περιτομὴν ταύτην, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα· οὐ μέρος, ἀλλ' ὅλον ἄνθρωπον περιτέμνει. σῶμα καὶ τοῦτο, σῶμα κἀκεῖνο· ἀλλὰ τὸ μὲν σαρκί, τὸ δὲ πνευματικῶς περιτέμνεται· ἀλλ' οὐχ ὡς Ἰουδαῖοι. οὐ γὰρ σάρκα, ἀλλὰ ἁμαρτήματα ἀπεξεδύσασθε. πότε, καὶ ποῦ; ἐν τῷ βαπτίσματι. καὶ ὃ καλεῖ περιτομήν, πάλιν τάφον καλεῖ. ὅρα πῶς πάλιν ἐπὶ τὰ δικαιώματα διαβαίνει. τῶν ἁμαρτιῶν, φησι, τῶν τῆς σαρκός, τουτέστιν, ἅπερ ἐν τῇ σαρκὶ ἐπράξατε. μείζω τῆς περιτομῆς λέγει. οὐ γὰρ ἔρριψαν τὸ περιτμηθέν, ἀλλ' ἀπώλεσαν, ἀλλ' ἔφθειραν.

Κολασ. α. κα.

γρ. ὑπο[illegible] δηλῶν.

12 Συνταφέντες αὐτῷ, φησιν, ἐν τῷ βαπτισμῷ, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Ἀλλ' οὐ τάφος μόνον ἐστίν. ὅρα γὰρ τί φησιν. ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. καλῶς εἶπε. πίστεως γὰρ ὅλον ἐστίν. ἐπιστεύσατε ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐγεῖραι, καὶ οὕτως ἠγέρθητε. εἶτα καὶ τὸ ἀξιόπιστον, τοῦ ἐγείραντος αὐτόν, φησιν, ἐκ νεκρῶν. ἤδη δείκνυσι τὴν ἀνάστασιν.

13 Καὶ ἡμᾶς ποτε ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, συνεζωοποίησε σὺν αὐτῷ. Ὑπὸ γὰρ τὴν δίκην ἔκεισθε ἀποθανεῖν. εἰ δὲ καὶ ἀπεθάνετε, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ θάνατον χρήσιμον. ὅρα πῶς πάλιν δείκνυσι τίνων ἦσαν ἄξιοι, δι' ὧν ἐπήγαγε· Χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα,

14 Ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ,

15 Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. Χαρισάμενος ἡμῖν, φησι, πάντα τὰ παραπτώματα. ποῖα; ἃ τὴν νεκρότητα ἐποίει. καὶ τί; ἆρα ἀφῆκε μεῖναι; οὐχί, ἀλλὰ καὶ ἐξήλειψεν. οὐκ ἐχάραξε μόνον, ἀλλ' ἐξήλειψεν, ὥστε μηδὲ φαίνεσθαι. τοῖς δόγμασι, φησι. ποίοις δόγμασι; τῇ πίστει. οὐκοῦν ἀρκεῖ πιστεῦσαι. οὐχὶ ἔργοις ἔργα, ἀλλὰ πίστει ἔργα προσέθηκε. καὶ τί μετὰ ταῦτα; ἐπίτασις τοῦ ἀφιέναι τὸ ἐξαλεῖψαι πάλιν. καὶ αὐτὸ ἦρκε, φησιν, ἐκ τοῦ μέσου. καὶ οὐδὲ οὕτως ἐφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ διέρρηξεν αὐτὸ προσηλώσας τῷ σταυρῷ. ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. οὐδαμοῦ οὕτω μεγαλοφώνως ἐφθέγξατο. ὁρᾷς σπουδὴν τοῦ ἀφανισθῆναι τὸ χειρόγραφον ὅσην ἐποιήσατο; οἷον πάντες ἦμεν ὑφ' ἁμαρτίαν καὶ κόλασιν, αὐτὸς κολασθεὶς ἔλυσε καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κόλασιν· ἐκολάσθη δὲ ἐν τῷ σταυρῷ. ἐκεῖ οὖν αὐτὸ προσέπηξεν. εἶτα ὡς ἐξουσίαν ἔχων λοιπὸν διέρρηξε. ποῖον χειρόγραφον; ἢ τοῦτό φησιν, ὃ ἔλεγον πρὸς τὸν Μωϋσέα, Ὅτι πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσομεν, καὶ ἀκουσόμεθα· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ὀφείλομεν τῷ Θεῷ ὑπακοήν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι κατεῖχεν ὁ διάβολος τὸ χειρόγραφον, ὃ ἐποίησε πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς εἰπών· Ἧ ἂν ἡμέρᾳ φάγῃς ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀποθανῇ. κατεῖχεν οὖν τὸ χειρόγραφον τοῦτο ὁ διάβολος· καὶ οὐκ ἔδωκεν ἡμῖν αὐτὸ ὁ Χριστός, ἀλλ' αὐτὸς αὐτὸ ἔσχισεν, ὅπερ τοῦ μετὰ χαρᾶς ἀφιέντος ἐστί. ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας· τὰς διαβολικὰς δυνάμεις λέγει, ἢ ἐπεὶ αὐτὰς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐνεδέδυτο, ἢ ἐπειδὴ αὐτὰς ὥσπερ λαβὴν εἶχον, ἄνθρωπος γενόμενος ἀπεδύσατο τὴν λαβήν. τοῦτό ἐστιν, ἐδειγμάτισε. καὶ

Ἐξοδ. κδ. γ.

Γεν. β. ιζ.

γρ. [illegible] ἐδειγμάτ[illegible]

καλῶς

καλῶς εἶπε τοῦτο. οὐδέποτε γὰρ οὕτως ὁ διάβολος ἐζημιώθη. προσδοκῶν γὰρ αὐτὸν ἔχειν, καὶ ὅσους εἶχεν ἀπώλεσε, καὶ τοῦ σώματος προσηλωμένου, οἱ νεκροὶ ἀνίσταντο. ἐκεῖ τὴν πληγὴν ἔλαβεν ὁ διάβολος, ὑπὸ σώματος νεκροῦ τὴν καιρίαν λαβών. καὶ καθάπερ ἀθλητὴς νομίζων τὸν ἀντίπαλον "βεβληκέναι, καιρίαν αὐτὸς ὑπ' αὐτοῦ λαμβάνει πληγήν· οὕτω δὴ καὶ οὗτος δείκνυσιν, ὅτι τὸ μετὰ παρρησίας ἀποθανεῖν, ἀσχημοσύνη ἐστὶ τοῦ διαβόλου. πάντα γὰρ ἂν ἐποίησεν ἐκεῖνος, εἴγε ἠδύνατο, ὥστε πεῖσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι οὐκ ἀπέθανεν. ἐπειδὴ γὰρ τῆς μὲν ἀναστάσεως ὁ μετὰ ταῦτα πᾶς καιρὸς τεκμήριον ἦν, τοῦ δὲ θανάτου, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐγένετο ἕτερος καιρός, διὰ τοῦτο ἀπέθανε μὲν δημοσίᾳ πάντων ὁρώντων, οὐκ ἀνέστη δὲ δημοσίᾳ, εἰδὼς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον μαρτυρήσοντα τῇ ἀληθείᾳ. τὸ δὲ γὰρ τοῦ κόσμου ὁρῶντος αὐτὸν ἐν τῷ ξύλῳ τὸν ὄφιν σφαγιασθῆναι, τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστόν. καὶ τί γὰρ οὐκ ἐποίησεν ὁ διάβολος, ὥστε λαθόντα αὐτὸν ἀποθανεῖν; ἄκουε τοῦ Πιλάτου λέγοντος· Ἄρατε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐδεμίαν αἰτίαν ἐν αὐτῷ εὑρίσκω. καὶ *πάλιν Ἰουδαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. λοιπὸν οὖν ἐπειδὴ καιρίαν ἔλαβε, καὶ οὐ κατέβη, διὰ τοῦτο καὶ ταφῇ παρεδόθη. ἐπεὶ δυνατὸν ἦν εὐθέως ἀναστῆναι, ἀλλ' ἵνα πιστευθῇ τὸ πρᾶγμα. καίτοι ἐν μὲν ταῖς ἰδιωτικαῖς τελευταῖς ἔνεστιν ὀλιγοψυχίαν αἰτιάσασθαι· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ τοῦτο. καὶ γὰρ καὶ οἱ στρατιῶται οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη, καθάπερ τῶν ἄλλων, ἵνα φανερωθῇ ὅτι τέθνηκε. καὶ φανεροί εἰσιν οἱ τὸ σῶμα θάψαντες. διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ σφραγίζονται οἱ Ἰουδαῖοι τὸν λίθον μετὰ τῶν στρατιωτῶν. τὸ γὰρ μάλιστα πάντων σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, τὸ μὴ συσκιασθῆναι. καὶ οἱ μάρτυρες, παρὰ τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τῶν Ἰουδαίων. ἄκουε αὐτῶν λεγόντων τῷ Πιλάτῳ· Εἶπεν ὁ πλάνος ἐκεῖνος ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. κέλευσον οὖν παρὰ τῶν στρατιωτῶν φυλαχθῆναι τὸν τάφον. κἀκείνων σφραγιζομένων τοῦτο ἐγένετο. ἄκουε δὲ αὐτῶν τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα λεγόντων τοῖς ἀποστόλοις, Βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου. τὸν τρόπον αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ οὐκ ἀφῆκεν ἀγνοεῖσθαι. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄγγελοι οὐδὲν τοιοῦτον πεπόνθασι, διὰ τοῦτο ὑπὲρ τούτου πάντα ποιεῖ, δεικνὺς ὅτι μέγα κατόρθωσεν ὁ θάνατος. ὥσπερ γὰρ μονομάχοι γέγονεν. ἔπληξε τὸν Χριστὸν ὁ θάνατος· ἀλλ' ὁ Χριστὸς πληγεὶς, ὕστερον αὐτὸν ἀνεῖλε. νεκρῷ σώματι κατελύετο ὁ δοκῶν ἀθάνατος εἶναι, καὶ τοῦτο ἡ οἰκουμένη ἑώρα. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, οὐκ ἐπέτρεψεν ἑτέρῳ τοῦτο. ἀλλὰ γέγονεν ἕτερον χειρόγραφον πάλιν, οὐ τοιοῦτον, οἷον τὸ πρότερον. ὁρᾶτε οὖν μὴ τούτῳ ἁλῶμεν, μετὰ τὸ εἰπεῖν "ἀποτασσόμεθά σοι Σατανᾶ, καὶ "συντασσόμεθά σοι, Χριστέ. μᾶλλον δὲ οὐκ ἂν κληθῇ τοῦτο χειρόγραφον, ἀλλὰ συνθήκη. χειρόγραφον γάρ ἐστιν, ὅταν τις ὀφλημάτων ὑπεύθυνος κατέχηται· τοῦτο δὲ συνθήκη ἐστίν. οὐκ ἔχει τιμωρίαν, οὐδὲ λέγει, ἐὰν τόδε, ἢ μὴ τόδε. ὁ δὲ αἷμα τῆς διαθήκης ῥαντίζων Μωϋσῆς εἶπεν οὕτω, καὶ ὁ Θεὸς ζωὴν αἰώνιον ἐπηγγείλατο. ταῦτα πάντα συνθήκη ἐστίν. ἐκεῖ δοῦλος πρὸς δεσπότην, ἐνταῦθα φίλος πρὸς φίλον. ἐκεῖ, Ἧ ἂν ἡμέρᾳ φάγῃ, φησίν, ἀποθανῇ· εὐθέως ἀπειλή· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. ἐνταῦθα γυμνότης, κἀκεῖ γυμνότης. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας ἐγυμνώθη, ἐπειδὴ ἥμαρτεν· ἐνταῦθα δὲ, ἵνα ἀπαλλαγῇ, γυμνοῦται. ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν, ἐκεῖνος, ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον οὗτος, καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται, "ὥσπερ τὰ ἱμάτια. ἀλείφεται, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ εἰς στάδιον ἐμβησόμενοι. ἅμα γὰρ τίκτεται, καὶ οὐ καθάπερ ἐκεῖνος ὁ πρῶτος κατὰ μικρόν, ἀλλ' εὐθέως· οὐ καθάπερ οἱ ἱερεῖς τὸ παλαιὸν τὴν κεφαλὴν μόνον, μᾶλλον δὲ μειζόνως. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὴν κεφαλήν, τὸ οὖς τὸ δεξιόν, τὴν χεῖρα, ἵνα καὶ πρὸς ὑπακοὴν καὶ ἔργα ἀγαθὰ "αὐτὸν διεγείρῃ· οὗτος δὲ τὸ πᾶν. οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθλήσων καὶ γυμνασθησόμενος εἰς ἑτέραν ἀνάγεται κτίσιν. ὅταν γὰρ ὁμολογῇ εἰς

Margin notes: χ. βαλεῖν · * μυσία αἰ-ρομένων · Ἰωαν. ιθ. ϛ. · Ματθ. κζ. μϛ. · Ματθ. κζ. ξγ. · Πραξ. ε. κη. · χ. ἀποτάσσομαι · χ. συντάσσομαι · Γεν. β. ιζ. · χ. ὥσπερ τις ἱμάτιον ἀποδύεται · Λευιτ. η. ιϛ. κδ. · χ. λαιόν

ζωὴν αἰώνιον, ὡμολόγησεν ἑτέραν κτίσιν. ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον· λοιπὸν δὲ οὐκέτι χοῦν, ἀλλὰ πνεῦμα ἅγιον. τούτῳ πλάττεται, τούτῳ ῥυθμίζεται, καθάπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς παρθένου. οὐκ εἶπεν, ἐν παραδείσῳ, ἀλλ', ἐν οὐρανῷ. μὴ γάρ, ἐπειδὴ γῆ ὑπόκειται, νομίσῃς εἶναι ἐν γῇ. μετέστη ἐκ τῆς πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐκεῖ ταῦτα γίνεται, μεταξὺ ἀγγέλων. ἄνω σου λαμβάνει τὴν ψυχὴν ὁ Θεός, ἄνω μεταρρυθμίζει, παρὰ τὸν θρόνον ἵστα σε τὸν βασιλικόν. πλάττεται ἐν τῷ ὕδατι, λαμβάνει δὲ ἀντίψυχον πνεῦμα. μετὰ δὲ τὸ πλασθῆναι οὐκ ἄγει πρὸς αὐτὸν θηρία, ἀλλὰ δαίμονας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, καὶ λέγει, Πατεῖτε ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. οὐ λέγει, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἀλλὰ τί; Δίδωσιν αὐτοῖς υἱοῖς Θεοῦ γενέσθαι, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ, φησιν, ἐγεννήθησαν. Εἶτα ἵνα μὴ τοῦ ὄφεως ἀκούσῃς, εὐθέως διδάσκει λέγειν, ἀποτάσσομαί σοι, ἀντὶ τοῦ, ὅπερ ἂν εἴπῃς, οὐκ ἀκούσομαί σου. Εἶτα ἵνα μὴ δι' ἑτέρων σε ἕλῃ, φησί, καὶ τῇ πομπῇ σου, καὶ τῇ λατρείᾳ σου, καὶ τοῖς ἀγγέλοις σου. εἶτα αὐτὸν οὐκέτι φυλάσσειν τὸν παράδεισον, ἀλλὰ πολιτεύεσθαι ἐν οὐρανῷ. εὐθέως γὰρ ἀνελθὼν, ταῦτα φθέγγεται τὰ ῥήματα· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. οὐκ ἔσω ὄψιν πίπτει τὸ παιδίον. οὐ ξύλον ὁρᾷς, οὐδὲ πηγήν, ἀλλ' αὐτὸν εὐθέως παραλαμβάνεις τὸν δεσπότην, ἀνακεράννυσαι τῷ σώματι, ἀναφύρῃ τῷ σώματι τῷ ἄνω κειμένῳ, ἔνθα προσελθεῖν οὐκ ἔνι τῷ διαβόλῳ. οὐκ ἔστι γυνή, ἵνα προσέλθῃ, καὶ ὡς ἀσθενεστέραν ἀπατήσῃ. Οὐκ ἔστι γάρ, φησι, θῆλυ, οὐδὲ ἄρσεν. ἂν μὴ σὺ κατέλθῃς πρὸς αὐτόν, οὐ δυνήσεται ἐπιβῆναι ἔνθα εἶ. ἐν γὰρ τῷ οὐρανῷ εἶ, ὁ δὲ οὐρανὸς ἄβατος τῷ διαβόλῳ. οὐκ ἔχει ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἀλλὰ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς μόνον. οὐκέτι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς σου γυνή, ἀλλὰ πάντες ἓν ἐσμεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ οἱ ἠλειμμένοι ὑπὸ ἀνθρώπων οὐδὲν πάσχουσιν ὑπὸ ὄφεων, οὐδὲ σὺ πείσῃ τι, ἕως ἂν ᾖς ἠλειμμένος, ἵνα δυνηθῇς κατέχειν τὸν ὄφιν καὶ ἀποπνίγειν, πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. ἀλλ' ὥσπερ μεγάλα τὰ δῶρα, οὕτω μεγάλη ἡμῖν καὶ ἡ τιμωρία. οὐκ ἔνι ἐκπεσόντα τοῦ παραδείσου ἀπέναντι οἰκῆσαι τοῦ παραδείσου, οὐδὲ ἐπανελθεῖν ὅθεν ἐξεπέσομεν. ἀλλὰ τί μετὰ ταῦτα; γέεννα, καὶ σκώληξ ἀτελεύτητος. ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα ἡμῶν ὑπεύθυνον γενέσθαι ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ· ἀλλ' ἐναρέτως ζῶντες σπουδάσωμεν τὰ αὐτῷ δοκοῦντα διαπράττεσθαι· εὐαρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τῆς κολάσεως ἀπαλλαγῆναι, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λουκ. ι. ιθ. Γεν. α. κϛ. Ιωαν. α. ιϛ. Γαλ. γ. κη.

γρ. ἵστησι γρ. ἢ γρ. διδάσκει

Λογ. ζ. 16 ΜΗ ΟΥΝ ΤΙΣ ΥΜΑΣ ΚΡΙΝΕΤΩ ΕΝ ΒΡΩΣΕΙ, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νουμηνίας, ἢ σαββάτων, 17 Ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ· 18 Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ, καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, 19 Καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλήν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ.

Πρῶτον αἰνιγματωδῶς εἰπών, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ πάλιν ἀνωτέρω, Τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ, καὶ προκαταλαβὼν τὴν ψυχὴν καὶ μεμεριμνημένην ἐργασάμενος, εἶτα παρενθεὶς τὰς εὐεργεσίας, καὶ μειζόνως τοῦτο ποιήσας, τότε ἐπάγει τὸν ἔλεγχον ὕστερον, καί φησι· μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νεομηνίας, ἢ σαββάτων. ὁρᾷς πῶς αὐτὰ καθαιρεῖ; εἰ τοιούτων τετυχήκατε, φησί, τί τοῖς μικροῖς ὑποβεβλημένους ἑαυτοὺς ποιεῖτε; καὶ ἐξευτελίζει λέγων, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς. οὐ γὰρ δὴ πάντα κατεῖχον τὰ πρότερα. ἢ νουμηνίας, ἢ σαββάτων. οὐκ εἶπε, μὴ τοίνυν φυλάττετε, ἀλλά, μή τις ὑμᾶς κρινέτω. ἔδειξεν αὐτοὺς παραβαίνοντας καὶ λύοντας, ἐφ' ἑτέροις δὲ τὸ ἔγκλημα ἤνεγκε. μὴ ἀνέχεσθε τῶν κρινόντων, φησίν. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο· ἀλλ' ἐκείνοις διαλέγεται μόνον, οὐχὶ "ἐπιστομίζων αὐτούς, ὅτι οὐκ ὀφείλετε ἀνακρίνειν." ἀλλ' οὐκ αὐτῶν καθήψατο. οὐκ εἶπεν, ἐν καθαροῖς καὶ ἀκαθάρτοις, οὐδὲ εἶπεν, ἐν σκηνοπηγίαις, καὶ ἀζύμοις, καὶ πεντηκοστῇ, ἀλλ', ἐν μέρει ἑορτῆς. οὐ γὰρ ἐτόλμων τὸ πᾶν φυλάττειν· καὶ εἰ ἐφύλαττον, οὐχ ὥστε ἑορτάζειν. ἐν μέρει, φησί· δεικνὺς ὅτι τὸ πλέον λέλυται. εἰ γὰρ καὶ ἐσαββάτιζον, ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς. ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων· τῆς καινῆς, φησί, διαθήκης. τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ. τὸ μὲν οὖν τοῦτο ἴζουσι, τὸ δὲ σῶμα, Χριστοῦ· ἡ δὲ ἀλήθεια ἐπὶ Χριστοῦ γέγονεν· τὸ δέ, τὸ σῶμα Χριστοῦ μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, τουτέστιν, ἐπηρεαζέτω. καταβραβευθῆναι γάρ ἐστιν, ὅταν παρ' ἑτέρῳ μὲν ἡ νίκη ᾖ, παρ' ἑτέρῳ δὲ τὸ βραβεῖον, ὅταν ἐπηρεάζῃ νικήσας. ἄνωθεν ἔστηκας τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας· τί πάλιν ὑποβάλλεις σαυτὸν τῇ ἁμαρτίᾳ; διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι· καὶ πάλιν, Εὑρέθη Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος, ὃ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας γράφων ἔλεγεν. ὅτι τοίνυν αὐτοὺς ἐνέπλησε θυμοῦ διὰ τοῦ εἰπεῖν, καταβραβευέτω, τότε ἄρχεται· θέλων, φησίν, ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. πῶς ἐν ταπεινοφροσύνῃ; ἢ πῶς φυσιούμενος; δείκνυσι κενοδοξίας ὂν τὸ πᾶν. τί δὲ ὅλως ἐστὶ τὸ λεγόμενον; ἦσάν τινες οἱ λέγοντες, οὐ δεῖ ἡμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ προσάγεσθαι, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγέλων. ἐκεῖνο γὰρ μεῖζόν ἐστιν, ἢ καθ' ἡμᾶς. διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει τὰ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ λεχθέντα αὐτῷ, Διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ κατηλλάγημεν, Ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν, Ὅτι ἠγάπησεν ἡμᾶς. καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτίθησι πάλιν. καὶ οὐκ εἶπε προσαγωγήν, ἀλλὰ θρησκείαν. ἃ μὴ ἑώρακεν, ἐμβατεύων. οὐ γὰρ εἶδεν ἀγγέλους, καὶ οὕτω διάκειται ὡς ἰδών. διὰ τοῦτό φησι, φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἰκῆ. οὐδὲ γὰρ ἐπί τινι ἀληθεῖ πράγματι, ἐπὶ τῷ δόγματι πεφύσηται. τὸ προβάλλεται ταπεινοφροσύνης σχῆμα· ὥσπερ ἔλεγε, σαρκικῆς διανοίας, οὐ πνευματικῆς, ἀνθρώπινος ὁ λογισμός. καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλήν, φησιν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα, τουτέστιν, ἐκεῖθεν ἔχει τὸ εἶναι, καὶ τὸ καλῶς εἶναι. τί τοίνυν τὴν κεφαλὴν ἀφείς, ἔχῃ τῶν μελῶν. ἐὰν ἐκεῖθεν ἐκπέσῃς, ἀπώλεσας. ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα. ὅστις ἂν ᾖ, φησιν, οὐ τὸ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τὸ συντηρεῖσθαι ἐκεῖθεν αὐτῷ. πᾶσα ἡ ἐκκλησία, ἕως ἂν ἔχῃ τὴν κεφαλήν, αὔξει. ἐπεὶ οὐκέτι ἀπονοίας καὶ κενοδοξίας τὸ πάθος, ἀνθρωπίνης ἐννοίας τὸ εὕρημα. ἰδοὺ τό, ἐξ οὗ, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ. διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων, φησίν, ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ· τὴν κατὰ Θεόν, φησι, τὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης.

20 Εἰ οὖν ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ. Μέσον ἐκεῖνο τίθησι, καὶ τὸ σφοδρότερον ἑκατέρωθεν. Εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ ἀπὸ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων, φησί, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; Οὐκ ἔχει ἀκολουθίαν. ἔδει γὰρ εἰπεῖν, πῶς

Κολοσ. β. κ. δ.

γ. ἐπιστομίζων

γ. οὐδ' αὐτῶν καθήψατο

γ. ἐπηρεάζῃ

Γαλ. ε. γ. καὶ β. ιζ.

ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε τοῖς στοιχείοις; ἀλλὰ τοῦτο ἀφεὶς, τί φησι;

21 Μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς·

22 Ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει, κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων. Οὐκ ἐστὲ ἐν τῷ κόσμῳ, φησί· καὶ πῶς τοῖς στοιχείοις δογματίζεσθε; πῶς ταῖς τοῦ κόσμου παρατηρήσεσι; καὶ ὅρα πῶς αὐτοὺς κωμῳδεῖ, μὴ θίγῃς, μὴ ἅψῃ, μὴ γεύσῃ, ὡς μεγάλων τινῶν ἀπεχομένους. ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει. καθεῖλε τὴν πολλὴν τὴν φυσίωσιν, καὶ ἐπήγαγε· κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων. τί λέγεις; κἂν τὸν νόμον εἴπῃς, λοιπὸν διδασκαλία ἐστὶν ἀνθρώπου μετὰ τὸν καιρόν. ἢ ὅτι παρεποίουν αὐτὸν οὕτως εἶπεν, ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων αἰνίττεται. ὅλον ἀνθρώπινον τὸ δόγμα ἐστί, φησιν.

23 Ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός. Λόγον, φησίν, οὐ δύναμιν· ἄρα οὐκ ἀλήθειαν. ὥστε κἂν λόγον ἔχῃ σοφίας, ἀποστρεφώμεθα. δοκεῖ γὰρ εὐλαβής τις εἶναι καὶ μέτριος καὶ τοῦ σώματος καταφρονεῖν· οὐκ ἔστι δέ. οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός. ὁ Θεὸς γὰρ τιμὴν ἔδωκεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐν τιμῇ κέχρηνται. οὕτως ὅταν δόγμα ᾖ, οἶδεν αὐτὸ τιμὴν καλεῖν. ἀτιμάζουσι τὴν σάρκα, φησίν, ἀποστεροῦντες αὐτὴν, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἀφαιρούμενοι, οὐχ ἑκόντες κρατεῖν συγχωροῦντες. ὁ Θεὸς τὴν σάρκα ἐτίμησεν.

κεφ. γ.

1 Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ. Συνάγει αὐτοὺς λοιπὸν ἄνω κατασκευάσας ὅτι ἀπέθανε. διὰ τοῦτό φησιν, Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ παρατήρησις. Τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος. Βαβαί, ποῦ τὸν νοῦν ἀνήγαγε τὸν ἡμέτερον; πῶς φρονήματος αὐτοὺς ἐπλήρωσε μεγάλου; οὐκ ἤρκει τὰ ἄνω εἰπεῖν, οὐδὲ οὗ ὁ Χριστός ἐστιν, ἀλλὰ προσέθηκεν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος. ἐκεῖθεν λοιπὸν οὐ τὴν γῆν ὁρᾶν παρεσκεύαζε.

2 Τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

3 Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

4 Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. Οὐκ ἔστιν αὕτη, φησίν, ἡ ζωὴ ὑμῶν· ἡ ὑμετέρα ζωὴ ἑτέρα τίς ἐστιν. ἤδη βιάζεται μεταστῆσαι αὐτοὺς, καὶ φιλονεικεῖ δεῖξαι καθημένους ἄνω, καὶ νεκροὺς ὄντας, ἐξ ἑκατέρων κατασκευάζων μὴ ζητεῖν τὰ ἐνταῦθα. εἴτε γὰρ νεκροί ἐστε, οὐκ ὀφείλετε ζητεῖν· εἴτε ἄνω ἐστὲ, οὐκ ὀφείλετε ζητεῖν. μὴ φαίνεται ὁ Χριστός· οὐκοῦν οὐδὲ ἡ ζωὴ ὑμῶν. ἐν τῷ Θεῷ ἄνω ἐστί. τί οὖν; πότε ζησόμεθα; ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε τὴν δόξαν ζητεῖτε, τότε τὴν ζωὴν, τότε τὴν τρυφήν. ταῦτα παρακατασκευαστικὰ τοῦ τῆς τρυφῆς αὐτοὺς ἀπαγαγεῖν καὶ τῆς αἱρέσεως. τοιοῦτον ἔθος αὐτῷ ἄλλα κατασκευάζοντι εἰς ἄλλα μεταπηδᾶν· οἷον, ὥσπερ περὶ τῶν παραλαμβανόντων εἰς τὰ δεῖπνα διαλεγόμενος, ἐνέπεσεν ἀθρόον εἰς τὴν τῶν μυστηρίων παρατήρησιν. μέγα γὰρ ἔχει ἔλεγχος, ὅταν αἰφνιδίως γένηται. κέκρυπται, φησιν, ἀφ' ὑμῶν. τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε· ὥστε νῦν οὐ φαίνεσθε. ὅρα πῶς αὐτοὺς εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν μετέστησεν. ὅπερ γὰρ ἔφην, ἀεὶ φιλονεικεῖ δεῖξαι τὰ αὐτὰ ἔχοντας ἅπερ καὶ ὁ Χριστός, καὶ διὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν ἐπιστολῶν σπουδάζει ὁ λόγος ἐν πᾶσι κοινωνοῦντας αὐτῷ δεῖξαι. διὰ τοῦτο καὶ κεφαλὴν, καὶ σῶμα λέγει, καὶ πάντα ποιεῖ, ἵνα τοῦτο παραστήσῃ.

ΗΘΙΚΟΝ

Εἰ τοίνυν τότε φανερούμεθα, μὴ ἀλγῶμεν, ὅταν τιμῆς μὴ ἀπολαύωμεν. εἰ μή ἐστιν αὕτη ἡ ζωὴ, ζωὴ, ἀλλὰ κέκρυπται, ὡς νεκροὶ ζῆν ὀφείλομεν ταύτην τὴν ζωήν. τότε καὶ ὑμεῖς, φησι, σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. ἐν δόξῃ εἶπεν, οὐχ ἁπλῶς *. ἐπεὶ καὶ ὁ

μαργαρίτης

Marginal notes: γρ. ἑκόντες (beside line 18); γρ. δόξα (beside line 33); α. Κορ. ια. κα. (beside line 37); γρ. μέγαν, γρ. ἔλεγχον (beside line 37); * ἀλλ' ἵνα ... γων. (beside line 44).

μαργαρίτης κέκρυπται, ἕως ἂν ᾖ ἐν τῷ ὀστρέῳ. αὐτοὶ οὖν ὑβριζώμεθα, μὴ ἀλγῶμεν, ἀλλὰ ὅ-
ποιον πάσχωμεν. οὐ γάρ ἐστιν ἡμῶν ζωὴ αὕτη ἡ ζωή. ξένοι καὶ παρεπίδημοί ἐσμεν. ἀπε-
θάνετε γάρ, φησι. τίς ἐστιν οὕτως ἀνόητος, ὡς τῷ νεκρῷ σώματι, περὶ ταφὴν ἢ οἰκέτας ἀγορά-
ζειν, ἢ οἰκίας οἰκοδομεῖν, ἢ ἱμάτια κατασκευάζειν πολυτελῆ; οὐδείς. μὴ τοίνυν μηδὲ ὑμεῖς.
5 ἀλλ' ὥσπερ ἓν μόνον ζητοῦμεν, ὥστε μὴ γεγυμνῶσθαι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἓν μόνον ζητῶμεν.
ἐτάφη ἡμῶν ὁ πρότερος ἄνθρωπος· ἐτάφη οὐκ ἐν γῇ, ἀλλ' ἐν ὕδατι, οὐ τοῦ θανάτου αὐτὸν
καταλύοντος, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ θάνατον καταλύσαντος θάψαντος αὐτὸν οὐ φύσεως νόμῳ, ἀλλὰ
τῷ τῆς φύσεως ἰσχυροτέρῳ προστάγματι τῆς δεσποτείας. τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ φύσεως γινό-
μενα κἂν ἀναλύσειέ τις, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ προστάγματος αὐτοῦ, οὐκέτι. οὐδὲν ταύτης μα-
10 καριώτερον τῆς ταφῆς, ἐφ' ᾗ πάντες χαίρουσι, καὶ ἄγγελοι, καὶ ἄνθρωποι, καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων
δεσπότης. ταύτῃ τῇ ταφῇ οὐχ ἱματίων, οὐ λάρνακος, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενὸς χρεία.
βούλει δὲ σύμβολον ἰδεῖν; δείξω σοι κολυμβήθραν; ἐν ᾗ ὁ μὲν ἐτάφη, ὁ δὲ ἀνέστη. ἐν τῇ ἐρυ-
θρᾷ θαλάσσῃ κατεποντίσθησαν Αἰγύπτιοι, ἀνῆλθον δὲ Ἰσραηλῖται· καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα
τοὺς μὲν θάπτει, τοὺς δὲ γεννᾷ. μὴ θαυμάσῃς, εἰ γένεσις καὶ φθορὰ γίνεται ἐν τῷ βαπτίσματι.
15 ἐπεί, εἰπέ μοι, τὸ λύειν τῷ συγκολλᾶν οὐκ ἐναντίον; παντί που δῆλον. τοῦτο τὸ πῦρ ποιεῖ.
κηρὸν μὲν γὰρ διαλύει καὶ ἀπόλλυσι, γῆν δὲ μεταλλικὴν συγκολλᾷ καὶ χρυσὸν ἐργάζεται.
οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τοὺς κηρίνους ἀνδριάντας ἀφανίσασα ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις, ἔδειξε χρυσοῦν
ἀντ' ἐκείνου. πήλινοι γὰρ ὄντως ἦμεν πρὸ τοῦ λουτροῦ, χρυσοῖ δὲ μετὰ τοῦτο. πόθεν δῆλον;
ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύ- α. Κορ. ιε μζ.
20 ριος ἐξ οὐρανοῦ. ἐγὼ μὲν ὅσον πηλίνου πρὸς χρυσὸν τὸ μέσον εἴποι, εὕροι δὲ μείζονα διαφο-
ρὰν οὐρανίου καὶ γηΐνου. οὐ τοσοῦτον δὲ πηλίνου καὶ χρυσοῦ τὸ μέσον, ὅσον τῶν γηΐνων καὶ τῶν οὐρα-
νίων. κήρινοι ἦμεν, καὶ πήλινοι. καὶ γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας ἡμᾶς ἔτηξε φλὸξ πολλῷ μᾶλλον, ἢ
τοὺς κηροὺς τὸ πῦρ· καὶ ὁ τυχὼν ἡμᾶς συνέκλα πειρασμὸς πολλῷ μᾶλλον, ἢ τοὺς πηλίνους ὁ
λίθος. καί, εἰ βούλεσθε, ὑπογράψωμεν τὸν πρότερον βίον, εἰ μὴ πάντα τὴν γῆν καὶ ὕδωρ, καὶ
25 τὸ εὐρίπιστον ἔχοντα, καὶ τὸν κονιορτόν, καὶ τὸ ἄστατον καὶ διαρρέον. καί, εἰ βούλεσθε, μὴ τὰ πρότε-
ρα, ἀλλὰ τὰ παρόντα ἐξετάσωμεν, εἰ μὴ κονιορτὸν καὶ ὕδωρ εὑρήσομεν πάντα τὰ ὄντα. τί γὰρ βού-
λει εἴπωμεν; τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς δυναστείας; τούτου γὰρ οὐδὲν δοκεῖ ζηλωτότερον εἶναι ἐν τῷ παρόντι
βίῳ. ἀλλὰ τὸν κονιορτὸν εὕροις ἂν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος ἱστάμενον, ἢ ταῦτα, μάλιστα νῦν. τίνι
γὰρ οὐχ ὑπόκειται; τοῖς ἐρῶσιν αὐτῶν, τοῖς εὐνούχοις, τοῖς τῶν χρημάτων ἕνεκεν ἅπαντα
30 πράττουσι, θυμῷ δήμου, ὀργαῖς τῶν δυνατωτέρων. ὁ χθὲς ἐπὶ τοῦ βήματος ὑψηλός, ὁ κή-
ρυκας ἔχων λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶντας, καὶ πολλοὺς τοὺς περιστοιχίζοντας καὶ σοβοῦντας κατὰ τὴν
ἀγοράν, σήμερον εὐτελὴς καὶ ταπεινὸς καὶ πάντων ἐκείνων ἔρημος καὶ γυμνός, καθάπερ κονιορτὸς
ἀναρριπισθείς, καθάπερ ῥεῦμα παρελθόν. καθάπερ δὲ ἡ κόνις ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐγείρεται τῶν
ἡμετέρων, οὕτω δὴ καὶ αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ τούτων τίκτονται τῶν περὶ τὰ χρήματα στρεφομένων, καὶ
35 ποδῶν τάξιν ἐχόντων ἐν παντὶ τῷ βίῳ. καὶ καθάπερ ἡ κόνις, ὅταν μὲν αἴρηται, πολὺ μέρος κα-
τέχει τοῦ ἀέρος, αὐτὴ δὲ ἐστὶν ὀλίγη, οὕτω καὶ ἡ ἀρχή. καὶ καθάπερ ἡ κόνις τυφλοῖ τοὺς ὀ-
φθαλμούς, οὕτω καὶ τῆς ἀρχῆς ὁ τῦφος πηροῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας. ἀλλὰ τί; βού-
χ. ἴδωμεν λει τὸ πολύευκτον πρᾶγμα ἐξετάσωμεν, τὸν πλοῦτον; φέρε κατὰ μέρος αὐτὸν ἐξετάσω-
μεν. ἔχει τρυφήν, ἔχει τιμάς, ἔχει τὸ δύνασθαι. πρῶτον οὖν, εἰ βούλει, τὴν τρυφὴν ἐξε-
* αὐτῆς 40 τάσωμεν. οὐχὶ κονιορτός ἐστι*; μᾶλλον δὲ καὶ τούτου ταχύτερον παρατρέχει; μέχρι γὰρ τῆς
χ. πύρησις γλώττης ἡ ἡδονὴ τῆς τρυφῆς. ὅταν δὲ ἐμπλησθῇ ἡ γαστήρ, οὐδὲ μέχρι τῆς γλώττης. ἀλλ'
αὗται αἱ τιμαί, πρᾶγμα ἡδύ, φησι. καὶ τί τῆς τιμῆς ἐκείνης ἀηδέστερον, ὅταν διὰ χρείαν γί-
νηται χρημάτων; ὅταν μὴ ἐκ προαιρέσεως, μηδὲ ἀπὸ προθυμίας τινός. οὐ σὲ καρποῦσαι
τὴν τιμήν, ἀλλ' ὁ πλοῦτος. ὥστε μάλιστα πάντων ἄτιμον ποιεῖ τοὺς πλουτοῦντας τοῦτο αὐτό.

Εἰπὲ γάρ μοι· εἴ σε φίλον ἔχοντα πλούτου ἐτίμων, ὡμολόγουν δέ σε μηδενὸς ἄξιον εἶναι,
ἀναγκάζεσθαι δὲ δι' ἐκεῖνον τιμᾶν, ἦν ὅπως ἂν σὺ ἑτέρως ἠτίμασαι; ὥστε ἀτιμίας αἴτιος ὁ
πλοῦτος ἡμῖν, αὐτὴν τὴν κεκτημένην τιμιώτερος ὤν, καὶ ἀθυμίας, ἢ δυναστείας τεκμήριον.
πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον γῆς ἢ σποδὸν (τοῦτο γὰρ ὁ χρυσὸς) μὴ νομίζεσθαι ἡμᾶς ἀξίους εἶναι,
ἀλλ' ἡμᾶς δι' ἐκεῖνον τιμᾶσθαι; εἰκότως. ἀλλ' οὐχ ὁ τοῦ πλούτου καταφρονῶν, οὕτω. κρεῖτ-
τον γὰρ μὴ τιμᾶσθαι, ἢ οὕτω τιμᾶσθαι. Εἰπὲ γάρ μοι· εἴ τις εἴποι σοι, ὅτι σε οὐδὲ μιᾶς
ἡγοῦμαι ἄξιον τιμῆς, διὰ δὲ τοὺς οἰκέτας σου τιμῶ σε, ἆρα τί ταύτης τῆς ἀτιμίας γένοιτ' ἂν
χεῖρον; εἰ δὲ τὸ δι' οἰκέτας τιμᾶσθαι αἰσχρὸν τοὺς τῆς αὐτῆς ψυχῆς ἡμῖν κοινωνοῦντας καὶ φύ-
σεως, πολλῷ μᾶλλον * διὰ τούτων, ἅπερ ἐστὶν εὐτελέστερα, τοίχους λέγω οἰκιῶν, καὶ αὐλάς, καὶ * ἐν
σκεύη χρυσᾶ, καὶ ἱμάτια. γέλως ὄντως καὶ αἰσχύνη ταῦτα. βέλτιον ἀποθανεῖν, ἢ οὕτω τιμη-
θῆναι. Εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις σε κινδυνεύοντα ἐν τῷ τύφῳ τούτῳ εὐτελὴς καὶ κατάπτυστος
ἐξελέσθαι ἠθέλησε τοῦ κινδύνου, τί ἂν τούτου χεῖρον ἦν; ὅπερ δὲ περὶ τῆς πόλεως πρὸς ἀλ-
λήλους λέγετε, βούλομαι πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. παροξύνουσι τὸν ποτε κρατοῦντα ἡ πόλις ἡ
ἡμετέρα, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἐκέλευσεν ἄρδην ἀπόλλυσθαι μετὰ ἀνδρῶν καὶ παίδων καὶ οἰκημά-
των. τοιοῦτοι γὰρ οἱ θυμοὶ οἱ βασιλικοί· τῇ ἐξουσίᾳ ὅσον ἂν θέλωσι, χαρίζονται. τοσοῦ-
τον ἡ ἐξουσία κακόν. ἦν οὖν ἐν κινδύνοις τοῖς ἐσχάτοις. ἡ γείτων πόλις, αὕτη ἡ ἐπιθαλάσ-
σιος, ἐλθοῦσα παρεκάλεσε τὸν βασιλέα ὑπὲρ ἡμῶν. οἱ δὲ τὴν πόλιν οἰκοῦντες τὴν ἡ-
μετέραν ἔλεγον· τοῦτο χεῖρον εἶναι τοῦ κατασκαφῆναι τὴν πόλιν. οὕτω τοῦ ἀτιμασθῆναι τὸ
οὕτω τιμᾶσθαι χεῖρόν ἐστιν. ὅρα γὰρ πόθεν ἔχει τὴν ῥίζαν ἡ τιμή. μαγείρων χεῖρες ποιοῦ-
σιν ἡμᾶς τιμᾶσθαι, ὥστε ἐκείνοις ὀφείλομεν χάριν ἔχειν, καὶ συβῶται παρέχοντες πλουσίαν
τὴν τράπεζαν, καὶ ὑφάνται, καὶ ἔριθοι, καὶ οἱ μέταλλα ἐργαζόμενοι, καὶ πλακουντοποιοί, καὶ
τραπεζοποιοί. τοὺς τοίνυν τούτοις εἰδέναι χάριν τῆς τιμῆς οὐ βέλτιον τὸ μὴ τιμᾶσθαι; καὶ
χωρὶς δὲ τούτου, ὅτι ἀτιμίας γέμει τὸ πλουτεῖν, ἐγὼ σαφῶς ἀποδεῖξαι πειράσομαι. τὴν
ψυχὴν αἰσχρὰν ἐργάζεται. τί δὲ τούτου ἀτιμότερον; Εἰπὲ γάρ μοι· εἰ τὸ σῶμα ὡραῖον
ἦν, καὶ πάντας ἐνίκα τῷ κάλλει, ὁ δὲ πλοῦτος προσελθὼν ἐπηγγέλλετο ποιήσειν αἰσχρόν, καὶ ἀν-
τὶ μὲν ὑγιοῦς νοσῶδες, ἀεὶ δὲ κατεσταλμένου φλεγμαῖνον, καὶ πάντα τὰ μέλη ὑδέρου πληρώ-
σαι, ἐξώγκωσε μὲν τὴν ὄψιν καὶ πάντοθεν ἐποίησεν οἰδαίνειν, ἐξώγκωσε δὲ πόδας καὶ τοὺς δακτύλους
βαρυτέρους ἐποίησεν, ἐξώγκωσε δὲ γαστέρα καὶ παντὸς πίθου μείζονα εἰργάσατο, καὶ μετὰ τοῦτο
οὐδὲ τοῖς βουλομένοις θεραπεύειν ἐπηγγέλλετο συγχωρήσειν (τοῦτο γὰρ ἡ ἐξουσία) ἀλλὰ γ. χρ...
τοσαύτην δώσειν ἐλευθερίαν, ὥστε ἄν τις προσίοι ἀπάγων τῶν βλαπτόντων, κωλύσειν αὐτόν,
ἆρα ἦν ἄν τι τούτου ὠμότερον, εἰπέ μοι; οὐκοῦν τὸ πλουτεῖν, ὅταν τὴν ψυχὴν ταῦτα
ἐργάζηται, πῶς ἂν εἴη καλόν; ἀλλ' ἡ ἐξουσία αὐτῆς τῆς νόσου χαλεπωτέρα. τὸ γὰρ νο-
σοῦντα μηδὲ τοῖς ἰατροῖς πείθεσθαι, τοῦ νοσεῖν χαλεπώτερον· ὅπερ ὁ πλοῦτος ἔχει, πανταχό-
θεν φλεγμαίνειν ποιῶν τὴν ψυχήν, καὶ τοὺς ἰατροὺς προσιέναι κωλύων. ὥστε διὰ τὴν ἐξου-
σίαν μὴ μακαρίζωμεν τούτους, ἀλλ' ἐλεῶμεν. οὐδὲ γὰρ ὑδερικὸν ἰδὼν κατακείμενον, καὶ
μηδένα κωλύοντα ἐμφορεῖσθαι πομάτων, ὅσωνπερ ἤθελε, καὶ κρεῶν τῶν βλαπτόντων, ἐμα-
κάρισας ἂν αὐτὸν διὰ τὴν ἐξουσίαν. οὐ γὰρ πανταχοῦ ἡ ἐξουσία καλόν, ὥσπερ οὖν
οὐδὲ αἱ τιμαί. καὶ γὰρ καὶ αὗται φρονήματος πληροῦσι πολλοῦ. εἰ δὲ τὸ σῶμα οὐκ ἂν
εἵλου μετὰ πλούτου ταύτην δέξασθαι τὴν νόσον, πῶς τὴν ψυχὴν περιορᾷς οὐχὶ τοῦτο
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν κόλασιν δεχομένην; καὶ γὰρ πυρετοῖς πάντοθεν φλέγεται, καὶ φλεγμο- γ. ζωὴ...
ναῖς, καὶ τὸν πυρετὸν ἐκεῖνον οὐδεὶς σβέσαι δύναται. οὐ γὰρ ἀφίησιν ὁ πλοῦτος, ἅπερ ἐστὶν
ἐλαττώματα, ταῦτα πείσας εἶναι πλεονεκτήματα· δεῖ, τὸ μηδενὸς ἀνέχεσθαι, καὶ ἐξουσίᾳ
πάντα ποιεῖν. οὐ γὰρ εὑρήσει τις ἄλλην ψυχὴν τοσούτων γέμουσαν ἐπιθυμιῶν καὶ οὕτως ἀ- ἴσ. ποιεῖν
τόπων, ὡς τὰς τῶν βουλομένων πλουτεῖν. πόσας γὰρ ληρωδίας οὐχ ὑπογράφουσιν ἑαυ-
τοῖς;

ροῖς; μᾶλλον τῶν τοὺς ἱπποκενταύρους ἀναπλαττόντων, καὶ τὰς χιμαίρας, καὶ τοὺς δρακον-
τόποδας, καὶ τὰς σκύλλας, καὶ τὰ τέρατα, ἴδοι τις ἂν αὐτοὺς ἀναπλάττοντας. κἂν θελή-
σῃς αὐτῶν μίαν ἐπιθυμίαν ἀναπλάσαι, οὐδὲν οὔτε σκύλλα, οὔτε χίμαιρα, οὔτε ἱπποκέν-
ταυρος φανεῖται πρὸς τὴν τερατωδίαν ἐκείνην, ἀλλ' εὑρήσεις πάντα ὁμοῦ ἔχουσαν τὰ
5 θηρία. καὶ τάχα μέ τις οἴεται ἐν πλούτῳ γεγενῆσθαι πολλῷ οὕτως ἐπαληθεύοντα τοῖς
γ. λεγομένοις γινομένοις. λέγεταί τις (παρείπερ γὰρ ἀπὸ τῶν παρὰ τοῖς ἕλλησιν ᾀδομένων τὸν λόγον
πιστώσομαι) λέγεταί τις πρὸ αὐτοῦ βασιλεὺς τοσοῦτον ἐνυβρίσαι τῇ τρυφῇ, ὥστε πλάτανον
ποιῆσαι χρυσῆν, καὶ οὐρανὸν ἄνωθεν, καὶ οὕτω καθίσαι, καὶ ταῦτα ἐπιστρατεύων ἀνθρώποις
πολεμεῖν μεμαθηκόσιν. ἆρα οὐχ ἱπποκενταύρων αὕτη ἡ ἐπιθυμία; ἆρα οὐ σκύλλης;
10 ἕτερος πάλιν εἰς βωμὸν ξύλινον ἐνέβαλε τοὺς ἀνθρώπους. ἆρα οὐ σκύλλα τοῦτο; πῶς
δὲ τὸν πρότερον, ὃς ἐξ ἀνδρὸς γυναῖκα ἐποίησε τὸν βασιλέα· τὸν στρατιώτην ἀπὸ γυναι-
κός, τί εἴπω; θηρίον ἄλογον. καὶ ἔτι τούτου χεῖρον. τὰ γὰρ θηρία, ὑπὸ δένδρων ἂν ᾖ,
ἀνέχονται τῆς φύσεως, καὶ πλέον οὐδὲν ἐπιζητοῦσιν· οὗτος δὲ καὶ τὴν θηρίων τὴν φύσιν ὑπερ-
ηκόντισεν. ἆρα τί γένοιτ' ἂν τῶν πλουτούντων ἀνοητότερον; τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας
15 τὴν ἐπιθυμίαν ἔχει. ἆρα οὐχὶ πολλοὶ θαυμάζουσιν αὐτούς; διὰ γάρ τοι τοῦ γέλωτος κηπω-
ροῦσιν αὐτοί. τοῦτο οὐ τὸν πλοῦτον ἐδείκνυ, ἀλλὰ τὴν ἄνοιαν. πόσῳ τῆς χρυσῆς ἐκείνης
πλατάνου ἡ τῆς γῆς βελτίων; τὰ γὰρ κατὰ φύσιν τῶν παρὰ φύσιν ἡδίω. τί δὲ ἔδει ὁ χρυσοῦς
οὐρανὸς ἐβούλετο, ἀνόητε; ὁρᾷς πῶς μαινομένους ὁ πλοῦτος ποιεῖ ὁ πολύς; πῶς φλεγμαίνει;
οἶμαι αὐτὸν καὶ τὴν θάλατταν ἀγνοεῖν, καὶ τάχα βαδίζειν βούλεσθαι ἐπ' αὐτῆς. ἆρα οὐ χί-
20 μαιρα ταῦτα; ἆρα οὐχ ἱπποκένταυρος; ἀλλ' εἰσὶ καὶ νῦν τινες τῶν οὐδὲν ἐκείνου ἀποδέου-
σιν, ἀλλὰ πολλῷ ἀνοητότεροι τυγχάνουσιν ὄντες. τί γάρ, εἰπέ μοι, τῆς χρυσῆς πλατάνου
διαφέρουσι κατὰ ἄνοιαν τὸν κεράμια ποιοῦντες χρυσᾶ, καὶ χύτρας, καὶ ἀλάβαστρα; τί δὲ αἱ
γυναῖκες (αἰσχύνομαι μὲν δή, πλὴν ἀναγκαῖον εἰπεῖν) ἀμίδας ἀργυρᾶς ποιοῦσαι; ὑμᾶς
αἰσχύνεσθαι τὰς ταῦτα ποιούσας ἔδει. τοῦ Χριστοῦ λιμώττοντος, σὺ οὕτω τρυφᾷς; μᾶλλον
25 δὲ ἀνοηταίνεις; ποίαν αὗται κόλασιν οὐ τίσουσιν; ἔτι δὴ ἐρωτᾷς, διὰ τί λῃσταί, διὰ τί ἀν-
γ. ἀνιστασ- θε; δροφόνοι, διὰ τί τὰ κακά, οὕτως ὑμᾶς τοῦ διαβόλου παρασύροντος; τὸ μὲν γὰρ πινάκια ἔχειν
ἀργυρᾶ, οὐδὲ τοῦτο μὲν κατὰ φιλόσοφον ψυχήν, ἀλλὰ τρυφῆς τὸ πᾶν· τὸ δὲ καὶ σκεύη ἀκάθαρ-
τα ποιεῖν ἐξ ἀργύρου, ἆρα τρυφῆς; ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποιμι τρυφῆς, ἀλλ' ἀνοίας· ἀλλ' οὐδὲ
τοῦτο, ἀλλὰ μανίας, μᾶλλον δὲ καὶ μανίας χεῖρον. οἶδα ὅτι πολλοί με κωμῳδοῦσιν ἐπὶ τούτῳ,
30 ἀλλ' οὐκ ἐπιστρέφομαι. μόνον γενέσθω τι πλέον. ὄντως ἀνοήτους ποιεῖ τὸ πλουτεῖν, καὶ μαι-
νομένους. εἰ τοσαύτη ἦν ἡ περιουσία, ἐβουλήθησαν ἂν καὶ τὴν γῆν εἶναι χρυσῆν καὶ τοίχους
χρυσοῦς, τάχα καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀέρα ἀπὸ χρυσοῦ. τίς ἡ μανία; τίς ἡ παρανομία; τίς
ὁ πυρετός; ἕτερος δὲ τῷ κρυμῷ διαφθείρεται ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, σὺ δὲ τοιαῦτα κατασκευάζεις;
ὢ τοῦ τύφου. τί ἂν πλέον μαινόμενος ἐποίησε; τὰ ἀποπατήματα οὕτω τιμᾷς, ὥστε ἀρ-
35 γύρῳ ὑποδέχεσθαι; οἶδα ὅτι ναρκᾶτε ἀκούοντες, ἀλλ' αἱ ποιοῦσαι ναρκᾶν ὀφείλουσι, καὶ οἱ
τοῖς τοιούτοις νοσήμασιν ἄνδρες ὑπηρετούμενοι. ἀκολασία γάρ ἐστι, καὶ ὠμότης, καὶ ἀπανθρω-
πία, καὶ θηριωδία, καὶ ἀσέλγεια τοῦτο. ποία σκύλλα, ποία χίμαιρα, ποῖος δράκων, μᾶλλον δὲ
ποῖος δαίμων, ποῖος διάβολος ταῦτα ἂν ἐποίησε; τί τοῦ Χριστοῦ ὄφελος, τί δὲ τῆς πίστεως ὄ-
φελος, ὅταν ἀνθρώπων ἀνέχηταί τις ἑλλήνων, μᾶλλον δὲ οὐχ ἑλλήνων, ἀλλὰ δαιμόνων; εἰ
40 χρυσῷ καὶ μαργαρίταις τὴν κεφαλὴν κοσμεῖν οὐ δεῖ, ὁ τῷ ἀργύρῳ εἰς ἀκάθαρτον οὕτως
ὑπηρεσίαν κεχρημένος, ποίας συγγνώμης τεύξεται; οὐκ ἀρκεῖ τὰ λοιπά; καίτοιγε οὐδὲ
ἐκεῖνα ἀνεκτά, καθέδραι, καὶ ὑποπόδια ἐξ ἀργύρου πάντα. καίτοι καὶ ταῦτα ἀνοίας
ἀλλὰ πανταχοῦ ὁ τῦφος ὁ περιττός, πανταχοῦ ἡ κενοδοξία· οὐδαμοῦ τῆς χρείας, ἀλλὰ
πανταχοῦ τὸ περιττόν. ἐγὼ δέδοικα μὴ ὑπὸ τῆς μανίας ταύτης προβαίνοι τὸ γυναι-

κεῖον

χεῖον γένος τεράτων ἀναλάβῃ μορφήν. Εἰκὸς γὰρ αὐτὰς ἐπιθυμῆσαι καὶ τρίχας ἔχειν χρυσᾶς. ἢ ὁμολογήσατε ὅτι οὐκ ἐπάθετέ τι πρὸς τὸ λεχθὲν, καὶ διανέστητε, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἐνεπέσετε· καὶ εἰ μή γε ἡ αἰσχύνη κατεῖχεν, οὐκ ἂν παρῃτήσασθε. Εἰ γὰρ καὶ τὰ τούτων ἀτοπώτερα τολμᾶτε, πολλῷ μᾶλλον καὶ τρίχας ἔχειν οἶμαι ταύτας ἐπιθυμῆσαι χρυσᾶς, καὶ τὰ χείλη, καὶ τὰς ὀφρῦς, καὶ πάντα χρυσῷ κατατήξασας οὕτω περιάγειν. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, καὶ νομίζετε γελῶντά με λέγειν, ἐγὼ διηγήσομαι ὅπερ ἤκουσα, μᾶλλον δὲ καὶ ἔστι νῦν. ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς χρυσοῦν ἔχει τὸ γένειον, τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, καθάπερ τῇ κρόκῃ, οὕτω καὶ τὰς ἐκείνου θριξὶν ἐνειλισσόντων τὰ πέταλα τοῦ χρυσοῦ· καὶ ἀνάκειται, καθάπερ τέρας. Δόξα σοι, Χριστὲ, πόσων ἐνέπλησας ἀγαθῶν ἡμᾶς; πῶς ἡμᾶς ὑγιαίνειν παρεσκεύασας; πόσης τερατωδίας, πόσης ἀλογίας ἡμᾶς ἀπήλλαξας; ἰδοὺ προλέγω. οὐκέτι παραινῶ, ἀλλ᾽ ἐπιτάττω καὶ παραγγέλλω. ὁ βουλόμενος ἀκουέτω, ὁ δὲ μὴ βουλόμενος ἀπειθείτω. ὅτι ἂν ἐπιμένητε ταῦτα ποιοῦσαι, οὐκ ἀνέξομαι, οὐδὲ δέξομαι ὑμᾶς, οὐδὲ ἀφήσω τὸν οὐδὸν ὑπερβῆναι τοῦτον. τί γάρ μοι δεῖ πλῆθος νοσούντων; τί δὲ, εἰ παιδοτριβῶ ὑμᾶς; οὐ κωλύω τὰ

(α'. Τιμ. β.) μὴ περιττά· καίτοιγε ὧν Παῦλος ἐκώλυσε, καὶ χρυσὸν, καὶ μαργαρίτας; γελώμεθα παρὰ τῶν ἑλλήνων, μῦθος εἶναι δοκεῖ τὰ ἡμέτερα. καὶ τοῖς ἀνδράσι παραινῶ ταῦτα. Εἰς διδασκαλεῖον παραγίνῃ, παιδευόμενος φιλοσοφίαν πνευματικήν; περίελε τὸν τῦφον ἐκεῖνον. τοῦτο καὶ ἀνδράσι παραινῶ καὶ γυναιξί. κἂν ἑτέρως τις ποιῇ, λοιπὸν οὐκ ἀνέχομαι. δώδεκα ἦσαν οἱ

(Ιωαν. ς. ξζ.) μαθηταὶ, καὶ ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς· Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; ἂν γὰρ δειλῶς κολακεύωμεν, πότε ἀνακτησόμεθα, πότε ὠφελήσομεν; ἀλλ᾽ εἰσὶ, φησὶν, αἱρέσεις ἕτεραι, καὶ μεταπηδῶνται. ψυχρὸς οὗτος ὁ λόγος. Κρεῖττον εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παραγίνομαι. ἐπεὶ καὶ σὺ τί βούλει, εἰπέ μοι; μυρίους θεράποντας ἔχειν καὶ κλέπτας οἰκέτας, ἢ ἕνα εὔνουν; ἰδοὺ παραινῶ, καὶ παρεγγυῶ καὶ τὸν καλλωπισμὸν τὸν περὶ τὴν ὄψιν, καὶ τὰ σκεύη τὰ τοιαῦτα συντρίβειν, καὶ πένησι διδόναι, καὶ μὴ οὕτω μεμηνέναι. ὁ βουλόμενος ἀποπηδάτω, ὁ βουλόμενος ἐγκαλείτω. οὐκ ἀνέχομαι οὐδενός. ὅταν μέλλω κρίνεσθαι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, μακρὰν ὑμεῖς ἑστήκατε, καὶ ἡ παρ᾽ ὑμῶν χάρις εἰς οὐδὲν, ἐμοῦ τὰς εὐθύνας παρέχοντος. ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ πάντα διέφθειρεν. ἵνα ἀπέλθῃ, φησὶ, καὶ μετατεθῇ πρὸς ἑτέραν αἵρεσιν. ἀσθενής ἐστι, συγκατάβηθι. μέχρι τίνος; μέχρι πότε; ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ τρὶς, μὴ διαπαντός. ἰδοὺ παραινῶ πάλιν, καὶ διαμαρτύρομαι κατὰ τὸν μακάριον

(β. Κορ. ιγ. β.) Παῦλον, Ὅτι ἂν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι. ὅταν δὲ κατορθώσητε, τότε εἴσεσθε ὅσον τὸ κέρδος, ὅση ἡ ὠφέλεια. ναὶ, παρακαλῶ, καὶ ἀντιβολῶ, καὶ τῶν γονάτων οὐκ ἂν παραιτησαίμην ἅψασθαι, καὶ ἱκετηρίαν θεῖναι ὑπὲρ τούτου. τίς ἡ βλακεία; τίς ἡ τρυφή; τίς ἡ ὕβρις; (οὐ τρυφὴ τοῦτο, ἀλλ᾽ ὕβρις) τίς ἡ ἄνοια; τίς ἡ μανία; πένητες τοσοῦτοι τὴν ἐκκλησίαν περιεστήκασι, καὶ τέκνα ἔχουσα τοσαῦτα ἡ ἐκκλησία οὕτω πλουτοῦντα οὐδενὶ πένητι ἐπαμῦναι δύναται· ἀλλ᾽ ὁ μὲν πεινᾷ, ὁ δὲ μεθύει· ὁ μὲν καὶ ἐν ἀργύρῳ ἀποπατεῖ, ὁ δὲ οὐδὲ ἄρτου μετέχει. τίς ἡ μανία; τίς ἡ θηριωδία ἡ τοσαύτη; γένοιτο μὴ ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν πεῖραν τοῦ ἐπεξελθεῖν τοῖς ἀπειθοῦσι, μηδὲ εἰς ἀγανάκτησιν τοῦ ταῦτα ἐπιτρέψαι, ἀλλ᾽ ἑκόντας καὶ ἀνεχομένους ταῦτα πάντα περιστεῖλαι· ἵνα εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ζήσωμεν, καὶ τῆς ἐκεῖ κολάσεως ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. η. 5 ΝΕΚΡΩΣΑΤΕ ΤΑ ΜΕΛΗ ΥΜΩΝ ΤΑ ΕΠΙ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, 6 Δι᾽ ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, 7 Ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς.

Οἶδα πολλοὺς ἀπηχθανομένους ἐν τῇ περὶ ταύτης διαλέξει· ἀλλὰ τί πάθω; ἠκούσατε τί ἐπέταξεν ὁ δεσπότης; μὴ γὰρ ἐγὼ αἴτιος; τί ποιήσω; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἀπαιτουμένους, ὅταν ἀγνωμονῶσιν οἱ ὑπεύθυνοι, πῶς κλοιὰ τούτοις περιτιθέασιν; ἠκούσατε τί σήμερον ὁ Παῦλος ἐβόα; νεκρώσατε, φησὶ, τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία. τί τῆς τοιαύτης πλεονεξίας χεῖρον; τοῦτο βαρύτερον, ὅπερ ἔλεγον. ἡ μανία, καὶ ἡ βλακεία ἡ περὶ ἄργυρον. καὶ τὴν πλεονεξίαν, φησὶν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία. ὁρᾶτε πόσον τὸ κακὸν τοῦ πλούτου; μὴ δὴ δυσχεραίνετε. οὐ γὰρ ἑκὼν, οὐδὲ ἁπλῶς ἐχθροὺς ἔχειν θέλω, ἀλλ᾽ ἐβουλόμην ὑμᾶς εἰς τοῦτο ἀρετῆς ἥκειν, ὡς ἐμὲ παρ᾽ ὑμῶν ἀκούειν τὰ δέοντα. ὥστε οὐκ αὐθεντίας ἐστὶν, οὐδὲ ἀξιώματος, ἀλλ᾽ ὀδύνης καὶ ἀλγηδόνος. σύγγνωτέ μοι, σύγγνωτε· οὐ θέλω ἀδημονεῖν ὑπὲρ τοιούτων διαλεγόμενος, ἀλλ᾽ ἀναγκάζομαι. οὐχ ὑπὲρ τῆς τῶν πενήτων ὀδύνης ταῦτα λέγω, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας. ἀπολοῦνται γὰρ, ἀπολοῦνται οἱ μὴ θρέψαντες τὸν Χριστόν. τί γὰρ εἰ τρέφεις πένητα; ἀλλ᾽ ἕως ἂν οὕτω σπαταλᾷς καὶ οὕτω τρυφᾷς, πάντα περιττά. οὐ γὰρ τὸ δοῦναι ζητεῖται πολλὰ, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔλαττον τῆς οἰκείας οὐσίας. τοῦτο γὰρ παίζοντός ἐστι. νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν, φησὶ, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. τί λέγεις; οὐ σὺ εἶπας, ὅτι ἐτάφητε; ὅτι συνετάφητε; ὅτι περιετμήθητε; ὅτι ἀπεξεδυσάμεθα τὸ σῶμα τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός; πῶς οὖν πάλιν λέγεις, νεκρώσατε; μὴ παίζῃς. ὡς ὄντων αὐτῶν ἐν ἡμῖν οὕτω διαλέγῃ; οὐκ ἔστιν ἐναντιολογία. ἀλλ᾽ ὥσπερ εἴ τις ἐρρυπωμένον ἀνδριάντα ἀποσμήξας, μᾶλλον δὲ ἀναχαλκεύσας, καὶ λαμπρὸν δείξας ἄνωθεν λέγοι μὲν, ὅτι κατεπόθη ὁ ἰὸς καὶ ἀπώλετο, παραινοῖ δὲ πάλιν [σπουδάζειν] ἀποτίθεσθαι τὸν ἰὸν, οὐκ ἐναντιολογεῖ (οὐ γὰρ ὃν ἀπέσμηξεν ἰὸν, ἀλλὰ τὸν ἐπιγινόμενον μετὰ ταῦτα παραινεῖ ἀποθέσθαι) οὕτως οὐ τὴν προτέραν νέκρωσιν λέγει, οὐδὲ τὰς πορνείας ἐκείνας, ἀλλὰ τὰς ἐπιγινομένας ὕστερον. ἀλλ᾽ ἰδοὺ, φασὶν αἱρετικοὶ, τὴν δημιουργίαν Παῦλος διαβάλλει. εἶπε γὰρ ἔμπροσθεν, τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ γῆς. πάλιν φησὶ, νεκρώσατε ὑμῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀλλὰ τὰ ἐπὶ γῆς ἐνταῦθα δηλωτικόν ἐστιν ἁμαρτίας, οὐ δημιουργίας διαβολή. οὕτω γὰρ τὰ ἐπὶ γῆς αὐτὰ καλεῖ τὰ ἁμαρτήματα, ἢ τῷ ἀπὸ γεώδους λογισμοῦ καὶ ἐπὶ γῆς ἐνεργεῖσθαι, ἢ τῷ γηΐνους δείκνυσθαι τοὺς ἁμαρτάνοντας. πορνείαν, ἀκαθαρσίαν φησί. παρῆκε τὰ πράγματα, ἃ οὐδὲ εἰπεῖν καλὸν, καὶ διὰ τῆς ἀκαθαρσίας ἅπαντα ἐνέφηνε. πάθος, φησὶν, ἐπιθυμίαν κακήν. ἰδοὺ γενικῶς τὸ πᾶν εἶπε. πάντα γὰρ ἐπιθυμία κακὴ, βασκανία, ὀργὴ, λύπη. καὶ τὴν πλεονεξίαν, φησὶν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία. διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. διὰ πολλῶν ἀπήγαγεν αὐτούς· διὰ τῶν εὐεργεσιῶν τῶν ὑπαρξασῶν, διὰ τῶν μελλόντων ἐξ ὧν ἀπηλλάγημεν κακῶν, τίνες ὄντες, καὶ διὰ τί. καὶ ὅλα ἐκεῖνα· οἷοι, τίνες ἦμεν, καὶ ἐν τίσιν, καὶ ὅτι ἀπηλλάγημεν αὐτῶν, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, καὶ ἐπὶ τίσι. ταῦτα ἱκανὰ ἀποστρέψαι· ἀλλὰ πάντων σφοδρότερον τοῦτο, ἀηδὲς μὲν εἰπεῖν, οὐ μὴν ἀνωφελὲς, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον· δι᾽ ἃ ἔρχεται, φησὶν, ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. οὐκ εἶπεν, ἐφ᾽ ὑμᾶς,

μας, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας*. ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς. ἐντρεπτικῶς, ὅτε ἐζῆτέ, φησιν, ἐν αὐτοῖς· καὶ μετ' ἐγκωμίου, ὡς νῦν οὐ ζώντων· τότε ἐκεῖ.

*ἵνα μ… ρήσῃ

8 Νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα. Καὶ καθολικῶς ἀεὶ λέγει, καὶ ἰδικῶς. τοῦτο δέ ἐστι διαθέσεως. Ὀργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν.

9 Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους. Αἰσχρολογίαν, φησίν, ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν ἐμφαντικῶς, ὅτι αὐτὸ ῥυποῖ. Ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ,

10 Καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Ἄξιον ἐνταῦθα ζητῆσαι, τί δήποτε μέλη καὶ ἄνθρωπον καὶ σῶμα καλεῖ τὸν διεφθαρμένον βίον, καὶ τὸν ἐνάρετον πάλιν τὸ αὐτό. καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπός εἰσιν αἱ ἁμαρτίαι, πῶς φησι, σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ; ἅπαξ γὰρ εἰπὼν παλαιὸν ἄνθρωπον, δείξας ὅτι οὐ τοῦτό ἐστιν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐκεῖνο. τῆς οὐσίας γὰρ ἡ προαίρεσις κυριωτέρα, καὶ τοῦτο μᾶλλον ἄνθρωπος, ἢ ἐκεῖνο. οὐ γὰρ ἡ οὐσία ἐμβάλλει εἰς γέενναν, οὐδὲ εἰς βασιλείαν εἰσάγει, ἀλλ' αὐτὴ ἡ προαίρεσις. καὶ οὐδένα οὔτε φιλοῦμεν, οὔτε μισοῦμεν ᾗ ἄνθρωπος, ἀλλ' ᾗ τοιόσδε, ἢ τοιόσδε ἄνθρωπος. εἰ τοίνυν ἡ μὲν οὐσία τὸ σῶμά ἐστιν, αὕτη δὲ ἀνυπεύθυνος ἐν ἑκατέροις, πῶς αὐτὸ κακὸν εἶναί φησι; τί δέ φησι, σὺν ταῖς πράξεσι; τὴν προαίρεσιν μετὰ τῶν ἔργων. παλαιὸν δὲ αὐτὸν καλεῖ, τὸ αἰσχρὸν αὐτοῦ βουλόμενος δεῖξαι καὶ τὸ δυσειδὲς καὶ τὸ ἀσθενικόν· καὶ νέον, ἀντὶ τοῦ, μὴ προσδοκήσητέ, φησιν, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ αὐτὸ πείσεται, ἀλλὰ τοὐναντίον. ὅσῳ γὰρ ἂν προβῇ, οὐ πρὸς γῆρας ἐπείγεται, ἀλλὰ πρὸς νεότητα μείζονα τῆς προτέρας. ὅταν γὰρ πλείονα λάβῃ τὴν γνῶσιν, καὶ μειζόνων ἀξιοῦται, καὶ μᾶλλον ἀκμάζει, μᾶλλον ἰσχύει, οὐκ ἀπὸ τῆς νεότητος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἴδους πρὸς ὅ ἐστιν. ἰδοὺ κτίσις ἡ ἀρίστη πολιτεία λέγεται. κατ' εἰκόνα Χριστοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς οὐ πρὸς γῆρας ἐτελεύτησεν, ἀλλ' οὕτως ἦν καλός, ὡς μηδὲ εἶναι εἰπεῖν.

γρ. νῦν

11 Ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα, καὶ ἐν πᾶσι Χριστός. Ἰδοὺ ″ἕτερον ἐγκώμιον τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅταν μήτε ἔθνους, μήτε ἀξιώματος, μήτε προγόνων διαφορὰ ἐπεισέρχηται, ὅταν ἔχῃ τῶν ἔξωθεν μηδέν, μηδὲ δέηται τούτων. τοιαῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔξωθεν. περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία· δοῦλος, ἐλεύθερος, Ἕλλην, τουτέστι, προσήλυτος· καὶ Ἰουδαῖος, τουτέστιν, ἐκ προγόνων. ἂν τοῦτον ἔχῃς μόνον, τὴν αὐτὴν ἐπιτεύξῃ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἔχουσιν. ἀλλὰ τὰ πάντα, καὶ ἐν πᾶσι, φησι, Χριστός· τουτέστι, πάντα ὑμῖν ὁ Χριστὸς ἔσται, καὶ ἀξίωμα, καὶ γένος, καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν αὐτός. ἢ ἐπειδή τί φησιν, ὅτι πάντες Χριστὸς εἷς ἐγένεσθε, σῶμα αὐτοῦ ὄντες.

γρ. τοῦτο

12 Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι. Τὸ εὔκολον δείκνυσι τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ διηνεκῶς αὐτὴν ἔχειν, καὶ ὥστε ὡς μεγίστῳ κόσμῳ κεχρῆσθαι· καὶ μετ' ἐγκωμίου ἡ παραίνεσις. τότε γὰρ μάλιστα ἰσχύει. ἐγένοντο γὰρ ἅγιοι, ἀλλ' οὐκ ἐκλεκτοί· νυνὶ δὲ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι. Σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ.

Οὐκ εἶπεν ἔλεον, ἀλλ' ἐμφαντικώτερον διὰ τῶν δύο. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ὡς ἀδελφοῖς οὕτω διακεῖσθαι δεῖ, ἀλλ' ὡς παισὶ πατέρες. μὴ γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι ἥμαρτε· διὰ τοῦτο ″εἶπε σπλάγχνα. καὶ οὐκ εἶπεν, οἰκτιρμόν, ἵνα μὴ ἐκείνοις ἐξευτελίσῃ, ἀλλά, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ. Χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πρᾳότητα, μακροθυμίαν.

γρ. εἶπον

13 Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς. Πάλιν κατ' εἶδος λέγει. ἀπὸ

χρηστότητος

χρηστότητος γὰρ ταπεινοφροσύνη, καὶ ἀπὸ ταύτης μακροθυμία. ἀνεχόμενοι, φησὶν, ἀλλή-
λων, τουτέστι, παραπεμπόμενοι. καὶ ὅρα πῶς αὐτοὺς οὐδὲν ἔδειξε, μομφὴν καλέσας. εἶτα
ἐπάγει· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν. μέγα τὸ ὑπόδειγμα· ὅπερ ἀεὶ ποιεῖ, ἀπὸ τοῦ
Χριστοῦ προτρέπων αὐτούς. μομφὴν φησίν. ἐκεῖ μὲν μικρὸν αὐτὸ ἔδειξεν· ὅτι δὲ τὸ ὑπό-
5 δειγμα παρήγαγεν, ἔπεισεν ὅτι κἂν μεγάλα ἔχωμεν ἐγκαλεῖν, δεῖ χαρίζεσθαι. τὸ γὰρ, καθὼς
ὁ Χριστὸς, τοῦτο σημαίνει· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐξ ὅλης καρδίας· καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
ἀλλ' ὅτι καὶ φιλεῖν δεῖ. ὁ γὰρ Χριστὸς εἰσαχθεὶς εἰς τὸ μέσον, πάντα εἰσάγει ταῦτα· καὶ
ὅτι κἂν μεγάλα ᾖ, κἂν μὴ προηδικηκότες τύχωμεν, κἂν ἡμεῖς μὲν μεγάλοι, ἐκεῖνοι δὲ μι-
κροὶ, κἂν μέλλωσιν ὑβρίζειν ἡμᾶς καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ ὅτι τὴν ψυχὴν δεῖ ὑπὲρ αὐτῶν θεῖναι. τὸ
10 γὰρ, καθὼς, ταῦτα ἀπαιτεῖ. καὶ ὅτι οὐδὲ μέχρι θανάτου μόνον στῆναι δεῖ, ἀλλ', εἰ δυνα-
τὸν, καὶ μετὰ ταῦτα.

γ παραδέχ- μενοι

14 Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος. Ὁρᾷς ὅτι
τοῦτο λέγει; ἐπειδὴ γὰρ ἔνι χαριζομένους μὴ φιλεῖν, ναί, φησι, καὶ φιλεῖν, καὶ ὁδὸν δείκνυσι, δι' ἧς
δυνατὸν χαρίζεσθαι. ἔστι γὰρ καὶ χρηστὸν εἶναί τινα, καὶ πρᾶον, καὶ ταπεινόφρονα, καὶ μα-
15 κρόθυμον, καὶ μὴ ποθεῖν. διὸ ἀρξάμενος εἶπε, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, καὶ ἀγάπην, καὶ ἔλε-
ον. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος. ὃ δὲ θέλει εἰ-
πεῖν, τοῦτό ἐστιν· ὅτι οὐδὲν ἐκείνων ὄφελος (διαλύεται γὰρ πάντα ἐκεῖνα) ἂν μὴ μετὰ ἀ-
γάπης γένηται. πάντα ἐκεῖνα αὕτη συσφίγγει· ὅπερ ἂν εἴποις ἀγαθὸν, ταύτης ἀπούσης,
οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ διαρρεῖ. καὶ ὃν τρόπον ἐπὶ πλοίου, κἂν μεγάλα ᾖ τὰ σκεύη, καὶ τὰ ὑπο-
20 ζώματα μὴ ᾖ, οὐδὲν ὄφελος· καὶ ἐπὶ οἰκίας ἐὰν μὴ ὦσιν αἱ ἱμαντώσεις· καὶ ἐπὶ σώματος
κἂν μεγάλα ᾖ τὰ ὀστᾶ, οἱ δὲ σύνδεσμοι μὴ ὦσιν, οὐδὲν ὄφελος. οἷα γὰρ ἐὰν τις ἔχῃ κα-
τορθώματα, πάντα φροῦδα, ἀγάπης μὴ οὔσης. οὐκ εἶπεν, ὅτι κορυφή ἐστιν, ἀλλ' ὃ μεῖ-
ζόν ἐστι, σύνδεσμος. ἀναγκαιότερον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. κορυφὴ μὲν γὰρ ἐπίτασις τελειότητος·
σύνδεσμος δὲ συγκράτησις τῶν τὴν τελειότητα ποιούντων, ὥσπερεὶ ἡ ῥίζα.

25 15 Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλή-
θητε ἐν σώματι ἑνί· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ πεπηγυῖα καὶ βε-
βαία αὕτη ἐστίν. ἂν μὲν δι' ἀνθρώπων ἔχῃς εἰρήνην, ταχέως διαλύεται· ἐὰν δὲ διὰ τὸν
Θεὸν, οὐκέτι. καίτοι τὸ καθολικὸν εἶπε τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸ ἰδικὸν ἔρχεται.
ἔστι γὰρ καὶ ἄμετρος ἀγάπη, οἷον, ὅταν ἀπὸ πολλῆς τις ἀγάπης ἐγκαλῇ εἰκῇ, καὶ μάχας ἔχῃ
30 καὶ ἀποστρέφηται. οὐ, φησιν, οὐ τοῦτο βούλομαι, ἀλλ' ὡς ἐποίησεν εἰρήνην πρὸς ὑμᾶς ὁ
Θεὸς, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε. πῶς δὲ ἐποίησεν; αὐτὸς θελήσας, οὐ παρ' ὑμῶν τι λαβών. τί
ἐστιν, ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ἐὰν μάχωνται λογισμοὶ δύο,
μὴ στήσῃς τὸν θυμὸν, μὴ στήσῃς τὴν ἐπήρειαν κατέχουσαν τὸ βραβεῖον, ἀλλὰ τὴν εἰρήνην. οἷον,
ἔστω τις ὑβρισθεὶς ἀδίκως· ἀπὸ τῆς ὕβρεως ἐτέχθησαν λογισμοὶ δύο, ὁ μὲν κελεύων ἀμύνασθαι,
35 ὁ δὲ ἐνεγκεῖν, καὶ παλαίουσιν ἀλλήλοις. ἐὰν ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἑστήκῃ βραβεύουσα, τῷ κε-
λεύοντι φέρειν δίδωσι τὸ βραβεῖον, καὶ καταισχύνει ἐκεῖνον. πῶς; πείθουσα ὅτι ὁ Θεὸς εἰ-
ρήνη ἐστὶν, ὅτι εἰρήνευσεν ἡμῖν. οὐχ ἁπλῶς δείκνυσι πολὺν τὸν ἀγῶνα τοῦ πράγματος. μὴ
θυμὸς, φησὶ, βραβευέτω, μὴ φιλονεικία, μὴ ἡ ἀνθρωπίνη εἰρήνη. ἡ γὰρ ἀνθρωπίνη εἰρήνη
ἐκ τοῦ ἀμύνασθαι γίνεται, ἐκ τοῦ μηδὲν παθεῖν δεινόν. ἀλλ' οὐ ταύτην βούλομαι, φησὶν, ἀλλ'
40 ἐκείνην, ἣν ὁ Χριστὸς ἀφῆκεν αὐτός. στάδιον ἔνδον ἐποίησεν ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀγῶνα, καὶ
ἄθλησιν, καὶ βραβευτήν. εἶτα πάλιν προτρέπει. εἰς ἣν ἐκλήθητε, φησί· τουτέστιν, ἐφ'
ᾗ ἐκλήθητε. ἀνέμνησεν ὅσων ἀγαθῶν αἰτία ἡ εἰρήνη. διὰ ταύτην σε ἐκάλεσεν, ἐπὶ
ταύτῃ ἐκάλεσεν, ὥστε ἀξιόπιστον ἀναδέξασθαι τὸ βραβεῖον. διὰ τί γὰρ ἓν σῶμα ἐποίησε;
οὐχ ἵνα αὐτὴ κρατῇ; οὐχ ἵνα ἀφορμὴν ἔχωμεν τοῦ εἰρηνεύειν; διὰ τί πάντες ἓν σῶμά
ἐσμεν;

κυ

ἐσμέν; πῶς δὲ ἓν σῶμά ἐσμεν; διὰ τὴν εἰρήνην σῶμα ἕν ἐσμεν, καὶ διὰ τὸ σῶμα ἓν εἶναι, εἰρηνεύομεν. διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ νικάτω, ἀλλά, βραβευέτω; ἀξιοπιστοτέραν αὐτὴν ἐποίησε. τὸν πονηρὸν λογισμὸν οὐκ ἀφῆκεν αὐτῇ παραπαλαίειν, ἀλλὰ κατώτερον ἑστάναι. καὶ τὸ τοῦ βραβείου ὄνομα ἐπῆρε τὸν ἀκροατήν. ἂν γὰρ δῷς βραβεῖον τῷ ἀγαθῷ λογισμῷ, ὅσα ἂν ἀναισχυντῇ ἐκεῖνος, οὐδὲν ὄφελος λοιπόν. ἄλλως δὲ ἐκεῖνος εἰδὼς ὅτι ὅσα ἂν ἐργάσηται, οὐ λήψεται τὸ βραβεῖον· ὅσα ἂν πνεύσῃ καὶ ἐπιχρύσῃ σφοδρότερον προσβάλλειν, ἅτε ἀνόνητα πονῶν ἀποστήσεται. καὶ καλῶς προσέθηκε, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε. τοῦτο γάρ ἐστιν εὐχάριστον εἶναι καὶ σφόδρα ἐντρεπτικῶς, τὸ ὁμοίως κεχρῆσθαι τοῖς ὁμοδούλοις, ὥσπερ αὐτῷ ὁ Θεός, τὸ εἴκειν τῷ δεσπότῃ, τὸ πείθεσθαι, τὸ ὑπὲρ πάντων χάριν ὁμολογεῖν, κἂν ὑβρίσῃ τις, κἂν πλήξῃ. οὐ γὰρ δὴ ὁ τῷ Θεῷ χάριν ὁμολογῶν, ὑπὲρ ὧν ἔπαθε, τὸν ποιήσαντα ἀμύνεται· ὡς ὅ γε ἀμυνόμενος οὐχ ὁμολογεῖ χάριν. ἀλλὰ μὴ

Ματθ. ιη. λδ.

κατ' ἐκεῖνον τὸν τὰ ἑκατὸν δηνάρια ὀφείλοντα γινώμεθα, ἵνα μὴ ἀκούσωμεν, Πονηρὲ δοῦλε. οὐδὲν γὰρ τῆς ἀχαριστίας ταύτης χεῖρον. ὥστε ἀχάριστοι οἱ ἀμυνόμενοι. διὰ τί δὲ ἐπὶ τὴν πορνείαν πρώτην ἦλθεν; εἰπὼν γάρ, νεκρώσατε ὑμῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εὐθύς φησι πορνείαν, καὶ τοῦτο σχεδὸν πανταχοῦ ποιεῖ· ὅτι μάλιστα τοῦτο κρατεῖ τὸ πάθος. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς γράφων, τοῦτο ἐποίησε. καὶ τί θαυμαστόν; ὅπου γε καὶ Τιμοθέῳ φησί, Σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον.

α. Τιμ. ε. κβ.
Εβρ. ιβ. ιδ.

νεκρώσατε, φησι, τὰ μέλη ὑμῶν. τὸ νεκρὸν ἴστε οἷόν ἐστι, μισητόν, βδελυκτόν, διαρρέον. ἂν νεκρώσῃς, οὐ μένει νεκρόν, ἀλλὰ φθείρεται εὐθέως, καθάπερ τὸ σῶμα. σβέσον οὖν τὴν θερμότητα, καὶ οὐδὲν νεκρὸν μένει. δείκνυσιν αὐτὸν τοῦτο ἐργαζόμενον, ὅπερ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ λουτροῦ. διὰ τοῦτο καὶ μέλη καλεῖ, καθάπερ ἀριστεία τινὰ εἰσάγων, καὶ εἰς μείζονα ἄγων ἔμφασιν. καὶ καλῶς εἶπε, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ἐνταῦθα γὰρ μένει, καὶ ἐνταῦθα φθείρεται, πολλῷ μᾶλλον τῶν μελῶν τούτων. ὥστε οὐχ οὕτω τὸ σῶμά ἐστιν ἀπὸ γῆς, ὡς ἡ ἁμαρτία γηΐνη. τοῦτο μὲν γὰρ καὶ καλὸν φαίνεταί ποτε, ἐκεῖνα δὲ οὐδέποτε. καὶ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἐπιθυμεῖ ταῦτα τὰ μέλη. ὁ ὀφθαλμὸς ὁ τοιοῦτος, οὐχ ὁρᾷ τὰ ἐν οὐρανοῖς· οὐδὲ ἀκοή, οὐδὲ χείρ, οὐδ' ὁποῖον εἴποις μέλος. ὀφθαλμὸς σώματα ὁρᾷ καὶ κάλλη καὶ χρήματα. ταῦτα τὰ ἀπὸ γῆς, τούτοις τέρπεται. ἡ ἀκοή, μέλει μαλθακῷ, κιθάρᾳ, καὶ σύριγξι, καὶ αἰσχρολογίᾳ. ταῦτα δὲ περὶ γῆν. ἐπεὶ οὖν ἔστησεν αὐτοὺς ἄνω παρὰ τὸν θρόνον, τότε φησί, νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. οὐ γὰρ ἔνι στῆναι ἄνω μετὰ τούτων τῶν μελῶν. οὐκ ἔνι γὰρ ἐκεῖ, εἰς ὃ ἐνεργεῖν δεῖ. καὶ οὐκ ἔστιν ὁ πηλὸς χείρων ἐκείνου. ἐκεῖνος μὲν γὰρ

α. Κορ. ιε νγ.

ὁ πηλὸς γίνεται χρυσὸς (Δεῖ γάρ, φησι, τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν) οὗτος δὲ ὁ πηλὸς οὐκέτι ἀναχωνευθῆναι δύναται. ὥστε ταῦτα μᾶλλον ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ἐκεῖνα. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἀπὸ γῆς, ἀλλά, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ἔνι γὰρ ταῦτα μὴ εἶναι ἀπὸ γῆς. ταῦτα μὲν γὰρ ἀνάγκη ἐπὶ γῆς εἶναι, ἐκεῖνα δὲ οὐκέτι ἀνάγκη. ὅταν γὰρ ἀκοὴ μηδὲν ἀκούῃ τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τῶν ἐν οὐρανοῖς λαλουμένων, ὅταν ὀφθαλμὸς μηδὲν ὁρᾷ τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τῶν ἄνω, οὐκ ἐπὶ γῆς ἐστιν. ὅταν τὸ στόμα μηδὲν φθέγγηται τῶν ἐνταῦθα, οὐκ ἐπὶ γῆς ἐστιν· ὅταν ἡ χεὶρ μηδὲν πράττῃ τῶν πονηρῶν, οὐκ ἔστι τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τοῦτο καὶ ὁ Χριστός φησιν, Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζῃ σε, τουτέστιν, ἐὰν ἀκολάστως ὁρᾷς, ἔκκοψον αὐτόν· τουτέστι, τὸν λογισμὸν τὸν πονηρόν.

Ματθ. ε. κθ.

ἐμοὶ δὲ δοκεῖ πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν, τοῦτο λέγειν τὴν πορνείαν, διὰ πάντων τούτων ἀπάγων ἡμᾶς τοῦ πράγματος. πάθος γὰρ ὄντως τοῦτό ἐστι. καὶ καθάπερ τὸ σῶμα πάσχει, ἢ πυρέττει, ἢ τραυματίζεται, οὕτω καὶ τοῦτο. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐπίσχετε, ἀλλά, νεκρώσατε, ὥστε μηδὲ ἀναστῆναι λοιπόν. καὶ ἀπόθεσθε. τὸ νεκρούμενον ἀποτιθέμεθα. οἷον, τύλοι ἂν ὦσιν ἐν τῷ σώματι, τὸ σῶμα νεκρόν ἐστι, καὶ ἀποτιθέμεθα αὐτό. ἀλλ' ἐὰν μὲν ζῶν κόψῃς, ἀλγηδόνα παρέχει· ἂν δὲ νενεκρωμένον, οὐδὲ

ἀλγυνόμεθα,

ἀλγυνόμεθα, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν παθῶν. ἀκάθαρτον ποιεῖ τὴν ψυχὴν, παθητὴν ποιεῖ τὴν ψυχὴν τὴν ἀθάνατον. πῶς εἰδωλολατρεία εἴρηται ἡ πλεονεξία, πολλάκις εἰρήκαμεν. τὰ τυραννοῦντα γὰρ μάλιστα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ταῦτά ἐστι, πλεονεξία, καὶ ἀκολασία, καὶ ἐπιθυμία κακή. Δι' ἃ ἔρχεται, φησὶν, ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. υἱοὺς ἀπειθείας λέγει, ἀποστερῶν αὐτοὺς συγγνώμης, καὶ δεικνὺς ὅτι παρὰ τὸ μὴ πεισθῆναι ἐν τούτοις εἰσίν. Ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς, φησὶ, περιεπατήσατέ ποτε, καὶ ἐπείθητε. δείκνυσιν αὐτοὺς ἔτι ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐγκωμιάζει οὕτω λέγων· νυνὶ δὲ καὶ ὑμεῖς ἀπόθεσθε τὰ πάντα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν. οὐκ ἐπ' αὐτοὺς, ἀλλ' ἐφ' ἑτέρους περιάγει τὸν λόγον, ὥστε μὴ πλῆξαι. καὶ βλασφημίας δὲ τὰς λοιδορίας λέγει, καθάπερ θυμὸν τὴν πονηρίαν καλεῖ. ἀλλαχοῦ δὲ ἐντρεπτικῶς, Ὅτι ἀλλήλων ἐσμὲν μέλη. ὥσπερ δημιουργοὺς αὐτοὺς κατασκευάζει τῶν ἀνθρώπων, τῶν μὲν ῥιπτούντων, τῶν δὲ δεχομένων. Εἶπεν ἐκεῖ, τὰ μέλη, ἐνταῦθα πάντα φησί, τὴν καρδίαν, τὸν θυμὸν, τὸ στόμα, τὴν βλασφημίαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν πορνείαν, τὴν πλεονεξίαν, χεῖρας καὶ πόδας, ψεῦδος, τὴν διάνοιαν αὐτὴν, καὶ τὸν νοῦν τὸν παλαιόν. μίαν ἔχει μορφὴν βασιλικὴν τὴν τοῦ Χριστοῦ. δοκοῦσί μοι ἐξ ἐθνῶν εἶναι μᾶλλον οὗτοι, πρὸς οὓς καὶ ἀποτείνεται, δεικνὺς ὅτι μίαν ἔχει μορφὴν βασιλικὴν τὰ μέλη, κἂν ὁ μὲν μείζων ᾖ, ὁ δὲ ἐλάττων. καθάπερ γὰρ ἡ γῆ ψάμμος οὖσα τὴν οἰκείαν ἀπολλύσα προτέραν μορφὴν, ὕστερον χρυσὸς γίνεται· καὶ καθάπερ τὰ ἔρια, οἷα ἂν ᾖ, ἑτέραν δέχεται ὄψιν, καὶ τὴν προτέραν ἔκρυψεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ πιστός. Ἀνεχόμενοι, φησὶν, ἀλλήλων. ἔδειξε τὸ δίκαιον· ἀνέχου σὺ ἐκείνου, καὶ ἐκεῖνός σου. ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας φησίν, Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε. καὶ εὐχάριστοι, φησὶ, γίνεσθε. μάλιστα μὲν πανταχοῦ τοῦτο ζητεῖ. τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν γὰρ τοῦτό ἐστιν.

Ἐφ. δ. κε.

Γαλ. ς. β.

ΗΘΙΚΟΝ

Εὐχαριστῶμεν τοίνυν ἐν πᾶσιν, ὅπερ ἂν γίνηται. τοῦτο γὰρ εὐχαριστία. τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ εὐπραγίᾳ τοῦτο ποιεῖν, οὐ μέγα· αὐτὴ γὰρ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐπὶ τοῦτο ὠθεῖ. ὅταν δὲ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντες εὐχαριστῶμεν, τοῦτό ἐστι θαυμαστόν. ὅταν γὰρ ἐφ' οἷς ἕτεροι βλασφημοῦσι καὶ ἀποδυσπετοῦσιν, ἡμεῖς εὐχαριστῶμεν, ὅρα πόση ἡ φιλοσοφία. πρῶτον, τὸν Θεὸν ηὐφράνας· δεύτερον, τὸν διάβολον κατῄσχυνας· τρίτον, καὶ τὸ γενόμενον οὐδὲν ἀπέφηνας. ὁμοῦ γάρ σύ τε εὐχαριστεῖς, καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὀδύνην ὑποτέμνεται, καὶ ὁ διάβολος ἀφίσταται. ἂν μὲν γὰρ ἀποδυσπετήσῃς, ἅτε ἀνύσας ὅπερ ἤθελεν, ἐφέστηκε· καὶ ὁ Θεὸς ἅτε βλασφημηθεὶς, ἐγκαταλιμπάνει, καὶ ἐπιτείνεται τὸ δεινόν. ἐὰν δὲ εὐχαριστήσῃς, ἅτε μηδὲν ὠφελῶν, ἀφίσταται· καὶ ὁ Θεὸς ἅτε τιμηθεὶς, ἀντιτιμᾷ μειζόνως. καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον εὐχαριστοῦντα ἐπὶ τοῖς κακοῖς αἰσθέσθαι τῶν κακῶν. χαίρει γὰρ ἡ ψυχὴ ἅτε κατορθοῦσα, εὐθέως φαιδρὸν ἔχει τὸ συνειδὸς, γάνυται τοῖς ἐγκωμίοις τοῖς ἑαυτῆς· τὴν δὲ φαιδρὰν οὐκ ἔνι σκυθρωπὴν εἶναι. ἐκεῖ δὲ μετὰ τῆς συμφορᾶς καὶ τὸ συνειδὸς ἐπίκειται μαστίζον· ἐνταῦθα δὲ στεφανοῖ καὶ ἀνακηρύττει. οὐδὲν τῆς γλώττης ἐκείνης ἁγιώτερον τῆς ἐν τοῖς κακοῖς εὐχαριστούσης τῷ Θεῷ· ὄντως τῆς τῶν μαρτύρων οὐδὲν ἀποδεῖ. ὁμοίως καὶ αὕτη, κἀκεῖνος στεφανοῦται. καὶ γὰρ καὶ ταύτῃ ἐφέστηκε δήμιος ἀναγκάζων ἀρνήσασθαι τὸν Θεὸν διὰ τῆς βλασφημίας, ἐφέστηκεν ὁ διάβολος δημίοις λογισμοῖς καταξαίνων, ἀθυμίαις σκοτῶν. ἂν τοίνυν ἐνέγκῃ τὰς ἀλγηδόνας τις, καὶ εὐχαριστήσῃ, μαρτυρίου στέφανον ἔλαχεν. οἷον, τὸ παιδίον νοσεῖ, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ; τοῦτο αὐτῇ στέφανος. πόσης βασάνου οὐ χείρων ἡ ἀθυμία; ἀλλ' οὐκ ἀναγκάζει ῥῆμα ἐκβαλεῖν πικρόν. ἀποθνήσκει· πάλιν ηὐχαρίστησε; γέγονε θυγάτηρ τοῦ Ἀβραάμ. εἰ γὰρ μὴ τῇ ἰδίᾳ ἔσφαξε χειρὶ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ θυσίᾳ ἥσθη, ὅπερ ἴσον ἐστίν. οὐ γὰρ ἠγανάκτησε λαμβανομένου τοῦ δώρου. πάλιν ἐνόσησεν; οὐκ ἐποίησε περίαπτα· μαρτύριον αὐτῇ λογίζεται. κατέθυσε γὰρ τὸν υἱὸν τῇ γνώμῃ. τί γὰρ εἰ καὶ μηδὲν ὠφελεῖ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀπάτης ἐστὶ καὶ χλεύης; ἀλλ' ὅμως ἦσαν οἱ πείθοντες ὅτι ὠφελεῖ· καὶ εἵλετο μᾶλλον νεκρὸν τὸ

παιδίον ἰδεῖν, ἢ εἰδωλολατρείας ἀνασχέσθαι. ὥσπερ οὖν αὕτη μάρτυς, ἄν τε ἐφ' ἑαυτῆς, ἄν τε ἐπὶ τοῦ παιδὸς ἐργάζηται τοῦτο, ἄν τε ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἑτέρου τινὸς τῶν φιλτάτων, οὕτως ἡ ἑτέρα εἰδωλολάτρις. δῆλον γὰρ ὅτι ἔθυσεν ἄν, εἰ ἦν θῦσαι· μᾶλλον δὲ ἤδη ἐποίησε τὸ τῆς θυσίας. τὰ γὰρ περίαπτα, κἂν μυρία φιλοσοφῶσιν οἱ ἐκ τούτων χρηματιζόμενοι, λέγοντες ὅτι τὸν Θεὸν καλοῦμεν, καὶ οὐδὲν πλέον ποιοῦμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ χριστιανή ἐστιν ἡ γραῦς καὶ πιστή, εἰδωλολατρεία τὸ πρᾶγμά ἐστι. πιστὴ εἶ; σφράγισον, εἰπέ, τοῦτο ἔχω τὸ ὅπλον μόνον, τοῦτο τὸ φάρμακον· ἄλλο δὲ οὐκ οἶδα. εἰπέ μοι, ἐὰν προσελθὼν ἰατρὸς, καὶ τὰ τῆς ἰατρικῆς φάρμακα ἀφεὶς, ἐπᾴδῃ, τοῦτον ἰατρὸν ἐροῦμεν; οὐδαμῶς. τὰ γὰρ τῆς ἰατρικῆς οὐχ ὁρῶμεν φάρμακα. οὕτως οὐδὲ ἐνταῦθα τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. ἕτεραι δὲ πάλιν ποταμῶν ὀνόματα περιάπτουσι, καὶ μυρία τοιαῦτα τολμῶσιν. ἰδοὺ λέγω, καὶ προλέγω πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἐάν τις ἁλῷ, οὐ φείσομαι πάλιν, ἄν τε περίαπτον, ἄν τε ἐπῳδὴν, ἄν τε ἄλλο τι τῆς τέχνης τῆς τοιαύτης ποιῇ. τί οὖν, ἀποθάνῃ, φησὶ, τὸ παιδίον; ἂν οὕτω ζήσῃ, τότε ἀπέθανεν· ἂν δὲ ἄνευ ἐκείνων ἀποθάνῃ, τότε ἔζησε. νῦν δὲ ἂν μὲν πόρναις ἴδῃς προσέχοντα, εὔχῃ κατορυγῆναι, καὶ λέγεις, τί γὰρ ὄφελος τοῦ ζῆν; ὑπὲρ δὲ σωτηρίας ὁρῶσα κινδυνεύοντα, βούλει ζῶντα ὁρᾶν; οὐκ ἤκουσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ὅτι ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, εὑρήσει αὐτήν· ὁ δὲ εὑρὼν ἀπολέσει αὐτήν; πιστεύεις τοῖς εἰρημένοις, ἢ μῦθοί σοι δοκοῦσιν εἶναι; εἰπὲ δή μοι· ἐὰν εἴπῃ τις, ὅτι ἀπάγαγε εἰς εἰδωλεῖον, καὶ ζήσεται, ἀνέξῃ; οὔ, φησί. διὰ τί; ὅτι εἰδωλολατρεῖν ἀναγκάζει· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστιν εἰδωλολατρεία, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπῳδή, φησίν. αὕτη γὰρ ἡ σατανικὴ ἔννοια, αὕτη ἡ μεθοδεία ἡ διαβολική, συγκαλύπτειν τὴν πλάνην, καὶ μέλιτι τὸ δηλητήριον διδόναι φάρμακον. ἐπεὶ δὲ οἶδεν ἐκεῖθεν οὐ πείθων, ταύτην ἐβάδισε τὴν ὁδὸν, εἰς περιάμματα καὶ γραώδεις μύθους. καὶ ὁ μὲν σταυρὸς ἠτίμωται, τὰ δὲ γράμματα προτετίμηται· ὁ Χριστὸς ἐκβέβληται, καὶ εἰσάγεται μεθύουσα γραῦς καὶ ληροῦσα· τὸ μυστήριον πεπάτηται τὸ ἡμέτερον, καὶ ἡ πλάνη χορεύει τοῦ διαβόλου. τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἐλέγχει, φησὶν, ὁ Θεὸς τὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων βοήθειαν; πολλαχοῦ ἤλεγξε, καὶ οὐκ ἔπεισέ σε· λοιπὸν ἀφίησι τῇ πλάνῃ. Παρέδωκε γὰρ αὐτοὺς, φησὶν, ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν. ταῦτα δὲ οὐδ' ἂν ἕλλην νοῦν ἔχων ἀνάσχοιτο. λέγεταί τις δημαγωγός ποτε ἐν Ἀθήναις ταῦτα περιτεθῆναι· εἶτα φιλόσοφός τις ἐκείνου διδάσκαλος ἰδὼν, ἐπετίμησεν, ἐμέμψατο, ἔδακεν, ἐκωμῴδησεν· ἡμεῖς δὲ οὕτως ἀθλίως διακείμεθα, ὡς καὶ τούτοις πιστεύειν. καὶ διὰ τί μὴ εἰσὶ νῦν οἱ ἀνιστῶντες, φησί, νεκροὺς, καὶ ἰάσεις ἐπιτελοῦντες; διὰ τί, τέως οὐ λέγω. διὰ τί δὲ μὴ εἰσὶ νῦν οἱ τῆς παρούσης καταφρονοῦντες ζωῆς; διὰ τί, ἐπὶ μισθῷ δουλεύομεν τῷ Θεῷ; ὅτε ἀσθενεστέρα διέκειτο ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη, ὅτε φυτευθῆναι τὴν πίστιν ἔδει, ἦσαν καὶ τοιοῦτοι πολλοί· νῦν δὲ οὐ βούλεται ἡμᾶς τούτων ἠρτῆσθαι τῶν σημείων, ἀλλ' ἑτοίμους εἶναι πρὸς θάνατον. τί τοίνυν τῆς παρούσης ἔχῃ ζωῆς; εἰ τὰ μέλλοντα οὐχ ὁρᾷς; καὶ ὑπὲρ μὲν ταύτης, καὶ εἰδωλολατρεῖν ἀνέχῃ· ὑπὲρ δὲ ἐκείνης, οὐδὲ ἀθυμίας καταγελεῖν; διὰ ταῦτα οὐκ εἰσὶ νῦν τοιοῦτοι, ὅτι ἄτιμος ἡμῖν ἐφάνη ἐκείνη ἡ ζωή, εἴγε ὑπὲρ μὲν ἐκείνης οὐδὲν πράττομεν, ὑπὲρ δὲ ταύτης οὐδὲν παραιτούμεθα ὑπομένειν. τί δὲ καὶ ὁ ἄλλος γέλως; σποδὸς καὶ ἀσβόλη καὶ ἅλες, καὶ πάλιν τὸ γραΐδιον εἰς τὸ μέσον. γέλως ὄντως, καὶ αἰσχύνη. καὶ ὀφθαλμός, φησιν, ἥρπαζε τὸ παιδίον. μέχρι τίνος ταῦτα τὰ σατανικά; πῶς οὐ γελάσονται ἕλληνες; πῶς οὐ χλευάσουσιν; ὅταν αὐτοῖς λέγωμεν, μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ, πῶς πεισθήσονται ὅταν ὁρῶσι τούτων δεομένους, ὧν αὐτοὶ καταγελῶσι; διὰ ταῦτα ὁ Θεὸς ἰατροὺς ἔδωκε, καὶ φάρμακα; τί οὖν ἂν μὴ θεραπεύωσιν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἀπέρχηται τὸ παιδίον; ποῦ ἄπεισιν, εἰπέ μοι, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε; πρὸς τοὺς δαίμονας ἄπεισι; πρὸς τινὰ τύραννον ἄπεισιν; οὐχὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄπεισιν; οὐχὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην; τί οὖν ἀλγεῖς; τί κλαίεις; τί πενθεῖς; τί τοῦ δεσπότου σου πλέον τὸ παιδίον φιλεῖς; οὐχὶ δι'

Ματθ. ι. λθ.

Ρωμ. α. κη.

ἴσ. καὶ μέλιτι

γ. ἐκεῖθεν

γ. βάμματα

γ. γράμματα

γ. αἰσχύνη

γ. ὀφθαλμῷ

δι' ἐκείνου ἔχεις καὶ τοῦτο; διὰ τί ἀχάριστος εἶ, τὸ δῶρον τοῦ δωρησαμένου πλέον ἀγαπῶν;
ἀλλ' ἀσθενής εἰμι, φησί, καὶ οὐ φέρω τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον. εἰ γὰρ ἐν τοῖς σωματικοῖς κακοῖς
τὸ μεῖζον τὸ ἔλαττον κρύπτει, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ψυχῇ φόβος εἰ παρῆσαν, φόβος φόβον ἂν
ἔλυσε, καὶ λύπη λύπην. καλὸν ἦν τὸ παιδίον; ἀλλ' οἶδ' ἂν ἦ, οὐκ ἔστιν ὡραιότερον τοῦ Ἰσαάκ·
5 μονογενὴς ἦν κἀκεῖνος. ἐν γήρᾳ σοι γέγονε; κἀκεῖνος. ἀλλ' ἀστεῖόν ἐστιν; ἀλλ' οἶδ' ἂν ἦ, οὐκ
ἔστιν ὡραιότερον τοῦ Μωϋσέως, ὃ καὶ βαρβαρικὴν ὄψιν ἐπεσπάσατο πρὸς πόθον, καὶ ταῦτα ἐν
ἐκείνῳ τῆς ἡλικίας τῷ καιρῷ, ἔνθα οὐδέπω φαίνεται ἡ ὥρα· ἀλλ' ὅμως τὸ φιληθὲν τοῦτο ἐρ-
ρίπτετο εἰς ποταμὸν τῶν γονέων. σὺ μὲν καὶ ὁρᾷς κείμενον, καὶ ταφῇ παραδίδως, καὶ εἰς τὸ σῆμα
ἄπει· ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲ ᾔδεισαν πότερον ἰχθῦσιν ἔσται βορά, πότερον κυσί, πότερον ἑτέρῳ θηρίῳ
10 τῶν κατὰ τὴν θάλατταν βοσκομένων· καὶ ταῦτα ἐποίουν, οὐδέπω περὶ βασιλείας οὐδὲν εἰ-
δότες, οὐδὲ ἀναστάσεως. ἀλλ' οὐκ ἔστι μονογενές, ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς καὶ αὐτὸ ἀπῆλθεν;
ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ ἀθρόα ἡ συμφορά, καὶ σκυθρωποτέρα· οὐ στέγης κατενε-
χθείσης, οὐκ ἀριστώντων μεταξύ, οὐ τῶν συμφορῶν παραγγελθεισῶν. ἀλλ' ἐφίλεις παρὰ
σοῦ; ἀλλ' οὐχὶ μᾶλλον τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ θηριοβρώτου γενομένου, ἀλλ' ὅμως ἤνεγκε τὴν συμφο-
15 ράν, καὶ τὴν μετ' ἐκείνην, καὶ τὴν μετὰ ταύτην ὁ πατήρ. ἔκλαυσεν, ἀλλ' οὐκ ἠσέβησεν· ἐπέν-
θησεν, ἀλλ' οὐκ ἀπεδυσπέτησεν, ἀλλὰ μέχρι τούτων ἔστη τῶν ῥημάτων, λέγων, Ἰωσὴφ οὐκ ἔ- Γεν. μβ. λϛ.
στι, Συμεὼν οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὶν λήψεσθε; ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα πάντα; ὁρᾷς πῶς
ἐκεῖνον λιμοῦ τυραννὶς ἔπεισε καταφρονῆσαι τῶν παίδων, παρὰ δέ σοι οὐκ ἰσχύει ὁ τοῦ Θεοῦ
φόβος ὅσον ὁ λιμός; κλαῦσον, οὐ κωλύω, ἀλλὰ μηδὲν βλάσφημον μήτε εἴπῃς, μήτε πρά-
20 ξῃς. οἷος ἐὰν ᾖ ὁ παῖς, οὐκ ἔστι κατὰ τὸν Ἄβελ· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν ὁ Ἀδάμ. καίτοι
χαλεπὴ ἐκείνη ἡ συμφορά. τί γὰρ χαλεπώτερον τοῦ τὸν ἀδελφὸν ἀνῃρηκέναι; ἀλλὰ γὰρ
καὶ ἀδελφοκτονιῶν εὐκαίρως ἄλλων ἀνεμνήσθην· οἶδ' ὅτι Ἀβεσσαλὼμ τὸν Ἀμνὼν ἀνεῖλε τὸν β. Βασ. ιγ.
πρωτότοκον, καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς ἠγάπα τὸ παιδίον. καὶ ἐν σάκκῳ μὲν ἐκάθητο καὶ σπο-
δῷ, οὔτε δὲ μάντεις ἤγαγεν, οὔτε ἐπῳδοὺς (καίτοι ἦσαν τότε· καὶ δηλοῖ ὁ Σαούλ) ἀλλὰ τὸν Θε-
25 ὸν ἱκέτευε. τοῦτο καὶ σὺ ποίει. ὅπερ ὁ δίκαιος ἐποίησε, ποίησον καὶ σύ. τὰ αὐτὰ εἰπὲ ῥήματα,
ὅταν ἀποθάνῃ τὸ παιδίον. Ἐγὼ μὲν ἀπελεύσομαι πρὸς αὐτό, αὐτὸ δὲ οὐχ ἥξει πρός με. τοῦ- β. Βασ. ιβ. κγ.
το φιλοσοφίας, τοῦτο φιλοστοργίας. ὡς ἂν φιλῇς τὸ παιδίον, οὐ φιλεῖς τοσοῦτον ὅσον ἐκεῖνος τοῦ-
το. τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ ἤκμαζεν ὁ περὶ τὴν μητέρα πόθος, εἰ καὶ ἐκ μοιχείας ἦν. ἴστε δὲ
ὅτι κοπιῶσι τὰ [illegible] τοῦ φίλτρου τῶν τικτόντων. καὶ τοσοῦτος ὁ ἔρως ἦν, ὡς καὶ κατηγόρει
30 αὐτὸν οὐ βούλεσθαι ζῆν· ἀλλ' ὅμως ηὐχαρίστησε τῷ Θεῷ. τί οἴει πάσχειν τὴν Ῥεβέκκαν, ὅτε
ὁ ἀδελφὸς ἠπείλησε τῷ Ἰακώβ; οὐκ ἐλύπησε τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἐκέλευσεν ἀποπέμψαι.
ἐννόησον τὰ τούτων χείρω, ὅταν τι δεινὸν πάθῃς, καὶ ἱκανὴν ἕξεις παραμυθίαν. καὶ λογίζου, τί
δὲ εἰ ἐν πολέμῳ τεθνήκει; τί δὲ εἰ ἐν πυρί; καὶ ὧν ἐὰν πάθωμεν, τὰ δεινότερα ἐννοῶμεν, καὶ
ἕξομεν ἀρκοῦσαν παραμυθίαν· καὶ εἰς τοὺς δεινότερα πεπονθότας ἀεὶ περισκοπῶμεν, καὶ εἰ
35 αὐτοὶ βαρύτερα ἐπάθομέν ποτε. οὕτω καὶ Παῦλος προτρέπει, ὡς ὅταν λέγῃ· Οὔπω Ἑβρ. ιβ. δ.
μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. καὶ πάλιν, Πειρα- α. Κορ. ι. ιγ.
σμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. ὧν οὖν ἂν πάθωμεν, τὰ χείρω περισκο-
πῶμεν (εὑρήσομεν γὰρ) καὶ οὕτως ἐσόμεθα εὐχάριστοι. πρὸ δὲ πάντων εὐχαριστῶμεν
ἐπὶ πᾶσι διηνεκῶς. οὕτω γὰρ καὶ ταῦτα παύσεται, καὶ ἡμεῖς εἰς δόξαν Θεοῦ ζήσομεν, καὶ
40 τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. θ. 16 Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΝΟΙΚΕΙΤΩ ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ, διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν χάριτι, ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ, 17 Καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ.

Παραινέσας εὐχαρίστους εἶναι, καὶ τὴν ὁδὸν δείκνυσι. ποίαν δὴ ταύτην; ἣν πρότερον ἡμεῖς διελέχθημεν πρὸς ὑμᾶς. τί λέγων; ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως· μᾶλλον δὲ οὐ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν. ἐγὼ μὲν γὰρ εἶπον, ὅτι δεῖ τοὺς τὰ δεινότερα πεπονθότας ἀναλέγειν, καὶ τοὺς τὰ χαλεπώτερα ὧν ἐπάθομεν ὑπομείναντας ἀναλογίζεσθαι, καὶ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ συμβῆναι ἐκεῖνα. αὐτὸς δὲ τί φησιν; ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, τουτέστιν, ἡ διδασκαλία, τὰ δόγματα, ἡ παραίνεσις, ἐν αἷς οὐδὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν εἶναί φησιν, οὐδὲ τὰ ταύτης ἀγαθά. ἐὰν γὰρ ταῦτα ἴδωμεν, οὐδενὶ τῶν δυσχερῶν εἴξομεν. ἐνοικείτω, φησὶν, ἐν ὑμῖν πλουσίως, μὴ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. ἀκούσατε ὅσοι ἐστὲ κοσμικοὶ, καὶ γυναικὸς καὶ παίδων προΐστασθε, πῶς καὶ ὑμῖν ἐπιτρέπει μάλιστα τὰς γραφὰς ἀναγινώσκειν· καὶ οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. ὥσπερ γὰρ ὁ πλούσιος ἐν χρήμασι ζημίαν καὶ καταδίκην ἐνεγκεῖν δύναται, οὕτως ὁ πλουτῶν ἐν δόγμασι φιλοσοφίας οὐχὶ πενίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς συμφορὰς εὐκόλως οἴσει, καὶ ἐκείνου εὐκολώτερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῇ διαλύσει τῆς ζημίας ἀνάγκη τὸν ὄντα πλούσιον ἐλαττοῦσθαι καὶ ἐλέγχεσθαι· κἂν πολλάκις τοῦτο πάθῃ, οὐκέτι δυνήσεται ἐνεγκεῖν· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως. οὐ γὰρ δαπανῶμεν τοὺς ὑγιεῖς λογισμοὺς, ὅταν ἐνεγκεῖν τι δέῃ τῶν ἀβουλήτων, ἀλλὰ μένουσι διαπαντός. καὶ ὅρα τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου. οὐκ εἶπεν, ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐν ὑμῖν ἔστω ἁπλῶς, ἀλλὰ τί; ἐνοικείτω, καὶ πλουσίως. ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτούς. τὴν ἀρετὴν φησι σοφίαν. εἰκότως. καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη γὰρ καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, καὶ ὅσα τοιαῦτα, σοφία ἐστίν· ὥσπερ οὖν τὰ ἐναντία, ἄνοια. καὶ γὰρ ὠμότης ἐξ ἀνοίας. ὅθεν πολλαχοῦ τὴν πᾶσαν ἁμαρτίαν, ἀφροσύνην καλεῖ. Εἶπε, φησιν, ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. καὶ πάλιν, Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου. τί γὰρ ἀνοητότερον, εἰπέ μοι, τοῦ ἑαυτὸν μὲν ἱμάτια περιβάλλοντος, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς τοὺς αὐτοῦ γυμνοὺς περιβλέποντος; τοῦ κύνας μὲν τρέφοντος, τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ περιορῶντος ἐν λιμῷ, τοῦ πεπεισμένου ἁπλῶς, ὅτι οὐδὲν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ ὥσπερ ἀθανάτοις αὐτοῖς προσεστηκότος; ὥσπερ οὖν οὐδὲν τοῦ τοιούτου ἀνοητότερον, οὕτως οὐδὲν σοφώτερον τοῦ τὴν ἀρετὴν κατορθοῦντος. ὅρα γὰρ, πῶς σοφός ἐστι, φησί. μεταδίδωσι τῶν ὄντων, ἐλεήμων ἐστὶ, φιλάνθρωπος· ἐπέγνω τὴν φύσιν, ὅτι κοινή· ἐπέγνω τὴν τῶν χρημάτων χρῆσιν, ὅτι οὐδενὸς ἀξία λόγου· ὅτι τῶν σωμάτων τῶν οἰκείων δεῖ φείδεσθαι μᾶλλον, ἢ τῶν χρημάτων. ὁ δόξης καταφρονῶν καὶ φιλόσοφός ἐστιν· οἶδε γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα· τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνῶσις, ἡ φιλοσοφία. οὐκοῦν οἶδε μὲν ποῖα θεῖα, ποῖα δὲ ἀνθρώπινα· καὶ τῶν μὲν ἀπέχεται, ταῦτα δὲ ἐργάζεται· οἶδε, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ ἐν πᾶσιν· οὐδὲν εἶναι νομίζει τὸν παρόντα βίον· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἥδεται τοῖς χρηστοῖς, οὔτε λυπεῖται τοῖς ἐναντίοις. μηδὲ περιμείνῃς ἕτερον διδάσκαλον· ἔχεις

Ψαλ. ιγ. α.
Ψαλ. λζ. ϛ.

τὰ

τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ· οὐδεὶς σε διδάσκει ὡς ἐκεῖνα. ἐπεὶ μὲν γὰρ πολλὰ καὶ διὰ κενοδοξίαν
καὶ διὰ βασκανίαν ἐπικρύπτει πολλάκις. ἀκούσατε, παρακαλῶ, πάντες οἱ βιωτικοὶ, καὶ
κτᾶσθε βιβλία φάρμακα τῆς ψυχῆς. εἰ μηδὲν ἕτερον βούλεσθε, τὴν γοῦν καινὴν κτή-
σασθε, τὸν ἀπόστολον, τὰς πράξεις, τὰ εὐαγγέλια διδασκάλους διηνεκεῖς. ἂν λύπη συμ-
5 βῇ, ὥσπερ εἰς ἀποθήκην φαρμάκων ἔγκυψον· λάβε παραμυθίαν ἐκεῖθεν τοῦ δεινοῦ, ἂν
ζημία, ἂν θάνατος, ἂν ἀποβολὴ οἰκείων. μᾶλλον δὲ μὴ ἔγκυπτε, ἀλλὰ ἀνάλαβε πάντα.
ἔχε ἐπὶ τῆς διανοίας. τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς. χωρὶς
ὅπλων εἰς πόλεμον βαδίζομεν· καὶ πῶς ἔδει σωθῆναι; ἀγαπητὸν μετὰ τούτων σωθῆναι,
μήτιγε χωρὶς τούτων. μὴ τὰ πάντα ἐφ' ἡμᾶς ῥίπτετε. πρόβατά ἐστε· ἀλλ' οὐκ ἄλογα,
10 ἀλλὰ λογικά. πολλὰ καὶ ὑμῖν ὁ Παῦλος ἐπιτρέπει. οἱ διδασκόμενοι οὐ διαπαντὸς ἐπὶ
τὸ μαθεῖν διατρίβουσιν, ἐπεὶ οὐ διδάσκονται. ἂν ἀεὶ μανθάνῃς, οὐδέποτε μαθήσῃ. μὴ οὕ-
τως ἔρχου, ὡς ἀεὶ μαθησόμενος (ἐπεὶ οὐδέποτε εἴσῃ) ἀλλ' ὡς καὶ ἀπομαθησόμενος, καὶ δι-
δάξων ἑτέρους. εἰπὲ δέ μοι, οὐχὶ ὡρισμένους καιροὺς παραμένουσιν ἅπαντες ἐν τοῖς μαθή-
μασι, καὶ ἐν πάσαις ἁπλῶς ταῖς τέχναις; οὕτως ἅπαντες ὁρίζομεν φανερὸν καιρόν. ἂν δὲ ἀεὶ
15 μανθάνῃ, τεκμήριόν ἐστι τοῦ μηδὲν μαθεῖν. τοῦτο τὸ ὄνειδος τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Θεὸς εἶπεν· Αἰ-
ρόμενοι ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρως. εἰ μὴ ἀεὶ τοῦτο προσεδοκᾶτε, οὐκ ἂν οὕ-
τως εἰς τὸ ὀπίσω πάντα ἀπῄει. εἰ ἐχρῆν τοὺς μὲν εἶναι μεμαθηκότας, τοὺς δὲ μέλλοντας, προέ-
κοψεν ἂν τὸ ἔργον ἡμῖν· παρεχωρήσατε ἂν ἑτέροις, καὶ συναντελάβεσθε καὶ ἡμῖν. εἰπὲ
μοι, εἰ πρὸς γραμματιστήν τινες ἀπίοιεν, εἶτα μένοιεν ἀεὶ τὰ στοιχεῖα μανθάνοντες, οὐ πο-
20 λὺν τῷ διδασκάλῳ πόνον παρέξουσι; μέχρι τίνος ὑμῖν περὶ βίου διαλεγόμεθα; ἐπὶ τῶν ἀπο-
στόλων οὕτως οὐκ ἦν· ἀλλὰ συνεχῶς μετεπήδων, τοὺς προτέρους μανθάνοντας διδασκάλους
καθιστῶντες ἑτέρων τινῶν μαθητευομένων. οὕτως ἠδυνήθησαν τὴν οἰκουμένην περιελθεῖν, τῷ
μὴ προσδεσμεῖσθαι τόπῳ ἑνί. πόσης οἴεσθε διδασκαλίας δεῖσθαι τοὺς ὑμετέρους ἀδελφοὺς
τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, καὶ τοὺς ἐκείνων διδασκάλους; ἀλλ' ὑμεῖς με κατέχετε προσηλώσαν-
25 τες. πρὶν ἢ γὰρ τὴν κεφαλὴν καλῶς διατεθῆναι, περιττὸν ἐπὶ τὸ λοιπὸν σῶμα ἰέναι. πάν-
τα ἡμῖν ἐπιρρίπτετε. ὑμᾶς ἐχρῆν παρ' ἡμῶν μανθάνειν μόνον· τὰς δὲ γυναῖκας παρ' ὑμῶν,
τὰ παιδία παρ' ὑμῶν. ἀλλὰ πάντα ἡμῖν καταλιμπάνετε. διὰ τοῦτο πολὺς ὁ κόπος. διδά-
σκοντες, φησὶ, καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς. ὅρα καὶ τὸ
ἀνεπαχθὲς τοῦ Παύλου. ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις ἔχει πόνον, καὶ πολὺ τὸ φορτικὸν, οὐκ ἐφ' ἱστορίας
30 ἤγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ ψαλμοὺς, ἵνα ὁμοῦ καὶ τέρπῃς τὴν ψυχὴν ᾄδων, καὶ ὑποκλέπτῃς τῶν πό-
νων. ὕμνοις, φησὶ, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς. νῦν δὲ σατανικὰς μὲν ᾠδὰς καὶ ὀρχήσεις αἱροῦσιν
οἱ παῖδες οἱ ἡμέτεροι, καθάπερ οἱ μάγειροι, καὶ οἱ ὀψώνιαι, καὶ οἱ χορευταί· ψαλμὸν δὲ
οὐδεὶς οὐδένα οἶδεν· ἀλλὰ καὶ αἰσχύνη τὸ πρᾶγμα δοκεῖ εἶναι, καὶ χλευασία, καὶ γέλως. ἐκεῖ-
θεν ἅπαντα τὰ κακὰ σώζεται. ἐν οἵᾳ γὰρ ἂν ἑστήκοι γῇ τὸ φυτὸν, τοιοῦτον φέρει τὸν καρ-
35 πόν. ἂν ἐν ἀμμώδει καὶ ἁλμυρᾷ, τοιοῦτον· ἂν ἐν γλυκείᾳ καὶ λιπαρᾷ, πάλιν ὅμοιον. οὕ-
τω πηγή τίς ἐστι τὰ διδάγματα. δίδαξον αὐτὸν ᾄδειν ψαλμοὺς ἐκείνους τοὺς φιλοσοφί-
ας γέμοντας, οἷον περὶ σωφροσύνης εὐθέως· μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων περὶ τοῦ μὴ συνεῖναι
πονηροῖς, εὐθέως ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐντεῦθεν ἤρξα-
το ὁ προφήτης λέγων, Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· καὶ πά-
40 λιν, Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος· καὶ πάλιν, Ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐ-
τοῦ πονηρευόμενος· τοὺς δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει· περὶ τοῦ συνεῖναι ἀ-
γαθοῖς (καὶ ταῦτα εὑρήσεις ἐκεῖ, καὶ ἄλλα πολλὰ) περὶ τοῦ γαστρὸς κρατεῖν, πε-
ρὶ τοῦ χεῖρας κατέχειν, περὶ τοῦ μὴ πλεονεκτεῖν· ὅτι οὐδὲν τὰ χρήματα, οὐδὲ ἡ δόξα, καὶ

Margin notes: γ. [illegible] (line 2); γ. μανθάνε-το (line 15); γ. ὑμῖν (line 18); γ. ἴσασιν (line 31); Ησ. μϛ. (line 15); Ψαλ. α. α. (line 39); Ψαλ. κϛ. δ. (line 40); Ψαλ. ιε. δ. (line 41)

ὅσα τοιαῦτα. ὅταν τούτοις ἐκ παιδὸς ἐνάξῃς αὐτόν, κατὰ μικρὸν καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἄξεις.
οἱ ψαλμοὶ πάντα ἔχουσιν, οἱ δὲ ὕμνοι πάλιν οὐδὲν ἀνθρώπινον. ὅταν ἐν τοῖς ψαλμοῖς
μάθῃ, τότε καὶ ὕμνους εἴσεται, ἅτε θειότερον πρᾶγμα. αἱ γὰρ ἄνω δυνάμεις ὑμνοῦ-
Σειρ. ιε θ. σιν, οὐ ψάλλουσιν. Οὐ γὰρ ὡραῖος ὕμνος ἐν στόματι, φησίν, ἁμαρτωλοῦ· καὶ πάλιν, Οἱ ὀφθαλ-
Ψαλ ς η. θ. μοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν, Οὐ κατῴ- 5
κει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν. καὶ πάλιν, Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗ-
τός μοι ἐλειτούργει. ὥστε μὴ μόνον φίλοις, ἀλλὰ μηδὲ οἰκέταις ἀναμίγνυσθαι ἑαυτοὺς
"ἀσφαλίζεσθε. Τὰ γὰρ μυρία κακὰ τοῖς ἐλευθέροις, ὅταν δούλους αὐτοῖς ἐπιστήσωμεν (γρ. ἀνὰ ἀσφαλίζειν)
διεφθαρμένους. Εἰ γὰρ παρ' ἑαυτῶν ἀπολαύοντες καὶ φιλοστοργίας καὶ φιλοσοφίας τοσαύτης, μό-
λις διασώζονται, ὅταν αὐτοὺς ἐκδῶμεν τῇ ἀφειδείᾳ τῶν οἰκετῶν, τίνες ἔσονται; καθάπερ 10
ἐχθροῖς αὐτοῖς κέχρηνται, νομίζοντες αὐτοῖς τὴν δεσποτείαν εἶναι ἡμερωτέραν, ἂν μωροὺς
αὐτοὺς ἀπεργάσωνται καὶ φαύλους καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίους. περὶ τῶν ἄλλων οὖν ἁπάν-
των ταῦτα σπουδάζωμεν. Ἠγάπησα, φησί, τοὺς ἀγαπῶντας τὸν νόμον σου. τοῦτον οὖν
καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, καὶ τούτους ἀγαπῶμεν. ἵνα δὲ πάλιν σωφρονῶσιν οἱ παῖδες, ἀκου-
Ψαλ. λζ. ζ. έτωσαν τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὅτι αἱ ψύαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων· καὶ πάλιν, Ἐξο- 15
Ψαλ. ογ. κζ. λοθρεύσεις πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ. καὶ ὅτι δεῖ κατέχειν γαστρός, ἀκουέτωσαν πά-
Ψαλ. οζ. λα. λιν· Καὶ ἀπέκτεινε, φησίν, ἐν τοῖς "πλείοσιν αὐτῶν, ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στό- (γρ. πόσοι)
Ψαλ. ξα. ι. ματι αὐτῶν. καὶ ὅτι δεῖ δώρων κρατεῖν, ἐντεῦθεν μαθήσονται. Πλοῦτος, φησίν, ἐὰν ῥέῃ, μὴ
Ψαλ. μη. ιη. προστίθεσθε καρδίαν. καὶ ὅτι δόξης κρατεῖν καὶ τοῦτο εὑρήσουσιν· Οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ
ὀπίσω αὐτοῦ ἡ δόξα αὐτοῦ. τοὺς πονηροὺς μὴ ζηλοῦν· Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις. τὰς 20
Ψαλ. λς. α. δυναστείας ἡγεῖσθαι οὐδέν· Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους
Ψαλ. λς. λζ. τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν. μηδὲν τὰ παρόντα ἡγεῖσθαι· Ἐμακάρισαν τὸν λαόν,
Ψαλ. ρμγ. ιε. ᾧ ταῦτά ἐστι. μακάριος ὁ λαὸς οὗ Κύριος ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτοῦ. ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἁμαρτανόμε-
Ψαλ. ξα. ια. νον, ἀλλ' ἔστιν ἀνταπόδοσις· Ὅτι σὺ ἀποδώσεις, φησίν, ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. διατί δὲ οὐ
Ψαλ. ζ. ιβ. καθ' ἡμέραν ἀποδίδωσιν· Ὁ Θεὸς κριτής, φησί, δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος. ὅτι ἡ ταπει- 25
Ψαλ. ρλ. α. νοφροσύνη καλόν· Κύριε, φησίν, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου. ὅτι ὑπερηφανία κακόν· Διὰ τοῦ-
Ψαλ. ογ. ς. το, φησίν, ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία εἰς τέλος. καὶ πάλιν, Κύριος ὑπερηφάνοις
Ψαλ. γ. λδ. / Ψαλ. ογ. ζ. ἀντιτάσσεται. καὶ πάλιν, Ἐξελεύσεται ὡς ἐκ "στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν. ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη κα- (γρ. σίματος)
Ψαλ. ρια. θ. λόν· Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ὅτι τὸ ἐλεεῖν ἐ-
Ψαλ. ρια. ε. παινετόν· Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν. καὶ πολλὰ τούτων πλείονα εὑρήσεις ἐκεῖ "ἐμφι- 30 (γρ. ἐν φιλοσοφία)
λόσοφα δόγματα, οἷον ὅτι κακῶς λέγειν οὐ δεῖ· Τὸν καταλαλοῦντα, φησί, λάθρα τὸν πλη-
Ψαλ. ρ. ε. σίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. τίς ὁ ὕμνος τῶν ἄνω, τί λέγει τὰ χερουβίμ, ἴσασιν οἱ πιστοί.
Λουκ. β. ιδ. τί ἔλεγον οἱ ἄγγελοι κάτω; Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ. διὰ τοῦτο μετὰ τὰς ψαλμῳδίας ὕμνοι,
ἅτε τελειότερόν τι πρᾶγμα. ψαλμοῖς, φησίν, ὕμνοις, ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι
ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ. ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι διὰ χάριν ἡμῖν ταῦτα ἔδωκεν ὁ 35
Θεός, ἢ ταῖς ἐν τῇ χάριτι ᾠδαῖς, ἢ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς καὶ διδάσκοντες ἐν χάριτι, ἢ ὅτι ἐν
χάριτι εἶχον ταῦτα τὰ χαρίσματα, ἢ ἐπεξήγησίς ἐστιν, ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ πνεύματος,
φησίν. ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ. μὴ ἁπλῶς φησι, τῷ στόματι, ἀλλὰ μετὰ
προσοχῆς. τοῦτο γάρ ἐστι τῷ Θεῷ ᾄδειν, ἐκεῖνο δὲ τῷ ἀέρι. διαχεῖται γὰρ ἁπλῶς ἡ φω-
νή. μὴ πρὸς ἐπίδειξιν, φησί. κἂν ἐν ἀγορᾷ ᾖς, δύνασαι συστρέψαι σαυτὸν καὶ ᾄδειν τῷ 40
Ἐξοδ. ιδ. ιε. Θεῷ, μηδενὸς ἀκούοντος. ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς οὕτως ηὔχετο, καὶ ἠκούσθη. φησὶ γάρ, Τί βοᾷς πρός
με; καίτοι οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἐβόα μετὰ διανοίας μετὰ καρδίας συντετριμμένης. διὸ καὶ ὁ Θεὸς
ἤκουσε μόνος. οὐ κεκώλυται γὰρ καὶ περιπατοῦντα εὔχεσθαι κατὰ καρδίαν, καὶ ἄνω εἶναι. καὶ πῶς

ὅ,τι

ὅ,τι ἂν ποιῆτε, φησιν, ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ. ἐὰν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, οὐδὲν ἔσται μιαρὸν, οὐδὲ
ἀκάθαρτον, ἔνθα ἂν ὁ Χριστὸς καλῆται. ἐὰν ἐσθίῃς, ἐὰν πίνῃς, ἐὰν γαμῇς, ἐὰν ἀποδημῇς,
πάντα ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πρᾶττε· τουτέστιν, αὐτὸν καλῶν βοηθὸν, ἐπὶ πάντων πρότερον
5 αὐτῷ εὐχόμενος ἅπτου τῶν πραγμάτων. βούλει τι φθέγξασθαι; τοῦτον πρόταττε. — γ. τοῦτο
διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τῶν ἐπιστολῶν προτάσσομεν τὸ ὄνομα Κυρίου. ἔνθα ἂν ᾖ τὸ ὄνομα Κυ- — γ. Παῦλος τῶν Ἰωάννου ὑπομνημάτων
ρίου, πάντα αἴσια. εἰ γὰρ ὑπάτων ὀνόματα ἀσφαλῆ τὰ γραμματεῖα ποιεῖ, πολλῷ μᾶλ-
λον τὸ Χριστοῦ τὸ ὄνομα. ἢ τοῦτό φησι, κατὰ Θεὸν πάντα καὶ λέγετε, καὶ πράττετε· μὴ τοὺς ἀγ-
γέλους ἐπεισάγετε. ἐσθίεις; εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ καὶ μέλλων, καὶ μετὰ ταῦτα. καθεύδεις; εὐ-
10 χαρίστησον τῷ Θεῷ καὶ μέλλων, καὶ μετὰ ταῦτα. εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλεις; ταὐτὸ ποίει. μη-
δὲν κοσμικὸν, μηδὲν βιωτικόν· πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου ποίει, καὶ πάντα σοι εὐοδωθήσεται.
ὅπου ἂν ἐπιτεθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πάντα αἴσια. εἰ δαίμονας ἐκβάλλει, εἰ νόσους ἀπελαύνει,
πολλῷ μᾶλλον εὐκολίαν πραγμάτων ποιήσει. καὶ τί ἐστι ποιῆσαι ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ; ἢ
ἀξιοῦντα, ἢ ὁτιοῦν ποιοῦντα. ἄκουσον πῶς ὁ Ἀβραὰμ ἐν ὀνόματι Θεοῦ τὸν οἰκέτην ἀ-
15 πέστειλεν, ὁ Δαβὶδ ἐν ὀνόματι Θεοῦ τὸν Γολιὰθ καθεῖλε. θαυμαστὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ μέ-
γα. πάλιν ὁ Ἰακὼβ τοὺς υἱοὺς πέμπων φησίν· Ὁ δὲ Θεός μου δῴη ὑμῖν χάριν ἐνώπιον τοῦ ἀν- — Γεν. μγ. ιδ.
θρώπου. ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, ἔχει σύμμαχον τὸν Θεὸν, οὗ χωρὶς οὐδὲν ἐτόλμησε ποιῆσαι. ἅτε
οὖν τιμηθεὶς τῷ κληθῆναι, ἀντιτιμήσει τῷ ἐξευμαρεῖσαι τὰ πράγματα. κάλει τὸν υἱ-
ὸν, εὐχαρίστει τῷ πατρί. καὶ γὰρ τοῦ υἱοῦ καλουμένου ὁ πατὴρ καλεῖται, καὶ αὐτοῦ εὐχαριστου-
20 μένου ὁ υἱὸς εὐχαριστεῖται. ταῦτα μανθάνωμεν μὴ μέχρι ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων
πληροῦν. οὐδὲν τοῦ ὀνόματος τούτου ἴσον. τοῦτο πανταχοῦ θαυμάσιον. Μύρον, φησιν, ἐκ- — Ασμ. α β.
κενωθὲν ὄνομά σου. ὁ τοῦτο εἰπὼν εὐθέως εὐωδίας ἐνεπλήσθη. Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύ- — α. Κορ. ιβ. γ.
ριον Ἰησοῦν, φησιν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. τοῦτο τὸ ὄνομα τοσαῦτα ἐργάζεται. ἐὰν εἴ-
πῃς, ἐν ὀνόματι πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μετὰ πίστεως, πάντα ἔλυσας. ὅρα πόσα
25 ἐποίησας. ἐδημιούργησας ἄνθρωπον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος εἰργάσω. οὕ- — ἐν τῷ
τω ταῖς νόσοις ἐπιταττόμενον φοβερὸν τὸ ὄνομα. διὰ ταῦτα ὁ διάβολος τὰς τῶν ἀγγέλων
ἐπεισήγαγε, βασκαίνων ἡμῖν τῆς τιμῆς. τῶν δαιμόνων τοιαῦται αἱ ἐπῳδαί. κἂν ἄγγελος ᾖ,
κἂν ἀρχάγγελος, κἂν τὰ χερουβὶμ, μὴ ἀνέχου. ἐπεὶ οὐδὲ αὗται αἱ δυνάμεις καταδέ-
ξονται, ἀλλὰ καὶ ἀποσείσονται, ὅταν ἴδωσι τὸν δεσπότην ἀτιμαζόμενον. ἐγώ σε ἐτίμησα,
30 φησὶ, καὶ εἶπον, ἐμὲ κάλει· καὶ σὺ ἀτιμάζεις αὐτόν; ἂν ταύτην ᾄδῃς τὴν ἐπῳδὴν μετὰ πί-
στεως, καὶ νόσους καὶ δαίμονας ἀπελάσεις. κἂν μὴ ἀπελάσῃς τὴν νόσον, οὐ παρὰ ἀσθένειαν,
ἀλλὰ παρὰ τὸ συμφέρον. Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην σου, φησὶν, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου. διὰ
τοῦ ὀνόματος τούτου ἡ οἰκουμένη ἐπεστράφη, ἡ τυραννὶς ἐλύθη, ὁ διάβολος ἐπατήθη, οἱ οὐρα-
νοὶ ἀνεῴχθησαν. καὶ τί λέγω, οἱ οὐρανοί; ἡμεῖς ἀνεγεννήθημεν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου. ἐὰν
35 τοῦτο ἔχωμεν, λάμπομεν. τοῦτο καὶ μάρτυρας ποιεῖ, καὶ ὁμολογητάς. τοῦτο κατέχωμεν ἀντὶ
μεγάλου δώρου, ἵνα ἐν δόξῃ ζήσωμεν, καὶ εὐαρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγ-
γελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

40

Λογ. ι. 18 ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΥΠΟΤΑΣΣΕΣΘΕ ΤΟΙΣ ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ. 19 Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. 20 Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα. τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον Κυρίῳ. 21 Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν. 22 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν Θεόν.
23 Πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, 24 Εἰδότες ὅτι παρὰ Κυρίου λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας. τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε. 25 Ὁ δὲ ἀδικῶν, κομιεῖται ὃ ἠδίκησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ.

κεφ. δ. 1 Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχετε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

Διὰ τί μὴ πανταχοῦ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς ταῦτα ἐπιτάττει, ἀλλ' ἐν ταύτῃ, καὶ τῇ πρὸς Ἐφεσίους, καὶ τῇ πρὸς Τιμόθεον, καὶ τῇ πρὸς Τίτον; ὅτι εἰκὸς ἐν ταύταις ταῖς πόλεσιν εἶναι τὰς διχοστασίας, ἢ εἰκὸς τὰ μὲν ἄλλα αὐταῖς κατωρθῶσθαι, τούτων δὲ οὕτως ὑστερεῖν, ὥστε δέον εἶναι καὶ περὶ τούτων αὐτοὺς ἀκοῦσαι. μᾶλλον δὲ ἃ πρὸς τούτους λέγει, πρὸς πάντας λέγει. πολλὴν δὲ ἐμφέρειαν ἔχει αὕτη ἡ ἐπιστολὴ τῇ πρὸς Ἐφεσίους. ἀλλαχοῦ δὲ τοῦτο οὐ ποιεῖ, ἢ ὅτι ἀνδράσι λοιπὸν εἰρηνεύουσιν, οὓς ἐχρῆν περὶ δογμάτων μανθάνειν ὑψηλῶν ἔτι ἐλλειπόντων αὐτοῖς, οὐκ ἐχρῆν περὶ τούτων γράφειν· ἢ ὅτι παρακληθέντας* ἐπὶ τοῖς πειρασμοῖς περιττὸν ἦν περὶ τούτων ἀκούειν. ὥστε στοχάζομαι εἰς ταύτην λοιπὸν ἑδραίαν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει ταῦτα λέγεσθαι. αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ· ἀντὶ τοῦ, ὑποτάσσεσθε διὰ τὸν Θεόν. ἐπειδὴ τοῦτο ὑμᾶς κοσμεῖ, φησιν, οὐκ ἐκείνους. οὐ γὰρ δεσποτικὴν ὑποταγὴν, οὐδὲ τὴν ἀπὸ φύσεως μόνον, ἀλλὰ τὴν διὰ Θεὸν φημι. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. ὅρα πῶς πάλιν τὸ κατάλληλον παρῄνεσε. καθάπερ ἐκεῖ φόβον καὶ ἀγάπην τέθεικεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ἔστι γὰρ καὶ ἀγαπῶντα πικραίνεσθαι. ὃ δὲ φησι, τοῦτό ἐστι· μὴ μάχεσθε. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῆς μάχης ταύτης πικρότερον, ὅταν παρὰ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα γίνηται. αἱ γὰρ πρὸς τὰ φιλούμενα πρόσωπα γινόμεναι μάχαι, αὗται πικραί. καὶ δείκνυσιν ὅτι ἀπὸ πολλῆς πικρίας τοῦτο γίνεται, ὅταν πρὸς τὸ μέλος αὐτοῦ, φησί, τις διαστασιάζῃ. τὸ μὲν οὖν ἀγαπᾶν, τῶν ἀνδρῶν ἐστι· τὸ δὲ εἴκειν, ἐκείνων. ἐὰν οὖν ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ εἰσενέγκῃ, ἕστηκε πάντα βέβαια. ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ ἀγαπᾶσθαι γίνεται καὶ ἡ γυνὴ φιλική· ἀπὸ δὲ τοῦ ὑποτάσσεσθαι ὁ ἀνὴρ ἐπιεικής. ὅρα δὲ ὅτι καὶ ἐν τῇ φύσει οὕτω κατεσκεύασται, ὥστε τὸν μὲν φιλεῖν, τὴν δὲ ὑπακούειν. ὅταν γὰρ ὁ ἄρχων τὸν ἀρχόμενον φιλῇ, τότε τὰ πάντα συνέστηκεν. οὐχ οὕτως ἡ παρὰ τοῦ ἀρχομένου ἀγάπη, ὡς ἡ παρὰ τοῦ ἄρχοντος ζητεῖται πρὸς τὸν ἀρχόμενον. παρ' ἐκείνου γὰρ ἡ ὑπακοή. τὸ γὰρ ἐν ὥρᾳ εἶναι τὴν γυναῖκα, τοῦτον δὲ ἐν ἐπιθυμίᾳ, οὐδὲν ἄλλο δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ὅτι διὰ τὴν ἀγάπην οὕτω γεγένηται. μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ ὑποτέτακται ἡ γυνή, αὐθέντει· μηδὲ σύ, ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ ἀγαπᾷ, φυσιοῦ. μήτε ἡ τοῦ ἀνδρὸς φιλία τὴν γυναῖκα ἐπαιρέτω, μήτε ἡ τῆς γυναικὸς ὑποταγὴ φυσάτω τὸν ἄνδρα. διὰ τοῦτό σοι ὑπέταξεν αὐτήν, ἵνα μᾶλλον φιλῆται· διὰ τοῦτό σε φιλεῖσθαι ἐποίησεν, ὦ γύναι, ἵνα εὐκόλως φέρῃς τὸ ὑποτετάχθαι. μὴ φοβοῦ ὑποτασσομένη.

* ἐκείνη

ἴσ. εἶπε

ὑποτασσομένη. τὸ γὰρ φιλοῦντι ὑποταγῆναι, οὐδεμίαν ἔχει δυσκολίαν. μὴ φοβοῦ
ἐρῶν. ἔχεις γὰρ αὐτὴν εἴκουσαν. οὐκ ἂν ἄλλως οὕτω ἐγένετο σύνδεσμος. ἀναγκαίαν
τοίνυν ἔχεις ἀπὸ τῆς φύσεως τὴν ἀρχήν· ἔχε καὶ τὸν δεσμὸν τὸν ἀπὸ τῆς ἀγάπης. τὴν
γὰρ ἀσθενεστέραν ἀνεκτὴν εἶναι δεῖ. τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα. τοῦτο
5 γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν Κυρίῳ. πάλιν, τὸ, ἐν Κυρίῳ, τέθεικε, καὶ νόμους τίθεις ὑπακοῆς, καὶ ἐν-
τρέπων, καὶ καταβάλλων. τοῦτο γάρ, φησίν, ἐστιν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. ὅρα πῶς οὐκ ἀπὸ
τῆς φύσεως μόνης, ἀλλὰ παρὰ ταύτης ἀπὸ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων βούλεται ἡμᾶς ἅ-
παντα πράττειν, ἵνα καὶ μισθὸν ἔχωμεν. οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ
ἀθυμῶσιν. ἰδοὺ πάλιν καὶ ἐνταῦθα ὑποταγὴ, καὶ φίλτρον. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀγαπᾶτε τὰ τέ-
10 κνα (περιττὸν γὰρ ἦν· αὐτὴ γὰρ ἡ φύσις καταναγκάζει) ἀλλ' ὅπερ ἔδει διώρθωσε, τὸ,
καὶ τὸ φίλτρον ἐνταῦθα εἶναι σφοδρότερον, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπακοὴ μείζων. οὐδαμοῦ γὰρ τί-
θησιν ὑπόδειγμα τὸ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ τί; ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος·
Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν. καὶ πάλιν ὁ Χριστός
φησι, Τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;
15 καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα
μὴ ἀθυμῶσιν. ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἤδει δυνατὸν δακεῖν, τοῦτο τέθεικε, καὶ φιλικώτερον εἶ-
πεν ἐπιτάττων αὐτοῖς. καὶ οὐδαμοῦ τὸν Θεὸν τίθησιν. ἐπέκλασε γὰρ τοὺς γονέας, καὶ κατέ-
καμψεν αὐτῶν τὰ σπλάγχνα. τὸ δὲ, μὴ ἐρεθίζετε, τοῦτό ἐστι, μὴ φιλονεικοτέρους αὐτοὺς
ποιεῖτε. ἔστιν ὅπου καὶ συγχωρεῖν ὀφείλετε. εἶτα ἐπὶ τρίτην ἦλθεν ἀρχὴν, οἱ δοῦλοι, λέ-
20 γων, ὑπακούετε τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις. ἐνταῦθά ἐστι μέν τι καὶ φίλτρον, ἀλλ' οὐκέτι φυ-
σικὸν, καθάπερ ἄνω, ἀλλὰ συνηθείας, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων. ἐπεὶ
οὖν ἐνταῦθα τὸ μὲν τοῦ φίλτρου ὑποτέτμηται, τὸ δὲ τῆς ὑπακοῆς ἐπιτέταται, τούτῳ
ἐναπιτείνει, βουλόμενος, ὅπερ οἱ πρῶτοι ἔχουσιν ἀπὸ τῆς φύσεως, τοῦτο δοῦναι τούτοις
ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς. ὥστε οὐχ ὑπὲρ τῶν δεσποτῶν τοῖς οἰκέταις μόνοις διαλέγεται, ἀλλὰ
25 καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα ποθεινοὺς ἑαυτοὺς ἐργάζωνται τοῖς δεσπόταις. ἀλλ' οὐ τίθησι τοῦτο φα-
νερῶς. ἢ γὰρ ἂν ὑπτίους αὐτοὺς ἐποίησεν. οἱ δοῦλοι, φησιν, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ
σάρκα κυρίοις. καὶ ὅρα πῶς ἀεὶ τὰ ὀνόματα τίθησι, γυναῖκες, τὰ τέκνα, οἱ δοῦλοι, ὡς δι-
καίωμα τοῦ ὑπακούειν. ἀλλ' ἵνα μὴ ἀλγήσῃ, ἐπήγαγε· τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις. τὸ
κρεῖττόν σου ἡ ψυχὴ ἠλευθέρωται, φησί· πρόσκαιρός ἡ δουλεία. ἐκεῖνο τοίνυν ὑπόταξον,
30 ἵνα μηκέτι ἀνάγκης ᾖ ἡ δουλεία. μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι. ποίησον,
φησι, τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου δουλείαν ἀπὸ τοῦ φόβου γίνεσθαι τοῦ Χριστοῦ. κἂν γὰρ μὴ ὁ-
ρῶντος ἐκείνου πράττῃς τὰ δέοντα καὶ τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ δεσπότου, δηλονότι διὰ τὸν ἀ-
κοίμητον ὀφθαλμὸν ποιεῖς. μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, φησίν, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι. ὥστε
ὑμεῖς τὴν βλάβην ὑποστήσεσθε. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· Διεσκόρπισε Κύ-
35 ριος ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων. ὅρα τοίνυν πῶς αὐτῶν φείδεται, καὶ αὐτοὺς ῥυθμίζει. ἀλλ' ἐν
ἁπλότητι, φησι, καρδίας, φοβούμενοι τὸν Θεόν. ἐκεῖνο γὰρ οὐχ ἁπλότης, ἀλλ' ὑπόκρι-
σις, ἕτερον ἔχειν, καὶ ἕτερον ποιεῖν· ἄλλον μὲν παρόντος φαίνεσθαι τοῦ δεσπότου, ἄλλον δὲ ἀπόν-
τος. οὐκοῦν οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐν ἁπλότητι καρδίας, ἀλλά, φοβούμενοι τὸν Θεόν. τοῦ-
το γάρ ἐστι φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν, ὅταν μηδενὸς ὁρῶντος, μηδὲν πονηρὸν ποιῶμεν. ἂν δὲ
40 πράττωμεν, οὐχὶ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους φοβούμεθα. ὁρᾷς ὅτι ἐκείνους ῥυθμί-
ζει; πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε, φησιν, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις.
οὐ μόνον ὑποκρίσεως, ἀλλὰ καὶ ἀργίας αὐτοὺς ἀπηλλάχθαι βούλεται. ἐλευθέρους
αὐτοὺς ἐποίησεν ἀντὶ δούλων, ὅταν μὴ δέωνται τῆς τῶν δεσποτῶν ἐπιστασίας. τὸ γὰρ
ἐκ ψυχῆς, τοῦτό ἐστι, τὸ μετ' εὐνοίας, μὴ μετὰ δουλικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ μετ' ἐλευθερί-

Ψαλ. ρβ. ιγ.
Ματθ. ζ. θ.
Ψαλ. νβ. ζ.

ας καὶ προαιρέσεως. καὶ τίς ὁ μισθός; Εἰδότες, φησὶν, ὅτι ἀπὸ Κυρίου λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας ὑμῶν. Τῷ γὰρ Κυρίῳ δουλεύετε. οὐκοῦν περὶ αὐτοῦ δηλοῖ ὅτι λήψεσθε τὸν μισθόν. καὶ ὅτι τῷ Κυρίῳ δουλεύετε, δῆλον ἐκ τούτου. ὁ δὲ ἀδικῶν, φησι, κομίσεται ὃ ἠδίκησεν. ἐνταῦθα βεβαιοῖ τὸν πρότερον λόγον. ἵνα γὰρ μὴ δόξῃ κολακείας εἶναι τὰ ῥήματα, λήψεται, φησὶν, ὁ ἠδίκησε, τουτέστι, καὶ τιμωρίαν δίδωσιν. οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ. τί γὰρ εἰ δοῦλος εἶ; οὐκ αἰσχύνη. καὶ μὴν τοῦτο τοὺς δεσπότας ἔδει εἰπεῖν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους. ἀλλ' ἐνταῦθά μοι δοκεῖ τοὺς Ἕλληνας αἰνίττεσθαι δεσπότας. τί γὰρ εἰ ἐκεῖνος μὲν Ἕλλην, σὺ δὲ χριστιανός; οὐ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐξετάζεται. ὥστε καὶ οὕτω μετ' εὐνοίας καὶ ἐκ ψυχῆς δεῖ δουλεύειν. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε. τί δέ ἐστι τὸ δίκαιον; τί δὲ ἐστιν ἰσότης; πάντων ἐν ἀφθονίᾳ καθιστᾶν, καὶ μὴ ἐᾶν ἑτέρων δεῖσθαι, ἀλλ' ἀμείβεσθαι αὐτοὺς τῶν πόνων. μὴ γὰρ, ἐπειδὴ εἶπον, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἔχουσι τὸν μισθὸν, διὰ τοῦτο σὺ ἀποστερήσῃς. ἑτέρωθι δέ φησιν, Ἀνιέντες τὴν ἀπειλὴν, ἡμερωτέρους ἐργάσασθαι βουλόμενος. τέλειοι γὰρ ἦσαν ἐκεῖνοι. τουτέστιν, ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. καὶ τὸ, οὐκ ἔστι προσωποληψία, πρὸς τούτους εἴρηται. κεῖται δὲ ἐπ' ἐκείνων, ἵνα οὗτοι δέξωνται. ὅταν γὰρ ἑτέρῳ ἁρμόζον πρὸς ἕτερον εἴπωμεν, οὐκ ἐκεῖνον τοσοῦτον, ὅσον τὸν ὑπεύθυνον κατορθώσαμεν. καὶ ὑμεῖς μετ' ἐκείνων, φησίν. ἐνταῦθα κοινὴν ἐποίησε τὴν δουλείαν· εἰδότες γὰρ, φησιν, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

Ἐφεσ. ς. ε.

Ἐφεσ. ς. θ.

2 Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ.

Ἐπειδὴ γὰρ τὸ καρτερεῖν ἐν ταῖς εὐχαῖς ῥαθυμεῖν πολλάκις ποιεῖ, διὰ τοῦτό φησι, γρηγοροῦντες, τουτέστι, νήφοντες, μὴ ῥεμβόμενοι. οἶδε γὰρ, οἶδεν ὁ διάβολος ὅσον ἀγαθὸν εὐχή, διὸ βαρὺς ἔγκειται. οἶδε δὲ καὶ Παῦλος πῶς ἀκηδιῶσι πολλοὶ εὐχόμενοι. διό φησι, προσκαρτερεῖτε τῇ προσευχῇ, ὡς περί τινος ἐπιπόνου. γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ. τοῦτο γὰρ, φησιν, ἔργον ὑμῶν ἔστω, ἐν ταῖς εὐχαῖς εὐχαριστεῖν, καὶ ὑπὲρ τῶν φανερῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἑκόντας, καὶ ὑπὲρ ὧν ἄκοντας ἐποίησεν εὖ, καὶ ὑπὲρ βασιλείας, καὶ ὑπὲρ γεέννης, καὶ ὑπὲρ θλίψεως, καὶ ὑπὲρ ἀνέσεως. οὕτω γὰρ ἔθος τοῖς ἁγίοις εὔχεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν εὐεργεσιῶν εὐχαριστεῖν. οἶδα ἐγώ τινα ἅγιον ἄνδρα οὕτως εὐχόμενον. οὐδὲν πρὸ
« τούτου τοῦ ῥήματος ἔλεγεν, ἀλλ' ὅτι· Εὐχαριστοῦμέν σοι ὑπὲρ πασῶν τῶν εὐεργεσιῶν σου τῶν ἐκ
« πρώτης ἡμέρας μέχρι τῆς παρούσης εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους ἐπιδεδειγμένων· ὑπὲρ ὧν
« ἴσμεν, καὶ οὐκ ἴσμεν· ὑπὲρ τῶν φανερῶν, ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν· τῶν ἐν ἔργῳ γενομένων, τῶν ἐν
« λόγῳ· τῶν ἑκόντι, τῶν ἄκοντι· πασῶν τῶν εἰς τοὺς ἀναξίους ἡμᾶς γεγενημένων· ὑπὲρ θλί-
« ψεων, ὑπὲρ ἀνέσεων, ὑπὲρ τῆς γεέννης, ὑπὲρ τῆς κολάσεως, ὑπὲρ βασιλείας τῶν οὐ-
« ρανῶν. παρακαλοῦμέν σε φυλάξαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἁγίαν, καθαρὰν συνείδησιν ἔχου-
« σαν, τέλος ἄξιον τῆς φιλανθρωπίας σου. ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς ὥστε τὸν μονογενῆ σου δοῦναι
« ὑπὲρ ἡμῶν, καταξίωσον ἀξίους γενέσθαι τῆς σῆς ἀγάπης· δὸς ἐν τῷ λόγῳ σου σοφίαν, καὶ
« ἐν τῷ φόβῳ σου μονογενὲς Χριστὲ ἐμπνεῦσον ἰσχὺν τὴν παρὰ σοῦ, ὁ τὸν μονογενῆ δοὺς ὑπὲρ ἡ-
« μῶν, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐξαποστείλας εἰς ἄφεσιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν. εἴ τι ἑ-
« κόντες ἢ ἄκοντες ἡμάρτομεν, συγχώρησον καὶ μὴ λογίσῃ. μνήσθητι πάντων τῶν ἐπικαλουμέ-
« νων τὸ ὄνομά σου ἐν ἀληθείᾳ· μνήσθητι πάντων τῶν εὖ, καὶ τἀναντία ἡμῖν θελόντων. πάντες
« γὰρ ἄνθρωποί ἐσμεν. εἶτα ἐπιθεὶς τὴν εὐχὴν τῶν πιστῶν, ἐνταῦθα ἐπαύετο, ὡς κορωνίδα τινὰ καὶ σύνδεσμον ὑπὲρ πάντων τὴν εὐχὴν ποιησάμενος. πολλὰ γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ ἀκόντας εὖ ποιεῖ, πολλὰ καὶ οὐκ εἰδότας, καὶ μείζονα. ὅταν γὰρ τἀναντία εὐχώμεθα, αὐτὸς δὲ τἀναντία ποιῇ, δῆλον ὅτι καὶ οὐκ εἰδότας εὖ ποιεῖ.

3 Προσευχόμενοι

3 Προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν. Ὅρα τὴν ταπεινοφροσύνην. μετ' ἐκείνους ἑαυτὸν τίθησιν. Ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ ὑμῖν θύραν τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Εἴσοδον φησὶ καὶ παῤῥησίαν. βαβαί, ὁ ἀθλητὴς ὁ τοσοῦτος οὐκ εἶπεν, ἵνα ἀπαλλαγῶ τῶν δεσμῶν· ἀλλὰ δέσμιος ὢν ἑτέρους παρεκάλει, καὶ παρεκάλει ἐπὶ πράγματι μεγάλῳ, ἵνα παῤῥησίαν λάβῃ. τὰ δύο μεγάλα, καὶ ἡ ποιότης τοῦ προσώπου, καὶ ἡ τοῦ πράγματος. βαβαί, ὅσον τὸ ἀξίωμα; τὸ μυστήριον, φησὶ, τοῦ Χριστοῦ. δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν αὐτῷ τούτου ποθεινότερον, τοῦ λαλῆσαι. Δι' ὃ καὶ δέδεμαι,

4 Ἵνα φανερώσω αὐτὸ, ὡς δεῖ με λαλῆσαι. Μετὰ πολλῆς φησὶ τῆς παῤῥησίας, καὶ μηδὲν ὑποστελλόμενον. ὁρᾷς, τὰ δεσμὰ φανεροῖ αὐτὸν, οὐ συσκιάζει. μετὰ πολλῆς φησὶ τῆς παῤῥησίας. εἰπέ μοι, σὺ δέδεσαι, καὶ ἄλλους παρακαλεῖς; ναί, φησι. μείζονά μοι παῤῥησίαν δίδωσι τὰ δεσμά. ἀλλὰ δέομαι τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς. ἤκουσα γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ὅταν παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς, ἢ τί λαλήσετε. καὶ ὅρα πῶς μεταφορικῶς εἶπεν· ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου. ὅρα πῶς ἄτυφός ἐστι· πῶς ἐν τοῖς δεσμοῖς ὢν ταπεινὰ φθέγγεται· τουτέστιν, ἵνα μαλάξῃ τὰς καρδίας αὐτῶν. καὶ οὐκ εἶπεν οὕτως· ἀλλ' ἵνα ἡμῖν παῤῥησίαν δῷ, ταπεινοφρονῶν οὕτως εἴρηκε, καὶ τοῦτο ὅπερ εἶχεν, ἀξιοῖ λαβεῖν. δείκνυσιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ διὰ τί τότε οὐκ ἦλθεν ὁ Χριστὸς, τὴν σκιὰν ἐκεῖνα καλέσαι. τὸ δὲ σῶμα, φησὶ, τοῦ Χριστοῦ. ὥστε ἔδει ἐν τῇ σκιᾷ ἐπιμεῖναι. ἅμα καὶ τῆς ἀγάπης τῆς εἰς αὐτοὺς μέγιστον ἐμφαίνει τεκμήριον· ἵνα ὑμεῖς, φησὶν, ἀκούσητε, ἐγὼ δέδεμαι.

ΗΘΙΚΟΝ

Πάλιν τὸν δεσμὸν εἰς μέσον τίθησιν, οὗ σφόδρα ἐρῶ, ὃς διαθερμαίνει μοι τὴν καρδίαν, καὶ ἀεὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἄγει τὸν Παῦλον δεδεμένον ἰδεῖν, καὶ ἐν δεσμοῖς γράφοντα, καὶ κηρύττοντα, καὶ βαπτίζοντα, καὶ κατηχοῦντα. ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἁπανταχοῦ ἀνεφέρετο αὐτῷ δεδεμένῳ, μυρία ᾠκοδόμει δεδεμένος. τότε ἄλυτος μᾶλλον ἦν. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Ὥστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν. καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν τοῦτο ὁμολογεῖ λέγων· Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται. ἐδεσμεῖτο μετὰ τῶν κακούργων, μετὰ τῶν δεσμωτῶν, μετὰ τῶν ἀνδροφόνων ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ εἰς τρίτον ἀνελθὼν οὐρανὸν, ὁ τὰ ἄῤῥητα ῥήματα ἀκούσας· ἐδέδετο, ἀλλὰ τότε ταχύτερος ὁ δρόμος ἦν. ὁ δεθεὶς ἐλέλυτο, καὶ ὁ μὴ δεδεμένος ἐδέδετο. οὗτος μὲν γὰρ, ὅπερ ἤθελεν, ἔπραττεν· ἐκεῖνος δὲ αὐτὸν οὐκ ἐκώλυεν, οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἐπλήρου προαίρεσιν. τί ποιεῖς, ὦ ἀνόητε; μὴ γὰρ σωματικός ἐστι δρομεύς; μὴ γὰρ ἐν σταδίῳ τῷ παρ' ἡμῖν ἀγωνίζεται; ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται. τὸν ἐν οὐρανῷ τρέχοντα δῆσαι τὰ ἐπὶ γῆς οὐ δύναται, οὐδὲ καταφχεῖν. οὐχ ὁρᾷς τουτονὶ τὸν ἥλιον; περίβαλε δεσμὰ ταῖς ἀκτῖσι, στῆσον τοῦ δρόμου. ἀλλ' οὐ δυνήσῃ. οὐκοῦν οὐδὲ Παῦλον· καὶ πολλῷ μᾶλλον τοῦτον, ἢ ἐκεῖνον. πλείονος γὰρ οὗτος, ἢ ἐκεῖνος ἀπήλαυσε προνοίας, ἅτε φῶς φέρων οὐ τοιοῦτον ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀληθινὸν βαστάζων. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ μηδὲν βουλόμενοι διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν; τί δὲ λέγω πάσχειν, ὅπου γε οὐδὲ χρήματα βούλονται προέσθαι; ἐδέσμει καὶ Παῦλός ποτε, καὶ ἐνέβαλλεν εἰς δεσμωτήριον· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ γέγονε δοῦλος, οὐ τῷ ποιεῖν λοιπὸν, ἀλλὰ τῷ πάσχειν σεμνύνεται. καὶ τοῦτο δὲ τοῦ κηρύγματος θαῦμα, ὅταν διὰ τῶν πασχόντων αὐτῶν, ἀλλ' οὐ τῶν ποιούντων κακῶς, οὕτως ἐγείρηται καὶ αὔξηται. ποῦ τις εἶδεν ἀγῶνας τοιούτους; ὁ πάσχων κακῶς, νικᾷ· καὶ ὁ ποιῶν κακῶς, ἡττᾶται. οὗτος ἐκείνου λαμπρότερος. διὰ δεσμῶν τὸ κήρυγμα εἰσῆλθεν. οὐκ αἰσχύνομαι, ἀλλὰ καὶ σεμνύνομαι, φησὶ, τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττων. ἐννόησον γάρ μοι· ἡ οἰκουμένη πᾶσα τοὺς λελυμένους ἀφεῖσα, τοῖς δεδεμένοις προσῄει· τοὺς δεσμοῦντας ἀποστρεφομένη, τοὺς τὴν ἄλυσιν περικειμένους τιμᾷ· τοὺς σταυρώσαντας μισήσασα, τὸν ἐσταυρωμένον προσκυνεῖ.

κ. ὑπὲρ πολλοῦ μᾶλλον ἢ οἱ ἄλλοι.

γρ. ἀνοίξῃ

περισκιῶν. οὐκ ἔστι μόνον θαυμαστὸν, ὅτι ἁλιεῖς, ὅτι ἰδιῶται ἦσαν οἱ κήρυκες, ἀλλ' ὅτι καὶ ἕτερα κωλύματα, φύσει κωλύματα ἦσαν, καὶ πλείων γέγονεν ἡ ἐπίδοσις. οὐ μόνον οὐδὲν ἐκώλυσεν ἡ ἰδιωτεία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο φανερωθῆναι ἐποίησε τὸ κήρυγμα. ἄκουε γὰρ τοῦ Λουκᾶ λέγοντος· Καὶ καταλαβόμενοι, φησὶν, ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον. οὐ μόνον οὐδὲν ἐκώλυεν ὁ δεσμὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν αὐτοὺς θαρσαλεωτέρους. οὐχ οὕτως ἐθάῤῥουν οἱ μαθηταὶ, λελυμένου τοῦ Παύλου, ὡς δεδεμένου. Περισσοτέρως γὰρ, φησὶ, τολμᾷν ἀφόβως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ λαλεῖν. τοῦ δὲ ἀντιπεσοῦντος, ὅτι οὐ θεῖον τὸ κήρυγμα· ἡ ἰδιωτεία οὐκ ἦν ἱκανὴ ποιῆσαι καταγνωσθῆναι αὐτούς; οὐκοῦν ἔδει καὶ ταῦτα φοβῆσαι αὐτούς; ἴστε γὰρ ὅτι δύο πάθεσι τούτοις τὸ πλῆθος κατέχεται, κενοδοξίᾳ, καὶ δειλίᾳ. ἡ ἰδιωτεία οὐκ ἠφίει ἐπαισχύνεσθαι· οἱ κίνδυνοι εἰς δειλίαν ἐμβαλεῖν ὤφειλον· ἀλλὰ θαύματα, φησὶν, ἐποίουν. πιστεύετε οὖν ὅτι ἐποίουν θαύματα; ἀλλ' οὐκ ἐποίουν. τοῦτο μεῖζον θαῦμα τοῦ ποιεῖν, εἰ χωρὶς θαυμάτων περιεσώζοντο. ἐδέθη καὶ Σωκράτης παρ' Ἕλλησι. τί οὖν; οὐκ εὐθέως ἔφυγον εἰς Μέγαρα οἱ μαθηταί; πάντες. οὐ γὰρ τοὺς περὶ ἀθανασίας ἐδέξαντο λόγους. ἀλλ' ὅρα ἐνταῦθα. ἐδέθη Παῦλος, καὶ μᾶλλον ἐθάῤῥουν οἱ μαθηταί. εἰκότως. ἑώρων γὰρ οὐκ ἐμποδιζόμενον τὸ κήρυγμα. μὴ γὰρ γλῶτταν δύνασαι δῆσαι; ταύτῃ μάλιστα τρέχει. ὥσπερ γὰρ, δρομέως ἂν μὴ δήσῃς τοὺς πόδας, οὐκ ἐκώλυσας τοῦ δρόμου, οὕτω καὶ εὐαγγελιστοῦ ἐὰν μὴ δήσῃς τὴν γλῶτταν, οὐκ ἐκώλυσας τοῦ δρόμου. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος, ἐὰν δήσῃς τὴν ὀσφῦν, μᾶλλον τρέχει καὶ διαβαστάζεται, οὕτω καὶ οὗτος μᾶλλον κηρύττει, καὶ μετὰ πλείονος τῆς παῤῥησίας. δειλίᾳ ὁ δέσμιος, ὅταν δεσμὸς ᾖ μόνον· ὁ δὲ τοῦ θανάτου καταφρονῶν πῶς ἂν ἐδέθη; ταῦτ' οὖν ἐποίουν, οἷον ἂν εἰ τὴν σκιὰν ἐδέσμουν Παύλου, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς ἐνέφραττον. σκιομαχία γὰρ ἦν. τοῖς τε γὰρ οἰκείοις ποθεινότεροι μᾶλλον ἦν, τοῖς τε ἐχθροῖς αἰδεσιμώτερος, ἅτε ἀνδρείας φέρων ἔπαθλον, τὸν δεσμόν. στέφανος κοσμεῖ κεφαλὴν, ἀλλ' οὐκ αἰσχύνει, ἀλλὰ καὶ λαμπροτέραν ποιεῖ. ἄκοντες ἐστεφάνουν αὐτὸν τῇ ἁλύσει. εἰπὲ γάρ μοι, σίδηρον εἶχε δῆσαι ὁ τὰς ἀδαμαντίνας τοῦ θανάτου κατατολμήσας πύλας; ἔλθωμεν εἰς ζῆλον, ἀγαπητοὶ, τῶν δεσμῶν τούτων. ὅσαι γυναῖκες χρυσία περίκεισθε, τὰ Παύλου δεσμὰ ποθήσατε. οὐχ οὕτως ὑμῖν περὶ τὸν τράχηλον τὸ περιδέῤῥαιον ἀπολάμπει, ὡς ἐκείνου περὶ τὴν ψυχὴν ὁ τῶν σιδηρῶν δεσμῶν ἔστιλβε κόσμος. εἴ τις ἐκεῖνα ποθεῖ, ταῦτα μισείτω. τίς γὰρ κοινωνία βλακείᾳ πρὸς ἀνδρείαν; καλλωπισμῷ σωματικῷ πρὸς φιλοσοφίαν; ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ ἄγγελοι αἰδοῦνται, τούτων καὶ καταπαίζουσιν· ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἕλκειν εἴωθε, ταῦτα τὰ δεσμὰ πρὸς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατάγει. ὄντως γὰρ ταῦτα δεσμὰ, οὐκ ἐκεῖνα· ἐκεῖνα κόσμος, ταῦτα δεσμά. ταῦτα μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν θλίβει· ἐκεῖνα μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν κοσμεῖ. βούλει μαθεῖν ὅτι ἐκεῖνα κόσμος ἐστίν; εἰπέ μοι, τίς μᾶλλον ἐπεσπάσατο τοὺς ὁρῶντας, σὺ, ἢ Παῦλος; καὶ τί λέγω, σύ; αὐτὴ ἡ βασιλὶς ἡ πάντα χρυσὸν περικειμένη, οὐκ ἂν μᾶλλον ἐπεσπάσατο τοὺς ὁρῶντας. ἀλλ' εἰ συνέβη καὶ Παῦλον κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δεδεμένον, καὶ τὴν βασιλίδα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν, πάντες ἂν ἀπ' ἐκείνης ἐπὶ τοῦτον μετήγαγον τοὺς ὀφθαλμούς. καὶ εἰκότως. τὸ γὰρ ὁρᾷν ἄνδρα τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης μείζονα, καὶ οὐδὲν ἔχοντα ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἄγγελον ἐπὶ γῆς, θαυμασιώτερον τοῦ ὁρᾷν γυναῖκα κεκαλλωπισμένην. ταῦτα μὲν γὰρ καὶ ἐν θεάτροις, καὶ ἐν πομπαῖς, καὶ ἐν βαλανείοις, καὶ πολλαχοῦ ἐστιν ἰδεῖν· ἄνθρωπον δὲ δεσμὰ περικείμενον, καὶ νομίζοντα τὸν μέγιστον κόσμον ἔχειν, καὶ οὐκ εἴκοντα τοῖς δεσμοῖς, οὐκ ἔστι γῆς θέαμα ἰδεῖν τὸν ὁρῶντα, ἀλλ' οὐρανῶν ἄξιον τὸ θέαμα. ἡ ταῦτα περικειμένη ψυχὴ περισκοπεῖ, τίς εἶδε, τίς οὐκ εἶδε, τύφου πεπλήρωται, φροντίσι κατέχεται, μυρίοις ἑτέροις δέδεται πάθεσιν· ὁ δὲ ἐκεῖνα περικείμενος, ἄτυφος· ἡ ψυχὴ γαυροῦται, πάσης ἀπήλλακται φροντίδος, γεγηθυῖα,

Κολασ. α. ιδ.

Ισ. τῶν κωλύματα ἦν, ἀλλὰ καὶ

πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπουσα, ἐπτερωμένη. Εἴ τις μοι Παῦλον ἐδίδου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατα-
κύπτοντα ἰδεῖν καὶ φωνὴν ἀφιέντα, ἢ ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἂν εἱλό-
μην. Οἱ γὰρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρχονται, ὅταν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ᾖ. ὁ σύν-
δεσμος τοῦ κηρύγματος, τὰ δεσμὰ Παύλου· ὁ θεμέλιος, ἡ ἅλυσις ἐκείνη. ἐκεῖνα τὰ δεσ-
5 μὰ ποθήσωμεν. καὶ πῶς, φησιν, ἔνι; ἐὰν ταῦτα συντρίψωμεν καὶ διακλάσωμεν; οὐδὲν
ἡμῖν ἀπὸ τούτων ὄφελος τῶν δεσμῶν, ἀλλὰ καὶ βλάβη. δεσμώσει ἡμᾶς ἐκεῖ δείξει ταῦ-
τα, τὰ δὲ Παύλου δεσμὰ λύσει ἐκεῖνα τὰ δεσμά. ἡ τούτοις ἐνταῦθα δεδεμένη, καὶ τοῖς ἀθα-
νάτοις ἐκεῖ δεσμοῖς δεθήσεται χεῖρας καὶ πόδας· ἡ τοῖς Παύλου δεδεμένη ἕξει καθάπερ κό-
σμον περικείμενον αὐτῇ τότε. λῦσον καὶ σαυτὴν τοῦ δεσμοῦ, καὶ τὸν πένητα τοῦ λιμοῦ. τί τὴν
10 ἁμαρτημάτων τὰς σειρὰς ἐπισφίγγεις; πῶς φησιν; * ὅταν σὺ μὲν χρυσοφορῇς, ἕτερος δὲ
ἀπόλλυται, ὅταν σὺ μέν, ἵνα δόξης τύχῃς τῆς κενῆς, τοσοῦτον λαμβάνῃς χρυσίον, ἕτερος δὲ μὴ
φαγεῖν ἔχῃ, οὐχὶ τὰς ἁμαρτίας ἐπέσφιγξας; περίθου τὸν Χριστόν, καὶ μὴ τὸν χρυσόν. ἔνθα
μαμμωνᾶς, ἐκεῖ Χριστὸς οὐκ ἔστιν· ὅπου Χριστός, ἐκεῖ μαμμωνᾶς οὐκ ἔστιν. οὐ βούλει τὸν
βασιλέα αὐτὸν περικεῖσθαι τῶν πάντων; εἴ τις σοι τὴν ἁλουργίδα καὶ τὸ διάδημα ἔδωκεν,
15 οὐκ ἂν ἐδέξω ἀντὶ παντὸς τοῦ χρυσίου; ἐγώ σοι οὐ τὸν κόσμον δίδωμι τὸν βασιλικόν, ἀλλ'
αὐτὸν περιθέσθαι τὸν βασιλέα παρέχω. καὶ πῶς ἄν τις περικέοιτο τὸν Χριστόν, φησιν; ἄ-
κουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. ἄκουσον
τῆς παραινέσεως τῆς ἀποστολικῆς· Τῆς σαρκός, φησι, πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμί-
ας. οὕτω τις ἐνδύεται τὸν Χριστόν, μὴ προνοῶν τῆς σαρκὸς εἰς ἐπιθυμίαν. ἂν τὸν Χρι-
20 στὸν ἐνδύσῃ, καὶ δαίμονές σε φοβηθήσονται· ἂν δὲ τὸν χρυσόν, καὶ ἄνθρωποι καταγελάσονται.
ἐὰν ἐνδύσῃ τὸν Χριστόν, καὶ ἄνθρωποί σε αἰδεσθήσονται. βούλει φαίνεσθαι καλὴ καὶ εὐπρε-
πής; ἀρκέσθητι τῇ τοῦ δημιουργοῦ πλάσει. τί τὰ χρυσία ἐπεισάγεις, ὡς διορθωσομένη τοῦ
Θεοῦ τὸ πλάσμα; θέλεις εὐπρεπὴς φαίνεσθαι; περιβαλοῦ ἐλεημοσύνην, περιβαλοῦ φιλαν-
θρωπίαν, περιβαλοῦ σωφροσύνην, ἀτυφίαν. ταῦτα πάντα χρυσοῦ τιμιώτερα. ταῦτα
25 καὶ τὴν ὡραίαν, εὐπρεπεστέραν ποιεῖ· ταῦτα καὶ τὴν οὐκ εὔμορφον, εὔμορφον ἐργάζεται. ὅταν
γάρ τις μετ' εὐνοίας ὄψιν ὁρᾷ, ἀπὸ ἀγάπης φέρει τὰς ψήφους· τὴν δὲ πονηρὰν οὐ δύναταί
τις οὐδὲ καλὴν οὖσαν, καλὴν εἰπεῖν. πεπλανημένη γὰρ ἡ διάνοια οὐ φέρει τὴν ψῆφον ὀρ-
θήν. ἐκοσμήθη ποτὲ ἡ Αἰγυπτία, ἐκοσμήθη καὶ ὁ Ἰωσήφ. τίς ἦν ὡραιότερος; οὐ λέγω ὅτε
ἐν τοῖς βασιλείοις ἦν ἐκείνη, οὗτος δὲ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. γυμνὸς ἦν οὗτος, ἀλλ' ἐνεδέ-
30 δυτο τῆς σωφροσύνης τὰ ἱμάτια· ἐνδεδυμένη ἦν ἐκείνη, ἀλλὰ γυμνῆς ἦν αἰσχροτέρα. σω-
φροσύνην γὰρ οὐκ εἶχεν. ὅταν σφοδρῶς κοσμήσῃ, ὦ γύναι, τότε τῆς γυμνῆς αἰσχροτέρα
γέγονας. ἀπέδυσω γὰρ τὴν εὐκοσμίαν. ἦν καὶ ἡ Εὔα γυμνή· ἀλλ' ὅτε ἐνεδύσατο, τότε
ἦν αἰσχροτέρα. ὅτε μὲν γὰρ ἦν γυμνή, κεκόσμητο τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ· ὅτε δὲ τὸ τῆς ἁμαρτίας
ἱμάτιον ἐνεδύσατο, τότε ἦν αἰσχρά. καὶ σὺ τῆς φιλοκοσμίας ἐνδυομένη τὸ ἱμάτιον, τότε αἰ-
35 σχροτέρα φαίνῃ. ὅτι γὰρ ἡ πολυτέλεια οὐκ ἀρκεῖ δεῖξαι εὔμορφον, ἀλλ' ἔστι καὶ ἐνδεδυμέ-
νην τῆς γυμνῆς μᾶλλον ἀσχημονεῖν, ἐγὼ ἐρῶ. εἴ ποτε αὐλητοῦ, ἢ χοραύλου σκευὴν ἐνεδύσω,
ἆρα οὐκ ἦν ἀσχημοσύνη, καίτοιγε χρυσᾶ τὰ ἱμάτιά εἰσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀσχημοσύνη,
ὅτι χρυσᾶ. ἡ γὰρ πολυτέλεια τῆς σκηνῆς ἁρμόζει τοῖς τραγῳδοῖς, τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς
μίμοις, τοῖς ὀρχησταῖς, τοῖς περὶ τὰ θέατρα μαινομένοις· γυναικὶ δὲ πιστῇ ἕτερα δέδοται ἱμά-
40 τια παρὰ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς. Ὅσοι γάρ, φησιν, εἰς Χριστὸν ἐβα-
πτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. εἰπέ μοι, εἴ τίς σοι βασιλικὸν ἔδωκεν ἱμάτιον, σὺ δὲ ἐπάνω
ἐκείνου τὸ τοῦ εἵλωτος λαβοῦσα περιέθου, ἆρα οὐκ ἂν μετὰ τοῦ ἀσχημονεῖν καὶ ἐκολάσθης;
τὸν τοῦ οὐρανοῦ δεσπότην καὶ τῶν ἀγγέλων ἐνεδύσω, καὶ περὶ τὴν γῆν ἐπιστρέφῃ; ταῦτά
μοι εἴρηται, ὅτι μέγα μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸ κακὸν ἡ φιλοκοσμία, κἂν μηδὲν ἦν ἕτερον ἐντεῦθεν

Γαλ. γ. κζ. Ρωμ. ιγ. ιδ.

Γαλ. γ. κζ.

τικτόμενοι, ἀλλ' ἐξὸν ἀκινδύνως ἔχειν (εἰς γὰρ κενοδοξίαν ἀλείφει, καὶ τῦφον) νῦν δὲ καὶ ἕτερα πολλὰ τίκτεται ἐκ τοῦ καλλωπισμοῦ, ὑποψίαι φλυαρίαι, δαπάναι ἄκαιροι, βλασφημίαι, πλεονεξιῶν ὑποθέσεις. τί γὰρ καλλωπίζῃ, εἰπέ μοι; ἵνα ἀρέσῃς τῷ ἀνδρί; οὐκοῦν ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦτο ποίει. ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον γίνεται. εἰ γὰρ τῷ οἰκείῳ ἀρέσαι θέλεις ἀνδρί, τοῖς ἄλλοις μὴ ἄρεσκε· εἰ δὲ τοῖς ἄλλοις ἀρέσκεις, οὐ δυνήσῃ ἀρέσκειν τῷ οἰκείῳ. ὥστε πάντα ἀποτίθεσθαι τὸν κόσμον ἔδει εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσαν, εἰς ἐκκλησίαν παριοῦσαν· ἄλλως δέ, μὴ ἀπὸ τούτων ἄρεσκε τῷ ἀνδρί, ἀφ' ὧν καὶ αἱ πόρναι, ἀλλ' ἀπὸ τούτων μᾶλλον, ἀφ' ὧν αἱ γυναῖκες αἱ ἐλεύθεραι. τίνι γάρ, εἰπέ μοι, διέστηκε γυνὴ πόρνης; ὅτι ἡ μὲν πρὸς ἓν μόνον ὁρᾷ, ὅπως τῷ κάλλει τοῦ σώματος ἐφελκύσηται τοὺς ἐρωμένους· αὕτη δὲ καὶ οἰκίας προΐσταται, καὶ τέκνων κοινωνεῖ, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. θυγάτριον ἔχεις; ὅρα μὴ διαδέξηται τὴν βλάβην. φιλεῖ γάρ πως πρὸς τὰς ἀνατροφὰς τὰ ἤθη ῥυθμίζεσθαι, καὶ μιμεῖσθαι τὰ τῶν μητέρων ἤθη. ἔσο ὑπόδειγμα τῇ θυγατρὶ σωφροσύνης· κόσμησαι τὸν κόσμον ἐκεῖνον, καὶ ὅρα πῶς τούτου καταφρονήσεις. οὕτως γὰρ ἐκεῖνο κόσμος ἐστί, ταῦτα δὲ ἀκοσμία. ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα. ὁ δὲ Θεὸς ὁ τὸν κόσμον ποιήσας, καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν τῆς ψυχῆς κόσμον, κοσμήσειεν ἡμᾶς, καὶ τῇ αὐτοῦ δόξῃ ἀμφιάσειεν· ἵνα πάντες ἐν ἀγαθοῖς ἔργοις διαλάμποντες, καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ ζῶντες, δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ πατρί, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Λογ. ια. 5 ΕΝ ΣΟΦΙΑ ΠΕΡΙΠΑΤΕΙΤΕ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. 6 Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

Ματθ. ι. ις. Ὅπερ ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε, τοῦτο καὶ νῦν Παῦλος παραινεῖ. τί δὲ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν; Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡσεὶ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡσεὶ περιστεραί, τουτέστι, φυλακτικοὶ γίνεσθε, μηδεμίαν αὐτοῖς λαβὴν διδόντες καθ' ὑμῶν. διὰ γὰρ τοῦτο προσέκειτο, πρὸς τοὺς ἔξω· ἵνα μάθωμεν ὅτι πρὸς τὰ μέλη τὰ οἰκεῖα οὐ τοσαύτης ἡμῖν δεῖ ἀσφαλείας, ὅσης πρὸς τοὺς ἔξω. ἔνθα γὰρ ἀδελφοί, εἰσὶ καὶ συγγνῶμαι πολλαί, καὶ ἀγάπαι. δεῖ μὲν καὶ ἐνταῦθα ἀσφάλειαν εἶναι, πολλῷ δὲ πλέον ἔξω. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον μεταξὺ ἐχθρῶν καὶ πολεμίων εἶναι καὶ φίλων. εἶτ' ἐπειδὴ ἐφόβησεν, ὅρα πῶς πάλιν θαρρύνει. τὸν καιρόν, φησίν, ἐξαγοραζόμενοι· τουτέστι, βραχὺς ὁ παρὼν καιρός. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ ποικίλους εἶναι βουλόμενος, οὐδὲ ὑποκριτάς. τοῦτο γὰρ οὐ σοφίας, ἀλλὰ ἀνοίας. ἀλλὰ τί; ἐν οἷς μὴ βλάπτουσι, φησί, μηδεμίαν αὐτοῖς δίδοτε λαβήν· ὃ καὶ πρὸς Ῥωμαίους γράφων φησίν· Ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὴν τιμήν, τὴν τιμήν. (Ρωμ. ιγ. ζ.) διὰ τὸ κήρυγμα μόνον ἔστω σοι πόλεμος, φησί. μηδεμίαν ἑτέραν ὁ πόλεμος οὗτος ἀρχὴν λαμβανέτω. εἰ γὰρ μέλλοιεν ἡμῖν καὶ δι' ἕτερα ἀπεχθάνεσθαι, οὔτε μισθὸς ἡμῖν ἔσται, καὶ αὐτοὶ χείρους ἔσονται, καὶ δόξουσιν ἡμῖν δίκαια ἐγκαλεῖν· οἷον τὰ τελέσματα ἂν μὴ καταβάλλωμεν· τὰς τιμὰς τὰς προσηκούσας ἐὰν μὴ ἀποδιδῶμεν, ἂν μὴ ὦμεν ταπεινοί. οὐχ ὁρᾷς Παῦλον, ἔνθα μηδὲν ἔβλαπτε τὸ κήρυγμα, πῶς ἐστι καθυφιείς; ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τὸν Ἀγρίππαν· (Πραξ. κς. β.) Μακάριον ἐμαυτὸν ἥγημαι ἐπὶ σοῦ μέλλων ἀπολογεῖσθαι σήμερον, μάλιστα γνώστην σε ὄντα τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων. εἰ δὲ ἐνόμιζε δεῖν ὑβρίζειν τὸν ἄρχοντα, πάντα ἂν ἀνέτρεψεν. ἄκουε δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν μακάριον Πέτρον, πῶς ἐπιεικῶς ἀποκρίνονται τοῖς Ἰουδαίοις λέγοντες· (Πραξ. ε. κθ.) Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις.

θρώποις. καίτοιγε ἄνθρωποι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἀπεγνωκότες, καὶ ὑβρίζειν καὶ πᾶν ὁποιοῦν
ποιεῖν ἠδύναντο. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀπέγνωσαν τῆς ψυχῆς, ἵνα μὴ κενοδοξῶσι (κενοδοξίας
γάρ τοῦτο ἐστὶν) ἀλλ' ἵνα κηρύττωσι, καὶ ἵνα μετὰ παῤῥησίας πάντα φθέγγωνται· ἐκεῖνο δὲ ἀμε-
τρίας ἐστίν. ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος· τουτέστι, μὴ εἰς ἀδιαφο-
5 ρίαν τὸ χαρίεν ἐκπίπτῃ. ἔνι γὰρ καὶ χαριεντίζεσθαι, ἔνι καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης κοσμιότη-
τος τοῦτο ποιεῖν. εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. ὥστε οὐχ ὁμοίως πᾶσι δι-
αλέγεσθαι χρὴ, ἕλλησι λέγω, καὶ ἀδελφοῖς. οὐδαμῶς· ἐπεὶ τοῦτο τῆς ἐσχάτης ἀνοίας ἐστί.

7 Τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς, καὶ πιστὸς διάκο-
νος, καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ. Βαβαὶ, ὅση σοφία Παύλου; πῶς οὐ πάντα ἐντίθησιν
10 εἰς τὰς ἐπιστολὰς, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα, καὶ τὰ κατεπείγοντα; πρῶτον μὲν, οὐ βουλόμενος αὐ-
τὰς εἰς μῆκος ἐκτείνειν· δεύτερον δὲ, καὶ τὸν ἀπερχόμενον αἰδεσιμώτερον ποιῶν, ἵνα ἔχῃ τι καὶ
διηγεῖσθαι· τρίτον, δεικνὺς πῶς πρὸς αὐτὸν διάκειται. οὐ γὰρ ἂν αὐτῷ ταῦτα ἐνεχείρι-
σεν. ἔπειτα ἦν, ἃ οὐκ ἔδει διὰ γραμμάτων δηλωθῆναι. ὁ ἀγαπητὸς, φησὶν, ἀδελφός.
εἰ ἀγαπητὸς, πάντα οἶδε, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἔκρυψε. καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν Κυ-
15 ρίῳ. εἰ πιστὸς, οὐδὲν ψεύσεται· εἰ σύνδουλος, κεκοινώνηκε τῶν πειρασμῶν· ὥστε αὐτῷ πάν-
τοθεν τὸ ἀξιόπιστον συνήγαγεν.

8 Ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο. Ἐνταῦθα τὴν ἀγάπην δείκνυσι τὴν
πολλὴν, εἴγε καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν ἀπέσταλκε. καὶ τῆς ἀποδημίας αἰτία αὕτη γέγονεν· ὃ καὶ
Θεσσαλονικεῦσι γράφων ἔλεγε, Διὸ μηκέτι στέγοντες ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθή- α Θεσ. γ. α.
20 ναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν. καὶ Ἐφεσίοις δὲ αὐτὸν τοῦτον πέμπει, Εφεσ. ς. κα.
καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς αἰτίας. Ἵνα γνῷ, φησὶ, τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας
ὑμῶν. Ὅρα τί φησιν. οὐχ ἵνα ὑμεῖς τὰ ἐμὰ μάθητε, ἀλλ' ἵνα ἐγὼ τὰ ὑμέτερα. οὕ-
τως οὐδαμοῦ τὸ αὐτοῦ τίθησι. δείκνυσιν αὐτοὺς καὶ ἐν πειρασμοῖς ὄντας τῷ εἰπεῖν, ἵνα παρα-
καλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

25 9 Σὺν Ὀνησίμῳ τῷ ἀγαπητῷ καὶ πιστῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν. πάντα ὑμῖν γνω-
ριοῦσι τὰ ὧδε. Ὀνήσιμος οὗτός ἐστι, περὶ οὗ γράφων τῷ Φιλήμονι ἔλεγεν, Ὃν ἐβουλό- Φιλημ. ιγ.
μην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῇ ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου· χω-
ρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι. καὶ τὸ ἐγκώμιον δὲ προστίθησι τῆς πόλεως, ἵνα
Ἰσ. καὶ μόνον ἐπ καὶ ἐγκαλλωπίζωνται, (μὴ μόνον ἐπαισχύνωνται), ὅς ἐστι, φησὶν, ἐξ ὑμῶν. πάντα ὑμῖν γνωριοῦ-
30 σι τὰ ὧδε.

10 Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου. Οὐδὲν τούτου τοῦ ἐγκω-
ἰσ. μεῖζον μίου μεῖζον. οὗτός ἐστιν ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀναχθεὶς μετ' αὐτοῦ. μεῖζον εἶπε τῶν προφη-
τῶν οὗτος. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ξένους καὶ παρεπιδήμους ἑαυτοὺς καλοῦσιν, οὗτος δὲ καὶ αἰχμαλώτους.
καθάπερ γὰρ αἰχμάλωτος, οὕτως ἤγετο καὶ ἐφέρετο, καὶ πᾶσιν εἰς τὸ κακῶς πάσχειν προὔκει-
35 το, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων χεῖρον. ἐκείνους μὲν γὰρ, ἐπειδὰν λάβωσιν οἱ πολέμιοι, ἐν πολ-
λῇ θεραπείᾳ λοιπὸν ἔχουσιν, ἅτε ὡς οἰκείων κτημάτων ἐπιμελούμενοι· τούτους δὲ ὡς ἐχθροὺς καὶ
πολεμίους πάντες ἦγον καὶ ἔφερον, δέροντες, μαστίζοντες, ὑβρίζοντες, συκοφαντοῦντες. τοῦτο
καὶ ἐκείνοις παράκλησις ἦν. ὅταν γὰρ καὶ ὁ διδάσκαλος ἐν τοῖς τοιούτοις ᾖ, μᾶλλον παρακα-
λοῦνται οἱ μαθηταί. Καὶ Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα. Καὶ τοῦτον ἐνεκω-
40 μίασε τέως ἀπὸ τῆς συγγενείας. μέγας γὰρ ἦν ἀνὴρ ὁ Βαρνάβας. Περὶ οὗ ἐλάβετε
ἐντολάς· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν. Τί γάρ; οὐκ ἐδέχοντο καὶ χωρὶς τού-
του; ναί· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς βούλομαι, φησί. καὶ τοῦτο τὸν ἄνδρα δείκνυσι μέ-
γαν. πόθεν τὰς ἐντολὰς ἔλαβον, οὐ λέγει.

11 Καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος. Ἴσως Κορίνθιος ἦν οὗτος. εἶτα πᾶσι τὸ ἐγ-

χώμιον κοινὸν ἀποδίδωσιν, εἶπὼν δὲ ἰδιάζον ἑκάστου· Οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς· οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.

Ἐπειδὴ εἶπε, συναιχμάλωτος, ἵνα μὴ συγκατενέγκῃ τὴν ψυχὴν τῶν ἀκουόντων, ὅρα πῶς τοῦτο τίθησι, καὶ διανίστησιν αὐτούς. συνεργοί, φησιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ὥστε τῶν πειρασμῶν κοινωνοῦντες, τῆς βασιλείας κοινωνοῦσιν. οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία. δείκνυσιν αὐτοὺς μεγάλους, εἴγε Παύλῳ παρηγορία γεγόνασιν. ἀλλ᾽ ἴδωμεν τὴν σύνεσιν Παύλου.

5 Ἐν σοφίᾳ, φησί, περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι·

Τουτέστιν, οὐκ ἔστιν ὑμέτερος ὁ καιρός, ἀλλ᾽ ἐκείνων ἐστί. μὴ τοίνυν βούλεσθε αὐθεντεῖν, ἀλλ᾽ ἐξαγοράζετε τὸν καιρόν. καὶ οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ἀγοράζετε, ἀλλ᾽, ἐξαγοράζετε, δηλῶν ὅτι οὕτω διατιθέμενοι, ὑμέτερον αὐτὸν ποιεῖτε ἑτέρως. αἰτίας γὰρ περιττῆς, πολέμων καὶ ἀπεχθείας πρόφασιν ἐπιποιεῖν. πρὸς γὰρ τοὺς κινδύνους περιττοὺς ὑπομένειν καὶ κέρδος οὐκ ἔχοντα, καὶ ἑτέρα μετὰ βλάβη, τὸ τοὺς Ἕλληνας μὴ προσιέναι ὑμῖν. ἐν γὰρ τοῖς ἀδελφοῖς ὅταν ᾖς, εἰκότως θαρρεῖς· ἔξω δὲ οὐχ οὕτω χρή. ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ τοὺς ἔξω, τοὺς Ἕλληνας λέγει. διὰ τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν. καὶ πάλιν, Τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; ἐν σοφίᾳ, φησί, περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω. ἔξω γάρ εἰσι, κἂν τὸν αὐτὸν κόσμον οἰκῶσιν ἡμῖν, τῆς βασιλείας ὄντες ἔξω καὶ τοῦ οἰκίσκου τοῦ πατρικοῦ. ἅμα καὶ παραμυθεῖται αὐτούς, ἔξω ἐκείνους καλῶν· ὅπερ ἔλεγεν ἀνωτέρω, Ὅτι ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. τότε, φησί, δόξαν ζητεῖτε, τότε τιμάς, τότε τὰ ἄλλα πάντα· νῦν δὲ μή, ἀλλ᾽ ἐκείνοις παρέχετε. εἶτα, ἵνα μὴ νομίσῃς χρήματα λέγειν αὐτόν, ἐπάγει,

α. Τιμ. γ. ζ.

α. Κορ. ε. ιβ.

Κολασ. γ. γ.

6 Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι ὑμᾶς πῶς δεῖ ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

Ἵνα μὴ ὑποκρίσεως γέμῃ, φησί. τοῦτο γάρ οὐ χάρις, οὐδὲ ἅλατι ἤρτυται. οἷον, ἐὰν δέῃ θεραπεῦσαι ἀκινδύνως, μὴ παραιτήσῃ· ἂν καιρὸς ᾖ προσηνῶς διαλεχθῆναι, μὴ νομίσῃς τὸ πρᾶγμα κολακείαν. πάντα ποίει τὰ εἰς τιμὴν ἀνήκοντα, ἄνευ τοῦ βλάπτεσθαι τὴν εὐσέβειαν. οὐχ ὁρᾷς πῶς Δανιὴλ ἄνθρωπον ἀσεβῆ θεραπεύει; οὐχ ὁρᾷς τοὺς τρεῖς παῖδας, πῶς μετὰ σοφίας τῷ βασιλεῖ προσεφέροντο, καὶ ἀνδρείαν δεικνύντες, καὶ παρρησίαν, καὶ οὐδὲν θρασύ, οὐδὲ ἀπεχθές; τοῦτο γὰρ οὐκέτι παρρησίας, ἀλλὰ κενοδοξίας. εἰδέναι, φησί, πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. ἑτέρως γὰρ τῷ ἄρχοντι, ἄλλως τῷ ἀρχομένῳ· ἄλλως τῷ πλουτοῦντι, ἄλλως τῷ πένητι. διατί; ὅτι αἱ τῶν πλουτούντων καὶ ἀρχόντων ψυχαὶ ἀσθενέστεραι τυγχάνουσιν οὖσαι μᾶλλον, φλεγμαίνουσαι μᾶλλον, διαρρέουσαι, ὥστε ἐκεῖ συγκαταβατικοὺς εἶναι δεῖ· αἱ δὲ τῶν πενήτων καὶ ἀρχομένων, στερρότεραι καὶ συνεστώτεραι· ὥστε ἐνταῦθα καὶ παρρησίᾳ χρὴ μείζονι κεχρῆσθαι, πρὸς ἓν ὁρῶντα, τὴν οἰκοδομήν. μὴ ἐπειδὴ ὁ μὲν πλούσιος, ὁ δὲ πένης, ὁ μὲν πλέον τιμάσθω, ὁ δὲ ἔλαττον· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὁ μὲν διαβασταζέσθω, ὁ δὲ μὴ οὕτως. οἷον, αἰτίας οὐκ οὔσης, μὴ κάλει τὸν Ἕλληνα μιαρόν, μηδὲ ἔσο ὑβριστής· ἀλλ᾽ ἂν μὲν ἐρωτηθῇς περὶ τοῦ δόγματος, ἀπόκριναι ὅτι μιαρὸν καὶ ἀσεβές· οὐδενὸς δὲ ἐρωτῶντος οὐδὲ ἀναγκάζοντος λέγειν, οὐ προσήκει ἁπλῶς ἀπέχθειαν ἀναδέχεσθαι. ποία γὰρ ἀνάγκη περιττὰς ἔχθρας κατασκευάζειν; πάλιν ἂν τινα κατηχῇς, λέγει δὲ ὑποθέσεως ὑποκειμένης· ἐπεὶ σίγα. ἐὰν ᾖ ἅλατι ἠρτυμένος ὁ λόγος, κἂν εἰς διαρρέουσαν ἐμπέσῃ ψυχήν, ἐπισφίγξει τὴν χαύνην· κἂν εἰς τραχεῖαν, λεανεῖ τὸ σκληρόν. ἐπίχαρις οὖν, μήτε φορτικὸς ἔστω, μήτε πάλιν χαῦνος, ἀλλὰ καὶ τὸ σεμνὸν ἐχέτω, καὶ τὸ μεθ᾽ ἡδονῆς. αὕτη γὰρ ἀμέτρως ἐπιτεθῇ, μᾶλλον ἔβλαψεν, ἢ ὠφέλησεν· ἐὰν δὲ ἀμέτρως χαριεντίσηται, μᾶλλον ἐλύπησεν, ἢ ὤνησεν· ὥστε πανταχοῦ μέτρα δεῖ εἶναι. μήτε κατηφὴς ἔσο καὶ σκυθρωπός· ἀηδὲς γάρ· μήτε διακεχυμένος· εὐκαταφρόνητον γὰρ καὶ πεπατημένον.

πάθον. ἀλλ' ἐπιτήρει τὴν ἀρετὴν λαβεῖν, τὴν κακίαν φυγεῖν, καθάπερ ἡ μέλιττα, τοῦ μὲν τὸ φαιδρὸν, τοῦ δὲ τὸ σεμνόν. εἰ γὰρ ἰατρὸς οὐχ ὁμοίως πᾶσι χρήσεται τοῖς σώμασι, πολλῷ μᾶλλον διδάσκαλος. καίτοι μᾶλλον αὖ τὰ σώματα ἀνθιστάμενα ἀλλήλοις φάρμακα ἐνέγκοι, ἢ ψυχὴ λόγον ὀξύν. προσέρχεταί σοι Ἕλλην, καὶ γίνεταί σοι φίλος· μηδὲν αὐτῷ περὶ τούτου διαλεχθῇς, ἕως ἂν γένηται πάνυ φίλος· καὶ ὅταν γένηται, ἠρέμα. ὅρα γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας παραγενόμενος, πῶς αὐτοῖς διελέγετο. οὐκ εἶπεν, ὦ μιαροὶ καὶ παμμίαροι· ἀλλὰ τί; Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. πάλιν ὅτε ἔδει ἐλέγξαι, οὐ παρῃτήσατο· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἤλεγξε τῷ Ἐλύμᾳ· Ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥᾳδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης. ὥσπερ γὰρ ἐκείνους ὑβρίσαι ἀνοίας ἦν, οὕτω τοῦτον μὴ ἐλέγξαι μαλακίας ἦν. πάλιν, εἰσήχθης πρὸς ἄρχοντα διὰ πρᾶγμα; τὴν προσήκουσαν ἀπόνειμον τιμήν. Πάντα ὑμῖν, φησι, γνωρίσουσι τὰ ὧδε. διὰ τί μὴ συνῆλθον, φησι; τί δέδεται; πάντα ὅσα μοι γνωρίσουσι τὰ ὧδε; τουτέστι, τὰ δεσμὰ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ κατέχοντά με· οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ περιστοιχούμενος αὐτοὺς ἰδεῖν, ὁ καὶ ἑτέρους ἀποστέλλων, αὐτὸς ὑστέρησα, μὴ μεγάλης με κατεχούσης ἀνάγκης. καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἦν ἐγκαλοῦντων, καὶ μὴν σφόδρα ἐγκαλοῦντων. τὸ γὰρ μαθεῖν ὅτι καὶ πειρασμοῖς περιέπεσε, καὶ ἤνεγκε γενναίως, τοῦ πιστουμένου ἦν τὸ πρᾶγμα, καὶ διορθοῦντος τὰς ἐκείνων ψυχάς.

9 Σὺν Ὀνησίμῳ, φησὶ, τῷ ἀγαπητῷ καὶ πιστῷ ἀδελφῷ. Ἀδελφὸν τὸν δοῦλον ὁ Παῦλός φησιν εἰκότως· ὅπου γε καὶ ἑαυτὸν δοῦλον ὀνομάζει τῶν πιστῶν. κατενέγκωμεν πάντες τὸν τῦφον, καταπατήσωμεν τὴν ἀλαζονείαν. δοῦλον ὀνομάζει ἑαυτὸν Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης ἀντάξιος καὶ μυρίων οὐρανῶν, καὶ σὺ μέγα φρονεῖς; ὁ πάντα ἄγων καὶ φέρων ὡς ἤθελεν, ὁ τὰ πρωτεῖα ἔχων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁ στεφανούμενος, ὁ εἰς τρίτον ἀνελθὼν οὐρανὸν, τοὺς δούλους ἀδελφοὺς καλεῖ, καὶ συνδούλους. ποῦ ἡ μανία; ποῦ ἡ ἀλαζονεία; οὕτως ἀξιόπιστος γέγονεν ὁ Ὀνήσιμος, ὥστε καὶ τοιαῦτα πιστεύεσθαι.

10 Καὶ Μάρκος, φησὶν, ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς, δέξασθε αὐτόν. Ἴσως παρὰ Βαρνάβα ἐντολὰς ἔλαβον. Οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς.

Καταστέλλει τῶν Ἰουδαίων τὸ φύσημα· ἐπαίρει τούτων τὰς ψυχὰς, ὅτι ὀλίγοι μὲν ἐκ περιτομῆς· οἱ δὲ πλείους ἐκ τῶν ἐθνῶν. Οἵτινες ἐγενήθησάν μοι, φησι, παρηγορία.

Δείκνυσιν ἑαυτὸν ἐν πειρασμοῖς ὄντα μεγάλοις. ὥστε οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, ὅταν τοὺς ἁγίους παρακαλῶμεν καὶ παρουσίᾳ καὶ λόγῳ καὶ προσεδρείᾳ, ὅταν συγκακουχώμεθα. τοῖς δεσμίοις γὰρ, φησιν, ὡς συνδεδεμένοι· ὅταν τὰ ἐκείνων ἡμέτερα ποιῶμεν πάθη, καὶ ἐν τοῖς στεφάνοις κοινωνήσομεν. οὐχ εἱλκύσθης εἰς τὸ στάδιον; οὐ κατέβης εἰς τὸν ἀγῶνα; ἄλλος ἀπεδύσατο, ἄλλος παλαίει. ἀλλ' ἐὰν θέλῃς, κοινωνήσεις καὶ σύ. ἄλειψον ἐκεῖνον, γενοῦ αὐτοῦ φιλητὴς καὶ σπουδαστής, ἔξωθεν ἐπιβόα μεγάλα, διέγειρε τὴν δύναμιν, ἀνάκτα τὴν ψυχήν. ταῦτα ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων γίνεσθαι ἀκόλουθον. Παῦλος γὰρ οὐκ ἐδεῖτο, ἀλλ' ἐκείνους ἐπαίρων ἔλεγε ταῦτα. σὺ τοίνυν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοὺς βουλομένους κακίζειν ἐπιστόμιζε· κατασκεύαζε αὐτῷ ἐραστάς· ὑποδέξαι ἐξιόντα μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας. οὕτω κοινωνήσεις τῶν στεφάνων, οὕτω τῆς δόξης. κἂν μηδὲν ἕτερον ποιήσῃς, ἥσθης δὲ ἐπὶ τοῖς γενομένοις, καὶ οὕτως ἐκοινώνησας, οὐχ ὡς ἔτυχεν. εἰσήνεγκας γὰρ ἀγάπην, τὸ πάντων κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οἱ κλαίοντες δοκοῦσι τοῦ πένθους κοινωνεῖν, καὶ μεγάλα χαρίζονται τοῖς πενθοῦσι, καὶ τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης ἀφαιροῦσι, πολλῷ μᾶλλον καὶ οἱ χαίροντες μείζονα ποιοῦσι τὴν ἡδονήν. ὅσον γὰρ κακὸν τὸ μὴ ἔχειν τοὺς συλλυπουμένους, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι, Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. αὔξησον τὴν ἡδονὴν, ἂν ἴδῃς τὸν ἀδελφὸν εὐδοκιμοῦντα.

Πράξ. ιζ΄ κβ΄. Πράξ. ιγ΄ ι΄. Ἑβρ. ιγ΄ γ΄. Ψαλ. ξη΄ κα΄. Ῥωμ. ιβ΄ ιε΄.

μὴ εἴπῃς, ἐκείνου ἡ εὐδοκίμησις· ἐγὼ τίνος ἕνεκεν χαίρω; οὐκ ἀδελφοῦ ταῦτα τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πολεμίου. ἂν θέλῃς, οὐκ ἐκείνου ἐστὶν, ἀλλὰ σοῦ. σὺ κύριος ποιῆσαι αὐτὴν μείζονα, ἂν μὴ κατηφὴς ᾖς, ἀλλ' ἡσθῇς, ἂν φαιδρὸς ᾖς, ἂν γεγανωμένος. καὶ ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἐκεῖθεν δῆλον. οἱ φθονοῦντες οὐκ ἐκείνοις φθονοῦσι μόνοις τοῖς εὐδοκιμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ταῖς ἐκείνων εὐδοκιμήσεσι χαίρουσιν. οὕτως ἴσασιν ὅτι καὶ οὗτοι ἐν τῇ εὐδοκιμήσει εἰσὶ, καὶ οὗτοι μάλιστα εἰσὶν οἱ σεμνυνόμενοι. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐρυθριᾷ σφόδρα ἐγκωμιαζόμενος, οὗτος δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς ἐγκαλλωπίζεται. οὐχ ὁρᾶτε ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν πῶς ὁ μὲν στεφανοῦται, ὁ δὲ οὐ στεφανοῦται; ἡ δὲ ὀδύνη καὶ χαρὰ, τῶν ἐραστῶν ἐστὶ καὶ τῶν μισούντων· ἐκεῖνοι πηδῶσιν, ἐκεῖνοι σκιρτῶσιν. ὅρα πόσον ἐστὶ τὸ μὴ φθονεῖν. ἑτέρου ὁ πόνος, καὶ σοῦ ἡ ἡδονή· ἕτερος τὸν στέφανον περίκειται, καὶ σὺ σκιρτᾷς, σὺ ἐγκαλλωπίζῃ. εἰπὲ γάρ μοι, ἄλλος νενίκηκε, σὺ τί πηδᾷς; ἀλλ' ἴσασι κἀκεῖνοι καλῶς, ὅτι κοινὸν τὸ γενόμενον. διὰ τοῦτο τούτῳ μὲν οὐκ ἐγκαλοῦσιν οἱ φθονοῦντες, πειρῶνται δὲ καταβάλλειν τὴν νίκην· καὶ ἀκούεις ῥήματα τοιαῦτα λεγόντων αὐτῶν, ἐξέλειψά σε, καὶ κατέβαλόν σε· καίτοιγε ἑτέρου τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸ ἐγκώμιον σόν. εἰ δὲ ἐν τοῖς ἔξωθεν τοσοῦτον ἀγαθὸν τὸ μὴ φθονεῖν, ἀλλ' οἰκειοῦσθαι τὰ ἑτέρου ἀγαθὰ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ διαβόλου. ὅτι γὰρ καθ' ἡμῶν πλέον πνεῖ, δηλονότι ὡς πλέον ἡδόμενον. καίτοιγε μιαρὸς ὢν οἶδεν ἀκριβῶς ὅτι μεγάλη αὕτη ἡ ἡδονή. θέλεις αὐτὸν λυπῆσαι; ἥσθητι, καὶ χάρηθι. θέλεις αὐτὸν εὐφρᾶναι; σκυθρωπὸς γενοῦ. τὴν ἐκ τῆς νίκης τοῦ ἀδελφοῦ γενομένην αὐτῷ λύπην ἐπικουφίζεις διὰ τῆς σῆς ἀθυμίας, μετ' ἐκείνου ἵστασαι ἀποσχισθεὶς τοῦ ἀδελφοῦ. μεῖζον ἢ ἐκεῖνος ποιεῖς κακόν. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐχθρὸν ὄντα τὰ τῶν ἐχθρῶν ποιεῖν, καὶ φίλον ὄντα μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἵστασθαι. οὗτος τῶν ἐχθρῶν μιαρώτερος. εἰ εὐδοκίμησεν ὁ ἀδελφὸς, ἢ λέγων, ἢ ἐπιδεικνύμενος, ἢ κατορθῶν, γενοῦ κοινωνὸς τῆς εὐδοκιμήσεως· δεῖξον ὅτι μέλος ἐστὶ σόν. καὶ πῶς, φησιν; ἐγὼ γὰρ οὐκ εὐδοκιμῶ. μὴ φθέγξῃ ποτὲ τὸ ῥῆμα τοῦτο· σύνελε τὰ χείλη. εἴγε πλησίον μου ᾖς ὁ ταῦτα λέγων, ἐπέθηκα ἂν τὴν χεῖρα τοῖς χείλεσι, μή ποτε ἀκούσῃ ὁ ἐχθρός. πολλάκις πρὸς ἀλλήλους ἔχθρας ἔχομεν, καὶ τοῖς ἐχθροῖς οὐκ ἐπιδεικνύμεθα· τῷ διαβόλῳ δὲ οὕτως ἐπιδείκνυσαι σύ. μὴ εἴπῃς τοῦτο, μὴ ἐννοήσῃς· ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, μέλος ἐστὶν ἐμόν. εἰς τὸ σῶμα διαβαίνει ἡ δόξα. τί οὖν φησιν, ὅτι οἱ ἔξωθεν οὐχ οὕτω διάκεινται; ὅτι σὺ αἴτιος. ὅταν ἴδωσί σε ἀλλοτριούμενον αὐτοῦ τὴν ἡδονὴν, καὶ αὐτοὶ ἀλλοτριοῦνται· ὡς ἂν ἴδωσί σε οἰκειούμενον, οὐ τολμῶσιν. ἀλλ' ὁμοίως εἶ καὶ σὺ λαμπρός. οὐκ ηὐδοκίμησας λέγων, ἀλλ' ηὐδοκίμησας συνηδόμενος μειζόνως, ἢ ἐκεῖνος. εἰ γὰρ ἡ ἀγάπη μέγα καὶ πάντων κεφάλαιον, σὺ τὸν ἐκ ταύτης ἔλαβες στέφανον· ἐκεῖνος τὸν ἐκ τῆς ῥητορείας, σὺ τὸν ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν· ἐκεῖνος ἐπεδείξατο ῥημάτων ἰσχὺν, σὺ διὰ τῶν ἔργων τὸν φθόνον κατέβαλες, ἐπάτησας τὴν βασκανίαν. ὥστε εἰκότως ἂν μᾶλλον ἐκείνου στεφανωθείης· λαμπρότερος ὁ σὸς ἀγών. οὐκ ἐπάτησας μόνον τὴν βασκανίαν, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πεποίηκας. ἐκεῖνος ἕνα ἔχει στέφανον μόνον, σὺ δὲ δύο, καὶ τοὺς δύο τοῦ ἑνὸς λαμπροτέρους. ποίους τούτους; ἕνα μὲν ὃν ἀνεῖλες κατὰ τοῦ φθόνου, δεύτερον δὲ ὃν ἀνεδήσω ἐκ τῆς ἀγάπης. οὐ γὰρ τοῦ καθαρὸν εἶναι φθόνου τεκμήριον μόνον τὸ συνήδεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγάπην ἔχειν ἐρριζωμένην. ἐκεῖνον πολλάκις καὶ ἀνθρώπινόν τι διενοχλεῖ πάθος, οἷον ἡ κενοδοξία· σὺ δὲ πάντως εἶ πάθους καθαρός. οὐ γὰρ δὴ κενοδοξῶν χαίρεις ἐπὶ τοῖς ἑτέρου καλοῖς. ὤρθωσε τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖνος, εἰπέ μοι; ηὔξησε τὸν σύλλογον; ἐπαίνεσον πάλιν. ἔχεις διπλοῦς τοὺς στεφάνους· τὸν φθόνον κατέβαλες, τὴν ἀγάπην ἀνεδήσω. ναὶ δέομαι, καὶ ἀντιβολῶ. βούλει καὶ τρίτον ἀκοῦσαι στέφανον; τοῦτον οἱ κάτω κροτοῦσιν ἄνθρωποι, σὲ οἱ ἄνω ἄγγελοι. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον εὐέπειαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ πάθους κρατεῖν. οὗτος ὁ ἔπαινος πρόσκαιρος· ἐκεῖνος αἰώνιος· οὗτος παρὰ ἀνθρώπων, ἐκεῖνος ἐκ Θεοῦ· οὗτος φαίνεται ἐστεφανωμένος, σὺ δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ στεφανοῦσαι, ὅπου ὁ πατήρ σου ὁρᾷ. εἰ τὸ σῶμα ἀποσχίσαντα τὴν ἑκάστου ψυχὴν

τὴν

ἣν ἴδῃ, ἔδοξα ἂν σοι τοῦτον ἐκείνου σεμνότερον, μᾶλλον ἀποστίλβοντα. πατήσωμεν τὰ κέν-
τρα τῆς βασκανίας. ἐὰν τοῦτο ἐντεῦθεν ὠφελούμεθα, ἀγαπητοὶ, αὐτοὶ ἀναδησόμεθα τὸν στέφα-
νον. ὁ βασκαίνων τῷ Θεῷ μάχεται, οὐκ ἐκείνῳ. ὅταν γὰρ ἴδῃ χάριν ἔχοντα, καὶ ἀλγῇ, καὶ
βούλεται καθαιρεῖσθαι τὴν ἐκκλησίαν, οὐκ ἐκείνῳ μάχεται, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Εἰπὲ γάρ μοι
5 εἴ τις κόρην ἐκαλλώπιζε βασιλέως, καὶ εὐδοκίμει καλλωπίζων αὐτὴν καὶ σεμνὴν ἐργαζόμενος,
ἕτερος δέ τις ἐβούλετο ταύτην ἀσχημονῆσαι, καὶ μὴ δυνηθῆναι καλλωπίσαι, τίνι ἂν ἐπεβού-
λευσε, τούτῳ, ἢ ἐκείνῃ, καὶ τῷ ταύτης πατρί; οὕτω καὶ νῦν· σὺ ὁ βασκαίνων μάχῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, τῷ
Θεῷ πολεμεῖς. ἐπειδὴ γὰρ τῇ εὐδοκιμήσει τοῦ ἀδελφοῦ συμπέπλεκται καὶ ἡ τῆς ἐκκλησίας
ὠφέλεια, ἀνάγκη, ταύτης καταλυομένης, κἀκείνην καταλύεσθαι· ὥστε κατὰ τοῦτο,
10 ἔργον Σατανικὸν ποιεῖς, ἐπιβουλεύων τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ. πρὸς τοῦτον ἀλγεῖς τὸν οὐ-
δὲν ἠδικηκότα, πολλῷ δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν Χριστόν. τί σε ἠδίκησεν, ὅτι οὐκ ἀφίης τὸ σῶμα
αὐτοῦ καλλωπισθῆναι τῷ κάλλει; ὅτι οὐκ ἀφίης τὴν νύμφην κοσμηθῆναι; ποίαν δέ μοι
τὴν τιμωρίαν, ὅση. τοὺς ἐχθροὺς εὐφραίνεις τοὺς σοὺς, καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν εὐδοκιμοῦντα.
εἰ βούλει λυπῆσαι φθονῶν, μᾶλλον αὐτὸν εὐφραίνεις, μᾶλλον δεικνύεις, ὅτι εὐδοκίμησε βα-
15 σκαίνων· οὐ γὰρ ἂν ἐβάσκηνας· μᾶλλον δεικνύεις ὅτι τιμωρῇ. αἰσχύνομαι μὲν οὖν ἀπὸ τού-
των προτρέπειν· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἀσθενῶς διακείμεθα, καὶ ἀπὸ τούτων παιδευθέν-
τες τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους ἀπαλλαγῶμεν. ἀλγεῖς ὅτι εὐδοκίμησε; τί οὖν τὴν εὐδοκί-
μησιν αὐτοῦ ἐπαίρεις φθονῶν; βούλει αὐτὸν τιμωρήσασθαι; τί οὖν δεικνύεις ὅτι ἀλγεῖς; τί
τιμωρίαν σαυτὸν ἀπαιτεῖς ἔμπροσθεν τούτου, ὃν βούλει μὴ εὐδοκιμεῖν; διπλῆ λοιπὸν ἔσται
20 ἡ ἡδονὴ τούτῳ, καὶ σοὶ ἡ τιμωρία· οὐ μόνον ὅτι μέγαν δεικνύεις αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑτέραν αὐτῷ
ἐντίκτεις ἡδονὴν τιμωρούμενος σαυτόν· ἢ πάλιν ὑπὲρ ὧν ἀλγεῖς, ἐκεῖνος ἥδεται, σοῦ φθο-
νοῦντος. ὁρᾷς πῶς πληγὰς χαλεπὰς ἑαυτοῖς δίδαμεν, καὶ οὐκ αἰσθανόμεθα. ἀλλ' ἐχθρός
ἐστι. καίτοιγε διὰ τί ἐχθρός; τί ἠδίκησεν; ἀλλ' ὅμως τὸν ἐχθρὸν λαμπρότερον ποιοῦμεν, καὶ
ἡμᾶς αὐτοὺς πλέον κολάζομεν. τούτῳ πάλιν ἑαυτοὺς τιμωρούμεθα, ἂν αἰσθώμεθα ὅτι ἔγνω
25 ἐκεῖνος. ἴσως μὲν γὰρ ἐκεῖνος οὐχ ἥδεται· ἡμεῖς δὲ νομίζοντες ὅτι ἥδεται, πάλιν διὰ τοῦτο ἀλ-
γοῦμεν. οὐκοῦν παῦσαι φθονῶν. τί τραύματα ἑαυτῷ περιέχεις; ταῦτα ἐννοήσωμεν,
ἀγαπητοὶ, τοὺς στεφάνους τοὺς διπλοῦς τῶν μὴ φθονούντων, τοὺς ἐπαίνους τοὺς παρὰ ἀνθρώ-
πων, τοὺς παρὰ Θεοῦ, τὰ κακὰ τὰ ἀπὸ τῆς βασκανίας· καὶ οὕτω δυνησόμεθα σβέσαι τὸ θη-
ρίον, καὶ εὐδοκιμῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτῶν τυχεῖν τοῖς εὐδοκιμοῦσι. τευξόμε-
30 θα γὰρ ἴσως· κἂν μὴ τύχωμεν δὲ, διὰ τὸ συμφέρειν οὐ τευξόμεθα· πλὴν καὶ οὕτω δυνησό-
μεθα εἰς δόξαν Θεοῦ ζήσαντες, τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τυχεῖν,
χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

35 Λογ. ιβ. 12 ΑΣΠΑΖΕΤΑΙ ΥΜΑΣ ΕΠΑΦΡΑΣ Ο ΕΞ Υ-
ΜΩΝ δοῦλος Χριστοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευ-
χαῖς, ἵνα στῆτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ.
13 Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαο-
δικείᾳ, καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει.

40

Marginalia: μὴ δυνη-θῆναι (line 6); ἑαυτῷ (line 26)

[Κολασ. α. η.] Καὶ ἀρχόμενος τῆς ἐπιστολῆς, συνίστησι τὸν ἄνδρα ἀπὸ ἀγάπης, ἀγάπην δὲ δείκνυσι καὶ τὸ ἐγκωμιάζειν· ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπεν, Ὁ δηλώσας ἡμῖν, φησι, τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι. ἀγάπην δείκνυσι καὶ ποιεῖ φιλεῖσθαι, καὶ τὸ ὑπερεύχεσθαι. συνίστησι δὲ αὐτοῖς, ἀνοίγων θύραν τῷ λόγῳ αὐτοῦ (τὸ γὰρ αἰδέσιμον εἶναι τὸν διδάσκαλον, μαθητῶν ὠφέλεια) καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν, ἐξ ὑμῶν, ἵνα καὶ σεμνύνωνται ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ, ἅτε τοιούτους φέροντες ἄνδρας. καὶ πάντοτε, φησιν, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, εὐχόμενος, ἀλλ', ἀγωνιζόμενος, τρέμων, καὶ δεδοικώς. μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, φησιν, ὅτι ἔχει ζῆλον ὑπὲρ ὑμῶν. ἀξιόπιστος μάρτυς. ὅτι ἔχει, φησὶ, ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν· τουτέστιν, ὅτι σφόδρα ὑμᾶς ἀγαπᾷ, καὶ ἐκκαίεται τῷ περὶ ὑμᾶς φίλτρῳ. καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, φησὶ, καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει. κἀκείνοις αὐτὸν συνίστησιν. ἀλλὰ πόθεν τοῦτο ἔμελλον εἰδέναι; εἰκὸς μὲν οὕτω αὐτοὺς ἀκοῦσαι· πλὴν καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἀναγινωσκομένης, ἐμάνθανον. [Κολασ. δ. ις.] Ποιήσατε γὰρ, φησιν, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ. ἵνα στῆτε, φησι, τέλειοι. ἅμα καὶ κατηγορεῖ αὐτῶν, καὶ ἀνεπαχθῶς παραινεῖ καὶ συμβουλεύει. ἔνι γὰρ καὶ τέλειον εἶναι, καὶ μὴ ἑστάναι, ὡς ἐάν τις πάντα μὲν εἰδῇ, σαλεύηται δὲ ἔτι· ἔνι καὶ μὴ τέλειον εἶναι, καὶ ἑστάναι, ὡς ἐάν τις μέρος μὲν εἰδῇ, ἕστηκε δὲ οὐ βεβαίως. [κ. ιβ.] ἀλλ' οὗτος ἀμφότερα εὔχεται, ἵνα στῆτε, φησι, τέλειοι. ὅρα πῶς πάλιν αὐτοὺς ὑπέμνησε τοῦ περὶ τῶν ἀγγέλων λόγου, καὶ περὶ τοῦ βίου. καὶ πεπληρωμένοι, φησὶν, ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀρκεῖ τὸ θέλημα ποιεῖν. ὁ πεπληρωμένος οὐκ ἀφίησιν ἄλλο θέλημα εἶναι ἐν αὐτῷ, ἐπεὶ οὐ πεπληροφόρηται. μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, φησιν, ὅτι ἔχει ζῆλον πολύν· καὶ ζῆλον, καὶ πολύν· ἀμφότερα ἐπιτάσεως· ὥσπερ καὶ αὐτός φησι [β. Κορ. ια. β.] Κορινθίοις γράφων, Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλῳ.

14 Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός. Οὗτός ἐστιν ὁ εὐαγγελιστής. οὐ τοῦτον δὲ ταπεινῶν, ὕστερον τίθησιν, ἀλλ' ἐκεῖνον ἐπαίρει τὸν Ἐπαφρᾶν. εἰκὸς εἶναι καὶ ἄλλους καλουμένους τῷ ὀνόματι τούτῳ. [κ. Επαφ.] Καὶ Δημᾶς. Εἰπὼν δὲ, ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς, προσέθηκεν, ὁ ἀγαπητός. ἐγκώμιον καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, τὸ Παύλου εἶναι ἀγαπητόν.

15 Ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ ἀδελφοὺς, καὶ Νυμφᾶν, καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν. Ὅρα πῶς αὐτοὺς συγκολλᾷ καὶ συνάπτει πρὸς ἑαυτοὺς, οὐ τῷ ἀσπάσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τὰς ἐπιστολὰς ἀντιδοῦναι. Εἶτα πάλιν χαρίζεται, κατ' ἰδίαν αὐτὸν προσαγορεύων. ποιεῖ δὲ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν αὐτὸν ἄγων ζῆλον. οὐδὲ γὰρ μικρόν ἐστιν, ὅταν μὴ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀριθμῆται. ὅρα γοῦν πῶς δείκνυσι μέγαν τὸν ἄνδρα, εἴγε ἡ οἰκία αὐτοῦ ἐκκλησία ἦν.

16 Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολὴ, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ. Ἐμοὶ δοκεῖ εἶναι τινα τῶν γραφέντων ἐκεῖ, ἃ καὶ τούτους ἐχρῆν ἀκοῦσαι. καὶ τούτοις μείζων ἦν ἡ ὠφέλεια, ὅταν ἑτέρων ἐγκαλουμένων, τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα ἐπιγινώσκωσι. Καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε.

Τινές λέγουσιν ὅτι οὐχὶ τὴν Παύλου πρὸς αὐτοὺς ἀπεσταλμένην, ἀλλὰ τὴν παρ' αὐτῶν Παύλῳ. οὐ γὰρ εἶπε, τὴν πρὸς Λαοδικέας, ἀλλὰ, τὴν ἐκ Λαοδικείας φησὶ γραφεῖσαν.

17 Καὶ εἴπατε Ἀρχίππῳ, βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς. Τίνος ἕνεκεν οὐ γράφει πρὸς αὐτόν; ἴσως οὐκ ἐδεῖτο, ἀλλὰ ψιλῆς μόνης ὑπομνήσεως, ὥστε σπουδαιότερος εἶναι.

18 Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. Τοῦτο γνησιότητος καὶ φιλίας τεκμήριον,
τὸ καὶ τὰ γράμματα ὁρᾷν, καὶ πάσχειν τι πρὸς ταῦτα. Μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν.
Βαβαὶ, πόση παράκλησις; τοῦτο γὰρ ἱκανὸν εἰς πάντα αὐτοὺς προτρέψαι καὶ γενναιοτέ-
ρους ποιῆσαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, οὐ μόνον δὲ γενναιοτέρους, ἀλλὰ καὶ οἰκειοτέρους αὐτοὺς ἐποίει.
5 Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν. Μέγα ἐγκώμιον, καὶ μεῖζον τῶν ἄλλων ἁπάντων,
τὸ λέγειν περὶ τοῦ Ἐπαφρᾶ, Ὁ ἐξ ὑμῶν δοῦλος Χριστοῦ. καὶ διάκονον αὐτὸν ὑπὲρ αὐτῶν
φησιν, ὥσπερ καὶ ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας λέγει διάκονον, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἧς ἐγενόμην ἐγὼ — Κολασ. α. κγ.
Παῦλος διάκονος. Εἰς τὸ αὐτὸ ἀξίωμα ἀναφέρει τὸν ἄνδρα, καὶ σύνδουλον ἀνωτέρω
καλεῖ, καὶ ἐνταῦθα δοῦλον. ὁ ἐξ ὑμῶν, φησίν· ὡς πρὸς μητέρα διαλεγόμενος καὶ λέγων, ὁ
10 ἐκ τῆς γαστρὸς τῆς σῆς. ἀλλὰ τοῦτο φθόνον ἂν ἔτεκε τὸ ἐγκώμιον. διὰ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τού-
των αὐτὸν συνίστησι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πρὸς αὐτούς. καὶ ἐκεῖ φθόνον λύει, καὶ ἐνταῦθα.
πάντοτέ, φησιν, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν· οὐ νῦν μόνον παρ' ἡμῖν, ὥστε ἐπιδείξασθαι, οὐδὲ παρ'
ὑμῖν μόνον, ὥστε ὑμῖν ἐπιδείξασθαι. μεγάλην προθυμίαν ἔδειξε τὸ εἰπεῖν ἀγωνιζόμενος.
Εἶτα, ἵνα μὴ δόξῃ κολακεύειν αὐτοὺς, ἐπήγαγεν, ὅτι ζῆλον ἔχει πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν
15 Λαοδικείᾳ, καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει. καὶ τί, ἵνα στῆτε τέλειοι, καὶ τοῦτο οὐ κολακείας, ἀλλ' ἀξιοπίστου
διδασκάλου. καὶ πεπληρωμένοι, φησὶ, καὶ τέλειοι. τὸ μὲν ἔδωκε, τὸ δὲ εἶπεν ὑστερεῖν. καὶ οὐκ
εἶπεν, ἵνα μὴ σαλευθῆτε, ἀλλ', ἵνα στῆτε. τὸ μέντοι παρὰ πολλῶν ἀσπάζεσθαι αὐτοὺς, ἀ-
νακτᾶται αὐτοὺς, ὅταν μὴ μόνον τὸν οἰκεῖον ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι αὐτῶν μνημονεύωσι. καὶ,
Εἴπατε Ἀρχίππῳ, βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, μάλιστα αὐτοὺς αὐ-
20 τῷ ὑποτάττει. οὐκέτι γὰρ ἂν ἔχοιεν ἐγκαλεῖν ἐκείνῳ ἐπιτιμῶντι αὐτοῖς, ὅταν αὐτοὶ ὦσιν
ἀναδεδεγμένοι τὸ πᾶν· ἐπεὶ οὐκ εἶχε λόγον τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ διδασκάλου λέγειν·
ἀλλ' ἐπιστομίζων αὐτοὺς, ταῦτα γράφει. Εἴπατε, φησιν, Ἀρχίππῳ, βλέπε. φοβουμένου ἐστὶ
τοῦτο τὸ ῥῆμα πανταχοῦ, ὡς ὅταν λέγῃ, Βλέπετε τοὺς κύνας· Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ — Φιλιπ. γ. β.
συλαγωγῶν· Βλέπετε μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσι. — Κολασ. β. η. — α. Κο. η. θ.
25 καὶ πανταχοῦ οὕτω φησὶν ὅταν φοβῇ. βλέπε, φησὶ, τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυ-
ρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς. οὐδὲ ἀφίησιν αὐτὸν κύριον εἶναι, καθάπερ αὐτὸς ἔλεγεν· Εἰ γὰρ — α. Κορ. θ. ιζ.
ἑκὼν τοῦτο πράττω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι. ἵνα αὐτὴν πληροῖς·
διηνεκῶς κεχρημένος σπουδῇ. ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ. πάλιν τὸ, ἐν, διὰ Κυρίου, ἐστίν·
αὐτός σοι ἔδωκεν, οὐχ ἡμεῖς. κἀκείνους ὑποτάττει αὐτῷ, τῷ δεικνύειν παρὰ Θεοῦ αὐτοὺς
30 ἐγκεχειρισμένον. μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν. τὸν φόβον ἔ-
λυσεν. Εἰ γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐν δεσμοῖς, ἀλλ' ἡ χάρις αὐτὸν λύει, καὶ τοῦτο τῆς χάριτος τὸ
συγχωρεῖν αὐτὸν δεθῆναι. ἄκουε γὰρ τοῦ Λουκᾶ λέγοντος, Οἱ μὲν ὑπέστρεφον οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ — Πραξ. ε. μα.
προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμα-
σθῆναι. καταξιωθῆναι γὰρ ὄντως ἐστὶ, καὶ τὸ ἀτιμασθῆναι, καὶ τὸ δεθῆναι. Εἰ γὰρ ἐρώμε-
35 νόν τις ἔχων, κέρδος ἡγεῖται τὸ δι' ἐκεῖνόν τι παθεῖν, πολλῷ μᾶλλον τὸ διὰ τὸν Χριστόν.

Μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν περὶ τὰς θλίψεις διὰ Χριστὸν, ἀλλὰ μνημονεύωμεν τῶν δεσμῶν — ΗΘΙΚΟΝ
Παύλου καὶ ἡμεῖς, καὶ τοῦτο ἔστω ἡμῶν παραίνεσις. ὁρᾷς, παραινεῖς τισι, πένησι δοῦναι διὰ Χριστόν·
ἀνάμνησον αὐτοὺς τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ σαυτὸν κἀκείνους ταλάνισον, εἰ ἐκεῖνος μὲν καὶ τὸ
σῶμα ἐξέδωκε δεσμοῖς δι' αὐτὸν, σὺ δὲ οὐδὲ τροφῆς μεταδίδως. ἐπήρθης ἐπὶ κατορθώμασι;
40 μνημόνευσον τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθες, καὶ οὐκέτι ἐπαρθήσῃ. ἐπε-
θύμησας τῶν τοῦ πλησίον; μνημόνευσον τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ ὄψει πῶς ἄτοπον ἐκεῖνον μὲν
ἐν κινδύνοις εἶναι, σὲ δὲ τρυφᾷν. ἐπεθύμησας πάλιν τρυφῆς; ἐν νῷ λάβε τὸ δεσμωτήριον
Παύλου. ἐκείνου μαθητὴς εἶ, ἐκείνου συστρατιώτης. πῶς ἔχει λόγον, τὸν μὲν συστρατιώτην
ἐν δεσμοῖς εἶναι, σὲ δὲ ἐν τρυφῇ; ἐν θλίψει γέγονας, ἐνόμισας ἐγκαταλελεῖφθαι; ἄκουε
τῶν

τῶν Παύλου ὄντα λόγων, καὶ ὅταν ὅτι δὲ ἐν θλίψει εἰσὶ, οὐκ ἐγκαταλελειμμένος ἐστὶ τεκμήριον. θέλεις σηρικὰ φορεῖν ἱμάτια; μνημόνευε τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ ταῦτά σοι φανεῖται τῶν ῥακίων ἀτιμότερα τῶν βεβορβορωμένων. θέλεις χρυσία περιθέσθαι; ἐν νῷ λάβε τὰ Παύλου δεσμὰ, καὶ σχοίνου παλαιᾶς οὐδὲν ἄμεινον εἶναι δόξει ταῦτα διακεῖσθαι. θέλεις διαθεῖναι τὰς τρίχας, καὶ καλὴ φαίνεσθαι; ἐννόησον τὸν αὐχμὸν τὸν Παύλου τὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ ἐκκαήσῃ πρὸς ἐκεῖνο τὸ κάλλος, καὶ τοῦτο ἐσχάτην ἡγήσῃ δυσείδειαν, καὶ στενάξεις πικρῶς ἐπιθυμοῦσα ἐκείνων τῶν δεσμῶν. θέλεις ἐπιτρίμματα καὶ ὑπογραφὰς ἑαυτῇ περιθεῖναι, καὶ ὅσα τοιαῦτα; ἐννόησον τὰ ἐκείνου δάκρυα. τριετίαν, νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαύετο δακρύων. τούτῳ τῷ κόσμῳ καλλώπιζε τὴν παρειάν. ταῦτα τὰ δάκρυα λαμπρὰν αὐτὴν ἐργάζεται. οὐ λέγω, ἵνα ὑπὲρ τῶν ἄλλων δακρύῃς (βούλομαι μὲν [γὰρ] καὶ τοῦτο· ἀλλ' ἀνώτερον τοῦ ἐστὶ τοῦτο) ἀλλ' ὑπὲρ τῶν σῶν ἁμαρτημάτων τοῦτο παραινῶ ποιεῖν. ἐκέλευσας δεσμευθῆναι παῖδα, καὶ ὠργίσθης, καὶ παρωξύνθης; μνημόνευε τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ εὐθέως παύσεις τὴν ὀργήν. ἀναμνήσθητι ὅτι τῶν δεδεμένων ἡμεῖς, ἀλλ' οὐ τῶν δεόντων, τῶν συντετριμμένων τὴν καρδίαν, ἀλλ' οὐ τῶν συντριβόντων. διεχύθης, καὶ ἀνεκάγχασας μέγα; ἐννοίαν λάβε τῶν ἐκείνου ὀδυρμῶν, καὶ στέναξε. πολλῷ σε λαμπροτέραν τὰ δάκρυα ταῦτα δείκνυσιν. εἶδες τρυφώσας καὶ ὀρχουμένους; μνημόνευσον αὐτοῦ τῶν δακρύων. ποία πηγὴ

Πραξ. κ. λα. τοσαῦτα ἀνέβλυσε νάματα, ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκεῖνοι τὰ δάκρυα; Μνημονεύετέ μου, φησὶ, τῶν δακρύων, ὥσπερ τῶν δεσμῶν ἐνταῦθα. καὶ εἰκότως ἐκείνοις ταῦτα εἶπεν, ἡνίκα ἀπὸ τῆς Ἐφέσου αὐτοὺς μετεπέμψατο εἰς τὴν Μίλητον. διδασκάλοις γὰρ ἔλεγεν· ὥστε ἐκείνους μὲν καὶ τὸ συναλγεῖν ἀπαιτεῖ, τούτους δὲ τὸ κινδυνεύειν μόνον. ποίαν βούλει παραβάλλειν πηγὴν τοῖς δάκρυσι τούτοις; τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ, τὴν ποτίζουσαν τὴν γῆν ἅπασαν; ἀλλ' οὐδὲν ἴσον ἐρεῖς. αὕτη γὰρ ἡ τῶν δακρύων πηγὴ ψυχὰς ἐπότιζεν, οὐ γῆν. εἴ τις ἡμῖν δεδακρυμένον ἔδειξε Παῦλον καὶ στενάζοντα, οὐ πολλῷ ἦν βέλτιον ἰδεῖν, ἢ χορεὺς μυρίους φαιδρῶς ἐστεφανωμένους; οὐ λέγω περὶ ὑμῶν, ἀλλ' εἴ τις ἀπὸ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς σκηνῆς ἀποσπάσας τινὰ τῶν ἀκολάστων ἐκκαιόμενον καὶ βακχευόμενον περὶ τῶν σωμάτων ἔρωτα, ἐδείκνυ κόρην παρθένον ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει τά τε ἄλλα νικῶσαν τὰς ὁμήλικας, καὶ τῇ ὄψει ὑπὲρ τὰ λοιπὰ μέλη, ὀφθαλμὸν ἔχουσαν ἁπαλὸν καὶ μαλακὸν ἐγκαθήμενον [ἠρέμα,] περιστρεφόμενον ἠρέμα, ὑγρὸν, ἥμερον, γαληνὸν μειδιῶντα, καὶ πολλῇ μὲν περιεσταλμένον τῇ αἰδοῖ, πολλῇ δὲ τῇ χάριτι, βλεφαρίσι κυαναῖς κάτωθεν καὶ ἄνωθεν ἐστεφανωμένην, τὴν κόρην ἔμψυχον, ὡς εἰπεῖν, ἔχουσαν, λαμπρὸν τὸ μέτωπον, κάτωθεν πάλιν τὴν παρειὰν εἰς ἀκριβῆ ἐρυθρότητα ἀφικνουμένην, μεταξὺ δίκην λείαν ὑποκειμένην, ὁμαλήν· εἶτά μοι ἔδειξε Παῦλον δακρύοντα, ταύτην ἂν ἀφεὶς ἐπεπήδησα τῇ τούτου θέᾳ. κάλλος γὰρ ἀπέλαμπεν ἀπὸ τούτων τῶν ὀφθαλμῶν πνευματικόν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ποιεῖ ὀξίσασθαι νέων ψυχὰς, ἐκκαίει, καὶ φλέγει· τοῦτο δὲ τοὐναντίον καταστέλλει. τούτους ἰδὼν ὀφθαλμοὺς ὁ ὁρῶν ὡραιότερον τὸν τῆς ψυχῆς ἐργάσεται, κατασπᾷ γαστέρα, φιλοσοφίας ἐμπίπλησι, συμπαθείας πολλῆς, καὶ ἀδαμαντίνην μαλάξαι δύναται ψυχήν· τούτοις ἄρδεται ἡ ἐκκλησία, τούτοις ψυχαὶ φυτεύονται τοῖς δάκρυσι. κἂν πῦρ ᾖ, ταῦτα τὰ δάκρυα σβέσαι δύναται, καὶ αἰσθητὸν καὶ σωματικόν. ταῦτα τὰ δάκρυα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβεννύουσι. μνημονεύωμεν τοίνυν τῶν δακρύων αὐτοῦ, καὶ πάντων καταγελασόμεθα τῶν παρόντων. ταῦτα ἐμακάριζεν ὁ Χριστὸς τὰ δάκρυα λέ-

Λουκ. ς. κα. Ησ. κβ δ. Ιερ. θ α. γων· Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, καὶ μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ γελάσονται. τοιαῦτα καὶ Ἡσαΐας, καὶ Ἱερεμίας ἠφίει δάκρυα· καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν, Ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι· ὁ δὲ ἔλεγε, Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὰς δακρύων, ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς φυσικῆς; οὐδὲν τῶν δακρύων τούτων ἥδιον. παντὸς γέλωτος ταῦτα ἡδύτερα. ἴσασιν οἱ πενθοῦντες, πόσην ἔχει τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. μὴ ἀπευκτὸν αὐτὸ εἶναι νομίζωμεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐκτόν. οὐχ ὥστε

ἑτέρους

ἑτέρους ἁμαρτάνειν, ἀλλ' ὥστε ἁμαρτανόντων αὐτῶν ἡμᾶς κατακλᾶσθαι, τούτων μνημονεύωμεν
τῶν δακρύων, τούτων τῶν δεσμῶν. ἆρα καὶ ἐπὶ τῶν δεσμῶν δάκρυα κατέβαινεν· οὐκ ἠφίει δὲ
αὐτὸν τῆς ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἡδονῆς αἰσθάνεσθαι τῶν ἀπολλυμένων ὁ θάνατος τῶν δεσμούν-
των. καὶ γὰρ ὑπὲρ ἐκείνων ἤλγει. μαθητὴς γὰρ ἦν ἐκείνου τοῦ δακρύσαντος τοὺς ἱερέας τῶν
5 Ἰουδαίων, οὐχ ὅτι αὐτὸν ἔμελλον σταυροῦν, ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ ἀπώλλυντο. καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος αὐ-
τὸ ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω παρακαλεῖ λέγων· Μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμὲ, θυγατέρες Ἱερου-
σαλήμ. Εἶδον τὸν παράδεισον οὗτοι οἱ ὀφθαλμοὶ, εἶδον τὸν τρίτον οὐρανόν· ἀλλ' οὐ μα-
καρίζω αὐτοὺς τῆς θέας ταύτης ἕνεκεν οὕτως, ὡς τῶν δακρύων ἐκείνων, δι' ὧν εἶδον τὸν Χρι-
στόν. μακάριον μὲν ὄντως τοῦτο. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπ' αὐτῷ σεμνύνεται λέγων, Οὐχὶ Ἰησοῦν
10 Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν ἑώρακα; ἀλλὰ μακαριώτερον τὸ δακρῦσαι οὕτως. ἐκείνου πολ-
λοὶ κεκοινωνήκασι τοῦ θεάματος, καὶ τοὺς μὴ κοινωνήσαντας μακαρίζει πάλιν Χριστὸς λέγων,
Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες· τούτου δὲ οὐ πολλοὶ ἐπέτυχον. εἰ γὰρ τὸ μένειν διὰ
Χριστὸν ἐνταῦθα τοῦ ἀναλῦσαι πρὸς αὐτὸν ἀναγκαιότερον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων,
ἄρα καὶ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν τὸ δι' αὐτοὺς στενάξαι ἀναγκαιότερον. εἰ γὰρ τοῦ σὺν αὐτῷ εἶναι τὸ
15 δι' αὐτὸν εἰς γέενναν εἶναι ποθεινότερον, καὶ τοῦ συνεῖναι αὐτῷ τὸ χωρίζεσθαι αὐτοῦ δι' αὐτὸν πο-
θεινότερον (τοῦτο γάρ ἐστιν ὅπερ ἔλεγεν, Ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ Χριστοῦ)
πολλῷ μᾶλλον καὶ τὸ δακρύειν δι' αὐτόν. Οὐκ ἐπαυσάμην, φησὶ, μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα
ἕκαστον. διὰ τί; οὐχὶ τοὺς κινδύνους δεδοικώς· ἀλλ' ὥσπερ ἄν τις ἀσθενοῦντι παρακαθή-
μενος, καὶ μὴ εἰδὼς τὸ τέλος, δακρύοι διὰ πόθον, δεδοικὼς μὴ ἐκπέσῃ τῆς ζωῆς· οὕτω καὶ
20 αὐτὸς, ὅταν εἶδεν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐπιπλῆξαι οὐκ ἴσχυσεν, ἐδάκρυε λοιπόν. τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
στὸς ἐποίησεν, ἵνα κἂν τὰ δάκρυα αἰδεσθῶσιν. οἷον, ἡμάρτανέ τις, ἐπετίμα· κατεφρόνει αὐτοῦ ὁ
ἐπιτιμώμενος, καὶ ἀπεπήδα· ἐδάκρυεν, ἵνα κἂν οὕτως ἐπισπάσηται. τούτων μνημονεύω-
μεν τῶν δακρύων· οὕτω τὰς θυγατέρας ἀνατρέφωμεν τὰς ἑαυτῶν, οὕτω τοὺς παῖδας, δα-
κρύοντες ὅταν ἴδωμεν ἐν κακοῖς ὄντας. ὅσαι ἐρᾶσθαι βούλονται, μνημονευέτωσαν τῶν δα-
25 κρύων Παύλου, καὶ στεναζέτωσαν. ὅσαι μακαρίζεσθε, ὅσαι ἐν θαλάμοις ἐστὲ, ὅσαι ἐν ἡδονῇ,
τούτων μνημονεύετε. ὅσοι ἐν πένθει, ἀλλάξασθε δάκρυα δακρύων. οὐ τοὺς τεθνεῶτας ἐκεῖ-
νος ἐπένθει, ἀλλὰ τοὺς ἀπολλυμένους καὶ ζῶντας. εἴπω καὶ ἕτερα δάκρυα; καὶ Τιμόθεος ἔκλαιε·
μαθητὴς γὰρ ἦν τούτου. διὸ καὶ γράφων αὐτῷ ἔλεγε· Μεμνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χα-
ρᾶς πληρωθῶ. πολλοὶ καὶ ἐξ ἡδονῆς ὀδύρονται. οὕτω καὶ ἡδονῆς ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡδο-
30 νῆς μάλιστα ἐπιτεταμένης. οὕτως οὐ φορτικὰ τὰ δάκρυα τὰ ἐξ ὀδύνης τοιαύτης, ἀλλὰ καὶ
ἐκείνων πολλῷ βελτίονα τῶν δι' ἡδονὴν κοσμικήν. ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἤκουσε
Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. ποῦ γὰρ οὐ χρήσιμον τὸ δάκρυον; ἐν εὐχαῖς, ἐν παραι-
νέσεσιν; ἡμεῖς αὐτὰ διαβάλλομεν, οὐκ εἰς ἃ δέδοται κεχρημένοι. ὅταν ἀδελφὸν παρα-
καλῶμεν ἁμαρτάνοντα, κλαίειν δεῖ κοπτομένους καὶ στενάζοντας· ὅταν παραινῶμέν τινι, ὁ δὲ
35 μὴ προσέχῃ, ἀλλ' ἀπολλύηται, κλαίειν δεῖ. ταῦτα φιλοσοφίας τὰ δάκρυα· ὅταν μέντοι
πένης τις γένηται, ὅταν ἐν νόσῳ ᾖ σωματικῇ, ὅταν ἀποθάνῃ, οὐκέτι. ταῦτα γὰρ οὐ δακρύ-
ων ἄξια. ὥσπερ οὖν καὶ τὸν γέλωτα διαβάλλομεν, ἀκαίρως αὐτῷ κεχρημένοι, οὕτω καὶ τὰ
δάκρυα, ἀκαίρως αὐτὰ μεταχειρίζοντες. ἡ γὰρ ἑκάστου ἀρετὴ τότε φαίνεται, ὅταν πρὸς τὸ
ἐπιτήδειον ἔργον ἄγηται· ὅταν δὲ πρὸς τὸ ἀλλότριον, οὐκέτι. οἷον, ὁ οἶνος πρὸς εὐφρο-
40 σύνην δέδοται, ἀλλ' οὐ πρὸς μέθην· ὁ ἄρτος πρὸς τροφήν· ἡ μίξις πρὸς παιδοποιΐαν.
ὥσπερ οὖν ταῦτα διαβέβληται παραχρώμενα, οὕτω καὶ τὰ δάκρυα. ἐπικείσθω νόμος,
ἐν εὐχαῖς μόναις καὶ παραινέσεσι κεχρῆσθαι τούτοις, καὶ ὅρα πῶς καὶ ποθεινὸν ἔσται τὸ πρᾶγ-
μα. οὐδὲν οὕτως ἀποσμήχει τὰ ἁμαρτήματα, ὡς δάκρυα. καὶ ταύτην τὴν σωματικὴν ὄψιν
ὡραίαν δείκνυσι τὰ δάκρυα. πρὸς ἔλεον γὰρ ἐπισπᾶται τὸν ὁρῶντα, σεμνὴν ποιεῖ ἡμῖν αὐ-
τήν.

Marginalia: χ. ἡδόμεθα (l. 2); Λουκ. κγ. κη. (l. 6); α Κορ. θ. α. (l. 9); Ἰωαν. κ κθ. (l. 12); Ρωμ. θ. γ. (l. 16); Πραξ. κ λα. (l. 17); β. Τιμ. α. δ. (l. 28); Ψαλ. ς. η. (l. 31); κλαυσιῶντα (l. 34)

την. οὐδὲν ἥδιον ὀφθαλμῶν δεδακρυμένων. τὸ γὰρ εὐγενέστερον ἐν ἡμῖν μέλος καὶ ὡραιότερον καὶ τῆς ψυχῆς, τοῦτό ἐστιν. ἀπὸ τούτου [ὡς] αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὁρῶντες ἀποδυρομένην, οὕτω καμπτόμεθα. ταῦτα ὑμῖν οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλ᾽ ὥστε ὑμᾶς μὴ γάμοις, μὴ ὀρχήμασι, μὴ χοροῖς παραγίνεσθαι σατανικοῖς. ὅρα γὰρ τί εὗρεν ὁ διάβολος. ἐπειδὴ τῆς σκηνῆς καὶ τῶν ἀσέμνων τῶν ἐκεῖ ἡ φύσις αὐτὴ τὰς γυναῖκας ἀπήγαγεν, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν εἰσήγαγε τὰ τοῦ θεάτρου, μαλακοὺς λέγω καὶ πόρνας. ταύτην τὴν λύμην ὁ τῶν γάμων ἐπεισήγαγε νόμος· μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ τοῦ γάμου (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας βλακείας. τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; οὐκ οἶδας τί πράττεις; γυναῖκα ἄγῃ ἐπὶ σωφροσύνῃ καὶ παιδοποιΐᾳ. τί οὖν αἱ πόρναι βούλονται; ἵνα ἡ εὐφροσύνη, φησί, γένηται μείζων. καὶ μὴν ταῦτα οὐκ ἀφροσύνης; ὑβρίζεις τὴν νύμφην, ὑβρίζεις τὰς κεκλημένας. εἰ γὰρ τοιούτοις τέρπονται, ὕβρις τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ γυναῖκας πόρνας ὁρᾶν ἀσχημονούσας φέρει τινὰ φιλοτιμίαν, * διὰ τί μὴ καὶ τὴν νύμφην ἕλκεις, ἵνα κἀκείνη θεωρῇ; πάντως ἄσχημον καὶ αἰσχρόν, μαλακοὺς ἄνδρας καὶ ὀρχουμένους, καὶ πᾶσαν τὴν πομπὴν τὴν σατανικὴν ἐπεισάγειν τῇ οἰκίᾳ. Μνημονεύετέ μου, φησί, τῶν δεσμῶν. δεσμός ἐστιν ὁ γάμος, δεσμὸς ὡρισμένος παρὰ Θεοῦ· λύσις ἡ πόρνη, καὶ διάλυσις. ἔξεστιν ἑτέροις φαιδρύνειν τὸν γάμον, οἷον τραπέζαις πληθυούσαις, ἱματίοις. οὐ περικόπτω ταῦτα, ἵνα μὴ δόξω σφόδρα εἶναι ἄγριος. καίτοι ἤρκεσε τῇ Ῥεβέκκᾳ θέριστρον μόνον· ἀλλ᾽ οὐ περικόπτω. ἔξεστιν ἱματίοις φαιδρύνεσθαι, ἔξεστι παρουσίαις αἰδεσίμων ἀνδρῶν, αἰδεσίμων γυναικῶν. τί τὰ ἐπισύρματα ἐκεῖνα, τί τὰ τέρατα ἐπεισάγεις; εἰπὲ ἃ ἀκούεις παρ᾽ αὐτῶν. ἀλλ᾽ ἐρυθριᾷς εἰπεῖν; σὺ ἐρυθριᾷς, κἀκείνους ἀναγκάζεις ποιεῖν; εἰ καλόν, διὰ τί μὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖς; εἰ δὲ αἰσχρόν, διὰ τί ἑτέρους ἀναγκάζεις; πάντα σωφροσύνης ἐμπεπλῆσθαι δεῖ, πάντα σεμνότητος, πάντα κοσμιότητος· νῦν δὲ τοὐναντίον ὁρῶ, σκιρτῶντας ὡς αἱ κάμηλοι, ὡς αἱ ἡμίονοι. τῇ παρθένῳ θάλαμος ἐπιτήδειος μόνον. ἀλλὰ πενιχρά ἐστι, φησίν. ἐπειδὴ πενιχρά ἐστι, καὶ κόσμιος ὀφείλει εἶναι. ἐχέτω τὸν τρόπον ἀντὶ πλούτου. οὐκ ἔχει προῖκα ἐπιδοῦναι; τί αὐτὴν καὶ ἑτέρως εὐκαταφρόνητον ποιεῖς * ἀπὸ τῆς ἀναστροφῆς; ἐπαινῶ ὅτι παρθένοι παραγίνονται τὴν ὁμήλικα τιμῶσαι, ὅτι παραγίνονται γυναῖκες τὴν εἰς αὐτὰς καταστᾶσαν τιμῶσαι. καλῶς τοῦτο ὥρισται. δύο γάρ εἰσιν οὗτοι χοροί, ὁ τῶν παρθένων, καὶ ὁ τῶν γεγαμημένων. αὗται παραδιδόασιν, ἐκεῖναι δέχονται· ἡ νύμφη μεταξύ τούτων ἐστίν, οὔτε παρθένος, οὔτε γυνή. ἐκεῖθεν μὲν γὰρ ἐξέρχεται, ταύτης δὲ ἐπιβαίνει τῆς συμμορίας. αἱ δὲ πόρναι, διὰ τί; δέον αὐτὰς ἐγκαλύπτεσθαι ὅταν γάμος ᾖ, δέον αὐτὰς κατορύττεσθαι. φθορὰ γὰρ γάμου πορνεία· ἡμεῖς δὲ ἄγομεν αὐτὰς εἰς γάμους. καὶ ὅταν μέν τι ποιῆτε, καὶ μέχρι ῥήματος οἰωνίζεσθε τὰ ἐναντία· οἷον, ὅταν αἰτῇς, ὅταν ἀπαντλῇς τῶν ἀποληνίων τὸν οἶνον, τὰ ὀξίνην σημαίνοντα οὐδ᾽ ἂν ἀποκρίναιο· ἐνταῦθα δὲ σωφροσύνης γινομένης, ἐπεισάγετε τὴν ὀξίνην; τοῦτο γὰρ ἡ πόρνη. ὅταν μύρον κατασκευάζητε, οὐδὲν δυσῶδες ἀφίετε πλησιάζειν. μύρον ἐστὶν ὁ γάμος· τί τοίνυν τὴν τοῦ βορβόρου δυσωδίαν ἐπεισάγεις τῇ τοῦ μύρου κατασκευῇ; τί λέγεις; ὀρχεῖται ἡ παρθένος, καὶ οὐκ αἰσχύνεται τὴν ὁμήλικα; ταύτης γὰρ σεμνοτέραν αὐτὴν εἶναι δεῖ. ἐξ ἀγκάλης γε, οὐκ ἐκ παλαίστρας ἐξῆλθε. φαίνεσθαι γὰρ ὅλως ἐν γάμοις τὴν παρθένον οὐ δεῖ. οὐχ ὁρᾷς ἐν τοῖς βασιλείοις, ὅτι οἱ μὲν τετιμημένοι ἔνδον περὶ τὸν βασιλέα εἰσίν, οἱ δὲ ἀτιμότεροι ἔξω; καὶ σὺ ἔνδον ἔσο περὶ τὴν νύμφην· ἀλλὰ ἁγνὸς μένε ἐπὶ τῆς οἰκίας, μὴ ἐκπόμπευε τὴν παρθενίαν. παρέστηκεν ἑκάτερος ὁ χορός, ὁ μὲν οἷον διδόασι δεικνύς, ὁ δὲ ἵνα ταύτην φυλάττωσι. τί καταισχύνεις τὴν παρθενίαν; εἰ γὰρ σὺ τοιαύτη, τοιαῦτα καὶ περὶ ἐκείνης ὁ νυμφίος ὑποπτεύσει. εἰ σὺ ἐρᾶσθαι θέλεις, παντοπώλιδος καὶ λαχανοπώλιδος καὶ δημιουργοῦ ταῦτα. οὐκ ἔστι ταῦτα αἰσχύνη; αἰσχύνη ἐστὶ τὸ ἀσχημονεῖν, κἂν βασιλέως θυγάτηρ ᾖ. μὴ γὰρ ἡ πενία κωλύει; μὴ γὰρ τὸ ἐπιτήδευμα; κἂν δούλη τις ᾖ παρθένος,

παρθένος, ἐν σωφροσύνῃ μένουσα. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος. μὴ [Γαλ. γ. κη.]
γὰρ θέατρόν ἐστιν ὁ γάμος; μυστήριόν ἐστι, καὶ τύπος μεγάλου πράγματος. κἂν αὐτὸ μὴ αἰ-
δῇ, αἰδέσθητι οὗ τύπος ἐστί. Τὸ μυστήριον τοῦτο, φησὶ, μέγα ἐστίν. ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, [Ἐφεσ. ε. λβ.]
καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. τῆς ἐκκλησίας τύπος ἐστὶ καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πόρνας εἰσάγεις; ἂν τοίνυν,
5 φησὶ, μήτε παρθένοι ὀρχῶνται, μήτε γεγαμημέναι, τίς ὀρχήσεται; μηδείς. ποία γὰρ ὀρχήσεως
ἀνάγκη; ἐν τοῖς τῶν Ἑλλήνων μυστηρίοις αἱ ὀρχήσεις, ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις σιγὴ καὶ εὐκοσμία,
αἰδὼς καὶ καταστολή. μυστήριον τελεῖται μέγα· ἔξω αἱ πόρναι, ἔξω οἱ βέβηλοι. πῶς μυστή-
ριόν ἐστι; συνέρχονται, καὶ ποιοῦσιν οἱ δύο ἕνα. διὰ τί, ὅτε μὲν εἰσῄει, οὐκ ὄρχησις, οὐ κύμβα-
λα, ἀλλὰ πολλὴ σιγὴ, πολλὴ ἡσυχία· ὅταν δὲ συνίωσιν, οὐκ εἰκόνα ἄψυχον, οὐδὲ εἰκόνα
10 τινὸς τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' αὐτοῦ ὁμοιοῦντες τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτον ἐπεισάγεις θόρυβον, καὶ ταράττεις
τοὺς ὄντας, καὶ αἰσχύνεις τὴν ψυχὴν, καὶ θορυβεῖς; ἔρχονται ἓν σῶμα γενησόμενοι. ἰδοὺ πάλιν
ἀγάπης μυστήριον. ἂν οἱ δύο μὴ γένωνται ἕν, οὐκ ἐργάζονται πολλοὺς, ἕως ἂν δύο μένω-
σιν· ὅταν δὲ εἰς ἑνότητα ἔλθωσι, τότε ἐργάζονται. τί μανθάνομεν ἀπὸ τούτου; ὅτι πολλὴ τῆς
ἑνώσεως ἡ ἰσχύς. τὸ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ τὸν ἕνα εἰς δύο διεῖλε παρὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ θέ-
15 λων δεῖξαι ὅτι καὶ μετὰ τὸ διαιρεθῆναι καὶ εἷς μένει, οὐκ ἀφῆκεν ἕνα ἀρκεῖν πρὸς τὴν γέννη-
σιν. οὐ γάρ ἐστιν εἷς ὁ οὐδέπω, ἀλλ' ἥμισυ τοῦ ἑνός. καὶ δῆλον, ὅτι οὐ παιδοποιεῖ, καθάπερ καὶ
πρότερον. εἶδες τοῦ γάμου τὸ μυστήριον; ἐποίησεν ἐξ ἑνὸς ἕνα, καὶ πάλιν τοὺς δύο τούτους ἕνα
ποιήσας, οὕτω ποιεῖ ἕνα· ὥστε καὶ νῦν ἐξ ἑνὸς τίκτεται ἄνθρωπος. γυνὴ γὰρ καὶ ἀνὴρ οὐκ εἰσὶν
ἄνθρωποι δύο, ἀλλ' ἄνθρωπος εἷς. καὶ παρὸν καὶ πολλαχόθεν αὐτὸ πιστώσασθαι, οἷον ἀπὸ τοῦ Ἰα-
20 κώβου, ἀπὸ τῆς Μαρίας τῆς μητρὸς τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τοῦ λέγειν, Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐ- [Γεν. α. κζ.]
τούς. εἰ ὁ μὲν κεφαλὴ, ἡ δὲ σῶμα, πῶς δύο; διὰ τοῦτο ἡ μὲν μαθητοῦ, ὁ δὲ διδασκάλου τά-
ξιν ἐπέχει· ὁ μὲν ἄρχοντος, ἡ δὲ ἀρχομένης. καὶ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς τοῦ σώματος διαπλάσε-
ως ἴδοι τις ἂν, ὅτι ἕν εἰσιν. ἀπὸ γὰρ τῆς πλευρᾶς γέγονε, καὶ ὥσπερ ἡμίτομα δύο εἰσί.
διὰ τοῦτο καὶ βοηθὸν καλεῖ, ἵνα δείξῃ ὅτι ἕν εἰσι. διὰ τοῦτο καὶ πατρὸς καὶ μητρὸς προτιμᾷ
25 τὴν συνοίκησιν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἕν εἰσι. καὶ ὁ πατὴρ ὁμοίως χαίρει καὶ θυγατρὸς καὶ υἱοῦ γαμουμένων,
ὡς πρὸς οἰκεῖον μέλος ἐπειγομένου τοῦ σώματος. καὶ τοσαύτη δαπάνη γίνεται καὶ χρημάτων ἐ-
λάττωσις, καὶ ὅμως οὐκ ἀνέχεται ἀγάμους περιορᾶν. ὥσπερ γὰρ ἀπεσχισμένης αὐτῆς τῆς σαρ-
κὸς, ἀτελὴς πρὸς παιδοποιΐαν ἑκάτερος, ἀτελής ἐστι πρὸς βίου σύστασιν τοῦ παρόντος ἑκά-
τερος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης φησὶν, Ὑπόλειμμα πνεύματός σου. πῶς δὲ καὶ γίνονται εἰς σάρ- [Μαλαχ. β. ιε.]
30 κα μίαν; καθάπερ χρυσοῦ τὸ καθαρώτατον ἂν ἀφέλῃς καὶ ἑτέρῳ ἀναμίξῃς χρυσῷ, οὕτω δὴ
καὶ ἐνταῦθα, τὸ πιότατον τῆς ἡδονῆς χωνευούσης ἡ γυνὴ δεχομένη τρέφει καὶ θάλπει, καὶ τὰ παρ' ἑ-
αυτῆς συνεισενεγκαμένη ἀνδρὶ ἀποδίδωσι. καὶ γέφυρά τίς ἐστι τὸ παιδίον· ὥστε οἱ τρεῖς
σὰρξ γίνονται μία, τοῦ παιδὸς ἑκατέρωθεν ἑκατέρους συνάπτοντος. ὥσπερ γὰρ εἰ δύο πόλεων
οὐσῶν, καὶ ποταμοῦ διόλου διαιροῦντος, μία γίνεται πόλις, γεφύρας ἑκατέρωθεν ἁπλουμένης·
35 οὕτως ἐστὶν ἐνταῦθα, καὶ πλέον. αὐτὴ γὰρ ἡ γέφυρα ἐκ τῆς ἑκατέρων οὐσίας. καὶ τῷ λόγῳ τού-
τῳ ἕν εἰσιν, ὡς τὸ σῶμα καὶ κεφαλὴ ἓν σῶμα. τῷ γὰρ τραχήλῳ διαιρεῖται· ἀλλ' οὐ διαι-
ροῦνται μᾶλλον, ἢ συνάπτονται. μέσος γὰρ ὢν ἑκατέρους συνάγει· καὶ ταὐτὸν γίνεται, ὥσπερ ἂν εἰ
χορὸς διεσπασμένος τὸ μὲν ἓν αὐτοῦ μέρος ἐντεῦθεν λαβὼν, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τῆς δεξιᾶς ἕνα ποι-
ήσειεν· ἢ ὥσπερ οἱ συνεσταλμένοι οὗτοι καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες ἓν γίνονται. αἱ γὰρ χεῖρες
40 ἐκταθεῖσαι, οὐκ ἀφιᾶσιν εἶναι δύο. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἀκριβῶς εἶπεν, οὐκ ἔσονται μία
σὰρξ, ἀλλ', Εἰς σάρκα μίαν, τὴν τοῦ παιδὸς συναπτόμενοι δηλονότι. τί οὖν, ὅταν παι- [Γεν. β. κδ.]
δίον μὴ ᾖ, οὐκ ἔσονται δύο καὶ τότε; εὔδηλον. ἡ μίξις γὰρ τοῦτο ἐργάζεται, ἀναχέουσα καὶ ἀνα-
μίξασα ἀμφοτέρων τὰ σώματα. καὶ ὥσπερ εἰς ἔλαιον μύρον ἐμβαλὼν, τὸ πᾶν ἐποίησεν ἕν,
οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. οἶδα ὅτι πολλοὶ αἰσχύνονται τοῖς λεγομένοις· καὶ τούτου αἴτιον, ἡ ἀ-

[Left margin, lines 36–42: γ. ὡς τοῦ σώματος πάντα τὰ μέλη συμφωνούμενα πρὸς τὴν κεφαλὴν ἓν γίνεται σῶμα, ἢ καὶ τῷ τραχήλῳ διαιρεῖται. ἢ. οἱ δύο εἰς]

σέλγεια καὶ ἡ ἀκολασία. τὸ οὕτω τοὺς γάμους γίνεσθαι [τὸ διαφθείρεσθαι] τὸ πρᾶγμα
διέβαλεν· ἐπεὶ Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. τί αἰσχύνῃ τῷ τιμίῳ; τί ἐρυθριᾷς (Ἑβρ. ιγ. κδ.)
ἐπὶ τῷ ἀμιάντῳ; ταῦτα αἱρετικῶν ἐστι*, ταῦτα τῶν τὰς πόρνας ἐπεισαγόντων. διὰ τοῦτο (* ἄλλ. μαν…)
αὐτὸν ἐκκαθαίρεσθαι βούλομαι, ὥστε ἐπὶ τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἀναγαγεῖν, ὥστε τῶν αἱρετικῶν ἐμ-
φράξαι τὰ στόματα. ὑβρίζεται τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον, ἡ ῥίζα τῆς ἡμετέρας γενέσεως. πολλὴ γὰρ 5
περὶ τὴν ῥίζαν ἡ κόπρος καὶ ὁ βόρβορος. τοῦτον οὖν ἐκκαθαίρωμεν τῷ λόγῳ. ἀνέχεσθε τοί-
νυν μικρὸν, ἐπεὶ καὶ ὁ βόρβορον κατέχων δυσωδίας ἀνέχεται. βούλομαι δεῖξαι ὅτι οὐ χρὴ ἐπὶ
τούτοις αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ τούτοις οἷς ποιεῖτε· σὺ δὲ ἐάσας ἐκείνοις αἰσχύνεσθαι ἀφεὶς, τούτοις
αἰσχύνῃ· ἐκεῖνον τοῦ Θεοῦ καταγινώσκεις τοῦ οὕτω κατασκευάσαντος. Εἴπω πῶς καὶ μυστήριον
τῆς ἐκκλησίας ἐστίν. ὁ Χριστὸς ἦλθε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐξ αὐτῆς γέγονε, καὶ αὐτῇ 10
συνῆλθε συνουσίᾳ πνευματικῇ. Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς, φησὶν, ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον (β. Κορ. ια. β.) (ἴσ. αὐτοῦ)
ἁγνήν. ὅτι δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐσμεν, ἄκουε πῶς φησιν· ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς
αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς. ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, μὴ αἰσχυνώμεθα τὸ τηλικοῦτον μυστήριον.
τύπος τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐστὶν ὁ γάμος, σὺ δὲ μεθύεις; Εἰπέ μοι, εἰ εἰκόνα εἶδες
τοῦ βασιλέως, ἆρα ἂν αὐτὴν ᾔσχυνες; οὐδαμῶς. δοκεῖ μὲν οὖν ἀδιάφορα εἶναι τὰ περὶ 15
τοὺς γάμους γινόμενα, ἔστι δὲ μεγάλων αἴτια κακῶν. πάντα παρανομίας γέμει. Αἰσχρότης (Ἐφ. ε. δ.)
καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία μὴ ἐκπορευέσθω, φησὶν, ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν· πάντα δὲ
ἐκεῖ, αἰσχρότης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἐπιτάσεως. τέ-
χνη γὰρ τὸ πρᾶγμά ἐστι, καὶ ἐγκώμια μεγάλα τοῖς αὐτὴν μετιοῦσι. τὰ ἁμαρτήματα τέ-
χνη γέγονεν. οὐχ ἁπλῶς αὐτὰ μετερχόμεθα, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς, μετὰ ἐπιστήμης· καὶ στρα- 20
τηγεῖ λοιπὸν ὁ διάβολος τῶν αὐτοῦ ταγμάτων. ὅπου γὰρ μέθη, ἀκολασία· ὅπου αἰσχρολο- (χ. προσ…)
γία, ὁ διάβολος πάρεστι τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρων. τούτοις ἑστιώμενος, εἰπέ μοι, μυστήριον
Χριστοῦ τελεῖς, καὶ τὸν διάβολον καλεῖς; τάχα με φορτικὸν εἶναι νομίζετε. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς
διαστροφῆς τῆς πολλῆς, ὅτι καὶ ὁ ἐπιτιμῶν, * γέλωτα ὀφλισκάνει ὡς αὐστηρός. οὐκ ἀκού- (* αὐτοὶ…)
ετε Παύλου λέγοντος, Πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε, εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα 25 (α. Κορ. ι. λα.) (φιλεῖται … διχοῦν)
εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε; ὑμεῖς δὲ εἰς δυσφημίαν καὶ ἀδοξίαν. οὐκ ἀκούετε τοῦ προφήτου
λέγοντος, Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ; ὑμεῖς δὲ διαχεῖσθε. (Ψαλ. β. ια.)
μὴ γὰρ, οὐκ ἔστι καὶ ἡσθῆναι, καὶ μετὰ ἀσφαλείας; βούλει μελῳδιῶν ἀκοῦσαι καλῶν; μάλιστα μὲν οὐδὲ
ἔδει. πλὴν συγκαταβαίνω, εἰ βούλει μὴ τῶν Σατανικῶν ἀκούσῃς, ἀλλὰ τῶν πνευ-
ματικῶν. βούλει χορεύοντας ἰδεῖν; ὅρα τῶν ἀγγέλων τὸν χορόν. καὶ πῶς δυνατόν, φησιν, 30
ἰδεῖν; ἐὰν ταῦτα ἀπελάσῃς, ἐλεύσεται καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς τοιούτους γάμους· τοῦ δὲ Χριστοῦ
παρόντος, καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων πάρεστι χορός. ἂν θέλῃς, καὶ νῦν θαύματα ἐργάσεται, καθά-
περ καὶ τότε. ποιήσει καὶ νῦν τὸ ὕδωρ οἶνον· καὶ πολλῷ θαυμασιώτερον, τὴν διάχυσιν ἐπι-
στρέψει τὴν διαρρέουσαν καὶ ψυχρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐπὶ τὴν πνευματικὴν μεταστήσει.
τοῦτό ἐστιν ἐξ ὕδατος οἶνον ποιῆσαι. ἔνθα αὐληταὶ, οὐδαμοῦ ὁ Χριστός· ἀλλὰ κἂν εἰσέλ- 35
θῃ, τὸ πρῶτον ἐκβάλλει τούτους, καὶ τότε θαυματουργεῖ. τί τῆς Σατανικῆς πομπῆς ἀηδέ-
στερον, ἔνθα ἄναρθρα πάντα, ἔνθα πάντα ἄσημα; κἂν δέ τι καὶ ἔναρθρον, πάλιν πάντα
αἰσχρὰ, πάντα ἀηδῆ. οὐδὲν τῆς ἀρετῆς ἥδιον, οὐδὲν κοσμιότητος γλυκύτερον, οὐδὲν σε-
μνότητος ποθεινότερον. ποιείτω τις γάμους, οἵους ἐγὼ λέγω, καὶ ὄψεται τὴν ἡδονήν. ποίους
δὲ γάμους, προσέχετε. πρῶτον μὲν ἄνδρα ζητείτω τῇ παρθένῳ ὄντως ἄνδρα καὶ προστάτην, 40
ὡς σώματι μέλλων ἐπιθήσειν κεφαλὴν, ὡς οὐκ ἀνδράποδον, ἀλλὰ θυγατέρα αὐτῷ
μέλλων παραδώσειν· μὴ χρήματα ζήτει, μὴ γένους λαμπρότητα, μὴ πατρίδος μέγεθος,
πάντα ταῦτα περιττά· ἀλλὰ ψυχῆς εὐλάβειαν, ἐπιείκειαν, τὴν ἀληθῆ σύνεσιν, τοῦ Θεοῦ
τὸν φόβον, εἰ βούλει μεθ' ἡδονῆς τὸ θυγάτριον ζῆν. πλουσιώτερον γὰρ ζητοῦσα, οὐ μόνον

αὐτὴν οὐκ ὠφελήσεις, ἀλλὰ καὶ βλάψεις δούλην ἀντ' ἐλευθέρας ποιοῦσα. οὐ τοσαύτην
γὰρ ἀπὸ τῶν χρυσίων καρπώσεται τὴν ἡδονήν, ὅσην ἀπὸ τοῦ δουλεύειν τὴν ἀηδίαν. ἀλλὰ
μὴ ζήτει ταῦτα, ἀλλὰ μάλιστα μὲν ὁμότιμον· εἰ δὲ μὴ δυνατόν, πενέστερον μᾶλλον, ἢ εὐ-
πορώτερον, εἴγε μὴ ἀποδόσθαι δεσπότῃ, ἀλλ' ἐκδοῦναι ἀνδρὶ βούλει τὴν θυγατέρα.
5 ὅταν ἀκριβῶς ἐξετάσῃς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ μέλλῃς ἐκδιδόναι, παρακάλεσον τὸν Χρι-
στὸν παραγενέσθαι. οὐ γὰρ ἐπαισχυνθήσεται. μυστήριόν ἐστι τῆς αὐτοῦ παρουσίας. μάλιστα
μὲν οὖν καὶ τότε παρακάλει, ὥστε μνηστῆρα τοιοῦτον δοῦναι. μὴ χείρων τοῦ παιδὸς τοῦ Ἀβραὰμ
χείρων, ὃς εἰς τοσαύτην ἀποδημίαν πεμπόμενος, εἶδεν ἔνθα χρὴ καταφυγεῖν. διὸ καὶ
πάντων ἐπέτυχεν. ὅταν περιεργάζῃ καὶ ζητῇς τὸν ἄνδρα, εὔχου. εἰπὲ τῷ Θεῷ, ὃν ἂν
10 θέλῃς, σὺ οἰκονόμησον. ἐγχείρισον αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, καὶ τιμηθεὶς ταύτῃ παρὰ σοῦ τῇ τι-
μῇ ἀμείψεταί σε. δύο δὴ ποιεῖν χρή, αὐτῷ τε ἐγχειρίζειν, καὶ τοιοῦτον ζητεῖν, οἷον αὐτὸς
βούλεται, κόσμιον, σώφρονα. ὅταν οὖν τοὺς γάμους ποιῇς, μὴ περιέλθῃς οἰκίας, κάτοπτρα
καὶ ἱμάτια χρησομένη. οὐ γὰρ πρὸς ἐπίδειξιν τὸ πρᾶγμά ἐστιν, οὐδὲ εἰς πομπὴν εἰσά-
γεις τὴν θυγατέρα· ἀλλὰ φαιδρύνουσα τὴν οἰκίαν τοῖς ἔνδον, κάλει γείτονας, καὶ φίλους, καὶ
15 συγγενεῖς. ὅσους ἂν οἶδας ἐπιεικεῖς, τούτους κάλει· καὶ τοῖς οὖσιν ἐπαρκεῖσθαι παραινεῖ. μηδεὶς
τῶν ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας παρέστω. ἐκεῖ γὰρ δαπάνη περιττὴ καὶ ἄσχημος. κάλεσον τὸν Χρι-
στὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων. οἶδας διὰ τίνος αὐτὸν καλέσεις; Ὃς ἂν ποιήσῃ, φησίν, ἑνὶ
τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησε. μὴ νομίσῃς τὸ πρᾶγμα δυσάρεστον εἶναι, τὸ πένητας κα-
λεῖν διὰ τὸν Χριστόν. δυσάρεστον τὸ πόρνας καλεῖν. τὸ γὰρ πένητας καλεῖν, τοῦτο ἀφορμὴ πλού-
20 του, ἐκεῖνο δὲ ἀνατροπῆς. κόσμει τὴν νύμφην μὴ τούτοις τοῖς κοσμίοις τοῖς ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ,
ἀλλ' ἐπιεικείᾳ καὶ αἰδοῖ καὶ τοῖς συνήθεσιν ἱματίοις, ἀντὶ παντὸς κόσμου χρυσοῦ καὶ ἐμπλεγμά-
των, τὸ ἐρυθριᾶν, τὸ αἰσχύνεσθαι περιθεῖσα, καὶ τὸ μὴ ζητεῖν ἐκεῖνα. μηδεὶς ἔστω θόρυβος,
μηδεμία ταραχή. καλείσθω ὁ νυμφίος, δεχέσθω τὴν παρθένον. τὰ ἄριστα καὶ τὰ δεῖπνα
μὴ μέθης ἔστω πλήρη, ἀλλὰ πνευματικῆς ἡδονῆς. μυρία γὰρ ἐκ τοῦ τοιούτου γάμου ἔσται
25 τὰ καλά, καὶ τὰ τοῦ βίου ἐν ἀσφαλείᾳ· ἐκ δὲ τῶν νῦν γινομένων γάμων (εἴγε γάμους,
ἀλλὰ μὴ πομπὰς αὐτὰ δεῖ καλεῖν) ὅσα τὰ κακά; διελύθησαν αἱ παστάδες, καὶ εὐθέως
μέριμνα καὶ φόβος, μή τι παραπέσῃ τῶν κεχρημένων, καὶ διαδέχεται τὴν ἡδονὴν ἀθυμία
ἀφόρητος. ἀλλ' αὕτη μὲν τῆς κηδεστρίας ἡ ἀγωνία, μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὐτὴ ἀπήλλακται ἡ νύμ-
φη· τὰ γοῦν μετὰ ταῦτα αὐτῆς τῆς νύμφης ἐστὶν ἅπαντα. τὸ γὰρ ὁρᾶν καταλυόμενα ἅ-
30 παντα, ἀθυμίας ὑπόθεσις, τὸ ὁρᾶν ἔρημον τὴν οἰκίαν, κατηφείας ἀφορμή. ἐκεῖ ὁ Χρι-
στός, ἐνταῦθα ὁ Σατανᾶς· ἐκεῖ θυμηδία, ἐνταῦθα φροντίς· ἐκεῖ ἡδονή, ἐνταῦθα λύ-
πη· ἐκεῖ δαπάνη, ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον· ἐκεῖ ἀσχημοσύνη, ἐνταῦθα εὐκοσμία· ἐκεῖ
φθόνος, ἐνταῦθα ἀφθονία· ἐκεῖ μέθη, ἐνταῦθα νῆψις, ἐνταῦθα σωτηρία, ἐνταῦθα
σωφροσύνη. ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, στήσωμεν τὸ κακὸν μέχρι
35 τούτου, ἵνα ἀρέσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν
τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῶμεν,
χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

40

Ματθ. κε. μ.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Θεσαλονικεῖς ἐπιστολὴν, α.

Λογ. α. 1 ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΙΛΟΥΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΙΜΟΘΕΟΣ τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσαλονικέων, ἐν Θεῷ πατρὶ, καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. (κεφ. α.)

2 Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, 3 Ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν.

Τί δήποτε Ἐφεσίοις μὲν ἐπιστέλλων, καὶ τὸν Τιμόθεον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὐχὶ συνέταξεν ἑαυτῷ, καίτοι γνωριζόμενον παρ' αὐτοῖς, καὶ θαυμαζόμενον; (καὶ μετ' ἑαυτοῦ.) Τὴν γὰρ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, φησὶν, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσε. (Φιλιπ. β. κβ.) καὶ πάλιν, Οὐδένα ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει. (κ.) ἐνταῦθα δὲ συντάττει αὐτὸν ἑαυτῷ. ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ἔμελλεν αὐτὸν πέμπειν εὐθέως, καὶ περιττὸν ἦν ἐπιστέλλειν τὰ γράμματα ὅσον οὔπω καταληψόμενον. Φησὶ γὰρ, Τοῦτον μὲν ἐλπίζω πέμψαι ἐξ αὐτῆς. (Φιλιπ. β. κγ.) ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐπανεληλυθὼς ἦν· ὥστε εἰκότως ἐπέστελλεν. Ἄρτι γὰρ ἐλθόντος Τιμοθέου, φησὶ, πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν. (α. Θεσ. γ. ϛ.) Διὰ τί δὲ αὐτῷ προστίθησι τὸν Σιλουανὸν, καίτοι μυρία αὐτῷ μαρτυρῶν ἀγαθὰ, καὶ πάντων αὐτὸν προτιθεὶς, ἴσως [μὲν] ἀξιοῦντος τοῦτο αὐτοῦ κατὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ παρακαλοῦντος. ἐπειδὴ γὰρ τὸν διδάσκαλον ἑώρα οὕτω ταπεινοφρονοῦντα, ὡς τὸν μαθητὴν ἑαυτῷ συντάττειν, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο αὐτὸς ἐζήτησεν ἄν. Παῦλος γὰρ, φησὶ, καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσαλονικέων. Οὐδὲν ἐνταῦθα περὶ ἑαυτοῦ τίθησιν, οὐχ, ὁ ἀπόστολος, οὐχ, ὁ δοῦλος. ἐμοὶ δοκεῖ διὰ τὸ νεοκατηχήτους εἶναι τοὺς ἄνδρας, καὶ μηδέπω αὐτοῦ πεῖραν εἰληφέναι, οὐ τίθησι τὸ ἀξίωμα. ἄλλως δὲ καὶ ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος ἔτι ἦν τοῦ πρὸς αὐτούς. τῇ ἐκκλησίᾳ, φησὶ, Θεσαλονικέων. καλῶς. ἐπεὶ γὰρ εἰκὸς ἦν ὀλίγους εἶναι καὶ οὐδέπω συνεστάναι, διὰ τοῦτο αὐτοὺς παραμυθεῖται διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας. (κ. γ.) ἔνθα γὰρ πολὺς παρελήλυθε χρόνος, καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας

σύστημα πολὺ ἦν, οὐ τίθησι τοῦτο. ἐπειδὴ δὲ ὄνομα πλήθους ἐστὶν, ὡς τὰ πολλὰ, τὸ τῆς ἐκκλησίας ὄνομα, καὶ συστήματος ἤδη συγκεκροτημένου, διὰ τοῦτο αὐτοὺς οὕτω καλεῖ. ἐν Θεῷ, φησι, πατρὶ, καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. τῇ ἐκκλησίᾳ, φησὶ, Θεσσαλονικέων τῇ ἐν Θεῷ. ἰδοὺ πάλιν τὸ, Θεὸς, ἐπὶ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ. τὸ δὲ, ἐν Θεῷ, φησὶν, ἐπειδὴ πολλαὶ ἐκκλησίαι καὶ Ἰουδαϊκαὶ, καὶ ἑλληνικαὶ ἦσαν. μέγα τὸ ἀξίωμα, καὶ οὐκ ἴσον οὐδὲν, εἰ ἐν Θεῷ ἐστι. γένοιτο τοίνυν καὶ ταύτην τὴν ἐκκλησίαν οὕτω καλεῖσθαι. δέδοικα δὲ μὴ μακρὰν ᾖ τῆς προσηγορίας ταύτης. εἴ τις γὰρ ἁμαρτίας δοῦλος, οὐ δύναται λέγεσθαι ἐν Θεῷ. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη. εἶδες εὐθὺς ἀπὸ ἐγκωμίων τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς; εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν. τὸ γὰρ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὑπὲρ αὐτῶν, μαρτυροῦντός ἐστιν αὐτοῖς πολλὴν προκοπὴν, ὅταν μὴ μόνοι ἐπαινῶνται αὐτοὶ, ἀλλὰ καὶ Θεὸς εὐχαριστῆται, ὡς αὐτὸς ἐργασάμενος τὸ πᾶν. διδάσκει δὲ αὐτοὺς καὶ μετριάζειν, μονονουχὶ λέγων, ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεώς ἐστι τὸ πᾶν. τὸ μὲν οὖν εὐχαριστεῖν, τῶν κατορθωμάτων ἕνεκεν τίθησι, τὸ δὲ μεμνῆσθαι αὐτῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν, τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς αὐτούς. εἶτα δείκνυσιν ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προσευχῶν μέμνηται, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῶν εὐχῶν. ὅπερ πολλάκις ποιεῖ, ἀδιαλείπτως, φησὶ, μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ὑμῶν. τί ἐστιν, ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες; ἤτοι μνημονεύοντες ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ἢ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης μνημονεύοντες τοῦ ὄντος ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν. οὐχ ἁπλῶς δὲ εἶπεν, ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες, ἀλλ' ὑμῶν. εἶτα πάλιν, ἵνα μὴ νομίσῃς ἁπλῶς μηδὲ τὸ ὑμῶν εἰρῆσθαι, ἐπήγαγεν, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν. ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς ἐπαινεῖ τῶν ἀνθρώπων τὰ γινόμενα, οὐδεὶς μισθὸν ἀποδίδωσι, καὶ τοῦτο προστίθησι, μονονουχὶ λέγων, θαρρεῖτε, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ κάμνετε. τί ἐστι, τοῦ ἔργου τῆς πίστεως; ὅτι οὐδὲν ὑμῶν περιέκοψε τὴν ἔνστασιν. τοῦτο γὰρ ἔργον πίστεως. εἰ πιστεύεις, πάντα πάσχε· εἰ δὲ μὴ πάσχεις, οὐ πιστεύεις. μὴ γὰρ οὐ τοιαῦτά ἐστι τὰ ἐπηγγελμένα, ὡς καὶ μυρίους θανάτους πείσεσθαι καὶ πιστεύοντα ἀθλεῖσθαι; οὐρανῶν βασιλεία πρόκειται, καὶ ἀθανασία, καὶ ζωὴ αἰώνιος. ὁ τοίνυν πιστεύων, πάντα πείσεται. ἄρα ἡ πίστις διὰ τῶν ἔργων δείκνυται. εἰκότως δὲ οὕτως εἶπε δηλαδὴ, ὅτι οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐτὴν ἐπεδείξασθε, διὰ τῆς ἐνστάσεως, διὰ τῆς προθυμίας. καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης. ποῖος γὰρ κόπος τὸ φιλεῖν ἁπλῶς; οὐδείς. τὸ δὲ γνησίως φιλεῖν, κόπος πολύς. ὅταν γὰρ, εἰπέ μοι, μυρία κινῆται τῆς ἀγάπης ἡμᾶς ἀφελκῦσαι βουλόμενα, ἡμεῖς δὲ πρὸς πάντα ἀντιτείνωμεν, οὐχὶ κόπος ἐστί; τί γὰρ οὐκ ἔπαθον οὗτοι, ὥστε μὴ ἀποστῆναι τῆς ἀγάπης; οὐχὶ ἐπὶ τὴν ὑποδοχὴν Παύλου ἦλθον οἱ πολεμοῦντες τῷ κηρύγματι, καὶ μὴ εὑρόντες αὐτὸν ἔσυρον τὸν Ἰάσονα ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας; μικρὸς οὗτος κόπος, εἰπέ μοι, μηδέπω τῶν σπερμάτων παγέντων, τοσοῦτον χειμῶνα φέρειν, τοσούτους πειρασμούς; καὶ ἱκανὰ αὐτὸν ἀπῄτησαν. Καὶ ἱκανά, φησι, δοὺς, ἐξέπεμψαν τὸν Παῦλον. μικρὸν τοῦτο, εἰπέ μοι; οὐχὶ καὶ ἑαυτὸν ἀντ' ἐκείνου τῷ κινδύνῳ ὑπέθηκε; τοῦτο κόπον φησὶν ἀγάπης, ὅτι οὕτω προσεδέθησαν. καὶ ὅρα· πρότερον ἐκείνων λέγει τὰ κατορθώματα, καὶ τότε τὰ ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ δόξῃ μεγαληγορεῖν, μηδὲ προλήψει φιλεῖν αὐτούς. καὶ τῆς ὑπομονῆς, φησίν. οὐ γὰρ πρὸς ἕνα χρόνον ὁ διωγμὸς ἐκεῖνος γέγονεν, ἀλλὰ διαπαντός, οὐδὲ τῷ διδασκάλῳ μόνον Παύλῳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθητευομένοις. εἰ γὰρ πρὸς ἐκείνους οὕτω διέκειντο τοὺς θαύματα ἐργαζομένους, τοὺς αἰδεσίμους, τί οἴει πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐτοῖς, καὶ συμπολίτας, καὶ ἀθρόον ἀποστάντας; ὅπερ οὖν αὐτοῖς καὶ μαρτυρεῖ λέγων· Ὅτι μιμηταὶ ἐγενήθητε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. καὶ τῆς ἐλπίδος, φησὶ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ

πατρὸς

Πραξ. ιζ. α.

Πραξ. ιζ θ. ι.

α. Θεσ. β. ιδ.

γρ. οὐχ ἁπλῶς πιστ... ἁπλῶς, ἀλ... διὰ τῶν ἔργ... αὐτὴν ἐν... δείξατε, χ...

πατέρες ὑμῶν. καλῶς οὕτως εἶπε. ταῦτα γὰρ πάντα ἀπὸ πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος. ὥστε οὐ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν μόνον ἐδήλου τὰ γενόμενα, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ πληροφορίας ἐπίστευον τοῖς ἀποκειμένοις ἐπάθλοις. διὰ γὰρ τοῦτο συνεχώρει ὁ Θεὸς εὐθέως γενέσθαι διωγμούς, ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι ἁπλῶς καὶ κολακείᾳ τὸ κήρυγμα συνίστατο, καὶ ἵνα τὸ θερμὸν αὐτῶν δειχθῇ, καὶ ὅτι οὐ πεισμονὴ ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ Θεοῦ δύναμις ἦν ἡ τὰς τῶν πιστευόντων ψυχὰς πείθουσα, ὥστε καὶ πρὸς θανάτους μυρίους παρεσκευάσθαι· ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ εὐθέως κατὰ βάθους τὸ κήρυγμα ἐπεπήγει καὶ εἱστήκει ἀκλινές.

4 Εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι, ὑπὸ Θεοῦ τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν,

5 Ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη πρὸς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ· καθὼς οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς. Τί ἐστιν ὃ λέγει, οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν; ἐνταῦθα καὶ τὰ αὐτοῦ κατορθώματα αἰνίττεται, ἀλλ' ἐπεσκιασμένως. βούλεται γὰρ πρότερον τοῖς ἐκείνων ἐγκωμίοις ἐπεξελθεῖν. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ᾔδειμεν ὅτι τῶν γενναίων ἦτε καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, ὅτι τῶν ἐκλεκτῶν· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάντα ὑπομένομεν δι' ὑμᾶς. τὸ γὰρ, οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν, τοῦτό ἐστι δηλοῦντος, ὅτι μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ πολλῆς σφοδρότητος ἕτοιμοί ἐσμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐκδοῦναι δι' ὑμᾶς. καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἡμῖν χάρις, ἀλλ' ὑμῖν, ὅτι ἐκλεκτοί ἐστε. διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Καὶ ταῦτα πάσχω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς. ὑπὲρ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀγαπητῶν τί οὐκ ἄν τις πάθοι; καὶ εἰπὼν, τὸ αὐτοῦ, μονονουχὶ φησίν· εἰ γὰρ καὶ ἀγαπητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ, πάντα εἰκότως ὑπομένομεν. οὐ γὰρ δὴ τὸ ἐπαινέσαι αὐτοὺς ἐρρωμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπομιμνήσκειν, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῆς ἐκείνων προθυμίας ἀντίρροπον ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο. φησὶ γοῦν·

2. Τιμ. β. ι.

6 Καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ Κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου. Βαβαὶ, πόσον τὸ ἐγκώμιον; οἱ μαθηταὶ ἐξαίφνης ἐγένοντο διδάσκαλοι. οὐκ ἤκουσαν μόνον τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν κορυφὴν τῷ Παύλῳ ἔφθασαν. ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸ ἑξῆς. ὅρα γὰρ πῶς αὐτοὺς ἀνάγει λέγων, μιμηταὶ ἐγένεσθε τοῦ Κυρίου. πῶς; δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου. οὐχ ἁπλῶς μετὰ θλίψεως, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς. καὶ ἔνεστι τοῦτο ἀπὸ τῶν πράξεων τῶν ἀποστολικῶν μαθεῖν, πῶς ἐπήγειραν τὸν διωγμὸν ἐπ' αὐτούς. καὶ πάντας, φησὶ, τοὺς πολιτάρχας ἐτάραξαν, καὶ τὴν πόλιν ἀνεπτέρωσαν κατ' αὐτῶν. καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἐθλίβησαν μὲν καὶ ἐπίστευσαν, ἀλγοῦντες δὲ, ἀλλὰ καὶ χαίροντες σφόδρα· ὅπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποίουν, Χαίροντες, φησὶν, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι. τὸ γὰρ θαυμαστὸν, τοῦτό ἐστιν· εἰ καὶ οὐδὲν ἐκείνοις μακρὸν, τὸ φέρειν ὅπως δήποτε θλίψεις. τοῦτο δὲ ἤδη τῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβαινόντων ἦν, καὶ ὥσπερ ἀπαθὲς σῶμα ἐχόντων. πῶς δὲ μιμηταὶ τοῦ Κυρίου ἐγένοντο; ὅτι καὶ αὐτὸς πολλὰ παθήματα ὑπομείνας, οὐκ ἤλγει, ἀλλ' ἔχαιρεν. ἑκὼν γὰρ ἐπὶ τοῦτο ἤρχετο. δι' ἡμᾶς ἑαυτὸν ἐκένωσεν, ἔμελλεν ἐμπτύεσθαι, ῥαπίζεσθαι καὶ σταυροῦσθαι· καὶ οὕτως ἔχαιρε ταῦτα πάσχων, ὡς τῷ πατρὶ λέγειν, Δόξασόν με. μετὰ χαρᾶς, φησὶ, πνεύματος ἁγίου. ἵνα μή τις εἴπῃ, πῶς θλίψεως λέγεις; πῶς χαρᾶς; πῶς ἀμφότερα ἐνὶ συνελθεῖν; ἐπήγαγε· μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου. ἡ θλίψις ἐν τοῖς σωματικοῖς, καὶ ἡ χαρὰ ἐν τοῖς πνευματικοῖς. πῶς; τὰ μὲν γινόμενα, λυπηρά· τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν τικτόμενα, οὐκέτι. οὐ γὰρ ἀφίησι τὸ πνεῦμα. ὥστε ἔνεστι τὸν πάσχοντα μὴ χαίρειν, ὅταν ὑπὲρ ἁμαρτημάτων τις πάσχῃ· καὶ μαστιζόμενον ἥδεσθαι, ὅταν διὰ τὸν Χριστόν τις πάσχῃ. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος χαρά· ἀντὶ τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν, ἐκφύει τὴν ἡδονήν. ἔθλιψαν ὑμᾶς, φησὶ, καὶ ἐδίωξαν, ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν ὑμᾶς τὸ πνεῦμα [οὐδὲ] ἐν ἐκείνοις· ἀλλ' ὥσπερ ἐν πυρὶ ἐδροσίζοντο οἱ παῖδες οἱ τρεῖς, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐν ταῖς θλίψεσιν. ὥσπερ δὲ

Πραξ. ιζ.

Πραξ. ε. μα.

Ιωαν. ιζ. α. ε.

ἐκεῖ

ἐκ δὲ οὐ τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως τὸ δροσίζειν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ διασυρίζοντος· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, οὐ τῆς φύσεως τῆς θλίψεως τὸ τὴν χαρὰν τίκτειν, ἀλλὰ τοῦ διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ δροσίζοντος, καὶ διὰ τῆς καμίνου τὸν πειρασμὸν ἐν ἀνέσει ποιοῦντος. μετὰ χαρᾶς φησιν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πολλῆς. τοῦτο γάρ ἐστι πνεύματος ἁγίου. 5

7 Ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ.

Καίτοι ἐν ὑστέρῳ ἦλθε πρὸς αὐτούς. ἀλλ᾽ οὕτως ἐλάμψατε, φησιν, ὡς τῶν προλαβόντων γενέσθαι διδάσκαλοι. καὶ τοῦτο ἀποστολικόν. οὐ γὰρ εἶπεν, ὥστε τύπους γενέσθαι πρὸς τὸ πιστεῦσαι, ἀλλὰ τοῖς ἤδη πιστεύουσι τύποι ἐγένεσθε, τουτέστι, πῶς δεῖ πιστεύειν εἰς Θεὸν, ὑμεῖς ἐδιδάξατε, οἱ ἀπὸ προοιμίων εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβάντες. καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ, φησί· 10 τουτέστι, τῇ Ἑλλάδι. ὁρᾷς ὅσον ἐστὶ προθυμία; ὅτι χρόνου οὐ δεῖται, οὐδὲ μελλήσεως, οὐδὲ ἀναβολῆς· ἀλλ᾽ ἀρκεῖ παρασῆσαι μόνον ἑαυτὸν, καὶ πάντα ἀνύσεται. οὕτω γοῦν καὶ οὗτοι ὕστεροι προσελθόντες τῷ κηρύγματι, τῶν προτέρων ἐγένοντο διδάσκαλοι.

ΗΘΙΚΟΝ

Μηδεὶς οὖν ἀπογινωσκέτω, κἂν πολὺν ἀναλώσας χρόνον μηδὲν ἐργασάμενος ᾖ. ἔνεστιν αὐτῷ καὶ διὰ μικροῦ τοσοῦτον ἐργάσασθαι, ὅσον οὐδὲ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. εἰ γὰρ οἱ 15 μηδέπω πιστεύσαντες τοσοῦτον ἔλαμψαν ἐν ἀρχῇ, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἤδη πιστεύσαντες. μηδεὶς πάλιν τοῦτο ἐννοῶν ῥαθυμείτω, μαθὼν ὅτι ἔξον ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ πᾶν ἀνακτήσασθαι. τὸ γὰρ μέλλον ἄδηλον, καὶ κλέπτης ἐστὶν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἀφθεῖσιν ἡμῖν καθεύδουσιν ἐπιτεθήσεται. ἀλλ᾽ ἐὰν μὴ καθεύδωμεν, οὐχ ὡς κλέπτης ἡμῖν ἐπιθήσεται, οὐδὲ ἀπαρασκευάστους ἀπάξει. ἐὰν γὰρ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν, οὐκέτι ἡμῖν ὡς κλέπτης ἐπιθήσεται, ἀλλ᾽ 20 ὡς ἄγγελος βασιλικὸς καλῶν ἡμᾶς ἐπὶ τὰ ἡτοιμασμένα ἡμῖν ἀγαθά. ἂν δὲ καθεύδωμεν, ὡς κλέπτης ἐφίσταται. μηδεὶς τοίνυν καθευδέτω, μηδεὶς ἀργὸς ἔστω πρὸς ἀρετήν. τοῦτο γάρ ἐστιν ὕπνος. οὐκ ἴστε, ὅταν καθεύδωμεν, πῶς οὐκ ἔστιν ἐν ἀσφαλεῖ τὰ ἡμέτερα; πῶς εὐεπιβούλευτα; ὅταν δὲ γρηγορῶμεν, οὐ δεῖ τοσαύτης ἡμῖν φυλακῆς. ὅταν καθεύδωμεν, καὶ μετὰ πολλῆς φυλακῆς ἀπολλύμεθα πολλάκις· καὶ θύραι, καὶ μοχλοὶ, καὶ φύλακες, καὶ προφύλακες, καὶ ὅμως ἐπεισῆλθεν ὁ κλέπτης. τί δὴ ταῦτα λέγω; ὅτι ἂν γρηγορῶμεν, οὐ δεησόμεθα τῆς ἑτέρων βοηθείας· ἂν δὲ καθεύδωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς ἡ ἑτέρων ὀνήσει βοήθεια· ἀλλὰ καὶ μετ᾽ ἐκείνης* ἀπολλύμεθα. καλὸν εὐχῆς ἀπολαύειν τῆς τῶν ἁγίων· ἀλλ᾽ ὅταν καὶ αὐτοὶ ἐνεργοὶ ὦμεν. καὶ τί μοι δεῖ, φησιν, εὐχῆς τῆς παρὰ ἑτέρων, ὅταν ἐνεργὸς ὦ, καὶ μὴ καταστήσω ἐμαυτὸν ἐν χρείᾳ; οὐδὲ ἐγὼ βούλομαι· ἀλλ᾽ ἀεὶ ἐν χρείᾳ ἐσμὲν, ἐὰν εὖ φρονῶμεν. Παῦλος οὐκ 30 εἶπε, τί μοι δεῖ εὐχῆς; καίτοιγε τῶν εὐχομένων οὐκ ὄντων ἀξίων αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἴσων· καὶ σὺ λέγεις, τί μοι δεῖ εὐχῆς; Πέτρος οὐκ εἶπε, τί μοι δεῖ εὐχῆς; Εὐχὴ γὰρ ἦν, φησιν, ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ σὺ λέγεις τί μοι δεῖ εὐχῆς; διὰ τοῦτό σοι δεῖ, ἐπειδὴ νομίζεις μηδὲν δεῖσθαι. κἂν ὡς Παῦλος γένῃ, χρείαν ἔχεις εὐχῆς. μὴ ὕψου σαυτὸν, ἵνα μὴ ταπεινωθῇς. ἀλλ᾽ ὅπερ ἔφην, ἂν μὲν ἐνεργοὶ ὦμεν καὶ αὐτοὶ, ἀνύουσι καὶ αἱ 35 ὑπὲρ ὑμῶν εὐχαί. ἄκουε Παύλου λέγοντος· Οἶδα γάρ, φησιν, ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ πάλιν, Ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν [καὶ σὺ λέγεις, τί μοι δεῖ εὐχῆς;] ἂν δὲ ἀργῶμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς εὐχόμενος ὀνῆσαι δυνήσεται. τί ὠφέλησεν Ἱερεμίας τοὺς Ἰουδαίους; οὐχὶ τρίτον προσῆλθε τῷ Θεῷ, καὶ τρίτον ἤκουσε, Μὴ προσεύχου, μηδὲ ἀξίου ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου; τί ὠφέλησε τὸν Σαοὺλ ὁ Σαμουήλ; οὐχὶ μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἐπένθει περὶ αὐτοῦ, οὐχ ἁπλῶς ηὔχετο μόνον; τί ὠφέλησε τοὺς Ἰσραηλίτας; οὐχὶ ἔλεγεν, Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁμαρτεῖν διαλιπόντα εὐχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν; οὐχὶ πάντες ἀπώλοντο; οὐδὲν οὖν ὠφελοῦσι, φησιν, αἱ εὐχαί; ὠφελοῦσι καὶ μεγάλα.

Margin notes: Πραξ. ιβ. ε. — Φιλιπ. α. ιθ. — β. Κορ. α. ια. — Ιερ. ζ. ιϛ. — α. Βασ. ιβ. κγ.

 κεφ. α.

γάλα. ἀλλ' ὅταν καὶ ἡμεῖς περιπέσωμέν τινι· συμπεριπίπτουσι μὲν γὰρ εὐχαὶ καὶ βοηθοῦσι. συμπεριπίπτει δέ τις καὶ βοηθεῖ τῷ καὶ αὐτῷ ἐργαζομένῳ· ἂν δὲ ἀργὸς μένῃς, οὐδὲν μέγα ὠφεληθήσῃ. ἐπεὶ εἰ ἴσχυον αἱ εὐχαὶ ἀρκοῦσαι ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν βασιλείαν, διὰ τί μὴ πάντες Ἕλληνες γίνονται χριστιανοί; οὐχὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου εὐχόμεθα; οὐχὶ καὶ Παῦλος τοῦτο ἐποίει; οὐχὶ πάντας ἀξιοῦμεν ἐπιστραφῆναι; εἰπὲ γάρ, διὰ τί οἱ πονηροὶ μὴ γίνονται χρηστοί; ἆρα οὐχὶ δῆλον, ὅτι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι παρ' ἑαυτῶν τι εἰσενεγκεῖν; μεγάλα τοίνυν ὠφελοῦσιν αἱ εὐχαί, ὅταν καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. βούλει μαθεῖν ὅσα ὠφέλησαν εὐχαί; ἐννόει μοι τὸν Κορνήλιον, τὴν Ταβιθάν. ἄκουε δὲ καὶ τοῦ Ἰακὼβ λέγοντος πρὸς τὸν Λάβαν· Εἰ μὴ ὁ φόβος τοῦ πατρός μου ἦν μοι, νῦν ἄν με κενὸν ἐξαπέστειλας. ἄκουε δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ πάλιν λέγοντος· Ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. ἀλλὰ πότε; ἐπὶ Ἐζεκίου δικαίου ὄντος. ἐπεὶ εἴγε ἴσχυον εὐχαὶ, καὶ ἐπὶ τῶν σφόδρα πονηρῶν, διὰ τί μὴ καὶ, ὅτε ὁ Ναβουχοδονόσορ ἦλθεν, εἶπε τοῦτο ὁ Θεός, ἀλλ' ἐξέδωκε τὴν πόλιν; ἐπειδὴ μεῖζον ἴσχυσεν ἡ πονηρία. πάλιν αὐτὸς οὗτος ὁ Σαμουὴλ ηὔξατο ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἴσχυσεν. ἀλλὰ πότε; ὅτε καὶ αὐτοὶ εὐηρέστουν, τότε ἐτροπώσαντο τοὺς ἐχθρούς. καὶ τίς χρεία, φησί, τῆς παρ' ἑτέρου εὐχῆς, ὅταν ἐγὼ εὐαρεστῶ; μηδέποτε τοῦτο εἴπῃς, ἄνθρωπε. χρεία, καὶ πολλῆς χρεία εὐχῆς. ἄκουε γὰρ τοῦ Θεοῦ λέγοντος περὶ τῶν φίλων τοῦ Ἰώβ· Καὶ προσεύξεται, φησι, περὶ ὑμῶν, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν ἡ ἁμαρτία· ἐπειδὴ ἥμαρτον μὲν, οὐχ ἁμαρτίαν δὲ μεγάλην. ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ δίκαιος ὁ σώσας τοὺς φίλους αὐτοῦ τότε ἀπὸ εὐχῆς, ἐν τῷ καιρῷ τῷ Ἰουδαϊκῷ οὐκ ἠδυνήθη σῶσαι τοὺς Ἰουδαίους ἀπολλυμένους. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ Θεοῦ λέγοντος διὰ τοῦ προφήτου· Ἂν στῇ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιὴλ, οὐκ ἐξελοῦνται τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας· ἐπειδὴ ὑπερίσχυσεν ἡ κακία. καὶ πάλιν· Ἐὰν στῇ Μωϋσῆς, καὶ Σαμουήλ. καὶ ὅρα πῶς πρὸς τοὺς δύο προφήτας τοῦτο λέγεται, ἐπειδὴ ἀμφότεροι ἠξίωσαν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐπέτυχον. καὶ γὰρ ὁ Ἰεζεκιὴλ ἐπειδὴ ἔλεγεν, Οἴμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ· ὁ Θεὸς δηλῶν ὅτι δικαίως τοῦτο ποιεῖ, καὶ οὐκ αὐτοῦ καταφρονῶν, οὐ δέχεται τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἱκεσίαν, δείκνυσιν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν, μονονουχὶ λέγων, ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτά σε πεῖσαι ὅτι οὐ καταφρονῶν σου, ἀλλὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν τὰς πολλὰς οὐ δέχομαι τὴν ἱκετηρίαν. ἀλλ' ὅμως ἐπάγει καὶ τοῦτο, Ἐὰν στῇ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιήλ. καὶ εἰκότως ἐκείνῳ μᾶλλον ταῦτα λέγει, ἐπειδὴ ὁ πολλὰ παθὼν αὐτός ἐστιν. Εἶπές μοι, φησὶν, ἐπὶ βολβίτων φαγεῖν, καὶ ἔφαγον· εἶπές μοι, καὶ ἐξυράμην· εἶπές μοι, καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς πλευροῦ ἐκοιμήθην· εἶπές μοι δι' ὀπῆς ἐξελθεῖν βασταζόμενον, καὶ ἐξῆλθον· ἔλαβές μου τὴν γυναῖκα, καὶ εἶπές μοι μὴ πενθῆσαι, καὶ οὐκ ἐπένθησα, ἀλλ' ἤνεγκα γενναίως. μυρία ἕτερα εἰργασάμην δι' αὐτούς· καὶ ἐγώ σε ἀξιῶ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ οὐ πείθῃ; δείκνυσι τοίνυν ὁ Θεός, ὅτι οὐ καταφρονῶν αὐτοῦ τοῦτο ποιεῖ, λέγει· κἂν Νῶε, κἂν Ἰὼβ, κἂν Δανιὴλ ᾖ, καὶ ὑπὲρ υἱῶν ἀξιώσωσι καὶ θυγατέρων, οὐ πείθομαι. καὶ τῷ Ἱερεμίᾳ πάλιν ἐλάττονα μὲν πάσχοντι ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, πλείονα δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῶν πονηρίας, τί φησιν; Ἢ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσι; ναί, φησι, ποιοῦσιν· ἀλλὰ δι' ἐμὲ ποίησον. διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτόν· Ἐὰν στῇ Μωϋσῆς καὶ Σαμουήλ, Μωϋσῆς ὁ πρῶτος νομοθέτης, ὁ πολλάκις αὐτοὺς ἐξελόμενος κινδύνων, ὁ εἰπών, Εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον. εἰ τοίνυν οὗτος ἦν νῦν, καὶ ταῦτα ἔλεγεν, οὐκ ἂν ἐπέτυχε. καὶ εἰ Σαμουὴλ πάλιν, ὁ καὶ αὐτὸς ἐξελόμενος αὐτούς, ὁ ἐκ πρώτης ἡλικίας θαυμασθείς. πρὸς μὲν γὰρ ἐκεῖνον εἶπον, ὅτι ὡσανεὶ φίλος πρὸς φίλον, οὕτω διελέχθην, καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων· πρὸς δὲ τοῦτον εἶπον, ὅτι ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ ὤφθην αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτον δυσωπηθεὶς ἀποκλεισθεῖσαν τὴν προφητείαν ἀνέῳξα. Καὶ γὰρ ἦν, φησι, ῥῆμα τίμιον, καὶ οὐκ ἦν ὅρασις διαστέλλουσα. ἐὰν οὗτοι τοίνυν στῶσιν, οὐδὲν ὀνήσουσι. καὶ

περὶ

Πραξ. ι. γ.
Πραξ. θ. λϛ.
Γεν. λα. μβ.
δ. Βασ. ιθ. λδ καὶ κ. ϛ.
Ιωβ. μβ. η.
Ιεζεκ. ιδ. ιϛ.
Ιερ. ιε. α.
Ιεζεκ. θ. η.
Ιεζεκ. ιδ. ιβ.
Ιερ. ζ. ιϛ.
Ιερ. ιε. α.
Εξοδ. λβ. λα.
α. Βασ. γ. α.

Γεν ς. θ. Ιωβ α.

περὶ τοῦ Νῶε δὲ λέγει, Δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ ἦν Νῶε· καὶ περὶ τοῦ Ἰὼβ, ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινὸς, θεοσεβής. τούτους οὖν ἅπαντας, καὶ Δανιὴλ, ὃν καὶ θεὸν ἐνόμισαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἐξελεῖν ἰσχῦσαι φησὶν υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας. ταῦτα τοίνυν εἰδότες, μήτε καταφρονῶμεν τῶν εὐχῶν τῶν ἁγίων, μήτε τὸ πᾶν αὐταῖς ἐπιρρίπτωμεν· τοῦτο μὲν, ἵνα μὴ ῥαθυμῶμεν, καὶ εἰκῇ ζῶμεν· ἐκεῖνο δὲ, ἵνα μὴ πολλοῦ κέρδους ἐκπίπτωμεν. ἀλλὰ καὶ παρακαλῶμεν εὔχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ χεῖρας ὀρέγειν, καὶ αὐτοὶ ἐχώμεθα τῆς ἀρετῆς· ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. β. 8 ΑΦ' ΥΜΩΝ ΓΑΡ ΕΞΗΧΗΤΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ Κυρίου, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι. 9 Αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὁποίαν εἴσοδον ἔχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, 10 Καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν (ὃν ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν) Ἰησοῦν τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

Καθάπερ μύρον εὐῶδες τὴν εὐωδίαν οὐκ ἐν ἑαυτῷ συγκλεῖσαν ἔχει, ἀλλὰ πόρρωθεν ἀφίησι, καὶ τὸν ἀέρα ἀναχρώννυσι τῆς ὀσμῆς, οὕτως ἐνίησι καὶ ταῖς τῶν πλησίον αἰσθήσεσιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ γενναῖοι καὶ θαυμαστοὶ ἄνδρες οὐκ ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀρετὴν συγκλείσαντες ἔχουσιν, ἀλλὰ πολλοὺς διὰ τῆς φήμης αὐτῶν ὠφελοῦσι καὶ ἀμείνους ἐργάζονται. ὅπερ οὖν καὶ τότε γεγένηται. διὰ τοῦτο ἔλεγεν· ὥστε ὑμᾶς τύπους γενέσθαι πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ. ἀφ' ὑμῶν γὰρ, φησιν, ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελήλυθε. τῆς μὲν οὖν παιδεύσεως τοὺς πλησίον πάντας ἐνεπλήσατε, φησι, τοῦ δὲ θαύματος τὴν οἰκουμένην. τὸ γὰρ ἐν παντὶ τόπῳ, τοῦτό ἐστι. καὶ οὐκ εἶπε, διατεθρύλληται ἡ πίστις ὑμῶν, ἀλλ', ἐξήχηται, δηλῶν ὅτι ὥσπερ σάλπιγγος λαμπρὸν ἠχούσης ὁ πλησίον ἅπας πληροῦται τόπος, οὕτω τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας ἡ φήμη, καθάπερ ἐκείνη σαλπίζουσα, ἱκανὴ τὴν οἰκουμένην ἐμπλῆσαι, καὶ πᾶσι τοῖς πανταχοῦ μετὰ τῆς ἴσης ἠχῆς προσπεσεῖν. τὰ γὰρ μεγάλα τῶν πραγμάτων ἔνθα μὲν ἂν γένηται λαμπρότερον ᾄδεται, πόρρω δὲ ᾄδεται μὲν, οὐχ οὕτω δέ· ἀφ' ὑμῶν δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἡ ἠχὴ εὔσημος πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξελήλυθε. καὶ μή τις ὑπερβολὴν εἶναι νομίσῃ τὰ ῥήματα. καὶ γὰρ τοῦτο τὸ ἔθνος τὸ τῶν Μακεδόνων περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ προνοίας ἐπίσημον ἦν, καὶ πανταχοῦ ᾔδετο Ῥωμαίων μᾶλλον. καὶ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦτο θαυμαστοὶ, ὅτι τούτους εἷλον. ἃ γὰρ ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς εἰργάσατο, πάντα ὑπερέβαινε λόγον, ἀπὸ μικρᾶς μὲν ὁρμηθεὶς πόλεως, τὴν δὲ οἰκουμένην καταλαβών. διὰ τοῦτο καὶ πάρδαλιν αὐτὸν ὁρᾷ ὁ προφήτης, τὸ

Δαν ζ. ς.

ταχὺ, καὶ τὸ σφοδρὸν, καὶ τὸ πυρῶδες, καὶ τὸ ἄφνω που διαπτῆναι τὴν οἰκουμένην μετὰ τροπαίων καὶ νίκης δηλῶν. λέγεται δὲ, ὅτι καὶ φιλοσόφου τινὸς ἀκούσας λέγοντος, ὅτι ἄπειροι κόσμοι εἰσὶ, πικρὸν ἐστέναξεν, εἴγε ἀπείρων ὄντων, μηδὲ ἑνός πω κεκράτηκεν. οὕτως ἦν μεγαλόφρων καὶ μεγαλόψυχος, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾔδετο. τῇ γοῦν τοῦ βασιλέως φήμῃ συνανῄει καὶ ἡ τοῦ ἔθνους δόξα. Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ Μακεδὼν ἐλέγετο. ὥστε διαβοωμένου ἐκείνου, εἰκότως καὶ τὰ ἐκεῖ γενόμενα πανταχοῦ ᾄδεσθαι. τῶν γὰρ ἐπισήμων οὐδὲν δύναται λαθεῖν. οὐχ ἧττον οὖν τῶν Ῥωμαίων τὰ Μακεδόνων ἦν. ἡ πίστις ἡμῶν ἡ πρὸς Θεὸν, φησιν, ἐξελήλυθεν.

ἐξελήλυθεν. ὅρα πῶς ὡς περὶ ἐμψύχου διαλεγόμενος τὸ, ἐξελήλυθε, τέθεικε. τοῦτο δὲ καὶ
ἀπὸ τῆς σφοδρότητος αὐτῶν γέγονεν. εἶτα δηλῶν ὅτι οὕτω τὴν πίστιν αὐτῶν σφοδρὰν καὶ
ἐνεργῆ ἐπεδείξαντο, ἐπάγει· ὥστε μὴ χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι. αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀ-
παγγέλλουσιν ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς. * οὐ περιμένουσιν ἀκοῦσαι περὶ ὑμῶν,
5 ἀλλὰ τοὺς παρόντας καὶ τεθεαμένους τὰ ὑμέτερα κατορθώματα, τοὺς μὴ παρόντας μηδὲ τεθεα-
μένους προλαμβάνουσιν. οὕτω δήλη πανταχοῦ γέγονε ταῖς ἀκοαῖς. οὐκοῦν οὐ δεησόμεθα
τὰ ὑμέτερα διηγούμενοι, εἰς ζῆλον αὐτοὺς ἀγαγεῖν τὸν ἴσον. ἃ γὰρ αὐτοὺς ἐχρῆν παρ' ἡμῶν
ἀκούειν, ταῦτα αὐτοὶ προλαβόντες λέγουσι. καίτοιγε πολλαχοῦ ἐπὶ τῶν τοιούτων φθόνος
ἐστίν. ἀλλ' ἡ ὑπερβολὴ καὶ τοῦτον ἐνίκησε, καὶ αὐτοὶ κήρυκές εἰσι τῶν ὑμετέρων ἄθλων. καί-
10 τοι ἀπολιμπανόμενοι, οὐδὲ οὕτω σιγῶσιν, ἀλλὰ προφθάνουσι. τοιούτοις δὲ οὖσιν οὐκ ἔστιν
ἡμῖν λέγουσιν ἀπιστῆσαι. τί ἐστιν, ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς; ὅτι κινδύνων ἐγέμομεν,
ὅτι θανάτων μυρίων, ὅτι τούτων οὐδὲν ὑμᾶς ἐτάραττεν· ἀλλ', ὡς οὐδενὸς γινομένου, οὕτως
ἡμῶν εἴχεσθε· ὡς οὐδὲν παθόντες κακὸν, ἀλλ' ὡς μυρίων ἀπολαύσαντες ἀγαθῶν, οὕτως ἡ-
μᾶς ἐδέξασθε μετὰ ταῦτα. δευτέρα γὰρ ἦν εἴσοδος αὕτη. οἱ δὲ ἀπῆλθον εἰς Βέρροιαν, ἐδι-
15 ώχθησαν. καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθόντας αὐτοὺς οὕτως ἐδέξαντο, ὡς τιμηθῆναι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, ὥστε
καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἔθηκαν. τὸ δὲ, ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν, συμπεπλε-
γμένον ἐστί· καὶ τούτων γὰρ, καὶ αὐτῶν ἔχει ἐγκώμιον. ἀλλ' αὐτὸς τοῦτο ἔτρεψεν εἰς τὸ αὐτῶν.
καὶ πῶς ἐπεστρέψατε, φησι, πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀ-
ληθινῷ; τουτέστιν, ὅτι εὐκόλως, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ὅτι οὐκ ἐδεήθητε πολλῆς
20 πραγματείας εἰς τὸ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. ἐνταῦθα καὶ παραίνεσιν εἰσήγα-
γεν, ὅπερ ἐστὶν ἀνεπαχθέστερον τὸν λόγον ποιοῦντος. καὶ ἀναμένειν, φησὶ, τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν
οὐρανῶν (ὃν ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν) Ἰησοῦν τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχο-
μένης. καὶ ἀναμένειν φησὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, τὸν ἐσταυρωμένον, τὸν ταφέντα.
διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει, ὃν ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν. εἶδες ὁμοῦ πάντα, καὶ τὴν ἀνάστα-
25 σιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν, τὴν κρίσιν, τὴν τῶν δικαίων ἀνταπόδο-
σιν, τὴν τῶν πονηρῶν τιμωρίαν; Ἰησοῦν τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς, φησιν, ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχο-
μένης. τοῦτο καὶ παραμυθία, καὶ παράκλησις, καὶ προτροπὴ ἐκείνων. εἰ γὰρ ἤγειρεν ἐκ τῶν
νεκρῶν, καὶ ἐν οὐρανῷ ἐστι, καὶ ἐκεῖθεν ἐλεύσεται. τοῦτο δὲ οὕτως ἔχειν ἐπιστεύσατε. οὐ γὰρ ἂν
εἰ μὴ ἐπιστεύσατε, τοσαῦτα ἐπάθετε. ἱκανὴ παραμυθία καὶ ταῦτα. εἰ δὲ καὶ δώσουσι
30 πάντως οὗτοι δίκην, ὅπερ δὴ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ φησιν, ἑτέραν καὶ ὑμεῖς ἕξετε
παραμυθίαν οὐ μικράν. ἄλλως δὲ, καὶ ἀναμένειν εἶπε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, δηλῶν
ὅτι τὰ μὲν δεινὰ ἐν χερσὶ, τὰ δὲ χρηστὰ ἐν μελλήσει, ὅταν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἔλθῃ. ὅρα
πόσης δεῖται ἐλπίδος, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς ἠγέρθη, ὅτι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅτι ἔρχεται
κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. (β. Θεσ. α. θ.)

35 1 Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοὶ, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν. (κεφ. β.)

2 Ἀλλὰ προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι.

Μεγάλα μὲν καὶ τὰ ὑμέτερα· πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἀνθρωπίνῳ λόγῳ ἐχρησάμεθα.
[ἀλλ'] ὅπερ ἄνω φησὶ, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ἀμφοτέρωθεν δείκνυται τὸ κήρυγμα οἷόν ἐστιν,
40 ἀπό τε τῶν σημείων, ἀπό τε τῆς τῶν κηρυττόντων προαιρέσεως, ἀπό τε τῆς τῶν δεχομένων θερ-
μότητος καὶ σπουδῆς. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, φησι, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ
κενὴ γέγονε· τουτέστιν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνη, οὐδὲ ἡ τυχοῦσα. ἀπὸ γὰρ κινδύνων ὄντες με-
γάλων, καὶ θανάτων, καὶ πληγῶν, εὐθέως εἰς κινδύνους ἐνεπέσομεν. ἀλλὰ προπαθόντες,
φησὶ, καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν.

ὁρᾷς

ὁρᾷς πῶς πάλιν τὸ πᾶν ἀνατίθησι τῷ Θεῷ; λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι. οὐκ ἔστι, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐκινδυνεύσαμεν, ἐνταῦθα δὲ οὔ. ἴστε καὶ ὑμεῖς ὅσος ὁ κίνδυνος, καὶ μεθ' ὅσης ἀγωνίας ἐγενόμεθα πρὸς ὑμᾶς. ὅπερ καὶ πρὸς Κορινθίους φησὶ γράφων· Ὅτι ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν πόνῳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς.

α Κορ. β. γ.

3 Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ·

4 Ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν.

Ὁρᾷς ὅτι ὅπερ ἔφην, ἀπὸ τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν ποιεῖται τεκμήριον τοῦ θεῖον εἶναι τὸ κήρυγμα; οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἰ ἀπάτη ἦν, τοσούτους κινδύνους ὑπεμείναμεν ἄν. οὐδὲ ἂν ἀναπνεῦσαι δεδοίκασιν ἡμῖν. τί ποτ' οὖν ἐστιν; εἰ μή τι τῶν μελλόντων διήγειρεν ἡμᾶς, εἰ μὴ ἐπεπείσμεθα ὅτι ἐλπίς ἐστιν ἀγαθὴ, οὐκ ἂν προθυμότεροι πάσχοντες ἐγενόμεθα. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα τοσαῦτα ὑπομένειν, καὶ βίον ἐναγώνιον ζῆν, καὶ κινδύνων γέμοντα; τίνα γὰρ ἂν πείσαιμεν; αὐτὰ γὰρ ταῦτα οὐχ ἱκανὰ θορυβῆσαι τοὺς μαθητὰς, ὅταν τοὺς διδασκάλους ὁρῶσιν ἐν κινδύνοις; ἀλλ' οὐχ ὑμεῖς τοῦτο πεπόνθατε. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν, τουτέστιν, ἡ διδαχὴ, οὐκ ἐκ πλάνης. οὐκ ἔστι δόλος, φησὶ, τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ ἀπάτη, ἵνα ἐνδῶμεν. οὐκ ἔστιν ὑπὲρ μυσαρῶν πραγμάτων, οἷα γοήτων καὶ μάγων. οὔτε γὰρ τὸ, ἐξ ἀκαθαρσίας. οὔτε ἐν δόλῳ, οὔτε ἐν ἐπιστάσει τινὶ, ὅπερ ὁ Θευδᾶς ἐποίησεν· ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. ὁρᾷς, ὅτι οὐκ ἔστι κενοδοξία; ἀλλὰ τῷ Θεῷ, φησι, τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. οὐδὲν πρὸς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων πράττομεν, φησι. τίνος γὰρ ἕνεκεν ταῦτα ἂν ἐπράξαμεν; ἔπειτα ἐπαινέσας αὐτοὺς, τῷ λέγειν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις θέλοντες ἀρέσαι, οὔτε τὰς παρὰ ἀνθρώπων ἐπιζητοῦντες τιμὰς, ἐπήγαγεν· ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. ὡς εἰ ἔλεγεν, εἰ μὴ εἶδε πάντως ἀπηλλαγμένους βιωτικοῦ, οὐκ ἂν ἡμᾶς εἵλετο. καθὼς οὖν ἐδοκίμασε, τοιοῦτοι καὶ μένομεν. δεδοκιμάσμεθα, φησιν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· τουτέστιν, ἡμᾶς ἐδοκίμασε καὶ ἐνεπίστευσε τὸ εὐαγγέλιον. ὡς οὖν δόκιμοι ἐφάνημεν τῷ Θεῷ, οὕτω καὶ μένομεν. ταύτης τῆς ἀρετῆς τεκμήριον, τὸ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. οὐκ ἂν δὲ εἴ τι φαῦλον ἐν ἡμῖν ἦν, ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐδοκίμασε. τὸ δὲ, ἐδοκίμασεν, ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ, εὗρε δοκίμους καὶ ἐπίστευσεν, οὐχὶ ἐρευνῆσαί ἐστιν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ δοκιμάσαι πράττομεν, αὐτὸς δὲ χωρὶς δοκιμῆς. οὐκοῦν οὕτω λαλοῦμεν, ὥσπερ εἰκὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοκιμασθέντας καὶ πιστευθέντας ἀξίους εἶναι τοῦ εὐαγγελίου. καὶ λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, τουτέστιν, οὐ δι' ὑμᾶς ταῦτα πάντα ποιοῦμεν. ἐπειδὴ * παρακαλῶν αὐτοὺς ἐπῄνεσεν, ἵνα μὴ εἰς ὑποψίαν ἀγάγῃ τὸν λόγον, φησίν·

ἴσ. ἐπειδὴ * γὰρ

5 Οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας (ὁ Θεὸς μάρτυς)

6 Οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων, δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι. Οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, φησι, τουτέστιν, οὐκ ἐκολακεύσαμεν, ὅπερ ἐστὶ τῶν ἀπατώντων, τῶν βουλομένων καταρχεῖν καὶ κρατῆσαι. οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι ἐκολακεύσαμεν, ἵνα κρατήσωμεν· οὐδὲ ὅτι χρημάτων ἕνεκεν ἐπὶ τοῦτο ἤλθομεν. τούτου λοιπὸν, ὅπερ ἦν δῆλον, αὐτοὺς καλεῖ μάρτυρας. εἰ ἐκολακεύσαμεν, ὑμεῖς οἴδατε, φησιν. ὅπερ δὲ ἄδηλον ἦν, τὸ, εἰ τρόπῳ πλεονεξίας, Θεὸν καλεῖ μάρτυρα. οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων, δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι· τουτέστιν, οὔτε τιμὰς ἐπιζητοῦντες, καὶ κομπάζοντες, καὶ δορυφορούμενοι. καίτοι εἰ καὶ τοῦτο εἰργασάμεθα, οὐδὲν ἀλλότριον ἐποιοῦμεν. εἰ γὰρ παρὰ βασιλέως ἀποστελλόμενοι

στελλόμενοί τινες ὅμως εἰσὶν ἐν τιμῇ, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι ἠτιμάσθημεν, οὐδὲ ὅτι οὐκ ἀπηλαύσαμεν τιμῆς, ὅπερ ἦν ὀνειδίζοντος αὐτοῖς· ἀλλ', οὐκ ἐζητήσαμεν. οἱ τοίνυν, ἐξὸν ζητῆσαι, μὴ ζητήσαντες, καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦτο ἀπαιτοῦντος, πῶς δόξης ἕνεκεν τι πράττομεν; καίτοιγε εἰ καὶ ἐζητήσαμεν, οὐδὲ οὕτως ἦν ἔγκλημα. εἰκὸς γὰρ τοὺς παρὰ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἀποσταλέντας, ὡσανεὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ νῦν ἥκοντας πρέσβεις, πολλῆς ἀπολαῦσαι τιμῆς. ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἡμεῖς οὐδὲν τούτων πράττομεν, ἵνα τὰ τῶν ἐναντίων ἐμφράξωμεν στόματα. καὶ οὐκ ἔνι εἰπεῖν ὅτι πρὸς μὲν ὑμᾶς οὕτω, πρὸς δὲ ἑτέρους οὐχ οὕτως. οὕτω γὰρ καὶ Κορινθίοις γράφων ἔλεγεν· Ἀνέχεσθε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον δέρει. καὶ πάλιν, Ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος. καὶ πάλιν, Χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην. δείκνυσι γὰρ κἀκεῖ, ὅτι σφόδρα ταπεινὸς ἦν ἀπὸ τοῦ τοσαῦτα παθεῖν. ἐνταῦθα δὲ καὶ περὶ χρημάτων φησὶ τό, δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι.

β Κορ. ια. κ.
β. Κορ. ι. ι.
β. Κορ. ιβ. ιγ.
γ. ἀπιὼν

7 Ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα·

8 Οὕτως ἱμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε. Ἀλλ' ἐγενήθημεν, φησιν, ἤπιοι, τουτέστιν, οὐδὲν φορτικόν, οὐδὲ ἐπαχθές, οὐδὲ βαρύ, οὐδὲ κόμπον ἔχον ἐπεδειξάμεθα. καὶ τὸ ἐν μέσῳ ὑμῶν τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐξ ὑμῶν, οὐχὶ τὴν ἄνω λαβόντες λῆξιν. ὡς ἐὰν τροφός, φησι, θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα· οὕτω δεῖ τὸν διδάσκαλον εἶναι. μὴ ἡ τροφὸς κολακεύει, ἵνα δόξης τύχῃ; μὴ χρήματα αἰτεῖ παρὰ τῶν παίδων τῶν μικρῶν; μὴ βαρεῖα αὐτοῖς ἐστι, καὶ φορτική; οὐχὶ μᾶλλον τῶν μητέρων εἰσὶ προσηνεῖς; ἐνταῦθα τὴν φιλοστοργίαν δείκνυσιν. οὕτω, φησίν, ἱμειρόμενοι ὑμῶν, τουτέστιν, ἐπιθυμοῦντες, οὕτως ὑμῖν προσδεδέμεθα, φησιν, ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰ δεῖ καὶ τὰς ψυχὰς μεταδοῦναι, οὐκ ἂν παρῃτησάμεθα. τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, ἀνθρωπίνης διανοίας; καὶ τίς οὕτως ἀλόντος, ὡς τοῦτο εἰπεῖν; εὐδοκοῦμεν, φησι, μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ὥστε τοῦτο μεῖζον ἐκείνου. καὶ τί τὸ κέρδος; ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ εὐαγγελίου, κέρδος· τὸ δὲ τὴν ψυχὴν δοῦναι, κατὰ τὴν δυσκολίαν μεῖζον ἐκείνου. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἁπλῶς κηρύξαι, καὶ ψυχὴν δοῦναι. ἐκεῖνο μὲν γὰρ τιμιώτερον, τοῦτο δὲ πλείονος δυσκολίας ἦν. ηὐχόμεθα, φησι, εἴγε ἐνῆν, καὶ τὰς ψυχὰς εἰς ὑμᾶς κενῶσαι. ἐπεὶ οὖν ἐπῄνεσε καὶ ἐπαινεῖ. διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι οὐ χρήματα ζητοῦντες, οὐ κολακεύοντες ὑμᾶς, οὐ δόξης ἐφιέμενοι, τοῦτο ποιοῦμεν. ὅρα γάρ. εἰ πολλὰ ἦσαν ἀθλήσαντες, καὶ παραδόξως ἔδει αὐτοὺς ἐπαινεθῆναι καὶ θαυμασθῆναι, ὥστε στερροτέρους γενέσθαι, εἶχεν ὁ ἔπαινος ὑποψίαν. διὰ τοῦτο ἀποκρυπτόμενος τὴν ὑποψίαν, τοὺς κινδύνους λέγει. καὶ πάλιν, ἵνα μὴ νομισθῇ διὰ τοῦτο τοὺς κινδύνους λέγειν, ὡς κάμνων ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὀφείλων τιμηθῆναι παρ' αὐτῶν, ὑπὲρ τούτου μετὰ τὸ εἰπεῖν τοὺς κινδύνους, ἐπήγαγε· διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν γεγένησθε, δηλῶν ὅτι διὰ τοῦτο καὶ τὰς ψυχὰς ἡδέως ἂν ὑμῖν ἔδομεν, ὅτι σφόδρα ὑμῖν προσεδέθημεν. τὸ μὲν οὖν εὐαγγέλιον, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, καταγγέλλομεν· τοσοῦτον δὲ ὑμᾶς φιλοῦμεν, ὅτι εἰ ἐνῆν, καὶ τὰς ψυχὰς ἂν ἐδώκαμεν.

γ. ὑπόνοιαν

ΗΘΙΚΟΝ

Οὕτω δεῖ φιλεῖν τὸν φιλοῦντα, ὡς, εἰ καὶ τὴν ψυχὴν αἰτηθῇ, καὶ δυνατὸν ᾖ, μὴ κωλῦσαι. τί λέγω, αἰτηθῇ; ἀλλ' ὥστε αὐτὸν ἐπιτρέχειν τῇ τοιαύτῃ δόσει. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τῆς τοιαύτης ἀγάπης γλυκύτερον γένοιτ' ἄν. οὐδὲν ἐκεῖ λυπηρὸν συμπεσεῖται. ὄντως φίλος πιστός, φάρμακον ζωῆς· ὄντως φίλος πιστός, σκέπη κραταιά. τί γὰρ οὐκ ἂν ἐργάσαιτο φίλος γνήσιος; πόσην μὲν οὐκ ἂν ἐμποιήσειεν ἡδονήν; πόσην δὲ ὠφέλειαν; πόσην δὲ ἀσφάλειαν; κἂν μυρίους θησαυροὺς εἴπῃς, οὐδὲν ἀντάξιοι γνησίου φίλου. καὶ τὰ αὐτοῦ πρότερον

εἴπωμεν τῆς φιλίας πόσην ἔχει τὴν ἡδονήν. γαννῦται ὁρῶν αὐτὴν καὶ διαχεῖται, συμπλέκεται
συμπλοκὴν αὐτῷ ἣν κατὰ τῆς ψυχῆς ἄρρητον ἔχουσαν τὴν ἡδονήν. κἂν ἀναμνησθῇ μόνον αὐ-
τοῦ, διανίσταται τῇ διανοίᾳ καὶ ἀνεπτερώθη. περὶ τῶν φίλων λέγω τῶν γνησίων, τῶν ὁμοψύχων,
τῶν αἱρουμένων καὶ ὑπεραποθανεῖν, τῶν θερμῶς φιλούντων. μή μοι τοὺς ἁπλῶς φιλοῦν-
τας ἐννοοῦντες, καὶ κοινωνοὺς τῶν τραπεζῶν, καὶ ἀπὸ προσηγορίας φίλους, νομίζετε τὸν λόγον 5
ἐλέγχεσθαι. εἴ τις ἔχει φίλον οἷον λέγω, ἐπιγνώσεται τὰ ῥήματα. κἂν ἴδῃ τοῦτον καθ' ἑκάστην
ἡμέραν, οὐκ ἐμπίπλαται· ταὐτὰ αὐτῷ ἐπεύχεται, ἅπερ καὶ ἑαυτῷ. οἶδα ἐγώ τινα, ὃς ὑπὲρ
φίλου τοὺς ἁγίους ἄνδρας παρακαλῶν, παρεκάλει εὔχεσθαι πρότερον ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τό-
τε ὑπὲρ ἑαυτοῦ. τοσοῦτόν ἐστι φίλος ἀγαθός, ὡς καὶ τόπους καὶ χρόνους φιλεῖσθαι δι' αὐτόν. κα-
θάπερ γὰρ τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων ἄνθος ἀπορρεῖ εἰς τοὺς πλησίον τόπους, οὕτω 10
καὶ οἱ φίλοι, οἷς ἂν παραγένωνται τόποις, τὴν ἑαυτῶν χάριν ἀφιᾶσι. καὶ πολλάκις χωρὶς φί-
λων ἐπιστάντες τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἐδακρύσαμεν τῶν ἡμερῶν ἀναμνησθέντες, ἐν αἷς συνε-
γινόμεθα, καὶ ἐστενάξαμεν. οὐκ ἔνι τῷ λόγῳ παραστῆσαι τὴν ἡδονὴν ὅσην ἐντίθησι″ παρου- γ. συνή
σία φίλων· μόνοι δὲ οἱ πεῖραν ἔχοντες ἴσασι. καὶ χάριν αἰτῆσαι, καὶ χάριν λαβεῖν ἀνυπόπτως
παρὰ φίλου ἔνι. ὅταν ἡμῖν ἐπιτάττωσι, τότε αὐτοῖς χάριν ἴσμεν· ὅταν δὲ ὀκνῶσι, τότε ἀλυό- 15
μεν. οὐδὲν ἔχομεν ὅπερ μὴ ἐκείνων ἐστί. πολλοὶ πολλάκις τῶν ἐνταῦθα καταφρονοῦν-
τες, δι' ἐκείνους οὐ βουλόμεθα ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν. καὶ τοῦ φωτὸς ἐκεῖνοι ποθεινότεροι. καὶ γὰρ
ὄντως καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ποθεινότερος φίλος· τὸν γνήσιον λέγω. καὶ μὴ θαυμάσῃς. βέλτιον
γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων ἀποστερηθῆναι. βέλτιον ἐν σκότῳ διάγειν, ἢ φί-
λων εἶναι χωρίς. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. ὅτι πολλοὶ τὸν ἥλιον ὁρῶντες * ἐν σκότῳ εἰσί, φίλων 20 * ἀθυμίᾳ
δὲ εὐποροῦντες, οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γένοιντο. περὶ φίλων λέγω τῶν πνευματικῶν, τῶν
οὐδὲν προτιμώντων φιλίας. τοιοῦτος Παῦλος ἦν, καὶ τὴν ψυχὴν ἡδέως διδοὺς τὴν ἑαυτοῦ,
καὶ μὴ αἰτηθείς, καὶ εἰς γέενναν ἡδέως ἂν ἐνέπεσεν. οὕτω χρὴ φιλεῖν διαθέσει πεπυρωμένῃ.
βούλομαι ὑπόδειγμα δοῦναι φιλίας. πατέρας καὶ υἱοὺς ὑπερβαίνουσι φίλοι, φίλοι οἱ
κατὰ Χριστόν. μὴ γάρ μοι τοὺς νῦν εἴπῃς, ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἀπέστη τὸ καλόν· ἀλλ' 25
ἐννόησον ὅτι ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, οὐ λέγω τοὺς κορυφαίους, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς πιστεύοντας·
Πραξ. δ. λϛ. Πάντων ἦν, φησιν, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων ἔλεγεν ἴδιον
εἶναι. καὶ διεδίδοτο ἑκάστῳ, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν. οὐκ ἦν τότε τὸ ἐμόν, καὶ τὸ σόν. τοῦτο
ἐστι φιλία, ἵνα μὴ τὰ αὐτοῦ ἑαυτοῦ τις νομίζῃ, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίον· τὰ δὲ αὐτοῦ, ἀλλότρια·
ἵνα οὕτω φείδηται τῆς ἐκείνου ψυχῆς, ὡς τῆς ἑαυτοῦ· κἀκεῖνος ὁμοίως τὴν αὐτὴν διάθεσιν 30
ἐπιδεικνύηται. καὶ ποῦ δυνατόν, φησι, τοιοῦτον εὑρεθῆναι; ναί, οὐ δυνατόν, ἐπειδὴ μὴ βου-
λόμεθα. ὡς εἴγε ἐβουλόμεθα, καὶ σφόδρα δυνατόν· εἰ γὰρ μὴ δυνατὸν ἦν, οὐδ' ἂν ἐπέ-
ταξεν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν τοσαῦτα περὶ ἀγάπης διελέχθη. μέγα φιλία· καὶ πόσον μέγα,
οὐδεὶς ἂν δυνηθείη μαθεῖν, οὔτε τις παραστῆσαι λόγος, πλὴν τῆς πείρας αὐτῆς. τοῦτο τὰς
αἱρέσεις εἰργάσατο· τοῦτο τοὺς Ἕλληνας ἔτι ποιεῖ Ἕλληνας εἶναι. ὁ φιλῶν οὐκ ἐπιτάττειν βού- 35
λεται, οὐδὲ ἄρχειν, ἀλλὰ χάριν ἔχει μᾶλλον ἀρχόμενος καὶ ἐπιτασσόμενος· χαρίζεσθαι
βούλεται μᾶλλον, ἢ χάριν λαμβάνειν. φιλεῖ γάρ, καὶ ὡς οὐκ ἐμπλήσας αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμί-
αν, οὕτω διάκειται. οὐχ οὕτως εὖ πάσχων τέρπεται, ὡς εὖ ποιῶν. βούλεται γὰρ κατέχειν
αὐτὸν μᾶλλον, ἢ ὀφείλειν αὐτῷ· μᾶλλον δὲ καὶ ὀφείλειν αὐτῷ βούλεται, καὶ ὀφειλέτην αὐτὸν
ἔχειν. καὶ βούλεται χαρίζεσθαι, καὶ οὐ βούλεται δοκεῖν χαρίζεσθαι, ἀλλ' ὀφειλέτην αὐτὸν εἶναι. 40
τάχα πολλοὺς ὑμῶν ἀγνοεῖν οἶμαι τὸ εἰρημένον· οὐκοῦν ἀναγκαῖον αὐτὸ πάλιν εἰπεῖν.
καὶ ἄρχειν βούλεται εὐεργεσίας, καὶ μὴ δοκεῖν ἄρχειν, ἀλλ' ἀποδιδόναι· ὅπερ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίη-
σεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. ἔμελλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ χαρίζεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ χα-
ρίζεσθαι, ἀλλ' ὀφείλειν ἡμῖν, προσέταξε τῷ Ἀβραὰμ δοῦναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα μέγα
ποιῶν,

ποιῶν, μηδὲν μέγα δόξῃ ποιεῖν. ὅταν μὲν γὰρ μὴ ᾖ φιλία, καὶ ὀνειδίζομεν τὰς εὐεργεσίας, καὶ τὰς μικρὰς ἐπαίρομεν· ὅταν δὲ φιλία ᾖ, καὶ κρύπτομεν αὐτὰς, καὶ τὰς μεγάλας μικρὰς βουλόμεθα δεικνύναι, ἵνα μὴ δόξωμεν ὀφειλέτην ἔχειν τὸν φίλον, ἀλλ' αὐτοὶ αὐτῷ ὀφειλέται εἶναι, ἐν τῷ ὀφειλέτην ἔχειν αὐτόν. οἶδα ὅτι οὐδὲ συνιᾶσιν οἱ πολλοὶ τὰ λεγόμενα. τὸ δὲ αἴτιον, περὶ πράγματος διαλέγομαι τοῦ οὐρανὸν οἰκοῦντος νῦν. ὥσπερ οὖν εἰ περὶ τινὸς ἔλεγον φυτοῦ ἐν Ἰνδίᾳ τικτομένου, οὗ μηδεὶς μηδὲ πεῖραν ἔλαβεν, οὐκ ἂν ἴσχυσεν ὁ λόγος παραστῆσαι, κἂν εἰ μυρία εἶπον· οὕτω καὶ νῦν ὅσα ἂν εἴπω, εἰκῆ ἐρῶ. οὐδεὶς γὰρ ἐπιστῆσαι δυνήσεται. ἐν οὐρανῷ πεφύτευται τοῦτο τὸ φυτὸν, κλάδους ἔχον οὐ μαργαρίτας βριθομένους, ἀλλὰ βίον ἐνάρετον πολλῷ τούτων ἥδιον. ποίαν βούλει εἰπεῖν ἡδονήν; τὴν αἰσχράν; τὴν σεμνήν; ἀλλὰ πάσας ὑπερβάλλει ἡ τῆς φιλίας, κἂν τὴν τοῦ μέλιτος εἴπῃς. τοῦτο γὰρ προσκορές ἐστι· φίλος δὲ οὐδέποτε, ἕως ἂν ᾖ φίλος, ἀλλὰ μᾶλλον αὔξεται ἡ ἐπιθυμία, καὶ κόρον οὐδέποτε ἡ τοιαύτη λαμβάνει ἡδονή. καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ὁ φίλος ἡδύτερος. πολλοὶ γοῦν μετὰ τὴν τῶν φίλων τελευτὴν οὐκ ηὔξαντο ζῆσαι λοιπόν. μετὰ φίλου καὶ ὑπερορίαν τις ἡδέως ἂν ἐνέγκοι· χωρὶς δὲ φίλου οὐδὲ τὴν αὐτοῦ οἰκῆσαι ἕλοιτο ἄν. μετὰ φίλου, καὶ πενία φορητόν· τούτου δὲ ἄνευ, καὶ ὑγεία, καὶ πλοῦτος ἀφόρητον. ὁ τοιοῦτος ἄλλον ἑαυτὸν ἔχει. ἀποπνίγομαι ὅτι οὐ δύναμαι ἐπὶ παραδείγματος εἰπεῖν. ἢ γὰρ ἂν ἐγνώκειτε ὅτι πολλῷ ἐλάττονα τοῦ δέοντος τὰ εἰρημένα. καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα. παρὰ δὲ Θεοῦ τοσοῦτος μισθὸς τῆς φιλίας, ὅσος οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν. μισθὸν ἡμῖν δίδωσιν, ἵνα φιλῶμεν ἀλλήλους. φίλει γὰρ, φησὶ, καὶ λάβε μισθὸν, ὑπὲρ οὗ μισθὸν ὀφείλομεν πράγματος. εὖξαι, φησὶ, καὶ λάβε μισθὸν, ὑπὲρ οὗ μισθὸν ὀφείλομεν. ὅτι αἰτοῦμεν τὰ ἀγαθὰ, ὑπὲρ οὗ αἰτεῖς, φησὶ, λάβε μισθόν. νήστευσον, καὶ λάβε μισθόν. γενοῦ ἐνάρετος, καὶ λάβε μισθὸν, καίτοι μισθὸν ὀφείλων. ἀλλ' ὥσπερ οἱ πατέρες, ὅταν ἐναρέτους ποιήσωσι τοὺς παῖδας, τότε καὶ αὐτοῖς μισθὸν διδόασιν (ὀφειλέται γάρ εἰσιν, ὅτι αὐτοὺς ἐν ἡδονῇ κατέστησαν) οὕτω καὶ ὁ Θεός. μισθὸν, φησὶ, λάβε, ἂν ἐνάρετος γένῃ· εὐφραίνεις γὰρ τὸν πατέρα, καὶ τούτου σοι ὀφείλω μισθόν. ἂν δὲ κακὸς, οὐκέτι· παροξύνεις γὰρ τὸν γεννήσαντα. μὴ δὴ παροξύνωμεν τὸν Θεὸν, ἀλλ' εὐφραίνωμεν, ἵνα τύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. γ. 9 ΜΝΗΜΟΝΕΥΕΤΕ ΓΑΡ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΤΟΝ κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον. νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. 10 Ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεὸς, ὡς ὁσίως καὶ ἀμέμπτως καὶ δικαίως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν,

11 Καθάπερ οἴδατε, ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν (ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ) παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, 12 Καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν.

Τοὺς διδασκάλους οὐδὲν ἐπαχθὲς χρὴ λογίζεσθαι τῶν εἰς σωτηρίαν τῶν μαθητῶν συντεινόντων. εἰ γὰρ ὁ μακάριος Ἰακὼβ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κατεκόπτετο εἰς τὴν τῶν ποιμνίων φυλακὴν, πολλῷ μᾶλλον τὸν τὰς ψυχὰς ἐμπιστευθέντα, κἂν ἐπίμοχθον ἔργον ᾖ, κἂν εὐτελὲς, πάντα δεῖ ποιεῖν, πρὸς ἓν ὁρῶντα μόνον, τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητευομένων, καὶ τὴν ἐκεῖθεν δόξαν γινομένην τῷ Θεῷ. ὅρα γοῦν πῶς καὶ ὁ Παῦλος κήρυξ καὶ ἀπόστολος ὢν τῆς οἰκουμένης, καὶ τοιαύτην τιμὴν ἐπιλημμένος, εἰργάζετο ταῖς χερσὶ πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τοὺς μαθητευομένους. μνημονεύετε γὰρ, φησιν, ἀδελφοὶ, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον. εἶτα προλαβὼν, Ὅτι δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι, ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι· ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησίν· Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν; οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς διέταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν. ἀλλ' ἐγὼ, φησιν, οὐκ ἠθέλησα, ἀλλ' ἐκοπίων. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἰργάζετο, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. καὶ ὅρα τί φησι. μνημονεύετε γάρ· οὐκ εἶπε, τὰς εὐεργεσίας τὰς παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον. νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, οὕτως ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Κορινθίοις δὲ ἑτέρως φησίν· Ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον εἰς τὴν ὑμῶν διακονίαν. καίτοι καὶ ἐκεῖ εἰργάζετο· ἀλλ' οὐκ ἀνέμνησε τούτου, ἀλλ' ἑτέρου ἔθηκε πληκτικώτερον, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ὅτι παρ' ἑτέρων ἐτρεφόμην ὑμῖν ὑπηρετῶν. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι. καὶ ἐκεῖ μέν φησι· Καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεὶς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός, καί, Ἔλαβον ὀψώνιον πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν. ἐνταῦθα δὲ δείκνυσιν ἐν πενίᾳ ὄντας τοὺς ἄνδρας [, ἐκεῖ δὲ οὐχ οὕτω]. διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοὺς παραφέρει μάρτυρας. ὑμεῖς γάρ, φησι, μάρτυρες καὶ ὁ Θεὸς, ἀξιόπιστον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ ἐκεῖνο τιθεὶς, ὃ αὐτοὺς μάλιστα ἐπληροφόρει. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἄδηλον τοῖς ἀγνοοῦσι, τοῦτο δὲ πᾶσι λοιπὸν ἀναμφίβολον. καὶ μὴ θαυμάσῃς. οὐδὲ γὰρ ἔβλεπον, ὅτι Παῦλος ἦν ὁ ταῦτα λέγων· ἀλλ' ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος βούλεται αὐτοὺς πληροφορεῖν. διὰ τοῦτό φησιν, ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεὸς, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν. ἔδει αὐτοὺς πάλιν ἐπαινεῖν. διὰ τοῦτο ταῦτα προστίθησιν, εἰ ἦν ἱκανὰ αὐτοὺς τρέψαι. συλλογίζεται γὰρ, ὅτι ὁ ἐν χρείᾳ καταστὰς καὶ μὴ λαβὼν, πολλῷ μᾶλλον νῦν. ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν, καθάπερ οἴδατε, ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς, καὶ παραμυθούμενοι. ἀνωτέρω τὸ τῆς ἀναστροφῆς εἰπὼν, ἐνταῦθα τὸ τῆς ἀγάπης φησίν· ὃ καὶ μᾶλλον ἦν ἢ τῆς προστασίας. καὶ τοῦ ἀτύφου τὸ εἰρημένον· ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς, καὶ παραμυθούμενοι, καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. ὅτε εἶπε, καὶ διαμαρτυρόμενοι, τότε πατέρων μέμνηται, δεικνὺς ὅτι εἰ καὶ διεμαρτυρόμεθα, ἀλλὰ τοῦτο οὐ σφοδρῶς, ἀλλ' ὡς πατέρες. ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. βαβαί, ἐν τοσούτῳ πλήθει μηδένα παραλιπεῖν, μὴ μικρὸν, μὴ μέγαν, μὴ πλούσιον, μὴ πένητα. παρακαλοῦντες πρὸς τί εἶπε; πρὸς τὸ φέρειν πάντα. καὶ παραμυθούμενοι, καὶ διαμαρτυρόμενοι. παρακαλοῦντες, οὐκ ἄρα δόξαν ἐζήτουν· καὶ διαμαρτυρόμενοι, οὐκ ἄρα ἐκολάκευον. εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. ὅρα πάλιν πῶς διηγούμενος, καὶ διδάσκει, καὶ παραμυθεῖται. εἰ γὰρ εἰς βασιλείαν ἐκάλεσε, πάντα δεῖ φέρειν. παρακαλοῦμεν οὐχ ἵνα ἡμῖν χαρίσησθέ τι, ἀλλ' ἵν' ἐπιτύχητε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

13 Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς

α Θεσ. β. ϛ.
α. Κορ. θ. ιγ.
β Κορ. ια. η.
β. Κορ. ια. θ.

κοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ (καθώς ἐστιν ἀληθῶς) λόγον
Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, φησιν, ὅτι ἡμεῖς μὲν
πάντα ἀμέμπτως παρέσχομεν, ὑμεῖς δὲ ἀνάξια τῆς ἡμετέρας ἀναστροφῆς ἐποιήσατε. οὐ
γὰρ, ὡς ἀνθρώπων ἀκούοντες, δέχεσθε ἡμῶν ἀκούοντες· ἀλλ' ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ παραι-
5 νοῦντος, οὕτω προσείχετε. πόθεν δῆλον; ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ ἐν κολακείᾳ, μηδὲ ἐν κενοδοξίᾳ
κηρύξαι ἀπὸ τῶν οἰκείων πειρασμῶν δείκνυσι, καὶ τῆς ἐκείνων μαρτυρίας, καὶ ὧν ἔπραττεν·
οὕτω καὶ τὸ ἐκείνους ὀρθῶς δέξασθαι τὸν λόγον, ἀπὸ τῶν πειρασμῶν. πόθεν γάρ, φησιν,
εἰ μὴ ὡς τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἠκούετε, τοιούτους ἐφέρετε κινδύνους; καὶ ὅρα τὸ ἀξίωμα.

14 Ὑμεῖς γάρ, φησι, μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοὶ, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν
10 ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλε-
τῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,

15 Τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιω-
ξάντων, καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων,

16 Κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν
15 τὰς ἁμαρτίας πάντοτε. ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. Ὑμεῖς, φησι, μιμηταὶ
ἐγενήθητε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. πολλὴ ἡ παραμυθία. οὐδὲν,
φησι, θαυμαστὸν εἰς ὑμᾶς ταῦτα πεπράχθαι αὐτοὺς, ὅπου γε καὶ εἰς τοὺς συμφυλέτας αὐτῶν.
καὶ τοῦτο δὲ τοῦ τὸ κήρυγμα εἶναι ἀληθὲς οὐ μικρὸν τεκμήριον, ὅπου γε καὶ Ἰουδαῖοι πάντα ὑπέ-
μειναν ὑπομένοντες. ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτά, φησιν, ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, κα-
20 θάπερ κἀκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. ἔχει τι πλέον τοῦ εἰπεῖν, κἀκεῖνοι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. δεί-
κνυσι γὰρ ὅτι ἥδοντο πανταχοῦ, ὡς ἀθλήσαντες. λέγει οὖν, ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐπάθετε.
καὶ τί θαυμαστὸν πάλιν εἰ καὶ εἰς ὑμᾶς, ὅπου γε καὶ εἰς τὸν δεσπότην τὰ αὐτὰ ἐτόλμων; ὁρᾷς,
πῶς αὐτὸ εἰσήγαγε μεγάλην ἔχον τὴν παραμυθίαν; καὶ συνεχῶς τοῦτο στρέφει, καὶ ἐν πάσαις
σχεδὸν εὕροι τις ἂν αὐτὸ ταῖς ἐπιστολαῖς ἀκριβῶς ἐξετάζων, πῶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἀεὶ τὸν
25 Χριστὸν παραφέρει διαφόρως. ὅρα γοῦν, καὶ ἐνταῦθα κατηγορῶν τῶν Ἰουδαίων, εἰς ἀνά-
μνησιν αὐτοὺς φέρει τοῦ δεσπότου, καὶ τῶν τοῦ δεσπότου παθημάτων. οὕτως οἶδε μεγίστην πα-
ραμυθίαν ἔχον τὸ πρᾶγμα. τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων, φησίν. ἀλλ' ἠγνόησαν αὐ-
τὸν ἴσως· μάλιστα μὲν οὖν ᾔδεσαν. τί δαί; οὐχὶ καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας ἀπέκτειναν, καὶ ἐλι-
θοβόλησαν, ὧν καὶ τὰ βιβλία περιφέρουσι; καὶ μὴν ταῦτα οὐκ ἀληθείας ἕνεκεν διεπράξαν-
30 το. οὐκ ἄρα παραμυθία μόνον ἐστὶν ἐπὶ τοῖς πειρασμοῖς, ἀλλὰ καὶ ὑπόμνησις τοῦ μὴ
νομίζειν ὅτι δι' ἀλήθειαν ταῦτα ποιοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο θορυβεῖσθαι. καὶ ἡμᾶς, φησιν, ἐκ-
διωξάντων. καὶ ἡμεῖς, φησι, μυρία δεινὰ πεπόνθαμεν. καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶ-
σιν ἀνθρώποις ἐναντίων, κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσι. πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις, φησίν, ἐναντίων. πῶς; εἰ γὰρ τῇ οἰκουμένῃ δεῖ λαλῆσαι, οὗτοι δὲ κωλύουσι, κοινοὶ τῆς
35 οἰκουμένης εἰσὶν ἐχθροί. τὸν Χριστὸν ἐφόνευσαν, τοὺς προφήτας, τὸν Θεὸν ὑβρίζουσι, κοινοὶ τῆς
οἰκουμένης εἰσὶν ἐχθροί, ἡμᾶς ἐλαύνουσι τοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ παραγενομένους· τί θαυμαστὸν εἰ
καὶ εἰς ὑμᾶς τοιαῦτα ἐπεδείξαντο, ὅπου γε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ; κωλυόντων ἡμᾶς, φησι, τοῖς
ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσι. βασκανίας ἄρα ἐστὶ τὸ τὴν τῶν πάντων ἐμποδίζειν σωτηρίαν.
εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε. ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.
40 οὐκέτι ταῦτα ἔσται οἷα τὰ πρότερα· οὐκέτι ἐπάνοδος, οὐκέτι πέρας· ἀλλ' ἐγγὺς ἐφέστηκεν
ἡ ὀργή. πόθεν δῆλον; ἀπὸ τούτου, ἀφ' οὗ προεῖπεν ὁ Χριστός. οὐ γὰρ τοῦτο μόνον ἔχει παραμυ-
θίαν τὸ κοινωνοὺς τῶν θλίψεων λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς θλίβοντας ἀκοῦσαι τιμωρουμένους.
εἰ δὲ ἡ ἀναβολὴ λυπεῖ, παραμυθείσθω τὸ μηκέτι ἀναδύειν αὐτούς. μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἀνα-
βολὴν συνέστειλε τῷ εἰπεῖν, ἡ ὀργή, δεικνὺς πάλαι ὀφειλομένην καὶ προωρισμένην

γ. ἔχαιρον πανταχοῦ ἀθλήσαντες.

κεῖται διὰ τὸ ἐπὶ χεῖ.

γ. πάλαι

καὶ παρεφθαρμένων. 17 Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ.

Οὐκ εἶπε, χωρισθέντες, ἀλλ' ὃ πλέον ἦν. εἶπεν ἀνωτέρω περὶ τῆς κολακείας, δεικνὺς ὅτι οὐ κολακεύει, ὅτι οὐ ζητεῖ δόξαν. λέγει ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀγάπης. ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω, ὡς πατὴρ τέκνα, ὡς τροφός, ἐνταῦθα καὶ ἑτέραν φησίν, ἀπορφανισθέντες, ὅπερ ἐστὶ παίδων πατέρας ζητούντων. καίτοι ἐκεῖνοι ἀπωρφανίσθησαν; οὔ, φησιν, ἀλλ' ἡμεῖς. εἰ γάρ τις τὸν πόθον ἐξετάσειε, καθάπερ παιδία μικρὰ ἀπροστάτευτα ἄωρον ὀρφανίαν ὑποστάντα ἐν πολλῷ πάθει τῶν γονέων εἰσίν, οὐ διὰ τὴν φύσιν μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐρημίαν, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς. ἐκ τούτου καὶ τὴν ἀθυμίαν αὐτοῦ δείκνυσιν, ἣν εἶχε διὰ τὸν χωρισμόν. καὶ ταῦτα, φησιν, οὐκ ἔνι εἰπεῖν, ὅτι πολὺν χρόνον διεμείναμεν, ἀλλὰ πρὸς καιρόν· καὶ τοῦτο προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ. ἀεὶ γὰρ ὑμᾶς ἔχομεν ἐν τῇ διανοίᾳ. ὅρα ὅση ἀγάπη. καίτοι ἔχων αὐτοὺς διαπαντὸς ἐν καρδίᾳ, καὶ τὴν κατ' ὄψιν ἐζήτει παρουσίαν. μή μοι λέγε τὴν περιττὴν φιλοσοφίαν. τοῦτο ἀληθῶς θερμῆς ἀγάπης, τὸ καὶ ἰδεῖν, καὶ ἀκοῦσαι, καὶ εἰπεῖν. καὶ πολλὰ ἂν τοῦτο συμβάλλοιτο. περισσοτέρως, φησίν, ἐσπουδάσαμεν. τί ἐστι, περισσοτέρως; ἢ τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι σφόδρα ὑμῶν ἐξεχόμεθα, ἢ ὡς εἰκὸς ἦν, ὥραν ἀπολειφθέντες ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν. ὅρα τὸν μακάριον Παῦλον, ὅταν μὴ δι' ἑαυτοῦ δύνηται πληρῶσαι αὐτοῦ τὸν πόθον, δι' ἑτέρων τοῦτο ποιοῦντα. ὥσπερ ὅτε πρὸς Φιλιππησίους τὸν Τιμόθεον πέμπει, καὶ πρὸς Κορινθίους πάλιν τὸν αὐτόν, δι' ἑτέρων αὐτοῖς συγγινόμενος, ὅταν μὴ δύνηται δι' ἑαυτοῦ. ἐρώμενος γὰρ ἦν μανικός τις, καὶ ἀκάθεκτος, καὶ ἀκαρτέρητος εἰς φιλίαν.

18 Διὸ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς· Ὅπερ ἐστὶν ἀγάπης. καίτοιγε ἐνταῦθα οὐδεμίαν ἑτέραν χρείαν φησίν, ἀλλ' ἵνα ἴδωμεν ὑμᾶς. Ἐγὼ μὲν Παῦλος, καὶ ἅπαξ καὶ δίς· καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς. Τί λέγεις; ὁ Σατανᾶς ἐγκόπτει; ναί. οὐ γὰρ Θεοῦ τοῦτο ἔργον ἦν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν Ῥωμαίων, φησίν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκώλυσε. καὶ ἀλλαχοῦ δέ φησιν ὁ Λουκᾶς, ὅτι τὸ πνεῦμα διεκώλυσεν αὐτοὺς ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἀσίαν. καὶ Κορινθίοις τοῦ πνεύματός φησιν εἶναι τὸ ἔργον, ἐνταῦθα δὲ μόνον τοῦ Σατανᾶ. ποίαν δὲ λέγει ἐγκοπὴν τοῦ Σατανᾶ; πειρασμούς τινας ἀπροσδοκήτους, καὶ σφοδρούς. γενομένης γὰρ αὐτῷ, φησιν, ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, κατείχετο ἐν τῇ Ἑλλάδι τρεῖς μῆνας. ὅπερ δέ ἐστιν οἰκονομίας ἕνεκεν παραμένειν καὶ ἑκόντα, καὶ ἕτερον ἐγκοπτόμενον. ἐκεῖ μὲν γάρ φησι· Διὸ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, καί, Φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ τί; ὅτι ὁ Σατανᾶς ἐνέκοψεν. ἐγὼ μέν, φησι, Παῦλος, καὶ ἅπαξ, καὶ δίς. ὅρα πῶς φιλοτιμεῖται, καὶ ἐγκαλλωπίζεται, θέλων δεῖξαι, ὅτι μάλιστα πάντων αὐτοὺς ἐφίλει. τό, ἐγὼ μὲν Παῦλος, ἀντὶ τοῦ, εἰ καὶ μὴ οἱ ἄλλοι, φησί. κἀκεῖνοι μὲν γὰρ ἤθελον μόνον, ἐγὼ δὲ καὶ ἐπεχείρησα.

Ρωμ. ιε. κϐ. — Πραξ. ις. θ. — Πραξ. κ. γ. — Ρωμ. ιε. κγ. — ϐ. Κορ. α. κγ.

19 Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς, ἢ χαρά, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ; Μακεδόνες εἰσίν, εἰπέ μοι, ἡ ἐλπίς σου, ὦ μακάριε Παῦλε; οὐχ οὗτοι μόνοι, φησί. διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς; τίς γάρ ἐστιν ἡμῶν, φησιν, ἐλπίς, ἢ χαρά, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἆρα ἐπιγινώσκετε τὰ ῥήματα, γυναικῶν ὄντα πάνυ διαθερμαινομένων τοῖς σπλάγχνοις, καὶ πρὸς παιδία μικρὰ διαλεγομένων; καὶ στέφανος, φησι, καυχήσεως. οὐ γὰρ ἤρκει τό, στέφανος, ὄνομα δεῖξαι τὴν λαμπρότητα, ἀλλὰ προσέθηκε, καὶ καυχήσεως. πόσης πυρώσεως τοῦτο; οὐκ ἄν ποτε μήτηρ, οὐδὲ πατήρ, εἴτε ὁμοῦ συνῆλθον, καὶ τὸν ἑαυτῶν ἀνεμίξαντο πόθον, ἠδυνήθησαν δεῖξαι ἰσόρροπον ὄντα τῷ Παύλῳ τὸν ἑαυτῶν πόθον. χαρά, φησι, καὶ στέφανος· τουτέστι, μᾶλλον ἐφ' ὑ-

μῖν,

μῖν, φησιν, ἀγάλλομαι, ἢ ἐπὶ στεφάνῳ. ἐννόησον γὰρ ὅσον ἐστὶν ἐκκλησίαν ὁλόκληρον πεφυκέναι φυτευθεῖσαι καὶ ῥιζωθεῖσαι ὑπὸ Παύλου. τίς οὐκ ἂν ἐπὶ τοσαύτῃ πολυπαιδίᾳ καὶ εὐπαιδίᾳ ἀγάλλοιτο; ὥστε οὐδὲ τοῦτο κολακείας ἐστίν. οὐ γὰρ εἶπεν, ὑμεῖς ἁπλῶς, ἀλλὰ, καὶ ὑμεῖς μετὰ τῶν ἄλλων.

20 Ὑμεῖς γάρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρά.

1 Διὸ μηκέτι στέγοντες εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι. Τοῦτο εἶπεν αἰτίαν, εἰλόμεθα. *κεφ. γ.*

2 Καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο οὐ τὸν Τιμόθεον ἐπαίρων, φησὶν, ἀλλ' αὐτοὺς τιμῶν, ὅτι τὸν συνεργὸν, καὶ διάκονον τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῖς ἔπεμψαν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ἀποσπάσαντες ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπέμψαμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· Εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑμῶν,

3 Τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις. Τί δὴ ἐνταῦθά φησιν; ἐπειδὴ τῶν διδασκάλων οἱ πειρασμοὶ θορυβοῦσι τοὺς μαθητὰς, τότε δὲ πολλοῖς περιέπιπτε πειρασμοῖς, ὡς καὶ αὐτός φησιν, ὅτι ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς. ἀνακτώμενος αὐτοὺς οὕτως εἴρηκεν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἠθέλον ἐλθεῖν, καὶ οὐκ ἴσχυσα· ὃ πολλῆς βίας ἦν. Εἰκὸς δὲ τοῦτο θορυβῆσαι αὐτοὺς (οὐ γὰρ οὕτως ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πειρασμοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς τῶν διδασκάλων θορυβοῦνται οἱ μαθηταί· ὥσπερ οὐδὲ οὕτως ἐπὶ τῶν οἰκείων θορυβεῖται πειρασμῶν στρατιώτης, ὡς ὅταν τὸν στρατηγὸν ἴδῃ βεβλημένον) Εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς, φησιν. ἄρα διὰ τὸ μὴ θορυβηθῆναι ἔπεμψεν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐλλείποντάς τι τῆς πίστεως, οὐδ' ὡς ὀφείλοντάς τι μαθεῖν. καὶ παρακαλέσαι ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑμῶν, τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις. Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα.

καὶ τοῦτο λέγει. καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἰδεῖν.

4 Καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε. Οὐ δεῖ θορυβεῖσθαι, φησί. τὸ γὰρ οὐδὲν ξένον, οὐδὲν παρ' ἐλπίδα συμβαίνει· ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς διαναστῆσαι. ὁρᾷς ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς προέλεγε τοῖς μαθηταῖς; ἄκουσον γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Ἀπάρτι εἶπον ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵν', ὅταν γένηται, πιστεύσητε. μέγα γὰρ, ὄντως μέγα εἰς παραμυθίαν τῶν ἄλλων, τὸ παρὰ τῶν διδασκάλων ἀκοῦσαι τὰ γινόμενα. ὥσπερ γὰρ ὁ κάμνων παρὰ τοῦ ἰατροῦ, ἐὰν ἀκούσῃ ὅτι τόδε γίνεται, καὶ τόδε, οὐ σφόδρα θορυβεῖται· ἐὰν δὲ ἀπροσδοκήτως ἐκβῇ, ὡς κἀκείνου ἀπορηθέντος, καὶ τοῦ νοσήματος μείζονος τῆς τέχνης γενομένου, ἀλύει καὶ θορυβεῖται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ἅπερ προειδὼς ὁ Παῦλος, προεῖπεν αὐτοῖς ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι, καθώς, φησι, καὶ ἐγένετο καὶ οἴδατε. οὐχ ὅτι ἐγένετο τοῦτο λέγει μόνον, ἀλλ' ὅτι πολλὰ καὶ ἄλλα προεῖπε, καὶ ἐξέβη. Εἰς τοῦτο κείμεθα. ὥστε οὐχ ὑπὲρ τῶν παρελθόντων μόνον οὐ δεῖ θορυβεῖσθαι καὶ ταράττεσθαι (τοῦτο γάρ ἐστι σαίνεσθαι) ἀλλ' οὐδ' ὑπὲρ τῶν μελλόντων, εἴ τι συμβαίη τοιοῦτον. Εἰς τοῦτο γὰρ κείμεθα.

Ἀκούσωμεν οἷς ἐστιν ὦτα ἀκούειν. Εἰς τοῦτο κεῖται ὁ χριστιανός. τὸ, Εἰς τοῦτο κείμεθα, περὶ πάντων λέγει τῶν πιστῶν. Εἰς τοῦτο κείμεθα· καὶ ἡμεῖς ὡσανεὶ εἰς ἄνεσιν κείμενοι, ξενοπαθοῦμεν; μᾶλλον δὲ τίνος ἕνεκεν ξενοπαθοῦμεν; οὐδὲ γὰρ θλίψεως καιρὸς, οὐδὲ πειρασμὸς κατέλαβεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. εὔκαιρον καὶ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, Οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. μᾶλλον δὲ οὐ τοῦτο εὔκαιρον εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ ποῖον; οὔπω χρημάτων κατεφρονήσατε. ἐκείνοις μὲν γὰρ τοῖς τὰ αὐτῶν ἀπολωλεκόσιν ἅπαντα εἰκότως ταῦτα ἐλέγετο· τοῖς δὲ τὰ αὐτῶν ἔχουσι, τοῦτο· τίς ἡρπάγη χρήματα διὰ Χριστόν; τίς ἐρραπίσθη; τίς ὑβρίσθη μέχρι

ΗΘΙΚΟΝ

Ἰωάν. ιδ. κθ.

Ἑβρ. ιβ. δ.

χρημάτων, λέγω; πόθεν ἡ καύχησις; πόθεν δυνάσαι παρρησίαν ἔχειν; τοσαῦτα ἔπαθε δι' ἡμᾶς ἐχθροὺς ὄντας ὁ Χριστός· τί δυνάμεθα ἐπιδεῖξαι ὑπὲρ ὧν δι' αὐτὸν πεποίθαμεν; ὧν μὲν πεποίθαμεν, οὐδέν· ὧν δὲ πάσχομεν παρ' αὐτοῦ καλῶν, μυρία. πόθεν ἡμῖν ἡ παρρησία ἔσται κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν; οὐκ ἴστε, ὅτι καὶ ὁ στρατιώτης, ὅταν μυρία τραύματα καὶ ὠτειλὰς ἐπιδεικνύηται, τότε δυνήσεται λαμπρὸς εἶναι παρὰ τῷ βασιλεῖ; ἂν δὲ μηδὲν ἔχῃ δεῖξαι κατόρθωμα, κἂν μυρίων ᾖ προσκεκρουκὼς, ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάξεται; ἀλλ' οὐκ ἔστι πολέμου καιρός, φησιν. εἰ γὰρ ἦν, εἰπέ μοι, τίς ἂν ἠγωνίσατο; τίς ἂν ἐπεπήδησε; τίς ἂν τὴν φάλαγγα διέξωσε; τάχα οὐδείς. ὅταν γὰρ ἴδω ὅτι χρημάτων οὐ καταφρονεῖς ἕνεκεν τοῦ Χριστοῦ, πῶς σοι πιστεύσω ὅτι πληγῶν καταφρονήσεις; εἰπέ, φέρε, τοὺς ὑβρίζοντας γενναίως, καὶ εὐλόγει αὐτούς. τοῦτο οὐ ποιεῖς, ἀλλὰ παρακούεις. ὃ κίνδυνον οὐκ ἔχει, οὐ ποιεῖς, καὶ πληγὰς οἴσεις, εἰπέ μοι, ἔνθα πολὺ τὸ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀλγηδόνος; οὐκ ἴστε ὅτι ἐν εἰρήνῃ τὰ τοῦ πολέμου γυμνάζεσθαι χρή; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς στρατιώτας τούτους, οἳ, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος πολέμου, ἀλλ' εἰρήνης οὔσης βαθείας, τὰ ὅπλα ἀποσμηξάμενοι, καὶ μετὰ τῶν διδασκάλων τῶν τὰ τακτικὰ διδασκόντων αὐτούς, εἰς ὕπαιθρα πεδία καὶ εὐρυχωρίας καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, ἡμέραν ἐξιόντες, τὰ τοῦ πολέμου γυμνάζονται μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας; τίς τοῦτο εἰργάσατο τῶν πνευματικῶν στρατιωτῶν; οὐδὲ εἷς. διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πολέμοις χαῦνοι καὶ βλάκευσοι, καὶ πᾶσιν εὐάλωτοι γινόμεθα. πόσης δὲ ῥᾳθυμίας τὸ μὴ ἡγεῖσθαι πολέμου καιρὸν εἶναι τὸν παρόντα, τοῦ Παύλου βοῶντος, Πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται; καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε; καὶ πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶντος, καὶ λέγοντος, Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα; καὶ πάλιν, Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ; καὶ οὐδεὶς ἐκείνων εἶπε τότε, τί ὁπλίζεις ἡμᾶς πολέμου οὐκ ὄντος; τί μάτην ἡμῖν πράγματα παρέχεις; θωρακίζεις τοὺς στρατιώτας, ἐξὸν ἀναπαύεσθαι καὶ ἡσυχάζειν. ἀλλ' εἴπερ τις εἶπε ταῦτα, αἰθυμίαν ἤνεγκεν ἄν. μάλιστα μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ ἦν πόλεμος, ἔδει τὰ τοῦ πολέμου μεριμνᾶν. ὁ γὰρ ἐν εἰρήνῃ τὰ τῆς μάχης φροντίζων, φοβερὸς ἔσται ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης· ὁ δὲ ἄπειρος τῶν πολεμικῶν, μᾶλλον θορυβηθήσεται καὶ ἐν εἰρήνῃ. τί δήποτε; ὅτι δακρύσεται ὑπὲρ ὧν ἔχει, καὶ ὅτι μὴ δυνάμενος ὑπερμαχεῖν αὐτῶν, ὀδυνηθήσεται. τοῦ γὰρ δειλοῦ καὶ ἀπείρου καὶ πρὸς τὰς μάχας βαναύσου τὰ κτήματα, πάντων ἐστὶ τῶν ἀνδρείων καὶ πολεμεῖν εἰδότων. ὥστε διὰ τοῦτο πρότερον ὑμᾶς ὁπλίζω. ἔπειτα δὲ καὶ πολέμου καιρὸς πᾶς ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐστι χρόνος. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὁ διάβολος ἐφέστηκεν ἀεί. ἄκουσον τί περὶ αὐτοῦ φησι· Περιέρχεται ὠρυόμενος, ὡς λέων ἁρπάσαι θέλων. σωματικὰ πάθη μυρία ἐπιτίθεται ἡμῖν, ἅπερ ἀναγκαῖον διελθεῖν, ἵνα μὴ μάτην ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν. τί γάρ, εἰπέ μοι, ἡμῖν οὐ πολεμεῖ; οὐ πλοῦτος, κάλλος, τρυφή, δυναστεία, ἐξουσία, βασκανία, δόξα, ἀπόνοια; οὐ γὰρ μόνον ἡ ἡμετέρα δόξα πολεμεῖ κωλύουσα πρὸς ταπεινοφροσύνην καταπίπτειν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτέρων εἰς φθόνον ἡμᾶς καὶ βασκανίαν ἐξάγουσα. τί δὲ τὰ ἐναντία, πενία, ἀτιμία, τὸ καταφρονεῖσθαι, τὸ ἀπερρίφθαι, τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἰσχύν; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν ἡμῖν· τὰ δὲ παρὰ ἀνθρώπων, πονηρίαι, ἐπιβουλαί, δόλοι, συκοφαντίαι, περιστάσεις μυρίαι. ὁμοίως καὶ τὰ παρὰ τῶν δαιμόνων, ἀρχαί, ἐξουσίαι, κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. ἄλλοι ἐσμὲν χαίροντες, ἄλλοι ἀλγοῦντες. ἀμφότερα παρεκτροπή. ἀλλ' ὑγεία, ἀλλ' ἀσθένεια. πόθεν οὐχ ἁμαρτήσεταί τις; βούλεσθε καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἀρξάμενος ὑμῖν εἴπω εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς; τί τὸν πρωτόπλαστον εἷλεν; ἡδονή, καὶ βρώματα, καὶ φιλαρχίας ἔρως. τί [τὸν μετ' ἐκεῖνον] τὸν υἱὸν τὸν ἐκείνου; βασκανία, καὶ φθόνος. τί τοὺς ἐπὶ Νῶε; σωμάτων ἡδοναί, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων τικτόμενα κακά. τί τὸν υἱὸν τὸν τούτου; ὕβρις, καὶ ἄδεια. τί τοὺς Σοδομίτας; ὕβρις, καὶ ἀσέλγεια, καὶ πλησμονὴ ἄρτων. πολλάκις δὲ καὶ πενία

Margin notes: β. Τιμ. γ. ι. — Ἰωάν. ις. λγ. — Ἐφ. ς. ιβ. ιδ. — α. Πετ. ε. η. — χ. ἰδίων — χ. ἰσχυ — χ. ὑ

νία τοῦτο ποιεῖ. διὰ τοῦτο σοφός τις ἔλεγε· Πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν μή μοι δῷς. μᾶλλον δὲ οὐ πλοῦτος, οὐδὲ πενία, ἀλλ' ἡ μὴ δυναμένη τούτοις ἑκατέροις προαίρεσις χρήσασθαι. Ἐπίγνωθι, φησίν, ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις. θαυμαστῶς εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος, Εἰς τοῦτο κείμεθα. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ὅτι πειραζόμεθα, ἀλλ', Εἰς τοῦτο κείμεθα, ἀντὶ τοῦ, Εἰς τοῦτο ἐγεννήθημεν. τοῦτο δὲ ἔργον ἡμῶν, τοῦτο ὁ βίος, καὶ σὺ ἄνεσιν ζητεῖς; οὐκ ἐφέστηκεν ὁ δήμιος τὰς πλευρὰς καταξαίνων, καὶ θύσαι καταναγκάζων· ἀλλ' ἐφέστηκεν ἐπιθυμία σφοδρὰ χρημάτων καὶ πλεονεξίας, ἐξορύττουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῖν. οὐδεὶς στρατιώτης πυρὰν ἡμῖν ἀνῆψεν, οὐδὲ ἔθηκεν ἐπὶ κρατίκλης· ἀλλ' ὁ τῶν σωμάτων φλογμὸς μᾶλλον ἐκείνων ἐξάπτει τὴν ψυχήν. οὐ πάρεστι βασιλεὺς μυρία ἐπαγγελλόμενος ἀγαθὰ καὶ δυσωπῶν· ἀλλὰ πάρεστιν ἡ δοξομανία χεῖρον ἐκείνου γαργαλίζουσα. μέγας πόλεμος ὄντως, καὶ πολὺ μέγας, ἂν ἐθέλωμεν νήφειν. ἔχει στεφάνους καὶ ὁ παρὼν καιρός. ἄκουε Παύλου λέγοντος· Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ δίκαιος κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. ὅταν ἀπολέσῃ παιδίον ἀγαπητὸν μονογενές, ἐν πλούτῳ πολλῷ τρεφόμενον, ἐλπίδας ὑποφαῖνον χρηστάς, αὐτό σοι μέλλον μόνον διαδέχεσθαι τὸν κλῆρον, μὴ στέναξε, ἀλλ' εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ, καὶ δόξαζε τὸν εἰληφότα· καὶ οὐδὲν ἔσῃ τοῦ Ἀβραὰμ κατὰ τοῦτο χείρων. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τῷ Θεῷ ἔδωκε κελεύσαντι, οὕτω σὺ λαβόντος αὐτοῦ οὐκ ἐστέναξας. νόσῳ περιέπεσες χαλεπῇ, καὶ πολλοὶ παραγίνονται ἀναγκάζοντες, οἱ μὲν ἐπῳδαῖς, οἱ δὲ περιάμμασιν, οἱ δὲ ἑτέροις τισὶ παραμυθήσασθαι τὸ κακόν; διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ὑπήνεγκας γενναίως καὶ ἀκλινῶς, καὶ πάντα ἂν εἵλου παθεῖν ἢ ὑποστῆναί τι τῶν εἰδωλικῶν πρᾶξαι; τοῦτό σοι μαρτυρίου στέφανον φέρει. καὶ μὴ ἀμφίβαλλε. καὶ πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; ἐγὼ λέγω. ὅτι καθάπερ ἐκεῖνος τὰς ἀπὸ τῶν βασάνων ὀδύνας φέρει γενναίως, ὥστε μὴ προσκυνῆσαι τὸ εἴδωλον, οὕτω καὶ σὺ τὰς ἀπὸ τῆς νόσου φέρεις ἀλγηδόνας, ὥστε μηδενὸς ἀνεχθῆναι τῶν παρ' ἐκείνου, μηδὲ πρᾶξαι ἅπερ ἐπιτάττει. ἀλλὰ σφοδρότεραι ἐκεῖναι; ἀλλ' αὗται μακρότεραι, ὥστε εἰς ἴσον καταλήγει. πολλάκις δὲ καὶ σφοδρότεραι. τί γάρ, εἰπέ μοι, ὅταν καύσων ἔνδον ἐνοχλῇ καὶ φλέγῃ, καὶ τῶν ἄλλων παραινούντων ἀποσείσῃ τὴν ἐπῳδήν, οὐχὶ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσω; πάλιν ἀπώλεσέ τις χρήματα· πολλοὶ οἱ παραινοῦντες πρὸς μάντεις ἀπελθεῖν· σὺ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον (ἐπειδὴ κεκώλυται) εἵλου μᾶλλον μὴ λαβεῖν τὰ χρήματα, ἢ παρακοῦσαι τοῦ Θεοῦ· ἴσον ἔχεις τὸν μισθὸν τῷ εἰς πένητας αὐτὰ δεδωκότι· ἂν ἀπολέσας εὐχαριστήσῃς, καὶ δυνάμενος πρὸς μάντεις ἀπελθεῖν, ἀνάσχῃ μὴ λαβεῖν αὐτὰ μᾶλλον, ἢ οὕτω λαβεῖν, ἴσον ἔχεις εἰς κέρδος τῷ διὰ τὸν Θεὸν κενώσαντι ταῦτα. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον εἰς τοὺς δεομένους ἐκένωσεν, οὕτω καὶ σὺ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἁρπασάντων ἐκείνων, οὐκ ἀνέλαβες. ἡμεῖς κύριοι καὶ τοῦ ἀδικεῖν ἑαυτούς, καὶ τοῦ μή· ἕτερος δὲ οὐδείς. καί, εἰ βούλεσθε, ἐπ' αὐτῆς τῆς κλοπῆς τὸ πρᾶγμα γυμνάσωμεν. διέτεμε τὸν τοῖχον ὁ κλέπτης, εἰσεπήδησεν εἰς τὸν θάλαμον, ἐξεφόρησε χρυσία πολυτίμητα, καὶ λίθους τιμίους, ἁπλῶς θησαυρὸν ὁλόκληρον ἐξέβαλε, καὶ οὐχ ἑάλω. τὸ μὲν γινόμενον, βαρύ, καὶ δοκεῖ ζημία τὸ πρᾶγμα εἶναι, οὐκ ἔστι δὲ οὐδέπω· ἀλλ' ἐν σοὶ κεῖται ἢ ζημίαν αὐτὸ ποιῆσαι, ἢ κέρδος. καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο κέρδος, φησίν; ἐγὼ τοῦτο ἀποδεῖξαι πειράσομαι πῶς. σοῦ βουλομένου, κέρδος ἔσται μέγα· μὴ βουληθέντος δέ, χαλεπωτέρα τῆς γενομένης ζημία. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν ὕλης ὑποκειμένης ὁ μὲν ἔμπειρος τῆς τέχνης εἰς δέον αὐτῇ κέχρηται, ὁ δὲ ἄπειρος ἠφάνισε, καὶ ἐποίησεν αὐτῷ ζημίαν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων. πῶς οὖν ἔσται κέρδος; ἂν εὐχαριστήσῃς τῷ Θεῷ, ἂν μὴ κωκύῃς ὀξύ, ἂν τὰ τοῦ Ἰὼβ εἴπῃς ῥήματα· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. τί λέγεις, ὁ Κύριος ἀφείλετο; ὁ κλέπτης ἀφείλετο, καὶ πῶς δυνήσῃ, φησίν, εἰπεῖν,

Παρ. λ. η. Σειρ. θ. ιγ. — β. Τιμ. δ. η. — Ἰὼβ α. κα.

πεῖν, ὁ Κύριος ἀφείλετο; μὴ θαυμάσῃς. καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἰὼβ, ἃ ὁ διάβολος ἀφείλετο, ταῦ-
τα ἔφησεν ὁ Κύριος ἀφείλετο. εἰ δὲ ἐκεῖνος οὕτως ἐθάρρησεν εἰπεῖν, πῶς ἃ ὁ κλέπτης ἔ-
λαβεν, οὐκ ἐρεῖς σὺ, ὅτι ὁ Κύριος ἀφείλετο; τίνα θαυμάζεις, εἰπέ μοι; τὸν τὰ αὐτοῦ κενώ-
σαντα εἰς πένητας, ἢ τὸν Ἰὼβ ἐπὶ τῶν ῥημάτων τούτων; ἆρα μὴ ἔλαττον ἔχει τῶν ἐλεημοσύνην
δόντων ἐκεῖνος, ὁ μηδὲν δοὺς τότε; μὴ γὰρ εἴπῃς, οὐκ ἔχω χάριν· οὐκ ἐμῆς γνώμης τὸ πρᾶ- 5
γμα ἦν, οὐκ εἰδότος, οὐδὲ βουλομένου, ὁ λῃστὴς ἔλαβε. ποῖος ἔσται μοι μισθός; οὐδὲ τοῦ
Ἰὼβ εἰδότος, οὐδὲ βουλομένου, ταῦτα ἔλαβε. πῶς γάρ; ἀλλ' ὅμως ἤθλησεν. ἔξεστι δέ
σοι τοσοῦτον λαβεῖν μισθὸν, ὅσον ἂν, εἰ ἑκὼν ἔρριψας αὐτά. καὶ εἰκότως τοῦτον μᾶλλον θαυμά-
ζομεν τὸν ἐπηρείας εὐχαρίστως φέροντα, ἢ τὸν ἑκόντα διδόντα. τί δήποτε; ὅτι ἐκεῖνος μὲν τοῖς
ἐπαίνοις τρέφεται, καὶ τῷ συνειδότι, καὶ χρηστὰς ἔχει τὰς ἐλπίδας· καὶ πρότερον γενναίως ἐνεγ- 10
κὼν τὴν στέρησιν τῶν χρημάτων, τότε αὐτὰ ἔρριψεν· οὗτος δὲ ἔτι προσδεδεμένος ἀφῃρέθη βίᾳ.
οὐκ ἔστι δὲ ἴσον, πρότερον πεισθέντα ἀποστῆναι χρημάτων, οὕτως αὐτὰ κενῶσαι, καὶ ἔτι αὐ-
τῶν κρατοῦντα ἀποστερηθῆναι. ἂν ταῦτα εἴπῃς τὰ ῥήματα, λήψῃ πολλαπλασίονα, καὶ
πλείονα ἢ ὁ Ἰώβ. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὰ διπλασίονα ἐνταῦθα ἔλαβε· σοὶ δὲ ὁ Χριστὸς ἑκατοντα-
πλασίονα ἐπηγγείλατο. οὐκ ἐβλασφήμησας διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; οὐκ ἐχρήσω μάντε- 15
σιν; εὐχαρίστησας κακῶς παθών; ὅμοιος εἶ τῷ καταπεφρονηκότι. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα οὐκ ἔστι,
ἀλλὰ μὴ καταφρονήσῃς πρότερον. οὐκ ἔστι δὲ ἴσον ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετῆσαι καταφρονῆ-
σαι τῶν χρημάτων, καὶ ἀθρόον ζημίαν συμβᾶσαν ἐνεγκεῖν. οὕτω ἐστὶ κέρδος ἡ ζημία, καὶ
οὐδὲ βλαβήσῃ, ἀλλὰ καὶ ὠφεληθήσῃ παρὰ τοῦ διαβόλου. πῶς δὲ καὶ ζημία ἐστὶ χαλεπή;
ὅταν τὴν ψυχὴν ζημιωθῇς. εἰπὲ γάρ μοι, ἀπεστέρησέ σε χρημάτων ὁ κλέπτης; διὰ τί σὺ 20
σαυτὸν ἀποστερεῖς σωτηρίας; διὰ τί ἀλγῶν ἐφ' οἷς παρ' ἑτέρων κακῶς ἔπαθες, αὐτὸς πλείοσι
περιβάλλεις σαυτὸν κακοῖς; ἐκεῖνός σε ἴσως πενίᾳ περιέβαλε, σὺ δὲ σαυτὸν ἐν τοῖς καιρίοις
μάλιστα καταβλάπτεις [κακούργως·] ἐκεῖνος ἀπεστέρησέ σε τὰ ἐκτός σου ὄντα, καὶ ὕστερον καὶ
ἄκοντός σου ἀποπηδῶντα· σὺ δὲ τὸν αἰώνιον πλοῦτον σαυτὸν ἀφαιρῇ. ἐλύπησέ σε ὁ διάβο-
λος ἀφελόμενος τὰ χρήματα; λύπησον αὐτὸν καὶ σὺ εὐχαριστήσας, καὶ μὴ εὐφράνῃς. ἂν 25
πρὸς μάντεις ἀπέλθῃς, εὔφρανας· ἂν εὐχαριστήσῃς τῷ Θεῷ, καιρίαν ἔδωκας αὐτῷ τὴν
πληγήν. καὶ ὅρα τί ἐστι. οὔτε αὐτὰ εὑρήσεις ἀπελθὼν πρὸς τοὺς μάντεις (οὐ γάρ ἐστιν ἐ-
κείνων εἰδέναι) εἰ δέ που καὶ εἶπον ἐπιτυχόντες, καὶ τὴν ψυχὴν προσαπολλύεις, καὶ ὑπὸ τῶν ἀ-
δελφῶν καταγελασθήσῃ τῶν σῶν, καὶ πάλιν αὐτὰ κακῶς ἀπολεῖς. ὁ γὰρ δαίμων εἰδὼς ὅτι
ζημίαν οὐ φέρεις, ἀλλ' ὑπὲρ τούτων καὶ τὸν Θεόν σου ἀρνῇ, πάλιν χρήματα δίδωσιν, ἵνα ἀ- 30
φορμὴν ἔχῃ τοῦ πάλιν σε ἀπατῆσαι, καὶ ἀποστῆσαι. εἰ δὲ καὶ λέγουσιν οἱ μάντεις, μὴ θαυμάζετε.
ἀσώματός ἐστιν ὁ δαίμων, πανταχοῦ περίεισιν· αὐτὸς αὐτοὺς ὁπλίζει τοὺς λῃστάς. οὐ γὰρ ἄ-
νευ δαίμονος ταῦτα ἐστί. εἰ τοίνυν ὁπλίζει τούτους, καὶ οἶδε καὶ ποῦ κατατίθενται· οὐκ ἀγνοεῖ
τοὺς αὐτοῦ ὑπηρέτας. οὐκ ἔστι δὲ θαυμαστὸν τοῦτο. ἂν ἴδῃ ἀλγοῦντά σε τῇ ζημίᾳ, καὶ ἑτέ-
ραν ἐπάγει· ἂν ἴδῃ καταγελῶντα, καὶ καταφρονοῦντα, ἀποστήσεται ταύτης τῆς ὁδοῦ. καθά- 35
περ γὰρ ἡμεῖς ἐκεῖνα τοῖς ἐχθροῖς διατιθέμεθα ἐν οἷς λυποῦμεν αὐτούς· ἂν δὲ ἴδωμεν ὅτι οὐκ
ἀλγοῦσιν, ἀφιστάμεθα λοιπόν, ὡς οὐκ ἔχοντες αὐτοὺς δακεῖν, οὕτω καὶ ὁ διάβολος. τί λέγεις;
οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ πλέοντας, πῶς οὐ φροντίζουσι χρημάτων, χειμῶνος γινομένου,
ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα ῥίπτουσι; καὶ οὐδεὶς λέγει, τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; τῷ χειμῶνι συμπράττεις,
καὶ τῷ ναυαγίῳ; πρὶν ἤ σε τὸ κῦμα τὸν πλοῦτον ἀφέληται, σὺ ταῖς σαυτοῦ χερσὶ τοῦτο ποιεῖς; 40
τί πρὸ τοῦ ναυαγίου ναυαγίῳ περιβάλλεις σαυτόν; ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἴποι ἀγροῖκος ἄνθρω-
πος, καὶ τῶν ἐν θαλάττῃ πραγμάτων ἄπειρος· ὁ μέντοι ναυτικός, καὶ τί μὲν ἐργάζεται γαλή-
νη, τί δὲ ποιεῖ χειμὼν ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, καὶ καταγελάσεται τοῦ ταῦτα λέγοντος. διὰ
γὰρ τοῦτο ῥίπτω, φησίν, ἵνα μὴ κλυδὼν γένηται). οὕτω καὶ ὁ ἔμπειρος τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγ-
μάτων

γρ. ἔσχεν
γρ. ἐξέσται
γρ. πλουτοῦ[ντα]
γρ. τὰ ἴσ.

μάτων καὶ τῶν περισσῶν, ὅταν ἴδῃ τὸ χεῖμα ἐπιστάντα, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ναυάγιον ἐργάσασθαι βουλόμενα, καὶ τὰ λείποντα τῶν χρημάτων ῥίπτει. ἐγένετο κλοπή σοι; ποίησον ἐλεημοσύνην, καὶ κουφίζεις τὸ πλοῖον. ἥρπασαν οἱ λῃσταί; σὺ δὸς τὰ λείψανα τῷ Χριστῷ. οὕτω καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προτέροις παραμυθήσῃ πενίαν. κούφισον τὸ πλοῖον,

5 μὴ κατάσχῃς ταῦτα μείναντα, ἵνα μὴ περιαντλῆται τὸ σκάφος. ἐκεῖνοι, ἵνα σώματα φυλάξωσιν, ἐκβολὴν ποιοῦνται τῶν σκευῶν, καὶ οὐ περιμένουσι τὸ κῦμα ἐπελθὸν περιτρέψαι τὸ σκάφος· σὺ ἵνα ψυχὰς σώσῃς, οὐ παύσεις τὸ ναυάγιον; πειράσατε, εἰ ἀπιστεῖτε, παρακαλῶ· πειράσατε, καὶ ὄψεσθε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. ὅταν σοί τι λυπηρὸν συμβῇ, δὸς ἐλεημοσύνην εὐθέως· εὐχαρίστησον ὅτι συνέβη· καὶ ὄψει πόση χαρά σοι προσέρχεται. τὸ γὰρ κέρδος τὸ πνευ-

10 ματικὸν κἂν ὀλίγον ᾖ, τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς πᾶσαν ἀποκρύψαι ζημίαν σωματικήν. ἕως ἂν ἔχῃς διδόναι τῷ Χριστῷ, πλουτεῖς. εἰπέ μοι, εἰ συληθέντι σοι προσελθὼν ὁ βασιλεὺς χεῖρα ἐπέτεινεν ἀξιῶν τι λαβεῖν παρὰ σοῦ, ἆρα οὐκ ἂν ἐνόμισας πάντων εἶναι πλουσιώτερος, εἰ μηδὲ μετὰ τοσαύτην πενίαν ἐπαισχύνεταί σε ὁ βασιλεύς; μὴ συναρπαγῇς· μόνον κράτησον σαυτοῦ, καὶ κρατήσεις τῆς τοῦ διαβόλου ἐπιβουλῆς. ἔξεστί σοι κερδᾶναι μεγάλα.

15 καταφρονήσωμεν πλούτου, ἵνα μὴ καταφρονήσωμεν τῆς ψυχῆς. πῶς δὲ ἄν τις καταφρονήσειεν; οὐχ ὁρᾶτε τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων, καὶ τοὺς ἐρῶντας αὐτῶν, ἕως μὲν ἂν ἐν ὄψει ᾖ, ἐκκαίεται τὸ πῦρ, λαμπροτέρα ἀνάπτεται ἡ φλόξ· ἐπειδὰν δέ τις αὐτοὺς ἀπαγάγῃ πόρρω, πάντα ἔσβεσται, πάντα κεκοίμισται· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πλούτου. μηδεὶς χρυσία κατασκευαζέτω, μηδεὶς λίθους τιμίους, μηδεὶς περιδέρραια. δελεάζει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁρώμενα. εἰ καὶ

20 βούλει πλουτεῖν ὡς οἱ παλαιοί, πλούτει μὴ ἐν χρυσίῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, ἵνα καὶ δεξιοῖ μου παρέχῃς τοῖς ἄλλοις. μὴ φιλόκοσμος ἔσο. ὁ τοιοῦτος πλοῦτος καὶ τοῖς λῃσταῖς ἐστιν ἀνεπιβούλευτος, καὶ ἡμῖν παρέχει φροντίδας. μὴ σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κτῶ, ἀλλ' ἔστωσαν ἀποθῆκαι σίτου, οἴνου, ἐλαίου. ἔστωσαν, οὐχ ἵνα πάλιν διαπραθεῖσαι ἀργύριον ἐργάσωνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς δεομένοις χορηγῶνται. ἂν ἀπάγωμεν ἑαυτοὺς ἐκείνων τῶν περιττῶν, ἐπιτευξό-

25 μεθα τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Λογ. ιδ. 5 ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΚΑΓΩ ΜΗΚΕΤΙ ΣΤΕΓΩΝ ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν. 6 Ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς

30 ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν πάντοτε ἀγαθήν, ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς, 7 Διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν, ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως· 8 Ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ.

35

Ζήτημα πρόκειται τήμερον ἡμῖν παρὰ πολλῶν ζητούμενον, καὶ πολλαχόθεν συλλεγόμενον. τί δὲ τὸ ζήτημά ἐστι; διὰ τοῦτο, φησί, κἀγὼ μηκέτι στέγων ἔπεμψα Τιμόθεον εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν. τί λέγεις; ὁ τοσαῦτα εἰδώς, ὁ ἀπόρρητα ἀκούσας ῥήματα, ὁ μέχρι

40 τρίτου ἀνελθὼν οὐρανοῦ, τοῦτο οὐκ οἶδε, καὶ ἐν Ἀθήναις ὤν; καίτοι οὐ πολλοῦ ὄντος τοῦ διαστήματος, οὐδὲ πρὸ πολλοῦ χωρισθεὶς αὐτῶν (ἀπορφανισθέντες γάρ, φησιν, ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας) οὐκ οἶδεν ὅθεν ὁ τοιοῦτος τὰ Θεσσαλονικέων, ἀλλ' ἀναγκάζεται πέμψαι Τιμόθεον εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν αὐτῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς, φησιν, ὁ πειράζων, καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν; τί οὖν ἀν τις εἴ-

ποι;

Marginalia: γ. ἀφυπνίσῃ (l. 5); γ. αἴρειν (l. 17); γ. λ. (l. 28); γ. ἐπιποθοῦμεν (l. 31); a Θεσ. β. ι. (l. 43)

ποι; ὅτι οὐ πάντα ταῦτα ᾔδεισαν οἱ ἅγιοι; καὶ ὅτι οὐκ ᾔδεισαν, πολλαχόθεν ἄν τις μάθοι, ἀπό τε τῶν
προφητῶν, ἀπό τε τῶν μετὰ ταῦτα. καθάπερ Ἐλισσαῖος περὶ τῆς γυναικὸς ἠγνόησε· κα- (δ. Βασ. δ.)
θάπερ Ἠλίας ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν, Ἐγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου. (γ. Βασ. ιθ. ι.)
διὰ τοῦτο ἤκουε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας· καθάπερ (ιδ. ιη.)
ὁ Σαμουὴλ πάλιν, ἡνίκα ἀπεστάλη χρῖσαι τὸν Δαβίδ. Εἶπε, φησί, Κύριος πρὸς αὐ- (α. Βασ. ις. ζ.) 5
τόν· μὴ προσέχῃς εἰς τὴν ὄψιν αὐτοῦ, μηδὲ εἰς τὴν ἕξιν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὅτι ἐξουδένωκα
αὐτόν· ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος, ὄψεται ὁ Θεός· ὅτι ἄνθρωπος ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ
Θεὸς εἰς καρδίαν. τοῦτο δὲ γέγονε κατὰ πολλὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; αὐ-
τῶν τε ἕνεκεν τῶν ἁγίων, καὶ τῶν πιστευόντων αὐτοῖς. καθάπερ γὰρ καὶ διωγμοὺς συγχωρεῖ γί-
νεσθαι, οὕτως αὐτοὺς συγχωρεῖ πολλὰ καὶ ἀγνοεῖν, ἵνα καταστέλλωνται. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος 10
ἔλεγεν· Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρω- (β. Κορ. ιβ. ζ.)
μαι. καὶ πάλιν, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι μὴ μεγάλα περὶ αὐτῶν φαντάζωνται. εἰ γὰρ ἀπὸ ση-
μείων θεοὺς αὐτοὺς εἶναι ἐνόμισαν, πολλῷ μᾶλλον, εἰ διαπαντὸς ἐπιστήμονες τὰ πάντα εἰδό-
τες. καὶ τοῦτο καὶ αὐτὸς πάλιν φησίν· Ἵνα μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει (β. Κορ. ιβ. ς.)
τι ἐξ ἐμοῦ. καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ Πέτρου λέγοντος, ἡνίκα τὸν χωλὸν ἐθεράπευσε· Τί ἡμῖν ἀ- 15
τενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ τοῦτο πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; εἰ δὲ καὶ αὐτῶν (Πραξ. γ. ιβ.)
τοῦτο λεγόντων καὶ ποιούντων, ὅμως καὶ ἀπὸ τῶν ὀλίγων καὶ μικρῶν οὕτως ἐτίκτοντο ὑπόνοιαι
πονηραί, πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μεγάλων. καὶ δι' ἕτερον δὲ ταῦτα συνεχωρεῖτο. ἵνα γὰρ
μή τις ἔχῃ λέγειν, ὅτι οὐχὶ ἄνθρωποι ὄντες κατώρθωσαν ἅπερ κατώρθωσαν, καὶ οὕτω πάντες
ὕπτιοι γίνωνται, διὰ τοῦτο δείκνυσι καὶ αὐτοὺς ὄντας ἐν ἀσθενείᾳ, ἵνα τῶν ἀγνωμονεῖν βουλο- 20
μένων πᾶσαν ἐγκόψῃ ἀναισχυντίας πρόφασιν. διὰ τοῦτο ἀγνοεῖ, διὰ τοῦτο καὶ πολλάκις προ-
θέμενος οὐκ ἔρχεται· ἵνα μάθωσιν, ὅτι πολλὰ οὐκ οἶδε. πολὺ δὲ ἐκ τούτου τὸ κέρδος ἦν.
ἢ γὰρ ἂν ἦσαν ἔτι καὶ οὕτω λέγοντές τινες, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη, [καὶ
ἄλλοι τινές, ὅτι ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα,] εἰ μὴ ταῦτα ἐγίνετο, τί οὐκ ἂν ἐνόμισαν; ἐνταῦθα δὲ
δοκεῖ μέν τις εἶναι αὐτῶν κατηγορία· τῷ δὲ ἀκριβῶς σκοποῦντι καὶ πολὺ τὸ θαῦμα αὐτῶν ἐμ- 25
φαίνει, καὶ τῶν πειρασμῶν ἡ ὑπερβολὴ δείκνυται. πῶς; πρόσεχε. εἰ γὰρ προειπὼν
αὐτοῖς ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα (καὶ μηδεὶς θορυβείσθω) τί πάλιν πέμπεις τὸν Τιμόθεον, ὥσπερ
δεδοικὼς μή τι γένηται ὧν οὐ βούλει; τοῦτο μὲν οὖν ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης ποιεῖ (οἱ γὰρ φιλοῦν-
τες καὶ τὰ ἀσφαλῆ ὑποπτεύουσιν ἀπὸ τῆς πολλῆς θερμότητος) τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν πολλῶν
πειρασμῶν. εἶπον μὲν γὰρ ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα· ἡ δὲ ὑπερβολὴ τῶν κακῶν ἐφόβησέ με. 30
διὸ οὐκ εἶπεν, ὅτι κατασκόπους ὑμῖν ἀποστέλλω, ἀλλά, μηκέτι στέγων· ὃ μᾶλλον φιλίας ἦν.
τί ἐστι, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων; ὁρᾷς ὅτι τὸ ἐν ταῖς θλίψεσι σαλεύεσθαι, δια-
βολικόν ἐστι, καὶ τῆς ἐκείνου παρατροπῆς; ὅταν γὰρ ἡμᾶς αὐτοὺς μὴ δυνηθῇ ἑτέρως, δι' ἡμῶν
τοὺς ἀσθενεστέρους παρασαλεύει, ὅπερ ὑπερβαλλούσης ἀσθενείας ἐστί, καὶ οὐδεμίαν ἐχούσης
ἀπολογίαν· καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ πεποίηκε, τὴν γυναῖκα διεγείρας. Εἰπέ τι ῥῆμα, (Ἰωβ. β. θ.) 35
φησί, πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα. ἴδετε πῶς αὐτὴν ἐπείρασε. διὰ τί δὲ μὴ εἶπεν, ἐσάλευ-
σεν, ἀλλ', ἐπείρασεν; ὅτι τοσοῦτον, φησίν, ὑπώπτευσα μόνον, ὅσον πειρασθῆναι ὑμᾶς. οὐ
γὰρ δὴ τὴν πεῖραν αὐτοῦ σάλον καλεῖ. ὁ γὰρ δεχόμενος αὐτοῦ τὴν προσβολήν, ἐσαλεύ-
θη. βαβαί, πόση φιλοστοργία τοῦ Παύλου; οὐκ ἔμελεν αὐτῷ τῶν θλίψεων, οὐδὲ τῶν ἐπι-
βουλῶν. οἶμαι γὰρ αὐτὸν ἐκεῖ τότε μεμενηκέναι· καθάπερ φησὶν ὁ Λουκᾶς, ὅτι ἐν τῇ Ἑλ- 40
λάδι ἔμεινε τρεῖς μῆνας, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. οὐκ ἔμελεν οὖν (Πραξ. κ. γ.)
αὐτῷ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ τῶν μαθητευομένων. ὁρᾷς ὅτι πάντα φυσικὸν πατέρα παρελή-
λυθε; ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς κινδύνοις πάντων τὴν μνήμην ἐκβαλλόμεθα·
αὐτὸς δὲ οὕτως ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμεν ὑπὲρ τῶν παίδων, ὡς καὶ ὃν μόνον εἶχε παραμυθίαν, τὸν
Τιμόθεον,

Τιμόθεον, καὶ κοινωνὸν καὶ συνεργόν, τοῦτον ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις πέμψαι πρὸς αὐτούς. Καὶ εἰς
κενόν, φησι, γένηται ὁ κόπος ἡμῶν. διὰ τί; εἰ γὰρ καὶ παρετράπησαν, οὐ παρὰ τὴν σὴν αἰτί-
αν, οὐ παρὰ τὴν σὴν ῥαθυμίαν. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων ὄντων κεκενῶσθαί μοι τὸν κόπον νο-
μίζω ἀπὸ τῆς πολλῆς φιλαδελφίας. μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων. πειράζει δὲ
5 οὐκ εἰδὼς εἰ καταβάλλει. εἶτ' ἐκεῖνος μὲν καὶ ὡς οὐκ εἰδὼς ἐπιχειρεῖ, ἡμεῖς δὲ εἰδότες ὅτι
σφόδρα αὐτοῦ περιεσόμεθα, οὐ νήφομεν; ὅτι δὲ οὐκ εἰδὼς ἡμῖν προσβάλλει, ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ ἐ-
δήλωσεν. ἔλεγε γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων· Οὐ σὺ περιέφραξας αὐτοῦ
τὰ ἔσω, καὶ τὰ ἔξω; περίελε αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα· ἦ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει. πειράζει.
ἂν ἴδῃ τι ἀσθενές, ἐπεχείρησεν· ἂν ἰσχυρόν, ἀπέστη. Καὶ εἰς κενόν, φησι, γένηται ὁ κόπος ἡμῶν. ἀ-
10 κούσωμεν ἅπαντες, πῶς ἔκαμνεν ὁ Παῦλος. οὐκ εἶπεν, ἔργον, ἀλλ', ὁ κόπος· οὐκ εἶπε, καὶ ὑ-
μεῖς ἀπολεῖσθε, ἀλλ', ὁ κόπος ἡμῶν. ὥστε εἰ καὶ συνέβη τι, εἰκὸς ἐγένετο. ἐπειδὴ δὲ οὐ συνέβη, πο-
λὺ τὸ θαῦμα. ταῦτα μὲν προσεδοκήσαμεν, φησιν, ἐξέβη δὲ τὰ ἐναντία. οὐ γὰρ μόνον προσθή-
κην θλίψεως οὐδεμίαν παρ' ὑμῶν ἐλάβομεν, ἀλλὰ καὶ παράκλησιν. ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τι-
μοθέου, φησί, πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγάπην
15 ὑμῶν. καὶ εὐαγγελισαμένου, φησίν. ὁρᾷς τὴν περιχαρείαν Παύλου; οὐκ εἶπεν, ἀπαγγείλαν-
τος, ἀλλ', εὐαγγελισαμένου. τοσοῦτον ἀγαθὸν ἡγεῖτο τὴν ἐκείνων βεβαίωσιν, καὶ τὴν ἀγάπην.
ἀνάγκη γὰρ ἐκείνης βεβαίας μενούσης καὶ ταύτην ἑστηκέναι. καὶ τῇ ἀγάπῃ δὲ αὐτῶν ἔχαι-
ρεν, ὅτι σημεῖον τῆς πίστεως ἦν, καὶ ὅτι ἔχετε, φησι, μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν, πάντοτε ἐπιποθοῦν-
τες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς. τουτέστι, μετ' ἐπαίνων. οὐχ ὅτε παρῆμεν, οὐδ' ὅτε
20 ἐθαυματουργοῦμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε πόρρω ἐσμέν, καὶ μαστιζόμεθα, καὶ μυρία πάσχομεν δεινά,
μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν ἔχετε. ἀκούσατε πῶς θαυμάζονται μαθηταὶ μνείαν ἀγαθὴν περὶ
διδασκάλων ἔχοντες, πῶς μακαρίζονται. μιμώμεθα τούτους. ἡμᾶς γὰρ αὐτοὺς ὠφε-
λοῦμεν, οὐ τοὺς ἀγαπωμένους. ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς, φησιν, ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς.
καὶ τοῦτο δὲ αὐτοὺς εὔφρανε. τὸ γὰρ μαθεῖν τὸν φιλοῦντα, ὅτι τοῦτο οἶδεν ὁ φιλούμενος, ὅτι
25 φιλεῖται, πολλὴ παραμυθία καὶ παράκλησις. Διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν,
ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως· ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στή-
κητε ἐν Κυρίῳ. τί Παύλου ἴσον γένοιτ' ἄν, ὃς τὴν τῶν πλησίον σωτηρίαν ἐνόμιζεν εἶναι τὴν
ἑαυτοῦ, καθάπερ σῶμα πρὸς μέλη, οὕτω πρὸς πάντας διακείμενος; τίς δυνήσεται ταύ-
την ῥῆξαι τὴν φωνὴν νῦν, μᾶλλον δὲ τίς δυνήσεται οὕτω φρονῆσαί ποτε; οὐκ ἠξίου χάριν
30 αὐτοὺς εἰδέναι αὐτῷ τῶν πειρασμῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ χάριν αὐτοῖς ᾔδει, ὅτι οὐκ ἐσα-
λεύθησαν διὰ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς αὐτοῦ. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι ὑμῖν μᾶλλον, ἢ ἡμῖν ἀπὸ
τῶν πειρασμῶν ἐγένετο βλάβη. ὑμεῖς ἐπειράσθητε μᾶλλον ἢ ἡμεῖς, ὑμεῖς οἱ μηδὲν παθόν-
τες, ἢ ἡμεῖς οἱ παθόντες. ἐπειδὴ ταῦτα, φησιν, εὐηγγελίσατο ἡμᾶς ὁ Τιμόθεος, οὐδὲν αἰσθα-
νόμεθα τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ παρεκλήθημεν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει· οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
35 τῇ ἀνάγκῃ ἡμῶν, φησιν, εἰκότως. διδασκάλου γὰρ ἀγαθοῦ οὐδὲν ἂν ἅψαιτο λοιπόν, ἕως
ἂν τὰ τῶν μαθητῶν κατὰ γνώμην αὐτῷ προχωρῇ. δι' ὑμῶν, φησι, παρεκλήθημεν, τουτέστιν,
ὑμεῖς ἡμᾶς ἐστερεώσατε. καὶ μὴν τοὐναντίον ἦν. τὸ γὰρ παθόντας μὴ ἐνδοῦναι, ἀλλὰ στῆ-
ναι γενναίως, ἱκανὸν τοὺς μαθητὰς στηρίξαι. ἀλλ' αὐτὸς ἅπαν τοὐναντίον ποιεῖ, καὶ εἰς ἐκείνους
περιτρέπει τὸ ἐγκώμιον. ὑμεῖς ἡμᾶς ἠλείψατε, φησιν· ὑμεῖς ἡμῖν ἀναπνεῦσαι δεδώκατε·
40 ὑμεῖς οὐκ ἀφήκατε τῶν πειρασμῶν αἰσθέσθαι. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνεπνεύσαμεν, οὐδὲ παρε-
μυθήθημεν· ἀλλὰ τί; νῦν ζῶμεν. δεικνὺς ὅτι καὶ πειρασμὸν καὶ θάνατον οὐδὲν ἄλλο ἡγεῖται,
ἢ τὸ σκάνδαλον τὸ ἐκείνων, ὥσπερ γε καὶ ζωὴν, τὴν ἐκείνων προκοπήν. πῶς ἂν ἄλλος τις
ἢ τὴν λύπην τὴν ἐπὶ τῇ τῶν μαθητῶν ἀσθενείᾳ, ἢ τὴν χαρὰν ἐδήλωσεν; οὐκ εἶπε, χαί-
ρομεν, ἀλλά, ζῶμεν· ζωὴν λέγων τὴν μέλλουσαν. ὥστε ἄνευ τούτου οὐδὲ ζῆν, τὸ ζῆν ἡγού-

γρ. ὅτι [illegible] ἐχ [illegible], ἀλλ' ὅτι αὐτὸ [illegible]

μεθα. οὕτω τοὺς διδασκάλους διακεῖσθαι χρὴ, οὕτω τοὺς μαθητάς· καὶ οὐδὲν ἄτοπον ἔσται ποτέ. εἶτα προσλιπαίνων αὐτὸ, ὅρα τί φησι.

9 Τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ, ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,

10 Νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;

Οὐχὶ ζωῆς, φησιν, αἴτιοι ἡμῖν γεγόνατε μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης πολλῆς, καὶ τοσαύτης, ὡς μηδὲ εὐχαριστῆσαι δύνασθαι τῷ Θεῷ κατ' ἀξίαν. τὸ ἡμέτερον κατόρθωμα, δῶρον εἶναι, φησι, τοῦ Θεοῦ ἡγούμεθα. τοιαῦτα ἡμᾶς εὐεργετήσατε, ὡς τοῦ Θεοῦ νομίζειν εἶναι· μᾶλλον δὲ καὶ ἔργον Θεοῦ. οὐ γάρ ἐστι θερμῆς ψυχῆς, οὐδὲ σπουδῆς τοσοῦτον φρόνημα. νυκτὸς, φησι, καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι. καὶ τοῦτο τῆς χαρᾶς σημεῖον. καθάπερ γάρ τις γεωργὸς, ἀκούων περὶ τῆς αὐτοῦ χώρας τῆς ποιηθείσης αὐτῷ, ὅτι βρίθεται τοῖς καρποῖς, ποθεῖ κατ' ὄψιν τὴν τοσαύτην ἰδεῖν ἡδονήν· οὕτω καὶ Παῦλος τὴν Μακεδονίαν. ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι. ὅρα τὴν ὑπερβολήν. εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν. ἐνταῦθα πολὺ τὸ ζήτημα. εἰ γὰρ νῦν ζῆς ὅτι ἑστήκασι, καὶ Τιμόθεος εὐηγγελίσατό σοι τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τοσαύτης εἶ χαρᾶς μεστὸς, ὡς μηδὲ δύνασθαι τῷ Θεῷ κατ' ἀξίαν εὐχαριστῆσαι, πῶς ἐνταῦθα τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως αὐτῶν εἶναι φῄς; ἆρα μὴ κολακείας τὰ ῥήματα ἐκεῖνα; μηδαμῶς· μὴ γένοιτο. προλαβὼν γὰρ ἐμαρτύρησεν, ὅτι πολλοὺς ἄθλους ὑπέμειναν, καὶ οὐδὲν χεῖρον διετέθησαν τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐκκλησιῶν. τί οὖν ἐστιν; οὐ πάσης ἀπέλαυσαν τῆς διδασκαλίας, οὐδὲ ὅσα ἐχρῆν μαθεῖν ἔμαθον. καὶ τοῦτο δηλοῖ πρὸς τῷ τέλει. ἴσως δὲ καὶ ἐζητεῖτο παρ' αὐτοῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ θορυβοῦντες αὐτοὺς, οὐκέτι τοῖς πειρασμοῖς, οὐδὲ τοῖς κινδύνοις, ἀλλ' ὑποκρινόμενοι τοὺς διδασκάλους. τοῦτό φησι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως. καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐνέφηνε, καὶ οὐκ εἶπεν, εἰς τὸ στηριχθῆναι, ἀλλὰ, καταρτίσαι. ἔνθα μὲν γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς πίστεως ἐδεδοίκει, ἔπεμψα, φησι, Τιμόθεον εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς· ἐνταῦθα δὲ, τὰ ὑστερήματα λέγει καταρτίσαι, ὃ διδασκαλίας μᾶλλόν ἐστιν, ἢ βεβαιώσεως. καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· Ἵνα ἦτε κατηρτισμένοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. τὸ δὲ κατηρτισμένον ἐκεῖνό ἐστιν, ᾧ ὀλίγον τι λείπει. τοῦτο γὰρ καταρτίζεται.

α Κορ. α. ι.

11 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς·

12 Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι, καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς. Τοῦτο ὑπερβαλλούσης ἀγάπης, τὸ μὴ μόνον καθ' ἑαυτὸν εὔχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὴν εὐχὴν ἐντίθεσθαι. τοῦτο ζεούσης ψυχῆς, καὶ ὄντως ἀκαρτερήτου. τοῦτο δεῖγμα καὶ τῶν ἐκ γεγυμνασμένων εὐχῶν· ἅμα δὲ καὶ ἀπολογία, ὅτι οὐχ ἑκόντες, οὐδὲ ῥαθυμοῦντες οὐ παραγίνονται. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς ἐκκόψαι τοὺς πειρασμοὺς τοὺς πανταχοῦ περιέλκοντας ἡμᾶς, ὥστε ὀρθὴν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι, καὶ περισσεύσαι. ὁρᾷς τὴν μανίαν τῆς ἀγάπης τὴν ἀκάθεκτον, τὴν διὰ τῶν ῥημάτων δεικνυμένην; πλεονάσαι, φησὶ, καὶ περισσεύσαι, ἀντὶ τοῦ, αὐξῆσαι. ὡς ἂν εἴποι τις, ἐκ περιουσίας πως ἐπιθυμεῖ φιλεῖσθαι παρ' αὐτῶν. καθάπερ, φησὶ, καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς. τουτέστι, τὸ μὲν ἡμέτερον ἤδη ἐστί· τὸ δὲ ὑμέτερον ἀξιοῦμεν γενέσθαι. ὁρᾷς πῶς βούλεται τὴν ἀγάπην ἐκτείνεσθαι; οὐκ εἰς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ πανταχοῦ. τοῦτο γὰρ ὄντως ἀγάπης τῆς κατὰ Θεὸν, τὸ πάντας περιπλέκεσθαι. ἂν δὲ τὸν δεῖνα μὲν ἀγαπᾷς, τὸν δεῖνα δὲ μηκέτι, κατὰ ἄνθρωπον ἡ φιλία. ἀλλ' οὐχ ἡ ἡμετέρα τοιαύτη· καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς.

13 Εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἁγιωσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

Τὴν ἀγάπην δείκνυσιν αὐτοῖς κέρδος φέρουσαν, οὐ τοῖς φιλουμένοις. βούλομαί, φησι, πλεονάσαι τὴν ἀγάπην ταύτην, ἵνα μηδεὶς μῶμος γένηται. οὐκ εἶπεν, ὑμᾶς στηρίξαι,
5 ἀλλά, τὰς καρδίας ὑμῶν. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί. ἔνεστι γὰρ μηδὲν πράττοντα, πονηρὸν εἶναι, ὅταν βασκανίαν ἔχῃ, ἀπιστίαν, δόλον, ὅταν χαίρῃ ἐπὶ τοῖς κακοῖς, ὅταν μὴ ᾖ φιλικόν, ὅταν δόγματα ἔχῃ διεστραμμένα. ταῦτα πάντα τῆς καρδίας ἐστί. τὸ δὲ τούτων καθαρεύειν, ἐστὶν ἁγιωσύνη. κυρίως μὲν γὰρ ἁγιωσύνη λέγεται ἡ σωφροσύνη κατ' ἐξοχήν· ἐπειδὴ καὶ ἀκαθαρσία, ἡ πορνεία καὶ ἡ μοιχεία. καθολικῶς δὲ πᾶσα ἁμαρτία, ἀκαθαρ-
10 σία· καὶ πᾶσα ἀρετή, καθαρότης. Μακάριοι γάρ, φησιν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ. καθαρούς, τοὺς πάντη καθαρούς φησιν. οἶδε γὰρ καὶ τὰ ἄλλα οὐχ ἧττον τὴν ψυχὴν ῥυποῦν. ὅτι γὰρ πονηρία μολύνει τὴν ψυχήν, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἀπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ. καὶ πάλιν, Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. οὐκ εἶπε, τὰς πορνείας. ὥστε οὐ πορνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ
15 ἄλλα μολύνει τὴν ψυχήν. στηρίξαι ὑμῶν, φησι, τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἁγιωσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ. κριτὴς ἄρα τότε ἔσται ὁ Χριστός. οὐκ ἔμπροσθεν δὲ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς παρεστήκαμεν κρινόμενοι. ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι ἀμέμπτους ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ δεῖ γενέσθαι. ὅπερ ἀεὶ λέγω, τὸ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (αὕτη γὰρ ἡ ἀρετὴ εἰλικρινής) οὐκ ἐνώ-
20 πιον ἀνθρώπων.

Ἄρα ἡ ἀγάπη ἀμέμπτους ποιεῖ. καὶ γὰρ ὄντως ἀμέμπτους ποιεῖ. καὶ ἐμοῦ ποτε τοῦτο διηγουμένου πρός τινα, καὶ λέγοντος, ὅτι ἡ ἀγάπη ἀμέμπτους ποιεῖ, καὶ οὐκ ἀφίησιν ἡ πρὸς τὸν πλησίον φιλία παρείσδυσίν τινα γενέσθαι τῆς πλημμελείας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διεξιόντος καὶ ἐπεξεργαζομένου τῷ λόγῳ, τῶν ἐμοί τις γνωρίμων ὑποβαλὼν ἑαυτόν φησι· τί οὖν ἡ
25 πορνεία; οὐκ ἔνεστιν οὖν καὶ φιλεῖν, καὶ πορνεύειν; καὶ ἀπὸ φιλίας μὲν τοῦτο γίνεται. πλεονεξία μὲν οὖν, καὶ μοιχεία, καὶ φθόνος, καὶ ἐπιβουλαί, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπὸ ἀγάπης τῆς τῶν πλησίον ἀνακόψαι δυνήσεται· ἡ δὲ πορνεία πῶς, φησιν; ἐγὼ τοίνυν εἶπον, ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ τοῦτο δύναται ἀνακόψαι. εἰ γὰρ φιλοίη τις τὴν πορνευομένην γυναῖκα, καὶ τῶν ἄλλων αὐτὴν ἀνδρῶν ἀπαγαγεῖν πειράσεται, οὐχὶ δὲ καὶ αὐτὸς προσθεῖναι τῇ ἁμαρτίᾳ. ὥστε σφόδρα μι-
30 σοῦντός ἐστι τὴν πορνευομένην, τὸ πορνεύειν εἰς αὐτήν· φιλοῦντος δὲ ὄντως, τὸ ἀπαγαγεῖν αὐτὴν τῆς μυσαρᾶς ἐκείνης πράξεως. καὶ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἁμάρτημα, ὃ μή, καθάπερ πῦρ, ἀναλίσκει τῆς ἀγάπης ἡ δύναμις. εὐκολώτερον γὰρ φρύγανον εὐτελὲς ἀντιστῆναι πυρᾷ πολλῇ, ἢ τῆς ἁμαρτίας τὴν φύσιν τῇ τῆς ἀγάπης δυνάμει. ταύτην οὖν φυτεύσωμεν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς, ἵνα μετὰ τῶν ἁγίων πάντων στῶμεν. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πάν-
35 τες εὐηρέστησαν ἀπὸ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης. πόθεν ἀνῃρέθη, καὶ οὐκ ἀνεῖλεν ὁ Ἄβελ; πάντως τῷ σφόδρα φιλεῖν τὸν ἀδελφόν, οὐδὲ δέξασθαι τοιοῦτον ἠνείχετο λογισμόν. πόθεν ἐδέξατο τὸν τῆς βασκανίας ὄλεθρον ὁ Κάϊν; (οὐ γὰρ ἂν λοιπὸν εἴποιμι αὐτὸν τοῦ Ἄβελ ἐγὼ ἀδελφόν) ὅτι οὐκ ἀσφαλῶς ἠρήρειστο παρ' αὐτῷ τὰ τῆς ἀγάπης θεμέλια. πόθεν εὐδοκίμησαν οἱ τοῦ Νῶε παῖδες; οὐκ ἐπειδὴ σφόδρα ἐφίλουν τὸν πατέρα, οὐδὲ τὴν γύμνωσιν
40 ἠνέσχοντο ἰδεῖν; ὁ ἕτερος δὲ πόθεν κατηράθη; οὐκ ἀπὸ τοῦ μὴ φιλεῖν; ὁ δὲ Ἀβραὰμ πόθεν ηὐδοκίμησεν; οὐκ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, τὰ περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν διαπραξάμενος; τὰ περὶ τὴν ἱκετηρίαν τὴν ὑπὲρ τῶν Σοδομιτῶν; σφόδρα γάρ, σφόδρα φιλόστοργοι ἦσαν οἱ ἅγιοι, καὶ συμπαθητικοί. ἐννόησον γάρ μοι πῶς διατίθεται ἐξ ἀγάπης ὁ καὶ πυρὸς καταπολμῶν Παῦλος, ὁ ἀδαμάντινος, ὁ στερρός, ὁ ἀκλινής, ὁ πάντοτε συγκεκροτημένος, ὁ καθηλωμένος τῷ φό-

Margin notes: χ. γνώ (l. 5); Ματθ. ιε. ιθ. (l. 5); Ματθ. ε. η. (l. 10); Ησ. α. ις. (l. 12); Ησ. α. ις. (l. 13); χ. μολύνειν λύεται (l. 15); ΗΘΙΚΟΝ (l. 21); χ. ὄντως, ἀπὸ φιλίας μάλιστα ἴσως τὸ αὐ γίνεται δὲ (l. 25); χ. τὰ περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν, τὰ δὲ καὶ ἱκετείαν τὴν ὑπὲρ τῶν Σοδομιτῶν κατεπράξατο; (l. 39)

Ρωμ. η. λε. ρος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀκαμπής. Τίς γὰρ ἡμᾶς, φησι, χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; ὁ τούτων τοίνυν ἁπάντων καταπολεμῶν, καὶ γῆς καὶ θαλάσσης*, ὁ τῶν ἀδαμαντίνων τοῦ ᾅδου πυλῶν καταγελῶν, ὃ οὐδὲν ὑφίστατο ὅλως, οὗτος ἐπειδὴ τινῶν ἀγαπητῶν εἶδε δάκρυα, οὕτω κατεκλάσθη, καὶ συνετρίβη ὁ ἀδάμας, ὡς μηδὲ κρύψαι τὸ πάθος, ἀλλ᾽ εἰπεῖν εὐθέως· *Πραξ. κα. ιγ.* Τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; τί λέγεις, εἰπέ μοι; ἐκείνην τὴν ἀδαμαντίνην ψυχὴν συντρῖψαι δάκρυον ἴσχυσε; ναί, φησι· πρὸς πάντα γὰρ ἀντέχω, πλὴν τῆς ἀγάπης· αὕτη μου περιγίνεται καὶ κρατεῖ. τοῦτο τῷ Θεῷ δοκεῖ. ἄβυσσος αὐτὸν οὐ συνέτριψεν ὑδάτων, καὶ μικρὰ δάκρυα συνέτριψε. τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ συντρίβοντές μου τὴν καρδίαν; πολλὴ γὰρ αὐτῶν ἡ ἰσχύς. Θέλεις αὐτὸν ἰδεῖν πάλιν κλαίοντα; ἄκουε *Πραξ. κ. λα.* αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος, Τριετίαν, νύκτα καὶ ἡμέραν, φησὶν, οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης ἐδεδοίκει, μή τις ἐπεισέλθῃ λύμη. καὶ πάλιν· *β Κορ. β. δ.* Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων. τί δὲ ὁ Ἰωσήφ, εἰπέ μοι, ὁ στερρός, ὁ πρὸς τυραννίδα τοσαύτην στάς, ὁ πρὸς τοσαύτην ἔρωτος πυρὰν οὕτω γενναῖος ὀφθείς, ὁ οὕτω καταγωνισάμενος, καὶ καταπαλαίσας τῆς δεσποίνης τὴν τοσαύτην μανίαν; τί γὰρ οὐκ ἔθελγε τότε; ὄψις εὐπρεπής, ἀξιώματος τῦφος, ἱματίων πολυτέλεια, χρωμάτων εὐοσμία (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καταμαλάττειν οἶδε ψυχὴν) ῥήματα πάντων μαλακώτερα; ἴστε γὰρ ὅτι ἡ ἐρῶσα, καὶ οὕτω σφοδρῶς, οὐδὲν ταπεινὸν παραιτεῖται) εἰπεῖν, σχῆμα ἱκέτιδος ἀναλαβοῦσα. οὕτω γὰρ κατεκλάσθη ἡ χρυσοφοροῦσα γυνή, καὶ ἐν ἀξιώματι οὖσα βασιλικῷ, ὡς τοῦ παιδὸς τοῦ αἰχμαλώτου πρὸς τὰ γόνατα ἴσως ἑαυτὴν ῥῖψαι· ἴσως δὲ καὶ παρακαλέσαι δακρύουσαν, καὶ τῶν γονάτων ἀψαμένην, καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ πολλάκις μηχανησαμένην. ἐκείνῃ καὶ ὀφθαλμοὶ ἰδεῖν τότε μάλιστα λάμποντα. οὐ γὰρ ἁπλῶς* εἰκὸς αὐτὴν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς περιεργίας καλλωπίζεσθαι, ἅτε βουλομένην πολλοῖς τοῖς δικτύοις ἑλεῖν τὸ θηρίον τοῦ Χριστοῦ. πρόσθες μοι ἐνταῦθα καὶ μαγγανείας πολλάς. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ ἀκαμπὴς οὗτος, ὁ στερρός, ὁ πεπυργωμένος, ἐπειδὴ τοὺς ἀδελφοὺς εἶδε τοὺς ἀπεμπολήσαντας, τοὺς εἰς λάκκον βαλόντας, τοὺς ἀποδομένους, τοὺς καὶ ἀποκτεῖναι βουλομένους, τοὺς καὶ τοῦ δεσμωτηρίου καὶ τῆς τιμῆς αἰτίους γενομένους· ἐπειδὴ ἤκουσε περὶ αὐτῶν, ἃ τὸν πατέρα διέθηκαν (Εἴπομεν γάρ, φησιν, ὅτι ὁ εἷς θηριόβρωτος γέγονε) *Γεν. μδ. κη.* κατεκλάσθη, συνεμαλάχθη, συνετρίβη, καὶ ἔκλαυσε· καὶ μὴ φέρων τὸ πάθος, εἰσελθὼν ἐνεκρατεύσατο, *Γεν. μγ. λα.* τουτέστιν, ἀπεμάξατο. τί τοῦτο; δακρύεις, ὦ Ἰωσήφ; καὶ μὴν οὐκ ἄξια τὰ παρόντα δακρύων, ἀλλ᾽ ὀργῆς, καὶ θυμοῦ, καὶ ἀγανακτήσεως, μεγάλης τιμωρίας, καὶ ἀνταποδόσεως. ἔχεις εἰς χεῖρας τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀδελφοκτόνους, δύνασαι τὸν θυμὸν ἐμπλῆσαι. καίτοι οὐδὲ τοῦτο ἀδικία· οὐ γὰρ αὐτὸς ἄρχεις χειρῶν ἀδίκων, ἀλλ᾽ ἀμύνῃ τοὺς ἠδικηκότας. μὴ γάρ μοι πρὸς τὸ ἀξίωμα ἴδῃς. οὐ τῆς ἐκείνων ἐγένετο γνώμης, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ καταχέαντός σοι τὴν χάριν. τί κλαίεις; ἀλλ᾽ εἴποι ἄν· μή μοι γένοιτο ἐν πᾶσιν εὐδοκιμήσαντι πάντα καταλῦσαι ἐκεῖνα διὰ ταύτης τῆς μνησικακίας. δακρύων ὄντως καιρός. οὐκ εἰμὶ τῶν θηρίων ἀγριώτερος. ἐκεῖνα πρὸς τὴν φύσιν αἰδεῖται), κἂν ὁποῖα πάθῃ δεινόν. κλαίω, φησὶν, ὅτι με ὅλως τοιαῦτα διέθηκαν. τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ πενθῶμεν τοὺς ἠδικηκότας· μὴ ὀργιζώμεθα πρὸς αὐτούς. ὄντως γὰρ δακρύων ἄξιοι, ἧς ἑαυτοὺς τιμωρίας καὶ καταδίκης ὑπευθύνους καθιστῶσιν. οἶδα πῶς κλαίετε νῦν, πῶς χαίρετε, καὶ τὸν Παῦλον θαυμάζοντες, καὶ τὸν Ἰωσὴφ ἐκπληττόμενοι, καὶ μακαρίζοντες. ἀλλ᾽ εἴ τις ἐχθρὸν ἔχει, εἰς μνήμην αὐτοὺς νῦν λαμβανέτω, εἰς νοῦν βαλλέσθω· ἵνα, ὡς ἔτι ζῇ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων ἡ καρδία, δυνηθῇ τὸ πεπηγὸς τῆς μήνιδος λῦσαι, καὶ τὸ τραχὺ καὶ ἀπεσκληκὸς καταμαλάξαι. οἶδα ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον, μετὰ τὸ παύσασθαί με λέγοντα, κἂν ἀπομείνῃ τι τῆς θέρμης καὶ τῆς ζέσεως, οὐ τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσον νῦν ἐν τῇ ἀκροάσει. Εἴ

τις

τῆς οὖν, εἴ τις κατέψυκται, λυέτω τὴν πάχνην. πάχνη γὰρ ὄντως καὶ κρυμός, ἡ μνησικακία. ἀλλὰ καλέσωμεν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ἀξιώσωμεν αὐτὸν ἐπαφεῖναι τὰς ἀκτῖνας, καὶ οὐκέτι ἔσται πάχνη παχεῖα, ἀλλ' ὕδωρ πότιμον. ἂν ἅψηται δὲ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πῦρ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, οὐδὲν ἐάσει πεπηγός, οὐδὲ σκληρόν, οὐδὲν καυστικόν, οὐδὲ ἄκαρπον· πάντα ὥριμα, πάντα γλυκέα, πάντα πολλῆς γέμοντα τῆς ἡδονῆς ἐπιδείξει. ἂν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ἥξει κἀκείνη ἡ ἀκτίς. δότε μοι, παρακαλῶ, μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγειν. ποιήσατέ με ἀκοῦσαι ὅτι ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἀκούσαντές τι· ὅτι ἐχθρόν τις ἀπελθὼν, εὐθέως περιέβαλεν ἄμφω τὼ χεῖρε, περιεπλάκη, περιεχύθη, κατεφίλησεν, ἐδάκρυσε. κἂν θηρίον ἐκεῖνος ᾖ, κἂν λίθος, κἂν ὁτιοῦν, ὑπὸ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης ἡμερωθήσεται. διὰ τί γὰρ σου ἐχθρός ἐστιν; ὕβρισέ σε; ἀλλ' οὐδὲν ἠδίκησεν. ἀλλὰ χρημάτων ἕνεκεν περιορᾷς τὸν ἀδελφὸν ἐχθραίνοντα; μή, παρακαλῶ· πάντα λύσωμεν. ἡμέτερος ὁ καιρός· χρησώμεθα αὐτῷ εἰς δέον. τὰ χρόνια τῶν ἁμαρτημάτων διακόψωμεν. πρὶν ἢ ἀπελθεῖν εἰς τὸ κριτήριον, αὐτοὶ κρίνωμεν ἀλλήλους. Ὁ ἥλιος, φησί, μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. μηδεὶς ἀναβαλλέσθω. αἱ ἀναβολαὶ μηνίσεις τίκτουσιν. ἂν σήμερον ὑπερτεθῇ, μᾶλλον ἐρυθριᾷς· κἂν τὴν αὔριον προσλάβῃς, μείζων ἡ αἰσχύνη· κἂν τὴν τρίτην, ἔτι πλέον. μὴ δὴ καταισχύνωμεν ἑαυτούς, ἀλλ' ἀφῶμεν, ἵνα ἀφεθῇ ἡμῖν. εἰ δὲ ἀφεθῇ, πάντων ἐπιτευξόμεθα τῶν ἐν οὐρανῷ ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

[Marg.: γ. ἄγριον — γ. καί — Ἐφ. δ. κϛ.]

Λογ. ε. α. ΤΟ ΛΟΙΠΟΝ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΕΡΩΤΩΜΕΝ ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ περιπατεῖν ὑμᾶς, καὶ ἀρέσκειν Θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον. 2 Οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 3 τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν. [Marg.: κεφ. δ.]

Ὅταν περὶ τὰ κατορθώματα ᾖ καὶ τὰ ἐν χερσί, καὶ μέλλῃ περὶ τὰ διηνεκῆ ἐμβαίνειν λοιπόν, καὶ ἃ συνεχῶς ἀκοῦσαι χρή, τοῦτο προστίθησι τὸ ῥῆμα, τὸ λοιπόν, τουτέστιν, ἀεὶ μὲν καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ. βαβαί, οὐδὲ πρὸς τὸ παρακαλεῖν ἑαυτὸν ἀξιόπιστον εἶναι φησί (καίτοι τίς οὕτως ἀξιόπιστος ἦν;) ἀλλὰ τὸν Χριστὸν παραλαμβάνει. διὰ τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, φησί. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐν Κυρίῳ. ὃ καὶ πρὸς Κορινθίους ἔλεγεν· Ὁ Θεὸς ὑμᾶς παρακαλεῖ δι' ἡμῶν. ἵνα καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν. τό, παρελάβετε, οὐχὶ ῥημάτων ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων. τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν. πᾶσαν ἐν τούτῳ τὴν ἀναστροφὴν τοῦ βίου δηλοῖ. καὶ ἀρέσκειν Θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον· τουτέστιν, ἵνα ἐκ πλείονος περιουσίας, μὴ μέχρι τῶν ἐντολῶν ἵστασθε, ἀλλ' ἵνα καὶ ὑπερβαίνητε. τοῦτο γάρ ἐστι τό, ἵνα περισσεύητε. ἐν μὲν γὰρ τοῖς πρόσθεν, τῆς πίστεως αὐτῶν τῆς στερρᾶς τὸ θαῦμα ἀποδέχεται· ἐνταῦθα δὲ ῥυθμίζει τὸν βίον. τοῦτο γὰρ προσκοπή, τὸ καὶ ὑπερβαίνειν τὰς ἐντολάς, καὶ τὰ διατάγματα. οὐκέτι γὰρ ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκείας προαιρέσεως γίνεται τὸ πᾶν. καθάπερ γὰρ τὴν γῆν οὐ τὰ καταβληθέντα δεῖ φέρειν μόνον, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μέχρις ἐκείνων ἵστασθαι τῶν καταβληθέντων, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαίνειν. ὁρᾷς ὅτι εἰκότως εἶπεν, ὑπερβαίνειν; εἰς δύο γὰρ ταῦτα ἀρετὴ διήρηται, εἰς τὸ ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιεῖν ἀγαθόν. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τῶν κακῶν ἡ ἀναχώρησις εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς προσαγωγήν, ἀλλ' ὁδὸς μέν τίς ἐστι, καὶ ἀρχὴ ἐκεῖ φέρουσα· δεῖ δὲ πολλῆς ἡμῖν τῆς προθυμίας. τὰ μὲν οὖν φευκτὰ ἐν τα-

[Marg.: β. Κορ. ε. κ. — γ. λείπητε, — γ. ἐκκοπή.]

ξει παραγγελίας αὐτοῖς λέγει. εἰκότως. ταῦτα γὰρ παραπτόμενα μὲν φέρει κόλασιν· μὴ παραπτόμενα δὲ, οὐδὲν ἐγκώμιον. τὰ μέντοι τῆς ἀρετῆς, οἷον τὸ κενῶσαι τὰ χρήματα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐκέτι ἐν παραγγελίας τάξει φησίν· ἀλλὰ τί; Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω. (Ματθ. ιθ. ιϛ.) Εἰκὸς δὲ αὐτὸν ἂν μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ τρόμου ταῦτα παρηγγελκὼς αὐτοῖς, καὶ ἀναμιμνήσκειν διὰ τῶν γραμμάτων τούτων ἐκείνης αὐτοὺς τῆς ἀσφαλείας. διόπερ οὐ τίθησιν αὐτά, ἀλλ' αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει. οἴδατε γάρ, φησι, τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν. καὶ ἵνα πῶς οὐδαμοῦ περὶ ἄλλου τινὸς οὕτω σφοδρῶς αἰτιᾶται, ὡς περὶ τούτου. καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ γράφων φησίν· Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. (Ἑβρ. ιβ. ιδ.) καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τοῖς μαθηταῖς πανταχοῦ περὶ τούτου γράφει, ὅπου γε καὶ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· Σαυτὸν ἁγνὸν τήρει; (α. Τιμ. ε. κβ.) καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Κορινθίους γράφων ἔλεγεν· Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι. (β Κορ. ϛ. ϛ.) καὶ πολλαχοῦ ἄν τις εὕροι τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, (Ρωμ. ϛ. ιθ.) καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς. οὕτω γὰρ πάντα τοῦτο λυμαίνεται τὸ κακόν. καὶ καθάπερ χοῖρος βορβόρου πεπληρωμένος, οὗ ἂν εἰσέλθῃ, δυσωδίας ἐνέπλησεν ἅπαντα, καὶ τὰς αἰσθήσεις ἐπλήρωσε κόπρου, οὕτω καὶ ἡ πορνεία. δυσέκνιπτον γάρ ἐστι τὸ κακόν. ὅταν δέ τινες καὶ γυναῖκας ἔχοντες τοῦτο παραπτῶσι, πόση τῆς ἀτοπίας ἡ ὑπερβολή;

3 Τοῦτο γάρ ἐστι, φησι, θέλημα Θεοῦ ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ πάσης πορνείας. Πολλὰ γὰρ εἴδη ἀταξίας, πολύτροποι καὶ ποικίλαι τῆς ἀσελγείας αἱ ἡδοναί, ἃς οὐδὲ εἰπεῖν ἀνεκτόν. Εἰπὼν δὲ ἀπὸ πάσης πορνείας, καταλιμπάνει τοῖς εἰδόσιν.

4 Εἰδέναι ἕνα ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ,

5 Μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν.

Εἰδέναι, φησὶν, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι. ἆρα μαθήσεώς ἐστι τὸ πρᾶγμα καὶ πολλῆς, ὥστε μὴ ἀσελγαίνειν. ἆρα ἡμεῖς αὐτὸ κτώμεθα, ὅταν μένῃ καθαρόν, καὶ ἔστιν ἐν ἁγιασμῷ· ὅταν δὲ ἀκάθαρτον, ἁμαρτία. Εἰκότως. οὐ γὰρ ἃ βουλόμεθα πράττει λοιπόν, ἀλλ' ἃ ἐκείνη ἐπιτάττει. μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, φησίν. ἐνταῦθα δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν χρὴ σωφρονεῖν, ὥστε τὰ πάθη τῆς ἐπιθυμίας ἐκκόπτειν. καὶ γὰρ καὶ τρυφή, καὶ πλοῦτος, καὶ ῥαθυμία, καὶ ἀργία, καὶ σχολή, καὶ ἅπαντα ταῦτα εἰς ἐπιθυμίαν ἡμᾶς ἐξάγει τὴν ἄτοπον. καθάπερ, φησί, καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν. ἐκεῖνοι γὰρ τοιοῦτοί εἰσι, τὸ μὴ προσδοκῶντες δώσειν δίκην.

6 Τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφόν.

Καλῶς εἶπε, μὴ ὑπερβαίνειν. καὶ γὰρ ἑκάστῳ ὁ Θεὸς ἀπένειμε γυναῖκα, καὶ ὅρους ἔθηκε τῇ φύσει, τὴν μίξιν ἐκείνην τὴν πρὸς τὴν μίαν. ὥστε ἡ πρὸς τὴν ἑτέραν, παράβασίς ἐστι, καὶ λῃστεία, καὶ πλεονεξία· μᾶλλον δὲ πάσης λῃστείας χαλεπωτέρα. οὐ γὰρ οὕτως ἀλγοῦμεν, τῶν χρημάτων ἡμῖν ἐκφορουμένων, ὡς τοῦ γάμου διορυττομένου. ἀδελφὸν καλεῖς, καὶ πλεονεκτεῖς, καὶ ἐν οἷς οὐ χρή; ἐνταῦθα περὶ μοιχείας φησίν· ἀνωτέρω δὲ καὶ περὶ πορνείας πάσης. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε λέγειν μὴ ὑπερβαίνειν, μηδὲ πλεονεκτεῖν τὸν ἀδελφόν, προλαβὼν μὴ νομίσῃς, φησίν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν μόνον ταῦτά φημι, ἀλλ' οὐδὲ τὰς ἑτέρων γυναῖκας, οὐδὲ τὰς ἁπλῶς ἀνάνδρους, καὶ κοινὰς ἔχειν χρή. πάσης πορνείας ἀπέχεσθαι δεῖ, διό φησι· Διότι ἔκδικος ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων.

Παρεκάλεσε πρότερον, ἐνέτρεψεν εἰπών, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη· εἶτα ἀπὸ λογισμοῦ τὸ ἄτοπον ἔδειξε. τοῦτο δὲ ἦν, τὸ πλεονεκτεῖν τὸν ἀδελφόν. ἐπάγει λοιπὸν τὸ κεφάλαιον·

διό

διό φησιν, ἔκδικος ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων. Καθὼς καὶ προείπομεν ὑμῖν, καὶ διεμαρτυράμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἀτιμωρητὶ ταῦτα πράξομεν, οὐδὲ τοσαύτης ἀπολαύσομεν ἡδονῆς, ὅσην ὑποστησόμεθα κόλασιν.

7 Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ.

Ἐπειδὴ εἶπε, τὸν ἀδελφὸν, καὶ ἐπήγαγεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκδικεῖ, δεικνὺς ὅτι κἂν ἄπιστος ὁ τοῦτο πάθῃ, τιμωρίαν ὁ πεποιηκὼς δώσει, οὕτως εἶπεν. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐκ ἐκεῖνον ἐκδικῶν τιμωρεῖταί σε, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ὕβρισας. αὐτός σε ἐκάλεσε, τὸν καλέσαντα ὕβρισας. διὸ τοῦτο ἐπήγαγε·

8 Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν * τὸν δόντα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς ὑμᾶς. Ὥστε κἂν τὴν βασιλίδα διαφθείρῃς, φησὶ, κἂν τὴν δούλην τὴν σὴν ὕπανδρον οὖσαν, ὅμοιον τὸ ἔγκλημα. διὰ τί; ὅτι οὐ τὰ ἀδικούμενα ἐκδικεῖ πρόσωπα, ἀλλ' ἑαυτόν. σὺ γὰρ ὁμοίως ἐμολύνθης, ὁμοίως τὸν Θεὸν ὕβρισας. ἐπεὶ γὰρ καὶ τοῦτο κἀκεῖνο, μοιχεία· ἐπεὶ καὶ τοῦτο κἀκεῖνο, γάμος. κἂν μὴ μοιχεύσῃς, πορνεύσῃς δὲ, καίτοι οὐκ ἔχει ἄνδρα ἡ πόρνη, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς ἐκδικεῖ, ἐπειδὴ ἑαυτὸν ἐκδικεῖ. οὐ γὰρ οὕτως ἐκείνου καταφρονῶν τοῦτο ποιεῖς, ὡς τοῦ Θεοῦ. καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. ἐκεῖνον μὲν γὰρ καὶ λανθάνων ποιεῖς, τὸν δὲ Θεὸν ὁρῶντα οὐ παραιτῇ. Εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις ἀλουργίδος ἀξιωθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ μυρίας ἑτέρας τιμῆς, καὶ κελευσθεὶς ἀξίως ζῆν τῆς τιμῆς, ἀπελθὼν ἄν προσφθαρείη γυναικί, τίνα ὕβρισεν; ἐκείνην, ἢ τὸν βασιλέα τὸν δεδωκότα; ὕβρισε μὲν κἀκείνην, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως.

Διὸ, παρακαλῶ, φυλαττώμεθα τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. καθάπερ γὰρ ἡμεῖς τὰς γυναῖκας κολάζομεν, ὅταν ἡμῖν συνοικοῦσαι ἑτέροις ἑαυτὰς δῶσιν· οὕτω καὶ ἡμεῖς κολαζόμεθα, κἂν μὴ ὑπὸ τῶν νόμων [Ῥωμαίων], ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μοιχεία ἐστί. μοιχεία γὰρ οὐ μόνον τὸ ἑτέρῳ συνεζευγμένην μοιχᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δεδεμένον ἄνδρα γυναικί. πρόσεχε ἀκριβῶς ὃ λέγω. εἰ γὰρ καὶ φορτικὸν πολλοῖς τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἰπεῖν ὥστε διορθώσασθαι τοῦ λοιποῦ. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶ μοιχεία, ὅταν ἀνδρὶ συνεζευγμένην διαφθείρωμεν γυναῖκα, ἀλλὰ κἂν ἀφετὴν, καὶ λελυμένην, αὐτοὶ δεδεμένοι γυναικί, μοιχεία τὸ πρᾶγμά ἐστι. τί γὰρ εἰ ἡ μοιχευομένη οὐ δέδεται; ἀλλὰ σὺ δέδεσαι· τὸν νόμον παρέβης· ἠδίκησας τὴν σάρκα τὴν σήν. διὰ τί γὰρ, εἰπέ μοι, τὴν γυναῖκα κολάζεις, κἂν πορνευθῇ λελυμένῳ ἀνδρὶ καὶ μὴ ἔχοντι γυναῖκα; ὅτι μοιχεία ἐστί. καίτοι ὁ πορνεύσας αὐτὴν, οὐκ ἔχει γυναῖκα, ἀλλ' αὐτὴ δέδεται ἀνδρί. οὐκοῦν καὶ σὺ δέδεσαι γυναικί. ὥστε ὁμοίως καὶ τὸ σὸν, μοιχεία ἐστίν. Ὁ ἀπολύσας γὰρ, φησὶ, παρεκτὸς λόγου πορνείας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμῶν, μοιχᾶται. εἰ ὁ γαμῶν ἀπολελυμένην μοιχᾶται, ὁ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς καὶ ταύτῃ προσφθειρόμενος οὐ πολλῷ μᾶλλον τοῦτο ποιεῖ; παντί που δῆλον. ἀλλὰ πρὸς μὲν ὑμᾶς ἱκανῶς τοὺς ἄνδρας εἴρηται ταῦτα. περὶ γὰρ τῶν τοιούτων φησὶ καὶ ὁ Χριστὸς, Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται. τῶν δὲ νέων ἕνεκεν εἰπεῖν ἀναγκαῖον πρὸς ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ οὐ τοσοῦτον δι' ἐκείνους, ὅσον δι' ὑμᾶς. οὐκ ἐκείνοις γὰρ, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ταῦτα ἁρμόδια. καὶ πῶς, ἤδη λέξω. ὁ μὴ μαθὼν πορνεύειν, οὐδὲ μοιχεύειν εἴσεται· ὁ δὲ πόρναις ἐγκαλινδούμενος, καὶ ἐπὶ τοῦτο ταχέως ἥξει· κἂν μὴ ὑπάνδροις, ἀλλὰ λελυμέναις συμφθαρήσεται γυναιξί. τί οὖν παραινῶ; ὥστε τὰς ῥίζας ἐκτέμνειν. ὅσοι παῖδας ἔχετε νέους, καὶ πρὸς τὸν κοσμικὸν αὐτοὺς βίον ἀγαγεῖν μέλλετε, ταχέως * ὑπὸ τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν ἕλκετε. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ νέοις οὖσιν ἐνοχλεῖ τὰ τῆς ἐπιθυμίας, τὸν μὲν πρὸ τοῦ γάμου χρόνον παραινέσεσιν, ἀπειλαῖς, φόβοις, ἐπαγγελίαις, μυρίοις ἑτέροις αὐτοὺς κατέχετε· μετὰ δὲ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν μηδεὶς ἀναβαλλέσθω (ἰδοὺ νυμφαγωγίας φθέγγομαι ῥήματα) ἁρμόζειν ὑμῖν τοὺς παῖδας.

ΗΘΙΚΟΝ

Ματθ. ε λϛ.

Μαρκ. θ μδ.

ἀλλ'

α. Κορ. ζ. ε.

ἀλλ' οὐκ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων· ἐπεὶ μηδὲ Παῦλος ᾐσχύνθη λέγων, Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, ὃ τοῦτο δοκεῖ αἰσχυντηρότερον εἶναι. ἀλλ' οὐκ ᾐσχύνθη. οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασι προσεῖχεν, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις τοῖς ἀπὸ τῶν ῥημάτων κατορθουμένοις. ὅταν οὖν ὁ παῖς αὐξηθῇ, πρὸ στρατείας, πρὸ τοῦ βίου τοῦ ἄλλου, τὰ περὶ τοῦ γάμου φρόντιζε. κἂν ἐκεῖνος ἴδῃ ὅτι ταχέως αὐτῷ τὴν νύμφην ἄγεις, καὶ ὅτι βραχὺς ὁ καιρὸς ὁ ἐν μέσῳ, δυνήσεται διακαρτερῆσαι τὴν φλόγα. ἂν δὲ ἐννοήσῃ ὅτι ῥαθυμεῖς σύ, καὶ βραδύνεις, καὶ περιμένεις, τότε προσόδους κτήσεται πολλάς, καὶ τότε αὐτῷ τοὺς γάμους ποιήσεις, ἀπογνοὺς πρὸς τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου ταχέως ὀλισθήσει πρὸς πορνείαν. ἀλλ' οἴμοι, ἡ ῥίζα τῶν κακῶν καὶ ἐνταῦθα ἡ φιλαργυρία. ἐπεὶ γὰρ οὐδενὶ μέλει πῶς σώφρων, πῶς ἐπιεικὴς ὁ παῖς γένηται, ἀλλὰ μεμήνασι πρὸς τὸν χρυσὸν ἅπαντες, τούτου ἕνεκεν οὐδεὶς ταύτην ποιεῖται τὴν σπουδήν. διὸ παρακαλῶ πρότερον αὐτῶν τὰς ψυχὰς ῥυθμίζειν. ἂν γὰρ ἁγνὴ τῇ νύμφῃ προσέλθῃ, ἂν "ἐκείνης μόνον" ἴδῃ τὸ σῶμα, καὶ ὁ πόθος ἔσται σφοδρός, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος μείζων, καὶ τίμιος ὁ γάμος ὄντως, καθαρὰ καὶ ἀμίαντα σώματα δεχόμενος, καὶ τὰ τικτόμενα πολλῆς εὐλογίας ἔσται μεστά, καὶ ἀλλήλοις εἴξουσιν, ὅ τε νυμφίος καὶ ἡ νύμφη. ἑτέρων γὰρ ἠθῶν ὄντες ἑκάτεροι ἄπειροι, ἀλλήλοις ὑποταγήσονται. νεώτερος δὲ ἐρχόμενος ἀσελγαίνει, καὶ πορνικῶν "ἠθῶν πεῖραν" λαβών, μέχρι μὲν τῆς πρώτης ἑσπέρας, καὶ τῆς δευτέρας ἐπαινέσεται τὴν αὐτοῦ γυναῖκα· μετὰ δὲ ταῦτα ταχέως πρὸς ἐκείνην ἐξολισθήσει τὴν ἀσέλγειαν, τὸν ἐκκεχυμένον καὶ ἄτακτον γέλωτα ζητῶν, τὰ πολλῆς ἀνελευθερίας γέμοντα ῥήματα, τὰ σχήματα τὰ διακεκλασμένα, τὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην πᾶσαν, ἣν ἡμᾶς οὐκ ἀνεκτὸν εἰπεῖν. ταῦτα δὲ ἡ ἐλευθερία παρέχειν οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ καταρρυπαίνειν ἑαυτήν. ἐπὶ κοινωνίᾳ γὰρ βίου καὶ παιδοποιΐᾳ κατηγγυήθη τῷ ἀνδρί, οὐκ ἐπὶ ἀσχημοσύνῃ καὶ γέλωτι· ἵνα οἰκουρῇ, ἵνα παιδεύῃ κἀκεῖνον εἶναι σεμνόν, οὐχ ἵνα αὐτῷ ὑπεκκαύματα παρέχῃ πορνείας. ἀλλ' ἡδέα σοι φαίνεται τὰ τῆς πόρνης σχήματα; οἶδα κἀγώ. καὶ γὰρ

Παροιμ. ε.

ἡ γραφὴ τοῦτό φησι· Μέλι ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης. διὰ γὰρ τοῦτο ταῦτα πάντα ποιῶ, ὥστε μὴ τοῦ μέλιτος ἐκείνου πεῖραν λαβεῖν. εἰς γὰρ χολὴν εὐθέως τρέπεται. καὶ τοῦτο αὐτό φησι καὶ ἡ γραφή· Ἥτις πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὑρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου. τί λέγεις; ἀνάσχεσθέ μου τι καὶ ἀκάθαρτον [ὡς εἰπεῖν] φθεγγομένου, καὶ ἀπαναισχυντοῦντος, καὶ ἀπερυθριῶντος. οὐ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πάσχω· ἀλλὰ διὰ τοὺς οὐκ αἰσχυνομένους τὰ πράγματα, τὰ ῥήματα αὐτὸς ἀναγκάζομαι λέγειν. πολλὰ δὲ καὶ ἐν ταῖς γραφαῖς ὁρῶμεν τοιαῦτα. καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ὀνειδίζων τὴν Ἱερουσαλήμ, πολλὰ τοιαῦτα φθέγγεται, καὶ οὐκ αἰσχύνεται. καὶ εἰκότως. οὐ γὰρ ἐξ οἰκείου πάθους αὐτὰ ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπὸ κηδεμονίας. κἂν γὰρ τὰ ῥήματα δοκῇ εἶναι ἀπρεπῆ, ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὐκ ἀπρεπής, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἁρμόζων τῷ βουλομένῳ ἀκαθαρσίαν ἐκβάλλειν ψυχῆς. ἂν γὰρ μὴ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἀκούσῃ ἡ ἀναίσχυντος ψυχή, οὐκ ἐντρέπεται. καὶ γὰρ ἰατρὸς βουλόμενος σηπεδόνα ἐκβάλλειν, πρότερον τοὺς δακτύλους εἰς τὸ τραῦμα καθίησι. κἂν μὴ πρότερον μολύνῃ τὰς ἰωμένας χεῖρας, ἰάσασθαι οὐ δυνήσεται. οὕτω κἀγώ. ἂν μὴ πρότερον τὸ στόμα μολύνω τὸ ἰώμενον ὑμῶν τὰ πάθη, οὐ δυνήσομαι ὑμᾶς ἰάσασθαι. μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο μολύνεται, οὔτε ἐκείνου αἱ χεῖρες. τί δήποτε; ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ ἀκαθαρσία φυσική, οὐδὲ ἐκ τοῦ ἡμετέρου σώματος, ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖ ἐκ τῶν ἐκείνου χειρῶν, ἀλλ' ἐξ ἀλλοτρίων. εἰ δὲ ἔνθα ἀλλότριον σῶμα, οὐ παραιτεῖται ἐκεῖνος βαπτίσαι τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας, ἔνθα τὸ ἡμέτερον σῶμα, παραιτησόμεθα, εἰπέ μοι; σῶμα γὰρ ἡμέτερον ὑμεῖς, ἀσθενὲς μὲν καὶ ἀκάθαρτον, ἡμέτερον δέ. τί οὖν ἐστιν ὅ φημι, καὶ διὰ τί τοσαύτην ἐποιησάμην παραίνεσιν; ὅτι ἱμάτιον μὲν, ὅπερ ὁ δοῦλος ἔχει, οὐκ ἂν ἕλοιό ποτε φορέσαι βδελυττόμενος διὰ τὸν ῥύπον, ἀλλ' ἕλοιο ἂν γυμνὸς εἶναι, ἢ ἐκείνῳ χρήσασθαι·

χ. ἐκείνη — χ. εἰδῇ — χ. λαμβ — χ. αἰσχύν

χρήσασθαι· σώματι δὲ ἀκαθάρτῳ καὶ ῥυπαρῷ, καὶ οὐ τῷ παιδὶ τῷ σῷ μόνον, ἀλλὰ μυρίοις
ἑτέροις χρησιμεύοντι καταχρήσῃ, καὶ οὐ βδελύξῃ; ἠσχύνθητε ἀκούσαντες; ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις
αἰσχύνθητε, μὴ ἐν τοῖς ῥήμασι. καὶ τὰ ἄλλα πάντα παρίημι, ὅτι τῶν ἤθων δυσέρωτον καὶ
μιαρόν, ὅτι τῆς ἄλλης ζωῆς δουλικὸν καὶ ἀνελεύθερον. εἰπέ μοι, πρὸς τὴν αὐτὴν* καὶ
5 σὺ καὶ ὁ οἰκέτης ὁ σός; καὶ εἴθε ὁ οἰκέτης μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ δήμιος. καὶ χεῖρας μὲν τοῦ δημίου οὐκ
ἂν ἀνάσχοιο καταδέξασθαι· τὴν δὲ ἐν ἐκείνῳ σῶμα γινομένην περιπλέκῃ καὶ καταφιλεῖς, καὶ οὐ
φρίττεις, οὐδὲ δέδοικας; οὐκ αἰσχύνῃ; οὐκ ἐντρέπῃ; οὐκ ἀγωνιᾷς; εἶποι μὲν πρὸς τοὺς
πατέρας τοὺς ὑμετέρους, ὅτι διὰ ταχέως πρὸς γάμον "ἄγετε ὑμᾶς· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ὑμεῖς
ἀνεύθυνοι τῆς κολάσεώς ἐστε. εἰ γὰρ μὴ καὶ ἄλλοι νέοι μᾶλλον ὑμῶν ἦσαν πολλοὶ ἐν σωφρο-
10 σύνῃ ζῶντες, καὶ πάλαι, καὶ νῦν, ἴσως ἂν ἦν τις ὑμῖν ἡ ἀπολογία. εἰ δὲ εἰσι, πόθεν ἔξετε εἰ-
πεῖν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθημεν καταχεῖν τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας; ἐκεῖνοι γὰρ "κατηγορήσου-
σιν ὑμῶν οἱ δυνηθέντες, τῆς τῆς αὐτῆς φύσεως μετέχοι. ἀκούετε τοῦ Παύλου λέγοντος·
Εἰρήνην διώκετε καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. ἡ ἀπειλὴ αὕτη οὐχ
ἱκανὴ φοβῆσαι; ὁρᾷς ἑτέρους δι' ὅλου σωφρονοῦντας, καὶ ἐν σεμνότητι διάγοντας· καὶ σὺ οὐδὲ
15 μέχρι τῶν τῆς νεότητος χρόνων καρτερεῖς; ὁρᾷς ἑτέρους καταπαλαίσαντας μυριάκις τὴν ἡ-
δονήν· καὶ σὺ οὐδὲ ἅπαξ ἀνέχῃ; εἰ βούλεσθε, τὴν αἰτίαν ἐγὼ λέγω. οὐ γὰρ ἡ νεότης αἰ-
τία (ἐπεὶ ἔμελλον πάντες οἱ νέοι ἀκόλαστοι εἶναι) ἀλλ' ἡμεῖς* ἑαυτοὺς ὠθοῦμεν εἰς τὴν πυ-
ράν. ὅταν γὰρ ἀνέλθῃς εἰς θέατρον, καὶ καθίσῃς γυμνοῖς μέλεσι γυναικῶν τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς ἑστιῶν, πρὸς μὲν καιρὸν ἥσθης· ὕστερον δὲ πολὺν ἐκεῖθεν ἔθρεψας τὸν πυρετόν. ὅταν
20 ἴδῃς ὥσπερ σώματος τύπῳ γυναῖκας φαινομένας, ὅταν καὶ θεάματα καὶ ᾄσματα μηδὲν ἕτε-
ρον, ἀλλ' ἢ ἔρωτας ἀτόπους ἔχοντα, ἡ δεῖνα, φησί, τὸν δεῖνα ἐφίλησε καὶ οὐκ ἐπέτυχε, καὶ ἀ-
πήγξατο, καὶ εἰς "μητέρας τοὺς ἀτόπους ἔρωτας ἐκκυλισθέντας, ὅταν καὶ δι' ἀκοῆς ταῦτα
δέχῃ, καὶ διὰ γυναικῶν, καὶ διὰ τύπων, ἤδη δὲ καὶ διὰ γερόντων ἀνδρῶν (καὶ γὰρ πολλοὶ πρό-
σωπεῖα περιθέντες ἑαυτοῖς ἐκεῖ γυναικίζονται) πόθεν, εἰπέ μοι, δυνήσῃ σωφρονῆσαι λοι-
25 πόν, ἐκείνων τῶν διηγημάτων, ἐκείνων τῶν θεαμάτων, ἐκείνων τῶν ἀκουσμάτων κατεχόν-
των σου τὴν ψυχήν, καὶ ὀνείρων τοιούτων διαδεχομένων λοιπόν; πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ
τοιαῦτα φαντασιοῦσθαι ἡ ψυχή, οἷα ἂν ἐν ἡμέρᾳ "βούλεται καὶ ἐπιθυμεῖ. ὅταν οὖν ἐκεῖ μὲν
καὶ πράγματα βλέπῃς αἰσχρά, καὶ ῥήματα ἀκούῃς αἰσχρότερα, καὶ τὰ μὲν τραύματα δέχῃ, τὰ
δὲ φάρμακα μὴ ἐπιτιθῇς, πῶς οὐκ εἰκότως ἡ σηπεδὼν αὐξηθήσεται; πῶς ἡ νόσος οὐκ
30 ἐπιταθήσεται, καὶ πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις σώμασι; κουφότερον γάρ, εἴγε ἐ-
βουλόμεθα, τῶν σωμάτων ἡ προαίρεσις τὰ τῆς διορθώσεως ἐδέχετο. ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ φαρμά-
κων, καὶ ἰατρῶν, καὶ χρόνου δεῖ· ἐνταῦθα δὲ ἀρκεῖ θελήσαντα, καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι καὶ κακόν. ὥστε
μᾶλλον ἐδέξω τὴν νόσον. ὅταν μὲν οὖν τὰ μὲν βλάπτοντα συμφορῶμεν, μηδένα δὲ λόγον
ποιώμεθα τῶν ὠφελούντων, πότε ἔσται τις ὑγεία; διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, καθάπερ καὶ
35 τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν. αἰσχυνθῶμεν, φοβηθῶμεν, εἰ τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεὸν
ἔθνη πολλάκις σωφρονεῖ. ἐντραπῶμεν, ὅταν ἐκείνων χείρους ὦμεν. εὔκολον κατορθῶσαι
σωφροσύνην, ἂν ἐθέλωμεν, ἂν ἀπάγωμεν τῶν βλαπτόντων ἑαυτούς· ἐπεὶ οὐδὲ πονηρίαν
διαφυγεῖν εὔκολον, ἂν μὴ θέλωμεν. τί γὰρ τοῦ βαδίζειν ἐπ' ἀγορᾶς εὐκολώτερον; ἀλλ'
ἀπὸ τῆς πολλῆς βλακείας δύσκολον γέγονεν, οὐκ ἐπὶ γυναικῶν μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπὶ ἀν-
40 δρῶν. τί τοῦ καθεύδειν εὐκολώτερον; ἀλλὰ καὶ τοῦτο δύσκολον πεποιήκαμεν. πολλοὶ γοῦν
τῶν πλουσίων δι' ὅλης περιστρέφονται τῆς νυκτός, τῷ μὴ περιμένειν τὴν χρείαν τοῦ ὕπνου,
καὶ τότε καθεύδειν. καὶ ὅλως οὐδὲν δύσκολον βουλομένων, ὥσπερ οὐδὲν εὔκολον μὴ βουλο-
μένων ἡμῶν. πάντων γὰρ ἡμεῖς κύριοι. διὰ τοῦτο καὶ ἡ γραφή, Αν θέλητε, καὶ εἰσακούσητέ
μου. καὶ πάλιν, Αν μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου. ὥστε ἐν τῷ θέλειν, καὶ τῷ μὴ

θέλειν

Marginalia: ἤχει (l. 5); γ. ἐμβάλλετε (l. 8); γ. κατηγορήσουσιν (l. 11–12); Ἑβρ. ιβ. ιδ. (l. 13); γ. οἱ (l. 17); γ. μοιχείας (l. 23); γ. λογίζεται (l. 27); Ησ. α. ιθ. κ. (l. 43)

θέλειν κεῖται τὸ πᾶν. διὰ τοῦτο καὶ κολαζόμεθα καὶ ἐπαινούμεθα. γένοιτο δὲ τῶν ἐπαινουμένων γενομένους ἡμᾶς τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. ϛ. 9 ΠΕΡΙ ΔΕ ΤΗΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ ΟΥ ΧΡΕΙΑΝ ἔχομεν γράφειν ὑμῖν. αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. 10 Καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. — 9 κ. γ.

ΤΙ δήποτε περὶ σωφροσύνης σφοδρῶς αὐτοῖς διαλεχθεὶς, καὶ περὶ τοῦ δεῖν ἐργάζεσθαι μέλλων διαλέγεσθαι, καὶ περὶ τοῦ μὴ λυπεῖσθαι τοῖς ἀπελθοῦσιν, ὃ πάντων ἦν κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν τὸ τῆς ἀγάπης, τοῦτο κατὰ παράλειψιν τίθησι λέγων· οὐ χρείαν ἔχομεν γράφειν ὑμῖν· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς πολλῆς συνέσεως καὶ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. δύο γὰρ ἐνταῦθα ἐμφαίνει· ἓν μὲν, ὅτι οὕτως ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα, ὡς μηδὲ διδασκαλίας δεῖσθαι (τὰ γὰρ σφόδρα μεγάλα πᾶσίν ἐστι δῆλα) δεύτερον δὲ, μᾶλλον αὐτοὺς ἐντρέπει, ἢ εἰ παρῄνεσε τοῦτο εἰπών. ὁ γὰρ νομίζων αὐτοὺς κατωρθωκέναι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παραινῶν, καὶ εἰ μὴ κατώρθωσαν, ἐνῆγεν ἂν μᾶλλον. καὶ ὅρα. οὐ λέγει περὶ τῆς ἀγάπης τῆς εἰς πάντας, ἀλλὰ τῆς εἰς τοὺς ἀδελφούς. οὐ χρείαν ἔχομεν γράφειν ὑμῖν. ἐχρῆν οὖν σιωπῆσαι, καὶ μηδὲν εἰπεῖν, εἰ μὴ χρεία ἦν. νῦν δὲ τῷ εἰπεῖν, οὐ χρεία ἐστὶ, μεῖζον ἐποίησεν, ἢ εἰ εἶπεν. αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε. καὶ ὅρα μεθ᾽ ὅσου ἐγκωμίου τὸν Θεὸν αὐτοῖς διδάσκαλον ἐπέστησε τούτου. οὐ δεῖσθε, φησὶ, παρὰ ἀνθρώπου μαθεῖν. ὅπερ καὶ ὁ προφήτης φησὶ, Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ. αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς, φησὶ, θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πάντας, φησί. σφόδρα ταῦτα ἐντρεπτικὰ πρὸς τὸ ποιεῖν αὐτό. καὶ οὐχ ἁπλῶς λέγω, ὅτι θεοδίδακτοί ἐστε, ἀλλ᾽ οἶδα ἀφ᾽ ὧν ποιεῖτε. καὶ πολλὰ αὐτοῖς ἐμαρτύρησε τούτου ἕνεκεν. Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, περισσεύειν μᾶλλον (Τουτέστι, πλεονάζειν)

Ησ. μδ. ιγ. Ιερ. λα. λδ.

11 Καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν, καθὼς παρηγγείλαμεν ὑμῖν,

12 Ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἔξω, καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε. Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅσων μὲν ἡ ἀργία κακῶν αἰτία, ὅσων δὲ ἡ ἐργασία καλῶν· καὶ ποιεῖ αὐτὸ σαφὲς ἀπὸ τῶν παρ᾽ ὑμῖν, ὃ πολλαχοῦ ποιεῖ. καὶ τοῦτο συνετῶς. μᾶλλον γὰρ τούτοις ἐνάγονται οἱ πλείους, ἢ τοῖς πνευματικοῖς. ἀγάπης γάρ ἐστι* τῆς εἰς τοὺς πλησίον, οὐχὶ παρ᾽ ἐκείνων λαμβάνειν, ἀλλ᾽ ἐκείνοις παρέχειν. καὶ θέα σύνεσιν. μέλλων παρακαλεῖν καὶ παραινεῖν, μέσον τὸ κατόρθωμα τίθησιν, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς προτέρας παραινέσεως ἀναπνεύσωσι, καὶ τῆς ἀπειλῆς, ἡνίκα ἔλεγε· Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεόν· καὶ ὅπως ταύτῃ μὴ ἀποσκιρτήσωσι. τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ ἐργάζεσθαι γίνεται, ὥστε μὴ λαμβάνειν, μηδὲ ἀργεῖν, ἀλλ᾽ ἐργαζομένους ἑτέροις παρέχειν. Μακάριον γάρ ἐστι, φησι, διδόναι μᾶλλον, ἢ λαμβάνειν. καὶ ἐργάζεσθαι, φησι, ταῖς χερσὶν ὑμῶν. ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τὸ ἔργον ζητοῦντες τὸ πνευματικόν; ὁρᾷς πῶς αὐτοῖς πᾶσαν πρόφασιν εἷλεν εἰπών, ταῖς χερσὶν ὑμῶν; ἆρα νηστείαν ἐργάζεταί τις ταῖς χερσίν; ἀλλὰ παννυχίδας; ἀλλὰ χαμευνίας; οὐδεὶς τοῦτο ἂν εἴποι. ἀλλὰ περὶ ἔργου φησὶ τοῦ πνευματικοῦ. πνευματικὸν γὰρ ὄντως ἐστὶ, τὸ ἐργαζόμενον ἑτέροις παρέχειν, καὶ οὐδὲν ἴσον τούτου. ἵνα περιπατῆτε, φησιν, εὐσχημόνως. ὁρᾷς πόθεν αὐτῶν καθάπτεται;

* δέησιν (?) — χ. οὐ — α. Θεσ. δ. η. — Πραξ. κ. λε.

10 15 20 25 30 35 40

ται; οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ ἀσχημονῆτε ἐπαιτοῦντες, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μὲν ᾐνίξατο, πρᾳότερον δὲ αὐτὸ τίθησιν, ὥστε καὶ πλῆξαι, καὶ μὴ σφόδρα τούτους βαρῆσαι. Εἰ γὰρ οἱ παρ' ἡμῖν σκανδαλίζονται τούτοις, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἔξωθεν μυρίας εὑρίσκοντες κατηγορίας καὶ λαβὰς, ὅταν ἄνθρωπον ὑγιαίνοντα, καὶ ἑαυτῷ ἀρκέσαι δυνάμενον ὁρῶσιν ἐπαιτοῦντα, καὶ ἑτέρων δεόμενον. διὸ καὶ Χριστεμπόρους καλοῦσιν ἡμᾶς· Διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα, φησι, βλασφημεῖται τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἔθηκεν, ἀλλ' ὃ μάλιστα αὐτῶν καθάψασθαι ἴσχυε, τὸ τῆς ἀσχημοσύνης.

(γ. [illegible]) (Ρωμ. β κδ. Ησ. νβ ε. Ιεζεκ λϛ. κγ.)

13 Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Δύο ταῦτα μάλιστα ἐλυμαίνετο αὐτοῖς, πενία, καὶ ἀθυμία, ἃ καὶ πάντας ἀνθρώπους. ὅρα οὖν πῶς αὐτὰ θεραπεύει. πενία δὲ αὐτοῖς ἦν ἐκ τοῦ ἁρπάζεσθαι αὐτῶν τὰ χρήματα. εἰ δὲ ὧν τὰ χρήματα ἡρπάζετο διὰ τὸν Χριστὸν, τούτους κελεύει ἐργαζομένους τρέφεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἄλλους. ὅτι γὰρ ἡρπάγη, δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Ὑμεῖς μιμηταὶ ἐγένεσθε τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ. πῶς; ὅτι ἐκείναις γράφων ἔλεγε, Καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε. ἐνταῦθα λοιπὸν τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον κινεῖ. καὶ τί; οὐκ ἦν αὐτοῖς ἄρα περὶ τούτου διαλεχθείς; ἀλλ' ἐνταῦθα ἕτερόν τι αἰνίττεται μυστήριον. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι, φησιν, εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας. ἱκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος παραμυθήσασθαι τὸν ἐν ὀδύνῃ· ἱκανὸν δὲ καὶ τὸ νῦν λεγόμενον ἀξιόπιστον ποιεῖν τὴν ἀνάστασιν. πρότερον δὲ ἐκεῖνο εἴπωμεν, ὃ καὶ αὐτὸς εἶπεν, οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα ἡμέρως. οὐκ εἶπεν, οὕτως ἀνόητοί ἐστε, καθάπερ πρὸς Κορινθίους, οὕτως ἄφρονες, ὅτι εἰδότες ἀνάστασιν, ὡς οἱ μὴ πιστεύοντες οὕτω λυπεῖσθε; ἀλλὰ σφόδρα ἡμέρως, οὐ θέλω, εἶπε, τὴν ἄλλην αὐτῶν ἀρετὴν αἰδούμενος. καὶ οὐκ εἶπε, περὶ τῶν ἀποθανόντων, ἀλλ' εὐθέως ἀπὸ προοιμίων τὴν παράκλησιν καταβαλλόμενος. ἵνα μὴ λυπῆσθε, φησιν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. ἄρα τὸ κατακόπτεσθαι ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσι, τῶν οὐκ ἐχόντων ἐστὶν ἐλπίδα. εἰκότως. ψυχὴ γὰρ οὐδὲν περὶ ἀναστάσεως ἐπισταμένη, ἀλλὰ τὸν θάνατον τοῦτον θάνατον εἶναι νομίζουσα, εἰκότως ὡς περὶ ἀπολωλότων κόπτεται, καὶ θρηνεῖ, καὶ ἀφορήτως πενθεῖ. σὺ δὲ ὁ προσδοκῶν ἀνάστασιν, τίνος ἕνεκεν ὀδύρῃ; ἄρα τῶν μὴ ἐχόντων ἐλπίδα ἐστὶ τὸ ὀδύρεσθαι.

(γ. ἐλύπει) (α. Θεσ. β. ιδ. Εβρ. ι. λδ.) (ἴσ. Γαλάτ.) (Γαλ. γ. γ.)

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀκούσατε τῶν γυναικῶν ὅσαι φιλόθρηνοι, ὅσαι πρὸς τὰ πένθη ἀφορήτως φέρεσθε, ὅτι τὰ τῶν ἐθνικῶν πράττετε. εἰ δὲ τὸ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσιν, ἐθνικῶν, τὸ κατακόπτεσθαι καὶ καταξαίνειν παρειὰς, τίνων ἄρα ἐστὶν, εἰπέ μοι; τίνος ἕνεκεν θρηνεῖς, εἰ πιστεύεις ὅτι ἀναστήσεται, ὅτι οὐκ ἀπώλετο, ὅτι ὕπνος καὶ κοίμησις τὸ πρᾶγμά ἐστι; συνηθείας ἕνεκεν, φησι, καὶ προστασίας, πραγμάτων ἐπιμελείας, τῆς ἄλλης θεραπείας ἁπάσης. ὅταν οὖν παῖδα ἀπολέσῃς ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ, οὐδὲν οὐδέπω πρᾶξαι δυνάμενον, τίνος ἕνεκεν θρηνεῖς; τί ἐπιζητεῖς; ἐλπίδας, φησὶ, χρηστὰς ἐνέφαινε, καὶ προσεδόκων ὅτι μου προστήσεται. διὰ τοῦτο ζητῶ τὸν ἄνδρα, διὰ τοῦτο τὸν υἱὸν, διὰ τοῦτο κόπτομαι καὶ θρηνῶ, οὐκ ἀπιστοῦσα τῇ ἀναστάσει, ἀλλ' ἔρημος βοηθείας γενομένη, καὶ τὸν προστάτην ἀπολωλεκυῖα, τὸν σύνοικον, τὸν ἐν πᾶσι κοινωνοῦντα, τὸν παρηγοροῦντα. διὰ ταῦτα πενθῶ. οἶδα ὅτι ἀναστήσεται· ἀλλ' οὐ φέρω τὸν μεταξὺ χωρισμόν. πολὺς τῶν πραγμάτων ὁ ὄχλος ἐπιρρεῖ, πᾶσι πρόκειμαι τοῖς βουλομένοις ἀδικεῖν. οἱ δεδοικότες πρότερον τῶν οἰκετῶν, καταφρονοῦσι νῦν, ἐπεμβαίνουσιν. εἴ τις εὐηργέτηται, τῆς εὐεργεσίας ἐπιλέλησται τῆς ἐκείνου· εἴ τις κακῶς ἔπαθε παρ' αὐτοῦ, τῷ ἀπελθόντι μνησικακῶν εἰς ἐμὲ τὴν ὀργὴν ἀφίησι. ταῦτα οὐκ ἀφίησί με τὴν χηρείαν φέρειν, πράως ὀδύρεσθαι. διὰ ταῦτα κόπτομαι, διὰ ταῦτα θρηνῶ.

(γ. ἀμέτρως [illegible])

πῶς

πῶς οὖν τὰς τοιαύτας παραμυθησόμεθα; τί ἐροῦμεν; πῶς αὐτῶν τὴν ὀδύνην ἀποκρουσόμεθα;
πρότερον αὐτὰς διελέγξαι πειρασόμεθα, ὅτι οὐ τούτων ἐστὶν ὁ θρῆνος τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ πάθους
ἀλογίστου. εἰ γὰρ ταῦτα πενθεῖς, ἐχρῆν διαπαντὸς πενθεῖν τὸν ἀπελθόντα. εἰ δὲ ἐνιαυτοῦ
παρελθόντος ἐπιλέλησαι, ὡς οὐδὲ γενομένου τινός, οὐ τὸν ἀπελθόντα θρηνεῖς, οὐδὲ τὴν προ-
στασίαν, ἀλλὰ τὸν χωρισμὸν οὐ φέρεις, οὐδὲ τὴν τῆς συνηθείας διακοπήν. τί δὴ ἂν εἴ- 5
ποιεν αἱ καὶ δευτέροις ὁμιλοῦσαι γάμοις; * σφόδρα γε. οὐ γὰρ ἐκείνου προστάτας ἐπιζητοῦ-
σιν. ἀλλὰ μὴ πρὸς ταύτας τὸν λόγον ἀποτείνωμεν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τοῖς ἀπελθοῦ-
σιν εὔνοιαν φυλαττούσας. διὰ τί πενθεῖς τὸ παιδίον; διὰ τί τὸν ἄνδρα; τοῦ μὲν, ἐπειδὴ
οὐκ ἀπέλαυσα, φησί· τοῦ δὲ, ἐπειδὴ προσεδόκησα ἐπὶ πλεῖον ἀπολαύσεσθαι. τοῦτο δὲ
αὐτὸ, ὅσης ἀπιστίας τὸ νομίζειν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἢ τὸ παιδίον ἐν ἀσφαλείᾳ σε καθίστη, ἀλλ' οὐχ 10
ὁ Θεός; πῶς οὐκ οἴει παροξύνειν αὐτόν; διὰ γὰρ τοῦτο αὐτοὺς λαμβάνει πολλάκις, ἵνα μὴ
οὕτως αὐτοῖς ᾖ προσδεδεμένη, ὥστε ἀπ' ἐκείνων τὴν ἐλπίδα ἀπαγαγεῖν. Θεὸς γάρ ἐστι ζη-
λωτὴς, καὶ πάντων μάλιστα βούλεται παρ' ἡμῶν φιλεῖσθαι· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ σφόδρα ἡμᾶς φι-
λεῖ. ἴστε γὰρ ὅτι τοῦτο τῶν μανικῶς φιλούντων τὸ ἔθος. σφόδρα εἰσὶ ζηλότυποι, καὶ αἱ-
ροῖντο ἂν τὴν ψυχὴν προέσθαι, ἢ παρευδοκιμηθῆναι ὑπό τινος τῶν ἀντεραστῶν. διὰ ταῦ- 15
τα καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἔλαβε, διὰ ταῦτα τὰ ῥήματα. ἐπεὶ τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τὸ παλαιὸν
οὐκ ἐγίνοντο χῆραι, οὐδὲ ὀρφανίαι ἄωροι; διὰ τί τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ ἀφῆκε πολὺν ζῆ-
σαι χρόνον; πάντως, ὅτι καὶ ζῶντος αὐτοῦ, προετίμα τὸν Θεόν. εἶπε γοῦν, σφάξον· καὶ ἔ-
σφαξε. διὰ τί τὴν Σάρραν ἐπὶ τοσοῦτον ἤγαγε γῆρας; ὅτι καὶ ζώσης αὐτῆς τοῦ Θεοῦ μᾶλλον
ἤκουεν, ἢ αὐτῆς. διὰ τοῦτο ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός· Ἄκουσον Σάρρας τῆς γυναικός σου. οὔ- 20
τε δὴ ἀνδρὸς φιλίαν, οὔτε διὰ γυναικός, οὔτε διὰ παιδὸς προστασίαν παρώργιζέ τις τότε τὸν
Θεόν. νῦν δὲ ἐπειδὴ καταφερεῖς ἐσμεν, καὶ σφόδρα καταπεπτώκαμεν, καὶ ἄνδρες γυναῖκας τοῦ
Θεοῦ πλέον φιλοῦμεν, καὶ γυναῖκες ἄνδρας τοῦ Θεοῦ πλέον προτιμῶμεν, τούτου χάριν καὶ
ἄκοντας ἡμᾶς εἰς πόθον ἕλκει τὸν αὐτοῦ. μὴ φίλει τὸν ἄνδρα τοῦ Θεοῦ πλέον, καὶ οὐκ αἰσθή-
σει χηρείας ποτέ. μᾶλλον δὲ κἂν συμβῇ, οὐ λήψῃ τὴν αἴσθησιν. διὰ τί; ὅτι προστάτην ἔχεις 25
τὸν μᾶλλον φιλοῦντα ἀθάνατον. εἰ μᾶλλον τὸν Θεὸν φιλεῖς, μὴ πένθει. ὁ γὰρ μᾶλλον φιλού-
μενος, ἀθάνατός ἐστι, καὶ οὐκ ἀφίησι τοῦ ἧττον φιλουμένου λαβεῖν αἴσθησιν. ἐπὶ ὑποδείγ-
ματος ἐγὼ τοῦτο ποιήσω φανερόν. εἰπέ μοι, εἰ ἄνδρα ἔχεις κατὰ γνώμην σοι πάντα πράττον-
τα, εὐδοκιμοῦντα, καὶ ποιοῦντά σε λαμπρὰν πανταχοῦ, καὶ ἀκαταφρόνητον, εὐδοκιμοῦντα
παρὰ πᾶσι, συνετὸν, σοφὸν, φιλοῦντά σε, μακαριζομένην δι' αὐτόν, καὶ μετὰ τούτου τέκῃς καὶ παιδί- 30
ον, εἶτα πρὶν ἢ εἰς ὡραίαν ἐλθεῖν ἡλικίαν ἀπέλθοι τοῦτο, ἆρα αἰσθήσῃ τοῦ πένθους; οὐδαμῶς. ὁ
γὰρ μᾶλλον φιλούμενος ἐκεῖνο ἀποκρύπτει. καὶ νῦν τὸν Θεὸν ἂν πλέον φιλῇς τοῦ ἀνδρός, μά-
λιστα μὲν οὐ ταχέως αὐτὸν λήψεται· εἰ δ' ἄρα καὶ λάβοι, οὐχ ἕξεις αἴσθησιν τοῦ πένθους. διὰ
τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ οὐδὲν ἔπαθε δεινόν, τῶν παίδων ἀθρόον τὸν θάνατον ἀκούσας, ἐπειδὴ
τὸν Θεὸν ἐφίλει πλέον αὐτῶν. τοῦ πάνυ φιλουμένου ζῶντος, οὐδὲν ἔμελλεν ἐκεῖνα λυπήσειν 35
αὐτόν. τί λέγεις, ὦ γύναι; ὁ ἀνὴρ καὶ ὁ παῖς προΐσατό σου; ὁ δὲ Θεὸς οὐ φείδεταί σου; αὐτὸν
δὴ ἐκεῖνον τίς σοι ἔδωκεν; οὐχὶ αὐτός; σὲ δὲ τίς ἐποίησεν; οὐχὶ αὐτός; ὁ μὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
τὸ εἶναι παραγαγών, καὶ ψυχὴν μὲν ἐμπνεύσας, καὶ διάνοιαν ἐνθείς, καὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν κατα-
ξιώσας χαρίσασθαι, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς διὰ σὲ μὴ φεισάμενος, σοῦ οὐ φείδεται;
ὁ δὲ ὁμόδουλος φείσεται; πόσης ταῦτα ὀργῆς τὰ ῥήματα; τί τοιοῦτον ἔχεις παρὰ τοῦ ἀνδρός; 40
οὐδὲν ἂν ἔχοις εἰπεῖν. εἰ γάρ τί σε καὶ εὐηργέτησεν, ἀλλ' εὖ παθών, ἀλλὰ προϋπαρξάσης σου.
ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐδὲν τοιοῦτον ἄν τις ἔχοι λέγειν. οὐ γὰρ εὖ παθὼν ὁ Θεὸς παρ' ἡμῶν, οὕτως ἡ-
μᾶς εὐεργετεῖ· ἀλλ' ἀνενδεὴς ὤν, ἐξ ἀγαθότητος μόνης εὖ ποιεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.
βασιλείαν σοι ἐπηγγείλατο, ζωὴν ἀθάνατον, δόξαν, ἀδελφότητα, υἱοθεσίαν ἔδωκε, συγκλη-
ρονόμον

Margin notes: * ἄλ. τὸν χωρισμόν. — γ. ἀπολαῦσαι. — γ. ζηλωτ. — Γεν. κα. ιϛ. — γ. φείδη. — γ. φείδεται.

ἐγνόμαι τοῦ μονογενοῦς ἐποίησε· σὺ δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἔτι μέμνησαι μετὰ τοσαῦτα ἀγαθά; τί τοιοῦ-
τον ἐκεῖνος ἐχαρίσατο; τὸν ἥλιον αὐτὸς ἀνέτειλε, τὸν ὑετὸν ἔδωκε, ταῖς ἐτησίοις τροφαῖς τρέ-
φει. οὐαὶ ἡμῖν ἐκ τῆς πολλῆς ἀχαριστίας. διὰ τοῦτο λαμβάνει τὸν ἄνδρα, ἵνα αὐτὸν μὴ ζη-
τῇς· σὺ δὲ ἀπελθόντος ἔχῃ ἔτι, καὶ τὸν Θεὸν ἀφίης, δέον εὐχαριστεῖν, δέον δὲ πάλιν ἐπ' αὐτῷ ἐ-
5 πιρρίπτειν; τί γάρ ἐστιν ὃ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἔλαβες; ὠδῖνες, καὶ πόνοι, καὶ ὕβρεις, καὶ λοιδορίαι πολ-
λάκις καὶ ἐπιτιμήσεις καὶ ἀγανακτήσεις. οὐ ταῦτα τὰ παρὰ τῶν ἀνδρῶν; ἀλλ' ἔστι, φησί, καὶ
ἕτερα χρηστά. ποῖα δὴ ταῦτα; ἐκαλλώπισέ σε ἱματίοις πολυτελέσι; χρυσία περιέθηκε τῷ
προσώπῳ; αἰδέσιμον πᾶσιν ἐποίησεν; ἀλλ' ἂν θέλῃς, τὸν ἀπελθόντος κοσμήσῃ κόσμῳ πολὺ
βελτίονι. τῶν γὰρ χρυσίων πολλῷ θαυμασιωτέραν τὴν ἔχουσαν ἡ σεμνότης ποιεῖ. ἔχει καὶ
10 αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἱμάτια, οὐ τοιαῦτα, ἀλλὰ πολλῷ βελτίω. ἐκεῖνα, ἂν ἐθέλῃς, περιβαλοῦ.
ποῖα δὴ ταῦτα; ἱματισμός ἐστι διαχρύσους κροσσοὺς ἔχων. ἐὰν ἐθέλῃς, τούτῳ περίβαλε
τὴν ψυχήν. ἀλλ' οὐκ ἐποίησεν εὐκαταφρόνητον ἀνθρώποις ἐκεῖνος; καὶ τί τοῦτο μέγα; ἡ μὲν τοι
χηρεία οὐκ ἀφίησί σε γενέσθαι εὐκαταφρόνητον τοῖς δαίμοσι. τότε τῶν οἰκετῶν ἐκράτεις
τῶν σῶν, εἴγε ὅλως ἐκράτεις· νῦν δὲ ἀντὶ τῶν οἰκετῶν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, τῶν ἀρχῶν,
15 τῶν ἐξουσιῶν, τῶν κοσμοκρατόρων κρατεῖς. τὰ δὲ λυπηρὰ οὐ λέγεις, ἐν οἷς ἐκοινώνησας
αὐτῷ· εἴ ποτε ἀρχόντων φόβος, εἴ ποτε παρὰ εὐδοκιμήσεις τῶν πλησίον. τούτων ἁπάντων
ἀπήλλαξαι νῦν φόβου καὶ δέους. ἀλλὰ τίς σοι τὰ καταλειφθέντα θρέψει παιδία, μερι-
μνᾷς; ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν. τίς γὰρ αὐτὰ ἔδωκεν, εἰπέ μοι; οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ
λέγοντος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύμα-
20 τος; ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἀπὸ συνηθείας, ἀλλ' ἀπὸ ἀπιστίας ὁ θρῆνος γίνεται; ἀλλ' οὐκ ἔστι λαμ-
προὰ ὁμοίως τὰ παιδία τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος. διὰ τί*; τὸν Θεὸν ἔχει πατέρα, καὶ οὐκ
ἔστι λαμπρά; πόσους σοι ὑποδείξω ὑπὸ χηρῶν ἀνατραφέντας, καὶ γενομένους δοκίμους; πό-
σους δὲ ὑπὸ πατράσιν ὄντας, καὶ ἀπολωλότας; ἂν γὰρ αὐτὰ ἀνατρέφῃς ἐκ πρώτης ἡλικίας
ὡς ἀνατρέφειν δεῖ, πολλῷ μᾶλλον τῆς προστασίας τῆς πατρικῆς ἀπολαύσονται εὐεργεσί-
25 ας. ὅτι γὰρ χηρῶν ἐστι τὸ πρᾶγμα, τὸ τὰ παιδία λέγω ἀνατρέφειν, ἄκουσον Παύλου λέ-
γοντος, Εἰ ἐτεκνοτρόφησε· καὶ πάλιν, Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας (οὐκ εἶπε, διὰ τοῦ ἀν-
δρός) ἐὰν ἐπιμείνωσι τῇ πίστει, καὶ τῇ ἀγάπῃ, καὶ τῷ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης. ἐνθέτε αὐ-
τοῖς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐκ πρώτης ἡλικίας, καὶ πλοῦτος παντὸς μᾶλλον αὐτοὺς διατηρήσει.
τοῦτο τεῖχος ἔσται ἀρραγές. ὅταν γὰρ ἔνδον ὁ φύλαξ ἐγκαθήμενος ᾖ, οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἔξωθεν
30 δεῖ ἐπιτεχνημάτων· ἐκείνου δὲ οὐκ ὄντος, πάντα εἰκῆ τὰ ἔξωθεν γίνεται. τοῦτο αὐτοῖς ἔσται, καὶ
πλοῦτος, καὶ δόξα, καὶ εὐκοσμία, τοῦτο αὐτοὺς ποιήσει λαμπρούς, οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ
ἐν τοῖς οὐρανοῖς. μὴ γάρ μοι πρὸς ἐκείνους ἴδῃς τοὺς διεζωσμένους τὰς ζώνας τὰς χρυ-
σᾶς, μηδὲ τοὺς ἐφ' ἵππων φερομένους, μηδὲ τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις λάμποντας διὰ τοὺς
πατέρας, μηδὲ τοὺς ἀκολούθους ἔχοντας καὶ παιδαγωγούς. ταῦτα γὰρ ἴσως τὰς χήρας ἐπὶ
35 τοῖς ὀρφανοῖς κόπτεσθαι ποιεῖ, ἐννοουμένας ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἐμὸς παῖς, εἴγε ὁ πατὴρ αὐτῷ περιέ-
ῃν, τοσαύτης ἂν ἀπέλαυσε μακαριότητος· νῦν δὲ ἐν κατηφείᾳ, καὶ ἀτιμίᾳ, καὶ οὐδενὸς ἄξι-
ος λόγου ἐστί. μὴ δὴ ταῦτα ἐννοῇς, ὦ γύναι, ἀλλ' ἀναπέτασον τοῦ οὐρανοῦ τὰς πύλας τῷ λο-
γισμῷ, κατάμαθε τὰ ἐκεῖ βασίλεια, ἴδε τὸν ἐκεῖ καθήμενον βασιλέα, λόγισαι εἰ οὗτοι μᾶλλον
οἱ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ δυνάμενοι ἐκεῖ εἰσι λαμπρότεροι, καὶ ὑπεστέναξον· ἂν δὲ ἐπὶ
40 τῆς γῆς ὦσί τινες εὐδόκιμοι, οὐδενὸς τοῦτο ἄξιον λόγου. ἔξεστιν, ἂν θέλῃς, ἐν τοῖς οὐρανοῖς αὐτὸν
στρατεῦσαι, εἰς ἐκείνην καταλέξαι τὴν στρατολογίαν. οἱ γὰρ ἐκεῖ καταλεγόμενοι, οὐκ ἐφ'
ἵππων φέρονται, ἀλλ' ἐν νεφέλαις· οὐκ ἐπὶ γῆς βαδίζουσιν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν ἁρπάζον-
ται· οὐ παῖδας ἔχουσιν τοὺς προηγουμένους, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτούς· οὐ βασιλεῖ παρεστή-
κασι θνητῷ, ἀλλὰ τῷ ἀθανάτῳ, τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων, καὶ Κυρίῳ τῶν κυριευόν-

*ἐπὶ μισ

Ματθ. ϛ. κε.

Ισ. μᾶλλον

α. Τιμ. ε. ι. καὶ β. ιε.

χαλινὴν

των· οὐ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν ἔχουσιν, ἀλλὰ τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἄρρητον, δι' ἣν καὶ βασιλέων γίνονται λαμπρότεροι, καὶ τῶν πώποτε εὐδοκιμηκότων. ἐν γὰρ τοῖς βασιλείοις ἐκείνοις, οὐ πλοῦτος, οὐκ εὐγένεια, οὐκ ἄλλο οὐδὲν, ἀλλ' ἀρετὴ ζητεῖται μόνον. καὶ ταύτης παρούσης, οὐδὲν ἐνδεῖ πρὸς τὸ τῶν πρώτων αὐτὸν τυχεῖν. οὐδὲν ὑμῖν ἐστι δυσχερὲς, ἂν θέλωμεν φιλοσοφεῖν. ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὅρα πόσῳ τῆς ὀροφῆς τῶν βασιλείων λαμπρότερός ἐστι. εἰ δὲ τὸ ἔδαφος τῶν ἄνω βασιλείων παρὰ τοσοῦτόν ἐστι τῶν κάτω σεμνότερον, ὡς τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο βόρβορον νομίζεσθαι, εἴ τις ἂν ἀξιωθῇ τὰ βασίλεια ἀκριβῶς ἰδεῖν, τίνος οὐκ ἔσται μακαριότητος ἄξιος; Ἡ δὲ ὄντως χήρα, φησὶ, καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν. τοῦτο πρὸς τίνας εἴρηται; πρὸς τὰς ἐχούσας παῖδας, ὅτι δοκιμώτεραι μᾶλλόν εἰσι, καὶ πλείονα ἀφορμὴν ἔχουσιν ἀρέσκειν Θεῷ· ὅτι πάντα αὐταῖς λέλυται τὰ δεσμά. οὐδεὶς ὁ κατέχων, οὐδεὶς ὁ ἐπισύρων πρὸς τὰς ἀλύσεις ἐκείνας ἀναγκάζων. ἀπηλλάγης τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἡνώθης τῷ Θεῷ. οὐκ ἔχεις συνόμιλον τὸν ὁμόδουλον, ἀλλ' ἔχεις τὸν δεσπότην. ὅταν εὔχῃ, οὐχὶ τῷ Θεῷ διαλέγῃ, εἰπέ μοι; ὅταν ἀναγινώσκῃς, ἄκουε αὐτοῦ σοι διαλεγομένου. τί δέ σοι διαλέγεται; πολλῷ τοῦ ἀνδρὸς ποθεινότερα ῥήματα. ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ κἂν κολακεύῃ, οὐ πολλὴ ἡ τιμὴ (ὁμόδουλος γάρ ἐστιν) ὅταν δὲ ὁ δεσπότης τὴν δούλην κολακεύῃ, τότε πολλὴ ἡ θεραπεία. πῶς οὖν ἡμᾶς θεραπεύει; ἄκουσον δι' ὅσων τοῦτο ποιεῖ. Δεῦτε, φησὶ, πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. καὶ πάλιν διὰ τοῦ προφήτου βοᾷ λέγων· Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο γυνὴ, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι, λέγει Κύριος. πόσου ταῦτα φίλτρου τὰ ῥήματα; καὶ πάλιν, Ἐπιστράφητε πρός με· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Ἐπίστρεψον πρός με, καὶ σωθήσῃ. εἰ δέ τις καὶ ἐκ τῶν ᾀσμάτων βούλοιτο ἐκλέγειν, ἀκούσεται, μυστικώτερα αὐτὰ ἐκλαμβάνων, ἡ καλή μου, ἡ περιστερά μου, πρὸς ψυχὴν ἑκάστην αὐτοῦ πρέπουσαν διαλεγομένου. τί τούτων τῶν ῥημάτων ἥδιον; ὁρᾷς διάλεξιν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους; τί δὲ, εἰπέ μοι; οὐχ ὁρᾷς, ὅσοι ἐκείνων τῶν μακαρίων γυναικῶν παῖδες ἀπῆλθον, καὶ ἐν τάφοις εἰσίν; ὅσαι χαλεπώτερα πεπόνθασι, καὶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ υἱοὺς ἀπέβαλον; τούτοις προσανέχωμεν, ταῦτα μεριμνῶμεν· καὶ οὐδὲν ἡμῖν ἔσται λυπηρὸν, ἀλλὰ πάντα διαπλεύσομεν τὸν χρόνον μετὰ χαρᾶς πνευματικῆς διάγοντες, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

α Τιμ. ε ε. — Ματθ ια. κη. — Ησ. μθ. ιε. — Ησ. κα. — Ησ. με.

Λογ. ζ. 13 ΟΥ ΘΕΛΩ ΔΕ ΥΜΑΣ ΑΓΝΟΕΙΝ, ΑΔΕΛφοὶ, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα.

ΠΟλλὰ τῶν πραγμάτων ἐξ ἀγνοίας ἡμᾶς λυπεῖ μόνης· ὡς ἂν αὐτὰ καλῶς καταμάθωμεν, ἀποκρουσόμεθα τὴν ὀδύνην. τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος ἐμφαίνων ἔλεγεν, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἵνα μὴ λυπῆσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. τί οὐ θέλεις αὐτοὺς ἀγνοεῖν; τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως, φησὶ, λόγον. διὰ τί δὲ μὴ λέγεις τὴν κόλασιν τὴν ἀποκειμένην τῷ ἀγνοεῖν τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον; διότι τοῦτο ἐκεῖθεν δῆλόν ἐστι καὶ ὡμολογημένον. τέως δὲ μετ' ἐκείνου καὶ τοῦτο ἔσται κέρδος οὐ μικρόν. ἐπειδὴ γὰρ οὐ τῇ ἀναστάσει ἠπίστουν, ἀλλ' ὅμως ἐθρήνουν, διὰ τοῦτο οὕτω φησί. καὶ ἑτέρως μὲν τοῖς ἀπιστοῦσι διαλέγεται, ἑτέρως δὲ τούτοις. οἱ γὰρ περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν ζητοῦντες, δῆλον ὅτι ἤδεσαν.

14 Εἰ γὰρ πιστεύομεν, φησιν, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν, οὕτως ὁ Θεὸς καὶ τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. Ποῦ εἰσιν οἱ τὴν σάρκα ἀθετοῦντες; εἰ γὰρ μὴ ἀνέλαβε σάρκα, οὐδὲ ἀπέθανεν· εἰ δὲ μὴ ἀπέθανεν, οὐδὲ ἀνέστη. πῶς οὖν ἡμᾶς ἀπὸ τούτων προτρέπει εἰς πίστιν; ἆρα οὐ λῆρος μᾶλλον ἦν κατ' αὐτούς, καὶ ἀπατεών; εἰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν ἁμαρτίας ἐστίν, ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ ἥμαρτε, πῶς ἡμᾶς προτρέπεται νῦν; διὰ τί δὲ καί φησιν, ὥσπερ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; ὡσεὶ ἔλεγε, τίνας θρηνεῖτε, ἄνθρωποι; ὑπὲρ τίνων λυπεῖσθε; ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἢ ὑπὲρ τῶν ἁπλῶς ἀποθνησκόντων; ὥστε ἐκεῖνοι τίνας θρηνοῦσι; πάντα δὲ ταῦτα ἕωλα αὐτοῖς γέγονε. Πρωτότοκος, φησιν, ἐκ τῶν νεκρῶν, τουτέστιν, ἀπαρχή. Οὐκοῦν καὶ λοιποὺς εἶναι δεῖ. καὶ ὅρα πῶς ἐνταῦθα οὐδὲν ἀπὸ λογισμῶν τίθησιν, ἐπειδὴ προσηνεῖς ἦσαν. Κορινθίοις δὲ γράφων, πολλὰ πρότερον καὶ ἀπὸ λογισμῶν ἐκίνησε, καὶ τότε ἐπήγαγεν· Ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται. κυριώτερον μὲν γὰρ τοῦτο, ἀλλ' ὅταν τῷ πιστῷ διαλέγηται· πρὸς δὲ τοὺς ἔξω ποίαν ἰσχὺν ἂν ἔχοι τοῦτο, οὕτω φησὶν ὁ Θεός; καὶ τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. πάλιν κοιμηθέντας, οὐδαμοῦ λέγει ἀποθανόντας. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τὸ, ἀπέθανεν, ἔθηκεν· ἐπειδὴ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως εἶπεν· ἐνταῦθα δὲ τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἢ τοῦτο λέγων, ὅτι τῇ πίστει τοῦ Ἰησοῦ κοιμηθέντας, ἢ ὅτι διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει τοὺς κοιμηθέντας, τουτέστι, τοὺς πιστούς. ἐνταῦθα οἱ αἱρετικοί φασιν ὅτι τοὺς βαπτισθέντας λέγει. τὸ οὖν, οὕτω, ποῦ ἵσταται; ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἐκοιμήθη διὰ τοῦ βαπτίσματος. τίνος δὲ ἕνεκεν φησὶ τοὺς κοιμηθέντας; ὥστε οὐ περὶ καθολικῆς, ἀλλὰ περὶ μερικῆς ἀναστάσεως διαλέγεται. ἄξει τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ φησι, καὶ πολλαχοῦ οὕτω λέγει.

15 Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας·

Περὶ τῶν πιστῶν λέγων, καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ· καὶ πάλιν, οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται· ἔπειτα οὐ περὶ ἀναστάσεως αὐτῷ ὁ λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀναστάσεως καὶ περὶ τιμῆς τῆς ἐν δόξῃ. ἀναστάσεως μὲν οὖν πάντες ἀπολαύσονται, φησιν· ἐν δόξῃ δὲ οὐ πάντες ἔσονται, ἀλλ' οἱ ἐν Χριστῷ. ἐπεὶ οὖν παραμυθήσασθαι βούλεται αὐτούς, οὐ τούτῳ μόνον παραμυθεῖται, ἀλλὰ καὶ τῇ τιμῇ τῇ πολλῇ, καὶ τῷ τάχει· ἐπεὶ ἐκεῖνο ἤδεσαν. ὅτι γὰρ τῇ τιμῇ βούλεται αὐτοὺς παραμυθήσασθαι, προϊὼν φησι, καὶ πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, καὶ ὅτι ἐν νεφέλαις ἁρπαγησόμεθα. πῶς δὲ οἱ πιστοὶ διὰ τοῦ Ἰησοῦ κοιμῶνται; δηλονότι τὸν Χριστὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς. τὸ δὲ, ἄξει σὺν αὐτῷ, δείκνυσι πολλαχόθεν ἀγομένους. τοῦτο γὰρ ὑμῖν, φησι, λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου. ξένον τι ἔμελλε λέγειν· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀξιόπιστον τίθησιν. ἐν λόγῳ Κυρίου, φησί· τουτέστιν, οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ μαθόντες λέγομεν. ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας. ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησίν, Ὅτι ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. ἐνταῦθα τὸ ἀξιόπιστον τῇ ἀναστάσει καὶ τῷ τρόπῳ προέστησε. καὶ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ δύσκολον εἶναι, δείκνυσιν αὐτοὺς ὅτι ὥσπερ ἐστὶν εὔκολον τοὺς ζῶντας ἁρπαγῆναι, οὕτω καὶ τοὺς ἀπελθόντας. τὸ δὲ, ἡμεῖς, οὐ περὶ ἑαυτοῦ φησιν (οὐ γὰρ δὴ ἔμελλεν αὐτὸς μέχρι τῆς ἀναστάσεως μένειν) ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς λέγει. διὰ τοῦτο προσέθηκεν, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὡσὰν εἰ ἔλεγε, μὴ νομίσῃς ἐργωδίαν εἶναι· ἵνα, ἀκούων ὅτι οἱ ζῶντες τότε τοὺς διαλυθέντας, τοὺς σαπέντας, τοὺς μυρία ἔτη ἔχοντας οὐ μὴ προλάβωσι (Θεὸς ἐστὶν ὁ ποιῶν) ἀλλ' ὥσπερ εὔκολον αὐτῷ ἐκείνους τοὺς ἀπηρτισμένους ἀγαγεῖν, οὕτω καὶ τοὺς διαλελυμένους.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' εἰσί τινες, οἱ διαπιστοῦσι τῷ πράγματι, ἐπειδὴ τὸν Θεὸν οὐκ ἴσασι. τί γὰρ, εἰπέ μοι, εὐκολώτερον, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν, ἢ διαλυθέντα ἀναστῆσαι πάλιν;

Κολασ. α. ιη.

α. Κορ. ιε. λς.

α Κορ. ιε. να.

ἀλλὰ τί φασιν; ὁ δεῖνα, φησι, ναυάγιον ὑπέστη, καὶ κατεποντίσθη, καὶ πεσόντα αὐτὸν ἰχθύες ἐ-
δέξαντο πολλοὶ, καὶ τῶν ἰχθύων ἕκαστος μέλος ἔφαγεν. εἶτ' αὐτῶν δὴ τούτων ὁ μὲν ἐν τῷδε τῷ
κόλπῳ, ὁ δὲ ἐν τῷδε συνελήφθη, καὶ ἐβρώθη ὑφ' ἑτέρου, καὶ οὗτος ὑπὸ ἄλλου. καὶ οὗτοι πά-
λιν ἐν ἄλλοις χωρίοις ἀπέθανον, καὶ τοὺς ἰχθῦς φαγόντες τοὺς τὸν ἄνδρα καταφαγόντας, καὶ
αὐτοὶ ἴσως ὑπὸ θηρίων. τοσαύτης δὲ τῆς συγχύσεως γινομένης καὶ διασπορᾶς, πῶς πάλιν 5
ἀναστήσεται ὁ ἀνήρ; τίς ὁ τὸν χοῦν συνάγων; διὰ τί γὰρ τοῦτο λέγεις, ἄνθρωπε, καὶ ὁρμαθοὺς
λήρων ὑφαίνεις, καὶ ὡς ἄπορον τίθεις; εἰπὲ γάρ μοι, ἂν μὴ εἰς θάλατταν καταπέσῃ, ἂν γὰρ
μὴ ἰχθῦς φάγῃ, μηδὲ βρωθῇ πάλιν ὁ ἰχθῦς ὑπὸ μυρίων ἀνθρώπων, ἀλλὰ κηδευθεὶς ἐν
λαρνακίῳ ὁ ἀνὴρ τεθῇ, καὶ μήτε σκώληκες, μήτε ἄλλο τι ἐνοχλήσῃ, πῶς ἀναστήσεται τὸ
διαλυθέν; πῶς ἡ κόνις καὶ ἡ τέφρα συγκολληθήσεται; πόθεν τὸ ἄνθος λοιπὸν ἔσται τοῦ σώμα- 10
τος; τοῦτο δὲ οὐκ ἄπορον; ἂν μὲν οὖν Ἕλληνες ὦσιν οἱ ταῦτα διαπορούντες, πρὸς αὐτοὺς
μυρία ἐροῦμεν. τί δήποτε; εἰσὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς οἱ τὰς ψυχὰς καὶ εἰς φυτὰ, καὶ εἰς θάμνους
ἄγοντες, καὶ εἰς κύνας. εἰπέ μοι, τί εὐκολώτερον, τὸ οἰκεῖον σῶμα ἀναλαβεῖν, ἢ τὸ ἀλλότριον;
ἄλλοι πάλιν φασὶν ὑπὸ πυρὸς ἀναλίσκεσθαι, καὶ ἱματίων ἀνάστασιν γίνεσθαι καὶ ὑποδη-
μάτων, καὶ οὐ καταγελῶνται. ἕτεροι ἀτόμους εἰσάγουσι. ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους οὐδεὶς ἡμῖν 15
λόγος· πρὸς δὲ τοὺς πιστούς, εἴγε πιστοὺς δεῖ καλεῖν τοὺς ἐρωτῶντας, ὅμως ἐροῦμεν τὸ ἀποστο-
λικὸν, ὅτι πᾶσα ἡ ζωὴ ἀπὸ φθορᾶς γίνεται, πάντα φυτὰ, πάντα σπέρματα. οὐχ ὁρᾷς τὴν
συκῆν ἡλίκον μὲν ἔχει κορμὸν, ἡλίκα δὲ στελέχη; φύλλα δὲ πόσα; κλάδους; ἀνθέρικας; ῥίζας
τοσαύτας ἐπεχούσας καὶ ἐγκεκολπισμένας; αὕτη τοίνυν ἡ τηλικαύτη καὶ τοιαύτη ἀπὸ τῆς κέγ-
χρου γίνεται ἐκείνης τῆς καταβληθείσης, καὶ αὐτῆς διαφθαρείσης πρότερον. καὶ μὴ σαπῇ καὶ 20
διαλυθῇ, οὐδὲν τούτων ἔσται. εἰπέ μοι, πόθεν τοῦτο γίνεται; καὶ ἡ ἄμπελος δὲ ἡ οὕτω καλὴ καὶ
ἰδεῖν, καὶ μετέχειν, ἀπὸ τοῦ εἰδεχθοῦς γίνεται ἐκείνου. τί δὲ, εἰπέ μοι, οὐχὶ ὕδωρ ἐστὶν ὂν τὸ ἄ-
νωθεν καταφερόμενον; καὶ πῶς εἰς τοσαῦτα μεταβάλλεται; τοῦτο γὰρ τῆς ἀναστάσεως
θαυμασιώτερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ σπέρμα, καὶ τὸ αὐτὸ ὑπόκειται φυτὸν, καὶ ἡ συγγέ-
νεια πολλή· ἐνταῦθα δὲ, εἰπέ μοι, πῶς μίαν ἔχον ποιότητα καὶ μίαν φύσιν, εἰς τοσαῦτα 25
τρέπεται; ἐν ἀμπέλῳ γίνεται οἶνος, οὐχὶ οἶνος μόνον, ἀλλὰ καὶ φύλλα, καὶ ὀπὸς (καὶ γὰρ οὐχ οἱ βότρυες
μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἀμπέλου αὐτὸ τρέφεται) πάλιν ἐν ἐλαίᾳ ἔλαιον· καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα
οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. καὶ τὸ θαυμαστὸν, ἐνταῦθα ὑγρὸν, ἐκεῖ ξηρὸν, ἐνταῦθα γλυκὺ, ἐκεῖ ὀξὺ, ἐκεῖ
στῦφον, ἑτέρωθι πικρόν. πῶς, εἰπέ μοι, τρέπεται εἰς τοσαῦτα; εἰπὲ τὸν λόγον. ἀλλ' οὐκ
ἂν ἔχοις. ἐπὶ δὲ σοῦ αὐτοῦ, εἰπέ μοι (ἐγγύτερον γὰρ) τοῦτο τὸ σπέρμα τὸ καταβαλλόμενον πῶς 30
εἰς ὀφθαλμοὺς, πῶς εἰς ὦτα, πῶς εἰς χεῖρας, πῶς εἰς καρδίαν, πῶς εἰς τοσαῦτα ῥυθμίζεται,
καὶ διατυποῦται; οὐχὶ μυρίαι διαφοραὶ ἐν τῷ σώματι σχημάτων, μεγεθῶν, ποιοτήτων, θέσεων,
δυνάμεων, ῥυθμῶν; πῶς νεῦρα, καὶ φλέβες, καὶ σάρκες, καὶ ὀστᾶ, καὶ ὑμένες, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ
ἄρθρα, καὶ χόνδροι, καὶ ὅσα ἕτερα τούτων πλείονα παῖδες ἰατρῶν ἀκριβολογοῦνται, ἃ τὴν ἡ-
μετέραν συνέχει φύσιν; καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σπέρματος. ἆρα πολλῷ (σοι δοκεῖ τούτων ἐστὶ) 35
τοῦτο ἀπορώτερον; πῶς τὸ ὑγρὸν καὶ μαλακὸν εἰς σκληρὸν καὶ ψυχρὸν πήγνυται, τὸ ὀστοῦν; πῶς
εἰς θερμὸν καὶ ὑγρὸν, καὶ τὸ αἷμα ἑνωθέν; πῶς εἰς ψυχρὸν καὶ μαλθακὸν, τὸ νεῦρον; πῶς εἰς ψυχρὸν
καὶ ὑγρὸν, τὴν ἀρτηρίαν; πόθεν ταῦτα, εἰπέ μοι; ταῦτα οὐ διαπορεῖς; οὐχὶ ὁρᾷς καθ' ἑκάστην ἡ-
μέραν ἀνάστασιν καὶ θάνατον ἐν ταῖς ἡλικίαις γινόμενον; ποῦ ἡ νεότης ἀπῆλθεν; πόθεν τὸ γῆρας
ἦλθε; πῶς ὁ γεγηρακὼς ἑαυτὸν μὲν νέον ποιῆσαι οὐ δύναται, ἕτερον δὲ παιδίον τίκτει νεώ- 40
τατον, καὶ ὃ ἑαυτῷ οὐ δύναται παρασχεῖν, ἑτέρῳ παρέχει; τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ ἐπὶ τῶν
ζώων ἐστὶν ἰδεῖν. καίτοι τὸ ἑτέρῳ παρέχον, ἑαυτῷ πρότερον ὀφείλει παρασχεῖν. ἀλλὰ
ταῦτα μὲν ὁ λογισμὸς ὁ ἀνθρώπινος ἀπαιτεῖ. ὅταν δὲ ὁ Θεὸς δημιουργῇ, πάντα ὑπο-
χωρείτω. εἰ ταῦτα οὕτως ἄπορα, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἄπορα, ὑπεισῆλθέ μοι νῦν ἔννοια

τῶν

τῶν μαγγανευομένων, καὶ τὴν γέννησιν τὴν ἀσώματον πολυπραγμονούντων τοῦ υἱοῦ. τὰ καθ'
ἑκάστην ἡμέραν γινόμενα, καὶ χερσὶν ὑποβαλλόμενα, καὶ μυριάκις ζητηθέντα οὐδεὶς οὐδέ-
πω εὑρεῖν δεδύνηται· πῶς οὖν τὴν ἄρρητον ἐκείνην, καὶ ἄφραστον γέννησιν πολυπραγμονοῦ-
σιν, εἰπέ μοι; οὐκ ἀπέκαμεν ἡ διάνοια τῶν τοιούτων κενεμβατοῦσα; οὐκ εἰς μυρίους ἰλίγγους
5 περιετράπη; οὐχὶ ἀχλύος γέγονε; καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτω παιδεύονται. περὶ σταφυλῶν καὶ σύκων
οὐδὲν εἰπεῖν δυνάμενοι, περὶ τοῦ Θεοῦ πολυπραγμονοῦσιν. εἰπὲ γάρ μοι, πῶς τὸ γίγαρτον
ἐκεῖνο ἀναλύεται εἰς φύλλα, καὶ στελέχη; πῶς περὶ τούτου οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ, οὐδὲ ἑωρᾶτο;
ἀλλ' οὐ τὸ γίγαρτόν ἐστι, φησίν, ἀλλὰ τῆς γῆς τὸ πᾶν. καὶ πῶς χωρὶς τούτου οὐδὲν φέρει ἀφ'
ἑαυτῆς; ἀλλὰ μὴ φιλονεικῶμεν. οὔτε τῆς γῆς ἐστιν, οὔτε τῆς κέγχρου τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τοῦ
10 καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν σπερμάτων κυρίου. διὰ τοῦτο καὶ χωρὶς τούτων, καὶ μετὰ τούτων ταῦτα ἐποίησε γί-
νεσθαι· τὸ μὲν, τὴν αὐτοῦ δύναμιν δεικνὺς, ἡνίκα ἔλεγεν, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου·
τὸ δὲ, μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ἡμᾶς παιδεύων εἶναι φιλοπόνους καὶ φιλεργούς. τί
δὴ ταῦτα ἡμῖν εἴρηται; οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα καὶ τῇ ἀναστάσει πιστεύωμεν· καὶ ὅταν τι πάλιν λο-
γισμοῖς βουλόμενοι καταλαβεῖν οὐκ ἰσχύωμεν, μὴ δυσχεραίνωμεν, μηδὲ ἀγανακτῶμεν, ἀλλ'
15 εὐγνωμόνως ὑποστρέφοντες, καὶ ἀναχαιτίζοντες τὸν λογισμὸν, καταφεύγωμεν ἐπὶ τὸ δυνατὸν τοῦ
Θεοῦ καὶ ἀμήχανον. ταῦτα οὖν εἰδότες, χαλινὰ ἐπιθῶμεν τοῖς λογισμοῖς· μὴ ὑπερβαίνω-
μεν τοὺς ὅρους, καὶ τὰ μέτρα τὰ δεδομένα τῆς γνώσεως ἡμῖν. Εἰ γάρ τις δοκεῖ, φησὶν, εἰδέναι τι,
οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε καθὼς δεῖ γνῶναι. οὐ λέγω περὶ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ περὶ παντὸς πρά-
γματος. τί γὰρ βούλει μαθεῖν περὶ γῆς; τί οἶδας, εἰπέ μοι; πόσον τὸ μέτρον αὐτῆς; πηλίκον τὸ
20 μέγεθος; ὁποία ἡ θέσις; τίς ἡ οὐσία; ποῖος ὁ τόπος; ποῦ ἕστηκε; καὶ ἐπὶ τίνος; ἀλλ' οὐδὲν ἂν τούτων
ἔχοις εἰπεῖν· ἀλλ' ὅτι μέν ἐστι ψυχρὰ, καὶ ξηρὰ, καὶ μέλαινα, ταῦτα ἂν ἔχοις εἰπεῖν, περαιτέρω δὲ
οὐδέν. ἀλλὰ περὶ τῆς θαλάττης; ἀλλ' ὁμοίως εἰς ἀμηχανίαν ἐμπεσῇ, οὐκ εἰδὼς πόθεν μὲν ἄρχεται, ποῦ
δὲ λήγει, ἐπὶ τίνος δὲ φέρεται, τί τὸν πυθμένα αὐτῆς διαβαστάζει, ποῖος δὲ αὐτῇ τόπος ἐστὶ, πό-
τερον δὲ καὶ μετ' αὐτήν ἐστιν ἤπειρος, ἢ εἰς ὕδωρ τελευτᾷ καὶ ἀέρα. [ἀλλὰ τῶν ἐν αὐτῇ
25 τί οἶδας;] ἀλλὰ τὸν ἀέρα εἴπω; ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα; ἀλλ' οὐδὲν ἐρεῖς. ἀφῶ ταῦτα. βού-
λει τῶν φυτῶν τὸ μικρότατον ἐκλεξώμεθα; τὴν χλόην τὴν ἄκαρπον, ἥνπερ ἅπαντες ἴσμεν,
εἰπὲ πῶς τίκτεται; οὐχὶ ὕδωρ ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον, καὶ γῆ, καὶ κόπρος; τί τὸ ποιοῦν αὐτὴν οὕ-
τω καλὴν φαίνεσθαι, καὶ χρῶμα ἔχειν θαυμαστόν; πόθεν ἐκεῖνο τὸ κάλλος οὕτω [illegible];
οὐκ ἔστιν ὕδατος, οὐκ ἔστι γῆς τὸ ἔργον. ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ πίστεως χρεία; πῶς ἡ γῆ τίκτει;
30 πῶς ὠδίνει, εἰπέ μοι; ἀλλ' οὐδὲν ἀπὸ τούτων ἔχοις εἰπεῖν. παιδεύθητι, ὦ ἄνθρωπε, ἐν
τοῖς κάτω καὶ τοῖς ἐνταῦθα, καὶ μὴ περιεργάζου, μηδὲ πολυπραγμόνει τὸν οὐρανόν· καὶ εἴθε
τὸν οὐρανόν, καὶ μὴ τὸν τοῦ οὐρανοῦ τὸν δεσπότην. τὴν γῆν οὐκ οἶδας, εἰπέ μοι, ἀφ' ἧς ἐτέ-
χθης, ἐν ᾗ ἐτράφης, ἣν οἰκεῖς, ἣν πατεῖς, ἧς ἄνευ οὐδὲ ἀναπνεῦσαι δύνασαι, καὶ τὰ τοσοῦτον
ἀφεστηκότα πολυπραγμονεῖς; ὄντως ἀνθρώπινος ματαιότης. ὁ γὰρ τοιοῦτος ματαιότης
35 ἐστί. κἂν μέν τίς σε εἰς βυθὸν κελεύῃ καταβαίνειν, καὶ ἐξιχνεῦσαι τὰ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσ-
σης, οὐκ ἀνέξῃ τοῦ ἐπιτάγματος· οὐδενὸς δὲ ἀναγκάζοντος, αὐτὸς τὴν ἀνεξιχνίαστον ἄβυσσον
βούλει καταλαβεῖν; μὴ, παρακαλῶ· ἀλλ' ἄνω πλέωμεν, μὴ νηχόμενοι λογισμοῖς (τα-
χέως γὰρ ἀποκαμούμεθα, καὶ καταποντισθησόμεθα) ἀλλὰ ταῖς θείαις κεχρημένοι γραφαῖς,
καθάπερ πλοίῳ τινὶ τὰ ἱστία τῆς πίστεως ἀναπετάσωμεν. ἂν ἐν ταύταις πλέωμεν, καὶ κυ-
40 βερνήτης ἡμῖν παρέσται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· ἂν δὲ νηχώμεθα ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἀνθρωπίνοις,
οὐκέτι. τίνι γὰρ τῶν οὕτω νηχομένων κυβερνήτης παρέσται; ὥστε διπλῆ ὁ κίνδυνος, τῷ τε μὴ
πλοῖον εἶναι, τῷ τε κυβερνήτην ἀπεῖναι. εἰ γὰρ καὶ τὸ σκάφος ἄνευ κυβερνήτου σφαλερὸν, ὅταν
ἀμφότερα ἀπῇ, ποία σωτηρίας ἐλπίς; μὴ δὴ ῥίπτωμεν ἑαυτοὺς εἰς κίνδυνον φανερὸν,
ἀλλ' ἐπ' ἀσφαλοῦς βαίνωμεν, τῆς ἱερᾶς ἀγκύρας ἐξαρτήσαντες ἑαυτούς. οὕτω γὰρ εἰς τὸν

Margin notes: (l. 10) γρ. δημιουργοῦ; (l. 11) Γεν. α ια.; (l. 14) [illegible]; (l. 17) α. Κορ. η β.; (l. 19) [illegible]; (l. 41) [illegible]

εὔδιον λιμένα καταπλευσούμεθα μετὰ πολλῆς μὲν τῆς "ἐμπορείας, μετὰ "πάσης δὲ τῆς ἀσφαλείας· καὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

(γ. εὐπνοί. / γ. πνοῆ.)

Λογ. η. 15 ΤΟΥΤΟ ΓΑΡ ΥΜΙΝ ΛΕΓΟΜΕΝ ΕΝ ΛΟΓΩ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· 16 Ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· 17 Ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.

ΟΙ προφῆται μὲν τὸ ἀξιόπιστον τῶν λεγομένων δεῖξαι βουλόμενοι, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦτο λέγουσιν, Ὅρασις, ἣν εἶδεν Ἠσαΐας· καὶ πάλιν, Ῥῆμα Κυρίου, ὃ ἐγενήθη πρὸς Ἱερεμίαν· καὶ πάλιν, Τάδε λέγει Κύριος, καὶ ὅσα τοιαῦτα. (Ἡσ. α.) πολλοὶ δὲ καὶ αὐτοὶ καθήμενοι ὁρῶσι τὸν Θεόν, ὡς αὐτοῖς ἰδεῖν δυνατόν. ὁ δὲ Παῦλος οὐ καθήμενος ἰδών, ἀλλ' ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα τὸν Χριστόν, ἀντὶ τοῦ, τάδε λέγει Κύριος, ἔλεγεν, Ἡ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ· (β. Κορ. ιγ. γ.) καὶ πάλιν, Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, δηλῶν ὅτι οὐδὲν αὐτοῦ ἐστιν. ἐγὼ ἀπόστολος παρὰ τοῦ ἀποστείλαντος φθέγγομαι. καὶ πάλιν, Δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν. (α. Κορ. ζ. μ.) ἐκεῖνα μὲν οὖν πνεύματι πάντα ἐφθέγγετο, τοῦτο δὲ, ὃ λέγει νῦν, καὶ ῥητῶς ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ τοῖς Ἐφεσίων πρεσβυτέροις διαλεγόμενος ἔλεγε, Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβάνειν, (Πραξ. κ. λε.) κατὰ τὸ σιωπώμενον ἤκουσεν. ἴδωμεν τοίνυν τί καὶ νῦν φησι. Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι τῇ ἐσχάτῃ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ. ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς τότε φησίν, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. (Ματθ. κδ. κθ.) τί δήποτε ἐν σάλπιγγι; καὶ γὰρ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει τοῦτο ὁρῶμεν, καὶ ἀγγέλους κἀκεῖ. τί δὲ βούλεται ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου; καθάπερ ἐπὶ τῶν παρθένων ἔλεγεν· Ἐγείρεσθε, ἦλθεν ὁ νυμφίος. (Ματθ. κε. ς.) ἤτοι τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι καθάπερ ἐπὶ βασιλέως, οὕτω καὶ τότε ἔσται, ἀγγέλων πρὸς τὴν ἀνάστασιν ὑπηρετουμένων. λέγει γάρ, ἀναστῶσιν οἱ νεκροί· καὶ μετὰ τὸ ἔργον, οὐ τῶν ἀγγέλων πρὸς τοῦτο ἰσχυόντων, ἀλλὰ τοῦ ῥήματος αὐτοῦ· ὡσανεὶ βασιλέως κελεύσαντος καὶ εἰπόντος, ἐξέλθοιεν οἱ συγκεκλεισμένοι, καὶ οἱ ὑπηρέται ἐξάγοιεν, οὐκέτι λοιπὸν ἀπὸ τῆς οἰκείας ἰσχύος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐκείνης τοῦτο ποιοῦσι. τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Χριστὸς λέγει· Ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν. (Ματθ. κδ. λα.) καὶ πανταχοῦ τοὺς ἀγγέλους ὁρᾷς διατρέχοντας. τὸν οὖν ἀρχάγγελον οἶμαι τὸν ἐφεστῶτα εἶναι τοῖς ἀποσταλμένοις βοῶντα τοῦτο, ὅτι ἑτοίμους ποιεῖτε πάντας· πάρεστι γὰρ ὁ κριτής. τί ἐστιν, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι; δείκνυσιν ἐνταῦθα πολλὰς τὰς σάλπιγγας γινομένας, καὶ πρὸς τῇ ἐσχάτῃ καταβαίνοντα τὸν κριτήν. καὶ οἱ νεκροί, φησίν, ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.

18 Ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις. Εἰ μέλλει καταβαίνειν, τίνος

ἕνεκεν ἁρπαγησόμεθα; τιμῆς ἕνεκεν. καὶ γὰρ βασιλέως εἰς πόλιν εἰσελαύνοντος, οἱ μὲν ἔν-
τιμοι πρὸς ἀπάντησιν ἐξίασιν· οἱ δὲ κατάδικοι ἔνδον μένουσι τὸν κριτήν. καὶ πατρὸς φιλο-
στόργου παραγινομένου, οἱ μὲν παῖδες, καὶ ἄξιοι παῖδες ὄντες, ἐπ᾽ ὀχήματος ἐξάγονται ὥστε
ἰδεῖν καὶ καταφιλῆσαι· οἱ δὲ προσκεκρουκότες τῶν οἰκετῶν ἔνδον μένουσιν. ἐπὶ τοῦ ὀχήμα-
τος φερόμεθα τοῦ πατρός. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν νεφέλαις ὑπέλαβεν αὐτόν, καὶ ἡμεῖς ἐν νεφέ-
λαις ἁρπαγησόμεθα. ὁρᾷς τὴν τιμήν, ὅση; καὶ τὴν ἀπάντησιν καταβαίνοντι ποιούμεθα, καί,
τὸ πάντων μακαριώτερον, οὕτω σὺν αὐτῷ ἐσόμεθα. Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυ-
ρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; ὅσων ἀγαθῶν ἠξίωσε τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον;
πρῶτοι οἱ τελευτήσαντες ἐγείρονται), καὶ οὕτως ὁμοῦ ἡ ἀπάντησις γίνεται. Ἄβελ ὁ πρὸ πάν-
των τετελευτηκὼς ὁμοῦ μετὰ τῶν ζώντων τότε ἀπαντήσει. ὥστε οὐδὲν ἔσται πλέον ἐκείνοις
κατὰ τοῦτο· ἀλλ᾽ ὁ διαφθαρείς, ὁ τοσαῦτα ἔχων ἐν τῇ γῇ ἔτη, μετ᾽ ἐκείνων ἀπαντήσε-
ται, καὶ ἅπαντες οἱ ἄλλοι. Εἰ γὰρ ἡμᾶς ἐκεῖνοι ἀνέμειναν ἵνα στεφανωθῶμεν, καθὼς
ἑτέρωθί φησι γράφων, Τοῦ Κυρίου περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς
ἡμῶν τελειωθῶσι· πολλῷ μᾶλλον καὶ ἡμεῖς ἐκείνους. μᾶλλον δὲ ἐκεῖνοι μὲν ἀνέμειναν, ἡμεῖς δὲ
οὐκέτι. ἐν γὰρ ἀτόμῳ ἡ ἀνάστασις γίνεται, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. τὸ δὲ λέγειν, ὅτι συνάγονται,
τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἀνίστανται μὲν πανταχοῦ, συνάγονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. τὸ
μὲν οὖν ἀναστῆναι, τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστὶ τῇ γῇ κελεύοντος ἀφεῖναι τὴν
παρακαταθήκην, καὶ οὐδεὶς ὁ ὑπηρετούμενος, ὥσπερ τότε ἐκάλεσε τὸν Λάζαρον, Λά-
ζαρε, δεῦρο ἔξω· τὸ δὲ ἀναγαγεῖν, τῶν ὑπηρετῶν γίνεται. ἀλλ᾽ εἰ συνάγουσι, καὶ περιτρέ-
χουσιν ἄγγελοι, πῶς αὐτοὶ ἐνταῦθα ἁρπάζονται; μετὰ τὸ καταβῆναι ἁρπάζονται, μετὰ τὸ
συναχθῆναι. ἅμα γὰρ οὐδενὸς εἰδότος τοῦτο γίνεται. ὅταν γὰρ ἴδωσι τὴν γῆν κλονουμένην,
κόνιν ἀναμιγνυμένην, ἴσως πάντοθεν ἐγειρόμενα τὰ σώματα, οὐδενὸς πρὸς τοῦτο ὑπη-
ρετοῦντος, ἀλλὰ τοῦ κελεύσματος ἀρκοῦντος τὴν γῆν πεπληρωμένην, πᾶσαν κενῶσαι
(ἐννόησον γὰρ ὅσοι εἰσὶν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας πάντας ἐκείνους
ἑστάναι τότε μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων) ὅταν ἴδωσι τοσούτους ἐπὶ τῆς γῆς θορύβους, τότε
εἴσονται. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας οὐδὲν προεωράκεισαν, οὕτω
καὶ τότε.

Ὅταν οὖν ταῦτα γίνηται, τότε καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου ἔσται τοῖς ἀγγέλοις ἐπιτάττον-
τος καὶ βοῶντος, καὶ αἱ σάλπιγγες, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν σαλπίγγων ἦχος. ποῖος ἄρα τρόμος ἕξει,
ποῖος φόβος τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπομένοντας; Μία γὰρ ἁρπάζεται, καὶ μία καταλιμπάνεται)
καὶ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ εἷς ἀφίεται. πῶς ἔσται ἡ ψυχὴ ἐκείνων, ὅταν τοὺς μὲν αἱρο-
μένους ὁρῶσιν, ἑαυτοὺς δὲ ἀφιεμένους; ἆρα οὐ πάσης γεέννης φοβερώτερον αὐτοὺς ταῦτα διασα-
λεῦσαι δυνήσεται; ὑποθώμεθα τοίνυν ἤδη τοῦτο παρεῖναι τῷ λόγῳ. Εἰ γὰρ θάνατος
αἰφνίδιος, ἢ πόλεων σεισμοί, καὶ ἀπειλαὶ οὕτω ποιοῦσι τὰς ἡμετέρας ψυχάς· ὅταν τὴν γῆν
ἀναρρηγνυμένην ἴδωμεν καὶ πεπληρωμένην πάντων ἐκείνων, ὅταν τῶν σαλπίγγων ἀκούσω-
μεν, ὅταν τῆς φωνῆς τοῦ ἀρχαγγέλου πάσης σάλπιγγος λαμπροτέρας οὔσης, ὅταν τὸν οὐ-
ρανὸν συνελκόμενον, ὅταν αὐτὸν παραγινόμενον τὸν ἁπάντων βασιλέα τὸν Θεόν, πῶς ἄρα
ἡμῖν ἔσται ἡ ψυχή; φρίξωμεν, παρακαλῶ, καὶ φοβηθῶμεν, ὡς ἤδη τούτων γινομένων· μὴ τῇ
μελλήσει παραμυθώμεθα ἑαυτούς. ὅταν γὰρ πάντως δέῃ γενέσθαι, οὐδὲν ἡ μέλλησις ὠφελεῖ.
πόσος ὁ τρόμος; πόσος ὁ φόβος τότε; εἴδετέ ποτε τοὺς ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θάνατον; ποίαν
νομίζετε αὐτοὺς ἔχειν τὴν ψυχήν, τὴν μέχρι τῆς πύλης ὁδὸν βαδίζοντας; πόσων θανάτων οὐ
χείρονα; τί οὐκ ἂν ἕλοιντο καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀχλύος ἐκείνης
καὶ τοῦ νέφους; ἐγὼ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων τῶν φιλανθρωπίᾳ βασιλικῇ μετὰ τὴν ἀπαγω-
γὴν εἰς τοὐπίσω κληθέντων, ὅτι οὐδὲ ἀνθρώπους ἑώρων τοὺς ἀνθρώπους, τεθορυβημένης

Ψαλμ. ρε. β. — χ. λαίνου — Ἑβρ. ια. μ. — Ἰωάν. ια. μγ. — ΗΘΙΚΟΝ — κ. ἀφίεται — Ματθ. κδ. μ.

τῆς

τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκπεπληγμένης, καὶ ἐξεστηκυίας. Εἰ τοίνυν σωματικὸς θάνατος οὕτως ἡμᾶς φοβεῖ, ὅταν αἰώνιος παραγγέλληται, τί πεισόμεθα; καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἀπαγομένων; ὄχλος περιέστηκε τότε, οἱ πλείους οὐδὲ εἰδότες αὐτούς. Εἴ τις ἐκείνων τὰς ψυχὰς περιεσκόπησεν, * οὐδεὶς οὕτως ὠμὸς, οὐδεὶς οὕτω θρασὺς, οὐδεὶς οὕτω γενναῖος, ὃς οὐ καταπεπτωκυῖαν αὐτὴν εἶχε, παρειμένην ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀθυμίας. Εἰ δὲ ἑτέρων ἀναιρουμένων τὸν θάνατον τοῦτον τὸν ὕπνου οὐδὲν διαφέροντα οἱ μηδὲν κοινωνοῦντες οὕτω διατίθενται· ὅταν ἡμεῖς αὐτοὶ τοῖς μείζοσι περιπίπτωμεν, τίς ἄρα ἔσται κατάστασις; οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι, πιστεύσατε, παραστῆσαι λόγῳ τὸ πάθος. ναί, φησιν· ἀλλὰ φιλάνθρωπος ὁ Θεὸς, καὶ οὐδὲν τούτων ἔσται. οὐκοῦν εἰκῇ γέγραπται. οὔ, φησιν, ἀλλὰ πρὸς ἀπειλὴν μόνον, ἵνα σωφρονῶμεν. ἐὰν οὖν μὴ σωφρονῶμεν, ἀλλὰ μένωμεν κακοὶ, οὐκ ἐπάξει τὴν κόλασιν, εἰπέ μοι; οὐκοῦν οὐδὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἀποδώσει τὰς ἀμοιβάς; ναί, φησιν. ἐκεῖνο γὰρ αὐτῷ πρέπον ἐστὶ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν εὐεργετεῖν. ὥστε ἐκεῖνα μὲν ἀληθῆ καὶ πάντως ἔσται· τὰ δὲ τῶν κολάσεων, οὐ πάντως, ἀλλ' ἀπειλῆς ἕνεκεν, * καὶ φόβου. πόθεν ὑμᾶς πείσω, οὐκ οἶδα. ἂν εἴπω ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται, ἐὰν εἴπω ὅτι ἀπελεύσονται εἰς πῦρ αἰώνιον, ἂν τὸν πλούσιον παραγάγω ἤδη κολαζόμενον, πάντα ἀπειλῆς εἶναι ἐρεῖτε. πόθεν οὖν ὑμᾶς πείσω; Σατανικὸς γάρ ἐστιν ὁ λογισμὸς, χάριν ἀνόητον χαριζόμενος, καὶ ῥαθύμους ποιῶν. πῶς οὖν αὐτὸν ἐξελῶμεν; ὅσα ἂν εἴπωμεν ἀπὸ τῶν γραφῶν, ἐρεῖτε ὅτι ἀπειλῆς ἕνεκεν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν περὶ τῶν μελλόντων ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν· περὶ δὲ τῶν ἐκβεβηκότων καὶ τέλος ἐσχηκότων, οὐκέτι. ἠκούσατε πάντες περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. μὴ καὶ ἐκεῖνα ἀπειλῆς ἕνεκεν εἴρηται; οὐχὶ καὶ ἐξέβη καὶ γέγονε; τοιαῦτα καὶ ἐκεῖνοι πολλὰ ἔλεγον· καὶ ἐν ἑκατὸν ἔτεσι τῆς κιβωτοῦ τεκταινομένης, καὶ τῶν ξύλων ὑφαινομένων, καὶ τοῦ δικαίου βοῶντος, οὐδεὶς ὁ πιστεύων ἦν. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐπίστευσαν τῇ διὰ τῶν ῥημάτων ἀπειλῇ, ὑπέστησαν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων τιμωρίαν. τοῦτο καὶ ἡμεῖς πεισόμεθα, ἂν μὴ πιστεύσωμεν. διά τοι τοῦτο καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ταῖς ἡμέραις παραβάλλει τοῦ Νῶε· ἐπειδὴ καθάπερ ἐκείνῳ τῷ κατακλυσμῷ ἠπίστησάν τινες, οὕτω καὶ τῷ κατακλυσμῷ τῆς γεέννης. μὴ ἀπειλὴ ἐκεῖνα ἐστίν; οὐχὶ ἔργον γέγονεν; εἶτα ὁ κόλασιν οὕτως ἀθρόαν τότε ἐπαγαγὼν, οὐ πολλῷ μᾶλλον καὶ νῦν ἐπάξει; οὐ γὰρ δὴ ἐλάττονα τῶν τότε τὰ νῦν γινόμενα. πῶς; Ὅτι τότε εἰσῆλθον, φησὶν, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ ἐπιμιξίαι ἦσαν τὸ δεινόν· νῦν δὲ οὐδέν ἐστιν εἶδος κακίας ὅπερ ἀτόλμητον. ἆρ' οὖν πιστεύετε ὅτι γέγονεν ὁ κατακλυσμὸς, ἢ λῆρος ὑμῖν δοκεῖ; καίτοιγε καὶ τὰ ὄρη, ἔνθα ἡ κιβωτὸς ἱδρύνθη, μαρτυρεῖ, [τὰ Ἀρμενίας λέγω.] πλὴν ἐκ περιουσίας πολλῆς καὶ ἐφ' ἕτερον ἐκείνου σαφέστερον ἄξω τὸν λόγον. ἐπεδήμησέ τις ὑμῶν τῇ Παλαιστίνῃ ποτέ; λοιπὸν γὰρ οὐκέτι λόγον, ἀλλὰ πράγματα ἐρῶ. καίτοι καὶ τὰ πρότερα πραγμάτων σαφέστερα ἦν. ἅπερ γὰρ ἂν εἴπῃ ἡ γραφὴ, ταῦτα τῶν ὁρωμένων πιστότερα. ἐπεδήμησεν οὖν ὑμῶν τις τῇ Παλαιστίνῃ ποτέ; ἔγωγε οἶμαι. τί οὖν; μαρτυρήσατέ μοι ὑμεῖς οἱ τοὺς τόπους ἑωρακότες πρὸς τοὺς οὐ γενομένους ἐκεῖ. Ἀσκάλωνος γὰρ ἄνω καὶ Γάζης εἰς αὐτὸ τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ τὸ τέλος ἐστὶ χώρα πολλή τις, καὶ εὔφορος· μᾶλλον δὲ ἦν· νῦν γὰρ οὐκ ἔστιν. αὕτη δὴ οὖν ὡς παράδεισος ἦν. Εἶδε γάρ, φησι, Λὼτ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἦν ποτιζομένη, ὡς παράδεισος τοῦ Θεοῦ. αὕτη δὴ οὖν ἡ οὕτως εὐθηνής, καὶ πρὸς πάσας τὰς χώρας ἁμιλλωμένη, ἡ φθάνουσα τῇ εὐθηνίᾳ τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ, πασῶν τῶν ἐρήμων ἐρημοτέρα ἐστὶ νῦν. καὶ ἕστηκε μὲν δένδρα, καὶ καρπὸν ἔχει· ὁ δὲ καρπὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐστιν ὑπόμνημα. ἑστήκασι μὲν γὰρ ῥόαι (καὶ τὸ ξύλον λέγω, καὶ ὁ καρπὸς) λαμπρὰν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσαι, καὶ τῷ ἀγνοοῦντι παρέχουσαι πολλὰς τὰς ἐλπίδας· εἰ δὲ ληφθεῖεν εἰς χεῖρας, διακλασθεῖσαι καρπὸν μὲν οὐδένα, κόνιν δὲ καὶ τέφραν πολλὴν δεικνύουσιν ἐναποκειμένην ἔνδον. τοιαύτη καὶ ἡ γῆ πᾶσα. κἂν λίθον εὕρῃς, τετεφρωμένον εὑρήσεις·

Μαρκ. θ. μδ.

Γεν. ς. β.

Γεν. ιγ. ι.

καὶ τί λέγω λίθον καὶ ξύλα καὶ γῆν, ὅπου γε καὶ ἀὴρ καὶ τὰ ὕδατα μετέσχε τῆς συμφορᾶς;
καθάπερ γὰρ σώματος ἐμπρησθέντος καὶ κατακαυθέντος, τὸ μὲν σχῆμα μένει, καὶ ὁ τύ-
πος ἐν τῇ τοῦ πυρὸς ὄψει, καὶ ὄγκος, καὶ ἡ ἀναλογία, ἡ δὲ δύναμις οὐκέτι· οὕτω δὴ ἐκεῖ γῆν
ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλ' οὐδὲν ἔχουσαν γῆς, ἀλλὰ πάντα τέφραν· δένδρα, καὶ καρπούς, ἀλλ' οὐδὲν
ἔχοντα δένδρων, οὐδὲ καρπῶν· ἀέρα καὶ ὕδωρ· ἀλλ' οὐδὲν ἀέρος, οὐδὲ ὕδατος*. καὶ γὰρ
καὶ ταῦτα τετέφρωται. καίτοι πῶς ἂν ἀὴρ ἐμπρησθείη ποτέ; πῶς δ' ἂν ὕδωρ μένον ὕ-
δωρ; ξύλα μὲν γάρ, καὶ λίθους δυνατὸν καίειν· ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ οὐδαμῶς δυνατόν. ὑμῖν
οὐ δυνατόν, τῷ δὲ αὐτὰ ποιήσαντι δυνατόν. τοιγαροῦν οὐδὲν ἕτερον, ἢ κάμινός ἐστιν ὁ ἀήρ,
κάμινος τὸ ὕδωρ. πάντα ἄκαρπα, πάντα ἄγονα, πάντα τῆς καταλαβούσης ὀργῆς εἰκό-
νες, τῆς μενούσης τεκμήρια. μὴ καὶ ταῦτα ἁπλαῖ ῥημάτων; μὴ καὶ ταῦτα ψόφοι ῥημάτων;
ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ πρότερα ἄπιστα, ἀλλ' ὁμοίως τοῖς ὁρωμένοις τὰ μὴ ὁρώμενα πιστά· ἐπεὶ
δὲ ἀπίστῳ καὶ ταῦτα ἱκανὰ πίστιν παρασχεῖν. εἴ τις ἀπιστεῖ τῇ γεέννῃ, τὰ Σόδομα λογιζέσθω,
τὰ Γόμορρα ἐννοείτω, τὴν τιμωρίαν τὴν γεγενημένην, καὶ ἔτι μένουσαν. τοῦτο τοῦ διαιω-
νίζειν τὴν κόλασιν τεκμήριον. φορτικὰ ταῦτα; ἐκεῖνα δὲ οὐ φορτικά, ὅταν λέγῃς, ὅτι οὐκ
ἔστι γέεννα, ἀλλ' ἁπλῶς ἠπείλησεν ὁ Θεός; ὅταν ἐκλύσῃς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ; σύ με ταῦ-
τα ἀναγκάζεις λέγειν ὁ διαπιστῶν. εἰ τοῖς ῥήμασιν ἐπίστευσας τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἂν ἠναγκα-
ζόμην τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων πίστιν παραγαγεῖν. ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνα πέφευγας, καὶ ἑκὼν
καὶ ἄκων πεισθήσῃ λοιπόν. τί γὰρ ἔχεις περὶ τῶν Σοδόμων εἰπεῖν; βούλει καὶ τὴν αἰτίαν
μαθεῖν, δι' ἣν τότε ταῦτα ἐγένετο; ἓν ἦν ἁμάρτημα χαλεπὸν μέν, καὶ ἐπάρατον, πλὴν ἀλλ'
ἕν. παισὶν ἐπεμαίνοντο οἱ τότε, καὶ διὰ τοῦτο ταύτην ἔδοσαν τὴν δίκην. νῦν δὲ μυρία
καὶ ἴσα, καὶ χαλεπώτερα γίνεται τούτων ἁμαρτήματα. εἶτα ὁ ὑπὲρ ἑνὸς ἁμαρτήματος τοσαύ-
την ἐκχέων ὀργήν, καὶ μήτε τοῦ Ἀβραὰμ τὴν ἱκετηρίαν δυσωπηθείς, μήτε τὸν ἔνοικον Λώτ,
τὸν ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ τιμῆς τὰς θυγατέρας εἰς ὕβριν προϊέμενον τὰς ἑαυτοῦ,
τοσούτων ὄντων τῶν ἁμαρτημάτων, φείσεται; γέλως ὄντως ταῦτα, καὶ λῆρος, καὶ πλάνη, καὶ δια-
βολικὴ ἀπάτη. βούλει καὶ ἕτερον ἐπαγάγω; τὸν Φαραὼ πάντως ἀκούεις τὸν Αἰγυπτίων
βασιλέα· οὐκοῦν οἶδας καὶ τὴν δίκην ἣν ἔδωκε, καὶ πῶς αὐτοῖς ἅρμασι καὶ ἵπποις μετὰ τοῦ
στρατοπέδου παντὸς εἰς τὸ ἐρυθραῖον κατεποντίσθη πέλαγος. βούλει καὶ ἕτερα μαθεῖν; ἐκεῖ-
νος μὲν γὰρ ἴσως ἀσεβὴς ἦν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἴσως, ἀλλ' ὄντως ἀσεβὴς ἦν. βούλει καὶ ἐκ τῶν πιστευ-
όντων καὶ προσιόντων τῷ Θεῷ, βίου δὲ οὐκ ὄντων ὀρθοῦ, τιμωρουμένους ἰδεῖν; ἄκουσον τοῦ
Παύλου λέγοντος· Μηδὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐξεπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡ-
μέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες· μηδὲ γογγύζωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο
ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ· μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ
ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο. εἰ δὲ πορνεία τοσοῦτον ἴσχυσεν, εἰ δὲ γογγυσμός, τί οὐκ ἐργάσε-
ται τὰ ἡμέτερα; εἰ δὲ μὴ νῦν ἀπαιτεῖ τὴν δίκην, μὴ θαυμάσῃς. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐκ ᾔδεσαν
τὴν γέενναν· διὸ ταῖς παρὰ πόδας ἐκολάζοντο τιμωρίαις. σὺ δὲ ὅσα ἂν ἁμάρτῃς, κἂν μη-
δεμίαν δίκην δῷς, πάντα ἀποτίσεις ἐκεῖ. εἶτα τοὺς μὲν νηπιωδεστέρους, καὶ οὐ τοσαῦτα πταί-
οντας τοσαῦτα ἐκόλαζει, ἡμῶν δὲ φείσεται; οὐκ ἂν ἔχοι λόγον. κἂν γὰρ τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνω-
μεν ἐκείνοις, μείζονος ἐσμὲν κολάσεως ἄξιοι. διατί; ὅτι πλείονος ἀπελαύσαμεν χάρι-
τος. ὅταν δὲ καὶ πλείονα, καὶ μείζονα ἐκείνων πταίωμεν, τίνα οὐχ ὑποστησόμεθα δίκην; ἐ-
κεῖνοι (καὶ μή με τις νομιζέτω θαυμάζοντα αὐτούς, ἢ συγγινώσκοντα αὐτοῖς λέγειν, μὴ γένοιτο.
ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς κολάζῃ, ὁ τὴν ἐναντίαν φέρων ψῆφον, ἀπὸ διαβολικῆς διανοίας τοῦτο
ποιεῖ. οὐ τοίνυν ἐπαινῶν αὐτούς, οὐδὲ συγγινώσκων τοῦτό φημι, ἀλλὰ δεικνὺς τὴν ἡμετέ-
ραν κακίαν) ἐκεῖνοι τοίνυν, εἰ καὶ ἐγόγγυζον, ἀλλ' ἔρημον ἤρχοντο· ἡμεῖς δὲ πατρίδα ἔχοντες, καὶ
ἐν οἰκίαις ταῖς ἡμετέραις ὄντες, γογγύζομεν. ἐκεῖνοι, εἰ δὲ καὶ ἐπόρνευον, ἀλλ' ἀπὸ Αἰγυπτια-

α Κορ. ι. η.

κῶν

κτῶν ἐξελθόντες ἄρτι καλῶν, καὶ νόμους σχεδὸν οὐκ ἀκούσαντες τοιούτους· ἡμεῖς δὲ ἐκ προγόνων τὰ σωτήρια παραλαβόντες δόγματα. ὥστε μείζονος κολάσεώς ἐσμεν ἄξιοι. βούλει καὶ ἕτερα ἀκοῦσαι, ὅσα ἔπαθον ἐν Παλαιστίνῃ, λιμούς, λοιμούς, πολέμους, αἰχμαλωσίας, τὰς ἐπὶ Βαβυλωνίων, τὰς ἐπὶ Ἀσσυρίων; τὰ ὑπὸ Μακεδόνων κακά; τὰ ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ Οὐεσπασιανοῦ; βούλομαί σοι, ἀγαπητέ, τι διηγήσασθαι, ἀλλὰ μὴ ἀποπηδήσῃς· μᾶλλον δὲ περὶ τούτου ἕτερος ἐρεῖ. Λιμὸς ἐγένετό ποτε, φησί, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐβάδιζεν ἐπὶ τοῦ τείχους. εἶτα γυνὴ προσελθοῦσα ταῦτα φθέγγεται πρὸς αὐτὸν τὰ ῥήματα· Βασιλεῦ, εἶπέ μοι ἡ γυνὴ αὕτη, ὀπτήσωμεν σὺ σήμερον τὸν υἱόν, καὶ φαγώμεθα, καὶ αὔριον τὸν ἐμόν· καὶ ὠπτήσαμεν, καὶ ἐφάγομεν· καὶ τὸν αὐτῆς οὐκέτι ἔδωκε. τί ταύτης τῆς συμφορᾶς χαλεπώτερον; πάλιν ἀλλαχοῦ ὁ προφήτης φησί· Χεῖρες γυναικῶν οἰκτιρμόνων ἥψησαν τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἰουδαῖοι μὲν οὖν τοιαύτην ἔδοσαν δίκην· ἡμεῖς δὲ οὐ πολλῷ μᾶλλον δώσομεν; βούλει καὶ ἑτέρας αὐτῶν ἀκοῦσαι συμφοράς; τὰ Ἰωσήππου ἔπελθε, καὶ μαθήσῃ πᾶσαν ἐκείνην τραγῳδίαν, ἵν᾽ ἄρα σε πείσωμεν ἀπὸ τούτων ὅτι ἐστὶ γέεννα. ἐννόησον γάρ. εἰ ἐκεῖνοι ἐκολάζοντο, διὰ τί ἡμεῖς μὴ κολαζόμεθα; ἢ πῶς εἰκὸς ἡμᾶς μὴ κολάζεσθαι, χείρονα ἐκείνων πταίοντας; ἢ δῆλον, ὅτι διὰ τοῦτο ἀπόκειται ἡμῖν τὴν κόλασιν. εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐπὶ προσώπου ἑνὸς ἑκάστου ἐρῶ πῶς ἐκολάσθησαν. ἀδελφὸν ἀπέκτεινεν ὁ Κάϊν. δεινὸν μὲν τὸ ἁμάρτημα. πῶς γὰρ οὔ; ἀλλ᾽ ἔδωκε δίκην, καὶ χαλεπήν, καὶ μυρίων ἀνταξίαν θανάτων, καὶ ὑπὲρ ἧς εἵλετο ἂν καὶ μυριάκις ἀποθανεῖν. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, Εἰ ἐκβάλλεις με ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι, καὶ ἔσται πᾶς ὁ εὑρίσκων με ἀποκτενεῖ με. εἰπὲ οὖν μοι οὐ τὰ αὐτὰ παραπταίουσιν ἐκείνῳ πολλοὶ καὶ νῦν; ὅταν γὰρ μὴ σαρκικόν, ἀλλὰ πνευματικὸν ἀνέλῃς ἀδελφόν, οὐχὶ ταὐτὸν εἰργάσω; τί γάρ, εἰ καὶ μὴ ξίφει, ἀλλ᾽ ἑτέρῳ τρόπῳ; ὅταν δυνάμενος λῦσαι λιμόν, περιίδῃς. τί οὖν; οὐδεὶς ἐφθόνησε νῦν τῷ ἀδελφῷ; οὐδεὶς περιέβαλε κινδύνοις; ἀλλ᾽ ἐνταῦθα οὐκ ἔδωκαν δίκην· ἀλλὰ δώσουσιν. εἶτα ὁ μὲν μὴ νόμων ἀκούσας γραπτῶν, μηδὲ προφητῶν, μήτε σημεῖα θεασάμενος μεγάλα, τοσαύτην δίδωσι τιμωρίαν· ὁ δὲ ἑτέρως τὰ αὐτὰ δεδρακώς, καὶ μηδὲ τοσούτοις παραδείγμασι σωφρονιζόμενος, ἀτιμώρητος ἔσται; καὶ ποῦ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ; ἢ ποῦ τὸ ἀγαθόν; πάλιν ξύλα τις συλλέξας ἐν τῷ σαββάτῳ κατελεύσθη. καίτοιγε μικρὰ αὕτη ἡ ἐντολή, καὶ τῆς περιτομῆς φαυλοτέρα. εἶτα ὁ μὲν ξύλα συλλέξας ἐν σαββάτῳ ἐλιθάσθη, οἱ δὲ μυρία ἐργασάμενοι πολλάκις παράνομα ἀπῆλθον ἀτιμώρητοι. ἂν οὖν μὴ γέεννα ᾖ, ποῦ τὸ δίκαιον; ποῦ τὸ ἀπροσωπόληπτον; καίτοι πολλὰ ἐγκαλεῖ αὐτοῖς τοιαῦτα, ὅτι τὰ σάββατα οὐ τηροῦσι. πάλιν ἄλλος τις ὁ Χαρμί, ἀνάθημα κλέψας, μετὰ τοῦ γένους ἐλιθάσθη παντός. τί οὖν; οὐδεὶς ἐξ ἐκείνου ἱερόσυλος γέγονε; ὁ Σαοὺλ πάλιν φεισάμενος παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν τοσαύτην ὑπέστη τιμωρίαν· οὐδεὶς οὖν ἐφείσατο ἐξ ἐκείνου; εἴθε μὲν οὖν τοῦτο. οὐχὶ μᾶλλον θηρίων ἀλλήλους κατεσθίομεν παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν; καὶ οὐδεὶς ἔπεσεν ἐν πολέμῳ. πάλιν οἱ τοῦ Ἠλεὶ υἱοὶ ἐπειδὴ περὶ τοῦ θυμιάματος ἤσθιον, δίκην ἔδοσαν χαλεπωτάτην μετὰ τοῦ πατρός. οὐδεὶς οὖν ἐγένετο πατὴρ ῥάθυμος περὶ παῖδας; οὔτε μοχθηροὶ παῖδες; ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἔδωκε δίκην. πότε οὖν δώσουσιν, ἂν γέεννα μὴ ᾖ; πάλιν μυρία ἄν τις ἔχοι καταλέγειν ἕτερα. τί δέ; ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σαπφείρα, οὐκ ἐπειδὴ ἔκλεψαν ἐξ ὧν ἀνέθηκαν, παραχρῆμα ἐτιμωρήθησαν; οὐδεὶς οὖν ἄρα ἐξ ἐκείνου ταῦτα ἐποίησε; πῶς οὖν οὐκ ἔδωκαν τὴν αὐτὴν δίκην; ἆρά σε πείθομεν ὅτι γέεννά ἐστιν, ἢ πλειόνων σοι δεῖ παραδειγμάτων; οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὰ ἄγραφα ἥξομεν, τὰ νῦν ἐν τῷ βίῳ γινόμενα. ἀναγκαῖον γὰρ πανταχόθεν ταύτην ἡμῖν συλλέγεσθαι τὴν ἔννοιαν· ἵνα μὴ μάτην ἑαυτοῖς χαριζόμενοι, βλαπτώμεθα ἑαυτούς. οὐχ ὁρᾷς πολλοὺς ἐν συμφοραῖς, τὰ σώματα ἀναπήρους, μυρία πάσχοντας δεινά; ἑτέρους δὲ εὐδοκιμοῦντας; διὰ τί οἱ μὲν φόνων διδόασι δίκας, οἱ δὲ οὔ; ἀκού-

σον

σι τοῦ Παύλου λέγοντος· Τινῶν αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι. πόσοι διέφυγον ἀνδροφόνοι; πόσοι τυμβωρύχοι; ἀλλ' ἀφείσθω ταῦτα. πόσους οὐχ ὁρᾷς κολαζομένους κόλασιν χαλεπήν; τοὺς μὲν νόσῳ μακρᾷ παραδοθέντας, τοὺς δὲ βασάνοις διηνεκέσι, τοὺς δὲ ἑτέροις μυρίοις δεινοῖς. ὅταν οὖν ἴδῃς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις τετολμηκότα, ἢ καὶ πολλῷ πλείονα, καὶ μὴ διδόντα δίκην, οὐχὶ καὶ ἄκων ὁμολογήσεις τὴν γέενναν; ἔκλεγε τούτους τοὺς ἐν ταῦθα, τοὺς παρὰ σοῦ κεκολασμένους χαλεπῶς· ἐννόει ὅτι ὁ Θεὸς προσωπολήπτης οὐκ ἔστι· καὶ ὅτι μυρία ἐργασάμενος κακά, οὐδὲν τοιοῦτον πέπονθας· καὶ ἕξεις τὴν ἔννοιαν τῆς γεέννης. οὕτω γὰρ ἡμῖν αὐτὴν ὁ Θεὸς ἐγκατέσπειρεν, ὡς μηδένα ἀγνοῆσαί τοῦτό ποτε. καὶ γὰρ ποιηταί, καὶ φιλόσοφοι, καὶ μυθολόγοι, καὶ πάντες ἁπλῶς ἄνθρωποι, περὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἐφιλοσόφησαν τῆς ἐκεῖ, καὶ ἐν ᾅδου κολάζεσθαι εἰρήκασι τοὺς πολλούς. εἰ δὲ ἐκεῖνα μῦθοι, ἀλλ' οὐ τὰ παρ' ἡμῖν. ταῦτα οὐχ ἁπλῶς φοβῆσαι βουλόμενος εἶπον, οὐδὲ βαρῦναι τὰς ὑμετέρας ψυχάς, ἀλλὰ σωφρονίσαι, καὶ κουφοτέρας ἐργάσασθαι. ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς ἐγὼ μὴ εἶναι κόλασιν, καὶ μάλιστα πάντων ἐγώ. τί δήποτε; ὅτι ὑμῶν μὲν ἕκαστος ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς δέδοικεν· ἐγὼ δὲ καὶ τῆς προστασίας ταύτης εὐθύνας ὑφέξω. ὥστε μάλιστα πάντων ἐμὲ διαφυγεῖν ἀδύνατον. ἀλλ' οὐκ ἔστι μὴ εἶναι κόλασιν, καὶ γέενναν. τί πάθω; πάλιν ἐπαπορεῦσι καί φασι, ποῦ οὖν τοῦ Θεοῦ τὸ φιλάνθρωπον; πολλαχοῦ. μᾶλλον δὲ ἐν ἑτέρῳ περὶ τούτου διαλέξομαι καιρῷ, ἵνα μὴ τοὺς περὶ γεέννης συγχέωμεν λόγους. πῶς δὲ ὅπερ ἐκερδάναμεν ἀπὸ τῶν εἰρημένων, μὴ διαρρυῇ. κέρδος γὰρ οὐ μικρὸν πεπεῖσθαι περὶ γεέννης. ἡ γὰρ τῶν τοιούτων λόγων μνήμη, καθάπερ τι πικρὸν φάρμακον, πᾶσαν κακίαν ἀποσμῆξαι δυνήσεται, συνεχῶς ἡμῶν ἐνιζάνουσα τῇ διανοίᾳ. χρώμεθα τοίνυν αὐτῷ, ἵνα καθαρὰν καρδίαν ἐντεῦθεν ἔχοντες, οὕτω καταξιωθῶμεν ἰδεῖν, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. θ. 1 ΠΕΡΙ ΔΕ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΙ-ρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν. 2 Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε, ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου, ὡς κλέπτης ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται. κεφ. ε.

Οὐδὲν οὕτως, ὡς ἔοικε, περίεργόν ἐστι καὶ λίχνον πρὸς τὴν τῶν ἀφανῶν καὶ τῶν κεκαλυμμένων μάθησιν, ὡς ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις. τοῦτο δὲ αὐτῇ συμβαίνειν εἴωθεν, ὅταν ἀτελῆ καὶ μηδέπω κατηρτισμένην τὴν διάνοιαν ἔχῃ. καὶ γὰρ τῶν παίδων οἱ ἀφελέστεροι οὐ διαλιμπάνουσιν ἀποκναίοντες καὶ τροφέας * καὶ παιδαγωγοὺς καὶ πατέρας τῇ πυκνότητι τῶν πεύσεων, ἐν αἷς οὐδέν ἐστιν ἕτερον, ἀλλ' ἢ, πότε τόδε ἔσται, καὶ πότε τόδε. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ θρύπτεσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν ἔχειν πράττειν. πολλὰ μὲν οὖν ἐπείγεται μανθάνειν ἤδη καὶ καταλαμβάνειν ἡμῶν ἡ διάνοια, μάλιστα δὲ τὰ περὶ τῆς συντελείας καιρόν. καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ἡμᾶς τοῦτο πάσχομεν; καὶ γὰρ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι οἱ ἀπόστολοι μάλιστα αὐτὸ πάντων πεπόνθασι, καὶ πρὸ μὲν τοῦ πάθους προσελθόντες λέγουσι τῷ Χριστῷ· Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; μετὰ δὲ τὸ πάθος καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἔλεγον πρὸς αὐτόν· Εἰπὲ ἡμῖν, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ; καὶ οὐδὲν περὶ τούτου αὐτὸν ἤροντο. ἀλλ' οὐ μετὰ ταῦτα οὕτως. ὅτε γὰρ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου κατηξιώθησαν, οὐ μόνον αὐτοὶ οὐκ ἐρωτῶσιν, οὐδὲ ἀγανακτοῦσι πρὸς τὴν ἄγνοιαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταύτην τὴν ἀκαιρον νοσοῦντας πολυπραγμοσύνην καταστέλλουσιν. ἄκουσον γοῦν οἷα νῦν ὁ μακάριος

α. Τιμ. ε. κδ.

Ματθ. κδ. γ.
Πραξ. α. ϛ.

κάριος Παῦλός φησι· περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν. διὰ τί μὴ εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς οἶδε; διὰ τί μὴ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἀπεκαλύφθη, ἀλλ', οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν; ὅτι ἐκείνως μὲν ἂν ἐλύπησε μᾶλλον· οὕτω δὲ παρεμυθήσατο εἰπών. τῷ γὰρ, οὐ χρείαν ἔχετε, καὶ ὡς περιττὸν, καὶ ὡς ἀσύμφορον, ζητεῖν οὐκ εἴασε. ποῖον γὰρ, εἰπέ μοι, τὸ κέρδος*; θανόντι εἰδέναι τὴν συντέλειαν μετὰ εἴκοσιν ἔτη, μετὰ τριάκοντα, μετὰ ἑκατόν. τί τοῦτο πρὸς ἡμᾶς; οὐχὶ ἑκάστῳ ἡ συντέλεια τὸ τῆς αὐτοῦ ζωῆς πέρας ἐστί; τί πολυπραγμονεῖς, καὶ ὠδίνεις ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τέλους; ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς ἄλλοις πάσχομεν, τοῦτο καὶ ἐν τούτῳ. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὰ ἴδια ἀφέντες, τὰ κοινὰ μεριμνῶμεν λέγοντες· ὁ δεῖνα πόρνος, ὁ δεῖνα μοιχὸς, ἐκεῖνος ἥρπασεν, ἄλλος ἠδίκησε, τῶν δὲ ἑαυτοῦ οὐδένα λόγον ποιεῖται, ἀλλὰ πάντων φροντίζει μᾶλλον, ἢ τῶν οἰκείων· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἀφέντες τὸ οἰκεῖον ἕκαστος τέλος μεριμνᾶν, τὴν κοινὴν βουλόμεθα κατάλυσιν μαθεῖν. τί γάρ σοι κοινὸν πρὸς ἐκείνην ἐστί; ἂν ταύτην καλῶς διάθῃ τὴν τελευτὴν, οὐδὲν παρ' ἐκείνης πείσῃ δεινόν. ἔστω πόρρω, ἔστω ἐγγύς· οὐδὲν τοῦτο πρὸς ἡμᾶς. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ μὴ συνέφερε. καὶ πῶς οὐ συνέφερε, φησίν; αὐτὸς οἶδεν ὁ κρύψας, διὰ τί μὴ συνέφερεν. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος τοῖς ἀποστόλοις·

Πράξ. α. ζ. Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. τί περιεργάζεσθε λοιπόν; οἱ περὶ Πέτρον τῶν κορυφαῖοι ταῦτα ἤκουσαν, ὡς τὰ μείζονα ἑαυτῶν ζητοῦντες μαθεῖν. ναὶ, φησίν, ἀλλ' ἐκεῖνο τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστομίζειν οὕτω στόματα. πῶς, εἰπέ μοι; ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, φησὶ, τὸν κόσμον τοῦτον θεὸν λέγουσιν εἶναι. εἰ δὲ τὸν καιρὸν ᾔδειμεν τῆς καταλύσεως, ἐπεστομίσαμεν ἂν αὐτῶν τὰ στόματα. πολλοῦ γε. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐπιστομίζον ἐκείνους, τὸ μαθεῖν, ὅτι ποτὲ καταλύεται, ἢ τὸ μαθεῖν πότε καταλύεται; εἰ ἐπιστομίζειν βούλεσθε, τοῦτο λέγετε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι πέρας ἕξει. εἰ μὴ πείθονται τούτῳ, οὐδὲ ἐκείνῳ πείσονται. ἀκούσατε τοῦ Παύλου λέγοντος· αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε, ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου, ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται· οὐχ ἡ κοινὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑκάστου ἰδία. αὕτη γὰρ ἐκείνην μιμεῖται, ἐπειδὴ ὁμοία αὐτῇ ἐστι καὶ συγγενής. ὅπερ γὰρ ἀθρόως ἐκείνη, τοῦτο αὕτη καθ' ἡμέραν ποιεῖ. καὶ τῆς συντελείας ὁ καιρὸς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, τό τε τέλος ἑκάστου ἡμῶν τῆς ζωῆς, εἰκὼν συντελείας ἐστί. καὶ οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι συντέλειαν αὐτὸ εἰπών. ὅταν γὰρ μυρίοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τελευτῶσι, καὶ ἀναμένωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἅπαντες, καὶ περὶ ἐκείνης οὐδεὶς αἰσθάνεται, οὐχὶ ἐκείνης τὸ ἔργον ἐστίν; εἰ δὲ βούλεσθε μαθεῖν διὰ τί ἀποκέκρυπται αὕτη, καὶ διὰ τί ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ οὕτως ἔρχεται, ἐγὼ, ὡς ἐμαυτῷ δοκῶ καλῶς ἔχειν, ἐρῶ. οὐδεὶς ἂν ἀρετῆς ἐπεμελήθη ποτὲ παρὰ τὸν ἅπαντα βίον, εἰ δῆλος ἦν καὶ μὴ ἀποκέκρυπτο· ἀλλ' εἰδὼς αὐτοῦ τὴν τελευταίαν ἡμέραν, καὶ μυρία ἐργασάμενος δεινὰ, καὶ τῷ λουτρῷ τότε προσελθὼν, οὕτως ἂν ἀπῆλθεν. εἰ γὰρ νῦν, τοῦ τῆς ἀδηλίας φόβου κατασείοντος τὰς ἁπάντων ψυχὰς, πάντες τὸν ἔμπροσθεν βίον ἅπαντα ἐν κακίᾳ καταναλώσαντες, εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς τῷ βαπτίσματι διδόασιν ἑαυτούς· εἰ καὶ σφόδρα ὑπὲρ τούτου ἦσαν πεπεικότες ἑαυτοὺς, τίς ἂν ποτε ἀρετῆς ἐπεμελήθη; εἰ γὰρ, καὶ φόβου ἐπικειμένου, πολλοὶ χωρὶς φωτίσματος ἀπῆλθον, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ὁ φόβος ἐπαίδευσε ζῶντας ἐπιμελεῖσθαι τῶν τῷ θεῷ δοκούντων, εἰ καὶ τοῦτο ἀνῄρητο ὁ φόβος, τίς ἂν ἐγένετό ποτε σώφρων; τίς δὲ ἐπιεικής; οὐκ ἔστιν οὐδείς. καὶ ἕτερον δὲ πάλιν. πολὺς ὁ τοῦ θανάτου φόβος κατέχει νῦν, καὶ ὁ τῆς ζωῆς ἔρως. εἰ δὲ ᾔδει ἕκαστος, ὅτι αὔριον πάντως τεθνήξεται, οὐδὲν ἂν παρῃτήσατο τολμῆσαι πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ἔσφαξεν οὓς ἂν ἠθέλησε, καὶ μυρία ἂν εἰργάσατο δεινὰ, τοὺς ἐχθροὺς ἀμυνόμενος. ἄνθρωπος γὰρ μιαρὸς καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ἀπεγνωκὼς, οὐδὲ αὐτοῦ λόγον ἔχει τοῦ τὴν ἀλουργίδα περικειμένου. ὁ τοίνυν πεπεισμένος ὅτι πάντως ἀ-

πελθεῖν

ἀπελθεῖν δεῖ, καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἐχθρόν, καὶ πρότερον διαναπαῦσαι αὐτοῦ τὴν ψυχήν, οὕτως
ἂν ἐδέξατο τὴν τελευτήν. Εἴπω τι καὶ μεῖζον ἕτερον. οἱ φιλοζωοῦντες, καὶ σφόδρα τῶν
ἐνταῦθα ἐφιέμενοι, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἂν καὶ τῆς λύπης διεφθάρησαν. Εἰ γάρ τις τῶν νέ-
ων, ὅτι πρὸ τοῦ γήρως δέξεται τὴν τελευτήν, ἠπίστατο, καθάπερ τὰ νωθέστατα τῶν
5 θηρίων, ἐπειδὰν συλληφθῇ, μᾶλλον τοιαῦτα γὰρ προσδοκῶντα τὴν τελευτήν, οὕτως ἂν διε-
τέθη καὶ οὗτος. Οὐδ᾽ αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες μισθὸν ἂν εἶχον. Εἰ γὰρ ᾔδεσαν ὅτι πάντως
μετὰ τρία ἔτη ἀπελθεῖν δεῖ, καὶ πρὸ ἐκείνων οὐ δυνατόν, ποῖον ἂν εἶχον μισθόν, καταπαλ-
μῶντες τῶν δεινῶν; Εἴποι γὰρ ἄν τις πρὸς αὐτούς, ὅτι ἐπειδὴ θαρρεῖτε ὑπὲρ τῶν τριῶν ἐτῶν,
διὰ τοῦτο τοῖς κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐκδίδοτε, εἰδότες ὅτι ἄλλως οὐκ ἔνι ὑμᾶς ἀπελθεῖν. ὁ
10 γὰρ ἐξ ἑκάστου κινδύνου προσδοκῶν τεθνήξεσθαι, καὶ εἰδὼς ὅτι ζήσεται μὲν μὴ παραβου-
λευσάμενος, τεθνήξεται δὲ τοιαῦτα τολμῶν, τῆς αὐτοῦ προθυμίας καὶ τοῦ καταφρονεῖν τῆς
ἐνταῦθα ζωῆς μέγιστον ἐξήνεγκε τεκμήριον. Ἀπὸ δὲ ὑποδείγματος τοῦτο ὑμῖν ποιήσω φα-
νερόν. Εἰπέ μοι, εἰ ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ προειδὼς ὅτι οὐ σφάξει τὸν υἱὸν ἀνήγαγεν,
ἆρα ἂν εἶχέ τινα μισθόν; τί δέ, εἰ ὁ Παῦλος προειδὼς ὅτι οὐ τεθνήξεται, ὑπέδυ τῶν κιν-
15 δύνων, ποῦ δὲ καὶ θαυμαστός; οὕτω γὰρ καὶ ὁ νωθέστατος εἰς πῦρ ἐνέβη ἄν, εἴ τινα ἀξιόπιστον
ἐγγυητὴν εὗρε τῆς ἀσφαλείας. Ἀλλ᾽ οὐχ οἱ τρεῖς παῖδες τοιοῦτοι· ἀλλὰ τί; ἄκουε αὐτῶν
λεγόντων· Βασιλεῦ, ἔστι Θεὸς ἐν οὐρανῷ, ὃς ἐξελεῖται ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν σου καὶ ἐκ τῆς
καμίνου ταύτης. καὶ ἐὰν μή, γνωστὸν ἔστω σοι, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ
χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. Ὁρᾶτε πόσα κέρδη ἐστί, καὶ πλείονα τούτων ἐκ τοῦ ἀ-
20 γνοεῖν τὴν τελευτήν; πῶς δὲ ταῦτα ἀπέχει μαθεῖν. Διὰ τοῦτο ὡς κλέπτης ἐν νυκτί, οὕ-
τως ἔρχεται· ἵνα μὴ εἰς κακίαν ἐξαγάγωμεν ἑαυτούς, ἵνα μὴ εἰς ῥᾳθυμίαν, ἵνα μὴ τὸν
μισθὸν ἡμῶν ὑποτέμνηται. Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς, φησίν, οἴδατε. τί οὖν περιεργάζεσθε, εἰ
πεπεισμένοι ἐστέ; ὅτι δὲ ἄδηλον τὸ μέλλον, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς εἶπε, μάνθανε· ὅτι δὲ διὰ τοῦτο εἶ-
πεν, ἄκουσον τί φησι· Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται. Διὰ
25 τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν·

Δαν. γ. ιζ.

Ματθ. κδ. μγ.

3 Ὅταν δὲ λέγωσιν, Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥ-
σπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. Ἐνταῦθα τοῦτο ᾐνίξατο, ὅ-
περ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ εἶπεν ἐπιστολῇ. ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι μὲν ἦσαν ἐν θλίψεσιν, οἱ δὲ πολε-
μοῦντες αὐτοὺς ἐν ἀνέσει καὶ ἐν τρυφῇ, εἶτα αὐτοὺς μὲν παραμυθεῖται τὰ παρόντα δεινὰ τῷ τῆς ἀ-
30 ναστάσεως λόγῳ, ἐκεῖνοι δὲ ἐπηρέαζον ἐκ τῶν προειρημένων ἐνθυμημάτων φθεγγόμενοι, καὶ ἔ-
λεγον, πότε ἔσται; (ὅπερ καὶ οἱ προφῆται ἔλεγον· Οὐαὶ οἱ λέγοντες, τὸ τάχος ἐγγισάτω, ἃ
ποιήσει ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν· καὶ ἐλθέτω ἡ βουλὴ τοῦ ἁγίου Ἰσραήλ, ἵνα γνῶμεν. καὶ πάλιν·
Οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν Κυρίου. * οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐπιθυμοῦντας λέγει, ἀλ-
λὰ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἀπιστεῖν ἐπιθυμοῦντας. καὶ Ἡ ἡμέρα Κυρίου σκότος, φησί, καὶ οὐ φῶς) διὰ τοῦτο
35 εἴρηκεν οὕτω. καὶ ὅρα πῶς αὐτοὺς παραμυθεῖται. ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· μὴ τὸ ἐν ἀπαθείᾳ εἶναι
αὐτούς, τεκμήριον ποιείσθωσαν τοῦ μὴ παραγίνεσθαι τὴν κρίσιν. οὕτω μὲν οὖν καὶ παραγίνε-
ται. ἄξιον δὲ καὶ ἐκεῖνο ζητῆσαι· εἰ ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ ὁ Ἠλίας ἔρχεται, πῶς ὅταν
λέγωσιν, εἰρήνη, καὶ ἀσφάλεια, τότε αὐτοῖς αἰφνίδιος ὄλεθρος ἐφίσταται; ταῦτα γὰρ οὐκ
ἀφίησι μὴ εἰδέναι τὴν ἡμέραν, τεκμήρια ὄντα τῆς παρουσίας αὐτῆς. Ἀλλ᾽ οὐ τοῦτον τὸν
40 καιρὸν αἰνίττεται, τοῦ ἀντιχρίστου λέγω, οὔτε τὴν ἡμέραν ἐκείνην φησίν, ὅτι σημεῖον ἔσται τῆς
παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ᾽ ὅτι ὁ Χριστὸς οὐχ ἕξει σημεῖον, ἀλλ᾽ ἀθρόον καὶ ἀπροσδοκήτως
ἥξει. καὶ γὰρ τῇ κυούσῃ, φησίν, οὐκ ἐφίσταται ἀδήλως. οἶδε γὰρ ὅτι μετὰ ἐννέα μῆνας ἔ-
σται ὁ τόκος· καὶ σφόδρα μὲν οὖν ἀδήλως. αἱ μὲν γὰρ ἑπταμηνιαῖα ἔτεκον, αἱ δὲ ἐννεαμηνιαῖα· οὐκ
ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα ἄδηλος τοῦ τόκου. πρὸς τοῦτο οὖν φησι ταῦτα ὁ Παῦλος. καὶ ἀ-

Ησ. ε. ιθ.

Αμως ε ιη. κ.

* αἱ ταύτης λείπ.

κριβὴς ἡ εἰκών. οὐ γὰρ πολλὰ τῆς ὠδῖνός ἐστι τὰ τεκμήρια. πολλαὶ γοῦν οὕτω καὶ ἐν ὁδοῖς, καὶ τῆς οἰκίας ἔξω μὴ προσδοκήσασαι ἔτεκον. οὐ δὲ ἄδηλον δὲ μόνον ἐνταῦθα ᾐνίξατο, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὀδύνης πικρόν. ὥσπερ γὰρ ἐκείνη παίζουσα, γελῶσα, οὐδὲν ὅλως προορωμένη ἐξαίφνης ἀῤῥήτοις κατασχεθεῖσα πόνοις διακόπτεται ταῖς ὠδῖσιν· οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι, τῆς ἡμέρας ἐπελθούσης ἐκείνης. καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐ περὶ αὐτῶν ταῦτα λέγει, ἐπήγαγεν,

4 Ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ. Ἐνταῦθα τὸν σκοτεινὸν καὶ ἀκάθαρτον βίον φησί. καθάπερ γὰρ ἐν νυκτὶ πάντα πράττουσιν οἱ μιαροὶ καὶ πονηροὶ τοὺς ἀνθρώπους πάντας λανθάνοντες, καὶ ἐν σκότῳ κατακλείοντες ἑαυτούς. εἰπὲ γάρ μοι, οὐχὶ τὴν ἑσπέραν παρατηρεῖ ὁ μοιχός; καὶ οὐχὶ τὴν νύκτα ὁ κλέπτης; ὁ τυμβωρύχος οὐχὶ πᾶσαν τὴν ἐργασίαν ἐν νυκτὶ ἔχει; τί οὖν; οὐχὶ ὡς κλέπτης αὐτοὺς καταλαμβάνει; οὐχὶ καὶ αὐτοῖς ἀδήλως ἐφίσταται; ἀλλὰ προείσασι; πῶς οὖν λέγει, οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν; ἐνταῦθα οὐ πρὸς τὸ ἄδηλόν φησιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν συμφοράν· τουτέστιν, οὐκ ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτῶν ἥξει. ἀδήλως μὲν γὰρ ἥξει καὶ αὐτοῖς, πλὴν ἀλλ' οὐδὲν παραβαλεῖ λυπηρόν. ἵνα ἡ ἡμέρα, φησὶν, ὡς κλέπτης ὑμᾶς καταλάβῃ. ἐπὶ γὰρ τῶν ἐγρηγορότων καὶ ἐν φωτὶ ὄντων κἂν γένηταί τις εἴσοδος λῃστοῦ, οὐδὲν * λυμήνασθαι δυνήσεται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὀρθῶς ζώντων· ἀλλ' ἐκείνους τοὺς καθεύδοντας πάντων γυμνώσας ἄπεισι, τοὺς τοῖς ἐνταῦθα θαῤῥοῦντας. εἶτα καὶ ἄλλο παρ' αὐτῶν. ἐπάγει γάρ·

* αὐτῇ

5 Πάντες γὰρ ὑμεῖς, φησιν, υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας. Καὶ πῶς ἔνι, φησὶν, υἱοὺς ἡμέρας εἶναι; ὡς υἱοὺς ἀπωλείας, ὡς υἱοὺς γεέννης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς Φαρισαίοις· Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν γεέννης υἱόν. καὶ ὁ Παῦλος· Δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, τουτέστι, τοὺς τὰ τῆς γεέννης πράττοντας, τοὺς τὰ τῆς ἀπειθείας. ὥσπερ οὖν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ οἱ τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα πράττοντες, οὕτω καὶ υἱοὶ ἡμέρας καὶ υἱοὶ φωτὸς, οἱ τὰ τοῦ φωτὸς πράττοντες. Οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς, οὐδὲ σκότους.

Ματθ. κγ. ιε.
Κολοσ. γ. ς.

6 Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν.

7 Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι· καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν·

8 Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν. Δείκνυσιν ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἐν ἡμέρᾳ εἶναι, ἡμέτερόν ἐστι. καὶ ἐνταῦθα μὲν (ἐπὶ τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ τῆς νυκτὸς λέγω) οὐχ ἡμέτερόν ἐστιν· ἀλλὰ καὶ ἀκόντων ἡμῶν ἔρχεται ἡ νὺξ, καὶ μὴ βουλομένων ὁ ὕπνος ἐφίσταται. ἐπὶ δὲ τῆς νυκτὸς ἐκείνης καὶ τοῦ ὕπνου, οὐκ ἔτι· ἀλλ' ἔξεστι διαπαντὸς ἐγρηγορέναι, ἔξεστι διαπαντὸς ἡμέραν ἄγειν. τοὺς γὰρ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς κλεῖσαι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς κακίας ὕπνον ἐπαγαγεῖν οὐκ ἔστι φύσεως, ἀλλὰ προαιρέσεως. ἀλλὰ γρηγορῶμεν, φησι, καὶ νήφωμεν. ἔξεστι γὰρ ἐγρηγορότα καθεύδειν, μηδὲν πράττοντα ἀγαθόν. διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, καὶ νήφωμεν. καὶ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ ἂν γρηγορῇ τις, μὴ νήφῃ δὲ, μυρίοις περιπεσεῖται δεινοῖς. ὥστε γρηγορήσεως ἐπίτασις ἡ νῆψίς ἐστιν. Οἱ καθεύδοντες, φησι, νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσι. μέθην ἐνταῦθά φησιν, οὐ τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ πάντων τῶν κακῶν. καὶ γὰρ μέθη ψυχῆς πλοῦτος, καὶ χρημάτων ἐπιθυμία, καὶ σωμάτων ἔρως, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν εἴποις, μέθη ψυχῆς ἐστι. διὰ τί δὲ ὕπνον τὴν κακίαν ἐκάλεσεν; ὅτι πρῶτον μὲν ἀνενέργητός ἐστι πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁ τοιοῦτος· ἔπειτα, ὅτι πάντα φαντασιοῦται, καὶ οὐδὲν ἀληθὲς ὁρᾷ, ἀλλ' ὀνειράτων ἐστὶ μεστὸς, καὶ ἀτόπων πολλάκις πραγμάτων. ἂν δέ τι χρηστὸν ἴδῃ, οὐδὲν ἔχει βέβαιον, οὐδὲ πεπηγός. τοιοῦτον ὁ τῶν πονηρῶν βίος ἐστίν· ὀνειράτων καὶ φαντασίας γέμει. ὁ πλοῦτος ὄναρ, ἡ δόξα, πάντα τὰ τοιαῦτα. ὁ καθεύδων, τὰ μὲν ὄντα καὶ ἀληθῶς ὑφεστῶτα οὐχ ὁρᾷ· τὰ δὲ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα φαντασιοῦται. τοιαύτη ἡ κακία ἐστὶ, καὶ ὁ ἐν κακίᾳ βίος. οὐχ ὁ-

ρᾷ

ρᾶ τὰ ὄντα, τουτέστι, τὰ πνευματικά, τὰ οὐράνια, τὰ μένοντα· ἀλλὰ τὰ ῥέοντα, καὶ ἀφιπτάμενα, καὶ ἀποπηδῶντα ταχέως ἡμῶν. οὐκ ἀρκεῖ δὲ τὸ ἐγρηγορέναι καὶ νήφειν, ἀλλὰ δεῖ καὶ καθοπλίζεσθαι. κἂν γὰρ ἐγρηγορώς τις ᾖ καὶ νήφων, μὴ ἔχῃ δὲ ὅπλα, ταχέως αὐτὸν οἱ λῃσταὶ κατεργάζονται. ὅταν οὖν καὶ ἐγρηγορέναι χρή, καὶ νήφειν, καὶ καθοπλίζεσθαι, ἡμεῖς δὲ ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ ὦμεν, καὶ καθεύδωμεν, τίς κωλύσει ἐκεῖνον πῆξαι τὴν μάχαιραν; διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, ὅτι ὅπλων ἡμῖν δεῖ, ἐπήγαγεν·

8 Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας. Πίστεως καὶ ἀγάπης, φησίν. ἐνταῦθα βίον μετὰ δογμάτων ὀρθῶν ἀπαιτεῖται. ὅρα πῶς ἐδήλωσε τί ἐστι τὸ ἐγρηγορέναι καὶ νήφειν, τὸ ἔχειν θώρακα, φησι, πίστεως καὶ ἀγάπης. πίστιν οὐ τὴν τυχοῦσάν φησιν, ἀλλὰ τὴν ζέουσαν, τὴν εἰλικρινῆ, τὴν ἀτρώτους ποιοῦσαν τοὺς περιβεβλημένους αὐτήν. ὥσπερ γὰρ τὸν * θώρακα οὐδὲν ἂν διαπείροι ταχέως, ἀλλ' ἔστιν ἀφανὲς τειχίον τῷ στήθει· οὕτω καὶ σὺ πίστιν καὶ ἀγάπην περιέλασον τῇ ψυχῇ, καὶ οὐδὲν τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ διαβόλου ἐμπαγῆναι δυνήσεται. ἔνθα γὰρ ἡ περικατειλημμένη τῷ τῆς ἀγάπης ὅπλῳ τῆς ψυχῆς ἡ δύναμις, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην κατασκευάζουσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες. οὔτε γὰρ πονηρία, οὐκ ἔχθρα, οὐ βασκανία, οὐ κολακεία, οὐχ ὑπόκρισις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν καθικέσθαι δυνήσεται τῆς τοιαύτης ψυχῆς. οὐχ ἁπλῶς δὲ ἀγάπην εἶπεν, ἀλλ' ὡς θώρακα ἰσχυρὸν εἶπεν ἐνδύσασθαι. εἶτα οὕτως εἰπὼν ἐπάγει· καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας. καθάπερ γὰρ ἡ περικεφαλαία τὸ καίριον σώζει τῶν ἐν ἡμῖν, τὴν κεφαλὴν περιβάλλουσα καὶ πάντοθεν στεγάζουσα· οὕτω καὶ ἡ ἐλπὶς τὸν λογισμὸν οὐκ ἀφίησι διαπεσεῖν, ἀλλ' ὀρθὸν ἵστησιν ὥσπερ κεφαλήν, οὐδὲν τῶν ἔξωθεν εἰς αὐτὸν πεσεῖν ἐῶσα. ἕως δ' ἂν μηδὲν καταφέρηται, οὐδὲ αὐτὴ ἐπολισθαίνει. τὸν γὰρ τούτοις πεφραγμένον τοῖς ὅπλοις οὐκ ἔνι ποτὲ πεσεῖν. Μένει γάρ, φησι, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα. Εἶτα εἰπών, ἐνδύσασθε καὶ περίθεσθε, αὐτὸς κατασκευάζει τὰ ὅπλα λοιπόν, καὶ δείκνυσιν, ὅθεν ἂν τραφείη πίστις, καὶ ἐλπίς, καὶ ἀγάπη, καὶ τὰ ὅπλα ἰσχυρότερα γένοιτο, ἐπάγων καὶ λέγων·

Marg.: * σιδηροῦν — καίριον, — [illegible] — α. Κορ. ιγ. ιγ.

9 Ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

10 Τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν. Ὥστε οὐ πρὸς τοῦτο ἐκάλεσεν εἰς τὸ ἀπολέσαι, ἀλλ' εἰς τὸ σῶσαι. καὶ ὅτι τοῦτο βούλεται, πόθεν δῆλον; τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, φησιν. οὕτως ἡμᾶς ἐπιθυμεῖ σωθῆναι, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκε, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἔδωκεν, ἀλλ' εἰς θάνατον. ἀπὸ τούτων τῶν λογισμῶν ἡ ἐλπὶς τίκτεται. μὴ γὰρ ἀπογνῷς, ἄνθρωπε, πρὸς τὸν Θεὸν ἀπερχόμενος, τὸν μηδὲ υἱοῦ φεισάμενον διὰ σέ· μὴ ἀπαγορεύσῃς τοῖς παροῦσι κακοῖς. ὁ τὸν μονογενῆ δούς, ἵνα σε σώσῃ καὶ τῆς γεέννης ἐξέληται, τίνος φείσεται λοιπὸν ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας; ὥστε ἐλπίζειν χρὴ πάντα χρηστά. οὐδὲ γὰρ εἰ πρὸς δικαστὴν ἀπῄειμεν μέλλοντα κρίνειν ἡμᾶς, καὶ τοσαύτην ἀγάπην ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιδεδειγμένον, ὡς τὸν υἱὸν κατασφάξαι, ἐδείσαμεν ἄν. ἐλπίζωμεν οὖν χρηστὰ καὶ μεγάλα. τὸ γὰρ κεφάλαιον ἐλάβομεν, εἰ πιστεύομεν. εἴδομεν γὰρ τὸ ὑπόδειγμα· ἀγαπήσωμεν. ἐσχάτης γὰρ ἀνοίας τὸ μὴ τὸν οὕτω διατεθέντα ἀγαπῆσαι. Ἵνα, εἴτε γρηγορῶμεν, φησιν, εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν.

Marg.: κτείνειν

11 Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε.

Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, εἴτε γρηγοροῦμεν, εἴτε καθεύδομεν. ἀλλ' ἕτερον ἐκεῖ τὸν ὕπνον φησί, καὶ ἕτερον ἐνταῦθα. ἐνταῦθα μὲν γὰρ τὸν θάνατον δηλοῖ τὸν σωματικόν· ἐκεῖ δὲ τὴν περὶ τὸν βίον ἀμέλειαν. ὃ οὖν δηλοῖ, τοῦτό ἐστι· οἱ κινδυνεύοντες μὴ δεδοίκατε· κἂν ἀποθάνωμεν, ζησόμεθα. μὴ ἀπελπίσῃς, ὅτι κινδυνεύεις· ἔχεις ἐνέχυρον ἀσφαλές. οὐκ ἄν, εἰ

μὴ σφόδρα ἡμῶν περιεκαίετο, καὶ υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκεν. ὥστε κἂν ἀποθάνῃς, ζήσῃ. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς
ἀπέθανεν. εἴτε οὖν ἀποθάνωμεν, εἴτε ζῶμεν, μετ᾽ αὐτοῦ ζησόμεθα. ἀδιάφορον τοῦτο
ἔχω· οὐδέν μοι μέλει, εἴτε ζῶ, εἴτε ἀποθάνω. μετ᾽ ἐκείνου γὰρ ζησόμεθα.

ΗΘΙΚΟΝ

Πάντα οὖν ὑπὲρ ἐκείνης πράττωμεν τῆς ζωῆς, πάντα πρὸς ἐκείνην ὁρῶντες ἐργα-
σώμεθα. σκότος ἐστὶν ἡ κακία, ἀγαπητέ, θάνατός ἐστι, νύξ ἐστιν, οὐδὲν ὁρῶμεν τῶν δεόντων, 5
οὐδὲν πράττομεν τῶν προσηκόντων. καθάπερ οἱ νεκροὶ δυσειδεῖς εἰσι καὶ ὀδωδότες· οὕτω
καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἐν κακίᾳ πολλῆς εἰσιν ἀκαθαρσίας μεσταί. μέμυκεν αὐτῶν τὰ ὄμματα,
τὸ στόμα συνείληπται, ἀκίνητοι μένουσιν ἐν τῇ κλίνῃ τῆς κακίας· μᾶλλον δὲ τῶν ταῦτα πα-
θόντων ἐλεεινότεροι. οὗτοι μὲν γὰρ πρὸς ἑκάτερα νεκροί, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς μὲν ἀρετὴν ἀναί-
σθητοι, ζῶντες δὲ πρὸς κακίαν. νεκρὸν κἂν πλήξῃ τις, οὐκ αἰσθάνεται, οὐδὲ ἀμύνεται· 10
ἀλλ᾽ ὥσπερ ξύλον αὖον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ αὔη ὄντως ἐστίν, ἀποβαλοῦσα τὴν ζωήν. μυρία
καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν λαμβάνει τραύματα, καὶ οὐδενὸς αἰσθάνεται, ἀλλ᾽ ἀναλγήτως πρὸς
πάντα διάκειται. οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τοῖς μεμηνόσιν αὐτοὺς παραβάλλων, τοῖς μεθύουσι,
τοῖς παραπαίουσι. πάντα δὲ ταῦτα ἔχει ἡ κακία, καὶ πάντων ἐστὶ χαλεπωτέρα. ὁ μαινόμενος
ἔχει πολλὴν συγγνώμην παρὰ τῶν ὁρώντων (οὐ γάρ ἐστι προαιρέσεως τὸ νόσημα, ἀλλὰ φύ- 15
σεως μόνης) ὁ δὲ ἐν κακίᾳ διάγων, πόθεν συγγνωσθήσεται; πόθεν οὖν ἡ κακία; πόθεν οἱ πλεί-
ους κακοί; πόθεν ἐρωτᾷς; εἰπέ μοι σὺ πόθεν ἡ κακία τῶν νοσημάτων; πόθεν φρενῖτις; πόθεν
ὕπνος βαρύς; οὐχὶ ἐξ ἀπροσεξίας; εἰ τὰ φυσικὰ νοσήματα ἀπὸ προαιρέσεως ἔχει τὴν ἀρ-
χήν, πολλῷ μᾶλλον τὰ προαιρετικά. ἡ μέθη πόθεν; οὐχὶ ἐξ ἀκρασίας ψυχῆς; ἡ φρενῖτις οὐχὶ
ἀπὸ ὑπερβολῆς πυρετοῦ; ὁ δὲ πυρετὸς οὐχὶ ἀπὸ πλεοναζόντων ἐν ἡμῖν στοιχείων; ἡ πλεονεξία 20
δὲ τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων οὐχὶ ἐξ ἀπροσεξίας; ὅταν γὰρ ἢ ἔνδεια, ἢ πλεονεξία εἰς ἀμετρίαν τι
τῶν ἐν ἡμῖν ἐξαγάγωμεν, ἀνάπτομεν ἐκεῖνο τὸ πῦρ. πάλιν, ἂν τῆς φλογὸς ἀφθείσης, ἐπι-
μένωμεν καταφρονοῦντες, καθ᾽ ἑαυτῶν ἐργαζόμεθα πυράν, ἣν οὐδὲ σβέσαι δυνάμεθα. οὕτω
καὶ ἐπὶ τῆς κακίας γίνεται. ὅταν ἀρξαμένην αὐτὴν μὴ κωλύωμεν, μηδὲ ἐκκόπτω-
μεν, οὐδὲ ἐφικέσθαι δυνάμεθα τοῦ τέλους λοιπόν, ἀλλὰ μείζων γίνεται τῆς ἡμετέρας ἰσχύος. 25
διό, παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε μηδέποτε ἀπονυστάξαι. οὐχ ὁρᾶτε τοὺς φύλα-
κας, ὅτι πολλάκις μικρὸν ἑαυτοὺς δόντες τῷ ὕπνῳ, οὐδὲν ἀπώναντο τῆς πολλῆς φυλακῆς;
δι᾽ ἐκείνου γὰρ τοῦ μικροῦ τὸ πᾶν διέφθειραν, τῷ βουλομένῳ κλέψαι πολλὴν δόντες τὴν
ἄδειαν. καθάπερ γὰρ οὐχ οὕτως ἡμεῖς τοὺς κλέπτας ὁρῶμεν, ὡς ἐκεῖνοι ἡμᾶς ὁρῶσιν·
οὕτω καὶ ὁ διάβολος μάλιστα πάντων ἐφέστηκε, καὶ ἐνεδρεύει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας. μὴ νυ- 30
στάξωμεν τοίνυν· μὴ εἴπωμεν, παρὰ τοῦτο οὐδέν, παρ᾽ ἐκεῖνο οὐδέν. ὅθεν οὐ προσεδοκήσαμεν,
πολλάκις ἐσυλήθημεν. οὕτω καὶ ἐπὶ κακίας· ὅθεν οὐ προσεδοκήσαμεν, ἀπωλόμεθα. πάν-
τα περισκοπῶμεν ἀκριβῶς. μὴ μεθυσκώμεθα, καὶ οὐχ ὑπνώσομεν. μὴ τρυφῶμεν, καὶ οὐ
καθευδήσομεν. μὴ μαινώμεθα πρὸς τὰ ἔξω, καὶ ἐν νήψει διατελέσομεν. ῥυθμίζωμεν
ἑαυτοὺς πάντοθεν. καὶ καθάπερ ἐπὶ σχοίνου τεταμένης βαδίζοντας οὐκ ἔνι ῥαθυμῆσαι οὐδὲ 35
μικρὸν (τὸ γὰρ μικρὸν μέγα ἐργάζεται κακόν· περιτραπεὶς γὰρ εὐθέως κατηνέχθη, καὶ
ἀπώλετο) οὕτως οὐδὲ ἡμᾶς δυνατὸν ῥαθυμεῖν. στενὴν βαδίζομεν ὁδὸν ὑπὸ κρημνῶν ἑκα-
τέρωθεν ἀπειλημμένην, οὐδὲ δύο πόδας οὐ δεχομένην. ὁρᾷς πόσης ἡμῖν ἀκριβείας δεῖ;
οὐχ ὁρᾷς τοὺς τὰς ἀμφικρήμνους ὁδοιποροῦντας ὁδούς, πῶς οὐ τοὺς πόδας ἀσφαλίζονται
μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς; ἂν γὰρ δόξῃ ἑτέρωθι προσέχειν αὐτόν, κἂν ὁ ποὺς βεβαίως 40
ἑστήκῃ, ἰλιγγιάσας ἀπὸ τοῦ βάθους ὁ ὀφθαλμὸς τὸ πᾶν κατήνεγκεν. ἀλλ᾽ ἑαυτῷ δεῖ
προσέχειν, καὶ τῇ βαδίσει. διὰ τοῦτό φησι, μήτε δεξιά, μήτε ἀριστερά. πολὺς ὁ βυθὸς
τῆς κακίας ἐστί, μεγάλοι οἱ κρημνοί, πολὺ κάτω σκότος, στενὴ ἡ ὁδός· προσέχωμεν μετὰ
φόβου, μετὰ τρόμου περιπατῶμεν. οὐδεὶς τοιαύτην ὁδεύων ὁδόν, ἐκκέχυται γέλωτι, οὐδὲ

βαρεῖται

βαρεῖται μέθῃ, ἀλλ' ἐν νήψει καὶ προσοχῇ τὴν τοιαύτην ὁδεύει ὁδόν. οὐδεὶς τοιαύτην ὁδεύων ὁδὸν, ἐπιφέρεταί τι τῶν περιττῶν. ἀγαπητὸν γὰρ εὔζωνον ὄντα δυνηθῆναι διαδραμεῖν. οὐδεὶς συμποδίζει τοὺς πόδας τοὺς ἑαυτοῦ, ἀλλ' εὐλύτους ἀφίησιν. ἡμεῖς δὲ μυρίαις φροντίσιν ἑαυτοὺς καταδεσμοῦντες, καὶ μυρία φορτία βιωτικὰ ἐπιφερόμενοι, κεχηνότες καὶ ἐκκεχυμένοι, πῶς τὴν στενὴν προσδοκῶμεν βαδίζειν ὁδόν; οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ὅτι στενή ἐστιν, ἀλλὰ μετὰ θαυμασμοῦ· ὅτι στενὴ ἡ ὁδός· τουτέστι, σφόδρα στενή. τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν ἐπὶ τῶν πάνυ θαυμαζομένων. καὶ πάλιν, Τεθλιμμένη, φησὶν, ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. καὶ καλῶς εἶπε στενή. ὅταν γὰρ καὶ ῥημάτων, καὶ ἐννοιῶν, καὶ πράξεων, καὶ πάντων ὀφείλωμεν εὐθύνας ὑπέχειν, στενὴ ὄντως ἐστί. στενωτέραν δὲ αὐτὴν ποιοῦμεν ἡμεῖς, πλατύνοντες ἑαυτοὺς, καὶ εὐρύνοντες, καὶ τοὺς πόδας ἐκχέοντες. ἡ γὰρ στενὴ, παντὶ μὲν δυσχερὴς, μάλιστα δὲ τῷ λιπαινομένῳ. ὡς ὅγε κατατήκων ἑαυτὸν, οὐδὲ αἰσθήσεται τῆς στενοχωρίας· ὥστε ὁ μεμελετηκὼς θλίβεσθαι, οὐδὲ ἀποδυσπετήσει πρὸς τὸ πιέζεσθαι. μὴ τοίνυν μετὰ ἀνέσεως προσδοκάτω τις εἰς τὸν οὐρανὸν ἀφῖχθαι. οὐ γὰρ ἔνι. μηδεὶς μετὰ τρυφῆς ἐλπιζέτω τὴν στενὴν ὁδεύειν ὁδόν. οὐ γὰρ δυνατόν. μηδεὶς τὴν εὐρύχωρον βαδίζων, τὴν ζωὴν ἐλπιζέτω. ὅταν οὖν ἴδῃς λουτροῖς, τραπέζῃ πολυτελεῖ, ὑπὸ δορυφορίαις ἑτέραις ἐντρυφῶντα τὸν δεῖνα, μὴ ταλανίσῃς σαυτὸν, ὡς οὐ μετέχοντα τούτων, ἀλλὰ στέναξον ἐκεῖνον, ὅτι τὴν ἀπολλυμένην ὁδεύει ὁδόν. τί γὰρ ὄφελος ταύτης τῆς ὁδοῦ, ὅταν εἰς θλῖψιν τελευτᾷ; ποῖον δὲ βλάβος ἀπ' ἐκείνης τῆς στενοχωρίας, ὅταν εἰς ἄνεσιν ἔρχηται; εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς τὰ βασίλεια καλούμενος, διὰ στενωπῶν θλιβερῶν καὶ ἀποκρήμνων βαδίζοι, ἕτερος δέ τις τὴν ἐπὶ θάνατον ἀγόμενος διὰ μέσης ἕλκοιτο τῆς ἀγορᾶς, τίνα μακαριοῦμεν, τίνα στενάξομεν; οὐ τὸν διὰ τῆς εὐρυχώρου βαδίζοντα; οὕτω καὶ νῦν, μὴ τοὺς τρυφῶντας μακαρίζωμεν, ἀλλὰ τοὺς μὴ τρυφῶντας. οὗτοι πρὸς τὸν οὐρανὸν σπεύδουσιν, ἐκεῖνοι πρὸς τὴν γέενναν. καὶ ἴσως μὲν αὐτῶν πολλοὶ καὶ γελάσονται τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα· ἐγὼ δὲ μάλιστα διὰ τοῦτο ὀδύρομαι καὶ θρηνῶ, ὅτι οὐδὲ ἴσασιν ἐφ' οἷς χρὴ γελᾶν, ὑπὲρ ὧν ἐχρῆν μάλιστα πενθεῖν· ἀλλὰ πάντα συγχέουσι, καὶ ταράττουσι, καὶ θορυβοῦσι. διὰ ταῦτα αὐτοὺς ἐγὼ θρηνῶ. τί λέγεις, ἄνθρωπε; μέλλων ἀνίστασθαι, καὶ λόγον ὑφέξειν τῶν σοι πεπραγμένων, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑποστήσεσθαι δίκην, τούτων μὲν οὐδένα λόγον ποιῇ, γαστρίζεσθαι δὲ μελετᾷς καὶ μεθύειν; καὶ πρὸς τούτοις γελᾷς; ἀλλ' ἐγώ σε θρηνῶ, τὰ μένοντά σε ἐπιστάμενος κακὰ, τὴν διαδεξομένην σε τιμωρίαν. καὶ διὰ τοῦτο θρηνῶ μάλιστα, ὅτι γελᾷς. πένθησον σὺν ἐμοὶ, θρήνησον μετ' ἐμοῦ τὰ σὰ κακά. εἰπέ μοι· ἐὰν τίς σοι τῶν οἰκείων ἀπόληται, οὐχὶ τοὺς μὲν γελῶντας ἐπὶ τῇ τελευτῇ καὶ ἀποστρέφῃ, καὶ ἐχθροὺς ἡγῇ, τοὺς δὲ δακρύοντας καὶ συμπενθοῦντας φίλους; εἶτα τῆς μὲν γυναικὸς προκειμένης νεκρᾶς, τὸν γελῶντα ἀποστρέφῃ, τῆς δὲ ψυχῆς σοι τεθανατωμένης, τὸν δακρύοντα ἀποστρέφῃ, γελᾷς δὲ αὐτός; ὁρᾷς πῶς ἡμᾶς διέθηκεν ὁ διάβολος, ἐχθροὺς ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ πολεμίους; ἀνανήψωμεν ποτὲ, διαβλέψωμεν, γρηγορήσωμεν, ἐπιλαβώμεθα τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὸν πολὺν ὕπνον ἀποτιναξώμεθα. κρίσις ἐστὶ, κόλασίς ἐστιν, ἀνάστασίς ἐστιν, ἐξέτασις τῶν πεπραγμένων. Ὁ Κύριος ἔρχεται ἐν νεφέλαις, πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρὰ, φησί. ποταμὸς πυρὸς σύρεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ, σκώληξ ἀτελεύτητος, πῦρ ἄσβεστον, σκότος ἐξώτερον, βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. κἂν μυριάκις ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνητε, ἐγὼ λέγων οὐ παύσομαι. εἰ γὰρ λιθαζόμενοι οἱ προφῆται οὐκ ἐσίγων, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἀπεχθείας δεῖ φέρειν, καὶ μὴ πρὸς χάριν ὑμῖν ὁμιλεῖν· ἵνα μὴ ἀπατήσαντες ὑμᾶς, αὐτοὶ διχοτομηθῶμεν. ἐκεῖ κόλασίς ἐστιν ἀθάνατος, ἀπαραμύθητος, ὁ προστησόμενος οὐδείς. Τίς ἐλεήσει, φησὶν, ἐπαοιδὸν ὀφιόδηκτον; ὅταν ἡμεῖς ἑαυτοὺς μὴ ἐλεήσωμεν, τίς ἐλεήσει; εἰπέ μοι· ἐὰν ἴδῃς τινὰ ξίφος ἐλαύνοντα δι' ἑαυτοῦ, τοῦτον δυνήσῃ φείδεσθαί ποτε; οὐδαμῶς. πολλῷ μᾶλλον, ὅταν παρὸν ἢ κατορ-

Ματθ. ζ. ιδ.

Ψαλ. μθ. δ.

Σειρ. ιβ. ιγ.

θῶσαι, καὶ μὴ κατορθώσωμεν, τίς ἡμῶν φείσεται; οὐδείς. ἐλεήσωμεν ἑαυτούς. ὅταν εὐχώμεθα τῷ Θεῷ λέγοντες, ἐλέησόν με, Κύριε, λέγωμεν πρὸς ἑαυτούς, καὶ ἑαυτοὺς ἐλεήσωμεν. ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι τοῦ τὸν Θεὸν ἡμᾶς ἐλεῆσαι. αὐτὸς ἡμῖν τοῦτο ἐχαρίσατο. ἐὰν ἄξια ἐλέους πράττωμεν, ἐὰν ἄξια φιλανθρωπίας τῆς παρ' αὐτοῦ, ἐλεήσει ἡμᾶς ὁ Θεός. ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς μὴ ἐλεῶμεν, τίς ἡμῶν φείσεται; ἐλέησον τὸν πλησίον, καὶ ἐλεηθήσῃ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. πόσοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσέρχονταί σοι λέγοντες, ἐλέησόν με, καὶ οὐδὲ ἐπιστρέφῃ; πόσοι γυμνοί, πόσοι ἀνάπηροι, καὶ οὐκ ἐπικαμπτόμεθα, ἀλλὰ παραπεμπόμεθα αὐτῶν τὰς ἱκετηρίας; πῶς οὖν ἀξιοῖς ἐλεηθῆναι, αὐτὸς οὐδὲν ἄξιον ἐλέους ποιῶν; γενώμεθα οἰκτίρμονες, γενώμεθα ἐλεήμονες, ἵν' οὕτως εὐαρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιτύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. ι

12 ΕΡΩΤΩΜΕΝ ΔΕ ΥΜΑΣ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΕΙΔΕναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ, καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς, 13 Καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν· εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς.

Πολλὰς ἀνάγκη τὸν ἄρχοντα μικροψυχιῶν ἀφορμὰς ἔχειν. καὶ καθάπερ ἰατρῶν παῖδες πολλὰ λυπεῖν ἀναγκάζονται τοὺς κάμνοντας, καὶ σιτία καὶ φάρμακα κατασκευάζοντες, ἡδονὴν μὲν οὐκ ἔχοντα, πολλὴν δὲ τὴν ὠφέλειαν· καὶ καθάπερ πατέρες πολλαχοῦ τοῖς υἱοῖς εἰσι φορτικοί· οὕτω καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ πολλῷ μᾶλλον. ὁ μὲν γὰρ ἰατρὸς κἂν πρὸς τὸν κάμνοντα ἀπεχθάνηται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς προσήκοντας αὐτῷ καὶ ἐπιτηδείους ἔχει ἡδέως, καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ πολλάκις τὸν κάμνοντα· καὶ ὁ πατὴρ δὲ ἀπό τε τῶν τῆς φύσεως, ἀπό τε τῶν νόμων τῶν ἔξωθεν μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας κέχρηται τῇ κατὰ τοῦ παιδὸς ἀρχῇ. κἂν ἄκοντα παιδεύσῃ καὶ ἐπιπλήξῃ, οὐδεὶς ὁ κωλύσων, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ἀντιβλέψαι δυνήσεται. ἐπὶ δὲ τοῦ ἱερέως, πολλὴ ἡ δυσκολία. πρῶτον μὲν οὖν ἑκόντων ἄρχειν ὀφείλει, καὶ χάριν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς εἰδότων. τοῦτο δὲ οὐκ ἔνι συμβαίνειν ταχέως. ὁ γὰρ ἐλεγχόμενος καὶ ἐπιτιμώμενος, οἷος ἂν ᾖ, πάντως τὴν χάριν ἀφείς, ἀπεχθῶς ἔχει. ὡσαύτως καὶ ὁ παραινούμενος, καὶ ὁ νουθετούμενος, καὶ ὁ παρακαλούμενος ποιήσει. ἂν εἴπω τοίνυν, χρήματα κένωσον εἰς τοὺς δεομένους, ἐπαχθὲς εἶπόν τι καὶ φορτικόν· ἂν εἴπω, κόλασον τὴν ὀργήν, σβέσον τὸν θυμόν, παῦσον τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν, ὑποτέμε τῆς τρυφῆς μέρος μικρόν· πάντα φορτικὰ καὶ ἐπαχθῆ. κἂν κολάσω ῥαθυμοῦντα, ἢ τῆς ἐκκλησίας ἀπαγάγω, ἢ τῆς κοινῆς εὐχῆς ἀπείρξω, ἀλγεῖ, οὐ διὰ τὸ τούτων ἐκπεσεῖν, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινὴν αἰσχύνην. καὶ τοῦτο γὰρ τῆς νόσου ἐπίτασις, ὅτι τῶν πνευματικῶν κωλυόμενοι, οὐ διὰ τὴν στέρησιν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν ἀλγοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ὁρώντων αἰσχύνην· οὐ φειδόμεθα, οὐ δεδοίκαμεν τὸ πρᾶγμα. διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω Παῦλος περὶ τούτων πολλὰ διαλέγεται. καὶ ὁ μὲν Χριστὸς αὐτοὺς μετὰ τοσαύτης ὑπέταξε τῆς ἀνάγκης, ὡς εἰπεῖν,

Ματθ. κγ. β. Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. καὶ πάλιν, ἡνίκα τὸν λεπρὸν

Ματθ. η. δ. ἐθεράπευσεν, ἔλεγεν, Ὕπαγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρόν σου, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. καὶ μὴν σὺ λέγεις· ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. διὰ τοῦτο εἶπον, φησιν, ἃ ποιοῦσι, μὴ ποιεῖτε. πᾶσαν τοίνυν ἐξέκλεισε πρόφασιν

α. Τιμ. ε. ιζ. τῷ ἀρχομένῳ ὁ Χριστός. οὗτος δὲ καὶ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγεν· Οἱ καλῶς προεστῶτες πρε-

Ἑβρ. ιγ. ιζ. σβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν. καὶ πρὸς Ἑβραίους δὲ γράφων ἔλεγε· Πείθεσθε

τοῖς

τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε. καὶ ἐνταῦθα πάλιν· ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰ-
δέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, οἰκοδομεῖτε
εἷς τὸν ἕνα, ἵνα μὴ νομίσωσιν, ὅτι εἰς τὸ τῶν διδασκάλων ἀξίωμα αὐτοὺς ἀνήγαγε, τοῦτο ἐ-
πήγαγε, μονονουχὶ λέγων, ὅτι καὶ ὑμῖν ἐπέτρεψα οἰκοδομεῖν ἀλλήλους. οὐ γὰρ δυνατὸν πάν-
5 τας τὸν διδάσκαλον εἰπεῖν. τοὺς κοπιῶντας, φησὶν, ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυ-
ρίῳ, καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς. καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, φησί; τί λέγεις; σὺ μὲν, ἂν μὲν ἄνθρω-
πός σου προστῇ πρὸς ἄνθρωπον, πάντα πράττεις, πᾶσαν ὁμολογεῖς χάριν· ἐπὰν δὲ πρὸς
τὸν Θεὸν προΐσταταί σου, καὶ οὐχ ὁμολογεῖς χάριν; καὶ πῶς προΐσταταί, φησίν; ὅτι εὔχεται
ὑπὲρ σοῦ, ὅτι τῇ πνευματικῇ δωρεᾷ τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος ὑπηρετεῖται, ἐπισκέπτεται,
10 παραινεῖ καὶ νουθετεῖ, μέσαις νυξὶν, ἂν καλέσῃς, ἥκει. οὐδὲν ἄλλο, ἢ μόνον ὑπόκειταί σου τῷ
στόματι, καὶ τὰς βλασφημίας φέρει τὰς παρὰ σοῦ. ποίαν εἶχεν ἀνάγκην; καλῶς ἐποίη-
σεν, ἢ κακῶς; σὺ μὲν καὶ γυναῖκα ἔχεις, καὶ τρυφᾶς, καὶ βίον αἱρῇ ἐμπορικόν· ὁ δὲ ἱερεὺς πρὸς
τοῦτο ἑαυτὸν ἀπησχόλησεν· οὐδεὶς αὐτῷ βίος ἕτερος, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐκκλησίαν στρέφεσθαι.
ἡγεῖσθαι αὐτοὺς, φησὶν, ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν· εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς.
15 ὁρᾷς πῶς οἶδε μικροψυχίας γινομένας, μὴ ἁπλῶς φησὶν, ἀγαπᾶτε, ἀλλ', ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ,
ὥσπερ οἱ παῖδες πατέρας. διὰ γὰρ αὐτῶν ἐτέχθητε τὴν γέννησιν τὴν αἰώνιον, δι' αὐτῶν τῆς
βασιλείας ἐπιτυγχάνετε, διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν πάντα γίνεται, δι' αὐτῶν ὑμῖν πύλαι οὐρανίαι ἀνοί-
γονται. μηδεὶς στασιαζέτω, μηδεὶς φιλονεικείτω. ὁ τὸν Χριστὸν ἀγαπῶν, οἷος ἂν ᾖ ὁ ἱερεὺς,
ἀγαπήσει αὐτὸν, ὅτι δι' αὐτοῦ τῶν φρικτῶν μυστηρίων ἐπέτυχεν. εἰπέ μοι, εἰ βουληθείης ἰδεῖν τὰ
20 βασίλεια πολλῷ καταλάμποντα τῷ χρυσῷ, καὶ περιαστράπτοντα τῇ τῶν λίθων αἴγλῃ, εὕ-
ροις τὸν τὰς κλεῖς ἔχοντα· ὁ δὲ παρακληθεὶς, εὐθέως ἤνοιξε, καὶ παρέπεμψέ σε ἔνδον, οὐχὶ
πάντων ἂν αὐτὸν προετίθης; οὐχὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἴσον ἠγάπησας; οὐχὶ ἐφίλεις; τὸν οὐ-
ρανόν σοι ἀνέῳξεν οὗτος, καὶ οὐ φιλεῖς καὶ περιέπεις; εἰ γυναῖκα ἔχοις, οὐχὶ τὸν προ-
ξενήσαντα ποθεῖς πάντων μάλιστα; οὕτως, εἰ φιλεῖς τὸν Χριστὸν, εἰ φιλεῖς τὴν βασι-
25 λείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπίγνωθι διὰ τίνων ἔχεις αὐτήν. διὰ τοῦτό φησι, διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν, εἰ-
ρηνεύετε ἐν αὐτοῖς.

γρ. καταλαμπόμενα
χάλιξι
γρ. ἔχης

4 Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀ-
λιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας.

Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἄρχοντας διαλέγεται. νουθετεῖτε, φησὶ, τοὺς ἀτάκτους· τουτέστι,
30 μὴ ἀπὸ ἐξουσίας, μηδὲ ἀπὸ αὐθαδείας ἐπιπλήσσετε, ἀλλὰ μετ' ἐπιεικείας, μετ' ἡμερότη-
τος. παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάν-
τας. ὁ γὰρ αὐστηρῶς ἐπιπληττόμενος, ἀπεγνωκὼς ἑαυτὸν, θρασύτερος γίνεται καταφρονῶν.
διὰ τοῦτο τῇ νουθεσίᾳ χρὴ ἡδὺ κατασκευάζειν τὸ φάρμακον. τίνες δέ εἰσιν οἱ ἄτακτοι;
πάντες οἱ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν πράττοντες. τάξις γάρ ἐστι τῆς στρατιωτικῆς ἁρμο-
35 διωτέρα αὕτη ἡ τάξις τῆς ἐκκλησίας. ὥστε καὶ ὁ λοίδορος ἄτακτος, καὶ ὁ μέθυσος ἄτακτος, καὶ
ὁ πλεονέκτης, καὶ πάντες οἱ ἁμαρτάνοντες. οὐ γὰρ τεταγμένα βαδίζουσιν ἐν τῇ φάλαγγι,
ἀλλὰ παραφέρονται· διὸ καὶ περιτρέπονται. ἀλλ' ἔστι καὶ ἕτερον εἶδος τῶν κακῶν· οὐ τοι- (γρ. [illegible])
οῦτον μὲν, κακία δὲ καὶ αὐτό. ποῖον τοῦτο; ἡ μικροψυχία. καὶ γὰρ καὶ αὕτη ὁμοίως τῇ ῥαθυ-
μίᾳ ἀπόλλυσιν. ὁ μὴ φέρων ὕβριν, ὀλιγόψυχος· ὁ μὴ φέρων πειρασμὸν, ὀλιγόψυχος. οὗτος
40 ἐστὶν ὁ ἐπὶ τῆς πέτρας σπαρείς. ἔστι καὶ ἄλλο εἶδος, τὸ τῆς ἀσθενείας. ἀντέχεσθε, φησὶ, τῶν
ἀσθενῶν, ἀσθενῶν λέγων τῶν περὶ πίστιν. γίνεται γὰρ ἀσθένεια καὶ περὶ αὐτήν. ἀλλ' ὅρα πῶς οὐκ
ἀφίησιν αὐτοὺς διαπτύεσθαι. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ γράφων ἔλεγε· Τοὺς ἀσθενοῦντας τῇ πίστει προσ- (Ρωμ. ιδ. α.)
λαμβάνεσθε. καὶ γὰρ ἐν τοῖς σώμασι τοῖς ἡμετέροις τὸ ἀσθενοῦν μέρος οὐκ ἐῶμεν ἀπολέσθαι.
μακροθυμεῖτε, φησὶ, πρὸς πάντας. τί οὖν; καὶ πρὸς τοὺς ἀτάκτους; καὶ σφόδρα. οὐδὲν

γὰρ

γὰρ τούτου τοῦ φαρμάκου ἴσον διδασκάλῳ μάλιστα, οὐδὲν οὕτω τοῖς ἀρχομένοις ἐπιτήδειον. πάντως ἐντρέψαι δύναται, πάντως δυσωπῆσαι καὶ τὸν πάντων ἀγριώτερον καὶ ἀναισχυντότερον.

15 Ὁρᾶτε μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδῷ. Εἰ κακὸν ἀντὶ κακοῦ οὐ χρὴ ἀποδιδόναι, πολλῷ μᾶλλον κακὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ· πολλῷ μᾶλλον, μὴ προϋπάρξαντος κακοῦ, * ἀποδοῦναι κακόν. ἀλλ' ὁ δεῖνα, φησί, πονηρός ἐστι, καὶ ἐλύπησε, καὶ πολλὰ μὲ ἠδίκησε. βούλει αὐτὸν ἀμύνασθαι; μὴ ἀνταποδῷς· ἔασον ἀτιμώρητον. ἆρα μέχρι τούτου; οὐδαμῶς.

Ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας. Αὕτη μείζων ἡ φιλοσοφία, μὴ μόνον κακοῖς μὴ ἀμύνεσθαι τὰ κακά, ἀλλὰ ἀγαθοῖς. αὕτη γάρ ἐστιν ὄντως ἄμυνα κἀκείνῳ βλάβην ἔχουσα, καὶ ὠφέλειάν σοι· μᾶλλον δὲ κἀκείνῳ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν, ἐὰν θέλῃ. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι περὶ τῶν πιστῶν μόνων τοῦτο εἴρηται, διὰ τοῦτο εἶπε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας.

16 Πάντοτε χαίρετε. Τοῦτο περὶ τῶν πειρασμῶν τῶν θλίψιν ἐμποιούντων. ἀκούετε, ὅσοι πενίᾳ περιπεπλώκατε, ὅσοι λυπηροῖς πράγμασιν· ἀπὸ τούτων γὰρ χαρὰ τίκτεται. ὅταν γὰρ τοιαύτην ἔχωμεν ψυχήν, ὥστε μηδένα ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ πάντας εὐεργετεῖν, πόθεν, εἰπέ μοι, τὸ τῆς λύπης κέντρον παρεισελθεῖν δυνήσεται; ὁ γὰρ οὕτω χαίρων τῷ παθεῖν κακῶς, ὡς καὶ εὐεργεσίαις ἀμύνεσθαι τὸν πεποιηκότα κακῶς, πόθεν δυνήσεται ἀνιαθῆναι λοιπόν; καὶ πῶς οἷόν τε τοῦτο, φησίν; ἂν ἐθέλωμεν, δυνατόν. εἶτα καὶ τὴν ὁδὸν ἔδειξεν.

17 Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε·

18 Ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ, Τὸ ἀεὶ εὐχαριστεῖν, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς. ἔπαθές τι κακόν; ἀλλ' ἐὰν θέλῃς, οὐκ ἔστι κακόν. εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ, καὶ μετεβλήθη τὸ κακὸν εἰς ἀγαθόν. εἰπὲ καὶ σύ, ὡς Ἰώβ, Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. (Ἰωβ. α. κα.) τί γάρ, εἰπέ μοι, τοιοῦτον πέπονθας; νόσος ἐπέπεσεν; ἀλλ' οὐδὲν ξένον· θνητὸν γὰρ ἡμῶν τὸ σῶμα καὶ παθητόν. ἀλλὰ πενία συνώπτησε χρημάτων; ἀλλὰ καὶ ταῦτα κτητά, καὶ ἀπόκτητα, καὶ ἐνταῦθα μένοντα. ἀλλ' ἐπιβουλαὶ καὶ συκοφαντίαι παρὰ ἐχθρῶν; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς ἠδικήμεθα ἐν τούτοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ πεποιηκότες. Ψυχὴ γάρ, φησίν, ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται. (Ἰεζεκ. ιη.) ἥμαρτε δὲ οὐχ ὁ παθὼν κακῶς, ἀλλ' ὁ ποιήσας κακῶς.

(ΗΘΙΚΟΝ) Οὐ τοίνυν τὸν ἀποθανόντα ἀμύνεσθαι χρή, ἀλλ' εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε αὐτὸν ἐξελέσθαι τοῦ θανάτου. οὐχ ὁρᾶτε τὴν μέλιτταν, ὅτι πλήξασα ἐπαποθνήσκει τῷ κέντρῳ; δι' ἐκείνου τοῦ ζώου παιδεύει ἡμᾶς ὁ Θεὸς μὴ λυπεῖν τοὺς πλησίον. αὐτοὶ γὰρ τὸν θάνατον δεχόμεθα πρότεροι. ἐκείνους μὲν γὰρ πλήττοντες ἴσως πρὸς μικρὸν ἐλυπήσαμεν· αὐτοὶ δὲ οὐκέτι ζησόμεθα, καθάπερ οὐδὲ ἐκεῖνο τὸ ζῶον. καίτοιγε ἐπαινεῖ αὐτὸ ἡ γραφὴ λέγουσα, Ὡς ἐργάτις ἐστὶν ἧς τὴν ἐργασίαν βασιλεῖς, καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται. (Σειρ. ια γ.) ἀλλ' οὐδὲν αὐτῆς προΐσταται εἰς τὸ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ δεῖ πάντως ἀπολέσθαι. εἰ δὲ ἐκείνην οὐκ ἐξαιρεῖται ἡ λοιπὴ πλεονεξία ποιοῦσαν κακῶς, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς. θηρίων γὰρ οὕτως χαλεπωτάτων, τὸ, μηδενός σε ἀδικοῦντος, ἄρχειν ἀδικίας· μᾶλλον δὲ οὐδὲ θηρίων. ἐκεῖνα γὰρ ἂν ἀφῇς ἐπὶ τῆς ἐρήμου νέμεσθαι, καὶ μὴ στενοχωρήσας εἰς ἀνάγκην καταστήσῃς, οὐδέποτε λυμαίνεται, οὔτε προσελεύσεται, οὔτε δήξεται, ἀλλ' ἀπελεύσεται τὴν οἰκείαν ὁδόν. σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν λογικός, τετιμημένος ἀρχῇ τοσαύτῃ, καὶ τιμῇ καὶ δόξῃ, οὐδὲ τὰ θηρία μιμῇ περὶ τοὺς ὁμοφύλους, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν ἀδικεῖς, καὶ κατεσθίεις; καὶ πόθεν ἀπολογήσασθαι δυνήσῃ; οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; (α. Κορ. ϛ. ζ.) ἀλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς. ὁ-

ρᾷς

ρᾶς, ὅτι τὸ κακῶς παθεῖν, ἐν τῷ κακῶς ποιῆσαί ἐστι, τὸ δὲ εὖ παθεῖν ἐν τῷ κακῶς παθεῖν; εἰ-
πὲ γάρ μοι· εἴ τις λοιδοροῖτο τοῖς ἄρχουσιν, εἴ τις ὑβρίζοι τοὺς κρατοῦντας, τίνα ἀδικεῖ;
ἑαυτὸν, ἢ ἐκείνους; δῆλον ὅτι ἑαυτόν. εἶτα ἄρχοντα μὲν ὁ ὑβρίζων, οὐκ ἐκεῖνον ὑβρίζει,
ἀλλ' ἑαυτόν, ὁ δὲ ἄνθρωπον ὑβρίζων, δι' ἐκεῖνον τὸν Χριστὸν οὐχ ὑβρίζει; οὐδαμῶς, φησι. τί
5 λέγεις; ὁ δὲ τὰς βασιλέως εἰκόνας λιθάζων, τίνα λιθάζει; οὐχ ἑαυτόν; εἶτα εἰ ὁ εἰκόνα
μὲν βασιλέως ἐπιγείου λιθάζων, ἑαυτὸν καταλύει, τοῦ δὲ Χριστοῦ τὴν εἰκόνα ὑβρίζων (ἄν-
θρωπος γὰρ εἰκὼν Θεοῦ) οὐχ ἑαυτὸν ἀδικεῖ; μέχρι πότε χρημάτων ἐρῶμεν; οὐ παύσο-
μαι γὰρ αὐτῶν καταβοῶν. ταῦτα γὰρ πάντων αἴτια τῶν κακῶν. μέχρι τίνος οὐ λαμβανό-
μεθα κόρον τῆς ἀπλήστου ταύτης ἐπιθυμίας; τί ἔχει καλὸν τὸ χρυσίον; ἐκπέπληγμαι ἐπὶ τῷ
10 πράγματι. ὄντως γοητεία τίς ἐστι τὸ πρᾶγμα, χρυσὸν καὶ ἄργυρον τοσαύτης τιμᾶσθαι παρ'
ἡμῖν. τῶν μὲν οὖν ψυχῶν ἡμῶν οὐδεὶς ἡμῖν λόγος, ἀψύχων δὲ εἰκόνων πολλὴ ἡ θεραπεία.
πόθεν ἐπεισῆλθε τὸ νόσημα τοῦτο τῇ οἰκουμένῃ; τίς ἐξολοθρεῦσαι αὐτὸ δυνήσεται; ποῖος ἐκ-
κόψαι λόγος τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον, καὶ πανωλεθρίᾳ διαφθεῖραι; ἐνέσπαρται ταῖς τῶν
ἀνθρώπων διανοίαις ἡ ἐπιθυμία, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι ἐν εὐλαβείᾳ. αἰσχυνώμεθα ἐπὶ τοῖς
15 εὐαγγελικοῖς παραγγέλμασι. ῥήματα κεῖται ἐν τῇ γραφῇ μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων οὐδαμοῦ
δείκνυνται. ἀλλὰ τίς ὁ εὐπρόσωπος τῶν πολλῶν λόγος; παιδία ἔχω, φησὶ, καὶ αὐτὸς δέδοι-
κα μήποτε εἰς ἀνάγκην καταστῶ λιμοῦ καὶ ἐνδείας, μήποτε ἑτέρων δεηθῶ· αἰσχύνομαι ἐ-
παιτεῖν. διὰ τοῦτο οὖν ἄλλους ποιεῖς ἐπαιτεῖν; οὐ δύναμαι, φησι, πεινῆν. διὰ τοῦτο οὖν ἑ-
τέρους περιβάλλεις λιμῷ; οἶδας ὅσον δεινὸν τὸ ἐπαιτεῖν; ὅσον τῷ λιμῷ φθείρεσθαι; φεῖσαι καὶ
20 τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν. αἰσχύνῃ πεινῆν, εἰπέ μοι, ἁρπάζειν δὲ οὐκ αἰσχύνῃ; δέδοικας λιμῷ
φθείρεσθαι; ἑτέρους δὲ φθείρειν οὐ δέδοικας; καίτοι τὸ μὲν πεινῆν, οὐδὲ αἰσχύνην ἔχει, οὐδὲ ἔγ-
κλημα· τὸ δὲ ἑτέρους περιβάλλειν τούτοις, οὐκ αἰσχύνην μόνον, ἀλλὰ καὶ κόλασιν ἐπιφέρει τὴν
ἐσχάτην. σκήψεις πάντα ταῦτα, καὶ λόγοι, καὶ φλυαρίαι. ὅτι γὰρ οὐ παίδων ἕνεκεν ταῦτα
ποιεῖτε, μαρτυροῦσιν, ὅσοι παῖδας μὲν οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ ἕξουσι, κόπτονται δὲ οὕτω καὶ ταλαιπω-
25 ροῦσι, καὶ πλούτῳ περιβάλλονται, ὅσον ἂν, εἰ μυρίους εἶχον καταλεῖψαι παῖδας. οὐκ ἔστι
παίδων φροντὶς ἡ ποιοῦσα χρηματιστικὸν, ἀλλὰ ψυχῆς νόσος. διὰ ταύτην καὶ οὐκ ἔχοντες
παῖδας πολλοὶ μαίνονται διὰ τὰ χρήματα· ἕτεροι δὲ ἐν πολυπαιδίᾳ ζῶντες, καὶ τῶν ὄντων
καταφρονοῦσιν. ἐκεῖνοί σου κατηγορήσουσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. εἰ γὰρ ἡ τῶν παίδων ἀ-
νάγκη πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἐβιάζετο συλλογὴν, ἐχρῆν κἀκείνους τὸν αὐτὸν ἔχειν πό-
30 θον, τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν. εἰ δὲ οὐκ ἔχουσιν, οὐκ ἀπὸ τῆς πολυπαιδίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς
φιλοχρηματίας μαινόμεθα. καὶ τίνες εἰσί, φησιν, οἱ μετὰ παίδων καταφρονοῦντες χρημάτων;
πολλοὶ, καὶ πολλαχοῦ· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἐρῶ. οὐχὶ δώδεκα παῖδας εἶχεν
ὁ Ἰακώβ; οὐχὶ τὸν τῶν θητευόντων ἔζη βίον; οὐκ ἠδικεῖτο παρὰ τοῦ κηδεστοῦ; οὐχὶ πολλάκις
αὐτὸν ἠθέτησε; μὴ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἡ πολυπαιδία βουλεύσασθαί τι τῶν μὴ δεόντων; τί δὲ ὁ
35 Ἀβραάμ; οὐχὶ μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ἑτέρους πολλοὺς εἶχε παῖδας; τί οὖν; οὐχὶ τοῖς ξένοις τὰ
ὄντα ἐκέκτητο; ὁρᾷς, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἠδίκει, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄντων παρεχώρει, οὐκ εὖ ποιῶν μό-
νον, ἀλλὰ καὶ αἱρούμενος ἀδικεῖσθαι παρὰ τοῦ ἀδελφιδοῦ; τοῦ γὰρ εὖ ποιεῖν τὸ φέρειν ἁρ-
παζόμενον διὰ τὸν Θεὸν πολλῷ μεῖζόν ἐστι. διά τι; ὅτι τὸ μὲν ψυχῆς ἐστι καρπὸς καὶ
προαιρέσεως, ὅθεν καὶ εὐκόλως γίνεται· τοῦτο δὲ ἐπήρεια καὶ βία. καὶ εὐκολώτερον ἄν τις μυ-
40 ρία προοῖτο τάλαντα ἑκὼν, καὶ οὐδὲν ἡγήσεται πεποιθέναι δεινὸν, ἢ πρὸς ὀβολοὺς ἁρπα-
γεὶς, καὶ παρὰ γνώμην, οἴσει πρᾴως. ὥστε τοῦτο φιλοσοφία μᾶλλον ψυχῆς. καὶ τοῦτο ὁρῶμεν
γενόμενον ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ. εἶδε γὰρ, φησι, τὴν περίχωρον ὁ Λὼτ, καὶ ἦν ποτιζομένη, ὡς ὁ παρά- Γεν. ιγ. ι.
δεισος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξελέξατο αὐτήν. καὶ οὐδὲν ἐκεῖνος ἀντεῖπεν. ὁρᾷς, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἠδίκει,
ἀλλὰ καὶ ἠδικεῖτο; τί κατηγορεῖς τῶν παίδων τῶν σαυτοῦ, ἄνθρωπε; οὐ διὰ τοῦτο ἡμῖν ὁ Θεὸς

ἔδωκε

ἔδωκε τοὺς παῖδας, ἵνα ἁρπάζωμεν τὰ ἑτέρων. ὅρα μὴ τὸν Θεὸν παροξυνῇς ταῦτα λέγων.
Εἰ γὰρ ταῦτα λέγεις, ὅτι αὐτοί σοι τῆς ἁρπαγῆς γίνονται αἴτιοι καὶ τοῦ χρηματισμοῦ, δέδοικα
μὴ αὐτῶν ἀποστερηθῇς, ὡς βλαπτόντων καὶ ἐπιβουλευόντων. ὁ Θεός σοι τοὺς παῖδας ἔδωκεν,
ἵνα σε γηροκομῶσιν, ἵνα τὴν ἀρετὴν μανθάνωσι παρὰ σοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ τῶν ἀνθρώ-
πων γένος οὕτως ἠθέλησε συνεστάναι, δύο τὰ μέγιστα κατασκευάζων, ἓν μὲν, διδασκάλους ἐ- 5
φιστῶν τοὺς πατέρας, ἕτερον δὲ, πολλὴν ἀγάπην * ἐντίκτων. Εἰ γὰρ ἁπλῶς ἔμελλον οἱ
ἄνθρωποι γίνεσθαι, οὐδεὶς ἂν πρὸς οὐδένα σχέσιν ἔχειν. Εἰ γὰρ νῦν πατέρων ὄντων καὶ παί-
δων καὶ ἐκγόνων, πολλοὶ πολλῶν οὐ φροντίζουσι, πολλῷ μᾶλλον τότε. διὰ τοῦτό σοι παῖδας
δέδωκεν ὁ Θεός. μὴ τοίνυν κατηγόρει τῶν παίδων. Εἰ δὲ οἱ παῖδας ἔχοντες οὐδεμίαν ἔ-
χουσιν ἀπολογίαν, οἱ μὴ ἔχοντες, καὶ κοπτόμενοι περὶ τὴν τοῦ πλούτου συλλογὴν, ποῖον ἂν 10
εἴποιεν λόγον; ἀλλ' ἔστι τις καὶ αὐτοῖς λόγος πάσης ἀπολογίας ἀπεστερημένος. τίς δὴ οὗτός
ἐστιν; ἵνα ἀντὶ τῶν παίδων, φησὶν, ἔχωμεν τὸν πλοῦτον ὑπόμνημα. ὄντως γέλως πολύς.
ἀντὶ τῶν παίδων, φησὶν, ἡ οἰκία μνήμη ἀθάνατος ἔσται τῆς δόξης τῆς ἐμῆς. οὐ τῆς δόξης
σου, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς πλεονεξίας σου ἔσται μνήμη. ἢ οὐχ ὁρᾷς νῦν πῶς πολλοὶ παριόν-
τες τὰς λαμπρὰς οἰκίας τοιαῦτα διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους· πόσα ὁ δεῖνα ἐπλεονέ- 15
κτησε, πόσα ἥρπασεν, ἵνα ταύτην οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκίαν; καὶ νῦν ἐκεῖνος μὲν γέγονε τέφρα
καὶ κόνις, αὕτη δὲ εἰς ἑτέρων κλῆρον ἦλθε. οὐ τῆς δόξης σου τοίνυν καταλιμπάνεις μνήμην,
ἀλλὰ τῆς πλεονεξίας. καὶ τὸ μὲν σῶμά σου κέκρυπται τῇ γῇ, τῆς δὲ πλεονεξίας μνήμην
λαθεῖν πλήθει τῶν χρόνων δυναμένην οὐκ ἀφίης, ἀλλ' ἀνακρούεσθαι καὶ ἀνασκάπτεσθαι
ποιεῖς διὰ τῆς οἰκίας. ἕως γὰρ ἂν αὕτη ἑστήκῃ, τὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσα τὴν σὴν, καὶ τοῦ δεῖ- 20
νος λεγομένη, πάντως ἀνάγκη καὶ τὰ πάντων ἀνοίγεσθαι στόματα κατὰ σοῦ. ὁρᾷς ὅτι βέλτιον
μηδὲν ἔχειν, ἢ ταύτην ὑπομένειν τὴν κατηγορίαν; καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· ἐκεῖ δὲ τί ποιή-
σομεν, εἰπέ μοι, τοσούτων μὲν ἐνταῦθα γινόμενοι κύριοι, οὐδενὶ δὲ τῶν ὄντων μεταδόντες, ἢ
σφόδρα ὀλίγων; πῶς τὰς πλεονεξίας ἀποδυσόμεθα; ὁ γὰρ βουλόμενος τὴν πλεονεξίαν
ἀποδύσασθαι, οὐκ ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν δίδωσιν, ἀλλὰ πολλαπλασίονα τῶν ἁρπαγέντων, 25
καὶ ἵσταται καὶ ἁρπάζων. ἄκουσον ὁ Ζακχαῖος τί λέγει· Καὶ ὅσων ἥρπασα, τετραπλασίονα ἀπο- Λουκ. ιθ. η.
δίδωμι· σὺ δὲ ἁρπάζων μυρία τάλαντα, ἂν ὀλίγας δῷς δραχμὰς, καὶ οὕτω δὲ μόλις, τὸ πᾶν
ἀποδεδωκέναι νομίζεις, καὶ ὡς πλείονα δεδωκὼς διάκεισαι· καίτοι δεῖ αὐτά τε ἀποδοῦναι
ἐκεῖνα, καὶ ἐκ τῶν οἴκοθεν προσθεῖναι ἕτερα. καθάπερ γὰρ ὁ κλέπτης οὐκ ἐκεῖνα ἀπο-
δοὺς μόνα ἀπολελύται, ἀλλὰ πολλάκις μὲν καὶ τὴν ψυχὴν προσέθηκε, πολλάκις 30
δὲ πολλαπλασίονα δοὺς διελύσατο, οὕτω καὶ ὁ πλεονέκτης. καὶ γὰρ καὶ ὁ πλεονέκτης
κλέπτης ἐστὶ, καὶ λῃστὴς ἐκείνου πολλῷ χαλεπώτερος, ὅσῳ καὶ τυραννικώτερος. ἐκεῖνος μὲν
γὰρ καὶ τῷ κρύπτεσθαι, καὶ τῷ ἐν νυκτὶ ἐπιχειρεῖν, πολὺ τοῦ τολμήματος ὑποτέμνεται, ὡσαν-
εὶ αἰσχυνόμενος, καὶ δεδοικὼς τὸ ἁμάρτημα· οὗτος δὲ ἀπηναισχυντήσας, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ
κατὰ μέσην ἀγορὰν ἁρπάζει τὰ πάντων, κλέπτης τε ὁμοῦ καὶ τύραννος ὤν. οὐ διορύττει τοίχους, 35
οὐδὲ σβέννυσι λαμπάδα, οὐδὲ κιβώτιον ἀνοίγει, οὐδὲ σήμαντρα ἀνατρέπει, ἀλλὰ τί; τὰ
τούτων νεανικώτερα ποιεῖ, ὁρώντων τῶν ἀδικουμένων, διὰ τῆς θύρας ἐκβάλλει, μετὰ παρρη-
σίας πάντα ἀνοίγει, αὐτοὺς ἐκείνους ἀναγκάζει τὰ αὐτῶν ἐκθέσθαι. τοσαύτη τῆς βίας ἡ
ὑπερβολή. οὗτος ἐκείνου πολλῷ μιαρώτερος, ὅσῳ καὶ ἀναισχυντότερος καὶ τυραννικώτερος.
ὁ μὲν γὰρ δόλῳ τι παθὼν, ἀλγεῖ μὲν, πλὴν ἀλλ' ἔχει παραμυθίαν οὐ μικρὰν, τὸ κἂν φοβη- 40
θῆναι αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἀδικοῦντα, ὁ δὲ μετὰ τοῦ κακῶς παθεῖν καὶ καταφρονούμενος, οὐδὲ ἐνεγ-
κεῖν τὴν βίαν δυνήσεται. μείζων γὰρ ὁ γέλως. Εἰπέ μοι, εἴ τις γυναῖκα ἐμοίχευσε λα-
θὼν, ἕτερος δὲ ὁρῶντος τοῦ ἀνδρὸς τοῦτο εἰργάσατο, τίς μᾶλλον ἐλύπησεν ἂν, καὶ δακεῖν ἦν
ἱκανός; οὐχ οὗτος; ὁ μὲν γὰρ μετὰ τοῦ κακῶς ποιῆσαι καὶ διέπτυσεν· ὁ δὲ, εἰ μηδὲν ἕτερον, ἔδει-
ξεν

ξεν ὅτι δέδοικε τὸν ἠδικημένον. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων, ὁ μὲν λάθρα λαβὼν, ταύτῃ τετίμηκε, τῷ λάθρα λαβεῖν· ὁ δὲ φανερῶς καὶ δημοσίᾳ, μετὰ τῆς ζημίας καὶ αἰσχύνην ἐπήγαγε. παυσώμεθα δὴ τὰ ἑτέρων ἁρπάζοντες, καὶ πένητες, καὶ πλούσιοι. οὐ γὰρ πρὸς τοὺς πλουσίους μοι μόνον τοὺς ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πένητας. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἁρπάζουσι τοὺς αὐτῶν πενεστέρους, καὶ χειροτέχναι γὰρ εὐπορώτεροι καὶ δυνατώτεροι τοὺς ἀπορωτέρους καὶ πενεστέρους ἀπεμπολοῦσι, κάπηλοι καπήλους, καὶ πάντες γὰρ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. ὥστε πανταχόθεν βούλομαι τὴν ἀδικίαν ἐκβαλεῖν. οὐ γὰρ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἁρπαζομένων καὶ κλεπτομένων, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τοῦ κλέπτοντος τὸ ἀδίκημα ἵσταται. ὅτι δὲ οὗτοι μᾶλλόν εἰσι κλέπται καὶ πλεονέκται, οἱ καὶ μηδὲ τῶν μικρῶν καταφρονοῦντες, οἶδα καὶ μέμνημαι πρὸς ὑμᾶς εἰρηκὼς, εἴγε καὶ ὑμεῖς μέμνησθε. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἀκριβολογώμεθα· ἔστωσαν ὁμοίως τοῖς πλουσίοις καὶ αὐτοί. παιδεύσωμεν τὴν διάνοιαν λοιπὸν τῶν μειζόνων μὴ ἐπιθυμεῖν, τοῦ πλείονος μὴ ὀρέγεσθαι. καὶ ἐν μὲν τοῖς οὐρανίοις μηδέποτε ὅρον ἐχέτω ἡ ἐπιθυμία τοῦ πλείονος, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ἕκαστος ὀρεγέσθω· ἐπὶ δὲ τῆς γῆς τῆς χρείας ἕκαστος ἔστω καὶ τῆς αὐταρκείας, καὶ μηδὲν πλέον ζητείτω, ἵν' οὕτω δυνησώμεθα τῶν ὄντως ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

γρ. ...

Λογ. ια. 19 ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΜΗ ΣΒΕΝΝΥΤΕ· 20 ΠΡΟφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· 21 Πάντα δὲ δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε· 22 Ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

Ἀχλύς τις παχεῖα καὶ ζόφος καὶ νεφέλη καταπέχυται τῆς γῆς ἁπάσης. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ ἀπόστολος ἔλεγεν· Ἦτε γάρ ποτε σκότος. καὶ πάλιν· Ὑμεῖς, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ. ἐπεὶ οὖν νὺξ ἐστὶν, ὡς εἶπεν, ἀσέληνος, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ βαδίζομεν, ἔδωκεν ἡμῖν λαμπάδα φαιδρὰν ὁ Θεὸς, τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου τὴν χάριν ἀνάψας ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. ἀλλὰ τοῦτο τὸ φῶς οἱ μὲν δεξάμενοι λαμπρότερον εἰργάσαντο καὶ φαιδρὸν, οἷον ὡς Παῦλος, ὡς Πέτρος, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες ἐκεῖνοι· οἱ δὲ καὶ ἔσβεσαν, ὡς αἱ πέντε παρθένοι, ὡς ἐκεῖνοι οἱ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσαντες, ὡς ὁ ἐν Κορίνθῳ πεπορνευκὼς, ὡς Γαλάται παρατραπέντες. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος νῦν φησι, τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, τουτέστι, τὸ χάρισμα. οὕτω γὰρ αὐτὸ καλεῖν ἔθος τὸ χάρισμα τοῦ πνεύματος. σβέννυσι δὲ αὐτὸ βίος ἀκάθαρτος. καθάπερ γάρ τις ἐπὶ τοῦ λυχνιαίου τούτου φωτὸς ὕδωρ κατασκεδάσας, ἢ χοῦν, ἔσβεσε τὸ φῶς, καὶ εἰ μηδὲν τούτων, ἀλλά γε τὸ ἔλαιον ἐξελὼν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ χαρίσματος. ἄν τε γὰρ γήϊνα, καὶ τῶν διαρρεόντων πραγμάτων κατασκεδάσῃς φροντίδας, ἔσβεσας τὸ πνεῦμα· ἄν τε σὺ μηδὲν ἐργάσῃ τοιοῦτον, ἑτέρωθεν δέ ποθεν πειρασμὸς ἐπελθὼν προσβάλῃ σφοδρῶς, καθάπερ τι πνεῦμα, καὶ μὴ σφοδρὰ ᾖ ἡ φλὸξ, ἢ πολὺ τὸ ἔλαιον ἔχουσα, ἢ τὴν ὀπὴν μὴ ἐμφράξῃς, ἢ τὴν θύραν μὴ προσκλείσῃς, πάντα ἀπόλωλε. τίς δέ ἐστιν ἡ ὀπή; ὥσπερ ἐπὶ τοῦ λύχνου, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν, ὀπή ἐστιν ὀφθαλμὸς καὶ ἀκοή. μὴ ἀφῇς ταύταις προσπίπτειν πνεῦμα σφοδρὸν πονηρίας, ἐπεὶ ἔσβεσε τὸν λύχνον, ἀλλ' ἀπόφραξον τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. θύρα τὸ στόμα ἐστί· κλεῖσον, προσκλεῖσον, ἵνα καὶ τὸ φῶς παρέχῃ, καὶ ἀποκρούηται τὴν ἔξωθεν προσβολήν. οἷον, ὕβρισέ τις; ἐλοιδόρησε; σὺ κλεῖσον τὸ στόμα. ἂν γὰρ ἀνοίξῃς, ἐρρίπισας τὸν ἄνεμον. οὐχ ὁρᾷς ἐν ταῖς οἰκίαις, ὅταν κατ' ἀντικρὺ καὶ ἐπ' εὐθείας δύο θύραι ἑστήκωσι, καὶ σφοδρὸς ἄνεμος ᾖ, πῶς ἂν τὴν ἑτέραν κλείσῃς, καὶ ἀντίπνοια μὴ γίνηται, οὐδὲν ἰσχύει ὁ ἄνεμος, ἀλλὰ τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος ὑποτέμνεται; οὕτω καὶ νῦν. δύο εἰσὶ θύραι, τὸ στόμα τὸ σὸν, καὶ τὸ τοῦ ὑβρίζοντός σε, καὶ ἐμπαροινοῦντος. ἂν ἀποκλείσῃς τὸ σὸν, καὶ μὴ δῷς ἀντίπνοιαν, ἔσβεσας ὅλον τὸ πνεῦμα·

Ἐφ. ε. η.
α. Θεσ. ε. δ.
α Τιμ. α. ιθ.
α. Κορ. ε. α.
Γαλ. γ. α.
γρ. πνεύματι
γρ. κλεῖσον, κλεῖε

μα·

μα· ἂν δὲ ἀνοίξῃς, ἀκάθεκτον γίνεται. μὴ τοίνυν αὐτὸ σβεννύωμεν. ἔστι δὲ πολλάκις καὶ μηδενὸς ἐπικειμένου* σβεσθῆναι τὴν φλόγα. ὅταν τὸ ἔλαιον ἐκλίπῃ, ὅταν ἐλεημοσύνην μὴ ποιῶμεν, σβέννυται τὸ πνεῦμα. καὶ γὰρ ἀπὸ ἐλεημοσύνης τῆς τοῦ Θεοῦ ἦλθε πρὸς σέ. εἶτα τὸν καρπὸν τοῦτον ὁρᾷ μὴ ὄντα παρὰ σοὶ, καὶ ἀφίσταται. οὐ μένει γὰρ παρὰ ψυχῇ ἀνελεήμονι. σβεσθέντος δὲ τοῦ πνεύματος, τὰ λοιπὰ ἴστε ὅσοι ἐν ἀσελήνῳ νυκτὶ ἐβαδίσατε. εἰ δὲ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς γῆν ὁδὸν βαδίζειν δυσχερὲς ἐν νυκτὶ, τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν φέρουσαν πῶς ἀσφαλές; οὐκ ἴστε πόσοι δαίμονες ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ; πόσα θηρία; πόσα πνευματικὰ τῆς πονηρίας; ἂν μὲν οὖν ἐκεῖνο τὸ φῶς ἔχωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς βλάψαι δυνήσονται· ἂν δὲ σβέσωμεν αὐτὸ, ταχέως ἡμᾶς ἁλίσκουσι, ταχέως πάντα τὰ ἡμῶν ἐκφοροῦσιν· ἐπεὶ καὶ οἱ λῃσταὶ πρότερον τὴν λαμπάδα σβέσαντες, τότε λῃστεύουσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὁρῶσιν ἐν τῷ σκότει τούτῳ, ἐπειδὴ τὰ τοῦ σκότους πράττουσιν· ἡμεῖς δὲ ἀήθεις ἐσμὲν ἐκείνου τοῦ φωτός. μὴ τοίνυν σβέσωμεν αὐτό. πᾶσα πονηρὰ πρᾶξις σβέννυσι τοῦτο τὸ φῶς, καὶ λοιδορία, καὶ ὕβρις, καὶ ὅπερ ἂν εἴποις. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πυρὸς, πᾶν τὸ ἀλλότριον αὐτοῦ, ἀναιρετικὸν αὐτοῦ ἐστιν· ἐκεῖνο δὲ ἀνάπτει αὐτὸ, ὅπερ αὐτοῦ συγγενές ἐστιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ φωτός. εἴ τι ξηρὸν, εἴ τι θερμὸν, εἴ τι διάπυρον, ἀνάπτει τὴν φλόγα τοῦ πνεύματος. μηδὲν οὖν ψυχρὸν, μηδὲ ὑγρὸν ἐπιφέρωμεν. ταῦτα γὰρ τούτων ἀναιρετικά. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ἐξήγησις. πολλοὶ παρ' αὐτοῖς, οἱ μὲν προεφήτευον ἀληθῶς, οἱ δὲ ἐψεύδοντο. τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησί· Διακρίσεις πνευμάτων διὰ τοῦτο δεδωκέναι. μιαρὸς γὰρ ὢν ὁ διάβολος ἠθέλησε διὰ τοῦ χαρίσματος τούτου τὸ πᾶν ἀνατρέψαι τῆς ἐκκλησίας. ἐπειδὴ γὰρ ἀμφότεροι περὶ μελλόντων προέλεγον, καὶ ὁ δαίμων, καὶ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὁ μὲν ψευδόμενος, τὸ δὲ ἀληθεῦον· καὶ οὐδαμόθεν ἦν ἑκατέρου τεκμήριον λαβεῖν, ἀλλ' ἀναιδῶς ἑκάτεροι ἔλεγον, ὡς ὁ Ἱερεμίας καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ, ἀλλ' ἐλθόντος τοῦ καιροῦ ἠλέγχθησαν, ἔδωκε καὶ διακρίσεις πνευμάτων. ἐπεὶ οὖν καὶ τότε παρὰ Θεσσαλονικεῦσι πολλοὶ προεφήτευον, ὡς καὶ αἰνίττεται λέγων, Μὴ θροεῖσθαι μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῆς, ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου. εἰπὼν, τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, προσέθηκεν εὐκαίρως καὶ τὰ ἑξῆς, προφητείας, λέγων, μὴ ἐξουθενεῖτε. ὃ οὖν ἐνταῦθα δηλοῦν βούλεται τοῦτό ἐστι· μὴ ἐπειδή τινες ψευδοπροφῆται παρ' ὑμῖν εἰσι, δι' ἐκείνους καὶ τούτους κωλύσητε, καὶ ἀποστραφῆτε αὐτούς. [μὴ σβέννυτε αὐτούς,] τουτέστι, προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε. ὁρᾷς ὅτι τοῦτό ἐστιν ὅ φησι; πάντα δοκιμάζετε. ἐπειδὴ εἶπε, προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι πᾶσιν ἀνέῳξε τὸ βῆμα, πάντα, φησὶ, δοκιμάζετε, τουτέστι, τὰς ὄντως προφητείας, τὸ δὲ καλὸν κατέχετε. ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε· μὴ τούτου, ἢ ἐκείνου, ἀλλ' ἀπὸ παντός· καὶ τὰ ψευδῆ, καὶ τὰ ἀληθῆ ἵνα μετὰ δοκιμασίας διακρίνητε, καὶ ἐκείνων ἀπέχησθε, καὶ τούτων ἔχησθε. οὕτω γὰρ κἀκείνων σφοδρὸν τὸ μῖσος ἔσται, καὶ τούτων ἡ ἀγάπη γίνεται, ὅταν μὴ ἁπλῶς, μηδὲ ἀνεξετάστως, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα πράττωμεν.

α. Κορ. ιβ. ι — β. Θεσ. β. β.

23 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη. Ὅρα διδασκάλου φιλοστοργίαν. μετὰ τὴν παραίνεσιν, καὶ εὐχὴν ἐπάγει. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γράμμασι. δεῖ γὰρ καὶ συμβουλῆς, καὶ εὐχῆς. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πρότερον συμβουλεύοντες, τότε τὰς ὑπὲρ ὑμῶν εὐχὰς ποιούμεθα· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. ἀλλ' ὁ μὲν Παῦλος εἰκότως τοῦτο ἐποίει, πολλὴν πρὸς τὸν Θεὸν τὴν παρρησίαν ἔχων· ἡμεῖς δὲ κατῃσχυμμένοι καὶ ἀπαρρησίαστοι ὄντες, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τοῦτο ἐτάχθημεν, πράττομεν αὐτό, ἀνάξιοι μὲν ὄντες καὶ παρεστάναι, καὶ τὴν ἐσχάτων μαθητῶν τὸν τόπον ἐπέχειν. ἐπειδὴ δὲ καὶ δι' ἀναξίων ἡ χάρις ἐνεργεῖ, οὐ δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς μέλλοντας ὠφελεῖσθαι τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρομεν. ἁγιάσαι ὑμᾶς, φησὶν, ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν

τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη. Τὸ πνεῦμα τί φησιν ἐνταῦθα; τὸ χάρισμα. ἂν μὲν γὰρ ἔχοντες λαμπρὰς τὰς λαμπάδας ἀπέλθωμεν, εἰσελευσόμεθα εἰς τὸν νυμφῶνα· ἂν δὲ ἐσβεσμένας, οὐκ ἔτι. διὰ τοῦτό φησιν, ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα. ἐκείνου γὰρ μένοντος ἀκεραίου, καὶ τοῦτο μένει. καὶ ἡ ψυχή φησι, καὶ τὸ σῶμα. οὔτε γὰρ αὐτή τι πονηρὸν δέχεται, οὐτ' ἐκεῖνο.

24 Πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει. Ὅρα τὴν ταπεινοφροσύνην. ἐπειδὴ γὰρ ηὔξατο, μὴ νομίσητε, φησιν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐμῶν εὐχῶν τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἐκ τῆς προθέσεως, ἧς ὑμᾶς ἐκάλεσεν. Εἰ γὰρ εἰς σωτηρίαν ἐκάλεσεν, ἀληθὴς δέ ἐστι, πάντως σώσει βουλόμενος.

25 Ἀδελφοί, προσεύχεσθε δὲ περὶ ἡμῶν. Βαβαί, πόση ταπεινοφροσύνη; ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ταπεινοφροσύνης ἕνεκεν τοῦτο ἔλεγεν, ἡμεῖς δὲ οὐ ταπεινοφροσύνης ἕνεκεν, ἀλλ' ὠφελείας πολλῆς, καὶ μέγα τι παρ' ὑμῶν κερδᾶναι βουλόμενοι, λέγομεν, προσεύχεσθε καὶ περὶ ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ὠφελῆσθε παρ' ἡμῶν μέγα, μηδὲ θαυμαστόν, ἀλλ' ὅμως δι' αὐτὴν τὴν τιμήν, δι' αὐτὴν τὴν προσηγορίαν. ἔσχε τις παῖδάς ποτε, καὶ ὅμως εἰ δὲ μηδὲν ὠφελεῖται παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ πατὴρ γέγονε, τοῦτο ἴσως προβάλλεται λέγων, μίαν σὺ ἡμέραν οὐκ ἐκλήθη πατήρ. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς λέγομεν, προσεύχεσθε δὲ περὶ ἡμῶν. οὐχ ἁπλῶς τοῦτο λέγω, ἀλλὰ πάνυ ἐφιέμενος τῶν ὑμετέρων εὐχῶν. Εἰ γὰρ ὑπεύθυνος ἐγενόμην τῆς πάντων ὑμῶν προστασίας, καὶ λόγους ὑπέχειν μέλλω, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλω τῆς παρ' ὑμῶν ἀπολαύειν εὐχῆς. αἱ εὐθῦναι μοι μείζους ἐγένοντο δι' ὑμᾶς, οὐκοῦν καὶ ἡ βοήθεια πλείων παρ' ὑμῶν.

26 Ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν ἁγίῳ φιλήματι.

Βαβαὶ τῆς θερμότητος, βαβαὶ τῆς διανοίας· ἐπειδὴ φιλήματι αὐτοὺς ἀσπάσασθαι οὐκ ἠδύνατο ἀπών, δι' ἑτέρων αὐτοὺς ἀσπάζεται· οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, φίλησον αὐτὸν ἀντ' ἐμοῦ. οὕτω δὲ αὐτοὶ κατέχετε τὸ πῦρ τῆς ἀγάπης· οὐ γὰρ ἀνέχεται διαστήματος, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσων τῶν ὁδῶν ἑαυτὴν ἐκτείνει, δὲ πανταχοῦ πάρεστι.

27 Ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Κύριον, ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀδελφοῖς. Καὶ τοῦτο πόθου μάλιστα, οὐ διδασκαλίας τοσοῦτον, ἵνα κἀκείνοις ὦ προσδιαλεγόμενος, φησιν.

28 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. ἀμήν. Καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐπιτάττει, ἀλλ' ὁρκίζων, ἀπὸ θερμῆς διανοίας καὶ τοῦτο ποιῶν· ἵνα κἂν αὐτοῦ καταφρονήσωσι, διὰ τὸν ὁρκισμὸν πράξωσι τὸ ἐπιταχθέν.

ΗΘΙΚΟΝ

Μέγαν γὰρ εἶχον τότε φόβον τοῦ πράγματος, νυνὶ δὲ καὶ τοῦτο πεπάτηται. καὶ ἔστι πολλάκις παῖς μαστιζόμενος, καὶ ὁρκίζων τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, καὶ οὕτω χριστιανὸς ἀποθάνοις, καὶ οὐδεὶς προσέχει, οὐδεὶς ἐπιστρέφεται. ἂν δὲ τὸν υἱὸν τὸν ἴδιον ὁρκίσῃ, εὐθέως καὶ ἄκων, καὶ τρίζων τοὺς ὀδόντας, ὑφίησί τι τοῦ θυμοῦ. ἄλλος πάλιν ἑλκόμενος, ἀπαγόμενος ἐπὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ἰουδαίων παρόντων, ὁρκοῖ τὸν ἀπάγοντα ὅρκους φρικωδεστάτους, καὶ οὐδεὶς προσέχει. τί οὐκ ἐροῦσιν οἱ Ἕλληνες, ὅταν πιστὸς τὸν πιστὸν καὶ χριστιανὸν ὁρκοῖ, καὶ μηδεὶς γίνηται λόγος, ἀλλὰ καὶ καταφρονῶμεν; βούλεσθε ὑμῖν διηγήσομαί τι πρᾶγμα, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἀκήκοα; οὐδὲ γὰρ πλάττων λέγω, ἀλλὰ παρὰ προσώπου ἀξιοπίστου ἀκηκοώς. παιδίσκη τις ἀνδρὶ πονηρῷ συνεζευγμένη, μιαρῷ, δραπέτῃ, αὕτη, πολλὰ τοῦ ἀνδρὸς ἡμαρτηκότος, καὶ μέλλοντος ἀπεμπολεῖσθαι παρὰ τῆς δεσποίνης· καὶ γὰρ μείζονα συγγνώμης ἦν τὰ ἁμαρτήματα, δὲ χήρα ἦν ἡ γυνή, καὶ κολάζειν αὐτὸν λυμαινόμενον αὐτῆς τὴν οἰκίαν οὐκ ἴσχυεν, ἀλλ' ἔγνω ἀποδόσθαι. Εἶτα ἀνόσιον εἶναι νομίζουσα ἡ δέσποινα διασπάσαι τῆς γυναικὸς τὸν ἄνδρα, καταδέξαν καὶ χρησίμην οὖσαν τὴν κόρην, ὑπὲρ τῆς ἀπαλ-

λαγῆς τῆς ἐκείνου συναποπεμπολῆσαι καὶ τὴν γυναῖκα. ὁρῶσα τοίνυν ἡ κόρη ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀπό-
ροις οὖσαν, ἐλθοῦσα πρὸς αἰδέσιμον πρόσωπον καὶ συνήθες τῇ δεσποίνῃ αὐτῆς, ὃ κἀμοὶ δι-
ηγησάμενοι, καὶ τῶν γονάτων ἁπτομένη, καὶ μυρία ἀποδυρομένη, παρεκάλεσεν ὥστε τὴν αὐ-
τῆς ἀξιῶσαι δέσποιναν ὑπὲρ αὐτῆς· καὶ πολλοὺς ἀναλώσασα λόγους, ὕστερον καὶ τοῦτο προσ-
έθηκεν, ὡς τούτῳ πείσουσα μάλιστα, ὅρκον τινὰ φρικωδέστατον ἐπάγουσα. ὁ δὲ ὅρκος ἦν ἐστί· 5
οὕτω τὸν Χριστὸν ἴδοις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, μὴ περιίδῃς μου τὴν ἀξίωσιν· καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀπῆλ-
θεν. ἡ δὲ παρακληθεῖσα, φροντίδος τινὸς ἐμπεσούσης βιωτικῆς, οἷα συμβαίνει ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐπε-
λάθετο. εἶτα ἄφνω δείλης μεσημβρίας εἰς μνήμην ἦλθε τοῦ φρικωδεστάτου ὅρκου· καὶ
κατενύγη σφοδρῶς, καὶ ἀπελθοῦσα ἠξίωσε μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, καὶ τὸ πρᾶγμα ἤ-
νυσε. καὶ κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἄφνω τοὺς οὐρανοὺς εἶδεν ἀνεῳγότας, καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν· εἶδε 10
δὲ, ὡς δυνατὸν γυναικὶ ἰδεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ὅλως ἐφρόντισε τοῦ ὁρκισμοῦ, ἐπειδὴ ἐφοβήθη, τῆς ὀπτα-
σίας κατηξιώθη ταύτης. ταῦτα δὲ εἶπον, ἵνα μὴ καταφρονῶμεν τῶν ὁρκισμῶν, μάλιστα
ὅταν ὑπὲρ ἀγαθῶν πραγμάτων ἡμᾶς τινες παρακαλῶσιν, ὑπὲρ ἐλεημοσύνης, ὑπὲρ φι-
λανθρωπίας. νῦν δὲ κάθηνται πένητες ἐκκεκομμένοι τοὺς πόδας, ὁρῶντές σε παρατρέ-
χουσαν. εἶτ' ἐπειδὴ τοῖς ποσὶν ἐπακολουθῆσαι μὴ δύνανται, καθάπερ ἀγκίστρῳ τινὶ προσ- 15
δοκῶσι κατέχειν τῷ φόβῳ τοῦ ὅρκου, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες ὁρκίζουσιν, ὥστε δοῦναι ὀβολὸν ἕνα,
ἢ δύο μόνον· σὺ δὲ παρατρέχεις, τὸν δεσπότην ὁρκιζομένη τὸν σόν. καὶ ἂν μὲν κατὰ τῶν ὀφθαλ-
μῶν ἢ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀποδημοῦντος ὁρκίσῃ, ἢ τοῦ παιδίου, ἢ τῆς θυγατρὸς, εὐθέως εἴκεις, καὶ
ἐκθάλπεταί σου ἡ διάνοια, καὶ διαθερμαίνῃ· ἂν δὲ τὸν Κύριον ὁρκίσῃ, παρατρέχεις. πολλὰς
δὲ οἶδα ἐγὼ, αἳ, τὸν μὲν Χριστὸν ἀκούουσαι, παρέδραμον· εἰς δὲ κάλλος ἐπαινεθεῖσαι παρὰ τῶν 20
προσιόντων, διεχύθησαν, ἐμαλάχθησαν, καὶ χεῖρα ὤρεξαν. τοιγαροῦν εἰς τοῦτο τοὺς πένητας
κατέστησαν τοὺς ἀθλίους, εἰς τὸ γελωτοποιεῖν. ἐπειδὴ γὰρ τὰ σφοδρὰ ῥήματα καὶ πικρὰ λέ-
γοντες οὐ καθάπτονται τῆς ψυχῆς, ἐπὶ ταύτην ἔρχονται τὴν ὁδὸν, δι' ἧς μάλιστα τέρπουσι· καὶ
τὸν ἐν συμφορᾷ ὄντα καὶ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἀγχόμενον ἠνάγκασεν ἡ πολλὴ φαυλότης ἡμῶν
κάλλους ἐγκώμια λέγειν τοὺς ἐπαιτοῦντας. καὶ εἴθε τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἶδος τού- 25
του χαλεπώτερον· θαυματοποιοὺς τοὺς πένητας ἠνάγκασεν εἶναι, καὶ αἰσχρολόγους καὶ γελω-
τοποιούς. ὅταν γὰρ κύλικας καὶ κιστύβια καὶ ποτήρια τοῖς δακτύλοις ἐνείρων καὶ περιττεὶς
κυμβαλίζῃ, καὶ σύριγγα ἔχων ᾄδῃ δι' αὐτῆς τὰ ᾄσματα τὰ αἰσχρὰ καὶ ἔρωτος γέμοντα, καὶ διὰ
τῆς φωνῆς ἀναβοᾷ· εἶτα πολλοὶ περιεστήκωσι, καὶ ὁ μὲν τρύφος ἄρτου, ὁ δὲ ὀβολὸν, ὁ δὲ ἕτε-
ρόν τι παρέχωσι, καὶ κατέχωσιν ἐπὶ πολὺ, καὶ τέρπωνται καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. τί τούτου χαλε- 30
πώτερον; οὐχὶ πολλοῦ στεναγμοῦ ταῦτα ἄξια; μικρὰ μὲν ἐστι, καὶ νομίζεται μικρά· μεγά-
λα δὲ ἐναποτίκτει τοῖς ἤθεσιν ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα. ὅταν γὰρ αἰσχρόν τι λεχθῇ καὶ ἡδὺ
μέλος, ἐμάλαξε τὴν διάνοιαν, καὶ αὐτὴν ἐκείνην διέφθειρε τὴν ψυχήν. καὶ ὁ μὲν τὸν
Θεὸν καλῶν πένης, καὶ ἐπευχόμενος ὑμῖν μυρία ἀγαθὰ, οὐδὲ λόγου ἀξιοῦται παρ' ὑμῶν· ὁ
δὲ ἀντὶ τούτων τὰ νεωτερικὰ ἐπιδεικνύων, θαυμάζεται. ὃ δέ με νῦν ἐπῆλθεν εἰπεῖν πρὸς 35
ὑμᾶς, ἐκεῖνο ἐρῶ. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅταν πενίᾳ καὶ νόσῳ περιβληθῇς, εἰ καὶ μηδαμόθεν
ἀλλαχόθεν, ἀπὸ γοῦν τῶν ἐπαιτούντων τῶν διὰ τῶν στενωπῶν χωρούντων μάθε εὐχαριστεῖν τῷ
δεσπότῃ. οὗτοι γὰρ πάντα τὸν βίον ἐν τῷ ἐπαιτεῖν καταναλίσκοντες, οὐ βλασφημοῦσιν,
οὐκ ἀγανακτοῦσιν, οὐδὲ δυσχεραίνουσιν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν τῆς ἐπαιτήσεως διήγησιν ἐν εὐ-
χαριστίᾳ ποιοῦνται, μέγαν τὸν Θεὸν ποιοῦντες καὶ φιλάνθρωπον. ὁ μὲν λιμῷ φθειρόμενος, 40
φιλάνθρωπον καλεῖ· σὺ δὲ ὁ ἐν ἀφθονίᾳ ζῶν, ἂν μὴ τὰ πάντα λάβῃς, ὠμὸν λέγεις. πό-
σῳ βελτίων ἐκεῖνος; πῶς ἡμᾶς τότε κατακρινεῖ; κοινοὺς διδασκάλους ἡμῖν τῶν συμφορῶν καὶ
παραμυθίαν ἀφῆκε διὰ τῆς οἰκουμένης ὁ Θεὸς τοὺς πένητας. ἔπαθές τι τῶν ἀβουλήτων;
ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἐκεῖνος. ἐξεκόπης τοὺς ὀφθαλμούς; ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς δύο. ἐνόσησας νό-

σιν μακρὰν; ἀλλ' ἐκεῖνος διὰ παντὸς ἔχει. ἀπέβαλες τοὺς παῖδας; ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ τὴν ὑγείαν τοῦ οἰκείου σώματος. ἐζημιώθης ζημίαν μεγάλην; ἀλλ' οὐδέπω πρὸς τὸ ἑτέρων δεῖσθαι κατέστης. οὐκοῦν εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ. ὁρᾷς ἐκείνους ἐν καμίνῳ πενίας, καὶ παρὰ πάντων μὲν αἰτοῦντας, παρ' ὀλίγων δὲ λαμβάνοντας. ὅταν ἀποκάμῃς εὐχόμενος, καὶ μὴ λαμβάνῃς, ἐννόησον ποσάκις ἤκουσας πένητός σε καλοῦντος, καὶ οὐκ ἐπήκουσας, καὶ οὐκ ἠγανάκτησεν ἐκεῖνος, οὐδὲ ὕβρισέ σε. καίτοι σὺ μὲν ἀπὸ ὠμότητος τοῦτο ποιεῖς, ὁ δὲ Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπίας καὶ τὸ μὴ ἀκούειν ποιεῖ. εἰ τοίνυν αὐτὸς τὸν ὁμόδουλον δι' ὠμότητα μὴ ἀκούων οὐκ ἀξιοῖς ἐγκαλεῖσθαι, τῷ δεσπότῃ τοῦ δούλου διὰ φιλανθρωπίαν οὐκ ἀκούοντι ἐγκαλεῖς; ὁρᾷς πόσον τὸ ἄνισον; πόσον τὸ ἄδικον; ταῦτα ἐννοούμενοι διὰ παντὸς, τοὺς κατωτέρους, τοὺς ἐν μείζοσι συμφοραῖς, καὶ οὕτω δυνησόμεθα εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ. πολλῶν ὁ βίος γέμει τοιούτων ὑποδειγμάτων. ἔχει δὲ διδασκαλίαν οὐ μικρὰν ὁ νήφων καὶ βουλόμενος προσέχειν καὶ ἀπὸ τῶν εὐκτηρίων οἴκων. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐν τοῖς μαρτυρείοις προκάθηνται τῶν προπυλαίων οἱ πένητες, ὥστε ἡμᾶς ἐκ τῆς τούτων θέας πολλὴν δέχεσθαι τὴν ὠφέλειαν. ἐννόησον γὰρ, ὅτι εἰς μὲν βασίλεια τὰ ἐπὶ γῆς εἰσερχομένων ἡμῶν, οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ἰδεῖν· ἀλλ' ἄνδρες καὶ σεμνοὶ, καὶ λαμπροὶ, καὶ πλουτοῦντες, καὶ συνετοὶ, πανταχοῦ διατρέχουσιν· εἰς δὲ τὰ ὄντως βασίλεια, τὴν ἐκκλησίαν λέγω, καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους τῶν μαρτύρων, δαιμονῶντες, ἀνάπηροι, πένητες, γέροντες, τυφλοὶ, διεστραμμένοι τὰ μέλη. τί δήποτε; ἵνα σὺ παιδευθῇς διὰ τῆς τούτων θέας, πρῶτον μὲν ἵνα, εἴ τινα τῦφον ἔξωθεν ἐπισυρόμενος εἰσέλθῃς, εἰς ἐκείνους βλέψας, καὶ ἀποθέμενος τὸν ὄγκον, καὶ συντρίψας τὴν καρδίαν, οὕτως εἰσέλθῃς, καὶ τῶν λεγομένων ἀκούσῃς. οὐ γάρ ἐστι μετὰ τύφου προσευχόμενον ἀκούεσθαι. ἵν', ὅταν γέροντα ἴδῃς, μὴ ἐπὶ νεότητι μέγα φρονῇς. καὶ γὰρ οὗτοι οἱ γέροντες, νέοι ἐγένοντο. ἵν', ὅταν ἐπὶ στρατείᾳ καὶ δυναστείᾳ βασιλικῇ μέγα κομπάζῃς, ἐννοήσῃς ὅτι ἐκ τούτων εἰσὶ καὶ οἱ λαμπροὶ γενόμενοι ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς. ὅταν ἐπὶ ὑγείᾳ σώματος θαῤῥῇς, τούτοις προσέχων καταστείλῃς σου τὸ φρόνημα. καὶ γὰρ ἐνταῦθα συνεχῶς εἰσιὼν, ὁ μὲν ὑγιαίνων οὐ μέγα φρονήσει ἐπὶ ὑγείᾳ σώματος· ὁ δὲ κάμνων, λήψεται παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον ἐνταῦθα παρακάθηνται, ἀλλ' ἵνα σε καὶ ἐλεήμονα ποιήσωσι, καὶ πρὸς ἔλεον ἐπικαμφθῇς, ἵνα θαυμάσῃς τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. εἰ γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς, ἀλλ' ἐν τοῖς προπυλαίοις αὐτοῦ ἔστησε, πολλῷ μᾶλλον σύ. ἵνα μὴ μέγα φρονῇς ἐπὶ τοῖς βασιλείοις τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς. μὴ τοίνυν ἐπαισχύνου παρὰ πένητος καλούμενος· κἂν προσέλθῃ, κἂν τὰ γόνατα κατέχῃ, μὴ ἀποσείσῃ. κύνες γάρ εἰσιν οὗτοί τινες θαυμαστοὶ τῶν αὐλῶν τῶν βασιλικῶν. οὐ γὰρ ἀτιμάζων αὐτοὺς κύνας ἐκάλεσα (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπαινῶν. τὴν αὐλὴν φυλάττουσι τὴν βασιλικήν. θρέψον τοίνυν αὐτούς. ἡ γὰρ τιμὴ εἰς τὸν βασιλέα ἀναβαίνει· ἐκεῖ πάντα τῦφος, ἐν τοῖς βασιλείοις λέγω τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνταῦθα πάντα ταπεινοφροσύνη. ὅτι οὐδὲν τὰ ἀνθρώπινα, ἀπ' αὐτῶν μάλιστα τῶν προπυλαίων μανθάνεις· ὅτι οὐ τέρπεται πλούτῳ Θεὸς, ἀπ' αὐτῶν τῶν προκαθημένων διδάσκῃ. ἡ γὰρ τούτων καθέδρα καὶ ἡ συλλογὴ, μονονουχὶ παραίνεσίς ἐστι, πρὸς τὴν τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων φύσιν φωνὴν ἀφιεῖσα λαμπράν, καὶ λέγουσα, ὅτι οὐδὲν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅτι σκιὰ καὶ καπνός. εἰ καλὸν ἦν ὁ πλοῦτος, οὐκ ἂν πένητας προεκάθισεν ὁ Θεὸς τῶν οἰκείων προθύρων. εἰ δὲ καὶ προσίεται καὶ πλουτοῦντας, μὴ θαυμάσῃς. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο προσίεται, ἵνα μείνωσι πλουτοῦντες, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλαγῶσι τοῦ ὄγκου. ἄκουσον γὰρ τί φησιν αὐτοῖς ὁ Χριστός· Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμωνᾷ. καὶ πάλιν, Δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. καὶ πάλιν, Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ ῥαφίδος τρυπήματος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. διὰ ταῦτα δέχεται τοὺς πλουσίους, ἵνα ταῦτα ἀκούσωσι τὰ ῥήματα,

ἀναβαίνει

Ματθ. ς. κδ.

Ματθ. ιθ. κγ. κδ.

ἵνα τὸν αἰώνιον ποθήσωσι πλοῦτον, ἵνα ἐπιθυμήσωσι τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ τί θαυμάζεις εἰ εἰς τὰ πρόθυρα αὐτοῦ οὐκ ἀπαξιοῖ τοὺς τοιούτους καθίζειν; ἐπὶ γὰρ τὴν τράπεζαν αὐτοῦ τὴν πνευματικὴν οὐκ ἀπαξιοῖ καλεῖν αὐτοὺς, καὶ μεταδοῦναι τῆς εὐωχίας ἐκείνης· ἀλλ' ὁ κυλλὸς, καὶ ἀνάπηρος, ὁ γέρων, καὶ ῥάκια ἠμφιεσμένος καὶ ῥύπον, καὶ κόρυζαν ἔχων, ἅμα τῷ νέῳ τῷ καλῷ, καὶ αὐτῷ τῷ τὴν ἁλουργίδα περικειμένῳ καὶ τὸ διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχοντι, ἔρχεται τῆς τραπέζης μεθέξων, καὶ ἀξιοῦται τῆς εὐωχίας τῆς πνευματικῆς, καὶ τῶν αὐτῶν ἑκάτεροι ἀπολαύουσι, καὶ οὐδεμία ἐστὶ διαφορά. εἶτ' ὁ μὲν Χριστὸς οὐκ ἀπαξιοῖ εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοὺς καλεῖν μετὰ τοῦ βασιλέως (ὁμοῦ γὰρ ἀμφότεροι καλοῦνται) σὺ δ' ἴσως ἀπαξιοῖς καὶ ὀφθῆναι, δέδοικας πένησιν, ἢ καὶ προσδιαλεγόμενος; βαβαὶ τῆς ἀπονοίας, καὶ τοῦ τύφου. ὅρα μὴ τὰ αὐτὰ πάθωμεν τῷ ποτὲ πλουσίῳ. ἀπηξίου ἐκεῖνος κἂν ἰδεῖν τὸν Λάζαρον, καὶ ὀροφῆς αὐτῷ οὐ μετέδωκεν, οὐδὲ στέγης, ἀλλ' ἦν ἔξω παρὰ τὸν πυλῶνα ἐρριμμένος, ἀλλ' οὐδὲ ῥημάτων ἠξιώθη τῶν παρ' ἐκείνου. ἀλλ' ὅρα πῶς ἐν ἀνάγκῃ καὶ χρείᾳ καταστὰς αὐτοῦ τῆς βοηθείας, ἀπέτυχεν. Εἰ γὰρ οὗτος ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπαισχύνεται, τούτους ἡμεῖς ἐπαισχυνόμεθα, τὸν Χριστὸν ἐπαισχυνόμεθα, τοὺς φίλους αὐτοῦ ἐπαισχυνόμενοι. πεπληρώσθω σου ἡ τράπεζα χωλῶν, ἀναπήρων. διὰ τούτων παραγίνεται ὁ Χριστὸς, οὐ διὰ τῶν πλουτούντων. τάχα γελᾷς ἀκούων. οὐκοῦν ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι ἐμὸν τὸ ῥῆμα, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ἵνα μὴ γελάσῃς, ἀλλ' ἵνα φρίξῃς· Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, φησί, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μήτε γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα· ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, τυφλοὺς, καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι. ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων· καὶ δόξα δὲ μείζων ἐνταῦθα γε, εἴπερ ταύτης ἐρᾷς. ἐξ ἐκείνων μὲν γὰρ φθόνος, καὶ βασκανία, καὶ κατηγορία, καὶ λοιδορία, καὶ πολὺς ὁ φόβος μή τι παρὰ τὸ δέον γένηται· καὶ ὡς οἰκέτης δεσπότῃ, οὕτω παρέστηκας, ἂν μείζους τινὲς καλούμενοι ὦσι, δεδοικὼς τὴν παρ' αὐτῶν μέμψιν, καὶ τὰ στόματα. ἐπὶ δὲ τούτων οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἅπερ ἂν αὐτοῖς ἐπέγχῃς, μεθ' ἡδονῆς πάντα δέχονται· καὶ πολὺς ἐντεῦθεν ὁ κρότος, λαμπροτέρα ἡ δόξα, μεῖζον τὸ θαῦμα. οὐχ οὕτω κροτοῦσιν ἐκείνους, ὡς τούτους ἅπαντες οἱ ἀκούοντες. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, πείρασον σὺ ὁ πλουτῶν, ὁ στρατηγοὺς καὶ ἡγεμόνας καλῶν· κάλεσον καὶ πένητας, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν τράπεζαν πλήρωσον, ἂν μὴ παρὰ πάντων * κροτηθῇς, ἂν μὴ παρὰ πάντων φιληθῇς, ἂν μὴ πάντες ὡς πατέρα ἔχωσιν. ἐκείνων μὲν γὰρ τῶν δείπνων κέρδος οὐδὲν, ἀπὸ τούτων δὲ οὐρανοὶ ἀπόκεινται, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθά· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λουκ. ιδ. ιϐ.

γρ. πένησιν

Τοῦ

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς β. ἐπιστολήν.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ. Λογ. α.

Εἰπὼν ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ, ὅτι Εὐχόμενοι νύκτα καὶ ἡμέραν ἰδεῖν ὑμᾶς, καὶ ὅτι Οὐ στέγοντες, ἀλλ' ἐν Ἀθήναις κατελείφθημεν μόνοι, καὶ ὅτι Ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, διὰ τούτων πάντων τὸν πόθον αὐτοῦ δηλοῖ, ὃν εἶχεν, ὥστε παραγενέσθαι πρὸς αὐτούς. ἐπεὶ οὖν οὐκ ἔφθασεν ἴσως ἀπελθεῖν, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως αὐτῶν, τούτου χάριν τὴν δευτέραν προστίθησιν ἐπιστολήν, τὸ ἐλλειφθὲν ἀπὸ τῆς παρουσίας διὰ τῶν γραμμάτων ἀναπληρῶν. ὅτι γὰρ οὐκ ἀπῆλθεν, ἐντεῦθεν ἔστι στοχάσασθαι. γράφων γάρ φησιν· Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ ἔλεγεν, ὅτι Περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν. ὥστε εἰ παρεγένετο, οὐδὲν ἂν ἐδεήθη γράψαι. ἐπειδὴ δὲ τὸ ζήτημα ὑπερετέθη, τούτου χάριν προστίθησι ταύτην τὴν ἐπιστολήν, καθάπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεόν φησιν, ὅτι Ἀνατρέπουσι τὴν τινῶν πίστιν τινές, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι. τοῦτο δὲ ἐποίουν, ἵνα μηδὲν μέγα λοιπὸν, ἢ λαμπρὸν ἐλπίσαντες οἱ πιστοὶ ἀπαγορεύσωσι πρὸς τοὺς πόνους. ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἡ ἐλπὶς διεβάσταζε, καὶ οὐκ ἠφίει πρὸς τὰ παρόντα ἐνδοῦναι, καθάπερ τινὰ ἄγκυραν ὁ διάβολος ἀποκόψαι βουλόμενος, ἐπειδὴ οὐκ ἴσχυσε πεῖσαι ὅτι ψευδῆ τὰ μέλλοντα, ἑτέραν ἦλθεν ὁδὸν, καὶ καθεὶς ἀνθρώπους τινὰς λυμεῶνας, ἐπεχείρει τοὺς πειθομένους ἀπατᾶν, ὅτι τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ λαμπρὰ τέλος εἴληφε. τότε μὲν οὖν ἔλεγον ἐκεῖνοι τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι· νῦν δὲ ἔλεγον, ὅτι ἐνέστηκεν ἡ κρίσις, καὶ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὸν Χριστὸν αὐτὸν ψεύδει ὑποβάλωσι, καὶ πείσαντες ὡς οὐκ ἔστι λοιπὸν ἀντίδοσις, οὐδὲ δικαστήριον καὶ κόλασις καὶ τιμωρία τοῖς κακῶς πεποιηκόσιν, ἐκείνους τε θρασυτέρους ἐργάσωνται, καὶ τούτους ταπεινοτέρους. καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, ἐπεχείρουν οἱ μὲν ἁπλῶς ῥήματα ἀπαγγέλλειν, ὡς παρὰ τοῦ Παύλου ταῦτα λεγόμενα, οἱ δὲ καὶ ἐπιστολὰς

α. Θεσ. γ. ι.
α. β.
β. Θεσ. β. α.
α. Θεσ. ε. α.
β. Τιμ. β. ιη.

πλάττειν ὡς παρ' ἐκείνου γραφείσας. διὰ τοῦτο πᾶσαν αὐτοῖς ἀποτειχίζων ἔφοδον, φησί·
β. Θεσ. β. β. Μὴ θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῆς, ὡς δι' ἡμῶν.
μήτε διὰ πνεύματός φησι, τὸν ψευδοπροφήτας αἰνιττόμενος. πόθεν οὖν εἰσόμεθα, φησί;
β. Θεσ. γ. ιζ. διὰ τῆς προσθήκης. διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν· Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. ὅ
ἐστι σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτω γράφω. ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ 5
πάντων ὑμῶν. οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι τοῦτο σημεῖον (τοῦτο γὰρ εἰκὸς καὶ ἄλλους μιμήσασθαι)
ἀλλ' ὅτι τὸν ἀσπασμὸν τῇ ἐμῇ χειρὶ γράφω· καθάπερ καὶ νῦν ἐφ' ἡμῶν ἐστιν. ἀπὸ γὰρ τῆς
ὑπογραφῆς δῆλα γίνεται τὰ γράμματα τῶν πεμπόντων. παρακαλεῖ δὲ αὐτοὺς σφόδρα
τεταριχευμένους ὑπὸ τῶν κακῶν, ἀπό τε τῶν παρόντων ἐγκωμιάζων, ἀπό τε τῶν μελλόν-
των· καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως δὲ, καὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἀγαθῶν τῶν ἡτοιμασμένων. αὐτοῖς 10
προτρέπων, σαφέστερον ἐπεξέρχεται τῷ τόπῳ, τὸν μὲν καιρὸν οὐκ ἀποκαλύπτων αὐτόν, τὸ
δὲ τοῦ καιροῦ σημεῖον, τὸν ἀντίχριστον, δηλῶν. μάλιστα γὰρ τότε πληροφορεῖται ψυχὴ ἀσθενής,
οὐκ ἐὰν ἁπλῶς ἀκούσῃ, ἀλλ' ἐὰν μάθῃ τι πλέον. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποι-
εῖται φροντίδα, ὅτι καθεσθεὶς ἐν τῷ ὄρει, πάντα μετὰ ἀκριβείας διελέγετο τοῖς μαθηταῖς τὰ
περὶ τῆς συντελείας. διατί; ἵνα μὴ ἔχωσι χώραν οἱ τὸν ἀντίχριστον εἰσάγοντες καὶ ψευ- 15
Ματθ. κδ. ιδ. δοχρίστους. καὶ πολλὰ τίθησι τὰ αὐτοῦ σημεῖα· ἓν μὲν καὶ μέγιστον, λέγων, Ὅταν κηρυχθῇ εἰς
Ματθ. κδ. κζ. πάντα τὰ ἔθνη τὸ εὐαγγέλιον· ἕτερον δὲ, ὥστε μὴ πλανᾶσθαι περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Ὡς
ἀστραπή, φησιν, ἥξει, οὐκ ἐν γωνίᾳ τινὶ κρυπτομένη, ἀλλὰ πανταχοῦ λάμπουσα· οὐ δεῖται
τοῦ μηνύσοντος (οὕτως ἐστὶ λαμπρά) ὥσπερ οὐδὲ ἡ ἀστραπὴ δεῖται τοῦ μηνύσοντος. εἶ-
Ιωαν. ε. μγ. πε δέ που καὶ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, ἡνίκα ἔλεγεν, Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ 20
οὐκ ἐδέξασθέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. καὶ τὰς ἐπαλ-
λήλους δὲ καὶ ἀφάτους συμφοράς, τεκμήριον εἶναι τούτου ἔλεγε· καὶ ὅτι Ἡλίας δεῖ ἐλθεῖν. ἠ-
πόρουν μὲν οὖν τότε οἱ Θεσσαλονικεῖς ταῦτα, ἡμῖν δὲ χρησίμη γέγονεν ἡ ἐκείνων ἀπορία.
οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα χρήσιμα· ἵνα τῶν μύθων τῶν παι-
δικῶν καὶ τῶν ληρημάτων τῶν γραϊκῶν ἀπαλλαγῶμεν. ἢ οὐκ ἠκούσατε πολλάκις ἐν παισὶν ὄν- 25
τες καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου πολλὰ λεγόντων τινῶν, καὶ περὶ τοῦ κάμπτειν τὰ γό-
νατα; ἔτι γὰρ ἁπαλαῖς οὔσαις ταῖς διανοίαις ταῖς ἡμετέραις ἐγκατασπείρει ταῦτα ὁ διά-
βολος, ἵνα ἡμῖν τὸ δόγμα συναυξηθῇ, ἵνα ἀπατῆσαι δυνηθῇ. οὐκ ἂν οὖν ταῦτα παρῆκεν
ὁ Παῦλος περὶ τοῦ ἀντιχρίστου διαλεγόμενος, εἴγε χρήσιμα ἦν. μὴ δὴ ταῦτα ζητῶμεν.
οὐ γὰρ οὕτως ἥξει κλίνων τὰ γόνατα, ἀλλ' ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα θεὸν λεγόμενον, ἢ σέ- 30
βασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς Θεὸν καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ
Θεός. καθάπερ γὰρ ὁ διάβολος ἐξ ἀπονοίας ἔπεσεν, οὕτω καὶ ὁ ἐνεργούμενος ὑπ' αὐτοῦ* εἰς   * καὶ
ἀπόνοιαν ἀλειφόμενος.

ΗΘΙΚΟΝ Διό, παρακαλῶ, πάντες σπουδάζωμεν πόρρω γενέσθαι τοῦ πάθους τούτου, ἵνα μὴ τῷ κρί-
ματι τῷ ἐκείνου περιπέσωμεν, ἵνα μὴ τῆς κολάσεως ὑπεύθυνοι γενώμεθα τῆς αὐτῆς, ἵνα 35
α. Τιμ. γ. ς. μὴ τῇ τιμωρίᾳ κοινωνήσωμεν τῇ αὐτοῦ. Μὴ νεόφυτον, φησιν, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα
Σηρ. ι. 16. 17. ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου. ἄρα ὁ τετυφωμένος τὴν αὐτὴν τῷ διαβόλῳ δίδωσι δίκην. Ἀρχὴ
γάρ, φησιν, ὑπερηφανίας, τὸ μὴ εἰδέναι τὸν Κύριον· ἀρχὴ ἁμαρτίας, ὑπερηφανία· πρώ-
τη ὁρμὴ καὶ κίνησις ἐπὶ τὸ κακόν· τάχα μὲν οὖν καὶ ῥίζα, καὶ ὑπόβαθρα. ἡ γὰρ ἀρχὴ ἢ τὴν
πρώτην ὁρμὴν δηλοῖ τὴν ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ τὴν σύστασιν· ὡς ἂν εἴποι τις, ἀρχὴ σωφροσύνης, 40
τὸ ἀπέχεσθαι θέας ἀτόπου, τουτέστι, πρώτη ὁρμή. ἂν δὲ εἴπωμεν, ἀρχὴ σωφροσύνης νηστεία,
τουτέστι, θεμέλιος καὶ σύστημα· οὕτω καὶ ἁμαρτίας ἀρχή ἐστιν ἡ ἀπόνοια. καὶ γὰρ ἀπ' αὐτῆς ἄρ-
χεται πᾶσα ἁμαρτία, καὶ ὑπ' αὐτῆς συγκροτεῖται. ὅτι γάρ, ὅσα ἂν πράττωμεν ἀ-
γαθά, οὐκ ἀφίησιν αὐτὰ ἡ κακία διαμένειν, καὶ μὴ διαπεσεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ῥίζα τίς ἐστιν

οὐκ

οὐκ ἴασα μὴ διασαλευθῆναι, δῆλον ἐκεῖθεν· ὅρα πόσα ὁ Φαρισαῖος εἰργάσατο, ἀλλ'
οὐδὲν αὐτὸν ὤνησε. τὴν γὰρ ῥίζαν οὐκ ἐξέκοψεν, ἀλλ' αὐτὴ τοῖς πᾶσιν ἐλυμήνατο. ἐξ ἀ-
πονοίας ὑπεροψία πάντων γίνεται, ἐπιθυμία χρημάτων, ἔρως ἀρχῆς, πόθος δόξης.
πρὸς ὕβριν ἀμυντικὸς ὁ τοιοῦτος. ὁ γὰρ ἀπονενοημένος, οὐδὲ παρὰ τῶν μειζόνων, μήτι-
5 γε παρὰ τῶν ἐλαττόνων ἀνέχεται ὑβρίζεσθαι. ὁ δὲ μὴ ἀνεχόμενος ὑβρίζεσθαι, οὐδὲ παθεῖν
κακῶς ἀνέχεται. ὅρα πῶς ἀρχὴ ἁμαρτίας, ὑπερηφανία. πῶς δὲ ἀρχὴ ὑπερηφανίας, τὸ
μὴ εἰδέναι τὸν Κύριον; εἰκότως. ὁ γὰρ εἰδὼς τὸν Θεὸν ὡς εἰδέναι χρή, ὁ εἰδὼς ὅτι ὁ
υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοσοῦτον ἑαυτὸν ἐταπεινοφρόνησεν,* οὐκ ἐπαίρεται· ὁ δὲ ταῦτα μὴ εἰδὼς, ἐπαίρεται.
πρὸς ἀπόνοιαν γὰρ ἀλείφει ἡ ὑπερηφανία. εἰπὲ γάρ μοι· πόθεν οὗτοι τὴν ἐκκλησί-
10 αν πολεμοῦντές φασιν εἰδέναι τὸν Θεόν; οὐχὶ ἀπὸ ἀπονοίας; ἰδοὺ τὸ μὴ εἰδέναι τὸν Κύριον,
εἰς οἷον κρημνὸν αὐτοὺς ἐνέβαλεν. εἰ γὰρ πνεῦμα συντετριμμένον ὁ Θεὸς φιλεῖ, ἐκ τοῦ ἐναντίου
ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, καὶ ταπεινοῖς δίδωσι χάριν. οὐδὲν οὖν ὑπερηφανίας ἴσον κακόν.
δαίμονα τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται, ὑβριστὴν, βλάσφημον, ἐπίορκον, θανάτων ποιεῖ καὶ
φόνων ἐφίεσθαι. ὁ ὑπερήφανος ἀεὶ λύπαις συζῇ, ἀεὶ ἀγανακτεῖ, ἀεὶ ἀλύει· οὐδέν ἐστιν,
15 ὃ τὸ πάθος αὐτοῦ κορέσαι δύναται. κἂν τὸν βασιλέα ἴδῃ ὑποκύπτοντα καὶ προσκυνοῦν-
τα, οὐκ ἐκορέσθη, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξήφθη. καθάπερ γὰρ οἱ φιλάργυροι, ὅσα ἂν λάβω-
σι, τοσούτων πλειόνων δέονται· οὕτω καὶ οἱ ἀπονενοημένοι, ὅσης ἂν ἀπολαύσωσι τιμῆς, τοσούτῳ
πλείονος ἐπιθυμοῦσιν. αὔξεται γὰρ αὐτοῖς τὸ πάθος. πάθος γάρ ἐστι. πάθος δὲ ὅρον οὐκ
οἶδεν, ἀλλὰ τότε ἵσταται, ὅταν ἀποκτείνῃ τὸν ἔχοντα. οὐχ ὁρᾷς τοὺς μεθύοντας, ὅτι ἀεὶ δι-
20 ψῶσι; πάθος γάρ ἐστιν οὐ φύσεως ἐπιθυμία, ἀλλὰ νόσος τις διεστραμμένη. οὐχ ὁρᾷς οὓς καλοῦσι
βουλιμιῶντας, ὅτι ἀεὶ πεινῶσι; πάθος γάρ ἐστιν, ὥς φασιν ἰατρῶν παῖδες, ἐξελθὸν ἤδη τῆς
φύσεως τοὺς ὅρους. οὕτω καὶ οἱ πολυπράγμονες καὶ περίεργοι· ὅσα ἂν μάθωσιν, οὐχ ἵστανται.
πάθος γάρ ἐστι, καὶ ὅρον οὐκ ἔχει. οἱ πορνείαις χαίροντες πάλιν, οὐδὲ αὐτοὶ ἵστανται. Ἀνθρώ-
πῳ γάρ, φησι, πόρνῳ πᾶς ἄρτος ἡδύς· οὐ μὴ παύσηται, ἕως ἂν καταποθῇ. πάθος γάρ
25 ἐστιν. ἀλλὰ πάθη μέν ἐστι ταῦτα, οὐ μέντοι ἀνίατα, ἀλλ' ἔχοντα ἴασιν, καὶ πολλῷ μᾶλλον,
ἢ τὰ σωματικά. ἂν γὰρ θέλωμεν, δυνάμεθα αὐτὰ σβέσαι. πῶς οὖν ἔστιν ἀπόνοιαν σβέσαι;
τὸν Θεὸν ἐπιγνόντα. εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ μὴ εἰδέναι τὸν Θεόν ἐστιν, ἐὰν γνῶμεν αὐτὸν, ἀπελαύ-
νεται πᾶσα ἀπόνοια. ἐννόησον τὴν γέενναν, ἐννόησον τοὺς πολλῷ βελτίους σου, ἐννόησον ὅσων
ὀφείλεις τῷ Θεῷ δίκας. ἂν ταῦτα ἐννοήσῃς, ταχέως συστελεῖς τὴν διάνοιαν, ταχέως
30 αὐτὴν ἐκκάμψας. ἀλλ' οὐ δύνασαι ταῦτα ποιῆσαι; ἀσθενέστερος εἶ; ἐννόησον τὰ παρόντα,
αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, πῶς οὐδὲν ἄνθρωπος. ὅταν ἴδῃς νεκρὸν ἐπ' ἀγορᾶς φε-
ρόμενον, παῖδας ὀρφανοὺς ἀκολουθοῦντας, χήραν γυναῖκα κατακοπτομένην, οἰκέτας ὀδυ-
ρομένους, φίλους κατηφιῶντας, λόγισαι τὸ οὐδαμινὸν τῶν παρόντων πραγμάτων, καὶ ὅτι σκιᾶς
καὶ ὀνειράτων οὐδὲν διενήνοχεν. ἀλλ' οὐ βούλει τοῦτο; ἐννόησον τοὺς πάνυ πλουτοῦντας, τοὺς ἐν
35 πολέμοις ἀπολλυμένους ἁπλῶς. τὰς οἰκίας περισκόπει τὰς τῶν μεγάλων καὶ περιφανῶν, καὶ
νῦν εἰς ἔδαφος κατενεχθείσας. ἐννόησον πόσα ἴσχυσαν, καὶ νῦν οὐδὲ μνήμη αὐτῶν ὑπο-
λέλειπται. καθ' ἑκάστην γὰρ ἡμέραν, εἰ βούλει, εὑρίσκεις τούτων ὑποδείγματα· διαδο-
χὰς ἀρχόντων, δημεύσεις πλουτούντων. Πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπ' ἐδάφους, ὁ δὲ
ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα. ταῦτα οὐχὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεται; οὐχὶ τροχῷ τινὶ τὰ ἡ-
40 μέτερα ἔοικεν; ἀνάγνωθι, εἰ βούλει, καὶ τὰ παρ' ἡμῖν, καὶ τὰ ἔξωθεν (καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα γέμει τού-
των τῶν παραδειγμάτων) εἰ τῶν ἡμετέρων καταφρονεῖς ἐξ ἀπονοίας. εἰ τὰ τῶν φιλο-
σόφων θαυμάζεις, κἂν τούτοις πρόσεχε. ἐκεῖνοί σε διδάξουσι συμφορὰς παλαιὰς διηγού-
μενοι, καὶ ποιηταὶ, καὶ ῥήτορες, καὶ σοφισταὶ, καὶ λογογράφοι πάντες. πανταχόθεν εὑρίσκεις, εἰ βού-
λει, τὰ ὑποδείγματα. εἰ δὲ μηδὲν τούτων θέλεις, αὐτὴν ἀναλόγισαι τὴν φύσιν τὴν ἡ-
μετέραν,

* ἢ μωρίαν ἐκάλεσεν

γρ. πᾶς

γρ. πᾶς

γρ. παύσεται

Ψαλ. γ. λδ.

Σειρ. κγ. ιζ.

Σειρ. ια. ε.

μητέραν, πόθεν συνέστηκε, καὶ ποῦ τελευτᾷ. ἐννόησον, ὅταν καθεύδῃς, τίνος ἄξιος εἶ. οὐχὶ καὶ τὸ μικρόν σε θηρίον ἀνελεῖν δύναται; πολλοῖς γὰρ πολλάκις ἀπὸ τοῦ ὀρόφου κατενεχθὲν μικρὸν ζωΰφιον ἢ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξέβαλεν, ἢ ἑτέρου τινὸς κινδύνου αἴτιον γέγονε. τί δαί; οὐχὶ πάντων ἐλάττων εἶ τῶν θηρίων; ἀλλὰ τί λέγεις; ὅτι λόγῳ κρατεῖς; ἀλλ᾽ ἰδοὺ λόγον οὐκ ἔχεις. ἀλογίας γὰρ ἡ ὑπερηφανία τεκμήριον. ἐπὶ τίνι δὲ μέγα φρονεῖς, εἰπέ μοι; ὅλως ἐπὶ εὐεξίᾳ σώματος; ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τὰ νικητήρια. τοῦτο καὶ παρὰ λῃσταῖς, καὶ ἀνδροφόνοις, καὶ τυμβωρύχοις. ἀλλ᾽ ἐπὶ συνέσει; ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι συνέσεως, τὸ μέγα φρονεῖν. τούτῳ μὲν οὖν πρώτῳ σαυτὸν ἀποστερεῖς τοῦ γίνεσθαι συνετός. καταστείλωμεν ἡμῶν τὰ φρονήματα, γενώμεθα μέτριοι καὶ ταπεινοὶ καὶ ἐπιεικεῖς. τοὺς τοιούτους γὰρ πρὸ πάντων καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάρισε λέγων· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· καὶ πάλιν ἐβόα λέγων· Μάθετε ἀπ᾽ ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. διὰ τοῦτο τοὺς πόδας ἔνιψε τῶν μαθητῶν, ὑπόδειγμα παρέχων τῆς ταπεινοφροσύνης ἡμῖν. ἀπὸ τούτων ἁπάντων κερδᾶναι σπουδάσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Ματθ. ε. γ. καὶ ια. κθ.

κεφ. α. Λογ. β.

1 ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΙΛΟΥΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΙΜΟΘΕΟΣ τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ πατρὶ ἡμῶν, καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· 2 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων ἅπαντα πράττουσι καὶ μηχανῶνται, ὥστε καὶ παρὰ ἄρχουσι, καὶ παρὰ τοῖς αὐτῶν μείζοσι χάριν τινὰ ἔχειν· καὶ μέγα τίθενται τοῦτο, καὶ μακαρίους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσιν, ἐὰν ἐπιτύχωσι τοῦ σπουδαζομένου. εἰ δὲ τὸ παρὰ ἀνθρώποις χάριτος τυχεῖν τοσοῦτον μέγα, τὸ παρὰ Θεοῦ χάριν εὑρεῖν, πόσον ἂν γένοιτο; διὰ τοῦτο τοῦτο προτίθησιν ἀεὶ τῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς, καὶ τοῦτο ἐπεύχεται, εἰδὼς ὅτι ἂν τοῦτο ᾖ, οὐδὲν ἔσται λοιπὸν τῶν ἀνιαρῶν· ἀλλ᾽ ὅσα ἂν ᾖ δυσχερῆ, πάντα λυθήσεται. καὶ ἵνα μάθητε, ὁ Ἰωσὴφ δοῦλος ἦν, νέος, ἄπειρος, ἄπλαστος, καὶ ἐνεχειρίσθη ἀθέου οἰκίας προστασίαν, καὶ ἀνδρὶ Αἰγυπτίῳ παρεῖχεν εὐθύνας. ἴστε δὲ πῶς ἀκρόχολον ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, καὶ ἀσύγγνωστον. ὅταν δὲ καὶ ἀρχὴ προσῇ καὶ ἐξουσία, μείζων ὁ θυμὸς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας αἰρόμενος. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησε. τῆς γὰρ δεσποίνης κατηγορούσης, ἣν εἶχε· καίτοι γε οὐ τῶν τὰ ἱμάτια κατεχόντων ἦν τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τοῦ ἀποδιδυσκομένου. ἐχρῆν γὰρ εἰπεῖν, ὅτι εἰ ἦρες τὴν φωνήν σου, ἔφυγεν ἄν, καὶ εἰ συνῄδει ἑαυτῷ, οὐκ ἂν περιέμεινε τοῦ δεσπότου τὴν παρουσίαν. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον ἐνενόησεν ἐκεῖνος, ἀλλ᾽ ἀλόγως τῷ θυμῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέψας, εἰς δεσμωτήριον ἐνέβαλεν. οὕτως ἀλόγιστός τις ἦν. καίτοι γε ἐνῆν καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων στοχάσασθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν εὔνοιαν, τὴν σύνεσιν. ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ σφόδρα ἄλογος ἦν, οὐδὲν τοιοῦτον ἐλογίσατο. ὁ τοίνυν καὶ πρὸς δεσπότην ἔχων τοιοῦτον μοχθηρόν, καὶ διακονίαν ἐμπεπιστευμένος οἰκίας ὁλοκλήρου, καὶ ξένος, καὶ ἔρημος, καὶ ἄπειρος, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς αὐτοῦ κατεσκέδασε χάριν πολλήν, ὡς οὐδὲν ὄντας τοὺς πειρασμούς, οὕτω πάντα παρῆλθε, καὶ δεσποίνης συκοφαντίαν, καὶ κίνδυνον θανάτου, καὶ δεσμωτήριον. καὶ τελευταῖον ἐπὶ τὸν θρόνον ἦλθε τὸν βασιλικόν. εἶδες οὖν ὁ μακάριος οὗτος, ὅση τοῦ Θεοῦ ἡ χάρις· καὶ διὰ τοῦτο ταύτην αὐτοῖς ἐπεύχεται. καὶ ἕτερον δέ τι κατασκευάζει. βουλόμενος γὰρ αὐτοὺς πρὸς τὰ μέλλοντα τῆς ἐπιστολῆς εὐγνώμονας καταστῆσαι, ἵνα, κἂν ἐπιτιμᾷ, κἂν ἐπιπλήττῃ, μὴ ἀποπηδῶσι, διὰ τοῦτο ὑπομιμνήσκει αὐτοὺς πρὸ πάντων τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, λεαίνων αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα,

κἂν

καὶ θλίψεσι, ἀναμιμνησκόμενοι τῆς χάριτος, ἀφ' ἧς ἐσώθησαν ἐκ τῶν μειζόνων, ἐν τοῖς ἐλάττοσι μὴ ἀπογινώσκωσιν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἔχωσι τὴν παραμυθίαν. καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ γράφων ἔλεγεν· Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. (Ρωμ. ε. ι.) χάρις ὑμῖν, φησι, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3 Εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν.

Ὅρα ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν. εἰπὼν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν, δίδωσιν αὐτοῖς συλλογίζεσθαι καὶ εἰδέναι, ὅτι εἰ ἄλλοι ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων κατορθωμάτων οὐχ ἡμᾶς πρῶτον θαυμάζουσιν, ἀλλὰ τὸν Θεὸν, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἡμᾶς. ἄλλως δὲ καὶ ἐπαίρει αὐτῶν τὰ φρονήματα, ὅτι τοιαῦτα πάσχουσιν, οὐ δακρύων ἄξια, οὐδὲ θρήνων, ἀλλ' εὐχαριστίας τῆς εἰς τὸν Θεόν. εἰ δὲ Παῦλος εὐχαριστεῖ ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς, τί πείσονται οἱ μὴ μόνον μὴ εὐχαριστοῦντες, ἀλλὰ καὶ τηκόμενοι; Ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους. Καὶ πῶς ἡ πίστις αὐξήσει, φησί; πῶς; ὅταν ὑπὲρ αὐτῆς πάσχωμέν τι δεινόν. μέγα μὲν οὖν καὶ τὸ ἑστάναι, καὶ ὑπὸ τῶν λογισμῶν μὴ παραφέρεσθαι· ὅταν δὲ καὶ ἄνεμοι προσαράττωσιν, ὅταν ὑετοὶ καταρρηγνύωνται, ὅταν αἴρηται πάντοθεν χαλεπὸς ὁ χειμὼν, ὅταν ἐπάλληλα τὰ κύματα ᾖ, εἶτα μὴ περισαλευώμεθα, οὐδενὸς ἑτέρου τεκμήριόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ τοῦ αὐξηθῆναι, καὶ ὑπεραυξηθῆναι, καὶ ὑψηλοτέραν γενέσθαι. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ πάντα μὲν τὰ λιτώδη, καὶ ταπεινὰ ἀπεκρύβη ταχέως, ὅσα δὲ ἦν ὑπεράνω, οὐκ ἐφικνεῖτο αὐτῶν· οὕτω καὶ ἡ πίστις ὑψηλὴ γενομένη, οὐκέτι κατασπᾶται. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, αὐξάνει, ἀλλ', ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους. ὁρᾷς ὅτι καὶ τοῦτο πρὸς τὰς θλίψεις συμβάλλεται, τὸ συμπεφράχθαι, τὸ ἀλλήλων ἔχεσθαι; ἀπὸ τούτου καὶ παράκλησις ἐγίνετο πολλή. τὴν μὲν οὖν ἀσθενῆ καὶ ἀγάπην, καὶ πίστιν θλίψεις περισαλεύουσι· τὴν δὲ ἰσχυρὰν, ἰσχυροτέραν ποιοῦσιν. ἡ μὲν γὰρ ἐν ὀδύνῃ ψυχὴ, ὅταν ἀσθενὴς ᾖ, οὐδὲν ἂν προσέλθοιτο· ἡ δὲ ἰσχυρὰ, καὶ τότε μάλιστα. καὶ ὅρα ἀγάπην. οὐ τὸν μὲν ἠγάπων, τὸν δὲ οὔ· ἀλλ' ἴση ἦν παρὰ πάντων. τοῦτο γὰρ ᾐνίξατο τῷ εἰπεῖν, ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους· ὅτι ἰσόρροπός τις ἐστὶν, ὥσπερ ἑνὸς σώματος. ἐπεὶ καὶ νῦν εὑρίσκομεν ἀγάπην οὖσαν παρὰ πολλοῖς, ἀλλὰ ταύτην τὴν ἀγάπην διαστάσεως αἰτίαν γινομένην. ὅταν γὰρ κατὰ δύο καὶ τρεῖς ὦμεν συνημμένοι, καὶ οἱ μὲν δύο πρὸς ἀλλήλους σφόδρα ὦσι συνδεδεμένοι, ἢ τρεῖς, ἢ τέσσαρες, τῶν δὲ λοιπῶν ἑαυτοὺς ἀφέλκωσι, τοῖς πρὸς ἐκείνους ἔχειν καταφυγὴν καὶ ἐκείνοις πάντα θαρρεῖν, τοῦτο διάστασις ἀγάπης ἐστὶν, οὐκ ἀγάπη. εἰπὲ γάρ μοι· εἰ ὁ ὀφθαλμὸς τὴν πρόνοιαν, ἣν ὑπὲρ τοῦ παντὸς σώματος ἔχει, εἰς τὴν χεῖρα περιστήσειε, καὶ τῶν ἄλλων ἑαυτὸν ἀποστρέψας μελῶν, ἐκείνῃ μόνῃ προσέχοι, οὐχὶ τὸ παντὶ λυμαίνεται; εἰκότως. οὕτω καὶ ἡμεῖς ἂν τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ὀφείλουσαν ἐκτείνεσθαι εἰς ἕνα, καὶ δεύτερον περιστείλωμεν, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς κἀκείνοις καὶ τῷ παντὶ λυμαινόμεθα. ταῦτα γὰρ οὐκ ἀγάπης ἐστὶν, ἀλλὰ διαστάσεως σχίσματα, καὶ ῥήγματα διεσπασμένα. ἐπεὶ κἂν ἀπὸ τοῦ παντὸς ἀνθρώπου ἀποσπάσας λάβω μέρος, οὐδὲ μὲν οὖν τὸ σχίσμα ἑαυτῷ ἥνωται, καὶ ἐστὶ συνεχὲς, καὶ συγκεκολλημένον· πλὴν καὶ οὕτω σχίσμα ἐστὶν, ἐπειδὴ τῷ λοιπῷ οὐχ ἥνωται σώματι. τί γὰρ ὄφελος, ὅτι τὸν δεῖνα φιλεῖς σφοδρῶς; ἀνθρωπίνη ἐστὶν ἡ ἀγάπη. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν φιλεῖς, πάντας φίλει. ὁ γὰρ Θεὸς οὕτως ἐπέταξε καὶ τοὺς ἐχθροὺς φιλεῖν. εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐπέταξε φιλεῖν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οὐδὲν λελυπηκότας; ἀλλὰ φιλῶ, φησιν, ἀλλ' οὐχ οὕτω. μᾶλλον δὲ οὐδὲ φιλεῖς. ὅταν γὰρ κατηγορῇς, ὅταν φθονῇς, ὅταν ἐπιβουλεύῃς, πῶς φιλεῖς; ἀλλ' οὐδὲν τούτων ποιῶ, φησιν. ἀλλ' ὅταν ἀκούοντος κακῶς μὴ ἐμφράττῃς τὸ στόμα τοῦ λέγοντος,

λέγοντος, μὴ ἀπιστῇς τοῖς λεγομένοις, μὴ καταστέλλῃς, ποίας ταῦτα φιλίας τεκμήριον; καὶ πλεονάζει, φησίν, ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους.

4 Ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ.

α. Θεσ. α. θ.

Ἐν γοῦν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ τὰς ἐκκλησίας φησὶν ἁπάσας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐξηχῆσθαι μαθούσας τὰ κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν. ὥστε φησὶ μὴ χρείαν ἔχειν ἡμᾶς λαλεῖν τι. αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς. ἐνταῦθα δέ φησιν, ὥστε ἡμᾶς καυχᾶσθαι. τί δήποτ' οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; ἐκεῖ φησιν, ὅτι οὐ δέονται διδασκαλίας τῆς παρ' ἡμῶν· ἐνταῦθα δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι διδάσκομεν αὐτούς, ἀλλά, καυχώμεθα, καὶ σεμνυνόμεθα. εἰ τοίνυν ἡμεῖς ἐφ' ὑμῖν καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, καὶ καυχώμεθα παρὰ ἀνθρώποις, πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις χρὴ καλοῖς τοῦτο ποιεῖν. εἰ γὰρ ἑτέροις καυχήματός ἐστιν ἄξια τὰ κατορθώματα ὑμῶν, πῶς ἡμῖν θριώων, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ὥστε ἡμᾶς αὐτούς, φησιν, ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ

Ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως. Ἐνταῦθα δείκνυσι καὶ πολὺν παρελθόντα χρόνον. ἡ γὰρ ὑπομονὴ ἀπὸ χρόνου φαίνεται πολλοῦ, οὐκ ἐν δύο καὶ τρισὶν ἡμέραις. οὐχ ἁπλῶς δέ φησιν ὑπομονήν. μάλιστα μὲν οὖν καὶ τὸ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν μὴ ἤδη ἀπολαύειν, ὑπομονῆς ἐστι· νῦν δὲ καὶ μείζονα λέγει ὑπομονήν. ποίαν δὴ ταύτην; τὴν διὰ τῶν διωγμῶν. ὅτι δὲ ταύτην αἰνίττεται, δῆλον ἐξ ὧν ἐπάγει καὶ λέγει· Ἐν πᾶσι τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν, καὶ ταῖς θλίψεσιν, αἷς ἀνέχεσθε. Πολεμίοις γὰρ συνέζων, διηνεκῶς πάντοθεν βλάπτειν ἐπιχειροῦσι, καὶ στερρὰν καὶ ἀκίνητον τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείκνυντο. αἰσχυνέσθωσαν ὅσοι διὰ προστασίαν ἀνθρώπων εἰς δόγματα μετέστησαν. ἔτι γὰρ ἀρχῆς οὔσης τοῦ κηρύγματος, ἄνθρωποι πένητες καὶ ἀπὸ τῆς καθημερινῆς ζῶντες ἐργασίας πρὸς ἄνδρας πολιτευομένους καὶ πρώτους τῆς πόλεως ἔχθρας ἀνεδέχοντο, οὔτε βασιλέως, οὔτε ἄρχοντος ὄντος που πιστοῦ, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ὑφίσταντο, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐξίσταντο.

5 Ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ὅρα πῶς αὐτοὺς συνάγει τὴν παραμυθίαν. εἶπεν ὅτι εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, εἶπεν ὅτι καυχώμεθα παρὰ ἀνθρώποις. καλὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα· ἀλλ' ὃ μάλιστα ζητεῖ ὁ ὀδυνώμενος, τοῦτό ἐστιν, ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν, καὶ τιμωρίαν τῶν κακῶς αὐτοὺς διατεθέντων. ὅταν γὰρ ἀσθενὴς ᾖ ἡ ψυχή, ταῦτα μάλιστα ἐπιζητεῖ. ἡ γὰρ φιλόσοφος, οὐδὲ τοῦτο. τί οὖν ἐστιν ὅ φησιν, ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ; ἤδη τὴν ἀνταπόδοσιν ᾐνίξατο ἑκατέρων, καὶ τὴν τῶν ποιούντων κακῶς, καὶ τὴν τῶν πασχόντων· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ἵν', ὅταν ὑμᾶς μὲν στεφανοῖ, ἐκείνους δὲ κολάζῃ, δεικνύηται τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ. ἅμα αὐτοὺς καὶ παραμυθεῖται, δεικνὺς ὅτι ἀπὸ τῶν οἰκείων πόνων καὶ τῶν ἱδρώτων καὶ κατὰ τὸν τῆς δικαιοσύνης λόγον στεφανοῦνται. ἀλλὰ πρότερον τίθησι τὸ αὐτῶν. εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἐπιθυμεῖ τις τὴν ἐκδικίαν, ἀλλὰ πρότερον τῶν ἐπάθλων ὀρέγεται. διὰ τοῦτο καὶ ἐπάγει λέγων· Εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε. Οὐκ ἄρα οὖν ἀπὸ τοῦ δυνατωτέρους εἶναι τοὺς ἀδικοῦντας τοῦτο πάσχετε, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ δεῖν οὕτως εἰς τὴν βασιλείαν εἰσιέναι. Διὰ πολλῶν γὰρ θλίψεων, φησι, δεῖ ὑμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

γ. διατεθ.

Πραξ. ιδ. κγ.

6 Εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν,

7 Καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ. Τό, εἴπερ, ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ, ἐπεί, κεῖται· ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα ὁμολογουμένων καὶ ἡμεῖς τίθεμεν καὶ ἀναντιρρήτων· ἀντὶ τοῦ, σφόδρα δίκαιον, εἰ δίκαιόν ἐστι, φησι, παρὰ Θεῷ τούτους ἀμύνασθαι, πάντως ἀμύνεται. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· εἰ μέλει τῷ Θεῷ τῶν πραγμάτων, εἰ φροντίζει ὁ Θεός. οὕτω καὶ αὐτὸς τίθησι

γ. ἀλλὰ

γ. ἀμύν

τὸ εἴπερ τοῦτο, ὡς ἐπὶ ὡμολογημένων, ὡς εἴ τις ἔλεγε τις· Εἰ μισεῖ τοὺς πονηροὺς ὁ Θεός· διὰ
τοῦτο λέγων οὕτως, ἵνα ἐκείνους ἀναγκάσῃ εἰπεῖν, ὅτι μισεῖ. μάλιστα γὰρ αἱ τοιαῦται ψῆφοι
ἀναμφίλεκτοί εἰσιν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐκείνων εἰδότων, ὅτι δίκαιόν ἐστιν. εἰ γὰρ παρὰ ἀν-
θρώποις τοῦτο δίκαιον, πολλῷ μᾶλλον παρὰ τῷ Θεῷ. ἀνταποδοῦναι, φησι, τοῖς θλίβουσιν
5 ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις μεθ' ἡμῶν ἄνεσιν. τί οὖν; ἴση ἡ ἀνταπόδοσις; οὐδα-
μῶς. ἀλλ' ὅρα διὰ τῆς ἑξῆς πῶς δείκνυσι σφοδροτέραν οὖσαν, καὶ τὴν ἄνεσιν πολλῷ μείζο-
να. ἰδοὺ καὶ ἑτέρα παράκλησις. τοὺς κοινωνοὺς γὰρ τῶν θλίψεων, καὶ ἐν τῇ ἀνταποδόσει κοινω-
νοὺς ἔχειν φησί. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, μεθ' ἡμῶν, συνάπτων αὐτοὺς ἐν τοῖς στεφάνοις, τοῖς τὰ μυρία
κατωρθωκόσι καὶ μείζονα. εἶτα καὶ τὸν καιρὸν προστίθησι, καὶ διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἐπαίρει
10 τὴν διάνοιαν αὐτῶν, μονονουχὶ ἀνοίγων τῷ ῥήματι τοὺς οὐρανοὺς ἤδη, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐ-
τῶν παριστάς. καὶ προστίθησιν αὐτῷ τὴν στρατιὰν τὴν ἀγγελικὴν, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ ἀπὸ
τῶν μετ' αὐτὸν πλατυτέραν τὴν εἰκόνα ποιῶν, ὥστε αὐτοὺς ἀναπνεῦσαι μικρόν. καὶ ὑμῖν τοῖς
θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, φησιν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ'
ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ,

15 8 Ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι Θεὸν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι
τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ τοίνυν τῷ εὐαγγελίῳ μὴ ὑπακούοντες
δίδωσι τιμωρίαν, τοίνυν καὶ μετὰ τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι θλίβοντες ὑμᾶς, τί οὐ πείσονται; ἵνα
δέ μοι συνίετε. οὐκ εἶπεν ἐνταῦθα, τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς, ἀλλὰ, τοῖς μὴ ὑπακούουσιν.
ὥστε εἰ καὶ μὴ δι' ὑμᾶς, δι' ἑαυτοὺς ἀνάγκη, φησὶ, τιμωρηθῆναι αὐτούς. τοῦτο μὲν οὖν ὑπὲρ
20 πληροφορίας εἴρηται, ὅτι πάντως αὐτοὺς κολασθῆναι δεῖ· τὸ δὲ πρότερον ὑπὲρ τοῦ καὶ αὐ-
τοὺς τιμηθῆναι. τὸ μὲν οὖν πιστεῦσαι, ἡ ὑπὲρ τῆς τιμωρίας πληροφορία ποιεῖ· τὸ δὲ ἡσθῆναι,
ὅτι ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτοὺς γεγενημένων ταῦτα πάσχουσι.

Ταῦτα εἴρηται μὲν πρὸς ἐκείνους, ἁρμόζει δὲ καὶ ἡμῖν. ὅταν οὖν ἐν θλίψεσιν ὦμεν, ΗΘΙΚΟΝ
ταῦτα λογιζώμεθα. μὴ τῇ ἑτέρων τιμωρίᾳ χαίρωμεν ὡς ἐκδικούμενοι, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ τοι-
25 αύτης ἀπαλλαττόμενοι κολάσεως καὶ τιμωρίας. τί γὰρ ἡμῖν ὄφελος, ὅταν ἕτεροι κολασθῶ-
σι; μὴ ἔχωμεν, παρακαλῶ, τοιαύτας ψυχὰς, ἀπὸ τῆς βασιλείας προτρεπώμεθα πρὸς
ἀρετήν. ὁ μὲν γὰρ σφόδρα ἐνάρετος οὔτε ἀπὸ φόβου, οὔτε ἀπὸ βασιλείας ἐνάγεται, ἀλλὰ
δι' αὐτὸν τὸν Χριστὸν καθάπερ Παῦλος ἐποίει. πλὴν ἡμεῖς ἐννοῶμεν τὰ ἐν τῇ βασιλείᾳ
ἀγαθὰ, τὰ ἐν τῇ γεέννῃ κακὰ, καὶ κἂν οὕτως ἑαυτοὺς ῥυθμίζωμεν καὶ παιδαγωγῶμεν, οὕτως
30 ἑαυτοὺς ἐνάγωμεν πρὸς τὰ πρακτέα. ὅταν ἴδῃς τι χρηστὸν καὶ μέγα ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
ἐννόησον τὴν βασιλείαν, καὶ οὐδὲν αὐτὸ νομιεῖς· ὅταν φοβερόν, ἐννόησον τὴν γέενναν, καὶ
καταγελάσεις· ὅταν ὑπὸ ἐπιθυμίας κατέχῃ σωματικῆς, λογίζου τὸ πῦρ, λογίζου καὶ αὐτῆς
τῆς ἁμαρτίας τὴν ἡδονὴν, ὅτι οὐδενὸς ἐστὶν ἀξία, ὅτι οὐδὲ ἔχει ἡδονήν. εἰ γὰρ ὁ τῶν ἐν-
ταῦθα κειμένων νόμων φόβος τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ὥστε καὶ ἀπάγειν ἡμᾶς τῶν πονηρῶν
35 πράξεων, πολλῷ μᾶλλον ἡ μνήμη τῶν μελλόντων, ἡ τιμωρία ἡ ἀθάνατος, ἡ κόλασις ἡ ἀΐ-
διος. εἰ ὁ τοῦ βασιλέως φόβος τοῦ ἐπὶ γῆς τοσούτων ἡμᾶς ἀπάγει κακῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ τοῦ
αἰωνίου βασιλέως; πόθεν οὖν δυνάμεθα τὸν φόβον ἔχειν διηνεκῶς; ἂν συνεχῶς τῶν γραφῶν
ἐπακούωμεν. εἰ γὰρ νεκρὸς ὁρώμενος μόνον οὕτως ἡμῶν συστέλλει τὴν διάνοιαν, πόσῳ μᾶλλον
ἡ γέεννα καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον; πόσῳ μᾶλλον ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος; ἂν τὴν γέενναν ἀεὶ
40 λογιζώμεθα, οὐ ταχέως εἰς αὐτὴν ἐμπεσούμεθα. διὰ τοῦτο ἠπείλησε κόλασιν ὁ Θεός.
ὡς εἰ μὴ εἶχέ τι μέγα κέρδος τὸ λογίζεσθαι, οὐκ ἂν αὐτὴν ἠπείλησεν ἤδη ὁ Θεός· ἀλλ'
ἐπειδὴ ἰσχύει ἡ μνήμη αὐτῆς μεγάλα κατορθῶσαι, διὰ τοῦτο, καθάπερ τι φάρμακον σωτή-
ριον, τὴν ἀπειλὴν αὐτῆς ἐγκατέθετο ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς. μὴ δὴ παρορῶμεν τὸ τοσοῦτον
κέρδος τὸ ἐντεῦθεν τικτόμενον, ἀλλὰ ταύτην συνεχῶς στρέφωμεν, ἐν ἀρίστοις, ἐν δείπνοις.

ἡ μὲν

ἡ μὲν γὰρ τῶν ἡδέων διάλεξις οὐδὲν τὴν ψυχὴν ὠφελεῖ, ἀλλ' ἀτονωτέραν ἐργάζεται· ἡ δὲ τῶν λυπηρῶν καὶ σκυθρωπῶν πᾶν αὐτῆς περιεκόπτει τὸ διακεχυμένον καὶ διαρρέον, καὶ ἐπιστρέφει καὶ συστέλλει διαλελυμένην αὐτήν. ὁ περὶ θεάτρων καὶ μίμων διαλεγόμενος, οὐδὲν αὐτὴν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐξέκαυσε, καὶ προπετεστέραν εἰργάσατο. ὁ τὰ ἀλλότρια μεριμνῶν καὶ πολυπραγμονῶν, πολλάκις αὐτῇ καὶ κινδύνους ἐκ τῆς περιεργίας ταύτης προσετρίψατο· ὁ μέντοι περὶ γεέννης διαλεγόμενος οὔτε κίνδυνον ἕξει τινὰ, καὶ σωφρονεστέραν ἐργάζεται. ἀλλὰ δέδοικας τὸ φορτικὸν τῶν ῥημάτων; μὴ γὰρ, ἂν σιγήσῃς, τὴν γέενναν ἔσβεσας; μὴ γὰρ, ἂν εἴπῃς, ἀνῆψας; ἄν τε εἴπῃς, ἄν τε μὴ εἴπῃς, ἀναβράσσεται τὸ πῦρ. λεγέσθω συνεχῶς περὶ αὐτῆς, ἵνα μηδέποτε ἐμπέσῃς εἰς αὐτήν. οὐκ ἔστι ψυχὴν μεριμνῶσαν περὶ γεέννης ἁμαρτεῖν ταχέως. ἄκουε γὰρ τῆς ἀρίστης παραινέσεως· Μιμνήσκου, φησὶ, τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἁμάρτῃς. οὐκ ἔστι ψυχὴν δεδοικυῖαν ὑπὲρ εὐθυνῶν μὴ ὀκνηρὰν εἶναι περὶ τὰ πλημμελήματα. φόβος γὰρ ἐνακμάζων διανοίᾳ οὐδὲν ἀφίησι κοσμικὸν εἶναι ἐν αὐτῇ. εἰ γὰρ λόγος περὶ αὐτῆς γινόμενος οὕτω ταπεινοῖ καὶ συστέλλει, λογισμὸς διαπαντὸς ἐνοικῶν ταῖς ψυχαῖς οὐχὶ παντὸς πυρὸς μᾶλλον ἐκκαθαίρει ψυχήν; βασιλείας μὴ οὕτω μνημονεύωμεν, ὡς γεέννης. μᾶλλον γὰρ ὁ φόβος ἰσχύει τῆς ἐπαγγελίας· καὶ οἶδα ὅτι πολλοὶ κατεφρόνησαν ἂν μυρίων ἀγαθῶν, εἰ τῆς κολάσεως ἦσαν ἀπηλλαγμένοι· ὅπου γε καὶ νῦν ἐμοὶ ἀρκεῖ τὸ μὴ τιμωρηθῆναι, τὸ μὴ κολασθῆναι. οὐδεὶς τὴν γέενναν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, εἰς γέενναν ἐμπεσεῖται· οὐδεὶς τῶν καταφρονούντων γεέννης ἐκφεύξεται γέενναν. καθάπερ γὰρ παρ' ἡμῖν οἱ μὲν δεδοικότες τὰ δικαστήρια, οὐχ ἁλώσονται δικαστηρίοις· οἱ δὲ καταφρονοῦντες, ἐκεῖνοι μάλιστά εἰσιν οἱ περιπίπτοντες, οὕτω κἀκεῖ. εἰ μὴ ἔδεισαν τὴν καταστροφὴν οἱ Νινευῖται, κατεστράφησαν ἄν· ἐπειδὴ δὲ ἔδεισαν, οὐ κατεστράφησαν. εἰ ἔδεισαν ἐπὶ τοῦ Νῶε τὸν κατακλυσμὸν, οὐκ ἂν κατεκλύσθησαν. καὶ οἱ Σοδομῖται εἰ ἔδεισαν, οὐκ ἂν κατεκαύθησαν. μέγα κακὸν τὸ καταφρονεῖν ἀπειλῆς. ὁ καταφρονῶν ἀπειλῆς, ταχέως τῆς διὰ τῶν πραγμάτων αἰσθήσεται πείρας. οὐδὲν οὕτω χρήσιμον, ὡς τὸ περὶ γεέννης διαλέγεσθαι. ἀργυρίου παντὸς καθαρωτέρας ἡμῖν ἐργάζεται τὰς ψυχάς. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ὅτι τὰ κρίματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός· καὶ ὁ Χριστὸς δὲ συνεχῶς περὶ αὐτῆς διαλέγεται. εἰ γὰρ καὶ λυπεῖ τὸν ἀκροατὴν, ἀλλ' ὠφελεῖ τὰ μέγιστα. τοιαῦτα γὰρ τὰ ὠφελοῦντα πάντα. καὶ μὴ θαυμάσῃς· καὶ γὰρ φάρμακα καὶ σιτία πρότερον λυποῦντα τὴν αἴσθησιν, τότε τὴν ὠφέλειαν ἐπάγει. εἰ δὲ ῥημάτων οὐκ ἀνεχόμεθα βαρύτητος, εὔδηλον, ὅτι τῆς διὰ τῶν πραγμάτων θλίψεως οὐκ ἀνεξόμεθα. εἰ τῶν περὶ γεέννης οὐδεὶς ἀνέχεται λόγων, εὔδηλον ὅτι, εἰ διωγμὸς κατέλαβε, πρὸς πῦρ, πρὸς σίδηρον οὐδεὶς ἂν ἔστη ποτέ. γυμνάσωμεν τὴν ἀκοὴν ἡμῶν μὴ μαλακίζεσθαι. ἀπὸ τούτου γὰρ καὶ ἐπὶ τὰ πράγματα ἥξομεν. ἂν ἐθισθῶμεν ἀκούειν φοβερὰ, ἐθισθησόμεθα καὶ ὑπομένειν φοβερά. ἂν δὲ οὕτως ὦμεν διαλελυμένοι, ὡς μηδὲ ῥήματα φέρειν, πότε πρὸς τὰ πράγματα στησόμεθα; ὁρᾷς πῶς καταφρονεῖ τῶν ἐνταῦθα πάντων, καὶ τῶν ἐπαλλήλων κινδύνων ὁ μακάριος Παῦλος; διὰ τί; ὅτι μεμελέτηκε καὶ γεέννης καταφρονεῖν ὑπὲρ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων. ἐκεῖνος οὐδὲ τὴν πεῖραν τῆς γεέννης ἡγεῖτό τι εἶναι διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον, ἡμεῖς ὑπὲρ τῶν ἡμῖν συμφερόντων οὐδὲ τῶν περὶ αὐτῆς λόγων ἀνεχόμεθα. νῦν μὲν οὖν ὀλίγα ἀκούσαντες ἀπέρχεσθε. δέομαι δὲ ὑμῶν, εἴ τις ἐστὶν ἐν ὑμῖν ἀγάπη, διαπαντὸς τοὺς περὶ τούτων στρέφειν λόγους. οὐδὲν βλάψαι δυνήσονται, κἂν μὴ ὠφελήσωσι· πάντως δὲ καὶ ὠφελήσουσι. πρὸς γὰρ τὰς διαλέξεις καὶ ἡ ψυχὴ ποιοῦται. Φθείρουσι, φησὶν, ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί· οὐκοῦν ὠφελοῦσιν ὁμιλίαι ἀγαθαί· οὐκοῦν καὶ σωφρονίζουσιν ὁμιλίαι φοβεραί. ὥσπερ γὰρ κηρός τίς ἐστιν ἡ ψυχή. ἂν μὲν γὰρ ψυχρὰς ἐπαγάγῃς ὁμιλίας, ἐπώρωσας αὐτὴν καὶ ἐσκλήρωσας· ἂν δὲ πεπυρωμένας, ἐμάλαξας· μαλάξας δὲ, τυποῖς πρὸς ὅπερ

ἂν

Σειρ. κη. ς.

Ψαλ. ιζ. κβ.

Γε. ζ. Νῶε

ἂν θέλοις, καὶ τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικὴν ἐγχαράττοις. ἀποφράττωμεν τοίνυν ἡμῶν τὰς
ἀκοὰς πρὸς τὰς ὁμιλίας τὰς εἰκῆ. οὐκ ἔστι μικρὸν τὸ κακόν. ἀπὸ τούτου γὰρ πάντα τὰ
κακά. εἰ μεμελετήκει ἡμῶν ἡ διάνοια προσέχειν θείοις λόγοις, οὐκ ἂν προσέσχεν ἑτέροις·
οὐ προσέχουσα δὲ ἑτέροις, οὐκ ἂν οὐδὲ τὰ πράγματα μετῆλθε τὰ πονηρά. ὁδὸς γὰρ
5 ἐπὶ τὰ ἔργα λόγος ἐστί. πρότερον ἐννοοῦμεν, εἶτα φθεγγόμεθα, εἶτα πράττομεν. πολ-
λοὶ πολλάκις καὶ σωφρονοῦντες, ἀπὸ ῥημάτων αἰσχρῶν ἐπὶ πράξεις ἦλθον αἰσχράς. οὐ γάρ
ἐστιν ἡμῶν ἡ ψυχὴ οὔτε ἀγαθὴ φύσει, οὔτε κακή, ἀλλὰ προαιρέσει καὶ τοῦτο, κἀκεῖνο γίνεται. ὥ-
σπερ οὖν τὸ ἱστίον, ὅπουπερ ἂν πνεύσῃ ὁ ἄνεμος, μεταφέρει τὸ πλοῖον· μᾶλλον δὲ ὥσπερ ὁ οἴαξ
μεταφέρει τὸ πλοῖον, ἂν ἐξ οὐρίων ὁ ἄνεμος ᾖ· οὕτω καὶ ὁ λογισμός, ἂν ἐξ οὐρίων τὰ ῥήματα
10 φέρηται τὰ καλά, πλεύσεται ἀκινδύνως· ἂν δὲ ἐναντία, πολλάκις καὶ καταδύσει τὸν λογισμόν.
ὅπερ γάρ ἐστι τοῖς πλοίοις τὰ πνεύματα, τοῦτο ταῖς ψυχαῖς οἱ λόγοι. ὅπουπερ ἂν θέλῃς, μετάγεις
αὐτὴν καὶ μετατρέπεις. διὰ τοῦτο παραινῶν τίς φησι· Πᾶσα διήγησίς σου ἔστω ἐν νόμῳ ὑ- Σειρ. θ. κ.
ψίστου. διό, παρακαλῶ, ἀπὸ τῆς τίτθης τὰ παιδία λαμβάνοντες, μὴ μύθοις γραϊκοῖς αὐτὰ
ἐπᾴζωμεν, ἀλλ᾽ ἐκ πρώτης ἡλικίας μανθανέτω, ὅτι κρίσις ἐστίν· ὅτι κόλασις, ἐμπηγνύσθω
15 αὐτῶν τῇ διανοίᾳ. οὗτος ὁ φόβος συρριζωθείς, μεγάλα ἐργάζεται ἀγαθά. ψυχὴ γὰρ μα-
θοῦσα ἐκ πρώτης ἡλικίας τῇ προσδοκίᾳ ταύτῃ κατασείεσθαι, οὐ ταχέως ἀποσείσεται
τοῦτο τὸ δέος· ἀλλ᾽ ὥσπερ τις ἵππος εὐήνιος, ἐπικαθήμενον ἔχουσα τὸν τῆς γεέννης λογισμόν,
εὔτακτα βαδίζουσα, καὶ φθέγξεται, καὶ ὄψεται χρήσιμα· καὶ οὔτε νεότης, οὔτε πλοῦτος, οὔτε ὀρ-
φανία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν αὐτὴν βλάψαι δυνήσεται, οὕτω στερρὸν ἔχουσα τὸν λογισμόν, καὶ
20 πρὸς πάντα ἀντέχειν δυνάμενον. τούτοις τοῖς λόγοις καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ῥυθμίζωμεν, καὶ γυ-
ναῖκας, καὶ δούλους, καὶ τέκνα, καὶ φίλους· εἰ δυνατόν, καὶ ἐχθρούς. δυνάμεθα γὰρ μετὰ τούτων τῶν
λόγων τὰ πολλὰ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποτεμέσθαι, καὶ βέλτιον ἐν λυπηροῖς ἐνδιατρίβειν,
ἢ χρηστοῖς. καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. εἰπὲ γάρ μοι· ἂν ἔλθῃς εἰς οἰκίαν, ἔνθα γάμοι ἐπιτελοῦν-
ται, πρὸς μὲν ὥραν ἥσθης τῇ θέᾳ· ὕστερον δὲ ἀπελθὼν τήκεις σαυτὸν τῇ λύπῃ, ὅτι οὐκ ἔχεις
25 τοσαῦτα. ἂν δὲ εἰς οἰκίαν πενθούντων εἰσέλθοις, κἂν σφόδρα πλουτοῦντες ὦσιν, ἀπελ-
θὼν ἀναπαύσῃ μᾶλλον. οὐ γὰρ δὴ φθόνον ἐδέξω ἐκεῖθεν, ἀλλὰ παράκλησιν, καὶ παραμυθί-
αν ἐπὶ τῇ σῇ πενίᾳ. εἶδες διὰ τῶν πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ὁ πλοῦτος ἀγαθόν, οὐδὲν ἡ
πενία κακόν, ἀλλ᾽ ἀδιάφορά ἐστι πράγματα; οὕτω καὶ νῦν ἂν περὶ τρυφῆς διαλέγῃ, μᾶλ-
λον κόπτεις τὴν ψυχὴν οὐκ ἐχόντων ἴσως τρυφᾶν· ὅταν δὲ μετὰ τρυφῆς, καὶ τὸν τῆς γεέννης
30 ἐμβάλῃς ἐν μέσῳ λόγον, εὐφραίνει σε τὸ πρᾶγμα, καὶ πολλὴν τίκτεται τὴν ἡδονήν. ὅταν
γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι ἡ τρυφὴ οὐδὲν ἡμῖν πρὸς τὸ πῦρ ἐκεῖνο δυνήσεται ἀμύναι, οὐκ ἐπιζητή-
σεις αὐτήν. ἂν δὲ λογίσῃ, ὅτι καὶ μᾶλλον αὐτὸ ἀνάπτειν εἴωθεν, οὐ μόνον οὐκ ἐπιζητήσεις,
ἀλλὰ καὶ ἀποστραφήσῃ καὶ ἀποκρούσῃ. μὴ δὴ φεύγωμεν τοὺς περὶ γεέννης λόγους, ἵνα φύγω-
μεν τὴν γέενναν. μὴ φεύγωμεν τὴν τῆς κολάσεως μνήμην, ἵνα μὴ κολασθῶμεν. εἰ ὁ
35 πλούσιος ἐκεῖνος τὸ πῦρ ἐνενόει ἐκεῖνο, οὐκ ἂν ἥμαρτεν· ἐπειδὴ δὲ οὐδέποτε αὐτοῦ ἐμνήσθη,
διὰ τοῦτο αὐτῷ περιέπεσεν. εἰπέ μοι, ἄνθρωπε, μέλλων παρίστασθαι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ
πάντα μᾶλλον φθέγγῃ, ἢ περὶ τούτου; καὶ πρᾶγμα μὲν ἔχων πρὸς δικαστήν, μέχρι ῥημά-
των πολλάκις, οὐ νύκτα, οὐχ ἡμέραν, οὐ καιρόν, οὐχ ὥραν ἄλλο τι φθέγγῃ, ἀλλὰ διαπαντὸς πε-
ρὶ ἐκείνου τοῦ πράγματος· μέλλων δὲ ὑπὲρ πάσης τῆς ζωῆς σου λόγον διδόναι, καὶ εὐθύνας
40 ὑπέχειν, οὐδὲ ἄλλων σε ἀναμιμνησκόντων ὑπὲρ τῆς δίκης ἀνέχῃ; τοιγαροῦν διὰ τοῦτο
πάντα ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται, ὅτι βήματι μὲν ἀνθρωπίνῳ παραστήσεσθαι μέλλοντες
περὶ πραγμάτων βιωτικῶν, πάντα κινοῦμεν, πάντας ἀξιοῦμεν, διηνεκῶς περὶ τούτου με- γρ. πάντα
ριμνῶμεν, πάντα ὑπὲρ τούτου πράττομεν· εἰς δὲ τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ μέλλοντες ἥκειν μετ᾽
οὐ πολύ, οὐδὲν οὔτε δι᾽ ἑαυτῶν, οὔτε δι᾽ ἄλλων πράττομεν, οὐκ ἀξιοῦμεν τὸν δικαστήν. καί-

τοίγε πολλὴν ἡμῖν ἐκεῖνος δίδωσι προθεσμίαν, καὶ οὐκ ἀναρπάζει ἡμᾶς ἐν τοῖς μέσοις ἁμαρτήμασιν· ἀλλ' ἀφίησιν ἀποδύσασθαι, καὶ οὐδενὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἡκόντων παραλιμπάνει ἡ ἀγαθότης ἐκείνη καὶ ἡ φιλανθρωπία. ἀλλ' οὐδὲν ἡμῖν πλέον. διὰ τοῦτο μείζων ἡ τιμωρία. ἀλλὰ μὴ γένοιτο γενέσθαι. διό, παρακαλῶ, κἂν ἐκ τοῦ νῦν ἀνανήψωμεν· ἔχωμεν τὴν γέενναν πρὸ ὀφθαλμῶν· ἐννοῶμεν τὰς εὐθύνας ἐκείνας τὰς ἀπαραιτήτους· ἵνα ταῦτα λογιζόμενοι, καὶ τὴν κακίαν φύγωμεν, καὶ τὴν ἀρετὴν αἱρώμεθα, καὶ δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. γ. 9 ΟΙΤΙΝΕΣ ΔΙΚΗΝ ΤΙΣΟΥΣΙΝ, ΟΛΕΘΡΟΝ αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,
10 Ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν.

Εἰσὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἳ τὰς ἐλπίδας τὰς χρηστὰς οὐκ ἐν τῷ τῶν ἁμαρτημάτων ἀπέχεσθαι ἔχουσιν, ἀλλ' ἐν τῷ νομίζειν τὴν γέενναν μὴ σφοδρὰν εἶναι, καθὼς λέγεται, ἀλλ' ἡμερωτέραν τῆς ἠπειλημένης, καὶ πρόσκαιρον, οὐκ αἰώνιον, καὶ πολλὰ περὶ τούτου φιλοσοφοῦσιν. ἐγὼ μὲν οὖν οὐ μόνον ὅτι τῆς ἠπειλημένης οὐκ ἔστιν ἡμερωτέρα, ἀλλ' ὅτι καὶ σφοδροτέρα πολλῷ, πολλαχόθεν ἔχω παραστῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῶν συλλογίσασθαι τῶν περὶ γεέννης ῥημάτων. πλὴν ἀλλ' οὐδὲν περὶ τούτων κινῶ λόγον νῦν. ἀρκεῖ γὰρ ὁ καὶ ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων φόβος, κἂν μὴ τὸν νοῦν αὐτῶν ἀναπτύξωμεν. ὅτι δὲ οὐκ ἔστι πρόσκαιρος, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος νῦν περὶ τῶν μὴ εἰδότων τὸν Θεόν, μηδὲ πιστευόντων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτι δίκην τίσουσιν, ὄλεθρον αἰώνιον. τὸ αἰώνιον οὖν πῶς πρόσκαιρον; ἀπὸ προσώπου, φησί, τοῦ Κυρίου. τί ἐστι τοῦτο; τὸ εὔκολον ἐνταῦθα βούλεται εἰπεῖν. ἐπειδὴ γὰρ μέγα ἐφύσων τότε πλουτοῦντες, οὐ δεῖ, φησι, πολλῆς ἐργασίας· ἀλλ' ἀρκεῖ παραγενέσθαι μόνον καὶ ὀφθῆναι τὸν Θεόν, καὶ πάντες ἐν κολάσει καὶ τιμωρίᾳ γίνονται. ἡ παρουσία αὐτοῦ, τοῖς μὲν φῶς ἔσται, τοῖς δὲ τιμωρία. καὶ ἀπὸ τῆς δόξης, φησί, τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι. τί λέγεις; Θεὸς ἐνδοξάζεται; ναί, ἐν πᾶσι, φησι, τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. πῶς; ὅταν γὰρ ἴδωσι τοὺς μέγα φυσῶντας τοὺς μαστιζομένους ὑπ' αὐτῶν, τοὺς καταφρονουμένους, τοὺς καταγελωμένους, τούτους ἐγγὺς ὄντας αὐτοῦ, δόξα αὐτοῦ γίνεται, μᾶλλον δὲ τοῦτο δόξα ἐστὶ καὶ αὐτῶν, καὶ αὐτοῦ· αὐτοῦ μέν, ὅτι αὐτοὺς οὐκ ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ λαμπροὺς ἀπέδειξεν· αὐτῶν δέ, ὅτι τοσαύτης κατηξιώθησαν τιμῆς. ὥσπερ γὰρ πλοῦτος αὐτοῦ ἐστι, τὸ εἶναι πιστούς, οὕτω καὶ δόξα αὐτοῦ ἐστι, τὸ εἶναι τοὺς μέλλοντας ἀπολαύειν αὐτοῦ τῶν ἀγαθῶν. δόξα ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ἔχειν οἷς τῆς εὐεργεσίας μεταδῷ. καὶ θαυμασθῆναι, φησιν, ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι· τουτέστι, διὰ τῶν πιστευσάντων. ἰδοὺ πάλιν τό, ἐν, διά ἐστι. δι' ἐκείνων γὰρ θαυμαστὸς ἀποδείκνυται. ὅταν γὰρ τοὺς οἰκτροὺς καὶ ταλαιπώρους καὶ μυρία παθόντας δεινά, καὶ πιστεύσαντας, εἰς τοσαύτην ἄγῃ λαμπρότητα, δείκνυται αὐτοῦ ἡ ἰσχὺς τότε, ὅτι, εἰ καὶ ἐνταῦθα ἐδόκουν ἐγκαταλελεῖφθαι, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖ πολλῆς ἀπολαύουσι δόξης, τότε μάλιστα πᾶσα ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ δείκνυται, καὶ ἡ ἰσχύς. καὶ πῶς, ἄκουε. ἐπάγει γάρ (Ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς) ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ,

11 Εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν. Τουτέστιν, ὅταν παράγωνται εἰς μέσον οἱ μυρία παθόντες δεινά, ὥστε ἐκστῆναι τῆς πίστεως, καὶ μὴ ἐνδόντες, ἀλλὰ πιστοὶ μείναντες, δοξάζεται ὁ Θεός· τότε δείκνυται καὶ τούτων ἡ δόξα. ἐπεὶ τοίνυν πολλοὶ τὴν πίστιν ὑποκρίνονται,

ποκρίνονται, μὴ μακάριζε μηδένα περὶ πλούτης. καὶ γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ δείκνυνται οἱ πιστεύσαντες. Εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα, φησι, πάντοτε περὶ ὑμῶν, Ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης, καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει. Ἵνα ἀξιώσῃ, φησίν, ὑμᾶς τῆς κλήσεως, δεικνὺς ὅτι πολλοὶ καὶ ἀπεβλήθησαν. Διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης. ἐπεὶ καὶ ὁ τὰ ῥυπαρὰ ἱμάτια ἐνδεδυμένος ἐκλήθη, ἀλλ' οὐκ ἔμεινεν ἐν τῇ κλήσει. Διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον γέγονεν ἀπόβλητος τῆς κλήσεως τῆς εἰς τὸν νυμφῶνα. ἐπεὶ καὶ αἱ πέντε παρθένοι ἐκλήθησαν (Ἐγείρεσθε, φησιν, ὁ νυμφίος ἔρχεται) καὶ παρεσκευάσαντο, ἀλλ' οὐκ εἰσῆλθον. δηλαδὴ οὖν ποίαν κλῆσιν λέγει, ἐπήγαγε· καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης, καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει. Ταύτην ζητοῦμεν τὴν κλῆσιν, φησιν. ὅρα πῶς ἠρέμα αὐτοὺς καταστέλλει. ἵνα γὰρ μὴ τῇ τῶν ἐγκωμίων ὑπερβολῇ χαυνωθῶσιν, ὡς μεγάλα κατωρθωκότες, καὶ ῥᾳθυμότεροι γένωνται, δείκνυσιν ὅτι ἔτι αὐτοῖς λείπει, ἕως ἂν ὦσιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ. ὅπερ καὶ Ἑβραίοις γράφων ἔλεγεν· Οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. Εἰς πᾶσαν, φησιν, εὐδοκίαν· τουτέστιν, ἀρέσκειαν, πεῖσμα, πληροφορίαν. ὡσεὶ ἔλεγεν, ἵνα τὸ πεῖσμα τοῦ Θεοῦ γένηται, ἵνα μηδὲν ὑμῖν λείπῃ, ἵνα ὡς βούλεται οὕτως ἦτε. καὶ ἔργον, φησί, πίστεως ἐν δυνάμει. τί ἐστι τοῦτο; ἡ ὑπομονὴ τῶν διωγμῶν, ἵνα μὴ ἐκλυώμεθα, φησιν.

Ματθ. κε. ε.

Ἑβρ. ιβ. δ.

12 Ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅρα· εἶπεν ἐκεῖ δόξαν, εἶπε καὶ ἐνταῦθα. Εἶπεν ὅτι αὐτοὶ δοξάζονται, ὥστε καὶ καυχᾶσθαι. Εἶπεν ὃ πολλῷ πλέον ἦν, ὅτι καὶ τὸν Θεὸν δοξάζουσιν. Εἶπεν ὅτι ἀπολήψονται τὴν δόξαν ἐκείνην· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθά φησι. τοῦ γὰρ δεσπότου δοξαζομένου, καὶ οἱ δοῦλοι δοξάζονται. οἱ γὰρ τὸν δεσπότην δοξάζοντες, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὶ δοξάζονται καὶ τούτῳ αὐτῷ, καὶ χωρὶς τούτου. δόξα γάρ ἐστιν ἡ θλίψις ἡ διὰ Χριστόν, καὶ πανταχοῦ δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ. καὶ ὅσῳ ἂν ἄτιμόν τι πάθωμεν, τοσούτῳ μᾶλλον γινόμεθα λαμπρότεροι. Εἶτα πάλιν δεικνὺς ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ τοῦ Θεοῦ ἐστι, φησὶ κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· τουτέστι, ταύτην τὴν χάριν ἡμῖν αὐτὸς ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα δοξάζηται ἐν ἡμῖν, καὶ δοξάζῃ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ. πῶς δοξάζεται ἐν ἡμῖν; ὅτι οὐδὲν αὐτοῦ προετιμήσαμεν. πῶς δοξαζόμεθα ἐν αὐτῷ; ὅτι δύναμιν εἰλήφαμεν παρ' αὐτοῦ ὥστε μηδὲ ἐνδιδόναι τοῖς ἐπαγομένοις δεινοῖς. ὁμοῦ γὰρ ὅταν πειρασμὸς συμβῇ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάζεται, καὶ ἡμεῖς. αὐτοὶ μὲν γὰρ δοξάζουσιν, ὅτι οὕτως ἡμᾶς ἐνεύρωσεν· ἡμᾶς δὲ θαυμάζουσιν, ὅτι ἀξίους ἑαυτοὺς παρεσκευάσαμεν. πάντα δὲ ταῦτα ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ γίνεται.

1 Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτόν,

κεφ. β.

2 Εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός. Πότε μὲν ἔσται ἀνάστασις, οὐκ εἴρηκεν· ὅτι δὲ νῦν οὐκ ἔσται, εἴρηκε. καὶ ἡμῶν, φησιν, ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτόν. οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο*. ὁρᾷς πῶς καὶ ἡ παραίνεσις πάλιν μετ' ἐγκωμίου καὶ προτροπῆς, τῷ πάντως μεθ' ἡμῶν αὐτὸν φαίνεσθαι τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἁγίους πάντας; περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐνταῦθα διαλέγεται, καὶ περὶ τῆς ἐπισυναγωγῆς τῆς ἡμῶν. ὁμοῦ γὰρ ταῦτα ἔσται. ἐπαίρει τὴν διάνοιαν αὐτῶν· Εἰς τὸ μὴ σαλευθῆναι, φησι, ταχέως ὑμᾶς. Μήτε θροεῖσθε, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῆς, ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου. Ἐνταῦθα δοκεῖ μοι αἰνίττεσθαι περιϊέναι τινὰς ἐπιστολὴν πλάσαντας δῆθεν ἀπὸ τοῦ Παύλου, καὶ ταύτην ἐπιδεικνυμένους λέγειν, ὡς ἄρα ἐφέστηκε τοῦ Κυρίου ἡ ἡμέρα, ἵνα πολλοὺς ἐντεῦθεν πλανήσωσιν. ὥστε οὖν μὴ ἀπατηθῆναι, ἀσφαλίζεται αὐτοὺς ὁ Παῦλος δι' ὧν γράφει καὶ φησι· μὴ θροεῖσθε μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ

* ἡ ἐπιδημία αὐτοῦ.

λόγου. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· κἂν τις πνεῦμα προφητείας ἔχων τοῦτο εἴπῃ, μὴ πιστεύσητε. ὅτι γὰρ ἤμην πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα εἶπον ὑμῖν. ὥστε οὐ δεῖ μεταπείθεσθαι, ἀφ' ὧν ἐδιδάχθητε. ἢ διὰ πνεύματος. τοὺς ψευδοπροφήτας οὕτω καλεῖ πνεύματι ἀκαθάρτῳ λαλοῦντας, ἅπερ ἐλάλουν. βουλόμενοι γὰρ οὗτοι μᾶλλον πιστεύεσθαι, οὐ μόνον διὰ πιθανολογίας ἐπιχείρουν ἀπατᾷν (τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει εἰπών, μήτε διὰ λόγου) ἀλλὰ καὶ πεπλασμένην ἐπιστολὴν ἐπεδείκνυον ὡς ἀπὸ τοῦ Παύλου τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλοῦσαν. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ ἐμφαίνων ἐπήγαγε, τὸ, μήτε δι' ἐπιστολῆς, ὡς δι' ἡμῶν. πανταχόθεν τοίνυν αὐτοὺς ἀσφαλισάμενος, οὕτω τὴν οἰκείαν γνώμην ἐκτίθεται, καὶ λέγει·

3 Μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον, ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,

4 Ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς Θεὸν καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός. Περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου ἐνταῦθα διαλέγεται, καὶ μεγάλα ἀποκαλύπτει μυστήρια. τί ἐστιν ἡ ἀποστασία; αὐτὸν καλεῖ τὸν Ἀντίχριστον ἀποστασίαν, ὡς πολλοὺς μέλλοντα ἀπολλύναι, καὶ ἀφιστᾷν· Ὥστε, φησὶ, σκανδαλισθῆναι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. καὶ ἄνθρωπον ἁμαρτίας αὐτὸν καλεῖ. μυρία γὰρ ἐργάσεται, καὶ παρασκευάσει ἑτέρους ἐργάσασθαι δεινά. υἱὸν δὲ τῆς ἀπωλείας φησὶν αὐτὸν, διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἀπόλλυσθαι. τίς δὲ οὗτός ἐστιν; ἆρα ὁ Σατανᾶς; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἄνθρωπός τις πᾶσαν αὐτοῦ δεχόμενος τὴν ἐνέργειαν. καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος, φησιν, ὁ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα. οὐ γὰρ εἰς εἰδωλολατρείαν ἄξει ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀντίθεός τις ἔσται, καὶ πάντας καταλύσει τοὺς θεοὺς, καὶ κελεύσει προσκυνεῖν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ. καὶ καθεσθήσεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, οὐ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πανταχοῦ ἐκκλησίας. ἀποδεικνύντα, φησὶν, ἑαυτὸν Θεόν. οὐκ εἶπε, λέγοντα, ἀλλὰ, πειρώμενον ἀποδεικνύναι. καὶ γὰρ ἔργα μεγάλα ἐργάσεται, καὶ σημεῖα ἐπιδείξεται θαυμαστά.

Ματθ. κδ. κδ.

5 Οὐ μνημονεύετε ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;

Ὁρᾷς ὅτι ἀναγκαῖον συνεχῶς ταῦτα λέγειν, καὶ ἐπαντλεῖν τοῖς αὐτοῖς ῥήμασιν; ἰδοὺ γὰρ καὶ παρόντος ἤκουσαν ταῦτα λέγοντος, καὶ πάλιν ἐδεήθησαν ὑπομνήσεως. καθάπερ γὰρ περὶ τῶν θλίψεων ἀκούσαντες (Καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν, φησι, πρὸς ὑμᾶς προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι) ὅμως ἐπελάθησαν, καὶ πάλιν αὐτοὺς στηρίζει διὰ τῶν γραμμάτων· οὕτω καὶ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἀκούσαντες πάλιν ἐδέοντο γραμμάτων τῶν ῥυθμιζόντων αὐτούς. ἀναμιμνήσκει γοῦν αὐτοὺς, καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν ξένον λέγει, ἀλλ' ἅπερ ἀεὶ ἔλεγε.

α. Θεσ. γ. δ.

ΗΘΙΚΟΝ

Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν γεωργῶν τὰ σπέρματα καταβάλλεται μὲν ἅπαξ, οὐ μένει δὲ διαπαντὸς, ἀλλὰ πολλῆς δεῖται τῆς "συγκατασκευῆς, κἂν μὴ τὴν γῆν ἀναμοχλεύσαντες περιστείλωσι τὰ καταβαλλόμενα, τοῖς σπερμολόγοις ὀρνέοις ἔστρωσαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν μὴ τῇ συνεχεῖ μνήμῃ τὰ καταβληθέντα περιστείλωμεν, εἰς τὸν ἀέρα πάντα ἐρρίψαμεν. καὶ γὰρ καὶ ὁ διάβολος ἐξαρπάζει, καὶ ἡ ἡμετέρα ῥαθυμία ἀπόλλυσι, καὶ ἥλιος ξηραίνει, καὶ ὑετὸς ἐπικλύζει, καὶ ἄκανθαι ἀποπνίγουσιν. ὥστε οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἅπαξ καταβαλόντα ἀπηλλάχθαι, ἀλλὰ πολλῆς δεῖ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς προσεδρείας τῷ μέλλοντι τοὺς καρποὺς συγκομίζειν, ἀποσοβοῦντι τὰ πετεινὰ, τὰς ἀκάνθας ἐκκόπτοντι, τὰ πετρώδη γῆς πληροῦντι πολλῆς, πᾶσαν λύμην κωλύοντι καὶ ἀποτειχίζοντι καὶ ἀναιροῦντι. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῆς γῆς τὸ πᾶν τοῦ γεωργοῦ γίνεται. ἄψυχος γὰρ ἐκείνη ὑπόκειται, πρὸς τὸ παθεῖν ἕτοιμος οὖσα μόνον. ἐπὶ δὲ ταύτης τῆς γῆς τῆς πνευματικῆς οὐδαμῶς. οὐ τῶν διδασκάλων ἐστὶ τὸ πᾶν· ἀλλ', εἰ μὴ τὸ πλέον, τὸ γοῦν ἥμισυ καὶ τῶν μαθητῶν. ἡμῶν μὲν οὖν καταβαλεῖν ἐστι τὸν σπό-

ρον,

ἐστιν, ὑμῶν δὲ ποιεῖν τὰ λεγόμενα, τῇ μνήμῃ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τοὺς καρπούς,
τὰς ἀκάνθας προῤῥίζους ἀνασπᾶν. ἄκανθαι γὰρ ὄντως ὁ πλοῦτος, οὐδένα καρπὸν ἔχων, δυσ-
ειδὴς δὲ ὀφθῆναι, καὶ χρήσασθαι ἀηδής, λυπῶν τοὺς ἁπτομένους, οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἔχων καρ-
πόν, ἀλλὰ καὶ τῷ βλαστάνοντι ἐμποδίζων. τοιοῦτόν ἐστιν ὁ πλοῦτος· οὐ μόνον αὐτὸς οὐ φέρει
5 καρπὸν αἰώνιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους κατέχων ἐμποδίζει. ἀλόγων εἰσὶ τροφαὶ αἱ ἄ-
κανθαι καμήλων· πυρὸς [εἰσὶ] βρῶσις καὶ δαπάνη πρὸς οὐδὲν χρήσιμαι. τοιοῦτον καὶ ὁ
πλοῦτος, πρὸς οὐδὲν χρήσιμος, ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ καῦσαι κάμινον, πρὸς τὸ τὴν ἡμέραν ἀ-
νάψαι ἐκείνην τὴν ὡς κλίβανον καιομένην, πρὸς τὸ θρέψαι τὰ ἄλογα πάθη, μνησικακί-
αν καὶ ὀργήν. τοιοῦτοι γὰρ καὶ ἡ τρώγουσα κάμηλος τὰς ἀκάνθας. λέγεται γὰρ ὑπὸ τῶν
10 τὰ τοιαῦτα εἰδότων μηδὲν εἶναι ἐν τοῖς κτήνεσιν οὕτω βαρύμηνι καὶ δύσθυμον καὶ μνησίκα-
κον, ὡς ἡ κάμηλος. τοιοῦτον ὁ πλοῦτός ἐστι· τὰ ἄλογα πάθη τρέφει τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ λογι-
κὰ κεντεῖ καὶ τιτρώσκει, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν. σκληρόν τί ἐστι καὶ τραχὺ τοῦτο τὸ φυτόν,
αὐτόματον φύεται. ἴδωμεν δὲ καὶ ποῦ φύεται, ἵνα ἐκκόψωμεν αὐτό. ἐν τοῖς ἀποκρήμνοις
τῶν χωρίων, ἐν τοῖς λιθώδεσιν, ἐν τοῖς ξηροῖς, ἔνθα νοτὶς οὐκ ἔστιν. ὅταν οὖν τραχύς τις ᾖ καὶ
15 ἀπόκρημνος, τουτέστιν, ἀνελεήμων, ἡ ἄκανθα φύεται ἐν αὐτῷ. ἀλλ' ὅταν αὐτὰς ἐκκόψαι
βούλωνται γεωργῶν παῖδες, οὐ σιδήρῳ τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ πῶς; πῦρ ἐπαφιέντες, οὕτω πᾶ-
σαν ἐξέλκουσι τὴν κακίαν τῆς γῆς. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἀρκεῖ τὸ τεμεῖν ἄνωθεν, τῆς ῥίζης κάτω
μενούσης, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ῥίζαν ἐξελεῖν (ἀπὸ γὰρ τῆς κακίας ἐναπομένει τῇ γῇ, καὶ κα-
θάπερ τινὲς λοιμοῦ εἰς σῶμα ἐνσκήψαντος ἐπιμένει τὰ λείψανα) πᾶσαν ἐκείνην τὴν νο-
20 τίδα τὴν τῶν ἀκανθῶν τὸ πῦρ ἄνωθεν ἀνιμώμενον, ὥσπερ τινὰ ἰόν, ἐξέλκει διὰ τῆς θερμό-
τητος ἀπὸ τῶν λαγόνων τῆς γῆς. καθάπερ γὰρ ἡ σικύα ἐπιτιθεμένη πᾶσαν κακίαν ἕλκει
πρὸς ἑαυτήν, οὕτω καὶ τὸ πῦρ πᾶσαν κακίαν τὴν ἐκ τῶν ἀκανθῶν ἀνιμᾶται, καὶ καθαρὰν
αὐτὴν ποιεῖ. τίνος ἕνεκεν ταῦτα εἶπον; ὅτι δεῖ τὴν πρὸς τὸν πλοῦτον συμπάθειαν πάντο-
θεν ἐκκαθαίρειν. ἔστι καὶ παρ' ἡμῖν πῦρ, ἀπὸ ψυχῆς ταύτην ἕλκον τὴν κακίαν, τὸ τοῦ πνεύ-
25 ματος λέγω. ἂν τοῦτο ἐπαφῶμεν, οὐ τὰς ἀκάνθας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν νοτίδα ἀ-
ναξηραίνειν δυνησόμεθα· ὡς ἐὰν ὦσιν ἐμπεπηγυῖαι, πάντα γέγονε μάτην. ὁρᾷ γὰρ εἰσ-
ελθὼν πλούσιος ἐνταῦθα, ἢ καὶ πλουτοῦσα γυνή; οὐ φροντίζει πῶς ἀκούσει τῶν λογίων τοῦ
Θεοῦ· ἀλλὰ πῶς ἐπιδείξεται, πῶς μετὰ πόμπου καθίσει, πῶς μετὰ δόξης πολλῆς, πῶς πά-
σας τὰς ἄλλας ὑπερβάλληται τῇ τῶν ἱματίων πολυτελείᾳ, καὶ σχήματι καὶ βλέμματι καὶ βα-
30 δίσματι σεμνοτέραν ἑαυτὴν ἐργάσηται. καὶ πᾶσα ἡ φροντὶς καὶ ἡ μέριμνα αὕτη, ἆρα εἶδεν
ἡ δεῖνα; ἆρα ἐθαύμασεν; ἆρα καλῶς κεκαλλώπισμαι; ὥστε μὴ σαπῆναι τὰ ἱμάτια, ὥστε
μὴ διαῤῥαγῆναι; καὶ πᾶσα ἡ φροντὶς περὶ τοῦτο. ὁμοίως καὶ ὁ πλουτῶν ἀνὴρ εἰσέρχεται δεί-
ξων ἑαυτὸν τῷ πένητι, καὶ εἰς φόβον καταστήσων διὰ τῆς περιβολῆς τῶν ἱματίων, διὰ τὸ παῖ-
δας ἔχειν πολλούς· καὶ παρεστήκασιν ἀποσοβοῦντες. ὁ δὲ ἀπὸ πολλοῦ τύφου οὐδὲ τοῦτο κα-
35 ταξιοῖ ποιεῖν· ἀλλ' οὕτως οἶδεν ἀνάξιον ὂν ἐλευθέρου τὸ ἔργον, ὅτι καίτοι σφόδρα τετυφωμένος
οὐκ ἀνέχεται τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ τοῖς δούλοις ἐπιτρέπει, τοῖς ἀκολούθοις. τὸ γὰρ τοῦτο ποιεῖν,
δουλικὸν ὄντως, καὶ ἰταμῶν ἠθῶν. εἶτα καθήμενοι ἀθέως ἐπεισέρχονται αἱ τῆς οἰκίας
φροντίδες περισύρουσαι * πανταχοῦ, ὁ τῦφος ὁ κατέχων τὴν ψυχὴν περιρρεῖ. νομίζει
χαρίζεσθαι καὶ ἡμῖν, καὶ τῷ λαῷ, τάχα δὲ καὶ τῷ Θεῷ, ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον.
40 ὁ δὲ οὕτω φλεγμαίνων, πῶς δυνήσεται θεραπευθῆναί ποτε; εἰπὲ δή μοι, εἴ τις εἰς ἰατρεῖον
παραγένοιτο, καὶ μὴ χάριν αἰτεῖ τὸν ἰατρόν, ἀλλὰ νομίζει χαρίζεσθαι ἐκείνῳ, καὶ ἀφεὶς φάρ-
μακον αἰτῆσαι ἐπὶ τὸ τραῦμα, περὶ ἱμάτια ἀσχολοῖτο, ἆρα ἀπέλθοι τί ἂν ὁ τοιοῦτος
λαβὼν ἀγαθόν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. τὸ δὲ αἴτιον τούτων ἁπάντων, εἰ βούλεσθε, ἐρῶ.
νομίζουσι πρὸς ἡμᾶς εἰσιέναι, ὅταν εἰσίωσιν ἐνταῦθα, νομίζουσι παρ' ἡμῶν ἀκούειν ἅπερ

ἀκούουσιν. οὐ προσέχουσιν, οὐκ ἐννοοῦσιν ὅτι πρὸς τὸν Θεὸν εἰσέρχονται, ὅτι αὐτὸς αὐτοῖς
διαλέγεται. ὅταν γὰρ ἀναστὰς ὁ ἀναγινώσκων λέγῃ, τάδε λέγει Κύριος· καὶ ὁ διάκονος
ἑστὼς ἐπιστομίζῃ πάντας, οὐ τῷ ἀναγινώσκοντι τιμὴν ποιῶν τοῦτό φησιν, ἀλλὰ τῷ δι' ἐκείνου
πᾶσι διαλεγομένῳ. εἰ ᾔδεισαν ὅτι Θεός ἐστιν ὁ ταῦτα λέγων διὰ τοῦ προφήτου, πάντα ἂν τὸν
τῦφον ἔρριψαν. εἰ γὰρ ἀρχόντων αὐτοῖς διαλεγομένων οὐκ ἀνέχονται ἔξω προσέχειν, πολλῷ
μᾶλλον τοῦ Θεοῦ. ἡμεῖς ὑπηρέται ἐσμέν, ἀγαπητοί· ἡμεῖς οὐ τὰ ἡμέτερα λέγομεν, ἀλλὰ τὰ
τοῦ Θεοῦ. ἐπιστολαὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἥκουσαι ἀναγινώσκονται. εἰπὲ δή μοι,
παρακαλῶ· εἴ τις ἄρτι παρόντων ἡμῶν πάντων εἰσῆλθεν ἔχων ζώνην χρυσῆν, καὶ ἀνατετα-
μένος καὶ σοβῶν ἔφησε πεμφθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πρὸς τὴν πόλιν
ἅπασαν τινὰ ἐπιστολὴν κομίζειν περί τινων ἀναγκαίων, ἆρα οὐκ ἂν ἅπαντες συνεστράφη-
τε; ἆρα οὐκ ἂν καὶ τοῦ διακόνου μὴ παρακελευομένου πολλὴν παρείχετε τὴν σιγήν; ἔ-
γωγε οἶμαι. καὶ γὰρ ἤκουσα ἐπιστολῶν βασιλέων ἀναγινωσκομένων ἐν ταύτῃ. Εἶτ' ἂν μέν τις
παρὰ βασιλέως ἥκῃ, πάντες προσέχετε· παρὰ δὲ τοῦ Θεοῦ ἥκει, καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν φθέγ-
γεται ὁ προφήτης, καὶ οὐδεὶς ὁ προσέχων; ἢ οὐ πιστεύετε, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ταῦτα τὰ λε-
γόμενα; ἐπιστολαὶ αὗταί εἰσι πεμφθεῖσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰσερχώμεθα τοίνυν μετὰ τῆς
προσηκούσης τιμῆς εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ φόβου ἐπακούωμεν τῶν λεγομένων. τί εἰσ-
έρχομαι, φησίν, εἰ οὐκ ἀκούω τινὸς ὁμιλοῦντος; τοῦτο πάντα ἀπώλεσε καὶ διέφθειρε. τίς γὰρ
χρεία ὁμιλητοῦ; ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ῥαθυμίας αὕτη ἡ χρεία γέγονε. διὰ τί γὰρ ὁμιλίας
χρεία; πάντα σαφῆ καὶ εὐθέα τὰ παρὰ ταῖς θείαις γραφαῖς· πάντα τὰ ἀναγκαῖα δῆλα.
ἀλλ' ἐπειδὴ τέρψεώς ἐστε ἀκροαταί, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα ζητεῖτε. Εἰπὲ γάρ μοι, ποίῳ κόμπῳ
λόγου Παῦλος ἔλεγεν; ἀλλ' ὅμως τὴν οἰκουμένην ἐπέστρεψε. ποίῳ δὲ Πέτρος ὁ ἀγράμματος;
ἀλλ' οὐκ οἶδα, φησί, τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα. διὰ τί οὐκ οἶδας; μὴ γὰρ Ἑβραϊστί,
μὴ γὰρ Ῥωμαϊστί, μὴ γὰρ ἑτερογλώσσως εἴρηται; οὐχὶ Ἑλληνιστὶ λέγεται; ἀλλ' ἀσαφῶς,
φησί. ποῖον ἀσαφές, εἰπέ μοι; οὐχὶ ἱστορίαι εἰσί; τὰ γὰρ σαφῆ οἶδας, ἵνα περὶ τῶν ἀσα-
φῶν ἐρωτήσῃς. μυρίαι ἱστορίαι εἰσὶν ἐν ταῖς γραφαῖς. εἰπέ μοι μίαν τῶν ἐκείνων. ἀλλ'
οὐκ ἐρεῖς. πρόφασις ταῦτα, καὶ λόγοι. καθ' ἡμέραν, φησί, τὰ αὐτά ἐστιν ἀκούειν. τί δέ, εἰ-
πέ μοι, ἐν τοῖς θεάτροις οὐ τὰ αὐτὰ ἀκούεις; ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις οὐ τὰ αὐτὰ ὁρᾷς; τὰ δὲ
πράγματα πάντα οὐ τὰ αὐτά ἐστιν; ὁ δὲ ἥλιος οὐχ ὁ αὐτὸς ἀεὶ ἀνατέλλει; τροφαῖς δὲ οὐ ταῖς
αὐταῖς χρώμεθα; ἐβουλόμην σου πυθέσθαι, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ λέγεις ἀκούειν καθ' ἑκάστην ἡμέ-
ραν, εἰπέ μοι, ποίου προφήτου ἐστὶ τὸ χωρίον τὸ ἀναγνωσθέν, καὶ ποίου ἀποστόλου, ἢ ποίας ἐπι-
στολῆς· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ἀλλὰ δοκεῖς ξένων ἀκούειν. ὅταν μὲν οὖν ῥαθυμῆσαι θέ-
λῃς, τὰ αὐτὰ λέγεις εἶναι· ὅταν δὲ ἐρωτηθῇς, ὡς οὐδέποτε ἀκούσας διάκεισαι. Εἰ τὰ αὐ-
τά ἐστιν, ἐχρῆν αὐτὰ εἰδέναι· σὺ δὲ ἀγνοεῖς. θρήνων ἄξια τὰ παρόντα, θρήνων καὶ ὀδυρμῶν,
ὅτι εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ. ταύτῃ μάλιστα ἐχρῆν προσέχειν, ὅτι τὰ αὐτά
ἐστιν, ὅτι οὐδένα παρέχομεν ὑμῖν πόνον, οὐδὲ ξένα τινὰ καὶ ἐνηλλαγμένα λέγομεν. τί οὖν;
ἐπειδὴ ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ λέγεις εἶναι, τὰ δὲ ἡμέτερα οὐ τὰ αὐτά ἐστιν, ἀλλ' ἀεὶ ξένα λέγομεν, τούτοις
προσέχετε; οὐδαμῶς. ἀλλ' ἂν μὲν εἴπωμεν, διὰ τί οὐδὲ ταῦτα κατέχετε; ἅπαξ, φη-
σίν, ἀκούομεν, καὶ πῶς ἔνι καταχεῖν; ἂν εἴπωμεν, ἐκείνοις διὰ τί οὐ προσέχετε; φατέ,
ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγεται· καὶ πάντοθεν ῥαθυμίας καὶ σκήψεως τὰ ῥήματα. ἀλλ' οὐ προσχωρήσει
ταῦτα διαπαντός, ἀλλ' ἔσται καιρός, ὅτε θρηνήσομεν εἰκῇ, καὶ μάτην· ὅπερ μὴ γένοιτο·
ἀλλὰ γένοιτο ἐνταῦθα μετανοήσαντας, καὶ μετὰ συνέσεως καὶ μετὰ εὐλαβείας προσέχοντας τοῖς
λεγομένοις, πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων κατόρθωσιν ἐπείγεσθαι, καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας
τὸν ἑαυτῶν βίον ἰθύνειν, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶ-
σιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. η 6 ΚΑΙ ΝΥΝ ΤΟ ΚΑΤΕΧΟΝ ΟΙΔΑΤΕ, ΕΙΣ τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ (7 Τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται) 8 Καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται) ὁ ἄνομος, ὃν ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· 9 Οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ.

Ζητήσειεν ἄν τις πρῶτον εἰκότως, τί ποτέ ἐστι, τὸ κατέχον, καὶ μετὰ ταῦτα μαθεῖν, τί δήποτε ἀσαφῶς οὕτως αὐτὸ τίθησιν ὁ Παῦλος. τί δήποτ' οὖν ἐστι τὸ κατέχον ἀποκαλυφθῆναι αὐτόν, τουτέστι, τὸ κωλῦον; οἱ μὲν τοῦ πνεύματος τὴν χάριν φασίν, οἱ δὲ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχήν· οἷς ἔγωγε μάλιστα τίθεμαι. διὰ τί; ὅτι εἰ τὸ πνεῦμα ἐβούλετο εἰπεῖν, οὐκ ἂν εἶπεν ἀσαφῶς, ἀλλὰ φανερῶς, ὅτι καὶ νῦν αὐτὸν κατέχει ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, τουτέστι, τὰ χαρίσματα. ἄλλως δὲ ἔδει ἤδη παραγενέσθαι, εἴ γε ἔμελλε τῶν χαρισμάτων ἐκλειπόντων παραγενέσθαι. καὶ γὰρ πάλαι ἐκλέλοιπεν. ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς τοῦτό φησιν, εἰκότως ᾐνίξατο, καὶ πῶς φησὶ συνεσκιασμένως. οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο περιττὰς ἔχθρας ἀναδέχεσθαι, καὶ ἀνονήτους κινδύνους. εἰ γὰρ εἶπεν, ὅτι μικρὸν ὕστερον καταλυθήσεται ἡ Ῥωμαίων ἀρχή, ἤδη εὐθέως ἂν αὐτὸν καὶ κατώρυξαν, ὡς λυμεῶνα, καὶ πάντας τοὺς πιστοὺς ἀπώλεσαν, ὡς ἐπὶ τούτῳ ζῶντας, καὶ στρατευομένους. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν οὕτως, οὐδὲ ὅτι ταχέως ἔσται, καίτοιγε ἀεὶ αὐτὸ λέγει· ἀλλὰ τί; εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ, φησί. τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας. Νέρωνα ἐνταῦθά φησιν, ὡσανεὶ τύπον ὄντα τοῦ Ἀντιχρίστου. καὶ γὰρ οὗτος ἐβούλετο νομίζεσθαι Θεός. καὶ καλῶς εἶπε τὸ μυστήριον. οὐ γὰρ φανερῶς, ὡς ἐκεῖνος, οὐδὲ ἀπηρυθριασμένως. εἰ γὰρ πρὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου ἀνευρέθη, φησίν, ὃς οὐ πολὺ τοῦ Ἀντιχρίστου ἐλείπετο κατὰ τὴν κακίαν, τί θαυμαστόν, εἰ ἤδη ἔσται; οὕτω δὴ συνεσκιασμένως εἶπε, καὶ φανερὸν αὐτὸν οὐκ ἠθέλησε ποιῆσαι, οὐ διὰ δειλίαν, ἀλλὰ παιδεύων ἡμᾶς μὴ περιττὰς ἔχθρας ἀναδέχεσθαι, ὅταν μηδὲν ᾖ τὸ κατεπεῖγον. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθά φησι· μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται· τουτέστιν, ἡ ἀρχὴ ἡ Ῥωμαϊκὴ ὅταν ἀρθῇ ἐκ μέσου, τότε ἐκεῖνος ἥξει, καὶ εἰκότως. ἕως γὰρ ἂν ὁ ταύτης ᾖ τῆς ἀρχῆς φόβος, οὐδεὶς ταχέως ὑποταγήσεται. ὅταν δὲ αὕτη καταλυθῇ, ἐπιθήσεται τῇ ἀναρχίᾳ, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπιχειρήσει ἁρπάσαι ἀρχήν. ὥσπερ γὰρ αἱ πρὸ τούτου κατελύθησαν βασιλεῖαι, οἷον ἡ Μήδων ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἡ Βαβυλωνίων ὑπὸ Περσῶν, ἡ Περσῶν ὑπὸ Μακεδόνων, ἡ Μακεδόνων ὑπὸ Ῥωμαίων· οὕτω καὶ αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, κἀκεῖνος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκέτι καθέξει. καὶ ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς σαφηνείας ὁ Δανιὴλ ἡμῖν παρακατατίθεται. καὶ τότε, φησίν, ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος. καὶ τί μετὰ ταῦτα; ἐγγὺς ἡ παραμυθία. ἐπάγει γάρ· ὃν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, φησίν, ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ. καθάπερ γὰρ πῦρ ἐπελθὸν ἁπλῶς τὰ μικρὰ ζωΰφια, καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῆς πόρρωθεν ὄντα ναρκᾶν ποιεῖ καὶ ἀναλίσκει· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τῷ ἐπιτάγματι μόνον καὶ τῇ παρουσίᾳ τὸν Ἀντίχριστον ἀναλώσει. ἀρκεῖ παραγενέσθαι αὐτόν, καὶ ταῦτα πάντα ἀπόλωλε. στήσει τὴν ἀπάτην, καὶ φανεὶς μόνον. εἶτα δηλοῖ τίς ἐστιν οὗτος, οὗ ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ·

Ἐν πάσῃ δυνάμει, φησί, καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους· Τουτέστι, πᾶσαν ἐπιδείξεται δύναμιν, ἀλλ' οὐδὲν ἀληθές, ἀλλὰ πρὸς ἀπάτην τὰ πάντα. ταῦτα προεῖπεν,

ἵνα

ἵνα μὴ ἀπατηθῶσιν οἱ τότε. καὶ τέρασι, φησὶ, ψευδέσιν· ἤτοι διεψευσμένοις, ἢ εἰς ψεῦδος ἄγουσι.

10 Καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις.

Τί οὖν συνεχώρησε, φησὶν, ὁ Θεὸς τοῦτο γίνεσθαι; καὶ ποία αὕτη οἰκονομία; τί δὲ τὸ κέρδος τῆς ἐκείνου παρουσίας ἐπὶ λύμῃ ἡμῶν παραγινομένου; μὴ φοβηθῇς, ἀγαπητὲ, ἀλλ' ἄκουε λέγοντος αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἰσχύει· οἳ, εἰ καὶ μὴ παρεγένετο ἐκεῖνος, οὐκ ἂν ἐπίστευσαν. τί οὖν τὸ κέρδος, φησίν; ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀπολλύμενοι ἐπιστομισθήσονται. πῶς; ὅτι εἰ καὶ μὴ ἦλθεν ἐκεῖνος, οὐκ ἂν ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ. ἔρχεται οὖν ἐλέγξων αὐτούς. ἵνα γὰρ μὴ μέλλωσι λέγειν, ὅτι ἐπειδὴ Θεὸν ἔλεγεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς, καίτοιγε οὐδαμοῦ εἶπε φανερῶς, πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ μετ' αὐτὰ ἐκήρυξαν, οὐκ ἐπιστεύσαμεν, ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι εἷς Θεὸς ἐξ οὗ τὰ πάντα, διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιστεύσαμεν· ταύτην οὖν αὐτῶν τὴν πρόφασιν ὁ Ἀντίχριστος ἀναιρήσει. ὅταν γὰρ ἔλθοι ἐκεῖνος, καὶ οὐδὲν ἐπιτάττων ὑγιὲς, ἀλλὰ πάντα παράνομα, ἀπὸ σημείων μόνων ψευδῶν πιστεύηται, ἀπορράψει τὸ στόμα αὐτοῖς. εἰ γὰρ τῷ Χριστῷ οὐ πιστεύεις, πολλῷ μᾶλλον οὐκ ἔχρην τῷ Ἀντιχρίστῳ πιστεῦσαι. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔλεγε παρὰ τοῦ πατρὸς πεπέμφθαι, οὗτος δὲ τοὐναντίον. διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Χριστὸς, Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. ἀλλὰ σημεῖα εἴδομεν, φησίν. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε πολλὰ, καὶ μεγάλα· οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον αὐτῷ πιστεῦσαι ἔχρην. καίτοι περὶ μὲν τούτου πολλὰ προερρήθη, ὅτι ὁ ἄνομος, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ· περὶ δὲ ἐκείνου τὰ ἐναντία, ὅτι σωτὴρ, ὅτι μυρία ἀγαθὰ κομίζει.

Ἀνθ' ὧν γὰρ τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς,

11 Διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει·

12 Ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ. Ἵνα κριθῶσιν. οὐκ εἶπεν, ἵνα κολασθῶσι (καὶ γὰρ καὶ χωρὶς τούτου ἔμελλον κολάζεσθαι) ἀλλ' ἵνα κριθῶσι, τουτέστι, κατακριθῶσιν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου τοῦ φοβεροῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους. τίνες δὲ εἰσὶν οὗτοι; αὐτὸς ἑρμηνεύων ἐπάγει, οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ. ἀγάπην δὲ ἀληθείας, τὸν Χριστὸν καλεῖ. ἀνθ' ὧν γὰρ, φησὶ, τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο. ἀμφότερα γὰρ ἦν, καὶ δι' ἀμφότερα παρεγένετο, καὶ ἀγαπῶν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὑπὲρ ἀληθῶν πραγμάτων. ἀλλ' εὐδοκήσαντες, φησὶν, ἐν τῇ ἀδικίᾳ. ἐπὶ γὰρ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων ἦλθε, καὶ ἀδικήσων αὐτούς. τί γὰρ οὐκ ἐργάσεται τότε; πάντα κινήσει, πάντα ταράξει καὶ ἐπιταγμάτων ἕνεκεν, καὶ φόβου. φοβερὸς ἔσται πάντοθεν, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τῆς ὠμότητος, ἀπὸ τῶν παρανόμων ἐπιταγμάτων. ἀλλὰ μὴ δείσῃς· ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, φησὶν, ἕξει τὴν ἰσχύν. καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἠλίας ἥξει τότε τοὺς πιστοὺς ἀσφαλιζόμενος. καὶ τοῦτο ὁ Χριστός φησιν, Ἠλίας ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. διὰ τοῦτο εἴρηται περὶ Ἰωάννου δὲ, Ἐν δυνάμει καὶ πνεύματι Ἠλίου. οὔτε γὰρ σημεῖα εἰργάσατο, καθάπερ Ἠλίας, οὔτε θαύματα. Ἰωάννης μὲν γὰρ, φησι, σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν. πῶς οὖν ἐν δυνάμει καὶ πνεύματι Ἠλίου; τουτέστι, τὴν αὐτὴν ἀναδέξεται διακονίαν. καθάπερ οὗτος πρόδρομος τῆς προτέρας παρουσίας, οὕτω κἀκεῖνος πρόδρομος τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας, καὶ εἰς τοῦτο φυλάττεται. μὴ τοίνυν δείσωμεν. κατάστειλον τῶν ἀκροατῶν τὴν διάνοιαν, οὐκ ἐᾷ ἐποίησε δεινὰ τὰ παρόντα νομίζειν, ἀλλ' εὐχαριστίας ἄξια. διόπερ ἐπήγαγεν·

13 Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ Κυρίου, ὅτι εἵλετο ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, καὶ πίστει ἀληθείας. Πῶς εἰς σωτηρίαν εἵλετο; δείκνυσιν εἰπὼν, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος,

Ιωαν. ε. μγ.

Ματθ. ιζ. ια.
Μαρ. θ. ε.
Λυκ. α. ιζ.
Ιωαν. ι. μα.

ματος, τουτέστιν, ἁγιάσας διὰ πνεύματος καὶ πίστεως ἀληθοῦς. ἁγιάσας ὑμᾶς διὰ τοῦ πνεύματος. ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἐστι τὰ συνεκτικὰ τῆς σωτηρίας· οὐδαμοῦ ἀπὸ ἔργων, οὐδαμοῦ ἀπὸ κατορθωμάτων, ἀλλὰ διὰ πίστεως ἀληθείας. ἰδοὺ δὲ, ἐν, πάλιν, διά ἐστιν. ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, φησιν,

14 Εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῶν εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο, εἰ αὐτοῦ δόξαν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἡγεῖται ὁ Χριστός. δόξα γὰρ τοῦ φιλανθρώπου, τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς σωζομένους. ἄρα μέγας ἡμῖν ὁ Κύριος, εἰ οὕτως ἐφίεται τῆς σωτηρίας ἡμῶν· μέγα δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐργαζόμενον ἡμῖν τὸν ἁγιασμόν. διὰ τί οὐ περιττεύει εἶπε τὴν πίστιν, ἀλλὰ τὸν ἁγιασμόν; ὅτι καὶ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν πολλῆς αὐτῆς ἔτι δεόμεθα, ὥστε μὴ παρασαλευθῆναι. ὁρᾷς πῶς οὐδὲν αὐτῶν δείκνυσιν ὂν, ἀλλὰ τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ;

15 Ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν. Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κἀκεῖνα, καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα. ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγώμεθα. παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει. δείκνυσιν ἐνταῦθα πολλοὺς ὄντας τοὺς παρασαλευομένους.

16 Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ * ἡμῶν, ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ δοὺς παράκλησιν αἰώνιον καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι,

* ἡμῶν

17 Παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας, καὶ στηρίξαι ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ.

γ. Παρακαλέσει. γ. στηρίξη

Πάλιν εὐχὴ μετὰ παραίνεσιν· τοῦτο γάρ ἐστιν ὄντως βοηθεῖν. ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, φησι, καὶ δοὺς παράκλησιν αἰώνιον καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τὸν υἱὸν ἐλαττοῦντες, ἐπειδὴ μετὰ τὸν πατέρα ἐν τῇ χάριτι τοῦ λουτροῦ ὀνομάζεται; ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα τοιοῦτόν ἐστιν. αὐτὸς φησὶ πρῶτον, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· εἶτα, ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ δοὺς παράκλησιν αἰώνιον. ποίαν δὴ ταύτην; τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων. ὁρᾷς πῶς ἐν τάξει εὐχῆς διανίστησιν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, τὰ τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ τῆς ἀφάτου πρὸς ἐνέχυρα, καὶ τεκμήρια; παρακαλέσαι, φησὶν, ὑμῶν τὰς καρδίας ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ· τουτέστι, διὰ παντὸς ἔργου καὶ λόγου ἀγαθοῦ. χριστιανῶν γὰρ αὕτη παράκλησις, τὸ μὴ μόνον ποιῆσαί τι χρηστὸν βούλεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ Θεῷ δοκοῦν. ὅρα πῶς αὐτῶν καταστέλλει τὸ φρόνημα. ὁ δοὺς παράκλησιν, φησι, καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι, ἅμα καὶ εὐέλπιδας ὑπὲρ τῶν μελλόντων ποιεῖ. εἰ γὰρ τοσαῦτα χάριτι ἔδωκε, πολλῷ μᾶλλον τὰ μέλλοντα. ἐγὼ μὲν οὕτως εἶπον, φησι, τὸ δὲ πᾶν τοῦ Θεοῦ ἐστι. στηρίξαι, βεβαιῶσαι, ὥστε μὴ σαλεύεσθαι, μηδὲ παρακλίνεσθαι. καὶ γὰρ ἡμῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦτό ἐστιν. ὥστε καὶ δογμάτων, καὶ πράξεων ἕνεκεν. τοῦτο γάρ ἐστι παράκλησις, τὸ ἐστηρίχθαι. ὅταν γάρ τις μὴ παραφέρηται, πάντα, ὅσαπερ ἂν πάθῃ, μετὰ πολλῆς φέρει τῆς μακροθυμίας· ὡς ἐὰν παρασαλευθῇ ἡ διάνοια, οὐδὲν λοιπὸν ἐργάσεται τῶν ἀγαθῶν, καὶ γενναίων πράξεων, ἀλλ' ὡς ἂν τις τὰς χεῖρας ἐκλυθῇ, οὕτω καὶ ψυχὴ παρασαλεύεται, ὅταν μὴ πεπιστευκυῖα ᾖ, ὅτι ἐπὶ τὸ χρηστὸν ἅπαντα τέλος.

...ἐκεῖνος ...ἐστι γὰρ ἐν ...ἀθλητὴς ...καλῶς τὸν ...τῆς ἀγωνίας ...ἡμῖν προ- ...ματα δεῖ; ...ἀγρυ- ...λεύεται,

κεφ. γ.

1 Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοὶ, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς. Αὐτὸς μὲν οὖν προσηύξατο περὶ αὐτῶν, ὥστε στηριχθῆναι. αἰτεῖ δὲ νῦν παρ' αὐτῶν, προσεύξασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιῶν, οὐχ ἵνα μὴ κινδυνεύῃ (εἰς τοῦτο γὰρ ἔκειτο) ἀλλ' ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς. καὶ μετ' ἐγκωμίου ἡ αἴτησις. καθάπερ, φησὶ, καὶ πρὸς ὑμᾶς.

2 Καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. Τοῦτο δηλοῦντός ἐστι καὶ τοὺς αὐτοῦ κινδύνους. διὸ μάλιστα αὐτοὺς παρεκάλει. ἀπὸ τῶν ἀτόπων,

ἀτόπων, φησί, καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. ἄρα περὶ τῶν ἀντιλεγόν-
των τῷ κηρύγματι λέγει, περὶ τῶν ἀνθισταμένων καὶ μαχομένων τοῖς δόγμασι. τοῦτο γὰρ ἠνί-
ξατο εἰπών· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. οὐ κινδύνους ἐνταῦθα δέ μοι δοκεῖ αἰνίττεσθαι, ἀλλὰ
τοὺς ἀντιλέγοντας, καὶ ἐμποδίζοντας αὐτοῦ τῷ λόγῳ, ὥσπερ ἦν ὁ Ὑμέναιος, ὥσπερ Ἀλέξαν-
β. Τιμ. δ. ιδ. δρος ὁ χαλκεύς. λίαν γάρ, φησιν, ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις· ὡς ἂν περὶ κλήρου εἰ
ἔλεγέ τις πατρικοῦ, ὅτι οὐ πάντων ἐστὶ τὸ στρατεύεσθαι ἐν τοῖς βασιλείοις· οὕτω καὶ αὐτὸς ἀφ' ὧν
βούλεται ῥυσθῆναι πονηρῶν, εἰσὶ τοιοῦτοί, φησιν, οἷς δέδοται τὸ μὴ πιστεύειν. ἅμα δὲ τοῦτο
λέγων καὶ διανίστησιν αὐτούς.

ΗΘΙΚΟΝ. Ἄρα μεγάλοι τινὲς ἦσαν, εἴγε τοσαύτην ἔχουσι παῤῥησίαν, ὡς δύνασθαι καὶ τὸν διδάσκα-
λον κινδύνων ἀπαλλάττειν, καὶ ἐξευμαρίζειν αὐτῷ τὸ κήρυγμα. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ
πρὸς ὑμᾶς λέγομεν. μηδεὶς ἡμῶν ἀπόνοιαν καταγινωσκέτω· μηδεὶς ὑμῶν ἐξ ἀμέτρου
ταπεινοφροσύνης ἀποστερείτω ἡμᾶς τοσαύτης βοηθείας. οὔτε γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς διανοίας
λέγομεν, ἀφ' ἧς Παῦλος ἔλεγεν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ παρακαλέσαι τοὺς μαθητὰς βουλόμενος,
ταῦτα ἔλεγεν· ἡμεῖς δὲ καρπώσασθαί τι μέγα καὶ χρηστόν. καὶ σφόδρα πιστεύομεν ὅτι πάντα
κατορθώσομεν, ἂν ἐθελήσητε πάντες ὁμοθυμαδὸν τὰς χεῖρας ἐκτείνειν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ
τῆς ἡμετέρας σμικρότητος. οὕτω πολεμῶμεν τοῖς ἐχθροῖς, εὐχαῖς καὶ ἱκετηρίαις. εἰ γὰρ
τοῖς ἐνόπλοις οὕτως ἐπολέμουν οἱ παλαιοί, πολλῷ μᾶλλον τοῖς χωρὶς ὅπλων οὕτω δεῖ πο-
λεμεῖν. οὕτως ἐτροπώσατο Ἐζεκίας τοὺς Ἀσσυρίους, οὕτως ὁ Μωϋσῆς τὸν Ἀμαλήκ, οὕτω τοὺς
Ἀσκαλωνίτας ὁ Σαμουήλ, οὕτως ὁ Ἰσραὴλ τοὺς τριάκοντα δύο βασιλεῖς. εἰ ἔνθα ὅπλων ἔ-
δει, καὶ παρατάξεως, καὶ μάχης, τὰ ὅπλα ἀφέντες ἐπὶ τὴν εὐχὴν κατέφυγον· ἔνθα εὐχαῖς
μόνον δύνασθαι τὰ πράγματα χρή, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον εὔχεσθαι δεῖ; ἀλλ' ἐκεῖ, φησιν,
οἱ ἡγούμενοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ παρεκάλουν· σὺ δὲ ἀξιοῖς τὸν λαὸν ὑπὲρ τοῦ ἡγουμένου παρα-
καλεῖν; οἶδα κἀγώ. τότε μὲν γὰρ οἱ ἀρχόμενοι ταλαίπωροί τινες ἦσαν καὶ εὐτελεῖς· διὰ τοῦτο
ἀπὸ τῆς παῤῥησίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ στρατηγοῦντος ἐσώζοντο μόνης. νυνὶ δέ, ὅτε ἡ τοῦ Θεοῦ
χάρις ἐπέδωκε, καὶ ἐν τοῖς ἀρχομένοις πολλούς, μᾶλλον δὲ τοὺς πλείους εὑρήσομεν τοῦ κρατοῦν-
τος ἐκ πολλοῦ περιόντας τῷ μέρει. μὴ δὴ τῆς συμμαχίας ἡμᾶς ἀποστερήσητε ταύτης·
ἀνορθώσατε τὰς χεῖρας ἡμῖν, ἵνα μὴ ἐκλύωνται· ἀνοίξατε τὸ στόμα ἡμῖν, ἵνα μὴ ἐμφράττηται·
παρακαλεῖτε τὸν Θεόν, παρακαλεῖτε διὰ τοῦτο. ἔστι μὲν οὖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ γινόμενον· τὸ δὲ
πλέον ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν. εἰς γὰρ τὸ ὑμῖν χρήσιμον κείμεθα, καὶ τὰ ὑμέτερα μεριμνῶμεν. πα-
β. Κορ. α. ια. ρακαλεῖτε ἕκαστος καὶ ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ. ὅρα Παῦλον λέγοντα, ἵνα τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ
πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν, τουτέστιν, ἵνα πολλοῖς δῷ τὴν χάριν. εἰ ἐπὶ ἀνθρώπων
καταδίκους ἄνδρας καὶ ἀπαγομένους εἰς θάνατον δῆμος προσελθὼν ἐξῃτήσατο, καὶ τὸ πλῆθος
δυσωπηθεὶς ὁ βασιλεὺς τὴν γνώμην ἀνέθετο· πολλῷ μᾶλλον καὶ ὑφ' ὑμῶν ὁ Θεὸς δυ-
σωπηθήσεται, οὐ τῷ πλήθει, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ. σφοδρὸν γὰρ ἡμεῖς τὸν πολέμιον ἔχομεν. ὑ-
μῶν μὲν γὰρ ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ μεριμνᾷ καὶ φροντίζει· ἡμεῖς δὲ τὰ πάντων ὁμοῦ. εἰς τὸ μέρος
ἑστήκαμεν τοῦ πολέμου τὸ πονοῦν, σφοδρότερον καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος ὁπλίζεται. καὶ γὰρ ἐν
τοῖς πολέμοις πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸν στρατηγὸν καταβαλεῖν ὁ ἐναντίος ἐπιχειρεῖ.
διὰ τοῦτο ἐκεῖ πάντες οἱ συνασπισταὶ τρέχουσι. διὰ τοῦτο πολὺς ὁ θόρυβος, ἐξελεῖν αὐ-
τὸν ἑκάστου ἐπιχειροῦντος, καὶ ταῖς ἀσπίσι περιφράττουσι πάντοθεν, τὴν ἐκείνου βουλόμενοι
διασῶσαι κεφαλήν. ἀκούσατε τί φησι πρὸς τὸν Δαβὶδ ἅπας ὁ δῆμος. οὐ τῷ Δαβὶδ
ἑαυτὸν παραβάλλων ταῦτα λέγω (οὐχ οὕτω μέμηνα) ἀλλὰ δήμου φιλοστοργίαν πρὸς ἄρ-
β. Βασ. κα. ιζ. χοντα δεῖξαι βουλόμενος· μὴ ἐξέλθῃς, φησίν, εἰς τὸν πόλεμον μεθ' ἡμῶν, ἵνα μὴ σβεσθῇ
ὁ λύχνος τοῦ Ἰσραήλ. ὅρα ἐν πόσῃ φειδοῖ τὸν γέροντα εἶχον. σφόδρα δέομαι τῶν ὑμετέ-
ρων εὐχῶν. μηδείς με, ὅπερ ἔφην, ἐξ ἀμέτρου ταπεινοφροσύνης ἀφαιρείσθω ταύτην τὴν

συμμαχίαν

συμμαχίαν καὶ τὴν βοήθειαν. ἂν τὰ ἡμέτερα εὐδοκιμῇ, καὶ τὰ ὑμέτερα λαμπρότερα ἔσται.
ἂν ἐπιῤῥέῃ τὰ τῆς διδασκαλίας ἡμῖν, εἰς ὑμᾶς ὁ πλοῦτος διαβήσεται. ἄκουε τοῦ προφήτου
λέγοντος, Μὴ ἑαυτοὺς ποιμαίνουσιν οἱ ποιμένες; ὁρᾷς τὸν Παῦλον ἐπιζητοῦντα συνεχῶς (Ἰεζεκ. λδ. β.)
ταύτας τὰς εὐχάς; ἀκούεις ὅτι Πέτρος οὕτως ἐξηρπάγη τοῦ δεσμωτηρίου, ἐπειδὴ ἡ εὐχὴ ἐκ- (Πραξ. ιβ. ε.)
5 τενὴς ὑπὲρ αὐτοῦ γινομένη; σφόδρα πιστεύω ὅτι πολλὰ δυνήσεται ὑμῶν ἡ εὐχή, μετὰ τοσαύ-
της συμφωνίας γινομένη. πόσον νομίζετε μεῖζον εἶναι τῆς ἡμετέρας σμικρότητος δεῖ ὑπὲρ δή-
μου τοσούτου προσιέναι τῷ Θεῷ καὶ παρακαλεῖν; εἰ γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ παῤῥησίαν δυνη-
θῆναι οὐκ ἔχω, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ ἑτέρων. τῶν γὰρ εὐδοκιμούντων ἐστὶ τοῦτο καὶ ἑτέροις
ἀξιοῦν ἵλεων γενέσθαι τὸν Θεόν, τῶν ἑαυτοῖς εὐμενῆ κατασκευασάντων. ὁ δὲ καὶ αὐτὸς προσκε-
10 κρουκώς, πῶς ὑπὲρ ἄλλου δεήσεται; ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ σπλάγχνοις ὑμᾶς περιπλέκομαι
πατρικοῖς, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη πάντα τολμᾷ, οὐκ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' οἶ-
κον, περὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ὑγείας τῆς κατὰ ψυχήν, τῆς κατὰ σῶμα
ποιοῦμαι τὴν δέησιν. οὐ γάρ ἐστιν οὕτως ἱερεῖ πρέπουσα εὐχὴ ἑτέρα, ὡς τὸ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ
καλῶν περὶ τῶν αὐτοῦ προσιέναι καὶ ἐντυγχάνειν τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ ὁ Ἰὼβ ἀνιστάμενος εὐθέ-
15 ως ὑπὲρ τῶν τέκνων τοσαῦτα ἐποίει τῶν σαρκικῶν, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ἡ-
μεῖς τοῦτο ποιεῖν ὀφείλομεν; τί δὲ ταῦτά φημι; ὅτι εἰ ἡμεῖς ὑπὲρ ἁπάντων ὑμῶν ποιούμεθα δε-
ήσεις καὶ προσευχάς, καίτοιγε τοσοῦτον ἀπέχοντες τοῦ μεγέθους τοῦ πράγματος· πολλῷ μᾶλ-
λον δίκαιον καὶ ὑμᾶς τοῦτο ποιεῖν. ἕνα μὲν γὰρ ὑπὲρ πολλῶν ἀξιοῦν, σφόδρα τολμηρὸν καὶ
πολλῆς δεόμενον παῤῥησίας· πολλοὺς δὲ ὁμοῦ συνελθόντας ὑπὲρ ἑνὸς ποιεῖσθαι τὴν δέησιν, οὐδὲν
20 φορτικόν. οὐ γὰρ τῇ οἰκείᾳ πιστεύων ἕκαστος ἀρετῇ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ τῷ πλήθει, καὶ τῇ ὁμο-
νοίᾳ, ᾗ μάλιστα ὁ Θεὸς δυσωπεῖται πανταχοῦ. Ὅπου γὰρ ἂν ὦσι δύο, ἢ τρεῖς, φησι, συνη- (Ματθ. ιη. κ.)
γμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. εἰ, ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμέ-
νοι, ἐν μέσῳ ἐστί, πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ὑμῶν. ὃ γὰρ καθ' ἑαυτόν τις εὐχόμενος λαβεῖν οὐ δύνα-
ται, τοῦτο μετὰ τοῦ πλήθους εὐχόμενος λήψεται. διατί; ὅτι εἰ καὶ μὴ ἡ οἰκεία ἀρετή, ἀλλ'
25 ἡ συμφωνία πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. ὅπου ἐὰν ὦσι, φησι, δύο, ἢ τρεῖς συνηγμένοι. διατί
εἶπε, δύο; ἂν γὰρ εἷς ᾖ εἰς τὸ ὄνομά σου, διατί μὴ εἶ ἐκεῖ; ὅτι πάντας ὁμοῦ βούλομαι
εἶναι, καὶ μὴ διεσπάσθαι. συμφραττώμεθα τοίνυν ἀλλήλοις, συνδεσμώμεθα τῇ ἀγάπῃ, μηδεὶς
ὑμᾶς χωριζέτω. εἴ τις ἐγκαλεῖ, εἴ τις λελύπηται, μὴ κατὰ διάνοιαν ἐχέτω, κἂν πρὸς τὸν
πλησίον, κἂν πρὸς ἡμᾶς. ταύτην ὑμᾶς χάριν αἰτῶ, προσιέναι, καὶ ἐγκαλεῖν, καὶ ἀπο-
30 λογίας δέχεσθαι παρ' ἡμῶν. Ἔλεγξον, φησι, μήποτε οὐκ εἶπεν· ἔλεγξον, μήποτε οὐκ ἐποί- (Σειρ. ιθ. ιβ.)
ησε· καὶ εἰ ἐποίησεν, ἵνα μὴ προσθῇ. ἢ γὰρ ἀπολογησόμεθα, ἢ καταγνωσθέντες συγγνώ-
μην αἰτήσομεν, καὶ πειρώμεθα λοιπὸν μηκέτι περιπεσεῖν τοῖς αὐτοῖς. τοῦτο καὶ ὑμῖν συμ-
φέρει, καὶ ἡμῖν. ὑμεῖς μὲν γὰρ ἴσως ἀλόγως ἐγκαλοῦντες, μαθόντες τοῦ πράγματος τὴν
ἀλήθειαν, διορθωθήσεσθε· ἡμεῖς δὲ ἡμαρτηκότες ἀγνοοῦμεν, καὶ διορθούμεθα. ὑμῖν μὲν οὐ συμ-
35 φέρει (καὶ γὰρ τιμωρία κεῖται τοῖς τὸ ῥῆμα ἀργὸν ἐκβάλλουσιν) ἡμεῖς δὲ ἀποδυόμεθα τὰ
ἐγκλήματα, τά τε ψευδῆ, τά τε ἀληθῆ· τὰ μὲν ψευδῆ, ὅτι ψευδῆ ἐστι δείξαντες, τὰ δὲ ἀλη-
θῆ, μηκέτι ποιοῦντες τὰ αὐτά. πολλὴ γὰρ ἀνάγκη τὸν τοσούτων φροντίζοντα, καὶ ἀγνοεῖν, καὶ
διὰ ἀγνοίας ἁμαρτάνειν. εἰ γὰρ οἰκίαν ἕκαστος ὑμῶν ἔχων, καὶ γυναικὸς καὶ παίδων προεστη-
κὼς καὶ ἀνδραπόδων, ὁ μὲν πλειόνων, ὁ δὲ ἐλαττόνων, ὅμως ἐν οὕτω δυσαριθμήτοις ψυχαῖς πολ-
40 λὰ ἁμαρτάνει, οὐχ ὡς βούλεται, ἀναγκάζεται, ἢ μὴ εἰδώς, ἢ διορθῶσαί τι βουλόμενος· πολ-
λῷ μᾶλλον ἡμεῖς δήμου τοσούτου προεστῶτες. καὶ ἔτι πληθυνάι ὑμᾶς ὁ Κύριος, καὶ εὐλογήσαι
ὑμᾶς, σὺν μικροῖς μετὰ τῶν μεγάλων. εἰ γὰρ καὶ μεγάλη ἡ φροντὶς ἀπὸ τοῦ πλήθους γίνεται,
ὅμως οὐ παυόμεθα εὐχόμενοι αὐξηθῆναι τὴν φροντίδα ταύτην ἡμῖν, καὶ ἐπιδοθῆναι τουτ-

τὸ πλῆθος, καὶ πολλαπλάσιον γίνεσθαι, καὶ ἄπειρον. καὶ γὰρ πατέρες, καίτοι ὑπὸ τῆς πολυπαιδίας πολλάκις κατατριβόμενοι, ὅμως οὐδένα βούλονται ἀποβαλεῖν. πάντα ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἴσα, καὶ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν ἀγαθῶν. οὐ μετὰ πλείονος μὲν ἐγὼ δαψιλείας, ὑμεῖς δὲ μετ᾽ ἐλάττονος μετέχομεν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ἀλλ᾽ ὁμοίως ἑκάτεροι ταύτης ἐφαπτόμεθα. εἰ δὲ ἐγὼ πρότερος, οὐδὲν τοῦτο μέγα, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς παισὶν ὁ πρεσβύτερος πρότερος τὴν χεῖρα ἐκτείνει εἰς τὴν ἑστίασιν, ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν πλέον παρὰ τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ πάντα ἴσα ἡμῖν. ἡ σωτήριος καὶ ἡ συνέχουσα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ζωὴ μετὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς ἑκατέροις δίδοται. οὐχ ἑτέρου μὲν ἐγὼ προβάτου, ἑτέρου δὲ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ μετέχομεν πάντες. τὸ βάπτισμα τὸ αὐτὸ ἔχομεν ἑκάτεροι· πνεύματος ἠξιώθημεν ἑνός· ἐπὶ τὴν αὐτὴν βασιλείαν σπεύδομεν ἑκάτεροι· ἀδελφοὶ ὁμοίως ἐσμὲν τοῦ Χριστοῦ· πάντα ἡμῖν κοινά. ποῦ οὖν τὸ πλέον ἐμοῦ; ἐν ταῖς φροντίσιν, ἐν τοῖς πόνοις, ἐν ταῖς μερίμναις, ἐν τῷ ἀλγεῖν ὑπὲρ ὑμῶν. ἀλλ᾽ οὐδὲν ταύτης τῆς ἀλγηδόνος ἥδιον· ἐπεὶ καὶ μήτηρ ἀλγοῦσα ὑπὲρ τοῦ παιδὸς, ἥδεται τῇ ἀλγηδόνι. φροντίζει ὑπὲρ τῶν τεχθέντων, καὶ εὐφραίνεται ἐπὶ ταῖς φροντίσι· καίτοιγε ἡ φροντὶς καθ᾽ ἑαυτὴν πικρόν· ἀλλ᾽ ὅταν γε ὑπὲρ παίδων γίνηται, πολλὴν ἔχει τὴν ἡδονήν. πολλοὺς ὑμῶν ἐγέννησα, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα αἱ ὠδῖνες. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν μητέρων πρότεραι αἱ ὠδῖνες, καὶ τότε ὁ τόκος· ἐνταῦθα δὲ μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς αἱ ὠδῖνες, μήπου τι καὶ μετὰ τὸν τόκον ἀμβλωθρίδιον γίνηται. καὶ ἐπιποθῶ δὲ ἐγώ. εἰ γὰρ καὶ ἕτερος ἐγέννησε [πολλάκις], ἀλλ᾽ ὅμως ἐγὼ ταῖς φροντίσι διακόπτομαι. οὐδὲ γὰρ ἐξ ἑαυτῶν γινόμεθα, ἀλλὰ τῆς χάριτός ἐστι τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν. εἰ δὲ ἀμφότεροι διὰ πνεύματος τίκτομεν, οὐχ ἁμαρτήσεταί τις καὶ τοὺς παρ᾽ ἐμοῦ τεχθέντας ἐκείνου προσειπὼν, καὶ τοὺς παρ᾽ ἐκείνου ἐμούς. ταῦτα δὴ πάντα ἐννοήσαντες, καὶ χεῖρα ὀρέξατε, ἵνα καὶ ὑμεῖς καύχημα ἡμῶν γένησθε, καὶ ἡμεῖς ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵν᾽ ἀξιωθῶμεν μετὰ παῤῥησίας ἡμεῖς ἅπαντας ἰδεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. ε. 3 ΠΙΣΤΟΣ ΔΕ ΕΣΤΙΝ Ο ΚΥΡΙΟΣ, ΟΣ στηρίξει ὑμᾶς, καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. 4 Πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ ἐφ᾽ ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλομεν ὑμῖν, καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε. 5 Ὁ δὲ Κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ.

Οὕτω δὲ πολὺ ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων ἐπιτρέψαντας αὐτοὺς ἀργεῖν χρὴ, [καὶ τῇ κακίᾳ προστρέχειν,] καὶ μηδενὸς τῶν εἰς ἀρετὴν φερόντων ἀντιλαμβάνεσθαι, οὔτε πάλιν ἐργαζομένους τὰ ἀγαθὰ, καταφρονεῖν τῆς συμμαχίας ἐκείνης. μεγάλα μὲν γὰρ δύναται, μεγάλα ἡ εὐχὴ ἡ ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ᾽ ὅταν καὶ ἡμεῖς ἐργαζώμεθα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εὐξάμενος ὑπὲρ αὐτῶν, πάλιν τὸ ἀξιόπιστον τίθησιν ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας καὶ φησί· πιστὸς δέ ἐστιν ὁ Κύριος, ὃς στηρίξει ὑμᾶς, καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. εἰ γὰρ εἵλετο ὑμᾶς εἰς σωτηρίαν, οὐ ψεύσεται, οὐδὲ ἀφήσει πάντως ἀπολέσθαι. ἵνα δὲ μὴ διὰ τούτων εἰς ῥαθυμίαν ἀγάγῃ, καὶ τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ νομίσαντες εἶναι αὐτοὶ καθεύδωσιν, ὅρα πῶς καὶ τὴν παρ᾽ αὐτῶν συνεργίαν ἀπαιτεῖ, λέγων· πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ ἐφ᾽ ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλομεν, καὶ ποιεῖτε, καὶ ποιήσετε. πιστὸς μὲν οὖν ἐστι, φησιν, ὁ Θεὸς, καὶ ἐπαγγελλόμενος σῶσαι, πάντως σώσει· ἀλλ᾽ ὡς ἐπηγγείλατο. πῶς δὲ ἐπηγγείλατο; ἐὰν θέλωμεν, καὶ ἀκούωμεν αὐτοῦ· οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ, ὡς ξύλα καὶ λίθους, ἀργοῦντας. καλῶς δὲ καὶ τὸ, πεποίθαμεν ἐν Κυρίῳ,

Κυρίῳ, τέθεικε, τουτέστι, τῇ φιλανθρωπίᾳ αὐτοῦ πιστεύομεν. πάλιν αὐτοὺς καθαρεύει τῆς πολλῆς ἀναρτῶν ἐκεῖ. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ὅτι πιστεύομεν δὲ ὑμῖν, ἦν μὲν τὸ ἐγκώμιον μέγα, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔδειξεν αὐτοὺς ἐξαρτῶν εἰς τὸν Θεὸν ἅπαντα. Εἰ δὲ εἶπε, πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ, ὅτι φυλάξει ὑμᾶς, καὶ μὴ περιστήσῃ τὸ ἐφ' ὑμᾶς, καὶ τὸ, ἃ παραγγέλλομεν ποιεῖτε καὶ ποιήσετε, ἀργοτέρους ἂν αὐτοὺς ἐποίησε, τὸ πᾶν ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ῥίψας δύναμιν. δεῖ μὲν γὰρ τὸ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίπτειν, ἀλλ' ἐνεργοῦντας καὶ αὐτοὺς, τοῖς πόνοις ἐμβεβηκότας, καὶ τοῖς ἀγῶσι. καὶ δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι εἰ καὶ ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ καὶ μόνη σῶσαι, ἀλλ' ὅμως χρὴ διαρκῆ τε αὐτὴν εἶναι, καὶ μέχρι τοῦ ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς ἡμῖν συμπαρεῖναι. ὁ δὲ Κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ. ἐγκωμιάζει πάλιν αὐτοὺς, καὶ εὔχεται, τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ δεικνύς. ἐπειδὴ γὰρ μέλλει ἐμβαίνειν εἰς ἐπιτίμησιν, τούτοις αὐτῶν προλεαίνει τὰς καρδίας, τῷ τε λέγειν, ὅτι θαῤῥῶ ἵνα ἀκούσητε, καὶ τῷ παρ' αὐτῶν εὐχὰς ἀπαιτεῖν, καὶ τῷ πάλιν αὐτοῖς ἐπεύχεσθαι μυρία ἀγαθά. ὁ δὲ Κύριος κατευθύναι ὑμῶν, φησι, τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. πολλὰ γάρ ἐστι τὰ παρεκτρέποντα ἀπὸ τῆς ἀγάπης· καὶ πολλαὶ αἱ ἐκεῖθεν ἐξέλκουσαι ἀτραποί. [καὶ] πρῶτοι μὲν ἡ τῆς μαμωνᾶ κακία, καθάπερ τινὰς ἀναισχύντους χεῖρας ἐπαφιεῖσα ἡμῶν τῇ ψυχῇ, καὶ ἀπρὶξ ἐπιλαβομένη, ἕλκει καὶ σύρει καὶ μὴ βουλομένους ἐκεῖθεν. ἔπειτα κενοδοξία, καὶ θλίψεις δὲ πολλάκις, καὶ πειρασμοὶ περιέτρεψαν. διὰ τοῦτο καθάπερ τινὸς πνεύματος τῆς τοῦ Θεοῦ δεόμεθα βοηθείας, ἵνα ἡμῖν τὸ ἱστίον ὥσπερ ὑπό τινος σφοδροῦ πνεύματος παραπεμφθῇ πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. μὴ γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι ἀγαπῶ αὐτὸν καὶ ὑπὲρ ἐμαυτόν. ταῦτα ῥήματά ἐστι· διὰ τῶν ἔργων δεῖξον, εἰ ἀγαπᾷς αὐτὸν ὑπὲρ σεαυτόν. ὑπὲρ τὸ ἀργύριον ἀγάπησον, καὶ τότε πιστεύω, ὅτι καὶ ὑπὲρ σεαυτὸν ἀγαπᾷς. ὁ δὲ χρημάτων μὴ καταφρονῶν διὰ τὸν Θεὸν, πῶς σαυτοῦ καταφρονήσεις; τί δὲ λέγω χρημάτων; ὁ πλεονεξίας μὴ καταφρονῶν, ὃ καὶ χωρὶς τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Θεοῦ ἔδει ποιεῖν, πῶς καταφρονήσεις σαυτοῦ; καὶ εἰς τὴν ὑπομονήν, φησι, τοῦ Χριστοῦ. τί ἐστιν, εἰς τὴν ὑπομονήν; ἵνα ὑπομένωμεν, ὡς ἐκεῖνος ὑπέμεινεν, ἢ ἵνα ἐκεῖνα πράττωμεν, ἢ καὶ ἵνα μεθ' ὑπομονῆς ἀναμένωμεν αὐτὸν, τουτέστιν, ἵνα ἐμπαράσκευοι ὦμεν. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ἐπηγγείλατο, καὶ αὐτὸς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἀναμένωμεν αὐτὸν, καὶ ὑπομένωμεν. ἔνθα δ' ἂν ὑπομονὴν λέγῃ, πάντως θλίψιν αἰνίττεται. τοῦτο γάρ ἐστιν ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν, τὸ ὑπομένειν, καὶ μὴ θορυβεῖσθαι.

6 Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν. Τουτέστιν, οὐχ ἡμεῖς ταῦτα λέγομεν, ἀλλ' ὁ Χριστός· τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὕτως εἰπὼν, τὸ φοβερὸν τῆς παραγγελίας δείκνυσι. διὰ τοῦ Χριστοῦ, φησι, παραγγέλλομεν. οὐκ ἄρα ὁ Χριστὸς προσέταξεν οὐδαμοῦ ἀργεῖν. στέλλεσθαι ὑμᾶς, φησιν, ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ. μή μοι τὸν πλούσιον εἴπῃς, μή μοι τὸν πένητα, μή μοι τὸν ἄγιον. τοῦτο ἀταξία ἐστί. περιπατοῦντος, φησι, τουτέστι, βιοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν. παράδοσιν τὴν διὰ τῶν ἔργων φησὶ, καὶ κυρίως ταύτην ἀεὶ λέγει παράδοσιν.

7 Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν;

8 Οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος. Καίτοι εἰ καὶ ἔφαγον, οὐκ ἦν δωρεάν. Ἄξιος γάρ, φησιν, ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. (Ματθ. ι. ι.)

Ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν·

9 Οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς.

10 Καὶ γὰρ, ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω. Ὅρα πῶς ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ προσηνέστερόν πως περὶ τούτων διαλέγεται, ὡς ὅταν λέγῃ, Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, περισσεύειν μᾶλλον καὶ φιλοτιμεῖσθαι, καὶ οὐδαμοῦ, παραγγέλλομεν, οὐδὲ, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἦν φοβερὸν, καὶ κίνδυνον ἔχον, ἀλλὰ περισσεύειν φησὶ καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ὡς ἐπ' ἀρετὴν προτρέποντος, ἵνα εὐσχημόνως, φησὶ, περιπατῆτε· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ', εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, φησὶ, μηδὲ ἐσθιέτω. Εἰ γὰρ Παῦλος ἀνάγκην οὐκ ἔχων, ἀλλ' ἐξουσίαν ἔχων ἀργεῖν, καὶ τηλικοῦτον ἔργον ἀναδεδεγμένος, ὅμως εἰργάζετο, καὶ οὐχ ἁπλῶς εἰργάζετο, ἀλλὰ νύκτα καὶ ἡμέραν, ὥστε δύνασθαι καὶ ἑτέροις ἐπικουρεῖν, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἄλλους ἐχρῆν τοῦτο ποιεῖν.

11 Ἀκούομεν γάρ τινας περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους. Τοῦτο ἐνταῦθα· ἐκεῖ δὲ ἐν τῇ προτέρᾳ, Ἵνα εὐσχημόνως, φησὶ, περιπατῆτε πρὸς τοὺς ἔξω. τίνος ἕνεκεν; ἴσως οὐδὲν οὐδέπω τοιοῦτον ἦν γεγονός. καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ παραινῶν ἔλεγε· Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβάνειν. Τὸ δὲ, εὐσχημόνως περιπατεῖτε, οὐ περὶ ἀταξίας ἐστί. διὸ καὶ ἐπήγαγεν· ἵνα μηδενὸς χρείαν ἔχητε. ἐνταῦθα δὲ καὶ ἑτέραν ἀνάγκην τίθησιν, ὥστε τὸ καλὸν ποιεῖν καὶ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. προϊὼν γάρ φησι, Μὴ ἐκκακήσητε καλοποιοῦντες. πάντως γὰρ τὸν ἀργοῦντα, καὶ δυνάμενον ἐργάζεσθαι, ἀνάγκη περίεργον εἶναι. ἡ δὲ ἐλεημοσύνη ἐκείνοις δίδοται μόνοις, τοῖς οὐκ ἰσχύουσιν ἐκ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας ἐπαρκέσαι ἑαυτοῖς, ἢ τοῖς διδάσκουσι καὶ τὸ πᾶν ἀπησχολημένοις εἰς τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον. Οὐ γὰρ φιμώσεις, φησὶ, βοῦν ἀλοῶντα· Καὶ ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. ὥστε οὐδὲ οὗτος ἀργός ἐστιν· ἀλλ' ἐργασίας, καὶ ἐργασίας μεγάλης λαμβάνει τὸν μισθόν. τὸ δὲ εὔχεσθαι καὶ νηστεύειν ἀργοῦντα, οὐκ ἔστιν ἔργον χειρῶν. ἐργασίαν γάρ φησιν ἐνταῦθα τὴν διὰ τῶν χειρῶν. καὶ ἵνα μηδὲν τοιοῦτον ὑποπτεύσῃς, ἐπήγαγε· μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους.

12 Τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ σφόδρα καθήψατο, προσηνέστερον βουλόμενος ποιῆσαι τὸν λόγον, ἐπήγαγε, διὰ τοῦ Κυρίου, πάλιν τὸ ἀξιόπιστον καὶ φοβερὸν ταύτῃ δηλῶν. Ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι, τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι. Διὰ τί μὴ εἶπεν, εἰ δὲ μὴ ἀτακτοῦσι, τρεφέσθωσαν παρ' ὑμῶν, ἀλλ' ἀμφότερα ἀπαιτεῖ, καὶ τὸ ἐν ἡσυχίᾳ εἶναι, καὶ τὸ ἐργάζεσθαι; ὅτι βούλεται αὐτοὺς ἐργαζομένους τρέφειν ἑαυτούς. τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ, ἵνα τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι, τουτέστι, τὸν ἐξ οἰκείων πόνων, ἀλλὰ μὴ τὸν ἀλλότριον, τὸν ἀπὸ τοῦ προσαιτεῖν ἐκποριζόμενοι.

13 Ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, μὴ ἐκκακήσητε καλοποιοῦντες. Ὅρα πῶς εὐθέως κατεκλάσθη τὰ σπλάγχνα τὰ πατρικά. οὐκ ἴσχυσε τραχυτέραν τὴν ἐπιτίμησιν προαγαγεῖν, ἀλλὰ πάλιν αὐτοὺς ἠλέησε. καὶ ὅρα μετὰ ὅσης συνέσεως. οὐκ εἶπε, πλὴν συγγινώσκετε αὐτοῖς, ἕως ἂν διορθώσωνται· ἀλλὰ τί; ὑμεῖς δὲ τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακήσητε. στέλλεσθε μὲν, φησίν, ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐπιτιμᾶτε αὐτοῖς, μὴ μὴν περιίδητε λιμῷ διαφθαρέντας. τί οὖν, φησίν, ἂν ἔχων τὴν παρ' ἡμῶν ἀφθονίας ἐπιμένῃ ἀργῶν; ἐπὶ τούτου φάρμακον προσθείς, φησίν, εἶπον, ὅτι στέλλεσθε ἀπ' αὐτοῦ, τουτέστι, μὴ μεταδιδῶτε αὐτῷ παρρησίας, ἐνδείκνυσθε ὅτι ὀργίζεσθε. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο. τοιαύτη γὰρ ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῶν ἐπιτίμησις, οὐ

γν

Marginal references: β. Θεσ. δ. ι. ια. — α. Θεσ. δ. ιϛ. — Πραξ. κ. λε. — Δευτ. κε. δ. — Ματθ. ι. ι.

τι οὕτως διορθώσασθαι βουλόμεθα. οὐκ ἀγνοοῦμεν τὸν τρόπον τῆς ἐπιτιμήσεως. εἰπὲ γάρ
μοι, εἰ σαρκικὸν εἶχες ἀδελφόν, ἆρα ἂν περιεῖδες αὐτὸν λιμῷ τηκόμενον; οὐκ ἔγωγε οἶμαι·
ἀλλ' ἴσως καὶ ἐρρύθμισας αὐτόν. [γ. ἀλλ' ἢ ἠμφίασας]

14 Εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπιστολῆς. Ὅρα τὰ ταπεινο-
5 φροσύνην τοῦ Παύλου· οὐκ εἶπεν, ὁ παρακούων, ἐμοῦ παρακούει· ἀλλ' ἠρέμα αἰνίττεται.

Τοῦτον σημειοῦσθε. Ὥστε μὴ λανθάνειν τοῦτο ποιεῖ προτρέπει. Μὴ συναναμίγνυ-
σθε αὐτῷ. Οὐ μικρὰ παίδευσις καὶ αὕτη. Εἶτα πάλιν· Ἵνα ἐντραπῇ, φησιν.
οὕτως οὐκ ἀφίησι περαιτέρω προελθεῖν. ὥσπερ γὰρ εἰπών, Εἴ τις μὴ ἐργάζεται, μηδὲ
ἐσθιέτω, δεδοικὼς μὴ λιμῷ ἀπόλωνται, ἐπήγαγεν, ὑμεῖς δὲ τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκ-
10 κακήσητε· οὕτως εἰπών, στέλλεσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, εἶτα δείσας μὴ τοῦτο
αὐτὸν ἐκκόψῃ αὐτὸν τῆς ἀδελφότητος (ὁ γὰρ ἀπογνοὺς ἑαυτοῦ, ταχέως ἀπολεῖται μὴ μετα-
λαβὼν παρρησίας) ἐπήγαγε·

15 Καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

Διὰ τοῦτο δείκνυσιν ὅτι μεγάλην ᾤετο κατ' αὐτοῦ τιμωρίαν, τὴν τῆς παρρησίας αὐτὸν
15 ἀποστερεῖσθαι. Εἰ γὰρ καὶ τὸ εἶναι μετὰ πολλῶν λαμβάνοντα αἰσχύνης ἄξιον, ὅταν καὶ
ἐπιτιμῶντες παρέχωσι καὶ στέλλωνται, πόσου ὀνείδους τοῦτο; πῶς ἱκανὸν δακεῖν ψυχήν; Εἰ
γὰρ μόνον ὀκνηρότερον διδόντες, ἢ γογγύζοντες ἐμπτύουσι τοὺς λαμβάνοντας (μὴ γάρ
μοι περὶ τῶν αἰσχρῶν ἐπαιτῶν εἴπῃς, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστῶν) εἰ καὶ ἐμμένον
ἐπιτιμᾶν διδόντες, τί οὐκ ἂν εἰργάσαντο; πόσης οὐκ ἦν τιμωρίας ἄξιον; ἡμεῖς δὲ
20 οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς τὰ μέγιστα ἠδικημένοι, οὕτω τοὺς προσαιτοῦντας ὑβρίζομεν, ἀπο-
στρεφόμεθα. οὐ δίδως· τί καὶ λυπεῖς; νουθετεῖτε, εἶπεν, ὡς ἀδελφούς, οὐχ ὑβρίζε-
τε ὡς ἐχθρούς. ὁ τὸν ἀδελφὸν νουθετῶν, οὐ δημοσίᾳ τοῦτο ποιεῖ, οὐκ ἐκπομπεύει
τὴν ὕβριν, ἀλλὰ ἰδίᾳ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς, καὶ ἀλγῶν, καὶ δακνόμενος, καὶ δα-
κρύων, καὶ ὀδυρόμενος. ἀπὸ ἀδελφικῆς τοίνυν παρέχωμεν τῆς διανοίας, ἀπὸ ἀδελφικῆς
25 νουθετῶμεν τῆς προαιρέσεως· μὴ ὡς ἀλγοῦντες ἐπὶ τῷ διδόναι, ἀλλ' ὡς ἀλγοῦντες
ἐπὶ τῷ ἐκεῖνον παραβαίνειν τὴν ἐντολήν. ἐπεὶ τί τὸ κέρδος; εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὸ δοῦναι
ὑβρίζεις, λυμαίνῃ τῇ τῆς δόσεως ἡδονῇ. ὅταν δὲ μήτε δῷς, καὶ ὑβρίσῃς, πόσον οὐκ εἰργά-
σω κακὸν τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον καὶ ταλαίπωρον; προσῆλθεν ὡς ἐλεηθησόμενος παρὰ σοῦ· λα-
βὼν δὲ καιρίαν τὴν πληγὴν ἀπῆλθε, καὶ μᾶλλον ἐδάκρυσεν. ὅταν γὰρ ἀναγκάζηται
30 διὰ τὴν ἔνδειαν προσαιτεῖν, διὰ δὲ τὸ προσαιτεῖν ὑβρίζηται, ὅρα πόση τῶν ὑβριζόντων ἔσται
ἡ τιμωρία. Ὁ ἀτιμάζων πένητα, φησι, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν. εἰπὲ γάρ μοι· αὐτὸς [Παροι. ιδ κα.]
αὐτὸν ἀφῆκε πεινᾶσθαι διὰ σέ, ἵνα σὺ ἔχῃς θεραπεύειν σαυτόν, καὶ σὺ τὸν διὰ σὲ πεινόμενον ὑ- [ἑαυτὸν]
βρίζεις; πόσης ἀγνωμοσύνης ταῦτα, πόσης ἀσελγείας τοῦτο τὸ ἔργον; νουθετεῖτε, φησιν, ὡς
ἀδελφούς· ὁ δὲ μετὰ τὸ δοῦναι νουθετεῖν ἐκέλευσεν. ὅταν δὲ καὶ χωρὶς τοῦ διδόναι ὑβρίζωμεν,
35 τίς ἡμῖν ἔσται ἀπολογία;

16 Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δῴη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διαπαντὸς ἐν παντὶ τρό-
πῳ. Ὅρα πῶς, ὅταν τὰ πρακτέα ὑπαγορεύῃ, ἐπισημαίνεται αὐτὰ τῇ εὐχῇ,
καθάπερ τινὰ σήμαντρα τῶν ἀποτεθέντων τιθεὶς τὴν δέησιν καὶ τὴν ἱκετηρίαν. δῴη ὑμῖν,
φησι, τὴν εἰρήνην ἐν παντὶ τρόπῳ. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰκὸς μάχας γίνεσθαι, ἐκεί-
40 νων τε τραχυτέρων γινομένων, τούτων τε οὐκέτι ὁμοίως τοῖς τοιούτοις παρεχόντων, εἰκότως τοῦτο ἐ-
πηύξατο νῦν, δῴη ὑμῖν εἰπὼν τὴν εἰρήνην διαπαντός. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον, ὥστε
ἀεὶ ἔχειν αὐτήν. τί ἐστιν, ἐν παντὶ τρόπῳ; πανταχόθεν βούλεται εἰρηνεύειν, ὥστε μηδαμόθεν
ἔχειν φιλονεικίας ἀφορμήν. πανταχοῦ γὰρ εἰρήνη καλόν, ἔπειγε καὶ πρὸς τοὺς ἔξω. ἄκουε

Ρωμ. ιβ. ιη. γὰρ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύετε. οὐδὲν γὰρ οὕτω πρὸς τὸ κατορθῶσαι ἃ βουλόμεθα ἐπιτήδειον, ὡς τὸ εἰρηναῖον καὶ ἀτάραχον, ὡς τὸ ἀπεχθείας ἀπηλλάχθαι ἁπάσης, καὶ μηδένα ἔχειν ἐχθρόν. Ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

17 Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου, ὅ ἐστι σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτω γράφω, 5

18 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Τοῦτο λέγει γράφειν ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, ὥστε μηδενὶ ἐξεῖναι παραποιεῖν αὐτάς, τῆς ὑπογραφῆς ὥσπερ τεκμηρίου κειμένου μεγάλου. ἀσπασμὸν δὲ καλεῖ τὴν εὐχήν, δεικνὺς ὅτι πάντα πνευματικὰ ἐπράττετο τότε, καὶ ὅτι ἀσπάσασθαι ἔδει, μετὰ κέρδους τὸ πρᾶγμα ἦν· καὶ εὐχήν, οὐχ ἁπλῶς φιλίας σύμβολον. ἀπὸ τούτου ἤρχετο, καὶ εἰς αὐτὸ ἔληγε, περιφράττων 10 τειχίοις μεγάλοις τὰ λεγόμενα ἑκατέρωθεν, ἀσφαλεῖς τε θεμελίους τιθείς, καὶ τὸ τέλος ἐπήγαγεν ἀσφαλές. χάρις ὑμῖν, φησί, καὶ εἰρήνη· καὶ πάλιν, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀμήν. τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο λέγων τοῖς μαθηταῖς,

Ματθ. κη. κ. Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἀλλὰ τοῦτο γίνεται, ὅταν ἡμεῖς βουλώμεθα. οὐ γὰρ πάντως ἔσται μεθ' ἡμῶν, ἐὰν ἑαυτοὺς πόρρω ποιῶμεν. 15 (λ. ἐάν) μεθ' ὑμῶν, φησίν, ἔσομαι διαπαντός. μὴ τοίνυν τὴν χάριν ἀπελάσωμεν. στέλλεσθαι ἡμᾶς βούλεται ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος. μέγα ἦν τότε τοῦτο τὸ κακόν, τὸ ἀπὸ τοῦ πληρώματος ἀποσπασθῆναι τῶν ἀδελφῶν. τούτῳ γοῦν ἅπαντας ἐτιμωρεῖ-

α. Κορ. ε. ια. ται, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ γράφων Κορινθίοις ἔλεγε· Τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν, φησίν. ἀλλ' οὐ νῦν μέγα αὐτὸ ἡγοῦνται οἱ πλείους, ἀλλὰ πάντα συγκέχυται, καὶ διέφθαρται. μετὰ μοι- 20 χῶν, μετὰ πόρνων, μετὰ πλεονεκτῶν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀναμιγνύμεθα. εἰ ἀπὸ τοῦ ἀργῶς περιφερομένου μόνον στέλλεσθαι ἔδει, πόσῳ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἄλλων; καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον ἦν φοβερὸν τὸ χωρίζεσθαι ἀπὸ τοῦ συλλόγου τῶν ἀδελφῶν, καὶ ὅσον φέρει κέρδος τοῖς εὐγνωμόνως τὴν ἐπιτίμησιν δεχομένοις, ἄκουσον ὅπως ὁ πεφυσιωμένος ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι, ὁ εἰς ἐσχάτην κακίαν ἐλάσας, ὁ πορνείαν πορνεύσας, οἵα οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται, ὁ ἀναισθήτως 25 ἔχων τοῦ τραύματος (τοῦτο γάρ ἐστιν ὑπερβολὴ διαστροφῆς) οὗτος δὴ ὁ τοιοῦτος οὕτω κατεκάμφθη, καὶ συνεστάλη, ὥστε τὸν Παῦλον εἰπεῖν· Ἀρκεῖ τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτίμησις αὕτη ἡ

β. Κορ. β. ς. ὑπὸ τῶν πλειόνων· ὥστε κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην. καθάπερ γὰρ μέλος ἀποσπασθὲν τοῦ λοιποῦ σώματος, οὕτως ἦν τότε. τὸ δὲ αἴτιον, καὶ πόθεν ἦν τοῦτο φοβερὸν τότε; ἐπειδὴ καὶ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν, μέγα ἀγαθὸν αὐτοῖς ἐνόμιζεν. καθάπερ γὰρ οἰκίαν μίαν οἰκοῦντες, καὶ 30 ὑπὸ πατέρα ἕνα ὄντες, καὶ μιᾶς τραπέζης μετέχοντες, οὕτως ᾤκουν τότε καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν. τὸ τοίνυν τοσαύτης ἐκπεσεῖν ἀγάπης, πόσον κακὸν ἦν; νῦν δὲ οὐδὲ εἶναι μέγα δοκεῖ, διὰ τὸ μηδὲ μέγα τι νομίζεσθαι, ὅταν μετ' ἀλλήλων ὦμεν. ὅπερ ἐν τάξει τιμωρίας ἦν τότε, τοῦτο διὰ τὴν πολλὴν ψύξιν τῆς ἀγάπης καὶ χωρὶς τιμωρίας γίνεται νῦν, καὶ στελλόμεθα ἀπ' ἀλλήλων εἰκῆ, καὶ ἀπὸ ψυχρότητος. τὸ γὰρ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἶναι ἀ- 35 γάπην. τοῦτο πάντα διέλυσε, καὶ ἠφάνισε τὰ σεμνά, καὶ λαμπρὰ τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' οἷς ἀγάλλεσθαι ἔδει. μεγάλη διδασκάλου παρρησία, ὅταν ἐκ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἔχῃ τοῖς

β. Θεσ. γ. ζ. μαθηταῖς ἐπιτιμᾶν. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς· καὶ τοῦ βίου μᾶλλον ὀφείλει διδάσκαλος εἶναι, ἢ τοῦ λόγου. μηδεὶς δὲ νομιζέτω τοῦτο μεγαληγορίας εἶναι. εἰς γὰρ ἀνάγκην καταστὰς τοῦτο ἐφθέγξατο, καὶ πρὸς τὸ κοινῇ χρήσιμον. 40 ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν, φησίν, ἐν ὑμῖν. ἀπὸ τούτου οὐχ ὁρᾷς τὴν ταπεινοφροσύνην, ἣν δωρεὰν καλεῖ καὶ εὐταξίαν; οὐκ ἠτακτήσαμεν, φησίν, ἐν ὑμῖν, οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν. (γ. ἀπ') δείκνυσιν ἐνταῦθα καὶ πένητας αὐτοὺς ἴσως ὄντας, καὶ μή μοι εἴπῃς ὅτι πένητες ἦσαν. περὶ γὰρ

πενήτων,

πενήτων, καὶ τὴν οὐκ ἄλλως τῆς ἀναγκαίας εὐπορούντων τροφῆς, ἢ ἀπὸ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας διαλέγεται. οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα ἀπὸ πατρῴων ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν. εἰ γὰρ ὁ κήρυξ ἐγώ, φησι, τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας ἐφοβήθην βαρῆσαι ὑμᾶς, πολλῷ μᾶλλον ὁ μηδὲν ὑμᾶς ὠφελῶν. τοῦτο γὰρ ὄντως βάρος ἐστί.

5 βάρος δέ ἐστιν, ὅταν τις μὴ μετὰ προθυμίας πολλῆς διδῷ. ἀλλ' οὐ τοῦτο αἰνίττεται, ἀλλ' ὡς οὐκ ἐχόντων εὐκόλως. διατί γὰρ οὐκ ἐργάζῃ; χεῖρας σοι εἰς τοῦτο ἔδωκεν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα παρ' ἑτέρων λαμβάνῃς, ἀλλ' ἵνα ἑτέροις παρέχῃς. ὁ δὲ Κύριος, φησί, μεθ' ὑμῶν. τοῦτο ἔξεστι καὶ ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἐπεύχεσθαι, ἂν τὰ τοῦ Κυρίου πράττωμεν. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ 10 πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. οὐ μόνον ταῦτα πρὸς ἐκείνους εἴρηται, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς. ὅτι γὰρ ἐκείνοις οὐκ ἐπήγγελται μόνον, δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν, ἕως τοῦ αἰῶνος τῆς συντελείας, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατ' ἴχνος ἐκείνων βαίνουσι. — Ματθ. κη. ιθ.

15 Τί οὖν πρὸς τοὺς μὴ διδασκάλους φησίν; ἕκαστος ὑμῶν, εἰ βούλοιτο, διδάσκαλός ἐστιν εἰ καὶ μὴ ἑτέρου, ἀλλ' ἑαυτοῦ. δίδαξον σεαυτὸν πρότερον. ἂν διδάξῃς πάντα, ὅσα ἐνετείλατό σοι τηρεῖν, διὰ τούτου πολλοὺς ἕξεις τοὺς ζηλοῦντας. ὥσπερ γὰρ ὁ λύχνος, ὅταν αὐτὸς γένηται λαμπρός, μυρίους δύναται ἀνάψαι· ἐσβεσμένος δὲ οὐδὲ ἑαυτῷ παρέξει φῶς, οὔτε ἑτέρους ἀνάψαι λύχνους δυνήσεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ καθαροῦ, ἐὰν τὸ ἐν ἡμῖν φῶς λαμ- 20 πρὸν ᾖ, μυρίους καὶ μαθητάς, καὶ διδασκάλους ἐργασόμεθα, ὥσπερ ἀρχέτυποι προκείμενοι. οὐδὲ γὰρ οὕτω τὰ παρ' ἐμοῦ ῥήματα τοὺς ἀκούοντας ὠφελῆσαι δυνήσεται, ὡς ὁ βίος ὁ ἡμέτερος. ἔστω γάρ, εἰ βούλει, ἀνήρ τις τῷ Θεῷ φίλος, καὶ ἐν ἀρετῇ διαλάμπων, καὶ γυναῖκα ἔχων (ἔξεστι γὰρ καὶ γυναῖκα ἔχοντα ἀρέσκειν Θεῷ, καὶ παιδία, καὶ οἰκέτας, καὶ φίλους) τοῦτον, εἰπέ μοι, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐμοῦ τούτους πάντας ὠφελῆσαι δυνήσεται; ἐμοῦ μὲν γὰρ ἅπαξ, ἢ 25 δεύτερον* τοῦ μηνός, ἢ οὐδὲ ἅπαξ, καὶ ἅπερ ἂν ἀκούσωσιν, ἴσως μέχρι τοῦ τῆς ἐκκλησίας οὐδοῦ φυλάξαντες, εὐθέως ἀποβάλλουσιν· ἐκείνου δὲ τὸν βίον ὁρῶντες διηνεκῶς, μεγάλα κερδαίνουσιν. ὅταν γὰρ ὑβρισθεὶς μὴ ἀνθυβρίσῃ, οὐχὶ σχεδὸν ἐνέπηξε καὶ ἐνεχάραξε τῆς ἐπιεικείας αὐτοῦ τὴν αἰδῶ εἰς τὴν τοῦ ὑβρίζοντος ψυχήν; κἂν μὴ παραυτίκα ὁμολογῇ τὴν ὠφέλειαν, ἀπὸ τοῦ θυμοῦ ἢ αἰσχυνόμενος, ἢ ἐντρεπόμενος, ἀλλ' ὅμως 30 αἴσθησιν εὐθέως λαμβάνει· καὶ ἀδύνατον ἄνθρωπον ὑβριστήν, κἂν θηρίον ᾖ, ἀνεξικάκῳ τινὶ προσμίξαντα, μὴ μεγάλα κερδήσαντα ἀπελθεῖν. τὰ γὰρ ἀγαθὰ κἂν μὴ πράττωμεν, ἀλλ' ὅμως ἐπαινοῦμεν ἅπαντες καὶ θαυμάζομεν. ἡ γυνὴ πάλιν αὖ ἰδοῦσα τὸν ἄνδρα ἐπιεικῆ, μεγάλα κερδανεῖ ἀεὶ συνοῦσα, καὶ τὸ παιδίον. ἔξεστιν οὖν ἑκάστῳ διδασκάλῳ γενέσθαι. Οἰκοδομεῖτε γάρ, φησιν, ἀλλήλους εἰς τὸν ἕνα, κα- 35 θὼς καὶ ποιεῖτε. ὅρα γάρ. προσέπεσε ζημία ἐπὶ τῆς οἰκίας; ἡ γυνὴ θορυβεῖται, ἅτε ἀσθενεστέρα οὖσα, καὶ πολυτελεστέρα, καὶ φιλόκοσμος; ὁ ἀνὴρ ἐὰν ᾖ φιλόσοφος καὶ καταγελαστὴς ζημίας, καὶ ἐκείνην παραμυθεῖται, καὶ πείθει φέρειν γενναίως. ἆρ' οὖν, εἰπέ μοι, οὐ πολλῷ μᾶλλον αὐτὴν τῶν ἡμετέρων ὠφελήσει λόγων; εἰπεῖν μὲν γὰρ πάνυ εὔκολον· πρᾶξαι δέ, ὅταν εἰς χρείαν καταστῶμεν, σφόδρα δύσκολον. διὰ 40 τοῦτο μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἔργων ῥυθμίζεσθαι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἴωθε. καὶ τοσαύτη τῆς ἀρετῆς ἡ ὑπερβολή, ὥστε καὶ δοῦλος πολλάκις ὁλόκληρον ὠφέλησεν οἰκίαν μετὰ τοῦ δεσπότου. οὐδὲ γὰρ εἰκῆ, οὐδὲ ἁπλῶς αὐτοῖς συνεχῶς ἐπιτάττει τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν ὁ Παῦλος, καὶ πειθηνίους εἶναι τοῖς δεσπόταις, οὐ τῆς διακονίας τοσοῦτον φροντίζων τῶν — α. Θεσ. ε. ια.

Margin: *ἢ δεύτερον

δεσποτῶν, ἔσονται ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται, καὶ ἡ διδασκαλία. ὅταν δὲ μὴ
βλασφημῆται, ταχέως καὶ θαυμασθήσεται. καὶ οἶδα πολλὰς οἰκίας, ὅτι μεγάλα ἐκέρ-
δαναν ἀπὸ τῆς τῶν δούλων ἀρετῆς. εἰ δὲ οἰκέτης ὑπ' ἐξουσίαν κείμενος τὸν δεσπότην
ῥυθμίσαι δύναιτ' ἄν, πολλῷ μᾶλλον δεσπότης οἰκέτας. διὰ τοῦτο μάθετε πρὸς ἐμέ, παρα-
καλῶ, ταύτην τὴν διακονίαν. ἐγὼ πᾶσι κοινῇ διαλέγομαι· ὑμεῖς ἰδίᾳ ἑκάστῳ. καὶ ἕ- 5
καστος ἐγχειριζέσθω τὴν σωτηρίαν τῶν πλησίον. ὅτι γὰρ δεῖ τῶν τῆς οἰκίας προεστάναι ἐν
α Κορ ιδ. λε. τούτοις, ἄκουσον ποῦ παραπέμπει τὰς γυναῖκας ὁ Παῦλος· Εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσι, φησιν,
ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν, καὶ οὐ παρασάγει αὐτὰς τῷ διδασκάλῳ. καθά-
περ γὰρ ἐν ταῖς διατριβαῖς τῶν γραμμάτων εἰσὶ καὶ ἐν τοῖς μαθηταῖς διδάσκαλοι, οὕτω
καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. βούλεται γὰρ μὴ ὑπὸ πάντων ἐνοχλεῖσθαι τὸν διδάσκαλον. διὰ 10
τί; ὅτι μεγάλα ἀγαθὰ οὕτως ἔσται, οὐ μόνον ὅτι κοῦφος ἔσται ὁ πόνος τῷ διδασκάλῳ, ἀλλ'
ὅτι καὶ τῶν μαθητῶν ἕκαστος μεριμνήσας, ταχέως γενέσθαι δύναται διδάσκαλος, ταύτην
ἔχων τὴν φροντίδα. ὅρα γὰρ πόσην διακονίαν εἰσάγει ἡ γυνή. οἰκουρεῖ, καὶ τῶν κα-
τὰ τὴν οἰκίαν πάντων φροντίζει, ταῖς θεραπαινίσιν ἐφέστηκεν, ἀμφιέννυσι ταῖς αὐτῆς χερσί,
πατέρας σε ποιεῖ παίδων καλεῖσθαι, χαμαιτυπείων ἀπαλλάττει, πρὸς σωφροσύνην βοη- 15
θεῖ, τὸν οἶστρον τῆς φύσεως παύει. ἀλλ' εὐεργέτει αὐτὴν καὶ σύ. πῶς; ἐν τοῖς πνευματι-
κοῖς ὄρεξον χεῖρα. ἅπερ ἂν ἀκούσῃς χρήσιμα, ταῦτα, καθάπερ αἱ χελιδόνες, τῷ στόματι
διαβαστάζων ἀπάγαγε, καὶ ἔνθες εἰς τὸ στόμα καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν νεοττῶν. πῶς γὰρ οὐκ
ἄτοπον ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τῶν πρωτείων ἀξιοῦν σαυτόν, καὶ τὴν τῆς κεφαλῆς χώραν ἐπέ-
χειν, ἐν δὲ τῇ διδασκαλίᾳ λείπειν τὴν τάξιν; τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων οὐκ ἐν ταῖς τι- 20
μαῖς ὑπερέχειν δεῖ, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀρεταῖς. τοῦτο γὰρ ἄρχοντος· ἐκεῖνο μὲν γὰρ τῶν ἀρχομέ-
νων ἐστί. τοῦτο δὲ αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος κατόρθωμα. ἂν πολλῆς ἀπολαύσῃς τιμῆς, οὐδὲν τοῦ-
το πρὸς σέ. ἔλαβες γὰρ παρ' ἑτέρων. ἂν πολλῇ λάμπῃς τῇ ἀρετῇ, τοῦτο ὅλον σόν. κε-
φαλὴ τῆς γυναικός εἶ. οὐκοῦν ῥυθμιζέτω τὸ σῶμα τὸ λοιπὸν ἡ κεφαλή. οὐχ ὁρᾷς
ὅτι οὐ τῷ τόπῳ τοσοῦτον ὑπερέχει τοῦ λοιποῦ σώματος, ὅσον τῇ προνοίᾳ, καθάπερ τις 25
κυβερνήτης, ἅπαν αὐτὸ εὐθύνουσα; ἐν γὰρ τῇ κεφαλῇ καὶ οἱ τοῦ σώματος, καὶ οἱ τῆς ψυ-
χῆς ὀφθαλμοί. ἐκεῖθεν ἐπιρρεῖ τούτοις τὸ διορατικόν, ἐκεῖθεν τὸ ἡγεμονικόν. καὶ τὸ μὲν λοι-
πὸν τάττεται εἰς διακονίαν, αὐτὴ δὲ εἰς τὸ ἐπιτάττειν κεῖται. πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις ἐκεῖθεν
ἔχουσι τὴν ἀρχήν, καὶ τὴν πηγήν. τὰ φωνητικὰ ὄργανα ἐκεῖθεν ἀναπέμπεται, τὸ ὁρα-
τικόν, τὸ ὀσφρητικόν, ἡ ἁφὴ πᾶσα. ἡ γὰρ τῶν νεύρων ῥίζα καὶ τῶν ὀστῶν ἐκεῖθεν συνέστη- 30
κεν. ὁρᾷς ὅτι τῇ προνοίᾳ μᾶλλον ὑπερέχει, ἢ τῇ τιμῇ; οὕτω καὶ τῶν γυναικῶν ἡμεῖς ἄρ-
χωμεν· νικῶμεν αὐτὰς μὴ τῷ πλείονα τιμὴν ζητεῖν παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ μειζόνως αὐτὰς
εὐεργετεῖσθαι παρ' ἡμῶν. ἔδειξα ὅτι οὐ μικρᾶς ἡμᾶς εὐεργεσίας εὐεργετοῦσιν· ἀλλ' ἐὰν θέλω-
μεν ἐν τοῖς πνευματικοῖς δοῦναι τὴν ἀντίδοσιν, ἡμεῖς νικῶμεν· ἐπεὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς ἀν-
τίρροπόν τι εἰσαγαγεῖν οὐ δυνατόν. τί γάρ; εἰσάγεις πολλὰ χρήματα; ἀλλ' ἐκείνη φυ- 35
λάττει. ἀντίρροπος δὲ αὕτη ἐκείνης ἡ πρόνοια, καὶ οὕτως αὐτῆς δεῖται. διὰ τί; ὅτι πολλοὶ
πολλὰ κεκτημένοι, ἐπειδὴ φυλάττουσαν οὐκ εἶχον, πάντα ἀπώλεσαν. ἀλλὰ τῶν παίδων ἕνε-
κεν κοινωνεῖτε ἀμφότεροι, καὶ ἴση παρ' ἑκατέρου ἡ εὐεργεσία· μᾶλλον δὲ ἐκείνη πολυπονωτέραν
ἐν τούτοις ἔχει τὴν διακονίαν, διαπαντὸς φέρουσα τὸ κυόμενον, καὶ ταῖς ὠδῖσι δια-
κοπτομένη. ὥστε ἐν τοῖς πνευματικοῖς μόνοις δυνήσῃ νικᾶν. μὴ φροντίζωμεν ὅπως ἡμῖν 40
χρήματα ἔσται, ἀλλ' ὅπως ἃς ἐνεπιστεύθημεν ψυχάς, μετὰ παρρησίας τῷ Θεῷ παραστήσω-
μεν. ἐν τῷ γὰρ ῥυθμίζειν ἐκείνας καὶ ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ὀνησόμεθα. ὁ γὰρ ἕτερον διδάσκων,
εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἐν τῷ λέγειν κατανύσσεται, καὶ μάλιστα ὅταν ἴδῃ ἑαυτὸν ὑπεύ-

θυνον

θυμον ὄντα τούτοις, ὑπὲρ ὧν ἑτέροις ἐπιτιμᾷ. ἐπεὶ οὕτω καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, κἀκείνους ὠφελοῦμεν, καὶ δι' ἐκείνων τὸν οἶκον, καὶ τῷ Θεῷ τοῦτο δοκεῖ προηγουμένως, μὴ ἀποκάμωμεν καὶ τῆς ἑαυτῶν, καὶ τῆς τῶν διακονουμένων ἡμῖν ψυχῆς κηδόμενοι, ἵν' ὑπὲρ ἁπάντων λάβωμεν τὴν ἀμοιβὴν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πλούτου καταλυτήσωμεν εἰς τὴν ἄνω πόλιν τὴν μητέρα ἡμῶν, τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ· ἧς μὴ γένοιτό ποτε ἐκπεσεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρίστῃ λάμψαντας πολιτείᾳ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας ἀξιωθῆναι ἰδεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,

Ἀμήν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόθεσις τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς πρώτης.

Τῶν τοῦ ἀποστόλου μαθητῶν εἷς καὶ ὁ Τιμόθεος ἦν. καὶ μαρτυρεῖ μὲν ὁ Λουκᾶς, ὅτι θαυμαστός τις νέος ἦν, "μαρτυρούμενος ὑπὸ τῶν ἐν Λύστρᾳ καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν," ὃς ἅμα τε μαθητὴς ἐγένετο, καὶ διδάσκαλος· καὶ οὕτω σφόδρα συνετὸς ἦν, ὡς ἀκούων Παύλου χωρὶς περιτομῆς κηρύσσοντος, καὶ μαθὼν ὅτι καὶ Πέτρῳ αἰτίᾳ ἦν τούτου ἕνεκεν, ἑλέσθαι μὴ μόνον τὸ ἐναντίον μὴ κηρύξαι, ἀλλὰ καὶ παθεῖν. Περιέτεμε γὰρ αὐτόν, φησιν, ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ, οὕτω τε αὐτῷ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν ἐπίστευσεν. ἤρκει μὲν οὖν ὁ τοῦ Παύλου πόθος δεῖξαι τὸν ἄνδρα, ὅστις ἐστί. καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ αὐτῷ μαρτυρεῖ γράφων [καὶ λέγων], Τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. καὶ Κορινθίοις πάλιν ἐπιστέλλει λέγων, Ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὅς ἐστι μου τέκνον ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ· καὶ πάλιν, Βλέπετε μή τις αὐτὸν ἐξουθενήσῃ· τὸ γὰρ ἔργον Κυρίου ἐργάζεται, ὡς κἀγώ. καὶ Ἑβραίοις δὲ γράφων ἔλεγε, Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον ἀπολελυμένον· καὶ πολλὴν πανταχόθεν εὕροι τις ἂν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην. καὶ τὰ νῦν δὲ γινόμενα θαύματα δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν παῤῥησίαν. Εἰ δέ τις "ἐξετάζοι, τί δήποτε Τίτῳ καὶ Τιμοθέῳ γράφει μόνοις, καίτοιγε καὶ Σίλας τῶν εὐδοκίμων ἦν, καὶ Λουκᾶς ὁμοίως; φησὶ γὰρ αὐτὸς γράφων, Καὶ Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. καὶ Κλήμης δὲ εἷς τῶν συνόντων αὐτῷ ἐτύγχανε. φησὶ γὰρ καὶ περὶ αὐτοῦ, Μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου. τίνος οὖν ἕνεκεν Τίτῳ καὶ Τιμοθέῳ γράφει μόνοις; ὅτι τούτοις ἤδη ἐκκλησίας ἦν ἐγκεχειρικώς, ἐκείνους δὲ ἔτι μεθ' ἑαυτοῦ περιῆγε· "τούτους δὲ φανεροῖς τισι τόποις ἀφώρισε. τοσαύτη γὰρ ἦν αὐτῷ ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἀρετῆς, ὡς "μηδὲν τὴν νεότητα ἐμποδίσαι. "διὰ τοῦτο γράφων φησί· Μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω [καὶ πάλιν, Τὰς νεωτέρας, φησίν, ὡς ἀδελφάς.] ὅταν γὰρ ἡ ἀρετὴ πάντα περιττή, καὶ οὐδὲν ἐμποδὼν γένοιτ' ἄν. καὶ γὰρ περὶ ἐπισκόπων διαλεγόμενος, καὶ πολλὰ "περὶ αὐτῶν εἰπών, οὐδαμοῦ περὶ τῆς ἡλικίας ἀκριβολογεῖται. Εἰ δὲ λέγει, [γράφων] Τέκνα ἐν ὑποταγῇ ἔχοντα, καὶ, Μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, οὐ τοῦτό φησιν, ὡς ἀναγκαῖον καὶ τέκνα ἔχειν καὶ γυναῖκα· ἀλλ' εἰ συμβαίη ποτὲ ἀπὸ κοσμικῶν ἄγεσθαι, ἵνα τοιοῦτοι ὦσιν, ὡς καὶ οἰκίας εἰδέναι προεστάναι, καὶ παίδων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων.

Πράξ. ιϛ. β.
Πράξ. ιϛ. γ.
Φιλιπ. β. κβ.
α. Κορ. δ. ιζ. καὶ ιϛ ια.
Ἑβρ. ιγ. κγ.
β. Τιμ. δ. ια.
Φιλιπ. δ. γ.
α. Τιμ. δ. ιβ. καὶ ε. β.
α. Τιμ. γ. δ. β.

γ. μαρτυρού- πὺ, φησιν, γ. ἦν
γ. ἐξετάζει
γ. τόποις ταῖς τ. τ. ἀφορεί- σας
γ. μηδὲ
γ. ἐπὶ δὲ νέος ὤν, ἄλλα τι ἔτι νέῳ ὄντι τοῖς αὐτοῦ
γ. κατηλέξατο

των. εἰ γὰρ καὶ κοσμικὸς εἴη, καὶ μηδὲ ἐν τούτοις χρήσιμος γεγονώς, πῶς ἂν ἐμπιστευθεί- φροντίδα ἐκκλησίας; τίνος δὲ ἕνεκεν ἐπιστέλλει, φησὶ, τῷ μαθητῇ εἰς διδασκαλίαν τεταγμένῳ λοιπόν; οὐ γὰρ ἔδει πρότερον ἀπαρτισθῆναι αὐτὸν, εἶτα πέμπεσθαι; ἀλλ' ἐδέετο διδασκαλίας οὐ τῆς αὐτῆς, ἧς οἱ μαθηταὶ, ἀλλὰ τῆς διδασκάλῳ πρεπούσης. ὅρα γοῦν αὐτὸν δι' ὅλης τῆς ἐπιστολῆς διδασκάλῳ προσήκουσαν ποιούμενον τὴν διδασκαλίαν. καὶ εὐθέως ἐκ τοῦ προοιμίου οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ προσέχῃς τοῖς ἑτεροδιδασκαλοῦσιν, ἀλλὰ τί; Ἵνα παραγγείλῃς αὐτοῖς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν. *α. Τιμ. α. γ.*

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ α. ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

ἑρμηνεία.

κεφ. α. Λογ. α. 1 ΠΑΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, 2 Τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει.

Μέγα μὲν τοῦ ἀποστόλου ἀξίωμα ἦν, μέγα καὶ θαυμαστόν. καὶ πανταχοῦ ὁρῶμεν τὸν Παῦλον προστιθέντα τὰς αἰτίας τοῦ ἀξιώματος, οὐχ ὡς ἁρπάζοντα τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὡς ἐγχειρισθέντα, καὶ ἀνάγκην ἔχοντα. καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ κλητὸν ἑαυτὸν, καὶ ὅταν λέγῃ, Διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται, καὶ ὅταν εἰς τοῦτο ἀφωρίσθαι λέγῃ, ταῦτα πάντα ἀναίρεσις φιλοτιμίας καὶ ἀλαζονείας ἐστίν. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐπιπηδῶν μὴ διδομένῃ παρὰ Θεοῦ τιμῇ, μέμψεως ἄξιος τῆς ἐσχάτης· οὕτως ὁ διακρουόμενος καὶ ἀποπηδῶν, ἑτέρων ἐστὶν ἐγκλημάτων ὑπεύθυνος, παρακοῆς καὶ ἀπειθείας. τοῦτο γοῦν καὶ νῦν ἐν ἀρχῇ τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς ὁ Παῦλός φησιν, οὕτω λέγων, Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ. οὐκ εἶπεν ἐνταῦθα, Παῦλος κλητὸς, ἀλλὰ, κατ' ἐπιταγήν. ἵνα γὰρ μή τι ἀνθρώπινον πάθῃ ὁ Τιμόθεος, νομίζων ἐξ ἴσης αὐτῷ διαλέγεσθαι καὶ τοῖς μαθηταῖς, διὰ τοῦτο οὕτως ἤρξατο. καὶ ποῦ ἐπέταξεν αὐτῷ ὁ Θεός; εὑρίσκεται δὲ πνεῦμα λέγον ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων, Ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν. καὶ πανταχοῦ δὲ γράφων προστίθησι τὸ ὄνομα τοῦ

Ῥωμ. α. α. — α. Κορ. α. α. — α. Κορ. θ. ιε. — Ῥωμ. α. α. — Πραξ. ιγ. β.

τοῦ ἀποστόλου, παιδεύων τὸν ἀκούοντα μὴ νομίζειν ἀνθρώπινα εἶναι τὰ λεγόμενα (ὁ γὰρ ἀπόστολος οὐδὲν ἂν ἴδιον λέγοι) καὶ εἰπὼν ἀπόστολον, εὐθέως τοῦ ἀκροατοῦ τὴν διάνοιαν εἰς τὸν ἀποστείλαντα παραπέμπει. διὰ τοῦτο πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦτο προστίθησιν, ἀξιόπιστον τὸν λόγον ποιῶν, καὶ οὕτω λέγων· Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν. καὶ μὴν οὐδαμοῦ φαίνεται ὁ πατὴρ ἐπιτάξας, ἀλλ' ὁ πανταχοῦ ὁ Χριστὸς αὐτῷ διαλέγεται. τί γάρ φησι; Πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἀποστελῶ σε. καὶ πάλιν, Καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι. ἀλλ' ἅπερ ἂν ὁ υἱὸς ἐπιτάξῃ, ταῦτα τοῦ πατρὸς ἐπιτάγματα λέγει εἶναι· ὥσπερ καὶ τὰ τοῦ πνεύματος, τοῦ υἱοῦ. ἰδοὺ γὰρ ἐξεπέμφθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ἀφωρίσθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος, καί φησιν ἐπιταγὴν εἶναι Θεοῦ; τί οὖν; μὴ ἄρα ἐλαττοῖ τοῦ υἱοῦ τὴν ἐξουσίαν τὸ τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ πατρὸς πεπέμφθαι; οὐδαμῶς. ὅρα γὰρ πῶς αὐτὴν κοινὴν ἐποίησεν. εἰπὼν γὰρ, κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἐπήγαγε, καὶ Κυρίου Χριστοῦ Ἰησοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν. ὅρα πῶς κυρίως τὰ ὀνόματα τίθησι. καὶ μὴν ὁ ψαλμῳδὸς περὶ τοῦ πατρὸς τοῦτό φησι λέγων, Ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς· καὶ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος γράφων ἑτέρωθί φησιν, Εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα, ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. τοὺς διδασκάλους ἀναγκαῖον κινδύνους ὑπομένειν, καὶ πολλῷ τῶν μαθητῶν πλείονας. Πατάξω γὰρ, φησι, τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα. ἐπεὶ οὖν τοῦτο οἶδε, σφοδρότερον κατ' αὐτῶν ὁ διάβολος πνεῖ, ἅτε ἐν τῇ τούτων ἀναιρέσει καὶ τοῦ ποιμνίου διασπειρομένου. πρόβατα μὲν γὰρ ἀποκτείνας, τὸ ποίμνιον ἠλάττωσε· τὸν δὲ ποιμένα ἐκ μέσου ποιήσας, ὁλόκληρον τὴν ποίμνην ἐλυμήνατο. ἅτε οὖν ἐν ἐλάττονι πόνῳ μείζονα ἐργαζόμενος, καὶ ἐν μιᾷ ψυχῇ τὸ πᾶν λυμαινόμενος, τούτοις ἐφίσταται μᾶλλον. διὰ τοῦτο εὐθέως ἐν προοιμίοις αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀνίστησι λέγων, σωτῆρα τὸν Θεὸν ἔχομεν, καὶ ἐλπίδα τὸν Χριστόν. πολλὰ πάσχομεν, ἀλλ' ἔχομεν ἐλπίδας μεγάλας. κινδυνεύομεν, ἐπιβουλευόμεθα· ἀλλ' ἔχομεν σώζοντα, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεόν. οὔτε οὖν ὁ σώζων ἀσθενὴς (Θεὸς γάρ ἐστι, καὶ οἷοι ἐὰν ὦσιν οἱ κίνδυνοι, οὐ περιέσονται ἡμῶν) οὔτε ἡ ἐλπὶς καταισχύνεται, Χριστὸς γάρ ἐστι. δύο γὰρ τούτοις φέρομεν τοὺς κινδύνους, ἢ ταχέως αὐτῶν ἀπαλλαττόμενοι, ἢ χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενοι. πῶς δὲ οὐδαμοῦ τοῦ πατρὸς ἀπόστολον ἑαυτὸν εἶναί φησιν, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ; πάντα κοινοποιεῖ, καὶ τὸ εὐαγγέλιον δὲ αὐτὸ λέγει τοῦ Θεοῦ. ὅσα γὰρ ἂν πάθωμεν, φησιν, οὐδέν ἐστι τὰ ἐνταῦθα. Τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει. καὶ τοῦτο παρακλητικόν. εἰ γὰρ τοσαύτην ἐπεδείξατο πίστιν, ὡς Παύλου γενέσθαι τέκνον, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ γνήσιον, θαρρείτω καὶ περὶ τῶν μελλόντων. πίστεως γὰρ τοῦτο, κἂν ἐναντία ταῖς ἐπαγγελίαις ᾖ τὰ γινόμενα, μὴ καταπίπτειν, μηδὲ θορυβεῖσθαι. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τέκνον, καὶ γνήσιον τέκνον, καὶ οὐδαμοῦ τῆς αὐτῆς οὐσίας. ἀλλὰ τί; ἀλόγων ἦν; ἀλλ' οὐκ ἦν ἐκ Παύλου, φησίν· ὥστε οὐ τοῦ ἔκ τινος εἶναι τοῦτο δηλωτικόν. τί οὖν; ἑτεροούσιος ἦν; οὐδὲ τοῦτο. εἰπὼν γὰρ, τέκνον, διὰ τοῦτο προσέθηκεν, ἐν πίστει, ὥστε δηλῶσαι ὅτι γνήσιος ἦν, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἦν. οὐδὲν ἐνήλλακτο, κατὰ πίστιν τὸ ἐμφερὲς εἶχεν, ὃ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπὶ τῆς οὐσίας ἐστίν. ὅμοιός ἐστιν υἱὸς τῷ πατρὶ, ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὡς ἐπὶ Θεοῦ. πλείων γὰρ ἡ ἰσότης ἐκεῖ. ἐνταῦθα μὲν γὰρ, εἰ καὶ τῇ οὐσίᾳ ταὐτόν εἰσιν, ἀλλ' ἑτέροις πολλοῖς διεστήκασι, χρώματι, σχήματι, συνέσει, χρόνῳ, προαιρέσει, τοῖς περὶ ψυχὴν, τοῖς περὶ σῶμα, τοῖς ἐκτὸς, καὶ πλείοσιν ἑτέροις διεστήκασιν ἀλλήλων, ἢ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλους· ἐκεῖ δὲ τούτων οὐδέν ἐστι τῶν διαφραγμάτων. τὸ δὲ, κατ' ἐπιταγὴν, τοῦ, κλητὸς, ἐνεργέστερόν ἐστι, καθὼς καὶ ἀλλαχόθεν ἐστὶ μαθεῖν [illegible] δὲ τοῦ, Τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ, καὶ Κορινθίοις φησὶν, Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα· τουτέστιν, ἐν πίστει. τὸ δὲ, γνησίῳ, προστίθησι, τὴν ἀκρίβειαν καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα δεῖξαι βουλόμενος· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν διάθεσιν τὴν πολλήν. [ἰδοὺ δὲ, ἐν,

πάλιν

Marginalia (left): καὶ ἐξαποστελῶ; χ. παῦσι, χ. παῦσι; χ. ἀγωνιζόμεθα; χ. ἵστησιν; χ. τὰς τὸ ἐπίπ.; χ. ἐπ.; χ. ἐν; χ. τοιῷ; χ. ἱμάτια τὸ ἐπιεν

Marginalia (right): Πραξ. κϛ. κα. καὶ κζ. κδ.; Πραξ. ιγ. β.; Ψαλ. ξδ. ϛ.; α. Τιμ. δ. ι.; Ζαχ. ιγ. ζ.; Ματθ. κϛ. λα.

πάλιν ἐπὶ τῆς πίστεως. γνησίῳ γὰρ τέκνῳ ἐν πίστει, φησίν. ὅρα δὲ καὶ τὸ ἐγκώμιον ὅσον, εἴγε μὴ μόνον υἱὸν αὐτοῦ φησιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ γνήσιον τέκνον.] Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Διὰ τί τῶν ἄλλων ἐπιστολῶν οὐδαμοῦ τὸ ἔλεον προσέταξεν, ἀλλ᾽ ἐνταῦθα; καὶ τοῦτο ἀπὸ πολλῆς φιλοστοργίας. πλείονα γὰρ ἐπεύχεται τῷ παιδὶ, δεδοικὼς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τρέμων. οὕτω γὰρ ἐδεδοίκει, ὡς, ὃ μηδαμοῦ πεποίηκε, καὶ σωματικῶν ἕνεκεν ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, ὡς ὅταν λέγῃ, Οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. πλείονος γὰρ μάλιστα οἱ διδάσκαλοι δέονται τοῦ ἐλέους. ἀπὸ Θεοῦ, φησὶ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. πάλιν ἐνταῦθα παραμυθία. Εἰ γὰρ πατὴρ ὁ Θεὸς, ὡς τέκνων κήδεται. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ * λέγοντος, Τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;

α. Τιμ. ε. κγ.
Ματθ. ζ. θ.

3 Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν.

Ἄκουε δὲ προσηνὲς, πῶς οὐ διδασκάλου κέχρηται φωνῇ, ἀλλ᾽ οἰκέτου σχεδόν. οὐ γὰρ εἶπεν, ἐπέταξα, οὐδὲ, ἐκέλευσα, οὐδὲ, παρῄνεσα· ἀλλὰ τί; παρεκάλεσά σε. οὐ μὴν πρὸς πάντας τοὺς μαθητὰς οὕτω διακεῖσθαι ἡμᾶς χρὴ, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡμέρους καὶ ἐναρέτους· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους τοὺς διεφθαρμένους καὶ μὴ γνησίους, ἑτέρως· καθὼς καὶ αὐτὸς γράφων ἀλλαχοῦ φησιν, Ἔλεγχε αὐτοὺς μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. καὶ ἐνταῦθα δὲ ὅρα τί φησιν, Ἵνα παραγγείλῃς τισίν, Οὐχ ἵνα παρακαλέσῃς, ἀλλ᾽ ἵνα Παραγγείλῃς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν. Τί τοῦτό ἐστιν; οὐ γὰρ ἤρκει ἡ Παύλου ἐπιστολὴ, ἣν ἐπέστειλεν αὐτοῖς; ἤρκει μέν· ἀλλὰ πρὸς τὰ γράμματα καταφρονητικώτερον οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν· ἢ τάχα τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων ταῦτα ἦν. καὶ αὐτὸς δὲ πολὺν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ χρόνον πεποίηκε, καὶ ἐνταῦθα τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἦν, ἐνταῦθα ἔπαθε τὰ * δεινὰ ἐκεῖνα. μετὰ γὰρ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον καλέσας καὶ παρακαλέσας τοὺς μαθητὰς, οὕτως ἐξέπλει, καὶ πάλιν παρεγένετο αὐτοῖς. ἄξιον δὲ ζητῆσαι, εἰ νῦν ἐνίδρυσεν ἐκεῖ τὸν Τιμόθεον. φησὶ γάρ· ἵνα παραγγείλῃς τισὶ μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν. οὐ τίθησιν αὐτῶν ὀνόματα, ἵνα μὴ ἀναισχυντοτέρους ἐργάσηται τῇ τοῦ ἐλέγχου [?]. ἐνταῦθα τινὲς ἦσαν ἐξ Ἰουδαίων ψευδαπόστολοι, βουλόμενοι πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον ἑλκύσαι τοὺς πιστοὺς, ὃ πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν αἰτιᾶται. ἐποίουν δὲ τοῦτο, οὐχ οὕτως ὑπὸ συνειδότος ἑλκόμενοι, ὡς ὑπὸ κενοδοξίας, καὶ τοῦ θέλειν ἔχειν μαθητὰς, καὶ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ φιλονεικοῦντες, καὶ πρὸς αὐτὸν ζηλοτύπως ἔχοντες. τοῦτό ἐστιν ἑτεροδιδασκαλεῖν.

4 Μηδὲ προσέχειν, φησὶ, μύθοις καὶ γενεαλογίαις. Μύθους οὐ τὸν νόμον φησίν, ἄπαγε· ἀλλὰ τὰς παραποιήσεις, καὶ τὰ παραχαράγματα, καὶ τὰ παράσημα δόγματα. Εἰκὸς γὰρ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων ἐν τοῖς [?] τὸν πάντα λόγον ἀναλίσκειν, πάππους καὶ προπάππους ἀριθμοῦντας, ἵνα δοκῶσιν ἐμπειρίας πολλῆς καὶ ἱστορίας δόξαν ἔχειν. Ἵνα παραγγείλῃς τισὶ, φησὶ, μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν, μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις. Τί ἐστιν, ἀπεράντοις; ἤτοι πέρας οὐδὲν ἐχούσαις, ἢ οὐδὲν χρήσιμον, ἢ δυσκατάληπτοι ἡμῖν. Εἶδες πῶς διαβάλλει τὴν ζήτησιν; ἔνθα γὰρ πίστις, οὐ χρεία ζητήσεως. ἔνθα μηδὲν δεῖ περιεργάζεσθαι, τί δεῖ ζητήσεως; ἡ ζήτησις τῆς πίστεώς ἐστιν ἀναιρετική. ὁ γὰρ ζητῶν, οὐδέπω εὗρεν· ὁ ζητῶν, πιστεῦσαι οὐ δύναται. διὰ τοῦτό φησι, μὴ ἀσχολώμεθα περὶ τὰς ζητήσεις· ἐπεὶ εἰ ζητοῦμεν, οὐκ ἔστι τοῦτο πίστις· ἡ γὰρ πίστις ἀναπαύει τὸν λογισμόν. πῶς οὖν φησιν ὁ Χριστὸς, Ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· καὶ, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς ἐν αὐταῖς δοκεῖτε ζωὴν αἰώνιον ἔχειν; ἐκεῖ μὲν τὸ, ζητεῖτε, περὶ αἰτήσεως λέγει καὶ σφοδροῦ πόθου· ἐνταῦθα δὲ τὸ, ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, οὐ τοὺς ζητητικούς ἐστιν εἰσάγοντος πόνους, ἀλλ᾽ ἐκβάλλοντος. εἶπε γὰρ, ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, τουτέστιν, ὥστε τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν

Ματθ. ζ. ζ.
Ιωαν. ε. λθ.

τῶν

τῶν κατὰ μαθεῖν τὸ εἰδέναι, οὐχ ἵνα ἀεὶ ζητῶμεν, ἀλλ' ἵνα παυσώμεθα ζητοῦντες. καὶ καλῶς εἶπε, Παρήγγειλε τισὶ μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν, μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον, ἢ οἰκονομίαν Θεοῦ τὴν ἐν πίστει. Καλῶς εἶπεν, οἰκονομίαν Θεοῦ. μεγάλα γὰρ ἡμῖν δοῦναι ἠθέλησεν ὁ Θεός, ἀλλ' οὐ δέχεται ὁ λογισμὸς τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς οἰκονομίας. διὰ πίστεως οὖν τοῦτο γενέσθαι δεῖ, ὅπερ ἐστὶ φάρμακον ψυχῶν μέγιστον. ἡ τοίνυν ζήτησις ἐναντία ἐστὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ. τί γὰρ ἀπὸ πίστεως οἰκονομεῖται; δέξασθαι τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ, καὶ γενέσθαι βελτίους, καὶ περὶ μηδενὸς ἀμφισβητεῖν καὶ ἀμφιβάλλειν, ἀλλ' ἀναπαύεσθαι. ἅπερ γὰρ ἡ πίστις ἤνυσε, καὶ ᾠκοδόμησε, ταῦτα αὕτη καταστρέφει, * ζητήσεις παρέχουσα, καὶ τὴν πίστιν ἐκβάλλουσα. μηδὲ προσέχειν, φησί, μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις. καὶ αἱ γενεαλογίαι, φησί, τί ἔβλαπτον; ἔλεγεν ὁ Χριστός, ὅτι διὰ πίστεως δεῖ σωθῆναι· ἐκεῖνοι ἐζήτουν, καὶ ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔνι τοῦτο. ἐπεὶ γὰρ ἡ μὲν ἀπόφασις κατὰ τὸ παρὸν ἦν, ἡ δὲ ἔκβασις τῆς ἀποφάσεως ἐν τῷ μέλλοντι, πίστεως ἔδει· ἐκεῖνοι δὲ προκατειλημμένοι τοῖς νομικοῖς παρατηρήμασιν, ἐνεπόδιζον τῇ πίστει. οἶμαι δὲ καὶ Ἕλληνας αὐτὸν ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι, ὅταν λέγῃ μύθοις καὶ γενεαλογίαις, ὡς τοὺς θεοὺς αὐτῶν καταλεγόντων.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν προσέχωμεν ταῖς ζητήσεσι. πιστοὶ γὰρ διὰ τοῦτο κεκλήμεθα, ἵνα ἀνενδοιάστως τοῖς λεγομένοις πιστεύωμεν, ἵνα μηδὲν ἀμφιβάλλωμεν. εἰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινα τὰ λεγόμενα ἦν, ἐχρῆν αὐτὰ βασανίζεσθαι· εἰ δὲ Θεοῦ, τιμᾶσθαι αὐτὰ μόνον χρὴ καὶ πιστεύεσθαι. ἂν δὲ μὴ πιστεύωμεν, οὐδὲ ὅτι Θεός ἐστι πιστευσόμεθα. πόθεν γὰρ οἶδας ὅτι Θεός ἐστιν, εὐθύνας αὐτὸν ἀπαιτῶν; τοῦτο πρῶτον τεκμήριον τοῦ τὸν Θεὸν εἰδέναι, τὸ πιστεύειν οἷς ἂν λέγῃ χωρὶς τεκμηρίων καὶ ἀποδείξεων. τοῦτο καὶ Ἕλληνες ἴσασιν. ἐπίστευον γὰρ τοῖς θεοῖς, φησί, καίτοιγε ἄνευ τεκμηρίων λέγουσι. τί δήποτε; ὅτι ἔκγονοι εἰσὶ θεῶν. ὁρᾷς ὅτι καὶ Ἕλληνες τοῦτο ἴσασι; καὶ τί λέγω ἐπὶ θεῶν; ἐπὶ ἀνθρώπου τοῦτο ἐποίουν γόητος καὶ μάγου, τοῦ Πυθαγόρου λέγω, αὐτὸς ἔφα· καὶ ἐπὶ ναῶν ἡ σιγὴ ἄνωθεν ἐγέγραπτο, καὶ κατεῖχε τῷ δακτύλῳ τὸ στόμα, καὶ ἐπισφίγγουσα τὰ χείλη, πᾶσι τοῖς παριοῦσι σιγᾶν παρῄνει. εἶτα ἐκεῖνα μὲν οὕτω σεμνά, τὰ δὲ ἡμέτερα οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καταγέλαστα; καὶ ποίας οὐχὶ μανίας ἂν εἴη τοῦτο ὑπερβολή; τὰ μὲν γὰρ Ἑλλήνων εἰκότως ζητεῖται (τοιαῦτα γάρ ἐστι, μάχαι τῶν λογισμῶν, καὶ ἀμφισβητήσεις, καὶ συμπεράσματα) τὰ δὲ ἡμέτερα τούτων ἁπάντων κεχώρισται. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἀνθρωπίνη εὗρε σοφία, ταῦτα δὲ χάρις ἐδίδαξε πνευματική. ἐκεῖνα μωρίας καὶ ἀνοίας, ταῦτα τῆς ὄντως σοφίας δόγματα. ἐκεῖ οὐκ ἔστι μαθητής, οὐδὲ διδάσκαλος, ἀλλὰ πάντες συζητοῦσιν· ἐνταῦθα κἂν διδάσκαλος ᾖ, κἂν μαθητής, μαθεῖν παρ' οὗ μαθεῖν χρή, πείθεσθαι, οὐκ ἀμφισβητεῖν, πιστεύειν οὐ συλλογίζεσθαι. διὰ πίστεως γὰρ πάντες εὐδοκίμησαν οἱ παλαιοί, καὶ ταύτης ἄνευ πάντα διέφθαρται. καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἐπουρανίων; κἂν τὰ ἐπὶ γῆς ἐξετάσωμεν, ταύτης εὑρήσεις ἐχόμενα. οὔτε γὰρ συναλλάγματα, οὔτε τέχναι, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον χωρὶς ταύτης. εἰ δὲ ἐνταῦθα, ἔνθα περὶ ψευδῶν πραγμάτων, ταύτης δεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἐκείναις. ταύτης οὖν ἐχώμεθα, ταύτην μετίωμεν. οὕτω πάντα τὰ ὀλέθρια δόγματα τῆς ψυχῆς ἐκβαλοῦμεν τῆς ἡμετέρας, οἷον, γένεσιν λέγω καὶ εἱμαρμένην. ἂν πιστεύσῃς ὅτι ἐστὶν ἀνάστασις καὶ κρίσις, πάντα τὰ τοιαῦτα δυνήσῃ τῆς ψυχῆς ἐκβαλεῖν. πίστευσον ὅτι ἔστι Θεὸς δίκαιος, καὶ οὐ πιστεύσεις ὅτι ἔσται γένεσις ἄδικος. πίστευσον ὅτι ἔστι Θεὸς προνοῶν, καὶ οὐ πιστεύσεις ὅτι ἔστι γένεσις πάντα συνέχουσα. πίστευσον ὅτι ἔστι κόλασις καὶ βασιλεία, καὶ οὐ πιστεύσεις ὅτι ἔστι γένεσις, τὸ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦσα, ὑποβάλλουσα δὲ ἡμᾶς ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ. μὴ σπείρῃς, μὴ φυτεύσῃς, μὴ στρατεύσῃ, μηδὲν ὅλως ἐργάσῃ. πάντως γὰρ καὶ ἑκόντος, καὶ ἄκοντος ἥξει τὰ τῆς γενέσεως. τί ἡμῖν δεῖ λοιπὸν εὐχῶν; διὰ τί δὲ οὖν θέλεις γενέσθαι χριστιανός, εἰ γένεσίς ἐστιν; οὐ γὰρ ὑπὸ ἔγκλημα ἔσῃ. πόθεν τέχναι; ἀπὸ

γενέσεως; ναί, φησι, καὶ εἵμαρται τῷ δεῖνι γενέσθαι σοφῷ μετὰ πόνων. καὶ δεῖξόν μοι τινὰ χωρὶς τοῦ πονεῖν μαθόντα τέχνην. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. οὕτως οὐ τῆς γενέσεώς ἐστιν, ἀλλὰ τῶν πόνων. πόθεν οὖν ὁ δεῖνα πλούσιός ἐστι μιαρὸς ὤν, φησι, καὶ πονηρὸς, παρὰ πατρὸς μὴ δεξάμενος τὴν κληρονομίαν· ἕτερος δὲ μυρία μοχθῶν, πένης ἐστὶ παρ' ἀρχῆς; ταῦτα γὰρ συνεχῶς γυμνάζουσι πάντα ἐπὶ πλούτου καὶ πενίας κινοῦντες, οὐδὲν ἐπὶ κακίας καὶ ἀρετῆς. ἀλλ' ἐνταῦθα μὴ τοῦτο εἴπῃς, ἀλλὰ δεῖξον εἴ τις κακὸς ἐγένετο σπουδάζων, εἴ τις ἀγαθὸς ῥαθυμῶν. εἰ γὰρ ἰσχὺν ἔχει ἡ εἱμαρμένη, ἐπὶ τῶν μεγίστων ἐνδεικνύσθω τὴν ἰσχὺν, ἐπὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, μὴ ἐπὶ πλούτου καὶ πενίας. καὶ πόθεν ὁ δεῖνα ἐν νόσοις, φησὶν, ὁ δεῖνα ἐν ὑγιείᾳ; πόθεν ὁ δεῖνα εὐδοκιμεῖ, ἕτερος δὲ ἀσχημονεῖ; πόθεν ἐκείνῳ κατὰ γνώμην τὰ πράγματα προχωρεῖ, ἑτέρῳ δὲ μυρία ἐπὶ μυρίοις ἐμποδίσματα; ἀπόστηθι τῆς γενέσεως, καὶ εἴσῃ ταῦτα. ἀκριβῶς πίστευσον ὅτι Θεός ἐστιν ὁ προνοῶν, καὶ εἴσῃ σαφῶς ταῦτα. ἀλλ' οὐ δύναμαι, φησιν. οὐ γὰρ ἀφίησιν ἡ σύγχυσις τῶν πραγμάτων τούτων ὑποπτεῦσαι πρόνοιαν, εἰ Θεοῦ ταῦτα ἔργα. πῶς δύναμαι πιστεῦσαι ὅτι Θεὸς ὁ ἀγαθὸς τῷ πόρνῳ, τῷ μιαρῷ, τῷ πλεονέκτῃ χρήματα δίδωσι, τῷ δὲ ἀγαθῷ οὐκέτι; πόθεν πιστεύσω; ἀπὸ γὰρ πραγμάτων δεῖ πιστεύειν. καλῶς· οὐκοῦν γενέσεως ἐκεῖνα δικαίας, ἢ ἀδίκου; ἀδίκου, φής. τίς οὖν ταύτην ἐποίησεν; ἆρα ὁ Θεός; οὔ, φησιν, ἀλλ' ἀγένητός ἐστι. καὶ πῶς ἀγένητος οὖσα τοιαῦτα ἐργάζεται; ἐναντία γὰρ ταῦτα. οὐκ ἔστιν οὖν ὅλως Θεοῦ ταῦτα. οὐκοῦν ἐξετάσωμεν, τίς τὸν οὐρανὸν ἐποίησεν *; ἡ γένεσίς, φησι. τίς τὴν γῆν, τίς τὴν θάλασσαν, τίς τὰς ὥρας; εἶτα ἐν μὲν τοῖς ἀψύχοις τοσαύτην εὐταξίαν ἐποίησε, τοσαύτην ἁρμονίαν, ἐν δὲ ἡμῖν, δι' οὓς τὰ πάντα, τοσαύτην ἀταξίαν; ὥσπερ ἂν εἴ τις τῆς μὲν οἰκίας, ὅπως ἔσται θαυμαστή, προνοήσειε, τὸν δὲ οἰκέτην μηκέτι. τίς τὴν διαδοχὴν τῶν ὡρῶν φυλάττει; τίς τοὺς εὐτάκτους τῆς φύσεως νόμους τέθεικε; τίς ἡμέρας καὶ νυκτὸς δρόμους ἔταξε; ταῦτα ἐκείνης τῆς γενέσεως ἀνώτερά ἐστιν. οὔ, φησιν, ἀλλ' αὐτόματα γέγονε. καὶ πῶς ἂν εὐταξία τοσαύτη αὐτομάτη γένοιτο ἄν; πόθεν οὖν, φησι, τινὲς πλούσιοι, τινὲς ὑγιαίνοντες, τινὲς εὐδοκιμοῦντες, τινὲς μὲν ἀπὸ πλεονεξίας, τινὲς δὲ ἀπὸ κληρονομίας, τινὲς δὲ ἀπὸ βίας; τίνος οὖν ἕνεκεν εὐημερεῖν τοὺς κακοὺς συνεχώρησεν ὁ Θεός; ὅτι οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ἡ τοῦ κατ' ἀξίαν ἀντίδοσις, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ. τότε μοι δεῖξον τοιοῦτόν τι γινόμενον. τέως ἐνταῦθά μοι δὸς, φησι, καὶ ἐκεῖ οὐ ζητῶ. ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐ λαμβάνεις, ἐπεὶ ζητεῖς. εἰ γὰρ ἐκτὸς ὢν τῆς ἡδονῆς οὕτως αὐτὰ ζητεῖς, ὡς ἐκείνων προτιμᾷν, πολλῷ μᾶλλον, εἰ καὶ ἡδονῆς καθαρᾶς ἀπέλαυες. διὰ τοῦτο ταῦτα δείκνυσί σοι, ὅτι οὐδέν εἰσιν, ὅτι ἀδιάφορά ἐστιν. οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ ἀδιάφορα ἦν, καὶ ἐκείνοις αὐτὰ ἔδωκεν ἄν. εἰπέ μοι, τὸ μέλανα εἶναι, ἢ μακρὸν, ἢ μικρὸν, οὐχὶ ἀδιάφορον; οὕτω καὶ ὁ πλοῦτος. εἰπὲ γάρ μοι, ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἐξ ἴσης πᾶσι δίδοται; οὐχ ἡ ἐπιτηδειότης πρὸς ἀρετήν; τῶν πνευματικῶν δωρεῶν ἡ διανομή; εἰ ᾔδεις τοῦ Θεοῦ τὰς εὐεργεσίας, οὐκ ἂν ἐκείνων ἐξ ἴσης ἀπολαύων ἐν τούτοις ἠγανάκτησας, οὐδ' ἂν ταύτην τὴν πλεονεξίαν ἐζήτησας, ἐκείνην τὴν ἰσομοιρίαν εἰδώς. ὥσπερ ἂν ὁ οἰκέτης τροφὰς μὲν τὰς παρὰ δεσπότου, καὶ ἐνδύματα, καὶ οἰκήματα καρπούμενος, καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἐξ ἴσης τοῖς ἄλλοις ἀπολαύων, εἰ τρίχας ἔχοι πλείους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἢ ὄνυχας μείζονας, πλέον ἔχειν νομίζοι τῶν ἄλλων· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τοιοῦτος μάτην ἐπὶ μέγα φρονεῖ, ἐφ' οἷς τὴν ἀπόλαυσιν πρόσκαιρον ἔχει. διὰ ταῦτα ἡμᾶς ἀφίησιν αὐτῶν, ἵνα τὴν μανίαν ταύτην σβέσῃ, ἵνα μετάγῃ τὸν πρὸς αὐτὰ πόθον εἰς τὸν οὐρανόν. ἡμεῖς δὲ οὐδὲ οὕτω σωφρονιζόμεθα. ὡς γὰρ τὸ παιδίον εἴ τι παιδικὸν ἔχοι, καὶ προτιμᾷ τοῦτο τῶν ἀναγκαίων, ἀποστερεῖ αὐτὸ ὁ πατὴρ τῶν παιδικῶν, ἵνα καὶ ἄκοντα μετάγῃ πρὸς τὸ τέλειον· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς πάντα ποιεῖ, ἵνα ἡμᾶς μετάγῃ εἰς τὸν οὐρανόν. πῶς οὖν τοὺς πονηροὺς ἀφίησι πλουτεῖν, φησιν; ὅτι οὐ πολὺς αὐτῷ λόγος ἐκείνων. πῶς οὖν καὶ τοὺς δικαίους οὐκ αὐτούς,

ἀλλ'

ἀλλ᾽ ἁπλῶς συγχωρεῖ. καὶ ταῦτα μὲν νῦν ἐπιπολαίως ἡμῖν εἴρηται, ὡς πρὸς ἀγνοοῦντας τὰς γραφάς. εἰ δὲ ἐβούλεσθέ τις αὐτὴν καὶ προσέχειν τοῖς θείοις λόγοις, οὐδὲν ἂν ἡμῖν τούτων ἐδέησε τῶν λόγων. ἐκ τούτων γὰρ πάντα ἂν ᾔδειμεν. ἵνα γὰρ μάθῃς ὅτι οὐδέν ἐστιν ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ἡ δόξα, ἐγώ σοι δείκνυμι πολλούς, οἷς ἐξὸν κερδαίνειν, οὐ κερδαίνουσιν, οἷς ἐξὸν ὑγιαίνειν, κατατήκουσιν ἑαυτῶν τὰ σώματα, οἷς ἐξὸν δόξης ἀπολαύειν, πάντα ποιοῦσιν ὥστε καταφρονεῖσθαι. οὐδεὶς μέντοι ἀγαθὸς ὤν, σπουδάζει εἶναι κακός. οὐκοῦν παυσώμεθα τὰ ζητεῖν τὰ ἐνταῦθα ἀγαθά, καὶ ζητήσωμεν τὰ ἐν οὐρανοῖς. οὕτω γὰρ αὐτῶν καὶ τυχεῖν δυνησόμεθα, καὶ τῆς ἀϊδίου τροφῆς ἀπολαύσομεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. β. 5 ΤΟ ΔΕ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ ΕΣΤΙΝ ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου· 6 Ὧν τινες ἀστοχήσαντες, ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν, 7 Θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

Οὐδὲν οὕτω λυμαίνεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὡς τὸ φιλίας καταφρονεῖν, καὶ μὴ μετὰ πολλῆς αὐτὴν κατορθοῦν τῆς σπουδῆς, ὥσπερ οὐδὲν πάλιν ὀρθοῖ, ὡς τὸ πάνυ σφόδρα μεταδιώκειν αὐτήν. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστός φησιν, Ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτό, πᾶν, ὃ ἐὰν αἰτήσωσι, λήψονται· καὶ πάλιν, Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη. τοῦτο τὰς αἱρέσεις ἔτικτε πάσας. ἐκ γὰρ τοῦ μὴ φιλεῖν τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἑαυτῶν, ἐφθόνουν εὐδοκιμοῦσιν, ἐκ δὲ τοῦ φθονεῖν ἐφιλάρχουν, ἐκ δὲ τοῦ φιλαρχεῖν αἱρέσεις ἔτικτον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εἰπών, ἵνα παραγγείλῃς τισὶ μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν, καὶ τὸν τρόπον ὑφηγεῖται, καθ᾽ ὃν τοῦτο γενέσθαι δυνατόν. τίς δὴ οὗτος οὗτός ἐστιν; ἡ ἀγάπη. ὥσπερ οὖν ὅταν λέγῃ, Τέλος νόμου Χριστός, τουτέστι, συμπλήρωμα, καὶ τοῦτο ἐκείνου ἔχεται, οὕτως ἡ παραγγελία αὕτη ἔχεται τῇ ἀγάπῃ. τέλος ἰατρείας ὑγεία· ὥστε ὑγείας οὔσης, οὐ πολλῆς δεῖ κατασκευῆς· καὶ ἀγάπης οὔσης, οὐ πολλῆς δεῖ παραγγελίας. ἀγάπην δὲ ποίαν φησί; τὴν εἰλικρινῆ, οὐ τὴν μέχρι ῥημάτων, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ διαθέσεως καὶ γνώμης καὶ τοῦ συναλγεῖν. ἐκ καθαρᾶς, φησι, καρδίας· ἤτοι περὶ πολιτείας φησὶν ὀρθῆς, ἢ περὶ γνησίας φιλίας. ποιεῖ γὰρ καὶ βίος ἀκάθαρτος σχίσματα. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς. ἔστι γὰρ φιλία καὶ ἡ τῶν φαύλων, οἷον καὶ λῃσταὶ λῃστὰς φιλοῦσι, καὶ ἀνδροφόνοι ἀνδροφόνους. ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι τοῦτο ἀπὸ συνειδήσεως ἀγαθῆς, ἀλλ᾽ ἀπὸ φαύλης, οὐδ᾽ ἐκ καθαρᾶς καρδίας, ἀλλ᾽ ἐξ ἀκαθάρτου, οὐδὲ ἐκ πίστεως ἀνυποκρίτου, ἀλλ᾽ ἐπιπλάστου καὶ ὑποκεκριμένης. πίστις γὰρ τὸ ἀληθὲς δείκνυσιν· ἀπὸ δὲ πίστεως εἰλικρινοῦς ἡ ἀγάπη τίκτεται. ὁ γὰρ ὄντως εἰς Θεὸν πιστεύων, οὐκ ἀνέχεταί ποτε ταύτην ἀφεῖναι. ὧν τινές, φησιν, ἀστοχήσαντες, ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν. καλῶς εἶπεν, ἀστοχήσαντες. τέχνης γὰρ δεῖ, ὥστε εὐθέα βάλλειν, καὶ μὴ ἔξω τοῦ σκοποῦ. ὥστε ὑπὸ τοῦ πνεύματος εὐθύνεσθαι. πολλὰ γὰρ τὰ τῆς εὐθείας παρεκτρέποντα, καὶ δεῖ πρὸς ἓν ὁρᾶν. θέλοντές, φησιν, εἶναι νομοδιδάσκαλοι. ὁρᾷς καὶ ἄλλην αἰτίαν, τὴν τῆς φιλαρχίας; διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ὑμεῖς δὲ μηδένα καλέσητε ῥαββί. καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· Οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ τὸν νόμον φυλάσσουσιν, ἀλλ᾽ ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται. τοῦ ἀξιώματος ἐφίενται, φησι, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἀλήθειαν οὐχ ὁρῶσι. μὴ νοοῦντές, φησι, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. ἐνταῦθα διαβάλλει αὐτούς, ὡς οὐκ εἰδότας τὸν τοῦ νόμου σκοπόν, οὐδὲ τὸν καιρὸν μέχρι τίνος κύριον αὐτὸν εἶναι ἔχρην. πῶς οὖν εἰ ἐξ ἀγνοίας ἁμάρτημα τοῦτο λέγεις;

Ματθ. ιη. ιθ.

Ματθ. κδ. ιβ.

Ρωμ. ι. δ.

Ιωαν. γ. κ.

κοινὴ φαύλων

κατὰ σκοπὸν

Ματθ. κγ. η.

Γαλ. ς. ιγ.

γεῖς; ὅτι οὐ διὰ τὸ θέλειν νομοδιδάσκαλοι εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ κατέχειν τὴν ἀ-
γάπην τοῦτο ἔπαθον. ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἄγνοια ἐκ τούτων ἐτέχθη. ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ πράγμασιν
ἑαυτὴν ἐκδῷ σαρκικοῖς, πηροῦται αὐτῆς τὸ διορατικόν. ἐκπεσοῦσα δὲ τῆς ἀγάπης ἐμπί-
πτει εἰς φιλονεικίαν, καὶ πηροῦται τὸ τῆς διανοίας ὄμμα. ὁ γὰρ ὑπό τινος ἐπιθυμίας τού-
των τῶν προσκαίρων κατεχόμενος, μεθύων τῷ πάθει, τῆς ἀληθείας οὐκ ἂν γένοιτο κριτὴς ἀδέ-
καστος. οὐκ ἴσασι, φησι, περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτοὺς περὶ τοῦ νόμου
φθέγγεσθαι, καὶ πολλὰ περὶ καθαρσίων καὶ τῶν ἄλλων τῶν σωματικῶν λέγειν. εἶτα ἀφεὶς
ἐκεῖνα ἐλέγξαι, ὡς οὐδὲν ὄντα, ἢ σκιὰν τῶν πνευματικῶν καὶ ὑπογραμμόν, ὃ μᾶλλον προσ-
ηνέστερον ἦν, τοῦτο ἐργάζεται. ποῖον δὴ τοῦτο; ἐπαινεῖ τὸν νόμον, νόμον ἐνταῦθα τὴν δεκά-
λογον καλῶν. ἀπὸ δὲ τούτου κἀκεῖνα ἐξέβαλεν. εἰ γὰρ ταῦτα αὐτὰ κολάζει τοὺς παρα-
βάντας, τὰ ἄχρηστα ἡμῖν γέγονε, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνα.

8 Οἴδαμεν δέ, φησιν, ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται,

9 * Εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται. Καλός, φησι, καὶ οὐ καλός. τί δαί, φη-
σιν, ἐὰν μὴ νομίμως τις χρῆται, οὐκ ἔστι καλός; καὶ οὕτω καλός. ἀλλ' ὃ λέγει τοῦτό ἐστιν, ὅταν
ἐκπληροῖ αὐτὸν δι' ἔργων. τὸ γάρ, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται, τοῦτό ἐστιν ἐνταῦθα σημαι-
νον. ὅταν δὲ ἐξηγῶνται μὲν αὐτὸν διὰ ῥημάτων, διὰ δὲ τῶν ἔργων παραβαίνωσι, τοῦτό ἐστιν ἀ-
νόμως χρῆσθαι. χρῆται μὲν γὰρ καὶ οὗτος, ἀλλ' οὐκ εἰς οἰκείαν ὠφέλειαν. ἔστι καὶ ἄλλο πρὸς
τούτῳ εἰπεῖν. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι ἐὰν νομίμως χρήσῃ τῷ νόμῳ, παραπέμπει σε πρὸς τὸν
Χριστόν. ὅταν γὰρ αὐτοῦ σκοπὸς ᾖ δικαιῶσαι τὸν ἄνθρωπον, μὴ δύνηται δέ, παραπέμπει
πρὸς τὸν δυνάμενον. καὶ ἄλλως δὲ νομίμως χρήσασθαι τῷ νόμῳ ἐστίν, ὅταν ἐκ πολλῆς αὐ-
τὸν φυλάττῃς τῆς περιουσίας. τί δέ ἐστιν, ἐκ περιουσίας; ὥσπερ τῷ χαλινῷ φύσει εὐτάκτως
κέχρηται οὐχ ὁ σκιρτῶν ἵππος, οὐδὲ ὁ δάκνων, ἀλλ' ὁ ἁπλῶς αὐτὸν περικείμενος σχήματος ἕ-
νεκεν, οὕτω καὶ νόμῳ νομίμως χρῆται ὁ μὴ διὰ τὴν ἐκ τῶν γραμμάτων ἀνάγκην σωφρονῶν.
τίς δὲ αὐτῷ νομίμως χρήσεται; ὁ εἰδὼς ὅτι οὐ δεῖται αὐτοῦ. ὁ γὰρ πρὸς τοσοῦτον ἀρετῆς
φθάσας, ὥστε μὴ διὰ τὸν ἐκείνου φόβον αὐτὴν κατορθοῦν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετήν, οὗτος νο-
μίμως χρῆται αὐτῷ καὶ ἀσφαλῶς· ἐάν τις αὐτῷ οὕτω χρῆται, ὡς μὴ φοβούμενος αὐτόν,
ἀλλὰ τῆς ἐκεῖ τιμωρίας κειμένης μᾶλλον τὴν κατάγνωσιν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν. καὶ ἄλλως
δὲ δίκαιον ἐνταῦθα καλεῖ τὸν κατωρθωκότα τὴν ἀρετήν. ἐκεῖνος τοίνυν κέχρηται τῷ νό-
μῳ καλῶς, ὁ μὴ καταξιῶν ἀπ' αὐτοῦ παιδεύεσθαι. ὥσπερ γὰρ αἱ στιγμαὶ τῶν γραμμάτων
τοῖς παισὶ κεῖνται, ὁ δὲ τὰ ἀπ' αὐτῶν πληρῶν μὴ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ ἑτέρων, μείζονος ἐπιστή-
μης ἂν εἴη ἔμπειρος, τὸ κρεῖττον μᾶλλον κέχρηται τοῖς γράμμασιν· οὕτως ὁ ὑπὲρ τὸν νόμον, οὐ
παιδαγωγεῖται τῷ νόμῳ. ὁ γὰρ μὴ ἀπὸ τοῦ φόβου αὐτὸν πληρῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀ-
ρετὴν ἐπιθυμίας, πλειόνως οὗτος μάλιστα αὐτὸν κατορθοῖ. οὐ γὰρ ὁμοίως ὁ κόλασιν δεδοι-
κώς, καὶ ὁ τιμῆς ἐφιέμενος τὸν νόμον πληροῖ· οὐχ ὁμοίως ὁ ὑπὸ τὸν νόμον ὤν, καὶ ὑπὲρ τὸν
νόμον. τὸ γὰρ ὑπὲρ νόμον ζῆσαι, τοῦτό ἐστι νομίμως χρῆσθαι. νόμῳ γὰρ ἐκεῖνος χρῆται κα-
λῶς, καὶ φυλάττει ὁ μείζονα τοῦ νόμου κατορθῶν, ὁ μὴ καταξιῶν παιδευτὴν αὐτὸν ἔχειν. ὁ
γὰρ νόμος, ὡς τὰ πολλά, κακῶν ἀπαγόρευσίς ἐστι· δίκαιον δὲ οὐ ποιεῖ * τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀγα-
θῶν ἐργασία. ὥστε ὅσοι κακῶν ἀπέχονται ὡς δοῦλοι, οὗτοι οὐ πληροῦσιν αὐτοῦ τὸν σκοπόν. διὰ
γὰρ τοῦτο κεῖται, ἵνα παραβάσιν κολάζῃ. ὥστε καὶ ἐκεῖνοι κέχρηνται αὐτῷ, ἀλλ' ἐν τῷ
κόλασιν δεδοικέναι. Θέλεις γάρ, φησι, μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει· ὡς
ἂν εἴποι τις, μόνοις γὰρ τοῖς πονηροῖς τιμωρειῶν διαγορευτικός ἐστι. τῷ δὲ στεφάνων ἄξια
ποιήσαντι ποῦ χρήσιμος ὁ νόμος; ὥσπερ οὖν ὁ ἰατρὸς τῷ τραῦμά τι ἔχοντι, οὐ τῷ ὑγιαίνοντι,
οὐδὲ τῷ καλῶς διακειμένῳ. Ἀνόμοις δέ, φησι, καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτω-
λοῖς. Ἀνόμους Ἰουδαίους καλεῖ. τούτους αὐτοὺς δὲ καὶ ἀνυποτάκτους. ὁ νόμος, φησίν, ὀργὴν
κατεργάζεται.

Ρωμ. ιγ. γ.

κατεργάζεται. τοῦτο πρὸς τοὺς ποιοῦντας τὸ κακόν. τί δὲ πρὸς τὸν τιμῆς ἄξιον; Διὰ νόμου, φησὶν, ἐπίγνωσις ἁμαρτίας. τί δαὶ πρὸς τὸν δίκαιον; δικαίῳ, φησὶ, νόμος οὐ κεῖται. διὰ τί; ὅτι κολάσεως ἐστὶν ἐκτὸς, καὶ ὅτι οὐ περιμένει τὰ πρακτέα παρ' ἐκείνου μαθεῖν, ἔχων ἔνδον τὴν κατορθοῦσαν τὴν τοῦ πνεύματος χάριν. νόμος γὰρ ἐδόθη, ἵνα τῷ φόβῳ κολάζωνται καὶ τῇ ἀπειλῇ. οὐ δεῖ τοίνυν χαλινοῦ ἐπὶ τὸν εὐήνιον ἵππον, οὐδὲ παιδαγωγίας ἐπὶ τὸν οὐ δεόμενον παιδαγωγοῦ. Ἀνόμοις δὲ, φησὶ, καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατραλῴαις καὶ μητραλῴαις. Καὶ οὐ μέχρι τούτου ἔστη, οὐδὲ μέχρι τῶν ἁμαρτημάτων μόνον*, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος ἐπεξῆλθε τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε πεῖσαι ἐπαισχυνθῆναι τὴν τοῦ νόμου ἐπιστασίαν. Εἶτα καταλέξας κατ' εἶδος, εἶπε καὶ κατὰ παράλειψιν, καίτοι καὶ τὰ εἰρημένα ἱκανὰ ἦν ἀπαγαγεῖν. περὶ τίνων δὲ ἦν ταῦτα φησί; περὶ Ἰουδαίων. οὗτοι γὰρ καὶ πατραλῷαι καὶ μητραλῷαι, καὶ αὐτοὶ καὶ βέβηλοι καὶ ἀνόσιοι. τούτους γὰρ αἰνίττεται, ἀσεβέσιν εἰπὼν, καὶ ἁμαρτωλοῖς. τοιούτων δὲ ὄντων αὐτῶν ἀναγκαίως καὶ ὁ νόμος ἐδόθη. εἰπὲ γάρ μοι· οὐχὶ συνεχῶς εἰδώλοις προσεκύνουν; οὐ τὸν Μωϋσέα ἐλίθαζον; οὐ φόνων αὐτῶν αἱ χεῖρες ἔγεμον συγγενικῶν; οὐχὶ ἄνω καὶ κάτω ταῦτα αὐτοῖς ἐγκαλοῦσιν οἱ προφῆται; τοῖς δὲ τὰ ἐν οὐρανῷ φιλοσοφοῦσι περιττὰ ταῦτα. Πατραλῴαις, φησὶ, καὶ μητραλῴαις, ἀνδροφόνοις,

Ῥωμ. γ. κ.

* ἐπίδες

10 Πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται. Καλῶς εἶπε τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ. ἐκεῖνα γὰρ πάντα, πάθη ψυχῆς ἦν διεφθαρμένης.

11 Κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, φησὶ, τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ.

Ὥστε καὶ νῦν ἐπὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου δεῖ νόμου· τοῖς μέντοι πειθομένοις οὐ δεῖ. εὐαγγέλιον δὲ δόξης αὐτὸ καλεῖ, δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ διὰ τοὺς αἰσχυνομένους ἐπὶ τοῖς διωγμοῖς, καὶ ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Χριστοῦ. τῶν τε δὴ ἄλλων ἕνεκεν, καὶ τούτων αὐτῶν, εὐαγγέλιον δόξης εἴρηκε, δηλῶν ὅτι δόξα ἐστὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ· ἢ καὶ τὰ μέλλοντα αἰνίττεται. εἰ γὰρ τὰ παρόντα αἰσχύνης γέμει καὶ ὀνειδῶν, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα οὐ τοιαῦτα. τὸ δὲ εὐαγγέλιον μελλόντων ἐστὶν, οὐ παρόντων. πῶς οὖν ὁ ἄγγελος, Ἰδοὺ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σωτήρ; ὅτι τεχθεὶς ἔμελλε ταῦτα γίνεσθαι. οὐ γὰρ ἅμα ἐγεννήθη, εἰργάζετο τὰ σημεῖα. κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, φησὶ, τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ. τῆς δόξης, ἢ τὴν λατρείαν φησὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅτι εἰ τὰ παρόντα πάντα ἐμπέπλησται τῆς δόξης αὐτοῦ, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὰ μέλλοντα. ὅταν τεθῶσι, φησὶν, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, ὅταν ἀντικείμενον ᾖ μηδὲν, ὅταν ἴδωσιν οἱ δίκαιοι πάντα τὰ μακάρια ἐκεῖνα, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Θέλω γὰρ, φησὶν, ἵν' ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ οὗτοι ὦσιν, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἣν ἔδωκάς μοι.

Λουκ. β. ι.

Ἰωαν. ιζ. κδ.

ΗΘΙΚΟΝ

Μάθωμεν τίνες ἄρα οὗτοί εἰσι, καὶ μακαρίσωμεν αὐτοὺς ἐννοοῦντες ὅσων ἀπολαύσονται τότε ἀγαθῶν, ὅσης μεθέξουσι δόξης, ὅσου φωτός. ἡ μὲν γὰρ ἐνταῦθα δόξα, οὐδαμινή τίς ἐστι καὶ ἄστατος. κἂν παραμείνῃ δὲ, ἕως τελευτῆς παραμένει, καὶ λοιπὸν παντελῶς σβέννυται. Οὐ γὰρ συγκαταβήσεται αὐτῷ, φησὶν, ἡ δόξα αὐτοῦ ὀπίσω αὐτοῦ. πολλοῖς δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα μέχρι τέλους παρέμεινε. περὶ δὲ ἐκείνης οὐκ ἔστιν ὑποπτεῦσαί τι τοιοῦτον· ἀλλὰ πολὺ τοὐναντίον, ὅτι μένει, καὶ οὐδὲ τέλος ἕξει ποτέ. τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ, μόνιμα καὶ μεταβολῆς κρείττω πάσης καὶ τέλους. οὐ γάρ ἐστιν ἡ δόξα τότε ἐκ τῶν ἔξω, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔνδον. οἷόν τι λέγω· οὐκ ἀπὸ ἱματίων πολυτελῶν, οὐκ ἀπὸ πλήθους θεραπόντων, οὐκ ἀπὸ ὀχημάτων ἡ δόξα τότε γίνεται, ἀλλὰ τούτων χωρὶς αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἠμφίεσται τὴν δόξαν. νῦν μὲν γὰρ ἂν ταῦτα ἀπῇ, γυμνὸς τῆς δόξης ἐστὶ, ἐκεῖ δὲ οὐχ οὕτως. ἐν γοῦν βαλανείοις γυμνοὺς ὁρῶμεν ἐντίμους καὶ ἀτίμους, ὁρῶμεν δὲ καὶ φαύλους. τῶν ἐν ἀγοραῖς πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἐκινδύνευσαν, τῶν παίδων αὐτοὺς κατά τινα χρείαν ἀ-

Ψαλ. μη. ιη.

πολιπόντων· ἐκεῖ δὲ μὲν ἑαυτοῦ τὴν δόξαν ἔχει πανταχοῦ. καὶ καθάπερ οἱ ἄγγελοι, ὅπουπερ ἂν φανῶσιν, ἐν ἑαυτοῖς τὴν δόξαν ἔχουσιν, οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι. μᾶλλον δὲ καθάπερ ὁ ἥλιος οὐ δεῖται ἱματίου, οὐ δεῖται ἑτέρου τινὸς, ἀλλ' ἅμα τε ἐφάνη, καὶ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐξέλαμψεν, οὕτω καὶ τότε ἔσται. μεταδιώκωμεν τοίνυν τὴν δόξαν ἐκείνην, ἧς οὐδὲν αἰδεσιμώτερον· καταλείπωμεν ταύτην, ἧς οὐδὲν οὐδαμινώτερον. Ἐν περιβολῇ, φησιν, ἱματίων μὴ καυχήσῃ. ταῦτα ἄνωθεν παρελέγετο τοῖς νηπίοις. καὶ γὰρ ὁ ὀρχηστὴς καὶ ἡ πόρνη καὶ ὁ σκηνικὸς χαριέστερά σου ἠμφίεσται καὶ πολυτελέστερα. καὶ χωρὶς δὲ τούτων, καυχᾷ ἐπὶ πράγματι, ᾧ ἂν ἐπίθωνται σῆτες, ἀπεστέρησαν σε τῆς ἀπολαύσεως. ὁρᾷς πῶς ἀβέβαιόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἡ τοῦ παρόντος βίου δόξα; καυχᾷ ἐπὶ πράγματι, ὃ σκώληκες τίκτουσι, καὶ ἀπολλύουσι. λέγονται γὰρ Ἰνδικά τινα ζωΰφια εἶναι, ὅθεν τὰ νήματα ταῦτα κατασκευάζεται. κτῆσαι ἱμάτιον, εἰ βούλει, τὸ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸν, τὴν περιβολὴν τὴν θαυμασίαν καὶ λαμπρὰν, τὸν ἱματισμὸν τὸν διάχρυσον ὄντως. ἐκεῖνος ὁ χρυσὸς οὐκ ἀπὸ μετάλλων ἐστὶν, ἃ καταδίκων χεῖρες ὤρυξαν, ἀλλ' ἀπὸ ἀρετῆς τίκτεται. περιβαλώμεθα ἑαυτοὺς ἐκείνῃ τῇ στολῇ, ἣν οὐκ ἄνθρωποι ποιηταὶ καὶ δοῦλοι κατασκευάζουσιν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ δεσπότης. ἀλλὰ ἐρεῖς ὅτι κατέσπαρται τῷ ἱματίῳ τούτῳ χρυσός; καὶ τί τοῦτο πρὸς σέ; τὸν γὰρ ἐργασάμενον πάντες θαυμάζουσιν, οὐ τὸν περικείμενον. ἐκείνου γὰρ ὄντως τὸ θαῦμα. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἱματίων τῶν λιτῶν, οὐ τὸ ξύλον, ἐν ᾧ ἐντέταται τὸ ἱμάτιον ἐπὶ τὸ κναφεῖον, θαυμάζομεν, ἀλλὰ τὸν ἐργαζόμενον, καίτοι ξύλον αὐτὰ φορεῖ, καὶ ξύλῳ ἐνδέδεται. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνα οὐ χρείας ἕνεκεν ἐνδέδεται, οὕτως οὐδὲ αὗται, ἀλλὰ τῆς τοῦ ἱματίου χρείας, ἵνα πινάσηται, φησιν, ἵνα μὴ σητὶ καταπείνηται. πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ἀνοίας ἐστὶν, ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς τοσαύτην ποιεῖσθαι σπουδὴν, καὶ πάντα μηχανᾶσθαι, καὶ τὴν ἑαυτῶν προδιδόναι σωτηρίαν, καὶ τῆς γεέννης καταφρονεῖν, καὶ εἰς Θεὸν ὑβρίζειν, καὶ περιορᾷν τὸν Χριστὸν πεινῶντα; τί ἄν τις εἴποι τὴν τῶν ἀρωμάτων πολυτέλειαν, τῶν Ἰνδικῶν, τῶν Ἀραβικῶν, τῶν Περσικῶν, τῶν ξηρῶν, τῶν ὑγρῶν, τῶν μύρων, τῶν θυμιαμάτων, ἅπερ ἅπαντα δαπάνην ἔχει πολλὴν καὶ ἀνόνητον; τί μυρίζεις, ὦ γύναι, τὸ σῶμα ἔσωθεν ἀκαθαρσίας γέμον; τί περὶ τὸ δυσῶδες ἀναλίσκῃ, καὶ ταὐτὸν ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐπιβάλοι βορβόρῳ μῦρον, ἢ πλίνθῳ διαβρέχοι βάλσαμον; ἔστιν, εἰ βούλει, μῦρον, ἔστιν ἄρωμα, ᾧ δυνήσῃ χρίσαι τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐξ Ἀραβίας, οὐδὲ ἐξ Αἰθιοπίας, οὐδὲ ἀπὸ Περσίδος, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ φερόμενον τοῦ οὐρανοῦ, πωλούμενον οὐ χρυσίου, ἀλλὰ προαιρέσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. τοῦτο ἀγόρασαι τὸ μῦρον, οὗ ἡ ὀσμὴ τὴν οἰκουμένην ἐμπλῆσαι δυνατή. τούτου ἀπέπνεον οἱ ἀπόστολοι. Ὀσμὴ γάρ ἐσμεν εὐωδίας, φησὶν, οἷς μὲν εἰς θάνατον, οἷς δὲ εἰς ζωήν. τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ὅτι καὶ ἐξαποπνίγεσθαι λέγεται ἀπὸ τῆς εὐωδίας. οὐ τὸ σῶμα δὲ μόνον τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια τοῦ μύρου τοῦ πνευματικοῦ ἀπέπνεον. οὕτω γὰρ ἔπνει καλὸν τὰ ἱμάτια Παύλου, ὡς δαίμονας ἀπελαύνειν. ποίου φύλλου, ποίας κασίας, ποίας σμύρνης οὐχὶ καὶ ἡδίων καὶ χρησιμωτέρα αὕτη ἡ εὐωδία; εἰ γὰρ δαίμονας ἀπήλαυνε, τί οὐκ ἂν ἕτερον εἰργάσατο; τοῦτο κατασκευάζωμεν τὸ μῦρον. κατασκευάζει δὲ αὐτὸ δι' ἐλεημοσύνης ἡ πνευματικὴ χάρις. τοῦτο καὶ ἐκεῖ ἀπελθόντες μέλλομεν ἀποπνεῖν, καὶ τοὺς ἁγίους πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφειν. καὶ καθάπερ ἐνταῦθα πάντας ἐπιστρέφουσιν οἱ ἀνακεχρωσμένοι ταῖς εὐωδίαις, κἄν τε εἰς βαλανεῖον, κἄν τε εἰς ἐκκλησίαν, κἄν τε εἰς ἕτερον πολυάνθρωπον τόπον ἀπέλθῃ ὁ τοῦτο ἀποπνέων, πάντες αὐτοῦ ἐξαρτῶνται, καὶ πάντες ἐπιστρέφονται· οὕτω καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ κόσμῳ τῶν ἀποπνεουσῶν ψυχῶν τῆς πνευματικῆς εὐωδίας εἰσιουσῶν, πάντες ὑπεξίστανται καὶ παραχωροῦσι. καὶ ἐνταῦθα δὲ καὶ δαίμονες, καὶ κακίαι πᾶσαι προσελθεῖν οὐ τολμῶσιν, οὐδὲ ὑπομένουσιν. ἀποπνίγονται γάρ. ἐκεῖνο τοίνυν τὸ ἄρωμα περιθώμεθα. τοῦτο μὲν γὰρ καὶ βλακείας δόξαν ἡμῖν περιτίθησιν· ἐκεῖνο δὲ ἀνδρείας, καὶ θαύματος ὄντως· καὶ παρρησίαν δὲ ἡμῖν παρέχει πολλήν.

τοῦτο

Σειρ. ια. δ.

β Κορ. β ιε.

5 10 15 20 25 30 35 40

τοῦτο τὸ ἄρωμα οὐ γῆ ἀναδίδωσιν, ἀλλ' ἀρετὴ τίκτει· οὐ μαραίνεται, ἀλλ' ἀνθεῖ. τοῦτο τιμίους τοὺς ἔχοντας ποιεῖ. τούτῳ χριόμεθα, ὅταν βαπτιζώμεθα, τότε καλὸν ἀποπνέομεν. τὸ δὲ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τοῦτο ἀποπνεῖν, τῆς ἡμετέρας ἐστὶ σπουδῆς. διὰ τοῦτο καὶ τὸ παλαιὸν μύρῳ ἐχρίοντο οἱ ἱερεῖς, τῆς ἀρετῆς σύμβολον διδόντες, ὅτι τὸν ἱερέα καλὸν ἀποπνεῖν δεῖ. τῆς δὲ ἁμαρτίας οὐδέν ἐστι δυσωδέστερον. ὅρα αὐτῆς πῶς διαγράφει τὴν φύσιν ὁ προφήτης· Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου. ὄντως γὰρ σηπεδόνος χείρων ἐστὶ καὶ δυσωδεστέρα ἡ ἁμαρτία. τί γάρ, εἰπέ μοι, πορνείας δυσωδέστερον; εἰ δὲ μὴ αἰσθάνῃ ἐργαζομένης, ἐννόησόν μοι τίς ἡ ἁμαρτία μετὰ τὴν ἐργασίαν, καὶ τότε αὐτῆς ὄψει τὴν δυσωδίαν, τότε τὴν περιστριβεῖσαν ἀκαθαρσίαν, τότε τὸ ἄγος, τότε τὸ μύσος. τοιαύτη πᾶσα ἁμαρτία. πρὶν ἢ μὲν ἐργασθῆναι, ἔχει τινὰ ἡδονήν, μετὰ δὲ τὸ πληρωθῆναι, τὸ μὲν ἡδὺ παύεται καὶ μαραίνεται, τὸ δὲ λυπηρὸν καὶ κατηφὲς ἐπεισέρχεται. ἡ δὲ δικαιοσύνη, τοὐναντίον· παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἔχει τοὺς πόνους, πρὸς δὲ τῷ τέλει, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. οὐδὲ ἐκεῖ μὲν ἄνευ ἡδονῆς ἡδονὴ γίνεται, τῇ προσδοκίᾳ τῆς αἰσχύνης καὶ τῆς τιμωρίας· καὶ ἐνταῦθα δὲ πάλιν οὐδὲ ὁ πρῶτος πόνος, τῇ ἐλπίδι τῶν ἀμοιβῶν. τί δὲ ἡ μέθη, εἰπέ μοι; οὐκ ἐν τῷ πίνειν μόνον ἔχει τὴν ἡδονήν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν τῷ πίνειν; ὅταν γὰρ εἰς ἀναισθησίαν ἐμπέσῃ, καὶ μηδένα τῶν παρόντων βλέπῃ, ἀλλὰ τῶν μαινομένων χεῖρον διάκειται, ποία λοιπὸν ἡδονή; μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ πορνείᾳ ἡδονή τίς ἐστιν. ὅταν γὰρ ὑπὸ πάθους ἡ ψυχὴ κατισχυμένη τὴν κρίσιν ἀφαιρῆται, ποία αὕτη ἡδονή; εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ψώρα ἡδονή. ἡδονὴν δὲ ἐκείνην ἐγὼ εἴποιμι ἂν τὴν ἀληθῆ, ὅταν μὴ ᾖ ἐν πάθει ἡ ψυχὴ καταπειγομένη ὑπὸ τοῦ σώματος καὶ διασπωμένη. ποία γὰρ αὕτη ἡδονή, τρίζειν ὀδόντας, διαστρέφειν ὀφθαλμούς, γαργαλίζεσθαι καὶ θερμαίνεσθαι πέρα τοῦ δέοντος; οὕτω δὲ οὐκ ἔστιν ἡδονή, ὅτι σπεύδομεν αὐτῆς ἀπαλλαγῆναι ταχέως, καὶ ἀπαλλαγέντες ἀλγοῦμεν. εἰ ἡδονή ἐστι, μὴ ἀπαλλάττου αὐτῆς, ἀλλὰ μένε ἐν τῇ ἡδονῇ. ὁρᾷς ὅτι ὄνομά ἐστι μόνον ἡδονῆς*; ἀλλ' οὐ τὰ παρ' ἡμῖν τοιαῦτα· ἀλλ' ὄντως ἐστὶν ἡδέα, οὐ μετὰ φλογὸς ἔχοντα τὴν ἡδονήν, ἀλλ' ἐλευθέραν ἀφιέντα τὴν ψυχήν, καὶ εὐφραίνοντα καὶ διαχέοντα. τοιαύτη ἦν ἡ Παύλου ἡδονὴ λέγοντος, Ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι· καὶ, Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε. ἐκείνη γὰρ καὶ αἰσχύνην ἔχει καὶ κατάγνωσιν· ἐκείνη καὶ λάθρα γίνεται, καὶ μυρίων ἐμπέπλησται ἀηδιῶν· αὕτη δὲ πάντων τούτων ἀπήλλακται. ταύτην οὖν μεταδιώκωμεν, ἵνα τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

Ψαλμ. λζ. 6.

Φιλιπ. α. ιη. καὶ δ. δ.

Λογ. γ. 12 ΧΑΡΙΝ ΕΧΩ ΤΩ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΑΝΤΙ με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν, 13 Τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ· 14 Ὑπερεπλεόνασε δὲ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

ΤΗν ταπεινοφροσύνην πολὺ μὲν ἔχουσαν κέρδος ὁρῶμεν, οὐδαμοῦ δὲ ταχέως εὑρισκομένην· ἀλλὰ ταπεινορρημοσύνην μὲν πολλήν, καὶ πέρα τοῦ δέοντος, ταπεινοφροσύνην δὲ οὐδαμοῦ. ὁ δὲ μακάριος οὗτος αὐτὴν μετεδίωκε Παῦλος, ὡς καὶ ἐπινοεῖν πολλὰς πανταχοῦ προφάσεις πρὸς τὸ ταπεινοῦν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. ἐπεὶ γὰρ μάλιστα ἐκείνοις εἰκὸς κάμνειν βουλομένοις ταπεινοφρονεῖν, τοὺς μεγάλα συνειδότας ἑαυτοῖς κατορθώματα, πολλὴν δὲ εἰκὸς καὶ αὐτὸν βίαν πάσχειν, ὑπὸ τοῦ συνειδότος τοῦ ἀγαθοῦ, καθάπερ ὑπό τινος ῥεύματος, ὀγκούμενον· ὅρα τοίνυν καὶ ἐνταῦθα τί ποιεῖ. εἶπεν ὅτι ἐπιστεύθην ἐγὼ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ· εὐαγγέλιον, οὗ μετέχειν θέμις

οὐκ ἔτι τοὺς ἐπὶ νόμῳ χρωμένους. ἀντίκειται γὰρ αὐτῷ ἔτι, καὶ τοσοῦτον αὐτοῦ εἰσὶ μέσον, ὡς τοὺς ὑπ' ἐκείνου φερομένους μηδέπω ἀξίους εἶναι τούτου μετέχειν. ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι, ὅτι τοὺς δεσμοῖς δεδεμένους καὶ δίκης, οὐ θέμις εἰς φιλοσόφων εἰσφέρειν χορόν. ἐπεὶ οὖν ἐφυσήθη, καὶ μέγα ἐφθέγξατο, ἅμα καὶ ἑαυτὸν καταστέλλει, καὶ τοὺς ἄλλους πείθει δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖν. γράφων τε, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ, ταχέως ἐπελάβετο ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ νομίσῃς, ὅτι ἐξ ὑπερηφανίας τοῦτό φησιν. ὅρα τοίνυν ποίᾳ κέχρηται διορθώσει ἐπάγων καὶ λέγων· χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν. ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ τὸ ἑαυτοῦ κατόρθωμα κρύπτει, καὶ τὸ πᾶν ἀνατίθησι τῷ Θεῷ; ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον τὸ αὐτεξούσιον μὴ λυμήνασθαι. ἔφη γὰρ ἂν ἴσως ὁ ἄπιστος, εἰ τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ οὐδὲν παρ' ἡμῶν εἰσφέρεται, ἀλλ' ὡς ξύλα καὶ λίθους μετακινεῖ πρὸς φιλοσοφίαν ἀπὸ κακίας, τί δήποτε Παῦλον μὲν τοιοῦτον εἰργάσατο, τοὺς δὲ Ἰουδαίους οὐκέτι; ταύτην οὖν ἀναιρῶν τὴν αἴτησιν, ὅρα πῶς μετὰ συνέσεως τῷ λόγῳ κέχρηται. ἐπιστεύθην, φησὶν, ἐγώ. τοῦτο αὐτοῦ κατόρθωμα καὶ ἀξίωμα, ἀλλ' οὐκ αὐτοῦ ὅλον. ὅρα γὰρ τί φησι. χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ. τοῦτο τοῦ Θεοῦ. εἶτα πάλιν τὸ αὐτοῦ, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο· πάντως ἐπειδὴ ἔμελλεν ἀφ' ἑαυτοῦ χρησιμεύειν. θέμενός, φησιν, εἰς διακονίαν τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ. ὅρα πῶς καὶ τὸ αὐτοῦ τίθησι, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ πλέον νέμων τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ· τὸ δὲ αὐτοῦ συστέλλων, πλὴν ὅσον μὴ λυμήνασθαι, ὡς ἔφθην εἰπὼν, τῷ αὐτεξουσίῳ. τί δέ ἐστι, τῷ ἐνδυναμώσαντί με; ἄκουε. φορτίον ὑπῆλθε μέγα, καὶ πολλῆς ἐδεῖτο τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ἐννόησον γὰρ ὅσον ἦν πρὸς καθημερινὰς ὕβρεις, λοιδορίας, ἐπιβουλὰς, κινδύνους, σκώμματα, ὀνείδη, θανάτους ἵστασθαι, καὶ μὴ ἀποκάμνειν, [μηδὲ ὀλισθαίνειν,] μηδὲ περιτρέπεσθαι, ἀλλὰ πάντοθεν βαλλόμενον μυρίοις καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῖς βέλεσιν, ἀτενὲς ἔχοντα τὸ ὄμμα ἑστάναι καὶ ἀκατάπληκτον. τοῦτο οὐκ ἦν ἀνθρωπίνης ἰσχύος, ἀλλ' οὐδὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. ὅτι γὰρ προειδὼς αὐτὸν τίς ἔσται, εἵλετο αὐτὸν, ἄκουσον τί φησι, πρὶν ἢ ἅψασθαι αὐτὸν τοῦ κηρύγματος· Σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων. ὥσπερ γὰρ οἱ βαστάζοντες τὸ σημεῖον τὸ βασιλικὸν ἐν πολέμῳ [τὸ λεγόμενον τῇ συνηθείᾳ λάβουρον,] πολλῆς δέονται τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐμπειρίας, ὥστε αὐτὸ μὴ προδοῦναι τοῖς πολεμίοις· οὕτω καὶ οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ βαστάζοντες οὐκ ἐν πολέμῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ, πολλῆς δέονται τῆς δυνάμεως, ὥστε τοῖς κατηγόροις αὐτὸ μὴ ἐκδοῦναι στόμασιν, ἀλλὰ βαστάζειν καλῶς καὶ φέρειν τὸν σταυρόν. πολλῆς γὰρ ὄντως δεῖ τῆς ἰσχύος, ὥστε βαστάσαι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. ὁ γὰρ ἀνάξιόν τι ἢ λέγων, ἢ πράττων, ἢ φρονῶν, οὐκ ἐβάστασε τὸ ὄνομα, οὐκ ἔχει τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ. πομπεύει δὲ ὁ βαστάζων, οὐ δι' ἀγορᾶς, ἀλλὰ διὰ τῶν οὐρανῶν, καὶ πάντες περιεστήκασιν ἄγγελοι δορυφοροῦντες καὶ θαυμάζοντες. χάριν ἔχω, φησὶ, τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ὁρᾷς πῶς καὶ τῆς αὐτοῦ χάριν αὐτῷ οἶδεν. ὅτι γὰρ σκεῦος ἐκλογῆς ἐστι, φησὶν αὐτῷ χάριν εἰδέναι. καίτοι τοῦτο σὸν γέγονεν, ὦ μακάριε Παῦλε. οὐ γὰρ προσωπολήπτης ὁ Θεός. ἀλλὰ χάριν ἔχω, φησὶν, ὅτι κατηξίωσέ με τῆς διακονίας ταύτης. τοῦτο γάρ με τοῦ πιστὸν εἶναι νομίζειν σημεῖον. καθάπερ γὰρ ἐν οἰκίᾳ οὐ τῷ πιστευθῆναι μόνον ὁ οἰκονόμος χάριν ἔχει τῷ δεσπότῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ σημεῖον τίθησι τοῦτο, ὅτι αὐτὸν τῶν ἄλλων ἡγεῖται πιστότερον· οὕτω καὶ αὐτὸς δὴ τότε καὶ ἐνταῦθα. εἶτα σκόπει πῶς ἐπαίρει τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον ἐξηγούμενος. τὸν πρότερον ὄντα, φησὶ, βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν. καὶ ὅταν μὲν περὶ Ἰουδαίων διαλέγηται τῶν ἔτι ἀπίστων, μεθ' ὑποστολῆς κέχρηται τῷ λόγῳ· Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, φησιν, ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. περὶ δὲ ἑαυτοῦ φησι, βλάσφημον ὄντα καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν. ὁρᾷς τὴν καταφορὰν αὐτοῦ; πῶς οὐκ ἔστι φίλαυτος; πῶς συνεσταλμένην κέκτηται τὴν διάνοιαν;

Margin notes: κεφ. α. (at line 1); χ. ι. β. (line 1); 5 χ. ιγ. (line 5); 10; 15; 20; Πραξ. θ. ι. (line 25); 25; 30 χ. ιδ. (line 30); 35 χ. ιε. (line 35); Ρωμ. ι. β.

τοίνυν; οὐκ ἤρκει εἰπεῖν, βλάσφημον ὄντα καὶ διώκτην, ἀλλ' ὅτι καὶ μετ' ἐπιτάσεως ὑπὸ ἐπράτ-
το. οὐ μόνον γάρ, φησι, μέχρις ἐμαυτοῦ ἵστων τὸ φαῦλον, οὐδὲ ἠρκούμην αὐτὸς βλασφημῶν, ἀλλὰ
καὶ τοὺς βουλομένους εὐσεβεῖν ἐδίωκον. πολλὴ τῆς βλασφημίας ἡ μανία. ἀλλ' ἠλεήθην, ὅ-
τι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ. τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ ἄλλοι Ἰουδαῖοι οὐκ ἠλεήθησαν; ὅτι οὐκ ἐξ
5 ἀγνοίας, ἀλλὰ καὶ εἰδότες καὶ σφόδρα ἐπιστάμενοι ἔπραττον ἅπερ ἔπραττον. καὶ ἵνα μάθῃς
ἀκριβῶς, ἄκουε τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος, Ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν Φαρισαίων καὶ Ἰουδαίων ἐπί-
στευον μέν, οὐχ ὡμολόγουν δέ. ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἤπερ τὴν
δόξαν τοῦ Θεοῦ. καὶ πάλιν ὁ Χριστός φησι· Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων
λαμβάνοντες; καὶ πάλιν, Ταῦτα εἶπον, φησιν, οἱ γονεῖς τοῦ τυφλοῦ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα
10 μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν ἔλεγον, Ὁρᾶτε ὅτι οὐδὲν ὠφε-
λοῦμεν, ὅτι πᾶς ὁ κόσμος ὑπάγει ὀπίσω αὐτοῦ. πανταχοῦ γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆς φιλαρχίας
πάθος ἠνώχλει. καὶ μὴν αὐτοὶ εἶπον, Ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μό-
νος ὁ Θεός· καὶ εὐθέως ἐποίησε τοῦτο, ὅπερ ἔφησαν εἶναι σημεῖον Θεοῦ· οὐκ ἦν οὖν ταῦτα
ἀγνοίας. ποῦ δὲ ὁ Παῦλος ἦν τότε; ἴσως ἄν τις εἴποι παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, οὐδὲν κοι-
15 νὸν μετὰ τῶν ὄχλων ἔχων τῶν στασιαστῶν. ὁ δὲ Γαμαλιὴλ ἀνήρ τις ἦν οὐ φιλαρχίας ἕνεκέν τι
ποιῶν. πῶς οὖν μετὰ ταῦτα εὑρίσκεται μετὰ τοῦ ὄχλου ὁ Παῦλος; ἑώρα αὐξανόμενον τὸ
δόγμα, καὶ κρατοῦν λοιπόν, καὶ πάντας αὐτοὺς πειθομένους. ἐπεὶ μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ ποτὲ μὲν
αὐτῷ συνῆσαν, ποτὲ δὲ τοῖς διδασκάλοις. ὅτε δὲ τέλεον ἀπεχωρίσθησαν, τότε λοιπόν, οὐχ ὡς
οἱ λοιποὶ φιλαρχίας ἕνεκεν ἔπραττεν ἅπερ ἔπραττεν, ἀλλὰ ζήλου. τίνος γὰρ ἕνεκεν εἰς
20 Δαμασκὸν ἐπορεύετο; λύμην τὸ πρᾶγμα ἐνόμιζε, καὶ ἐδεδοίκει μὴ πανταχοῦ διαδοθῇ
τὸ κήρυγμα. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι οὐχ οὕτως. οὐ γὰρ τῆς προστασίας τῶν πολλῶν ἕνεκεν, ἀλλὰ φι-
λαρχίας χάριν πάντα ἔπραττον. ὅρα γοῦν τί φασιν· Ἀροῦσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν.
ποῖος αὐτοὺς κατέσχε φόβος; ἀνθρώπινος. ἐκεῖνο δὲ ἄξιον ἐξετάσαι, πῶς ἀκριβὴς ὢν περὶ
τὸν νόμον οὐδὲν ἔγνω. αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ λέγων· Ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ.
25 πῶς οὖν οὐκ οἶδας ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ πατρῴου νόμου, παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ
παιδευόμενος; ἀλλ' οἱ μὲν ἐν λίμναις καὶ ποταμοῖς διατρίβοντες, καὶ τελῶναι προσέδρα-
μον καὶ ἐδέξαντο, σὺ δὲ διώκεις ὁ νομομαθής. διὰ τοῦτο κατεγίνωσκεν ἑαυτοῦ λέγων, Οὐκ εἰ-
μὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος· διὰ τοῦτο τὴν ἄγνοιαν ὁμολογεῖ, ἣν ἡ ἀπιστία ἔτικτε· διὰ
τοῦτό φησιν ἐλεηθῆναι. τί ἐστι, πιστόν με ἡγήσατο; οὐδὲν τῶν δεσποτικῶν παρέδιδου· πάντα
30 αὐτοῦ ἔλεγεν εἶναι, καὶ τὰ ἴδια· οὐκ ἐσφετερίζετο τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ καὶ
ἀλλαχοῦ λέγοντος, Ἄνδρες, τί ἡμῖν προσέχετε; ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι.
τοῦτό ἐστι, πιστόν με ἡγήσατο. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα,
φησιν· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. καὶ πάλιν, Ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέ-
λειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν. δείκνυσιν ἑαυτὸν ἐκ τούτου τιμωρίας ἄξιον. ὁ γὰρ ἔλεος ἐπὶ τούτοις ἐστί.
35 καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ φησι· Πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν. ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θε-
οῦ, φησιν, ὑπερεπλεόνασε μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τί ἐστι τοῦτο; ἵνα
μὴ ἀκούσας, ἠλεήθην, τοσοῦτον μόνον νομίσῃς*, βλάσφημός, φησιν, ἤμην καὶ διώκτης καὶ ὑ-
βριστής· οὐκοῦν καὶ κολάσεως ἄξιος· ἀλλ' οὐκ ἐτιμωρήθην· ἠλεήθην γάρ. ἆρ' οὖν τοῦτο
μόνον, καὶ μέχρι τούτου ὁ ἔλεος τοῦ μὴ δοῦναι τιμωρίαν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλά, καὶ
40 μεγάλα. οὐ γὰρ τῆς ἐπηρτημένης ἡμᾶς δίκης μόνης ἀπήλλαξεν ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ δικαίους
ἐποίησε, καὶ υἱούς, καὶ ἀδελφούς, καὶ φίλους, καὶ κληρονόμους, καὶ συγκληρονόμους. διὰ τοῦτό φη-
σιν, ὑπερεπλεόνασεν ἡ χάρις, δηλῶν ὅτι ὑπερέβη καὶ τὸν ἔλεον τὰ δῶρα. ταῦτα γὰρ οὐκ
ἐλεοῦντός ἐστιν, ἀλλὰ φιλοῦντος, καὶ σφόδρα ἀγαπῶντος. εἰπὼν τοίνυν πολλὰ καὶ με-
γάλα περὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ὅτι βλάσφημον ὄντα καὶ ὑβριστὴν καὶ διώκτην ἠ-
λέησε,

Margin notes (left): γ. ἀλλὰ καὶ μετ' ἐπιτάσεως ἐδίωξεν. — γ. ἀνθρώπων — γ. αὐτῷ γ. τότε ἀπεχωρίσθησαν — γ. οὐδὲ — * ἴσως ὑπο-λάβῃς — γ. ὑπερέβη καὶ ὁ ἔλεος τὰ δῶρα.

Margin notes (right): Ἰωαν ιβ μβ. — Ἰωαν. ε. μδ. — Ἰωαν. θ. κβ. — Ἰωαν. ιβ. ιθ. — Λουκ. ε. κα. — Ἰωαν. ια. μη. — Ρωμ. α β. — Πραξ. κβ. — α. Κορ. ιε. θ. — Πραξ. ιδ ιε. — α. Κορ ιε. ι. — Φιλιπ. β. ιγ. — Ρωμ. ια. κε.

λείπει, καὶ ὅτι οὐ μέχρι τούτου ἔστη μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλων ἑτέρων ἠξίωσε, πάλιν ἐκεῖνο ἀσφαλίζεται τὸ τῶν ἀπίστων, τὸ μὴ λέγειν ὅτι ἡ προαίρεσις ἀνῄρηται. ἐπήγαγε γοῦν, μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τοσοῦτον μόνον, φησὶν, ἡμεῖς εἰσηνέγκαμεν· ἐπιστεύσαμεν, ὅτι δύναται ἡμᾶς σῶσαι.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀγαπήσωμεν τοίνυν αὐτὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ. τί ἐστι, διὰ τοῦ Χριστοῦ; ὅτι αὐτὸς ἡμῖν τούτου πρόξενος γέγονεν, οὐχ ὁ νόμος. ὁρᾷς τίνων μὲν ὁ Χριστὸς αἴτιος ἡμῖν γέγονεν ἀγαθῶν, τίνων δὲ ὁ νόμος; καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐπλεόνασεν ἡ χάρις, ἀλλ', ὑπερεπλεόνασε. καὶ γὰρ ὄντως ὑπερεπλεόνασε, τοὺς μυρίων κολάσεων ἀξίους, τούτους εἰς υἱοθεσίαν ἀγαγοῦσα ἐξαίφνης. ἰδοὺ πάλιν τὸ, ἐν, διά ἐστιν. οὐ γὰρ πίστεως δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγάπης· ἐπεὶ πολλοὶ καὶ νῦν εἰσιν, ὅτι μὲν ἐστὶν ὁ Χριστὸς Θεὸς, πιστεύοντες, οὐκ ἀγαπῶντες δὲ αὐτὸν, οὐδὲ τὰ τῶν φιλούντων πράττοντες. πῶς γὰρ, ὅταν πάντα αὐτοῦ προτιμῶσι, χρήματα, γένεσιν, εἱμαρμένην, παρατήρησιν, κληδονισμοὺς, οἰωνισμούς; ὅταν δὲ εἰς ὕβριν αὐτοῦ ζῶμεν, εἰπέ μοι, ποία ἀγάπη; εἴ τις εἶχε φίλον θερμὸν καὶ διάπυρον, κἂν οὕτω φιλείτω τὸν Χριστόν· καὶ οὕτω φιλείτω τὸν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ δεδωκότα, οὐδὲν ἡμῶν κατωρθωκότων. τί λέγω, κατωρθωκότων; μεγάλα μὲν οὖν εἰργασμένων κακὰ, καὶ τετολμηκότων ἀτόλμητα, ἀντ' οὐδενός. καὶ ὁ μὲν μετὰ τὰς μυρίας εὐεργεσίας καὶ κηδεμονίας, οὐδὲ οὕτως ἔρριψεν*, ἀλλὰ τότε μάλιστα τὸν υἱὸν ἔδωκεν, ὅτε μείζονα ἠδικήσαμεν· ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ τοσούτων τυχεῖν, μετὰ τὸ γενέσθαι φίλοι, μετὰ τὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι δι' αὐτοῦ, οὐδὲ ὡς φίλον ἠγαπήσαμεν. καὶ τίς ἡμῖν ἔσται ἐλπίς; τάχα φρίττετε πρὸς τὸ ῥῆμα· ἀλλ' εἴθε πρὸς τὰ πράγματα. καὶ πῶς, φησὶν, οὐδὲ ὡς τοὺς φίλους οὕτω φιλήσομεν τὸν Θεόν; πῶς; ἐγὼ πειράσομαι δεῖξαι. καὶ εὔχομαι μὲν μηδὲν δόξαι λέγειν, ἀλλὰ ληρεῖν· φοβοῦμαι δὲ μὴ κατὰ πραγμάτων ᾖ τὰ λεγόμενα [ῥήματα]. σκόπει δέ. ὑπὲρ φίλων, τῶν ὄντως φίλων, πολλοὶ καὶ ζημιωθῆναι εἵλοντο πολλάκις· τοῦ δὲ Χριστοῦ ἕνεκεν, οὐ μόνον ζημιωθῆναι, ἀλλὰ τοῖς οὖσιν ἀρκεῖσθαι οὐδεὶς ἀνέχεται. ὑπὲρ φίλου πολλάκις καὶ ὑβρίσθημεν, καὶ ἔχθρας ἀνεδεξάμεθα· διὰ δὲ τὸν Χριστὸν οὐδεὶς ἔχθραν ἀναδέχεται, ἀλλ' εἰκῇ, φησὶ, φιλοῦ, εἰκῇ μὴ μισοῦ. τὸν φίλον λιμώττοντα οὐδέποτε περιοψόμεθα· τὸν δὲ Χριστὸν καθ' ἡμέραν ἡμῖν προσιόντα οὐχ ὑπὲρ τινὸς μεγάλου, ἀλλ' ὑπὲρ ἄρτου μόνου, οὐδὲ προσιέμεθα, καὶ ταῦτα ἐρευγόμενοι δυσωδίας, καὶ διαρρηγνύμενοι, καὶ γαστριζόμενοι, καὶ τὸν χθεσινὸν οἶνον ἀποπνέοντες, καὶ τρυφῶντες, καὶ τὰ μὲν πόρναις διδόντες, τὰ δὲ παρασίτοις, τὰ δὲ κόλαξιν, τὰ δὲ τέρασι καὶ μωροῖς καὶ νάνοις. καὶ γὰρ τὰ τῆς φύσεως ἁμαρτήματα ταῦτα φέρουσιν εἰς τέρψιν. καὶ φίλοις τοῖς ὄντως φίλοις οὐδέποτε φθονοῦμεν, οὐδὲ δακνόμεθα τῇ τούτων εὐπραγίᾳ· ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦτο πάσχομεν· καὶ μείζονα ἴδοι τις ἂν τὴν φιλίαν ἰσχύουσαν, ἢ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον. καὶ γὰρ ὁ ὕπουλος καὶ ὁ φθονερὸς μᾶλλον τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους αἰδεῖται. πῶς; ἐγὼ λέγω· ὅτι τοῦ μὲν Θεοῦ ὁρῶντος τὰ κατὰ καρδίαν, οὐκ ἀφίσταται ἄνθρωπος δόλους ῥάπτων· ἂν δὲ ἄνθρωπον ἴδῃ ἄνθρωπος, ἀπόλωλε, καὶ ἐρυθριᾷ. τί τοῦτο λέγω; πρὸς φίλον μὲν κακούμενοι ἀπερχόμεθα· κἂν μικρόν τι ἀναβαλώμεθα, φοβούμεθα μὴ καταγνωσθῶμεν· τοῦ δὲ Χριστοῦ πολλάκις ἐν δεσμοῖς ἀποθανόντος, οὐδὲ ἐπεσκεψάμεθα. καὶ πρὸς τοὺς φίλους δὲ τοὺς πιστοὺς, οὐκ ἐπειδὴ πιστοί εἰσιν, ἀπερχόμεθα, ἀλλ' ἐπειδὴ φίλοι. ὁρᾷς οὐδὲν φόβῳ Θεοῦ γινόμενον, οὐδὲ τῷ περὶ αὐτὸν φίλτρῳ· ἀλλὰ τὰ μὲν φιλίᾳ, τὰ δὲ συνηθείᾳ; ὁρῶντες φίλον ἀποδημοῦντα, κλαίομεν, στένομεν, ἂν δὲ καὶ ἀποθανόντα ἴδωμεν, ὀλοφυρόμεθα, καίτοιγε εἰδότες ὅτι οὐ διαπαντὸς ἡμῶν διαστήσεται, ἀλλ' αὐτὸν ἐν τῇ ἀναστάσει ἀποληψόμεθα. τοῦ δὲ Χριστοῦ χωριζομένου ἡμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, μᾶλλον δὲ τὸν Χριστὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπελαύνοντες ἀφ' ἡμῶν, οὐκ ἀλγοῦμεν, οὐδὲ δεινόν τι *ποιεῖν νομίζομεν, ἀδικοῦντες, λυποῦντες, παροξύνοντες, τὰ μὴ δοκοῦντα αὐτῷ πράττοντες. ἀλλ' οὔπω τοῦτο φρικτὸν, εἰ μηδὲ ὡς φίλῳ αὐτῷ κεχρήμεθα· ἐγὼ γὰρ δείξω, ὅτι καὶ ὡς ἐχθρῷ

αὐτῷ

αὐτῷ χρώμεθα. πῶς; Τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, φησὶν ὁ Παῦλος, ἔχθρα εἰς Θεόν. ἡμεῖς (Ῥωμ. η. ς.) δὲ τοῦτο μὲν ἀεὶ περιφέρομεν, τὸν δὲ Χριστὸν ἀεὶ βουλόμενον ἡμῖν ἐπιτρέχειν, καὶ πρὸς τὰς θύρας ἡμῶν ἐρχόμενον διώκομεν. αἱ γὰρ πονηραὶ πράξεις τοῦτο ἐργάζονται· καὶ ποιοῦμεν αὐτὸν ὑβρίζεσθαι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, διὰ τὰς πλεονεξίας ἡμῶν, διὰ τὰς ἁρπαγάς. δοξάζεταί τις εὐδοκιμῶν, καὶ τὰ αὐτοῦ φθεγγόμενος, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὠφελῶν; καὶ ἡμεῖς τούτῳ φθονοῦμεν, ὅτι τὰ τοῦ Θεοῦ ἐργάζεται. καὶ δοκοῦμεν μὲν φθονεῖν ἐκείνῳ, ὁ δὲ φθόνος διαβαίνει εἰς Χριστόν. οὔ, φησιν, ἀλλὰ βουλόμεθα οὐ δι᾽ ἑτέρων, ἀλλὰ δι᾽ ἡμῶν τὴν ὠφέλειαν γίνεσθαι· οὐ διὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ δι᾽ ἡμᾶς· ἐπεὶ εἰ διὰ τὸν Χριστόν, ἀδιάφορον ἂν ἦν ἡμῖν τό, καὶ δι᾽ ἑτέρων, καὶ δι᾽ ἡμῶν ταῦτα γίνεσθαι. Εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις ἰατρὸς παῖδα ἔχων τυφλοῦσθαι μέλλοντα, αὐτὸς μὲν ἐξασθενήσει πρὸς τὴν ἰατρείαν, ἕτερος δὲ εὑρεθῇ δυνάμενος τοῦτο ἐργάζεσθαι, ἆρα ἂν ἀπήλασεν αὐτόν; οὐδαμῶς· ἀλλὰ * μονονουχὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· εἴτε διὰ σοῦ, εἴτε δι᾽ ἐμοῦ, τὰ τῆς ὠφελείας γινέσθω. τί δήποτε; ὅτι οὐ τὸ ἑαυτοῦ ὁρᾷ, ἀλλὰ τὸ τῷ παιδὶ συμφέρον. οὕτω καὶ ἡμεῖς, εἰ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἑωρῶμεν, εἴπομεν ἄν, εἴτε δι᾽ ἡμῶν, εἴτε δι᾽ ἑτέρου τινὸς τὸ λυσιτελὲς γινέσθω. Εἴτε ἀληθείᾳ, εἴτε προφάσει, (Φιλιπ. α. ιη.) φησί, Χριστὸς καταγγέλλεται. ἄκουε γὰρ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος πρὸς τοὺς προξενῆσαι αὐτὸν βουλομένους, ἡνίκα τὸν περὶ Ἐλδὰδ καὶ Μωδὰδ προεφήτευον· Μὴ ζηλοῖς σὺ ἐμοί; (Ἀριθ. ια. κθ.) καὶ τίς δῴη πάντα τὸν λαὸν Κυρίου προφήτας εἶναι; ταῦτα δὲ πάντα ἀπὸ φιλοδοξίας γίνεται. ἆρα οὐκ ἐχθρῶν ταῦτα καὶ πολεμίων; εἶπέ σέ τις κακῶς; ἀγάπησον αὐτὸν σύ. καὶ πῶς δυνατόν; δυνατόν, καὶ σφόδρα δυνατόν, ἐὰν θέλῃς. ἂν δὲ καλῶς εἰπόντα φιλήσῃς, οὐκ ἔτι σοι χάρις. οὐ γὰρ διὰ τὸν Κύριον, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐφημίαν τοῦτο πεποίηκας. ἔβλαψέ σέ τις; εὐεργέτησον. ἂν δὲ ὠφελήσαντα ὠφελήσῃς, οὐδὲν μέγα πεποίηκας. ἠδικήθης καὶ ἐζημιώθης τὰ μεγάλα; τοῖς ἐναντίοις ἀμείψασθαι σπούδασον. ναί, παρακαλῶ, οὕτω διορθώμεθα τὰ καθ᾽ ἑαυτούς· παυσώμεθα τοῦ ἀδικεῖν, καὶ μισεῖν τοὺς ἐχθρούς. αὐτὸς τοὺς ἐχθροὺς κελεύει φιλεῖν, ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτοὺς φιλοῦντας διώκομεν. μὴ γένοιτο, φησί. τοῖς ῥήμασι τοῦτο πάντες φθεγγόμεθα, διὰ δὲ τῶν ἔργων οὐ πάντες. τοσαύτη ἡ τῆς ἁμαρτίας σκότωσις, ὅτι ἅπερ οὐκ ἔστι λόγῳ φορητά, ταῦτα δι᾽ ἔργων φορητά ἐστιν. ἀποστῶμεν ὀψὲ γοῦν ποτε τῶν βλαπτόντων καὶ λυμαινομένων ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, ἵνα τύχωμεν ὧν τοὺς φίλους εἰκὸς τυχεῖν. Θέλω γάρ, φησιν, ἵν᾽, ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὦσι καὶ οἱ μαθηταί μου, ἵνα τὴν δόξαν ὁρῶσι (Ἰωάν. ιζ. κδ.) τὴν ἐμήν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

Λογ. δ. 15 ΠΙΣΤΟΣ Ο ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΠΟδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. 16 Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἅπασαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ᾽ αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Οὕτω μεγάλαι εἰσὶν αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνουσαι προσδοκίαν [καὶ ἐλπίδα,] ὡς πολλαχοῦ καὶ ἀπιστεῖσθαι. ἃ γὰρ μήτε ἐνενόησε, μήτε προσεδόκησε νοῦς ἀνθρώπινος, ταῦτα ἡμῖν ἐχαρίσατο. διὰ τοῦτο καὶ πολλὴν οἱ ἀπόστολοι λόγον ὑπὲρ τούτου ποιοῦνται, ὥστε πιστευθῆναι τὰ δῶρα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθέντα. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀγαθῶν τῶν πάσχομεν, ἆρα μὴ ὄναρ ἐστίν, λέγοντες, τῷ ἀπιστεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. τί οὖν ἦν τὸ ἀπιστούμενον; εἰ οἱ ἐχθροί, εἰ οἱ ἁμαρτωλοί, εἰ οἱ ἐν νόμῳ μὴ δικαιωθέντες μηδὲ δι᾽ ἔργων,

γων, οὗτοι ἐξαίφνης διὰ πίστεως μόνης ἔμελλον τῶν προτέρων τεύξεσθαι. πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους περὶ τούτου διαλέγεται τοῦ κεφαλαίου, πολλὰ δὲ καὶ ἐνταῦθα. πιστὸς, φησὶν, ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαῖοι τούτῳ μάλιστα ἐφείλκοντο, ἐπειδὴ αὐτοὺς τῷ νόμῳ προσέχειν, ὡς οὐκ ἐνὸν δι' ἐκείνου σωθῆναι πίστεως χωρίς. πρὸς τοῦτο τοίνυν μάχεται. ἄπιστον γὰρ εἶναι ἐδόκει, εἰ δὴ ἄνθρωπος πάντα τὸν ἔμπροσθεν καταδαπανήσας βίον εἰκῇ καὶ μάτην ἐν πονηραῖς πράξεσι [κατολμήσας], ἔμελλε σώζεσθαι ὕστερον ἀπὸ πίστεως μόνης. διὰ τοῦτό φησι, πιστὸς ὁ λόγος. ἀλλ' ἴσως οὐκ ἠπίστουν μόνον, ἀλλὰ καὶ [Ῥωμ. γ. η. καὶ ε. κ.] ἐνεκάλουν, ὃ καὶ νῦν ποιοῦσιν Ἕλληνες λέγοντες, Ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά. ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν λέγοντος, Ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις, διασύροντες τὰ ἡμέτερα ἐκεῖνοι ἔλεγον τοῦτο. οὕτω καὶ ὅταν περὶ γεέννης διαλεγώμεθα αὐτοῖς, καὶ ποῦ, φασι, ταῦτα ἄξια Θεοῦ; εἰ ἄνθρωπος μὲν τὸν οἰκέτην λαβὼν τὸν ἑαυτοῦ πολλὰ ἡμαρτηκότα, ἀφίησι καὶ συγγνώμης ἀξιοῖ· ὁ δὲ Θεὸς ἀθάνατα κολάζει; καὶ ὅταν περὶ λουτροῦ πάλιν αὐτοῖς διαλεγώμεθα καὶ τῆς διὰ τούτου τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως, ποῦ ταῦτα, φασιν, ἄξια Θεοῦ, τὸν μυρία ἐργασάμενον κακὰ, ἀφεῖναι τῶν ἁμαρτημάτων; ὁρᾷς τὴν ἐνδιάστροφον γνώμην; πῶς πανταχοῦ τὴν οἰκείαν ἐνδείκνυται φιλονεικίαν; καὶ μὴν εἰ ἡ ἄφεσις καλὸν, καλὸν ἡ κόλασις· εἰ δὲ ἡ κόλασις οὐ καλὸν, ἡ ἄφεσις καλόν· κατὰ τὸν ἐκείνων φημὶ λόγον. κατὰ γὰρ τὸν ἡμέτερον, ἀμφότερα καλά. καὶ πῶς; ἐν ἑτέρῳ δείξομεν καιρῷ. οὐ γὰρ τοῦ παρόντος ἂν εἴη. βαθὺν γὰρ ὄντα καὶ πολλῆς δεόμενον τῆς ἐπεξεργασίας, ἐν καιρῷ δεῖ τοῦτον προθεῖναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· νῦν δὲ τῶν προκειμένων ἐχώμεθα. πιστὸς, φησιν, ὁ λόγος. πόθεν πιστός; καὶ ἀπὸ τῶν προαγόντων, καὶ ἀπὸ τῶν μετὰ ταῦτα. ὅρα πῶς καὶ προκατασκευάζει, καὶ μετὰ τὸ κατασκευάσαι αὐτῷ ἐνδιατρίβει. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι βλάσφημον ὄντα καὶ διώκτην ἠλέησε, τοῦτο κατασκευάζοντός ἐστι. καὶ οὐκ ἠλέησε, φησι, μόνον, ἀλλὰ καὶ πιστὸν ἐποίησε. τοσοῦτον οὐ χρὴ, φησιν, ἀπιστεῖν, ὅτι ἠλέησεν. οὐδεὶς γὰρ ὁρῶν τὸν δεσμώτην ἐν βασιλείοις στρεφόμενον, ὅτι ἠλεήθη ἀμφιβάλλει ποτέ, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Παύλου ἦν ἰδεῖν. ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ ποιεῖται τὸ σημεῖον, καὶ οὐκ αἰσχύνεται καλῶν ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εὐφραίνεται. οὕτω γὰρ μάλιστα δύναται δεῖξαι τὸ μέγα τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας [Φιλιπ. γ. ς.] θαῦμα, καὶ ὅτι φιλανθρωπίας ἠξιώθη τοσαύτης. καὶ πῶς ἀλλαχοῦ λέγων περὶ ἑαυτοῦ, Κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος, ἐνταῦθά φησιν ἁμαρτωλὸν εἶναι, καὶ πρῶτον τῶν ἁμαρτωλῶν; ὅτι πρὸς τὴν δικαιοσύνην, ἣν ὁ Θεὸς εἰργάσατο, καὶ τὴν ὄντως ζητου- [Ῥωμ. γ. κγ.] μένην, ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ. Πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. διὰ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς εἶπε δικαιοσύνην, ἀλλὰ τὴν ἐν νόμῳ. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀργύριον πολὺ κεκτημένος καθ' ἑαυτὸν μὲν πλούσιος φαίνεται, κατὰ δὲ τὴν σύγκρισιν τῶν θησαυρῶν τῶν βασιλικῶν σφόδρα πένης, καὶ πρῶτος πένης· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, πρὸς τοὺς ἀγγέλους κρινόμενοι, ἁμαρτωλοὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ εἰ δίκαιοι. εἰ δὲ Παῦλος ὁ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην ἐργασάμενος πρῶτος ἁμαρτωλὸς, τίς ἄρα τῶν ἄλλων δίκαιος ἂν κληθείη; οὐ γὰρ διαβάλλων αὐτοῦ τὸν βίον, ὡς ἀσελγῆ, τοῦτό φησι (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην ἐκείνην πρὸς ταύτην συγκρίνων, τὸ μηδὲν εἶναι δείκνυσιν· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοὺς τοὺς ἔχοντας αὐτὴν ἀποφαίνει. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, φησὶν, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν εἰς αὐτὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ὁρᾷς πῶς πάλιν ταπεινοῖ καὶ καταστέλλει ἑαυτὸν, ἑτέραν εὐτελεστέραν λέγων αἰτίαν; τὸ μὲν γὰρ δι' ἄγνοιαν λέγειν ἐλεηθῆναι, οὐ σφόδρα δείκνυσιν ἁμαρτωλὸν τὸν ἐλεούμενον, οὐδὲ ἄγαν κατεγνωσμένον. τὸ δὲ διὰ τοῦτο ἐλεηθῆναι, ἵνα μηδεὶς ἀπαγορεύῃ λοιπὸν τῶν ἡμαρτηκότων, ἀλλὰ θαρρῇ ὅτι καὶ αὐτὸς τῶν αὐτῶν τεύξεται,

σφόδρα

σφόδρα μέγα καὶ μετ' ὑπερβολῆς. ὥστε φθεγξάμενος, πρῶτός εἰμι ἐγὼ τῶν ἁμαρτωλῶν,
καὶ βλάσφημος, καὶ διώκτης, καὶ ὑβριστής, καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, καὶ ὅτι εἴ-
ρηκεν, ὅμως οὐδὲν οὕτω ταπεινὸν ἐφθέγξατο. καὶ ἐπὶ ὑποδείγματος δὲ τοῦτο σαφὲς ἔσται.
ἔστω γὰρ πόλις πολυάνθρωπος πάντας τοὺς πολίτας ἔχουσα φαύλους, τοὺς μὲν ἧττον, τοὺς δὲ
5 μᾶλλον, πάντας μέντοι κατεγνωσμένους· εἷς δέ τις ἐν τοῖς πολλοῖς ἐκείνοις πάντων μᾶλ-
λον ἔστω κολάσεως καὶ τιμωρίας ἄξιος, καὶ πᾶν ἐπελθὼν εἶδος κακίας. ἂν τοίνυν λέγῃ τις,
ὅτι πᾶσιν ἀφεῖναι βούλεται ὁ βασιλεύς, οὐχ οὕτω πιστεύσουσι τῷ λόγῳ, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν πάν-
των φαυλότερον αὐτῶν τούτου τυχόντα. οὐκ ἔστι γὰρ λοιπὸν ἀμφισβήτησις. τοῦτο καὶ Παῦ-
λός φησιν, ὅτι βουλόμενος ὁ Θεὸς πληροφορῆσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι πάντα αὐτοῖς ἀφίησι,
10 τὸν πάντων ἁμαρτωλότερον εἵλετο. οὐ γὰρ ἂν, ἐμοῦ τυχόντος συγχωρήσεως, φησι, περὶ τῶν
ἄλλων ἀμφισβητήσειέ τις. ὡς ἂν εἰ ἔλεγέ τις καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ, ἐὰν δὲ τοῦδε ὁ Θεὸς συγ-
χωρήσῃ, οὐδένα τῶν ἄλλων κολάσει. καὶ δείκνυσι διὰ τούτου οὐδὲ ἄξιον ἑαυτὸν ὄντα συγχω-
ρήσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς ἑτέρους σωτηρίαν ταύτης πρότερον ἀπολαύσαντα. μηδεὶς
τοίνυν ἀμφιβαλλέτω, φησὶ, περὶ σωτηρίας, ὁπότε ἐγὼ ἐσώθην. καὶ ὅρα τοῦ μακαρίου
15 τούτου τὴν ταπεινοφροσύνην. οὐκ ἔφη, ἵνα ἐνδείξηται ἐν ἐμοὶ τὴν μακροθυμίαν, ἀλλὰ
τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, ὡσανεὶ ἔλεγε· μᾶλλον ἐμοῦ ἑτέρῳ ἄλλῳ οὐκ εἶχε μακροθυμῆ-
σαι, οὐδὲ εὑρεῖν οὕτως ἁμαρτωλὸν, πάντως δεόμενον αὐτοῦ τοῦ ἐλέους, πάσης τῆς μακροθυμί-
ας, οὐ μέρους, καθάπερ τῶν ἐπὶ μέρους ἁμαρτανόντων. πρὸς ὑποτύπωσιν, φησι, τῶν
μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον, τουτέστι, πρὸς παράκλησιν, πρὸς προ-
20 τροπήν. ἐπειδὴ δὲ μέγα τι περὶ τοῦ υἱοῦ ἐφθέγξατο, καὶ ὅτι τοσαύτην ἀγάπην ἐνεδείξα-
το, ἵνα μή τις νομίσῃ ταύτης ἀπεστερῆσθαι τὸν πατέρα, ἀναφέρει καὶ αὐτῷ δόξαν ἐπάγων, καί
φησι·

17 Τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ τιμὴ καὶ δόξα εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Ὑπὲρ δὴ τούτων, φησὶν, οὐ τὸν υἱὸν μόνον, ἀλλὰ
25 καὶ τὸν πατέρα δοξάζομεν. ἐρώμεθα οὖν τοὺς αἱρετικούς· ἰδοὺ, μόνῳ Θεῷ, εἴρηκε περὶ πα-
τρὸς λέγων· ἆρα οὐ Θεὸς ὁ υἱός; καὶ μόνῳ ἀφθάρτῳ· ἆρα οὐκ ἄφθαρτος ὁ υἱός; καὶ ὃ δίδωσιν ἡ-
μῖν μετὰ ταῦτα, αὐτὸς οὐκ ἔχει; ναί, φησι, καὶ Θεὸς, καὶ ἄφθαρτος, ἀλλ' οὐ τοιοῦτος, οἷος ὁ πα-
τήρ. τί φής; οὐ τοιοῦτος, καὶ ἐλάττονος οὐσίας ἐστίν; οὐκοῦν καὶ ἀφθαρσίας ἐλάττονος. τί δὲ
ἐστὶ μείζων καὶ ἥττων ἀφθαρσία; ἡ γὰρ ἀφθαρσία οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ τὸ μὴ διαφθείρεσθαι. δό-
30 ξα μὲν γὰρ μείζων, καὶ ἥττων ἐστὶν, ἀφθαρσία δὲ μείζων καὶ ἥττων οὐκ ἔστιν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ὑγεία
ἥττων καὶ πλείων. ἢ γὰρ φθείρεσθαί τι δεῖ, ἢ μηδόλως. τί οὖν, φησιν; ἡμεῖς καὶ ἄφθαρτοι
ὡσαύτως; μὴ γένοιτο· οὐδαμῶς. διὰ τί; ὅτι αὐτὸς μὲν φύσει τοῦτο ἔχει, ἡμεῖς δὲ ἐπεισάκτως.
ἆρ' οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ οὕτως; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς φύσει. τίνος οὖν ἕνεκεν ἡ διαφο-
ρά; ὅτι αὐτὸς μὲν, φησι, παρ' οὐδενὸς ἐγένετο τοιοῦτος, ὁ δὲ υἱὸς παρὰ τοῦ πατρός. καὶ ἡμεῖς
35 τοῦτο ὁμολογοῦμεν. οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἀρνούμεθα, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς ἀφθάρτως γεγέννη-
ται. * ὑπὲρ τούτων, φησί, τὸν πατέρα δοξάζομεν, ὅτι τοιοῦτον αὐτὸν ἐγέννησεν. ὁρᾷς ὅτι τότε
μάλιστα δοξάζεται ὁ πατὴρ, ὅταν μεγάλα ᾖ κατωρθωκὼς ὁ παῖς; εἰς αὐτὸν γὰρ ἀναφέρεται
τὰ τοῦ υἱοῦ. οὐκοῦν, ὅταν δυνατὸν ᾖ γεγεννηκὼς, καὶ τοιοῦτον οἷος αὐτὸς, ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ μᾶλλόν
ἐστιν, ἢ τοῦ πατρὸς, ὅταν αὐτάρκη, ὅταν ἑαυτῷ ἀρκοῦντα, ὅταν μὴ ἀσθενῆ. τῷ δὲ βασιλεῖ
40 τῶν αἰώνων. καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ εἴρηται, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε. τὸ αὐτό ἐστιν ἐνταῦθα.
παρὰ μὲν γὰρ ἡμῖν διῄρηται ἀμφότερα, ἡ δημιουργία, λέγω, καὶ ἡ κτίσις, καὶ ἕτερος μὲν κατα-
σκευάζει καὶ ποιεῖται καὶ ταλαιπωρεῖ, ἕτερος δὲ κρατεῖ. διὰ τί; ὅτι ὁ κατασκευάζων, ἐλάττων
ἐστίν. ἐκεῖ δὲ οὐδαμῶς. οὐχ ἑτέρου μὲν ἡ δεσποτεία, ἑτέρου δὲ ἡ δημιουργία. οὐδὲ γὰρ, ἐπει-
δὰν ἀκούσω, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ἀφαιρῶ τὸν πατέρα τὸ δημιουργικόν· οὔτε δὲ ὅ-

τὴν ἀκούσω, ὁ πατὴρ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, τὸν υἱὸν ἀφαιρῶ τῆς δεσποτείας. κοινὰ γὰρ καὶ ἐκείνου καὶ τούτου ταῦτα. ἀμφότερα γὰρ ἑκατέροις ἐστίν. ἔκτισεν ὁ πατὴρ τῷ δημιουργὸν υἱὸν γεγεννηκέναι· βασιλεύει ὁ υἱὸς τῷ κύριος εἶναι τῶν κτισμάτων. οὐ γὰρ μισθοῦ ἐργάζεται, καθάπερ οἱ παρ' ἡμῖν, οὐδὲ ἑτέρῳ ὑπακούων, καθάπερ οὗτοι, ἀλλὰ δι' οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν. τί δέ; ὁ υἱὸς ὡρίσθη ποτέ; οὐκ ἂν τις ἔχοι λέγειν. τί οὖν ἐστιν, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, 5 μόνῳ σοφῷ Θεῷ; τί δὲ ὅταν λέγῃ, Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὄνομα ἕτερον, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ πάλιν, Οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία; τιμὴ καὶ δόξα, φησίν, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. τιμὴ καὶ δόξα οὐ διὰ ῥημάτων γίνεται. ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς οὐ διὰ ῥημάτων ἡμᾶς ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων καὶ δι' ἔργων, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτὸν τιμήσωμεν καὶ διὰ πραγμάτων, καὶ δι' ἔργων. καίτοι αὕτη μὲν ἡ τιμὴ ἡμῶν ἅπτεται, ἐκείνου δὲ αὐτοῦ οὐδαμῶς. οὐ γὰρ δεῖται τῆς 10 παρ' ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ τῆς παρ' αὐτοῦ δεόμεθα· ὥστε κἂν τιμήσωμεν αὐτόν, πάλιν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐτιμήσαμεν. ὥσπερ γὰρ ὁ τοὺς ὀφθαλμοὺς διανοίξας, ἵνα τὸ ἡλιακὸν ἴδῃ φῶς, ἑαυτὸν πάλιν ὤνησε, θαυμάζων τὸ κάλλος τοῦ ἄστρου, οὐκ ἐκείνῳ τι κεχάρισται (οὐ γὰρ λαμπρότερον αὐτὸ πεποίηκεν, ἀλλὰ μένει τὸ αὐτό) οὕτω καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ὁ θαυμάζων τὸν Θεὸν καὶ τιμῶν, ἑαυτὸν ἔσωσε, καὶ ὠφέλησιν ὠφέλειαν μεγίστην. πῶς; ὅτι τὴν ἀρετὴν μετέρχεται, 15 παρ' αὐτοῦ δοξάζεται. Τοὺς γὰρ δοξάζοντάς με, φησί, δοξάσω. πῶς οὖν αὐτὸς δοξάζεται, φησίν, ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἡμετέρας οὐδὲν ἀπολαύων; ὥσπερ οὖν καὶ πεινῆν λέγεται, καὶ διψῆν. πάντα γὰρ οἰκειοῦται τὰ ἡμέτερα, ἵνα κἂν οὕτως ἡμᾶς ἐφελκύσηται, καὶ τὰς τιμὰς, καὶ τὰς ὕβρεις, ἵνα κἂν οὕτω φοβηθῶμεν· καὶ οὐδὲ οὕτως ἐφελκόμεθα.

Πραξ. δ. ιβ.

γ. μετι-μένη

α. Βασ. β. λβ.

ΗΘΙΚΟΝ

Δοξάσωμεν δὴ τὸν Θεόν, ἄρωμεν τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν. καὶ 20 πῶς τις ἐν τῷ σώματι δοξάζει, φησί; πῶς δὲ ἐν τῷ πνεύματι; πνεῦμα ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν λέγει, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ σώματος. πῶς οὖν τις δοξάζει ἐν τῷ σώματι; πῶς δὲ ἐν τῇ ψυχῇ; ἐν σώματι δοξάζει, ὁ μὴ πορνεύων, ὁ μὴ μεθυσκόμενος, ὁ μὴ γαστριζόμενος, ὁ μὴ καλλωπιζόμενος, ὁ τοσαύτην αὐτοῦ ποιούμενος πρόνοιαν, ὅσον πρὸς ὑγείαν ἀρκεῖν μόνον, ὁ μὴ μοιχεύων, ἡ μὴ μυριζομένη, ἡ μὴ χρώμασι διαγράφουσα τὸ πρόσωπον, ἡ ἀρ- 25 κουμένη τῇ πλάσει τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδὲν ἐπιτεχνωμένη. τί γάρ, εἰπέ μοι, προστίθης τὰ παρὰ σαυτῆς τῇ ἀπηρτισμένῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ δημιουργίᾳ; οὐκ αὐτάρκης σοι γέγονεν ἡ διάπλασις; ὡς βελτίων τοίνυν τεχνίτης ἐπιχειρῇ ῥυθμίσαι τὸ ἔργον; οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καλλωπίζῃ, καὶ ὑβρίζεις τὸν δημιουργόν, ἵνα μυρίους ἐραστὰς ἐπισπάσῃ; καὶ τί πάθω, φησίν; οὐδὲ γὰρ ἐγὼ βούλομαι, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνδρα ταῦτα ποιεῖν ἀναγκάζομαι. οὐκ 30 ἔνι μὴ βουλομένην ἐρᾶσθαι. καλήν σε ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἵνα θαυμάζηται καὶ ἐπὶ τούτῳ, οὐχ ἵνα ὑβρίζηται. μὴ τούτοις αὐτὸν ἀμείβου τοῖς δώροις, ἀλλὰ σωφροσύνῃ, καὶ κοσμιότητι. καλήν σε ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἵνα σοι τοὺς τῆς κοσμιότητος ἄθλους αὐξήσῃ. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐπέραστον οὖσαν σωφρονεῖν, καὶ ὑπὸ οὐδενὸς γινομένην περιμάχητον. ἀκούεις τί φησιν ἡ γραφὴ περὶ τοῦ Ἰωσήφ; ὅτι ἦν ὡραῖος καὶ καλὸς τῇ ὄψει; τί ἡμᾶς τοῦτο ἀκούοντας ὠφελεῖ, ὅτι καλὸς 35 ἦν Ἰωσήφ; ἵνα μᾶλλον αὐτοῦ τὸ κάλλος θαυμάζωμεν, καὶ τὴν κοσμιότητα. ἐποίησέ σε καλὴν ὁ Θεός; τί τοίνυν κατασκευάζεις ἄμορφον σαυτήν; ὥσπερ γὰρ ἂν εἴ τις χρυσῷ ἀνδριάντι ἐπιχρίσειε πηλὸν βορβόρου, οὕτως εἰσὶν αἱ τοῖς ἐπιτρίμμασι κεχρημέναι. γῆν καταπάσσεις σαυτήν, τὴν μὲν φοινικῆν, τὴν δὲ λευκήν. ἀλλ' αἱ ἄμορφοι, φησίν, εἰκότως τοῦτο πράττουσι. τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι; ἵνα τὴν ἀμορφίαν κρύψωσιν; ἀλλὰ ἀνόητα ποιοῦσι. 40 πότε γάρ, εἰπέ μοι, τὸ φυσικὸν ὑπὸ τοῦ τεχνικοῦ καὶ ἐπιτετηδευμένου νικᾶται; τί δὲ ὅλως ἡ ἀμορφία λυπεῖ, ὅταν ψόγον μὴ ἔχῃ; ἄκουε γὰρ σοφοῦ τινος λέγοντος, Μὴ βδελύξῃ ἄνδρα ἐν ὁράσει αὐτοῦ, μηδὲ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν τῷ κάλλει αὐτοῦ. μᾶλλον μὲν οὖν Θεὸν θαύμασον τὸν ἀριστοτέχνην, ἐκεῖνον δὲ μηκέτι. οὐ γὰρ αὐτοῦ κατόρθωμα τὸ γινόμενον. ποῖον γὰρ κέρδος

γ. ὥ

γ. ὅσ

γ. ἔστ

Γεν. λθ.

Σειρ. ια. β.

γ. μη

ἀπὸ κάλλους, εἰπέ μοι; οὐδέν, ἀλλ' ἀγῶνες πλείους, μείζονες ἐπήρειαι, καὶ οἱ κίνδυνοι, καὶ αἱ
ὑποψίαι. τὴν μὲν γὰρ οὐ τοιαύτην οὐδ' ἂν ὑποπτεύσειέ τις. ἐκείνη δὲ, ἂν μὴ πολλῇ τῇ
κοσμιότητι καὶ μετ' ὑπερβολῆς ᾖ κεχρημένη, εὐθέως δέξεται δόξαν πονηράν, καὶ ὁ ἀνὴρ δὲ μεθ' ὑ-
ποψίας συνοικεῖ (οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον;) οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς θέας καρπούμενος τὴν
5 ἡδονήν, ὅσην ἀπὸ τῆς ὑπονοίας καρποῦται τὴν λύπην. ἐκείνη μὲν γὰρ τῇ συνηθείᾳ
μαραίνεται, βλακείας, διαχύσεως, ἀσελγείας δόξαν λαμβανούσης αὐτῆς τῆς ψυχῆς, βα-
ναύσου γινομένης, ἀπονοίας πολλῆς πληρουμένης. πρὸς ταῦτα γὰρ πάντα μᾶλλον ἡ εὐμορ-
φία ἕλκει. τὴν δὲ οὐ τοιαύτην οὐκ ἂν εὕροιμεν πολλὰ τὰ κωλύματα ἔχουσαν. οὔτε γὰρ
οἱ ἐπιπηδῶντες κύνες εἰσίν, ἀλλὰ καθάπερ τις ἀμνὰς, ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ βόσκεται, οὐδε-
10 νὸς ἐνοχλοῦντος λύκου, οὐδὲ ἐπιπηδῶντος, ἅτε τοῦ ποιμένος παρακαθημένου αὐτῇ. οὐκ
ἔστι πλεονεξία τὸ ἑτέραν μὲν εἶναι καλήν, ἑτέραν δὲ μὴ τοιαύτην. πλεονεξία ἐστὶ τὸ ἑτέραν
μὲν περιεῖναι καὶ καλὴν μὴ οὖσαν, ἑτέραν δὲ εἶναι πονηράν. εἰπὲ γάρ μοι, τίς ἀρετὴ ὀφθαλ-
μῶν; ἆρα τὸ ὑγροὺς εἶναι καὶ εὐστρόφους καὶ στρογγύλους καὶ κυανοῦς, ἢ τὸ ὀξεῖς καὶ διορατικούς; ἐγὼ
μὲν τοῦτό φημι, καὶ δῆλον ἐντεῦθεν. τίς ἀρετὴ λύχνου; τὸ λαμπρὰ φαίνειν καὶ πᾶσαν καταυ-
15 γάζειν τὴν οἰκίαν, ἢ τὸ καλῶς πεπλάσθαι καὶ στρογγύλον εἶναι; ἐκεῖνο πάντως ἂν εἴποι-
μεν. τοῦτο μὲν γὰρ ἀδιάφορον, τὸ δὲ ζητούμενον, ἐκεῖνο. διὰ τοῦτο καὶ σαπρὸν λύχνον ἐ-
ποίησας, πρὸς τὴν ἐγκεχειρισμένην θεραπαινίδα ἀεὶ λέγομεν. οὕτω λύχνου τὸ φωτίζειν
ἐστίν. οὐκοῦν καὶ ὀφθαλμός, ἐάν τε τοιόσδε, ἐάν τε τοιόσδε ᾖ, οὐδέν ἐστιν, ἕως ἂν μετὰ πάσης αὐ-
ταρκείας τὴν χρείαν πληροῖ· ὥσπερ οὖν καὶ σαπρὸς λέγεται, ἐὰν ἀμβλυωπῇ, καὶ τὴν συν-
20 θεσιν μὴ ἔχῃ πᾶσαν ἀπηρτισμένην. τοὺς γὰρ τῶν ἀνεῳγμένων τοὺς ὀφθαλμοὺς μὴ βλέπον-
τας, σαπροὺς ἔχειν ὀφθαλμοὺς φαμέν. πᾶν γὰρ, ὃ μὴ τὴν ἰδίαν χρείαν πληροῖ, σα-
πρὸν λέγομεν· τοῦτο ὀφθαλμοῦ κακία. τῆς δὲ ῥινός, εἰπέ μοι, ποία ἀρετή; ἆρα τὸ εὐ-
θεῖαν εἶναι, τὸ ἀπεξεσμένην ἑκατέρωθεν, καὶ τὴν ἀναλογίαν σύμμετρον ἔχειν, ἢ τὸ πρὸς τὴν
ὄσφρησιν ἐπιτηδείαν εἶναι, τὸ δυναμένην ταχέως ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ παραπέμψαι τῷ ἐγ-
25 κεφάλῳ; τοῦτο δὴ παντί που δῆλόν ἐστι. φέρε δὲ, καὶ ἐπὶ ὑποδείγματι τὸ πρᾶγμα προσ-
εξετάσωμεν. εἰπὲ γάρ μοι, τὰς ἅρπαγας, τὰ σκεύη, ποῖα φήσομεν κατεσκευάσθαι κα-
λῶς, τὰ δυνάμενα ἁρπάζειν μετὰ ἀκριβείας καὶ κατέχειν, ἢ τὰ διαπεπλασμένα καλῶς;
δῆλον ὅτι ἐκεῖνα. τί δὲ ὀδόντας, ποίους εἶναι φήσομεν καλούς; τοὺς τμητικοὺς καὶ εὐκόλως δια-
τέμνοντας τὴν τροφήν*, ἢ τοὺς καλῶς συγκειμένους; δῆλον ὅτι ἐκείνους. καὶ ὅλως ἐπὶ παν-
30 τὸς τοῦ σώματος τούτῳ προσάγοντες τῷ λόγῳ τὴν ζήτησιν, εὑρήσομεν πάντα τὰ ὑγιῆ καὶ κα-
λά, ἕως ἂν ἐνεργῇ μετὰ ἀκριβείας τὰ οἰκεῖα τῶν μελῶν ἕκαστον. οὕτω καὶ σκεῦος ἕκαστον λέγο-
μεν καλόν, καὶ ζῶον, καὶ φυτόν, οὐκ ἀπὸ τῆς διαπλάσεως, οὐδ' ἀπὸ τοῦ χρώματος, ἀλλ' ἀπὸ
τῆς διακονίας. οὕτω τὸν οἰκέτην καλοῦμεν καλόν, τὸν ἐπιτήδειον ἡμῖν πρὸς διακονίαν, οὐ
τὸν ὡραῖον καὶ βλᾶκα. ὁρᾷς πῶς ἐστιν εἶναι κοινήν; ὅταν τοίνυν τῶν μεγίστων καὶ θαυμαστῶν ὁμοίως
35 ἀπολαύωμεν, οὐδὲν πλεονεκτούμεθα. οἷόν τι λέγω· τὸν κόσμον τοῦτον ὁμοίως ὁρῶμεν, τὸν ἥ-
λιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, τὸν ἀέρα ὁμοίως ἕλκομεν, τοῦ ὕδατος, τῆς τροφῆς ὁμοίως
μετέχομεν, ἄν τε εὔμορφοι ὦμεν, ἄν τε μή. εἰ δὲ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τῶν εὐμόρφων
αἱ μὴ τοιαῦται μᾶλλον ὑγιεινότεραι. ἐκεῖναι μὲν γὰρ ὡς δὴ τὴν ὥραν διαφυλάττουσαι, κα-
μάτοις ἑαυτὰς οὐ διδόασιν, ἀλλ' ἀργίᾳ καὶ σκιατροφίᾳ, ὑφ' ὧν μάλιστα αἱ τῶν μελῶν ἐνέργειαι
40 ἀμβλύτεραι γίνονται· αὗται δὲ ἁπλῶς καὶ ἀδεῶς, ἅτε οὐδεμίαν περὶ ταῦτα ἔχουσαι τὴν
σπουδήν, ἐκεῖ τὸ πᾶν ἀναλίσκουσι. δοξάσωμεν τοίνυν τὸν θεόν· ἄρωμεν αὐτὸν ἐν τῷ σώ-
ματι ἡμῶν· μὴ καλλωπιζώμεθα· περιττὴ αὕτη ἡ σπουδὴ καὶ ἀνόνητος· μὴ παιδεύωμεν τοὺς
ἄνδρας μόνας ὄψεις φιλεῖν. ἂν γὰρ ᾖς οὕτω κοσμουμένη, ταχέως ὑπὸ τῆς ἑταιρικῆς μελετή-
σας ἐν τῇ ὄψει τῇ σῇ, ἁλίσκεται. ἂν μέντοι διδάξῃς αὐτὸν τρόπους φιλεῖν καὶ κοσμιότητα, οὐ τα-

*ἢ καλῶς [illegible]

χέως πορνεύσει. οὐδὲ γὰρ εὑρίσκει ταῦτα παρὰ τῇ πόρνῃ, ἀλλὰ τὰ τούτοις ἐναντία. μὴ τοίνυν διδάξῃς αὐτὸν ὑπὸ γέλωτος ἁλίσκεσθαι, μηδὲ ὑπὸ σχήματος ἐκκεχυμένου, ἵνα μὴ κατ' ἐκείνης ἀρτύσῃς τὰ φάρμακα. παίδευε αὐτὸν κοσμιότητι χαίρειν· δυνήσῃ δὲ τοῦτο, ὅταν καὶ τὸ σχῆμα τοιοῦτον ᾖ. ἐπεὶ ἐὰν ἐπτερωμένη καὶ ἄσωτος ᾖς οὖσα, πῶς δυνήσῃ προσενεγκεῖν ῥῆμα σεμνόν; τίς δ' οὐ σοῦ χλευάσεται καὶ γελάσει; πῶς δὲ ἔστι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἀρέσαι τῷ Θεῷ; ἀρετὴν ἀσκοῦσα, τὴν ψυχὴν καλλωπίζοντα. καὶ γὰρ ἐπ' αὐτὴν τοῦτο οὐ κεκώλυται. οὕτω δοξάζομεν τὸν Θεὸν, ὅταν πανταχόθεν ὦμεν ἀγαθοί, καὶ δοξαζόμεθα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ πολλῷ μειζόνως. Λογίζομαι γὰρ, φησιν, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν.

Ῥωμ. η. ιη.

Λογ. ε. 18 ΤΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΝ ΠΑρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, 19 Ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἥν τινες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν.

ΤΟ τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, μέγα ἐστὶ καὶ θαυμαστὸν, καὶ ὄντως τῆς τοῦ Θεοῦ δεόμενον ψήφου, ὥστε τὸν ἄξιον εἰς μέσον παραγαγεῖν. οὕτω καὶ τὸ παλαιὸν ἐγίνετο, οὕτω καὶ νῦν γίνεται, ὅταν χωρὶς πάθους ἀνθρωπίνου τὰς αἱρέσεις ποιώμεθα, ὅταν πρὸς μηδὲν ὁρῶντες βιωτικὸν, μὴ πρὸς φιλίαν, μὴ πρὸς ἀπέχθειαν. εἰ γὰρ καὶ μὴ τοσούτου πνεύματος μετέχομεν, ἀλλ' ἀρκεῖ πρόθεσις ἀγαθὴ τοῦ Θεοῦ τὴν χειροτονίαν ἐπισπάσασθαι. ἐπεὶ οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι πνεύματος μετέσχον, ὅτε τὸν Ματθίαν ἐξελέξαντο, ἀλλ' εὐχῇ τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέψαντες, ἐγκατέλεξαν αὐτὸν τῷ τῶν ἀποστόλων ἀριθμῷ. οὐ γὰρ πρὸς φιλίαν ἀνθρωπίνην ἑώρων. οὕτως ἔδει καὶ νῦν ἐφ' ἡμῶν γίνεσθαι. ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς ἔσχατον ῥαθυμίας ἐληλακότες, καὶ τὰ φανερὰ πρὸς ἀκρίβειαν παριέμεθα. ὅταν δὲ τὰ δῆλα παρορῶμεν, πῶς τὰ ἄδηλα ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐκκαλύψει; Εἰ ἐν τῷ μικρῷ, φησιν, οὐκ ἐγένεσθε πιστοὶ, τὸ μέγα καὶ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν ἐγχειρίσει; τότε δὲ, ἐπεὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον ἐγίνετο, καὶ ἀπὸ προφητείας ἐγίνοντο οἱ ἱερεῖς. τί ἐστιν ἀπὸ προφητείας; ἀπὸ πνεύματος ἁγίου. προφητεία γάρ ἐστιν, οὐ τὸ τὰ μέλλοντα λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ παρόντα, ἐπεὶ καὶ ὁ Σαοὺλ κατὰ προφητείαν ἐδείχθη ἐν τοῖς σκεύεσι κρυπτόμενος. ὁ γὰρ Θεὸς τοῖς δικαίοις ἀποκαλύπτει. προφητεία ἦν καὶ τὸ λέγειν, Ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον, καὶ τὸν Βαρνάβαν. οὕτω καὶ ὁ Τιμόθεος ᾑρέθη. προφητείας δὲ ἐνταῦθά φησι τὰς πολλὰς, ἴσως ἐκείνην μεθ' ἧς αὐτὸν ἔλαβεν ὅτε περιέτεμε, καὶ ὅτε ἐχειροτόνει, καθὼς καὶ αὐτὸς γράφων φησί· Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος. διανιστὰς τοίνυν αὐτὸν, καὶ νήφειν παρασκευάζων καὶ ἐγρηγορέναι, ἀναμιμνήσκει τοῦ ἑλομένου καὶ χειροτονήσαντος, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ὁ Θεός σε ἐξελέξατο, αὐτός σοι ἐνεπίστευσεν, οὐκ ἀνθρωπίνῃ γέγονας ψήφῳ· μὴ ὑβρίσῃς, μηδὲ καταισχύνῃς τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον. εἶτα ἐπειδὴ παραγγελίαν ἔφησε, καὶ φορτικώτερον ἦν, τί φησι; Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε. ὡς τέκνῳ, καὶ γνησίῳ παραγγέλλει. οὐ γὰρ αὐθεντικῶς, οὐδὲ δεσποτικῶς, οὐδὲ μετ' ἐξουσίας, ἀλλὰ πατρικῶς τέκνον, φησὶ, Τιμόθεε. τὸ δὲ παρατίθεσθαι, τῆς φυλακῆς τὸ ἀκριβὲς δηλοῖ, καὶ τὸ οὐχ ἡμέτερον. οὐ γὰρ ἡμεῖς αὐτὸ ἐκτησάμεθα, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἡμῖν ἐχαρίσατο· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν. ἅπερ οὖν ἔδωκε, ταῦτα φυλάττωμεν. εἰ μὴ αὐτὸς ἦλθεν, οὔτε ἡ πίστις αὐτὴ ηὑρίσκετο, οὔτε ὁ βίος ὁ καθαρὸς, ὃν ἐκ παιδείας λαμβάνομεν. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν·

α. Βασ. ι.

Πράξ. ιγ. β.

α Τιμ. δ. ιδ.

οὐκ

οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ παραγγέλλων, ἀλλ' ὁ ἑλόμενος. τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ
προφητείας, τοῦτό ἐστιν. ἐκείνων ἄκουσον, ἐκείναις πείθου. τί δὲ παραγγέλλεις, εἰπέ; ἵνα
στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν. [ἐκεῖναί σε εἵλοντο εἰς ὃ εἵλοντό σε, στρατεύου
τὴν καλὴν στρατείαν.] καλὴν εἶπεν. ἔστι γὰρ καὶ κακὴ στρατεία, περὶ ἧς φησιν· Ὥσπερ γὰρ (Ῥωμ. ς. ιθ.)
5 παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ. ἐκεῖνοι ὑπὸ τυράννῳ στρα-
τεύονται, σὺ δὲ ὑπὸ βασιλεῖ. διὰ τί δὲ καλεῖ στρατείαν τὸ πρᾶγμα; δηλῶν ὅτι πόλεμος
ἐγήγερται σφοδρός, πᾶσι μὲν, μάλιστα δὲ τῷ διδασκάλῳ, ὅτι ὅπλων ἡμῖν ἰσχυρῶν δεῖ, ὅτι
νήψεως, ὅτι ἐγρηγόρσεως, ὅτι διηνεκοῦς ἀγρυπνίας, ὅτι πρὸς αἷμα καὶ μάχας παρεσκευάσθαι
ὀφείλομεν, ὅτι παρατάττεσθαι, καὶ μηδὲν ἔχειν χαῦνον. ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς, φησι. καθά-
10 περ γὰρ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων οὐ πάντες εἰς ἓν εἶδος στρατεύονται, ἀλλ' ἐν διαφόροις
τάγμασιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁ μὲν εἰς διδασκάλου τάξιν, ὁ δὲ εἰς μαθητοῦ, ὁ δὲ εἰς
ἰδιώτου, [σὺ δὲ ἐν τούτῳ.] εἶτα ἵνα μή τις νομίσῃ ἀρκεῖν τοῦτο, τί φησιν; ἔχων πίστιν καὶ ἀγα-
θὴν συνείδησιν. τὸν γὰρ διδάσκαλον πρότερον ἑαυτοῦ χρὴ εἶναι διδάσκαλον. ὥσπερ γὰρ ὁ στρα-
τηγὸς, ἐὰν μὴ πρότερον ᾖ στρατιώτης ἄριστος, οὐδὲ στρατηγὸς ἔσται ποτέ· οὕτω καὶ ὁ διδάσκων.
15 τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. ἔχων, φησὶ, πίστιν (α Κορ. θ. κζ.)
καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἵν' ὑπὸ τῶν ἄλλων προΐστασαι. ταῦτα ἀκούοντες, μὴ ἀπαξιώ-
σωμεν τὰς τῶν μειζόνων παραινέσεις, κἂν διδάσκαλοι ὦμεν. εἰ γὰρ Τιμόθεος, οὗ πάντες οὐκ
ἐσμὲν ἀντάξιοι, δέχεται παραγγελίας καὶ διδάσκεται, καὶ ταῦτα ἐν τάξει διδασκάλου ὤν, πολ-
λῷ μᾶλλον ἡμεῖς. ἥν τινες, φησιν, ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν. εἰκότως.
20 ὅταν γὰρ ᾖ βίος ἀπεγνωσμένος, καὶ δόγμα τίκτεται τοιοῦτον. καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς ἐκ τούτου κα-
ταπεσόντας εἰς βυθὸν κακῶν, καὶ εἰς ἑλληνισμὸν ἐκτραπέντας. ἵνα γὰρ μὴ τῷ φόβῳ τῶν
μελλόντων βασανίζωνται, σπουδάζουσι πεῖσαι τὴν ψυχὴν, ὅτι ψευδῆ πάντα τὰ παρ' ἡμῖν.
καὶ πίστεώς τινες ἐκτρέπονται, οἱ λογισμοῖς τὸ πᾶν ζητοῦντες. ναυάγιον γὰρ ἐργάζεται ὁ λο-
γισμός, καὶ ὥσπερ πλοῖον ἀσφαλές ἐστιν ἡ πίστις. τοὺς ἐκτραπέντας τοίνυν ἐκεῖθεν ἀνάγκη
25 ναυαγεῖν. καὶ δείκνυσι τοῦτο ἀπὸ τοῦ ὑποδείγματος.

20 Ὧν ἐστιν Ὑμέναιος, φησι, καὶ Ἀλέξανδρος. Καὶ ἀπὸ τούτων ἡμᾶς σωφρονίζει.
ὁρᾶτε πῶς ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων ἦσαν οἱ παραδιδάσκοντες, οἱ πολυπραγμονοῦντες,
οἱ τῆς πίστεως ἀπερχόμενοι, οἱ ζητοῦντες λογισμοῖς οἰκείοις; ὁ ναυαγῶν, γυμνὸς καὶ πάντων
ἐστὶν ἔρημος· οὕτω καὶ ὁ τῆς πίστεως ἐκπεσὼν, οὐδὲν ἔχει λοιπὸν, οὐχ ὅπου στῇ, οὐχ ὅπου κατα-
30 φύγῃ, οὐ βίον ἔχει, δι' οὗ κερδαίνῃ τι ἐκεῖθεν. τῆς γὰρ κεφαλῆς διεφθαρμένης, τί τοῦ λοιποῦ σώ-
ματος ὄφελος; εἰ γὰρ ἡ πίστις βίου χωρὶς οὐδέν ἐστι, πολλῷ μᾶλλον τοὐναντίον. εἰ τῶν
αὐτοῦ καταφρονεῖ ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν ἡμετέρων δι' αὐτὸν χρὴ κατα-
φρονεῖν. οὕτω γάρ ἐστιν, ὅταν τις ἐκπέσῃ τῆς πίστεως· οὐδαμοῦ ἵσταται, ἀλλ' ἄλλην ἄλ-
λως νήχεται, ἕως ἂν καταποντισθῇ πάλιν. Οὓς παρέδωκα, φησι, τῷ Σατανᾷ, ἵνα
35 παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν. Ὁρᾷς ὅτι βλασφημία ἐστὶ τὸ λογισμοῖς ζητεῖν τὰ
θεῖα; εἰκότως. τί γὰρ ἂν ἔχοι κοινὸν λογισμὸς ἀνθρώπινος πρὸς ἐκεῖνα; πῶς δὲ ὁ Σατανᾶς
αὐτοὺς παιδεύει μὴ βλασφημεῖν; εἰ γὰρ τοὺς ἄλλους παιδεύει μὴ βλασφημεῖν, πολλῷ
μᾶλλον ἑαυτὸν ἔδει. εἰ δὲ ἑαυτὸν μέχρι τοῦ νῦν οὐ δύναται παιδεῦσαι, οὐδὲ τοὺς ἄλ-
λους. οὐκ εἶπεν, ἵνα παιδεύσῃ αὐτοὺς μὴ βλασφημεῖν, ἀλλ', ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλα-
40 σφημεῖν. οὐκ ἐκεῖνος τοῦτο ἐργάζεται, ἀλλὰ τοῦτο ἐκβαίνει. ὥσπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ φησιν
ἐπὶ τοῦ πεπορνευκότος· Παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός· οὐχ ἵνα σω- (α. Κορ. ε. ε.)
θῇ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἵνα σωθῇ τὸ πνεῦμα. τοῦτο δὲ ἀπρόσωπόν ἐστι. πῶς οὖν τοῦτο γίνεται; ὥσπερ
οὖν οἱ δήμιοι μυρίων γέμοντες κακῶν τοὺς ἄλλους σωφρονίζουσιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ
πονηροῦ δαίμονος. καὶ διὰ τί μὴ σὺ αὐτοὺς ἐκόλασας, ὥσπερ ἐκεῖνος τὸν Βαριησοῦν, ὥσπερ

Κηφᾶς Ἀνανίαν, ἀλλὰ τῷ Σατανᾷ παρέδωκας; οὐχ ἵνα κολασθῶσιν, ἀλλ' ἵνα παιδευθῶσι. καίτοι καὶ ἐξουσίαν ἔχει πολλήν, ὡς ὅταν λέγῃ· Τί θέλετε, ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς; καὶ πάλιν· Οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε. καὶ πάλιν, Οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ἀλλ' εἰς οἰκοδομήν. τί οὖν τὸν Σατανᾶν καλεῖ πρὸς τὴν τιμωρίαν; ἵνα μετὰ τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς κολάσεως καὶ ἡ ὕβρις ᾖ μείζων. μᾶλλον δὲ τοὺς μὲν ἀπίστους αὐτοὶ ἐπαίδευον, τοὺς δὲ ἐκπεσόντας τῷ Σατανᾷ παρεδίδουν. τί δήποτε δὲ Πέτρος τὸν Ἀνανίαν; καὶ γὰρ ὁ Ἀνανίας ἄπιστος ἦν ἔτι πειράζων. ἵνα μάθωσι τοίνυν οἱ ἄπιστοι, ὅτι οὐ δύνανται λαθεῖν, διὰ τοῦτο δι' ἑαυτῶν αὐτοὺς ἐτιμωροῦντο· τοὺς δὲ τοῦτο μαθόντας λοιπόν, εἶτα ἐκπεσόντας, τῷ Σατανᾷ παρεδίδουν, δεικνύντες ὅτι οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ αὐτῶν φυλακῇ συνείχοντο, καὶ παρεδίδοντο ὅσοι εἰς ἀπόνοιαν ἤρθησαν. καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν βασιλέων, τοὺς μὲν πολεμίους καὶ οἰκείαις σφάττουσι χερσί, τοὺς δὲ ὑφ' ἑαυτοὺς τοῖς δημίοις παραδιδόασιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. δείκνυται δὲ ἀπὸ τούτου, ὅτι διὰ τὴν τῶν ἀποστόλων φυλακὴν τοῦτο ἐγίνετο· ἄλλως δὲ οὐδὲ μικρὸν ἦν τὸ δύνασθαι ἐπιτάττειν τῷ διαβόλῳ. τοῦτο γὰρ δεικνύντος ἦν, ὅτι ἐδούλευε καὶ εἶκε καὶ ἄκων τοῖς ἀποστόλοις ὁ διάβολος. ὥστε οὐκ ἔλαττον εἰς χάριν τοῦτο ἦν. πῶς δὲ παρέδωκεν, ἄκουσον. Συναχθέντων ὑμῶν, φησί, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ. ἐξεβάλλετο οὖν εὐθέως τοῦ κοινοῦ συνεδρίου, ἀπεσχίζετο τῆς ἀγέλης, ἐγίνετο ἔρημος καὶ γυμνός, παρεδίδοτο τῷ λύκῳ. ὥσπερ γὰρ ἡ νεφέλη τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑβραίων, οὕτω τὴν ἐκκλησίαν τὸ πνεῦμα ἐγνώριζεν. εἴ τις τοίνυν ἐκτὸς ἐγίνετο, κατεκαίετο· ἐγίνετο δὲ ἐκτὸς τῇ κρίσει τῶν ἀποστόλων. οὕτω καὶ ὁ Κύριος παρέδωκε τὸν Ἰούδαν τῷ Σατανᾷ. Εὐθέως γὰρ μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι οὓς μὲν διορθώσασθαι ἐβούλοντο, οὐκ ἐκόλαζον αὐτοί· τοὺς δὲ ἀδιορθώτους αὐτοὶ ἐτιμωροῦντο· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι φοβερώτεροι μᾶλλον ἦσαν ἑτέροις ἐκδιδόντες αὐτούς. οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ παρεδόθη τῷ Σατανᾷ. ἀλλ' ἐκεῖνος οὐχ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ὑπὲρ πλείονος εὐδοκιμήσεως.

α. Κορ. δ. κα. — β. Κορ. ιγ. ζ. ι. — α. Κορ. ε. δ. — Ἰωάν. ιγ. κζ.

ΗΘΙΚΟΝ

Πολλὰ τοιαῦτα γίνεται καὶ νῦν. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἱερεῖς οὐ πάντας ἴσασι τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀναξίως τῶν μυστηρίων μετέχοντας, ὁ Θεὸς πολλάκις τοῦτο ποιεῖ, καὶ παραδίδωσιν αὐτοὺς τῷ Σατανᾷ. ὅταν γὰρ νόσοι, ὅταν ἐπιβουλαί, ὅταν πένθη, καὶ συμφοραὶ συμβαίνωσιν, ὅταν ἄλλα τινὰ τοιαῦτα, διὰ τοῦτο γίνεται. καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δηλοῖ οὕτω λέγων· Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. καὶ πῶς, φησίν, ὅταν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ προσερχώμεθα; τοῦτο γὰρ τὸ δεινόν, ὅτι οὐ καθαρότητι διανοίας, ἀλλὰ διαστήματι χρόνου τὴν ἀξίαν ὁρίζεις τῆς προσόδου· καὶ τοῦτο εὐλάβειαν εἶναι νομίζεις, τὸ μὴ πολλάκις προσελθεῖν, οὐκ εἰδὼς ὅτι τὸ ἀναξίως προσελθεῖν, κἂν ἅπαξ γένηται, ἐκηλίδωσε· τὸ δὲ ἀξίως, κἂν πολλάκις, ἔσωσεν. οὐκ ἔστι τόλμα τὸ πολλάκις προσιέναι, ἀλλὰ τὸ ἀναξίως, κἂν ἅπαξ τις τοῦ παντὸς χρόνου προσέλθῃ. ἡμεῖς δὲ οὕτως ἀνοήτως διακείμεθα καὶ ἀθλίως, ὅτι μυρία διὰ παντὸς ἐργαζόμενοι τοῦ ἐνιαυτοῦ κακά, τοῦ μὲν ἀποδύσασθαι ἐκεῖνα οὐδεμίαν ποιούμεθα φροντίδα, νομίζομεν δὲ * ἀρκεῖν τὸ μὴ συνεχῶς κατατολμᾶν καὶ ἐπιπηδᾶν ὑβριστικῶς τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἐννοοῦντες ὅτι καὶ οἱ τὸν Χριστὸν σταυρώσαντες ἅπαξ ἐσταύρωσαν. ἆρ' οὖν ἐπειδὴ ἅπαξ, ἔλαττον τὸ ἁμάρτημα; καὶ ὁ Ἰούδας δὲ ἅπαξ παρέδωκε. τί οὖν; τοῦτο αὐτὸν ἐξείλετο; διὰ τί γὰρ χρόνῳ τὸ πρᾶγμα μετερχόμεθα; χρόνος προσόδου ἔστω ἡμῖν, τὸ καθαρὸν συνειδός. οὐδὲν πλέον ἔχει τὸ ἐν τῷ Πάσχα μυστήριον τοῦ νῦν τελουμένου. ἕν ἐστι καὶ τὸ αὐτό· ἡ αὐτὴ τοῦ πνεύματος χάρις· ἀεὶ Πάσχα ἐστί. ἴσασιν οἱ μύσται τὸ εἰρημένον. καὶ ἐν παρασκευῇ, καὶ ἐν σαββάτῳ, καὶ ἐν κυριακῇ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μαρτύρων ἡ αὐτὴ θυσία ἐπιτελεῖται. Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον, φησί, τοῦτον, ἢ τὸ ποτήριον

α. Κορ. ια. λ. — α. Κορ. ια. κϛ.

ριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε. οὐχ ὁρῶ καιρὸν περιέγραψε τὴν
θυσίαν. πῶς οὖν τότε, φησί, πάσχα λέγεται; ὅτι τότε ἔπαθεν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν. μηδεὶς
τοίνυν ἑτέρως ἐκείνῃ προσίτω, καὶ τούτῳ ἄλλως. μία δύναμίς ἐστι, μία ἀξία, μία χάρις, ἓν
σῶμα καὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἐκεῖνο τούτου ἁγιώτερον, οὐδὲ τοῦτο ἐκείνου ἔλαττον. καὶ τοῦτο καὶ ὑμεῖς
5 ἴστε, οὐδὲν καινότερον ὁρῶντες, πλὴν τῶν κοσμικῶν τούτων παραπετασμάτων καὶ τοῦ λοιποῦ
περὶ πλήθους. ἔχουσι δέ τι πλέον αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι τοῦτο, ὅτι ἀπ' αὐτῶν ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ
σωτήριος ἡμῶν ἡμέρα, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐτύθη ὁ Χριστός, λοιπὸν δὲ κατὰ τὰ μυστήρια οὐδεμίαν
περιτέρησιν ἔχουσι. καὶ ἑορτῇ μὲν προσβάλλων αἰσθητῇ, νίπτεις τὰς χεῖρας, πλύνεις τὸ στό-
μα· ἑορτῇ δὲ μέλλων προσιέναι πνευματικῇ, οὐ νίπτεις τὴν ψυχήν, ἀλλὰ γέμων ἀκαθαρ-
10 σίας προσέρχῃ; καὶ τί, φησιν; οὐκ ἀρκοῦσιν αἱ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστεῖαι τὸ πολὺ
φορτίον καθᾶραι τῶν ἁμαρτημάτων; καὶ τί τὸ ὄφελος, εἰπέ μοι; ἂν τις μύρον ἀποθέσθαι
θέλων καθαίρῃ τὸν τόπον, εἶτα πάλιν μικρὸν μετὰ τὸ ἐμβαλεῖν καὶ κόπρον ἐπιβάλῃ, οὐκ ἀ-
πέπτη ἡ εὐωδία; τοῦτο δὴ γίνεται καὶ ἡμῖν. ἐγενόμεθα ἄξιοι προσερχόμενοι κατὰ δύναμιν τὴν
ἡμετέραν· εἶτα πάλιν μολύνομεν ἑαυτούς. τί οὖν τὸ κέρδος; τοῦτο καὶ περὶ τῶν δυναμέ-
15 νων ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις ἀπονίψασθαι φαμέν. μὴ δὴ ἀμελῶμεν τῆς ἡμετέρας
σωτηρίας, παρακαλῶ, ἵνα μὴ γένηται κενὸς ὁ κόπος ἡμῶν. Ἄνθρωπος γάρ, φησιν, ἀποστρέ- Παροιμ. κϛ. ια
φων ἀπὸ ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, ὥσπερ κύων ἐστὶν ἐπὶ τὸν
ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφων. ἂν οὕτω ποιῶμεν, καὶ οὕτω προσέχωμεν, δυνησόμεθα τῶν βραβείων
ἀξιωθῆναι ἐκείνων, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.
20

Λογ. ϛ. 1 ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΟΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΠΑΝΤΩΝ ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων. 2 Ὑπὲρ βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα * ἤρεμον, καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ, καὶ σεμνότητι. κεφ. β.

25 3 Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ,

4 Ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

ΩΣπερ κοινός τίς ἐστι πατὴρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ὁ ἱερεύς. πάντων
30 τοίνυν ἄξιον αὐτὸν κήδεσθαι, καθάπερ καὶ ὁ Θεός, ᾧ ἱερᾶται. διὰ τοῦτό
φησι, παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς.
δύο γὰρ ἐντεῦθεν γίνεται τὰ ἀγαθά, τό τε ἔχθος, ὃ πρὸς τοὺς ἔξω ἔχο-
μεν, καταλύεται (οὐδεὶς γὰρ πρὸς τοῦτον ἀπεχθῶς ἔχειν δύναται,
ὑπὲρ οὗ δεήσεις ποιεῖται) αὐτοί τε ἐκεῖνοι βελτίους γίνονται ἐκ τοῦ τὰς εὐχὰς
35 ὑπὲρ αὐτῶν γίνεσθαι, ἔκ τε τοῦ μὴ ἐκθηριοῦσθαι πρὸς ἡμᾶς. οὐδὲν γὰρ οὕτω πρὸς διδασκαλίαν
ἐπαγωγόν, ὡς τὸ φιλεῖν καὶ φιλεῖσθαι. ἐννόησον δὲ ὅσον ἦν ἀκούειν τοὺς ἐπιβουλεύοντας,
τοὺς μαστίζοντας, τοὺς ἐλαύνοντας, τοὺς ἀποκτιννύντας, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πάσχοντες ὑπὲρ
τῶν τὰ τοιαῦτα δρώντων προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν ποιοῦνται ἐκτενεῖς. ὁρᾷς πῶς ἀνώ-
τερον εἶναι βούλεται τὸν χριστιανὸν πάντων; καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν παίδων τῶν νηπίων, κἂν
40 βασταζόμενον τὸ παιδίον τύπτῃ τοῦ πατρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲν ἀποτέμνεται τῆς φιλοστοργίας,
οὕτω κἂν τυπτώμεθα παρὰ τῶν ἔξωθεν, οὐδὲν ὀφείλομεν ἐλαττοῦν τῆς εὐνοίας τῆς πρὸς αὐ-
τούς. τί δέ ἐστι τό, πρῶτον πάντων; τουτέστιν, ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ καθημερινῇ· καὶ τοῦτο ἴσασιν
οἱ μύσται πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεται, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ, καὶ ἐν πρωΐᾳ· πῶς ὑπὲρ παντὸς
τοῦ κόσμου, καὶ βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων ποιούμεθα τὴν δέησιν. ἀλλ' ἴσως

ἐρεῖ

ἐρεῖ τις, ὅτι οὐχ ὑπὲρ πάντων εἶπεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν πιστῶν. τί οὖν ὅταν λέγῃ ὑπὲρ βασιλέων; οὐ γὰρ δὴ τότε θεοσεβεῖς ἦσαν βασιλεῖς, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ παρῆλθον, ἀσεβεῖς ἀσεβεῖς διαδεχόμενοι. εἶτα ἵνα μὴ κολακεία τὸ πρᾶγμα ᾖ, προλαβὼν εἶπεν, ὑπὲρ πάντων, καὶ τότε, ὑπὲρ βασιλέων. εἰ γὰρ εἶπεν, ὑπὲρ βασιλέων μόνων, ἴσως ἄν τις τοῦτο ὑπέλαβεν. εἶτα ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τὴν τοῦ χριστιανοῦ ψυχὴν ναρκᾶν ταῦτα ἀκούουσαν, καὶ μὴ προσίεσθαι τὴν παραίνεσιν, εἴγε ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνος ἐν τῷ τῶν μυστηρίων δεῖ καιρῷ δεήσεις προσφέρειν, ὅρα τί φησι, καὶ πῶς τίθησι τὸ κέρδος, ἵνα κἂν οὕτω δέξῃ τὴν παραίνεσιν. ἵνα ἤρεμον, φησι, καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν. τουτέστιν, ἡ ἐκείνων σωτηρία, ἡμῶν ἀμεριμνία ὑπάρχει. ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, προτρέπων αὐτοὺς πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι, φησίν· Εἰ μὴ διὰ τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ τὴν συνείδησιν. ὁ γὰρ Θεὸς εἰς τὸ κοινῇ χρήσιμον τὰς ἀρχὰς διετάξατο. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον αὐτοὺς μὲν ὑπὲρ τούτου στρατεύεσθαι, καὶ τὰ ὅπλα τίθεσθαι, ἵν' ἡμεῖς ἐν ἀδείᾳ ὦμεν· ἡμᾶς δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων καὶ στρατευομένων ποιεῖσθαι δεήσεις; ὥστε οὐ κολακεία ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου γίνεται λόγον. εἰ γὰρ μὴ ἐσώζοντο, μηδὲ εὐδοκίμουν ἐν τοῖς πολέμοις, ἀνάγκη καὶ τὰ ἡμέτερα ἐν ταραχαῖς εἶναι καὶ θορύβοις. ἢ γὰρ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς στρατεύεσθαι ἔδει, κατακοπέντων ἐκείνων, ἢ φεύγειν πανταχοῦ καὶ πλανᾶσθαι. καθάπερ γὰρ προβολοί τινές εἰσι, φησι, προβεβλημένοι, καὶ τοὺς ἔνδον ἐν εἰρήνῃ φυλάττοντες. δεήσεις, φησί, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας. δεῖ γὰρ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἄλλους γινομένων ἀγαθῶν, οἷον ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, ὅτι βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον διὰ τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς εὐχαριστίας ἑνοῖ καὶ συγκολλᾷ ἡμᾶς; ὁ γὰρ ἀναγκαζόμενος εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν τοῦ πέλας ἀγαθῶν, ἀναγκάζεται καὶ φιλεῖν αὐτὸν καὶ οἰκείως πρὸς αὐτὸν διακεῖσθαι. εἰ δὲ ὑπὲρ τῶν τοῦ πέλας εὐχαριστεῖν δεῖ, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν εἰς ἡμᾶς [καὶ τῶν λάθρα] γινομένων, καὶ ἑκόντων, καὶ ἀκόντων, καὶ ὑπὲρ τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν. καὶ γὰρ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁ Θεὸς ἡμῖν ἅπαντα οἰκονομεῖ.

Ῥωμ. ιγ. α.

ΗΘΙΚΟΝ

Πᾶσα τοίνυν ἡμῖν εὐχὴ εὐχαριστίαν ἐχέτω. εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ εὔχεσθαι τῶν πέλας οὐχὶ πιστῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπίστων προστάττόμεθα, ἐννόησον ὅσον ἐστὶ κακὸν κατεύχεσθαι τῶν ἀδελφῶν. τί λέγεις; ἐκεῖνός σε ὑπὲρ ἐχθρῶν ἐκέλευσεν εὔχεσθαι, σὺ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ κατεύχῃ; οὐκ ἐκείνου κατεύχῃ, ἀλλὰ σαυτοῦ. τὸν γὰρ Θεὸν παροξύνεις, ἐκεῖνα τὰ ἀνόσια φθεγγόμενος ῥήματα, οὕτω δεῖξον αὐτῷ, οὕτω ποίησον αὐτῷ, βάλε αὐτόν, αὐτὰ πόδας αὐτῷ. πόῤῥω ταῦτα τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, τῶν ἐπιεικῶν καὶ πρᾳέων. τοῦ στόματος τοῦ ἠξιωμένου τοιαύτης μυσταγωγίας μηδὲν πικρὸν ἐκβαινέτω, μηδὲν ἀηδὲς ἡ τῷ θείῳ σώματι προσομιλοῦσα γλῶσσα. καθαρὰν αὐτὴν φυλάττωμεν, μὴ ἀρὰς προσφέρωμεν δι' αὐτῆς. εἰ γὰρ λοίδοροι οὐ κληρονομήσουσι βασιλείαν, πολλῷ μᾶλλον οἱ κατευχόμενοι. ἀνάγκη γὰρ καὶ ὑβρίζειν τὸν κατευχόμενον. ὕβρις δὲ καὶ εὐχὴ ἀλλήλων ἀπεσχοίνισται. ἀρὰ καὶ εὐχὴ πολὺ τὸ μέσον ἔχει· κατηγορία καὶ εὐχὴ πολὺ τὸ μέσον ἔχουσι. προσεύχῃ τὸν Θεὸν ἵλεων ποιῆσαι, καὶ ἑτέρου κατεύχῃ; ἐὰν μὴ ἀφῇς, οὐκ ἀφεθήσεταί σοι. καὶ αὐτὸς οὐ μόνον οὐκ ἀφίης, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν μὴ ἀφεῖναι παρακαλεῖς; εἶδες ὑπερβολὴν κακίας; εἰ τῷ μὴ ἀφιέντι οὐκ ἀφίεται, τῷ καὶ τὸν δεσπότην παρακαλοῦντι μὴ ἀφεῖναι, πῶς ἀφεθήσεται; οὐκ ἐκεῖνον βλάπτεις, ἀλλὰ σαυτόν. τί δήποτε; εἰ γὰρ καὶ ἀκούεσθαι ἔμελλες ὑπὲρ τῶν σαυτοῦ, διὰ ταῦτα οὐδέποτε εἰσακουσθήσῃ, ὅτι μιαρῷ στόματι τὰς εὐχὰς ποιεῖς. μιαρὸν γὰρ ὄντως τὸ τοιοῦτον στόμα, καὶ ἀκάθαρτον, πάσης δυσωδίας ἐμπεπλησμένον, πάσης ἀκαθαρσίας. δέον σε ὑπὲρ τῶν σῶν τρέμειν ἁμαρτημάτων, καὶ τὸν ἀγῶνα πάντα ὑπὲρ τούτων ποιεῖσθαι, σὺ δὲ προσέρχῃ τὸν Θεὸν κινήσων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ; οὐ γὰρ δέδοικας, καὶ μεριμνᾷς τὰ σαυτοῦ;

α. Κορ. ς. ι.

Ματθ. ς.

τοῦ; οὐχ ὁρᾷς τί διαπράττῃ; μίμησαι κἂν τὰ παιδία τὰ εἰς διδασκαλεῖον φοιτῶντα, ἅπερ ἐπειδὰν τὴν ἑαυτῶν συμμορίαν ἔνδον ἴδῃ τῶν μαθημάτων ἀπαιτουμένην τὰς εὐθύνας, καὶ διὰ τὴν ῥᾳθυμίαν ἅπαντας τυπτομένους, καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον ἐξεταζόμενον πικρῶς καὶ κοπτόμενον ὑπὸ τῶν πληγῶν, ἀποτέθνηκεν ὑπὸ τοῦ δέους· κἂν μυρία τις αὐτὰ πλήξῃ τῶν συμφοιτητῶν, οὐκ ἀνέχεται ὀργισθῆναι, τοῦ φόβου τὴν ψυχὴν κατέχοντος, οὐδὲ ἐντυχεῖν τῷ διδασκάλῳ, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον ὁρᾷ, τὸ εἰσελθεῖν καὶ ἀπαλλαγῆναι πληγῶν χωρίς, καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν σκοπεῖ. κἂν ἐξέλθῃ, εἴτε πληγὰς λαβών, εἴτε μὴ λαβών, οὐδὲ εἰς νοῦν ἐκεῖνα λοιπὸν βάλλεται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. σὺ δὲ ἴσως καὶ μεριμνῶν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν σῶν, οὐ φείδῃ τῶν ἑτέρων μνημονεύων; καὶ πῶς τὸν Θεὸν παρακαλεῖς; δι' ὧν γὰρ αὐτὸν κατ' ἐκείνου ἀξιοῖς, διὰ τούτων καὶ τὰ σαυτοῦ πικρότερα ἐργάζῃ, οὐκ ἀφιεὶς αὐτὸν συγγνώμην δοῦναι τοῖς σοῖς. πῶς γάρ; εἰ θέλεις με γενέσθαι, φησίν, ἐξεταστὴν ἀκριβῆ τῶν εἰς σὲ πεπλημμελημένων, πῶς τῶν παρὰ σοῦ εἰς ἐμὲ γεγενημένων ἀξιοῖς γενέσθαι τὴν συγχώρησιν; μάθωμέν ποτε εἶναι χριστιανοί. εἰ εὔχεσθαι οὐκ ἴσμεν, ὃ πάντων ἐστὶν εὔκολον καὶ σφόδρα ῥᾴδιον, τί τῶν ἄλλων εἰσόμεθα; μάθωμεν εὔχεσθαι ὡς χριστιανοί. Ἑλλήνων εἰσὶν ἐκεῖναι αἱ εὐχαί, Ἰουδαίων ἐκεῖναι αἱ δεήσεις· τοῦ χριστιανοῦ δὲ ἐναντίαι, ἄφεσιν καὶ ἀμνηστίαν αἰτεῖν τῶν εἰς ἡμᾶς πεπλημμελημένων. Λοιδορούμενοι, φησίν, εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν. ἄκουε τοῦ Στεφάνου λέγοντος, Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. οὐ μόνον οὐ κατηύχετο, ἀλλὰ καὶ ὑπερηύχετο· σὺ δὲ οὐ μόνον οὐχ ὑπερηύξω, ἀλλὰ καὶ κατηύξω. ὥσπερ ἦν θαυμάσιος ἐκεῖνος, οὕτω σὺ κάκιστος. τίνα θαυμάζομεν, εἰπέ μοι; τοὺς ὑπὲρ ὧν ηὔξατο, ἢ τὸν ὑπερευχόμενον; τοῦτον δηλονότι. εἰ δὲ ἡμεῖς, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός. βούλει πλήττεσθαι τὸν ἐχθρόν; εὖξαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ τοιαύτῃ διανοίᾳ, μὴ ὡς πλήττων. τοῦτο μὲν γὰρ ἔσται, σὺ δὲ μὴ τούτῳ ποίει τῷ σκοπῷ. καίτοι ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀδίκως πάντα ἔπασχε, καὶ ὑπερηύχετο· ἡμεῖς δὲ πολλὰ καὶ δικαίως πάσχομεν παρὰ τῶν ἐχθρῶν. εἰ δὲ ὁ ἀδίκως παθὼν οὐκ ἐτόλμησε μὴ ὑπερεύξασθαι, οἱ δίκαια πάσχοντες, καὶ μὴ μόνον οὐχ ὑπερευχόμενοι, ἀλλὰ καὶ κατευχόμενοι, τίνος οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι τιμωρίας; δοκεῖς μὲν * ἐκείνῳ διδόναι τὴν πληγήν, τὸ δὲ ἀληθὲς κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς, οὐκ ἀφιεὶς τὸν δικαστὴν ἐν τοῖς σοῖς ἁμαρτήμασι γενέσθαι ἥμερον, δι' ὧν αὐτὸν κατὰ ἑτέρων παροξύνεις. Ὧι γὰρ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν, φησί, καὶ ᾧ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε. γενώμεθα τοίνυν συγγνωμονικοί*, ἵνα τοιούτου τύχωμεν τοῦ Θεοῦ. ταῦτα οὐκ ἀκούειν ὑμᾶς μόνον βούλομαι, ἀλλὰ καὶ φυλάττειν. νῦν δὲ μέχρι ῥημάτων ἡ μνήμη μόνον, τάχα δὲ οὐδὲ μέχρι τούτων· ἀλλὰ διαλυθέντων ἡμῶν, ἂν ἐρωτήσῃ τις τῶν μὴ παραγενομένων, τί διελέχθημεν, οἱ μὲν οὐδὲ ἐροῦσιν, οἱ δὲ εἰδότες ἐροῦσι τὴν ὑπόθεσιν, εἰς τὴν εἰρήκαμεν μόνον, ὅτι ὡμίλησεν εἰς τὸ μὴ δεῖν μνησικακεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπερεύχεσθαι, εἶτα ἀφέντες εἰπεῖν τὰ λεχθέντα πάντα. οὐ γὰρ οἷόν τε μεμνῆσθαι. οἱ δὲ μικρὸν μέμνηνται, ἀλλ' ἐνίων. διό, παρακαλῶ, εἰ μηδὲν κερδαίνετε ἐκ τῶν λεγομένων, μηδὲ προσέχετε τῇ ἀκροάσει. τί γὰρ τὸ ὄφελος; μεῖζον τὸ κρίμα ἔσται, χαλεπωτέρα ἡ τιμωρία, ὅτι μετὰ μυρίας παραινέσεις τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένομεν. διὰ τοῦτο εὐχὴν ἡμῖν ὥρισεν ὁ Θεός, ἵνα μηδὲν βιωτικόν, μηδὲ ἀνθρώπινον αἰτῶμεν. ἴστε δὴ οἱ πιστοὶ τίνα δεῖ εὔχεσθαι, πῶς πᾶσα κοινή ἐστιν ἡ εὐχή. ἀλλ' οὐκ εἴρηται, φησίν, ὑπὲρ τῶν ἀπίστων εὔχεσθαι ἐκεῖ. ἐπειδὴ μὴ ἴστε τῆς εὐχῆς τὴν δύναμιν, μηδὲ τὸ βάθος, καὶ τὸν θησαυρὸν αὐτῆς ἐπιγινώσκετε. εἰ γάρ τις αὐτὴν ἀναπτύξειεν, εὑρήσει καὶ τοῦτο κείμενον ἐν αὐτῇ. ὅταν γὰρ λέγῃ ὁ εὐχόμενος, Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο αἰνίττεται. πῶς; ὅτι ἐν οὐρανῷ οὐδεὶς ἄπιστος, οὐδεὶς προσκρούων. εἰ τοίνυν περὶ τῶν πιστῶν μόνων ἦν, οὐκ εἶχε λόγον τὸ λεγόμενον. εἰ γὰρ οἱ πιστοὶ ἔμελλον τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, οἱ δὲ

α. Κορ. δ. ιϛ.
Πραξ. ζ. ξ.
Ματθ. ζ. β.

ἄπιστοι

ἄπιστοι οὐχί, οὐκέτι ὡς ἐν οὐρανῷ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἦν, ἀλλὰ τί; ὥσπερ ἐν οὐρανῷ, φησιν, οὐδεὶς πονηρός, οὕτω μηδὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἔστω· ἀλλὰ πάντας, φησίν, εἰς τὸν φόβον ἕλκυσον τὸν σαυτοῦ, πάντας ἀγγέλους ποίησον τοὺς ἀνθρώπους, κἂν ἐχθροὶ ἡμῶν ὦσι, κἂν πολέμιοι. οὐχ ὁρᾷς πόσα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ὁ Θεὸς βλασφημεῖται; πόσα ὑβρίζεται, καὶ παρὰ τῶν ἀπίστων, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν, καὶ διὰ ῥημάτων, καὶ διὰ πραγμάτων; τί οὖν; ἔσβεσε διὰ τοῦτο τὸν ἥλιον; ἐκοίμισε τὴν σελήνην; κατέρραξε τὸν οὐρανόν; ἀνετάραξε τὴν γῆν; ἐξήρανε τὴν θάλασσαν; ἀπέκλεισε τῶν ὑδάτων τὰς πηγάς; συνέχεε τὸν ἀέρα; οὐδαμῶς· ἀλλὰ πᾶν τοὐναντίον· ἀνατέλλει τὸν ἥλιον, βρέχει τὸν ὑετόν, δίδωσι καρπούς, δίδωσι τροφὰς ἐτησίους τοῖς βλασφήμοις, τοῖς ἀνοήτοις, τοῖς μιαροῖς, τοῖς διώκταις, οὐ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ δευτέραν, οὐδὲ τρίτην, ἀλλὰ πάντα τὸν βίον. τοῦτον μίμησαι καὶ σύ· τοῦτον ζήλωσον κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην. οὐ δύνασαι τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι; μὴ κακηγορήσῃς. οὐ δύνασαι ὑετὸν δοῦναι; μὴ λοιδορήσῃς. οὐ δύνασαι θρέψαι; μὴ παροινήσῃς. ἀρκεῖ ταῦτα παρὰ σοῦ δῶρα· παρὰ τοῦ Θεοῦ δι᾽ ἔργων γίνεται εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡ εὐεργεσία· σὺ κἂν διὰ λόγων ποίησον· ὑπερεῦξαι τοῦ ἐχθροῦ· οὕτως ἔσῃ ὅμοιος τῷ πατρί σου τῷ ἐν οὐρανοῖς. μυριάκις ὑπὲρ τούτων διελέχθημεν, καὶ διαλεγόμενοι οὐ παυόμεθα· μόνον γινέσθω τι πλέον. ἡμεῖς οὐ ναρκῶμεν, οὐδὲ ἀποκάμνομεν, ἡμεῖς οὐ περικακοῦμεν λέγοντες· μόνον ὑμεῖς μὴ ἀκούοντες δόξητε ἐνοχλεῖσθαι. δοκεῖ δέ τις ἐνοχλεῖσθαι, ὅταν μὴ ποιῇ τὰ λεγόμενα. ὁ γὰρ ποιῶν, συνεχῶς βούλεται τὰ αὐτὰ ἀκούειν, ὥσπερ οὐκ ἐνοχλούμενος, ἀλλ᾽ ἐγκωμιαζόμενος. ὥστε οὐδαμόθεν ἄλλοθεν τοῦτο γίνεται, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ μὴ ποιεῖν τὰ λεγόμενα· ἐκεῖθεν καὶ ὁ λέγων φορτικός ἐστιν. ἐάν τις ἐλεημοσύνην, εἰπέ μοι, ποιῇ, εἶτα ἄλλος περὶ ἐλεημοσύνης διαλέγηται, οὐ μόνον οὐκ ἀποκναίει πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ἀλλὰ καὶ γάνυται, ἀκούων τῶν οἰκείων κατορθωμάτων λεγομένων καὶ ἀνακηρυττομένων· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ οὐδὲν πρὸς ἀνεξικακίαν ἔχομεν κοπόν, οὐδὲ κατώρθωται ἡμῖν τοῦτο, διὰ τοῦτο δοκοῦμεν εἶναι καὶ πρὸς τὰ ῥήματα δυσχερεῖς· εἰ δὲ τὰ πράγματα ἦν, οὐκ ἂν λόγος ἡμᾶς ἐλύπησεν. εἰ τοίνυν μὴ βούλεσθε ἡμᾶς φορτικοὺς εἶναι, μηδὲ ἐπαχθεῖς, οὕτω ποιήσατε, δι᾽ ἔργων ἐπιδείξασθε τὸ πρᾶγμα· ὡς οὐδέποτε παυσόμεθα ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ὑμῖν διαλεγόμενοι, ἕως ἂν κατορθωθῇ ἐν ὑμῖν. μάλιστα μὲν γὰρ καὶ κηδεμονίᾳ, καὶ φιλοστοργίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς τοῦτο πράττομεν· ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τὸν ἐπικείμενον ἡμῖν κίνδυνον. τὸν γὰρ σαλπίζοντα, κἂν μηδεὶς εἰς πόλεμον ἐξίῃ, σαλπίζειν δεῖ, τὸ αὐτοῦ πληροῦντα. οὐ τοίνυν μείζονα ὑμῖν τὴν κόλασιν ἐργάσασθαι βουλόμενοι, τοῦτο πράττομεν, ἀλλὰ τὸ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἀποδύσασθαι. μετὰ δὲ τούτου, καὶ ἡ ὑμετέρα ἡμᾶς ἀγάπη κατέχει. σπώμεθα γὰρ τὰ σπλάγχνα, καὶ δακνόμεθα, εἴ τι τοιοῦτο συμβαίη. ἀλλὰ μὴ γένοιτο. οὐκ ἔστι δαπάνης, ὅταν εἴπωμεν νῦν, οὐκ ἔστιν ἐπιζημίας χρημάτων, οὐκ ἔστιν ὁδοῦ μακρᾶς· θελῆσαι δεῖ μόνον, ῥῆμά ἐστι, προαίρεσίς ἐστι. φυλάττωμεν ἡμῶν τὸ στόμα, θύραν καὶ μοχλὸν ἐπιθῶμεν, ἵνα μηδὲν τῶν μὴ δοκούντων τῷ Θεῷ φθεγγώμεθα. ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν γίνεται τοῦτο, οὐχ ὑπὲρ ὧν εὐχόμεθα. τοῦτο ἀεὶ λογιζώμεθα, ὅτι καὶ ὁ εὐλογῶν τὸν ἐχθρόν, ἑαυτὸν εὐλογεῖ, καὶ ὁ καταρώμενος, ἑαυτὸν καταρᾶται, καὶ ὁ εὐχόμενος ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ, ὑπὲρ ἑαυτοῦ εὔχεται, οὐχ ὑπὲρ ἐκείνου. ἂν οὕτω ταῦτα ποιῶμεν, δυνησόμεθα τὸ κατόρθωμα τοῦτο εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, καὶ τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν.

Λογ. ζ. 2 ΙΝΑ ΗΡΕΜΟΝ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΟΝ ΒΙΟΝ διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. 3 Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, 4 Ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

ΕΙ τοὺς κοινοὺς βούλεται λύεσθαι πολέμους καὶ τὰς μάχας καὶ τὰς ταραχάς, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὲρ βασιλέων, καὶ ὑπὲρ ἀρχόντων παρακαλεῖ τὸν ἱερώμενον εὐχὰς ποιεῖσθαι, πολλῷ μᾶλλον καὶ τοὺς ἰδιώτας τοῦτο χρὴ ποιεῖν. τῶν πολέμων γάρ ἐστιν εἴδη τρία καὶ χαλεπώτερα. εἷς μὲν οὗτος ὁ κοινός, ὅταν οἱ παρ᾿ ἡμῖν στρατιῶται πολεμῶνται παρὰ βαρβάρων· δεύτερος, ὅταν καὶ εἰρήνης οὔσης, ἡμεῖς πρὸς ἀλλήλους πολεμῶμεν· τρίτος, ὅταν ἕκαστος πρὸς ἑαυτὸν πολεμῇ. οὗτος δὴ καὶ πάντων ἐστὶ χαλεπώτατος. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ παρὰ τῶν βαρβάρων οὐδὲν μέγα ἡμᾶς βλάψαι δυνήσεται. τί γάρ, εἰπέ μοι; ἔσφαξε καὶ ἀνεῖλεν; ἀλλ᾿ οὐδὲν τὴν ψυχὴν ἐλυμήνατο. ἀλλ᾿ οὐδὲ ὁ δεύτερος, ἐὰν μὴ βουλώμεθα, βλάψαι τι ἡμᾶς δυνήσεται. κἂν γὰρ ἕτεροι πρὸς ἡμᾶς πολεμῶσιν, ἔξεστιν ἡμῖν εἶναι εἰρηνικοῖς. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με, ἐνδιέβαλλόν με, ἐγὼ δὲ προσηυχόμην. καὶ πάλιν, Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός. καὶ πάλιν, Ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν. τὸν δὲ τρίτον οὐκ ἔνι ἀκινδύνως διαφυγεῖν. ὅταν γὰρ ἡμῖν διαστασιάζῃ τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν, καὶ χαλεπὰς ἐπιθυμίας ἐγείρῃ, καὶ τὰς ἡδονὰς ὁπλίζῃ τῶν σωμάτων, τῆς ὀργῆς, τοῦ φθόνου, οὐκ ἔνι, μὴ τοῦ πολέμου τούτου λυθέντος, ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, ἀλλ᾿ ἀνάγκη τὸν μὴ καταστέλλοντα ταύτην τὴν ταραχήν, πεσεῖν καὶ τραύματα λαβεῖν, ἐκεῖνα τὸν θάνατον τίκτοντα τὸν ἐν τῇ γεέννῃ. δεῖ τοίνυν ἡμῖν καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν μερίμνης καὶ φροντίδος πολλῆς, ὥστε μήτε ἐγείρεσθαι ἐν ἡμῖν τοῦτον τὸν πόλεμον, μήτε διεγερθέντα μένειν, ἀλλὰ καταστέλλεσθαι καὶ κοιμίζεσθαι. τί γὰρ ἂν ὄφελος γένοιτο, ὅταν ἡ μὲν οἰκουμένη βαθείας ἀπολαύῃ εἰρήνης, σὺ δὲ πρὸς ἑαυτὸν πολεμῇς; ταύτην δεῖ τὴν εἰρήνην ἔχειν. ἂν ταύτην ἔχωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς τῶν ἔξωθεν βλάψαι δυνήσεται. συντελεῖ δέ τι πρὸς ταύτην οὐ μικρὸν καὶ ἡ κοινὴ εἰρήνη. διὰ τοῦτό φησιν, ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν. εἰ δέ τις, ἡσυχίας οὔσης, ταράττεται, σφόδρα ἄθλιός ἐστιν. ὁρᾷς ὅτι ταύτην λέγει τὴν εἰρήνην, ἣν ἐγώ φημι τὴν τρίτην; διὰ τοῦτο εἰπών, ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν, οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. ἐν δὲ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι εἶναι οὐκ ἔνι, μὴ τῆς εἰρήνης ἐκείνης κατορθωθείσης. ὅταν γὰρ λογισμοὶ ζητητικοὶ ταράττωσιν ἡμῶν τὴν πίστιν, ποία εἰρήνη; ὅταν ἀσελγείας πνεύματα, ποία εἰρήνη; ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι τοῦτον ἁπλῶς λέγει τὸν βίον, ὃν πάντες ζῶσιν ἄνθρωποι, εἰπών, ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν, ἐπάγει, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι· ἐπεὶ ἔνεστι τὸν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγειν καὶ Ἕλληνας, καὶ ἀκολάστους, καὶ σπαταλῶντας, καὶ τρυφῶντας εὕροις ἂν τοῦτον τὸν βίον ζῶντας. ἵνα δὲ μάθῃς ὅτι οὐ τοῦτόν φησι, προστίθησι τό, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. ἐκεῖνος γὰρ ὁ βίος ἐπιβουλὰς ἔχει καὶ μάχας, τῆς ψυχῆς καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν τιτρωσκομένης ὑπὸ τῶν θορύβων τῶν ἐν τοῖς λογισμοῖς. ὅτι δὲ τὸν βίον τοῦτον δηλοῦν βούλεται, δῆλον μὲν ἀπὸ τῆς ἐπαγωγῆς, δῆλον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ἁπλῶς ἐν εὐσεβείᾳ εἰπεῖν, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τοῦ, πάσῃ. τοῦτο γὰρ εἰπών, ἔοικεν οὐ τὴν ἀπὸ τῶν δογμάτων μόνον ἀπαιτεῖν πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἀσφαλιζομένην. καὶ γὰρ ἐν ἀμφοτέροις τὴν εὐσέβειαν δεῖ ζητεῖν. τί γὰρ ὄφελος ἐν τῇ πίστει εὐσεβοῦντας διὰ τοῦ βίου ἀσεβεῖν; ὅτι γάρ ἐστι διὰ τοῦ βίου ἀσεβεῖν, ἄκουε

Ψαλ. ρη. γ.
Ψαλ. ριθ. ς.
Ψαλ. ρη. β.

λογισμοῖς, […] φησι […]ν, ἀλλὰ […] ὑπὲρ εὐ- […] μὴ τῇ […]ημάτων […], ἀλλὰ […] τοῦ βίου. […] δεῖ […]

Τιτ. α. ις. α. Τιμ. ε. η. α. Κορ. ε. ια. α. Ιωαν. β θ. ια.

ἄκουε τοῦ μακαρίου τούτου πάλιν ἀλλαχοῦ λέγοντος· Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. καὶ πάλιν, Τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. καὶ πάλιν, Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ὁ τοιοῦτος οὐ τιμᾷ τὸν Θεόν. καὶ πάλιν, Ὁ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, τὸν Θεὸν ἀγνοεῖ. ὁρᾷς πόσοι ἀσεβείας τρόποι; διὰ τοῦτό φησιν, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. ἄσεμνος γὰρ οὐκ ἔστιν ὁ πόρνος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πλεονέκτης ἄσεμνος ἂν λέγοιτο καὶ ἀκόλαστος. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιθυμία οὐχ ἧττον τῆς τῶν σωμάτων. ὁ τοίνυν μὴ κολάζων αὐτὴν, ἀκόλαστος λέγεται. διὰ γὰρ τὸ μὴ κολάζειν τὴν ἐπιθυμίαν ἀκόλαστοι λέγονται. ὥστε καὶ τὸν ὀργίλον ἀκόλαστον ἂν εἴποιμι ἔγωγε, καὶ τὸν βάσκανον, καὶ τὸν φιλάργυρον, καὶ τὸν ὕπουλον, καὶ πάντα τὸν ἐν ἁμαρτίᾳ ὄντα, ἀκόλαστον εἶναι καὶ ἄσεμνον καὶ ἀσελγῆ. τοῦτο γὰρ καλὸν, καὶ ἀπόδεκτόν, φησιν, ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ. ποῖον τοῦτο; τὸ εὔχεσθαι ὑπὲρ πάντων, τοῦτο ἀποδέχεται ὁ Θεός, τοῦτο θέλει. πάντας γὰρ ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, φησὶ, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. μιμοῦ τὸν Θεόν. εἰ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, εἰκότως ὑπὲρ ἁπάντων δεῖ εὔχεσθαι. εἰ πάντας αὐτὸς ἠθέλησε σωθῆναι, θέλε καὶ σύ. εἰ δὲ θέλεις, εὔχου. τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶ τὸ εὔχεσθαι. ὁρᾷς πῶς πανταχόθεν τὴν ψυχὴν ἔπεισεν, ὥστε καὶ ὑπὲρ Ἑλλήνων εὔχεσθαι; καὶ τὸ κέρδος δεικνὺς ὅσον ἐκ τούτου τίκτεται, ἵνα ἤρεμον, φησὶ, καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν· καὶ τὸ πολλῷ τούτου μεῖζον, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ τοῦτο δοκεῖ, καὶ ὅτι ὅμοιοι αὐτῷ κατὰ τοῦτο γινόμεθα, κατὰ τὸ τὰ αὐτὰ αὐτῷ θέλειν. ἱκανὰ ταῦτα δυσωπῆσαι καὶ θηρίον. μὴ τοίνυν φοβηθῇς ὑπὲρ Ἑλλήνων εὐχόμενος· καὶ αὐτὸς τοῦτο βούλεται· φοβήθητι τὸ κατεύξασθαι μόνον. τοῦτο γὰρ οὐ βούλεται. εἰ δὲ ὑπὲρ Ἑλλήνων εὔχεσθαι χρὴ, καὶ ὑπὲρ αἱρετικῶν δῆλον ὅτι. ὑπὲρ γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων εὔχεσθαι δεῖ, οὐ διώκειν. τοῦτο δὲ καὶ ἄλλως καλὸν ἀπὸ τοῦ τῆς αὐτῆς ἡμᾶς φύσεως κοινωνεῖν· καὶ ὁ Θεὸς δὲ ἐπαινεῖ καὶ ἀποδέχεται τὴν εὔνοιαν, τὴν φιλοστοργίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους. εἰ τοίνυν αὐτὸς θέλει, φησὶ, δοῦναι ὁ Κύριος, τί δεῖ εὐχῶν τῶν παρ' ἐμοῦ; πολὺ τοῦτο ἐκείνοις καὶ σοὶ συμβάλλεται. πρὸς ἀγάπην αὐτοὺς ἕλκει, σὲ πάλιν οὐκ ἀφίησιν ἐκθηριωθῆναι. ἱκανὰ δὲ ταῦτα πρὸς πίστιν ἐπισπάσασθαι. πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων διὰ φιλονεικίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπέστησαν τοῦ Θεοῦ. τοῦτο σωτηρίαν καὶ Θεοῦ καλεῖ, ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, εἰπὼν ἐπειδὴ καὶ αὕτη ὄντως ἐστὶν ἡ σωτηρία. ταύτης γὰρ χωρὶς οὐδὲν μέγα ἡ ἄλλη ἐστὶν, ἀλλ' ὄνομα σωτηρίας ἐστὶ καὶ προσηγορία μόνον. καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, φησὶν, ἐλθεῖν. ἀληθείας, ποίας; τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. καὶ δὴ προλαβὼν εἶπε, παρήγγελλε μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν. ἵνα δὲ μή τις ὡς ἐχθροῖς αὐτοῖς προσέχῃ, μηδὲ μάχας ἀπὸ τούτου πλέκῃ, φησὶ, πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. εἶτα τοῦτο εἰπὼν, ἐπήγαγεν·

5 Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Εἰπὼν, εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ οἰκουμένη ἐν ἀληθείᾳ. εἶπε πάλιν, εἷς γὰρ Θεός, δεικνὺς ὅτι οὐ πολλοὶ, καθώς τινες νομίζουσιν. εἶπεν, ὅτι καὶ μεσίτην καὶ υἱὸν πέπομφε, δεικνὺς ὅτι σωθῆναι θέλει πάντας. τί οὖν; ὁ υἱὸς οὐ Θεός; καὶ σφόδρα. πῶς οὖν φησιν, εἷς; πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων, οὐ πρὸς τὸν υἱόν. περὶ γὰρ ἀληθείας καὶ πλάνης ἦν αὐτῷ ὁ λόγος. ὁ δὲ μεσίτης ὀφείλει ἀμφοτέροις κοινωνεῖν, ὧν ἐστι μεσίτης. μεσίτου γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ ἑκατέρων ἐχόμενον, ὧν ἐστι μεσίτης, κοινωνεῖν. ἐὰν δὲ τοῦ μὲν ἑνὸς ἔχηται, τοῦ δὲ ἑνὸς ἀπεσχοινισμένος ᾖ, οὐκέτι μεσίτης ἐστίν. εἰ τοίνυν μὴ ἔχεται τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως, οὐκ ἔστι μεσίτης, ἀλλ' ἀπεσχοίνισται. ὥσπερ γὰρ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἔχεται φύσεως, ἐπειδὴ πρὸς ἀνθρώπους ἤρχετο, οὕτω καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ παρὰ Θεοῦ ἤρχετο. ἐπειδὴ γὰρ δύο φύσεων μέσος γέγονεν, ἐγγὺς τῶν δύο φύσεων αὐτὸν εἶναι δεῖ. ὥσπερ γὰρ τὸ τόπου τινὸς μέσον, ἑκατέρων ἐστὶ τῶν τόπων ἐγγὺς, οὕτω καὶ τὸ τῶν φύσεων μέσον ἑκατέρων ὀφείλει εἶναι τῶν φύσεων ἐγγύς. ὥσπερ οὖν ἄνθρωπος γέγονεν,

γέγονεν, οὕτω καὶ Θεὸς ἦν. ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἐγένετο μεσίτης· ἔδει γὰρ καὶ τῷ Θεῷ διαλέγεσθαι. Θεὸς οὐκ ἂν ἐγένετο μεσίτης· οὐ γὰρ ἂν ἐδέξαντο αὐτὸν οἷς ἐμεσίτευσεν. ὥσπερ ἐκεῖ φησιν, Εἷς Θεὸς ὁ πατὴρ, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, εἷς καὶ εἷς. οὐ τίθησι δύο. ἐπειδὴ γὰρ περὶ πολυθείας διελέγετο, ἵνα μή τις ἁρπάσῃ τὴν δύο τὸν ἀριθμὸν εἰς πολυθείαν, εἷς καὶ
5 εἷς τέθεικεν. ὁρᾷς πῶς ἡ γραφὴ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας κέχρηται τῷ λόγῳ; τὸ γὰρ, εἷς καὶ εἷς, δύο· ἀλλ' οὐκ ἐρρέθη τοῦτο, καίτοι τοῦ λογισμοῦ ὑποβάλλοντος. ἐνταῦθα οὐ λέγεις, εἷς καὶ εἷς, δύο· ὅπερ δὲ οὐδὲ ὁ λογισμὸς ὑποβάλλει, τοῦτο λέγεις, εἰ ἐγέννησεν, ἔπαθεν.

α. Κορ. η. ς.

ἴ. ὥσπερ ὅ ἂν δ

Εἷς γὰρ ὁ Θεός, φησιν, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Ἰησοῦς Χριστὸς,

6 Ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις.

10 Τί οὖν καὶ ἑλλήνων, εἰπέ μοι; ναί. καὶ ὁ μὲν Χριστὸς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἑλλήνων· σὺ δὲ ἀξιαθῆναι οὐκ ἀνέχῃ; πῶς οὖν, φησιν, οὐκ ἐπίστευσαν; ὅτι οὐκ ἠθέλησαν, τὸ δὲ αὐτοῦ μέρος γέγονε. μαρτύριον τὸ πάθος φησίν. Ἦλθε γὰρ μαρτυρῆσαι, φησί, τῇ ἀληθείᾳ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐσφάγη. ὥστε οὐχ ὁ πατὴρ αὐτῷ μαρτυρεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τῷ πατρί. Ἐγὼ γὰρ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, φησί· καὶ πάλιν, Τὸν Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· καὶ
15 πάλιν, Ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν· καὶ πάλιν, Πνεῦμα ὁ Θεός. μέχρι θανάτου τοίνυν ἐμαρτύρησε. τὸ δὲ, καιροῖς ἰδίοις, τουτέστι, τοῖς προσήκουσιν.

Ιωαν. ιη λζ.
Ιωαν. ε. μγ.
Ιωαν. α. ιη.
Ιωαν. ιζ. γ.
Ιωαν. δ. κδ.

7 Εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος (ἀλήθειαν λέγω, οὐ ψεύδομαι) διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἐθνῶν ἔπαθε, καὶ ἐγὼ διδάσκαλος ἐθνῶν ἀφωρίσθην, τίνος ἕνεκεν σὺ οὐκ εὔχῃ ὑπὲρ αὐτῶν; καλῶς ἐνταῦθα τὸ ἑαυτὸν ἀ-
20 ξιόπιστον δείκνυσι, τὸ, εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ, φησί, τουτέστιν, ἀφωρίσθην. πάνυ γὰρ ἐσάρκων πρὸς τοῦτο τὸν ἀπόστολον. εἶτα ἐπήγαγε, διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. ἐν πίστει πάλιν. ἀλλὰ μὴ νομίσῃς, ἐπειδὴ ἐν πίστει ἤκουσας, ὅτι ἀπάτη τὸ πρᾶγμά ἐστι. καὶ γὰρ ἐν ἀληθείᾳ φησίν. εἰ δὲ ἀλήθεια, οὐκ ἔστι ψεῦδος. ὁρᾷς τὴν χάριν ἐκτεταμένην; τοῖς γὰρ Ἰουδαίοις αἱ εὐχαὶ οὐχ ὑπὲρ τοιούτων ἐγίνοντο· νυνὶ δὲ ἡ χάρις ἐκτέταται. διὰ τοῦτο καὶ
25 διδάσκαλον ἐθνῶν ἑαυτὸν εἶπεν ἀφωρίσθαι, τὴν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης χυθεῖσαν αἰνιττόμενος χάριν. ὁ δοὺς, φησιν, ἑαυτὸν ἀντίλυτρον. πῶς οὖν παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός; ἄρα οὖν τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος γέγονεν. ἀντίλυτρον, τί ἐστιν; ἔμελλε τιμωρεῖσθαι αὐτούς· τοῦτο οὐκ ἐποίησεν. ἀπόλλυσθαι ἔμελλον· ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων τὸν αὐτοῦ ἔδωκεν υἱὸν, καὶ κήρυκας ἡμᾶς ἔπεμψεν, ὥστε κηρύττειν τὸν σταυρόν. ἱκανὰ ταῦτα ἐπισπάσασθαι πάντας, καὶ τὴν ἀγάπην
30 ἐνδείξασθαι τοῦ Χριστοῦ.

Οὕτως γὰρ μεγάλα καὶ ἀνεκδιήγητα τὰ παρὰ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς ἐπιδεδειγμένα. κατέθυσεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, τῶν μισούντων, τῶν ἀποστρεφομένων αὐτόν. ὃ οὐδεὶς ὑπὲρ φίλων, οὐδεὶς ὑπὲρ παίδων ποιήσειεν ἄν τις, οὐδεὶς ὑπὲρ ἀδελφῶν, δεσπότης ὑπὲρ δούλων ἐποίησε, δεσπότης οὐ τοιοῦτος, οἷος τὸν δοῦλον, ἀλλὰ Θεὸς ὑπὲρ ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώπων
35 οὐδὲ εὐδοκιμούντων. εἰ γὰρ εὐδοκιμηκότες ἦσαν, εἰ γὰρ εὐηρεστηκότες, οὐ τοσοῦτον ἦν θαυμαστόν. νυνὶ δὲ τοῦτό ἐστι τὸ πᾶσαν διανοίας ἐκπλῆττον, τὸ ὑπὲρ τοιούτων ἀχαρίστων καὶ ἀγνωμόνων ἀποθανεῖν. ὃ γὰρ ἀπὸ ἀνθρώπων πρὸς ὁμοφύλους οὐ γέγονε, τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς. καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντες ἀγάπης, ἀκκιζόμεθα ἔτι, καὶ οὐ φιλοῦμεν τὸν Χριστόν. αὐτὸς κατέθυσεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν· ἡμεῖς δὲ αὐτὸν καὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἀποστεροῦντα
40 περιορῶμεν, καὶ νοσοῦντα, καὶ γυμνητεύοντα οὐκ ἐπισκεπτόμεθα. πόσης ὀργῆς ταῦτα ἄξια, πόσης κολάσεως, πόσης γεέννης; εἰ γὰρ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν αὐτὸ μόνον, ὅτι κατηξίωσε τὰ τῶν ἀνθρώπων πάθη οἰκειοῦσθαι, καὶ λέγειν ὅτι πεινῶ καὶ διψῶ, οὐχ ἱκανὸν ἦν πάντας προτρέψαι; ἀλλ' ὢ τῆς τῶν χρημάτων τυραννίδος, μᾶλλον δὲ ὢ τῆς τῶν ἑκόντι δεδουλωμένων αὐτοῖς μοχθηρίας. οὐκ ἐκεῖνα ἔχει μεγάλην τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' ἡμεῖς σφόδρα ἐσμὲν ἔκλυτοι

ΗΘΙΚΟΝ

καὶ δεδουλωμένοι, ἡμεῖς ταπεινοὶ καὶ γεώδεις, ἡμεῖς σαρκικοί, ἡμεῖς ἀνόητοι. οὐ γὰρ ἐκείνων μεγάλη ἡ ἰσχύς. τί γὰρ δύναται, εἰπέ μοι; κωφά ἐστι, καὶ ἀναίσθητα. εἰ ὁ διάβολος οὐδέν ἐστιν, ὁ μιαρὸς δαίμων, ὁ οὕτω πονηρὸς καὶ πάντα κυκῶν, τὰ χρήματα τίνα ἔχει ἰσχύν; ἐὰν ἴδῃς ἄργυρον, νόμισον εἶναι κασσίτερον. ἀλλ' οὐ δύνασαι; οὐκοῦν, ὅπερ ἐστὶν ἀληθές, τοῦτο νόμισον, ὅτι γῆ ἐστι. γῆ γάρ ἐστιν. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτον δέχῃ τὸν λογισμόν; ἐννόησον ὅτι ἀπολούμεθα καὶ ἡμεῖς, ὅτι πολλοὶ τῶν κεκτημένων οὐδὲν σχεδὸν αὐτῶν ἀπώναντο, ὅτι μυρίοι κομπάσαντες ἐν αὐτῷ, τέφρα ἐγένοντο καὶ κόνις, ὅτι καὶ νῦν δίκην τίνουσι τὴν ἐσχάτην, τῶν ἐν ὀστράκῳ καὶ ὑέλῳ διαιτηθέντων πολλῷ τυγχάνοντες πτωχότεροι, τῶν ἐν κοπρίᾳ πολλάκις τῶν ἐπὶ τῶν κλινῶν τῶν ἐλεφαντίνων ἀπορώτεροι. ἀλλὰ τέρπει τὰς ὄψεις; ἀλλὰ τούτων ἕτερα πολλὰ τέρπειν δύναται μᾶλλον. καὶ γὰρ καὶ τὰ ἄνθη, καὶ ὁ ἀὴρ καθαρὸς ὤν, καὶ ὁ οὐρανός, καὶ ὁ ἥλιος πολλῷ μᾶλλον τέρπει. οὗτος μὲν γὰρ καὶ ἰὸν ἔχει πολύν, ὅθεν πολλοὶ καὶ μέλανα αὐτὸν εἶναι ἀπεφήναντο. καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν ἱματίων τῶν μελαινομένων. ἐν δὲ ἡλίῳ μὲν οὐδὲν, ἐν οὐρανῷ, ἐν ἄστροις. πολλὴ ἐν τούτοις τοῖς ἄνθεσιν ἡ ἀπόλαυσις, ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρώματι. οὐ τὸ ἄνθος τοίνυν ἐστὶ τὸ τέρπον, ἀλλ' ἡ πλεονεξία, ἡ ἀδικία. τοῦτο τέρπει τὰς ψυχάς, οὐχ ὁ ἄργυρος. ἔκβαλε ταύτην ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ὄψει πηλοῦ τὸ δοκοῦν εἶναι τίμιον ἀτιμότερον. ἔκβαλε τὸ πάθος· ἐπεὶ καὶ τοὺς πυρέττοντες, κἂν βόρβορον ἴδωσιν, ὡς πηγὰς ἐπιποθοῦσιν· τοὺς ὑγιαίνοντες δὲ ὡς χρή, οὐδὲ ὕδατος ἐπιθυμοῦσι πολλάκις. ἔκβαλε τὴν νόσον, καὶ ὄψει τὰ πράγματα ὡς ἔστι. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ ψεύδομαι, πολλοὺς ἔχω δεῖξαι τοῦτο πεποιηκότας. σβέσον τὸ πῦρ, καὶ ὄψει ὅτι ἀνθέων ταῦτά ἐστιν εὐτελέστερα. καλὸν δὲ χρυσίον; ἀλλ' εἰς ἐλεημοσύνην καλόν, εἰς ἐπικουρίαν πενήτων καλόν, οὐκ εἰς τὴν ἀνόητον χρῆσιν, ἵνα ἔνδον ἀπόκειται, ἵνα εἰς γῆν κατορύττηται, ἵνα περὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ κεφαλὰς περίκειται. διὰ τοῦτο εὑρέθη, οὐχ ἵνα τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καταδεσμῶμεν τούτῳ, ἀλλ' ἵνα λύωμεν τοὺς δεδεμένους. εἰς τοῦτο κέχρησο τῷ χρυσῷ· λῦσον τὸν δεδεμένον, μὴ δήσῃς τὴν λελυμένην. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τὴν οὐδαμινὴν πάντων περιτίθης; μὴ γάρ, ἐπειδὴ χρυσός ἐστιν, οὐκέτι δεσμὸν ποιεῖ; μὴ γὰρ ἡ ὕλη τὸν δεσμὸν ποιεῖ; ἄντε χρυσὸς ᾖ, ἄντε σίδηρος, ταὐτόν ἐστι· καίτοι τοῦτο ἐκείνου καὶ βαρύτερον. ἀλλὰ τί ποιεῖ κοῦφον τὸ πρᾶγμα; ἡ κενοδοξία, καὶ τὸ παρὰ πάντων ὁρᾶσθαι δεδεμένην, ἐφ' ᾧ ἐχρῆν μᾶλλον αἰσχύνεσθαι. ὅτι γὰρ τοῦτο ἀληθές ἐστι, κατάδησον, καὶ ἄφες ἐν ἐρημίᾳ, ἔνθα οὐδεὶς ὁ θεωρῶν, καὶ βαρύνεται τὸν δεσμὸν καὶ ἐπαχθῆ νομίζει. φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί, μὴ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ ῥήματα, Δήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας. τί ἤδη τοῦτο σαυτῇ ποιεῖς, γύναι; οὐδεὶς δεσμώτης χεῖρας καὶ πόδας δέδεται. τί καὶ τὴν κεφαλὴν δεσμεῖς; οὐ γὰρ ἀρκεῖ χεῖρας καὶ πόδας; τί καὶ τὸν τράχηλον μυρίοις δεσμοῖς περιβάλλεις; τὴν γὰρ ἀπὸ τούτων φροντίδα παρίημι, τὸ δέος, τὴν ἀγωνίαν, τὴν μάχην τὴν ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τὸν ἄνδρα, εἴ ποτε αὐτῶν δεηθείη, τοὺς θανάτους οὓς ὑπομένουσιν, εἴ ποτε ἐκπέσοι τι τούτων. ταῦτα οὖν ἡδονή, εἰπέ μοι; ἵνα ἕτερος τέρπῃ τὰς ὄψεις, σαυτὴν καὶ δεσμοῖς καὶ φροντίσι καὶ κινδύνοις καὶ ἀηδίαις καὶ μάχαις καθημεριναῖς ὑποβάλλεις; ἆρ' οὐ πάσης κατηγορίας καὶ καταγνώσεως ἄξιον τοῦτο; μή, παρακαλῶ, μὴ ταῦτα ποιῶμεν· ἀλλὰ λύωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαθρύπτωμεν πεινῶντι τὸν ἄρτον· πάντα τὰ ἄλλα πράττωμεν, ἃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῖν παρρησίαν προξενῆσαι δύναται, ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ματθ. κβ. ιγ.

Λογ. η.

Λογ. η. 8 ΒΟΥΛΟΜΑΙ ΟΥΝ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣΘΑΙ ΤΟΥΣ ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ· 9 Ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, 10 Ἀλλ' (ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν) δι' ἔργων ἀγαθῶν.

Ὅταν προσεύχησθε, φησὶν ὁ Χριστός, μὴ γίνεσθε ὡς οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὰς θύρας, πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. (Ματθ. ϛ. ε.) τί οὖν ὁ Παῦλός φησι, Βούλομαι προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ; ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐναντίον ἐκείνοις τοῦτο (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾷδον. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; δεῖ δὲ πρότερον εἰπεῖν, τί ἐστιν, Εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ τί δήποτε τοῦτο προστάττει, εἰ ἐν παντὶ τόπῳ δεῖ εὔχεσθαι, καὶ εἰ ἐν ἐκκλησίᾳ μὴ δεῖ εὔχεσθαι, καὶ εἰ ἐν ἄλλῳ μηδενὶ τῆς οἰκίας μέρει, ἀλλ' ἐν τῷ ταμιείῳ μόνον. τί οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον; τὸ ἀκενόδοξον δεικνὺς ἐνταῦθα ὁ Χριστός φησι, μὴ λάθρα ἁπλῶς, ἀλλὰ κεκρυμμένως τὰς εὐχὰς ποιοῦ. ὥσπερ γὰρ λέγων, Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου, (Ματθ. ϛ. γ.) οὐ περὶ χειρῶν διαλέγεται ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τὴν κενοδοξίαν φυγῆς παρίστησιν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο αἰνίττεται. οὐ τοίνυν εἰς τὸν τόπον περιώρισε τὴν εὐχήν, ἀλλ' ἓν μόνον ἐπέταξε τὸ ἀκενόδοξον; ὁ δὲ Παῦλος ταῦτά φησι πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς Ἰουδαϊκῆς εὐχῆς. ὅρα γὰρ τί φησιν· ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας, ὅπερ τοῖς Ἰουδαίοις θέμις οὐκ ἦν. οὐδὲ γὰρ ἐξῆν τῷ Θεῷ προσιέναι ἀλλαχοῦ, καὶ θύειν, καὶ τὰς λατρείας ἐπιτελεῖν, ἀλλ' εἰς ἕνα τόπον τοὺς πανταχόθεν ἐκ τῆς οἰκουμένης συντρέχοντας ἅπαντα τὰ τῆς ἁγιστείας ἐν τῷ ναῷ ἐπιτελεῖν ἔδει. τούτων ἀντίρροπον τὴν παραίνεσιν εἰσάγει. καὶ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλάξας ἐκείνης, οὐκ ἔστι, φησί, τοιαῦτα τὰ ἡμέτερα, οἷα τὰ Ἰουδαϊκά. ὥσπερ γὰρ ὑπὲρ πάντων τὰς εὐχὰς κελεύει ποιεῖν (ὑπὲρ πάντων γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ ὑπὲρ πάντων, φησί, ταῦτα κηρύττω) οὕτω καὶ πανταχοῦ καλὸν εὔχεσθαι. ἡ δὲ παρατήρησις λοιπὸν μὴ περὶ τόπον ἔστω, ἀλλὰ περὶ τὸν τρόπον τῆς εὐχῆς. πανταχοῦ μὲν εὔχου, φησί, πανταχοῦ δὲ ὁσίους χεῖρας ἔπαιρε. τοῦτο ἐστὶ τὸ ζητούμενον. ὁσίους δὲ τί ἐστι; καθαράς. καθαρὰς δὲ τί ἐστιν; οὐχ ὕδατι νιπτομένας, ἀλλὰ πλεονεξίας, φόνων, ἁρπαγῆς, πληγῶν καθαράς. χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. τί δὴ τοῦτό ἐστι; τίς δὲ εὐχόμενος ὀργίζεται; τουτέστι, χωρὶς μνησικακίας· καθαρὰ ἔστω τοῦ εὐχομένου ἡ διάνοια, παντὸς πάθους ἀπηλλαγμένη. μηδεὶς μετ' ἔχθρας προσίτω τῷ Θεῷ· μηδεὶς μετ' ἀηδίας, καὶ διαλογισμοῦ. τί ἐστι χωρὶς διαλογισμοῦ; ἐπακούσωμεν. ἄρα οὐ δεῖ ὅλως ἀμφιβάλλειν ὅτι ἐπακουσθησόμεθα. Ὅσα γὰρ ἂν αἰτήσητε, φησί, πιστεύοντες, λήψεσθε. (Ματθ. κα. κβ.) καὶ πάλιν, Ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἴ τι ἔχετε κατά τινος. τοῦτό ἐστι χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. καὶ πῶς, φησί, δυνήσομαι πιστεύειν, ὅτι ἐπιτεύξομαι τῆς αἰτήσεως; ἂν μηδὲν ἐναντίον αἰτῇς, ὧν δοῦναι ἐστὶν ἕτοιμος· ἂν μηδὲν ἀνάξιον τοῦ βασιλέως· ἂν μηδὲν βιωτικόν· ἂν πάντα πνευματικά· ἂν χωρὶς ὀργῆς προσίῃς· ἂν καθαρὰς ἔχων τὰς χεῖρας, ἂν ὁσίας. ὅσιαι εἰσὶν αἱ ἐλεημοσύνας ἐργαζόμεναι. ἂν οὕτω προσίῃς, πάντως ἐπιτεύξῃ τῆς αἰτήσεως. Εἰ γὰρ ὑμεῖς, φησί, πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ (Ματθ. ζ. ια.)

διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; διαλογισμὸν τὴν ἀμφιβολίαν λέγει. ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας βούλομαι, φησὶ, Θεῷ προσιέναι, χωρὶς ὀργῆς, χωρὶς διαλογισμοῦ, ὁσίους χεῖρας ἐχούσας, μὴ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐξακολουθούσας ταῖς ἑαυτῶν, μὴ ἁρπάζειν, μὴ πλεονεκτεῖν. τί γὰρ κἂν αὐτὴ μὴ ἁρπάζῃ, διὰ δὲ τοῦ ἀνδρὸς τοῦτο ἐργάζηται; παρὰ δὲ τῶν γυναικῶν καὶ πλέον τι αἰτεῖ ὁ Παῦλος. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ μετ' αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης, φησὶν, ἐν καταστολῇ κοσμίᾳ κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἀλλ' (ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις) θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν. καταστολὴν τί φησι; τουτέστι, τὴν ἀμπεχόνην πάντοθεν περιεστάλθαι καλῶς, κοσμίως, μὴ περιέργως. ἐκεῖνο γὰρ κόσμιον, τοῦτο δὲ ἄκοσμον.

ΗΘΙΚΟΝ

Τί λέγεις; προσέρχῃ δεομένη τοῦ Θεοῦ, καὶ περίκεισαι χρυσία καὶ ἐμπλέγματα; μὴ γὰρ χορεῦσαι ἦλθες; μὴ γὰρ γάμων μεθέξουσα; μὴ γὰρ εἰς πομπὴν παρεγένου; ἐκεῖ τὰ χρυσία, ἐκεῖ τὰ ἐμπλέγματα, ἐκεῖ τὰ πολυτελῆ ἱμάτια ἔχειν καιρόν· νῦν δὲ οὐδενὸς χρεία τούτων. ἦλθες παρακαλέσαι, δεηθῆναι ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, ἐντευξομένη ὑπὲρ ὧν προσέκρουσας, αἰτουμένη τὸν δεσπότην, ἵλεω καταστήσουσα αὐτόν· τί κοσμεῖς σαυτήν; οὐκ ἔστι ταῦτα ἱκετευούσης τὰ σχήματα. πῶς δύνασαι στενάξαι; πῶς δύνασαι δακρῦσαι; πῶς μετ' ἐκτενείας εὔξασθαι, τοιοῦτον σχῆμα περικειμένη; κἂν δακρύσῃς, γέλως ἔσται τὰ δάκρυα τοῖς ὁρῶσιν. οὐ γὰρ χρυσοφορεῖν τὴν δακρύουσαν δεῖ. ἐπεὶ σκηνή ἐστι καὶ ὑπόκρισις. πῶς γὰρ οὐ σκηνὴ, ὅταν ἀπ' αὐτῆς τῆς διανοίας, ἀφ' ἧς ἡ τοσαύτη πολυτέλεια καὶ φιλοτιμία ἐτέχθη, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ δάκρυα προχέηται; περίελε πᾶσαν ἐκείνην τὴν ὑπόκρισιν· Θεὸς οὐ παίζεται. ταῦτα τῶν μίμων, καὶ τῶν ὀρχηστῶν ἐστι τῶν ἐν ταῖς σκηναῖς διημερευόντων. γυναικὶ δὲ κοσμίᾳ οὐδὲν τούτων πρέπει. μετ' αἰδοῦς, φησὶ, καὶ σωφροσύνης. μὴ τοίνυν τὰς ἑταιριζομένας μιμοῦ. διὰ γὰρ τούτου τοῦ σχήματος ἐκεῖναι πολλοὺς ἐπισπῶνται τοὺς ἐραστὰς, κἀντεῦθεν πολλαὶ πονηρὰν ἔλαβον ὑποψίαν πολλάκις, καὶ οὐδὲν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀπώναντο· πολλοὺς γὰρ διὰ τῆς δόξης ταύτης ἔβλαψαν. ὥσπερ γὰρ ἡ πεπορνευμένη κἂν ἔχῃ σώφρονος δόξαν, οὐδὲν τῆς δόξης ἀπώνατο, τοῦ τὰ κρύφια δικάζοντος τότε πάντα εἰς μέσον ἄγοντος· οὕτως οὐδὲ ἡ σώφρων, ἂν ἐπιτηδεύσῃ διὰ τοῦ σχήματος μοιχείας δόξαν λαβεῖν, ἀπώνατό τι τῆς σωφροσύνης. πολλοὶ γὰρ διὰ τῆς δόξης ταύτης ἐβλάβησαν. τί οὖν ἐγὼ πάθω, φησὶν, ἂν ἕτερος ὑποπτεύσῃ; σὺ δίδως τὴν ἀφορμὴν διὰ τοῦ σχήματος, διὰ τοῦ βλέμματος, διὰ τῶν κινημάτων. διὰ τοῦτο πολὺς τῷ Παύλῳ λόγος τῆς ἀμφιάσεως, πολὺς τῆς αἰδοῦς. εἰ δὲ ἃ πλούτου μόνον ἐστὶ τεκμήρια ταῦτα περιεῖλε, χρυσὸν, μαργαρίτας, ἱμάτια πολυτελῆ, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον ἃ περιεργίας ἐστὶν, οἷον ἐπιτρίμματα, ὑπογραφὰς ὀφθαλμῶν, διατεθρυμμένην βάδισιν, διακεκλασμένην φωνὴν, ὄμμα ὑγρὸν καὶ πάσης πορνείας γέμον, περίεργον ἀναβολὴν τοῦ φάρους, τοῦ χιτωνίσκου, ζώνην περιεργοτέραν, ὑποδήματα ἀπηρτισμένα; ἅπαντα γὰρ ταῦτα διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐν καταστολῇ κοσμίᾳ, ᾐνίξατο, καὶ διὰ τοῦ εἰπεῖν μετ' αἰδοῦς. ταῦτα γὰρ ἀναιδείας ἐστὶ καὶ ἀσχημοσύνης. ἀνάσχεσθέ μου, παρακαλῶ. γυμνότερον γὰρ ὁ λόγος τὸν ἔλεγχον προσάγει, οὐχ ἵνα πλήξῃ, οὐδ' ἵνα λυπήσῃ, ἀλλ' ἵνα τὸ ἀλλότριον τῆς ἀγέλης ἅπαν περιέλῃ. εἰ ταῖς ἄνδρας ἐχούσαις, εἰ ταῖς τρυφώσαις, εἰ ταῖς πλουτούσαις ταῦτα ἀπαγορεύει, πολλῷ μᾶλλον ταῖς παρθενίαν ἀναδεδεγμέναις. καὶ τίς, φησὶ, παρθένος χρυσία περιτίθεται; τίς δὲ ἐμπλέγματα; τοσαύτη ἡ τοῦ λιτοῦ σχήματός ἐστι περιεργία, ὡς ταῦτα μηδὲν εἶναι πρὸς ἐκεῖνα. ἔνεστι γὰρ καὶ δι' εὐτελῶν ἱματίων μᾶλλον καλλωπίζεσθαι τῶν τὰ χρυσία περικειμένων. ὅταν γὰρ σφόδρα ᾖ κυανοῦς ὁ χιτὼν, καὶ τῇ ζώνῃ συνεσταλμένος μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας περὶ τὸ στῆθος, καθάπερ τούτων τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὀρχουμένων, ὥστε μήτε εἰς πλάτος ἐκβαίνειν ἐξωγκωμένον, μήτε εἰς ἰσχνότητα συστέλλεσθαι, ἀλλ' ἀμφοτέρων εἶναι μέσον, καὶ πολλὰς ἔ-

χεῖν περὶ τὰ στέρνα τὰς ῥυτίδας, πόσων στενωπῶν οὐχ ἱκανὸν τοῦτο δελεάσαι μᾶλλον. τί δὲ ὅταν τὸ ὑπόδημα ἐν τῷ μέλανι σφόδρα ἀποστίλβῃ δι' αὐτοῦ, λῆγον εἰς ὀξύ, καὶ τὴν ἐν ταῖς ζωγραφίαις εὐφυΐαν ᾖ μιμούμενον, ὥστε μήτε τὸν ταρσὸν ἀνέχειν πολύ; τί δὲ, ὅταν τὴν ὄψιν ἐπιτρίμμασι μὲν μὴ καλλωπίζῃς, ἀπονίπτῃς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς σπουδῆς, καὶ διατείνῃς μετὰ τοῦ μετώπου πολὺ τῆς ὄψεως λευκότερον τὸ κάλυμμα, εἶτα ἄνωθεν τὸ φάρος ἐπιθῇς, ὡς ἂν τῷ λευκῷ τὸ μέλαν ἐμπρέπῃ; τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς μυρίας ἐκείνας περιστροφάς; περὶ τῆς δέσεως, τῆς νῦν μὲν κρυπτομένης, νῦν δὲ γυμνουμένης ἐν τῇ δέσει τῆς περιστηθίδος; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο γυμνοῦσι πολλάκις, ὥστε τοῦ ζώσματος τὴν ἀκρίβειαν φαίνεσθαι, τοῦ φάρους πάντοθεν περὶ τὴν κεφαλὴν περιαγομένου. τὰς δὲ χεῖρας καθάπερ οἱ τραγῳδοί, οὕτω μετ' ἀκριβείας ἐνδιδύσκουσιν, ὥστε νομίζειν προσπεφυκέναι μᾶλλον αὐταῖς. τί ἄν τις εἴποι τὴν βάδισιν, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύματα πάντως χρυσίου μᾶλλον δυνάμενα τοὺς θεωμένους ἕλκειν; φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί, μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἅπερ ὁ προφήτης ἔλεγε ταῖς τῶν Ἑβραίων γυναιξὶ περὶ τὸν κόσμον τὸν ἔξωθεν ἠσχολημέναις· Ἀντὶ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου, φαλάκρωμα ἕξεις. ὥστε ταῦτα μᾶλλον ἐπαγωγὰ τῶν χρυσίων ἐστίν, ὡς πολλῶν ἑτέρων καὶ πρὸς τούτων ἐπιτηδευμένων, πρὸς τὸ ὁρᾶσθαι καὶ αἰχμαλωτίζειν τοὺς θεωμένους. οὐκ ἔστι μικρὸν τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, ἱκανὸν παροξῦναι τὸν Θεόν, ἱκανὸν πάντα τὸν πόνον τῆς παρθενίας λυμήνασθαι. Χριστὸν ἔχεις νυμφίον· τί ἐραστὰς ἀνθρώπους ἐπισπᾶσαι; μοιχείας σε τότε κρινεῖ. διὰ τί μὴ κοσμῇ τὸν κόσμον τὸν αὐτῷ ἀρέσκοντα, τὸν αὐτῷ φίλον, τὴν αἰδῶ, τὴν σωφροσύνην, τὴν κοσμιότητα, τὴν σώφρονα καταστολήν; αὕτη πορνική τίς ἐστι καὶ αἰσχρά. οὐκέτι διαγινώσκομεν τὰς πόρνας καὶ τὰς παρθένους. ὅρα εἰς πόσην ἀσχημοσύνην ἐξήγαγον ἑαυτάς. ἀνεπιτήδευτον εἶναι χρὴ τὴν παρθένον, ἁπλῶς καὶ εἰκῇ διεσκευασμένην· ἡ δὲ μυρία ἐπιτηδεύει πρὸς τὴν φαινομένην διασκευήν. παῦσαι τῆς μανίας, γύναι, ἐπὶ τὴν ψυχὴν μετάγαγε τὴν τοιαύτην σπουδήν, ἐπὶ τὴν ἔσω εὐπρέπειαν. αὐτὸς γὰρ ὁ κόσμος ὁ ἔξωθεν περικείμενος οὐκ ἀφίησι τὸν ἔνδον φαίνεσθαι καλόν. ὁ περὶ τοῦτον ἠσχολημένος, τοῦ ἔνδον καταφρονεῖ, ὥσπερ ὁ τούτου καταφρονῶν, πᾶσαν τὴν σπουδὴν περὶ τὸν ἔνδον ἐνδείκνυται. μή μοι εἴπῃς, οἴμοι, ἱμάτιον ἐκτετριμμένον φορῶ, ὑπόδημα εὐτελές, κάλυμμα οὐδαμινόν. ποῖος ταῦτα κόσμος; μὴ ἀπάτα σαυτήν. ἔνεστιν, ὅταν θέλῃς, διὰ τούτων μειζόνως καλλωπίζεσθαι, ἢ δι' ἐκείνων, μάλιστα διὰ τῶν ἐκτετριμμένων ἱματίων, ἢ τῶν προσαναπλασμένων τῷ σώματι καὶ ἐκτετυπωμένων καλῶς πρὸς τὸ σχῆμα τὸ ἀναιδὲς, καὶ στιλβόντων λαμπρῶς. εἰ ἐμοὶ ταῦτα λέγεις· τί δὲ τῷ Θεῷ ἐρεῖς τῷ τὴν διάνοιαν εἰδότι, μεθ' ἧς ταῦτα ποιεῖς; ἀλλ' οὐχ ὥστε πορνεῦσαι ποιεῖς· ἀλλὰ τί; ὥστε θαυμασθῆναι; καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷς ἐπὶ τούτοις βουλομένη θαυμάζεσθαι; ἀλλ' ἁπλῶς, φησί, ταῦτα περίκειμαι, οὐδὲ ἐπὶ τούτῳ. οἶδεν ὁ Θεὸς ἃ φθέγγῃ πρὸς ἡμᾶς. μὴ γὰρ ἐμοὶ δίδως λόγον; ἐκείνῳ τῷ παρόντι τοῖς γινομένοις, καὶ τότε ἐξετάζοντι ταῦτα, ἐκείνῳ φησὶ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα πάντα. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ταῦτα λέγομεν νῦν, ἵνα ὑμᾶς τῆς ἀθυμίας ἐκείνης μὴ ποιήσωμεν ἐνόχους. φοβηθῶμεν μὴ καὶ ὑμῖν ὀνειδίσῃ, ἃ διὰ τοῦ προφήτου ταῖς Ἰουδαίων γυναιξίν, Ἦλθον ὀφθαλμοῖς μοι θρυπτόμεναι, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι. ἐνεδείξασθε ἀγῶνα μέγαν, ἔνθα ἀθλητικῶς, οὐ καλλωπισμοῦ δεῖ, πυκτεύειν δεῖ, οὐ βλακεύειν. οὐχ ὁρᾷς τοὺς πυκτεύοντας, τοὺς ἀθλοῦντας; ἆρα βαδίσεως αὐτοῖς μέλει, καὶ σχήματος; οὐδαμῶς. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφέντες, ἱμάτιον ἐλαίῳ διαβεβρεγμένον ἀναβαλλόμενοι, πρὸς ἓν μόνον ὁρῶσι, τὸ πλῆξαι, καὶ μὴ πληγῆναι. ἕστηκεν ὁ διάβολος τρίζων τοὺς ὀδόντας πάντοθεν σε βουλόμενος καθελεῖν· σὺ δὲ μένεις ἀπησχολημένη περὶ τὸν κόσμον τοῦτον τὸν σατανικόν. οὐδὲ βούλομαι λέγειν περὶ φωνῆς, πῶς πολλαὶ καὶ τοῦτο ἐπιτηδεύουσι, περὶ μύρων, καὶ τῆς ἄλλης βλακείας. διὰ ταῦτα γελῶσιν ἡμᾶς αἱ κοσμικαί, τὸ σε-

Ἡσ. γ. κγ.

Ἡσ. γ. ιϛ.

μὸν τῆς παρθενίας ἀπώλωλεν· οὐδεὶς τιμᾷ παρθένον, ὡς τιμᾶν χρή. ἑαυτὰς γὰρ ἀτιμάζεσθαι πεποιήκασιν. οὐκ ἔδει, ὥσπερ ἐξ οὐρανοῦ παραγινομένας, οὕτως εἶναι περιβλέπτους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ; νῦν δὲ καταπεφρόνηνται δι' ἑαυτὰς, οὐ διὰ τὰς φρονίμους. ὅταν γὰρ ἴδῃ σε τὴν ἐσταυρωμένην εἶναι ὀφείλουσαν ἡ ἄνδρα ἔχουσα καὶ παιδία, καὶ οἰκίας προεστῶσα, μᾶλλον αὐτῆς τὸν κόσμον τοῦτον διώκουσαν, πῶς οὐ καταγελάσεται; πῶς οὐ καταφρονήσει; ὁρᾶς πόση ἡ σπουδή; πόση ἡ μελέτη; δι' εὐτελείας νικᾶς τὴν κοσμουμένην τὰ πολυτελῆ, μᾶλλον αὐτῆς καλλωπιζομένη τῆς τὰ χρυσία περικειμένης. ἃ πρέπει σοι οὐ ζητεῖς, ἃ οὐ πρέπει σοι ἐκεῖνα μετέρχῃ, δέον σε τὰ ἀγαθὰ ἔργα μετιέναι. διὰ τοῦτο τῶν κοσμικῶν ἀτιμότεραι αἱ παρθένοι· οὐ γὰρ ἄξια τῆς παρθενίας τὰ ἔργα ἐπιδείκνυνται. ταῦτα εἰρήκαμεν οὐ πρὸς πάσας, μᾶλλον δὲ πρὸς πάσας, τὰς μὲν ῥᾳθυμούσας, ἵνα σωφρονισθῶσι, τὰς δὲ ἀῤῥᾳθυμούσας, ἵνα ἐκείνας σωφρονίζωσιν. ἀλλ' ὁρᾶτε ὅπως μὴ εἰς ἔργον ἡ ἐπιτίμησις ἔλθῃ. οὐ γὰρ ἵνα λυπήσωμεν, εἴπομεν, ἀλλ' ἵνα διορθωσώμεθα, ἵνα καυχησώμεθα ἐν ὑμῖν. γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα ποιεῖν, καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ ζῆν, ὥστε καὶ τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν.

Λογ. θ. 11 ΓΥΝΗ ΕΝ ΗΣΥΧΙΑ ΜΑΝΘΑΝΕΤΩ ΕΝ πάσῃ ὑποταγῇ. 12 Γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. 13 Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα. 14 Καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. 15 Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.

ΠΟλλὴν ἀπαιτεῖ τὴν αἰδῶ παρὰ τῶν γυναικῶν ὁ μακάριος Παῦλος, πολλὴν τὴν κοσμιότητα. διὰ τοῦτο οὐ μέχρι σχημάτων, οὐ μέχρι καταστολῆς πρόεισιν, ἀλλὰ καὶ μέχρι φωνῆς. καὶ τί φησι; γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω. τί ἐστι τοῦτο; μηδὲ φθεγγέσθω, φησὶν, ἐν ἐκκλησίᾳ γυνή, ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γράφων ἔλεγεν· Αἰσχρὸν γάρ ἐστι γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν. τί δήποτε; ὅτι ὁ νόμος αὐτὰς, φησιν, ὑπέταξε. καὶ πάλιν ἑτέρωθι, Εἰ δέ τι μανθάνειν ἐθέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν. ἀλλὰ τότε μὲν αἱ γυναῖκες ἀπὸ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ἐσίγων· νυνὶ δὲ παρ' αὐταῖς πολὺς ὁ θόρυβος, πολλὴ ἡ κραυγὴ, πολλὴ ἡ διάλεξις, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τοσαύτη, ὅση ἐνταῦθα· πάσας διαλεγομένας ἴδοι τις ἂν, ὅσα οὔτε ἐν ἀγορᾷ, οὔτε ἐν βαλανείοις. ὥσπερ γὰρ διὰ τοῦτο παραγινόμεναι, ἵνα ἄνεσιν ἔχωσιν, οὕτω περὶ τῶν ἀνονήτων διάλεξιν ποιοῦνται ἅπασαι. διὰ τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονε, καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὅτι οὐδὲ ἔστιν ἄλλως μαθεῖν τι τῶν χρησίμων μὴ ἡσυχαζούσας. ὅταν γὰρ ἐπείγηται μὲν πρὸς τὴν διάλεξιν ὁ λόγος, μηδεὶς δὲ προσέχῃ τοῖς λεγομένοις, τί τὸ ὄφελος; τοσοῦτον γὰρ αὐτὴν σιγηρὰν εἶναι δεῖ, φησιν, ὡς μὴ μόνον περὶ βιωτικῶν, ἀλλὰ μηδὲ περὶ πνευματικῶν φθέγγεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ. τοῦτο κόσμος, τοῦτο αἰδὼς, τοῦτο μᾶλλον αὐτὴν τῶν ἱματίων κοσμῆσαι δυνήσεται. ἂν οὕτως ἑαυτὴν περιστέλλῃ, δυνήσεται καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκοσμίας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι. γυναικὶ δὲ οὐκ ἐπιτρέπω διδάσκειν. οὐκ ἐπιτρέπω, φησί. ποίαν ἐνταῦθα τοῦτο ἔχει τὴν ἀκολουθίαν; καὶ πολλήν. περὶ ἡσυχίας διελέγετο, περὶ κοσμιότητος, περὶ αἰδοῦς, εἶπεν ὅτι λαλεῖν αὐτὰς οὐ βούλομαι. πάντοθεν τοίνυν βουλόμενος αὐτῶν περικόψαι τὴν ἀφορμὴν τῆς λαλιᾶς, μηδὲ διδασκέτωσαν, φησιν, ἀλλὰ τὴν τῶν μαθητευομένων ἐχέτωσαν τάξιν. οὕτω γὰρ διὰ τῆς σιγῆς καὶ τὴν ὑποταγὴν δείξουσι. λάλον

α. Κορ ιδ. λε.

γὰρ

γάρ πως τὸ γένος ἐστί· διὰ τοῦτο πάντοθεν αὐτὴν καταστέλλει. Ἀδὰμ γάρ, φησι, πρῶτος ἐπλά-
σθη, εἶτα Εὔα. καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. τί οὖν
ταῦτα πρὸς τὰς νῦν; ναί, φησι. τῆς πλείονος ἀπέλαυσε τιμῆς τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος. πρῶ-
τον ἐπλάσθη. ἀλλαχοῦ δὲ καὶ τὸ μεῖζον ἔδειξεν, οὕτω λέγων· Οὐ γὰρ ἐπλάσθη ὁ ἀνὴρ διὰ *(α. Κορ. ια. θ.)*
τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. τί οὖν τοῦτο λέγει; πολλαχόθεν βούλεται τὸν
ἄνδρα πρωτεύειν. πρῶτον μὲν γὰρ ἀπὸ τούτων ἐχέτω τὰ πρωτεῖα, φησι, δεύτερον δὲ ἀπὸ
τῶν ἤδη γενομένων. ἐδίδαξέ ποτε τὸν ἄνδρα, καὶ πάντα κατέστρεψε, καὶ τῇ παρακοῇ ὑπεύ-
θυνον ἐποίησε. διὰ τοῦτο αὐτὴν ὑπέταξεν ὁ Θεός, ἐπειδὴ τῇ ἀρχῇ, μᾶλλον δὲ τῇ ὁμο-
τιμίᾳ κακῶς ἐχρήσατο. Πρὸς τὸν ἄνδρα σου, φησιν, ἡ ἀποστροφή σου. πρὸ δὲ τούτου οὐκ *(Γεν. γ. ις.)*
εἴρητο τοῦτο. πῶς δὲ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη; οὐκοῦν οὐ παρήκουσεν, εἴγε οὐκ ἠπατήθη.
πρόσεχε ἀκριβῶς. ἡ γυνή φησιν, Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με· ὁ δὲ Ἀδὰμ οὐ λέγει, ἡ γυνὴ ἠπά- *(Γεν. γ. ιγ. ις.)*
τησέ με, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ ἔδωκέ μοι, καὶ ἔφαγον. οὐκ ἔστι δὲ ἴσον παρὰ τῆς ὁμοφύλου καὶ
συγγενοῦς δέξασθαι τὴν ἀπάτην, καὶ παρὰ θηρίου, τοῦ δούλου, τοῦ ὑποτεταγμένου· ὥστε
ἐκεῖνο ἀπάτης ἐστί. πρὸς οὖν τὴν σύγκρισιν τῆς γυναικός φησιν αὐτὸν μὴ ἠπατῆσθαι, ὅτι
ἐκείνη μὲν ὑπὸ τοῦ δούλου καὶ ὑποτεταγμένου, οὗτος δὲ ὑπὸ τῆς ἐλευθέρας. πάλιν δὲ οὐ
περὶ τοῦ Ἀδὰμ εἴρηται, ὅτι Εἶδε τὸ ξύλον ὅτι καλὸν εἰς βρῶσιν, ἀλλὰ περὶ τῆς γυναικός,
καὶ ὅτι ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· ὥστε οὗτος οὐκ ἐπιθυμίᾳ ἁλοὺς παρέβη, ἀλλὰ τῇ
γυναικὶ πεισθεὶς ἁπλῶς. ἐδίδαξεν ἅπαξ ἡ γυνή, καὶ πάντα κατέστρεψε· διὰ τοῦτο
φησι, μὴ διδασκέτω. τί οὖν πρὸς τὰς λοιπάς, εἰ ἐκείνη τοῦτο ἔπαθε; καὶ πάνυ. τὸ γὰρ
γένος ἀσθενὲς καὶ κοῦφον. ἄλλως δέ, περὶ τῆς φύσεως ἐνταῦθα πάσης λέγεται. οὐ γὰρ εἶ-
πεν, ἡ δὲ Εὔα ἀπατηθεῖσα, ἀλλ', ἡ γυνή, ὅπερ ἐστὶν ὄνομα τοῦ κοινοῦ γένους μᾶλλον ἢ ἐκείνης.
τί οὖν, πᾶσα ἡ φύσις ἐν παραβάσει γέγονε δι' ἐκείνης; ὥσπερ περὶ τοῦ Ἀδάμ φησιν, ὅτι Ἐν *(Ρωμ. ε. ιδ.)*
ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ γυναι-
κεῖον γένος παρέβη, [οὐ τὸ ἀνδρεῖον.] τί οὖν; οὐκ ἔχει σωτηρίαν; ναί, φησι. ποίαν δὴ ταύτην;
τὴν διὰ τῶν τέκνων. οὐ γὰρ δὴ περὶ τῆς Εὔας ἔλεγεν. ἐὰν μείνωσιν ἐν τῇ πίστει, καὶ τῇ ἀγά-
πῃ, καὶ τῷ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης. ποίᾳ πίστει; ποίᾳ ἀγάπῃ; ποίῳ ἁγιασμῷ μετὰ σω-
φροσύνης; ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· μὴ κατηφεῖς ἔστε αἱ γυναῖκες, ὅτι τὸ γένος ὑμῶν διαβέβληται.
ἔδωκεν ὑμῖν ὁ Θεὸς καὶ ἑτέραν ἀφορμὴν σωτηρίας, τὴν παιδοτροφίαν· ὥστε μὴ μόνον δι' ἑ-
αυτῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων σώζεσθαι. ὅρα πόσα κατὰ ταὐτὸν ζητήματα τίκτεται. ἡ γυνὴ ἀ-
πατηθεῖσα, φησιν, ἐν παραβάσει γέγονε. τίς; ἡ Εὔα. αὕτη οὖν σωθήσεται διὰ τῆς τεκνο-
γονίας; οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλ' ὅτι ἡ φύσις ἡ γυναικεία σωθήσεται. αὕτη δὲ οὐκ ἐν παραβάσει
γέγονε; ναί, γέγονεν, ἀλλὰ παρέβη μὲν ἡ Εὔα, σωθήσεται δὲ τὸ γυναικεῖον γένος διὰ τῆς τεκνογο-
νίας. διὰ τί γὰρ μὴ καὶ διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς; μὴ γὰρ ἐκείνη τοῦτο ταῖς ἄλλαις ἐξέκλει-
σε; τί οὖν πρὸς τὰς παρθένους; τί δὲ πρὸς τὰς στείρας; τί δὲ πρὸς τὰς χήρας, τὰς πρὶν ἢ τεκεῖν
τοὺς ἄνδρας ἀποβαλούσας; ἀπολώλασιν; ἐλπίδα οὐκ ἔχουσι; καὶ μὴν αἱ παρθένοι εἰσὶν αἱ
μάλιστα εὐδοκιμοῦσαι. τί ποτε οὖν βούλεται εἰπεῖν; τινές φασιν, ὅτι ὥσπερ τὸ πᾶν γένος
([illegible]) ὑπέταξεν ἀπὸ τῆς διαπλάσεως διὰ τὴν εἰς τὴν πρώτην δημιουργηθεῖσαν γυναῖκα (ἐπειδὴ
γὰρ ἡ Εὔα δευτέρα ἐπλάσθη καὶ ὑπετάγη, καὶ τὸ λοιπὸν γένος ὑποτασσέσθω, φησιν) οὕτως
ἄρα ἐπειδὴ καὶ παρέβη, καὶ τὸ λοιπὸν γένος γέγονεν ἐν τῇ παραβάσει. ἀλλ' οὐκ ἔχει λόγον. ἐ-
κεῖ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς γέγονε τὸ πᾶν, ἐνταῦθα δὲ τῆς ἁμαρτίας τῆς γυναικός. ὃ
οὖν λέγει τοῦτό ἐστιν· ὅτι ὥσπερ πάντες ἀπέθανον οἱ ἄνθρωποι διὰ τοῦ ἑνός, ἐπειδὴ ὁ εἷς ἥμαρτεν,
οὕτω καὶ πᾶν τὸ γυναικεῖον γένος παρέβη, ἐπειδὴ ἐν παραβάσει γέγονεν ἡ γυνή. μηδὲν οὖν
ἀλγείτω· ἔδωκεν αὐτῇ ὁ Θεὸς παραμυθίαν οὐ μικράν, τὸ τεκεῖν παιδία. ἀλλὰ τοῦτο τῆς φύ-
σεως, φησι. καὶ ἐκεῖνο τῆς φύσεως. οὐ γὰρ μόνον τὸ τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς παιδοτροφίας
κεχάρισται.

κεχάρισται. ἐὰν ἐπιμείνωσι, φησὶ, τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῷ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης,
τουτέστιν, ἐὰν αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ μετὰ τὸ τεκεῖν καὶ ἁγνείᾳ διατηρήσωσιν. ἐν τούτοις οὐ μικρὸν
ἕξουσι τὸν παρὰ τούτων μισθὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγαν, ὅτι ἀθλητὰς ἐθρέψαντο τῷ Χριστῷ.
ἁγιασμὸν δὲ τὸν ὀρθὸν λέγει βίον, σωφροσύνην δὲ τὴν κοσμιότητα.

κεφ. γ. 1 Πιστὸς ὁ λόγος. Πρὸς τοῦτο εἴρηται, οὐ πρὸς τὸ, Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται. 5
ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἀμφιβαλλόμενοι ἦσαν, διὰ τοῦτο λέγει, πιστὸς ὁ λόγος, ὅτι δυνήσονται πατέ-
ρες ἀπολαύειν τῆς τῶν παίδων ἀρετῆς, καὶ μητέρες, ὅταν αὐτοὺς ἐκθρέψωσι καλῶς. τί οὖν
ἂν αὐτὴ μὲν ᾖ μοχθηρὰ καὶ μυρίων κακῶν γέμουσα; ἆρα ἀπὸ τῆς παιδοτροφίας ὠφεληθή-
σεται; οὐκ εἰκὸς δὲ μᾶλλον τοιούτους αὐτοὺς τρέφειν ὁμοίους αὐτῇ; περὶ τῆς ἐναρέτου ταῦτα
φησιν, οὐ τῆς τυχούσης, ὅτι πολὺν καὶ τούτου λήψεται μισθὸν καὶ ἀμοιβήν. 10

ΗΘΙΚΟΝ Ἀκούσατε ταῦτα πατέρες καὶ μητέρες, ὡς οὐκ ἄμισθος ὑμῖν ἔσται ἡ παιδοτροφία. τοῦτο
α. Τιμ. ε. οὖν καὶ προϊὼν φησιν, Ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησε. μετὰ τῶν ἄλλων καὶ
αὐτὸ τίθησιν. οὐ γάρ ἐστι τοῦτο μικρὸν τὸ τὰ δοθέντα παιδία παρὰ Θεοῦ, ταῦτα τῷ Θεῷ ἀ-
νατιθέναι. ἂν γὰρ τὴν κρηπῖδα καὶ τοὺς θεμελίους καλοὺς ἔχοιεν τῆς καταβολῆς, μέγαν ἕξου-
σι τὸν μισθὸν, ὥσπερ οὖν ἀμελοῦντες, τὴν κόλασιν. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἡλεὶ διὰ τοὺς παῖδας ἀπώλε- 15
το τοὺς ἑαυτοῦ. ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς νουθετεῖν. καὶ μὴν ἐνουθέτει, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔδει· ἀλλὰ μὴ βου-
ληθεὶς αὐτοὺς λυπῆσαι, καὶ αὐτοὺς καὶ ἑαυτὸν προσαπώλεσεν. ἀκούσατε ταῦτα οἱ πατέρες,
παιδεύετε ὑμῶν τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστροφῆς. ἄγριον
ἡ νεότης, πολλῶν δεομένη τῶν ἐπιστατούντων, διδασκάλων, παιδαγωγῶν, ἀκολούθων, τρο-
φέων. ἀγαπητὸν γὰρ μετὰ τοσαῦτα *καταχαλινῶσαι αὐτήν· καθάπερ τις ἵππος ἀδάμαστος, 20 * [illegible]
καθάπερ τι θηρίον ἀτίθασον, [τοιοῦτόν] ἐστιν ἡ νεότης. ἂν τοίνυν ἄνωθεν καὶ ἐκ πρώτης ἡ- γ. αἴω[illegible]
λικίας ὅρους αὐτῇ πήξωμεν καλοὺς, οὐ δεησόμεθα πολλῶν μετὰ ταῦτα πόνων· ἀλλ' ἡ συνήθεια
νόμος αὐτοῖς ἔσται λοιπόν. μηδὲν ἐῶμεν αὐτοὺς τῶν ἡδέων καὶ βλαβερῶν ποιεῖν, μηδὲ ὡς παισὶ
χαριζώμεθα· ἐν σωφροσύνῃ μάλιστα διατηρῶμεν αὐτούς. τοῦτο γὰρ πάντων πλέον τὴν
νεότητα λυμαίνεται. πρὸς τοῦτο πολλῶν ἡμῖν δεῖ τῶν ἀγώνων, πολλῆς τῆς προσοχῆς. τα- 25
χέως αὐτοῖς γυναῖκας ἄγωμεν, ὥστε καθαρὰ αὐτῶν καὶ ἀνέπαφα τὰ σώματα δέχεσθαι τὴν
νύμφην· οὗτοι οἱ ἔρωτες θερμότεροι. ὁ πρὸ τοῦ γάμου σωφρονῶν, πολλῷ μᾶλλον μετὰ τὸν
γάμον· ὁ δὲ μαθὼν πορνεύειν πρὸ τοῦ γάμου, καὶ μετὰ τὸν γάμον τοῦτο ποιήσει. Ἀνδρὶ γὰρ,
φησι, πόρνῳ πᾶς ἄρτος ἡδύς. διὰ τοῦτο "στέφανοι ταῖς κεφαλαῖς" ἐπιτίθενται, σύμβολον γ. στέμ[illegible]
τῆς νίκης, ὅτι ἀήττητοι γενόμενοι, οὕτω προσέρχονται τῇ εὐνῇ, ὅτι μὴ κατηγωνίσθησαν ὑπὸ 30 γ. ὅπ[illegible]
τῆς ἡδονῆς. εἰ δὲ ἁλοὺς ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πόρναις ἑαυτὸν ἐκδῷ, τίνος ἕνεκεν λοιπὸν καὶ στέφα-
νον ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡττημένος; ταῦτα αὐτοῖς παραινῶμεν, τούτοις νουθετῶμεν, φοβῶμεν,
ἀπειλῶμεν, νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο ποιοῦντες. μεγάλην παρακαταθήκην ἔχομεν τὰ
παιδία. φροντίζωμεν τοίνυν αὐτῶν, καὶ πάντα ποιῶμεν, μὴ ὁ πονηρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀφέληται.
νυνὶ δὲ πάντα ἀπεναντίας γίνεται παρ' ἡμῶν. ὅπως μὲν γὰρ ἔσται τὸ χωρίον καλὸν, πάντα πράττομεν, 35
καὶ ὅπως ἀνδρὶ πιστῷ τοῦτο ἐγχειρίσωμεν, καὶ ὀνηλάτην, καὶ ὀρεωκόμον, καὶ ἐπίτροπον, καὶ λογο-
θέτην δοκιμώτατον ἐπιζητοῦμεν· ὃ δὲ πάντων ἡμῖν ἐστι τιμιώτερον, ὅπως τὸν υἱὸν ἐπιτρέψωμεν
τινι τῷ δυναμένῳ αὐτοῦ τὴν σωφροσύνην διατηρῆσαι, οὐ σκοποῦμεν. καίτοι τοῦτο πάντων
ἐστὶ τὸ κτῆμα τιμιώτερον, καὶ ἐκεῖνα διὰ τοῦτο γίνεται. τῶν μὲν οὖν κτημάτων αὐτοῖς φροντίζομεν·
αὐτῶν δὲ οὐκέτι. ὁρᾷς τὴν ἀλογίαν; ἄσκησον τοῦ παιδὸς τὴν ψυχὴν, κἀκεῖνα πάντα ἔσται 40
λοιπόν· ταύτης μὲν γὰρ οὐκ οὔσης ἀγαθῆς, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τῶν χρημάτων. ταύτης
δὲ κατωρθωμένης, οὐδὲν βλάβος ἀπὸ τῆς πενίας. βούλει καταλιπεῖν αὐτὸν πλούσιον; δί-
δαξον αὐτὸν εἶναι χρηστόν. οὕτω γὰρ καὶ τὰ κτήματα συγκροτῆσαι δυνήσεται. κἂν μὴ κτή-
σηται, τῶν κεκτημένων οὐδὲν ἔλαττον διακείσεται. ἂν δὲ πονηρὸς ᾖ, κἂν μυρία καταλίπῃς

αὐτῷ,

αὐτῷ, τὸν φύλακα οὐ κατέλιπες, ἀλλὰ τῶν εἰς ἔσχατον πενίας ἐληλακότων χείρονα ἐποίησας. τοῖς γὰρ μὴ ῥυθμισθεῖσι τῶν παίδων καλῶς, βέλτιον πλούτου πενία. ἐκείνη μὲν γὰρ καὶ ἄκοντας κατέχει ἐν ἀρετῇ· οὗτος δὲ οὐδὲ βουλομένους ἀφίησι σωφρονεῖν, ἀλλ᾽ ἐξάγει, καὶ καταστρέφει, καὶ μυρίοις ἐμβάλλει δεινοῖς. αἱ μητέρες τὰς θυγατέρας μάλιστα διανείμασθε. εὔκολος ὑμῖν ἡ φυλακὴ αὕτη. περισκοπεῖτε, ὥστε οἰκουρεῖν εἶναι· πρὸ δὲ πάντων εὐλαβεῖς αὐτὰς εἶναι παιδεύετε, κοσμίας, χρημάτων καταφρονεῖν, ἀκαλλωπίστους μένειν. οὕτω πρὸς τὸν γάμον ἐκδότε. ἂν οὕτως αὐτὰς διαπλάττωμεν, οὐκ αὐτὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα διασώσετε τὸν μέλλοντα αὐτὴν ἀγαγέσθαι· οὐ τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδία· οὐ τὰ παιδία, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔκγονα. τῆς γὰρ ῥίζης γενομένης καλῆς, οἱ κλάδοι ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐκταθήσονται, καὶ πάντων τούτων λήψεσθε τὸν μισθόν. ὡς οὖν οὐ μίαν ὠφελοῦντες ψυχὴν, ἀλλὰ πολλὰς διὰ τῆς μιᾶς, οὕτω πάντα πράττωμεν. οὕτω γὰρ δεῖ ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξιέναι πρὸς γάμον, καθάπερ ἀθλητὴν ἐκ παλαίστρας, πᾶσαν δι᾽ ἀκριβείας ἔχουσαν τὴν ἐπιστήμην, καθάπερ ζύμην ὀφείλουσαν τὸ ὅλον φύραμα εἰς τὸ ἑαυτῆς μεταστῆσαι κάλλος. καὶ οἱ παῖδες πάλιν οὕτως ἔστωσαν αἰδέσιμοι, ὡς ἀπὸ τῆς κοσμιότητος καὶ τῆς σωφροσύνης μᾶλλον διαγινώσκεσθαι, ἵνα καὶ παρὰ ἀνθρώπων, καὶ παρὰ Θεοῦ πολὺν τὸν ἔπαινον ἔχωσι. μαθέτωσαν γαστρὸς κρατεῖν, πολυτελείας ἀπέχεσθαι, οἰκονομικοί τινες εἶναι, φιλόστοργοι, μαθέτωσαν ἄρχεσθαι. οὕτω γὰρ δυνήσονται πολὺν προξενῆσαι μισθὸν τοῖς γονεῦσιν· οὕτω πάντα ἔσται εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ εἰς σωτηρίαν ἡμετέραν *, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Λογ. ι. ΕΙ ΤΙΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΟΡΕΓΕΤΑΙ, ΚΑΛΟΥ ἔργου ἐπιθυμεῖ. 2 Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, 3 Μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ· ἀλλ᾽ ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, 4 Τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος.

ΜΕλλων κατιέναι εἰς τὸν περὶ τῆς ἐπισκοπῆς λόγον, δείκνυσι καθάπαξ ὁποῖον εἶναι χρὴ τὸν ἐπίσκοπον, οὐκ ἐν τάξει τῆς πρὸς Τιμόθεον αὐτὸ παραινέσεως ποιῶν, ἀλλ᾽ ὡς πᾶσι διαλεγόμενος, καὶ δι᾽ ἐκείνου πάντας ῥυθμίζων. καὶ τί φησιν; Εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, οὐκ ἐγκαλῶ, φησι. προστασίας γὰρ ἔργον ἐστίν. εἴ τις ταύτην ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν, ὥστε μὴ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς αὐθεντίας ἐφίεσθαι μόνον, ἀλλὰ τῆς προστασίας, οὐκ ἐγκαλῶ. καλοῦ γὰρ ἔργου ἐπιθυμεῖ, φησιν. ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς ἐπεθύμησε τοῦ πράγματος, ἀλλ᾽ οὐ τῆς ἐξουσίας, καὶ οὕτως ἐπεθύμησεν, ὡς ἀκοῦσαι· Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ᾽ ἡμᾶς; Εἴ τις οὕτως ἐπεθύμησεν, ἐπιθυμείτω. ἐπισκοπὴ γὰρ εἴρηται, παρὰ τὸ ἐπισκοπεῖν ἅπαντας. δεῖ οὖν, φησι, τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα. οὐ νομοθετῶν τοῦτο φησίν, ὡς μὴ εἶναι ἐξὸν ἄνευ τούτου γίνεσθαι, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν κωλύων· ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐξῆν καὶ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας. τίμιος γὰρ ὁ γάμος. τινὲς δὲ, ἵνα μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ ᾖ, φασι τοῦτο εἰρῆσθαι. ἀνεπίληπτον. πᾶσαν εἶπεν ἀρετὴν, ἀνεπίληπτον εἰπών. ὥστε εἴ τις συνοῖδεν ἑαυτῷ τινα ἁμαρτήματα, οὐ καλῶς ποιεῖ, πράγματος ἐπιθυμῶν, οὗ διὰ τῶν ἔργων ἑαυτὸν ἐξέβαλεν. οὐ γὰρ ἄρχειν, ἀλλὰ ἄρχεσθαι δεῖ τὸν τοιοῦτον. τὸν γὰρ ἄρχοντα παντὸς λαμπτῆρος λαμπρότερον εἶναι δεῖ, καὶ βίον ἔχειν ἀκηλίδωτον, ὥστε πάντας

Γεν. β. ιδ.

πρὸς

πρὸς ἐκεῖνον ὁρᾶν, καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ βίον τὸν οἰκεῖον χαρακτηρίζειν. ποιεῖ δὲ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς τοσαύτῃ κεχρημένος τῇ παρρησίᾳ· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔμελλεν ἐπισκόπους καθιστᾶν, ὅπερ καὶ Τίτῳ γράφων πεποίηκε. (Tit. α.) καὶ ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν πολλοὺς τοῦ πράγματος ἐπιθυμεῖν, διὰ τοῦτο ταῦτα παρήγγειλε. νηφάλιον, φησὶ, τουτέστιν, διεγερτικὸν, μυρίους ἔχοντα πανταχόθεν ὀφθαλμοὺς, ὀξὺ βλέποντα, καὶ μὴ ἀμβλυώττοντα τὸ τῆς διανοίας ὄμμα. πολλὰ γάρ ἐστι τὰ συμπίπτοντα, καὶ οὐκ ἐῶντα ὁρᾶν καθαρῶς, καὶ ὡς ἔχει τὰ πράγματα. καὶ γὰρ καὶ ἀθυμίαι, καὶ φροντίδες, καὶ πραγμάτων ὄχλος, καὶ πολλὰ πανταχόθεν ἐπιρρεῖ. ἄγρυπνον τοίνυν αὐτὸν εἶναι χρὴ, οὐ τὰ ἑαυτοῦ μεριμνῶντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν λοιπῶν. διεγηγέρθαι χρὴ, καὶ ζεῖν τῷ πνεύματι, καὶ πῦρ πνέειν, ὡς εἰπεῖν, καὶ μᾶλλον στρατηγοῦ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τὸ στράτευμα περιιόντος κάμνειν καὶ διακινδυνεύειν, καὶ τὴν ὑπὲρ ἁπάντων ἔχειν φροντίδα καὶ μέριμναν. σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον. ταῦτα ἐπειδὴ καὶ τῶν ἀρχομένων ἔχουσιν οἱ πολλοὶ (δεῖ γὰρ καὶ αὐτοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα τοῖς ἄρχουσιν ἴσους εἶναι) δεικνὺς τὸ τῶν ἐπισκόπων ἐξαίρετον, ἐπήγαγε· διδακτικόν. τοῦτο γὰρ οὐκέτι ὁ ἀρχόμενος ἀπαιτεῖται· μάλιστα δὲ τοῦτο πάντων προσεῖναι δεῖ τῷ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένῳ. μὴ πάροινον. οὐ τὸν μέθυσον ἐνταῦθα φησὶν, ἀλλὰ τὸν ὑβριστὴν, τὸν αὐθάδη. μὴ πλήκτην. οὐ τὸν μὴ πλήττοντα φησὶ ταῖς χερσί. τί οὖν ἐστι, μὴ πλήκτην; ἐπειδή εἰσιν ἀκαίρως τινὲς πλήττοντες τῶν ἀδελφῶν τὴν συνείδησιν, τούτους νῦν αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ. ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος. εἰ τοίνυν ὁ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, τὸν δὲ ἐπίσκοπον οὐ δεῖ τὰ τοῦ κόσμου μεριμνᾶν, πῶς φησι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα; τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι τὸν ἀπὸ γυναικὸς ἠνίξατο*. εἰ δὲ μὴ τοῦτο εἴη, ἔνεστι γυναῖκα ἔχοντα, ὡς μὴ ἔχοντα, εἶναι. τότε μὲν γὰρ καλῶς τοῦτο συνεχώρησεν, ὡς πρὸς τὴν τοῦ πράγματος φύσιν τὴν τότε οὖσαν. ἔνεστι δὲ αὐτὸ μεταχειρίσασθαι καλῶς, εἴ τις βούλοιτο. ὥσπερ γὰρ ὁ πλοῦτος δυσχερῶς εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, πολλαχοῦ δὲ οἱ πλουτοῦντες εἰσῆλθον, οὕτω καὶ ὁ γάμος. τί δὲ λέγεις; εἰπέ μοι· περὶ ἐπισκόπου διαλεγόμενος ἔλεγεν, ὅτι δεῖ αὐτὸν μὴ μέθυσον εἶναι, ἀλλὰ φιλόξενον, δέον τὰ μείζονα τούτων εἰπεῖν. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι δεῖ δὲ τὸν ἐπίσκοπον ἄγγελον εἶναι, μηδενὶ πάθει ἀνθρωπίνῳ ὑποκεῖσθαι; ἐκεῖνα τὰ μεγάλα, ἃ Χριστὸς εἶπεν, ἃ καὶ τοὺς ἀρχομένους ἔχειν δεῖ, ἐσταυρῶσθαι, καὶ ἐν ταῖς χερσὶν ἀεὶ ἔχειν τὴν ψυχήν; ὃ καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν, (Ἰωάν. ι. ια.) Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· καὶ πάλιν, (Ματθ. ι. λη.) Ἐὰν μή τις αἴρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσῃ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ἀλλὰ μὴ πάροινον, φησί. καλαὶ αἱ ἐλπίδες, εἰ περὶ τούτων ὀφείλει ὁ ἐπίσκοπος παραινεῖσθαι. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε, δεῖ δὲ αὐτὸν ἤδη μεταστῆναι ἐκ τῆς γῆς; ἀλλὰ ἃ τοῖς κοσμικοῖς ἐπιτάξεις, ταῦτα τῷ ἐπισκόπῳ οὐκ ἐπιτάττεις. τί δὲ ἐκείνοις φησί; (Κολασ. γ. ε.) Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ πάλιν, (Ρωμ. ς. ζ.) Ὁ δὲ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ πάλιν, (Γαλ. ε. κδ.) Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν· καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν φησὶν, (Λουκ. ιδ. λγ.) Ἐὰν μή τις ἀποτάξηται αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα οὐκ εἴρηκεν; ὅτι τοιούτους ὀλίγους εὑρεθῆναι ἐνῆν, ἐπισκόπων δὲ ἔδει πολλῶν, καὶ καθ' ἑκάστην πόλιν τῶν προηγησομένων. ἐπεὶ οὖν ἐνεδρεύεσθαι ἔμελλε τὰ τῶν ἐκκλησιῶν, διὰ τοῦτο συμμετρημένην εἶπεν ἀρετὴν, οὐκ ἐκείνην τὴν ἄνω, τὴν ὑψηλήν. τὸ γὰρ νηφάλιον εἶναι καὶ κόσμιον καὶ σώφρονα, πολλῶν ἦν. τέκνα ἔχοντα, φησὶν, ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος. δεῖ γὰρ οἴκοθεν παρέχεσθαι τὰ παραδείγματα. τίς γὰρ πιστεύσειεν, ὅτι τὸν ἀλλότριον ὑποτάξει ὁ τὸν υἱὸν μὴ ὑποτάξας; τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον. τοῦτο καὶ οἱ ἔξωθέν φασιν, ὅτι ὁ οἰκονομικὸς, καὶ πολιτικὸς ἂν γένοιτο ταχέως. καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἡ ἐκκλησία, ὡσανεὶ μικρὰ οἰκία. καὶ ὥσπερ ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰσὶ παιδία, γυνή, οἰκέται, καὶ πάντων ὁ ἀνὴρ ἀνήρηται τὴν ἀρχήν

οὕτω

οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲν ἄλλο, ἢ τοῦτό ἐστι, παιδία, γυναῖκες, οἰκέται. εἰ δὲ κοινωνοὺς
ἔχει τῆς ἀρχῆς ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστὼς, ἀλλ' ἔχει κἀκεῖ ὁ ἀνὴρ κοινωνὸν τὴν γυναῖκα.
ἀλλὰ τὰ πρὸς διατροφὴν ἐνταῦθα τῶν χηρῶν καὶ τῶν παρθένων φροντίζειν δεῖ; ἔχει κἀ-
κεῖ ὁ ἀνὴρ οὐ δούλους, τὰς θυγατέρας· ἄλλως δὲ καὶ εὐκολώτερον τῆς οἰκίας ἄρχειν. (γ. ἄλλας)
5 ὁ τοίνυν ταῦτα καλῶς οὐκ οἰκονομήσας, πῶς τὰ τῆς ἐκκλησίας οἰκονομῆσαι δυ-
νήσεται; εἶτα εἰπών,

5 Εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται;

6 Μὴ νεόφυτον, φησίν. Οὐ τὸν νεώτερον ἐνταῦθα λέγει, ἀλλὰ τὸν νεοκατήχητον. Ἐγὼ (α. Κορ. γ. ς.)
γάρ, φησιν, ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ηὔξανε. τοῦτο οὖν δηλῶσαι βου-
10 λόμενος, τοῦτο εἶπεν. ἐπεὶ τί ἐκώλυεν εἰπεῖν, μὴ νεώτερον; τίνος οὖν ἕνεκεν αὐτὸς τὸν Τι-
μόθεον νεώτερον ὄντα ἐποίει, καὶ μαρτυρεῖ τοῦτο πρὸς αὐτὸν λέγων, Μηδείς σου τῆς νεότητος κα- (α. Τιμ. δ. ι β.)
ταφρονείτω; ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἑλλήνων προσῄεσαν τότε καὶ ἐβαπτίζοντο, μὴ εὐθέως, φησί, νεόφυ-
τον εἰς τὸν τῆς ἀρχῆς ὄγκον ἄγετε, τουτέστι, νεοκατήχητον. εἰ γὰρ πρὶν ἢ γενέσθαι μα-
θητής, διδάσκαλος γένοιτο ταχέως, καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἔρχεται· εἰ πρὶν ἢ μαθεῖν ἄρξασθαι,
15 τῶν ἀρχόντων γένοιτο, φυσᾶται. διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· Ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρί-
μα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου· Τουτέστιν, εἰς τὴν καταδίκην τὴν αὐτὴν, ἣν ἐκεῖνος
ἀπὸ τῆς ἀπονοίας ὑπέμεινε.

7 Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα μὴ εἰς ὀνειδισμὸν ἐμπέσῃ
καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου. Καλῶς. μέλλει γὰρ ὀνειδίζεσθαι παρ' αὐτῶν. τάχα καὶ διὰ
20 τοῦτο εἶπε, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, καίτοι λέγων ἀλλαχοῦ, Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι, (α. Κορ. ζ. ζ.)
ὡς καὶ ἐμαυτὸν, τουτέστιν, ἐν ἐγκρατείᾳ. ἵνα οὖν μὴ εἰς στενὸν περικλείσῃ τὸ πρᾶγμα, ἐὰν
ἠκριβωμένην πολιτείαν ἀπαιτήσῃ, διὰ τοῦτο συμμεμετρημένην ἐζήτησεν ἀρετήν. ἔ- (γ. ἱερῶ)
δει γὰρ καθίστασθαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς προεστηκότας. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ γράφοντος τῷ
Τίτῳ, Ἵνα καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην. τί δέ, ἂν μαρτυρί- (Τιτ. α. ε.)
25 αν ἔχῃ καλὴν, καὶ δόξαν ἀγαθὴν, μὴ ᾖ δὲ τοιοῦτος; μάλιστα μὲν οὖν δύσκολον τοῦτο. ἀγα-
πητὸν γὰρ τοῖς ὀρθοῖς ὀρθὴν ἔχειν δόξαν παρὰ τοῖς ἐχθροῖς· νῦν δὲ οὐδὲ τοῦτο μόνον εἴα- (γ. ἰσχύν)
σεν. οὐ γὰρ εἶπε, δεῖ αὐτὸν μαρτυρίαν ἔχειν, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν ἔχειν, ὡς μετὰ τῶν
ἄλλων καὶ ταύτην. οὐ γὰρ δὴ ταύτην μόνον. τί οὖν ἂν κακῶς λέγωσιν αὐτὸν εἰκῆ, καὶ βα-
σκαίνοντες, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἕλληνές εἰσιν; οὐκ ἔστι τοῦτο. τὸν γὰρ ἄληπτον ἔχοντα βίον
30 κἀκεῖνοι αἰδοῦνται. πῶς, φησίν; ἄκουε αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντος; Διὰ δυσφημίας καὶ (β. Κορ. ς. η.)
εὐφημίας. οὐ γὰρ τοῦ βίου αὐτῶν ἐπελαμβάνοντο, ἀλλὰ τοῦ κηρύγματος. διὰ τοῦτό φη-
σι, διὰ δυσφημίας· ὡς πλάνοι καὶ γόητες διεβάλλοντο διὰ τὸ κήρυγμα. καὶ τοῦτο ἐποίουν,
ἐπεὶ μὴ εἶχον τοῦ βίου αὐτῶν ἐπιλαμβάνεσθαι. διατί γὰρ μηδεὶς εἶπε περὶ τῶν ἀπο-
στόλων, ὅτι πόρνοι καὶ ἀσελγεῖς καὶ πλεονέκται, ἀλλὰ πλάνοι, ὃ τοῦ κηρύγματος ἦν μόνον; ἆρα
35 οὐχ ὅτι βίον ἄληπτον εἶχον; εὔδηλον ὅτι. οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ζῶμεν, καὶ οὐδεὶς ἡμᾶς ἐρεῖ
κακῶς, κἂν ἐχθρὸς ᾖ, κἂν ἄπιστος. ὁ γὰρ βίον λάμποντα ἔχων, κἀκείνοις ἐστὶν αἰδέσιμος. ἡ γὰρ
ἀλήθεια καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐπιστομίζει. εἰς παγίδα δὲ πῶς ἐμπίπτει; τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασι
πολλάκις περιπίπτων, οἷς κἀκεῖνοι. εἰ γὰρ εἴη τοιοῦτος, ταχέως αὐτῷ καὶ ἄλλην παγί- (γ. ἐμπίπτων)
δα τίθησιν ὁ διάβολος, ταχέως αὐτὸν ἀναιροῦσιν ἐκεῖνοι. εἰ δὲ τὴν παρὰ ἐχθρῶν δεῖ μαρτυ-
40 ρίαν ἔχειν, πολλῷ μᾶλλον καὶ τὴν παρὰ τῶν φίλων. ὅτι γὰρ οὐκ ἔνι κακῶς ἀκοῦσαι τὸν ἀ-
νεπιλήπτῳ βίῳ κεχρημένον, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσ- (Ματθ. ε. ις.)
θεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάζωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν
τοῖς οὐρανοῖς. τί οὖν ἂν συκοφαντῆται, φησί, καὶ ἐκ περιστάσεως τὴν διαβολὴν ὑπομένῃ;
ἐγχωρεῖ μὲν καὶ τοῦτο. δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτον εἰς τὸ μέσον ἄγεσθαι. καὶ γὰρ πολὺ τὸ δέος. δεῖ τοί-
νυν,

νων, φησὶ, καὶ καλὴν μαρτυρίαν ἔχειν αὐτόν. λαμψάτω γὰρ τὰ ἔργα ὑμῶν. ὥσπερ οὖν οὐκ ἄν τις εἴποι τὸν ἥλιον σκοτεινὸν, οὐδ' αὐτὸς ὁ τυφλὸς (αἰσχύνεται γὰρ ταῖς πάντων μάχεσθαι δόξαις) οὕτω τὸν σφόδρα καλὸν οὐκ ἄν τις μέμψαιτο· ἀλλὰ τῶν μὲν δογμάτων ἕνεκεν πολλάκις ἂν αὐτὸν διαβάλλοιεν Ἕλληνες· βίου δὲ ὀρθοῦ οὐκ ἂν ἐπιλάβοιντο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων θαυμάζουσι καὶ ἐκπλήττονται.

ἠθικόν

Οὕτω τοίνυν ζῶμεν, ὥστε μὴ βλασφημεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. μήτε οὖν πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην βλέπωμεν, μήτε ὥστε πονηρὰν λαμβάνειν δόξαν, ἀλλ' ἐν ἑκατέρῳ τὴν συμμετρίαν τηρῶμεν. Ἐν οἷς φαίνεσθε, φησιν, ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ. διὰ τοῦτο γὰρ ἡμᾶς

Φιλιπ. β. ιε.

εἴασεν, ἵν' ὡς φωστῆρες ὦμεν, ἵνα διδάσκαλοι τῶν ἄλλων καταστῶμεν, ἵν' ὡς ζύμη γενώμεθα, ἵν' ὡς ἄγγελοι μετὰ τῶν ἀνθρώπων περιπολῶμεν, ἵν' ὡς ἄνδρες μετὰ τῶν παίδων τῶν μικρῶν, ὡς πνευματικοὶ μετὰ τῶν ψυχικῶν, ἵνα κερδανῶσιν ἐκεῖνοι, ἵνα σπέρματα ὦμεν, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρωμεν. οὐκ ἔδει λόγων, εἰ τοσοῦτον ἡμῶν ὁ βίος ἔλαμπεν· οὐκ ἔδει διδασκάλων, εἰ ἔργα ἐπεδεικνύμεθα. οὐδεὶς ἂν ἦν Ἕλλην, εἰ ἡμεῖς ἦμεν χριστιανοὶ, ὡς δεῖ. εἰ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐφυλάττομεν, εἰ ἠδικούμεθα, εἰ ἐπλεονεκτούμεθα, εἰ λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, εἰ κακῶς πάσχοντες εὐηργετοῦμεν, οὐδεὶς οὕτω θηρίον ἦν, ὡς μὴ ἐπιδραμεῖν τῇ εὐσεβείᾳ, εἰ παρὰ πάντων ταῦτα ἐγίνετο. καὶ ἵνα μάθητε, εἷς ἦν ὁ Παῦλος, καὶ τοσούτους ἐπεσπάσατο. εἰ πάντες ἦμεν τοιοῦτοι, πόσας οἰκουμένας οὐκ ἂν ἐπεσπασάμεθα; ἰδοὺ πλείους εἰσὶν οἱ χριστιανοὶ τῶν ἐθνικῶν. καὶ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις τέχναις εἷς ἑκατὸν ὁμοῦ παῖδας διδάξαι δύναται· ἐνταῦθα δὲ τῶν διδασκάλων πλειόνων ὄντων, καὶ τῶν μαθητῶν πολλῷ πλειόνων, οὐδεὶς προσέρχεται. οἱ γὰρ διδασκόμενοι πρὸς τὴν τῶν διδασκάλων ἀρετὴν ὁρῶσι. καὶ ὅταν ἴδωσι καὶ ἡμᾶς τῶν αὐτῶν ἐπιθυμοῦντας, τῶν αὐτῶν ἐφιεμένους, τοῦ ἄρχειν, τοῦ τιμᾶσθαι, πῶς δυνήσονται θαυμάσαι τὸν χριστιανισμόν; ὁρῶσι βίους ἐπιληψίμους, ψυχὰς γηΐνας. τὰ χρήματα ὁμοίως αὐτοῖς θαυμάζομεν, πολλῷ δὲ καὶ πλέον. τὸν θάνατον ὁμοίως αὐτοῖς πεφρίκαμεν, πενίαν ὁμοίως φοβούμεθα, πρὸς νόσους ὁμοίως δυσχεραίνομεν, ὁμοίως δόξης ἐρῶμεν καὶ δυναστείας, ὑπὸ φιλαργυρίας κατακόπτοντες ἑαυτοὺς, τοὺς καιροὺς θεραπεύομεν. πόθεν οὖν ἔχουσι πιστεῦσαι; ἀπὸ σημείων; ἀλλ' οὐ γίνεται ταῦτα. ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀναστροφῆς; ἀλλ' ἀπόλωλεν. ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγάπης; ἀλλ' οὐδαμοῦ οὐδὲ ἴχνος αὐτῆς ὁρᾶται. διὰ τοῦτο οὐ τῶν ἡμετέρων μόνον ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑτέρων βλάβης ἡμεῖς λόγον ὑφέξομεν. ἀνανήψωμέν ποτε, γρηγορήσωμεν, δείξωμεν πολιτείαν ἐπὶ γῆς οὐράνιον,

Φιλιπ. γ. κ.

λέγωμεν ὅτι ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ ὑπάρχει, καὶ ἐπὶ γῆς τὴν ἄθλησιν ἐπιδειξώμεθα. ἀλλ' ἐγένοντο, φησὶ, πρὸ ἡμῶν ἄνδρες μεγάλοι. πόθεν πιστεύσω, φησὶν ὁ Ἕλλην; οὐ γὰρ ὁρῶ ὑμᾶς τὰ αὐτὰ πράττοντας ἐκείνοις. ἐπεὶ εἰ δεῖ ταῦτα διηγεῖσθαι, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, φησὶ, μεγάλους φιλοσόφους, καὶ θαυμαστοὺς βίου ἕνεκεν. ἀλλὰ δεῖξόν μοι Παῦλον ἕτερον, καὶ Ἰωάννην. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. πῶς οὖν οὐχὶ καὶ γελάσειεν οὕτω διαλεγομένων ἡμῶν; πῶς οὐχὶ καὶ ἔτι καθῆσθαι ἐν ἀγνοίᾳ ἀνέξεται, ὁρῶν οὐκ ἐν ἔργοις, ἀλλ' ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντας ἡμᾶς; νῦν γὰρ ὑπὲρ ὀβολοῦ ἑνὸς καὶ ἀναιρεῖσθαι, καὶ ἀναιρεῖν ἕτοιμοι ἕκαστος· ὑπὲρ κυάθου γῆς μυρία δικαστήρια συνιστᾶς· ὑπὲρ θανάτου παιδίου τὰ ἄνω κάτω ποιεῖς. τὰ γὰρ ἄλλα ἀφίημι τὰ πολλοῦ πένθους ἄξια, οἷον οἰωνισμοὺς, καὶ κληδονισμοὺς, παρατηρήσεις, γενέσεις, σύμβολα, περιάμματα, μαντείας, ἐπῳδὰς, μαγείας. οὕτως μεγάλα ταῦτα, καὶ ἱκανὰ τὴν ὀργὴν ἐκκαλέσασθαι τοῦ Θεοῦ, ὅτι καὶ μετὰ τὸ τὸν υἱὸν ἀποστεῖλαι τὸν ἑαυτοῦ, τοιαῦτα τολμῶμεν. τί οὖν ἐστιν ἄρα; οὐδὲν ἕτερον, ἢ πενθεῖν χρή. τὸ γὰρ πολλοστὸν τοῦ κόσμου μόλις διασώζεται. ἀλλ' οἱ ἀπολλύμενοι ἀκούοντες χαίρουσιν, ὡς οὐκ αὐτοὶ μόνοι τοῦτο ὑπομένοντες, ἀλλὰ μετὰ πλειόνων. καὶ ποίας ταῦτα χαρᾶς; καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς χαρᾶς τίσουσι δίκην. μὴ γὰρ, ὡς ἐνταῦθα, νομίσῃς, τὸ κοινωνοὺς εἶναι τῶν συμφορῶν φέρει παραμυθίαν, οὕτω κά-

γ. ἐψυχ... γ. ὅπ... γ. εἶμ...

κε. πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐγὼ ποιήσω φανερόν. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις καταδικασθείη καυθῆναι, εἶτα καὶ τὸν παῖδα συγκαιόμενον αὐτῷ ἴδοι, καὶ κνίσσαν ἀπὸ τῶν κρεῶν ἀνιοῦσαν, οὐκ ἀποπνίγεται; σφόδρα γε. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. εἰ γὰρ οἱ μὴ πάσχοντες, ταῦτα ὁρῶντες γινόμενα, ναρκῶσι καὶ ἐκλύονται, πολλῷ μᾶλλον οἱ κακούμενοι τοῦτο πείσονται. καὶ μὴ θαυμάσῃς.
5 ἄκουε γάρ τινος σοφοῦ λέγοντος, Καὶ σὺ ἑάλως ὥσπερ καὶ ἡμεῖς, ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης. ἔχει γάρ πως φύσει τὸ συμπαθὲς τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ταῖς τῶν ἑτέρων κατακλώμεθα συμφοραῖς. εἰπὲ δή μοι, ἆρα ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ὁρῶν ἐν τῇ αὐτῇ κείμενον δίκῃ, παραμυθίαν, ἢ προσθήκην λήψεται τῶν δεινῶν; τί δὲ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα; τί δὲ ἀνθρώποις οἱ ἄνθρωποι, οὐχὶ τότε μᾶλλον κατακλώμεθα; ναί, φησιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ταῦτα τὰ πάθη· οἶδα κἀγώ· ἀλλ' ἕτε-
10 ρα πολλῷ χαλεπώτερα. κλαυθμὸς γὰρ ἔσται ἀπαραμύθητος τότε, πάντων ἀλλήλους ὁρώντων*, πάντων κολαζομένων. οἱ ἐν λιμῷ ὄντες, εἰπέ, ἆρα παραμυθίαν λαμβάνουσι τῶν οἰκείων κακῶν ἐκ τῆς ἑτέρων κοινωνίας; τί δὲ ὅταν ἢ καὶ παῖς, ἢ καὶ πατήρ, καὶ γυνή, καὶ ἔσονται τὴν αὐτὴν'' τίννυται δίκην; τί δὲ ὅταν φίλους ὁρῶμεν, ἆρα παραμυθίαν ἔχομεν; οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιτείνεται ἡμῖν τὰ δεινά. χωρὶς δὲ τούτων ἐστὶ κακά, ἃ μὴ ἔχει παραμυ-
15 θίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν διὰ τὴν χαλεπότητα. οἷόν τι λέγω· ἔστω τις ἐν πυρὶ κείμενος, καὶ ἄλλος πάλιν. πῶς ἀλλήλους παραμυθήσονται; εἰπέ μοι, παρακαλῶ, εἴ ποτε ἐν πυρετῷ γεγόναμεν σφοδρῷ, οὐχὶ πάντα τὰ τῆς παραμυθίας ἡμῖν ἐξέλιπεν; εἰκότως. ὅταν γὰρ ἐπικρατῇ τὰ δεινά, οὐκέτι ἂν ἔχοι σχολὴν παραμυθεῖσθαι ἡ ψυχή. ἢ οὐχ ὁρᾷς τὰς τοὺς ἄνδρας ἀποβαλούσας, πόσας ἔχουσιν ἀριθμεῖν ἑτέρας γυναῖκας τὸ αὐτὸ παθούσας; ἀλλ' οὐδὲν
20 ἀπὸ τούτου τὸ πένθος ἔλαττον γίνεται. μὴ δὴ ταύτῃ τρεφώμεθα τῇ ἐλπίδι, ἀλλὰ μίαν εὑρώμεθα παραμυθίαν, τὸ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, καὶ ἔχεσθαι τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν φερούσης, ἵνα τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτύχωμεν.

Ἠσ. ιδ. ι.

'' ἐν τῇ ἐλο- ἢ

* κοπτόμ.

Λογ. ια. 8 ΔΙΑΚΟΝΟΥΣ ΩΣΑΥΤΩΣ ΣΕΜΝΟΥΣ,

25 μὴ διλόγους, μὴ οἴνῳ πολλῷ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς, 9 Ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. 10 Καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλητοι ὄντες.

Διαλεγόμενος περὶ ἐπισκόπων, καὶ χαρακτηρίσας αὐτούς, καὶ εἰπὼν
30 τίνα μὲν ἔχειν, τίνων δὲ ἀπέχεσθαι χρή, καὶ τὸ τῶν πρεσβυτέρων τάγμα ἀφείς, εἰς τοὺς διακόνους μεταπήδησε. τί δήποτε; ὅτι οὐ πολὺ τὸ μέσον αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι, καὶ προστασίαν τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἃ περὶ ἐπισκόπων εἶπε, ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἁρμόττει. τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑ-
35 περβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. διακόνους ὡσαύτως· τουτέστι, τὰ αὐτὰ δεῖ, φησιν, ἔχειν καὶ αὐτούς. τί ἐστι τὰ αὐτά; οἷον τὸ ἀνεπιλήπτους εἶναι, τὸ σώφρονας, τὸ φιλοξένους, τὸ ἐπιεικεῖς, ἀμάχους, ἀφιλαργύρους. καὶ ὅτι τοιούτους αὐτοὺς εἶναι βουλόμενος εἶπε τό, ὡσαύτως, ἐδήλωσε διὰ τῆς ἐπαγωγῆς λέγων, σεμνούς, μὴ διλόγους· τουτέστι, μὴ ὑπούλους, μηδὲ δολερούς. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖν εἴωθεν ἀγεννεῖς, ὡς τὸ δολε-
40 ρόν· οὐδὲν οὕτως ἄχρηστον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς τὸ ὕπουλον. μὴ οἴνῳ πολλῷ, φησί, προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς, ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. ἰδοὺ ἐσήμανε τί ἐστιν ἀνεπιλήπτους εἶναι. ὅρα δὲ πῶς τὸ μὴ νεόφυτον καὶ ἐνταῦθα τίθησι. ''τὸ γὰρ εἰπεῖν, καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, ὡς περὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο εἰρημένον αὐτῷ, οὕτω τὸν σύνδεσμον αὐτοῖς ἐπήγαγεν. οὐδὲν γὰρ τὸ μέσον μεταξύ. διὰ τοῦτο εἴρηται καὶ ἐκεῖ τό, μὴ νεό-

φυγεῖν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς μὲν οἰκίαν νεώνητον οἰκέτην μὴ πρότερον ἐγχειρίζεσθαί τι τῶν ἔνδον, πρὶν ἂν διὰ πολλῆς τῆς πείρας τῆς αὐτοῦ γνώμης πολλὰ τεκμήρια δῷ, εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἔξωθεν εἰσελθόντα, εἰς τοὺς πρώτους εὐθέως καταπάττεσθαι;

11 Γυναῖκας ὡσαύτως (διακόνους φησὶ) σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλίους, πιστὰς ἐν πᾶσι.

Τινὲς ἁπλῶς περὶ γυναικῶν εἰρῆσθαι τοῦτό φασιν, οὐκ ἔστι δέ. τί γὰρ ἐβούλετο μεταξὺ τῶν εἰρημένων παρεμβαλεῖν τι περὶ γυναικῶν; ἀλλὰ περὶ τῶν τὸ ἀξίωμα τῆς διακονίας ἐχουσῶν λέγει.

12 Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες. Ταῦτα καὶ περὶ γυναικῶν διακόνων ἁρμόττει εἰρῆσθαι. σφόδρα γὰρ ἀναγκαῖον τοῦτο, καὶ χρήσιμον, καὶ κόσμιον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικός, φησιν, ἄνδρες. ὁρᾷς πῶς τὴν αὐτὴν ἀπαιτεῖ καὶ παρὰ διακόνων ἀρετήν; εἰ γὰρ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς εἰσιν ἀξίας τῷ ἐπισκόπῳ, ἀλλ' ὅμως ὁμοίως ἀνεπίληπτοι, ὁμοίως ἁγνοὶ ὀφείλουσιν εἶναι. Τέκνων καλῶς προϊστάμενοι, καὶ τῶν ἰδίων οἴκων.

13 Οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες, βαθμὸν καλὸν ἑαυτοῖς περιποιοῦνται, καὶ πολλὴν παῤῥησίαν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πανταχοῦ τίθησι τὴν τῶν τέκνων προστασίαν, ἵνα μὴ ἀπὸ τούτου οἱ λοιποὶ σκανδαλίζωνται. Οἱ γὰρ καλῶς, φησι, διακονήσαντες, βαθμὸν καλὸν ἑαυτοῖς περιποιοῦνται· τουτέστι, προκοπὴν καὶ παῤῥησίαν πολλὴν τὴν ἐν πίστει Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὡσεὶ ἔλεγεν, οἱ ἐν τοῖς κάτω δείξαντες ἑαυτοὺς διεγηγερμένους, ταχέως καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἀνελεύσονται.

14 Ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸς σὲ τάχιον·

15 Ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Ἵνα μὴ τὸ περὶ τοιούτων αὐτὸν διαπάττεσθαι εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλῃ τὸν μαθητήν, φησιν, οὐ διὰ τοῦτο ταῦτα γράφω, ὡς οὐκέτι ἥξων, ἀλλ' ἥξω μέν· εἰ δὲ συμβῇ με βραδῦναι, ἵνα μὴ ἀγάλλῃς, φησί. τούτῳ μὲν ὑπὲρ τοῦ παῦσαι τὴν ἀθυμίαν ταῦτα ἐπιστέλλει· τοῖς δὲ ἄλλοις ὑπὲρ τοῦ διεγεῖραι αὐτούς, καὶ ποιῆσαι σπουδαιοτέρους. ἡ γὰρ παρουσία αὐτοῦ καὶ ἐπαγγελλομένη, μεγάλα ἠδύνατο. μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ πνεύματι πάντα προορῶν, ἠγνόει τοῦτο λέγων, ἐλπίζω ἐλθεῖν, ἐὰν δὲ βραδύνω. τοῦτο γὰρ ἀγνοοῦντός ἐστιν. ἐπειδὴ γὰρ πνεύματι ἤγετο, καὶ οὐκ οἰκείᾳ γνώμῃ ἔπραττεν ἅπερ ἔπραττε, καὶ τοῦτο εἰκότως ἠγνόει. ἵνα εἰδῇς, φησι, πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. οὐχ ὡς ἐκεῖνος ὁ Ἰουδαϊκός. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συνέχον τὴν πίστιν καὶ τὸ κήρυγμα. ἡ γὰρ ἀλήθειά ἐστι τῆς ἐκκλησίας καὶ στύλος, καὶ ἑδραίωμα.

16 Καὶ ὁμολογουμένως, φησί, μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι· Τουτέστιν, ἡ οἰκονομία ἡ ὑπὲρ ἡμῶν. μή μοι εἴπῃς τοὺς κώδωνας, μηδὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, μηδὲ τὸν ἀρχιερέα. στύλος ἐστὶ τῆς οἰκουμένης ἡ ἐκκλησία. ἐννόησον τὸ μυστήριον, καὶ φρίξαι ἔχεις. καὶ μυστήριόν ἐστι, καὶ μέγα, καὶ εὐσεβείας μυστήριον, καὶ ὁμολογουμένως, οὐ ζητουμένως. ἀναμφίβολον γάρ ἐστιν. ἐπειδὴ περὶ ἱερέων διαταττόμενος

Ματθ. ιε. ιθ. οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οἷον ἐν τῷ Λευϊτικῷ, εἰς ἕτερον ἀνάγει τὸ πρᾶγμα λέγων, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, τουτέστιν, ὁ δημιουργός. ὤφθη, φησί, ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι. ἤτοι τοῦτο λέγει, καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, ἢ ὅτι δόλον οὐκ ἐποίησεν· ὅπερ ὁ

Ησ. νγ. θ. προφήτης λέγει, Ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.

Ὤφθη ἀγγέλοις. Ὥστε καὶ ἄγγελοι μεθ' ἡμῶν εἶδον τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, πρότερον οὐχ ὁρῶντες. ὄντως μέγα τὸ μυστήριον. Ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ.

Πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἠκούσθη, καὶ ἐπιστεύθη. καὶ δηλοῖ λέγων ὁ προφήτης, Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. τοῦτο μὴ δὴ νομίσῃς ἁπλῶς ῥήματα εἶναι ψιλά. οὐ γάρ ἐστιν, ἀλλὰ πραγμάτων ἀπορρήτων πεπλήρωται. Ἀνελήφθη ἐν δόξῃ· (Ψαλ. ιη. δ.)

Τουτέστιν, ἐπὶ νεφελῶν. Οὗτος, φησὶν, Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλεύσεται, (Πραξ. α. ια.)
5 ὃν τρόπον ἐθεάσασθε. ὅρα μοι τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου Παύλου. μέλλων παραινεῖν τοῖς τῆς διακονίας ἠξιωμένοις μὴ ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι τοῦ οἴνου, οὐκ εἶπε μὴ μεθύειν, ἀλλὰ μηδὲ οἴνῳ πολλῷ προσέχοντας. εἰκότως. εἰ γὰρ οἱ εἰσιόντες εἰς τὸ ἱερὸν, οὐδὲ ὅλως μετελάμβανον οἴνου, πολλῷ μᾶλλον τούτους οὐ χρή. παραφορὰν γὰρ ἐργάζεται, φησὶ, κἂν μὴ μέθην ἐργάσηται, διαχεῖ τὸ τῆς ψυχῆς εὔτονον, διαλύει τὸ συγκεκροτημένον. σκόπει δὲ πῶς
10 πανταχοῦ μυστήριον καλεῖ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν. εἰκότως. οὐ γάρ ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις δῆλον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀγγέλοις ἦν δῆλον. πῶς γὰρ, ὅ ἐφάνη διὰ τῆς ἐκκλησίας; διὰ τοῦτό φησιν, ὁμολογουμένως μέγα ἐστί. καὶ γὰρ ὄντως μέγα. ἄνθρωπος γὰρ ἐγένετο ὁ Θεὸς, καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος. ἄνθρωπος ὤφθη ἀναμάρτητος, ἄνθρωπος ἀνελήφθη. ἐκηρύχθη ἐν κόσμῳ. μεθ' ἡμῶν εἶδον αὐτὸν οἱ ἄγγελοι. μυστήριον τοίνυν ἐστί. μὴ τοίνυν ἐκ-
15 πομπεύωμεν τὸ μυστήριον, μὴ πανταχοῦ αὐτὸ προτιθῶμεν, ἀξίως τοῦ μυστηρίου τούτου ζῶμεν. οἱ μυστήρια ἐμπιστευθέντες, μεγάλοι τινές εἰσιν. εἰ βασιλεὺς ἡμῖν τι μυστήριον ἐνεπίστευσεν, εἰπέ μοι, ἆρα οὐ μεγάλης φιλίας τοῦτο τεκμήριον ἐποιούμεθα; νῦν δὲ ὁ Θεὸς ἡμῖν τὸ μυστήριον αὐτοῦ ἐνεπίστευσε· καὶ ὡς μὴ μεγάλα εὐεργετηθέντες ἀχάριστοι περὶ τὸν εὐεργέτην γινόμεθα. φρίξωμεν ἀναισθήτως ἔτι διακείμενοι πρὸς τὴν εὐεργεσίαν. μυστή-
20 ριόν ἐστιν ὃ πάντες ἴσασι, μᾶλλον δὲ ὃ πρὸ τούτου οὐ πάντες ᾔδεισαν, νῦν δὲ πᾶσι γέγονε δῆλον.

Ἀξιόπιστοι τοίνυν γενώμεθα περὶ τὴν τοῦ μυστηρίου φυλακήν. αὐτὸς ἡμῖν τηλικοῦτον ἐπίστευσε μυστήριον· ἡμεῖς δὲ αὐτῷ οὐδὲ χρήματα πιστεύομεν. ἀλλ' αὐτός μοι λέγει, ἀπόθεσθε αὐτὰ παρ' ἐμοὶ, οὐδεὶς αὐτὰ ἁρπάσαι δύναται, οὐδὲ σὴς, οὐδὲ λῃστὴς λυμαίνεται, καὶ ἑκατονταπλασίονα (ΗΘΙΚΟΝ)
25 δώσειν ὑπισχνεῖται, καὶ οὐ πειθόμεθα. καίτοι παρ' οἷς ἂν παρακαταθώμεθα παρακαταθήκην, οὐδὲν ἀπολαμβάνομεν πλέον, ἀλλ' ἂν ὅλον ἀπολάβωμεν ὃ παρακατεθέμεθα, καὶ χάριν ἴσμεν. κἂν κλέπτης ὑφέληται, φησὶν, ἐνταῦθα, ἐμοὶ τοῦτο λόγισαι. οὐ λέγω σοι, λῃστὴς ἔλαβεν, οὐδὲ σὴς ἔφαγεν. ἑκατονταπλασίονα ἐνταῦθα ἀποδίδωσι, καὶ ἐκεῖ ζωὴν αἰώνιον προσδίδωσι, καὶ οὐδεὶς παρακατατίθεται. ἀλλὰ βραδέως μοι, φησὶν, ἀποδίδωσι. καὶ τοῦτο τῆς μεγα-
30 λοδωρεᾶς αὐτοῦ σημεῖον μέγιστον, τὸ μὴ ἐνταῦθα ἀποδιδόναι ἐν τῷ ἐπικήρῳ βίῳ τούτῳ· μᾶλλον δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀποδίδωσιν [ἑκατονταπλασίονα]. εἰπὲ γάρ μοι, ἐνταῦθα οὐχὶ σμίλην εἶχε Παῦλος; οὐχὶ κάλαμον καὶ ἄγκιστρον Πέτρος; οὐχὶ τελώνιον Ματθαῖος; οὐχὶ πᾶσα αὐτοῖς ἡ οἰκουμένη ἀνέῳκτο μᾶλλον, ἢ τοῖς βασιλεῦσιν; οὐ παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐτίθεσαν πάντες τὰ χρήματα; οὐκ ἐκείνους ἐποίουν διοικητὰς, καὶ κυρίους; οὐχὶ καὶ τὰς ψυχὰς
35 αὐτοῖς ἐνεχείριζον; οὐχὶ ὁλοκλήρους ἑαυτοὺς τῆς ἐκείνων βουλῆς ἐξήρτησαν; οὐχὶ καὶ ἑαυτοὺς δούλους κατέγραφον; καὶ νῦν δὲ οὐ πολλὰ τοιαῦτα ὁρῶμεν γινόμενα; πολλοὶ γὰρ πολλάκις ἀπὸ μικρῶν ὄντες καὶ εὐτελῶν, μάκελλαν μεταχειρίζοντες μόνον, καὶ οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας μόνης ἀπορῶντες τροφῆς, προσηγορίαν μονάζοντος ἔχοντες, πάντων μᾶλλον ἐφιλήσαν, καὶ παρὰ βασιλέων ἐτιμήθησαν. ἀλλὰ μικρὰ ταῦτα; ἀλλ' ἐννόησον ὅτι προσθήκη ταῦτα· τὸ
40 δὲ κεφάλαιον ἐν τῷ μέλλοντι ταμιεύεται χρόνῳ. καταφρόνησον χρημάτων, εἰ βούλει χρήματα ἔχειν· εἰ βούλει πλουτῆσαι, γενοῦ πένης. τοιαῦτα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα. οὐ βούλεταί σε ἐκ τῆς οἰκείας σπουδῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ χάριτος γενέσθαι πλούσιον. ἐμοὶ ταῦτα, φησὶν, ἄφες· σὺ τὰ πνευματικὰ μερίμνα, ἵνα μάθῃς μου καὶ τὴν δύναμιν. τὴν δουλείαν, καὶ τὸν ζυγὸν τὸν ἀπὸ τῶν χρημάτων φεῦγε. ἕως ὅτε αὐτῶν ἀντέχῃ, πένης εἶ· ἐ-

πένεσθαι αὐτῶν καταφρονήσης, διπλῆ γίνῃ πλούσιος, τῷ τε σοι πάντοθεν ταῦτα ἐπιρρεῖν, καὶ τῷ μηδενὸς δεῖσθαι ὧν οἱ πολλοί. οὐ γὰρ τὸ πολλὰ κεκτῆσθαι πλουτοῦντος, ἀλλὰ τὸ μὴ πολλῶν δεῖσθαι. ὥστε ἕως ἂν δέηται, οὐδὲν τοῦ πένητος ὁ βασιλεὺς διενήνοχε. πενία γὰρ τοῦτο ἐστὶ τὸ δεῖσθαι ἑτέρων. ὥστε καὶ ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦτον τὸν λόγον πένης ἐστί, καθὸ δεῖται τῶν ἀρχομένων. ἀλλ' οὐχ ὁ ἐσταυρωμένος οὕτως. οὐδενὸς γὰρ δεῖται, ἀρκοῦσιν αὐτῷ πρὸς διατροφὴν αἱ χεῖρες. Ἐμοὶ γάρ, φησι, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. ταῦτα ἐκεῖνος ἔλεγεν ὁ λέγων, Ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες, ἐκεῖνος ὁ Θεὸς νομισθεὶς παρὰ τῶν ἐν Λύστρα κατοικούντων. Εἰ βούλει τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τυχεῖν, ζήτει τὸν οὐρανόν· εἰ βούλει καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀπολαῦσαι, καταφρόνησον αὐτῶν. Ζητεῖτε γάρ, φησι, πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. τί τὰ μικρὰ θαυμάζεις; τί κέχηνας περὶ τὰ μηδενὸς ἄξια λόγου; μέχρι πότε πένης; μέχρι πότε πτωχός; ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν ἐκεῖ πλοῦτον ἐννόησον, καταγέλασον τοῦ χρυσοῦ, μάθε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, πόση τίς ἐστι. μέχρι τοῦ παρόντος μένει ἡ ἀπόλαυσις, μέχρι τοῦ παρόντος βίου τοῦ ἐπικήρου. ὅσον ψάμμος, μᾶλλον δὲ ὅσον σταγὼν πρὸς ἄβυσσον ἄμετρον, τοσοῦτον ὁ παρὼν βίος πρὸς τὰ μέλλοντα. οὐκ ἔστι κτῆσις τοῦτο, χρῆσίς ἐστιν, οὐκ ἔστι κυρία. πῶς γάρ, ὅταν σου ἀποπνέοντος, καὶ ἑκόντος καὶ ἄκοντος, ἕτεροι λαμβάνωσι πάντα τὰ ὄντα, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἑτέροις διδόντες, καὶ πάλιν ἐκεῖνοι ἑτέροις; πάντες γὰρ πάροικοί ἐσμεν, καὶ ὁ κύριος τῆς οἰκίας τάχα μᾶλλον ὁ μισθωτής ἐστι τῆς οἰκίας. πολλάκις γὰρ ἐκείνου τελευτήσαντος, οὗτος ἔμεινε, πλέον ἀπολαύων τῆς οἰκίας. εἰ δὲ οὗτος μετὰ μισθοῦ, ἀλλὰ κἀκεῖνος ὁ πρότερος μετὰ μισθοῦ. ᾠκοδόμησε γάρ, καὶ ἐταλαιπωρήθη, καὶ ἐπεσκεύασε. ῥήματι μόνον ἐστὶν ἡ δεσποτεία· τῷ δὲ ἔργῳ πάντες τῶν ἀλλοτρίων ἐσμὲν κύριοι. ἐκεῖνα μόνον ἐστὶν ἡμέτερα, ὅσα ἂν ἐκεῖ προπέμψωμεν· τὰ δὲ ἐνταῦθα, οὐχ ἡμέτερα, ἀλλὰ τῶν ζώντων· μᾶλλον δὲ καὶ ζῶντας ἡμᾶς ἀπέλιπεν. ἐκεῖνα μόνα ἐστὶν ἡμέτερα, ὅσα τῆς ψυχῆς ἐστι κατορθώματα, ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία. ταῦτα τὰ ἐκτὸς λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν. ἐκτὸς γὰρ ἡμῶν ἐστι. ποιήσωμεν τοίνυν αὐτὰ τῶν ἐντός. οὐ γὰρ δυνατὸν χρήματα λαμβάνοντα ἀπελθεῖν, ἀλλὰ δυνατὸν ἐλεημοσύνην λαμβάνοντα ἀπελθεῖν. μᾶλλον δὲ καὶ προπέμψωμεν αὐτά, ὥστε ἑτοιμάσαι ἡμῖν σκηνὴν ἐν ταῖς αἰωνίαις μοναῖς. χρήματα λέγεται παρὰ τὸ κεχρῆσθαι, οὐ παρὰ τὸ κυρίους εἶναι. καὶ τὰ κτήματα δὲ αὐτὰ χρῆσίς ἐστιν, οὐ δεσποτεία. Εἰπὲ γάρ μοι, πόσων κυρίων ἕκαστος ἀγρὸς γέγονε, καὶ πόσων ἔσται; λέγεται τις καὶ παροιμία σοφωτάτη. οὐ γὰρ τῶν δημωδῶν παροιμιῶν δεῖ καταφρονεῖν, ἂν ἔχωσί τι σοφόν. ἀγρέ, φησι, πόσων ἦς, καὶ πόσων ἔσῃ; τοῦτο καὶ πρὸς οἰκίας, τοῦτο καὶ πρὸς χρήματα λεκτέον ἡμῖν. ἀρετὴ μόνον οἶδεν ἡμῖν συναποδημεῖν, ἀρετὴ μόνη διαβαίνει πρὸς τὴν ζωὴν τὴν ἐκεῖ. ἐκλύσωμέν ποτε, καὶ σβέσωμεν τὸν χρημάτων τὸν πόθον, ἵνα ἀνάψωμεν τὴν ἐκεῖ τὴν ἐπιθυμίαν. οὐ δύνανται οὗτοι οἱ δύο ἔρωτες μίαν κατέχειν ψυχήν. ἢ γὰρ τὸν ἕνα, φησί, φιλήσει, καὶ τὸν ἕτερον μισήσει, ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. ὁρᾷς, εἰπέ μοι, ἄνδρα ἀκολούθους ἔχοντα πολλούς, συμβοῶντα διὰ τῆς ἀγορᾶς, σηρικὰ ἠμφιεσμένον ἱμάτια, ἵππῳ ὀχούμενον, τὸν αὐχένα τείνοντα; μὴ καταπλαγῇς, ἀλλὰ γέλασον. ὥσπερ, ὅταν τὰ παιδία ὁρᾷς ἄρχοντα παίζοντα, καταγελᾷς, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. οὐδὲν τοῦτο ἐκείνου διενήνοχε, μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο καὶ τερπνότερον, ἅτε παρὰ παιδικῆς γινόμενον ἡλικίας μετὰ πολλῆς τῆς ἀφελείας. ἐκεῖ καὶ γέλως ἐστί, καὶ ἡδονή· ἐνταῦθα καταγέλαστός ἐστιν οὗτος, καὶ ἀσχημοσύνης πλήρης. δόξασον τὸν Θεόν, ὅτι σε τῆς σκηνῆς ταύτης καὶ τοῦ φυσήματος ἀπήλλαξεν. ἂν γὰρ θέλῃς σὺ ὁ χαμαὶ ἐρχόμενος, ὑψηλότερος ἔσῃ τοῦ καθημένου τὸ ὄχημα. πῶς; ὅτι ἐκεῖνος μὲν μικρὸν ἀνέστηκεν ἀπὸ τῆς γῆς τῷ σώματι, τῇ δὲ ψυχῇ προσανέπηξεν (Ἐκολλήθη γάρ, φησιν, ἡ ἰσχύς μου τῇ σαρκί μου) σὺ δὲ τῷ φρονήματι ἐν οὐρανῷ περιπατεῖς. ἀλλ' ἀκολούθους ἔχει πολλοὺς συμβοῶντας; καὶ τί μᾶλλον

αὐτός,

Πράξ. κ. λδ. β. Κορ. ς. ι. Πράξ. ιδ. Ματθ. ς. λγ. Ματθ. ς. κδ. Ψαλ. ρα. ς.

χ. μᾶλ... χ. κτῆ... χ. μι...

αὐτός, ἢ ὁ ἵππος τιμᾶται; τί ταύτης τῆς ἀλογίας χεῖρον, ἂν θεράποντας διώκειν, ἵνα ὁ κτήνους μετ' εὐρυχωρίας παρέλθῃ; ἀλλὰ τὸ ἵππῳ ὀχεῖσθαι σεμνόν; ἀλλὰ καὶ δοῦλοι τούτου μετέχουσιν. Εἰσὶ δέ τινες, οἳ τοσοῦτον ἔχουσι τύφου, ὡς μηδὲν δεόμενοι, ὄπισθεν ποιεῖν ἀκολουθεῖν. ἆρα τί τούτων ἐστὶν ἀλογώτερον; ἀπὸ ἵππων, καὶ πολυτελείας ἱματίων, καὶ ἀκολούθων βούλονται φαίνεσθαι. τί ταύτης τῆς δόξης οὐδαμινέστερον, τῆς ἀπὸ ἵππων, καὶ οἰκετῶν συνισταμένης; ἐνάρετος εἶ; μηδενὶ τούτων κέχρησο· οἰκεῖον ἔχε τὸν κόσμον, μὴ τῇ ἑτέρου παρουσίᾳ καλλωπίζου. ταῦτα καὶ πονηροί, καὶ μιαροί, καὶ ἄγροικοι, καὶ πάντες ὅσοι πλούτου μετέχουσι, δύνανται ἔχειν. καὶ μῖμοι, καὶ ὀρχησταὶ ἐφ' ἵππων φέρονται, καὶ οἰκέτην περιτρέχοντα ἔχουσιν, ἀλλ' ὅμως μῖμοι εἰσί, καὶ ὀρχησταί, καὶ οὐ γεγόνασι σεμνοὶ ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀκολούθων. ὅταν γὰρ μηδὲν τῶν ἐν ψυχῇ καλῶν παρῇ τῷ τοιούτῳ, ταῦτα ἂν ἔξωθεν προστεθῇ εἰκῇ καὶ μάτην. καὶ καθάπερ ἀσθενεῖ τοίχῳ, ἢ διεφθορότι σώματι, ὅσα ἄν τις περιθῇ, μένει ἀηδὲς ὂν καὶ διεφθορός· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐδεμίαν ἡ ψυχὴ ὄνησιν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσλαμβάνει, ἀλλὰ μένει τοῦτο οὖσα, κἂν μυρία τις αὐτῇ περιθῇ χρυσία. μὴ δὴ πρὸς ταῦτα ἐπτοημένοι ὦμεν, ἀποστήσωμεν ἑαυτοὺς τῶν προσκαίρων, τῶν μειζόνων ἐχώμεθα, τῶν πνευματικῶν, τῶν ὄντως αἰδεσίμους ποιούντων ἡμᾶς, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

Λογ. ιβ. 1 ΤΟ ΔΕ ΠΝΕΥΜΑ ΡΗΤΩΣ ΛΕΓΕΙ, ΟΤΙ ΕΝ ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, 2 Ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, 3 Κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν· 4 Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον. 5 Ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως.

Ὥσπερ οἱ τῆς πίστεως ἐχόμενοι ἐπ' ἀσφαλοῦς τῆς ἀγκύρας ὁρμίζονται, οὕτως οἱ ταύτης ἐκπεσόντες οὐδαμοῦ στῆναι δύνανται· ἀλλὰ πολλοὺς ἄνω καὶ κάτω πλανηθέντες πλάνους, τὸ τελευταῖον εἰς αὐτὰ τῆς ἀπωλείας φέρονται τὰ βάραθρα. καὶ τοῦτο ἤδη μὲν ἐδήλωσεν εἰπών, ὅτι ἤδη ἐναυάγησάν τινες περὶ τὴν πίστιν. καὶ νῦν δέ φησι· τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις. περὶ Μανιχαίων, καὶ Ἐγκρατιτῶν, καὶ Μαρκιωνιστῶν, καὶ παντὸς αὐτῶν τοῦ ἐργαστηρίου τὰ τοιαῦτά φησιν, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως. ὁρᾷς ὅτι πάντων αἴτιον τῶν μετὰ ταῦτα κακῶν, τὸ τῆς πίστεως ἀποστῆναι; τί δέ ἐστι, ῥητῶς; φανερῶς, σαφῶς, ὁμολογουμένως, ὡς μὴ ἀμφιβάλλειν. μὴ θαυμάσῃς, φησίν, εἰ νῦν ἀπὸ τῆς πίστεώς τινες ἀποστάντες ἔτι Ἰουδαΐζουσιν· ἔσται καιρὸς ὅτε χαλεπώτερον αὐτοὶ οἱ τῆς πίστεως μετεσχηκότες τοῦτο ἐργάσονται, οὐ μέχρι βρωμάτων, ἀλλὰ καὶ μέχρι γάμων, καὶ πάντων τῶν τοιούτων τὴν ὀλέθριον συμβουλὴν εἰσάγοντες. οὐ περὶ Ἰουδαίων λέγει ταῦτα. πῶς γὰρ τό, ἐν ὑστέροις καιροῖς, καὶ τό, ἀποστήσονται τῆς πίστεως, ἔχει χώραν; ἀλλὰ περὶ Μανιχαίων, καὶ τῶν ἀρχηγετῶν τούτων. πνεύματα δὲ πλάνης ἐκάλεσεν αὐτούς, εἰκότως. ὑπὸ γὰρ ἐκείνων ἐνεργούμενοι, ταῦτα ἐφθέγξαντο. τί ἐστιν, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων; αὐτὰ ἃ ψεύδονται οὐ κατὰ ἄγνοιαν, οὐδὲ οὐκ εἰδότες, ἀλλ' ὑποκρινόμενοι ψεύδονται, εἰδότες μὲν τὸ ἀληθές, τὸ δὲ συνειδὸς κεκαυτηριασμένοι, τουτέστι, πονη-

ἀπὸ τοῦ ὄντος βίου. τί δήποτε δὲ μόνους τούτους τοὺς αἱρετικοὺς λέγει; προεῖπε ὁ Χριστὸς καὶ ἑτέρους λέγων, Ἀνάγκη ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα. ἄλλως τε διὰ τῆς τοῦ σίτου σπορᾶς καὶ τῆς ζιζανίων τῆς βλάστης τούτους αὐτοὺς παρασημαίνουσι. σὺ δέ μοι θαύμασον τοῦ Παύλου τὴν προφητείαν. πρὸ γὰρ τῶν χρόνων, ὧν ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἐδήλου καὶ τὸν χρόνον αὐτόν. μὴ θαυμάσῃς τοίνυν, εἰ νῦν ὅτε τὴν ἀρχὴν εἶχε τὰ τῆς πίστεως, ταῦτά τινες ἐπιχειροῦσι παραφέρειν τὰ ὀλέθρια δόγματα, ὅτι ὅταν παγῇ μετὰ χρόνον πολὺν ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως. κωλυόντων, φησί, γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων. τί δήποτε καὶ τὰς ἄλλας αἱρέσεις οὐκ εἶπεν; ᾐνίξατο καὶ αὐτὰς εἰπών, πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων. οὐ γὰρ ἐβούλετο ἤδη κατασπεῖραι εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ταῦτα· ἀλλ᾽ ὅπερ ἀρχὴν εἰλήφει, τοῦτο ἤδη προδιέλυσε, τὸ τῶν βρωμάτων. ἃ ὁ Θεός, φησιν, ἔκτισεν εἰς μετάληψιν τοῖς πιστοῖς, καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. διατί μὴ φησί, καὶ τοῖς ἀπίστοις; πῶς τοῖς ἀπίστοις, ὁπότε νόμοις ἑαυτοὺς τούτων ἀπείργουσι; τί οὖν; οὐ κεκώλυται ἡ τρυφή; καὶ σφόδρα. διατί, εἰ εἰς μετάληψιν ἔκτισται; ὅτι καὶ ἄρτον ἔκτισε, καὶ κεκώλυται ἡ ἀμετρία, καὶ οἶνον ἔκτισε, καὶ κεκώλυται ἡ ἀμετρία. οὐχ ὡς ἀκάθαρτον οὖν τὴν τρυφὴν παραιτεῖσθαι κελεύει, ἀλλ᾽ ὡς ἐκλύουσαν διὰ τῆς ἀμετρίας τὴν ψυχήν. ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, φησι, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ᾽ εὐχαριστίας λαμβανόμενον. εἰ κτίσμα Θεοῦ, καλόν· Πάντα γὰρ καλὰ λίαν. τῷ εἰπεῖν, κτίσμα Θεοῦ, περὶ τῶν ἐδωδίμων ἁπάντων ᾐνίξατο· καὶ ἤδη προκαταστρέφει τὴν αἵρεσιν τῶν ἀγέννητον τὴν ὕλην εἰσαγόντων, καὶ ἐκείνης ταῦτα λεγόντων εἶναι. οὐκοῦν εἰ καλόν, τί ἐστιν ὅ φησι, τό, ἁγιάζεται διὰ λόγου καὶ ἐντεύξεως; δῆλον γὰρ ὅτι ἀκάθαρτα ὄντα ἁγιάζεται. οὐ τοῦτο, ἀλλ᾽ ἐνταῦθα πρὸς ἐκείνους φησὶ τοὺς κοινά τινα νομίζοντας ἐξ αὐτῶν εἶναι. δύο τοίνυν τίθησι κεφάλαια, ἓν μέν, ὅτι οὐδὲν κτίσμα κοινόν· δεύτερον δέ, ὅτι εἰ καὶ γένοιτο κοινόν, ἀλλ᾽ ἔχεις τὸ φάρμακον· σφράγισον, εὐχαρίστησον, δόξασον τὸν Θεόν, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἀπέπτη. οὐκοῦν καὶ τὸ εἰδωλόθυτον, φησίν, οὕτω δυνάμεθα καθαίρειν; ἐὰν μὴ ᾔδεις, ὅτι εἰδωλόθυτόν ἐστιν· ἐὰν δὲ εἰδῇς λοιπόν, καὶ μεταλάβῃς, ἀκάθαρτος ἔσῃ, οὐχ ὅτι εἰδωλόθυτόν ἐστιν, ἀλλ᾽ ὅτι παραγγελθεὶς μὴ κοινωνεῖν δαίμοσιν, ἐκοινώνησας δι᾽ ἐκείνου. ὥστε οὐτ᾽ ἐκεῖνό ἐστι φύσει τοιοῦτον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως γίνεται τῆς σῆς καὶ τῆς παρακοῆς. τί δαί; οὐκ ἀκάθαρτον τὸ ὕειον; οὐδαμῶς· ὅταν μετ᾽ εὐχαριστίας λαμβάνηται, ὅταν μετὰ σφραγῖδος, οὐδὲ ἄλλο οὐδέν. ἀκάθαρτος ἡ προαίρεσις ἡ μὴ εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ.

Ματθ. ιη. ζ.

Γεν. α. λα.

6 Ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς, καλὸς ἔσῃ διάκονος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας, ᾗ παρηκολούθηκας. Ταῦτα, ποῖα; ἅπερ εἶπεν, ὅτι τὸ μυστήριον μέγα ἐστίν, ὅτι τὸ τούτων ἀπέχεσθαι, δαιμόνιόν ἐστιν, ὅτι διὰ λόγου καὶ ἐντεύξεως Θεοῦ τὰ βρώματα καθαρίζεται. ἐντρεφόμενος, φησί, τοῖς λόγοις τῆς πίστεως, καὶ τῆς διδασκαλίας ᾗ παρηκολούθηκας.

7 Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ. 8 Γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. Ταῦτα ὑποτιθέμενος, φησίν. ὁρᾷς οὐδαμοῦ τῆς αὐθεντίας ἐνταῦθα, ἀλλὰ τῆς συγκαταβάσεως; ὑποτιθέμενος, φησίν· οὐκ εἶπεν, ἐπιτάττων, οὐκ εἶπε, παραγγέλλων, ἀλλά, ὑποτιθέμενος· τουτέστιν, ὡς συμβουλεύων ταῦτα ὑποτίθεσο, καὶ τοὺς λόγους ἀνακίνει τοὺς περὶ πίστεως. ἐντρεφόμενος, φησί, τὸ διηνεκὲς τῆς εἰς τὰ τοιαῦτα προσοχῆς δηλῶν. ὥσπερ γὰρ τὴν τροφὴν ταύτην καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν προσφερόμεθα, οὕτω, φησί, καὶ τοὺς περὶ πίστεως λόγους ἀεὶ λαμβάνωμεν, ἀεὶ τούτοις τρεφώμεθα. τί ἐστιν, ἐντρεφόμενος; μηρυκώμενος, συνεχῶς τὰ αὐτὰ στρέφων, ἀεὶ τὰ αὐτὰ μελετῶν. τροφὴν γὰρ ἔχει οὐ τὴν τυχοῦσαν. τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ. τίνας ἐνταῦθα λέγει; τὰς Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις. καὶ μύθους αὐτὰς φησί; καὶ πάνυ, ἢ διὰ τὰς παραποιήσεις, ἢ διὰ τὸ ἄκαιρον. τὸ γὰρ ἐν καιρῷ χρήσιμον, χωρὶς δὲ τοῦ καιροῦ, οὐ μόνον ἄχρηστον, ἀλλὰ καὶ βλαβερόν. ἐννόησον γάρ

μοι

μοι ἄνδρα μετὰ εἴκοσιν ἔτη τῷ μαστῷ προσάγοντα ἑαυτὸν τῆς τίτθης, πῶς οὐκ ἔστι καταγέλαστος διὰ τὸ ἄκαιρον; ὁρᾷς πῶς καὶ ἀκάθαρτα αὐτὰ εἶπε, καὶ γραώδη; τὸ μὲν διὰ τὸ παλαιὸν, τὸ δὲ διὰ τὸ ἐμποδίζειν τῇ πίστει. τὸ γὰρ ὑπὸ φόβον ἄγειν τὴν δειλοτέραν τούτων γινομένην ψυχὴν, τῶν ἀκαθάρτων ἐστὶ παραγγελμάτων. γύμναζε δὲ σαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν, τουτέστι, πρὸς πίστιν καθαρὰν, καὶ βίον ὀρθόν. τοῦτο γάρ ἐστιν εὐσέβεια. γυμνασίας ἄρα χρεία ἡμῖν.

9 Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, φησὶ, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος.

Τινὲς περὶ τῆς νηστείας τοῦτό φασιν εἰρῆσθαι· ἄπαγε, οὐκ ἔστι σωματικὴ γυμνασία, ἀλλὰ πνευματική. εἰ γὰρ σωματικὴ ἦν, τὸ σῶμα ἔτρεφεν ἄν· εἰ δὲ τήκει αὐτὸ καὶ λεπτύνει καὶ κατισχνοῖ, οὐκ ἔστι σωματική. οὐκ ἄρα περὶ τῆς τοῦ σώματος ἀσκήσεώς φησιν· ὥστε ἡμῖν δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν γυμνασίας. ἐκείνη γὰρ οὐκ ἔχει κέρδος, ἀλλ' ὀλίγον ὠφέλησε τὸ σῶμα, ἡ δὲ τῆς εὐσεβείας ἄσκησις τὸν καρπὸν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδίδωσι, καὶ ἐνταῦθα ἀνακτᾶται, κἀκεῖ.

10 Πιστὸς ὁ λόγος. Τουτέστιν, ἀληθὴς, ὅτι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ. ὅρα πῶς πολλαχοῦ τοῦτο ἐπάγει, οὐ δεῖται κατασκευῆς, ἀλλ' ἀποφαίνεται. πρὸς γὰρ Τιμόθεον ἦν ὁ λόγος αὐτῷ. ἄρα καὶ ἐνταῦθα ἐν ἐλπίσιν ἐσμὲν χρησταῖς. ὁ γὰρ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδὼς πονηρὸν, ὁ μυρία κατορθῶν, καὶ ἐνταῦθα χαίρει· ὥσπερ δὴ ὁ πονηρὸς οὐκ ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κολάζεται, φόβῳ συζῶν διηνεκῶς, οὐδενὶ μετὰ παρρησίας ἀντιβλέψαι τολμῶν, τρέμων, ὀρρωδῶν, ἀγωνιῶν. ἢ οὐ τοιοῦτοι οἱ πλεονέκται, οἱ κλέπται, οὐ θαρροῦντες ὑπὲρ ὧν ἔχουσιν; οἱ μοιχοὶ, οἱ ἀνδροφόνοι οὐ χαλεπωτάτην ζῶσι ζωὴν, μετὰ ὑποψίας τὸν ἥλιον ὁρῶντες αὐτόν; τοῦτο δὴ ζωή; οὐδαμῶς, ἀλλὰ θάνατος χαλεπός.

11 Εἰς τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ κοπιῶμεν, καὶ ὀνειδιζόμεθα, ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν. Ὡσεὶ ἔλεγε, τίνος γὰρ ἕνεκεν κόπτομεν ἑαυτοὺς, εἰ μὴ τὰ μέλλοντα προσδοκῶμεν; τίνος δὲ ἕνεκεν πάντες ἡμῖν ὀνειδίζουσιν; οὐ δεινὰ, φησὶ, τοσαῦτα πεπόνθαμεν; οὐχ ὕβρεις, καὶ λοιδορίας, καὶ μυρία κακά; εἰκῇ δὴ ταῦτα ὑπεμείναμεν; εἰ μὴ ἐπὶ Θεῷ ζῶντι ἠλπίκαμεν, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ὑπομείναμεν; εἰ δὲ τοὺς ἀπίστους σώζει ἐνταῦθα, πολλῷ μᾶλλον τοὺς πιστοὺς ἐκεῖ. ποίαν λέγει σωτηρίαν; τὴν ἐκεῖ. ὅς ἐστι, φησὶ, σωτὴρ πάντων, μάλιστα πιστῶν· τουτέστι, πλείονα σπουδὴν περὶ τοὺς πιστοὺς ἐνδείκνυται. τέως τὴν ἐνταῦθά φησι. καὶ πῶς τῶν πιστῶν ἐστὶ, φησὶ, σωτήρ; εἰ μὴ γὰρ σωτὴρ ἦν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσεν ὑπὸ πάντων πολεμουμένους πάλαι διεφθάρθαι. ἐνταῦθα καὶ παρορμᾷ αὐτὸν πρὸς τοὺς κινδύνους, ὥστε μὴ ἐκλυθῆναι, Θεὸν ἔχοντα τοιοῦτον, μήτε τῆς παρ' ἑτέρων συμμαχίας δεῖσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνον πάντα φέρειν γενναίως. ἐπεὶ καὶ οἱ πρὸς τὰ βιωτικὰ κεχηνότες, πρὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους ὁρῶντες ἐγχειροῦσι τοῖς πράγμασιν. ἄρα ἔσχατός ἐστι λοιπὸν ὁ καιρός. Ἐν ὑστέροις γὰρ καιροῖς, φησιν, ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν. τί οὖν; ἡμεῖς οὐ κωλύομεν, φησὶ, γαμεῖν; οὐ κωλύομεν, μὴ γένοιτο, βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς μὴ βουλομένους γαμεῖν προτρέπομεν ἐπὶ τὴν παρθενίαν. ἕτερόν ἐστι κωλῦσαι, καὶ ἕτερον κύριον ἀφεῖναι τῆς προαιρέσεως. ὁ μὲν γὰρ κωλύων, καθάπαξ τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ ὡς ἐπὶ μείζονα, τὴν παρθενίαν ἐνάγων, οὐ κωλύων γαμεῖν τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ προτρέπων παρθενεύειν. Κωλυόντων, φησὶ, γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. καλῶς εἶπεν, ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. ἄρα τὰ πρότερα τύπος ἦν. οὐδὲν γὰρ φύσει ἀκάθαρτον, ἀλλὰ παρὰ τὴν συνείδησιν τοῦ μεταλαμβάνοντος γίνεται. καὶ τίνος δὴ ἕνεκεν τῶν πολλῶν αὐτοὺς βρωμάτων ἀπήγαγε; τὴν πολλὴν ἐκκό-

πτων

πλὴν τρυφήν. ἀλλ' εἰ μὴ εἶπεν, ὅτι διὰ τρυφὴν μὴ ἐσθίετε, οὐκ ἂν ἀπείχοντο. νῦν δὲ εἰς νόμον αὐτοὺς κατέκλεισεν ἀνάγκην, ἵνα τῷ μείζονι φόβῳ μᾶλλον ἀπέχωνται. ἐπεὶ ὅτι τοῦ ὑὸς ἀκαθαρτότερόν ἐστιν ὁ ἰχθῦς, παντί που δῆλον· ἀλλ' ὅμως ἐκείνων οὐκ ἀπήγαγεν. ὅσοι δὲ αὐτοῖς χαλεπὴ ἦν ἡ τρυφή, ἄκουε καὶ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος· Ἔφαγε, καὶ ἐλιπάνθη, καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη αἰτία. ἵνα γὰρ στενοχωρηθέντες λοιπὸν ἐπὶ βόας ἔλθωσι, καὶ σφάττωσι πρόβατα, εἰκότως διὰ τὸν ἄπιν καὶ τὸν μόσχον τῶν λοιπῶν ἀπεῖρξεν. ἀκάθαρτος γὰρ ἐκεῖνος, ἄχαρις, μιαρὸς καὶ βέβηλος. ταῦτα ὑποτίθεσο, ταῦτα μελέτα. ὃ γάρ, ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως, τοῦτό ἐστι. μὴ τοῖς ἄλλοις μόνοις παραίνει, φησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν αὐτοῖς ἔχε τὴν μελέτην. ἐντρεφόμενος γάρ, φησι, τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας, ᾗ παρηκολούθηκας. τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ. διὰ τί μὴ εἶπεν, ἀπέχου τῶν τοιούτων, ἀλλά, παραιτοῦ; τὴν πολλὴν ἀποφυγὴν αἰνιττόμενος διὰ τούτου. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· μηδὲ εἰς γυμνασίαν ποτὲ καταθῇς σεαυτὸν διαλεγόμενος πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ ταῦτα τοῖς αὐτοῦ παραίνει. οὐ γάρ ἐστι πρὸς τοὺς διεστραμμένους μαχόμενον ἀνῦσαί τι ποτε, πλὴν εἴ ποτε οἰόμεθά τινα βλάβην γίνεσθαι, ὡς δι' ἀσθένειαν παραιτουμένων ἡμῶν τὴν πρὸς ἐκείνους διάλεξιν. γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν, τουτέστι, πρὸς βίον καθαρόν, πρὸς πολιτείαν ἀρίστην. ὁ δὲ γυμναζόμενος, καὶ καιροῦ μὴ ὄντος ἀγώνων, αὐτὸς ὡς ἀγωνιζόμενος ἅπαντα ποιεῖ, πάντων ἀπέχεται, ἐναγώνιός ἐστιν, ἱδρῶτας ἔχει πολλούς. Γύμναζε, φησί, σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν, καὶ τῆς μελλούσης. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησίν, ἐμνήσθη ταύτης τῆς σωματικῆς γυμνασίας; ἀπὸ συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν ταύτης δηλῶν, ὅτι ἐκείνη μὲν καὶ πόνους ἔχουσα πολλούς, οὐδὲν ἔχει τὸ κέρδος, οὐδὲ ἄξιον λόγου· αὕτη δὲ διηνεκές, καὶ ἄφθονον. ὥσπερ ὅταν λέγῃ κοσμεῖν ἑαυτὰς μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι' ἔργων ἀγαθῶν. πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος. εἰς τοῦτο γὰρ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα.

Δευτ. λβ. ιε.

α Τιμ. β. θ.

ΗΘΙΚΟΝ

Παῦλος ὀνειδίζεται, καὶ σὺ ἀγανακτεῖς; Παῦλος ἐκοπία, καὶ σὺ τρυφᾶν βούλει; ἀλλ' οὐκ ἂν ἐκεῖνος τρυφῶν τοσούτων ἐπέτυχεν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ ἐπίκηρα καὶ φθαρτά, πόνων χωρὶς καὶ ἱδρώτων οὐδέποτε παραγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, πολλῷ μᾶλλον τὰ πνευματικά. ναί, φησιν, ἀλλ' ἀπὸ κληρονομίας πολλοῖς πολλάκις περιεγένετο. ἀλλὰ κἂν αὐτὰ παραγίνηται, ἡ φυλακὴ ἡ τούτων καὶ ἡ σωτηρία πόνων οὐκ ἔστι χωρίς, ἀλλὰ δεῖ πονεῖν καὶ ταλαιπωρεῖσθαι τοὺς κεκτημένους οὐχ ἧττον. καὶ οὔπω λέγω, ὅτι πολλοὶ πονήσαντες, ἢ καὶ πολλὰ ταλαιπωρηθέντες, ἐψεύσθησαν πρὸς αὐτὰ τοῦ λιμένος τὰ στόματα, πνεύματος ποθὲν ἐμπεσόντος, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐλπίσι τῶν ἀγαθῶν τὸ ναυάγιον ἐργασαμένου. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστι. Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐπαγγελλόμενος, καὶ ἡ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. ἢ οὐκ ἴστε καὶ ὑμεῖς, ἅτε ἐν τοῖς βιωτικοῖς στρεφόμενοι πράγμασι, πόσοι μετὰ μυρίους πόνους οὐκ ἀπώναντο τῶν καρπῶν, ἢ θανάτου πολλάκις προαπενεγκόντος αὐτούς, ἢ πραγμάτων μεταβολῆς γενομένης, ἢ νόσου προσπεσούσης, ἢ συκοφαντῶν ἐπιτεθέντων, ἢ καὶ ἄλλης τινὸς αἰτίας (πολλὰ δὲ τὰ ἀνθρώπινα) κεναῖς αὐτοὺς ἀπαγαγούσης χερσί; τί δέ, φησί, τοὺς ἐπιτυγχάνοντας οὐχ ὁρᾷς, τοὺς δι' ὀλίγων πόνων μεγάλα κτησαμένους ἀγαθά; ποῖα ἀγαθά; χρήματα, καὶ οἰκίας, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας, καὶ σταθμοὶ ἀργυρίου, καὶ χρυσίου. ταῦτα λέγεις ἀγαθά, καὶ οὐκ ἐγκαλύπτῃ, οὐδὲ καταδύῃ, ἄνθρωπος οὐρανοῦ φιλοσοφεῖν προστεταγμένος, καὶ πρὸς τὰ τῆς γῆς κεχηνὼς πράγματα, καὶ ἀγαθὰ καλῶν, ἃ μηδενός ἐστιν ἄξια λόγου; εἰ ταῦτα ἀγαθά, πάντως καὶ τοὺς κεκτημένους αὐτὰ ἀγαθοὺς δεῖ καλεῖν. ὁ γὰρ ἀγαθόν τι ἔχων, πῶς οὐκ ἀγαθός;

θός; τί οὖν, εἰπέ μοι; ὅταν οἱ κεκτημένοι αὐτὰ πλεονεκτῶσιν, ἁρπάζωσιν, ἀγαθοὺς αὐτοὺς
καλέσομεν; εἰ γὰρ ἀγαθὸν ὁ πλοῦτος, ἀπὸ δὲ πλεονεξίας συνάγεται, ὅσῳ ἂν αὔξηται, το-
σούτῳ μᾶλλον τὸν ἔχοντα ἀγαθὸν ποιήσει νομίζεσθαι. ἄρα οὖν ἀγαθὸς ὁ πλεονεκτῶν. εἰ
δὲ ὁ πλοῦτος ἀγαθὸς, ὑπὸ δὲ πλεονεξίας αὔξεται, ὅσῳ ἂν πλεονεκτῇ, ἀγαθώτερος ἔσται.
5 εἶδες τὴν ἐναντίωσιν; ἀλλὰ ἂν μὴ πλεονεκτῇ, φησί. καὶ πῶς ἔνι γενέσθαι; ὀλέθριον γὰρ
τὸ πάθος, καὶ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι μὴ ἀδικοῦντα πλουτεῖν. τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο λέ-
γων, Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. τί οὖν, φησὶν, ἂν παρὰ πατρὸς δέ- Λουκ. ιϛ. θ.
ξηται τὸν κλῆρον; τὰ ἐξ ἀδικίας συλλεγέντα ἐδέξατο. οὐ γὰρ δὴ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ὁ πρό-
γονος ἐκείνου πλούσιος ἦν, ἀλλὰ πολλοὺς ἑτέρους εἰκὸς πρὸ ἐκείνου γεγενῆσθαι, εἶτα
10 ἐν τοῖς πολλοῖς εὑρεθῆναι τινα ἀδίκως τὰ τῶν ἄλλων εἰληφότα καὶ καρπούμενον. τί οὖν;
Ἀβραὰμ, φησὶν, ἄδικον πλοῦτον εἶχε; τί δέ; ὁ Ἰὼβ, ὁ ἄμεμπτος, ὁ δίκαιος, ὁ ἀληθινὸς, ὁ
θεοσεβὴς, ὁ ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος; ὁ πλοῦτος ἐκείνοις οὐκ ἐν
χρυσῷ ἦν, οὐδὲ ἐν ἀργύρῳ, οὐδὲ ἐν οἰκοδομήμασιν, ἀλλ᾽ ἐν θρέμμασιν. ἄλλως δὲ καὶ
θεόπλουτος οὗτος ἦν. ὅτι γὰρ ἐν θρέμμασιν ἦν, εὔδηλον ἐκεῖθεν. καταλέγων γὰρ ὁ τὸ βιβλίον
15 γράψας τὰ συμβεβηκότα τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ, καὶ λέγων, ὅτι ἀπώλοντο αὐτῷ κάμηλοι, καὶ
ἵπποι θήλειαι, καὶ ὄνοι, οὐκ εἶπεν ὅτι καὶ χρυσοῦ θησαυροὺς ἐλθόντες ἀφήρπασαν. ἄλλως δὲ,
καὶ ὁ Ἀβραὰμ πλούσιος ἦν· ἀλλ᾽ ἐν οἰκέταις. τί οὖν; οὐκ ἠγόρασε τούτους; οὐδαμῶς. διὰ
τοῦτο εἶπεν ἡ γραφὴ, Ὅτι οἰκογενεῖς ἦσαν οἱ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ. καὶ πρόβατα, καὶ βό- Γεν. ιδ. ιδ.
ες ἦσαν αὐτῷ. πόθεν οὖν χρυσίον ἔπεμψε τῇ Ῥεβέκκᾳ; ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου δῶρα λαβὼν,
20 οὐ βιασάμενος, οὐδὲ ἀδικήσας. εἰπὲ γάρ μοι, πόθεν σὺ πλουτεῖς; παρὰ τίνος λαβών; ἐκ-
εῖνος δὲ ἕτερος πόθεν; παρὰ τοῦ πάππου, φησὶ, παρὰ τοῦ πατρός. δυνήσῃ οὖν μέχρι πολλοῦ τῶν
γενεῶν ἀνιὼν, οὕτω δεῖξαι τὴν κτῆσιν δικαίαν οὖσαν; ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἔχοις· ἀλλ᾽ ἀνάγκη τὴν
ἀρχὴν αὐτῆς καὶ τὴν ῥίζαν ἀπὸ ἀδικίας εἶναί τινος. πόθεν; ὅτι ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς οὐ τὸν μὲν
πλούσιον ἐποίησε, τὸν δὲ πένητα, οὐδὲ παραγαγὼν, τούτῳ μὲν ἔδειξε χρυσίου θησαυροὺς πολ-
25 λοὺς, ἐκεῖνον δὲ ἀπεστέρησε τῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν πᾶσιν ἀφῆκε γῆν. πόθεν οὖν κοι-
νῆς οὔσης, σὺ μὲν ἔχεις πλέθρα τόσα, καὶ τόσα· ὁ δὲ πλησίον οὐδὲ κύαθον γῆς; ὁ πατήρ μοι, φη-
σι, παρέδωκεν. ἐκεῖνος δὲ παρὰ τίνος παρέλαβε; παρὰ τῶν προγόνων. ἀλλὰ ἀνάγκη πάν-
τως ἀνιόντα εὑρεῖν τὴν ἀρχήν. ἐγένετο πλούσιος ὁ Ἰακὼβ, ἀλλὰ τῶν πόνων λαβὼν τὸν
μισθόν. πλὴν ἀλλ᾽ οὐδὲ ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογοῦμαι. ἔστω δίκαιος ὁ πλοῦτος, καὶ πάσης
30 ἁρπαγῆς ἀπηλλάχθω. οὐ γὰρ δὴ σὺ ὑπεύθυνος, περὶ ὧν ὁ πατὴρ ἐπλεονέκτησεν. ἔχεις μὲν
γὰρ τὰ ἐκ τῆς ἁρπαγῆς, ἀλλ᾽ οὐχ ἥρπασας σύ. πλὴν ἀλλὰ συγκεχωρήσθω μηδὲ ἐκεῖνον ἡρ-
πακέναι, ἀλλὰ πόθεν ἀπὸ γῆς ἀναβλυσθέντα τὸν χρυσὸν ἔχειν. τί οὖν; παρὰ τοῦτο ἀγαθὸς ὁ
πλοῦτος; οὐδαμῶς. ἀλλ᾽ οὐδὲ πονηρὸς, φησίν. ἐὰν μὴ πλεονεκτῇ, οὐ πονηρὸς, ἐὰν μετα-
δίδωσι τοῖς δεομένοις· ἐὰν δὲ μὴ μεταδίδωσι, πονηρὸς καὶ ἐπίβουλος. ἕως ἂν μὴ ποιῇ, φησι,
35 κακὸν, οὐ κακὸς, κἂν ἀγαθὸν μὴ ἐργάζηται. καλῶς· τοῦτο δὲ οὐ κακὸν τὸ μόνον ἔχειν τὰ δεσπο-
τικὰ, τὸ μόνον ἀπολαύειν τῶν κοινῶν; ἢ οὐχὶ τοῦ Θεοῦ ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς; εἰ τοί-
νυν τοῦ δεσπότου τοῦ κοινοῦ τὰ ἡμέτερα, ἄρα καὶ τῶν συνδούλων τῶν ἡμετέρων. τὰ γὰρ τοῦ δε-
σπότου πάντα κοινά. ἢ οὐχ ὁρῶμεν καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις οἰκίαις οὕτω ταῦτα διατεταγμέ-
να; οἷον, πᾶσιν ἐξ ἴσου τὸ σιτομέτριον δίδοται· ἀπὸ τῶν δεσποτικῶν γὰρ ἔξεισι θησαυρῶν. ἡ
40 οἰκία ἡ δεσποτικὴ πᾶσιν ἀνέῳκται. κοινὰ καὶ τὰ βασιλικὰ πάντα, αἱ πόλεις, αἱ ἀγοραί, οἱ πε-
ρίπατοι πᾶσιν εἰσι κοινοί, πάντες τὸ ἴσον μετέχομεν. ὅρα γάρ μοι Θεοῦ οἰκονομίαν. ἐποί- ἰδίως
ησεν ἔνια κοινὰ, ἵνα κἂν ἀπ᾽ ἐκείνων καταιδέσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, οἷον τὸν ἀέρα, τὸν ἥ-
λιον, τὸ ὕδωρ, τὴν γῆν, τὸν οὐρανὸν, τὴν θάλατταν, τὸ φῶς, τοὺς ἀστέρας, καθάπερ ἀδελ-
φοῖς πάντα ἐξ ἴσης διανέμει. ὀφθαλμοὺς πᾶσι τοὺς αὐτοὺς ἐδημιούργησε, σῶμα τὸ αὐτὸ,

ψυχὴν

ψυχὴν τὴν αὐτὴν, ὁμοίαν τὴν κατασκευὴν ἐν πᾶσιν, ἀπὸ γῆς τὰ πάντα, καὶ ἀπὸ ἑνὸς ἀνδρὸς πάντας, ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ πάντας· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἐνέτρεψεν. ἐποίησε καὶ ἄλλα κοινὰ, οἷον λουτρὰ, πόλεις, ἀγορὰς, περιπάτους. καὶ θέα πῶς ἐν τοῖς κοινοῖς οὐδεμία μάχη, ἀλλὰ πάντα εἰρηνικά. ὅταν δέ τις περισπάσαι τι ἐπιχειρήσῃ, καὶ ἴδιον ποιήσῃ, τότε ἡ ἔρις ἐπεισέρχεται, ὥσπερ αὐτῆς τῆς φύσεως ἀγανακτούσης, ὅτι δὴ πάντοθεν ἡμᾶς συνάγοντος τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς φιλονεικοῦμεν διαιρεῖν ἑαυτοὺς, καὶ ἀποσπᾷν ἐν τῷ ἰδιοποιεῖσθαι, καὶ λέγειν τὸ σὸν, καὶ τὸ ἐμόν*. τότε γὰρ μάχη, τότε ἀηδία. ἔνθα δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν, οὐδὲ μάχη, οὐδὲ φιλονεικία τίκτεται· ὥστε τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου συγκεκλήρωται ἡμῖν, καὶ κατὰ φύσιν ἐστί. διὰ τί μηδεὶς ὑπὲρ ἀγορᾶς ποτε δικάζεται; ἆρα οὐχ ὅτι κοινὴ πάντων ἐστίν; ὑπὲρ δὲ οἰκίας πάντας ὁρῶμεν δικαζομένους, ὑπὲρ χρημάτων. καὶ τὰ μὲν ἀναγκαῖα, κοινὰ ἡμῖν πρόκειται· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τὸ κοινὸν φυλάττομεν. καὶ μὴν διὰ τοῦτο ἡμῖν ἐκεῖνα ἀνῆκεν, ἵνα παιδευθῶμεν ἀπ' ἐκείνων καὶ ταῦτα ἔχειν κοινῶς. ἡμεῖς δὲ οὐδὲ οὕτω παιδευόμεθα. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, πῶς ὁ τὸν πλοῦτον ἔχων ἀγαθός; οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλ' ἀγαθὸς, ἐὰν ἑτέροις μεταδῷ· ὅταν μὴ ἔχῃ, τότε ἀγαθός· ὅταν ἑτέροις αὐτὸν δῷ, τότε ἀγαθός. ἕως δ' ἂν ἔχῃ, οὐκ ἂν εἴη ἀγαθός. τοῦτο οὖν ἀγαθὸν, ὃ κατεχόμενον μὲν πονηροὺς δείκνυσιν, ἡ ἀπόκτησις δὲ ἀγαθούς; οὐκ ἄρα τὸ ἔχειν χρήματα ἀγαθὸν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀγαθὸν ποιεῖ φαίνεσθαι. οὐκ ἄρα ὁ πλοῦτος ἀγαθόν. ἂν δὲ καὶ παρὸν λαβεῖν, μὴ λάβῃς, πάλιν ἀγαθός. εἰ τοίνυν καὶ ἔχοντες τοῦτον, ἂν τοῖς ἄλλοις μεταδιδῶμεν, ἢ διδόμενον οὐ λαμβάνοντες, τότε ἐσμὲν ἀγαθοί, ἂν δὲ λάβωμεν, ἢ κτησώμεθα, οὐκ ἀγαθοί, πῶς ἀγαθὸν ἂν γένηται ὁ πλοῦτος; μὴ τοίνυν κάλει τοῦτον ἀγαθόν. διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐκ ἔχεις, ἐπειδὴ ἀγαθὸν αὐτὸν νομίζεις, ἐπειδὴ ἐπτόησαι περὶ αὐτόν. κάθαιρέ σου τὴν διάνοιαν, τὴν κρίσιν ἔχε διηκριβωμένην, καὶ τότε ἔσῃ ἀγαθός. μάθε τίνα ἐστὶ τὰ ὄντως ἀγαθά. τίνα δὲ ταῦτα ἐστίν; ἀρετὴ, φιλανθρωπία, ταῦτα ἀγαθὰ, οὐκ ἐκεῖνος. κατὰ τοῦτον τὸν κανόνα ἐὰν ἦς ἐλεήμων, ὅσῳ ἂν ἦς πλέον, τοσούτῳ ἀγαθὸς καὶ εἶ, καὶ νομίζῃ· ἂν δὲ πλούσιος ἦς, οὐκέτι. οὕτω γινώμεθα οὖν ἀγαθοὶ, ἵνα καὶ ὦμεν ἀγαθοὶ, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

* τὸ ψυχρὸν τοῦτο ῥῆμα

γ. [illegible] μόνον

Λογ. ιγ. 11 ΠΑΡΑΓΓΕΛΛΕ ΤΑΥΤΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΕ.

12 Μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ.

13 Ἕως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ.

14 Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου.

Τῶν πραγμάτων τὰ μὲν διδασκαλίας δεῖται, τὰ δὲ ἐπιταγῆς. ἂν τοίνυν ἐπιτάττῃς ὑπὲρ ὧν διδάσκειν χρὴ, καταγέλαστος ἔσῃ· πάλιν, ἂν διδάσκῃς ὑπὲρ ὧν ἐπιτάττειν χρὴ, τὸ αὐτὸ ὑπομενεῖς ὁμοίως. οἷόν τι λέγω· τὸ μὴ εἶναι πονηρὸν ὑπὲρ τούτου οὐ διδάσκειν χρὴ, ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ ἀπαγορεύειν μετὰ πλείονος αὐθεντίας· τὸ μὴ Ἰουδαΐζειν, ἐπιταγῆς δεῖται. ἂν μέντοι λέγῃς, ὅτι δεῖ τὰ ὑπάρχοντα κενοῦν, ὅτι δεῖ παρθενεύειν, ἂν περὶ πίστεως διαλέγῃ, ἐνταῦθα διδασκαλίας χρεία. διὰ τοῦτο ἀμφότερα τίθησιν ὁ Παῦλος. παράγγελλε καὶ δίδασκε, φησίν. οἷον εἴ τις ἔχει περίαπτα, ἢ εἴ τι ἕτερον τοιοῦτον, ὅταν εἰδότες αὐτὰ πονηρὰ ὄντα πράττωσι, παραγγελίας δεῖ μόνης· ὅταν δὲ μὴ εἰδότες, διδασκαλίας. μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, φησίν. ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐπιτάττειν χρὴ τὸν ἱερέα, καὶ αὐθεντικώτερον διαλέγεσθαι, μὴ πάντα διδάσκειν; οὐ κατα-

φρονεῖν τοι

φρόνητον γάρ πως πρᾶγμα ἡ νεότης ἀπὸ τῆς κοινῆς προλήψεως γέγονε. διά τοῦτό φησι, μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω. δεῖ γάρ καὶ ἀκαταφρόνητον εἶναι τὸν διδάσκαλον. ποῦ οὖν τὸ ἐπιεικές, φησι; ποῦ οὖν τὸ πρᾶον, ἂν μὴ καταφρονῆται; ἐν μὲν τοῖς πρὸς ἑαυτὸν καταφρονείσθω καὶ φερέτω (οὕτω γὰρ διδασκαλία κατορθοῦται τῇ μακροθυμίᾳ) ἐν δὲ τοῖς

5 πρὸς ἑτέρους μηκέτι. τοῦτο γάρ οὐκ ἔστιν ἐπιείκεια, ἀλλά ψυχρότης. ἂν μὲν ὕβρεις ἐκδικῇ τὰς εἰς ἑαυτόν, ἂν λοιδορίας, ἂν ἐπιβουλάς, εἰκότως ἐγκαλεῖς· ἂν δὲ ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας, "ἐπίταττε καὶ μετὰ αὐθεντίας" προνόει. ἐνταῦθα οὐκέτι ἐπιεικείας χρεία, ἀλλ' αὐθεντίας, ἵνα μὴ τῷ κοινῷ λυμαίνηται. ἢ τοῦτό φησιν, ἢ ἐκεῖνο. μηδείς διά τὴν νεότητα καταφρονήσῃ σου. ἕως γάρ ἀντίρροπον ἐπιδεικνύῃ βίον, οὐκέτι διά τὴν ἡλικίαν τις

10 καταφρονήσει, ἀλλά καὶ θαυμάσει μᾶλλον. διά τοῦτο καὶ ἐπάγει λέγων· ἀλλά τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ, περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων· τουτέστι, τὸ ἀρχέτυπον τοῦ βίου αὐτοὺς ἔσο, ὥσπερ εἰκὼν προκείμενος, ὥσπερ νόμος ἔμψυχος, ὥσπερ κανὼν καὶ ὅρος τῆς εὐζωΐας. τὸν γάρ διδάσκαλον τοιοῦτον εἶναι χρή. ἐν λόγῳ, ὡς καὶ φθέγγεσθαι μετ' εὐκολίας· ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει,

15 ἐν ἁγνείᾳ τῇ ὀρθῇ, ἐν σωφροσύνῃ. ἕως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. Τιμοθέῳ κελεύει προσέχειν τῇ ἀναγνώσει. ἀκούωμεν ἅπαντες, καὶ παιδευώμεθα μὴ ἀμελεῖν τῆς τῶν θείων γραφῶν μελέτης. ἰδοὺ πάλιν ἕως ἔρχομαι, φησιν. ὅρα πῶς αὐτὸν παραμυθεῖται. εἰκὸς γάρ αὐτὸν ἀπορφανισθέντα ζητεῖν. ἕως ἔρχομαι, φησι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει τῇ τῶν θείων γραφῶν, τῇ παρακλήσει τῇ πρὸς ἀλλήλους, τῇ δι-

20 δασκαλίᾳ τῇ πρὸς πάντας. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διά προφητείας. τὴν διδασκαλίαν ἐνταῦθα προφητείαν λέγει. μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλά περὶ ἐπισκόπων. οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν.

15 Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι. Ὅρα πῶς πολλάκις περὶ τὴν αὐτὴν αὐτῷ

25 παραινεῖ, δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι μάλιστα πάντων ἐν τούτοις σπουδάζειν τὸν διδάσκαλον χρή.

16 Ἔπεχε σεαυτῷ, φησι, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπίμενε αὐτοῖς. Τουτέστι, πρόσεχε σεαυτῷ, καὶ δίδασκε καὶ τοὺς λοιπούς. Τοῦτο γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου. Καλῶς εἶπε, καὶ σεαυτόν. ὁ γὰρ τοῖς τῆς διδασκαλίας ἐντρεφόμενος λόγοις, πρό-

30 τερος αὐτὸς καρποῦται τὴν ὠφέλειαν. ἐν τῷ γὰρ παραινεῖν ἑτέροις, καὶ ἑαυτὸν κατανύσσει. οὐ γὰρ δὴ πρὸς Τιμόθεον ταῦτα εἴρηται, ἀλλά πρὸς πάντας. εἰ δὲ πρὸς νεκροὺς ἀνιστῶντι τοιαῦτα παραινεῖ, τί ἐροῦμεν ἡμεῖς; καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τὸ περὶ τῶν διδασκάλων αἰνίττεται λέγων· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὃς ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά. καὶ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος τὸ αὐτὸ παραινῶν φησιν

Ματθ. ιγ. νϛ.

35 Ἵνα διά τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν. καὶ μάλιστα πάντων αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ παιδευόμενος τὸν πατρῷον νόμον, ὥστε καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν εἰκὸς προσέχειν τῇ ἀναγνώσει. ὁ γὰρ ἑτέροις ταῦτα παραινῶν, ἑαυτῷ προτέρῳ παρῄνεσεν ἄν. ὁρᾷς γοῦν αὐτὸν συνεχῶς ταῖς τῶν προφητῶν κεχρημένον μαρτυρίαις, καὶ θεωροῦντα τὰ ἐν αὐταῖς; εἶτα Παῦλος μὲν προσέχει τῇ ἀναγνώσει

Ρωμ. ιε. δ.

40 (οὐ γάρ ἐστι μικρὰν ἀπὸ τῶν γραφῶν ὠφέλειαν καρπώσασθαι) ἡμεῖς δὲ ῥαθυμοῦμεν καὶ παρέργως ἀκούομεν; καὶ πόσης οὐκ ἂν εἶμεν κολάσεως ἄξιοι; Ἵνα σου γὰρ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ, φησιν, ἐν πᾶσιν. Ὁρᾷς ὅτι ἠβούλετο αὐτὸν καὶ ἐν τούτῳ μέγαν φαίνεσθαι, καὶ θαυμαστόν; διά τοῦτο οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι ἔδει τοῦτο αὐτῷ ἔτι. ἡ ἐστιν, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσι; μὴ ἐν τῷ βίῳ, φησί, μόνον, ἀλλά καὶ ἐν τῷ λόγῳ τῷ διδασκαλικῷ.

1 Πρεσβυτέρῳ

1 Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς. Ἆρα τὸ ἀξίωμα νῦν φησιν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλὰ περὶ παντὸς γεγηρακότος. τί οὖν, ἂν δέηται διορθώσεως; οὐκ ἐπιπλήξῃς, φησὶν, ἀλλ' ὡσανεὶ πρὸς πατέρα, φησὶ, προσενεχθείης ἁμαρτάνοντα, οὕτω καὶ πρὸς ἐκεῖνον διαλέγου.

2 Πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρους ὡς ἀδελφοὺς, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς, ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ. Αὐτὴ τοῦ πράγματος ἡ φύσις φορτικόν τι ἐστὶ, τὸ ἐλέγχεσθαι λέγω, καὶ μάλιστα ὅταν καὶ εἰς γέροντα γίνηται· ἂν δὲ καὶ παρὰ νέου, τριπλοῦν γίνεται τὸ τῆς προπετείας. παραμυθεῖται οὖν αὐτὸ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ προσηνείᾳ. ἔνεστι γὰρ ἀνεπαχθῶς ἐλέγχειν, εἴ τις θέλει τοῦτο ἀσκεῖν· πολλῆς μὲν γὰρ συνέσεως ἐστὶν, ἔνεστι δέ. νεωτέρους ὡς ἀδελφοὺς, φησί. διὰ τί καὶ ἐνταῦθα τοῦτο παρῄνεσε; τὸ θρασὺ πάλιν διὰ τὴν ἡλικίαν αἰνιττόμενος. δεῖ τοίνυν καὶ ἐνταῦθα παραμυθεῖσθαι τὸ πρᾶγμα τῇ ἐπιεικείᾳ. νεωτέρας, φησὶν, ὡς ἀδελφὰς, καὶ προσέθηκεν, ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ. μή μοι, φησὶ, τὴν τῆς μίξεως μόνον εἴπῃς ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μηδὲ ὑποψίαν, φησὶ, δῷς. ἐπειδὴ γὰρ αἱ πρὸς τὰς νεωτέρας γινόμεναι ὁμιλίαι δυσκόλως διαφεύγουσιν ὑποψίας, δεῖ δὲ γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦτο, διὰ τοῦτο ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ προστίθησι, δηλῶν ὅτι μετὰ πάσης ἁγνείας προσήκει τὰς πρὸς αὐτὰς ὁμιλίας ποιεῖν. τί λέγεις, εἰπέ μοι; Τιμοθέῳ ταῦτα ἐπιτάττεις; ναί, φησι. δι' αὐτοῦ γὰρ τῇ οἰκουμένῃ διαλέγομαι. εἰ δὲ Τιμοθέῳ ταῦτα ἐπιτάττει, ἐννοείτω ἕκαστος τῶν ἄλλων ὁποῖος εἶναι ὀφείλει, μήτε ὑποψίαν παρέχων, μήτε σκιὰν προφάσεως τοῖς διαβάλλειν βουλομένοις.

3 Χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας. Διὰ τί μηδὲν περὶ παρθενίας διαλέγεται, μηδὲ λέγει, παρθένους τίμα; ὅτι μοι δοκοῦσι μηδὲ εἶναι τότε, ἢ καὶ ἐκπεπτωκέναι. Ἤδη γάρ, φησί, τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ. χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας, φησίν. ἄρα ἐστὶ μὴ ἔχειν μὲν ἄνδρα, μὴ εἶναι δὲ χήραν. ὥσπερ γὰρ τὴν παρθένον οὐ τοῦτο ποιεῖ παρθένον, τὸ μὴ ὡμιληκέναι γάμῳ, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἑτέρων δεῖ, τοῦ ἀμέμπτου, τοῦ εὐπροσέδρου· οὕτω καὶ χήραν οὐχ ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐρημία ποιεῖ ἁπλῶς, ἀλλ' ἡ μετὰ σωφροσύνης ὑπομονὴ, ἡ ἐκ πάντων μόνωσις. τὰς τοιαύτας χήρας τιμᾶν παραινεῖ. εἰκότως. πολλῆς γὰρ δέονται τιμῆς μεμονωμέναι. ἄνδρας οὐκ ἔχουσι τοὺς προστησομένους· τὸ πρᾶγμα ἐπονείδιστον εἶναι δοκεῖ καὶ δυσοιώνιστον παρὰ τοῖς πολλοῖς. διὰ τοῦτο πολλῆς αὐτὴν βούλεται παρὰ τοῦ ἱερέως ἀπολαύειν τιμῆς. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀξία ἐστίν.

4 Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις. Ὅρα τοῦ Παύλου τὸ συνετὸν, πῶς πολλαχοῦ ἀπὸ ἀνθρωπίνων προτρέπει λογισμῶν. οὐ γὰρ ἔθηκεν ἐνταῦθα μέγα τι καὶ ὑψηλὸν, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν εὐσυνείδητον· καὶ ἀμοιβὰς, φησὶν, ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις. πῶς; τῆς ἀνατροφῆς, τῆς αὐξήσεως. οἷον, ἀπέλαυσας πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, ἀπῆλθον ἐκεῖνοι· οὐκ ἠδυνήθης αὐτοῖς ἀποδοῦναι τὴν ἀμοιβήν. οὐ γὰρ δὴ καὶ αὐτὴ ἐγέννησας αὐτοὺς, οὐδὲ ἀνέθρεψας. ἐν τοῖς ἐκγόνοις αὐτοὺς ἀμείβου, ἀποδίδου τὸ ὀφείλημα διὰ τῶν παίδων. μανθανέτωσαν, φησι, πρῶτον τὸν οἶκον ἴδιον εὐσεβεῖν. ἐνταῦθα τὸ εὐποιεῖν φησιν ἁπλούστερον. εἶτα ἵνα μᾶλλον ἐπάρῃ, ἐπήγαγε, Τοῦτο γάρ ἐστιν ἀποδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἶπε τὰς ὄντως χήρας, λέγει τίς ἐστιν ἡ ὄντως χήρα.

5 Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας·

6 Ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. Εἴ τις, φησὶ, μὴ κοσμικὸν ἐπανήρηται βίον, καὶ ἐν χηρείᾳ οὖσα, αὕτη ὄντως χήρα ἐστίν. ἡ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐλπίζουσα ὡς χρὴ, ἡ δεήσει προσανέχουσα, καὶ προσκαρτεροῦσα νυκτὸς καὶ ἡμέρας, αὕτη χήρα ἐστίν· οὐχ ὡς καὶ τῆς τέκνα ἐχούσης οὐχὶ χήρας οὔσης (καὶ γὰρ καὶ ἐκείνην θαυμάζει τὴν παιδοτροφοῦσαν, ὡς χρὴ) ἀλλ' εἴ τις τέκνα μὴ ἔχει, τουτέστιν, ἡ μεμονωμένη οὖσα. εἶτα παραμυθεῖται αὐτὴν, ὡς οὐκ ἔχουσαν

ἔχουσαν τέκνα, εἰπών, ὅτι τοῦτό ἐστι χήραν μάλιστα εἶναι, ὅταν μὴ τῆς παρὰ τοῦ ἀνδρὸς
παραμυθίας, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ τῶν τέκνων ἀπεστερημένη οὖσα τύχῃ. ἔχει γὰρ τὸν Θεὸν αὕτη
πάντων. οὐ γὰρ ἡ μὴ ἔχουσα τέκνα ἐλάττων ἐστίν, ἀλλὰ τὸ λεῖπον αὐτῇ διὰ τὴν τῶν παίδων
ἀπουσίαν πληροῖ τῇ παραμυθίᾳ. ὃ οὖν λέγει, τοιοῦτό ἐστι· μὴ ἀλγεῖ ἐὰν ἀκούσῃς, ὅτι δεῖ
5 παιδοτροφεῖν, ὡς οὐκ ἔχουσα τέκνα, ὡς ἐκ τούτου ἐλαττουμένου σοι τοῦ ἀξιώματος. ὄντως
εἶ χήρα. ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. ἐπειδὴ γὰρ πολλαὶ τέκνα ἔχουσαι τὴν χηρείαν
αἱροῦνται, οὐχ ἵνα τοῦ βίου ταῖς ἀφορμαῖς περικόψωσιν, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον αὐτὰς ἐξάψωσιν,
ἵνα μετὰ πλείονος αὐθεντίας ἅπαντα πράττωσι, καὶ κοσμικαῖς μᾶλλον ἐκδιδῶσιν ἑαυτὰς ἐπι-
θυμίαις, διὰ τοῦτό φησιν, ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε. τί λέγεις, ἡ χήρα γυνὴ οὐκ ὀ-
10 φείλει σπαταλᾶν; οὔ, φησιν. εἰ τοίνυν καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τῆς φύσεως ἀσθενούσης, οὐδὲ οὕ-
τως ἀναγκαία ἡ σπατάλη, ἀλλὰ θανάτου γίνεται πρόξενος, θανάτου τοῦ αἰωνίου, τί ἂν εἴποιεν
ἄνδρες σπαταλῶντες; εἰκότως δέ φησιν, ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. ἀλλ' ἵνα μά-
θῃς, φέρε ἴδωμεν τί τῶν ζώντων ἔργον ἐστί, καὶ τί τῶν τεθνηκότων, καὶ ποῦ ταξόμεθα ταύτην. οἱ
ζῶντες τὰ τῆς ζωῆς ἐνεργοῦσι, τῆς μελλούσης, τῆς ὄντως ζωῆς. τίνα δέ ἐστι τῆς μελλούσης
15 ζωῆς, περὶ ἣν ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι προσήκει τὸν ἅπαντα χρόνον, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγον-
τος, Δεῦτε, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.
ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με. οἱ ζῶντες οὐχὶ τούτῳ διε-
στήκασι τῶν νεκρῶν μόνον, τῷ τὸν ἥλιον ὁρᾶν, καὶ πνεῖν τὸν ἀέρα· οὐ τούτῳ φαμέν, ἀλλὰ τῷ ἀ-
γαθόν τι ποιεῖν. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο πρόσεστι, τῶν τεθνεώτων οὐδὲν κρείττονες ἔσονται. καὶ ἵνα μά-
20 θῃς, ἄκουε πῶς ἐστι καὶ ἀποθανόντα ζῆν. Ὁ Θεός, φησιν, οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.
ἀλλὰ τοῦτό, φησιν, αἴνιγμα πάλιν. οὐκοῦν ἀμφότερα ἐπιλυσώμεθα. τέθνηκέ τις ζῶν,
ὅταν ἐν σπατάλῃ διάγῃ. πῶς; τῇ γαστρὶ ζῇ μόνῃ, ταῖς δὲ ἄλλαις αἰσθήσεσιν οὐδαμῶς· οὐδέ-
πως, οὐχ ὁρᾷ ἃ χρὴ ὁρᾶν, οὐκ ἀκούει ἃ χρὴ ἀκούειν, οὐ φθέγγεται, ἃ δεῖ φθέγγεσθαι, οὐδὲ
τὰ τῶν ζώντων ἐνεργεῖ· ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ τεταμένος ἐπὶ τῆς κλίνης τοὺς ὀφθαλμοὺς μύ-
25 σας, καὶ τὰ ὄμματα συνειλημμένος, τῶν ὄντων οὐδενὸς ἐπαισθάνεται, οὕτω καὶ οὗτος· μᾶλλον
δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πολλῷ χεῖρον. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ τῶν ἀγαθῶν ὁμοίως, καὶ τῶν
κακῶν ἀνεπαισθήτως ἔχει· οὗτος δὲ ἐκείνων αἰσθάνεται μόνων, τῶν κακῶν λέγω, πρὸς δὲ τὰ ἀ-
γαθὰ τῷ κειμένῳ ὁμοίως ἐστὶν ἀκίνητος. οὕτω μὲν οὖν καὶ τέθνηκεν. οὐδὲν γὰρ αὐτὸν κινεῖ τῶν
τῆς μελλούσης ζωῆς, ἀλλὰ καθάπερ εἰς καταδυσίν τινα σκοτεινὴν καὶ ζοφώδη, καὶ δυσωδίας πολ-
30 λῆς ἀκαθαρσίας γέμον λαβοῦσα εἰς τοὺς οἰκείους αὐτὸν κόλπους ἡ μέθη, διαπαντὸς ἐν
σκότῳ ποιεῖ διατρίβειν, ὥσπερ τοὺς τεθνεῶτας. ὅταν γὰρ τὸν πάντα χρόνον τὸν μετὰ ἀρίστων,
τὸν δὲ μεθύων διατελῇ, οὐχὶ ἐν σκότῳ ἐστίν; οὐχὶ νεκρός ἐστι; καὶ πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ἕω, ἣν δο-
κεῖ νήφειν, οὐκ ἔχει νῆψιν καθαράν, τῷ μήπω τὸν ἑσπερινὸν ἤδη κεκενῶσθαι οἶνον καὶ ἀπηντλῆ-
σθαι, καὶ τοῦ μέλλοντος σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ κατέχεσθαι, καὶ τῆς δείλης καὶ μεσημβρίας ἐν
35 κώμοις διάγειν, καὶ πᾶσαν τὴν νύκτα ἐν ὕπνῳ βαθεῖ, [καὶ τοῦ ὄρθρου τὸ πλέον.] τοῦτον οὖν,
εἰπέ μοι, μετὰ τῶν ζώντων ἀριθμήσομεν; τί ἄν τις εἴποι τὸν πολὺν χειμῶνα τὸν ἀπὸ τῆς
τρυφῆς, τὸν εἰς τὴν ψυχήν, τὸν εἰς τὰ σώματα εἰσρεόμενον; καθάπερ γὰρ ἡ συνεχὴς
συννέφεια καὶ διηνεκὴς οὐκ ἀφίησι τὴν ἀκτῖνα διαλάμψαι ποτέ· οὕτως οἱ τῆς τρυφῆς καὶ
τοῦ οἴνου ἀτμοί, καθάπερ τινὰ σκόπελον, τὸν ἐγκέφαλον ἀπολαβόντες, καὶ πυκνὸν ἐκεῖ στήσαντες
40 νέφος, τὸ λογικὸν οὐκ ἀφιᾶσιν ἐκταθῆναί ποτε, ἐν πολλῇ σκοτομήνῃ κατέχοντες τὸν μεθύ-
οντα. πόσον οἴει λοιπὸν ἔνδον εἶναι τὸν χειμῶνα τοῦ ταῦτα παθόντος; πόσον τὸν θόρυβον; καθά-
περ γὰρ πλημμύρας γινομένης, καὶ τοῦ ὕδατος τῶν ἐργαστηρίων τὰ πρόθυρα ὑπερπηδήσαν-
τος, τοὺς ἐνοικοῦντας ὁρῶμεν ἀεὶ θορυβουμένους, καὶ καδίσκους, καὶ ἀμφορέας, καὶ σπόγγους, καὶ
ἕτερα πολλὰ ἐπινοοῦντας, ὥστε ἀπαντλῆσαι, ἵνα μὴ καὶ τοὺς θεμελίους διασείσῃ, καὶ τὰ σκεύη

Ματθ. κε. λδ.

Ματθ. κβ. λβ.

ἢ μᾶλλον

ἢ χεῖρον.

ἢ ψυχή.

ἢ [illegible]

ἄπαντα ἄχρηστα ἐργάζονται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν ὑπέραντλος γίνηται τῇ πολλῇ τρυφῇ, θορυβοῦνται μὲν ἔνδον οἱ λογισμοὶ, τὸ δὲ ἤδη συναχθὲν οὐκέτι κινῶσαι ἰσχύοντες, τῶν πάλιν ἑτέρων ἐπεισελθεῖν πολὺς ὁ χειμὼν τίκτεται. μὴ γάρ μοι τὸ πρόσωπον ἴδῃς φαιδρὸν καὶ σπερὸς, ἀλλὰ τὰ ἔνδον ἐξέτασον, καὶ πολλῆς ὄψει γέμοντα τῆς κατηφείας. καὶ εἴ τι ἦν εἶναι τὴν ψυχὴν ἐκβαλόντα τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς ὑποβαλεῖν, εἶδες ἂν τὴν τοῦ σπαταλῶντος κατηφῆ, συννοῦν, ὀδυνηρὰν, κατισχνωμένην. ὅσῳ γὰρ ἂν τὸ σῶμα λιπαίνηται καὶ παχύνηται, τοσούτῳ μᾶλλον ἐκείνη κατισχναίνεται καὶ ἀσθενεστέρα γίνεται· καὶ ὅσῳ ἂν ἐκεῖνο θάλπηται, τοσούτῳ μᾶλλον αὕτη θλίβεται. καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς κόρης τῶν ὀφθαλμῶν ἂν μὲν τοὺς ἔξωθεν ἐπικειμένους χιτωνίσκους ἔχῃ παχεῖς, οὐκ ἰσχύει τὸ διορατικὸν ἀφεῖναι, καὶ ἀτονίσαι, τῆς ἀκτῖνος ἐκκρουομένης ὑπὸ τῆς παχύτητος, καὶ σκότος γίνεται πολλάκις· οὕτω καὶ τὸ σῶμα, ἐπειδὰν λιπαίνηται συνεχῶς, πολλὴν εἰκὸς τὴν παχύτητα περικεῖσθαι. ἀλλ' οἱ τεθνεῶτες, φησι, σήπονται, καὶ διαφθείρονται, καὶ πολὺς ἀπ' αὐτῶν ἰχὼρ διαρρεῖ. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς σπαταλώσης ἐστὶν ἰδεῖν, τὸ ῥεῦμα, τὸ φλέγμα, κόρυζα, λύγξ, ἔμετοι, ἐρυγαί. τὰ γὰρ ἄλλα, ἃ καὶ αἰσχρὸν εἰπεῖν, παρίημι. τοσαύτη γὰρ τῆς τρυφῆς ἡ τυραννὶς, ὅτι ἃ μηδὲ εἰπεῖν ἀνεχόμεθα, ταῦτα ποιεῖν αὐτοὺς ὑπομένειν. ἔτι οὖν ἐρωτᾷς, πῶς διαρρεῖ τὸ σῶμα πάντοθεν; ἀλλ' ἐσθίει καὶ πίνει. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ζωῆς ἀνθρωπίνης τεκμήριον, ἐπεὶ καὶ τὰ ἄλογα ἐσθίει καὶ πίνει. νεκρᾶς τοίνυν τῆς ψυχῆς κειμένης, τί τὸ ὄφελος τῆς βρώσεως καὶ τῆς πόσεως; ὥσπερ γὰρ τοῦ σώματος κειμένου νεκροῦ, εὐανθὲς ἱμάτιον περιβεβλημένον οὐδὲν ὀνίνησιν, οὕτω καὶ σῶμα περικείμενον εὐανθὲς τῇ νεκρᾷ ψυχῇ, οὐδὲν ὠφελεῖ. ὅταν γὰρ ἀεὶ περὶ μαγείρων, περὶ τραπεζοποιῶν, περὶ σιτοποιῶν ὁ λόγος αὐτῇ γίνηται, καὶ μηδὲν εὐσεβὲς φθέγγηται, οὐχὶ τέθνηκε; τί γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ἴδωμεν. οἱ ἔξωθεν φασὶ ζῷον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. ἡμεῖς δὲ μὴ ἀπ' ἐκείνων τῶν ὅρων θώμεθα, ἀλλὰ πόθεν; ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς. ποῦ τοίνυν ἡ γραφὴ ὅρον ἐξέθετο ἀνθρώπου; ἄκουε λεγούσης αὐτῆς· Ἦν ἄνθρωπος δίκαιος, ἀληθινὸς, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. τοῦτο ἄνθρωπος. καὶ πάλιν ἕτερός φησι· Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων. τοὺς δὲ μὴ τοιούτους, κἂν νοῦ μετέχωσι, κἂν μυριάκις ἐπιστήμης ὦσι δεκτικοὶ, οὐκ οἶδεν ἡ γραφὴ λέγειν ἀνθρώπους, ἀλλὰ κύνας, καὶ ἵππους, καὶ ἔχεις, καὶ ὄφεις, καὶ ἀλώπεκας, καὶ λύκους, καὶ εἴ τι τούτων ἀτιμότερόν ἐστι θηρίων. εἰ τοίνυν τοῦτο ἄνθρωπος, ὁ σπαταλῶν οὐκ ἄνθρωπος. πῶς γὰρ, ὁ μηδὲν τούτων φροντίζων; οὐ γάρ ἐστι σπατάλην ὁμοῦ καὶ νῆψιν συνελθεῖν. ταῦτα ἀλλήλων ἐστὶν ἀναιρετικά. τοῦτο καὶ οἱ ἔξωθεν φασὶν, ὅτι παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. οἶδε καὶ ἀψύχους ἀνθρώπους ἡ γραφὴ καλεῖν· Οὐ μὴ μείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. καίτοιγε καὶ ψυχὴν εἶχον, ἀλλ' ἐπειδὴ νεκρὰν αὐτὴν περιέφερον, σάρκας αὐτοὺς εἶπεν. ὥσπερ γὰρ περὶ τῶν ἐναρέτων, κἂν ἔχωσι σῶμα, ὅμως φαμὲν, ὅλος ψυχή ἐστιν, ὅλος πνεῦμά ἐστιν, οὕτω καὶ περὶ τῶν οὐ τοιούτων τὰ ἐναντία. οὕτω καὶ Παῦλος ἔλεγεν· Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἐπειδὴ μὴ τὰ τῆς σαρκὸς ἐπιτελεῖτε. οὕτως οἱ σπαταλῶντες οὐκ εἰσὶν ἐν ψυχῇ, οὐδὲ ἐν πνεύματι. ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε, φησιν.

Ἰωβ. α. β.

Ρωμ. η. θ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀκούσατε αἱ πάντα τὸν χρόνον ἐν κώμοις διατρίβουσαι καὶ μέθαις, αἱ τοὺς μὲν πένητας περιορῶσαι ὑπὸ λιμοῦ τηκομένους καὶ ἀποθνήσκοντας, διηνεκῶς δὲ ὑμεῖς ὑπὸ τῆς τρυφῆς ἀποθνήσκουσαι. δύο γὰρ θανάτους ἐργάζεσθε, τὸν τῶν θλιβομένων, καὶ τὸν ὑμῶν αὐτῶν, ἀμφοτέρους διὰ ἀμετρίας. εἰ δὲ ἐκεράσατε τὴν ὑμετέραν πλησμονὴν ἐκείνων τῇ ἐνδείᾳ, δύο ζωὰς εἰργάζεσθε. τί διασπαρᾷς τὴν γαστέρα τὴν σὴν τῇ πλησμονῇ; τί κατατήκεις τὴν τοῦ πένητος ἐν ἐνδείᾳ; ταύτην πλέον τοῦ μέτρου καταπιαίνεις, ἐκείνην ὑπὲρ τὸ μέτρον ξηραίνεις. ἐννόησον ἵνα ἐστὶ τὰ ἀπὸ τῶν σιτίων*, ποῦ μεταβάλλεται, καὶ τί γίνεται. ἆρα οὐ δυσχεραίνεις καὶ πρὸς τὴν ἀκοήν; τί τοίνυν, ὥστε πλείονα ἐκεῖνα ἀποθέσθαι, σπουδάζεις;

οὐδὲν

οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ τὸ πλέον τῆς τρυφῆς, ἢ κόπρου πλεονασμός. ἔχει γὰρ ἡ φύσις μέτρα, καὶ τὸ πλέον ἐκείνων, οὐκέτι ἐστὶ τροφὴ, ἀλλὰ λύμη, καὶ κόπρος πλείων. θρέψον τὸ σῶμα, μὴ ἀποκτείνῃς. διὰ τοῦτο τροφὴ κέκληται, οὐχ ἵνα ἀπολλύωμεν αὐτὸ, ἀλλ' ἵνα τρέφωμεν. διὰ τοῦτο οἶμαι καὶ τὴν τροφὴν εἰς τοῦτο ἐκκρίνεσθαι, ἵνα μὴ τῆς τρυφῆς ὦμεν ἐρασταί. ὡς εἰ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ εἰς ἄχρηστον ἦγε, μηδὲ ἐλυμαίνετο τῷ σώματι, οὐκ ἂν ἐπαυσάμεθα ἀλλήλους καταπίνοντες. εἰ γὰρ ὅσον ἐβουλόμεθα δεχομένη ἡ γαστὴρ τὸ πᾶν εἰργάζετο, καὶ τῷ σώματι παρέπεμπε, μυρίους ἂν εἶδες πολέμους καὶ μάχας. εἰ γὰρ καὶ νῦν τῶν μὲν εἰς κόπρον ἐκκρινομένων, τῶν δὲ εἰς αἷμα καὶ φλέγμα ἄχρηστον καὶ νόθον, ὅμως ἐγκείμεθα τρυφῇ, καὶ πολλάκις οὐσίας ὁλοκλήρους ἐν τραπέζῃ μιᾷ καταναλίσκομεν· εἰ μὴ τοιοῦτον ἦν τὸ τέλος τῆς τρυφῆς, τί οὐκ ἂν ἐπράξαμεν; πλείονος δυσωδίας πληροῦμεν ἑαυτοὺς, ὅταν μᾶλλον τρυφήσωμεν, καθάπερ ἀσκοῦ τινος, τοῦ σώματος πάντοθεν διαρρέοντος. ἐρεύγεταί τις τοιοῦτον, ὡς καὶ τὸν ἐγκέφαλον λυμαίνεσθαι τῶν ἔξωθεν. ἀτμοὶ πάντοθεν ἀπὸ τοῦ σώματος ζοφώδεις προΐενται, καθάπερ ἀπὸ καμίνου τῆς θερμότητος σαπείσης ἔνδον. εἰ δὲ τὸν ἔξωθεν οὕτω δυσχεραίνουσι, τί οἴει παθεῖν τὸν ἐγκέφαλον ἔνδον, πληττόμενον συνεχῶς ὑπὸ τῶν ἀτμῶν; τί δὲ τοὺς ὀχετοὺς τοῦ αἵματος ζέοντος, καὶ ἐμφραττομένου; τί δὲ τὰς δεξαμενὰς ἐκείνας, τὸ ἧπαρ, τὸν σπλῆνα; τί δὲ αὐτὰς τὰς ἀμάρας τῆς κόπρου; καὶ τὸ χαλεπὸν, ὅτι ταύτας μὲν τὰς ἀμάρας τῆς κόπρου προνοούμεθα, ὅπως μὴ ἐμφραγῶσι, καὶ τὴν κόπρον εἰς τὰ ἄνω πέμψωσι, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου πράττομεν, κοντοῖς ὠθοῦντες, μακέλλαις ὀρύττοντες· τὰς δὲ ἀμάρας τῆς ἡμετέρας γαστρὸς οὐ διακαθαίρομεν, ἀλλ' ἐμφράττομεν, καὶ πληροῦμεν· καὶ τῆς κόπρου ἀνιούσης ἄνω, ἔνθα ὁ βασιλεὺς αὐτὸς κάθηται, τὸν ἐγκέφαλον λέγω, οὐδεμίαν ποιούμεθα πρόνοιαν. διά τοι τοῦτο οὐχ ὡς βασιλέα ἔχοντες κόσμιον, οὕτω πάντα πράττομεν, ἀλλ' ὡς κύνα τινὰ ἀκάθαρτον. διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς πόρρω ἀπῴκισεν ἐκεῖνα τὰ μέλη, ὥστε μηδεμίαν ἐξ αὐτῶν δέχεσθαι λύμην. ἀλλ' οὐκ ἐῶμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ πάντα διαφθείρομεν τῇ ἀμετρίᾳ. τί δ' ἄν τις εἴποι τὰ ἄλλα κακά; ἀπόφραξον τοὺς ὀχετοὺς τῶν ἀμάρων, καὶ ὄψει λοιμὸν εὐθέως τικτόμενον. εἶτα ἡ μὲν ἔξωθεν προσπεσοῦσα δυσωδία λοιμὸν τίκτει· ἡ δὲ ἔνδον οὖσα, καὶ πάντοθεν ἐμπεφραγμένη τῷ στενωπῷ τοῦ σώματος, καὶ μὴ ἔχουσα πόθεν διαφορηθῆναι, μυρίας οὐκ ἐργάζεται νόσους καὶ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ; καὶ τὸ δεινὸν, ὅτι πρὸς μὲν τὸν Θεὸν πολλοὶ δυσχεραίνουσι, τί ποτε τοῦτό ἐστι, λέγοντες· κόπρον βαστάζειν ἡμᾶς ἐνομοθέτησεν· αὐτοὶ δὲ τὴν κόπρον αὔξουσι. διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐνομοθέτησεν, ἵνα κἂν οὕτω τῆς τρυφῆς ἀπαλλάξῃ, ἵνα κἂν οὕτω πείσῃ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιωτικοῖς. σὺ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνέχῃ παύσασθαι τῆς τρυφῆς, ἀλλὰ μέχρι τοῦ φάρυγγος, μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς τραπέζης, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μέχρι τότε τῆς ἡδονῆς παραμενούσης, ἐπιμένεις τῇ τρυφῇ. ἢ οὐχ ἅμα μὲν παρέδραμε τὴν γλῶτταν καὶ τὸν αὐχένα, καὶ ἔσβεσται τὰ τῆς ἡδονῆς; ἡ γὰρ αἴσθησις ἐν τῇ γεύσει, μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι, ἀλλὰ πολλὴ ἡ ἀηδία, ἢ μὴ κατεργαζομένου τοῦ στομάχου, ἢ μετὰ πολλῆς τῆς δυσκολίας τοῦτο ποιοῦντος. εἰκότως ἄρα ἔλεγεν, ἡ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. οὐδὲν γὰρ οὐκ ἔστιν, οὔτε ἀκοῦσαι, οὔτε εἰπεῖν τὴν σπαταλῶσαν ψυχήν. μαλακὴ γάρ ἐστιν, ἀγεννής, ἄνανδρος, ἀνελευθέρα, δειλή, θρασύτητος, κολακείας, ἀμαθίας πλήρης, θυμοῦ, ἀκροχολίας, πάντων τῶν κακῶν μεστή, τῶν δὲ ἐναντίων ἀγαθῶν ἔρημος. διὰ τοῦτό φησι,

7 Καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίληπτοι ὦσιν. Ὁρᾷς ὅτι νομοθεσίας τὸ πρᾶγμά ἐστιν; οὐ τῇ προαιρέσει ἐπιτρέπει αὐτό; παράγγελλε, φησί, μὴ τρυφᾶν, ὡς ὡμολογημένου ὄντος κακοῦ, ὡς οὐκ ὂν οὐδὲ ἐγχωροῦν τὸν τρυφῶντα μυστηρίων μετέχειν. καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίληπτοι ὦσι, φησίν. ὁρᾷς ὅτι ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι κεῖται τὸ πρᾶγμα; τὸ γὰρ ἐν τῇ προαιρέσει ὂν, κἂν μὴ πραχθῇ, οὐδὲν κωλύει ἀνεπιλήπτους εἶναι. οὐκοῦν τῷ

Παύλῳ πειθόμενοι καὶ ἡμεῖς παραγγέλλωμεν ταῖς σπαταλώσαις τῶν χηρῶν ἐκτὸς εἶναι τοῦ καταλόγου τῶν χηρῶν. Εἰ γὰρ στρατιώτης λουτροῖς καὶ θεάτροις προσανέχων καὶ πραγματείαις, καθάπερ τις λιποτάκτης κρίνεται, πολλῷ μᾶλλον αἱ χῆραι. μὴ ζητῶμεν ἐνταῦθα τὴν ἄνεσιν, ἵνα ἐκεῖ αὐτὴν εὕρωμεν· μὴ σπαταλῶμεν ἐνταῦθα, ἵνα ἐκεῖ σπαταλήσωμεν τὴν ὄντως σπατάλην, τὴν ὄντως τρυφήν, τὴν οὐδὲν τίκτουσαν κακόν, τὴν μυρία ἀγαθὰ ἔχουσαν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

Λογ. ιδ'. 8 ΕΙ ΔΕ ΤΙΣ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ, ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων.

ΠΟλλοὶ νομίζουσιν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς πρὸς σωτηρίαν τὴν οἰκείαν ἀρετήν· κἂν τὰ κατὰ τὸν ἑαυτῶν βίον καλῶς διάθωνται, μηδὲν αὐτοῖς ἔτι λείπειν πρὸς σωτηρίαν. οὐ μὴν ὀρθῶς οἴονται. καὶ τοῦτο δείκνυσι μὲν ὁ τὸ τάλαντον κατορύξας τὸ ἕν. (Ματθ. κε'.) οὐ γὰρ δὴ μειώσας αὐτὸ προσήνεγκεν, ἀλλ' ὁλόκληρον, καὶ τοιοῦτον, οἷον ὁ παρακαταθέμενος ἔδωκε. δείκνυσι δὲ καὶ ἐνταῦθα ὁ μακάριος Παῦλος οὕτω λέγων· εἰ δέ τις τῶν ἰδίων οὐ προνοεῖ. πρόνοιαν πᾶσαν λέγει τὴν κατὰ ψυχήν, τὴν κατὰ σῶμα· ἐπεὶ καὶ αὕτη πρόνοιά ἐστιν. ὁ δὲ τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων, τουτέστι, τῶν πρὸς γένος διαφερόντων μὴ προνοῶν, ἀπίστου, φησίν, ἐστὶ χείρων. ὃ λέγει καὶ Ἠσαΐας ὁ τῶν προφητῶν κορυφαῖος, (Ἠσ. νη'.) Τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει. εἰ γάρ τις τοὺς γένει προσήκοντας, καὶ ἡνωμένους ὑπὸ ἀγχιστείας περιίδοι, πῶς ἔσται περὶ τοὺς ἄλλους φιλόστοργος; οὐχὶ κενοδοξίαν τὸ πρᾶγμα πάντες ἐροῦσιν, ὅταν τοὺς ἀλλοτρίους εὖ ποιῶν τῶν αὐτοῦ καταφρονῇ, καὶ μὴ φείδηται; τί δὲ ὅταν ἄλλους κατηχῶν, τούτους ἐν πλάνῃ περιορᾷ, καίτοι πλείονα ἔχων εὐκολίαν καὶ μεῖζον δικαίωμα ἐν τῷ εὖ ποιεῖν; σφόδρα γε. οὐ γὰρ ἐροῦσι, φιλόστοργοι οἱ χριστιανοὶ οἱ τοὺς ἑαυτῶν περιορῶντες; καὶ ἔστι, φησίν, ἀπίστου χείρων. διὰ τί; ὅτι ἐκεῖνος εἰ καὶ μὴ τοὺς ἀλλοτρίους, τοὺς γοῦν ἐγγὺς οὐ περιορᾷ. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, καὶ τὸν τῆς φύσεως ἀδικεῖ ὁ τῶν ἰδίων καταμελῶν. Εἰ δὲ ὁ μὴ προνοῶν τῶν οἰκείων τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἀπίστου χείρων ἐστίν, ὁ καὶ ἀδικῶν τοὺς οἰκείους, ποῦ τετάξεται; μετὰ τίνος στήσεται; πῶς δὲ τὴν πίστιν ἤρνηται; (Τιτ. α. ιϛ'.) Θεόν, φησιν, ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. τί δὲ ἐπέταξεν ὁ πιστευθεὶς Θεός; τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματος μὴ ὑπερορᾷν. πῶς δὲ πιστεύει ἀρνησίθεος ὁ τοιοῦτος γεγονώς; ἐννοήσωμεν ὅσοι χρημάτων φειδόμενοι τῶν οἰκείων καταφρονοῦμεν. ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀπὸ τῆς συγγενείας ἐπενόησεν ἕνωσιν, ἵνα πολλὰς ἔχωμεν ὑποθέσεις τοῦ ἀλλήλους εὖ ποιεῖν. ὅταν τοίνυν, ὅπερ ὁ ἄπιστος ποιεῖ, σὺ μὴ ποιῇς, οὐχὶ ἤρνησαι τὴν πίστιν; ἄρα οὐ τοῦτο πίστεως, ὁμολογίᾳ μόνον πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα ἐπιδείκνυσθαι ἄξια. καὶ καθ' ἕκαστόν ἐστι πιστεύειν, καὶ μὴ πιστεύειν. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τρυφῆς διελέχθη καὶ σπατάλης, οὐ κατὰ τοῦτο μόνον, φησίν, ἀπόλωλε, καθὸ τρυφᾷ, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς οἰκείους ἀναγκάζεται περιορᾷν. Εἰκότως τοῦτο, φησίν. ἡ γὰρ τῇ γαστρὶ ζῶσα, καὶ κατὰ τοῦτο ἀπόλωλε, τὴν πίστιν ἀρνουμένη. πῶς δέ ἐστιν ἀπίστου χείρων; ὅτι οὐκ ἴσον τὸν οἰκεῖον περιορᾷν, καὶ τὸν πόῤῥω. πῶς γάρ; ἀλλὰ μεῖζον ἐνταῦθα τὸ ἔγκλημα, ἢ τὸν γνώριμον ἢ τὸν ἀγνῶτα, τὸν φίλον ἢ τὸν οὐ φίλον περιορᾷν.

9 Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα, γεγονυῖα ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή,

10 Ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη. Εἶπε, Μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· Εἶπεν, Ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν· Εἶπεν ὅτι τῶν οἰκείων εἰ μὴ προνοεῖ, ἀπίστου χείρων ἐστίν· Εἶπεν ἅπερ μὴ ἔχουσα ἀνα-

(α. Τιμ. γ. δ. καὶ ε. ι. 11.)

ξίας

ξιός ἐστι τοῦ καταλόγου τῶν χηρῶν. λέγει ἐνταῦθα τί δεῖ ἔχειν λοιπόν. τί οὖν; ἀπὸ τῶν χρό-
νων αὐτὴν ἐγκρινοῦμεν; καὶ ποῖον τοῦτο κατόρθωμα; οὐ γὰρ αὐτῆς ἐστι τὸ ἑξήκοντα γεγονέναι ἔ-
τη. οὐκ ἀπὸ τῆς ἡλικίας, φησί, μόνον, ὡς ἂν εἰ καὶ ἐκείνην παρέλθοι τὴν ἡλικίαν, φησί,
μὴ ἔχουσα τὰ ἔργα, μηδὲ τότε καταλεγέσθω. τί δήποτε δὲ ὑπὲρ τῆς ἡλικίας ἀκριβολο-
5 γεῖται, τὴν αἰτίαν ὕστερον τίθησιν, οὐ παρ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν εἰσενηνεγμένην τῶν χηρῶν.
τέως δὲ τῶν ἑξῆς ἀκούσωμεν. ἐν ἔργοις, φησί, καλοῖς μαρτυρουμένη. ποίοις ἔργοις;

Εἰ ἐτεκνοτρόφησεν. Οὐ μικρὸν ὄντως τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ παιδοτροφεῖν. τὸ παιδοτρο-
φεῖν δὲ οὐ τοῦτό ἐστιν ἁπλῶς τὸ τρέφειν μόνον τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τὸ τρέφειν ὡς δεῖ, καθάπερ
ἄνω φησίν· Ἐὰν ἐπιμείνωσι τῇ πίστει, καὶ τῇ ἀγάπῃ, καὶ τῷ ἁγιασμῷ. ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ [α. Τιμ. β. ιε.]
10 τῶν οἰκείων τὰς εὐεργεσίας τῶν ἀλλοτρίων προτίθησι; πρῶτον γάρ φησιν, Εἰ ἐτεκνοτρό-
φησε, καὶ τότε, Εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ
παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε. Τί οὖν ἂν πένης ᾖ; οὐδὲ οὕτω τοῦ παιδοτροφεῖν,
οὐδὲ τοῦ ξενοδοχεῖν, οὐδὲ τοῦ θλιβομένοις ἐπαρκεῖν ἀπεστέρηται. οὐκ ἔστι τῆς τοὺς δύο ὀβολοὺς
καταβαλούσης ἀπορωτέρα. κἂν πένης ᾖ, οἰκίαν ἔχει· οὐ γὰρ δὴ αἴθριος μένει. εἰ ἁγίων πό-
15 δας, φησίν, ἔνιψεν. οὐκ ἔστι τοῦτο δαπάνης. εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν. ὁποῖον ἐ-
πίταγμα λέγει ἐνταῦθα; τὴν σωματικὴν ὑπηρεσίαν εἰσφέρειν προστέτακται. πρὸς
γὰρ θεραπείαν μάλιστα ἐπιτηδείως ἔχουσιν αἱ γυναῖκες, κλίνην στρῶσαι, ἀναπαῦσαι. βα-
βαί, πόσην ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ παρὰ τῆς χήρας, ὅσην σχεδὸν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ τὴν ἐπισκοπὴν
ἔχοντος. τὸ γάρ, Εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε, τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι εἰ καὶ μὴ
20 αὐτὴ αὐτὰ ἐργάσασθαι ἠδυνήθη, ἀλλ' ὅμως ἐκοινώνησεν, ὑπούργησε. τὴν σπατάλην
ἐκκόπτειν, προνοητικὴν αὐτὴν εἶναι βούλεται, οἰκονομικήν, εὐχαῖς διαπαντὸς προσκαρ-
τερεῖν. τοιαύτη ἦν ἡ Ἄννα. ὅρα πόσην ἀπαιτεῖ τὴν ἀκρίβειαν παρὰ τῆς χήρας, ὅσην οὐδὲ
παρὰ τῶν παρθένων· καίτοι μὲν καὶ ἐκείνας πολλὴν ἀπῄτησε τὴν ἀκρίβειαν, καὶ ἄκραν τὴν ἀρε-
τήν. τὸ γὰρ εἰπεῖν, εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως, ἐν κεφαλαίῳ πως [α. Κορ. ζ. λε.]
25 περιλαμβάνει τὴν ἀρετὴν ἅπασαν. ὁρᾷς ὅτι οὐ τὸ μὴ δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις ἀρ-
κεῖ δεῖξαι τὴν χήραν, ἀλλ' ἑτέρων δεῖ πολλῶν; διατί γάρ, εἰπέ μοι, δευτέροις οὐχ ὁμιλῆ-
σαι γάμοις προστέτακται; ἆρα κατέγνω τοῦ πράγματος; οὐδαμῶς. τοῦτο γὰρ αἱρετικῶν,
ἀλλ' ἀπησχολῆσθαι βουλόμενος λοιπὸν αὐτὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν
μετατάξασθαι. οὐ γὰρ ἀκαθαρσίας, ἀλλὰ ἀσχολίας ὁ γάμος, ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, ἵνα σχο-
30 λάσωσιν, οὐ λέγει, ἵνα καθαρθῶσι. πολλῆς γὰρ ἀσχολίας ὄντως ὁ γάμος αἴτιος. εἰ τοίνυν
διὰ τοῦτο μὴ γαμεῖς, ἵνα σχολάζῃς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, μὴ σχολάζεις δέ, οὐδέν σοι τοῦ πράγμα-
τος ὄφελος, ἵνα τὴν θεραπείαν πᾶσαν περὶ ξένους, περὶ ἁγίους ἐπιδείκνυσαι. ὅταν οὖν
ταῦτα μὴ ποιῇς, ὡς τοῦ πράγματος κατηγοροῦσα μᾶλλον ἀπέσχου τοῦ γάμου. οὕτω καὶ ἡ
παρθένος ἡ μὴ μετ' ἀκριβείας ἐσταυρωμένη, τῷ τοῦ γάμου κατεγνωκέναι, ὡς μιαροῦ καὶ ἀκαθάρ-
35 του, τοῦτον παρῃτήσατο. ὁρᾷς ὅτι ξενοδοχίαν λέγει, οὐ τὴν ἁπλῶς φιλοφροσύνην, ἀλλὰ τὴν μετὰ
σπουδῆς, τὴν μετὰ προαιρέσεως ἱλαρᾶς, τὴν μετὰ προθυμίας, τὴν οὕτω τὸ πρᾶγμα μετιοῦσαν, ὡς
αὐτὸν δεχομένην τὸν Χριστόν; οὐ γὰρ δὴ ταῖς θεραπαινίσι βούλεται τὴν εἰς τούτους θερα-
πείαν ἐπιτάττεσθαι, ἀλλ' αὐτὰς δι' ἑαυτῶν ταῦτα ποιεῖν. Εἰ γὰρ ἐγώ, φησιν, ἔνιψα τοὺς [Ιωαν. ιγ. ιδ.]
πόδας ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς ὀφείλετε τοῦτο ποιεῖν ἀλλήλοις. κἂν γὰρ μυ-
40 ριάκις ᾖ τις πλουτοῦσα, κἂν ἐν περιφανείᾳ τινὶ μεγίστῃ τυγχάνῃ οὖσα, καὶ ἐπὶ εὐγενείᾳ προ-
γόνων μέγα φρονῇ, οὐκ ἔστι τοσοῦτον τὸ μέσον, ὅσον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν μαθητῶν. εἰ ὡς τὸν Χρι-
στὸν δέχῃ, μηδὲν ἐπαισχυνθῇς, μᾶλλον δὲ καὶ σεμνύνου ἐπὶ τῷ πράγματι. εἰ δὲ μὴ ὡς
τὸν Χριστὸν δέχῃ, μηδὲ δέξῃ. Ὁ δεχόμενος, φησιν, ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται. ἐὰν μὴ οὕτω δέ- [Ματθ. ι. μ.]
χῃ, οὐδὲ μισθὸν ἔχεις. ἀνθρώπους παριόντας ὁδίτας, ὡς ἐνόμιζεν, ὁ Ἀβραὰμ ἐδέχετο, καὶ

οὐ πάντα τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεπεν ἐξυπηρετεῖν τὰ περὶ τὴν ὑποδοχήν, ἀλλὰ τὸ πλέον τῆς
διακονίας καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἔπραττε, καὶ τῇ γυναικὶ τὰ ἄλευρα φυρᾶν ἐπέταττε, καίτοι τρι-
ακοσίους δεκαοκτὼ ἔχων οἰκογενεῖς, ὧν εἰκὸς καὶ θεραπαινίδας εἶναι. ἀλλ' αὐτὸς ἐβούλετο τὸν
μισθὸν ἔχειν μετὰ τῆς γαμετῆς, οὐ τῆς δαπάνης μόνης, ἀλλὰ καὶ τῆς διακονίας. οὕτω δεῖ φι-
λοξενίαν ἐπιδείκνυσθαι, δι' ἑαυτῶν πάντα πράττοντας, ἵν' ἡμεῖς ἁγιαζώμεθα, ἵν' αἱ χεῖρες 5
αἱ ἡμέτεραι εὐλογῶνται. κἂν πένησι διδῷς, μὴ ἀπαξιώσῃς διὰ σαυτοῦ δοῦναι. οὐ γὰρ τῷ
πένητι δίδως, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ. τίς δὲ οὕτως ἄθλιος, ὡς ἀπαξιοῦν αὐτὸν τὴν χεῖρα ὀρέγειν
τῷ Χριστῷ; τοῦτο φιλοξενία, τοῦτο ὄντως διὰ τὸν Θεὸν ἐστὶ ποιῆσαι. ἂν δὲ μετὰ τύφου ἐπι-
τάττῃς, κἂν τὴν πρώτην κελεύῃς ἀπολαύειν, οὐκ ἔστι φιλοξενία τὸ τοιοῦτον, οὐδὲ διὰ τὸν
Θεόν ἐστι. πολλῆς ὁ ξένος δεῖται τῆς θεραπείας, πολλῆς τῆς παρακλήσεως. ἀγαπητὸν γὰρ 10
καὶ μετὰ τοσαῦτα τὸ μὴ ἐρυθριᾶν· ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα φύσιν ἔχει τοιαύτην, ὥστε τὸν εὖ πα-
θόντα αἰσχύνεσθαι. τῇ ὑπερβολῇ τῆς θεραπείας τὰ τῆς αἰσχύνης χρὴ παραιρεῖν, καὶ δια-
κνίσαι καὶ ῥήμασι καὶ πράγμασιν, ὅτι οὐκ εὖ ποιεῖ ὁ εὖ ποιῶν, ἀλλ' εὖ πάσχει αὐτός, καὶ εὐ-
εργετεῖται μᾶλλον, ἢ εὐεργετεῖ. οὕτω πλεονάζεται τὸ γινόμενον ἀπὸ τῆς προαιρέσεως.
ὥσπερ γὰρ ὁ ἡγούμενος ζημιοῦσθαι, πάντα ἀπώλεσεν, καὶ ὁ ἡγούμενος εὖ ποιεῖν πάντα ἀπώ- 15
λεσεν, οὕτως ὁ ἡγούμενος εὖ πάσχειν, πλέον ἔλαβεν. Ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός.
ὥστε χάριν ὀφείλεις μᾶλλον τῷ πένητι τοῦ λαβεῖν. εἰ μὴ γὰρ πένητες ἦσαν, οὐκ ἂν τὸ πο-
λὺ τῶν ἁμαρτημάτων ὑπετέμου. ἰατροὶ τῶν τραυμάτων εἰσὶ τῶν σῶν· φάρμακά σοι
παρέχουσι τὰς ἑαυτῶν χεῖρας. οὐχ οὕτως ἰατρὸς χεῖρας ἐκτείνων, καὶ φάρμακον ἐπιτιθεὶς
τὴν ἰατρείαν παρέχει, ὡς πένης χεῖρα ἐκτείνων, καὶ τὰ παρὰ σοῦ λαμβάνων, ἐκμαγεῖον τῶν 20
σῶν ἐστι κακῶν. ἔδωκας τὸ ἀργύριον, συνεξῆλθε καὶ τὰ ἁμαρτήματα. τοιοῦτοι καὶ οἱ ἱε-
ρεῖς· Ἁμαρτίας, φησί, λαοῦ μου φάγονται. ὥστε μείζονα λαμβάνεις, ἢ δίδως, εὐεργετῇ μᾶλ-
λον, ἢ εὐεργετεῖς· Θεῷ δανείζεις, οὐκ ἀνθρώποις, αὔξεις τὸν πλοῦτον, οὐ μειοῖς. μειοῖς δέ, ἐ-
ὰν μὴ ἐλαττώσῃς, ἐὰν μὴ δῷς. Εἰ ἐξενοδόχησε, φησίν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψε. ποίων
δὲ τούτων; τῶν θλιβομένων, οὐχ ἁπλῶς ἁγίων. εἰσὶ γὰρ ἁγίοις εἶναι, καὶ πολλῆς ἀπολαύειν 25
θεραπείας παρὰ πάντων. μὴ τούτους δίωκε τοὺς ἐν ἀφθονίᾳ ὄντας, ἀλλὰ τοὺς ἐν θλίψει,
τοὺς ἀγνῶτας, τοὺς οὐ παρὰ πολλῶν γνωριζομένους. Ὃς ἐποίησεν ἑνί, φησι, τούτων τῶν ἐλαχί-
στων, ἐμοὶ ἐποίησε.

ΗΘΙΚΟΝ Μὴ δῷς τοῖς προεστῶσι τῆς ἐκκλησίας διανέμειν· σὺ διακόνησον αὐτῇ, ἵνα μὴ τοῦ
ἀναλίσκειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπηρετῆσαι ἔχῃς τὸν μισθόν. οἰκείαις χερσὶ δός. σὺ σπεῖρον τὴν 30
ἄρουραν. οὐκ ἔνι ἀρότρον ἐνταῦθα πήξασθαι, οὐδὲ βοῦν ζεῦξαι, οὐδὲ καιρὸν ἀναμεῖναι,
οὐδὲ γῆν ἀνατεμεῖν, οὐδὲ κρυμῷ παλαῖσαι. πάσης ταύτης τῆς περιεργασίας ἀπήλλακται
οὗτος ὁ σπόρος. εἰς γὰρ τὸν οὐρανὸν σπείρεις, ἔνθα οὐ κρυμός, οὐδὲ χειμών, οὐκ ἄλλο οὐ-
δέν· εἰς ψυχὰς σπείρεις, ἔνθα οὐδεὶς τὸ βαλλόμενον αἴρει, ἀλλὰ κατέχεται σφοδρῶς, καὶ
μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. σὺ σπεῖρον. διατί σαυτὸν ἀπο- 35
στερεῖς τοῦ μισθοῦ; μέγας μισθός, τὸ δύνασθαι καὶ τὰ τῶν ἄλλων οἰκονομεῖν. οὐ τοῦ δοῦναι μό-
νον μισθός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ καλῶς οἰκονομῆσαι τὰ διδόμενα. διατί μὴ σὺ λαμβάνεις τὸν
μισθόν; ὅτι γὰρ καὶ τούτου ἐστὶ μισθός, ἄκουσον. κατέστησαν, φησίν, οἱ ἀπόστολοι τοὺς περὶ
Στέφανον εἰς τὴν τῶν χηρῶν διακονίαν. * γενοῦ σὺ οἰκονόμος τῶν σαυτοῦ, αὐτή σε χειρο-
τονεῖ ἡ φιλανθρωπία, ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. τοῦτο καὶ κενοδοξίας ἀπήλλακται, τοῦτο καὶ ψυχὰς ἀ- 40
ναπαύει, τοῦτο καὶ χεῖρας ἁγιάζει, τοῦτο καὶ φρόνημα καταστέλλει, τοῦτο καὶ φιλοσοφίαν διδά-
σκει, τοῦτο προθυμοτέρους ἐργάζεται, τοῦτό σε τὰς εὐλογίας ποιεῖ λαβεῖν. ἅπασιν ἡ κεφαλή σου
δεχομένη πάσας τὰς παρὰ τῶν χηρῶν εὐλογίας. προθυμότερος γενοῦ ἐν ταῖς εὐχαῖς, περι-
εργάζου καὶ ἁγίους ἄνδρας, τοὺς ὄντως ἁγίους, τοὺς ἐν ταῖς ἐρημίαις καθημένους, τοὺς οὐ δυνα-
μένους

Marginalia: κεφ. ε. (top left); χ. ὑπ (by line 14); 2 Κορ. θ. ζ. (by line 16); Ωσ. δ. η. (by line 22); Ματθ. κε. με. (by line 27); χ. αὐτ (by line 29); Πραξ. ϛ. (by line 39); * ἰδού ... (right margin, lines 39–42, partly cut off)

μένοις ἐπαιτεῖν, τοὺς προσανέχοντας τῷ Θεῷ. βάδιζε μακρὰν ὁδὸν, δίδου διὰ σαυτοῦ· πολλὰ γάρ ἐστι δι' ἑαυτοῦ ὠφελῆσαι, ἐὰν δῷς. ὁρᾷς σκηνὴν, καὶ τὰ ταγάνια; ὁρᾷς ἐρημίαν; ὁρᾷς μόνωσιν; πολλάκις ἀπελθὼν δοῦναι χρήματα, ἔδωκας τὴν ψυχὴν ὁλόκληρον, καὶ κατεσχέθης, καὶ γέγονας συναιχμάλωτος ἐκείνου, συνεξενίτευσας τῷ κόσμῳ. μέγα πρᾶγμα, καὶ πένητας ὁρᾶν. Ἀγαθὸν, φησὶν, εἰσελθεῖν εἰς οἰκίαν πένθους, ἢ εἰς οἰκίαν γέλωτος. (Ἐκκλησ. ζ. γ.) ἐντεῦθεν ἡ ψυχὴ φλεγμαίνει. ἂν μὲν γὰρ ἔχῃς ὁμοίως τρυφᾶν, πρὸς ἐπίταξιν ἔλαβες εἰς σπατάλην· ἂν δὲ μὴ ἔχῃς, λύπην ἐδέξω. εἰς δὲ τὴν οἰκίαν τοῦ πένθους οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ κἂν μὴ ἔχῃς τρυφᾶν, οὐκ ἤλγησας, κἂν ἔχῃς, καταστέλλῃ. ὄντως οἰκία πένθους, τὰ μοναστήρια, ἔνθα σάκκος καὶ σποδὸς, ἔνθα μόνωσις, ἔνθα γέλως οὐδεὶς, οὐδὲ βιωτικῶν πραγμάτων ὄχλος, ἔνθα νηστεία, ἔνθα χαμευνία, πάντα καθαρὰ κνίσσης, αἱμάτων, θορύβου, ταραχῆς, πολυοχλίας. λιμήν ἐστιν αὐτός· ὥσπερ λαμπτῆρές εἰσιν ἀφ' ὑψηλοῦ τοῖς πόρρωθεν ἐπιβαίνουσι φαίνοντες, ἐπὶ λιμένος καθήμενοι, καὶ πρὸς γαλήνην τὴν αὐτῶν ἅπαντας ἕλκοντες, οὐκ ἐῶντες γενέσθαι ναυάγια τοῖς εἰς αὐτοὺς ὁρῶσιν, οὐκ ἐῶντες ἐν σκότῳ διάγειν τοὺς ἐκεῖ βλέποντας. ἄπιθι πρὸς αὐτοὺς, φιλοφρόνησον, πρόσιθι, ἅψαι ποδῶν ἁγίων. πολλῷ γὰρ ἐντιμότερον τῶν ἐκείνων ἅπτεσθαι ποδῶν, ἢ τῆς ἑτέρων κεφαλῆς. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ ἀνδριάντων πόδας κατέχουσί τινες, ἐπειδὴ ὅλως τύπον ἔχουσι βασιλικὸν, σὺ τὸν αὐτὸν ἔχοντα τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ, οὐ καθέξεις ἀπὸ τῶν ποδῶν, καὶ σωθήσῃ; ἅγιοί εἰσιν οἱ πόδες, κἂν εὐτελεῖς ὦσι· τῶν δὲ βεβήλων οὐδὲ ἡ κεφαλὴ τιμία. πόδες γὰρ ἁγίων μεγάλα ἴσχυσαν. διόπερ καὶ κολάζουσιν, ὅταν ἐξ ἑαυτῶν τὸν κονιορτὸν ἐκτινάξωσιν· ὅταν ἅγιος ᾖ παρ' ἡμῖν, μηδὲν ἐπαισχυνώμεθα τῶν αὐτῶν. ἅγιοι δέ εἰσι πάντες, ὅσοι πίστιν ὀρθὴν μετὰ βίου ἔχουσι· κἂν σημεῖα μὴ ἐργάζωνται, κἂν δαίμονας μὴ ἐκβάλλωσιν, ἅγιοί εἰσιν. ἄπιθι πρὸς τὰς τῶν ἁγίων σκηνάς. ὥσπερ ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐστὶν εἰς μοναστήριον ἀνδρὸς ἁγίου καταφυγεῖν. οὐχ ὁρᾷς ἐκεῖ ταῦτα ἅπερ ἐν τῇ οἰκίᾳ. πάντων καθαρὸς ὁ χορὸς ἐκεῖνος· σιγὴ καὶ ἡσυχία πολλή. τὸ ἐμὸν οὐκ ἔνι καὶ τὸ σὸν ἐκεῖ. ἂν δὲ καὶ ἡμέραν μίαν μείνῃς, ἢ καὶ δευτέραν, τότε πλέον αἰσθήσῃ τῆς ἡδονῆς. ἡμέρα γὰρ, μᾶλλον δὲ πρὸ ἡμέρας ἀλεκτρυὼν ἐφώνησε, καὶ οὐκ ἔστιν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς οἰκίας, ῥέγχουσιν οἱ οἰκέται, αἱ θύραι κεκλεισμέναι, πάντες νεκροῖς ἐοίκασι καθεύδοντες, ὁ ὀρεωκόμος τοὺς κώδωνας σείει. οὐδὲν τοιοῦτον ἐκεῖ, ἀλλ' εὐθέως ἅπαντες μετ' εὐλαβείας τὸν ὕπνον ἀποθέμενοι διανίστανται, τοῦ προεστῶτος αὐτοὺς διεγείροντος, καὶ ἑστήκασιν οἱ ἅγιοι στησάμενοι χορὸν, καὶ τὰς χεῖρας εὐθέως ἀνατείναντες, τοὺς ἱεροὺς ᾄδουσιν ὕμνους. οὐ γὰρ δὴ, ὥσπερ ἡμεῖς, πολλῶν ὡρῶν δέονται πρὸς τὸ τὸν ὕπνον ἀποτινάξασθαι καὶ τὴν καρηβαρίαν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἅμα διαναστάντες, καθήμεθα ἐπὶ πολὺ διατεινόμενοι, πρὸς χρείαν ἀπερχόμεθα, εἶτα νιπτόμεθα τὴν ὄψιν, τὰς χεῖρας· μετὰ τοῦτο ὑποδήματα καὶ ἐνδύματα λαμβάνομεν, καὶ πολὺς ἀναλίσκεται καιρός. ἐκεῖ δὲ τοιοῦτον οὐδέν· οὐδεὶς οἰκέτην καλεῖ· ἕκαστος γὰρ ἀρκεῖ ἑαυτῷ. οὐ δεῖται ἱματίων πολλῶν, οὐ δεῖται τοῦ τὸν ὕπνον ἀποτινάξασθαι, ἀλλ' ἅμα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέῳξε, καὶ τῷ πολλῷ ἐγρηγορότι χρόνῳ προσέοικε τῆς νήψεως ἕνεκεν. ὅταν γὰρ ἡ καρδία μὴ βαρηθεῖσα τοῖς σιτίοις βαπτίζηται κάτω, οὐ δεῖται πολλοῦ τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ ἀνενεγκεῖν, ἀλλ' εὐθέως ἐστὶν ἐν νήψει· χεῖρες ἀεὶ καθαραί. καὶ γὰρ ὁ ὕπνος εὔτακτος. οὐδεὶς ἀκούει ῥεγχόντων ἐκεῖ, οὐδεὶς ἀσθμαινόντων· οὐδὲ ῥιπταζόμενον ὁρᾷ κατὰ τὸν ὕπνον, οὐδὲ γυμνούμενον, ἀλλὰ καθεύδουσι τῶν ἐγρηγορότων εὐσχημονέστερον κείμενοι. τοῦτο δὲ ὅλον ἀπὸ τῆς εὐταξίας γίνεται τῆς ἐν τῇ ψυχῇ. ὄντως ἅγιοι οὗτοι, καὶ ἐν ἀνθρώποις ἄγγελοι. καὶ μὴ θαυμάσῃς ἀκούων ταῦτα. ὁ γὰρ πολὺς φόβος ὁ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀφίησι πρὸς τὰ βάθη τοῦ ὕπνου κατελθεῖν, καὶ βαπτίσαι τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἐξ ἐπιπολῆς ἐπίκειται διαναπαύων αὐτοὺς μόνον. τοιούτου δὲ αὐτοῖς ὄντος τοῦ ὕπνου, τοιαῦτα εἶναι ἀνάγκη καὶ τὰ ὀνείρατα, οὐ φαντασιώδη, οὐδὲ τερατώδη. ἀλλ', ὅπερ ἔφην,

ἀλεκτρυὼν ἐφώνησε, καὶ εὐθέως ἐλθὼν ὁ προεστὼς, καὶ τῷ ποδὶ τοὺς κειμένους ἁπλῶς νύ-
ξας, πάντας ἀνέστησεν. οὐδὲ γὰρ γυμνοὺς ἐκεῖ καθεύδειν θέμις. Εἶτα διαναστάντες, εὐθέως
ἑστήκασιν, ὕμνους ᾄδοντες προφητικοὺς μετὰ πολλῆς τῆς συμφωνίας, μετ' εὐρύθμων μελῶν. οὔ-
τε κιθάρα, οὔτε σύριγγες, οὔτε οὐδὲν ἄλλο ὄργανον μουσικὸν τοιαύτην ἀφίησι φωνὴν, οἵαν
ἔστιν ἀκοῦσαι ἐν ἡσυχίᾳ βαθείᾳ καὶ ἐν ἐρημίᾳ τῶν ἁγίων ᾀδόντων ἐκείνων. καὶ αὐτὰ
δὲ τὰ ᾄσματα πρόσφορα, καὶ φιλίας γέμοντα τῆς πρὸς τὸν Θεόν. ἐν ταῖς νυξὶ, φησὶν, ἐπά-
ρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πάλιν, Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σὲ ὁ
Θεὸς, διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ τὰ ᾄσματα τὰ Δαβιτικὰ, πολλὰς πη-
γὰς τοὺς κινοῦντα δακρύων. ὅταν γὰρ ᾄδῃ λέγων· Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω
καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω· καὶ πάλιν, Ὅτι
σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον· καὶ πάλιν, Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; Ἄνθρωπος
ματαιότητι ὡμοιώθη, καὶ αἱ ἡμέραι ἡμῶν ὡσεὶ σκιὰ παράγουσι· καὶ, Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ
ἄνθρωπος, καὶ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· καὶ πάλιν, Ὁ κατοικίζων μονοτρόπους ἐν
οἴκῳ· καὶ, Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σε ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου· καὶ πάλιν, Μεσο-
νύκτιον ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου· καὶ, Ὁ Θε-
ὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ᾅδου· καὶ, Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, οὐ
φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ· καὶ πάλιν, Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ
βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώμα-
τος, καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ· καὶ πάλιν, Ἐλογίσθημεν, ὡς πρόβατα σφαγῆς· τὴν εἰς Θε-
ὸν αὐτῶν διαπύρως ἀγάπην ἐνδείκνυνται· ὅταν δὲ πάλιν μετὰ τῶν ἀγγέλων ᾄδωσι (καὶ γὰρ καὶ
ἄγγελοι τότε ᾄδουσιν) Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγοντες, ἡμῶν χασμωμένων, κνωμένων,
ῥεγχόντων, ἢ καὶ ὑπτίων ἁπλῶς κειμένων, καὶ μυρίας λογιζομένων ἀπάτας· οἷόν ἐστιν ἐκείνους
ἐν τούτῳ τὸ πλέον τῆς νυκτὸς ἀναλίσκειν; ἐπειδὰν δὲ ἡμέρα μέλλῃ γίνεσθαι, διαναπαύονται λοι-
πόν. καὶ ὅταν ἡμεῖς ἀρχώμεθα τῶν ἔργων, ἐκεῖνοι καιρὸν ἔχουσι τῆς ἀναπαύσεως. ἡμέρας δὲ
γινομένης, ἡμῶν ἕκαστος καλεῖ τὸν ἕτερον, τὸν λόγον ποιεῖ τῶν ἐξοδιαζομένων. Εἰ εἰς ἀ-
γορὰν ἐμβάλλει, ἄρχοντι παρίσταται, τρέμει, δέδοικε τὰς εὐθύνας· ἕτερος ἐπὶ τῆς σκηνῆς,
ἄλλος πρὸς τὸ ἐπιτήδευμα τὸ ἑαυτοῦ. ἐκεῖνοι δὲ πάλιν εὐχὰς ἑωθινὰς ἐπιτελέσαντες καὶ ὕ-
μνους, πρὸς τὴν τῶν γραφῶν ἀνάγνωσιν τρέπονται. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ βιβλία γράφειν μεμα-
θηκότες. ἕκαστος οἴκημα ἀποτεταγμένον εἰληφὼς, ἡσυχίαν διαπαντὸς ἀσκεῖ, οὐδενὸς
φλυαροῦντος, οὐδενὸς οὐδὲν λέγοντος. Εἶτα τρίτην, ἕκτην, ἐνάτην, καὶ τὰς ἑσπερινὰς
εὐχὰς ἐπιτελοῦσι, καὶ εἰς τέσσαρα μέρη τὴν ἡμέραν διανείμαντες, καθ' ἕκαστον μέρος πλη-
ρούμενον, ψαλμῳδίαις, ὕμνοις γεραίρουσι τὸν Θεόν. πάντων δὲ ἀριστώντων τῶν ἄλλων, γελώντων,
παιζόντων, διαρρηγνυμένων ὑπὸ τῆς γαστριμαργίας, οὗτοι τοῖς ὕμνοις προσανέχουσιν. οὐ-
δαμοῦ τραπέζης καιρὸς, οὐδὲ τῶν αἰσθητῶν τούτων. πάλιν μετὰ τὸ ἄριστον τῶν αὐτῶν ἔχονται,
ὕπνῳ πρότερον ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες. οἱ μὲν οὖν κοσμικοὶ καὶ τὴν ἡμέραν καθεύδουσιν· ἐ-
κεῖνοι δὲ καὶ τὴν νύκτα ἐγρηγόρασιν. οὕτως υἱοὶ φωτός εἰσιν. Εἶτα ἐκεῖνοι τὸ πλέον ἀναλώ-
σαντες ἐν τῷ ὕπνῳ τῆς ἡμέρας προΐασι βεβαρημένοι. οὗτοι δὲ ἔτι νήφουσιν, ἄσιτοι μένοντες
ἕως ὀψὲ, καὶ τοῖς ὕμνοις προσανέχοντες. ἑσπέρας δὲ πάλιν καταλαβούσης, οἱ μὲν εἰς λουτρὰ
καὶ ἀνέσεις σπεύδουσιν· ἐκεῖνοι δὲ τῶν πόνων ἀπολύσαντες ἑαυτοὺς, τότε τῇ τραπέζῃ προσα-
νέχουσιν, οὐκ οἰκετῶν πλῆθος ἐγείροντες, οὐδὲ περιτρέχοντες τὴν οἰκίαν, οὐδὲ θορυβοῦντες, οὐδὲ
ὄψα πολλὰ παρατιθέμενοι, οὐδὲ κνίσσης γέμοντα, ἀλλ' οἱ μὲν ἄρτον μόνον καὶ ἅλας, οἱ δὲ
ἔλαιον προστιθέντες. ἕτεροι δὲ, ὅσοι ἀσθενέστεροί εἰσι, καὶ λαχάνων ἔχονται καὶ ὀσπρίων. Εἶ-
τα μικρὸν καθίσαντες, μᾶλλον δὲ ὕμνοις τὸ πᾶν κατακλείσαντες, διαναπαύονται ἐπὶ στιβά-
δος ἕκαστος πρὸς ἀνάπαυσιν μόνον πεποιημένης, οὐ τρυφήν. Οὐκ ἔστι φόβος ἀρχόντων ἐκεῖ,

Ησ. κϛ. θ.
Ψαλ. ϛ. ϛ.
Ψαλ. ρα. ι.
Ψαλ. η. ε.
Ψαλ. ρμδ. δ.
Ψαλ. μη. ιζ.
Ψαλ. ξζ. ζ.
Ψαλ. ριη. ριδ.
Ψαλ. ριη. ξβ.
Ψαλ. μη. ιϛ.
Ψαλ. κβ. δ.
Ψαλ. ϟ. ε.
Ψαλ. μδ. κβ.
Ψαλ. ρμη. α.

οὐκ

οὐκ ἔστι δεσποτῶν ἀπόνοια, οὐκ ἔστι δούλων φόβος, οὐκ ἔστι γυναικῶν θόρυβος, οὐκ ἔστι παι-
δίων ταραχή, οὐκ ἔστι κιβωτίων πλῆθος, οὐδὲ ἱματίων ἀπόθεσις περιττή, οὐ χρυσίον, οὐκ ἀρ-
γύριον, οὐκ εἰσὶν ἐκεῖ φυλακαί, καὶ προφυλακαί· οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐκ ἄλλο τοιοῦτον οὐδέν,
ἀλλὰ πάντα εὐχῆς γέμει, πάντα ὕμνων, πάντα εὐωδίας πνευματικῆς, οὐδὲν ἐκεῖ σαρκι-
5 κόν. λῃστῶν ἐφόδους οὐ δεδοίκασιν. οὐ γὰρ ἔχουσιν ὅτου ζημιωθῶσι, χρήματα οὐκ ἔστι, σῶ-
μά ἐστι καὶ ψυχή· ἂν ταύτην ἀφέλωνται, οὐκ ἐζημίωσαν, ἀλλ' ὤνησαν. Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν, (Φιλιπ. α. κα. Ψαλ. ριζ. ιε.)
φησι, Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. ἀπέλυσε τῶν δεσμῶν ἑαυτοὺς πάντων. οὕτως φωνὴ
ἀγαλλιάσεως ἐν σκηναῖς δικαίων. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ὀλολυγῆς ἀκοῦσαί ποτε, οὐδὲ κωκυτοῦ· κα-
θαρὸς τούτων τῶν ἀηδιῶν ὁ ὄροφος, καθαρὸς τῆς κραυγῆς ταύτης. ἀποθνήσκουσι μὲν γὰρ
10 καὶ ἐν αὐτοῖς. οὐ γὰρ εἰσὶν ἀθάνατοι τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐκ ἴσασι θάνατον εἶναι θάνατον. μεθ'
ὕμνων προπέμπουσι τὸν ἀπελθόντα· προπομπὴν τὸ τοιοῦτον καλοῦσι, οὐκ ἐκφοράν.
κἂν ἀπαγγελθῇ, ὅτι ὁ δεῖνα τετελεύτηκε, πολλὴ ἡ εὐφροσύνη, πολλὴ ἡ ἡδονή. μᾶλλον δὲ οὐ-
δὲ τολμᾷ τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα τετελεύτηκεν, ἀλλ' ὁ δεῖνα τετελείωται. εἶτα εὐχαριστία,
δόξα πολλή, εὐφροσύνη, ἑκάστου εὐχομένου τέλος τοιοῦτον λαβεῖν, οὕτω τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐξ-
15 ελθεῖν, ἀναπαύσασθαι τῶν πόνων καὶ τῶν ἀγώνων, ἰδεῖν τὸν Χριστόν. κἂν ἀρρωστήσῃ, οὐ δάκρυα, οὐ
θρῆνος, ἀλλ' εὐχαὶ πάλιν. οὐκ ἰατρῶν χεῖρες, ἀλλὰ πίστις μόνη πολλάκις ἀπήλλαξε τὸν
ἄρρωστον. εἰ δὲ καὶ ἰατρῶν δεηθείη, πολλὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ φιλοσοφία, πολλὴ ἡ καρτερία. οὐ
παρέστηκε γυνὴ λύουσα τὰς τρίχας, οὐδὲ παιδία τὴν οὔπω γινομένην ὀρφανίαν ἀποδυ-
ρόμενα, οὐδὲ οἰκέται παρακαλοῦντες τὸν ἀποπνέοντα μετὰ ἀσφαλείας αὐτούς τινι παρακα-
20 ταθέσθαι, ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπηλλαγμένη ἡ ψυχή, ἓν σκοπεῖ μόνον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀ-
ναπνοήν, ὅπως ἀπέλθῃ τῷ Θεῷ φίλη. κἂν γίνηται δὲ νόσος, οὐ γίνεται ἀπὸ γαστριμαργίας,
οὐδὲ ἀπὸ καρηβαρίας, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ τῶν νόσων ὑποθέσεις ἐγκωμίων γέμουσιν, οὐχὶ
κατηγορίας, ὡς αὗται. ἢ γὰρ ἀγρυπνίας, ἢ νηστείας ἐπίτασις, ἤ τι τῶν τοιούτων τὰς νόσους
ἐργάζεται· ὅθεν καὶ εὐαπάλλακτοι γίνονται. ἀρκεῖ γὰρ μηκέτι καμόντας ὁμοίως πάντων
25 ἀπηλλάχθαι τῶν δεινῶν. εἰπὲ οὖν μοι, φησιν, εἰ ἁγίων τις πόδας ἔνιψεν ἐν τῇ ἐκκλη-
σίᾳ, εἰ ἔνεστι καὶ ἐνταῦθα τοιούτους εὑρεῖν. ἔνεστι, καὶ πάνυ ἔνεστι· μόνον μὴ ἐπὶ ἐκείνων τὸν
βίον διηγησώμεθα, τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καταφρονῶμεν. πολλοὶ πολλάκις τοιοῦτοι καὶ ἐν
μέσαις ταῖς ἐκκλησίαις εἰσίν, ἀλλ' ἐν τῷ λανθάνοντι. μὴ γὰρ ἐπὶ οἰκίας προξενοῦσι,
μηδὲ ἐπὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσι, μηδὲ ἐπὶ προστῆναι δύνανται, καταφρονῶμεν αὐτῶν. καὶ
30 τοῦτο ὁ Θεὸς ἐπέταξε. Κρίνατε γάρ, φησιν, ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν. πολλαὶ τῆς ἀ- (Ησ. α. ιζ.)
ρετῆς αἱ ὁδοί, ὥσπερ οὖν καὶ τῶν μαργαριτῶν πολλὴ ἡ διαφορά, καίτοι πάντες μαργαρῖται
λέγονται· ἀλλ' ὁ μέν ἐστι λαμπρὸς καὶ στρογγύλος πάντοθεν, ἕτερος δὲ οὕτω μὲν οὐκ ἔχει τὸ κάλ-
λος, ἕτερον δέ. ποῖον δὴ τοῦτο; ὥσπερ ἀπό τινος τέχνης τὸ κοράλλιον ἐπιμήκη ἔχει τὴν γραμ-
μήν, καὶ τὰς γωνίας ἐκτετορνευμένας, καὶ τοῦ λευκοῦ χρώματος ἕτερον ἐπιπρεπέστερον, τὸ δὲ
35 πράσινον πολὺ πάσης χλωρότητος ἐπιπρεπέστερον· ἄλλος τοῦ αἵματος τὸ ἄνθος ἐπιφέρων παρέ-
χεται τῷ ἐνδυθεῖ, ἄλλος τῆς θαλάττης ἐστὶ κυανώτερος, ἄλλος τῆς ἁλουργίδος στιλβότερος.
καὶ ἄλλα δὲ μυρία ἄν τις εὕροι τοῖς ἄνθεσιν ἁμιλλώμενα κατὰ τὸ ποικίλον, ἢ τοῖς τοῦ ἡλίου χρώ-
μασιν ἐξισούμενα. τοιοῦτοι δὴ καὶ οἱ ἅγιοι. οἱ μὲν ἑαυτῶν ἀσχολοῦσιν· οἱ δὲ καὶ τὰς ἐκκλησίας.
καλῶς ἄρα ἔλεγεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν. ὥστε γὰρ πάντας ἐπᾶραι
40 πρὸς μίμησιν, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ἐπιδράμωμεν τῷ πράγ-
ματι, ἵνα ἔχωμεν καυχᾶσθαι ἐκεῖ. ὅτι ἐνίψαμεν πόδας ἁγίων. εἰ δὲ πόδας αὐτῶν
νίπτειν δεῖ, πολλῷ μᾶλλον καὶ εἰς χεῖρας ἐπιδιδόναι αὐτοῖς τὰ χρήματα, καὶ σπουδά-
ζειν λανθάνειν. Μὴ γνώτω, φησίν, ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου. τί μυρίους πα- (Ματθ. ς. γ.)
ραλαμβάνεις μάρτυρας; μηδὲ οἰκέτης ἰδέτω, εἰ δυνατόν, μηδὲ γυνή. πολλὰ τὰ
σκάνδαλα.

σκάνδαλα τοῦ δικαίου· πολλάκις ἡ μηδέποτε ἐμποδίσασα, τότε ἐμποδίζει, ἢ ἀπὸ κενοδοξίας, ἢ ἀπὸ ἑτέρου τινός. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραάμ, καίτοι θαυμαστὴν ἔχων γυναῖκα, τὸν υἱὸν μέλλων ἀναφέρειν, ἔκρυψε, καίτοιγε οὐκ εἰδὼς τὸ ἐκβησόμενον, ἀλλὰ πεπεισμένος, ὅτι πάντως ἀναιρήσει. τί οὖν ἔμελλε λέγειν, εἴ τις τῶν ἀνθρώπων τῶν πολλῶν; οὐκ ἂν εἶπε, τίς ἐστιν οὗτος ὁ ταῦτα διαπραττόμενος; οὐκ αἰ ἐπὶ ἀπηνείᾳ αὐτὸν διέβαλε καὶ ἀγροικίᾳ; οὐδὲ ἰδεῖν κατηξιώθη τὸ παιδίον τὸ ἑαυτῆς ἡ γυνή, οὐδὲ ὑστέρας ἀκοῦσαι φωνῆς, οὐδὲ ἀπάγειν θεάσασθαι, ἀλλ' ὥσπερ αἰχμάλωτον λαβών, οὕτως ἀπήγαγεν. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐνενόησεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, μεθύων τῷ πόθῳ. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἑώρα, ἀλλὰ τὸ προσταττόμενον ὅπως ἐργάσαιτο, οὐδὲ παῖς ἦν ἐκεῖ, οὐδὲ γυνή· μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὐτὸς ᾔδει τὸ ἐκβησόμενον. οὕτω πολὺ πόθον ἐσπούδαζε καθαρὸν τὸ ἱερεῖον ἀναγαγεῖν, μὴ δάκρυσιν αὐτό, μὴ ἀντιλογίᾳ μολῦναι. ὅρα δὲ μεθ' ὅσης ἡμερότητος ὁ Ἰσαὰκ ἐρωτᾷ, καὶ τί φησι πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ, ποῦ τὸ πρόβατον; τί οὖν ὁ πατήρ; Ὁ Θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον. λέγεται δὲ τοῦτο καὶ ὡς προφητεία, ὅτι τὸν υἱὸν ὄψεται ἑαυτῷ Θεὸς εἰς ὁλοκάρπωσιν, καὶ ἅμα καὶ τότε ἐκβέβηκε. τί δὲ αὐτὸν κρύπτεις, εἰπέ, τὸν σφαγιασθησόμενον; ναί, φησι, δέδοικα μὴ ναρκήσῃ, δέδοικα μὴ ἀνάξιος ὀφθῇ. εἶδες πῶς μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἅπαντα ἐπράττετο; ἆρα καλῶς εἶπεν ἡ γραφή, Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου, τουτέστι, κἂν ὡς οἰκεῖον μέλος ἔχωμέν τινα, μὴ σπουδάζωμεν αὐτῷ δεικνύναι, πλὴν εἰ μὴ ἀνάγκη εἴη. πολλὰ γὰρ ἀπὸ τούτου γίνεται δεινά· εἰς κενοδοξίαν τις αἴρεται, κώλυμα γίνεται πολλάκις. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἑαυτοὺς λανθάνωμεν, εἰ δυνατόν, ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν.

(Marginal notes: Γεν. κβ. ζ. η. — Ματθ. ς. γ.)

Λογ. ιδ. 11 ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΔΕ ΧΗΡΑΣ ΠΑΡΑΙΤΟΥ· Ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, 12 Ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν· 13 Ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι, περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. 14 Βούλομαι οὖν νεωτέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν. 15 Ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ.

ΠΟλλὴν ὑπὲρ τῶν χηρῶν ὁ Παῦλος ποιησάμενος λόγον, καὶ χρόνον αὐτῶν ὁρίσας τῷ λέγειν, Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα, καὶ τὴν ποιότητα διδάξας τῆς χήρας τῷ εἰπεῖν, Εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψε, πάλιν ἐνταῦθά φησι· νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. περὶ δὲ τῶν παρθένων, καίτοι πολὺ φορτικωτέρου τοῦ πράγματος ὄντος, οὐδὲν τοιοῦτον "αἰνίττεται" εἰκότως. διὰ τί; ὅτι ἐπὶ μείζοσιν ἀπεγράψαντο, καὶ ἀπὸ μείζονος τῆς διανοίας ἐκεῖ τὸ ἔργον προέβη τοῦτο. τὸ μὲν οὖν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψε, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, διὰ τοῦ εὐπροσέδρου παρῆκε, καὶ τοῦ λέγειν, Ἡ δὲ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου. εἰ δὲ χρόνων ἕνεκεν οὐδὲν ἀκριβολογεῖται, μὴ θαυμάσῃς. μάλιστα μὲν γὰρ ἀπὸ τούτου κἀκεῖνο δῆλον. ἄλλως δὲ εἶπον ὅτι ἀπὸ μείζονος διανοίας ἐκεῖναι τὴν παρθενίαν εἵλοντο. πρὸς δὲ τούτοις, ἐνταῦθα ἤδη πτώματα γέγονε, καὶ αὗται παρέσχον τὴν ἀφορμὴν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας· ἐκεῖ δὲ τοιοῦτον οὐδὲν ἦν. ὅτι γὰρ ἐξέπεσόν τινες ἤδη, ἀπὸ τούτου δῆλον, ἀπὸ τοῦ λέγειν, ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι. καὶ πάλιν, ἤδη γὰρ ἐξετράπησάν τινες ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ. νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. διὰ τί; ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι

(Marginal notes: α. Τιμ. ε. θ. — Η ὀπίσ — α. Κορ. ζ. λδ.)

σωσι

σωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι. τί ἐστιν, ὅταν καταστρηνιάσωσιν; ὅταν ἀκκισθῶσιν, ὅταν
θρύπτωνται. καθάπερ ὅταν ἐπὶ ἀνδρός τις ἐπιεικοῦς "λέγῃ, ἄφες" αὐτὴν, ὅτι ἐπ[illegible]γέ-
γονε. δείκνυσι τοίνυν ὅτι καὶ τὴν χηρείαν ἁπλῶς εἵλοντο, οὐ κρίνασαι. ἄρα δὲ ἡ χήρα τῷ
Χριστῷ ἁρμόζεται ἐν τῇ χηρείᾳ. Ἐγὼ γάρ, φησι, προστάτης τῶν χηρῶν, καὶ πατὴρ τῶν ὀρ-
5 φανῶν. δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ τὴν χηρείαν ὀρθῶς αἱροῦνται, ἀλλὰ καταστρηνιῶσιν, ἀλλ' ὅμως
φέρει. καὶ μὴν ἀλλαχοῦ φησιν· Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆ-
σαι τῷ Χριστῷ. ὅταν οἰομανθῶσιν αὐτῷ, φησι, γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν
πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. πίστιν, τὴν συνθήκην λέγει, τὴν ἀλήθειαν, ὡσεὶ ἔλεγεν, ἐψεύσαν-
το αὐτὸν, ἠθέτησαν, παρέβησαν τὰς συνθήκας. ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσιν. οὐκ ἄρα ἀν-
10 δράσι μόνον ἐπιτάττει τὸ ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ γυναιξί. πᾶσαν γὰρ τὴν κακίαν ἐδίδαξεν
ἡ ἀργία. οὐ τούτῳ, φησί, τῷ κρίματι μόνον εἰσὶν ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἁμαρτή-
μασιν. Εἰ ἄρα ἀνάρμοστον γυναικὶ τὸ περιϊέναι τὰς οἰκίας, πολλῷ μᾶλλον παρθένῳ*. οὐ
μόνον δέ, φησιν, ἀργαὶ μανθάνουσιν, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέ-
οντα. Βούλομαι οὖν νεωτέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν. τί οὖν συμβαίνει;
15 ὅταν καὶ ἡ τοῦ ἀνδρὸς μέριμνα ἀποστῇ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ μὴ κατέχῃ, εἰκότως ἀργαὶ, λάλοι, πε-
ρίεργοι γίνονται. ὁ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ μὴ μεριμνῶν, τὰ ἑτέρου μεριμνήσει πάντως· ὥσπερ ὁ τὰ
ἑαυτοῦ φροντίζων, τῶν ἑτέρων οὐδένα ποιήσεται λόγον, οὐδὲ μίαν ἕξει φροντίδα. λαλοῦσαι
τὰ μὴ δέοντα. οὐδὲν οὕτως ἀνάρμοστον γυναικὶ, ὡς τὸ τὰ ἑτέρων περιεργάζεσθαι μάλιστα,
οὐ μόνον δὲ γυναικὶ, ἀλλὰ καὶ ἀνδρί. ἀναισχυντίας γὰρ καὶ ἰταμότητος τεκμήριον τοῦτο μέγιστον.
20 Βούλομαι οὖν. ἐπειδὴ αὗται βούλονται, βούλομαι κἀγὼ νεωτέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν,
οἰκοδεσποτεῖν, οἰκουρεῖν. πολλῷ γὰρ τοῦ ποιεῖν ἐκεῖνα τοῦτο βέλτιον. ἔδει μὲν οὖν τὰ τοῦ Θεοῦ
μεριμνᾶν, ἔδει τὴν πίστιν φυλάττειν· ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνα οὐ γίνεται, βέλτιον ταῦτα γενέσθαι, ἢ ἐ-
κεῖνα. οὔτε γὰρ ὁ Θεὸς ἀθετεῖται, οὔτε αὗται ταῦτα μανθάνουσιν. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς χηρείας
ἐκείνης οὐδὲν χρηστὸν ἔσται· ἀπὸ δὲ τοῦ γάμου τούτου πολλὰ ἀγαθά. ἐντεῦθεν τὸ κεχηνὸς καὶ ῥα-
25 θυμεῖν τῆς διανοίας αὐτῆς ἐπιστρέψαι δυνήσεται. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησιν, οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴ χῆ-
ραι ἐξέπεσον, πολλῆς αὐτὰς ἐπιμελείας δεῖ ἀπολαύειν, ὥστε μὴ παθεῖν ἅπερ εἶπον, ἀλλ' ἐ-
πέταξε γάμον; ὅτι οὐ κεκώλυται, ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησι. διὸ καὶ ἐπάγει, μηδεμίαν δι-
δόναι ἀφορμὴν τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν, μηδὲ λαβεῖν τινα. ἤδη γάρ τινες ἐξετρά-
πησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ.. κωλύει τοίνυν τὰς χήρας τὰς τοιαύτας, οὐ βουλόμενος μὴ εἶναι χή-
30 ρας νεωτέρας, ἀλλὰ μὴ βουλόμενος μοιχαλίδας εἶναι, μὴ βουλόμενος ἀργὰς εἶναι καὶ περι-
έργους, λαλούσας τὰ μὴ δέοντα, μὴ βουλόμενος τὸν διάβολον ἀφορμὴν λαμβάνειν· ὡς εἰ
μὴ τοιοῦτον ἐγίνετο, οὐκ ἂν ἐκώλυσεν.

16 Εἰ δέ τις πιστὸς, ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα
ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκῇ. Ὁρᾷς πῶς πάλιν ὄντως χήρας λέγει ἐκείνας τὰς μεμονωμέ-
35 νας, τὰς οὐδαμόθεν ἐχούσας παραμυθίαν; οὕτω γὰρ βέλτιον ἦν. δύο γὰρ ἐγίνετο τὰ μέγιστα, καὶ
ἐκεῖναι ἀφορμὴν ἐλάμβανον τοῦ εὖ ποιεῖν, καὶ αὗται διετρέφοντο καλῶς, καὶ ἡ ἐκκλησία οὐκ
ἐβαρεῖτο. καλῶς προσέθηκεν, Εἴ τις πιστός. παρὰ γὰρ τῶν ἀπίστων οὐκ ἔδει τὰς πιστὰς
τρέφεσθαι, ἵνα μὴ δόξωσι δεῖσθαι αὐτῶν. καὶ ὅρα πῶς παραμυθητικῶς. οὐκ εἶπε, πολυ-
τέλειαν ἵνα χορηγείτω, ἀλλ', ἐπαρκείτω αὐταῖς, ἵνα ἡ ἐκκλησία, φησί, ταῖς ὄντως χήραις ἐ-
40 παρκῇ. ἄρα καὶ ταύτης τὸν μισθὸν αὐτὴ ἔχει τῆς βοηθείας. ἡ γὰρ βοηθοῦσα ταύτῃ, οὐ ταύ-
τῃ βοηθεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκείναις, μετ' εὐρυχωρίας ἀφθόνως αὐτὰς τρέφεσθαι. Βούλομαι
νεωτέρας, τί; τρυφᾶν; ἀλλὰ σπαταλᾶν; οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδε-
σποτεῖν. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς αὐτὸν εἰς τρυφὴν αὐτὰς προτρέπειν, ἐπήγαγε· μηδεμίαν
διδόναι ἀφορμὴν τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν. ἔδει μὲν γὰρ αὐτὰς εἶναι ἀνωτέρας τῶν
βιωτικῶν·

β. Κορ. ια.

βιωτικῶν· ἐπειδὴ δὲ κατώτεραι γεγόνασι, κἂν ἐν αὐτοῖς ἐνηκέτωσαν.

17 Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. 18 Λέγει γὰρ ἡ γραφή, Βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις· καί, Ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. Τιμὴν ἐνταῦθα τὴν θεραπείαν λέγει, τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν. ὃ γὰρ ἐπήγαγεν, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα, καί, ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ, τοῦτο δηλοῖ. ἄρα καὶ ὅταν λέγῃ, χήρας τίμα, τοῦτο λέγει περὶ τῆς τῶν ἀναγκαίων τροφῆς, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ, φησί. καὶ πάλιν, τίμα τὰς ὄντως χήρας· τουτέστι, τὰς ἐν πενίᾳ. ὅσῳ γὰρ ἄν τις ἐν πενίᾳ ᾖ, τοσούτῳ μᾶλλόν ἐστι χήρα. τίθησι δὲ τὸν νόμον, τίθησι δὲ τὸν Χριστοῦ, ἀμφότερα συμφωνοῦντα. ὁ μὲν γὰρ νόμος φησίν, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. ὁρᾷς πῶς βούλεται κάμνειν τοὺς διδασκάλους; οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἄλλος πόνος τοιοῦτος, ὡς ὁ ἐκείνου. ἀλλ' ἐκεῖθεν μὲν τὸν νόμον· πῶς δὲ καὶ τὸν Χριστοῦ τίθησιν; ἄξιος γάρ, φησιν, ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. μὴ τῷ μισθῷ τοίνυν προσέχωμεν μόνῳ, ἀλλὰ καὶ πῶς προσέταξε. φησὶ γάρ, ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν. ὥστε εἴ τις τρυφᾷ, καὶ ἀνίεται, οὐκ ἔστιν ἄξιος· εἰ μή τις ἐστὶ βοῦς ἀλοῶν, καὶ πρὸς πνῖγος, καὶ πρὸς ἀκάνθας τὸ ζεῦγος ἀνέχων ἕλκει, καὶ οὐ πρότερον ἀφίσταται, ἕως ταῖς ἀποθήκαις τοὺς καρποὺς εἰσκομίσει, οὐκ ἔστιν ἄξιος. ἄρα δεῖ μετὰ ἀφθονίας ἐπιρρέειν τοῖς διδασκάλοις τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν, ἵνα μὴ κάμνωσι, μήτε ἐκλύωνται, μηδὲ περὶ τὰ μικρὰ σχολάζοντες τῶν μεγάλων ἀποστερῶσιν ἑαυτούς, ἵνα τὰ πνευματικὰ ἐργάζωνται, μηδένα τῶν βιωτικῶν ποιούμενοι λόγον. τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Λευῖται, οὐδὲν αὐτοῖς ἔμελε τῶν βιωτικῶν, ὅτι τοῖς λαϊκοῖς ἔμελε τῆς αὐτῶν προνοίας. καὶ νόμῳ ἐτέτακτο τὰ τῶν προσόδων, οἷον αἱ δεκάται, [τὰ ἀπὸ τῶν χειρῶν,] αἱ ἀπαρχαί, αἱ εὐχαί, καὶ πολλὰ ἕτερα. ἀλλ' ἐκείνοις μὲν εἰκότως ταῦτα ἐνομοθέτει, ἅτε τὰ παρόντα ζητοῦσιν· ἐγὼ δὲ πλέον οὐδὲν λέγω τοῦ δεῖν τοὺς προεστῶτας ἔχειν τροφὰς καὶ σκεπάσματα, ἵνα μὴ περιέλκωνται εἰς ταῦτα. τί δέ ἐστι, διπλῆς τιμῆς; διπλῆς τῆς πρὸς τὰς χήρας, ἢ τῆς πρὸς τοὺς διακόνους, ἢ ἁπλῶς διπλῆς τιμῆς, πολλῆς φησι. μὴ τοῦτο τοίνυν μόνον σκοπῶμεν, ὅτι διπλῆς αὐτοὺς τιμῆς ἠξίωσεν, ἀλλ' ὅτι προσέθηκε τοὺς καλῶς προεστῶτας. τί δέ ἐστι, καλῶς προεστῶτας; ἀκούσωμεν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. ἄρα τοῦτό ἐστι καλῶς προεστάναι, μηδενὸς φείδεσθαι τῆς ἐκείνων κηδεμονίας ἕνεκεν. μάλιστα, φησιν, οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες μὴ δεῖν λόγου, μηδὲ διδασκαλίας; ὅπουγε καὶ Τιμοθέῳ τοσαῦτα παραινεῖ λέγων, Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι. καὶ πάλιν, Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει· τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντας. καὶ τούτους μάλιστα πάντων τῶν ἄλλων τιμᾶσθαι βούλεται· καὶ τὴν αἰτίαν τίθησιν, ὅτι πολὺν πόνον ὑπομένουσι, φησιν. εἰκότως. ὅταν γὰρ ὁ μὲν ἕτερος μήτε ἀγρυπνῇ, μήτε φροντίζῃ, ἀλλ' ἁπλῶς συνεδρεύῃ ἐν ἀδείᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ, ἐκεῖνος δὲ κόπτηται φροντίζων, μελετῶν, καὶ μάλιστα, ὅταν ἄπειρος ᾖ καὶ λόγων τῶν ἔξωθεν, πῶς οὐ δεῖ μάλιστα τιμῆς ἀπολαύειν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων αὐτὸν εἰς τοσούτους πόνους ἑαυτὸν ἀφιέντα; μυρίαις γὰρ γλώσσαις ἐστὶν ὑπεύθυνος. ὁ δεῖνα ἐμέμψατο, ἕτερος ἐπῄνεσεν, ἄλλος ἔσκωψεν, ἄλλος διέβαλε τὴν μνήμην καὶ τὴν σύνθεσιν, καὶ δεῖ αὐτῷ πολλῆς ἰσχύος, ὥστε ταῦτα φέρειν. μέγα γὰρ τοῦτο, μέγα πρὸς ἐκκλησίας οἰκοδομήν, καὶ πολὺ συντελεῖ, τὸ διδακτικοὺς εἶναι τοὺς προεστῶτας. κἂν τοῦτο μὴ παρῇ, πολλὰ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οἴχεται. διὰ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, μετὰ τοῦ φιλοξένου καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς, μετὰ τοῦ ἀνεπιλήπτου, καὶ τοῦτο ἀριθμεῖ λέγων, διδακτικόν. ἐπεὶ διατί διδάσκαλος λέγεται; ναί, φησιν, ἵνα τῷ βίῳ διδάσκῃ φιλοσοφίαν. ὥστε ταῦτα περιττά. καὶ οὐ δεῖ τῆς ἀπὸ τῶν λόγων διδασκαλίας εἰς προκοπήν. καὶ πῶς ὁ Παῦλός φησι, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ; ὅταν γὰρ περὶ δογμάτων ᾖ λόγος, ποῖος βίος ἐνταῦθα ἰσχὺν ἔχει;

Δευτ. κε. μς. Λουκ. ι. ζ. — χ. πενία — Ιωαν. ι. ια. — α. Τιμ. δ. ιε. ιγ.

ἔχει; τίνα λέγει δέ, φησι; οὐ τὸν κομπώδη, οὐδὲ τὸν τὴν κομψείαν ἔχοντα τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ τὸν ἰσχὺν πολλὴν κεκτημένον τοῦ πνεύματος, τὸν συνέσεως γέμοντα καὶ φρονήσεως. οὐ κατασκευῆς οὖν αὐτῷ καὶ φράσεως δεῖ, ἀλλὰ νοημάτων, ὅπως ἂν λέγηται, οὐδὲ συνθήκης, ἀλλὰ φρενῶν.

19 Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

Κατὰ γὰρ νεωτέρου δεῖ ἐκτὸς μαρτύρων κατηγορίαν δέχεσθαι; κατὰ δὲ ὅλως τινός, καὶ οὐχὶ μετ' ἀκριβείας πάντοτε δεῖ τὰς κρίσεις ποιεῖσθαι; τί οὖν ἐστιν ὃ λέγει; οὐδὲ ἐπὶ ἄλλων, φησί, μάλιστα δὲ κατὰ πρεσβυτέρου. πρεσβύτερον γὰρ ἐνταῦθά φησιν, οὐχὶ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τὴν ἡλικίαν, ἐπειδήπερ εὐκολώτεροι ἁμαρτάνουσιν οἱ νέοι τῶν πρεσβυτέρων· δῆλον δέ ἐστιν ἐντεῦθεν, ὅτι ἐκκλησίαν λοιπὸν ἦν ἐμπιστευθεὶς ὁ Τιμόθεος, ἢ καὶ ἔθνος ὁλόκληρον τὸ τῆς Ἀσίας. διὸ καὶ περὶ πρεσβυτέρων αὐτῷ διαλέγεται.

20 Τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι.

Τουτέστι, μὴ ταχέως ἐκκόπτε, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἅπαντα περιεργάζου. ὅταν μέντοι μάθῃς σαφῶς, σφοδρῶς ἐπέξιθι, ἵνα οἱ ἄλλοι σωφρονισθῶσιν. ὥσπερ γὰρ τὸ ἁπλῶς κατακρίνειν βλαβερόν, οὕτω τὸ μὴ ἐπεξιέναι τοῖς φανεροῖς ἁμαρτήμασιν, ὁδόν ἐστι δοῦναι τοῖς ἄλλοις τὰ αὐτὰ ποιεῖν καὶ τολμᾶν. ἔλεγχε δέ, εἶπε, δηλῶν ὅτι οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀποτομίας. οὕτω γὰρ καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἕξουσι. πῶς οὖν φησιν ὁ Χριστός, Ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, ἐὰν εἰς σὲ ἁμάρτῃ; πλὴν καὶ ἐκεῖνος συγχωρεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐλέγχεσθαι. τί οὖν; οὐχὶ σκανδαλίζει μᾶλλον τὸ ἐνώπιον πάντων ἐλέγχεσθαι; πῶς; ὅταν γὰρ τὸ ἁμάρτημα ὦσιν εἰδότες, τὴν δὲ κόλασιν οὐκέτι, μᾶλλον σκανδαλίζονται. ὥσπερ γὰρ ἀτιμωρήτων μενόντων τῶν ἁμαρτανόντων, πολλοὶ οἱ πλημμελοῦντες, οὕτω κολαζομένων, πολλοὶ οἱ κατορθοῦντές εἰσιν. οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε· τὸν Φαραὼ εἰς μέσον ἀγαγὼν ἐκόλασε, καὶ τὸν Ναβουχοδονόσορ, καὶ πολλοὺς ἑτέρους καὶ κατὰ πόλιν, καὶ κατ' ἄνθρωπον ὁρῶμεν δίκην δεδωκότας. ἄρα βούλεται πάντας φόβον ἔχειν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ πᾶσιν αὐτὸν ἐφίστησιν. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ἀπὸ προνοίας κρίνεται, δεῖ, φησιν, εἶναι τοὺς μαρτυροῦντας, καὶ διελέγχοντας αὐτὸν κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον. Ἐπὶ γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. κατὰ πρεσβυτέρου, φησί, κατηγορίαν μὴ παραδέχου. οὐκ εἶπε, μὴ κατακρίνῃς, ἀλλὰ μηδὲ δέξῃ κατηγορίαν, μηδὲ ὅλως εἰς κρίσιν καταθῇς. τί οὖν ἂν καὶ οἱ δύο ψεύδωνται; τοῦτο σπανιάκις συμβαίνει. ἔνι δὲ ἀπὸ τῆς κρίσεως ἐξεταζόμενοι καὶ τοῦτο γενέσθαι δῆλον. τὰ γὰρ ἁμαρτήματα ἀγαπητὸν καὶ δύο μάρτυρας ἔχειν, διὰ τὸ λάθρα γίνεσθαι καὶ κεκρυμμένως. ὥστε πολλῆς δοκιμασίας σημεῖον τοῦτο. τί οὖν ἂν μὴ ὁμολογημένα ᾖ τὰ ἁμαρτήματα, μάρτυρας δὲ μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ πονηρὰν ὑπόνοιαν; εἶπον αὐτῷ; φησί, Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν. μετὰ φόβου τοίνυν ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. δικαίῳ μὲν γὰρ νόμος οὐ κεῖται· οἱ δὲ πολλοὶ καὶ τὴν ἀρετὴν δι' ἀνάγκην μετερχόμενοι, καὶ οὐ προθέσει, μεγάλα ἀπὸ τοῦ φόβου καρποῦνται πολλάκις τὰς ἐπιθυμίας ἐκκόπτοντες τὰς ἑαυτῶν.

Διὰ τοῦτο περὶ γεέννης ἀκούωμεν, ἵνα πολύ τι καρπωσώμεθα ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς καὶ τοῦ φόβου τούτου. εἰ γὰρ μέλλων ἐμβάλλειν εἰς αὐτὴν τοὺς ἁμαρτάνοντας, μὴ προεῖπε ταύτης τὴν ἀπειλήν, πολλοὶ ἐνέπεσον ἂν εἰς αὐτήν. εἰ γὰρ νῦν τοῦ φόβου κατασείοντος ἡμῶν τὰς ψυχάς, εἰσί τινες οἱ οὕτω ῥᾳδίως ἁμαρτάνοντες, ὡς οὐδὲ οὔσης αὐτῆς, εἰ μηδὲν τούτων εἴρητο μήτε ἠπείλητο, τί οὐκ ἂν εἰργασάμεθα δεινόν; ὥστε ὅπερ ἀεὶ φημί, τῆς βασιλείας οὐχ ἧττον ἡ γέεννα τοῦ Θεοῦ τὴν κηδεμονίαν δείκνυσιν. ἡ γέεννα γὰρ τῇ βασιλείᾳ συμπράττει, τοὺς ἀνθρώπους τῷ φόβῳ ὠθοῦσα πρὸς αὐτήν. μηδὲ ἀπηνείας, μηδὲ ὠμότητος εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίσωμεν, ἀλλὰ ἐλέου, καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς, καὶ κηδεμονίας, καὶ

Ματθ. ιη. ιε.

Δευτ. ιθ. ιε.

α. Τιμ. γ. ζ.

ΗΘΙΚΟΝ

φίλτρου τοῦ περὶ ἡμᾶς. Εἰ μὴ ἠπειλήθη καταστροφὴ ἐπὶ Ἰωνᾶ, οὐκ ἂν ἐκωλύθη ἡ καταστροφή. Εἰ μὴ εἶπεν, ὅτι καταστραφήσεται Νινευΐ, οὐκ ἂν ἔστη Νινευΐ. Εἰ μὴ ἠπειλήθη γέεννα, ἅπαντες ἂν εἰς γέενναν ἐνεπίπτομεν. Εἰ μὴ ἠπειλήθη πῦρ, οὐδεὶς ἂν διέφυγε τὸ πῦρ. ἐναντία ὧν βούλεται πράττειν λέγει, ἵνα πράττῃ ἃ βούλεται. οὐ βούλεται τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ λέγει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἵνα μὴ ἐμβάλῃ εἰς θάνατον. οὐκ εἶπε ῥήματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον δείκνυσιν, ἵνα φύγωμεν. ἵνα δὲ μή τις νομίσῃ ἀπειλὴν εἶναι τὸ πρᾶγμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄντως εἶναι, ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα γεγονότων δῆλον τοῦτο ἐποίησεν. ἢ οὐ δοκεῖ σοι τῆς γεέννης εἶναι σύμβολον ὁ κατακλυσμός, ὁ τῆς παντελοῦς πανωλεθρίας τοῦ ὑετοῦ τοῦ πυρός; Ὥσπερ γάρ, φησιν, ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε ἦσαν γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, οὕτω καὶ νῦν. προεῖπε περὶ πλείονος χρόνου τότε, καὶ νῦν προλέγει περὶ ἐτῶν τετρακοσίων, ἢ καὶ πλειόνων, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ προσέχων· πάντες μῦθον τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζουσι, πάντες γελῶσι, οὐδένα φόβος ἔχει, οὐδεὶς δακρύει, οὐδεὶς πατάσσει τὸ στῆθος. ὁ ποταμὸς τοῦ πυρὸς ἀναβράζεται, ἡ φλὸξ ἐκκαίεται, καὶ ἡμεῖς γελῶμεν, καὶ τρυφῶμεν, καὶ ἁμαρτάνομεν ἀδεῶς. οὐδεὶς εἰς νοῦν τὴν ἡμέραν ἐκείνην λαμβάνει ποτέ, οὐδεὶς ἐννοεῖ, ὅτι παρέρχεται τὰ παρόντα, ὅτι πρόσκαιρα ταῦτα, καίτοι τῶν πραγμάτων καθ' ἑκάστην ἡμέραν βοώντων, καὶ φωνὴν ἀφιέντων. οἱ ἄωροι θάνατοι, αἱ τῶν πραγμάτων μεταβολαὶ καὶ ζώντων ἡμῶν γινόμεναι οὐ παιδεύουσιν ἡμᾶς, αἱ ἀρρωστίαι, καὶ τὰ λοιπὰ νοσήματα. οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις δὲ σώμασι τὰς μεταβολὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς στοιχείοις ἴδοι τις ἄν. καὶ ἐν ταῖς ἡλικίαις δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν θάνατον μελετῶμεν, καὶ ἐν πᾶσι τὸ ἄστατον πανταχοῦ διὰ τῶν πραγμάτων χαρακτηρίζεται· οὐδέποτε χειμὼν ἔμεινεν, οὐδέποτε θέρος, οὐδὲ ἔαρ, οὐδὲ μετόπωρον, ἀλλὰ πάντα τρέχει, καὶ ἀφίπταται, καὶ ῥεῖ. ἀλλὰ τί βούλει εἴπω τὰ ἄνθη; τὰ ἀξιώματα; οὐχὶ βασιλεῖς οὐχὶ νῦν ὄντες, καὶ αὔριον οὐκ ὄντες; ἀλλὰ τοὺς πλουτοῦντας; ἀλλὰ τὰ οἰκοδομήματα τὰ λαμπρά; ἀλλὰ νύκτα καὶ ἡμέραν; ἀλλὰ τὸν ἥλιον; ἀλλὰ τὴν σελήνην; οὐ φθίνει καὶ αὐτή; καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἥλιος οὐκ ἐκλείπει πολλάκις, οὐ σκοτίζεται; οὐ νέφος αὐτὸν κρύπτει; μή τι τῶν ὁρωμένων παραμένει διαπαντός; οὐδέν, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μόνη τῶν ἐν ἡμῖν, καὶ ταύτης ἀμελοῦμεν. τῶν μὲν ἀλλοιουμένων, ὡς μενόντων πολλὴν ποιούμεθα πρόνοιαν· τῆς δὲ μενούσης ἀεὶ ὡς παρερχομένης οὐδένα ἔχοντες λόγον. ὁ δεῖνα μεγάλα δύναται; ἀλλ' ἕως αὔριον, μετὰ δὲ ταῦτα ἀπόλλυται. καὶ δῆλον ἐκ τῶν μείζονα δυνηθέντων, καὶ νῦν οὐδαμοῦ φαινομένων. σκηνή τις ἐστὶν ὁ βίος, καὶ ὄναρ. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ σκηνώσεις ἀρθέντος αἱ ποικιλίαι διαλύονται, καὶ τὰ ὀνείρατα τῆς ἀκτῖνος φανείσης πάντα ἀφίπταται· οὕτω καὶ νῦν τῆς συντελείας γενομένης, καὶ τῆς κοινῆς, καὶ τῆς ἑνὸς ἑκάστου, πάντα λύεται καὶ ἀφανίζεται. καὶ ξύλον μὲν, ὃ ἐφύτευσας, μένει, καὶ ἡ οἰκία, ἣν οἰκοδόμησας, καὶ αὐτὴ μένει· ὁ δὲ τεχνίτης καὶ ὁ γεωργὸς ἀπάγονται καὶ διαφθείρονται. καὶ τούτων γινομένων, οὐδὲ οὕτως ἐντρεπόμεθα, ἀλλ' ὡς ἀθάνατοι ταῦτα πάντα κατασκευάζομεν, τρυφῶντες καὶ σπαταλῶντες. ἄκουσον τί φησιν ὁ Σολομὼν, ὁ ἔργῳ πεῖραν λαβὼν τῶν παρόντων πραγμάτων. Ὠκοδόμησά μοι οἰκίας, φησίν, ἐφύτευσα κήπους, καὶ παραδείσους, ἀμπελῶνας, καὶ κολυμβήθρας ὑδάτων, ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐγένετό μοι, ἐποίησά μοι ᾄδοντας καὶ ᾀδούσας, ποίμνια καὶ βουκόλια. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἐγένετο τρυφηλὸς, οὐδεὶς οὕτως ἔνδοξος, οὐδεὶς οὕτω σοφὸς, οὐδεὶς οὕτω ἄρχων, οὐδεὶς οὕτω κατὰ νοῦν πάντα εἶδεν αὐτῷ προκεχωρηκότα. τί οὖν; οὐδὲν τούτων ἀπώνατο. ἀλλὰ τί φησι μετὰ ταῦτα πάντα; Ματαιότης γάρ, φησι, ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης· οὐχ ἁπλῶς ματαιότης, ἀλλὰ καθ' ὑπερβολήν. πειθώμεθα αὐτῷ, παρακαλῶ, τῷ διὰ πείρας ἥκοντι· πειθώμεθα αὐτῷ, καὶ ἐπιλαβώμεθα πραγμάτων, ἔνθα οὐκ ἔστι ματαιότης, ἔνθα ἀλήθεια, ἔνθα πάντα πάγια καὶ βέβαια, ἔνθα πάντα ἐπὶ τῆς πέτρας ᾠκοδόμηται, ἔνθα γῆρας οὐκ ἔνι, οὐδὲ πρόοδος,

Ματθ. κδ. λη.

Ἐκκλησ. β. δ.

γρ. ἔχων

πρόοδος, ἔνθα πάντα αὐθις, ἔνθα πάντα ἀκμάζει, ἔνθα παλαιούμενον οὐδὲν, οὐδὲ γηρά-
σκον, οὐδὲ ἔστι εἰς ἀφανισμοῦ. ποθήσωμεν, παρακαλῶ, γνησίως τὸν Θεὸν, μὴ φόβῳ γεέν-
νης, ἀλλ' ἐπιθυμίᾳ βασιλείας. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τοῦ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν ἴσον; οὐδὲν οὐκ ἔστι.
τί δὲ τοῦ ἀπολαῦσαι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἴσον; οὐκ ἔστιν οὐδέν. Εἰκότως. Οὔτε γὰρ ὀφ- α Κορ. β. θ.
5 θαλμὸς εἶδε, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς,
φησὶ, τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ἐκείνων ἐπιτυχεῖν σπουδάσωμεν, καταφρονήσωμεν τούτων.
οὐχὶ μυριάκις αὐτῶν κατηγοροῦμεν, ὅτι οὐδὲν ὁ βίος ὁ ἀνθρώπινος; τί σπουδάζεις περὶ τὸ
μηδέν; τί πόνους ὑφίστασαι περὶ τὸ μηδέν; ἀλλ' ὁρᾷς οἰκοδομὰς λαμπράς, καὶ τούτων ἀ-
πατᾷ σε ἡ θέα; ἀλλ' εὐθέως ἰδὲ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀνάβλεψον ἀπὸ τῶν λίθων καὶ τῶν κιόνων
10 πρὸς ἐκεῖνο τὸ κάλλος, καὶ ὄψει ταῦτα ὅτι μυρμήκων καὶ κωνώπων ἐστὶν ἔργα. ἐμφιλοσό-
φησον τῇ θέᾳ. ἄνελθε πρὸς τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ. ἐκεῖθεν κατάμαθε τὰς λαμπρὰς οἰκοδο-
μάς, καὶ ὄψει οὐδὲν οὔσας, ἀλλὰ παίδων ἀθύρματα μικρῶν. Εἶδες πῶς λεπτότερος, πῶς
κουφότερος, πῶς καθαρώτερος καὶ διαυγέστερος ὁ ἀὴρ, ὅσῳ ἂν ἀναβαίνῃς εἰς ὕψος; ἐκεῖ
οἱ τὴν ἐλεημοσύνην ἐργαζόμενοι τὰς οἰκίας ἔχουσι, τὰς σκηνάς. ταῦτα ἐν τῇ ἀναστάσει
15 καταλύεται, μᾶλλον δὲ πρὸ τῆς ἀναστάσεως χρόνος ἐπελθὼν διέφθειρε καὶ ἠφάνισε καὶ διέ-
λυσε. καὶ πρὸ τοῦ χρόνου δὲ ἐν αὐτῇ πολλάκις τῇ ἀκμῇ καὶ τῇ ὥρᾳ ἢ σεισμὸς κατήνεγκεν,
ἢ καὶ ἐμπρησμὸς τὸ πᾶν ἐλυμήνατο. οὐ γὰρ δὴ ἐν ταῖς ἡλικίαις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς
οἰκοδομαῖς εἰσιν ἄωροι θάνατοι. καὶ πολλάκις τὰ μὲν σαθρὰ τῷ χρόνῳ γενόμενα, τῆς γῆς σ-
ναχθείσης, ἔμεινεν ἀκλινῆ· τὰ δὲ ἀπαστράπτοντα, καὶ πεπηγότα, καὶ νεοκατασκεύαστα, ὑπὸ
20 βροντῆς μόνης κατεσείσθη καὶ ἀπώλετο. καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ οἰκονομοῦντος οἶμαι, ἵνα μὴ μέ-
γα φρονῶμεν ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς. βούλει καὶ ἑτέρως μὴ ἀθυμεῖν; ἐπὶ τὰ κοινὰ ἐλθὲ οἰ-
κοδομήματα, ὧν ἴσον μετέχεις καὶ σύ. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οἰκία, κἂν σφόδρα ᾖ λαμπρά,
τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων λαμπροτέρα. ἐνδιάτριψον ὅσον χρόνον θέλεις ἐκεῖ. σά
ἐστιν ἐκεῖνα, σά ἐστι μετὰ τῶν ἄλλων, κοινά ἐστι, καὶ οὐκ ἴδια. ἀλλ' οὐ τέρπει ταῦτα, φησίν. οὐ
25 τέρπει, πρῶτον μὲν τῇ συνηθείᾳ, δεύτερον δὲ τῇ πλεονεξίᾳ. ἄρα τὸ τερπνὸν ἡ πλεονεξία
ἐστὶν, οὐχὶ τὸ κάλλος, ἄρα ἡ τέρψις ἡ πλεονεξία ἐστὶ, καὶ τὸ τὰ πάντων βούλεσθαι ἰδιοποιεῖσθαι.
μέχρι τίνος τούτοις προσηλώμεθα; μέχρι τίνος τῇ γῇ προσπεπήγαμεν, καὶ καθάπερ οἱ
σκώληκες, περὶ τὸν βόρβορον ἐγκαλινδούμεθα; τὸ σῶμα ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἀπὸ γῆς, ἵνα καὶ
αὐτὸ εἰς οὐρανὸν ἀναγάγωμεν, οὐχ ἵνα δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ψυχὴν εἰς γῆν καταπτώμεν.
30 γεῶδές ἐστιν, ἀλλ', ἐὰν θέλω, οὐράνιον γίνεται. ὅρα πόσῃ τετίμηκεν ἡμᾶς τιμῇ, τοιοῦτον ἔρ-
γον ἐπιτρέψας ἡμῖν. ἐποίησα, φησὶν, ἐγὼ γῆν καὶ οὐρανόν· δίδωμι καὶ σοὶ δημιουργίαν, ποίησον
τὴν γῆν οὐρανόν. δύνασαι γάρ. Ὁ ποιῶν πάντα, καὶ μετασκευάζων αὐτὰ, περὶ τοῦ Θε- Αμως ε. η.
οῦ εἴρηται. ἀλλὰ ταύτην καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν· καθάπερ τις πατὴρ
φιλόστοργος ζωγραφῶν οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον βούλεται ἄγειν εἰς τὴν ἴσην
35 μάθησιν. ἐποίησα, φησὶν, ἐγὼ σῶμα καλόν· δίδωμί σοι τοῦ κρείττονος τὴν δημιουργίαν·
ποίησον σὺ ψυχὴν καλήν. Εἶπον ἐγὼ, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ πᾶν ξύλον Γεν. α. ια.
κάρπιμον. εἰπὲ καὶ σὺ, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ αὕτη καρπὸν τὸν ἴδιον, καὶ ἐξελεύσεται ὃ ἐὰν θέλῃς
ἐνεργῆσαι. ποιῶ θέρος, καὶ ὁμίχλην, στερεῶ βροντὴν, καὶ κτίζω πνεῦμα, ἔπλασα δράκον-
τα ἐμπαίζειν αὐτῷ, τουτέστι, τὸν διάβολον. οὐδὲ σοὶ ταύτης ἐφθόνησα τῆς ἐξουσίας. ἔμ-
40 παιξον καὶ σὺ, εἰ θέλεις, δύνασαι γὰρ ὡς στρουθίον δῆσαι αὐτόν. ἀνατέλλω τὸν ἥλιον ἐπὶ
πονηροὺς, καὶ ἀγαθούς. μίμησαι καὶ σύ· μετάδος τῶν σῶν καὶ ἀγαθοῖς καὶ πονηροῖς. ὑβριζόμε-
νος φέρω, καὶ εὐεργετῶ τοὺς ὑβρίζοντας. μίμησαι καὶ σύ· δύνασαι γάρ. εὖ ποιῶ, οὐκ ἐπὶ ἀν-
τιδόσει· μίμησαι καὶ σὺ, καὶ μὴ εὖ ποιήσῃς ἐπὶ ἀντιδόσει, μηδὲ ἐπὶ ἀμοιβῇ. ἀνῆψα φωστῆ-
ρας εἰς τὸν οὐρανόν, ἄναψον καὶ σὺ τούτων λαμπροτέρους (δύνασαι γάρ) τοὺς ἐν πλάνῃ

φώτισον· μείζων ἡ εὐεργεσία ἐκείνη τοῦ τὸν ἥλιον ὁρᾷν τὸ ἐμὲ ἐπιγινώσκειν. ἄνθρωπον οὐ δύνασαι ποιῆσαι, ἀλλὰ δίκαιον δύνασαι ποιῆσαι καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ. ἐγὼ τὴν οὐσίαν εἰργασάμην· σὺ καλλώπισον τὴν προαίρεσιν. ὅρα πῶς σε φιλῶ, καὶ ἐν τοῖς μείζοσί σοι ἔδωκα τὴν ἰσχύν. ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, πῶς τετιμήμεθα; καί τινες τῶν ἀλογίστων, καὶ ἀγνωμόνων λέγουσι, διὰ τί τῆς προαιρέσεως ἐσμὲν κύριοι. ταῦτα πάντα ὅσα διήλθομεν, ἐν οἷς δυνάμεθα μιμεῖσθαι τὸν Θεόν, εἰ μὴ προαίρεσις ἦν, οὐκ ἂν ἦν ἡμῖν δυνατὸν μιμήσασθαι. ἄρχω, φησίν, ἀγγέλων ἐγώ, καὶ σὺ διὰ τῆς ἀπαρχῆς. ἐπὶ θρόνου κάθημαι βασιλικοῦ· καὶ σὺ συγκάθησαι διὰ τῆς ἀπαρχῆς. Συνήγειρε, φησί, καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός. προσκυνεῖ σε τὰ χερουβίμ, καὶ τὰ σεραφίμ, πᾶσα ἡ ἀγγελικὴ δύναμις, ἀρχαί, ἐξουσίαι, θρόνοι, κυριότητες διὰ τῆς ἀπαρχῆς. μὴ κατηγόρει τοῦ σώματος, ὃ τοσαύτης ἀπολαύει τιμῆς, ὃ τρέμουσι καὶ ἀσώματοι δυνάμεις. ἀλλὰ τί εἴπω; οὐ τούτοις τὸ φίλτρον ἐπιδείκνυμαι μόνοις, ἀλλὰ καὶ οἷς ἔπαθον. διὰ σὲ ἐνεπτύσθην, ἐρραπίσθην, τὴν δόξαν ἐκένωσα, τὸν πατέρα εἴασα, καὶ πρὸς σὲ ἦλθον τὸν μισοῦντά με, καὶ ἀποστρεφόμενον, καὶ οὐδὲ ἀκοῦσαι βουλόμενον τὸ ὄνομά μου. κατεδίωξα καὶ ἐπέδραμον, ἵνα σε κατάσχω. ἥνωσά σε καὶ συνῆψα ἐμαυτῷ. φάγε με, εἶπον, πίε με. καὶ ἄνω σε ἔχω, καὶ κάτω συμπλέκομαί σοι. οὐκ ἀρκεῖ σοι, ὅτι σου τὴν ἀπαρχὴν ἔχω ἄνω; οὐ παραμυθεῖται οὕτω τὸν πόθον; καὶ κάτω πάλιν κατέβην, οὐχ ἁπλῶς μίγνυμαί σοι, ἀλλὰ συμπλέκομαι, τρώγομαι, λεπτύνομαι κατὰ μικρόν, ἵνα πολλὴ ἡ ἀνάκρασις γένηται, καὶ ἡ μίξις, καὶ ἡ ἕνωσις. τὰ γὰρ ἑνούμενα ἐν οἰκείοις ἕστηκεν ὅροις· ἐγὼ δὲ συνυφαίνομαί σοι. οὐ βούλομαι λοιπὸν εἶναί τι μέσον· ἓν εἶναι βούλομαι τὰ ἀμφότερα. ταῦτα οὖν εἰδότες, καὶ τὴν πολλὴν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ κηδεμονίαν, ἅπαντα πράττωμεν, ἅπερ ἂν ἡμᾶς μὴ ἀναξίους δύναται δεικνύναι τῶν μεγάλων αὐτοῦ δωρεῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

Εφ β ς.

Λογ. ις. 21 ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΑΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν. 22 Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει. 23 Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας.

χ. χεί

Διηγησάμενος περὶ ἐπισκόπων, περὶ διακόνων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, περὶ χηρῶν, περὶ πρεσβυτέρων, περὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ δείξας ὅσον ἐστὶν ὁ ἐπίσκοπος κύριος, ὅτι περὶ κρίσεως ἔλεγεν, ἐπήγαγε· Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν. καὶ φρικτῶς παραγγέλλει λοιπόν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ Τιμόθεος ἦν τὸ τέκνον τὸ ἀγαπητόν, ἠδέσθη. ὁ γὰρ περὶ ἑαυτοῦ μὴ αἰσχυνθεὶς εἰπεῖν, Φοβοῦμαι μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι, πολλῷ μᾶλλον περὶ Τιμοθέου οὐκ ἂν ἠδέσθη, οὐδὲ ἠσχύνθη. ἀλλὰ τὸν μὲν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καλῶς παραλαμβάνει εἰς μαρτυρίαν, τοὺς μέντοι ἐκλεκτοὺς ἀγγέλους τίνος ἕνεκεν; ἀπὸ πολλῆς ἐπιεικείας, ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς οὕτω φησί· Διαμαρτύρομαι ὑμῖν τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, διὰ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν τοῦ δεσπότου. καὶ πάλιν, Ἀκούσατε φάραγγες θεμέλια τῆς γῆς. καλεῖ δὲ μάρτυρα τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν τῶν λεχθέντων, εἰς τὴν μέλλουσαν ἡμέραν ἀπολογούμενος αὐτοῖς, εἴ τι γένοιτο παρὰ τὸ δέον, ὡς τὸ πᾶν ἀποδυσάμενος. ἵνα ταῦτα, φησί, φυλάξῃς

α. Κορ. θ κζ.
Δευτ. δ κς.
Μιχ. ς. β.

λάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν· τουτέστιν, ἵνα κοινὸς ἦς καὶ ἴσος
τοῖς δικαζομένοις, τοῖς ἐπὶ σοῦ κρινομένοις, ἵνα σε μηδεὶς προκαταλάβῃ, μηδὲ προοικει-
ώσηται. τίνες δέ εἰσιν οἱ ἐκλεκτοὶ ἄγγελοι; ἄρα ὡς ὄντων τινῶν οὐ τοιούτων· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰακὼβ τὸν
Θεὸν λαμβάνει ἰδία μάρτυρα, καὶ τὸν βουνόν. οὕτω καὶ ἡμεῖς πολλάκις καὶ τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἐλάττονα
5 πρόσωπα εἰς μαρτυρίαν λαμβάνομεν, οὕτω μέγα ἐστὶν ἡ μαρτυρία. ὡς ἂν εἰ ἔλεγε·
μάρτυρα καλῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὅτι παρήγγειλά σοι. ἐπ' αὐτῶν
ἰδού σοι παραγγέλλω. φοβεῖ τὸν Τιμόθεον. εἶτα τοῦτο εἰπών, ὃ πάντων μάλιστα κυριώτατον
ἦν, ἐπήγαγε, καὶ ὃ μάλιστα συνεῖχε τὴν ἐκκλησίαν, τὸ τῶν χειροτονιῶν. χεῖρας γάρ, φησι,
ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. τί ἐστι ταχέως; μὴ ἐκ πρώ-
10 της δοκιμασίας, μηδὲ δευτέρας, μηδὲ τρίτης, ἀλλὰ πολλάκις περισκεψάμενος καὶ ἀκρι-
βῶς ἐξετάσας. οὐ γὰρ ἀκίνδυνον τὸ πρᾶγμα. τῶν γὰρ ἡμαρτημένων ἐκείνῳ καὶ σὺ δίκην
ὑφέξεις ὁ τὴν ἀρχὴν παρασχὼν καὶ τῶν παρελθουσῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν γενησομένων.
ἀφεὶς γὰρ τὰς προτέρας ἀκαίρως, ὑπεύθυνος ἔσῃ καὶ τῶν ἐσομένων, τούτων μὲν ὡς αἴτιος ὢν
σὺ τοῦτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀγαγών, τῶν τε παρελθουσῶν, ὡς οὐκ ἀφεὶς αὐτὰς πενθῆσαι, οὔ-
15 τε ἐν κατανύξει γενέσθαι. ὥσπερ γὰρ τῶν κατορθωμάτων κοινωνεῖς, οὕτω καὶ τῶν ἁμαρτημάτων.
σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει. περὶ σωφροσύνης φησὶν ἐνταῦθα. μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλί-
γῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. εἰ δὲ ἀνδρὶ μέχρι τοσούτου νηστεί-
αις προσεσχηκότι, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὕδατι χρησαμένῳ, ὡς καὶ ἀσθενεῖν, καὶ πυκνῶς ἀσθενεῖν, πα-
ραγγέλλει σωφρονεῖν, οὐκ ἀνέχεται ἐκεῖνος, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς; ὅταν ἀκούωμεν τοῦ-
20 το ἐκεῖνον παρά τινος, οὐκ ὀφείλομεν δυσχεραίνειν. τί δήποτε δὲ οὐκ ἔρρωσεν αὐτοῦ τὸν στόμα-
χον; οὐχ ὡς ἀδυνατῶν, ἀλλὰ μέγα τι καὶ ἐντεῦθεν οἰκονομῶν. οὗ γὰρ τὰ ἱμάτια νεκροὺς ἀ-
νίστη, εὔδηλον ὅτι καὶ τοῦτο ἠδύνατο. τίνος οὖν ἕνεκεν; ἵνα κἂν νῦν ἴδωμεν ἄνδρας μεγάλους καὶ
ἐναρέτους ἀσθενοῦντας, μὴ σκανδαλιζώμεθα. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνο συμφερόντως ἐγένετο. εἰ
γὰρ αὐτῷ ἐδόθη ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται, πολλῷ μᾶλλον Τιμοθέῳ. ἱκανὰ γὰρ
25 ἦν τὰ σημεῖα εἰς ἀπόνοιαν ἆραι. διὰ τοῦτο νόμῳ ἰατρείας ἀφίησιν αὐτὸν διαλῦσαι, ἵνα καὶ
αὐτὸς μετριάζῃ, καὶ οἱ ἄλλοι μὴ σκανδαλίζωνται, καὶ μάθωσιν, ὅτι τῆς φύσεως ὄντες κἀκεῖνοι
τῆς ἡμετέρας, οὕτω κατώρθουν ἅπερ κατώρθουν. δοκεῖ δέ μοι καὶ ἄλλως ἐπίνοσος εἶναι, καὶ τοῦ-
το δηλοῖ εἰπών, διὰ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας, ἀπό τε τοῦ στομάχου, ἀπό τε τῶν ἄλ-
λων μερῶν. οὐ μὴν ἀνῆκεν αὐτὸν ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι τοῦ οἴνου, ἀλλ' ὅσον πρὸς ὑγείαν,
30 οὐ πρὸς τρυφήν.

24 Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακο-
λουθοῦσιν. Ἐπειδὴ περὶ χειροτονιῶν ἔλεγε, μὴ κοινώνει, φησίν, ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις, τί οὖν
ἂν ἀγνοῶ, φησι; τινῶν αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι αὐτοὺς εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ
καὶ ἐπακολουθοῦσι. τινῶν μέν, φησι, δῆλοί εἰσιν, ὅτι προλαμβάνουσι· τινῶν δὲ οὔ, ἀλλ'
35 ἐπακολουθοῦσιν.

25 Ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ
δύναται.

1 Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας ἀξίους πάσης τιμῆς ἡγείσθωσαν, κεφ. ϛ.
ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. Πάσης τιμῆς ἀξίους, φη-
40 σίν, ἡγείσθωσαν. μὴ γὰρ ἐπειδὴ πιστὸς εἶ, νομίσῃς ἐλεύθερος εἶναι. τοῦτο ἐστιν ἐλευθερία τὸ
μᾶλλον δουλεύειν. ὁ γὰρ ἄπιστος ἂν μὲν ἴδῃ διὰ τὴν πίστιν αὐθαδῶς προσφερομένους,
βλασφημήσει πολλάκις ὡς στάσιν ἐμποιοῦν τὸ δόγμα· ὅταν δὲ ἴδῃ πειθομένους, μᾶλλον
πεισθήσεται, μᾶλλον προσέξει τοῖς λεγομένοις. καὶ γὰρ καὶ ὁ Θεὸς καὶ τὸ κήρυγμα
μέλλει βλασφημεῖσθαι, μὴ πειθομένων. τί οὖν φησιν, ἂν ἄπιστοι ὦσιν οἱ δεσπόται;

Ἰεν. λα. μη.

Β. Κορ. ιβ. ιά.

καὶ οὕτως ὑπείκειν χρὴ διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. 2 Οἱ γὰρ πιστοὺς ἔχοντες, φησι, δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσι καὶ ἀγαπητοὶ οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. Ὡσεὶ ἔλεγεν, εἰ τοσαύτης ἠξιώθητε τιμῆς, φησιν, ὡς ἀδελφοὺς ἔχειν τοὺς δεσπότας, διὰ τοῦτο μάλιστα ὀφείλετε εἴκειν. προάγουσαί, φησιν, εἰς κρίσιν· τουτέστι, τῶν πονηρῶν, φησι, πράξεων αἱ μὲν λανθάνουσιν ὧδε, αἱ δὲ οὔ. ἐκεῖ δὲ οὐδὲ τὰ κακά, οὐδὲ τὰ καλὰ λαθεῖν δύναται. τί ἐστι, προάγουσαι εἰς κρίσιν; οἷον ὅταν τις ἁμαρτάνῃ, τὰ ἤδη αὐτὸν κατακρίνοντα, ὅταν τις ἀδιόρθωτος ᾖ, ὅταν τις ἐλπίζηται διορθώσασθαι, μηδὲν δὲ τοιοῦτον πράξῃ. τί οὖν, καὶ πρὸς τί τοῦτο εἴρηται; ὅτι κἂν ἐνταῦθά τινες λάθωσιν, ἀλλ' ἐκεῖ οὐ λήσονται. ἐκεῖ πάντα γυμνά ἐστιν. αὕτη δὲ μεγίστη παραμυθία τοῖς κατορθοῦσιν. εἶτα ἐπειδὴ εἶπε μηδὲν κατὰ πρόσκλησιν, ἀναγκαίως ἑρμηνεύων αὐτὸ ἐπήγαγε, τὸ, ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι. καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, φησί; καὶ πάνυ, ἵνα παραινῇ, ἵνα καὶ τούτους διδάσκῃ. καλῶς δὲ καὶ ἐνταῦθα περὶ τούτων διατάττεται. καὶ γὰρ ὁρῶμεν αὐτὸν πανταχοῦ τοῖς δούλοις μᾶλλον, ἢ τοῖς δεσπόταις ἐπιτάττοντα, καὶ τύπους ὑποταγῆς ὑποδεικνῦντα, καὶ πολὺν αὐτῶν ποιούμενον λόγον. ἐκείνοις μὲν οὖν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας ὑποτάττεσθαι παραινεῖ· τοῖς δὲ δεσπόταις ἀνιέναι τὸν φόβον παρακαλεῖ, ἀνιέντες, λέγων, τὴν ἀπειλήν. καὶ τί δήποτε ταῦτα διατάττεται; ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀπίστων, εἰκότως (οὐ γὰρ εἶχε λόγον διαλέγεσθαι τοῖς μὴ προσέχουσιν) ἐπὶ δὲ τῶν πιστῶν, τίνος ἕνεκεν; ὅτι μείζονα παρὰ τῶν δεσποτῶν εἰσφέρεται τοῖς δούλοις, ἢ παρὰ τῶν οἰκετῶν τοῖς δεσπόταις. ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ καὶ χρυσίον καταβάλλοντες, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων εὐπορίας, καὶ ὑπὲρ ἐνδυμάτων, καὶ τῶν ἄλλων μεριμνῶντες ἁπάντων. ὥστε μείζονα αὐτοῖς δουλείαν εἰσάγουσιν οἱ δεσπόται. ὅπερ καὶ ἐνταῦθα ᾐνίξατο εἰπών, ὅτι πιστοί εἰσι καὶ ἀγαπητοὶ οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. κόπτονται καὶ ταλαιπωροῦνται ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀναπαύσεως, καὶ οὐκ ὀφείλουσι πολλῆς ἀπολαύειν τιμῆς παρὰ τῶν οἰκετῶν;

ΗΘΙΚΟΝ

Εἰ δὲ τοῖς δούλοις οὕτως ἐπέταξε τοσαύτῃ κεχρῆσθαι τῇ ὑπακοῇ, ἐννοήσατε πῶς ἡμᾶς πρὸς τὸν δεσπότην διακεῖσθαι χρὴ, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παραγαγόντα, τὸν τρέφοντα, τὸν ἐνδιδύσκοντα. εἰ καὶ μηδαμῶς οὕτως ἑτέρως, κἂν ὡς οἱ οἰκέται οἱ ἡμέτεροι δουλεύσωμεν αὐτῷ. οὐχὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν εἰς τοῦτο κατεστήσαντο ἐκεῖνοι εἰς τὸ ἀναπαύεσθαι τοὺς δεσπότας αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἔργον αὐτοῖς ἐστι, καὶ οὗτος ὁ βίος τὰ δεσποτικὰ μεριμνᾶν; οὐχὶ τὰ τοῦ δεσπότου πᾶσαν τὴν ἡμέραν μεριμνῶσι; τὰ δὲ αὐτῶν πολλάκις μικρὸν ἑσπέρας μέρος; ἡμεῖς δὲ τοὐναντίον· τὰ μὲν ἡμέτερα διαπαντός· τὰ δὲ τοῦ δεσπότου οὐδὲ μικρὸν μέρος, καὶ ταῦτα οὐ δεομένου τῶν ἡμετέρων, καθάπερ οἱ δεσπόται τῶν δούλων, ἀλλὰ καὶ τούτων αὐτῶν πάλιν εἰς ἡμέτερον προχωρούντων κέρδος. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ διακονία τοῦ οἰκέτου τὸν δεσπότην ὠφελεῖ· ἐνταῦθα δὲ ἡ διακονία τοῦ δούλου τὸν μὲν δεσπότην οὐδὲν, πάλιν δὲ αὐτὸν τὸν οἰκέτην ὀνίνησι. Τῶν ἀγαθῶν γάρ μου, φησιν, οὐ χρείαν ἔχεις. (Ψαλ. ιε. β.) εἰπὲ γάρ μοι, τί τῷ Θεῷ κέρδος, ἐὰν ἐγὼ δίκαιος ὦ; ποία δὲ βλάβη, ἐὰν ἄδικος; οὐχὶ ἀκήρατος ἡ φύσις ἐκείνη; οὐχὶ ἀβλαβής; οὐχὶ πάντων ἀνωτέρα παθῶν; οἱ οἰκέται οὐδὲν ἴδιον ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντα δεσποτικά, κἂν μυριάκις πλουτῶσιν· ἡμεῖς δὲ πολλὰ ἴδια ἔχομεν. οὐχ ἁπλῶς τοσαύτης τιμῆς ἀπολαύομεν παρὰ τοῦ τῶν ὅλων βασιλέως. ποῖος δεσπότης ὑπὲρ οἰκέτου τὸν υἱὸν ἔδωκε τὸν ἑαυτοῦ; οὐδείς· ἀλλὰ πάντες ἂν ἕλοιντο μᾶλλον τοὺς οἰκέτας ὑπὲρ τῶν παίδων δοῦναι. ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον· τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, τῶν μισούντων αὐτόν. οἱ οἰκέται, κἂν βαρέα τινὰ ἐπιτάττωνται, οὐδὲ οὕτω δυσχεραίνουσι, καὶ μάλιστα ἂν ὦσιν εὐγνώμονες· ἡμεῖς δὲ ἀποδυσπετοῦμεν μυρία. τοῖς οἰκέταις οὐδὲν ἐπαγγέλλεται τοιοῦτον ὁ δεσπότης, οἷα ἡμῖν ὁ Θεός· ἀλλὰ τί; ἐ-

λευθερίαν

λευθερίαν τὴν ἐνταῦθα, τὴν πολλάκις τῆς δουλείας χαλεπωτέραν. πολλάκις γὰρ κατέλαβε λιμὸς, καὶ πικροτέρα δουλείας αὕτη ἡ ἐλευθερία γέγονε. καὶ τὸ δῶρον τοῦτο τὸ μέγιστον*. παρὰ δὲ τῷ Θεῷ οὐδὲν ἐπίχαιρον, οὐδὲν φθαρτὸν, ἀλλὰ τί; βούλει μαθεῖν; ἄκουε. Οὐκ ἔτι λέγω ὑμᾶς δούλους, φησὶν, ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ. (Ιωαν. ιε. ιε.) αἰσχυνθῶμεν, ἀγαπητοί, φοβηθῶμεν· καὶ ὡς οἱ οἰκέται ἡμῖν δουλεύουσι, δουλεύσωμεν ἡμεῖς τῷ δεσπότῃ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ πρὸς τὸ πολλοστὸν μέρος τὴν δουλείαν ἡμεῖς ἐπιδεικνύμεθα. ἐκεῖνοι διὰ τὴν ἀνάγκην φιλοσοφοῦσι, σκεπάσματα μόνον ἔχουσι καὶ τροφὰς, ὑμεῖς δὲ μυρία, τὰ μὲν ἔχοντες, τὰ δὲ ἐλπίζοντες, ὑβρίζομεν τῇ τρυφῇ εἰς τὸν εὐεργέτην. εἰ μηδαμόθεν ἄλλοθεν, κἂν παρ' ἐκείνων δεξώμεθα τῆς φιλοσοφίας τοὺς κανόνας. οἶδε γὰρ ἡ γραφὴ οὐχὶ πρὸς οἰκέτας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλογα πέμπειν τοὺς ἀνθρώπους· οἷον ὅταν τὴν μέλισσαν, ὅταν τοὺς μύρμηκας κελεύῃ μιμεῖσθαι. ἐγὼ δὲ καὶ τοὺς οἰκέτας μιμήσασθαι παραινῶ· ὅσα ἐκεῖνοι διὰ τὸν φόβον τὸν ἡμέτερον πράττουσι, κἂν τοσαῦτα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἡμεῖς πράξωμεν. οὐ γὰρ εὑρίσκομεν πράττοντας ὑμᾶς. ἐκεῖνοι διὰ τὸν ἡμέτερον φόβον ὑβρίζονται μυριάκις, καὶ πάντως φιλοσόφου μᾶλλον ἑστήκασι σιγῶντες. ὑβρίζονται καὶ δικαίως, καὶ ἀδίκως, καὶ οὐκ ἀντιλέγουσιν, ἀλλὰ παρακαλοῦσιν, ἀδικοῦντες οὐδὲν πολλάκις. οὐδὲν ἐκεῖνοι πλέον τῆς χρείας λαμβάνοντες, πολλάκις δὲ καὶ ἔλαττον φέρουσι· καὶ ἐπὶ στιβάδος καθεύδοντες, καὶ ἄρτου μόνον πληρούμενοι, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν δίαιταν ἔχοντες εὐτελῆ, οὐκ ἐγκαλοῦσιν, οὐδὲ δυσχεραίνουσιν ἐκεῖνοι διὰ τὸν παρ' ἡμῶν φόβον· ἐμπιστευόμενοι χρήματα, πάντα ἀποδιδόασι. μὴ γάρ μοι τοὺς μοχθηρούς εἴπῃς τῶν οἰκετῶν, ἀλλὰ τοὺς μὴ λίαν κακούς. ἂν ἀπειλήσωμεν, εὐθέως συστέλλονται. ἆρα οὐ φιλοσοφίας ταῦτα; μὴ γάρ ὅτι ἀνάγκη ἐστὶν, εἴπῃς, ὅτι καὶ ἐπὶ σοὶ ἀνάγκη τῆς γεέννης ἐπίκειται, καὶ οὐδὲ οὕτω σωφρονεῖς, οὐδὲ τοσαύτην παρέχεις τιμὴν τῷ Θεῷ, ὅσης ἀπολαύεις παρὰ τῶν οἰκετῶν. ἔχει ἕκαστος τῶν οἰκετῶν οἴκημα τὸ νενομοθετημένον, καὶ οὐκ ἐπεμβαίνει τῷ τοῦ πλησίον, οὐδὲ λυμαίνεται τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ πλείονος. καὶ ταῦτα ἴδοι τις ἂν ἐν οἰκέταις διά τοι τὸν τῶν δεσποτῶν φόβον φυλαττόμενα. καὶ σπανίως ἂν ἴδοις οἰκέτην τὰ τοῦ οἰκέτου ἁρπάζοντα, ἢ λυμαινόμενον, παρὰ δὲ ἀνθρώποις ἐλευθέροις τὰ ἐναντία τούτων ἐστίν. ἀλλήλους δάκνομεν, κατεσθίομεν, οὐ δεδοίκαμεν τὸν δεσπότην, τὰ τῶν συνδούλων ἁρπάζομεν, κλέπτομεν, τύπτομεν, ὁρῶντος αὐτοῦ. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ποιήσειεν οἰκέτης, ἀλλὰ κἂν τύπτῃ, μὴ ὁρῶντος τοῦ δεσπότου, κἂν ὑβρίζῃ, μὴ ἀκούοντος· ἡμεῖς δὲ τοῦ Θεοῦ πάντα καὶ ὁρῶντος καὶ ἀκούοντος, τολμῶμεν. φόβος ὁ τοῦ δεσπότου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνοις διαπαντός· ἡμῖν δὲ οὐκ ἔστιν οὐδέποτε. διὰ τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονε, πάντα συγκέχυται καὶ διέφθαρται· καὶ αὐτοὶ μὲν οὐδὲ εἰς νοῦν λαμβάνομεν τὰ ἡμαρτημένα ἡμῖν· τὰ δὲ οἰκετῶν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτανόντων μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἐξετάζομεν, καὶ τὰ μικρότατα. ταῦτα λέγω, οὐχὶ τοὺς οἰκέτας ὑπτίους ποιῆσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον ὕπτιον ἐπιστρέψαι, τὸ ῥᾴθυμον διεγεῖραι, ἵνα κἂν οὕτω δουλεύωμεν τῷ Θεῷ, ὡς ἡμῖν οἱ οἰκέται, οὕτω τὸν πεποιηκότα ἡμᾶς, ὡς ἡμῖν οἱ ὁμοούσιοι, καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἔχοντες παρ' ἡμῶν. ἐλεύθεροι τῇ φύσει καὶ οὗτοί εἰσιν. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων, καὶ τούτοις εἴρηται. (Γεν. α. κϛ.) οὐκ ἔστιν αὕτη φύσεως ἡ δουλεία, ἀλλ' αἰτίας ἐστὶ καὶ περιστάσεως, ἀλλ' ὅμως πολλὴν ἡμῖν παρέχουσι τιμήν. ἡμεῖς δὲ τούτοις μὲν μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐπιτιθέμεθα τῆς ἡμετέρας ἕνεκεν διακονίας· τῷ δὲ Θεῷ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν παρέχομεν μέρος, καὶ ταῦτα πάλιν εἰς ἡμᾶς στρεφομένης τῆς ὠφελείας. ὅσῳ γὰρ ἂν σπουδαιότερον δουλεύσωμεν τῷ Θεῷ, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτοὺς ὀνήσομεν, καὶ αὐτοὶ μᾶλλον κερδανοῦμεν. μὴ δὴ τοσαύτης ἀποστερήσωμεν ὠφελείας ἡμᾶς αὐτούς. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς αὐτάρκης ἐστὶ, καὶ ἀνενδεής· ἡ δὲ ἀμοιβὴ καὶ τὸ κέρδος πάλιν εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει. ὥστε οὐ τὸν Θεὸν θεραπεύοντες, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς, οὕτω διακονώμεθα, παρακαλῶ, καὶ δουλεύσωμεν

λεύσωμεν

λαύσωμεν αὐτῶν μετὰ φόβου καὶ τιμῆς, ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. ιζ. ΤΑΥΤΑ ΔΙΔΑΣΚΕ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΑΛΕΙ.

3 Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ,

4 Τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραί,

5 Διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.

6 Ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας.

7 Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα.

Οὐκ αὐθεντίας δεῖ τῷ διδασκάλῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ προσηνείας πολλῆς, ὥσπερ οὐ προσηνείας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐθεντίας. καὶ ταῦτα πάντα διδάσκει ὁ μακάριος Παῦλος, ποτὲ μὲν λέγων, Παράγγελλε ταῦτα καὶ δίδασκε, ποτὲ δὲ, Ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει. Εἰ γὰρ ἰατροὶ τοὺς κάμνοντας παρακαλοῦσιν, οὐχ ἵνα αὐτοὶ τῆς ὑγείας ἐπιτύχωσιν, ἀλλ' ἵνα ἐκείνους ἀπαλλάξωσι τῆς ἀσθενείας καὶ κειμένους ἀναστήσωσι· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τούτῳ πρὸς τοὺς διδασκομένους τῷ ἤθει κεχρῆσθαι χρὴ παρακαλοῦντας. οὐδὲ γὰρ δούλους αὐτῶν εἶναι παραιτεῖται ὁ μακάριος Παῦλος λέγων· Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, φησὶν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν· καὶ πάλιν, Πάντα ὑμῶν ἐστιν, εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλώς. καὶ δουλεύει τὴν δουλείαν ταύτην μετὰ προθυμίας. οὐ γάρ ἐστι δουλεία, ἀλλ' ἐλευθερίας βελτίων. Ἐκεῖνος γάρ ἐστι, φησὶ, δοῦλος ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν. Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται μηδὲν ἐπιστάμενος. οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ εἰδέναι τὸ εἰς ἀπόνοιαν αἴρεσθαι συμβαίνει, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι. ὁ γὰρ εἰδὼς τοὺς κατ' εὐσέβειαν λόγους, οὗτος μάλιστα καὶ μετριάζειν οἶδεν· ὁ τοὺς ὑγιαίνοντας ἐπιστάμενος λόγους, οὐ νοσεῖ. ὅπερ γὰρ ἐπὶ σωμάτων φλεγμονὴ, τοῦτο ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀπόνοια. ὥσπερ οὖν τὸ φλεγμαῖνον οὐ φαμὲν ὑγιαίνειν, οὕτως οὐδὲ ἐν τούτῳ τοὺς ἀλαζόνας. ἄρα ἐστὶν εἰδότα τι μηδὲν εἰδέναι. ὁ γὰρ μὴ εἰδὼς ἅπερ εἰδέναι χρὴ, οὐδὲν οἶδε. καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μηδὲν εἰδέναι ὑπερηφανία γίνεται, δῆλον ἐκεῖθεν. ὁ Χριστὸς ἐκένωσεν ἑαυτόν. ὁ τοῦτο τοίνυν εἰδὼς, οὐ μέγα φρονήσει ποτέ. οὐδὲν γὰρ ἔχει ἄνθρωπος, εἰ μὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ. οὐκοῦν οὐ μέγα φρονήσει. Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; αὐτὸς τοὺς πόδας ἔνιψε τῶν μαθητῶν. ὁ τοῦτο εἰδὼς, πῶς ἐπαρθήσεται; διὰ τοῦτό φησιν, Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. ὁ τελώνης ἀπὸ μόνης ταπεινοφροσύνης ἐδικαιώθη, ὁ Φαρισαῖος δὲ ἀλαζονείας ἀπώλετο. ὁ τοίνυν τετυφωμένος οὐδὲν τούτων ἐπίσταται. αὐτὸς πάλιν ὁ Χριστός φησιν, Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; ἀλλὰ νοσῶν, φησὶ, περὶ ζητήσεις. ἄρα νοσεῖν ἐστι τὸ ζητεῖν, καὶ λογομαχεῖν. Εἰκότως. ὅταν γὰρ ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἡ ψυχὴ πυρέττῃ, ὅταν χειμάζηται, τότε ζητεῖ· ὅταν δὲ ἐν ὑγείᾳ ᾖ, τότε οὐ ζητεῖ, ἀλλὰ τὴν πίστιν δέχεται. ἀπὸ δὲ ζητήσεως καὶ λογομαχίας οὐδέν ἐστιν εὑρεῖν. ἃ γὰρ ἡ πίστις ἐπαγγέλλεται μόνη, ἡ ζήτησις ἐπειδὰν ἀναδέξηται,

οὔτε

Marginalia: α. Τιμ. δ. ια. — β. Κορ. δ. ε. — α. Κορ. γ. κγ. — Ιωαν. η. λδ. — Φιλιπ. β. ζ. — α. Κορ. δ. ζ. — Ιωαν. ιγ. — Λουκ. ιζ. ι. — Λουκ. ιη. — Ιωαν. ιη. κγ. — χ...

οὔτε δείκνυσιν, οὔτε συνιέναι ἀφίησιν. οὐδὲ γὰρ εἴ τις μύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, βούλεται εὑρεῖν τι τῶν ζητουμένων, δυνήσεται, ἢ αὖ πάλιν, εἰ τούτων ἀνεῳγμένων, κατορύξας ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἀκτῖνα ἀποστραφεὶς, ἐκεῖ ζητοίη, δυνήσεταί τι εὑρεῖν· οὕτω πίστεως χωρὶς οὐδὲν εὑρίσκεται, ἀλλὰ μάχας ἀνάγκη τίκτεσθαι, ἐξ ὧν γίνονται βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ, τουτέστι, δόξαι καὶ δόγματα πονηρὰ ἀπὸ τῶν ζητήσεων. τότε περὶ Θεοῦ, ἃ μὴ δεῖ, ὑποπτεύομεν, ὅταν εἰς ζητήσεις ἐμπίσωμεν. Διαπαρατριβαί· τουτέστι, σχολὴ, ἢ διατριβή. ἢ τοῦτό φησι, διαπαρατριβαί· καθάπερ τὰ ψωραλέα τῶν προβάτων παρατριβόμενα νόσου καὶ τὰ ὑγιαίνοντα ἐμπίπλησιν, οὕτω καὶ οὗτοι οἱ πονηροὶ ἄνδρες. καὶ ἀπεστερημένων, φησὶ, τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. ὁρᾷς πόσα τίκτειν φησὶ τὰς λογομαχίας; αἰσχροκέρδειαν, ἄγνοιαν, ἀπόνοιαν. τὴν γὰρ ἀπόνοιαν ἡ ἄγνοια τίκτει. ἀπὸ τούτων, φησὶν, ἀφίστασο. οὐκ εἶπεν, ὁμόσε χώρει, ἀλλ', ἀφίστασο, τουτέστιν, ἐκτρέπου. Αἱρετικὸν γὰρ, φησιν, ἄνθρωπον μετὰ μίαν ἢ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ. δείκνυσιν ἄνδρας οὐκ ἀπὸ ἀγνοίας τοσοῦτον, ὅσον ἀπὸ ῥαθυμίας καὶ αὐτὴν τὴν ἄγνοιαν ἔχοντας. ἀνθρώπους γὰρ χρημάτων ἕνεκεν μαχομένους πότε δυνήσῃ πεῖσαι; ἄλλως οὐ πείσεις τοὺς τοιούτους, ἂν μὴ δῷς πάλιν, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσεις. Πλεονέκτου γὰρ ὀφθαλμὸς, φησιν, οὐκ ἐμπίπλαται μερίδι. δεῖ τοίνυν ἄνδρας ἀδιορθώτως ἔχοντας ἐκτρέπεσθαι. εἰ δὲ περὶ τοῦ μάχεσθαι πολλὴν ἔχοντι τὴν ἀνάγκην παραινεῖ μὴ ὁμόσε χωρεῖν, μηδὲ συμπλέκεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοῖς μαθητευομένοις ἡμῖν, τοῖς ἐν τάξει μαθητῶν οὖσιν. εἰπὼν δὲ ὅτι νομίζουσι πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν, ἐπήγαγεν· ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας, οὐχ ὅταν χρήματα ἔχῃ, ἀλλ' ὅταν μὴ ἔχῃ. ἵνα γὰρ μὴ καταπέσῃ εἰς ἀθυμίαν διὰ τὴν πενίαν, ἀνίστησιν αὐτὸν, καὶ ἀνορθοῖ. νομίζουσι, φησιν, ὅτι πορισμός ἐστιν. ἔστι μὲν γὰρ, ἀλλ' οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μειζόνως. εἶτα πρότερον καταβαλὼν ἐκείνην, τότε ταύτην ἐπαίρει. ὅτι γὰρ οὐδέν ἐστιν ὁ πορισμὸς οὗτος, δῆλον ἐκ τοῦ μένειν ἐνταῦθα, μηδὲ συμμεθίστασθαι ἡμῖν, μηδὲ συναποδημεῖν. πόθεν τοῦτο δῆλον; ὅτι οὐδὲν ἔχοντες, ἤλθομεν εἰς τὸν βίον, οὐκοῦν οὐδὲ ἀπελευσόμεθα ἔχοντες. γυμνὴ γὰρ παρεγένετο ἡ φύσις, γυμνὴ καὶ ἄπεισιν. οὐ τοίνυν ἡμῖν δεῖ τῶν περιττῶν. εἰ μηδὲν εἰσηνέγκαμεν, μηδὲ ἔχοντες ἀπελευσόμεθα.

8 Ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα.

Τοσαῦτα ἐσθίειν χρὴ καὶ τοιαῦτα, ἃ θρέψαι ἀρκεῖ· τοιαῦτα ἀμφιέννυσθαι, ἃ σκεπάσαι μόνον ἡμᾶς ὀφείλει καὶ περιστεῖλαι τὴν γύμνωσιν, μηδὲν περιττόν. τοῦτο δὲ καὶ τὸ τυχὸν ποιῆσαι δύναται ἱμάτιον. εἶτα ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα προτρέπει.

9 Οἱ δὲ βουλόμενοι, φησι, πλουτεῖν. Οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, οἱ πλουτοῦντες, ἀλλ', οἱ βουλόμενοι. ἔστι γάρ τινα καὶ χρήματα ἔχοντα καλῶς οἰκονομεῖν, καταφρονοῦντα αὐτῶν, καὶ εἰς πένητας διανέμοντα. οὐκ ἄρα τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας διαβάλλει. Οἱ δὲ βουλόμενοι, φησι, πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν, καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς καὶ ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους. Καλῶς εἶπε, βυθίζουσιν, ὡς μηδὲ ἀνενεγκεῖν δύνασθαι. Εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν.

10. Ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ περιέπειραν ἑαυτοὺς ὀδύναις πολλαῖς.

Ἰδοὺ δύο τίθησιν, ἀλλ' ὃ μᾶλλον αὐτοῖς ἰσχυρότερον εἶναι δοκεῖ, τοῦτο ἐνταῦθα ὕστερον τέθεικε, τὸ, ὀδύναις πολλαῖς. καὶ ταῦτα ἑτέρως οὐκ ἔστι μαθεῖν, ἢ τοῖς πλουσίοις προσοικοῦντα, πόσα ἀποδύρονται, πόσα θρηνοῦσι.

11 Σὺ δὲ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. Μέγα ἀξίωμα. πάντες μὲν γὰρ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ,

Τιτ. γ. ι.

Σειρ. ιδ. θ.

χ. ἀνιάτους

Θεοῦ, ἀλλὰ κυρίως εἰσὶ δίκαιοι, οὐ κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν * τῆς οἰκειώσεως. Εἰ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, φησιν, εἶ, μὴ ζήτει τὰ περιττὰ, τὰ οὐκ ἄγοντα πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην. Ἀμφότερα μετ' ἐπιτάσεως. οὐκ εἶπεν, ἀφίστασο, καὶ παρεῖσθι, ἀλλὰ φεῦγε, καὶ δίωκε δικαιοσύνην, ὥστε μὴ πλεονεκτεῖν. Εὐσέβειαν, Τὴν τῶν δογμάτων. Πίστιν, Ἥπερ ἐστὶν ἐναντία τῇ ζητήσει. Ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραότητα.

12 Ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ἰδοὺ καὶ ὁ μισθός. Εἰς ἣν ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν, ἐπὶ ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. Τουτέστι, μὴ καταισχύνῃς τὴν παρρησίαν ἐκείνην. "τί ἀνόητα κάμνεις; ποῖον δὲ πειρασμὸν καὶ παγίδα φησὶν ὑπομένειν τοὺς βουλομένους πλουτεῖν; τῆς γὰρ πίστεως αὐτοὺς ἀποπλανᾷ, κινδύνοις αὐτοὺς περιβάλλει, καὶ ἀτολμοτέρους ἐργάζεται. καὶ ἐπιθυμίας "ἀνοήτους, φησί. πῶς γὰρ οὐκ ἀνόητος ἐπιθυμία, ὅταν μωροὺς ἔχωσιν, ὅταν νάνους, οὐ φιλανθρωπίας ἕνεκεν, ἀλλὰ τέρψεως; ὅταν ἰχθῦς ἀποκλείωσιν ἐν ταῖς αὐλαῖς, ὅταν θηρία τρέφωσιν, ὅταν περὶ κύνας ἠσχόληνται, ὅταν ἵππους κοσμῶσι, καὶ τῶν παίδων οὐχ ἧττον περὶ αὐτοὺς διακέωνται; πάντα ταῦτα ἀνόητα καὶ περιττὰ, οὐδὲν ἀναγκαῖον, οὐδὲν χρήσιμον. ἐπιθυμίας, φησὶν, ἀνοήτους καὶ βλαβεράς. ποῖαι βλαβεραί; ὅταν ἐρῶσιν ἔρωτας ἀτόπους, ὅταν τῶν τοῦ πλησίον ἐφίενται, ὅταν τῇ τρυφῇ "παραπαλαίωσιν, ὅταν μέθης ὀρέγωνται, ὅταν σφαγῆς καὶ τῆς ἑτέρων ἀπωλείας· πολλοὶ δὲ "ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐρώτων καὶ τυραννίδι ἐπέθεντο, καὶ ἀπώλοντο. οὕτως ὁ τοιοῦτος κάμνει εἰς ἀνόητα, μᾶλλον δὲ καὶ βλαβερά. καὶ καλῶς εἶπεν, ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως. οὐ γὰρ ἀφίησιν αὐτοὺς τὴν ὁδὸν ἰδεῖν ἀνθέλκουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἑαυτὴν ἡ φιλαργυρία, καὶ κατὰ μικρὸν ὑποκλέπτουσα. καθάπερ γάρ τις εὐθεῖαν ὁδὸν βαδίζων, καὶ πρὸς ἑτέραν τινὰ τὸν νοῦν ἐσχηκὼς, βαδίζει μὲν, οὐκ εἰδὼς δὲ παρέρχεται τὴν πόλιν πολλάκις ἐκείνην, εἰς ἣν ἔσπευδεν, ἑλκομένων αὐτῷ τῶν ποδῶν ἁπλῶς καὶ μάτην· τοιοῦτόν τι καὶ ἡ φιλαργυρία ἐστί. καὶ περιέπειραν ἑαυτοὺς ὀδύναις πολλαῖς. ὁρᾷς, τὸ περιέπειραν, τί ᾐνίξατο; ὃ δὲ βούλεται δηλοῦν διὰ τῆς ἐμφάσεως, τοῦτό ἐστιν. ἄκανθαί εἰσιν αἱ ἐπιθυμίαι. καὶ καθάπερ ἐν ἀκάνθαις, ὅθεν ἄν τις ἅψηται αὐτῶν, ᾕμαξε τὰς χεῖρας καὶ τραύματα ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν τὸ αὐτὸ πείσεται ὁ ταύταις ἐμπεσὼν, καὶ τὴν ψυχὴν ἀλγηδόσι περιβαλεῖ. πόσας ἔχουσι φροντίδας, πόσας ὀδύνας εἰσὶ περιπείροντες, εἰπέ μοι; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. διὰ τοῦτό φησι, ταῦτα φεῦγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραότητα. ἀπὸ γὰρ τῆς ἀγάπης ἡ πραότης. ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα. ἐνταῦθα αὐτοῦ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπαινεῖ· ὅτι μετὰ παρρησίας, φησὶν, ἐπὶ πάντων ὡμολόγησας. ἀναμιμνήσκει δὲ καὶ τῆς κατηχήσεως αὐτόν· ἐπιλαβοῦ, φησι, τῆς αἰωνίου ζωῆς. οὐκ ἄρα ὁμολογίας χρεία μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπομονῆς, ὥστε διαπαντὸς ἐμμένειν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἀγῶνος σφοδροῦ, καὶ μυρίων ἱδρώτων εἰκότως, ὥστε μὴ περιτραπῆναι. πολλὰ γὰρ τὰ σκάνδαλα, πολλὰ τὰ κωλύματα. διὰ τοῦτο στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός. πάντοθεν οὖν χρὴ συνεστράφθαι, πάντοθεν χρὴ εὔζωνον εἶναι. μυρίαι πανταχόθεν φαίνονται ἡδοναὶ ἕλκουσαι τῆς ψυχῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς, αἱ τῶν σωμάτων, αἱ τῶν χρημάτων, αἱ τῆς τρυφῆς, αἱ τῆς ῥαθυμίας, αἱ τῆς δόξης, αἱ τῆς ὀργῆς, αἱ τῆς δυναστείας, αἱ τῆς φιλαρχίας, καὶ φαίνονται λαμπρὰς ὄψεις ἔχουσαι καὶ ἐπεράστους, ἱκαναὶ ἐπισπάσασθαι τοὺς ἐπτοημένους, τοὺς μὴ σφόδρα τῆς ἀληθείας ἐρῶντας. αὕτη μὲν γὰρ ἀπεσκληκυῖά ἐστι, καὶ οὐδὲν ἐπιτερπὲς ἔχουσα. τί δήποτε; ὅτι πάσας τὰς ἡδονὰς ἐν τῷ μέλλοντι ὑπισχνεῖται. ἐκεῖναι δὲ προτείνουσιν ἤδη τιμὰς, ἡδονὰς, ἀναπαύσεις οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐπικεχρωσμένας. ἂν τοίνυν βάναυσος ᾖ τις, καὶ μαλακὸς, καὶ ἄνανδρος, ἐκείνων ἀνθέξεται, ἐκλυθεὶς

πρὸς

πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνους. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀγώνων τῶν ἔξωθεν τῷ μὲν μὴ σφόδρα ἐρῶντι τῶν στεφάνων, ἔξεστιν ἐκ περιττῆς συμποσίοις καὶ μέθαις προσανέχειν (οὕτω γοῦν οἱ δειλοὶ καὶ ἄνανδροι τῶν πυκτευόντων ποιοῦσιν) οἱ δὲ πρὸς τὸν στέφανον ὁρῶντες, μυρίας αἴρουσι πληγάς. τῇ γὰρ ἐλπίδι τῶν μελλόντων τρέφονται καὶ διαγωνίζονται.

ΗΘΙΚΟΝ

Φύγωμεν τοίνυν τὴν ῥίζαν τῶν κακῶν, καὶ πάντα φευξόμεθα. ἡ φιλαργυρία, φησίν, ἐστὶ ῥίζα. Παῦλος ἐφθέγξατο, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς διὰ Παύλου. ἴδωμεν δὲ τοῦτο πῶς. καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων μαρτυρεῖ ἡ πεῖρα. τί γὰρ κακὸν οὐ διὰ τὰ χρήματα, μᾶλλον δὲ οὐ διὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ διὰ τὴν κακὴν προαίρεσιν τῶν οὐκ εἰδότων αὐτοῖς χρῆσθαι; ἐπεὶ ἔξεστι τοῖς χρήμασιν εἰς δέον χρῆσθαι, ἔξεστι καὶ βασιλείαν δι' αὐτῶν κληρονομεῖν. νυνὶ δὲ ἅπερ ἐδόθη εἰς ἐπικουρίαν τῶν πενήτων, εἰς παραμυθίαν τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν, εἰς εὐδοκίμησιν καὶ ἀρέσκειαν Θεοῦ, τούτοις χρώμεθα κατὰ τῶν ἀθλίων πενήτων, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, καὶ εἰς προσκρουσμὸν τοῦ Θεοῦ. ἐκεῖνον μὲν γὰρ χρήματα ἀφείλετό τις, καὶ πενίᾳ παρέδωκεν, ἑαυτὸν δὲ θανάτῳ. καὶ τοῦτον μὲν ἐνταῦθα τῇ πενίᾳ κατατείνει, ἑαυτὸν δὲ τῇ διηνεκεῖ τιμωρίᾳ. ἆρα μικρὸν ἐστί; τί τοίνυν κακὸν οὐ διὰ ταῦτα; οὐχὶ πλεονεξίαι; οὐχ ἁρπαγαί; οὐκ ὀλοφυρμοί; οὐκ ἔχθραι; οὐ μάχαι; οὐ φιλονεικίαι; οὐχὶ μέχρι τῶν νεκρῶν τὰς χεῖρας ἐξέτειναν; οὐχὶ καὶ μέχρι πατέρων, καὶ ἀδελφῶν; οὐχὶ φύσεως νόμους, καὶ Θεοῦ προστάγματα, καὶ πάντα ἁπλῶς ἀνέτρεψαν, ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης κατεχόμενοι; τὰ δικαστήρια οὐ τούτων ἕνεκεν; ἄνελε τοίνυν τὴν φιλοχρηματίαν, καὶ πέπαυται πόλεμος, πέπαυται μάχη, πέπαυται ἔχθρα, πέπαυται ἔρις καὶ φιλονεικία. ὥσπερ λυμεῶνας καὶ λύκους ἐλαύνεσθαι τοὺς τοιούτους ἐκ τῆς οἰκουμένης ἐχρῆν. καθάπερ γὰρ ἄνεμοί τινες ἐναντίοι καὶ σφοδροὶ εἰς γαλήνην ἐμπεσόντες πέλαγος ἐκ βάθρων αὐτὸ ἀναστρέφουσιν, ὡς καὶ τὴν βύθιον ἄμμον τοῖς ἄνω μίγνυσθαι κύμασιν· οὕτως οἱ φιλοχρήματοι πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσιν. οὐδένα οἶδεν ὁ φιλοχρήματος φίλον. τί δὲ λέγω φίλον; οὐδὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐπίσταται. ὑπὸ γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης κατεχόμενος, μέμηνεν. οὐχ ὁρᾶτε τοὺς Τιτᾶνας ξιφήρεις περιϊόντας; ἐκεῖνα μανίας ἐστὶν ὑπόκρισις. οὗτοι δὲ οὐ τοιοῦτοι, ἀλλ' ἀληθῶς μαινόμενοι καὶ ἐξεστηκότες. κἂν ἀποδύσῃς αὐτῶν τὴν ψυχὴν, οὕτως εὑρήσεις ἐσκευασμένην, οὐχ ἓν ξίφος, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ μυρία κατέχουσαν, οὐδένα ἐπιγινώσκουσαν, ἀλλὰ κατὰ πάντων λυττῶσαν, πᾶσιν ἐπιπηδῶσαν καὶ ὑλακτοῦσαν κατὰ πάντων, οὐ κύνας σφάζουσαν, ἀλλὰ ψυχὰς ἀνθρώπων, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν μεγάλα βλασφημοῦσαν. ὑπὸ τούτων πάντα ἀνατέτραπται, πάντα διέλαυνεν ἀπὸ τῆς τῶν χρημάτων μανίας. τίνας γὰρ, τίνας αἰτιασόμεθα; οὐκ οἶδα. οὕτως ἐστὶν ὁ λοιμὸς πάντας κατέχει. τοὺς μὲν ἐκ πλείονος, τοὺς δὲ ἐξ ἐλάττονος μοίρας, πάντας δὲ ὅμως. καὶ καθάπερ πυρά τις εἰς ὕλην ἐμπεσοῦσα καταστρέφει πάντα καὶ ἐρημοῖ, οὕτω καὶ αὕτη τὴν οἰκουμένην ἀνέστρεψε. βασιλεῖς, ἄρχοντες, ἰδιῶται, πένητες, γυναῖκες, ἄνδρες, παῖδες ἐξ ἴσης πάντες κατέχονται τῷ κακῷ. καθάπερ ζόφου τινὸς τὴν οἰκουμένην ἐπιπνέοντος, οὐδεὶς ἀνανήφει· ἀλλὰ κατηγορίαι μὲν μυρίαι κατὰ πλεονεξίας καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ γίνονται, διόρθωσις δὲ οὐδαμοῦ. τί οὖν ἂν γένοιτο; πῶς σβέσομεν τὴν φλόγα; ἔνεστι γὰρ κἂν πρὸς αὐτὸν ἀρθῇ τὸν οὐρανόν· θελῆσαι δεῖ μόνον, καὶ πάντως περιεσόμεθα τῆς πυρᾶς. ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τοῦ θέλειν ηὐξήθη, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ θέλειν καθαιρεθήσεται. οὐχὶ ἡ προαίρεσις ἡ ἡμετέρα αὐτὴν ἐποίησεν; οὐκοῦν δυνήσεται καὶ ἡ προαίρεσις σβέσαι· μόνον βουληθῶμεν. πῶς δὲ τὸ θέλειν ἐγγενήσεται; ἂν ἴδωμεν αὐτῆς τὸ μάταιον καὶ περιττόν· ὅτι ἐκεῖ ἡμῖν συναπελθεῖν οὐ δυνήσεται, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡμᾶς ἀφίησιν· ὅτι αὐτὴ μὲν ὧδε μένει, τὰ δὲ ἐξ αὐτῆς ἡμῖν τραύματα συναπέρχεται· ἂν ἴδωμεν, ὅτι πολὺς ἐκεῖ πλοῦτός ἐστιν· ἂν πρὸς ἐκεῖνον τοῦτον παραβάλωμεν, καὶ βορβόρου εὐτελέστερος φανεῖται· ἂν ἴδωμεν, ὅτι μυρίους ἔχει κινδύνους, ὅτι ἡδονὴν πρόσκαιρον, ὅτι ἡδονὴν ἀναμεμιγμένην ἀθυμίαις· ἂν ἐκεῖνον τὸν πλοῦτον

καλῶς

καλῶς περισκεψώμεθα τὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, οὕτω δυνησόμεθα τούτου καταφρονεῖν· ἂν ἴδωμεν, ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς ὀνίνησιν, οὐ πρὸς δόξαν, οὐ πρὸς ὑγείαν, οὐ πρὸς ἄλλο οὐδὲν, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ βυθίζει εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. ἂν μάθῃς ὅτι ἐνταῦθα πλουτεῖς καὶ πολλοὺς ἔχεις ὑπὸ σαυτόν· ἐκεῖ δὲ ἀπελθὼν, ἔρημος ἀπελεύσῃ καὶ γυμνός. ἂν ταῦτα ἐπᾴδωμεν συνεχῶς, καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἀκούωμεν, ἴσως ἔσται τις ὑγεία, ἔσται τις ἀπαλλαγὴ τῆς κολάσεως ταύτης τῆς χαλεπῆς. καλὸν ὁ μαργαρίτης; ἀλλ' ἐννόησον ὅτι ὕδωρ ἐστὶ θαλάττιον, ὅτι ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τὸ πρότερον ἦν ἐρριμμένος. καλὸν τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον; ἀλλ' ἐννόησον, ὅτι γῆ, καὶ σποδὸς καὶ ἦν, καὶ ἔστι. καλὰ τὰ σηρικὰ ἱμάτια; ἀλλὰ σκωλήκων ἐστὶν ὕφασμα· ὑπόληψίς ἐστι καὶ πρόληψις ἀνθρωπίνη, οὐκ ἐν τῇ φύσει τὸ κάλλος ἔχει. τὰ γὰρ ἐν τῇ φύσει τὸ κάλλος ἔχοντα, οὐ δεῖται τῶν διδασκόντων. σὺ δὲ ἂν ἴδῃς νόμισμα χαλκοῦν ἁπλῶς ἀνακεχρωσμένον χρυσῷ, πρῶτον μὲν θαυμάζεις, χρυσὸν αὐτὸν ὀνομάζων· ὅταν δὲ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὴν ἀπάτην σε διδάξωσι, συνεξῆλθε τὸ θαῦμα μετὰ τῆς ἀπάτης. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἐν τῇ φύσει ἔχει τὸ καλόν; ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἄργυρος. καὶ γὰρ ἂν ἴδῃς κασσίτερον, θαυμάζεις, ὡς ἄργυρον, ὥσπερ τὸν χαλκὸν ὡς χρυσόν· καὶ χρεία τῶν διδασκόντων ποῖα χρὴ θαυμάζειν. οὕτως οὐκ ἀρκοῦσιν ἡμῖν οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὴν διάγνωσιν. τὰ δὲ ἄνθη οὐ τοιαῦτα, ἀλλ' ἐκείνων βελτίω πολλῷ. ῥόδον ἂν ἴδῃς, οὐ χρεία τῶν διδασκόντων, ἀλλ' οἶδας ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀνεμώνην διαιρεῖν, καὶ ἴα, οὕτω καὶ κρίνα, καὶ ἕκαστον ἄνθος. οὐδὲν δὴ ἕτερον, ἢ πρόληψις, τὸ γινόμενον. καὶ ὅτι προλήψεώς ἐστι τὸ ὀλέθριον τοῦτο πάθος, φέρε, εἰπέ μοι, εἰ ἔδοξε τῷ βασιλεῖ τιμιώτερον νομοθετῆσαι τοῦ χρυσοῦ τὸ ἀργύριον, οὐ μετεθήκατε ἂν τὸ θαῦμα καὶ τὸ φίλτρον; οὕτω πανταχοῦ τῆς πλεονεξίας ἐσμὲν, καὶ τῆς ὑπονοίας. καὶ ὅτι οὕτως ἐστὶ, καὶ τῷ σπανίῳ τιμᾶται, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, εἰσὶ καρποὶ παρ' ἡμῖν εὐτελεῖς, ἐν δὲ τῇ Καππαδοκῶν χώρᾳ τίμιοι, καὶ τῶν παρ' ἡμῖν τιμίων πολυτελέστεροι πάλιν ἐν τῇ Σηρῶν χώρᾳ ἕτεροι, ὅθεν τὰ ἱμάτια ταῦτα. ἐν δὲ τῇ ἀρωματοφόρῳ Ἀραβίᾳ καὶ Ἰνδίᾳ, ἔνθα εἰσὶν οἱ λίθοι, πολλὰ τοιαῦτά ἐστιν εὑρεῖν. οὕτω πρόληψίς ἐστιν, οὕτως ὑπόνοιά ἐστιν ἀνθρωπίνη τὰ τοιαῦτα· καὶ οὐδὲν κρίσει πράττομεν, ἀλλ' ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν. ἀνανήψωμεν τοίνυν ποτὲ ἐκ τῆς μέθης ταύτης· ἴδωμεν τὸ ὄντως καλὸν, τὸ φύσει καλὸν, τὴν εὐσέβειαν, τὴν δικαιοσύνην, ἵνα ἐπιτύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν.

Λογ. ιη. 13 ΠΑΡΑΓΓΕΛΛΩ ΣΟΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ Θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν,

14 Τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνεπίληπτον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· 15 Ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει ὁ μακάριος, καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, 16 Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ᾧ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. Ἀμήν.

Πάλιν τὸν Θεὸν μαρτύρεται, πρὸ μικροῦ τοῦτο ποιήσας, ὁμοῦ καὶ τὸν φόβον αὔξων, καὶ ἀσφαλέστερον καθιστὰς τὸν μαθητήν, καὶ δεικνὺς ὡς οὐκ ἀνθρώπινα τὰ παραγγέλματα, ἵνα ὡς παρ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου λαμβάνων τὴν παραγγελίαν, ἵνα ἀεὶ τὸν μάρτυρα ἐν διανοίᾳ ἔχῃ ἀφ' οὗ ἤκουσε, καὶ παραστήσῃ τὴν διάνοιαν τῇ μνήμῃ. Παραγγέλλω σοί, φησιν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα. Ἐνταῦθα καὶ παράκλησίς ἐστι πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ τῆς ἀναστάσεως ὑπόμνησις. Καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ, φησι, τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Πάλιν ἀπὸ τοῦ διδασκάλου ἡ προτροπή. Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ὥσπερ ἐκεῖνος ἐποίησεν, οὕτω, φησί, καὶ ὑμᾶς χρὴ ποιεῖν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἐμαρτύρησεν, ἵνα κατ' ἴχνος αὐτοῦ βαίνωμεν. Τὴν καλὴν ὁμολογίαν. Ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ποιεῖ λέγων· Ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκάθικε· καὶ πάλιν, Ἀναλογίσασθε γὰρ τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. Τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ πρὸς τὸν μαθητήν· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, μὴ δείσῃς τὸν θάνατον· Θεοῦ γὰρ εἶ δοῦλος, τοῦ τὰ πάντα δυναμένου ζωογονεῖν. Ποίαν δὲ λέγει καλὴν ὁμολογίαν; Τὴν διερωτῶντος Πιλάτου, Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, ἔφη. Καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἦλθον μαρτυρῆσαι τῇ ἀληθείᾳ. Ἰδοὺ οὗτοί μου ἤκουσαν. Ἢ τάχα διὰ τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι εἶπεν, ἐρωτώμενος εἰ υἱὸς Θεοῦ ἐστι, σὺ λέγεις ὅτι υἱὸς Θεοῦ εἰμι ἐγώ. Καὶ πολλὰ ἕτερα ἐμαρτύρησε καὶ ὡμολόγησε. Τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον καὶ ἀνεπίληπτον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τουτέστι, μέχρι τῆς σῆς τελευτῆς, μέχρι τῆς ἐξόδου. Ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ μέχρι τῆς ἐπιφανείας εἶπεν· ἵνα μᾶλλον αὐτὸν διεγείρῃ. Τί ἐστι, τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον; μήτε δογμάτων ἕνεκεν, μήτε βίου, κηλῖδα τινὰ προστριψάμενον. Ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει, φησίν, ὁ μακάριος, καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. Περὶ τίνος ταῦτα εἴρηται; ἆρα περὶ τοῦ πατρός; ἆρα περὶ τοῦ υἱοῦ; περὶ τοῦ υἱοῦ πάντως. Ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης. Καὶ ταῦτα πάλιν εἰς παραμυθίαν, ἵνα μὴ θαυμάζῃ, μὴ δεδοίκῃ οὐδὲν ἐνταῦθα βασιλεῖς. Καιροῖς ἰδίοις· τουτέστι, τοῖς προσήκουσι, τοῖς ὀφειλομένοις· ὥστε μὴ ἀσχάλλειν, ὅτι οὐδέπω γέγονε. Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι δείξει; ἐκ τοῦ εἶναι δυνάστην. Μόνος γάρ ἐστι δυνάστης, ἐκεῖνο δείξει ὁ μακάριος, ἡ αὐτομακαριότης. Τοῦτο δὲ λέγει δηλῶν ὅτι οὐδὲν ἐκεῖ λυπηρόν, οὐδὲν ἀηδές. Τὸ δὲ, μόνος, ἢ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀνθρώπων, ἢ διὰ τὸ ἀγέννητον εἴρηκεν, ὃ καὶ ἡμεῖς λέγομεν πολλάκις περὶ ἀνθρώπων, τοὺς ἐξαιρεῖν βουλόμενοι. Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φησί. Τί οὖν; ὁ υἱὸς οὐκ ἔχει; οὐκ αὐτοαθανασία ἐστί; καὶ πῶς, τῆς αὐτῆς ὢν οὐσίας τῷ πατρί; Φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, φησιν. Ἄλλο τὸ φῶς αὐτός, καὶ ἄλλο ὁ οἶκος ἐν οἰκοῦν καὶ τόπῳ ἐμπεριείληπται; ἄπαγε. Οὐχ ἵνα τοῦτο νοήσωμεν, ἀλλ' ἵνα τὸ ἀκατάληπτον τῆς θείας φύσεως παραστήσῃ, φῶς οἰκεῖν αὐτὸν εἶπεν ἀπρόσιτον, οὕτω θεολογήσας ὡς ἦν αὐτῷ δυνατόν. Ὁρᾷς καὶ ὅταν μέγα τι φθέγξασθαι βουληθείη ἡ γλῶττα, πῶς ἐξασθενεῖ; Ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, φησίν, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται. Ὥσπερ οὖν τὸν υἱὸν οὔτε εἶδέ τις, οὔτε ἰδεῖν δύναται. ᾯ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον, ἀμήν. Καλῶς ἐθεολόγησεν ἐνταῦθα, καὶ ἀναγκαίως. Ἐπειδὴ γὰρ μάρτυρα αὐτὸν ἤγαγε, πολλὰ περὶ τοῦ μάρτυρος διαλέγεται, ὥστε μᾶλλον τὸν μαθητὴν ἐντρέψαι. Τουτέστι, δόξα αὐτῷ· τοῦτο μόνον δυνάμεθα λέγειν, τοῦτο μόνον ποιεῖν, οὐ περιεργάζεσθαι, τίς ἐστιν. Εἰ τοίνυν τὸ κράτος αὐτοῦ αἰώνιον, μὴ δείσῃς· κἂν νῦν μὴ γίνηται, ἀλλ' ἡ τιμὴ αὐτῷ, ἀεὶ κρατεῖ αὐτός.

Ἑβρ. ιβ. β γ.

Ἰωάν. ιη λζ. κα.

17 Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν. Καλῶς εἶπεν, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. εἰσὶ γὰρ καὶ ἄλλοι πλούσιοι ἐν τῷ μέλλοντι. ταῦτα δὲ παρῄνει εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὕτω τίκτει τῦφον, καὶ ἀπόνοιαν, καὶ ἀλαζονείαν, ὡς χρήματα. εἶτα εὐθέως αὐτοὺς καταστέλλει, εἰπών· Μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι. Ἀπὸ γὰρ τούτου ἡ ἀπόνοια· ὡς ὅ γε εἰς Θεὸν ἐλπίζων, οὐκ ἐπαίρεται. τί ἐλπίζεις ἐπὶ τὸ [illegible] μεθιστάμενον; τοῦτο γὰρ ὁ πλοῦτος. καὶ πῶς εἰς ἐκεῖνον ἐλπίζεις ὑπὲρ οὗ θαρρῆσαι οὐκ ἔστι; πῶς δὲ δυνήσονται μὴ ὑψηλοφρονεῖν, φησίν; ἂν ἴδωσιν ὅτι οὗτος ἄστατος, ἀβέβαιος· ἂν ἴδωσιν ὅτι μείζων τοῦ πλούτου ἡ ἐλπὶς ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ· ἂν ἴδωσιν ὅτι καὶ τούτου αὐτοῖς αἴτιος ὁ Θεός.

Ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ, φησὶ, τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν.

Καλῶς εἶπε, πάντα πλουσίως, τὰς ἐτησίους ὥρας αἰνιττόμενος, τὸν ἀέρα, τὸ φῶς, τὸ ὕδωρ, τὰ ἄλλα πάντα. ὁρᾷς πῶς πλουσίως παρέχει καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας; εἰ πλοῦτον ζητεῖς, ἐκεῖνον ζήτει τὸν μένοντα, τὸν βέβαιον, τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων γινόμενον τῶν ἀγαθῶν. τοῦτο καὶ αὐτὸς δηλοῖ.

18 Ἀγαθοεργεῖν, φησὶ, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς. Τὸ μὲν τῶν χρημάτων, τὸ δὲ τῆς ἀγάπης. κοινωνικοὺς ὁμιλητικούς φησι, προσηνεῖς.

19 Ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον. Ἐκεῖ οὐδὲν ἄδηλον. ἔνθα δὲ βέβαιος ὁ θεμέλιος, οὐδὲν ἄστατον, ἀλλὰ πάντα βέβαια, ἀκίνητα, πάγια, μόνιμα. Ἵνα ἐπιλάβωνται, φησὶ, τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἡ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξις τὴν ἐκείνης ἡμῖν ἀπόλαυσιν προξενῆσαι δύναται.

20 Ὦ Τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον. Μὴ μειώσῃς· οὐκ ἔστι σά, τὰ ἀλλότρια ἐνεπιστεύθης· μηδὲν ἐλαττώσῃς. Ἐκτρεπόμενος, φησὶ, τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. Καλῶς οὕτως εἶπεν. ὅταν γὰρ πίστις μὴ ᾖ, γνῶσις οὐκ ἔστιν. ὅταν ἐκ τῶν οἰκείων λογισμῶν τίκτηταί τι, γνῶσις οὐκ ἔστιν. ἢ τάχα τοῦτό φησι, διότι τινὲς ἑαυτοὺς ἐκάλουν τότε Γνωστικούς, ὡς πλέον τι τῶν ἄλλων εἰδότας. Ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι, φησὶ, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. Ὁρᾷς πῶς πάλιν κελεύει μηδὲ ὅλως χωρεῖν πρὸς τοὺς τοιούτους; ἐκτρεπόμενος, φησὶ, τὰς ἀντιθέσεις. ἄρα εἰσὶν ἀντιθέσεις, πρὸς ἃς οὐδὲ ἀποκρίνεσθαι χρή. διὰ τί; ὅτι τῆς πίστεως ἐκβάλλουσιν, ὅτι οὐκ ἀφιᾶσιν ἑστάναι βεβαίως οὐδὲ πεπηγέναι.

ΗΘΙΚΟΝ. Μὴ δὴ ταύτης ἐχώμεθα, ἀλλὰ τῆς πίστεως, τῆς πέτρας τῆς ἀρραγοῦς. οὔτε γὰρ ποταμοὶ, οὔτε ἄνεμοι προσπεσόντες δυνήσονταί τι λυμήνασθαι ἡμῖν. ἑστήκαμεν γὰρ ἐπὶ τῆς πέτρας ἀσφαλῶς. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βίου τούτου, ἂν ἐκεῖνον ἑλώμεθα τὸν ὄντως θεμέλιον, ἑστήκαμεν πάλιν οὐδὲν πάσχοντες δεινόν. ὁ τὸν πλοῦτον αἱρούμενος ἐκεῖνον, οὐδὲν πείσεται δεινόν, ὁ τὴν εὐδοκίμησιν, ὁ τὴν δόξαν, ὁ τὴν τιμὴν, ὁ τὴν ἡδονήν. πάντα τὰ ἐκεῖ βέβαια, μεταβολὴ οὐδεμία. πάντα τὰ ἐνταῦθα ἀγχοιοῦται καὶ κατὰ τὴν κεῖται, πάντα μεταβάλλεται. τί γὰρ βούλει; δόξαν; Οὐ συγκαταβήσεται, φησὶν, ἡ δόξα αὐτοῦ ὀπίσω αὐτοῦ. πολλάκις δὲ οὐδὲ ζῶντι παραμένει. ἀλλ' οὐ τὰ τῆς ἀρετῆς τοιαῦτα, ἀλλὰ πάντα μένει. ὁ ἐνταῦθα ἔνδοξος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἑτέρου τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου, γέγονεν εὐτελὴς, καὶ τῶν ἀρχομένων εἷς. ὁ πλούσιος, ἢ λῃστῶν ἐπιθεμένων, ἢ συκοφαντῶν καὶ ἐπιβούλων, ἄφνω γέγονε πένης. ἀλλ' οὐ τὰ παρ' ἡμῖν οὕτως. ὁ σώφρων ἐὰν ἑαυτῷ προσέχῃ, οὐδεὶς αὐτοῦ τὴν σωφροσύνην ἀφελέσθαι δυνήσεται. τὸν ἄρχοντα ἑαυτοῦ καὶ κρατοῦντα οὐδεὶς ἰδιώτην, οὐδὲ ἀρχόμενον ἐργάσεται. ὅτι γὰρ αὕτη μείζων ἐκείνης ἡ ἀρχὴ, ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως μάνθανε. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, ἐθνῶν ὁλοκλήρων ἄρχειν, καὶ δοῦλον εἶναι τῶν παθῶν; ποία δὲ βλάβη μηδενὸς ἀνθρώπων ἄρχειν, καὶ τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος ἀνώτερον εἶναι; τοῦτο ἐλευθερία, τοῦτο ἀρχὴ, τοῦτο βασιλεία [καὶ δυναστεία]· ἐκεῖνα δουλεία, κἂν μυρία τις διαδήματα περικέηται. ὅ-

Ψαλ. μη. ιη.

ταν

τὴν γὰρ ἔνδοθεν ἀρχὴν αὐτοῦ τῶν δεσποτῶν τὸ πλῆθος, τὴν φιλαργυρίαν λέγω, τὴν φι-
ληδονίαν, τὴν ὀργήν, τὰ ἄλλα πάθη, τί τοῦ διαδήματος ὄφελος; μείζων ἡ τυραννὶς τῶν πα-
θῶν, ὅταν μηδὲ ὁ στέφανος αὐτὸν ἰσχύῃ ταύτης ἐξελέσθαι τῆς ὑποταγῆς. ὥσπερ ἂν εἰ
παρὰ βαρβάροις βασιλεύς τις γενόμενος ἐδούλευεν, εἶτα ἐκεῖνοι βουλόμενοι μείζονα δεῖ-
5 ξαι τὴν ἀρχήν, μήτε τὴν ἁλουργίδα, μήτε τὸ διάδημα ἀφέλοιντο, ἀλλὰ μετ' ἐκείνων
καὶ ὑδροφορεῖν, καὶ μαγειρεύειν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διακονεῖσθαι προστάττοιεν, ὥστε αὐτοῖς μὲν μεί-
ζονα τὴν τιμήν, ἐκείνῳ δὲ τὴν αἰσχύνην γενέσθαι· οὕτω καὶ νῦν, πάντων βαρβάρου βαρ-
βαρικώτερον ταῦτα τὰ πάθη ἡμῖν προσφέρεται. ὁ μὲν γὰρ τούτων καταφρονῶν, καὶ τῶν βαρ-
βάρων καταγελάσεται· ὁ δὲ τούτοις ὑποκύπτων, πολλῷ δεινότερα πείσεται, ἢ παρὰ τῶν βαρ-
10 βάρων. ὁ βάρβαρος, ὅταν μεγάλα ἰσχύσῃ, τὸ σῶμα αἰκίζεται· αὗται δὲ τὴν ψυχὴν βασανί-
ζουσι καὶ καταξαίνουσι πάντοθεν. ὁ βάρβαρος ὅταν μεγάλα ἰσχύσῃ, θανάτῳ τοῦτο παρέδωκεν,
αὗται δὲ τῷ μέλλοντι. ὥστε μόνος ἐλεύθερος ἐκεῖνος ὁ τὴν ἐλευθερίαν οἴκοθεν ἔχων, ὥσπερ καὶ δοῦ-
λος ἐκεῖνος ὁ τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ὑποκύπτων. οὐδεὶς ἐπιτάττει δεσπότης, κἂν σφόδρα
ἀπηνὴς ᾖ, τοιαῦτα ὠμὰ καὶ ἀπηνῆ προστάγματα. καταίσχυνόν σου, φησί, τὴν ψυχὴν εἰ-
15 κῇ καὶ μάτην, προσκροῦσον τῷ Θεῷ, τὴν φύσιν αὐτὴν ἀγνόησον, κἂν πατὴρ ᾖ, κἂν μήτηρ, μηδε-
μίαν ἔχε αἰδῶ· στῆθι κατ' αὐτῶν. τοιαῦτα γὰρ τῆς φιλαργυρίας τὰ ἐπιτάγματα. θῦσόν
μοι, φησί, μὴ μόσχους, ἀλλὰ ἀνθρώπους. καὶ ὁ μὲν προφήτης, Θύσατε, φησίν, ἀνθρώπους· Ωσ. γ. ς.
οἱ μόσχοι γὰρ ἐκλελοίπασιν· αὕτη δὲ οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλά, μόσχων ὄντων, θῦσον ἀνθρώπους·
κατάθυσον τοὺς μηδὲν ἠδικηκότας. κἂν εὐηργετημένος ᾖς, ἀπόκτεινον. πάλιν, ἔσο πολέμιος,
20 κοινὸς ἐχθρὸς ἁπάντων παρέρχου, καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς, καὶ τοῦ Θεοῦ. συνάγε χρυσίον, οὐχ ἵνα
ἀπολαύσῃς, ἀλλ' ἵνα φυλάξῃς, ἵνα μείζονα ἐργάσῃ τὴν βάσανον. οὐ γὰρ ἔνι τὸν φιλάργυρον καὶ
ἀπολαυστικὸν εἶναι. δέδοικε γὰρ μὴ ἐλαττωθῇ τὸ χρυσίον, μὴ πενιχροὶ γένωνται οἱ θησαυροί.
ἀγρύπνει, φησί, πάντας ἔχε δι' ὑποψίας, καὶ οἰκέτας, καὶ φίλους. ἔσο φύλαξ τῶν ἀλλοτρίων. ἂν
ἴδῃς πένητα λιμῷ φθειρόμενον, μὴ μεταδῷς· ἀλλ', εἰ δυνατόν, καὶ τὸ δέρμα αὐτὸν ἀπόδυ-
25 σον. ἐπιόρκει, ψεύδου, ὄμνυε, κατηγόρει, συκοφάντει, κἂν εἰς πῦρ ἐμβῆναι δέῃ, μὴ παραι-
τήσῃ, κἂν μυρίους ὑποστῆναι θανάτους, κἂν λιμῷ διαφθαρῆναι, κἂν προσαπολέσθαι
νόσῳ. ἢ οὐχὶ ταῦτα νομοθετεῖ ἡ φιλαργυρία; ἰταμὸς ἔσο καὶ ἀναίσχυντος, ἀναιδὴς καὶ θρασύς,
μιαρὸς καὶ μοχθηρός, ἀγνώμων, ἀναίσθητος, ἄφιλος, ἄσπονδος, ἄστοργος, πατραλοίας, θηρί-
ον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος. παρέλασον πάντα ὄφιν τῇ πικρίᾳ, πάντα λύκον τῇ ἁρπαγῇ, ὑπέρ-
30 βηθι καὶ τῆς φύσεως ἐκείνης τὴν θηριωδίαν. κἂν εἰς δαίμονος ἐλθεῖν κακίαν δέῃ, μὴ παραι-
τήσῃ· ἀγνόησον τὸν εὐεργέτην· οὐχὶ ταῦτα λέγει, καὶ ἀκούεται; ὁ δὲ Θεὸς τὰ ἐναντία. ἔσο πᾶ-
σι φίλος, ἔσο ἐπιεικής, παρὰ πάντων ἀγαπώμενος, μηδενὶ πρόσκρουε εἰκῇ καὶ μάτην, τί-
μα τὸν πατέρα, τίμα τὴν μητέρα, δόξης ἀπόλαυε χρηστῆς, ἔσο μὴ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἄγ-
γελος· μηδὲν αἰσχρὸν εἴπῃς, μηδὲ ψευδές, ἀλλὰ μηδὲ ἐννοήσῃς. ἐπικούρει τοῖς δε-
35 ομένοις, μὴ ἀναγκάζου πράγματα ἔχειν ἁρπάζων, μὴ ἔσο ὑβριστής, μηδὲ θρασύς; καὶ οὐ-
δεὶς ὁ ἀκούων. ἆρα οὐ δικαίως ἡ γέεννα; οὐκ εἰκότως τὸ πῦρ; ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος;
μέχρι τίνος κατὰ κρημνῶν ὠθοῦμεν ἑαυτούς; μέχρι τίνος ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν βαδίζομεν; μέχρι
τίνος ἥλοις διαπείρομεν ἑαυτούς, καὶ χάριν ἔχομεν; ὠμοῖς τυράννοις ὑποκείμεθα, τὸν πρᾳό-
τατον δεσπότην παραιτούμεθα, τὸν οὐδὲν ἐπαχθὲς λέγοντα, οὐδὲ βάρβαρον, οὐδὲ φορτικόν, οὐδὲ
ἀνόητον 40 ἀόνητον, ἀλλὰ πάντα χρήσιμα καὶ ἐπικερδῆ καὶ ὠφέλειαν ἡμῖν μεγάλην παρέχοντα. δια-
ναστῶμέν ποτε, συστρέψωμεν ἑαυτούς, συγκροτήσωμεν, ἀγαπήσωμεν, ὡς δεῖ, τὸν Θεόν, ἵνα
καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, τιμή, κρά-
τος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ἐπιστολήν.

Λογ. α. 1 ΠΑΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 2 Τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. — κεφ. α.

Τί δήποτε δὲ δευτέραν ἐπιστέλλει τῷ Τιμοθέῳ ἐπιστολήν; Εἶπεν, Ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς σὲ τάχιον· οὐκ ἐξεληλύθει τοῦτο. παραμυθεῖται αὐτὸν διὰ γραμμάτων, ἀντὶ τῆς παρουσίας, ἴσως τεθλιμμένον καὶ διὰ τοῦτο, καὶ διὰ τὸ ἀρχῆς ἤδη ἧφθαι τότε. καὶ γὰρ μεγάλοι τινὲς ἄνδρες ὦσιν, ὅταν ἀναδέξωνται τοὺς οἴακας καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐκκλησίας, ξενοπαθοῦσι, πολλοῖς πολλαχόθεν βαπτιζόμενοι πραγμάτων κύμασι, καὶ μάλιστα τότε, ὅτε ἡ ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος ἦν, ὅτε πάντα ἀνήρεστα, ὅτε πάντα ἐχθρὰ, ὅτε πάντα περιεσίσατο. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱρέσεις ἦσαν ἐξ Ἰουδαϊκῶν διδασκάλων ἀρχόμεναι, ἅπερ καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐνέφηνεν ἐπιστολῇ. οὐ διὰ γραμμάτων δὲ αὐτὸν παραμυθεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ καλεῖ πρὸς ἑαυτόν. Σπούδασον γὰρ ἐλθεῖν πρός με ταχέως, φησὶ, καὶ, Ἐρχόμενος φέρε τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. δοκεῖ δέ μοι πρὸς τῷ τέλει εἶναι αὕτη ἡ ἐπιστολή. Ἐγὼ γὰρ ἤδη, φησὶ, σπένδομαι. καὶ πάλιν, Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο. ταῦτα δὴ πάντα διορθούμενος, καὶ τὴν παράκλησιν ποιεῖται ἀπὸ τῶν οἰκείων πειρασμῶν, καί φησι· Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. εὐθέως ἀνέστησεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ προοιμίου. μή μοι τοὺς ἐν ταῦθα κινδύνους εἴπῃς, φησίν· οὗτοι τίκτουσιν ἡμῖν τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἔνθα τοιοῦτον οὐδέν ἐστιν, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἀποστόλους ἡμᾶς ἐποίησεν, ἵνα κινδυνεύσωμεν μόνον, φησὶν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἀποθνήσκωμεν, ἵνα τοιαῦτα πάσχωμεν. ἐπειδὴ γὰρ τὸ τὰ οἰκεῖα διελθεῖν κακὰ οὐχὶ παράκλησις μόνον οὐκ ἦν, ἀλλὰ καὶ προσθήκη λύπης, εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ποιεῖται τὴν παραμυθίαν, κατ' ἐπαγγελίαν λέγων ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. εἰ δὲ ἐπαγγελία ἐστὶ, μὴ ζήτει αὐτὴν ἐνταῦθα. Ἐλπὶς γὰρ βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς. Τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ. οὐχὶ ἁπλῶς, τέκνῳ, ἀλλὰ, ἀγαπητῷ. ἔστι γὰρ εἶναι καὶ τέκνα μὴ ἀγαπώμενα. ἀλλ' οὐ σὺ τοιοῦτος, φησὶν, οὐδὲ τέκνον σε καλῶ ἁπλῶς, ἀλλὰ τέκνον ἀγαπητόν. ἐπειδὴ καὶ Γαλάτας τέκνα καλεῖ, ἀλλ' ὅμως

α. Τιμ. γ. ιδ.
β. Τιμ. δ. θ. ιγ.
β. Τιμ. δ. ε. ιϛ.
Ρωμ. η κδ.
Γαλ. δ. ιθ.

καὶ ἀλγεῖ ὑπὲρ αὐτῶν, Τεκνία μου λέγων, οὓς πάλιν ὠδίνω. μάλιστα δὲ πολλὴν αὐτῷ μαρτυρεῖ τὴν ἀρετήν, ἀγαπητὸν καλῶν. πῶς; ὅταν γὰρ μὴ ἐκ φύσεως ᾖ ἡ ἀγάπη, ἀπὸ ἀρετῆς ἐστιν. οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἡμῶν τεχθέντες, οὐ δι' ἀρετὴν μόνον ἡμῖν εἰσιν ἀγαπητοί, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην· οἱ δὲ κατὰ πίστιν ὅταν ὦσιν ἀγαπητοί, δι' οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν, ἀλλ' ἢ δι' ἀρετήν. ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν; καὶ μάλιστα παρὰ Παύλῳ τῷ οὐδὲν ποιοῦντι κατὰ πρόσκλισιν. ἄλλως δὲ δείκνυσι διὰ τοῦ εἰπεῖν τέκνῳ ἀγαπητῷ, ὅτι οὐκ ὀργιζόμενος πρὸς αὐτόν, οὐχὶ καταφρονῶν αὐτοῦ, οὐχὶ κατεγνωκὼς αὐτοῦ, οὐ παρελθών. Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. ἅπερ καὶ πρότερον, ταῦτα αὐτῷ καὶ νῦν ἐπεύχεται. καὶ ὅρα πῶς εὐθέως ἐν τῷ προοιμίῳ πρὸς ἐκεῖνον ἀπολογεῖται, ὅτι οὐκ ἦλθε πρὸς αὐτόν, οὐδὲ εἶδεν αὐτόν. καὶ γὰρ τὸ, Ἕως ἔρχομαι, καὶ τὸ, Σπουδάζω ἐλθεῖν πρὸς σὲ τάχιον, ταχεῖαν ἐποίει προσδοκᾶν τὴν παρουσίαν. πρὸς τοῦτο οὖν εὐθέως ἀπολογεῖται. καὶ τὴν μὲν αἰτίαν εὐθέως οὐ λέγει, δι' ἣν οὐκ ἦλθεν, ἵνα μὴ σφόδρα λυπήσῃ. αὕτη δὲ ἦν, τὸ κατέχεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ Καίσαρος. ὅτε δὲ αὐτὸν ἐκάλεσε πρὸς ἑαυτὸν πρὸς τῷ τέλει, τότε αὐτὴν ἐνέφηνεν. εὐθέως δὲ αὐτὸν ἐκ προοιμίων οὐκ ἐμβάλλει εἰς λύπην, ἀλλ' ἐλπίδας ὑποφαίνει τοῦ αὐτὸν ὄψεσθαι. Ἐπιποθῶ σε ἰδεῖν, καὶ, Σπούδασον ἐλθεῖν πρός με ταχέως. εὐθέως οὖν ἐκ τοῦ προοιμίου ἀνίστησιν αὐτόν, καὶ τὰ ἑξῆς λέγει μετ' ἐγκωμίου.

α. Τιμ. δ. ιγ. — α. Τιμ. γ. ιδ. — β. Τιμ. α. δ. καὶ δ. θ.

3 Χάριν ἔχω τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ ἡμέρας,

4 Ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ.

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι μέμνημαί σου, φησίν, οὕτω σε φιλῶ. τοῦτο ὑπερβαλλούσης ἀγάπης, ὅταν καὶ κοσμῆταί τις τῇ φιλίᾳ ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν. Χάριν ἔχω, φησί, τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύω. πῶς; ἐν καθαρᾷ συνειδήσει ἀπὸ προγόνων· ὅτι τὸ συνειδὸς αὐτοῦ οὐκ ἦν βλαβέν. ἄλλως δὲ ἐνταῦθα περὶ βίου φησί, καὶ πανταχοῦ τὴν συνείδησιν τὸν βίον λέγει· ἢ ὅτι οὐδὲν ὧν προεθυμούμην καλῶν δι' ἀνθρωπίνην αἰτίαν προέδωκα, οὐδὲ τότε ὅτε ἐδίωκον. διό φησιν, Ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ, μονονουχὶ λέγων, μὴ ὑποπτεύσῃς τὸ πρᾶγμα κακίαν εἶναι. καλῶς συνίστησιν αὐτοῦ τὸ ἦθος, ἵνα ἀξιόπιστος δειχθῇ τὸ περὶ τὴν ἀγάπην. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐδὲν ψεύδομαι, οὐδὲ ἄλλα ἔχω, καὶ ἄλλα λέγω. ὥστε καὶ τότε ἀναγκασθεὶς ἑαυτὸν ἐνεκωμίασεν, ὥς που τὸ τῶν πράξεων βιβλίον δηλοῖ. ἐπειδὴ γὰρ ὡς στασιαστὴν αὐτὸν διέβαλλον καὶ νεωτεροποιόν, διὰ τοῦτο ἔλεγε, Καὶ εἶπεν Ἀνανίας πρός με, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον, καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἔσῃ μάρτυς αὐτοῦ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας καὶ ἤκουσας. οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἵνα μὴ λάβῃ ἀφίλου καὶ ἀσυνειδήτου δόξαν ὡς ἐπιλελησμένος, εἰκότως ἑαυτὸν ἐγκωμιάζει λέγων, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ', ἐν ταῖς δεήσεσί μου· τουτέστιν, εὐχῆς μοι ἔργον ἐστί, τὸν πάντα χρόνον διατελῶ τοῦτο ποιῶν διηνεκῶς. τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει τῷ εἰπεῖν νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ὑπὲρ τούτου τὸν Θεὸν παρεκάλουν, ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν. ὁρᾷς ζέοντα πόθον; ὁρᾷς μανίαν ἀγάπης; ὁρᾷς ταπεινοφροσύνην; πῶς ἀπολογεῖται τῷ μαθητῇ; εἶτα δείκνυσιν ὅτι οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ. ἔδειξε μὲν οὖν καὶ ἤδη, δείκνυσι δὲ καὶ ἐνταῦθα. φησὶ γάρ, μεμνημένος σου τῶν δακρύων. εἰκὸς ἦν αὐτὸν ἀποχωριζόμενον, κλαίειν καὶ ὀδύρεσθαι μᾶλλον, ἢ παιδίον τοῦ μαστοῦ καὶ τῆς τιτθῆς ἀποσπώμενον καὶ τοῦ γάλακτος. ἵνα χαρᾶς, φησί, πληρωθῶ, ἐπιποθῶ σε ἰδεῖν. οὐκ ἂν οὖν ἐμαυτὸν τοσαύτης ἀπεστέρησα ἡδονῆς, εἰ καὶ σφόδρα ἀναίσθητος ἤμην καὶ ὠμὸς καὶ θηριώδης· ἱκανὰ γὰρ ἦν τὰ δάκρυα ἐκεῖνα εἰς μνήμην ἐλθόντα κάμψαι. νυνὶ δὲ οὐχ εἷς τῶν τοιούτων εἰμί, ἀλλὰ τῶν καθαρῶς λατρευόντων τῷ Θεῷ.

α. Τιμ. α. ιγ. — Πραξ. κβ. ιδ.

ὥστε

ὥστε πολλαί με ἦγον ἀνάγκαι πρὸς σέ. ἄρα οὖν ἔκλαιε. καὶ ἑτέραν τίθησιν αἰτίαν ἅμα καὶ παρακλητικήν,

5 Ὑπόμνησιν, φησί, λαμβάνων τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως.

Εἶτα καὶ ἄλλο ἐγκώμιον, ὅτι οὐκ ἐξ ἐθνῶν, οὐδὲ ἐξ ἀπίστων, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπὸ οἰκίας τῷ Χριστῷ δουλευούσης. Ἥτις ἐνῴκησε, φησίν, ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι, καὶ ἐν τῇ μητρί σου Εὐνείκῃ. Ἡ γάρ, φησιν, υἱὸς γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς. πῶς Ἰουδαίας; [Πράξ. ις. α.] πῶς πιστῆς; οὐκ ἐξ ἐθνικῶν. διὰ δὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι Ἕλλην ὑπῆρχε, καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἔλαβε καὶ περιέτεμεν αὐτόν. ὁρᾷς πῶς ἤρχετο ὁ νόμος καταλύεσθαι, τῆς ἐπιμιξίας τούτων γινομένων; καὶ ὅρα πόσα ἔθηκε πληροφορίαν ὅτι οὐ κατεφρόνησεν. ἐγὼ λατρεύω τῷ Θεῷ, φησί, συνειδήσει ἔχων ἀληθεῖ· σὺ δὲ τὰ δάκρυα. οὐ διὰ τὰ δάκρυα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πίστιν, οἷα ἀληθείας εἶ ἐργάτης, ὅτι οὐδὲν δόλιον παρὰ σοί. ὅταν οὖν καὶ σαυτὸν ἄξιον τοῦ φιλεῖσθαι παρέχῃς, οὕτω μὲν ὢν φιλόστοργος, οὕτω δὲ γνήσιος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν μηδὲ ἐγὼ τὴν ἀστοργίαν ὦ, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν σπουδάζοντι, τί τὸ κωλῦον ἦν ἐμὲ ἐλθεῖν; Πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί.

Ἄνωθεν ἔχεις τοῦτο, φησί, τὸ καλόν, ἐκ προγόνων διεδέξω τὴν πίστιν τὴν ἀνυπόκριτον. τὰ γὰρ τῶν προγόνων ἐγκώμια, ὅταν μὲν αὐτοῖς κοινωνῶμεν, καὶ ἡμῶν ἐστιν· ὅταν δὲ μή, οὐδὲν ἰσχύει, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κατακρίνει. διὸ καὶ ἐπήγαγε, πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί. οὐ στοχάζομαι, φησίν, ἀλλὰ πέπεισμαι καὶ πεπληροφόρημαι. εἰ τοίνυν οὐδὲν ἀνθρώπινον ἦλθες ἐπὶ τοῦτο, οὐδείς σε παρασαλεῦσαι δυνήσεται.

6 Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου. Ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτὸν ἐν ἀθυμίᾳ ὄντα πολλῇ, πῶς ἐν κατηφείᾳ. μονονουχὶ γὰρ τοῦτό φησι· μὴ νομίσῃς ὅτι κατεφρόνησά σου· ἀλλ' εἰδώς σου, ὅτι οὔτε κατέγνων, οὐδὲ ἐπελαθόμην. καὶ εἰ μηδένα εἶπεν, τὴν μάμμην καὶ τὴν μητέρα ἐνόει. διὸ ἐπεὶ οἶδα ὅτι ἀνυπόκριτον ἔχεις πίστιν, ἀναμιμνήσκω. δεῖ γάρ σοι προθυμίας πρὸς τὸ ἀναζωπυρῆσαι τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ. καθάπερ τὸ πῦρ δεῖται ξύλων, οὕτω καὶ ἡ χάρις τῆς προθυμίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα ἀεὶ ἀναζέῃ. ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου· τουτέστι, τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἣν ἔλαβες εἰς προστασίαν τῆς ἐκκλησίας, εἰς σημεῖα, εἰς τὴν λατρείαν ἅπασαν. ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι καὶ σβέσαι, καὶ ἀνάψαι τοῦτο. διὸ ἀλλαχοῦ λέγει, Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε. [α Θεσ. ε. ιθ.] ὑπὸ μὲν γὰρ ἀκηδίας καὶ ῥᾳθυμίας σβέννυται, ὑπὸ δὲ νήψεως καὶ προσοχῆς διεγείρεται. ἔνεστι μὲν γὰρ ἐν σοί, πλὴν ἀλλὰ σφοδρότερον ἐργάζου αὐτό, τουτέστι, παρρησίας ἔμπλησον αὐτό, χαρᾶς, εὐφροσύνης. στῆθι γενναίως.

7 Οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. Τουτέστιν, οὐ διὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐλάβομεν, ἵνα ὑποστελλώμεθα, ἀλλ' ἵνα παρρησιαζώμεθα. πολλοῖς γὰρ δίδωσι πνεῦμα δειλίας, ὅπερ ἐπὶ τῶν πολέμων ἐν ταῖς βασιλείαις γέγονε. Καὶ ἔπεσε, φησί, πνεῦμα δειλίας ἐπ' αὐτούς, τουτέστι, φόβον αὐτοῖς ἐνέθηκεν. [Ἐξόδ. ιε. ις.] ἀλλὰ σοὶ ἔδωκε τοὐναντίον πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης τῆς εἰς αὐτόν. ἄρα καὶ τοῦτο ἀπὸ χάριτός ἐστιν, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς ἀπὸ χάριτος, ἀλλ' ὅταν καὶ ἡμεῖς πρότεροι ἐπιδειξώμεθα τὰ παρ' ἑαυτῶν. τὸ γὰρ ποιοῦν ἡμᾶς κράζειν ἀββᾶ ὁ πατήρ, καὶ τὴν ἀγάπην τίθησι τὴν πρὸς αὐτόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον, ἵνα ἀλλήλους, φησίν, ἀγαπῶμεν. ἀπὸ γὰρ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μὴ δειλιᾶν ἡ ἀγάπη γίνεται. οὐδὲν γὰρ οὕτω φιλίαν διαλύειν εἴωθεν, ὡς δειλία καὶ προδοσίας φήμη. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός, φησί, πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ ἀγάπης καὶ δυνάμεως καὶ σωφρονισμοῦ. ἤτοι σωφρονισμὸν τὴν ὑγίειαν λέγει τῆς διανοίας καὶ τῆς ψυχῆς, ἢ

σωφρονισμοῦ,

σωφρονισμοῦ, ὥστε σωφρονίζεσθαι ἡμᾶς, κἂν τι δεινὸν γένηται, ἵνα σωφρονίζῃ ἡμᾶς, καὶ τὰ περιττὰ κόπτῃ.

ΗΘΙΚΟΝ
Σειρ. β. β.

Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τοῖς συμπίπτουσι. σωφρονισμὸς τοῦτό ἐστι. Μὴ σπεύσῃς, φησὶν, ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς. πολλοὶ πολλὰ κατ' οἶκον ἔχουσι λυπηρὰ, καὶ τῇ μὲν λύπῃ κοινωνοῦμεν ἀλλήλοις, τῇ δὲ ὑποθέσει οὐκ ἔτι· ἀλλ' ὁ μὲν ἀπὸ γυναικὸς, ὁ δὲ ἀπὸ παιδὸς, ἕτερος ἀπὸ οἰκέτου, ἄλλος ἀπὸ φίλου, ἄλλος ἀπὸ ἐχθροῦ, ἄλλος ἀπὸ γείτονος, ἄλλος ἀπὸ ζημίας. καὶ πολλαὶ καὶ διάφοροί εἰσιν αἱ αἰτίαι τῆς λύπης· καὶ ὅλως οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τινα λύπης καθαρὸν καὶ ἀθυμίας, ἀλλ' ὁ μὲν μικρὰ, ὁ δὲ μείζονα ἔχει τὰ λυποῦντα. μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν, μηδὲ αὐτοὶ μόνοι νομίζωμεν εἶναι ἐν λύπῃ. οὐ γάρ ἐστιν ἀνθρώπους ὄντας καὶ τὸν ἐπίκηρον τοῦτον ζῶντας βίον, λύπης εἶναι χωρίς. ἀλλ' ἂν μὴ σήμερον, αὔριον· ἂν μὴ αὔριον, μετὰ ταῦτα συμβαίνει τὸ λυπηρόν. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔνι τινὰ πλέοντα μὴ εἶναι ἐν ἀγωνίᾳ (πλέοντα λέγω πέλαγος μέγα) οὕτως οὐδὲ τὸν τοῦτον τὸν βίον ζῶντα οὐχ οἷόν τε μὴ εἶναι ἐν ἀθυμίᾳ, κἂν πλούσιον εἴπῃς· ἐπειδὴ γὰρ πλούσιός ἐστι, πολλὰς ἀφορμὰς ἐπιθυμιῶν ἔχει· κἂν αὐτὸν τὸν βασιλέα. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὑπὸ πολλῶν κρατεῖται, καὶ οὐ πάντα κατὰ γνώμην πράττει, ἀλλὰ πολλὰ παρὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ χαρίζεται, καὶ μάλιστα πάντων ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πάντα πράττων ἃ μὴ θέλει. τί δήποτε; ὅτι πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐκ τῶν ἐκείνου λαμβάνειν βουλομένους. ἐννόησον δὲ, ἐν ὅσῃ ἐστὶν ἀθυμίᾳ, ὅταν βούληται μέν τι πράττειν, μὴ δύνηται δὲ, ἢ διὰ δέος, ἢ δι' ὑποψίαν, ἢ διὰ πολεμίους, ἢ διὰ φίλους; πολλάκις δὲ ὅταν καὶ φιλονεικήσῃ τι πρᾶξαι τῶν αὐτῷ δοκούντων, τὸ πᾶν αὐτῷ τῆς ἡδονῆς ἠφάνισε τὸ ἐκ τῆς πράξεως ἐκείνης, πολλῶν ὄντων τῶν ἀπεχθανομένων αὐτῷ. ἆρα οὖν νομίζεις τοὺς ἀπράγμονα βίον ζῶντας εἶναι ἐν βίῳ λύπης καθαρούς; οὐκ ἔστιν. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν εἶναι ἀθανάτους ἀνθρώπους ὄντας, οὕτως οὐδὲ λύπης χωρίς. πόσα εἰκὸς ὑπομένειν αὐτοὺς πράγματα, ἃ λόγῳ μὲν παραστῆσαι οὐκ ἔστιν, ἔργῳ δὲ ἐκείνους μόνους δυνατὸν εἰδέναι; πόσοι μυριάκις ηὔξαντο ἀποθανεῖν ἐν ἐκείνῳ τῷ πλούτῳ, καὶ τῇ τρυφῇ; τὸ γὰρ τρυφᾷν, οὐ πάντως καὶ ἐκτὸς εἶναι λύπης ποιεῖ· μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ τρυφᾷν μυρίας τίκτει λύπας, νόσους, ἀηδίας, καὶ χωρὶς τούτων αἰτίας πολλάκις μὴ ὑποκειμένης. ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ ἐν ἕξει τοιαύτῃ καταστῇ, καὶ ἁπλῶς οἶδεν ἀλγεῖν. καὶ γὰρ ἰατρῶν λέγουσι παῖδες ὅτι καὶ παρὰ στομάχου κατασκευὴν ἀσθενῆ ἀκαιρότεραι γίνονται λῦπαι. ἢ οὐχὶ καὶ παρ' ἡμῖν τοῦτο συμπίπτει, ὅταν ἀλγῶμεν, καὶ μὴ εἰδῶμεν τῆς λύπης τὴν ὑπόθεσιν; καὶ ὅλως οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τινα λύπης χωρίς. εἰ δὲ οὐ τοσαύτην ἔχουσιν ἀφορμὴν λύπης, ὅσην ἡμεῖς, ὅμως οὕτως ἔχειν ἕκαστος νομίζει. τὸ γὰρ οἰκεῖον μᾶλλον αὐτὸν λυπεῖ τοῦ ἀλλοτρίου. ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ μέρη τῶν σωμάτων ἀλγοῦντες, νομίζουσι τοὺς πλησίον πλεονεκτεῖν ταῖς ἀλγηδόσι, καὶ ὁ μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς νοσῶν, οὐδὲν ἕτερον ἡγεῖται τοιοῦτον εἶναι πάθος, οἷον τὸ ἑαυτοῦ· πάλιν ὁ τὸν στόμαχον νοσῶν, τοῦτο πάντων χαλεπώτερον εἶναί φησι, καὶ ἕκαστος ἐν ᾧ κατέχεται, τοῦτο πάντων ἀνιαρώτερον εἶναι ἡγεῖται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀθυμίας ἕκαστος ὑπὸ τῆς λύπης, ἧς κατέχεται, ταύτην φησὶν εἶναι ἀλγεινοτέραν. μετὰ γὰρ τῆς πείρας τῆς οἰκείας τοῦτο κρίνει. οἷον ὁ παῖδας οὐκ ἔχων, οὐδὲν οὕτω δεινὸν νομίζει, ὡς ἀπαιδίαν· ὁ πολλοὺς ἔχων πάλιν μετὰ πενίας, οὐδὲν οὕτως ὡς πολυπαιδίαν αἰτιᾶται· ὁ ἕνα ἔχων, οὐδὲν χεῖρον τοῦ ἕνα ἔχειν νομίζει. ἐντεῦθεν γὰρ, φησὶ, καὶ ῥάθυμος γίνεται, καὶ ἐν λύπῃ τὸν πατέρα καθίστησιν, ἀεὶ περιπόθητος αὐτῷ τυγχάνων, καὶ οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν δεχόμενος. ὁ καλὴν ἔχων γυναῖκα, οὐδὲν χεῖρόν φησι τοῦ καλὴν ἔχειν γυναῖκα (ὑποψίας γὰρ τὸ πρᾶγμα γέμει καὶ ἐπιβουλῆς) ὁ δυσειδῆ, οὐδὲν χεῖρόν φησι τοῦ ἄμορφον ἔχειν γυναῖκα (ἀηδίας γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐμπέπλησται) ὁ ἰδιώτης οὐδὲν ἀχρηστότερον τοῦ βίου τούτου φησὶν, οὐδὲ ἀτελέστερον. ὁ στρατιώτης οὐδὲν μοχθηρότερόν φησιν, οὐδὲ ἐπισφαλέστερον

τῆς

τῆς στρατείας. βέλτιον γὰρ ἄρτῳ ἀρκεῖσθαι μόνῳ καὶ ὕδατι, ἢ τοσαύτας φέρειν ἐπαχθείας. ὁ ἐν ἀρχῇ ὢν οὐδὲν ἐπιπονώτερόν φησι τοῦ τὰς ἄλλων τὰς ἀνάγκας θεραπεύειν. ὁ ἀρχόμενος οὐδὲν δουλικώτερόν φησιν ἑτέρων ἐξουσίᾳ ὑποκεῖσθαι. ὁ γεγαμηκὼς οὐδὲν χεῖρόν φησι γυναικὸς καὶ φροντίδος· ὁ μὴ γεγαμηκὼς οὐδὲν ἀνελευθερώτερόν φησι τοῦ μὴ γαμεῖν, καὶ οἰκίας ἀπεστερῆσθαι καὶ ἀναπαύσεως. ὁ ἔμπορος τὸν γεωργὸν μακαρίζει τῆς ἀσφαλείας· ὁ γεωργὸς τὸν ἔμπορον τοῦ πλούτου. καὶ ὅλως δυσάρεστόν πως τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, μεμψίμοιρον καὶ βαρύθυμόν ἐστιν. ὅτε πάντων τῶν ἀνθρώπων καταγινώσκει, τότε φησὶν, οὐδεὶς ἄνθρωπος, τὴν πᾶσαν λέγοντες φύσιν ἐπίμοχθον ζῶον καὶ ταλαίπωρον. πόσοι τὸ γῆρας θαυμάζουσι; πόσοι τὴν νεότητα μακαρίζουσιν; οὕτω καὶ ταῖς ἡλικίαις πολλὴ ἡ ἀθυμία. ὅταν ἴδωμεν κατηγορουμένους ἡμᾶς διὰ τὴν ἡλικίαν, φαμὲν, διὰ τί μὴ ἦμεν γέροντες; ὅταν λευκαίνηται ἡ κεφαλὴ, πάλιν, ποῦ ἡ νεότης; καὶ ὅλως μυρίας ἔχομεν ἀφορμὰς τοῦ λυπεῖσθαι. μία μόνη ἐστὶν ὁδὸς ταύτης ἀπηλλαγμένη τῆς ἀνωμαλίας ἡ κατ' ἀρετὴν, μᾶλλον δὲ καὶ αὕτη λύπην ἔχει· ἀλλὰ λύπην οὐκ ἀνόνητον, ἀλλὰ κέρδος καὶ ὠφέλειαν ἔχουσαν. ἢ γὰρ ἥμαρτέ τις, καὶ διὰ τῆς λύπης κατανυγεὶς ἀπενίψατο τὰ ἁμαρτήματα, ἢ ἀδελφῷ πεπτωκότι συνήλγησε, καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἔχει τὸν μισθὸν οὐ μικρόν. τὸ γὰρ συναλγεῖν τοῖς ἐν συμφοραῖς οὖσι, πολλὴν ἡμῖν πρὸς Θεὸν δίδωσι τὴν παρρησίαν. ἄκουσον ὅσα περὶ τοῦ Ἰὼβ φιλοσοφεῖ ἡ θεία γραφή· ἄκουσον καὶ Παῦλος τί φησι· Κλαίειν μετὰ κλαιόντων· καὶ πάλιν, Τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. ἡ γὰρ κοινωνία τῶν λυπουμένων τὸ σφόδρα φορτικὸν τῆς λύπης ἀφαιρεῖν εἴωθεν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ φορτίου, ἂν τοῦ βαρέος τις κοινωνήσῃ, ἐπελάφρυνε τὸν μόνον τὸ ἄχθος φέροντα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. νῦν δὲ τῶν μὲν οἰκείων ἡμῖν τινος τετελευτηκότος, πολλοὶ οἱ παρακαθήμενοι, πολλοὶ οἱ παραμυθούμενοι· καὶ ὄνον πεσόντα πολλάκις διεγείρομεν· τῶν δὲ ἀδελφῶν ὑμῶν τὰς ψυχὰς πιπτούσας, ὧν μᾶλλον παραβλέπομεν καὶ παρατρέχομεν. καὶ ἐὰν εἰς καπηλεῖον αὐτὸν ἴδωμεν ἀσέμνως εἰσιόντα, οὐκ ἀνακόπτομεν· κἂν μεθύοντα, οὐ κωλύομεν, κἂν ὁτιδήποτε ἕτερον ποιοῦντα τῶν ἀτόπων· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ συμπράττομεν. διὰ τοῦτο Παῦλος ἔλεγεν, Οὐ μόνον αὐτοὶ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσι· καὶ συμμορίας πότου καὶ μέθης ποιοῦσιν οἱ πολλοί. ποίησον, ἄνθρωπε, συμμορίας, ὥστε ἀποθέσθαι τὴν μανίαν τῆς μέθης. τοῖς δεδεμένοις καλὰ ταῦτα τὰ φιλικὰ, τοῖς ἐν θλίψει οὖσι. τοιοῦτόν τι καὶ Κορινθίοις ἐπέταξεν ὁ Παῦλος, Ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω, φησὶ, τότε λογίαι γίνωνται. νῦν δὲ μέθης μὲν καὶ τρυφῆς καὶ σπατάλης ἕνεκεν πάντα πράττομεν, καὶ κλίνην κοινὴν, καὶ τράπεζαν κοινὴν, καὶ οἶνον κοινὸν, καὶ ἀνάλωμα κοινὸν ποιούμενοι· ἐλεημοσύνην δὲ οὐδεὶς ἐποιήσατο κοινήν. τοιαῦτα ἦν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων τὰ φιλικὰ, πάντα εἰς μέσον κατετίθετο τὰ ὑπάρχοντα. ἐγὼ δὲ οὐ πάντα κελεύω, ἀλλὰ μέρος τι· Ὁ ἄν τις εὐοδῶται, φησὶν, ὁρισάτω ἕκαστος κατὰ μίαν τῶν σαββάτων, ὥσπερ τινὰ φόρον φέρειν ὑπὲρ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, καὶ κατατίθεσθαι, καὶ οὕτω διδόναι ἐλεημοσύνην, κἂν μικρὸν, κἂν μέγα. Οὐκ ὀφθήσῃ γὰρ, φησι, κενὸς ἐνώπιον Κυρίου. Ἰουδαίοις ταῦτα ἐλέγετο, πόσῳ μᾶλλον ἡμῖν; διὰ τοῦτο ἑστήκασιν οἱ πένητες πρὸ τῶν θυρῶν, ἵνα μηδεὶς εἰσίῃ κενὸς, ἵνα μετὰ ἐλεημοσύνης εἰσίῃ. εἰσέρχῃ ἐλεηθῆναι· ἐλέησον πρότερον. ὁ δὲ ὕστερον ἐρχόμενος, πλέον ὀφείλει. ὅταν γὰρ ἀρξώμεθα ἡμεῖς, ὁ δεύτερος πλέον κατατίθησι. ποίησόν σοι ὀφειλέτην τὸν Θεὸν, καὶ τότε αὐτὸν αἴτησαι. δάνεισον, καὶ τότε ἀπαίτει, ἵνα μετὰ τόκου λάβῃς. βούλεται τοῦτο ὁ Θεὸς, οὐκ ἀποφεύγει. ἂν μετὰ ἐλεημοσύνης αἰτῇς, χάριν ἔχει. ἂν μετὰ ἐλεημοσύνης ἀπαιτῇς, δανείζεις καὶ τόκους λαμβάνεις. ναὶ, παρακαλῶ. οὐκ ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν τὸ ἀκουσθῆναί ἐστιν. ἔκτεινόν σου τὰς χεῖρας μὴ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας. ἂν εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας ἐκτείνῃς τὴν χεῖρα, αὐτῆς ἥψω τῆς κορυφῆς τοῦ οὐρανοῦ. ὁ γὰρ ἐκεῖ καθήμενος λαμ-

βάνει

Ρωμ. ιβ. ιε. ις.
Ρωμ. α. λβ.
α. Κορ. ις. β.
α. Κορ. ις. β.
Ἐξοδ. κγ. ιε.
Δευτ. ις. ις.

βαίει τὴν ἐλεημοσύνην. ἀν δὲ ἀκάρπως αἰτοίης, οὐδὲν ὤνησας. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ σε παρελθὼν ὁ βασιλεὺς ᾔτησε μετὰ τῆς ἁλουργίδος, οὐκ ἂν προθύμως ἅπαντα τὰ ὄντα δέδωκας; νυνὶ δὲ οὐχ ὑπὸ ἐπιγείου βασιλέως, ἀλλὰ τοῦ οὐρανίου διὰ τῶν πενήτων αἰτούμενος ἕστηκας περιορῶν καὶ τὴν δόσιν ὑπερτιθέμενος; καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴης κολάσεως ἄξιος; οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν, οὐδὲ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις τὸ ἐπακούεσθαί ἐστιν. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. δέον γὰρ σιγᾶν, καὶ μηδὲ ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν ἐλέου δεόμενον, ὁ παρρησίαν ἔχων καὶ πολλὰ φθέγγεται. ἀλλὰ τί φησι; Κρίνατε ὀρφανῷ [καὶ ταπεινῷ,] καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ μάθετε καλὸν ποιεῖν. οὕτω δυνησόμεθα ἀκούεσθαι, κἂν κάτω τὰς χεῖρας ἔχωμεν, κἂν μὴ φθεγγώμεθα, μηδὲ ζητῶμεν. ταῦτα τοίνυν ζηλώσωμεν, ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν.

Ησ. α. ιε.

Λογ. β. 8 ΜΗ ΟΥΝ ΕΠΑΙΣΧΥΝΘΗΣ ΤΟ ΜΑΡτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ· ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ, 9 Τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων, 10 Φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οὐδὲν χεῖρον, ἢ ὅταν τις ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς τὰ θεῖα κρίνῃ καὶ μετρῇ πράγματα. οὕτω γὰρ ἀποπεσεῖται τῆς πέτρας ἐκείνης ἐκ πολλοῦ τοῦ μέσου, καὶ τοῦ φωτὸς ἀποστερηθήσεται. εἰ γὰρ ὁ τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας ἀνθρωπίνοις θέλων καταλαβεῖν ὀφθαλμοῖς, οὐ μόνον οὐ καταλήψεται, οὐδὲ ἀνθέξεται τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ καὶ ἀποπεσεῖται καὶ μυρίαν ὑποστήσεται βλάβην· πολλῷ μᾶλλον ὁ βουλόμενος πρὸς ἐκεῖνο τὸ φῶς ἀτενὲς ἰδεῖν διὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν, πείσεται τοῦτο, καὶ ὑβρίζει εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. ὅρα γοῦν Μαρκίωνα καὶ Μάνην καὶ Οὐαλεντῖνον καὶ πάντας τοὺς τὰς λοιπὰς αἱρέσεις καὶ τὰ ὀλέθρια δόγματα ἐπεισαγαγόντας τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ὅπως ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς τὰ τοῦ Θεοῦ μετρήσαντες ᾐσχύνθησαν ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ. καίτοι οὐκ αἰσχύνης, ἀλλὰ πολλοῦ καυχήματος ἄξια ἂν εἴη, τὸν σταυρὸν λέγω τοῦ Χριστοῦ. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας τεκμήριον μέγα, οὐκ οὐρανός, οὐ θάλαττα, οὐ γῆ, οὐ τὸ ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγεῖν, οὐ τὰ ἄλλα πάντα, ὡς ὁ σταυρός. διὸ καὶ Παῦλος ἐπ' αὐτῷ καυχᾶται λέγων, Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' οἱ ψυχικοὶ καὶ μηδὲν πλέον Θεῷ νέμοντες τῶν ἀνθρώπων, καταπίπτουσι καὶ αἰσχύνονται. διὰ τοῦτο ἄνωθεν τῷ μαθητῇ παραινεῖ λέγων, καὶ δι' ἐκείνου πᾶσι· μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τουτέστι, μὴ αἰσχύνου ὅτι τὸν ἐσταυρωμένον κηρύσσεις, ἀλλὰ καὶ ἐναβρύνου. αὐτὰ μὲν γὰρ καθ' ἑαυτά, θάνατος καὶ δεσμωτήρια καὶ δεσμά, αἰσχύνης ἄξια καὶ ὀνειδισμοῦ· ἀλλ' ἐάν τις τὴν αἰτίαν προσθῇ, καὶ τὸ μυστήριον ἴδῃ καλῶς, πολλοῦ καυχήματος, πολλῆς σεμνότητος ἑκάτερα ὄντα εὑρήσει. ὁ γὰρ θάνατος ἐκεῖνος τὴν οἰκουμένην ἀπολλυμένην ἔσωσεν, ὁ θάνατος ἐκεῖνος τῇ γῇ συνῆψε τὸν οὐρανόν, ὁ θάνατος ἐκεῖνος τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου κατέλυσε, τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ἐποίησε καὶ Θεοῦ υἱούς· ὁ θάνατος ἐκεῖνος τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀνήγαγεν εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν. τὰ δεσμὰ ταῦτα πολλοὺς ἐπέστρεψε. μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς, φησί, τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν,

Γαλ. ς. ιδ.

μηδὲ

μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ. τουτέστι, κἂν αὐτὸς ταῦτα πάθῃς, μὴ αἰσχυνθῇς. ὅτι γὰρ τοῦτο ᾐνίξατο, καὶ διὰ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων δῆλον, διὰ τοῦ εἰπεῖν, Ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ· καὶ διὰ τῶν μετὰ ταῦτα πάλιν. ἀλλὰ συγκακοπάθησόν, φησι· τουτέστι, μὴ ἁπλῶς μὴ ἐπαισχυν-
5 θῇς, ἀλλὰ τῇ πείρᾳ μὴ ἐπαισχυνθῇς. καὶ οὐκ εἶπε, μὴ φοβηθῇς, μηδὲ δείσῃς, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸν θαρρύνων φησὶ, μὴ ἐπαισχυνθῇς, ὡς οὐκ ὄντος λοιπὸν κινδύνου, εἰ τῆς αἰσχύνης τις περιγένοιτο. τοῦτο γὰρ μόνον ἔχει φορτικὸν αἰσχύνη τὸ ἡττᾶσθαι αὐτῆς. μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῇς, εἰ ἐγὼ ὁ νεκροὺς ἐγείρων, ὁ μυρία ἐργαζόμενος σημεῖα, ὁ τὴν οἰκουμένην περιδραμὼν, δέδεμαι νῦν· οὐ γὰρ ὡς κακοῦργος εἰμὶ δεσμώτης, ἀλλὰ τοῦ σταυρωθέντος ἕνεκεν. εἰ
10 σταυρὸν οὐκ ἐπῃσχύνθη μου ὁ δεσπότης, οὐδὲ τὰ δεσμὰ ἐγώ. καὶ καλῶς παρακαλῶν αὐτὸν μὴ ἐπαισχυνθῆναι, περιέτρεψεν αὐτὸν τοῦ σταυροῦ ἀνέμνησεν. εἰ τὸν σταυρὸν οὐκ ἐπαισχύνῃ, φησὶ, μηδὲ δεσμά. εἰ ὁ δεσπότης ἡμῶν καὶ διδάσκαλος σταυρὸν ὑπέμεινε, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς τὰ δεσμά. ἅπερ γὰρ αὐτὸς ὑπομένει ὁ αἰσχυνόμενος, καὶ τὸν σταυρωθέντα ἐπαισχύνεται. οὐ γὰρ δι' ἐμαυτὸν, φησι, φέρω ταῦτα τὰ δεσμά. μηδὲ σὺ ὡς ἀνθρώπινον
15 πάθῃς, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς κοινώνησον, ἀλλὰ συγκακοπάθησόν, φησι, τῷ εὐαγγελίῳ, οὐχ ὡς τοῦ εὐαγγελίου κακοπαθοῦντος, ἀλλὰ τὸν μαθητὴν διεγείρων ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου πάσχειν. κατὰ δύναμιν Θεοῦ, φησι, τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων. ἄλλως δὲ, ἐπειδὴ φορτικὸν ἦν τὸ εἰπεῖν, κακοπάθησον, πάλιν αὐτὸν παραμυθεῖται λέγων, οὐ κατὰ
20 τὰ ἔργα ἡμῶν· τουτέστι, μὴ τῇ δυνάμει λογίζου τῇ σῇ, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ τὸ ταῦτα φέρειν. σὸν μὲν γὰρ τὸ ἑλέσθαι καὶ προθυμηθῆναι, Θεοῦ δὲ τὸ κουφίσαι καὶ παῦσαι. εἶτα καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ δείκνυσι τὰ τεκμήρια. πῶς ἐσώθης εἰπέ μοι, πῶς ἐκλήθης. ὥσπερ φησὶν ἀλλαχοῦ, Κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν. οὕτω τοῦ ποιῆσαι τὸν οὐρανὸν μείζονα δύναμις αὕτη ἦν, τὸ πεῖσαι τὴν οἰκουμένην. πῶς δὲ ἐκλήθημεν, φησὶ; κλήσει
25 ἁγίᾳ· τουτέστιν, ἁγίους εἰργάσατο ἡμᾶς πολεμίους ὄντας καὶ ἐχθρούς. τὸ δὲ ταῦτα οὐκ ἐξ ἡμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον. εἰ τοίνυν οὕτω δυνατός ἐστι τῷ καλέσαι, καὶ ἀγαθὸς τῷ κατὰ χάριν, ἀλλὰ μὴ κατὰ ὀφειλὴν τοῦτο ποιῆσαι, οὐ δεῖ [illegible]. ὁ γὰρ μέλλων ἡμᾶς [illegible] καὶ ἐχθροὺς ὄντας χάριτι σῶσαι, ἐργαζομένους ἤδη, οὐ πολλῷ μᾶλλον συμπαρέξει; οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, φησιν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν· τουτέστιν, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, οὐδενὸς συμβουλεύοντος,
30 ἀλλ' ἐξ ἰδίας προθέσεως· οἴκοθεν ἐκ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ὁρμώμενος ἔσωσε· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, κατ' ἰδίαν πρόθεσιν. καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων· τουτέστιν, ἀνάρχως ταῦτα προετετύπωτο ἐν Χριστῷ [illegible], οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, τὸ μὴ ἄρτι βουλεύσασθαι, [illegible] καὶ αὐτὸς ταῦτα ἐβούλετο ἐξ ἀρχῆς.
35 Φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου. Εἶδες δύναμιν; εἶδες δωρεάν; [illegible] διὰ τοῦ εὐαγγελίου [illegible] ἐλπίδος γὰρ [illegible] ἡμετέρα [illegible] διὰ τοῦ εὐαγγελίου.
40 Εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν. Τί δή ποτε τοῦτο συνεχῶς λέγει, [illegible] ἐθνῶν [illegible] διδάσκαλον [illegible] τῷ θανάτῳ [illegible] οὐχ ὡς κακοῦργος [illegible] ἐθνῶν. [illegible] τὸν λόγον.

β. Τιμ. α. ζ.

Εφ. γ. κ.

12 Δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα, φησί, πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι. οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ πέπεισμαι, ὅτι δυνατός ἐστι τὴν παρακαταθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι, φησίν. αἰσχύνης γάρ, εἰπέ μοι, τὰ δεσμά; αἰσχύνης τὰ πάθη; μὴ σὺ ἐπαισχυνθῇς. ὁρᾷς πῶς διὰ τῶν ἔργων ἐνδείκνυται τὴν διδασκαλίαν; ταῦτα πάσχω, φησίν, εἰς δεσμωτήριον ἐμβέβλημαι, ἐλαύνομαι. οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ πέπεισμαι, ὅτι δυνατός ἐστι τὴν παρακαταθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. τί ἐστι παρακαταθήκη; ἡ πίστις, τὸ κήρυγμα. τοῦτο αὐτός, φησιν, ὁ παρακαταθέμενος ἀκέραιον φυλάξει. πάντα πάσχω ὥστε μὴ τὸν θησαυρὸν συληθῆναι. οὐκ ἐπαισχύνομαι τούτοις, ἕως ἂν αὐτὴ ἀκέραιος σώζηται. ἢ τοὺς πιστοὺς λέγει τὴν παρακαταθήκην, ἣν ὁ Θεὸς αὐτῷ παρακατέθετο, ἢ ἣν αὐτὸς τῷ Θεῷ. καὶ νῦν γάρ φησιν, ἰδοὺ παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ Κυρίῳ· τουτέστιν, οὐκ ἀνόνητά μοι ταῦτα ἔσται. καὶ Τιμόθεος τῆς παραθήκης δείκνυσί μοι τὸν καρπόν. ὁρᾷς αὐτὸν οὐκ ἀχθόμενον τῶν κακῶν διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μαθητῶν;

ΗΘΙΚΟΝ. Τοιοῦτον εἶναι τὸν διδάσκαλον χρή, ὥστε κήδεσθαι τῶν μαθητῶν, τούτους πάντα ἡγεῖσθαι. Νῦν ζῶμεν, φησίν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ. καὶ πάλιν, Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; ὁρᾷς αὐτὸν ταῦτα μεριμνῶντα; * οὐχ ἧττον τῶν οἰκείων τὰ τῶν μαθητῶν; δεῖ γὰρ τοὺς φυσικοὺς πατέρας ὑπεραίρειν, δεῖ θερμοτέρους εἶναι. ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας φιλοστόργως πρὸς αὐτὸν διακεῖσθαι προσήκει. Πείθεσθε γάρ, φησι, τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε, εἰδότες ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. εἰπὲ γάρ μοι, αὐτὸς μὲν τοσούτῳ κινδύνῳ ἐστὶν ὑπεύθυνος· σὺ δὲ οὐδὲ πείθεσθαι αὐτῷ βούλει, καὶ ταῦτα εἰς τὸ σοὶ συμφέρον; κἂν γὰρ τὰ καθ' ἑαυτὸν καλῶς διάθηται, ἕως ἂν τὰ σὰ μὴ καλῶς ᾖ διακείμενα, ἐναγώνιός ἐστι, διπλᾶς διδοὺς τὰς εὐθύνας. ἐννόησον δὲ ὅσον ἐστὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἀρχομένων ἐξετάζεσθαι, καὶ ἀγωνιᾶν. πόσην βούλει δοῦναι τιμὴν, πόσην θεραπείαν ἀντίρροπον τῶν κινδύνων τούτων; ἀλλ' οὐδὲν ἴσον ἐρεῖς· οὔπω γὰρ τὴν ψυχὴν ἐπιδέδωκας. αὐτὸς δὲ τὴν ψυχὴν τίθησιν ὑπὲρ σοῦ. κἂν μὴ θῇ, διὰ ταῦτα [illegible] ἀπολλυμένην ἐκδέξεται· σὺ δὲ οὐδὲ μέχρι λόγου ὑποστέλλεσθαι βούλει. τοῦτο πάντων τῶν κακῶν αἴτιον, ὅτι ἡ τῶν ἀρχόντων ἠφανίσθη, οὐκ ἔτι αἰδώς, οὐκ ἔτι φόβος. πείθεσθε, φησί, τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε. νῦν δὲ πάντα κάτω καὶ ἄνω φησὶ συγκέχυται. οὐχὶ τῶν ἡγουμένων ἕνεκεν ταῦτα λέγω. τί γὰρ ἀπὸ τῆς ὑμῶν ὠφεληθήσονται τιμῆς ἢ θεραπείας; ἢ τοσοῦτον αὐτοὶ πειθαρχούντων ἔχουσιν; ἀλλὰ διὰ τὸ ὑμῖν συμφέρον. νῦν μὲν γάρ, κἂν τιμῶσιν, οὐδὲν ὠφελοῦνται πρὸς τὸ μέλλον· ἀλλὰ μείζονα αὐτοῖς τὰ [illegible] καὶ [illegible], οὐδὲν ἐλαττοῦνται πρὸς τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ πλείων αὐτοῖς ἡ ἀπολογία. ἀλλ' ὑμῶν αὐτῶν ἕνεκεν ἀπολαύειν βούλομαι [illegible]. ὅταν γὰρ τιμῶνται παρὰ τῶν ἀρχομένων οἱ ἡγούμενοι, καὶ τοῦτο αὐτοῖς προσφέρεται, [illegible] Ἠλεὶ ἔλεγεν, Ἐλάβον σε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· ὅταν δὲ ὑβρίζωνται, [illegible] τοῦ Σαμουήλ, Οὐ σέ, φησιν, ἐξουδενώκασιν, ἀλλ' ἢ ἐμέ. ὥστε ἡ μὲν ὕβρις κέρδος αὐτοῖς ἐστιν· ἡ δὲ τιμή, βάρος. οὐκ αὐτῶν οὖν ἕνεκεν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ὑμῶν αὐτῶν. ὁ τιμῶν τὸν ἱερέα, καὶ τὸν Θεὸν τιμήσει· ὁ δὲ μαθὼν τοῦ ἱερέως καταφρονεῖν, ὀλίγῳ προϊὼν καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἐνυβρίσει. Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, φησιν, ἐμὲ δέχεται. Καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ, φησὶν, ἐντίμους ἔχε. ἐντεῦθεν ἔμαθον Ἰουδαῖοι τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖν, ὅτι Μωϋσέα καταφρονήσαντες αὐτὸν ἐλίθαζον. ὅταν γάρ τις πρὸς τὸν ἱερέα εὐλαβῶς διακέηται, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸν Θεόν. κἂν ὁ ἱερεὺς φαῦλος ᾖ, ὁ Θεὸς ὁρῶν ὅτι διὰ τὸν φόβον τὸν αὐτοῦ [illegible] καὶ τὸν οὐκ ἄξιον τιμῆς θεραπεύεις, αὐτὸς ἀποδώσει σοι τὸν μισθόν. Εἰ γὰρ ὁ δεχόμενος προφήτην, φησίν, εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται, [illegible] ἀκούων, δηλονότι τοῦ ἱερέως. εἰ γὰρ ἔνθα φιλοξενίας λόγος, ἔνθα οὐκ οἶδας τὸν παραγενόμενον, τοσοῦτον

ι. . . λαμβάνεις

Marginal references: 2 Tim. κεφ. α.; α. Θεσ. γ. η.; καὶ β. ιθ.; Ἑβρ. ιγ. ιζ.; α. Βασ. β. κη.; καὶ η. ζ.; Ματθ. ι. μ.; Ἀριθ. ιε.; Ματθ. ι. μα.

λαμβάνεις μισθόν· ᾧ καὶ κελεύει ὑποτάσσεσθαι, ἂν ὑπὸ τῆς γῆς, πολλῷ μᾶλλον. Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως, φησὶ, καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι· πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. οὐκ οἶδας τί ἐστιν ὁ ἱερεύς; ἄγγελος Κυρίου ἐστί. μὴ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ λέγει; εἰ καταφρονεῖς αὐτοῦ, οὐκ αὐτοῦ καταφρονεῖς, ἀλλὰ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν Θεοῦ. καὶ πόθεν δῆλον ὅτι ὁ Θεὸς ἐχειροτόνησεν αὐτόν, φησιν; οὐκοῦν εἰ μὴ ταύτην ἔχεις τὴν ὑπόληψιν, ἡ ἐλπίς σου κεκένωται. εἰ γὰρ μηδὲν ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ, οὔτε λουτρὸν ἔχεις, οὔτε μυστηρίων μετέχεις, οὔτε εὐλογιῶν ἀπολαύεις· οὐκ ἄρα χριστιανὸς εἶ. τί οὖν, φησί; πάντας ὁ Θεὸς χειροτονεῖ, καὶ τοὺς ἀναξίους; πάντας μὲν ὁ Θεὸς οὐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ αὐτὸς ἐνεργεῖ, εἰ καὶ αὐτοὶ εἶεν ἀνάξιοι, διὰ τὸ σωθῆναι τὸν λαόν. εἰ γὰρ δι' ὄνου, καὶ διὰ Βαλαάμ, διὰ μιαροῦ ἀνθρώπου, τοῦ λαοῦ ἕνεκεν ἐλάλησε, πολλῷ μᾶλλον διὰ τοῦ ἱερέως. τί γὰρ οὐ ποιεῖ ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας ἕνεκεν τῆς ἡμετέρας; τί γὰρ οὐ φθέγγεται; διὰ τίνος δὲ οὐκ ἐνεργεῖ; εἰ διὰ τοῦ Ἰούδα ἐνήργησε, καὶ διὰ τῶν προφητευόντων, οἷς φησιν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, καὶ ἄλλοι δαίμονας ἐξέβαλον, πολλῷ μᾶλλον διὰ τῶν ἱερέων ἐνεργήσει. ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν τοὺς βίους ἐρευνᾶν τῶν ἀρχόντων, αὐτοὶ μέλλομεν εἶναι χειροτονηταὶ τῶν διδασκάλων, καὶ τὰ ἄνω κάτω γέγονε, ἄνω οἱ πόδες, καὶ κάτω ἡ κεφαλή. ἄκουε Παύλου λέγοντος· Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· καὶ πάλιν, Σὺ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; εἰ τὸν ἀδελφὸν οὐ δεῖ κρίνειν, πολλῷ μᾶλλον τὸν διδάσκαλον. εἰ μὲν γὰρ τοῦτο ἐπέταξεν ὁ Θεὸς, καλῶς ποιεῖς, καὶ ἁμαρτάνεις μὴ ποιῶν· εἰ δὲ τοὐναντίον, μὴ τόλμα, μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἐπιχείρει. τῷ Ἀαρὼν μετὰ τὴν μοσχοποιΐαν ἐπανέστησαν οἱ περὶ Κορὲ, καὶ Δαθὰν, καὶ Ἀβειρών. τί οὖν; οὐκ ἀπώλοντο; ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ μεριμνάτω. εἰ μὲν γὰρ δόγμα ἔχει διεστραμμένον, κἂν ἄγγελος ᾖ, μὴ πείθου· εἰ δὲ ὀρθὰ διδάσκει, μὴ τῷ βίῳ πρόσεχε, ἀλλὰ τοῖς ῥήμασιν. ἔχεις Παῦλον καὶ δι' ἔργων, καὶ διὰ λόγων ῥυθμίζοντά σε πρὸς τὸ δέον. ἀλλ' οὐ δίδωσι πένησι, φησιν, οὐδὲ καλῶς διοικεῖ. πόθεν σοι τοῦτο δῆλον; πρὶν ἢ μάθῃς, μὴ μέμφῃ, φοβήθητι τὰς εὐθύνας. πολλὰ ἀπὸ ὑπονοίας κρίνεται. μίμησαί σου τὸν δεσπότην, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· Καταβὰς ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται· εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ. εἰ δὲ κατέμαθες, καὶ ἐξήτασας, καὶ εἶδες, ἀνάμενε τὸν κριτὴν, μὴ προαρπάσῃς τοῦ Χριστοῦ τὴν τάξιν. ἐκείνου ταῦτά ἐστιν ἐξετάζειν, οὐ σοῦ. σὺ δοῦλος εἶ ἔσχατος, οὐ δεσπότης· σὺ πρόβατον εἶ· μὴ τοίνυν περιεργάζου τὸν ποιμένα, ἵνα μὴ καὶ ἐφ' οἷς ἐκείνου κατηγορεῖς, εὐθύνας δῷς. καὶ πῶς ἐμοὶ λέγει, φησὶν, αὐτὸς οὐ ποιῶν; οὐκ αὐτός σοι λέγει. εἰ αὐτῷ πείθῃ, μισθὸν οὐκ ἔχεις. ὁ Χριστός σοι ταῦτα παραινεῖ. καὶ τί λέγω; οὐδὲ Παύλῳ πείθεσθαι χρὴ, ἄν τι ἴδιον λέγῃ, ἄν τι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τῷ ἀποστόλῳ τῷ τὸν Χριστὸν ἔχοντι λαλοῦντα ἐν ἑαυτῷ. μὴ κρίνωμεν τὰ ἀλλήλων, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. ἐξέτασόν σου τὸν βίον. ἀλλ' ἐκεῖνος ὀφείλει μου βελτίων εἶναι, φησί. διὰ τί; ὅτι ἱερεύς ἐστι. καὶ τί σου πλέον οὐκ ἔχει; οὐχὶ τοὺς μόχθους; οὐχὶ τοὺς κινδύνους; οὐχὶ τὴν ἀγωνίαν; οὐχὶ τὴν ταλαιπωρίαν; ταῦτα τοίνυν ἔχων πῶς οὐ βελτίων ἐστί σου; εἰ δὲ οὐκ ἔστι βελτίων, ἄρα ὀφείλεις, εἰπέ μοι, σὺ σαυτὸν ἀπολλύναι; ἀπονοίας ταῦτα τὰ ῥήματα. πόθεν γὰρ, ὅτι οὐκ ἔστι σου βελτίων; ἐὰν κλέπτῃ, φησὶ, καὶ ἱεροσυλῇ. πόθεν οἶδας, ἄνθρωπε; τί κατακρημνίζεις σαυτόν; καὶ σὺ μὲν, ἂν εἴπῃ τις, ὅτι ὁ δεῖνα πορφύραν ἔχει, κἂν εἰδὼς ᾖς, ἀποφράττεις τὰ ὦτα, κἂν ἐλέγξαι δυνάμενος ᾖς, ἀποπηδᾷς εὐθέως καὶ παραιτῇ μὴ εἰδέναι, περιττὸν κίνδυνον μὴ θέλων ἀναδέξασθαι. ἐνταῦθα δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀποπηδᾷς, ἀλλ' ἀ καὶ ἀναδέχῃ περιττὸν κίνδυνον. ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστιν ἀνεύθυνα. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, δώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. ὅλως δὲ οἴει τινὸς βελτίων εἶναι, καὶ οὐ στενάζεις, οὐδὲ κόπτεις

Ματθ. κγ. β.
Λευ. κβ.
Ματθ. ζ. κγ.
Ψαλ. ς. θ.
α. Κορ. δ. γ.
Ρωμ. ιδ. ι.
Γεν. ιη. κ.
Ματθ. ιβ. λς.

τὸ στῆθος, οὐδὲ κάτω κύπτεις, οὐδὲ μιμῇ τὸν τελώνην; οὐκοῦν ἀπώλεσας σαυτὸν, κἂν βελτίων ᾖς. βελτίων εἶ; σίγα, ἵνα μείνῃς βελτίων. ἂν δὲ εἴπῃς, ἐκένωσας τὸ πᾶν· ἂν νομίσῃς, οὐχί· ἂν μὴ νομίσῃς, πολὺ προσέθηκας. εἰ γὰρ ὁ ὢν ἁμαρτωλὸς, ἐπειδὴ ὡμολόγησε, κατῆλθε δεδικαιωμένος, ὁ μὴ ὢν σφόδρα ἁμαρτωλὸς, καὶ οὔπω πεπεισμένος, τί οὐ κερδαίνει; ἐξέτασόν σου τὸν βίον· οὐ κλέπτεις; ἀλλ᾽ ἁρπάζεις, ἀλλὰ βιάζῃ, ἀλλὰ μυρία ἕτερα τοιαῦτα ποιεῖς. οὐκ ἐπαινῶν λέγω τὴν κλοπὴν, ἄπαγε, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δακρύων, εἴ τις ἄρα ἐστὶ τοιοῦτος. οὐ γὰρ πείθομαι. ὅσον γὰρ ἡ ἱεροσυλία κακὸν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ὑμῶν φείδομαι. οὐ γὰρ βούλομαι τὴν ἀρετὴν τὴν ἡμετέραν κενοῦσθαι τῷ κατηγορεῖν ἑτέρων. τί τοῦ τελώνου χεῖρον, εἰπέ μοι; ἀληθὲς ἦν, ὅτι καὶ τελώνης ἦν, καὶ μυρίων ἔνοχος κακῶν· καὶ μόνον ἵνα εἴπῃ ὁ φαρισαῖος, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης, πάντα ἀπώλεσε. σὺ περὶ τοῦ ἱερέως λέγεις, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οὗτος ἱερόσυλος, καὶ οὐ πάντα κενοῖς; ταῦτα λέγειν ἀναγκάζομαι καὶ ἐπεξιέναι τούτῳ τῷ λόγῳ, οὐκ ἐπειδὴ ἐκείνων μοι μέλει τοσοῦτον, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ περὶ ὑμῶν δέδοικα, μὴ κενώσητε ὑμῶν τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς καυχήσεως ταύτης, διὰ τῆς κατακρίσεως. ἄκουε γὰρ τοῦ

Γαλ. ς. δ.

Παύλου παραινοῦντος καὶ λέγοντος· Τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. εἰπέ μοι, ἂν εἰς ἰατρεῖον ἔλθῃς τραῦμα ἔχων, μὴ ἀφεὶς φάρμακον ἐπιθεῖναι καὶ θεραπεῦσαι τὸ ἕλκος, περιεργάζῃ τὸν ἰατρὸν, εἴτε ἕλκος ἔχει, εἴτε οὐκ ἔχει; κἂν ἔχῃ δὲ, φροντίζεις; ἢ ἐπειδὴ ἔχει ἐκεῖνος, τὸ σαυτοῦ οὐ θεραπεύεις, καὶ λέγεις, ἐχρῆν αὐτὸν ὑγιαίνειν ἰατρὸν ὄντα· ἐπειδὴ οὐχ ὑγιαίνει ἰατρὸς ὢν, ἀφίημι κἀγὼ τὸ ἕλκος τὸ ἐμὸν ἀνίατον; μὴ γὰρ, ἂν ὁ ἱερεὺς ᾖ κακὸς, παραμυθία ἔσται τῷ ἀρχομένῳ; οὐδαμῶς, ἀλλὰ δώσει μὲν ἐκεῖνος δίκην τὴν ὡρισμένην· δώσεις δὲ καὶ σὺ τὴν ὀφειλομένην καὶ πρέπουσαν. καὶ γὰρ ὁ διδάσκαλος τάξιν λοιπὸν πληροῖ μόνον. Ἔσονται γὰρ, φησι, πάντες διδακτοὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ εἴπωσι, γνῶθι τὸν Κύριον, ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν. τίνος οὖν ἕνεκεν, φησι, προκάθηται; τίνος οὖν ἕνεκεν ἐφέστηκε; μὴ λέγωμεν, παρακαλῶ, κακῶς τοὺς διδασκάλους, μηδὲ ἀκριβολογώμεθα περὶ τούτων, ἵνα μὴ κακῶς ἑαυτοὺς διαθῶμεν· τὰ ἡμέτερα ἐξετάζωμεν, καὶ οὐδένα ἐροῦμεν κακῶς. αἰδεσθῶμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ᾽ ἣν ἡμᾶς ἐφώτισεν. ἂν πατέρα τις ἔχῃ, κἂν μυρία ἔχῃ δεινὰ, πάντα συσκιάζει. Μὴ δοξάζου γὰρ, φησιν, ἐν ἀτιμίᾳ πατρός σου· οὐ γάρ ἐστί σοι δόξα ὡς ὄνειδος. κἂν ἀπολείπῃ σύνεσις, συγγνώμην ἔχε. εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωματικῶν πατέρων, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν πατέρων ταῦτα λεκτέον. αἰδέσθητι ὅτι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν σοι διακονεῖται, ἀναγινώσκεσθαι ποιεῖ τὰς γραφὰς, διὰ σὲ τὸν οἶκον κοσμεῖ, διὰ σὲ ἀγρυπνεῖ, διὰ σὲ εὔχεται, ὑπὲρ σοῦ ἕστηκε τὸν Θεὸν παρακαλῶν, διὰ σὲ λιτὰς ποιεῖ, ὑπὲρ σοῦ πᾶσα αὐτῷ ἡ θρησκεία. ταῦτα αἰδέσθητι, ταῦτα ἐννόησον, μετὰ πάσης εὐλαβείας πρόσιθι. εἰπέ μοι, φαῦλός ἐστι; καὶ τί τοῦτο; ὁ γὰρ μὴ φαῦλος αὐτός σοι χαρίζεται τὰ μεγάλα ἀγαθά; οὐδαμῶς. πρὸς τὴν πίστιν τὴν σὴν τὸ πᾶν ἐνεργεῖται. οὔτε ὁ δίκαιος ὠφελήσει τι, μὴ ὄντος σου πιστοῦ, οὔτε ὁ φαῦλος βλάψει τι, ὄντος σου πιστοῦ. διὰ βοῶν ἐνήργησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, ὅτε ἐβούλετο σῶσαι τὸν λαόν. μὴ γὰρ ὁ βίος τοῦ ἱερέως, μὴ γὰρ ἡ ἀρετὴ τοσοῦτόν τι συντελεῖ; οὐκ ἔστι τοιαῦτα ἃ χαρίζεται ὁ Θεὸς, ὡς ὑπὸ ἱερατικῆς ἀρετῆς δύνασθαι. τὸ πᾶν τῆς χάριτός ἐστι, τούτου ἐστὶν ἀνοῖξαι μόνον τὸ στόμα· τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, σύμβολον οὗτος πληροῖ μόνον. ἐννόησον ὅσον ἐστὶ τὸ μέσον Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰησοῦ. ἄκουε γὰρ Ἰωάννου λέγοντος, Ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ, Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τοσούτου ὄντος τοῦ μέσου, καὶ πνεῦμα κατῆλθεν, ὅπερ οὐκ εἶχεν Ἰωάννης. Ἐκ γὰρ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, φησιν, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. ἀλλ᾽ ὅμως πρὶν ἢ βαπτισθῆναι, οὐ κατῆλθεν· οὐ μὴν οὐδὲ Ἰωάννης ἐποίησεν αὐτὸ κατελθεῖν. τί οὖν τοῦτο γέγονεν; ἵνα μάθῃς ὅτι σύμβολον ὁ ἱερεὺς πληροῖ. οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀνθρώπου τοσοῦτον ἀφέστηκεν,

Ιωαν ς. με.
Ησ νδ. ιγ.
Ιερ α. λδ.
Σειρ γ. ιβ.
α. Βασ. ς.
Ματθ. γ. ια. ιδ.
Ιωαν. α. ις.

ἀφέστηκεν, ὅσον Ἰωάννης τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ὅμως ἐπ' αὐτὸν κατῆλθε τὸ πνεῦμα, ἵνα μάθῃς ὅτι τὸ
πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, ὅτι τὸ πᾶν ὁ Θεὸς ποιεῖ. βούλομαί τι παράδοξον εἰπεῖν· ἀλλὰ μὴ θαυ-
μάσητε, μηδὲ θορυβηθῆτε. τί δή ποτέ ἐστιν; ἡ προσφορὰ ἡ αὐτή ἐστι, κἂν ὁ τυχὼν προσενέγκῃ,
κἂν Παῦλος, κἂν Πέτρος, ἡ αὐτή ἐστιν, ἣν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἔδωκε, καὶ ἣν νῦν οἱ ἱερεῖς
5 ποιοῦσιν. οὐδὲν αὕτη ἐλάττων ἐκείνης, ὅτι καὶ ταύτην οὐκ ἄνθρωποι ἁγιάζουσιν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ
καὶ ἐκείνην ἁγιάσας. ὥσπερ γὰρ τὰ ῥήματα, ἅπερ ὁ Θεὸς ἐφθέγξατο, τὰ αὐτά ἐστιν, ἅπερ ὁ ἱε-
ρεὺς καὶ νῦν λέγει, οὕτω καὶ ἡ προσφορὰ ἡ αὐτή ἐστι, καὶ τὸ βάπτισμα ὅπερ ἔδωκεν. οὕτω τὸ πᾶν
τῆς πίστεώς ἐστιν. ἐπεπήδησεν εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐπὶ Κορνήλιον, ἐπειδὴ προλαβὼν τὰ παρ' ἑαυ-
τοῦ ἐπεδείξατο, καὶ τὴν πίστιν εἰσήνεγκε. καὶ τοῦτο τοίνυν σῶμά ἐστι, κἀκεῖνο· ὁ δὲ νομίζων τοῦτο ἔ-
10 λαττον ἐκείνου εἶναι, οὐκ οἶδεν ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ νῦν πάρεστι, καὶ νῦν ἐνεργεῖ. ταῦτα τοίνυν εἰδότες
(οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς εἴρηται) ἡμῖν ταῦτα πάντα, ἀλλ' ἵνα διορθώσωμεν ὑμῶν τὴν γνώμην, καὶ ἀ-
σφαλεστέρους εἰς τὸ ἑξῆς ἐργασώμεθα) πολλὴν τῶν εἰρημένων τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε. ἂν δὲ
ἀεὶ μὲν ἀκούωμεν, παρατηρῶμεν δὲ μηδέποτε, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῶν λεγομένων. προσ-
έχωμεν τοίνυν ἀκριβῶς, προσέχωμεν τοῖς λεχθεῖσι μετ' ἐπιμελείας, ἀπογράψωμεν αὐτὰ
15 ἐπὶ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας, ἔχωμεν ἀεὶ κεκολλημένα τῷ συνειδότι, καὶ διηνεκῶς δό-
ξαν ἀναπέμψωμεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Λογ. γ'. 13 ΥΠΟΤΥΠΩΣΙΝ ΕΧΕ ΥΓΙΑΙΝΟΝΤΩΝ ΛΟ-
γων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.
20 14 Τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦν-
τος ἐν ἡμῖν. 15 Οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ
Ἀσίᾳ, ὧν ἐστι Φύγελλος, καὶ Ἑρμογένης. 16 Δῴη ἔλεος ὁ Κύριος τῷ
Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἅλυσίν μου οὐκ ἐπη-
σχύνθη, 17 Ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαιότερόν με ἐζήτησε,
25 καὶ εὗρε. 18 Δῴη αὐτῷ ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ
τῇ ἡμέρᾳ· καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

ΟΥ διὰ γραμμάτων μόνον τὰ πρακτέα ἀπέθετο τῷ μαθητῇ, ἀλλ'
ἤδη καὶ διὰ ῥημάτων. καὶ τοῦτο πολλαχοῦ καὶ ἐν ἄλλοις ἐδήλωσε λέ-
30 γων, Εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς, ὡς δι' ἡμῶν· πολλῷ δὲ μᾶλ- (β. Θεσ. β. ιε.)
λον καὶ ἐνταῦθα. μὴ τοίνυν ἐλλιπῶς εἰρῆσθαι τὰ κατὰ τὴν διδα-
σκαλίαν νομίσωμεν. πολλὰ γὰρ αὐτῷ καὶ ἀγράφως παρέδωκεν, ἅπερ
οὖν ἀναμιμνήσκων αὐτὸν ἔλεγεν, ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων
ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας. τί δέ ἐστιν ὅ φησι; καθάπερ ἐπὶ τῶν ζωγράφων ἐνετυπωσά-
35 μην, φησίν, εἰκόνα σοι τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων ἁπάντων ὥσπερ τινὰ κα-
νόνα καὶ ἀρχέτυπον καὶ ὅρους καταβαλὼν εἰς τὴν σὴν ψυχήν. ταῦτα οὖν ἔχε· κἂν περὶ πί-
στεως, κἂν περὶ ἀγάπης, κἂν περὶ σωφρονισμοῦ δέῃ τι βουλεύσασθαι, ἐκεῖθεν λάμβανε τὰ
παραδείγματα. οὐ δεήσει σοι παρ' ἑτέρων εἰκόνα ζητεῖν, πάντων ἐκεῖ κατακειμένων. τὴν
καλὴν παραθήκην φύλαξον. πῶς; διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν. οὐ
40 γάρ ἐστιν ἀνθρωπίνης ψυχῆς, οὐδὲ δυνάμεως τοσαῦτα ἐμπιστευθέντα, ἀρκέσαι πρὸς τὴν
φυλακήν. διὰ τί; ὅτι πολλοὶ οἱ λῃσταί, σκότος βαθὺ ὁ διάβολος ἐφέστηκεν ἔτι καὶ ἐφεδρεύει.
οὐκ οἴδαμεν ποίᾳ ὥρᾳ, ποίῳ καιρῷ ἐπιτίθεται. πῶς οὖν ἀρκέσομεν πρὸς τὴν φυλακήν,
φησί; διὰ πνεύματος ἁγίου, τουτέστιν, ἐὰν τὸ πνεῦμα ἔχωμεν παρ' ἡμῖν* · ἐὰν μὴ τὴν χά-
ριν φυγαδεύσωμεν, παρέσται. Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος οἶκον οἰκοδομήσῃ, εἰς μάτην ἐκο- (Ψαλ. ρκς. α.)

πιάσαι οἱ οἰκοδομοῦντες· ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες αὐτήν. τοῦτο τεῖχος ἡμῖν, τοῦτο φρούριον, τοῦτο καταφυγή. εἰ τοίνυν ἐνοικεῖ, καὶ αὐτὸ φυλάσσει, τίς χρεία παραγγελίας; ἵνα αὐτό, φησι, κατέχωμεν, ἵνα αὐτὸ φυλάσσωμεν, καὶ μὴ διώκωμεν ἀπὸ τῶν φαύλων πράξεων. εἶτα διηγεῖται τοὺς πειρασμούς, οὐχὶ καταβαλεῖν τὸν μαθητὴν βουλόμενος, ἀλλὰ διαναστῆσαι, ἵνα εἴ ποτε καὶ αὐτὸς περιπέσοι τούτοις, μὴ ξενοπαθῇ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀφορῶν, καὶ μεμνημένος πάντων τῶν συμβάντων αὐτῷ. τί οὖν φησιν; ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτὸν συλληφθέντα ἐγκαταλειφθῆναι, καὶ μηδεμιᾶς ἀπολαῦσαι φιλανθρωπίας, μηδὲ ῥοπῆς, μηδὲ βοηθείας, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πιστῶν καὶ φίλων προδίδοσθαι, ἄκουε τί φησιν. οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. εἰκὸς ἦν ἐν Ῥώμῃ εἶναι πολλοὺς τότε ἀπὸ τῆς Ἀσίας μερῶν· ἀλλ' οὐδείς μοι προσέστη, φησίν, οὐδείς με ἐγνώρισε, πάντες ἀπηλλοτριώθησαν. καὶ ὅρα τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ ψυχήν. εἶπε τὰ γινόμενα μόνον, οὐχὶ κατηράσατο αὐτοῖς· ἀλλὰ τὸν μὲν πράξαντα τοῦτο καὶ ἐποίησε, καὶ ἐπεύχεται τούτῳ μυρία ἀγαθά, ἐκείνοις δὲ οὐ κατηράσατο. ἀλλὰ τί φησιν, ὧν ἐστι Φύγελλος καὶ Ἑρμογένης. δῴη ἔλεος ὁ Κύριος, φησι, τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἅλυσίν μου οὐκ ἐπῃσχύνθη, ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαιότερον ἐζήτησέ με καὶ εὗρε. θέα πῶς πανταχοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν λέγει, οὐ τὸν κίνδυνον, ὥστε μὴ φοβηθῆναι τὸν Τιμόθεον, καίτοι κινδύνων τὸ πρᾶγμα ἔγεμε. προσέκρουσε γὰρ τότε τῷ Νέρωνι, τινὰ τῶν διακειμένων αὐτῷ οἰκειωσάμενος. ἀλλὰ γενόμενος, φησιν, ἐν Ῥώμῃ οὐ μόνον οὐκ ἔφυγε μου τὴν συντυχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεζήτησέ με, καὶ εὗρε. δῴη αὐτῷ ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις. τοιούτους εἶναι χρὴ τοὺς πιστούς, μήτε φόβῳ, μήτε ἀπειλῇ, μήτε αἰχμαλωσίᾳ κωλύεσθαι, ἀλλὰ συμπαραστῆναι ἀλλήλοις, καθάπερ ἐν πολέμῳ προΐστασθαι καὶ βοηθεῖν. οὐ γὰρ τοῖς κινδυνεύουσι τοσοῦτον, ὅσοι ἑαυτοῖς χαρίζονται, κοινωνοὺς ἑαυτοὺς ποιοῦντες, διὰ τῶν εἰς ἐκείνους γεγενημένων, τῶν ἐκείνοις ὀφειλομένων στεφάνων. εἰ δέ, ἐν θλίψει καθέστηκέ τις τῶν ἀνακειμένων Θεῷ, πολλὰ πάσχων δεινά, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας ἀθλῶν· σὺ οὐδέπω πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἱλκύσθης· ἔξεστί σοι, εἰ βουληθείης, καὶ μὴ ἐμβάντι εἰς τὸ στάδιον, μερίσασθαι τῶν ἀποκειμένων αὐτῷ στεφάνων, παρόντι, ἀλείφοντι, προτρέποντι, διεγείροντι. καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, ἄκουσον τί φησιν ἑτέρωθι γράφων, Πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει· καὶ πάλιν, Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μου ἐπέμψατε. καὶ πῶς οἱ ἀπόντες τῷ μὴ παρόντι ἐκοινώνησαν τῆς θλίψεως; πῶς; ὅτι ἐπέμψατέ μοι, φησι, τὰ εἰς τὴν χρείαν καὶ ἅπαξ, καὶ δίς. καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἐπαφροδίτου λέγων φησίν· Ὅτι ἤγγισε μέχρι θανάτου παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οὐχ οἱ πολεμοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ σκεύη φυλάσσοντες τιμῆς μετέχουσι, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἴσων πολλάκις ἔτυχον δώρων, καίτοιγε οὐδὲ τὰς χεῖρας αἱμάξαντες, οὐδὲ τὰ ὅπλα θέμενοι, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως τὴν παράταξιν θεασάμενοι τῶν πολεμίων· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τούτων τῶν θλίψεων. ὁ γὰρ βοηθῶν τῷ ἀθλητῇ λιμῷ τηκομένῳ, ὁ παρών, ὁ λόγοις παρακαλῶν, ὁ τὴν ἄλλην θεραπείαν ἅπασαν παρέχων, τὸ ἴσον ἔχει τῷ ἀθλοῦντι. μὴ γάρ μοι Παῦλον ἐννοήσῃς τὸν ἀθλητήν, τὸν ἄμαχον καὶ ἀκαταγώνιστον, ἀλλὰ ἄλλον τινὰ τῶν πολλῶν, ὃς εἰ μὴ ἔτυχε πολλῆς παραμυθίας, πολλῆς παρακλήσεως, οὐκ ἂν ἴσως ἔστη, οὐκ ἂν ἠγωνίσατο. ὥστε οἱ ἔξω τῶν ἀγώνων τῷ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβεβηκότι τῆς νίκης γεγόνασιν αἴτιοι, καὶ τῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ κειμένων στεφάνων γένοιντ' ἂν μέτοχοι. καὶ τί θαυμαστόν, εἰ τοῖς ἔτι ζῶσι κοινωνῶν τις τῶν αὐτῶν ἀξιοῦται τοῖς ἀγωνιζομένοις; ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς ἀπελθοῦσι, τοῖς ἤδη κειμένοις, τοῖς ἐστεφανωμένοις, τοῖς οὐδενὸς δεομένοις ἐστὶ κοινωνεῖν καὶ μετὰ θάνατον. ἄκουε γὰρ τοῦ Παύλου λέγοντος, Ταῖς

Φιλ. δ. ιδ. ιε.

Φιλ. β. λ.

μνείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες. καὶ πῶς, φησὶν, ἔστι κοινωνεῖν; ὅταν θαυμάσῃς τὸν ἄνδρα, ὅ-
ταν ἐργάσῃ τι τούτων ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐστεφανώθη, κεκοινώνηκας αὐτῷ τῶν ἄθλων, καὶ τῶν στεφά-
νων δηλονότι. δῴη αὐτῷ, φησὶν, ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.
ἠλέησέ με, φησίν· οὐκοῦν ἕξει τὴν ἀνταπόδοσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ καὶ φρικτῇ,
5 ἔνθα πολλοῦ ἐλέους χρεία ἡμῖν. δῴη αὐτῷ, φησὶν, ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου. δύο
Κύριοι; οὐδαμῶς, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Κύριος Χριστὸς Ἰησοῦς, καὶ εἷς Θεός. ἐνταῦθα οἱ τὰ Μαρκίωνος
νοσοῦντες ἐπιπηδῶσι τῷ εἰρημένῳ. ἀλλὰ μανθανέτωσαν, ὡς ἔθος τῇ γραφῇ τοῦτο, καὶ πολ-
λαχοῦ ἐστιν εὑρεῖν ταύτῃ τῇ συνηθείᾳ τὴν γραφὴν κεχρημένην, ὡς ὅταν λέγῃ, Εἶπεν ὁ
Κύριος τῷ Κυρίῳ μου. καὶ πάλιν, Εἶπε τῷ Κυρίῳ, Κύριός μου εἶ σύ· καὶ ἀλλαχοῦ, Ἔβρεξε
10 Κύριος παρὰ Κυρίου· τοῦτο δὲ προσώπων ἐστὶ παραστατικὸν ὁμοουσίων, οὐ φύσεως διαιρε-
τικόν. οὐ γὰρ ἵνα δύο οὐσίας διαφερούσας ἀλλήλων, ἀλλ' ἵνα δύο πρόσωπα νοήσωμεν τῆς
αὐτῆς ὄντα οὐσίας ἑκάτερα, τοῦτο λέγει. ὅρα δὲ πῶς καὶ εἶπε, δῴη αὐτῷ Κύριος. τί τοῦτο;
οὐχ ἕτερον, ἀλλ' ἔλεος. ἐπεὶ γὰρ αὐτὸς ἐλέους ἔτυχε παρὰ Ὀνησιφόρου, τοῦτο τυχεῖν ἐπεύ-
χεται καὶ αὐτὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ΗΘΙΚΟΝ

15 Εἰ δὲ Ὀνησιφόρος ὁ κινδύνοις παραβαλὼν ἑαυτὸν ἀπὸ ἐλέους σώζεται, πολλῷ μᾶλλον ἡ-
μεῖς. φοβεραὶ γὰρ αἱ εὔθυναι, φοβεραὶ, καὶ πολλῆς δεόμεναι τῆς φιλανθρωπίας, ὥστε μὴ
ἀκοῦσαι τὸ ῥῆμα τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο, Ὑπάγετε, οὐκ οἶδα ὑμᾶς οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομί-
αν· ὥστε μὴ ἀκοῦσαι πάλιν ἐκεῖνο τὸ φοβερόν· Ἀπέλθετε οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ
αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ὥστε μὴ ἀκοῦσαι, Χάος ἐστὶ μεταξὺ
20 ἡμῶν καὶ ὑμῶν· ὥστε μὴ ἀκοῦσαι ἐκεῖνο τὸ φρίκης γέμον, Ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐμβάλετε εἰς τὸ
σκότος τὸ ἐξώτερον· ὥστε μὴ ἀκοῦσαι ἐκεῖνο τὸ πολλοῦ φόβου γέμον, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ.
φρικτὸν γὰρ σφόδρα τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο καὶ φοβερόν· καίτοι ὁ Θεὸς ἥμερός ἐστι, καίτοι
πρᾶος. Θεὸς γὰρ οἰκτιρμῶν λέγεται, καὶ Θεὸς παρακλήσεως, καὶ ἀγαθὸς ὡς οὐδεὶς ἀ-
γαθὸς καὶ χρηστὸς, καὶ ἐπιεικὴς, καὶ πολυέλεος, καὶ οὐ βούλεται τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς
25 τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ ζῆν αὐτόν. πόθεν οὖν, πόθεν τοσαύτης ἀγωνίας ἡ ἡμέρα γέμει ἐκείνη; πυ-
ρὸς ἕλκεται ποταμὸς πρὸ προσώπου αὐτοῦ, βίβλοι τῶν πράξεων ἡμῶν ἀνοίγονται, αὕτη ἡ
ἡμέρα ὡς κλίβανός ἐστι καιομένη, ἄγγελοι περιτρέχουσι, καὶ κάμινοι παρατίθενται πολλαί.
πῶς οὖν φιλάνθρωπος; πῶς ἐλεήμων; πῶς ἀγαθός; φιλάνθρωπος μὲν οὖν καὶ οὕτω, καὶ
ἐκ τούτων μάλιστα δείκνυται αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος. διὰ γὰρ τοῦτο τοσοῦτον
30 ἡμῖν ἐπισείει τὸν φόβον, ἵνα κἂν διὰ τούτων συνωθούμενοι πρὸς τὸν τῆς βασιλείας πόθον
ποτὲ διεγερθῶμεν. θέα δέ μοι, πῶς οὐχ ἁπλῶς τῷ Ὀνησιφόρῳ μαρτυρεῖ, ἀλλά φησι· πολ-
λάκις με ἀνέψυξε. καθάπερ ἀθλητὴν τινὰ ὑπὸ αὐχμοῦ πιεζόμενον, ὑπὸ τῶν θλί-
ψεων, ἀνεκτήσατό, φησι, καὶ ἀνέρρωσε. καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις. οὐ
μόνον ἐν Ἐφέσῳ, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα. τοιούτους γὰρ δεῖ εἶναι τοὺς νήφοντας καὶ διεγηγερμέ-
35 νους, οὐχ ἅπαξ ἐργάζεσθαι, οὐδὲ δεύτερον, οὐδὲ τρίτον, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς ζωῆς. ὥσπερ
γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον οὐχ ἅπαξ τραφὲν ἔχει τῆς ὅλης ζωῆς τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ δεῖ-
ται καὶ τῆς καθημερινῆς τροφῆς· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς εὐσεβείας, καθ' ἑκάστην ἡμέ-
ραν δεόμεθα τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων βοηθείας. πολλοῦ γὰρ ἡμῖν ἐλέου χρεία. διὰ γὰρ τὰ
ἁμαρτήματα ἡμῶν, καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐκεῖνα πάντα ποιεῖ, οὐδὲν μὲν αὐτῶν δεόμενος,
40 πάντα δὲ ποιῶν δι' ἡμᾶς. διὰ γὰρ τοῦτο πάντα ἡμῖν ἔδειξε καὶ διηγήσατο, καὶ οὐ διηγήσατο
μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων πιστοῦται. ἀξιόπιστος μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀπὸ ῥημάτων μόνον. ἀλλ' ἵνα μή
τις ὑπερβολῆς, μηδὲ ἀπειλῆς μόνης εἶναι νομίσῃ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων πληρο-
φορίαν παρέστησε. πῶς; καὶ ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ τὰς τιμωρίας ἐπάγων. καὶ ἵνα μάθῃς δι' αὐτῶν
τῶν πραγμάτων, ποτὲ μὲν τὸν Φαραὼ ἐκόλασε, ποτὲ κατακλυσμὸν τῶν ὑδάτων ἐπήγα-

Ψαλ. ρθ. α.
Ψαλ. ιs. α.
Γεν. ιθ. κδ.
Ματθ. ζ. κγ.
Ματθ. κε. μα.
Λουκ. ιs. κθ.
Ματθ. κβ. ιγ.
Ματθ. κε. κs.
Ιεζ. ιη.

γε καὶ τὴν παμπληθίαν ἐκείνην, ποτὲ δὲ τὸν τοῦ πυρός. καὶ νῦν δὲ ὁρῶμεν πολλοὺς κολαζο-
μένους τῶν πονηρῶν, καὶ δίκην τιννύντας· ἅπερ ὑποδείγματα τῆς γεέννης ἐστίν. ἵνα γὰρ μὴ
καθεύδωμεν, μηδὲ ῥαθυμῶμεν, μηδὲ ἐπιλανθανώμεθα τῶν ῥημάτων, διὰ τῶν ἔργων ἡμᾶς
ὑπομιμνήσκει καὶ διεγείρει, ἐνταῦθα διχῆς κριτήρια, δικαστήρια, εὐθύνας. εἶτα παρὰ
ἀνθρώποις μὲν τοσαύτη τοῦ δικαίου ἐπιμέλεια, παρὰ δὲ Θεῷ τῷ καὶ ταῦτα νομοθετή- 5
σαντι οὐδεὶς τούτων λόγος; καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα πίστιν; καὶ γὰρ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγο-
ρᾷ, καὶ πανταχοῦ δικαστήριά ἐστιν ἰδεῖν. ἐν οἰκίᾳ μὲν γὰρ ὁ δεσπότης δούλοις δικάζει καθ'
ἑκάστην ἡμέραν, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοὺς ἀπαιτεῖ εὐθύνας, καὶ τὰ μὲν κολάζει, τὰ δὲ
ἀφίησιν. ἐν ἀγροῖς πάλιν ὁ γεωργός, καὶ ἡ γυνὴ δικάζεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ἐν πλοί-
οις ὁ κυβερνήτης δικάζει, ἐν στρατοπέδοις ὁ στρατηγὸς τοὺς στρατιώτας. καὶ πολλά ἄν τις εὕροι 10
δικαστήρια. ἐν τέχναις ὁ διδάσκαλος τῷ μαθητῇ. καὶ ἰδίᾳ τοίνυν, καὶ κοινῇ πάντες ἀλλή-
λοις δικάζουσι, καὶ οὐδαμοῦ τοῦ δικαίου τὸν λόγον παραμελούμενον ἴδοι τις ἄν, ἀλλὰ πάντας
εὐθύνας διδόντας πανταχοῦ. εἶτα ἐνταῦθα μὲν οὕτω διέσπαρται καὶ κατὰ πόλιν, καὶ κατὰ οἰκίας, καὶ
καθ' ἕνα ἕκαστον ἡ τοῦ δικαίου ζήτησις· ἐκεῖ δὲ ἔνθα δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ
ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ὡς ὄρη Θεοῦ, ἐκεῖ οὐδεὶς τοῦ δικαίου λόγος; καὶ πῶς ὁ Θεὸς ὁ κριτὴς καὶ 15
δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος ἀνέχεται, καὶ οὐκ ἀπαιτεῖ τὰς τιμωρίας; ἐνταῦθα ἔχεις
τὴν αἰτίαν. μακρόθυμος, φησίν, ἐστί, μακροθυμεῖ δὲ εἰς μετάνοιάν σε ἕλκων. σὺ δὲ ἐπι-
μένεις, Κατὰ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργήν. εἰ
δίκαιος τοίνυν ἐστί, τὸ κατ' ἀξίαν ἀποδίδωσι, καὶ οὐ περιορᾷ ἀτιμωρητὶ τοὺς πάσχοντας κακῶς.
τοῦτο γὰρ δικαίου. εἰ ἰσχυρός, καὶ μετὰ θάνατον ἀποδίδωσι, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει. τοῦτο γὰρ ἰσχυ- 20
ροῦ. εἰ δὲ μακρόθυμος ὢν ἀνέχεται, μὴ θορυβηθῶμεν, μηδὲ λέγωμεν, διὰ τί ἐνταῦθα
οὐκ ἐπεξέρχεται; εἰ γὰρ τοῦτο ἐγίνετο, προανήρπαστο ἂν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, εἰ καθ'
ἑκάστην ἡμέραν ἀπῄτει δίκας ἡμᾶς τῶν πεπλημμελημένων. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἡμέ-
ρα ἁμαρτημάτων καθαρά, ἀλλ' ἢ μέγα, ἢ μικρόν τι προσκρούομεν. ὥστε οὐδὲ ἂν ἐφθά-
σαμεν οὐδὲ εἰς εἰκοστὸν ἔτος ἕκαστος ἐλθεῖν, εἰ μὴ πολλὴ αὐτοῦ ἦν ἡ μακροθυμία, καὶ ἡ ἀ- 25
γαθότης, πολλὴν ἡμῖν παρέχουσα τὴν προθεσμίαν τῆς μετανοίας, ὥστε ἀποδύσασθαι τὰ
πεπλημμελημένα. ἕκαστος τοίνυν μετὰ συνειδότος ὀρθοῦ εἰσιὼν εἰς τὰ πεπραγμένα
αὐτῷ, καὶ τὸν βίον αὐτοῦ πάντα εἰς μέσον ἀγαγών, ἐπισκοπείτω, εἰ μὴ μυρίων τιμωριῶν
ἄξιος καὶ κολάσεών ἐστι. καὶ ὅταν ἀγανακτῇ, διὰ τί μὴ ὁ δεῖνα μυρία πράττων φαῦλα δί-
κην δίδωσιν, ἐννοείτω τὰ ἑαυτοῦ, καὶ παύσεται τὴν ἀγανάκτησιν. ἐκεῖνα γὰρ μεγάλα φαίνεται, 30
ἐπειδὴ ἐπὶ μεγάλοις γέγονε καὶ φανεροῖς. εἰ δὲ τὰ ἑαυτοῦ ἐξετάσειεν, ἴσως εὑρήσει πλείονα. τὸ γὰρ
ἁρπάζειν, καὶ πλεονεκτεῖν, ὅμοιόν ἐστιν, ἄν τε ἐπὶ χρυσίου, ἄν τε ἐπὶ ἀργυρίου γίνηται. ἀπὸ γὰρ
τῆς αὐτῆς διανοίας ἀμφότερα τίκτεται, καὶ ὁ τὸ μικρὸν ὑφελόμενος οὐ παραιτήσεται καὶ μέ-
γα ὑφελέσθαι. εἰ δὲ μὴ πάρεστιν, οὐ παρ' ἐκεῖνον τοῦτο γέγονεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ πράγμα-
τος συντυχίαν. ὁ τὸν πενέστερον ἀδικῶν πένης, οὐκ ἄν, εἴγε ἐδύνατο, καὶ τὸν πλουτοῦντα 35
παρεῖδεν, ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας, οὐ τῆς ἐκείνου προαιρέσεως τὸ πρᾶγμα γέγονε λοιπόν. ὁ δεῖνα
ἄρχει, φησί, καὶ τὰ τῶν ἀρχομένων ἁρπάζει. σὺ δὲ οὐχ ἁρπάζεις, εἰπέ μοι; μὴ γάρ μοι
εἴπῃς, ὅτι χρυσίου μὲν τάλαντα ἐκεῖνος, σὺ δὲ ὀβολοὺς δέκα· ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ οἱ
μὲν ἔβαλον χρυσίον, ἡ δὲ δύο λεπτά, καὶ οὐδὲν ἔλαττον εἰσήνεγκεν ἐκείνων. διὰ τί; ἡ γὰρ προ-
αίρεσις κρίνεται, καὶ οὐχ ἡ δόσις. εἶτα ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης ἀξιοῖς οὕτω δικάζειν τὸν Θεόν, 40
καὶ μηδὲν ἔλαττον διὰ τὴν πενίαν ἀποφέρεσθαι, εἰ δύο λεπτὰ καταβάλοις, τῶν μυρία
τάλαντα καταθεμένων χρυσίου, ἐπὶ δὲ τῆς πλεονεξίας οὐχ οὕτω; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; ὥσπερ
ἐκείνη δύο λεπτὰ καταβαλοῦσα ἀπὸ τῆς προαιρέσεως οὐδὲν ἔλαττον εἰσήνεγκεν, οὕτω καὶ σὺ
δύο λεπτὰ ὑφελόμενος, οὐδὲν ἄμεινον ἐκείνων διάκεισαι, ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστὸν εἰ-

Ψαλ. μζ. θ.
Ψαλ. λε. ς.
Ρωμ. β. ε.
Λουκ. κα. α.

πεῖν, μᾶλλον αὐτῶν πλεονεκτεῖς. ὥσπερ γὰρ κἂν τὴν τοῦ βασιλέως τις μοιχεύσῃ γυναῖκα,
κἂν τὴν τοῦ πένητος, κἂν τὴν τοῦ δούλου, ὁμοίως ἐστὶ μοιχὸς, οὐ τῇ διαφορᾷ τῶν προσώπων
τοῦ ἁμαρτήματος κρινομένου, ἀλλὰ τῇ μοχθηρίᾳ τῇ τοῦ τολμήσαντος προαιρέσεως· οὕτω
δὴ καὶ ἐνταῦθα. καὶ μᾶλλον ἐγὼ μοιχὸν ἂν εἴποιμι τὸν εἰς τὴν τυχοῦσαν μοιχευόμενον, ἢ
5 τὸν εἰς τὴν βασιλίδα αὐτήν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ ὥρα, καὶ πολλὰ ἕτερα ἦν τὰ
ἐπισπώμενα, ἐνταῦθα δὲ οὐδέν· ὥστε μᾶλλον οὗτος ἂν εἴη μοιχός. πάλιν, μέθυσον ἐκεῖνον
ἂν εἴποιμι μᾶλλον τὸν τῷ φαύλῳ οἴνῳ προσκεχρημένον· οὕτω καὶ πλεονέκτην τὸν μηδὲ τῶν
μικρῶν καταφρονοῦντα. ὁ μὲν γὰρ τὰ πολλὰ ἁρπάζων τῶν μικρῶν ἴσως καταφρονή-
σειεν ἄν· ὁ δὲ τὰ μικρὰ ὑφελκόμενος, τῶν μεγάλων οὐδαμῶς· ὥστε μᾶλλον οὗτος κλέπτης ἐστίν.
10 ὁ γὰρ μὴ καταφρονῶν ἀργυρίου, πῶς ἂν χρυσίου καταφρονήσειεν; ὥστε ὅταν τῶν ἀρχόν-
των κατηγορῶμεν, τὰ ἡμέτερα αὐτῶν λογισώμεθα, καὶ εὑρήσομεν μᾶλλον ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ
κλέπτοντας καὶ πλεονεκτοῦντας πλέον ἐκείνων, εἰ μὴ τῷ πράγματι, ἀλλὰ τῇ προαι-
ρέσει· ταῦτα κρίνομεν, ὥσπερ οὖν καὶ κρίνειν δίκαιον. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις προσενεχθείη τὰ
τοῦ πένητος λαβὼν, ἕτερος δὲ τὰ τοῦ πλουσίου, οὐχ ὁμοίαν ἀμφότεροι τίσουσι δίκην; τί δέ; ὁ
15 φονεὺς οὐχ ὁμοίως ἐστὶ φονεὺς, ἄντε ἀνάπηρον καὶ πένητα, ἄντε πλούσιον καὶ καλὸν ἀποκτείνῃ;
ὅταν οὖν εἴπωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος τὸ χωρίον ἥρπασεν, ἐννοήσωμεν τὰ ἑαυτῶν, καὶ οὕτως
οὐ τοὺς ἄλλους κατακρινοῦμεν, καὶ τὸν Θεὸν θαυμασόμεθα τῆς μακροθυμίας, καὶ οὐκ ἀγανα-
κτήσομεν, ὅτι ἡ κρίσις οὐκ ἔρχεται ἐπ' αὐτούς, καὶ αὐτοὶ ὀκνηρότεροι ἐσόμεθα πρὸς τὴν τῶν κα-
κῶν ἐργασίαν. ὅταν γὰρ ἴδωμεν τοῖς αὐτοῖς ὑπευθύνους ὄντας καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, οὐκέτι ὁμοί-
20 ως δυσχεραίνομεν, ἀλλ' ἀποστησόμεθα τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐπιτευξόμεθα τῶν μελλόντων
ἀγαθῶν.

Λογ. δ. 1 ΣΥ ΟΥΝ, ΤΕΚΝΟΝ ΜΟΥ, ΕΝΔΥΝΑΜΟΥ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 2 Καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ
25 πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσον-
ται καὶ ἑτέρους διδάξαι. 3 Σὺ οὖν κακοπάθησον, ὡς καλὸς στρατιώτης
Ἰησοῦ Χριστοῦ. 4 Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου
πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.
5 Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.
30 6 Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν.
7 Νόει ἃ λέγω· δῴη γάρ σοι ὁ Κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι.

κεφ. β.

ΦΕρει μὲν ἐν θαλάσσῃ πολὺ τὸ θάρσος τῷ μαθητῇ τὸ τὸν διδάσκα-
λον ἐν ναυαγίῳ γενέσθαι, καὶ διασωθῆναι. οὐ γὰρ ἡγήσεται λοιπὸν
35 ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀμαθίας συμπίπτειν τοὺς χειμῶνας, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς
τῶν πραγμάτων φύσεως. τοῦτο δὲ εἰς ψυχαγωγίαν οὐ μικρόν. φέ-
ρει δὲ καὶ ἐν πολέμοις τῷ ταξιάρχῃ πρὸς τὸ ἐλπίζειν τὸ τὸν στρατηγὸν
τρωθέντα ὁρᾶν, καὶ ἀνενεγκόντα πάλιν. οὕτω δὴ καὶ τοῖς πιστοῖς φέρει
τινὰ παραμυθίαν τὸ τὸν ἀπόστολον πολλὰ παθεῖν δεινὰ, καὶ ὑπ' οὐδενὸς τούτων καταμαλα-
40 κισθῆναι. οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τὰ αὐτοῦ πάθη διηγεῖτο. ὁ γὰρ Τιμόθεος ἀκούων,
ὅτι ὁ τοσαῦτα δυνάμενος καὶ πάσης τῆς οἰκουμένης κρατήσας, ἐν δεσμοῖς ἐστι καὶ ἐν θλίψεσι,
καὶ οὐκ ἀγανακτεῖ, οὐδὲ δυσχεραίνει ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐγκαταλειφθεὶς, εἰ καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ
ἔπαθεν, οὐκ ἂν ἡγήσατο ἀνθρωπίνης τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀσθενείας, οὐδὲ διὰ τὸ μαθητὴς
εἶναι καὶ ἐλάττων τοῦ Παύλου, ὅπουγε καὶ ὁ διδάσκαλος ταῦτα ἔπαθεν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ πρά-
γματος

γματος φύσιν ταῦτα πάντα συμβεβηκέναι. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς [ταῦτα εἰργάσατο, καὶ] διὰ τοῦτο ταῦτα διηγεῖται, ἵνα αὐτὸν ῥώσῃ καὶ ἀνακτήσηται. ὅτι γοῦν τούτου ἕνεκεν τοῦτο ἐποίει, διηγησάμενος αὐτῷ τὰς θλίψεις καὶ τοὺς πειρασμούς, ἐπήγαγε· σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τί λέγεις; κατέσεισας ἡμᾶς τῷ φόβῳ. εἶπες ὅτι δέδεσαι, ὅτι ἐν θλίψει εἶ, ὅτι πάντες σε ἀπεστράφησαν· καὶ ὥσπερ εἰρηκώς, ὅτι οὐδὲν πέπονθας δεινόν, οὐδὲ ὑπό τινων ἐγκατελείφθης, οὕτως ἐπάγεις, σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ; εἰκότως. ὅτι ταῦτά σε μᾶλλον ἐνδυναμώσειν, ἢ ἐκεῖνον. εἰ γὰρ ἐγὼ Παῦλος ταῦτα πάσχω, πολλῷ μᾶλλον σὺ ταῦτα φέρειν ὀφείλεις. εἰ ὁ διδάσκαλος, πολλῷ μᾶλλον ὁ μαθητής. καὶ μετὰ πολλῆς τῆς φιλοστοργίας τὴν παραίνεσιν προσάγει, τέκνον αὐτὸν καλῶν, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλά, τέκνον ἐμόν. εἰ τέκνον εἶ, φησι, τὸν πατέρα μιμοῦ· εἰ τέκνον εἶ, ἐνδυναμοῦ ἐξ ὧν εἶπον· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν διηγημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. ἐνδυναμοῦ γάρ, φησιν, ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τουτέστι, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· τουτέστι, στῆθι γενναίως, οἶδας τὴν παράταξιν. ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ λέγων, Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, οὐχὶ καταβάλλων αὐτοὺς λέγει, ἀλλὰ διεγείρων. οὐκοῦν νῆφε, φησι, γρηγόρει, ἔχεις τὴν χάριν τοῦ Κυρίου συμμαχοῦσαν καὶ συναγωνιζομένην, πολλὴν τὴν προθυμίαν καὶ τὴν προαίρεσιν τὰ παρὰ σαυτοῦ εἴσφερε. καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις· πιστοῖς, οὐ ζητητικοῖς, οὐ συλλογιστικοῖς· πιστοῖς· ποίοις; τοῖς μὴ προδιδοῦσι τὸ κήρυγμα. ἃ ἤκουσας, οὐχ ἃ συνεζήτησας. Ἡ πίστις γὰρ ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ. τί ἐστι, διὰ πολλῶν μαρτύρων; ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, οὐ λάθρα ἤκουσας, οὐδὲ κρυφῇ, ἀλλὰ πολλῶν παρόντων, μετὰ παρρησίας. οὐκ εἶπεν, εἰπέ, ἀλλά, παράθου, καθάπερ ἐπὶ θησαυροῦ* τὸ παρατιθέμενον ἐν ἀσφαλείᾳ παρακατατίθεται. πάλιν φοβεῖ τὸν μαθητὴν καὶ ἀπὸ τῶν ἄνω, καὶ ἀπὸ τῶν κάτω. ἀλλ' οὐ πιστοῖς μόνον λέγει, παράθου. τί γὰρ ὄφελος ὅταν πιστὸς μὲν ᾖ, μὴ δύνηται δὲ εἰς ἑτέρους ἐξάγειν τὴν διδασκαλίαν; ὅταν αὐτὸς μὲν μὴ προδῷ τὴν πίστιν, ἑτέρους δὲ μὴ κατασκευάζῃ τοιούτους; δύο τοίνυν ἔχειν χρὴ τὸν διδάσκαλον, καὶ πιστὸν εἶναι, καὶ διδακτικόν. διὰ τοῦτό φησιν, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. σὺ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ. βαβαί, πόσον τὸ ἀξίωμα, στρατιώτην εἶναι τοῦ Χριστοῦ; ἐννόησον τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, πῶς μέγα τι εἶναι νομίζουσιν τὸ ὑπ' αὐτοὺς στρατευόμενοι. εἰ τοίνυν τὸ κακοπαθεῖν βασιλικοῦ στρατιώτου, τὸ μὴ κακοπαθεῖν οὐκ ἔστι στρατιώτου. ὥστε οὐ χρὴ δυσχεραίνειν, εἰ κακοπαθοίης (τοῦτο γὰρ ἐστι στρατιώτου) ἀλλὰ δυσχέραινε εἰ μὴ κακοπαθοίης. οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. ταῦτα εἴρηται μὲν πρὸς Τιμόθεον, λέγεται δὲ πρὸς πάντας καὶ διδάσκαλον καὶ μαθητὴν δι' ἐκείνου. μηδεὶς τοίνυν ἀπαξιούτω τῶν τὴν ἐπισκοπὴν ἐχόντων ταῦτα ἀκούων, ἀλλ' ἀπαξιούτω μὴ ταῦτα πράττων. ἐὰν ἀθλῇ τις, φησιν, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. τί ἐστιν, ἐὰν μὴ νομίμως; οὐκ, ἐὰν εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσέλθῃ, ἀρκεῖ τοῦτο, οὐδὲ ἐὰν ἀλείψηται, οὐδὲ ἐὰν συμπλακῇ, ἀλλ' ἂν μὴ πάντα τὸν τῆς ἀθλήσεως νόμον φυλάττῃ, καὶ τὸν ἐπὶ σιτίων, καὶ τὸν ἐπὶ σωφροσύνης καὶ σεμνότητος, καὶ τὸν ἐν παλαίστρᾳ, καὶ πάντα ἁπλῶς διέλθοι τὰ τοῖς ἀθληταῖς προσήκοντα, οὐδέποτε στεφανοῦται. καὶ ὅρα τοῦ Παύλου τὴν σοφίαν. ἀθλήσεως καὶ στρατιωτῶν ἐμνήσθη, τὸ μέν, ὥστε ἕτοιμον εἶναι πρὸς σφαγὰς καὶ φόνους καὶ αἵματα· τὸ δὲ καρτερικόν, ἵνα πάντα γενναίως φέρῃ, ἵνα διαπαντὸς ἐν ἀσκήσει ᾖ. τὸν κοπιῶντα γεωργόν, φησι, δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. εἶπεν ἀπὸ τῶν αὐτοῦ παραδειγμάτων, εἶπεν ἀπὸ τοῦ διδασκάλου, λέγει λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν κοινῇ συμβαινόντων, τῶν ἀθλητῶν, τῶν στρατιωτῶν. καὶ τίθησιν ἐκεῖ τὰ ἔπαθλα, τὸ μέν, ἵνα ἀρέσῃ τῷ στρατολογήσαντι· τὸ δέ, ἵνα στεφανωθῇ.

Ἐφεσ. ς. ιβ.

Ρωμ. ι. ιζ.

φανωθῇ. καὶ λέγει καὶ τέταρτον ὑπόδειγμα ὃ μάλιστα αὐτῷ ἁρμόζει. τὸ μὲν γὰρ τοῦ στρατιώτου, καὶ τὸ τοῦ ἀθλητοῦ καὶ τοῖς ἀρχομένοις κατάλληλον, τὸ δὲ τοῦ γεωργοῦ λοιπὸν τῷ διδασκάλῳ. μὴ ὡς στρατιώτης, μηδὲ ὡς ἀθλητὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς γεωργός*. ὁ γεωργὸς οὐχ ἑαυτοῦ ἐπιμελεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς· τουτέστιν, οὐ μικρὰν ἀμοιβὴν τῶν πόνων καρποῦται καὶ ὁ γεωργός. ἐνταῦθα καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀψευδὲς δείκνυσι, καὶ τὴν ἀντίδοσιν τῆς διδασκαλίας, πρᾶγμα εἰπὼν κοινόν. ὥσπερ, φησὶν, ὁ γεωργὸς οὐκ ἀνόνητα πονεῖ, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ἀπολαύει τῶν πόνων τῶν οἰκείων, οὕτω καὶ τὸν διδάσκαλον εἰκός. ἢ τοῦτο, ἢ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι τοὺς διδασκάλους φησίν. ἀλλ' οὐκ ἔχει λόγον. πῶς γὰρ οὐχ ἁπλῶς γεωργὸν εἶπεν, ἀλλὰ τὸν κοπιῶντα; οὐδὲ ἁπλῶς τὸν κάμνοντα, ἀλλὰ τὸν κοπιόμενον; ἐνταῦθα καὶ περὶ τὴν μέλλησιν ἵνα μηδεὶς δυσχεραίνῃ, ἤδη, φησὶν, ἀπολαμβάνεις, ἢ ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ κόπῳ ἡ ἀντίδοσις. ἐπεὶ οὖν τὰ παραδείγματα ἔθηκε τὸ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἀθλητῶν, καὶ γεωργῶν, καὶ πάντα ἁπλῶς αἰνιγματωδῶς, οὐδείς, φησι, στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. καὶ εἰπὼν, τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν, ἐπήγαγε· Νόει ὃ λέγω· δῴη γάρ σοι ὁ Θεὸς σύνεσιν ἐν πᾶσι. τούτου γὰρ ἕνεκεν ταῦτα εἴρηται ἐν παροιμίᾳ, καὶ παραβολῇ. εἶτα πάλιν τὸ φιλόστοργον αὐτοῦ δεικνὺς, οὐ παύεται ἐπευχόμενος αὐτῷ, ἅτε ὡς ὑπὲρ γνησίου τέκνου δεδοικώς, καί φησι·

8 Μνημόνευε Χριστὸν Ἰησοῦν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου.

9 Ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος. Τίνος ἕνεκεν ἐνταῦθα τούτου μέμνηται; μάλιστα μὲν οὖν καὶ πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀποτεινόμενος, ἅμα δὲ καὶ ἀνακτώμενος αὐτὸν, καὶ δεικνὺς τῶν παθημάτων τὸ κέρδος, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ὁ Χριστὸς διὰ παθῶν τὸν θάνατον κατηγωνίσατο. τοῦτο μνημόνευε, φησι, καὶ ἕξεις παράκλησιν ἱκανήν. μνημόνευε, φησι, Χριστὸν Ἰησοῦν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαβίδ. ἤδη γὰρ ἐξ ἐκείνου ἤρξαντό τινες τὴν οἰκονομίαν ἀνατρέπειν, ἐπαισχυνόμενοι τῷ μεγέθει τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. τοιαῦτα γὰρ ἦν ἃ εὐηργέτησεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὡς τοὺς ἀνθρώπους αἰσχυνθέντας παραιτεῖσθαι αὐτὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἀπιστεῖν ὅτι τοσοῦτον κατέβη. κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, φησι. πολλαχοῦ τοῦτο τίθησι τῶν ἐπιστολῶν λέγων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, ἢ ἐπειδὴ αὐτῷ πείθεσθαι ἐχρῆν, ἢ ἐπειδὴ καὶ ἕτεροι ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι ἕτερα. ἐν ᾧ κακοπαθῶ, φησι, μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος. πάλιν παρ' ἑαυτοῦ τὴν παραμυθίαν εἰσάγει, πάλιν τὴν προτροπήν. καὶ δύο τούτοις τὸν ἀκροατὴν ἀλείφει, τῷ τε εἰδέναι κακοπαθεῖν, καὶ τῷ μὴ ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ τοῦτο ποιεῖν. οὗτοι μὲν κερδαίνουσιν, ἐκεῖνος δὲ καὶ βλαβήσεται. τί γὰρ ὄφελος, ἐὰν δείξῃς τὸν διδάσκαλον κακοπαθοῦντα μὲν, ἐπ' οὐδενὶ δὲ χρησίμῳ; ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν, εἰ ἐπί τινι χρησίμῳ, εἰ ἔστ' ὠφέλεια τῶν διδασκομένων. Ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται.

Τουτέστιν, εἰ μὲν κοσμικοὶ ἦμεν στρατιῶται, φησιν, ἢ εἰ πόλεμον ἐπολεμοῦμεν αἰσθητὸν, ἴσχυε ταῦτα τὰ δεσμὰ τὰς χεῖρας κατέχοντα· νῦν δὲ τοιούτους ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ὡς μηδενὶ καταγωνίζεσθαι. δεσμοῦνται μὲν γὰρ αἱ χεῖρες, ἀλλ' οὐχ ἡ γλῶττα. γλῶτταν γὰρ οὐδεὶς δῆσαι δύναται, ἀλλ' ἡ δειλία μόνον καὶ ἀπιστία· ὡς ἂν ταύτην μὴ ἔχωμεν, κἂν περιβάλῃς δεσμὰ, τὸ κήρυγμα οὐ δέδεται. εἰ δὲ γεωργόν τις ἐὰν δήσῃ, τὸν σπόρον ἐνεπόδισε (τῇ χειρὶ γὰρ σπείρει) διδάσκαλον ἐὰν δήσῃς, τὸν λόγον οὐκ ἐνεπόδισας. τῇ γλώττῃ γὰρ σπείρει, οὐ τῇ χειρί. οὐχ ὑποβάλλεται τοίνυν δεσμῷ ὁ λόγος ὁ ἡμέτερος. ἡμῶν γὰρ δεδεμένων, ἐκεῖνος λέλυται καὶ τρέχει. πῶς, φησιν; ὅτι ἰδοὺ καὶ δεδεμένοι κηρύττομεν. τοῦτο εἰς προτροπὴν τῶν λελυμένων. εἰ ἡμεῖς δεδεμένοι κηρύττομεν, πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς τοὺς λελυμένους τοῦτο ποιεῖν χρή. ἤκουσας ὅτι ὡς κακοῦργος ταῦτα πάσχω· μὴ κατηφὴς γένῃ. πολὺ γὰρ τὸ θαῦμα δεδεμένοι ὄντα τὰ τῶν λελυμένων ποιεῖν, δεδεμένον πάντων περιγίνεσθαι, δεδεμένον καταγωνίζεσθαι

α. Κορ. ιε. α.
α. Τιμ. α. ια.

καταγωνίζεσθαι τοὺς δεδεκότας. Θεοῦ γάρ ἐστιν ὁ λόγος, οὐχ ἡμῶν. δεσμὰ δὲ ἀνθρώπινα Θεοῦ λόγον περιβαλεῖν οὐ δυνήσεται. Ταῦτα πάσχω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς.

10 Διὰ τοῦτο γάρ, φησι, πάντα πάσχω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μετὰ δόξης αἰωνίου. Ἰδοὺ καὶ ἄλλη προτροπή. οὐχ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ, φησιν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἑτέρων σωτηρίας ταῦτα ὑπομένω. ἐξὸν ἦν ἀκινδύνως ζῆν, ἐξὸν ἦν μηδὲν τούτων πάσχειν, εἴ γε τὰ ἐμαυτοῦ ἐσκόπουν. ἀλλὰ διὰ τί ταῦτα πάσχω; ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν, ἵνα ἄλλοι τύχωσι ζωῆς αἰωνίου. τί οὖν καὶ ἐπαγγέλλῃ; οὐχ ἁπλῶς εἶπε, διὰ τούσδε, ἀλλά, διὰ τοὺς ἐκλεκτούς. εἰ ὁ Θεὸς αὐτοὺς ἐξελέξατο, πάντα ἡμᾶς δεῖ πάσχειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι. τῷ εἰπεῖν, καὶ αὐτοί, δεικνύντος ἐστὶ καὶ λέγοντος, ὡς καὶ ἡμεῖς. καὶ γὰρ καὶ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐξελέξατο. καὶ ὥσπερ δι' ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἔπαθεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς δι' ἐκείνους. ὥστε ἀντιπόδοσίς ἐστι τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ χάρις. ἐπὶ μὲν τοῦ Θεοῦ, χάρις ἦν (οὐ γὰρ προευπαθὼν εὐηργέτησεν) ἐπὶ δὲ ἡμῶν, ἀντίδοσις. προευπαθόντες ἡμεῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ, πάσχομεν ὑπὲρ τούτων ὧν πάσχομεν, ἵνα σωτηρίας τύχωσι. τί λέγεις; ποίας σωτηρίας; ὁ σεαυτῷ αἴτιος μὴ ὢν σωτηρίας, ἀλλὰ ἀπολλύμενος, ἑτέρῳ σωτηρίας αἴτιος γίνῃ; διὰ τοῦτο προσέθηκεν· οὐ ταύτης, φησίν, ἀλλὰ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῆς ὄντως σωτηρίας, μετὰ δόξης αἰωνίου. ὀδυνηρὰ τὰ παρόντα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς γῆς· κατηφῆ τὰ παρόντα, ἀλλὰ πρόσκαιρα· ἀηδίας μεστὰ καὶ ὀδύνης, ἀλλὰ μέχρι σήμερον καὶ αὔριον μόνον. τὰ μέντοι χρηστά, οὐ τοιαῦτα, ἀλλ' αἰώνια, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ. ὄντως ἐκείνη δόξα, αὕτη δὲ ἀτιμία.

ΗΘΙΚΟΝ

Θέα γάρ μοι, ἀγαπητέ· οὐκ ἔστι δόξα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἡ ὄντως δόξα ἐν οὐρανοῖς ἐστιν. εἰ δέ τις δοξάζεσθαι βούλεται, ἀτιμαζέσθω· εἴ τις ἀνέσεως βούλεται τυχεῖν, θλιβέσθω· εἴ τις διαπαντὸς εὐδοκιμεῖν καὶ τρυφᾶν, τὰ πρόσκαιρα διαπτυέτω. ὅτι δὲ ἡ ἀτιμία δόξα ἐστίν, ἡ δὲ δόξα ἀτιμία, φέρε, κατὰ δύναμιν τοῦτο παραστήσωμεν, ἵνα τὴν ὄντως δόξαν ἴδωμεν. οὐκ ἔστιν ἐπὶ γῆς δοξάζεσθαι· εἰ δὲ βούλει δοξάζεσθαι, δι' ἀτιμίας. καὶ φέρε ἐπὶ τῶν δύο προσώπων τοῦτο ἐξετάσωμεν, ἐπὶ τοῦ Νέρωνος, καὶ τοῦ Παύλου. ἐκεῖνος τὴν δόξαν εἶχε τοῦ κόσμου, οὗτος τὴν ἀτιμίαν. πῶς; τύραννος ἦν ἐκεῖνος, πολλὰ κατωρθωκώς, τρόπαια στήσας, πλοῦτον ἔχων ἐπιρρέοντα, πανταχόθεν στρατόπεδα ἄπειρα, τὸ πλεῖον τῆς οἰκουμένης μέρος ὑποτεταγμένον, τὴν βασιλίδα πόλιν ὑποτεταγμένην, τὴν σύγκλητον ἅπασαν ὑποκύπτουσαν, τὰ βασίλεια αὐτὰ ἐν λαμπρῷ τῷ σχήματι περιῄει. εἴ ποτε ὁπλίζεσθαι ἔδει, χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις ὁπλιζόμενος" ἔξεισιν· εἴ ποτε ἐν εἰρήνῃ καθῆστο, ἁλουργίδα περικείμενος ἐκάθητο. πολλοὺς τοὺς δορυφόρους, πολλοὺς τοὺς ὑπασπιστὰς εἶχε, γῆς καὶ θαλάττης δεσπότης ἤκουε, Αὐτοκράτωρ, Αὔγουστος, Καῖσαρ, Βασιλεύς, καὶ πολλὰ ἕτερα ὀνόματα τοιαῦτα, ἅπερ" κολακείαν ἐπινοεῖ καὶ θεραπείαν, καὶ οὐδὲν ἐνέλιπεν ὅλως τῶν εἰς δόξαν· ἀλλὰ καὶ σοφοί, καὶ δυνάσται, καὶ βασιλεῖς αὐτὸν ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκεισαν τὸν ἄνδρα. καὶ γὰρ καὶ ἄλλως ὠμός τις καὶ ἰταμὸς εἶναι ἐλέγετο. οὗτος καὶ Θεὸς εἶναι ἐβούλετο, καὶ πάντων καταφρονεῖν τῶν εἰδώλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, καὶ ὡς Θεὸς ἐθεραπεύετο. τί ταύτης τῆς δόξης κρεῖττον, μᾶλλον δὲ τί τῆς ἀτιμίας χεῖρον; ἀλλ' οὐκ οἶδα πῶς ὑπὸ τῆς ἀληθείας παρέδραμέ μου τὸ στόμα, καὶ περὶ τῆς κρίσεως τὴν ψῆφον ἤνεγκε. τέως δὲ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ὑπόνοιαν τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν, κατὰ τὴν τῶν ἀπίστων, κατὰ τὴν κολακείαν. τί μεῖζον εἰς λόγον δόξης τοῦ καὶ Θεὸν νομισθῆναι αὐτόν; μεγάλη ὄντως τοῦτο ἀτιμία, τὸ ἄνθρωπον ὄντα τοιαῦτα λυττᾶν. ἀλλὰ τέως κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ὑπόνοιαν τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν. οὐδὲν τοίνυν ἐνέλιπεν αὐτῷ εἰς δόξαν τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' ὡς Θεὸς παρὰ πάντων ἐθεραπεύετο. ἀλλὰ ἀντεξετάσωμεν αὐτῷ τὸν Παῦλον, εἰ δοκεῖ. Κίλιξ ὁ ἄνθρωπος ἦν (ὅσον δὲ Κιλικίας καὶ Ῥώμης τὸ μέσον, πάντες ἴσασι) σκυτοτόμος, πένης, τῆς ἔξωθεν σοφίας ἄπειρος,

Ἑβραϊστὶ

Ἑβραϊστὶ μόνον εἰδὼς, γλῶτταν διασυρομένην παρὰ πάντων, καὶ μάλιστα παρὰ τὴν Ἰταλῶν. οὐ γὰρ οὕτω τὴν βάρβαρον, οὔτε τὴν ἑλλάδα, οὔτε ἄλλην τινὰ ἔχοντες γλῶτταν διαπτύουσιν, ὡς τὴν Σύρων. αὕτη δὲ πολλὴν ἔχει τὴν κοινωνίαν πρὸς ταύτην. καὶ μὴ θαυμάσῃς ὅτι ταύτην διέπτυον. εἰ γὰρ τὴν ἑλλάδα τὴν θαυμαστὴν καὶ καλὴν διαπτύουσι, πολλῷ μᾶλλον τὴν Ἑβραΐαν. ἄνθρωπος πολλάκις ἐν λιμῷ ζήσας, καὶ κοιμηθεὶς πεινῶν, ἄνθρωπος γυμνὸς, οὔτε ὅ,τι περιβάλοιτο ἔχων, Ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, φησιν, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δεσμοῖς γεγονώς. μετὰ γὰρ λῃστῶν, μετὰ γοήτων, μετὰ τυμβωρύχων. μετὰ ἀνδροφόνων αὐτοῦ ἐκείνου κελεύσαντος ἐβέβλητο, καὶ ἐμαστίζετο ὡς κακοῦργος, ὅπερ οὖν καὶ αὐτός φησι. τίς οὖν λαμπρότερος; οὐχὶ ἐκείνου μὲν οὐδὲ ὄνομα ἴσασιν οἱ πολλοὶ, τοῦτον δὲ καὶ ἕλληνες, καὶ βάρβαροι, καὶ Σκύθαι, καὶ οἱ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρματα καθ' ἑκάστην ᾄδουσι τὴν ἡμέραν; ἀλλὰ μήπω τὰ νῦν, ἀλλὰ τὰ τότε ἐξετάσωμεν. τίς ἦν λαμπρότερος; τίς ἐπιδοξότερος; ὁ τὴν ἅλυσιν περικείμενος, καὶ δεδεμένος ἑλκόμενος ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ἢ ὁ τὴν ἁλουργίδα περικείμενος, καὶ ἐκ τῶν βασιλείων προϊών; ὁ δεδεμένος πάντως. πῶς; ὅτι ἐκεῖνος μὲν καὶ στρατόπεδα ἔχων, καὶ ἐν λαμπρῷ τῷ σχήματι περικαθήμενος, ἅπερ ἤθελεν οὐκ ἴσχυσεν ἀνύειν· ὁ δὲ δεσμώτης, καὶ ὡς κακοῦργος ἐν εὐτελεῖ σχήματι, αὐθεντικώτερον πάντα ἔπραττε. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ἐκεῖνος ἔλεγε, μὴ διασπείρῃς τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας· οὗτος ἔλεγεν, οὐκ ἀνέξομαι. οὐδὲ γὰρ δέδεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. καὶ διέπτυσεν ὁ Κίλιξ, ὁ δεσμώτης, ὁ σκηνοποιὸς, ὁ πένης, ὁ ἐν λιμῷ ζῶν τὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, τὸν πλούσιον, τὸν βασιλεύοντα, τὸν πάντων κρατοῦντα, τὸν μυρίοις μυρία προστάσσοντα. καὶ τοσούτων ὄντων στρατοπέδων, οὐδὲν ἴσχυσε. τίς ἄρα λαμπρὸς ἦν; τίς σεμνός; ὁ ἐν δεσμοῖς νικῶν, ἢ ὁ ἐν ἁλουργίδι νικώμενος; ὁ κάτω ἑστὼς καὶ βάλλων, ἢ ὁ ἄνω καθήμενος καὶ βαλλόμενος; ὁ ἐπιτάττων καὶ καταφρονούμενος, ἢ ὁ ἐπιταττόμενος καὶ οὐδένα λόγον ἔχων τῶν ἐπιταγμάτων; ὁ μόνος ὢν καὶ περιγινόμενος, ἢ ὁ μετὰ μυρίων στρατοπέδων ἡττώμενος; ἀπήρχετο οὖν ὁ βασιλεὺς, τοῦ δεσμώτου κατ' αὐτοῦ τρόπαιον στήσαντος. εἰπὲ οὖν μοι, ποίας ἄν τις ἠβουλήθη μερίδος εἶναι; μὴ γάρ μοι τὰ μετὰ ταῦτα εἴπῃς, ἀλλὰ τέως ἐκεῖνα ἐξέτασον. ποίας μερίδος ἄν τις ἠθέλησεν εἶναι, τῆς τοῦ Παύλου, ἢ τῆς τοῦ Νέρωνος; οὐ λέγω κατὰ τὸν τῆς πίστεως λόγον (τοῦτο γὰρ δῆλον) ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς δόξης, καὶ τῆς σεμνότητος, καὶ τῆς λαμπρότητος. εἴ τις εὐγνώμων, τοῦ Παύλου ἐφήσεται. εἰ γὰρ τὸ νικᾶν τοῦ νικᾶσθαι λαμπρότερον, ἐκεῖνος ἐπίδοξος. καὶ οὔπω τοῦτο μέγα, ὅτι ἐνίκησεν, ἀλλ' ὅτι ἐν τοιούτῳ σχήματι ὢν ἐν τοιούτῳ ἐνίκησε. πάλιν γὰρ ἐρῶ, καὶ οὐ παύσομαι ταῦτα λέγων. ἅλυσιν περιέκειτο, καὶ τὸν ἀναδεδεμένον τὸ διάδημα ἔβαλε. τοιαύτη τοῦ Χριστοῦ ἡ δύναμις. ἅλυσις τὸν στέφανον ἐνίκα τὸν βασιλικὸν, καὶ λαμπρότερον τοῦτο ἐκείνου τὸ σχῆμα ἐδείκνυτο. ῥάκια περιέκειτο αὐχμῶντα, ἅτε δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μᾶλλον τῆς ἁλουργίδος πάντας ἐπέστρεφε πρὸς τὰ περικείμενα αὐτῷ δεσμά. ἐπὶ γῆς εἱστήκει κατεχόμενος καὶ κάτω νεύων, καὶ τὸν ἐπ' ὀχήματος χρυσοῦ ἅπαντες ἀφέντες ἐκείνῳ προσεῖχον. εἰκότως. τὸ μὲν γὰρ συνηθείας ἦν βασιλέα ἰδεῖν ἐπὶ ζεύγους καθήμενον λευκοῦ· τοῦτο δὲ ξένον καὶ παράδοξον, δεσμώτην ὁρᾶν μετὰ τοσαύτης παρρησίας βασιλεῖ διαλεγόμενον, μεθ' ὅσης ὁ βασιλεὺς πρὸς ἀνδράποδον οἰκτρὸν καὶ ταλαίπωρον. ὄχλος περιειστήκει πολὺς, καὶ δοῦλοι πάντες τοῦ βασιλέως ἦσαν. ἐθαύμαζον δὲ οὐ τὸν δεσπότην τὸν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν νικῶντα τὸν δεσπότην αὐτῶν· καὶ ὃν ἅπαντες ἐδεδοίκεσαν καὶ ἔτρεμον, τοῦτον μόνος ὢν κατεπάτει ἐκεῖνος. ἴδε ἐν αὐτοῖς τοῖς δεσμοῖς πόση ἡ λαμπρότης. τί ἄν τις εἴποι τὰ μετὰ ταῦτα; ἐκείνου μὲν οὐδὲ τὸ μνῆμα δῆλον· οὗτος δὲ πάντων βασιλέων λαμπρότερος ἐν αὐτῇ κεῖται τῇ βασιλίδι, ἔνθα καὶ ἐνίκησεν, ἔνθα καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησεν. ἐκείνου κἂν μνησθῇ τις, μετὰ ψόγου μέμνηται, καὶ τῶν οἰκείων (καὶ γὰρ καὶ ἀσελγὴς λέγεται γεγενῆσθαι) τούτου μετ' εὐφημίας ἡ μνήμη πανταχοῦ.

ταχοῦ. οὐ γὰρ ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς. ὅταν γὰρ ἐκλάμπῃ ἡ ἀλήθεια, οὐδὲ οἱ ἐχθροὶ ἀναισχυντεῖν ἔχουσιν. εἰ γὰρ καὶ μὴ τῆς πίστεως ἕνεκεν αὐτὸν θαυμάζουσιν, ἀλλὰ τῆς παρρησίας, ἀλλὰ τῆς ἀνδρείας. ἔστιν ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασι πανταχοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν στεφανούμενος ἀνακηρύττεται· ἐκεῖνος δὲ βαλλόμενος ψόγοις καὶ κατηγορίαις. ποῖα τοίνυν τὰ λαμπρά; ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ἀπὸ [τοῦ] ὄνυχος τὸν λέοντα ἐπαινῶν, δέον τὰ ὄντως εἰπεῖν. τίνα δὲ ταῦτά ἐστι; τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πῶς ἥξει μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος; πῶς ὁ Νέρων στήσεται τότε κατηφής, στυγνός; εἰ δὲ δοκῶ σοι ἄπιστα λέγειν καὶ καταγέλαστα, σὺ καταγέλαστος εἶ γελῶν τὰ μὴ γέλωτος ἄξια. εἰ γὰρ ἀπιστεῖς τοῖς μέλλουσιν, ἀπὸ τῶν φθασάντων πίστευσον. οὔπω τῶν στεφάνων ὁ καιρός, καὶ τοσαύτης ἀπέλαυσε τιμῆς ὁ ἀθλητής· ὅταν ὁ ἀγωνοθέτης ἔλθοι, πόσης ἀπολαύσεται τιμῆς; ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ξένος ἦν, ξένος καὶ παρεπίδημος, καὶ οὕτω θαυμάζεται· ὅταν ἐν τοῖς ἰδίοις ᾖ, τίνος οὐκ ἀπολαύσεται ἀγαθοῦ; (Κολασ. γ. γ.) Νῦν ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ ὅμως τῶν ζώντων ὁ τεθνηκὼς μᾶλλον ἐνεργεῖ καὶ τιμᾶται· ὅταν ἔλθῃ αὐτὴ ἡ ζωὴ ἡμῶν, τίνος οὐ μεθέξει; τίνος οὐκ ἐπιτεύξεται; διὰ τοῦτο ταύτης αὐτὸν τῆς τιμῆς ἀπολαῦσαι ἐποίησεν ὁ Θεός, οὐκ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐδεῖτο. εἰ γὰρ ἐν σώματι ὢν κατεφρόνει τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης, πολλῷ μᾶλλον ἀπαλλαγεὶς τοῦ σώματος. οὐ διὰ τοῦτο δὲ ἐποίησεν αὐτὸν ἀπολαῦσαι μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀπιστοῦντες, κἂν ἐκ τῶν παρόντων ἐνάγωνται. λέγω ὅτι ἥξει Παῦλος μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, ὅτι ἀνάστασις ἔσται, ὅτι μυρίων ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν. ἀλλ' οὐ πιστεύει ὁ ἄπιστος· οὐκοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων πιστεύσει. λαμπρότερος τοῦ βασιλέως ὁ σκηνοποιός, ἐντιμότερος τοῦ βασιλέως. οὐδεὶς βασιλεὺς τῆς Ῥώμης γενόμενος, τοσαύτης ἀπέλαυσε τιμῆς. ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς ἐρριμμένος ἔξω που κεῖται· ὁ δὲ τὸ μέσον κατέχει τῆς πόλεως, καθάπερ βασιλεὺς ὢν καὶ ζῶν. ἀπὸ τούτων πίστευσον καὶ περὶ τῶν μελλόντων. εἰ ἐνταῦθα, ἔνθα ἠλαύνετο, ἔνθα ἐδιώκετο, τοσαύτης ἀπέλαυσε τιμῆς, ὅταν ἔλθῃ, τί ἔσται; εἰ ὅπου σκηνοποιὸς ἦν, οὕτως ἐγένετο λαμπρός, ὅταν ἔλθῃ ἀντιλάμπων ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι, τί ἔσται; εἰ μετὰ τοσαύτης εὐτελείας τοσαύτης μεγαλοπρεπείας περιεγένετο, ὅταν ἔλθῃ, τίνος οὐ περιέσται; μὴ ἔνι φυγεῖν τὰ πράγματα. τίνα οὐκ ἐντρέπει τὸ καὶ σκηνοποιὸν ἐντιμότερον γενέσθαι τοῦ πάντων βασιλέων μᾶλλον θαυμασθέντος; εἰ ἐνταῦθα τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐγένετο, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι. πίστευσον, ἄνθρωπε, τοῖς παροῦσιν, εἰ μὴ θέλεις τοῖς μέλλουσι· πίστευσον, ἄνθρωπε, τοῖς ὁρωμένοις, εἰ μὴ βούλει τοῖς ἀοράτοις. μᾶλλον δὲ πίστευσον τοῖς ὁρωμένοις· οὕτω γὰρ καὶ τοῖς ἀοράτοις πιστεύσεις. εἰ δὲ οὐ θέλεις, (Πραξ. κ. κς.) εὔκαιρον τὸ τοῦ ἀποστόλου εἰπεῖν, Καθαροὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ αἵματος ὑμῶν. ἅπαντα γὰρ ὑμῖν διεμαρτυράμεθα, καὶ οὐδὲν ἐνελίπομεν τῶν ὀφειλόντων λεχθῆναι. ὑμεῖς ἑαυτοὺς αἰτιάσασθε, καὶ λογιεῖσθε τὴν ἐν τῇ γεέννῃ τιμωρίαν. ἡμεῖς δέ, ὦ τέκνα ἀγαπητά, Παύλου μιμηταὶ μὴ κατὰ τὴν πίστιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν βίον γενώμεθα. ἵνα τύχωμεν δόξης ἐπουρανίου, καταπατήσωμεν τὴν ἐνταῦθα δόξαν. μηδὲν ἡμᾶς ἐφελκέσθω τῶν παρόντων ἁπάντων· καταφρονήσωμεν τῶν ὁρωμένων, ἵνα τῶν οὐρανίων τύχωμεν, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἐπιτευξώμεθα δι' ἐκείνων, πλὴν προηγουμένως ἔστω ὁ σκοπὸς ἐκείνων ἐπιτυχεῖν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι.

Λογ. ε. 11 ΠΙΣΤΟΣ Ο ΛΟΓΟΣ· ΕΙ ΓΑΡ ΣΥΝΑπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν· 12 Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνησόμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς· 13 Εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει. ἀρνήσασθαι [γὰρ] ἑαυτὸν οὐ δύναται.

14 Ταῦτα ὑπομίμνησκε διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων.

ΠΟλλοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἀνθρώπων περὶ μὲν τὸ τῆς πίστεως τόνον ἀπαγορεύουσιν, οὐδὲ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐλπίδος φέρουσι· τὰ παρόντα δὲ ἐπιζητοῦσι, καὶ ἀπὸ τούτων τὰ μέλλοντα χαρακτηρίζουσιν. ἐπεὶ οὖν τὰ μὲν ἐνταῦθα θάνατος ἦν, βάσανοι, δεσμά, αὐτὸς δέ φησιν, ὅτι εἰς ζωὴν αἰώνιον ἥξουσιν, οὐκ ἂν δέ τις ἐπίστευσεν, ἀλλ' εἶπεν ἄν, τί λέγεις; ὅτι ζῶ, ἀποθνήσκω, καὶ ὅταν ἀποθάνω, ζῶ; ἐν τῇ γῇ μοι οὐδὲν ἐπαγγέλλῃ, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ δίδως; τὰ μικρὰ οὐ δίδως, καὶ τὰ μεγάλα παρέχεις; ἵνα τοίνυν μηδεὶς ταῦτα ἐννοῇ, ἀναμφίβολον ποιεῖται τούτου τὴν κατασκευήν, προκαταβάλλων μὲν αὐτὸ καὶ ἤδη, καὶ τεκμήρια διδούς. τὸ γάρ, μνημόνευε Χριστὸν Ἰησοῦν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, τοῦτό ἐστιν, ὅτι μετὰ θάνατον ἀνέστη. νῦν δὲ τὸ αὐτὸ πάλιν δηλῶν φησι, πιστὸς ὁ λόγος, ὅτι ὁ ζωῆς οὐρανίου τυχὼν, καὶ αἰωνίου τεύξεται. πόθεν πιστός; εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, φησι, καὶ συζήσομεν. εἰπὲ γάρ μοι, ἐν τοῖς σκυθρωποῖς κοινωνοῦμεν αὐτῷ, καὶ ἐν τοῖς κόπον ἔχουσι, καὶ ἐν τοῖς χρηστοῖς οὐκέτι; ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἂν οὐδὲ ἄνθρωπος ποιήσειεν, ὥστε τοὺς ἑλομένους αὐτῷ συναποθανεῖν καὶ συνθλιβῆναι, εἴ ποτε ἐν ἀνέσει γένηται, ἀρνήσασθαι αὐτῷ γενέσθαι κοινωνόν. ποῖον δὲ συναπεθάνομεν; τοῦτον λέγει τὸν θάνατον, τόν τε διὰ τοῦ λουτροῦ, καὶ τὸν διὰ τῶν παθημάτων. φησὶ γάρ, Τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου ἐν τῷ σώματι περιφέροντες· καί, Συνετάφημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· καί, Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, καί, Σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸν τῶν πειρασμῶν λέγει· μᾶλλον δὲ τοῦτον. καὶ γὰρ ἐν πειρασμοῖς ἦν, ὅτε ταῦτα ἔγραφεν. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ δι' αὐτὸν ἀπεθάνομεν, δι' αὐτὸν οὐ ζησόμεθα; ἀναμφισβήτητον τοῦτό ἐστιν. εἰ ὑπομένομεν, φησι, καὶ συμβασιλεύσομεν. οὐχ ἁπλῶς εἶπε, συμβασιλεύσομεν, ἀλλ', εἰ ὑπομένομεν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ ἅπαξ ἀποθανεῖν (καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπέθνησκεν ὁ μακάριος οὗτος) ἀλλὰ δεῖ πολλῆς ὑπομονῆς, ἧς μάλιστα ἔδει Τιμοθέῳ. μὴ γάρ μοι, φησι, τὰ πρῶτα εἴπῃς, ἀλλ' εἰ διαπαντός. εἶτα καὶ ἀπὸ τοῦ ἄλλου μέρους προτρέπει, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κακῶν. εἰ γὰρ μέλλοιεν τῶν αὐτῶν μετέχειν καὶ οἱ πονηροί, οὐκ ἔστι τοῦτο παράκλησις. καὶ εἰ μέλλοιεν ὑπομείναντες μὲν συμβασιλεύειν, μὴ ὑπομείναντες δὲ τοῦτο μόνον πάσχειν, τὸ μὴ συμβασιλεύειν, δεινὸν μὲν καὶ τοῦτο, πλὴν ἀλλὰ οὐ πολλοὺς οὕτως ἱκανὸν δάκνειν. διὰ τὸ φοβερώτερον λέγει· εἰ ἀρνησόμεθα αὐτόν, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς. ἄρα οὐκ ἐν τοῖς χρηστοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις αἱ ἀμοιβαί. τοὺς δὲ ἀρνηθέντας ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἐννοήσατε τί παθεῖν εἰκός. Ὃς ἐὰν ἀρνήσηταί με, φησιν, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτόν. οὐκ ἐξ ἴσης ἡ ἀντίδοσις, εἰ καὶ οὕτω λέγειν δοκεῖ. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἄνθρωποι τὸν ἀρνούμενοι, ἐκεῖνος δὲ Θεός. ὅσον δὲ τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τί δεῖ λέγειν; ἄλλως δὲ ἡμεῖς ἐντεῦθεν ἑαυτοὺς βλάπτομεν, ἐκεῖνον δὲ οὐδαμῶς, οὐδὲ δυνάμεθα. διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε τὸ αὐτὸ δηλῶν, εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι γὰρ ἑαυτὸν οὐ δύναται. τουτέστιν, εἰ ἀπιστοῦμεν ὅτι ἀνέστη, οὐδὲν ἀπὸ τούτου βλάπτεται ἐκεῖνος. ἀληθής ἐστι, βέβαιός ἐστιν, ἄν τε εἴπωμεν, ἄν τε μὴ εἴπωμεν. εἰ τοίνυν οὐδὲν

2 Κορ. δ. ι.
Ρωμ. ς. δ.
Ρωμ. ς. ε. ς.
Ματθ. ι. λγ.

πῶς ἡμῶν βλάπτεται τῶν ἀρνουμένων, δι' οὐδὲν ἕτερον ἀπαιτεῖ τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ἡμῖν χρήσιμον. ἐκεῖνος γὰρ ὁ αὐτὸς μένει καὶ ἀρνουμένων, καὶ μὴ ἀρνουμένων. ἀρνήσασθαι γὰρ ἑαυτὸν οὐ δύναται, τουτέστι, μὴ εἶναι. ἡμεῖς λέγομεν ὅτι οὐκ ἔστι, εἰ καὶ μὴ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει. οὐκ ἔχει φύσιν μὴ εἶναι, οὐ δυνατόν· τουτέστιν, εἰς τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν χωρῆσαι. ἀεὶ μένει, ἀεί ἐστιν αὐτοῦ ἡ ὑπόστασις. μὴ τοίνυν ὡς χαριζόμενοι αὐτῷ, οὕτω διακείμεθα, ἢ ὡς καταβλάπτοντες. εἶτα, ἵνα μή τις νομίσῃ τὸν Τιμόθεον τούτων δεῖσθαι, ἐπήγαγε· Ταῦτα ὑπομίμνησκε διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. φοβερὸν τοῦτο τὸ ἐπὶ μάρτυρος τοῦ Θεοῦ λέγειν. εἰ γὰρ ἀνθρώπου μαρτυρίαν καλουμένην οὐκ ἄν τις τολμήσειεν ἀθετῆσαι, πολλῷ μᾶλλον Θεοῦ. οἷόν τι λέγω. εἴ τις συνθήκας τιθέμενος, ἢ διαθήκας γράφων βούλεται ἀξιοπίστους μάρτυρας καλέσαι, ἆρα τολμήσει τις ἀναθέσθαι ἐκεῖνα τῶν ἔξωθέν τινι; οὐδαμῶς. κἂν βούληται, δεδοικὼς τὸ τῶν μαρτύρων ἀξιόπιστον, φυλάττεται. τί ἐστι, διαμαρτυρόμενος; μάρτυρα καλεῖ τὸν Θεὸν τῶν λεγομένων, τῶν πραττομένων. μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον· οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τούτου κέρδος, ἀλλὰ καὶ βλάβη πολλή. ταῦτα τοίνυν ὑπομίμνησκε. κἂν καταφρονῶσιν, ὁ Θεὸς αὐτοὺς κρινεῖ. τί δήποτε καὶ περὶ τοῦ μὴ λογομαχεῖν παραινεῖ; οἶδεν ὅτι λίχνον τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι ἀεὶ βούλεται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ μάχεσθαι καὶ λογομαχεῖν. ἵνα οὖν τοῦτο μὴ γίνηται, οὐχ ἁπλῶς φησι μὴ λογομαχεῖν, ἀλλὰ φοβερώτερον τὸν λόγον ποιῶν ἐπήγαγεν, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων.

15 Σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ Θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Πανταχοῦ δὲ ἀνεπαίσχυντοι. τί δήποτε πολλὴν περὶ τῆς αἰσχύνης ποιεῖται τὴν σπουδήν; ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν πολλοὺς ἐπαισχύνεσθαι καὶ τὸν Παῦλον αὐτὸν, ἅτε σκηνοποιὸν ὄντα, καὶ τὸ κήρυγμα, ὡς τῶν διδασκάλων ἀπολλυμένων. ὁ Χριστὸς γὰρ ἐσταυρώθη· οὗτος ἔμελλεν ἀποκεφαλίζεσθαι· ὁ Πέτρος κάτωθεν ἀνεσκολοπίσθη, καὶ ταῦτα ἔπαθον παρὰ ἀνθρώπων καταπτύστων καὶ ἰταμῶν. ἐπειδὴ οὖν οὗτοι ἐκράτουν, μὴ ἐπαισχυνθῇς, φησι, τουτέστι, μηδὲν ὅλως αἰσχύνου πράττειν τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων, κἂν δουλεῦσαι δέῃ, κἂν ὁτιοῦν παθεῖν. πῶς γὰρ ἂν γένοιτό τις δόκιμος; ἐργάτης ὢν ἀνεπαίσχυντος. ὁ ἐργάτης οὐδὲν αἰσχύνεται πράττειν· οὕτως οὐδὲ ὁ τοῦ εὐαγγελίου ἐργάτης. πάντα γὰρ ὑφίστασθαι δεῖ. ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. καλῶς τοῦτο εἶπε. πολλοὶ γὰρ αὐτὸν περισπῶσι πάντοθεν καὶ περιέλκουσι, πολλὰ ἔχει τὰ ἐπιφυόμενα. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀπευθύνοντα, ἀλλ', ὀρθοτομοῦντα· τουτέστι, τέμνε τὰ νόθα, καὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐφίστασο καὶ ἔκκοπτε· καθάπερ ἐπὶ ἱμάντος τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος πάντοθεν τὸ περιττὸν καὶ ἀλλότριον τοῦ κηρύγματος ἔκτεμνε.

16 Τὰς δὲ βεβήλους καινοφωνίας περιΐστασο. Οὐδὲ γὰρ μέχρι τούτου στήσονται. ὅταν γάρ τι καινὸν ἐπεισενεχθῇ, ἀεὶ καινοτομίας τίκτει· καὶ ἄπειρος ἡ πλάνη τοῦ ἐξελθόντος τὸν λιμένα τὸν εὔδιον, καὶ οὐδαμοῦ στήσεται. Ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, φησί,

17 Καὶ ὁ λόγος αὐτῶν, ὡς γάγγραινα, νομὴν ἕξει. Ἀκατάσχετον κακὸν, οὐκέτι ἰατρείᾳ καταχεθῆναι δυνάμενον, ἀλλὰ τὸ πᾶν λυμαίνεται. δείκνυσιν ὅτι νόσος ἐστὶν ἡ καινοφωνία, μᾶλλον δὲ νόσου χαλεπωτέρα. ἐν ταὐτῷ τὸ ἀδιόρθωτον αὐτῶν δηλοῖ, καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἑκόντες ἀπεπλανήθησαν. ὅθεν καὶ μάλιστα οὗτοί εἰσιν ἀδιόρθωτοι.

Ὧν ἐστιν Ὑμέναιος, καὶ Φιλητὸς, φησιν,

18 Οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνατρέπουσι τὴν τινων πίστιν. Καλῶς εἶπεν, ἐπὶ πλεῖον προκόψουσι. δοκεῖ μὲν γὰρ

τοῦ

τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν· ὅρα δὲ πόσα ἐξ αὐτοῦ τίκτεται. εἰ γὰρ ἤδη ἡ ἀνάστασις, οὐ τοῦτο μόνον ζημιούμεθα ὅτι τῆς μεγάλης δόξης ἐκείνης ἀπεστερήμεθα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς κρίσεως ἀνῄρηται. εἰ ἤδη γέγονε, καὶ τὰ τῆς ἀνταποδόσεως. εἰ γὰρ ἤδη γέγονεν ἡ ἀνάστασις, γέγονε καὶ ἡ ἀνταπόδοσις. οὐκοῦν ἀπήλαυσαν μὲν οἱ ἀγαθοὶ τῶν θλίψεων καὶ τῶν ὀδυνῶν· οὐ κολάζονται δὲ οἱ
5 πονηροί, καλῶς γε, οἱ ἐν τρυφῇ ὄντες πολλῇ. βέλτιον ἦν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάστασις, ἢ ὅτι ἤδη γέγονε. καὶ ἀνατρέπουσι, φησι, τὴν τινῶν πίστιν. οὐ πάντων, ἀλλά τινων. εἰ γὰρ ἀνάστασις οὐκ ἔστι, καὶ τὰ τῆς πίστεως ἀνατέτραπται. εἰ ἀνάστασις οὐκ ἔστι, κενὸν τὸ κήρυγμα ἡμῶν, οὐδὲ Χριστὸς ἀνέστη. εἰ δὲ μὴ ἀνέστη, οὐδὲ ἐγεννήθη, οὐδὲ εἰς οὐρανοὺς ἀνῆλθεν. ὁρᾷς πῶς δοκεῖ μὲν τῷ τῆς ἀναστάσεως ἐμποδίζεσθαι λόγῳ, πολλὰ δὲ συνεφέλκεται δεινά.
10 τί οὖν, φησιν; οὐδὲν δεῖ ποιεῖν ὑπὲρ τῶν ἀνατρεπομένων;

19 Ὁ μέντοι, φησί, στερεὸς θεμέλιος τοῦ Θεοῦ ἕστηκεν, ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην· ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου.

Δείκνυσιν ὅτι καὶ πρὶν ἀνατραπῆναι οὐκ ἦσαν βέβαιοι. οὐ γὰρ αἱ ἀνατραπεῖσαι ἀπὸ τῆς πρώτης προσβολῆς, ὥσπερ οὖν ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς ἐντολῆς βέβαιος ἦν. οἱ γὰρ πεπη-
15 γότες οὐ μόνον οὐδὲν πάσχουσιν ὑπὸ τῶν ἀπατώντων, ἀλλὰ καὶ θαυμάζονται. καὶ στερεός, φησι, καὶ θεμέλιος. οὕτως ἔχεσθαι δεῖ τῆς πίστεως. ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην· ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. τί ἐστι τοῦτο; ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου αὐτὸ ἔλαβε τὸν τύπον, αἱ στερεαὶ ψυχαὶ ἑστήκασι πεπηγυῖαι καὶ ἀκίνητοι. πόθεν δὲ δῆλαι εἰσί; ἀπὸ τοῦ τὰ γράμματα ταῦτα ἔχειν ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τοῦ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ συμπαραπόλλυσθαι,
20 ἀπὸ τοῦ ἀφεστάναι ἀπὸ ἀδικίας. καὶ ἀποστήτω, φησίν, ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου. ταῦτα τὰ γνωρίσματα τοῦ θεμελίου. καθάπερ θεμέλιος στερεὸς δείκνυται, ὡς ἄν τις ἐπὶ λίθον ἐπιγράψειεν, ἵνα ᾖ τὰ γράμματα σημαίνοντα· τὰ δὲ γράμματα ταῦτα διὰ τῶν ἔργων δείκνυται. ἔχων, φησί, τὴν σφραγῖδα ταύτην ἐμπεπηγμένην. πᾶς ὁ ὀνομάζων, φησί, τὸ ὄνομα Κυρίου ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας. ὥστε ὅταν ᾖ τις ἄδικος, οὐκ ἔστι τοῦ θεμελίου. ὥστε
25 καὶ τοῦτο σφραγῖδος, τὸ μὴ πράττειν ἄδικα.

Μὴ τοίνυν τὸ σημαντῆρα τὸ βασιλικὸν καὶ τὸ γνώρισμα ἀποθώμεθα, ἵνα μὴ ἀσφράγιστοι ὦμεν, ἵνα μὴ σαθροί, ἵνα θεμέλιοι ὦμεν, καὶ θεμέλιοι στερεοί, ἵνα μὴ περιφερώμεθα. τοῦτο δείκνυσι τοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀφισταμένους ἀπὸ ἀδικίας. πῶς γάρ τις τοῦ Θεοῦ δύναται εἶναι δικαίου ὄντος, ὁ ἄδικα ποιῶν; ὁ μαχόμενος αὐτῷ διὰ τῶν ἔργων, καὶ ὑβρίζων αὐτὸν διὰ τῶν
30 πράξεων; πάλιν ἡμεῖς τῆς ἀδικίας κατηγοροῦμεν, καὶ πάλιν πολλοὺς ἕξομεν τοὺς ἀπεχθανομένους. ὥσπερ γὰρ τύραννός τις τὰς ἁπάντων κατέλαβε ψυχὰς τοῦτο τὸ πάθος· καὶ τὸ δεινόν, ὅτι οὐκ ἀνάγκη, οὐδὲ βίᾳ, ἀλλὰ πειθοῖ, καὶ προθυμίᾳ, καὶ χάριν ἴσασι τῆς δουλείας ταύτης. τοῦτο γὰρ ὄντως τὸ δεινόν· ὡς εἴ γε βίᾳ κατείχοντο, καὶ μὴ ἀγάπῃ, ταχέως ἂν ἀπέστησαν. καὶ πόθεν ἡδὺ τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ, σφόδρα πικρὸν ὄν; πόθεν δὲ πικρὸν ἡ δικαιοσύνη,
35 σφόδρα ἡδὺ ὄν; παρὰ τὰ αἰσθητήρια τὰ ἡμέτερα. οὕτω γοῦν καὶ μέλι πικρὸν ἐνόμισάν τινες, ἢ ἄλλο τι τῶν βλαβερῶν μεθ' ἡδονῆς προσήκαντο. τὸ δὲ αἴτιον οὐ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν κακουμένων διαστροφήν. νόει τὸ κριτήριον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. ἐπεὶ καὶ ζυγὸς ἐὰν ἔχῃ παρασαλευομένην τὴν πλάστιγγα, οὐ κρίνει δικαίως τὰ σταθμητὰ περιφερόμενος· καὶ ψυχὴ ἐὰν μὴ ἔχῃ τὴν πλάστιγγα τῶν οἰκείων λογισμῶν πεπηγυῖαν καὶ
40 προσηλωμένην ἀσφαλῶς τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, οὐ δυνήσεται κρῖναι καλῶς τὰ πράγματα, ἀλλὰ περιφέρεται καὶ καθέλκεται. ἐπεὶ εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, πολλὴν ὄψεται τῆς ἀδικίας τὴν πικρίαν, οὐ τοῖς πάσχουσιν, ἀλλὰ τοῖς ποιοῦσι, καὶ τούτοις μᾶλλον, ἢ ἐκείνοις. καὶ μήπω περὶ τῶν μελλόντων, ἀλλά πως περὶ τῶν ἐνταῦθα διαλεχθῶμεν. οὐχὶ μάχας ἔχει καὶ δικαστήρια, καὶ κατάγνωσιν, καὶ φθόνον, καὶ κακηγορίαν; τί τούτων πικρότερον; οὐχὶ ἀπε-

ΗΘΙΚΟΝ

λοιδορίας; οὐχὶ πολέμους; οὐχὶ κατηγορίας; οὐ τὸ συνειδὸς μαστίζει ἡμᾶς συνεχῶς καὶ δάκνει; ἐβουλόμην, εἴ γε δυνατὸν ἦν, ἐξελκύσαι τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδίκου, καὶ εἶδες ἂν αὐτὴν ὠχράν, τρέμουσαν, αἰσχυνομένην, * ἀγωνιῶσαν, καταδικάζουσαν ἑαυτήν. καὶ γὰρ εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας καταπέσωμεν, τὸ κριτήριον τοῦ νοῦ οὐ διαφθείρεται, ἀλλ' ἕστηκεν ἀδέκαστον. καὶ οὐδεὶς καλὸν εἶναι λέγων τὴν ἀδικίαν μετέρχεται, ἀλλὰ προφάσεις πλάττει, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε καὶ διὰ ῥημάτων ἀποδύσασθαι τὸ ἔγκλημα· ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπὸ τοῦ συνειδότος δυνήσεται. ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ κομψεία λόγων, καὶ ἀρχόντων διαφθορά, καὶ πλήθη κολάκων δυνήσεται συσκιάσαι τὸ δίκαιον· ἔνδον δὲ ἐν τῷ συνειδότι οὐδεὶς τούτων τῶν, οὐ πάρεισι κόλακες, οὐ πάρεστι χρήματα τὴν κρίσιν διαφθείροντα. φυσικῶς γὰρ ἡμῖν ἔγκειται τὸ κριτήριον παρὰ τοῦ Θεοῦ. τὸ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἂν πάθοι τοιοῦτο. ἀλλὰ καὶ ὕπνοι ἀηδεῖς, καὶ φαντασίαι, καὶ συνεχῶς εἰς μνήμην ἐρχόμενοι τὸ κακὸν λυμαίνεται τὴν ἀνάπαυσιν ἡμῶν· οἷον, οἰκίαν τις ἀφείλετο ἀδίκως τινός; οὐχ ὁ ἀποστερούμενος στένει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποστερήσας, ἐὰν μὲν ᾖ περὶ τῆς κρίσεως πεπεισμένος· εἴ γέ τις πέπεισται, καὶ σφοδρῶς στένει, καὶ ὀδύρεται· ἐὰν δὲ μὴ πιστεύῃ τοῖς μέλλουσι, καὶ οὕτως ἐρυθριᾷ αἰσχυνόμενος· μᾶλλον δὲ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, κἂν Ἕλλην ᾖ, κἂν Ἰουδαῖος, κἂν αἱρετικός, ὃς περὶ κρίσεως οὐ δέδοικε. κἂν μὴ περὶ τῶν μελλόντων φιλοσοφῇ, ἀλλὰ τὰ ἐνταῦθα δέδοικε καὶ τρέμει, μὴ εἰς χρήματα ἀπολάβῃ μειζόνως, μὴ εἰς τέκνα, μὴ εἰς οἰκείους, μὴ εἰς τὴν ψυχήν. καὶ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ ὁ Θεός. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἰσχύει ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος σωφρονίσαι πάντας, καὶ ἐνταῦθα τῆς αὐτοῦ δικαιοκρισίας πολλὰ ἡμῖν τεκμήρια παρέχεται καὶ εἰς μέσον φέρει. ὁ δεῖνα πλεονεκτήσας οὐκ ἔσχε παῖδας, ὁ δεῖνα ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσεν, ἄλλος τὸ σῶμα ἐπηρώθη, ἕτερος παῖδα ἀπέβαλε. ταῦτα ἐννοεῖ, ταῦτα φαντάζεται· διηνεκεῖ φόβῳ συζῇ. οὐκ ἴστε ὅσα πάσχουσιν οἱ ἀδικοῦντες; ἢ οὐχὶ πικρὰ ταῦτα; εἰ δὲ καὶ μηδὲν εἴη τοιοῦτον, οὐχὶ πάντες αὐτοῦ καταγινώσκουσιν; οὐχὶ πάντες μισοῦσιν; οὐχὶ πάντες ἀποστρέφονται; οὐχὶ πάντες τῶν θηρίων ἀλογωτέρους εἶναι φασι, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδικοῦντες; εἰ γὰρ ἑαυτοὺς καταδικάζουσι, πολλῷ μᾶλλον ἕτεροι, τὸν ἅρπαγα, τὸν πλεονέκτην, τὸν λυμεῶνα ὀνομάζοντες. τί οὖν ἔχει ἡδύ; οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ πλείονα περισκέψασθαι φροντίδα ὑπὲρ τῆς φυλακῆς τῆς ἐκείνων, τὸ μᾶλλον φροντίζειν καὶ μεριμνᾶν. ὅσῳ γὰρ ἂν τις πλείονα περιβάληται χρήματα, τοσούτῳ μᾶλλον ἰσχυροτέραν αὐτῷ τὴν ἀγρυπνίαν ἐργάζεται. τί δὲ αἱ κατάραι αἱ τῶν ἀδικουμένων, αἱ ἐντυχίαι *; τί δὲ ἂν καὶ νόσος περιστῇ; οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἐν νόσῳ γενόμενον, κἂν ἁπάντων ἀθεώτερος ᾖ, μὴ ἐκεῖνα μεριμνᾶν, μηδὲ φροντίζειν, ὅτι οὐδὲν δύναται ἐργάσασθαι. ἕως μὲν γὰρ ἐνταῦθα ὦμεν, ἡ ψυχὴ ἡδυπαθοῦσα οὐκ ἀνέχεται τῶν λυπηρῶν· ἐπειδὰν δὲ ἀποπηδᾶν μέλλῃ τοῦ σώματος, τότε αὐτὴν μείζων φόβος συνέχει, ἅτε εἰς αὐτὰ τοῦ δικαστηρίου τὰ πρόθυρα ἥκουσαν. ἐπεὶ καὶ οἱ λῃσταὶ ἐν μὲν τῷ δεσμωτηρίῳ ζῶντες, ἀδεῶς ζῶσιν· ὅταν δὲ παρὰ τὸ παραπέτασμα ἀγαγών τις στήσῃ αὐτούς, διαλύονται τῷ φόβῳ. ὅταν γὰρ ὁ τοῦ θανάτου φόβος ἐπιστῇ, καθάπερ πῦρ πάντα ἐκεῖνα ἐκκόψας, φιλοσοφεῖν αὐτὴν ἀναγκάζει, καὶ τὰ ἐκεῖ μεριμνᾶν· οὐκέτι χρημάτων ἐπιθυμία κατέχει, οὐκέτι πλεονεξίας ἔρως, οὐκέτι σωμάτων. ὥσπερ οὖν νέφη ταῦτα παρελθόντα ἀφίησι τὸ κριτήριον εἶναι καθαρόν, καὶ τῆς λύπης ἐπεισελθούσης καὶ μαλαττούσης τὸ σκληρόν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ἀπάτη πρὸς φιλοσοφίαν ἐναντίον, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ ἐναντίον θλῖψις πρὸς φιλοσοφίαν ἐπιτήδειον. ἐννόει μοι τίς ἔσται ὁ πλεονέκτης τότε. Ὥρα γάρ, φησι, κακώσεως ἐπιλησμονὴν ποιεῖ πολλῆς τρυφῆς. τίς ἔσται τοὺς ἡρπασμένους ἐννοῶν; τοὺς ἠδικημένους; τοὺς πλεονεκτηθέντας; τίς ἔσται ὁρῶν τῆς πλεονεξίας ἑτέρους ἀπολαύοντας, ἑαυτὸν δὲ μέλλοντα τὴν δίκην τίνειν; οὐ γὰρ ἔνι, οὐκ ἔνι ἐμπεσόντα μὴ καὶ ταῦτα ὑποπτεῦσαι. πολλάκις αὕτη ἡ ψυχὴ στρέφεται κάτωθεν ἀγωνιῶσα, τρέμουσα. πόση οὖν τότε πικρία, εἰπέ μοι; ταῦτα γὰρ καθ' ἑκάστην νόσον ἀνάγκη γίνεσθαι, εἰ δὲ καὶ κολαζομένους

Margin notes: * ἐγκα[illegible]μένην — χ. ἀπολα[illegible] — χ. σῶμα — χ. πυλ[illegible] — χ. παλ[illegible] — * αἱ ἐπ[illegible] αὐτῶν — χ. περι[illegible] — Σειρ. ια. κζ.

μένουσιν, εἰ δὲ καὶ ἀποθνήσκοντας, τί οὐ πείσεται; καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· τὰ δὲ ἐκεῖ, οὐδὲ εἰπεῖν ἔνι, ὅση ἡ κόλασις, ὅσαι αἱ τιμωρίαι, ὅσαι αἱ βάσανοι, ὅσα τὰ στρεβλωτήρια. Ταῦτα λέγομεν ἡμεῖς· Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. συνεχῶς περὶ αὐτῶν λέγομεν, οὐ βουλόμενοι λέγειν συνεχῶς, ἀλλ' ἀναγκαζόμενοι. ἐβουλόμεθα μὲν γὰρ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἡμῖν ἀνάγκην γίνεσθαι τῶν τοιούτων λόγων· εἰ δὲ μὴ, κἂν ἐξ ὀλίγης ἰατρείας ἀπαλλαγέντας τοῦ νοσήματος, ἐπὶ τὴν ὑγείαν ὑμᾶς ἐπαναγαγεῖν. μενόντων δὲ ὑμῶν ἐν τῇ ἀῤῥωστίᾳ, ἐκλύτου καὶ βαναύσου ψυχῆς ἂν εἴη ἀποστῆναι τῆς μεθοδείας τῆς ἰατρικῆς, καὶ ἀπηνείας, καὶ ὠμότητος. Εἰ γὰρ οὐδὲ τὰ σώματα ἀπαγορεύσαντας ἰατροὺς παρακαλοῦμεν, λέγοντες, μὴ ἀμελήσῃς, ἀλλ' ὅλως μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς τὰ παρὰ σαυτοῦ προσφέρων μὴ ἀνύσῃς, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς ἑαυτοῖς παραινέσομεν; ἴσως γὰρ μετὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς αὐτὰς τοῦ ᾅδου τὰς πύλας, καὶ τῆς κακίας αὐτῆς τὰ πρόθυρα, ἀναδῦναι δυνήσεται, καὶ ἀνακτήσασθαι, καὶ ῥωσθῆναι, καὶ ἐπιλαβέσθαι τῆς αἰωνίου ζωῆς. πόσοι ἀπὸ μὲν δεκάτης ἀκροάσεως οὐδὲ αἴσθησιν ἔλαβον, ὕστερον δὲ ἀπὸ μιᾶς μόνης ἐπεστράφησαν; μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπὸ μιᾶς. εἰ γὰρ καὶ ἀναισθήτως εἶχον ἐν ταῖς δέκα, ἀλλ' ὅμως ἐκέρδανον, καὶ ὕστερον τὸν καρπὸν ἀθρόον ἔδειξαν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ δένδρου, τὸ δέκα λαβὸν τομὰς, καὶ μὴ καταπεσὸν ὑπὸ τῶν δέκα, ὕστερον δὲ μιᾶς ἐπαχθείσης πάλιν κατηνέχθη· οὐ τῆς μιᾶς δὲ γέγονε τομῆς, ἀλλὰ τῶν δέκα ἐστὶ τὸ τῆς ὑστέρας κατόρθωμα· καὶ ὁ μὲν πρὸς τὴν ῥίζαν ἰδὼν οἶδε τοῦτο, ὁ δὲ ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ στελέχους καταμανθάνων οὐδὲν τοιοῦτο δύναται συνιδεῖν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. καὶ ἰατρῶν δὲ πολλάκις * πολλὰ προσενεγκάντων φάρμακα, οὐδεμία γέγονεν ὠφέλεια, ὕστερον δέ τις προσελθὼν, τὸ πᾶν κατώρθωσεν· οὐκ ἐκείνου δὲ ἐστὶ μόνου τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων τῶν ἤδη κατεργασαμένων τὸ πάθος. ὥστε κἂν μὴ νῦν δῶμεν τῆς ἀκροάσεως τοὺς καρποὺς, ὕστερον δώσομεν. ὅτι γὰρ δώσομεν, σφόδρα πέπεισμαι. οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι τοσαύτην φιληκοΐαν, καὶ τοσοῦτον πόθον διαπεσεῖν· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πάντες ἄξιοι τῆς τοῦ Χριστοῦ παραινέσεως γενόμενοι, τύχοιμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

Λογ. ϛ. 20 ΕΝ ΜΕΓΑΛΗ ΔΕ ΟΙΚΙΑ ΟΥΚ ΕΣΤΙ

μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἃ μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. 21 Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον, εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

ΠΟλλοὺς τῶν ἀνθρώπων θορυβεῖ ἔτι καὶ νῦν· τί δήποτε μένουσιν οἱ κακοὶ, καὶ οὐκ ἀπόλλυνται. Εἰσὶ μὲν οὖν τούτου καὶ ἕτεραι πολλαὶ αἰτίαι, οἷον, ἵνα μεταβάλωνται, ἵνα διὰ τῆς κολάσεως ὑπόδειγμα γίνωνται τοῖς πολλοῖς. ἐνταῦθα δὲ ὁ Παῦλος παράδειγμά φησιν ἐοικός. ἐν μεγάλῃ γὰρ οἰκίᾳ, φησὶν, οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· δηλῶν διὰ τούτου ὅτι ὥσπερ ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ εἰκὸς εἶναι πολλὴν διαφορὰν σκευῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ· οὐ περὶ τῆς ἐκκλησίας λέγων, ἀλλὰ περὶ τοῦ κόσμου παντός. μὴ γάρ μοι τὴν ἐκκλησίαν ὑπολάβῃς· ἐνταῦθα γὰρ οὐδὲν βούλεται εἶναι σκεῦος ξύλινον, οὐδὲ ὀστράκινον, ἀλλὰ πάντα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἔνθα σῶμα Χριστοῦ, ἔνθα παρθένος ἁγνὴ μὴ ἔχουσα σπίλον, ἢ ῥυτίδα. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· μή σε ταραττέτω, ὅτι εἰσὶν ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ μιαροί· καὶ γὰρ ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ ἐστὶ σκεύη τοιαῦτα. τί οὖν; ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς, φησὶν, ἀπολαύει τιμῆς, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς τιμήν ἐστι, τὰ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ναὶ, φησὶν, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν χρήσιμα

ἵνα πληρῶσι, ἐπειδὴ δὲ τοῦ κόσμου οὐδαμῶς. εἰ καὶ μὴ πρὸς τοιαύτην ἐνέργειαν, ἀλλὰ κέχρηται αὐτοῖς τούτοις πρὸς ἕτερα ὁ Θεός· οἷον, ὁ κενόδοξος πολλὰ οἰκοδομεῖ, ὁ πλεονέκτης, ὁ ἔμπορος, ὁ κάπηλος, ὁ ἄρχων. ἔστιν ἔργα ἵνα ἐν τῷ κόσμῳ αὐτοῖς ἁρμόζοντα. τὸ δὲ χρυσοῦν σκεῦος οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ περὶ τὴν τράπεζαν στρέφεται τὴν βασιλικήν. οὐ τοῦτο οὖν φησιν, ὅτι ἀναγκαῖον πρᾶγμα ἡ πονηρία· πῶς γάρ; ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔχουσιν ἔργον. εἰ γὰρ πάντες ἦσαν χρυσοῖ καὶ ἀργυροῖ, οὐκ ἂν ἐδέησεν ἐκείνων· οἷον, εἰ πάντες ἦσαν καρτερικοί, οὐκ ἔδει οἰκοδομημάτων, εἰ πάντες τρυφῆς ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, οὐκ ἔδει ἐδεσμάτων, εἰ τῆς χρείας ἐπεμέλοντο πάντες, οὐκ ἔδει λαμπρᾶς οἰκοδομῆς. ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον. ὁρᾷς ὅτι οὐ φύσεως, οὐδὲ ὑλικῆς ἀνάγκης ἐστὶ τὸ εἶναι χρυσοῦν ἢ ὀστράκινον, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως; ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ ὀστράκινον οὐκ ἂν γένηται χρυσοῦν, οὐδὲ τοῦτο εἰς τὴν ἐκείνου καταπεσεῖν εὐτέλειαν δυνήσεται· ἐνταῦθα δὲ πολλὴ ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ μετάστασις. σκεῦος ὀστράκινον ἦν ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἐγένετο χρυσοῦν. σκεῦος χρυσοῦν ἦν ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ἐγένετο ὀστράκινον. ἄρα ἀπὸ ἀκαθαρσίας ταῦτα ὀστράκινα. ὁ πόρνος, ὁ πλεονέκτης, ὀστράκινος γέγονε· πῶς οὖν ἀλλαχοῦ φησιν, Ἔχοντες δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν; ὥστε τιμᾷ, καὶ οὐ διαβάλλει τὸ σκεῦος τὸ ὀστράκινον, θησαυροῦ δεκτικὸν αὐτὸ προσειπών. ἐκεῖ τὴν φύσιν αὐτὴν δηλοῖ, οὐ τὸ εἶδος τῆς ὕλης. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· σκεῦος ὀστράκινον ἐστὶ τὸ σῶμα. ὥσπερ γὰρ τὸ ὀστράκινον οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ πηλὸς ὠπτημένος, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ πηλὸς τῇ θερμότητι τῆς ψυχῆς στερεούμενος. ὅτι γὰρ ὀστράκινόν ἐστι, δῆλον. πολλάκις γὰρ ὡς ἐκεῖνο τὸ σκεῦος πεσὸν κατεάγη καὶ συνετρίβη, οὕτω καὶ τὸ σῶμα θανάτῳ καταπεσὸν διαλύεται. τί γὰρ ὀστράκων διενήνοχε τὰ ὀστᾶ, οὕτως ὄντα κραταιά, οὕτως ὄντα ξηρά; τί δὲ πηλοῦ αἱ σάρκες; οὐχ ὁμοίως ἀπὸ ὕδατός εἰσι καὶ αὗται; ἀλλ', ὅπερ ἔφην, πῶς ἐκεῖ οὐ διαβάλλει τὸ πρᾶγμα; ἐκεῖ περὶ φύσεως διαλέγεται, ἐνταῦθα περὶ προαιρέσεως. ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν, φησιν. οὐκ εἶπε, καθάρῃ, ἀλλ', ἐκκαθάρῃ, τουτέστι, παντελῶς καθάρῃ, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν ἡγιασμένον, εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ. ἄρα ἐκεῖνα ἄχρηστα, εἰ καί τινα χρείαν ἐπιτελεῖ. εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον. κἂν μὴ πράττῃ, ἀλλ' ὅμως ἐπιτήδειόν ἐστι, δεκτικόν. δεῖ οὖν πρὸς πάντα παρεσκευάσθαι, κἂν πρὸς θάνατον, κἂν πρὸς μαρτύριον δεῖ ἡτοιμάσθαι, κἂν πρὸς παρθενίαν, κἂν πρὸς ταῦτα πάντα.

β. Κορ. δ. ζ.

22 Τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε. Νεωτερικαὶ οὐχ αὗταί εἰσιν αἱ τῆς πορνείας μόνον, ἀλλὰ πᾶσα ἐπιθυμία ἄτοπος, νεωτερική. ἀκουέτωσαν οἱ γεγηρακότες, ὅτι οὐ δεῖ τὰ τῶν νεωτέρων ποιεῖν. κἂν ὑβριστὴς ᾖ τις, κἂν δυναστείας ἐρᾷ, κἂν χρημάτων, κἂν σωμάτων, κἂν ὁτουοῦν δήποτε, νεωτερικὴ ἡ ἐπιθυμία, ἀνόητος. οὔπω τῆς καρδίας βεβηκυίας, οὐδὲ τῶν φρενῶν ἐν βάθει τιθεισῶν, ἀλλ' ᾐωρημένων ἀνάγκη ταῦτα πάντα γίνεσθαι. ἵνα οὖν μηδεὶς τούτοις ἁλῷ, τί παραινεῖ; φαντασίας νεωτερικὰς φεῦγε· Δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ πάντων τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. Δικαιοσύνην τὴν καθόλου ἀρετὴν λέγει, τὴν ἐν τῷ βίῳ εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, πραότητα. τί ἐστι μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας; ὥσπερ ἔλεγεν, ἐκείνοις θάῤῥει μόνοις, μὴ τοῖς ἁπλῶς ἐπικαλουμένοις, ἀλλὰ τοῖς ἀνυπούλως, τοῖς ἀνυποκρίτως, τοῖς οὐδὲν ἔχουσι δολερόν, τοῖς μετ' εἰρήνης προσιοῦσι, τοῖς ἀμάχοις· μετ' ἐκείνων ἀναμίγνυσο, μετὰ δὲ τῶν ἄλλων οὐ χρὴ πρᾶον εἶναι, ἀλλ' εἰρηνεύειν μόνον τὸ ἐξ αὐτοῦ.

23 Τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσι μάχας.

Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ αὐτὸν ἀπάγει τῶν ζητήσεων; οὐ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἱκανῶς ἀνατρέπειν αὐτάς· εἶχε γάρ. εἰ δὲ καὶ μὴ εἶχεν, εἶπεν ἂν πρὸς αὐτόν, ὅτι σπούδασον εἶναι ἐπιτήδει-

ος πρὸς διάσπασιν τῶν τοιούτων, ὥσπερ ὅταν λέγῃ, Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει· Τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου. ἀλλ' οἶδεν ἄχρηστον ὂν καὶ τὸ καθεῖναι ὅλως εἰς ἀγῶνας τοιούτους, καὶ ὅτι οὐδὲν τέλος ἔσται, ἀλλ' ἡ μάχη καὶ ἀπέχθεια, ὕβρεις καὶ λοιδορίαι. ταύτας οὖν τὰς ζητήσεις παραιτοῦ· ὥστε εἰσὶν ἕτεραι ζητήσεις, αἱ περὶ τὴν γραφὴν, αἱ 5 περὶ τῶν ἄλλων. — α.Τιμ.δ.ιϛ.

24 Δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι. Οὐκοῦν οὐ δεῖ μάχεσθαι οὐδὲ ἐν ζητήσει. πόῤῥω γὰρ μάχης εἶναι δεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον. Εἰρήνης γάρ ἐστι Θεὸς ὁ Θεός· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης δοῦλος, πῶς ἂν μαχέσοιτο; Ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας. Δοῦλον γὰρ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαί, φησιν, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας. πῶς οὖν λέγει, Ἔ- (Τιτ. β. ιε.)
10 λεγχε αὐτοὺς μετὰ πάσης ἐπιταγῆς; καὶ ἐν ταῦτα πάλιν, Μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρο- (α.Τιμ.δ.ιβ.)
νείτω; καὶ πάλιν, Ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως; ὅτι καὶ τοῦτο πραότητός ἐστιν. ὁ γὰρ σφοδρὸς ἔ- (Τιτ. α ιγ.)
λεγχος, ὅταν μετ' ἐπιεικείας γίνηται, οὗτός ἐστιν ὁ μάλιστα δάκνειν δυνάμενος. ἔνεστι γάρ, ἔνεστι μετὰ πραότητος καθάψασθαι μᾶλλον, ἢ μετὰ θρασύτητος ἐντρέψαι.

Διδακτικόν· Τουτέστι, πρὸς πάντας τοὺς βουλομένους διδαχθῆναι. Αἱρετικὸν (Τιτ. γ. ι.)
15 γάρ, φησιν, ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ. Ἀνεξίκακον.

Καλῶς τοῦτο προσέθηκε. μάλιστα γὰρ τοῦτο ἔχειν χρὴ τὸν διδάσκαλον· ἐπεὶ πάντα μάτην ἐστίν. Εἰ γὰρ οἱ ἁλιεῖς πολλάκις δι' ὅλης ἡμέρας βάλλοντες τὰ δίκτυα, καὶ οὐκ ἐπιτυγχάνοντες οὐκ ἀπαγορεύουσι, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. ὅρα γὰρ τί ἐστι. συμβαίνει πολλάκις ἀπὸ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τὸν τοῦ λόγου ἀφ' ὧν κατελθόντα ἐκ-
20 κόψαι τὸ ἐνοχλοῦν αὐτῇ πάθος. ὁ γὰρ μυριάκις ἀκούσας, πείσεταί τι. οὐ γάρ ἐστιν ἄνθρωπον ἀκούοντα συνεχῶς, μηδὲν παθεῖν. ἔστιν οὖν ὅτε μέλλων πείθεσθαι, ἡμῶν ἀπαγορευσάντων, τὸ πᾶν ἀπώλεσε. καὶ ταὐτόν ἐστιν, οἷον ἂν εἴ τις γεωργίας ἄπειρος τὴν ἄμπελον φυτευθεῖσαν σκάπτοι μὲν ἐνιαυτῷ τῷ πρώτῳ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ζητῶν λήψεσθαι καρπόν, καὶ πάλιν ἐν τῷ τρίτῳ, καὶ μὴ λαμβάνων, εἶτα τῶν τελευταίων παρελθόντων ἀπο-
25 γνοὺς, τότε λοιπὸν αὐτὴν καταλείποι ἐν τῷ τετάρτῳ, ὅτε τῶν πόνων ἐκείνων ἔμελλε κομίζεσθαι τὴν ἀντίδοσιν. Εἰπὼν δὲ ἀνεξίκακον, οὐκ ἀρκεῖται, ἀλλ' ἐπάγει λέγων·

25 Ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Μάλιστα γὰρ τὸν διδάσκοντα τοῦτο χρὴ ποιεῖν ἐν πραότητι· οὐ γὰρ ἔνι ψυχὴν δυναμένην μαθεῖν, μετὰ θρασύτητος καὶ μάχης δυνηθῆναί τι τῶν χρησίμων συνιδεῖν. κἂν γὰρ μέλλῃ προσέχειν, ἀπορηθεῖσα οὐ-
30 δὲν εἴσεται. δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντά τι τῶν χρησίμων μαθεῖν, πρὸ τῶν ἄλλων πάντων ἡδέως ἔχειν πρὸς τὸν διδάσκοντα. τούτου δὲ μὴ προκατασκευασθέντος, οὐκ ἔνι δέξασθαί τι τῶν δεόντων, οὐδὲ τῶν χρησίμων. ἡδέως δὲ οὐκ ἄν τις σχοίη πρὸς τὸν θρασυνόμενον καὶ ὑβρίζοντα. πῶς οὖν αἱρετικόν, φησιν, ἄνθρωπον μετὰ μίαν ἢ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ; τὸν ἀδιόρθωτον λέγει, ἢ οἶδεν ἀνίατα νοσοῦντα. Μή ποτε δῴη αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς
35 ἐπίγνωσιν ἀληθείας,

26 Καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος. Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἴσως ἔσται τις διόρθωσις. τὸ δὲ, ἴσως, ἐπὶ τῶν ἀδήλων ἐστίν. ὥστε ἐκείνων μόνον ἀφίστασθαι χρὴ, περὶ ὧν δυνάμεθα σαφῶς ἀποφήνασθαι, καὶ ὑπὲρ ὧν πεπείσμεθα, ὅτι οὐδ' ἂν ὁτιοῦν γίνηται, μεταστήσονται. ἐν πραότητι, φησιν. ὁρᾷς ὅτι τοὺς βουλομένους μαθεῖν οὕτω χρὴ
40 προσιέσθαι, καὶ μηδέποτε περὶ τῆς ἀποδείξεως ἀφίστασθαι τῶν διαλέξεων;

Ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Καλῶς εἶπεν, ἐζωγρημένοι. τέως γὰρ ἐν πλάνῃ τυγχάνονται. ὅρα πῶς διδάσκει μετριοφρονεῖν. οὐκ εἶπε, μή ποτε δυνηθῇς, ἀλλά, μή ποτε δῷ αὐτοῖς ὁ Κύριος ἀνανῆψαι. κἂν γίνηταί τι, τοῦ Κυρίου τὸ πᾶν ἐστι. σὺ φυτεύεις, σὺ ποτίζεις, ἐκεῖνος ποιεῖ καὶ ποιεῖ καρποφορεῖν. μή ποτε τοίνυν διαχειρώμεθα,

ὡς

ὡς αὐτοί τινα πείθοντες, κἂν πείσωμεν. καὶ ζωγρηθέντες, φησὶν, ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. τοῦτο δὲ οὐ περὶ δογμάτων ἄν τις εἴποι, ἀλλὰ καὶ περὶ βίου. τὸ γὰρ θέλημα αὐτοῦ ἐστιν ὀρθῶς βιοῦν. εἰσὶ δέ τινες ἐν τῇ παγίδι τοῦ διαβόλου, καὶ βίου ἕνεκεν. οὐ τοίνυν οὐδὲ πρὸς τούτους ἀπειρηκέναι χρή. μή ποτε ἀνανήψωσι, φησὶν, ἐζωγρημένοι εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. τὸ δὲ, μή ποτε, πολλῆς μακροθυμίας ἐστὶ δεικτικόν· τὸ γὰρ μὴ ποιεῖν τὸ θέλη- 5 μα τοῦ Θεοῦ, παγὶς διαβολική. ὥσπερ γὰρ ὁ στρουθὸς, κἂν μὴ ἐξ ὅλου τοῦ μέρους κατέχηται, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς τοῦ ποδὸς λέγω, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐστὶ τοῦ τὴν παγίδα θέντος· οὕτω καὶ ἡμεῖς, κἂν μὴ ἐξ ὅλου κατεχώμεθα, καὶ ἐκ πίστεως καὶ ἐκ βίου, ἀλλ' ἐκ τοῦ βίου μόνον, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐσμὲν τοῦ διαβόλου. (Ματθ. ζ. κα. κγ.) Οὐ γὰρ ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, φησὶν, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. καὶ πάλιν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐρ- 10 γαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. ὁρᾷς ὅτι κέρδος οὐδὲν ἐκ τῆς πίστεως, ὅταν ἡμᾶς ἀγνοῇ ὁ δεσπότης; (Ματθ. κε. ιβ.) καὶ ταῖς παρθένοις τὸ αὐτό φησιν· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. τί οὖν τὸ κέρδος τῆς παρθενίας καὶ τῶν πολλῶν ἱδρώτων, ὅταν ἀγνοῇ αὐτὰς ὁ δεσπότης; καὶ πολλαχοῦ εὑρίσκομεν ὑπὲρ μὲν πίστεως οὐδὲν ἐγκαλουμένους, ἀπὸ δὲ βίου πονηροῦ κολαζομένους μόνον· ὥσπερ ἀλλαχοῦ ὑπὲρ βίου μὲν οὐδὲν ἐγκαλουμένους, διὰ δὲ δόγμα διεστραμμένον ἀπολλυ- 15 μένους. ταῦτα γὰρ ἀλλήλων ἔχεται. ὁρᾷς ὅτι ὅταν μὴ ποιῶμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου ἐσμέν; οὐκ ἀπὸ βίου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἑνὸς ἐλαττώματος πολλάκις εἰσερχόμεθα εἰς τὴν γέενναν, ὅταν μὴ τὰ ἄλλα ἀντίρροπα ᾖ ἀγαθά· ἐπεὶ καὶ αἱ παρθένοι οὐ πορνείαν ἐνεκλήθησαν, οὐ μοιχείαν, οὐ φθόνον, οὐ βασκανίαν, οὐ μέθην, οὐ κακοπιστίαν, ἀλλ' ἔλλειψιν ἐλαίου· τουτέστιν, οὐκ ἐποίουν ἐλεημοσύνην. τὸ 20 γὰρ ἔλαιον, τοῦτό ἐστι. (Ματθ. κε. μα.) καὶ ἐκεῖνοι οἱ καταραθέντες, Ἀπέλθετε οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, οὐδὲν πάλιν τούτων ἐνεκαλοῦντο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, ὅτι οὐκ ἔθρεψαν τὸν Χριστόν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὁρᾷς ὅτι ἀρκεῖ ἐλεημοσύνη ἐλλειφθεῖσα εἰσαγαγεῖν εἰς τὸ τῆς γεέννης πῦρ; ποῦ γὰρ ἔσται χρήσιμος, εἰπέ μοι, ὁ ἐλεημοσύνην μὴ ποιῶν; νηστεύεις καθ' ἑκάστην ἡμέραν; ἀλλὰ 25 καὶ αἱ παρθένοι τότε ἐκεῖναι, ἀλλ' οὐδὲν ἀπώναντο. εὔχῃ; καὶ τί τοῦτο; ἐλεημοσύνης χωρὶς ἄκαρπος ἡ εὐχή. πάντα ἀκάθαρτα ταύτης χωρὶς, πάντα ἀνόνητα· τὸ πλέον τῆς ἀρετῆς μέρος ἐκκόπτεται. (α. Ἰωαν. γ. ι.) Ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, φησὶ, τὸν Θεὸν οὐκ οἶδε. σὺ δὲ πῶς ἀγαπᾷς, μηδὲ τῶν μικρῶν τούτων καὶ εὐτελῶν αὐτῷ μεταδοῦναι βουλόμενος; εἰπὲ δή μοι, σωφρονεῖς; τίνος ἕνεκεν; οὐχὶ δεδοικὼς τὴν κόλασιν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ φύσει τὸ πρᾶγμα μετέρ- 30 χῃ· ἐπεὶ εἰ σωφρονεῖς δεδοικὼς τὴν κόλασιν, καὶ τοσαύτην ὑπομένεις βίαν καὶ τοσαύτην τυραννίδα, πολλῷ μᾶλλον ἐλεημοσύνας ποιεῖν ἔδει. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐπιθυμίας κρατῆσαι χρημάτων, καὶ σωμάτων, ἀλλὰ μείζων ὁ πόνος ἐν ταύτῃ. τί δήποτε; ὅτι ἡ μὲν ἡδονὴ φυσικὴ, καὶ ἐνέσπαρται καὶ ἐμπεφύτευται ἡμῶν τῷ σώματι· τὰ δὲ τῶν χρημάτων, οὐκέτι. τοῦτό ἐστιν ᾧ ἐξισοῦσθαι δυνάμεθα τῷ Θεῷ, τῷ ἐλεεῖν καὶ οἰκτείρειν. ὅταν οὖν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, τοῦ παντὸς 35 ἀπεστερήμεθα. οὐκ εἶπεν, ἐὰν νηστεύητε, ὅμοιοί ἐστε τῷ πατρὶ ὑμῶν· οὐκ εἶπεν, ἐὰν παρθενεύσητε, οὐδ' εἶπεν, ἐὰν εὔχησθε, ὅμοιοί ἐστε τῷ πατρὶ ὑμῶν. οὐδὲν γὰρ τούτων περὶ Θεόν, οὐδὲ ἐργάζεταί τι τούτων ὁ Θεός. ἀλλὰ τί; (Λουκ. ϛ. λϛ.) Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τοῦτο Θεοῦ ἔργον. ἐὰν οὖν τοῦτο μὴ ἔχῃς, τί ἔχεις; (Ὠσ. ϛ. ϛ.) Ἔλεον θέλω, φησὶ, καὶ οὐ θυσίαν. ἐποίησεν οὐρανὸν ὁ Θεὸς, ἐποίησε γῆν, θάλασσαν. μεγάλα ταῦτα, καὶ τῆς αὐτοῦ σο- 40 φίας ἄξια. ἀλλ' οὐδενὶ τούτων ἐφειλκύσατο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς τῷ ἐλέῳ καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ (τοῦτο μὲν γὰρ σοφίας ἔργον, καὶ δυνάμεως, καὶ ἀγαθότητος) πολλῷ δὲ μᾶλλον ὅτι δοῦλος ἐγένετο. οὐκ ἐπὶ τούτῳ μᾶλλον αὐτὸν θαυμάζομεν; οὐκ ἐπὶ τούτῳ μᾶλλον αὐτὸν ἐκπληττόμεθα; οὐδὲν οὕτως ἐπισπᾶται τὸν Θεὸν, ὡς ἔλεος· καὶ πολλὰ περὶ τούτων ἀπόμ-

πις

τις διαλέγονται ἄνω καὶ κάτω τοῖς προφήταις. ἔλεον δὲ λέγω, οὐ τὸν ἀπὸ πλεονεξίας. οὐ γάρ
ἐστι τοῦτο ἔλεος. οὐδὲ γὰρ ἀκάνθης ῥίζα ἔλαιον τίκτει ποτὲ, ἀλλ' ἐλαίας· ὥσπερ οὖν οὐδὲ
πλεονεξίας ῥίζα ἔλεον τίκτει, οὐδὲ ἀδικίας, οὐδὲ ἁρπαγῆς. μὴ διαβάλῃς τὴν ἐλεημο-
σύνην, μὴ ποίει αὐτὴν κατηγορεῖσθαι ὑπὸ πάντων. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἁρπάζεις, ἵνα
5 ἐλεήσῃς, οὐδὲν τῆς ἐλεημοσύνης ταύτης χεῖρον. ὅταν γὰρ ἐξ ἁρπαγῆς τίκτηται, οὐκ ἔστι
τοῦτο ἐλεημοσύνη· ἀπήνειά τίς ἐστι καὶ ὠμότης, ὕβρις τοῦτο εἰς τὸν Θεόν. εἰ ὁ τὰ ἐλάττονα
τῶν αὐτοῦ προσενεγκὼν οὕτω προσέκρουσεν ὁ Κάϊν, ὁ τὰ ἀλλότρια προσφέρων πῶς οὐ
προσκρούσει; προσφορὰ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ θυσία, κάθαρσις, οὐκ ἀκαθαρσία. καὶ
ῥυπαραῖς μὲν χερσὶν οὐ τολμᾷς εὔξασθαι, ῥύπον δὲ καὶ ἀκαθαρσίαν προσφέρων ἐξ ἁρπα-
10 γῆς οὐδὲν ἡγῇ ποιεῖν δεινόν; τὰς χεῖρας οὐκ ἀφιεὶς ῥύπου καὶ ἀκαθαρσίας πληροῦσθαι, ἀλ-
λὰ καθαρὰς εἶναι ποιήσας, οὕτω προσφέρεις· καίτοι ἐκεῖ ὁ ῥύπος οὐδὲν ἔγκλημα φέρει,
ἐκεῖνος δὲ κατηγορίας ἄξιος καὶ διαβολῆς. μὴ τοίνυν τοῦτο σκοπῶμεν, ὅπως καθαραῖς
προσφέρωμεν καὶ εὐχώμεθα χερσὶν, ἀλλ' ὅπως καὶ τὰ προσφερόμενα ᾖ καθαρά. ἐπεὶ τοῦτο
γέλως ἐστὶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν πίνακα περιπλύνας δώρων ἀκαθάρτων οὕτως ἐμπλήσειεν. οὐχὶ
15 χλευασία τοῦτο ἐστι καὶ γέλως; ἔστωσαν αἱ χεῖρες καθαραὶ· ἔσονται δὲ, ἂν μὴ ὕδατι αὐτὰς ἀπονίπτω-
μεν μόνον, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνῃ πρότερον. τοῦτο χειρῶν καθάρσιον. ἂν δὲ γέμωμεν ἀδικί-
ας, κἂν μυριάκις αὐτὰς περιπλύνῃς, κέρδος οὐδέν. Λούσασθε, φησὶ, καθαροὶ γίνεσθε. Ἡσ. α. ις.
τί οὖν; ἆρα προσθεὶς εἶπε, πορεύεσθε ἐπὶ τὰς πηγὰς, πορεύεσθε ἐπὶ τὰ βαλανεῖα, καὶ
τὰς λίμνας, καὶ τοὺς ποταμούς; οὐδὲν τούτων· ἀλλὰ τί; Ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν
20 ψυχῶν ὑμῶν· τουτέστι, καθαροὶ γίνεσθε. τοῦτο ἀπηλλάχθαι ποιεῖ μολυσμοῦ, αὕτη ἐστὶν ἡ ὄν-
τως καθαρότης. ἐκείνη μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα ὤνησεν, αὕτη δὲ παρρησίαν ἡμῖν ἐργάζεται τὴν
πρὸς τὸν Θεόν· κἀκείνην καὶ μοιχοὺς, καὶ κλέπτας, καὶ ἀνδροφόνους ἔχειν δυνατὸν, καὶ βλάκας,
καὶ ἐκλύτους ἄνδρας, καὶ πόρνους, καὶ ἡταιρηκότας, καὶ μάλιστα τούτους. οὗτοι γὰρ εἰσὶν οἱ τῆς
τοῦ σώματος καθαρότητος ἐπιμελούμενοι μάλιστα πάντων, μύρων ὄζοντες συνεχῶς, ἀπο-
25 σμύχοντες τὸ σῆμα. σῆμα γάρ ἐστιν αὐτοῖς τὸ σῶμα, τῆς ψυχῆς ἔνδον οὔσης νεκρᾶς. ὥστε
ταύτης μὲν τῆς καθαρότητος κἀκείνοις μετιέναι δυνατόν· τῆς δὲ ἔνδον οὐκέτι. οὐδὲν μέγα,
ἐὰν τὸ σῶμα ἀποπλύνῃς. Ἰουδαϊκός ἐστιν οὗτος ὁ καθαρμὸς, ἀνόητος καὶ ἀνωφελὴς, τοῦ ἔνδον
οὐκ ὄντος. ἔστω τις σηπεδόνα ἔχων, ἢ νομὴν τραυμάτων, περιπλυνέτω τὸ σῶμα. τί τὸ κέρ-
δος; τί τὸ πέρας; εἰ δὲ τὴν ἐν σώματι σηπεδόνα οὐδὲν ὠφελῆσαι δυνήσεταί τις ἀπὸ τῆς
30 ἐπιφανείας τῆς ἔξωθεν περικλυζομένης καὶ ἀφανιζομένης, ὅταν ἐν ψυχῇ ἡ σηπεδὼν ᾖ, τί
ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος καθαρότητος ὀνήσομεν; οὐδέν. εὐχῶν ἡμῖν δεῖ καθαρῶν. εὐχαὶ δὲ
οὐκ ἂν γένοιντο καθαραὶ, τῆς τικτούσης αὐτὰς ψυχῆς οὔσης μιαρᾶς. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ
ψυχὴν μιαρὰν, ὡς πλεονεξία καὶ ἁρπαγή. ἀλλ' εἰσί τινες οἳ κατὰ τὴν ἑσπέραν μυρία διὰ
τῆς ἡμέρας ἐργαζόμενοι κακὰ, λουόμενοι εἰσίασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ πολλῆς τῆς παρ-
35 ῥησίας τὰς χεῖρας ἀνατείνοντες, ὡς τὸ πᾶν διὰ τῆς τῶν ὑδάτων κολυμβήθρας ἀποθέμε-
νοι. εἰ τοῦτο ἦν, μέγα τὸ κέρδος ἦν τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λούεσθαι. εἰ τοῦτο ἦν, οὐκ
ἂν οὐδὲ αὐτὸς ἐπαυσάμην τὰ βαλανεῖα διενοχλῶν, εἰ καθαροὺς ἐποίει καὶ ἁμαρτημάτων
ἀπήλλαττε. γέλως ταῦτα καὶ λῆρος, παίγνια καὶ παίδων ἀθύρματα. οὐκ ἀποστρέφεται σώ-
ματος ῥύπον ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Μακάριοι οἱ Ματθ. ε. η.
40 καθαροὶ, ἆρα τῷ σώματι; οὐδαμῶς, ἀλλ', οἱ τῇ καρδίᾳ καθαροὶ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψον-
ται. ὁ δὲ προφήτης τί φησι; Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. καὶ πάλιν, Ἀπό- Ψαλ. ν. ιβ.
πλυναι ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου. μέγα ἀγαθὸν ἐν συνηθείᾳ ἀγαθῶν εἶναι. ὅρα πῶς Ιερ. δ. ιδ.
ἐστι μικρὰ ταῦτα καὶ ἀνόνητα. καὶ ἐπειδὰν προληφθῇ ἐν συνηθείᾳ ἡ ψυχὴ, οὐκ ἀφίσταται,
οὐδὲ ἀνέχεται μὴ πρότερον αὐτὰ πληρώσασα προσελθεῖν τῇ εὐχῇ. οἷόν τι λέγω· ἐν συν-
ηθείᾳ

ηθείᾳ καταστήσαιμεν ἑαυτοὺς τοῦ νίπτεσθαι καὶ εὔχεσθαι, καὶ οὐκ ἔτι μὴ νιψάμενοι τοῦτο ποιῆσαι. ἀλλ' ἡδέως οὐκ εὐχόμεθα, εἰ ἀνίπτοις χερσὶ τοῦτο ποιοῦμεν, ὡς προσκρούειν μέλλοντες Θεῷ, καὶ ὑπὸ συνειδὸς πονηρὸν ὄντες. εἰ δὲ μικρὸν τοῦτο τοσαύτην ἔχει τὴν τυραννίδα, καὶ πάντως ἐκπληροῦται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εἰ ἐν ἐλεημοσύνης συνηθείᾳ καταστήσαιμεν ἑαυτοὺς, καὶ τοῦτο πληροῦν ἀεὶ ὡρισάμεθα, μηδέποτε εἰσιέναι κεναῖς ταῖς χερσὶν εἰς οἶκον εὐκτήριον, κατώρθωτο ἂν τὸ πρᾶγμα. μεγάλη γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ἐν τοῖς κακοῖς τῆς συνηθείας ἡ τυραννίς. οὐ δεησόμεθα πόνου λοιπὸν, αὐτῆς ἑλκούσης ἡμᾶς. ἐν συνηθείᾳ πολλοὶ κατέστησαν τοῦ σφραγίζειν ἑαυτοὺς συνεχῶς, καὶ οὐκέτι δέονται τοῦ ὑπομιμνήσκοντος. ἀλλὰ καὶ τοῦ νοῦ πολλάκις ἀλλαχοῦ ῥεμβομένου, καθάπερ ὑπό τινος ἐμψύχου διδασκάλου τῆς συνηθείας, ἡ χεὶρ αὐτόματος ἕλκεται πρὸς τὸ τὸ σημεῖον ἐργάσασθαι. ἐν συνηθείᾳ κατέστησαν ἑαυτούς τινες, ὥστε μὴ ὀμνύειν· καὶ οὔτε ἑκόντες, οὔτε ἄκοντες τοῦτο "ποιοῦσι". καταστήσωμεν καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἐν ταύτῃ τῇ συνηθείᾳ τῇ τῆς ἐλεημοσύνης. πόσων ἡμῖν ἔδει καμάτων, ὥστε εὑρεθῆναι τὸ φάρμακον τοῦτο; εἰπὲ γάρ μοι, εἰ μὴ ἦν ἡ τῆς ἐλεημοσύνης παραμυθία, εἶτα μυρία ἡμαρτηκότες ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κατεσκευάζομεν τῇ τιμωρίᾳ, ἆρα οὐκ ἂν ἀπωδυρόμεθα πολλά; ἆρα οὐκ ἂν εἴπαμεν, εἴθε ἦν διὰ χρημάτων ἀπολούσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ πάντα ἂν ἐκενώσαμεν· εἴθε ἦν διὰ χρημάτων ἐκβαλεῖν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἂν ἐφεισάμεθα τῶν ὄντων; εἰ γὰρ ἐν νόσῳ τοῦτο ποιοῦμεν, καὶ ἐν δεσμωτηρίῳ λέγομεν, ὅτι εἰ ἦν θάνατον πρίασθαι, πάντα ἂν ἔδωκεν ὁ δεῖνα τὰ ὑπάρχοντα, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα. καίτοι ὅρα τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅση τίς ἐστιν. οὐκ ἔδωκέ σοι θάνατον ἀγοράζειν τὸν πρόσκαιρον, ἀλλὰ θάνατον τὸν αἰώνιον. μὴ τὴν μικρὰν ἀγοράσῃς, φησὶ, ζωὴν ταύτην, ἀλλὰ ζωὴν ἐκείνην τὴν αἰώνιον· ἐκείνην σοι πωλῶ, οὐ ταύτην· οὐκ ἐμπαίζω σοι. κἂν λάβῃς ταύτην, οὐδὲν ἔλαβες. ἐγὼ οἶδα ὅτι ἐκείνη μεγάλη ἐστίν. ἀλλ' οὐχ οὕτως οἱ κάπηλοι, καὶ οἱ τὰ βιωτικὰ ἐμπορευόμενοι ποιοῦσιν· ἐκείνοις ἂν ἔξεστιν ἐμπαῖξαι, οἷς βούλονται, καὶ τὸ μικρὸν διδόασιν ἀντὶ τοῦ μεγάλου. οὗτος δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἀντὶ τῶν μικρῶν τὰ πολλῷ μείζονα δίδωσιν. εἰπέ μοι, εἰ πρὸς ἔμπορόν τινα ἀπελθὼν, δύο λίθων κειμένων, τοῦ μὲν εὐτελοῦς, τοῦ δὲ βαρυτίμου καὶ ἱκανοῦ ἐργαζομένου πλοῦτον, καταθεὶς ἐκείνου τοῦ μικροῦ τὸ τίμημα, τὸν μέγαν ἔλαβες, ἆρα ἂν ἐνεκάλεσας ἐκείνῳ; οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐθαύμασας. οὕτω καὶ νῦν κεῖνται δύο ζωαὶ, ἡ πρόσκαιρος, καὶ ἡ αἰωνία. πωλεῖ δὲ ταύτας ὁ Θεός. ἀλλὰ ταύτην ἡμῖν πωλεῖ, οὐκ ἐκείνην. τί ἀγαλλόμεθα κατὰ τὸν αἰσθητὸν τῶν παίδων, ὅτι τὸ τίμιον λαμβάνομεν; ἔστιν οὖν ἀγοράσαι ζωὴν χρημάτων, φησί; ναὶ, ὅταν τὰ ἑαυτῶν, καὶ μὴ τὰ ἀλλότρια καταβάλλωμεν, ὅταν μὴ ἐπιθέσει ποιῶμεν. ἀλλ' ἐμὰ λοιπόν ἐστι, φησίν. οὐκ ἔστι σὰ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν, ἀλλ' ἐκείνου ἐστὶν· ἀλλότριά ἐστι, κἂν μυριάκις αὐτῶν κύριος ᾖς. οὐδὲ γὰρ εἰ παρακαταθήκην λάβοις, τὸν καιρὸν καθ' ὃν ὁ παρακαταθέμενος ἀποδημεῖ, σά ταῦτά ἐστι, καίτοι παρὰ σοὶ κεῖται. εἰ τοίνυν ἀπὸ ἑκόντων καὶ χαιρόντων εἰδότων τῶν παρακαταθεμένων ἐλάβομεν, οὐκ ἔστιν ἡμέτερα, οὐδὲ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἔχομεν, πολλῷ μᾶλλον ταῦτα, ἅπερ ἀκόντων καὶ μὴ βουλομένων ἁρπάζομεν. ἐκεῖνός ἐστιν αὐτῶν κύριος, κἂν μυριάκις αὐτὰ ἔχῃς. ἡμέτερα ὄντως ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, τὰ δὲ χρήματα οὐδὲ τὰ ἡμέτερα, ἡμέτερα, μήτοιγε τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ νῦν μὲν ἡμῶν, αὔριον δὲ οὐχ ἡμῶν. τὰ δὲ τῆς ἀρετῆς ἡμέτερα. οὐ γὰρ ζημιοῦται αὕτη, καθάπερ ἐκεῖνα, ἀλλὰ πᾶσι πρόσεστιν ὁλόκληρος. ταύτην οὖν κτησώμεθα, καὶ χρημάτων καταφρονῶμεν, ἵνα δυνηθῶμεν τῶν ὄντως ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι.

Λογ. ζ.

Λογ. ζ. ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΓΙΝΩΣΚΕ, ΟΤΙ ΕΝ ΕΣΧΑ- κεφ. γ.
ταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. 2 Ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι
φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀ-
5 πειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, 3 Ἄσπονδοι, ἄστοργοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς,
ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, 4 Προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φι-
λήδονοι μᾶλλον, ἢ φιλόθεοι, 5 Ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύ-
ναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι· καὶ τούτους ἀποτρέπου. 6 Ἐκ τούτων γάρ εἰ-
σιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια σεσω-
10 ρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις,
7 Πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας δυνάμενα
ἐλθεῖν.

ΕΝ τῇ προτέρα ἐπιστολῇ ἔλεγεν, Ὅτι τὸ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν α. Τιμ. δ. α.
15 ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως. καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τό-
πῳ προφητεύει ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ τοιοῦτόν τι ὕστερον ἐσόμενον. κἀ
ἐνταῦθα δὲ πάλιν τὸ αὐτὸ ποιεῖ λέγων· τοῦτο δὲ γίνωσκε ὅτι ἐν ὑστέροις
καιροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν ὑστέρων μόνον, ἀλλὰ
καὶ ἀπὸ τῶν φθασάντων τοῦτο δείκνυσιν. 8 Ὃν τρόπον, φησίν, Ἰαννῆς
20 καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωϋσῇ. Καὶ ἀπὸ λογισμῶν πάλιν· Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι β. Τιμ. β. κ.
μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. τί δὴ τοῦτο ποιεῖ; ἵνα μὴ θορυβῆται Τιμόθεος, μηδὲ ἡμῶν τις,
ὅταν ὦσιν ἄνδρες πονηροί. Εἰ γὰρ ἐπὶ Μωϋσέως γεγόνασι, φησί, καὶ μετὰ ταῦτα ἔσονται, οὐδὲν
θαυμαστὸν εἶναι καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν. ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. οὐχὶ τὰς ἡμέρας δια-
βάλλων λέγει, οὐδὲ τοὺς καιρούς, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τότε ὄντας. καὶ γὰρ ἡμῖν οὕτω
25 λέγειν ἔθος ἐστὶ καιροὺς πονηρούς, καὶ οὐ πονηρούς, ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς συμβαινόντων πραγ-
μάτων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. καὶ εὐθέως δὲ πάντων αἴτιον τίθησι τῶν κακῶν, καὶ τὴν ῥίζαν, καὶ
τὴν πηγήν, καὶ ὅθεν τὰ ἄλλα πάντα τίκτεται, τὴν ὑπεροψίαν. ὁ τούτῳ ἁλοὺς τῷ πάθει οὐ-
δὲ τὰ οἰκεῖα σκοπεῖ. ὅταν γὰρ μὴ τὰ τοῦ πλησίον τις σκοπῇ, ὅταν τῶν ἐκείνου ἀμελῇ, πῶς
τὰ ἑαυτοῦ σκοπήσει; ὥσπερ γὰρ ὁ τὰ τοῦ πλησίον ὁρῶν, τὰ αὐτοῦ καλῶς θήσεται ἐν τοῖς ἐκείνου,
30 οὕτως ὁ καταφρονῶν τὰ ἐκείνου, καὶ τὰ αὐτοῦ ὑπερόψεται. Εἰ γὰρ μέλη ἀλλήλων ἐσμέν, ἡ
τοῦ πλησίον σωτηρία οὐκ ἐκείνου μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος· καὶ ἡ τοῦ πλησίον
βλάβη, οὐ μέχρις ἐκείνου μόνον ἵσταται, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα λοιπὸν καταπίνει ταῖς ὀδύναις. Εἰ
οἰκοδομή ἐσμεν, ὅπερ ἂν πάθῃ μέρος, καὶ τὸ λοιπὸν λυμαίνεται· ἂν δὲ ᾖ στεῤῥόν, καὶ τὸ λοιπὸν
διαβαστάζειν δύναται. οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. ὑπερεῖδες τοῦ ἀδελφοῦ; σαυτὸν ἠδί-
35 κησας. πῶς; τὸ μέλος τὸ σὸν βλάβην ὑπέστη οὐ μικράν. Εἰ γὰρ ὁ χρημάτων μὴ με-
ταδιδοὺς εἰς τὴν γέενναν ἄπεισιν, ὁ ἐν τοῖς ἀναγκαιοτέροις ὁρῶν κινδυνεύοντα, καὶ χεῖρα μὴ
ὀρέγων, πολλῷ μᾶλλον ἐκείνου τοῦτο πείσεται, ὅσῳ καὶ ἐν μείζονι ἡ ζημία γέγονεν. ἔσονται γάρ,
φησιν, οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι. ὁ φίλαυτος οὐκ ἔστιν ὁ μάλιστα ἑαυτὸν μὴ φιλῶν· ὁ δὲ
φιλάδελφος, οὗτος μᾶλλόν ἐστιν ὁ ἑαυτὸν ἀγαπῶν. ἀπὸ τούτου ἡ φιλαργυρία. τὴν γὰρ
40 ἀγάπην πλατεῖαν οὖσαν καὶ πανταχοῦ ἐκκεχυμένην συστέλλει, καὶ εἰς βραχὺ συνάγει τὸ
τῆς φιλαυτίας ὀλέθριον καὶ μικρολόγον. φιλάργυροι. ἀπὸ τούτου ἀλαζονεία τίκτεται, ἀπὸ
τῆς ἀλαζονείας ἡ ὑπερηφανία, ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας βλασφημία, ἀπὸ τῆς βλασφη-
μίας ἀπόνοια καὶ ἀπείθεια. ὁ γὰρ κατὰ ἀνθρώπων ἐπαιρόμενος, εὐκόλως καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ.
οὕτω καὶ τὰ ἁμαρτήματα τίκτεται. πολλάκις κάτωθεν * ἄνεισιν. ὁ περὶ τοὺς ἀνθρώπους
εὐλαβής,

εὐλαβὴς, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸν Θεόν. ὁ πρὸς ὁμοδούλους ἐπιεικὴς, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸν δεσπότην· ὁ δὲ τῶν ὁμοδούλων καταφρονῶν, ὁ δὲ [illegible] καὶ αὐτοῦ καταφρονήσει τοῦ Θεοῦ.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν ἀλλήλων. διδασκαλία γὰρ αὕτη κακὴ, διδάσκουσα ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖν. καὶ ἐν αὐτῷ μὲν γὰρ τούτῳ τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦμεν, ὅταν ἀλλήλων καταφρονῶμεν, τοῦ κελεύσαντος πολλὴν εἰς ἀλλήλους ἐπιδείκνυσθαι τὴν σπουδήν. πλὴν καὶ ἑτέρως, εἰ βούλεσθε, ἐκ παραδειγμάτων τοῦτο ποιήσω φανερόν. κατεφρόνησε τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Κάϊν, κατεφρόνησεν εὐθέως καὶ τοῦ Θεοῦ. πῶς κατεφρόνησεν; ὅρα πῶς ὑβρικῶς ἀποκρίνεται πρὸς τὸν Θεόν, Μὴ φύλαξ εἰμὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου; κατεφρόνησε πάλιν τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Ἡσαῦ, καὶ κατεφρόνησε τοῦ Θεοῦ. διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Θεός, Ὅτι τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα. διὸ καὶ Παῦλός φησι, Μή τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἡσαῦ. κατεφρόνησαν τοῦ Ἰωσὴφ οἱ ἀδελφοὶ, κατεφρόνησαν καὶ τοῦ Θεοῦ. οἱ Ἰσραηλῖται κατεφρόνησαν Μωϋσέως, διὰ τοῦτο κατεφρόνησαν καὶ τοῦ Θεοῦ. οὕτω καὶ οἱ υἱοὶ Ἠλεὶ κατεφρόνουν τοῦ λαοῦ, κατεφρόνουν καὶ τοῦ Θεοῦ. βούλει δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἰδεῖν; ὁ Ἀβραὰμ ἐφείσατο τοῦ ἀδελφιδοῦ, ὑπήκουσε καὶ τῷ Θεῷ. καὶ δῆλόν ἐστιν ἐκ τῆς ὑπακοῆς τῆς ἐπὶ τοῦ υἱοῦ Ἰσαὰκ, καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης ἀρετῆς. πάλιν ὁ Ἄβελ ἐπιεικὴς ὢν πρὸς τὸν ἀδελφὸν, εὐλαβὴς ἦν καὶ πρὸς τὸν Θεόν. μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν ἀλλήλων, ἵνα μὴ μάθωμεν καὶ τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖν. τιμῶμεν ἀλλήλους, ἵνα μάθωμεν καὶ τὸν Θεὸν τιμᾶν. ὁ θρασὺς κατὰ ἀνθρώπων, καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ γίνεται θρασύς. ὅταν δὲ καὶ φιλαργυρία, καὶ φιλαυτία, καὶ ἀπόνοια κατὰ ταὐτὸν συνέλθῃ, τί λοιπὸν λείπεται πρὸς τελείαν ἀπώλειαν; τὸ πᾶν διέφθαρται, καὶ πολὺς τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιρρεῖ βόρβορος. ἀχάριστοι, φησί. πῶς γὰρ ὁ φιλάργυρος εὐχάριστος ἔσται; τίνι εἴσεται χάριν; οὐδενί. πάντας ἐχθροὺς ἡγεῖται, τὰ πάντων θέλων λαβεῖν. κἂν γὰρ τὴν πᾶσαν οὐσίαν κενώσῃς, οὐδαμῶς οἶδέ σοι χάριν. ἀγανακτεῖ ὅτι μὴ πολλὰς εἶχες, καὶ πολλῶν αὐτὸν πεποίηκας κύριον. κἂν τῆς οἰκουμένης αὐτὸν δεσπότην ποιήσῃς, οὐκ οἶδέ σοι χάριν. οὐδὲν γὰρ ἡγεῖται εἰληφέναι. ἀκόρεστος ἡ ἐπιθυμία τούτου. νόσου γάρ ἐστιν ἐπιθυμία. τοιαῦται δὲ αἱ τῶν νόσων ἐπιθυμίαι. καὶ ὁ πυρέττων οὐδέποτε ἐμφορηθῆναι δύναται, ἀλλ' ἀεὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ μεθύων οὐδέποτε πληροῦται, ἀλλ' ἀεὶ διψᾷ· οὕτω καὶ ὁ περὶ χρήματα μαινόμενος, οὐδέποτε οἶδε τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλῆσαι· μηδέποτε δὲ ἐμπιπλάμενος, ὅσα ἂν κενώσῃς, οὐκ εἴσεταί σοι χάριν. ἐκείνῳ γὰρ εἴσεται μόνῳ τῷ διδόντι ὅσα βούλεται· τοῦτο δὲ οὐδεὶς δυνήσεται ποιῆσαι. οὐ γὰρ ἔχει μέτρον ἃ βούλεται. οὐκοῦν οὐδενὶ εἴσεται χάριν. οὐδὲν οὕτως ἀχάριστον, ὡς φιλάργυρος· οὐδὲν οὕτως ἀναίσθητον, ὡς φιλοχρήματος. τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἐστὶν ἐχθρός. ἀγανακτεῖ ὅτι εἰσὶν ἄνθρωποι. βούλεται γὰρ πάντα ἐρημίας εἶναι μεστὰ, ὥστε τὰ πάντων ἔχειν αὐτός. καὶ πολλὰ τοιαῦτα φαντάζεται· Εἰ ἐγένετο σεισμὸς ἐν τῇ πόλει, φησίν, εἶτα πάντων καταχωσθέντων, ἐγὼ μόνος περιελείφθην, ὥστε τὰ πάντων λαβεῖν εἰ δυνατόν· εἰ ἐπῆλθε λοιμὸς, καὶ πάντας ἀπώλεσε τοῦ χρυσίου χωρίς· εἰ καταποντισμὸς ἐγένετο, εἰ θαλάττης ἐπίκλυσις, καὶ μυρία τοιαῦτα ἐπινοεῖ· χρηστὸν μὲν οὐδὲν, σεισμοὺς δὲ, καὶ σκηπτοὺς, καὶ πολέμους, καὶ λοιμοὺς, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα γενέσθαι εὔχεται. εἰπὲ δή μοι, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε καὶ παντὸς ἀνδραπόδου δουλικώτερε, εἰ πάντα ἦν χρυσὸς, οὐκ ἂν ἀπηλλάγης ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ, λιμῷ διαφθαρείς. εἰ σεισμὸς ἐγένετο, τῆς οἰκουμένης καταποθείσης, ἀπωλώλεις ἂν καὶ σὺ ὑπὸ τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐπιθυμίας. οὐ γὰρ ὄντος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἄν σοι τὰ τῆς ζωῆς συγκεκρότητο. θῶμεν γὰρ πάντας ἄρδην ἠφανίσθαι τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπους, εἶτα τὸ χρυσίον αὐτῶν, καὶ τὸ ἀργύριον αὐτομάτως πως εἰς σὲ περιεληλυθέναι (καὶ γὰρ μωρὰ, καὶ ἀδύνατα φαντάζονται) καὶ τὸν πλοῦτον ἐκείνων, τὸν χρυσὸν, τὸν ἄργυρον, τὰ ἱμάτια τὰ σηρικὰ, τὰ διάχρυσα πάντα αὐτομάτως εἰς τὰς σὰς χεῖρας ἐλθεῖν,

Γεν. δ. θ.
Ρωμ. θ. ιγ.
Μαλ. α. γ.
Εβρ. ιβ. ιϛ.

ἐλθεῖν, τί τὸ κέρδος; οὕτως ἂν μάλιστα θάνατός σε κατέλαβεν, ἀρτοκόπων οὐκ ὄντων, γε-
ωργῶν οὐκ ὄντων, θηρίων ἐπινεμομένων, δαιμόνων ἐκδειματούντων σοι τὴν ψυχήν. καὶ
νῦν μὲν αὐτὴν κατέχουσι δαίμονες καὶ πολλοί, τότε δὲ ἄν σε καὶ εἰς ἔκπληξιν ἤγαγον, κἂν εὐ-
θέως ἀπώλεσαν. ἀλλ' οὐκ ἐβουλόμην, φησὶν, ἀλλ' εἶναι καὶ γεωργοὺς, καὶ ἀρτοκόπους. ἀλλ'
5 ἔμελλον κἀκεῖνοι δαπανᾶν. ἀλλ' οὐκ ἐβουλόμην αὐτοὺς δαπανᾶν· οὕτως ἀκόρεστος ἡ ἐπι-
θυμία αὕτη. τί γὰρ ἂν εἴη τούτων καταγελαστότερον; εἶδες ἀμηχανίαν πραγμάτων;
βούλεται ἔχειν πολλοὺς τοὺς διακονουμένους αὐτῷ, καὶ ἀλγεῖ ὅτι τροφῆς οὗτοι μετέχουσιν, ἅτε ἐ-
λαττοῦντες αὐτοῦ τὴν οὐσίαν. τί οὖν, εἰπέ μοι; βούλει λιθίνους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους; χλευ-
ασία ταῦτα πάντα, κύματα, καὶ ζάλη, καὶ χειμὼν, καὶ τρικυμία, καὶ πολὺς ὁ θόρυβος τῇ ψυ-
10 χῇ. ἀεὶ πεινᾷ, ἀεὶ διψᾷ. εἰπὲ δή μοι, τοῦτον οὐκ ἐλεήσομεν; οὐδὲ δακρύσομεν; ἀλλ'
ἐν μὲν τοῖς σώμασι τὸ τοιοῦτον κόλασίς ἐστιν ἡ χαλεπωτάτη, βουλιμία λεγομένη παρὰ τῶν
ἰατρῶν, ὅταν τις πολλῶν ἐμφορούμενος, τοῦ λιμοῦ τούτου μὴ ἀπαλλάττηται· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς
οὐ δακρύσομεν τὸ αὐτὸ τοῦτο πάθος; βουλιμία γὰρ ψυχῆς ἡ φιλαργυρία, ἣ πολλῶν μὲν ἐμ-
πίπλαται, οὐδέποτε δὲ ἵσταται, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀεὶ κατατείνεται. εἰ γὰρ ἐλ-
15 λέβορον ἔδει πιεῖν, ἢ μυριάκις ὑποστῆναί τι τούτου βαρύτερον, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ πά-
θους τούτου, οὐκ ἔδει προθύμως καταδέξασθαι; οὐκ ἔστι χρημάτων πλῆθος, ὃ τὴν ἀκόρεστον
"νηδὺν ἐμπλῆσαι δύναται. οὐκ αἰδεσθησόμεθα τοίνυν ἡμεῖς, εἰ περὶ μὲν χρημάτων οὕτω
τινὲς μεμήνασι, περὶ δὲ τὸν Θεὸν ἡμεῖς οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς ἀγάπης ἐπιδεικνύμεθα,
ἀλλὰ ἀργυρίου γέγονεν ἀτιμότερος ἡμῖν ὁ Θεός; καὶ γὰρ ὑπὲρ μὲν ἀργυρίου, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ
20 ἀποδημίας, καὶ κινδύνους ἐπαλλήλους, καὶ μῖσος, καὶ ἐπιβουλὰς, καὶ πάντα ὑπομένουσιν ἄν-
θρωποι· ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ ψιλὸν ῥῆμα προέσθαι ἀνεχόμεθα, οὐδὲ ἀπέχθειαν
ἀναδέξασθαι. ἀλλὰ ἂν δέῃ τινὶ τῶν καταπονουμένων ἀμῦναι, τὰς τῶν δυναστευόντων ἔ-
χθρας ὑποστελλόμενοι καὶ τοὺς κινδύνους, προδίδομεν τὸν ἠδικημένον· καὶ δύναμιν λαβόν-
τες παρὰ τοῦ Θεοῦ ὥστε βοηθεῖν, ἀπόλλυμεν αὐτὴν διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι μισεῖσθαι, μηδὲ
25 ἀπεχθάνεσθαι. καὶ εὐθέως τοῦτο προβάλλονται οἱ πολλοὶ, εἰκῇ φιλοῦ, λέγοντες, εἰκῇ μὴ
μισοῦ. τοῦτο δὲ εἰκῇ μισεῖσθαί ἐστι; τί δὲ τοῦ μίσους τούτου κρεῖττον; τῆς γὰρ φιλίας τῆς διὰ τὸν
Θεὸν τὸ μῖσος τὸ δι' αὐτὸν πολλῷ βέλτιον. ὅταν γὰρ φιλώμεθα διὰ τὸν Θεὸν, ἡμεῖς ὀφειλέ-
ται ἐσμὲν τῆς τιμῆς· ὅταν δὲ μισώμεθα, αὐτὸς ἡμῖν ὀφειλέτης ἐστὶ τοῦ μισθοῦ. ὅσον ἂν ἀγα-
πήσωσι τὸν χρυσὸν οἱ φιλοχρήματοι, οὐκ ἴσασι μέτρον ἀγάπης· ἡμεῖς δὲ κἂν μικρόν τι ἐρ-
30 γασώμεθα, τὸ πᾶν ἠνυκέναι νομίζομεν. ὡς ἐκεῖνοι τὸν χρυσὸν φιλοῦσιν, ἡμεῖς τὸν Θεὸν οὐ
φιλοῦμεν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος. πολλὴ ἐκείνων κατηγορία, ὅτι τοσαύτην περὶ
τὸν χρυσὸν τὴν μανίαν ἔχουσι· πολλὴ ἡμῶν κατάγνωσις ὅτι οὐ "μαινόμεθα οὕτω περὶ τὸν
Θεόν. ἀλλ' ὅσην τῇ γῇ (γῆ γὰρ ὁ χρυσὸς ὁ μεταλλικός) ὅσην τῇ γῇ τιμὴν ἀπονέμουσιν
ἐκεῖνοι, τοσαύτην οὐκ ἀπονέμομεν ἡμεῖς τῷ πάντων δεσπότῃ. ἴδωμεν αὐτῶν τὴν μανίαν,
35 καὶ αἰδεσθῶμεν. τί γὰρ εἰ καὶ ἡμεῖς μὴ περικαιόμεθα τοῦ χρυσοῦ; ἀλλ' οὐδὲ τοῦ Θεοῦ δεό-
μεθα σπουδαίως. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἄνθρωποι γυναικὸς καταφρονοῦσι, καὶ παίδων, καὶ οὐσί-
ας, καὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδότες ὅτι τὴν οὐσίαν αὔξουσι τὴν ἑαυτῶν
(πολλάκις γὰρ ἐν μέσαις ταῖς ἐλπίσι καὶ τὴν ψυχὴν ἀφέντες ἀπῆλθον εἰκῇ πονήσαντες)
ἡμεῖς δὲ εἰδότες ὅτι ἐπιτευξόμεθα τοῦ ποθουμένου, ἂν αὐτὸν ἀγαπήσωμεν ὡς ἀγαπᾶν
40 χρὴ, οὐδὲ οὕτω φιλοῦμεν, ἀλλὰ πάντα κατεψύξαμεν, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην,
τὴν πρὸς τὸν Θεόν· ἀπὸ τούτου τῆς πρὸς τὸν Θεὸν, ἐπειδὴ καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον. οὐ γάρ ἐστιν,
οὐκ ἔστιν ἄνδρα οὐκ εἰδότα φιλεῖν, ἔχειν τι γενναῖον, καὶ φρόνημα ἀνδρεῖον. ἡ γὰρ ὑπόβαθρα
πάντων τῶν ἀγαθῶν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ φιλία. ἐν τούτῳ, φησὶν, ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆ- Ματθ. κβ μ.
ται κρέμανται. καθάπερ γὰρ εἰς ὕλην πῦρ εἰσελθὸν πάντα διακαθαίρειν εἴωθεν, οὕτω καὶ

ἡ τῆς ἀγάπης θερμότης ὅπουπερ ἂν ἐμπέσοι, πάντα ἀναιρεῖ καὶ διακόπτει τὰ τῷ θείῳ λυ-
μαινόμενα σπόρῳ, καὶ τὴν γῆν καθαρὰν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν σπερμάτων ἐργάζεται.
ἔνθα ἐστὶν ἀγάπη, πάντα ἀνῄρηται τὰ κακά. οὐκ ἔστιν ἡ φιλαργυρία ἡ ῥίζα τῶν κακῶν, οὐκ
ἔστι φιλαργυρία, οὐκ ἔστιν ἀλαζονεία. τί γὰρ ἄν τις κατὰ τοῦ φίλου ἀλαζονεύσαιτο; οὐδὲν
μὲν οὖν οὕτω ποιεῖ ταπεινὸν ὡς ἀγάπη. καὶ γὰρ τὰ τῶν οἰκετῶν τοῖς φίλοις διακονούμεθα, 5
καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα, ἀλλὰ καὶ χάριν ἴσμεν τῆς δουλείας ταύτης αὐτοῖς. χρημάτων οὐ φει-
δόμεθα, ἀλλ' οὐδὲ σωμάτων πολλάκις. ἤδη γάρ τις καὶ ὑπερεκινδύνευσε τοῦ φιλουμένου. φθό-
νος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ κακηγορία, ἔνθα ἂν ᾖ γνησία φιλία. οὐ γὰρ μόνον οὐ διαβάλλομεν
τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαβάλλοντας ἐπιστομίζομεν. πάντα γαληνά, πάντα ἥμε-
Ῥωμ. ιγ. ι. ρα, μάχης καὶ φιλονεικίας οὐδὲ ἴχνος φαίνεται· πάντα εἰρήνης μεστά (Πλήρωμα γὰρ νόμου, 10
φησίν, ἡ ἀγάπη) οὐδὲν ἀηδὲς παρ' αὐτῇ. πῶς; αὐτὰ γὰρ τὰ ἁμαρτήματα, πλεονεξία, ἁρ-
παγή, φθόνος, κακηγορία, ἀπόνοια, ἐπιορκία, ψεῦδος, ταῦτα πάντα καταλύεται, τῆς ἀ-
γάπης οὔσης. ἐπιορκοῦσι γὰρ τὰ ἐπιορκοῦντες ἁρπάσαι βουλόμενοι. τὸν δὲ ἀγαπώμενον
οὐδεὶς ἂν ἁρπάσειεν, ἀλλὰ καὶ προσδοίη τὰ ἑαυτοῦ τῷ φιλουμένῳ. χάριν γὰρ ἔχομεν
μᾶλλον, ἢ εἰ λάβοιμεν παρ' αὐτοῦ. ἴσασι ταῦτα ὅσοι φίλους ἐσχήκασι· φίλους οὐ μέχρις ὀνό- 15
ματος λέγω, οὐδὲ ἐκ ψιλῆς προσηγορίας, ἀλλ' εἴ τις ἠγάπησεν ὡς ἀγαπᾶν ἔδει, εἴ
τις προσεδέθη τινί. εἰ δέ τινες οὐκ ἴσασι, παρὰ τῶν εἰδότων μαθέτωσαν. νῦν διηγήσο-
μαι ὑμῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν φιλίαν θαυμαστήν. ὁ τοῦ Σαοὺλ υἱὸς Ἰωνάθαν ἐφίλησε τὸν Δα-
α. Βασ. ιη. α. βίδ, Καὶ συνεδέθη αὐτῷ, φησιν, ἡ ψυχὴ οὕτως, ὡς καὶ θρηνοῦντα αὐτὸν λέγειν, Ἐπέπεσεν ἐπ'
β. Βασ. α. κϛ. ἐμὲ ἡ ἀγάπησίς σου, ὡς ἡ ἀγάπησις τῶν γυναικῶν. εἰς θάνατον ἐτραυματίσθης ἐμοί. τί 20
οὖν; ἐκεῖνος ἄρα ἐφθόνησεν αὐτῷ; οὐδαμῶς, καίτοιγε εἶχεν ἀνάγκην τοῦ φθονεῖν. πῶς;
ἀπὸ γὰρ τῶν πραγμάτων ἑώρα τὴν βασιλείαν ἐρχομένην εἰς αὐτόν, καὶ ὅμως οὐδὲν
ἔπαθε τοιοῦτον. οὐκ εἶπεν, οὗτός ἐστιν ὁ ἐμὲ ἀποστερήσων τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς, ἀλλὰ
συγκατεσκεύαζεν αὐτῷ τὴν ἀρχήν, καὶ τοῦ πατρὸς οὐκ ἐφείδετο διὰ τὸν φίλον. ἀλλὰ
μή τις αὐτὸν πατραλοίαν νομιζέτω. οὐ γὰρ ἠδίκει τὸν πατέρα, ἀλλὰ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ 25
τὰς ἀδικίας κατεῖχε. μᾶλλον ἐφείδετο, ἢ ἠδίκει. οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς φόνον ἄδικον ἐκ-
βῆναι. ἠθέλησε καὶ ἀποθανεῖν πολλάκις δι' αὐτόν. οὐ κατηγόρησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα ἐπε-
στόμισεν. οὐκ ἐφθόνησεν, ἀλλὰ καὶ συγκατεσκεύασεν. οὐ χρημάτων αὐτῷ μετέδωκε μόνον,
ἀλλὰ καὶ σωτηρίας. τί λέγω χρημάτων; καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προήκατο. οὐκ ἠ-
δέσθη τὸν γεγεννηκότα διὰ τὸν φίλον, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀδίκοις ἐπεχείρει πράγμασιν, ὁ δὲ οὐδὲν 30
ἑαυτῷ συνῄδει τοιοῦτον. ἐκεῖ μὲν οὖν μετὰ τοῦ δικαίου ἦν ἡ φιλία. οὗτος οὖν ὁ Ἰωνάθαν·
ἴδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ τὸν Δαβίδ. οὐκ ἐγένετο αὐτῷ καιρὸς ἀποδοῦναι τὰς ἀμοιβάς. προ-
ανηρπάσθη γὰρ ἐκεῖνος τῆς ἀρχῆς τοῦ Δαβίδ, καὶ πρὶν ἢ τὸν εὖ παθόντα ἐλθεῖν εἰς τὴν βα-
σιλείαν ὁ εὖ ποιῶν ἀπώλετο. τί οὖν; ἐν οἷς ἦν δυνατὸν καὶ ἐξῆν, ἴδωμεν πῶς ἐπεδείκνυτο
β. Βασ. α. κϛ. τὴν φιλίαν ὁ δίκαιος. Καλὸς ἐμοί, φησιν, Ἰωνάθαν· εἰς θάνατον ἐτραυματίσθης ἐμοί. ἆρα 35
τοῦτο μόνον; οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο· πλὴν ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου, καὶ τὸν ἔγγονον πολλάκις
κινδύνων ἐξήρπασεν, ἀπομνημονεύων τοῦ πατρὸς τὴν χάριν· καὶ διετέλει καθάπερ υἱούς τινος
ἔγγονα διατηρῶν καὶ διαφυλάττων. τοιαύτην ἐγὼ βούλομαι φιλίαν πάντας ἔχειν, καὶ
πρὸς ζῶντας, καὶ πρὸς ἀπελθόντας. αἱ γυναῖκες ἀκουέτωσαν (μάλιστα γὰρ διὰ τοῦ-
το εἶπον πρὸς ἀπελθόντας) αἱ δευτέροις ὁμιλοῦσαι γάμοις, καὶ τὴν εὐνὴν διαφθείρου- 40
σαι τοῦ τετελευτηκότος, αἱ στέρξασαι τὸν πρότερον. οὐκ ἀπαγορεύων τὸν δεύτερον γάμον,
οὐδὲ ἀκόλαστον εἶναι λέγων, ταῦτά φημι. οὐ γὰρ ἀφίησί με ὁ Παῦλος, χαλινὸν ἐπιτιθείς μου
α. Κορ. ζ κη. μ. τῷ στόματι, καὶ λέγων ταῖς γυναιξίν, Ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ, οὐχ ἥμαρτεν. ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τὸ ἑξῆς.
Μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτω μείνῃ· πολλῷ τοῦτο βέλτιον ἐκείνου. διὰ τί; διὰ πολ-

λά.

λαί. Εἰ γὰρ τοῦ γαμῆσαι τὸ μηδ' ὅλως γαμῆσαι βέλτιον, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο ἐκείνου
βέλτιον. ἀλλ' οὐκ ἤνεγκάν τινές, φησι, τὴν χηρείαν, ἀλλὰ συμφοραῖς περιέπεσον. οὐ γὰρ
ἔγνωσαν τί ἐστι χηρεία. οὐ τοῦτό ἐστι χηρεία, τὸ μὴ δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, ὥσπερ οὐδὲ οὐ-
δὲ παρθενία τοῦτό ἐστι τὸ ἀπειρόγαμον εἶναι, ἀλλὰ τί; ὥσπερ ἐκεῖ τὸ εὐσχῆμον καὶ εὐπρόσεδρον,
5 οὕτως ἐνταῦθα τὸ μεμονῶσθαι, τὸ προσκαρτερεῖν ταῖς δεήσεσι, τὸ τρυφῆς ἀπηλλάχθαι καὶ
σπατάλης. Ἡ γὰρ σπαταλῶσα, φησι, ζῶσα τέθνηκεν. Εἰ μέλλοις χήρα μένουσα τὸν αὐ- α. Τιμ. ε. ϛ.
τὸν κόσμον ἔχειν, καὶ τὴν αὐτὴν φαντασίαν, καὶ τὴν αὐτὴν περιβολὴν, ἣν ζῶντος εἶχες τοῦ
ἀνδρός, βέλτιον γαμῆσαι. οὐ γὰρ ἡ μίξις κακόν, ἀλλ' ἡ πολυπραγμοσύνη. σὺ δὲ τὸ μὲν
οὐκ ὂν κακὸν οὐ πράττεις, τὸ δὲ οὐκ ἀδιάφορον, ἀλλ' ὑπεύθυνον ἔγκλημα ὄν, τοῦτο ὑπομένεις.
10 διὰ τοῦτο ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ, ἐπειδὴ οὐκ ἔγνωσαν χηρεῦσαι καλῶς. Βούλει
μαθεῖν τί ἐστι χήρα, καὶ τί τὸ τῆς χήρας ἀξίωμα; ἄκουε Παύλου λέγοντος· Εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, α. Τιμ. ε. ι.
εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγα-
θῷ ἐπηκολούθησεν. ὅταν γὰρ τοῦ ἀνδρὸς τελευτήσαντος ἧς πλούτου περιβεβλημένη πο-
λὺν ὄγκον, εἰκότως οὐ φέρεις τὴν χηρείαν. μετάθες τοίνυν τὸν πλοῦτον τοῦτον εἰς τὸν οὐ-
15 ρανόν, καὶ ἔσται σοι φορητὸν τῆς χηρείας τὸ φορτίον. τί οὖν ἂν παῖδας ἔχω τοῦ πατρῴου κλή-
ρου διαδόχους, φησί; παίδευε κἀκείνους χρημάτων καταφρονεῖν· καὶ σαυτῆς μετάθες, ἐκείνοις
ἀπονείμασα τοσοῦτον ὅσον ἀρκεῖ. παίδευε κἀκείνους εἶναι χρημάτων κρείττους. τί οὖν ἂν περιρ-
ρέῃ, φησίν, ἀνδραπόδων πλῆθος; ἐὰν πραγμάτων ἐσμός; χρυσίον; ἀργύρια; πῶς ἱκανὴ
πρὸς ταύτην ἔσομαι τὴν φυλακήν, δεομένη ἀνδρὸς προστασίας; σκῆψις ταῦτα καὶ πρό-
20 φασις· καὶ τοῦτο δηλοῖ πολλαχόθεν. Εἰ γὰρ μὴ ἐφίεσαι χρημάτων, μηδὲ πλείω τὰ ὄντα
ποιῆσαι θέλεις, κοῦφόν σοι τὸ φορτίον. φορτικώτερον τοῦ φυλάξαι πολλῷ πλέον ἐστὶ τὸ περι-
βάλλεσθαι. ἂν τοίνυν τὸ ἓν ἐκκόψῃς, τὸ περιβάλλεσθαι, φημί, καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων τοῖς δεο-
μένοις χορηγῇς, ὁ Θεὸς ὑπερασπιεῖ * τὴν χήραν τὴν αὐτοῦ. κἂν οὕτως τῆς τῶν ὀρφανῶν
κληρονομίας προεστῶσα ταῦτα λέγῃς, οὐχὶ δὲ προφάσει ταύτης κέκτησαι φιλαργυρίᾳ,
25 οἶδεν ὁ τὰς καρδίας ἐμβατεύων ἐν ἀσφαλεῖ τὸν ἐκείνων καταστῆσαι πλοῦτον, αὐτὸς ὁ ἐπι-
τάξας τεκνοτροφεῖν. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οἰκίαν ὑπὸ ἐλεημοσύνης ἐρριζωμένην παθεῖν τι
δεινόν· ἀλλὰ κἂν πάθῃ πρὸς καιρόν, εἰς ἀγαθὸν τελευτήσει. τοῦτο μᾶλλον ἀσπίδος καὶ δό-
ρατος ἔσται πάσῃ τῇ οἰκίᾳ. ἄκουε τί φησιν ὁ διάβολος περὶ τοῦ Ἰώβ· Οὐ σὺ περιέφραξας Ιωβ. α. ι.
αὐτοῦ τὰ ἔσω, καὶ τὰ ἔξω; διὰ τί; ἄκουε αὐτοῦ Ἰὼβ λέγοντος· Ὀφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν, φησι, ποὺς Ιωβ. κθ. ιε.
30 χωλῶν, πατὴρ ὀρφανῶν. ὥσπερ ὁ μὴ ἀποσχίζων ἑαυτὸν τῶν ἀλλοτρίων συμφορῶν, οὐδέπο-
τε οὐδὲ ἐν τοῖς οἰκείοις πείσεταί τι κακοῖς, ὅταν ἐν τῷ συναλγεῖν μανθάνῃ· οὕτως ὁ μὴ βουλό-
μενος τὴν ἀπὸ τῆς συμπαθείας φέρειν λύπην, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ταῦτα εἴσεται πάντα. καὶ καθά-
περ ἐπὶ τοῦ σώματος ἡ χείρ, τοῦ ποδὸς σηπομένου, ἂν μὴ συμπαθῇ, καὶ τραῦμα καθαίρῃ, καὶ
φάρμακον ἐπιθῇ, καὶ ἀποπλύνῃ ἰχῶρα, ἐν τοῖς ἑαυτῆς τοῦτο πείσεται κακοῖς, καὶ ἡ μὴ βου-
35 ληθεῖσα διακονῆσαι ἑτέρῳ ἐκτὸς οὖσα τοῦ πάθους, αὐτὴ ἔνοχος ἔσται τῷ πάθει (ἐκεῖθεν γὰρ
ἕρπον τὸ κακὸν ἥξει καὶ ἐπὶ ταύτην, καὶ οὐκέτι περὶ διακονίας ὁ λόγος αὐτῆς ἔσται, ἀλλὰ
περὶ ἰατρείας καὶ ἀπαλλαγῆς) οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὁ μὴ βουλόμενος ἑτέροις συμπαθεῖν,
αὐτὸς ἀλγήσει. περιέφραξας αὐτοῦ, φησι, τὰ ἔσω, καὶ τὰ ἔξω, καὶ οὐ τολμῶ ἐπελθεῖν. ἀλλ' ἔ-
παθε, φησι, δεινά. ἀλλὰ τὰ δεινὰ ἐκεῖνα πολλῶν ἐγένετο ἀγαθῶν αἴτια. διπλασίων ἡ οὐ-
40 σία, μείζων ὁ μισθός, πλείων ἡ δικαιοσύνη, λαμπρότεροι οἱ στέφανοι, φαιδρὰ τὰ βραβεῖα,
καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ βιωτικὰ ηὐξήθη. ἀπώλεσε παῖδας; ἀλλ' ἔλαβεν, οὐ τοὺς αὐ-
τούς, ἀλλ' ἑτέρους ἀντ' ἐκείνων, καὶ ἐκείνους δὲ ἔσωζεν ἐν τῇ ἀναστάσει. Εἰ τοὺς αὐ-
τοὺς ἀνέλαβεν, ἠλάττωτο ἂν αὐτῷ τὰ τοῦ ἀριθμοῦ· νῦν δὲ ἑτέρους δοὺς ἀντ' ἐκείνων,
καὶ ἐκείνους ἐν τῇ ἀναστάσει παραστήσει. ταῦτα πάντα αὐτῷ ἀπὸ τοῦ προθύμου αὐ-

τὸ εἶναι περὶ τὰς ἐλεημοσύνας ὑπῆρξεν· ὅπερ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν, ἵνα τῶν αὐτῶν ἐπιτύχωμεν.

κεφ. γ. Λογ. η. 1 ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΓΙΝΩΣΚΕ, ΟΤΙ ΕΝ ΕΣΧΑΤΑΙΣ ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. 2 Εσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄσπονδοι, 3 Αστοργοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, 4 Προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι.

Ε Ι τις ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἀγάλλεται, ἐννοείτω, ὅτι καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιαῦτα γέγονεν, ἀεὶ τοῦ διαβόλου τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος παρυφιστῶντος. ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὰ ἀγαθά, ἦλθε καὶ ὁ διάβολος ἐπαγγελλόμενος· ἐφύτευσε παράδεισον, ἠπάτησεν ἐκεῖνος, εἰπών, Εσεσθε ὡς θεοί. (Γεν. γ. ε.) ἐπειδὴ γὰρ ἔργοις οὐδὲν ἐδείκνυ, ῥήμασι τὰ μείζονα ὑπισχνεῖται. τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἀπατεῶνες. μετὰ ταῦτα ἦν ὁ Κάϊν καὶ ὁ Αβελ, εἶτα οἱ υἱοὶ τοῦ Σὴθ καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων, εἶτα ὁ Χὰμ καὶ ὁ Ιάφεθ. ὁ Αβραὰμ καὶ ὁ Φαραώ, ὁ Ιακὼβ καὶ ὁ Ησαῦ, καὶ μέχρι τέλους οὕτως ἐστίν, ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ μάγοι, οἱ προφῆται καὶ οἱ ψευδοπροφῆται, οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ψευδαπόστολοι, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ ἀντίχριστος. καὶ πρότερον δὲ ἦν, καὶ τότε τὰ αὐτὰ ἦν. τότε ὁ Θευδᾶς, τότε ὁ Σίμων, ὅτε οἱ ἀπόστολοι, καὶ οὗτοι οἱ περὶ Ερμογένην καὶ Φιλητόν. οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ παρυφέστηκε τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος. μὴ τοίνυν ἀγαλλώμεθα, ἄνωθεν ταῦτα εἴρηται. διὰ τοῦτο ἔλεγε, γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι. ἄρα ὁ ἀχάριστος ἀνόσιος. εἰκότως. ὁ γὰρ περὶ τὸν εὐεργέτην ἀχάριστος, τίς ἂν γένοιτό ποτε περὶ τοὺς ἄλλους; ὁ ἀχάριστος ἄσπονδος, ὁ ἀχάριστος ἄστοργος. διάβολοί, φησί, τουτέστι, κατήγοροι. οἱ γὰρ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες ἀγαθόν, ὥσπερ τινὰ παραμυθίαν ἔχοντες τὸ τῶν ἄλλων τὰς ὑπολήψεις βλασφημεῖν, μυρία πλημμελοῦσι καὶ ἁμαρτάνουσιν. ἀκρατεῖς, καὶ γλώττης καὶ γαστρός, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. ἀνήμεροι. ἐντεῦθεν ἡ ὠμότης, ἐντεῦθεν ἡ ἀπήνεια, ὅταν τις φιλάργυρος ᾖ, ὅταν τις φίλαυτος, ὅταν ἀχάριστος, ὅταν ἄσπλαγχνος. ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς. προδόται τῆς φιλίας. προπετεῖς τουτέστιν, οὐδὲν βέβαιον ἔχοντες. τετυφωμένοι· ἀπονοίας πεπληρωμένοι. φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι·

5 Εχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους γράφων, οὕτω πως φησίν· Εχοντες τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ. (Ρωμ. β. κ.) ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐπαινῶν αὐτὸ τέθεικεν· ἐνταῦθα δὲ παρὰ πάντα τὰ ἐλαττώματα χαλεπώτερον τοῦτο δείκνυσι τὸ ἁμάρτημα. τί δήποτε; ὅτι οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ σημαινόμενον αὐτὸ ἔλαβεν. ὥσπερ γὰρ τὴν εἰκόνα πολλάκις μὲν εἰς ὁμοίωσιν λαμβάνει, πολλάκις δὲ εἰς τὸ ἄψυχον καὶ ὑδαρές· οἷον καθάπερ καὶ αὐτός φησι Κορινθίοις γράφων· Ανὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων. (α. Κορ. ια. ζ.) ὁ δὲ προφήτης· Πλὴν ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος. (Ψαλ. λη. θ.) καὶ τὸν λέοντα ἡ γραφὴ ποτὲ μὲν εἰς τὸ βασιλικὸν λαμβάνει· Εκοιμήθη, φησίν, ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος λέοντος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; (Γεν. μθ. θ.) ποτὲ δὲ εἰς τὸ ἁρπακτικόν· Ως λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος· (Ψαλ. κα. ιγ.) οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ ποιοῦμεν. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πράγματα σύνθετά ἐστι, καὶ ποικίλα, εἰκότως εἰς πολλὰς εἰκόνας καὶ παραδείγματα παρείληπται.

περιειλῆφθαι, ὅτι τὴν κοσμικὴν ὅταν θαυμάζειν βουλώμεθα. τὰς γραφὰς περιεικάζομεν, καὶ τὰς γραφομένας ὅταν θαυμάζειν βουλώμεθα, λέγομεν ὅτι λαλεῖ, ὅτι φθέγγεται· οὐ ποιοῦμεν δὲ τὸ αὐτό. ἐκεῖ μὲν γάρ, ὅτι ἐγγὺς ὁμοιότητος ἦλθεν, ἐνταῦθα δέ, ὅτι τοῦ κάλλους ἐγγύς. οὕτω καὶ ἐν τῇ μορφῇ, ἐκεῖ μέν, ὅτι τύπος τις καὶ εἰκών, καὶ διδασκαλία, καὶ ἀρχέτυπον τῆς εὐσεβείας· ἐνταῦθα δέ, ὅτι ἄψυχον καὶ νεκρόν, καὶ σχῆμα μόνον καὶ τύπον καὶ ὑπόκρισιν δηλοῖ. ἄρα σχῆμά ἐστι μόνον χωρὶς δυνάμεως πίστις, χωρὶς ἔργων. Εἰκότως. ὥσπερ γὰρ σῶμα καλὸν καὶ εὐανθές, ὅταν ἰσχὺν μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ τοῖς ἐζωγραφημένοις ἢ προσέοικεν, οὕτω πίστις ὀρθὴ χωρὶς ἔργων. τοιοῦτον γὰρ εἶναι φιλάργυρον, προδότην, προπετῆ. Εἶτά τις δύναται ὀρθῶς ἔχειν τὸ κέρδος, ἂν μηδὲν ἔχῃ τῶν τοῖς χριστιανοῖς πρεπόντων; ὅταν μηδὲν πράττῃ τῶν τὴν εὐσέβειαν χαρακτηριζόντων, ἀλλὰ τοὺς Ἕλληνας παρελαύνῃ τῇ ἀσεβείᾳ; ὅταν ἐπὶ λύμῃ τῶν συνόντων ᾖ; ὅταν ἐπὶ βλασφημίᾳ τοῦ Θεοῦ; ὅταν διαβάλλῃ τὸ δόγμα διὰ τῶν ἔργων;

Καὶ τούτους, φησίν, ἀποτρέπου. Εἰ τοίνυν ἐν ὑστέροις καιροῖς τοιοῦτοι ἔσονται, πῶς φησι, καὶ τούτους ἀποτρέπου; Εἰκὸς μὲν καὶ τότε τοιούτους εἶναί τινας, εἰ καὶ μὴ μεθ' ὑπερβολῆς, ἀλλ' ὅμως εἶναι. τὸ δ' ἀληθὲς δι' ἐκείνου πᾶσι παραινεῖ, ὥστε ἐκτρέπεσθαι τοὺς τοιούτους.

6 Ἐκ τούτων γάρ εἰσι, φησιν, οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις,

7 Πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας δυνάμενα ἐλθεῖν.

Ὁρᾷς αὐτοὺς τῇ τοῦ ἀρχαίου ἀπάτῃ κεχρημένους; τῷ ὅπλῳ, ᾧ ὁ διάβολος κατὰ τοῦ Ἀδὰμ ἐχρήσατο; ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, φησίν. Εἶδες τὸ ἀναίσχυντον πῶς ἐδήλωσε διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐνδύνοντες; τὸ ἄτιμον; τὴν ἀπάτην; τὴν κολακείαν; καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια. ὥστε γυναικάριον τὸ εὐεξαπάτητον, καὶ ἀνδρὸς πόρρω. γυναικῶν δὲ τὸ ἀπατᾶσθαι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ γυναικῶν, ἀλλὰ γυναικαρίων. σεσωρευμένα. ὅρα πόθεν κἀκείναις γίνεται τὸ πείθεσθαι, ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ τοῦ μηδὲν ἑαυταῖς συνειδέναι καλόν. Ἐ σφόδρα κυρίως εἶπε, σεσωρευμένα. τὸ πλῆθος γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τούτου παρίστησι, καὶ τὸ ἄτακτον καὶ συγκεχυμένον. ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις. οὐ τῆς φύσεως κατηγόρησεν. οὐ γὰρ ἁπλῶς γυναῖκας εἶπεν, ἀλλὰ τοιάσδε γυναῖκας. τί ἐστι, ποικίλαις; ἐνταῦθα πολλὰ ἠνίξατο, τὴν τρυφήν, τὴν ἀσχημοσύνην, τὴν λαγνείαν. ποικίλαις, φησίν, ἐπιθυμίαις, τουτέστι, χρημάτων, δόξης, τρυφῆς, αὐθαδείας, τιμῆς, ἴσως δὲ καὶ ἑτέρας αἰσχρὰς ἐπιθυμίας αἰνίττεται. πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. διὰ τί ταῦτά φησιν; οὐ συγγινώσκων αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα καταπειλῶν. ἐπεὶ γὰρ ἑαυτὰς κατέχωσαν ταῖς ἐπιθυμίαις ἐκείναις καὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἐπωρώθη αὐτῶν ἡ διάνοια.

8 Ὃν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωϋσῇ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ. Τίνες εἰσὶν οὗτοι; οἱ μάγοι οἱ ἐπὶ Μωϋσέως. πῶς δὲ αὐτῶν τὰ ὀνόματα οὐδαμοῦ ἐμφέρεται ἀλλαχοῦ; ἢ ἀγράφως παραδέδοται, ἢ ἀπὸ τοῦ πνεύματος εἰκὸς ἦν εἰδέναι τὸν Παῦλον. οὕτω καὶ οὗτοί, φησιν, ἀντιστήσονται τῇ ἀληθείᾳ, Ἄνθρωποι τὸν νοῦν κατεφθαρμένοι, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν·

9 Ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον. ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο. Ἀλλ' οὐ προκόψουσι, φησι. πῶς οὖν λέγει ἀλλαχοῦ, Ὅτι προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον ἀσεβείας· ἐνταῦθα δέ, οὐ προκόψουσιν; ἐκεῖ τοῦτό φησιν, ὅτι ἀρχόμενοι καινοτομεῖν καὶ πλανᾶν, οὐ στήσονται τῆς πλάνης, ἀλλ' ἀεὶ ἐξευρήσουσιν ἀπάτας καινὰς καὶ δόγματα διεφθαρμένα. καὶ γὰρ ἡ πλάνη οὐδαμοῦ ἵσταται. ἐνταῦθα δὲ τοῦτό φησιν, ὅτι οὐκ ἀπα-

Β. Τιμ. β. ιϛ.

τήσουσιν, οὐδὲ συναρπάσουσι, κἂν παρὰ τὴν ἀρχὴν δόξωσί τινας παρακρούεσθαι, ἀλλ' εὐφώρατοι ταχέως ἔσονται. ὅτι γὰρ περὶ τούτου φησὶν, ἄκουσον τί λέγει. ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσι. πόθεν; πάντα χόθεν· ὥσπερ καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο. καὶ γὰρ πρότερον αἰσθήσονται τῆς πλάνης, εἰς τέλος οὐ διαμένει. τοιαῦτα γὰρ τὰ μὴ φύσει καλά, ἀλλὰ δοκοῦντα εἶναι καλά. πρὸς καιρὸν ἀνθεῖ, καὶ φωρᾶται, καὶ ἀπόλλυται. ἀλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα· καὶ τούτων σὺ μάρτυς. οὐ γὰρ ἐν ἀπάτῃ τὰ ἡμέτερα. πῶς γὰρ ἂν ὑπὸ ἀπάτης καὶ ἀποθανεῖν ἕλοιτο;

10 Σὺ δὲ παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ. Ὥσπερ ἰσχυρὸς ἔσο. οὐ γὰρ ἁπλῶς παρεγένου, ἀλλὰ παρηκολούθηκας. ἐνταῦθα καὶ χρόνον σημαίνει πολὺν γεγενῆσθαι, ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, παρηκολούθηκας τῇ διδασκαλίᾳ. τοῦτο περὶ λόγου. Τῇ ἀγωγῇ. Τοῦτο περὶ βίου. Τῇ προθέσει. Τοῦτο περὶ προθυμίας καὶ τοῦ παραστήματος τῆς ψυχῆς. οὐχὶ ἔλεγον μὲν, φησὶ, ταῦτα, οὐκ ἐποίουν δὲ, οὐδὲ ἐν λόγοις μόνοις ἐφιλοσόφουν. Τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ. Πῶς οὐδέν με τούτων, φησὶν, ἐτάραξε; Τῇ ἀγάπῃ. Ὅπερ οὐκ εἶχον οὗτοι. Τῇ ὑπομονῇ.

Ὥσπερ οὐδὲ τοῦτο τῇ μακροθυμίᾳ, φησί. πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς πολλὴν ἐπεδεικνύμην τὴν μακροθυμίαν. τῇ ὑπομονῇ· πρὸς τοὺς διωγμούς.

11 Τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασι. Δύο γὰρ ταῦτα ταράττει τὸν διδάσκαλον, τὸ αἱρετικοὺς εἶναι πολλοὺς, καὶ τὸ μὴ καρτερεῖν ἐν τοῖς παθήμασιν. ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ τούτων πολλὰ διηγεῖται, ὅτι καὶ πάλαι ἦσαν, καὶ ἔσονται, καὶ χρεῖος οὐδεὶς καθαρὸς τούτων, καὶ ὅτι ἡμᾶς οὐδὲν βλάψαι δυνήσονται, καὶ ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἐστι. ὁρᾷς λοιπὸν αὐτὸν περὶ τῶν θλίψεων διαλεγόμενον; Οἷά μοι ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις. Τί δήποτε ταῦτα μόνα εἴρηκεν ἀπὸ πολλῶν; ἐπειδὴ γνώριμα ἦν τῷ ἀνδρὶ τὰ λοιπά. καὶ ἴσως ὡς νεαρῶν τῶν πραγμάτων τούτων μέμνηται, οὐ τῶν πάλαι· καὶ οὐκ ἀπαριθμεῖται κατ' εἶδος. οὐ γάρ ἐστι κενόδοξος, οὐδὲ φιλότιμος. πρὸς γὰρ παραμυθίαν τοῦ μαθητοῦ, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν λέγει. Ἀντιόχειαν δὲ τὴν τῆς Πισιδίας ἐνταῦθά φησι, καὶ Λύστραν, ὅθεν ἦν ὁ Τιμόθεος. Οἵους διωγμοὺς ὑπέμεινα. Ἀμφότερα παρακλήσεως, ὅτι καὶ ἐγὼ προθυμίαν παρειχόμην γνησίαν, καὶ οὐκ ἐγκατελείφθην, καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι παρέδωκέ με ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ στέφανόν μοι λαμπρότερον εἰργάσατο.

Οἵους διωγμοὺς ὑπέμεινα, φησι, καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος.

12 Καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῇν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται.

Τί δὲ ὅλως λέγω περὶ ἐμαυτοῦ, φησιν; ἕκαστος τῶν θελόντων ζῇν εὐσεβῶς, διωχθήσεται. διωγμοὺς ἐνταῦθά φησι τὰς θλίψεις, τὰς ὀδύνας. καὶ γὰρ οὐκ ἔνι ἄνδρα τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ὁδεύοντα λύπης εἶναι χωρὶς, θλίψεως, ὀδύνης, πειρασμῶν. πῶς γὰρ, ὁ στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδεύων ὁδόν; ὁ ἀκούσας, Ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἕξετε; Εἰ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἔλεγεν ὁ Ἰὼβ, Πειρατήριον ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, πόσῳ μᾶλλον τότε;

Ιωαν. ις. λγ.
Ιωβ. ζ α.

13 Πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες, φησι, προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Μηδέν σε θορυβείτω τούτων, φησὶν, εἰ ἐκεῖνοι μὲν ἐν εὐθηνίᾳ, σὺ δὲ ἐν πειρασμοῖς. τοιαύτη τοῦ πράγματος ἡ φύσις ἐστίν. ἐκ τῶν ἐμῶν δύνασαι μαθεῖν, ὅτι οὐκ ἔνι ἄνδρα πολεμοῦντα τοῖς πονηροῖς, μὴ εἶναι ἐν θλίψει. οὐκ ἔστι πυκτεύοντα ἐν τρυφῇ εἶναι, οὐκ ἔστι παλαίοντα εὐωχεῖσθαι. μηδεὶς τοίνυν τῶν ἀθλούντων ἄνεσιν ζητείτω, μηδεὶς ἐν εὐθυμίᾳ εἶναι. πάλιν τὰ παρόντα, ἀγὼν, πόλεμος, θλίψις, στενοχωρία, πειρατήριον, τῶν ἀγώνων τὸ στάδιον. ἕτερος τῆς ἀνέσεως ὁ καιρός· οὐ τῶν ἱδρώτων, οὐ τῶν πόνων ὁ καιρός.

οὐδεὶς

οὐδεὶς ἀποδυσάμενος καὶ ἀλειψάμενος ἄνεσιν ἐπιζητεῖ. Εἰ δὲ ἄνεσιν ἐπιζητεῖς, τί ἀποδύσῃ; τί τὰς χεῖρας ἀντείρεις; καὶ πῶς οὐκ ἀντείρω, φησὶ, νῦν; ὅταν τὴν ἐπιθυμίαν μὴ κρατῇς, ὅταν πρὸς τὴν βίαν τῆς φύσεως μὴ μάχῃ.

14 Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες,

5 15 Καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τί ἐστι τοῦτο; καθάπερ ὁ προφήτης Δαβὶδ παρῄνεσε, Μὴ παραζήλου, εἰπὼν, ἐν πονηρευομένοις, τοῦτο καὶ αὐτὸς παραινεῖ λέγων· σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης. οὐχ ἁπλῶς ἔμαθες, ἀλλὰ καὶ ἐπιστώθης· τουτέστιν, ἐπίστευσας. τί δαὶ καὶ ἐπίστευσας; ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ζωή. κἂν ἐναντία τοίνυν ὁρᾷς ἐν ταῦθα ὧν ἐπίστευσας,

10 μὴ θορυβοῦ, ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐναντία ἑώρα, ἀλλ' οὐδὲν ἔπαθεν. ἤκουσεν, ὅτι Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα, καὶ τὸν Ἰσαὰκ σφάξαι ἐκελεύετο, καὶ οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ ἐταράττετο.

Μηδεὶς σκανδαλιζέσθω ἐπὶ τοῖς πονηροῖς, τοῦτο ἄνωθεν εἶπεν ἡ γραφή. τί οὖν ὅταν καὶ ἀγαθοὶ εὐφραίνωνται, καὶ πονηροὶ κολάζωνται; τὸ μὲν ἕτεροι εἰκὸς γίνεσθαι, τὸ δὲ ἄλλο οὐκ ἔτι.

15 πονηροὺς μὲν γὰρ κολάζεσθαι ἔνι, ἀγαθοὺς δὲ εὐφραίνεσθαι, ἀεὶ οὐκ ἔνι. οὐδεὶς Παύλου ἴσος ἦν, ἀλλ' ὅμως ἐν θλίψει τὸν πάντα διῆγε χρόνον, ἐν δάκρυσιν, ἐν στεναγμοῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Μετὰ δακρύων γὰρ, φησι, νύκτα καὶ ἡμέραν τριετίαν νουθετῶν οὐκ ἐπαυσάμην. καὶ πάλιν, Ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθημέραν, φησίν. οὐ σήμερον μὲν ἔχαιρεν, αὔριον δὲ ἤλγει, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν οὐ διελίμπανεν ὀδυνώμενος. πῶς οὖν φησι, πονηροὶ προκόψουσιν ἐπὶ

20 τὸ χεῖρον; οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀνέσεως τεύξονται, ἀλλ' ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόψουσιν· εἰς τὸ χεῖρον ἡ προκοπὴ αὕτη. οὐκ εἶπεν, ἐν εὐθηνίᾳ ἔσονται. εἰ δὲ καὶ κολάζονται, διὰ τοῦτο κολάζονται, ἵνα μὴ νομίσῃς ἀτιμώρητα εἶναι τὰ ἁμαρτήματα. ἐπειδὴ γὰρ ἡ γέεννα οὐκ ἰσχύει κωλῦσαι ἡμᾶς τῆς κακίας, φειδόμενος ἡμῶν ἀποπνίγει καὶ ἀφανίσῃ ἡμᾶς. Εἰ μηδεὶς πονηρὸς ἐκολάζετο, οὐδεὶς ἂν ἐνόμιζεν ἐφεστάναι τὸν Θεὸν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν· εἰ πάντες ἐκολάζοντο, οὐδεὶς

25 ἂν προσεδόκησεν ἔσεσθαι ἀνάστασιν, ὡς πάντων ἐνταῦθα ἀπολαμβανόντων. διὰ τοῦτο καὶ κολάζει, καὶ οὐ κολάζει. διὰ τοῦτο ἐνταῦθα δίκαιοι θλίβονται, ὅτι πάροικοί εἰσιν, ὅτι ξένοι, ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ εἰσίν. οἱ δίκαιοι τοίνυν δοκιμῆς ἕνεκεν ταῦτα ὑπομένουσιν. ἄκουε γὰρ τοῦ Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὸν Ἰὼβ, Οἴει με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος; οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἐὰν καί ποτέ τι τοιοῦτον ὑπομείνωσι, δίκην τίνουσι τῆς ἁμαρτίας. ἐν

30 πᾶσι τοίνυν εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ, εἴτε οὕτως, εἴτε ἐκείνως. ἀμφότερα γὰρ χρήσιμα. οὐδὲν μισῶν, οὐδὲ ἀποστρεφόμενος ἡμᾶς ποιεῖ, ἀλλ' ἀμφότερα φροντίζων καὶ κηδόμενος. Εἰδὼς, φησιν, ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας· τουτέστιν, ἐκ πρώτης ἡλικίας τὰ ἱερὰ γράμματα ἔμαθες. ἱερὰ δὲ γράμματα τὰς θείας καλεῖ γραφάς. ἐν ταύταις ἀνετράφης, ὥστε καὶ διὰ τούτων στερεὰν εἶναί σοι τὴν πίστιν χρή, καὶ μηδὲν παραβλάπτεσθαι.

35 κατὰ βάθους γὰρ ἡ ῥίζα κεῖται, οὐ χρόνῳ τραφεῖσα πολλῷ, οὐδὲν αὐτὴν περιτρέψαι δύναται. Εἰπὼν δὲ τὰ ἱερὰ γράμματα, ἐπήγαγε, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι· τουτέστιν, οὐκ ἀφιᾶσιν ἀνόητόν τι παθεῖν, καὶ οἷα οἱ πολλοί. ὁ γὰρ τὰς γραφὰς εἰδὼς, ὡς εἰδέναι χρή, οὐδενὶ τῶν γινομένων σκανδαλίζεται, πάντα φέρει γενναίως, τὰ μὲν τῇ πίστει ἐπιτρέπων καὶ τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, τῶν δὲ καὶ λόγους εἰδὼς, καὶ παραδείγματα εὑρίσκων

40 ἐν ταῖς γραφαῖς. ἐπεὶ καὶ τὸ μὴ πάντα περιεργάζεσθαι, καὶ τὸ μὴ πάντα θέλειν εἰδέναι, μέγα τοῦ εἰδέναι τεκμήριον. καὶ εἰ βούλεσθε, ἐπὶ παραδείγματος ἐρῶ. ἔστω ποταμὸς, μᾶλλον δὲ ἔστωσαν ποταμοὶ, οὐ κατὰ συγχώρησιν λέγω, ἀλλ' ὅπερ εἰσὶν οἱ ποταμοί. οὐ πάντες κατὰ βάθος ἴσοι τυγχάνουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν ψιλώτερον τὸ ἔδαφος ἔχοντες, ἕτεροι βαθὺ καὶ ἱκανὸν ἀποπνίξαι τὸν ἀγνοοῦντα· καὶ ἐνταῦθα μὲν ἴλιγγοι, ἐκεῖ δὲ οὐκ ἔτι. τὸ οὖν μὴ θέλειν

πᾶσιν

Margin notes:

Ψαλ. λς. α.

Γεν. κα. ιϐ.

ΗΘΙΚΟΝ

Πραξ. κ. λα.

ϐ. Κορ. ια. κη.

Ιωϐ. μ. γ.

γ. ἐπαύσαμην

γ. νῦν

γ. χρήσιμον ἐστι· τὸ γὰρ οὐδὲν μισῶν ἡμᾶς ἀλλ' ἀμφότερα κηδόμενος ... ἀπό

γ. ἀνόητόν

γ. ὀπτότερον

πᾶσιν ὁμοίως ἐπιχειρεῖν, καλόν, καὶ τὸ μὴ θέλειν πάντα τὰ βάθη εἰδέναι, οὐ μικρὸν τοῦ εἰδέναι τεκμήριον· ὡς ὅ γε βουλόμενος παντὸς τοῦ μέρους τοῦ ποταμοῦ κατατολμᾶν, οὗτος μάλιστα οὐκ οἶδε τῶν ποταμῶν τὰ ἰδιώματα, καὶ ἀπόλλυται πολλάκις ἀπὸ τῆς αὐτῆς θρασύτητος τοῦ βάθους κατατολμήσας, ἀφ᾽ ἧς διέβαινε τὸ μὴ βαθύ. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ πάντα θέλων εἰδέναι, καὶ πάντων κατατολμῶν, οὗτος οὐκ οἶδε μάλιστα τί ἐστι Θεός. ἀλλ᾽ ἐν μὲν τοῖς ποταμοῖς τὸ μὲν πλεῖον μέρος ἀσφαλές, ὀλίγοι δὲ ἴλιγγες καὶ βάθη· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ τὸ πλέον ἐν ἀποκρύφοις, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξιχνιάσαι τὰ ἔργα αὐτοῦ. τί τοίνυν βιάζῃ καταποντίσαι σαυτόν; τοῦτο μόνον ἴσθι, ὅτι πάντα ὁ Θεὸς οἰκονομεῖ, ὅτι πάντων προνοεῖ, ὅτι αὐτεξούσιοί ἐσμεν, ὅτι τὰ μὲν ἐνεργεῖ, τὰ δὲ συγχωρεῖ, ὅτι οὐδὲν πονηρὸν γίνεσθαι βούλεται, ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ πάντα γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου· πάντα τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου μόνον, πάντα τὰ ἀγαθὰ ἀπό τε τοῦ ἡμετέρου καὶ τῆς αὐτοῦ ῥοπῆς, ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει. διὰ τοῦτο πάντα ἐνεργεῖ. εἶτα σὺ τοῦτο εἰδὼς, ἀρίθμει τίνα μὲν τὰ ἀγαθὰ, τίνα δὲ τὰ κακὰ, καὶ τίνα τὰ ἀδιάφορα· οἷον, ἀγαθὸν ἡ ἀρετὴ, κακὸν ἡ φαυλότης, ἀδιάφορα πλοῦτος, πενία, ζωή, θάνατος. ἂν ταῦτα εἰδῇς, εἴσῃ καὶ μετὰ τούτων, ὅτι οἱ δίκαιοι διὰ τοῦτο θλίβονται, ἵνα στεφανωθῶσιν, οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἵνα τῶν ἁμαρτιῶν δίκην ἐκτίσωσιν. οὐ πάντες δὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ δίκην ἐνταῦθα τίνουσιν, ἵνα μὴ τὴν ἀνάστασιν οἱ πολλοὶ ἀπιστῶσιν, ὥσπερ οὐ πάντες οἱ δίκαιοι θλίβονται, ἵνα μὴ τὴν κακίαν ἐπαινετὴν εἶναι νομίσῃς, ἀλλὰ τὴν ἀρετήν. οὗτοι κανόνες εἰσὶ καὶ ὅροι. ὃ βούλει ἄγε ἐπ᾽ αὐτούς, καὶ οὐ διαπορήσεις. ὥσπερ γάρ ἐστι παρὰ τοῖς γραμματισταῖς ὁ τῶν ἑξακισχιλίων ἀριθμὸς, καὶ ὑπὸ τοῦτον ἅπαντα ἄγεται, καὶ πάντα μερίζειν καὶ πολυπλασιάζειν δυνατὸν ἐν τῷ κανόνι τῶν ἑξακισχιλίων, καὶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πάντα στρέφεται (καὶ ἴσασι ταῦτα ὅσοι γράμματα μεμαθήκασιν) οὕτω δὴ κανόνας τούτους, οὓς πάλιν ἑτέρως συντομώτερον, ἄν τις εἰδῇ, οὐδέποτε σκανδαλίζεται. τίνες οὖν εἰσιν οὗτοι; ὅτι ἀγαθὸν ἀρετή, ὅτι φαῦλον κακία, ὅτι ἀδιάφορα νόσοι, πενία, ἐπιβουλαί, συκοφαντίαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὅτι οἱ δίκαιοι θλίβονται ἐνταῦθα· εἰ δὲ τινὲς καὶ εὖ πάσχουσιν, ἵνα μὴ ἡ ἀρετὴ δόξῃ μισητὴ εἶναι. ὅτι οἱ πονηροὶ εὐφραίνονται, ἵνα ἐκεῖ κολασθῶσιν· εἰ δὲ τινὲς καὶ κολάζονται, ὥστε μὴ τὴν κακίαν δόξαι εἶναι καλὸν, μηδὲ ἀτιμώρητα τὰ πράγματα. ὅτι οὐ κολάζονται πάντες, ἵνα μὴ τῆς ἀναστάσεως ὁ καιρὸς διαπιστηθῇ· ὅτι καὶ τῶν ἀγαθῶν εἰσί τινες οἱ φαῦλα ἔχοντες ἔργα, καὶ ἐνταῦθα αὐτὰ ἀποτίθενται, καὶ τῶν πονηρῶν οἱ χρηστὰ ἔχοντες, καὶ ἐνταῦθα ἀπολαμβάνουσιν, ἵνα ἐκεῖ τιμωρηθῶσιν· ὅτι ἀκατάληπτα τὰ πλείονα τοῦ Θεοῦ ἔργα, ὅτι πολὺ τὸ μέσον ἡμῶν καὶ αὐτοῦ, καὶ ὅσον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἂν ταῦτα ἀναλογιζώμεθα, οὐδὲν ἡμᾶς θορυβῆσαι δυνήσεται. ἂν τῶν γραφῶν ἀκούωμεν συνεχῶς, εὑρήσομεν καὶ παραδείγματα τοιαῦτα πολλά. τὰ δυνάμενά σε, φησι, σοφίσαι εἰς σωτηρίαν. καὶ γὰρ τὰ πρακτέα ὑποτίθενται αἱ γραφαὶ, καὶ τὰ μὴ πρακτέα. ἄκουε γὰρ τοῦ μακαρίου τούτου ἀλλαχοῦ λέγοντος, Πέποιθας σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων. ὁρᾷς ὅτι φῶς τῶν ἐν σκότει ὁ νόμος; εἰ δὲ ὁ τὸ γράμμα δεικνὺς, φῶς, τὸ γράμμα τὸ ἀποκτεῖνον, τί ἄρα ὁ τὸ πνεῦμα τὸ ζωοποιοῦν; εἰ ἡ παλαιὰ, φῶς, τί ἡ καινή, ἔνθα τοσαῦτα ἀνεπετάσθη; ἔνθα τοσοῦτόν ἐστι τὸ μέσον, ὅσον εἴ τις οὐδὲν πλέον τῆς γῆς εἰδότι τὸν οὐρανόν τις ἀνοίξειε, καὶ πάντα ποιήσοι κατοπτεῦσαι. περὶ γεέννης ἐμάθομεν, περὶ βασιλείας, περὶ κρίσεως. μὴ πιστεύωμεν ἀλόγοις πράγμασι, γοητεία πάντα ἐκεῖνα. τί οὖν ὅτι λέγουσί, φησι, καὶ ἐκβαίνει; ἐπειδὴ σὺ πιστεύεις, εἴγε καὶ ἐκβαίνει. αἰχμάλωτόν σε ἔλαβε, κύριός ἐστι τοῦ βίου τοῦ σοῦ, ὡς θέλει αὐτὸν οἰκονομεῖ. εἰπέ μοι, εἴ τις λῄσταρχος υἱὸν βασιλέως αὐτῷ προσφυγόντα, καὶ ἐρημίαν καὶ τὴν ἐκείνου συνοίκησιν ἀγαπήσαντα ὑπὸ χεῖρας ἔχει καὶ ἐξουσίαν, δυνήσεται αὐτῷ εἰπεῖν, εἰ πλουτᾷ, εἰ ζῇ; καὶ σφόδρα γε δυνήσεται. τί δήποτε; οὐκ ἐπειδὴ προοῖδε τὸ μέλλον, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἑκατέρου κύριος γίνεται, τοῦ ἀφανίσαι, καὶ

Ῥωμ. β. ιθ.

σῶσαι

σῶσαι τὸν παῖδα, ἐκείνου ποιήσαντος αὐτὸν κύριον. καὶ γὰρ ἀνελεῖν ἐὰν θέλῃ, δυνήσεται,
καὶ ἀφεῖναι, ἂν βουληθῇ, ὁμοίως δυνήσεται. ὑπὸ γὰρ ἐκείνῳ γέγονεν. * ἂν εἴπῃ, ὅτι πλού-
σιος ἔσῃ ἢ πένης, ἀμφοτέρων κύριος αὐτός ἐστι. τὸ πλέον τοῦ κόσμου ὑπὸ ταῖς τοῦ διαβόλου
χερσὶν ἑαυτὸν ἔδωκεν. καὶ ἄλλως δὲ ὅταν ἐθισθῇ ἄνθρωπος πιστεύειν, πολὺ καὶ τοῦτο συμβα-
5 λεῖται ἐκείνοις τοῖς ἀπατῶσιν. οὐδεὶς γὰρ ταῖς ἀποτυχίαις προσέχει, ἀλλ' εἴ που ἐπιτύ-
χοιεν. εἰ δέ τινα ἔχουσι δύναμιν προγνωστικὴν, ἐμοὶ ἐπὶ πίστει τούτους ἄγε. οὐ μεγαληγο-
ρῶν λέγω. τὸ γὰρ τούτων ἀπηλλάχθαι, οὐ μεγαληγορίας. ἁμαρτωλὸς μὲν γάρ εἰμι μέσος.
τούτων δὲ ἕνεκεν οὐκ ἂν ταπεινοφρονήσαιμι. πάντων τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καταγελῶ. ἄγε πρὸς
ἐμὲ τὸν ἄνδρα τὸν μάγον, εἴ τινα ἔχει δύναμιν προγνωστικὴν, εἰπάτω τί μοι συμβήσεται,
10 αὔριον τί ἔσται μοι. ἀλλ' οὐκ ἐρεῖ. ὑπὸ γὰρ τὴν τοῦ βασιλέως ἐξουσίαν εἰμὶ, καὶ οὐκ ἔχει τὴν
ἐμὴν ἀρχὴν, οὐδὲ τὴν ὑποταγήν. πόρρω τῶν καταδύσεων αὐτοῦ, καὶ τῶν σπηλαίων τυγ-
χάνω, ὑπὸ βασιλεῖ στρατευόμενος. ἀλλ' ὁ δεῖνα ἔκλεψε, φησὶ, καὶ ὁ δεῖνα αὐτὸν κατεμήνυσε. μά-
λιστα μὲν οὖν οὐδὲ πάντως τοῦτο ἀληθὲς, ἀλλὰ γέλως καὶ ψεῦδος. οὐδὲν γὰρ ἴσασιν· εἰ δέ τι ἴσα-
σι, μᾶλλον τὰ ἑαυτῶν ὤφειλον λέγειν, πῶς τὰ πολλὰ ἀναθήματα τῶν εἰδώλων ἐκλάπη, πῶς δὲ
15 πολὺ χρυσίον ἐχωνεύθη, διὰ τί μὴ προεῖπον τοῖς ἱερεῦσιν αὐτῶν. ὥστε οὐδὲν ἴσασιν· ἀλλὰ
χρημάτων μὲν ἕνεκεν οὐδ' εἰπεῖν ἐδύναντο, ὅτε οἱ ναοὶ αὐτῶν οἱ εἰδωλικοὶ ἐπιμ-
πρᾶντο, καὶ πολλοὶ συναπώλλυντο. διὰ τί μὴ φείδονται τῆς σωτηρίας τῆς αὐτῶν; ἀλλ'
ἐπιτυχία μόνον τὸ πρᾶγμά ἐστιν, εἴ πού τι καὶ προείπωσιν. εἰσὶ παρ' ὑμῖν προφῆται,
ἀλλ' οὐκ ἀποτυγχάνουσιν. οὐ τοῦτο μὲν λέγουσιν, ἐκεῖνο δὲ ψεύδονται, ἀλλὰ πάντα ἀληθεύ-
20 ουσι. τοῦτο γὰρ προγνώσεώς ἐστι. παύσασθέ ποτε τῆς μανίας, παρακαλῶ, εἴγε ἐστὲ Χρι-
στῷ πιστεύετε· εἰ δὲ μὴ πιστεύετε, τί ἑαυτοὺς διασύρετε, τί ἀπατᾶτε; ἕως πότε χωλανεῖτε
ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; τίνος γὰρ ἕνεκεν προσέρχῃ; τί ἐρωτᾷς; ἅμα προσ-
ῆλθες, ἅμα ἠρώτησας, ὑπὸ τὴν δουλείαν σαυτὸν ἐποίησας. ὡς γὰρ πιστεύων ἐρωτᾷς. οὐ,
φησιν, οὐ πιστεύων αὐτῷ ἀληθεύειν, ἀλλὰ πειράζων. καὶ τὸ πειράζειν εἰ ἀληθεύει, οὐκ ἔστι
25 πεπεισμένου, ὅτι ψεύδεται, ἀλλ' ἔτι ἀμφιβάλλοντος. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐρωτᾷς τί ἔσται; εἰ
μὲν γὰρ τοῦτο λέγει, ὅτι τόδε ἔσται, τόδε πρᾶξον καὶ διαφεύξῃ, μάλιστα μὲν οὐδ' οὕτως ἐ-
χρῆν εἰδωλολατρεῖν, πλὴν ἀλλ' οὐ τοσαύτη ἡ ἀπόνοια. εἰ δὲ τὰ μέλλοντα προλέγου-
σιν, οὐδὲν ἄλλο κερδανεῖ ὁ μαθὼν, ἢ λύπην περιττήν. τὸ μὲν γὰρ πρᾶγμα οὐκ ἐξέβη,
τὴν δὲ λύπην ὑπέμεινεν, ἐταρίχευσεν ἑαυτόν. εἰ συνέφερε τοῦτο, οὐκ ἂν ἡμῖν ἐφθόνη-
30 σεν ὁ Θεός· οὐκ ἂν ἐβάσκηνεν ὁ τὰ ἐν οὐρανοῖς εἰπών· Ὅσα γὰρ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς,
φησι, πάντα ἐγνώρισα ὑμῖν, καὶ, Πάντα ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀπήγγειλα ὑμῖν· καὶ,
Οὐ λέγω ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους· ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ. διὰ τί οὖν ταῦτα οὐκ ἐγνώ-
ρισεν ἡμῖν; ὅτι βούλεται μηδένα λόγον ἔχειν ἡμᾶς αὐτῶν. ἐπεὶ ὅτι οὐ βασκαίνει, τοῖς πα-
λαιοῖς ταῦτα ἐλέγετο, καὶ περὶ ὄνου καὶ ἑτέρων τινῶν, ἐπειδὴ νήπιοι ἦσαν. ἡμῖν δὲ, ἐπειδὴ βούλεται
35 μηδένα λόγον ἡμῖν εἶναι περὶ αὐτῶν, οὐδὲ φροντίδα ἔσχε ταύτην τοῦ γνωρίσαι ἡμῖν. ἀλλὰ
τί μανθάνομεν; ὅπερ οὐκ ἔμαθον ἐκεῖνοι· μικρὰ γὰρ ἅπαντα ἐκεῖνα· ἃ δὲ ἡμεῖς ἐμάθομεν
ἐστὶ ταῦτα, ὅτι ἐγερθησόμεθα, ὅτι ἀθάνατοι ἐσόμεθα, ὅτι ἄφθαρτοι, ὅτι οὐκ ἔχει τέλος ἡ ζωὴ, ὅτι
πάντα παρελεύσεται, ὅτι ἐν νεφέλαις ἁρπαγησόμεθα, ὅτι οἱ πονηροὶ κόλασιν τίσουσι, μυ-
ρία πρὸς τούτοις ἕτερα, καὶ οὐδέν ἐστι ψεῦδος. οὐ πολλῷ βέλτιον εἰδέναι ταῦτα, ἢ ὅτι ὁ ὄνος
40 ὁ ἀπολόμενος εὑρέθη; ἰδοὺ ἔλαβες τὸν ὄνον, ἰδοὺ εὗρες· τί τὸ κέρδος; οὐ πάλιν ἀπολλύεις
αὐτὸν ἑτέρῳ τρόπῳ; κἂν γὰρ αὐτός σε μὴ ἀφῇ, σὺ αὐτὸν ἀφήσεις τῇ τελευτῇ. τὰ δὲ πρά-
γματα, ἅπερ ἐγὼ εἶπον, ἂν κρατεῖν βουλώμεθα, διηνεκῶς ἔχομεν. ἐκεῖνα τοίνυν διώκω-
μεν; ἐκείνων ἐχώμεθα τῶν μενόντων, τῶν βεβαίων. μὴ προσέχωμεν μάντεσι, μηδὲ χρησ-
μολόγοις, μηδὲ ἀγύρταις, ἀλλ' ἢ τῷ Θεῷ τῷ πάντα εἰδότι σαφῶς, τῷ τὴν γνῶ-

Ιωαν. 15. 15.

16.

συνέχοντι τῶν ἁπάντων· καὶ οὕτω πάντα εἰσόμεθα, ἃ εἰδέναι χρὴ, καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα.

Λογ. θ. 16 ΠΑΣΑ ΓΡΑΦΗ ΘΕΟΠΝΕΥΣΤΟΣ, ΚΑΙ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, 17 Ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος.

Πολλὴν παράκλησιν ποιησάμενος καὶ παραμυθίαν ἀπὸ πάντων, ἐπάγει καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν πλειοτέραν οὖσαν. Εἰκότως δὲ ποιεῖται τοσαύτην παράκλησιν, ἐπειδὴ μέγα τι καὶ λυπηρὸν ἔμελλεν ἐρεῖν. Εἰ γὰρ ὁ Ελισσαῖος μέχρις ἐσχάτης αὐτοῦ ἀναπνοῆς συνὼν τῷ διδασκάλῳ, καὶ [ἐν] τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς ὁρῶν αὐτὸν τελευτῶντα, διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, τί οἴει τοῦτον παθεῖν τὸν οὕτω μὲν ἀγαπώμενον, οὕτω δὲ ἀγαπῶντα, ἀκούοντα ὅτι μέλλει ἀποθνήσκειν ὁ διδάσκαλος, καὶ ὅτι οὐδὲ ἀπόλαυσιν αὐτοῦ τὸν χρόνον τὸν ἐγγὺς τοῦ θανάτου, ὃ μάλιστα πάντων εἴωθε λυπεῖν; οὐ γὰρ οὕτω χαίρειν ἴσμεν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, ἀλλὰ τὸν ἐγγὺς χρόνον ἀπολαυσθέντων τῶν τετελευτηκότων. Διὰ τοῦτο, ὅτι πολλὴν ἐποιήσατο τὴν παράκλησιν, τότε περὶ τῆς τελευτῆς ἑαυτοῦ διαλέγεται. καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ λέξεσι χρῆται ἱκαναῖς αὐτὸν παραμυθήσασθαι καὶ χαρᾶς ἐμπλῆσαι, ὡς θυσίαν νομισθῆναι εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἢ τελευτὴν, καὶ ἀποδημίαν μᾶλλον, ὅπερ δὴ καὶ ἦν, καὶ μετάστασιν πρὸς τὰ κρείττω. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, φησί. Διὰ τοῦτο ἔγραφε λέγων· πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν. πᾶσα, ποία; περὶ ἧς εἶπον, φησι, πᾶσα ἱερά· περὶ ἧς διελέγετο, ταῦτα εἴρητο, περὶ ἧς ἔλεγεν, Ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας. πᾶσα δὴ ἡ τοιαύτη θεόπνευστος. μηδὲν δὴ ἀμφίβαλλε, φησί. καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. πρὸς διδασκαλίαν. εἴ τι μαθεῖν, εἴ τι ἀγνοῆσαι χρὴ, ἐκεῖθεν εἰσόμεθα· εἰ ἐλέγξαι τὰ ψευδῆ, καὶ τοῦτο ἐκεῖθεν· εἰ ἐπανορθωθῆναι καὶ σωφρονισθῆναι. πρὸς παράκλησιν, πρὸς παραμυθίαν, φησὶ, πρὸς ἐπανόρθωσιν· τουτέστιν, εἴ τι λείπει, καὶ χρὴ προστεθῆναι. ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος. διὰ τοῦτο, φησι, γέγονεν ἡ τῶν γραφῶν παράκλησις, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος. οὐκ ἄρα χωρὶς αὐτῆς ἄρτιον ἔνι γενέσθαι. ἀντ᾽ ἐμοῦ, φησι, τὰς γραφὰς ἔχεις· εἴ τι βούλει μαθεῖν, ἐκεῖθεν δυνήσῃ. εἰ δὲ Τιμοθέῳ ταῦτα ἔγραφε τῷ πνεύματος ἐμπεπλησμένῳ, πόσῳ μᾶλλον ἡμῖν; πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. οὐχ ἁπλῶς μετέχων, φησὶν, ἀλλὰ μετ᾽ ἀκριβείας ἐξηρτισμένος.

κεφ. δ. 1 Διαμαρτύρομαι οὖν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου Ιησοῦ Χριστοῦ τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἤτοι ἁμαρτωλοὺς λέγει καὶ δικαίους, ἤτοι καὶ τοὺς ἀπελθόντας καὶ τοὺς νῦν ὄντας, ὅτι πολλοὶ καταλειφθήσονται ζῶντες. ἐφόβησεν αὐτὸν ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ λέγων, Παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα, ἐνταῦθα δὲ τὸ φοβερώτερον τίθησι, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς· τουτέστι, τοῦ μέλλοντος εὐθύνας ἀπαιτεῖν. Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ.

Κρίνειν πότε; ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ τῇ μετὰ δόξης, τῇ μετὰ βασιλείας. ἢ τοίνυν τοῦτο λέγει, ὅτι οὐχ οὕτως ἥξει, ὡς νῦν· ἢ ὅτι διαμαρτύρομαί σοι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν, μάρτυρας καλεῖ ἐκείνοις διδάσκων ὅτι καὶ τούτων αὐτὸν ἀνέμνησεν. Εἶτα πῶς δεῖ κηρύττειν τὸν λόγον διδάσκων, ἐπάγει·

Margin: 2. Τιμ. δ. ϛ. — 2. Τιμ. γ. ιε. — 1. Τιμ. ϛ. ιγ.

2 Κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. Τί ἐστιν, εὐκαίρως, ἀκαίρως; τουτέστι, μὴ καιρὸν ἔχε ὡρισμένον, ἀεί σοι καιρὸς ἔστω, μὴ ἐν εἰρήνῃ, μὴ ἐν ἀδείᾳ, μηδὲ ἐν ἐκκλησίᾳ καθημένῳ μόνον· κἂν ἐν τοῖς κινδύνοις, κἂν ἐν δεσμωτηρίῳ ᾖς, κἂν ἅλυσιν περικείμενος, κἂν μέλλῃς ἐξιέναι ἐπὶ θάνατον, καὶ παρ᾽ αὐτὸν τὸν καιρὸν ἔλεγξον, μὴ ἀποστὰς τοῦ ἐπιτιμῆσαι. τότε γὰρ καὶ ἡ ἐπιτίμησις ἔχει καιρόν, ὅταν ὁ ἔλεγχος προχωρήσῃ, ὅταν ἀποδειχθῇ τὸ ἔργον. Παρακάλεσον, φησί. καθάπερ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν, εἰπὼν τὸ τραῦμα, ἔδωκε τὴν τομήν, ἐπήγαγε τὸ φάρμακον. ὅπερ δὲ ἂν τούτων ἀπολειφθῇ, τὸ ἕτερον ἄχρηστον γίνεται. αὐτὸ γὰρ χωρὶς ἐλέγχων ἐπιτιμήσῃς, δόξεις εἶναι θρασύς, καὶ οὐδεὶς ἀνέχεται· μετὰ δὲ τὸ ἀποδειχθῆναι, τότε καὶ καταδέχεται τὴν ἐπιτίμησιν, πρότερον δὲ ἰταμὸς ἔσται. ἄν τε ἐλέγξῃς μέν, καὶ ἐπιτιμήσῃς σφοδρῶς δέ, καὶ μὴ παράκλησιν προσαγάγῃς, πάλιν τὸ πᾶν ἀνατέτραπται. ἀφόρητος γὰρ ἔλεγχος καθ᾽ ἑαυτόν, ὅταν μὴ καὶ παράκλησιν ἀναμεμιγμένην ἔχῃ. καθάπερ γὰρ ἡ τομή, καίτοι σωτήριος οὖσα, ἂν μὴ πολλὰ τὰ παραμυθούμενα τὰς ἀλγηδόνας ἔχῃ, οὐκ ἀνέχεται κοπτόμενος καὶ τεμνόμενος ὁ κάμνων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. καὶ ἐν πάσῃ, φησί, μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. καὶ γὰρ ὁ ἐλέγχων μακροθυμίας δεῖται, ὥστε μὴ ἁπλῶς πιστεύειν, καὶ ἡ ἐπιτίμησις παρακλήσεως, ὥστε δεχθῆναι. τί ἐστιν ὃ τῇ μακροθυμίᾳ προστίθησι λέγων, καὶ διδαχῇ; μὴ ὡς ὀργιζόμενος, μὴ ὡς ἀπεχθανόμενος, μὴ ὡς ἐπεμβαίνων, μὴ ὡς ἐχθρὸν εὑρηκώς (πάντα ταῦτα ἀφείσθω) ἀλλὰ τί; ὡς φιλῶν, ὡς συναλγῶν, ὡς μᾶλλον ἐκείνου πενθῶν, ὡς τηκόμενος ἐπὶ τοῖς ἐκείνου. ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ, φησί, καὶ διδαχῇ, μὴ ἐν τῇ τυχούσῃ.

3 Ἔσται γὰρ καιρός, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται.

Πρὶν ἢ ἐκτραχηλιασθῶσι, προκατάλαβε πάντας αὐτούς. Διὰ τοῦτο εἶπε, καὶ εὐκαίρως, καὶ ἀκαίρως· ὡς ἔτι ἔχειν ἑκόντας μαθητευομένους, πάντα πράττε.

Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας, φησίν, ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους.

Οὐδὲν ἐμφαντικώτερον τῆς λέξεως ταύτης. τὸ γὰρ ἀδιάκριτον πλῆθος τῶν διδασκάλων διὰ τοῦ, σωρεύσουσιν, ἐδήλωσε, καὶ διὰ τοῦ παρὰ τῶν μαθητῶν χειροτονεῖσθαι. Ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι, φησί, διδασκάλους; Κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν· Τῆς ἡδονῆς χάριν λέγοντας καὶ τέρποντας τὴν ἀκοὴν ἐπιζητοῦντες.

4 Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. Ταῦτα προλέγει, οὐκ εἰς ἀθυμίαν βουλόμενος ἐμβαλεῖν, ἀλλ᾽ ἵνα, ὅταν ἐκβῇ, γενναίως φέρῃ. ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίει λέγων, ὅτι Παραδώσουσιν ὑμᾶς, καὶ μαστιγώσουσι, καὶ εἰς τὰς συναγωγὰς ἄξουσιν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου. ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ μακάριος οὗτος· Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ὥστε νήφειν αὐτούς, ὥστε τῷ παρόντι καιρῷ κεχρῆσθαι εἰς δέον.

Ματθ. ι. ιζ.

Πραξ. κ. κθ.

5 Σὺ δὲ νῆφε, φησίν, ἐν πᾶσι, κακοπάθησον. Ὁρᾷς ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα προλέγει; καὶ γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε πρὸς τῷ τέλει, ὅτι ἔσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται· οὕτω καὶ οὗτος, ὅτε ἔμελλεν ἀποδημεῖν, ταῦτα ἔλεγε. σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι. κακοπάθησον, τουτέστι, καί με προκατάλαβε, πρὶν ἢ τὴν λύμην ἐκείνην ἐπελθεῖν, ἐν ἀσφαλεῖ τὰ πρόβατα κατάστησον, ἕως οὗ πάρεισιν οἱ λύκοι, πανταχοῦ κακοπάθησον.

Ματθ. κδ. κδ.

Ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον.

Ἄρα τοῦτο ἔργον εὐαγγελιστοῦ, τὸ κακοπαθεῖν καὶ παρ᾽ ἑαυτοῦ, καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν. τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον· τουτέστι, πλήρωσον. ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἀνάγκη τοῦ κακοπαθεῖν.

6 Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, φησὶ, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκεν.

Οὐκ εἶπε τῆς ἐμῆς θυσίας, ἀλλ' ὃ περισσότερόν ἐστι. τῆς μὲν γὰρ θυσίας οὐ τὸ πᾶν ἀναφέρεται τῷ Θεῷ, τῆς δὲ σπονδῆς τὸ ὅλον.

7 Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα.

Πολλάκις τὸν ἀπόστολον μετὰ χεῖρας λαβὼν ἐγὼ, καὶ τὸ χωρίον τοῦτο περισκεψάμενος, ἀπορῶν διετέλουν, τίνος ἕνεκεν οὕτω μεγαληγορεῖ Παῦλος λέγων, τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι. νῦν δέ μοι δοκῶ εὑρηκέναι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτά φησι; τὴν ἀθυμίαν τοῦ μαθητοῦ παραμυθήσασθαι βούλεται, θαρρεῖν κελεύων ὡς ἐπὶ στέφανον ἀπιόντος αὐτοῦ, ὡς πάντα τετελεκότος, ὡς καλῆς ἐπιτυχόντος τελευτῆς. χαίρειν δεῖ, φησιν, οὐκ ἀλγεῖν. διατί; τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι. ὥσπερ ἂν εἴ τις πατὴρ παιδίον αὐτοῦ παρακαθήμενον, καὶ τὴν ὀρφανίαν οὐ φέρον, παραμυθοῖτο λέγων, τέκνον, μὴ κλαῖε, ἐζήσαμεν καλῶς, εἰς γῆρας ἐλθόντες καταλιμπάνομέν σε, ἄληπτος ἡμῶν ὁ βίος γέγονε, μετὰ δόξης ἀπερχόμεθα, ἔχεις καὶ σὺ θαυμάζεσθαι ἀπὸ τῶν ἡμῖν πεπραγμένων, πολλὰς ἡμῖν ὁ βασιλεὺς οἶδε τὰς χάριτας· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, τρόπαια ἐστήσαμεν, τοὺς πολεμίους ἐνικήσαμεν· οὐ μεγαληγορῶν, ἄπαγε, ἀλλ' ἀνιστὰς τὸν παῖδα, καὶ παιδεύων τοῖς ἐγκωμίοις κούφως φέρειν τὰ συμβάντα, καὶ χρηστὰς ἔχειν ἐλπίδας, καὶ μὴ νομίζειν, ὅτι φορτικὸν τὸ πρᾶγμα. δεινὸν γὰρ, δεινὸν ὁ χωρισμός. καὶ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ἡμεῖς δὲ ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ. εἰ οὖν αὐτὸς χωρισθεὶς τῶν μαθητῶν τοιαῦτα ἔπασχεν, οἷα οἴει τὸν Τιμόθεον πάσχειν; εἰ ζῶντος χωριζόμενος αὐτοῦ ἐδάκρυεν, ὡς λέγει αὐτὸν, Μεμνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ, πόσῳ μᾶλλον τελευτήσαντος; ταῦτα οὖν παραμυθούμενος, ἔγραφε· καὶ πᾶσα δὲ ἡ ἐπιστολὴ παραμυθίας ἐστὶ πλήρης, καὶ ὡσανεὶ διαθήκη τίς ἐστι. τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον, φησὶ, τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. τὸν ἀγῶνα, φησι, τὸν καλόν. οὐκοῦν καὶ σὺ αὐτοῦ ἐπιλαβοῦ. ἔνθα ἅλυσις, ἔνθα δεσμὰ, ἔνθα θάνατος, οὗτος ὁ ἀγὼν καλός; ναί, φησιν. ὑπὲρ γὰρ Χριστοῦ γίνεται· στεφάνους ἔχει μεγάλους. τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν. οὐδὲν τούτου βέλτιον τοῦ ἀγῶνος, οὐ λαμβάνει τέλος ὁ στέφανος οὗτος, οὗτος οὐκ ἀπὸ κοτίνων ἐστὶν, οὐκ ἔχει ἄνθρωπον ἀγωνοθέτην, οὐκ ἔχει ἀνθρώπους θεατάς. ἀπὸ ἀγγέλων σύγκειται τὸ θέατρον. ἐκεῖ ἐν ἡμέραις πολλαῖς πονοῦσι, καὶ ταλαιπωροῦνται, καὶ ἐν ὥρᾳ μιᾷ τὸν στέφανον ἔλαβον, καὶ παραχρῆμα ἀπέπτη τὰ τῆς ἡδονῆς· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ διαπαντὸς ἐν λαμπρότητι, ἐν δόξῃ, ἐν τιμῇ. δεῖ λοιπὸν χαίρειν. εἰς γὰρ ἀνάπαυσιν ἔρχομαι, ἐξέρχομαι τὸ στάδιον. ἤκουσας ὅτι τὸ ἀναλῦσαι κρεῖσσον, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. τὸν δρόμον τετέλεκα. καὶ γὰρ ἀγωνίζεσθαι χρὴ καὶ τρέχειν· ἀγωνίζεσθαι μὲν καρτεροῦντα τὰς θλίψεις, τρέχειν δὲ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πρός τι χρήσιμον. ὄντως καλὸς ὁ ἀγὼν, οὐ τέρπων ἁπλῶς τὸν θεατὴν, ἀλλὰ ὠφελῶν· καὶ ὁ δρόμος οὐκ εἰς τὸ μηδὲν χωρῶν, οὐδὲ ἰσχύος ἐπίδειξίς ἐστι, καὶ φιλοτιμίας, ἀλλὰ πάντας ἕλκων εἰς τὸν οὐρανόν. οὗτος ὁ δρόμος τοῦ ἡλίου καθαρώτερος, ὃν ὁ Παῦλος ἔτρεχεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ὃν ἐκεῖνος τρέχει ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ. πῶς δὲ τετέλεκε τὸν δρόμον; τὴν οἰκουμένην ἅπασαν περιῆλθεν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀπὸ τῆς Ἀραβίας, καὶ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς ἐλθὼν (Ὥστε με, φησιν, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ) καὶ πᾶσαν διέδραμε τὴν οἰκουμένην καθάπερ τις πτηνὸς, μᾶλλον δὲ καὶ πτηνοῦ σφοδρότερον. ὁ μὲν γὰρ πτηνὸς ἁπλῶς διέτρεχεν, οὗτος δὲ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ πτερὸν ἔχων τοῦ πνεύματος, καὶ μυρία διακόπτων κωλύματα, θανάτους, ἐπιβουλὰς, συμφοράς. ὥστε καὶ πτηνοῦ ταχύτερος ἦν. εἰ πτηνὸς ἦν ἁπλῶς, καὶ κατηνέχθη ἂν καὶ ἑάλω ἄν. ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐκουφίζετο, πάντων ὑπερηνέχθη τῶν δικτύων, ὡσανεὶ πτηνὸς πτερὰ ἔχων ἀπὸ πυρός. τὴν πίστιν, φησὶ, τετήρηκα. πολλὰ γὰρ ἦν τὰ βουλόμενα αὐτὴν συλῆσαι, οὐχ αἱ

φιλίαι

α. Θεσ. β. ιζ.

β. Τιμ. α. δ.

Φιλιπ. α. κγ.

Ρωμ. ιε. ι.

φιλίαι τῶν ἀνθρώπων μόναι, ἀλλὰ καὶ ἀπειλαί, καὶ θάνατοι, καὶ μυρία ἕτερα. ἀλλὰ πρὸς
ἅπαντα ἔστη. πῶς; νήφων καὶ ἐγρηγορώς. ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς παραμυθίαν τοῦ μα-
θητοῦ, αὐτὸς δὲ καὶ τὰ ἔπαθλα προστίθησι. ποῖα δὲ ταῦτα;

8 Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι, φησίν, ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. Δικαιοσύνην ἐνταῦθα
5 πάλιν τὴν καθόλου φησὶν ἀρετήν. οὐ τοίνυν ἀλγεῖν χρή, ὅτι ἄπειμι στεφανωσόμενος τὸν
στέφανον τὸν ἀπὸ Χριστοῦ τιθέμενον ἐπὶ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς· ἀλλ' εἰ ἐνταῦθα περιέμενον,
οὕτως ἀλγεῖν ἐχρῆν μᾶλλον καὶ δεδοικέναι, μὴ παραπέσω, μὴ παραπόλωμαι.

Ον ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ
πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ενταῦθα καὶ αὐτὸν ἀνέστησεν. εἰ πᾶσι, πολ-
10 λῷ μᾶλλον Τιμοθέῳ· ἀλλ' οὐκ εἶπε, καὶ σοί, ἀλλὰ πᾶσι, δηλῶν ὅτι εἰ πᾶσι, πολλῷ μᾶλ-
λον αὐτῷ.

Πῶς δὲ ἄν τις ἀγαπήσειε, φησί, τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ; εἰ χαίρει ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ **ΗΘΙΚΟΝ**
αὐτοῦ. ὁ δὲ χαίρων ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἄξια πράττει τῆς χαρᾶς, τὰ ὑπάρχοντα προ-
ήσεται, εἰ δέοι, καὶ τὴν ψυχήν, ὥστε τῶν μελλόντων τυχεῖν ἀγαθῶν, ὥστε καταξιωθῆναι τὴν
15 δευτέραν παρουσίαν μετὰ τοῦ προσήκοντος σχήματος ἰδεῖν, μετὰ παρρησίας, μετὰ δόξης καὶ λαμ-
πρότητος. τοῦτό ἐστιν ἀγαπᾶν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. ὁ ἀγαπῶν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν,
πάντα πράξει ὥστε καὶ παρ' ἐκείνης τῆς καθολικῆς γενέσθαι αὐτῷ τὴν μερικήν. καὶ πῶς
ἔνι τοῦτο, φησίν; ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ο ἀγαπῶν με τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ πο- Ιωαν. ιδ. κγ.
ρευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ἐννόησον δὲ ὅτι ἐπεὶ τὸν κοινῇ πᾶσιν
20 ἐπιφαίνεσθαι μέλλοντα, τοῦτον ἰδίᾳ ὑπισχνεῖσθαι ἐπιφανῆναι ἡμῖν. ἐλευσόμεθα γάρ, φησί,
καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. εἴ τις ἀγαπᾷ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, πάντα πράξει,
ὥστε αὐτὸν καλέσαι πρὸς ἑαυτόν, καὶ ἔχει, ὥστε ἐπιλάμψαι αὐτῷ τὸ φῶς. μηδὲν ἀνάξιον ἔ-
στω τῆς παρουσίας αὐτοῦ, καὶ ταχέως καταλύει παρ' ἡμῖν. ἐπιφάνεια δὲ λέγεται, διὰ τὸ ἐ-
πάνω φαίνεσθαι, καὶ ἄνωθεν ἀνατέλλειν. οὐκοῦν τὰ ἄνω ζητῶμεν, καὶ ταχέως τὰς ἀκτῖνας
25 ἐκείνας ἐπισπασόμεθα. οὐδεὶς τῶν κάτω κυπτόντων, καὶ κατορυττόντων ἑαυτὸν εἰς τὴν γῆν,
δύναται τὸ ἡλιακὸν φῶς ἰδεῖν· οὐδεὶς τῶν καταμολυνόντων ἑαυτὸν τοῖς βιωτικοῖς πράγ-
μασι, δύναται τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἰδεῖν· οὐδενὶ ἐπιφαίνει τῶν τούτοις ἐνστρεφομένων.
ἀνάνηψον μικρόν, ἀνάνηψον ἀπὸ τοῦ βάθους, ἀπὸ τοῦ κλύδωνος τοῦ βιωτικοῦ, εἰ βούλει τὸν ἥλιον
ἰδεῖν, εἰ βούλει τῆς ἐπιφανείας τυχεῖν. ἂν τύχῃς αὐτοῦ τῆς ἐπιφανείας ταύτης, τότε αὐτὸν ὄψει μετὰ
30 πολλῆς τῆς παρρησίας. φιλοσόφησον νῦν, μὴ ἔστω παρὰ σοὶ πνεῦμα ἀπονοίας, ἵνα μὴ στραπίσῃ
σφοδρῶς, καὶ καταβάλῃ. μὴ ἔστω λελιθωμένη ἡ καρδία, καὶ σκότος, ἵνα μὴ περισσαρράξῃς
ἐκεῖ τὸ πλοῖον. μὴ ἔστω τις δόλος. καὶ γὰρ αἱ ὕφαλοι ναυάγια ἐργάζονται χαλεπώτατα.
μὴ τρέφε θηρία, τὰ πάθη λέγω (θηρίων γὰρ ἐκεῖνα χαλεπώτερα) μὴ τοῖς ῥευστοῖς
πράγμασι θάρρει, ἵνα δυνηθῇς ἑστάναι βεβαίως. οὐδεὶς ἐπὶ ὕδατος ἵσταται, ἐπὶ δὲ πέτρας
35 ἅπαντες ἀσφαλῶς ἵστανται. ὕδωρ ἐστὶ τὰ βιωτικὰ πράγματα. Ηλθον, φησίν, ὕδατα ἕ- Ψαλ. ξη. α.
ως ψυχῆς μου, ὡς χειμάρροις παραρρέοντα. πέτρα ἐστὶ τὰ πνευματικά. Επὶ πέτραν γάρ, φησίν, Ψαλ. λθ. γ.
ὕψωσας τοὺς πόδας μου. ἰλύς ἐστι καὶ πηλὸς τὰ βιωτικά, ἀνασπάσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τού-
των. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα τυχεῖν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ. πλὴν ὅ ἐὰν ἐπέλθῃ, φέρω-
μεν. ἱκανὴ ἐν πᾶσι παραμυθία τὸ διὰ Χριστὸν παθεῖν. ταύτην τὴν θείαν ἐπῳδὴν ἐπι-
40 λέγωμεν, καὶ παύσεται τοῦ τραύματος ἡ ἀλγηδών. καὶ πῶς διὰ Χριστόν ἐστι παθεῖν, φησίν; ἐ-
συκοφάντησέ σέ τις ἁπλῶς οὐ διὰ Χριστόν; ἂν ἐνέγκῃς γενναίως, ἐὰν εὐχαριστήσῃς, ἐὰν
εὔξῃ ὑπὲρ ἐκείνου, ταῦτα πάντα διὰ Χριστὸν ποιεῖς. ἂν καταράσῃ, ἂν ἀποδυσπετήσῃς,
ἂν ἐπιχειρήσῃς ἀμύνασθαι, κἂν μὴ δυνηθῇς, οὐκ ἔστι διὰ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ ζημίαν ὑ-
πήνεγκας, καὶ τοῦ καρποῦ ἀπεστέρησαι διὰ τὴν προαίρεσιν τὴν σήν. ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι καὶ

κερδαίνειν ἐκ τῶν δεινῶν, καὶ βλάπτεσθαι. οὐ παρὰ τὴν φύσιν τῶν δεινῶν τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν. οἷόν τι λέγω· ἔπαθε τοσαῦτα ὁ Ἰώβ, εὐχαρίστως ἤνεγκεν, ἐδικαιώθη, οὐκ ἐπειδὴ ἔπαθεν, ἀλλ' ἐπειδὴ παθὼν εὐχαρίστως ἤνεγκεν. ἕτερος τὰ αὐτὰ παθών, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὰ αὐτὰ (οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὁ τοιαῦτα παθών) ἀλλὰ πολλῷ ἐλάττονα, ἐδυσφήμησεν, ἠγανάκτησε, κατηράσατο τῷ κόσμῳ παντί, ἐδυσχέραινε πρὸς τὸν Θεόν. οὗτος κατεκρίθη καὶ κατεδικάσθη, οὐκ ἐπειδὴ πέπονθεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβλασφήμησεν, ἐβλασφήμησε δέ, οὐ παρὰ τὴν ἀνάγκην τῶν συμβάντων· ἐπεὶ εἰ ἡ ἀνάγκη τῶν συμβάντων τοῦτο ἐποίησεν, ἔδει καὶ τὸν Ἰὼβ βλασφημῆσαι. εἰ δὲ χαλεπώτερα παθὼν οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσατο, οὐ παρὰ τοῦτο ταῦτα συνέβη, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς προαιρέσεως. ἰσχυρᾶς οὔσης δὲ ἡμῖν ψυχῆς, καὶ οὐδὲν ἡμῖν χαλεπὸν φαίνεται, ὥσπερ ἀσθενούσης, οὐδὲν ὅπερ οὐ χαλεπόν. παρὰ τὴν ἡμετέραν διάθεσιν πάντα καὶ φορητὰ καὶ ἀφόρητα γίνεται. ταύτην ὀχυρώσωμεν, καὶ πάντα οἴσομεν εὐκόλως. καὶ γὰρ τὸ δένδρον, ὅταν μὲν κατὰ βάθους παραπέμψῃ τὰς ῥίζας, οὐδὲ σφοδρὰ καταιγὶς αὐτὸ διασαλεῦσαι δυνήσεται· ἂν δὲ ἐξ ἐπιπολῆς ᾖ κείμενον, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιφανείας, κἂν μικρὰ προσπέσῃ ἀνέμου ῥοπή, πρόρριζον αὐτὸ ἀνέσπασεν· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἐὰν καθηλώσωμεν τὰς σάρκας ἡμῶν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν παρασαλεῦσαι δυνήσεται· ἐὰν δὲ ἁπλῶς προσπηθῶμεν, καὶ μικρὰ ῥοπὴ ἠφάνισε καὶ ἀπώλεσε. διὸ παρακαλῶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἅπαντα φέρειν, καὶ μιμεῖσθαι τὸν προφήτην τὸν λέγοντα, Ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου. ὅρα τί φησιν, ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἤγγισεν, ἀλλ', ἐκολλήθη. καὶ πάλιν, Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου· οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐπεπόθησεν, ἵνα τὸ σφοδρὸν τοῦ πόθου διὰ τούτων ἐμφήνῃ τῶν λέξεων. καὶ πάλιν, Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου. βούλεται γὰρ ἡμᾶς ἀεὶ προσκολλᾶσθαι αὐτῷ οὕτω καὶ συνδεδέσθαι, ὡς μηδέποτε αὐτοῦ ἀφίστασθαι. ἂν οὕτως ἐχώμεθα τοῦ Θεοῦ, ἂν προσηλώσωμεν αὐτῷ τὰς ἡμετέρας διανοίας, ἂν διψῶμεν αὐτοῦ τὸν πόθον, καὶ πάντα ἡμῖν ἔσται ἅπερ βουλόμεθα, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα.

Ψαλ. ξβ. κ. β.
Ψαλ. ριη. ρκ.

Λογ. ι. 9 ΣΠΟΥΔΑΣΟΝ ΕΛΘΕΙΝ ΠΡΟΣ ΜΕ ΤΑΧΕΩΣ. 10 Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην, Κρήσκης εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν· 11 Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. Μάρκον ἀναλαβών, ἄγε μετὰ σεαυτοῦ. ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διακονίαν.
12 Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον. 13 Τὸν φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.

ΑΞιον ζητῆσαι πῶς καλεῖ τὸν Τιμόθεον πρὸς ἑαυτόν, εἴγε ἐκκλησίαν πεπιστευμένος ἦν, καὶ ἔθνος ὁλόκληρον. οὐκ ἀπονοίας ἦν τὸ πρᾶγμα. αὐτὸς γὰρ ἕτοιμος ἦν ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. ἄκουε γοῦν αὐτοῦ λέγοντος, Ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι. ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν; ἀνάγκη κατείληπτο πολλή, καὶ κύριος ἀποδημίας οὐκέτι ἦν. δεσμωτήριον ᾤκει, καὶ συνεκέκλειστο ὑπὸ Νέρωνος, καὶ ὅσον οὔπω ἔμελλε τελευτᾶν. ἵνα οὖν μὴ τοῦτο γένηται πρὸ τοῦ τὸν μαθητὴν ἰδεῖν, διὰ τοῦτο αὐτὸν καλεῖ, θεάσασθαι ποθῶν πρὸ τῆς τελευτῆς, καὶ ἴσως πολλὰ παραθέσθαι. διό φησι, σπούδασον ἐρχόμενος ἐλθεῖν πρός με. Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα. καὶ οὐ λέγει, ἵνα σε ἴδω πρὶν ἀπελθεῖν ἐκ τοῦ βίου, ὃ μάλιστα ἐλύπει,

α. Τιμ. γ. ιε.

ἀλλ'

ἀλλ' ἐπειδὴ μόνος εἰμί, φησιν, οὐδένα ἔχω τὸν συναντιλαμβανόμενόν μου. Δημᾶς μὲ γὰρ ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην· τουτέστι, τῆς ἀνέσεως ἐρασθεὶς, τοῦ ἀκινδύνου καὶ τοῦ ἀσφαλοῦς, μᾶλλον εἵλετο οἴκοι τρυφᾶν, ἢ μετ' ἐμοῦ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ συνδιαφέρειν μοι τοὺς παρόντας κινδύνους. Τοῦτον διέβαλε μόνον, οὐκ αὐτὸν διαβαλεῖν βουλόμενος, ἀλλ' ἡμᾶς στηρίξαι, ὥστε μὴ μαλακίζεσθαι ἐν τοῖς κινδύνοις, μηδὲ ἐν τοῖς πόνοις (τοῦτο γάρ ἐστι, τὸν παρόντα ἀγαπήσας αἰῶνα) ἅμα δὲ καὶ τὸν μαθητὴν ἐπισπάσασθαι βουλόμενος. Κρήσκης, φησὶν, εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν. τούτους οὐκ ἔτι διαβάλλει. καὶ γὰρ ὁ Τίτος τῶν σφόδρα θαυμαστῶν ἦν, ὥστε αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν νῆσον ἐνεχείρισε, νῆσον οὐ μικρὰν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγάλην, τὴν Κρήτην λέγω. Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. αὐτὸς γὰρ σφόδρα ἀδιασπάστως εἶχεν αὐτοῦ [ὁ καὶ τὸ εὐαγγέλιον γράψας, καὶ τὰς καθολικὰς πράξεις] φιλόπονος ὢν, καὶ φιλομαθὴς, καὶ καρτερικός. περὶ τούτου φησὶ γράφων, Οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Μάρκον ἀναλαβὼν, ἄγε μετὰ σεαυτοῦ. Τίνος ἕνεκεν; ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διακονίαν. οὐκ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν λέγει τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν διακονίαν τοῦ εὐαγγελίου. καὶ γὰρ ἐν δεσμοῖς ὢν, οὐκ ἔληγε κηρύττων. ἄρα καὶ τὸν Τιμόθεον τούτου ἕνεκεν ἐκάλει, οὐ τῶν αὐτοῦ ἕνεκεν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου, ὥστε μηδεμίαν γενέσθαι ταραχὴν κατὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν τοῖς πιστοῖς, τῶν αὐτοῦ μαθητῶν πολλῶν παρόντων, καὶ κωλυόντων θορύβους, καὶ παραμυθουμένων τοὺς ἀφορήτως φέροντας αὐτοῦ τὴν τελευτήν. καὶ γὰρ ἄνδρας ἀξιολόγους εἰκὸς ἦν εἶναι τοὺς πεπιστευκότας ἐπὶ τῆς Ῥώμης. Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον. Τὸν φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. Φαιλόνην ἐνταῦθα τὸ ἱμάτιον λέγει· τινὲς δέ φασι τὸ γλωσσόκομον, ἔνθα τὰ βιβλία ἔκειτο. τί δὲ αὐτῷ τῶν βιβλίων ἔδει μέλλοντι ἀποδημεῖν πρὸς τὸν Θεόν; καὶ μάλιστα ἔδει, ὥστε αὐτὰ τοῖς πιστοῖς παραθέσθαι, καὶ ἀντὶ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἔχειν αὐτά. πάντας μὲν οὖν τοὺς πιστοὺς εἰκὸς τότε μεγάλην ἔχειν πληγὴν, μάλιστα δὲ τοὺς παρόντας τῇ τελευτῇ, καὶ ἀπολαύοντας αὐτοῦ τότε. τὸν δὲ φελόνην ζητεῖ, ὥστε μὴ δεηθῆναι παρ' ἑτέρου λαβεῖν. ὁρᾷς γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ τούτου πολλὴν ποιούμενον τὴν σπουδὴν, καὶ λέγοντα ἑτέρωθι, ἡνίκα πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἐφέσου διελέγετο· Γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. καὶ πάλιν, Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον, ἢ λαμβάνειν.

β. Κορ. η. ιη.
Πράξ. κ. λδ. λε.

14 Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀποδῴη αὐτῷ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πάλιν ἐνταῦθα μέμνηται πειρασμοῦ, οὐχ ἁπλῶς ἐκεῖνον βουλόμενος διαβαλεῖν, οὐδὲ κατηγορῆσαι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν μαθητὴν ἀλεῖψαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ὥστε φέρειν γενναίως, κἂν εὐτελεῖς ὦσιν οἱ τὰς πείρας προσάγοντες, κἂν οὐδαμινοὶ, κἂν ἄτιμοι, δεῖ, φησι, πάντα φέρειν γενναίως. ὁ γὰρ ὑπὸ μεγάλου τινὸς παθὼν κακῶς, ἔχει φιλοτιμίαν οὐ μικρὰν, τὴν τοῦ ποιοῦντος ὑπεροχήν· ὁ δὲ ὑπὸ εὐτελοῦς καὶ ἀπερριμμένου, μείζονα ἔχει τὴν ὀδύνην. πολλά με κακὰ ἐνεδείξατο, τουτέστιν, ἔθλιψέ με διαφόρως. ἀλλ' οὐκ ἀτιμωρητί, φησι, ταῦτα αὐτῷ προσχωρήσει. ἀποδώσει γὰρ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ὥσπερ γράφων ἔλεγεν ἀνωτέρω, Οἵους διωγμοὺς ὑπέμεινα, καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διπλῆ παρεκάλεσε τὸν μαθητὴν, τῷ τε κακῶς πάσχειν, καὶ τῷ ἐκεῖνον ἀπολήψεσθαι· οὐχ ὡς τῶν ἁγίων ταῖς τιμωρίαις ἐπιχαιρόντων ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς τοῦ κηρύγματος δεομένου, καὶ τῶν ἀσθενεστέρων, τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας.

β. Τιμ. γ. ια.

15 Ὃν καὶ σὺ, φησι, φυλάσσου. λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις·

Τουτέστι, πολεμεῖ καὶ ἐνδυναμοῦται. καὶ οὐκ εἶπε, τιμωρῆσαι, κόλασον, ἀπόλεσον, καί-

ποιεῖ ἐκείνῳ διὰ τῆς χάριτος ταῦτα ἐργάσασθαι, ἀλλ' οὐδὲν τούτων, οὐδὲ ὁπλίζει αὐτὸν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναχωρεῖν μόνον κελεύει, τῷ Θεῷ παραχωροῦντα τῆς τιμωρίας. καὶ πρὸς παραμυθίαν τῶν ἀσθενεστέρων τοῦτο εἴρηκε, τὸ, ἀποδώσει αὐτῷ. ὃ καὶ προφητεία ἐστὶν, ἢ ἀρά. ὅτι δὲ ὑπὲρ τοῦ τὸν μαθητὴν ἀλεῖψαι ταῦτα λέγει, καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς δῆλον. ἀλλ' ὅρα πάλιν πῶς ἑτέρους πειρασμοὺς αὐτοῦ διηγεῖται.

16 Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ, φησὶν, οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, πάντες με ἐγκατέλιπον· μὴ αὐτοῖς λογισθείη. Ὁρᾷς πῶς φείδεται τῶν οἰκείων; καίτοι ἔργον εἰργάσαντο δεινόν. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον παρὰ τῶν ἔξωθεν καταφρονεῖσθαι, καὶ παρὰ τῶν οἰκείων. ὁρᾷς ἐπιτεταμένην ἀθυμίαν; οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι παρὰ μὲν τῶν ἔξωθεν ἐπολεμούμην, εἶχον δὲ παραμυθίαν, τὴν θεραπείαν καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν ἐμῶν. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοί με προέδωκαν. πάντες με ἐγκατέλιπον, φησιν. ἄρα οὐ μικρὸν ἁμάρτημα τοῦτο. εἰ γὰρ ἐν πολέμῳ τὸν κινδυνεύοντα ὁ ἀφεὶς, καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἑαυτὸν ὑπεξάγων χειρὸς, ὑπὸ τῶν οἰκείων πλήττεται εἰκότως, ὡς τὸ πᾶν διαφθείρας καὶ προδοὺς, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ κηρύγματι. ποίαν δὲ πρώτην ἀπολογίαν λέγει; παρέστη ἤδη τῷ Νέρωνι, καὶ διέφυγεν. ἐπειδὴ δὲ τὸν οἰνοχόον αὐτοῦ κατήχησε, τότε αὐτὸν ἀπέτεμεν. ἰδοὺ πάλιν προτρέπει τὸν μαθητὴν διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν·

17 Ἀλλ' ὁ Κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με. Τὸν γὰρ ὑπὸ ἀνθρώπων ἐγκαταλιμπανόμενον οὐκ ἀφίησί τι παθεῖν δεινὸν ὁ Θεός. καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, φησὶ· τουτέστι, παρρησίαν ἐχαρίσατο, οὐκ ἀφῆκε καταπεσεῖν. Ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ· Τουτέστι, πληρωθῇ. ὅρα τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ τὴν πολλήν. οὐχ ὡς ἄξιον τυχεῖν τῆς δωρεᾶς, φησιν, ἐνεδυνάμωσέ με, ἀλλ' ἵνα τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ, ὃ ἦμην ἐμπεπιστευμένος. ὡς ἂν εἴ τις ἁλουργίδα καὶ διάδημα βαστάζοι, καὶ δι' αὐτὴν σώζοιτο. Καὶ ἀκούσῃ, φησὶ, πάντα τὰ ἔθνη. Τί ἐστι τοῦτο; ἵνα πᾶσι, φησι, κατάδηλος γένηται καὶ τοῦ κηρύγματος ἡ περιφάνεια, καὶ τῆς περὶ ἐμὲ προνοίας ἡ κηδεμονία.

Καὶ ἐρρύσατό με ἐκ στόματος λέοντος,

18 Καὶ ῥύσεταί με ὁ Κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ. Ὅρα πῶς παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. εἰς αὐτὸν τοῦ λέοντος ἐνέπεσε τὸν φάρυγγα. λέοντα γὰρ τὸν Νέρωνά φησι, διὰ τὸ θηριῶδες, καὶ ἰσχυρὸν τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ἀκατάπληκτον. καὶ ἐρρύσατό με, φησιν, ὁ Κύριος, καὶ ῥύσεται. εἰ ῥύσεται πάλιν, πῶς ἔλεγεν, ὅτι ἤδη σπένδομαι; ἀλλὰ πρόσεχε τῇ φωνῇ. ἐρρύσατό με, φησιν, ἐκ στόματος λέοντος· καὶ πάλιν ῥύσεται, οὐκέτι ἐκ στόματος, ἀλλὰ τί; ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ. τότε μὲν γάρ με τῶν κινδύνων ἐξήρπασεν. ἐπειδὴ δὲ τὸ ἱκανὸν τῷ εὐαγγελίῳ γέγονε, ῥύσεταί με πάλιν ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος, τουτέστιν, οὐκ ἀφήσει καταγνωσθέντα ἀπελθεῖν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τὸ δυνηθῆναι μέχρις αἵματος ἀντικαταστῆναι πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μὴ ἐνδοῦναι, ἑτέρου λέοντός ἐστι ῥύσασθαι, τοῦ διαβόλου. ὥστε μείζων αὕτη τῆς προτέρας ἡ σωτηρία, ὅτι δοκεῖ ἐκδεδόσθαι.

Καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ἄρα αὕτη ἐστὶν ἡ σωτηρία, ὅταν ἐκεῖ διαλάμπωμεν. τί ἐστι, σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ; ἐξαρπάσει με, φησι, πάσης αἰτίας, καὶ ἐκεῖ φυλάξει. τοῦτο γάρ ἐστι σωθῆναι εἰς τὴν βασιλείαν, τὸ ἐνταῦθα δι' αὐτὴν ἀποθανεῖν. (Ιωαν. ιβ. κε.) Ὁ μισῶν γάρ, φησι, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. ᾧ ἡ δόξα. ἰδοὺ δοξολογία τοῦ υἱοῦ.*

19 Ἄσπασαι Πρίσκιλλαν, καὶ Ἀκύλαν, καὶ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον.

(β. Τιμ. α. ιη.) Αὐτὸς γὰρ ἐκεῖ ἦν ἐν Ῥώμῃ, καθώς φησι· Δῴη αὐτῷ ὁ Κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. διὰ τῆς προσηγορίας τῆς τούτου καὶ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ προθυμοτέρους

τέρους ποιεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις κατορθώμασιν. ἄσπασαι, φησὶ, Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν. οὗτοί εἰσιν ὧν συνεχῶς μέμνηται, παρ' οἷς καὶ κατήχθη, οἱ καὶ τὸν Ἀπολλὼ προσλαβόμενοι. προτίθησι δὲ τὴν γυναῖκα, ἐμοὶ δοκεῖν, ἅτε σπουδαιοτέραν οὖσαν καὶ πιστοτέραν (καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ τότε προσελάβετο τὸν Ἀπολλὼ) ἢ καὶ ἀδιαφόρως τοῦτο ποιεῖ. οὐ μικρὰ δὲ τούτοις ἦν παραμυθία ἡ πρόσρησις, ἀλλὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης εἶχεν ἔνδειξιν, καὶ πολλῆς μετάληψιν χάριτος. ἀρκεῖ γὰρ καὶ ἀσπασμὸς μόνος τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου ἐκείνου πολλῆς ἐμπλῆσαι χάριτος τὸν τὴν προσηγορίαν δεξάμενον. [Πραξ. ιη.]

20 Ἔραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ, Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα.

Τοῦτον καὶ τὸν Τυχικὸν ἔγνωμεν ἐν τῇ τῶν Πράξεων βίβλῳ συναναχθέντας αὐτῷ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ πανταχοῦ συνόντας, ἴσως ὡς σπουδαιοτέρους τῶν ἄλλων. Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ, φησὶν, ἀσθενοῦντα. διὰ τί γὰρ μὴ ἰάσω αὐτὸν, ἀλλ' ἀπέλιπες; οὐ πάντα ἴσχυον οἱ ἀπόστολοι, ἢ οὐ πάντα ᾠκονόμουν τῇ χάριτι, ἵνα μή τις [εἰς] αὐτοὺς λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν μακαρίων τῶν πρὸ αὐτῶν γενομένων δικαίων ὁρῶμεν συμβαῖνον· καθάπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως, ἰσχνόφωνος ἦν. διὰ τί μὴ μετέβαλεν αὐτοῦ τὴν ἰσχνότητα; πολλάκις ὑπὸ λύπης ἐβάλλετο καὶ ἀθυμίας, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας οὐκ εἰσῆλθε. πολλὰ γὰρ συνεχώρει ὁ Θεὸς, ὥστε δείκνυσθαι τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. εἰ γὰρ καὶ τούτων γινομένων, ἔλεγον οἱ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, Ποῦ ἐστι Μωϋσῆς, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου; εἰ καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τί οὐκ ἂν ἔπαθον; εἰ μὴ συνεχώρησεν αὐτοῦ κρατῆσαι τὸν φόβον τὸν τοῦ Φαραὼ, οὐκ ἂν Θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν; οὕτω καὶ περὶ Παύλου καὶ Βαρνάβα ἐπὶ τὴν Λύστραν οἰκοῦντας ὁρῶμεν παθόντας ἐπ' αὐτῶν, καὶ θεοὺς αὐτοὺς νομίσαντας, ὅτε διαρρήξαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ἐξεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον κράζοντες καὶ λέγοντες· Ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι. καὶ ὁ Πέτρος πάλιν ἡνίκα τὸν ἐκ γενετῆς χωλὸν ἰάσατο, πάντων ἐκπλαγέντων ἐπὶ τῷ γεγονότι, ἀπεκρίνατο λέγων, Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; ἄκουε δὲ πάλιν καὶ τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, Καὶ ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ἀλλὰ ταπεινοφροσύνης, φησὶν, ὁ λόγος. ἄπαγε, οὐκ ἔστι τοῦτο. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐδόθη αὐτῷ σκόλοψ, ἵνα ταπεινοφρονῇ, οὐδὲ διὰ ταπεινοφροσύνην μόνον ἔφη τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας. ὅρα γοῦν πῶς ὁ Θεὸς ἀπολογούμενος, οὔ φησιν αὐτῷ, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἵνα μὴ ὑπεραίρῃ, ἀλλὰ τί; Ἡ γὰρ δύναμίς μου, φησὶν, ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. δύο τοίνυν συνεγίνετο, καὶ φανερὰ ἐδείκνυτο τὰ γινόμενα, καὶ τὸ ὅλον ἐπεγράφετο τῷ Θεῷ. διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν, Ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι, τουτέστι, παθητοῖς καὶ ἀσθενέσι σώμασι. διὰ τί; Ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν. εἰ μὴ παθητὰ ἦν τὰ σώματα, αὐτοῖς ἂν ἐπεγράφετο ἅπαντα. καὶ ἀλλαχοῦ ὁρῶμεν αὐτὸν ἀλγοῦντα ἐπὶ ἀρρωστίᾳ (περὶ γὰρ τοῦ Ἐπαφροδίτου ἔλεγε· Καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησε) καὶ πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἀγνοοῦντα, συμφερόντως καὶ αὐτῷ, καὶ τοῖς μαθητευομένοις. Τρόφιμον δὲ, φησὶν, ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. ἡ Μίλητος τῆς Ἐφέσου ἐγγὺς οὖσα τυγχάνει. ἆρα ὅτε ἀπέπλεεν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν, ἢ τοῦτο καιροῦ ἄλλου φήσομεν; μετὰ μὲν γὰρ τὸ ἀφεθῆναι ἐν Ῥώμῃ, πάλιν εἰς τὴν Σπανίαν ἀπῆλθεν. εἰ δὲ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς ταῦτα τὰ μέρη, οὐκ ἴσμεν. πάντων γοῦν ὁρῶμεν αὐτὸν μεμονωμένον. Δημᾶς με γὰρ ἐγκατέλιπε, φησί. Κρήσκης γὰρ εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν, Ἔραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ· Τρόφιμον ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. [Εξοδ. δ.] [Εξοδ. λβ. β.] [Πραξ. ιδ.] [Πραξ. ιδ. ιε.] [Πραξ. γ. ιβ.] [β. Κορ. ιβ. ζ.] [β. Κορ. δ. ζ.] [Φιλιπ. β. κζ.]

21 Σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. ἀσπάζεταί σε Εὔβουλος, καὶ Πούδης, καὶ Λίνος,

καὶ Κλαυδία. Τοῦτον τὸν Λῖνον ἱστοροῦσί τινες δεύτερον μετὰ τὸν Πέτρον ἐπίσκοπον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας γεγενῆσθαι. καὶ Λῖνος, φησὶ, καὶ Κλαυδία. Ὁρᾷς πῶς καὶ γυναῖκες ἦσαν διάπυροι περὶ τὴν πίστιν, καὶ θερμαί; οἷα ἡ Πρίσκιλλα; οἷα αὕτη ἡ Κλαυδία; ἤδη ἐσταυρωμέναι; ἤδη παρατεταγμέναι; καὶ τί γὰρ δή ποτε τοσούτων ὄντων πιστῶν, τούτων μέμνηται τῶν γυναικῶν; ἢ δῆλον, ὡς ἐκβεβηκότων ἤδη τῇ γνώμῃ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, ὡς μᾶλλον λαμπόντων. οὐ γάρ ἐστιν ἐμποδισθῆναι γυναῖκα οὖσαν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἔργον, τὸ τὴν φύσιν ταύτην ἐν τοῖς βιωτικοῖς μόνον ἐμποδίζειν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκεῖ. οὐδὲ γὰρ μικρὸν τῆς πάσης διοικήσεως ἀναδέδεκται μέρος ἡ γυνὴ, τὸ οἰκουρόν· ἀλλ' ἐκείνης χωρὶς, οὐδὲ τὰ πολιτικὰ δύναιτ' ἂν συστῆναί ποτε. Εἰ γὰρ μέλλοι θορύβου καὶ ταραχῆς ἐμπεπλῆσθαι τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἕκαστος τῶν πολιτευομένων ἔμελλεν οἴκοι καθῆσθαι, καὶ τὰ κατὰ τὴν πόλιν κακῶς ἂν διακείσεται. ὥστε οὐδὲ ἐν ἐκείνοις τὸ ἔλαττον ἔχει, οὐδὲ ἐν τοῖς πνευματικοῖς. δύναται γὰρ μυριάκις ἀποθανεῖν, εἴγε βούλοιτο. πολλαὶ γοῦν καὶ ἐμαρτύρησαν. δύναται σωφροσύνην ἀσκῆσαι, καὶ μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν (ἅτε οὐ τοσαύτης ἐνοχλούσης αὐτῇ φλογὸς) καὶ κοσμιότητα, καὶ σεμνότητα ἐπιδείξασθαι, καὶ ἁγιασμὸν, Οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον, καὶ χρημάτων ὑπεροψίαν, εἴγε θέλοιεν, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ἄλλα. Σπούδασον, φησὶ, πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. πῶς αὐτὸν κατεπείγει; καὶ οὐδαμοῦ τὸ λυπηρὸν τίθησιν· οὐ λέγει, πρὶν ἐμὲ τελευτῆσαι, ἵνα μὴ λυπήσῃ, ἀλλὰ, πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν, ἵνα μὴ κατασχεθῇς. Ἀσπάζεταί σε, φησὶν, Εὔβουλος, καὶ Πούδης, καὶ Λῖνος, καὶ Κλαυδία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες. Ὀνόματι αὐτῶν οὐ μέμνηται. ὁρᾷς ὅτι ἐκεῖνοι θερμότεροι ἦσαν;

Ἑβρ. ιβ. ιδ.

22 Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Οὐδὲν ταύτης τῆς εὐχῆς ἄμεινον. μὴ ἄλγει, φησὶν, ὅτι ἀφίσταμαι· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. καὶ οὐκ εἶπε, μετὰ σοῦ, ἀλλὰ, μετὰ τοῦ πνεύματός σου. διπλῆ ἡ βοήθεια, τῆς χάριτος τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ Θεοῦ βοηθοῦντος αὐτῇ. καὶ ἄλλως δὲ οὐκ ἔστιν εἶναι τὸν Θεὸν μεθ' ἡμῶν, μὴ τῆς χάριτος οὔσης τῆς πνευματικῆς. Εἰ γὰρ ἐγκαταλειφθείημεν, πῶς ἔσται μεθ' ἡμῶν; Ἡ χάρις μεθ' ἡμῶν, ἀμήν.

Καὶ ἑαυτῷ λοιπὸν ἐπεύχεται· τουτέστιν, ὥστε ἀεὶ εὐαρέστους εἶναι αὐτῷ, ὥστε χάριν ἔχειν μετὰ τοῦ χαρίσματος. ταύτης γὰρ οὔσης, οὐδὲν ἔσται λυπηρόν. ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν βασιλέα ὁρῶν, καὶ χάριν ἔχων παρ' αὐτῷ, οὐδενὸς ἐπαισθάνεται λυπηροῦ, οὕτω κἂν τῶν φίλων ἀπολιμπανώμεθα, κἂν εἰς δεινόν τι περιπέσωμεν, οὐδενὸς αἴσθησιν ληψόμεθα, τῆς χάριτος οὔσης ἐκείνης καὶ ἐπιτειχιζούσης ἡμᾶς.

ΗΘΙΚΟΝ

Πῶς δὲ ἔνι τὴν χάριν ἐπισπάσασθαι λοιπόν; τὰ τῷ Θεῷ φίλα πράττοντα, καὶ ἐν πᾶσιν αὐτῷ ὑπακούοντα. ἢ καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις οἰκίαις οὐκ ἐκείνους ὁρῶμεν χάριν ἔχοντας τῶν οἰκετῶν, ὅσοι μὴ τὰ αὐτῶν μεριμνῶσιν, ἀλλὰ τὰ τῶν δεσποτῶν πάσῃ ψυχῇ καὶ προθυμίᾳ, οὐ δι' ἀνάγκην μόνην δεσποτικὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ προθυμίαν καὶ διὰ φιλοστοργίαν εὖ διατιθῶσιν ἅπαντα; ὅταν ἀεὶ τρέχωσιν; ὅταν ἀεὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὦσι τοῖς αὐτῶν; ὅταν ἐπὶ τῆς οἰκίας στρέφωνται; ὅταν μηδὲν ἴδιον πραγματεύωνται, μηδὲ τῶν οἰκείων φροντίζωσι; μᾶλλον δὲ ἀντὶ τῶν ἰδίων ἔχωσι τὰ δεσποτικά; * ὁ γὰρ τὰ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου ποιησάμενος, οὐ τὰ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου πεποίηκεν, ἀλλὰ τὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ· ὁμοίως αὐτῷ ἐπιστατεῖ ἐν τοῖς ἐκείνου, ὁμοίως ἐκείνῳ κρατεῖ. πολλοὶ δὲ τῶν οἰκετῶν μᾶλλον αὐτὸν δεδοίκασι, καὶ ὅπερ ἂν εἴποι οὗτος, τοῦτο κύριον· πάντες οἱ ἐχθροὶ λοιπὸν ἐν φόβῳ. Εἰ δὲ ὁ ἐν τοῖς βιωτικοῖς τῶν αὐτοῦ καταφρονήσας, καὶ τὰ τοῦ δεσπότου ἑλόμενος, οὐχὶ κατεφρόνησε τῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον μειζόνων ἐπέτυχε, πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς. καταφρόνησον τῶν σῶν, καὶ ἔλαβες τὰ τοῦ Θεοῦ· βούλεται αὐτὸς τοῦτο. καταφρόνησον τῆς γῆς, καὶ ἅρπασον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἐκεῖ δίαγε, μὴ ἐνταῦθα. ἐκεῖθεν ἔσο φοβερὸς, μὴ ἐνταῦθα.

* ποιεῖ [illegible] ἢ χάσει

ἐκεῖθεν

ἐκεῖθεν ἂν ᾖς φοβερὸς, οὐχὶ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ δαίμοσι, καὶ αὐτῷ τῷ διαβόλῳ ἔσῃ
φοβερός. ἂν δὲ ἀπὸ τῶν χρημάτων τῶν ἐνταῦθα, ἐκείνοις εὐκαταφρόνητος ἔσῃ, πολλάκις
δὲ καὶ ἀνθρώποις. ὅσα ἂν πλουτήσῃς, ἐν τοῖς δουλικοῖς πλουτήσεις· ἂν δὲ τούτων ὑπερί-
δῃς, ἐν τῷ οἴκῳ τῷ βασιλικῷ λαμπρὸς ἔσῃ. τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, καταφρο-
5 νήσαντες τῆς δουλικῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἐνταῦθα χρημάτων. καὶ ὅρα πῶς τοῖς δεσποτικοῖς ἐ-
πεστάτουν. ὁ δεῖνα, φησὶν, ἀπηλλάχθω νόσου, ἕτερος δαιμόνων, καὶ δῆσον ἐκεῖνον, καὶ λῦσον τοῦ-
τον. ἐπὶ γῆς τοῦτο ἐγίνετο, ἀλλ' ὡς ἐν οὐρανοῖς ἐπράττετο. Ὅσα γὰρ ἂν δήσητε, φησὶν, ἐπὶ γῆς, Ματθ. ιη. ιη.
ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ μείζονα αὐτοῖς ἔδωκεν αὐτοῦ ἐξουσίαν. καὶ ὅτι οὐκ ἐψευσά-
μην, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, μείζονα ποιήσει, ὧν ἐγὼ ποιῶ. τί δήποτε; Ιωαν. ιδ. ι3.
10 ὅτι καὶ οὕτως εἰς τὸν δεσπότην ἡ τιμὴ διαβαίνει. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις πράγμασιν,
ὅταν μεγάλα δύνηται ὁ οἰκέτης, μᾶλλον θαυμάζεται ὁ δεσπότης. Εἰ γὰρ ὁ οἰκέτης τοσαῦ-
τα δύναται, πόσῳ μᾶλλον ὁ κρατῶν αὐτοῦ; Εἰ δέ τις ἀφεὶς τὴν δεσποτικὴν ὑπηρεσί-
αν, φροντίζοι τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, καὶ τοῦ παιδίου, καὶ τοῦ οἰκέτου, καὶ βούλοιτο πλουτεῖν, ἀποτί-
θεσθαι ἐκεῖ ἢ κλέπτων, ἢ λυμαινόμενος τοῖς δεσποτικοῖς, ταχέως καὶ ἑαυτὸν μετὰ τῶν χρημάτων
15 προσαπώλεσε. διὰ ταῦτα ἔχοντες τὰ ὑποδείγματα, παρακαλῶ, μὴ φροντίζωμεν
τῶν ἡμετέρων, ἵνα φροντίζωμεν ἑαυτῶν· καταφρονῶμεν αὐτῶν, ἵνα κτησώμεθα αὐτά. ἂν ἡ-
μεῖς αὐτῶν καταφρονήσωμεν, αὐτὸς αὐτῶν ἐπιμελήσεται· ἂν ἡμεῖς ἐπιμελησώμεθα αὐτῶν,
ὁ Θεὸς αὐτῶν καταφρονήσει. ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ κάμνωμεν, μὴ ἐν τοῖς ἡμετέροις, μᾶλλον
δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις. τὰ γὰρ αὐτοῦ ἡμέτερα. οὐ λέγω οὐρανὸν, οὐ λέγω γῆν, οὐ λέγω τὰ ἐν
20 κόσμῳ. ταῦτα γὰρ αὐτοῦ ἀνάξια, ταῦτα οὐχ ἡμῶν μόνον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπίστων. ἀλλὰ
τίνα λέγω αὐτοῦ; δόξαν, βασιλείαν. ταῦτα καὶ αὐτοῦ, καὶ ἡμέτερα δι' αὐτόν. πῶς; Εἰ συνα- β. Τιμ. β. ια.
πεθάνομεν, φησὶ, καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. συγκληρονόμοι
ἐγενόμεθα, καὶ ἀδελφοὶ λεγόμεθα. τί ἡμεῖς ἑαυτοὺς κάτω κατάγομεν, αὐτοῦ ἡμᾶς ἄνω καὶ
πρὸς ἑαυτὸν ἕλκοντος; μέχρι πότε πενιχροὶ, μέχρι πότε πτωχοί; οὐρανὸς πρόκειται, καὶ
25 ἡμεῖς περὶ τὴν γῆν στρεφόμεθα; οὐρανοῦ βασιλεία, καὶ ἡμεῖς τὴν ἐνθάδε πενίαν αἱρούμεθα;
ζωὴ ἀθάνατος, καὶ ἡμεῖς περὶ ξύλα, καὶ λίθους, καὶ ἀγροὺς δαπανώμεθα; γενοῦ πλούσιος, τοῦτο
κἀγὼ βούλομαι. πλεονέκτησον, καὶ ἅρπασον. ἐνταῦθα οὐκ ἔστι μέμψις· ἐνταῦθα τὸ μὴ
πλεονεκτῆσαι, ἔγκλημα· ἐνταῦθα τὸ μὴ ἁρπάσαι, κατηγορία. τί δὴ τοῦτό ἐστι; Ἡ βασιλεία, Ματθ. ια. ιβ.
φησὶ, τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. γενοῦ βίαιος ἐκεῖ, γενοῦ ἅρ-
30 παξ, οὐ μειοῦται τὸ ἁρπαζόμενον. οὐδὲ γὰρ μερίζεται ἡ ἀρετή, οὐ μειοῦται οὐδὲ ἡ εὐ-
σέβεια, οὐδὲ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. τότε αὔξεται ἡ ἀρετή, ὅταν ἁρπάσῃς· τότε τὰ σωματι-
κὰ μειοῦται, ὅταν ἁρπάσῃς. καὶ δῆλον ἐκεῖθεν· ἔστωσαν ἐν πόλει μυρίοι ἄνδρες. οὗτοι ἂν μὲν
πάντες ἁρπάζωσι τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἐπλεόνασαν αὐτήν (ἐν γὰρ τοῖς μυ-
ρίοις γίνονται δίκαιοι) ἂν δὲ μὴ ἁρπάσωσιν, ἠλάττωσαν. οὐδαμοῦ γὰρ φαίνεται. ὁρᾷς ὅτι
35 ἐν τῷ ἁρπάζεσθαι πλεονεκτεῖ μᾶλλον τὰ ἀγαθά; ταῦτα δὲ ἐν τῷ ἁρπάζεσθαι μειοῦται μᾶλ-
λον; μὴ τοίνυν τῇ πενίᾳ προσκαθεζώμεθα, ἀλλὰ τὸν πλοῦτον ἑλώμεθα. πλοῦτος Θεοῦ ἐστὶ,
τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς ἀπολαύοντας τῆς βασιλείας. Ὁ πλουτῶν, φησὶν, εἰς πάντας, καὶ ἐπὶ Ρωμ. ι. ιβ.
πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. αὔξησον αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, αὐξήσεις δὲ ἂν ἁρπάσῃς,
ἂν πλεονεκτήσῃς, ἂν βιάσῃ. βίας ὄντως χρεία. τί δήποτε; ὅτι πολλοὶ οἱ κωλύοντες, γυ-
40 ναῖκες, παῖδες, φροντίδες, τὰ κοσμικὰ πράγματα, μετὰ τούτων δαίμονες, καὶ αὐτὸς ὁ τῶν
δαιμόνων ἀρχηγέτης ὁ διάβολος. δεῖ τοίνυν βίας, δεῖ καρτερίας. ὁ βιαζόμενος ἐν πόνοις
ἐστί. πῶς; πάντα ὑπομένει. καὶ πρὸς ἀνάγκην ἵσταται. πῶς; σχεδὸν τοῖς ἀδυνάτοις ἐπι-
χειρεῖ. Εἰ τοίνυν οἱ μὲν βιαζόμενοι τοιοῦτοι, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς ἐπιχειροῦμεν, πότε
ἐπιτευξόμεθα; πότε ἀπολαυσόμεθα τῶν σπουδαζομένων; βιασταὶ, φησὶν, ἁρπάζουσι τὴν βα-
σιλείαν

σιλείαν τῶν οὐρανῶν. βίας χρεία καὶ ἁρπαγῆς. οὐ γὰρ ἁπλῶς πρόκειται, οὐδὲ ἑτοί-
μως. ὁ ἁρπάζων, διαπαντὸς νήφει, διεγήγερται, φροντίζει καὶ μεριμνᾷ, ὥστε εὐκαίρως ἐπι-
θέσθαι τῇ ἁρπαγῇ. οὐχ ὁρᾶτε ἐν τοῖς πολέμοις, ὅτι ὁ ἁρπάσαι βουλόμενος δι᾽ ὅλης τῆς
νυκτὸς ἀγρυπνεῖ; δι᾽ ὅλης ὥπλισται; Εἰ τοίνυν οἱ τὰ βιωτικὰ ἁρπάζοντες, καὶ νύκτα ἀγρυ-
πνοῦσι, καὶ ὁπλίζονται, πῶς τὰ τούτων μείζονος δεόμενα τῆς σπουδῆς, τὰ πνευματικὰ, ἁρπά- 5
σαι βουλόμενοι, καὶ ἐν ἡμέρᾳ καθεύδομεν, καὶ ῥέγχομεν, καὶ ἀεὶ ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ δια-
τελοῦμεν; ὁ γὰρ ἐν ἁμαρτίαις στρεφόμενος, ἄοπλός ἐστι καὶ γυμνὸς, ὥσπερ ὁ ἐν δικαιοσύνῃ,
ὡπλισμένος. οὐκ ἐλεημοσύνῃ περιφράττομεν ἑαυτοὺς, οὐ τὰς ἀναπτομένας λαμπά-
δας ἑαυτοῖς εὐτρεπίζομεν, οὐ συμφραττόμεθα ὅπλοις πνευματικοῖς, οὐ τὴν ὁδὸν μανθάνο-
μεν τὴν ἐκφέρουσαν, οὐ νήφομεν, οὐ διεγηγέρμεθα· διὰ τοῦτο ἁρπάσαι οὐδὲν δυνάμεθα. 10
Εἴ τις βασιλείᾳ ἐπιθέσθαι βούλοιτο, οὐχὶ θανάτους μυρίους ἑαυτῷ ὑποτίθησι πρότε-
ρον; οὐχὶ συμφραξάμενος; οὐχὶ μελετήσας * τὴν πολεμικὴν; οὐχὶ πάντα ὑπὲρ τούτου
πράττει, καὶ οὕτως ὁρμᾷ πρὸς τὴν ἐπίθεσιν; ἀλλ᾽ οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ καθεύδοντες ἁρ-
πάζειν βουλόμεθα. τοιγάρτοι διὰ τοῦτο κεναῖς ἄπιμεν χερσίν. οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἁρπάζοντας,
πῶς φεύγουσι; πῶς τρέχουσι; πῶς διατέμνουσιν ἅπαντα; δρόμου χρεία. εὐθέως γάρ σου 15
κατατρέχει ὁ διάβολος, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν κωλύει κατασχεῖν. ἀλλ᾽ ἐὰν ᾖς ἰσχυρὸς, ἐὰν ᾖς διε-
γηγερμένος, τὸν μὲν ἐλεήσας, τὸν δ᾽ ἀπώσω, πάντας διέφυγες ὡς πτηνός. κἂν ἀπέλθῃς λοι-
πὸν ἐντεῦθεν, κἂν τὴν ἀγορὰν ὑπερβῇς, καὶ τὸν πολὺν θόρυβον, ὅπερ ἐστὶν ὁ βίος, καὶ πρὸς
τὰ μετέωρα τούτων ἔλθῃς, ὅπερ ἐστὶν ὁ μέλλων αἰών. καθάπερ γὰρ ἐν ἐρημίᾳ, οὐδεὶς θόρυ-
βος, οὐδεὶς ὁ ἐνοχλῶν, οὐδεὶς ὁ κατέχων. ἀνήρπασας; ὀλίγου δεῖ πόνου μετὰ τὴν ἁρπαγὴν, 20
ὥστε μὴ ἀφαιρεθῆναι τὸ ληφθέν. ἂν τρέχωμεν, ἂν μηδὲν ὁρῶμεν τῶν παρὰ τὸν ὀφθαλμῶν
κειμένων, ἂν μηδὲν ἕτερον φροντίζωμεν, ἀλλ᾽ ὥστε τοὺς κωλύοντας διαδρᾶναι, δυνησόμεθα
τὰ ἁρπαγέντα κατέχειν μετὰ ἀσφαλείας. ἥρπασας τὴν σωφροσύνην; μὴ μείνῃς, φεῦγε,
πόρρω γενοῦ τοῦ διαβόλου. ἂν ἴδῃ, ὅτι οὐκέτι δύναται καταλαβεῖν, οὐδὲ διώξει. οὕτω καὶ ἡ-
μεῖς, ὅταν τοὺς ἁρπάσαντάς τι μηκέτι βλέπωμεν, ὡς ἀπαγορεύσαντες, οὔτ᾽ αὐτοὶ κατατρέ- 25
χομεν, οὔτε ἑτέροις παρακελευόμεθα κατέχειν, ἀλλ᾽ ἀφίεμεν ἀπελθόντας μένειν.
οὕτω καὶ σὺ δράμε σφοδρῶς παρὰ τὴν ἀρχήν. ὅταν πόρρω γένῃ τοῦ δια-
βόλου, οὐδὲ ἐπιχειρήσει λοιπὸν, ἀλλ᾽ ἔσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ, τῶν ἀγα-
θῶν ἀπολαύων τῶν ἀπορρήτων μετ᾽ ἀδείας, ὧν γένοιτο πάν-
τας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ 30
ἡμῶν, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύ-
ματι, δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσ-
κύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν. 35

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου τῆς πρὸς Τίτον
ἐπιστολῆς ἑρμηνεία.

Λογ. α. 1 ΠΑΥΛΟΣ ΔΟΥΛΟΣ ΘΕΟΥ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν, 2 Ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων, ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις, 3 Τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν· 4 Χάρις καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρός, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Κεφ. α.

ΤΩν Παύλῳ συνόντων δόκιμος οὗτος ἦν. Εἰ μὴ γὰρ ἦν δόκιμος, οὐκ ἂν αὐτῷ τὴν νῆσον ὁλόκληρον ἐπέτρεψεν, οὐκ ἂν τὰ ἐλλειφθέντα ἀναπληρῶσαι προσέταξεν (Ἵνα γάρ, φησι, τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ) οὐκ ἂν τοσούτων ἐπισκόπων κρίσιν ἐπέτρεψεν, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάρρει τῷ ἀνδρί. Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ νέον εἶναι, διὰ τὸ τέκνον αὐτὸν λέγειν· πλὴν ἀλλ' οὔπω τοῦτο δῆλον ἀπὸ τούτου. Οἶμαι δὲ αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν εἶναι μνείαν. Τάχα καὶ Κορίνθιος ἦν, εἰ μή τις ἕτερος ἦν ὁμώνυμος αὐτῷ. Καὶ Ζηνᾶν μὲν καλεῖ πρὸς ἑαυτόν, καὶ Ἀπολλὼ πεμφθῆναι βούλεται, τοῦτον δὲ οὔ. Καὶ γὰρ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος μείζονα τούτοις ἐμαρτύρει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀρετήν. Δοκοῦσι δέ μοι χρόνοι εἶναι μέσοι τινές, καὶ ἐν ἀδείᾳ Παῦλος ὢν γράφει ταῦτα. Οὐδὲν γὰρ περὶ πειρασμῶν φησι. Συνεχῶς δὲ περιστρέφει τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν καὶ ἄνω καὶ κάτω, ἱκανὴν οὖσαν παράκλησιν τοῖς πεπιστευκόσι πρὸς ἀρετήν. Τὸ γὰρ μαθεῖν τίνων μὲν ἦσαν ἄξιοι, πρὸς τί δὲ μετέστησαν, καὶ ταῦτα χάριτι, καὶ τίνων ἠξίωνται, οὐ μικρὰ προτροπή. Ἀποτείνεται δὲ καὶ πρὸς Ἰουδαίους. Εἰ δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ὑβρίζει, μὴ θαυμάσῃς. Καὶ ἐπὶ Γαλατῶν γὰρ αὐτὸ ποιεῖ λέγων· Ὦ ἀνόητοι Γαλάται. Οὐχ ὑβριστικοῦ δὲ τοῦτο ἤθους, ἀλλ' ἐρωτικοῦ. Εἰ μὲν γὰρ τῶν αὐτοῦ ἕνεκεν ταῦτα ἐποίει, εἰκότως ἄν τις αὐτῷ ἐπεμέμψατο· εἰ δὲ πεπυρωμένος καὶ ζέων ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος, οὐχ ὑβριστικῶς αὐτὸ ἐποίει. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ μυρία ἐλοιδορεῖτο τοῖς γραμματεῦσι, καὶ Φαρισαίοις, ἀλλ' οὐχ ἑαυτοῦ ἕνεκεν, ἀλλ' ὅτι τοὺς ἄλλους ἀπολῦσαι ἀπώλλυον.

Τιτ. α. ε.

Τιτ. γ. ιγ.

Γαλ. γ. α.

πώλλυον. βραχεῖαν δὲ ποιεῖ τὴν ἐπιστολήν, εἰκότως. καὶ τοῦτο δὲ τῆς ἀρετῆς τοῦ Τίτου τεκμήριον ἦν, τὸ μὴ δεῖσθαι λόγων πολλῶν, ἀλλ' ὥσπερ τινὸς ὑπομνήσεως. αὕτη δέ μοι δοκεῖ τῆς πρὸς Τιμόθεον εἶναι προτέρα ἐπιστολῆς. ἐκείνην μὲν γὰρ πρὸς τῷ τέλει ἐν δεσμοῖς ὢν ἔγραφεν, ἐνταῦθα δὲ ἄφετος ὢν καὶ λελυμένος. (Τιτ. γ. ιβ.) τὸ γάρ, Κέκρικα παραχειμάσαι ἐν Νικοπόλει, τεκμήριον ἦν τοῦ μηδέπω ἐν δεσμοῖς εἶναι· ἐκεῖ δὲ συνεχῶς ἑαυτὸν δέσμιον καλεῖ. τί οὖν φησι; Παῦλος δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ. ὁρᾷς πῶς ἀδιαφόρως αὐτὰ τίθησι, ποτὲ μὲν ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον λέγων, τοῦ δὲ Χριστοῦ ἀπόστολον, ποτὲ δὲ τοῦ Χριστοῦ δοῦλον, Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ; οὕτως οὐδεμίαν οἶδε διαφορὰν μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ. κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου. κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ. ὅτι ἐπίστευσας, ἢ ὅτι ἐπιστεύθης; οἶμαι αὐτὸν λέγειν, ὅτι αὐτὸς ἐπιστεύθη τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ. τουτέστιν, οὐκ ἀπὸ κατορθωμάτων, οὐδὲ ἀπὸ πόνων καὶ ἱδρώτων τὸ ἀξίωμα ἔλαβον· ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ πιστεύσαντος εὐεργεσίας ἐγένετο. εἶτα, ἵνα μὴ ἄλογος ἡ χάρις νομισθῇ (οὔτε γὰρ τὸ πᾶν αὐτοῦ· ἐπεὶ διατί μὴ καὶ ἑτέροις ἐνεπιστεύθη;) διὰ τοῦτο ἐπήγαγε τό, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν. ἀπὸ ταύτης, φησίν, ἐπιστεύθην, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο ἐπιστεύθην ἐκ τῆς αὐτοῦ (Ιωαν. ιε. ιϛ.) χάριτος. καὶ γὰρ καὶ τούτου αὐτὸς αἴτιος. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός φησιν, Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ὑμᾶς ἐξελεξάμην· καὶ πάλιν αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος (α. Κορ. ιγ. ιβ.) ἑτέρωθι γράφων φησίν· Ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην· καὶ πάλιν, Εἰ καταλάβω, (Φιλιπ. γ. ιβ.) ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ. πρότεροι κατελήφθημεν, καὶ ὕστερον ἐπέγνωμεν· πρότεροι ἐπεγνώσθημεν, καὶ τότε καταλαμβάνομεν· πρότερον ἐκλήθημεν, καὶ τότε ὑπηκούσαμεν. τῷ δὲ κατὰ πίστιν εἰπεῖν, τὸ πᾶν ἐκείνοις λογίζεται, ὅτι δι' ἐκείνους εἰμὶ ἀπόστολος· οὐχὶ ὡς ἄξιος, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ λέ- (α. Κορ. γ. κβ.) γει· Πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστιν, εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλώς. καὶ ἐπίγνωσιν, φησίν, ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν. ἔστι γὰρ ἀλήθεια πραγμάτων, ἀλλ' οὐ κατ' εὐσέβειαν· οἷον τὸ εἰδέναι τὰ γεωργικά, τὸ εἰδέναι τέχνας, ἀληθῶς ἐστιν εἰδέναι· ἀλλ' αὕτη κατ' εὐσέβειαν ἡ ἀλήθεια. ἢ τὸ κατὰ πίστιν, ὅτι ἐπίστευσαν καθάπερ οἱ λοιποὶ ἐκλεκτοί, καὶ ἐπέγνωσαν τὴν ἀλήθειαν. ἀπὸ πίστεως ἄρα ἡ ἐπίγνωσις, οὐκ ἀπὸ λογισμῶν. ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου. εἶπε τὴν παροῦσαν τὴν ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ· λέγει καὶ τὴν μέλλουσαν, καὶ ἔπαθλα τίθησιν ἡμῖν ὑπὲρ ὧν ἡμᾶς εὐηργέτησεν. ἐπειδὴ γὰρ ἐπιστεύσαμεν καὶ ἀπηλλάγημεν τῆς πλάνης, στεφανοῦν ἡμᾶς βούλεται. ὅρα πῶς γέμει τὰ προοίμια τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλη δι' ὅλης ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μάλιστα τοιαύτη τυγχάνει, καὶ αὐτὸν τὸν ἅγιον ἐκεῖνον διανιστῶσα μᾶλλον πρὸς τοὺς πόνους, καὶ τοὺς μαθητευομένους. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡμᾶς ὠφελεῖ, ὡς τὸ συνεχῶς μεμνῆσθαι τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν τε κοινῇ, καὶ τῶν ἰδίᾳ. εἰ γὰρ φίλου εὐεργεσίας ἀνενεγκόντες, ἢ ῥῆμα προσηνὲς ἀκούσαντες, ἢ πρᾶγμα, διαθερμαινόμεθα, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν ἴδωμεν πόσοις κινδύνοις περιεπέσομεν, καὶ ἀπὸ πάντων ἡμᾶς ἐξείλετο ὁ Θεός, προθυμότεροι πρὸς τὴν ὑπακοὴν ἐσόμεθα. καὶ ἐπίγνωσιν, φησίν, ἀληθείας. ἀλήθειαν δὲ ἐνταῦθα πρὸς τὸν τύπον οὕτως εἶπε. καὶ γὰρ καὶ ἐκείνη ἐπίγνωσις ἦν, καὶ εὐσέβεια ἦν, ἀλλ' οὐκ ἀληθείας, οὐ μὴν οὐδὲ ψευδής, ἀλλὰ τύπων καὶ εἰκόνος. καλῶς εἶπεν, ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, (Ρωμ. ι. ε.) ὅτι ἐκείνη ἐπ' ἐλπίδι ἦν ζωῆς τῆς παρούσης. Ὁ γὰρ ποιήσας αὐτά, φησί, ζήσεται ἐν αὐτοῖς. ὁρᾷς πῶς ἐκ προοιμίων ἤδη δείκνυται τῆς χάριτος τὸ μέσον; ἐκεῖνοι οὐκ ἐκλεκτοί, ἀλλ' ἡμεῖς. εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐλέγοντο ἐκλεκτοί, ἀλλ' οὐκέτι. ἣν ἐπηγγείλατο, φησίν, ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων, τουτέστιν οὐ νῦν ἐκ μετανοίας, ἀλλ' ἄνωθεν ταῦτα προώριστο. (Ρωμ. α. α.) πολλαχοῦ τοῦτο τίθησιν, ὡς ὅταν λέγῃ, Ἀφωρισμένος εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν, (Ρωμ. η. λ.) Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, δεικνὺς τὴν εὐγένειαν τὴν ἡμετέραν, ὅτι ἡμᾶς οὐ νῦν, ἀλλ' ἄνω-

θεν

θεν ἠγάπησεν. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, τὸ ἄνωθεν ἠγαπῆσθαι καὶ ἐξ ἀρχῆς. Ἣν ἐπηγγείλατο, φησὶν, ὁ ἀψευδὴς Θεός. Εἰ ἀψευδὴς, πάντως ἔσται ὃ ἐπηγγείλατο· εἰ ἀψευδὴς, οὐ δεῖ ἀμφιβάλλειν, κἂν μετὰ θάνατον ᾖ. Ἣν ἐπηγγείλατο, φησὶν, ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων. καὶ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, πρὸ χρόνων αἰωνίων, τὸ ἀξιόπιστον δείκνυσιν. οὐκ ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι νῦν οὐ προσῆλθον, φησὶ, διὰ τοῦτο ταῦτα, ἀλλ' οὕτως ἄνωθεν ἐτετύπωτο. "ἄκουε γοῦν τί φησιν· ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις. τίς οὖν ἡ ἀναβολή; κηδεμονίας χάριν καὶ τοῦ εὐκαίρως ποιῆσαι. Καιρὸς, φησὶν ὁ προφήτης, τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ. τὸ γὰρ ἰδίοις, τουτέστι, τοῖς προσήκουσι, τοῖς ὀφειλομένοις, τοῖς ἁρμόζουσιν. ἐφανέρωσε, φησὶ, καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ, τουτέστι, τὸ κήρυγμα. τοῦτο γὰρ καὶ πάντα εἶχε, τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὰ ἐνταῦθα, καὶ τὰ μέλλοντα, τὴν ζωὴν, τὴν εὐσέβειαν, τὴν πίστιν, πάντα ὁμοῦ. ἐν κηρύγματι τουτέστι, φανερῶς, μετὰ παρρησίας. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἐν κηρύγματι. ὥσπερ γὰρ ὁ κῆρυξ πάντων παρόντων ἐν τῷ θεάτρῳ κηρύττει, οὕτω καὶ ἡμεῖς κηρύττομεν, ὥστε μηδὲν προσθεῖναι, ἀλλ' αὐτὰ ἃ ἠκούσαμεν εἰπεῖν. ἡ γὰρ τοῦ κήρυκος ἀρετὴ ἐν τῷ πᾶσιν εἰπεῖν ἐστι τὸ γεγονὸς, οὐκ ἐν τῷ προσθεῖναί τινα καὶ ἀφελεῖν. [Εἰ τοίνυν κηρύττειν δεῖ, μετὰ παρρησίας κηρύττειν δεῖ. ἐπεὶ οὐδὲ κηρύττειν ἐστί. διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν ὁ Χριστὸς, Εἴπατε ἐπὶ τῶν δωμάτων, ἀλλὰ, Κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τὸ γεγονὸς παριστῶν.] ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ. καὶ τὸ ἐπιστεύθην, καὶ τὸ κατ' ἐπιταγὴν, τὸ ἀξιόπιστον δείκνυσιν· ὥστε μηδένα ἀναξιοπαθεῖν, μηδὲ ἀκκίζεσθαι, μηδὲ δυσχεραίνειν. Εἰ τοίνυν ἐπιταγή ἐστιν, οὐκ εἰμὶ κύριος. ἐπίταγμα γὰρ πληρῶ. τῶν γὰρ πρακτέων τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν κεῖται, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἃ μὲν γὰρ ἐπιτάττων λέγει, ταῦτα οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἅπερ δὲ ἐπιτρέπων, ταῦτα ἐφ' ἡμῖν τυγχάνει. οἷόν ἐστι τὸ, Ἐὰν τις εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, τοῦτο ἐπίταγμα. καὶ τὸ, Ὅταν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ γνῷς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπελθὼν διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου· καὶ τοῦτο ἐπίταγμα, καὶ τὸν μὴ ποιήσαντα ἀνάγκη ὑπεύθυνον εἶναι κολάσει. ὅταν δὲ λέγῃ, Ἐὰν θέλῃς τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα· καὶ πάλιν, Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω, οὐκέτι ἐπίταγμά ἐστι. τὸν γὰρ ἀκροατὴν ποιεῖ κύριον τῶν λεχθέντων, καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῷ δίδωσι τῶν πρακτέων. ταῦτα μὲν γὰρ καὶ ποιῆσαι, καὶ μὴ ποιῆσαι ἐφ' ἡμῖν· τὰ δὲ ἐπιτάγματα οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ ποιῆσαι, ἢ μὴ ποιήσαντα κολασθῆναι. τοῦτο οὖν λέγει, καὶ ὅταν λέγῃ, Ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται. οὐαὶ γάρ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίσωμαι. σαφέστερον δὲ ἐρῶ αὐτὸ, ἵνα πᾶσι κατάδηλον γένηται. οἷόν ἐστιν, ὁ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκκλησίας ἐμπιστευθεὶς, καὶ τῇ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίᾳ τετιμημένος, ἂν μὴ διαγορεύῃ τῷ λαῷ τὰ πρακτέα, οὐκ ἀνεύθυνός ἐστιν· ὁ μέντοι λαϊκὸς οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχει τούτου. διὰ τοῦτό φησι καὶ ὁ Παῦλος, ὅτι κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦτο ποιῶ. καὶ ὅρα τὰ ἐπίθετα πῶς πρὸς ὃ εἶπον ἁρμόζει. ἀνωτέρω γὰρ εἰπὼν, ὁ ἀψευδὴς Θεὸς, ἐνταῦθά φησι, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ. Εἰ τοίνυν σωτήρ ἐστι, καὶ αὐτὸς ταῦτα ἐπέταξεν ἀπὸ τοῦ βούλεσθαι σώζεσθαι, οὐ τοίνυν φιλαρχίας τὸ πρᾶγμά ἐστι. πίστις γάρ ἐστι, καὶ ἐπιταγή ἐστι Θεοῦ σωτῆρος. Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ. ἔστι γὰρ καὶ μὴ γνήσια εἶναι τέκνα, ὡς ἐκεῖνος περὶ οὗ φησιν· Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν. ἰδοὺ καὶ τέκνον, καὶ οὐκ ἔστι γνήσιον τέκνον. τέκνον μέν ἐστιν, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐδέξατο τὴν χάριν, καὶ ἀνεγεννήθη· οὐ γνήσιον δὲ, ἐπειδὴ ἀνάξιον τοῦ πατρός ἐστιν, ἐπειδὴ πρὸς ἕτερον αὐτομολεῖ τύραννον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν φυσικῶν παίδων τὸ γνήσιον καὶ μὴ γνήσιον ἀπὸ τῆς ὠδινούσης καὶ τοῦ σπείροντος ὁρίζεται· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως. ἔστι γὰρ γνήσιον γενόμενον

Ψαλ. ριη. ρκϛ.

Ματθ. ι. κζ.

Ματθ. ε. κβ. κγ.

Ματθ. ιθ. κα. ιβ.

α. Κορ. θ. ιϛ.

α. Κορ. ε. ια.

γινόμενοι μὴ μένειν γνήσιοι· ἔστι δὲ καὶ μὴ γνησίους γενέσθαι γνησίους. οὐ γὰρ ἀνάγκη φύσεως ταῦτα κατακέκλεισται, ἀλλ' ἐλευθέρας προαιρέσεως, ὅθεν καὶ συνεχεῖς ἔχει τὰς μεταβάσεις. ἦν Ὀνήσιμος τέκνον γνήσιον, ἀλλὰ καὶ οὐ γνήσιον ἦν· καὶ γὰρ ἄχρηστος ἐγένετο. ἀλλὰ πάλιν ἐγένετο γνήσιον οὕτως, ὡς καὶ αὐτοῦ σπλάγχνα καλεῖσθαι ἀποστολικά. (Φιλημ. ιβ.) Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν. τί ἐστι, κατὰ κοινὴν πίστιν; ἐπειδὴ εἶπε, τέκνον, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔλαβε τάξιν, πῶς καὶ ταύτην τὴν τιμὴν ἐλαττοῖ καὶ καταστέλλει, ἄκουσον. κατὰ κοινὴν γὰρ πίστιν ἐπήγαγε· τουτέστι, κατὰ πίστιν οὐδὲν ἔχω σου πλέον. κοινὴ γάρ ἐστι, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ἐγώ τε ἐτέχθην καὶ σύ. τέκνον οὖν πόθεν αὐτὸν καλεῖ; ἤτοι τὴν φιλοστοργίαν μόνον δηλῶσαι θέλων, ἢ τὸ πρότερον εἶναι ἐν τῷ κηρύγματι, ἢ τὸ δι' αὐτοῦ πεφωτίσθαι. διὰ τοῦτο καὶ τέκνα, καὶ ἀδελφοὺς καλεῖ. ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς πίστεως ἐτέχθησαν, ἀδελφοί· ἐπειδὴ διὰ τῶν ἐκείνου χειρῶν, τέκνα. τῷ οὖν κατὰ κοινὴν εἰπεῖν πίστιν τὴν ἀδελφότητα ᾐνίξατο. χάρις καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. ἐπειδὴ εἶπε, τέκνον, ἐπήγαγεν, ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, ὥστε ἀναστῆσαι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ μαθεῖν τίνος ἐστὶ τέκνον, καὶ ὅτι οὐ τῷ κοινὴν πίστιν εἰπεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπαγαγεῖν, πατρὸς ἡμῶν, τὸ ὁμότιμον αὐτοῦ δείκνυσιν.

ΗΘΙΚΟΝ Ὅρα δὲ πῶς ἃ τοῖς μαθηταῖς καὶ τοῖς πολλοῖς ἐπεύχεται, ταῦτα καὶ τῷ διδασκάλῳ. ὁμοίως γὰρ καὶ αὐτὸς δεῖται τῶν τοιούτων εὐχῶν, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνοι, ὅσῳ καὶ πλείονας ἐχθροὺς ἔχει, ὅσῳ καὶ πλείονας ἀνάγκας τοῦ παροξύνειν τὸν Θεόν. ὅσῳ γὰρ μεῖζον τὸ ἀξίωμα, τοσούτῳ μείζους καὶ οἱ κίνδυνοι τῷ τὴν ἱερωσύνην ἔχοντι. ἀρκεῖ γὰρ καὶ ἓν κατόρθωμα ἐπισκοπῆς ἀνενεγκεῖν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἓν ἁμάρτημα εἰς αὐτὴν ἐμβαλεῖν τὴν γέενναν. ἵνα γὰρ τὰ ἄλλα πάντα παρῶ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συμπίπτοντα, ἂν τύχῃ ποτέ τινα ἢ διὰ φιλίαν, ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἀνάξιον εἰς ἐπισκοπὴν παραγαγεῖν, καὶ πόλεως ἐπιτρέψας μεγάλης ἀρχήν, ὅρα πόσου πυρὸς ἑαυτὸν καθίστησιν ἔνοχον. οὐ γὰρ τῶν ψυχῶν τῶν ἀπολλυμένων μόνον (ἀπόλλυσι γὰρ αὐτὰς ἀνευλαβὴς ὢν) ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ὑπ' ἐκείνου παραπολλυμένων αὐτὸς δώσει τὰς εὐθύνας. ὁ γὰρ ἐν πράξει ἰδιώτου ὢν ἀνευλαβής, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν ἐπιλάβηται τῆς ἀρχῆς. ἀγαπητὸν γὰρ τὸν εὐλαβῆ μένειν τοιοῦτον ἐπιλαβόμενον τῆς ἀρχῆς. καὶ γὰρ κενοδοξία τότε σφοδρότερον ἐπιτίθεται, καὶ χρημάτων ἔρως, καὶ αὐθάδεια, τῆς ἀρχῆς τὴν ἐξουσίαν παρεχούσης, καὶ παροξύσματα, καὶ ὕβρεις, καὶ λοιδορίαι, καὶ μυρία ἕτερα. ἂν οὖν τις ἀνευλαβὴς ᾖ, μᾶλλον ἔσται ἀνευλαβέστερος τοιοῦτος γενόμενος. ὅταν οὖν τοιοῦτον ἐπιστήσῃ ἄρχοντα, πάντων τῶν ἁμαρτανομένων ὑπ' ἐκείνου, καὶ δήμων ὁλοκλήρων ὑπεύθυνος ἔσται. εἰ δὲ ὁ μίαν ψυχὴν σκανδαλίζων συμφέρει αὐτῷ, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, (Ματθ. ιη. ς.) ὁ [τὰς] τοσαύτας ψυχὰς σκανδαλίζων, πόλεις ὁλοκλήρους, καὶ δήμους, καὶ μυρίας ψυχάς, ἄνδρας, γυναῖκας, παῖδας, πολίτας, γεωργούς, τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, τοὺς ἐν ἑτέραις ταῖς ὑπ' ἐκείνην τὴν πόλιν, τί ὑποστήσεται; κἂν γὰρ τριπλασίονα ἕτερα εἴπῃς, οὐδὲν ἐρεῖς· τοσαύτης ἔσται ὑπεύθυνος κολάσεως καὶ τιμωρίας. ὥστε μάλιστα οὗτος δεῖται τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εἰρήνης. ἂν γὰρ μὴ μετὰ ταύτης κυβερνᾷ τὸν λαόν, πάντα οἴχεται καὶ ἀπόλωλε, τῶν οἰάκων αὐτῷ οὐκ ὄντων. κἂν γὰρ ἔμπειρος ᾖ τῆς κυβερνητικῆς, ἂν μὴ τοὺς οἴακας τούτους ἔχῃ, τὴν χάριν καὶ τὴν εἰρήνην τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καταδύσει τὸ σκάφος καὶ τοὺς ἐμπλέοντας. ὅθεν ἔμοιγε θαυμάζειν ἔπεισι τοὺς ἐφιεμένους ὄγκου τοσούτου. ἄθλιε ἄνθρωπε καὶ ταλαίπωρε, οὐχ ὁρᾷς τίνος ἐφίεσαι; κατὰ σαυτὸν ἂν ᾖς καὶ ἀγνὼς καὶ ἄσημος, κἂν μυρία ἁμάρτῃς, ἀλλὰ μιᾶς ψυχῆς δώσεις λόγον, καὶ ταύτης εὐθύνας ὑφέξεις μόνον· ὅταν δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀχθῇς, ἐννόησον ὅσων κεφαλῶν ὑπεύθυνος εἶ τιμωρίας. (Ἑβρ. ιγ. ιζ.) ἄκουε γὰρ Παύλου λέγοντος· Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε, ὅτι αὐτοὶ

ἀγρυπνοῦσιν

ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. ἀλλὰ τιμῆς ἐφίεσαι καὶ ἀρ-
χῆς; καὶ τίς ἡ ἡδονὴ ταύτης τῆς τιμῆς; οὐ γὰρ δὴ οὐδὲ τοῦτο ὁρῶ. οὐ γάρ ἐστι δυνατὸν ἄρχοντα
εἶναι ἀληθῶς. πῶς; ὅτι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τῶν ἀρχομένων τὸ ὑπακούειν. καὶ εἴ τις
ἀκριβῶς ἐξετάσειε τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἐπὶ ἀρχὴν ἔρχεται ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ δουλεύει μυρί-
5 οις δεσπόταις ἐναντία καὶ ἐπιθυμοῦσι καὶ λέγουσιν. ὅπερ γὰρ ἐγκωμιάζει εἷς, μέμφεται
ἕτερος· ὅπερ ψέγει οὗτος, θαυμάζει ἄλλος. τίνος οὖν ἀκοῦσαι χρή, τίνι πεισθῆναι, οὐκ ἔστι.
καὶ ὁ μὲν ἀργυρώνητος, κἂν ἐναντία ὁ δεσπότης αὐτῷ προστάξῃ, καὶ δυσχεραίνει· σὺ δὲ, ἂν τοσ-
ούτων δεσποτῶν ἐναντία ἐπιταττόντων ἀλγήσῃς, καὶ τούτου δίδως δίκην, τὰ πάντων ἐπὶ σὲ
στόματα ἀνοίγων. τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, τιμή; τοῦτο ἀρχή; τοῦτο ἐξουσία; εἶπεν ὁ τὴν ἐπι-
10 σκοπὴν ἔχων, εἰσενεγκεῖν χρήματα. ἂν μὴ θέλῃ, οὐ μόνον οὐκ εἰσήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
τοῦ μὴ δόξαι ῥαθυμίας ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖν, κατηγορεῖ τοῦ κελεύσαντος· κλέπτει, φησὶν, ἁρ-
πάζει, καταπίνει τὰ τῶν πενήτων, καταπιαίνει τὰ τῶν πτωχῶν. παῦσαι λοιδορῶν. μέχρι τί-
νος ταῦτα φής; οὐ βούλει εἰσενεγκεῖν; οὐδεὶς ὁ καταναγκάζων, οὐδεὶς ὁ βιαζόμενος. τί
καὶ λοιδορῇ τῷ παραινοῦντι καὶ συμβουλεύοντι; ἀλλ' εἰς χεῖραν τις κατέσχη, καὶ οὐκ ὤρεξε
15 χεῖρα μὴ δυνηθεὶς, ἢ καὶ ἑτέρωθι ἀσχοληθείς. οὐδεμία συγγνώμη, ἀλλὰ πάλιν κατηγορίαι
χείρους τῶν προτέρων. τοῦτο γοῦν ἀρχή; καὶ ἀμύνασθαι οὐκ ἔχει. σπλάγχνα γάρ ἐστιν
ἴσχε. καὶ ὥσπερ τὸ σπλάγχνον, κἂν οἰδαίνῃ, κἂν πόνον παρέχῃ καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ λοιπῷ σώ-
ματι, οὐ τολμῶμεν ἀμύνεσθαι (οὐ γὰρ λαβόντες ξίφος διαρρηγνύομεν) οὕτω κἂν τῶν ἀρ-
χομένων τις τοιοῦτος ᾖ, πόνους ἡμῖν παρέχων καὶ ἀθυμίας ἐκ τῶν κατηγοριῶν τούτων, οὐ τολ-
20 μῶμεν ἀμύνασθαι (πόῤῥω γὰρ ταῦτα πατρικῆς διανοίας) ἀλλ' ἀνάγκη φέρειν τὸν πό-
νον, ἕως ἂν ἐκεῖνος ὑγιάνῃ καλῶς. ὁ ἀργυρώνητος οἰκέτης ἔχει τι ἔργον ἐπιτεταγμένον· κἂν
τοῦτο ἀνύσῃ, λοιπὸν ἑαυτοῦ κύριος γέγονεν. οὗτος δὲ πανταχοῦ περιέλκεται, πολλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ
δύναμιν ἀπαιτεῖται. ἂν μὴ εἰδῇ λέγειν, πολὺς ὁ γογγυσμός· ἂν δὲ εἰδῇ λέγειν, πάλιν
κατηγορίαι· κενόδοξός ἐστιν. ἂν μὴ νεκροὺς ἀνιστᾷ, οὐδενὸς λόγου ἄξιος, φησίν. ὁ δεῖνα
25 εὐλαβής ἐστιν, οὗτος δὲ οὔ. ἂν ἀπολαύῃ συμμέτρου τροφῆς, πάλιν κατηγορίαι· ἔδει αὐτὸν
ἀπηγχονίσθαι, φησίν. ἂν λουόμενον ἴδῃ τις, πολλαὶ κατηγορίαι· ὅλως οὐδὲ τὸν ἥλιον ὁρᾷν
ὀφείλει, φησί. εἰ δὲ τὰ αὐτὰ πράττει, ἅπερ ἐγὼ, καὶ λούεται, καὶ ἐσθίει, καὶ πίνει, καὶ ἱμάτια
περιβέβληται, καὶ οἰκίας φροντίζει καὶ οἰκετῶν, τίνος ἕνεκεν ἐμοῦ προέστηκεν; ἀλλὰ καὶ οἰκέτας ἔ-
χει, φησί, τοὺς διακονουμένους αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ὄνου ὀχεῖται. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐμοῦ προέστηκεν;
30 ἀλλὰ τί, εἰπέ μοι; οὐκ ὀφείλει τὸν διακονούμενον ἔχειν, ἀλλ' αὐτὸς τὸ πῦρ ἀνακαίειν, καὶ ὑ-
δροφορεῖν, καὶ ξύλα διακλᾷν, καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλειν; καὶ πόση τοῦτο αἰσχύνη γέγονε; καὶ
οἱ μὲν ἅγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ ἀπόστολοι, τῷ λόγῳ προσκαρτεροῦντες οὐδὲ διακο-
νίᾳ χηρῶν βούλονται προσανέχειν, ἀλλ' ἀνάξιον αὐτῶν τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζουσι· σὺ δὲ
αὐτὸν καὶ εἰς τὴν τῶν οἰκετῶν ὑπηρεσίαν καθέλκεις τὴν σήν; διατί ὁ ταῦτα ἐπιτάτ-
35 των οὐ παρέρχῃ σὺ, καὶ ταῦτα πληροῖς; εἰπέ μοι, οὐχὶ μείζονα σοι διακονεῖται ὑπηρεσίαν,
ἢ σὺ τὰ σωματικά; διατί μὴ τὸν παῖδα πέμπεις τὸν σὸν πρὸς τὴν τούτου ὑπηρεσίαν; ὁ
Χριστὸς ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, σὺ θεραπείαν ἂν παράσχῃς τῷ διδασκάλῳ, μέ-
γα τι ποιεῖς; ἀλλ' οὔτε σὺ βούλει παρέχειν, καὶ αὐτὸν κωλύεις. τί οὖν; ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ζῆν
ὀφείλει; ἀλλ' οὐ βούλεται οὕτως ὁ Θεός. τί οὖν; οἱ ἀπόστολοι, φησὶν, ἐλευθέρους εἶχον
40 δουλεύοντας; βούλει καὶ τοῦτο ἀκοῦσαι πῶς οἱ ἀπόστολοι διῆγον; ἀποδημίας ἐποιοῦντο, καὶ
ἄνδρες ἐλεύθεροι καὶ εὐγενεῖς γυναῖκες ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἀναπαύσεως καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰς
κεφαλὰς ὑπετίθεσαν τὰς ἑαυτῶν. ἄκουε δὲ καὶ τοῦ μακαρίου τούτου παραινοῦντος καὶ λέγον-
τος· Τοὺς οὖν τοιούτους ἐντίμους ἔχετε. καὶ πάλιν, Διὰ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μέχρι θανάτου ἤγ- Φιλιπ. β. κθ.
γισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουρ-

γίας.

γίας. ὁρᾷς τί φησι; σὺ δὲ οὐδὲ λόγον περιίεσαι ὑπὲρ τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ, μήπηγε κίνδυνον τοσοῦτον ἀναδέχῃ. ἀλλὰ λούεσθαι, φησὶν, οὐ χρή. διὰ τί, εἰπέ μοι; ποῦ τοῦτο κεκώλυται; οὐδὲ γὰρ ὁ ῥύπος καλόν. οὐδαμοῦ ταῦτα ὁρῶμεν, οὔτε ἐγκαλούμενα, οὔτε θαυμαζόμενα. ἀλλὰ γάρ ἐστιν ἅπερ ἐπέταξε τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν, ἀνέγκλητον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν. ταῦτα ἀπαιτεῖ ὁ ἀπόστολος, ταῦτα χρὴ ἐπιζητεῖν παρὰ τοῦ ἄρχοντος, περαιτέρω δὲ μηδέν. οὐκ εἶ τοῦ Παύλου ἀκριβέστερος, μᾶλλον δὲ οὐκ εἶ τοῦ πνεύματος ἀκριβέστερος. ἂν ᾖ πλήκτης, ἢ καὶ πάροινος, ἂν ὠμὸς καὶ ἀνηλεὴς, κατηγόρει· ἀνάξια ταῦτα τοῦ ἐπισκόπου. ἂν τρυφᾷ, καὶ τοῦτο κατηγορεία. ἂν δὲ θεραπεύῃ τὸ σῶμα ἵνα σοι διακονῇ, ἂν ἐπιμελῆται ἵνα σοι χρήσιμος ᾖ, ὑπὲρ τούτων αὐτὸν ἐγκαλεῖσθαι δεῖ; οὐκ οἶδας ὅτι ἀσθένεια σωματικὴ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀσθενείας οὐχ ἧττον καὶ ἡμᾶς βλάπτει, καὶ τὴν ἐκκλησίαν; διὰ τί διορθοῦται αὐτὴν ὁ Παῦλος γράφων τῷ Τιμοθέῳ, Οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας; εἰ μὲν γὰρ ψυχῇ μόνῃ τὴν ἀρετὴν κατορθοῦμεν, οὐκ ἔδει φροντίζειν τοῦ σώματος. τί δὲ ὅλως καὶ γεγόναμεν; εἰ δὲ πολλὴ τούτου ἡ συντέλεια, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἐστὶν ἀνοίας ἀμελεῖν τούτου; ἔστω γάρ τις ἀνὴρ ἐπισκοπῇ τετιμημένος καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἐγκεχειρισμένος, καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἔστω ἐνάρετος καὶ πάντα ἔχων ἅπερ ἔχειν ἁρμόζει τὸν ἱερωμένον· διαπαντὸς δὲ τῇ κλίνῃ προσδεδέσθω ὑπὸ πολλῆς ἀρρωστίας, τί τοῦτο ὀνῆσαι δυνήσεται; ποίαν ἀποδημίαν στείλασθαι; ποίας ἐπισκέψεις ποιήσασθαι; τίνι ἐπιπλῆξαι; τίνα νουθετῆσαι; ταῦτα εἶπον, ἵνα εἰδῆτε μὴ ἁπλῶς ἐγκαλεῖν, ἵνα εἰδῆτε μᾶλλον ἀποδέχεσθαι, ἵνα καὶ εἴ τις ἐφίεται τῆς ἀρχῆς, τὰς νιφάδας τῶν κατηγοριῶν ὁρῶν, τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν σβεννύῃ. μέγας ὄντως κίνδυνος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δεόμενος χάριτος καὶ τῆς εἰρήνης, ἣν ἐπεύχεσθε ἡμῖν εἶναι πολλὴν, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν· ἵνα ἀμφότεροι κατορθώσαντες τὴν ἀρετὴν, οὕτω τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Λογ. β. 5 ΤΟΥΤΟΥ ΧΑΡΙΝ ΚΑΤΕΛΙΠΟΝ ΣΕ ΕΝ Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην· 6 Εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.

ΤΟῖς μὲν παλαιοῖς ἀνδράσιν ἅπας ὁ βίος ἦν ἐνεργὸς καὶ ἐναγώνιος, ἡμῖν δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ῥαθυμίας μεστός. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ᾔδεσαν ὅτι διὰ τοῦτο εἰς τὸν κόσμον παρήχθησαν, ἵνα τῷ παραγαγόντι κατὰ γνώμην ἐργάζωνται· ἡμεῖς δὲ ὡς διὰ τοῦτο παραχθέντες, ἵνα ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν καὶ τρυφῶμεν, οὕτως οὐδενὸς τῶν πνευματικῶν λόγον ποιούμεθα. οὐ περὶ τῶν ἀποστόλων λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ᾽ αὐτούς. ὁρᾷς γοῦν αὐτοὺς πάντα διατρέχοντας, καὶ ὥσπερ τινὸς ἔργου τούτου ἐπειλημμένους, καὶ ὅλον ἐν ξένῃ διατελοῦντας, ἅτε οὐκ ἔχοντας πόλιν ἐπὶ τῆς γῆς; ἄκουσον γοῦν τοῦ μακαρίου τούτου τί φησι· τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ. καθάπερ οἰκίας μιᾶς τὴν οἰκουμένην διανειμάμενοι οὕτως ἅπαντα διηκονοῦντο, καὶ τῶν ἁπανταχοῦ ἐπεμελοῦντο, ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δὲ ἐκεῖνο λαβὼν τὸ μέρος. τούτου γὰρ χάριν, φησὶ, κατέλιπόν σε ἐν τῇ Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ. οὐκ ἐπιτακτικῶς αὐτῷ παραινεῖ τέως. ἵνα ἐπιδιορθώσῃ, φησίν. ὁρᾷς ψυχὴν φθόνου παντὸς καθαρεύουσαν, πανταχοῦ τὸ τῶν μαθητευομένων χρήσιμον ζητοῦσαν, οὐκ ἀκριβολογουμένην, εἴτε δι᾽ αὐτοῦ, εἴτε δι᾽ ἑτέρου γένοιτο; ἔνθα μὲν γὰρ ἦν κίνδυνος καὶ

πολλή

πολλὴ δυσκολία, αὐτὸς κατώρθου πρότερον· ἃ δὲ τιμὴν μᾶλλον ἔφερεν, ἢ ἔπαινον εἶχε, ταῦτα ἐπιτρέπει τῷ μαθητῇ, τὴν ἐπισκόπων λέγω χειροτονίας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα ἐδεῖτό τινος ἐπιδιορθώσεως, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, πλείονος καταρτισμοῦ. τί λέγεις, εἰπέ μοι; τὰ σὰ προσδιορθοῦται; καὶ οὐχ ἡγῇ τὸ πρᾶγμα αἰσχρὸν, οὐδὲ αἰσχύνην σοι φέρειν; οὐδαμῶς. πρὸς γὰρ τὸ κοινὸν κέρδος ὁρῶ μόνον. εἴτε δὲ δι' ἐμοῦ, εἴτε δι' ἑτέρου γένοιτο, οὐδέν μοι διαφέρει. οὕτω τὸν προεστῶτα χρὴ διακεῖσθαι, μὴ τὴν ἰδίαν τιμὴν ζητεῖν, ἀλλὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. καὶ καταστήσῃς, φησὶ, κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους. τοὺς ἐπισκόπους ἐνταῦθά φησι, καθὼς ἀλλαχοῦ ἡμῖν εἴρηται. ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην· εἴ τις ἀνέγκλητος. κατὰ πόλιν, φησίν. οὐ γὰρ ἐβούλετο πᾶσαν τὴν νῆσον ἐπιτετράφθαι ἑνὶ, ἀλλ' ἕκαστον ἰδίαν ἔχειν φροντίδα καὶ μέριμναν. οὕτω γὰρ αὐτῷ τε ἔσεσθαι τὸν πόνον κουφότερον, καὶ τοὺς ἀρχομένους πλείονος ἀπολαύσεσθαι τῆς ἐπιμελείας, εἴγε μὴ εἰς πολλῶν ἐκκλησιῶν προστασίαν ὁ διδάσκαλος περιέρχοιτο, ἀλλὰ σχολάζοι μιᾷ μόνῃ, καὶ ταύτην κατακοσμοῖ. εἴ τις, φησὶν, ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα. τίνος ἕνεκεν καὶ τὸν τοιοῦτον εἰς μέσον παράγει; ἐπιστομίζει τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς τὸν γάμον διαβάλλοντας, δεικνὺς ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔστιν ἐναγὲς, ἀλλ' οὕτω τίμιον, ὡς μετ' αὐτοῦ δύνασθαι καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον ἀναβαίνειν θρόνον, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τοὺς ἀσελγεῖς κολάζων, καὶ οὐκ ἀφιεὶς μετὰ δευτέρου γάμου τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζεσθαι ταύτην. ὁ γὰρ πρὸς τὴν ἀπελθοῦσαν μηδεμίαν φυλάξας εὔνοιαν, πῶς ἂν οὗτος γένοιτο προστάτης καλός; τίνα δὲ οὐκ ἂν ὑποσταίη κατηγορίαν; ἴστε γὰρ ἅπαντες, ἴστε ὅτι εἰ μὴ κεκώλυται παρὰ τῶν νόμων τὸ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, ἀλλ' ὅμως πολλὰς ἔχει τὸ πρᾶγμα κατηγορίας. οὐδεμίαν οὖν παρέχειν λαβὴν τοῖς ἀρχομένοις τὸν ἄρχοντα βούλεται. διὰ τοῦτο * τίθησιν, εἴ τις ἀνέγκλητος, τουτέστιν, εἰ κατηγορίας ὁ βίος ἐλεύθερος αὐτῷ γέγονεν, εἰ μηδεὶς ἔσχεν ἐπισκῆψαι ἐν τῇ ζωῇ. ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Εἰ γὰρ τὸ φῶς, φησι, τὸ ἐν σοὶ σκότος, τὸ σκότος πόσον; [Ματθ. ϛ. κγ.] τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα. σκοπήσωμεν πῶς πολλὴν καὶ ὑπὲρ τῶν παίδων ποιεῖται τὴν πρόνοιαν. ὁ γὰρ τῶν αὑτοῦ παίδων διδάσκαλος γενέσθαι μὴ δυνηθεὶς, πῶς ἂν ἑτέρων γένοιτο; εἰ οὓς ἐξ ἀρχῆς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἔτρεφε, καὶ καθ' ὧν καὶ παρὰ τῶν νόμων, καὶ παρὰ τῆς φύσεως εἶχεν ἐξουσίαν, τούτους ῥυθμίσαι οὐκ ἴσχυσε, πῶς ἂν τοὺς ἔξωθεν ὠφελῆσαι δυνήσεται; εἰ μὴ γὰρ πολλὴ ῥᾳθυμία εἴη πατρὸς, οὐκ ἂν οὓς ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ὑπ' ἐξουσίαν, τούτους περιεῖδε γενομένους κακούς. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἐξ ἀρχῆς μετὰ πολλῆς τραφέντα τῆς ἐπιμελείας γενέσθαι κακὸν, καὶ πολλῆς ἀπολαύσαντα σπουδῆς. οὐ γὰρ ἔστι φύσει τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα τοσαύτης περιγένηται προνοίας. εἰ δὲ ἐν δευτέρῳ τὰ τῶν παίδων ἐτίθετο, περὶ τὰ χρήματα σχολάζων, καὶ οὐ τοσαύτην αὐτῶν ἐποιεῖτο σπουδὴν, καὶ οὕτως ἀνάξιος. εἰ γὰρ ὅπου ἡ φύσις ἠνάγκαζεν, οὕτως ἄστοργος ἦν, ἢ οὕτως ἀνόητος, ὡς μᾶλλον τῶν χρημάτων φροντίζειν αὐτὸν, ἢ αὐτῶν, πῶς ἂν οὗτος ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναχθείη καὶ τὴν τοσαύτην ἀρχήν; εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἠδύνατο, πολλὴ τῆς νωθείας ἡ κατηγορία· εἰ δὲ οὐκ ἐσπούδασε, πολλὴ τῆς ἀστοργίας ἡ μέμψις. ὁ τοίνυν τῶν παίδων ἀμελῶν τῶν ἑαυτοῦ, πῶς τῶν ἀλλοτρίων ἐπιμελήσεται; καὶ οὐκ εἶπε μὴ ἁπλῶς ἄσωτος, ἀλλὰ μηδὲ διαβολὴν ἔχειν τοιαύτην, μηδὲ πονηρᾶς εἶναι δόξης.

7 Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον, φησιν, ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην. Ὁ μὲν γὰρ ἔξωθεν ἄρχων, ἐπειδὴ νόμῳ κρατεῖ καὶ ἀνάγκῃ, εἰκότως οὐ πολλαχοῦ τῆς τῶν ἀρχομένων γνώμης κοινωνεῖ· ὁ μέντοι ἑκόντων ὀφείλων ἄρχειν καὶ * χάριν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς εἰδότων, ἂν οὕτω τὸ πρᾶγμα καταστήσῃ, ὡς ἀπὸ τῆς οἰκείας γνώμης μόνον πάντα ποιεῖν, καὶ μηδενὶ μεταδιδῷ λόγου, τυραννικώτερον μᾶλλον, ἢ δημοτικώτερον τὴν ἐπιστασίαν πεποίηται. δεῖ γὰρ, φησιν, ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς Θεοῦ

οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον. πῶς γὰρ ἑτέρους παιδεύσει κρατεῖν τοῦ πάθους τούτου, ἑαυτὸν μὴ παιδεύσας; Εἰς πολλὰ γὰρ ἡ ἀρχὴ ἐξάγει, καὶ χαλεπωτέρους ποιεῖ καὶ δυσαρέστους καὶ τὸν σφόδρα ἐπιεικῆ, μυρίας ἀνάγκας περιϊστᾶσα ὀργῆς· ἂν μὴ ᾖ τοῦτο μεμελετηκὼς πρότερον, καὶ χαλεπώτερος ἔσται, καὶ πολλὰ διαφθερεῖ καὶ ἀπολέσει τῶν τῆς ἀρχῆς. μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην. τὸν ὑβριστὴν ἐνταῦθά φησι. νουθετοῦντα γὰρ ἢ ἐπιπλήττοντα πάντα χρὴ ποιεῖν, μὴ ὑβρίζοντα. ποία γὰρ ἀνάγκη ὕβρεως, εἰπέ μοι; φοβεῖν χρὴ τῇ τῆς γεέννης ἀπειλῇ, δεδίττεσθαι, καθικνεῖσθαι. ὁ γὰρ ὑβρισθεὶς, θρασύτερος γίνεται, καὶ μᾶλλον καταφρονεῖ τοῦ ὑβρίζοντος. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ καταφρόνησιν, ὡς ὕβρις, καὶ αἰσχύνει τὸν ὑβρίζοντα μᾶλλον, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἶναι αἰδέσιμον ὡς δεῖ. πολλῆς αὐτοῖς τῆς εὐλαβείας γέμειν τὸν λόγον χρὴ, ἐν τοῖς ἁμαρτήμασι μνήμην ἔχειν τῆς μελλούσης κρίσεως, πάσης δὲ ὕβρεως εἶναι καθαρόν. εἰ δέ τινες εἶεν οἱ κωλύοντες τὰ δέοντα ποιεῖν, μετὰ πάσης αὐθεντίας μετιέναι τὸ πρᾶγμα. μὴ πλήκτην, φησίν. ἰατρός ἐστιν ὁ διδάσκαλος τῶν ψυχῶν, ὁ δὲ ἰατρὸς οὐ πλήττει, ἀλλὰ τὰ πεπληγότα διορθοῦται καὶ θεραπεύει. Μὴ αἰσχροκερδῆ,

8 Ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ,

9 Ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου. Εἶδες πόσην ἐπίτασιν ἀρετῆς ἀπῄτησε; μὴ αἰσχροκερδῆ, φησί· τουτέστι, πολλὴν ὑπεροψίαν χρημάτων ἐπιδεικνύμενον. φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, τὰ αὐτοῦ πάντα τοῖς δεομένοις, φησὶ, προϊέμενον, ἐγκρατῆ. οὐ τὸν νηστευτὴν εἶπεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν πάθους κρατοῦντα, τὸν καὶ γλώττης καὶ χειρὸς καὶ ὀφθαλμῶν ἀκολάστων. τοῦτο γάρ ἐστιν ἐγκράτεια, τὸ μηδενὶ ὑποσύρεσθαι πάθει. ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου. πιστοῦ ἐνταῦθα τοῦ ἀληθοῦς φησιν, ἢ τοῦ διὰ πίστεως παραδεδομένου, οὐ δεομένου συλλογισμῶν, οὐδὲ ζητημάτων· ἀντεχόμενον, φροντίζοντα, ἔργον τοῦτο ποιούμενον. τί οὖν ἂν λόγων ἄπειρος ᾖ τῶν ἔξωθεν; διὰ τοῦτο εἶπον, τοῦ κατὰ διδαχὴν πιστοῦ λόγου. Ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Ὥστε οὐ χρεία κόμπου ῥημάτων, ἀλλὰ φρενῶν, καὶ γραφῶν ἐμπειρίας, καὶ νοημάτων δυνάμεως. οὐχ ὁρᾷς Παῦλον τρεψάμενον τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ μειζόνως ἰσχύσαντα καὶ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων; ἀλλ' ἀπὸ τῶν σημείων, φησίν. οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων μόνον. εἰ γὰρ ἐπέλθοις τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων, πολλαχοῦ αὐτὸν εὑρήσεις ἀπὸ τῆς διδασκαλίας κρατοῦντα καὶ πρὸ τῶν σημείων. ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, τουτέστι, πρὸς φυλακὴν τῶν οἰκείων, πρὸς ἀνατροπὴν τῶν ἐχθρῶν. καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. τούτου γὰρ μὴ ὄντος, πάντα οἴχεται. ὁ γὰρ οὐκ εἰδὼς μάχεσθαι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ αἰχμαλωτίζειν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ λογισμοὺς καθαιρεῖν, ὁ οὐκ εἰδὼς ἃ χρὴ περὶ τῆς ὀρθῆς διδάσκειν διδασκαλίας, πόρρω ἔστω θρόνου διδασκαλικοῦ. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα καὶ ἐν τοῖς ἀρχομένοις εὕροι τις ἂν, οἷον τὸ ἀνέγκλητον, τὸ τέκνα ἔχειν ἐν ὑποταγῇ, τὸ φιλόξενον, τὸ δίκαιον, τὸ ὅσιον· ὃ δὲ μάλιστα χαρακτηρίζει τὸν διδάσκαλον, τοῦτό ἐστι, τὸ δύνασθαι κατηχεῖν τὸν λόγον, οὗ πρόνοια οὐδεμία νῦν.

10 Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, καὶ φρεναπάται, μάλιστα ἐκ περιτομῆς·

11 Οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν. Ὁρᾷς πῶς δείκνυσι πόθεν εἰσὶ τοιοῦτοι; ἀπὸ τοῦ μὴ θέλειν ἄρχεσθαι, ἀλλὰ ἄρχειν. τοῦτο γὰρ ᾐνίξατο. ὅταν οὖν πεῖσαι μὴ δυνηθῇς, μὴ ἐπίτρεπε τούτοις, ἀλλ' ἐπιστόμιζε εἰς τὴν τῶν ἄλλων ὠφέλειαν. τί οὖν τὸ κέρδος, ὅταν μὴ πείθωνται, ἢ καὶ εἰ ἀνυπότακτοί εἰσι; τίνος ἕνεκεν ἐπιστομίζειν χρή; ἵνα ὠφεληθῶσιν ἕτεροι ἐντεῦθεν. Οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες ἃ μὴ δεῖ αἰσχροῦ κέρδους χάριν. Εἰ γὰρ τὴν διδασκαλίαν ἀνεδέξατο, οὐχ ἱκανὸς δέ ἐστιν ἐκείνοις μάχεσθαι οὐδὲ ἐπιστομίσαι αὐτοὺς οὕτως ἀναισχυντοῦντας, τῆς τῶν ἀπολλυμένων βλάβης καθέκαστον αἴτιος γενήσεται.

Εἰ

εἰ γὰρ περιεργάζοιτό τις λέγων, μὴ ζήτει γενέσθαι κριτής, εἰ μὴ ἰσχύεις ἐξᾶραι ἀδικίαν, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα ἂν εἴποι τις, μὴ ζήτει γενέσθαι διδάσκαλος, εἰ τῆς τοῦ πράγματος ἀξίας ἀπέχεις, ἀλλὰ καὶ ἑλκόμενος ἀποπήδα. ὁρᾷς πανταχοῦ τὴν φιλαργυρίαν, τὴν αἰσχροκέρδειαν αἰτίαν τούτων οὖσαν; διδάσκοντες, φησιν, ἃ μὴ δεῖ αἰσχροῦ κέρδους χάριν.

ΗΘΙΚΟΝ

5 Οὐδὲν γάρ ἐστιν, ὃ μὴ λυμαίνεται ταῦτα τὰ πάθη. ἀλλ' ὥσπερ πνεύματά τινα ἄγρια εἰς γαλήνιον ἐμπεσόντα πέλαγος, ὅλον αὐτὸ κάτωθεν ἀναμοχλεύει, ὡς καὶ τὴν ἄμμον τοῖς κύμασιν ἀναμίγνυσθαι, οὕτω ταῦτα τὰ πάθη εἰς ψυχὴν εἰσιόντα, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιεῖ. πηροῖ δὲ τὸ διορατικὸν τῆς διανοίας, μάλιστα δὲ ἡ τῆς δόξης μανία. χρημάτων μὲν γὰρ εὔκολον καταφρονῆσαι τῷ βουλομένῳ· τῆς δὲ παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς ὑπεριδεῖν, πολλοῦ δεῖ 10 πόνου, μεγάλης φιλοσοφίας, ψυχῆς τινος ἀγγελικῆς αὐτῆς ἁπτομένης τῆς κορυφῆς τῆς τοῦ οὐρανοῦ. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν οὕτω πάθος τυραννικὸν καὶ πανταχοῦ κρατοῦν, * ἐκ πλείονος μὲν καὶ ἐλάττονος μοίρας, πανταχοῦ δὲ ὅμως. πῶς ἂν οὖν αὐτοῦ περιγενοίμεθα, εἰ καὶ μὴ κατὰ κράτος, ἀλλὰ κἂν ἐξ ἐλαχίστου μέρους; ἂν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπωμεν, ἂν τὸν Θεὸν ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν, ἂν μείζω τῶν γηΐνων λαμβάνωμεν λογισμόν. ἐννόησον ὅταν ἐπι-15 θυμῇς δόξης, ὅτι αὐτῆς ἐπέτυχες, καὶ μάθε τὸ τέλος, καὶ οὐδὲν εὑρήσεις. ἐννόησον ὅσην ἔχει τὴν ζημίαν τὸ πρᾶγμα, ὅσων καὶ ἡλίκων ἀποστερεῖ ἀγαθῶν. τοὺς μὲν γὰρ πόνους ὑποστήσῃ καὶ τοὺς κινδύνους, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστερηθήσῃ καὶ τῶν ἐπάθλων. ἐννόει ὅτι οἱ πλεῖστοι κακοὶ, καὶ καταφρονήσουσιν αὐτοὶ τῆς δόξης, καθ' ἕνα ἕκαστον ἀναλόγισαι τίς ἐστι· καὶ ὄψει τὸ πρᾶγμα γέλωτος τίμιον· ὄψει ὅτι αἰσχύνη μᾶλλον, ἢ δόξα τὸ πρᾶγμά ἐστι. καὶ μετὰ ταῦτα ἀνάγαγε τὸν λογισμὸν 20 ἐπὶ τὸ ἄνω θέατρον, ὅταν ἀγαθόν τι πράττων ἐννοῇς ὅτι δεῖ καὶ ἀνθρώποις δεῖξαι, καὶ τινας ἐπιζητῇς θεατὰς τοῦ πράγματος, καὶ ὠδίνῃς ὥστε ὀφθῆναι. ἐννόησον ὅτι ὁ Θεὸς ὁρᾷ, καὶ πᾶσαν ἐκείνην σβεννύεις τὴν ἐπιθυμίαν. ἀναχώρησον ἐκ τῆς γῆς, πρὸς ἐκεῖνο ἰδὲ τὸ θέατρον τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἄνθρωποι κἂν ἐπαινέσωσιν, ἀλλ' ὕστερον ἐμέμψαντο, ἀλλὰ φθονοῦσιν, ἀλλ' ἐπιλαμβάνονται· κἂν μὴ τοῦτο ποιῶσιν, οὐδὲν ὅλως ὠφελήσουσι τὸν ἐπαινούμενον. ἐπὶ δὲ τοῦ 25 Θεοῦ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ χαίρει ἐπαινῶν ἡμῶν τὰ κατορθώματα. εἶπας ὀρθῶς, καὶ κρότων ἐπέτυχες; καὶ τί τὸ κέρδος; εἰ μὲν γὰρ ὠφελήθησαν οἱ κροτήσαντες καὶ μετεβάλοντο καὶ βελτίους ἐγένοντο καὶ τῶν προτέρων κακῶν ἀπέστησαν, δεῖ χαίρειν οὕτως, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἐπαίνοις τοῖς γενομένοις, ἀλλ' ἐπὶ τῇ μεταβολῇ τῇ καλῇ καὶ θαυμαστῇ. εἰ δὲ διαπαντὸς μὲν ἐπαινοῦντες καὶ θορυβοῦντες καὶ κροτοῦντες διατελοῦσι, καρποῦνται δὲ οὐδὲν ἀπὸ τῶν κρότων, 30 ἀλγεῖν μᾶλλον χρή, ὅτι αὐτοῖς εἰς κρίμα * ταῦτα γίνεται. ἀλλ' ἐπὶ εὐλαβείᾳ δόξαν ἔχεις; ἂν μὲν ὄντως ᾖς εὐλαβής, καὶ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῇς πονηρόν, χαίρειν δεῖ, οὐκ ἐπειδὴ δοκεῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶ· ἂν μέντοι μὴ ὢν τῆς τῶν πολλῶν δόξης ἐπιθυμῇς, ἐννόει ὅτι οὐχ οὗτοι κρινοῦσιν ἡμῖν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ τὰ λανθάνοντα μετὰ ἀκριβείας ἐπιστάμενος. εἰ δὲ συνειδὼς ἑαυτῷ ἁμαρτήματα, καθαρὸς εἶναι παρὰ πᾶσιν ὑποπτεύῃ, οὐ μόνον οὐ χαίρειν δεῖ, 35 ἀλλὰ καὶ ἀλγεῖν καὶ στένειν πικρόν, τὴν ἡμέραν ἐννοοῦντα συνεχῶς, καθ' ἣν πάντα ἀποκαλύπτεται, καθ' ἣν τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους φωτίζεται. τιμῆς ἀπολαύεις; διακρούου ταύτην, εἰδὼς ὅτι σε ὀφειλέτην καθίστησιν. οὐδείς σοι παρέχει τιμήν; καὶ χαίρειν δεῖ ἐπὶ τούτῳ. οὐ γάρ σοι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς προσθήσεται, ὅτι τιμῆς ἀπήλαυσας. ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὡς μετὰ τῶν ἄλλων εὐεργεσιῶν καὶ τοῦτο ἐγκαλεῖ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου, Ἔλα-40 βον ἐκ τῶν υἱῶν ὑμῶν εἰς προφήτας, καὶ ἐκ τῶν νεανίσκων ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν; κἂν τοῦτο τοίνυν κερδαίνεις, ὅτι οὐκ ἔσῃ ὑπεύθυνος μείζονι τιμωρίᾳ. ὁ μὲν γὰρ μὴ τιμώμενος ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ καταφρονούμενος καὶ οὐδενὸς λόγου τινὸς ἀπολαύων, ἀλλὰ καὶ ὑβριζόμενος καὶ διαπτυόμενος, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν καρποῦται τὸ μὴ καὶ τούτου ὑπεύθυνος εἶναι τοῦ τιμηθῆναι παρὰ τῶν ὁμοδούλων. καὶ διὰ πολλὰ δὲ ἕτερα κερδαίνει ἐντεῦθεν. συστέλλεται;

Ἀμώς β. ια.

ται, ταπεινοῦται, οὐδ᾽, ἐὰν θέλῃ, μέγα φρονήσει ποτέ, εἰ ἑαυτῷ μᾶλλον προσέχει. ὁ μέντοι πολλῆς ἀπολαύων τιμῆς, πρὸς τῷ καὶ ὀφλημάτων εἶναι μεγάλων ὑπεύθυνος, καὶ εἰς ἀπόνοιαν αἴρεται, καὶ εἰς κενοδοξίαν, καὶ γίνεται δοῦλος ἀνθρώπων. εἶτα τῆς δεσποτείας ταύτης αὐξομένης, πολλὰ ἀναγκάζεται ποιεῖν, ὧν οὐ βούλεται. ὡς οὖν εἰδότες ὅτι τοῦτο βέλτιον ἡμῖν, ἢ ἐκεῖνο, μήτε ζητῶμεν τιμάς, καὶ τὰς παρεχομένας διακρουώμεθα, ἀπορρίπτωμεν ἀφ᾽ ἑαυτῶν, σβεννύωμεν τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην. ταῦτα καὶ πρὸς ἄρχοντας, καὶ πρὸς ἀρχομένους ἡμῖν εἴρηται. ψυχὴ γὰρ τιμῆς ἐπιθυμοῦσα καὶ τοῦ δοξάζεσθαι, οὐκ ὄψεται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. οὐκ ἐμός ἐστιν ὁ λόγος, οὐδὲ ἐμαυτοῦ λέγω ῥήματα, ἀλλὰ τοῦ θείου πνεύματος. οὐκ ὄψεται, κἂν ἀρετὴν ἐργάζηται. Ἀπέχουσι γάρ, φησι, τὸν μισθὸν αὐτῶν. *(Ματθ. ϛ. ε.)* ὁ τοίνυν μισθὸν μὴ λαμβάνων, πῶς ὄψεται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; οὐ κωλύω δόξης ἐφίεσθαι, ἀλλὰ δόξης βούλομαι τῆς ἀληθοῦς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οὗ ὁ ἔπαινος, φησιν, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Θεοῦ. *(Ρωμ. β. κθ.)* ἐν τῷ κρυπτῷ ὦμεν εὐλαβεῖς, μὴ περικείμενοι τῦφον πολύν, καὶ σκηνήν, καὶ ὑπόκρισιν. ῥίψωμεν τοῦ προβάτου τὴν δοράν, μᾶλλον δὲ γινώμεθα πρόβατα· οὐδὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης οὐδαμινέστερον. εἰπὲ γάρ μοι· ἐὰν ἴδῃς παίδων πλῆθος μικρῶν, ὑπομαζίων λέγω, ἆρα ἐπιθυμεῖς τῆς δόξης τῆς παρ᾽ ἐκείνων; * οὕτω πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διάκεισο πάντας δόξης ἕνεκεν. διὰ τοῦτο κενοδοξία λέγεται. οὐχ ὁρᾷς τὰ προσωπεῖα, ἃ περιτίθενται οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς; πῶς μὲν καλά; πῶς δὲ λαμπρά; πῶς δὲ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀκρίβειαν τῆς εὐμορφίας διαπεπλασμένα; ἔχεις μοι δεῖξαι ὄψιν τοιαύτην ἐπὶ τῆς ἀληθείας; οὐδαμῶς. τί οὖν; ἆρα ἠράσθης αὐτῶν ποτε; οὔ. διὰ τί; ὅτι διάκενά ἐστι, καὶ μιμεῖται κάλλος, οὐκ ἔστι δὲ κάλλος. οὕτω καὶ ἡ δόξα διάκενός ἐστι καὶ μιμεῖται δόξαν, οὐκ ἔστι δὲ δόξα. ἐκείνη μόνη μένει ἡ φυσικὴ ἡ ἔνδον, αὕτη δὲ ἡ ἔξω ἐπικειμένη ἐπικρύπτει πολλάκις τὴν ἀμορφίαν, ἐπικρύπτει παρὰ ἀνθρώποις, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας. τοῦ δὲ θεάτρου λυθέντος καὶ τῶν προσωπείων ἐπαρθέντων, ἕκαστος, ὅπερ ἐστί, τοῦτο φαίνεται. μὴ τοίνυν ὡς ἐν σκηνῇ καὶ ὑποκρίσει, τὴν ἀλήθειαν μετέλθωμεν. εἰπὲ γάρ μοι, τί καλὸν ἔχει τὸ περιβλέπεσθαι παρὰ τῶν πολλῶν; κενοδοξία ἐστί, καὶ οὐδὲν ἕτερον. ἐπεὶ ἄνελθε εἰς τὴν οἰκίαν καὶ γυμνοῦ μόνος, καὶ εὐθέως διεῤῥύη τὸ πᾶν. ἐνέβαλες εἰς τὴν ἀγοράν; ἐπέστρεψας τοὺς παρόντας; καὶ τί τὸ πλέον; οὐδέν. ἐσβέσθη, καὶ ἀπῆλθεν ὡς καπνὸς διαλυθείς. τῶν οὖν ἀνυποστάτων οὕτως ἐρῶμεν; καὶ πόσης ταῦτα ἀλογίας, εἰπέ μοι; πόσης ἀνοίας; πρὸς ἓν τοίνυν ὁρῶμεν μόνον, πῶς ὁ Θεὸς ἐπαινέσει. ἂν τοῦτο σκοπῶμεν, οὐδέποτε ζητήσομεν τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κἂν γένηται, καταφρονήσομεν, καταγελασόμεθα, διαπτύσομεν, ὡς ἂν εἰ χρυσίου μὲν ἐφιέμενοι, πηλὸν δὲ λαμβάνοντες οὕτω διακεισόμεθα. μὴ ἐπαινείτω σε ὁ δεῖνα· οὐδὲν γὰρ ὠφέλησε. κἂν ψέξῃ, οὐδὲν ἔβλαψεν. ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ ταῦτα ἀμφότερα ἔχει καὶ κέρδος καὶ ζημίαν· τὰ δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων πάντα μάταια. καὶ κατὰ τοῦτο ἐξισούμεθα τῷ Θεῷ, ὅτι οὐ δεῖται τῆς παρ᾽ ἀνθρώπων δόξης ἐκεῖνος. Δόξαν γάρ, φησι, παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω. *(Ιωαν. ε. μα.)* μικρὸν μὲν οὖν τοῦτο, εἰπέ μοι; ὅταν μὴ θέλῃς καταφρονεῖν δόξης, εἰπὲ ὅτι τῷ Θεῷ ἴσος γίνομαι καταφρονήσας, καὶ εὐθέως καταφρονήσεις. οὐ γάρ ἐστιν ἀνθρώποι δόξης δοῦλοι, μὴ πάντων εἶναι δοῦλοι, καὶ αὐτῶν τῶν ἀνδραπόδων δουλικώτερον. οὐ γὰρ ἐπιτάττομεν τοιαῦτα τοῖς δούλοις τοῖς ἡμετέροις, οἷα ἐκείνη τοῖς ὑπ᾽ αὐτῆς ἁλοῦσιν. αἰσχρὰ καὶ αἰσχύνης γέμοντα πράγματα καὶ φθέγγεσθαι ποιεῖ καὶ πάσχειν· καὶ μάλιστα ὅταν ἴδῃ ὑπακούοντας, ἐπιτείνει μᾶλλον τὰ ἐπιτάγματα. φύγωμεν οὖν, φύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν δουλείαν ταύτην. πῶς δέ, φησι, δυνησόμεθα; ἂν φιλοσοφήσωμεν περὶ τῶν ἐνταῦθα, ἂν ἴδωμεν ὅτι τὰ παρόντα πράγματα ὄναρ ἐστὶ καὶ σκιά, καὶ οὐδὲν ἕτερον, εὐκόλως αὐτῆς περιεσόμεθα, καὶ οὔτε ἐν τοῖς μικροῖς, οὔτε ἐν τοῖς μεγάλοις ἁλωσόμεθα. ἂν δὲ μὴ ἐν τοῖς μικροῖς καταφρονῶμεν, καὶ ἐν τοῖς μεγίστοις ῥᾳδίως περιπεσούμεθα. πόῤῥωθεν οὖν

ἀναστέλλωμεν

ἀναστέλλωμεν αὐτῆς τὰς πηγάς. αὗται δέ εἰσιν ἄνοια καὶ τὸ ταπεινὴν κεκτῆσθαι ψυχήν· ὡς ἐὰν ὑψηλὸν λάβωμεν φρόνημα, δυνησόμεθα καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς ὑπεριδεῖν, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν τεῖναι τὴν διάνοιαν, καὶ τῶν ἐκεῖ ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. γ. 12 ΕΙΠΕ ΤΙΣ ΕΞ ΑΥΤΩΝ ΙΔΙΟΣ ΑΥΤΩΝ προφήτης· Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

13 Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής· δι᾽ ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει. 14 Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

ΠΟλλὰ ἐνταῦθά ἐστι τὰ ζητούμενα, πρῶτον μὲν, τίς ὁ εἰρηκώς· δεύτερον δὲ, τί δήποτε ὁ Παῦλος αὐτοῖς ἐχρήσατο· τρίτον, ὅτι οὐδὲ ὀρθῶς ἔχουσαν μαρτυρίαν παρήγαγε. φέρε οὖν καὶ ἕτερα προσθέντες οὕτω καὶ τὴν λύσιν ἐπαγάγωμεν. καὶ γὰρ ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις διελέγετο, μεταξὺ τῆς δημηγορίας φησὶν, Ἀγνώστῳ Θεῷ· (Πραξ. ιζ. κγ. xii.) καὶ πάλιν, --- Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν, ὡς καί τινες τῶν καθ᾽ ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν. Ἐπιμενίδης οὖν ἐστιν ὁ εἰρηκώς, Κρὴς καὶ αὐτὸς ὤν· ἀλλὰ πόθεν κινούμενος, ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὴν ὑπόθεσιν πρὸς ὑμᾶς· ἔχει δὲ οὕτως. οἱ Κρῆτες τάφον ἔχουσι τοῦ Διὸς ἐπιγράφοντα τοῦτο· Ἐνταῦθα Ζὰν κεῖται, ὃν Δία κικλήσκουσι. διὰ ταύτην οὖν τὴν ἐπιγραφὴν ὁ ποιητὴς ψεύστας τοὺς Κρῆτας κωμῳδῶν, προϊὼν πάλιν ἐπάγει, αὔξων μᾶλλον τὴν κωμῳδίαν· --- Καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο

Κρῆτες ἐτεκτήναντο· σὺ δ᾽ οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.

Εἰ τοίνυν αὕτη ἡ μαρτυρία ἀληθής, ὅρα τὸν κίνδυνον ὅσος. εἰ γὰρ ἀληθὴς ὁ ποιητὴς εἰπὼν ὅτι ἐψεύσαντο, τεθνηκέναι τὸν Δία εἰπόντες, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος, μέγας ὁ κίνδυνος. προσέχετε, ἀγαπητοὶ, μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας. εἶπεν ὁ ποιητὴς, ὅτι ψεύδονται οἱ Κρῆτες οἱ τὸν Δία εἰπόντες τετελευτηκέναι· ἐβεβαίωσε τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ὁ ἀπόστολος. οὐκοῦν κατὰ τὸν ἀπόστολον ἀθάνατος ὁ Ζεύς. αὕτη γάρ, φησιν, ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστι. τί οὖν ἐροῦμεν; μᾶλλον δὲ πῶς ἐστι τοῦτο ἐπιλύσασθαι; οὐ τοῦτο εἶπεν ὁ ἀπόστολος, ἀλλ᾽ ἁπλῶς οὕτως ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν καὶ ἀφελῶς πρὸς τὸ ἦθος αὐτῶν τὸ ἐψευσμένον. διατί γὰρ μὴ ἐπήγαγε τὸ, Καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο Κρῆτες ἐτεκτήναντο; ὥστε οὐ τοῦτο εἶπεν ὁ ἀπόστολος, ἀλλ᾽ ὅτι καλῶς ὁ δεῖνα εἶπεν, ὅτι ψεῦσταί εἰσιν οἱ Κρῆτες. οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον ἰσχυριζόμεθα, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ Ζεύς. ἔνεστι γὰρ καὶ ἑτέρωθεν πολλαχόθεν κατασκευάζοντας, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς τῶν Κρητῶν μαρτυρίας, τοῦτο σαφῶς ἀποδεῖξαι· ἄλλως δὲ οὐκ ἐν τούτῳ εἶπεν αὐτοὺς ψεύδεσθαι. μᾶλλον δὲ εἰκὸς καὶ τοῦτο ἐψεῦσθαι αὐτούς. καὶ γὰρ καὶ ἄλλους ἐνόμιζον θεούς. διὰ τοῦτο ὁ ἀπόστολος ψεύστας αὐτοὺς εἶπεν. ἀλλὰ τὸ ζητούμενον, τί δήποτε ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἄγει τὰς μαρτυρίας; ὅτι μάλιστα τούτοις ἐντρέπομεν αὐτούς, ὅταν οἴκοθεν ἐλέγχωμεν τὰς μαρτυρίας, καὶ τὰς κατηγορίας, ὅταν τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς θαυμασίους, τούτους ἐπιστήσωμεν αὐτοῖς αἰτιωμένους. διὰ τοῦτο καὶ ἑτέρωθι κέχρηται λέγων, Ἀγνώστῳ Θεῷ. (Πραξ. ιζ. κγ.) οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἀρχῆς τοὺς θεοὺς πάντας παρέλαβον, ἀλλὰ κατὰ χρόνους, καὶ ἄλλους τινὰς, ὡς τὰ ἐκ τῶν Ὑπερβορέων, ὡς τὰ τοῦ Πανὸς, ὡς τὰ μικρὰ, ὡς τὰ μεγάλα μυστήρια ἐπήγαγον ὕστερον· οὗτοι στοχαζόμενοι ἀπὸ τούτων, ὅτι εἰκὸς καὶ ἄλλον εἶναι Θεὸν, ὑπ᾽ αὐτῶν δὲ ἠγνοῆσθαι, ἵνα καὶ περὶ ἐκεῖνον ὦσιν εὐκαθοσίωτοι, τούτῳ βωμὸν ἔστησαν ἐπιγράψαντες, Ἀγνώστῳ Θεῷ, μονονουχὶ τοῦτο δηλοῦντες, καὶ εἴ τις ἄγνωστος εἴη Θεός. εἶπεν οὖν, ὅτι Οἱ προλαβόντες ὑμεῖς ἐ-

πέγνωτε

πέγνωστε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. τὸ δὲ --- Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν, περὶ τοῦ Διὸς εἴ-
ρηται τῷ Ἀράτῳ· ὃς ἐπεὶ ἀρξάμενος εἶπε, Μεσταὶ δὲ Διὸς μὲν ἀγυιαὶ, μεστὴ δὲ θάλασσα,
τότε ἐπήγαγε τὸ --- Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν, δεικνὺς οἶμαι κἀκεῖνος ὅτι γεγόναμεν ἐκ Θεοῦ.
πῶς οὖν ὁ Παῦλος τὰ περὶ τοῦ Διὸς εἰρημένα εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων εἵλκυσεν; οὐ τὰ περὶ
τοῦ Διὸς εἰρημένα εἵλκυσεν εἰς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τὰ προσήκοντα τῷ Θεῷ, καὶ οὐ γνησίως, 5
οὐδὲ κυρίως ἐπιτεθέντα τῷ Διῒ, ταῦτα ἀποδίδωσι τῷ Θεῷ· ἐπεὶ καὶ τὸ, Θεὸς, ὄνομα αὐτοῦ
μόνου ἐστὶ, καὶ παρανόμως ἐπίκειται τοῖς εἰδώλοις. ἀλλὰ πόθεν ἐχρῆν αὐτοῖς διαλεχθῆ-
ναι; ἀπὸ τῶν προφητῶν; ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπίστευσαν· ἐπεὶ καὶ Ἰουδαίοις οὐδὲν ἀπὸ τῶν εὐ-
αγγελίων φθέγγεται, ἀλλ' ἀπὸ τῶν προφητῶν. διὰ τοῦτό φησιν, Ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις (α. Κορ. θ. κα.)
ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον. τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖ- 10 (Ματθ. β.)
ται ἐπὶ τῶν μάγων, οὐ δι' ἀγγέλου αὐτοὺς ἄγει, οὐ διὰ προφήτου, οὐ δι' ἀποστόλου, οὐ δι' εὐαγ-
γελιστοῦ, ἀλλὰ πόθεν; διὰ ἄστρου. ἐπειδὴ γὰρ περὶ ταῦτα τὴν τέχνην εἶχον, ἐκεῖθεν αὐ-
τοὺς εἵλκυσε. πάλιν ἐπὶ τῶν βοῶν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, Ἐὰν πορευθῶσι, φησὶ, τὴν δὲ τὴν ὁ- (α. Βασ. ς. θ.)
δὸν, ἀληθής ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησις, καθάπερ οἱ μάντεις ὑπετίθεντο. οὐκοῦν ἀ-
ληθεύουσιν οἱ μάντεις ἅπαντες; ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων στομάτων αὐτοὺς ἐλέγχει καὶ καταπλήττει. 15
πάλιν ἐπὶ τῆς ἐγγαστριμύθου. καὶ γὰρ ἐπειδὴ ταύτῃ ἐπίστευε, διὰ ταύτης ἐποίησεν ἀκοῦσαι
τὸν Σαοὺλ τὰ μέλλοντα αὐτὸν καταλαμβάνειν. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπεστόμισε τὸν δαίμονα ὁ (α. Βασ. κη. η.)
Παῦλος τὸν λέγοντα, Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγ- (Πραξ. ις. ιζ.)
γέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας; τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ὁ Χριστὸς κωλύει τοὺς δαίμονας φθέγγεσθαι;
ἐκεῖ μὲν εἰκότως. καὶ γὰρ τὰ σημεῖα παρεχώρει. ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἀστὴρ ἦν, ἀλλ' αὐ- 20 (Μαρκ. α. κδ. Λουκ. δ. λδ.)
τὸς ἑαυτὸν ἐκήρυττε, καὶ οἱ δαίμονες δὲ οὐ προσεκύνουν. οὐκ ἦν γὰρ εἴδωλον τὸ φθεγγό-
μενον, ἵνα κωλυθῇ. καὶ τὸν Βαλαὰμ δὲ εἴασεν εὐλογῆσαι, καὶ οὐκ ἐκώλυσεν. οὕτω πάντα- (Αριθ. κγ.)
χοῦ συγκαταβαίνει. καὶ τί τοῦτο θαυμάζεις; αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἀφίησι δόξας πονηρὰς καὶ ἀ-
ναξίους ἑαυτοῦ συνίστασθαι, οἷον ὅτι σῶμα ἦν πρότερον, ὅτι ὁρατός. πρὸς τοῦτο γοῦν λέγει,
Πνεῦμα ὁ Θεός. πάλιν ὅτι χαίρει ταῖς θυσίαις (ὅπερ ἦν ἀλλότριον αὐτοῦ) καὶ ῥήματα φθέγ- 25 (Ἰωαν. δ. κδ.)
γεται ἀπᾴδοντα αὐτοῦ τῆς ὁμολογίας, καὶ ὅσα τοιαῦτα. οὐδαμοῦ γὰρ αὐτὴν ἀξίαν ὁρᾷ τὴν αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ ἡμῖν χρήσιμον. εἰ γὰρ πατὴρ οὐχ ὁρᾷ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ συμ-
ψελλίζει τοῖς παιδίοις, καὶ τὰ φαγεῖν καὶ ἐδέσματα καὶ πόματα οὐχ Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι καλεῖ, ἀλλὰ
παιδικῇ τινι διαλέξει καὶ βαρβάρῳ, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός· καὶ ὀνειδίζει συγκαταβατικῶς
διὰ τοῦ προφήτου λέγων, Εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν. καὶ πανταχοῦ συγκατάβασίς ἐστι 30 (Ἱερ. β. ια.)
τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς καὶ ῥήματα καὶ πράγματα. δι' ἣν αἰτίαν, φησὶν, ἔλεγχε αὐτοὺς ἀπο-
τόμως, ἵνα ὑγιαίνωσι τῇ πίστει. διὰ τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ ἦθος αὐτοῖς ἐστιν ἰταμὸν καὶ δολερὸν καὶ
ἀκόλαστον. τὰ δὲ μυρία κακὰ αὐτοὶ ἔχουσιν. ὅταν καὶ ψεύδωνται προχείρως, καὶ δολεροὶ ὦσι,
καὶ γαστρίμαργοι, καὶ ἀργοὶ, σφοδροῦ καὶ πληκτικοῦ τοῦ λόγου δεῖ. προσηνείᾳ γὰρ οὐκ ἂν
ἀχθείη ὁ τοιοῦτος· ἔλεγχε οὖν αὐτούς. ἐνταῦθα οὐ τοὺς ἀλλοτρίους φησὶν, ἀλλὰ τοὺς οἰκεί- 35
ους. ἀποτόμως. βαθυτέραν, φησὶ, δίδου τὴν πληγήν. οὐ γὰρ πᾶσιν ἑνὶ τρόπῳ προσε-
νεκτέον, ἀλλὰ διαφόρως καὶ ποικίλως, καὶ πρὸς τὰ ὑποκείμενα. οὐδαμοῦ παρακαλεῖ
ἐνταῦθα. ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὐγενῆ πλήττων ἀναιρεῖ καὶ ἀπόλλυσιν, οὕτως ὁ τὸν
δεόμενον σφοδρότητος κολακεύων διαφθείρει, καὶ οὐκ ἀφίησι διαναστῆναι. ἵνα ὑγιαίνωσι,
φησιν, ἐν τῇ πίστει. ἄρα τοῦτο ὑγεία, τὸ μηδὲν νόθον, μηδὲ ἀλλότριον ἐπεισάγειν. εἰ δὲ οἱ 40
βρώματα παρατηροῦντες οὐχ ὑγιαίνουσιν, ἀλλὰ νοσοῦσι καὶ ἀσθενοῦσι (Τὸν γὰρ ἀσθενοῦν- (Ρωμ. ιδ. α.)
τα, φησὶ, τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν) τί ἂν εἴποι τις περὶ
τῶν τὰ αὐτὰ νηστευόντων αὐτοῖς; περὶ τῶν σαββατιζόντων; περὶ τῶν εἰς τόπους ἀπερχομένων
ἐκείνοις ἀφιερωμένους; τὴν ἐν Δάφνῃ λέγω, τὸ τῆς Ματρώνης λεγόμενον σπήλαιον, τὸ

ἐν

ἐν Κιλικίᾳ τόπον τοῦ οὕτω Κρόνου λεγόμενον. πῶς δὲ οὗτοι ὑγιανοῦσι; διὰ τὸ χρῆ σφοδροτέρας αὐτοῖς τῆς πληγῆς. διὰ τί οὖν ἐπὶ Ῥωμαίων αὐτὸ οὐ ποιεῖ; ὅτι οὐ τοιαῦτα τὰ ἤθη ἐκείνων, ἀλλ' εὐγενέστεροι ἐτύγχανον. μὴ προσέχοντες, φησιν, Ἰουδαϊκοῖς μύθοις. διπλῆ μῦθος τὰ Ἰουδαϊκά, καὶ ὅτι παραποίησις, καὶ ὅτι παρὰ καιρὸν τὸ πρᾶγμα. λοιπὸν γὰρ μῦθος ἐστί. ὅταν γὰρ μὴ δέῃ αὐτὸ γίνεσθαι, καὶ γινόμενον βλάπτῃ, μῦθός ἐστιν [ὥσπερ ἄχρηστόν ἐστι]. ὥσπερ οὖν ἐκείνοις οὐ δεῖ πείθεσθαι, οὕτως οὐδὲ τούτοις. οὐ γάρ ἐστιν ὑγιαίνειν. εἰ γὰρ πιστεύεις τῇ πίστει, τί ἕτερα ἐπεισάγεις, ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς πίστεως δικαιῶσαι; τί καταδουλοῖς ἑαυτὸν καὶ ὑποβάλλεις τῷ νόμῳ; οὐ θαρρεῖς τῷ πράγματι; τοῦτο νοσοῦντός ἐστι καὶ ἀπιστοῦντος. πίστις γὰρ διανοίας μὴ ἀμφιβάλλειν· ἀμφιβάλλει δὲ ὁ τοιοῦτος.

15 Πάντα μὲν, φησι, καθαρὰ τοῖς καθαροῖς. Ὁρᾷς ὅτι πρὸς τί ἐστι τὸ εἰρημένον; Τοῖς δὲ μεμιαμμένοις, φησί, καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν. Οὐκ ἄρα παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν καθαρὰ ἢ ἀκάθαρτα, ἀλλὰ παρὰ τὴν προαίρεσιν τῶν μεταλαμβανόντων. Ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν, φησι, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις.

16 Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι. Οὐκοῦν καὶ ὁ ὗς καθαρόν. τί οὖν ὡς ἀκάθαρτον ἀπηγόρευται; οὐ τῇ φύσει ἀκάθαρτον ἦν. πάντα γὰρ καθαρά· ἐπεὶ οὐδὲν ἰχθύος ἀκαθαρτότερον, ὅπου γε καὶ ἀνθρωπίνων ἀπογεύεται σωμάτων· ἀλλ' ἐπιτέτραπτο, καὶ καθαρὸν εἶναι ἐδόκει. πάλιν οὐδὲν ὄρνιθος ἀκαθαρτότερον. σκώληκας γὰρ ἐσθίει· οὐδὲν * ἐλάφου· καὶ γὰρ καὶ παρὰ τοῦτο φασὶν αὐτὴν καλεῖσθαι ἔλαφον, διὰ τὸ ὄφεις ἐσθίειν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἠσθίετο. τίνος οὖν ἕνεκεν τότε ἦν καὶ ἕτερά τινα τοιαῦτα ἀπηγόρευσεν; οὐχ ὡς ἀκάθαρτα, ἀλλὰ τὸ πλέον τῆς τρυφῆς περικόπτων. ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο εἶπεν, οὐκ ἂν ἔπεισε· νῦν δὲ τῷ φόβῳ τῆς ἀκαθαρσίας αὐτοὺς κατέχει. τί γὰρ, εἰπέ μοι, οἴνου ἀκαθαρτότερον, εἰ ταῦτα ἐξετάζειν χρή; τί δὲ ὕδατος, εἰπέ μοι, ᾧ μάλιστα ἐκαθαίροντο; νεκρῶν οὐχ ἥπτοντο, καὶ νεκρῷ καθηγνίζοντο. τὸ γὰρ σφαζόμενον, νεκρόν, καὶ τούτῳ ἐκαθαίροντο. οὕτω παίδων ἦν ἡ διδασκαλία. σκόπει δέ· ὁ οἶνος οὐχὶ ἀπὸ κόπρου τὴν σύστασιν ἔχει; ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς ἕλκει ἡ ἄμπελος τὴν νοτίδα, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς κόπρου τῆς παρακειμένης. καὶ ὅλως, εἰ βουλοίμεθα ἀκριβολογεῖσθαι, πάντα ἀκάθαρτα. ἀλλ' οὐδέν, εἰ βουλοίμεθα μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, ἀκάθαρτον, ἀλλὰ πάντα καθαρά. οὐδὲν ὁ Θεὸς ἀκάθαρτον ἐποίησεν. οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον, εἰ μὴ ἡ ἁμαρτία μόνη. ψυχῆς γὰρ ἅπτεται, καὶ ταύτην ῥυποῖ. τοῦτο δὲ πρόληψίς ἐστιν ἀνθρωπίνη. τοῖς δὲ μεμιαμμένοις, φησί, καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. πῶς γὰρ ἐν τοῖς καθαροῖς ἀκάθαρτον ἂν εἴη; ὁ ψυχὴν ἔχων ἀσθενῆ, πάντα ῥυποῖ. εἰ δὲ ἀκαθαρῆ τοιοῦτος λογισμός, τὸ καθαρὸν καὶ τὸ ἀκάθαρτον ζητῶν, οὐδενὸς ἅπτεται. οὐδὲ γὰρ ταῦτα καθαρά, ἰχθῦς λέγω, καὶ τὰ ἄλλα κατὰ τὸν αὐτῶν λογισμόν (μεμίανται αὐτῶν, φησι, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις) ἀλλὰ πάντα μιαρά. ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ τί; περιέτρεψεν εἰς αὐτοὺς τὸ πᾶν. οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον, φησιν, ἀλλ' αὐτοί, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν. τούτων οὐδέν ἐστιν ἀκαθαρτότερον. Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

κεφ. β.

1 Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ. Τοῦτο ἐστιν ἀκαθαρσία. αὐτοί εἰσιν ἀκάθαρτοι· ἀλλὰ μὴ τούτων ἕνεκεν σιγήσῃς. κἂν μὴ δέχωνται, φησι, σὺ τὰ σαυτοῦ πρᾶττε· κἂν μὴ πείθωνται, σὺ παραίνει καὶ συμβούλευε. ἐνταῦθα πλέον αὐτοὺς διαβάλλει. καὶ γὰρ οἱ μαινόμενοι οὐδὲν νομίζουσιν ἑστηκέναι· ἀλλ' οὐ παρὰ τὰ ὁρώμενα τοῦτο ἐστί, ἀλλὰ παρὰ τοὺς ὁρῶντας ὀφθαλμούς. ἐπειδὴ ἄστατοί εἰσι καὶ ἰλιγγιῶντες, νομίζουσι περιστρέφεσθαι αὐτοῖς τὴν γῆν, ἀλλ' οὐ περιστρέφεται, ἀλλ' ἕστηκε παγία. τοῦ γὰρ πάθους αὐτῶν ἡ ἀπόνοια, οὐ τοῦ στοιχείου τὸ πάθος. οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ὅταν ψυχὴ ἀκάθαρτος ᾖ, πάντα ἀκάθαρτα

θαρτα νομίζει. ἀρχὴ οὖν τοῦ παρατηρεῖσθαι, καθαρότητος· ἀλλὰ καθαρότητος τὸ πάντων
κατατολμᾶν. ὁ γὰρ φύσει καθαρὸς, πάντων κατατολμᾷ· οἱ δὲ ἐρρυπωμένοι, οὐδενός.
τοῦτο καὶ πρὸς Μαρκίωνά ἐστιν εἰπεῖν. ὁρᾷς ὅτι καθαρότητος τεκμήριον τίθεται τὸ πάντως
ῥύπου ἀνώτερον εἶναι, τὸ δὲ μηδενὸς ἅπτεσθαι, ἀκαθαρσίας; οὕτω καὶ ἐπὶ Θεοῦ. ὅτι σάρκα ἀ-
νέλαβε, τοῦτο καθαρότητος· εἰ δεδοικὼς δὲ οὐκ ἀνέλαβε, ῥύπου. ὁ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἀκά-
θαρτα μὴ ἐσθίων, οὗτος ἐστὶν ἀκάθαρτος καὶ ἀσθενής· ὁ δὲ ἐσθίων, οὐκέτι. μὴ καθαροὺς
τοίνυν καλῶμεν τοὺς τοιούτους· οὗτοι εἰσὶν οἱ ἀκάθαρτοι· ὁ δὲ πάντων κατατολμῶν, καθαρός.
ταύτην τὴν εὐλάβειαν ἐπὶ τῶν ῥυπούντων τὴν ψυχὴν ἐπιδείκνυσθαι χρή. ἐκεῖνο γὰρ
ἀκαθαρσία, ἐκεῖνο ῥύπος· τοῦτο δὲ οὐδὲν τούτων. ἐπεὶ καὶ οἱ στόμα ἔχοντες διεφθαρμένον νο-
μίζουσι τὰ προσφερόμενα ἀκάθαρτα εἶναι, τοῦτο δὲ τοῦ πάθους ἐστί. χρὴ τοίνυν τῶν καθα-
ρῶν σφόδρα εἰδέναι καὶ τῶν ἀκαθάρτων τὴν φύσιν.

ΗΘΙΚΟΝ

Τί οὖν ἐστιν ἀκάθαρτον; ἁμαρτία, κακία, πλεονεξία, πορνεία. Λούσασθε, φησὶ, κα-
θαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. (Ησ. α. ις.) Καρδίαν καθαρὰν κτίσον
ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. (Ψαλ. ν. ια.) Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, φησὶ, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτε-
σθε· (Ησ. νβ. ια.) ἐπεὶ καὶ αἱ παρατηρήσεις ἐκεῖναι σύμβολα ἦσαν καθαρσιῶν. Νεκροῦ, φησὶ, μὴ ἅψη. (Λευϊτ. ι. λθ.)
τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία, νεκρὸν καὶ ὀδωδός. Ὁ λεπρὸς, φησὶν, ἀκάθαρτός ἐστι. (Λευϊτ. ιγ. κ. ιγ.) καὶ γὰρ ἡ ἁ-
μαρτία, ποικίλον καὶ πολυειδές. καὶ ὅτι τοῦτο αἰνίττεται, ἐκ τῶν ἑξῆς δῆλον. ἐὰν γὰρ ᾖ διαπαντὸς
ἡ λέπρα καὶ καθ' ὅλου τοῦ σώματος, καθαρός ἐστιν· ἐὰν δὲ ἐν μέρει, οὐκέτι. ὁρᾷς ὅτι τὸ
ποικίλον καὶ ἐνηλλαγμένον ἐστὶ τὸ ἀκάθαρτον; πάλιν ὁ γονορρυὴς ἀκάθαρτον ἐν τῇ ψυχῇ.
λόγισαι τὸν γονορρυῆ, τὸν τὰ σπέρματα ἀποβάλλοντα. ὁ μὴ περιτμηθεὶς πάλιν ἀκάθαρ-
τος. ὁρᾷς πῶς οὐκ ἔστι ταῦτα ἀλληγορία, ἀλλὰ τύποι; ὁ μὴ περιελὼν, φησὶ, τῆς ψυχῆς
τὴν κακίαν. ὁ ἐργαζόμενος ἐν τῷ σαββάτῳ, λιθάζεται· τουτέστιν, ὁ μὴ διαπαντὸς ἀνα-
κείμενος τῷ Θεῷ, οὗτος ἀπόλλυται. Εἴδετε πόσοι τρόποι ἀκαθαρσιῶν; ἡ ἀπὸ λέχους, φη-
σὶν, ἀκάθαρτός ἐστι. (Λευϊτ. ιβ. β.) διατί, εἰπέ μοι; οὐχὶ σπορὰ καὶ γέννησις ἀνθρώπους ἐποίησε; τίνος οὖν ἕ-
νεκεν ἀκάθαρτος ἡ γυνὴ, εἰ μὴ ἐπειδή τι ἠνίττετο; τί δὲ τοῦτο ἐστιν; εὐλάβειαν ἐνέτικτε τῇ
ψυχῇ, τῆς πορνείας ἀπῆγαγε πόῤῥω. εἰ γὰρ ἡ τίκτουσα ἀκάθαρτος, πολλῷ μᾶλλον ἡ πορ-
νεύουσα. εἰ τὸ τῇ γυναικὶ τῇ ἑαυτοῦ πλησιάζειν οὐ σφόδρα καθαρὸν, τὸ ἀλλοτρίᾳ μίγνυσθαι
πολλῷ μᾶλλον. (Λευϊτ. κα. α.) Ὁ ἀπὸ κήδους, φησὶν, ἀκάθαρτος· πολλῷ μᾶλλον ὁ ἀπὸ φόνου καὶ πολέμου.
καὶ πολλοὺς ἂν εὕροι τις τρόπους ἀκαθαρσιῶν, εἴ γε δεῖ πάντας ἀφηγεῖσθαι. ἀλλ' οὐ νῦν
ταῦτα ἀπαιτούμεθα, ἀλλὰ μετέστη εἰς τὴν ψυχὴν τὸ πᾶν. τὰ γὰρ σωματικὰ ἐγγυ-
τέρω ἡμῶν· διὰ τοῦτο ἀπὸ τούτου ἐνήγαγεν, ἀλλ' οὐ νῦν. οὐ γὰρ ἔδει παρακαθέζεσθαι
τοῖς τύποις, οὐδὲ προσεδρεύειν ταῖς σκιαῖς, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας ἔχεσθαι, καὶ ταύτης ἀν-
τιλαμβάνεσθαι. (Σηρ. κα. β.) ἀκάθαρτον ἡ ἁμαρτία, ταύτην φεύγωμεν, ταύτης ἀπεχώμεθα. Ἐὰν
προσέλθης, φησὶ, πρὸς αὐτὴν, δήξεταί σε. οὐδὲν πλεονεξίας ἀκαθαρτότερον. πόθεν
τοῦτο δῆλον; ἀπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. τί γὰρ οὐ μιαίνει, χεῖρας, ψυχὴν, αὐτὴν τὴν οἰκίαν,
ἔνθα ἀπόκειται τὰ ἁρπαζόμενα; πρὸς Ἰουδαίους μὲν οὖν οὐδὲν τοῦτο εἶναι δοκεῖ. καί-
τοι ὀστᾶ ἐβάστασεν ὁ Μωϋσῆς τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ ὁ Σαμψὼν ἀπὸ σιαγόνος ὄνου ἔπιε, καὶ ἀπὸ
λέοντος μέλι ἔφαγε, καὶ Ἡλίας ἀπὸ κοράκων ἐτρέφετο, καὶ παρὰ γυναικὸς χήρας. τί δὲ,
εἰπέ μοι, εἰ τούτων ἕνεκεν ἀκριβολογεῖσθαι χρὴ, τὰ δέρματα τῶν βιβλίων αὐτῶν οὐ
πάντων ἦν ἐναγέστερα; καὶ γὰρ ἀπὸ νεκρῶν ζώων ἐστίν. οὐχὶ ὁ πόρνος τοίνυν ἀκά-
θαρτος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι τούτου μᾶλλον, καὶ ὁ μοιχὸς ἀκάθαρτος· ἀκά-
θαρτος δὲ καὶ οὗτος κἀκεῖνος οὐ διὰ τὴν μίξιν (ἐπεὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ ὁ γυναι-
κὶ ἰδίᾳ πλησιάζων, ἀκάθαρτος) ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ὅτι
τὸν ἀδελφὸν ἐπλεονέκτησεν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις. ὁρᾷς ὅτι ἡ κακία ἀκάθαρ-

τον;

τον; καὶ ὁ μὲν δύο γυναῖκας ἔχων οὐκ ἦν ἀκάθαρτος, καὶ πολλὰς ἔχων ὁ Δαβὶδ οὐκ ἦν ἀκάθαρτος· ἐπεὶ δὲ μίαν ἔσχε παρανόμως, ἀκάθαρτος γέγονε. διὰ τί; ὅτι ἠδίκησεν, ὅτι ἐπλεονέκτησε. καὶ ὁ πόρνος δὲ οὐ διὰ τοῦτο ἀκάθαρτος διὰ τὴν μίξιν, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον, ὅτι ἀδικεῖ τὸ γύναιον, καὶ ἀλλήλους ἀδικοῦσι τὴν γυναῖκα ποιοῦντες κοινήν, καὶ αὐτοὶ τῆς φύσεως ἀνατρέποντες νόμους. ἑνὸς γὰρ αὐτὴν ἔδει εἶναι. Ἄρσεν γάρ, φησι, καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν, Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· οὐχ οἱ πολλοί, ἀλλ' οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν ἀδικία ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο πονηρὸν τὸ πρᾶγμα. ὁ θυμὸς πάλιν ὅταν ὑπερβῇ τὰ μέτρα, ἀκάθαρτον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, οὐ διὰ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ διὰ τὸν τρόπον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσκεῖται, Ὁ ὀργιζόμενος, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ εἰκῇ. ὥστε πανταχοῦ τὸ τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι, ἀκάθαρτον. ἀπὸ γὰρ ἀπληστίας καὶ τοῦ ἀκορέστου τὸ πρᾶγμα τίκτεται. νήφωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, καθαρεῖ ψώμεθα τὴν ἀληθῆ καθαρότητα, ἵνα τὸν Θεὸν ἰδεῖν καταξιωθῶμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Γεν. α. κη. Γβ. κδ. — Ματθ. ε. κβ.

Λογ. η. 2 ΠΡΕΣΒΥΤΑΣ ΝΗΦΑΛΙΟΥΣ ΕΙΝΑΙ, σεμνούς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·

3 Πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους,

4 Ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους,

5 Σώφρονας, ἁγνάς, οἰκουρούς, ἀγαθάς, ὑποτασσομένας τοῖς οἰκείοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται.

Ἔστι μὲν ἃ καὶ τὸ γῆρας ἐλαττώματα ἔχει, ἃ οὐκ ἔχει ἡ νεότης. καὶ ἔχει μέν τινα καὶ τῆς νεότητος· ἔχει δὲ ὅμως καὶ τὸ νωθρόν, τὸ ὀκνηρόν, τὸ ληθαργικόν, τὸ ἀμβλύ, τὸ ἀκρόχολον. διὰ τοῦτο περὶ τούτων παραγγέλλει φησί· πρεσβύτας εἶναι νηφαλίους. πολλὰ γάρ ἐστι τὰ ποιοῦντα μὴ νήφειν αὐτὴν ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ· καὶ πρῶτον αὐτό, ὅπερ ἔφην, τὸ πολλάκις ἀμβλύνεσθαι, καὶ δυσκόλως διεγείρεσθαι, καὶ δυσκόλως κινεῖσθαι. διὸ καὶ ἐπάγει, σεμνούς, σώφρονας. ἐνταῦθα αὐτοὺς φρονίμους φησί. σωφροσύνη γὰρ τοῦτο λέγεται, ἡ τῶν φρενῶν σωτηρία. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ καὶ ἐν τοῖς γεγηρακόσι λυττῶντες ἄνθρωποι, παράφρονες, οἱ μὲν ὑπὸ οἴνου, οἱ δὲ ὑπὸ λύπης. μικροψύχους γὰρ τὸ γῆρας ποιεῖ. ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ. καὶ καλῶς εἴρηκε, τῇ ὑπομονῇ· καὶ τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς γέρουσιν ἁρμόζει. πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, τουτέστιν, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σχήματος καὶ τῆς καταστολῆς δεικνυμένας τὴν κοσμιότητα. μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας. μάλιστα γὰρ τοῦτο γυναικῶν τὸ ἐλάττωμα καὶ τοῦ γήρως. διὰ γὰρ τὸ κατεψῦχθαι τὰς ἡλικίας πολλὴ καὶ τούτου γίνεται ἡ ἐπιθυμία. ὅθεν καὶ περὶ τούτου μάλιστα τὴν παραίνεσιν πρὸς αὐτὰς ποιεῖται, πανταχόθεν τὴν μέθην ἐκκόπτων, καὶ τοῦ νοσήματος τούτου ἐκτὸς αὐτὰς εἶναι βουλόμενος, καὶ διαφυγεῖν τὸν ἐντεῦθεν γέλωτα. καὶ γὰρ εὐκολώτερον καὶ οἱ κάτωθεν ἀτμοὶ ἀναφέρονται, καὶ αἱ μήνιγγες τὴν βλάβην δέχονται τῷ πεπαλαιῶσθαι αὐτὰς τῷ χρόνῳ. καὶ ἐντεῦθεν ἡ μέθη μάλιστα γίνεται. δεῖ μὲν δὴ οἴνου τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ μάλιστα (ἀσθενὴς γάρ) δεῖ δὲ οὐ πολλοῦ, ὥσπερ οὐδὲ ταῖς νέαις, οὐ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ σφόδρα τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας ἀνάπτεσθαι. καλοδιδασκάλους. καὶ μὴν κωλύεις γυναῖκας διδάσκειν. πῶς οὖν ἐνταῦθα ἐπιτρέπεις, ἐν τοῖς ἑτέρωθι λέγων, Γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω; ἀλλ' ἄκουε τί ἐπήγαγεν, Οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός. ἀνδράσι μὲν γὰρ ἐπιτέτραπται διδάσκειν ἄνωθεν καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, γυναιξὶ δὲ

α. Τιμ. β. ιβ.

τὸν

τὸν μὲν παραινετικὸν ἐπιτρέπει λόγον ἐπ' οἰκίας, οὐδαμοῦ δὲ προηγεῖσθαι συγχωρεῖ, οὐδὲ μακρὸν ἀποτείνειν λόγον ἀφίησι. διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός. ἵνα σωφρονίζωσι, φησὶ, τὰς νέας. ὁρᾷς πῶς συμπλέκει καὶ συνάγει τὸν λαόν; πῶς ὑποτάττει τὰς νεωτέρας ταῖς γεγηρακυίαις; οὐ γὰρ περὶ θυγατέρων ἐνταῦθα διαλέγεται, ἀλλ' ἁπλῶς ἀπὸ τῆς ἡλικίας. ἑκάστη, φησὶ, πρεσβυτέρα τὴν νεωτέραν σωφρονιζέτω. Φιλάνδρους εἶναι. τὸ [Σειρ. κε'. β.] κεφάλαιον τοῦτο τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν ἀγαθῶν. Γυνὴ γὰρ, φησιν, ἀνδρὶ συμπεριφερομένη. τούτου γὰρ ὄντος, οὐδὲν τῶν ἀηδῶν συμβήσεται. πῶς γὰρ, τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸ σῶμα συννενευκυίας καὶ μηδεμιᾶς ἐκεῖ διαστάσεως οὔσης, οὐ πάντα τὰ λοιπὰ εἰρηνεύσεται; τῶν γὰρ ἀρχόντων ἐν εἰρήνῃ ὄντων, τίς ὁ διαιρῶν καὶ διατέμνων τὴν εἰρήνην; ὥσπερ αὖ τούτων κακῶς διακειμένων, οὐδὲν ὑγιὲς ἔσται κατὰ τὴν οἰκίαν. οὐδὲν οὕτω τούτου μεῖζον καὶ χρημάτων καὶ εὐγενείας καὶ δυναστείας καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦτο λυσιτελέστερον. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ἐν εἰρήνῃ εἶναι, ἀλλὰ, φιλεῖν τοὺς ἄνδρας. ὅταν γὰρ ἀγάπη ᾖ, οὐδὲν τῶν δυσκόλων παρείσοδον ἕξει. ἀπὸ ταύτης γὰρ καὶ τὰ λοιπὰ τίκτεται ἀγαθά. Φιλοτέκνους, φησί. καλῶς. ἡ γὰρ τὴν ῥίζαν ἀγαπῶσα, πολλῷ μᾶλλον καὶ τοὺς καρπούς. Σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουρούς, ἀγαθάς. πάντα ἀπ' ἐκείνης τίκτεται. καὶ γὰρ ἀγαθαὶ καὶ οἰκουροὶ ἀπὸ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς περὶ τὸν ἄνδρα φιλίας γίνονται. Ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται· ὡς ἥγε τοῦ ἀνδρὸς καταφρονοῦσα καὶ τῆς οἰκίας ἀμελεῖ. ἀπὸ δὲ τοῦ φιλεῖν καὶ σωφροσύνη πολλὴ τίκτεται, ἀπὸ τοῦ φιλεῖν πᾶσα ἀναιρεῖται φιλονεικία. κἂν Ἕλλην ᾖ, ταχέως πεισθήσεται· κἂν χριστιανὸς, βελτίων ἔσται. ὁρᾷς τοῦ Παύλου τὴν συγκατάβασιν; ὁ πάντα πράττων ὥστε ἡμᾶς ἀποστῆσαι τῶν βιωτικῶν, περὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν νῦν πολλὴν ποιεῖται τὴν φροντίδα. τούτων γὰρ καλῶς διῳκημένων, καὶ τὰ πνευματικὰ χώραν ἕξει· ἑτέρως δὲ, κἀκεῖνα λυμαίνεται. ἡ γὰρ οἰκουρὸς γυνὴ καὶ σώφρων ἔσται, ἡ οἰκουρὸς καὶ οἰκονομική· οὔτε περὶ τρυφὴν, οὔτε περὶ * ἐξόδους ἀκαίρους, οὔτε περὶ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἀσχοληθήσεται. ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, φησι, βλασφημῆται. ὁρᾷς ὅτι προηγουμένως τοῦ κηρύγματος φροντίζει, οὐχὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων; καὶ γὰρ πρὸς Τιμόθεον γράφων φησὶν, [α. Τιμ. β. β.] Ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι· καὶ ἐνταῦθα, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. εἰ γὰρ συμβαίη γυναῖκα πιστὴν ἀπίστῳ συνοικοῦσαν μὴ εἶναι ἐνάρετον, ἡ βλασφημία ἐπὶ τὸν Θεὸν διαβαίνειν εἴωθεν· εἰ δὲ εἴη κοσμία, τὸ κήρυγμα καρποῦται τὴν δόξαν τὴν ἐξ ἐκείνης καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνης κατορθουμένων. ἀκουέτωσαν αἱ γυναῖκες, ὅσαι μοχθηροῖς ἢ ἀπίστοις συνοικοῦσιν ἀνδράσιν· ἀκουέτωσαν, καὶ παιδευέσθωσαν διὰ τῶν οἰκείων τρόπων ἐνάγειν αὐτοὺς εἰς εὐσέβειαν. κἂν γὰρ μηδὲν ἕτερον κερδάνῃς, μηδὲ ἐφελκύσῃ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων κοινωνίαν, ἀλλὰ τὸ στόμα αὐτοῦ ἀπέρραψας, οὐκ ἐῶσα βλασφημεῖσθαι τὸν χριστιανισμόν. τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, θαυμάζεσθαι τὸ δόγμα ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀναστροφῆς.

6 Τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν. Ὅρα πῶς πανταχοῦ παρακαλεῖ τὸ πρέπον φυλάττειν. τῆς μὲν γὰρ εἰς τὰς γυναῖκας διδασκαλίας ταῖς γυναιξὶ τὸ πλέον ἀπένειμε, τὰς γεγηρακυίας ταῖς νεωτέραις ἐπιστήσας· τῶν δὲ ἀνδρῶν τὸ πᾶν αὐτῷ δίδωσι καὶ ἀπονέμει. οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν οὕτω δύσκολον καὶ χαλεπὸν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ γένοιτ' ἂν, ὡς τὸ περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν τῶν ἀτόπων. οὔτε γὰρ χρημάτων ἔρως, οὔτε δόξης ἐπιθυμία, οὔτε ἄλλο οὐδὲν οὕτω ταύτην ἐνοχλεῖ τὴν ἡλικίαν, ὡς ὁ τῶν σωμάτων ἔρως. διὸ πάντα τὰ ἄλλα ἀφεὶς, περὶ τὸ καίριον αὐτοῦ τὴν παραίνεσιν ἵστησιν. εἶτα οὐδὲ τῶν ἄλλων ἕνεκεν ῥαθυμεῖ, ἀλλὰ τί φησι;

7 Περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων. Διδασκέτωσαν μὲν

οὖν,

οὕτω, φησὶ, καὶ αἱ πρεσβύτεραι τὰς νεωτέρας, καὶ σὺ δὲ αὐτὸς παρακάλει τοὺς νεωτέρους σωφρονεῖν. ἔστω δὲ κοινὸν πᾶσι διδασκαλεῖον καὶ ὑπόδειγμα ἀρετῆς, ὁ τοῦ σοῦ βίου λαμπρότης εἰς μέσον πᾶσι προκειμένη, ὥσπερ ἀρχέτυπός τις εἰκὼν, πάντα ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὰ καλὰ, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας τοῖς βουλομένοις ἐναπομάξασθαί τι τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν παρεχο-
5 μένη τὰ παραδείγματα. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα,*

ἀφθαρσίαν

8 Λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ ἡμῶν λέγειν φαῦλον. Τὸν ἐξ ἐναντίας φησὶ καὶ τὸν διάβολον καὶ πάντας τοὺς ἐκείνῳ διακονουμένους. ὅταν γὰρ ὁ βίος λάμπῃ, καὶ λόγος ᾖ συμβαίνων, ἐπιεικὴς, ἥμερος, προσηνὴς, μηδεμίαν τοῖς ἐναντίοις παρέχων λαβὴν, πολὺ καὶ ἄφατον τὸ κέρδος. πολλὴ ἄρα τῆς τοῦ λόγου
10 διακονίας ἡ χρεία, λόγου οὐ τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ δοκίμου τινὸς καὶ ἀλήπτου καὶ μηδεμίαν μηδαμόθεν παρεχομένου τοῖς βουλομένοις πρόφασιν.

9 Δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι.

Ὁρᾷς τί προλαβὼν εἶπεν; ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας, φησὶν, ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ ἡμῶν λέγειν φαῦλον. ἄρα καταγνώσεως ἄξιος ὁ γυναῖκας ἀπὸ ἀνδρῶν ἀποζευγνὺς τῇ προ-
15 φάσει τῆς ἐγκρατείας, καὶ ὁ δούλους δεσποτῶν ἀποστερῶν τῷ αὐτῷ δὴ τούτῳ προσχήματι. τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀκατάγνωστος ὁ λόγος. πολλὴν δὲ καὶ τοῖς ἀπίστοις δίδωσι λαβὴν, καὶ τὰ πάντων καθ' ἡμῶν ἀνοίγει στόματα. Δούλους, φησὶν, ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι. Μὴ ἀντιλέγοντας,

10 Μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκα-
20 λίαν τὴν τοῦ Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν. Εἰκότως ἄρα ἔλεγεν ἑτέρωθι, Ὡς τῷ Θεῷ δουλεύοντες, καὶ οὐκ ἀνθρώποις. κἂν γὰρ τῷ δεσπότῃ διακονῇς μετ' εὐνοίας, ἀλλ' ἡ πρόφασις ἀπὸ τοῦ φόβου τὴν ἀρχὴν ἔχει. ὥστε ὁ μετὰ τοσούτου φόβου ἐκείνῳ διακονῶν, μεγίστων ἐπιτεύξεται τῶν μισθῶν. Εἰ γὰρ χειρὸς μὴ κρατοῖ, μηδὲ γλώττης ἀκολάστου, πόθεν θαυμάσεται ὁ Ἕλλην τὸ δόγμα τὸ παρ' ἡμῖν; Εἰ δὲ τοὺς δούλους θεάσοιντο τοὺς
25 ἐν Χριστῷ φιλοσοφοῦντας, τῶν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφησάντων μείζονα τὴν ἐγκράτειαν ἐπιδεικνυμένους, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας, καὶ τῆς εὐνοίας διακονουμένους, πάντως τρόπῳ θαυμάσεται τὴν δύναμιν τοῦ κηρύγματος. οὐ γὰρ ἀπὸ δόγματος δόγματα, ἀλλ' ἀπὸ πραγμάτων καὶ βίου τὰ δόγματα κρίνουσιν Ἕλληνες. ἔστωσαν οὖν αὐτοῖς καὶ γυναῖκες, καὶ δοῦλοι διδάσκαλοι διὰ τῆς οἰκείας ἀναστροφῆς. καὶ γὰρ καὶ παρ' αὐτοῖς, καὶ πανταχοῦ τοῦτο ὡμολό-
30 γηται, ὅτι τὸ τῶν δούλων γένος ἰταμόν πως ἐστὶ, δυσδιατύπωτον, δυστράπελον, οὐ σφόδρα ἐπιτήδειον πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς διδασκαλίαν, οὐ διὰ τὴν φύσιν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνατροφὴν, καὶ τὴν ἀμέλειαν τὴν παρὰ τῶν δεσποτῶν. ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ οὐδενὸς ἑτέρου, ἀλλὰ τῆς αὐτῶν διακονίας τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν φροντίζουσιν, εἰ δέ που καὶ τῶν τρόπων ἐπιμεληθεῖεν, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ τὴν αὐτῶν ἀνάπαυσιν πράττουσιν, ὥστε μὴ πράγματα αὐτοῖς παρέχειν ἢ πορνεύοντας, ἢ
35 κλέπτοντας, ἢ μεθύοντας, εἰκότως ἠμελημένοι, καὶ οὐδένα τῶν πολυπραγμονούντων ἔχοντες, εἰς αὐτὰ τῆς κακίας τὰ βάραθρα καταποντίζονται. Εἰ γὰρ ἔνθα πατὴρ ἐφέστηκε, καὶ μήτηρ, καὶ παιδαγωγὸς, καὶ τροφεὺς, καὶ διδάσκαλος, καὶ ἡλικιῶται, καὶ αὕτη ἡ τῆς ἐλευθερίας δόξα προκειμένη, καὶ πολλὰ ἕτερα, μόλις ἄν τις διαφύγοι τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας, τί οἴει τοὺς πάντων τούτων ἐρήμους ὄντας, καὶ μιαροῖς ἀναμιγνυμένους, καὶ μετὰ ἀδείας οἷς ἂν ἐθέ-
40 λωσι συγγινομένους, οὐδενὸς ὄντος τοῦ τὰς φιλίας αὐτῶν πολυπραγμονοῦντος; τί οἴει τοὺς τοιούτους ἔσεσθαι; διὰ τοῦτο δύσκολον δοῦλον γενέσθαι ἀγαθόν. ἄλλως δὲ οὐδὲ διδασκαλίας ἀπολαύουσιν, οὔτε τῆς ἔξωθεν, οὔτε τῆς παρ' ἡμῖν. οὐ συναναστρέφονται ἀνδράσιν ἐλευθέροις, κοσμίοις, πολλὴν τῆς αὐτῶν δόξης ποιουμένοις φροντίδα. διὰ ταῦτα πάντα δύσκολον καὶ θαυμαστὸν, χρήσιμον οἰκέτην γενέσθαι ποτέ. ὅταν οὖν ἴδωσιν, ὅτι τὸ γένος τὸ οὕτως αὔθαδες

Ἐφεσ. ς. ζ.

ἡ τοῦ κηρύγματος δύναμις χαλινὸν περιθεῖσα πάντων εἰργάσατο κοσμιώτερον, καὶ ἐπιεικέ-
στερον, κἂν σφόδρα πάντων ὦσιν ἀλογώτεροι οἱ δεσπόται, λήψονται ἔννοιαν μεγάλην περὶ
τῶν δογμάτων τῶν παρ' ἡμῖν. δῆλον γὰρ ὅτι καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως φόβον καὶ τὸν τῆς κρίσε-
ως καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἁπάντων μετὰ τὸν θάνατον φιλοσοφουμένων παρ' ἡμῖν πρότερον ἐγκα-
ταθέντες αὐτῶν τῇ ψυχῇ, οὕτως ἴσχυσαν ἀποκρούσασθαι τὴν κακίαν, ἀντίρροπόν τινα φόβον 5
τῆς ἀπὸ τῶν κακῶν ἡδονῆς εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐνιδρύσαντες ψυχήν. ὥστε οὐκ εἰκῆ οὐδ' ἁ-
πλῶς πολλὴν ὑπὲρ τούτων πανταχοῦ ποιεῖται τὸν λόγον. ὅσῳ γὰρ ἂν ὦσι κακοί, τοσούτῳ
μάλιστα θαυμάζεται τοῦ κηρύγματος ἡ ἰσχύς. καὶ γὰρ ἰατρὸν τότε θαυμάζομεν, ὅταν τὸν ἀπε-
γνωσμένον καὶ οὐδεμιᾶς βοηθείας ἀπολαύοντα, οὐδὲ κρατῆσαι τῶν ἀκαίρων ἐπιθυμιῶν δυ-
νάμενον, ἀλλ' ἐν ταύταις ἐγκαλινδούμενον, ἐπαναγάγῃ πρὸς ὑγίειαν καὶ διορθώσηται. καὶ ὅ- 10
ρα τίνα παρ' αὐτῶν ἀπαιτεῖ· ἃ μάλιστα πάντων ἀναπαύει τὸν δεσπότην. μὴ ἀντι-
λέγοντας, μὴ νοσφιζομένους· τουτέστι, πολλὴν εὔνοιαν ἐπιδείκνυσθαι ἐν οἷς ἂν πιστευ-
θῶσιν, ἐν τοῖς πρὸς τοὺς δεσπότας μάλιστα εἶναι ἀγαθούς, ὑπείκοντας ἐν τοῖς ἐπι-
τάγμασι.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν νομίζετε ἁπλῶς με ταῦτα νῦν διεξιέναι. λοιπὸν γάρ μοι πρὸς τοὺς οἰκέτας 15
ὁ λόγος. μὴ τοίνυν, ὦ βέλτιστε, σὺ πρὸς τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ἀνθρώπῳ δουλεύεις, ἀλλ' ὅτι Θεῷ,
ὅτι τὸ κήρυγμα κοσμεῖς· καὶ πάντα ὑποστήσῃ ποιεῖν, τῷ δεσπότῃ πειθόμενος καὶ φέρων ἀγα- Κ.ι.
νακτοῦντα ἀκαίρως καὶ δυσχεραίνοντα. ἐννόησον ὅτι οὐκ ἐκείνῳ τὴν χάριν δίδως, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ
πρόσταγμα πληροῖς, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ὑποστήσῃ ῥᾳδίως. ὅπερ δὲ ἀεὶ λέγω, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι τῶν
πνευματικῶν ἡμῖν κατορθουμένων καὶ τὰ τοῦ παρόντος ἕψεται βίου. τὸν γὰρ τοιοῦτον οἰκέτην, τὸν οὕτως 20
εὔνουν, τὸν οὕτως ἐπιεικῆ, οὐχ ὁ Θεὸς ἀποδέξεται μόνον καὶ τῶν στεφάνων μεταδώσει τῶν λαμπρῶν
ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ παθὼν εὖ δεσπότης, κἂν θηρίον ᾖ, κἂν λίθινός τις ᾖ καὶ ἀπάνθρω-
πος καὶ ὠμός, ἐπαινέσεται καὶ θαυμάσεται καὶ προτιμήσει τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τοῖς λοι-
ποῖς αὐτὸν ἐπιστήσει, κἂν Ἕλλην ᾖ. καὶ ὅτι κἂν Ἕλληνες ὦσιν οἱ δεσπόται, κελεύει τὸν οἰκέτην τοιοῦτον
ἑαυτὸν ἐπιδείκνυσθαι, εἰ βούλεσθε, ὑμῖν καὶ παράδειγμα διηγήσομαι. ὁ Ἰωσὴφ ἐπρά- 25
θη πρὸς τὸν ἀρχιμάγειρον, καὶ δόξης ἑτέρας ἦν, οὐ τῆς Αἰγυπτιακῆς. τί οὖν ἐκεῖνος; ἐπειδὴ
ἐνάρετον εἶδε τὸν νεανίσκον, οὐκ ἐνενόησε τὸ τῆς δόξης διεστηκός, ἀλλ' αὐτόν τε ἠγάπα καὶ ἐφίλει
καὶ ἐθαύμαζε, καὶ τῶν ἄλλων αὐτῷ τὴν ἐπιστασίαν ἐνεχείρισεν ἅπασαν, * καὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκί- * ἄλ.
αν οὐδὲν ᾔδει δι' αὐτόν· ἀλλὰ δεύτερος δεσπότης ἐκεῖνος ἦν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου
κυριώτερος, εἴγε ὁ μὲν ἠγνόει τὰ αὐτοῦ, οὗτος δὲ τὰ ἐκείνου ᾔδει μᾶλλον τοῦ δεσπότου. καί μοι 30
δοκεῖ καὶ ὕστερον, ὅτε ἐπίστευσε τῇ γυναικὶ τὴν παράνομον ἐκείνην συκοφαντίαν κατ' αὐτοῦ
ποιησαμένῃ, ἡμῶν τὸ δίκαιον ἀπὸ τῆς προτέρας αἰδοῦς καὶ τῆς τιμῆς, μέχρι τοῦ δεσμωτη-
ρίου στῆσαι τὴν ὀργήν. εἰ γὰρ μὴ σφόδρα ᾐδεῖτο τὸν ἄνδρα, καὶ ἐθαύμαζεν ἀπὸ τῶν προϋπηρ-
γμένων αὐτῷ, κἂν εὐθέως αὐτὸν διεχρήσατο, καὶ τὸ ξίφος διήλασε διὰ τοῦ σώματος ἐκείνου.

Παροι. ϛ. λϛ.

Μεστὸς γὰρ ζήλου, φησί, θυμὸς ἀνδρός, οὐκ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν, οὐδὲ 35
μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων. εἰ δὲ παντὸς ἀνδρὸς τοιοῦτος ὁ ζῆλος, πολλῷ μᾶλλον ἐκείνου,
Αἰγυπτίου τε ὄντος καὶ βαρβάρου, καὶ παρὰ τοῦ τιμηθέντος ἠδικημένου, ὡς ᾤετο. ἴστε γὰρ δή-
που πάντες, ὅτι οὐχ ὁμοίως ἡμᾶς δάκνει τὰ παρὰ πάντων ἀδικήματα, ἀλλὰ σφοδρότερον
τῶν ἄλλων καὶ πικρότερον τὰ παρὰ τῶν εὐνοϊκῶς πρὸς ἡμᾶς διατεθέντων, καὶ πιστευθέντων καὶ
πιστευσάντων ἡμῖν, καὶ πολλὰ παρ' ἡμῶν εὖ παθόντων γινόμενα κακὰ ἡμᾶς ἀνιᾷ καὶ λυπεῖ. 40
οὐκ ἐνενόησε πρὸς ἑαυτόν, οὐδὲ εἶπε, τί τοῦτο; οἰκέτην αὐτὸν λαβὼν πάντων μετέδωκα
τῶν τῆς οἰκίας, ἐλεύθερον ἐποίησα καὶ ἐμοῦ τι μείζονα, καὶ τοιαύτας μοι τὰς ἀμοιβὰς ἀποδέδω-
κεν; οὐδὲν τούτων εἶπεν· οὕτως αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἡ προτέρα κατεῖχεν αἰδώς. καὶ τί θαυ-
μαστόν, εἰ ἐν οἰκίᾳ τοσαύτης ἀπήλαυσε τιμῆς, ὅπου καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὅρα αὐτόν, ὅσης

ἀπολαύει

ἀπολαύει κηδεμονίας; ἴστε δὲ πῶς πρὸς ὠμότητα τοῖς τὰ δεσμωτήρια ἐγκεχειρισμένοις τὸ ἦθος ἐξήσκηται. τὰς ἀλλοτρίας καρποῦνται συμφορὰς, καὶ οὓς ἕτεροι κακῶς πάσχοντας τρέφουσι, τούτους οὗτοι ἀπαραιτοῦσι. κέρδη κερδαίνοντες πολλῶν δακρύων ἄξια, θηρίων ὄντες ὠμότεροι. ἀφ' ὧν γὰρ ἐχρῆν ἐλεεῖν τοὺς ἐμβεβλημένους, ἀπὸ τούτων αὐτοὶ καρποῦνται. καὶ μὴ τοῦτο μόνον λογιζώμεθα, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοὶ οὗτοι οὐχ ὁμοίως πᾶσι κέχρηνται τοῖς ἐμβεβλημένοις. τοὺς μὲν γὰρ ἐπὶ συκοφαντίαις, καὶ ἐπηρεασθέντας ἁπλῶς καὶ δεθέντας καὶ ἐλεήσαιεν ἄν· τοὺς δὲ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις καὶ δεινοτάτοις καὶ τολμηροῖς ἐμβεβλημένους μυρίαις αἰκίζονται πληγαῖς. ὥστε οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ τρόπου ὠμὸς ἔμελλεν ἔσεσθαι ὁ δεσμοφύλαξ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἐνεβέβλητο. τίνα γὰρ οὐκ ἂν διήγειρε καθ' ἑαυτοῦ ὁ νεανίσκος, τοσαύτης μὲν ἀπολαύσας τιμῆς, ὑποπτευθεὶς δὲ τὴν δέσποιναν πειρᾶν καὶ τοιαύταις τὸν εὐεργέτην ἀμειβόμενος ἀμοιβαῖς; ταῦτα οὖν ἐννοῶν ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἐμβεβλημένου, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ ἐνεβέβλητο, οὐκ ἂν παντὸς θηρίου χαλεπώτερον ἐχρήσατο τῷ ἀνδρί; ἀλλὰ πάντων τούτων δυνατωτέρα γέγονεν ἡ ἐλπὶς ἡ εἰς τὸν Θεόν. οὕτως οἶδε καὶ θηρία καταπραΰνειν ψυχῆς ἀρετή. ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιεικείας, ἀφ' ἧς τὸν δεσπότην εἷλεν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα. καὶ πάλιν ἦν ἄρχων ὁ Ἰωσὴφ, καὶ ἐν δεσμωτηρίῳ ἐκράτει, καὶ ἐν οἰκίᾳ. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε βασιλεύειν, εἰκότως πρότερον ἐμάνθανεν ἄρχεσθαι, καὶ ἀρχόμενος ἄρχων ἦν καὶ προέστη τῆς οἰκίας. εἰ γὰρ τὸν εἰς ἐκκλησίαν ἑλκόμενον ἀπαιτεῖ τοῦτο ὁ Παῦλος, οὕτω λέγων· Εἰ γάρ τις τοῦ ἰδίου οἴκου (α. Τιμ. γ. ε.) προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται; καὶ τὸν εἰς ἀρχὴν ἐλθόντα πρότερον ἄριστον εἶναι χρὴ προεστάναι οἰκίας. προέστη δεσμωτηρίου, οὐχ ὡς δεσμωτηρίου, ἀλλ' ὡς οἰκίας. πᾶσι γὰρ ἐπεκούφιζε τὰς συμφορὰς, καὶ τῶν ἐμβεβλημένων ὡς οἰκείων προΐστατο μελῶν, οὐ μόνον αὐτῶν τὰς συμφορὰς πολυπραγμονῶν καὶ παραμυθούμενος, ἀλλὰ καὶ εἰ σκυθρωποὺς εἶδέ τινας, προσῄει καὶ τὴν αἰτίαν ἐμάνθανεν, οὐδὲ ἁπλῶς κατηφοῦντας αἰσχυνόμενος ὁρᾶν, ἕως ἂν μὴ πρότερον αὐτοὺς ἀπαλλάξῃ τῆς κατηφείας. καίτοι τοσαύτην τις οὐδὲ περὶ τέκνα στοργὴν ἐπεδείξατο. ἀπὸ τούτων γοῦν αὐτῷ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ἀγαθῶν ἐγένετο. δεῖ γὰρ τὰ παρ' ὑμῶν ὑπάρχειν πρότερον, καὶ τότε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ. ὅτι γὰρ τοσαύτῃ ἐκέχρητο φειδοῖ καὶ ἐπιμελείᾳ, Εἶδε, φησὶ, τοὺς εὐνούχους τοὺς ἐμβληθέντας ὑπὸ (Γεν. μ.) τοῦ Φαραὼ, τὸν ἀρχιοινοχόον, καὶ τὸν ἀρχισιτοποιὸν, καὶ εἶπε, τί σκυθρωπὰ τὰ πρόσωπα ὑμῶν σήμερον; καὶ οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ἐκεῖνοι ἐποίησαν, καταμαθεῖν ἔστι τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. οὐ γὰρ ὡς βασιλέως ὄντες οἰκέται διέπτυσαν αὐτὸν, οὐχ ὡς ἐν ἀθυμίᾳ ὄντες διεκρούσαντο, ἀλλ' ὡς ἀδελφῷ γνησίῳ καὶ συναλγεῖν εἰδότι πάντα αὐτῷ ἐξεκάλυπτον τὰ ἑαυτῶν. Ταῦτα δέ μοι πάντα εἴρηται, ὅτι κἂν ἐν δουλείᾳ, κἂν ἐν αἰχμαλωσίᾳ, κἂν ἐν δεσμωτηρίῳ, κἂν ὑπ' αὐτὴν τὴν γῆν γένηται ὁ ἐνάρετος, οὐδὲν αὐτὸν καταγωνίσασθαι δυνήσεται. Ταῦτά μοι * πρὸς τοὺς οἰκέτας λέλεκται, ὅτι κἂν θηρία ἔχωσι δεσπότας, ὡς τὸν Αἰγύπτιον, κἂν ὠμοὺς, ὡς τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα, δυνήσονται αὐτοὺς ἐλεεῖν, κἂν Ἕλληνες ὦσιν, ὡς ἐκεῖνοι, κἂν ὁποιοιοῦν, ταχέως μεταπείσουσιν. οὐδὲν γὰρ ἐμμελεστέρου τρόπου, οὐδὲν ἡδύτερον, οὐδὲν γλυκύτερον ἐπιεικείας καὶ πραότητος καὶ ὑπακοῆς. πᾶσιν ἐστὶν ἐπιτήδειος ὁ τοιοῦτος. καὶ οὔτε δουλείαν ἐπαισχύνονται οἱ τοιοῦτοι, οὔτε πένητα φεύγουσιν, οὔτε ἄρρωστοι καὶ κάμνοντα. πάντων γὰρ κρατεῖ καὶ πάντων ἡ ἀρετὴ περιγίνεται. εἰ δὲ ἐν δούλοις τοσαύτην ἔχει τὸ πρᾶγμα τὴν ἰσχὺν, πόσῳ μᾶλλον ἐν ἐλευθέροις; ταῦτα οὖν ἀσκῶμεν καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες· οὕτω καὶ ἀνθρώποις, καὶ Θεῷ ἐσόμεθα ποθεινοὶ, καὶ ἀνθρώποις οὐ τοῖς ἐναρέτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κακοῖς, καὶ μάλιστα ἐκείνοις. ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ μάλιστα τιμῶντες καὶ αἰδούμενοι. ὥσπερ γὰρ τοὺς ἐπιεικεῖς οἱ ἀρχόμενοι μάλιστα τρέμουσιν, οὕτω καὶ τοὺς ἐναρέτους οἱ ἀκόλαστοι, εἰδότες

πίνων ἐκπεπλήρωκασι. ἐπεὶ οὖν τοσοῦτος ὁ καρπὸς τῆς ἀρετῆς, ταύτην διώκωμεν, ταύτην μετιῶμεν. ἂν ταύτης ἐχώμεθα, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται δεινόν, πάντα ῥᾴδια, πάντα εὔκολα. κἂν διὰ πυρὸς διαβαίνωμεν, κἂν δι' ὕδατος, πάντα εἴκει τῇ ἀρετῇ καὶ παραχωρεῖ, καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος. ζηλώσωμεν τοίνυν αὐτήν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. ε. 11 ΕΠΕΦΑΝΗ ΓΑΡ Η ΧΑΡΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ Η σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, 12 Παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, 13 Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 14 Ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

Πολλὴν παρὰ τῶν οἰκετῶν ἀπαιτήσας τὴν ἀρετὴν (καὶ γάρ ἐστι πολλή, ὅ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν κοσμεῖν ἐν πᾶσι, καὶ μηδεμίαν διδόναι τοῖς δεσπόταις λαβήν, μηδὲ ἐν τῷ τυχόντι) ἐπάγει καὶ τὴν αἰτίαν δικαίαν, δι' ἣν ὀφείλουσι τοιοῦτοι εἶναι οἱ οἰκέται. ποίαν δὲ ταύτην; ἐπεφάνη γάρ, φησιν, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος. οἱ Θεοῦ διδασκάλου τυχόντες, πῶς οὐκ ἂν εἶεν εἰκότως τοιοῦτοι, οἵους ἄρτι διῆλθον ἐγώ, μυρίων ἁμαρτημάτων λύσιν εὑρόντες; ἴσασι γὰρ ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐντρέπει καὶ συστέλλει ψυχήν, τὸ μυρίων ἁμαρτημάτων οὖσαν ὑπεύθυνον, μὴ δίκην δοῦναι, ἀλλὰ συγγνώμης τυχεῖν καὶ μυρίων ἀγαθῶν. εἰ γάρ τις, εἰπέ μοι, τὸν μυρία προσκρούσαντα οἰκέτην λαβών, μὴ κατατείνοι ἱμάσιν, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις μὲν συγγνώμην παρέχοι, ὑπὲρ δὲ τῶν μελλόντων αὐτὸν ἀπαιτοίη εὐθύνας, καὶ φυλάττεσθαι* παρακελεύοιτο, ὥστε μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, καὶ δωρεαῖς μεγάλαις τιμήσειεν, ἵνα οὐκ ἂν οἴεσθε ἐντρέψαι τὴν τοσαύτην χάριν ἀκούοντα; ἀλλὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι ἡ χάρις μέχρι τῆς τῶν προτέρων* συγχωρήσεως ἵσταται,* ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡμᾶς ἀσφαλίζεται. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο χάριτος. ἐπεὶ εἰ μέλλοι ἀεὶ κακῶς πεποιηκότας μὴ κολάζειν, οὐκέτι τὸ πρᾶγμα χάρις ἐστίν, ἀλλὰ προτροπή τις εἰς λύμην καὶ διαφθοράν. ἐπεφάνη γάρ, φησιν, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὅρα πῶς μετὰ τῶν ἐπάθλων τίθησι τὴν ἀρετήν. καὶ τοῦτο χάριτος, τὸ ἀπαλλάξαι τῶν βιωτικῶν, τὸ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀγαγεῖν. δύο δείκνυσιν ἐνταῦθα ἐπιφανείας. καὶ γὰρ εἰσὶ δύο, ἡ μὲν προτέρα, χάριτος· ἡ δὲ δευτέρα, ἀνταποδόσεως καὶ τοῦ δικαίου. ἵνα ἀρνησάμενοι, φησί, τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας. ἰδοὺ πάσης τῆς ἀρετῆς ἡ ὑπόθεσις. οὐκ εἶπεν, ἵνα φευξώμεθα, ἀλλ', ἵνα ἀρνησάμενοι. ἡ ἄρνησις πολλὴν δείκνυσι τὴν διάστασιν, πολὺ τὸ μῖσος, πολλὴν τὴν ἀποστροφήν. μεθ' ὅσης διαθέσεως, μεθ' ὅσης σπουδῆς τὰ εἴδωλα ἀπεστράφησαν, μετὰ τοσαύτης καὶ τὴν κακίαν αὐτήν* καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, φησί. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα εἴδωλα, κοσμικὴ ἐπιθυμία καὶ πλεονεξία, καὶ ταύτην εἰδωλολατρείαν ὀνομάζει· καὶ ὅσα πρὸς τὸν παρόντα βίον ἡμῖν χρησιμεύει, κοσμικαί εἰσιν ἐπιθυμίαι· πάντα ὅσα ἂν τῷ παρόντι βίῳ συγκαταλύεται, κοσμική

σμικὴ ἐστὶν ἐπιθυμία. μηδὲν τοίνυν πρὸς ταύτας ἔχωμεν. ἦλθεν ὁ Χριστὸς, ἵνα ἀρνησώμεθα τὴν ἀσέβειαν. ἀσέβειαν τὰ δόγματα φησὶ, καὶ κοσμικὰς ἐπιθυμίας τὸν βίον τὸν πονηρόν. σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. ὁρᾷς ὅτι, ὅπερ ἀεὶ λέγω, σωφροσύνη οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ, τὸ πορνείας ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν λοιπῶν παθῶν ἐκτὸς
5 εἶναι; ἄρα καὶ ὁ χρημάτων ἐρῶν, οὐ σώφρων. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος σωμάτων, οὕτω καὶ οὗτος χρημάτων, μᾶλλον δὲ οὗτος ἀκολαστότερος, ἴσως οὐδὲ τοσαύτην ἔχει βίαν τὴν ὠθοῦσαν αὐτόν. καὶ γὰρ ἡνίοχος ἐκεῖνος ἀκρατὴς μάλιστα ἂν λέγοιτο, οὐχ ὁ τὸν τραχὺν καὶ δυσήνιον μὴ κατέχων ἵππον, ἀλλ᾽ ὁ τὸν ἠρέμα ἐπιεικέστερον μὴ δυνάμενος ὑποτάξαι. τί δὲ φησιν; ἡ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία τῆς τῶν σωμάτων ἐλάττων; πάνυ γε που δῆλον, καὶ πολλαχόθεν τοῦτο δείκνυ-
10 ται. καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ἀναγκαίως γίνεται ἡ τῶν σωμάτων ἐπιθυμία. τὸ δὲ ἀναγκαίως γινόμενος δῆλον ὅτι καὶ μετὰ πολλοῦ κατορθοῦται τοῦ πόνου, ἐπειδὴ καὶ ἐνεσπάρη τῇ φύσει. δεύτερον, ὅτι χρημάτων μὲν οὐ πολλοὶ τοῖς παλαιοῖς λόγος· γυναικῶν δὲ πολλὴ σωφροσύνης ἕνεκεν. καὶ γυναικὶ μὲν συγγενομένῳ κατὰ νόμον οὐδεὶς ἂν μέμψαιτο μέχρι γήρως, χρηματιζομένῳ δὲ πάντες. καὶ τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων πολλοὶ χρημάτων μὲν κατεφρόνησαν, γυναικῶν δὲ οὐκέτι.
15 οὕτω τοῦτο ἐκείνου τυραννικώτερον. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἡμῖν ὁ λόγος, μὴ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν φέρωμεν τὰ ὑποδείγματα, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν γραφῶν. τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἐν ἐπιτάγματος σχεδὸν μέρει τίθησιν ὁ μακάριος οὗτος οὕτω λέγων, Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα· περὶ δὲ τῶν γυναικῶν, Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε. καὶ πολλάκις ἴδοις ἂν αὐτὸν περὶ συνου-
20 σίας νομοθετοῦντα τῆς νομίμου. καὶ ταύτης μὲν ἀφίησιν ἀπολαύειν τῆς ἐπιθυμίας, καὶ δευτέρῳ προσιέναι γάμῳ, καὶ πολλὴν ποιεῖται τοῦ πράγματος τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ οὐδαμοῦ ὑπὲρ τούτου κολάζει· τὸν δὲ χρημάτων ἐφιέμενον, πανταχοῦ καταδικάζει. καὶ περὶ μὲν χρημάτων ὁ Χριστὸς πολλαχοῦ διέταξεν, ὥστε φεύγειν τὴν ἐντεῦθεν λύμην· περὶ δὲ ἀποχῆς γυναικός, οὐχ οὕτως. ἄκουε γὰρ τί φησι περὶ χρημάτων· Ἐὰν μή τις ἀποτάξηται πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς
25 ὑπάρχουσιν. οὐδαμοῦ εἶπεν, ἐὰν μή τις ἀποτάξηται γυναικί· οἶδε γὰρ οἵαν ἐνέθηκε τὴν τυραννίδα. καὶ ὁ μακάριος οὗτος φησὶ Τιμοθέῳ, Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. οὐδαμοῦ τιμίαν τὴν τῶν χρημάτων ἐπιμέλειαν καλεῖ, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον· Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμοὺς καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβεράς. οὐκ εἶπε, πλεονεκτεῖν, ἀλλὰ, πλουτεῖν. ἵνα δὲ μάθῃς καὶ ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, ἀ-
30 ναγκαῖοι καὶ τοῦτον τὸν λόγον εἰς μέσον παραγαγεῖν. χρημάτων μὲν γάρ τις καθάπαξ ἀποστερηθεὶς οὐκέτ᾽ ἂν ἐνοχλοῖτο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ χρημάτων ἐπιθυμεῖν, ὡς τὸ χρήματα ἔχειν. ἐπὶ δὲ τῆς τῶν σωμάτων ἐπιθυμίας οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽ ἀ καὶ εὐνουχισθέντες πολλοὶ τὴν ἔνδον ἐνοχλοῦσαν πυρὰν οὐκ ἀπέθεντο. ἡ γὰρ ἐπιθυμία ἐν ἑτέροις κεῖται ὀργάνοις, ἔνδον ἐν τῇ φύσει ἐγκειμένη. τίνος οὖν ἕνεκεν ἡμῖν ταῦτα εἴρηται; ὅτι ὁ πλεονέκτης
35 τοῦ πορνεύοντος ἀκολαστότερος, ὅσῳ ὑπὸ ἐλάττονος ἐνοχλοῦται ἐπιθυμίας, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐπιθυμίας τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ ῥαθυμίας. ἐνταῦθα μὲν γὰρ οὕτως ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία φυσική, ὥστε κἂν γυναικί τις μὴ πλησιάζῃ, ἡ φύσις τὸ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ἐργάζεται· ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐστί. καὶ εὐσεβῶς, φησὶ, ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ τίς ἡ ἐλπίς; τί τὸ ἔπαθλον τῶν πόνων; προσδεχόμενοι, φησὶ, τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν.
40 οὕτως γὰρ οὐδὲν ἐκείνης μακαριώτερον, οὐδὲν ζηλωτότερον. καὶ ταῦτα λόγοι παραστῆσαι οὐ δύνανται. καὶ γὰρ νοῦν ὑπερβαίνει τὰ τότε ἀγαθά. προσδεχόμενοι, φησὶ, τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν. ποῦ εἰσιν οἱ τοῦ πατρὸς ἐλάττονα τὸν υἱὸν λέγοντες; τοῦ μεγάλου, φησὶ, Θεοῦ, καὶ σωτῆρος. ὁ τοὺς ἐχθροὺς σώσας, τί οὐκ ἐργάσεται τότε [οὐκ] εὐδοκιμοῦντας λαβών; τοῦ μεγάλου, φησὶ, Θεοῦ. τὸ μέγας ἐπὶ Θεοῦ ὅταν λέγῃ, οὐ πρός τι

Marginal notes: μόνη; κατά; α. Τιμ. ς. η. α. Κορ. ζ. ε.; Λουκ. ιδ. λγ.; Ἑβρ. ιγ. δ.; α. Τιμ. ς. θ.

μέγας φησίν, ἀλλ' ἀπολύτως μέγας, μεθ' οὗ οὐκ ἂν εἴη μέγας, ἐπεὶ πρός τι ἐστίν. Εἰ δὲ πρός τι, κατὰ σύγκρισιν, καὶ οὐ φύσει μέγας· νῦν δὲ ἀσυγκρίτως μέγας. Ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, φησιν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, τουτέστιν, ἐξειλεγμένον, οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τοὺς λοιπούς. Ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Ὁρᾷς ὅτι καὶ τῶν παρ' ἡμῶν δεῖ. οὐχ ἁπλῶς ἔργων, ἀλλὰ ζηλωτήν, τουτέστι, μετὰ προθυμίας πολλῆς ἐπ' αὐτὴν ἰόντα τὴν ἀρετήν, μετὰ σφοδρότητος τῆς προσηκούσης. Τὸ μὲν οὖν βεβαρημένους τοῖς κακοῖς καὶ ἀνίατα νοσοῦντας ἀπαλλάξαι, τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας ἦν· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ ἡμῶν καὶ ἐκείνου.

(β Τιμ. δ. β.) 14 Ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει, καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. Ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει. Ὁρᾷς πῶς Τιμοθέῳ μὲν παραγγέλλει, καί φησιν, Ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον· ἐνταῦθα δέ, Ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει, καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς; Ἐπειδὴ τὸ ἦθος τούτων σκληρότερον ἦν, διὰ τοῦτο καὶ ἀποτόμως καὶ μετὰ πάσης ἐπιταγῆς ἐλέγχειν ἐπιτάττει. Ἔστι γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων, ἃ καὶ ἐπιτάγμασιν ἀπείργειν χρή. Οἷον, τὸ μὲν χρημάτων καταφρονεῖν παραινοῦντας δεῖ πείθειν, καὶ τὸ ἐπιεικεῖς εἶναι, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὸν δὲ μοιχόν, τὸν πόρνον, τὸν πλεονέκτην μετ' ἐπιταγῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον δεῖ ἐπάγειν, τὸν οἰωνιζόμενον, τὸν κληδονιζόμενον, τὸν ἄλλα τοιαῦτα πράττοντα, * οὐδὲ ἁπλῶς ἐπιταγῆς, ἀλλὰ μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. Ὁρᾷς πῶς βούλεται καὶ μετὰ αὐθεντίας, καὶ μετὰ ἐξουσίας πολλῆς ταῦτα αὐτὸν ἐπιτάττειν; Μηδείς σου περιφρονείτω*, ἀλλὰ

ΚΕΦ. γ.

1 Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι,

2 Μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι. Τί οὖν; μηδὲ τοὺς κακῶς πράττοντας, μηδὲ ἐκείνους λοιδορεῖσθαι; ἀλλὰ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι, μηδένα βλασφημεῖν. Ἀκούσωμεν τῆς παραινέσεως. Μηδένα, φησί, βλασφημεῖν. Καθαρὸν εἶναι δεῖ ἡμῶν τὸ στόμα ἀπὸ λοιδορίας. Εἴτε γὰρ ἀληθεῖς εἰσιν αἱ λοιδορίαι, οὐχ ἡμῶν ταῦτα λέγειν, ἀλλὰ τοῦ κριτοῦ ἐξετάζειν. (Ῥωμ. ιδ. ι.) Σὺ γάρ, φησι, τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; Εἴτε οὐκ ἀληθεῖς, ὅρα ὅσον τὸ πῦρ. (Λουκ. κγ. μ.) Ἄκουσον τοῦ λῃστοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ἕτερον λῃστήν· Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ αὐτῷ κρίματί ἐσμεν, τὸν αὐτὸν ἀγῶνα τρέχομεν. Ἐὰν ὀνειδίζῃς ἑτέροις, ταχέως καὶ αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς περιπεσῇ. (α. Κορ. ι. ιβ.) Διὰ τοῦτο παραινεῖ ὁ μακάριος οὗτος λέγων· Ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Ἀμάχους εἶναι, φησιν, Ἐπιεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πρᾳότητα, Πρὸς πάντας ἀνθρώπους, καὶ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους, καὶ μοχθηροὺς καὶ πονηρούς. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν μελλόντων φοβεῖ λέγων, Ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρελθόντων ἐντρέπει, τὸ αὐτὸ ποιῶν, δι' ὧν ἐπάγει, Ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι· ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ποιεῖ γράφων, (Γαλ. δ. γ.) Ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι. Οὐκοῦν μηδενὶ ὀνειδίσῃς, φησί· τοιοῦτος γὰρ ἦς καὶ σύ.

3 Ἦμεν γάρ, φησί, ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

Ὥστε πρὸς πάντας τοιούτους εἶναι δεῖ, ἡμέρως ἔχειν. Ὁ γὰρ τοιοῦτος ὢν πρότερον, καὶ ἀπαλλαγείς, οὐκ ὀνειδίζειν ὀφείλει πρὸς τοιούτους, ἀλλ' εὔχεσθαι, καὶ χάριτας ἔχειν τῷ καὶ αὐτῷ κἀκείνοις δόντι τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν προτέρων κακῶν. Μηδεὶς καυχάσθω· πάντες γὰρ ἥμαρτον. Ὅταν οὖν ἐθέλῃς ὀνειδίσαι τινά, κατορθοῦντα αὐτός, καὶ τὸν πρότερόν σου ἐννόει βίον, καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον τὴν ὀργὴν ἀναχαίτιζε. Εἰ γὰρ καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐναρέτως ἔζησας, ἀλλ' ὅμως ἔχοις ἂν ἁμαρτήματα πολλά. Εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, ὡς νομίζεις, ἐννόησον ὅτι οὐ τῆς σῆς ἀρετῆς τοῦτο γέγονεν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Εἰ γὰρ μὴ τοὺς προγόνους ἐκάλεσε τοὺς σούς, καὶ αὐτὸς ἂν ἦς ἀπειθής. Ὅρα πῶς πᾶσαν κακίαν διεξῆλθεν. Οὐχὶ

μυρία

μωρία διὰ προφητῶν, διὰ πάντων ὁ Θεὸς ᾠκονόμει; μὴ ὑπηκούσαμεν· ἦμεν γάρ ποτε, φησι, καὶ ἡμεῖς πλανώμενοι;

4 Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ. Πῶς;

5 Οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου.

Βαβαί, πῶς ἦμεν ἐν τῇ κακίᾳ βεβαπτισμένοι, ὡς μὴ δύνασθαι καθαρθῆναι, ἀλλ' ἀναγεννήσεως δεηθῆναι; τοῦτο γάρ ἐστι παλιγγενεσία. καθάπερ γὰρ ἐπὶ οἰκίας σαθρᾶς διακειμένης οὐδεὶς ὑποστήριγμα τίθησιν, οὐδὲ συῤῥάπτει τῇ παλαιᾷ οἰκοδομῇ, ἀλλὰ μέχρι τῶν θεμελίων αὐτὴν καταλύσας, οὕτως ἄνωθεν ἀνίστησι καὶ ἀνακαινίζει, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίησεν· οὐκ ἐπεσκεύασεν ἡμᾶς, ἀλλ' ἄνωθεν κατεσκεύασε. τοῦτο γάρ ἐστι, καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου. ἄνωθεν ἐποίησε καινούς. πῶς; διὰ τοῦ πνεύματος. καὶ πάλιν, ἑτέρως τοῦτο δεικνὺς, ἐπάγει,

6 Οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Οὕτω πολλοῦ δεῖ ἡμῖν τοῦ ἐλέους.

7 Ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι. Πάλιν χάριτι, οὐκ ὀφειλῇ.

Κληρονόμοι γενηθῶμεν κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου. Ἅμα καὶ προτρέπει εἰς ταπεινοφροσύνην ἐστὶ, καὶ ἐλπὶς ὑπὲρ τῶν μελλόντων. Εἰ γὰρ οὕτως ἀπεγνωσμένους, ὡς ἄνωθεν γεννηθῆναι, ὡς χάριτι σωθῆναι, ὡς μηδὲν ἔχειν ἀγαθὸν, ἔσωσε, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι τοῦτο ἐργάσεται. οὐδὲν γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης θηριωδίας χεῖρον ἦν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. ὥσπερ γὰρ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι, πάντες διέκειντο πρὸς ἀλλήλους· τοὺς παῖδας ἔσφαζον τοὺς ἑαυτῶν πατέρες, καὶ μητέρες παισὶν ἐπεμαίνοντο· οὐδεὶς ἦν ἑστηκὼς, οὐ φυσικὸς, οὐ γραπτὸς νόμος, ἀλλὰ ἀνατέτραπτο ἅπαντα. μοιχεῖαι διηνεκεῖς, φόνοι, καὶ εἴ τι φόνων χαλεπώτερον, κλοπαί (φησὶ δέ τις τῶν ἔξωθεν, ὅτι καὶ ἀρετῆς τὸ πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι· καὶ εἰκότως, ὅπουγε καὶ Θεὸν τοιοῦτον ἔσεβον) χρησμοὶ συνεχεῖς τοὺς δεῖνα ἀναιρεῖσθαι, καὶ τὸν δεῖνα κελεύοντες. εἴπω τι τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον; Ἀνδρόγεώς τις τοῦ Μίνωος υἱὸς ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ πάλην νικήσας, δίκην ἐδίδου, καὶ ἀνῃρέθη. ὁ οὖν Ἀπόλλων κακῷ τὸ κακὸν ἰώμενος, ἐκέλευσε δὶς ἑπτὰ παῖδας ἀπάγεσθαι ὑπὲρ τούτου. τί ταύτης τῆς τυραννίδος ὠμότερον; καὶ τοῦτο ἐγίνετο, καὶ ἄνθρωπος τοῦ δαίμονος τὴν μανίαν λῦσαι ἐπελθὼν, ἔσφαξε τοὺς παῖδας ἐκείνους, ὅτε πρὸς αὐτοὺς ἡ ἀπάτη ἴσχυεν· ἐπεὶ δὲ διεμέσησαν καὶ ἠμύναντο ἑαυτοὺς, οὐκέτι. εἰ μὲν οὖν δικαίως τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο, οὐκ ἐχρῆν κωλυθῆναι· εἰ δὲ ἀδίκως, ὥσπερ οὖν καὶ ἀδίκως, οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐπιταγῆναι. πύκτας προσεκύνουν, καὶ παλαιστάς. πόλεμοι συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι, κατὰ πόλιν, κατὰ κώμην, κατὰ οἰκίαν. ἐπαιδεράστουν καὶ πρὸς αὐτοὺς φιλόσοφός τις ἐνομοθέτει, δούλῳ ἐξεῖναι μήτε παιδεραστεῖν, μήτε ξηραλοιφεῖν, ὡς ἐναρέτου τοῦ πράγματος ὄντος καὶ πολλὴν ἔχοντος τιμήν. διὰ τοῦτο καὶ ἐπ' οἰκήματος εἱστήκεισαν φανερῶς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντες. καὶ εἰ πάντα τις ἐπέλθοι τὰ κατ' αὐτοὺς, εὑρήσει φανερῶς ὅτι καὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν ἐνύβριζον, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἦν· ἀλλὰ τὰ δράματα αὐτοῖς πάντα τούτων γέμει, μοιχείας, ἀσελγείας, διαφθορᾶς. παννυχίδες ἐγίνοντο μιαραὶ, καὶ γυναῖκες ἐκαθέζοντο ἐπὶ τὴν θέαν. ὢ τῆς μιαρίας. ἐν νυκτὶ, ἐν θεάτρῳ παννυχὶς ἦν, καὶ παρθένος ἐκάθητο μεταξὺ νέων μεμηνότων καὶ μεθύοντος ὄχλου. τὸ σκότος ἦν ἡ πανήγυρις, καὶ τὰ μιαρὰ ἔργα τὰ ὑπ' αὐτῶν τελούμενα. διὰ τοῦτό φησιν, Ἦμεν ποτὲ καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις. ὁ δεῖνα τῆς μητρυιᾶς ἠράσθη, φησὶ, καὶ ἡ δεῖνα τοῦ προγόνου, καὶ ἀπήγξατο. τοὺς γὰρ τῶν παίδων ἔρωτας, οὕσπερ αὐτοῖς παιδικὰ καλεῖν ἔθος ἐστὶν, οὐδὲ εἰπεῖν ἔνι.* ἀλλὰ τί; βούλει μητρογαμίας ἰδεῖν; ἔστι καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς, καὶ τὸ δὴ δεινὸν, ὑπὸ ἀγνοίας τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο, καὶ οὐκ ἐκώλυεν

λυεν ὁ Θεὸς ὁ παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ παρεσκεύαζε τὴν φύσιν ὑβριζομένην, καὶ ταῦτα τῶν ἐπι-
σήμων οὖσαν. εἰ δὲ οὐκ εἰκὸς, εἰ καὶ μὴ δι' ἕτερόν τι, διὰ γοῦν τὴν πολλῶν δόξαν ἀντέχε-
σθαι τῆς ἀρετῆς, οὗτοι δὲ οὕτω περιφανῶς κατὰ τῆς κακίας ἐφέροντο, τί εἰκὸς τοὺς πολλοὺς καὶ
λανθάνοντας βιοῦν καὶ διαπράττεσθαι; τί ποικιλώτερον ταύτης τῆς ἡδονῆς; ἠράσθη ἡ δεῖ-
να τοῦ δεῖνος· ἐπιμεληθεῖσα τὸν ἄνδρα ἔσφαξε διὰ τοῦ μοιχοῦ. τάχα ἴστε τὸ διήγημα οἱ
πολλοί. τὸν μοιχὸν ἀνεῖλεν ὁ παῖς τοῦ φονευθέντος, κἀκείνην ἐπέθυσε, μετὰ ταῦτα ἐμάνη καὶ
αὐτός, καὶ ταῖς ἐριννύσιν ἠλαύνετο. εἶτα αὐτὸς τοῦτον ὁ μανεὶς ἀπελθὼν ἔσφαξεν ἕτερον, καὶ
τὴν ἐκείνου γυναῖκα λαμβάνει. τί τούτων χεῖρον τῶν συμφορῶν; τούτου χάριν ταῦτα λέ-
γω ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα τοὺς Ἕλληνας πείσω, πόσα κατεῖχε τὴν οἰκουμένην κακά. ἀλλ' εἰ
βούλεσθε, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων δεικνύωμεν. Ἔθυσαν, φησι, τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέ-
ρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις. καὶ πάλιν οἱ τὰ Σόδομα οἰκοῦντες δι' οὐδὲν ἕτερον ἀπώλοντο,
ἢ ὅτι "παισὶν ἐπεμαίνοντο. ἀλλὰ πάλιν ἐν προοιμίοις τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας οὐχὶ ἡ τοῦ
βασιλέως θυγάτηρ ἐν μέσοις ὠρχεῖτο τοῖς συμποσίοις; ἐν ἀνθρώποις μεθύουσιν; οὐχὶ φόνον
ᾔτει, καὶ ὀρχήσεως τιμὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ προφήτου; Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυ-
ρίου; στυγητοί, φησι, μισοῦντες ἀλλήλους. ἀνάγκη γὰρ πάντως, ὅταν πάσας "τῇ ψυχῇ ἐπα-
φῶμεν τὰς ἡδονὰς, πολὺ τὸ μῖσος γίνεσθαι. διὰ τί; "ὅτι οὐ μετὰ ἀρετῆς ἡ ἀγάπη. ὅτι οὐ-
δεὶς οὐδένα πλεονεκτεῖ. ὅρα καὶ ὁ Παῦλος τί φησι. Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδω-
λολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὐ λοίδοροι, οὐ
μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι· καὶ ταῦτά τινες ἦτε. ὁρᾷς πῶς πᾶν κακίας εἶ-
δος ἐπεπόλαζε, καὶ πολλή τις ἦν ἡ ἀχλύς, καὶ τὸ δίκαιον διεφθείρετο; εἰ γὰρ οἱ προφη-
τείας ἀπολαύοντες, καὶ τοσαῦτα ὁρῶντες γινόμενα κακὰ καὶ ἐν τοῖς πολεμίοις, καὶ ἐν ἑαυτοῖς,
ὅμως οὐκ ἠνείχοντο, ἀλλὰ μυρία "κακὰ εἰργάζοντο, τί ἂν οἱ ἄλλοι; ἀλλά τις πάλιν παρ'
αὐτοῖς παρθένους γυμνὰς ἐκέλευε παλαίειν ἐπ' ὄψεσιν ἀνθρώπων. πολλὰ ὑμῖν γίνοιτο ἀ-
γαθά, ὅτι οὐδὲ τὸ ῥῆμα ἀκοῦσαι φέρετε· αὐτοὶ δὲ τὸ πρᾶγμα οἱ φιλόσοφοι οὐκ ᾐσχύνοντο.
ἕτερος δέ τις φιλόσοφος ὁ κορυφαῖος αὐτῶν καὶ εἰς πολέμους αὐτὰς ἐξάγει, καὶ κοινὰς εἶναι κε-
λεύει, ὡς μαστροπός τις ὢν καὶ προαγωγός. ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, φησιν. εἰ
γὰρ οἱ φιλοσοφοῦντες παρ' αὐτοῖς τοιαῦτα ἐνομοθέτουν, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῶν μὴ φι-
λοσοφησάντων; εἰ οἱ τὸ γένειον ἔχοντες βαθὺ καὶ τὰ τρίβωνα ἀναβεβλημένοι τοιαῦτα λέ-
γουσι, τί ἂν εἴποιμεν περὶ ἑτέρων; οὐ διὰ τοῦτο γέγονεν ἡ γυνή, "ἄνθρωπε, ὥστε κοινὴ πᾶσι
προκεῖσθαι. ὦ πάντα ἀνατρέποντες ὑμεῖς, οἳ τοῖς μὲν "ἄρρεσιν ὡς θηλείαις μιγνύμενοι, τὰς
δὲ θηλείας ὡς ἄνδρας εἰς πόλεμον ἐξάγοντες. τοῦτο γὰρ ἔργον τοῦ διαβόλου, τὸ πάντα συγχέειν
καὶ ἀνατρέπειν, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς τεθέντα ὅρια διασαλεύειν καὶ μεταίρειν ἃ ὁ Θεὸς ἔθετο τῇ φύσει.
τῇ μὲν γὰρ γυναικὶ τὸ οἰκουρεῖν μόνον ἔδωκεν ὁ Θεός, τῷ δὲ ἀνδρὶ τὰ δημόσια πράττειν·
σὺ δὲ τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς πόδας κατάγεις, καὶ τοὺς πόδας εἰς τὴν κεφαλὴν ἀνά-
γεις. γυναῖκας ὁπλίζεις, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ; τί δὲ ταῦτα λέγω; εἰσάγουσί τινα παρ' αὐτοῖς γυ-
ναῖκα καὶ παῖδας ἀνελοῦσαν, καὶ οὐκ αἰσχύνονται, οὐδὲ ἐντρέπονται, τοιαῦτα μυσαρὰ διηγήμα-
τα εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀκοὰς ἐμβάλλοντες. ὅτε δὲ ἡ χρηστότης, φησί, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐ-
πεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς,
ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον, ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως
πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,
ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι "γενηθῶμεν κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.
τί ἐστι κατ' ἐλπίδα; τουτέστι, καθὼς ἠλπίσαμεν, οὕτως ἀπολαύσομεν· ἢ ὅτι ἤδη καὶ
κληρονόμοι ἐστέ.

Ψαλμ. ρε. λη. Ματθ. ιδ. Ψαλμ. ρε. β. α Κορ. ϛ. θ.

8 Πιστὸς ὁ λόγος. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέχθη καὶ οὔπω παρόντων, ἐπή-

γαγε

γαγε τὸ ἀξιόπιστον. ἀληθῆ ταῦτά ἐστι, φησί, καὶ δῆλον ἐκ τῶν φθασάντων. ὁ γὰρ τοσαύτης ἡμᾶς ἀνομίας ἀπαλλάξας καὶ τοσούτων κακῶν, εὔδηλον ὅτι καὶ τῶν μελλόντων ἡμῖν μεταδώσει πάντων ἐπιμείνασι τῇ χάριτι. ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς κηδεμονίας ἅπαντα ταῦτα.

ΗΘΙΚΟΝ

Εὐχαριστῶμεν οὖν τῷ Θεῷ, καὶ μηδὲν τοῖς ἄλλοις ὀνειδίζωμεν, μηδὲν ἐγκαλῶμεν, ἀλλὰ παρακαλῶμεν μᾶλλον. εὐχώμεθα ὑπὲρ αὐτῶν, συμβουλεύωμεν, * παραινῶμεν, κἂν ὑβρίζωσι, κἂν λακτίζωσι. τοιοῦτοι γάρ εἰσιν οἱ νοσοῦντες. ἀλλ' οἱ πρὸς τὴν ὑγίειαν ἐκείνων σπεύδοντες, πάντα φέρουσι, πάντα πράττουσι, κἂν μηδὲν ἀνύσωσιν, ἵνα μὴ ἑαυτοῖς ἐγκαλῶσιν ὥσπερ ἠμεληκόσιν. ἢ οὐκ ἴστε ὅτι πολλάκις ἰατρῶν ἀπογνόντων τοῦ κάμνοντος, ἕτερός τις φησὶ τῶν προσηκόντων πρὸς αὐτόν· θεραπείαν πάλιν προσάγαγε, καὶ μηδὲν ἐλλίπῃς, ἵνα μηδὲν ἐμαυτῷ ἐγκαλῶ· ἵνα μηδὲν μέμφωμαι· ἵνα μὴ κατηγορεῖν ἔχω ἐμαυτοῦ. οὐχ ὁρᾶτε πόσην οἱ προσήκοντες περὶ τοὺς ἐπιτηδείους ποιοῦνται τὴν πρόνοιαν; πόσα ὑπὲρ τούτου πράττουσι, καὶ ἰατροὺς παρακαλοῦντες, * καὶ προσιδρύοντες διαπαντός; κἂν τούτους μιμώμεθα· καίτοιγε οὐχ ὑπὲρ τῶν ἴσων ἡ φροντίς. νῦν δὲ τὸ μὲν σῶμα κάμνοντος τοῦ παιδὸς οὐκ ἂν παραιτήσαιτό τις καὶ μακρὰν ἀποδημίαν στείλασθαι, ὥστε λῦσαι τὴν νόσον· τῆς δὲ ψυχῆς κακῶς ἐχούσης, οὐδεὶς οὐδένα ποιεῖται λόγον, ἀλλὰ πάντες ἀναπεπτώκαμεν, πάντες ῥαθυμοῦμεν, πάντες ὀλιγωροῦμεν, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς περιορῶντες ἁλισκομένους ἀπὸ τῆς νόσου ταύτης τῆς χαλεπῆς. ἀλλ' ὕστερον λαμβάνομεν τὴν αἴσθησιν. ἐννοήσατε ὡς αἰσχρὸν καὶ σφόδρα καταγέλαστον ὕστερον λέγειν, οὐ προσεδοκῶμεν, οὐκ ἠλπίζομεν τοῦτο ἔσεσθαι· οὐκ αἰσχρὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον. εἰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ τῶν ἀνοήτων ἐστὶ τὸ τὰ μέλλοντα μὴ προορᾶν, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι, ὅτε καὶ ἀκούομεν νῦν πολλῶν συμβουλευόντων καὶ λεγόντων τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ πρακτέα. ἀντεχώμεθα τοίνυν τῆς φροντίδος ἐκείνης, φροντίζωμεν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσι παρακαλῶμεν, ὥστε χεῖρα ὀρέξαι. μέχρι τίνος ῥᾴθυμοι; μέχρι τίνος ἀμελεῖς; μέχρι τίνος καταφρονοῦμεν ἑαυτῶν, καὶ τῶν ὁμοδούλων ἡμῶν; οὗτος πλουσίως ἐξέχεεν εἰς ἡμᾶς τὴν τοῦ πνεύματος χάριν. ἐννοήσωμεν τοίνυν ὅσην χάριν περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο, καὶ τοσαύτην καὶ ἡμεῖς σπουδὴν ἐπιδειξώμεθα· μᾶλλον δὲ τοσαύτην μὲν οὐ δυνατόν, κἂν γοῦν ἐλάττονα. ἂν γὰρ καὶ μετὰ τὴν χάριν ταύτην ὦμεν ἀναίσθητοι, μείζων ἡμῖν ἔσται ἡ κόλασις. Εἰ μὴ ἦλθον γάρ, φησί, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν. ἀλλὰ μὴ γένοιτο ταῦτα περὶ ἡμῶν εἰπεῖν, ἀλλὰ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἠγαπηκόσιν αὐτὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ιωαν. ιε. κβ.

Λογ. ϛ. ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΩΝ ΒΟΥΛΟΜΑΙ ΣΕ ΔΙΑΒΕβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ πεπιστευκότες τῷ Θεῷ. ταῦτά ἐστι καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. 9 Μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι. 10 Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν νουθεσίαν καὶ δευτέραν παραιτοῦ, 11 Εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.

Εἰπὼν

Εἰπὼν περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ περὶ τῆς ἀφάτου αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας, καὶ τίνας ὄντας ἡμᾶς τίνας εἰργάσατο, ἐπήγαγε καί φησι· καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ πεπιστευκότες τῷ Θεῷ, τουτέστι, ταῦτα διαλέγεσθαι, καὶ ἀπὸ τούτων προτρέπειν ἐπὶ ἐλεημοσύνην. οὐ γὰρ μόνον πρὸς ταπεινοφροσύνην ἡμῖν τὰ εἰρημένα ἁρμόσει, καὶ πρὸς τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὀνειδίζειν ἑτέροις, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν ἄλλην ἀρετήν. οὕτω γοῦν καὶ πρὸς Κορινθίους διαλεγόμενός φησι· Γινώσκετε ὅτι ὁ Κύριος ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. (β. Κορ. η. θ.) ἐννοήσας τοῦ Θεοῦ τὴν κηδεμονίαν καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, ἐπὶ τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοὺς προτρέπει, οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ παρέργως· ἀλλὰ τί; ἵνα φροντίζωσι, φησί, καλῶν ἔργων προΐστασθαι, τουτέστι, καὶ ἀδικουμένοις βοηθεῖν, μὴ χρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ προστασίαις, καὶ χήραις ἐπαμύνειν καὶ ὀρφανοῖς, καὶ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστᾷν. τοῦτο γάρ ἐστι, καλῶν ἔργων προΐστασθαι. Ταῦτα γάρ ἐστι, φησί, καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. Μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι. τί ποτε βούλονται αἱ γενεαλογίαι; καὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ τίθησι τοῦτο λέγων· Μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις. (α. Τιμ. α. δ.) [τάχα καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ αἰνιττόμενος Ἰουδαίους, οἳ μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ πρόγονον ἔχειν τὸν Ἀβραὰμ τῆς καθ' ἑαυτοὺς ἠμέλουν. διὰ τοῦτο καὶ μωρὰς αὐτὰς καλεῖ καὶ ἀνωφελεῖς. μωρίας γάρ ἐστιν ἀνωφελέσι πράγμασι τὸ θαρρεῖν.] ἔρεις δέ φησι τὰς πρὸς τοὺς αἱρετικούς, ἵνα μὴ κάμνωμεν εἰκῆ, ὅταν μηδὲν ᾖ κέρδος. τὸ γὰρ τέλος αὐτῶν οὐδέν. ὅταν γὰρ ᾖ τις διεστραμμένος, καὶ μηδ' ἂν ὁτιοῦν γένηται, προῃρημένος μεταθέσθαι τὴν γνώμην, τίνος ἕνεκεν εἰκῆ κάμνεις κατὰ πετρῶν σπείρων, δέον ποιεῖν τὸν καλὸν τοῦτον πόνον εἰς τοὺς σούς, τὰ περὶ ἐλεημοσύνης αὐτοῖς διαλεγόμενος, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς; πῶς οὖν ἑτέρωθί φησι, Μή ποτε δῷ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν, (β. Τιμ. β. κε.) ἐνταῦθα δέ, αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν νουθεσίαν καὶ δευτέραν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος; ἐκεῖ μὲν περὶ τῶν ἐλπίδα ἐχόντων διορθώσεώς φησι, καὶ περὶ τῶν ἀντιδιατιθεμένων ἁπλῶς· ὅταν δὲ δῆλος ᾖ πᾶσι καὶ φανερός, τίνος ἕνεκεν πυκτεύεις εἰκῆ; τί τὸν ἀέρα δέρεις; τί ἐστιν, ὢν αὐτοκατάκριτος; οὐ γὰρ ἔχει εἰπεῖν, ὅτι οὐδεὶς εἶπεν, οὐδεὶς ἐνουθέτησεν. ὅταν οὖν μετὰ τὴν παραίνεσιν ὁ αὐτὸς ἐπιμένῃ, αὐτοκατάκριτος γίνεται.

12 Ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σέ, ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν. Τί λέγεις; ἐπιστήσας αὐτὸν τῇ Κρήτῃ, πάλιν καλεῖς πρὸς σεαυτόν; οὐκ ἀπάγων αὐτὸν τῆς σχολῆς ἐκείνης, ἀλλὰ πλέον ῥυθμίζων. ὅτι γὰρ οὐχ ὥστε περιάγειν αὐτὸν καὶ πανταχοῦ ἔχειν ἀκολουθοῦντα καλεῖ πρὸς ἑαυτόν, ἄκουσον τί φησιν. Ὅτι ἐκεῖ κέκρικα παραχειμάσαι. Ἡ δὲ Νικόπολις, τῆς Θρᾴκης ἐστί.

13 Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλὼ σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ. Αὐτοὶ δὲ οὐδέπω τῶν ἐγχειρισθέντων ἦσαν, ἀλλὰ τῶν συνόντων αὐτῷ· σφοδρότερος δὲ ἦν ὁ Ἀπολλώς, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς, καὶ ἀνὴρ λόγιος. (Πραξ. ιη. κδ.) εἰ τοίνυν νομικὸς ἦν ἐκεῖνος, οὐκ ἔδει παρ' ἑτέρων αὐτόν, φησι, τρέφεσθαι. ἀλλὰ νομικὸν ἐνταῦθά φησι τὸν τῶν Ἰουδαϊκῶν νόμων ἔμπειρον· ὥστε ἔλεγεν, ἐν πάσῃ ἀφθονίᾳ αὐτοὺς κατάστησον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ.

14 Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15 Ἀσπάζονται

15 Ἀσπάζονταί σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες, ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει.

Ἤτοι τοὺς αὐτὸν φιλοῦντας φησιν, ἢ τοὺς πιστοὺς ἄνδρας. Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. Πῶς οὖν αὐτῷ κελεύεις τοὺς ἀντιλέγοντας ἐπιστομίζειν, εἰ παραιτεῖσθαι τούτους δεῖ, ὅταν ἐπὶ λύμῃ πάντα ποιῶσιν ἑαυτῶν; φησὶ δὲ προηγουμένως ἐπὶ τῷ ἐκείνων κέρδει μηδέποτε τοῦτο ποιεῖν. οὐδὲ γὰρ ἂν κερδάνειαν ποτὲ, ἅπαξ διεστραμμένοι τὴν γνώμην. εἰ μὲν γὰρ ἑτέροις λυμαίνοιντο, δεσπόται χρὴ καὶ μάχεσθαι καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας παραιτεῖσθαι· εἰ δὲ εἰς ἀνάγκην καταστῇς, ὁρῶν ἑτέρους διαφθειρομένους, μὴ σίγα, ἀλλ' ἐπιστόμιζε, τῶν μελλόντων ἀπόλλυσθαι κηδόμενος. ὅλως δὲ οὐκ ἔστι τῶν σπουδὴν ἔχοντα καὶ βίον ὀρθὸν, μάχαις ἀνέχεσθαι. πλὴν, ὡς εἶπον, οὕτω ποίει· ἀπὸ γὰρ ἀργίας καὶ τῆς περιττῆς φιλοσοφίας τὸ πρᾶγμα γίνεται, τὸ περιττὰ ῥήματα ἠδολεσχεῖν μόνον. καὶ γὰρ περιττὰ φθέγγεσθαι πολλὴ ζημία, δέον ἢ διδάσκειν, ἢ εὔχεσθαι, ἢ ἀγωνίζεσθαι. οὐδὲ γὰρ χρημάτων μὲν φείδεσθαι ὀφείλομεν, ῥημάτων δὲ οὔ· ἀλλὰ μάλιστα τούτων, ἢ ἐκείνων, καὶ μὴ ἁπλῶς πᾶσιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι. τί ἐστιν, ἵνα φροντίζωσι καλῶν ἔργων προΐστασθαι; ἵνα μὴ περιμένωσι τοὺς δεομένους ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ περιεργάζωνται τοὺς δεομένους τῆς αὐτῶν βοηθείας. ὁ γὰρ φροντίζων, οὕτω φροντίζει. οὕτω γὰρ μάλιστα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τοῦτο ἐργάσεται. καὶ γὰρ ἐν οἷς εὖ ποιεῖ, οὐ τοῖς πάσχουσι τοσοῦτον, ὅσον τοῖς εὖ ποιοῦσι πρόσοδον καὶ κέρδος φέρει τὸ γινόμενον. παῤῥησίαν γὰρ δίδωσιν αὐτοῖς πρὸς τὸν Θεόν· ἐκεῖ δὲ τῆς μάχης τέλος οὐδέν. τὸν ἀδιόρθωτον οὖν λέγει αἱρετικόν. ὥσπερ γὰρ τὸ τοὺς ἐλπίδας ἔχοντας μεταβολῆς προσφέρειν, νωθείας, οὕτω τὸ τοὺς ἀνίατα νοσοῦντας θεραπεύειν, ἀνοίας καὶ τῆς ἐσχάτης παραπληξίας. θρασυτέρους γὰρ ἐργαζόμεθα ἐκείνους. μανθανέτωσαν δέ, φησι, καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι. ὁρᾷς ὅτι αὐτῶν φροντίζει μᾶλλον, ἢ τῶν λαμβανόντων; ἐκεῖνοι γὰρ ἴσως πολλαχόθεν τούτους προσπέμψαι, ἀλλὰ τῶν ἡμετέρων, φησὶ, φροντίζω. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι; εἰ γὰρ θησαυροὺς ἀνοροῦντες(?) ἔτρεφον τοὺς διδασκάλους ἕτεροι, τούτοις οὐδὲν οὐδέπω κέρδος ἦν· ἄκαρποι γὰρ ἔμενον. τί οὖν, εἰπέ μοι; οὐκ ἠδύνατο ὁ Χριστὸς ὁ ἀπὸ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους, καὶ ἀπὸ ἑπτὰ τετρακισχιλίους θρέψας, θρέψαι ἑαυτὸν καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ;

Τίνος οὖν ἕνεκεν ὑπὸ γυναικῶν ἐτρέφετο; (Ἠκολούθουν γὰρ αὐτῷ, φησι, γυναῖκες, αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ) διδάσκων ἡμᾶς ἄνωθεν ὅτι τῶν εὖ ποιούντων φροντίζει. οὐκ ἠδύνατο ὁ Παῦλος ὁ καὶ ἑτέροις ἐπαρκῶν διὰ τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν, μηδαμόθεν λαμβάνειν; ἀλλ' ὁρᾷς αὐτὸν καὶ λαμβάνοντα καὶ αἰτοῦντα. καὶ ἄκουσον, διὰ τί· Ζητῶ γὰρ, φησιν, οὐ τὸ δόμα, ἀλλὰ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν. καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν δὲ, ὅτε τὰ αὐτῶν ἅπαντα πιπράσκοντες ἐτίθεσαν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, ὁρᾷς τοὺς ἀποστόλους αὐτῶν φροντίζοντας μᾶλλον, ἢ τῶν λαμβανόντων; εἰ γὰρ ὁπωσδήποτε μόνον τῶν πενήτων ἐφρόντιζον, οὐδ' ἵνα ἂν λόγον ὑπὲρ τοῦ Σαπφείρας καὶ τοῦ Ἀνανία ἐποιήσαντο, ἡνίκα ἐνοσφίσαντο τὰ χρήματα, οὐκ ἂν ἐκώλυσαν ἐξ ἀδικίας λαμβάνειν, οὐκ ἂν διετάξατο Παῦλος λέγων· Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης. τί λέγεις, Παῦλε; ἐμποδίζεις τοῖς πένησιν; οὔ, φησιν. οὐ γὰρ τὸ ἐκείνων ὁρῶ, ἀλλὰ τὸ τῶν διδόντων. ὅρα δὲ καὶ τὸν προφήτην, ἡνίκα τῷ Ναβουχοδονόσορ συνεβούλευε τὴν ἀρίστην ἐκείνην γνώμην, οὐχὶ τῶν πενήτων μόνον φροντίζοντα. οὐ γὰρ εἶπε, δὸς τοῖς πένησιν ἁπλῶς, ἀλλὰ τί; Τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀδικίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων. κένωσον τὰ χρήματα, φησιν, οὐχ ἵνα ἕτεροι τραφῶσι μόνον, ἀλλ' ἵνα ἀπαλλαγῇς αὐτὸς τῆς τιμωρίας. καὶ πάλιν ὁ Χριστός· Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. ὁρᾷς ὅτι καὶ διὰ τὴν ἀκολούθησιν τοῦτο ἐπιτάττει; ἐπειδὴ γὰρ ἐμπόδιόν ἐστι τὰ χρήματα, διὰ τοῦτο διδόναι πένησιν ἐπιτάττει, παιδεύων τὴν ψυχὴν ἐλεήμονα εἶναι καὶ οἰκτίρμονα, παιδεύων χρημάτων κατα-

φρονεῖν,

ΗΘΙΚΟΝ

Μαρκ. ιε. μα.

Φιλιπ. δ. ιζ.

β Κορ. θ. ζ.

Δαν. δ. κδ.

Ματθ. ιθ. κα.

φέρειν, παιδεύων πλεονεξίας ἀφίστασθαι. ὁ γὰρ παιδευόμενος τῷ μὴ ἔχοντι δοῦναι, παι-
δεύεται τῷ χρόνῳ καὶ μὴ λαμβάνειν ἀπὸ τῶν ἐχόντων. τοῦτο ὁμοίους ποιεῖ τῷ Θεῷ. καίτοι-
γε ἡ παρθενία χαλεπώτερον αὐτῆς πόνον ἔχει, καὶ ἡ νηστεία, καὶ τὸ χαμευνεῖν· ἀλλ' οὐδὲν οὕτως ἰσχυ-
ρὸν καὶ δυνατὸν πρὸς τὸ σβέσαι τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν τὴν πυράν, ὡς ἡ ἐλεημοσύνη. πάν-
των αὕτη μείζων ἐστί, παρ' αὐτὸν ἵστησι τὸν βασιλέα τοὺς αὐτῆς ἐραστάς· καὶ μάλα εἰκότως. 5
παρθενία μὲν γάρ, καὶ νηστεία, καὶ χαμευνία περὶ τὸν ποιοῦντα ἵσταται μόνον, ἕτερον δὲ ἔσωσεν οὐδέ-
να· ἡ δὲ ἐλεημοσύνη εἰς πάντας ἐκτείνεται, καὶ τὰ μέλη περιπλέκεται τοῦ Χριστοῦ. πολὺ δὲ
τῶν εἰς τὸ ἓν περιϊσταμένων τὰ πρὸς πολλοὺς ἐκτεινόμενα κατορθώματα μείζονα. αὕτη
γὰρ μήτηρ ἀγάπης ἐστίν, ἀγάπης τῆς τὸν χριστιανισμὸν χαρακτηριζούσης, τῆς τῶν σημείων ἁπάντων
μείζονος· δι' ἧς οἱ μαθηταὶ φαίνονται τοῦ Χριστοῦ. αὕτη φάρμακόν ἐστι τῶν ἡμετέρων ἁμαρ- 10
τημάτων, σμῆγμα τοῦ ῥύπου τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, κλῖμαξ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστηριγμένη· αὕ-
τη τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα συνδεῖ. βούλεσθε μαθεῖν ὅσον ἀγαθὸν αὕτη ἐστί; ἐπὶ τῶν ἀποστό-
λων πάντες τὰ ἑαυτῶν πωλοῦντες ἔφερον πρὸς αὐτούς, ἃ καὶ διεδίδοτο. Διεδίδωσαν γάρ,
φησιν, ἑκάστῳ, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν. εἰπὲ γάρ μοι, καὶ χωρὶς τῶν μελλόντων (μήπω
γὰρ περὶ τῆς βασιλείας νῦν κινήσωμεν) ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ἴδωμεν, τίνες κερδαίνουσιν, οἱ λαμ- 15
βάνοντες, ἢ οἱ δόντες. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐγόγγυζον, καὶ διεπληκτίζοντο πρὸς ἀλλήλους· οὗτοι
δὲ εἶχον ψυχὴν μίαν. Ἦν γάρ, φησιν, ἁπάντων ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ χάρις ἦν ἐπὶ (Πράξ. δ. λβ.)
πάντας αὐτούς, καὶ μετὰ πολλῆς ὠφελείας διῆγον. ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐντεῦθεν ἐκεῖνοι ἐκέρδαινον; εἰ-
πὲ δή μοι, τίνων ἂν ἠθέλησας εἶναι; τῶν τὰ αὐτῶν ῥιπτούντων, καὶ οὐδὲν ἐχόντων, ἢ τῶν καὶ τὰ
ἑτέρων λαμβανόντων; ὅρα τὸν καρπὸν τῆς ἐλεημοσύνης· τὰ διαφράγματα καὶ τὰ κωλύ- 20
ματα ἀνῃρέθη, καὶ εὐθέως συνήφθησαν αὐτῶν αἱ ψυχαί. πάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ
μία. ὥστε καὶ χωρὶς τῆς ἐλεημοσύνης, τὸ τὰ χρήματα κενοῦν πολὺ ἔχει τὸ κέρδος. ταῦτα
δέ μοι εἴρηται, ἵνα οἱ κλῆρον παρὰ προγόνων μὴ διαδεξάμενοι, μὴ ἀλγῶσι, μηδὲ κα-
τηφιῶσιν, ὡς ἐλάττονα τῶν πλουτούντων ἔχοντες. μείζονα γὰρ ἔχουσιν, ἂν ἐθέλωσι. καὶ γὰρ καὶ πρὸς
ἐλεημοσύνην μετὰ πλείονος ἥξουσι τῆς εὐκολίας, καθάπερ ἡ χήρα, καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησί- 25
ον ἔχθρας οὐδεμίαν ἕξουσιν ἀφορμήν, καὶ πάντων ἔσονται ἐλευθερώτεροι. οὐδεὶς ἀπειλῆσαι
δυνήσεται τῷ τοιούτῳ δήμευσιν, ἀλλ' ἔστιν ἀνώτερος τοῦ παθεῖν κακῶς. καὶ καθάπερ τοὺς γυ-
μνοὺς φεύγοντας οὐδεὶς ἂν ταχέως καταλάβοι, τῶν δὲ πολλὰ περιβεβλημένων καὶ ἐπισυρο-
μένων ῥᾳδίως ἄν τις ἐπιλάβοιτο· οὕτω καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ὁ πένης ἐστίν. ὁ μὲν γάρ, κἂν ἁλῷ,
εὐκόλως διαδρᾶναι δυνήσεται· ὁ δέ, κἂν μὴ καταχεθῇ, τοῖς ἑαυτοῦ σχοινίοις συμποδίζεται, 30
φροντίσι μυρίαις, ἀθυμίαις, ὀργαῖς, παροξυσμοῖς. ταῦτα πάντα καταχωννύει τὴν ψυ-
χήν· καὶ οὐ ταῦτα μόνα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλά, ἅπερ ἀπὸ τοῦ πλούτου ἐπισυρόμεθα. καὶ
γὰρ μετριάζειν δυσκολώτερον τὸν πλούσιον, ἢ τὸν πένητα, καὶ ἐν εὐτελείᾳ ζῆν· καὶ θυμοῦ ἀ-
παλλάττεσθαι δυσκολώτερον τοῦτον, ἢ ἐκεῖνον. οὐκοῦν πλείονα, φησίν, ἕξει μισθόν; οὐδαμῶς.
διὰ τί, εἴγε τὰ δύσκολα κατορθοῖ; ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ τὰς δυσκολίας ἐπενόησεν. οὐ γὰρ ἐπι- 35
τέτακται πλουτεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον· ἑαυτῷ δὲ μυρία σκάνδαλα καὶ κωλύματα κατα-
σκευάζει. ἄλλοι δὲ οὐ μόνον τὰ χρήματα ἀποτίθενται, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος τὸ πλέον κατα-
τήκουσιν, ὡς στενὴν ὁδεύοντες ὁδόν· σὺ δὲ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὔξεις τὴν κάμινον τῶν παθῶν,
[καὶ ἕτερα περιβάλλεις,] οὐκοῦν εἰς τὴν εὐρύχωρον ἄπιθι. ἐκείνη γάρ ἐστιν ἡ τοὺς τοιούτους
δεχομένη· ἡ δὲ στενὴ τοὺς θλιβομένους, τοὺς ἐστενωμένους, τοὺς οὐδὲν βαστάζοντας, ἀλλ' ἢ ταῦτα 40
τὰ φορτία, ἃ δι' αὐτῆς κομίζεσθαι δυνατόν, ἐλεημοσύνην, φιλανθρωπίαν, χρηστότητα,
ἐπιείκειαν. ἂν ταῦτα βαστάζῃς, εὐκόλως δυνήσῃ εἰσελθεῖν· ἂν δὲ ἀπόνοιαν, καὶ φλεγμο-
νὴν ψυχῆς, καὶ τὸ τῶν ἀκανθῶν φορτίον, τὸν πλοῦτον, πολλῆς σοι δεῖ τῆς εὐρυχωρίας. οὐδὲ γὰρ
εἰς τὸν ὄχλον ἐμβῆναί σοι δυνατόν, ὥστε μὴ ἑτέρους πλήττειν ἄνωθεν ἐπιφερόμενον· ἀλλ'
ἔδει

ἐστὶ πολλῆς διαστάσεως ἐνταῦθα. ὁ μέντοι ἀποφέρων χρυσίον καὶ ἀργύριον, τὰ τῆς ἀρετῆς λέγω κατορθώματα, οὐ μόνον φθάνοντας οὐκ ἔχει τοὺς πλησίον, ἀλλὰ καὶ πλησίον γινομένους καὶ συνδιαζόντας. πλὴν εἰ ὁ πλοῦτος αὐτοὺς ἀχθυθά ἐστι, τί ἡ πλεονεξία; τίνος ἕνεκεν ταύτην ἀπάγεις ἐκεῖ; ἵνα μείζονα τὴν φλόγα ἐργάσῃ, φορτία ὑποτιθεὶς τῷ πυρί; οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ τῆς γεέννης πῦρ; ἐννόησον τοὺς τρεῖς παῖδας πῶς περιεγένοντο τῆς καμίνου. ἐκείνην νόμισον γέενναν εἶναι. μετὰ θλίψεως ἐνέπεσον εἰς αὐτὴν δεδεμένοι καὶ συμπεποδημένοι· ἀλλὰ πολλὴν εὗρον ἔνδον τὴν εὐρυχωρίαν. ἀλλ' οὐχ οἱ ἔξωθεν περιεστῶτες. τοιοῦτόν τι ἔσται καὶ νῦν, ἐὰν βουλώμεθα γενναίως καὶ ἀνδρείως ἵστασθαι πρὸς τοὺς ἐπαγομένους πειρασμούς. ἂν εἰς τὸν Θεὸν ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας, ἐσόμεθα μὲν ἡμεῖς ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐν εὐρυχωρίᾳ, οἱ δὲ ἐμβάλλοντες ἡμᾶς ἀπολοῦνται. Ὁ γὰρ ὀρύσσων βόθρον, φησὶν, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν. Σειρ. κζ. κζ. κἂν τὰς χεῖρας δήσωσι, κἂν τοὺς πόδας, ἡ θλίψις λῦσαι δυνήσεται. ὅρα γὰρ τὸ θαυμαστόν. οὓς ἔδησαν ἄνθρωποι, τούτους ἔλυσε τὸ πῦρ. καθάπερ γὰρ εἴ τις παραδοίη τινὰς τοῖς οἰκέταις τῶν φίλων, οὗτοι δὲ τὴν φιλίαν αἰδούμενοι τοῦ δεσπότου, οὐ μόνον αὐτοὺς οὐ λυμαίνονται, ἀλλὰ καὶ πολλῆς μεταδιδόασι τιμῆς· οὕτω καὶ τὸ πῦρ, ἐπειδὴ ἐπέγνω ὅτι φίλοι τοῦ δεσπότου αὐτοῦ εἰσιν οἱ παῖδες ἐκεῖνοι, καὶ διέῤῥηξεν αὐτῶν τὰ δεσμὰ, καὶ ἔλυσεν αὐτοὺς, καὶ ἀφῆκε, καὶ ἔδαφος αὐτοῖς ἐγίνετο, καὶ κατεπατεῖτο ὑπ' αὐτῶν, εἰκότως. ὑπὲρ γὰρ τῆς δόξης ἐνεβέβληντο τοῦ Θεοῦ. ὅσοι ἐν θλίψεσίν ἐσμεν, ταῦτα κατέχωμεν τὰ ὑποδείγματα. ἀλλ' ἰδοὺ, φησιν, ἐκεῖνοι ἀπηλλάγησαν τῆς θλίψεως, ἡμεῖς δὲ οὔ. καὶ εἰκότως, ἐπειδὴ οὐχ οὕτως ἐνέβησαν εἰς τὴν κάμινον ἐκεῖνοι, ὡς ἀπαλλαγησόμενοι, ἀλλ' ὡς τεθνηξόμενοι τέλεον. ἄκουε γὰρ αὐτῶν λεγόντων, Ἐστι Θεὸς ἐν οὐρανοῖς, ὃς ῥύσεται ἡμᾶς· καὶ ἐὰν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι Δαν γ. ιζ. τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. ἡμεῖς δὲ ὡς πραγματευόμενοι τοῦ Θεοῦ τὰς παιδείας, καὶ χρόνον ὁρίζομεν λέγοντες· ἐὰν μέχρι τοσοῦδε μὴ ἐλεήσῃ. διὰ τοῦτο οὐκ ἀπαλλαττόμεθα. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ οὐχ ὡς σῶον ληψόμενος τὸν υἱὸν, οὕτως ἀπήρχετο, ἀλλ' ὡς σφαγιάσων· καὶ παρὰ προσδοκίαν σῶον ἔλαβε. καὶ σὺ ὅταν ἐμπέσῃς εἰς θλίψιν, μὴ ταχύνῃς, μὴ σπεύσῃς ἀπαλλαγῆναι, παρασκεύασον τὴν διάνοιάν σου πρὸς πᾶσαν ὑπομονὴν, καὶ ἀπαλλαγήσῃ ταχέως τῆς θλίψεως. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπάγει αὐτὴν ὁ Θεὸς, ἵνα παιδεύσῃ. ὅταν οὖν ἐκ προοιμίων παιδευθῶμεν φέρειν, καὶ μὴ ἀλύωμεν, ἀνίησι λοιπὸν, ὡς τοῦ παντὸς κατωρθωμένου. βούλομαί τι διήγημα πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν χρήσιμον, καὶ πολλὴν ἔχον τὴν ὠφέλειαν. τί δὲ τοῦτό ἐστι; διωγμοῦ ποτε κατειληφότος, καὶ πολέμου σφοδροῦ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἀναῤῥιπισθέντος, δύο τινὲς συνελήφθησαν ἄνδρες· καὶ ὁ μὲν ἕτοιμος ἦν πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν, ὁ δὲ πρὸς μὲν τὸ ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν καὶ αὐτὸς ἕτοιμος καὶ γενναῖος, πρὸς δὲ τὰς ἄλλας βασάνους δεδοικὼς καὶ τρέμων. ὅρα τοίνυν τὴν οἰκονομίαν. ἐπειδὴ ἐκάθισεν ὁ δικαστὴς, τὸν μὲν ἕτοιμον ὄντα πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν, ἐκέλευσεν ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλήν· ἐκεῖνον δὲ ἀναρτήσας κατέξαινε, καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ πάσας περιάγων τὰς πόλεις. τί δήποτε τοῦτο συνεχωρήθη; ἵνα τὸ ἠμελημένον αὐτοῦ τῆς διανοίας ἀνακτήσηται διὰ τῶν βασάνων, ἵνα τὴν δειλίαν πᾶσαν ἐκβάλῃ, ἵνα μηκέτι ᾖ δεδοικὼς, μηδὲ ὀκνῶν, μηδὲ τρέμων πρὸς τὸ πρᾶγμα. καὶ Ἰωσὴφ δὲ ὅτε μάλιστα ἠπείγετο ἐξελθεῖν, τότε μάλιστα ἐναπέμεινεν. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, Κλοπῇ Γεν. μ. ιε. ιδ. ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων· καὶ μνήσθητί μου, φησὶ, πρὸς τὸν βασιλέα. διὰ τοῦτο ἐναπέμεινεν, ἵνα μάθῃ, ὅτι οὐ χρὴ θαῤῥεῖν, οὐδὲ ἐπελπίζειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίπτειν. ταῦτα οὖν εἰδότες, χάριν ὁμολογῶμεν τῷ Θεῷ, καὶ πάντα πραττώμεθα τὰ πρὸς τὸ συμφέρον· ἵνα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόθεσις τῆς πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῆς.

Πρῶτον ἀναγκαῖον τὴν ὑπόθεσιν εἰπεῖν τῆς ἐπιστολῆς, εἶτα καὶ τὰ ζητούμενα. τίς οὖν ἡ ὑπόθεσις; Φιλήμων ἀνήρ τις τῶν θαυμαστῶν καὶ γενναίων. ὅτι γὰρ θαυμαστὸς ἦν, δῆλον ἀπὸ τοῦ καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσαν εἶναι πιστὴν, καὶ οὕτω πιστὴν, ὡς καὶ ἐκκλησίαν αὐτὴν ὀνομάζεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ γράφων ἔλεγε, Καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ. μαρτυρεῖ δὲ αὐτῷ καὶ πολλὴν ὑπακοὴν, καὶ ὅτι Τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυτο εἰς αὐτόν. καὶ αὐτὸς δὲ γράφων ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ παρήγγελλεν αὐτῷ ἑτοιμάσαι ξενίαν. οὕτω μοι δοκεῖ καταγώγιον εἶναι ἁγίων ἡ οἰκία ἡ ἐκείνου πάντων ἕνεκεν. οὗτος δὴ οὖν ὁ θαυμαστὸς ἀνὴρ παῖδά τινα εἶχεν Ὀνήσιμον· ὁ τοίνυν Ὀνήσιμος οὗτος κλέψας τι παρὰ τοῦ δεσπότου, ἐδραπέτευσεν. ὅτι γὰρ ἔκλεψεν, ἄκουσον τί φησιν· Εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, ἐγὼ ἀποτίσω. ἐλθὼν τοίνυν πρὸς τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ ἀπολαύσας τῆς παρ' αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ τοῦ βαπτίσματος ἔτυχεν ἐκεῖ. ὅτι γὰρ ἐκεῖ ἔτυχε τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς, δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου. ὁ τοίνυν Παῦλος γράφει συνιστῶν αὐτὸν πρὸς τὸν δεσπότην, ὥστε πάντων ἕνεκεν λύσιν γενέσθαι, καὶ προσίεσθαι αὐτὸν ὡς ἀναγεννηθέντα νῦν. ἀλλ' ἐπειδή τινές φασι περιττὸν εἶναι τὸ καὶ ταύτην προσκεῖσθαι τὴν ἐπιστολὴν, εἴγε ὑπὲρ πράγματος μικροῦ ἠξίωσεν, ὑπὲρ ἑνὸς ἀνδρὸς, μαθέτωσαν ὅσοι ταῦτα ἐγκαλοῦσιν, ὅτι μυρίων εἰσὶν ἐγκλημάτων ἄξιοι. οὐ μόνον γὰρ τὰς οὕτω μικρὰς ἐπιστολὰς, καὶ ὑπὲρ οὕτω πραγμάτων ἀναγκαίων ἐπεσταλμένας ἔδει ἐγγεγράφθαι· ἀλλ' εἴθε γὰρ ἐνῆν εὑρῆσαι τοῦ τὴν ἱστορίαν ἡμῖν παραδιδόντος τῶν ἀποστόλων, οὐ λέγω ὑπὲρ ὧν ἔγραψαν καὶ διελέχθησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην αὐτῶν ἀναστροφὴν, καὶ τί ἔφαγον, καὶ πότε ἔφαγον, πότε ἐκάθισε, καὶ ποῦ ἐβάδισαν, καὶ τί καθ' ἑκάστην ἡμέραν διεπράξαντο, ἐν ποίοις μέρεσι γεγόνασι, καὶ εἰς ποίαν οἰκίαν εἰσῆλθον, καὶ ποῦ κατήχθησαν, καὶ μετ' ἀκριβείας ἅπαντα διηγήσασθαι. οὕτω πάντα τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα πολλῆς ὠφελείας γέμει. ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ ἴσασιν οἱ πλείους τὸ κέρδος τὸ ἐντεῦθεν, διὰ τοῦτο μέμφεσθαι ἐπιχειροῦσιν. εἰ γὰρ τόπους ὁρῶντες μόνον, ἔνθα ἐκάθισε ἢ ἐδέθησαν, τόπους ἀψύχους, πολλάκις ἐκεῖ παραπέμπομεν τὴν διάνοιαν, καὶ

Φιλημ. β.

Φιλημ. ζ.

Φιλημ. ιη.

Φιλημ. ι.

φανταζόμεθα αὐτὴν τὴν ἀρετήν, καὶ διεγειρόμεθα καὶ προθυμότεροι γινόμεθα. Εἰ τὰ ῥήματα καὶ τὰς ἑτέρας αὐτοῦ πράξεις ἠκούσαμεν, πολλῷ μᾶλλον. ἀλλὰ περὶ μὲν φίλου τις ἐρωτᾷ, ποῦ διάγει, τί πράττει, ποῦ πρόεισι· περὶ δὲ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου οὐκ ἐθέλει ταῦτα μαθεῖν, εἰπέ μοι; ὅταν γάρ τις πνευματικῶς ζῇ, καὶ σχήματα, καὶ βαδίσματα, καὶ ῥήματα, καὶ πράγματα τοῦ τοιούτου, καὶ πάντα ἁπλῶς τοὺς ἀκούοντας ὠφελεῖ, καὶ οὐδὲν ἐμποδίζει, οὐδὲ κώλυμα γίνεται. πλὴν ὅτι περὶ ἀναγκαίων ἡ ἐπιστολὴ διεπέμπετο, μαθεῖν ὑμᾶς χρήσιμον. ὅρα γοῦν πόσα κατορθοῦται ἐντεῦθεν. ἓν μὲν καὶ πρῶτον, τὸ σπουδαῖόν τινα εἶναι περὶ πάντα. εἰ γὰρ Παῦλος ὑπὲρ δραπέτου, ὑπὲρ λῃστοῦ καὶ κλέπτου τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, καὶ οὐ παραιτεῖται μετὰ τοσούτων αὐτὸν ἐγκωμίων παραπέμψαι, οὐδὲ αἰσχύνεται, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ ἡμᾶς προσήκει ῥαθύμους εἶναι περὶ τὰ τοιαῦτα. δεύτερον, ὅτι τὸ δουλικὸν γένος οὐ δεῖ ἀπογινώσκειν, κἂν εἰς ἐσχάτην ἐλάσῃ κακίαν. εἰ γὰρ ὁ κλέπτης, ὁ δραπέτης οὕτως ἐγένετο ἐνάρετος, ὡς θέλειν τὸν Παῦλον κοινωνὸν αὐτὸν καταστῆσαι, καὶ γράφων ἔλεγεν, Ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι, πολλῷ μᾶλλον ἐλευθέρους ἀπογινώσκειν οὐ χρή. τρίτον, ὅτι τοὺς δούλους ἀποσπᾶν τῶν δεσποτῶν οὐ προσήκει. εἰ γὰρ Παῦλος ὁ οὕτω θαῤῥῶν τῷ Φιλήμονι, τὸν Ὀνήσιμον τὸν οὕτως εὔχρηστον καὶ χρήσιμον αὐτῷ πρὸς διακονίαν οὐκ ἠθέλησε κατασχεῖν παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν οὐ χρή. εἰ γὰρ θαυμαστός ἐστιν ὁ οἰκέτης, ταύτῃ μάλιστα μένειν αὐτὸν χρὴ ἐν τῇ δουλείᾳ, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπιγινώσκειν, ἵνα αἴτιος πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ὠφελείας γένηται. τί τὸν λύχνον ἀπὸ τῆς λυχνίας ἐπὶ τὸν μόδιον ἄγεις; εἴθε πάντας ἔξωθεν εἰς τὰς πόλεις εἰσωθεῖν ἐνῆν. τί οὖν, φησιν, ἂν καὶ αὐτὸς φαῦλος γένηται; διὰ τί, εἰπέ μοι, παρακαλῶ; ὅτι πρὸς πόλιν εἰσῆλθεν; ἀλλ' ἐννόει ὅτι καὶ ἔξω ὢν φαυλότερος ἔσται. ὁ γὰρ ἔνδον φαῦλος γενόμενος, πολλῷ μᾶλλον ἔξω ὤν. ἐνταῦθα μὲν γὰρ τῆς ἀναγκαίας φροντίδος ἀπήλλακται, τοῦ δεσπότου μεριμνῶντος· ἐκεῖ δὲ ἡ περὶ τούτων φροντὶς ἴσως ἀπάξει αὐτὸν τῶν ἀναγκαιοτέρων, καὶ πνευματικωτέρων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τὴν ἀρίστην αὐτοῖς εἰσάγων συμβουλὴν ἔλεγε· Δοῦλος ἐκλήθης; μή σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι· τουτέστι, τῇ δουλείᾳ παράμενε. τὸ δὲ πάντων ἀναγκαιότερον, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται. καθὼς καὶ αὐτὸς γράφων ἔλεγεν, Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. ἐροῦσι γὰρ καὶ Ἕλληνες, ὅτι δύναται καὶ δουλεύων εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ. ἐπεὶ εἰς ἀνάγκην καθίστανται πολλοὶ τοῦ βλασφημεῖν καὶ λέγειν, ἐπὶ λύμῃ τῶν πάντων ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὸν βίον εἰσενήνεκται, τῶν δεσποτῶν ἀφαιρουμένων τοὺς οἰκέτας, καὶ βίας τὸ πρᾶγμά ἐστιν. εἴπω τι καὶ ἕτερον. διδάσκει ἡμᾶς μὴ ἐπαισχύνεσθαι τοὺς οἰκέτας, εἰ ἐνάρετοι εἶεν. εἰ γὰρ Παῦλος πάντων ἀνθρώπων θαυμαστότερος τοσαῦτα περὶ τούτου φησί, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς περὶ τῶν ἡμετέρων. τοσούτων οὖν ὄντων κατορθωμάτων, καίτοι οὔπω πάντα εἰρήκαμεν, περιττόν τις ἡγεῖται τὸ καὶ ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ἐντετάχθαι; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ἂν εἴη; προσέχωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τῇ παρὰ τοῦ ἀποστόλου γραφείσῃ ἐπιστολῇ. τοσαῦτα γὰρ ἤδη κερδάναντες, πλείονα κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς ὑφῆς.

Φιλημ. ιγ.

α Κορ. ζ. και.

α. Τιμ. ς. α.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

ἑρμηνεία.

Λογ. α. 1 ΠΑΥΛΟΣ ΔΕΣΜΙΟΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν, 2 Καὶ Ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ, καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ· 3 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὑπὲρ οἰκέτου πρὸς δεσπότην ἐστὶ ταῦτα. Εὐθέως ἀπὸ τοῦ προοιμίου τὸ φρόνημα αὐτοῦ κατέσπασεν, οὐκ ἀφῆκεν ἐπαρθῆναι, τὸν θυμὸν ἔσβεσε, δέσμιον ἑαυτὸν καλῶν κατένυξε, καὶ συνέστειλεν, οὐδὲν τὰ παρόντα ἐποίησε δοκεῖν εἶναι πράγματα. Εἰ γὰρ δεσμὸς οὐκ αἰσχύνη διὰ τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ καύχημα, πολλῷ μᾶλλον δουλεία οὐκ ἐπονείδιστον. καὶ ταῦτα λέγει οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν, ἀλλὰ συμφερόντως τοῦτο ποιῶν, καὶ τὸ ἀξιόπιστον ἐντεῦθεν δεικνὺς, οὐχ ἑαυτοῦ ἕνεκεν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ τὴν χάριν ἐντιμοτέραν λαβεῖν. ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, δι' ὑμᾶς τὸν δεσμὸν τοῦτον περίκειμαι. ὥσπερ οὖν καὶ εἶπεν ἀλλαχοῦ, ἐκεῖ μὲν τὴν κηδεμονίαν δεικνὺς, ἐνταῦθα δὲ τὸ ἀξιόπιστον. οὐδὲν τοῦ καυχήματος τούτου μεῖζον τοῦ ἀκούειν, ὡς στιγματίας τοῦ Χριστοῦ· Ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ, φησὶ, βαστάζω. ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ. διὰ γὰρ αὐτὸν δέδεται. τίς οὐκ ἂν αἰδεσθείη, τίς οὐκ ἂν δυσωπηθείη, Χριστοῦ δεσμὰ ἀκούων; τίς οὐκ ἂν καὶ τὴν ψυχὴν προοῖτο, μήτιγε οἰκέτην ἕνα; καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός. συμπαραλαμβάνει καὶ ἕτερον μεθ' ἑαυτοῦ, ὥστε κάμψοι ὑπὸ πολλῶν ἀξιούμενον μᾶλλον εἶξαι καὶ δοῦναι τὴν χάριν. Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ, καὶ συνεργῷ ἡμῶν. Εἰ ἀγαπητὸς, οὐ τόλμα τὸ θαρρεῖν, οὐδὲ προπέτεια, ἀλλὰ πολλῆς φιλίας δεῖγμα. εἰ συνεργὸς, οὐ μόνον ἀξιοῦσθαι ὑπὲρ τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ χάριν εἰδέναι ὀφείλει. ἑαυτῷ γὰρ χαρίζεται, τὸ αὐτοῦ ἔργον οἰκοδομεῖται. ὥστε καὶ χωρὶς ἀξιώσεως ἑτέραν ἀνάγκην, φησὶν, ἔχεις τοῦ δοῦναι τὴν χάριν. Εἰ γὰρ τῷ εὐαγγελίῳ ἐστὶ χρήσιμος, σὺ δὲ εἰς τὸ εὐαγγέλιον σπουδάζεις, ἄρα οὐκ ἀξιωθῆναι, ἀλλ' ἀξιῶσαι ὀφείλεις. καὶ Ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ. ἐμοὶ δοκεῖ σύμβιον εἶναι τούτου. ὅρα Παύλου τὸ ταπεινόν. καὶ Τιμόθεον παραλαμβάνει πρὸς τὴν ἀξίωσιν, καὶ οὐ τὸν ἄνδρα μόνον ἀξιοῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ ἑτέρους τινὰ ἴσως φίλοι. καὶ Ἀρχίππῳ, φησὶ, τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν. οὐκ ἐξ ἐπιτάγματος βουλόμενος τὰ τοιαῦτα ἀνύειν, οὐδὲ ἀγανακτῶν, εἰ μὴ εὐθέως κελεύσαντι ὑπακούει, ἀλλ' ἅπερ ἂν

β. Τιμ. β. Γαλ. ϛ. ιζ.

Κολοσ. δ. ιζ.

ἀνὴρ ἄγνωστος ἐποίει, ταῦτα πρὸς ἐκείνους ἀξιοῖ, ὥστε αὐτὴν λαβέσθαι τῆς δεήσεως. οὐ γὰρ τὸ παρὰ πολλῶν ἀξιοῦσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς πολλοὺς τὴν δέησιν γίνεσθαι, φέρει τι εἰς τὸ αἰσχυνθῆναι τὸν ἀξιούμενον. διὰ τοῦτο ἔλεγε· καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν. εἰ συστρατιώτης εἶ, καὶ ἐν τούτοις κοινωνεῖν ὀφείλεις. οὗτος δὲ ἐστιν Ἄρχιππος, περὶ οὗ γράφων Κολοσσαεῦσιν ἔλεγεν, Εἴπατε Ἀρχίππῳ, βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς. δοκεῖ μοι οὗτος καὶ εἶναι τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων, ὃ καὶ παραλαμβάνει εἰς τὴν ἀξίωσιν· καὶ συστρατιώτην καλεῖ, ὥστε πάντως τῷ στρατηγῷ συναρᾶσθαι. καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ. οὐδὲ δούλους παρῆκεν ἐνταῦθα. οἶδε γὰρ πολλάκις καὶ ῥήματα δούλων ἀνατρέψαι δυνάμενα τὸν δεσπότην, καὶ μάλιστα, ὅταν ὑπὲρ δούλου ἡ ἀξίωσις ᾖ· τὸν δὲ μάλιστα προξενοῦντες, ἴσως ἐκεῖνοι ἦσαν. οὐ τοίνυν ἀφίησιν αὐτὸν εἰς φθόνον ἐμπεσεῖν, τῇ προσηγορίᾳ τιμήσας μετὰ τῶν δεσποτῶν. ἀλλ' οὐδὲ τὸν δεσπότην ἀγανακτῆσαι συγχωρεῖ. εἰ μὲν γὰρ ὀνομαστὶ εἶπεν, ἴσως ἂν ἠγανάκτησεν· εἰ δὲ μὴ ἐμνήσθη, κἂν ἐδυσχέρανεν. ὅρα οὖν πῶς συνετῶς εὗρε διὰ τοῦ μνησθῆναι καὶ τούτους τῇ μνήμῃ τιμῆσαι, κἀκεῖνον μὴ πλῆξαι. τὸ γὰρ τῆς ἐκκλησίας ὄνομα οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν δεσπότην ἀγανακτεῖν, εἴγε συναριθμοῖτο τοῖς οἰκέταις. καὶ γὰρ ἡ ἐκκλησία οὐκ οἶδε δεσπότου, οὐκ οἶδεν οἰκέτου διαφοράν· ἀπὸ κατορθωμάτων καὶ ἁμαρτημάτων τούτους κἀκείνους ὁρίζει. εἰ τοίνυν ἐκκλησία ἐστὶ, μὴ ἀγανάκτει,

Γαλ. γ. κη.

ὅτι μετὰ σοῦ προσηγορεύθη ὁ δοῦλος. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη. εἰς ὑπόμνησιν αὐτὸν ἤνεγκε τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τῆς χάριτος ὑπομνήσας. ἐννόησον, φησὶν, ὅσα σοι συνεχώρησεν ὁ Θεὸς, πῶς χάριτι σὺ ἐσώθης· μίμησαι τὸν δεσπότην. ἐπεύχεται δὲ αὐτῷ τὴν εἰρήνην. εἰκότως. τότε γὰρ παραγίνεται καὶ αὕτη, ὅταν μιμώμεθα αὐτὸν, ὅταν ἐπιμένῃ ἡ χάρις· ἐπεὶ κἀκεῖνος ὁ δοῦλος ὁ περὶ τὸν

Ματθ. ιη.

σύνδουλον ἀπηνὴς γενόμενος, ἕως ὅτε οὐκ ἀπῄτει τὰ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ ἡ χάρις ἔμενεν ἡ δεσποτική· ἐπεὶ δὲ ἀπῄτησεν, ἀφῃρέθη καὶ παρεδόθη τοῖς βασανισταῖς.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα δὴ καὶ ἡμεῖς ἐννοοῦντες, οἰκτίρμονες ὦμεν, συγγνωμονικοὶ περὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας εἰς ἡμᾶς. ἑκατὸν δηνάριά ἐστιν ἐνταῦθα τὰ εἰς ἡμᾶς ἁμαρτήματα, τὰ δὲ εἰς τὸν Θεὸν παρ' ἡμῶν, μύρια τάλαντα. ἴστε δὲ ὅτι καὶ τῇ ποιότητι τῶν προσώπων τὰ ἁμαρτήματα κρίνονται. οἷόν τι λέγω· ὁ τὸν ἰδιώτην ὑβρίσας, ἥμαρτεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ὡς ὁ τὸν ἄρχοντα· καὶ μειζόνως τούτου, ὁ τὸν μείζονα ἄρχοντα, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ὁ τὸν ἐλάττονα· ὁ δὲ τὸν βασιλέα, πολλῷ πλέον. καὶ ἡ μὲν ὕβρις ἐστὶν ἡ αὐτὴ, τῇ δὲ ὑπεροχῇ τοῦ προσώπου μείζων γίνεται. εἰ δὲ ὁ βασιλέα ὑβρίζων ἀφόρητον ἔχει τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν τοῦ προσώπου ἀξιοπιστίαν, ὁ τὸν Θεὸν ὑβρίζων πόσων ἔσται ὑπεύθυνος ταλάντων; ὥστε κἂν τὰ αὐτὰ εἰς τὸν Θεὸν ἁμαρτάνωμεν, ἅπερ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οὐδ' οὕτως τὸ ἴσον ἐστίν, ἀλλ' ὅσον μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τοσοῦτον τῶν ἁμαρτημάτων ἐκείνων καὶ τούτων. νῦν δὲ καὶ πλείονα εὑρίσκω τὰ ἁμαρτήματα, οὐ τῇ ὑπεροχῇ τοῦ προσώπου μεγάλα μόνον γινόμενα, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ φύσει. καὶ φρικτὸς μὲν ὁ λόγος, ὃν μέλλω λέγειν, καὶ φοβερὸς ὄντως, πλὴν ἀνάγκη λεχθῆναι, ἵνα κἂν οὕτως ἡμῶν τὴν διάνοιαν κατασείσῃ καὶ διασαλεύσῃ, δεικνὺς ὅτι πολλῷ πλέον ἀνθρώπους φοβούμεθα, ἢ τὸν Θεόν, καὶ τιμῶμεν ἀνθρώπους, ἢ τὸν Θεόν. σκόπει γάρ. ὁ μοιχεύων οἶδεν ὅτι Θεὸς αὐτὸν ὁρᾷ, καὶ τούτου μὲν καταφρονεῖ· ἂν δὲ ἄνθρωπος ἴδῃ, κατέχει τὴν ἐπιθυμίαν. ὁ τοιοῦτος οὐχὶ προτιμᾷ ἀνθρώπους μόνον Θεοῦ, οὐχὶ μόνον ὑβρίζει τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλῷ χαλεπώτερον, ἐκείνους δεδοικὼς, τούτου καταφρονεῖ. ἂν μὲν γὰρ ἐκεῖνος ἴδῃ, κατέχει τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας· μᾶλλον δὲ ποίαν φλόγα; οὐκ ἔστι φλὸξ, ἀλλ' ὕβρις. εἰ μὲν γὰρ μὴ ἐξῆν γυναικὶ κεχρῆσθαι, εἰκότως φλὸξ τὸ πρᾶγμα ἦν, νυνὶ δὲ ὕβρις καὶ στρῆνος. ἂν μὲν γὰρ ἀνθρώπους ἴδῃ, ἵσταται τῆς μανίας, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας ἔλαττον φροντίζει. πάλιν ἕτερος, ὁ κλέπτων συνοίδεν, ὅτι ἁρπάζει, καὶ ἀνθρώπους μὲν

πειρᾶται

πιστεύεται ἀπατῆσαι, καὶ ἀπολογεῖται πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, καὶ σχῆμα περιτίθησι τῇ ἀπολογίᾳ· τὸν δὲ Θεὸν μὴ δυνάμενος πεῖσαι, οὐ φροντίζει, οὐδὲ αἰδεῖται, οὐδὲ τιμᾷ. κἂν μὲν ὁ βασιλεὺς κελεύσῃ ἀπέχεσθαι τῶν ἑτέρων χρημάτων, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ αὐτοῦ δοῦναι, πάντες ἑτοίμως εἰσφέρομεν· τοῦ δὲ Θεοῦ κελεύοντος μὴ ἁρπάζειν, μηδὲ τὰ ἑτέρων συνάγειν, οὐκ ἀνεχόμεθα. ὁρᾷς ὅτι προτιμῶμεν ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ; φορτικὸν τὸ ῥῆμα καὶ ἐπαχθές. ἀλλὰ δείξατε ὅτι φορτικόν· φύγετε τὸ ἔργον. εἰ δὲ τὸ ἔργον οὐ δεδοίκατε, πῶς ὑμῖν πιστεῦσαι δυνάμεθα λέγουσιν, ὅτι τὰ ῥήματα δεδοίκαμεν, καὶ βαρεῖς ὑμᾶς; ὑμεῖς ἑαυτοὺς τῷ ἔργῳ βαρεῖτε, καὶ οὐδεὶς λέγει· ἐγὼ δὲ ἂν ταῦτα ῥήματα εἴπω, ὧν ὑμεῖς τὰ πράγματα πράττετε, ἀγανακτεῖτε; καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; γένοιτο ψευδῆ εἶναι τὰ παρ' ἐμοῦ. βούλομαι αὐτὸς λοιδορίας δόξαν λαβεῖν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὡς εἰκῇ καὶ μάτην λοιδορησάμενος ὑμᾶς, ἢ ἰδεῖν ὑπὸ τοιούτων ἐγκαλουμένους. οὐ μόνον δὲ αὐτοὶ ἀνθρώπους προτιμᾶτε τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἀναγκάζετε. πολλοὶ πολλοὺς οἰκέτας ἠνάγκασαν, καὶ παῖδας τοὺς μὲν εἰς γάμον εἵλκυσαν μὴ βουλομένους, τοὺς δὲ ὑπηρετήσασθαι διακονίαις ἀτόποις, καὶ ἔρωτι μιαρῷ, καὶ ἁρπαγαῖς, καὶ πλεονεξίαις, καὶ βίαις· ὥστε διπλοῦν εἶναι τὸ ἔγκλημα, καὶ μηδὲ ἀπὸ τῆς ἀνάγκης δύνασθαι συγγνώμην αὐτοὺς εὑρέσθαι. εἰ γὰρ αὐτὸς ἄκων πράττεις τὰ πονηρὰ καὶ διὰ τὸ ἐπίταγμα τοῦ ἄρχοντος, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτως ἰσχυρὰ ἡ ἀπολογία, πλὴν χαλεπωτέρα γίνεται ἡ ἁμαρτία, ὅταν καὶ ἐκείνους ἀναγκάζῃς τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν. ποία γὰρ ἂν εἴη τῷ τοιούτῳ συγγνώμη λοιπόν; ταῦτα εἶπον, οὐχὶ καταχρῖσαι βουλόμενος ὑμᾶς, ἀλλὰ δεῖξαι πόσον ἐσμὲν ὀφειλέται τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἴσου τιμῶμέν τινα ἄνθρωπον τῷ Θεῷ, ὑβρίζομεν τὸν Θεόν, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν προτιμῶμεν ἀνθρώπους. εἰ δὲ ταῦτα τὰ ἁμαρτήματα τὰ εἰς ἀνθρώπους γινόμενα, εἰς Θεὸν πολλῷ μείζονα δείκνυται· πόσῳ μᾶλλον ὅταν καὶ αὐτὴ ἡ ἁμαρτία τῇ ποιότητι μείζων ᾖ, καὶ χαλεπωτέρα; ἐξεταζέτω τις ἑαυτόν, καὶ ὄψεται πάντα δι' ἀνθρώπους ποιοῦντα. σφόδρα ἂν ἦμεν μακάριοι, εἰ τοσαῦτα διὰ τὸν Θεὸν ἐπράττομεν, ὅσα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν, καὶ τὸν φόβον, καὶ τὴν τιμήν. εἰ τοίνυν τοσούτων ἐσμὲν ὑπεύθυνοι, ὀφείλομεν μετὰ πάσης προθυμίας ἀφιέναι τοῖς ἀδικοῦσιν ἡμᾶς καὶ πλεονεκτοῦσι, καὶ μὴ μνησικακεῖν. ὁδὸς γάρ ἐστι λύσεως ἁμαρτημάτων, οὐ πόνων δεομένη, οὐδὲ δαπάνης χρημάτων, οὐδὲ ἄλλου οὐδενός, ἀλλ' ἁπλῶς προαιρέσεως. οὐκ ἀποδημίαν χρὴ στείλασθαι, οὐκ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐλθεῖν, οὐ κινδύνους ὑποστῆναι καὶ πόνους, ἀλλὰ θελῆσαι μόνον. ποίαν, εἰπέ μοι, συγγνώμην ἕξομεν ἐν τοῖς δοκοῦσιν εἶναι δυσκόλοις, ὅταν καὶ κοῦφον πρᾶγμα καὶ τοσοῦτον ἔχον κέρδος, καὶ τοσαύτην τὴν ὠφέλειαν, καὶ οὐδένα πόνον, μὴ πράττωμεν; οὐ δύνασαι χρημάτων καταφρονῆσαι; οὐ δύνασαι δαπανῆσαι τὰ ὄντα εἰς τοὺς δεομένους; θελῆσαι οὐ δύνασαί τι ἀγαθόν; ἀφεῖναι τῷ ἠδικηκότι οὐ δύνασαι; εἰ γὰρ μὴ τοσούτων ὑπεύθυνος ἦς, ἐκέλευσε δὲ μόνον ὁ Θεὸς ἀφεῖναι, οὐκ ἔδει; νῦν δὲ τοσούτων ὑπεύθυνος ὤν, οὐκ ἀφίης, καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι ἀφ' ὧν ἔχεις ἐξ αὐτοῦ, ἀπαιτῇ; ἂν μὲν ἴσως ἡμεῖς πρὸς ὀφειλέτην ἔλθωμεν ἡμέτερον, ἐκεῖνος εἰδὼς τοῦτο, θεραπεύει καὶ ὑποδέχεται καὶ τιμᾷ, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυται φιλοφροσύνην μετὰ δαψιλείας, καὶ ταῦτα οὐκ ἀπὸ τοῦ δανείσματος διαλυόμενος, ἀλλ' ἡμέρους ἡμᾶς θέλων καταστῆσαι περὶ τὴν ἀπαίτησιν· σὺ δὲ τῷ Θεῷ ὀφείλων τοσαῦτα, καὶ κελευόμενος ἀφεῖναι, πάλιν ἵνα σὺ λάβῃς, οὐκ ἀφίης; τί δήποτε, παρακαλῶ; οἴμοι, πόσης μὲν ἀπολαύομεν φιλανθρωπίας; πόσην δὲ ἐπιδεικνύμεθα κακίαν; πόσοι ὕπνοι; πόσην νωθείαν; πῶς εὔκολον ἡ ἀρετὴ καὶ πολλὴν ἔχει ὠφέλειαν; πῶς ἐργῶδες ἡ κακία; ἡμεῖς δὲ τὸ οὕτως ἐλαφρὸν ἀποφυγόντες διώκομεν τὸ μολύβδου βαρύτερον. ἐνταῦθα οὐ σώματος ἰσχύος χρεία, οὐ πλούτου, οὐ χρημάτων, οὐ δυναστείας, οὐ φιλίας, οὐκ ἄλλου οὐδενός, ἀλλ' ἀρκεῖ θελῆσαι μόνον, καὶ τὸ πᾶν ἤνυσται. ἐλύπησεν ὁ δεῖνα, καὶ ὕβρισε, καὶ ἔσκωψεν; ἀλλ' ἐννόησον

ὅτι

ὅτι καὶ σὺ πολλὰ τοιαῦτα εἰς ἑτέρους ποιεῖς, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν δεσπότην, καὶ λῦσαι καὶ συγχώρησον. ἐννόησον ὅτι λέγεις, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. ἐννόησον ὅτι ἐὰν μὴ ἀφῇς, οὐ δυνήσῃ τοῦτο μετὰ παῤῥησίας εἰπεῖν· ἂν δὲ ἀφῇς, ὀφειλὴν τὸ πρᾶγμα ἀπαιτεῖς, οὐ διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ δεδωκότος φιλανθρωπίαν. καὶ πῶς ἴσον τὰ εἰς τοὺς ὁμοδούλους ἀφιέναι τῷ εἰς τὸν δεσπότην ἡμαρτηκόσιν τὴν ἄφεσιν λαβεῖν; ἀλλ' ὅμως τυγχάνομεν τῆς τοσαύτης φιλανθρωπίας, ἐπειδὴ πλούσιός ἐστιν ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. ἵνα δέ σοι δείξω, ὅτι καὶ χωρὶς τούτων, καὶ χωρὶς τῆς ἀφέσεως, ἀπὸ τοῦ ἀφιέναι μόνον σὺ καρποῦσαι τὸ κέρδος, ἐννόησον πόσους ὁ τοιοῦτος ἔχει φίλους, πῶς πανταχοῦ ἐγκώμια τοῦ τοιούτου ἅπαντες διεξέρχονται λέγοντες, ἀγαθὸς ἀνήρ, εὐκατάλλακτος, οὐκ οἶδε μνησικακῆσαι, ἅμα ἐπλήγη, καὶ ἅμα ἰάθη. τὸν τοιοῦτον περιστάσει τινὶ περιπεσόντα τίς οὐκ ἐλεήσει; τίς οὐ συγγνώσεται ἁμαρτόντι; τίς οὐ δώσει χάριν ὑπὲρ ἑτέρων ἀξιοῦντι; τίς οὐ θελήσει φίλος εἶναι καὶ δοῦλος ψυχῆς οὕτως ἀγαθῆς; ναὶ, παρακαλῶ, πάντα ὑπὲρ τούτου πράττωμεν, μὴ πρὸς φίλους, μὴ πρὸς συγγενεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς οἰκέτας. Ἀνιέντες γάρ, φησι, τὴν ἀπειλὴν, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν ὁ Κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς. ἂν ἀφιῶμεν τοῖς πλησίον τὰ ἁμαρτήματα, ἀφεθήσεται καὶ ἡμῖν; ἂν ἐλεημοσύνας παρέχωμεν, ἂν ταπεινοὶ ὦμεν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀφαιρεῖ ἁμαρτίας. εἰ γὰρ ὁ τελώνης, ἵνα μόνον εἴπῃ, Ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, κατῆλθε δεδικαιωμένος, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἡμεῖς, ἂν ταπεινοὶ ὦμεν καὶ συντετριμμένοι, δυνησόμεθα πολλῆς φιλανθρωπίας τυχεῖν. ἂν ὁμολογῶμεν τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα, καὶ καταγινώσκωμεν ἑαυτῶν, τὸ πλέον ἀποσμηξόμεθα τοῦ ῥύπου. πολλαὶ γάρ αἱ ὁδοὶ αἱ καθαρεύουσαι. πανταχόθεν τοίνυν πολεμῶμεν τῷ διαβόλῳ. οὐδὲν εἶπον δύσκολον, οὐδὲν δυσχερές. ἄφες τῷ λελυπηκότι, ἐλέησον τὸν δεόμενον, ταπείνωσόν σου τὴν ψυχήν. κἂν σφόδρα ᾖς ἁμαρτωλὸς, δυνήσῃ καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν, διὰ τούτων αὐτὰ ἐκκαθαίρων τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀποσμήχων τὴν κηλῖδα. γένοιτο δὲ ἡμᾶς πάντας ἐνταῦθα ἀποκαθηραμένους ἅπαντα τῶν ἁμαρτημάτων τὸν ῥύπον διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, ἐκεῖ τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν.

Λογ. β. 4 ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ ΜΟΥ ΠΑΝΤΟΤΕ, μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, 5 Ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, 6 Ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.

ΟΥκ εὐθέως ἐκ προοιμίων αἰτεῖ τὴν χάριν, ἀλλὰ πρότερον τὸν ἄνδρα θαυμάσας, καὶ ἐπαινέσας ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀγάπης δείξας τεκμήριον οὐ μικρὸν, τὸ διαπαντὸς αὐτοῦ μεμνῆσθαι ἐν ταῖς προσευχαῖς, καὶ εἰπὼν, ὅτι πολλοὶ ἀναπαύονται πρὸς αὐτὸν, καὶ πᾶσιν ὑπακούει καὶ πείθεται, τότε καὶ αὐτὴν τελευταῖον τίθησι, μάλιστα αὐτὸν δυσωπῶν τούτῳ. εἰ γὰρ ἕτεροι ἐπιτυγχάνουσιν ὧν δέονται, πολλῷ μᾶλλον Παῦλος· εἰ πρὸ τῶν ἄλλων ἐλθὼν ἄξιος ἦν τυχεῖν, πολλῷ μᾶλλον μετὰ τοὺς ἄλλους, καὶ πρᾶγμα αἰτῶν οὐκ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον, ἀλλ' ὑπὲρ ἑτέρου. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ τούτου ἕνεκεν γράφειν μόνον, μηδὲ εἴπῃ τις, ὡς εἰ μὴ Ὀνήσιμος ἦν, οὐκ ἂν ἔγραψας, ὅρα πῶς καὶ ἑτέρας αἰτίας τίθησι τῆς ἐπιστολῆς, πρῶτον μὲν τὴν ἀγάπην αὐτοῦ δηλῶν, ἔπειτα δὲ καὶ ξενίαν κελεύων ἑτοιμάσαι αὐτῷ. ἀκούων σου, φησι, τὴν ἀγάπην. θαυμαστὸν τοῦτο, καὶ τοῦ παρόντος ἰδεῖν τοῦτο πολλῷ μεῖζον. δηλοῖ γὰρ ὅτι ἐκ τοῦ ὑπερβάλλουσαν ταύτην εἶναι, καὶ

διάδηλος

διάδηλος γέγονε, καὶ μέχρις αὐτοῦ ἔφθασε· καίτοιγε οὐκ ὀλίγον τὸ μέσον τῆς Ῥώμης καὶ Φρυ-
γίας. ἐκεῖθεν γάρ μοι δοκεῖ εἶναι ἀπὸ Ἀρχίππου. οἱ γὰρ Κολοσσαεῖς τῆς Φρυγίας εἰσί,
πρὸς οὓς γράφων ἔλεγεν, Ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ *Κολοσ. δ. ις.*
Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε. αὕτη
5 δὲ τῆς Φρυγίας πόλις ἐστίν. εὔχομαι, φησίν, ἵνα ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς
γένηται. ὁρᾷς πρότερον αὐτὸν διδόντα πρὶν ἢ λαβεῖν, καὶ πρὶν ἢ τὴν χάριν αἰτῆσαι, τὴν αὐ-
τοῦ παρέχοντα πολλῷ μείζονα; ὅπως, φησίν, ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπι-
γνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν. τουτέστιν, ἵνα πᾶσαν ἀρετὴν ἐπέλ-
θῃς, ἵνα μηδὲν ἐλλειφθῇ. οὕτω γὰρ ἡ πίστις γίνεται ἐνεργής, ὅταν ἔργα ἔχῃ. χωρὶς γὰρ ἔρ-
10 γων ἡ πίστις νεκρά ἐστι. καὶ οὐκ εἶπεν, ἡ πίστις σου, ἀλλ', ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου, συνάπτων
αὐτὸν ἑαυτῷ, καὶ ἓν σῶμα δεικνύς, καὶ τούτῳ μάλιστα αὐτὸν δυσωπῶν, εἰ κοινωνὸς εἶ, φησί, κατὰ
τὴν πίστιν, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὀφείλεις κοινωνεῖν.

7 Χαρὰν γὰρ ἔχομεν καὶ πολλὴν παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν
ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ. Οὐδὲν οὕτω δυσωπεῖ, ὡς τὸ τὰς ἑτέρων εὐερ-
15 γεσίας προσφέρειν, καὶ μάλιστα ὅταν ἐκείνων αἰδεσιμώτερος ᾖ. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ τοῖς
ἄλλοις ποιεῖς, πολλῷ μᾶλλον ἐμοί· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μὲν ᾐνίξατο, ἑτέρως δὲ αὐτὸ μεθώδευσε προση-
νέστερον. χαρὰν ἔχομεν· τουτέστι, σύ μοι παρρησίαν ἔδωκας ἐκ τῶν εἰς ἑτέρους γινο-
μένων· καὶ παράκλησιν· τουτέστιν, οὐ μόνον ἡδόμεθα, ἀλλὰ καὶ παραμυθούμεθα. μέλος γὰρ ἡ-
μῶν ἐκεῖνοι. εἰ τοίνυν τὴν συμφωνίαν τοσαύτην δεῖ εἶναι, ὡς ἐπὶ ταῖς ἑτέρων ἀναπαύσεσι
20 τοὺς ἄλλους ἐν θλίψεσιν ὄντας, κἂν μὴ τύχωσί τινος, εὐφραίνεσθαι δι' ἐκείνους, ὡς ἑνὸς σώ-
ματος εὐεργετηθέντος, πολλῷ μᾶλλον εἰ καὶ ἡμᾶς ἀναπαύσεις. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι εἴκεις,
ὅτι πείθῃ, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερον καὶ ἐμφατικώτερον, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων, ὡσανεὶ
περὶ παιδὸς ποθεινοῦ τοῖς πατράσιν ὄντος καὶ ἐπεράστου· οὕτως ἡ ἀγάπη, ἡ φιλοστοργία δείκνυσιν
αὐτοὺς καὶ σφόδρα ἀγαπωμένους παρ' αὐτῶν.

25 8 Διὸ πολλὴν παρρησίαν ἔχων ἐν Χριστῷ ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον. Ὅρα πῶς
ἀσφαλίζεται, μή τι καὶ τῶν ἀπὸ σφοδρᾶς ἀγάπης λεγομένων πλήξῃ τὸν ἀκροατήν, ὡς
δυσανασχετεῖν. διὰ τοῦτο πρὶν ἢ εἰπεῖν, ἐπιτάσσειν σοι, ἐπειδὴ βαρὺ ἦν, καίτοιγε ἀπὸ ἀ-
γάπης λεγόμενον μᾶλλον ἱκανὸν θεραπεῦσαι, ἀλλ' ὅμως ἐκ περιουσίας πολλὴν τίθεται τὴν
διόρθωσιν, εἰπών, παρρησίαν ἔχων, ὅπερ μέγαν δεικνύντος ἦν τὸν Φιλήμονα, τουτέστι, παρρη-
30 σίαν ἡμῖν ἔδωκας σύ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Χριστῷ ἐπαγαγών, ὅπερ δηλοῦντός ἐστιν
ὅτι οὐχ ὡς ἐν τῷ κόσμῳ λαμπρότερον, οὐδὲ ὡς δυνατώτερον, ἀλλὰ διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς
τὸν Χριστόν. καὶ τότε ἔθηκε τό, ἐπιτάσσειν σοι, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τό, ἀνῆκον, τουτέστιν,
εὔλογον πρᾶγμα. καὶ ὅρα ἐκ πόσων αὐτὸ κατασκευάζει. τοὺς ἄλλους εὖ ποιεῖς, φησί· καὶ
ἐμέ, καὶ διὰ τὸν Χριστόν, καὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εὔλογον, καὶ ὅτι ἡ ἀγάπη δίδωσι. διὸ
35 καὶ ἐπάγει,

9 Διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ· Ὡσανεὶ εἶπεν, οἶδα μέν, ὅτι καὶ ἐ-
πιτάττειν δύναμαι μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τῶν προλαβόντων· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πολ-
λὴν ὑπὲρ τοῦ πράγματος ποιοῦμαι σπουδήν, παρακαλῶ. ἀμφότερα ἔδειξεν ὁμοῦ,
ὅτι καὶ θαρρεῖ αὐτῷ (ἐπέταξε γάρ) καὶ ὅτι σφόδρα τοῦ πράγματος ἀντιποιεῖται· διὸ πα-
40 ρακαλεῖ. Τοιοῦτος ὤν, φησίν, ὡς Παῦλος πρεσβύτης. Βαβαί, πόσα δυσωπητι-
κά· Παῦλος ἀπὸ τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου, ἀπὸ τῆς ἡλικίας, ὅτι πρεσβύτης, ἀπὸ τοῦ δι-
καιοτέρου πάντων, Ὅτι καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν τὸν ἀθλη-
τήν, καὶ στεφανίτην ἐδέξατο ὑπτίαις χερσί; τίς ὁρῶν διὰ Χριστὸν δεδεμένον, οὐκ ἂν μυρία
ἐχαρίσατο; τούτοις δὴ προλεάνας αὐτοῦ τὴν ψυχήν, οὐκ εὐθέως ἐνέβαλε τὸ ὄνομα, ἀλλὰ
τοσαύτην

τοσαύτην ποιῇ, πάλιν αἴτησιν ἀναβάλλεται. ἴστε γὰρ τοὺς θυμοὺς τῶν δεσποτῶν κατὰ τῶν ἀποδεδρακότων οἰκετῶν, καὶ μάλιστα ὅταν μετὰ κλοπῆς τοῦτο ἐργάσωνται, κἂν χρηστοὺς ἔχωσι δεσπότας, πῶς αὔξεται ἡ ὀργή. ταύτην οὖν πᾶσι τούτοις προλεαίνει. καὶ πρότερον πείσας τὸν ὁποιονοῦν ὑπουργῆσαι ἑτοίμως, καὶ παρασκευάσας αὐτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς πᾶσαν ὑπακοὴν, τότε ἐπάγει τὴν δέησιν, καί φησι· 5

10 Παρακαλῶ σε, Καὶ μετὰ ἐγκωμίων, Περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου. Πάλιν οἱ δεσμοὶ δυσωπητικοὶ, καὶ τότε τὸ ὄνομα. οὐ μόνον γὰρ τὸν θυμὸν ἔσβεσεν, ἀλλὰ καὶ ἡσθῆναι πεποίηκεν. οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν, φησὶ, τέκνον ἐκάλεσα, εἰ μὴ σφόδρα ἦν χρηστός· ὅπερ Τιμόθεον ἐκάλεσα, τοῦτο καὶ τοῦτον. καὶ πολλαχοῦ τὴν φιλοστοργίαν δεικνὺς, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ὠδῖνος ἐντρέπει, δέσμιος αὐτὸν ἐγέννησα, φησίν. ὥστε 10 καὶ διὰ τοῦτο ἄξιος πολλῆς τυχεῖν τῆς τιμῆς, ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄθλοις ἀπετέχθη, ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πειρασμοῖς. Ονήσιμον,

11 Τόν ποτέ σοι ἄχρηστον. Ὅρα πόση ἡ σύνεσις, πῶς ὁμολογεῖ αὐτοῦ τὸ ἁμάρτημα, καὶ τούτῳ σβεννὺς αὐτοῦ τὸν θυμόν. οἶδα, φησιν, ὅτι ἄχρηστος ἦν, νῦν δέ σοι, καὶ ἐμοὶ χρήσιμος ἔσται. οὐκ εἶπε, νῦν δέ σοι χρήσιμος ἔσται, ἵνα μὴ ἐκεῖνος ἀντείπῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ 15 αὐτοῦ πρόσωπον εἰσήγαγεν, ἵνα ἀξιόπιστοι ὦσιν αἱ ἐλπίδες. Νῦν δέ σοί, φησι, καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον. Εἰ γὰρ Παύλῳ χρήσιμος τῷ τοσαύτην ἀκρίβειαν ἀπαιτοῦντι, πολλῷ μᾶλλον τῷ δεσπότῃ. Ὃν ἔπεμψα πρὸς σέ. Καὶ τούτῳ τὸν θυμὸν ἔσβεσε, τῷ παραδοῦναι αὐτόν. μάλιστα γὰρ οἱ δεσπόται τότε ὀργίζονται, ὅταν ὑπὸ ἀπόντων παρακαλῶνται, ὥστε καὶ αὐτῷ τούτῳ μᾶλλον κατεπράϋνε. 20

12 Σὺ δὲ αὐτὸν, τουτέστι, τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ. Καὶ πάλιν οὐ γυμνὸν τίθησι τὸ ὄνομα, ἀλλὰ μετὰ ῥήματος ἐντρεπτικοῦ, ὃ τοῦ τέκνου θερμότερόν ἐστιν. εἶπε, τέκνον, εἶπεν, ἐγέννησα· ὥστε μάλιστα αὐτὸν φιλεῖν εἰκὸς, ὅτι ἐν πειρασμοῖς αὐτὸν ἔτεκεν. ὅτι γὰρ περὶ ἐκεῖνα τὰ παιδία μάλιστα ἐκκαιόμεθα, δῆλον, ὅταν κινδύνους διαφύγωμεν, καὶ ἐν αὐτοῖς τέκωμεν· ὡς ὅταν λέγῃ ἡ γραφὴ, Οὐαὶ Βαροχαβήλ· καὶ πάλιν ὅταν καλῇ τὸν Βενιαμὶν ἡ Ραχὴλ, υἱόν φησιν ὀδύνης μου· σὺ δὲ αὐτόν, φησι, τουτέστι, τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ. δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην τὴν πολλήν. οὐκ εἶπεν, ἀπόδεξαι, οὐκ εἶπε, μὴ ὀργισθῇς, ἀλλὰ, προσλαβοῦ· τουτέστιν, οὐχὶ συγγνώμης, ἀλλὰ τιμῆς ἐστιν ἄξιος. διὰ τί; τέκνον Παύλου γέγονεν. 25

Γεν. λε. ιη

13 Ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην ὑπὲρ σοῦ κατέχειν, ἵνα διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου. Ὁρᾷς πόσα πρότερον κατασκευάσας, τότε αὐτὸν ἤγαγεν εἰς τὴν τοῦ δεσπότου τιμήν; καὶ ὅρα καὶ τοῦτο μετ᾽ ἴσης σοφίας· ὅρα κἀκεῖνον πόσου ὑπεύθυνον ποιεῖ, καὶ τοῦτον πῶς τιμᾷ. εὗρες, φησιν, ὅπως ἀποδῷς τὴν πρὸς ἐμὲ λειτουργίαν δι᾽ αὐτοῦ. ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι τὸ αὐτοῦ μᾶλλον ἐσκόπησεν, ἢ τὸ τοῦ παιδὸς, ὅτι σφόδρα αὐτὸν αἰδεῖται. 30

14 Χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης, φησὶν, οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατ᾽ ἀνάγκην 35 τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον. Τοῦτο μάλιστα χαυνοῖ τὸν ἀξιούμενον, ὅταν καὶ πράγματος ὄντος χρησίμου, μετὰ τῆς ἐκείνου γνώμης γίνηται. δύο γὰρ ἀγαθὰ ἐντεῦθεν γίνεται, κἀκεῖνος κερδαίνει, καὶ οὗτος ἀσφαλέστερος καθίσταται. καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ κατὰ ἀνάγκην, ἀλλ᾽, ὡς κατὰ ἀνάγκην. ᾔδειν μὲν γάρ, φησιν, ὅτι καὶ μὴ μαθὼν, ἀλλ᾽ ἑτέρωθεν γνοὺς, οὐκ ἂν ἠγανάκτησας, ἀλλ᾽ ὅμως ἐκ πλείονος περιουσίας, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην. 40

15 Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς,

16 Μηκέτι ὡς δοῦλον. Καλῶς τὸ, τάχα, ἵνα εἴξῃ ὁ δεσπότης. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ αὐθαδείας γέγονεν ἡ φυγὴ καὶ διεστραμμένης διανοίας, καὶ οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως, λέγει, τάχα· καὶ οὐκ εἶπε, διὰ τοῦτο ἔφυγεν, ἀλλὰ, διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη, εὐφημοτέρῳ ὀνόματι μᾶλλον πραΰνων.

παραινῶν. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐχώρισεν ἑαυτόν, ἀλλ', ἐχωρίσθη. οὐ γὰρ αὐτοῦ τὸ κατασκεύασμα
τὸ ἐπὶ τούτῳ ἀναχωρῆσαι, οὐδὲ ἐπ' ἐκείνῳ. ὅπερ καὶ Ἰωσὴφ ἀπολογούμενος πρὸς τοὺς ἀ-
δελφούς φησιν, ὅτι Ὁ Θεὸς ἀπέστειλέ με ἐνταῦθα, τουτέστι, τῇ κακουργίᾳ αὐτῶν εἰς δέον ἐ- Γεν. με. ε.
χρήσατο. διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη, φησί, πρὸς ὥραν. καὶ τὸν χρόνον συστέλλει, καὶ τὸ ἁμάρτημα
5 ὁμολογεῖ, καὶ τρέπει τὸ πᾶν εἰς οἰκονομίαν. ἵνα αἰώνιον αὐτόν, φησιν, ἀπέχῃς, οὐκ ἐν τῷ πα-
ρόντι μόνον καιρῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἵνα διαπαντὸς ἔχῃς αὐτόν, οὐκέτι δοῦλον, ἀλ-
λὰ τιμιώτερον δούλου. δοῦλον γὰρ φεύγοντα, εὐνοϊκώτερον ἕξεις ἀδελφόν, ὥστε καὶ τῷ χρόνῳ
κεκέρδακας καὶ τῇ ποιότητι· λοιπὸν γὰρ οὐκ ἀποπηδήσῃ. Ἵνα αἰώνιον αὐτόν, φησιν,
ἀπέχῃς. Ἀντὶ τοῦ, ἀπολάβῃς.

10 16 Οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί.

Δοῦλον ἀπώλεσας πρὸς ὀλίγον, καὶ ἀδελφὸν εὑρήσεις τὸ διηνεκές, ἀδελφὸν οὐ σὸν μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐμόν. ἐνταῦθα καὶ ἡ ἀρετὴ πολλή. εἰ δὲ ἐμὸς ἀδελφός, οὐκ ἐπαισχυνθήσῃ καὶ σύ.
διὰ μὲν οὖν τοῦ τέκνου τὴν στοργὴν ἔδειξε, διὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν εὔνοιαν τὴν πολλὴν
καὶ τὴν ἰσοτιμίαν.

15 Ταῦτα οὐχ ἁπλῶς ἀναγέγραπται, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀπογινώσκωμεν τῶν οἰκετῶν οἱ δεσπόται, ΗΘΙΚΟΝ
μηδὲ σφόδρα αὐτοῖς ἐπιτιθώμεθα, ἀλλὰ μάθωμεν συγχωρεῖν τὰ ἁμαρτήματα τοῖς οἰκέταις
τοῖς τοιούτοις, ἵνα μὴ ἀεὶ τραχεῖς ὦμεν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς δουλείας ἐπαισχυνώμεθα καὶ κοινωνοὺς
αὐτοὺς ἐν πᾶσι λαμβάνειν, ὅταν ὦσιν ἀγαθοί. εἰ γὰρ Παῦλος οὐκ ἐπῃσχύνθη καὶ τέκνον
καλέσαι, καὶ σπλάγχνον, καὶ ἀδελφόν, καὶ ἀγαπητόν, πῶς ἂν ἡμεῖς ἐπαισχυνθῶμεν; καὶ τί λέ-
20 γω, Παῦλος; ὁ Παύλου δεσπότης οὐκ ἐπαισχύνεται τοὺς ἡμετέρους δούλους ἀδελφοὺς αὐτοῦ
καλεῖν, καὶ ἡμεῖς ἐπαισχυνούμεθα; ὅρα πῶς ἡμᾶς τιμᾷ. ἀδελφοὺς ἑαυτοῦ καλεῖ τοὺς ἡμετέ-
ρους δούλους, καὶ φίλους, καὶ συγκληρονόμους. ἰδοὺ ποῦ κατέβη. τί οὖν ποιήσαντες ἡμεῖς, τὸ πᾶν
ἠνυκότες ἐσόμεθα; οὐδὲν ὅλως δυνησόμεθα, ἀλλ' ὅπου δ' ἂν ταπεινοφροσύνης ἔλθωμεν, τὸ
πλέον αὐτῆς ὑπολέλειπται. σκόπει γάρ. ὅπερ ἂν ποιήσῃς σύ, περὶ τὸν ὁμόδουλον ποιεῖς, ὁ
25 δὲ σὸς δεσπότης περὶ τοὺς σοὺς δούλους πεποίηκεν. ἄκουσον, καὶ φρῖξον· μηδέποτε ἐπαρθῇς
ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ. τάχα γελᾷ τις τὸ λεχθέν, εἰ ταπεινοφροσύνη ἐπαίρει. ἀλλὰ μὴ
θαυμάσῃς· ἐπαίρει, ὅταν μὴ γνησία ᾖ. πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; ὅταν διὰ τὸ ἀποδέξασθαι
ἀνθρώπους γίνηται, καὶ οὐχὶ Θεόν, ὅταν πρὸς τὸ ἐπαινεῖσθαι καὶ μεγαλοφρονεῖν. καὶ γὰρ τοῦτο
διαβολικόν. ὥσπερ γὰρ πολλοὶ διὰ τὸ μὴ κενοδοξεῖν κενοδοξοῦσιν, οὕτω καὶ διὰ τὸ ταπει-
30 νοῦσθαι ἐπαίρονται διὰ τὸ μέγα φρονεῖν. οἷον, ἦλθέ τις ἀδελφός, ἢ καὶ οἰκέτης, προσελάβου
αὐτόν, τοὺς πόδας ἔνιψας, εὐθέως μέγα ἐφρόνησας· ἐποίησα, λέγεις, ὃ οὐδεὶς ἐποίησε, κατώρ-
θωσα τὴν ταπεινοφροσύνην. πῶς οὖν ἄν τις ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ μένοι; εἰ μνημο-
νεύοι τῆς παραγγελίας τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι Λουκ. ιζ. ι.
δοῦλοί ἐσμεν· καὶ πάλιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λέγοντος, Ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ λογίζομαι Φιλιπ. γ. ιγ.
35 κατειληφέναι. ὁ πείσας ἑαυτόν, ὅτι οὐδὲν μέγα κατώρθωσεν, ὅσα ἂν ποιήσῃ, οὗτος μόνος ταπει-
νοφρονεῖν δύναται, ὁ μὴ πρὸς τὸ τέλος ἥκειν νομίζων. πολλοὶ ἀπὸ ταπεινοφροσύνης ἐ-
πήρθησαν· ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς τοῦτο πάθωμεν. ἐποίησάς τι ταπεινόν; μὴ φρονήσῃς μέγα, ἐπεὶ
τὸ πᾶν ἀπώλεσας. τοιοῦτος ἦν ὁ Φαρισαῖος. ἐπήρθη ἐπειδὴ ἐδίδου τοῖς πένησι τὰς δεκά-
τας, καὶ τὸ πᾶν ἀπώλεσεν. ἀλλ' οὐχ ὁ τελώνης οὕτως. ἄκουε Παύλου πάλιν λέγοντος, Οὐ- α. Κορ. δ. δ.
40 δὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἐπῆρεν αὐτόν, ἀλλὰ
παντοίως συνέστελλε καὶ ἐταπείνου, καὶ ταῦτα εἰς τὴν ἄκραν κορυφὴν ἀνεληλυθώς; καὶ οἱ
τρεῖς παῖδες ἐν πυρὶ ἦσαν, καὶ ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ, καὶ τί ἔλεγον; Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν μετὰ Δαν. γ. κθ.
τῶν πατέρων ἡμῶν. τοῦτό ἐστι καρδίαν συντετριμμένην ἔχειν. διὰ τοῦτο ἠδύναντο λέγειν,

ἀλλ'

ἀλλ' ἐν καρδίᾳ συντετριμμένῃ, καὶ πνεύματι ταπεινώσεως προσδεχθείημεν. οὕτω καὶ μετὰ
τὸ ἐμπεσεῖν εἰς τὴν κάμινον, σφόδρα ἦσαν τεταπεινωμένοι, καὶ μᾶλλον ἢ πρὸ τοῦ ἐμπεσεῖν.
ἐπειδὴ γὰρ εἶδον τὸ θαῦμα τὸ γινόμενον, ἀναξίους νομίσαντες ἑαυτοὺς τῆς σωτηρίας, εἰς τα-
πεινοφροσύνην κατηνέχθησαν. ὅταν γὰρ πεισθῶμεν, ὅτι παρ' ἀξίαν μεγάλα εὐηργετήμε-
θα, τότε μάλιστα ἀνιώμεθα. καίτοι τί παρ' ἀξίαν εὐηργετήθησαν ἐκεῖνοι; ἐξέδωκαν ἑαυτοὺς 5
εἰς κάμινον, ἐξηχμαλωτίσθησαν, ἑτέρων ἁμαρτόντων (ἔτι γὰρ νέοι ἦσαν) καὶ οὐκ ἐγόγγυσαν, οὐδὲ
ὠργίσθησαν, οὐδὲ εἶπον· ναὶ, τί γὰρ ἡμῖν ἀγαθὸν, ὅτι δουλεύομεν τῷ Θεῷ; τί ὠφελήσαμεν
προσκυνοῦντες αὐτόν; οὗτος ἀσεβής ἐστι, καὶ γέγονεν ἡμῶν δεσπότης· μετὰ τῶν εἰδωλολατρῶν
ὑπὸ τοῦ εἰδωλολάτρου κολαζόμεθα, εἰς αἰχμαλωσίαν ἤχθημεν, πατρίδος ἐξεπέσομεν,
ἐλευθερίας, τῶν πατρῴων ἁπάντων, αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι γεγόναμεν, βασιλεῖ βαρβάρῳ 10
δουλεύομεν. οὐδὲν τούτων εἶπον, ἀλλὰ τί; Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, καὶ οὐδὲ ὑπὲρ ἑαυ-
τῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἄλλων ποιοῦνται τὴν δέησιν, ὅτι βασιλεῖ, φασιν, ἐχθίστῳ καὶ πονηροτάτῳ
παρέδωκας ἡμᾶς. πάλιν ὁ Δανιὴλ δεύτερον εἰς λάκκον ἐμβεβλημένος, ἔλεγεν· Ἐμνήσθη
[Δαν. ιδ. λζ.] μου γὰρ ὁ Θεός. διὰ τί οὐκ ἂν ἐμνήσθη, ὦ Δανιήλ; ὅτι αὐτὸν ἐδόξασας ἐπὶ τοῦ βασιλέως,
[Δαν. β. λ.] λέγων, Καὶ ἐγὼ οὐκ ἐν τῇ σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοί. ἀλλ' ὅτι ἐνεβλήθης εἰς λάκκον λεόντων 15
διὰ τὸ μὴ ὑπακοῦσαι τῷ πονηροτάτῳ δόγματι ἐκείνῳ, διὰ τί οὐκ ἂν ἐμνήσθη; δι' αὐτὸ
δὴ τοῦτο. οὐχὶ δι' αὐτὸν ἐμβέβλησαι νῦν; ναί, φησιν, ἀλλὰ πολλῶν ὀφειλέτης εἰμί. εἰ δὲ ἐ-
κεῖνος τοιαῦτα μετὰ τοσαύτην ἀρετὴν, τί ἂν εἴποιμεν λοιπὸν ἡμεῖς; ἀλλ' ὁ Δαβὶδ ἄκουε
[β. Βασ. ιε. κς.] τί φησι, Καὶ ἐὰν εἴπῃ μοι, οὐ τεθέληκά σε, ἰδοὺ ἐγὼ, ποιείτω μοι τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ,
[α. Βασ. γ. ιη.] καίτοι μυρία ἔχων εἰπεῖν ἑαυτοῦ κατορθώματα· καὶ ὁ Ἠλεὶ δέ φησι, Κύριος αὐτὸς τὸ ἀρε- 20
στὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. τοῦτο δούλων εὐγνωμόνων, μὴ μόνον ἐν ταῖς εὐεργεσίαις, ἀλλὰ καὶ
ἐν ταῖς κολάσεσι, καὶ ἐν ταῖς τιμωρίαις τὸ πᾶν αὐτῷ παραχωρεῖν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ
ἡμεῖς μὲν δεσπόται τυγχάνοντες τῶν οἰκετῶν ἐῶμεν, εἰδότες ὅτι φείδονται αὐτῶν, ἅτε αὐτῶν
[Ρωμ. ιδ. η.] ὄντων ἐκείνων, ὁ δὲ Θεὸς κολάζων οὐ φείσεται; τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἠνίξατο εἰπὼν, Ἐάν τε ζῶ-
μεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν. οὐ βούλεται αὐτῷ, φησι, τὸν πλοῦτον ἐλαττω- 25
θῆναι· οἶδε πῶς κολάζει. οἰκείους κολάζει παῖδας. οὐδεὶς ἡμῶν μᾶλλον αὐτοῦ φείδεται τοῦ ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντος ἡμᾶς, τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος, τοῦ βρέχοντος, τοῦ ψυχὴν
ἐμπνέοντος, τοῦ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δεδωκότος ὑπὲρ ἡμῶν. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, καὶ δι' ὃ πάντα μοι
ταῦτα εἴρηται, ταπεινοφρονῶμεν, ὡς χρὴ, μετριάζωμεν ὡς χρή. μὴ ἀφορμὴ ἡμῖν τοῦτο
γινέσθω ἐπάρσεως. ταπεινὸς εἶ, καὶ πάντων ἀνθρώπων ταπεινότερος; μὴ διὰ τοῦτο μέγα φρό- 30
νει, μηδὲ ἑτέροις ὀνείδιζε, μὴ ἀπολέσῃς τὸ καύχημα. διὰ τοῦτο ταπεινοφρονεῖς, ἵνα ἀπο-
νοίας ἀπαλλαγῇς. ἂν τοίνυν δι' αὐτῆς εἰς ἀπόνοιαν πέσῃς, κρεῖττον μὴ ταπεινοφρονεῖν.
[Ρωμ. ζ. ιγ.] ἄκουε γὰρ Παύλου λέγοντος, Διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργάζεται θάνατον, ἵνα γένηται καθ'
ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. ὅταν εἰς ἔννοιαν ἔλθῃς θαυμά-
σαι σεαυτὸν ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ, νόησον τὸν δεσπότην σου, ποῦ κατῆλθε, καὶ οὐκέτι θαυμά- 35
σεις σαυτὸν, οὐδὲ ἐπαινέσεις, ἀλλὰ καὶ καταγελάσεις σαυτοῦ, ὡς οὐδὲν πεποιηκότος. πάν-
τως ἑαυτὸν ὀφειλέτην εἶναι νόμιζε. ἅπερ ἂν ποιήσῃς, ἐκείνην ἀναμιμνήσκου τὴν παραβο-
[Λουκ. ιζ. ζ.] λὴν, Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν, φησιν, ὃς ἔχει δοῦλον, μὴ εἰσελθόντι αὐτῷ ἀνάπεσε λέγει; οὐχὶ, λέγω
ὑμῖν, ἀλλὰ, στῆθι, καὶ διακόνει μοι. μὴ χάριν ἴσμεν τοῖς οἰκέταις ἡμῶν διακονουμένοις ἡμῖν;
οὐδαμῶς. ἀλλ' ὁ Θεὸς ἡμῖν οἶδε χάριν οὐκ αὐτῷ διακονουμένοις, ἀλλὰ τὸ ἡμῖν συμφέρον 40
ποιοῦσι. πλὴν ἀλλὰ μὴ οὕτω διακειώμεθα, ὡς χάριν εἰδότος αὐτοῦ, ἵνα μᾶλλον εἰδῇ, ἀλλ'
ὡς ὀφειλὴν ἐκπληροῦντες. καὶ γὰρ ὄντως ὀφειλὴ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὀφειλῆς ἐστι πάντα ἅ-
περ ἂν πράττωμεν. εἰ γὰρ ἀργυρωνήτους παῖδας ὠνούμενοι, πάντα ἡμῖν αὐτοὺς ζῆν βου-
λόμεθα,

λυόμεθα; εἰ ὅσα ἂν ἔχωσιν ἡμῖν ἔχειν, πόσῳ μᾶλλον ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, ὁ μετὰ ταῦτα τιμίῳ αἵματι ἡμᾶς πριάμενος; τιμὴν κατέβαλεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅσην οὐδεὶς οὐδὲ ὑπὲρ τέκνου καταβαλεῖν ἂν ἀνάσχοιτο, τὸ αἷμα ἐξέχεε τὸ ἑαυτοῦ. ἂν τοίνυν μυρίας ἔχοντες ψυχὰς, ταύτας πάσας καταθώμεθα, ἆρα τὴν ἴσην ἀποδώσομεν; οὐδαμῶς. διὰ τί; ὅτι αὐτὸς οὐκ ὀφείλων ἡμῖν τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ τὸ πᾶν χάριτος γέγονεν, ἡμεῖς δὲ λοιπὸν ὀφείλομεν· καὶ αὐτὸς Θεὸς ὢν, δοῦλος γέγονε, καὶ οὐκ ὢν ὑπὸ θάνατον, ὑπὸ τὸν θάνατον γέγονεν ἐν σαρκί. ἡμεῖς, κἂν μὴ ὑπὲρ αὐτοῦ καταθώμεθα τὰς ψυχὰς, τῷ νόμῳ τῆς φύσεως πάντως καταθησόμεθα, καὶ ἄκοντες μικρὸν ὕστερον αὐτῆς ἀποστησόμεθα. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων, κἂν μὴ δι' αὐτὸν αὐτὰ δῶμεν, διὰ τὴν τῆς τελευτῆς ἀνάγκην ἀποδωσόμεθα. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ταπεινοφροσύνης, κἂν μὴ δι' αὐτὸν ταπεινοφρονήσωμεν, διὰ τὰς θλίψεις, διὰ τὰς συμφορὰς, διὰ τὰς δυναστείας ταπεινωθησόμεθα. ὁρᾷς τοίνυν ὅση ἡ χάρις; οὐκ εἶπε, τί γὰρ μέγα ποιοῦσιν οἱ μάρτυρες; κἂν μὴ δι' ἐμὲ ἀποθάνωσι, τεθνήξονται πάντως· ἀλλὰ πολλὴν αὐτοῖς οἶδε χάριν, ὅτι ἑκόντες ἀποτίθενται, ὅπερ ὕστερον ἀπὸ τῆς φύσεως ἄκοντες ἔμελλον. οὐκ εἶπε, τί γὰρ μέγα ποιοῦσιν οἱ τὰ χρήματα κενοῦντες; πάντως αὐτὰ ἀποθήσονται καὶ ἄκοντες· ἀλλὰ πολλὴν καὶ τούτοις οἶδε χάριν, καὶ οὐκ αἰσχύνεται ἐπὶ πάντων ὁμολογῶν, ὅτι ἔπραξε παρὰ τῶν δούλων ὁ δεσπότης. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δόξα δεσπότου, τὸ οἰκέτας ἔχειν εὐγνώμονας· καὶ τοῦτο δόξα δεσπότου, τὸ οὕτω φιλεῖν αὐτὸν τοὺς δούλους· καὶ τοῦτο δόξα δεσπότου, τὸ οἰκειοῦσθαι τὰ ἐκείνων· καὶ τοῦτο δόξα δεσπότου, τὸ μὴ ἐπαισχύνεσθαι ἐπὶ πάντων ὁμολογεῖν. αἰδεσθῶμεν τοίνυν τὴν τοσαύτην ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, διαθερμανθῶμεν τῷ φίλτρῳ. κἂν ταπεινὸς ᾖ τις, κἂν εὐτελὴς, ἀκούωμεν δὲ, ὅτι φιλεῖ ἡμᾶς, μάλιστα πάντων διαθερμαινόμεθα πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰς τιμὴν αὐτὸν ἄγομεν σφοδρῶς· καὶ ἡμεῖς φιλοῦμεν, ὁ δὲ δεσπότης ἡμῶν ἡμᾶς φιλεῖ τοσοῦτον, καὶ οὐ διεγειρόμεθα; μὴ, παρακαλῶ, μὴ οὕτω ῥᾴθυμοι γινώμεθα περὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ ἀγαπῶμεν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν, καὶ πάντα κενώσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, καὶ ψυχὴν, καὶ χρήματα, καὶ δόξαν, καὶ πάντα ὁπουοῦν μετὰ χαρᾶς, μετὰ εὐφροσύνης, μετὰ προθυμίας, μὴ ὡς ἐκείνῳ τι παρέχοντες, ἀλλ' ὡς ἡμῖν αὐτοῖς. τοιοῦτος γὰρ τῶν φιλούντων ὁ νόμος· εὖ πάσχειν ἡγοῦνται, ὅταν κακῶς πάσχωσι διὰ τοὺς φιλουμένους. οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς διακείμεθα περὶ τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

Λογ. γ'. 17 ΕΙ ΟΥΝ ΜΕ ΕΧΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΟΝ, ΠΡΟΣλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. 18 Εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, ἐμοὶ τοῦτο ἐλλόγει. Ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω, ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

Οὐδὲν οὕτω πρᾶγμα παραινεῖν οἶδεν, ὡς τὸ μὴ πάντα ἀθρόον αἰτεῖν. ὅρα γὰρ μετὰ πόσα ἐγκώμια, μετὰ πόσην κατασκευὴν τὸ μέγα τοῦτο ἔθηκε, μετὰ τὸ εἰπεῖν, ὅτι τέκνον μου, ὅτι κοινωνὸς τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι σπλάγχνα, ὅτι ἀδελφὸν αὐτὸν ἀπέχεις, ὅτι ὡς ἀδελφὸν ἔχε, τότε ἐπήγαγεν, ὡς ἐμέ. καὶ οὐκ ᾐσχύνθη τοῦτο Παῦλος. ὁ γὰρ μὴ αἰσχυνόμενος δοῦλος κληθῆναι τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ ὁμολογῶν τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο οὐκ ἂν παρῃτήσατο. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ τὰ αὐτά μοι φρονεῖς, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προσέχεις; εἰ φίλον ἡγῇ, προσλαβοῦ αὐτὸν, ὡς ἐμέ. Εἰ δέ τι ἠδίκησεν. ὅρα ποῦ τέθεικε καὶ πότε τὸ ἀδίκημα· ὕστερον μετὰ τὸ πολλὰ ὑπὲρ τούτου προειπεῖν. ἐπεὶ γὰρ μάλιστα

ἡ τῶν χρημάτων ζημία δάκνειν εἴωθε τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα μηδὲ ὑπὲρ τούτων ἐγκαλέσῃ (εἰκὸς γὰρ αὐτὰ καὶ κατηναλῶσθαι) τότε τοῦτο τίθησι καί φησιν, εἰ δέ τι ἠδίκησεν. οὐκ εἶπεν, εἰ δὲ ἔκλεψεν, ἀλλὰ τί; εἴ τι ἠδίκησεν. ἅμα καὶ τὸ ἁμάρτημα ὡμολόγησε, καὶ οὐχ ὡς δούλου ἁμάρτημα, ἀλλ' ὡς φίλου πρὸς φίλον, τῷ τῆς ἀδικίας μᾶλλον, ἢ τῷ τῆς κλοπῆς ὀνόματι χρησάμενος. τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει, φησί· τουτέστι, πρὸς ἐμὲ ἔχε τὴν ὀφειλήν, ἐγὼ ἀποτίσω. εἶτα δὲ μετὰ χάριτος τῆς πνευματικῆς· ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. καὶ ἐντρεπτικῶς ἅμα καὶ χαριέντως, εἴγε ὑπὲρ τούτου καὶ γραμματεῖον ἐκπλέξαι Παῦλον μὴ παραιτησαμένου, τοῦτον αὐτὸς παραιτήσεται προσλαβεῖν. τοῦτο σφόδρα καὶ αὐτὸν ἐδυσώπησε, καὶ τῆς ἐνοχλήσεως ἀπήλλαξε τὸν Ὀνήσιμον. καὶ τῇ ἐμῇ χειρί, φησιν, ἔγραψα. οὐδὲν τῶν σπλάγχνων θερμότερον τούτων, οὐδὲν σπουδαιότερον, οὐδὲν προθυμότερον. ὑπὲρ ἑνὸς ἀνδρὸς ὅρα πόσην ποιεῖται πρόνοιαν. ἵνα μὴ λέγω, φησί, σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ εἰς ὕβριν εἰς τὸν ἀξιούμενον, εἴγε μὴ ἐθάρρησεν ὑπὲρ κλοπῆς ἀξιῶσαι καὶ τυχεῖν, καὶ τοῦτό πως παραμυθεῖται· ἵνα μὴ λέγω, φησίν, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις· οὐ τὰ σαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σαυτόν. καὶ τοῦτο ἀπὸ ἀγάπης καὶ κατὰ τὸν τῆς φιλίας λόγον, καὶ τοῦ σφόδρα θαρρεῖν ἦν. ὅρα πῶς πανταχοῦ ἀμφοτέρων ἐπιμελεῖται, καὶ τοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας ἀξιοῦν, καὶ τοῦ μὴ τοῦτο ἡγεῖσθαι τεκμήριον τοῦ σφόδρα θαρρεῖν αὐτῷ.

19 Ναί, ἀδελφέ. Τί ἐστι ναί, ἀδελφέ;

Προσλαβοῦ, φησίν, αὐτόν. Τοῦτο γὰρ ἔξωθεν δεῖ προσυπακούειν. ἀφεὶς γὰρ τὸν χαριεντισμόν, πάλιν ἔχεται τῶν προτέρων, τῶν σπουδαίων. καίτοι καὶ ταῦτα σπουδαῖα. τὰ γὰρ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ αὐτὰ σπουδαῖα, κἂν χαριεντίζωνται. ναί, ἀδελφέ.

Ἐγώ σου ὀναίμην ἐν Κυρίῳ. ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Χριστῷ.

Τουτέστι, τῷ Κυρίῳ δίδως τὴν χάριν, οὐκ ἐμοί, τὰ σπλάγχνα τὰ περὶ σέ.

20 Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι. Ποῖον λίθον ταῦτα οὐκ ἂν ἐμάλαξε; ποῖον θηρίον ταῦτα οὐκ ἂν κατεπράϋνε, καὶ παρεσκεύασε γνησίως προσδέξασθαι; μετὰ δὲ ἐν κατορθώμασι τηλικούτοις αὐτῷ μαρτυρῆσαι, οὐ παραιτεῖται καὶ πάλιν ἀπολογεῖσθαι. οὐχ ἁπλῶς φησιν, οὐδὲ ἐπιτάττων, οὐδὲ αὐθαδιαζόμενος, ἀλλά, πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι. ὅπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπε, παρρησίαν ἔχων, τοῦτο δὲ ἐνταῦθα λέγει εἰς τὸ ἐπισφραγίσαι τὴν ἐπιστολήν. Εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω, ποιήσεις. Ἅμα δὲ διήγειρεν εἰπὼν τοῦτο. ᾐσχύνθη γὰρ ἄν, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοιαύτην δόξαν ἔχων παρ' αὐτῷ, ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγει ποιεῖ, μὴ ποιῆσαι τοσοῦτον.

21 Ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν. ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν. Καὶ τοῦτο σφόδρα θαρροῦντος ἦν, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο ὑπὲρ Ὀνησίμου, ἵνα μὴ ῥαθυμήσαντες, ἀλλ' εἰδότες ὅτι πάντως ἐπανελθὼν ἀκούσεται τὰ κατ' αὐτόν, πᾶσαν μνησικακίαν ἐξέλωσι, καὶ χάριν μᾶλλον δῶσι. πολλὴ γὰρ ἦν ἡ χάρις καὶ ἡ τιμὴ Παύλου ἐνδημοῦντος, Παύλου μετὰ ἡλικίαν, Παύλου μετὰ δεσμούς. πάλιν τῆς ἀγάπης αὐτῶν τεκμήριον τὸ εὔχεσθαι αὐτοὺς εἴρηκε, καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς δοῦναι, ὡς εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ. εἰ γὰρ καὶ ἐν κινδύνοις εἰμί νῦν, ἀλλ' ὅμως ὄψεσθέ με, ἐὰν εὔχησθε.

22 Ἀσπάζεταί σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Κολοσ. α.

Οὗτος παρὰ Κολασσαέων ἦν ἀπεσταλμένος ὥστε καὶ ἀπὸ τούτου δῆλον, ὅτι καὶ ἐν Κολασσαῖς ἦν ὁ Φιλήμων. συναιχμάλωτον δὲ αὐτὸν καλεῖ, δεικνὺς καὶ αὐτὸν ἐν πολλῇ θλίψει. ὥστε εἰ καὶ

μὴ

μὴ δι' αὐτὸν ἐκεῖνον, διὰ τοῦτον εἰκὸς ἀκουσθῆναι. ὁ γὰρ ἐν θλίψει ὢν, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀφεὶς, καὶ τὰ τῶν ἄλλων μεριμνῶν, ὀφείλει ἀκούεσθαι. καὶ ἄλλως δὲ ἐντρεπτικὸν αὐτὸν, εἴγε ὁ πολίτης ἐκείνου, καὶ συναιχμάλωτος γέγονεν αὐτῷ καὶ συγκακουχεῖται· οὔπω δὲ οὐδὲ χάριν δίδωσιν ὑπὲρ ἰδίου οἰκέτου. καὶ προσέθηκε, συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀντὶ τοῦ, διὰ Χριστόν.

23 Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

Τί δή ποτε Λουκᾶν τελευταῖον τέθεικε; καίτοιγέ φησιν ἀλλαχοῦ, Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ, καὶ Δημᾶς, φησιν, εἷς τῶν ἐγκαταλιπόντων αὐτόν ἐστιν, καὶ ἀγαπησάντων τὸν νῦν αἰῶνα. ταῦτα δὲ εἰ καὶ ὕστερον εἴρηται, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀνεξέταστα δεῖ ἀφεῖναι, οὐδὲ ἁπλῶς ἀκούειν, οὐδὲ ὡς ἔτυχε. πῶς δὲ λέγει ἀσπάσασθαι αὐτὸν τὸν ἐγκαταλιπόντα αὐτόν; Ἔραστος γάρ, φησιν, ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ. τὸν μὲν οὖν Ἐπαφρᾶν καὶ ὡς γνώριμον αὐτοῖς καὶ ἐκεῖθεν ὄντα προστίθησι, καὶ Μάρκον ὡς καὶ αὐτὸν θαυμαστόν. τί δαὶ τούτοις συναριθμεῖ τὸν Δημᾶν; ἴσως μετὰ ταῦτα γέγονε ῥαθυμότερος, ὅτε τοὺς κινδύνους εἶδε τοὺς πολλούς. ὁ μέντοι Λουκᾶς ἔσχατος ὢν, ἐγένετο πρῶτος. καὶ ἀπὸ τούτων δὲ αὐτὸν προσαγορεύων, προτρέπων αὐτὸν πλέον εἰς τὴν ὑπακοὴν, καὶ συνεργοὺς καλεῖ, καὶ ταύτῃ δυσωπῶν αὐτὸν πρὸς τὴν αἴτησιν.

C. Τιμ. δ. ια.

C. Τιμ. δ. κ.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

ΗΘΙΚΟΝ

Εὐχῇ τὴν ἐπιστολὴν κατέκλεισεν. ἡ δὲ εὐχὴ μέγα μὲν ἀγαθὸν, καὶ σωτήριον, καὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων φυλακτήριον· μέγα δὲ, ὅταν ἄξια αὐτῆς πράττωμεν, καὶ μὴ ἀναξίους ἑαυτοὺς κατασκευάζωμεν. καὶ σὺ τοίνυν ὅταν προσέλθῃς τῷ ἱερεῖ, κἀκεῖνος εἴπῃ, ἐλεήσει σε ὁ Θεός, τέκνον, μὴ τῷ ῥήματι θάῤῥει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα πρόσθες· ποίει τὰ ἐλέου ἄξια. εὐλογήσει σε ὁ Θεός, τέκνον. εἰ μὲν ποιεῖς τὰ τῆς εὐλογίας, εὐλογηθήσῃ, εἰ ἐλεεῖς τὸν πλησίον. ὧν γὰρ βουλόμεθα τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, τούτων πρότερον μεταδιδόναι τοῖς πλησίον ὀφείλομεν. ἂν δὲ τοὺς πλησίον αὐτῶν ἀποστερῶμεν, πῶς τυχεῖν αὐτῶν βουλόμεθα; Μακάριοι, φησιν, οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. εἰ γὰρ ἄνθρωποι τοὺς τοιούτους ἐλεοῦσι, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός, τοὺς δὲ μὴ ἐλεοῦντας, οὐκ ἔτι. Ἀνίλεως γὰρ ἡ κρίσις τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεον. καλὸν τὸ πρᾶγμα; τί οὖν αὐτὸ οὐκ ἐποίησας ἑτέρῳ; βούλει συγγνωσθῆναι πλημμελῶν; τί οὖν αὐτὸς οὐ συγγνώμων τῷ πεπλημμεληκότι; ἀλλὰ προσέρχῃ μὲν τῷ Θεῷ βασιλείαν οὐρανῶν αἰτῶν, αὐτὸς δὲ ἀργύριον αἰτηθεὶς οὐκ ἔδωκας. διὰ τοῦτο οὐκ ἐλεούμεθα, ἐπειδὴ οὐκ ἐλεοῦμεν. διατί, φησι; καὶ μὴν τοῦτο ἐλέους ἐστὶ, τὸ τοὺς ἀνελεήμονας ἐλεεῖν. ὁ γὰρ τὸν ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον καὶ μυρία τῷ πλησίον ἐνδεικνύμενον κακὰ φιλανθρωπευσάμενος, πῶς ἂν ἐλεήμων εἴη; τί οὖν φησι; τὸ λουτρὸν οὐχὶ μυρία ἡμᾶς ἐργασαμένους κακὰ ἔσωσεν; ἀπήλλαξεν ἐκείνων, οὐχ ἵνα πάλιν αὐτὰ πράττωμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ πράττωμεν. Εἰ γὰρ ἀπεθάνομεν, φησι, τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; Τί οὖν; ἁμαρτήσομεν ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον; μὴ γένοιτο. διὰ τοῦτό σε ἐκείνων ἀπήλλαξεν, ἵνα μηκέτι παλινδρομήσῃς πρὸς τὴν ἀτιμίαν ἐκείνην· ἐπεὶ καὶ ἰατροὶ τοὺς πυρέττοντας ἀπαλλάττουσι τῆς φλογὸς, οὐχ ἵνα τῇ ὑγείᾳ πρὸς κάκωσιν ἀποχρήσωνται καὶ ἀταξίαν (ἐπεὶ βέλτιον νοσεῖν, εἴγε μέλλοι τις διὰ τοῦτο ὑγιαίνειν, ἵνα πάλιν τῇ κλίνῃ προσηλώσῃ ἑαυτὸν) ἀλλ' ἵνα μαθόντες τὰ ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας κακὰ, μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπέσωσιν, ἵνα ἀσφαλέστερον τῆς ὑγιείας ἔχωνται, ἵνα πάντα πράττωσι τὰ πρὸς ταύτην συντελοῦντα. πῶς οὖν ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, φησιν, εἴπερ μὴ μέλλοι σώζειν τοὺς κακούς; πολλαχοῦ γὰρ καὶ τοῦτο πολλοὺς ἀκούω λέγοντας, ὅτι φιλάνθρωπός ἐστι, καὶ πάντως σώσει πάντας. ἵν' οὖν μὴ μάτην ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν (καὶ γὰρ μέμνημαι τοιαύτην τινὰ ὑποσχόμενος ὑμῖν ὑπόθεσιν) φέρε τὸ λοιπὸν τὸν λόγον τοῦτον κινήσωμεν.

Ματθ. ε.

Ιακ. β. ιγ.

Ρωμ. ϛ. β.

μεν. διελέχθην περὶ γεέννης πρὸς ὑμᾶς πρώην, καὶ ἀνεβαλόμην τὸν περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ
φιλανθρωπίας λόγον· σήμερον οὖν αὐτὸν ἀποδοῦναι καλόν. ὅτι μὲν οὖν ἔσται γέεννα, ἱκα-
νῶς (ὡς ἐμαυτῷ δοκῶ) πάλαι ἀπεδείξαμεν, τὸν κατακλυσμὸν εἰς μέσον ἐνεγκόντες, καὶ τὰ
πρότερα κακά, καὶ εἰπόντες ὅτι οὐχ οἷόν τε τὸν ἐκεῖνα ποιήσαντα ἀτιμωρήτους ἐᾶσαι τοὺς νῦν.
εἰ γὰρ τοὺς πρὸ τοῦ νόμου ἁμαρτόντας οὕτως ἐκόλασε, τοὺς μείζονα κακὰ ἐργασαμένους μετὰ 5
τὴν χάριν ἀτιμωρήτους οὐκ ἀφήσει. ἐζητεῖτο τοίνυν, πῶς οὖν ἀγαθός; πῶς δὲ φιλάν-
θρωπος, εἴπερ κολάζει; καὶ ἀνεβαλόμεθα τὸν λόγον, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὰς ἀκοὰς
τὰς ὑμετέρας. φέρε τήμερον ἀποδῶμεν τὸ χρέος, καὶ δείξωμεν πῶς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ κο-
λάζων. καὶ γὰρ καὶ πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἡμῖν ὁ λόγος οὗτος ἁρμόσειεν ἄν· ὥστε μετὰ σπουδῆς
προσέχωμεν. οὐδενὸς δεόμενος ὁ Θεὸς τῶν παρ' ἡμῶν, ἐποίησεν ἡμᾶς. ὅτι δὲ οὐδενὸς ἐδεῖτο, 10
ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα ποιῆσαι. εἰ γὰρ ἐδεῖτο, πάλαι ἂν ἐποίησεν. εἰ δὲ καὶ χωρὶς ἡμῶν ἦν
αὐτός, ἡμεῖς δὲ ἐν ὑστέροις χρόνοις γεγόναμεν, οὐ δεόμενος ἡμῶν ἐποίησεν ἡμᾶς. ἐποίησεν οὐ-
ρανόν, γῆν, θάλατταν, πάντα τὰ ὄντα δι' ἡμᾶς. ταῦτα οὐκ ἀγαθότητος, εἰπέ μοι; καὶ
πολλὰ ἄν τις ἔχοι λέγειν. ἀλλ' ἵνα συντέμωμεν τὸν λόγον, ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς
Ματθ. ε. καὶ ἀγαθούς, βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. τοῦτο οὐκ ἀγαθότητος; ναί, φησί. καὶ γὰρ ποτὲ πρός 15
τινα Μαρκιωνιστὴν ἔλεγον, ἆρα οὐκ ἀγαθότητος ταῦτα; καὶ ἔφησεν, ὅτι εἰ μὴ τὸν λόγον ἀπῄ-
τει τῶν ἁμαρτημάτων, ἀγαθότητος ἦν· εἰ δὲ ἀπαιτεῖ, οὐκ ἀγαθότητος. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐ πά-
ρεστι νῦν· φέρε δὲ τὰ τότε λεχθέντα εἴπωμεν, καὶ πλείονα τούτων. ἐγὼ γὰρ δείκνυμι ἐκ πε-
ριουσίας, ὅτι εἰ μὴ ἀπῄτει λόγον, οὐκ ἀγαθός· ἐπειδὴ δὲ ἀπαιτεῖ, διὰ τοῦτο ἀγαθός. εἰπὲ γάρ μοι,
εἰ μὴ ἀπῄτει λόγον ἡμᾶς, ἆρα ἂν ἔστη ὁ βίος ὁ ἀνθρώπινος; ἆρα οὐκ ἂν εἰς θηρία ἐξεπέσομεν; 20
εἰ γάρ, ἐπικειμένου φόβου, καὶ εὐθυνῶν, καὶ δικαστηρίων, τοὺς ἰχθῦς παρηλάσαμεν ἀλλήλους καταπιόν-
τες, τοὺς λέοντας καὶ τοὺς λύκους ἀπεκρύψαμεν τὰ ἀλλήλων ἁρπάζοντες, εἰ μὴ λόγον ἡμᾶς ἀπῄτει,
καὶ τοῦτο πεπείσμεθα, πόσης ἂν συγχύσεως καὶ τύρβης ἐπληρώθη ὁ βίος; τίς ἦν ὁ μυθευόμενος
λαβύρινθος λοιπὸν πρὸς τὴν ἀταξίαν τὴν κοσμικήν; οὐκ ἂν εἶδος μανίας ἀπιστίας καὶ ἀταξίας;
τίς γὰρ ἂν ᾐδέσθη πατέρα λοιπόν; τίς δὲ ἂν ἐφείσατο μητρός; τίς δὲ ἂν πᾶσαν ἡδονήν, πᾶσαν 25
κακίαν παρέλιπε; καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀπὸ μιᾶς οἰκίας μόνης ἐγώ σε πεῖσαι πειράσομαι.
πῶς; ἐὰν ὑμῶν τῶν ταῦτα ἐρωτώντων, καὶ οἰκέτας ἐχόντων, δῆλον ποιήσω τούτοις, ὅτι κἂν δια-
φθείρωσι τὴν δεσποτείαν, καὶ εἰς τὸ σῶμα ἐκείνων ἐνυβρίσωσι, κἂν πάντα ἐκφέρωσι, κἂν
τὰ ἄνω κάτω ἐργάσωνται, καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοὺς διαθῶσιν, οὐκ ἀπειλοῦσιν, οὐ κολά-
ζουσιν, οὐ τιμωρήσονται, οὐδὲ μέχρι ῥημάτων λυπήσουσιν, ἆρα δοκεῖ ταῦτα ἀγαθότητος 30
εἶναι; ἀλλ' ἐγὼ δείκνυμι, ὅτι ὠμότητός ἐστι τῆς ἐσχάτης, οὐ μόνον τῷ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παι-
δία προδίδοσθαι διὰ ταύτης τῆς ἀκαίρου χρηστότητος, ἀλλὰ καὶ τῷ αὐτοὺς ἐκείνους προ-
τύπον ἀπόλλυσθαι. καὶ γὰρ μέθυσοι, καὶ ἀσελγεῖς, καὶ ἀκόλαστοι, καὶ ὑβρισταί, καὶ πάντων θη-
ρίων ἔσονται ἀλογώτεροι. τοῦτο οὖν ἀγαθότητος, εἰπέ μοι, εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καταπατῆ-
σαι, καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους προσαπολέσαι; ὁρᾷς ὅτι τὸ εὐθύνας ἀπαιτεῖν τοῦτό ἐστι τὸ πολ- 35
λῆς χρηστότητος ὄν; καὶ τί λέγω οἰκέτας τοὺς προχειρότερον ἐπὶ τὰ ἁμαρτήματα ταῦτα ἐρχο-
μένους; ἀλλ' ἐχέτω τις υἱούς, καὶ πάντα ἐπιτρεπέτω τολμᾶν ἐκείνοις, καὶ μὴ κολαζέτω, τίνος
οὖν οὐκ ἔσονται χείρους, εἰπέ μοι; εἶτα ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων τὸ κολάζειν ἀγαθότητος, τὸ
δὲ μὴ κολάζειν ὠμότητος, ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐκέτι; ὥστε ἐπειδὴ ἀγαθός ἐστι, διὰ τοῦτο γέενναν προ-
ητοίμασε. βούλεσθε καὶ ἄλλην εἴπω ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ; οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς 40
ἀγαθοὺς οὐκ ἀφίησι γενέσθαι κακούς. εἰ γὰρ ἔμελλον τῶν αὐτῶν τυγχάνειν, πάντες ἂν ἦ-
σαν κακοί· νῦν δὲ οὐ μικρῶς καὶ τοῦτο παραμυθεῖται τοὺς ἀγαθούς. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου
λέγοντος· Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν ἀσεβῶν, τὰς χεῖρας αὐτοῦ νίψεται ἐν

τῷ

τῷ αἵματι τοῦ ἀνθρώπου· οὐχ ὑπερηδόμενος (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ δεδοικὼς μὴ τὰ αὐτὰ
πάθῃ, καθαρώτερον τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐργάσεται. πολλῆς ἄρα τοῦτο κηδεμονίας ἐστί. ναί, φησιν,
ἀλλ' ἀπειλῆσαι μόνον ἐχρῆν, μὴ μέντοι καὶ κολάσαι. Εἰ κολάζει, καὶ λέγεις, ὅτι ἀπειλὴ τὸ
πρᾶγμά ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο ῥαθυμότερος γίνῃ, εἰ οὕτως ἀπειλὴ μόνον ἦν, οὐκ ἂν ὑπτιώ-
5 τερος γέγονας; Οἱ Νινευῖται εἰ ᾔδεισαν ὅτι ἀπειλὴ τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐκ ἂν μετενόησαν·
ἐπειδὴ δὲ μετενόησαν, μέχρι ῥημάτων τὴν ἀπειλὴν ἔστησαν. βούλει αὐτὸ ἀπειλὴν εἶναι; σὺ
κύριος εἶ τοῦ πράγματος· γενοῦ βελτίων, καὶ ἵσταται μέχρι τῆς ἀπειλῆς. ἂν δὲ, ὅπερ ἀ-
πείη, καταφρονήσῃς τῆς ἀπειλῆς, ἥξεις ἐπὶ τὴν πεῖραν. Οἱ * πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ,
εἰ τὴν ἀπειλὴν ἔδεισαν, οὐκ ἂν τὴν πεῖραν ὑπέμειναν. καὶ ἡμεῖς, ἐὰν φο-
10 βηθῶμεν τὴν ἀπειλὴν, οὐχ ὑποστησόμεθα τὴν πεῖραν· μηδὲ γένοιτο,
ἀλλὰ παράσχοι ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς πάντας ἡμᾶς ἐντεῦθεν
ἤδη σωφρονισθέντας, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἐπιτυχεῖν ἀγα-
θῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φι-
λανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
15 τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα,
κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, ἐκτεθεῖσα ἀπὸ σημείων μετὰ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ, παρὰ Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ [ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ] ΤΗΣ ἐπιστολῆς κεφαλαιώδης.

Ῥωμαίοις γράφων ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, Ἐφ' ὅσον μὲν [οὖν] εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω· εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα. (Ῥωμ. ια. ιγ.) καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε κἀμοὶ εἰς τὰ ἔθνη. (Γαλ. β. η.) Εἰ τοίνυν ἐθνῶν ἀπόστολος ἦν (καὶ γὰρ καὶ ἐν ταῖς πράξεσί φησι πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, Πορεύου· ὅτι εἰς ἔθνη μακρὰν ἀποστελῶ σε) (Πραξ. κβ. κα.) τί κοινὸν πρὸς Ἑβραίους εἶχε; τί δὲ αὐτοῖς ἐπέστελλεν; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν ἀπεχθῶς διέκειντο· καὶ τοῦτο πολλαχόθεν ἔστιν ἰδεῖν. ἄκουσον γὰρ τί φησιν ὁ Ἰάκωβος πρὸς αὐτόν· Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων; καὶ οὗτοι πάντες κατήχηνται περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις. (Πραξ. κα. κ.) καὶ πολλαὶ ζητήσεις αὐτῷ πολλάκις ἐγίνοντο περὶ τούτου. τίνος οὖν ἕνεκεν ζητήσειεν ἄν τις, ὁ νομομαθὴς (παρὰ γὰρ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ τὸν νόμον ἐξεπαιδεύετο, καὶ πολὺς ἦν αὐτῷ ζῆλος τοῦ πράγματος) καὶ ταύτῃ μάλιστα δυνάμενος ἐντρέψαι, οὐχὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔπεμπεν ὁ Θεός; ὅτι ταύτῃ μάλιστα πλέον ἂν αὐτῷ ἐξεπολεμώθησαν. τοῦτο τοίνυν προειδὼς ὁ Θεός, καὶ ὅτι οὐκ ἀνέξονται αὐτοῦ, Πορεύου εἰς τὰ ἔθνη, φησὶ πρὸς αὐτόν· Διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. (Πραξ. κβ. ιη.) Εἶτα αὐτός φησι, Ναί, Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται, ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ· Καὶ ὅτι ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, φυλάττων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν. καὶ τοῦτο αὐτὸ δείκνυσι σημεῖον εἶναι [καὶ ἀπόθεσιν] τοῦ μὴ πιστεῦσαι αὐτῷ. καὶ γὰρ οὕτως εἶχεν·

ὅτε μ

ὅταν * τις ἐξ ἔθνους ἀποπηδήσῃ τινός, ἂν μὲν τῶν ἐλαχίστων ᾖ καὶ οὐδενὸς ἀξίων λόγου, οὐ πάνυ δάκνει τοὺς ἀφ' ὧν ἀνεχώρησεν· ἂν δὲ τῶν θαυμαστῶν καὶ σφόδρα ζηλωτῶν, καὶ τὰ ἐκείνων φρονούντων, μάλιστα αὐτοὺς ἀλγύνει, καὶ μετὰ ὑπερβολῆς λυπεῖ, ἅτε μάλιστα αὐτῶν καθαιρῶν τὸ δόγμα, τῷ προσελθεῖν ἄλλοις, ἐκείνων ἀποπηδήσαντα. καὶ ἄλλο δὲ τούτῳ προσθὴν τὴν ἀπιστίαν ἐργαζόμενοι. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι οἱ μὲν περὶ Πέτρον καὶ συνεγένοντο τῷ Χριστῷ, καὶ σημεῖα εἶδον καὶ θαύματα· οὗτος δὲ οὐδενὸς τούτων ἀπολελαυκώς, ἀλλὰ μετὰ Ἰουδαίων ὢν ἐξαίφνης ηὐτομόλησε, καὶ γέγονεν εἷς ἐξ αὐτῶν· ὁ μάλιστα ἤρκει τὰ ὑμέτερα ἐπαίρειν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ χάριτι ἐδόκουν μαρτυρεῖν· καὶ εἴποι ἄν τις * ὅτι τὸν διδάσκαλον ποθοῦντες ταῦτα μαρτυροῦσιν. ὁ δὲ τῇ ἀναστάσει μαρτυρῶν, οὗτος μάλιστα ἦν, ὁ φωνῆς μόνης ἀκούσας. διὰ τοῦτο ὁρᾷς αὐτοὺς ἐκθύμως πολεμοῦντας αὐτῷ, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου πραττόντας καὶ στασιάζοντας, ὥστε ἀνελεῖν αὐτόν. ἀλλ' οἱ μὲν ἄπιστοι διὰ τοῦτο αὐτῷ ἀπηχθῶς εἶχον· οἱ δὲ πιστεύσαντες, τίνος ἕνεκεν; ὅτι εὐαγγελίζετο τοῖς ἔθνεσι κηρύττων καθαρῶς κηρύττειν τὸν χριστιανισμόν· καὶ εἴ που καὶ ἐν Ἰουδαίᾳ ἀπελήφθη, οὐκ ἐφρόντιζε. Πέτρος μὲν γὰρ καὶ οἱ περὶ αὐτόν, ἅτε ἐν Ἱεροσολύμοις κηρύττοντες, ἔνθα πολὺς ἦν ὁ ζῆλος, ἀνάγκην εἶχον τὸν νόμον [καλλίων] τηρεῖν. οὗτος δὲ ἐν ἐλευθερίᾳ πολλῇ ἦν· καὶ πλείους ἦσαν οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἢ οἱ Ἰουδαῖοι, ἅτε ἐκτὸς ὄντες. καὶ "τούτῳ παρέλυε τὸν νόμον· καὶ οὐ τοσαύτην" εἶχον περὶ αὐτὸν εὐλάβειαν," ὅτι πάντα καθαρῶς ἐκήρυττεν. ἀμέλει * ἐν τούτῳ αὐτὸν δοκοῦσι κατηγορεῖν τῷ πλήθει, λέγοντες, Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων. διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐμίσουν καὶ ἀπεστρέφοντο, ὅτι κατηχήθησαν, φησί, περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις. τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἂν τῶν Ἰουδαίων διδάσκαλος ἐπιστέλλει αὐτοῖς; ποῦ δὲ οὖσιν ἐπέστελλεν; ἐμοὶ δοκεῖ, ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ Παλαιστίνῃ. πῶς οὖν ἐπιστέλλει; ὥσπερ καὶ βαπτίσαι οὐκ ἐπετράπη, καὶ ἐβάπτιζεν. Οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με, φησί, βαπτίζειν· οὐ μὴν ἐκωλύθη, ἀλλ' ἐκ παρέργου τοῦτο ποιεῖ. πῶς δὲ οὐκ ἂν ἐπέστελλε τούτοις, ὑπὲρ ὧν καὶ ἀνάθεμα γενέσθαι ἤθελε; διὰ τοῦτο ἔλεγε, Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον ἀπολελυμένον· μεθ' οὗ, ἐὰν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς. οὔπω γὰρ συνειλημμένος ἦν. δύο μὲν οὖν ἔτη ἐποίησεν ἐν Ῥώμῃ δεδεμένος. εἶτα ἀφείθη· εἶτα εἰς τὰς Σπανίας ἦλθεν· εἶτα εἰς Ἰουδαίαν ἔβη, ὅτε καὶ Ἰουδαίους εἶδε. καὶ τότε πάλιν ἦλθεν εἰς Ῥώμην, ὅτε καὶ ὑπὸ Νέρωνος ἀνῃρέθη. ταύτης μὲν οὖν τῆς ἐπιστολῆς πρεσβυτέρα ἡ πρὸς Τιμόθεον. ἐκεῖ γάρ φησιν, Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι. καὶ ἐκεῖ πάλιν φησίν, Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο. πολλαχοῦ γὰρ ἤθλησε καθὼς καὶ Θεσσαλονικεῦσιν ἐπιστέλλων λέγει, Μιμηταὶ ἐγενήθητε τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἰουδαίας. καὶ αὐτοῖς δὲ τούτοις γράφων φησί, Μετὰ χαρᾶς τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν προσεδέξασθε. ὁρᾷς ἀθλοῦντας αὐτούς; εἰ δὲ τοῖς ἀποστόλοις οὕτως" ἐνέκειντο οὐκ ἐν Ἰουδαίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπου μεταξὺ ἐθνῶν ἦσαν, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν τοῖς πιστοῖς; διὰ τοῦτο αὐτῶν μάλιστα ὁρᾷς αὐτὸν φροντίζοντα. ὅταν γὰρ λέγῃ, Πορεύομαι διακονῶν τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις· καὶ πάλιν ὅταν Κορινθίοις παρακαλῇ περὶ τῆς εὐποιΐας, καὶ Μακεδόνας λέγῃ εἰσενηνοχέναι, καί φησιν, Ἐὰν ᾖ ἄξιον κἀμὲ πορεύεσθαι, τοῦτο λέγει. καὶ ὅταν λέγῃ, μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι, τοῦτο λέγει. καὶ ὅταν λέγῃ, Δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν, τοῦτο λέγει. ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς φησι περὶ τῶν πτωχῶν τῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ὥστε ἐν ἐκείνῳ κοινωνεῖν ἡμᾶς τῆς εὐποιΐας. οὐ γὰρ ὥσπερ τὸ κήρυγμα ἑαυτοῖς ἀπενείμαντο, καὶ ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ ἔθνη, ἐκεῖνοι δὲ εἰς τὴν περιτομήν, οὕτω καὶ τὴν πρόνοιαν τῶν πτωχῶν, φησιν, ἀνειμάμεθα. καὶ πανταχοῦ ὁρᾷς αὐτὸν πολλὴν πρόνοιαν τὸν Παῦλον ποιούμενον

[καὶ

α. Κορ. α. ιζ.
Ρωμ. θ. γ.
Ἑβρ. ιγ. κγ.
β. Τιμ. δ. ϛ. καὶ ιϛ.
α. Θεσ. β. ιδ.
Ἑβρ. ι. λδ.
Ρωμ. ιε. κε.
β. Κορ. η. γ.
α. Κορ. ιϛ. δ.
Γαλατ. β. θ. καὶ ι.

καὶ εἰκότως.] ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν, ἔνθα καὶ Ἰουδαῖοι ἦσαν καὶ Ἕλληνες, οὐδὲν τοιοῦτον ἐγένετο. ἐκεῖ δὲ ἐπειδή πως ἐδόκουν κρατεῖν καὶ αὐτονομεῖσθαι, καὶ πολλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις νόμοις δικάζειν, οὔπω τῆς ἀρχῆς καταστάσει ἐχούσης, οὐδὲ πλέον ὑπὸ Ῥωμαίοις κειμένης, εἰκότως πολλῇ τυραννίδι ἐκέχρηντο. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν, ὥσπερ ἐν Κορίνθῳ, ἔτυπτον τὸν ἀρχισυνάγωγον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ ἀνθυπάτου, καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίωνι ἔμελεν· ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. ὁρᾷς γοῦν ὅτι ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τοῖς ἄρχουσιν αὐτοὺς προσάγουσι, καὶ αὐτῶν δέονται εἰς βοήθειαν καὶ τῶν ἐθνῶν. (Πράξ. ιη. ιζ.) ἐνταῦθα δὲ οὐδεμίαν ἐποιοῦντο φροντίδα τούτου, ἀλλ' αὐτοὶ συνέδριον καθίζουσι, καὶ ἀναιροῦσιν οὓς ἂν ἐθέλωσιν. οὕτω γοῦν τὸν Στέφανον ἀνεῖλον, οὕτω τοὺς ἀποστόλους ἐμάστιξαν, οὐκ ἐπὶ ἄρχοντας ἀγαγόντες· οὕτω καὶ τὸν Παῦλον ἔμελλον ἀναιρεῖν, εἰ μὴ ὁ χιλίαρχος ἐπέρριψεν ἑαυτόν. ἐπὶ γὰρ τῶν ἱερέων ἑστώτων, ἐπὶ τοῦ ναοῦ, τῆς λατρείας τῶν θυσιῶν, τοῦτο ἐγίνετο. ὅρα γοῦν αὐτὸν τὸν Παῦλον ἐπὶ τοῦ ἱερέως κρινόμενον, καὶ λέγοντα, Οὐκ ᾔδειν ὅτι ἀρχιερεύς (Πράξ. κγ. ε.) ἐστι, καὶ ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος. πολλὴν γὰρ εἶχον τότε ἐξουσίαν. ἐννόησον [οὖν] οἷα πάσχειν εἰκὸς ἦν τοὺς οἰκοῦντας τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν Ἰουδαίαν. ὁ τοίνυν ἀνάθεμα ὑπὲρ τῶν μήπω πιστευσάντων εὐχόμενος γενέσθαι, καὶ τοῖς πιστοῖς οὕτω διακονῶν, ὡς καὶ αὐτὸς προελέσθαι, εἰ δέοι, καὶ πολλὴν πανταχοῦ πρόνοιαν αὐτῶν ποιησάμενος, τί θαυμαστόν, εἰ καὶ διὰ γραμμάτων αὐτοὺς παρακαλεῖ καὶ παραμυθεῖται, καὶ ἀναπίπτοντας αὐτοὺς καὶ κειμένους ἀνορθοῖ; καὶ γὰρ ταλαιπωρούμενοι λοιπὸν ἦσαν, καὶ ἀπεγνωκότες ταῖς πολλαῖς θλίψεσι. καὶ τοῦτο πρὸς τῷ τέλει ἐμφαίνει λέγων, Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε. (Ἑβρ. ιβ. ιβ.) καὶ πάλιν, Ἔτι μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ. (Ἑβρ. ι. λζ.) καὶ πάλιν, Εἰ ἐκτός ἐστε παιδείας, ἄρα νόθοι ἐστέ, καὶ οὐχ υἱοί. (Ἑβρ. ιβ. η.) ἐπειδὴ γὰρ [καὶ] Ἰουδαῖοι ἦσαν, καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν πατέρων ἐμάνθανον, ὅτι καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ παρὰ πόδας ἔχειν προσεδόκων, καὶ οὕτω βιῶναι, τότε δὲ τὸ ἐναντίον ἦν, τὰ μὲν ἀγαθὰ ἐν ἐλπίσι, καὶ μετὰ θάνατον, τὰ δὲ κακὰ ἐν χερσί, καὶ πολλὰ καρτερησάντων αὐτῶν, εἰκὸς ἦν ὀλιγοψυχεῖν πολλούς, πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποιεῖται τὸν λόγον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι ἐπιλύσομεν· τέως δὲ ὅτι ἀναγκαίως αὐτοῖς ἔγραφεν, ὧν τοσαύτην ἐποιεῖτο πρόνοιαν. καὶ γὰρ ἡ αἰτία, δι' ἣν οὐκ ἀπεστάλη πρὸς αὐτούς, δήλη ἦν. οὐ τοίνυν ἐκωλύετο γράφειν. ὅτι δὲ ὠλιγοψύχουν, δείκνυσιν, εἰπών, Τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε. (Ἑβρ. ιβ. ιβ.) καὶ πάλιν, Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τῆς ἀγάπης. (Ἑβρ. ϛ. ι.) ἡ ψυχὴ γὰρ * ὑπὸ πειρασμῶν πολλῶν καταληφθεῖσα, πολλάκις καὶ τῆς πίστεως ἐκτρέπεται. διὸ παραινεῖ προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, καὶ μὴ εἶναι καρδίαν πονηρὰν ἀπιστίας. (Ἑβρ. γ. ιβ.) διὰ τοῦτο καὶ ἐν ταύτῃ μάλιστα τῇ ἐπιστολῇ πολλὰ περὶ πίστεως διαλέγεται, καὶ παραδείγματα πολλὰ ἐν τῷ τέλει δείκνυσιν· ὅτι κἀκείνοις παρὰ πόδας τὰ ἀγαθὰ ἐπηγγέλλετο, καὶ οὐδὲν ἔδωκε. καὶ χωρὶς τούτων, ἵνα μὴ ἐγκαταλελεῖφθαι νομίσωσιν, δύο ταῦτα κατασκευάζει· ἓν μὲν πρὸς τὸ φέρειν πάντα γενναίως τὰ συμπίπτοντα, ἕτερον δὲ πρὸς τὸ πάντως προσδοκᾶν τὴν ἀμοιβήν. οὐ γὰρ δὴ παρεῖδε τοὺς περὶ Ἄβελ καὶ τοὺς καθεξῆς δικαίους. ἀπεράστες. καὶ ποιεῖται τὴν παράκλησιν ἀπὸ τριῶν τρόπων. ἑνὸς μέν, ἐξ ὧν ἔπαθεν ὁ Χριστός· καθὼς καὶ αὐτὸς λέγει, Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἑτέρου δέ, ἐξ ὧν ἀπόκειται τοῖς πιστεύουσιν (Ἰωάν. ιγ. ιϛ.) ἀγαθῶν· καὶ τρίτου, ἐκ τῶν κακῶν. καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων ἰσχυρίζεται μόνον, ὅπερ ἧττον ἦν πιθανόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρελθόντων, καὶ γενομένων εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν. τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ, λέγων ποτὲ μέν, Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· καὶ πάλιν, Πολλαὶ μοναὶ εἰσὶ παρὰ τῷ πατρί· καὶ μυρία ταλανίζει τοὺς μὴ πεπιστευκότας. (Ἰωάν. ιδ. β.) ποιεῖται δὲ πολλὴν λόγον καὶ περὶ τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. καὶ γὰρ πρὸς

τὴν

τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστιν σφόδρα αὐτοῖς τοῦτο ἐχρησίμευεν. ἵνα γὰρ μὴ ἐξ ὧν ἔπαθε διαπιστῶσιν ὅτι ἀνέστη, ἀπὸ προφητῶν αὐτὸ ἰσχυροποιεῖ. καὶ δείκνυσιν οὐκ ὄντα σεμνὰ τὰ Ἰουδαϊκά, ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα. καὶ ἐπειδὴ ἔτι ὁ ναὸς εἱστήκει, καὶ τὰ τῶν θυσιῶν, διὸ καὶ ἔλεγε, Τοίνυν ἐξερχώμεθα ἔξω, τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες. ἠναντιοῦτο δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦτο. εἰκὸς γὰρ ἦν εἰπεῖν τινας, ὅτι εἰ ταῦτα σκιά, εἰ ταῦτα εἰκών, πῶς οὐ παρεχώρησεν, οὐδὲ παρεξέστη τῆς ἀληθείας φανείσης, ἀλλ' ἔτι ταῦτα ἀνθεῖ; καὶ τοῦτο δὲ ἠρέμα ἠνίξατο ἐσόμενον καὶ αὐτό, εἰς καιρὸν τὸν προσήκοντα. ὅτι δὲ πολὺν χρόνον εἶχον ἐν τῇ πίστει καὶ ταῖς θλίψεσιν ἐδήλωσε λέγων, Ὀφείλοντες γὰρ εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον· καί, Μή ποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας· καί, Μιμηταὶ ἐγενήθητε τῶν διὰ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας.

Εβρ. ιγ. ιγ.
Εβρ. ε. ιβ.
Εβρ. γ. ιβ.
Εβρ. ς. ιβ.

χ. ἦν
χ. εἰκὼν καὶ ἔπειτα
χ. ἐγένη

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ἑρμηνεία.

Λογ. α. κεφ. α.

1 ΠΟΛΥΜΕΡΩΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΡΟΠΩΣ ΠΑλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. 2 Ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν.

Πανταχοῦ ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ προοιμίῳ αἰνίττεται ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς Ἑβραίους ἐπιστέλλων. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς τεταλαιπωρημένους καὶ τετρυχωμένους ὑπὸ τῶν κακῶν, καὶ ἀπὸ τούτων τὰ πράγματα κρίνοντας, λογίζεσθαι ἑαυτοὺς ἐλάττους πάντων τῶν ἄλλων, δείκνυσιν ὅτι μᾶλλον μείζονος ἀπολελαύκασι χάριτος, καὶ σφόδρα ὑπερεχούσης, ἀπ' αὐτῆς τοῦ λόγου τῆς εἰσβολῆς διεγείρων τὸν ἀκροατήν. Διὰ τοῦτό φησι, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. Διὰ τί μὴ ἀντέθηκεν ἑαυτὸν τοῖς προφήταις; καίτοι γε πολλῷ μείζων ἦν ἐκείνων, ὅσῳ καὶ μείζονα ἐπιστεύθη. ἀλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο. τί δήποτε; πρῶτον μὲν ὅτι περὶ ἑαυτοῦ μεγάλα λέγειν παραιτούμενος· δεύτερον δὲ, διὰ τὸ τοὺς ἀκροατὰς μηδέπω εἶναι τελείους· καὶ τρίτον, ἐπᾶραι μᾶλλον αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ δεῖξαι πολλὴν οὖσαν τὴν ὑπεροχήν. ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, τί μέγα ὅτι προφήτας ἔπεμψε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν; ἔπεμψε πρὸς ἡμᾶς αὐτὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ. καὶ καλῶς ἤρξατο οὕτως εἰπὼν, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως. δείκνυσι γὰρ ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ τὸν προφῆται τὸν Θεὸν εἶδον· ὁ μέντοι υἱὸς εἶδε. τὸ γὰρ, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, τουτέστι, διαφόρως. Ἐγὼ γὰρ, φησιν, ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην. ὥστε οὐ κατὰ τοῦτο μόνον ἡ ὑπεροχὴ, ὅτι ἐκείνοις μὲν προφῆται ἀπεστάλησαν, ἡμῖν δὲ ὁ υἱός· ἀλλ' ὅτι ἐκείνων μὲν οὐδεὶς εἶδε τὸν Θεὸν, ὁ δὲ υἱὸς ὁ μονογενὴς εἶδε. καὶ εὐθέως μὲν αὐτὸ οὐ τίθησι· διὰ δὲ τῶν ἑξῆς αὐτὸ κατασκευάζει, ὅταν περὶ τῆς ἀνθρωπότητος λέγῃ, Πρὸς τίνα γὰρ τῶν ἀγγέλων εἴρηκεν, υἱός μου εἶ σύ, καὶ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; καὶ ὅρα τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλήν. πρῶτον ἀπὸ προφητῶν δείκνυσι τὴν ὑπεροχήν.

Ρωμ. ε. κ. — Ωσ. ιβ.

Εἰπὼν

εἶτα ὡς ὁμολογούμενον ἐκεῖνο κατασκευάσας, ἀποφαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἐκείνοις μὲν διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησεν, ἡμῖν δὲ διὰ τοῦ μονογενοῦς. Εἰ δὲ καὶ δι' ἀγγέλων ἐκείνοις (ἔστι γὰρ καὶ ἄγγελοι ὡμίλησαν Ἰουδαίοις) ἀλλὰ καὶ τούτῳ τὸ πλέον ἡμεῖς ἔχομεν, καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἡμῖν μὲν δεσπότης, ἐκείνοις δὲ δοῦλοι. καὶ ἄγγελοι γὰρ καὶ προφῆται ὁμόδουλοι. * καὶ καλῶς εἶπεν, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. καὶ τοῦτο γὰρ αὐτοὺς διανίστησι, καὶ παρακαλεῖ ἀπειρηκότας λοιπόν. ὥσπερ γὰρ ἀλλαχοῦ λέγει, ὅτι Ὁ Κύριος ἐγγὺς, μηδὲν μεριμνᾶτε, καὶ πάλιν, Νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. τί δέ ἐστιν ὃ λέγει; ὅτι πᾶς ὁ ἐν τῷ ἀγῶνι καταναλωθεὶς, ἐπειδὰν ἀκούσῃ τοῦ ἀγῶνος τὸ τέλος, ἀναπνεῖ λοιπὸν, εἰδὼς ὅτι τῶν πόνων μέν ἐστι τὸ τέλος, τῆς δὲ ἀναπαύσεως ἀρχή. ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. ἰδοὺ πάλιν τὸ, ἐν υἱῷ, διὰ τοῦ υἱοῦ φησι, πρὸς τοὺς λέγοντας τῷ πνεύματι τοῦτο ἁρμόζειν. ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ, ἐν, διά ἐστι; καὶ τὸ, πάλαι, καὶ τὸ, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, πάλιν ἕτερόν τι αἰνίττεται. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι πολλοῦ χρόνου γενομένου μέσον, ὅτε ἐμέλλομεν κολάζεσθαι, ὅτε ἐξελελοίπει τὰ χαρίσματα, ὅτε προσδοκία σωτηρίας οὐκ ἦν, ὅτε πανταχόθεν προσεδοκῶμεν ἔλαττον ἔχειν, τότε πλέον ἐσχήκαμεν. καὶ θέα πῶς συνετῶς αὐτὸ εἴρηκεν. οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ Χριστὸς ἐλάλησε (καίτοιγε αὐτὸς ἦν ὁ λαλήσας) ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσθενεῖς αὐτῶν ἦσαν αἱ ψυχαὶ, καὶ οὐδέπω ἀκούειν ἠδύναντο [τὰ] περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, φησί. τί λέγεις; ὁ Θεὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐλάλησε; ναί. ποῦ οὖν ἡ ὑπεροχή; ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἔδειξας, ὅτι καὶ ἡ καινὴ καὶ ἡ παλαιὰ ἑνός ἐστι, καὶ τοῦ αὐτοῦ· οὐ πολλὴν δὲ ταύτην ὑπεροχὴν οὖσαν. διὰ τοῦτο λοιπὸν τούτῳ ἐπεξέρχεται τῷ λόγῳ, λέγων, ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. [ὅρα πῶς αὐτὸ κοινοποιεῖ, καὶ ἐξισοῖ τοῖς μαθηταῖς ἑαυτὸν ὁ Παῦλος, λέγων, ἐλάλησεν ἡμῖν.] καίτοιγε αὐτῷ οὐκ ἐλάλησεν, ἀλλὰ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ δι' αὐτῶν τοῖς πολλοῖς. ἀλλ' ἐπαίρει αὐτοὺς καὶ δείκνυσιν ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐλάλησεν, ἅμα δὲ καὶ καθάπτεταί πως τῶν Ἰουδαίων. σχεδὸν γὰρ ἅπαντες, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται, μοχθηροί τινες ἦσαν καὶ μιαροί. καὶ οὔπω περὶ τούτων ποιεῖται τὸν λόγον· τέως δὲ περὶ τῶν χαρισμάτων [παρὰ] τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. διὰ τοῦτο καὶ ἐπάγει, ὃν ἔθηκε κληρονόμον ἁπάντων. * ἐνταῦθα τὴν σάρκα φησί· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ λέγει, Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου. οὐκέτι γὰρ μερὶς Κυρίου Ἰακὼβ, οὐδὲ κλῆρος αὐτοῦ ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ πάντες. τί ἐστιν, ὃν ἔθηκε κληρονόμον; τουτέστι, τοῦτον κύριον ἁπάντων ἐποίησεν. ὃ καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν ὁ Πέτρος ἔφη, Καὶ Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε. τῷ δὲ τοῦ κληρονόμου ὀνόματι κέχρηται, δύο δηλῶν· καὶ τὸ τῆς υἱότητος γνήσιον, καὶ τὸ τῆς κυριότητος ἀναπόσπαστον. κληρονόμον πάντων· τουτέστι, τοῦ κόσμου παντός. εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ πρότερον ἐπανάγει τὸν λόγον· Δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε. Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες, ἦν ὅτε οὐκ ἦν; εἶτα ἀναβαθμοῖς χρώμενος, τὸ πολλῷ τούτων μεῖζον ὕστερον φθέγγεται λέγων,

Φιλιπ. δ. ε.
Ρωμ. ιγ. ια.
Ψαλ. β. η.
Πραξ. β λς.

3. Ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς.

4. Τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. Βαβαὶ τῆς συνέσεως τῆς ἀποστολικῆς· μᾶλλον δὲ οὐ τὴν τοῦ Παύλου σύνεσιν, ἀλλὰ τὴν τοῦ πνεύματός ἐστι θαυμάσαι χάριν ἐνταῦθα. οὐ γὰρ δὴ ἐξ οἰκείας διανοίας ταῦτα ἐφθέγξατο, οὐδὲ τοσαύτην σοφίαν ἐξ ἑαυτοῦ εὗρεν. ἀπὸ τῆς σμίλης γὰρ καὶ τῶν δερμάτων, ἢ τοῦ ἐργαστηρίου, σοφία πόθεν; ἀλλὰ θείας ἐνεργείας ἦν τὸ οὕτως εἰπεῖν. οὐ γὰρ αὐτοῦ ταῦτα τὰ νοήματα ἔτικτεν ἡ διάνοια, τότε μὲν οὕτω ταπεινὴ καὶ εὐτελὴς οὖσα, ὡς τῶν ἀγοραίων μηδὲν ἔχειν πλέον (πῶς γὰρ ἡ περὶ συμβόλαια καὶ δέρματα καταναλωθεῖσα;) ἀλλ' ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἡ δι' ὧν ἂν ἐθέλῃ, τὴν ἰσχὺν αὐτῆς ἐπιδείκνυται. καθάπερ γὰρ

Εἰς

εἰς ὑψηλὸν τόπον τινὰ, καὶ πρὸς αὐτὴν τοῦ οὐρανοῦ φθάνοντα τὴν κορυφὴν, εἴ τις παιδίον μικρὸν ἀναγαγεῖν βούλοιτο, ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν τοῦτο ποιεῖ, διὰ τῶν κάτωθεν βαθμῶν αὐτὸ ἀνάγων· εἶτα ἐπειδὰν ἄνω στήσῃ, καὶ κελεύσῃ κάτω προσέχειν, καὶ ἴδῃ ἰλιγγιῶν καὶ θορυβούμενον καὶ σκοτοδινιῶν, λαβόμενος αὐτοῦ κατάγει πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον, παρέχων ἀναπνεῦσαι· εἶτα ὅταν ἀνακτήσηται αὐτὸ, πάλιν ἀνάγει, καὶ πάλιν κατάγει· οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐποίησε καὶ ἐπὶ τῶν Ἑβραίων καὶ πανταχοῦ, παρὰ τοῦ διδασκάλου τοῦτο μαθών. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς οὕτως ἐποίησε, ποτὲ μὲν ἀνάγων εἰς ὕψος, ποτὲ δὲ κατάγων τὸν ἀκροατὴν, καὶ οὐκ ἀφεὶς ἐπιπολὺ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐγχρονίζειν. ὅρα γοῦν αὐτὸν καὶ ἐνταῦθα, δι᾽ ὅσων αὐτὸν ἀναγαγὼν ἀναβαθμῶν, καὶ πρὸς αὐτὴν στήσας τὴν κορυφὴν τῆς εὐσεβείας, πρὶν ἰλιγγιᾶσαι καὶ σκοτοδινίᾳ ἁλῶναι, πῶς κατάγει πάλιν αὐτοὺς κατωτέρω, καὶ δίδωσιν ἀναπνεῦσαι, φησὶν, ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ· καὶ πάλιν, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων. τὸ γὰρ τοῦ υἱοῦ ὄνομα, τέως κοινόν. ἔνθα μὲν γὰρ ἂν γνήσιος ὑπονοῆται, πάντων ἐστὶν ἀνώτερος· τέως δὲ ὅπως ἂν ᾖ, κατασκευάζει λοιπὸν καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἀνωθέν ἐστιν. ὅρα δὲ καὶ πῶς πρότερον ἐπὶ τὸν ταπεινότερον βαθμὸν ἵστησι λέγων, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων. τὸ γὰρ, κληρονόμον ἔθηκε, ταπεινὸν· εἶτα ἐπὶ τὸν ἀνώτερον, ἐπαγαγὼν, δι᾽ οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· εἶτα ἐπὶ τὸν ὑψηλότερον, καὶ μεθ᾽ ὃν οὐκ ἔστιν ἕτερος· ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. ὄντως εἰς ἀπρόσιτον φῶς ἤγαγεν, εἰς αὐτὸ τὸ ἀπαύγασμα. καὶ πρὶν ἢ σκοτωθῆναι, ὅρα πῶς πάλιν ἠρέμα κατάγει λέγων, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι᾽ ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐκάθισεν, ἀλλὰ, μετὰ τὸν καθαρισμὸν, ἐκάθισεν. ἐπελάβετο γὰρ τῆς σαρκώσεως· καὶ πάλιν ταπεινὰ φθέγγεται. εἶτα πάλιν φθεγξάμενος τι ὑψηλὸν (ἐν δεξιᾷ γὰρ, φησὶ, τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς) πάλιν φθέγγεται τὸ ταπεινὸν διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τῆς, τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ᾽ αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. ἐνταῦθα γὰρ καὶ περὶ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας διαλέγεται. τὸ γὰρ, κρείττων γενόμενος, οὐκ οὐσίας δηλωτικόν ἐστι τῆς κατὰ πατέρα (ἐκείνη γὰρ οὐκ ἐγένετο, ἀλλὰ γεγέννηται) ἀλλὰ τῆς κατὰ σάρκα. αὕτη γὰρ ἐγένετο. ἀλλ᾽ οὐ περὶ οὐσιώσεως νῦν ὁ λόγος αὐτῷ. ἀλλ᾽ ὥσπερ Ἰωάννης λέγων, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἐντιμότερος καὶ λαμπρότερος· οὕτω καὶ ἐνταῦθα Παῦλος εἰπὼν, τοσούτῳ κρείττων γενόμενος ἀγγέλων, ὅτι βελτίων ἐδήλωσε, καὶ εὐδοκιμώτερος. ὅσῳ διαφορώτερον παρ᾽ αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. ὁρᾷς ὅτι περὶ τῆς κατὰ σάρκα ὁ λόγος ἦν; τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα, ὁ Θεὸς λόγος, ἀεὶ εἶχεν. οὐχ ὕστερον ἐκληρονόμησεν, οὐδὲ τότε τῶν ἀγγέλων κρείττων ἐγένετο, ὅτε καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐποιήσατο· ἀλλ᾽ ἀεὶ κρείττων ἦν, καὶ κρείττων ἀσυγκρίτως. περὶ δὲ τῆς κατὰ σάρκα τοῦτο εἴρηται. οὕτω γοῦν καὶ ἡμῖν ἔθος περὶ ἀνθρώπου διαλεγομένοις, καὶ ὑψηλὰ καὶ ταπεινὰ φθέγγεσθαι. ὅταν μὲν γὰρ λέγωμεν, οὐδὲν ὁ ἄνθρωπος, γῆ ὁ ἄνθρωπος, σποδὸς ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τοῦ χείρονος τὸ πᾶν καλοῦμεν· ὅταν δὲ λέγωμεν, ἀθάνατον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ λογικὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι τῶν ἄνω συγγενής, ἀπὸ τοῦ κρείττονος τὸ πᾶν πάλιν καλοῦμεν. οὕτω καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος, ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ κρείττονος διαλέγεται ὁ Παῦλος, καὶ τὴν οἰκονομίαν συστῆσαι βουλόμενος, καὶ περὶ τῆς ἀκηράτου διδάξαι φύσεως.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐπεὶ οὖν καθαρισμὸν ἐποίησε τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, μένωμεν καθαροὶ, καὶ μηδεμίαν δεξώμεθα κηλῖδα, ἀλλὰ τὸ κάλλος, ὅπερ ἡμῖν ἐνέθηκε, καὶ τὴν εὐπρέπειαν διαφυλάττειν οὕτω σπουδάζωμεν ἀμόλυντον καὶ καθαρὰν, ὥστε μηδένα σπῖλον ἔχειν, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων. σπῖλος γάρ ἐστι καὶ ῥυτὶς, καὶ τὰ μικρὰ τῶν ἁμαρτημάτων· οἷόν τι λέγω, λοιδορία, ὕβρις, ψεῦδος. μᾶλλον δὲ οὐδὲ ταῦτα μικρὰ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγάλα, καὶ οὕτω μεγάλα, ὡς καὶ τῆς

Ματθ. ε. κβ.
βασιλείας ἀποστερεῖ τῶν οὐρανῶν. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὁ καλῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρέ, ἔνοχός ἐστι, φησιν, εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. εἰ δὲ ὁ μωρὲ καλῶν, ὃ δοκεῖ πάντων εἶναι κουφότερον, καὶ παίδων* ὁμιλία· ὁ κακοήθη καλῶν, καὶ κακοῦργον, καὶ βάσκανον, καὶ μυρίοις ἑτέροις βάλλων ὀνείδεσι, τίνα οὐχ ὑποστήσεται κολάσεως δίκην; τί *φρικωδέστερον τούτου; ἀλλ' ἀνάσχεσθε, παρακαλῶ, τοῦ λόγου. εἰ γὰρ ὁ ποιῶν ἑνὶ τῶν ἐλαχίστων, αὐτῷ ποιεῖ, καὶ ὁ μὴ ποιῶν ἑνὶ τῶν ἐλαχίστων, αὐτῷ οὐ ποιεῖ· πῶς οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῆς εὐφημίας, καὶ ἐπὶ τῆς κατηγορίας ταὐτόν ἐστιν; ὁ ὑβρίζων γὰρ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Θεὸν ὑβρίζει· καὶ ὁ τιμῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν Θεὸν τιμᾷ. παιδεύωμεν οὖν τὴν γλῶτταν εὔφημον εἶναι. Παῦσον γάρ, φησι, τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα κακηγορῶμεν, ἵνα ὑβρίζωμεν, ἵνα ἀλλήλους διαβάλλωμεν· ἀλλ' ἵνα τὸν Θεὸν ὑμνῶμεν, ἵνα ταῦτα λαλῶμεν ἃ δίδωσι χάριν τοῖς ἀκούουσι, τὰ πρὸς οἰκοδομήν, τὰ πρὸς ὠφέλειαν. εἶπές τι δεινὰ κακῶς; τί κερδαίνεις, καὶ σαυτὸν μετ' ἐκείνου βλάβῃ περιβάλλων; δόξαν γὰρ ἔλαβες κακηγόρου. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν κακόν, ὃ μέχρι τοῦ πάσχοντος ἵσταται, ἀλλὰ καὶ τὸν ποιοῦντα περιλαμβάνει. οἷον, ὁ βάσκανος δοκεῖ μὲν ἐπιβουλεύειν ἑτέρῳ, πρότερος δὲ αὐτὸς ἀπολαύει τῆς ἀδικίας, τηκόμενος καὶ φθειρόμενος, καὶ παρὰ πάντων μισούμενος. ὁ πλεονέκτης ἀποστερεῖ χρήματα ἕτερον· ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖσθαι, ἑαυτόν· μᾶλλον δὲ παρὰ πάντων ποιεῖ κακηγορεῖσθαι. πολλῷ δὲ κρείττων ἀγαθὴ δόξα χρημάτων. τὴν μὲν γὰρ οὐ ῥᾴδιον ἀποσείσασθαι· τὰ δὲ ῥᾴδιον ἀποκτήσασθαι. μᾶλλον δέ, τὰ μὲν οὐ παρόντα, οὐδὲν τὸν οὐκ ἔχοντα ἔβλαψεν· ἡ δὲ μὴ παροῦσα ἐπονείδιστον ποιεῖ καὶ καταγέλαστον, καὶ πᾶσιν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. ὁ ὀργίλος πάλιν πρότερον ἑαυτὸν τιμωρεῖται παροξύνων, καὶ τότε ἐκεῖνον ᾧ ὀργίζεται. οὕτως ὁ κακήγορος πρότερον ἑαυτὸν αἰσχύνει, καὶ τότε τὸν κακηγορούμενον. ἢ οὐδὲ τοῦτο ἴσως ἐδυνήθη, ἀλλ' ἀπῆλθεν οὗτος μὲν μιαροῦ τινος καὶ καταπτύστου δόξαν λαβών, ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον φιλεῖσθαι παρασκευάζων. ὅταν γὰρ ἀκούων κακῶς, μὴ τοῖς αὐτοῖς αὐτὸν ἀμείβηται, ἀλλ' ἐπαινῇ καὶ θαυμάζῃ· οὐκ ἐκεῖνον ἐπαινέσεται, ἀλλ' ἑαυτόν. ὥσπερ γὰρ (ὅπερ ἔφθην εἰπών) αἱ κατὰ τῶν πλησίον κακηγορίαι τῶν ἐπιβουλευόντων ἅπτονται πρότερον· οὕτω καὶ τὰ εἰς τὸν πλησίον ἀγαθὰ τοὺς ἐργαζομένους εὐφραίνει πρότερον. ὁ γὰρ τίκτων καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, εἰκότως πρῶτος αὐτὸς ἀπολαύει. καὶ καθάπερ ὕδωρ πηγαῖον τό τε ἁλμυρόν, τό τε πότιμον, καὶ τὰ τῶν προσαγόντων ἀγγεῖα πληροῖ, καὶ τὴν πηγὴν οὐκ ἐλαττοῖ τὴν ἐκφέρουσαν· οὕτω δὴ καὶ κακία καὶ ἀρετή, ὅπου ἂν ἐξῇ, ἐκείνην καὶ εὐφραίνει καὶ ἀπόλλυσι*. καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· τὰ δὲ ἐκεῖ τίς διηγήσεται λόγος, ἢ τὰ ἀγαθά, ἢ τὰ κακά; οὐκ ἔστιν οὐδείς. τὰ χρηστὰ μὲν γὰρ καὶ πάντα νοῦν ὑπερβαίνει, οὐχὶ λόγον μόνον· τὰ ἐναντία δὲ εἴρηται μὲν τοῖς ὀνόμασι τοῖς συντρόφοις ἡμῖν. πῦρ γάρ, φησίν, ἐστὶν ἐκεῖ, καὶ σκότος καὶ δεσμὰ καὶ σκώληξ ἀτελεύτητος. οὐ ταῦτα δὲ μόνον ὑποδείκνυσιν, ἅπερ εἴρηται, ἀλλ' ἕτερα χαλεπώτερα. καὶ ἵνα μάθῃς, εὐθέως τοῦτο σκόπησον πρότερον. εἰπὲ γάρ, εἰ πῦρ ἐστι, πῶς καὶ σκότος ἐστίν; ὁρᾷς ὅτι χαλεπώτερον τούτου τὸ πῦρ ἐκεῖνο; οὐ γὰρ ἔχει φῶς. εἰ πῦρ ἐστι, πῶς ἀεὶ κατακαίει; ὁρᾷς ὅτι χαλεπώτερον τούτου τυγχάνει; οὐ γὰρ σβέννυται. διὰ γὰρ τοῦτο ἄσβεστον λέγεται. ἐννοήσωμεν τοίνυν ὅσον ἐστὶ κακὸν κατακαίεσθαι διαπαντός, καὶ ἐν σκότῳ εἶναι, καὶ μυρία οἰμώζειν, καὶ βρύχειν τοὺς ὀδόντας, καὶ μηδὲ ἀκούεσθαι. εἰ γὰρ εἰς δεσμωτήριόν τις ἐμβληθεὶς ἐνταῦθα τῶν εὐγενῶς τεθραμμένων, τὴν δυσωδίαν μόνον, καὶ τὸ ἐν σκότῳ κεῖσθαι, καὶ τὸ μετ' ἀνδροφόνων δεδέσθαι παντὸς θανάτου χαλεπώτερον εἶναί φησιν· ἐννόησον τί φο ἐστιν, ὅταν μετὰ τῶν τῆς οἰκουμένης ἀνδροφόνων κατακαιώμεθα, μήτε ὁρῶντες, μήτε ὁρώμενοι, ἀλλ' ἐν πλήθει τοσούτῳ νομίζοντες εἶναι μόνοι. τὸ γὰρ σκότος [καὶ] τὸ ἀλαμπὲς οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ τὸν πλησίον ἡμᾶς διαγινώσκειν· ἀλλ' ὡς μόνος τοῦτο πάσχων ἕκαστος, οὕτω διακείσεται. εἰ δὲ σκότος θλίβει καθ' ἑαυτὸ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς καὶ θορυβεῖ· τί ἔσται ἄρα, ὅταν μετὰ τοῦ

Ματθ. κε μ. με. — Ψαλ. λγ. ιδ.

* μῶμ... * ϑ — γρ. ἀλλ' — γρ. ἀπο... — γρ. αὐ... * αὐτὴν — γρ. πηπ... — γρ. ...μα

σκότους καὶ ὀδύναι τοσαῦται ὥστε καὶ ἐμπρησμοί; διὸ δέομαι ταῦτα διαπαντὸς στρέφειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων λύπης ἀνέχεσθαι, ἵνα μὴ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ὑπομείνωμεν τιμωρίαν. πάντως γὰρ ταῦτα πάντα ἔσται, καὶ τοὺς ἄξια περιέξοντας τῶν ἐκεῖ κολαστηρίων οὐδεὶς ἐξαιρήσεται, οὐ πατήρ, οὐ μήτηρ, οὐκ ἀδελφός, κἂν πολλὴν παῤῥησίαν ἔχῃ, κἂν μεγάλα ἰσχύῃ πρὸς τὸν Θεόν. Ἀδελφὸς γὰρ οὐ λυτροῦται, φησί· λυτρώσεται ἄνθρωπος; αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ ἀπὸ τούτων καὶ σωθῆναι ἔνι, καὶ κολασθῆναι. Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. οὐκοῦν ὑπακούσωμεν (δεσποτικὴ γάρ ἐστιν ἐντολή) καὶ τὰ περιττὰ τοῦ πλούτου εἰς τοὺς δεομένους σκορπίσωμεν. ἐργασώμεθα ἐλεημοσύνην, ἕως ἐσμὲν κύριοι. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, φίλους ποιεῖν ἐκ τοῦ μαμωνᾶ. κενώσωμεν τὰ χρήματα εἰς τοὺς πένητας, ἵνα κενώσωμεν ἐκεῖνο τὸ πῦρ, ἵνα σβέσωμεν αὐτό, ἵνα ἔχωμεν παῤῥησίαν ἐκεῖ. καὶ γὰρ ἐκεῖ οὐχ οὗτοί εἰσιν οἱ δεχόμενοι ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸ ἔργον τὸ ἡμέτερον. ὅτι γὰρ οὐχ ἁπλῶς τὸ φίλους ἡμῖν τούτους εἶναι σῶσαι δύναται, ἔνι τοῦτο μαθεῖν ἀπὸ τῆς παραθήκης. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε, ποιήσατε ὑμῖν φίλους, ἵνα δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τὸν τρόπον; εἰπὼν γὰρ, ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἔδειξεν ὅτι ἀπὸ τῶν χρημάτων προσήκει ποιῆσαι τούτους φίλους, δηλῶν ὅτι οὐχ ἁπλῶς παραστήσεται ἡμῖν φιλία, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχωμεν ἀγαθά, ἐὰν μὴ τὸν ἀδίκως συλλεγέντα πλοῦτον δικαίως κενώσωμεν. οὐκοῦν δὲ ὁ λόγος ἡμῖν ὁ τῆς ἐλεημοσύνης οὐ πρὸς τοὺς πλουσίους μόνον ἁρμόσει, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πένητας. κἂν ᾖ τις ἐκ τοῦ προσαιτεῖν τρεφόμενος, καὶ πρὸς αὐτόν ἐστιν ὁ λόγος οὗτος. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὕτως οὐδεὶς πένης, κἂν σφόδρα πένης ᾖ, ὡς δύο λεπτῶν μὴ εὐπορεῖν. ἔνεστι γοῦν καὶ ἐξ ὀλίγων ὀλίγα δόντα, τοὺς πολλὰ κεκτημένους ὑπερβαλέσθαι πλείονα διδόντας· καθάπερ κἀκείνη ἡ χήρα. οὐ γὰρ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει καὶ τῇ προαιρέσει τῶν διδόντων κρίνεται τῆς ἐλεημοσύνης τὸ μέγεθος. ὥστε πανταχοῦ προαιρέσεως ἡμῖν δεῖ, πανταχοῦ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης. ἐὰν μετὰ ταύτης ἅπαντα πράττωμεν, κἂν μικρὰ ἔχοντες μικρὰ δῶμεν, οὐκ ἀποστρέψει ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀλλὰ δέξεται ὡς μεγάλα καὶ θαυμαστά. τῇ γὰρ προαιρέσει, οὐ τοῖς διδομένοις προσέχει. κἂν ἐκείνην ἴδῃ μεγάλην οὖσαν, ταύτῃ τίθεται τὰς ψήφους καὶ κρίσεις, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ποιεῖ μετόχους· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

[margin: Ψαλ. μη. η. — Λουκ. ιϛ. θ.]

3 Λογ. β.

3 ΟΣ ΩΝ ΑΠΑΥΓΑΣΜΑ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ, ΚΑΙ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν:

Πανταχοῦ μὲν εὐλαβοῦς διανοίας δεῖ, μάλιστα δὲ ὅταν περὶ Θεοῦ λέγωμέν τι καὶ ἀκούωμεν. οὔτε γὰρ γλῶσσα εἰπεῖν, οὔτε οὖς ἀκοῦσαι πρὸς ἀξίαν τι Θεοῦ δύναται. καὶ τί λέγω γλῶτταν καὶ ὦτα; οὐδὲ γὰρ ὁ νοῦς ὁ πολὺ τούτων ὑπερέχων, δυνήσεταί τι περιλαβεῖν ἀκριβῶς, ὅταν περὶ Θεοῦ τι φθέγγεσθαι βουλώμεθα. εἰ γὰρ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει πάντα νοῦν· καὶ τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς 4 ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ὁ τῆς εἰρήνης Θεός, ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός, ὑπερβαίνει πολλῷ τῷ μέτρῳ τὸν ἡμέτερον λογισμόν. δεῖ τοίνυν μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας ἅπαντα δέχεσθαι· καὶ ὅταν ὁ λόγος ἐξασθενήσῃ, καὶ μὴ δύνηται παραστῆσαι τὰ λεγόμενα μετ' ἀκριβείας, τότε μάλιστα δοξάζειν τὸν Θεόν, ὅτι Θεὸν τοιοῦτον ἔχομεν, καὶ τὴν διάνοιαν ἡμῶν καὶ τὸν λόγον ὑπερβαίνοντα. πολλὰ γὰρ ὧν περὶ Θεοῦ

νοούμεθα, οὐ φράσαι δυνάμεθα· ἢ πολλὰ μὲν φραζόμεθα, νοῆσαι δὲ οὐκ ἰσχύομεν. οἷόν τι λέγω· ὅτι πανταχοῦ μὲν ὁ Θεὸς, ἴσμεν· πῶς δὲ, οὐκέτι νοοῦμεν. ὅτι ἐστί τις ἀσώματος δύναμις, πάντων αἰτία τῶν ἀγαθῶν, ἴσμεν· πῶς δέ ἐστιν, ἢ τίς ἐστιν, οὐκ ἴσμεν. ἰδοὺ φραζόμεθα, καὶ οὐ νοοῦμεν. Εἶπον ὅτι πανταχοῦ ἐστιν, ἀλλ' οὐ νοῶ. [Εἶπον ὅτι ἄναρχός ἐστιν, ἀλλ' οὐ νοῶ.] Εἶπον ὅτι ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ οἶδα πῶς πάλιν νοήσω. ἔστι δέ τινα, ἃ μηδὲ φράσαι ἔνι. οἷόν τι λέγω· νοεῖ ἡ διάνοια, ἀλλ' εἰπεῖν οὐ δύναται. καὶ ἵνα εἰδῇς καὶ Παῦλον ἀσθενοῦντα, καὶ μὴ πρὸς ἀκρίβειαν τὰ ὑποδείγματα λέγοντα, καὶ φρίξῃς, καὶ μηδὲν περαιτέρω ζητήσῃς, ἄκουε. Εἰπὼν γὰρ υἱὸν, καὶ θεὶς δημιουργὸν, τί ἐπάγει; ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. τοῦτο * μετ' εὐλαβείας ἐκλαμβάνειν δεῖ, καὶ " τὰ ἄτοπα περικόψαι. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, φησίν. ἀλλ' ὅρα πρὸς τί αὐτὸ ἐκλαμβάνει, καὶ οὕτω καὶ αὐτὸς δέχου· ὅτι ἐξ αὐτοῦ, ὅτι ἀπαθῶς, ὅτι οὐ μειωθέντος, οὐδὲ ἐλαττωθέντος· ἐπειδή εἰσί τινες ἄτοπά τινα ἐκ τοῦ ὑποδείγματος ἐκλαμβάνοντες. τὸ γὰρ ἀπαύγασμα, φασιν, ἐνυπόστατον οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι. μὴ τοῦτο τοίνυν ἐκλάβῃς, ἄνθρωπε, μηδὲ Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ νοσήσῃς τὴν νόσον. ἐγγύθεν γάρ σε θεραπεύει, ὥστε μὴ εἰς ἐκείνην ἐμπεσεῖν σε τὴν διάνοιαν, οὐδὲ ἀφίησί σε εἰς τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο νόσημα καταπενεχθῆναι. τί δέ φησι; καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. δηλῶν διὰ τῆς ἐπαγωγῆς, ὅτι ὥσπερ ἐστὶν ὁ πατὴρ ἐνυπόστατος, καὶ πρὸς ὑπόστασιν οὐδενὸς δεόμενος· οὕτω καὶ ὁ υἱός. ἐνταῦθα γὰρ τὸ ἀπαράλλακτον δεικνὺς τοῦτό φησι, καὶ πρὸς τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ πρωτοτύπου παραπέμπων σε, καὶ διδάσκων ὡς ἐν ὑποστάσει ἐστὶ καθ' ἑαυτόν. Εἰπὼν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι δι' αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ἐνταῦθα δίδωσιν αὐτῷ τὴν αὐθεντίαν. τί γὰρ ἐπάγει; φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· ἵνα ἐκ τούτου μὴ μόνον τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως ἐκλάβωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ αὐθεντίας ἅπαντα κυβερνᾶν. ὅρα τοίνυν πῶς, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τοῦ πατρὸς, τοῦτο προσάπτει τῷ υἱῷ. διὰ γὰρ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς εἶπε, φέρων τε τὰ πάντα, οὐδὲ εἶπε, τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ὥσπερ " γὰρ πρώην [ἡμῖν] ἀνῄει κατὰ μικρὸν καὶ κατῄει· οὕτω καὶ νῦν, καθάπερ " ἀπό τινων βαθμῶν, ἀναβαίνει εἰς ὕψος, εἶτα πάλιν καταβαίνει, καί φησι, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα δύο τέμνει ὁδούς. βουλόμενος γὰρ ἡμᾶς ἀπαγαγεῖν τῆς Σαβελλίου καὶ Ἀρείου καινοτομίας, τοῦ μὲν τὸ περιττὸν τῆς ὑποστάσεως ἀναιροῦντος, τοῦ δὲ τὴν μίαν φύσιν εἰς ἀνισότητα κατατέμνοντος, ἐκ περιουσίας ἀμφότερα καθαιρεῖ. πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; ἄνω καὶ κάτω τὰ αὐτὰ στρέφει καὶ φθέγγεται, ὥστε μὴ νομισθῆναι αὐτὸν ἄναρχον, μηδὲ ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ. καὶ μὴ ξενισθῇς τῶν λόγων, ἀγαπητέ. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τοσαύτην ἀπόδειξιν εἰσί τινες οἱ ἀλλότριον αὐτὸν εἶναι φήσαντες, καὶ ἕτερον αὐτῷ δόντες πατέρα, καὶ τούτῳ πολεμεῖν αὐτὸν λέγοντες· εἰ μὴ ταῦτα εἶπε, τί οὐκ ἂν ἐφθέγξαντο; " ὅταν οὖν θεραπεύειν ἀναγκάζηται, τότε ἀναγκάζεται καὶ τὰ ταπεινὰ φθέγγεσθαι· οἷον ὅτι ἔθηκε, φησίν, αὐτὸν κληρονόμον πάντων, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. εἶτα ἵνα μὴ ἑτέρως λυμήνηται, ἀπὸ τῶν λόγων τῆς ταπεινότητος εἰς αὐθεντίαν πάλιν αὐτὸν ἀνάγει, καὶ δείκνυσιν ὁμότιμον ὄντα τῷ πατρὶ, καὶ οὕτως ὁμότιμον, ὡς πολλοὺς νομίσαι τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα. καὶ θέα τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλήν· πρότερον ἐκεῖνο τίθησι, καὶ ἀσφαλίζεται αὐτὸ μετὰ ἀκριβείας. καὶ ὅταν τοῦτο δειχθῇ, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐστιν υἱὸς, καὶ ὅτι οὐκ ἀλλότριος αὐτοῦ, μετ' " ἀδείας λοιπὸν ἅπαντα, ὅσα βούλεται, φθέγγεται τὰ ὑψηλά. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μέγα τι περὶ αὐτοῦ εἰπεῖν εἰς ἐκείνην τὴν ἔννοιαν πολλοὺς ἤγαγε, πρότερον θεὶς τὰ ταπεινὰ, μετ' ἀσφαλείας τότε εἰς ὕψος ἀνέρχεται ὅσον βούλεται. καὶ εἰπὼν, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε, τότε ἐπάγει, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ὁ γὰρ ῥήματι μόνῳ τὰ πάντα διακυβερνῶν, οὐκ ἂν δεηθείη τι-

νός

νὸς εἰς τὸ παραγαγεῖν τὰ πάντα. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν, ὅρα πῶς πάλιν προϊὼν δίδωσιν αὐτῷ τὴν
αὐθεντίαν, καὶ τὸ, δι' οὗ, ἐξελών. ἐπειδὴ γὰρ εἰργάσατο δι' αὐτοῦ ὃ ἤθελε, λοιπὸν ἀπαρτήσας ἀπ'
αὐτοῦ, τί φησι; Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰ-
σὶν οἱ οὐρανοί. οὐδαμοῦ τὸ, δι' οὗ, οὐδὲ ὅτι ἐποίησε δι' αὐτοῦ τοὺς αἰῶνας. τί οὖν; οὐχ ὑπ'
αὐτοῦ γεγένηνται; ναί. ἀλλ' οὐχ ὡς σὺ λέγεις, οὐδ' ὡς ὑπουργὸς, ὡς δι' ὀργάνου· οὐδ' ὡς
οὐκ ἂν ποιήσαντος, εἰ μὴ χεῖρα αὐτῷ ὤρεξεν ὁ πατήρ. ὥσπερ γὰρ οὐδένα κρίνει ἐκεῖνος, καὶ
λέγεται κρίνειν διὰ τοῦ υἱοῦ, ὅτι κριτὴν αὐτὸν ἐγέννησεν· οὕτω καὶ δημιουργεῖν δι' αὐτοῦ, ὅτι δημι-
ουργὸν αὐτὸν ἐγέννησεν. εἰ γὰρ αὐτοῦ αἴτιος ὁ πατὴρ, πολλῷ μᾶλλον τῶν δι' αὐτοῦ γεγενημέ-
νων. ὅταν μὲν οὖν βούληται δεῖξαι ὅτι ἐξ αὐτοῦ, ἀναγκαίως τὰ ταπεινὰ φθέγγεται. ὅταν
10 δὲ βούληται ὑψηλὰ φθέγγεσθαι, λαβὴν Μάρκελλος λαμβάνει, καὶ Σαβέλλιος. ἀλλ' ἀμφο-
τέρων τὴν ἀμετρίαν φυγὼν, μέσην ὁδεύει ὁδόν. οὔτε γὰρ ἐπὶ τῆς ταπεινότητος ἐμμέ-
νει, ἵνα μὴ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς λάβῃ χώραν, οὔτε ἀεὶ τοῖς ὑψηλοῖς ἐναπομένει καὶ δεί-
κνυσιν αὐτοῦ πάλιν τὴν ἑνότητα τὴν πολλὴν, ἵνα μὴ Σαβέλλιος ἐπιπηδήσῃ. εἶπεν υἱὸν, καὶ
εὐθέως ἐφέστηκε Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, λέγων αὐτὸν εἶναι υἱὸν ὡς τοὺς πολλούς. ἀλλ' ἔδωκεν
15 αὐτῷ καιρίαν πληγὴν, εἰπὼν κληρονόμον. ἀλλ' ἔτι ἀναισχυντεῖ μετὰ Ἀρείου. τὸ γὰρ, ἔθη-
κεν αὐτὸν κληρονόμον, ἀμφότεροι κατέχουσιν· ἐκεῖνος μὲν ἀσθενείας λέγων εἶναι, τοῦτο δὲ ἐπι-
σκήπτει ἐπιχειρῶν καὶ τὰ ἑξῆς. εἰπὼν δὲ Παῦλος, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ἐξέβαλεν
ὕστερον ἀναισχυντοῦντα τὸν Σαμοσατέα. ὁ δὲ Ἄρειος ἔτι ἰσχυρὸς εἶναι δοκεῖ. ἀλλ' ὅρα καὶ τοῦτον
πῶς καταβάλλει πάλιν εἰπὼν, ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ. ἀλλ' ἰδοὺ πάλιν ἐπι-
20 πηδᾷ Σαβέλλιος, καὶ Μάρκελλος, καὶ Φωτεινός. ἀλλὰ κἀκείνοις πᾶσι μίαν πληγὴν δίδωσιν,
εἰπὼν, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, [φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνά-
μεως αὐτοῦ]. ἐνταῦθα πάλιν καὶ Μαρκίωνα πλήττει· οὐ σφόδρα μὲν ἰσχυρῶς, πλήττει δ'
οὖν ὅμως. δι' ὅλης γὰρ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς αὐτοὺς μάχεται. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, ἀπαύγα-
σμα τῆς δόξης εἴρηκε τὸν υἱόν. καὶ ὅτι καλῶς, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ αὐτοῦ, Ἐγώ εἰ-
25 μι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. διὰ τοῦτο δὲ ἀπαύγασμα εἶπεν αὐτὸς, ἵνα δείξῃ ὅτι κἀκεῖ οὕτως
εἴρηται· δηλοῖ δὲ, ὡς φῶς ἐκ φωτός. καὶ τοῦτο δὲ μόνον δείκνυται, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐφώτισε τὰς ἡ-
μετέρας ψυχάς. διὰ δὲ τοῦ ἀπαυγάσματος τὸ ἴσον ἐσήμανε τῆς οὐσίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν πα-
τέρα ἑνότητα. ἐννόησον* τὴν λεπτότητα τῶν εἰρημένων· οὐσίαν μίαν ἔλαβε καὶ ὑπόστασιν
εἰς δύο ὑποστάσεων παράστασιν. ὃ καὶ ἐπὶ τῆς γνώσεως τοῦ πνεύματος ποιεῖ. ὥσπερ γὰρ
30 μίαν εἶναί φησι τὴν γνῶσιν τὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος, ὡς ὄντως μίαν, καὶ οὐδὲν πρὸς
ἑαυτὴν διεστηκυῖαν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἑνός τινος ἐπελάβετο ῥήματος εἰς τὴν τῶν δύο ὑπο-
στάσεων δήλωσιν. εἶτα ἐπήγαγεν ὅτι καὶ χαρακτήρ. ὁ γὰρ χαρακτὴρ, ἄλλος τίς ἐστι παρὰ
τὸ πρωτότυπον· ἄλλος δὲ οὐ πάντη, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐνυπόστατον εἶναι. ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα ὁ χα-
ρακτὴρ τὸ ἀπαράλλακτον δηλοῖ οὗ ἐστι χαρακτὴρ, τὸ ὅμοιον κατὰ πάντα. ὅταν οὖν καὶ μορφὴν
35 αὐτὸν καλῇ, καὶ χαρακτῆρα, τί ἐροῦσιν; ἀλλὰ καὶ εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος, φησί. τί οὖν; οὕτως
ὡς ὁ υἱός; οὔ, φησιν, ἀλλ' ὅτι εἰκὼν οὐ δείκνυσι τὸ ὅμοιον. καίτοιγε καθὸ εἴρηται ὁ ἄνθρωπος
εἰκὼν, δείκνυσι τὸ ὅμοιον ὡς ἐν ἀνθρώπῳ. ἅπερ γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, τοῦτο ὁ ἄν-
θρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν ἀρχὴν λέγω. καὶ ὥσπερ τῶν ἐπὶ γῆς πάντων οὗτος κρατεῖ,
οὕτω καὶ ὁ Θεὸς πάντων κρατεῖ τῶν ἐν [τῷ] οὐρανῷ καὶ [τῶν] ἐπὶ [τῆς] γῆς. ἄλλως δὲ, ὁ
40 ἄνθρωπος οὐκ εἴρηται χαρακτὴρ, οὐκ εἴρηται ἀπαύγασμα, οὐκ εἴρηται μορφή· ὅπερ
τὴν οὐσίαν ἐμφαίνει, ἢ καὶ ὁμοιότητα τὴν κατ' οὐσίαν. ὥσπερ οὖν ἡ μορφὴ τοῦ δούλου οὐ-
δὲν ἄλλο ἐμφαίνει ἢ ἄνθρωπον ἀπαράλλακτον· οὕτως ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἄλλο ἐμ-
φαίνει, ἢ Θεόν. ὃς ὢν ἀπαύγασμα, φησι, τῆς δόξης. ὅρα τὸν Παῦλον τί ποιεῖ. εἰπὼν, ὃς ὢν
ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ἐπήγαγε πάλιν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης, ὀνόμασιν οἵοις

Εβρ α. ι.
Ιωαν. η ιβ.
Γεν. α. κς.
Φιλιπ. β. ζ.

κέχρηται, οὐδαμοῦ τῆς οὐσίας αὐτῆς ὄνομα εὑρών. οὔτε γὰρ ἡ μεγαλωσύνη, οὔτε ἡ δόξα τὸ
ὄνομα "παρίστησιν, ὃ βούλεται εἰπεῖν, ἀλλ' οὐκ ἔχει ὄνομα εὑρεῖν. τοῦτο [γάρ] ἐστιν ὃ ἔλεγον
ἐξ ἀρχῆς, ὅτι πολλάκις τινὰ νοοῦμεν, καὶ οὐ δυνάμεθα φράζειν· ἐπεὶ οὐδὲ τὸ, Θεὸς, ὄ-
νομα οὐσίας ἐστὶν, οὐδὲ ἔστιν ὅλως τῆς οὐσίας ἐκείνης ὄνομα εὑρεῖν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐπὶ
Θεοῦ, ὅπουγε οὐδὲ ἐπὶ ἀγγέλου εὕροι τις ἂν ὄνομα τῆς οὐσίας δηλωτικόν; τάχα δὲ οὐδὲ ἐπὶ 5
ψυχῆς. οὐ γάρ μοι δοκεῖ τοῦτο τὸ ὄνομα παραστατικὸν εἶναι τῆς οὐσίας αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦ ψύχειν. τὴν
Ψαλ. ν. ιβ. γὰρ αὐτὴν, καὶ ψυχὴν, καὶ καρδίαν, καὶ νοῦν καλουμένην ἴδοι τις ἄν. Καρδίαν γάρ, φησι,
καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα [πολλαχοῦ] ἴδοι τις ἂν
λεγομένην αὐτήν. Φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ὁρᾷς τί φησι;
Γεν. α. γ. πῶς οὖν, εἰπέ μοι, λέγεις, αἱρετικὲ, διὰ τὸ λέγεσθαι παρὰ τῇ γραφῇ, Εἶπεν ὁ Θεὸς, γενη- 10
θήτω φῶς, ὅτι ὁ πατὴρ ἐπέταξεν, ὁ δὲ υἱὸς ὑπήκουσεν; [ἀλλ'] ἰδοὺ καὶ ἐνταῦθα ῥήματι αὐτὸς
ποιεῖ. Φέρων τε γάρ, φησι, τὰ πάντα· τουτέστι, κυβερνῶν, τὰ διαπίπτοντα συγκρατῶν. τοῦ
γὰρ ποιῆσαι τὸν κόσμον οὐχ ἧττόν ἐστι τὸ συγκρατεῖν· ἀλλ' (εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν) καὶ
μεῖζον. τὸ μὲν γὰρ, ἐξ οὐκ ὄντων ἐστί τι παραγαγεῖν· τὸ δὲ, τὰ γεγονότα εἰς τὸ μὴ εἶναι μέλλοντα
ἀναχωρεῖν, συνέχειν τε καὶ συνάπτειν πρὸς ἄλληλα διαστασιάζοντα. τοῦτο ἐστὶ τὸ μέγα καὶ 15
θαυμαστὸν, καὶ πολλῆς δυνάμεως τεκμήριον. Εἶτα καὶ τὸ εὔκολον δηλῶν, εἶπε, φέρων (οὐκ
εἶπε, κυβερνῶν) ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν [ἁπλῶς] τῷ δακτύλῳ τι κινούντων, καὶ ποιούντων
"περιφέρεσθαι. ἐνταῦθα καὶ τὸν ὄγκον τῆς κτίσεως ἔδειξε μέγαν ὄντα, καὶ τὸ μέγα οὐδὲν
αὐτῷ ὄν. Εἶτα πάλιν τὸ ἀπονητὶ δείκνυσιν, εἰπὼν, τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. κα-
λῶς εἶπε, τῷ ῥήματι. ἐπειδὴ γὰρ τὸ ῥῆμα παρ' ἡμῖν ψιλὸν εἶναι δοκεῖ, δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔστι 20
ψιλὸν ἐπὶ Θεοῦ. ἀλλ' ὅτι μὲν τῷ ῥήματι φέρει, εἶπε· τὸ δὲ πῶς [τῷ ῥήματι φέρει], οὐκέτι
προσέθηκεν. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν εἰδέναι. Εἶτα ἐπήγαγε περὶ τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ.
οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης πεποίηκεν. εἰπὼν γὰρ ὅτι Θεός ἐστιν, ἐπήγαγε τῆς κτίσεως τὴν δη-
Ιωαν. α. α. μιουργίαν. ὅπερ γὰρ ἐκεῖνος ἠνίξατο εἰπὼν, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,
τοῦτο καὶ οὗτος διὰ τοῦ ῥήματος, καὶ τοῦ εἰπεῖν, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ἐνέφηνε. καὶ γὰρ καὶ 25
δημιουργὸν, καὶ πρὸ πάντων ὄντα τῶν αἰώνων αὐτὸν δείκνυσι. τί οὖν*, ὅταν περὶ τοῦ πατρὸς
Ψαλ. πθ. β. μὲν λέγῃ ὁ προφήτης, Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ· περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ, ὅτι πρὸ πάν-
των ἐστὶ τῶν αἰώνων, καὶ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς, τί ἂν εἴποιεν; μᾶλλον δὲ "ὅπερ περὶ τοῦ πα-
τρὸς ἐλέγετο, ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων, τοῦτο καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ ἴδοι τις ἂν εἰρημένον; καὶ ὥ-
σπερ ἐκεῖνός φησι, ζωὴ ἦν, τὸ διακρατητικὸν τῆς κτίσεως δηλῶν, ὅτι πάντων αὐτός ἐστιν ἡ ζωή· 30
οὕτω καὶ οὗτός φησι, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· οὐ καθάπερ Ἕλλη-
νες, καὶ τῆς δημιουργίας αὐτῆς, τόγε εἰς αὐτοὺς ἧκον, ἀποστεροῦντες αὐτόν, καὶ τῆς προνοίας μέ-
χρι σελήνης συγκλείοντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν. δι' ἑαυτοῦ γάρ, φησι, καθαρισμὸν ποιησά-
μενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. εἰπὼν περὶ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων, τῶν "ἀνωτάτω,
λέγει λοιπὸν καὶ περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ κηδεμονίας. μάλιστα μὲν γὰρ καὶ ἐκεῖνο κα- 35
θολικὸν ἦν, τὸ, φέρων τε τὰ πάντα· πλὴν ἀλλὰ τοῦτο πολλῷ μεῖζον. καὶ τοῦτο δὲ καθολικόν. τὸ
γὰρ αὐτοῦ μέρος "πάντας ἔσωσεν. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰωάννης εἰπὼν, ζωὴ ἦν, καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ
δηλώσας, πάλιν "λέγει, ὅτι καὶ φῶς, τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλῶν. δι' ἑαυτοῦ, φησι, καθαρισμὸν
ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. δύο
τίθησιν ἐνταῦθα τῆς κηδεμονίας αὐτοῦ τεκμήρια μέγιστα· τό τε καθαρίσαι τῶν ἁμαρτιῶν ἡ- 40
μᾶς, καὶ τὸ δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ποιῆσαι. καὶ πολλαχοῦ ὁρᾷς αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ σεμνυνόμενον, οὐ μόνον
ἐπὶ τῇ καταλλαγῇ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦτο γεγενῆσθαι. καὶ γὰρ
"οὕτω τὸ μέγα δῶρον μεῖζον γεγένηται, ["τῷ] διὰ τοῦ υἱοῦ. εἰπὼν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ, καὶ
καθαρισμὸν δι' ἑαυτοῦ ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἀναμνήσας τοῦ σταυροῦ, ταχέως

τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως λόγον ἐπήγαγε. καὶ ὅρα τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον. οὐκ εἶπεν, ἐκελεύσθη καθίσαι· ἀλλ', ἐκάθισεν. εἶτα πάλιν, ἵνα μὴ νομίσῃς αὐτὸν ἑστάναι, ἐπάγει, Τίνι γὰρ τῶν ἀγγέλων εἶπέ ποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου;

Ἐκάθισε, φησὶν, ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. τί ἐστιν, ἐν ὑψηλοῖς; εἰς τόπον περικλείει τὸν Θεόν; ἄπαγε· οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπτεύσωμεν, οὕτως εἴρηκεν. ἀλλ' ὥσπερ εἰπὼν, ἐν δεξιᾷ, οὐκ ἐσχημάτισεν αὐτὸν, ἀλλὰ τὸ ὁμότιμον ἔδειξε τὸ πρὸς τὸν πατέρα· οὕτως εἰπὼν, ἐν ὑψηλοῖς, οὐκ ἀπέκλεισεν αὐτὸν ἐκεῖ, ἀλλὰ πάντων ἔδειξεν ὑψηλότερον, καὶ πάντα ὑπερβεβηκότα. ὡσανεὶ ἔλεγεν, εἰς αὐτὸν ἔφθασε τὸν θρόνον τὸν πατρικόν. ὥσπερ οὖν ὁ πατὴρ ἐν ὑψηλοῖς, οὕτω καὶ αὐτός. ἡ γὰρ συνεδρία οὐδὲν ἕτερον δείκνυσιν, ἢ τὸ ὁμότιμον. εἰ δὲ λέγουσιν, ὅτι εἶπε, κάθου, ἐρώμεθα αὐτοὺς, τί οὖν; ἑστῶτι εἶπεν; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν δεῖξαι. ἄλλως δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐκέλευσεν, ἢ προσέταξεν, ἀλλ' ὅτι εἶπε [κάθου]· καὶ τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἵνα μὴ ἄναρχον αὐτὸν νομίσῃς καὶ ἀναίτιον. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηκε, δῆλον ἐκ τοῦ τόπου τῆς καθέδρας. εἰ γὰρ ἐλάττωσιν ἤθελε δηλῶσαι, οὐκ ἂν εἶπεν, ἐκ δεξιῶν, ἀλλ' ἐξ ἀριστερῶν.

4 Τοσούτῳ κρείττων γενόμενος, φησὶν, ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα. Τὸ, γενόμενος, ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ, ἀποδειχθεὶς, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐστίν. εἶτα καὶ διϊσχυρίζεται. πόθεν; ἀπὸ τοῦ ὀνόματος. ὁρᾷς ὅτι οἶδε τὸ, υἱὸς, ὄνομα τὴν γνησιότητα δηλοῦν; καὶ μὴν εἰ μὴ γνήσιος ἦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἶπε. πῶς; ὅτι δεῖ οὐδὲν ἕτερον γνήσιός ἐστιν, ἀλλ' ἢ τὸ ἐξ αὐτοῦ εἶναι. ἀπὸ τούτου τοίνυν ἰσχυρίζεται. εἰ δὲ χάριτί ἐστιν υἱὸς, οὐ μόνον οὐ διαφορώτερος, ἀλλὰ καὶ ἐλάττων ἐστὶν ἀγγέλων. πῶς; ὅτι καὶ ἄνθρωποι δίκαιοι ἐκλήθησαν υἱοί· καὶ τὸ, υἱὸς, ὄνομα, ἂν μὴ γνήσιος ᾖ, οὐκ ἰσχύει δεῖξαι τὸ διάφορον. καὶ δηλῶν ὅτι διάφορόν τι ἐστὶ κτισμάτων καὶ δημιουργοῦ, ἄκουσον τί φησι·

5 Τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν; Ταῦτα εἴρηται μὲν καὶ εἰς τὴν σάρκα. τὸ γὰρ, ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱὸν, τῆς ἐνανθρωπήσεώς ἐστι παραστατικόν· τὸ δὲ, υἱός μου εἶ σὺ, οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, ἢ ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐστιν. ὥσπερ δὲ, ὢν, λέγεται ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος καιροῦ (τοῦτο γὰρ μάλιστα ἁρμόζει αὐτῷ) οὕτω καὶ τὸ, σήμερον, * ἐνταῦθά μοι δοκεῖ εἰς τὴν σάρκα εἰρῆσθαι. ὅταν γὰρ αὐτῆς ἐπιλάβηται, πάντα λοιπὸν ἀδεῶς φθέγγεται. καὶ γὰρ ἡ σὰρξ κοινωνεῖ τῶν ὑψηλῶν, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ θεότης τῶν ταπεινῶν. ὁ Θεὸς γὰρ ἄνθρωπος γενέσθαι μὴ ἀπαξιώσας, καὶ τὸ πρᾶγμα μὴ παραιτησάμενος, πῶς ἂν τὰ ῥήματα παρῃτήσατο;

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μηδὲν ἐπαισχυνώμεθα, μὴ μέγα φρονῶμεν. εἰ γὰρ αὐτὸς Θεὸς ὢν, καὶ δεσπότης, καὶ Θεοῦ υἱὸς, οὐ παρῃτήσατο μορφὴν δούλου λαβεῖν· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἅπαντα δεῖ ποιεῖν, κἂν ταπεινὰ ᾖ. πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, ἄνθρωπε, μέγα φρονεῖς; ἀπὸ τῶν βιωτικῶν; ἀλλὰ ταῦτα πρὶν ἢ φανῆναι παρατρέχει. ἀλλ' ἀπὸ τῶν πνευματικῶν; ἀλλ' ἓν καὶ τοῦτό ἐστι κατόρθωμα πνευματικὸν, τὸ μὴ μέγα φρονεῖν. διὰ τί τοίνυν μέγα φρονεῖς; ὅτι κατορθοῖς; ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ὅταν ποιήσητε πάντα, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. ἃ γὰρ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. ἀλλὰ διὰ τὸν πλοῦτον μέγα φρονεῖς; διὰ τί, εἰπέ μοι; οὐκ ἤκουσας ὅτι γυμνοὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν βίον, γυμνοὶ καὶ ἀπελευσόμεθα; μᾶλλον δὲ, οὐχ ὁρᾷς τοὺς πρὸ σοῦ ἐρήμους καὶ γυμνοὺς ἀπελθόντας; τίς τὰ ἀλλότρια ἔχων μέγα φρονεῖ; οἱ γὰρ βουλόμενοι αὐτοῖς χρῆσθαι εἰς οἰκείαν μόνην ἀπόλαυσιν, ἀφαιροῦνται αὐτὰ καὶ ἄκοντες, καὶ πρὸ μὲν τῆς τελευτῆς πολλάκις, ἐν δὲ τῇ τελευτῇ πάντως. ἀλλ' ἡμεῖς ζῶντες αὐτοῖς, φησὶν, ὡς βουλόμεθα, χρώμεθα. μάλιστα μὲν οὐδένα ἄν τις ἴδοι ταχέως, ὡς βούλεται, τοῖς οὖσι χρώμενον. εἰ δέ τις καὶ χρῷτο ὡς βούλεται, οὐδὲ τοῦτο μέγα.

Λουκ. ιζ. ι.

γα. βραχὺς γὰρ ὁ παρὼν καιρὸς πρὸς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἀπελευτήτους. μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε, ὅτι πλουτεῖς; τίνος ἕνεκεν; τοῦτο γὰρ καὶ λῃσταῖς παραγίνεται, καὶ κλέπταις, καὶ ἀνδροφόνοις, καὶ μαλακοῖς, καὶ πόρνοις, καὶ πᾶσι τοῖς πονηροῖς. διὰ τί οὖν μέγα φρονεῖς; εἰ μὲν γὰρ εἰς δέον αὐτῷ κέχρησαι, οὐκ ὀφείλεις μέγα φρονεῖν, ἵνα μὴ λυμήνῃ τὴν ἐντολήν· εἰ δὲ οὐκ εἰς δέον, ταύτῃ μάλιστα συστέλλεσθαι δεῖ, ὅτι δοῦλος γέγονας τῶν χρημάτων καὶ κτημάτων, καὶ κρατῇ ὑπ᾽ αὐτῶν. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις πυρέττων ὕδωρ ἐκπίοι πολύ, ὃ πρὸς βραχὺ μὲν σβεννύοι τὴν δίψαν, ὕστερον δὲ ἀνάπτοι τὴν φλόγα, μέγα ὀφείλει φρονεῖν; τί δὲ εἴ τις πλείονα φροντίζει εἰκῆ, διὰ τοῦτο ὀφείλει μέγα φρονεῖν; διὰ τί, εἰπέ μοι; ἐπειδὴ πολλοὺς ἔχεις δεσπότας; ἐπειδὴ μυρίας μερίμνας; ἐπειδὴ κολακεύουσί σε πολλοί; ἀλλὰ τοῦτο δουλεύειν ἐστί. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι δουλεύεις αὐτοῖς, ἄκουε [σαφῶς]. τὰ ἄλλα τῶν παθῶν τῶν ἐν ἡμῖν, ἔστιν ὅπου χρήσιμά ἐστιν. οἷον ἡ ὀργὴ πολλαχοῦ χρησίμη. Θυμὸς γάρ, φησιν, ἄδικος οὐκ ἀθωωθήσεται· ὥστε ἔστι καὶ δικαίως θυμωθῆναι. καὶ πάλιν, Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ γεέννῃ. πάλιν ὁ ζῆλος καλόν, καὶ ἡ ἐπιθυμία· ἡ μέν, ὅταν εἰς παιδοποιΐαν γίνηται, ὁ δέ, ὅταν πρὸς τὰ καλὰ τὴν μίμησιν ἔχῃ. ὥσπερ καὶ Παῦλος λέγει, Καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε· καὶ πάλιν, Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα. ὥστε ἀμφότερα χρήσιμα. ἡ μέντοι ἀπόνοια οὐδαμοῦ καλόν, ἀλλὰ πανταχοῦ ἄχρηστον καὶ βλαβερόν. πλὴν εἰ δεῖ μέγα φρονεῖν, ἐπὶ πενίᾳ, οὐκ ἐπὶ πλούτῳ δεῖ. διὰ τί; ὅτι ὁ ἐν ὀλίγοις ζῆν δυνάμενος, τοῦ μὴ δυναμένου πολλῷ μείζων καὶ κρείττων ἐστίν. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ κληθέντων εἰς βασιλικὴν πόλιν τινῶν, οἱ μὲν αὐτῶν μήτε ὑποζυγίων δέοιντο, μήτε οἰκετῶν, μήτε σκιαδίων, μήτε καταγωγίων, μήτε ὑποδημάτων, μήτε σκευῶν, ἀλλ᾽ ἀπόχρη αὐτοῖς ἄρτον μόνον ἔχειν, καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πηγῶν λαμβάνειν, ἐκεῖνοι δὲ λέγοιεν ὅτι ἐὰν μὴ καὶ ὀχήματα δῶτε καὶ στρωμνὴν ἁπαλήν, οὐ δυνάμεθα παραγενέσθαι, ἐὰν μὴ καὶ πολλοὺς ἔχωμεν τοὺς ἀκολουθοῦντας, ἐὰν μὴ συνεχῶς ἐξῇ διαναπαύεσθαι, οὐ δυνάμεθα, ἐὰν μὴ ὑποζυγίοις χρώμεθα, καὶ μικρὸν ὁδεύωμεν τῆς ἡμέρας μέρος, δεῖ δὲ ἡμῖν καὶ ἑτέρων πλειόνων· τίνας ἂν θαυμάσαιμεν; ἐκείνους, ἢ τούτους; δῆλον ὅτι τούτους τοὺς οὐδενὸς δεομένους. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οἱ μὲν πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ βίου τούτου πολλῶν δέονται, οἱ δὲ οὐδενός. ὥστε τοὺς ἐπὶ πενίᾳ μᾶλλον ἐχρῆν μέγα φρονεῖν, εἴγε καὶ ἐχρῆν. ἀλλ᾽ εὐκαταφρόνητός ἐστιν ὁ πένης, φησίν. οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ᾽ οἱ τούτου καταφρονοῦντες. διὰ τί γὰρ ἐγὼ μὴ καταφρονῶ τῶν οὐκ εἰδότων θαυμάζειν ἃ χρή; ἀλλ᾽ ἂν μὲν ζωγράφος ᾖ τις, πάντων καταγελάσεται τῶν σκωπτόντων αὐτόν, ἕως ἂν ὦσιν ἀμαθεῖς, καὶ οὔτε πρὸς τὰ παρ᾽ ἐκείνων λεγόμενα ἐπιστρέφεται, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ ἀρκεῖται μαρτυρίᾳ· ἡμεῖς δὲ τῆς τῶν πολλῶν δόξης ἐξαρτήσομεν ἑαυτούς; καὶ ποῦ ταῦτα συγγνώμης ἄξια; διὰ τοῦτο ἐσμὲν ἄξιοι καταφρονεῖσθαι, ὅτι τῶν καταφρονούντων ἡμῶν διὰ τὴν πενίαν μὴ καταφρονοῦμεν, μηδὲ ταλανίζομεν αὐτούς. καὶ παρίημι ὅσα μὲν ἁμαρτήματα ἀπὸ τοῦ πλούτου τίκτεται, ὅσα δὲ ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς πενίας. μᾶλλον δέ, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ πενία καθ᾽ ἑαυτὸ καλόν, ἀλλὰ παρὰ τοὺς χρωμένους τούτῳ γίνεται. ὁ χριστιανὸς [δόκιμος] ἐν πενίᾳ μᾶλλον διαφαίνεται, ἢ ἐν τῷ πλούτῳ. πῶς; ἐν πενίᾳ μὲν γὰρ ὢν ἀτυφότερος ἔσται, σωφρονέστερος, σεμνότερος, ἐπιεικέστερος, συνετώτερος· ἐν τῷ πλούτῳ δὲ μένων, πολλὰ πρὸς ταῦτα ἔχει τὰ κωλύματα. ἴδωμεν οὖν τίνα ἐστὶν ἃ ὁ πλούσιος ἐργάζεται, μᾶλλον δὲ ὁ κακῶς τῷ πλούτῳ κεχρημένος. ἐκεῖνος ἁρπάζει, πλεονεκτεῖ, βιάζεται. τί δαί; τοὺς * ἔρωτας τοὺς ἀτόπους, τὰς ἀθεμίτους μίξεις, τὰς γοητείας, τὰς φαρμακείας, τὰ ἄλλα πάντα δεινὰ οὐκ ἀπὸ τοῦ πλούτου εὑρήσεις τικτόμενα; ὁρᾷς ὅτι ἐν πενίᾳ μᾶλλον ἀκοπώτερόν ἐστιν, ἢ ἐν πλούτῳ τὴν ἀρετὴν μετιέναι; μὴ γάρ μοι, ἐπειδὴ δίκην οὐ διδόασιν ἐνταῦθα οἱ πλούσιοι, νομίσῃς αὐτοὺς μηδὲ ἁμαρτάνειν. ὡς εἴγε ἦν εὔκολον πλουσίους δίκην διδόναι, ἐκ τούτων ἂν

εὗρες

Σειρ. α. ιθ.
Ματθ. ε. κβ.
Γαλατ. δ. ιη.
α. Κορ. ιβ. λα.

θύρας ἐμπεπλησμένα τὰ δεσμωτήρια. ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχει κακὸν ὁ πλοῦ-
τος, ὅτι ἐν πονηρίᾳ ἀτιμωρητὶ πλημμελεῖν ὁ τοῦτον κεκτημένος, οὐδέποτε ἵσταται τοῦτο ποι-
ῶν, ἀλλὰ λήψεται τραύματα ἄνευ φαρμάκων, καὶ χαλινὸν οὐδεὶς ἐπιθήσει αὐτῷ. Εἰ δὲ
βούλοιτό τις, καὶ πρὸς ἡδονὴν εὑρήσει τὴν πενίαν πλείους παρέχουσαν ἡμῖν τὰς ἀφορμάς.
5 πῶς; ὅτι φροντίδων ἀπήλλακται, μίσους, μάχης, φιλονεικίας, ἔριδος, μυρίων δεινῶν. μὴ
τοίνυν διώκωμεν τὸ πλουτεῖν, μηδὲ τούτους ζηλώσωμεν ἀεὶ τοὺς πολλὰ κεκτημένους· ἀλλ'
οἱ μὲν ἔχοντες, εἰς δέον τῷ πλούτῳ χρώμεθα· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες, μὴ ἀλγῶμεν διὰ τοῦτο,
ἀλλ' εὐχαριστῶμεν ὑπὲρ ἁπάντων τῷ Θεῷ, ὅτι ἡμᾶς ἐν ὀλίγῳ πόνῳ τὸν αὐτὸν τοῖς πλουσί-
οις ἢ καὶ μείζονα, ἂν θέλωμεν, παρασκευάζει μισθὸν λαβεῖν, καὶ ἐξ ὀλίγων μεγάλα κερδαίνου-
10 μεν. ἐπεὶ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα προσενέγκας, ἐθαυμάσθη, καὶ ἐτιμήθη ὁμοίως τῷ τὰ πέντε
προσενεγκόντι. τί δήποτε; ὅτι εἰ καὶ δύο ἐπιστεύθη τάλαντα, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα
ἐπλήρωσε, καὶ τὰ ἐμπιστευθέντα διπλᾶ εἰσήνεγκε. τί τοίνυν σπεύδομεν πιστευθῆναι πολ-
λά, ὅταν ἐξῇ δι' ὀλίγων τὰ αὐτὰ καρπώσασθαι, ἢ καὶ πλείονα; ὅταν ὁ μὲν πόνος ἐλάττων
ᾖ, ὁ δὲ μισθὸς πολλῷ πλείων; εὐκολώτερον γὰρ πένης ἐκστήσεται τῶν αὐτοῦ, ἢ πλούσιος πολ-
15 λὰ καὶ μεγάλα κεκτημένος. ἢ οὐκ ἴστε, ὅτι ὅσῳ ἂν πλείονά τις περιβάληται, τοσούτῳ πλει-
όνων ἐρᾷ; ἵν' οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, μὴ ζητῶμεν πλοῦτον, μηδὲ δυσαναχέτως ἔχωμεν πρὸς
τὴν πενίαν, μηδὲ σπουδάζωμεν πλουτεῖν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔχοντες οὕτως αὐτῷ χρώμεθα, ὡς ὁ
Παῦλος ἐκέλευσεν (Οἱ ἔχοντες, φησιν, ὡς μὴ ἔχοντες, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς α. Κορ. ζ. κθ. λα.
μὴ καταχρώμενοι) ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
20 χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. γ. 6 ΟΤΑΝ ΔΕ ΠΑΛΙΝ ΕΙΣΑΓΑΓΗ ΤΟΝ ΠΡΩ-
τότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει, Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες
ἄγγελοι Θεοῦ. 7 Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει, Ο ποιῶν τοὺς
25 ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα;
8 Πρὸς δὲ τὸν υἱόν, Ο θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ο μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τὴν ἔνσαρκον,
ἔξοδον καλεῖ· οἷον ὡς ὅταν λέγῃ, Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι, καὶ πά- Ματθ. ιγ. γ.
30 λιν, Ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρός μου ἐξῆλθον, καὶ ἥκω. καὶ πολλαχοῦ τοῦτο ἴδοι Ιωαν. ις. κη.
τις ἄν. ὁ δὲ Παῦλος εἴσοδον αὐτὴν καλεῖ λέγων, ὅταν δὲ πάλιν εἰσ-
αγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, εἰσαγωγὴν ταύτην λέ-
γων τὴν τῆς σαρκὸς ἀνάληψιν. τί δήποτε δὲ περὶ αὐτοῦ διαφόρως τῷ λόγῳ
κέχρηνται, καὶ κατὰ τί οὕτως εἴρηται; δῆλόν ἐστι καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν σημαινομένων. ὁ μὲν γὰρ
35 Χριστὸς ἔξοδον τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν εἰκότως καλεῖ· ἔξω γὰρ ἦμεν τοῦ Θεοῦ. καὶ καθάπερ ἐν
τοῖς βασιλείοις, οἱ δεσμῶται, καὶ προσκεκρουκότες τῷ βασιλεῖ, ἔξω ἑστήκασιν, ὁ δὲ βουλό-
μενος αὐτοὺς καταλλάξαι, οὐκ ἔνδον τούτους εἰσάγων, ἀλλ' αὐτὸς ἐξιὼν ἔξω τούτοις διαλέ-
γεται, ἕως ἂν αὐτοὺς καταστήσας ἀξίους τῆς ὄψεως τοῦ βασιλέως εἰσαγάγῃ· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς
ἐποίησεν. ἐξελθὼν γὰρ πρὸς ἡμᾶς, τουτέστι, σάρκα ἀναλαβών, καὶ διαλεχθεὶς τὰ παρὰ
40 τοῦ βασιλέως, οὕτως ἡμᾶς εἰσήγαγε, καὶ καθαρίσας τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ καταλλάξας.
διὰ τοῦτο ἔξοδον αὐτὴν καλεῖ. ὁ δὲ Παῦλος εἴσοδον αὐτὴν ὀνομάζει, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν
κληρονομούντων, καὶ νομὴν παραλαμβανόντων καὶ κτῆσίν τινα. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅταν δὲ πάλιν
εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, τοῦτό ἐστι δηλοῦντος, ὅταν ἐγχειρίσῃ αὐτῷ
τὴν οἰκουμένην. τότε γὰρ αὐτὴν ἐκτήσατο πᾶσαν, ὅτε καὶ ἐγνώσθη. οὐ περὶ τοῦ Θεοῦ δὲ λό-

γου φησὶ ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τοῦ κατὰ σάρκα Χριστοῦ. εἰκότως. εἰ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, κατὰ τὸν Ἰωάννην, καὶ ὁ κόσμος δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, πῶς ἑτέρως ἂν εἰσήχθη, ἀλλ᾽ ἢ ἐν σαρκί; καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ, φησί, πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. ἐπειδὴ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν λέγειν μέλλει, προκατασκευάζει αὐτὸ καὶ ποιεῖ εὐπαράδεκτον, [τῷ τὸν πατέρα ποιῆσαι εἰσαγαγόντα τὸν υἱόν.] σκόπει δέ· εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι οὐ διὰ προφητῶν ἐλάλησεν ἡμῖν, ἀλλὰ διὰ τοῦ υἱοῦ. ἔδειξεν ὅτι κρείττων ἀγγέλων ὁ υἱός, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος δὲ τοῦτο κατασκευάσας, καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν πατέρα ποιῆσαι εἰσάγοντα τὸν υἱόν. ἐνταῦθα δὲ λοιπόν, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου "κατασκευάζει. ποίου δὴ τούτου; ἀπὸ τῆς προσκυνήσεως. τοῦτο δὲ καὶ ὅσῳ κρείττων ἐστὶ δείκνυσιν· ὅσῳ γὰρ δεσπότης δούλου. διὸ καὶ ὡς ἂν εἴ τις εἰσαγαγών τινα εἰς οἰκίαν βασιλέα, τοὺς προεστῶτας αὐτῆς εὐθέως κελεύει προσκυνεῖν αὐτῷ· οὕτω καὶ αὐτὸς ποιεῖ, περὶ τοῦ κατὰ σάρκα λέγων τὴν ἐν κόσμῳ εἰσαγωγήν, καὶ τό, προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐπάγων. ἆρα οὖν ἄγγελοι μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἄλλαι δυνάμεις; ἄπαγε. ἄκουσον γὰρ τῶν ἑξῆς· καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ φησιν, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· πρὸς δὲ τὸν υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ἰδοὺ ἡ μεγίστη διαφορά· ὅτι οἱ μὲν κτιστοί, ὁ δὲ ἄκτιστος. καὶ διὰ τί πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ φησιν, ὁ ποιῶν· πρὸς δὲ τὸν υἱὸν διὰ τί οὐκ εἶπεν, ὁ ποιῶν; καίτοι ἐκείνην τὴν διαφορὰν οὕτως εἰπεῖν, πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ λέγει, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν υἱόν, Κύριος ἔκτισέ με, καὶ πάλιν, Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησεν. "ἀλλ᾽ οὔτε ἐκεῖνο περὶ τοῦ Χριστοῦ Κυρίου υἱοῦ εἴρηται, οὔτε τοῦτο περὶ τοῦ Θεοῦ λόγου, ἀλλὰ περὶ τοῦ κατὰ σάρκα*. ἔνθα γὰρ τὴν ἀληθῆ διαφορὰν ἠβούλετο δηλῶσαι, οὐκέτι ἀγγέλους παρέλαβε μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἄνω δύναμιν τὴν λειτουργικήν. ὁρᾷς πῶς διαιρεῖ, καὶ μεθ᾽ ὅσης τῆς σαφηνείας, κτίσματα καὶ κτίστην, λειτουργοὺς καὶ δεσπότην, καὶ κληρονόμον καὶ γνήσιον υἱὸν καὶ δούλους; πρὸς δὲ τὸν υἱόν φησιν, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ἰδοὺ βασιλείας σύμβολον. ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἰδοὺ πάλιν καὶ ἄλλο βασιλείας σύμβολον. εἶτα πάλιν εἰς τὸ κατὰ σάρκα·

9 Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου. Τί ἐστι, Θεός σου; ἐπειδὴ γὰρ μέγα ἐφθέγξατο, πάλιν αὐτὸ παραμυθεῖται. ἐνταῦθα καὶ Ἰουδαίους, καὶ τοὺς Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ Ἀρειανούς, καὶ Μάρκελλον, καὶ Σαβέλλιον "ἔβαλε, καὶ Μαρκίωνα. πῶς; Ἰουδαίους μέν, δύο "τὸν αὐτὸν δεικνύς, καὶ Θεόν, καὶ ἄνθρωπον. τοὺς δὲ ἄλλους, τοὺς Παύλου λέγω τοῦ Σαμοσατέως, τῷ περὶ τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως ταῦτα διαλέγεσθαι, καὶ τῆς ἀκτίστου οὐσίας. πρὸς γὰρ ἀντιδιαστολὴν τοῦ, ἐποίησε, τό, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, τέθεικε. πρός τε Ἀρειανούς, τοῦτό τε αὐτὸ πάλιν, καὶ ὅτι οὐ "δοῦλος. εἰ δὲ κτίσμα, δοῦλος. πρὸς δὲ Μάρκελλον καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι δύο ἐστὶ ταῦτα πρόσωπα διῃρημένα κατὰ τὴν ὑπόστασιν. πρὸς δὲ Μαρκιωνιστάς, ὅτι ἡ θεότης οὐ χρίεται, ἀλλ᾽ ἡ ἀνθρωπότης. εἶτα, Παρὰ τοὺς μετόχους σου, φησί.

Τίνες δέ εἰσιν οἱ μέτοχοι, ἀλλ᾽ ἢ οἱ ἄνθρωποι; τουτέστι, τὸ πνεῦμα οὐκ ἐκ μέτρου ἔλαβεν ὁ Χριστός. ὁρᾷς πῶς συνάπτει ἀεὶ τῷ περὶ τῆς ἀκτίστου φύσεως, καὶ τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας λόγον; τί τούτου σαφέστερον; εἶδες πῶς οὐκ ἔστι τὸ αὐτό, κτίσμα καὶ γέννημα; οὐ γὰρ ἂν διεῖλε, καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἐποίησεν, ἐπήγαγε τό, πρὸς δὲ τὸν υἱὸν εἶπεν, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, οὐδ᾽ ἂν διαφορώτερον ὄνομα "ἐκάλει τὸ υἱὸς ὄνομα, εἰ τοῦ αὐτοῦ ἦν σημεῖον. ποῖον γὰρ τὸ διάφορον; εἰ γὰρ τὸ κτίσμα καὶ γέννημα, ταὐτόν, ἐκεῖνοι δὲ ἐποιήθησαν, "τί τὸ διαφορώτερον; ἰδοὺ πάλιν τό, ὁ Θεός, μετὰ τοῦ ἄρθρου. καὶ πάλιν φησί,

10 Κατ᾽ ἀρχὰς σύ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

11 Αὐτοὶ

11 Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται,

12 Καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν. Ἵνα μὴ ἀκούσας, ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, ὡς δωρεὰν νομίσῃς εἶναι ὕστερον αὐτῷ προστεθέν, τοῦτο καὶ ἄνω προδιωρθώσατο, * καὶ πάλιν ἐπιδιορθοῦται λέγων, κατ' ἀρχάς· οὐχὶ νῦν, ἀλλ' ἄνωθεν. ἰδοὺ πάλιν καὶ τὸν Σαμοσατέα Παῦλον καιρίαν πλήττει πληγὴν καὶ Ἄρειον, ἃ περὶ τοῦ πατρός ἐστι, ταῦτα ἁρμόσας τῷ υἱῷ. μετὰ δὲ τούτου καὶ τι ἄλλο παρέργως ᾐνίξατο, καὶ μεῖζον τούτου. καὶ γὰρ τὴν μετασχημάτισιν τοῦ κόσμου προεδήλωσε λέγων, ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται. ὃ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους φησίν, ὅτι μετασχηματίσει τὸν κόσμον. καὶ τὸ εὔκολον δηλῶν, ἐπήγαγεν, ἑλίξεις. ὥσπερ γὰρ ἄν εἴ τις περιβόλαιον ἑλίξῃ, οὕτως αὐτὸς τὸν κόσμον καὶ ἑλίξει καὶ ἀλλάξει. εἰ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον [καὶ τὸ κρεῖττον] μετασχημάτισιν [καὶ δημιουργίαν] οὕτως εὐκόλως ἐργάζεται, ἐπὶ τῆς ἐλάττονος δημιουργίας ἑτέρου ἐδεῖτο; μέχρι τίνος οὐκ αἰσχύνεσθε; ἅμα δὲ καὶ παραμυθία μεγίστη τοῦτό ἐστι, τὸ γνῶναι ὅτι οὐκ ἔσται οὕτω τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ πάντα τὴν μεταβολὴν * λήψεται, καὶ πάντα ἀλλαγήσεται, αὐτὸς δὲ μένει διαπαντὸς ζῶν, καὶ ἀπείρως ζῶν· καὶ τὰ ἔτη σου, φησίν, οὐκ ἐκλείψουσι.

13 Τίνι δὲ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; ἰδοὺ πάλιν αὐτοὺς παραθαρρύνει, εἴγε μέλλοιεν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν ἡττηθήσεσθαι, καὶ * ἐχθροὶ αὐτῶν τὸν αὐτοί εἰσιν, οἱ καὶ τοῦ Χριστοῦ. τοῦτο πάλιν βασιλείας, τοῦτο ὁμοτιμίας, τοῦτο τιμῆς οὐκ ἀδυναμίας, τὸ τὸν πατέρα ὀργίζεσθαι ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν υἱὸν γεγενημένων. τοῦτο πολλῆς ἀγάπης δεῖγμα, καὶ γνησιότητος τῆς ὡς ἀπὸ πατρὸς πρὸς υἱόν. ὁ γὰρ ὀργιζόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ, πῶς ἀλλότριος αὐτοῦ ἐστιν; ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου. ὅπερ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ φησιν, Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς. τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς. καὶ πάλιν αὐτός φησι, Τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε ἐνώπιόν μου, καὶ κατασφάξατε αὐτούς. ὅτι γὰρ αὐτοῦ ἐστι τὰ ῥήματα, ἄκουσον τί φησι καὶ ἑτέρωθι· Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. καὶ πάλιν, Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. καὶ πάλιν, Ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν. ἄλλως δέ, ὁ μέλλων ἀεὶ κρίνειν αὐτούς, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς δίκην ἐνταῦθα τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας ἀπαιτήσει. ὥστε τιμῆς μόνης ἐστὶ τῆς εἰς τὸν υἱόν, τό, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

14 Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; Τί θαυμαστόν, φησιν, εἰ τῷ υἱῷ λειτουργοῦσιν, ὅπου καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν λειτουργοῦσιν; ὅρα πῶς ἐπαίρει αὐτῶν τὰ φρονήματα, καὶ πολλὴν δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς τιμήν, εἴπερ ἀγγέλους τοὺς ὑπὲρ ἡμᾶς ταύτην ἔταξεν ἔχειν διακονίαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν. ὡς ἂν εἴποι τις, εἰς τοῦτο χρῶνται αὐτοῖς, φησι, τῶν ἀγγέλων λειτουργία, τὸ διακονεῖν τῷ Θεῷ εἰς σωτηρίαν ἡμετέραν. ὥστε ἀγγελικὸν ἔργον τοῦτό ἐστι, τὸ πάντα ποιεῖν εἰς σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν· μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἔργον ἐστιν. αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς δεσπότης σώζει, ἐκεῖνοι δὲ ὡς δοῦλοι. καὶ ἡμεῖς εἰ καὶ δοῦλοι, ἀλλὰ σύνδουλοι ἀγγέλων. τί κεχήνατε πρὸς τοὺς ἀγγέλους, φησί; δοῦλοί εἰσι * τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλαχοῦ δι' ἡμᾶς πέμπονται, καὶ πρὸς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν λειτουργοῦσιν· ὥστε ὁμόδουλοι ἡμῶν εἰσιν. ἐννοήσατε πῶς οὐ πολλὴν διδόασι τοῖς κτίσμασι διαφοράν. καίτοι πολὺ τὸ μέσον ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων· ἀλλ' ὅμως πλησίον ἡμῶν αὐτοὺς ἵστησι, μονονουχὶ λέγων,

Ψαλ. β. δ.
Λουκ. ιθ. κζ.
Λουκ. ιγ. λδ.
Ματθ. κα. μδ.

γων, ἡμῖν κάμνουσι, δι' ἡμᾶς περιτρέχουσιν, ἡμῖν, ὡς ἂν εἴποι τις, ὑπηρετοῦσιν. αὕτη ἐστὶν ἡ διακονία αὐτῶν, τὸ δι' ἡμᾶς πανταχοῦ πέμπεσθαι. καὶ τούτων τῶν ὑποδειγμάτων μεστὴ μὲν ἡ παλαιὰ, μεστὴ δὲ καὶ ἡ καινή. ὅταν γὰρ ἄγγελοι ποιμέσιν εὐαγγελίζωνται, ὅταν τὴν Μαριὰμ, ὅταν τὸν Ἰωσὴφ, ὅταν ἐπὶ τοῦ μνήματος καθίζωνται, ὅταν πέμπωνται εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς, Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν Πέτρον ἀπολύωσι τοῦ δεσμωτηρίου, ὅταν Φιλίππῳ διαλέγωνται, πῶς ἡμῖν οὐχ ὑπουργοῦσιν; ἐννόησον τοίνυν τὴν τιμὴν, ὅση τυγχάνει, ὅταν, ὡς πρὸς φίλους, πέμπῃ διακόνους τοὺς ἀγγέλους ὁ Θεὸς, ὅταν Κορνηλίῳ ἄγγελος φαίνηται, ὅταν πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου ἄγγελος ἐκβάλλῃ, καὶ λέγῃ, Πορευθέντες στῆτε, καὶ λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. τί τὰ ἄλλα λέγω; καὶ αὐτῷ Παύλῳ ἄγγελος φαίνεται. ὁρᾷς αὐτοὺς διακονοῦντας ἡμῖν διὰ τὸν Θεὸν, καὶ εἰς τὰ μέγιστα διακονοῦντας; διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος, Πάντα ὑμῶν, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε κόσμος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε μέλλοντα. ἐπέμφθη μὲν οὖν καὶ ὁ υἱὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς διάκονος, οὐδὲ ὡς λειτουργὸς, ἀλλ' ὡς υἱὸς καὶ μονογενὴς, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ βουλόμενος. μᾶλλον δὲ, οὐδὲ ἐπέμφθη. οὐ γὰρ ἐκ τόπου εἰς τόπον μετέβη, ἀλλὰ σάρκα ἀνέλαβεν. οὗτοι δὲ τόπους ἀμείβουσι, καὶ τοὺς προτέρους ἀφέντες ἐν οἷς εἰσιν, οὕτως εἰς ἑτέρους ἔρχονται ἐν οἷς οὐκ ἦσαν. καὶ τοῦτο δὲ πάλιν παραθαρρύνων αὐτοὺς λέγει, τί δεδοίκατε; ἄγγελοι διακονοῦσιν ἡμῖν. καὶ εἰπὼν περὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὰ κατὰ τὴν δημιουργίαν, καὶ τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ ὁμότιμον δείξας, καὶ ὅτι ὡς δεσπότης κρατεῖ, οὐχὶ τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, λοιπὸν παρακαλεῖ αὐτοὺς, κατασκευάσας τὸν λόγον, ὥστε προσέχειν ἡμᾶς τοῖς ἀκουσθεῖσι, καί φησι,

1 Διὸ χρὴ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι.

Ἐνταῦθα βουλόμενος εἰπεῖν, ὅτι δεῖ περισσοτέρως τοῦ νόμου προσέχειν, ἐσιώπησεν αὐτό· δῆλον δὲ ὅμως τοῦτο ποιεῖ ἐν τῇ κατασκευῇ, οὐκ ἐν συμβουλῇ, οὐδὲ ἐν παρακλήσει. οὕτω γὰρ ἄμεινον ἦν.

2 Εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος, φησὶν, ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν·

3 Πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας· ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων ἐβεβαιώθη;

Διὰ τί περισσοτέρως ἡμᾶς δεῖ προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσιν; οὐχὶ κἀκεῖνα Θεοῦ, καὶ ταῦτα; ἢ τοίνυν περισσοτέρως τοῦ νόμου φησὶν, ἢ ὅτι μεγάλως· οὐχὶ συγκρίνων, μὴ γένοιτο. ἐπειδὴ γὰρ ὑπὸ τοῦ χρόνου τοῦ πολλοῦ μεγάλην εἶχον περὶ τῆς παλαιᾶς ὑπόληψιν, ταῦτα δὲ ὡς νέα ἔτι κατεπεφρόνητο, δείκνυσιν ἐκ περιουσίας, ὅτι τούτοις δεῖ μᾶλλον προσέχειν. πῶς; μονονουχὶ λέγων, ὅτι τοῦ Θεοῦ μὲν καὶ ταῦτα, κἀκεῖνα, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. καὶ τοῦτο ἡμῖν ὕστερον δείκνυσι. τέως δὲ ἐπιπολαιότερον αὐτὸ κατασκευάζει, ὕστερον δὲ φανερώτερον, λέγων, Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος· καὶ πάλιν, Τὸ γὰρ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα. ἀλλ' οὔπω τολμᾷ τοιοῦτον οὐδὲν εἰπεῖν ἐν προοιμίοις, ἕως ἂν προκαταλάβῃ καὶ κατάσχῃ τὸν ἀκροατὴν ταῖς πλείοσι προκατασκευαῖς. διὰ τί τοίνυν δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν, εἰπέ. Μήποτέ, φησι, παραρρυῶμεν. Τουτέστι, μὴ ἀπολώμεθα, μὴ ἐκπέσωμεν. καὶ δείκνυσιν ἐνταῦθα τὸ χαλεπὸν τῆς ἐκπτώσεως, ὅτι δύσκολον τὸ παραρρυὲν πάλιν ἐπανελθεῖν, καθότι ἐκ ῥαθυμίας τοῦτο συνέβη. ἔλαβε δὲ τὴν λέξιν ἀπὸ τῶν παροιμιῶν. Υἱὲ γὰρ, φησι, μὴ παραρρυῇς· καὶ τὸ εὔκολον τοῦ ὀλίσθου δείκνυσι, καὶ τὸ χαλεπὸν τῆς ἀπωλείας. τουτέστιν, οὐκ ἀκίνδυνος ἡμῖν ἡ παρακοή. καὶ δι' ὧν μὲν κατασκευάζει, δείκνυσιν ὅτι μείζων ἡ κόλασις. ἀφίησι δὲ πάλιν αὐτὴν ἐν τῇ πεύσει, καὶ οὐκ ἐν τῷ συμπεράσματι. καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον ποιεῖν, μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ πανταχοῦ τὴν κρίσιν

ἐπάγοντα

Πραξ. α. ια.

Πραξ. ε. κ.

α. Κορ. γ. κα.

κεφ. β.

Εβρ. η. ζ. ιγ.

Παροιμ. γ. κα.

ἐπάγοντα ἀποφαίνεσθαι, ἀλλὰ κύριον ἀφιέναι τὸν ἀκροατὴν, ἵνα αὐτὸς ἐξενέγκῃ τὴν ψῆφον. ὅπερ καὶ εὐγνωμονεστέρους ἐποίει γίνεσθαι. ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ὁ προφήτης Νάθαν, καὶ ἐν τῷ Ματθαίῳ ὁ Χριστὸς λέγων, Τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς τοῦ ἀμπελῶνος ἐκείνοις; καὶ αὐτοὺς ἀναγκάζων τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν. τοῦτο γὰρ ἡ μεγίστη νίκη. Εἶτα εἰπὼν, Εἰ

Ματθ. κα. μ.

5 γὰρ ὁ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, οὐκ ἐπήγαγε, πολλῷ μᾶλλον ὁ διὰ τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἴασεν, εἶπε δὲ τὸ ἔλαττον, πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; καὶ ὅρα πῶς ποιεῖται τὴν σύγκρισιν· Εἰ γὰρ ὁ δι᾽ ἀγγέλων λόγος λαληθεὶς, φησιν. ἐκεῖ δι᾽ ἀγγέλων, ἐνταῦθα δὲ διὰ τοῦ Κυρίου· κἀκεῖ μὲν λόγος, ἐνταῦθα δὲ σωτηρία. Εἶτα, ἵνα μὴ εἴπῃ τις, τί δαί; ἃ σὺ λέγεις, ὦ Παῦλε, ταῦτα τοῦ Χριστοῦ ἐστι;
10 προλαμβάνει, καὶ ἀποδείκνυσι τὸ ἀξιόπιστον ἔχοντα. τῷ τε παρ᾽ ἐκείνου γὰρ ἀκηκοέναι αὐτὰ τὸ ἀξιόπιστον δείκνυσι, καὶ τῷ νῦν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ αὐτὰ λέγεσθαι, οὐχ ἁπλῶς φωνῆς φερομένης, καθάπερ ἐπὶ Μωϋσέως, ἀλλὰ σημείων γινομένων, καὶ πραγμάτων μαρτυρούντων. τί δέ ἐστιν, Εἰ γὰρ ὁ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος; καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας οὕτω πως φησὶ, Διαταγεὶς δι᾽ ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. καὶ πάλιν, Ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς δια-
15 ταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε· καὶ πανταχοῦ δι᾽ ἀγγέλων αὐτόν φησι δίδοσθαι. τινὲς μὲν οὖν τὸν Μωϋσέα φασὶν αἰνίττεσθαι· ἀλλ᾽ οὐκ ἔχει λόγον. ἀγγέλους γὰρ ἐνταῦθα πολλούς φησι· καὶ ἀγγέλους [δὲ ἐνταῦθα] τούτους φησὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ. τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; ἤτοι τὴν δεκάλογον φησὶ μόνον (ἐκεῖ γὰρ Μωϋσῆς ἐλάλει, καὶ ὁ Θεὸς ἀπεκρίνετο) ἢ ὅτι παρῆσαν ἄγγελοι, τοῦ Θεοῦ διαταττομένου, ἢ ὅτι περὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ λεγομένων καὶ πραττο-
20 μένων ἁπάντων, ὡς ἀγγέλων κοινωνησάντων ἐν τούτοις ταῦτά φησι. πῶς δὲ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι Ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἐνταῦθα δὲ δι᾽ ἀγγέλων; φησὶ γὰρ, Καὶ κατέβη ὁ Θεὸς ἐν γνόφῳ. Εἰ γὰρ ὁ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος. τί ἐστι, βέβαιος; ἀληθὴς, ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ πιστός· διότι ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ πάντα ἐξέβη τὰ λεχθέντα. ἢ τοίνυν τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι ἐκράτησε, καὶ αἱ ἀπειλαὶ εἰς ἔργον ἤρχοντο· ἢ λόγον φησὶ τὰ προσ-
25 τάγματα. πολλὰ γὰρ χωρὶς νόμου προσέταξαν ἄγγελοι παρὰ Θεοῦ πεμπόμενοι· οἷον ἐπὶ τοῦ κλαυθμῶνος ἐπὶ τῶν Κριτῶν, ἐπὶ τοῦ Σαμψών. διὰ γὰρ τοῦτο οὐκ εἶπε, νόμος, ἀλλὰ, λόγος. καὶ τάχα μοι δοκεῖ τοῦτο λέγειν δηλῶν διὰ τούτου μᾶλλον τὰ διὰ τῶν ἀγγέλων οἰκονομηθέντα. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἐπρῆσαν οἱ ἄγγελοι τότε τὸ ἔθνος ἐμπεπιστευμένοι, καὶ αὐτοὶ τὰς σάλπιγγας ἐποίουν, καὶ τὰ ἕτερα, τὸ πῦρ, τὸν γνόφον. καὶ πᾶσα παράβα-
30 σις, φησι, καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν. οὐχ ἡ μὲν, ἡ δὲ οὔ, ἀλλὰ πᾶσα. οὐδὲν ἀνεκδίκητον ἔμεινε, φησιν, ἀλλ᾽ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν [ἀντὶ τοῦ, κόλασιν]. καὶ τί δήποτε οὕτως εἶπεν; οὕτως ἔθος τῷ Παύλῳ μὴ πολὺν τῶν λέξεων ποιεῖσθαι λόγον, ἀλλ᾽ ἀδιαφόρως καὶ ἐπὶ εὐφήμων τιθέναι κακέμφατα. οἷον καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, Αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ τὴν ἀντιμισθίαν τέθεικεν
35 ἀντὶ κολάσεως, καὶ ἐνταῦθα τὴν κόλασιν μισθὸν καλεῖ. Εἰ δίκαιόν, φησι, παρὰ τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλῖψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν. τουτέστιν, οὐ παρεφθάρη τὸ δίκαιον, ἀλλ᾽ ἐπεξῆλθεν ὁ Θεός, καὶ τὴν δίκην περιέτρεψεν ἐπὶ τοὺς ἡμαρτηκότας· καίτοι τῶν ἁμαρτημάτων οὐ πάντων εἰς φανερὸν γινομένων, εἰ μὴ παραβαθείη τὰ διατεταγμένα. πῶς οὖν ἡμεῖς, φησιν, ἐκφευξόμεθα, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;
40 διὰ τούτου ἐδήλωσεν, ὅτι οὐ πολλή τις ἦν ἐκείνη ἡ σωτηρία. καλῶς δὲ καὶ τὸ, τηλικαύτης, προσέθηκεν. οὐ γὰρ ἐκ πολέμων, φησὶν, ἡμᾶς διασώσει νῦν, οὐδὲ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ἀγαθὰ παρέξει, ἀλλὰ θανάτου κατάλυσις ἔσται, ἀλλὰ διαβόλου ἀπώλεια, ἀλλ᾽ οὐρανῶν βασιλεία, ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος. ταῦτα γὰρ πάντα ἐν συντόμῳ ἐνέφηνεν εἰπὼν, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας. Εἶτα καὶ τὸ ἀξιόπιστον ἐπάγει· ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι

Γαλατ. γ. ιθ.
Πραξ. ζ. νγ.
Ιωαν. α. ιζ.
Εξοδ. κ. ιε.
Κριτ. β. α.
α. Κορ. ι. ε.
β. Θεσ. α. ς.

διὰ τοῦ Κυρίου· τουτέστι, παρ' αὐτῆς τῆς πηγῆς ἔσχε τὴν ἀρχήν. οὐκ ἄνθρωπος αὐτὴν διεπόρθμευσεν εἰς τὴν γῆν, οὐ κτιστὴ δύναμις, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενής. Ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη. τί ἐστιν, ἐβεβαιώθη; ἐπιστεύθη, ἢ ἐξέβη. τὸν γὰρ ἀρραβῶνα, φησίν, ἔχομεν· τουτέστιν, οὐκ ἐσβέσθη, οὐκ ἔληξεν, ἀλλὰ κρατεῖ καὶ περιγίνεται. τὸ δὲ αἴτιον, ἡ θεία δύναμις ἐνεργεῖ. τί ἐστιν, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων; τουτέστιν, οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου ἀκούσαντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐβεβαίωσαν. μέγα τοῦτο καὶ ἀξιόπιστον. ὅπερ καὶ Λουκᾶς φησιν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου· Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου. [Λουκ. α. β.] * πῶς οὖν ἐβεβαιώθη; τί οὖν εἰ οἱ ἀκούσαντες ἔπλασαν, φησί; τοῦτο τοίνυν ἀναιρῶν, καὶ δεικνὺς οὐκ ἀνθρωπίνην τὴν χάριν, ἐπήγαγε,

4 Συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἂν γάρ, εἰ ἔπλασαν, ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐμαρτύρησεν. μαρτυροῦσι μὲν * κἀκεῖνοι, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Θεός. πῶς μαρτυρεῖ; οὐ λόγῳ, οὐδὲ φωνῇ. ἦν μὲν γὰρ καὶ τοῦτο πιστόν. ἀλλὰ πῶς; Σημείοις, καὶ τέρασι, καὶ ποικίλαις δυνάμεσι.

Καλῶς δέ, ποικίλαις δυνάμεσι, τέθεικε, τὴν ἀφθονίαν τῶν χαρισμάτων δηλῶν. ὅπερ οὐ γεγένηται ἐπὶ τῶν προτέρων, οὐδὲ τοσαῦτα σημεῖα, καὶ οὕτω διάφορα. τουτέστιν, οὐχ ἁπλῶς ἐπιστεύσαμεν ἐκείνοις, ἀλλὰ διὰ σημείων καὶ τεράτων. ὥστε οὐκ ἐκείνοις πιστεύομεν, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Θεῷ. Καὶ πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν.

[Λουκ. ια. ιε.] Τί οὖν [ὅτι] καὶ γόητες σημεῖα ποιοῦσι, καὶ Ἰουδαῖοι ἐν Βεελζεβοὺλ ἔλεγον αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια; ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ποιοῦσι σημεῖα. διὰ τοῦτο εἶπε, ποικίλαις δυνάμεσιν. ἐκεῖνα γὰρ οὐ δύναμις, ἀλλ' ἀσθένεια καὶ φαντασία, καὶ διάκενα πράγματα. διὰ τοῦτο εἶπε, πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν. ἐνταῦθα καί τι ἄλλο αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ. εἰκὸς γὰρ μὴ εἶναι πολλοὺς ἐκεῖ χαρίσματα ἔχοντας, ἐκλελοιπέναι δὲ ταῦτα, ἅτε ῥαθυμοτέρων αὐτῶν γενομένων. ἵν' οὖν αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ παραμυθήσηται, καὶ μὴ ἀφῇ καταπεσεῖν, τὸ πᾶν ἀνέθηκε τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ. αὐτὸς οἶδε τίνι τί συμφέρει, φησί, καὶ οὕτω καταμερίζει τὴν χάριν. ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ποιεῖ, λέγων, Ὁ Θεὸς ἔθετο ἕνα ἕκαστον ἡμῶν, καθὼς ἠθέλησεν. [α. Κορ. ιβ. ιη.] καὶ πάλιν, Ἑκάστῳ δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον, [α. Κορ. ιβ. ζ.] κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν. δείκνυσιν ὅτι τὸ χάρισμα κατὰ τὴν τοῦ πνεύματός ἐστι θέλησιν. πολλάκις δὲ καὶ δι' ἀκάθαρτον βίον καὶ νωθῆ οὐκ ἔλαβον * πολλοὶ χάρισμα· ἐνίοτε δὲ καὶ καλὸν βίον ἔχοντες καὶ καθαρὸν οὐκ ἔλαβον. τί δήποτε; ὥστε μὴ ἐκτραχηλιασθῆναι, ὥστε μὴ φυσιωθῆναι, ὥστε μὴ ῥαθυμοτέρους γενέσθαι, ὥστε μὴ πλέον ἐπαρθῆναι. εἰ γὰρ καὶ χωρὶς χαρίσματος αὐτὴ τοῦ καθαροῦ βίου ἡ συνείδησις ἱκανὴ ἐπᾶραι, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν καὶ ἡ χάρις προσῇ. ὥστε τοῖς ταπεινοῖς, τοῖς ἀφελέσι μᾶλλον ἐδίδοτο· καὶ μάλιστα τοῖς ἀφελέσιν. Ἐν ἀφελότητι γάρ, φησι, καὶ ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας. [Πραξ. β. μς.] καὶ γὰρ καὶ ταύτῃ προέτρεψεν αὐτοὺς μᾶλλον· καὶ εἰ ῥαθυμότεροι ἦσαν, κατένυξεν. ὁ γὰρ ταπεινός, καὶ μὴ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος, σπουδαιότερος γίνεται, ὅταν λάβῃ χάρισμα, ἅτε παρ' ἀξίαν εἰληφώς, καὶ οὐκ ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι κρίνων· ὁ δὲ τι κατωρθωκέναι νομίζων, ὀφειλὴν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἡγούμενος καὶ πεφυσίωται. ὥστε ὁ Θεὸς συμφερόντως τὸ πρᾶγμα οἰκονομεῖ τοῦτο. ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. ὁ μὲν γὰρ ἔχει λόγον διδασκαλικόν· ὁ δὲ οὐδὲ διᾶραι τὸ στόμα δύναται. μηδεὶς τοίνυν λυπείσθω διὰ τοῦτο. [α. Κορ. ιβ. ζ.] Ἑκάστῳ γὰρ ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον. εἰ γὰρ ἄνθρωπος οἰκοδεσπότης οἶδε τίνι τί ἐγχειρίσει, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς ὁ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ὁ τὰ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως αὐτῶν. ἕν ἐστι μόνον τὸ λύπης ἄξιον, τὸ ἁμαρτάνειν· ἄλλο δὲ οὐδέν.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ εἴπῃς, διὰ τί οὐκ ἔχω χρήματα; ἤ, εἰ εἶχον, παρέσχον ἂν τοῖς πένησιν. οὐκ οἶδας, εἰ εἶχες, εἰ μὴ μᾶλλον καὶ πλεονέκτης ἦς. νῦν μὲν γὰρ ταῦτα λέγεις· ἐν δὲ τῇ πείρᾳ γενόμενος,

γενόμενος, ἕτερος ἂν ἦς. ἐπεὶ καὶ ὅταν ὦμεν κεκορεσμένοι, νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νηστεύειν· ὅταν δὲ μικρὸν διαλείπωμεν, ἕτερος ἡμᾶς ἐπεισέρχεται λογισμός. πάλιν, ὅταν ὦμεν ἐκτὸς τῆς μέθης, νομίζομεν δύνασθαι περιγενέσθαι τοῦ πάθους· ὅταν δὲ ἁλῶμεν ὑπ' αὐτῆς, οὐκέτι. μὴ εἴπῃς, εἰς τί οὐκ ἔχω χάρισμα διδασκαλικόν; εἰ εἶχον, μυρίους ἂν ᾠκοδόμησα. οὐκ οἶδας, εἰ εἶχες, μὴ εἰς κρῖμά σοι ἐγένετο, μὴ βασκανία, μὴ ὄκνος παρεσκεύαζε τὸ τάλαντον κρύπτειν. νῦν μὲν οὖν ἀπὸ πάντων τούτων ἀπήλλαξαι, καὶ τὸ σιτομέτριον ἐὰν μὴ δῷς, οὐκ ἐγκαλῇ· τότε δὲ μυρίοις ἂν ὑπεύθυνος ἦσθα. ἄλλως δὲ, οὐδὲ νῦν ἐκτὸς εἶ τοῦ χαρίσματος. δεῖξον ἐν τῷ μικρῷ, οἷος ἦς, εἰ ἐκεῖνο εἶχες. Εἰ γὰρ ἐν τῷ μικρῷ οὐ γίνεσθε, φησὶ, πιστοὶ, πῶς τὸ μέγα ὑμῖν τίς δώσει; δεῖξον ὡς ἡ χήρα. δύο γὰρ ὀβολοὺς εἶχεν ἐκείνη, καὶ [ὅλα] κατέβαλεν, ὅσα ἐκέκτητο. χρήματα ζητεῖς; δεῖξον ὅτι τῶν ὀλίγων καταφρονεῖς, ἵνα σοι πιστεύσω καὶ περὶ τῶν πολλῶν. εἰ δὲ μηδὲ τούτων καταφρονεῖς, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ ἐκείνων. πάλιν, ἐν τῷ λόγῳ δεῖξον ὅτι κέχρησαι δεόντως τῇ παραινέσει καὶ τῇ συμβουλῇ. οὐκ ἔχεις εὐγλωττίαν τὴν ἔξωθεν; οὐκ ἔχεις νοημάτων ἀφθονίαν; ἀλλ' ὅμως ταῦτα τὰ κοινὰ οἶδας, παῖδα ἔχεις, γείτονα ἔχεις, φίλον ἔχεις, ἀδελφὸν ἔχεις, οἰκείους ἔχεις. κἂν δημοσίᾳ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας μὴ δυνῇ λόγον ἀποτεῖναι μακρὸν, τούτοις ἰδίᾳ δύνασαι παραινεῖν. ἐνταῦθα οὐ ῥητορείας χρεία, οὐδὲ μακρᾶς ἀποτάσεως. δεῖξον ἐπὶ τούτων, ὅτι εἰ καὶ λόγον εἶχες, οὐκ ἂν ἠμέλησας. εἰ δὲ ἐν τῷ μικρῷ οὐ σπουδάζεις, πῶς σοι πιστεύσω περὶ τοῦ μεγάλου; ὅτι γὰρ τοῦτο ἕκαστος δύναται, ἄκουσον πῶς καὶ λαϊκοῖς τοῦτο ἐπέτρεψεν ὁ Παῦλος. Ἕκαστος, φησιν, οἰκοδομεῖτε εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε· καὶ, Παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις. οἶδεν ὁ Θεὸς πῶς ἑκάστῳ διανείμῃ. μὴ σὺ τοῦ Μωϋσέως εἶ βελτίων; ἄκουσον πῶς ἀποδυσπετεῖ. Μὴ ἐγὼ δύναμαι, φησι, βαστάζειν αὐτὸν, ὅτι εἶπάς μοι, ἆρον αὐτὸν, ὡσεὶ ἄραι τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα; τί οὖν ὁ Θεός; ἀφεῖλεν ἀπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, καὶ ἔδωκε τοῖς ἄλλοις, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ ὅτε ἐβάσταζεν αὐτοὺς, αὐτοῦ τοῦτο τὸ χάρισμα ἦν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος. εἰ δὲ χάρισμα εἶχες, πολλάκις ἂν ἐπήρθης, πολλάκις ἂν ἐξετράπης. οὐκ οἶδας σὺ σαυτὸν, ὡς ὁ Θεὸς σε οἶδε. μὴ λέγωμεν, εἰς τί τοῦτο, ἢ διὰ τί τοῦτο; ὅταν οἰκονομῇ ὁ Θεός, μὴ ἀπαιτῶμεν αὐτὸν εὐθύνας. τοῦτο γὰρ ἐσχάτης ἀσεβείας καὶ ἀπονοίας ἐστί. δοῦλοί ἐσμεν, καὶ δοῦλοι πολὺ τοῦ δεσπότου διεστηκότες, οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶν ἐπιστάμενοι. μὴ δὴ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ περιεργαζώμεθα· ἀλλ' ὅπερ δέδωκε, τοῦτο φυλάττωμεν, κἂν μικρὸν ᾖ, κἂν ἔσχατον, καὶ πάντως εὐδοκιμήσομεν. μᾶλλον δὲ, οὐδὲν μικρὸν τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν ἐστιν. ἀλγεῖς ὅτι οὐκ ἔχεις χάρισμα διδασκαλίας; εἰπὲ δή μοι, τί σοι δοκεῖ μεῖζον εἶναι, χάρισμα διδασκαλίας, ἢ χάρισμα ἰαμάτων; πάντως τοῦτο. τί δὲ, τοῦ νόσους ἀπελαύνειν οὐ δοκεῖ σοι μεῖζον εἶναι τὸ τυφλοὺς ὀμματοῦν; οὐ δοκεῖ σοι μεῖζον εἶναι τὸ νεκροὺς ἀνιστᾶν; τί δὲ, εἰπέ μοι, τοῦ λέγω τοῦτο ποιεῖν οὐ δοκεῖ σοι μεῖζον εἶναι τὸ σκιαῖς καὶ σουδαρίοις τοῦτο ἐργάζεσθαι; τί οὖν θέλεις, εἰπέ μοι, σκιαῖς καὶ σουδαρίοις νεκροὺς ἀνιστᾶν, ἢ τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας ἔχειν; πάντως ἐκεῖνο ἐρεῖς, τὸ σκιαῖς καὶ σουδαρίοις νεκροὺς ἀνιστᾶν. ἂν οὖν σοι δείξω, ὅτι πολλῷ τούτου μεῖζόν ἐστιν ἕτερον χάρισμα, καὶ ἔξεστί σοι λαβεῖν, οὐ λαμβάνεις, δικαίως καὶ τούτων ἀπεστέρησαι. τί ἐρεῖς; πλὴν τοῦτο τὸ χάρισμα, οὐχ ἑνὶ, οὐδὲ δευτέρῳ, ἀλλὰ πᾶσιν ἔξεστιν ἔχειν. οἶδα ὅτι κεχήνατε καὶ ἐξεπλάγητε, εἴγε μέλλοιτε ἀκούσεσθαι, ὅτι ἔξεστιν ὑμῖν μεῖζον χάρισμα ἔχειν τοῦ νεκροὺς ἀνιστᾶν, καὶ τυφλοὺς ὀμματοῦν, καὶ ἐκεῖνα ποιεῖν, ἃ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. καὶ τάχα καὶ ἄπιστον ὑμῖν εἶναι δοκεῖ. τί οὖν τοῦτό ἐστι τὸ χάρισμα; ἡ ἀγάπη. ἀλλὰ πιστεύσατέ μοι. οὐκ ἐμὸς γάρ ἐστιν ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ διὰ Παύλου φθεγγομένου. τί γάρ φησι; Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα, καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι. τί ἐστιν, ἔτι καθ' ὑπερβολήν; ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· Κορίνθιοι μέγα ἐφρόνουν ἐπὶ τοῖς χαρίσμασι τότε, καὶ οἱ ἔχοντες γλώσσας, τὸ ἐλάχιστον χάρισμα,

Λουκ. ις. ι.

α Θεσ. ε. ια. καὶ δ. ιη.

Αριθ. ια. ις.

α. Κορ. ιβ.

ἐφεσιοῦντο κατὰ τῶν λοιπῶν. λέγε οὖν, ὅλως θέλεις χαρίσματα; ἐγὼ δείκνυμι ὑμῖν ὁδὸν χαρισμάτων, οὐχ ἁπλῶς ὑπερέχουσαν, ἀλλὰ καθ' ὑπερβολήν. εἶτά φησιν, (α. Κορ. ιγ. α.) Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι· καὶ ἐὰν ἔχω πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. εἶδες χάρισμα; οὐκοῦν ζήλωσον τοῦτο τὸ χάρισμα. τοῦτο τοῦ νεκροὺς ἐγείρειν μεῖζον· τοῦτο τῶν ἄλλων ἁπάντων πολλῷ βέλτιον. καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος· (Ιωαν. ιγ. λε.) Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε. εἶτα δεικνὺς ἐν ποίῳ, οὐκ εἶπε τὰ θαύματα, ἀλλὰ τί; (Ιωαν. ιζ. κα.) Ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. καὶ πάλιν πρὸς τὸν πατέρα φησίν, Ἐν τούτῳ γνώσονται, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, ἐὰν ὦσιν ἕν. (Ιωαν. ιγ. λδ.) καὶ αὐτὸς ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. τῶν τοίνυν τοὺς νεκροὺς ἀνιστώντων σεμνότερος ὁ τοιοῦτος, καὶ λαμπρότερος εἰκότως. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὅλον τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστι· τοῦτο δὲ καὶ τῆς σῆς σπουδῆς. τοῦτο ὄντως χριστιανοῦ· τοῦτο δείκνυσι τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητήν, τὸν ἐσταυρωμένον, τὸν οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν ἐν τῇ γῇ. τούτου χωρὶς οὐδὲ μαρτύριον ὠφελῆσαί τι δύναται. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅρα τοῦτο σαφῶς. ἔλαβε δύο κορυφὰς ἀρετῶν ὁ μακάριος Παῦλος, μᾶλλον δὲ τρεῖς· τὰς ἐν τοῖς σημείοις, τὰς ἐν τῇ γνώσει, τὰς ἐν τῷ βίῳ. καὶ ταύτης ἄνευ οὐδὲν ἔφησιν εἶναι ταῦτα. πῶς δὲ οὐδέν ἐστι ταῦτα; ἐγὼ λέγω. (α. Κορ. ιγ. γ.) Ἐὰν ψωμίσω μου, φησί, τὰ ὑπάρχοντα, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. ἔστι γὰρ καὶ ψωμίζοντα μὴ εἶναι ἀγαπητικόν, καὶ χρήματα κενοῦντα. καὶ εἴρηται μὲν ἡμῖν ταῦτα ἀρκούντως ἐν τῷ τόπῳ τῷ περὶ τῆς ἀγάπης· κἀκεῖ περιτυχεῖν πολλὴν τοὺς ἐντυγχάνοντας. τέως δέ, ὅπερ ἔφην, ζηλώσωμεν τὸ χάρισμα, ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους· καὶ οὐδενὸς ἑτέρου δεηθησόμεθα πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν ἔσται εὔκολα χωρὶς ἱδρώτων, καὶ ἅπαντα κατορθώσομεν μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ νῦν, φησίν, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. ὁ μὲν γὰρ ἔχει φίλους δύο, ἢ τρεῖς, ὁ δὲ τέσσαρας. ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι διὰ τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ φιλεῖσθαι. ὁ δὲ διὰ τὸν Θεὸν ἀγαπῶν, οὐ ταύτην ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ πρὸς πάντας, ὡς πρὸς ἀδελφούς, ὁ τοιοῦτος διακείσεται, τοὺς μὲν ὁμοπίστους, ἅτε γνησίους ὄντας ἀδελφούς φιλεῖ, τοὺς δὲ αἱρετικοὺς καὶ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους, ὡς ἀδελφοὺς μὲν κατὰ τὴν φύσιν, φαύλους δὲ τυγχάνοντας καὶ ἀχρήστους, ἐλεεῖ, καὶ τηκόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ δακρύων. ἐν τούτῳ * ὅμοιοι ἐσόμεθα τῷ Θεῷ, ἐὰν πάντας ἀγαπῶμεν, καὶ τοὺς ἐχθρούς· οὐκ ἐὰν σημεῖα ποιῶμεν. ἐπεὶ καὶ τὸν Θεὸν θαυμάζομεν μὲν καὶ ὅταν θαύματα ἐργάζηται· πολλῷ δὲ πλέον, ὅταν φιλανθρωπεύηται, ὅταν ἀνεξικακῇ. εἰ τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνο πολλοῦ θαύματος ἄξιον, πολλῷ μᾶλλον ἐπ' ἀνθρώπων εὔδηλον ὅτι τοῦτο ἡμᾶς θαυμαστοὺς ἀπεργάζεται. τοῦτο τοίνυν ζηλώσωμεν· καὶ Παύλου, καὶ Πέτρου, καὶ τῶν μυρίους ἀναστησάντων νεκροὺς οὐδὲν ἔλαττον ἕξομεν, κἂν πυρετοὺς ἀπελάσαι μὴ δυνώμεθα. ἐκείνης δὲ χωρίς, κἂν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μείζονα ἐργασώμεθα σημεῖα, κἂν μυρίοις κινδύνοις ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως παραβάλωμεν, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται ὄφελος. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῆς ἀγάπης τρόφιμος ταῦτα ἐπίστευσε. ἐκείνῳ τοίνυν πεισθῶμεν. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. η. 5 ΟΥ ΓΑΡ ΑΓΓΕΛΟΙΣ ΥΠΕΤΑΞΕ ΤΗΝ ΟΙκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. 6 Διεμαρτύρατο δέ που τις λέγων, Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; [7 Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους.]

Ἠβουλόμην γνῶναι σαφῶς, εἴ τινες μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς τῶν λεγομένων ἀκούουσιν, εἰ μὴ παρὰ τὴν ὁδὸν τὰ σπέρματα ῥίπτομεν. οὕτω γὰρ ἂν προθυμότεροι τὴν διδασκαλίαν ἐποιησάμην. ἐροῦμεν γὰρ, κἂν μηδεὶς ἀκούῃ, διὰ τὸν ἐπικείμενον παρὰ τοῦ σωτῆρος φόβον. Διαμαρτύρεσθαι γάρ, φησι, τῷ λαῷ τούτῳ κἂν μὴ ἀκούσωσιν, αὐτὸς ἀναίτιος ἔσῃ. Εἰ δὲ ἐπεπείσμην περὶ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς, οὐ διὰ τὸν φόβον ἔλεγον μόνον, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡδονῆς τοῦτο ἐποίουν. νῦν μὲν γὰρ κἂν μηδεὶς ἀκούῃ, κἂν ἐμοὶ τὸ πρᾶγμα ἀκίνδυνον ᾖ τὸ ἐμαυτοῦ πληροῦντι, ἀλλ' ὅμως οὐ μεθ' ἡδονῆς ὁ πόνος γίνεται. τί γὰρ ὄφελος, ὅταν μὴ ἐγκαλῶμαι μὲν ἐγώ, ὠφεληται δὲ μηδείς; Εἰ δέ τινες μέλλοιεν προσέχειν, οὐ τοσαύτην ἀπὸ τοῦ μὴ κολάζεσθαι ληψόμεθα ὄνησιν, ὅσην ἀπὸ τῆς προκοπῆς τῆς ὑμετέρας. πῶς οὖν εἴσομαι τοῦτο; ἐπιτηρήσας ὑμῶν τινας τῶν οὐ πάνυ προσεχόντων, τούτους ἐρήσομαι κατ' ἰδίαν συντυχών. κἂν εὕρω τινὰ τῶν εἰρημένων κατέχοντα (οὐ λέγω πάντα· τοῦτο γὰρ ὑμῖν οὐ σφόδρα εὔκολον) ἀλλὰ κἂν ὀλίγα ἐκ πολλῶν, εὔδηλον ὅτι περὶ τῶν πολλῶν οὐδὲν ἀμφιβάλλω λοιπόν. καὶ ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς, μὴ προειπόντας τοῦτο, ἀφυλάκτοις ὑμῖν ἐπιτεθῆναι. πλὴν ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ καὶ οὕτω δυνηθείημεν ἐπιτυχεῖν. μᾶλλον δέ, καὶ οὕτω δύναμαι ἀφυλάκτοις ἐπιθέσθαι. ὅτι μὲν γὰρ ἐρήσομαι, προεῖπον· πότε δὲ ἐρήσομαι, οὐκέτι δῆλον καθίστημι. ἴσως γὰρ σήμερον, ἴσως δὲ αὔριον, ἴσως δὲ μετὰ εἴκοσιν ἢ καὶ τριάκοντα ἡμέρας, ἴσως δὲ μετ' ἐλάττους, ἴσως δὲ καὶ μετὰ πλείους. οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν ἡμῶν τῆς τελευτῆς ἄδηλον ἐποίησε. καὶ οὔτε εἰ σήμερον, οὔτε εἰ αὔριον, οὔτε εἰ μετὰ ἐνιαυτὸν ὅλον, οὔτε εἰ μετὰ πλείονα ἔτη ἐπιστήσεται, δῆλον ἡμῖν ἀφῆκεν εἶναι· ἵνα τῷ τῆς προσδοκίας ἀδήλῳ διαπαντὸς ἐν ἀρετῇ κατέχωμεν ἑαυτούς. καὶ ὅτι μὲν ἀπελευσόμεθα, εἶπε· πότε δέ, οὐκέτι. οὕτω κἀγώ, ὅτι μὲν ἐρήσομαι, εἶπον· πότε δέ, οὐ προσέθηκα, βουλόμενος ὑμᾶς ἐν φροντίδι εἶναι διαπαντός. καὶ μή τις λεγέτω, ὅτι πρὸ τεσσάρων ἑβδομάδων καὶ πέντε καὶ πλειόνων ταῦτα ἤκουσα, καὶ κατέχειν οὐ δύναμαι. τὸν γὰρ ἀκούοντα οὕτω βούλομαι κατέχειν, ὡς ἄληστον ἔχειν τὴν μνήμην, καὶ μὴ ἐξίτηλον, μηδὲ ἀποπτύειν τὰ λεγόμενα. βούλομαι γὰρ ὑμᾶς κατέχειν, οὐχ ἵνα ἐμοὶ εἴπητε, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς κερδάνητε· καὶ τοῦτο ἐμοί ἐστι τὸ σπουδαζόμενον. ἀλλ' ἐπεὶ ὅσα ἐχρῆν εἰπεῖν εἰς ἀσφάλειαν, ἡμῖν εἴρηται, ἀναγκαῖον λοιπὸν ἄρξασθαι τῆς ἀκολουθίας. τί δὴ οὖν πρόκειται ἡμῖν εἰπεῖν σήμερον; οὐ γὰρ ἀγγέλοις, φησίν, ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. ἆρα μὴ περὶ ἑτέρας τινὸς διαλέγεται οἰκουμένης; οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ περὶ ταύτης. διὸ γὰρ τοῦτο προσέθηκε, περὶ ἧς λαλοῦμεν, ἵνα μὴ ἀφῇ τὸν νοῦν πλανηθέντα ἑτέραν τινὰ ἐπιζητεῖν. πῶς οὖν αὐτὴν μέλλουσαν καλεῖ; ὥσπερ καὶ ἑτέρωθί φησιν, Ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος, περὶ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγων ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδὰμ μέλλοντα τὸν κατὰ σάρκα Χριστὸν καλῶν (καὶ γὰρ ἔμελλεν) οὕτω καὶ νῦν, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, ἵνα μὴ νομίσῃς ἑτέραν οἰκουμένην λέγειν αὐτόν, πολλαχόθεν μὲν αὐτὸ καὶ ἄλλοθεν βεβαιοῦται, καὶ ἀπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ εἰπεῖν [αὐτὴν] μέλλουσαν. ἔμελλε γὰρ ἡ οἰκουμένη· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦν ἀεί. ταύτην οὖν τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι, οὐκ ἀγγέλοις ὑπέταξεν, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ. ὅτι δὲ πρὸς τὸν υἱὸν εἴρηται, φησί, δῆλον. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἄν τις εἴποι, ὅτι πρὸς ἀγγέλους. εἶτα καὶ ἑτέραν παράγει μαρτυρίαν, καί φησι, διεμαρτύρατο δέ πού τις λέγων. διατί μὴ τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου εἶπεν, ἀλλ' ἔκρυψεν αὐτό; καὶ ἐν ἑτέραις δὲ μαρτυρίαις τοῦτο ποιεῖ· ὡς ὅταν λέγῃ, Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει, Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ. καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει, Ὁ ποιῶν τοὺς

Ῥωμ. ε.

Ψαλ. ϛϛ. ζ.
β Βασ. ζ. ιδ.
Ψαλ. ργ. δ.

ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν υἱὸν, καὶ κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας. οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι, διεμαρτύρατο δέ πού τις λέγων. τοῦτο δὲ αὐτὸ, οἶμαι, τὸ κρύπτειν καὶ μὴ τιθέναι τὸν εἰρηκότα τὴν μαρτυρίαν, ἀλλ' ὡς περιφερομένην καὶ κατάδηλον οὖσαν εἰσάγειν, δεικνύντος ἐστὶν αὐτοὺς σφόδρα ἐμπείρους εἶναι τῶν γραφῶν. Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ· ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν;

7 Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτὸν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

8 Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ εἰ καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἀνθρωπότητα εἴρηται, ἀλλ' ὅμως κυριώτερον ἁρμόσειεν ἂν τῇ Χριστοῦ σαρκί. τὸ γὰρ, πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἐκείνου μᾶλλόν ἐστιν, ἢ ἡμῶν. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐδένα ἡμᾶς ὄντας ἐπεσκέψατο· καὶ τὸ ἐξ ἡμῶν ἀναλαβὼν, καὶ ἑνώσας αὑτῷ, πάντων ἀνώτερον γέγονεν. Ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι, φησὶν, αὐτῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. νῦν δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐπειδὴ εἶπεν, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, εἰκὸς δὲ ἦν αὐτοὺς ἔτι ἀσχάλλειν, εἶτα μετὰ ταῦτα ὀλίγα ἵνα παρέλθῃς, ταύτην τὴν μαρτυρίαν ἐπήγαγε βεβαιοῦσαν ἐκείνην. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσι, πῶς τοὺς ἐχθροὺς ἔθηκεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τοσαῦτα παθόντων ἡμῶν; ἠνίξατο μὲν καὶ ἐν τῷ προτέρῳ αὐτὸ ἠνίξατο (τὸ γὰρ, ἕως, οὐ τὸ εὐθέως ἐδήλου γινόμενον, ἀλλὰ τὸ ἐν χρόνῳ) νῦν ταῦτα δὲ αὐτὸ ἐπεξέρχεται. μὴ γὰρ, ἐπειδὴ οὐδέπω ὑπεταγήσαν, φησὶ, νομίσῃς μηδὲ ὑποτάττεσθαι. ὅτι μὲν γὰρ δεῖ ὑποταγῆναι, δῆλον. καὶ γὰρ ἡ προφητεία διὰ τοῦτο εἴρηται. Ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐτῷ, φησὶ, τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. πῶς οὖν οὐ πάντα ὑποτέτακται; ὅτι μέλλει ὑποτάσσεσθαι. εἰ τοίνυν πάντα μὲν ὑποταγῆναι ὀφείλει, οὔπω δὲ ὑποτέτακται, μὴ ἀσχάλλε, μηδὲ θορυβοῦ. εἰ μὲν γὰρ τοῦ τέλους παραγενομένου, καὶ πάντων ὑποταγέντων, ταῦτα ἔπασχες, εἰκότως ὑπελάμβανες· νῦν δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα· οὔπω ἐκράτησεν ὁ βασιλεὺς καθαρῶς. τί τοίνυν θορυβῇ, πάσχων κακῶς; οὔπω πάντων περιγέγονε τὸ κήρυγμα, οὔπω καιρὸς τέλεον ὑποταγῆναι. εἶτα πάλιν ἑτέρα παράκλησις· ἤδη ὁ μέλλων πάντας ἔχειν ὑποτεταγμένους, καὶ αὐτὸς ἀπέθανε, καὶ μυρία πέπονθε.

9 Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν, φησὶν, Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου. Εἶτα τὰ χρηστὰ πάλιν, Δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον. Εἶδες πῶς αὐτῷ πάντα ἥρμοσε; καὶ γὰρ τὸ, βραχὺ, αὐτῷ ἂν ἁρμόσειε μᾶλλον, τῷ τρεῖς ἡμέρας γενομένῳ ἐν τῷ ᾅδῃ μόνας, ἀλλ' οὐχ ἡμῖν τοῖς ἐπιπολὺ φθειρομένοις. ὁμοίως καὶ τὸ, δόξῃ καὶ τιμῇ, ἐκείνῳ πολλῷ πλέον, ἢ ἡμῖν ἁρμόσει. πάλιν αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει τοῦ σταυροῦ, δύο ταῦτα κατορθῶσαι σπουδάζων, καὶ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῦ δεῖξαι, καὶ πεῖσαι αὐτοὺς πάντα φέρειν γενναίως, εἰς τὸν διδάσκαλον ἀφορῶντας. εἰ γὰρ ὁ προσκυνούμενος ὑπ' ἀγγέλων, φησὶν, ἠνέσχετο βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἔχειν διὰ σέ· πολλῷ μᾶλλον σὺ ὁ τῶν ἀγγέλων ἐλάττων, πάντα φέρειν ὀφείλεις δι' αὐτόν. εἶτα δείκνυσιν, ὅτι δόξα καὶ τιμὴ ὁ σταυρός ἐστιν· ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς δόξαν αὐτὸν καλεῖ λέγων, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. εἰ οὕτως ἐκεῖνος τὰ διὰ τοὺς δούλους δόξαν καλεῖ, πολλῷ μᾶλλον σὺ τὰ διὰ τὸν δεσπότην. ὁρᾷς τοῦ σταυροῦ τὸν καρπὸν, ὅσος; μὴ φοβηθῇς τὸ πρᾶγμα. σκυθρωπὸν μὲν γὰρ εἶναί σοι δοκεῖ, μυρία δὲ τίκτει ἀγαθά. δείκνυσιν ἐκ τούτων τοῦ πειρασμοῦ τὸ ὄφελος. εἶτά φησιν,

Ἰωαν. ιβ. δ.

Ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου. Ὅπως, φησὶ, χάριτι Θεοῦ. κἀκεῖνος μὲν διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς ταῦτα πέπονθεν· Ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο,

Ρωμ. η. λβ.

σατο, φησιν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν. τίνος ἕνεκεν; οὐκ ὤφειλε τοῦτο ἡ-
μῖν, ἀλλὰ χάριτι πεποίηκε. καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ φησι, Πολ- (Ρωμ. ε. ι.)
λῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς
τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν. ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου. οὐχὶ τῶν πι-
στῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. αὐτὸς μὲν γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε. τί δὲ, εἰ
μὴ πάντες ἐπίστευσαν; αὐτὸς τὸ ἑαυτοῦ πεπλήρωκε. καὶ κυρίως εἶπεν, ὑπὲρ παντὸς γεύ-
σηται θανάτου· καὶ οὐκ εἶπεν, ἀποθάνῃ. ὥσπερ γὰρ ὄντως γευσάμενος, οὕτω μικρὸν ἐν αὐτῷ
ποιήσας διάστημα, εὐθέως ἀνέστη. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, τὸν ὄντως
θάνατον ἐσήμανε· τῷ δὲ, ἀγγέλων κρείττων, τὴν ἀνάστασιν ἐδήλωσεν. καθάπερ γὰρ ἰατρὸς
οὐκ ἔχων ἀνάγκην τῶν τῷ ἀρρώστῳ παρεσκευασμένων σιτίων ἀπογεύσασθαι, διὰ τὴν περὶ
ἐκεῖνον κηδεμονίαν πρότερον αὐτὸς ἀπογεύεται, ἵνα πείσῃ τὸν ἄρρωστον θαρσοῦντα κατα-
τολμῆσαι τῆς βρώσεως· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ πάντες ἄνθρωποι τὸν θάνατον ἐδεδοίκεσαν,
πείθων αὐτοὺς κατατολμᾶν τοῦ θανάτου, καὶ αὐτὸς ἀπεγεύσατο αὐτοῦ, οὐκ ἔχων ἀνάγκην.
Ἔρχεται γὰρ, φησιν, ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ οὐχ εὑρίσκει ἐν ἐμοὶ οὐδέν. ὥστε καὶ τὸ, (Ιωαν. ιδ. γ.)
χάριτι, καὶ τὸ, ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου, τοῦτο συνίστησιν.

10 Ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόν-
τα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. Περὶ τοῦ πατρὸς
ἐνταῦθα λέγει. ὁρᾷς πῶς πάλιν τὸ, δι' οὗ, αὐτῷ ἁρμόζει; οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν, εἴγε ἐ-
λαττώσεως ἦν, καὶ τῷ υἱῷ μόνον προσῆκεν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἀξία, φησὶ, τῆς φιλαν-
θρωπίας αὐτοῦ πεποίηκε, τὸ τὸν πρωτότοκον λαμπρότερον ἀποδεῖξαι πάντων, καὶ ὥσπερ
ἀθλητὴν γενναῖον καὶ τοὺς ἄλλους ὑπερέχοντα, τοῖς ἑτέροις ὑπόδειγμα θεῖναι. τὸν ἀρχη-
γὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν. τουτέστι, τὸν αἴτιον τῆς σωτηρίας. ὁρᾷς ὅσον τὸ μέσον; καὶ αὐτὸς υἱὸς,
καὶ ἡμεῖς υἱοί· ἀλλ' ὁ μὲν σώζει, ἡμεῖς δὲ σωζόμεθα. εἶδες πῶς ἡμᾶς καὶ συνάγει καὶ διΐστησι; πολ-
λοὺς, φησιν, υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα. ἐνταῦθα συνήγαγε. τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας
αὐτῶν. καὶ πάλιν διέστησε. διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ἄρα τὰ παθήματα τελείωσις,
καὶ αἰτία τῆς σωτηρίας. ὁρᾷς ὅτι τὸ παθεῖν κακῶς, οὐκ ἔστιν ἐγκαταλελειμμένων; ἤδη τούτῳ
πρώτῳ τετίμηκε τὸν υἱὸν ὁ Θεὸς, τῷ διὰ παθημάτων αὐτὸν ἀγαγεῖν. καὶ ὄντως τοῦ τὸν κό-
σμον ποιῆσαι, καὶ ἐκ μὴ ὄντων παραγαγεῖν αὐτὸν, τὸ σάρκα ἀναλαβόντα παθεῖν ἅπερ ἔπαθε,
πολλῷ μεῖζόν ἐστι. καὶ τοῦτο μὲν οὖν φιλανθρωπίας, ἐκεῖνο δὲ πολλῷ πλέον. καὶ δεικνὺς καὶ
αὐτὸς τοῦτο αὐτὸ, φησιν, Ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦ- (Ἐφεσ. β. ζ.)
τον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν* ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.
ἔπρεπε γὰρ* αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν
ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, φησι, τῷ κηδε-
μόνι ὄντι, καὶ πάντα εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι, ἐκδοῦναι τὸν υἱὸν ὑπὲρ τῆς τῶν λοιπῶν σωτη-
ρίας, τὸν ἕνα ὑπὲρ τῶν πολλῶν. ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ, διὰ παθημάτων τελειῶ-
σαι, δεικνὺς ὅτι ὁ παθὼν ὑπέρ τινος, οὐκ ἐκεῖνον ὠφελεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λαμπρό-
τερος γίνεται καὶ τελειότερος. καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τοὺς πιστοὺς φησι, παραθαρρύνων αὐτούς.
καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς τότε ἐδοξάσθη, ὅτε ἔπαθεν. ὅταν δὲ εἴπω, ὅτι ἐδοξάσθη, μὴ νομίσῃς
δόξης πρόσληψιν αὐτῷ γίνεσθαι. ἐκείνην γὰρ τὴν τῆς φύσεως εἶχεν ἀεὶ, οὐδὲν
προσλαβών.

11 Ὅ τε γὰρ ἁγιάζων, φησὶ, καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες· δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐ-
παισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν. Ἰδοὺ πάλιν πῶς συνάγει τιμῶν αὐτοὺς καὶ παρα-
μυθούμενος, καὶ ἀδελφοὺς αὐτοὺς ποιῶν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τοῦτο, τὸ ἐξ ἑνὸς εἶναι. εἶτα πάλιν ἀ-
σφαλιζόμενος, καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ κατὰ σάρκα φησὶν, ἐπήγαγε, τὸ, ὁ ἁγιάζων, καὶ οἱ ἁγιαζό-
μενοι.

μένοι. ὁρᾷς ὅσον τὸ μέσον; ὁ μὲν γὰρ ἁγιάζει, ἡμεῖς δὲ ἁγιαζόμεθα. καὶ ἀνωτέρω τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἔφη. εἷς γὰρ Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν. ὁρᾷς πῶς πάλιν δείκνυσι τὴν ὑπεροχήν; τῷ γὰρ εἰπεῖν, οὐκ ἐπαισχύνεται, δείκνυσιν οὐ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἀλλὰ τῆς φιλοστοργίας τοῦ μὴ ἐπαισχυνομένου τὸ πᾶν ὄν, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τῆς πολλῆς. εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἑνός, ἀλλ' ὁ μὲν ἁγιάζει, ἡμεῖς δὲ ἁγιαζόμεθα. πολὺ δὲ τὸ μέσον. καὶ ὁ μὲν ἐκ τοῦ πατρός, ὡς υἱὸς γνήσιος, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ ὡς κτίσμα, τουτέστιν, ἐξ οὐκ ὄντων. ὥστε πολὺ τὸ μέσον. διό φησιν, οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων,

Ψαλ. κβ. ιγ.

12 Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. Τὴν γὰρ σάρκα ἐνδυσάμενος, ἐνεδύσατο καὶ τὴν ἀδελφότητα, καὶ συνεισῆλθεν ὁμοῦ τῇ σαρκὶ καὶ ἡ ἀδελφότης. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰκότως τέθεικε· τὸ δέ,

Ψαλ. ιη. γ. Ησ. η. ιη.

13 Ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ. Τί βούλεται; καὶ τὸ μετὰ ταῦτα δὲ εἰκότως· Ἰδοὺ ἐγώ, καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.

Ὥσπερ γὰρ ἐνταῦθα πατέρα δείκνυσιν ἑαυτόν, οὕτως ἐκεῖ ἀδελφόν. Ἀπαγγελῶ, φησι, τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. καὶ πάλιν τὴν ὑπεροχὴν δείκνυσι, καὶ πολὺ τὸ μέσον, διὰ τῶν ἑξῆς.

14 Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία, φησί, κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός.

Ὁρᾷς ποῦ φησι τὸ ὅμοιον; κατὰ τὴν σάρκα. Παραπλησίως καὶ αὐτὸς μετέσχε τῶν αὐτῶν. Αἰσχυνέσθωσαν πάντες οἱ αἱρετικοί, ἐγκαλυπτέσθωσαν οἱ δοκήσει λέγοντες αὐτὸν παραγενέσθαι, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι μετέσχε τούτων μόνον, καὶ ἐσίγησε (καίτοι καὶ εἰ οὕτως εἶπεν, ἱκανὸν ἦν) ἀλλ' ἕτερόν τι μεῖζον ἐνέφηνε, τό, παραπλησίως, προσθείς. οὐ φαντασίᾳ, οὐδὲ εἰκόνι, φησίν, ἀλλ' ἀληθείᾳ· ἐπεὶ τό, παραπλησίως, οὐ σώζεται. Εἶτα δείξας τὴν ἀδελφότητα, καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι τῆς οἰκονομίας. Ὅπως διὰ τοῦ θανάτου, φησί, καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι, τὸν διάβολον.

Ἐνταῦθα τὸ θαυμαστὸν δείκνυσιν, ὅτι δι' οὗ ἐκράτησεν ὁ διάβολος, διὰ τούτου ἡττήθη, καὶ ὅπερ ἰσχυρὸν ἦν αὐτῷ ὅπλον κατὰ τῆς οἰκουμένης ὁ θάνατος, τούτῳ αὐτὸν ἔπληξεν ὁ Χριστός. καὶ τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως τοῦ νικήσαντος ἐμφαίνει. ὁρᾷς ὅσον ὁ θάνατος εἰργάσατο καλόν;

15 Καὶ ἀπαλλάξῃ, φησί, τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. Τίνος ἕνεκεν φρίττετε, φησι, τί δεδοίκατε τὸν καταργηθέντα; οὐκέτι φοβερός ἐστιν, ἀλλὰ πεπάτηται, καταπεφρόνηται, εὐτελής ἐστι, καὶ οὐδενὸς ἄξιος. τί δέ ἐστιν, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας; τί τοῦτό, φησιν; ὅτι ὁ τὸν θάνατον δεδοικώς, δοῦλός ἐστι, καὶ πάντα ὑφίσταται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. ἢ ἐκεῖνο, ὅτι πάντες δοῦλοι ἦσαν τοῦ θανάτου, φησί, καὶ τῷ μηδέπω αὐτὸν λελύσθαι ἐκρατοῦντο· ἢ [εἰ μὴ τοῦτο,] ὅτι φόβῳ διηνεκεῖ συνέζων οἱ ἄνθρωποι. ἀεὶ γὰρ ἀποτεθνήξεσθαι προσδοκῶντες, καὶ τὸν θάνατον δεδοικότες, οὐδεμιᾶς ἡδονῆς αἴσθησιν λαβεῖν ἠδύναντο, τοῦ φόβου τούτου παρόντος αὐτοῖς. τοῦτο γὰρ ἠνίξατο εἰπών, διὰ παντὸς τοῦ ζῆν. δείκνυσιν ἐνταῦθα τοὺς θλιβομένους, τοὺς ἐλαυνομένους, τοὺς διωκομένους, τοὺς καὶ πατρίδος καὶ οὐσίας καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀποστερουμένους, ἤδη διάγοντας καὶ ἐλευθερωτέρους ἐκείνων τῶν ἐν τρυφῇ τὸ πάλαι τυγχανόντων, τῶν μηδὲν τοιοῦτον παθόντων, τῶν εὐθηνουμένων· εἴγε ἐκεῖνοι μὲν διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ὑπὸ τῷ φόβῳ τούτῳ ἦσαν, καὶ δοῦλοι· αὐτοὶ δὲ τούτου εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι, καὶ γελῶντες τοῦτο, ὅπερ ἐκεῖνοι πεφρίκασιν. ὥσπερ γὰρ εἴ τις δεσμώτην μέλλοντα τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι, καὶ ἀεὶ τοῦτο προσδοκῶντα λιπαίνοι πολλῇ τῇ τρυφῇ, τοιοῦτόν τι ἦν τὸ παλαιὸν ὁ θάνατος. νῦν δὲ ταῦτα γέγονεν, οἷον ἂν εἴ τις τὸν φόβον ἐκεῖνον ἐκβαλὼν μετὰ τῆς τρυφῆς, ἀ-

θλεῖν

θλῖψιν προτρέποι, καὶ τὸν ἀγῶνα προτιθεὶς, ἐπαγγέλλοιτο μηκέτι εἰς θάνατον, ἀλλ' εἰς βασιλεί-
αν ἀγαγεῖν. τίνων οὐκ ἂν ἠθέλησας σὺ γενέσθαι, τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ λιπαρούντων μετὰ
τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ἀπόφασιν προσδοκᾶν, ἢ τῶν ἀθλούντων πολλὰ, καὶ ποιούντων ἑκόν-
τι, ὥστε τὸ διάδημα τῆς βασιλείας ἀναδήσασθαι; ὁρᾷς πῶς αὐτῶν ἦρε τὴν ψυχὴν, καὶ με-
τεώρους εἰργάσατο; δείκνυσι δὲ οὐ τὸν θάνατον μόνον καταπαυόμενον, ἀλλὰ διὰ τούτου κἀκεῖνον τὸν
ἄσπονδον πρὸς ἡμᾶς ἀεὶ τὸν πόλεμον ἐπανῃρημένον καὶ ἐπιδεικνύμενον, τὸν διάβολον λέγω
καταργηθέντα. ὁ γὰρ θάνατον μὴ δεδοικὼς, ἔξω τῆς τυραννίδος ἐστὶ τοῦ διαβόλου. εἰ γὰρ δέρμα
ὑπὲρ δέρματος, καὶ πάντα δοίη ἄν τις ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ὅταν καὶ ταύτης κρίνῃ τις κατα-
φρονεῖν, τίνος ἔσται δοῦλος λοιπόν; οὐδένα δέδοικεν, οὐδένα φοβεῖται, πάντων ἐστὶν ἀνώτερος, καὶ
πάντων ἐλευθερώτερος. ὁ γὰρ τῆς ψυχῆς τῆς ἑαυτοῦ καταφρονῶν, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἄλλων. ὅταν δὲ
εὕρῃ ψυχὴν τοιαύτην ὁ διάβολος, οὐδὲν ἐργάσασθαι δύναται ἐν αὐτῇ τῶν ἑαυτοῦ. τί γὰρ, εἰ-
πέ μοι; χρημάτων ζημίαν ἀπειλήσει, καὶ ἀτιμίαν, καὶ πατρίδος ἔκπτωσιν; ἀλλὰ ταῦτα
μικρὰ τῷ μηδὲ τὴν ψυχὴν τιμίαν ἡγουμένῳ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. ὁρᾷς ὅτι τοῦ
θανάτου τὴν τυραννίδα ἐκβαλὼν, συγκατέλυσε καὶ τοῦ διαβόλου τὴν ἰσχύν; ὁ γὰρ
περὶ ἀναστάσεως μυρία φιλοσοφεῖν εἰδὼς, πῶς ἂν δεδοίκοι θάνατον; πῶς ἂν φρίττοι
λοιπόν;

Ιωϲ. β. δ.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν ἀσχάλλετε λέγοντες, διατί ταῦτα καὶ τὰ πεπόνθαμεν; οὕτω γὰρ λαμπροτέρα
ἡ νίκη γέγονεν. οὐκ ἂν δὲ ἦν λαμπρὰ, εἰ μὴ θανάτῳ τὸν θάνατον ἔλυσε. τὸ δὲ θαυμαστὸν
τοῦτό ἐστιν, ὅτι δι' αὐτῶν αὐτὸν ἐνίκησε, δι' ὧν ἴσχυσε, τὸ εὔπορον αὐτοῦ πανταχοῦ καὶ εὐμήχανον
δεικνύς. μὴ δὴ προδῶμεν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν δωρεάν. Οὐ γὰρ ἐλάβομεν, φησι, πνεῦμα
δειλίας, ἀλλὰ πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. στῶμεν οὖν γενναίως κα-
ταγελῶντες τοῦ θανάτου. ἀλλὰ γὰρ ἐπῆλθέ μοι στενάξαι πικρὸν, ποῦ μὲν ὁ Χριστὸς ἡμᾶς
ἀνήγαγε, ποῦ δὲ ἑαυτοὺς κατηγάγομεν. ὅταν γὰρ ἴδω τοὺς κοπετοὺς τοὺς κατὰ τὴν ἀγοράν, τὰς
οἰμωγὰς, ἃς ἐπὶ τοῖς ἐξερχομένοις ποιοῦνται τοῦ βίου, τὰς ὀλολυγὰς, τὰς ἀσχημοσύνας τὰς
ἄλλας, πιστεύσατε, * αἰσχύνομαι καὶ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους καὶ αἱρετικοὺς τοὺς ὁρῶντας, καὶ
πάντας ἁπλῶς τοὺς διὰ τοῦτο καταγελῶντας ἡμῶν. ὅσα γὰρ ἂν εἴπω λοιπὸν, εἰκῇ ἐρῶ
περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφῶν. τί δήποτε; ὅτι οὐ τοῖς λεγομένοις παρ' ἐμοῦ προσέχουσιν Ἕλ-
ληνες, ἀλλὰ τοῖς γινομένοις παρ' ὑμῶν. εὐθέως γὰρ ἐροῦσι, πότε τούτων τις καταφρονῆ-
σαι θανάτου δυνήσεται, μηδὲ ἕτερον τεθνεῶτα δυνάμενος ἰδεῖν; καλὰ τὰ εἰρημένα ὑπὸ
τοῦ Παύλου, καλὰ, καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξια, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. τί γάρ φησι;
καὶ ἀπαλλάξει τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. ἀλλ'
οὐκ ἀφίετε ταῦτα πιστεύεσθαι ὑμεῖς, μαχόμενοι διὰ τῶν ἔργων αὐτοῖς· καίτοι πολ-
λὰ ἐπιτειχίσαντος τοῦ Θεοῦ γίνεσθαι * πρὸς τοῦτο, ἵνα ἀνέλῃ τὴν πονηρὰν ταύτην συνή-
θειαν. εἰπὲ γάρ μοι, τί βούλονται αἱ λαμπάδες αἱ φαιδραί; οὐχ ὡς ἀθλητὰς αὐτοὺς προπέμ-
πομεν; τί δὲ οἱ ὕμνοι; οὐχὶ τὸν Θεὸν δοξάζομεν, καὶ εὐχαριστοῦμεν ὅτι λοιπὸν ἐστεφάνωσε τὸν
ἀπελθόντα, ὅτι τῶν πόνων ἀπήλλαξεν, ὅτι τῆς δειλίας ἐκβαλὼν ἔχει παρ' ἑαυτῷ; οὐ διὰ
τοῦτο ὕμνοι; οὐ διὰ τοῦτο ψαλμῳδίαι; ταῦτα πάντα χαιρόντων ἐστίν. Εὐθυμεῖ γάρ, φησί,
τις; ψαλλέτω. ἀλλ' οὐ τούτοις προσέχουσιν Ἕλληνες. μὴ γάρ μοι, φησιν, εἴπῃς τὸν ἐκτὸς
τῶν παθῶν φιλοσοφοῦντα (τοῦτο γὰρ οὐδὲν μέγα, οὐδὲ θαυμαστὸν) ἀλλὰ δεῖξόν μοι τὸν ἐν
αὐτοῖς τοῖς πάθεσι φιλοσοφοῦντα, καὶ τότε πιστεύσω τῇ ἀναστάσει. καὶ τὸ μὲν βιωτικὰς γυναῖκας
τοῦτο ποιεῖν, θαυμαστὸν οὐδέν. καίτοιγε καὶ αὐτὸ δεινόν. καὶ γὰρ καὶ αὗται τὴν αὐτὴν ἀπαι-
τοῦνται φιλοσοφίαν. διὸ καὶ Παῦλός φησι, Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνο-
εῖν, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. οὐχὶ μονάζουσιν ἔγραφε
ταῦτα, οὐδὲ ἀειπαρθένοις, ἀλλὰ καὶ κοσμικαῖς γάμῳ ὁμιλησάσαις, καὶ βιωτικοῖς. πλὴν
ἀλλ'

Ρωμ. η. ιε.
β. Τιμ. α. ζ.
Ιακ. ε. ιγ.
α. Θεσ. δ. ιγ.

ἀλλ' οὐχ οὕτω δεινὸν τοῦτο. ὅταν δέ τις, ἢ γυνή, ἢ ἀνὴρ ἐσταυρῶσθαι τῷ κόσμῳ λέγων, ὁ μὲν τρίχας τίλλῃ, ἡ δὲ κωκύῃ μεγάλα, τί τούτου ἀσχημονέστερον; πιστεύσατέ μοι λέγοντι· εἴπερ ὡς ἐχρῆν ἐγίνετο, πολὺν ἔδει χρόνον τοὺς τοιούτους εἴργεσθαι τῶν οὐδῶν τῶν τῆς ἐκκλησίας. τοὺς γὰρ ὄντως ἀξίους πένθους, οὗτοί εἰσι, τοὺς τὸν θάνατον δεδοικότες ἔτι καὶ φρίττοντες, τοὺς τῇ ἀναστάσει διαπιστοῦντες. ἀλλ' οὐ τῇ ἀναστάσει διαπιστῶ, φησίν, ἀλλὰ τὴν συνήθειαν ἐπιζητῶ. διὰ τί οὖν, εἰπέ μοι, ὅταν ἀποδημῇ, καὶ ἀποδημίαν μακράν, οὐ τὰ αὐτὰ ποιεῖς; ἀλλὰ κλαίω καὶ τότε, φησί, καὶ θρηνῶ ἐπιζητοῦσα. ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ὄντως συνηθείας ἐπιζητούσης ἐστί, τοῦτο δὲ ἀπεγνωκυίας τὴν ἐπάνοδον. ἐννόησον τί ψάλλεις κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον· (Ψαλ. ριδ. ζ.) Ἐπίστρεψον, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. καὶ πάλιν, (Ψαλ. λα. ζ.) Οὐ φοβηθήσομαι κακά, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. καὶ πάλιν, Σύ μου εἶ καταφυγὴ ἀπὸ θλίψεως τῆς περιεχούσης με. ἐννόησον τί βούλονται οὗτοι οἱ ψαλμοί. ἀλλ' οὐ προσέχεις, ἀλλὰ μεθύεις ὑπὸ τοῦ πένθους. καὶ ἐν τοῖς ἑτέρων κηδεύμασι κατανόησον ἀκριβῶς, ἵνα ἔχῃς φάρμακον ἐν τοῖς σοῖς. Ἐπίστρεψον, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε, λέγεις, καὶ δακρύεις; οὐχὶ σκηνὴ ταῦτά ἐστιν, οὐχ ὑπόκρισις; εἰ μὲν γὰρ ὄντως πιστεύεις οἷς λέγεις, περιττῶς πενθεῖς· εἰ δὲ παίζεις καὶ ὑποκρίνῃ καὶ μύθους αὐτὰ εἶναι νομίζεις, τί καὶ ψάλλεις; τί καὶ ἀνέχῃ τῶν παραγινομένων; διὰ τί μὴ ἀπελαύνεις τοὺς ψάλλοντας; ἀλλὰ μαινομένων τοῦτο, φησί· κἀκεῖνο πολλῷ μᾶλλον. τέως μὲν οὖν παραινῶ· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, σφοδρότερον τῷ πράγματι χρήσομαι. καὶ γὰρ μειζόνως δέδοικα, μὴ τούτῳ τῷ τρόπῳ χαλεπή τις νόσος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπεισέλθῃ. τοῦτον μὲν οὖν τὸν κοπετὸν ὕστερον ἐπανορθωσόμεθα. νῦν δὲ παραγγέλλω καὶ διαμαρτύρομαι καὶ πλουσίοις καὶ πένησι καὶ γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι. γένοιτο μὲν οὖν πάντας ὑμᾶς ἀπενθήτους τὸν βίον ἐξελθεῖν, καὶ κατὰ νόμον τὸν πρέποντα πατέρας ὑπὸ τῶν υἱῶν γεγηρακότας περιπέμπεσθαι, καὶ μητέρας ὑπὸ θυγατέρων καὶ ἐγγόνων [καὶ μετεγγόνων] ἐν λιπαρῷ τῷ γήρᾳ, καὶ μηδαμοῦ γίνεσθαι ἄωρον θάνατον. γένοιτο μὲν οὖν τοῦτο, καὶ τοῦτο εὔχομαι, καὶ τοὺς προέδρους δὲ καὶ πάντας ὑμᾶς ὑπὲρ ἀλλήλων παρακαλῶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ, καὶ κοινὴν ποιήσασθαι ταύτην εὐχήν. εἰ δὲ (ὅπερ ἀπείη, μηδὲ συμβαίη) πικρός τις γένηται θάνατος (πικρὸν δὲ λέγω, οὐ τῇ φύσει (οὐδὲ γάρ ἐστι λοιπὸν πικρὸς ὁ θάνατος, ὕπνου γὰρ οὐδὲν διενήνοχεν) ἀλλὰ πικρός, [λέγω,] πρὸς τὴν ἡμετέραν διάθεσιν) εἰ οὖν τοῦτο συμβαίη, καί τινες τὰς θρηνούσας ταύτας μισθώσαιντο (πιστεύσατέ μοι λέγοντι, οὐκ ἄλλως γὰρ ἐρῶ, ἀλλ' ὡς ἔχω· ὁ βουλόμενος ὀργιζέσθω) πολὺν αὐτὸν χρόνον τῆς ἐκκλησίας ἀπείρξω ὡς τὸν εἰδωλολάτρην. εἰ γὰρ τὴν πλεονεξίαν εἰδωλολατρείαν καλεῖ ὁ Παῦλος, (Κολοσ. γ. ε.) πολλῷ μᾶλλον τὸν ἐπὶ πιστοῦ τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἐπεισφέροντα. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, πρεσβυτέρους καλεῖς, καὶ τοὺς ψάλλοντας; οὐχ ὥστε παραμυθήσασθαι, οὐχ ὥστε τιμῆσαι τὸν ἀπελθόντα; τί τοίνυν αὐτὸν ὑβρίζεις; τί δὲ παραδειγματίζεις; τί δὲ παίζεις, ὥσπερ ἐν σκηνῇ; ἡμεῖς ἐρχόμεθα τὰ περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφοῦντες, πάντας παιδεύοντες, καὶ τοὺς μηδέπω πεπληγμένους, διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον τιμῆς, εἴ ποτε συμβαίη τι τοιοῦτον, φέρειν γενναίως· σὺ δὲ ἄγεις τοὺς τὰ ἡμέτερα καθαιροῦντας, τό γε αὐτῶν μέρος; τί τούτου τοῦ γέλωτος καὶ τῆς χλευασίας χεῖρον; τί ταύτης τῆς ἀνωμαλίας βαρύτερον; αἰσχύνθητε καὶ ἐντράπητε. εἰ δὲ μὴ βούλεσθε, ἡμεῖς οὐκ ἀνεχόμεθα ἔθη τοιαῦτα ὀλέθρια τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπεισαγαγεῖν. (α. Τιμ. ε. κ.) Τοὺς γὰρ ἁμαρτάνοντας, φησίν, ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε. κἀκείναις δὲ ταῖς ταλαιπώροις καὶ ἀθλίαις δι' ὑμῶν ἀπαγορεύομεν, μηδέποτε ταῖς τῶν πιστῶν ἐκφοραῖς ἐπεισιέναι, ἵνα μὴ ὄντως τὰ οἰκεῖα αὐτὰς ἀναγκάσωμεν θρηνεῖν κακά, καὶ παιδεύσωμεν μὴ ἐν ἀλλοτρίοις ταῦτα ποιεῖν, ἀλλὰ τὰς οἰκείας συμφορὰς μᾶλλον ὀδύρεσθαι. καὶ γὰρ καὶ πατὴρ φιλόστοργος, ὅταν υἱὸν ἄτακτον ἔχῃ, οὐκ ἐκείνῳ μόνον παραινεῖ μὴ πλησιάζειν τοῖς πονηροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκεί-

νοις

καὶ φόβος. ἰδοὺ τοίνυν καὶ ὑμῖν κἀκείναις διʼ ὑμῶν παραινῶ, ὥστε μήτε ὑμᾶς κηδεῦσαι τοιαύ-
ταις, μήτε ἐκείνας παραγίνεσθαι. καὶ γένοιτο μὲν τὸν λόγον τι ἐργάσασθαι πλέον, καὶ τὴν ἀ-
πειλὴν ἰσχῦσαι. εἰ δὲ (ὅπερ ἀπείη) καταφρονηθείημεν, ἀναγκασθησόμεθα λοιπὸν εἰς ἔρ-
γον ἀγαγεῖν τὴν ἀπειλὴν, ὑμᾶς μὲν τοῖς νόμοις παιδεύοντες τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ἐκείνας
δὲ ὡς ἐκείναις προσῆκόν ἐστιν. εἰ δέ τις ἀπαυθαδιαζόμενος καταφρονεῖ, ἀκουέτω τοῦ Χρι-
στοῦ λέγοντος καὶ νῦν, Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ
σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου· εἰ δὲ μὴ πείθοιτο, παράλαβε μετὰ σαυτοῦ ἕνα ἢ δύο· εἰ δὲ καὶ οὕτως ἀν-
τιλέγοι, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· εἰ δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσειεν, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ
ὁ τελώνης. εἰ δὲ τὸν εἰς ἐμὲ ἁμαρτάνοντα, ἐπειδὰν μὴ πείθοιτο, οὕτως ἀποστρέφεσθαι
κελεύει· τὸν εἰς ἑαυτὸν ἁμαρτάνοντα καὶ εἰς τὸν Θεὸν πῶς ἔχειν ὀφείλω, ὑμεῖς κρίνατε.
ὑμεῖς γὰρ ἡμῶν καταγινώσκετε οὐ μαλακῶς προσφερομένων ὑμῖν. εἰ δέ τις κατα-
φρονεῖ τῶν δεσμῶν τῶν παρʼ ἡμῶν, πάλιν αὐτὸν ὁ Χριστὸς παιδευέτω λέγων, Ὅσα ἂν δήση-
τε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμέ-
να ἐν τῷ οὐρανῷ. εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς ταλαίπωροι καὶ οὐδαμινοὶ καὶ τοῦ καταφρονεῖσθαι ἄ-
ξιοι, ὥσπερ οὖν καὶ ἄξιοι, ἀλλʼ οὐχ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦμεν, οὐδὲ ὀργὴν ἀμυνόμεθα, ἀλ-
λὰ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας φροντίζομεν. αἰδέσθητε, παρακαλῶ, καὶ ἐντράπητε. εἰ γὰρ
φίλον τις φέρει σφοδρότερον τοῦ δέοντος ἐπιφερόμενον, τὸν σκοπὸν ἐξετάζων, καὶ ὅτι εὐνοϊ-
κῶς, ἀλλʼ οὐκ ἀλαζονευόμενος τοῦτο ποιεῖ· πολλῷ μᾶλλον διδάσκαλον ἐπιπλήττοντα,
καὶ διδάσκαλον οὐδὲ αὐτὸν ἐξ αὐθεντίας ταῦτα λέγοντα, οὐδὲ ὡς ἐν τάξει ἄρχοντος,
ἀλλʼ ὡς ἐν τάξει κηδεμόνος. οὐ γὰρ ἐξουσίαν ἐπιδείξασθαι βουλόμενοι, ταῦτα λέγομεν (πῶς
γὰρ τὸν μηδὲ εἰς πεῖραν αὐτῆς ἐλθεῖν εὐχόμενοι) ἀλλʼ ὑπὲρ ὑμῶν ἀλγοῦντές τε καὶ κατοδυρό-
μενοι. σύγγνωτε δὴ, καὶ μηδεὶς καταφρονείτω τῶν δεσμῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν. οὐ γὰρ ἄν-
θρωπός ἐστιν ὁ δεσμῶν, ἀλλʼ ὁ Χριστὸς ὁ τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἡμῖν δεδωκὼς, καὶ κυρίους
ποιῶν ἀνθρώπους τῆς τοσαύτης τιμῆς. ἡμεῖς μὲν γὰρ εἰς τὸ λύειν βουλόμεθα καταχρῆ-
σθαι τῇ ἐξουσίᾳ· μᾶλλον δὲ, οὐδὲ τούτου ἀνάγκην ἔχειν βουλόμεθα. οὐδένα γὰρ βουλόμεθα
εἶναι δεσμώτην παρʼ ἡμῖν· οὐχ οὕτως ἐσμὲν ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι, εἰ καὶ σφόδρα οὐδα-
μινοί τινές ἐσμεν. εἰ δὲ ἀναγκασθείημεν, σύγγνωτε. οὐ γὰρ ἑκόντες, οὐδὲ βουλόμενοι,
ἀλλὰ μᾶλλον ὑμῶν τῶν δεδεμένων ἀλγοῦντες, τὰ δεσμὰ περιβάλλομεν. εἰ δέ τις κατα-
φρονοίη τούτων, ἐπιστήσεται ὁ τῆς κρίσεως καιρὸς ὁ διδάσκων αὐτόν. τὸ δὲ λοιπὸν οὐ βούλομαι
εἰπεῖν, ἵνα μὴ πλήξω τὴν διάνοιαν ὑμῶν. ἡμεῖς μὲν γὰρ πρὸ τούτου μὲν εὐχόμεθα εἰς ἀνάγ-
κην μὴ ἐλθεῖν· εἰ δὲ ἔλθοιμεν, τὸ ἑαυτῶν πληροῦμεν, περιβάλλομεν τὰ δεσμά. εἰ δέ τις
διαῤῥήξειε ταῦτα· ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ πεποίηκα, καὶ ἀνεύθυνός εἰμι λοιπὸν, ὁ δὲ λόγος ἔσται
σοι πρὸς τὸν ἐμοὶ κελεύσαντα δῆσαι. οὐδὲ γὰρ εἰ, βασιλέως προκαθημένου, τῶν δορυ-
φόρων τῶν παρεστώτων τις ἐκελεύσθη δῆσαί τινα τῶν ἐν τῇ τάξει, καὶ τὰ δεσμὰ περιέβαλεν, ἐκεῖ-
νος δὲ οὐ μόνον ἀπώσαιτο τοῦτον, ἀλλὰ καὶ συντρίψειε τὰ δεσμά, ὁ δορυφόρος ἐστὶν ὁ τὴν ὕβριν
πεπονθὼς, ἀλλʼ ὁ βασιλεὺς πολλῷ μᾶλλον ὁ κελεύσας. εἰ γὰρ τὰ εἰς τοὺς πιστοὺς γινό-
μενα αὐτὸς οἰκειοῦται, ὅταν τοὺς εἰς τὸ διδάσκειν τεταγμένους ὑβρίζητε, πολλῷ μᾶλλον ὡς
αὐτὸς ὑβριζόμενος δυσχεραίνεται. ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης
εἰς ἀνάγκην τῶν δεσμῶν τούτων ἐλθεῖν. ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, καλόν· οὕτω τὸ
φέρειν ἐπιτίμησιν, χρήσιμον. φέρωμεν τοίνυν τὴν ἐπίπληξιν, καὶ σπουδάζωμεν τὸ μὴ ἁ-
μαρτάνειν. εἰ δὲ ἁμαρτοίημεν, φέρωμεν τὴν ἐπιτίμησιν. ὥσπερ γὰρ καλὸν μὲν τὸ μὴ πλήτ-
τεσθαι, εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, τὸ φάρμακον ἐπιτεθῆναι τῇ πληγῇ χρήσιμον· οὕτω καὶ ἐν-
ταῦθα. ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν τοιούτων δεηθῆναι φαρμάκων. Πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑ-
μῶν τὰ κρείττονα, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν. σφοδρότερον δὲ διελέχθη-
μεν

Margin: Ματθ. ιη. ιε. — Ματθ. ιη. ιη. — Εβρ. ς. θ.

Margin notes: ἡμῶν ὑ/πηρύκαι-/ἰσμα — καί — τί μοι — μῶν

μὲν ὑπὲρ πλείονος ἀσφαλείας. βέλτιον γὰρ ἐμὲ θρασύν τινα καὶ ἀπηνῆ καὶ αὐθάδη ὑποπτεύεσθαι παρ' ὑμῶν, ἢ ὑμᾶς τὰ τῷ Θεῷ μὴ δοκοῦντα ποιεῖν. πιστεύομεν δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐκ ἀνόνητος ὑμῖν αὕτη ἡ ἐπιτίμησις ἔσται, ἀλλ' οὕτω μεταβληθήσεσθε, ὡς τοὺς τῶν λόγους εἰς τὰ ὑμέτερα ἐγκώμια ἀναλίσκεσθαι, καὶ εἰς τοὺς ἐπαίνους. γένοιτο δὲ ἡμᾶς βιοῦν κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ· ἵνα καταξιωθῶμεν ἅπαντες τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. ε. 16 ΟΥ ΓΑΡ ΔΗΠΟΥ ΑΓΓΕΛΩΝ ΕΠΙΛΑΜΒΑνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται.

17 Ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι.

ΤΗν πολλὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ὁ Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος, καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν περὶ τὸ γένος ἔχει τὸ ἀνθρώπινον, μετὰ τὸ εἰπεῖν, Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἐπεξέρχεται τούτῳ τῷ χωρίῳ, καί φησιν, οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται. μὴ [γὰρ] ἁπλῶς παράσχῃς τῷ λεχθέντι, μηδὲ ψιλόν τι πρᾶγμα τοῦτο εἶναι νομίσῃς, τὸ τὴν ἐξ ἡμῶν σάρκα αὐτὸν ἀναλαβεῖν. οὐ γὰρ ἀγγέλοις τοῦτο ἐχαρίσατο· διὸ καὶ οὕτως εἴρηκεν, οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ. τί ἐστιν ὅ φησιν; οὐκ ἀγγέλου φύσιν ἀνεδέξατο, ἀλλ' ἀνθρώπου. [τί δέ ἐστιν ἐπιλαμβάνεται;] οὐκ ἐκείνης, φησίν, ἐδράξατο τῆς φύσεως τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας. διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ἀνέλαβεν, ἀλλὰ ταύτῃ τῇ λέξει ἐχρήσατο τῇ, ἐπιλαμβάνεται; ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν διωκόντων τοὺς ἀποστρεφομένους αὐτούς, καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε καταλαβεῖν φεύγοντας, καὶ ἐπιλαβέσθαι ἀποπηδώντων. φεύγουσαν γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ πόῤῥω φεύγουσαν (Ἦμεν γὰρ τοῦ Θεοῦ μακράν, φησιν, ἀπηλλοτριωμένοι, καὶ ἄθεοι ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ) αὐτὸς καταδιώξας κατέλαβεν. ἐντεῦθεν δείκνυται ὅτι φιλανθρωπία μόνη καὶ ἀγάπη καὶ κηδεμονία τοῦτο πεποίηκεν. ὥσπερ οὖν ὅταν λέγῃ, Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; τὸ περισπούδαστον αὐτῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δείκνυσι, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ ὁ λόγος αὐτῆς· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ πολὺ μεῖζον τίθησιν ἀπὸ συγκρίσεως λέγων, οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται. καὶ γὰρ ὄντως μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ ἐκπλήξεως γέμον, τὴν ἐξ ἡμῶν σάρκα ἄνω καθῆσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν σεραφὶμ καὶ τῶν χερουβίμ. τοῦτο πολλάκις εἰς νοῦν ἐγὼ λαβών, ἐξίσταμαι, καὶ μεγάλα περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φαντάζομαι. μεγάλα γὰρ ὁρῶ καὶ λαμπρὰ τὰ προοίμια, καὶ πολλὴν τῷ Θεῷ τὴν σπουδὴν ὑπὲρ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας. καὶ οὐκ εἶπεν ἀνθρώπων ἁπλῶς ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ βουλόμενος αὐτοὺς ἐπᾶραι, καὶ δεῖξαι μέγα τὸ γένος αὐτῶν καὶ τίμιον, φησίν, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. τί ἐστι, κατὰ πάντα; ἐτέχθη, φησίν, ἐτράφη, ηὐξήθη, ἔπαθε πάντα ἅπερ ἐχρῆν, τέλος ἀπέθανε. τοῦτό ἐστι κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ διελέχθη περὶ τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἄνω δόξης, λοιπὸν τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας λόγον κινεῖ. καὶ θέα μεθ' ὅσης συνέσεως καὶ δυνάμεως. δείκνυσι γὰρ αὐτὸν πολλὴν τιθέμενον τὴν σπουδήν, ὥστε ἡμῖν ὁμοιωθῆναι· ὅπερ κηδεμονίας ἦν πολλῆς. εἰπὼν δὲ ἀνωτέρω, Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, [καὶ] ἐνταῦθά φησι, κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι· μονονουχὶ λέγων, ὁ οὕτω μέγας, ὁ ὢν ἀπαύγασμα

Εβρ. β. ιδ. — Εφεσ. β. ιβ. — κ. λιπ.

ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ ὢν χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, ὁ τοὺς αἰῶνας πεποιηκώς, ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθήμενος, οὗτος ἠθέλησε καὶ ἐσπούδασεν ἀδελφὸς ἡμῶν ἐν ἅπασι γενέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀγγέλους ἀφῆκε καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις καὶ πρὸς ἡμᾶς κατῆλθε, καὶ ἡμῶν ἐπελάβετο. σκόπει δὲ καὶ ὅσα εἰργάσατο ἀγαθά. θάνατον ἔλυσε, τοῦ διαβόλου τῆς τυραννίδος 5 ἐξέβαλεν ἡμᾶς, δουλείας ἀπήλλαξεν, ἀδελφὸς γενόμενος ἐτίμησεν· οὐ τῇ ἀδελφότητι δὲ μόνον τετίμηκεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μυρίοις. καὶ γὰρ ἀρχιερεὺς ἡμῶν γενέσθαι ἠθέλησε πρὸς τὸν πατέρα. ἐπάγει γοῦν, Ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν.

Διὰ τοῦτο, φησί, τὴν σάρκα ἀνέλαβε τὴν ἡμετέραν, διὰ φιλανθρωπίαν μόνην, ἵνα ἐλεήσῃ ἡμᾶς. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄλλη τις αἰτία τῆς οἰκονομίας, * ἢ μόνη αὕτη. εἶδε γὰρ χα-10 μαὶ ἐρριμμένους, ἀπολλυμένους, ὑπὸ τοῦ θανάτου τυραννουμένους, καὶ ἠλέησεν.

Εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι, φησί, τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεύς. Τί ἐστι, πιστός; ἀληθής, δυνάμενος. ἀρχιερεὺς γάρ ἐστι μόνος πιστὸς ὁ υἱός, δυνάμενος τούτους, ὧν ἐστιν ἀρχιερεύς, ἀπαλλάξαι τῶν ἁμαρτημάτων. ἵν' οὕτω προσενέγκῃ θυσίαν δυναμένην ἡμᾶς καθαρεῖσαι, διὰ τοῦτο γέγονεν ἄνθρωπος. ἐπήγαγε γοῦν, τὰ πρὸς 15 τὸν Θεόν· τουτέστι, τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἕνεκεν. ἐκπεπολεμωμένοι ἦμεν, φησί, τῷ Θεῷ, κατεγνωσμένοι, ἠτιμωμένοι· οὐδεὶς ἦν ὁ προσοίσων ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν· εἶδεν ἡμᾶς ἐν τούτοις ὄντας, καὶ ἠλέησεν, οὐ καταστήσας ἡμῖν ἀρχιερέα, ἀλλ' αὐτὸς γενόμενος ἀρχιερεὺς πιστός. εἶτα δεικνὺς πῶς πιστός, ἐπήγαγεν, Εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ.

20 18 Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθε, φησίν, αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

Πάνυ ταπεινὸν τοῦτο καὶ εὐτελὲς καὶ ἀνάξιον τοῦ Θεοῦ. ἐν ᾧ [γὰρ] πέπονθε, φησίν, αὐτός. περὶ τοῦ σαρκωθέντος ἐνταῦθά φησι, τάχα δὲ καὶ περὶ πληροφορίαν τῶν ἀκουόντων εἴρηται, καὶ διὰ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· δι' αὐτῆς τῆς πείρας ὧν ἐπάθομεν, ἦλθε· νῦν οὐκ ἀγνοεῖ τὰ πάθη τὰ ἡμέτερα. οὐ γὰρ ὡς Θεὸς μόνον οἶδεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔ-25 γνω διὰ τῆς πείρας ἧς ἐπειράσθη· ἔπαθε πολλά, οἶδε συμπάσχειν. καίτοιγε ἀπαθὴς ὁ Θεός ἐστιν· ἀλλὰ τὰ τῆς σαρκώσεως ἐνταῦθα διηγεῖται, ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, καὶ αὐτὴ ἡ σὰρξ ἡ τοῦ Χριστοῦ πολλὰ δεινὰ ἔπαθεν. οἶδε τί ἐστι θλῖψις, οἶδε τί ἐστι πειρασμός, καὶ οὐχ ἧττον τῶν παθόντων ἡμῶν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἔπαθε. τί οὖν ἐστι τό, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι; ὡς ἂν τις εἴποι, μετὰ πολλῆς προθυμίας ὀρέξει χεῖρα, συμπαθὴς ἔσται. ἐπειδὴ γὰρ 30 ἐβούλοντο μέγα τι καὶ πλέον ἔχειν τῶν ἐξ ἐθνῶν, δείκνυσιν ἐν τούτῳ πλέον ἔχοντας, ἔνθα οὐδὲν κατεβλάπτετο τῶν ἐξ ἐθνῶν. ἐν ποίῳ δή; τούτῳ ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐστιν ἡ σωτηρία, ὅτι ἐκείνων ἐπελάβετο πρῶτον, ὅτι ἐκεῖθεν ἀνέλαβε σάρκα. οὐ γὰρ ἀγγέλων, φησίν, ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. τιμᾷ καὶ τὸν πατριάρχην διὰ τούτου, καὶ δείκνυσι [καὶ] τί ἐστι, σπέρματος Ἀβραάμ. ἀναμιμνήσκει γὰρ αὐτοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης ἐπαγγελί-35 ας τῆς λεγούσης, Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην, διὰ τοῦ σμικροτάτου δεικνὺς τὴν ἐγγύτητα, τοῦ ἐξ ἑνὸς εἶναι πάντας. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ πολλὴ ἐκείνη ἦν ἡ ἐγγύτης, ἔρχεται πάλιν ἐπὶ ταύτην, καὶ ἐνδιατρίβει λοιπὸν τῇ οἰκονομίᾳ τῇ κατὰ σάρκα, καί φησιν, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. ἦν μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ θελῆσαι γενέσθαι ἄνθρωπον, πολλῆς κηδεμονίας καὶ ἀγάπης. νῦν δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀθάνατα ἀγαθά, τὰ δι' αὐτοῦ ἡ-40 μῖν παραδοθέντα. [Εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι γάρ, φησί, τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ.] διὰ τί μὴ εἶπε, τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ; οὕτως γὰρ τὰς πάντων ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἀνήνεγκεν. ὅτι τέως περὶ αὐτῶν ἦν ὁ λόγος αὐτῷ. ἐπεὶ καὶ ὁ ἄγγελος πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἔλεγε, Καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ. τοῦτο γὰρ καὶ πρότερον ἔδει γενέσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ὥστε τούτους σῶσαι καὶ τότε διὰ τούτων ἐκείνους, εἰ καὶ τἀναντία γέγονε.

Γεν. ιγ. ιε.

Ματθ. α. κα.

τοῦτο καὶ τὸν ἀπόστολον αὐτὸν ἔλεγον· Ὑμῖν ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν εὐλογοῦντα ὑμᾶς. καὶ πάλιν, Ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ἀπεστάλη. τὴν εὐθύνην ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν Ἰουδαϊκήν, *λέγων, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. πῶς οὕτω φησίν. ὅτι γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ τὰς ἁμαρτίας πάντων ἀφιείς, ἐδήλωσε καὶ ἐν τῷ παραλυτικῷ, εἰπών, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι. φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητάς, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὅταν δὲ τῆς σαρκὸς ἐπιλάβηται ὁ Παῦλος, πάντα λοιπὸν ταπεινὰ φθέγγεται, οὐδὲν δεδοικώς. ὅρα γὰρ λοιπὸν τί φησιν.

Πραξ. γ. κς. *Πραξ. ιγ. κς.* *Μαρκ. β. ε.* *Ματθ. κη. ιθ.* *πα-* [5]

κεφ. γ.

1 Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, [10]

2 Πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Μέλλων αὐτὸν προτιθέναι τοῦ Μωϋσέως κατὰ σύγκρισιν, εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης τόπον ἤγαγε τὸν λόγον. οὐ γὰρ μικρὰν περὶ Μωϋσέως δόξαν εἶχον ἅπαντες. καὶ προκαταβάλλεται ἤδη τὰ σπέρματα τῆς ὑπεροχῆς. ἄρχεται μὲν οὖν ἀπὸ τῆς σαρκός, ἀνάγει δὲ εἰς τὴν θεότητα, ἔνθα οὐκέτι σύγκρισις ἦν γίνεσθαι. ἤρξατο ἀπὸ τῆς σαρκὸς πέως τὸ ἴσον τιθέναι, καί φησιν, ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. καὶ οὐ παρευθὺ τὴν ἀρχὴν δείκνυσι τὴν ὑπεροχήν, ἵνα μὴ ἀποπηδήσῃ ὁ ἀκροατής, καὶ εὐθέως ἐμφράξῃ τὰς ἀκοάς. εἰ γὰρ καὶ πιστοὶ ἦσαν, ἀλλ᾽ ὅμως ἔτι πολὺ τὸ συνειδὸς εἶχον πρὸς Μωϋσέα. πιστὸν ὄντα, φησί, τῷ ποιήσαντι αὐτόν. τί ποιήσαντι; *ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα. οὐδὲν ἐνταῦθα περὶ οὐσίας φησίν, οὐδὲ περὶ τῆς θεότητος, ἀλλὰ τέως περὶ ἀξιωμάτων ἀνθρωπίνων. ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. τουτέστιν, ἐν τῷ λαῷ, ἢ ἐν τῷ ἱερῷ. ἐνταῦθα δὲ τό, ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ φησιν, ὡς ἂν εἴ τις εἴποι περὶ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ. καθάπερ γάρ τις ἐπίτροπος καὶ οἰκονόμος οἰκίας, οὕτως ἦν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῷ λαῷ. ὅτι γὰρ οἶκον ἐνταῦθα τὸν λαόν φησιν, ἐπήγαγεν, Οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. Τουτέστιν, ἐν τῇ κτίσει αὐτοῦ ἐστὶν. αὕτη ἡ ὑπεροχή.

χ. πα- *γέμι-* *ἐστὶ* [15] [20] *χ. ἰκα*

3 Μείζονος γὰρ οὗτος δόξης παρὰ Μωϋσῆν ἠξίωται. Πάλιν περὶ τῆς σαρκός. Καθ᾽ ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν. [25]

Καὶ αὐτός, φησι, τῆς οἰκίας ἦν. καὶ οὐκ εἶπεν, οὗτος μὲν γὰρ δοῦλος, ἐκεῖνος δὲ δεσπότης, ἀλλὰ τοῦτο λανθανόντως ἐνέφηνεν. εἰ ὁ οἶκος οὗτος ἦν ὁ λαός, καὶ αὐτὸς δὲ τοῦ λαοῦ ἦν, καὶ αὐτὸς ἄρα τῆς οἰκίας ἦν. οὕτω [γὰρ] καὶ ὑμῖν ἔθος λέγειν, ὁ δεῖνα τῆς οἰκίας τοῦ δεῖνός ἐστιν. ἐνταῦθα δὲ οἶκον οὐ τὸν ναὸν λέγει. οὐ γὰρ ὁ Θεὸς αὐτὸν κατεσκεύασεν, ἀλλ᾽ οἱ ἄνθρωποι. ὁ δὲ ποιήσας αὐτόν, ὁ Θεός. τὸν Μωϋσέα φησί. καὶ ὅρα πῶς δείκνυσι τὴν ὑπεροχὴν λανθανόντως. πιστός, φησιν, ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὢν τοῦ οἴκου, τουτέστι, τοῦ λαοῦ. πλείονα τιμὴν ἔχει *τοῦ ἔργου ὁ τεχνίτης, ἀλλὰ καὶ τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν.

[30] *χ. ἐστιν* *χ. τοῦ* *πάντων* *ὡς*

4 Ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, Θεός. Ὁρᾷς ὅτι οὐ περὶ τοῦ ναοῦ λέγει, ἀλλὰ περὶ παντὸς τοῦ λαοῦ; [35]

5 Καὶ Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων. Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ὑπεροχὴ ἡ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ δούλου. ὁρᾷς πάλιν ὅτι γνησιότητα διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ προσηγορίας αἰνίττεται;

6 Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Εἶδες πῶς ποίημα καὶ ποιητὴν δίστησι, πῶς δοῦλον καὶ υἱόν; κἀκεῖνος μὲν εἰς τὰ πατρῷα, ὡς δεσπότης εἰσέρχεται, οὗτος δὲ ὡς δοῦλος. [40] *χ. ἐκ*

Οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ τὴν παρρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν. Ἐνταῦθα πάλιν αὐτοὺς προτρέπει ἑστάναι γενναίως, καὶ μὴ καταπίπτειν. οἶκος γάρ, φησιν, ἐσόμεθα τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ ἦν Μωϋσῆς, ἐάνπερ τὴν παρρησίαν καὶ

τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν. ὥστε ὁ ἀλγῶν ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ καταπίπτων, οὐ καυχᾶται· ὁ αἰσχυνόμενος, ὁ κρυπτόμενος, παῤῥησίαν οὐκ ἔχει· ὁ ἀλύων οὐ καυχᾶται. Εἶτα καὶ ἐγκωμιάζει αὐτοὺς λέγων, ἐάνπερ τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν, δεικνὺς ὅτι καὶ ἤρξαντο. Δεῖ δὲ τὸ τοῦ τέλους, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἑστάναι, ἀλλὰ βεβαίαν ἔχειν τὴν ἐλπίδα * ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, μὴ παρασαλευομένους ὑπὸ τῶν πειρασμῶν. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ ἀνθρωπινώτερον τὸ, αὐτὸς πειρασθεὶς, εἴρηται. Εἰ γὰρ περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ μὴ σαρκωθέντος φησὶν ἡ γραφή, Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ὁ Κύριος, καὶ εἶδε πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, [τουτέστιν, ἀκριβῶς πάντα κατέμαθε,] καὶ πάλιν, Καταβὰς ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται. [καὶ πάλιν, οὐ δύναται φέρειν ὁ Θεὸς τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων, τὸ πολὺ τῆς ὀργῆς ἐνδεικνυμένη ἡ θεία γραφή.] πολλῷ μᾶλλον περὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ καὶ παθόντος ἐν σαρκὶ λέγοιτ' ἂν ταῦτα τὰ ἀνθρωπινοπαθῆ. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν πεῖραν πάντων εἶναι πιστοτέραν νομίζουσι πρὸς γνῶσιν, βούλεται δεῖξαι, ὅτι ὁ παθὼν οἶδε τί πάσχει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. ὅθεν φησὶν, ἀδελφοὶ ἅγιοι. τὸ, ὅθεν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦτο, φησί. κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι. μηδὲν τοίνυν ἐνταῦθα ζητεῖτε, εἰ ἐκεῖ κέκλησθε. ἐκεῖ γὰρ ὁ μισθὸς, ἐκεῖ ἡ ἀνταπόδοσις. τί οὖν; κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. τί ἐστι, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν; τουτέστι, προνοητικὸν, προϊστάμενον τῶν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐῶντα φέρεσθαι ἁπλῶς. ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. τουτέστι, γνῶτε τίς ἐστιν ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ ποταπὸς, καὶ οὐ δεήσεσθε παραμυθίας ἑτέρας, οὐδὲ παρακλήσεως. ἀπόστολον δὲ αὐτὸν λέγει διὰ τὸ ἀπεστάλθαι· καὶ ἀρχιερέα φησὶ τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, τουτέστι, τῆς πίστεως. καλῶς εἶπεν, ὡς Μωϋσῆς. καὶ γὰρ καὶ οὗτος λαὸν, καθάπερ ἐκεῖνος προστασίαν λαοῦ ἐγκεχείρισται, εἰ καὶ μείζονα, καὶ ἐπὶ μείζοσι. Μωϋσῆς μὲν γὰρ ὡς οἰκέτης, Χριστὸς δὲ ὡς υἱός, καὶ ὁ μὲν τῶν ἀλλοτρίων, οὗτος δὲ τῶν αὐτοῦ κήδεται. Εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων. τί λέγεις; μαρτυρίαν ἀνθρώπου λαμβάνει ὁ Θεός; καὶ πάνυ γε. Εἰ γὰρ οὐρανὸν μαρτύρεται καὶ γῆν καὶ βουνοὺς, λέγων διὰ τοῦ προφήτου, Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε, καὶ, Ἀκούσατε φάραγγες θεμέλια τῆς γῆς, ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ· πολλῷ μᾶλλον αἱ ἄνθρωποι. τί ἐστιν, εἰς μαρτύριον; ἵνα ὦσι, φησι, μάρτυρες, ὅταν ἀναισχυντῶσιν αὐτοί. καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος. καλῶς εἶπε, τῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ πάντα ἐν ἐλπίσιν ἦν τὰ ἀγαθά. οὕτω δὲ αὐτὴν δεῖ κατέχειν, ὡς ἤδη καυχᾶσθαι ὡς ἐπὶ γεγενημένοις. διὰ τοῦτό φησι, τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος. καὶ ἐπάγει, μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν. τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. εἰ τοίνυν τῇ ἐλπίδι ἐσώθημεν, καὶ δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα· μὴ οὖν ἀγαλλώμεθα ἐπὶ τοῖς παροῦσι, μηδὲ ἤδη ζητῶμεν τὰ μετὰ ταῦτα ἐπηγγελμένα. Ἐλπὶς γὰρ, φησι, βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς. ἐπειδὴ δὲ μεγάλα ἐστὶ τὰ ἀγαθά, φησιν, ἐνταῦθα λαβεῖν οὐ δυνάμεθα αὐτὰ ἐν τῷ ἐπικήρῳ τούτῳ βίῳ. τίνος οὖν ἕνεκεν ἡμῖν καὶ προεῖπε ταῦτα, οὐ μέλλων αὐτὰ ἐνταῦθα διδόναι; ἵνα τῇ ἐπαγγελίᾳ τὰς ψυχὰς ἀνακτήσηται, ἵνα τῇ ὑποσχέσει ῥώσῃ τὴν προθυμίαν, ἵνα ἀλείψῃ καὶ διεγείρῃ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν· διὰ δὴ τοῦτο πάντα ταῦτα γέγονεν.

Ψαλ. ιγ. γ. Γεν. ιη. κα. Ησ. α. β. Μιχ. ϛ. β. Ρωμ. η. κδ.

ΗΘΙΚΟΝ

Μηδεὶς τοίνυν ἐρῶν πονηροὺς εὐπραγοῦντας θορυβείσθω. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ἡ ἀνταπόδοσις, οὔτε τῆς πονηρίας, οὔτε τῆς ἀρετῆς. εἰ δέ που γίνεται καὶ τῆς πονηρίας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' οὐχὶ κατ' ἀξίαν, ἀλλ' ἁπλῶς, ὡσανεὶ γεῦμα τῆς κρίσεως, ἵνα οἱ τῇ ἀναστάσει διαπιστοῦντες, κἂν ἐν τούτοις ἐνταῦθα σωφρονίζωνται. ὅταν οὖν ἴδωμεν πονηρὸν πλουτοῦντα, μὴ καταπίπτωμεν· ὅταν ἴδωμεν ἀγαθὸν κακῶς πάσχοντα, μὴ θορυβώμεθα. ἐκεῖ γὰρ οἱ στέφανοι, ἐκεῖ καὶ αἱ κολάσεις. καὶ ἄλλως δὲ οὐκ ἔστιν οὔτε τὸν κακὸν πάντῃ εἶναι κακὸν, ἀλλ' ἔστι τινὰ ἔχειν αὐτὸν καὶ ἀγαθά· οὔτε τὸν ἀγαθὸν πάντῃ εἶναι ἀγαθὸν, ἀλλ' ἔχειν τινὰ καὶ ἁμαρτήμα-

τα. ὅταν οὖν εὐπραγῇ ὁ πονηρὸς, ἴσθι ὅτι ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς. ἵνα γὰρ ἐκεί-
νων τῶν ὀλίγων ἀγαθῶν τὴν ἀντίδοσιν ἐνταῦθα λαβὼν, ἐκεῖ λοιπὸν τέλεον κολάζηται,
τούτου χάριν ἐνταῦθα ἀπολαμβάνει. καὶ μακάριος ἐκεῖνος μάλιστά ἐστιν ὁ ἐνταῦθα κολα-
ζόμενος, ἵνα πάντα ἀποθέμενος τὰ ἁμαρτήματα, εὐδόκιμος καὶ καθαρὸς ἀπίῃ, καὶ ἀνεύθυνος.
(α. Κορ. ια. λ.) καὶ τοῦτο διδάσκων ἡμᾶς ὁ Παῦλός φησι, Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοι-
(α. Κορ. ε. ε.) μῶνται ἱκανοί. καὶ πάλιν, Παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα
(Ησ. μ. β.) τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. καὶ ὁ προφήτης φησὶν, ὅτι ἐδέξατο ἐκ χειρὸς Κυρίου
(Ψαλ. λθ. ιγ.) διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα. καὶ πάλιν ὁ Δαβὶδ, Ἴδε τοὺς ἐχθρούς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ
(Ψαλ. κδ. ιθ.) τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου. καὶ μῖσος ἄδικον ἐμίσησάν με, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.
(Ησ. κϛ. ιϛ.) καὶ πάλιν ἕτερος, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν· πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν. ἀλλὰ
ταῦτα μὲν δεικνύντος ἐστὶ τοὺς καλοὺς τὰς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων δίκας ἐνταῦθα ἀπο-
λαμβάνοντας. ποῦ δὲ τὰ ἀγαθὰ οἱ πονηροὶ ἀπολαμβάνοντες ἐνταῦθα, ἐκεῖ τέλεον κολά-
(Λουκ. ιϛ. κε.) ζονται; ἄκουε τοῦ Ἀβραὰμ λέγοντος πρὸς τὸν πλούσιον, Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ
ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά. ἐνταῦθα γὰρ τὸ, ἀπέλαβες, ἀλλὰ μὴ ἔλαβες εἰ-
πὼν, δείκνυσι κατὰ ὀφειλὴν ἑκατέρους παθόντας, καὶ τὸν μὲν ἐν εὐπραγίᾳ, τὸν δὲ ἐν δυσπρα-
γίᾳ γενόμενον· καί φησι, Διὰ τοῦτο οὗτος ἐνταῦθα παρακαλεῖται (ὁρᾷς γὰρ αὐτὸν καθαρὸν
ἁμαρτημάτων) καὶ σὺ ὀδυνᾶσαι. μὴ τοίνυν ἀλύωμεν ὅταν εὐπαθοῦντας ὁρῶμεν ἐνταῦθα
τοὺς ἁμαρτωλούς· ἀλλ' ὅταν κακῶς πάσχωμεν αὐτοὶ, χαίρωμεν. ἁμαρτιῶν γάρ ἐστι τὸ
πρᾶγμα ἔκλυσις. μὴ ζητῶμεν ἄνεσιν· θλίψιν γὰρ ἐπηγγείλατο τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ὁ
(β Τιμ. γ. ιϛ.) Χριστός. καί φησιν ὁ Παῦλος, Πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσον-
ται. οὐδεὶς γενναῖος ἀθλητὴς ἐν τῷ σκάμματι * λουτρὰ ἐπιζητεῖ, καὶ τράπεζαν πληθύ-
ουσαν σιτίοις καὶ οἴνῳ. τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀθλητοῦ, ἀλλὰ βλακός. ὁ γὰρ ἀθλητὴς μάχεται κόνει,
ἐλαίῳ, ἀκτῖνος θερμότητι, ἱδρῶτι πολλῷ, θλίψει, καὶ στενοχωρίᾳ ἀγῶνος. τοῦτ' ἔστι καὶ τοῦ
πυκτεύειν ὁ καιρός· οὐκοῦν καὶ τὰ τραύματα λαμβάνειν καὶ αἱμάττεσθαι καὶ ἀλγεῖν. ἄκου-
(α. Κορ. θ. κϛ.) σον τί φησιν ὁ μακάριος Παῦλος· Οὕτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων. πάντα τὸν βίον ἐν-
αγώνιον εἶναι νομίσωμεν, καὶ οὐδέποτε ἀνάπαυσιν ζητήσωμεν, οὐδέποτε θλιβόμενοι ξενοπα-
θήσομεν· εἴπερ μηδὲ πύκτης, ὅτε ἐν ἀγῶνί ἐστι, ξενοπαθεῖ. ἕτερός ἐστιν ὁ τῆς ἀνέσεως
καιρός. διὰ θλίψεως ἡμᾶς τελειωθῆναι δεῖ. εἰ καὶ μὴ διωγμός ἐστι, μηδὲ θλίψις,
ἀλλ' εἰσὶν ἕτεραι θλίψεις, αἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμῖν συμπίπτουσαι. εἰ δὲ ταύτας οὐ φέ-
(α. Κορ. ι. ιγ.) ρομεν, σχολῇ γε ἐκείνας ἐνέγκωμεν ἄν. Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφε, φησιν, εἰ
μὴ ἀνθρώπινος. εὐχώμεθα μὲν οὖν τῷ Θεῷ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· εἰσελθόντες
δὲ φέρωμεν γενναίως. ἐκεῖνο μὲν γὰρ σωφρόνων ἀνδρῶν, τὸ μὴ κινδύνοις ἐπιρρίπτειν ἑαυ-
τούς· τοῦτο δὲ γενναίων καὶ φιλοσόφων, τὸ ἵστασθαι ἐμπεσόντας. μήτε οὖν ἐπιρρίπτωμεν ἑαυ-
τοὺς ἁπλῶς· θρασύτητος γάρ· μήτε ἀγόμενοι, καὶ τῶν πραγμάτων καλούντων, ἐνδι-
δῶμεν· δειλίας γάρ· ἀλλ' ἐὰν μὲν τὸ κήρυγμα καλῇ, μὴ παραιτώμεθα· ἁπλῶς δὲ αἰτίας
μὴ οὔσης, μήτε χρείας, μήτε ἀνάγκης τῆς κατὰ θεοσέβειαν καλούσης, μὴ ἐπιτρέχωμεν. ἐπί-
δειξις γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ φιλοτιμία περιττή. ἐὰν δέ τι τῶν τὴν εὐσέβειαν παραβλα-
πτόντων γίνηται, κἂν μυρίους ὑποστῆναι δέῃ θανάτους, μηδὲν παραιτώμεθα. μὴ προσκα-
λοῦ τοὺς πειρασμοὺς, ὅταν σοι τὰ κατὰ τὴν εὐσέβειαν προχωρῇ ὡς ποθεῖς. τί περιττοὺς ἐ-
πισπᾶσαι κινδύνους οὐδὲν κέρδος ἔχοντας; ταῦτα λέγω, βουλόμενος ὑμᾶς φυλάττειν τοὺς
νόμους τοῦ Χριστοῦ κελεύοντος εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν, καὶ κελεύοντος πάλιν
τὸν σταυρὸν λαβόντας ἀκολουθεῖν αὐτῷ. ταῦτα μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἐναντία, ἀλλὰ καὶ σφό-
δρα συνᾴδοντα. σὺ μὲν οὖν οὕτω παρεσκεύασο ὡς στρατιώτης γενναῖος, ἐν τοῖς ὅπλοις
ἔσο διηνεκῶς, νήφων, ἐγρηγορώς, ἀεὶ τὸν πολέμιον προσδοκῶν. πολεμεῖς μέν τοι

μὴ

μὴ νίκη. τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι στρατιώτου, ἀλλὰ στασιαστοῦ. ἐὰν δὲ ἡ τῆς ἀσεβείας σάλπιγξ καλῇ, εὐθέως ἔξιθι, καὶ καταφρόνησον τῆς ψυχῆς, καὶ ἔμβηθι μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας εἰς τοὺς ἀγῶνας, ῥῆξον τὴν φάλαγγα τῶν ἐναντίων, σύγκοψον τὸ πρόσωπον τοῦ διαβόλου, στῆσον τὸ τρόπαιον. ἐὰν δὲ μηδὲν ἡ εὐσέβεια παραβλάπτηται, μηδὲ πορθῇ τις
5 τὰ ἡμέτερα δόγματα (τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν λέγω) μηδὲ ἀναγκάζῃ τι ποιεῖν τῶν μὴ δοκούντων τῷ Θεῷ, μὴ περιττὸς ἔσο. αἱμάτων διὰ γέμειν τὸν τοῦ χριστιανοῦ βίον, αἱμάτων, οὐκ ἐν τῷ τὰ ἀλλότρια ἐκχεῖν, ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἕτοιμον εἶναι τὸ ἑαυτοῦ ἐκχεῖν. μετὰ τοσαύτης τοίνυν προθυμίας τὸ ἴδιον αἷμα ἐκχέωμεν, ὅταν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ᾖ, μεθ᾽ ὅσης ἄν ὕδωρ τις ἐκχέοι (καὶ γὰρ ὕδωρ ἐστὶ τὸ αἷμα περιρρέον τὸ σῶμα) καὶ μετὰ τοσαύτης εὐκολίας τὴν σάρκα ἀποδυώμε-
10 θα, μεθ᾽ ὅσης ἄν καὶ τὸ ἱμάτιον. τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν μὴ χρήμασιν ὦμεν προσδεδεμένοι, ἂν μὴ οἰκίαις, ἂν μὴ προσπαθείᾳ τῶν παρόντων ὦμεν ἀπηρτημένοι. εἰ γὰρ οἱ τὸν στρατιωτικὸν τοῦτον βίον ζῶντες πᾶσιν ἀποτάσσονται, καὶ ἔνθα ἂν ὁ πόλεμος καλῇ, ἐκεῖ παραγίνονται, καὶ ὁδοιποροῦσι, καὶ πάντα μετὰ προθυμίας ὑπομένουσι· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς τοῦ Χριστοῦ στρατιώτας οὕτω παρασκευάζεσθαι χρὴ, καὶ παρατάττεσθαι πρὸς τὸν πόλεμον τῶν πα-
15 θῶν. οὐκ ἔστι διωγμὸς νῦν, μηδὲ γένοιτο γενέσθαι ποτέ· ἀλλ᾽ ἕτερος πόλεμός ἐστιν, ὁ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας, ὁ τῆς βασκανίας, ὁ τῶν ἄλλων παθῶν. τοῦτον τὸν πόλεμον διηγούμενος ὁ Παῦλός φησιν, Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. ἀεὶ οὗτος ὁ πόλεμος ἐνέστηκε. διὰ τοῦτο ἀεὶ ὡπλισμένους ἡμᾶς ἑστάναι βούλεται. Στῆτε οὖν, φησι, περιζωσάμενοι. ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐνεστῶτός ἐστι καιροῦ. καὶ ἐνέφηνεν, ὅτι ἀεὶ δεῖ ὁπλίζεσθαι. πολὺς γὰρ
20 ὁ πόλεμος διὰ γλώττης, πολὺς διὰ ὀφθαλμῶν. τοῦτον τοίνυν κατέχωμεν. πολὺς ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν. διὰ τοῦτο ἐκεῖθεν ἄρχεται καθοπλίζειν τὸν στρατιώτην τοῦ Χριστοῦ. Στῆτε γὰρ, φησι, περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ. διὰ τί ἐν ἀληθείᾳ; ἐμπαιγμὸς γάρ ἐστι καὶ ψεῦδος ἡ ἐπιθυμία, ὥς που καὶ ὁ Δαβὶδ ἔφη, Αἱ ψόαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων. οὐκ ἔστιν ἡδονὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ σκιὰ ἡδονῆς. διὰ τοῦτο περιζωσάμενοι,
25 φησι, τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ· τουτέστι, τῇ ἀληθινῇ ἡδονῇ, τῇ σωφροσύνῃ, τῇ κοσμιότητι. διὰ ταῦτα δὲ παραινεῖ, εἰδὼς τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀτοπίαν, καὶ βουλόμενος ἡμῶν τὰ μέλη πάντα περιπεφράχθαι. Θυμὸς γὰρ, φησιν, ἄδικος οὐκ ἀθωωθήσεται. καὶ θώρακα ἡμᾶς περικεῖσθαι βούλεται, καὶ ἀσπίδα. θηρίον γάρ ἐστιν εὐκόλως ἐπιπηδῶν ὁ θυμὸς, καὶ μυρίων θριγκίων καὶ διαφραγμάτων ἡμῖν δεῖ πρὸς τὸ περιγενέσθαι καὶ κατασχεῖν. καὶ διὰ
30 τοῦτο μάλιστα ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος, ὥσπερ ἔκ τινων λίθων, τῶν ὀστέων ᾠκοδόμησεν ὁ Θεὸς ἔρυσμα αὐτῷ περιθεὶς ταῦτα, ὥστε μὴ διαρρήξειν ποτὲ, μηδὲ διατεμεῖν εὐκόλως τὸ πᾶν λυμήνασθαι ζῶον. πῦρ γάρ ἐστι, φησι, καὶ ζάλη μεγάλη, καὶ οὐκ ἂν ἕτερον μέλος ταύτην τὴν βίαν ἀνάσχοιτο. λέγουσι δὲ καὶ ἰατρῶν παῖδες τούτου χάριν ὑπεστορῆσθαι τὸν πνεύμονα τῇ καρδίᾳ, ὥστε εἰς ἁπαλὸν αὐτὴν οὖσαν, καθάπερ εἴς τινα σπόγγον ἐναλλομένην, διανα-
35 παύεσθαι [τὴν καρδίαν], ἀλλὰ μὴ εἰς τὸ ἀντίτυπον καὶ σκληρὸν τὸ στέριον, καταβλάπτεσθαι τῇ πυκνότητι τῶν ἁλμάτων. δεῖ τοίνυν ἡμῖν θώρακος ἰσχυροῦ, ὥστε διαπαντὸς ἐν ἡσυχίᾳ τοῦτο τὸ θηρίον διατηρεῖν. δεῖ δὲ ἡμῖν καὶ περικεφαλαίας. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ τὸ λογιστικὸν τυγχάνει, καὶ ἀπὸ τούτου ἢ σωθῆναι δυνατὸν, ἐὰν τὰ δέοντα γίνωνται, ἢ ἀπολέσθαι ἔνι, εἰ τὰ μὴ δέοντα· διὰ τοῦτό φησι καὶ τὴν περικεφαλαίαν σωτηρίου. ὁ γὰρ ἐγκέ-
40 φαλος φύσει μέν ἐστιν ἁπαλός. διὸ καὶ ἄνωθεν, καθάπερ τινὶ ὀστράκῳ, τῷ βρέγματι καλύπτεται ἄνωθεν. πάντων δὲ ἡμῖν αἴτιος γίνεται τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν, εἴτε τὰ δέοντα γνοίη, εἴτε τὰ μὴ τοιαῦτα. καὶ οἱ πόδες δὲ καὶ αἱ χεῖρες ὅπλων ἡμῖν δέονται. οὐχ αὗται αἱ χεῖρες, οὐδὲ οὗτοι οἱ πόδες, ἀλλὰ πάλιν οἱ τῆς ψυχῆς· αἱ μὲν μελετῶσαι τὰ δέοντα, οἱ δὲ ἵνα πορεύωνται ἔνθα χρή. καθοπλίσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς

Ephes. 6. 12. (margin: Ἐφεσ. ς. ιβ. καὶ ιδ.) — Ψαλ. λζ. ζ. — Σειρ. α. ιθ.

οὕτω, καὶ δυνησόμεθα περιγενέσθαι τῶν πολεμίων, καὶ τὸν στέφανον τῆς νίκης ἀναδήσασθαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ψαλ. ϟδ. Λογ. ϛ. 7 ΔΙΟ ΚΑΘΩΣ ΛΕΓΕΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ἅγιον, σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε,

8 Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ· 9 Οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη.

10 Διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπον, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου. 11 Ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.

Διαλεχθεὶς περὶ ἐλπίδος ὁ Παῦλος, καὶ εἰπὼν ὅτι οἶκος αὐτοῦ ἐσμεν, ἐάνπερ τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν, δείκνυσι λοιπὸν ὅτι βεβαίως χρὴ προσδοκᾶν, καὶ τοῦτο πιστοῦται ἀπὸ τῶν γραφῶν. προσέχετε δέ. δυσκολώτερον γάρ πως αὐτὰ ἔφρασε, καὶ δυσκαταληπτότερον. διὸ χρὴ τὰ παρ' ἡμῶν προειπόντα, καὶ συντόμως τὴν πᾶσαν ὑμᾶς ὑπόθεσιν διδάξαντα, οὕτως ἐπαφεῖναι τὸν λόγον τοῖς γεγραμμένοις. οὐκέτι γὰρ ἡμῶν δεηθήσεσθε, ἐὰν τὸν σκοπὸν μάθητε τὸν ἀποστολικόν. περὶ ἐλπίδος ἦν αὐτῷ ὁ λόγος, καὶ ὅτι χρὴ ἐλπίζειν τὰ μέλλοντα, καὶ ὅτι ἔσται πάντως τοῖς ἐνταῦθα πονήσασι μισθός τις καὶ καρπὸς καὶ ἀνάπαυσις. τοῦτο οὖν ἀπὸ τοῦ προφήτου δείκνυσι· καὶ τί φησι; διὸ καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ· οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη. διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπον, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου. ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. τρεῖς φησι καταπαύσεις εἶναι· μίαν τὴν τοῦ σαββάτου, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ· δευτέραν τὴν τῆς Παλαιστίνης, εἰς ἣν εἰσελθόντες οἱ Ἰουδαῖοι ἔμελλον ἀναπαύεσθαι ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας τῆς πολλῆς καὶ τῶν πόνων· τρίτην τὴν καὶ ὄντως ἀνάπαυσιν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἧς οἱ τυχόντες ἀναπαύονται ἀληθῶς τῶν κόπων καὶ τῶν μόχθων. τῶν τριῶν τοίνυν ἐνταῦθα μέμνηται. καὶ τίνος ἕνεκεν περὶ τῆς μιᾶς διαλεγόμενος, τῶν τριῶν ἐμνημόνευσεν; ἵνα δείξῃ τὸν προφήτην περὶ ταύτης λέγοντα. περὶ μὲν γὰρ τῆς πρώτης οὐκ εἶπε [φησι]. πῶς γάρ, τῆς πάλαι γεγενημένης; ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῆς δευτέρας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ. πῶς γάρ, καὶ αὐτῆς τέλος ἤδη λαβούσης; λείπεται δὴ περὶ τῆς τρίτης αὐτὸν λέγειν λοιπόν. ἀναγκαῖον δὲ καὶ τὴν ἱστορίαν ἀναπτύξαι, ὥστε σαφέστερον ποιῆσαι τὸν λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐξελθόντες, καὶ πολλὴν ὁδὸν διανύσαντες, καὶ μυρία τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως λαβόντες τεκμήρια, ἔν τε τῇ Αἰγύπτῳ, ἔν τε τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, ἔν τε τῇ ἐρήμῳ, ἐβουλεύσαντο πέμψαι κατασκόπους τοὺς διασκεψομένους τὴν φύσιν τῆς γῆς, οἱ δὲ ἀπελθόντες ἐπανῆλθον, τὴν μὲν χώραν θαυμάζοντες, καὶ γενναίων καρπῶν εὔφορον εἶναι λέγοντες, ἀνθρώπων μέντοι ἀκαταμαχήτων εἶναι χώραν καὶ ἰσχυρῶν· οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι καὶ ἀναίσθητοι, δέον αὐτοὺς τῶν προτέρων τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν ἀναμνησθῆναι, καὶ πῶς αὐτοὺς εἰς μέσον ἀπειλημμένους στρατοπέδων τοσούτων Αἰγυπτιακῶν, οὐ μόνον ἐξήρπασε τῶν κινδύνων, ἀλλὰ καὶ τῶν λαφύρων αὐτῶν ἐποίησε κυρίους, καὶ πῶς πάλιν ἐν τῇ ἐρήμῳ πέτραν ἔῤῥηξε, καὶ τῶν ὑδάτων τὴν ἀ-

φθονίαν

φθινάδας ἐξελθόντα, καὶ τὸ μάννα παρέχοντα, καὶ ταῦτα ἀναμνησθέντας, καὶ τὰ ἄλλα θαύματα ἅπερ εἰργάσατο, πιστεῦσαι τῷ Θεῷ· τούτων δὲ οὐδὲν ἐνενόησαν, αὐτοὶ δὲ ὡς μηδενὸς γεγονότος, οὕτω καταπλαγέντες, πάλιν εἰς Αἴγυπτον ὑποστρέφειν ἐβούλοντο, λέγοντες, Ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὧδε ὁ Θεὸς, ὥστε ἀνελεῖν ἡμᾶς μετὰ παιδίων καὶ γυναικῶν. ὁ τοίνυν Θεὸς ὀργιζόμενος, ὅτι οὕτω ταχέως ἐξέβαλον τὴν τῶν γεγενημένων μνήμην, ὤμοσε μὴ εἰσελθεῖν τὴν γενεὰν ἐκείνην τὴν ταῦτα εἰρηκυῖαν εἰς τὴν κατάπαυσιν· καὶ πάντες ἀπώλοντο ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἐπεὶ οὖν ὁ Δαβὶδ ὕστερον μετὰ τὴν γενεὰν τὴν ἐκείνων διελέγετο· σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, φησὶ, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. διὰ τί; ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθητε, ἅπερ οἱ πρόγονοι οἱ ὑμέτεροι, καὶ ἀποστερηθῆτε τῆς καταπαύσεως· δῆλον ὅτι ὡς οὔσης τινὸς καταπαύσεως ταῦτα ἔλεγεν. ἐπεὶ εἰ ἀπειληφότες ἦσαν τὴν κατάπαυσιν, φησὶ, τίνος ἕνεκεν αὐτοῖς πάλιν λέγει τὸ, σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ; τίς οὖν ἐστιν ἄλλη κατάπαυσις, ἀλλ' ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἧς εἰκὼν καὶ τύπος ἐστὶ τὸ σάββατον; εἶτα θεὶς τὴν μαρτυρίαν πᾶσαν (αὕτη δέ ἐστι, σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ· οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη. διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπον, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου. ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου) τότε ἐπάγει,

Αριθ. κ.

12 Βλέπετε μή ποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος. Ἀπὸ γὰρ τῆς σκληρότητος ἡ ἀπιστία γίνεται. καὶ καθάπερ τὰ πεπωρωμένα τῶν σωμάτων καὶ σκληρὰ οὐκ εἴκει ταῖς τῶν ἰατρῶν χερσίν· οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ σκληρυνθεῖσαι οὐκ εἴκουσι τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰκὸς γὰρ τινὰς καὶ ἀπιστεῖν λοιπὸν, ὡς οὐκ ὄντων ἀληθῶν τῶν γεγενημένων. Διὰ τοῦτό φησι, βλέπετε μή ποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος. ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῶν μελλόντων λόγος οὐκ ἔστιν οὕτω πιθανὸς, ὡς ὁ τῶν παρελθόντων, ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς ἱστορίας, ἐν ᾗ πίστεως ἐδεήθησαν. εἰ γὰρ οἱ πατέρες ὑμῶν, φησὶν, ἐπειδὴ οὐκ ἤλπισαν, ὥσπερ ἐχρῆν ἐλπίσαι, ταῦτα ἔπαθον· πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς. καὶ γὰρ πρὸς αὐτοὺς οὗτός ἐστιν ὁ λόγος. τὸ γὰρ σήμερον, φησὶν, ἀεί ἐστιν, ἕως ἂν συνεστήκῃ ὁ κόσμος.

13 Ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται.
Τουτέστιν, οἰκοδομεῖτε ἀλλήλους, διορθοῦτε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ γένηται.

Ἵνα μὴ σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας. Ὁρᾷς ὅτι τὴν ἀπιστίαν ἡ ἁμαρτία ποιεῖ; ὥσπερ γὰρ ἡ ἀπιστία βίον τίκτει πονηρὸν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν εἰς βάθος ἔλθῃ κακῶν, καταφρονεῖ· καταφρονοῦσα δὲ, οὐδὲ πιστεύειν ἀνέχεται, ὥστε ἀπαλλάξαι φόβου ἑαυτήν. Εἶπε γὰρ, φησὶν, Οὐκ ὄψεται Κύριος, οὐδὲ συνήσει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. καὶ πάλιν, Τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι· τίς ἡμῶν κύριός ἐστι; καὶ πάλιν, Ἕνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν; καὶ πάλιν, Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι. καὶ πάλιν, Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. καὶ πάλιν, Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ, καὶ μισῆσαι. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ, λέγων, Πᾶς ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς. Εἶτα ἐπάγει,

Ψαλ. μγ. ζ.
Ψαλ. ια. δ.
Ψαλ. θ. λγ.
Ψαλ. ιγ. α. β.
Ψαλ. λε. β.
Ιωαν. γ. κ.

14 Μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ. Τί ἐστι, μέτοχοι γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ; μετέχομεν αὐτοῦ, φησὶν, ἓν ἐγενόμεθα ἡμεῖς καὶ αὐτός· εἴπερ αὐτὸς μὲν κεφαλή, σῶμα δὲ ἡμεῖς, συγκληρονόμοι καὶ σύσσωμοι. ἓν σῶμά ἐσμεν, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, φησὶ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ.

αὐτοῦ. Ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν.

Τί ἐστιν ἀρχὴ τῆς ὑποστάσεως; τὴν πίστιν λέγει, δι' ἧς ὑπέστημεν, καὶ * γεγενήμεθα, καὶ "συνουσιώθημεν, ὡς ἄν τις εἴποι. Εἶτα ἐπάγει,

15 Ἐν τῷ λέγεσθαι, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὥσπερ ἐν τῷ παραπικρασμῷ. Καθ' ὑπερβατόν ἐστι τοῦτο· τὸ ἀκόλουθον δὲ οὕτως ἔχει,

κεφ. δ.

1 Φοβηθῶμεν οὖν, μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι.

2 Καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, ὥσπερ κἀκεῖνοι, ἐν τῷ λέγεσθαι, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε. τὸ γὰρ σήμερον, ἀεί ἐστιν. Εἶτα ἐπάγει, Ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ "συγκεκραμένος τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασι. Δεικνὺς πῶς ὁ λόγος οὐκ ὠφέλησεν (ἐκ γὰρ τοῦ μὴ συγκραθῆναι, οὐκ ὠφελήθησαν) εἶτα βουλόμενος αὐτοὺς φοβῆσαι, δείκνυσιν αὐτοὺς τίνες, δι' ὧν φησι,

16 Τινὲς γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωϋσέως·

17 Τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ;

18 Τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι;

19 Καὶ βλέπομεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν. Εἰπὼν πάλιν τὴν μαρτυρίαν, "καὶ τὴν ἐρώτησιν ἐπάγει, ποιοῦσαν τὸν λόγον σαφῆ. Εἶπε γάρ, φησι, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. τίνων μέμνηται, φησι, σκληρυνθέντων, τίνων δὲ ἀπειθησάντων; οὐχὶ τῶν Ἰουδαίων; ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἤκουσαν κἀκεῖνοι, φησιν, ὥσπερ ἡμεῖς ἀκούομεν, ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος αὐτοῖς γέγονε. μὴ τοίνυν νομίσητε ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀκούειν τοῦ κηρύγματος ὠφεληθήσεσθε· ἐπεὶ κἀκεῖνοι ἤκουσαν, ἀλλ' οὐδὲν ἀπώναντο, ἐπειδὴ μὴ ἐπίστευσαν. Οἱ οὖν περὶ Χάλεβ καὶ Ἰησοῦν, ἐπειδὴ μὴ συνεκεράσθησαν τοῖς ἀπιστήσασι, τουτέστιν, οὐ συνεφώνησαν, διέφυγον τὴν κατ' ἐκείνων ἐξενεχθεῖσαν τιμωρίαν. καὶ ὅρα τι θαυμαστόν. οὐκ εἶπεν, οὐ συνεφώνησαν, ἀλλ', οὐ συνεκεράσθησαν· τουτέστιν, ἀστασιάστως διέστησαν, ἐκείνων πάντων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γνώμην ἐσχηκότων. ἐν ταῦθα μοι δοκεῖ καὶ στάσιν αἰνίττεσθαι.

3 Εἰσερχόμεθα γάρ, φησιν, εἰς τὴν κατάπαυσιν [οἱ πιστεύσαντες]. Εἶτα τοῦτο βεβαιῶν ἐπήγαγε, καθὼς εἴρηκεν, ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων. Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινα, καὶ μὴν τοῦτο οὐ τοῦ ἡμᾶς εἰσελεύσεσθαι δηλωτικόν ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ ἐκείνους μὴ εἰσεληλυθέναι, τί ποιεῖ; σπουδάζει δεῖξαι πῶς, ὅτι ὥσπερ ἡ κατάπαυσις ἐκείνη οὐ κωλύει ἑτέραν κατάπαυσιν λέγεσθαι, οὕτως οὐδὲ αὕτη τὴν τῶν οὐρανῶν. πῶς οὖν θέλει δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἔτυχον ἐκεῖνοι τῆς καταπαύσεως. ὅτι γὰρ τοῦτο λέγει, δῆλον ἐξ ὧν ἐπάγει·

4 Εἴρηκε γάρ που περὶ τῆς ἑβδόμης οὕτω, καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ·

5 Καὶ ἐν τούτῳ πάλιν, Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. Ὁρᾷς πῶς οὐ κωλύει ἐκείνη ταύτην εἶναι κατάπαυσιν;

6 Ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεταί, φησί, τινὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπείθειαν·

7 Πάλιν τινὰ ὁρίζει ἡμέραν, Σήμερον, ἐν Δαβὶδ λέγων μετὰ τοσοῦτον χρόνον, καθὼς προείρηται.

προείρηται. Τί δέ ἐστιν ὅ φησιν; ἐπεὶ οὕτω ὀφείλουσί, φησί, τινες εἰσελθεῖν πάντως,
ἐκεῖνοι δὲ οὐκ εἰσῆλθον, πάλιν ὁρίζει τινὰ τὴν ἄλλην κατάπαυσιν. ὅτι δὲ εἰσελθεῖν χρή, καὶ
δεῖ τινας εἰσελθεῖν, ἀκούσωμεν πόθεν τοῦτο κατασκευάζει. ὅτι μετὰ τοσαῦτα ἔτη, φησί, λέ-
γει πάλιν Δαβίδ, σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν,
5 ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.

8 Εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας.
Δῆλον οὕτω ὅτι ὡς μελλόντων τινῶν τεύξεσθαι τινος ἀμοιβῆς, ταῦτά φησιν.

9 Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Πόθεν; ἐκ τοῦ παραγγέλ-
λειν, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν. οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ ἦν σαββατισμός, ταῦτα ''πα-
10 ρηγγέλλοντο, οὐδ' ἐκελεύοντο μὴ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθωσιν, εἰ μὴ ἔμελλον
τὰ αὐτὰ πείσεσθαι. πῶς δὲ ἔμελλον τὰ αὐτὰ πείσεσθαι τὴν Παλαιστίνην ἔχοντες, εἰ μὴ
ἑτέρα τις ἦν κατάπαυσις; καὶ καλῶς συνεπέρανε τὸν λόγον. οὐ γὰρ εἶπε, κατάπαυσις,
ἀλλά, σαββατισμός, ὃ οἰκεῖον ὄνομα, καὶ ᾧ ἔχαιρον καὶ ἐπέτρεχον, σαββατισμὸν τὴν
βασιλείαν καλῶν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σαββάτῳ πάντων μὲν τῶν πονηρῶν ἀπέχεσθαι
15 κελεύει, ἐκεῖνα δὲ μόνα γίνεσθαι τὰ πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ἅπερ οἱ ἱερεῖς ἐπετέλουν, καὶ
ὅσα ψυχὴν ὠφελεῖ, καὶ μηδὲν ἕτερον· οὕτω καὶ τότε. ἀλλ' αὐτὸς οὐχ οὕτως εἶπεν, ἀλ-
λὰ πῶς;

10 Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ * τῶν ἔρ-
γων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός. Ὥσπερ ὁ Θεὸς κατέπαυσέ, φησιν, ἀπὸ τῶν
20 ἔργων αὐτοῦ, οὕτως ὁ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ. ἐπειδὴ γὰρ περὶ ἀναπαύσεως αὐ-
τοῖς ὁ λόγος ἦν, καὶ τοῦτο σφόδρα ἐπιθύμουν ἀκοῦσαι πότε ἔσται εἰς τοῦτο τὸν λόγον κατέκλει-
σε. τὸ δέ, σήμερον, εἶπεν, ὥστε μηδέποτε ἀπελπίζειν αὐτούς. παρακαλεῖτε, φησιν, ἑαυτοὺς
καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται. τουτέστι, κἄν τις ἡμαρτηκὼς ᾖ, ἕως
ἂν ᾖ τὸ σήμερον, ἐλπίδας ἔχει. μηδεὶς τοίνυν ἀπογινωσκέτω, ἕως ἂν ζῇ. μάλιστα μὲν οὕτω,
25 φησί, μηδὲ ἔστω καρδία πονηρὰ ἀπιστίας. εἰ δὲ καὶ γένοιτο, μηδεὶς ἀπογινωσκέτω, ἀλλὰ ἀνα-
λαμβανέτω ἑαυτόν. ἕως μὲν γάρ ἐσμεν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, τὸ σήμερον ἔχει καιρόν. ἐνταῦθα
δὲ οὐ τὴν ἀπιστίαν μόνον λέγει, ἀλλὰ καὶ τοὺς γογγυσμούς. ὧν τὰ κῶλα, φησιν, ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρή-
μῳ. εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἁπλῶς τῆς ἀναπαύσεως ''ἀποστερηθήσεται μόνον, ἐπάγει καὶ κό-
λασιν, εἰπών,

30 12 Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστο-
μον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν· καὶ κριτικὸς
ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Ἐνταῦθα περὶ τῆς γεέννης διαλέγεται, καὶ περὶ τῆς κο-
λάσεως· εἰς τὰ κρυπτά, φησι, διϊκνεῖται τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας, καὶ διατέμνει τὴν ψυ-
χήν. οὐ κῶλα ἐστὶ πεσεῖν ἐνταῦθα, οὐδὲ γῆς ἀποστερηθῆναι, καθάπερ ἐκεῖ, ἀλλὰ βασιλεί-
35 ας οὐρανῶν, καὶ γεέννῃ παραδοθῆναι αἰωνίᾳ, καὶ κολάσει ἀθανάτῳ καὶ τιμωρίᾳ.

Ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτούς. Ὅρα τὸ ἥμερον καὶ πρᾷον. οὐκ εἶπεν, ἐπιτιμᾶ-
τε, ἀλλά, παρακαλεῖτε. οὕτως ἡμᾶς χρὴ τοῖς ἀπὸ θλίψεως στενοχωρουμένοις προσφέ-
ρεσθαι. τοῦτο καὶ Θεσσαλονικεῦσι γράφων φησί, Νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους. περὶ δὲ τῶν ὀ- a Θεσ. ε. ιδ.
λιγοψύχων οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; Παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθε-
40 νῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας. ''τί ἐστι, παρακαλεῖτε; αἴτιοι τοῦ, μὴ ἀπελπίσητε, μὴ ἀ-
πογνῶτε. ὁ γὰρ ἀπὸ θλίψεως στενοχωρούμενος ὁ μὴ παρακαλῶν, σκληρότερον ποιεῖ.
ἵνα * μὴ σκληρυνθῇ ἐξ ὑμῶν τις, φησιν, ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας. ἢ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου
φησὶν (ἀπάτη γάρ ἐστιν ὄντως, τὸ μηδὲν περὶ τῶν μελλόντων προσδοκᾶν, τὸ νομίζειν ὅτι ἀνεύ-
θυνα ἔσται τὰ ἡμέτερα, καὶ ὅτι τῶν πεπραγμένων ἡμῖν ἐνταῦθα οὐ δώσομεν δίκην, οὐδὲ ἔσται ἀνά-
στασις)

σασι) ἢ ἑτέρως ἀπάτη ἐστὶν ἢ ἀναλγησία, ἢ ἀπόγνωσις. τὸ γὰρ λέγειν, τί ἐστι λοιπόν; ἅπαξ ἥμαρτον, οὐκ ἔχω ἐλπίδα τοῦ ἀνακτήσασθαι ἐμαυτόν, ἀπάτη ἐστίν. εἶτα ἐλπίδας αὐτοῖς ἐντίθησι, λέγων, Μέτοχοι γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ· Μονονουχὶ λέγων, ὁ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσας, ὁ τοσούτων ἡμᾶς καταξιώσας, ὥστε ἑαυτοῦ σῶμα ποιῆσαι, οὐ περιόψεται ἀπολλυμένους. ἐννοήσωμεν, φησί, τίνων κατηξιώθημεν. ἡμεῖς καὶ ὁ Χριστὸς ἕν ἐσμεν. μὴ 5 τοίνυν ἀπιστῶμεν αὐτῷ. καὶ πάλιν ἐκεῖνο αἰνίττεται τὸ εἰρημένον ἑτέρωθι, ὅτι Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. τοῦτο γάρ ἐστι, μέτοχοι γεγόναμεν, τῶν αὐτῶν μετέχομεν ὧν καὶ ὁ Χριστός. προετρέψατο ἀπὸ τῶν χρηστῶν· μέτοχοι γάρ ἐσμεν, φησί, τοῦ Χριστοῦ. εἶτα πάλιν ἀπὸ τῶν σκυθρωπῶν· φοβηθῶμεν μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι. ἐκεῖνο γὰρ δῆλον καὶ ὡμολογημένον 10 ἐστίν· ἐδοκίμασάν με, φησί, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη. ὁρᾷς ὅτι οὐ δεῖ τὸν Θεὸν ἀπαιτεῖν εὐθύνας, ἀλλ', εἴτε προΐσταται, εἴτε μή, πιστεύειν αὐτῷ; ἐκείνοις γὰρ τοῦτο ἐγκαλεῖ νῦν, ὅτι ἐπείρασαν τὸν Θεόν. ὁ γὰρ βουλόμενος ἀποδείξεις λαβεῖν, ἢ τῆς δυνάμεως, ἢ τῆς προνοίας, ἢ τῆς κηδεμονίας αὐτοῦ, οὔπω πιστεύει οὔτε δυνατὸν αὐτὸν εἶναι, οὔτε φιλάνθρωπον. τοῦτο καὶ πρὸς τούτους γράφων αἰνίττεται, βουλομένοις ἴσως ἤδη τῆς δυνάμεως αὐ- 15 τοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν προνοίας τὴν ἐξέτασιν καὶ τὸν ἔλεγχον λαβεῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς. ὁρᾷς ὅτι ἀπὸ ἀπιστίας πάντα γέγονεν ὁ παροξυσμὸς καὶ ὁ παροργισμός; τί οὖν φησιν; ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. ὅρα δὲ πῶς ὅλον τὸν λόγον συνελογίσατο. ὤμοσε, φησί, τοῖς προτέροις μὴ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν κατάπαυσιν, καὶ οὐκ εἰσῆλθον. εἶτα μετ' ἐκείνους χρόνῳ πολλῷ ὕστερον διαλεγόμενος τοῖς Ἰουδαίοις, φησί, μὴ σκληρύνητε τὰς 20 καρδίας ὑμῶν, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν· δηλῶν ὅτι ἔστιν ἄλλη κατάπαυσις. περὶ μὲν γὰρ τῆς Παλαιστίνης οὐκ ἦν εἰπεῖν. εἶχον γὰρ αὐτήν. περὶ δὲ τῆς ἑβδόμης οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. οὐ γὰρ δήπου περὶ ταύτης διελέγετο τῆς πάλαι γεγενημένης. ἄρα ἑτέραν τινὰ αἰνίττεται τὴν ὄντως ἀνάπαυσιν.

ΗΘΙΚΟΝ

Οντως γὰρ ἐκείνη ἐστὶν ἀνάπαυσις, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός, ἔνθα 25 οὐδὲ φροντίδες, οὔτε πόνοι, οὔτε ἀγωνία, οὔτε φόβος καταπλήττων καὶ σείων τὴν ψυχήν, ἀλλὰ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἡδονῆς πλήρης ὤν. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἀκοῦσαι, Εν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου· οὐδέ, Ἀκάνθας, οὐδέ, τριβόλους ἀνατελεῖ σοι. οὐκέτι ἄκανθαι καὶ τρίβολοι. οὐκ ἔστιν, Εν λύπαις τέξεις τέκνα· οὐδέ, Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. πάντα εἰρήνη ἐκεῖ, χαρά, εὐφροσύνη, ἡδονή, ἀγαθωσύνη, πραότης, εὐθύτης, 30 ἀγάπη. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ζηλοτυπία, οὐδὲ βασκανία, οὐ νόσος, οὐ θάνατος οὔτε ὁ τοῦ σώματος, οὐκ ἐκεῖνος ὁ τῆς ψυχῆς, οὐκ ἔστι σκότος, οὔτε νύξ· πάντα ἡμέρα, πάντα φῶς· πάντα ἀνεπίς. οὐκ ἔστι κάμνειν, οὐκ ἔστι κόρον λαβεῖν, ἀλλ' ἀεὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῶν ἀγαθῶν διατελέσομεν. βούλεσθε δῶ τινα καὶ εἰκόνα ὑμῖν τῆς ἐκεῖ καταστάσεως; οὐκ ἔστι δυνατόν. πλὴν ἀλλ' ὅμως, ὡς ἂν ᾖ δυνατόν, πειράσομαι ὑμῖν δοῦναί τινα εἰκόνα. ἀναβλέψωμεν εἰς τὸν 35 οὐρανόν, ὅταν, μηδενὸς ἐνοχλοῦντος νέφους, φαίνῃ τὸν ἑαυτοῦ στέφανον. εἶτα πρὸς τὸ κάλλος τῆς ὄψεως αὐτοῦ πολὺν διατρίψαντες χρόνον, ἐννοήσωμεν ὅτι καὶ ἔδαφος ἕξομεν οὐ τοιοῦτον μὲν ὄν, ἀλλὰ τοσούτῳ γινόμενον καλλίονα, ὅσῳ τοῦ πηλίνου ὀρόφου ὁ χρυσοῦς. εἶτα τὸν μετ' ἐκεῖνον πάλιν τὸν ἀνώτερον ὄροφον· ἔπειτα τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, τοὺς ἀπείρους δήμους τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, αὐτὰ τοῦ Θεοῦ τὰ βασίλεια, τὸν θρόνον τὸν πατρι- 40 κόν. ἀλλ' οὐκ ἰσχύει (ὅπερ ἔφην) ὁ λόγος παραστῆσαι τὸ πᾶν· πείρας χρεία, καὶ τῆς διὰ πείρας γνώσεως. πῶς οἴεσθε, εἰπέ μοι, τὸν Ἀδὰμ εἶναι ἐν τῷ παραδείσῳ; πολὺ βελτίων ἐστὶν ἐκείνης αὕτη ἡ διαγωγή, ὅσῳ τῆς γῆς ὁ οὐρανός. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἑτέραν εἰκόνα ἐπιζητήσωμεν. εἰ συνέβη τὸν βασιλεύοντα νῦν πάσης τῆς οἰκουμένης κρατῆσαι, εἶτα μήτε

ὑπὸ

2.Τιμ.2.12.

Γεν. γ.

ὑπὸ πολέμων, μήτε ὑπὸ φροντίδων ἐνοχλεῖσθαι, ἀλλὰ τιμᾶσθαι μόνον, καὶ τρυφᾶν, καὶ
πολλοὺς μὲν ἔχειν δορυφόρους, πάντοθεν δὲ τὸ χρυσίον αὐτῷ ἐπιῤῥεῖν, καὶ περίβλεπτον εἶναι, ποίαν
οἴεσθε ἔχειν αὐτὸν ψυχὴν, εἰ τοὺς πολεμίους τοὺς πανταχοῦ τῆς γῆς πεπαυμένους ἴδοι; τοι-
οῦτόν τι ἔσται καὶ τότε. μᾶλλον δὲ οὔπω καὶ τῆς εἰκόνος ἐφικόμεθα ἐκείνης· διὸ χρὴ καὶ ἑτέραν
ἐπιζητῆσαι. ἐννόησον δή μοι παιδίον βασιλικὸν, ὅπερ ἕως μὲν ἂν ἐν τῇ μήτρᾳ ᾖ, οὐδενὸς
ἐπαισθάνεται, εἰ δὲ συμβαίη ἄφνω ἐξελθὸν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνελθεῖν τὸν βασιλικὸν,
μὴ ἠρέμα, ἀλλ' ἀθρόον πάντα παραλαβεῖν· οὕτως ἐστὶν ἡ κατάστασις αὕτη κἀκείνη. ἢ εἴ τις
αἰχμάλωτος μυρία παθὼν κακὰ, ἀθρόον ἐπὶ τὸν βασιλικὸν ἁρπαγείη θρόνον. ἀλλ' οὐδὲ οὕ-
τως ἐφικόμεθα ἀκριβῶς τῆς εἰκόνος. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἂν ἄρα τις ἐπιτύχῃ καλοῦ, κἂν
αὐτὴν εἴπῃς τὴν βασιλείαν, κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἡμέραν ἀκμάζουσαν ἔχει τὴν ἡδονὴν,
καὶ κατὰ τὴν δευτέραν, καὶ τὴν τρίτην· χρόνου δὲ προϊόντος, ἔχει μὲν ἐν ἡδονῇ, οὐ τοσαύτῃ
δέ. λύεται γὰρ ὑπὸ τῆς συνηθείας ἀεὶ, οἷα ἂν ᾖ. ἐκεῖ δὲ οὐ μόνον οὐ μειοῦται, ἀλλὰ καὶ ἐπι-
δίδωσιν. ἐννόησον γὰρ ὅσον ἐστὶ, ψυχὴν ἀπαλλαγεῖσαν μηκέτι τέλος προσδοκᾶν τῶν ἀγαθῶν
ἐκείνων, μηδὲ μεταβολὴν *, ἀλλ' ἐπίδοσιν, καὶ ζωὴν τέλος οὐκ ἔχουσαν, * πάντοθεν
κινδύνου, πάσης δὲ ἀθυμίας καὶ φροντίδος ἀπηλλαγμένην, μετ' εὐθυμίας καὶ μυρίων ἀγα-
θῶν. εἰ γὰρ εἰς πεδίον ἐξιόντες, ἔνθα σκηνὰς ὁρῶμεν στρατιωτῶν ἐκ παραπετασμάτων
πεπηγμένας, καὶ δόρατα, καὶ κράνη, καὶ ὀμφαλοὺς ἀσπίδων λάμποντας, μετέωροι γινόμεθα τῷ
θαύματι, εἰ δὲ καὶ τὸν βασιλέα συμβαίη μέσον ἰδεῖν τρέχοντα, ἢ καὶ ἵππον ἐλαύνοντα μετὰ ὅ-
πλων χρυσῶν, τὸ πᾶν ἔχειν νομίζομεν· τί οἴει, ὅταν τὰς αἰωνίους ἴδῃς τὰς σκηνὰς τῶν ἁγίων
ἐν τῷ οὐρανῷ πεπηγυίας (Δέξονται γὰρ ὑμᾶς, φησὶν, εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς) ὅταν
τῶν αὐτῶν ἕκαστον ὑπὲρ τὰς ἀκτῖνας τὰς ἡλιακὰς ἴδῃς ἀπολάμποντα, οὐκ ἀπὸ χαλκοῦ καὶ
σιδήρου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δόξης ἐκείνης, ἧς τὰς μαρμαρυγὰς ἀνθρώπινοι ὀφθαλμοὶ οὐ δύνα-
ται ἰδεῖν; καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων· τί δ' ἄν τις εἴποι τὰς χιλιάδας τῶν ἀγγέλων,
τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν χερουβὶμ, τῶν σεραφὶμ, τῶν θρόνων, τῶν κυριοτήτων, τῶν ἀρχῶν,
τῶν ἐξουσιῶν, ὧν τὸ κάλλος ἀμήχανον, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαῖνον; ἀλλὰ μέχρι τίνος
οὐ παυσόμεθα διώκοντες ἀνέφικτα; Οὔτε γὰρ ὀφθαλμὸς εἶδε, φησὶν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ
καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. οὐκοῦν οὐδέν ἐστιν ἐλεει-
νότερον τῶν ἀποτυγχανόντων, οὐδὲ μακαριώτερον τῶν ἐπιτυγχανόντων. ἀξιοῖτο δὲ καὶ ἡ-
μᾶς τῆς [illegible] εἶναι [illegible], ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. ζ. 11 ΣΠΟΥΔΑΣΩΜΕΝ ΟΥΝ ΕΙΣΕΛΘΕΙΝ ΕΙΣ
ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς
ἀπειθείας. 12 Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος
ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ
πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν· καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρ-
δίας. 13 Καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ
γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ
λόγος.

Λουκ. ιϛ. θ.

α. Κορ. β. θ.

Μέγα

Μεγάλη ἡ πίστις καὶ σωτήριον, καὶ ταύτης ἄνευ οὐκ ἔστι σωθῆναί ποτε. ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ καθ' ἑαυτὴν τοῦτο ἐργάσασθαι, ἀλλὰ δεῖ καὶ πολιτείας ὀρθῆς. ὥστε διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος τοῖς ἤδη τῶν μυστηρίων καταξιωθεῖσι παραινεῖ λέγων, σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν. σπουδάσωμεν, φησὶν, ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς πίστεως, ἀλλ' ὀφειλούσης προσεῖναι καὶ τοῦ βίου, καὶ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἀγέσθαι. δεῖ γὰρ ἡμῖν ὄντως καὶ πολλῆς σπουδῆς, ὥστε εἰσελθεῖν εἰς τὸν οὐρανόν. εἰ γὰρ γῆς οὐκ ἠξιώθησαν οἱ τοσαῦτα ταλαιπωρηθέντες ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ γῆς τυχεῖν οὐκ ἠδυνήθησαν, ἐπειδὴ ἐγόγγυσαν καὶ ἐπόρνευσαν· πῶς τοῦ οὐρανοῦ ἡμεῖς καταξιωθησόμεθα, ἀδιαφόρως ζῶντες καὶ ῥαθύμως; δεῖ τοίνυν ἡμῖν πολλῆς σπουδῆς. καὶ ὅρα, οὐ μέχρι τούτου τὴν ζημίαν δείξει μόνον, τοῦ μὴ εἰσελθεῖν (οὐ γὰρ εἶπε, σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐκπέσωμεν τοσούτων ἀγαθῶν) ἀλλ' ὃ μάλιστα τοὺς αἰσθητοὺς διεγείρει, τοῦτο προσέθηκε. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. τί ἐστι τοῦτο; τουτέστιν, ἵνα μὴ τοιαῦτα ἔχωμεν ἐκεῖ, τὴν ἐλπίδα, τὴν προσδοκίαν, ἵνα μὴ ὁμοίως ἐκπέσωμεν. ὅτι γὰρ ἐκπεσούμεθα, τὸ ὑπόδειγμα δηλοῖ. μὴ ἐν τῷ αὐτῷ, φησίν. εἶτα ἵνα μὴ ἀκούσας, ἐν τῷ αὐτῷ, τὴν αὐτὴν εἶναι νομίσῃς τιμωρίαν, ἄκουσον τί ἐπάγει· ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. δείκνυσι κἀνταῦθα, ὅτι κἀκείνους αὐτὸς εἰργάσατο ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ ζῇ, ὁ οὐκ ἐσβέσθη. μὴ τοίνυν, ἐπειδὰν λόγον ἀκούσῃς, ἁπλῶς λόγον νομίσῃς. μαχαίρας γάρ ἐστι, φησὶ, τομώτερος. ὅρα τὴν συγκατάβασιν, καὶ ἐντεῦθεν μάνθανε τίνος ἕνεκεν ἐδεήθησαν καὶ οἱ προφῆται εἰπεῖν μάχαιραν καὶ τόξον καὶ ῥομφαίαν. ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, φησὶ, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει, τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό. εἰ γὰρ νῦν μετὰ τοσοῦτον χρόνον καὶ τελείωσιν, οὐ δύνανται τῷ τοῦ λόγου ὀνόματι καταπλῆξαι μόνον, ἀλλὰ δέονται τῆς τῶν ῥημάτων ἰδέας, ἵνα δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν τὴν ἐκ τῆς συγκρίσεως· πολλῷ μᾶλλον τότε. διϊκνούμενος, φησὶν, ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος. τί ἐστι τοῦτο; φοβερόν τι ᾐνίξατο. ἢ γὰρ ὅτι τὸ πνεῦμα διαιρεῖ ἀπὸ τῆς ψυχῆς, λέγει· ἢ ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν ἀσωμάτων διϊκνεῖται, οὐ καθάπερ ἡ μάχαιρα μόνον τῶν σωμάτων. δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ψυχὰς κολάζει, καὶ ὅτι τὰ ἐνδότατα διερευνᾶται, καὶ ὅλον δι' ὅλου διϊκνεῖται τὸν ἄνθρωπον. καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ. ἐν τούτῳ αὐτοὺς μάλιστα ἐφόβησεν. ὅπερ λέγει τὸ, ἴσως μὴ γὰρ εἰ ἔστι, φησὶν, ἐν ἡμῖν πίστις ἐστηκυῖα, μὴ μετὰ πληροφορίας δὲ, θαῤῥεῖτε. δικάζει τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ κρινόμενα· ἐκεῖ γὰρ διαβαίνει καὶ κολάζει καὶ ἐξετάζει. καὶ τί λέγω περὶ ἀνθρώπων, φησίν; κἂν γὰρ ἀγγέλους εἴπῃς, κἂν ἀρχαγγέλους, κἂν τὰ χερουβὶμ, κἂν τὰ σεραφὶμ, κἂν ἡντιναοῦν κτίσιν· πάντα ἐκκεκάλυπται τῷ ὀφθαλμῷ ἐκείνῳ· πάντα δῆλά ἐστι καὶ φανερά. οὐδέν ἐστι τὸ λαθεῖν αὐτὸν δυνάμενον. πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. τετραχηλισμένα εἶπεν, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν δερμάτων τῶν ἀπὸ τῶν ἱερείων ἀφελκομένων. ὥσπερ γὰρ ἐπειδάν τις σφάξας ἀπὸ τῆς σαρκὸς περιελκύσῃ τὸ δέρμα, πάντα τὰ ἔνδον ἀποκαλύπτεται, καὶ δῆλα γίνεται τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς· οὕτω καὶ τῷ Θεῷ δῆλα πρόκειται πάντα. σὺ δέ μοι θέα, πῶς αἰεὶ τῶν σωματικῶν εἰκόνων δεῖται· ὅπερ ἦν τῆς ἀσθενείας τῶν ἀκουόντων. ὅτι γὰρ ἀσθενεῖς ἦσαν, ἐδήλωσεν εἰπὼν νωθροὺς αὐτοὺς εἶναι, καὶ χρείαν ἔχοντας γάλακτος, οὐ στερεᾶς τροφῆς. πάντα γυμνὰ, φησὶ, καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. τί δέ ἐστιν, ἐν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι τῆς ἀπειθείας; ὡς ἄν τις ἀπολογούμενος εἴποι, διατί οὐκ

εἶδον

ψαλ. ζ. ιγ.

εἶδον ἐκεῖνοι τὴν γῆν; ἔλαβον ἀρραβῶνα, φησὶ, τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ δέον πιστεῦσαι, τῷ φόβῳ πλέον δόντες, καὶ μηδὲν μέγα περὶ τοῦ Θεοῦ φαντασθέντες, καὶ ὀλιγοψυχήσαντες, οὕτως ἀπώλοντο. ἔστι δὲ καὶ ἕτερόν τι εἰπεῖν· οἷον, ὅτι τὸ πλέον ἀνύσαντες τῆς ὁδοῦ, ὅτε πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις ἐγένοντο, πρὸς αὐτῷ τῷ λιμένι, κατεποντίσθησαν. τοῦτο καὶ περὶ ὑμῶν δέδοικα, φησί. τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ, ἐν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι τῆς ἀπειθείας. ἐπεὶ γὰρ καὶ οὗτοι πολλὰ ἔπαθον, ὕστερον αὐτοῖς μαρτυρεῖ λέγων, Ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. μηδεὶς οὖν ὀλιγοψυχείτω, μηδὲ πρὸς τὸ τέλος ἀπαγορεύων καταπιπτέτω. εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἳ παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν μετὰ ἀκμαζούσης προσβάλλουσι τῆς προθυμίας πρὸς τοὺς ἀγῶνας· ὕστερον δὲ μικρὸν τῷ παντὶ προσθεῖναι μὴ βουληθέντες, τὸ πᾶν ἀπώλεσαν. ἱκανοί, φησιν, οἱ πρόγονοι παιδεῦσαι ὑμᾶς μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὥστε μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν, ἅπερ ἔπαθον. [τοῦτο δέ ἐστιν, ἐν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι τῆς ἀπειθείας.] οὐκοῦν μὴ ἐκλυώμεθα, φησίν. ὃ καὶ πρὸς τῷ τέλει λέγει, Τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε· *ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι, φησι, πέσῃ. τοῦτο γὰρ πεσεῖν ὄντως ἐστίν. εἶτα ἵνα μὴ ἀκούσας, ἐν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι πέσῃ, τὸν αὐτὸν θάνατον ὑπολάβῃς, ὅνπερ κἀκεῖνοι ὑπέμειναν, ὅρα τί φησι· Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. πάσης γὰρ μαχαίρας χαλεπώτερον εἰς τὰς τούτων ἐμπίπτων ψυχὰς ὁ λόγος, πληγὰς ἐργάζεται χαλεπὰς, καὶ καιρίας δίδωσι τομάς. καὶ τούτων τὴν ἀπόδειξιν οὐ δέεται παρασχεῖν, οὐδὲ κατασκευάσαι, ἔχων οὕτω τὴν διήγησιν φανεράν. ποῖος γὰρ πόλεμος ἐκείνους ἀπώλεσε, φησί; ποία μάχαιρα; οὐχ ἁπλῶς αὐτόματοι κατέπιπτον; μὴ οὖν, ἐπειδὴ μὴ ἐπάθομεν τὰ αὐτὰ, ἀμεριμνήσωμεν. μέχρις οὗ τὸ σήμερον λέγεται, ἔξεστιν ἡμῖν ἀνακτήσασθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως εἶπεν, ἵνα μὴ τὰ τῆς ψυχῆς ἀκούσαντες ῥαθυμήσωσι, προστίθησι καὶ τὰ τοῦ σώματος, δηλῶν, ὅτι καθάπερ τις βασιλεὺς ἄρχοντας ἁμαρτάνοντας μεγάλα, πρότερον ἀπογυμνοῖ οἷον τῆς στρατείας, εἶτα τὴν ζώνην ἀφελόμενος, καὶ τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸν κήρυκα παραστησάμενος, τότε κολάζει· οὕτω καὶ τοῦ πνεύματος ἡ μάχαιρα τότε ἐργάσεται. εἶτα τοῦτο εἰπὼν, φοβερώτερον ἔτι τὸν λόγον ποιῶν, περὶ τοῦ υἱοῦ διαλέγεται, καί φησι, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος· ἀντὶ τοῦ, αὐτῷ μέλλομεν δοῦναι εὐθύνας τῶν πεπραγμένων. οὐκοῦν μὴ ἀναπέσωμεν, μηδὲ ὀλιγοψυχήσωμεν. ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημένα παιδεῦσαι· ὁ δὲ οὐκ ἀρκεῖται, ἀλλ' ἔτι προστίθησι λέγων,

14 Ἔχομεν δὲ καὶ ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο προσέθηκεν, ἐπήγαγεν,

15 Οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν.

Διὰ τοῦτο ἀνωτέρω ἔλεγεν, ἐν ᾧ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. ὅρα τοίνυν πῶς καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ ποιεῖ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἦλθε, φησιν, ὁδὸν ἣν καὶ ἡμεῖς νῦν, μᾶλλον δὲ καὶ τραχυτέραν. πάντων γὰρ ἔλαβε τῶν ἀνθρωπίνων πεῖραν. εἶπεν ἐκεῖ, οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, τὴν θεότητα αἰνιττόμενος. εἶτα, ἐπειδὴ τῆς σαρκὸς ἐπελάβετο, *συγκαταβατικώτερον πάλιν διαλέγεται λέγων, ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς· καὶ μείζονα δείκνυσι τὴν κηδεμονίαν, καὶ ὅτι ὥσπερ οἰκείων προΐσταται, καὶ οὐ θέλει αὐτοὺς ἐκπεσεῖν. Μωϋσῆς μὲν γάρ, φησιν, οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατάπαυσιν, αὐτὸς δὲ εἰσῆλθε. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. οὐ θαυμαστὸν δὲ, εἰ οὐδαμοῦ αὐτὸ τέθεικεν. ἢ γὰρ ἵνα μὴ δόξωσιν ἀπολογίαν εὑρίσκειν, συμπαρέλαβε καὶ αὐτόν· ἢ ἵνα μὴ δόξῃ κατηγορεῖν τοῦ ἀνδρὸς, φανερῶς αὐτὸ οὐκ εἶπεν. εἰ γάρ, οὐδενὸς τούτων λεχθέντος, ταῦτα προέφερον, λέγοντες, Κατὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ κατὰ τοῦ νόμου τοῦτ' εἴρηκε· πολλῷ μᾶλλον εἰ εἶπεν, οὐκ ἔστι Παλαιστίνη, ἀλλ' οὐρανός, μείζονα ἂν τούτων εἶπον. ἀλλ' οὐ τὸ πᾶν

Εβρ. ι. λϐ.

Εβρ. ιϐ. ιϐ.

τῷ ἱερεῖ δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ζητεῖ, λέγω δὴ τὴν ὁμολογίαν. ἔχοντες οὖν, φησὶν, ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. ποίαν ὁμολογίαν λέγει; ὅτι ἀνάστασίς ἐστιν, ὅτι ἀνταπόδοσις, ὅτι μυρία ἀγαθὰ, ὅτι ὁ Χριστὸς Θεός ἐστιν, ὅτι ἡ πίστις ὀρθή. ταῦτα ὁμολογήσωμεν, ταῦτα κατέχωμεν. ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῆ, δῆλον ἐκ τοῦ τὸν ἀρχιερέα ἔνδον εἶναι. οὐκοῦν ὅτι οὐκ ἐξεπέσομεν, ὁμολογήσωμεν. εἰ καὶ μὴ πάρεστι τὰ πράγματα, ἀλλ' ἡμεῖς ὁμολογήσωμεν. εἰ ἄρτι παρῆν, ψευδὴς ἦν. ὥστε καὶ τοῦτο ἀληθὲς, τὸ ὑπερτίθεσθαι. καὶ γὰρ ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν μέγας. οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν. οὐκ ἔστι, φησὶν, ἀγνοῶν τὰ ἡμέτερα, ὡς πολλοὶ τῶν ἀρχιερέων, οἳ τοὺς ἐν θλίψεσιν οὐκ ἴσασιν, ἀλλ' οὐδὲ ὅτι ποτέ ἐστι θλίψις. ἐπὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἀδύνατον εἰδέναι τὴν κάκωσιν τοῦ κακουμένου τὸν μὴ πεῖραν λαβόντα, καὶ διὰ τῶν αἰσθητῶν ἐλθόντα. πάντα ὑπέστη ὁ ἀρχιερεὺς ὁ ἡμέτερος. διὰ γὰρ τοῦτο πρότερον ὑπέστη, καὶ τότε ἀνέβη, ἵνα δυνηθῇ συμπαθεῖν.

Πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας.

Ὅρα πῶς καὶ ἄνω τὸ παραπλησίως ἔθηκε, καὶ ἐνταῦθα τὸ, καθ' ὁμοιότητα. τουτέστιν, ἐδιώχθη, ἐνεπτύσθη, κατηγορήθη, ἐσκώφθη, ἐσυκοφαντήθη, ἀπηλάθη, τὸ τέλος ἐσταυρώθη. καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας. ἐνταῦθα καὶ ἄλλο αἰνίττεται, ὅτι δυνατὸν χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ἐν θλίψεσιν ὄντα διενεγκεῖν. ὥστε καὶ ὅταν λέγῃ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι ὁμοίωμα σαρκὸς, ἀλλ' ὅτι σάρκα ἀνέλαβε. διὰ τί οὖν εἶπεν, ἐν ὁμοιώματι; ὅτι περὶ ἁμαρτωλοῦ σαρκὸς ἔλεγεν. ὁμοία γὰρ ἦν τῇ σαρκὶ τῇ ἡμετέρᾳ. τῇ μὲν γὰρ φύσει ἡ αὐτὴ ἦν ἡμῖν· τῇ δὲ ἁμαρτίᾳ οὐκέτι ἡ αὐτή.

16 Προσερχώμεθα οὖν μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν.

Ψαλ. ρθ. α. Θρόνον χάριτος τίνα φησί; τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν, περὶ οὗ φησιν, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ὡσεὶ ἔλεγε, προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας, ὅτι ἀναμάρτητον ἔχομεν ἀρχιερέα, καταγωνιζόμενον τὴν οἰκουμένην. *Ἰωαν. ιϛ. λγ.* Θαρσεῖτε γὰρ, φησὶν, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. τὸ γὰρ πάντα μὲν παθεῖν, καθαρὸν δὲ εἶναι ἁμαρτημάτων, τοῦτό ἐστιν*. εἰ ἡμεῖς ὑπὸ ἁμαρτίαν ἐσμὲν, φησὶν, οὗτος δὲ ἀναμάρτητος, πῶς προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας; ὅτι θρόνος χάριτός ἐστιν, οὐ θρόνος κρίσεως νῦν. διὰ τοῦτο προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, ὅπερ ζητοῦμεν, φησί. φιλοτιμία γὰρ τὸ πρᾶγμά ἐστι, καὶ δωρεὰ βασιλική. καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. καλῶς εἴρηκεν, εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. ἂν νῦν προσέλθῃς, φησὶ, λήψῃ καὶ χάριν καὶ ἔλεον· εὐκαίρως γὰρ προσέρχῃ· ἂν δὲ τότε προσέλθῃς, οὐκέτι· ἄκαιρος γὰρ τότε ἡ πρόσοδος. οὐ γάρ ἐστι τότε θρόνος χάριτος. θρόνος χάριτός ἐστιν, ἕως κάθηται χαριζόμενος ὁ βασιλεύς· *Ψαλ. πα. η.* ὅταν δὲ ἡ συντέλεια γένηται, τότε ἐγείρεται εἰς κρίσιν. Ἀνάστα γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς, κρῖνον τὴν γῆν. ἔστι καὶ ἕτερόν τι εἰπεῖν· προσερχώμεθα, φησὶ, μετὰ παρρησίας, τουτέστι, μηδὲν ἔχοντες συνειδὸς πονηρὸν, μὴ διστάζοντες. οὐ γὰρ δύναται μετὰ παρρησίας ὁ τοιοῦτος προσελθεῖν. *Ἡσ. μθ. η.* διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἐπεὶ καὶ νῦν τὸ μετὰ τὸ λουτρὸν ἁμαρτάνοντας εὑρίσκειν μετάνοιαν, χάριτός ἐστιν. ἵνα δὲ μὴ ἀκούσας αὐτὸν ἀρχιερέα, νομίσῃς ἑστάναι, εὐθέως αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον ἄγει. ὁ δὲ ἱερεὺς οὐ κάθηται, ἀλλ' ἕστηκεν. ὁρᾷς ὅτι τὸ γενέσθαι ἀρχιερέα, οὐ φύσεώς ἐστιν, ἀλλὰ χάριτος καὶ συγκαταβάσεως καὶ κενώσεως;

ΗΘΙΚΟΝ Τοῦτο καὶ ὑμῖν εὔκαιρον νῦν εἰπεῖν, προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας αἰτοῦντες· μόνον πίστιν προσαγάγωμεν, καὶ πάντα δίδωσι. νῦν ὁ τῆς δωρεᾶς ἐστι καιρὸς, μηδεὶς ἑαυτὸν ἀπογινωσκέτω. τότε τῆς ἀπογνώσεως ὁ καιρὸς, ὅταν ὁ νυμφὼν κλείηται, ὅταν εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς

τὸν

τοὺς ἀνακειμένους ἴδῃ, ὅταν ἀπολάβωσι τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου τῶν μελλόντων τύπων ἀξιοῦσθαι. νῦν δὲ οὔπω. ἔτι γὰρ τὸ θέατρον συνέστηκεν, ἔτι ὁ ἀγὼν ἕστηκεν, ἔτι τὸ βραβεῖον μετέωρον. σπουδάσωμεν οὖν. καὶ γὰρ Παῦλός φησιν, Οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως. δρόμου χρεία, καὶ δρόμου σφοδροῦ. ὁ τρέχων οὐδένα τῶν ἀπαντώντων ὁρᾷ, κἂν διὰ λειμώνων, κἂν διὰ αὐχμηρῶν τόπων διαβαίνῃ. ὁ τρέχων οὐ πρὸς τοὺς θεατὰς ὁρᾷ, ἀλλὰ πρὸς τὸ βραβεῖον. κἂν πλούσιοι, κἂν πένητες ὦσι, κἂν σκώπτῃ τις, κἂν ἐπαινῇ, κἂν ὑβρίζῃ, κἂν λίθοις βάλλῃ, κἂν τὴν οἰκίαν διαρπάζῃ, κἂν παῖδας ἴδῃ, κἂν γυναῖκα, κἂν ὁτιοῦν, οὐδαμῶς ἐπιστρέφεται, ἀλλ' ἑνὸς γίνεται μόνου τοῦ τρέχειν, τοῦ λαβεῖν τὸ βραβεῖον. ὁ τρέχων οὐδαμοῦ ἵσταται· ἐπεὶ κἂν μικρὸν ῥαθυμήσῃ, τὸ πᾶν ἀπώλεσεν. ὁ τρέχων οὐ μόνον οὐδὲν ὑφαιρεῖ πρὸ τοῦ τέλους, ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα ἐπιτείνει τὸν δρόμον. τοῦτό μοι εἴρηται πρὸς τοὺς λέγοντας, ἐν νεότητι ἠσκήσαμεν, ἐν νεότητι ἐνηστεύσαμεν, γεγηράκαμεν νῦν. μάλιστα νῦν τὴν εὐλάβειαν ἐπιτείνειν χρή. μή μοι τὰ παλαιὰ ἀρίθμει κατορθώματα, νέαζε καὶ ἀκμάζε νῦν μᾶλλον. ὁ μὲν γὰρ τὸν σωματικὸν τοῦτον τρέχων δρόμον, εἰκότως, ἐπειδὰν ἡ πολιὰ καταλάβῃ, οὐκέτι ὁμοίως τρέχειν δύναται. ἐν γὰρ τῷ σώματι τὸ πᾶν τοῦ ἀγῶνός ἐστι. σὺ δὲ τίνος ἕνεκεν ἐλαττοῖς τὸν δρόμον; ψυχῆς γὰρ ἐνταῦθα χρεία, ψυχῆς διεγηγερμένης. ἡ δὲ ψυχὴ ἐν γήρᾳ ῥώννυται, μᾶλλον τότε ἀκμάζει, τότε γαυροῦται. καθάπερ γὰρ σῶμα ἕως μὲν ἂν πυρετοῖς συνέχηται καὶ ἐπαλλήλοις νοσήμασι, κἂν ἰσχυρὸν ᾖ, καταλαιπωρεῖται, ἐπειδὰν δὲ ἀπαλλαγῇ τῆς πολιορκίας ἐκείνης, ἀνακτᾶται τὴν οἰκείαν δύναμιν· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐν νεότητι μὲν οὖσα πυρέττει, καὶ δόξης αὐτὴν ἔρως κατέχει μάλιστα, καὶ τρυφῆς, καὶ ἀφροδισίων, καὶ πολλῶν ἄλλων φαντασιῶν, τοῦ δὲ γήρως αὐτῇ ἐπελθόντος, πάντα ταῦτα ἀπελαύνεται τὰ πάθη, τὰ μὲν διὰ τὸν καιρὸν, τὰ δὲ διὰ τὴν φιλοσοφίαν. τοὺς μὲν γὰρ τόνους χαλάσαν τοῦ σώματος τὸ γῆρας, οὐδὲ βουλομένην ἀφίησιν αὐτοῖς χρῆσθαι τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ὥσπερ πολεμίους παντοδαπεῖς καταστεῖλαν, ἐν καθαρῷ θορύβων χωρίῳ καθίστησιν αὐτὴν, καὶ πολλὴν ἐργάζεται τὴν γαλήνην, καὶ τὸν φόβον ἐπεισάγει πλείονα. εἰ γὰρ καὶ μηδεὶς ἕτερος, ἀλλ' οἱ γεγηρακότες ἴσασιν, ὅτι τελευτῶσι, καὶ ὅτι πάντως ἐγγὺς ἑστήκασι τοῦ θανάτου. ὅταν οὖν αἱ μὲν ἐπιθυμίαι ἐξιστῶνται αἱ βιωτικαὶ, ἡ δὲ τοῦ δικαστηρίου προσδοκία ἐπεισέρχηται, τὸ δυσπειθὲς αὐτῆς μαλάττουσα, οὐχὶ μᾶλλον προσεκτικωτέρα γίνεται, ἐὰν θέλῃ; τί οὖν, φησιν, ὅταν ἴδωμεν τῶν νέων χαλεπωτέρους τοὺς γέροντας; ὑπερβολήν μοι λέγεις κακίας. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν μαινομένων, οὐδενὸς ὠθοῦντος, ὁρῶμεν αὐτοὺς κατὰ κρημνῶν χωροῦντας. ὅταν οὖν καὶ γέρων τὰ τῶν νέων νοσῇ, ὑπερβολὴ τοῦτο κακίας ἐστὶ, καὶ οὐδὲ ἐν νεότητι ὁ τοιοῦτος ἀπολογίαν ἂν ἔχοι. οὐ γὰρ δύναται λέγειν, Ἁμαρτίας νεότητός μου, καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς. ὁ γὰρ ἐν γήρᾳ μένων ὁ αὐτὸς, δείκνυσιν ὅτι καὶ ἐν νεότητι ὑπάρχων, οὐ δι' ἄγνοιαν, οὐδὲ δι' ἀπειρίαν, οὐδὲ διὰ τὴν ἡλικίαν τοιοῦτος ἦν, ἀλλὰ διὰ ῥαθυμίαν. ἐκεῖνος γὰρ δύναται λέγειν, ἁμαρτίας νεότητός μου, καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς, ὁ τὰ τῷ γήρει προσήκοντα ποιῶν, ὁ ἐν τῷ γήρᾳ μεταβαλλόμενος. εἰ δὲ καὶ ἐν γήρᾳ τὰ αὐτὰ ἀσχημονεῖ, πῶς ἄξιον, γέροντα τὸν τοιοῦτον ὀνομάζεσθαι, οὐδὲ τὴν ἡλικίαν αἰδούμενον; ὁ γὰρ λέγων, ἁμαρτίας νεότητός μου, καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς, ὡς ἐν τῷ γήρᾳ κατορθῶν, ταῦτά φησι. μὴ τοίνυν διὰ τῶν ἐν τῷ γήρᾳ γινομένων ἀποστερήσῃς σαυτὸν καὶ τῆς τῶν ἐπὶ τῇ νεότητι ἁμαρτημάτων συγγνώμης. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, καὶ συγγνώμης ἐπέκεινα τὸ γινόμενον; γέρων μεθύει. ἐν καπηλείοις καθέζεται, γέρων εἰς ἱπποδρομίας σπεύδει, γέρων εἰς θέατρα ἀναβαίνει, καθάπερ παιδίον τρέχων μετὰ τοῦ πλήθους. ὄντως αἰσχύνη καὶ γέλως, τῇ μὲν πολιᾷ κοσμεῖσθαι ἔξωθεν, ἔνδοθεν δὲ παιδὸς φρόνημα ἔχειν. κἂν μὲν ὑβρίσῃ τις νέος, εὐθέως προβάλλεται τὰς πολιάς. σὺ αὐτὰς αἰδέσθητι πρῶτος. εἰ δὲ σὺ τὰς σεαυτοῦ οὐκ αἰδῇ, καὶ ταῦτα γέρων ὤν, πῶς τὸν νέον τὰς σὰς αἰδεῖσθαι ἀξιοῖς πολιάς; οὐκ αἰδῇ τὰς πολιάς, ἀλλ' αἰσχύνεις αὐτάς.

α. Κορ. θ.

Ψαλ. κδ. ζ.

ὁ Θεός σε ἐτίμησε τῇ λευκότητι τῶν τριχῶν, ἔδωκέ σοι προεδρίαν πολλήν. τί προδίδως τὴν τιμήν; πῶς σε αἰδεσθήσεται ὁ νέος, ὅταν αὐτοῦ πλέον ἀσελγαίνῃς; ἡ γὰρ πολιὰ τότε αἰδέσιμος, ὅταν τὰ τῆς πολιᾶς πράττῃ· ὅταν δὲ νεωτερίζῃ, τῶν νέων καταγελαστότερος ἔσται. πῶς οὖν δυνήσεσθε τῷ νέῳ ταῦτα παραινεῖν ὑμεῖς οἱ γέροντες μεθύοντες ὑπὸ τῆς ἀταξίας; οὐ τῶν γερόντων δὲ κατηγορῶν ταῦτα λέγω (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τῶν νέων. οἱ γὰρ ταῦτα πράττοντες, ἐμοὶ δοκεῖ, κἂν εἰς ἑκατοστὸν ἔλθωσιν ἔτος, νέοι εἰσί· καθάπερ οἱ νέοι, κἂν παιδία μικρὰ ὦσι, σωφρονῶσι δὲ, τῶν γερόντων εἰσὶν ἀμείνους. καὶ οὐκ ἐμός ἐστιν ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ ταύτην οἶδε τὴν διάκρισιν. Γῆρας γάρ, φησι, τίμιον, οὐ τὸ πολυχρόνιον· καὶ ἡλικία γήρως, βίος ἀκηλίδωτος. καὶ γὰρ τὴν πολιὰν τιμῶμεν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ λευκὸν χρῶμα τοῦ μέλανος προτιμῶμεν, ἀλλ' ὅτι τεκμήριόν ἐστι τῆς ἐναρέτου ζωῆς, καὶ ὁρῶντες ἀπὸ τούτου στοχαζόμεθα τὴν ἔνδον πολιάν. ἂν δὲ τἀναντία τῇ πολιᾷ διαπράττωνται, καταγέλαστοι γενήσονται διὰ τοῦτο μᾶλλον. ἐπεὶ καὶ τὸν βασιλέα τιμῶμεν, καὶ τὴν ἁλουργίδα καὶ τὸ διάδημα, ἐπειδὴ σύμβολά ἐστι τῆς ἀρχῆς. ἐὰν δὲ ἴδωμεν αὐτὸν μετὰ τῆς ἁλουργίδος ἐμπτυόμενον, ὑπὸ τῶν δορυφόρων καταπατούμενον, ἀγχόμενον, εἰς δεσμωτήριον ἐμβαλλόμενον, ἀπαραττόμενον, ἆρα αἰδεσθησόμεθα τὴν ἁλουργίδα, ἢ τὸ διάδημα, εἰπέ μοι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὐτὸ τὸ σχῆμα δακρύσομεν; μὴ ἀξίου τοίνυν διὰ τὴν πολιὰν τιμᾶσθαι, ὅταν αὐτὴν αὐτὸς ἀδικῇς. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ δίκην ὀφείλει παρὰ σοῦ λαβεῖν, ὅτι σχῆμα λαμπρὸν οὕτω καὶ τίμιον καταισχύνεις. οὐ κατὰ πάντων ταῦτα λέγομεν, οὐδὲ κατὰ τοῦ γήρως ἁπλῶς ἡμῖν ὁ λόγος (οὐχ οὕτω μέμηνα) ἀλλὰ κατὰ ψυχῆς νέας τὸ γῆρας αἰσχυνούσης. οὐδ' ὑπὲρ τῶν γεγηρακότων ταῦτα ἀλγοῦντες λέγομεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν καταισχυνόντων τὴν πολιάν. βασιλεὺς γάρ ἐστιν ὁ γέρων, ἐὰν ἐθέλῃ, καὶ τοῦ τὴν ἁλουργίδα ἔχοντος βασιλικώτερος, τῶν παθῶν κρατῶν, καὶ ἐν τάξει δορυφόρων ὑποτάττων τὰ πάθη. ἐὰν δὲ ἕλκηται, καὶ καταβιβάζηται ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ χρημάτων ἔρωτος, καὶ δόξης κενῆς, καὶ καλλωπισμοῦ, καὶ τρυφῆς καὶ μέθης καὶ ὀργῆς καὶ ἀφροδισίων γίνηται δοῦλος, καὶ καλλωπίζηται ἐλαίῳ τὴν τρίχα, καὶ τὴν ἡλικίαν ὑπὸ τῆς προαιρέσεως ὑβριζομένην δεικνύῃ· ποίας οὐκ ἂν εἴη κολάσεως ὁ τοιοῦτος ἄξιος; ἀλλὰ μὴ γίνοισθε τοιοῦτοι οἱ νέοι· οὐδὲ γὰρ ὑμῖν συγγνώμη ἐστὶν ἁμαρτάνουσι. τί δήποτε; ὅτι ἔξεστι γέροντα εἶναι ἐν νεότητι· καὶ ὥσπερ ἐν γήρᾳ νέοι εἰσίν, οὕτω καὶ τοὐναντίον. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ οὐδένα ἡ θρὶξ λευκαινομένη σώζει, οὕτως οὐδὲ ἐνταῦθα μέλαινα οὖσα ἐμποδίζει. εἰ γὰρ ἀσχημονέστερον τὸν γέροντα ταῦτα ποιεῖν, ἅπερ εἶπον, πολλῷ μᾶλλον τὸν νέον. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ὁ νέος κατηγορίας ἀπήλλακται. νέος γὰρ ἐκεῖ δύναται συγγνώμην ἔχειν μόνον, ὅταν εἰς διοίκησιν πραγμάτων καλῆται, ὅταν ἄπειρος ᾖ, ὅταν χρόνου δέηται καὶ πείρας· ὅταν δὲ δέῃ σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν ἐπιδείξασθαι, οὐκέτι, οὐδὲ ὅταν δέῃ χρημάτων κρατεῖν. ἔστι γὰρ ὅπου μᾶλλον τοῦ γέροντος κατηγορεῖται ὁ νέος. ἐκεῖνος μὲν γὰρ πολλῆς δεῖται θεραπείας, τοῦ γήρως ἐξασθενοῦντος αὐτόν· οὗτος δὲ δυνάμενος, ἐὰν θέλῃ, ἀρκεῖν ἑαυτῷ, ποίας ἂν τύχῃ συγγνώμης μὴ βουλόμενος, ὅταν ἁρπάζῃ μᾶλλον τοῦ γέροντος, ὅταν μνησικακῇ, ὅταν ἐξουθενῇ, ὅταν μὴ προΐστηται μᾶλλον τοῦ γέροντος, ὅταν πολλὰ φθέγγηται ἀκαίρως, ὅταν ὑβρίζῃ, ὅταν λοιδορῆται, ὅταν μεθύῃ; εἰ δὲ ἐν τῇ σωφροσύνῃ νομίζει μὴ δύνασθαι ἐγκαλεῖσθαι, ὅρα αὐτὸν καὶ ἐνταῦθα πολλὰ ἔχοντα τὰ βοηθήματα, ἐάνπερ βούληται. εἰ γὰρ καὶ σφοδρότερον αὐτὸν τοῦ γέροντος ἡ ἐπιθυμία ἐνοχλεῖ, ἀλλ' ὅμως ἐστὶ πολλά, ἃ μᾶλλον τοῦ γέροντος ποιῆσαι δυνήσεται, [καὶ ἐπᾴδειν τὸ θηρίον ἐκεῖνο]. ποῖα δὴ ταῦτά ἐστι; πόνοι, ἀναγνώσεις, παννυχίδες, νηστεῖαι. τί οὖν πρὸς ἡμᾶς ταῦτα φὴς τοὺς μὴ μονάζοντας; ταῦτα ἐμοὶ λέγεις; εἰπὲ Παύλῳ, ὅταν λέγῃ, Ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει, ὅταν λέγῃ, Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. οὐ γὰρ δὴ μοναχοῖς ταῦτα ἔγραφε μόνον, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ταῖς πόλεσι.

Σοφ. δ. κ.

Κολοσ. δ.

Ρωμ. ιγ.

πόλεσι. μὴ γὰρ ὁ κοσμικὸς ὀφείλει τι ἔχειν πλέον τοῦ μονάζοντος, ἢ τὸ γυναικὶ συνοικεῖν μόνον; ἐνταῦθα ἔχει τὴν συγγνώμην, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις οὐκέτι, ἀλλὰ πάντα ἐξ ἴσης τῷ μονάζοντι πράττειν αὐτὸν προσήκει. καὶ οἱ μακαρισμοὶ δὲ οἱ παρὰ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μονάζουσι μόνοις εἰσὶν εἰρημένοι· ἐπεὶ τὸ πᾶν ἀπώλετο τῆς οἰκουμένης, καὶ κατηγορήσαμεν ἂν ὠμότητα τοῦ Θεοῦ. εἰ δὲ οἱ μακαρισμοὶ τοῖς μονάζουσιν εἰσὶ μόνοις εἰρημένοι, καὶ τὸν κοσμικὸν οὐ δυνατὸν αὐτὰ κατορθῶσαι, αὐτὸς δὲ τὸν γάμον ἐπέτρεψεν, ἄρα αὐτὸς πάντας ἀπώλεσεν. εἰ γὰρ οὐ δυνατὸν μετὰ γάμου τὰ τῶν μοναζόντων ποιεῖν, πάντα ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται, καὶ εἰς στενὸν κατεκλείσθη τὰ τῆς ἀρετῆς. πῶς δὲ καὶ τίμιος ὁ γάμος, ὁ τοσοῦτον ἐμποδίζων ἡμῖν; τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; δυνατὸν, καὶ σφόδρα δυνατὸν καὶ γυναῖκας ἔχοντας τὴν ἀρετὴν μετιέναι, ἐὰν θέλωμεν. πῶς; ἐὰν ἔχοντες γυναῖκα, ὡς μὴ ἔχοντες ὦμεν, ἐὰν μὴ χαίρωμεν ἐπὶ κτήσεσιν, ἐὰν τῷ κόσμῳ χρώμεθα ὡς μὴ καταχρώμενοι. εἰ δέ τινες ἐνεποδίσθησαν ἀπὸ γάμου, ἴστωσαν ὅτι οὐχ ὁ γάμος ἐμπόδιον, ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἡ κακῶς χρησαμένη τῷ γάμῳ. ἐπεὶ οὐδὲ ὁ οἶνος ποιεῖ τὴν μέθην, ἀλλ' ἡ κακὴ προαίρεσις, καὶ τὸ πέρα τοῦ μέτρου χρῆσθαι. μετὰ συμμετρίας τῷ γάμῳ χρῶ, καὶ πρῶτος ἐν τῇ βασιλείᾳ ἔσῃ, καὶ πάντων ἀπολαύσεις τῶν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. η. 1 ΠΑΣ ΓΑΡ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΕΞ ΑΝΘΡΩΠΩΝ λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, 2 Μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν, 3 Καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. κεφ. ε.

Ἔμελλε δεῖξαι λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι πολλῷ βελτίων ἡ διαθήκη αὕτη τῆς παλαιᾶς. ποιεῖ δὲ τοῦτο, πόρρωθεν προκαταβάλλων τοὺς λογισμούς. ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν ἦν σωματικὸν, ἢ φανταστικὸν, οἷον οὐ ναὸς, οὐχ ἅγια ἁγίων, οὐχ ἱερεὺς τοιαύτην ἔχων κατασκευὴν, οὐ παρατηρήσεις νομικαὶ, ἀλλ' ὑψηλότερα καὶ τελειότερα πάντα, καὶ οὐδὲν τῶν σωματικῶν, τὸ δὲ πᾶν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἦν, οὐχ οὕτω δὲ τὰ πνευματικὰ τοὺς ἀσθενεστέρους ἐπῆγεν, ὡς τὰ σωματικά· τούτου χάριν τοῦτον ὅλον κινεῖ τὸν λόγον. καὶ θέα τὴν σύνεσιν· ἀπὸ τοῦ ἱερέως πρῶτον ποιεῖται τὴν ἀρχὴν, καὶ συνεχῶς αὐτὸν ἀρχιερέα καλεῖ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ πρῶτον δείκνυσι τὴν διαφοράν. διὸ τοῦτο ὁρίζεται πρῶτον, τί ἐστιν ἱερεὺς, καὶ δείκνυσι τίνα ἔχει ἱερέως, καὶ τίνα σύμβολα τῆς ἱερωσύνης. καὶ ἐπειδήπερ ἀντέπιπτεν αὐτῷ, ὅτι οὐδὲ ἐπίσημος ἦν, οὔτε ἐκ φυλῆς ἦν ἱερατικῆς, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς ἱερεὺς, εἰκὸς δὲ ἦν διὰ τοῦτό τινας εἰπεῖν, πῶς οὖν ἱερεὺς ἐστιν; ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, τοῦτο καὶ νῦν ποιεῖ. ἀπίθανον γὰρ λόγον λαβὼν, εἰ πίστις ἐργάζεται τοῦτο ὅπερ οὐκ ἴσχυσεν ὁ τοῦ νόμου πόνος, καὶ ὁ τῆς πολιτείας ἱδρὼς, καὶ θέλων δεῖξαι ὅτι τὸ δοκοῦν ἀδύνατον, γέγονε καὶ κατώρθωται, καταφεύγει ἐπὶ τὸν πατριάρχην, καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον τὸ πᾶν ἀνήγαγεν. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τέμνει τῆς ἱερωσύνης τὴν ἑτέραν ὁδὸν, ἀπὸ τῶν φθασάντων αὐτὴν προτιθείς. καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς κολάσεως, οὐ τὴν γέενναν παραφέρει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν πατέρων συμβάντα· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, πρῶτον ἀπὸ τῶν παρόντων τοῦτο βεβαιοῦται. ἔδει μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν οὐρανίων τὰ ἐπίγεια πιστοῦσθαι· ἀλλ' ὅταν ἀσθενεῖς ὦσιν οἱ ἀκούοντες, τὸ ἐναντίον γίνεται. πῶς οὖν ἃ κοινὰ ἐστι, τίθησι πρῶτα· καὶ τότε δείκνυσιν ὅ, τι ὑπερέ-

χή. ἡ γὰρ κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴ οὕτω γίνεται, ὅταν ἐν μὲν τοῖς κοινωνῇ, ἐν δὲ τοῖς ὑπερέχῃ· εἰ δὲ μή, οὐκέτι κατὰ σύγκρισιν γίνεται. πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος. τοῦτο κοινὸν τῷ Χριστῷ. ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ τοῦτο κοινόν. Ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Καὶ τοῦτο, οὐχ ὅλον δέ. τὰ δὲ λειπόμενα, οὐκέτι· Μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἡ ὑπεροχή. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν, καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. Εἶτα καὶ ἄλλο προστίθησιν· ὅτι ὑφ' ἑτέρου γίνεται, καὶ ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐπιπηδᾷ. καὶ τοῦτο κοινόν.

4 Καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμήν, ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ Ἀαρών. Ἐνταῦθα ἕτερόν τι πάλιν θεραπεύει, δεικνὺς ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπέσταλται. ὃ ἄνω καὶ κάτω Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν ὁ Χριστός· Ὁ πέμψας με μείζων μού ἐστι, καί, Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα. (Ιωαν. η. μϛ.) ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ τοὺς Ἰουδαίων αἰνίττεσθαι τοὺς ἱερέας, ὡς οὐκ ὄντας ἱερέας, τοὺς ἐπιπηδῶντας, καὶ τὸν νόμον τῆς ἱερωσύνης παραφθείροντας.

5 Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα.

Ποῦ οὖν ἐχειροτονήθη, φησίν; ὁ γὰρ Ἀαρὼν ἐχειροτονήθη πολλάκις, ὡς ἐπὶ τῆς ῥάβδου, καὶ ὅτε τὸ πῦρ κατῆλθε καὶ ἠφάνισε τοὺς ἐπιπηδῶντας τῇ ἱερωσύνῃ· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον, οὐ μόνον οὐδὲν ἔπαθον, ἀλλὰ καὶ εὐδοκιμοῦσι. πόθεν οὖν τοῦτο δείκνυσιν; ἀπὸ τῆς προφητείας τοῦτο δείκνυσιν. οὐδὲν ἔχει αἰσθητόν, οὐδὲ ὁρατόν. διὰ τοῦτο ἀπὸ προφητείας, * ἀπὸ τῶν μελλόντων ἰσχυρίζεται. Ἀλλ' ὁ λαλήσας, φησί, πρὸς αὐτόν, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. (Ψαλ. β. ζ.) Τί πρὸς τὸν υἱὸν τοῦτο; ναί, φησι, τοῦτο πρὸς τὸν υἱὸν εἴρηται. τί δαὶ συμβάλλεται τὸ τοιοῦτο πρὸς τὸ ζητούμενον; καὶ πάνυ γε. προκατασκευὴ γάρ ἐστι τοῦ ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθῆναι.

(* καὶ)

6 Καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. (Ψαλ. ρι. δ.)

Πρὸς τίνα δὲ εἴρηται τοῦτο; τίς ἐστι κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ; οὐδεὶς ἕτερος, ἢ οὗτος. πάντες γὰρ ὑπὸ τὸν νόμον ἦσαν, πάντες ἐσαββάτιζον, πάντες περιετέμνοντο, οὐδένα ἂν ἔχοι τις ἕτερον, φησι, δεῖξαι.

7 Ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας,

8 Καίπερ ὢν υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν. Ὁρᾷς ὅτι οὐδὲν ἄλλο [ποιεῖ,] ἢ τὸ κηδεμονικὸν παρίστησι, καὶ τῆς ἀγάπης τὴν ὑπερβολήν; τί γὰρ βούλεται τό, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς; οὐδαμοῦ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιόν φησιν, οὐδὲ ὅτι ἐδάκρυσεν εὐχόμενος, οὐδὲ ὅτι κραυγὴν ἀφῆκεν. ὁρᾷς ὅτι συγκατάβασις ἦν; οὐ γὰρ ἐνῆν εἰπεῖν ὅτι ηὔξατο, ἀλλὰ καὶ μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς; καὶ εἰσακουσθείς, φησιν, ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὢν υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν.

9 Καὶ τελειωθεὶς, ἐγένετο πᾶσι τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου·

10 Προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Ἔστω μετὰ κραυγῆς· διὰ τί καὶ ἰσχυρᾶς; καὶ μετὰ δακρύων προσενέγκας, φησί, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας. αἰσχυνέσθωσαν αἱρετικοὶ ἀθετοῦντες τὴν σάρκα. τί λέγεις; ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ εὐλαβείας ἠκούετο; καὶ τί περὶ τῶν προφητῶν πλέον ἂν εἴποι τις; ποία δὲ καὶ ἀκολουθία εἰπεῖν, εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καὶ ἐπαγαγεῖν, καίπερ ὢν υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν; ταῦτα περὶ Θεοῦ ἄν τις εἴποι; καὶ τίς οὕτω μέμηνε; τίς δὲ παραπαίων ἂν ταῦτα ἐφθέγξατο; εἰσακουσθείς, φησιν, ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, ἔμαθεν ἀφ'

ὧν

ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν. ποίαν ὑπακοὴν ἔμαθεν, ὁ μέχρι θανάτου πρὸ τούτου ὑπακούσας, ὡς πατρὶ υἱός; πῶς δὲ καὶ ὕστερον ἔμαθεν; ὁρᾷς ὅτι περὶ τῆς σαρκὸς εἴρηται; εἰπὲ δή μοι, τοῦ πατρὸς ἐδεῖτο, ἵνα σωθῇ ἀπὸ τοῦ θανάτου, καὶ διὰ τοῦτο περίλυπος ἦν, καὶ ἔλεγεν, Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο; οὐδαμοῦ δὲ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐδεήθη τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. καί, Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. οὐδεὶς* αἴρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. τί οὖν ἐστι, καὶ τίνος ἕνεκεν ἐδεῖτο; καὶ πάλιν λέγει, Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀναστήσει με ὁ πατήρ. πῶς οὖν περὶ τούτου ἐδεήθη; ἀλλὰ περὶ τίνων ἐδεήθη; περὶ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· εἰσακούεται εὐκόλως. ἐπεὶ γὰρ οὐδέπω περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον τὴν προσήκουσαν, εἶπεν ὅτι εἰσηκούσθη· ὥσπερ καὶ αὐτοὺς τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος, ἔλεγεν, Εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἄν, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι, ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστι. πῶς δὲ οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασεν ὁ ἑαυτὸν κενώσας, ὁ παραδοὺς ἑαυτόν; Παρέδωκε γάρ, φησιν, ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· καὶ πάλιν, Δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων ἡμῶν. [τί οὖν ἐστιν;] ὁρᾷς ὅτι διὰ τὴν σάρκα ταπεινὰ φθέγγεται περὶ ἑαυτοῦ; οὕτω καὶ ἐνταῦθα, καίπερ ὢν υἱός, ἀπὸ τῆς εὐλαβείας εἰσηκούσθη, φησί. βούλεται γὰρ αὐτοῦ δεῖξαι τὸ κατόρθωμα ὂν μᾶλλον ἢ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. τοσαύτη, φησίν, ἦν αὐτοῦ ἡ εὐλάβεια, ὡς καὶ ἀπὸ τούτου αἰδεῖσθαι αὐτὸν τὸν Θεόν. ἔμαθεν ὑπακούειν, φησί, τῷ Θεῷ. ἐνταῦθα πάλιν δείκνυσιν ὅσον τῶν παθημάτων τὸ κέρδος. καὶ τελειωθείς, φησιν, ἐγένετο πᾶσι τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας. εἰ δὲ ἐκεῖνος υἱὸς ὢν ἐκέρδανεν ἀπὸ τῶν παθημάτων τὴν ὑπακοήν, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. ὁρᾷς ὅσα περὶ ὑπακοῆς διαλέγεται, ὥστε πείθεσθαι αὐτούς; δοκοῦσι γάρ μοι συνεχῶς ἀφηνιάζειν, καὶ τοῖς λεγομένοις μὴ παρακολουθεῖν. τοῦτο γὰρ ᾐνίξατο τῷ εἰπεῖν, νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς. [ἀφ' ὧν ἔπαθε, φησι, συνεχῶς ἔμαθεν ὑπακούειν τῷ Θεῷ.] καὶ τελειωθεὶς διὰ τῶν παθημάτων, φησί. τοῦτό ἐστιν ἄρα τελείωσις, καὶ διὰ τούτου ἐλθεῖν εἰς τελείωσιν χρή. οὐ μόνον γὰρ αὐτὸς ἐσώθη, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τοῦτο γέγονεν ἐκ περιουσίας. τελειωθεὶς γὰρ ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἴτιος αἰωνίου σωτηρίας.

Προσαγορευθείς, φησιν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

11 Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος. Μέλλων καθιέναι τὸν λόγον εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ἱερωσύνης, πρότερον αὐτοῖς ἐπιτιμᾷ, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡ τοσαύτη συγκατάβασις γάλα ἦν, καὶ διὰ τὸ νηπίους εἶναι, πλείονα ἐνδιέτριβε τῷ ταπεινῷ λόγῳ τῷ κατὰ σάρκα, καὶ ὡς περὶ τινὸς δικαίου διαλέγεται. καὶ θέα, οὔτε ἀπεσιώπησε τὸν λόγον πάντη, οὔτε εἶπε. τὸ μὲν γάρ, ἵνα ἀναγάγῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ πείσῃ τελείους εἶναι, καὶ μὴ ἀποστρέφεσθαι τῶν μεγάλων δογμάτων, πεποίηκε· τὸ δέ, ἵνα μὴ καταχώσῃ αὐτῶν τὸν νοῦν.

Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, φησί, καὶ δυσερμήνευτος λέγειν· ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς. *Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οὐκ ἀκούουσι, διὰ τοῦτο δυσερμήνευτος ὁ λόγος. ὅταν γάρ τις πρὸς ἀνθρώπους ἔχῃ μὴ παρακολουθοῦντας, μηδὲ τὰ λεγόμενα νοοῦντας, ἑρμηνεῦσαι καλῶς αὐτοῖς οὐ δύναται. ἀλλ' ἴσως τις ὑμῶν τῶν ἐνταῦθα ἑστηκότων, ἰλιγγιᾷ, καὶ ἐπήρειαν τὸ πρᾶγμα νομίζει, εἰ δι' Ἑβραίους αὐτὸς ἐνεποδίσθη τὸν τελειότερον λαλῆσαι λόγον. τάχα μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα, πλὴν ὀλίγων, πολλοὺς εἶναι τοιούτους οἴομαι, ὥστε λέγεσθαι καὶ περὶ ὑμῶν τοῦτο. τῶν δὲ ὀλίγων ἕνεκεν ἐρῶ. ἆρ' οὖν ἀπεσιώπησεν, ἢ πάλιν αὐτὸν ἀνέλαβεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, καὶ ταὐτὸν ἐποίησεν, οἷον ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ; καὶ γὰρ ἐκεῖ πρότερον ἐ-

πιτιμήσας

Ματθ. κϛ. λθ.
Ιωαν. β. ιθ.
Ιωαν. ι. ιη.
Ματθ. κ. ιη.
Ιωαν. ιδ. κη.
Γαλατ. α. δ.
α Τιμ. β. ϛ.

Ρωμ. θ. κ.

πεποιήσας τὸν ἀντιλέγοντας, καὶ εἰπὼν, Μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; τότε τὴν λύσιν ἐπάγει. ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὔτε πάντη σεσιγηκέναι, οὔτε εἰρηκέναι οἴομαι, ἵνα εἰς πόθον ἀγάγῃ τὸν ἀκροατάς. μνημονεύσας γὰρ καὶ εἰπὼν μεγάλα, ἵνα ἐναποκείσθαι τῷ λόγῳ, ὥσπερ πως μετ' ἐγκωμίου ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν. τοῦτο γὰρ ἀεὶ τῆς σοφίας Παύλου, τὰ δυσχερῆ τοῖς χρηστοῖς ἀναμιγνύναι. ὃ καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ποιεῖ, λέγων, Ἐτρέχετε καλῶς, τίς ὑμᾶς ἐνέκοψε; καὶ, Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴγε καὶ εἰκῇ. καὶ, Πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ. ὃ καὶ τούτοις φησὶ, Πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν τὰ κρείττονα, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας. δύο γὰρ ταῦτα ποιεῖ· οὔτε ἐπιτείνει, οὔτε ἀφίησιν αὐτοὺς ἀναπεσεῖν *. Εἰκότως. εἰ γὰρ τὰ ἑτέρων παραδείγματα ἱκανὰ τῶν ἀκουόντων ἀναστῆσαι, καὶ εἰς ζῆλον ἀγαγεῖν· ὅταν τις παρ' ἑαυτοῦ τὸ ὑπόδειγμα ἔχῃ, καὶ ἑαυτὸν παρακελεύηται ζηλοῦν, πολλῷ μᾶλλον ἐντεῦθεν ἤδη τὸ δυνατὸν τῆς διδασκαλίας εἰσάγεται. καὶ τοῦτο οὖν δείκνυσι, καὶ οὐκ ἀφίησιν ὡς σφόδρα κατεγνωσμένους ἀναπεσεῖν, οὐδὲ ὡς ἀεὶ ὄντας κακοὺς, ἀλλ' ὅτι ποτὲ ἐγένοντο καὶ χρηστοὶ, λέγει.

Γαλατ. ε. ζ.

Γαλατ. γ. δ.

καὶ ε. ι.

Εβρ. ς. θ.

*ἐλέγχει ... ἀρίστω ... τελεία

12 Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον. Δείκνυσιν ἐνταῦθα περὶ πολλοῦ χρόνου πεπιστευκότας αὐτούς. δείκνυσι δὲ ὅτι καὶ ἄλλους ὀφείλουσι κατηχεῖν. ὁρᾷς γοῦν αὐτὸν συνεχῶς ὠδίνοντα τὸν περὶ τοῦ ἀρχιερέως εἰσαγαγεῖν λόγον, καὶ ἀεὶ ἀναβαλλόμενον. ἄκουε γὰρ πῶς ἤρξατο· ἔχοντες ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς. καὶ πρὶν εἰπεῖν πῶς μέγαν, πάλιν φησὶ, πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν. καὶ πάλιν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα. καὶ πάλιν εἰπὼν, σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, πάλιν ἀναβάλλεται λέγων, ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις καὶ ἱκετηρίας προσενέγκας. ἐπεὶ οὖν τοσαυτάκις ἐξεκρούσθη, ὥσπερ ἀπολογούμενός φησιν, ἡ αἰτία παρ' ὑμᾶς. βαβαὶ, πόση διαφορά; ὀφείλοντες ἄλλους διδάσκειν, οὐδὲ ἁπλῶς μαθηταί εἰσιν, ἀλλὰ μαθηταὶ ἔσχατοι. Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, φησὶ, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τινὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα στοιχεῖα ἀρχῆς τὴν ἀνθρωπότητά φησιν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν γραμμάτων πρῶτον τὰ στοιχεῖα δεῖ μαθεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν θείων λογίων πρῶτον περὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἔδει διδάσκεσθαι. ὁρᾷς τίς ἡ αἰτία τοῦ ταπεινὰ φθέγγεσθαι; οὕτω καὶ Ἀθηναίοις ἐποίησεν ὁ Παῦλος διαλεγόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων, Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς, τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν. καθότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. διὰ τοῦτο εἰ μέν τι ὑψηλὸν λέγει, ἐν βραχεῖ τοῦτό φησι· τὰ δὲ ταπεινὰ πολλαχοῦ διέσπαρται τῆς ἐπιστολῆς. καὶ οὕτω δὲ τὸ ὑψηλὸν δείκνυται. τὸ γὰρ σφόδρα ταπεινὸν οὐκ ἀφίησι περὶ τῆς θεότητος ταῦτα ὑποπτεύεσθαι. οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀσφαλὲς φυλάττων, τὰ ταπεινὰ προσάπτει τῇ ἀνθρωπότητι. καὶ τὸ αἴτιον, τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς τῶν τελείων ἀκούειν. τοῦτο μάλιστα ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐσήμανεν ἐπιστολῇ, εἰπὼν, Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε; θέα δέ μοι τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλὴν, πῶς καταλλήλως ἀεὶ τοῖς ὑποκειμένοις πάθεσι προσφέρεται. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ ἀσθένεια ἀπὸ ἀμαθίας τὸ πλέον ἐγένετο, μᾶλλον δὲ ἀπὸ ἁμαρτημάτων· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἀπὸ ἁμαρτημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν θλίψεων τῶν συνεχῶν. διὸ καὶ λέξεσιν οὐ ταῖς αὐταῖς δύναται δεῖξαι τὴν διαφορὰν κέχρηται, ἐκεῖ μὲν λέγων, σαρκικοί ἐστε, ἐνταῦθα δὲ, ἐπεὶ μείζων ἡ ὀδύνη, νωθροὶ γεγόνατε. καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐκ ἠδυνήθησαν ἐλεγχθῆναι, ἅτε σαρκικοὶ ὄντες· οὗτοι δὲ ἠδυνήθησαν. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς, δηλοῦντος ἦν ὅτι πάλαι ὑγίαινον, καὶ ἦσαν ἰσχυροὶ, τῇ προθυμίᾳ ζέον-

Πραξ. ιζ. λ.

α. Κορ. γ. γ.

τες, καὶ ὕστεροι αὐτῶν τῶν παθῶν μάρτυρες. Καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. Ἀεὶ δὲ γάλα τὸν ταπεινὸν λόγον καλεῖ, [καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐκεῖ]. ὀφείλοντες εἶναι, φησὶ, διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον· ὡσανεὶ ἔλεγε, δι' ὃ μάλιστα ἐξελύθητε, καὶ ὑπτιοι γεγόνατε, διὰ τοῦτο μάλιστα ὀφείλετε εἶναι ἰσχυροὶ, διὰ τὸν χρόνον. γάλα δὲ καλεῖ τὸν

5 ταπεινὸν λόγον, διὰ τὸ τοῖς ἀφελεστέροις ἁρμόζειν. τοῦτο δὲ ἐναντίον τοῖς τελειοτέροις, καὶ βλαβερὸν τὸ ἐν τούτοις διατρίβειν. ὥστε οὐκ ἔδει τὰ νομικὰ ἐπιφέρεσθαι νῦν, οὐδὲ ἀπὸ τούτων τὴν σύγκρισιν γίνεσθαι, ὅτι ἀρχιερεὺς, καὶ ὅτι ἔθυσε, καὶ ἐδεήθη μετὰ κραυγῆς καὶ ἱκετηρίας. ὁρᾷς γοῦν πῶς ἡμῖν ταῦτα παρέστησται· ἀλλ' ἐκείνους τότε ἔτρεφεν, οὐδαμοῦ παραστησάμενα αὐτοῖς. ἄρα οὕτω ἀληθὴς τροφὴ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τρέφουσα τὴν ψυχήν.

10 ὅτι δὲ ὁ λόγος τροφὴ, δῆλον ἐκεῖθεν· Δώσω γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα. οὐκ εἶπεν, ἔθρεψα, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τοιοῦτον τροφὴ, ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν παιδίων τῶν μικρῶν τῶν οὐ δυναμένων ἄρτῳ τρέφεσθαι. τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐ ποτίζεται, ἀλλ' ἡ τροφὴ αὐτοῖς αὕτη ποτοῦ ἐστιν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. καὶ οὐκ εἶπε, χρείαν ἔχετε, ἀλλὰ, γεγόνατε χρείαν ἔχοντες

15 γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. τουτέστιν, ὑμεῖς ἠθελήσατε, ὑμεῖς ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο κατεστήσατε, εἰς ταύτην τὴν χρείαν.

13 Πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι.

Τί ἐστιν ὁ λόγος τῆς δικαιοσύνης; ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ βίον αἰνίττεσθαι· ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων.

20 τοῦτο καὶ αὐτός φησιν. ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης (τουτέστι, τῆς ἄνω φιλοσοφίας ἄπειρος) οὐ δύναται παραδέξασθαι βίον ἄκρον καὶ ἠκριβωμένον. ἢ καὶ δικαιοσύνην ἐνταῦθα τὸν Χριστόν φησι, καὶ τὸν ὑψηλὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. ὅτι μὲν οὕτω νωθροὶ γεγόνασιν, εἶπε· πόθεν δὲ, οὐκέτι προστέθηκεν, αὐτοῖς ἀφεὶς εἰδέναι, καὶ μὴ βουλόμενος ἐπαχθῆ τὸν λόγον ἐργάσασθαι. ἐπὶ δὲ τῶν Γαλατῶν καὶ ἐθαύμασε καὶ ἠπόρησεν. ὃ πολλῷ μεῖζον πρὸς παραμυθίαν ἐστίν· ὡς

25 οὐκ ἂν προσδοκήσαντός ποτε τοῦτο γενέσθαι. τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ διαπόρησις. ὁρᾷς νηπιότητα ἑτέραν οὖσαν; ὁρᾷς τελειότητα ἑτέραν; γενώμεθα τέλειοι τοίνυν ταύτην τὴν τελειότητα. ἔνεστι καὶ παῖδας ὄντας, καὶ νέους, πρὸς ἐκείνην ἐλθεῖν τὴν τελειότητα. οὐ γάρ ἐστι φύσεως, ἀλλ' ἀρετῆς.

14 Τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα

30 ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. Τί δαί; οὐκ εἶχον τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐκεῖνοι, οὐδὲ ᾔδεισαν τί καλὸν καὶ κακόν; νῦν οὐ περὶ βίου αὐτῷ ὁ λόγος, ὅταν λέγῃ, πρὸς διάκρισιν καλοῦ καὶ κακοῦ (τοῦτο γὰρ παντὶ ἀνθρώπῳ δυνατὸν εἰδέναι, καὶ εὔκολον) ἀλλὰ περὶ δογμάτων ὑγιῶν καὶ ὑψηλῶν, διεφθαρμένων τε καὶ ταπεινῶν. τὸ παιδίον οὐκ οἶδε τὴν φαύλην καὶ τὴν δόκιμον τροφὴν διακρίνειν. πολλάκις γοῦν καὶ χοῦν ἐνέ-

35 βαλεν εἰς τὸ στόμα, καὶ τὸ βλαβερὸν ἐδέξατο, καὶ πάντα ἀδιακρίτως ποιεῖ· ἀλλ' οὐ τὸ τέλειον τοιοῦτον. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ πᾶσιν ἁπλῶς προσέχοντες, καὶ ἀδιακρίτως τὰς ἀκοὰς ἐκδιδόντες ἀδοκίμοις. καὶ τούτους αἰτιᾶται, ὡς ἁπλῶς περιφερομένους, καὶ νῦν μὲν τούτοις, νῦν δὲ ἐκείνοις διδόντας ἑαυτούς. ὃ καὶ πρὸς τῷ τέλει ἠνίξατο λέγων, διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε. τοῦτό ἐστι, πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. λάρυγξ μὲν γὰρ σῖτα

40 γεύεται, ψυχὴ δὲ δοκιμάζει λόγους.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν τοῦτο μάθωμεν· καὶ μὴ, ἐὰν ἀκούσῃς, ὅτι οὐκ ἔστιν Ἕλλην, οὐδὲ Ἰουδαῖος, εὐθέως χριστιανὸν εἶναι νομίσῃς, ἀλλ' ἐξέτασον καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα. ἐπεὶ καὶ Μανιχαῖοι καὶ πᾶσαι αἱρέσεις τοῦτο ὑπέδυσαν τὸ προσωπεῖον, πρὸς τὸ οὕτως ἀπατᾶν τοὺς ἀφελεστέρους. ἀλλ' ἐὰν ἔχωμεν τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ,

Margin: ἰσχυροὶ ὀφείλετε εἶναι · πάλιν, · ἀπεστάλη(?) · ἐπεὶ · ἰσφ. · χοῦν · Ἀμως. η. · α. Κορ. γ. β. · Ματθ. ε. κ. · ΗΘΙΚΟΝ

κακοῦ, δυνησόμεθα τοὺς τοιούτους διακρίνειν. πῶς δὲ γεγυμνασμένα γίνεται ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια; ἀπὸ τῆς συνεχοῦς ἀκροάσεως, ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἐμπειρίας. ἵνα μὴ γὰρ παρεθῶμεν αὐτῶν τὴν πλάνην, καὶ σήμερον ἀκούσῃς, καὶ αὔριον, καὶ δοκιμάσῃς μὴ καλῶς ἔχειν, ὃ πολὺ ἔμαθες, ὃ πολὺ ἔγνως. κἂν σήμερον μὴ καταλάβῃς, αὔριον καταλήψῃ. τῶν τὰ αἰσθητήρια, φησι, γεγυμνασμένα ἐχόντων. ὁρᾷς ὅτι χρὴ γυμνάζειν ἡμῶν τὴν ἀκοὴν ταῖς ἀκροάσεσι ταῖς θείαις, ὥστε μὴ ξενοφωνεῖσθαι; γεγυμνασμένα, φησί, πρὸς διάκρισιν, τουτέστιν, ἔμπειρον εἶναι. ὁ μὲν λέγει μὴ εἶναι ἀνάστασιν, ὁ δὲ οὐδὲν τῶν μελλόντων προσδοκᾷ, ἄλλος ἕτερον λέγει Θεόν, ἄλλος ἀπὸ Μαρίας αὐτὸν ἔχειν τὴν ἀρχήν. καὶ θέα εὐθέως πῶς ἐξ ἀμετρίας πάντες ἐξέπεσον, οἱ μὲν πλεονάσαντες, οἱ δὲ ἐλαττώσαντες. οἷον, πρώτη μὲν πάντων αἵρεσις, ἡ Μαρκίωνος· ἐκείνη ἕτερον Θεὸν ἐπεισήγαγε τὸν οὐκ ὄντα. ἰδοὺ τὸ πλέον. μετ' ἐκείνην ἡ Σαβελλίου, τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα ἓν πρόσωπον εἶναι λέγουσα. εἶτα ἡ Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ, καὶ αὕτη τὰ αὐτὰ πρεσβεύουσα. εἶτα ἡ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἐκ Μαρίας λέγουσα τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐσχηκέναι. εἶτα ἡ Μανιχαίων· αὕτη γὰρ πασῶν νεωτέρα. μετ' ἐκείνας, ἡ Ἀρείου. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι. ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο τὴν πίστιν παρελάβομεν ἁπλῶς, ἵνα μὴ ἀναγκαζώμεθα μυρίαις ἐπιέναι αἱρέσεσι, καὶ πράγματα ἔχειν, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἢ προστεθείη, ἢ ἀφελεῖν τις ἐπιχειρήσειεν ἐκείνης, τοῦτο νόθον εἶναι νομίσωμεν. καθάπερ γὰρ οἱ τοὺς κανόνας διδόντες οὐκ ἀναγκάζουσι μυρία μέτρα περιεργάζεσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ δοθέντος ἐκείνου κατέχειν κελεύουσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δογμάτων. ἀλλ' οὐδεὶς βούλεται ταῖς γραφαῖς προσέχειν. εἰ γὰρ προσείχομεν, οὐ μόνον οὐκ ἂν περιεπέσομεν τῇ ἀπάτῃ, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἀπατωμένους ἀπηλλάξαμεν ἄν, καὶ τῶν κινδύνων ἐξειλκύσαμεν. ὁ γὰρ ἰσχυρὸς στρατιώτης οὐ μόνον ἑαυτῷ ἀρκέσαι δύναται, ἀλλὰ καὶ τὴν παράταξιν διαφυλάξαι, καὶ τῆς τῶν πολεμίων βλάβης ἐλευθερῶσαι. νῦν δὲ οὐδὲ ὅτι γραφαί εἰσιν ἴσασί τινες. καίτοι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοσαῦτα ᾠκονόμησεν, ὥστε αὐτὰς φυλαχθῆναι. καὶ ὁρᾶτε ἄνωθεν, ἵνα μάθητε τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν. ἐνέπνευσε τῷ μακαρίῳ Μωϋσῇ, τὰς πλάκας ἐκόλαψε, κατέσχεν αὐτὸν τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπὶ τοῦ ὄρους, καὶ πάλιν τοσαύτας ἑτέρας, ὥστε δοῦναι τὸν νόμον. μετὰ δὲ ταῦτα προφήτας ἔπεμψε μυρία παθόντας δεινά. ἐπῆλθε πόλεμος, ἀνεῖλον πάντας, κατέκοψαν, ἐνεπρήσθησαν αἱ βίβλοι. ἑτέρῳ πάλιν ἀνδρὶ θαυμαστῷ ἐνέπνευσεν, ὥστε αὐτὰς ἐκθέσθαι, τῷ Ἔσδρᾳ, λέγω, καὶ ἀπὸ λειψάνων συντεθῆναι ἐποίησε. μετὰ δὲ τοῦτο ᾠκονόμησεν ἑρμηνευθῆναι αὐτὰς ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα. [ἡρμήνευσαν ἐκεῖνοι.] παρεγένετο ὁ Χριστός, δέχεται αὐτάς, οἱ ἀπόστολοι εἰς πάντας αὐτὰς διασπείρουσι, σημεῖα ἐποίησε καὶ θαύματα ὁ Χριστός. εἶτα τί; μετὰ τοσαύτην πραγματείαν καὶ οἱ ἀπόστολοι ἔγραψαν, καθὼς καὶ Παῦλος εἶπεν, Ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε. καὶ ὁ Χριστὸς * ἔλεγε, Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς. καὶ Παῦλος πάλιν ἔλεγε, Διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν, τὴν ἐλπίδα ἔχομεν. καὶ πάλιν, Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος· καί, Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως. καὶ ὁ προφήτης, Ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός. καὶ ἑτέρωθι πάλιν, Πᾶσα διήγησίς σου ἔστω ἐν νόμῳ ὑψίστου. καὶ πάλιν, Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου (οὐκ εἶπε, τῇ ἀκοῇ μου, ἀλλά, τῷ λάρυγγί μου) ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου. καὶ ὁ Μωϋσῆς, Μελετήσεις ἐν αὐτοῖς, φησι, διαπαντός, ἀνιστάμενος, καθεζόμενος, κοιταζόμενος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος γράφων πρὸς Τιμόθεον, ἔλεγεν· Ἐν αὐτοῖς ἴσθι, ταῦτα μελέτα. καὶ μυρία ἄν τις περὶ αὐτῶν εἴποι. ἀλλ' ὅμως μετὰ τοσαῦτα εἰσί τινες οὐδὲ εἰδότες ὅτι εἰσί ποτε γραφαί. διά τοι τοῦτο, οὐδὲν ὑγιές, οὐδὲν χρήσιμον παρ' ἡμῶν γίνεται. ἀλλ' εἰ μὲν τὰ τῆς στρατείας εἰδέναι βούλοιτο, ἀνάγκη τοὺς νόμους αὐτὸν μανθάνειν τοὺς στρατιωτικούς.

α. Κορ. ι ια.
Ματθ. κβ. κθ.
Ρωμ. ιε. δ.
β. Τιμ. γ. ιϛ.
Κολοσ. γ. ιϛ.
Ψαλ. α. β.
Σειρ. θ. κ.
Ψαλ. ιη ια.
Δευτ. ϛ. ζ.
α. Τιμ. δ. ιε.

ὠτικοῖς· καὶ εἴ τις τὴν κυβερνητικήν, ἢ τὴν τεκτονικὴν ἐπιστήμην γινώσκειν ἐθέλοι, ἢ εἴ τι ἕτερον, τὰ τῆς τέχνης αὐτὸν ἀνάγκη μανθάνειν. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστι τοιούτους ἰδεῖν· καὶ ταῦτα τῆς ἐπιστήμης ταύτης πολλῆς δεομένης τῆς ἀγρυπνίας. ὅτι γὰρ καὶ τοῦτο τέχνη ἐστὶ διδασκαλίας δεομένη, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος, Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. ἄρα ἀληθῶς διδασκαλίας δεῖται ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. εἶτά φησι, Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωήν; ζωὴν τὴν ἐκεῖ λέγει. καὶ πάλιν, Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. ἆρα ἴστε τίς ταῦτα εἶπε προφήτης, ἢ ἱστοριογράφος, ἢ ἀπόστολος, ἢ εὐαγγελιστής; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, πλὴν ὀλίγων· καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι πάλιν, ἐὰν παραγάγωμεν μαρτυρίαν ἑτέρωθεν, οὐ ταὐτὸ ὑμῖν πείσονται. ἰδοὺ γὰρ ἐρῶ οὐ ταὐτὸ τοῦτο ῥητόν, ῥήμασιν ἑτέροις εἰρημένον· Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, [παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν,] μάθετε καλὸν ποιεῖν. ὁρᾷς ὅτι διδασκαλίας δεῖται ἡ ἀρετή; οὗτος μὲν γὰρ λέγει, Φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς· ἐκεῖνος δέ, μάθετε καλὸν ποιεῖν. ἆρ' οὖν ἴστε ποῦ ταῦτα ἔγκειται; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, πλὴν ὀλίγων. καίτοι καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα δὶς ἢ καὶ τρὶς ταῦτα ὑμῖν ἀναγινώσκεται. καὶ ἀνελθὼν ὁ ἀναγνώστης λέγει πρῶτον οὗ βιβλίον τίνος ἐστὶ (τοῦ δεῖνος τυχὸν προφήτου, ἢ ἀποστόλου, ἢ εὐαγγελιστοῦ) καὶ τότε λέγει ἃ λέγει, ὥστε εὐσημότερα ὑμῖν εἶναι, καὶ μὴ μόνον τὰ ἐγκείμενα εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τῶν γεγραμμένων, καὶ τίς ταῦτα εἴρηκεν. ἀλλὰ πάντα εἰκῇ, [ἀλλὰ] πάντα μάτην. πᾶσα γὰρ ἡ σπουδὴ εἰς τὰ βιωτικὰ κεκένωται· καὶ τῶν πνευματικῶν λόγος οὐδείς. διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐκεῖνα ὑμῖν κατὰ γνώμην ἐκβαίνει, ἀλλὰ πολλαὶ κἀκεῖ δυσκολίαι. ὁ μὲν γὰρ οὕτω Χριστός φησιν, Αἰτεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. καὶ ταῦτα μὲν ἐν προσθήκης εἶπε μέρει δοθήσεσθαι· ἡμεῖς δὲ τὴν τάξιν ἀντιστρέψαμεν, καὶ ζητοῦμεν τὴν γῆν, καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐν τῇ γῇ, ὡς ἐκείνων ἐν προσθήκης μέρει δοθησομένων ἡμῖν. διὰ τοῦτο οὔτε ταῦτα, οὔτε ἐκεῖνα ἔχομεν. ἀνανήψωμεν οὖν ποτε, καὶ γενώμεθα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιθυμηταί. οὕτω γὰρ καὶ ταῦτα ἕψεται. οὐδὲ γάρ ἐστι τὸν τὰ κατὰ Θεὸν ζητοῦντα, μὴ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιτυχεῖν. ἀπόφασίς ἐστι τῆς ἀληθείας αὐτῆς τοῦτο λεγούσης. μὴ τοίνυν ἄλλως ποιῶμεν, ἀλλ' ἀντεχώμεθα τῆς συμβουλῆς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ πάντων ἐκπέσωμεν. ὁ δὲ Θεὸς ἱκανός ἐστι κατανύξαι ἡμᾶς, καὶ ποιῆσαι βελτίους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ψαλ. λγ. ιβ.

Ησ. α. ιϛ.

Ματθ. ϛ. λγ.

Λογ. θ. κεφ. ϛ.

1 ΔΙΟ ΑΦΕΝΤΕΣ ΤΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα· μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν,

2 Βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου. 3 Καὶ τοῦτο ποιήσομεν, ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεός.

Ηκούσατε

Ἠκούσατε ὅσα Ἑβραίοις ἐνεκάλεσεν ὁ Παῦλος βουλομένοις ἀεὶ μανθάνειν περὶ τῶν αὐτῶν; καὶ εἰκότως. ὀφείλοντες γὰρ εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ. δέδοικα δὲ μὴ καὶ πρὸς ὑμᾶς ταῦτα καιρὸν ἂν ἔχοι λέγεσθαι· ὅτι ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, οὐδὲ μαθητῶν τάξιν ἐπέχετε, ἀλλ' ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἀκούοντες, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ἀκούοντες, οὕτω διάκεισθε. κἂν ἔρηταί τις ὑμᾶς, οὐδεὶς ἀποκρίνασθαι δυνήσεται, πλὴν ὀλίγων σφόδρα καὶ εὐαριθμήτων. τοῦτο δὲ οὐ μικρὰ ζημία. πολλάκις γὰρ τὸν διδάσκαλον βουλόμενον προελθεῖν περαιτέρω, καὶ μυστικωτέρων ἅψασθαι, καὶ ὑψηλοτέρων λόγων, οὐκ ἀφίησιν ἡ ἀπροσεξία τῶν μαθητευομένων. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν γραμματιστῶν, ἂν ἀεὶ τὰ στοιχεῖα ἀκούων ὁ παῖς μὴ κρατῇ, ἀεὶ ἔσται αὐτῷ ἀνάγκη τὰ αὐτὰ ἐνηχεῖν τῷ παιδί, καὶ οὐ πρότερον ἀποστήσεται διδάσκων, ἕως ἂν ἐκεῖνα μαθεῖν ἀκριβῶς δυνηθῇ (καὶ γὰρ ἀνοίας ἐστὶ πολλῆς, τὰ πρότερα μὴ εἰδότα καλῶς, ἐφ' ἕτερα ἄγειν αὐτόν) οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἂν ἀεὶ τὰ αὐτὰ λεγόντων ἡμῶν μηδὲν πλέον μανθάνητε, οὐδέποτε τὰ αὐτὰ λέγοντες παυσόμεθα. εἰ μὲν γὰρ ἐπιδείξεως ἦν ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ φιλοτιμίας, ἐχρῆν ἀεὶ μεταπηδᾶν καὶ μεταβαίνειν, οὐδὲν * φροντίζοντας ὑμῶν ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν κρότων μόνον τῶν παρ' ὑμῶν. ἐπειδὴ δὲ οὐ πρὸς τοῦτο τὴν σπουδὴν ἐθέμεθα, ἀλλὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ὠφελείας ἡμῖν πονεῖται τῆς ὑμετέρας, οὐ παυσόμεθα περὶ τῶν αὐτῶν ὑμῖν διαλεγόμενοι, ἕως ἂν αὐτὰ κατορθώσητε. ἐπεὶ ἐνῆν πολλὰ καὶ περὶ ἑλληνικῆς λέγειν δεισιδαιμονίας, καὶ περὶ Μανιχαίων, καὶ περὶ Μαρκιωνιστῶν, καὶ μεγάλα πλήττειν αὐτοὺς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. ἀλλ' οὐκ ἔχει καιρὸν ὁ λόγος. τοῖς γὰρ οὐδέπω τὰ ἑαυτῶν εἰδόσιν ἀκριβῶς, τοῖς οὐδέπω μεμαθηκόσιν ὅτι τὸ πλεονεκτεῖν κακόν, τίς ἂν τοὺς τοιούτους εἴποι λόγους, καὶ ἐφ' ἕτερα ἀνάγοι παρὰ καιρόν; ἡμεῖς μὲν οὖν οὐ παυσόμεθα τὰ αὐτὰ λέγοντες, ἄντε πεισθῆτε, ἄντε μή. δεδοίκαμεν δὲ μὴ τῷ συνεχῶς τὰ αὐτὰ λέγειν, ἐὰν μὴ ἀκούητε, μείζονα τοῖς παρακούουσι τὴν καταδίκην ἐργασώμεθα. οὐ πρὸς πάντας δέ μοι ταῦτα ῥητέον. οἶδα γὰρ πολλοὺς ὠφελουμένους ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα εἰσόδου, οἳ δικαίως ἂν ἐκείνων καταβοήσαιεν, ὡς ἐνεδρευόντων αὐτοὺς διὰ τῆς οἰκείας ἀμαθίας καὶ ἀπροσεξίας. πλὴν ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἐνεδρευθήσονται. τὸ γὰρ συνεχῶς τὰ αὐτὰ ἀκούειν, καὶ τοῖς εἰδόσι χρήσιμον. ὃ γὰρ ἴσμεν πολλάκις ἀκούσαντες, μᾶλλον κατενύγημεν*. οἷόν τι λέγω· ἴσμεν ὅτι καλὸν ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ ὅτι πολλάκις διελέχθη περὶ αὐτῆς ὁ Χριστός. ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτῶν τῶν ῥημάτων ἐπακούσωμεν, καὶ τῶν εἰς αὐτὰ θεωρημάτων, πλέον τι προχόμεθα, κἂν μυριάκις ἀκούσωμεν. ἀναγκαῖον οὖν καὶ ἡμᾶς νῦν εἰπεῖν ὑμῖν, διόπερ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα. τί δέ ἐστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου, αὐτὸς ἐφεξῆς ἑρμηνεύει, λέγων, μὴ πάλιν θεμέλιον, φησί, καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου. εἰ δὲ τοῦτο ἀρχή, τί ἄλλο ἐστὶ τὸ δόγμα τὸ ἡμέτερον, ἢ τὸ μετανοῆσαι ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ διὰ τοῦ πνεύματος λαβεῖν τὴν πίστιν εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου; [τί δέ ἐστιν ἀρχή;] οὐδὲν ἄλλο, ἢ τοῦτο ἀρχὴν φησίν, ὅταν μὴ βίος ἀκριβὴς παρῇ. καθάπερ γὰρ τὸν εἰς τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων εἰσερχόμενον, τὰ στοιχεῖα δεῖ πρότερον ἀκοῦσαι· οὕτω καὶ τὸν χριστιανὸν ταῦτα εἰδέναι ἀκριβῶς πρότερον χρή, καὶ μηδὲν ἀμφιβάλλειν περὶ αὐτῶν. εἰ δὲ δέοιτο πάλιν διδασκαλίας, οὔπω τὸν θεμέλιον ἔχει. τὸν γὰρ ἑδραῖον πεπηγέναι προσήκει, καὶ ἑστάναι, καὶ μὴ μετακινεῖσθαι. εἰ δὲ μέλλοι τις κατηχηθεὶς καὶ βαπτισθεὶς μετὰ ἔτη δέκα περὶ πίστεως πάλιν ἀκούειν, καὶ ὅτι πιστεῦσαι χρὴ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν· οὔπω

τὸν

* ἡμῶν

* πάνυ ἤπτη

τὸ θεμέλιον ἔχει, πάλιν τὴν ἀρχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ζητεῖ. ὅτι γὰρ ἡ πίστις θεμέλιον, τὸ δὲ λοιπὸν οἰκοδομή, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ἐγὼ θεμέλιον τέθεικα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. εἴ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην. *(α. Κορ. γ. ι.)* διὰ τοῦτο ἔλεγε, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων. τί δέ ἐστιν, ἐπὶ τὴν 5 τελειότητα φερώμεθα; πρὸς αὐτὴν χωρῶμεν λοιπόν, φησι, τὴν ὀροφήν· τουτέστι, βίον ἄριστον ἔχωμεν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν στοιχείων τὸ πᾶν τὸ ἄλφα συνέχει, καὶ ὁ θεμέλιος τὴν πᾶσαν* οἰκοδομήν· οὕτω καὶ τοῦ βίου τὴν καθαρότητα ἡ περὶ τὴν πίστιν * πληροφορία. ταύτης δὲ ἄνευ οὐκ ἔστιν εἶναι χριστιανόν· ὥσπερ οὐδὲ θεμελίων ἄνευ οἰκοδομήν, οὐδὲ στοιχείων χωρὶς ἔμπειρον γραμμάτων εἶναι. ἀλλ' ὥσπερ ἐάν τις ἀεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα καταγίνηται, 10 ἢ εἴ τις περὶ τὸν θεμέλιον στρέφηται, καὶ οὐκ ἀνέρχηται ἐπὶ τὴν οἰκοδομήν, οὐδέποτε ἔσται αὐτῷ τι πλέον· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν. ἂν γὰρ ἀεὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς πίστεως μένωμεν, οὐδέποτε πρὸς τὸ τέλειον ταύτης ἀναβησόμεθα. σὺ δὲ μὴ νομίσῃς ἠλαττῶσθαι τὴν πίστιν διὰ τὸ στοιχεῖον κληθῆναι. [ἡ γὰρ πᾶσα δύναμις αὐτή ἐστι.] ὅταν γὰρ λέγῃ, πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γάρ ἐστιν, οὐ γάλα ταύτην καλεῖ· 15 ἀλλὰ τὸ ἀμφιβάλλειν ἔτι περὶ τούτων, τοῦτό ἐστιν ἀσθενοῦς διανοίας, καὶ λόγων δεομένης πολλῶν. τὰ γὰρ δόγματα ταῦτα ἐστι τὰ ὑγιῆ. τέλειον γὰρ ἐκεῖνον καλοῦμεν τὸν μετὰ τῆς πίστεως βίον ἔχοντα ὀρθόν. ἐὰν δέ τις πίστιν μὲν ἔχῃ, πράττῃ δὲ πονηρά, καὶ περὶ αὐτῆς δὲ ταύτης ἀμφιβάλλῃ, καὶ ὑβρίζῃ τὴν διδασκαλίαν· εἰκότως αὐτὸν φήσομεν νήπιον, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀναδραμόντα. ὥστε κἂν μυρία ἔτη ἐν τῇ πίστει ἔχωμεν, καὶ μὴ βέβαιοι ὦμεν ἐν αὐ-20 τῇ, νήπιοί ἐσμεν· ὅταν βίον αὐτῇ μὴ συμβαίνοντα ἐπιδεικνυώμεθα, ὅταν ἔτι θεμέλιον καταβαλλώμεθα. τούτοις δὲ μετὰ τοῦ βίου καὶ ἄλλο ἐγκαλεῖ, ὡς παρασαλευθεῖσι, καὶ δεομένοις θεμέλιον καταβάλλειν μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων. τὸν γὰρ ἀπό τινος εἰς ἕτερον μετατιθέμενον, καὶ τὸ μὲν ἀφιέντα, τοῦτο δὲ αἱρούμενον, πρότερον αὐτοῦ καταγνῶναι χρή, καὶ ἀποστῆναι τῇ διαθέσει, καὶ τότε ἐλθεῖν ἐφ' ἕτερον. εἰ δὲ τοῦ προτέρου πάλιν ἔχεσθαι μέλλοι, πῶς τοῦ δευτέρου ἅ-25 ψεται; τί οὖν, φησι, περὶ τοῦ νόμου; κατέγνωμεν αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἔτι αὐτοῦ ἀντεχόμεθα. τοῦτο οὐκ ἔστι μετάθεσις· καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἔχομεν νόμον. Νόμον οὖν, φησι, καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν. *(Ρωμ. γ. λα.)* ἐγὼ δὲ περὶ πονηρῶν εἶπον πραγμάτων. ὁ γὰρ μέλλων ἐπὶ τὴν ἀρετὴν μετιέναι, πρότερον τῆς κακίας καταγνῶναι ὀφείλει, καὶ τότε αὐτὴν μετελθεῖν. οὐ γὰρ ἴσχυεν ἡ μετάνοια καθαρούς αὐτοὺς δεῖξαι. διὰ τοῦτο εὐθέως ἐβαπτίζοντο· ἵν', ὅπερ ἀδυνάτως εἶχον 30 ἐργάσασθαι δι' ἑαυτῶν, τοῦτο διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ γένηται χάριτος. οὔτε οὖν μετάνοια ἀρκεῖ πρὸς τὸν καθαρισμόν, ἀλλὰ δεῖ τὸ βάπτισμα παραλαβεῖν. ἐπὶ γοῦν τὸ βάπτισμα ἔρχεσθαι δεῖ, πρότερον καταγνόντα τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῷ, καὶ καταψηφισάμενον. τί δέ ἐστι βαπτισμῶν διδαχῆς; οὐχ ὡς πολλῶν ὄντων τῶν βαπτισμῶν, ἀλλ' ἑνός. τί οὖν αὐτὸ πληθυντικῶς εἶπε; διὰ τὸ εἰπεῖν, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας. εἰ γὰρ πάλιν αὐτοὺς ἐβά-35 πτισε, καὶ ἄνωθεν κατήχησε, καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς βαπτισθέντες ἐδιδάσκοντο τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ πρακτέα, διηνεκῶς ἔμελλον ἀδιόρθωτοι μένειν. καὶ ἐπιθέσεως χειρῶν. οὕτω γὰρ τὸ πνεῦμα ἐλάμβανον. Ἐπιθέντος γὰρ αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, φησιν, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. *(Πραξ. ιθ. ς.)* ἀναστάσεως τε νεκρῶν. τοῦτο γάρ ἐν τε τῷ βαπτίσματι γίνεται, καὶ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ βεβαιοῦται. καὶ κρίματος αἰωνίου. διὰ τί δὲ ταῦτά φησιν; ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἢ παρασα-40 λεύεσθαι ἤδη πεπιστευκότας, ἢ κακῶς βιοῦν καὶ ῥᾳθύμως. ἀπάγων οὖν αὐτοὺς τῆς τοιαύτης ῥᾳθυμίας, καὶ προσεκτικωτέρους ποιῶν, τοῦτον τὸν λόγον κινεῖ. οὐκ ἔνι γὰρ εἰπεῖν ὅτι ἂν νῦν ῥᾳθύμως ζήσωμεν, πάλιν βαπτισθησόμεθα, πάλιν κατηχηθησόμεθα, καὶ πάλιν ληψόμεθα τὸ πνεῦμα· ἢ ὅτι ἂν νῦν τῆς πίστεως ἐκπέσωμεν, πάλιν δυνησόμεθα βαπτιζόμενοι τὰ ἁμαρ-

τήματα ἀπολούσασθαι, καὶ τῆς αὐτῆς τυχεῖν ὧν περ καὶ πρότερον. σφάλλεσθε, φησὶ, ταῦτα νομίζοντες.

4 Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου,

5 Καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,

6 Καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. Καὶ ὅρα πῶς ἀποτρεπτικῶς, καὶ ἀπαγορευτικῶς ἄρχεται. ἀδύνατον, φησί. τουτέστι, μηκέτι προσδόκα τὸ μὴ δυνατόν. οὐ γὰρ εἶπεν, οὐ πρέπει, οὐδὲ συμφέρει, οὐδὲ ἔξεστιν, ἀλλ', ἀδύνατον· ὥστε εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, εἰ ὅλως ἐφωτίσθη τις ἅπαξ. εἶτα ἐπάγει, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου· τουτέστι, τῆς ἀφέσεως. καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα. τὴν διδασκαλίαν ἐνταῦθα λέγει. δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος. τίνας λέγει δυνάμεις; ἢ τὸ θαύματα ἐπιτελεῖν, ἢ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. ἀνακαινίζειν, φησὶν, εἰς μετάνοιαν· τουτέστι, διὰ μετανοίας.* τί οὖν; ἐκβέβληται ἡ μετάνοια; οὐχ ἡ μετάνοια, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὁ διὰ λουτροῦ πάλιν ἀνακαινισμός. οὐ γὰρ εἶπεν, ἀδύνατον ἀνακαινισθῆναι εἰς μετάνοιαν, καὶ ἐσίγησεν· ἀλλ' εἰπὼν ἀδύνατον, ἐπήγαγεν, ἀνασταυροῦντας. ἀνακαινισθῆναι. τουτέστι, καινὸν γενέσθαι. τὸ γὰρ καινοὺς ποιῆσαι, τοῦ λουτροῦ μόνον ἐστίν. Ἀνακαινισθήσεται γὰρ, φησιν, ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου. τῆς δὲ μετανοίας ἐστὶ τὸ, καινοὺς γενομένους, εἶτα παλαιωθέντας ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, ἀπαλλάξαι τῆς παλαιότητος, καὶ καινοὺς ἐργάσασθαι. εἰς ἐκείνην μέντοι τὴν λαμπρότητα ἀγαγεῖν οὐκ ἔνι. ἐκεῖ γὰρ τὸ ὅλον ἡ χάρις ἦν. ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς, φησι, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· τὸ βάπτισμα σταυρός ἐστι. Συνεσταυρώθη γὰρ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος. καὶ πάλιν, Σύμμορφοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ πάλιν, Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον. ὥσπερ οὖν οὐκ ἔνι δεύτερον σταυρωθῆναι τὸν Χριστὸν (τοῦτο γὰρ παραδειγματίσαι αὐτόν ἐστιν) οὕτως οὐδὲ βαπτισθῆναι. εἰ γὰρ θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύσει, εἰ ἀνέστη [τῇ ἀναστάσει] κρείττων γενόμενος τοῦ θανάτου, εἰ διὰ τοῦ θανάτου τὸν θάνατον κατεπάλαισεν, εἶτα πάλιν σταυροῦται· μῦθος πάντα ἐκεῖνα, καὶ παραδειγματισμός. ὁ τοίνυν δεύτερον ἑαυτὸν βαπτίζων, πάλιν αὐτὸν σταυροῖ. τί δέ ἐστιν, ἀνασταυροῦντας; ἄνωθεν πάλιν σταυροῦντας. ὥσπερ γὰρ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σταυρῷ, οὕτως ἡμεῖς ἐν τῷ βαπτίσματι· οὐ τῇ σαρκὶ, ἀλλὰ τῇ ἁμαρτίᾳ. ὅρα θάνατον, καὶ θάνατον. ἐκεῖνος ἀπέθανεν ἐν τῇ σαρκί· ἡμεῖς δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ. διὰ τοῦ βαπτίσματος ἡμῶν ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ἐτάφη, καὶ ἀνέστη ὁ καινὸς, ὁ σύμμορφος γενόμενος τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. εἰ τοίνυν ἀνάγκη πάλιν βαπτισθῆναι, ἀνάγκη πάλιν αὐτὸν ἀποθανεῖν τοῦτον. τὸ γὰρ βάπτισμα οὐδέν ἐστιν ἄλλο, ἢ ἀναίρεσις τοῦ βαπτιζομένου, καὶ ἔγερσις ἐκείνου. καὶ καλῶς εἶπεν, ἑαυτοῖς ἀνασταυροῦντας. ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, ὡς τῆς προτέρας χάριτος ἐπιλαθόμενος, καὶ ῥαθύμως τὸν ἑαυτοῦ βίον οἰκονομῶν, ὡς ὄντος ἑτέρου βαπτίσματος, οὕτω πάντα διαπράττεται. διόπερ προσέχειν χρὴ, καὶ ἀσφαλίζεσθαι. τί ἐστι, γευσαμένους τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου; τουτέστι, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων. τοῦτο γὰρ Θεοῦ μόνου χαρίζεσθαι, καὶ ἡ χάρις ἅπαξ ἐστὶ χάρις. Τί οὖν; ἐπιμένομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; μὴ γένοιτο. εἰ δὲ ἀεὶ μέλλομεν χάριτι σώζεσθαι, οὐδέποτε ἐσόμεθα ἀγαθοί. ὅπου γὰρ μία ἐστὶ χάρις, καὶ οὕτω ῥαθυμοῦμεν· εἰ ᾔδειμεν ὅτι πάλιν ἐστὶν ἀπολούσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ἆρα ἂν ἐπαυσάμεθα ἁμαρτάνοντες; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. πολλὰ ἐνταῦθα δείκνυσι* τὰ

δῶρα.

Ψαλ. ρβ. ε.

Ρωμ. ϛ. ϛ. δ.

Ρωμ. ϛ. α.

δῶρα. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουσον· κατηξιώθης, φησὶ, τοσαύτης ἀφέσεως, ἐν σκότῳ καθεζόμενος, ὁ ἐχθρὸς, ὁ πολέμιος, ὁ ἀπηλλοτριωμένος, ὁ θεοστυγὴς, ὁ ἀπολλύμενος. ὁ τοιοῦτος οὖν ἐξαίφνης φωτισθεὶς, πνεύματος ἀξιωθεὶς, δωρεᾶς ἐπουρανίου, υἱοθεσίας, βασιλείας οὐρανῶν, τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, μυστηρίων ἀπορρήτων, καὶ οὐδὲ οὕτω βελτίων γενόμενος, ἀλλ᾽ ἄξιος μὲν ὢν ἀπωλείας, τυχὼν δὲ σωτηρίας καὶ τιμῆς, ὡς τὰ μεγάλα κατωρθωκὼς, πῶς ἂν δύναιτο βαπτισθῆναι πάλιν; δύο τοίνυν τρόποις τὸ πρᾶγμα ἀδύνατον ἔφησεν εἶναι, καὶ τὸν ἰσχυρότερον ὕστερον ἔθηκεν· ἑνὶ μὲν, ὅτι οὐκ ἄξιος ὁ τοιούτων καταξιωθεὶς, καὶ προδοὺς τὰ δωρηθέντα αὐτῷ, πάλιν ἀνακαινισθῆναι· δευτέρῳ δὲ, ὅτι οὐ δυνατόν ἐστιν αὖθις πάλιν ἀνασταυροῦσθαι. τοῦτο γάρ ἐστι παραδειγματίσαι. οὐκ ἔστι τοίνυν δεύτερον λουτρὸν, οὐκ ἔστιν. εἰ δὲ ἔστι, καὶ τρίτον ἐστὶ, καὶ τέταρτόν ἐστι, καὶ ὑπὸ τοῦ ὑστέρου ἀεὶ τὸ πρότερον καταλύεται, καὶ τοῦτο πάλιν ὑπὸ τοῦ ἄλλου, καὶ οὕτω εἰς ἄπειρον. εἰπὼν δὲ, καὶ καλὸν Θεοῦ γευσαμένους ῥῆμα, δυνάμεις τε αἰῶνος μέλλοντος, οὐκ ἀποκαλύπτει αὐτὰ, ἀλλ᾽ αἰνίττεται, καὶ μονονουχὶ ταῦτα λέγει· ὅτι τὸ ζῆν ὡς ἀγγέλους, τὸ μηδενὸς δεῖσθαι τῶν ἐνταῦθα, τὸ εἰδέναι ὅτι τῆς τῶν μελλόντων αἰώνων ἀπολαύσεως πρόξενος ἡμῖν ἡ υἱοθεσία γίνεται, τὸ εἰς τὰ ἄδυτα ἐκεῖνα εἰσελθεῖν προσδοκᾶν, διὰ τοῦ πνεύματός ἐστι ταῦτα μαθεῖν. τί ἐστι, δυνάμεις τε τοῦ μέλλοντος αἰῶνος; ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος, ἡ ἀγγελικὴ διαγωγή. τούτων ἤδη τὸν ἀρραβῶνα ἐλάβομεν διὰ τῆς πίστεως παρὰ τοῦ πνεύματος. εἰπέ μοι τοίνυν, εἰ εἰς βασίλεια εἰσαχθεὶς, καὶ πάντα ἐμπιστευθεὶς τὰ ἐκεῖ, εἶτα προὔδωκας ἅπαντα, ἆρα ἂν ἐνεπιστεύθης τὰ ἐκεῖ πάλιν;

Τί οὖν; οὐκ ἔστι μετάνοια, φησίν; ἔστι μετάνοια, ἀλλὰ βάπτισμα οὐκ ἔστι δεύτερον. μετάνοια δέ ἐστι πολλὴν ἔχουσα τὴν ἰσχὺν, καὶ τὸν σφόδρα τοῖς ἁμαρτήμασι βεβαπτισμένον, εἰ βουληθείη, δυναμένη ἀπαλλάξαι τοῦ τῶν ἁμαρτημάτων φορτίου, καὶ τὸν κινδυνεύοντα καταστῆσαι ἐν ἀσφαλείᾳ, κἂν πρὸς αὐτὸν ἔλθῃ τῆς κακίας τὸν πυθμένα. καὶ τοῦτο πολλαχόθεν δυνατὸν ἀποδεῖξαι. Μὴ ὁ πίπτων γὰρ, φησιν, οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; ἔστιν, ἐὰν βουλώμεθα, μορφωθῆναι τὸν Χριστὸν ἐν ἡμῖν πάλιν. ἄκουε γὰρ Παύλου λέγοντος, Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. μόνον ἀψώμεθα τῆς μετανοίας. ὅρα γὰρ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· ἔδει ἡμᾶς πάντῃ τρόπῳ κολασθῆναι παρὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτι καὶ νόμον λαβόντες τὸν φυσικὸν, καὶ μυρίων ἀπολαύσαντες ἀγαθῶν, τόν τε δεσπότην ἠγνοήσαμεν, καὶ βίον ἀκάθαρτον βεβιώκαμεν· ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐκόλασεν, ἀλλὰ καὶ μυρίων μετέδωκεν ἀγαθῶν, ὡς ἂν εἰ μεγάλα κατωρθωκότες ἦμεν. πάλιν ἐξεπέσομεν, καὶ οὐδὲ οὕτω κολάζει, ἀλλ᾽ ἔδωκε τὸ τῆς μετανοίας φάρμακον, πάντα ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα ἱκανὸν ἀφανίσαι καὶ ἀπαλεῖψαι, μόνον ἐὰν εἰδῶμεν τὸ φάρμακον ὁποῖόν ἐστι, καὶ πῶς αὐτὸ ἐπιθεῖναι δεῖ. ποῖον οὖν ἐστι τὸ φάρμακον τῆς μετανοίας, καὶ πῶς αὐτὸ κατασκευάζεται; πρῶτον, ἀπὸ καταγνώσεως τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, καὶ ἀπὸ ἐξαγορεύσεως. Τὴν ἀνομίαν γάρ μου, φησὶν, ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα· καὶ, Ἐξαγορεύσω κατ᾽ ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. καὶ πάλιν, Λέγε σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. καὶ, Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. δεύτερον, ἀπὸ ταπεινοφροσύνης πολλῆς. ὥσπερ γὰρ σειρά τίς ἐστι χρυσῆ· κἂν ἀρχὴν λάβῃ, πάντα ἕπεται. ἐὰν γὰρ ὁμολογήσῃς τὴν ἁμαρτίαν ὡς ὁμολογῆσαι χρὴ, ταπεινοῦται ἡ ψυχή. τὸ γὰρ συνειδὸς αὐτὴν συστρέφον, κατεσταλμένην ποιεῖ. δεῖ δὲ καὶ ἕτερα προσεῖναι τῇ ταπεινοφροσύνῃ, ἵνα τοιαύτη ᾖ οἵαν ὁ μακάριος Δαβὶδ ηὔχετο λέγων, Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός. καὶ πάλιν, Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. τὸ γὰρ συντετριμμένον οὐ διανίσταται, οὐ πλήττει· ἀλλὰ πρὸς τὸ παθεῖν κακῶς ἐστιν ἕτοιμον, αὐτὸ δὲ οὐ διανίσταται. τοιοῦτόν ἐστι συντριβὴ καρδίας· κἂν ὑβρισθῇ, κἂν πάθῃ κακῶς, ἡσυχάζει, καὶ οὐχ ὁρμᾷ πρὸς ἄμυναν. μετὰ δὲ τὴν ταπεινοφρο-

Ἱερεμ. η. δ.

Γαλατ. δ. ιθ.

Ψαλ. λα. ε. ς.

Ησ. μγ. κϛ.
Παροιμ. ιη. ιζ.

Ψαλ. ν. ια. ιθ.

Ψαλ. ϛ. ϛ. — πόνον, εὐχῶν δεῖ ἐκτενῶν, δακρύων πολλῶν, τῶν ἐν ἡμέρᾳ, τῶν ἐν νυκτί. Λούσω γάρ, φησι, καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· ἐν δὲ δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. καὶ πάλιν, Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον, καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων. (Ψαλ. ρβ. ι.) καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τὴν οὕτως ἐκτενῆ, ἐλεημοσύνης δεῖ πολλῆς. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἰσχυρὸν ἐνεργαζόμενον τὸ φάρμακον τῆς μετανοίας, τοῦτό ἐστι. καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν βοηθημάτων ἐστὶ φάρμακον πολλὰς μὲν λαμβάνον βοτάνας, μίαν δὲ τὴν κυριωτάτην· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μετανοίας αὕτη ἡ βοτάνη κυριωτέρα, καὶ τὸ πᾶν αὕτη γένοιτο ἄν. ἄκουε γὰρ τί φησιν ἡ θεία γραφή· Δότε ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ἔσται καθαρά. (Λουκ. ια. μα.) καὶ πάλιν, Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι. (Τωβ. ιβ.) καὶ πάλιν, Πῦρ φλογιζόμενον ἀποσβέσει ὕδωρ, καὶ ἐλεημοσύνη καταπαύσει ἁμαρτίας μεγάλας. (Σειρ. γ. λ.) εἶτα τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, μηδὲ μνησικακεῖν, τὸ πᾶσιν ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα. Ἄνθρωπος γὰρ ἀνθρώπῳ συντηρεῖ ὀργήν, φησι, καὶ παρὰ Κυρίου ζητεῖ ἴασιν. (Σειρ. κη. γ.) Ἄφετε, ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν. (Ματθ. ϛ. ιδ. Λουκ. ϛ. λζ.) καὶ τὸ ἐπιστρέφειν ἀδελφοὺς ἀπὸ τῆς πλάνης. Πορεύου γάρ, φησι, καὶ ἐπίστρεφε τοὺς ἀδελφούς σου, ἵνα ἀφεθῶσί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. (Ιακωβ. ε. κ.) τὸ πρὸς τοὺς ἱερέας ἔχειν οἰκείως. Κἂν γὰρ ἁμαρτίας ᾖ, φησι, πεποιηκώς τις, ἀφεθήσεται αὐτῷ. τὸ προΐστασθαι τῶν ἀδικουμένων, τὸ μὴ ἔχειν ὀργήν, τὸ πάντα πράως φέρειν. ἆρα πρὸ μὲν τοῦ μαθεῖν ὅτι ἐστὶ διὰ μετανοίας ἀπολύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, οὐκ ἐναγώνιοι ἦτε, [γνόντες] ὅτι οὐκ ἔστιν ἕτερον λουτρόν, καὶ ἀπεγινώσκετε ἑαυτῶν; νυνὶ δὲ μαθόντες δι' ὅσων ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἄφεσις κατορθοῦται, καὶ ὅτι δυνησόμεθα τὸ πᾶν ἐκφυγεῖν, ἂν βουληθῶμεν αὐτῇ χρήσασθαι δεόντως, ποίας τύχοιμεν ἂν συγγνώμης οὐδὲ εἰς νοῦν ἐρχόμενοι τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων; εἰ γὰρ τοῦτο ᾖ, πάντα ἤνυσε. ὥσπερ γὰρ ὁ τὴν θύραν εἰσελθών, ἔνδον ἐστίν· οὕτως ὁ τὰ οἰκεῖα λογιζόμενος κακά. ἂν γὰρ ἀναλογίζηται αὐτὰ καθ' ἑκάστην, καὶ ἐπὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν πάντως ἥξει. ἂν δὲ λέγῃ, ἁμαρτωλός εἰμι, μὴ ἀναλογίζηται δὲ αὐτὰ κατ' εἶδος, καὶ λέγῃ, ὅτι τόδε καὶ τόδε ἥμαρτον· οὐδέποτε παύσεται, ἀεὶ μὲν ὁμολογῶν, φροντίζων δὲ οὐδέποτε τῆς διορθώσεως. ἐὰν γὰρ ἄρξηται, πάντως καὶ τὰ ἄλλα ἕπεται, ἂν εἴσοδον ἐπιδείξηται. πανταχοῦ γὰρ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ προοίμια δύσκολα. ταῦτα οὖν καταβαλώμεθα, καὶ πάντα εὔκολα ἔσται καὶ ῥᾷστα. ἀρξώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, ὁ μὲν ἀπὸ τοῦ τὰς εὐχὰς ἐπιτεῖναι, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ δακρύειν συνεχῶς, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ κατηφεῖν. οὐδὲ γὰρ [οὐδὲ] τοῦτο τὸ οὕτω μικρόν, ἀνόνητον. Εἶδον γάρ, φησιν, ὅτι ἐλυπήθη, καὶ ἐπορεύθη στυγνός, καὶ ἰασάμην τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. (Ησ. νζ. ιζ.) πάντες δὲ ἀπὸ ἐλεημοσύνης, καὶ τοῦ ἀφιέναι τοῖς πλησίον τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ μνησικακεῖν, μηδὲ ἀμύνεσθαι, ταπεινώσωμεν ἑαυτῶν τὰς ψυχάς. ἐὰν ἐννοῶμεν συνεχῶς τὰ ἡμαρτημένα ἡμῖν, οὐδὲν ἡμᾶς ἐπᾶραι τῶν ἔξωθεν δυνήσεται, οὐ πλοῦτος, οὐ δυναστεία, οὐκ ἀρχή, οὐ τιμή· ἀλλὰ κἂν εἰς αὐτὸ τὸ ὄχημα τὸ βασιλικὸν καθίσωμεν, στενάξομεν πικρόν. ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ βασιλεὺς ἦν, καὶ ἔλεγε, Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· (Ψαλ. ϛ. ϛ.) καὶ οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἁλουργίδος καὶ τοῦ διαδήματος παρεβλάβη, καὶ οὐκ ἐτυφώθη. ᾔδει γὰρ ἑαυτὸν ἄνθρωπον ὄντα· καὶ ἐπειδὴ συντετριμμένην εἶχε τὴν καρδίαν, ἐθρήνει. τί γάρ ἐστι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα; τέφρα καὶ κόνις, καὶ ὡσεὶ χνοῦς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου, καπνὸς καὶ σκιά, καὶ φύλλον παραφερόμενον, καὶ ἄνθος, ὄναρ, καὶ διήγημα, καὶ μῦθος, ἄνεμος καὶ ἀὴρ χαῦνος, ἁπλῶς * διαρρέων, πτερὸν οὐχ ἱστάμενον, ῥεῦμα παρατρέχον, καὶ εἴ τι τούτων οὐδαμινέστερον. τί γάρ, εἰπέ μοι, μέγα νομίζεις; ποῖον ἡγῇ μέγα ἀξίωμα εἶναι; τὸ τοῦ ὑπάτου; οὐδὲν γὰρ τούτου τοῦ ἀξιώματος εἶναι μεῖζον νομίζουσιν οἱ πολλοί. τοῦ ἐν τοσαύτῃ τοίνυν λαμπρότητι γινομένου, τοῦ μεγάλως θαυμασθέντος, ὁ μὴ ὕπατος ἔλαττον ἔχει οὐδέν. ἐν τῷ αὐτῷ καὶ οὗτος κἀκεῖνός ἐστιν ἀξιώματι· ὁμοίως ἑκάτεροι μετ' ὀλίγον οὐκ εἰσί. πότε ἐγένετο, πόσον χρόνον, εἰπέ μοι; ἡμερῶν δύο; τοῦτο καὶ ἐν ὀνείροις γίνεται. ἀλλ' ὄναρ, φησίν, ἐστι. καὶ τί τοῦτο; τὸ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ,

οὐκ

* ἢ

οὐκ ὄναρ, εἰπέ μοι; διὰ τί μὴ ταῦτα μᾶλλον λέγομεν ὄναρ; ὥσπερ γὰρ τὰ ὀνείρατα, τῆς ἡμέρας καταλαβούσης, ἐλέγχεται οὐδὲν ὄντα· οὕτω καὶ ταῦτα, τῆς νυκτὸς καταλαβούσης, ἐλέγχεται οὐδὲν ὄντα. τὸ γὰρ ἴσον ἥ τε νὺξ καὶ ἡ ἡμέρα ἀπέλαβον τοῦ χρόνου, καὶ ἐξ ἴσης διενείμαντο τὸν πάντα χρόνον. ὥσπερ τοίνυν ἐν ἡμέρᾳ τοῖς ἐν νυκτὶ γινομένοις οὐ γάνυνταί τις· οὕτως οὐδὲ ἐν νυκτὶ τῶν μεθ' ἡμέραν ἀπολαῦσαι δυνατόν. γέγονας ὕπατος; κἀγώ. ἀλλὰ σὺ ἐν ἡμέρᾳ, ἐγὼ δὲ ἐν νυκτί. καὶ τί τοῦτο; οὐδὲ οὕτω μὲν πλέον τι ἔχεις, εἰ μὴ ἄρα τὸ λέγεσθαι· ὁ δεῖνα ὁ ὕπατος, καὶ τὸ τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἔχειν ἡδονὴν πλέον ἔχειν ποιεῖ. οἷόν τι λέγω (σαφέστερον γὰρ αὐτὸ ἐρῶ) ἐὰν εἴπω, ὁ δεῖνα ὕπατός ἐστι, καὶ ἀπαρτίσωμαι τὸ ῥῆμα, οὐχ ἅμα ἐλέχθη, καὶ ἀπῆλθεν; οὕτω καὶ τὰ πράγματά ἐστιν· ἅμα ἐφάνη ὕπατος, καὶ οὐκέτι ἐστί. θῶμεν δὲ ἐνιαυτὸν εἶ[ναι]), καὶ δύο ἐνιαυτούς, καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας. ποῦ οὖν εἰσι τῶν δέκα ὕπατοι γινόμενοι; οὐδαμοῦ. ἀλλ' ὁ Παῦλος οὐχ οὕτως. νῦν μὲν γὰρ καὶ ζῇ λαμπρὸς διαπαντός, οὐ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ δύο, οὐδὲ δέκα, οὐκ εἴκοσι, οὐ τριάκοντα, οὐδὲ ἐνιαυτοὺς δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα· ἀλλὰ ἐξ οὗ ἐτελεύτησε, τετρακοσιοστὸν λοιπὸν ἔτος παρελήλυθε, καὶ ἔτι καὶ νῦν λαμπρότερός ἐστι, καὶ πολλῷ λαμπρότερος ἢ ὅτε ἔζη. καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ γῇ· τὴν δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς λαμπρότητα τῶν ἁγίων τίς ἂν παραστήσειε λόγος; διό, παρακαλῶ, ταύτην ζητήσωμεν τὴν λαμπρότητα, ταύτην διώξωμεν, ἵνα αὐτῆς τύχωμεν. ἡ γὰρ ὄντως λαμπρότης, αὕτη ἐστίν. ἀποστῶμεν λοιπὸν τῶν βιωτικῶν, ἵνα εὕρωμεν χάριν καὶ ἔλεον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. ι. 7 ΓΗ ΓΑΡ Η ΠΙΟΥΣΑ ΤΟΝ ΕΠ' ΑΥΤΗΣ ἐρχόμενον πολλάκις ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ·

8 Ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγύς· ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν.

ΜΕτὰ φόβου τῶν λογίων ἀκούωμεν τοῦ Θεοῦ, μετὰ φόβου καὶ τρόμου πολλοῦ. Δουλεύσατε γάρ, φησι, τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ. (Ψαλμ. β. ια.) Εἰ δὲ καὶ ἡ χαρὰ ἡμῶν, καὶ ἡ ἀγαλλίασις μετὰ τρόμου ὀφείλει γίνεσθαι· ὅταν καὶ φοβερὰ ᾖ τὰ λεγόμενα, οἷα τὰ νῦν, τίνος οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι τιμωρίας, μὴ μετὰ φρίκης ἐπακούοντες τῶν λεγομένων; εἰπὼν ὅτι ἀδύνατον τοὺς παραπεσόντας βαπτισθῆναι δεύτερον, καὶ τὴν διὰ τοῦ λουτροῦ ἄφεσιν πάλιν λαβεῖν, καὶ δείξας τὸ φρικτὸν τοῦ πράγματος, ἐπάγει, γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος, καὶ κατάρας ἐγγύς· ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν. φοβηθῶμεν οὖν, ἀγαπητοί· οὐκ ἔστι Παύλου αὕτη ἡ ἀπειλή, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου τὰ ῥήματα· τοῦ πνεύματός εἰσι τοῦ ἁγίου, τοῦ Χριστοῦ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ. ἆρα τίς ἐστιν ὁ τούτων τῶν ἀκανθῶν καθαρός; εἰ δὲ καὶ ἦμεν καθαροί, οὐδὲ οὕτω θαρρεῖν ἐχρῆν, ἀλλὰ δεδοικέναι καὶ τρέμειν μή ποτε ἄκανθαι βλαστήσωσιν ἐν ἡμῖν. ὅταν δὲ ὅλοι δι' ὅλου ἄκανθαι ὦμεν καὶ τρίβολοι, πόθεν θαρροῦμεν, εἰπέ μοι, καὶ ὕπτιοι γινόμεθα; τί τὸ ποιοῦν ἡμᾶς ῥᾳθυμεῖν; εἰ ὁ δοκῶν ἑστάναι, ὀφείλει δεδοικέναι μὴ πέσῃ (Ὁ δοκῶν γὰρ ἑστάναι, φησί, βλεπέτω μὴ πέσῃ) (α Κορ. ι ιβ.) ὁ πεσὼν πῶς * ὀφείλει μεριμνᾶν ὥστε ἀναστῆναι; εἰ Παῦλος φοβεῖται μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένηται, καὶ δέδοικε τὸ μὴ γενέσθαι ἀδόκιμος, ὁ οὕτω δόκιμος· (α Κορ θ. κζ.) ἡμεῖς οἱ γινόμενοι ἤδη ἀδόκιμοι, τίνα ἕξομεν ἀπολογίαν καὶ συγγνώμην, οὐδένα φόβον ἔχοντες, ἀλλ' ὡς συνήθειαν οὕτω πληροῦντες τὸν χριστι-

[Ρωμ. α. ιη.] λυσμόν, καὶ ἀφοσιούμενοι; φοβηθῶμεν τοίνυν, ἀγαπητοί. Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀπ᾽ οὐρανοῦ. φοβηθῶμεν. ἀποκαλύπτεται γὰρ οὐκ ἐπ᾽ ἀσέβειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πᾶσαν "ἀδικίαν, καὶ μικρὰν καὶ "μεγάλην. ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ τὸ φιλάνθρωπον αἰνίττεται· ὑετὸν δὲ τὴν διδασκαλίαν φησί. [Εβρ. ε. ιβ.] καὶ ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν, Ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, τοῦτο καὶ "ἐνταῦθά φησι. καὶ πολλαχοῦ ὑετὸν τὴν διδασκαλίαν ἡ γραφὴ λέγει. [Ησ. ε. ς.] Ἐντελοῦμαι γάρ, φησι, ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν· περὶ τοῦ ἀμπελῶνος λέγουσα. [Αμως η. ια.] ὅπερ ἀλλαχοῦ λιμὸν ἄρτου, καὶ δίψαν ὕδατος καλεῖ. [Ψαλ. ξδ. ι.] καὶ πάλιν, Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων. γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα, φησι, τὸν ἐπ᾽ αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν. ἐνταῦθα δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐδέξαντο καὶ συνέπιον τοὺς λόγους, καὶ πολλάκις τούτου ἔτυχον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπώναντο. Εἰ μὲν γὰρ μὴ ἐγεωργήθης, φησίν, εἰ μὴ ἀπέλαυσας ὑετῶν, οὐκ ἦν τοσοῦτον τὸ κακόν. [Ιωαν. ιε. κβ.] Εἰ γὰρ μὴ ἦλθον, φησι, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον. Εἰ δὲ πολλάκις ἔπιες καὶ ἐδέξω, τίνος ἕνεκεν ἀντὶ καρπῶν ἕτερα ἐξήνεγκας; [Ησ. ε. β. δ.] Ἔμεινα γάρ, φησιν, ἵνα ποιήσῃ σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ ἡ γραφὴ ἀκάνθας καλεῖ τὰ ἁμαρτήματα; [Ψαλ. λα. δ.] καὶ γὰρ καὶ ὁ Δαβίδ φησιν, Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν, ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐπέρχεται, ἀλλ᾽ ἐμπήγνυται. κἂν μικρὸν αὐτῆς ἐναπομείνῃ, καὶ μὴ πᾶσαν αὐτὴν ἐξέλωμεν, αὐτὸ τὸ μικρὸν ὀδυνᾷ ὁμοίως, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἀκάνθης. καὶ τί λέγω αὐτὸ τὸ μικρόν; καὶ μετὰ τὸ ἐξαιρεθῆναι, ἐπὶ πολὺ τῆς πληγῆς τὴν ὀδύνην "ἐναφίησι. καὶ διὰ τοῦτο δεῖ θεραπείας πολλῆς καὶ ἰατρείας, ὥστε τέλεον αὐτῆς ἐλευθερωθῆναι. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἐξελεῖν μόνον τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸν πληγέντα θεραπεῦσαι τόπον. ἀλλὰ δέδοικα μὴ πρὸς ἡμᾶς ᾖ τὰ λεγόμενα μᾶλλον ἢ πρὸς ἐκείνους, τό, γῆ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ᾽ αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν. ἀεὶ γὰρ πίνομεν, ἀεὶ ἀκούομεν· ἀλλ᾽ εὐθέως τὴν ἰκμάδα ἀπόλλυμεν, τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος, καὶ διὰ τοῦτο ἀκάνθας ἐκφέρομεν. τίνες οὖν αἱ ἄκανθαι; [Λουκ. η. ιδ.] ἀκούσωμεν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα, φησι, τὸν ἐπ᾽ αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον. οὐδὲν οὕτως εὔθετον, ὡς βίου καθαρότης, οὐδὲν οὕτως εὔρυθμον, ὡς βίος ἄριστος, οὐδὲν οὕτως εὔθετον, ὡς ἀρετή. καὶ τίκτουσα, φησι, βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις δι᾽ οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ἐνταῦθά φησι τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν ἁπάντων γίνεσθαι, πλήττων τοὺς Ἕλληνας ἠρέμα, τοὺς τῇ δυνάμει τῆς γῆς τῶν καρπῶν τὴν γέννησιν ἐπιγράφοντας. οὐδὲ γὰρ αἱ γεωργικαὶ χεῖρές, φησίν, εἰσὶν αἱ τὴν γῆν πρὸς τὴν τῶν καρπῶν φορὰν διεγείρουσαι, ἀλλὰ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα. διὰ τοῦτό φησι, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. καὶ ὅρα πῶς ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν οὐκ εἶπε, τίκτουσα ἀκάνθας, οὐδὲ τῷ χρησίμῳ τούτῳ ὀνόματι ἐχρήσατο, ἀλλὰ τί; ἐκφέρουσα ἀκάνθας· ὡς ἂν εἴποι τις, ἐκβράζουσα, ἐκβάλλουσα. ἀδόκιμος, φησι, καὶ κατάρας ἐγγύς. βαβαί, πόσην ἔχει παραμυθίαν ὁ λόγος; κατάρας [γὰρ] εἶπεν ἐγγύς, οὐ "κατάρα. ὁ δὲ μηδέπω εἰς τὴν κατάραν ἐμπεσών, ἀλλ᾽ ἐγγὺς γενόμενος, καὶ μακρὰν γενέσθαι δυνήσεται. καὶ οὐ τούτῳ μόνῳ παρεμυθήσατο, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑξῆς. οὐ γὰρ εἶπεν, * ἀδόκιμος, καὶ κατάρας "ἐγγύς, ἥτις καήσεται· ἀλλὰ τί; ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν· δηλῶν ὅτι ἐὰν μέχρι τέλους οὕτως ἐπιμείνῃ, τοῦτο πείσεται. ὥστε, ἐὰν ἐκτέμωμεν καὶ κατακαύσωμεν τὰς ἀκάνθας, δυνησόμεθα τῶν μυρίων ἀπολαῦσαι ἀγαθῶν, καὶ γενέσθαι δόκιμοι, καὶ εὐλογίας μετασχεῖν. Εἰκότως δὲ τὴν ἁμαρτίαν τρίβολον ἐκάλεσεν, εἰπών, ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους. ὅθεν γὰρ ἂν αὐτὴν κατάσχῃς, πλήττει καὶ δάκνει, καὶ ἔστιν "ἀειδὴς καὶ τῷ ἰδεῖν. καθαψάμενος τοίνυν αὐτῶν ἱκανῶς, καὶ φοβήσας καὶ πλήξας, θεραπεύει πάλιν, ὥστε μὴ πλέον καταβαλεῖν, καὶ ὑπτίους ἐργάσασθαι. τὸ γὰρ νωθεῖς πλήττειν, νωθεστέρους ἐργάζεται. οὔτε

οὖν

οὔτε πάντῃ κολακεύει, ὥστε μὴ ἐπᾶραι, οὔτε πάντῃ πλήττει, ὥστε μὴ ἀπιστοτέρους ποιῆσαι· ἀλλ' ὀλίγον ἐμβαλὼν τὸ πληκτικόν, πολὺ δὲ τὸ θεραπευτικὸν προσφέρει διὰ τῶν ἐπαγομένων, ὥστε ὃ βούλεται κατορθῶσαι. τί γάρ φησι;

9 Πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείττονα, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν. Τουτέστιν, οὐχ ὡς κατεγνωκότες ὑμῶν ταῦτα λέγομεν, οὐδὲ ὡς νομίζοντες ὑμᾶς ἀκανθῶν πλήρεις, ἀλλὰ δεδοικότες μὴ τοῦτο γένηται. βέλτιον γὰρ ὑμᾶς τοῖς ῥήμασι φοβῆσαι, ἵνα μὴ τοῖς πράγμασιν ἀλγήσητε. καὶ τοῦτο τῆς συνέσεως Παύλου μάλιστα. καὶ οὐκ εἶπε, νομίζομεν, οὐδὲ στοχαζόμεθα, οὐδὲ προσδοκῶμεν, οὐδὲ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ τί; πεπείσμεθα. ὃ καὶ Γαλάταις γράφων ἔλεγε, Πέποιθα δὲ εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε. Οὐκ εἶπε, φρονεῖτε, ἀλλά, φρονήσετε. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐπειδὴ σφόδρα κατεγνωσμένοι ἦσαν, καὶ οὐκ εἶχεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπαινέσαι, ἀπὸ τῶν μελλόντων τοῦτο ποιεῖ, οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε, λέγων. ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ τῶν παρόντων· πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείττω, καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν. καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν παρόντων οὐ τοσαῦτα εἶχεν εἰπεῖν, ἀπὸ τῶν παρελθόντων κατασκευάζει τὴν παραμυθίαν, καί φησιν,

Γαλ. ε. ι.

10 Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καὶ διακονοῦντες.

Βαβαί, πῶς αὐτῶν ἀνεκτήσατο τὴν ψυχὴν καὶ ἀνέρρωσε, τῶν παλαιῶν ἀναμνήσας πραγμάτων, καὶ εἰς ἀνάγκην καταστήσας τοῦ μὴ προσδοκᾶν ἐπιλελῆσθαι τὸν Θεόν. ἀνάγκη γὰρ ἐκεῖνον ἀμαρτάνειν τὸν μὴ πεπληροφορημένον περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίας, καὶ τῆς τῶν ἑκάστῳ βεβιωμένων κατ' ἀξίαν παρ' αὐτοῦ ἀνταποδόσεως, καὶ λέγειν ὅτι ἄδικος ὁ Θεός. ὥστε συνηνάγκασεν αὐτοὺς πάντως προσδοκᾶν ἐκεῖνα τὰ μέλλοντα. τὸν γὰρ ἀπεγνωκότα ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ ἀπαγορεύσαντα, ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀναρρῶσαι δυνήσεταί τις· ὡς καὶ αὐτὸς Γαλάταις γράφων ἔλεγεν, Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψε; καὶ πάλιν, Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴγε καὶ εἰκῇ. ὥσπερ δὲ ἐνταῦθα μετὰ ἐπιπλήξεως τίθησι τὸ ἐγκώμιον, λέγων, ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον· οὕτω καὶ ἐκεῖ, Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε. μετ' ἐκπλήξεως τὸ ἐγκώμιον. περὶ γὰρ μεγάλων, ὅταν ἐκπέσωσι, θαυμάζομεν. ὁρᾷς ἐγκεκρυμμένον τὸν ἔπαινον τῇ κατηγορίᾳ καὶ τῇ διαβολῇ; καὶ οὐ περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο μόνον φησίν, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων. οὐ γὰρ εἶπε, πέπεισμαι, ἀλλά, πεπείσμεθα περὶ ὑμῶν τὰ κρείττονα· τουτέστι, τὰ χρηστά. ἤτοι περὶ πολιτείας, ἢ περὶ ἀνταποδόσεως ταῦτά φησιν. εἶτα εἰπὼν ἀνωτέρω, ὅτι ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγύς, καὶ ὅτι εἰς καῦσιν ἔσται, ἵνα μὴ δόξῃ περὶ αὐτῶν τοῦτο λέγειν, ἐπήγαγεν εὐθέως τό, οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης· δηλῶν, ὅτι εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν, οὐ πάντως περὶ ὑμῶν τοῦτο λέγομεν. καὶ εἰ περὶ ἡμῶν οὐ λέγεις, τί δήποτε καθάπερ νωθρεῖς καλῶν, καὶ μεμνημένος ἀκανθῶν ἐκφοβεῖς; ἐπειδή

Γαλ. ε. ζ.
Γαλ. γ. δ.
Γαλ. α. ϛ.

11 Ἐπιθυμοῦμεν, φησίν, ἕνα ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους·

12 Ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας. Ἐπιθυμοῦμεν, φησίν· οὐκ ἄρα μέχρι ῥημάτων τοῦτο βουλόμεθα μόνον. ἀλλὰ τί ἐπιθυμεῖς, εἰπέ. ἐπιθυμοῦμεν τῆς ἀρετῆς ὑμᾶς ἔχεσθαι· οὐχ ὡς τῶν προτέρων καταγινώσκοντες, φησίν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μελλόντων δεδοικότες. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐχ ὡς τῶν προτέρων καταγινώσκοντες, ἀλλὰ τῶν παρόντων· ἐξελύθητε γάρ, ῥᾳθυμότεροι γεγόνατε. ἀλλ' ὅρα πῶς προσηνῶς ἐνέφηνε, καὶ οὐκ ἔπληξε. τί γάρ φησιν; ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν σπουδὴν ἐνδείκνυσθαι ἄχρι τέλους. τοῦτο γὰρ

τὸ

ὃ θαυμαστόν ἐστι τῆς Παύλου συνέσεως, ὅτι οὐκ ἐνδείκνυνται, ὅτι ἐνέδωκαν, ὅτι καθυφῆκαν. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἐπιθυμοῦμεν ἕκαστον ὑμῶν, τοῦτό ἐστιν, ὡς ἂν εἴποι τις, θέλω σε σπουδάζειν ἀεί, καὶ οἷος ἦς πρότερον, τοιοῦτον εἶναι καὶ νῦν, καὶ εἰς τὸ μέλλον. τοῦτο γὰρ τὸν ἔλεγχον προσηνέστερον καὶ εὐπαράδεκτον εἰργάζετο. καὶ οὐκ εἶπε, θέλω, ὅπερ ἦν διδασκαλικῆς αὐθεντίας, ἀλλ' ὃ πατρικῆς ἦν φιλοστοργίας καὶ πλέον τοῦ θέλειν, ἐπιθυμοῦμεν· μονονουχὶ λέγων, συγγνῶτε κἂν φορτικόν τι φθεγξώμεθα. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ ἕνα ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ὑμῶν ἄχρι τέλους. τί ἐστι τοῦτο; ἡ ἐλπίς, φησι, διαβαστάζει, αὕτη ἀνακτᾶται πάλιν. μὴ ἐκλυθῆτε, μηδὲ ἀπελπίσητε, ἵνα μὴ περιττὴ ὑμῶν ἡ ἐλπὶς ᾖ. ὁ γὰρ ἀγαθὰ ἐργαζόμενος, καὶ ἀγαθὰ ἐλπίζει, καὶ οὐδέποτε ἀπελπίζει ἑαυτόν. ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, ἀκμὴν γίνεσθε. καὶ μὴν δριμύτερον ἔλεγεν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς. ἀλλ' ὅρα πῶς ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀκοῆς τὴν νωθρότητα ἔστησεν. ἐνταῦθα δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο φθέγγεται, ἀλλ' ἕτερόν τι αἰνίττεται. ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, μὴ ἐναπομείνητε τῇ ῥᾳθυμίᾳ, μὴ νωθροὶ γένησθε εἶπε. πάλιν αὐτοὺς εἰς τὸ μέλλον ἐξάγει καιρὸν τὸν ῥᾴθυμον [, εἰπών, ἵνα μὴ νωθρότεροι γένησθε]. ἐκείνου γὰρ τοῦ μήπω παρόντος οὐκ ἂν εἴημεν ὑποράθυμοι. ὁ μὲν γὰρ εἰς τὸ παρὸν παρακαλούμενος σπουδάζειν, ὡς ῥᾳθυμῶν ἴσως καὶ ὀκνηρότερος ἔσται· ὁ δὲ εἰς τὸ μέλλον, οὐχ οὕτως. ἐπιθυμοῦμεν δέ, φησιν, ἕκαστον ὑμῶν. πολλὴ ἡ φιλοστοργία· καὶ μεγάλων καὶ μικρῶν ὁμοίως κήδεται, καὶ πάντας οἶδε, καὶ οὐδένα παρορᾷ, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν περὶ ἕκαστον κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν ἰσοτιμίαν πρὸς πάντας. ὅθεν καὶ μᾶλλον ἔπειθε δέξασθαι τὸ φορτικὸν τῶν ῥημάτων. ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, φησι. καθάπερ γὰρ ἡ ἀργία τὸ σῶμα βλάπτει· οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν ἡ ἀργία τῶν ἀγαθῶν ὑπτιωτέραν ἐργάζεται καὶ ἀσθενῆ. μιμηταὶ δέ, φησι, τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας. καὶ τίνες οὗτοί εἰσιν, ἑξῆς λέγει. πρότερον εἴρηκε, μιμήσασθε τὰ πρότερα ὑμῶν κατορθώματα. εἶτα ἵνα μὴ λέγωσι, ποῖα; αὐτοὺς ἀνάγει ἐπὶ τὸν πατριάρχην, τῶν μὲν κατορθωμάτων οἴκοθεν αὐτοῖς φέρων τὰ ὑποδείγματα, τοῦ δὲ νομίζειν ἐγκαταλελεῖφθαι, ἀπὸ τοῦ πατριάρχου. τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μὴ λέγωσιν ὅτι ὡς οὐδενὸς ἄξιοι λόγου καταφρονηθέντες ἐγκατελείφθησαν, ἀλλ' εἰδέναι ἔχωσιν ὅτι τῶν μάλιστα γενναίων ἀνδρῶν τοῦτό ἐστι, τὸ διὰ πειρασμῶν ὁδεύειν τὸν βίον, καὶ ὅτι τοῖς θαυμαστοῖς καὶ μεγάλοις ἀνδράσιν οὕτω κέχρηται ὁ Θεός. δεῖ δέ, φησι, μετὰ μακροθυμίας ἅπαντα φέρειν. τοῦτο γάρ ἐστι καὶ πιστεῦσαι. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὅτι δίδωσι, καὶ λάβῃς εὐθέως, τί καὶ ἐπίστευσας; οὐκέτι γὰρ τῆς πίστεώς ἐστι τοῦτο τῆς σῆς, ἀλλ' ἐμοῦ, φησι, τοῦ προλαβόντος τὴν ἐπαγγελίαν καὶ δεδωκότος. ἐὰν δὲ εἴπω ὅτι δίδωμι, καὶ μετὰ ἑκατὸν ἔτη δώσω, σὺ δὲ μὴ ἀπελπίσῃς· τότε με ἐνόμισας ἀξιόπιστον, τότε τὴν προσήκουσαν περὶ ἐμοῦ δόξαν ἔχεις. ὁρᾷς ὅτι πολλάκις ἡ ἀπιστία οὐκ ἐξ ἀνελπιστίας γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὀλιγοψυχεῖν καὶ μὴ μακροθυμεῖν, οὐκ ἐκ τοῦ * ἐπαγγειλαμένου; οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεός, φησιν ἐπιλαθέσθαι τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ τῆς σπουδῆς ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις, καὶ διακονοῦντες. μεγάλα αὐτοῖς μαρτυρεῖ, οὐκ ἔργα μόνον *, ἀλλὰ καὶ μετὰ προθυμίας ἔργα. ὃ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς ἔδωκαν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἡμῖν. (β. Κορ. η. ε.) ἧς ἐνεδείξασθε, φησιν, εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις, καὶ διακονοῦντες. ὅρα πῶς πάλιν αὐτοὺς θεραπεύει, ἐπαγαγὼν καὶ εἰπών, διακονοῦντες. ἔτι καὶ νῦν, λέγει, διακονοῦντες, διεγείρων αὐτούς, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐκείνοις πεποιήκασιν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. ἣν ἐνεδείξασθε, φησιν· οὐχ ἁπλῶς εἰς τοὺς ἁγίους, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. τοῦτο γάρ ἐστιν, εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὡσεὶ ἔλεγε διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πάντα πεποιήκατε. ὁ τοίνυν τοσαύτης παρ' ὑμῶν ἀπολαύων σπουδῆς καὶ ἀγάπης, οὐ καταφρονήσει ποτὲ ὑμῶν, οὐδὲ ἐπιλήσεται.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα ἀκούοντες, παρακαλῶ, διακονῶμεν τοῖς ἁγίοις. πᾶς γὰρ πιστὸς ἅγιος, καθὸ

πιστός

πιστός ἐστι. κἂν κοσμικός ᾖ τις, ἅγιός ἐστιν. Ἡγίασται γάρ, φησιν, ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί. ὅρα πῶς τὸν ἁγιασμὸν ἡ πίστις ποιεῖ. κἂν κοσμικὸν τοίνυν ἴδωμεν ἐν περιστάσει, ὀρέγωμεν χεῖρα· μὴ πρὸς τοὺς ἐν ὄρεσι μόνον καθημένους ὦμεν σπουδαῖοι. ἅγιοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι καὶ βίῳ καὶ πίστει· ἅγιοι δὲ καὶ οὗτοι τῇ πίστει, πολλοὶ δὲ καὶ βίῳ. μή, ἐὰν ἴδωμεν μοναχὸν εἰς φυλακήν, τότε εἰσέλθωμεν· ἐὰν δὲ κοσμικόν, μὴ εἰσέλθωμεν. ἅγιος ἐστι καὶ οὗτος, καὶ ἀδελφός. τί οὖν, φησιν, ἐὰν ᾖ ἀκάθαρτος καὶ μιαρός; ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. σὺ διὰ τὸν Θεὸν ποίησον. καὶ τί λέγω; κἂν Ἕλληνα ἴδωμεν ἐν περιστάσει, εὖ ποιεῖν δεῖ, καὶ ἁπλῶς πάντα ἄνθρωπον ἐν περιστάσεσιν ὄντα, πολλῷ δὲ μᾶλλον πιστὸν κοσμικόν. ἄκουε Παύλου λέγοντος, Τὸ καλὸν ποιεῖτε πρὸς πάντας· μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. ἀλλ' οὐκ οἶδα πόθεν τοῦτο εἰσενήνεκται, καὶ πόθεν αὕτη κεκράτηκεν ἡ συνήθεια. ὁ γὰρ τοὺς μονάζοντας μόνον ἐπιζητῶν, κἀκείνους μόνους εὖ ποιεῖν θέλων, καὶ ἐκείνους δὲ πάλιν περιεργαζόμενος, καὶ λέγων, ἐὰν μὴ ᾖ ἄξιος, ἐὰν μὴ ᾖ δίκαιος, ἐὰν μὴ σημεῖα ποιῇ, οὐκ ὀρέγω χεῖρα, τὸ πλέον τῆς ἐλεημοσύνης ἐξέβαλε, καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τῷ χρόνῳ πάλιν ἀναιρήσει· καίτοιγε ἐλεημοσύνη ἐκείνη ἐστίν, ἡ εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς, ἡ εἰς τοὺς ὑπευθύνους γινομένη. ἐλεημοσύνη γάρ τοῦτό ἐστιν, οὐ τὸ τοὺς κατορθωκότας, ἀλλὰ τὸ τοὺς πεπλημμεληκότας ἐλεεῖν. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τί φησιν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παραβολῆς. Κατήει, φησί, τις ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ λῃσταῖς περιέπεσε· καὶ τυπτήσαντες αὐτόν, εἴασαν παρὰ τὴν ὁδὸν ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. κατὰ δὲ συγκυρίαν Λευΐτης τις παρὰ τὴν ὁδὸν ἦλθε, καὶ ἰδὼν αὐτόν, ἀντιπαρῆλθεν· ὁμοίως δὲ καὶ ἱερεὺς εἰς τὸ αὐτὸ ποιήσας παρέδραμεν. ὕστερον δὲ ἦλθέ τις Σαμαρείτης, καὶ πολλὴν τὴν κηδεμονίαν ἐποιήσατο ἐπ' αὐτοῦ. ἐπέδησε γὰρ τὰ τραύματα, ἐπέσταξεν ἔλαιον, ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν ὄνον, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ πανδοχεῖον, εἶπε τῷ πανδοχεῖ, Θεράπευσον αὐτόν. καὶ ὅρα τὴν φιλοτιμίαν τὴν πολλήν· καὶ ἐγώ σοι δώσω, φησίν, ὅσον ἂν ἀναλώσῃς. εἶτα πυνθάνεται, Τίς οὖν δοκεῖ σοι ἐκ τῶν τριῶν τούτων πλησίον αὐτοῦ γεγονέναι; ὁ δὲ νομικὸς εἶπεν, ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ, ἀκούει, Πορεύου οὖν καὶ σύ, ποίει ὁμοίως. καὶ θέα ποίαν εἶπε παραβολήν· οὐκ εἶπεν ὅτι Ἰουδαῖος εἰς Σαμαρείτην ἐποίησεν, ἀλλ' ὅτι Σαμαρείτης τὴν φιλοτιμίαν ἐκείνην ἅπασαν ἐνεδείξατο. ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ἐξ ἴσης προνοεῖσθαι τῶν πάντων, οὐ τῶν οἰκείων τῆς πίστεως μόνον ἐπιμελουμένους, τῶν ἀλλοτρίων δὲ ἀμελοῦντας. οὕτω τοίνυν καὶ σύ, ἐὰν ἴδῃς τινὰ κακῶς πράττοντα, μηδὲν περιεργάζου λοιπόν· ἔχει * τὸ δικαίωμα τῆς βοηθείας τὸ κακῶς παθεῖν αὐτόν. εἰ γὰρ ὄνον ἐὰν ἴδῃς ἀγχόμενον, ἐγείρεις αὐτόν, καὶ οὐ περιεργάζῃ τίνος ἐστί· πολλῷ μᾶλλον ἄνθρωπον οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι, τίνος ἐστί. τοῦ Θεοῦ ἐστι, κἂν Ἕλλην ᾖ, κἂν Ἰουδαῖος. εἰ γὰρ καὶ ἄπιστος, ἀλλὰ βοηθείας δεῖται. εἰ μὲν γὰρ ἐξετάζειν καὶ κρίνειν ἐπετράπη σοι, καλῶς ταῦτα ἔλεγες· νυνὶ δὲ ἡ συμφορὰ ταῦτα οὐκ ἀφίησί σε ἐξετάζειν. εἰ γὰρ οὐδὲ ὑγιαίνοντας περιεργάζεσθαι χρή, οὐδὲ τὰ ἑτέρων πολυπραγμονεῖν· πολλῷ μᾶλλον τοὺς κακῶς πράττοντας. ἄλλως δὲ [τί;] εἶδες εὐθηνοῦντα αὐτὸν ἢ εὐδοκιμοῦντα, ὅτι λέγεις, πονηρός ἐστι καὶ φαῦλος; κακῶς πράττει. εἰ δὲ κακῶς πράττοντα ὁρᾷς, μὴ λέγε ὅτι πονηρός ἐστιν. ὅταν μὲν γὰρ εὐδοκιμῇ, καλῶς ταῦτα λέγομεν· ὅταν δὲ ἐν συμφορᾷ ᾖ, καὶ βοηθείας δεῖται, οὐ χρὴ λέγειν ὅτι πονηρός ἐστιν. ὠμότητος γὰρ τοῦτο, καὶ ἀπανθρωπίας καὶ ἀλαζονείας. τί τῶν Ἰουδαίων ἀνομώτερον γέγονεν, εἰπέ μοι; ἀλλ' ὅμως ἐκόλασεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ δικαίως, καὶ σφόδρα δικαίως. καὶ ὅμως τοὺς μὲν συναλγοῦντας αὐτοῖς ἀπεδέξατο, τοὺς δὲ ἐφησθέντας ἐκόλασεν. Οὐκ ἔπασχον γάρ, φησιν, οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ. καὶ πάλιν φησίν, Ἐκπρίου κτεινομένους, μὴ φείσῃ. οὐκ εἶπε, περιέργασαι, καὶ μάθε τίς ἐστι· καίτοι ὡς τὰ πολλὰ πονηροὶ οἱ ἀπαγόμενοι· ἀλλ' εἶπεν ἁπλῶς, ἐκπρίου· ὅστις ἂν ᾖ, φησί. τοῦτο γάρ ἐστι μάλιστα ἐλεημοσύνη. ὁ μὲν γὰρ φίλον εὖ ποιῶν, οὐ διὰ τὸν Θεὸν πάντως* ποιεῖ·

α. Κορ. ζ. ιδ.
Ματθ. ζ. α.
Γαλ. ϛ. ι.
Λουκ. ι. λ.
Αμ. ϛ. ϛ.
Παροιμ. κδ. ια.

ὁ δὲ

ὁ δὲ τὸν ἀγνῶτα, τουτέστι καθαρῶς διὰ τὸν Θεὸν ἐργάζεται. καὶ ὁ μὲν φησι, μὴ φείσῃ χρημάτων, ἀλλὰ κἂν πάντα δέῃ κενῶσαι, δός. ἡμεῖς δὲ ἀγχομένους ὁρῶντες, ἀποδυρομένους, μυρίων ἐπιταγμάτων χαλεπώτερα πάσχοντας, καὶ ἀδίκως πολλάκις, φειδόμεθα τῶν χρημάτων, καὶ ἀφειδοῦμεν τῶν ἀδελφῶν· τῶν ἀψύχων μὲν κηδόμεθα, ψυχῆς δὲ ἀμελοῦμεν. καίτοιγε Παῦλος κελεύει ἐν πρᾳότητι παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε, φησι, δῷ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. μήποτε, φησιν. ὁρᾷς πόσης μακροθυμίας τὸ ῥῆμα γέμει; τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι, μηδένα ἀπελπίζωμεν. καὶ γὰρ καὶ ἁλιεῖς, πολλάκις τὸ ἄγκιστρον ῥίψαντες εἰς τὴν θάλατταν, οὐκ ἐπέτυχον· ὕστερον δὲ βαλόντες, τὸ πᾶν ἀπέλαβον· οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀπελπίζομεν, ἀλλὰ προσδοκῶμεν ὅτι ἀθρόον δείξετε ἡμῖν καρπὸν ὥριμον. καὶ γὰρ ὁ γηπόνος ἐπειδὰν σπείρῃ, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ τὴν δευτέραν ἀναλοῖ, καὶ πολὺν χρόνον ἐκδέχεται· εἶτα ἀθρόον πανταχοῦ ὁρᾷ τοὺς καρποὺς βλαστάνοντας. τοῦτο καὶ ἐφ' ὑμῶν ἔσεσθαι προσδοκῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

(Β. Τιμ. β. κε.)

Λογ. ια. 13 ΤΩ ΓΑΡ ΑΒΡΑΑΜ ΕΠΑΓΓΕΙΛΑΜΕΝΟΣ Ο Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς μείζονος εἶχεν ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ,

14 Λέγων, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε.

15 Καὶ οὕτω μακροθυμήσας, ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας.

16 Ἄνθρωποι μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος.

Καθαψάμενος [γενναίως] τῶν Ἑβραίων, καὶ φοβήσας αὐτοὺς ἱκανῶς, πρότερον μὲν τοῖς ἐγκωμίοις παραμυθεῖται, δεύτερον δὲ, ὃ καὶ ἰσχυρότερόν ἐστι, τῷ πάντως ἐπιτεύξεσθαι αὐτοὺς τῶν ἐλπιζομένων. καὶ τὴν παράκλησιν οὐκ ἀπὸ τῶν ἐνεστώτων ποιεῖται, ἀλλὰ πάλιν ἀπὸ τῶν μελλόντων· ὃ δὴ μᾶλλον αὐτοὺς ἔπειθεν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ κολάσει δι' ἐκείνων μᾶλλον φοβεῖ, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐπάθλοις διὰ τούτων παρακαλεῖ, ὅπερ τοῦ Θεοῦ δείκνυσιν ἔθος. τοῦτο δέ ἐστι, τὸ μὴ ταχέως ἐπάγειν τὰ ἐπηγγελμένα, ἀλλὰ διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου. ποιεῖ δὲ τοῦτο, τῆς τε αὐτοῦ δυνάμεως μέγιστον τεκμήριον ἐκφέρων, καὶ ἡμᾶς εἰς πίστιν ἐνάγων, ἵνα οἱ ἐν θλίψει ζῶντες, καὶ τὰς ἐπαγγελίας μὴ λαμβάνοντες, μηδὲ τοὺς μισθοὺς, μὴ ἀπαγορεύωσι πρὸς τοὺς καμάτους. καὶ πάντας ἀφεὶς, καίτοιγε ἔχων πολλοὺς εἰπεῖν, τὸν Ἀβραὰμ εἰς μέσον ἤγαγε διά τε τὸ ἀξίωμα τοῦ προσώπου, καὶ διὰ τὸ μάλιστα ἐπ' αὐτοῦ τοῦτο συμβεβηκέναι· καίτοιγε ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς φησιν, ὅτι Οὗτοι πάντες πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι, οὐκ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι. (Ἑβρ. ια. ιγ. λθ.) τῷ γὰρ Ἀβραάμ, φησιν, ἐπαγγειλάμενος ὁ Θεὸς, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς μείζονος εἶχεν ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε. καὶ οὕτω μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. πῶς οὖν ἐν τῷ τέλει φησὶν, ὅτι οὐκ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας· ἐνταῦθα δὲ, ὅτι μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας; πῶς οὐκ ἔλαβε; πῶς καὶ ἐπέτυχεν; οὐ περὶ τῶν αὐτῶν ἐνταῦθά φησι κἀκεῖ, ἀλλὰ καὶ διπλῆν ποιεῖται τὴν παράκλησιν. ἐπηγγείλατο τῷ Ἀβραάμ. καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα μετὰ μακρὸν χρόνον ἔδωκε· τὰ δὲ ἐκεῖ, οὐδέπω· καὶ οὕτω μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἡ ἐπαγγελία μόνη τὸ πᾶν εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ ἡ μακροθυμία; ἐνταῦθα φοβεῖ αὐτοὺς, δεικνὺς ὅτι πολλάκις ἐγκόπτεται ἐπαγγελία δι' ὀλιγοψυχίαν. καὶ τοῦτο ἔδειξε

μὲν

μὲν διὰ τοῦ λαοῦ. ἐπειδὴ γὰρ ὠλιγοψύχησαν, διὰ τοῦτο τῆς ἐπαγγελίας ἐπέτυχον οὐδαμῶς. τὸ δὲ ἐναντίον δείκνυσι διὰ τοῦ Ἀβραάμ. εἶτα πρὸς τῷ τέλει καὶ πλῆθός τι ποιεῖ. δείκνυσι γὰρ ὅτι καὶ μακροθυμήσαντες οὐκ ἐπέτυχον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπαλλοιοῦσιν. ἄνθρωποι μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος· ὁ δὲ Θεὸς
5 ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς μείζονος εἶχεν ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ. καλῶς. τίς οὖν ἐστιν ὁ ὀμόσας τῷ Ἀβραάμ; οὐχὶ ὁ υἱός; οὔ, φησι. πόθεν τοῦτο λέγεις; μάλιστα μὲν γὰρ αὐτός· πλὴν οὐκ ἀμφισβητῶ. ὅταν οὖν αὐτὸς ὀμνύῃ τὸν αὐτὸν ὅρκον, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν κατὰ μείζονος" ὀμόσαι; ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ὤμοσεν, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς ὀμνύει καθ' ἑαυτοῦ, λέγων, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν. ἐνταῦθα "αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει ἐκείνων τῶν ὅρ-
10 κων τῶν τοῦ Χριστοῦ, ὧν συνεχῶς ἔλεγεν, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. τί ἐστι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος; ἀντὶ τοῦ, ἐκ τούτου λύεται πάσης ἀντιλογίας ἀμφισβήτησις· οὐ τῆσδε, ἢ τῆσδε, ἀλλὰ πάσης. ἔδει μὲν οὖν καὶ χωρὶς ὅρκου πιστεύεσθαι τὸν Θεόν. *(Ἰωαν. ια. κϛ.)*

17 Ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ Θεός, φησιν, ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγ-
15 γελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ. Ἐνταῦθα καὶ τοὺς πιστοὺς περιλαμβάνει. διὰ τοῦτο καὶ ταύτης τῆς ἐπαγγελίας μέμνηται" τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινῶς γενομένης. ἐμεσίτευσε, φησιν, ὅρκῳ. πάλιν ἐνταῦθα τὸν υἱόν φησι μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ μεσίτην γεγονέναι.

18 Ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι τὸν Θεόν.
20 Ποίων, καὶ ποίου; τοῦ τε εἰπεῖν καὶ ὑποσχέσθαι, τοῦ τε ὅρκον προσθεῖναι τῇ ὑποσχέσει. ἐπειδὴ γὰρ παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο δοκεῖ πιστότερον εἶναι τὸ τοῦ ὅρκου, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ προσέθηκεν. ὁρᾷς ὅτι οὐ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ σκοπεῖ, ἀλλ' ὅπως τοὺς ἀνθρώπους πείσῃ, καὶ ἀνάξια περὶ ἑαυτοῦ ἀνέχεται λέγεσθαι; * τουτέστι, πληροφορῆσαι θέλων. καὶ ἐπὶ [μὲν] τοῦ Ἀβραάμ, δείκνυσι τοῦ Θεοῦ ὂν τὸ πᾶν, οὐ τῆς μακροθυμίας ἐκείνου, εἴγε καὶ ὅρκον ὑπέσχετο προσθεῖναι, εἰ καθ'
25 οὗ ὀμνύουσιν ἄνθρωποι, καὶ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ ὤμοσε, τουτέστι, καθ' ἑαυτοῦ. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ὡς μείζονος, οὗτος δὲ οὐχ ὡς μείζονος· καὶ ὅμως ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἴσον, ἀνθρώπους καθ' ἑαυτοῦ ὀμόσαι, καὶ Θεόν. ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἐξουσίαν ἑαυτοῦ οὐκ ἔχει. ὁρᾷς τοίνυν ὅτι οὐ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ μᾶλλον ἢ πρὸς ἡμᾶς τοῦτο εἴρηται. Ἰσχυράν, φησι, παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος. "Καὶ ἐνταῦθα πάλιν μα-
30 κροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας" νῦν, φησι, καὶ οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴ ὤμοσεν. ὅρκος δὲ τίς ἐστιν ἐθέλουσιν εἰπεῖν τὸ, κατὰ τοῦ μείζονος ὀμόσαι. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄπιστόν ἐστι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, συγκατέβη εἰς τὰ αὐτὰ ἡμῖν. ὥσπερ οὖν ὄμνυσι δι' ἡμᾶς, καίτοι ἀνάξιον αὐτοῦ τὸ μὴ πιστεύεσθαι· οὕτω καὶ τό, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθεν, εἴρηκεν, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τοῦτο νομίζουσι μᾶλλον εἶναι ἀξιοπιστότερον, τὸ διὰ τῆς πείρας ἐλθεῖν. τί ἐστι, τῆς προκειμένης ἐλπίδος;
35 ἀπὸ τούτων τὰ μέλλοντα, φησι, στοχαζόμεθα. εἰ γὰρ ταῦτα μετὰ τοσοῦτον ἐξέβη χρόνον, πάντως κἀκεῖνα. ὥστε τὰ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ γεγενημένα πιστοῦται ἡμᾶς καὶ περὶ τῶν μελλόντων.

19 Ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος.

40 20 Ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐν τῷ κόσμῳ ἔτι ὄντας, καὶ οὐδέπω μεταστάντας τοῦ βίου, δείκνυσιν ἤδη ὄντας ἐν τοῖς ἐπηγγελμένοις. διὰ γὰρ τῆς ἐλπίδος ἤδη ἐν τῷ οὐρανῷ ἐσμεν. εἶπεν, ἀναμείνατε· πάντως γὰρ ἔσται. εἶτα πληροφορῶν λέγει, μᾶλλον δέ, τῇ ἐλπίδι ἤδη ἐτύχετε. καὶ οὐκ εἶπεν, ἡμεῖς ἐσμεν ἔνδον, ἀλλ' αὐτὴ εἰσῆλθεν ἔνδον· ὅπερ ἀληθέστερον ἦν καὶ πιθανώτερον.

ραν. ὥσπερ γὰρ ἡ ἄγκυρα ἐξαρτηθεῖσα τοῦ πλοίου, οὐκ ἀφίησιν αὐτὸ περιφέρεσθαι, κἂν μυρίοι περισαλεύωσιν ἄνεμοι, ἀλλ' [ἐξαρτηθεῖσα] ἑδραῖον ποιεῖ· οὕτω καὶ ἡ ἐλπίς. καὶ ὅρα πῶς σφόδρα ἁρμόδιον εὗρεν εἰκόνα. οὐ γὰρ εἶπε θεμέλιον, ὅπερ ἀπῇδεν, ἀλλὰ ἄγκυραν. τὸ γὰρ ἐν σάλῳ ὄν, καὶ οὐ σφόδρα δοκοῦν ἡδράσθαι, ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς, ὡς ἐπὶ γῆς, ἕστηκε, καὶ σαλεύεται, καὶ οὐ σαλεύεται. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σφόδρα ἐρρωμένων καὶ φιλοσόφων, εἰκότως ἐκεῖνο τέθεικεν ὁ Χριστὸς λέγων, Ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀπαγορευόντων, καὶ ὀφειλόντων διὰ τῆς ἐλπίδος διαβαστάζεσθαι, οἰκείως τοῦτο τέθεικεν ὁ Παῦλος. ἡ μὲν γὰρ ζάλη καὶ ὁ πολὺς χειμὼν σαλεύει τὸ σκάφος· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐκ ἀφίησι περιφέρεσθαι, κἂν μυρίοι περισαλεύωσιν ἄνεμοι. ὥστε εἴ γε μὴ ταύτην εἴχομεν, πάλαι ἂν κατεποντίσθημεν. οὐκ ἐν τοῖς πνευματικοῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πολλὴν ταύτης εὕροι τις ἂν τὴν ἰσχύν· οἷον, ἐπὶ ἐμπορείας, ἐπὶ γεωργίας, ἐπὶ στρατείας. ἐὰν γὰρ μὴ ταύτην εὐθέως τις προθῆται, οὐδ' ἂν ἅψαιτο ἔργου. ἄγκυραν δὲ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἀλλ' ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν· ἵνα δηλώσῃ τὸ ἀψευδὲς τῶν αὐτῇ ἐπερειδομένων εἰς σωτηρίαν· διὸ ἐπάγει, εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος. τί ἐστι τοῦτο; ἀντὶ τοῦ, διϊκνουμένην εἰς τὸν οὐρανόν. εἶτα καὶ τὴν πίστιν ἐπήγαγεν, ἵνα μὴ μόνον ἐλπὶς ᾖ, ἀλλὰ καὶ ἀληθὴς σφόδρα. μετὰ γὰρ τὸν ὅρκον καὶ ἑτέραν τίθησι, τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν, ὅτι πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς. ὁ δὲ πρόδρομος, τινός ἐστι πρόδρομος· ὥσπερ Ἰωάννης τοῦ Χριστοῦ. καὶ οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, εἰσῆλθεν, ἀλλ', ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν· ὡς καὶ ἡμῶν ὀφειλόντων καταλαβεῖν. οὐ πολὺ γὰρ τοῦ προδρόμου καὶ τῶν ἑπομένων ὀφείλει εἶναι τὸ μέσον· ἐπεὶ οὐδ' ἂν εἴη πρόδρομος. τὸν γὰρ πρόδρομον καὶ τοὺς ἑπομένους ἐν τῇ αὐτῇ χρὴ εἶναι ὁδῷ· καὶ τὸν μὲν ὁδεύειν, τοὺς δὲ ἐπικαταλαμβάνειν. κατὰ τὴν τάξιν, φησὶ, Μελχισεδὲκ, ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα. ἰδοὺ καὶ ἄλλη παράκλησις· εἴ γε ἄνω ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν, καὶ πολὺ βελτίων τῶν παρὰ Ἰουδαίοις, οὐ τῷ τόπῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τύπῳ, καὶ τῇ σκηνῇ, καὶ τῇ διαθήκῃ, καὶ τῷ προσώπῳ. καὶ τοῦτο δὲ εἰς τὸ κατὰ σάρκα εἴρηται.

Ματθ. ζ. κδ.

ΗΘΙΚΟΝ

Χρὴ τοίνυν καὶ τοὺς ὧν ἐστιν ἱερεὺς, σφόδρα εἶναι βελτίους· καὶ ὥσπερ πολὺ τὸ μέσον Ἀαρὼν καὶ τοῦ Χριστοῦ, τοσοῦτον ἡμῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων τὸ μέσον. ὅρα γάρ· ἄνω ἔχομεν τὸ ἱερεῖον, ἄνω τὸν ἱερέα, ἄνω τὴν θυσίαν. οὐκοῦν τοιαύτας ἀναφέρωμεν θυσίας τὰς ἐν ἐκείνῳ δυναμένας προσφέρεσθαι τῷ θυσιαστηρίῳ· οὐκέτι πρόβατα καὶ βόας, οὐκέτι αἷμα καὶ κνίσσαν. πάντα ταῦτα λέλυται, καὶ ἀντεισενήνεκται ἀντὶ τούτων ἡ λογικὴ λατρεία. τί δέ ἐστιν ἡ λογικὴ λατρεία; τὰ διὰ ψυχῆς, τὰ διὰ πνεύματος (Πνεῦμα, φησὶν, ὁ Θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ χρὴ προσκυνεῖν) ὅσα μὴ δεῖται σώματος, ὅσα μὴ δεῖται ὀργάνων, μὴ τόπων. τὰ δέ ἐστιν οἷον ἐπιείκεια, σωφροσύνη, ἐλεημοσύνη, ἀνεξικακία, μακροθυμία, ταπεινοφροσύνη. ταῦτα τὰ θύματα καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἴδοι τις ἂν ἄνωθεν προδιατετυπωμένα. Θύσατε γὰρ, φησὶν ὁ Δαβὶδ, τῷ Θεῷ θυσίαν δικαιοσύνης. καὶ πάλιν, Θύσω σοι θυσίαν αἰνέσεως, καὶ, Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, καὶ, Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, [καὶ, Τί Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τὸ ἀκούειν αὐτοῦ;] Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ηὐδόκησας. τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεὸς, τὸ θέλημά σου. καὶ πάλιν, Ἱνατί μοι λίβανον ἐκ Σαβὰ φέρετε; καὶ ἑτέρως, Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι· ἀλλ' ἀντὶ τούτων, Ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. ὁρᾷς οἵαις θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός; ὁρᾷς καὶ ἄνωθεν ἤδη τὰς μὲν ἐκκεχωρηκυίας, τὰς δὲ ἀντεισελθούσας; ταύτας τοίνυν προσάγωμεν. ἐκεῖναι μὲν γὰρ πλούτου καὶ τῶν ἐχόντων εἰσὶν, αὗται δὲ ἀρετῆς· ἐκεῖναι ἔξωθεν, αὗται ἔνδοθεν· ἐκείνας καὶ ὁ τυχὼν ἐργάσασθαι δύναιτ' ἄν, ταύτας δὲ ὀλίγοι. ὅσῳ δὲ προβάτου κρείττων ὁ ἄνθρωπος, τοσούτῳ αὕτη ἐκείνης ἡ θυσία. ἐν-

Ἰωαν. δ. κδ.
Ψαλ. δ. ς.
Ψαλ. ριε. ζ.
Ψαλ. μθ. κδ.
Ψαλ. ν. ιθ.
Μιχ. ς. η.
Ψαλ. λθ. ι.
Ἱερ. ς. κ.
Ἀμως. ε. κγ.
Ὠσ. ς. ς.

ταῦθα

ἐνταῦθα γὰρ τὴν ψυχήν σου ἀναφέρεις θῦμα. ἔστι καὶ ἄλλα θύματα, τὰ ὄντως ὁλοκαυτώματα, τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων σώματα. ἐκεῖνα ἁγνὰ καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα· ἐκεῖνα ὀσμὴν εὐωδίας ἔχει μεγάλην. δύνασαι καὶ σύ, ἐὰν θέλῃς, τοιαύτην θυσίαν ἀναγαγεῖν. τί γάρ, ἐὰν μὴ τῷ πυρὶ καύσῃς τὸ σῶμα; ἀλλ᾽ ἑτέρῳ πυρὶ δύνασαι· οἷον, τῷ τῆς πενίας τῆς ἑκουσίου, τῷ τῆς θλί-
5 ψεως. τὸ γὰρ ἐξεῖναι μετὰ τρυφῆς καὶ πολυτελείας διάγειν, τὸν δὲ ἐπίμοχθον καὶ κατάπικρον ἀναιρεῖσθαι βίον, καὶ τὸ σῶμα νεκροῦν, οὐχὶ ὁλοκαύτωσίς ἐστι; νέκρωσόν σου τὸ σῶμα, καὶ σταύρωσον, καὶ λήψῃ καὶ αὐτὸς τοῦ μαρτυρίου τοῦτον τὸν στέφανον. ὅπερ [γὰρ] ἐκεῖ τὸ ξίφος ἐργάζεται, τοῦτο ἐνταῦθα ἡ προθυμία ποιείτω. μὴ καιέτω, μηδὲ κατεχέτω χρημάτων ἔρως, ἀλλὰ καταχωννύσθω καὶ κατασβεννύσθω ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἡ ἄτοπος τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος, καὶ κατα-
10 κοπτέσθω τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος. αὕτη θυσία καλή, οὐ δεομένη ἱερέως, ἀλλ᾽ αὐτοῦ τοῦ προσφέροντος αὐτήν· θυσία καλή, κάτω μὲν ἐπιτελουμένη, ἄνω δὲ εὐθέως ἀναλαμβανομένη. οὐχὶ θαυμάζομεν ὅτι τὸ παλαιὸν πῦρ κατιὸν ἅπαντα ἀνήλισκεν; ἔξεστι καὶ νῦν πῦρ κατελθεῖν πολὺ θαυμαστότερον ἐκείνου, καὶ πάντα ἀναλῶσαι τὰ προκείμενα· μᾶλλον δέ, οὐκ ἀναλῶσαι, ἀλλ᾽ ἀναγαγεῖν εἰς τὸν οὐρανόν. οὐ γὰρ τέφραν αὐτὰ ποιεῖ, ἀλλὰ δῶρα προσφέρει
15 τῷ Θεῷ. τοιαῦται ἦσαν αἱ τοῦ Κορνηλίου προσφοραί. Αἱ προσευχαί σου γάρ, φησι, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ὁρᾷς συζυγίαν ἀρίστην; τότε ἀκουόμεθα, ὅταν καὶ αὐτοὶ ἀκούωμεν τῶν προσιόντων πενήτων. Ὃς ἀποφράσσει, φησί, τὰ ὦτα αὐτοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι πτωχοῦ, τῆς δεήσεως αὐτοῦ οὐκ εἰσακούσεται ὁ Θεός. Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα· ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος. οὐκ
20 ἄλλη δὲ αὕτη ἐστίν, ἀλλ᾽ ἢ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡ πονηρὰ οὖσα τοῖς ἁμαρτωλοῖς. τί ἐστιν ὁ συνιῶν; ὁ νοῶν τί ἐστι πένης, ὁ τὴν θλίψιν αὐτοῦ καταμανθάνων. ὁ γὰρ μαθὼν αὐτοῦ τὴν θλίψιν, πάντως καὶ εὐθέως αὐτὸν ἐλεήσει. ὅταν ἴδῃς πένητα, μὴ παραδράμῃς, ἀλλ᾽ εὐθέως ἐννόησον τίς ἂν ἦς, εἰ σὺ ἦς ἐκεῖνος. τί οὐκ ἂν ἠθέλησας πάντας ποιεῖν; ὁ συνιῶν, φησιν. ἐννόησον ὅτι ὁμοίως σοι ἐλεύθερός ἐστι, καὶ τῆς αὐτῆς σοι κοινωνεῖ εὐγενείας, καὶ πάντα σοι κοινὰ κέκτηται·
25 ἀλλὰ τοῦτον τῶν οὐδὲ ἔλαττον ἔχοντά σου, οὐδὲ τῶν κυνῶν πολλάκις τῶν σῶν ἴσον ποιεῖς. τῶν μὲν γὰρ ἄρτου κορέννυνται, οὗτος δὲ πολλάκις ἐκοιμήθη πεινῶν, καὶ τῶν δούλων τῶν σῶν ὁ ἐλεύθερος ἀτιμότερος γέγονεν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι ἡμῖν χρείαν πληροῦσι, φησί. ποίαν δὴ ταύτην, εἰπέ μοι; ὅτι δουλεύουσί σοι καλῶς; ἐὰν οὖν δείξω καὶ τοῦτον χρείαν σοι πληροῦντα πολλῷ μείζονα ἐκείνων, τί ἐρεῖς; παραστήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, καὶ ἐξαιρήσεταί σε τοῦ
30 πυρός. τί τοιοῦτον οἱ δοῦλοι ποιοῦσι πάντες; ὅτε ἡ Ταβιθὰ ἐτελεύτησε, τίς ἀνέστησεν αὐτήν; δοῦλοι περιστάντες, ἢ πτωχοί; σὺ δὲ οὐδὲ τῶν δούλων τὸν ἐλεύθερον ἐν ἴσῳ ποιεῖν ἐθέλεις. πολύς ἐστιν ὁ κρυμός, καὶ ἔρριπται ἐπ᾽ ἐδάφους ῥάκια ἔχων ὁ πένης, ἀποτεθνηκὼς σχεδὸν ὑπὸ τοῦ κρύους, κροτῶν τοὺς ὀδόντας, καὶ τῇ ὄψει καὶ τῷ σχήματι ἱκανὸς παρακαλέσαι· σὺ δὲ θερμαινόμενος καὶ μεθύων παρέρχῃ. καὶ πῶς ἀξιοῖς τὸν Θεὸν ἐν συμφορᾷ σε ὄντα ἐξελέσθαι; πολλάκις δὲ καὶ τοῦτο
35 λέγεις, ἐγὼ εἰ ἤμην, καὶ ἔλαβον πολλὰ ἁμαρτόντα τινά, ἀφῆκα ἂν αὐτόν, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀφίησι; μὴ τοῦτο εἴπῃς. καὶ γὰρ σὺ τὸν οὐδὲν ἁμαρτόντα εἰς σέ, ὃν δύνασαι ἀπαλλάξαι, τοῦτον περιορᾷς. εἰ δὲ τὸν τοιοῦτον σὺ παραλογίζῃ, πῶς ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνοντά σε ἀφήσει; ἆρα οὐχὶ γεέννης ἄξια ταῦτα; καὶ τί θαυμαστόν; * σῶμα μὲν πολλάκις νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον, οὐκέτι τῆς τιμῆς αἰσθανόμενον, μυρίοις καὶ ποικίλοις καὶ δια-
40 χρύσοις ἱματίοις περιστέλλεις· τὸ δὲ ἀλγοῦν καὶ κατακοπτόμενον καὶ βασανιζόμενον καὶ καταπινόμενον ὑπὸ λιμοῦ καὶ κρυμοῦ περιορᾷς, καὶ πλέον τῇ κενοδοξίᾳ χαρίζῃ, ἢ τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. καὶ εἴθε μέχρι τούτου. ἀλλ᾽ εὐθέως κατηγορίαι κατὰ τοῦ προσιόντος. τί γὰρ οὐκ ἐργάζεται, φησι; τί δὲ ἀργὸς τρέφεται; εἰπέ μοι, σὺ δὲ ἐργαζόμενος ἔχεις ἃ ἔχεις, οὐχὶ κλῆρον πατρῷον παραλαβών; εἰ δὲ καὶ ἐργάζῃ, διὰ τοῦτο ὀνειδίζεις ἑτέρῳ; οὐκ ἀκούεις Παύλου

Πράξ. ι. δ.

Παροιμ. κα. Ψαλμ. μα.

β. Θεσ. γ. ιγ. λέγοντος, Ὑμεῖς δὲ τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακήσητε; μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, ὁ μὴ ἐργαζό-
μενος μηδὲ ἐσθιέτω, τοῦτο ἐπήγαγεν. ἀλλ' ἐπιθέτης, φησὶν, ἐστί. τί φὴς, ἄνθρωπε; ἄρ-
του ἑνὸς ἕνεκεν καὶ ἱματίου ἐπιθέτην καλεῖς; ἀλλ' εὐθέως πωλεῖ αὐτὸ, φησί. σὺ δὲ πάντα τὰ
σαυτοῦ καλῶς διῳκεῖς; τί δέ; πάντες ἀπὸ ἀργίας πένονται; οὐδεὶς ἀπὸ ναυαγίων; οὐδεὶς
ἀπὸ δικαστηρίων; οὐδεὶς ἀπὸ κλοπῆς; οὐδεὶς ἀπὸ κινδύνων; οὐδεὶς ἀπὸ νόσων; οὐδεὶς 5
ἀπὸ ἄλλης περιστάσεως; ἀλλ' ἂν ἀκούσωμέν τινος τοιαῦτα ἀποδυρομένου, καὶ μεγά-
λα βοῶντος, καὶ γυμνοῦ ἀναβλέποντος εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ κομῶντος, καὶ ῥάκια ἠμφι-
εσμένου, εὐθέως τὸν ἐπιθέτην, τὸν ἀπατεῶνα, τὸν εἴρωνα καλοῦμεν. οὐκ αἰσχύνη
τινὰ ἐπιθέτην καλεῖς; μηδὲν δῷς, καὶ μὴ κατηγορήσῃς τοῦ ἀνδρός. ἀλλ' ἔχει, φησὶ, καὶ
σχηματίζεται. τοῦτό σου κατηγορία, οὐκ ἐκείνου. οἶδε πρὸς ὠμοὺς ἔχων, πρὸς θηρία 10
μᾶλλον ἢ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι κἂν ἐλεεινὸν φθέγξηται ῥῆμα, οὐδένα ἐφέλκεται· καὶ
διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται καὶ σχῆμα περιθεῖναι ἑαυτῷ ἐλεεινότερον, ἵνα σου καταμαλάξῃ τὴν
ψυχήν. ἐὰν ἴδωμέν τινα ἐν ἐλευθερίῳ σχήματι προσιόντα, οὗτος ἐπιθέτης ἐστὶ, φησὶ, καὶ ἵνα
δόξῃ ἀπὸ εὐγενῶν εἶναι, οὕτω προσέρχεται· ἂν ἴδωμεν ἐν τῷ ἐναντίῳ σχήματι, καὶ τοῦτον κακί-
ζομεν. τί πράξουσι λοιπόν; ὢ τῆς ὠμότητος, ὢ τῆς ἀπηνείας. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησὶ, τὰ 15
ἠκρωτηριασμένα μέλη γυμνοῦσι; διὰ σέ. εἰ ἐλεήμονες ἦμεν, οὐκ ἂν ἐδέησε τούτων αὐτοῖς τῶν τε-
χνῶν· εἰ ἐκ πρώτης προσόδου ἔπειθον, οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐμηχανήσαντο. τίς ἐστιν οὕτως
ἄθλιος, ὡς ἐθέλειν τοσαῦτα βοᾶν, ὡς ἐθέλειν ἀσχημονεῖν, ὡς ἐθέλειν ἀποδύρεσθαι δημοσίᾳ
μετὰ τῆς γυναικὸς γεγυμνωμένης, * μετὰ τῶν παίδων σποδὸν καταπάττεσθαι; πόσης ταῦτα
πενίας χείρονα; ἀλλ' ὑπὸ τούτων οὐ μόνον οὐκ ἐλεοῦνται, ἀλλὰ καὶ κατηγοροῦνται παρ' ἡ- 20
μῶν. ἔπειτα ἀγανακτήσομεν, ὅτι τοῦ Θεοῦ δεόμενοι οὐκ εἰσακουόμεθα; ἔτι οὖν δυσχερα-
νοῦμεν, ὅτι οὐ πειθόμεθα παρακαλοῦντες; οὐ φρίττομεν, ἀγαπητοί; ἀλλὰ πολλάκις ἔδωκα,
φησί. σὺ δὲ οὐκ ἀεὶ ἐσθίεις; οὐ δὲ παῖδας πολλάκις ἀπαιτοῦντας ἀπάγεις; ὢ τῆς ἀναι-
σχυντίας. πεινῶντα ἀναίσχυντον καλεῖς; καὶ σὺ μὲν ἁρπάζων οὐκ ἀναίσχυντος· ἐκεῖνος δὲ ὑ-
πὲρ ἄρτου δεόμενος ἀναίσχυντος; οὐκ ἐννοεῖς ὅση τῆς γαστρὸς ἡ ἀνάγκη; οὐχὶ πάντα διὰ 25
τοῦτο ποιεῖς; οὐχὶ τὰ πνευματικὰ διὰ τοῦτο ἀμελεῖς; οὐχὶ οὐρανὸς πρόκειται καὶ οὐρανῶν βα-
σιλεία, σὺ δὲ τὴν ἐκείνης δεδοικὼς τυραννίδα, πάντα ὑπομένεις, καὶ ἐκείνης [οὐ] κατα-
φρονεῖς; αὕτη ἐστὶν ἀναισχυντία. οὐχ ὁρᾷς γέροντας ἀναπήρους; ἀλλ' ὢ τῆς ληρῳδίας. ὁ δεῖ-
να, φησὶ, τοσούσδε χρυσοῦς δανείζει, ὁ δεῖνα δὲ τόσους, καὶ ἐπαιτεῖ. παίδων μικρῶν μύθους
διηγεῖσθε καὶ λήρους. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τοιούτων ἀεὶ μύθων παρὰ τῆς τιτθίδος ἀκούουσιν. οὐ πεί- 30
θομαι, οὐ πιστεύω, μὴ γένοιτο. δανείζει τις, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ὢν προσαιτεῖ; τίνος ἕνεκεν, εἰπέ
μοι; τί δὲ ἀσχημονέστερον τοῦ ἐπαιτεῖν; κρεῖσσον ἀποθανεῖν, ἢ ἐπαιτεῖν. μέχρι τίνος ἀπηνεῖς
ἐσμέν; τί οὖν; πάντες δανείζουσι; πάντες ἐπιθέται εἰσί; οὐδεὶς πένης ὄντως; ναί, φησι, καὶ
πολλοί. τί οὖν ἐκείνοις οὐκ ἐπικουρεῖς; ἐπειδὴ ἀκριβὴς εἶ τῶν βίων αὐτῶν ἐξεταστής. σκῆ-
Λουκ. ς. λ. ψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀπὸ 35
σοῦ μὴ ἀποστραφῇς· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου, μὴ ἔστω συνεσταλμένη. οὐχὶ τῶν βίων κατέστη-
μεν ἐξετασταί, ἐπεὶ οὐδένα οὕτως ἐλεήσομεν. διὰ τί, ὅταν τὸν Θεὸν παρακαλῇς, λέγεις,
μὴ μνησθῇς τῶν ἁμαρτιῶν μου; ὥστε εἰ καὶ σφόδρα ἐστὶν ἐκεῖνος ἁμαρτωλὸς, τοῦτο καὶ ἐπ'
αὐτοῦ λογίζου, καὶ μὴ μιμνήσκου τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. φιλανθρωπίας ἐστὶν ὁ καιρὸς, οὐκ ἀ-
κριβοῦς ἐξετάσεως· ἐλέους, οὐ λογισμοῦ. διατραφῆναι βούλεται. ἂν μὲν βούλῃ, δός· ἂν δὲ 40
μὴ βούλῃ, ἀπόπεμψον μὴ ἐπαπορήσας. διὰ τί ἄθλιος εἶ καὶ ταλαίπωρος. διὰ τί οὐδὲ
αὐτὸς ἐλεεῖς, καὶ τοὺς θέλοντας ἀποστερεῖς; ὅταν γὰρ ὁ δεῖνα ἀκούσῃ παρὰ σοῦ, ὅτι οὗτος ἀπα-
τεών, ὅτι ἐκεῖνος ὑποκριτής, ὅτι ἐκεῖνος δανείζει· οὔτε τοῖς δίδωσιν, οὔτε ἐκείνοις. πάν-
τας γὰρ ὑποπτεύει τοιούτους εἶναι. ἴστε γὰρ ὅτι τὰ πονηρὰ εὐκόλως ὑποπτευόμεθα, τὰ δὲ χρηστά,
οὐκέτι.

* ὡς

ἐστι. γινώμεθα ἐλεήμονες, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος. αὐτὸς καὶ μοιχοὺς καὶ πόρνους καὶ γόητας τρέφει. καὶ τί λέγω; πᾶν εἶδος κακίας ἔχοντας. ἐν γὰρ τοσούτῳ κόσμῳ ἀνάγκη εἶναι καὶ τοιούτους πολλούς· ἀλλ' ὅμως ἅπαντας τρέφει, ἅπαντας ἐνδιδύσκει· οὐδεὶς λιμῷ διεφθάρη ποτὲ, πλὴν εἴ τις ἑκών. οὕτω γινώμεθα οἰκτίρμονες. ἐὰν δέηται, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ᾖ, βοήθει. νῦν δὲ εἰς τοσοῦτον ἤλθομεν ἀλογίας*, ὥστε μὴ μόνον ἐπὶ τῶν πενήτων τοῦτο ποιεῖν τῶν διὰ τῶν στενωπῶν βαδιζόντων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μοναζόντων ἀνδρῶν. ὁ δεῖνα ἐπιθέτης ἐστὶ, φησίν. οὐχὶ τοῦτο ἔλεγον πρότερον, ὅτι ἂν μὴ πᾶσιν ἀδιαφόρως διδῶμεν, ἀεὶ ἐλεήσομεν· ἐὰν δὲ ἀρξώμεθα περιεργάζεσθαι, οὐδέποτε ἐλεήσομεν; τί λέγεις; ἵνα ἄρτον λάβῃ, ἐπιθέτης ἐστίν; εἰ μὲν χρυσίου τάλαντα αἰτεῖ καὶ ἀργυρίου, ἢ ἱμάτια πολυτελῆ, ἢ ἀνδράποδα, ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν, εἰκότως ἄν τις τοῦτον εἴποι ἀπατεῶνα· εἰ δὲ μηδὲν τούτων, ἀλλὰ διατροφὴν καὶ σκέπην, ἃ φιλοσοφίας ἐστὶ, τοῦτο ἀπατεῶνος, εἰπέ μοι; παυσώμεθα τῆς ἀκαίρου ταύτης φιλοπραγμοσύνης, τῆς σατανικῆς, τῆς ὀλεθρίας. εἰ μὲν γὰρ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένον ἑαυτὸν εἶναι λέγοι, ἢ ἱερέα ἑαυτὸν ὀνομάζοι· περιεργάζου, πολυπραγμόνει. οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἐκεῖ ἡ ἀνεξέταστος κοινωνία· περὶ γὰρ μεγάλων ὁ κίνδυνος. ἂν δὲ διατροφῆς δέηται, μηδὲν ἐξέταζε. οὐ γὰρ δίδως, ἀλλὰ λαμβάνεις. ἐξέτασον, εἰ βούλει, πῶς Ἀβραὰμ τὴν φιλοξενίαν περὶ πάντας τοὺς προσιόντας ἐπεδείκνυτο. εἰ περίεργος ἦν περὶ τοὺς καταφεύγοντας πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἂν ἀγγέλους ἐξένισεν. ἴσως γὰρ ἂν μὴ νομίζων αὐτοὺς ἀγγέλους εἶναι, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τούτους ἀπώσατο. ἀλλ' ἐπειδὴ πάντας ἐδέχετο, ἐδέξατο καὶ ἀγγέλους. μὴ γὰρ ἀπὸ τοῦ βίου σοι τῶν λαμβανόντων τὸν μισθὸν δίδωσιν ὁ Θεός; ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τῆς σῆς, ἀπὸ τῆς φιλοτιμίας τῆς οἰκείας, ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας τῆς πολλῆς, ἀπὸ τῆς ἀγαθότητος. αὕτη ἔστω, καὶ πάντων ἐπιτεύξῃ τῶν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. ιβ. 1 ΟΥΤΟΣ ΓΑΡ Ο ΜΕΛΧΙΣΕΔΕΚ, ΒΑΣΙΛΕΥΣ Σαλὴμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ συναντήσας Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων, καὶ εὐλογήσας αὐτόν· 2 Ὧ καὶ δεκάτην ἐμέρισεν ἀπὸ πάντων Ἀβραάμ· πρῶτον μὲν ἑρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλὴμ· ὅ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης. 3 Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων· ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει [ἱερεὺς] εἰς τὸ διηνεκές. κεφ. ζ.

ΒΟυλόμενος ὁ Παῦλος τὸ διάφορον δεῖξαι τῆς καινῆς καὶ τῆς παλαιᾶς, πολλαχοῦ αὐτὸ διασπείρει, καὶ ἀκροβολίζεται, καὶ διακωδωνίζει τὰς ἀκοὰς τῶν ἀκροατῶν, καὶ προγυμνάζει. εὐθέως γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ προοιμίου τοῦτο κατεβάλλετο, εἰπὼν, ὅτι ἐκείνοις μὲν ἐλάλησεν ἐν προφήταις, ἡμῖν δὲ ἐν υἱῷ· κἀκείνοις μὲν πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, ἡμῖν δὲ διὰ τοῦ υἱοῦ. εἶτα περὶ τοῦ υἱοῦ διαλεχθεὶς τίς εἴη, καὶ τί ἐργασάμενος, καὶ παραινέσας αὐτῷ πείθεσθαι, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθωμεν τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ εἰπὼν ὅτι ἀρχιερεύς ἐστι κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, καὶ πολλάκις εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην ἐμβῆναι βουληθεὶς, καὶ πολλὰ προοικονομήσας, καὶ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς ὡς ἀσθενέσι, καὶ πάλιν θεραπεύσας καὶ ἀνακτησάμενος ὥστε θαῤῥεῖν, τότε λοιπὸν εἰσάγει τὸν τῆς διαφορᾶς λόγον ἀκμαζούσαις ταῖς ἀκοαῖς. ὁ γὰρ ἀναπεπτωκὼς οὐκ ἂν εὐκόλως ἀκούσειε. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τῆς γραφῆς λεγούσης, Καὶ οὐκ ἤκουσαν Μωϋσῆ διὰ τὴν ὀλιγοψυχίαν. Ἐξοδ. ϛ. θ.

διὰ τοῦτο πρότερον κινήσας αὐτῶν τὴν ἀθυμίαν διὰ πολλῶν, καὶ διὰ φοβερῶν, καὶ διὰ χρηστοτέρων, τότε λοιπὸν καθίησιν εἰς τὸν τῆς διαφορᾶς λόγον. καὶ τί φησιν; οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδὲκ, βασιλεὺς Σαλὴμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ἐν τῷ τύπῳ δείκνυσι πολλὴν οὖσαν τὴν διαφοράν. ὅπερ γὰρ εἶπον, ἀπὸ τοῦ τύπου ἀεὶ πιστοῦται τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ τῶν παρελθόντων τὰ ἐνεστῶτα διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν. οὗτος γὰρ, φησιν, ὁ Μελχισεδὲκ, βασιλεὺς Σαλὴμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ συναντήσας Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων, καὶ εὐλογήσας αὐτὸν· ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν Ἀβραάμ. θεὶς τὴν διήγησιν πᾶσαν ἐν συντόμῳ, μυστικῶς αὐτὴν ἐθεώρησε. καὶ πρῶτον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος· πρῶτον μὲν, φησιν, ἑρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης. καλῶς. Σεδὲκ γὰρ δικαιοσύνη λέγεται, Μελχὶ δὲ βασιλεύς· ἄρα ὁ Μελχισεδὲκ, βασιλεὺς δικαιοσύνης ἐστίν. ὁρᾷς καὶ ἐν τοῖς ὀνόμασι τὴν ἀκρίβειαν; τίς δέ ἐστι βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἢ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός; ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλὴμ, [ἀπὸ τῆς πόλεως·] τουτέστι, βασιλεὺς εἰρήνης. οὕτω γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ, Σαλήμ. ὃ πάλιν ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ. οὗτος γὰρ ἡμᾶς δικαίους ἐποίησε, καὶ εἰρηνοποίησε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. τίς δαὶ ἄνθρωπος βασιλεὺς δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης ἐστίν; οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. εἶτα καὶ ἑτέραν διαφορὰν ἐπάγει λέγων, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων. ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. ἐπειδὴ τοίνυν ἀντέπιπτεν αὐτῷ τὸ, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, ἐκεῖνος δὲ ἐτεθνήκει, καὶ οὐκ ἐγένετο ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα· ὅρα πῶς αὐτὸ τεθεώρηκεν. ἵνα γὰρ μηδεὶς ἀντιπινέγκῃ λέγων, καὶ πῶς τοῦτο εἴποι ἂν περὶ ἀνθρώπου; οὐ τῷ πράγματι, φησι, λέγω. τουτέστιν, οὐκ ἴσμεν ποτὲ ἵνα πατέρα ἔσχε, ἢ ἵνα μητέρα, οὐ πότε ἐδέξατο τὴν ἀρχὴν, οὐ πότε ἐτελεύτησε. καὶ τί τοῦτο, φησι; μὴ γὰρ, ἐπειδὴ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν, οὐκ ἐτελεύτησεν, ἢ οὐκ ἔσχε γονεῖς; καλῶς λέγεις, καὶ ἐτελεύτησε, καὶ ἔσχε γονεῖς. πῶς οὖν ἀπάτωρ, ἀμήτωρ; πῶς μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων; πῶς; τῷ μὴ ἐμφέρεσθαι τῇ γραφῇ. καὶ τί τοῦτο; ὅτι ὥσπερ οὗτος ἀπάτωρ τῷ μὴ γενεαλογεῖσθαι, οὕτως ὁ Χριστὸς αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος. ἰδοὺ δὲ ἄναρχος, ἰδοὺ δὲ ἀτελεύτητος. ὥσπερ τούτου οὐκ ἴσμεν οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε ζωῆς τέλος, διὰ τὸ μὴ γεγράφθαι· οὕτως οὐκ ἴσμεν οὐδὲ τοῦ Ἰησοῦ, οὐ διὰ τὸ μὴ γεγράφθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι. ἐκεῖνο μὲν γὰρ τύπος· καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ γεγράφθαι· τοῦτο δὲ ἀλήθεια· καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ὀνόμασιν· ἐνταῦθα μὲν γὰρ προσηγορίαι ἦσαν, βασιλεὺς δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων ἀλήθεια· οὕτω καὶ ἐνταῦθα προσηγορίαι εἰσίν, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων ἀλήθεια. πῶς οὖν ἀρχὴν ἔχει; ὁρᾷς ἄναρχον τὸν υἱὸν, οὐ κατὰ τὸ μὴ ἔχειν αἴτιον (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον. ἔχει γὰρ πατέρα. ἐπεὶ πῶς υἱός;) ἀλλὰ κατὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀρχὴν ζωῆς, μήτε τέλος. ἀφωμοιωμένος δὲ, φησι, τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ. καὶ ποῦ ἡ ὁμοιότης; ὅτι καὶ τούτου κἀκείνου τὸ τέλος ἀγνοοῦμεν, καὶ τὴν ἀρχήν· ἀλλὰ τούτου μὲν παρὰ τὸ μὴ γεγράφθαι, ἐκείνου δὲ παρὰ τὸ μὴ εἶναι. ἐνταῦθα ἡ ὁμοιότης. εἰ δὲ πανταχοῦ ἔμελλεν ἡ ὁμοιότης εἶναι, οὐκέτι τύπος ἦν καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ τύπος τὰ ἀμφότερα. οὕτω καὶ ἐν ταῖς σκιαγραφουμέναις εἰκόσι γινόμενον ἴδοι τις ἄν. ἐν ἐκείναις γάρ ἐστι μέν τι καὶ ὅμοιον, ἔστι δὲ καὶ ἀνόμοιον. διὰ μὲν γὰρ τῆς ἁπλῶς γραφῆς, ὁμοιότης τίς ἐστι τοῦ χαρακτῆρος· τῶν χρωμάτων δὲ ἐπιτεθέντων, τότε φανερῶς δείκνυται ἡ διαφορὰ, καὶ τὸ ὅμοιον, καὶ τὸ ἀνόμοιον.

4 Θεωρεῖτε δὲ, φησι, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. Τέως ἥρμοσε τὸν τύπον· θαῤῥῶν λοιπὸν δείκνυσιν αὐτὸν τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων τῶν παρὰ Ἰουδαίοις λαμπρότερον. εἰ δὲ ὁ τύπον ἔχων τοῦ Χριστοῦ, τοσοῦ-

τον,

τοι, οὐ τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ προπάτορος τῶν ἱερέων βελτίων· τί ἄν τις εἴποι περὶ τῆς ἀληθείας; ὁρᾷς ἐξ ὅσης περιουσίας δείκνυσι τὴν ὑπεροχήν; θεωρεῖτε δέ, φησι, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην ἔδωκεν Ἀβραὰμ ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. ἀκροθίνια τὰ λάφυρα λέγεται. καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ὡς μετασχόντι τοῦ πολέμου ἔδωκε. διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, ὑπαντήσων ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων· δηλῶν ὅτι οἴκοι ἐκάθητο, καὶ ὅτι τῶν αὐτῷ πεπονημένων τὰς ἀπαρχὰς ἔδωκε.

5 Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες, ἐντολὴν ἔχουσιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον· τουτέστι, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καίπερ ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ. Τοσαύτη, φησί, τῆς ἱερωσύνης ἡ ὑπερβολή, ὥστε τοὺς ὁμοτίμους ἀπὸ προγόνων, καὶ τὸν αὐτὸν ἔχοντας προπάτορα, πολλῷ βελτίους εἶναι τῶν ἄλλων. δεκάτας γοῦν παρ᾽ ἐκείνων λαμβάνουσιν. ὅταν οὖν εὑρεθῇ τις παρ᾽ αὐτῶν τούτων δεκάτας λαμβάνων, ἆρ᾽ οὐχ οὗτοι μὲν ἐν τάξει λαϊκῶν, ἐκεῖνος δὲ ἐν τοῖς ἱερεῦσι; καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁμότιμος ἦν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἐξ ἑτέρου γένους. ὥστε οὐκ ἂν ἔδωκεν ἀλλοφύλῳ δεκάτας, εἰ μὴ πολλὴ ἦν ἡ τιμή. βαβαί, τί εἰργάσατο; ὅπερ μεῖζον ἢ τὰ κατὰ τὴν πίστιν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους κινῶν ἐπιστολῇ διεσάφησεν. ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας τὸν Ἀβραὰμ προπάτορα εἶναί φησιν· ἐνταῦθα δὲ αὐτοῦ σφόδρα κατατολμᾷ, καὶ δείκνυσι τὸν ἀκρόβυστον πολλῷ βελτίονα. πῶς οὖν ἔδειξεν ὅτι Λευὶ δεκάτας ἔδωκεν; ὁ Ἀβραάμ, φησιν, ἔδωκε. καὶ τί πρὸς ἡμᾶς τοῦτο; μάλιστα μὲν οὖν πρὸς ὑμᾶς. οὐ γὰρ δὴ φιλονεικήσετε τοὺς Λευΐτας βελτίονας εἶναι τοῦ Ἀβραάμ.

6 Ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ.

Εἶτα καὶ οὐχ ἁπλῶς παρῆλθεν, ἀλλὰ προσέθηκε, Καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγησεν. Ἐπειδὴ ἄνω καὶ κάτω τοῦτο ἦν τὸ σεμνὸν Ἰουδαίοις, δείκνυσιν ἐκείνου ὄντα σεμνότερον ἐκεῖνον, καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς κρίσεως ἁπάντων.

7 Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας, φησί, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται.

Τουτέστι, πᾶσι δῆλον τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖσθαι. οὐκοῦν κρείττων ὁ τύπος τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ τὰς ἐπαγγελίας ἔχοντος.

8 Καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν· ἐκεῖ δέ, μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ. Ἀλλ᾽ ἵνα ἐκεῖνοι μὴ εἴπωσι, τί ἄνω ἀνάγῃ; τί πρὸς τοὺς ἱερέας ἡμῶν, εἰ Ἀβραὰμ δεκάτην ἔδωκεν; εἰπὲ τὰ εἰς ἡμᾶς· ἐπάγει καὶ λέγει,

9 Καί, ὡς ἔπος εἰπεῖν. Καὶ καλῶς αὐτὸ ἐκόλασε, φανερῶς μὴ εἰπών, ἵνα μὴ πλήξῃ. Διὰ Ἀβραὰμ καὶ Λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται. Πῶς;

10 Ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ.

Τουτέστιν, ἐν αὐτῷ ἦν ὁ Λευΐ, καὶ μήπω τεχθεὶς δι᾽ αὐτοῦ τὴν δεκάτην ἐδίδου. ὅρα, οὐκ εἶπεν, οἱ Λευῗται, ἀλλ᾽ ὁ Λευὶ τὸ μεῖζον, ὡς ἤθελε, καίτοι δέον συνάγαι εἰς ὑπερβολήν. εἶδες πόσον τὸ μέσον τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τοῦ Μελχισεδὲκ τοῦ τὸν τύπον φέροντος τοῦ ἀρχιερέως τοῦ ἡμετέρου; καὶ δείκνυσι τὴν ὑπεροχὴν ἐξουσίᾳ, οὐκ ἀνάγκῃ γεγενημένην. ἐκεῖνος γὰρ ἔδωκε τὴν δεκάτην, ὅπερ ἐστὶν ἱερέως· οὗτος εὐλόγησεν, ὅπερ ἐστὶ κρείττονος. αὕτη ἡ ὑπεροχὴ καὶ εἰς τοὺς ἐκγόνους διαβαίνει. θαυμαστῶς καὶ προεγγυητικῶς ἔρριψεν ἔξω τὰ Ἰουδαϊκά. διὰ τοῦτο ἄρα ἔλεγε, * νωθροὶ γεγόνατε, ἐπειδὴ ταῦτα καταβαλέσθαι ἐβούλετο, ὥστε μὴ ἀποσκιρτῆσαι αὐτούς. τοιαύτη γὰρ ἡ σοφία τοῦ Παύλου· προκατασκευάζων πρότερον, οὕτως ἐμβάλλει εἰς ἃ βούλεται. δυσανθὲς γὰρ τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, καὶ πολλῆς δεόμενον ἐπιμελείας, καὶ πλείονος ἢ τὰ φυτά. ἐκεῖ μὲν γὰρ φύσις σωμάτων ἐστί, καὶ γῆς, εἴκουσα ταῖς τῶν γηπόνων χερσίν· ἐν-

ταύτῃ δὲ προαίρεσις, πολλὰς δεχομένη μεταβολάς, καὶ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο αἱρουμένη. ὀξύρροπος γὰρ αὕτη πρὸς κακίαν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ψαλ. ρκ. α. γ.

Διὸ χρὴ πάντοτε φυλάττειν ἑαυτοὺς, μήποτε ἀπονυστάξωμεν. Ἰδοὺ γάρ, φησιν, οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ· καὶ, Μὴ δῷς εἰς σάλον τὸν πόδα σου. οὐκ εἶπε, μὴ σαλευθῇς, ἀλλὰ * μὴ δῷς. ἄρα ἐφ' ἡμῖν τὸ δοῦναι, καὶ οὐκ ἐφ' ἑτέρῳ τινί. ἂν γὰρ ἐθέλωμεν ἑστάναι ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι, οὐ σαλευθησόμεθα. τῷ γὰρ οὕτως εἰπεῖν, τοῦτο ἠνίξατο. τί οὖν; οὐδὲν ἐπὶ τῷ Θεῷ; πάντα μὲν ἐπὶ τῷ Θεῷ· ἀλλ' οὐχ οὕτως, ὥστε τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν βλάπτεσθαι. εἰ τοίνυν ἐπὶ τῷ Θεῷ, φησι, τί ἡμᾶς αἰτιᾶται; διὰ τοῦτο εἶπον οὐχ οὕτως, ὥστε τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν μὴ βλάπτεσθαι. ἐφ' ἡμῖν ἐστι τοίνυν, καὶ ἐπ' αὐτῷ. δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρότερον ἑλέσθαι τὰ ἀγαθά· καὶ ὅτε ἑλώμεθα ἡμεῖς, τότε καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσάγει. οὐ προφθάνει τὰς ἡμετέρας βουλήσεις, ἵνα μὴ λυμήνηται τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν· ὅταν δὲ ἡμεῖς ἑλώμεθα, τότε πολλὴν εἰσάγει τὴν βοήθειαν ἡμῖν. πῶς οὖν,

Ρωμ. θ. ιϛ.

εἰ καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ὁ Παῦλός φησιν, Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ; πρῶτον μὲν, οὐχ ὡς ἰδίαν γνώμην εἰσήγαγεν, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ προκειμένου αὐτὸ συνήγαγε, καὶ ἐκ τοῦ προβληθέντος. εἰπὼν γάρ, γέγραπται,

Ρωμ. θ. ιε.

Ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω, ἐπήγαγεν, Ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ. [ἐρεῖς οὖν μοι, τί ἔτι μέμφεται;] δεύτερον δὲ, ἐκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι οὗ τὸ πλέον ἐστὶ, τὸ πᾶν φησιν εἶναι. ἡμῶν γὰρ τὸ προελέσθαι καὶ βουληθῆναι· Θεοῦ δὲ τὸ ἀνῦσαι, καὶ εἰς τέλος ἀγαγεῖν. ἐπεὶ οὖν ἐκείνου τὸ πλέον ἐστὶ, τὸ πᾶν ἐκείνου εἶναί φησι, κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην τοῦτο λέγων. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν. οἷόν τι λέγω· ὁρῶμεν οἰκίαν οἰκοδομηθεῖσαν καλῶς, καὶ λέγομεν, τὸ πᾶν τοῦ τεχνίτου ἐστί· καίτοιγε οὐ τὸ πᾶν αὐτοῦ ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐργατῶν, καὶ τοῦ τὴν ὕλην παρασχόντος δεσπότου, καὶ πολλῶν ἑτέρων· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὸ πλεῖον ἐκεῖνος εἰσήνεγκεν, ἐκείνου τὸ πᾶν εἶναι λέγομεν. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. καὶ πάλιν ἐπὶ πλήθους, ἔνθα μὲν οἱ πολλοί, πάντας εἶναί φαμεν· ἔνθα δὲ ὀλίγοι, οὐδένα· οὕτω καὶ Παῦλος ἐνταῦθά φησι τὸ, Οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ. τοῦτο δὲ λέγων, δύο τὰ μέγιστα κατορθοῖ· ἓν μὲν, τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι ἐφ' οἷς κατορθοῦμεν· δεύτερον δὲ, τὸ κατορθοῦντας ἀνατιθέναι τῷ Θεῷ τὴν τῶν κατορθουμένων αἰτίαν. κἂν τρέχῃς τοίνυν, κἂν σπουδάζῃς, φησί, μὴ νόμιζε σὸν εἶναι τὸ κατόρθωμα. ἂν γὰρ μὴ τῆς ἄνωθεν τύχῃς ῥοπῆς, πάντα εἰκῆ. πλὴν ὅτι τεύξῃ τοῦ σπουδαζομένου, μετὰ τῆς ἐκεῖθεν συμμαχίας, εὔδηλόν ἐστιν· ἀλλ' ἂν τρέχῃς καὶ σύ, ἂν θέλῃς. οὐ τοῦτο οὖν εἶπεν, ὅτι εἰκῆ τρέχομεν, ἀλλ' ὅτι εἰκῆ τρέχομεν, ἐὰν ἡμέτερον εἶναι τὸ πᾶν νομίζωμεν, ἐὰν μὴ τὸ πλέον ἀπονέμωμεν τῷ Θεῷ. ὑπὸ γὰρ αὐτοῦ εἶναι τὸ πᾶν ἠθέλησεν ὁ Θεός, ἵνα μὴ δόξῃ εἰκῆ στεφανοῦν ἡμᾶς· ὑπὸ ἡμῶν πάλιν, ἵνα μὴ εἰς ἀπόνοιαν ἐκπέσωμεν. εἰ γὰρ τὸ ἔλαττον μέρος ἔχοντες μεγάλα φρονοῦμεν, τί εἰ τοῦ ὅλου κύριοι ἦμεν; πολλὰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐποίησεν ὑπὲρ τοῦ τὴν ἀλαζονείαν ἡμῶν ἐκκόψαι.

Ησ. ε.

Καὶ ἔτι ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑψηλή, φησι. πόσοις ἡμᾶς πάθεσι περιέβαλεν, ὥστε ἐκκόψαι ἡμῶν τὸ φρόνημα; πόσοις ἐκύκλωσε θηρίοις; καὶ γὰρ ὅταν λέγωσί τινες, τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ταῦτά φασιν. ἐν τοσούτῳ σε φόβῳ κατέστησε, καὶ οὐδὲ οὕτω ταπεινοφρονεῖς· ἀλλὰ μικρᾶς εὐπραγίας ἂν ἐπιλάβῃ ποτέ, πρὸς αὐτὸν φθάνεις τὸν οὐρανὸν τῷ φρονήματι. διὰ τοῦτο αἱ τάχισται μεταβολαὶ καὶ μεταπτώσεις, καὶ οὐδὲ οὕτω παιδευόμεθα. διὰ τοῦτο θάνατοι συνεχεῖς καὶ ἄωροι, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀθάνατοι φρονοῦμεν, ὡς οὐδέποτε τεθνηξόμενοι· οὕτως ἁρπάζομεν, οὕτω πλεονεκτοῦμεν, ὡς οὐδέποτε δώσοντες λόγον· οὕτως οἰκοδομοῦμεν, ὡς ἐνταῦθα μένοντες ἀεί. καὶ οὐδὲ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμῖν ἐνηχούμενος, οὐδὲ αὐτὰ παιδεύει τὰ πράγματα. οὐκ ἔστιν ἡμέραν, οὐκ ἔστιν ὥ-

ραν

ραι εἰπεῖν, ἐν ᾗ μὴ συνεχεῖς ἐστιν ἰδεῖν ἐκφοράς. ἀλλὰ πάντα μάτην, καὶ τῆς σκληρότητος ὑμῶν οὐδὲν καθικνεῖται. οὐδὲ ἐν ταῖς ἑτέρων συμφοραῖς βελτίους γενέσθαι δυνάμεθα· μᾶλλον δὲ, οὐδὲ θέλομεν. ἀλλ᾽ ὅταν αὐτοὶ μόνοι πενθῶμεν, τότε συστελλόμεθα· κἂν αἴρῃ τὴν χεῖρα ὁ Θεὸς, πάλιν ἡμεῖς τὴν χεῖρα ἐπήραμεν. οὐδεὶς ἀνθρώπινα φρονεῖ, οὐδεὶς καταφρονεῖ τῶν ἐν τῇ γῇ, οὐδεὶς πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁρᾷ. ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ χοῖροι κάτω νεύουσι, πρὸς τὴν γαστέρα κύπτοντες, καὶ τῷ βορβόρῳ ἐγκαλινδούμενοι· οὕτω καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, βορβόρῳ χαλεπωτάτῳ ἑαυτοὺς μολύνοντες οὐκ αἰσθάνονται. βέλτιον γὰρ πηλῷ μολύνεσθαι ἀκαθάρτῳ, ἢ ἁμαρτήμασιν. ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖθεν μολυνθεὶς, ἀπενίψατο ἐν βραχεῖ χρόνῳ, καὶ γέγονεν ὅμοιος τῷ μηδὲ ἐμπεσόντι [παρὰ] τὴν ἀρχὴν εἰς ἐκεῖνο τὸ τέλμα· ὁ δὲ εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἁμαρτίας ἐμπεσὼν, ἐδέξατο μολυσμὸν οὐχ ὕδατι καθαιρόμενον, ἀλλὰ πολλοῦ δεόμενον χρόνου, καὶ μετανοίας ἀκριβοῦς, καὶ δακρύων καὶ κοπετῶν, καὶ πλείονος θρήνου καὶ θερμοτέρου, ἢ ἐπὶ τοῖς φιλτάτοις ἐπιδείκνυσθε. οὗτος μὲν γὰρ ὁ ῥύπος ἔξωθεν ἡμῖν προσγίνεται· διὸ καὶ ταχέως αὐτὸν ἀποτιθέμεθα· ἐκεῖνος δὲ ἔνδοθεν τίκτεται· διὸ καὶ μόλις αὐτὸν ἀπονιπτόμενοι καθαιρόμεθα. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας, φησὶν, ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι. (Ματθ. ιε. ιθ.) διὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε, Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός· (Ψαλ. ν. ια.) ἕτερος δὲ, Ἀπόπλυνον ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ. (Ιερ. δ.) ὁρᾷς ὅτι τὸ κατορθοῦν καὶ ἡμῶν ἐστι καὶ τοῦ Θεοῦ; καὶ πάλιν, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. (Ματθ. ε. η.) οὐκοῦν γενώμεθα καθαροὶ εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέραν· ἀποσμήξωμεν ἑαυτῶν τὰ ἁμαρτήματα. πῶς δὲ ἐστιν ἀποσμῆξαι; ὁ προφήτης διδάσκει, λέγων, Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε· ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. (Ησ. α. ις.) τί ἐστιν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου; ἐπειδή τινες εἶναι δοκοῦσιν ἀπόνηροι, ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώποις, τῷ δὲ Θεῷ δῆλοι ὄντες τάφοι κεκονιαμένοι, διὰ τοῦτό φησιν, οὕτως ἀφέλετε, ὡς ἐγὼ ὁρῶ· μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ταπεινὸν καὶ πένητα δικαιώσατε. καὶ δεῦτε, καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει Κύριος. καὶ, ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ. (Ησ. α.) ὁρᾷς ὅτι πρότερον ἡμᾶς ἑαυτοὺς δεῖ καθαίρειν, καὶ τότε ὁ Θεὸς καθαίρει; πρότερον γὰρ εἰπὼν, λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, τότε ἐπήγαγεν, ἐγὼ λευκανῶ. μηδεὶς τοίνυν τῶν εἰς ἐσχάτην κακίαν ἡκόντων, ἀπογινωσκέτω ἑαυτοῦ. κἂν [γὰρ] εἰς ἕξιν, φησὶν, ἔλθῃς, καὶ σχεδὸν εἰς φύσιν τῆς κακίας αὐτῆς, μὴ φοβηθῇς. διὰ γὰρ τοῦτο χρώματα οὐκ ἐξίτηλα, ἀλλὰ σχεδὸν συνουσιωμένα τοῖς ὑποκειμένοις λαβὼν, εἰς τὴν ἐναντίαν αὐτὰ ἔφησε κατάστασιν ἥξειν. οὐ γὰρ ἁπλῶς πλυνεῖν ἔφη, ἀλλ᾽ ὡς χιόνα, καὶ ὡς ἔριον λευκαίνειν· ἵνα ἡμῖν χρηστὰς ὑποτείνῃ τὰς ἐλπίδας. ἄρα μεγάλη τῆς μετανοίας ἡ δύναμις, εἴγε ὡς χιόνα ἡμᾶς ἐργάζεται, καὶ ὡς ἔριον λευκαίνει, κἂν προλαβοῦσα ἡ ἁμαρτία βάψῃ τὰς ἡμετέρας ψυχάς. σπουδάσωμεν τοίνυν καθαροὶ γενέσθαι. οὐδὲν φορτικὸν ἐπέταξε. κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν, φησίν. ὁρᾷς πανταχοῦ πῶς πολὺς τῷ Θεῷ ὁ τοῦ ἐλέους λόγος, καὶ τῆς τῶν ἀδικουμένων προστασίας; ταῦτα μετίωμεν τὰ κατορθώματα, καὶ δυνησόμεθα τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν.

Λογ. ιγ. 11 ΕΙ ΜΕΝ ΟΥΝ ΤΕΛΕΙΩΣΙΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο) τίς ἔτι χρεία, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεσθαι; 12 Μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. 13 Ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ.

14 Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης Μωϋσῆς ἐλάλησεν.

Ει μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν, φησιν. Εἰπὼν περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ, καὶ δείξας ὅσῳ κρείττων ἦν τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ πολὺ δὲ διάφορον ἀποφήνας, ἐντεῦθεν ἄρχεται λοιπὸν τῆς διαθήκης αὐτῆς δὲ μέσον ἀποδεικνύναι, καὶ πῶς ἡ μὲν ἀτελής, ἡ δὲ τελεία. καὶ οὐδέπω εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα ἐμβαίνει, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης τέως μάχεται, καὶ τῆς διαθήκης. τότε γὰρ ταῦτα πιστότερα ἦν τοῖς ἀπίστοις, ὅταν ἀπὸ τῶν ἤδη παρειλημμένων καὶ πεπιστευμένων ἡ ἀπόδειξις γίνηται. ἔδειξεν ὅτι πολὺ καὶ τοῦ Λευῒ καὶ τοῦ Ἀβραὰμ βελτίων ἦν ὁ Μελχισεδὲκ, ἐν τάξει ἱερέως αὐτοῖς γενόμενος. ἐξ ἑτέρου δὲ πάλιν ἐπιχειρεῖ. ποίου δὴ τούτου; τῆς νῦν ἱερωσύνης, καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς. καὶ θέα μοι συνέσεως ὑπερβολήν. ἀφ' οὗ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτὸν ἐκβάλλεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἐπειδὴ μὴ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν, ἀπὸ τούτου τοῦτον μὲν ἵστησιν, ἐκβάλλει δὲ ἐκείνους. ποιεῖ δὲ οὕτω ἑαυτὸν εἰσάγων, ὥσπερ ἀπό τινος διαπορούμενον, τί δήποτε μὴ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεται, οὕτω τὴν διαπόρησιν λύοντα· καὶ ἐγὼ, φησὶ, τοῦτο αὐτὸ διαπορῶ, τίνος ἕνεκεν μὴ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν γέγονε. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ εἰπεῖν, εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν. τὸ δὲ, τίς ἔτι χρεία, πολλὴν ἔμφασιν ἔχει. εἰ μὲν οὖν τετέχθαι ὁ Χριστὸς ἔδει κατὰ σάρκα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, ἔπειτα ὁ νόμος γέγονε, καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἀαρὼν· εἰκότως ἄν τις εἴποι, ἅτε ὄντα τελειότερα, ταῦτα ἐκεῖνα καταλύειν, ἅτε ἐπεισελθόντα. εἰ δὲ ὁ Χριστὸς ὕστερος, καὶ ἕτερον λαμβάνει τύπον τῆς ἱερωσύνης· δῆλον ὅτι ὡς ἀτελεστέρων ὄντων ἐκείνων. θῶμεν γὰρ, φησι, τῷ λόγῳ, πάντα πεπληρῶσθαι, καὶ μηδὲν ἀτελὲς εἶναι ἐν τῇ ἱερωσύνῃ. τί οὖν ἔδει κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ λέγεσθαι, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρών; τίνος ἕνεκεν ἀφεὶς τὸν Ἀαρὼν, ἑτέραν εἰσήνεγκεν ἱερωσύνην, τὴν τοῦ Μελχισεδέκ; εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης, φησὶν, ἦν· τουτέστι, τῆς τῶν πραγμάτων, τῆς τῶν δογμάτων, τοῦ βίου ἡ τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν. καὶ ὅρα πῶς ὁδῷ προβαίνει. εἰπὼν ὅτι κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, δείκνυσιν ὅτι βελτίων ἡ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· πολὺ γὰρ βελτίων ἐκεῖνος. λοιπὸν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦτο δείκνυσιν· ὅτι μετὰ Ἀαρὼν, δηλονότι ὡς ἀμείνων. καὶ τί βούλεται τὸ ἑξῆς; ὁ λαὸς γὰρ [, φησιν,] ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο. τί ἐστιν, ἐπ' αὐτῇ; αὐτῇ στοιχεῖ, φησι, δι' αὐτῆς ἅπαντα πράττει· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἑτέροις ἐδόθη. ὁ λαὸς ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο· τουτέστι, κέχρηται αὐτῇ, καὶ ἐχρήσατο. οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τελεία μὲν ἦν, οὐ παρειστήκει δὲ τοῦ λαοῦ. [ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο· τουτέστιν, αὐτῇ ἐχρήσατο.] τίς οὖν ἑτέρας ἦν ἱερωσύνης χρεία, εἰ τὸ τέλειον εἶχε; μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. εἰ δὲ ἕτερον δεῖ ἱερέα εἶναι, μᾶλλον δὲ ἑτέραν ἱερωσύνην· ἀνάγκη καὶ νόμον ἕτερον εἶναι. τοῦτο πρὸς τοὺς λέγοντας, τί ἔδει καινῆς διαθήκης; εἶχε μὲν γὰρ καὶ μαρτυρίαν εἰπεῖν ἀπὸ προφητείας· αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν· τέως δὲ ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης μάχεται. καὶ ὅρα πῶς ἄνωθεν ταῦ-

Ἱερεμ. λα. (margin: Ἱερεμ. γ. κε.)

τα

τὰ εἰσφέρων ὠδίνει. Εἶπε, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. τοῦτο τὴν Ἀαρὼν ἐξέβαλεν. οὐ γὰρ ἂν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ εἶπεν, εἰ αὕτη ἀμείνων ἦν. Εἰ τοίνυν ἱερωσύνη εἰσῆκται ἄλλη, δεῖ διαθήκην εἶναι ἑτέραν. οὔτε γὰρ ἱερέα ἐστὶ διαθήκης χωρὶς εἶναι, καὶ νόμων καὶ προσταγμάτων· οὔτε ἑτέραν λαβόντα ἱερωσύνην ἐκείνῃ κεχρῆσθαι. Εἶτα, ὅπερ ἀντιθέσεως ἦν, πῶς ἱερεὺς ἂν εἴη μὴ ὢν Λευΐτης, τοῦτο διὰ τῶν ἄνω προκαταβαλών, οὐδὲ λῦσαι ἀξιοῖ, ἀλλ᾽ ἐν παραδρομῇ εἰσάγει αὐτό. Εἶπον, φησιν, ὅτι μετετέθη ἡ ἱερωσύνη. οὐκοῦν καὶ ἡ διαθήκη. μετετέθη δὲ οὐ τῷ τρόπῳ μόνον, οὐδὲ τοῖς προστάγμασιν, ἀλλὰ καὶ τῇ φυλῇ. ἔδει γὰρ καὶ τῇ φυλῇ. πῶς; μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, φησί. τουτέστι, διὰ τοῦτο μετετέθη ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλήν, ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπὶ τὴν βασιλικήν, ἵνα ἡ αὐτὴ καὶ βασιλικὴ καὶ ἱερατική. καὶ θέα τὸ μυστήριον. πρότερον [μὲν] ἦν βασιλική, καὶ τότε γέγονεν ἱερατική· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. βασιλεὺς μὲν γὰρ ἦν ἀεί· ἱερεὺς δὲ γέγονεν, ὅτε τὴν σάρκα ἀνέλαβεν, ὅτε τὴν θυσίαν προσήνεγκεν. ὁρᾷς τὴν μεταβολήν; καὶ ἅπερ ἀντιθέσεως ἦν, ταῦτα, ὡς τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας ἀπαιτούσης, εἰσάγει. ἐφ᾽ ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φησι, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ᾽ ἧς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ. πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν· εἰς ἣν φυλὴν περὶ ἱερωσύνης οὐδὲν Μωϋσῆς ἐλάλησεν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· κἀγώ φημι καὶ οἶδα, ὅτι οὐδὲν ἱερωσύνης εἶχεν αὕτη ἡ φυλή, οὐδέ τις ἀπὸ ταύτης ἱεράτευσε (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ) ἀλλὰ τὸ πᾶν μετάθεσίς ἐστιν. οὕτως ἀναγκαῖον ἦν τὸν νόμον καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην μετατεθῆναι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἐνήλλακται ἡ φυλή. ὁρᾷς πῶς δείκνυσι καὶ ἄλλην διαφορὰν ἀπὸ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς φυλῆς; οὐ μόνον δὲ καὶ ἀπὸ ταύτης δείκνυται ὅσον τὸ διάφορον, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου, καὶ ἀπὸ τῆς διαθήκης, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ τύπου.

16 Ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου.

Γέγονε, φησιν, ἱερεύς, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ νόμον σαρκικῆς ἐντολῆς. ὁ γὰρ νόμος ἐκεῖνος τὰ πολλὰ ἄνομος ἦν. καὶ καλῶς αὐτὴν ἐντολὴν ἐκάλεσε σαρκικήν. πάντα γὰρ ὅσα διώριζεν, σαρκικὰ ἦν. τὸ γὰρ λέγειν, περίτεμε τὴν σάρκα, χρῖσον τὴν σάρκα, λοῦσον τὴν σάρκα, καθάρισον τὴν σάρκα, περίκειρον τὴν σάρκα, ἐπίδησον τὴν σάρκα, θρέψον τὴν σάρκα, ἀργησον τῇ σαρκί, ταῦτα, εἰπέ μοι, οὐχὶ σαρκικά; εἰ δὲ θέλεις μαθεῖν καὶ τίνα ἃ ἐπηγγέλλετο ἀγαθά, ἄκουε· πολλὴ ζωή, φησι, τῇ σαρκί, γάλα καὶ μέλι τῇ σαρκί, εἰρήνη τῇ σαρκί, τρυφὴ τῇ σαρκί. ἀπὸ τούτου τοῦ νόμου τὴν ἱερωσύνην ἔλαβεν ὁ Ἀαρών· ὁ μέντοι Μελχισεδέκ, οὐχ οὕτω.

15 Καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισεδὲκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος. Τί ἐστι κατάδηλον; τὸ μέσον τῆς ἱερωσύνης ἑκατέρας, τὸ διάφορον ὅσον κρείττων ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγονε. [τίς; ὁ Μελχισεδὲκ οὗτος; οὔ· ἀλλ᾽ ὁ Χριστός.] ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου.

17 Μαρτυρεῖται γάρ, ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Τουτέστιν, οὐ πρόσκαιρος, οὐδὲ πέρας ἔχων, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. τοῦτο εἶπεν, ἵνα δηλώσῃ, ὅτι ἱερεὺς γέγονε διὰ δυνάμεως ἰδίας καὶ τοῦ πατρός, διὰ ζωῆς ἀπεράντου. καίτοι οὐκ ἔστιν ἀκόλουθον τοῦτο τῷ, ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγονε. τὸ γὰρ ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν, ἀλλὰ κατὰ πνευματικῆς. ἀλλὰ διὰ τοῦ σαρκικοῦ τὸ πρόσκαιρον ἔδειξεν. ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα τὰ δικαιώματα τῆς σαρκός. (Ἑβρ. θ. ι.) κατὰ δύναμιν ζωῆς· τουτέστιν, ὅτι οἰκείᾳ δυνάμει ζῇ. Εἶπεν ὅτι νόμου μετάθεσις γέγονε, καὶ ἔδειξε πῶς. ζητεῖ λοιπὸν τὴν αἰτίαν. ὃ μάλιστα πάντων πληροφορεῖ τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, τὸ τὴν αἰτίαν πάντως εἰδέναι, καὶ εἰς πίστιν πλείονα ἄγει. τότε γὰρ

μᾶλλον

μᾶλλον πιστεύομεν, ὅταν καὶ τὴν αἰτίαν μάθωμεν, καὶ τὸν λόγον καθ' ὃν γέγονε.

18 Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται, φησὶ, προαγούσης ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές. Ἐνταῦθα ἡμῖν οἱ αἱρετικοὶ ἐπιφύονται λέγοντες, ἰδοὺ καὶ ὁ Παῦλος πονηρὰν τὴν ἐντολὴν εἴρηκεν. ἀλλὰ πρόσεχε ἀκριβῶς· οὐκ εἶπε, διὰ τὸ πονηρὸν, οὐδὲ διὰ τὸ μοχθηρὸν, ἀλλὰ, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ δείκνυσι τὸ ἀσθενές· ὡς ὅταν λέγῃ, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός. οὐκ ἄρα αὕτη ἀσθενὴς, ἀλλ' ἡμεῖς. 5

19 Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος. Τί ἐστιν, οὐδὲν ἐτελείωσεν; οὐδένα, φησὶ, τέλειον εἰργάσατο παρακουόμενος. ἄλλως δὲ, οὐδὲ εἰ ἠκούσθη, τέλειον ἐποίησεν ἂν, καὶ ἐνάρετον. πῶς δὲ οὐ τοῦτό φησιν ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν ἴσχυσε. καὶ εἰκότως. γράμματα γὰρ ἦν κείμενα, τόδε πράττε, καὶ τόδε μὴ πράττε· ὑποτιθέμενα μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ 10 δύναμιν ἐντιθέντα. ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ τοιαύτη. τί ἐστιν ἀθέτησις; ἄμειψις, ἐκβολή. τίνος [δὲ ταύτης] δηλῶν, ἐπήγαγεν εἰπὼν, προαγούσης ἐντολῆς, οὕτω τὸν νόμον καλῶν, διότι ἐκβέβληται διὰ τὸ αὐτοῦ ἀσθενές. προαγόμενον δὲ, τὸ παρελθὸν, καὶ παλαιωθὲν διὰ τὴν ἀσθένειαν. ὥστε ἡ ἀθέτησις, τῶν κρατούντων ἐστὶν ἀθέτησις. καὶ δῆλον ἐκ τούτου λοιπὸν, ὅτι ἐκράτει, ἀλλὰ καταφρονήθη, ἐπεὶ μηδὲν ἴσχυσεν. οὐδὲν οὖν ὠφέλησεν ὁ νόμος; ὠφέλησε 15 μὲν, καὶ σφόδρα ὠφέλησεν· ἀλλὰ πρὸς τὸ ποιῆσαι τελείους οὐκ ὠφέλησε. κατὰ τοῦτο τοίνυν λέγει τὸ, οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, καθὸ πάντα τύποι ἦσαν, πάντα σκιὰ, περιτομὴ, θυσία, σάββατον, ἃ οὐκ ἴσχυσεν διαβῆναι εἰς τὴν ψυχήν. * διὰ τοῦτο παραχωρεῖ καὶ ὑποχωρεῖ ὑπεξίσταται. Ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ. 20

20 Καὶ καθόσον οὐ χωρὶς ὁρκωμοσίας. Ὁρᾷς ὅτι ἀναγκαῖον οὕτω γέγονε τὸ τοῦ ὅρκου ἐνταῦθα; ὥστε διὰ τοῦτο πολλὰ ἄνω ἐφιλοσόφησεν· ὅτι ὤμοσεν ὁ Θεὸς, καὶ ὤμοσεν ὑπὲρ πλείονος πληροφορίας. ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος. τί ἐστι τοῦτο; εἶχε καὶ ὁ νόμος ἐλπίδα, φησὶν, ἀλλ' οὐ τοιαύτην. ἤλπιζον γὰρ εὐαρεστήσαντες ἕξειν τὴν γῆν, μηδὲν πείσεσθαι δεινόν. ἐνταῦθα δὲ ἐλπίζομεν εὐαρεστήσαντες, οὐ γῆν καθέξειν, ἀλλὰ τὸν οὐρανόν· 25 μᾶλλον δὲ (ὃ πολλῷ τούτου κρεῖττόν ἐστιν) ἐλπίζομεν ἐγγὺς στήσεσθαι τοῦ Θεοῦ, παρ' αὐτὸν ἥξειν τὸν θρόνον τὸν πατρικὸν, λειτουργήσειν αὐτῷ μετὰ ἀγγέλων. καὶ ὅρα πῶς αὐτὰ τίθησι κατὰ μικρόν. ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν, εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος· ἐνταῦθα δὲ, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ. καὶ καθόσον οὐ χωρὶς ὁρκωμοσίας. τί ἐστι, καὶ καθόσον οὐ χωρὶς ὁρκωμοσίας; τουτέστιν, οὐ χωρὶς ὅρκου. ἰδοὺ καὶ ἄλλη διαφορά. καὶ οὐδὲ ἁπλῶς ταῦτα 30 ἐπήγγελται, φησίν.

21 Οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες· ὁ δὲ μετὰ ὁρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτὸν, ὤμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

22 Κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγγυος Ἰησοῦς. 35

23 Καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν·

24 Ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην.

Δύο τίθησι διαφορὰς, ὅτι οὐκ ἔχει τέλος, ὥσπερ ἡ νομικὴ, καὶ ὅτι μετὰ ὁρκωμοσίας. τοῦτο δὲ ποιεῖ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ μετιόντος. κατὰ δύναμιν γάρ, φησι, ζωῆς ἀκαταλύτου. ποιεῖ δὲ 40 αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ ὅρκου, ὅτι ὤμοσε· καὶ ἀπὸ τοῦ πράγματος. εἰ γὰρ ἐπειδὴ ἀσθενὴς ἦν, φησὶν, ἐκείνη ἐξεβλήθη· αὕτη ἐπειδὴ δυνατή ἐστιν, ἕστηκε. ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ ἱερέως. πῶς; δεικνὺς ὅτι εἷς ἐστι· καὶ οὐκ ἂν * εἷς ἦν, εἰ μὴ ἀθάνατος ἦν. ὥσπερ γὰρ πολλοὶ ἱερεῖς, διὰ τὸ θνητοὶ εἶναι· οὕτως εἷς ὁ εἷς, διὰ τὸ ἀθάνατος εἶναι. κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης

χ. οὐκ ἴσχυον ὅτι

χ. διὰ τὸ λυθῆναι

* λοιπὸν

χ. αὐτὸ

χ. ἀεὶ

* ἦν

θήκης γέγονεν ἔγγυος Ἰησοῦς, * καθότι ὤμοσεν αὐτῷ ἀεὶ αὐτὸν ἔσεσθαι ἱερέα, φησί· οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ ^ μὴ ζῶν ἦν.

25 Ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁρᾷς ὅτι εἰς τὸ κατὰ σάρκα " τοῦτό φησιν; ὅτε ἔδειξεν αὐτὸν ἱερέα, τότε εὐκαίρως λέγει τὸ ἐντυγχάνειν. ὥστε καὶ ὅταν λέγῃ Παῦλος, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, τὸ αὐτὸ αἰνίττεται, ὅτι ἀρχιερεὺς ὢν ἐντυγχάνει. ἐπεὶ ὁ ἐγείρων τοὺς νεκροὺς " ὡς θέλει, καὶ ζωοποιῶν οὕτως ὡς ὁ πατὴρ, πῶς ἔνθα σῶσαι δεῖ, ἐντυγχάνει; [ὁ πᾶσαν τὴν κρίσιν ἔχων, πῶς ἐντυγχάνει;] ὁ ἀποστέλλων τοὺς ἀγγέλους, ὥστε τοὺς μὲν εἰς κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς δὲ σῶσαι, πῶς ἐντυγχάνει; ὅθεν, φησὶ, καὶ σώζειν δύναται. διὰ τοῦτο οὖν σώζει, ἐπειδὴ οὐκ ἀποθνήσκει. ἐπειδὴ ἀεὶ ζῇ, οὐκ ἔχει διάδοχον, φησίν· εἰ δὲ οὐκ ἔχει διάδοχον, καὶ δύναται πάντων περιίστασθαι. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ὁ ἀρχιερεὺς, εἰ καὶ θαυμαστὸς ἦν, μέχρι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐν ᾧ ἦν, οἷον ὁ Σαμουὴλ, καὶ ὅσοι τοιοῦτοι· μετὰ δὲ ταῦτα, οὐκέτι. ἐτεθνήκεσαν γάρ. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ σώζει εἰς τὸ παντελές. τί ἐστιν, εἰς τὸ παντελές; μυστήριόν τι μέγα αἰνίττεται. οὐκ ἐνταῦθα μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ σώζει τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ. πῶς σώζει; πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν, φησίν. ὁρᾷς ὅσον τὸ ταπεινὸν ἐστί; διὰ τὴν ἀνθρωπότητα; οὐ γὰρ ἅπαξ αὐτὸν ἐντυχόντα τοῦτο τυχεῖν λέγει, ἀλλ' ἀεὶ, καὶ ἡνίκα ἂν δέηται ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, εἰς τὸ παντελές. τί ἐστιν εἰς τὸ παντελές; οὐ πρὸς τὸ παρὸν μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. ἀεὶ οὖν δέεται τοῦ εὔχεσθαι; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; καὶ ἄνθρωποι μὲν πολλάκις δίκαιοι ἐκ μιᾶς αἰτήσεως τὸ πᾶν ἤνυσαν· αὐτὸς δὲ ἀεὶ δεῖται; τίνος οὖν ἕνεκεν συγκάθηται; ὁρᾷς ὅτι συγκατάβασίς ἐστι τὸ ταπεινὰ φθέγγεσθαι; ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· μηδὲν δείσητε, μηδὲ εἴπητε, ναὶ, φιλεῖ μὲν ἡμᾶς, καὶ παρρησίαν ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλ' οὐκ ἀεὶ δύναται ζῆν. ἀεὶ γὰρ ζῇ.

26 Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὁρᾷς ὅτι περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ πᾶν εἴρηται; ὅταν δὲ εἴπω ἀνθρωπότητα, θεότητα ἔχουσαν λέγω, οὐ διαιρῶν, ἀλλὰ ἀφεὶς τὰ πρέποντα ὑπονοεῖν. εἶδες τὴν διαφορὰν τοῦ ἀρχιερέως; ἀνεκεφαλαιώσατο τὰ ἄνω λεχθέντα, ὅτι ἔλεγε, Πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν, φησὶν, ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος. ἄκακος τί ἐστιν; ἀπόνηρος, οὐχ ὕπουλος. καὶ ὅτι τοιοῦτος, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. τοῦτο οὖν ἄν τις περὶ Θεοῦ εἴποι; ὁ δὲ οὐκ αἰσχύνεται λέγων, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν ὕπουλος, οὐδὲ δολερός; περὶ μὲν οὖν τοῦ κατὰ σάρκα ἔχοι ἂν λόγον, ὅσιος, ἀμίαντος· καὶ τοῦτο [ὃ] περὶ τοῦ Θεοῦ εἴποι τις ἄν. * ἔχει γὰρ φύσιν [μὴ] μιαίνεσθαι. κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν. Τοῦτο οὖν μόνον δείκνυσι τὸ διαφορον, ἢ καὶ αὐτὴ ἡ θυσία; καὶ ἡ θυσία πῶς;

27 Οὐκ ἔχει, φησὶ, καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ. τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας. Τοῦτο ποιῶν, ἐνταῦθα παραδυακρούεται λοιπὸν τῆς πνευματικῆς θυσίας τὴν ὑπερβολήν. καὶ τὸ μέσον εἶπε, τὸ τοῦ ἱερέως, εἶπε τὸ τῆς διαθήκης, οὐχ ὅλον μὲν, εἶπε δὲ ὅμως. ἐνταῦθα παραδυακρούεται λοιπὸν καὶ αὐτὴν τὴν θυσίαν. μὴ τοίνυν αὐτὸν ἱερέα ἀκούσας, [ἀεὶ] ἱερᾶσθαι νόμιζε *. ἅπαξ γὰρ ἱεράσατο, καὶ λοιπὸν ἐκάθισεν. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς ἄνω ἑστάναι αὐτὸν, καὶ λειτουργὸν εἶναι, δείκνυσιν ὅτι οἰκονομίας τὸ πρᾶγμά ἐστιν. ὥσπερ γὰρ δοῦλος ἐγένετο, οὕτω καὶ ἱερεὺς, καὶ λειτουργός. ἀλλ' ὥσπερ δοῦλος γενόμενος, οὐκ ἔμεινε δοῦλος· οὕτω καὶ λειτουργὸς γενόμενος, οὐκ ἔμεινε λειτουργός. οὐ γὰρ λειτουργοῦ τὸ καθῆσθαι, ἀλλὰ τὸ ἑστάναι. τοῦτο οὖν αἰνίττεται ἐνταῦθα τῆς θυσίας τὸ μεγαλεῖον· εἰ ἤρκεσε μία οὖσα, καὶ ἅπαξ

ἅπαξ προσενεχθεῖσα, τοσοῦτον ὅσον αἱ πᾶσαι οὐκ ἴσχυσαν. ἀλλ' οὔπω περὶ τούτου. τοσοῦτον δὲ πῶς φησί· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ. τοῦτο, ποῖον; ἀναγκαῖον γὰρ ἔχειν, φησί, τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκῃ· οὐ τὸ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. πῶς γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσέφερεν ἀναμάρτητος ὤν; ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. τί λέγεις; καὶ οὐ δεῖται τοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἰσχύει τοσοῦτον; ναί, φησιν. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς τό, ἐποίησεν ἐφάπαξ, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰρῆσθαι, ἄκουσον τί 5 ἐπάγει.

28 Ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν.

* Διὰ τοῦτο καὶ ἀεὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν προσφέρουσιν. ὁ μέντοι δυνατὸς ὤν, ὁ μὴ ἔχων ἁμαρτίαν, τίνος ἕνεκεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσφέρει; ἄρα οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσέφερε· καὶ τοῦτο ἐφάπαξ. Ὁ λόγος δὲ τῆς ὁρκωμοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον, υἱὸν εἰς τὸν 10 αἰῶνα τετελειωμένον. [Τετελειωμένον τί ἐστιν;] ὅρα· οὐ τίθησι τὰς ἀντιδιαστολὰς ὁ Παῦλος κυρίας. εἰπὼν γάρ, ἔχοντας ἀσθένειαν, οὐκ εἶπεν υἱὸν δυνατόν, ἀλλὰ τετελειωμένον· τουτέστι, δυνατόν, ὡς ἂν εἴποι τις. ὁρᾷς ὅτι * τό, υἱός, ὄνομα πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ δούλου εἴρηται; ἀσθένειαν δέ, ἢ τὴν ἁμαρτίαν φησίν, ἢ τὸν θάνατον. τί ἐστιν, εἰς τὸν αἰῶνα; οὐ νῦν μόνον ἀναμάρτητον, φησιν, ἀλλ' ἀεί. εἰ τοίνυν τέλειός ἐστιν, εἰ μηδέποτε ἁμαρτάνει, εἰ 15 ἀεὶ ζῇ, τίνος ἕνεκεν προσοίσει πολλάκις ὑπὲρ ἡμῶν θυσίας; ἀλλὰ τέως μὲν ὑπὲρ τούτου οὐκ ἰσχυρίζεται· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ προσφέρειν αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τοῦτο ἰσχυρίζεται.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, μιμησώμεθα αὐτόν, καὶ κατ' ἴχνος αὐτοῦ βαίνωμεν. οὐκ ἔστιν ἄλλη θυσία· μία ἡμᾶς ἐκαθάρισε. μετὰ δὲ τοῦτο, πῦρ καὶ γέεννα. καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει λέγων, ἕνα ἱερέα, μίαν θυσίαν· ἵνα μή τις νομίζων πολλὰς εἶναι, ἀδεῶς 20 ἁμαρτάνῃ. ὅσοι τοίνυν κατηξιώθημεν τῆς σφραγῖδος, ὅσοι τῆς θυσίας ἀπηλαύσαμεν, ὅσοι τῆς ἀθανάτου τραπέζης μετέσχομεν, μένωμεν φυλάττοντες τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν τιμήν. οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἡ ἀπόπτωσις. ὅσοι δὲ μηδέπω κατηξιώθησαν τούτων, μηδὲ οὗτοι διὰ τοῦτο θαρρείτωσαν. ὅταν γάρ τις διὰ τοῦτο ἁμαρτάνῃ, ἵνα τὸ ἅγιον βάπτισμα πρὸς ταῖς ἐσχάταις λάβῃ ταῖς ἀναπνοαῖς, πολλάκις οὐκ ἐπιτεύξεται. καί, πιστεύσατέ μοι, οὐ φοβῶν ὑμᾶς λέγω, 25 ὃ μέλλω λέγειν. πολλοὺς οἶδα τοῦτο παθόντας ἐγώ, οἳ προσδοκίᾳ μὲν τοῦ φωτίσματος πολλὰ ἡμάρτανον· περὶ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς ἀπῆλθον κενοί. ὁ γὰρ Θεὸς διὰ τοῦτο τὸ βάπτισμα ἔδωκεν, ἵνα λύσῃ τὰς ἁμαρτίας, οὐχ ἵνα αὐξήσῃ [τὰς ἁμαρτίας]. εἰ δέ τις τούτῳ κεχρημένος εἴη πρὸς ἄδειαν τοῦ πλείονα ἁμαρτάνειν, ῥαθυμίας λοιπὸν τοῦτο γέγονεν αἴτιον. εἰ γὰρ μὴ λουτρὸν ἦν, ἀσφαλέστερον ἔζων ἄν, ὡς οὐκ ἔχοντες ἄφεσιν. ὁρᾷς ὅτι τό, 30 Ποιήσωμεν τὰ κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά, ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ποιοῦντες λέγεσθαι; διό, παρακαλῶ, καὶ ὑμεῖς οἱ ἀμύητοι νήφετε· μηδεὶς ὡς μισθωτός, μηδεὶς ὡς ἀγνώμων, οὕτω μετιέτω τὴν ἀρετήν, μηδεὶς ὡς βαρὺ καὶ φορτικόν. μετὰ προθυμίας τοίνυν ταύτην μετέλθωμεν, καὶ χαίροντες. εἰ γὰρ μὴ μισθὸς ἔκειτο, οὐκ ἐχρῆν εἶναι ἀγαθόν; ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ μισθοῦ γινώμεθα ἀγαθοί. πῶς γὰρ οὐκ αἰσχύνη τοῦτο, καὶ μεγίστη καταγνωσις; ἐὰν μὴ δῷς μοι μισθόν, 35 φησιν, οὐ γίνομαι σώφρων; οὐκ οἶμαι τολμῶ τι εἰπεῖν, οὐδέποτε ἔσῃ σώφρων, οὐδὲ ὅταν σωφρονῇς, εἴ γε μισθῷ αὐτὸ ποιεῖς. οὐδὲ γὰρ ἡγῇ τὴν ἀρετήν, εἴ γε μὴ ἐρᾷς αὐτῆς. ἀλλ' ὁ Θεὸς διὰ τὴν πολλὴν ἡμῶν ἀσθένειαν, τέως καὶ μισθῷ ἠθέλησεν αὐτὴν γενέσθαι· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ οὕτω μετίμεν αὐτήν. θῶμεν δέ, εἰ βούλεσθε, ὅτι ἄνθρωπός τις μυρία ἐργασάμενος κακὰ ἄπεισι, [καὶ] καταξιωθεὶς τοῦ βαπτίσματος· ὅπερ οὐ ταχέως οἶμαι συμβαίνειν· 40 πῶς ἀπελεύσεται ἐκεῖ, εἰπέ μοι; ὑπὲρ μὲν τῶν εἰργασμένων οὐκ ἐγκαλούμενος, ἀπαρρησίαστος δὲ ὢν εἰκότως. ὅταν γὰρ ἑκατὸν ἔτη βιώσας, μηδὲν ἀγαθὸν ἔργον ἐπιδείξηται, ἀλλὰ μόνον, ὅτι οὐχ ἥμαρτε, μᾶλλον δὲ μηδὲ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι χάριτι μόνῃ διεσώθη, ἑτέρους δὲ ἐστεφανωμένους λάμποντας καὶ εὐδοκίμους ἴδῃ, κἂν εἰς γέενναν μὴ ἐμπέσῃ, ἆρα οἴσει τὴν ἀθυμίαν, εἰ-

πέ

Ῥωμ. γ. η.

* ἑαυτῶν. χ. τοῦ λαοῦ. χ. φησιν ἀεὶ γὰρ αὐ... πολλάκις. * καὶ. χ. πολλά. χ. βαπτίσματος. χ. ἐν. χ. μὲν. χ. γοῦν.

τέ μοι; ἵνα δὲ ἐπὶ ὑποδείγματος τὸ πρᾶγμα ποιήσω φανερώτερον, ἔστωσαν δύο στρατιῶ-
ται, καὶ ὁ μὲν κλεπτέτω, ἀδικείτω, πλεονεκτείτω· ὁ δὲ μηδὲν τούτων ἐργαζέσθω, ἀλλὰ ἀνδρα-
γαθείτω, μεγάλα κατορθούτω, ἐν πολέμοις τρόπαια ἱστάτω, αἱματτέτω τὴν δεξιάν. εἶ-
τα καιροῦ ἐπιστάντος, ὁ μὲν ἀπὸ τῆς ἀξίας ἐκείνης, ἐν ᾗ καὶ ὁ κλέπτης ἦν, ἀναφερέσθω ἐπὶ τὸν
βασιλικὸν θρόνον καὶ τὴν ἁλουργίδα ἀναλαβέτω. ἐκεῖνος δὲ ὁ κλέπτης ἐκεῖ μενέτω, ἔνθα ἦν·
ἀπὸ δὲ τῆς φιλανθρωπίας μόνον τῆς βασιλικῆς μὴ διδότω δίκην ὧν ἔδρασεν. ἐν μέντοι τῷ
ἐσχάτῳ τόπῳ ἔστω, καὶ ὑπὸ τῷ βασιλεῖ ταττέσθω. ἆρα οἴσει τὴν ἀθυμίαν, εἰπέ μοι, ὅ-
ταν ἴδῃ τὸν μὲν μετ' αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν δήπου ἀνελθόντα τῶν ἀξιωμάτων τὴν κορυφήν,
καὶ οὕτω λαμπρὸν γενόμενον, καὶ τῆς οἰκουμένης κρατοῦντα, ἑαυτὸν δὲ ἔτι κάτω μένοντα, καὶ οὐδὲ
αὐτὸ τὸ μὴ κολασθῆναι μετὰ τιμῆς ἔχοντα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ
βασιλέως; κἂν γὰρ ἀφῇ ὁ βασιλεύς, καὶ ἐγκλημάτων ἀπαλλάξῃ, ἀλλ' ὅμως αἰσχυνόμενος βι-
ώσεται. οὐ γὰρ δὴ καὶ ἄλλοι αὐτὸν θαυμάσονται. ἐν γὰρ ταῖς τοιαύταις συγχωρήσεσιν, οὐ τοὺς
λαμβάνοντας τὰ δῶρα, ἀλλὰ τοὺς διδόντας θαυμάζομεν. καὶ ὅσῳ ἂν μείζονα δῶσι δῶρα,
τοσούτῳ μᾶλλον καταισχύνονται οἱ λαμβάνοντες, ὅταν μεγάλα ᾖ αὐτοῖς τὰ ἡμαρτημένα.
ποίοις οὖν ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψαι δυνήσεται ὁ τοιοῦτος τοῖς ἐν τοῖς βασιλείοις οὖσιν, ἐκεί-
νων μυρίους ἱδρῶτας καὶ τραύματα ἐπιδεικνυμένων, αὐτὸς οὐδὲν ἔχων ἐπιδεῖξαι, ἀλλὰ καὶ
αὐτὸ τὸ σωθῆναι ἀπὸ μόνης τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἔχων; ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἀνδρο-
φόνον, κλέπτην, μοιχὸν μέλλοντα ἀπάγεσθαι * ἐξαιτήσαιτο, καὶ κελεύσειεν εἶναι παρὰ τὰ πρό-
θυρα τῶν βασιλείων, οὐδενὶ δυνήσεται ἀντιβλέψαι ἐκεῖνος λοιπόν, εἰ καὶ τῆς τιμωρίας ἀπήλ-
λακται· οὕτω δὴ καὶ ἐστί. μὴ γὰρ δή, ἐπειδὴ βασιλεία λέγεται, νομίσητε πάντας τῶν αὐτῶν
τυγχάνειν. εἰ γὰρ ἐνταῦθα καὶ ὁ ὕπαρχος, καὶ πάντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ οἱ σφόδρα
καταδεέστεροι, καὶ τὸν τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσί, καίτοι
τοσούτου ὄντος τοῦ μέσου τοῦ ὑπάρχου καὶ τοῦ δεκανοῦ· πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς ἄνω βασιλείοις
τοῦτο ἔσται. καὶ τοῦτο οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ λέγω. καὶ γὰρ ἑτέραν τούτων μείζονα τίθησι διαφο-
ρὰν ὁ Παῦλος. ὅσαι γὰρ διαφοραί, φησιν, ἀπὸ ἡλίου ἕως σελήνης καὶ ἀστέρων καὶ τοῦ μικρο-
τάτου ἀστέρος, τοσαῦται καὶ τῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ. καὶ ὅτι πολλῷ πλέον τοῦ δεκανοῦ λεγομένου
καὶ τοῦ ὑπάρχου, τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ μικροτάτου ἀστέρος τὸ διάφορον, δῆλον ἅπασιν. ὁ μὲν γὰρ
ἥλιος πᾶσαν ὁμοῦ καταλάμπει τὴν οἰκουμένην, καὶ φαιδρὰν ποιεῖ, καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας
ἀποκρύπτει· ὁ δὲ πολλάκις οὐδὲ φαίνεται, καὶ ταῦτα ἐν σκότῳ. πολλοὶ γάρ εἰσι τῶν ἀστέρων,
οὓς οὐχ ὁρῶμεν. ὅταν οὖν ἑτέρους ὁρῶμεν ἡλίους γινομένους, ἡμεῖς δὲ τῶν ἀστέρων τῶν σμι-
κροτάτων τὴν τάξιν ἔχωμεν τῶν οὐδὲ φαινομένων, τίς ἔσται ἡμῖν παραμυθία; μή, παρα-
καλῶ, μὴ οὕτω νωθεῖς ὦμεν, μὴ οὕτως ἀργοί, μὴ πραγματευώμεθα τὴν παρὰ τοῦ
Θεοῦ σωτηρίαν εἰς ῥᾳθυμίαν, ἀλλ' ἐμπορευώμεθα αὐτήν, καὶ πληθύνωμεν. κἂν γὰρ κα-
τηχούμενός τις ᾖ, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν οἶδεν, ἀλλὰ τὴν πίστιν ἔγνω, ἀλλὰ τῶν θείων ἐπακούει
λόγων, ἀλλ' οὐ πόρρω ἐστὶ τῆς θείας γνώσεως, οἶδε τὸ θέλημα τοῦ δεσπότου αὐτοῦ. τίνος οὖν
ἕνεκεν ἀναβάλλεται; τίνος ἕνεκεν μέλλει καὶ ὑπερτίθεται; οὐδὲν βίου κρεῖττον καλοῦ, καὶ ἐνταῦ-
θα, κἀκεῖ, καὶ ἐπὶ φωτιζομένων, καὶ ἐπὶ κατηχουμένων. τί γάρ, εἰπέ μοι, φορτικὸν ἐπιτετά-
γμεθα; ἔχε, φησί, γυναῖκα, καὶ σωφρόνει. τοῦτο φορτικόν, εἰπέ μοι; καὶ πῶς, ὅπουγε πολ-
λοὶ καὶ χωρὶς γυναικὸς σωφρονοῦσιν, οὐ χριστιανοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες; ὃ ὑπερβαίνει ποι-
ῶν ὁ Ἕλλην διὰ κενοδοξίαν, σὺ οὐδὲ τοῦτο τηρεῖς διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; Δίδου, φησί, πένη-
σιν ἐκ τῶν ὄντων. τοῦτο φορτικόν; ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κατῃσχύνουσιν ἡμᾶς Ἕλληνες, ὁλοκλήρους
οὐσίας κενώσαντες διὰ κενοδοξίαν μόνην. μὴ αἰσχρολόγει. τοῦτο δύσκολον; εἰ γὰρ μὴ ἐπε-
τέτακτο, οὐκ ἔδει αὐτὸ κατορθοῦν, ἵνα μὴ ἄτιμοι φαινώμεθα; ὅτι γὰρ τὸ ἐναντίον δύσκολον,
τὸ αἰσχρολογεῖν λέγω, δῆλον ἐξ ὧν αἰδεῖται ἡ ψυχὴ καὶ ἐρυθριᾷ, ἐάν τι τοιοῦτον εἴπῃ παρα-

a Κορ. 15 μα.

Τιμ. δ.

χθῇ, καὶ οὐδὲν ἔρει, ἐὰν μὴ τάχα μεθύῃ. διὰ τί γὰρ ἐπ᾽ ἀγορᾶς καθήμενος, κἂν ἐπὶ οἰκίας τοῦτο ποιῇς, ἐκεῖ οὐ ποιεῖς; ἆρα οὐχὶ διὰ τοὺς παρόντας; διὰ τί ἐπὶ τῆς γυναικός σου [ταχέως] δὲ αὐτὸ μὴ ποιεῖς; ἆρα οὐχ ἵνα μὴ αὐτὴν ὑβρίσῃς; ἵνα μὴ ὑβρίσῃς τοίνυν τὴν γυναῖκά σου, οὐ ποιεῖς· τὸν δὲ Θεὸν ὑβρίζων οὐκ ἐρυθριᾷς; πανταχοῦ γὰρ πάρεστι, καὶ πάντα ἀκούει. μὴ μέθυε, φησί. καλῶς. τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ οὐ κόλασις; οὐκ εἶπε, κατάπινον δὲ σῶμα, ἀλλὰ τί; μὴ μέθυε· τουτέστι, μὴ οὕτως αὐτὸ ἐκτραχηλίσῃς, ὡς τῆς ψυχῆς ἀφελέσθαι τὴν ἀρχήν. τί οὖν; οὐ χρὴ προνοεῖσθαι τοῦ σώματος; μὴ γένοιτο· οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλ᾽ εἰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ μὴ προνόει. οὕτω γὰρ καὶ Παῦλος ἐκέλευσε λέγων, Καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. μὴ ἅρπαζε, φησί, τὰ μὴ σά, μὴ πλεονέκτει, μὴ ἐπιόρκει. ποίων πόνων ταῦτα δεῖται; ποίων ἱδρώτων; μὴ κακηγόρει, φησί, μηδὲ συκοφάντει. ποῖον ἔχει τοῦτο πόνον; τοὐναντίον μὲν οὖν πόνος. ὅταν μὲν γὰρ εἴπῃς κακῶς, εὐθέως ἐν κινδύνῳ εἶ, ἐν ὑποψίᾳ. μὴ ἤκουσε περὶ οὗ εἶπον, εἴτε μέγας ᾖ, εἴτε μικρός; ἂν μὲν γὰρ μέγας ᾖ, ἐν ἔργοις κινδυνεύσεις εὐθέως· ἂν δὲ μικρός, τοῖς ἴσοις σε ἀμύνεται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπωτέροις. μειζόνως γάρ σε ἐρεῖ κακῶς. οὐδὲν δύσκολον, οὐδὲν φορτικὸν ἐπιταττόμεθα, ἂν βουλώμεθα· ἂν δὲ μὴ βουλώμεθα, καὶ τὰ ῥᾷστα φορτικὰ ἡμῖν φαίνεται. τί τοῦ φαγεῖν ῥᾷον; ἀλλ᾽ ὑπὸ πολλῆς βλακείας πολλοὶ καὶ πρὸς τοῦτο δυσχεραίνουσι· πολλῶν δὲ ἀκούω λεγόντων, ὅτι καὶ τὸ φαγεῖν κάματος. οὐδὲν τούτων ἔχει κάματον, ἂν θέλῃς. ἐν γὰρ τῷ θέλειν πάντα κεῖται, μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν. θελήσωμεν οὖν τὰ ἀγαθά, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων τύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

χεζ. η. Λογ. ιδ.

1 ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΛΕΓΟΜΕΝΟΙΣ, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς· 2 Τῶν ἁγίων λειτουργός, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος.

Ἀναμίγνυσι τὰ ταπεινὰ τοῖς ὑψηλοῖς ὁ Παῦλος, ὁ ἀεὶ τὸν διδάσκαλον μιμούμενος τὸν αὐτοῦ, ὥστε τὰ ταπεινὰ τοῖς ὑψηλοῖς οὐδὲν γενέσθαι, καὶ διὰ τούτων ἐκεῖνα χειραγωγηθῆναι, καὶ γινομένους ἐν τοῖς μεγάλοις, μανθάνειν ὅτι ταῦτα συγκαταβάσεως ἦν. τοῦτο γοῦν καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. εἰπὼν γὰρ ὅτι ἀνήνεγκεν ἑαυτόν, καὶ ἀρχιερέα δείξας, ἐπάγει, κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καίτοι τοῦτο οὐχὶ ἱερέως, ἀλλὰ τούτου ᾧ ἱερᾶσθαι ἐκεῖνον χρή. τῶν ἁγίων λειτουργός, [οὐδὲ λειτουργὸς ἁπλῶς, ἀλλὰ τῶν ἁγίων λειτουργός,] καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. ὁρᾷς τὴν συγκατάβασιν; οὐχὶ περὶ μικροῦ δίσῃ λέγων, Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα; καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀκούουσι, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου· τοῦτο δέ φησιν, ὡς τοῦ καθημένου πάντως οὐκ ὄντος λειτουργοῦ. ὥστε τοῦτο ἀκούει διὰ τὴν σάρκα. σκηνὴν δὲ ἐνταῦθα τὸν οὐρανὸν λέγει. διὸ καὶ τὸ διάφορον δεικνὺς πρὸς τὴν Ἰουδαϊκήν, ἐπάγει λέγων, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. ὅρα πῶς ἦρε τὰς ψυχὰς τῶν ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευκότων, τοῦτο εἰπών. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς φαντάζεσθαι, ὅτι σκηνὴν οὐκ ἔχομεν τοιαύτην· ἰδού, φησίν, ὁ ἱερεύς, καὶ μέγας, καὶ πολὺ μείζων ἐκείνου, καὶ θυσίαν θαυμασιωτέραν προσήνεγκεν. ἀλλ᾽ ἆρα μὴ λόγος ταῦτα, μὴ κόμπος καὶ ψυχαγωγία; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐπιστώσατο πρότερον ἀπὸ τοῦ ὅρκου, λοιπὸν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς. ἦν μὲν οὖν καὶ αὕτη δήλη ἡ διαφορά· ἔστι δὲ καὶ ἑτέραν ἐπιτίθησιν. ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, φησί, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. ποῦ τοίνυν

Ρωμ. ιγ. ιδ.

Ἑβρ. α. ιδ.

τοίνυν εἰσὶν οἱ λέγοντες κινεῖσθαι τὸν οὐρανόν; ποῦ εἰσιν οἱ σφαιροειδῆ αὐτὸν εἶναι ἀποφαινόμενοι; ἀμφότερα γὰρ ταῦτα ἀνῄρηται ἐνταῦθα. κεφάλαιον δέ, φησιν, ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. κεφάλαιον ἀεὶ τὸ μέγιστον λέγεται. πάλιν κατάγει τὸν λόγον· εἰπὼν τὸ ὑψηλόν, ἀδεῶς φθέγγεται λοιπὸν τὰ ταπεινά. εἶτα, ἵνα μάθῃς ὅτι τό, λειτουργός, περὶ τῆς ἀνθρωπότητος εἴρηται, ὅρα πῶς πάλιν ἐπισημαίνεται.

3 Πᾶς γὰρ ἀρχιερεύς, φησιν, εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται· ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκῃ.

Μή, ἐπειδὴ ἀκούεις ὅτι κάθηται, ὕθλον εἶναι νομίσῃς τὸ ἀρχιερέα αὐτὸν εἰρῆσθαι. ἐκεῖνο μὲν γὰρ τῆς ἀξίας τοῦ Θεοῦ, τὸ καθῆσθαι· τοῦτο δὲ τῆς φιλανθρωπίας τῆς πολλῆς, καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας. διὰ τοῦτο αὐτὸ λιπαίνει, καὶ τούτῳ πλέον ἐνδιατρίβει. δέδοικε γὰρ μὴ ἐκεῖνο ἀνατρέψῃ. διὰ τοῦτο πάλιν ἐπὶ τοῦτο κατάγει τὸν λόγον, ἐπειδὴ ἐζήτουν τινὲς τίνος ἕνεκεν ἀπέθανεν. ἱερεὺς ἦν· ἱερεὺς δὲ χωρὶς θυσίας οὐκ ἔστι. δεῖ τοίνυν καὶ τοῦτον ἔχειν θυσίαν. ἄλλως δέ, εἰπὼν ὅτι ἄνω ἐστί, λέγει καὶ δείκνυσιν ὅτι ἱερεύς ἐστι πολλαχόθεν, ἀπὸ τοῦ Μελχισεδέκ, ἀπὸ τοῦ ὅρκου, ἀπὸ τοῦ προσενεγκεῖν θυσίαν. ἐκ τούτου λοιπὸν καὶ ἀναγκαῖον ἄλλον πλέκει συλλογισμόν.

4 Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς, φησιν, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεύς, ὄντων τῶν ἱερέων τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα. Εἰ τοίνυν ἐστὶν ἱερεύς, φησιν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι· δεῖ αὐτῷ τόπον ζητῆσαι ἕτερον. ἐπὶ γῆς μὲν γὰρ ὤν, οὐκ ἂν ἦν ἱερεύς. πῶς γάρ; οὐ προσήνεγκεν, οὐχ ἱεράσατο. καὶ εἰκότως· ἦσαν γὰρ οἱ ἱερεῖς. καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἐπὶ γῆς εἶναι ἱερέα. πῶς γάρ; ἐπεὶ οὐδὲ ἐπανάστασις ἦν, φησιν. ἐνταῦθα ἀναγκαῖον συντεῖναι τὸν νοῦν, καὶ συνιδεῖν τὴν ἀποστολικὴν σύνεσιν. πάλιν γὰρ τὴν διαφορὰν δείκνυσι τῆς ἱερωσύνης.

5 Οἵτινές, φησιν, ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων.

Τίνα λέγει ἐνταῦθα ἐπουράνια; τὰ πνευματικά. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ γῆς τελεῖται, ἀλλ' ὅμως τῶν οὐρανῶν εἰσιν ἄξια. ὅταν γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κεῖται ἐσφαγμένος, ὅταν πνεῦμα παραγίνηται, ὅταν ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐνταῦθα ᾖ, ὅταν υἱοὶ γίνωνται διὰ τοῦ λουτροῦ, ὅταν πολῖται ὦσι τῶν ἐν οὐρανοῖς, ὅταν πατρίδα ἔχωμεν ἐκεῖ, καὶ πόλιν καὶ πολίτευμα, ὅταν ξένοι ὦμεν τῶν ἐνταῦθα, πῶς οὐκ ἐπουράνια ταῦτα πάντα τυγχάνει; ἀλλὰ τί; οἱ ὕμνοι οὐκ ἐπουράνιοι; οὐχ ἅπερ ἄνω ᾄδουσιν οἱ θεῖοι χοροὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, ταῦτα καὶ ἡμεῖς οἱ κάτω συνῳδὰ ἐκείνοις φθεγγόμεθα; οὐχὶ καὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπουράνιον; πῶς; οὐδὲν ἔχει σαρκικόν, πάντα πνευματικὰ γίνεται τὰ προκείμενα· οὐκ εἰς τέφραν, οὐκ εἰς καπνόν, οὐκ εἰς κνίσσαν διαχεῖται ἡ θυσία, ἀλλὰ λαμπρὰ καὶ φαιδρὰ ἐργάζεται τὰ προκείμενα. πῶς δὲ οὐκ οὐράνια τὰ τελούμενα, ὅταν οἱ διακονούμενοι αὐτοῖς ἀκούωσιν ἔτι ἐξ οὗ εἴρηται, Ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται· ἄν τινων ἀφῆτε, ἀφίενται; (Ἰωάν. κ. κγ.) πῶς οὐκ οὐράνια πάντα, ὅταν οὗτοι καὶ τὰς κλεῖς ἔχωσι τοῦ οὐρανοῦ; οἵτινές, φησιν, ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων, Καθὼς κεχρημάτισται Μωϋσῆς, μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν. (Ἐξοδ. κε. μ.) ὅρα γάρ, φησι, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει.

Ἐπειδὴ ἡ ἀκοὴ ἡμῶν ἀμαθεστέρα τῆς ὄψεώς ἐστιν (οὐ γὰρ οὕτως ἅπερ ἂν ἀκούσωμεν, τῇ ψυχῇ παρακατατιθέμεθα, ὡς ἅπερ ἂν ἴδωμεν αὐταῖς ὄψεσιν) ἔδειξεν αὐτῷ πάντα. ἢ τοίνυν τοῦτο λέγει, ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ· ἢ περὶ τοῦ ναοῦ αἰνίττεται. ἐπήγαγε γάρ, ὅρα, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. ἆρα περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ μόνον, ἢ περὶ τῶν θυσιῶν εἶδε, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων; μᾶλλον δὲ οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι καὶ τοῦτο εἰπών. οὐρανία γάρ ἐστιν ἡ ἐκκλησία, καὶ οὐδέν ἐστιν ἄλλο, ἢ οὐρανός.

6 Νυνὶ δὲ διαφορωτέρας τετύχηκε λειτουργίας, ὅσῳ καὶ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης.

Ὁρᾷς, φησιν, ὅσῳ βελτίων ἡ λειτουργία τῆς λειτουργίας, εἴγε ἐκείνη μὲν ὑπόδειγμα καὶ τύπος, αὕτη δὲ ἀλήθεια. ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο ὠφελεῖ τοὺς ἀκούοντας, οὐδὲ εὐφραίνει. διά τοι τοῦτο ὃ μάλιστα αὐτοὺς εὐφραίνει, λέγει. Ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.

Ἐπάρας * ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἱερέως καὶ τῆς θυσίας, τότε καὶ τῆς διαθήκης τὸ μέσον τίθησιν· εἰπὼν μὲν καὶ πρότερον, ὅτι ἐδείκνυ ὅτι ἀσθενὴς ἦν καὶ ἀνωφελής. καὶ ὅρα οἷα τίθησιν ἀσφαλίσματα, μέλλων αὐτῆς κατηγορεῖν. ἐκεῖ γὰρ εἰπὼν, κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου, τότε εἶπεν, ὅτι ἀθέτησις γίνεται προαγούσης ἐντολῆς. εἶτα καὶ ὕστερον μέγα τι ἔθηκεν εἰπὼν, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ. ἐνταῦθα δὲ ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναγαγὼν, καὶ δείξας ὅτι ἀντὶ τοῦ ἱεροῦ τὸν οὐρανὸν ἔχομεν, καὶ ὅτι τύποι ἦσαν τῶν ἡμετέρων ἐκεῖνα, καὶ τὴν λειτουργίαν ἐπάρας τούτοις, καὶ τὴν ἱερωσύνην εἰκότως ἐπαίρει λοιπόν. ἀλλ' (ὅπερ ἔφην) ὃ μάλιστα αὐτοὺς εὐφραίνει τίθησι λέγων, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται. πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐξ ὧν αὕτη μὲν ἐξεβλήθη, ἐκείνη δὲ ἀντεισήχθη. διὰ γὰρ τοῦτο κρατεῖ, ὅτι βελτίων. ὥσπερ γὰρ λέγει, ὅτι εἰ [ἡ] τελείωσις δι' αὐτῆς ἦν, τίς ἔτι χρεία κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα; οὕτω καὶ ἐνταῦθα τῷ αὐτῷ συλλογισμῷ κέχρηται λέγων,

7 Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος.

Τουτέστιν, εἰ οὐδὲν εἶχεν ἐλλιπὲς, εἰ ἀμέμπτους ἐποίει. ὅτι γὰρ περὶ τούτου φησὶν, ἄκουε τὸ ἑξῆς·

8 Μεμφόμενος δὲ αὐτοῖς λέγει. Οὐκ εἶπε, μεμφόμενος δὲ αὐτῇ, ἀλλὰ, μεμφόμενος δὲ αὐτοῖς λέγει, Ἰδοὺ, ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν·

9 Οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος. (Ἱερ. λα. λγ.)

Ναί, φησι. καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι τέλος ἔλαβεν; ἔδειξε μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ ἱερέως τοῦτο· δείκνυσι δὲ τρανότερον νῦν αὐτολεξεὶ, ὅτι ἐκβέβληται. πῶς δέ; ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις, εἰπών. ποῦ γὰρ ἴσον, εἰπέ μοι, γῆ καὶ οὐρανός; σὺ δὲ θεώρει πῶς κἀκεῖ ἐπαγγελίαις φησὶν, ἵνα μὴ ταύτης τοῦτο κατηγορῇς. καὶ γὰρ ἐκεῖ, Δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ ἐλπίδος φησὶ κρείττονος (Ἑβρ. ζ. ιθ.), δεικνὺς ὅτι "κἀκεῖ ἐλπίς· καὶ ἐνταῦθα, ἐπαγγελίας κρείττονος, αἰνιττόμενος ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐπηγγείλατο. ἐπειδὴ δὲ ἐνεκάλουν ἀεὶ, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, φησι, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν. οὐ παλαιάν τινα διαθήκην φησίν. ἵνα γὰρ μὴ τοῦτο ἔχωσι λέγειν, καὶ τὸν χρόνον ὥρισεν. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε, κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἵνα μὴ τὴν πρὸς τὸν Ἀβραὰμ γεγενημένην εἴπῃς, ἢ τὴν πρὸς τὸν Νῶε· ἀλλὰ ποίαν δηλῶν, φησιν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν τοῖς ἐν τῇ ἐξόδῳ*. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος. ὁρᾷς πρότερον παρ' ἡμῶν ἀρχόμενα τὰ κακά; αὐτοὶ, φησι, πρότερον οὐκ ἐνέμειναν. λοιπὸν καὶ παρ' ἡμῶν ἡ ἀμέλεια· τὰ δὲ ἀγαθὰ παρ' αὐτοῦ, τὰ τῆς εὐεργεσίας, λέγω. ἐνταῦθα ὥσπερ ἀπολογίαν τίθησιν, αὐτὴν τὴν αἰτίαν δεικνὺς, δι' ἣν ἐγκαταλιμπάνει αὐτούς.

10 Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, φησὶν, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος, διδοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν.

Οὔπω περὶ τῆς "καινῆς ταῦτά φησιν, ὅτι λέγει, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην. ποία

δὲ

Margin notes: * ὁ — γ. κρεί. — * λίμν — γ. καιν.

ἀλλὰ [illegible] ἀλλ' [illegible] εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν· οὐ [illegible] διαφορὰν, [illegible] τὸ ἐπιτήδειον δικαίων. [illegible] ἐν γράμμασι φησὶ [illegible] ἡ διαθήκη, ἀλλ' ἐν καρδίαις. [illegible] τοῦτο [illegible] ὁ Ἰουδαῖος. [illegible] ἐν γράμμασιν ἐγένετο,

5 μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἐκ Βαβυλῶνος. ἐγὼ δὲ δείκνυμι τῶν ἀποστόλων [illegible] γραπτὸν, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις δέξαμένους διὰ πνεύματος ἁγίου. διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ Χριστός, Ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει [illegible] ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα, [illegible].

11 Καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος, φησὶ, τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, γνῶθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν·

10 12 Ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν [illegible] οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. Ἰδοὺ καὶ ἄλλο σημεῖον ἀπὸ μικροῦ, φησὶν, ἕως μεγάλου αὐτῶν εἰδήσουσί με, καὶ οὐ μὴ εἴπωσι, γνῶθι τὸν Κύριον. [illegible] τοῦτο γέγονεν, ἡ καινὴ δῆλον [illegible] ἡμέτερον [illegible] ἀλλ' ἀποκέκλειστο εἰς γωνίαν. [illegible] καινὴ [illegible] λέγεται, ὅταν ἑτέρα ᾖ, καὶ δείκνυσιν εἴ τι τοῖς παλαιοῖς πλέον ἔχει. καινὴ δὲ [illegible]

15 χάνει, ὅταν αὐτῆς [illegible] (ἐπειδὴ [illegible] ἵνα εἴπω) εἴ τις οἰκίαν παλαιὰν μέλλουσαν καταπίπτειν ἀφεὶς [illegible] θεμέλιον [illegible] εὐθέως λέγομεν, ἐποίησεν αὐτὴν καινὴν, ὅταν τὰ μὲν ἐξέλῃ, τὰ δὲ ἀντεισαγάγῃ. καὶ γὰρ καὶ ὁ οὐρανὸς καινός λέγεται, οὕτως, ὅταν μηκέτι χαλκοῦς ᾖ, ἀλλ' ὑετὸν διδῷ. καὶ ἡ γῆ ὁμοίως καινὴ, ὅταν μὴ ἄκαρπος ᾖ, οὐχ ὅταν μεταβληθῇ. καὶ οἰκίας οὕτω καινὰς, ὅταν τὰ μὲν αὐτῆς ἐξαιρεθῇ, τὰ δὲ

20 μένῃ. [illegible] καὶ διαθήκην καινὴν καλῶς εἶπεν, ἵνα δείξῃ ὅτι παλαιὰ γέγονεν ἡ διαθήκη ἐκείνη, [illegible] μηδένα δύναται καρπὸν. καὶ ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς, ἀνάγνωθι τί φησιν ὁ Ἀγγαῖος, ἢ ὁ Ζαχαρίας, [τί ὁ ἄγγελος], * τί δὲ Ἔσδρας ἐγκαλεῖ. [πῶς οὖν ἔλαβεν αὐτόν;] πῶς δὲ οὐδεὶς ἐρωτᾷ Κύριον, ὅπουγε καὶ αὐτοὶ [illegible] καὶ οὐδὲ αὐτοὶ ᾔδεισαν; ὁρᾷς πῶς βεβαιοῦται τὸ σὸν; ἐγὼ δὲ τὸ ἐμὸν τίθημι, ὅτι καινὴ κυρίως αὕτη ἂν λέγοιτο· ἄλλως δὲ οὐδὲ ἐκεῖνα συγχωρεῖ

25 [illegible] τοῦτο εἰρῆσθαι, τὸ, Ἔσται καινὸς ὁ οὐρανός. διὰ τί γὰρ μὴ λέγει * ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, ὅτι ἔσται χαλκοῦς ὁ οὐρανὸς, τοῦτο ἔθηκεν ἐν τῇ [illegible] ἐὰν δὲ εἰσακούσητε, ἔσται καινός; καὶ μὴν διὰ τοῦτό φησιν ἑτέραν διαθήκην δώσειν, ἐπειδὴ τῇ προτέρᾳ οὐκ ἐνέμειναν. τοῦτο ἐγὼ δείκνυμι δι' ὧν φησι, Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός. καὶ πάλιν, Τί πειράζετε τὸν Θεὸν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες

30 ἡμῶν, οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν, φησίν. ἐν τούτῳ δείκνυσιν ὅτι μειζόνων ἡμᾶς ἀξιοῖ, καὶ πνευματικῶν. Εἰς πᾶσαν γὰρ, φησι, τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. τουτέστιν, οὐ μὴ εἴπωσιν ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, γνῶθι τὸν Κύριον· καὶ πάλιν, Πλησθήσεται ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας.

35 13 Ἐν τῷ λέγειν καινὴν, φησὶ, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. Ὁρᾷς τὸ κρυπτόμενον, ὅπως ἐξεκάλυψεν αὐτὴν τοῦ προφήτου τὴν διάνοιαν; ἐπήμυνε τὸν νόμον, καὶ οὐκ ἠθέλησεν αὐτὸν εἰπεῖν παλαιὸν ὀνομαστί. πλὴν μέντοι τοῦτο εἰπεῖν. εἰ γὰρ ἐκείνη καινὴ ἦν, οὐκ ἂν καὶ ταῦτα δὲ μετὰ ταῦτα καινὰ ἐκάλεσεν. ὥστε πλέον τι δίδοις καὶ ἕτερον, ἐπαλαιώθη, φησίν· οὐκοῦν καταλύεται καὶ ἀπόλ-

40 λυται, καὶ οὐκέτι ἐστί. λαβὼν [illegible] τοῦ προφήτου τὴν παρρησίαν, μᾶλλον αὐτὴν καθάπτεται συμφερόντως, δεικνὺς ὅτι τὰ ἡμέτερα νῦν ἀνθεῖ· τουτέστιν, ἔδειξεν οὐδὲν παλαιόν. εἶτα λαβὼν δὲ τῆς παλαιᾶς, οἶμαι, καὶ ἕτερον παρ' ἑαυτοῦ προσθεὶς δὲ, τοῦ γήρως, τὸ λειπόμενον ἀπὸ τῶν ἄλλων ἔλαβε, καὶ φησιν, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. οὐκ ἄρα ἁπλῶς κατέπαυσεν ἡ καινὴ τὴν παλαιὰν, ἀλλ' ὡς γεγηρακυῖαν, ὡς οὐ χρησίμην. διὰ τοῦτο ἔλεγε, διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ

Margin notes: Ἰωάν. ιδ. κϛ. — Ησ. ξε. ιζ. — Δευτ. κη. κγ. — Ρωμ. η. γ. — Πράξ. ιε. ι. — Ψαλ. ιη. δ. — Ησ. ια. θ.

καὶ ἀνωφελές, καὶ οὐδὲν ἐτελείωσεν ὁ νόμος· καὶ ὅτι εἰ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. ἄμεμπτος τί ἐστι; χρήσιμος, ἰσχυρά. τοῦτο δὲ λέγει, οὐχ ὡς ἐγκλήματα ἀξίαν ὑποθέμενος, ἀλλ' ὡς οὐκ ἀρκοῦσαν ἰδιωτικώτερον ἐφθέγξατο. ὡς ἂν τις εἴποι, οὐκ ἔστιν ἄμεμπτος ἡ οἰκία, τουτέστιν, ἔχει ἐλάττωμα, σαθρά ἐστιν· ἢ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄμεμπτον τὸ ἱμάτιον, τουτέστι, λοιπὸν διέρρηγε. οὐχ ὡς πονηρὸν τοίνυν ἐνταῦθά φησιν, ἀλλ' ὡς ἔχον τὰ αἰτιάματα καὶ ἐλάττωμα.

ΗΘΙΚΟΝ

Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς καινοί ἐσμεν· μᾶλλον δὲ καινοὶ ἐγενόμεθα, νῦν δὲ πεπαλαιώμεθα. διὰ τοῦτο ἐγγύς ἐσμεν ἀφανισμοῦ καὶ ἀπωλείας. ἀλλ' ἂν ἐθέλωμεν, ἔστιν ἀποξύσαι τοῦτο τὸ γῆρας. λουτρῷ μὲν οὖν οὐκέτι δυνατόν· μετανοίᾳ δὲ ἐνταῦθα δυνατόν. εἴ τι παλαιὸν ἐν ἡμῖν, ἀποψώμεθα· εἴ τις ῥυτίς, εἴ τις κηλίς, εἴ τις σπῖλος, ἀποσμηχώμεθα, καὶ καλοὶ γενώμεθα, ἵνα ἐπιθυμήσῃ ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους ἡμῶν. ἔξεστι καὶ πρὸς ἐσχάτην δυσειδίαν καταπεσόντας ἀνακτήσασθαι τὸ κάλλος ἐκεῖνο, περὶ οὗ φησιν ὁ Δαβίδ, Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. (Ψαλ. μδ. ιγ.) καὶ μὴν ἡ λήθη κάλλος οὐ ποιεῖ, [κάλλος] τὸ ψυχικόν. λήθη ποία; ἡ τῶν ἁμαρτημάτων. πρὸς γὰρ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐξ ἐθνῶν διαλέγεται, παραινῶν αὐτῇ τῶν πατρῴων μὴ μνησθῆναι· τουτέστι, τῶν εἰδώλοις θυόντων. ἀπὸ γὰρ τῶν τοιούτων συνῆκται. καὶ οὐκ εἶπε, μὴ μετέλθῃς αὐτά· ἀλλ' ὃ πλέον ἐστί, μηδὲ εἰς νοῦν λάβῃς. ὃ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου. (Ψαλ. ιε. δ.) καὶ πάλιν, Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. (Ψαλ. ις. δ.) οὔπω τοῦτο μεγάλη ἀρετή. μᾶλλον δὲ μεγάλη μέν, ἀλλ' οὐ τοιαύτη. ἐκεῖ γὰρ τί φησιν; οὐκ εἶπεν, οὐ μὴ λαλήσῃς τὰ τῶν * πατέρων, ἀλλὰ μηδὲ ἀναμνησθῇς αὐτῶν, * μηδὲ εἰς νοῦν λάβῃς. ὁρᾷς πόσον ἡμᾶς διάστημα τῆς κακίας ἀπέχειν βούλεται; ὁ γὰρ μὴ μεμνημένος, οὐ λογίζεται· ὁ δὲ μὴ λογιζόμενος, οὐδὲ φθέγγεται· ὁ δὲ μὴ φθεγγόμενος, οὐδὲ πράξει. ὁρᾷς περὶ πόσων ἀπετείχισεν ἡμᾶς ὁδῶν, περὶ πόσων διαστημάτων ἀπεμάκρυνε, καὶ ἐκ τοῦ πλείονος; ἀκούσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐπιλαθώμεθα τῶν ἡμετέρων κακῶν· οὐ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν, λέγω. Μνήσθητι γάρ σύ, φησι, πρῶτος, καὶ οὐ μὴ μνησθῶ ἐγώ. οἷον τι λέγω· μηκέτι μνημονεύωμεν ἁρπαγῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερα ἀποδῶμεν. τοῦτό ἐστιν ἐπιλαθέσθαι κακίας, καὶ ἐκβαλεῖν τὸν λογισμὸν τὸν ἁρπακτικόν, καὶ μηδέποτε αὐτὸν ἔτι δέξασθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἤδη πεπλημμελημένα ἀπαλεῖφαι. πόθεν δὲ ἂν γένοιτο ἡμῖν λήθη πονηρίας; ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ. ἐὰν τοῦ Θεοῦ διαπαντὸς μνημονεύωμεν, οὐ δυνάμεθα κἀκείνων μεμνῆσθαι. Εἰ ἐμνημόνευόν γάρ σου, φησίν, ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθροις ἐμελέτων εἰς σέ. (Ψαλ. ξβ. ζ.) ἀεὶ μὲν οὖν, μάλιστα δὲ τότε χρὴ μεμνῆσθαι τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐν ἡσυχίᾳ ὁ λογισμὸς ᾖ, ὅταν διὰ τῆς μνήμης ἐκείνης ἑαυτὸν καταδικάζειν δύνηται, ὅταν κατέχεσθαι ἐν τῇ μνήμῃ. ἐν ἡμέρᾳ μὲν γὰρ ἂν μνημονεύσωμεν, ἐπεισελθοῦσαι φροντίδες ἕτεραι καὶ θόρυβοι πάλιν αὐτὴν ἐκβάλλουσιν· ἐν νυκτὶ δὲ διαπαντὸς μεμνῆσθαι δυνατόν, ὅταν ἐν γαλήνῃ ᾖ καὶ ἀναπαύσει ἡ ψυχή, ὅταν ἐν λιμένι, ὅταν ἐν εὐδίᾳ. Ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε, φησιν. (Ψαλ. δ. ε.) ἔδει μὲν γὰρ καὶ δι' ἡμέρας ταύτην ἔχειν τὴν μνήμην. ἐπειδὴ δὲ φροντίζετε ἀεί, καὶ περισπᾶσθε ἐν τοῖς βιωτικοῖς, κἂν τότε μνημονεύετε ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ Θεοῦ· ἐν τοῖς ὄρθροις μελετᾶτε ἐν αὐτῷ. ἂν ἐν τοῖς ὄρθροις μελετήσωμεν ταῦτα, μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας χωρήσομεν εἰς τὰ πράγματα. ἂν ἵλεων πρῶτον τὸν Θεὸν ποιήσωμεν τῇ ἐντεύξει καὶ τῇ ἱκετηρίᾳ, οὕτω προβαίνοντες οὐδένα ἕξομεν ἐχθρόν. κἂν ἔχῃς δέ, καταγελάσῃ, ἵλεων ἔχων τὸν Θεόν. πόλεμός ἐστιν ἐν τῇ ἀγορᾷ, μάχη ἐστὶ τὰ πράγματα τὰ καθημερινά, κλυδώνιόν ἐστι καὶ χειμών. δεῖ τοίνυν ὅπλων ἡμῖν· μέγα δὲ ὅπλον εὐχή. δεῖ οὐρίων ἀνέμων, δεῖ μαθεῖν ἅπαντα, ὥστε τὸ μῆκος τῆς ἡμέρας χωρὶς ναυαγίων διαγενέσθαι καὶ τραυμάτων. πολλοὶ γὰρ καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ σκόπελοι, καὶ πολλάκις περιέρραξε τὸ σκάφος, καὶ κατεποντίσθη. διὰ τοῦτο εὐχῆς ἡμῖν

δεῖ

δεῖ μάλιστα ἑωθινῆς καὶ νυκτερινῆς. Ὀλύμπια πολλοὶ πολλάκις ὑμῶν ἐθεάσαντο· καὶ οὐκ ἐθεάσαντο μόνον, ἀλλὰ καὶ σπουδασταὶ καὶ θαυμασταὶ τῶν ἀγωνιζομένων ἐγένοντο, ὁ μὲν τούτου, ὁ δὲ ἐκείνου. Ἴστε οὖν ὅτι καὶ τὰς ἡμέρας τῶν ἀγώνων, καὶ τὰς νύκτας ἐκείνας, δι' ὅλης νυκτὸς ὁ κῆρυξ οὐδὲν ἄλλο φροντίζει, οὐδὲν ἄλλο μεριμνᾷ, ἢ ὅπως ἐξελθὼν μὴ ἀσχημονήσῃ ὁ ἀγωνιζόμενος. Ἐκεῖνοι γὰρ οἱ παρακαθήμενοι τῷ σαλπιγκτῇ παρεγγυῶσι μηδὲ φθέγγεσθαί τινι, ὥστε μὴ τὸ πνεῦμα δαπανώμενοι γέλωτα ὀφλεῖν. Εἰ τοίνυν ὁ ἐν ἀνθρώποις ἀγωνίζεσθαι μέλλων, τοσαύτῃ κέχρηται προνοίᾳ· πολλῷ μᾶλλον ἡμῖν ἁρμόζει διηνεκῶς φροντίζειν καὶ μεριμνᾷν, οἷς ὁ πᾶς βίος ἀγών ἐστι. Πᾶσα τοίνυν ἔστω νὺξ παννυχίς, καὶ μεριμνῶμεν πῶς ἐξελθόντες τὴν ἡμέραν, μὴ γέλωτα ὀφλήσωμεν. Καὶ εἴθε γέλωτα μόνον. Νυνὶ δὲ καὶ ὁ θεὸς ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ὁ ἀγωνοθέτης, ἀκούων ἀκριβῶς μήποτε ἀπηχὲς φθεγξώμεθα, μήτι παράμελος. Οὐ γὰρ πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥημάτων ἐστὶ κριτής. Παννυχίσωμεν, ἀγαπητοί· ἔχομεν καὶ ἡμεῖς σπουδαστάς, ἐὰν θέλωμεν. Ἑκάστῳ ἡμῶν ἄγγελος παρακάθηται· ἡμεῖς δὲ ῥέγχομεν δι' ὅλης νυκτός. Καὶ εἴθε τοῦτο μόνον· πολλοὶ δὲ καὶ ἀσελγῆ πράττουσι πολλά, οἱ μὲν πρὸς αὐτὰ τὰ χαμαιτυπεῖα βαδίζοντες, οἱ δὲ τὰς οἰκίας πορνεῖα ποιοῦντες, τὰς ἑταίρας ἄγει ἐκεῖ. Παννυχίς· οὐ γὰρ καλῶς μεριμνῶσιν ἀγωνίσασθαι. Ἕτεροι μεθύουσι καὶ παραφθέγγονται, ἄλλοι θορυβοῦσιν, ἕτεροι παννυχίζουσι κακῶς, τῶν καθευδόντων χείρονες, πλέκοντες δόλους· ἄλλοι τόκους ἀριθμοῦντες, ἕτεροι φροντίσι κατατεινόμενοι, καὶ πάντα μᾶλλον ποιοῦντες, ἢ τὰ τῷ ἀγῶνι προσήκοντα. Διό, παρακαλῶ, πάντα ἀφέντες, εἰς ἓν ὁρῶμεν μόνον, ὅπως τὸ βραβεῖον λάβωμεν, καὶ τὸν στέφανον ἀναδησώμεθα. Πάντα πράττωμεν, δι' ὧν δυνησόμεθα τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. ιε. 1 ΕΙΧΕ ΜΕΝ ΟΥΝ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν. 2 Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἅγια. 3 Μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων, 4 Χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ· ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· 5 Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χερουβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος.

Δείξας ἀπὸ τοῦ ἱερέως, ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης, ἀπὸ τῆς διαθήκης, ὅτι τέλος ἔμελλεν ἔχειν ἐκείνη, δείκνυσι λοιπὸν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς σκηνῆς τοῦ σχήματος. Πῶς; ἅγια λέγων, καὶ ἅγια ἁγίων. Τὰ μὲν οὖν ἅγια, τοῦ προτέρου καιροῦ σύμβολά ἐστιν. Ἐκεῖ γὰρ διὰ θυσιῶν πάντα γέγονε. Τὰ δὲ ἅγια τῶν ἁγίων, τούτου τοῦ νῦν ἐνεστῶτος. Λέγει δὲ ἅγια ἁγίων τὸν οὐρανόν, τὸ αὐτὸ δὲ καὶ καταπέτασμα τοῦ ἱερέως, καὶ τὴν σάρκα εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, διὰ τοῦ καταπετάσματος τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Καλεῖ δὲ αὐτόθι τὸ ἀπὸ τοῦ χωρίου αὐτὰ ἀποδείξας εἰσφέρει. Τί οὖν φησιν; εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη. Ἡ πρώτη τίς; ἡ διαθήκη. Δικαιώματα λατρείας. Τί ἐστι, δικαιώματα; σύμβολα, ἢ θεσμούς. Ὡσπερεὶ ἔλεγε, τότε εἶχε, νῦν οὐκ ἔχει. Δείκνυσιν ἤδη τοῦτο αὐτὴν ἐκκεχωρηκυῖαν. Τότε γὰρ εἶχε, φησίν· ὥστε νῦν εἰ καὶ ἕστηκεν, οὐκ ἔστι. Τό τε ἅγιον κοσμικόν. Κοσμικὸν λέγει, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφίετο ἐπιβαίνειν, καὶ δῆλος ἦν ὁ τόπος ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ἔνθα οἱ ἱερεῖς εἱστήκεισαν, ἔνθα

οἱ

οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ προσήλυτοι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ναζωραῖοι. ἐπεὶ οὖν καὶ Ἕλλησι βατὸν ἦν, κοσμικὸν αὐτὸ καλεῖ. οὐ γὰρ δὴ οἱ Ἰουδαῖοι ὁ κόσμος ἦσαν. σκηνὴ γὰρ, φησι, κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἥτις λέγεται ἅγια· ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων. ταῦτα σύμβολα τοῦ κόσμου. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα. ὅρα οὐκ ἦν καταπέτασμα ἕν, ἀλλὰ καὶ ἔξω καταπέτασμα ἦν. σκηνὴ, ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων. ὅρα πῶς πανταχοῦ σκηνὴν καλεῖ, παρὰ τὸ σκηνοῦν ἐκεῖ. χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, φησι, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ· ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. πάντα ταῦτα σεμνὰ ἦν καὶ λαμπρὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀγνωμοσύνης ὑπομνήματα. καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. κατέαξαν γὰρ αὐτάς. καὶ τὸ μάννα. ἐγόγγυσαν γάρ. [καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἐγγόνους παραπέμπων τὴν μνήμην, προσέταξεν εἰς τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν ἀποτιθέναι αὐτό]. καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα. [ἐπανέστησαν γάρ. ἐπεὶ οὖν καὶ ἀχάριστοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εὐεργετούμενοι συνεχῶς ἐπελανθάνοντο, διὰ τοῦτο προσέταξε τὸν νομοθέτην εἰς τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν ἀποθέσθαι αὐτὰ, καὶ οὕτως εἰς ἐγγόνους παραπέμπειν τὴν μνήμην.] ὑπεράνω δὲ αὐτῆς, χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον. τί ἐστι χερουβὶμ δόξης; ἤτοι τὰ ἔνδοξα, ἢ τὰ ὑποκάτω τοῦ Θεοῦ φησι. καλῶς δὲ καὶ ἐπαίρει ταῦτα τῷ λόγῳ, ἵνα δείξῃ μείζονα ὄντα τὰ μετὰ ταῦτα. περὶ ὧν οὐκ ἔστι, φησὶ, νῦν λέγειν κατὰ μέρος. ἐνταῦθα ἠνίξατο, ὅτι οὐ ταῦτα ἦν μόνον τὰ ὁρώμενα, ἀλλὰ αἰνίγματά τινα ἦν. περὶ ὧν οὐκ ἔστι, φησὶ, νῦν λέγειν κατὰ μέρος. ἴσως ὡς μακροῦ δεομένων λόγου.

6 Τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. Τουτέστιν, ἦν μὲν ταῦτα, οὐκ ἀπήλαυον δὲ τούτων αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι. οὐ γὰρ ἑώρων αὐτά· ὥστε οὐκ ἐκείνοις μᾶλλον ἦν, ἢ οἷς προετυποῦτο.

7 Εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Ὁρᾷς ἤδη ἐν τοῖς τύποις προκαταβεβλημένους; ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, ὅτι πῶς μία θυσία, καὶ πῶς ὁ ἀρχιερεὺς ἅπαξ προσέφερε; δείκνυσιν αὐτὸ ἄνωθεν οὕτως ὄν. εἶγε ἡ ἁγιωτέρα μία ἦν ἐν ἢ φρικτή. οὕτως εἰθίζοντο ἄνωθεν. καὶ γὰρ τότε ὁ ἀρχιερεὺς, φησιν, ἅπαξ προσέφερε. καὶ καλῶς εἶπεν, οὐ χωρὶς αἵματος. οὐ χωρὶς μὲν αἵματος, οὐ μὴν τούτου τοῦ αἵματος. οὐ γὰρ τοσαύτη ἦν ἡ πραγματεία. δείκνυσιν ὅτι ἔσται θυσία, οὐ πυρὶ ἀναλουμένη, ἀλλὰ ἀπὸ αἵματος μᾶλλον διακονουμένη. ἐπειδὴ γὰρ θυσίαν ἐκάλεσε τὸν σταυρὸν, οὔτε πῦρ ἔχοντα, οὔτε ξύλα, οὔτε πολλάκις προσφερόμενον, ἀλλὰ ἅπαξ ἐν αἵματι προσενεχθέντα· δείκνυσιν ὅτι καὶ ἡ παλαιὰ θυσία τοιαύτη ἦν, ἅπαξ προσεφέρετο ἐν αἵματι. ὃ προσφέρει, φησιν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ * καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. ὅρα· οὐκ εἶπεν, ἁμαρτημάτων, ἀλλ', ἀγνοημάτων· ἵνα μὴ μέγα φρονήσωσιν. εἰ γὰρ καὶ μὴ ἑκὼν ἥμαρτες, φησιν· ἀλλ' ἄκων ἠγνόησας, καὶ τούτου οὐδεὶς ἐστὶ καθαρός. καὶ πανταχοῦ τὸ, ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τίθησι, δεικνὺς ὅτι ὁ Χριστὸς πολλῷ μείζων ἐστὶ τοῦ παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέως. εἰ γὰρ κεχώρισται τῶν ἁμαρτωλῶν ἡμῶν, πῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσήνεγκε; τί οὖν ταῦτα εἶπες, φησι; [τούτου γὰρ κρείττονός ἐστιν.] οὐδαμοῦ ἐνταῦθα θεωρία. λοιπὸν δὲ θεωρεῖ καί φησι,

8 Τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. Διὰ τοῦτο, φησι, ταῦτα οὕτω κατεσκεύασται, ἵνα μάθωμεν ὅτι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων (τουτέστιν, ὁ οὐρανὸς) ἔτι ἐστὶν ἄβατος. μὴ οὖν, ἐπειδὴ μὴ ἐπιβαίνομεν αὐτοῦ, φησι, νομίζωμεν αὐτὸν μηδὲ εἶναι· ἐπεὶ οὐδὲ τῶν ἁγίων ἐπέβημεν.

9 Ἥτις

9 Ἥτις παραβολή, φησιν, εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα*. Καιρὸν ἐνεστηκότα ποῖον λέγει; τὸν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. μετὰ γὰρ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, οὐκέτι καιρός ἐστιν ἐνεστώς. πῶς γάρ, ἐληλυθότος, καὶ τέλος ἔχοντος; καὶ ἕτερον δὲ ἐμφαίνων, τοῦτό φησιν, ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα· τουτέστιν, ὁ τύπος γέγονε.

Καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. Εἶδες πῶς σαφῶς ἔδειξεν ἐντεῦθεν τί ἐστι τό, οὐδὲν ἐτελείωσεν ὁ νόμος, καὶ τό, Εἰ ἡ πρώτη ἦν ἄμεμπτος; * πῶς; κατὰ συνείδησιν. αἱ γὰρ θυσίαι οὐ τὸν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ῥύπον ἠφίεσαν, ἀλλ' ἔτι περὶ σῶμα ἦσαν. Κατὰ νόμον γὰρ ἐντολῆς σαρκικῆς, φησιν. Εβρ. ι. ζ. Εβρ. ζ. ιγ. οὐ γὰρ δὴ μοιχείαν, οὐδὲ φόνον, οὐδὲ ἱεροσυλίαν ἀφιέναι ἠδύναντο· ἀλλ' ὅτι τόδε φάγε, τόδε μὴ φάγῃς· ἅπερ ἐστὶν ἀδιάφορα.

10 Μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς.

Τόδε πίε, φησί. καίτοι περὶ τοῦ ποτοῦ οὐδὲν ἦν διατεταγμένον· ἀλλ' ἐξευτελίζων αὐτὰ οὕτως εἶπε. καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς. Καὶ δικαιώμασι σαρκός, μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα. Αὕτη γὰρ ἡ δικαιοσύνη τῆς σαρκός. ἐνταῦθα καταβάλλει τὰς θυσίας. δηλοῖ ὅτι οὐδεμίαν εἶχον ἰσχύν, καὶ ὅτι μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἦσαν· τουτέστιν, ἔμενον τὸν καιρὸν τὸν διορθοῦντα πάντα.

11 Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου. Τὴν σάρκα ἐνταῦθα λέγει. καλῶς δὲ καὶ μείζονα καὶ τελειοτέραν εἶπεν, εἴγε ὁ Θεὸς λόγος, καὶ πᾶσα ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια ἐνοικεῖ ἐν αὐτῇ. Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα. ἢ τελειοτέρας, ἅτε καὶ ἀλύπου οὔσης, λέγει, καὶ μείζονα κατορθούσης. Ιωαν. γ. λδ. Τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως.

Ἰδοὺ πῶς μείζονος. οὐ γὰρ ἂν ἐκ πνεύματος, εἰ ἄνθρωπος αὐτὴν κατεσκεύασεν. οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, φησι (τουτέστιν, οὐ τούτων τῶν κτισμάτων) ἀλλὰ πνευματικῆς· ἐκ πνεύματος γὰρ κατεσκεύασται ἁγίου. ὁρᾷς πῶς καὶ σκηνὴν καὶ καταπέτασμα καὶ οὐρανὸν τὸ σῶμα καλεῖ; διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας, φησί, σκηνῆς· εἶτα, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. καὶ πάλιν, εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος· καὶ πάλιν, εἰσερχόμενον εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ. τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; ἡμᾶς διδάξαι βουλόμενος, καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον σημαινόμενον, τὸν αὐτὸν λόγον ὄντα. οἷόν τι λέγω, καταπέτασμα ὁ οὐρανός ἐστιν. ὥσπερ γὰρ ἀποτειχίζει τὰ ἅγια καταπέτασμα, καὶ ἡ σὰρξ κρύπτουσα τὴν θεότητα· καὶ σκηνὴ ὁμοίως ἡ σάρξ, ἔχουσα τὴν θεότητα· [καὶ] σκηνὴ πάλιν ὁ οὐρανός. ἐκεῖ γάρ ἐστιν ἔνδον ὁ ἱερεύς. Χριστὸς δέ, φησι, παραγενόμενος ἀρχιερεύς. οὐκ εἶπε, γενόμενος, ἀλλά, παραγενόμενος· τουτέστιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐλθών, οὐχ ἕτερον διαδεξάμενος. οὐ πρότερον παρεγένετο, καὶ τότε ἐγένετο· ἀλλὰ μᾶλλον ἦλθε. καὶ οὐκ εἶπε, παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν θυσιῶν, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ὡς οὐκ ἰσχύοντος τοῦ λόγου παραστῆσαι τὸ πᾶν.

12 Οὐδὲ δι' αἵματος, φησι, τράγων καὶ μόσχων. Πάντα ἐξηλλαγμένα.

Διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος, φησιν, εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια.

Ἰδοὺ τὸν οὐρανὸν τοῦτο ἐκάλεσεν. Ἐφάπαξ, φησὶν, εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. Καὶ τό, εὑράμενος, σφόδρα τῶν ἀπόρων ἦν, καὶ τῶν παραδόξων προσδοκίαν, πῶς διὰ μιᾶς εἰσόδου αἰωνίαν λύτρωσιν ηὕρατο. Εἶτα τὸ πιθανόν·

13 Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα·

14 Πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος ἁγίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν

ἄμωμον

ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι; Εἰ γὰρ σάρκα, φησὶ, δύναται καθαίρειν τὸ αἷμα τῶν ταύρων· πολλῷ μᾶλλον τῆς ψυχῆς τὸν ῥύπον ἀποσμήξει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. ἵνα γὰρ μὴ ἀκούσας, ἁγιάζει, μέγα τι νομίσῃς· ἐπισημαίνεται καὶ δείκνυσιν ἑκατέρου τοῦ καθαρμοῦ τὸ μέσον, καὶ πῶς ἐστι τὸ μὲν ὑψηλὸς, ἐκεῖνος δὲ ταπεινός. καὶ λέγει, ὅτι εἰκότως· εἴγε ἐκεῖνο μὲν τὸ αἷμα ἦν 5 ταύρων, τοῦτο δὲ τοῦ Χριστοῦ. καὶ οὐκ ἠρκέσθη τῷ ὀνόματι, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τίθησι τῆς προσφορᾶς· ὃς διὰ πνεύματος ἁγίου, φησὶν, ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ. τουτέστι, τὸ ἱερεῖον ἄμωμον ἦν, ἁμαρτιῶν καθαρόν. τὸ δὲ, διὰ πνεύματος ἁγίου, δηλοῖ ὅτι οὐ διὰ πυρὸς προσηνέχθη, οὐδὲ δι' ἄλλων τινῶν. καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν, φησιν, ἀπὸ νεκρῶν ἔργων. καὶ καλῶς εἶπεν, ἀπὸ νεκρῶν ἔργων. εἴ τις γὰρ ἥψατο τότε νεκροῦ, ἐμιαίνετο· καὶ ἐνταῦθα εἴ τις 10 ἅψαιτο νεκροῦ ἔργου, μολύνεται διὰ τῆς συνειδήσεως. εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι, φησι, καὶ ἀληθινῷ. ἐνταῦθα ἐμφαίνει, ὅτι τὸν νεκρὰ ἔργα ἔχοντα οὐκ ἔνι δουλεύειν τῷ ζῶντι Θεῷ. ἀληθινῷ δὲ καὶ ζῶντι Θεῷ εἰκότως εἶπε, δηλῶν ἐντεῦθεν ὅτι καὶ τὰ προσαγόμενα αὐτῷ τοιαῦτα. ὥστε ζῶντα τὰ παρ' ἡμῖν, καὶ ζῶντα καὶ ἀληθινά· ἐκεῖνα δὲ τὰ παρὰ Ἰουδαίοις, καὶ νεκρὰ καὶ ψευδῆ· καὶ εἰκότως. 15

ΗΘΙΚΟΝ

Μηδεὶς τοίνυν νεκρὰ ἔργα ἔχων εἰσίτω ἐνταῦθα. εἰ γὰρ τὸν νεκροῦ σώματος ἁψάμενον οὐκ ἔδει εἰσιέναι, πολλῷ μᾶλλον τὸν νεκρὰ ἔργα ἔχοντα. μολυσμὸς γάρ ἐστι χαλεπώτατος. νεκρὰ δὲ ἔργα ἐστὶ, πάντα τὰ ζωὴν οὐκ ἔχοντα, τὰ δυσωδίας πνέοντα. ὥσπερ γὰρ τὸ νεκρὸν σῶμα πρὸς οὐδεμίαν αἴσθησίν ἐστι χρήσιμον, ἀλλὰ [καὶ] λυπεῖ τοὺς πλησιάζοντας· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία εὐθέως τὸ λογιστικὸν πλήττει, καὶ οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ αὐτὴν τὴν 20 διάνοιαν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ θορυβεῖ καὶ ταράττει. λέγεται δὲ καὶ λοιμὸς τικτόμενος διαφθείρειν τὰ σώματα. τοιαύτη ἐστὶ καὶ ἡ ἁμαρτία· λοιμοῦ οὐδὲν διενήνοχεν, οὐ τὸν ἀέρα διαφθείρουσα πρότερον, εἶτα τὰ σώματα, ἀλλ' εὐθέως εἰς τὴν ψυχὴν εἰσπηδῶσα. οὐχ ὁρᾷς τοὺς λοιμώττοντας, πῶς φλεγμαίνουσι, πῶς διαστρέφονται, πῶς δυσωδίας εἰσὶν ἐμπεπλησμένοι, πῶς αὐτῶν αἰσχραὶ αἱ ὄψεις, πῶς ὅλοι ἀκάθαρτοι; τοιοῦτοί εἰσι καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες, 25 κἂν μὴ βλέπωσιν. εἰπέ μοι γὰρ, πυρέττοντος παντὸς οὐκ ἔστι χείρων ὁ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν χρημάτων, ἢ τῶν σωμάτων ἁλούς; οὐχὶ ἀκαθαρτότερος τούτων πάντων ἐστὶ, πάντα τὰ αἰσχρὰ καὶ ποιῶν καὶ πάσχων; τί γὰρ αἰσχρότερον ἀνδρὸς χρημάτων ἐρῶντος; ὅσα αἱ ἑταιριζόμεναι γυναῖκες, ὅσα αἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς οὐ παραιτοῦνται ποιεῖν, τοσαῦτα οὐδὲ οὗτος· μᾶλλον δὲ ἐκείνας εἰκός ἐστι παραιτήσασθαι, ἢ τοῦτον. τί λέγω, οὐ παραιτεῖται; καὶ δουλοπρεπῆ 30 πράγματα ὑπομένει, κολακεύων οὓς οὐ δεῖ, θρασυνόμενος πάλιν ἔνθα μὴ δεῖ, πανταχοῦ ἀνώμαλος, πονηροὺς ἄνδρας, καὶ [γόητας, πολλάκις] διεφθαρμένους, πολλῷ καὶ πενεστέρους καὶ εὐτελεστέρους αὐτοῦ παρακαλεῖται κολακεύων, καὶ ἑτέρους ἀγαθοὺς καὶ πάντοθεν ἐναρέτους ὑβρίζων, καὶ θρασυνόμενος. εἶδες ἑκατέρωθεν τὴν ἀσχημοσύνην, τὴν ἀναισχυντίαν; καὶ ταπεινός ἐστι πέρα τοῦ μέτρου, καὶ ἀλαζών. ἀλλ' ἑστήκασιν ἐπὶ οἰκήματος αἱ 35 πόρναι· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔγκλημα, ὅτι τὸ σῶμα πωλοῦσι χρημάτων ἕνεκεν. ἀλλ' ἔχουσί τινα ἀπολογίαν, τὴν πενίαν καὶ τὸν κατεπαναγκάζοντα λιμόν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδὲ τοῦτο ἱκανὸν εἰς ἀπολογίαν. ἔξεστι γὰρ ἐργαζομένας διατρέφεσθαι. ἐνταῦθα δὲ ἕστηκεν ὁ πλεονέκτης, οὐκ ἐπὶ οἰκήματος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς πόλεως μέσης, οὐ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν προδιδοὺς τῷ διαβόλῳ, ὥστε καὶ συγγίνεσθαι, καὶ εἰσέρχεσθαι πρὸς 40 αὐτὸν, ὥσπερ ὄντως πρὸς πόρνην. καὶ * τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ πᾶσαν πληρώσας ἐξέρχεται· καὶ ὁρῶσι πᾶσα ἡ πόλις, οὐ δύο ἄνδρες, καὶ τρεῖς. καὶ τοῦτο δὲ τῶν πορνῶν ἴδιόν ἐστιν, ὅτι τοῦ τὸ χρυσίον διδόντος εἰσί. κἂν γὰρ δοῦλος ᾖ, κἂν ἐλεύθερος,

κἂν

καὶ μοναχὸς, καὶ ὁστισοῦν, προτείνῃ δὲ τὸν μισθὸν, καταδέχονται· τῶν δὲ μηδὲν προτεινόντων,
καὶ πάντων ὦσιν εὐγενέστεροι, χωρὶς τοῦ ἀργυρίου οὐ προσίενται. τοῦτο καὶ ἐνταῦθα οὗτοι ποιοῦσι,
τῶν μὲν ὀρθοὺς λογισμοὺς, ὅταν ἀργύριον μὴ ἔχωσιν, ἀποστρέφονται· τοῖς δὲ μιαροῖς καὶ ὄντως
θεομάχοις συγγίνονται διὰ τὸ χρυσίον, καὶ ἀσχημόνως συγγίνονται· καὶ τὸ κάλλος ἀπολλύουσι
5 τῆς ψυχῆς. καθάπερ γὰρ ἐκεῖναι φύσει μέν εἰσιν εἰδεχθεῖς καὶ μιαραὶ, καὶ ἀγροικίδες καὶ παχεῖαι,
καὶ ἄμορφοι καὶ κακόπλαστοι, καὶ πάντοθεν αἰσχραί· οὕτω καὶ αἱ τούτων γίνονται ψυχαί, οὐδὲ τοῖς
ἔξωθεν ἐπιτρίμμασι τὴν ἀμορφίαν συγκαλύψαι δυνάμεναι. ὅταν γὰρ ἑκατέρα ᾖ δυσεί-
δεια, ὅσα ἂν ἐπινοήσωσιν, οὐδὲ ἀποκρύψασθαι δύνανται. ὅτι γὰρ αἰσχρὰν τινὰ πόρνης ποιεῖ,
ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας, ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι.
10 τοῦτο δὲ πρὸς τοὺς πλεονέκτας ἐστὶν εἰπεῖν, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας, οὐ πρὸς τούσ-
δε καὶ τούσδε, ἀλλὰ πρὸς πάντας. πῶς; οὐ πατέρα, οὐχ υἱὸν, οὐ γυναῖκα, οὐ φίλον, οὐκ ἀ-
δελφὸν, οὐκ εὐεργέτην, οὐδένα ἁπλῶς αἰδεῖται ὁ τοιοῦτος. καὶ τί λέγω φίλον καὶ ἀδελφὸν
καὶ πατέρα; αὐτὸν οὐκ αἰδεῖται τὸν Θεὸν, ἀλλὰ πάντα μῦθος αὐτῷ εἶναι δοκεῖ, καὶ γελᾷ ὑπὸ
τῆς πολλῆς ἐπιθυμίας μεθύων, καὶ οὐδὲ τῇ ἀκοῇ παραδεχόμενός τι τῶν ὠφελεῖν αὐτὸν δυνα-
15 μένων. ἀλλ' ὢ τῆς ἀτοπίας, καὶ οἷα φθέγγονται· οὐαί σοι, μαμωνᾶ, καὶ τῷ μὴ ἔχοντί σε. ἐνταῦ-
θα διαπρίομαι ὑπὸ τοῦ θυμοῦ. οὐαὶ γὰρ τοῖς ταῦτα λέγουσι, κἂν ἐν γέλωτι λέγωσιν. εἰ-
πέ μοι γὰρ, οὐ τοιαύτην ἀπειλὴν ἠπείλησεν ὁ Θεὸς λέγων, Οὐ δύνασθε δυσὶ κυρίοις δου-
λεύειν, σὺ δὲ ἐκλύεις τὴν ἀπειλὴν, τοιαῦτα τολμῶν φθέγγεσθαι ἐπὶ κακῷ τῷ σαυτοῦ; οὐκ
εἰδωλολατρείαν αὐτὴν εἶναι φησὶν ὁ Παῦλος, καὶ τὴν πλεονεξίαν εἰδωλολατρείαν καλεῖ;
20 σὺ δὲ ἔστηκας γελῶν μετὰ τὰς βιωτικὰς γυναῖκας, πλουτοποιῶν μετὰ τὰς ἐν τῇ σκηνῇ; οὗτος πάν-
τα ἀνέτρεψε, τοῦτο κατέβαλε. γέλως γέγονε τὰ ἡμέτερα καὶ πολιτισμὸς καὶ ἀστειότης· οὐδὲν
εὐσταθὲς, οὐδὲν στιβαρόν. οὐ πρὸς τοὺς βιωτικοὺς ἄνδρας μόνον λέγω ταῦτα, ἀλλ' οἶδα οὓς
αἰνίττομαι. γέλωτος γὰρ ἐμπέπλησται ἡ ἐκκλησία. ἂν ὁ δεῖνα ἀστεῖον εἴπῃ, γέλως εὐ-
θέως ἐν τοῖς καθημένοις γίνεται. καὶ τὸ θαυμαστὸν, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς εὐχῆς οὐ παύονται πολ-
25 λοὶ τοῦ γελᾶν. πανταχοῦ χορεύει ὁ διάβολος, πάντας ἐνεδύσατο, πάντων κρατεῖ. ἠτί-
μασται ὁ Χριστὸς, παρέωσται, ἐν οὐδενὸς ἐστὶ μέρει ἡ ἐκκλησία. οὐκ ἀκούετε Παύλου λέγοντος,
Αἰσχρότης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν; μετὰ τῆς αἰσχρότητος τὴν εὐ-
τραπελίαν τίθησι· σὺ δὲ γελᾷς; μωρολογία τί ἐστι; τὰ μηδὲν ἔχοντα χρήσιμον. γελᾷς δὲ
ὅλως, καὶ διαχεῖς τὸ πρόσωπον ὁ μονάζων; ὁ ἐσταυρωμένος, ὁ πενθῶν γελᾷς, εἰπέ μοι; ποῦ
30 τὸν Χριστὸν τοῦτο ἤκουσας ποιοῦντα; οὐδαμοῦ, ἀλλὰ κατηφοῦντα μὲν * πολλάκις. καὶ γὰρ ὅτε
τὴν Ἱερουσαλὴμ εἶδεν, ἐδάκρυσε, καὶ ὅτε τὸν προδότην ἐνενόησεν, ἐταράχθη· καὶ ὅτε τὸν Λά-
ζαρον ἔμελλεν ἐγείρειν, ἔκλαυσε· σὺ δὲ γελᾷς; εἰ ἐπὶ τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασιν ὁ μὴ ἀλ-
γῶν, κατηγορίας ἄξιος· ὁ ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀναλγήτως διακείμενος καὶ γελῶν, ποίας ἔσται
συγγνώμης ἄξιος; πένθους ὁ παρὼν καιρὸς καὶ θλίψεως, ὑπωπιασμοῦ καὶ δουλαγωγίας, ἀγώ-
35 νων καὶ ἱδρώτων· σὺ δὲ γελᾷς; οὐχ ὁρᾷς πῶς ἐπετιμήθη Σάρρα; οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέ-
γοντος, Οὐαὶ τοῖς γελῶσιν, ὅτι κλαύσουσι; ταῦτα ψάλλεις καθ' ἑκάστην ἡμέραν; τί γὰρ λέ-
γεις, εἰπέ μοι; ὅτι ἐγέλασα; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί; ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. ἀλλὰ
τάχα τινές εἰσιν οὕτω διακεχυμένοι καὶ ψυχροὶ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπιτιμήσει ταύτῃ γελᾶν, ὅτι δὴ
περὶ γέλωτος ταῦτα διαλεγόμεθα. καὶ γὰρ τοιοῦτόν ἐστιν ἡ παραφορὰ, τοιαύτη ἡ παραπληξία,
40 οὐδὲ αἰσθάνεται τῆς ἐπιτιμήσεως. ἕστηκεν ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τὴν πάντων εὐχὴν ἀναφέρων·
σὺ δὲ γελᾷς, οὐδὲν δεδοικώς; καὶ ἐκεῖνος μὲν τρέμων ὑπὲρ σοῦ τὰς εὐχὰς ἀναφέρει, σὺ δὲ κα-
ταφρονεῖς; οὐκ ἀκούεις τῆς γραφῆς λεγούσης, οὐαὶ οἱ καταφρονηταί; οὐ φρίττεις; οὐ συ-
στέλλεις σαυτόν; καὶ εἰς μὲν βασίλεια εἰσιὼν, καὶ σχήματι καὶ βλέμματι καὶ βαδίσματι καὶ
πᾶσι

Ιερ. γ. γ.

Ματθ. ϛ. κδ.

Εφεσ. ε. δ.

Λουκ. ϛ. κε.

πᾶσι τοῖς ἄλλοις κοσμεῖς σαυτόν· ἐνταῦθα δὲ ἔνθα τὰ ὄντως ἐστὶ βασίλεια, καὶ τοιαῦτα οἷα τὰ οὐράνια, καὶ γελᾷς; σὺ μὲν οὕτως οἶδα ὅτι οὐχ ὁρᾷς. ἄκουε δὲ ὅτι ἄγγελοι πάρεισι πανταχοῦ, καὶ μάλιστα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ παρεστήκασι τῷ βασιλεῖ, καὶ πάντα ἐμπέπλησται τῶν ἀσωμάτων ἐκείνων δυνάμεων. ἐπεὶ ἐμοὶ καὶ πρὸς γυναῖκας ὁ λόγος, αἳ ἐπὶ μὲν τῶν ἀνδρῶν οὐ τολμῶσι τοῦτο ποιεῖν ταχέως· κἂν ποιῶσι δὲ, οὐκ ἀεὶ, ἀλλὰ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς αἰδοῦς· ἐνταῦθα δὲ ἀεί. κατακαλύπτεις, εἰπέ μοι, τὴν κεφαλὴν, καὶ γελᾷς, ὦ γύναι, ἐν ἐκκλησίᾳ καθημένη; εἰσῆλθες ἐξομολογήσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, προσπεσεῖν τῷ Θεῷ, δεηθῆναι καὶ ἱκετεῦσαι ὑπὲρ τῶν κακῶς σοι πεπλημμελημένων, καὶ μετὰ γέλωτος τοῦτο ποιεῖς; πῶς οὖν αὐτὸν ἐξιλεώσασθαι δυνήσῃ; καὶ τί κακὸν ὁ γέλως, φησίν; οὐ κακὸν ὁ γέλως, ἀλλὰ κακὸν τὸ παρὰ μέτρον, τὸ ἄκαιρον. ὁ γέλως ἔγκειται ἐν ἡμῖν, ἵν᾽, ὅταν φίλους ἴδωμεν διὰ μακροῦ χρόνου, τοῦτο ποιῶμεν, ὅταν τινὰς καταπεπληγμένους καὶ δεδοικότας, ἀνῶμεν αὐτοὺς τῷ μειδιάματι· οὐχ ἵνα ἀνακαγχάζωμεν, καὶ ἀεὶ γελῶμεν. ὁ γέλως ἔγκειται τῇ ψυχῇ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα ἀνῆταί ποτε ἡ ψυχὴ, οὐχ ἵνα διαχέηται. ἐπεὶ καὶ ἐπιθυμία ἡμῖν ἔγκειται σωμάτων, καὶ οὐ πάντως ἀνάγκη διὰ τὸ ἐγκεῖσθαι, καὶ αὐτῇ χρῆσθαι, ἢ καταχρῆσθαι ἀμέτρως· ἀλλὰ καὶ κρατῶμεν αὐτῆς, καὶ οὐ λέγομεν, ἐπειδὴ ἔγκειται, χρησώμεθα. μετὰ δακρύων δούλευε τῷ Θεῷ, ἵνα δυνηθῇς ἀπονίψασθαι τὰ ἡμαρτημένα. οἶδα ὅτι πολλοὶ διαμωκῶνται ἡμᾶς λέγοντες, εὐθέως δάκρυα. διὰ τοῦτο δακρύων καιρός. οἶδα ὅτι καὶ οἰωνίζονται οἱ λέγοντες, Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. ἀλλ᾽ ἐννόησον ὅτι ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης. οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων πάντων λαβών, ταῦτά φησιν· Ὠκοδόμησά μοι οἰκίας, ἐφύτευσά μοι ἀμπελῶνας, ἐποίησά μοι κολυμβήθρας ὑδάτων, οἰνοχόους καὶ οἰνοχοούσας· καὶ τί δὴ μετὰ ταῦτα πάντα φησί; ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης. πενθήσωμεν τοίνυν, ἀγαπητοὶ, πενθήσωμεν, ἵνα ὄντως γελάσωμεν, ἵνα ὄντως ἡσθῶμεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς χαρᾶς τῆς εἰλικρινοῦς. αὕτη μὲν γὰρ ἡ χαρὰ πάντως λύπῃ ἀναμέμικται, καὶ οὐδέποτε καθαρὰν αὐτήν ἐστιν εὑρεῖν· ἐκείνη δὲ εἰλικρινής* ἐστι καὶ ἄδολος, καὶ οὐδὲν ἔχουσα ὕπουλον, οὐδὲ ἀναμεμιγμένον. ἐκείνην ἡσθῶμεν τὴν χαρὰν, ἐκείνην μεταδιώξωμεν. ἄλλως δὲ οὐκ ἔστιν αὐτῆς ἐπιτυχεῖν, ἢ διὰ τοῦ ἐνταῦθα μὴ τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ ὠφελοῦντα αἱρεῖσθαι, εἰ μικρὸν θλίβεσθαι ἑκόντας, εἰ μετ᾽ εὐχαριστίας ἅπαντα φέρειν τὰ συμπίπτοντα. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

α. Κορ. ιε. λϐ.

Εκκλησ. β. δ.

Λογ. ιϛ. 15 ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΚΑΙνῆς μεσίτης ἐστὶν, ὅπως θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας. 16 Ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου. 17 Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία· ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος. 18 Ὅθεν οὐδ᾽ ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται.

Εἰκὸς ἦν πολλοὺς τῶν ἀσθενεστέρων διακειμένων, καὶ ἀπὸ τοῦ τετελευτηκέναι τὸν Χριστὸν μάλιστα ἀπιστεῖν τῇ ἐπαγγελίᾳ αὐτοῦ. ὁ τοίνυν Παῦλος τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν ἐκ περιουσίας ἀνατρέπων, τοῦτο τίθησι τὸ ὑπόδειγμα, ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας λαβών. ποῖον δὴ * τοῦτο; τί οὖν μετὰ τοῦτο χρὴ θαρρεῖν, φησί. διὰ τί; ὅτι οὐ ζώντων τῶν διατιθεμένων, ἀλλ' ἀποθανόντων, τότε βέβαιοι εἰσὶν αἱ διαθῆκαι, καὶ τὴν ἰσχὺν λαμβάνουσι. διὸ καὶ οὕτως ἄρχεται λέγων· καὶ διὰ τοῦτο, φησί, καινῆς διαθήκης μεσίτης ἐστίν. ἡ διαθήκη πρὸς τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ γίνεται τῆς τελευτῆς. τοιαύτη δέ ἐστιν ἡ διαθήκη· τοὺς μὲν κληρονόμους ἔχει, τοὺς δὲ ἀποκληρονόμους. οὕτω καὶ ἐνταῦθα· περὶ μὲν τῶν κληρονόμων φησὶν ὁ Χριστὸς, Θέλω ἵν', ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ οὗτοι ὦσι. καὶ πάλιν περὶ τῶν ἀποκληρονόμων ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Οὐ περὶ πάντων ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ. ἡ διαθήκη πάλιν, τὰ μὲν τοῦ διατιθεμένου ἔχει, τὰ δὲ τῶν δεχομένων· ὥστε τὰ μὲν αὐτοὺς λαβεῖν, τὰ δὲ ποιῆσαι. οὕτω καὶ ἐνταῦθα. μετὰ γὰρ τὸ ἐπαγγείλασθαι, μυρία ἀπαιτεῖ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν, λέγων, Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν. πάλιν, ὀφείλει ἡ διαθήκη μάρτυρας ἔχειν. καὶ ἄκουε αὐτοῦ πάλιν λέγοντος, Ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ· καὶ πάλιν, Ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ, περὶ τοῦ παρακλήτου λέγων, καὶ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους ἀπέστειλε λέγων, Διαμαρτύρεσθε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. καὶ διὰ τοῦτο, φησί, διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστί. τί ἐστι μεσίτης; ὁ μεσίτης οὐκ ἔστι κύριος τοῦ πράγματος, οὗ ἐστι μεσίτης· ἀλλ' ἕτερον μὲν τὸ πρᾶγμα, ἕτερος δὲ ὁ μεσίτης. οἷον, μεσίτης γάμου γίνεται, οὐχ ὁ γαμῶν, ἀλλ' ὁ τῷ μέλλοντι ἄγεσθαι συμπαραστάς. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, μεσίτης ὁ υἱὸς ἐγένετο τοῦ πατρὸς καὶ ἡμῶν. οὐκ ἤθελεν ἡμῖν ἀφεῖναι ὁ πατὴρ τὴν κληρονομίαν ταύτην, ἀλλ' ὠργίζετο πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐχαλέπαινεν ὡς πρὸς ἀπηλλοτριωμένους. μεσίτης τοίνυν ἐγένετο ἡμῶν καὶ αὐτοῦ, καὶ ἔπεισεν αὐτόν. καὶ ὅρα πῶς μεσίτης ἐγένετο. λόγους ἀπήγαγε καὶ ἤγαγε, τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῖν διαπορθμεύων, καὶ τὸν θάνατον προστιθείς. προσκεκρουκότες ἦμεν, ἀποθανεῖν ὠφείλομεν· ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς ἀξίους τῆς διαθήκης. " ταύτῃ τοι καὶ βεβαία ἐστὶν ἡ διαθήκη, ὅτι οὐκ εἰς ἀναξίους λοιπὸν γίνεται. παρὰ μὲν οὖν τὴν ἀρχὴν, ἅτε ὡς πατὴρ πρὸς υἱοὺς δέδωκε. ἐπειδὴ δὲ ἀνάξιοι γεγόναμεν, οὐκέτι διαθήκης, ἀλλὰ τιμωρίας ἔδει. τί τοίνυν μέγα φρονεῖς, φησὶν, ἐπὶ τῷ νόμῳ; εἰς τοσαύτην γὰρ ἡμᾶς κατέστησεν ἁμαρτίαν, ὡς μὴ ἂν σωθῆναί ποτε, εἰ μὴ * ὁ δεσπότης ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, οὐκ ἂν ἴσχυσεν ὁ νόμος· ἀσθενὴς γὰρ ἦν. οὐκέτι δὲ αὐτὸ ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας βεβαιοῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ συμβεβηκότων, ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἔπειθε. ἀλλ' οὐδεὶς, φησὶν, ἦν ὁ τετελευτηκὼς ἐκεῖ· πῶς οὖν ἐκείνη βεβαία; διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, φησί. πῶς; καὶ γὰρ ἐκεῖ αἷμα, ὥσπερ ἐνταῦθα αἷμα. εἰ δὲ μὴ τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα, μὴ θαυμάσῃς· τύπος γὰρ ἦν. διὸ καὶ λέγει, ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται. τί ἐστιν, ἐγκεκαίνισται; βεβαία γέγονεν *, ἐκυρώθη. ὅθεν (τουτέστι, διὰ τοῦτο) φησὶν, ἔδει τῆς διαθήκης τὸ σύμβολον εἶναι καὶ τῆς τελευτῆς. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τὸ βιβλίον ἐρραντίζετο τῆς διαθήκης;

19 Λαληθείσης γὰρ, φησὶ, πάσης τῆς ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ Μωϋσέως παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε,

20 Λέγων, τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός.

Τίνος οὖν ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τὸ βιβλίον ῥαντίζεται τῆς διαθήκης, καὶ ὁ λαός; ἢ * τοῦ τιμίου αἵματος ἄνωθεν σχηματίζοντος τύπον; τίς ἐστιν αὐτὸ τὸ αἷμα καὶ τὰ ἄλλα ἐγίνετο; ἢ δῆλον ὅτι καὶ

Ιωαν. ιζ. κδ.
Ιωαν. η κ.
Ιωαν. ιγ. λδ.
Ιωαν. η ιη.
Ιωαν. ε. λζ.
Ιωαν ιε. κς.
α. Τιμ. β. ε.

μετὰ ὑσσώπου; ὅτι πυκνὸν καὶ ἁπαλὸν ὑπάρχον, κρατητικὸν τοῦ αἵματος ἦν. τί δαὶ τὸ ὕδωρ; καὶ τοῦτο ὡς χαρακτηρίζον τὴν δι' ὕδατος κάθαρσιν. τί δὲ τὸ ἔριον; καὶ τοῦτο παρελαμβάνετο, ὥστε κατέχεσθαι τὸ αἷμα. δείκνυσιν ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ ὂν καὶ αἷμα καὶ ὕδωρ. τὸ γὰρ βάπτισμα αὐτοῦ πάθους ἐστὶ σύμβολον.

21 Καὶ τὴν σκηνὴν δὲ, καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουργίας, τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισε.

22 Καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις. Διὰ τί τὸ σχεδὸν, εἶπε; διὰ τί αὐτὸ ἐκόλασεν; ἐπειδὴ ἐκεῖνα οὐκ ἦν καθαρισμὸς τέλειος, οὐδὲ ἄφεσις τελεία, ἀλλὰ ἡμιτελὴς, καὶ ἐν ἐλαχίστῳ μέρει*. ἐνταῦθα δὲ, Τοῦτο τὸ αἷμά, φησι, τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. (*Ματθ. κϛ. κη.*) ποῦ τοίνυν τὸ βιβλίον ἐκάθαρε τὰς διανοίας αὐτῶν; αὐτοὶ ἄρα εἶσι βιβλία τῆς καινῆς διαθήκης. ποῦ δὲ τὰ σκεύη τῆς λειτουργίας; αὐτοί εἰσι. ποῦ δὲ ἡ σκηνή; αὐτοί εἰσι πάλιν. Ἐνοικήσω γὰρ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, φησίν. (*β. Κορ. ϛ. ιϛ.*) ἀλλ' οὐκ ἐρίῳ κοκκίνῳ, οὐδὲ ὑσσώπῳ ἐρράντισεν ἐνταῦθα. τί δήποτε; οὐ γὰρ σωματικὸς ὁ καθαρισμὸς ἦν, ἀλλὰ πνευματικὸς, καὶ τὸ αἷμα πνευματικόν. πῶς; οὐκ ἀπὸ σώματος γὰρ ἔρρει ἀλόγων, ἀλλὰ σώματος ἀπὸ πνεύματος κατασκευασθέντος. τούτῳ ἡμᾶς οὐ Μωϋσῆς, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐρράντισε τῷ αἵματι, διὰ τοῦ λόγου τοῦ λεχθέντος, Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. (*Ματθ. κϛ. κη.*) οὗτος ὁ λόγος ἀντὶ ὑσσώπου τῷ αἵματι ἐμβαφεὶς, πάντας περιρραίνει. κἀκεῖ μὲν τὸ σῶμα ἔξωθεν ἐκαθαίρετο· σωματικὸς γὰρ ὁ καθαρισμὸς ἦν. ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ πνευματικός ἐστιν ὁ καθαρισμὸς, εἰς τὴν ψυχὴν εἰσέρχεται, καὶ καθαίρει, οὐχ ἁπλῶς περιρραινόμενος, ἀλλὰ πηγάζων ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. καὶ ἐπ' ἐκείνων μὲν, αὐτὴν τὴν ἐπιφάνειαν ἔρραινε, καὶ πάλιν ἀπενίπτετο ὁ ῥαντιζόμενος. οὐ γὰρ δὴ ἡμαγμένος ἀεὶ περιῄει. ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ ἀναμίγνυται τὸ αἷμα, ῥωμαλέαν αὐτὴν ποιοῦν καὶ ἁγνὴν,* καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἀμήχανον κάλλος ἄγον. δείκνυσι δὴ λοιπὸν τὸν θάνατον, οὐ μόνον βεβαιώσαντα, ἀλλὰ καὶ καθαρμοῦ αἴτιον. ἐπειδὴ γὰρ ἡ τελευτὴ μιαρὸν πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι, καὶ μάλιστα ἡ διὰ σταυροῦ, λέγει ὅτι ἐκάθαρε, καὶ ἐκάθαρε τιμίαν κάθαρσιν, καὶ ἐπὶ μείζοσι. διὰ τοῦτο αἱ θυσίαι προανέλαβον, διὰ τὸ αἷμα τοῦτο; διὰ τοῦτο ἀρνοὶ, διὰ τοῦτο ἅπαντα ἐγένετο.

23 Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τούτοις καθαρίζεσθαι· αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας.

Καὶ πῶς ἐστιν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς; τίνα δὲ καλεῖ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς νῦν; ἄρα τὸν οὐρανόν; ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους; οὐδὲ τούτων, ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα. ἄρα ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὰ ἡμέτερα, καὶ ἐπουράνια [τὰ ἡμέτερα,] καίτοι ἐν τῇ γῇ ἐπιτελοῦνται. ἐπεὶ καὶ ἄγγελοι ἐν τῇ γῇ εἰσιν, ἀλλ' ἐπουράνιοι λέγονται· καὶ τὰ χερουβὶμ ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνη, ἀλλ' ἐπουράνιά ἐστι. καὶ τί λέγω ἐφάνη; ἐπὶ τῆς γῆς μὲν οὖν διάγει, ὥσπερ οὖν ἐν τῷ παραδείσῳ. ἀλλ' οὐδὲν ἐκώλυσε τοῦτο. ἐπουράνια γὰρ καὶ οὕτως ἐστί. Καὶ ἡμῶν τὸ πολίτευμά ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, (*Φιλιπ. γ.*) καίτοι ἐνταῦθα πολιτευόμεθα. αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια, τουτέστι, τὴν φιλοσοφίαν τὴν παρ' ὑμῖν, τοὺς ἐκεῖ κεκλημένους. κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. τὸ κρεῖττον, καλοῦ τινός ἐστι κρεῖττον. ἄρα καλοὶ γεγόνασι καὶ τὰ ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὐκ ἂν γὰρ οὐδὲ τὰ ὑποδείγματα πονηρὰ ἦν· ἐπεὶ κἀκεῖνα ἂν εἴη πονηρὰ ὧν ἐστιν ὑποδείγματα.

ΗΘΙΚΟΝ

Εἰ τοίνυν ἐπουράνιοι ἡμεῖς, καὶ τοιαύτης οὐσίας ἐπελάβομεν, φρίξωμεν· μηκέτι μένωμεν ἐν τῇ γῇ. ἔξεστι γὰρ μὴ εἶναι ἐν τῇ γῇ καὶ νῦν τὸν βουλόμενον. τὸ γὰρ εἶναι ἐν τῇ γῇ, καὶ μὴ

εἶναι,

εἶναι, τόπῳ καὶ περιχρέσει ἐστί. οἷον τί λέγω, ὁ Θεὸς λέγεται εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ· διατί; οὐ τόπῳ ἀποκλειόμενος, μὴ γένοιτο, οὐδὲ τὴν γῆν ἔρημον τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀφεὶς, ἀλλὰ τῇ σχέσει, καὶ τῇ οἰκειώσει τῇ πρὸς τοὺς ἀγγέλους. ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐγγὺς ὦμεν τοῦ Θεοῦ, ἐν οὐρανῷ ἐσμεν. τί γάρ μοι μέλει τοῦ οὐρανοῦ, ὅταν ὁρῶ τὸν δεσπότην τοῦ οὐρανοῦ, ὅταν αὐτὸς οὐρανὸς γένωμαι; Ἐλευσόμεθα γάρ, φησιν, ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. (Ιωαν. ιδ. κγ.) ποιήσωμεν οὖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν οὐρανόν. Φαιδρός ἐστιν ὁ οὐρανὸς τῇ φύσει. οὐδὲ γὰρ ἐν χειμῶνι μέλας ἐστί. οὐ γὰρ αὐτὸς μεταβάλλει τὴν ὄψιν, ἀλλ' αἱ νεφέλαι συνδραμοῦσαι καλύπτουσιν αὐτόν. ὁ οὐρανὸς ἥλιον ἔχει· ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἥλιον δικαιοσύνης. Εἶπον, ἔξεστι γενέσθαι [ὡς] οὐρανόν· καὶ ὁρᾷς, ὅτι καὶ βέλτιον γενέσθαι τοῦ οὐρανοῦ ἔξεστι. πῶς; ὅταν τὸν δεσπότην τοῦ ἡλίου ἔχωμεν. ὁ οὐρανὸς πανταχόθεν ἐστὶ καθαρὸς καὶ ἀκηλίδωτος, οὐκ ἐν χειμῶνι, οὐκ ἐν νυκτὶ * μεταβάλλεται. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς, μήτε ἐν ταῖς θλίψεσι, μήτε ἐν ταῖς μεθοδείαις τοῦ διαβόλου τοῦτο πάσχωμεν, ἀλλὰ μένωμεν ἀκηλίδωτοι καὶ καθαροί. ὁ οὐρανός ἐστιν ὑψηλὸς, καὶ πολὺ τῆς γῆς ἀπέχων. τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν, ἀποστήσωμεν ἑαυτοὺς τῆς γῆς, καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἀρθῶμεν ἐκεῖνο. καὶ πῶς τῆς γῆς ἑαυτοὺς ἀποστήσωμεν; ὅταν τὰ οὐράνια φανταζώμεθα. ὁ οὐρανὸς ἀνώτερός ἐστι καὶ ὑετῶν καὶ χειμώνων, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἁλίσκεται. τοῦτο καὶ ἡμεῖς δυνησόμεθα, ἐὰν θέλωμεν. οὗτος δοκεῖ μὲν, οὐ μέντοι πάσχει. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς, κἂν δοκῶμεν πάσχειν, πάσχωμεν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ χειμῶνι οἱ μὲν πολλοὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ οὐκ ἴσασιν, ἀλλὰ νομίζουσιν αὐτὸν τετράφθαι, οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες ἴσασιν ὅτι οὐδὲν ἔπαθεν· οὕτω καὶ περὶ ἡμῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν, οἱ μὲν πολλοὶ νομίζουσιν ἡμᾶς συμμεταβεβλῆσθαι, καὶ αὐτῆς ἡμῶν ἧφθαι τῆς καρδίας τὴν θλίψιν, οἱ δὲ φιλόσοφοι ἴσασιν ὅτι οὐχ ἥψατο ἡμῶν. γενώμεθα τοίνυν οὐρανὸς, ἀνέλθωμεν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, καὶ οὕτως ὀψόμεθα τοὺς ἀνθρώπους μυρμήκων οὐδὲν διαφέροντας· οὐ τοὺς πένητας λέγω μόνον, οὐδὲ τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ κἂν στρατηγός τις ᾖ, κἂν βασιλεύς, οὐκ ὀψόμεθα ἐκεῖ τὸν βασιλέα, οὐδὲ τὸν ἰδιώτην. οὐκ εἰσόμεθα τί μὲν χρυσὸς, τί δὲ ἄργυρος, τί δὲ ἱμάτιον σηρικὸν, ἢ πορφυροῦν· πάντα ὥσπερ μυίας ὀψόμεθα, ἐὰν ἐν ἐκείνῳ τῷ ὕψει καθίσωμεν. οὐδεὶς θόρυβος ἐκεῖ, οὐδεμία ταραχὴ, οὐδὲ κραυγή. καὶ πῶς ἔνι, φησὶν, εἰς ἐκεῖνο ἀρθῆναι τὸ ὕψος, ἐπὶ τῆς γῆς περιπατοῦντα; λόγῳ μὲν οὐ λέγω τοῦτο ἁπλῶς· ἀλλ', εἰ βούλει, ἐγώ σοι δείκνυμι ἔργῳ τοὺς εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο φθάσαντας. τίνας δὴ τούτους; τοὺς περὶ Παῦλον λέγω· οἵτινες ἐν τῇ γῇ ὄντες, ἐν τῷ οὐρανῷ διετέλουν. καὶ τί λέγω ἐν τῷ οὐρανῷ; ὑψηλότεροι ἦσαν τοῦ οὐρανοῦ, [καὶ τοῦ ἄλλου οὐρανοῦ,] καὶ * πρὸς αὐτὸν ἀνῆλθον τὸν Θεόν. Τίς γὰρ ἡμᾶς χωρίσει, φησὶν, ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; (Ρωμ. η. λε.) θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ λιμὸς, ἢ διωγμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καὶ πάλιν, Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. (β. Κορ. δ. ιη.) ὁρᾷς ὅτι οὐδὲ ἑώρα τὰ ἐνταῦθα; ἵνα δέ σοι δείξω ὅτι τῶν οὐρανῶν ἀνώτερος ἦν, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. (Ρωμ. η. λη.) ὁρᾷς πῶς πάντα παραδραμὼν ὁ λογισμὸς, ἀνώτερον αὐτὸν ἐποίησεν, οὐ ταύτης μόνον τῆς κτίσεως, οὐδὲ τούτων τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες ἕτεροι ἦσαν; εἶδες ὕψος διανοίας; εἶδες ὁ σκηνοποιὸς οἷος ἐγένετο ἐπειδὴ ἠθέλησεν, ὁ ἐπ' ἀγορᾶς τὸν ἅπαντα βίον διαγαγών; οὐδὲν γάρ ἐστι κώλυμα, οὐκ ἔστι, πάντας ὑπερβαλέσθαι, εἴγε βουλοίμεθα. εἰ γὰρ τέχνας οὕτω κατορθοῦμεν ὑπερβαινούσας τοὺς πολλοὺς, πολλῷ μᾶλλον ὃ μὴ τοσούτου δεῖται πόνου. τί γάρ, εἰπέ μοι, χαλεπώτερον τοῦ διὰ σχοίνου τεταμένης βαδίζειν, καθάπερ ἐπὶ ἰσοπέδου, καὶ ἄνω περιπατοῦντα ὑποδύεσθαι καὶ ἀποδύεσθαι, καθάπερ ἐπὶ κλίνης καθήμενον; οὐχὶ οὕτω φρικτὸν ἡμῖν εἶναι τὸ πρᾶγμα δοκεῖ, ὡς μηδὲ θέλειν θεάσασθαι, ἀλλὰ δεδοικέναι καὶ τρέμειν καὶ πρὸς τὴν ὄψιν αὐτήν; τί δὲ, εἰπέ μοι, χαλεπώτερον τοῦ κοντὸν ἐπὶ τοῦ προσώπου λαβεῖν, εἶτα

ἐπιθέντα ἄνω παιδίον, μυρία ποιεῖ, καὶ τέρπειν τοὺς θεατάς; τί δὲ χαλεπώτερον τοῦ σφαιρίζειν ἐν ξίφεσι; τί δὲ βαρύτερον, εἰπέ μοι, τοῦ τὸ βάθος τοῦ πελάγους διερευνᾶσθαι; καὶ μυρίας ἑτέρας ἂν τις ἔχοι τέχνας εἰπεῖν· ἀλλὰ πάντων τούτων δυσκολωτέρα ἡ ἀρετή, ἐὰν θέλωμεν, καὶ τὸ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι. θελῆσαι γὰρ δεῖ μόνον ἐνταῦθα, καὶ πάντα ἕπεται. οὐκ ἔστι [γὰρ] εἰπεῖν, οὐ δύναμαι. τοῦτο γὰρ κατηγορῆσαί ἐστι τοῦ δημιουργοῦ. εἰ γὰρ ἀδυνάτους ἡμᾶς ἐποίησεν, εἶτα ἐπιτάττει, κατηγορία αὐτοῦ ἐστι. πῶς οὖν, φησι, πολλοὶ οὐ δύνανται; ὅτι οὐ θέλουσι. πόθεν δὲ οὐ θέλουσιν; ἀπὸ ῥαθυμίας. ὥστε εἰ θελήσουσι, πάντως δυνήσονται. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι, Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν, ἐπειδὴ ᾔδει ὅτι πάντες ἠδύναντο εἶναι ὡς καὶ αὐτός. οὐδὲ γὰρ ἄν, εἴγε ἀδύνατον ἦν, τοῦτο εἶπε. θέλεις γενέσθαι ἐνάρετος; τῆς ἀρχῆς ἐπιλαβοῦ μόνον. εἰπὲ δή μοι, ἐν ταῖς τέχναις ἁπάσαις, ὅταν θέλωμεν ἐν αὐταῖς γενέσθαι, ἀρκούμεθα τῷ θέλειν, ἢ καὶ ἁπτόμεθα τοῦ πράγματος; οἷόν τι λέγω, βούλεταί τις γενέσθαι κυβερνήτης· οὐ λέγει, θέλω, καὶ τούτῳ ἀρκεῖται, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος ἅπτεται. θέλει γενέσθαι ἔμπορος· οὐ λέγει, θέλω μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος ἅπτεται. ἀποδημῆσαι πάλιν θέλει, καὶ οὐ λέγει, θέλω, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος ἅπτεται. εἶτα ἐν πᾶσιν οὐκ ἀρκεῖ τὸ θελῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον προσθεῖναι δεῖ. εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν βουλόμενος ἀνελθεῖν, λέγεις, θέλω μόνον; πῶς οὖν, φησιν, ἔλεγες, ὅτι τὸ θέλειν * ἀρκεῖ; τὸ θέλειν μετὰ τῶν ἔργων, τὸ ἀντιλαμβανόμενον τοῦ πράγματος, τὸ πονέσαντα. ἔχομεν γὰρ συνεργοῦντα καὶ συμπράττοντα τὸν Θεόν· μόνον ἑλώμεθα, μόνον ὡς ἔργῳ προσενέλθωμεν τῷ πράγματι, μόνον μεριμνήσωμεν, μόνον εἰς πόνον βαλώμεθα, καὶ πάντα ἕπεται. ἐὰν δὲ καθεύδωμεν, καὶ ῥέγχοντες προσδοκῶμεν εἰσιέναι εἰς τὸν οὐρανόν, πότε δυνησόμεθα τὴν κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν κατασχεῖν; βουληθῶμεν οὖν, παρακαλῶ, βουληθῶμεν. τί πάντα πρὸς τὸν παρόντα βίον ἐμπορευόμεθα, ὃν αὔριον ἀπολείψομεν; ἑλώμεθα τοίνυν τὴν ἀρετὴν τὴν εἰς τὸν πάντα αἰῶνα ἡμῖν διαρκέσουσαν. ἐν ᾧ ἐσόμεθα διηνεκῶς, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσομεν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

α. Κορ. ζ. ζ. — χ. μη... — χ. ἐφ — * μόνον — χ. πονέσαντι.

Λόγ. ιζ. 24 ΟΥ ΓΑΡ ΕΙΣ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΑ ΑΓΙΑ εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.

25 Οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια [τῶν ἁγίων] κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ.

26 Ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται.

Ἱερ. ζ. γ.

ΜΕγα ἐφρόνουν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῷ ναῷ καὶ τῇ σκηνῇ. διὸ ἔλεγον, Ναὸς Κυρίου, ναὸς Κυρίου *. οὔτε γὰρ ἀλλαχοῦ γῆς κατεσκευάσθη τοιοῦτος ναός, οὐ πολυτελείας ἕνεκεν, οὐ κάλλους, οὐχ ἑτέρου τινός. ὁ γὰρ διαταξάμενος Θεὸς ἐκέλευσεν αὐτὸν μετὰ φιλοτιμίας γενέσθαι πολλῆς, ἐπειδὴ κἀκεῖνοι τοῖς σωματικοῖς μᾶλλον ἐφείλκοντο καὶ ἐπεσπῶντο. πλίνθους γὰρ εἶχε χρυσᾶς ἐν τοῖς τοίχοις· καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ, ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν, καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ τοῦτο καταμαθεῖν, καὶ ὅσα χρυσοῦ τάλαντα ἀνηλώθη τότε. ἡ δὲ δευτέρα λαμπροτέρα γέγονεν οἰκοδομία, καὶ κάλλους ἕνεκεν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. καὶ οὐ τούτῳ μόνον σεμνὸς ἦν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἶναι εἷς, καὶ τῷ πάντας τῷ κάλλει ἐφέλκεσθαι. ἀπὸ γὰρ τῶν

* ναὸς Κυρίου — χ. ἦν

τῶν περάτων τῆς γῆς ἐκεῖ ἤρχοντο, εἴτε ἀπὸ Βαβυλῶνος, εἴτε ἀπὸ Αἰθιοπίας. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσιν ἔλεγεν, Ἦσαν δὲ ἐκεῖ κατοικοῦντες Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἐλαμῖται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον, καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην. οἱ οὖν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὄντες, ἐκεῖ συνῆσαν, καὶ πολὺ τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ ἦν. τί οὖν ὁ Παῦλος ποιεῖ; ὥσπερ ἐπὶ τῶν θυσιῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. ὡς γὰρ ἐκεῖ τὸν θάνατον ἀντέστησε τοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸν οὐρανὸν ὅλον ἀντέστησε τῷ ναῷ. οὐ τούτῳ δὲ μόνον τὸ διάφορον ἔδειξεν, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι, τὸν ἱερέα ἐγγύτερον γενόμενον τοῦ Θεοῦ. ἐμφανισθῆναι γάρ, φησι, τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ· ὥστε οὐ τῷ οὐρανῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ εἰσόδῳ τὸ πρᾶγμα σεμνὸν ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ὥσπερ ἐνταῦθα, διὰ συμβόλων, ἀλλ' αὐτὸν ὁρᾷ τὸν Θεὸν ἐκεῖ. ὁρᾷς ὅτι συγκαταβάσεως ἕνεκεν πανταχοῦ τὰ ταπεινὰ εἴρηται; τί δὴ θαυμάζεις λοιπὸν ἐπὶ ἐντυγχάνειν, ὅπου γε αὐτὸν ἵστησιν ὡς ἀρχιερέα; οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, φησιν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ. οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθε, φησιν, ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν. ἄρα ἐκεῖνά ἐστιν ἀληθινά, ταῦτα δὲ τύποι. καὶ γὰρ ὁ ναὸς οὕτω κατεσκεύαστο, ὥσπερ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ. τί λέγεις; ἐὰν μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οὐρανόν, οὐκ ἐμφανίζεται ὁ πανταχοῦ παρών, καὶ τὰ πάντα πληρῶν; ὁρᾷς ὅτι τῆς σαρκός ἐστι ταῦτα πάντα. καὶ ἐμφανισθῆναι, φησι, τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. τί ἐστιν, ὑπὲρ ἡμῶν; μετὰ θυσίας ἀνῆλθε, φησι, δυναμένης ἐξιλεώσασθαι τὸν πατέρα. διὰ τί, εἰπέ μοι; μὴ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ ἐχθρός; οἱ ἄγγελοι ἐχθροὶ ἦσαν, αὐτὸς οὐκ ἦν ἐχθρός. ὅτι γὰρ οἱ ἄγγελοι ἐχθροὶ ἦσαν, ἄκουσον τί φησιν· Εἰρηνοποιήσας τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὥστε καλῶς εἶπεν, ὅτι καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. νῦν ἐμφανίζεται, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν. οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ. ὁρᾷς πόσαι αἱ διαφοραί; τοῦ πολλάκις, τὸ ἅπαξ· τοῦ ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ, τὸ ἐν ἰδίῳ. πολὺ τὸ μέσον. αὐτὸς οὖν καὶ ἱερεῖον καὶ ἱερεύς. ἐπεὶ ἔδει αὐτόν, φησι, πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐνταῦθα τι δόγμα ἀνακαλύπτει, καί φησιν, ὅτι εἰ θυσίας προσενεγκεῖν ἔδει πολλάκις, ἔδει πολλάκις καὶ σταυρωθῆναι. νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων. διὰ τί ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων; μετὰ τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα. εἰ μὲν οὖν παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐγένοντο, εἶτα οὐδεὶς ἐπίστευσεν, ἦν ἂν τὸ τῆς οἰκονομίας ἀνόνητον. οὐκ ἔδει γὰρ δεύτερον ἀποθανεῖν τὸν Χριστόν, ὥστε καὶ οὕτω κατορθωθῆναι τὸ σπουδαζόμενον. ἐπεὶ δὲ ὕστερον πολλὰ ἦν τὰ ἁμαρτήματα, εἰκότως τότε ἐφάνη. ὃ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, Οὗ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. νῦν δέ φησιν, ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται.

Πραξ. β. ε.

Κολοσ. α. κ.

Ρωμ. ε. κ.

27 Καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις.

Δείξας ὅτι οὐκ ἔδει πολλάκις ἀποθανεῖν, νῦν δείκνυσι καὶ διὰ τί ἅπαξ ἀπέθανεν· ὅτι ἑνὸς θανάτου ἀντίλυτρον ἐγένετο. ἀπέκειτο, φησι, τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν. τοῦτο οὖν τὸ ἅπαξ ἀπέθανεν ὑπὲρ ἀνθρώπων πάντων. τί οὖν; οὐκέτι ἀποθνήσκομεν τὸν θάνατον ἐκεῖνον; ἀποθνήσκομεν μέν, ἀλλ' οὐ μένομεν ἐν αὐτῷ· ὅπερ οὐδὲ ἀποθανεῖν ἐστι. θανάτου γὰρ τυραννίς, καὶ θάνατος ὄντως ἐκεῖνός ἐστιν, ὅταν μηκέτι συγχωρηθῇ ὁ ἀποθανὼν εἰς ζωὴν ἐπανελθεῖν. ὅταν δὲ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ζήσῃ, καὶ ζωὴν βελτίονα, οὐ θάνατος τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ κοίμησις. ἐπεὶ οὖν ἔμελλε πάντας κατέχειν ὁ θάνατος, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, ἵνα ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ.

28 Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθείς. Ὑπὸ τίνος προσενεχθείς; ὑφ' ἑαυτοῦ

δηλονότι. ἐνταῦθα οὐχ ἱερέα δείκνυσιν αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ θῦμα καὶ ἱερεῖον. Εἶτα προστίθησι τὴν αἰτίαν τοῦ, προσενεχθεὶς ἅπαξ, φησί, προσενεχθείς. Εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας. Διατί δὲ πολλῶν εἶπε, καὶ μὴ πάντων; ἐπειδὴ μὴ πάντες ἐπίστευσαν. ὑπὲρ ἁπάντων μὲν γὰρ ἀπέθανεν, εἰς τὸ σῶσαι πάντας, τὸ αὐτοῦ μέρος. ἀντίρροπος γὰρ ἦν ὁ θάνατος ἐκεῖνος τῆς πάντων ἀπωλείας. οὐ πάντων δὲ τὰς ἁμαρτίας ἀνήνεγκε, διὰ τὸ μὴ 5 θελῆσαι αὐτούς. τί δέ ἐστιν * ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας; ὥσπερ ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῆς ἀναφερομένης, προσφερόμενοι καὶ τὰ ἁμαρτήματα λέγοντες, εἴτε ἑκόντες, εἴτε ἄκοντες ἡμάρτομεν, συγχώρησον, τουτέστι, μεμνήμεθα αὐτῶν πρότερον, καὶ τότε τὴν συγχώρησιν αἰτοῦμεν· οὕτω δὴ καὶ

Ιωαν. ιζ. ιθ. ἐνταῦθα γέγονε. ποῦ τοῦτο πεποίηκεν ὁ Χριστός; ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος, Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἁγιάζω ἐμαυτόν. ἰδοὺ ἀνήνεγκε τὰ ἁμαρτήματα· ἦρεν αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀ- 10 νήνεγκε τῷ πατρί· οὐχ ἵνα τι ὁρίσῃ κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἵνα αὐτὰ ἀφῇ.

Ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται, φησί, τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν. Τί ἐστι, χωρὶς ἁμαρτίας; οὐχ ἁμαρτίας αἴρων, οὐδὲ διὰ ἁμαρτίας ἐκ δευτέρου ἥξει, ἵνα πάλιν ἀποθάνῃ. οὐδὲ γὰρ ὃ ἅπαξ ἀπέθανεν, ὀφείλων ἀποθανεῖν ἀπέθανε. πῶς ὀφθήσεται; κολάζων. ἀλλ' οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλὰ τὸ φαιδρόν, χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται 15 τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν· ὡς μηκέτι λοιπὸν δεηθῆναι θυσίας, ὥστε σῶσαι αὐτούς, ἀλλ' ἀπὸ ἔργων τοῦτο ποιεῖν.

χεφ. ι. 1 Σκιὰν γὰρ ἔχων, φησίν, ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων· Τουτέστιν, οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. ἕως μὲν γὰρ ἂν ὡς ἐν γραφῇ περιάγῃ τις τὰ χρώματα, σκιά τίς ἐστιν· ὅταν δὲ τὸ ἄνθος ἐπαλείψῃ τις, καὶ ἐπιχρίσῃ τὰ χρώ- 20 ματα, τότε εἰκὼν γίνεται. τοιοῦτόν τι καὶ ὁ νόμος ἦν. σκιὰν γάρ, φησιν, ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων· τουτέστι, τῆς θυσίας, τῆς ἀφέσεως. Κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκές, οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι.

2 Ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν συνείδησιν ἔχειν ἁμαρ- 25 τιῶν τοὺς λατρεύοντας, ἅπαξ κεκαθαρμένους·

3 Ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν.

4 Ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας.

Ψαλ. μ. ζ. 5 Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον, λέγει, Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. 30

6 Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας·

7 Τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω (ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ) τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου.

8 Ἀνώτερον λέγων, ὅτι θυσίαν καὶ προσφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας (αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται) 35

9 Τότε εἶπεν, ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου. ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. Ὁρᾷς πάλιν τὴν περιουσίαν; μία, φησίν, αὕτη ἡ θυσία, ἐκεῖναι δὲ πολλαί. διὰ [γὰρ] τοῦτο οὐκ ἴσχυσαν, ἐπειδὴ πολλαί. τί γὰρ ἔδει πολλῶν, εἰπέ μοι, τῆς μιᾶς ἀρκούσης; ὥστε αἱ πολλαί, καὶ τὸ ἀεὶ προσφέρεσθαι, τὸ μηδέποτε αὐτοὺς καθαίρεσθαι δεικνύουσιν. ὥσπερ γὰρ φάρμακον, ὅταν ᾖ ἰσχυρόν, καὶ ὑγείας ποιητικόν, καὶ δυνατὸν πᾶσαν 40 ἀπαλλάξαι τὴν νόσον, ἅπαξ ἐπιτεθὲν τὸ πᾶν ποιεῖ, ὅπερ ἐὰν ἅπαξ ἐπιτεθὲν τὸ πᾶν ἐργάσηται. δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν τῷ μηκέτι ἐπιτίθεσθαι, καὶ τοῦτο αὐτοῦ ἐστιν ἔργον τὸ μηκέτι ἐπιτίθεσθαι· ἐὰν δὲ ἀεὶ ἐπιτίθηται, δῆλον ὅτι τοῦ μηδὲν ἰσχυκέναι ἐστὶ σημεῖον (φαρμάκου γὰρ ἀρετὴ τὸ, ἅπαξ ἐπιτεθῆναι, καὶ μὴ πολλάκις) οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. τί δήποτε γὰρ

ταῖς

ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἀεὶ θεραπεύονται; Εἰ γὰρ πάντως ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἁμαρτη-
μάτων, οὐκ ἂν καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσεφέροντο αἱ θυσίαι. καὶ γὰρ ἦσαν ὡρισμέναι, ὥστε
ἀεὶ προσφέρεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ παντός, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ. ὥστε κατηγορία
ἁμαρτημάτων, καὶ οὐ λύσις ἁμαρτημάτων ἦν τὸ γινόμενον, κατηγορία ἀσθενείας, οὐκ ἰσχύος ἐπί-
δειξις. ἐπειδὴ γὰρ ἡ προτέρα οὐδὲν ἴσχυσεν, ἡ δευτέρα προσεφέρετο· καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν αὕτη
ἴσχυσεν, ἑτέρα πάλιν· ὥστε ἔλεγχος ἁμαρτημάτων ἦν. τὸ μὲν οὖν προσφέρεσθαι, ἔλεγχος
ἁμαρτημάτων· τὸ δὲ ἀεί, ἔλεγχος ἀσθενείας. ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τοὐναντίον· ἅπαξ προσ-
ηνέχθη, καὶ εἰς τὸ ἀεὶ ἤρκεσε. καὶ καλῶς εἶπεν ἐκεῖνα ἀντίτυπα. ἄρα τύπον ἔχει μόνον, οὐχὶ
δὲ καὶ τὴν ἰσχύν· ὥσπερ ἐπὶ τῶν εἰκόνων, τύπον ἔχει τοῦ ἀνθρώπου ἡ εἰκών, οὐχὶ τὴν ἰσχύν.
ὥστε τὸ ἀληθὲς καὶ ὁ τύπος κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις. ὁ γὰρ τύπος ἴσος· ἡ δὲ ἰσχὺς οὐκέτι. οὕτω
δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. ὁ μὲν γὰρ τύπος ἴσος ἦν· ἅγια γὰρ ἦν· ἡ δὲ
δύναμις καὶ τὰ ἄλλα, οὐ τὰ αὐτά. τί ἐστιν, εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πε-
φανέρωται; τί ἐστιν ἀθέτησις; τουτέστι, καταφρόνησις. οὐκέτι γὰρ παρρησίαν ἔχει ἡ ἁμαρ-
τία· ἠθέτηται γάρ. πῶς; ὀφείλουσα μὲν ἀπολαβεῖν κόλασιν, οὐκ ἀπολαβοῦσα δέ. τουτέστι,
βίαν ἔπαθεν· ὅτε προσεδόκησε πάντας ἀνελεῖν, τότε ἀνῃρέθη. διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ, φησί,
πεφανέρωται. τουτέστιν, ἐφανερώθη τῷ Θεῷ καὶ προσῆλθε. μὴ οὖν, ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς πολλάκις
τοῦτο ἐποίει τοῦ ἐνιαυτοῦ, νομίσῃς ὅτι ἁπλῶς, καὶ οὐχὶ δι' ἀσθένειαν τοῦτο ἐγίνετο. εἰ γὰρ μὴ δι'
ἀσθένειαν, τί καὶ ἐγίνετο; μὴ ὄντων γὰρ τραυμάτων, οὐδὲ φαρμάκων λοιπὸν δεῖ τῷ ἐπικα-
λουμένῳ. διὰ τοῦτο προσέταξε, φησίν, ἀεὶ προσφέρεσθαι διὰ τὸ ἀσθενές, καὶ ὥστε
ἀνάμνησιν ἁμαρτιῶν γίνεσθαι. τί οὖν; ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὐ προσφέρομεν;
προσφέρομεν μέν, ἀλλ' ἀνάμνησιν ποιούμενοι τοῦ θανάτου αὐτοῦ· καὶ μία ἐστὶν αὕτη, καὶ οὐ
πολλαί. πῶς μία, καὶ οὐ πολλαί; ἐπειδὴ ἅπαξ προσηνέχθη, ὥσπερ ἐκείνη ἡ εἰς τὰ ἅγια
τῶν ἁγίων. τοῦτο ἐκείνης τύπος ἐστί, καὶ αὕτη ἐκείνης. τὸν γὰρ αὐτὸν ἀεὶ προσφέρομεν· οὐ
νῦν μὲν ἕτερον [πρόβατον,] αὔριον δὲ ἕτερον, ἀλλ' ἀεὶ τὸ αὐτό. ὥστε μία ἐστὶν ἡ θυσία. ἐπεὶ
τῷ λόγῳ τούτῳ, ἐπειδὴ πολλαχοῦ προσφέρεται, καὶ πολλοὶ χριστοί. ἀλλ' οὐδαμῶς· ἀλλ'
εἷς [πανταχοῦ] ὁ Χριστός, καὶ ἐνταῦθα πλήρης ὤν, καὶ ἐκεῖ πλήρης, ἓν σῶμα. ὥσπερ οὖν
πολλαχοῦ προσφερόμενος ἓν σῶμά ἐστι, καὶ οὐ πολλὰ σώματα· οὕτω καὶ μία θυσία. ὁ ἀρχι-
ερεὺς ἡμῶν ἐκεῖνός ἐστιν ὁ τὴν θυσίαν τὴν καθαίρουσαν ἡμᾶς προσενεγκών· ἐκείνην προσ-
φέρομεν καὶ νῦν, τὴν τότε προσενεχθεῖσαν, τὴν ἀνάλωτον. τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν γίνεται τοῦ
τότε γενομένου. Τοῦτο γὰρ ποιεῖτε, φησίν, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. οὐκ ἄλλην θυσίαν, κα-
θάπερ ὁ ἀρχιερεὺς τότε, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν· μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζό-
μεθα θυσίας.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς θυσίας ταύτης ἐμνήσθην, βούλομαι μικρὰ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν τοὺς
μεμυημένους, μικρὰ μὲν τῷ μέτρῳ, μεγάλην δὲ ἔχοντα τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ὠφέλειαν. οὐ γὰρ
ἡμέτερά ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ θείου πνεύματος τὰ λεγόμενα. τί οὖν ἐστι; πολλοὶ τῆς θυσίας ταύ-
της ἅπαξ μεταλαμβάνουσι τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ, ἄλλοι δὲ δίς, ἄλλοι δὲ πολλάκις. πρὸς πάντας
ἁπλῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἐστίν, οὐ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ
καθεζομένους. ἐκεῖνοι γὰρ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετέχουσι, πολλάκις δὲ καὶ διὰ δύο ἐτῶν. τί οὖν;
τίνας ἀποδεξόμεθα; τοὺς ἅπαξ; τοὺς πολλάκις; τοὺς ὀλιγάκις; οὔτε τοὺς ἅπαξ, οὔτε τοὺς
πολλάκις, οὔτε τοὺς ὀλιγάκις, ἀλλὰ τοὺς μετὰ καθαροῦ συνειδότος, τοὺς μετὰ καθαρᾶς καρ-
δίας, τοὺς μετὰ βίου ἀλήπτου. οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ προσίτωσαν· οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι, μηδὲ ἅπαξ.
τί δήποτε; ὅτι κρῖμα ἑαυτοῖς λαμβάνουσι, καὶ κατάκριμα καὶ κόλασιν καὶ τιμωρίαν. καὶ μὴ θαυ-
μάσῃς. ὥσπερ γὰρ ἡ τροφὴ φύσει οὖσα θρεπτική, ἐὰν εἰς κακόσιτον ἐμπέσῃ, πάντα ἀπόλ-
λυσι καὶ διαφθείρει, καὶ γίνεται νόσου ἀφορμή· οὕτω δὴ καὶ ταῦτα τὰ τῶν φρικτῶν μυστηρίων.

τραπέζης

τραπέζης ἀπολαύεις πνευματικῆς, τραπέζης βασιλικῆς, καὶ πάλιν φύρεις βορβόρῳ τὸ στόμα; μύρῳ χρίεις, καὶ πάλιν δυσωδίας πληροῖς; Εἰπέ μοι, παρακαλῶ, μετ' ἐνιαυτὸν τῆς μεταλήψεως μετέχων, τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας οἴει ἀρκεῖν σοι πρὸς καθαρμὸν τῶν ἁμαρτημάτων παντὸς τοῦ χρόνου; καὶ πάλιν, ἑβδομάδος παρελθούσης, ἐκδίδως σαυτὸν τοῖς προτέροις; Εἰπὲ δή μοι, ἐὰν ὑγιαίας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ νόσου μακρᾶς, πάλιν σαυτὸν τοῖς σιτίοις ἐκδῷς ἐκείνοις τοῖς νοσοποιοῖς, οὐχὶ [καὶ] τὸν πρότερον κόπον ἀπώλεσας; εὔδηλον ὅτι. Εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεθίσταται, πολλῷ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως. οἷόν τι λέγω, φύσει βλέπομεν, καὶ ὑγιεῖς ἔχομεν ὀφθαλμοὺς κατὰ φύσιν· ἀλλὰ πολλάκις ἀπὸ κακοχυμίας βλάπτεται ἡμῶν τὸ ὀπτικόν. εἰ τοίνυν τὰ ἐκ φύσεως μεθίσταται, οὐχὶ μάλιστα τὰ ἐκ προαιρέσεως; τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπονέμεις τῇ ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς, τάχα δὲ οὐδὲ τεσσαράκοντα, καὶ προσδοκᾷς ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεόν; παίζεις, ἄνθρωπε. Ταῦτα λέγω, οὐχὶ τῆς μιᾶς καὶ ἐνιαυσιαίου προσόδου κωλύων ὑμᾶς, ἀλλὰ βουλόμενος μᾶλλον διαπαντὸς ὑμᾶς προσιέναι τοῖς ἁγίοις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπιφωνεῖ τότε τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις καλῶν, καὶ διὰ τῆς φωνῆς ταύτης μωμοσκοπῶν ἅπαντας, ὥστε μὴ προσελθεῖν τινα ἀπαράσκευον. καθάπερ γὰρ ἐπὶ ποίμνης, ἔνθα πολλὰ μὲν ὑγιαίνει πρόβατα, πολλὰ δὲ ψώρας ἀναπέπλησται, ἀνάγκη ταῦτα διείργεσθαι ἀπὸ τῶν ὑγιαινόντων· οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ τὰ μέν ἐστιν ὑγιαίνοντα πρόβατα, τὰ δὲ κακοχυμοῦντα, διὰ τῆς φωνῆς ταύτης διείργει ταῦτα ἐκείνων ὁ ἱερεὺς πανταχοῦ διὰ τῆς κραυγῆς ταύτης τῆς φρικωδεστάτης ὁ ἱερεύς, καὶ τοὺς ἁγίους καλῶν καὶ ἕλκων. ἐπειδὴ

α. Κορ. β. ια.

γὰρ οὐκ ἔνι ἀνθρώπους ὄντας εἰδέναι τὰ τοῦ πλησίον (Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων, φησί, τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ;) ταύτην ἀφίησι τὴν φωνὴν μετὰ τὸ τὴν θυσίαν ἀπαρτισθῆναι πᾶσαν, ὥστε μηδένα ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐπὶ τὴν πηγὴν ἐλθεῖν τὴν πνευματικήν. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς ποίμνης (οὐδὲν γὰρ κωλύει τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι πάλιν χρήσασθαι) τὰ μὲν νοσερὰ ἔνδον ἀποκλειόμενα, καὶ ἐν σκότῳ κατεχόμενα, καὶ ἑτέρας μεταδιδόμενα τροφῆς, οὔτε ἀέρος καθαροῦ, οὔτε πόας εἰλικρινοῦς, οὔτε πηγῆς τῆς ἔξω συγχωρούμενα μεταλαβεῖν. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν αὕτη ἡ φωνὴ ἀντὶ δεσμοῦ τινός ἐστιν. οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, οὐκ ᾔδειν, ἠγνόουν ὅτι κίνδυνος ἕπεται τῷ πράγματι· μάλιστα μὲν οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο διεμαρτύρατο. ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι οὐκ ἀνέγνων; οὐκ ἔστι τοῦτο ἀπολογία, ἀλλὰ καὶ ἔγκλημα. καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰσέρχῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔτι τοῦτο ἀγνοεῖς; πλὴν ἀλλ' ἵνα μηδὲ τοῦτο ἔχῃς προφασίζεσθαι, τούτου χάριν μεγάλῃ τῇ φωνῇ, φρικτῇ τῇ βοῇ, καθάπερ τις κῆρυξ τὴν χεῖρα αἴρων εἰς τὸ ὕψος, ὑψηλὸς ἑστώς, πᾶσι καταδῆλος γεγονώς, καὶ μέγα ἐπ' ἐκείνῃ τῇ φρικτῇ ἡσυχίᾳ ἀνακραυγάζων, τοὺς μὲν καλεῖ, τοὺς δὲ ἀπείργει ὁ ἱερεύς, οὐ τῇ χειρὶ τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ τῇ γλώττῃ τῆς χειρὸς τρανότερον. ἡ γὰρ φωνὴ ἐκείνη εἰς τὴν ἀκοὴν ἐμπίπτουσα τὴν ἡμετέραν, καθάπερ χείρ, τοὺς μὲν ὠθεῖ καὶ ἐκβάλλει, τοὺς δὲ εἰσάγει καὶ παρίστησιν. Εἰπὲ δή μοι, παρακαλῶ, ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν οὐχὶ ἕστηκεν ὁ κῆρυξ βοῶν μέγα καὶ ὑψηλόν, Εἴ τις τούτου κατηγορεῖ, λέγων, μὴ δοῦλός ἐστι; μὴ κλέπτης; μὴ τρόπων πονηρῶν; καίτοι τὰ ἀγωνίσματα ἐκεῖνα οὔτε ψυχῆς ἐστιν, οὔτε τρόπου ἀγαθοῦ, ἀλλὰ ῥώμης καὶ σώματος. Εἰ τοίνυν ἔνθα σωμάτων ἐστὶν ἄσκησις, πολλὴ προαιρέσεως ἐξέτασις γίνεται, πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦθα, ἔνθα τὸ πᾶν ψυχὴ ἀθλεῖ; ἕστηκε τοίνυν καὶ νῦν ὁ παρ' ἡμῖν κῆρυξ, οὐ τῆς κεφαλῆς ἕκαστον κατέχων, καὶ περιάγων, ἀλλὰ πάντας ὁμοῦ τῆς κεφαλῆς τῆς ἔνδον κατέχων, οὐκ ἐφίστησιν ἄλλους αὐτοῖς κατηγόρους, ἀλλ' αὐτοὺς ἑαυτοῖς. οὐ γὰρ λέγει, μή τις τούτου κατηγορεῖ; ἀλλὰ τί; Εἴ τις ἑαυτοῦ κατηγορεῖ. ὅταν γὰρ εἴπῃ, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, τοῦτο λέγει, Εἴ τις οὐκ ἔστιν ἅγιος, μὴ προσίτω. οὐχ ἁπλῶς φησιν, ἁμαρτημάτων καθαρός, ἀλλ', ἅγιος. τὸν γὰρ ἅγιον οὐχ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴ ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ πνεύματος παρουσία, καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πλοῦτος. οὐ βούλομαι μόνον, φησί, βορ-

βόρου

βόρβορον ἀπηλλάχθαι ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ λευκοὺς εἶναι, καὶ ὡραίους. Εἰ γὰρ ὁ Βαβυλώνιος βασιλεὺς,
ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐκλεγόμενος τοὺς νεανίσκους, καλοὺς τῷ εἴδει, καὶ ὡραίους τῇ ὄψει
ἐξελέξατο· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς παρισταμένους τῇ * τραπέζῃ τῇ βασιλικῇ, καλοὺς τῷ εἴ-
δει εἶναι δεῖ τῷ τῆς ψυχῆς, τὸν κόσμον ἔχοντας χρυσοῦν, τὴν στολὴν καθαράν, τὰ ὑποδήμα-
5 τα βασιλικά, τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς εὔμορφον, τὸν κόσμον αὐτῇ περικεῖσθαι τὸν χρυσοῦν,
τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας. ὁ τοιοῦτος προσίτω, καὶ ποτηρίων ἁπτέσθω βασιλικῶν. Εἰ δέ
τις ῥάκια ἠμφιεσμένος, ῥυπῶν, αὐχμῶν ἐπεισιέναι τῇ βασιλικῇ βούλοιτο τραπέζῃ, ὅρα ὅσα
πείσεται, οὐκ ἀρκουσῶν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν τὰ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ πεπλημμελη-
μένα ἀπολούσασθαι. Εἰ γὰρ ἡ γέεννα οὐκ ἀρκεῖ, καίτοιγε αἰώνιος οὖσα (διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αἰ-
10 ώνιός ἐστι) πολλῷ μᾶλλον ὁ βραχὺς οὗτος χρόνος. οὐ γὰρ μετάνοιαν ἰσχυρὰν ἐπεδειξάμεθα,
ἀλλ' ἀσθενῆ. Τοὺς εὐνούχους μάλιστα δεῖ παρεστάναι τῷ βασιλεῖ· εὐνούχους λέγω, τοὺς τὴν διά-
νοιαν λευκούς, μηδένα ἔχοντας ῥύπον, μηδὲ σπίλον, ὑψηλοὺς τῇ διανοίᾳ, τὸ ὄμμα ἥμερον τῆς
ψυχῆς ἔχοντας καὶ ὀξυδερκές, εὐπερίστροφον καὶ γοργόν, ἀλλὰ μὴ ὑπνηλόν, μηδὲ ὕπτιον, ἐλευ-
θερίας γέμον πολλῆς, πόρρω ἀναισχυντίας τε μὴν καὶ ἰταμότητος, ἐγρηγορός, ὑγιές, μήτε στυ-
15 γνὸν σφόδρα καὶ κατηφές, μήτε διακεχυμένον καὶ ὑγρόν. οὕτω ἡμεῖς κύριοι δημιουργῆσαι τὸν ὀ-
φθαλμόν, καὶ ὀξυδερκῆ ποιῆσαι καὶ καλόν. ὅταν γὰρ αὐτὸν μὴ πρὸς τὸν καπνὸν ἄγωμεν, μηδὲ
πρὸς τὴν κόνιν (τοιαῦτα γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα) ἀλλὰ πρὸς τὴν αὔραν τὴν
λεπτήν, πρὸς τὸν κοῦφον ἀέρα, πρὸς τὰ μετέωρα καὶ ὑψηλά, καὶ ἡσυχίας γέμοντα πολλῆς
καὶ καθαρότητος, καὶ πολλῆς τῆς τέρψεως, ἀνακτησόμεθα ταχέως αὐτόν, καὶ ῥώσομεν ἐντρυ-
20 φῶντα τῇ τοιαύτῃ θέᾳ. Εἶδες πλεονεξίαν, καὶ πλοῦτον πολὺν ἔχοντά τινα; μὴ ἐπαγάγῃς
ἐκεῖ τὸν ὀφθαλμόν σου· βόρβορός ἐστι τὸ πρᾶγμα, καπνός ἐστιν, ἀτμὶς πονηρός, σκότος καὶ
στενοχωρία πολλή, καὶ φροντίδων πνιγμός. Εἶδες δικαιοσύνην ἀσκοῦντα ἄνθρωπον, ἀρκού-
μενον τοῖς αὐτοῦ, καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν εὐρυχωρίαν τῆς ἀνέσεως, οὐδὲν μεριμνῶντα, οὐδὲν
φροντίζοντα τῶν ἐνταῦθα; στῆσον αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ μετεώρισον· καὶ πολλῷ καλλίονα αὐτὸν ἐρ-
25 γάσῃ καὶ λαμπρότερον, οὐ τοῖς τῆς γῆς ἄνθεσιν ἐνευωχῶν, ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀρετῆς, σωφροσύνῃ,
ἐπιεικείᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. οὐδὲν γὰρ οὕτω ταράττει ὀφθαλμόν, ὡς συνειδὸς πονη-
ρόν. Ἐταράχθη, φησίν, ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου. οὐδὲν οὕτω σκοτοῖ. ταύτης αὐτὸν
ἀπάλλαξον τῆς ἐπηρείας, καὶ φαιδρὸν ἐργάσῃ καὶ ἰσχυρόν, ἀεὶ τρεφόμενον ἐλπίσιν ἀγαθαῖς.
γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς, καὶ τοῦτον καὶ τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς ἐνεργείας κατασκευάσαι τοιαύτας,
30 οἵας ὁ Χριστὸς βούλεται· ἵνα τῆς ἐπικειμένης ἡμῖν κεφαλῆς ἄξιοι γενόμενοι, ἀπέλθωμεν
ἔνθα θέλει. Φησὶ γάρ, Θέλω ἵνα, ὅπου ἐγὼ εἰμί, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα τὴν δόξαν
τὴν ἐμὴν ὁρῶσιν· ἧς γένοιτο ἀπολαῦσαι πάντας ἡμᾶς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν,
μεθ' οὗ τῷ πατρί, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα.

35

Ψαλμ. ϛ. ζ.

Ιωαν ιζ. κδ.

Λογ. ιη. 8 Ἀνώτερον λέγων, ὅτι θυσίαν καὶ προσφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας (αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται) 9 Τότε εἴρηκεν, ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου. ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. 10 Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. 11 Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἕστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· 12 Οὗτος δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, 13 Τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Ἐν μὲν τοῖς ἔμπροσθεν ἔδειξεν ἀνωφελεῖς τὰς θυσίας οὔσας πρὸς τὴν τελείαν καθαρότητα, καὶ τύπους οὔσας, καὶ πολὺ λειπομένας. ἐπεὶ οὖν ἀντέπιπτεν αὐτῷ τοῦτο, εἰ τύποι εἰσί, πῶς, τῆς ἀληθείας ἐλθούσης, οὐκ ἐπαύσαντο, οὐδ' ὑπεχώρησαν, ἀλλ' ἔτι τελοῦνται; αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐνταῦθα ἐργάζεται, δεικνὺς ὅτι οὐκέτι τελοῦνται*, οὐδὲ ὡς τύπος. οὐ γὰρ αὐτὰς προσίεται ὁ Θεός. καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῆς καινῆς πάλιν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν προφητῶν δείκνυσιν, ἄνωθεν τὴν ἰσχυροτάτην παράγων μαρτυρίαν, ὅτι λήγει καὶ παύεται, καὶ εἰκῆ πάντα προσάγουσιν, ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτοντες. καὶ δείκνυσιν ἐκ περιουσίας οὐ νῦν αὐτὰς πεπαυμένας, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ τῆς παρουσίας· μᾶλλον δὲ, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας. καὶ πῶς οὐ τελευταῖον ἔλυσεν αὐτὰς ὁ Χριστός, ἀλλὰ πρότερον ἐλύθησαν, καὶ τότε ἦλθε· πρότερον ἐπαύθησαν, καὶ τότε αὐτὸς παρεγένετο; ἵνα γὰρ μὴ λέγωσι*, καὶ χωρὶς ταύτης τῆς θυσίας ἠδυνάμεθα εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ δι' ἐκείνων ἀνέμεινεν αὐτὰς ἐλεγχθῆναι, καὶ τότε αὐτὸς παρεγένετο. θυσίαν γάρ, φησι, καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. πάντα ἀνεῖλε διὰ τούτου. καὶ γενικῶς εἰπών, λέγει καὶ ἰδικῶς, ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. προσφορὰ δὲ πᾶν τὸ ἐκ τῆς οὐσίας ἦν. τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω. περὶ τίνος τοῦτο εἴρηται; περὶ οὐδενὸς ἑτέρου, ἀλλ' ἢ περὶ τοῦ Χριστοῦ. ἐνταῦθα οὐδὲν αἰτιᾶται τοὺς προσφέροντας, δεικνὺς ὅτι οὐ διὰ τὰς πονηρίας αὐτῶν οὐ δέχεται, καθάπερ ἑτέρωθί φησιν, ἀλλὰ διὰ τὸ λοιπὸν ἐληλέγχθαι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀποφανθῆναι οὐδεμίαν ἔχον ἰσχὺν, οὐδὲ καιρόν τινα προσήκοντα. τί οὖν τοῦτο πρὸς τὸ πολλάκις προσφέρεσθαι τὰς θυσίας; οὐκ ἀπὸ τοῦ πολλάκις μόνον δῆλόν, φησιν, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσί, καὶ ὅτι οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ προσίεσθαι αὐτὰς τὸν Θεόν, ὡς ἀνονήτους καὶ ἀνωφελεῖς. τοῦτο αὐτὸ δηλῶν καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι, Εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν. ἄρα καὶ διὰ τούτου δηλοῖ ὅτι οὐ θέλει. ἄρα οὖν οὐχ αἱ θυσίαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ τῶν θυσιῶν ἀναίρεσις. οὐκοῦν παρὰ τὸ θέλημα θύουσι. τί ἐστι, τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου; τοῦ ἐμαυτόν, φησιν, ἐκδοῦναι. τοῦτο τοῦ Θεοῦ θέλημα· ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν. ἔτι διὰ τούτου καὶ ἄλλως δείκνυσιν, ὅτι οὐχ αἱ θυσίαι τοὺς ἀνθρώπους καθαίρουσιν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. [ἄρα οὖν τὸ θύειν οὐ θέλημα τοῦ Θεοῦ.] καὶ τί θαυμάζεις, εἰ νῦν οὐ θέλημά ἐστι τοῦ Θεοῦ, ὅπουγε μηδὲ ἐξ ἀρχῆς θέλημα ἦν; Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα, φησιν, ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; πῶς οὖν αὐτὸς ἐπέταξε; συγκαταβαίνων. ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος φαίνεται λέγων, Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ. καὶ πάλιν παραινῶν ἀλλαχοῦ φησι, Βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν. * δύο θελήματα τίθησιν, ἀλλ' οὐ τὰ δύο αὐτοῦ

Ψαλ. ν. ιζ.
Ησ. α. ιϛ.
α. Κορ. ζ. ζ.
α. Τιμ. ε. ιδ.

αὐτοῦ ἐστιν, εἰ καὶ ἐπιτάττει· ἀλλ' ὅτι τοῦτο μὲν αὐτοῦ, διὸ καὶ χωρὶς αἰτίας τίθησιν, ἐκεῖνο δὲ οὐκ αὐτοῦ, εἰ καὶ βούλεται, διὸ καὶ μετ' αἰτίας προσκεῖται. προειπὼν γὰρ κατηγορήσας αὐτῶν, ὅτι καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, τότε φησὶ, βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα συγκαταβαίνων οἰκονομεῖ. οὐκ αὐτοῦ θέλημα ἦν προηγούμενον τὸ τὰς θυσίας γίνεσθαι. οὕτω καὶ περὶ τοῦ θανάτου λέγων, Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν καὶ ζῆν αὐτόν, καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, ὅτι οὐ μόνον * ἠβουλήθη, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμήσει τοῦτο. καίτοιγε ἐναντία ταῦτα ἀλλήλοις. ἐπιθυμία γὰρ ἐπιτεταμένη ἡ βούλησίς ἐστι. πῶς οὖν οὐ θέλων, ἀλλαχοῦ ἐπιθυμεῖ, ὅ τοῦ σφόδρα θέλειν ἐστὶ σημεῖον; τοῦτο δὴ τὸ ἐνταῦθά ἐστιν εἰπεῖν. ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν, φησι. πῶς δὲ ἡγιασμένοι, αὐτὸς ἑρμηνεύσει ἐπάγων, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ. καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἕστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας. ἄρα τὸ ἑστάναι τοῦ λειτουργεῖν ἐστι σημεῖον· οὐκοῦν τὸ καθῆσθαι, τοῦ λειτουργεῖσθαι. οὗτος δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Ιεζεκ. κη. κγ.

14 Μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους.

15 Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰπὼν ὅτι ἐκεῖναι οὐ προσφέρονται, συνελογίσατο ἀπὸ τῶν γραφῶν. ἄλλως δὲ καὶ ῥητὸν παρέσχηκε προφητικὸν λέγον, ὅτι θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. εἶπεν, ὅτι ἀφῆκε τὰς ἁμαρτίας. πάλιν καὶ τοῦτο ἀπὸ ἐγγράφου μαρτυρίας πιστοῦται. μαρτυρεῖ γὰρ ἡμῖν, φησι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. μετὰ γὰρ τὸ εἰρηκέναι,

16 Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει Κύριος, διδοὺς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς·

17 Καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.

18 Ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας.

Οὐκοῦν ἀφῆκε τὰς ἁμαρτίας, ὅτι τὴν διαθήκην ἔδωκε. τὴν δὲ διαθήκην διὰ τῆς θυσίας ἔδωκεν. εἰ τοίνυν ἀφῆκε τὰς ἁμαρτίας διὰ τῆς μιᾶς θυσίας, οὐκέτι χρεία δευτέρας. ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος. καὶ τίνος ἕνεκεν ἡ ἀναβολή; ἵνα τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. μιᾷ γὰρ, φησι, προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως τέθεικε; διὰ τοὺς πιστοὺς τοὺς μέλλοντας τίκτεσθαι καὶ γεννᾶσθαι. πόθεν δῆλον ὅτι τεθήσονται; διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι ἐκάθισεν. ἀνέμνησε πάλιν τῆς μαρτυρίας ἐκείνης τῆς λεγούσης, ἕως ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. οἱ δὲ ἐχθροὶ αὐτοῦ, οἱ Ἰουδαῖοί εἰσιν. εἶτα ἐπειδὴ εἶπεν, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, σφόδρα δὲ ἐπείγετο, τούτου χάριν πάντα τὰ μετὰ ταῦτα τίθησιν, ὅσα περὶ πίστεως διαλέγεται). τίνες δὲ οἱ ἐχθροί; ἢ οἱ ἄπιστοι πάντες, οἱ δαίμονες; οὐ γὰρ δὴ μόνοι Ἰουδαῖοι. καὶ τὸ πολὺ δὲ τῆς ὑποταγῆς αἰνιττόμενος, οὐκ εἶπεν, ὑποταγῶσιν, ἀλλὰ, τεθῶσιν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν γινώμεθα τῶν ἐχθρῶν. οὐ γὰρ ἐκεῖνοι μόνοι ἐχθροί, οἱ ἄπιστοι καὶ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ βίου ἀκαθάρτου πλήρεις ὄντες. Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται. τί οὖν, φησιν; οὐκ ἔστιν ἔγκλημα τοῦτο; καὶ σφόδρα μὲν οὖν ἔγκλημα. ὁ γὰρ κακὸς, ἕως ἂν ᾖ κακὸς, οὐ δύναται ὑποτάττεσθαι· μεταβαλέσθαι μέντοι, καὶ γενέσθαι ἀγαθὸς δύναται. ἐκβάλωμεν τοίνυν τὰ φρονήματα τὰ σαρκικά. ποῖα δέ ἐστι σαρκικά; ὅσα τὸ μὲν σῶμα αὔξειν ποιεῖ καὶ πιαίνειν, κακοῖ δὲ τὴν ψυχήν. οἷόν τι λέγω; ὁ πλοῦτος, ἡ τρυφή, ἡ δόξα (πάντα ταῦτα τῆς σαρκός ἐστιν)

Ρωμ. η. ς.

ἐστὶν) ὁ ἔρως ὁ τῶν σωμάτων. μὴ τοίνυν τοῦ πλείονος ἐρῶμεν, ἀλλὰ τὴν πενίαν ἀεὶ διώκωμεν. αὕτη γὰρ μέγα ἀγαθόν. ἀλλὰ ταπεινοῖ, φησι, καὶ εὐτελῆ ποιεῖ. τούτου γὰρ ἡμῖν χρεία· πολὺ γὰρ ἡμῖν τοῦτο συμβάλλεται. [Παροιμ. ι. δ.] Πενία, φησὶν, ἄνδρα ταπεινοῖ. καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς, [Ματθ. ε. γ.] Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. διὰ τοῦτο οὖν ἀλγεῖς, ὅτι ἔχεις ὁδὸν εἰς ἀρετὴν χειραγωγοῦσαν; οὐκ οἶδας ὅτι αὕτη πολλὴν παρρησίαν ἡμῖν δίδωσιν; [Εκκλησ. θ. ιϛ.] Ἀλλ' ἡ σοφία, φησὶ, τοῦ πένητος ἐστὶν ἐξουθενημένη· καὶ πάλιν ἕτερός τις φησι, [Παροιμ. λ. η.] Πλοῦτον καὶ πενίαν μή μοι δῷς· καὶ, Ἐκ καμίνου πενίας ῥῦσαί με. πῶς δὲ πάλιν, εἰ πλοῦτος καὶ πενία παρὰ Κυρίου, κακὸν ἡ πενία, ἢ ὁ πλοῦτος; τίνος [οὖν] ἕνεκεν ταῦτα εἴρηται; ταῦτα ἐλέγετο ἐν τῇ παλαιᾷ, ἔνθα πολὺς ὁ λόγος τοῦ πλούτου, ἔνθα τῆς πενίας πολλὴ ἦν ἡ ὑπεροψία, ἔνθα τὸ μὲν κατάρα ἦν, τὸ δὲ εὐλογία. ἀλλὰ νῦν οὐκέτι· ἀλλὰ θέλεις ἀκοῦσαι τῆς πενίας ἐγκώμια; αὐτὴν μετῆλθεν ὁ Χριστὸς, καί φησιν, [Ματθ. η. κ.] Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. καὶ πάλιν τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε, [Ματθ. ι. θ.] Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μήτε ἄργυρον, μήτε δύο χιτῶνας. καὶ ὁ Παῦλος γράφων ἔλεγεν, [β. Κορ. ϛ. ι.] Ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες. καὶ Πέτρος ἔλεγε τῷ ἐκ γενετῆς χωλῷ, [Πραξ. γ. ϛ.] Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι. καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ παλαιᾷ, ἔνθα ἐθαυμάζετο ὁ πλοῦτος, τίνες, εἰπέ μοι, ἦσαν οἱ θαυμαστοί; οὐχὶ Ἠλίας ὁ πλὴν τῆς μηλωτῆς μηδὲν ἔχων; οὐχὶ Ἐλισσαῖος; οὐχὶ Ἰωάννης; μηδεὶς τοίνυν ἔστω ταπεινὸς διὰ πενίαν. οὐκ ἔστι πενία ἡ ποιοῦσα ταπεινὸν, ἀλλὰ πλοῦτος ὁ πολλῶν δεῖσθαι καταναγκάζων, καὶ πολλοῖς εἰδέναι χάριτας βιαζόμενος. τί δὲ τοῦ Ἰακὼβ πενέστερον ἦν, εἰπέ μοι, ὃς ἔλεγεν, [Γεν. κη.] Ἐὰν δῷ μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι; ἆρα ἀπαρρησίαστοι ἦσαν οἱ περὶ Ἠλίαν καὶ Ἰωάννην; οὐχ ὁ μὲν τὸν Ἀχαὰβ ἤλεγχεν, ὁ δὲ τὸν Ἡρώδην; ἐκεῖνος ἔλεγεν, [Λουκ. ιδ. γ.] Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου· ὁ δὲ Ἠλίας πρὸς τὸν Ἀχαὰβ μετὰ παρρησίας ἔλεγεν, [γ. Βασ. ιη.] Οὐκ ἐγὼ διαστρέφω τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου. ὁρᾷς ὅτι τοῦτο μᾶλλον ποιεῖ τὴν παρρησίαν, ἡ πενία; ὁ μὲν γὰρ πλούσιος δοῦλός ἐστιν, ὑπεύθυνος ὢν ζημίᾳ, καὶ παρέχων πᾶσι τοῖς βουλομένοις κακῶς αὐτὸν ποιεῖν· ὁ δὲ μηδὲν ἔχων, δήμευσιν οὐ δέδοικεν, οὐδὲ καταδίκην. οὐκ ἂν οὖν, εἰ ἡ πενία ἐποίει ἀπαρρησιάστους, ὁ Χριστὸς μετὰ πενίας ἔπεμπε τοὺς μαθητὰς εἰς πρᾶγμα παρρησίας πολλῆς δεόμενον. σφόδρα γὰρ ἰσχυρὸς ὁ πένης ἐστί· καὶ οὐκ ἔχει ὅθεν ἀδικηθῇ, ἢ πάθῃ κακῶς. ὁ μέντοι πλούσιος, πανταχόθεν εὐχείρωτος καθίσταται· καὶ ταὐτὸν γίνεται, οἷόνπερ ἄν τις τὸν πολλὰ σχοινία ἐπισυρόμενον καὶ μακρὰ, ῥᾳδίως ἕλοι, τὸν μέντοι γυμνὸν οὐκ εὐκόλως καταλαβεῖν δυνήσεται. οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ πλουσίου συμβαίνει. ἀνδράποδα, χρυσίον, ἀγροὶ, μυρία πράγματα, μυρίαι φροντίδες, περιστάσεις, ἀνάγκαι πάντων αὐτὸν εὐχείρωτον ἐργάζονται. μηδεὶς τοίνυν λοιπὸν τὴν πενίαν τῆς ἀτιμίας αἰτίαν εἶναι νομιζέτω. ἐὰν [γὰρ] ἀρετὴ παρῇ, ἅπας ὁ τῆς οἰκουμένης πλοῦτος, οὐδὲ πηλὸς, οὐδὲ κάρφος ἐστὶ πρὸς αὐτήν. ταύτην τοίνυν διώκωμεν, εἰ βουλοίμεθα εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. [Ματθ. ιθ. κα.] Πώλησόν γάρ σου, φησι, τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. καὶ πάλιν, [Ματθ. ιθ. κγ.] Δυσκόλως οἱ πλούσιοι εἰσελθοῦσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁρᾷς ὅτι καὶ μὴ παροῦσαν αὐτὴν ἐπισπᾶσθαι δεῖ; τοσοῦτόν ἐστιν ἀγαθὸν ἡ πενία. χειραγωγία γάρ τίς ἐστι τῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν φερούσης ὁδοῦ, ἄλειμμα ἀθλητικὸν, γυμνασία τις μεγάλη καὶ θαυμαστὴ, λιμὴν εὔδιος. ἀλλὰ χρείαν ἔχω πολλῶν, φησὶ, καὶ οὐ βούλομαι τινὸς χάριν λαβεῖν. ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ σου ὁ πλούσιος ἡλάττωται. σὺ μὲν γὰρ ἴσως ὑπὲρ τροφῆς τὴν χάριν αἰτεῖς· ἐκεῖνος δὲ ὑπὲρ μυρίων ἀναισχύντων πραγμάτων, ὑπὲρ πλεονεξίας. ὥστε οἱ πλούσιοί εἰσιν οἱ πολλῶν δεόμενοι. τί λέγω πολλῶν; καὶ ἀναξίων ἑαυτῶν πολλάκις. οἷον τί λέγω· τῶν ἐν ταῖς τάξεσι στρατιωτῶν καὶ δούλων ὄντων πολλάκις ἐν χρείᾳ καθίστανται· ὁ δὲ πένης οὐδὲ αὐτοῦ δεῖται τοῦ βασιλέως· κἂν δεηθῇ, θαυμάζεται ὅτι εἰς πενίαν κατέστησεν ἑαυτὸν, παρὸν αὐτῷ πλουτεῖν. μηδεὶς τοίνυν αἰτιάσθω τὴν πενίαν, ὡς μυρίων οὖ-

σαν

σαν κατὰ τὴν αἰτίαν, μηδὲ ἀποφθεγγέσθω τῷ Χριστῷ, ὃς τελειότητα ταύτην ἔφησεν εἶναι τῆς ἀρετῆς, εἰπών, Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι. τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῶν λόγων αὐτὸς εἶπε, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἔδειξε, καὶ διὰ τῶν μαθητῶν ἐδίδαξε. διώξωμεν οὖν τὴν πενίαν. μέγιστον γάρ ἐστιν ἀγαθὸν αὕτη τοῖς νήφουσι. τάχα τινὲς καὶ οἰωνίζονται τῶν ἀκουόντων. οὐκ ἀπιστῶ. πολλὴ γὰρ ἡ νόσος αὕτη παρὰ τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοσαύτη τῶν χρημάτων ἡ τυραννίς, ὡς μηδὲ μέχρι ῥημάτων αὐτῆς τὴν παραίτησιν φέρειν, ἀλλὰ καὶ οἰωνίζεσθαι ταύτην. πόρρω ταῦτα τῆς τοῦ χριστιανοῦ ψυχῆς. οὐδὲν γὰρ πλουσιώτερον τοῦ πενίαν αἱρουμένου ἑκοντί, καὶ μετὰ προθυμίας. πῶς; ἐγὼ λέγω· καὶ εἰ βούλεσθε, καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως πλουσιώτερον ὄντα ἀποφαίνω τὸν ἑκοντὶ τὴν πενίαν αἱρούμενον. ἐκεῖνος μὲν γὰρ δεῖται πολλῶν, καὶ ἐν φροντίδι ἐστί, καὶ δέδοικε μὴ ἐπιλίπῃ αὐτῷ τὰ τῆς τροφῆς τῆς στρατιωτικῆς· οὗτος δὲ πάντα ἀφθόνως ἔχει, καὶ περὶ οὐδενὸς δέδοικε· καὶ εἰ δέδοικεν, οὐχ ὑπὲρ τοσούτων. τίς οὖν, εἰπέ μοι, πλούσιος, ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαιτῶν, καὶ σπουδάζων πολλὰ συλλέγειν, καὶ δεδοικὼς μή ποτε ἐπιλείπῃ· ἢ ὁ μηδὲν συλλέγων, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ὢν πολλῇ, καὶ μηδενὸς δεόμενος; τὴν παρρησίαν γὰρ ἀρετὴ δίδωσι, καὶ τοῦ Θεοῦ φόβος, οὐ τὰ χρήματα. ἐκεῖνα γὰρ καὶ καταδουλοῦνται. Ξένια γὰρ καὶ δῶρα, φησιν, ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, καὶ ὡς φιμὸς ἐν στόματι ἀποτρέπει ἐλεγμούς. σκόπει πῶς ὁ πένης ἐκεῖνος Πέτρος Ἀνανίαν τὸν πλούσιον ἐκόλασεν. οὐχ ὁ μὲν πλούσιος ἦν, ὁ δὲ πένης; ἀλλ' ὅρα τοῦτον μετὰ αὐθεντίας διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα, Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε· ἐκεῖνον δὲ μετὰ ὑποστολῆς λέγοντα, ναὶ τοσούτου. καὶ τίς δώσει μοί, φησι, κατὰ Πέτρον εἶναι; ἔξεστί σοι κατὰ Πέτρον εἶναι, ἐὰν θέλῃς ῥῖψαι ἃ ἔχεις. σκόρπισον, δὸς πένησιν, ἀκολούθησον τῷ Χριστῷ, καὶ ἔσῃ τοιοῦτος. πῶς; ἐκεῖνος, φησι, σημεῖα ἐποίησε. τοῦτο οὖν ἐστιν, εἰπέ μοι, τὸ τὸν Πέτρον ποιῆσαι θαυμαστόν, ἢ ἡ παρρησία ἡ ἀπὸ τῆς πολιτείας; οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, [Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει;] Ἐὰν θέλῃς τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντά σου, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς; ἄκουσον τί καὶ ὁ Πέτρος φησίν· Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι, ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι. εἴ τις ἔχει ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἐκεῖνα οὐκ ἔχει. τί οὖν, φησιν, ὅτι πολλοὶ οὔτε ἐκεῖνα, οὔτε ταῦτα ἔχουσιν; ὅτι οὐχ ἑκόντες πένονται. ἐπεὶ οἱ ἑκόντες πενόμενοι, πάντα ἔχουσι τὰ ἀγαθά. εἰ γὰρ καὶ μὴ νεκροὺς ἀνιστῶσι, μηδὲ χωλούς, ἀλλ', ὃ πάντων μεῖζόν ἐστι, παρρησίαν ἔχουσι πρὸς τὸν Θεόν. ἀκούσονται κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς μακαρίας ἐκείνης φωνῆς τῆς λεγούσης, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου. [τί τούτου κρεῖττον;] κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς ἤμην, καὶ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς ἤμην, καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ ἐπεσκέψασθέ με. κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. φεύγωμεν τοίνυν τὴν πλεονεξίαν, ἵνα τύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. τρέφωμεν τοὺς πένητας, ἵνα τρέφωμεν τὸν Χριστόν· ἵνα συγκληρονόμοι αὐτοῦ γενώμεθα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ματθ. ιθ. κα. — Σειρ. κ. κθ. — Πραξ. ε. η. — Ματθ. ιθ. κα. Πραξ. γ. ϛ. — Ματθ. κε. λδ.

Λογ. ιθ. 19 ΕΧΟΝΤΕΣ ΟΥΝ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΠΑΡΡΗΣΙΑΝ εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, 20 Ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, 21 Καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, 22 Προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς· 23 Καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ.

Δείξας δὲ διαφορὰν ὅσην τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τῶν θυσιῶν, καὶ τῆς σκηνῆς, καὶ τῆς διαθήκης, καὶ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ πολὺ δὲ μέσον (εἴγε τὰ μὲν πρόσκαιρα, τὰ δὲ αἰώνια, τὰ μὲν ἐγγὺς ἀφανισμοῦ, τὰ δὲ μένοντα, τὰ μὲν εὐτελῆ, τὰ δὲ τέλεια, τὰ μὲν τύποι, τὰ δὲ ἀλήθεια. Οὐ γὰρ κατὰ νόμον ἐντολῆς, φησὶ, σαρκικῆς, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. καὶ πάλιν, Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. ἰδοὺ δὲ διηνεκὲς τοῦ ἱερέως. καὶ περὶ τῆς διαθήκης, ἐκείνη, φησὶ, παλαιά· τὸ γὰρ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. αὕτη δὲ καινὴ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἔχουσα· ἐκείνη δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, φησί. καὶ πάλιν, Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. καὶ ἐκείνη μὲν χειροποίητος, αὕτη δὲ ἀχειροποίητος, καὶ ἡ μὲν τράγων αἷμα ἔχουσα, αὕτη δὲ δεσπότου, καὶ ἡ μὲν ἑστῶτα τὸν ἱερέα, αὕτη δὲ καθήμενον) ἐπειδὴ τοίνυν πάντα ἐκεῖνα ἐλάττω, ταῦτα δὲ μείζω, διὰ τοῦτό φησιν, ἔχοντες οὖν, ἀδελφοὶ, παῤῥησίαν. παῤῥησίαν πόθεν; ἀπὸ τῆς ἀφέσεως. ὥσπερ γὰρ αἰσχύνην, φησὶ, ποιεῖ τὰ ἁμαρτήματα, οὕτω παῤῥησίαν τὸ πάντα ἀφεθῆναι ταῦτα ἡμῖν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ συγκληρονόμους γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαῦσαι ἀγάπης εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων. τί φησιν εἴσοδον ἐν τῷ; τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν πρόσοδον τὴν εἰς τὰ πνευματικά. ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν. τουτέστιν, ἣν κατεσκεύασε, καὶ ἧς ἤρξατο. ἐγκαινισμὸς γὰρ λέγεται ἀρχὴ χρήσεως λοιπόν. ἣν κατεσκεύασε, φησὶ, καὶ δι' ἧς αὐτὸς ἐβάδισεν. ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν. ἐνταῦθα τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἐμφαίνει. πρόσφατον, φησί. βιάζεται δεῖξαι πάντα τὰ μείζονα ἐσχηκότας, εἴγε νῦν ἀνεῴχθησαν αἱ πύλαι τῶν οὐρανῶν, ὃ οὐδὲ ἐπὶ Αβραὰμ ἐγένετο. καὶ καλῶς ὁδὸν πρόσφατόν φησι καὶ ζῶσαν. ἡ γὰρ προτέρα ὁδὸς, θανάτου ἦν, ἐπὶ τὸν ᾅδην ἄγουσα· αὕτη δὲ ζωῆς. καὶ οὐκ εἶπε, ζωῆς, ἀλλὰ ζῶσαν αὐτὴν ἐκάλεσε, τὴν μένουσαν οὕτω δηλῶν. διὰ τοῦ καταπετάσματος, φησὶ, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. ἡ γὰρ σὰρξ αὕτη ἔτεμε πρώτη τὴν ὁδὸν [αὐτῷ] ἐκείνην, ἣν καὶ ἐγκαινίσαι λέγει, τῷ καὶ αὐτὸς ἀξιωθῆναι διὰ ταύτης βαδίσαι. καταπέτασμα δὲ εἰκότως ἐκάλεσε τὴν σάρκα. ὅτε γὰρ ἤρθη εἰς ὕψος, τότε ἐφάνη τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. προσερχώμεθα, φησὶ, μετ' ἀληθινῆς καρδίας. τίνες προσερχώμεθα; εἴ τις ἅγιος τῇ πίστει, τῇ πνευματικῇ λατρείᾳ. μετ' ἀληθινῆς καρδίας, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως· τουτέστιν, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐστὶν ὁρατὸν, οὔτε ὁ ἱερεὺς, οὔτε ἡ θυσία, οὔτε τὸ θυσιαστήριον ὁρᾶται. καίτοιγε οὐδὲ ἐκεῖνος ὁ ἱερεὺς ὁρατὸς ἦν, ἀλλ' ἔνδον αὐτὸς εἱστήκει, ἐκεῖνοι δὲ ἔξω πάντες, ὁ λαὸς ἅπας. ἐνταῦθα δὲ οὐ μόνον τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι ὁ ἱερεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἅγια (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τῷ λέγειν, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ) ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς εἰσερχόμεθα. διὰ τοῦτό φησιν, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως. ἔστι γὰρ καὶ πιστεύειν διστάζοντα· οἷοι πολλοί εἰσι καὶ νῦν λέγοντες, ὅτι ἐνίων μὲν ἐστὶν ἀνάστασις, ἐνίων δὲ οὔ. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι πληροφορία πίστεως. οὕτω γὰρ δεῖ πιστεύειν, ὡς περὶ ὁρωμένων· καὶ πολλῷ πλέον. ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ σφαλῆναί ἐστιν ἐν τοῖς ὁρωμένοις, ἐκεῖ δὲ οὔ. καὶ ἐνταῦθα μὲν τῇ αἰσθήσει ἐπιτρέπομεν, ἐκεῖ δὲ τῷ πνεύματι. ἐῤῥαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς. ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐ πίστις μόνον, ἀλλὰ καὶ βίος ἐνάρετος ζητεῖται, καὶ τὸ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδέναι πονηρόν. οὐ γὰρ δέχεται τὰ ἅγια τοὺς μὴ οὕτω διακειμένους μετὰ πληροφορίας. ἅγια γάρ ἐστι, καὶ ἅγια ἁγίων. οὐκοῦν ἐνταῦθα ἄνθρωπος οὐδεὶς βέβηλος εἴσεισιν. ἐκεῖνοι τὸ σῶμα ἐῤῥαντίζοντο, ἡμεῖς τὴν συνείδησιν· ὥστε ἔστι καὶ νῦν περῤῥαντίζεσθαι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ἀρετῇ. καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ. τὸ λουτρὸν ἐνταῦθά φησιν, ὅπερ οὐκ ἔστι σώματος καθάρσιον, ἀλλὰ ψυχῆς. Πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος. Καὶ τί ἐπαγγειλάμενος; ἔστι πιστός; ὅτι δεῖ ἀπελθεῖν ἐκεῖ, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν. μηδὲν τοίνυν περιεργάζου, μηδὲ λογισμοὺς ἀπαίτει· πίστεως δεῖται τὰ ἡμέτερα.

Ἑβρ. ζ. ιζ.

Ἑβρ. η. ιγ.

24 Καὶ κατανοῶμεν, φησὶν, ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων,
25 Μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισὶν, ἀλλὰ παρακα-
λοῦντες· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν. Καὶ πάλιν ἑτέρωθι, Ὁ Κύ- Φιλιπ. δ. ε.
ριος ἐγγὺς, μηδὲν μεριμνᾶτε. νῦν [γὰρ] ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία. καὶ πάλιν, Ὁ καιρὸς συνε- α. Κορ. ζ. κθ.
5 σταλμένος ἐστὶ λοιπόν. τί ἐστι, μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν; οἶδεν ἀπὸ
τῆς συνουσίας καὶ τῆς ἐπισυναγωγῆς πολλὴν οὖσαν τὴν ἰσχύν. Ὅπου γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς, φη- Ματθ. ιη. κ.
σι, συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. καὶ πάλιν, Ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς Ιωαν. ιζ. ια.
καὶ ἡμεῖς ἕν ἐσμεν. καὶ πάλιν, Πάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' Πραξ. δ. λβ.
ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς ἀγάπης αὔξεται διὰ τῆς ἐπισυναγωγῆς· τῆς δὲ ἀγάπης αὐξανομένης, ἀ-
10 νάγκη καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἕπεσθαι. Προσευχὴ δὲ ἦν, φησὶν, ἐκτενὴς ὑπὸ τοῦ λαοῦ γινομένη. Πραξ. ιβ. ε.
καθὼς ἔθος τισίν. ἐνταῦθα οὐ μόνον παρῄνεσεν, ἀλλὰ καὶ ἐμέμψατο*. καὶ κατανοῶμεν, φη-
σὶν, ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων. οἶδε καὶ τοῦτο γινόμενον ἀπὸ τῆς ἐπι-
συναγωγῆς αὐτῶν. καθάπερ γὰρ σίδηρος σίδηρον ὀξύνει, οὕτω καὶ ἡ συνουσία τὴν ἀγάπην αὔ-
ξει. εἰ γὰρ λίθος πρὸς λίθον τριβόμενος πῦρ ἀφίησι, πόσῳ μᾶλλον ψυχὴ πρὸς ψυχὴν
15 ἀναμιγνυμένη; ὅρα· οὐκ εἰς ζῆλόν, φησιν, ἀλλ' εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης. τί ἐστιν, εἰς
παροξυσμὸν ἀγάπης; εἰς τὸ μᾶλλον ἀγαπᾶν καὶ ἀγαπᾶσθαι. προστίθησι δὲ, καὶ καλῶν ἔρ-
γων, ὥστε ζῆλον λαβεῖν. Εἰκότως. εἰ γὰρ τὸ ποιεῖν, φησὶ, τοῦ λέγειν μείζονα τὴν ἰσχὺν
ἔχει πρὸς διδασκαλίαν· πολλοὺς ἔχετε καὶ ὑμεῖς διδασκάλους ἐν τῷ πλήθει, διὰ τῶν ἔργων
τοῦτο ποιοῦντας. τί ἐστι, προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας; τουτέστι, χωρὶς ὑποκρίσεως.
20 οὐ γὰρ καρδίᾳ διπλῇ, καὶ χερσὶ παρειμέναις. μηδὲν ἔστω, φησὶ, ψεῦδος ἐν ὑμῖν· μὴ ἕτερα
μὲν λέγωμεν, ἕτερα δὲ φρονῶμεν· τοῦτο γὰρ ψεῦδος· μηδὲ ὀλιγοψυχῶμεν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἀλη-
θινῆς καρδίας. ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ πιστεύειν τὸ ὀλιγοψυχεῖν γίνεται. πῶς δὲ ἔσται τοῦτο; ἐὰν πλη-
ροφορήσωμεν ἑαυτοὺς διὰ τῆς πίστεως. ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας. διὰ τί μὴ εἶπε, κεκα-
θαρμένοι, ἀλλ' ἐρραντισμένοι; τὴν διαφορὰν τὴν περιρραντηρίων δεῖξαι βουλόμενος, καὶ ὅτι
25 τὸ μὲν τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ ἡμέτερον. τὸ μὲν γὰρ λοῦσαι καὶ περιρρᾶναι τὴν συνείδησιν, τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ
μετὰ ἀληθείας προσελθεῖν καὶ ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἡμέτερον. εἶτα καὶ τῇ πίστει δίδωσιν ἰ-
σχὺν ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ ἐπαγγειλαμένου. τί ἐστι, καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ;
ἤτοι τῷ καθαροὺς ποιοῦντι λέγει, ἢ τῷ μὴ ἔχοντι αἷμα. εἶτα προστίθησι τὸ τέλειον, τὴν ἀγά-
πην. μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν, φησὶν, ἑαυτῶν· ὅπερ τινὲς, φησὶ, ποιοῦσι, καὶ τὰς
30 συνόδους διατέμνουσι· τοῦτο αὐτοῖς ἀπαγορεύει. Ἀδελφὸς γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς Παροιμ. ιη. ιθ
πόλις ἰσχυρά. ἀλλὰ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης. τί ἐστι, κατανοῶμεν ἀλ-
λήλους; οἷον, εἴ τις ἐνάρετος, τοῦτον μιμώμεθα· βλέπωμεν εἰς αὐτὸν, ὥστε ἀγαπᾶν καὶ ἀγαπᾶσθαι.
ἀπὸ γὰρ τῆς ἀγάπης τὰ καλὰ ἔργα γίνονται. μέγα* ἀγαθὸν ἡ σύνοδος." αὕτη γὰρ αὐτὴν θερμοτέραν
ἐργάζεται· καὶ ἐξ αὐτῆς πάντα τίκτεται τὰ ἀγαθά. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἀγαθὸν, ὃ μὴ δι' ἀγάπης γίνεται.
35 Ταύτην οὖν κυρώσωμεν εἰς ἀλλήλους. Πλήρωμα γὰρ νόμου ἐστὶν ἡ ἀγάπη. οὐ δεῖ πόνων ΗΘΙΚΟΝ
ἡμῖν, οὐδὲ ἱδρώτων, ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. αὐτόματός τις ἐστὶν ὁδὸς φέρουσα πρὸς τὴν ἀρε- Ρωμ. ιγ. ι.
τήν. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς λεωφόρου, ἐάν τις εὕρῃ τὴν ἀρχὴν, ὁδηγεῖται ὑπ' αὐτῆς, καὶ οὐ δεῖται
χειραγωγοῦ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης, μόνον ἐπιλαβοῦ τῆς ἀρχῆς, καὶ εὐθέως χειραγωγῇ ὑπ'
αὐτῆς, καὶ εὐθύνῃ. Ἡ ἀγάπη, φησὶ, μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν. ἐὰν ἐννοήσῃ α. Κορ. ιγ. δ.
40 τις [ὡς ἑαυτὸν,] πῶς διάκειται πρὸς ἑαυτὸν· καὶ οὕτω πρὸς τὸν πλησίον διακείσθω. οὐδεὶς
φθονεῖ ἑαυτῷ, πάντα ἑαυτῷ εὔχεται τὰ ἀγαθὰ, πάντων ἑαυτὸν προτιμᾷ, πάντα ὑπὲρ
ἑαυτοῦ βούλεται ποιεῖν. ἐὰν τοίνυν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους οὕτω διακεώμεθα, πάντα λέλυται τὰ
δεινά· οὐκ ἔστιν ἔχθραι, οὐκ ἔστι πλεονεξία. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο πλεονεκτῆσαι ἑαυτόν; οὐδείς·
ἀλλὰ μᾶλλον πᾶν τοὐναντίον. οὐκοῦν κοινὰ πάντα κτησώμεθα, καὶ μὴ παυσώμεθα συνά-

γοντας ἑαυτούς. καὶ τοῦτο ποιῶμεν, μνησικακία χώραν οὐκ ἂν ἔχῃ. τίς γὰρ ἕλοιτο ἂν ἑαυτῷ μνησικακεῖν; τίς ἂν ἕλοιτο ἑαυτῷ ὀργίζεσθαι; οὐχὶ μάλιστα πάντων ἑαυτοῖς συγγινώσκομεν; ἐὰν οὕτω καὶ πρὸς τοὺς πλησίον διακειώμεθα, οὐδέποτε ἔσται μνησικακία. καὶ πῶς δυνατόν, φησι, τὸν πλησίον οὕτως ἀγαπῆσαι, ὡς αὐτὸς ἑαυτόν; εἰ μὴ ἐποίησαν τοῦτο ἕτεροι, καλῶς ἀδύνατον εἶναι τοῦτο ἐνόμιζες· εἰ δὲ ἐποίησαν, δῆλον ὅτι διὰ ῥαθυμίαν τὴν ἡμετέραν οὐ γίνεται. ἄλλως δέ, οὐδὲν ἀδύνατον ἐπιτάττει ὁ Χριστός, ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ ὑπερέβησαν αὐτοῦ τὰ προστάγματα. τίς οὖν ἐποίησε τοῦτο; ὁ Παῦλος, ὁ Πέτρος, πᾶς ὁ τῶν ἁγίων χορός. εἰ γὰρ ἐὰν μὲν εἴπω ὅτι τοὺς πλησίον ἠγάπησαν, οὐδὲν μέγα ἐρῶ. τοὺς ἐχθροὺς οὕτως ἠγάπησαν, ὡς οὐκ ἄν τις ἀγαπήσειε τοὺς ὁμοψύχους. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ὁμοψύχων εἰς γέενναν ἀπελθεῖν, μέλλων εἰς βασιλείαν ἀπιέναι; οὐδείς. ἀλλ' ὁ Παῦλος ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τοῦτο εἵλετο, τῶν λιθασάντων αὐτόν, τῶν μαστιξάντων. ποία οὖν ἡμῖν ἔσται συγγνώμη, τίς παραίτησις, εἰ μηδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς ἀγάπης, ἧς ἐπεδείξατο περὶ τοὺς ἐχθροὺς ὁ Παῦλος, ἡμεῖς περὶ τοὺς φίλους ἐπιδειξόμεθα; καὶ ὁ μακάριος δὲ Μωϋσῆς πρὸ τούτου ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἠθέλησε τῶν λιθασάντων αὐτὸν ἐξαλειφθῆναι τῆς βίβλου τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ Δαβὶδ τοὺς λυπήσαντας

β. Βασ. κδ.

αὐτὸν ὁρῶν ἀναιρουμένους, φησίν, Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἥμαρτον, καὶ οὗτοι τί ἐποίησαν; καὶ τὸν Σαοὺλ εἰς χεῖρας λαβών, ἀνελεῖν οὐκ ἠβουλήθη, ἀλλὰ διέσωζε, καὶ ταῦτα μέλλων αὐτὸς κινδυνεύειν. εἰ δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ ταῦτα, ἵνα συγγνώμην ἕξομεν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ καινῇ πολιτευόμενοι, καὶ μηδὲ πρὸς τὸ αὐτὸ ἐκείνοις φθάνοντες μέτρον; εἰ γάρ, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλεῖον τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων, οὐκ εἰσελευσόμεθα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὅταν καὶ * ἔλαττον ἐκείνων ἔχωμεν, πῶς εἰσελευσόμεθα; Ἀγαπᾶτε, φησι, τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἔσεσθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ἀγάπησον τοίνυν τὸν ἐχθρόν. οὐ γὰρ ἐκεῖνον εὐεργετεῖς, ἀλλὰ σαυτόν. πῶς; ἴσος γίνῃ τοῦτο ποιῶν τῷ Θεῷ. ἐκεῖνος ἐὰν ἀγαπηθῇ παρὰ σοῦ, οὐδὲν μέγα ἐκέρδανε· παρὰ γὰρ ὁμοδούλου ἠγαπήθη. σὺ δὲ ἐὰν ἀγαπήσῃς τὸν ὁμόδουλον, μέγα ἐκέρδανας. γίνῃ γὰρ ὅμοιος τῷ Θεῷ. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἐκείνῳ χαρίζῃ, ἀλλὰ σαυτῷ; τὸ γὰρ ἔπαθλον οὐκ ἐκείνῳ τίθησιν, ἀλλὰ σοί. τί οὖν ἐὰν ᾖ πονηρός, φησι; τοσούτῳ μείζων ὁ μισθός. ἀλλὰ καὶ τῆς πονηρίας ὀφείλεις αὐτῷ χάριν εἰδέναι, κἂν μυρία εὐεργετούμενος κακὸς ᾖ. εἰ μὴ γὰρ σφόδρα κακὸς ἦν, οὐκ ἂν σοι σφόδρα ὁ μισθὸς ηὐξήθη. ὥστε ἡ αἰτία τοῦ μὴ ἀγαπᾷν, τὸ λέγειν ὅτι πονηρός ἐστι, αὕτη αἰτία ἐστὶ τοῦ ἀγαπᾷν. ἆρον τὸν ἀνταγωνιστήν, καὶ ἀναιρεῖς τῶν στεφάνων τὴν ἀφορμήν. οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἀθλητάς, πῶς θυλάκους ἄμμου πληρώσαντες, οὕτω γυμνάζονται; σοὶ δὲ οὐ χρεία ἐπιτηδεῦσαι τοῦτο· γέμει ὁ βίος τῶν γυμναζόντων σε, καὶ ποιούντων ἰσχυρόν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὰ δένδρα ὅσῳ ἂν ὑπὸ ἀνέμων ῥιπίζηται, τοσούτῳ μᾶλλον ἰσχυρότερα γίνεται, καὶ πυκνότερα; καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἂν ὦμεν μακρόθυμοι, καὶ ἰσχυροὶ ἐσόμεθα. Ἀνὴρ γάρ, φησι, μακρόθυμος, πολὺς ἐν φρονήσει· ὁ δὲ ὀλιγόψυχος, ἰσχυρῶς ἄφρων. ὁρᾷς ὅσον τούτου τὸ ἐγκώμιον; ὁρᾷς ὅσον ἐκείνου τὸ κατηγόρημα; ἰσχυρῶς ἄφρων, τουτέστι, πάνυ. μὴ τοίνυν μικροψυχῶμεν πρὸς ἀλλήλους. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἔχθρας γίνεται τοῦτο, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ψυχὴν μικρὰν ἔχειν. ὡς ἐὰν ᾖ ἰσχυρά, πάντα οἴσει ῥᾳδίως, καὶ οὐδὲν αὐτὴν καταποντίσαι δυνήσεται, ἀλλ' εἰς τοὺς εὐδιεινοὺς ἀπάξει λιμένας· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Ματθ. ε. κ. — Ματθ. ε. μδ. — Παροιμ. ιδ. λα.

Λογ. κ. 26 ΕΚΟΥΣΙΩΣ ΓΑΡ ΑΜΑΡΤΑΝΟΝΤΩΝ Η μῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· 27 Φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους.

Τῶν

Τῶν δένδρων ὅσαπερ ἂν φυτευθέντα, καὶ χειρῶν γεωργικῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐπιμελείας ἀπολαύσαντα, μηδεμίαν παρέχηται τῶν πόνων ἀμοιβὴν, πρόῤῥιζα ἀνασπασθέντα τῷ πυρὶ παραδίδοται· τοιοῦτον δή τι καὶ ἐπὶ τοῦ φωτίσματος γίνεται. ἐπειδὴ γὰρ ἡμᾶς ὁ Χριστὸς φυτεύσῃ, καὶ τῆς ἀρδείας ἀπολαύσωμεν τῆς πνευματικῆς, εἶτα βίον ἄκαρπον ἐπιδειξώμεθα, πῦρ ἡμᾶς ἀναμένει τὸ τῆς γεέννης, καὶ φλὸξ ἄσβεστος. ὁ τοίνυν Παῦλος παρακαλέσας εἰς ἀγάπην, καὶ καρποφορεῖν ἔργων ἀγαθῶν, προτρέψας τε ἀπὸ τῶν χρηστοτέρων (ποίων δὴ τούτων; ὅτι ὅτι εἴσοδον ἔχομεν εἰς τὰ ἅγια, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον) καὶ ἀπὸ τῶν σκυθρωποτέρων πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, οὕτω λέγων. εἰπὼν γὰρ, μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισὶν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν (καὶ αὕτη γὰρ εἰς παράκλησιν ἱκανὴ) ἐπήγαγεν, ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. δεῖ, φησιν, ἔργων ἀγαθῶν, καὶ σφόδρα δεῖ. ἑκουσίως γὰρ ἡμῶν ἁμαρτανόντων μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐκαθάρθης, ἀπηλλάγης ἐγκλημάτων, γέγονας υἱός. ἂν τοίνυν ἐπὶ τὸν πρότερον ἔμετον ἐπιστρέψῃς πάλιν, ἀποκήρυξις μένει καὶ πῦρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. οὐ γάρ ἐστι θυσία δευτέρα. πάλιν ἐνταῦθα ἡμῖν ἐπιφύονται οἱ τὴν μετάνοιαν ἀναιροῦντες, καὶ ὅσοι πρὸς τὸ βάπτισμα ὀκνοῦσιν ἐλθεῖν· ἔνιοι μὲν λέγοντες, ὅτι οὐκ ἀσφαλὲς αὐτοῖς τῷ βαπτίσματι προσελθεῖν, εἴγε οὐκ ἔστιν ἄφεσις δευτέρα· οὗτοι δὲ φάσκοντες, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι μεταδιδόναι μυστηρίων τοῖς ἡμαρτηκόσιν, εἴγε μὴ ἔστιν ἄφεσις δευτέρα. τί οὖν πρὸς ἀμφοτέρους ἐροῦμεν; ὅτι οὐ σκοπῷ τοιούτῳ ἐνταῦθα τοῦτό φησιν, οὐδὲ τὴν μετάνοιαν ἀναιρεῖ, ἢ τὸν διὰ μετανοίας ἐξιλασμὸν, οὐδὲ ὠθεῖ καὶ καταβάλλει διὰ τῆς ἀπογνώσεως τὸν ἐπταικότα. οὐχ οὕτως ἐχθρός ἐστι τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας· ἀλλὰ τί; τὸ δεύτερον ἀναιρεῖ λουτρόν. οὐ γὰρ εἶπεν, οὐκέτι ἐστὶ μετάνοια, οὐδὲ, οὐκέτι ἐστὶν ἄφεσις, ἀλλὰ θυσία οὐκέτι ἐστὶ, τουτέστι, σταυρὸς δεύτερος οὐκέτι ἐστί. θυσίαν γὰρ τοῦτο καλεῖ. μιᾷ γὰρ θυσίᾳ, φησὶ, τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους· οὐχ ὥσπερ τὰ Ἰουδαϊκὰ, οὐδὲ πολλάκις. διὰ γὰρ τοῦτο τοσαῦτα ἄνω καὶ κάτω διελέχθη περὶ τῆς θυσίας, ὅτι μία, καὶ μία οὐ τοῦτο μόνον βουλόμενος δηλῶσαι, ὅτι διενήνοχε τῆς Ἰουδαϊκῆς [ταύτῃ], ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστέρους ποιῆσαι, ὥστε μηκέτι προσδοκᾶν κατὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον ἄλλην θυσίαν. ἑκουσίως γὰρ, φησιν, ἁμαρτανόντων ἡμῶν. ὁρᾷς πῶς συγγνωμονικός ἐστιν; ἑκουσίως, φησὶν, ἁμαρτανόντων ἡμῶν· ὥστε τοῖς ἀκουσίως συγγνώμη ἐστί. μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. ἤτοι τοῦ Χριστοῦ φησιν, ἢ τῶν δογμάτων ἁπάντων. οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία. ἀλλὰ τί; φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. ὑπεναντίους οὐ τοὺς ἀπίστους μόνον φησὶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθισταμένους τῇ ἀρετῇ. οὐδὲν δὲ ἦν ἄλλο ἐντεῦθεν ἢ τοῦτο δηλοῖ, ὅτι καὶ τοὺς οἰκείους τὸ αὐτὸ λήψεται πῦρ, ὅπερ καὶ τοὺς ὑπεναντίους. εἶτα τὸ διαβρωτικὸν αὐτοῦ δηλῶν, ὥσπερ ἐμψυχῶν αὐτὸ, πυρὸς ζῆλος εἶπεν ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. καθάπερ γὰρ θηρίον παροξυνόμενον, καὶ σφόδρα χαλεπαῖνον, καὶ ἐξηγριωμένον οὐκ ἂν παύσαιτο, ἕως ἂν λάβοιτό τινος καὶ καταφάγοι· οὕτω καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο καθάπερ τις ὑπὸ ζήλου κεντούμενος, ὧν ἂν ἐπιλάβηται οὐκ ἀφίησιν, ἀλλὰ τρώγει καὶ διαφᾷ. εἶτα καὶ τὸν λόγον ἐπάγει τῆς ἀπειλῆς, ὅτι εἰκότως, ὅτι δικαίως· ὅπερ εἰς πίστιν ἐστὶ συμβαλλόμενοι, ὅταν δείξωμεν, ὅτι δικαίως γίνεται.

28 Ἀθετήσας γὰρ, φησί, τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. Χωρὶς οἰκτιρμῶν, φησίν· ὥστε οὐδεμία συγγνώμη, οὐδεὶς

ἔλεος ἐκεῖ. καίτοιγε Μωϋσέως ὁ νόμος ἐστί· τὰ γὰρ πολλὰ αὐτὸς διετάξατο. τί ἐστιν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισίν; ἂν δύο καὶ τρεῖς μαρτυρήσωσι, φησιν, αὐτίκα τὴν δίκην ἔδωκεν. εἰ τοίνυν ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ἔνθα ὁ Μωϋσέως ἀθετεῖται νόμος, τοσαύτη τιμωρία· πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦθα; διὸ καὶ οὕτω φησί·

29 Πόσῳ (δοκεῖτε) χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;

Καὶ πῶς καταπατεῖ τις τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ; ὅταν ὁ μετέχων αὐτοῦ ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἁμαρτίαν ἐργάζηται, εἰπέ μοι, οὐχὶ κατεπάτησεν αὐτόν; οὐχὶ κατεφρόνησεν αὐτοῦ; καθάπερ γὰρ τῶν καταπατουμένων οὐδένα λόγον ἔχομεν· οὕτω καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες, τοῦ Χριστοῦ οὐδένα λόγον ἔσχον, ὅθεν καὶ οὕτως ἥμαρτον. γέγονας σῶμα Χριστοῦ, καὶ δίδως σεαυτὸν τῷ διαβόλῳ, ὥστε καταπατεῖν σε; καὶ τὸ αἷμα, φησί, κοινὸν ἡγησάμενος. κοινὸν τί ἐστι; τὸ ἀκάθαρτον, ἢ τὸ μηδὲν πλέον ἔχον τῶν λοιπῶν. καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας. ὁ γὰρ τὴν εὐεργεσίαν μὴ παραδεξάμενος, ὕβρισε τὸν εὐεργετήσαντα. ἐποίησέ σε υἱόν· σὺ δὲ θέλεις γενέσθαι δοῦλος; ἦλθε κατασκηνῶσαι παρὰ σοί· σὺ δὲ εἰσάγεις αὐτῷ πονηροὺς λογισμούς; ὁ Χριστὸς ἠθέλησεν ἱδρυνθῆναι πρὸς σέ· σὺ δὲ αὐτὸν καταπατεῖς διὰ τῆς κραιπάλης, διὰ τῆς μέθης; ἀκούσωμεν οἱ ἀναξίως τῶν μυστηρίων μετέχοντες, ἀκούσωμεν οἱ ἀναξίως προσιόντες τῇ τραπέζῃ ἐκείνῃ. Μὴ δῶτε τὰ ἅγια, φησί, τοῖς κυσί, μήποτε καταπατήσωσιν ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν· τουτέστι, μήπως καταφρονήσωσι, μὴ διαλύσωσιν. ἀλλ᾽ οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλ᾽ ὃ τούτου φοβερώτερον ἦν. ἀπὸ γὰρ τοῦ φοβεροῦ ἐπιστηρίζει τὰς ψυχάς. ἱκανὸν γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιστρέψαι παραμυθίας οὐχ ἧττον. [καὶ] ὁμοῦ τε τὴν διαφορὰν δείκνυσι, καὶ τὴν κόλασιν, καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῖς ἐφίστησιν, ἀπὸ τοῦ πράγματος ὄντος φανεροῦ. πόσῳ (δοκεῖτε) φησί, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας; ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ περὶ τῶν μυστηρίων αἰνίττεσθαι. εἶτα καὶ μαρτυρίαν ἐπάγει λέγων,

Ματθ. ζ. ς.

31 φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.

30 Γέγραπται γάρ, Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος. καὶ πάλιν, Κύριος κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Δευτ. λβ. ο.
β. Βασ. κδ. ιδ

Ἐμπεσούμεθα, φησίν, εἰς χεῖρας Κυρίου, καὶ μὴ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. ἀλλ᾽ ἐὰν μὴ μετανοήσητε, εἰς χεῖρας Θεοῦ ἐμπεσεῖσθε. ἐκεῖνο φοβερόν· τοῦτο οὐδέν ἐστι, τὸ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἐμπεσεῖν. ὅταν ἴδωμεν, φησί, τινὰς κολαζομένους ἐνταῦθα, μὴ φοβηθῶμεν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ φρίξωμεν ἐπὶ τοῖς μέλλουσι. Κατὰ γὰρ τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. ἅμα καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεται ἐνταῦθα διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω. ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦτο εἴρηται, τῶν κακῶς ποιούντων, οὐ τῶν κακῶς παθόντων. ἐνταῦθα καὶ παραμυθεῖται αὐτούς, μονονουχὶ λέγων, μένει διαπαντὸς ὁ Θεὸς καὶ ζῇ· ὥστε κἂν μὴ νῦν ἀπολάβωσιν, ὕστερον ἀπολήψονται. ἐκείνους [illegible], οὐχ ἡμᾶς. ἡμεῖς μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐκείνων ἐμπεσούμεθα χεῖρας, ἐκεῖνοι δὲ εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ ὁ παθὼν πάσχει κακῶς, ἀλλ᾽ ὁ ποιῶν· οὔτε ὁ εὐεργετούμενος εὐεργετήθη, ἀλλ᾽ ὁ εὐεργετῶν.

Σειρ. ε. ζ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα οὖν εἰδότες, ἀνεξικακῶμεν περὶ τὸ πάσχειν κακῶς, προσέχωμεν περὶ τὸ εὐεργετεῖν. τοῦτο δὲ ἔσται, ἂν χρημάτων καταφρονῶμεν καὶ δόξης. ὁ ταῦτα τὰ πάθη ἀποδυσάμενος, ἁπάντων ἀνθρώπων ἐστὶν ἐλευθερώτερος, καὶ αὐτοῦ τοῦ τὴν ἁλουργίδα περικειμένου εὐπορώτερος. οὐχ ὁρᾷς ὅσα γίνεται κακὰ διὰ τὰ χρήματα; οὐ λέγω ὅσα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ἀλλ᾽ ἐν τῇ παραφυλακῇ τούτων. οἷόν τι λέγω, ἂν ἀπολέσῃ τις χρήματα, παντὸς θανάτου χαλεπώτερον βίον ζῇ. τί ἀλγεῖς, ἄνθρωπε; τί δακρύεις; ὅτι σε τῆς περιττῆς φυλακῆς ἀπήλλαξεν ὁ Θεός; ὅτι σε [illegible] καὶ δουλείας; εἰπὲ γάρ μοι, εἴ σέ τις παρεδίδου θησαυρῷ, κελεύων διαπαντὸς ἐκεῖ καθῆσθαι, καὶ ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ ἀλλοτρίων; ἀλγεῖς, δυσχεραί-

νεις·

νεις· σὺ δὲ σαυτὸν προσδήσας δεσμοῖς χαλεπωτάτοις, ἐπειδὰν ἀπαλλάγῃς τῆς δουλείας, ἀλ-
γεῖς; οὕτως παρηλλαγμέναι εἰσὶν αἱ λῦπαι καὶ αἱ εὐφροσύναι. καθάπερ γὰρ ἀλλότρια ἔχον-
τες, οὕτως αὐτὰ τηροῦμεν. νῦν πρὸς τὰς γυναῖκάς μοι ὁ λόγος. εἶχέ τις γυνὴ πολλά-
κις ἀπὸ χρυσίου ὑφασμένον ἱμάτιον, καὶ τοῦτο τινάσσει, περιβάλλει λίθοις, τηρεῖ μετ' ἀσφαλεί-
5 ας, τρέμει ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀπολαύει αὐτοῦ. ἢ γὰρ ἐπλούτησεν, ἢ ἐχήρευσεν· ἤ, κἂν μηδὲν
τούτων συμβῇ, δέδοικε μὴ τῇ συνεχεῖ χρήσει διαπωλήσασα αὐτό, ἀποστερήσειεν ἑαυτήν· κἂν
ἄλλος οὐκ ἀποστερήσῃ, ἀποστερεῖ ἑαυτὴν τῇ φειδωλίᾳ. ἀλλὰ παραχωρεῖ * ἑτέρᾳ; ἀλλ'
οὐδὲ τοῦτο δῆλον· εἰ δὲ καὶ παραχωρήσειε, καὶ ἐκείνη πάλιν ὁμοίως αὐτῷ χρήσεται. καὶ εἴ τις
ἐρευνήσει τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις, εὑρήσει τὰ μάλιστα τίμια τῶν ἱματίων, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὑπερέ-
10 χοντα, ἐν πλείονι τιμῇ, ὥσπερ ἐμψύχους δεσπότας, θεραπευόμενα. οὐ γὰρ χρῆται αὐτοῖς συν-
εχῶς, ἀλλὰ δέδοικε καὶ τρέμει, σῆτας καὶ τὰ ἄλλα τὰ βιβρώσκειν εἰωθότα ἀποσοβοῦσα, καὶ τὰ
πλείονα ἐν μύροις καὶ ἀρώμασι τιθεῖσα, * οὐδὲ πᾶσιν ἐπιτρέπουσα τῆς ὄψεως καταξιω-
θῆναι ἐκείνης, ἀλλ' αὐτὴ πολλάκις μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ταῦτα διαπηδῶσα ἐπιμελῶς. οὐκ
εἰκότως, εἰπέ μοι, εἰδωλολατρείαν τὴν πλεονεξίαν ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος; ὅσην γὰρ ἐ-
15 κεῖνοι τιμὴν περὶ τὰ εἴδωλα ἐπιδείκνυνται, τοσαύτην καὶ οὗτοι περὶ τὰ ἱμάτια, περὶ τὰ
χρυσία. μέχρι τίνος βορβόρῳ ἀνακυλινδούμεθα; μέχρι τίνος τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ προσηλω-
μεθα; ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τῷ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεῖ ἔκαμνον, οὕτω καὶ ἡμεῖς τῷ διαβόλῳ
κάμνομεν, καὶ μαστιζόμεθα πολὺ χαλεπωτέρας μάστιγας. καὶ μὴ ἵνα ὑπερβολὴν κατα-
γνῷς τοῦ λόγου. ὅσῳ γὰρ κρείττων σώματος ψυχή, τοσούτῳ φοβερώτεροι οἱ μώλωπες. μαστιζόμε-
20 θα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, δεδοικότες, φροντίζοντες, τρέμοντες. ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν στενά-
ξαι, ἐὰν θελήσωμεν ἀναβλέψαι πρὸς τὸν Θεόν, πέμπει ἡμῖν οὐ Μωϋσέα, οὐδὲ Ἀαρών, ἀλλ' α-
ὐτὸν αὐτοῦ λόγον, καὶ τὴν κατάνυξιν. ὅταν τοίνυν ἔλθῃ, καὶ καταρτίσωμεν τὰς ψυχάς, ἐλευ-
θερώσει τῆς δουλείας τῆς πικρᾶς ἡμᾶς, ἐξάξει ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου, τῆς ἀνοήτου καὶ ματαιο-
πόνου σπουδῆς, τῆς δουλείας τῆς οὐδὲν κέρδος ἐχούσης. ἐκεῖνοι μὲν ἔτι καὶ χρυσία λαβόντες
25 ἐξῆλθον, * καὶ μισθὸν τῆς οἰκοδομῆς· ἡμεῖς δὲ οὐδέν, καὶ εἴθε μηδέν. νῦν δὲ καὶ ἡμεῖς λαμ-
βάνομεν οὐ χρυσία, ἀλλὰ τὰ Αἰγύπτου κακά, ἁμαρτήματα καὶ κολάσεις καὶ τιμωρίας. μά-
θωμεν τοίνυν ὠφελεῖσθαι, μάθωμεν ἐπηρεάζεσθαι· τουτέστι, χρημάτων καταφρονήσω-
μεν τῶν χρυσῶν ἱματίων, καταφρονήσωμεν τῶν χρημάτων, ἵνα μὴ καταφρονήσωμεν τῆς
σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. καταφρονήσωμεν χρημάτων, καὶ μὴ καταφρονήσωμεν τῆς ψυχῆς. αὕ-
30 τη γάρ ἐστιν ἡ κολαζομένη, αὕτη ἐστὶν ἡ τιμωρουμένη. ἐκεῖνα ἐνταῦθα μένει, αὕτη δὲ ἄπεισιν
ἐκεῖ. τίνος ἕνεκεν, τίνος, εἰπέ μοι, κατακόπτεις σαυτόν, καὶ οὐκ αἰσθάνῃ; ταῦτα πρὸς τοὺς
πλεονεκτας λέγω. καλὸν δὲ καὶ πρὸς τοὺς πλεονεκτουμένους εἰπεῖν, φέρετε γενναίως τὰς πλε-
ονεξίας· ἑαυτοὺς ἀναιροῦσιν ἐκεῖνοι, οὐχ ὑμᾶς. ὑμᾶς μὲν ἀποστεροῦσι χρημάτων· ἑαυτοὺς δὲ
γυμνοῦσι τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς βοηθείας. ὁ δὲ ἐκείνης γυμνωθείς, κἂν ἅπαντα περι-
35 βάληται τῆς οἰκουμένης τὸν πλοῦτον, πάντων ἐστὶ πενέστερος· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πάντων πενέστε-
ρος, ἂν ταύτην ἔχῃ, πάντων ἐστὶν εὐπορώτερος. Κύριος γάρ, φησί, ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν
με ὑστερήσει. εἰπὲ δή μοι, εἴ τινα εἶχες ἄνδρα μέγαν καὶ θαυμαστόν, πάνυ σε φιλοῦντα καὶ
κηδόμενον, εἶτα ἔγνως ὅτι διηνεκῶς ζήσεται, καὶ οὐ προτελευτήσει αὐτοῦ, καὶ πάντα σοι πα-
ρέξει μετὰ ἀδείας τὰ αὐτοῦ, ὥστε σε [ὡς τῶν σῶν] ἀπολαύειν· ἆρα ἂν ἠθέλησας κτήσασθαί
40 τι; ἆρα ἂν εἰ πάντων ἐγυμνώθης, οὐχὶ πλουσιώτερος ἐνόμιζες εἶναι διὰ τοῦτο; τί δή-
ποτε οὖν πενθεῖς, ὅτι χρήματα οὐκ ἔχεις; ἀλλ' ἐννόει ὅτι ἀφῃρέθης τῆς ἁμαρτημάτων τὴν
ὑπόθεσιν. ἀλλ' ὅτι οὐσίας ἀπεστερήθης, ἀλλ' ἐκτήσω τοῦ Θεοῦ τὴν εὔνοιαν. καὶ πῶς ἐκ-
τησάμην, φησίν; οὕτω. Διὰ τί μὴ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; εἶπεν ὅτι, Ἐν πολλῇ εὐχάριστε. εἶπεν ὅτι
Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. ἐννόει τοίνυν ὅσης εὐνοίας ἀπολαύσεις, ταῦτα διὰ
τὴν

Ψαλ. κβ. α.

α. Κορ. ϛ. ζ.
Ματθ. ε. γ.

τῶν ἔργων ἐπιδειξαμένη. ἓν γὰρ μόνον ζητεῖται παρ' ἡμῶν, τὸ ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, καὶ πάντα ἔχομεν μετὰ δαψιλείας. εἰπὲ τί λέγω, ἀπώλεσας χρυσοῦ λίτρας μυρίας; εὐχαρίστησον θερμῶς τῷ Θεῷ, καὶ δέκα μυριάδας ἐκτήσω διὰ τῆς φωνῆς ἐκείνης καὶ τῆς εὐχαριστίας. Εἰπὲ γάρ μοι, πότε μακαρίζεις τὸν Ἰώβ; ὅτε εἶχε τοσαύτας καμήλους, καὶ τὰ ποίμνια, καὶ τὰ βουκόλια, ἢ ὅτε ἐκείνην τὴν φωνὴν ἀφῆκεν, Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο; (Ἰωβ. α. κα'.) καὶ γὰρ ὁ διάβολος διὰ τοῦτο ἡμᾶς ζημιοῖ, οὐχ ἵνα τὰ χρήματα μόνον ἀφέλῃ (οἶδε γὰρ ὅτι οὐδέν ἐστιν) ἀλλ' ἵνα διὰ τούτων ἀναγκάσῃ εἰπεῖν τι βλάσφημον. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰὼβ τοῦτο ἐσπούδαζεν, οὐ πένητα αὐτὸν ποιῆσαι μόνον, ἀλλὰ βλάσφημον ἀποφῆναι. ὅτε γοῦν πάντων αὐτὸν ἐγύμνωσεν, ὅρα τί φησι πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς γυναικός· Εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα. (Ἰωβ. β. θ.) καίτοι, ὦ μιαρέ, πάντων αὐτὸν ἐγύμνωσας. ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐσπούδαζον, φησί· δι' ὃ γὰρ πάντα ἐποίησα, οὐδέπω ἤνυσα. ἐσπούδασα γὰρ αὐτὸν γυμνῶσαι τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας· διὰ τοῦτο καὶ τῶν χρημάτων ἐγύμνωσα. τοῦτο ἐστιν ὃ βούλομαι· ἐκεῖνο οὐδέν ἐστιν. ἂν τοῦτό μοι μὴ προσῇ, οὐ μόνον οὐδὲν ἠδικήθη, ἀλλὰ καὶ ὠφελήθη. ὁρᾷς ὅτι οἶδε καὶ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ὅση τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ ζημία; διὰ τοῦτο καὶ βλέπεις αὐτὸν διὰ τῆς γυναικὸς τὴν ἐπιβουλὴν ῥάπτοντα. ἀκούετε ὅσοι γυναῖκας ἄνδρες ἔχετε χρημάτων ἐρώσας, καὶ ἀναγκαζούσας ὑμᾶς βλασφημεῖν τὸν Θεόν· ἀναμνήσθητε τοῦ Ἰώβ. ἀλλ' ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν πολλὴν (ὡς δοκεῖ) ἐπιείκειαν, καὶ ὅπως αὐτὴν ἐπεστόμισεν. Ἵνα τί, φησίν, ὥσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν οὕτως ἐλάλησας; (Ἰωβ. β. ι.) ἀληθῶς φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. ἀεὶ μὲν οὖν φθείρουσι· μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν συμφορῶν. τότε γὰρ τὰ φαῦλα παραινοῦντες ἔχουσιν ἰσχύν. Εἰ γὰρ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ πρὸς ἀποδυσπετῆσαι ἐστὶν ἕτοιμος, πόσῳ μᾶλλον, ὅταν καὶ ὁ συμβουλεύων ᾖ; οὐχὶ καὶ πρὸς βάραθρον ὠθεῖται; μέγα ἀγαθὸν γυνή, ὥσπερ οὖν καὶ κακὸν μέγα. καὶ ὅρα πόθεν ὀρύξαι τὸ τεῖχος ἐπεχείρησε τὸ ἰσχυρόν. ἐπειδὴ γὰρ οὐχ εἷλεν αὐτὸν ἡ τῶν χρημάτων ἀφαίρεσις, οὐδὲ μέγα τι εἰργάσατο ἡ τούτων ζημία, ἀλλὰ καὶ μάτην ἠλέγχθη, εἰπών, ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει, διὰ τοῦτο ἐφοπλίζει αὐτῷ τὴν γυναῖκα. ὁρᾷς ποῦ ἐπιτίθεται; ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ πλέον ὑπῆρξε καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς μηχανῆς. δὴ τοίνυν καὶ ἡμεῖς εὐχαρίστως φέρωμεν, καὶ ταῦτα ἀποληψόμεθα· κἂν μὴ ἀπολάβωμεν, μείζων ἔσται ἡμῖν ὁ μισθός. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀδάμαντος ἐκείνου γέγονεν. ὅτε γὰρ ἤθλησε γενναίως, τότε αὐτῷ καὶ ταῦτα ἀπέδωκεν· ὅτε ἔδειξε τῷ διαβόλῳ, ὅτι οὐ διὰ ταῦτα αὐτὸν ἐθεράπευε, τότε καὶ αὐτὰ αὐτῷ ἔδωκε. τοιοῦτος γάρ ἐστιν ὁ Θεός· ὅταν ἴδῃ ἡμᾶς μὴ προσηλωμένους τοῖς βιωτικοῖς, τότε ἡμῖν αὐτὰ δίδωσιν· ὅταν ἴδῃ τὰ πνευματικὰ προτιμῶντας, τότε καὶ τὰ σαρκικὰ παρέχεται. οὐ πρότερον δὲ δίδωσιν, ἵνα μὴ ἀπορραγῶμεν τῶν πνευματικῶν. φειδόμενος οὖν ἡμῶν οὐ δίδωσι τὰ σαρκικά, ἵνα καὶ ἄκοντας ἀποστήσῃ τούτων. οὔ, φησίν· ἀλλ' ἐὰν λάβω, ἐμπίπλαμαι, καὶ μᾶλλον εὐχαριστῶ. ψεύδῃ, ὦ ἄνθρωπε. τότε γὰρ μάλιστα ἔσῃ ῥᾴθυμος. τί οὖν ὅτι, φησί, πολλοῖς δίδωσι; καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι αὐτὸς δίδωσιν; ἀλλὰ τίς, φησίν, ἕτερος δίδωσιν; ἡ πλεονεξία αὐτῶν, ἡ ἁρπαγή. πῶς οὖν συγχωρεῖ γίνεσθαι ταῦτα; ὥσπερ καὶ φόνους, καὶ κλοπάς, καὶ βίας. τί οὖν ἐρεῖς, φησί, περὶ τῶν ἐκ πατέρων διαδεχομένων κλῆρον, τῶν μυρίων γέμοντας κακῶν; πῶς αὐτοὺς ἐᾷ [, φησίν,] ὁ Θεὸς ἀπολαύειν τούτων; καὶ τί τοῦτο; ὥσπερ [οὖν] καὶ κλέπτας ἀφίησι, καὶ φονέας, καὶ τοὺς λοιποὺς κακούργους. οὐ γάρ ἐστιν ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως νῦν, ἀλλὰ τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης. ὅπερ δὲ καὶ ἤδη εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω· οὗτοι μείζονα δώσουσι δίκην, ὅταν καὶ πάντων ἀπολαύσαντες τῶν ἀγαθῶν, μηδὲ οὕτω βελτίους γίνωνται. οὐ γὰρ πάντως ὁμοίως πάντες κολασθήσονται· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ μετὰ τῆς εὐεργεσίας μείναντες κακοί, μειζόνως τιμωρηθήσονται· οἱ δὲ μετὰ πενίας, οὐχ οὕτω. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον τί φησι τῷ Δαβίδ· Οὐχὶ ἔδωκά σοι πάντα τὰ τοῦ Κυρίου σου; (β. Βασ. ιβ. η.) ὅταν οὖν ἴδῃς νέους πονηροὺς πόνων κλῆ-

ρον

ρον παραλαβόντα πατρῷον, καὶ μείναντα κακὸν, εὖ ἴσθι ὅτι ἡ κόλασις αὐτῷ αὔξεται, καὶ τὰ τῆς τιμωρίας ἐπιτείνεται. μὴ δὴ τούτους ζηλῶμεν, ἀλλ' εἴ τις ἀρετὴν διεδέξατο, εἴ τις πλοῦτον πνευματικὸν ἐκτήσατο. Οὐαὶ γάρ, φησιν, οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῶν. καὶ πάλιν, Μακάριοι οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον. τίνων βούλει εἶναι, εἰπέ μοι; πάντως τῶν μακαριζομένων. τούτους οὖν ζήλου, μὴ ἐκείνους, ἵνα καὶ τῶν ἀποκειμένων αὐτοῖς τύχῃς ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Ψαλ. μη. ϛ.
Ψαλ. ρκζ. α.

Λογ. κα. 32 ΑΝΑΜΙΜΝΗΣΚΕΣΘΕ ΔΕ ΤΑΣ ΠΡΟΤΕΡΟΝ ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων· 33 Τοῦτο μὲν, ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι· τοῦτο δὲ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. 34 Καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν κρείττονα ὕπαρξιν ἑαυτοῖς ἐν οὐρανοῖς, καὶ μένουσαν.

ΟΙ τῶν ἰατρῶν ἄριστοι, ἐπειδὰν βαθεῖαν δῶσι τομὴν, καὶ τὰς ἀλγηδόνας ἐπιτείνωσι διὰ τῆς πληγῆς, παραμυθούμενοι τὸν πονοῦντα, καὶ τεθορυβημένην ἀναπαύοντες καὶ ἀνακτώμενοι τὴν ψυχὴν, ἑτέραν οὐκέτι προστάγουσι τομὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν δοθεῖσαν, φαρμάκοις προσηνέσι, καὶ τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης ἱκανοῖς ἀφελεῖσθαι, παραμυθοῦνται. τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε, κατασείσας αὐτῶν τὰς ψυχὰς, καὶ κατανύξας τῇ μνήμῃ τῆς γεέννης, καὶ πιστωσάμενος αὐτοὺς, ὅτι πάντως δεῖ ἀπολέσθαι τοὺς ἐνυβρίσαντας εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν. καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν Μωϋσέως δείξας νόμων, ὅτι καὶ ἀπολοῦνται, καὶ μειζόνως τιμωρηθήσονται, καὶ μαρτυρίαις ἑτέραις ἐπισφραγίσας τὰ εἰρημένα, καὶ εἰπὼν, φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· ὥστε μὴ τῷ πολλῷ φόβῳ ἀπαγορεύσασαν τὴν ψυχὴν καταποθῆναι τῇ λύπῃ, παραμυθεῖται αὐτοὺς διὰ τῶν ἐγκωμίων, καὶ τῆς παρακλήσεως· καὶ [τὸν] ζῆλον οἴκοθεν αὐτοῖς προσφέρει. ἀναμιμνήσκεσθε γάρ, φησι, τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. πολλὴ ἡ διὰ τῶν ἔργων παράκλησις. οἱ γὰρ ἀρχόμενοι πράγματος, προϊόντα ἐπιδιδόναι χρή. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι ἐνήγεσθε, ὅτε ἐν τάξει μαθητῶν ἦτε, τοσαύτην προθυμίαν ἐπεδείξασθε, τοσαύτην γενναιότητα· νῦν δὲ οὐκέτι. καὶ ὁ παρακαλῶν, οὕτω μάλιστα παρακαλεῖ ἀπὸ τῶν οἰκείων. καὶ ὅρα, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἄθλησιν ὑπεμείνατε, ἀλλὰ [μετὰ προσθήκης τοῦ,] πολλήν. καὶ οὐκ εἶπε πειρασμούς, ἀλλὰ ἄθλησιν· ὅπερ ἐστὶν ἐγκωμίου ὄνομα, καὶ ἐπαίνων μεγίστων. εἶτα καὶ κατὰ λεπτὸν μερίζει, πλατύνων τὸν λόγον, καὶ τοὺς ἐπαίνους πλείους ποιῶν. πῶς; τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς, φησι, καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι. μέγα γὰρ ὀνειδισμὸς καθικέσθαι καρδίας, καὶ ἱκανὸν διαστρέψαι ψυχὴν, καὶ σκοτῶσαι λογισμόν. ἄκουε γὰρ τί φησιν ὁ προφήτης· Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου; καὶ πάλιν, Εἰ ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν. ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα κενόδοξόν ἐστι τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τούτου ῥᾳδίως ἁλίσκεται. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ὀνειδισμοῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μετ' ἐπιτάσεως πολλῆς, θεατριζόμενοι, φησιν. ὅταν μὲν γάρ τις ὀνειδίζηται καθ' ἑαυτὸν, λυπηρὸν μέν· πολλῷ δὲ πλέον, ὅταν ἐπὶ πάντων. ἐννόησον γάρ μοι ὅσον ἦν κακὸν, ἀποστάντας τῆς Ἰουδαϊκῆς ταπεινότητος, καὶ ὡς ἐπὶ ἄριστον βίον μετελθόντας, καὶ τῶν πατρῴων καταφρονήσαντας, ὑπ' αὐτῶν τῶν οἰκείων πάσχειν κακῶς, καὶ μηδεμίαν ἔχειν ἀντίληψιν. οὐκ ἔχω, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι

Ψαλ. μα. γ.
Ψαλ. νδ. ιϛ.

ταῦτα ἐπάθετε μὲν, ἠλγεῖτε δέ· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐχαίρετε. καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν εἰπὼν, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν „οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. καὶ γὰρ τοῖς δεσμίοις συνεπαθήσατε. καὶ αὐτοὺς φέρει εἰς μέσον τοὺς ἀποστόλους. οὐ μόνον, φησὶν, ἐπὶ τοῖς οἰκείοις οὐκ ἠσχύνεσθε, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκοινωνεῖτε τοῖς ταῦτα πάσχουσι. τοῦτο καὶ παρακαλοῦντος αὐτούς ἐστιν. οὐκ εἶπε, φέρετε τὰς θλίψεις τὰς ἐμὰς, κοινωνεῖτέ μοι, „ἀλλ' ἁπλῶς, τοῖς δεσμίοις συνεπαθήσατε. ὁρᾷς ὅτι περὶ ἑαυτοῦ φησι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δεδεμένων; οὕτως οὐχ ἡγήσασθε δεσμὰ εἶναι τὰ δεσμά· ἀλλ' ὥσπερ ἀθληταὶ γενναῖοι, οὕτως ἔστητε. ὅτι οὐ μόνον ἐν τοῖς ὑμετέροις οὐκ ἐδέεσθε παρακλήσεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγένεσθε παράκλησις, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε. βαβαὶ, πόση πληροφορία πίστεως; εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τίθησιν, οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἄθλους αὐτοὺς παρακαλῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μὴ διασαλευθῆναι τῆς πίστεως. τὸν ὑμέτερον πλοῦτον, φησὶν, ἁρπαζόμενον ὁρῶντες, ἠνέγκατε. ἤδη γὰρ τὸν οὐ φαινόμενον, ὡς φαινόμενον ἑωρᾶτε· ὅπερ εἰλικρινοῦς πίστεως ἦν. καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτὴν ἐπεδείξασθε. τὸ μὲν οὖν ἁρπαγῆναι, ἴσως τῆς βίας ἦν τῶν ἁρπαζόντων, καὶ οὐδεὶς ἂν ἠδυνήθη κωλῦσαι. ὥστε οὐδέπω τοῦτο δῆλον, ὅτι διὰ τὴν πίστιν τὴν ἁρπαγὴν ὑπεμείνατε. καίτοιγε καὶ τοῦτο δῆλον. ἐνῆν γὰρ, εἴπερ ἐβούλεσθε, μὴ ἁρπαγῆναι μὴ πιστεύσαντας. ἀλλ' ὃ πολλῷ τούτου μεῖζόν ἐστιν ἐποιήσατε, τὸ καὶ μετὰ χαρᾶς τὰ τοιαῦτα „φέρειν. ὅπερ ἦν ὄντως ἀποστολικὸν, καὶ τῶν γενναίων ἐκείνων ἄξιον ψυχῶν, οἱ μαστιχθέντες ἔχαιρον. Ὑπέστρεψαν γὰρ, φησὶν, ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι. ὁ δὲ μετὰ χαρᾶς φέρων, δείκνυσιν ὅτι ἔχει μισθόν τινα, καὶ ὅτι οὐ ζημία, ἀλλὰ πρόσοδός ἐστι τὸ πρᾶγμα. καὶ τὸ, προσεδέξασθε, τὴν ἑκούσιον αὐτῶν ὑπομονὴν „δηλοῖ. πῶς οὖν εἵλεσθε καὶ κατεδέξασθε; γινώσκοντες, φησὶν, ἔχειν ἑαυτοῖς κρείσσονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ μένουσαν. τί ἐστι μένουσαν; βεβαίαν, οὐχ οὕτως ἀπολλυμένην ὥσπερ ταύτην. εἶτα ἐπαινέσας αὐτούς φησι,

Πραξ. ε. μα.

35 Μὴ οὖν ἀποβάλητε τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην.

Τί λέγεις; οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀπεβάλετε τὴν παρρησίαν ὑμῶν, „καὶ ἀνακτήσασθε, ἵνα μὴ ἀπαγορεύσωσιν· ἀλλ' ὅτι ἔχετε αὐτὴν, μὴ ἀποβάλητε· ὃ μᾶλλον αὐτοὺς ἐψυχαγώγει, καὶ ἐποίει ῥωσθῆναι. ὅτι ἔχετε αὐτὴν, φησί. τὸ μὲν γὰρ ἀποβληθὲν ἀνακτήσασθαι πάλιν, καμάτου δεῖται πλείονος· τὸ δὲ κατεχόμενον μὴ ἀπολέσαι, οὐχ οὕτω. Γαλάταις δὲ τὸ ἐναντίον γράφει· Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. καὶ εἰκότως. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπτιώτεροι διέκειντο, ὅθεν αὐτοῖς ἔδει πληκτικωτέρου λόγου· οὗτοι δὲ μικροψυχότεροι, ὅθεν θεραπευτικωτέρου μᾶλλον ἐδέοντο. μὴ ἀποβάλητε οὖν, φησι, τὴν παρρησίαν ὑμῶν. ὥστε ἐν παρρησίᾳ ἦσαν πολλῇ πρὸς τὸν Θεόν. ἥτις ἔχει, φησὶ, μισθαποδοσίαν „μεγάλην. τί ἐστι τοῦτο; τότε αὐτὰ ληψόμεθα, „φησιν. οὐκοῦν εἰ κατὰ τὸ μέλλον ἀπόκειται, οὐ δεῖ ἐνταῦθα ζητεῖν. εἶτα ἵνα μή τις εἴπῃ, ἰδοὺ τὰ παρ' ἡμῶν πάντα „ὑπῆρκται, διὰ τοῦτο προέλαβεν αὐτοὺς καὶ τῇ αὐτῶν * ὑπολήψει, μονονουχὶ τοῦτο λέγων, εἰ ἐν οὐρανοῖς γινώσκετε ἔχειν ὕπαρξιν κρείσσονα, μηδὲν ἐνταῦθα ζητεῖτε. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν, οὐχὶ προσθήκης ἀγῶνος, ἵνα ἐν τοῖς αὐτοῖς μείνητε, ἵνα μὴ ῥίψητε τὸ ἐγχειρισθέν. οὐδενὸς ὑμῖν ἑτέρου δεῖ, ἀλλ' ἢ ὥστε στῆναι, ὡς ἑστήκατε, ἵνα πρὸς τὸ τέλος ἐλθόντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν.

Γαλατ. δ. ιθ.

36 Ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε, φησι, χρείαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν. Ἄρα ἑνὸς ὑμῖν δεῖ μόνου, ἵνα ἀναμείνητε τὴν μέλλησιν, οὐχ ἵνα ἀθλήσητε πάλιν. πρὸς τὸν στέφανον αὐτόν ἐστε, φησι, τοὺς ἀγῶνας πάντας ἠνέγκατε, τοὺς δεσμοὺς, τὰς θλίψεις, τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν ἡρπάγη. [τί οὖν;] πρὸς τὸ στεφανωθῆναι ἑστήκατε

ἑστήκατε

στήκατε λοιπόν. τοῦτο μόνον φέρετε, τὴν μέλλησιν τοῦ στεφάνου. ὢ μέγεθος παρακλήσεως. οὕτως αὐτοὺς παρακαλεῖ, ὡς ἂν εἴ τις εἴποι πρὸς ἀθλητὴν πάντας καταβαλόντα, καὶ μηδένα ἔχοντα ἀνταγωνιστὴν, εἶτα μέλλοντα στεφανοῦσθαι, καὶ οὐ φέροντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ὁ ἀγωνοθέτης ἔρχεται, καὶ τίθησι τὸν στέφανον· ἐκεῖνος δὲ ἀκαρτερήτως ἔχων, θέλει ἐξελθεῖν καὶ φυγεῖν, ὡς μὴ φέρων τὸ δίψος καὶ τὸν φλογμόν. τοῦτο τοίνυν αὐτὸς ἀντιθέμενος, τί φησι;

κεφ. ι.

37 Ἔτι μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ.

Ἵνα γὰρ μὴ λέγωσι, καὶ πότε ἥξει; ἀπὸ τῶν γραφῶν αὐτοὺς παρακαλεῖ. καὶ γὰρ τὸ, Νῦν ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ὅταν λέγῃ ἀλλαχοῦ, παραμυθεῖται αὐτοὺς, ὡς ὀλίγου ὄντος τοῦ λειπομένου χρόνου. καὶ τοῦτο οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ φησιν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γραφῶν. εἰ δὲ ἐξ ἐκείνου ἐλέγετο, μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ· δῆλον ὅτι νῦν ἐγγύτερός ἐστιν. ὥστε καὶ τὸ ἀναμένειν μισθός ἐστιν οὐ μικρός. *Ρωμ. ιγ. ια.*

38 Ὁ δὲ δίκαιος, φησιν, ἐκ πίστεως ζήσεται· καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. *Αμβακ. β. δ.* Μεγάλη αὕτη ἡ παράκλησις, ὅταν δεικνύῃ τις τὸ πᾶν κατωρθωκότας, καὶ διὰ μικρᾶς ῥαθυμίας ἀπολλύντας αὐτό. 39 Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς.

κεφ. ια.

1 Ἔστι δὲ πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος, οὐ βλεπομένων.

2 Ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. Βαβαὶ, οἵᾳ λέξει ἐχρήσατο εἰπὼν, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων; ἔλεγχος γὰρ λέγεται ἐπὶ τῶν λίαν ἀδήλων. ἡ πίστις τοίνυν ἐστὶν ὄψις τῶν ἀδήλων, φησὶ, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν τοῖς ὁρωμένοις φέρει πληροφορίαν τὰ μὴ ὁρώμενα. οὔτε οὖν [ἐν] τοῖς ὁρωμένοις ἀπιστῆσαι ἐστὶν, οὔτε πάλιν, εἰ μὴ τῶν ὁρωμένων σαφέστερον περὶ τῶν ἀοράτων πεπληροφόρηταί τις, πίστις εἶναι δύναται. ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἐν ἐλπίδι ἀνυπόστατα εἶναι δοκεῖ, ἡ πίστις ὑπόστασιν αὐτοῖς χαρίζεται· μᾶλλον δὲ, οὐ χαρίζεται, ἀλλ' αὐτό ἐστιν οὐσία αὐτῶν. οἷον, ἡ ἀνάστασις οὐ παραγέγονεν, οὐδέ ἐστιν ἐν ὑποστάσει, ἀλλ' ἡ ἐλπὶς ὑφίστησιν αὐτὴν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ. τοῦτό ἐστιν ὑπόστασις πραγμάτων ἐλπιζομένων. εἰ τοίνυν ἔλεγχός ἐστιν οὐ βλεπομένων, τί δὴ βούλεσθε αὐτὰ ἰδεῖν, ἵνα ἐκπέσητε τῆς πίστεως, καὶ τοῦ δίκαιοι εἶναι; ἐπεὶ ἐκ πίστεως ὁ δίκαιος ζήσεται. ὑμεῖς δὲ εἰ βούλεσθε αὐτὰ ἰδεῖν, οὐκέτι ἐστὲ πιστοί. ἐκάμετε, φησιν, ἠθλήσατε· κἀγὼ τοῦτό φημι. ἀλλὰ ἀναμείνατε. τοῦτο γάρ ἐστι πίστις. μὴ ἐνταῦθα ζητεῖτε τὸ πᾶν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα εἴρηται μὲν πρὸς Ἑβραίους, κοινὴ δέ ἐστι παραίνεσις καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα συνειλεγμένων. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; πρὸς τοὺς ὀλιγοψύχους, πρὸς τοὺς μικροψύχους. ὅταν γὰρ ἴδωσι πονηροὺς εὐπραγοῦντας, ἑαυτοὺς δὲ δυσπραγοῦντας, ἀλύουσι, δυσανασχετοῦσιν· ὅταν ποθῶσιν ἐκείνων τὴν κόλασιν καὶ τὴν ἐκδικίαν, ἢ ὅταν τῶν οἰκείων πόνων τοὺς μισθοὺς ἐκδέχωνται. ἔτι μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ, εἶπε τότε ὁ Παῦλος. καὶ ἡμεῖς τοίνυν πρὸς τοὺς ῥαθύμους ταῦτα λέγωμεν, πάντως ἔσται κόλασις, πάντως ἥξει, ἐπὶ θύραις λοιπὸν τὰ τῆς ἀναστάσεως. πόθεν δῆλον, φησιν; οὐ λέγω ἀπὸ προφητῶν. οὔτε γὰρ πρὸς χριστιανοὺς μόνον μοι νῦν ὁ λόγος· ἀλλὰ κἂν ἕλλην ᾖ, θαρρῶ πάνυ, καὶ τὰς ἀποδείξεις παρέχω, καὶ διδάξω αὐτόν. καὶ πῶς, ἄκουε. πολλὰ προεῖπεν ὁ Χριστός. εἰ μὴ ἐξέβη ἐκεῖνα, μηδὲ τούτοις πιστεύσῃς· εἰ δὲ πάντα ἐξέβη, τί περὶ τῶν λειπομένων ἀμφιβάλλεις; καίτοι πολὺ ἀπίθανον ἦν, μηδενὸς ἐκβάντος, περὶ ἐκείνων πιστεύειν, ἢ ὅτι πάντα ἐξέβη, τούτοις ἀπιστεῖν. μᾶλλον δὲ ἐπὶ ὑποδείγματος ποιήσω τὸ πρᾶγμα φανερόν. εἶπεν ὁ Χριστὸς ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα ἁλώσεται, καὶ ἁλώσεται ἅλωσιν οἵαν οὐδέποτε, καὶ ὅτι οὐκ ἔτι ἀναστήσεται· καὶ ἐξέβη εἰς ἔργον ἡ πρόρρησις. εἶπεν ὅτι θλίψις ἔσται μεγάλη, καὶ ἐξέβη. εἶπεν ὅτι καθάπερ σίναπι σπόρον, οὕτως ἐκταθήσεται τὸ κήρυγμα· καὶ τοῦτο ὁρῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν οἰκουμένην ἐπιτρέχον. εἶπεν ὅτι οἱ καταλιπόντες πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς,

Λουκ. ιθ. μδ. — Ματθ. κδ. θ. — Λουκ. ιγ. ιθ. — Ματθ. ιθ. κθ.

ἢ ἀδελφάς, ἕξουσι καὶ πατέρας καὶ μητέρας· καὶ τοῦτο διὰ τῶν ἔργων ὁρῶμεν πληρούμενον.
Ιωαν ιϛ. λγ. Εἶπεν ὅτι Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον (τουτέστιν,
Ματθ. ιϛ. ιη. οὐδεὶς ὑμῶν περιέσται) καὶ τοῦτο διὰ τῶν πραγμάτων ὁρῶμεν ἐκβεβηκός. Εἶπεν ὅτι πύλαι
ᾅδου οὐ κατισχύσουσι τῆς ἐκκλησίας, καὶ ταῦτα διωκομένης, καὶ ὅτι οὐδεὶς σβέσει τὸ κήρυγμα·
καὶ μάρτυς καὶ ταύτῃ τῇ προρρήσει ἡ τῶν πραγμάτων πεῖρα. καίτοι σφόδρα ἀπίθανος 5
ἦν ταῦτα λέγων τότε. διὰ τί; ὅτι πάντα λόγοι ἦσαν, καὶ οὐδέπω ἀπόδειξιν * παρείχετο τῶν
Ματθ. κδ. ιδ. λεχθέντων. ὥστε πολλῷ μᾶλλον πιστότερα γέγονε νῦν. Εἶπεν ὅτι ὅταν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέ-
λιον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, τότε ἥξει τὸ τέλος. καὶ ἰδοὺ [πρὸς] τὸ τέλος λοιπὸν ἐφθάσαμεν. τὸ γὰρ
πλεῖον τῆς οἰκουμένης κατηγγέλη· λοιπὸν οὖν τὸ τέλος ἐφέστηκε. φρίξωμεν, ἀγαπητοί.
τί δέ, εἰπέ μοι, περὶ συντελείας σὺ μεριμνᾷς; καὶ αὕτη μὲν γὰρ ἐγγὺς πάρεστιν· ἡ δὲ ἑκάστου 10
Ψαλ. πθ. ι. ζωὴ ἐγγυτέρα πολλῷ καὶ ἡ τελευτή. Αἱ ἡμέραι γὰρ τῶν ἐτῶν ἡμῶν, φησιν, ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα
ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη. ἐγγὺς ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως· κἂν οὕτω φοβηθῶμεν.
Ψαλ. μη. ζ. Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος; πολλὰ μετανοήσομεν ἐκεῖ· Ἀλλ᾽ ἐν τῷ
Ψαλ. ϛ. ϛ. θανάτῳ οὐδεὶς ἐξομολογήσεταί σοι. διὰ τοῦτο λέγει, Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
Ψαλ. ϟδ. β. ἐν ἐξομολογήσει· τουτέστι, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ὅπερ ἐὰν ποιήσωμεν, ἔ- 15
χει ἰσχύν· ἐκεῖ δὲ οὐκέτι. Εἴ τις ἡμᾶς, εἰπέ μοι, ἐν καμίνῳ φλεγομένῃ μικρὸν ἔστησε χρό-
νον, οὐχὶ πάντα ὑποστησόμεθα ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς, κἂν χρήματα δέῃ προέσθαι, κἂν δου-
λείαν ὑποστῆναι; πόσοι νόσοις " περιέπεσον χαλεπαῖς, καὶ πάντα ἑτοίμως εἵλοντο δοῦναι ἄν,
ὥστε ἀπαλλαγῆναι, εἴγε " αἵρεσις προὔκειτο; εἰ τοίνυν ἐνταῦθα νόσος ὀλιγοχρόνιος οὕτως
ἡμᾶς αἰκιᾷ, τί ποιήσομεν ἐκεῖ, ὅταν μηδὲν ὄφελος ᾖ τῆς μετανοίας; πόσων νῦν γέμομεν κα- 20
κῶν, καὶ οὐκ αἰσθανόμεθα; ἀλλήλους δάκνομεν, ἀλλήλους κατεσθίομεν, ἀδικοῦντες, κατηγο-
ροῦντες, διαβάλλοντες, ταῖς τῶν πλησίον δόξαις δακνόμενοι. καὶ ὅρα τὸ χαλεπόν. ὅταν
βουληθῇ τις διορύξαι τοῦ πλησίον τὴν ὑπόληψιν, φησι, τόδε εἶπεν ὁ δεῖνα περὶ αὐτοῦ, ὁ
Θεὸς συγχωρήσει μοι, μή με ἐξετάσῃς, ἀκοῆς λόγον ὀφείλω. τί οὖν λέγεις ὅλως, εἰ οὐ
πιστεύεις; τί * λέγεις; τί πιστὸν " αὐτὸ ἐργάζῃ τῇ πολλῇ φήμῃ; τί διαπορθμεύεις τὸν λόγον 25
οὐκ ἀληθῆ ὄντα; σὺ ἀπιστεῖς, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλεῖς ὥστε σε μὴ ἐξετάσαι; μὴ λέγε τοί-
νυν, ἀλλὰ σιώπα, καὶ πάντοτε δέους ἀπήλλαξαι. ἀλλ᾽ οὐκ οἶδα πόθεν ἡ νόσος αὕτη ἐν τοῖς
ἀνθρώποις ἐμπεπτώκει. φλύαροι γεγόναμεν, οὐδὲν ἡμῖν ἐναπομένει τῇ ψυχῇ. ἄκουε σο-
Σειρ. ιθ. θ. ι. φοῦ τινος παραινοῦντος καὶ λέγοντος, Ἤκουσας λόγον; " ἐναποθανέτω σοι· θάρσει, οὐ μή σε
" ῥήξῃ. καὶ πάλιν, Ἤκουσε λόγον ὁ μωρός, καὶ ὠδίνησεν, ὡς ἀπὸ προσώπου βρέφους ἡ τίκτου- 30
σα. πρὸς κατηγορίας ἐσμὲν ἕτοιμοι, πρὸς κατακρίσεις παρεσκευασμένοι. κἂν μηδὲν ἡ-
μῖν ἕτερον εἰργασμένον εἴη κακόν, τοῦτο ἱκανὸν ἦν ἡμᾶς ἀπολέσαι, καὶ εἰς γέενναν ἀπαγα-
γεῖν, τοῦτο μυρίοις περιβάλλει κακοῖς. καὶ ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγον-
Ψαλ. μθ. κα. τος, Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις. ἀλλ᾽ οὐκ ἐγώ, φησιν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος. σὺ
μὲν οὖν. εἰ γὰρ μὴ σὺ εἶπες, ἕτερος οὐκ ἂν ἤκουσεν· εἰ δὲ καὶ ἔμελλεν ἀκούειν, ἀλλὰ σὺ 35
τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἦς αἴτιος. δέον συσκιάζειν καὶ συγκρύπτειν τὰ ἐλαττώματα τῶν πλησί-
ον· σὺ δὲ ἐκπομπεύεις προσχήματι φιλαγαθίας; οὐ γίνῃ κατήγορος, ἀλλὰ φλύαρος, ἀγ-
λαὶ λῆρος, ἀλλὰ μωρός. ὢ δεινότης. σαυτὸν αἰσχύνεις μετ᾽ ἐκείνου, καὶ οὐκ αἰσθάνῃ; ὅρα " δὲ
ὅσα τὰ κακὰ ἐντεῦθεν γίνεται· παροργίζεις τὸν Θεόν, λυπεῖς τὸν πλησίον, ὑπεύθυνον σεαυτὸν
τῇ κολάσει ποιεῖς. οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος περὶ " χηρῶν γυναικῶν; Οὐ μόνον δὲ ἀρ- 40
α. Τιμ. ε. ιγ. γαί, φησι, μανθάνουσιν, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, περιερχόμεναι τὰς οἰκίας, καὶ λαλοῦ-
σαι τὰ μὴ δέοντα; ὥστε καὶ ὅταν πιστεύσῃς τοῖς λεγομένοις κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, οὐδὲ οὕτω λέ-
γειν χρή· μήτιγε ἀπιστοῦντα. ἀλλὰ τὸ σαυτοῦ πανταχοῦ " σκοπεῖς, δεδοικὼς ἐξετασθῆναι
παρὰ τοῦ Θεοῦ; δέδοικα οὖν μὴ καὶ ὑπὲρ τῆς φλυαρίας ἐξετασθῇς. ἐνταῦθα γὰρ

οὐκ

οὐκ ἔχεις εἰπεῖν ὅτι μή με ἐξετάσῃς, ὁ Θεὸς, ὑπὲρ τῆς φλυαρίας. [τὸ γὰρ πρᾶγμα, φλυαρία ἐστί.] τί ἐξεπόμπευσας; τί ηὔξησας τὸ δεινόν; τοῦτο ἡμᾶς ἀπολέσαι ἔχει. διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Χριστὸς, Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. ἀλλ' οὐδεὶς ἡμῖν τούτου λόγος, οὐδὲ τὰ κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἡμᾶς σωφρονίζει. ἐκεῖνος εἶπεν ἀληθὲς πρᾶγμα, ὅτι Οὐκ εἰμὶ ὡς ὁ τελώνης οὗτος, καὶ εἶπεν, ἀκούοντος οὐδενός, καὶ κατεκρίθη. εἰ δὲ ἀληθὲς εἰρηκὼς κατεκρίθη, καὶ μηδενὸς ἀκούοντος εἰπών· τὰ ψευδῆ, καὶ ὑπὲρ ὧν οὐκ εἰσὶ πεπεισμένοι ταῦτα διαπορθμεύοντες πανταχοῦ, καθάπερ γυναῖκες φλύαροι, τί οὐ πείσονται δεινόν; τί δὲ οὐχ ὑπομένουσι; θῶμεν λοιπὸν τῷ στόματι θύραν καὶ μοχλόν. μυρία γὰρ ἀπὸ φλυαρίας γέγονε κακά· οἰκίαι ἀνετράπησαν, φιλίαι διεσπάσθησαν, ἕτερα μυρία χαλεπὰ γέγονε. μὴ περιεργάζου τὰ τοῦ πλησίον, ἄνθρωπε· ἀλλὰ λάλος εἶ, καὶ ἐλάττωμα ἔχεις; λάλει τὰ σὰ πρὸς τὸν Θεόν· οὕτως οὐκέτι ἔσται τὸ ἐλάττωμα, ἀλλὰ πλεονέκτημα. λάλει τὰ σὰ πρὸς τοὺς φίλους, τοὺς πάνυ φίλους καὶ δικαίους, καὶ οἷς θαρρεῖς, ὥστε εὔξασθαι ὑπὲρ τῶν σῶν ἁμαρτημάτων. ἂν τὰ ἑτέρων εἴπῃς, οὐδὲν ὠφελήθης, οὐδὲν ἐκέρδανας, ἀλλὰ καὶ ἀπώλου. ἂν τὰ σαυτοῦ ἐξαγορεύσῃς τῷ δεσπότῃ, πολὺν ἔχεις τὸν μισθόν. Εἶπα γὰρ, φησιν, ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. θέλεις κρίνειν; τὰ σαυτοῦ κρῖνε. οὐδεὶς ἐγκαλεῖ, ἐὰν καταδικάσῃς σαυτόν· ἐγκαλεῖ δὲ ἐὰν μὴ καταδικάσῃς σαυτὸν, ἐγκαλεῖ ἐὰν μὴ ἐλέγξῃς σαυτὸν, ἐγκαλεῖ ἂν οὐκ ἀλγήσῃς. εἶδες τὸν δεῖνα ὀργιζόμενον, παροξυνόμενον, ἢ ἄλλο τι ἄτοπον ποιοῦντα; ἐννόησον εὐθέως καὶ σὺ τὰ σαυτοῦ, καὶ οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνον καταδικάζεις σφοδρῶς, καὶ σαυτὸν ἐλευθερώσεις τοῦ φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων. ἂν οὕτω τὸν ἑαυτῶν ῥυθμίζωμεν βίον, ἂν οὕτω πραγματευώμεθα ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἂν κατακρίνωμεν ἑαυτούς· οὐ πολλὰ ἁμαρτησόμεθα ἴσως, πολλὰ δὲ ἐργασόμεθα καλά, ἐπιεικεῖς ὄντες καὶ μέτριοι, καὶ πάντων ἀπολαύσομεν τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Ματθ. ζ. α. — Λυκ. ιη. ια.

Λογ. κβ. 3 ΠΙΣΤΕΙ ΝΟΟΥΜΕΝ ΚΑΤΗΡΤΙΣΘΑΙ ΤΟΥΣ αἰῶνας ῥήματι [τοῦ] Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. 4 Πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖται.

ΤΟ τῆς πίστεως γενναίας καὶ νεανικῆς δεῖται ψυχῆς, καὶ πάντα ὑπερβαινούσης τὰ αἰσθητά, καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν λογισμῶν τῶν ἀνθρωπίνων παρερχομένης. οὐ γὰρ ἔστιν ἑτέρως γενέσθαι πιστὸν, ἂν μή τις ἑαυτὸν τῆς συνηθείας ὑπεραναγάγῃ τῆς κοινῆς. ἐπεὶ οὖν αἱ τῶν Ἑβραίων ἦσαν ἐξησθενημέναι ψυχαί, καὶ ἀπὸ πίστεως μὲν ἤρξαντο, ὑπὸ δὲ τῶν πραγμάτων (λέγω δὴ τῶν παθῶν, τῶν θλίψεων) ὠλιγοψύχουν λοιπὸν καὶ ἐμικροψύχουν καὶ παρεσαλεύοντο, πρῶτον μὲν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν παρεκάλεσεν, εἰπών, Ἀναμνήσθητε τὰς πρότερον ἡμέρας· ἔπειτα ἀπὸ τῆς γραφῆς τῆς λεγούσης, Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· ἔπειτα ἀπὸ τῶν λογισμῶν, εἰπών, ἔστι δὲ πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος, οὐ βλεπομένων. νῦν δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν προπατόρων, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων, μονονουχὶ λέγων, εἰ ἔνθα παρὰ πόδας τὰ ἀγαθὰ, πάντες πίστει ἐσώθησαν, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. ὅταν γὰρ εὕρῃ τοὺς αὐτοὺς κοινωνοὺς ἡ ψυχὴ, ἀναπαύεται καὶ ἀναπνεῖ. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως, οὕτω καὶ ἐπὶ θλίψεως ἐστιν

Εβρ. ι. λβ. — Αμβακ. β. δ.

Ῥωμ. α΄ ιβ΄.

ἴδετε συμβαῖνον· καθὼς ἀλλαχοῦ φησιν, Εἰς τὸ συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν, διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως. σφόδρα γὰρ ἄπιστον τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἑαυτῷ οὐ δύναται θαῤῥεῖν, καὶ δέδοικεν ὑπὲρ ὧν ἂν κρίνῃ ὅτι ἔχει, καὶ πολλὴν ἔχει τῆς τῶν πολλῶν δόξης φροντίδα. τί οὖν ὁ Παῦλος ποιεῖ; ἀπὸ τῶν πατέρων αὐτοὺς παρακαλεῖ· καὶ πρὸ τούτων, ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐννοίας. ἐπειδὴ γὰρ ἡ πίστις τότε διεβάλλετο ὡς ἀναπόδεικτον πρᾶγμα, καὶ ἀπάτης μᾶλλον ὄν, διὰ τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι τὰ μέγιστα διὰ πίστεως, καὶ οὐ διὰ λογισμῶν κατορθοῦται. καὶ πῶς τοῦτο δείκνυσιν, εἰπέ μοι; πίστει νοοῦμεν, εἰπὼν, κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ· εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. δῆλον, φησὶν, ἐστὶν ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ἐκ τῶν μὴ φαινομένων τὰ φαινόμενα, ἐκ τῶν οὐχ ὑφεστώτων τὰ ὑφεστῶτα. πόθεν δὲ δῆλον, ὅτι καὶ ῥήματι [τοῦτο] ἐποίησεν; ὁ μὲν γὰρ λογισμὸς οὐδὲν ὑποβάλλει τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἐκ τῶν φαινομένων τὰ μὴ φαινόμενα εἶναι. διὰ τοῦτο μάλιστα οἱ φιλόσοφοι οὐδέν φασιν ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι, ψυχικοὶ ὄντες, καὶ οὐδὲν τῇ πίστει ἐπιτρέποντες. ἁλίσκονται δὲ καὶ αὐτοὶ ὅμως ὅταν μέγα τι καὶ γενναῖον εἴπωσι, τῇ πίστει αὐτὸ ἐπιτρέποντες· οἷον, λέγουσιν ὅτι ὁ Θεὸς ἄναρχός ἐστι καὶ ἀγέννητος. ὁ γὰρ λογισμὸς οὐχ ὑποβάλλει τοῦτο, ἀλλὰ * τοὐναντίον. θέα δέ μοι καὶ τὴν πολλὴν μωρίαν αὐτῶν. τὸν Θεὸν ἄναρχον λέγουσιν ὃ τοῦ ἐξ οὐκ ὄντων πολλῷ θαυμασιώτερον. τοῦ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ὁ Θεὸς ἐποίησε, τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἄναρχός ἐστιν, ὅτι ἀγέννητος, οὔτε ὑφ' ἑαυτοῦ, οὔτε ὑφ' ἑτέρου γεννηθεὶς, ἀπορώτερον. ἐνταῦθα μὲν γὰρ πολλὰ τὰ πιστά· οἷον, ὅτι ἐποίησέ τις, ὅτι ἀρχὴν ἔχει τὸ ποιούμενον, ὅτι ἐποιήθη ὅλως. ἐκεῖ δὲ τὸ, αὐτόματος, ἀγέννητος, οὔτε ἀρχὴν ἔχει, οὔτε χρόνον, ταῦτα οὐχὶ πίστεως δεῖται, εἰπέ μοι; ἀλλ' οὐκ ἔθηκε τοῦτο ὃ πολλῷ πλέον ἦν, ἀλλὰ τὸ ἔλαττον, εἰπὼν, πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ. πόθεν οὖν λέγεις δῆλον, ὅτι ὁ Θεὸς ῥήματι πάντα ἐποίησε; λογισμὸς γὰρ τοῦτο οὐχ ὑποβάλλει, οὐδὲ παρῆν τις ὅτε ταῦτα ἐγίνετο. ἀπὸ πίστεως. πίστεως γὰρ ἔργον ἡ κατανόησις. διὸ καὶ οὕτως εἶπε, πίστει νοοῦμεν. τί νοοῦμεν πίστει, εἰπέ. ὅτι μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γέγονε. τοῦτο γὰρ ἡ πίστις. εἰπὼν δὴ τὸ κοινὸν, λοιπὸν ἐπὶ προσώπων αὐτὸ γυμνάζει. καὶ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἐστὶν ἀντάξιος, ἔνδοξος ἀνήρ. τοῦτο γοῦν καὶ ὕστερον ἠνίξατο. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ προσώπων αὐτὸ ἑκατὸν ἢ διακοσίων ἀπαιτήσειν, εἶτα εἶδε τὸν ἀριθμὸν ὀλίγον τῇ ποσότητι, λοιπόν φησιν, Ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ. θέα τίνα πρῶτον τίθησι· τὸν παθόντα κακῶς, καὶ παρὰ ἀδελφοῦ οὐδὲν ἠδικημένου, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν φθονηθέντος. οὐκοῦν οἰκεῖον τὸ πάθος. Καὶ γὰρ ὑμεῖς τὰ αὐτά, φησιν, ἐπάθετε ὑπὸ τῶν οἰκείων συμφυλετῶν. ἅμα καὶ δείκνυσιν ὅτι καὶ αὐτοὶ βασκαίνονται καὶ φθονοῦνται. ἐτίμησεν ἐκεῖνος τὸν Θεὸν, καὶ ἀπέθανεν ἀνθ' ὧν ἐτίμησε, καὶ οὐδέπω ἀναστάσεως ἔτυχεν. ἀλλ' ἡ μὲν προθυμία αὐτοῦ δήλη, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ γέγονε· τὰ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ οὐδέπω εἰς αὐτὸν εἰσενήνεκται. θυσίαν δὲ ἐνταῦθα πλείονα, τὴν ἐντιμοτέραν λέγει, τὴν λαμπροτέραν, τὴν ἀναγκαιοτέραν. καὶ οὐκ ἔχομεν, φησιν, εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἀπεδέχθη. ἀπεδέξατο γὰρ, καὶ εἶπε πρὸς τὸν Κάϊν, Οὐκ ἂν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς. οὐκοῦν ὁ Ἄβελ καὶ ὀρθῶς προσήνεγκε, καὶ ὀρθῶς διεῖλεν. ἀλλ' ὅμως ἀντὶ τούτων τίνα τὴν ἀμοιβὴν ἔλαβεν; ἐσφάγη παρὰ τῆς ἀδελφικῆς χειρός· καὶ τὴν καταδίκην, ἣν ὁ πατὴρ ὑπέμεινε διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ταύτην πρῶτος ἐδέξατο υἱὸς ὁ κατορθώσας· καὶ τοσούτῳ χαλεπὰ ἔπαθεν, ὅσῳ καὶ παρὰ ἀδελφοῦ, καὶ πρῶτος. καὶ ταῦτα κατώρθωσεν εἰς οὐδένα ἰδών. εἰς τίνα γὰρ εἶδε, καὶ οὕτως ἐτίμησε τὸν Θεόν; εἰς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; ἀλλ' ἐκεῖνοι ὕβρισαν αὐτὸν ἀντὶ τῆς εὐεργεσίας. ἀλλ' εἰς τὸν ἀδελφόν; ἀλλὰ καὶ οὗτος ἠτίμασεν. ὥστε παρ' ἑαυτοῦ τὸ ἀγαθὸν ἐξεῦρε. καὶ ὁ τοσαύτης ὢν τιμῆς ἄξιος τί δὴ πάσχει; ἀναιρεῖται. εἶτα καὶ ἄλλο ἐγκώμιον τίθησι λέγων, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι'

Margin: Ἑβρ. ια΄ λη΄. — α΄ Θεσ. β΄ ιδ΄. — Γεν. δ΄ ζ΄.

δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ. πῶς δὲ καὶ [ἄλλως] ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος; λέγεται πῦρ
κατελθὸν ἀναλῶσαι τὰς θυσίας. αὐτὸ γὰρ τοῦτο, Ἐπὶ Ἄβελ ἐπέβλεψε, καὶ ἐπὶ τὰς θυσίας αὐτοῦ
ὁ Κύριος, καὶ ἐνεπύρισεν, εἶπεν. ὁ τοίνυν καὶ διὰ λόγων, καὶ δι' ἔργων μαρτυρήσας τῷ δικαίῳ, καὶ
δι' αὐτὸν ὁρῶν ἀναιρούμενον, οὐκ ἤμυνεν, ἀλλ' εἴασε. τὸ δὲ ὑμέτερον, οὐ τοιοῦτον. πῶς γὰρ
5 οἱ καὶ προφήτας παραδείγματα ἔχοντες, καὶ παρακλήσεις μυρίας, καὶ σημεῖα καὶ θαύμα-
τα γινόμενα; ὥστε ἐκείνου ὄντως πίστις ἦν. ποῖα γὰρ θαύματα εἶδεν ἐκεῖνος, ἵνα πιστεύσῃ ὅτι
ἔσται τις αὐτῷ ἀντίδοσις τῶν ἀγαθῶν; οὐχὶ ἀπὸ πίστεως μόνης τὴν ἀρετὴν εἵλετο; τί
ἐστι, καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ; ἵνα μή τις πολλὴν ἀπόγνωσιν αὐτοῖς ἐμβάλῃ, δεί-
κνυσιν αὐτὸν ἐν μέρει ἀπολαύσαντα ἀμοιβῆς. πῶς; ἡ ἐπισκοπὴ ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ, φησι, πολλή
10 ἐστι. τοῦτο γὰρ ᾐνίξατο εἰπών, καὶ ἔτι λαλεῖ· τουτέστιν, ἀνεῖλεν αὐτόν· ἀλλ' οὐ συνανεῖλεν αὐ-
τῷ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμήν. οὐ τέθνηκεν ἐκεῖνος· οὐκοῦν οὐδὲ ὑμεῖς τεθνήξεσθε. ὅσῳ
γὰρ ἄν τις χαλεπώτερα πάθῃ, τοσούτῳ ἡ δόξα μείζων. πῶς οὖν ἔτι γὰρ λαλεῖ; τοῦτο καὶ τοῦ
ζῆν σημεῖόν ἐστι, καὶ τοῦ παρὰ πάντων ᾄδεσθαι, θαυμάζεσθαι καὶ μακαρίζεσθαι. ὁ γὰρ πα-
ραινῶν τοῖς ἄλλοις δικαίοις εἶναι, λαλεῖ. οὐ τοσοῦτον γὰρ δύναται λόγος, ὅσον τὸ πάθος τὸ ἐκείνου.
15 ὥσπερ οὖν ὁ οὐρανὸς φαινόμενος μόνον λαλεῖ, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μνημονευόμενος. οὐκ ἂν εἰ
ἀνεκήρυξεν ἑαυτόν, οὐκ ἂν εἰ μυρίας εἶχε γλώσσας, καὶ ἔζη, οὕτως ἐθαυμάζετο ὡς νῦν. τουτ-
έστιν, οὐκ ἀτιμώρητα ταῦτα ἐστίν, οὐδὲ ἁπλῶς, οὐδὲ παρέρχεται.

5 Πίστει Ἐνὼχ μετετέθη, τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον· καὶ οὐχ εὑρίσκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ
Θεός. πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐηρεστηκέναι τῷ Θεῷ.

20 6 Χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι. πιστεῦσαι γὰρ δεῖ [πρῶτον] τὸν προσερχόμε-
νον τῷ Θεῷ, ὅτι ἐστί, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Οὗτος μείζονα πίστιν
τοῦ Ἄβελ ἐπεδείξατο. τί δήποτε; ὅτι εἰ καὶ μετ' ἐκεῖνον γέγονεν, ἀλλὰ τὰ εἰς ἐκεῖνον γενό-
μενα ἱκανὰ ἦν αὐτὸν ἀποτρέψαι. πῶς; παρῄδει ὁ Θεὸς ὅτι ἀπόλλυται. εἶπε γὰρ τῷ
Κάϊν, Ἥμαρτες, μὴ προσθῇς ἔτι. ἐτιμήθη παρ' αὐτοῦ· οὐκ ἤμυνεν αὐτῷ. καὶ οὐδὲ τοῦτο
25 εἰς ῥᾳθυμίαν ἐνέβαλεν. οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτόν, τίς χρεία πόνων καὶ κινδύνων; ὁ Ἄβελ ἐ-
τίμησε τὸν Θεόν, καὶ οὐκ ἤμυνεν αὐτῷ. τί γὰρ ὄφελος τῷ ἀπολλύντι τῆς τιμωρίας τῆς τοῦ
ἀδελφοῦ; τί δὲ ἐκεῖθεν ἀπόνασθαι αὐτὸν δυνατόν; θῶμεν ὅτι χαλεπὴν δίδωσι δίκην. τί
πρὸς τὸν ἀνῃρημένον; οὐδὲν τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν *, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὑ-
περβάς, ἔγνω ὅτι εἰ Θεός ἐστι, πάντως καὶ ἀνταποδότης ἐστί. καίτοι οὔπω οὐδὲν περὶ ἀναστά-
30 σεως ᾔδεσαν. εἰ δὲ οἱ μηδὲν μηδέπω περὶ ἀναστάσεως εἰδότες, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τἀναν-
τία ὁρῶντες οὕτως εὐηρέστησαν, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς; οὔτε γὰρ περὶ ἀναστάσεως ᾔδεσαν ἐκεῖνοι,
οὔτε εἰς παραδείγματα εἶχον ἰδεῖν. αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο αὐτὸν εὐαρεστῆσαι ἐποίησε, τὸ μη-
δὲν αὐτὸν ἀπολαβεῖν. εἰπὲ δή μοι· ᾔδει ὅτι μισθαποδότης ἐστὶν ὁ Θεός. πόθεν; οὔπω γὰρ
οὐδὲ τῷ Ἄβελ ἀπέδωκεν. ὥστε ὁ λογισμὸς ἕτερα ὑπέβαλεν, ἡ δὲ πίστις τὰ ἐναντία τῶν
35 ὁρωμένων. κἂν ὑμεῖς οὖν, φησιν, ὁρᾶτε μηδὲν ἐνταῦθα ἀπολαμβάνοντας ὑμᾶς, μὴ θορυ-
βεῖσθε. πῶς δὲ πίστει μετετέθη ὁ Ἐνώχ; ὅτι τῆς μεταθέσεως ἡ εὐαρέστησις αἰτία, τῆς δὲ εὐαρε-
στήσεως ἡ πίστις. εἰ γὰρ μὴ ᾔδει ὅτι λήψεται ἀμοιβάς, πῶς εὐηρέστει; χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύ-
νατον εὐαρεστῆσαι. πῶς; ἂν γάρ τις πιστεύσῃ εἶναι Θεόν, καὶ ἀντίδοσιν, ἕξει τὰς ἀμοιβάς. ἐν-
τεῦθεν οὖν ἡ εὐαρέστησις. πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἐστίν, οὐ τὸ τί
40 ἐστιν. εἰ δὲ τὸ ὅτι ἐστι, πίστεως, καὶ οὐ λογισμῶν δεῖται· τὸ τί ἐστι, λογισμῷ καταλαβεῖν δυνα-
τόν; εἰ ὅτι μισθαποδότης ἐστί, πίστεως χρείαν ἔχει, καὶ οὐ λογισμῶν· πῶς τὰ τῆς οὐσίας λογι-
σμῷ περιλαβεῖν ἔνι; ποῖος γὰρ δυνήσεται λογισμὸς ἐφικέσθαι τούτων; τινὲς [γὰρ] αὐτόματά φασιν
ἄγεσθαι τὰ ὄντα. ὁρᾷς ὅτι ἂν μὴ πιστεύωμεν περὶ πάντα, οὐ περὶ τὴν ἀντίδοσιν μόνον, ἀλλὰ
καὶ περὶ αὐτὸ τὸ εἶναι Θεόν, οἴχεται ἡμῖν τὰ πάντα; πολλοὶ δὲ ζητοῦσι ποῦ μετετέθη ὁ Ἐνώχ, καὶ

διὰ τί μετετέθη, καὶ διατί οὐκ ἀπέθανεν, οὔτε αὐτὸς, οὔτε ὁ Ἠλίας, καὶ εἰ ἔτι ζῶσι, πῶς ζῶσι, καὶ ἐν ποίῳ σχήματί εἰσιν. ἀλλὰ περιττὸν πάντη τὸ ταῦτα ζητεῖν. ὅτι μὲν γὰρ μετετέθη οὗτος, καὶ ὅτι ἀνελήφθη ἐκεῖνος, εἶπον αἱ γραφαί· ποῦ δὲ εἰσι, καὶ πῶς εἰσιν, οὐκέτι προσέθηκαν. οὐδὲν γὰρ πλέον τῶν ἀναγκαίων λέγουσι. τοῦτο μὲν γὰρ γέγονε (λέγω δὲ τὸ τῆς μεταθέσεως) ἐκ προοιμίων εὐθέως, ὅπως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐλπίδα λάβῃ τῆς καταλύσεως τοῦ θανάτου, καὶ τῆς καθαιρέσεως τῆς τυραννίδος τῆς διαβολικῆς, καὶ ὅτι παραλυθήσεται ὁ θάνατος. μετετέθη γὰρ οὐ νεκρὸς, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον. διὰ τοῦτο προσέθηκε, ζῶν μετετέθη, ὅτι εὐηρέστησε. καθάπερ γάρ τις ἀπειλήσας πατὴρ υἱῷ, βούλεται μὲν εὐθέως δεῖξαι τὴν ἀπειλὴν, ὅταν ἀπειλήσῃ, ἀνέχεται δὲ καὶ καρτερεῖ, ἵνα τέως αὐτὸν σωφρονίσῃ καὶ νουθετήσῃ, ἀφεὶς βεβαίαν μένειν τὴν ἀπειλήν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, σχεδὸν εἰπεῖν, ἀνθρωπίνως, οὐκ ἐκαρτέρησεν, ἀλλ' εὐθέως ἔδειξεν, ὅτι λέλυται ὁ θάνατος. καὶ πρῶτον ἀφίησι τὸν θάνατον εἰς τὸν δίκαιον γενέσθαι, φοβῆσαι βουλόμενος διὰ τοῦ παιδὸς τὸν πατέρα. θέλων γὰρ δεῖξαι, ὅτι ὄντως ἐστὶν ἡ ἀπόφασις βεβαία, οὐ τοὺς κακοὺς εὐθέως, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐαρεστήσαντα ὑπεδέξατο τῇ τιμωρίᾳ, τὸν μακάριον ἐκεῖνον τὸν Ἄβελ λέγω. καὶ σχεδὸν μετὰ τοῦτον εὐθέως μετέθηκε τὸν Ἐνὼχ ζῶντα. καὶ οὐκ ἀνέστησεν ἐκεῖνον, ἵνα μὴ θαρρήσωσιν [εὐθέως, ἀλλὰ μετέθηκε τοῦτον ζῶντα·] διὰ μὲν τοῦ Ἄβελ φοβήσας, διὰ δὲ τούτου δοὺς ζῆλον τῆς εὐαρεστήσεως αὐτῷ. ὥστε οἱ αὐτόματα πάντα ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι λέγοντες, καὶ μὴ προσδοκῶντες ἀντίδοσιν, οὐκ εὐαρεστοῦσιν· ὥσπερ οὐδὲ οἱ Ἕλληνες. τοῖς γὰρ ἐκζητοῦσιν αὐτὸν δι' ἔργων, καὶ διὰ τῆς γνώσεως, μισθαποδότης γίνεται.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐπεὶ οὖν ἔχομεν μισθαποδότην, πάντα πράττωμεν, ὥστε μὴ ἀποστερηθῆναι τοῦ μισθοῦ τῶν ἐπὶ τῇ ἀρετῇ. καὶ γὰρ πολλῶν δακρύων ἄξιοι τοιαύτης ἀμοιβῆς ὑπεριδεῖν, τοιαύτης ἀντιδόσεως καταφρονῆσαι. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται, οὕτω τοῖς μὴ ζητοῦσι, τὸ ἐναντίον. Ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε, φησί. (Ματθ. ζ. ζ.) πῶς δὲ ἔστι τὸν Κύριον εὑρεῖν; ἐννόησον πῶς εὑρίσκεται τὸ χρυσίον· μετὰ πολλοῦ πόνου. Ταῖς χερσί μου, φησί, νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην· (Ψαλ. ος. β.) τουτέστιν, ὥσπερ τὸ ἀπολωλὸς ζητοῦμεν, οὕτω τὸν Θεὸν ζητήσωμεν. οὐχὶ τὸν νοῦν ἐκεῖ συστρέφομεν; οὐχὶ πάντας ἐξετάζομεν; οὐχὶ ἀποδημίαν ποιούμεθα; οὐχὶ χρήματα ἐπαγγελλόμεθα; οἷον, ἔστω τις ἡμῖν υἱὸς ἀπολωλώς. τί * οὐ πράττομεν; ποίαν γῆν, ποίαν θάλατταν οὐ περινοστοῦμεν; οὐχὶ καὶ χρήματα, καὶ οἰκίας, καὶ πάντα δεύτερα τιθέμεθα τῆς εὑρέσεως; κἂν εὕρωμεν, κατέχομεν, ἐπισφίγγομεν, οὐκ ἐγκαταλιμπανόμεθα. καὶ μέλλοντες ζητεῖν, πάντα πραγματευόμεθα, ὥστε εὑρεῖν τὸ ζητούμενον. πόσῳ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο χρὴ ποιεῖν, ὥσπερ τι τῶν ἀναγκαίων ζητοῦντας; μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον. πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἐσμεν, κἂν ὡς τὰ χρήματά σου ζητεῖς, ἢ τὸν υἱὸν, ζήτησον τὸν Θεόν. οὐχὶ ἀποδημεῖς ὑπὲρ τούτου; [ἆρα οὐκ ἀπεδήμησάς ποτε ὑπὲρ χρημάτων;] οὐχὶ πάντα περιεργάζῃ; οὐχ ὅταν εὕρῃς, τότε θαρρεῖς; Ζητεῖτε, φησί, καὶ εὑρήσετε. (Ματθ. ζ. ζ.) τὰ γὰρ ζητούμενα πολλῆς δεῖται μερίμνης, καὶ μάλιστα ἐπὶ Θεοῦ. πολλὰ γὰρ τὰ κωλύματα, πολλὰ τὰ ἐπισκοτοῦντα, πολλὰ τὰ εἴργοντα ἡμῶν τὴν αἴσθησιν. ὥσπερ γὰρ ὁ ἥλιός ἐστι δῆλος, καὶ εἰς μέσον πᾶσι πρόκειται, καὶ οὐ δεόμεθα τοῦ ζητεῖν αὐτόν, ἂν μέντοι κατορύξωμεν ἑαυτοὺς, κἂν πάντα περιστρέφωμεν, πολλοῦ δεόμεθα πόνου, ὥστε ἰδεῖν πρὸς τὸν ἥλιον· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν ἐν τῷ βυθῷ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν πονηρῶν, ἐὰν ἐν τῷ σκότῳ τῶν παθῶν καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων κατορύττωμεν ἑαυτοὺς, * μόλις διαβλέπομεν, μόλις ἀνακύπτομεν. ὁ κάτω κατορωρυγμένος, ὅσῳ ἂν ἄνω βλέπῃ, τοσούτῳ πρὸς τὸν ἥλιον ἔρχεται. ἀποτιναξώμεθα τοίνυν τὸν χοῦν, ἀναρρήξωμεν τὴν ἐπικειμένην ἡμῖν ἀχλύν. πυκνή τίς ἐστι, καὶ στεγανή, καὶ οὐκ ἀφίησιν ἡμᾶς ἀναβλέψαι. καὶ πῶς διαρρήγνυται, φησίν, ἡ νεφέλη αὕτη; ἐὰν ἐπισπασώμεθα [τοῦ νοητοῦ ἡλίου] τὰς ἀκτῖνας, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, ἐὰν

τὰς

τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν αἴρωμεν (ἔπαρσις, φησί, τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή) ἐὰν μετὰ τῶν χειρῶν καὶ τὸν νοῦν ἀναλαμβάνωμεν. ἴστε οἱ μεμυημένοι τί λέγω· τάχα δὲ καὶ ἐπιγινώσκετε τὸ λεχθέν, καὶ συνορᾶτε ὅπερ ᾐνιξάμην. ἐπάρωμεν εἰς ὕψος τὴν διάνοιαν. οἶδα πολλοὺς ἄνδρας ἐγὼ, σχεδὸν κρεμαμένους ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ πέρα τοῦ μέτρου τὰς χεῖρας ἀνατείνοντας, καὶ ἀθυμοῦντας, ὅτι μὴ δυνατὸν μετεωρισθῆναι, καὶ οὕτως εὐχομένους μετὰ προθυμίας. οὕτως ὑμᾶς εἶναι βουλόμεθα ἀεί. εἰ δὲ μὴ ἀεί, κἂν πλεονάκις· εἰ δὲ μὴ πλεονάκις, κἂν ὀλιγάκις, κἂν ἐν ταῖς ἑωθιναῖς, κἂν ἐν ταῖς ἑσπεριναῖς. εἰπὲ γάρ μοι, ἐκτείνειν τὰς χεῖρας οὐ δύνῃ; ἔκτεινον τὴν προαίρεσιν, ὅσον θέλεις· ταύτην ἔκτεινον κἂν εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν. κἂν αὐτῆς βουληθῇς τῆς κορυφῆς ἅψασθαι, κἂν ἀνωτέρω ἀνελθὼν ἐμπεριπατῆσαι, ἔξεστί σοι. πάντος γὰρ πτεροῦ καὶ κουφότερος καὶ ὑψηλότερος ὁ ἡμέτερος νοῦς. ὅταν δὲ καὶ τὴν παρὰ τοῦ πνεύματος λάβῃ χάριν, βαβαί, πῶς ἐστι ταχύς; πῶς ὀξύς; πῶς πάντα περιοδεύει; πῶς οὐ καταφέρεται, οὐδὲ καταπίπτει πρὸς τὸ ἔδαφος; ταῦτα κατασκευάσωμεν ἡμῖν τὰ πτερά· διὰ τούτων καὶ τὸ πέλαγος διαπερᾶσαι δυνησόμεθα τοῦ κλύδωνος τοῦ παρόντος βίου. τὰ ὀξύτατα τῶν ὀρνίθων, καὶ ὄρη καὶ νάπας, καὶ πελάγη καὶ σκοπέλους ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διίπταται ἀπονητί. τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ νοῦς, ὅταν πτερωθῇ, ὅταν τῶν βιωτικῶν ἀποστῇ, οὐδὲν αὐτοῦ ἐπιλαβέσθαι δύναται, πάντων ἐστὶν ἀνώτερος, καὶ τῶν βελῶν τῶν πεπυρωμένων τοῦ διαβόλου. οὐκ ἔστιν οὕτως εὔστοχος ὁ διάβολος, ὡς δυνηθῆναι τοῦ ὕψους ἐφικέσθαι· ἀλλὰ τί; ἀφίησι μὲν τὰ βέλη· ἀναίσχυντος γάρ ἐστιν· οὐκ ἐπιτυγχάνει δέ· ἀλλ' ὑποστρέφει πρὸς αὐτὸν κενὸν τὸ βέλος, καὶ οὐ μόνον κενόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ κεφαλήν. δεῖ γὰρ πάντως πλῆξαι τὸ παρ' αὐτοῦ πεμπόμενον. ὥσπερ οὖν τὸ παρὰ ἀνθρώπων βληθέν, ἢ τὸ καθ' οὗ πέμπεται, βάλλει, ἢ ὄρνεον, ἢ τοῖχον, ἢ ἱμάτιον, ἢ ξύλον, ἢ αὐτὸν τὸν ἀέρα διατέμνει· οὕτω καὶ τὸ τοῦ διαβόλου βέλος δεῖ μὲν πλῆξαι πάντως, ἂν δὲ τὸν βαλλόμενον μὴ πλήξῃ, πάντως τὸν πέμποντα ἔπληξε. καὶ ἔστι πολλαχόθεν τοῦτο μαθεῖν, ὅτι ὅταν ἡμεῖς μὴ πληγῶμεν, πάντως ἐκεῖνος πλήττεται. οἶον τί λέγω, ἐπεβούλευσε τῷ Ἰώβ, οὐκ ἔπληξεν αὐτόν, ἀλλ' ἐπλήγη αὐτός. ἐπεβούλευσε τῷ Παύλῳ, οὐκ ἔπληξεν αὐτόν, ἀλλ' ἐπλήγη αὐτός. καὶ πανταχοῦ τοῦτό ἐστιν, ἐὰν νήφωμεν, ἰδεῖν γινόμενον. καὶ ὅταν μὲν γὰρ πλήξῃ, πλήττεται· πολλῷ δὲ πλέον, ὅταν κατ' ἐκείνου τοῖς ξίφεσι, καὶ τῷ θυρεῷ τῆς πίστεως καθοπλίσαντες καὶ τειχίσαντες ἑαυτούς, ἐν ἀσφαλείᾳ διατηρώμεθα, ὥστε ἀνάλωτοι γίνεσθαι. βέλος δέ ἐστι τοῦ διαβόλου, ἐπιθυμία πονηρά. ὀργὴ μάλιστα πῦρ ἐστι, φλόξ ἐστι, συναρπάζει, ἀναιρεῖ, κατακαίει. ἀλλ' ἡμεῖς τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀνοχῇ αὐτὴν σβέσωμεν. καθάπερ γὰρ πεπυρωμένος σίδηρος εἰς ὕδωρ βαφείς, τὸ πῦρ ἀπόλλυσιν· οὕτως ὀργὴ εἰς τὸν μακρόθυμον ἐμπεσοῦσα, οὐδὲν τὸν μακρόθυμον ἔβλαψεν, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφέλησε, καὶ αὐτὸς διεκεφτήθη πλέον. οὐδὲν γὰρ μακροθυμίας ἴσον. οὐδέποτε ὑβρίζεται ὁ τοιοῦτος· ἀλλ' ὥσπερ τὰ ἀδαμάντινα σώματα οὐ πλήττεται, οὕτως οὐδὲ αἱ τοιαῦται ψυχαί. ἀνώτεραι γάρ τῶν βελῶν εἰσιν. ὑψηλός ἐστι, καὶ οὕτως ὑψηλὸς ὁ μακρόθυμος, ὡς μὴ δέχεσθαι πληγὴν ἀπὸ τῆς βολῆς. ὅταν ἀγελαίνῃ, σὺ γέλα· γέλα δὲ μὴ φανερῶς, ὥστε μὴ παροξῦναι· ἀλλὰ γέλα κατὰ ψυχήν, αὐτοῦ ἕνεκεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν παίδων, ὅταν πλήττωσιν ἡμᾶς μετὰ θυμοῦ, ὡς δὴ ἀμυνόμενοι, γελῶμεν. ἂν τοίνυν γελάσῃς, τοσοῦτον ἔσται σου κἀκείνου τὸ μέσον, ὅσον παιδὸς καὶ ἀνδρός· ἂν δὲ ἀγελαίνῃς, γέγονας παῖς. παίδων γὰρ ἀνοητότεροι οἱ ὀργιζόμενοι. εἰπὲ δή μοι, ἂν ἀπίδῃ τις πρὸς παῖδα ἀγελαίνοντα, οὐχὶ καταγελᾷ; τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ὀργιζομένων συμβαῖνόν ἐστιν ἰδεῖν. οἱ τοιοῦτοι καὶ ὀλιγόψυχοι· εἰ δὲ ὀλιγόψυχοι, καὶ ἄφρονες. Ὁ δὲ ὀλιγόψυχος, φησίν, ἰσχυρῶς ἄφρων. [ὁ τοίνυν ἄφρων, νήπιός ἐστι.] καὶ ὁ μακρόθυμος, φησί, πολὺς ἐν φρονήσει. ταύτην τοίνυν τὴν μακροθυμίαν μεταδιώκωμεν, ὅθεν πολλὴ τοῖς κατορθοῦσι σύνεσις περιγίνεται· ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. κγ. 7 ΠΙΣΤΕΙ ΧΡΗΜΑΤΙΣΘΕΙΣ ΝΩΕ ΠΕΡΙ ΤΩΝ μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ· δι᾽ ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος.

Λουκ. ιζ. κς.

Πίστει, φησὶ, χρηματισθεὶς Νῶε.] καθάπερ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας διαλεγόμενος ἔλεγεν, Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε ἐγάμουν καὶ ἐγαμίσκοντο· οὕτω καὶ ἔσται φησίν. Εἰκότως δ᾽ αὐτῆς οἰκείας εἰκόνος ἀνέμνησε. τὸ μὲν γὰρ ὑπόδειγμα τοῦ Ἐνὼχ, πίστεως ἦν ὑπόδειγμα μόνον· τὸ δὲ τοῦ Νῶε, καὶ ἀπιστίας. αὕτη δέ ἐστιν ἀπηρτισμένη παράκλησις καὶ προτροπὴ, ὅταν μὴ μόνον τοὺς πιστεύσαντας εὑρίσκωνται εὐδοκιμοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας τὰ ἐναντία πάσχοντας. τί γάρ φησι; πίστει χρηματισθεὶς Νῶε. τί ἐστι τοῦτο; προλεχθὲν ἦν αὐτῷ, φησί. χρηματισμὸν δὲ τὴν προφητείαν καλεῖ. καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ οὕτως εἶπε· Καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος. καὶ πάλιν, Καὶ τί λέγει ὁ χρηματισμός; ὁρᾷς τοῦ πνεύματος τὸ ἰσότιμον; ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς χρᾷ, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. τίνος δ᾽ ἕνεκεν οὕτως εἶπεν; ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ χρηματισμὸς προφητεία ἐστί. περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων φησί· τουτέστι, τοῦ ὑετοῦ. εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτόν. ὁ μὲν λογισμὸς οὐδὲν τοιοῦτον ὑπέβαλλεν. ἐγάμουν γὰρ, καὶ ἐγαμίσκοντο, ἀὴρ ἦν καθαρὸς, σημεῖα οὐκ ἦν· ἀλλ᾽ ὅμως ἐφοβήθη ἐκεῖνος. διὸ καὶ οὕτως εἶπε· πίστει χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ. πῶς, δι᾽ ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον; ἔδειξεν αὐτοὺς ἀξίους ὄντας κολάσεως, οἵγε οὐδὲ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐσωφρονίζοντο. καὶ τῆς κατὰ πίστιν, φησὶ, δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος· τουτέστιν, ἀπὸ τούτου δίκαιος ἐφάνη, ἀπὸ τοῦ πιστεῦσαι τῷ Θεῷ. τοῦτο γὰρ ψυχῆς ἐστι γνησίως πρὸς αὐτὸν διακειμένης, καὶ μηδὲν πιστότερον τῶν αὐτοῦ ῥημάτων κρινούσης· ὥσπερ οὖν ἡ ἀπιστία τοὐναντίον. ἡ δὲ πίστις εὔδηλον ὅτι δικαιοσύνην ἐργάζεται. ὥσπερ ἡμεῖς ἐχρηματίσθημεν περὶ γεέννης, οὕτω κἀκεῖνος. καίτοιγε ἐγελᾶτο τότε, καὶ ὠνειδίζετο καὶ ἐχλευάζετο· ἀλλ᾽ ὅμως πρὸς οὐδὲν τούτων εἶδε.

8 Πίστει καλούμενος Ἀβραὰμ, ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἤμελλε λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν· καὶ ἐξῆλθε μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται.

9 Πίστει παρῴκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς. Τίνα γὰρ εἶδεν, ἵνα ζηλώσῃ, εἰπέ μοι; πατέρα Ἕλληνα εἶχε, καὶ εἰδωλολάτρην, προφητῶν οὐκ ὑπήκουε, οὐδὲ ᾔδει ποῦ ἤρχετο. ἐπειδὴ γὰρ εἰς τούτους ἑώρων τοὺς ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότας, ὡς μυρίων ἀπολαῦσαι τῶν ἀγαθῶν, δείκνυσιν ὅτι οὐδεὶς οὐδέπω οὐδὲν ἐκομίσατο, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἀγέραστοι, καὶ ὅτι οὐδεὶς οὐδέπω ἐδέξατο τὰς ἀμοιβάς· τῆς πατρίδος ἐκεῖνος καὶ τῆς οἰκίας ἐξέπεσε, καὶ ἐξῆλθεν οὐκ εἰδὼς ποῦ ἔρχεται. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ αὐτὸς, ὅπουγε καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ οὕτω κατῴκησεν; ὁρᾷς γοῦν ἐλεγχομένην τὴν ἐπαγγελίαν, οὐ καταναρκήσαν.

Γεν. ιβ. ζ.

Εἶπε γὰρ, Σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην, καὶ τῷ σπέρματί σου. εἶδε τὸν υἱὸν ἐπὶ ξένης κατοικοῦντα· καὶ ὁ ἔκγονος πάλιν εἶδεν ἑαυτὸν ἐν ἀλλοτρίᾳ κατοικοῦντα, καὶ οὐδὲν ἐθορυβήθη. τὸ μὲν γὰρ τοῦ Ἀβραὰμ εἰκότως ἐγίνετο, ἅτε μετὰ ταῦτα μελλούσης τῆς ἐπαγγελίας εἰς ἔργον ἐκβήσεσθαι εἰς τὸ γένος αὐτοῦ. καίτοιγε καὶ πρὸς αὐτὸν εἴρητο, ὅτι σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου. οὐ, διὰ τοῦ σπέρματός σου σοὶ, ἀλλὰ, σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου. καὶ οὔτε αὐτὸς, οὔτε ὁ Ἰσαὰκ, οὔτε ὁ Ἰακὼβ ἀπήλαυσαν τῆς ὑποσχέσεως. ὁ μὲν γὰρ μισθῷ ἐδούλευσεν, ὁ δὲ ἐξηλαύνετο· ἐπὶ δὲ

καὶ

καὶ ἐξέπιπτε δεδοικώς. καὶ τὰ μετὰ ταῦτα πολέμου· ταῦτα, εἰ μὴ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς ἔτυχεν, ἀπώλετο ἄν. διὰ τοῦτό φησιν, [ἐπὶ] μετὰ τῶν κληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς. * οὐχὶ αὐτὸς μόνος, φησὶν, ἀλλὰ καὶ οἱ κληρονόμοι. εἶτα καὶ ἕτερον τι τῶν εἰρημένων πλέον περὶ ἐπήγαγε λέγων,

13 Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας.

Δύο ἐνταῦθα ζητῆσαι ἄξιον, πῶς εἰπὼν ὅτι μετέθηκε τὸν Ἐνὼχ, τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ εὑρίσκετο, λέγει, κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες· καὶ πάλιν εἰπὼν, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, τὸν Νῶε δείκνυσιν εἰληφέναι μισθὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ τὸν Ἐνὼχ μετατεθεῖσθαι, καὶ τὸν Ἄβελ ἔτι λαλεῖν, καὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐπειλῆφθαι τῆς γῆς, καὶ φησὶ, κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας. τί οὖν ἐστιν ὃ λέγει; ἀναγκαῖον δὲ πρότερον λῦσαι, εἶτα δὲ θάτερον. κατὰ πίστιν ἀπέθανον, φησὶν, οὗτοι πάντες. τὸ, πάντες, ἐνταῦθα εἶπεν, οὐκ ἐπὶ πάντας ἀπέθανον, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐξῃρημένων ἐκείνου, ἀπέθανον οὗτοι πάντες, οὓς ἴσμεν τεθνηκότας. τὸ δὲ, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀληθὲς τυγχάνει. οὐ γὰρ δὴ τοῦτο ἔμελλεν εἶναι ἡ ἐπαγγελία τῷ Νῶε. ποίας δὲ καὶ ἐπαγγελίας φησίν; ὁ μὲν γὰρ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἔλαβον τὰς ἐπαγγελίας τῆς γῆς· ὁ δὲ περὶ Νῶε καὶ Ἄβελ καὶ Ἐνὼχ ποίας ἐπαγγελίας ἔλαβον; ἢ τοίνυν περὶ τῶν τελευτῶν φησι τούτων· ἢ εἰ καὶ περὶ ἐκείνων, οὐ τοῦτο ἦν ἡ ἐπαγγελία, τὸ θαυμασθῆναι τὸν Ἄβελ, οὐδὲ τὸ μετατεθῆναι τὸν Ἐνὼχ, οὐδὲ τὸ διασωθῆναι τὸν Νῶε, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μὲν αὐτοῖς διὰ τὴν ἀρετὴν ἐγένετο, γνώρισμα δέ τινα ἦν τῶν μελλόντων. ὁ γὰρ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰδὼς τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον πολλῆς δεόμενον συγκαταβάσεως, οὐ μόνον τὰ ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνταῦθα ἡμῖν χαρίζεται. ὅπερ οὖν καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Χριστὸς, Ὅστις ἀφῆκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. καὶ πάλιν, Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. ὁρᾷς καὶ ἐν προσθήκης μέρει ταῦτα παρ' αὐτοῦ διδόμενα, ὥστε μὴ ἀποκάμψαι; καθάπερ γὰρ οἱ ἀθληταὶ ἀπολαύουσι μὲν θεραπείας καὶ ὅτε μὴ ἀγωνίζωνται, πλὴν ἀλλ' οὐ πάσης τότε τῆς αἰρέσεως ἀπολαύουσιν, ὑπὸ νόμοις ζῶντες, ἀλλὰ πάσης μετὰ ταῦτα ἀπολαύουσιν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς οὐ πᾶσαν ἐνταῦθα δίδωσι μεταλαβεῖν τῆς αἰρέσεως. δίδωσι μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα· πλὴν ὅμως τὴν πᾶσαν ἐν τῷ μέλλοντι ἐταμιεύσατο. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν, ἐδήλωσεν αὐτὸς καὶ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς; εἰπὼν, Ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι. Ἐνταῦθα μυστικὸν αἰνίττεται. δείκνυσι γὰρ ὅτι προέλαβον πάντα τὰ περὶ τῶν μελλόντων εἰρημένα, τὰ περὶ ἀναστάσεως, τὰ περὶ βασιλείας οὐρανῶν, τὰ περὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἐκήρυξε. τὰς γὰρ ἐπαγγελίας ταύτας φησίν. ἢ τοῦτο οὖν φησιν, ἢ ὅτι οὐκ ἔλαβον μὲν αὐτὰς, θαρρήσαντες δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἀπῆλθον. ἐθάρρησαν δὲ τῇ πίστει μόνῃ. πόρρωθεν δὲ αὐτὰς ἰδόντες εἶπε, δηλῶν ὅτι προσ παλαιῶν γενεῶν. μετὰ γὰρ τοσαύτας ἀπῆλθον ἐξ Αἰγύπτου. καὶ ἀσπασάμενοι, φησὶ, καὶ πεισθέντες. οὕτω πεπεισμένοι ἦσαν περὶ αὐτῶν, ὡς καὶ ἀσπάσασθαι αὐτάς. ἀπὸ μεταφορᾶς εἶπε τῶν πλεόντων καὶ πόρρωθεν ὁρώντων τὰς πόλεις τὰς ποθουμένας, ἃς πρὶν ἢ εἰσελθεῖν εἰς αὐτὰς τῇ προσρήσει λαβόντες αὐτὰς οἰκειοῦνται.

10 Ἐξεδέχοντο γὰρ, φησὶ, τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Ὁρᾷς ὅτι τὸ ἔλαβον τὸ ἤδη δέξασθαι [ἐστὶ] καὶ θαρσῆσαι ὑπὲρ αὐτῶν; εἰ τοίνυν τὸ θαρσῆσαι λαβεῖν ἐστιν, ἔνεστι καὶ ὑμῖν λαβεῖν. οὗτοι γὰρ εἰ καὶ μὴ ἀπήλαυσαν τούτων, ἀλλ' ὅμως τῷ πόθῳ ἐθεώρησαν αὐτάς. τί δὴ ταῦτα λέγει; ἵνα ἡμᾶς αἰσχυνθῶμεν, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν, καὶ ἐπαγγελλομένων αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ γῇ, οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν πόλιν ἐζήτουν· ἡμῖν δὲ ἄνω καὶ κάτω ὁ Θεὸς περὶ τῆς ἄνω διαλέγεται πόλεως, καὶ τὴν ἐνταῦθα ζητοῦμεν.

Μαρκ. ι. γ.
Ματθ. ϛ. λς.

5 10 15 20 25 30 35

μένων. Εἶπεν αὐτοῖς ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ἐν τῷ παρόντι. ἐπεὶ δὲ εἶδε, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ * ἔδειξεν αὐτοὺς μειζόνων ὄντας ἀξίους, τότε οὐκέτι αὐτοὺς ἀφίησι ταῦτα λαβεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ μείζονα, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι ὅτι μειζόνων ἄξιοί εἰσι, μὴ θελήσαντες παραδεχθῆναι τούτοις. ὡς ἄν τις * συνετῷ ἐπαγγέλλοιτο παιδικά, οὐχ ἵνα λάβῃ, ἀλλ' ἐπιδεικνύμενος αὐτοῦ τὴν φιλοσοφίαν, αἰτοῦντος ἐκείνου τὰ μείζονα. τοῦτο γάρ ἐστι δεικνύντος, ὅτι μετὰ τοσαύτης σπουδῆς ἀπείχοντο τῆς γῆς, ὅτι οὐδὲ διδόμενα ἐλάμβανον. τοιγαροῦν διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι λαμβάνουσιν. αὐτοὶ γὰρ ἦσαν τῆς γῆς ἄξιοι. τί ἐστι, τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν; ὗ-τοι γὰρ οὐκ εἰσὶ θεμέλιοι; πρὸς σύγκρισιν ἐκείνων οὐκ εἰσίν. ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Βαβαί, οἷον δὲ ἐγκώμιον τῆς πόλεως ἐκείνης.

11 Πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα. Εντρεπτικῶς ἐνταῦθα ἤρξατο, εἴγε γυναικὸς ὀλιγοψυχότεροι φανεῖεν. ἀλλ' εἴποι ἄν τις, πῶς * πιστὴ ἡ γελάσασα; ὁ μὲν οὖν γέλως, ἐξ ἀπιστίας· ὁ δὲ φόβος, ἀπὸ πίστεως. τὸ γὰρ εἰπεῖν, Οὐκ ἐγέλασα, ἀπὸ πίστεως γέγονε. τοιγαροῦν διὰ τούτου, κινηθείσης τῆς ἀπιστίας, ἐπεισῆλθεν ἡ πίστις.

Γεν. ιη. ιε.

Πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκε. Τί ἐστιν εἰς καταβολὴν σπέρματος; εἰς τὸ κατασχεῖν τὸ σπέρμα, εἰς ὑποδοχὴν δύναμιν ἔλαβεν ἡ νενεκρωμένη, ἡ στεῖρα. διπλῆ γὰρ ἦν ἡ πήρωσις· ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ χρόνου (γεγηρακυῖα γὰρ ἦν ὄντως) ἡ δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως. στεῖρα γὰρ ἦν.

12 Ὅθεν καὶ ἐξ ἑνὸς ἐγεννήθησαν οἱ πάντες, καὶ ταῦτα νενεκρωμένου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμμος ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος.

[Ὅθεν, φησί, καὶ ἐξ ἑνὸς ἐγεννήθησαν οἱ πάντες.] οὐ τοῦτο μόνον ἐνταῦθα λέγει, ὅτι ἐγέννησεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοσούτων ἐγένετο μήτηρ, ὅσων οὐδὲ αἱ εὔφοροι γαστέρες. ὡς τὰ ἄστρα, φησί. πῶς οὖν αὐτοὺς ἀριθμεῖ πολλάκις, καίτοιγε εἰπών, Οἱ τόποι οὐκ ἐξαριθμηθήσεται τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, οὕτως οὐδὲ τὸ σπέρμα ὑμῶν; ἤτοι καθ' ὑπερβολήν ἐστι τοῦτο, ἢ διὰ τοὺς ἀεὶ ἐπιγινομένους οὕτως εἶπε. μιᾶς μὲν γὰρ οἰκίας δυνατὸν τοὺς προγόνους * ἀριθμῆσαι, οἷον, ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος, καὶ ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος· ἐνταῦθα δέ, ὧν τὸ γένος τῷ πλήθει τῶν ἄστρων παρεικάζεται, οὐκ ἔστι. τοιαῦται αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ, οὕτως ἀμήχανοι αὐτοῦ αἱ ὑποσχέσεις. εἰ δὲ ἅπερ ἐν προσθήκης μέρει ὑπέσχετο, οὕτω θαυμαστά, οὕτω παράδοξα, οὕτω * μεγαλόδωρα, τίνα ἔσται ἐκεῖνα, ὧν ταῦτα προσθήκη, ὧν ἐκ περιουσίας ταῦτα;

ΗΘΙΚΟΝ

Τί τοίνυν τῶν ἐπιτυγχανόντων μακαριώτερον; τί τῶν ἀποτυγχανόντων ἀθλιώτερον; εἰ γὰρ πατρίδος τις ἐκβεβλημένος, ὑπὸ πάντων ἐλεεῖται, καὶ κληρονομίαν ἀπολέσας δοκεῖ παρὰ πᾶσιν ἐλεεινὸς εἶναι· ὁ τοῦ οὐρανοῦ ἐκπίπτων, καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν ἐκεῖ, πόσοις ὀφείλει δάκρυσι δακρύεσθαι; μᾶλλον δὲ οὐδὲ δακρύεσθαι. δακρύεται γάρ τις ὅταν τι πάθῃ, ὧν οὐκ αὐτός ἐστιν αἴτιος· ὅταν δὲ ἐξ οἰκείας γνώμης ἑαυτὸν περιπείρῃ τῇ κακίᾳ, οὐδὲ δακρύων, ἀλλὰ θρήνων ἐστὶν ἄξιος, μᾶλλον δὲ καὶ τότε πένθους. ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, καίτοι ἀσεβοῦσαν, ἐπένθησε καὶ ἐδάκρυσεν. ὄντως μυρίων ὀδυρμῶν ἄξιοί ἐσμεν, μυρίων θρήνων. ἐὰν πᾶσα ἡ * οἰκουμένη λαβοῦσα φωνήν, καὶ λίθοι καὶ ξύλα καὶ δένδρα καὶ θηρία καὶ ὄρνιθες καὶ ἰχθύες, καὶ ἁπλῶς πᾶσα ἡ οἰκουμένη * ἐὰν λαβοῦσα φωνὴν [ἡμᾶς] ὀδύρηται τοὺς ἐκπεπτωκότας τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, οὐδὲν κατ' ἀξίαν ὀδύρεται, οὐδὲ θρηνήσει. ποῖος γὰρ λόγος παραστῆσαι δυνήσεται, ποῖος νοῦς ἐκείνην τὴν μακαριότητα [καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκείνην], τὴν ἡδονήν, τὴν δόξαν, τὴν εὐφροσύνην, τὴν λαμπρότητα, ἃ ὀφθαλμός, φησιν, οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; οὐκ εἶπεν ὅτι ὑπερβαίνει ἁπλῶς, ἀλλ' οὐδὲ ἐνενόησέ ποτέ τις, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ὧν γὰρ ἑτοι-

α. Κορ. β. θ.

μαστής

μαστὴς καὶ παρασκευαστὴς ὁ Θεὸς ἀγαθῶν, ποῖα εἰκὸς εἶναι ταῦτα; Εἰ γὰρ ποιήσας ἡμᾶς,
εὐθέως, οὐδενὸς παρ' ἡμῶν προϋπηργμένου, τοσαῦτα ἐχαρίσατο, παράδεισον, ὁμιλίαν τὴν
μετ' αὐτοῦ, ἀθανασίαν ὑπέσχετο, βίον μακάριον, καὶ φροντίδων ἀπηλλαγμένον· τοῖς τοσαῦ-
τα πεποιηκόσι καὶ ἠθληκόσι, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπομείνασι, τί οὐ χαρίσεται; τοῦ μονογενοῦς οὐκ
ἐφείσατο δι' ἡμᾶς, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν γνήσιον εἰς θάνατον ἔδωκε δι' ἡμᾶς. Εἰ δὲ ἐχθροὺς ὄντας τοι-
ούτων κατηξίωσε, τίνος οὐ καταξιώσει φίλους γενομένους; τίνος οὐ μεταδώσει καταλλάξας ἑαυ-
τῷ; καὶ πλούσιός ἐστι σφόδρα, καὶ ἀπείρως ἐπιθυμεῖ καὶ σπουδάζει τῆς ἡμετέρας φιλίας τυχεῖν·
ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν ἐκείνου σπουδάζομεν, ἀγαπητοί. τί λέγω, οὐ σπουδάζομεν; οὐ θέ-
λομεν οὕτω τυχεῖν αὐτοῦ τῶν ἀγαθῶν, ὡς αὐτὸς θέλει. καὶ ὅτι πλέον ἐκεῖνος θέλει, δι' ὧν ἐποίησεν,
ἔδειξεν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν μόλις ὀλίγου καταφρονοῦμεν χρυσίου· αὐτὸς δὲ ὑπὲρ ἡμῶν
καὶ τὸν υἱὸν ἔδωκε τὸν αὐτοῦ. χρησώμεθα ὡς δεῖ τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί, ἀπολαύσωμεν αὐτοῦ
τῆς φιλίας. Ὑμεῖς γὰρ φίλοι μου ἐστέ, φησιν, ἐὰν ποιῆτε ἃ λέγω ὑμῖν. Βαβαὶ τοὺς ἐχθροὺς Ιωαν. ιε. ιδ.
τοὺς ἀπείρως αὐτοῦ διεστηκότας, ὧν ἀσυγκρίτῳ τῇ ὑπερβολῇ κατὰ πάντα διενήνοχε, τούτους
φίλους ἐποίησε, καὶ καλεῖ φίλους. τί οὖν οὐχ αἱρετὸν παθεῖν ὑπὲρ ταύτης τῆς φιλίας; ἀλλ'
ἡμεῖς ὑπὲρ ἀνθρώπων φιλίας μὲν πολλάκις καὶ κινδυνεύομεν· ὑπὲρ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐδὲ
χρήματα προϊέμεθα. πένθους ὄντως ἄξια τὰ ἡμέτερα, πένθους καὶ δακρύων καὶ ὀδυρμῶν καὶ ὀ-
λοφυρμοῦ μεγάλου καὶ κοπετοῦ. τῆς ἐλπίδος ἡμῶν ἐξεπέσαμεν, ἐταπεινώθημεν ἀπὸ τοῦ
ὕψους ἡμῶν, ἀνάξιοι τῆς τιμῆς ἐφάνημεν τοῦ Θεοῦ, ἀγνώμονες, καὶ μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἐφά-
νημεν ἀχάριστοι. ἐγύμνωσεν ἡμᾶς πάντων ὁ διάβολος τῶν ἀγαθῶν. οἱ καταξιωθέντες
εἶναι υἱοί, οἱ ἀδελφοὶ καὶ συγκληρονόμοι, τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ οὐδὲν διενηνόχαμεν τῶν ὑβριζόν-
των αὐτόν. τίς ἡμῖν ἔσται παραμυθία λοιπόν; αὐτὸς ἡμᾶς ἐκάλεσε πρὸς τὸν οὐρανόν, ἡμεῖς
δὲ ἑαυτοὺς πρὸς τὴν γέενναν ὠθήσαμεν. Ἀρὰ καὶ ψεῦδος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ
τῆς γῆς. οἱ μὲν αἵματα ἐφ' αἵμασι μιγνύουσιν· οἱ δὲ πράγματα πράττουσιν αἱμάτων
χείρονα. πολλοὶ τῶν ἀδικουμένων, πολλοὶ τῶν πλεονεκτουμένων, μυρίους εὔχονται θανά-
τους, ἢ ταῦτα παθεῖν· καὶ εἰ μὴ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐδεδοίκεσαν, καὶ διεχειρίσαντο ἑαυτούς,
οὕτω φονῶντες καθ' ἑαυτῶν. ταῦτ' οὖν οὐχ αἱμάτων χείρω; Οἴμοι ψυχή (ἐλεεινῶς ἀποδυ- Μιχ. ζ. β.
σπετῶν ὁ προφήτης) ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ
ὑπάρχει. νῦν δὲ καὶ ἡμεῖς τοῦτο βοήσομεν περὶ ἡμῶν αὐτῶν πρέπον. ἀλλά μοι τοὺς θρήνους
συλλάβεσθε. τάχα τινὲς καὶ οἰωνίζονται καὶ γελῶσι. πλὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτείνειν μᾶλλον
χρὴ τοὺς θρήνους, ὅτι οὕτω μαινόμεθα καὶ παραπαίομεν, ὅτι οὐδὲ εἰ μαινόμεθα ἴσμεν, ἀλλ' ἐφ'
οἷς ἐχρῆν στένειν, γελῶμεν. Ἀποκαλύπτεται, ἄνθρωπε, ὀργὴ ἀπ' οὐρανοῦ, ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν Ρωμ. α. ιη.
καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐ- Ψαλ. μθ. γ.
τοῦ καταιγὶς σφοδρά. πῦρ ἐναντίον αὐτοῦ προπορεύσεται, καὶ φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.
Ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλίβανος καιόμενος, καὶ οὐδεὶς ταῦτα εἰς νοῦν βάλλεται, ἀλλὰ μύθων Μαλαχ. δ. α.
μᾶλλον καταπεφρόνηται τὰ φρικώδη ταῦτα πράγματα καὶ φοβερά, καὶ πεπάτηται. ὁ
ἀκούων, οὐδεὶς· οἱ δὲ γελῶντες καὶ χλευάζοντες, πάντες. τίς ἔσται ἡμῖν πόρος; πόθεν σωτη-
ρίαν εὑρώμεθα; ἀπολώλαμεν, παραναλώμεθα, γεγόναμεν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν κατάγελως, καὶ
χλευασμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν δαιμόνων. μέγα φρονεῖ νῦν ὁ διάβολος, γαυροῦται καὶ χαί-
ρει. ἐν αἰσχύνῃ οἱ πιστευθέντες ἡμᾶς ἄγγελοι πάντες, ἐν κατηφείᾳ. οὐδεὶς ὁ ἐπιστρέ-
φων· εἰκῇ πάντα ἡμῖν ἀνάλωται, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν δοκοῦμεν ληρεῖν. εὔκαιρον καὶ νῦν καλέσαι
τὸν οὐρανόν, ὅτι οὐδεὶς ὁ ἀκούων· διαμαρτύρασθαι τὰ στοιχεῖα· Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ Ησ. α. β.
γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε. δότε χεῖρα, ὀρέξατε οἱ μηδέπω καταβαπτισθέντες, τοῖς ὑπὸ
τῆς μέθης ἀπολωλόσιν· οἱ ὑγιαίνοντες, τοῖς κάμνουσιν, οἱ νήφοντες, τοῖς μαινομένοις, οἱ ἑ-
δραῖοι τοῖς περιφερομένοις. μηδείς, παρακαλῶ, χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ φίλου προτιμάτω,

καὶ

καὶ ἡ ὕβρις, καὶ ἡ ἐπιτίμησις εἰς ἓν ὁράτω μόνον, αὐτοῦ τὴν ὠφέλειαν. ὅταν πυρετὸς καταλάβῃ, καὶ δοῦλοι κρατοῦσι δεσποτῶν. ὅταν γὰρ ἐκεῖνος μὲν ἐπίκειται τὴν ψυχὴν συγχέων, ἀνδράποδων δὲ ἑσμὸς παρεστήκῃ, οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν νόμον τὸν δεσποτικὸν ἐν τῇ βλάβῃ τοῦ δεσπότου. συστρέψωμεν ἑαυτούς, παρακαλῶ· πόλεμοι καθημερινοί, καταποντισμοί, ἀπώλειαι μυρίαι κύκλῳ, καὶ πάντοθεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς περιτειχίζεται. ἡμεῖς δὲ ὡς εὐαρεστοῦντες, οὕτως ἐσμὲν ἐν ἀδείᾳ. πάντες τὰς χεῖρας εἰς πλεονεξίαν ἐκπετάζομεν, οὐδεὶς εἰς βοήθειαν· πάντες εἰς ἁρπαγήν, οὐδεὶς εἰς προστασίαν. ἕκαστος πῶς πλείονα τὰ ὄντα ποιήσει ἐσπούδακεν, οὐδεὶς πῶς βοηθήσει τῷ δεομένῳ· ἕκαστος πῶς προσθῇ τοῖς χρήμασι, πολλὴν ἔχει τὴν μέριμναν, οὐδεὶς ὅπως τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ διασώσῃ. φόβος εἷς ἔχει πάντας, μὴ πένητες, φησί, γενώμεθα· μὴ εἰς γέενναν δὲ ἐμπέσωμεν, οὐδεὶς ἀγωνιᾷ καὶ τρέμει. ταῦτα θρηνῶ, ταῦτα κατηγορῶ, ταῦτα διαβολῆς ἄξια. [ἀλλ'] οὐ ταῦτα ἐβουλόμην λέγειν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὀδύνης βιάζομαι. σύγγνωτε· ὑπὸ τοῦ πένθους ἀναγκάζομαι πολλὰ καὶ ὧν οὐ βούλομαι, φθέγξασθαι. χαλεπὴν ὁρῶ τὴν πληγήν, ἀπαραμύθητον τὴν συμφοράν, παρακλήσεως μείζονα τὰ καταλαβόντα ἡμᾶς δεινά· ἀπολώλαμεν. Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, ἵνα θρηνήσω; κλαύσωμεν, ἀγαπητοί, κλαύσωμεν, στενάξωμεν. τάχα τινές εἰσιν ἐνταῦθα λέγοντες, πάντα θρήνους ἡμῖν λέγει, πάντα δάκρυα. οὐκ ἐβουλόμην, πιστεύσατε, οὐκ ἐβουλόμην, ἀλλ' ἐγκώμια καὶ ἐπαίνους διεξιέναι. νυνὶ δὲ τούτων ὁ καιρός. οὐ τὸ θρηνεῖν, ἀγαπητοί, χαλεπόν, ἀλλὰ τὸ θρήνων ἄξια ποιεῖν. οὐ τὸ ὀδύρεσθαι, ἀποτρόπαιον, ἀλλὰ τὸ τὰ ὀδυρμῶν ἄξια πράττειν. μὴ κολασθῇς, καὶ οὐ πενθῶ· μὴ ἀποθάνῃς, καὶ οὐ κλαίω. ἀλλ' ἐὰν μὲν τὸ σῶμα κέηται νεκρόν, πάντας παρακαλεῖς συναλγεῖν, καὶ ἀσυμπαθεῖς ἡγῇ τοὺς μὴ πενθοῦντας· τῆς δὲ ψυχῆς ἀπολλυμένης, λέγεις μὴ πενθεῖν; ἀλλ' οὐ δύναμαι πατὴρ ὢν μὴ δακρύων. πατήρ εἰμι φιλόστοργος. ἀκούσατε οἷα βοᾷ ὁ Παῦλος· Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω. ποία μήτηρ κύουσα οὕτω πικρὰς ἀφίησι φωνάς, ὡς ἐκεῖνος; εἴθε ἐνῆν τὴν πυρὰν αὐτὴν τῆς διανοίας ἰδεῖν, καὶ εἶδες ἄν, ὅτι πάσης γυναικὸς καὶ κόρης χηρείαν ἄωρον ὑποστάσης πλέον καίομαι. οὐχ οὕτως ἐκείνη τὸν ἄνδρα πενθεῖ τὸν ἑαυτῆς, οὐδὲ μήτηρ υἱόν, ὡς ἐγὼ τὸ πλῆθος τοῦτο τὸ παρ' ἡμῖν. οὐδεμίαν ὁρῶ προκοπήν, πάντα εἰς διαβολὰς καὶ κατηγορίας. οὐδεὶς ἔργον τίθεται ἀρέσκειν Θεῷ· ἀλλὰ τὸν δεῖνα, φησίν, εἴπωμεν κακῶς, καὶ τὸν δεῖνα. ὁ δεῖνα ἀνάξιος τοῦ κλήρου, ὁ δεῖνα ἀσέμνως βιοῖ. ὀφείλοντες τὰ ἡμέτερα πενθεῖν κακά, κρίνομεν ἑτέρους, οὐδὲ ὅτι καθαροί ἐσμεν ἁμαρτημάτων ὀφείλοντες τοῦτο ποιεῖν. Τίς γάρ σε διακρίνει, φησί; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου, μυρίων αὐτὸς γέμων κακῶν; ὅταν εἴπῃς, ὁ δεῖνα πονηρός ἐστι καὶ λυμεὼν καὶ μοχθηρός, ἐννόησον σαυτόν, καὶ ἐξέτασον ἀκριβῶς τὰ σαυτοῦ, καὶ μεταμελήσει σοι ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσιν. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι πρὸς ἀρετὴν προτροπή τις τοιαύτη, οἵα ἁμαρτημάτων ἀνάμνησις. ἐὰν ταῦτα τὰ δύο στρέφωμεν παρ' ἑαυτοῖς, δυνησόμεθα τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, δυνησόμεθα καθαίρειν ἑαυτοὺς καὶ ἀποσμήχειν· μόνον λάβωμεν ἔννοιάν ποτε, μεριμνήσωμεν τὸ πρᾶγμα, ἀγαπητοί· ἀλγήσωμεν ἐνταῦθα τῷ λογισμῷ, ἵνα μὴ ἀλγήσωμεν ἐκεῖ τῇ κολάσει, ἀλλ' ἵνα ἀπολαύσωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμός· ἵνα τύχωμεν τῶν ὑπερβαινόντων τὸν ἀνθρώπινον νοῦν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ιερ. θ. α. Γαλ. δ. ιθ. α. Κορ. δ. ζ.

γ. ἐπικ. γ. ἀπαρ. γ. ἀπλ. γ. κα. γ. λυμ.

Λογ. κδ.

Λογ. κδ'. 13 ΚΑΤΑ ΠΙΣΤΙΝ ΑΠΕΘΑΝΟΝ ΟΥΤΟΙ πάντες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς.
14 Οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι.
15 Καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον, ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· 16 Νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν, ἐπουρανίου. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεός, Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν.

Ἡ Πρώτη ἀρετὴ καὶ ἡ πᾶσα ἀρετή, τὸ ξένον εἶναι τοῦ κόσμου τούτου, καὶ παρεπίδημον, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὰ ἐνταῦθα πράγματα, ἀλλὰ ἀπηρτῆσθαι αὐτῶν, ὥσπερ ˝ ξένων. καθάπερ οἱ μακάριοι [μαθηταὶ] ἐκεῖνοι, περὶ ὧν φησι, Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ξένους ἔλεγον εἶναι ἑαυτούς· ὁ δὲ Παῦλος καὶ πολλῷ τι πλέον εἶπεν. οὐ γὰρ ξένον ἑαυτὸν ἁπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ νεκρὸν εἶπε τῷ κόσμῳ*, καὶ τὸν κόσμον αὐτῷ νεκρόν. Ἐμοὶ γάρ, φησιν, ὁ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. ἀλλ' ἡμεῖς ὡς καὶ πολῖται, καὶ σφόδρα ζῶντες ὡς πολῖται, οὕτω πάντα ἐνταῦθα πραγματευόμεθα. καὶ ὅπερ * ἦσαν τῷ κόσμῳ οἱ δίκαιοι, ξένοι καὶ νεκροί, τοῦτο ἡμεῖς ἐσμεν τῷ οὐρανῷ· ὅπερ δὲ ἦσαν ἐκεῖνοι τῷ οὐρανῷ, ζῶντες καὶ πολιτευόμενοι, τοῦτο ἡμεῖς ἐσμεν τῷ κόσμῳ. διὰ τοῦτο τεθνήκαμεν, ὅτι τὴν ὄντως ζωὴν ἠρνησάμεθα, καὶ τὴν πρόσκαιρον ταύτην εἱλόμεθα. διὰ τοῦτο ˝ παροξύνομεν τὸν Θεόν, ὅτι προκειμένης ἡμῖν τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπολαύσεως, οὐδὲ οὕτω τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀποστῆναι βουλόμεθα, ἀλλά, καθάπερ τινὲς σκώληκες, ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὴν γῆν, καὶ πάλιν ἀπὸ ταύτης εἰς ταύτην περιστρεφόμεθα, καὶ ὅλως οὐδὲ μικρὸν ἀνακύψαι βουλόμεθα, οὐδὲ ἀποστῆσαι ἑαυτοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἀλλ' ὥσπερ ὑπό τινος κάρου καὶ ὕπνου καὶ μέθης καταβαπτισθέντες, καταπεπλήγμεθα φανταζόμενοι. καὶ καθάπερ οἱ γλυκεῖ κατεχόμενοι ὕπνῳ, οὐ μόνον ἐν νυκτί, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄρθρου καταλαβόντος, καὶ λαμπρᾶς γινομένης ἡμέρας κεῖνται ἐπὶ κλίνης, καὶ οὐκ αἰσχύνονται τῇ ἡδονῇ χαριζόμενοι, καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς σπουδῆς τοῦτον, καιρὸν ποιούμενοι ὕπνου καὶ νωθείας· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, τῆς ἡμέρας ἐγγιζούσης, τῆς νυκτὸς προκοπτούσης, μᾶλλον δὲ τῆς ἡμέρας (Ἐργάζεσθε γάρ, φησιν, ἕως ἐστὶν ἡμέρα) ἡμέρας οὔσης, τὰ τῆς νυκτὸς πράττομεν ˝ ἅπαντα, καθεύδοντες, ὀνείρατα βλέποντες, φαντασίαις ἐντρυφῶντες. καὶ μεμύκασιν ἡμῖν οἱ τῆς διανοίας ὀφθαλμοί, καὶ οἱ τοῦ σώματος, παραφθεγγόμεθα, παραλαλοῦμεν· κἂν βαθεῖαν ἡμᾶς πλήξῃ τις πληγήν, οὐδὲ αἰσθανόμεθα, κἂν πᾶσαν ἡμῶν διαρπάσῃ τὴν οὐσίαν, κἂν αὐτὴν ἐμπρήσῃ τὴν οἰκίαν. μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀναμένομεν ἑτέρους τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ τοῦτο πράττομεν ˝ κεντοῦντες ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ πλήττοντες, ἀσχημόνως κείμενοι, καὶ γεγυμνωμένοι πάσης εὐδοξίας, πάσης τιμῆς, καὶ τὰ αἰσχρὰ ἡμῶν ἔργα οὔτε αὐτοὶ συγκαλύπτοντες, οὔτε ἑτέροις ἐπιτρέποντες τοῦτο ˝ ποιεῖν, ἀλλ' εἰς μέσον ἀσχημοσύνην τοῖς ὁρῶσι καὶ ˝ παριοῦσι προκείμενοι εἰς γέλωτα, εἰς σκώμματα μυρία. οὐκ οἴεσθε καὶ αὐτοὺς τοὺς πονηροὺς καταγελᾶν τῶν ὁμοτρόπων, καὶ καταγινώσκειν αὐτῶν; ἐπειδὴ γὰρ ἡμῖν ἐντέθεικεν ὁ Θεὸς δικαστήριον ἀδέκαστον, οὐδέποτε διαφθειρόμενον, κἂν εἰς αὐτὸν τῆς κακίας ἔλθωμεν τὸν πυθμένα· τούτου χάριν καὶ αὐτοὶ οἱ πονηροὶ καταδικάζουσιν ἑαυτούς, κἂν αὐτοὺς καλέσῃ τις τοῦτο, ὅπερ εἰσίν, αἰσχύνονται, ˝ ὀργίζονται, ὕβριν τὸ πρᾶγμα φασιν. οὕ-

τως

Margin: Ἑβρ. ια. λζ. — Γαλ. ϛ. ιδ. — Ἰωάν. θ. δ.

πως εἰ καὶ μὴ δι᾽ ἔργων, ἀλλὰ διὰ λόγων καταδικάζουσιν ἅπερ πράττουσι, διὰ τοῦ συνειδό-
τος, μᾶλλον δὲ, καὶ διὰ τῶν ἔργων. ὅταν γὰρ λανθάνοντες καὶ κρυπτόμενοι πράττωσι, μέγιστον
ἐκφέρουσι δεῖγμα γνώμης, ἣν περὶ τοῦ πράγματος ἔχουσιν. οὕτω γὰρ δήλη ἐστὶν ἡ κακία,
ὡς πάντας αὐτῆς εἶναι κατηγόρους, καὶ τοὺς μετιόντας αὐτήν. τοσοῦτον δὲ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ὡς καὶ
παρὰ τῶν ἐκείνων θαυμάζεσθαι τῶν μὴ ζηλούντων αὐτήν. καὶ γὰρ ὁ πόρνος ἐπαινέσεται τὴν
σωφροσύνην, καὶ ὁ πλεονέκτης καταγνώσεται τῆς ἀδικίας, καὶ ὁ ὀργίλος τὴν ἀνεξικακίαν
θαυμάσεται, καὶ τὴν μικροψυχίαν μέμψεται, καὶ τὴν ἀσέλγειαν ὁ ἀσελγής. πῶς οὖν αὐτὰ
μέτεισι, φησιν; ἀπὸ ῥᾳθυμίας πολλῆς, οὐ κρίνας εἶναι καλόν. ἐπεὶ οὐδ᾽ ἂν ᾐσχύνθη τῷ πρά-
γματι, οὐδ᾽ ἂν ἠρνήσατο κατηγοροῦντος ἑτέρου. πολλοὶ δὲ καὶ προληφθέντες, τὴν αἰσχύ-
νην οὐ φέροντες, καὶ ἀπήγξαντο. τοσαύτη τοῦ καλοῦ καὶ πρέποντος ἔνεστιν ἡμῖν ἡ μαρτυρία·
οὕτως ἡλίου λαμπρότερα τὰ καλὰ, καὶ πάντων δυσειδέστερα τὰ ἐναντία. ξένοι καὶ παρεπί-
δημοι ἦσαν οἱ ἅγιοι. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ποῦ δὲ ὁμολογεῖ ὁ Ἀβραὰμ ξένος εἶναι καὶ παρεπί-
δημος; ἴσως μὲν καὶ αὐτὸς ὡμολόγησεν. ὁ δὲ Δαβὶδ ὅτι ὡμολόγησε, παντί που δῆλον. καὶ ἄκουε

Ψαλ. λη ιγ.

αὐτοῦ λέγοντος, Ὅτι ξένος [εἰμι] καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου. οἱ γὰρ ἐν σκηναῖς
κατοικοῦντες, οἱ ἀργυρίου καὶ τάφους ὠνούμενοι, δῆλον ὅτι ξένοι τινὲς οὕτως ἦσαν, ὥστε μηδὲ ὅπου θάψουσι
τοὺς νεκροὺς ἑαυτῶν ἔχειν. τί οὖν; ἆρα τῆς γῆς ἐκείνης μόνον ἔλεγον εἶναι ξένοι τῆς ἐν Παλαιστίνῃ; οὐδαμῶς·
ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης πάσης. καὶ εἰκότως. οὐδὲν γὰρ ἑώρων ἐν αὐτῇ τούτων, ὧν ἐβούλοντο, ἀλλὰ
πάντα ξένα καὶ ἀλλότρια. αὐτοὶ μὲν οὖν τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν ἐβούλοντο. ἐνταῦθα δὲ ἔνθα
ἦν κακία πολλὴ, καὶ ἀπεξένωτο πρὸς αὐτοὺς τὰ πράγματα, οὐδένα φίλον, οὐδένα οἰκεῖον
εἶχον, πλὴν ὀλίγων τινῶν. πῶς δὲ ξένοι ἦσαν; οὐχ ὡς ἐπιμελούμενοι τῶν ἐνταῦθα. καὶ τοῦτο οὐ διὰ

Γεν. ιβ. α.

ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων αὐτῶν ἐδείκνυον. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Εἶπε τῷ Ἀβρα-
άμ, ἄφες τὴν πατρίδα τὴν δοκοῦσαν, καὶ ἐλθὲ ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν· καὶ οὐκ ἀντέσχετο τῶν οἰκείων,
ἀλλ᾽ ὡς ξένην μέλλων ἀφιέναι, οὕτως ἀπροσπαθῶς αὐτὴν εἴασεν. Εἶπεν αὐτῷ, ἀνένεγ-

Γεν. κβ β.

κε τὸν υἱόν σου· καὶ ὡς οὐκ ἔχων υἱὸν, [οὕτως αὐτὸν ἀνήνεγκεν,] ὡς οὐκ ἐνδεδυμένος τὴν φύσιν,
οὕτως αὐτὸν ἀνήνεγκε. τὰ χρήματα κοινὰ ἐκέκτητο τοῖς παριοῦσιν ἅπασι, καὶ οὐδὲν τὸ πρᾶ-
γμα ἡγεῖτο. τῶν πρωτείων ἑτέροις παρεχώρει, εἰς κινδύνους ἑαυτὸν ἐνέβαλλε, μυρία ἔ-
πασχε δεινὰ, οὐκ οἰκίας ᾠκοδόμει λαμπρὰς, οὐδὲ ἐτρύφα, οὐχ ἱματίων ἐπεμελεῖτο, οὐκ
ἄλλου οὐδενὸς, ἃ τῶν ἐνταῦθά ἐστιν· ἀλλὰ* πάντα τὰ τῆς ἐκεῖ πόλεως ἐπολιτεύετο, φι-
λοξενίαν ἐπεδείκνυτο, φιλαδελφίαν, ἐλεημοσύνην, ἀνεξικακίαν, ὑπεροψίαν χρημάτων, καὶ
τῆς παρούσης δόξης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. καὶ ὁ τούτου δὲ παῖς τοιοῦτος ἦν· ἐλαυνόμενος,
πολεμούμενος εἶκε καὶ παρεχώρει, ἅτε ἐν ξένῃ ὤν. οἱ γὰρ ξένοι, ὅσα ἂν πάθωσι, φέρουσιν,
ἅτε οὐκ ὄντες ἐν πατρίδι. καὶ τῆς γυναικὸς ἀφαιρουμένης, καὶ τοῦτο ἔφερεν, ἅτε ξένος. τὰ
δὲ ἄλλα πάντα ἐπολιτεύετο, σωφροσύνην, κοσμιότητα ἐπιδεικνύμενος πᾶσαν. καὶ γὰρ μετὰ τὸ
παιδοποιῆσαι, οὐκέτι ὡμίλησε τῇ γυναικί. καὶ παρελθούσης δὲ τῆς ἀκμῆς τῆς νεότητος, τότε
αὐτὴν ἠγάγετο, δεικνὺς ὅτι οὐ πάθους ἕνεκεν τοῦτο ἐποίει, ἀλλ᾽ ὑπηρετούμενος τῇ ἐπαγγελίᾳ
τοῦ Θεοῦ. τί δὲ ὁ Ἰακώβ; οὐχὶ ἄρτον ἐζήτει μόνον, καὶ ἱμάτιον, ἃ ξένων ἐστὶν ὄντως αἰτήματα
τῶν εἰς πενίαν ἐλθόντων πολλήν; οὐχὶ ἐλαυνόμενος ἀνεχώρει, καθάπερ ξένος; οὐχὶ ἐθή-
τευεν; οὐχὶ μυρία ἔπασχε δεινὰ, πανταχοῦ, καθάπερ ξένος; ταῦτα δὲ πάσχοντες
ἔφερον, δεικνύντες ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσιν ἑτέραν. βαβαὶ, πόση διαφορά; ἐκεῖ-
νοι μὲν ὤδινον καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, ἀπαλλαγῆναι βουλόμενοι ἐντεῦθεν, καὶ πρὸς τὴν
αὐτῶν πατρίδα ἐπανελθεῖν. ἡμεῖς δὲ τοὐναντίον. ἂν γὰρ πυρετὸς ἐμπέσῃ, πάντα ἀ-
φέντες, καθάπερ τὰ παιδία τὰ μικρὰ, κλαυθμυριζόμεθα, τὸν θάνατον δεδοίκαμεν·
καὶ εἰκότως τοῦτο πάσχομεν. ἐπεὶ γὰρ οὐχ ὡς ξένοι διάγομεν ἐνταῦθα, οὐδ᾽ ὡς
ἐπὶ πατρίδα σπεύδομεν, ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ κόλασιν ἀπιόντες ἐσμὲν, διὰ τοῦτο ἀλγοῦμεν, ὅτι τοῖς

πράγμασι

προστάγμασιν οὐκ ἐχρησάμεθα εἰς δέον, ἀλλὰ τὴν τάξιν ἀντεστρέψαμεν, διὰ τοῦτο ὀδυρόμεθα ὅτι χαίρειν ἐχρῆν, διὰ τοῦτο φρίττομεν, καθάπερ τινὲς ἀνδροφόνοι καὶ λῄσταρχοι, μέλλοντες δικαστηρίῳ "παρίστασθαι, καὶ πάντα λογιζόμενοι ἅπερ ἔπραξαν, καὶ διὰ τοῦτο δεδοικότες καὶ τρέμοντες. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοιοῦτοι, ἀλλ' ἠπείγοντο· ὁ δὲ Παῦλος καὶ ἐστέναζε. καὶ ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῷ σκήνει ὄντες, στενάζομεν βαρούμενοι. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ. ξένοι [, φησίν,] ἦσαν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, καὶ πατρίδα ἐζήτουν. ποίαν δὴ ταύτην; ἆρα ἣν εἴασαν; οὐδαμῶς. τί γὰρ ἐκώλυεν αὐτούς, εἴγε ἐβούλοντο, ὑποστρέψαι πάλιν, καὶ γενέσθαι πολίτας; ἀλλ' ἐκείνην ἐζήτουν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτω πρὸς τὴν ἀποδημίαν τὴν ἐντεῦθεν ἔσπευδον, καὶ οὕτως ἤρεσκον Θεῷ. διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεός, Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν. βαβαί, ὅσον ἀξίωμα; Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν κατεδέξατο. τί λέγεις; Θεὸς τῆς γῆς καλεῖται, καὶ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς μέγα τι τέθεικας τὸ οὐκ ἐπαισχύνεσθαι Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν; μέγα, καὶ ὄντως μέγα, καὶ πολλῆς μακαριότητος τοῦτο τεκμήριον. πῶς; ὅτι γῆς μὲν καὶ οὐρανοῦ οὕτω καλεῖται Θεός, ὡς καὶ ἑλλήνων· καὶ οὐρανοῦ μὲν καὶ γῆς Θεός, ἢ ἔκτισε καὶ ἐδημιούργησεν αὐτά· τῶν δὲ ἁγίων ἐκείνων, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς φίλος τις "γνήσιος. ἐπὶ δὲ ὑποδείγματος ὑμῖν [αὐτὸ] ποιήσω φανερόν. οἷον ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς μεγάλαις οἰκίαις, ὅταν τινὲς εὐδοκιμῶσι τῶν προεστηκότων τῆς οἰκίας, καὶ σφόδρα εὐδοκιμῶσι, καὶ πάντα αὐτοὶ διέπωσι, καὶ πρὸς τὸν δεσπότην πολλὴν τὴν παρρησίαν ἔχωσιν, ἀπ' αὐτῶν ὁ δεσπότης καλεῖται· καὶ πολλοὺς ἄν τις εὕροι οὕτω καλουμένους. τί δὲ λέγω; ὥσπερ ἂν εἴπῃ, ὁ Θεός, οὐχ ὁ τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' ὁ τῆς οἰκουμένης· οὕτως ἂν εἴποι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ. ἀλλ' οὐκ ἴστε ὅσον ἐστὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἐπεὶ μηδὲ τυγχάνομεν αὐτοῦ. ὥσπερ γὰρ νῦν ὁ Κύριος τῶν χριστιανῶν ἁπάντων λέγεται Θεός, καὶ ὅμως ὑπερβαίνει τὸ ὄνομα τὴν ἡμετέραν ἀξίαν· εἰ δὲ ἑνὸς κληθείη Θεός, ἐννόησον ὅσον τὸ μέγεθος. ὁ τῆς οἰκουμένης * Θεός, οὐκ ἐπαισχύνεται τριῶν καλεῖσθαι Θεός· εἰκότως. οὐ γὰρ τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ μυρίων τοιούτων εἰσὶν ἀντίρροποι οἱ ἅγιοι. Κρείττων γὰρ εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι. ὅτι δὲ οὕτως ἑαυτοὺς ξένους ἐκάλουν, δῆλον. ἴσως δὲ οὗτοι διὰ τὴν ξενίαν ἔλεγον εἶναι ξένοι· τί δαὶ καὶ ὁ Δαβίδ; οὐχὶ βασιλεὺς ἦν; οὐχὶ προφήτης; οὐχὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι διετέλει; τίνος οὖν "ἕνεκεν φησί, Ξένος καὶ παρεπίδημός εἰμι; πῶς εἶ ξένος; Καθώς, φησί, πάντες οἱ πατέρες μου. ὁρᾷς ὅτι κἀκεῖνοι ξένοι ἦσαν; ἔχομεν πατρίδα, φησίν, ἀλλ' οὐ τὴν ὄντως πατρίδα. πῶς δὲ σὺ "ξένος; τῆς γῆς. οὐκοῦν κἀκεῖνοι τῆς γῆς. καθὼς γὰρ ἐκεῖνοι, οὕτω καὶ οὗτος· καὶ καθὼς οὗτος, οὕτω κἀκεῖνοι.

Β. Κορ. ε. δ. — Σοφ. ις. α. — Ψαλ. λη. ιγ.

ΗΘΙΚΟΝ

Γενώμεθα τοίνυν ξένοι κἂν νῦν καὶ ἡμεῖς, ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῇ ἡμᾶς ὁ Θεός, Θεὸς "ἐπικαλεῖσθαι ἡμῶν. αἰσχύνη γὰρ αὐτῷ, ὅταν ἀνδρῶν πονηρῶν καλῆται Θεός, καὶ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς καὶ αὐτός, ὥσπερ οὖν δοξάζεται, ὅταν ἀγαθῶν ᾖ, καὶ χρηστῶν, καὶ ἀσκούντων ἀρετήν. εἰ γὰρ ἡμεῖς παραιτούμεθα καλεῖσθαι δεσπόται πονηρῶν ἡμῶν δούλων, καὶ ἀφίεμεν αὐτούς· κἂν εἴπῃ τις προσελθών, ὁ δεῖνα μυρία ἐργάζεται κακά, "ἆρα σὸς δοῦλός ἐστιν; εὐθέως φαμέν, [ὅτι] οὐδαμῶς, ἀποτριβόμενοι τὸ ὄνειδος (σχέσις γάρ ἐστι τῷ δούλῳ πρὸς τὸν δεσπότην, καὶ διαβαίνει "ἡ ἀδοξία καὶ εἰς τοῦτον ἀπ' ἐκείνου) πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός. ἀλλ' ἐκεῖνοι οὕτως ἦσαν λαμπροί, οὕτω παρρησίας μεστοί, ὡς μὴ μόνον αὐτὸν μὴ ἐπαισχύνεσθαι παρ' ἐκείνων καλούμενον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν λέγει, ὅτι Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Γενώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ξένοι· ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῇ ἡμᾶς ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῇ, καὶ τῇ γεέννῃ παραδῷ. τοιοῦτοι ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ λέγοντες, Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; ἀλλ' "ὁρᾶτε τί φθέγγεται πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. ὅπερ ἂν ποιήσειεν δεσπόται οἰκετῶν πονηρῶν προστρεχόντων αὐτοῖς, βουλόμενοι τὸ ὄνειδος ἀποτρίψασθαι, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, φησί. πῶς οὖν κο-

Ἐξοδ. γ. ς. — Ματθ. ζ. κβ.

α Τιμ. ϛ. ι. — Ιωαν. ιδ. ιε. — κεφ. ιε. ι.

λάζεις, οὓς οὐκ οἶδας; οὐκ οἶδα ἑτέρως, εἶπον· τουτέστιν, ἀρνοῦμαι ὑμᾶς, καὶ παραιτοῦμαι. ἀλλὰ μὴ γένοιτο ταύτην ἡμᾶς ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν τὴν ὀλεθρίαν καὶ φρικώδη. εἰ γὰρ οἱ δαίμονας ἐκβαλόντες, καὶ προφητείας ἐργασάμενοι, ἐπειδὴ βίον οὐκ εἶχον συμβαίνοντα τοῖς λόγοις, ἠρνήθησαν· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς; καὶ πῶς, φησὶν, ἔνι προφητείας ἐπιδειξαμένους, καὶ σημεῖα πεποιηκότας, καὶ δαιμόνια ἐκβαλόντας, ἀρνηθῆναι; εἰκὸς αὐτοὺς ὕστερον μεταβεβλῆσθαι, καὶ γεγενῆσθαι πονηρούς, ὅθεν οὐδὲν ἀπώναντο οὐδὲ τῆς προτέρας ἀρετῆς. οὐ γὰρ τὰ προοίμια δεῖ μόνον ἔχειν λαμπρὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος λαμπρότερον. εἰπὲ γάρ μοι, ὁ ῥήτωρ οὐχὶ τὰ ἐν τῷ τέλει τοῦ λόγου σπουδάζει ποιεῖν λαμπρὰ, ὥστε μετὰ κρότου ἀναχωρεῖν; ὁ δὲ λειτουργῶν πόλει, οὐχὶ τὰ ἐπὶ ἐξόδῳ τῆς λειτουργίας λαμπρότερα ἐπιδείκνυται; ὁ ἀθλητὴς ἐὰν μὴ ἐκεῖνα δείξῃ λαμπρότερα, καὶ μέχρι τέλους νικήσῃ, κἂν πάντας νικήσας νικηθῇ ὑπὸ τοῦ τελευταίου, οὐχὶ πάντα αὐτῷ ἀπόλλυνται; ὁ κυβερνήτης ἂν ἅπαν τὸ πέλαγος διαλαβὼν, πρὸς τῷ λιμένι καταρράξῃ τὸ σκάφος, οὐχὶ πάντα ἀπώλεσε τὸν ἔμπροσθεν πόνον; τί δὲ ὁ ἰατρός; ἐὰν ἀπαλλάξας τῆς νόσου τὸν κάμνοντα, ὅταν μέλλῃ τέλεον ἀπαλλάττειν, τότε διαφθείρῃ, οὐχὶ τὸ πᾶν διέφθειρεν; οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὅσοι μὴ τῇ ἀρχῇ ἀκόλουθον τὸ τέλος ἐπέθηκαν, καὶ σύμφωνον καὶ συνῳδὸν, ἀπώλοντο καὶ διεφθάρησαν. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἀπὸ μὲν τῶν βαλβίδων αὐτῶν λαμπροὶ καὶ γαῦροι προπηδήσαντες, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκλυθέντες, καὶ χαῦνοι γενόμενοι. διὸ καὶ τοῦ βραβείου ἀπεστερήθησαν, καὶ παρὰ τοῦ δεσπότου οὐκ ἐπεγνώσθησαν. ἀκούσωμεν ταῦτα οἱ χρημάτων ἐρῶντες. ἡ γὰρ μεγίστη ἀνομία, αὕτη τυγχάνει. Ῥίζα γάρ ἐστι πάντων, φησὶ, τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. ἀκούσωμεν οἱ βουλόμενοι μείζονα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ποιεῖν, ἀκούσωμεν, καὶ παυσώμεθα τῆς πλεονεξίας ποτὲ, ἵνα μὴ ταῦτα ἀκούσωμεν ἅπερ κἀκεῖνοι. [νῦν αὐτὰ ἀκούσωμεν, καὶ φυλαξώμεθα, ἵνα μὴ τότε ἀκούσωμεν]. νῦν ἀκούσωμεν μετὰ φόβου*, ἵνα μὴ τότε ἀκούσωμεν μετὰ τιμωρίας, Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, φησὶν, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. οὐδὲ τότε, φησὶν, ὅτε τὰς προφητείας ἐπεδείκνυσθε, καὶ τοὺς δαίμονας ἐξεβάλλετε. εἰκὸς αὐτοὺς ἐνταῦθα καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεσθαι, ὅτι καὶ τότε βίου ἦσαν πονηροῦ. παρὰ δὲ τὴν ἀρχὴν, καὶ δι' ἀναξίων ἐνήργει ἡ χάρις. εἰ γὰρ καὶ διὰ Βαλαὰμ ἐνήργησε, πολλῷ μᾶλλον δι' ἀναξίων, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς μέλλοντας κερδαίνειν. εἰ δὲ [καὶ] σημεῖα καὶ τέρατα οὐκ ἴσχυσε κολάσεως ἀπαλλάξαι· πολλῷ μᾶλλον, κἂν ἐν ἀξιώματι ἱερατικῷ τις ὢν τυγχάνῃ, κἂν εἰς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν φθάσῃ, κἂν εἰς τὴν χειροτονίαν ἐνεργήσῃ ἡ χάρις, καὶ εἰς τὰ ἄλλα πάντα διὰ τοὺς τῆς προστασίας δεομένους, ἀκούσεται καὶ αὐτὸς, οὐδέποτέ σε ἔγνων, οὐδὲ τότε, ὅτε ἐνήργησεν ἐν σοὶ ἡ χάρις. βαβαὶ, πόση τῆς τοῦ βίου καθαρότητος ἡ ζήτησις ἐκεῖ; πῶς αὐτὴ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀρκεῖ εἰς τὴν βασιλείαν ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν; ὡς δὲ ἀποῦσα προδίδωσι τὸν ἄνδρα, κἂν μυρία ἔχῃ τέρατα καὶ σημεῖα ἐπιδείκνυσθαι; οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεὸν, ὡς πολιτεία ἀρίστη. Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, φησὶν· οὐκ εἶπε, σημεῖα ποιήσατε, ἀλλὰ τί; τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε. καὶ πάλιν, Φίλους ὑμᾶς λέγω, οὐχ ὅταν δαιμόνια ἐκβάλητε, ἀλλ' ἐὰν τηρήσητε τοὺς λόγους τοὺς ἐμούς. ἐκεῖνα μὲν γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς ἐστι· ταῦτα δὲ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν, καὶ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς. σπουδάσωμεν γενέσθαι φίλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ μένωμεν ἐχθροί. ἀεὶ ταῦτα λέγομεν, ἀεὶ ταῦτα παραινοῦμεν, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ὑμῖν· πλέον δὲ οὐδὲν γίνεται. διὸ καὶ δέδοικα, καὶ ἐβουλόμην μὲν σιγῆσαι, ὥστε μὴ τὸν κίνδυνον ὑμῖν αὐξῆσαι. ὁ γὰρ πολλάκις ἀκούοντα μηδὲ οὕτω ποιεῖν, παροξῦναι τὸν δεσπότην ἐστίν. ἀλλὰ δέδοικα καὶ αὐτὸς τὸν ἕτερον κίνδυνον τὸν τῆς σιγῆς, εἴγε εἰς λόγου διακονίαν τεταγμένος, μέλλοιμι σιγᾷν. τί οὖν ποιήσωμεν, φησὶν, ἵνα σωθῶμεν; ἀρξώμεθα τῆς ἀρετῆς, ἕως καιρὸν ἔχομεν· διανείμωμεν ἑαυτοῖς τὰς ἀρετὰς, καθάπερ τὴν γεωργίαν οἱ γηπόνοι· ἐν τῷ μηνὶ τούτῳ κρατήσωμεν λοιδο-

εἴη, ὕβρεως, ὀργῆς ἀδίκου· καὶ θῶμεν ἑαυτοῖς νόμον, καὶ εἴπωμεν, σήμερον τοῦτο κατορθώσωμεν· καὶ ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἄλλῳ τὴν ἀνεξικακίαν ἑαυτοὺς παιδεύσωμεν, καὶ ἐν ἑτέρῳ ἄλλην ἀρετήν. καὶ ὅταν ἐν ἕξει ταύτης γενώμεθα τῆς ἀρετῆς, ἐφ' ἑτέραν ἔλθωμεν, καθάπερ ἐπὶ τῶν μαθημάτων, τά τε ἤδη κτηθέντα φυλάττοντες, καὶ ἕτερα προσλαμβάνοντες. μετ' ἐκείνην ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροψίαν. πρότερον κατάσχωμεν τὰς χεῖρας ἀπὸ πλεονεξίας, καὶ τότε ποιήσωμεν ἐλεημοσύνην· μὴ πάντα ἁπλῶς συγχέωμεν, ταῖς αὐταῖς χερσὶ καὶ ἁρπάζοντες, καὶ ἐλεοῦντες δῆθεν. μετὰ ταύτην ἐπ' ἄλλην ἀρετήν, καὶ μετ' ἐκείνην ἐπ' ἄλλην. Αἰσχρότης, φησί, καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν. Ταῦτα πῶς κατορθώσωμεν. οὐκ ἔστι χρεία δαπάνης, οὐκ ἔστι πόνων, οὐκ ἔστιν ἱδρώτων· ἀρκεῖ θελῆσαι μόνον, καὶ πάντα λέλυται. οὐ δεῖ μακρὰν ὁδὸν βαδίσαι, οὐδὲ πέλαγος διαλαβεῖν, ἀπελθεῖν, ἀλλὰ σπουδάσαι, καὶ προθυμηθῆναι, καὶ χαλινὸν ἐπιθεῖναι τῇ γλώττῃ πρὸς τὰς ὕβρεις τὰς αἰσχράς. τὰς ὀργάς, τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἀτόπους, τὴν τρυφήν, τὴν πολυτέλειαν ἐκβάλωμεν, τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας, τὰς ἐπιορκίας, τοὺς ὅρκους τοὺς συνεχεῖς. ἂν οὕτως ἑαυτοὺς γεωργῶμεν, τὰς περιττὰς ἀκάνθας ἐκτίλλοντες, καὶ τὸν οὐράνιον σπόρον ἐμβάλλοντες, δυνησόμεθα τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν. ἥξει γὰρ ὁ γεωργὸς, καὶ ἀποθήσεται ἡμᾶς εἰς τὴν ἀποθήκην, καὶ ἐπιτευξόμεθα πάντων τῶν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. κς. 17 ΠΙΣΤΕΙ ΠΡΟΣΕΝΗΝΟΧΕΝ ΑΒΡΑΑΜ τὸν Ισαὰκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος. 18 Πρὸς ὃν ἐλαλήθη, Ἐν Ισαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· 19 Λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός. ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο.

ΜΕγάλη ὄντως ἡ πίστις τοῦ Αβραάμ. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Αβελ καὶ τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Ενὼχ, λογισμῶν ἦν μάχη μόνων, καὶ ἔδει ἀνθρωπίνους ὑπερβῆναι ἐκείνους λογισμούς. ἐνταῦθα δὲ οὐ τοὺς ἀνθρωπίνους μόνον ὑπερβῆναι ἔδει λογισμούς, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλέον ἐπιδείξασθαι. τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐδόκει τοῖς τοῦ Θεοῦ μάχεσθαι, καὶ πίστις ἐμάχετο πίστει, καὶ πρόσταγμα ἐπαγγελίᾳ. οἷόν τι λέγω, εἶπεν, Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δώσω σοι τὴν γῆν ταύτην· καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἐν αὐτῇ κληρονομίαν, οὐδὲ βῆμα ποδός. ὁρᾷς πῶς τὰ γινόμενα τῇ ἐπαγγελίᾳ ἐμάχετο; πάλιν φησίν, Ἐν Ισαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα, καὶ ἐπίστευσε· καὶ πάλιν λέγει, Θῦσόν μοι τοῦτον τὸν μέλλοντα τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ πληροῦν. εἶδες μάχην προσταγμάτων καὶ ἐπαγγελίας; ἐναντία τῇ ἐπαγγελίᾳ προσέταξε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἰλιγγίασεν ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἠπατῆσθαι ἔφη. ὑμεῖς μὲν γάρ, φησιν, οὐκ ἀνέχοιτε τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι τοῦτον ἐπηγγείλατο, καὶ θλίψεις ἔδωκεν. ἐνταῦθα γὰρ ἅπερ ἐπηγγείλατο, ταῦτα καὶ ποιεῖ. πῶς; Ἐν τῷ κόσμῳ, φησί, θλίψιν ἕξετε. Ο μὴ λαβὼν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. Ο μὴ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὐ μὴ εὕρῃ αὐτήν. Καὶ ὃς οὐκ ἀποτάσσεται, φησί, πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ πάλιν, Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ. καὶ πάλιν, Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. καὶ τὰ μὲν τῆς θλίψεως, ὧδε· τὰ δὲ τῆς ἀνέσεως ἐκεῖ. ἐπὶ δὲ τοῦ Αβραὰμ τοὐναντίον. ἐναντία ταῖς ὑποσχέσεσι προσέταττε ποιεῖν. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ ἰλιγγίασεν, οὐδὲ ἠπατῆσθαι ἐνόμισεν. ὑμεῖς δὲ οὐδὲν ἔξωθεν τῆς ἐπαγγελίας ὑπομένετε, καὶ θορυβεῖσθε. ἐκεῖνος ἐναντία ὧν ἐπηγγείλατο ἤκουσε

Ἐφ. ε. δ.

Γεν. ιβ. α.

Γεν. κβ. ι.

Ιωαν. ις. λγ.

Ματθ. ι. λη.

Λουκ. ιδ. κς. λγ.

Ματθ. ι. ιη. λς.

παρὰ τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἐκεῖνα ἐπαγγειλαμένου, καὶ οὐκ ἐθορυβεῖτο, ἀλλ' ὡς σύμφωνα ἐφέρετο.
[καὶ γὰρ ἦν σύμφωνα·] ἐναντία μὲν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἀνθρωπίνοις, σύμφωνα δὲ ἀπὸ τῆς
πίστεως. καὶ πῶς, αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος, εἰπών, λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν
ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ἀπὸ τῆς [αὐτῆς] πίστεως, φησίν, ἧς ἐπίστευσεν
ὅτι οὐκ ὄντα (δώσει) παῖδα, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ νεκρὸν ἐγείρειν, καὶ ὅτι σφαγιασθέντα ἀνα- 5
στήσει, ἐπίστευσε. ὁμοίως γὰρ ἄπορον ἦν ἀνθρωπίνῳ (λέγω) λογισμῷ, καὶ ἐκ μήτρας νε-
κρᾶς καὶ γεγηρακυίας, καὶ ἀχρήστου ἤδη γεγονότος πρὸς παιδοποιΐαν, δοῦναι παιδίον, καὶ
σφαγιασθέντα ἀναστῆσαι. ἀλλ' ὅμως ἐπείθετο. προωδοποίει γὰρ ἡ πίστις ἡ τῶν ἐλθοῦ-
σα τοῖς μέλλουσιν· ἄλλως δέ, καὶ ὁ μὲν ἑώρα τὰ χρηστὰ πρῶτα, τὰ δὲ δυσχερῆ ὕστερα πρὸς τῷ
γήρᾳ. ὑμεῖς δὲ τοὐναντίον, φησί, τὰ μὲν σκυθρωπὰ πρῶτα, τὰ δὲ χρηστά, τελευταῖα. τοῦτο 10
πρὸς τοὺς λέγει πολλάκις, ὅτι μετὰ θάνατον ἡμῖν ἐπηγγείλατο τὰ ἀγαθά, ἠπάτησεν ἴσως
ἡμᾶς. δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός. εἰ δὲ καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυ-
νατὸς ὁ Θεός, πάντως πάντα ἀποδώσει. εἰ δὲ Ἀβραὰμ ἐπίστευσε περὶ τούτων ἔτι, ὅτι
δυνατὸς ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν ὁ Θεός, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς πιστεύειν ὀφείλομεν. ὁρᾷς ὅτι (ὅπερ
ἔφθην εἰπών) οὔπω εἰσῆλθεν ὁ θάνατος, καὶ εὐθέως αὐτὸν εἰς τὴν τῆς ἀναστάσεως εἵλ- 15
κυσεν ἐλπίδα, καὶ εἰς τοσαύτην πληροφορίαν ἤγαγεν, ὡς καὶ σφαγιάζειν τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν
κελευόμενον, καὶ ἀφ' ὧν προσεδόκα ἐμπλήσειν τὴν οἰκουμένην, ἑτοίμως τοῦτον προσά-
γειν; καὶ ἑτέρωθι δὲ δείκνυσιν ἐνταῦθα διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐπείραζεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραάμ. τί οὖν;
οὐκ ᾔδει ὁ Θεὸς ὅτι γενναῖος ἦν καὶ δόκιμος ὁ ἀνήρ; καὶ σφόδρα γε. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπείραζεν
αὐτόν, εἰ ᾔδει; οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἄλλοις δείξῃ, καὶ κατάδηλον αὐτοῦ τὴν ἀν- 20
δρείαν πᾶσι καταστήσῃ. καὶ δείκνυσιν ἐνταῦθα καὶ τῶν πειρασμῶν τὴν αἰτίαν, ἵνα μὴ νομί-
ζωσιν, ὡς ἐγκαταλελειμμένοι ταῦτα πάσχειν. ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ ἀνάγκη πειράζεσθαι, διὰ
τὸ πολλοὺς ἔχειν τοὺς ἐλαύνοντας, καὶ τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἐκεῖ δὲ ποία ἀνάγκη ἦν τοὺς οὐκ
ὄντας αὐτῷ πειρασμοὺς ἐπινοεῖν; οὐκοῦν τοίνυν ὁ πειρασμὸς δῆλος ἦν ὅτι αὐτοῦ προστάττοντος
ἐγένετο. τὰ μὲν οὖν ἄλλα συγχωροῦντος αὐτοῦ συνέβαινον, οὗτος δὲ καὶ προστάττοντος. εἰ 25
τοίνυν οὕτω δοκίμους τὰ τῶν πειρασμῶν ποιεῖ, ὡς καὶ μὴ οὔσης αἰτίας τὸν Θεὸν γυμνάζειν τοὺς
ἑαυτοῦ ἀθλητάς· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς φέρειν πάντα χρὴ γενναίως. ἐμφαντικῶς δὲ εἶπεν
ἐνταῦθα, ὅτι πίστει προσενήνοχε τὸν Ἰσαάκ, πειραζόμενος. οὐδεμία γὰρ ἄλλη αἰτία ἦν τῆς
προσαγωγῆς, ἢ αὕτη. εἶτα ἐπεξέρχεται τῷ νοήματι. οὐκ ἔχει, φησίν, εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἄλλον
εἶχεν υἱόν, καὶ ἐξ ἐκείνου προσεδόκα τὴν ἐπαγγελίαν πληρωθήσεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο θαρ- 30
ρῶν τοῦτον προσήνεγκε. καὶ τὸν μονογενῆ, φησί, προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμε-
νος. τί λέγεις μονογενῆ; τί οὖν ὁ Ἰσμαήλ; πόθεν ἦν; μονογενῆ λέγω, φησίν, ὅσον εἰς τὸν
τῆς ἐπαγγελίας λόγον. διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν εἰπὼν μονογενῆ, δεικνὺς ὅτι διὰ τοῦτο
καὶ λέγει, πρὸς ὃν ἐλαλήθη ὅτι ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα, τουτέστιν, ἐξ αὐτοῦ. ὁρᾷς
πῶς θαυμάζει τὸ παρὰ τοῦ πατριάρχου γενόμενον; ἐν Ἰσαάκ, ἤκουσε, κληθήσεταί σοι σπέρ- 35
μα, καὶ προσέφερε σφάζειν τὸν υἱόν. εἶτα ἵνα μή τις νομίσῃ, ὅτι ἀπογνοὺς τοῦτο ἐποίει, καὶ
διὰ τοῦ προστάγματος τούτου τὴν πίστιν ἐξέβαλεν ἐκείνην, ἀλλὰ μάθῃ, ὅτι ὄντως καὶ τοῦτο
πίστεως ἦν, φησὶν ὅτι κἀκείνην εἶχε τὴν πίστιν, καίτοι δοκοῦσαν ταύτῃ μάχεσθαι· ἀλλ'
οὐκ ἐμάχετο. οὐ γὰρ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐμέτρει τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τῇ
πίστει πάντα ἐπέτρεπε. διὸ οὐδὲ ἐδεδοίκει εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός· 40
ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο. τουτέστιν, ἐν ὑποδείγματι, ἐν τῷ κριῷ, φησί. πῶς;
τοῦ γὰρ κριοῦ σφαγιασθέντος, οὗτος ἐσώθη· ὥστε διὰ τοῦ κριοῦ αὐτὸν ἔλαβεν, ἀντὶ τούτου σφά-
ξας ἐκεῖνον. ταῦτα δὲ τύποι τινὲς ἦσαν. ἐνταῦθα γὰρ ὁ υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ ὁ σφαγιαζόμενος.
καὶ θέα μοι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅση ἦν. ἐπεὶ γὰρ μεγάλη τις ἔμελλε δίδοσθαι χάρις τοῖς

ἀνθρώποις, βουλόμενος μὴ χάριτι αὐτὸ ποιῆσαι, ἀλλ' ὡς ὀφειλέτης, παρασκευάζει πρότερον ἀνθρώπους καὶ υἱὸν καὶ ἑαυτοῦ ἐπιδοῦναι ὑπὲρ τοῦ προστάγματος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μηδὲ δόξῃ μέγα ποιεῖν, καὶ ἑαυτοῦ ἐπιδιδοὺς υἱόν, εἴγε ἄνθρωπος πρὸ αὐτοῦ τοῦτο ἐποίησεν· ἵνα μὴ χάριτι μόνον νομισθῇ τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ὀφειλῇ. οἷς γὰρ ἂν φιλῶμεν, καὶ τοῦτο αὐτοῖς χαρί-
5 ζεσθαι βουλόμεθα, τὸ δοκεῖν παρ' αὐτῶν τι πρότερον λαβόντας μικρόν, οὕτως αὐτοῖς τὸ πᾶν διδόναι· καὶ καυχώμεθα ἐπὶ τῇ λήψει μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῇ δόσει· καὶ οὐ λέγομεν, τόδε ἐδώκαμεν αὐτῷ, ἀλλὰ τόδε ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ. ὅθεν αὐτόν, φησι, καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο. τουτέστιν, ὡς ἐν αἰνίγματι (ὥσπερ γὰρ παραβολὴ ἦν ὁ κριὸς τοῦ Ἰσαάκ) ἢ ὡς ἐν [τῷ] τύπῳ. ἐπειδὴ γὰρ ἀπήρτιστο ἡ θυσία, καὶ ἔσφακτο ὁ Ἰσαὰκ τῇ προαιρέσει, διὰ τοῦτο αὐτὸν χαρίζεται τῷ
10 πατριάρχῃ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὁρᾷς ὅτι ὃ ἀεὶ λέγω, τοῦτο καὶ νῦν δείκνυται; ὅταν γὰρ παραστήσωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἀπηρτισμένην, καὶ δείξωμεν ὅτι ὑπερορῶμεν τῶν γηΐνων πραγμάτων, τότε ἡμῖν καὶ τὰ γήϊνα χαρίζεται, πρότερον δὲ οὔ· ἵνα μὴ "δὲ λαβόντας, "προσδεδεμένους ἡμᾶς αὐτοῖς, ἔτι προσ-
[illegible]
δήσῃ. λῦσον, φησι, σαυτὸν πρότερον τῆς δουλείας, καὶ τότε λάβε· ἵνα μηκέτι ὡς δοῦλος λά-
15 βῃς, ἀλλ' ὡς δεσπότης. καταφρόνησον πλούτου, καὶ ἔσῃ πλούσιος· καταφρόνησον δόξης, καὶ ἔσῃ ἔνδοξος· καταφρόνησον τῆς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν, καὶ τότε αὐτῆς ἐπιτεύξῃ· καταφρόνησον ἀνέσεως, καὶ τότε αὐτὴν λήψῃ· ἵνα λαβών, μὴ ὡς δέσμιος λάβῃς, μηδὲ ὡς δοῦλος, ἀλλ' ὡς ἐλεύθερος. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν παιδίων τῶν μικρῶν, ὅταν μὲν ἐπιθυμῇ τὸ παιδίον παιδικῶν ἀθυρμάτων, μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἐκεῖνα κρύπτομεν, οἷον σφαῖραν, καὶ ὅσα τοι-
20 αῦτα, ἵνα μὴ ἐμποδίζηται τῶν ἀναγκαίων· ὅταν δὲ αὐτῶν καταφρονήσῃ, καὶ μηκέτι ἐπιθυμῇ, ἀδεῶς "αὐτῶν μεταδίδομεν, εἰδότες ὡς οὐδεμία βλάβη λοιπὸν αὐτῷ ἐντεῦθεν γίνεται, τῆς
αὐτὰ
ἐπιθυμίας ἐκείνης οὐκέτι ἰσχυούσης ἀπαγαγεῖν αὐτὸν τῶν ἀναγκαίων· οὕτω καὶ ὁ Θεός, ὅταν ἴδῃ μηκέτι ἐπιθυμοῦντας τῶν ἐν ζωῇ, λοιπὸν ἀφίησιν αὐτοῖς κεχρῆσθαι. ὡς γὰρ ἐλεύθεροι καὶ ἄνδρες αὐτὰ ἔχομεν, οὐχ ὡς παῖδες. ὅτι γὰρ ἐὰν καταφρονήσῃς τῆς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν, τότε
25 ἐπιτεύξῃ, ἄκουε τί φησιν· Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. καὶ ἐπήγαγε, Τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. καὶ πάλιν, ὅτι ἐὰν καταφρονήσῃς τοῦ πλούτου, τότε αὐτοῦ ἐπιτεύξῃ, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Οὐκ ἔστιν ὃς ἀφῆκε πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ὃς οὐχὶ ἑκατονταπλασίονα λή-ψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. καὶ ὅτι ἐὰν καταφρονήσῃς δόξης, τότε αὐτῆς ἐπιτεύξῃ,
30 ἄκουε αὐτοῦ πάλιν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν πρῶτος εἶναι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. καὶ πάλιν, Ὃς γὰρ ἂν ταπεινώσῃ ἑαυτόν, οὗτος ὑψωθήσεται. τί λέγεις; ἐὰν ποτίσω τὸν ἐχθρόν, τότε αὐτὸν κολάζω; ἐὰν ἀφῶ τὰ ὑπάρχοντα, τότε αὐτὰ ἔχω; ἐὰν ταπεινώσω ἐμαυτόν, τότε ὑψηλὸς ἔσομαι; ναί, φησι. τοιαύτη γὰρ ἡ ἐμὴ δύναμις· διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία παρέχει. εὔπορός εἰμι, καὶ εὐμήχανος· μὴ δείσῃς. τῷ ἐμῷ θελήματι ἡ τῶν πραγ-
35 μάτων ἀκολουθεῖ φύσις, οὐκ ἐγὼ τῇ φύσει ἕπομαι. ἐγὼ πάντα ἐργάζομαι, οὐκ ἐγὼ ὑπ' ἐκείνων ἄγομαι. διὸ καὶ μεταπλάττειν καὶ μεταρρυθμίζειν αὐτὰ "δύναμαι. καὶ τί θαυμάζεις,
δύναμαι. ὑπάρχει
εἰ" ἐν τοῖς τοιούτοις γίνεται τὸ τοιοῦτο; τὸ αὐτὸ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εὑρήσεις. ἐὰν γὰρ ἀδικήσῃς, ἠδικήθης· ἐὰν ἀδικηθῇς, τότε οὐκ ἠδικήθης· ἐὰν ἀμύνῃ, τότε οὐκ ἠμύνω, ἀλλὰ σαυτὸν ἠμύνω. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, φησί, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἀδικεῖς, ἀλλ' ἠδι-
40 κήθης; διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι, Διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; εἶδες ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀδικεῖσθαι; ὅταν ὑβρίσῃς, τότε ὑβρίσθης. καὶ τοῦτο ἐκ μέρους ἴσασι καὶ πολλοί. ὡς ὅταν λέγωσι πρὸς ἀλλήλους, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, μὴ ὑβρίσῃς σαυτόν. διατί; ὅτι πολὺ τὸ μέσον σοῦ κἀκείνου. ὅσα γὰρ αἱ ὕβρεις, ἐκεῖνος δόξας ἡγεῖται. τοῦτο ἐπὶ πάντων ἐννοῶμεν, καὶ "γινώμεθα ὑψηλότεροι τῶν ὕβρεων. πῶς; ἐγὼ λέγω· ἐὰν πρὸς αὐτὸν τὸν τὴν ἁλουργίδα
γενώμεθα

Ρωμ. ιβ. κ.

Ματθ. ιθ. κθ.

Ματθ. κ. κϛ. καὶ κγ. ιϐ.

α Κορ. ϛ. ζ.

ἔχοντα μᾶλλον ἔχωμεν, τὸ ὑβρίζειν αὐτὸν, ἡμᾶς αὐτοὺς ὑβρίζειν ἡγούμεθα. καὶ γὰρ πλουτοῦντες ἐκεῖνον, καὶ ἡμεῖς τοῦ πλουτεῖσθαι ἄξιοι γινόμεθα. τί λέγεις, εἰπέ μοι; τῶν οὐρανῶν πολίτης ὢν, καὶ τὴν ἄνω φιλοσοφίαν ἔχων, μετὰ τοῦ τὰ γήϊνα φρονοῦντος πλουτεῖς σαυτόν; κἂν γὰρ μυρία χρήματα κέκτηται, κἂν ἐν δυναστείᾳ ᾖ, οὔπω οἶδε τὸ καλὸν τὸ σόν. μὴ ὑβρίσῃς σαυτὸν, ἐκεῖνον ὑβρίζων. σαυτοῦ φεῖσαι, μὴ ἐκείνου· σαυτὸν τίμησον, μὴ ἐκεῖνον. 5
οὐχὶ προοίμια τοιαύτη ἐστὶν, ὁ τιμῶν, ἑαυτὸν τιμᾷ; εἰκότως. οὐ γὰρ ἐκεῖνον τιμᾷ, ἀλλ' ἑαυτόν.

Σειρ. ι. λα. ἄκουε σοφοῦ τινος λέγοντος, Ποίησον τῇ ψυχῇ σου τιμὴν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς. τί ἐστι, κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς; εἰ ἐπλεονέκτησε, φησι, μὴ πλεονεκτήσῃς, εἰ ὕβρισε, μὴ ὑβρίσῃς. εἰπέ μοι, παρακαλῶ, εἴ τις πέτρας πηλὸν ἐρριμμένον ἀπὸ τῆς αὐλῆς ἔλαβε τῆς σῆς, ἆρα ἂν ὑπὲρ τούτου δικαστήριον αὐτῷ συνεκρότησας; οὐδαμῶς. διατί; ἵνα μὴ ὑβρίσῃς 10
σαυτὸν, ἵνα μὴ πάντες σου καταγνῶσι. τοῦτο καὶ νῦν ποίει. πένης γὰρ ἐστὶν ὁ πλούσιος· καὶ ὅσῳ πλουτεῖ, τοσούτῳ πένης ποιεῖ τὴν οὕτως πενίαν. πηλὸς ἐστὶν ὁ χρυσὸς, ἐν αὐλῇ ἐρριμμένος, οὐκ ἐν τῇ οἰκίᾳ σου κείμενος. ἡ γὰρ οἰκία σου ὁ οὐρανός ἐστιν. ὑπὲρ τούτου οὖν συγκροτήσεις δικαστήριον, καὶ οὐ καταγνώσονταί σου οἱ ἄνω πολῖται; οὐκ ἐκβαλοῦσί σε τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, τὸν οὕτω ταπεινὸν, τὸν οὕτως ἄθλιον, ὡς ὑπὲρ ὀλίγου πηλοῦ μάχεσθαι αἱρεῖσθαι; 15
εἰ γὰρ ὁ κόσμος ἦν σὸς, εἶτα αὐτόν τις ἔλαβεν, ἐπιστραφῆναι ἔχρην; οὐκ οἶδας ὅτι δεκάκις τὴν οἰκουμένην ἐὰν θῇς, καὶ ἑκατοντάκις, καὶ μυριάκις, καὶ δὶς τοσοῦτον, οὐδὲ πρὸς τὸ πολλοστὸν μέρος τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐστιν ἀγαθῶν; ὁ τοίνυν τὰ ἐνταῦθα θαυμάζων, ἐκεῖνα ὑβρίσει, εἴγε ταῦτα ἄξια σπουδῆς ἡγεῖται, τοσοῦτον ἐκείνων ἀπολιμπανόμενα· μᾶλλον δὲ οὐδὲ θαυμάσαι ἐκεῖνα δυνήσεται. πῶς γὰρ, πρὸς ταῦτα ἐπτοημένος; διατεμόμεθα οὖν ποτε, 20
παρακαλῶ, τὰ σχοινία καὶ τὰ ἀλεκτρυόνας. τοῦτο γὰρ τὰ γήϊνα πράγματα. μέχρι πότε κάτω κύπτομεν; μέχρι τίνος ἀλλήλοις ἐπιβουλεύομεν, καθάπερ τὰ θηρία, καθάπερ οἱ ἰχθύες; μᾶλλον δὲ, τὰ θηρία οὐκ ἐπιβουλεύει ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς ἀλλοφύλοις· οἷον, ἄρκτος ἄρκτον οὐκ ἀναιρεῖ ταχέως, οὐδὲ ὄφις ὄφιν ἀναιρεῖ, τὸ ὁμόφυλον αἰδούμενος. σὺ δὲ μετὰ τοῦ ὁμοφύλου καὶ μυρία ἔχων δικαιώματα, τὸ συγγενὲς, τὸ λογικὸν, τὸ 25
τὸν θεὸν εἰδέναι, τῆς φύσεως τὴν ἰσχὺν, μυρία ἄλλα ἕτερα, τὸ συγγενῆ, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως κεκοινωνηκότα, τοῦτον ἀναιρεῖς, καὶ μυρίοις περιβάλλεις κακοῖς. τί γὰρ εἰ μὴ τὸ ξίφος ὠθεῖς, μηδὲ βαπτίζεις εἰς τὴν δεξιὰν τὴν δεξιάν; ἕτερα χαλεπώτερα τούτου ποιεῖς, λύπαις διηνεκέσι περιβάλλων. ἐκεῖνο γὰρ εἰ εἰργάσω, ἀπήλλαξας ἂν αὐτὸν φροντίδος· νῦν δὲ λιμῷ καὶ δουλείᾳ περιβάλλεις, ἀποδυσπετήσει καὶ ἁμαρτίαις ἑτέραις πολλαῖς. ταῦ- 30
τα λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, οὐχὶ φονᾶν ὑμᾶς παρασκευάζων, οὐδὲ ὡς ἐπὶ ἔλαττον ἐκείνου κακὸν ἔρχεσθαι πρὸς τοῦτο προτρεπόμενος· ἀλλὰ μὴ θαρρεῖ, ὡς μὴ μέλλοντας δώσειν δίκην.

Σειρ. λδ. κδ. Ὁ ἀφαιρούμενος γὰρ, φησιν, ἐμβίωσιν τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἄρτον, φονεύει αὐτόν. κατάσχωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς τὰς χεῖρας ποτε, παρακαλῶ, κατάσχωμεν· μᾶλλον δὲ, μὴ κατάσχωμεν, ἀλλ' ἐκτείνωμεν αὐτὰς καλῶς, μὴ πρὸς πλεονεξίαν, ἀλλὰ πρὸς ἐλεημοσύνην· μὴ ἄκαρποι ἔχωμεν τὴν χεῖρα, μηδὲ ξηράν. ἡ μὲν γὰρ μὴ ποιοῦσα ἐλεημοσύνην, 35
ξηρά· ἡ δὲ καὶ πλεονεκτοῦσα, μιαρὰ καὶ ἀκάθαρτος. μηδεὶς μετὰ τοιούτων ἐσθιέτω χειρῶν. ὑβρεις γὰρ τῶν κεκλημένων τοῦτο. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις ἐπὶ ταπήτων, καὶ στρωμνῆς ἁπαλῆς, καὶ χρυσοπάστων σινδόνων κατακλίνας ἡμᾶς, ἐν οἴκῳ λαμπρῷ καὶ μεγάλῳ, καὶ πολὺ πλῆθος διακόνων παραστησάμενος, εἶτα πίνακα ἐξ ἀργύρου παρασκευασάμενος καὶ χρυσοῦ, καὶ 40
πολλῶν ἐμπλήσας ἐδεσμάτων, καὶ πολυτελῶν καὶ παντοδαπῶν, ἠνάγκαζεν ἐσθίειν, εἰ μόνον ἀνεξόμεθα αὐτοῦ τὰς χεῖρας εἰς βόρβορον χειρόντος, ἢ καὶ κόπρον ἀναδεχομένην, καὶ οὕτω συγκατακλινομένου· ἆρα ἄν τις ταύτην ἠνέσχετο τὴν κόλασιν, ἀλλ' οὐχ ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἐνόμιζεν ἄν; ἔγωγε οἶμαι, καὶ εὐθέως ἂν ἀπεπήδησε. νῦν δὲ βορβόρου τοῦ οὕτως
οὐχὶ

χ. ἐν
γ. ἐχόμ. αὐτί...
χ. πάν...
χ. ἰώ... ἰνα...

οὐχὶ τὰς χεῖρας ὁρᾷς ἐμπεπλησμένας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐδέσματα, καὶ οὐκ ἀποπηδᾷς, οὐκ
ἀποφεύγεις, οὐκ ἐπιτιμᾷς· ἀλλ' ἐὰν ἐν δυναστείᾳ ᾖ, καὶ μέγα τὸ πρᾶγμα τίθεσαι, καὶ τὴν
ψυχὴν ἀπολλύεις τὴν σαυτοῦ, τοιαῦτα σιτούμενος. πηλοῦ γὰρ βορβόρου πλεονεξία χείρων.
ψυχὴν γὰρ, οὐ σῶμα μολύνει, καὶ ποιεῖ δυσέκπλυτον. σὺ τοίνυν ὁρῶν τοῦ βορβόρου τούτου ἀ-
5 νακεχρωσμένον [μὲν] τὸν κατακλινόμενον, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν ὄψιν, ἐμπεπλησμένην δὲ
* τὴν οἰκίαν, [ἐμπεπλησμένην δὲ] καὶ τὴν τράπεζαν (βολβίτων γὰρ, καὶ εἴ τι τούτων χεῖ-
ρον, ἀκαθαρτότερα ἐκεῖνα καὶ μιαρώτερα τὰ ἐδέσματα) ὡς δή τι μηδεὶς διαρκέσαι, καὶ ὡς
μέλλων τρυφᾷν; καὶ οὐδὲ τὸν Παῦλον δέδοικας, εἰς μὲν ἑλλήνων τράπεζαν, εἰ βουλοίμεθα,
ἀκωλύτως συγχωροῦντα ἀπελθεῖν, εἰς δὲ τὰς τῶν πλεονεκτῶν οὐδὲ βουλομένους ἐῶντα;
10 Ἐὰν γάρ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ, φησὶ, πόρνος· ἀδελφὸν ἐνταῦθα λέγων πάντα τὸν — α Κορ. ε. ια.
πιστὸν ἁπλῶς, οὐ τὸν μονάζοντα. τί γάρ ἐστι τὸ ποιοῦν τὴν ἀδελφότητα; τὸ λουτρὸν τῆς
παλιγγενεσίας, τὸ δυνηθῆναι καλέσαι πατέρα τὸν Θεόν. ὥστε ὁ μὲν κατηχούμενος, κἂν μο-
ναχὸς ᾖ, οὐκ ἀδελφός· ὁ δὲ πιστὸς, κἂν κοσμικὸς ᾖ, ἀδελφός ἐστιν. εἴ τις, φησὶν, ἀδελφὸς ὀνομα-
ζόμενος. οὐδὲ γὰρ ἴχνος τότε μονάζοντος ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοσμικοὺς διελέγετο ὁ μακάριος
15 οὗτος. ἐάν τις, φησὶν, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ
μηδὲ συνεσθίειν. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἑλλήνων οὕτως, ἀλλὰ τί; Ἐάν τις ὑμᾶς καλέσῃ τῶν ἀπίστων, — α. Κορ. ι. κζ.
τοὺς ἕλληνας λέγων, καὶ θέλητε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε. Ἐὰν δέ τις
ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ, φησὶ, μέθυσος. βαβαὶ, πόση ἡ ἀκρίβεια; ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐ φεύ-
γομεν τοὺς μεθύσους, ἀλλὰ καὶ ἀπερχόμεθα πρὸς αὐτοὺς, μεθέξοντες τῶν παρ' αὐτῶν. διὰ
20 τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γεγένηνται, πάντα συγκέχυται καὶ ἀνατέτραπται καὶ ἀπόλωλεν.
Εἰπὲ γάρ μοι, εἰ καλέσειέ σέ τις τῶν τοιούτων ἐπὶ ἑστίασιν ἡτοιμασμένην, σὺ τὸν πένητα καὶ
ἀπλῆ ἀτιμαζόμενοι, εἶτα ἀκούσειε παρὰ σοῦ, ὅτι ἐπειδὴ ἀπὸ πλεονεξίας ἐστὶ τὰ παρατιθέμε-
να, οὐκ ἀνέξομαι μολύνειν τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν, οὐκ ἂν ᾐδέσθη; οὐκ ἂν ἐνετράπη; οὐκ
ἂν κατῃσχύνθη; τοῦτο μόνον ἱκανὸν ἦν διορθῶσαι, καὶ ποιῆσαι ταλανίσαι μὲν ἐπὶ τῷ πλούτῳ
25 ἑαυτὸν, θαυμάσαι δὲ ἐπὶ τῇ πενίᾳ σε, εἴγε ἑώρα ἑαυτὸν μετὰ τοσαύτης σπουδῆς καταφρονού-
μενον παρὰ σοῦ. ἀλλὰ γεγόναμεν δοῦλοι ἀνθρώπων, οὐκ οἶδα πόθεν, τοῦ Παύλου ἄνω καὶ
κάτω βοῶντος, Μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. πόθεν οὖν γεγόναμεν δοῦλοι ἀνθρώπων; — α Κορ. ζ κγ.
ἐπειδὴ πρότερον γαστρὸς ἐγενόμεθα δοῦλοι, καὶ χρημάτων, καὶ δόξης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων.
προεδώκαμεν τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἐχαρίσατο ἡμῖν ὁ Χριστός. τί οὖν μένει τὸν γενόμενον
30 δοῦλον, εἰπέ μοι; ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα. — Ιωαν. θ. λε.
ἔχεις ἀπόφασιν αὐτοτελῆ, ὅτι οὐδέποτε εἰς βασιλείαν εἰσέρχεται. ἡ γὰρ οἰκία τοῦτό ἐστιν.
Ἐν γὰρ τῇ οἰκίᾳ, φησὶ, τοῦ πατρός μου, μοναὶ πολλαί εἰσιν. ὁ τοίνυν δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰ- — Ιωαν. ιδ. β.
κίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα. δοῦλον ἐκεῖνον λέγει τὸν τῆς ἁμαρτίας δοῦλον. ὁ δὲ μὴ μένων ἐν τῇ οἰ-
κίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ἐν τῇ γεέννῃ μένει εἰς τὸν αἰῶνα, οὐδαμόθεν ἔχων παραμυθίαν. ἀλλὰ γὰρ
35 εἰς τοσοῦτον κακίας τὰ πράγματα ἦλθεν, ὡς καὶ ἐλεημοσύνας αὐτοὺς ἀπὸ τούτων ποιεῖν, καὶ
πολλοὺς δέχεσθαι. διὰ τοῦτο ἡ παρρησία ἡμῶν ἐγκέκοπται, καὶ οὐδὲ ἐπιτιμῆσαί τινι δυ-
νάμεθα. ἀλλ' ὅμως κἂν ἀπὸ τοῦ νῦν, φύγωμεν τὴν ἐντεῦθεν βλάβην· ὑμεῖς τε τὸν
βόρβορον τοῦτον ἀνελίττοντες, παύσασθε τῆς τοιαύτης λύμης, καὶ ἐπίσχετε τὴν ἐν τοῖς
τοιούτοις συμποσίοις ὁρμὴν, εἴ πως κἂν νῦν δυνηθῶμεν ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεὸν, καὶ
40 τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φι-
λανθρωπίᾳ.

Λογ. κϛ. 20 ΠΙΣΤΕΙ * ΠΕΡΙ ΜΕΛΛΟΝΤΩΝ ΗΥΛΟΓΗΣΕΝ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡσαῦ. 21 Πίστει Ἰακὼβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ ηὐλόγησε, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. 22 Πίστει Ἰωσὴφ τελευτῶν, περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

Ματθ. ιγ. ιζ.

ΠΟλλοί, φησι, προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. ἆρα πάντα τὰ μέλλοντα ᾔδεισαν οἱ δίκαιοι; καὶ σφόδρα. εἰ γὰρ καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν μὴ δυναμένων αὐτὴν δέξασθαι, οὐκ ἀπεκαλύπτετο ὁ Θεός· τοῖς ἐν ἀρετῇ διαλάμπουσιν ὅμως ἀπεκαλύπτετο. οὕτω καὶ νῦν ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι τὰ μέλλοντα ᾔδεισαν, τουτέστι, τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. ἢ οὐχὶ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ τὸ πίστει, περὶ μελλόντων, οὐ περὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐνταῦθα μελλόντων ὕστερον γίνεσθαι, λέγει. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, πῶς ἂν ἄνθρωπος καθήμενος ἐν ξένῃ, τοιαύτας εὐλογίας ἠδύνατο διδόναι; πῶς δαὶ πάλιν ἐπέτυχεν εὐλογίας, καὶ οὐκ ἔλαβεν αὐτήν; ὁρᾷς ὅτι ὅπερ ἔφθην ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακὼβ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἀπώνατο τῆς εὐλογίας, ἀλλ' εἰς ἑτέρους ἐξῆλθε τὰ τῆς εὐλογίας, αὐτὸς δὲ τῶν μελλόντων ἔτυχεν; εὑρίσκομεν γὰρ τὸν ἀδελφὸν μᾶλλον ἀπολελαυκότα. ὁ μὲν γὰρ ἐν δουλείᾳ καὶ θητείᾳ καὶ κινδύνοις καὶ ἐπιβουλαῖς καὶ ἀπάταις καὶ φόβοις τὸν ἅπαντα διεζήκετο χρόνον, ἐρωτώμενός τε παρὰ τοῦ Φαραὼ, φησι, Μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου γεγόνασιν· ἐκεῖνος δὲ ἐν ἀδείᾳ καὶ αὐθεντίᾳ πολλῇ, καὶ μετὰ ταῦτα ἦν αὐτῷ φοβερός. ποῦ οὖν ἐξέβησαν αἱ εὐλογίαι, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; ὁρᾷς ὅτι ἄνωθεν οἱ πονηροὶ τὴν ἐνταῦθα ἀπήλαυον, οἱ δὲ δίκαιοι τοὐναντίον; οὐ μὴν πάντως. ἰδοὺ γὰρ ὁ Ἀβραὰμ δίκαιος ἦν, καὶ ἀπήλαυσε καὶ τῶν ἐνταῦθα, πλὴν μετὰ θλίψεως καὶ στερεσμῶν. καὶ γὰρ ὁ πλοῦτος ἦν αὐτῷ μόνον· ἐπεὶ τὰ ἄλλα πάντα θλίψεως ἔγεμε τὰ κατ' αὐτόν. οὐ γάρ ἐστι τὸν δίκαιον μὴ θλίβεσθαι, καὶ πλουτῇ. ὅταν γὰρ βούληται πλεονεκτεῖσθαι, ἀδικεῖσθαι, τὰ ἄλλα πάσχειν, ἀνάγκη θλίβεσθαι. ὥστε καὶ ἀπολαύῃ τοῦ πλούτου, οὐκ ἀλύπως. τί δήποτε; ὅτι ἐν θλίψει ἐστὶ καὶ ὀδύνῃ. εἰ δὲ τότε ἐν θλίψει οἱ δίκαιοι, πολλῷ μᾶλλον νῦν. πίστει περὶ μελλόντων, φησὶν, εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡσαῦ. καίτοι γε μείζων ἦν ὁ Ἡσαῦ· ἀλλὰ προτίθησιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τὸν Ἰακώβ. ὁρᾷς ὅση ἦν ἡ πίστις; πόθεν γὰρ ἐπηγγείλατο τοῖς υἱοῖς τὰ τοσαῦτα ἀγαθὰ, ἢ ἀπὸ τοῦ πιστεύειν τῷ Θεῷ πάντως; πίστει Ἰακὼβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ εὐλόγησεν. ἐνταῦθα χρὴ θεῖναι τὰς εὐλογίας ὅλας, ἵνα καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ προφητεία αὐτοῦ κατάδηλος γένηται. καὶ προσεκύνησε, φησιν, ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι οὐ μόνον εἶπεν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐθάρρει τοῖς ἐσομένοις, ὡς καὶ τῷ ἔργῳ αὐτῷ ἐπιδεῖξαι. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἀπὸ τοῦ Ἐφραῒμ ἀνίστασθαι βασιλεὺς ἕτερος, διὰ τοῦτό φησι, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. τουτέστι, καὶ γέρων ὢν, ἤδη προσεκύνει τῷ Ἰωσὴφ, τὴν πάντος τοῦ λαοῦ προσκύνησιν δηλῶν τὴν ἐσομένην αὐτῷ. καὶ τοῦτο ἐξέβη μὲν ἤδη, ὅτε αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ προσεκύνησαν· ἐκβήσεσθαι δὲ ἔμελλε καὶ ὕστερον διὰ τῶν δέκα φυλῶν. ὁρᾷς πῶς τὰ ὕστερον ἐσόμενα προεῖπεν; ὁρᾷς ὅσην εἶχον πίστιν; πῶς ὑπὲρ τῶν ἐσομένων ἐπίστευον; τὰ μὲν γὰρ ὑπομονῆς ἐνταῦθα ἐστὶν ὑποδείγματα μόνης, τὰ παρόντα, καὶ τοῦ παθεῖν κακῶς, καὶ τοῦ μηδὲν ἀπολαμβάνειν ἀγαθόν· οἷον, τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ, τὸ ἐπὶ τοῦ Ἄβελ· ταῦτα δὲ, πίστεως· οἷον ἐπὶ τοῦ Νῶε, ὅτι ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὅτι ἐστὶν ἀνταπόδοσις. ἡ πίστις γὰρ πολύσημός ἐστι λέξις· καὶ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο σημαίνει. ἐνταῦθα δὲ σημαντική ἐστι τοῦ τὸ εἶναι ἀνταπόδοσιν, καὶ τοῦ μὴ

Γεν. μζ. θ.

ἐπὶ

ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αὐτὴν ἀναμένουσι πάντα, καὶ τοὺς περὶ τῶν ἐπάθλων ἀθλεῖν. καὶ τὰ κατὰ Ἰω-
σὴφ δὲ πίστεως μόνης ἐστίν. ὅτι γὰρ ἐπηγγείλατο τῷ Ἀβραὰμ, [ὅτι ὑπέσχετο] σοὶ δώσω καὶ τῷ
σπέρματί σου τὴν γῆν ταύτην, ἤκουσεν ὁ Ἰωσὴφ· καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ ὢν, καὶ οὔπω ὁρῶν ἐκβε-
βηκυῖαν τὴν ὑπόσχεσιν, οὐδὲ οὕτω κατέπεσεν, ἀλλ᾽ οὕτως ἐπίστευσεν, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐξόδου
5 εἰπεῖν, καὶ περὶ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ ἐντείλασθαι. οὐκ ἄρα μόνος αὐτὸς ἐπίστευσεν, ἀλλὰ καὶ
τοὺς ἄλλους ἐνῆγεν εἰς πίστιν. διὰ τοῦτο καὶ ἐντέλλεται, ἵνα ἀεὶ τῆς ἐξόδου μεμνημένοι ὦσιν.
οὐκ ἂν δὲ περὶ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ ἐνετείλατο, εἰ μὴ πεπληροφόρητο ἔσεσθαι τὴν ἐπάνοδον.
ὥστε ὅταν τινὲς λέγωσιν, ἰδοὺ καὶ δίκαιοι ἐφρόντισαν μνημείων· λέγωμεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι
διὰ τοῦτο, ἄλλως δὲ οὐδαμῶς. ᾔδει γὰρ ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. οὐκ
10 ἂν οὖν ὁ ἐν τοσαύτῃ ζήσας φιλοσοφίᾳ τοῦτο ἠγνόησεν, [ὁ τὸν ἅπαντα χρόνον ἐν Αἰγύπτῳ ζή-
σας. καίτοιγε ἐξῆν, εἴγε ἐβούλετο, ἐπανελθεῖν, καὶ μὴ πενθῆσαι, μηδὲ δυσχεραίνειν. ἀλ-
λὰ καὶ τὸν πατέρα ἐκεῖ ἀναγαγὼν, τίνος ἕνεκεν καὶ τὰ αὐτοῦ ὀστᾶ ἀναγαγεῖν ἐκεῖθεν ἐντείλασθαι;
ἢ δῆλον ὅτι διὰ τοῦτο; τί δὲ, εἰπέ μοι, τοῦ Μωϋσέως αὐτοῦ τὰ ὀστᾶ οὐκ ἐν ξένῃ κεῖται; τὰ δὲ
Ἀαρὼν, τὰ δὲ τοῦ Δανιὴλ, τὰ δὲ τοῦ Ἱερεμίου, τὰ δὲ τῶν ἀποστόλων οὐδὲ ἴσμεν τῶν πολλῶν ὅπου
15 κεῖται. Πέτρου μὲν γὰρ, καὶ Παύλου, καὶ Ἰωάννου, καὶ Θωμᾶ δῆλοι οἱ τάφοι· τῶν δὲ ἄλλων τοσούτων
ὄντων, οὐδαμοῦ γνώριμοι γεγόνασι. μηδὲν τοίνυν ὑπὲρ τούτου κοπτώμεθα, μηδὲ οὕτω μι-
κροψυχῶμεν. ὅπου γὰρ ἂν ταφῶμεν, τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. πάντως τὸ
δεῖ γενέσθαι, γίνεται. τὸ μέντοι πενθεῖν, καὶ κόπτεσθαι τοὺς ἀπελθόντας, καὶ ὀδύρεσθαι, ἀπὸ μικρο-
ψυχίας γίνεται.

20 23. Πίστει Μωϋσῆς γεννηθεὶς ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ.

Ὁρᾷς ὅτι οὐ ταῦτα τὰ μετὰ θάνατον ἤλπιζον ἐν τῇ γῇ; καὶ πολλὰ ἐκβέβηκε μετὰ θάνατον
αὐτῶν. τοῦτο πρὸς τὸ λέγειν τινὰς μετὰ θάνατον γέγονε ταῦτα ἐκείνοις, ὧν οὐκ ἔτυχον ζῶντες,
ὅτι μετὰ θάνατον ἐπίστευσαν. καὶ οὐκ εἶπεν ὁ Ἰωσὴφ, ζῶντί μοι τὴν γῆν οὐκ ἔδωκεν, οὐδὲ
τῷ πατρὶ τῷ ἐμῷ, οὐδὲ τῷ πάππῳ τῷ ἐμῷ, οὓς καὶ τὴν ἀρετὴν αἰδεσθῆναι ἔδει· τούτους
25 δὲ τοὺς μοχθηροὺς ἀξιώσει ὧν ἐκείνους οὐκ ἠξίωσεν; οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλὰ τῇ πίστει ταῦτα
πάντα καὶ ἐνίκησε, καὶ ὑπερέβη. εἶπε τὸν Ἄβελ, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραὰμ, τὸν Ἰσαὰκ, τὸν
Ἰακὼβ, τὸν Ἰωσὴφ, πάντας ἐπιδόξους καὶ θαυμαστούς. * πάλιν αὔξει τὴν παράκλησιν, εἰς
πρόσωπα αὐτὴν καταγαγὼν τὸ πρᾶγμα. τὸ μὲν γὰρ θαυμαστὰ πρόσωπα ταῦτα παθεῖν,
θαυμαστὸν οὐδέν· καὶ τὸ ἐκείνων ἐλάττους φαίνεσθαι, οὐχ οὕτω δεινόν· τὸ δὲ καὶ αἰσχυνομένων ἐλάττους
30 ὀφθῆναι, τοῦτό ἐστι τὸ δεινόν. καὶ ἄρχεται ἀπὸ τῶν γονέων τοῦ Μωϋσέως, ἀσημοτέρων ἀν-
δρῶν, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἐχόντων, ὅσον ὁ παῖς. διὰ τοῦτο καὶ προϊὼν αὔξει τὴν ἀτοπίαν, καὶ πόρ-
νας γυναῖκας, καὶ χήρας καταλέγων. Πίστει γὰρ, φησὶ, Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς
ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ᾽ εἰρήνης. καὶ οὐ μόνον τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ
τῆς ἀπιστίας τίθησι τὰ ἐπίχειρα, ὡς ἐπὶ τοῦ Νῶε. πρὸς δὲ περὶ τῶν γονέων τοῦ Μωϋσέως
35 ἀναγκαῖον εἰπεῖν. πάντα τὰ ἄρρενα ἀπόλλυσθαι ἐκέλευσεν ὁ Φαραὼ, καὶ οὐδεὶς ἐξέ-
φυγε τὸν κίνδυνον. πόθεν οὖν οὗτοι προσεδόκησαν σώσειν τὸ παιδίον; ἀπὸ τίνος; ποίας
πίστεως; Εἶδον, φησὶν, ἀστεῖον τὸ παιδίον. Αὕτη ἡ ὄψις εὐθέως αὐτοὺς πρὸς τὴν πί-
στιν ἐπεσπάσατο. οὕτως ἄνωθεν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων, πολλή τις θεία ἡ χάρις ἐπε-
κέχυτο, οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ἐργαζομένης. σκόπει γάρ· εὐθέως τεχθὲν κα-
40 λὸν φαίνεται τὸ παιδίον, ἀλλ᾽ [illegible] πόθεν οὖν τοῦτο; οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς χά-
ριτος τοῦ Θεοῦ, ἣ καὶ τὴν βάρβαρον ἐκείνην γυναῖκα τὴν Αἰγυπτίαν διήγειρε, καὶ ἀνέῤῥω-
σε, καὶ εἷλε, καὶ ἐπεσπάσατο. καίτοιγε ἡ πίστις οὐχ ἱκανὴν εἶχεν ἐπὶ τούτων τὴν ὑπόθε-
σιν. τί γὰρ ἦν ἀπὸ τῆς ὄψεως * πιστεῦσαι; ἀλλ᾽ ὑμεῖς, φησὶν, ἀπὸ πραγμάτων πι-
στεύετε, καὶ πολλὰ τῆς πίστεως ἐνέχυρα ἔχοντες. τὸ γὰρ μετὰ χαρᾶς τὴν ἁρπαγὴν τῶν

ὑπαρχόντων

Ψαλ. κγ. α.

Ἑβρ. ια. λα.

ὑπὸ ἀρχόντων παραδέξασθαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα πιστῶς ἐστι, καὶ ὑπομονῆς· ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτοι ἐπιστεύσαντο εἶναι ὀλιγοψυχῆσαι, δείκνυσιν ὅτι καὶ ἡ πίστις ἡ ἐκείνων εἰς πολὺ παρετείνετο· οἷα ἡ τοῦ Ἀβραάμ, καίτοι τῶν πραγμάτων δοκούντων μάχεσθαι.

Καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν, φησι, τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως. Καίτοιγε ἐκεῖνο ἐσπουδάζετο· τοῦτο δὲ ἁπλῶς ψιλή τις ἦν προσδοκία. Καὶ τοῦτο μὲν τῶν γονέων ἦν· αὐτὸς δὲ ὁ Μωϋσῆς οὐδὲν εἰσήνεγκεν. Εἶτα πάλιν οἰκεῖον αὐτοῖς τὸ ὑπόδειγμα ἐπάγει λέγων· μᾶλλον δὲ ἐκείνου μεῖζον. ποῖον δὴ τοῦτο;

24 Πίστει γάρ, φησι, Μωϋσῆς γενόμενος μέγας, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ,

25 Μᾶλλον ἑλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν·

26 Μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ. ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. Ὡς ἂν εἰ ἔλεγε πρὸς αὐτούς, οὐδεὶς ὑμῶν ἀφῆκε βασίλεια, καὶ βασίλεια λαμπρά, οὐ θησαυροὺς τοιούτους· οὐδὲ ἐξὸν εἶναι βασιλέως υἱόν, κατεφρόνησε τούτου, καθὼς ὁ Μωϋσῆς πεποίηκε. καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἀφῆκεν, ἐδήλωσεν εἰπών, ἠρνήσατο· τουτέστιν, ἐμίσησεν, ἀπεστράφη. τοῦ γὰρ οὐρανοῦ προκειμένου, περιττὸν ἦν τὰ βασίλεια θαυμάζειν τὰ Αἰγύπτου. καὶ βλέπε πῶς θαυμαστῶς αὐτὸ τέθεικεν ὁ Παῦλος. οὐκ εἶπε, μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλὰ τί; τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ. τὸ γὰρ διὰ Χριστὸν ὀνειδίζεσθαι, βέλτιον ἡγήσατο τοῦ ἀνίεσθαι. οὕτω καὶ τοῦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μισθὸς ἦν. μᾶλλον ἑλόμενος, φησι, συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. ὑμεῖς μὲν γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν πάσχετε, ἐκεῖνος δὲ ὑπὲρ ἄλλων εἵλετο· καὶ ἑκὼν ἑαυτὸν ἔρριψεν εἰς τοσούτους κινδύνους, ἐξὸν αὐτῷ καὶ εὐσεβεῖν, καὶ ἀπολαύειν τῶν ἀγαθῶν. ἢ πρόσκαιρον ἔχειν, φησίν, ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν. ἁμαρτίαν εἶπε τὸ μὴ θελῆσαι τοῖς ἄλλοις συγκακουχεῖσθαι. τοῦτο ἁμαρτίαν, φησίν, ἐνόμιζεν. εἰ τοίνυν ἐκεῖνος τὸ μὴ προθύμως συγκακουχηθῆναι τοῖς ἄλλοις, ἁμαρτίαν ἐνόμιζε· μέγα ἄρα ἀγαθὸν ἡ κακουχία, ἐφ' ἣν ἀπὸ τῶν βασιλείων ἔρριψεν ἑαυτόν. ταῦτα δὲ ἐποίει, μεγάλα τινὰ προορῶν. διὸ καὶ οὕτως εἶπε· πλοῦτον μείζονα ἡγησάμενος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ. τί ἐστι, τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ; τουτέστι, τὸ ὀνειδίζεσθαι τοιαῦτα οἷα ὑμεῖς, τὸν ὀνειδισμὸν ὃν ὁ Χριστὸς ὑπέμεινεν· ἢ ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν ὑπέμεινεν, ὅτε ὑπὲρ τῆς πέτρας ἐλοιδορήθη ἐξ ἧς ὕδωρ ἐξήγαγεν. ἡ δὲ πέτρα, φησίν, ἦν ὁ Χριστός. πῶς δὲ ἐστιν ὀνειδισμὸς τοῦ Χριστοῦ; ὅτι καταπτυόμενοι τῶν πατρῴων ὀνειδιζόμεθα, διὰ πάσχομεν κακῶς Θεῷ προσδραμόντες. εἰκὸς δὲ ἦν κἀκεῖνον ὀνειδίζεσθαι, ὅτε ἤκουσε, Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον; τοῦτο ἐστιν ὀνειδισμὸς τοῦ Χριστοῦ, τὸ μέχρι τέλους καὶ ἐσχάτης ἀναπνοῆς πάσχειν κακῶς, ὥσπερ αὐτὸς ὠνειδίζετο καὶ ἤκουεν, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τούτων ὑπὲρ ὧν ἐσταυρώθη, ἀπὸ τούτων τῶν συμφυλετῶν. τοῦτο ἐστιν ὀνειδισμὸς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τις παρὰ τῶν οἰκείων, ὅταν τις παρὰ τῶν ὧν εὐεργετεῖ, ὀνειδίζηται. καὶ γὰρ ἐκεῖνος παρὰ τοῦ εὐεργετηθέντος ταῦτα ἔπασχεν. οὕτως αὐτοὺς ἀνέστησε, δείκνυς ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς ταῦτα ἔπασχε, καὶ ὁ Μωϋσῆς, δύο πρόσωπα ἔνδοξα· ὥστε τοῦ Χριστοῦ μᾶλλόν ἐστιν ἐστὶν ὁ ὀνειδισμὸς ἢ τοῦ Μωϋσέως, ἐπειδὴ παρὰ τῶν ἰδίων τοιαῦτα ἔπαθεν. ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνος ἔπαθεν, οὔτε οὗτος κεραυνοὺς ἀφίει, ἀλλ' ὠνειδίζετο, καὶ ἔφερε πάντα, κινούντων ἐκείνων τὰς κεφαλάς. ἐπειδὴ οὖν εἰκὸς ἦν τοιαῦτα ἀκούειν καὶ αὐτούς, καὶ ἐπιθυμεῖν τὴν ἀνταπόδοσιν, λέγει ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Μωϋσῆς τοιαῦτα πεπόνθασιν· ἄρα οὖν ἡ μὲν αἵρεσις, τῆς ἁμαρτίας ἐστί· τὸ δὲ ὀνειδίζεσθαι, τοῦ Χριστοῦ. τί γὰρ βούλει; τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ, ἢ τὴν αἵρεσιν;

27 Πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως. τὸν γὰρ ἀόρατον

Margin: α. Κορ. ι. δ. — Ἐξοδ. β. ιδ. — Ματθ. κζ. μ.

τὸν ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησε. Τί λέγεις; ὅτι οὐκ ἐφοβήθη; καὶ μὴν ἡ γραφὴ τοῦτό φησιν, ὅτι ἀκούσας ἐφοβήθη, καὶ διὰ τοῦτο φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐποιήσατο, καὶ ἀπέδρα, καὶ ὑπεξέκλεψεν ἑαυτόν, καὶ* μετὰ ταῦτα περιδεὴς ἦν. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ εἰρημένῳ· τὸ, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, πρὸς τὸ καὶ πάλιν ἐπιστῆναι εἴρηκε. φοβουμένου γὰρ ἦν
5 μὴ ἅψασθαι τῆς προστασίας πάλιν, μηδὲ ἐγχειρῆσαι τῷ πράγματι. τὸ μέντοι ἅψασθαι πάλιν, τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέποντος ἦν. οὐ γὰρ εἶπεν [ὅτι] ζητεῖ με, καὶ περιεργάζεται, καὶ οὐκ ἀνέχομαι πάλιν τὴν αὐτὴν ἅψασθαι. ὥστε καὶ τὸ φυγεῖν, πίστεως ἦν. τί οὖν οὐκ ἔμεινε, φησίν; ὥστε μὴ εἰς πρόϋπτον ἑαυτὸν κίνδυνον ἐμβαλεῖν. τοῦτο γὰρ λοιπὸν πειράζοντος ἦν, τὸ ἅλλεσθαι εἰς μέσους κινδύνους, καὶ λέγειν, ἴδω εἰ σώζει με ὁ Θεός. τοῦτο καὶ τῷ Χρι-
10 στῷ εἶπεν ὁ διάβολος· Ῥίψον σεαυτὸν κάτω. ὁρᾷς ὅτι τοῦτο διαβολικόν ἐστι, τὸ εἰκῆ καὶ μάτην ῥίπτειν ἑαυτὸν εἰς κινδύνους, καὶ πειράζειν εἰ σώζει ὁ Θεός; προστασίαν γὰρ αὐτὴν οὐκέτι ἠδύνατο, οὕτως ἀγριωμένως τῶν διερρηγμένων διακειμένων. μωροῦ τοίνυν ἦν, καὶ ἀνοήτου, ἐλθεῖν αὐτόθι. ταῦτα δὲ πάντα γέγονε, διότι ὡς ὁρῶν τὸν ἀόρατον, οὕτως ἐκαρτέρει.

Ἐξοδ. β.

Ματθ. δ. ε.

ΗΘΙΚΟΝ

15 Ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ὁρῶμεν ἀεὶ τὸν Θεὸν τῷ νῷ, ἂν ἀεὶ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτὸν στρέφωμεν τὴν διάνοιαν, πάντα ἡμῖν ῥᾷστα φανεῖται, πάντα φορητά, πάντα εὐκόλως οἴσομεν, πάντων ἀνώτεροι γενησόμεθα. εἰ γὰρ ἀγαπώμενόν τις ὁρῶν, μᾶλλον δὲ μεμνημένος τούτου, διανίσταται τὴν ψυχὴν, καὶ ὑψηλὸς γίνεται τὴν διάνοιαν, καὶ πάντα εὐκόλως φέρει ἐντρυφῶν τῇ μνήμῃ· ὁ τὸν ὄντως ἀγαπῆσαι ἡμᾶς καταξιώσαντα ἔχων ἐν διανοίᾳ, καὶ μεμνημένος
20 αὐτοῦ, πότε ἢ λυπηροῦ τινος αἰσθήσεται, ἢ φοβερόν τι καὶ ἐπικίνδυνον φοβηθήσεται; πότε δὲ ὀλιγοψυχήσει; οὐδέποτε. πάντα γὰρ ἡμῖν δύσκολα φαίνεται, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὴν μνήμην οὐκ ἔχομεν, ὡς ἔχειν δεῖ· ὅτι οὐ περιφέρομεν αὐτὸν ἐν τῇ διανοίᾳ διαπαντός. εἴποι γὰρ ἂν δικαίως πρὸς ἡμᾶς, ἐπελάθεσθέ μου, ἐπιλήσομαί σου κἀγώ. ὥστε διπλοῦν τὸ κακὸν γίνεται, ὅτι καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ ἐπιλανθανόμεθα, καὶ* αὐτὸς ἡμῶν. ταῦτα γὰρ δύο ἐστὶν ἀλλήλοις
25 συμπεπλεγμένα, δύο δὲ ὅμως ἐστί. μέγα μὲν γὰρ τὸ καὶ ἡμᾶς ἐν μνήμῃ ποιεῖσθαι τοῦ Θεοῦ, μέγα δὲ καὶ τὸ μνημονεύεσθαι αὐτὸν ἡμῶν. τοῦτο ποιεῖ αἱρεῖσθαι τὰ ἀγαθά· ἐκεῖνο δὲ αἴρει, καὶ εἰς τέλος ἄγει. διὰ τοῦτό φησιν ὁ προφήτης, Μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου, καὶ Ἑρμωνιεὶμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ. ταῦτά φησιν ὁ λαὸς ὁ ἐν Βαβυλῶνι, Ἐκεῖ ὢν μνησθήσομαί σου. καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὥσπερ ἐν Βαβυλῶνι ὄντες ταῦτα λέγωμεν. εἰ γὰρ [καὶ] μὴ
30 μεταξὺ τῶν πολεμίων καθήμεθα, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν ἐσμεν. οἱ μὲν γὰρ ὡς αἰχμάλωτοι ἐκάθηντο· οἱ δὲ οὐδὲ ᾐσθάνοντο τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς ὁ Δανιήλ, ὡς οἱ τρεῖς παῖδες· οἳ καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὄντες, αὐτοῦ τοῦ αἰχμαλωτεύσαντος αὐτοὺς βασιλέως ἐγένοντο λαμπρότεροι, ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. καὶ τοὺς αἰχμαλώτους γὰρ ὁ αἰχμαλωτεύσας προσεκύνει. εἶδες ὅσον ἀρετή ἐστιν; ἐν αὐτῇ τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὄντας ἐθεράπευσεν ὡς δεσπότας.
35 ἆρα ἐκεῖνος [ὁ] αἰχμάλωτος ἦν, μᾶλλον ἢ οὗτοι. οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν, εἰ ἐν τῇ πατρίδι ὄντας ἐλθὼν προσεκύνησε τῇ ἑαυτοῦ, ἢ βασιλεύοντας ἐκεῖ. τὸ δὲ θαυμαστὸν, ὅτι δεσμεύσας αὐτούς, καὶ λαβὼν αἰχμαλώτους, καὶ ἔχων ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐξουσίᾳ, πάντων ὁρώντων οὐκ ᾐσχύνετο προσκυνῆσαι, καὶ μαναὰ σπεῖσαι*. ὁρᾶτε ὅτι τὰ ὄντως λαμπρὰ πράγματα ταῦτα τοῦ Θεοῦ ἐστι, ταῦτα δὲ ἀνθρώπινα σκιά; ἠγνόει ἄρα δεσπότας ἀπάγων ἑαυτοῦ, καὶ οὓς ἔμελλε
40 προσκυνεῖν ἐνέβαλεν εἰς κάμινον· ἀλλ᾽ ὡς ὄναρ ταῦτα ἐκείνοις ἦν. φοβηθῶμεν οὖν, ἀγαπητοί, τὸν Θεόν, φοβηθῶμεν· κἂν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὦμεν, πάντων ἐσόμεθα λαμπρότεροι. φόβος ἔστω Θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἔσται λυπηρόν, κἂν πενίαν εἴπῃς, κἂν νόσον, κἂν αἰχμαλωσίαν, κἂν δουλείαν, κἂν ὁποιονοῦν τῶν λυπηρῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα ἐκεῖνα ἡμῖν συνεργήσει πρὸς τὰ ἐναντία. αἰχμάλωτοι ἦσαν οὗτοι, καὶ προσεκύνησεν αὐτοῖς ὁ βασιλεύς· σκηνοποιὸς

Ψαλ. μα. η.

ἦν

ἦν ὁ Παῦλος, καὶ ἔθυον αὐτῷ ὡς Θεῷ. ἐνταῦθα ζήτημα ἀνακύπτει. ἐρωτῶσι γὰρ πολλοὶ
λέγοντες, τί δήποτε οἱ μὲν ἀπόστολοι τὰς θυσίας ἀπέστρεψαν, καὶ διέρρηξαν αὐτῶν τὰ ἱμάτια, καὶ
(Πραξ. ιδ ια.) ἀπήγαγον αὐτοὺς τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἀπωδύροντο λέγοντες, Τί ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπα-
θεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι· ὁ δὲ Δανιὴλ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησεν. ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς ταπεινὸς
ἦν, καὶ τούτων οὐχ ἧττον ἀνέφερε τῷ Θεῷ δόξαν, πολλαχόθεν δῆλον. μάλιστα μὲν γὰρ καὶ πρῶ-
τον καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ φιλεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο δῆλον. οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν σφετεριζόμενον τὴν
Θεοῦ τιμὴν εἴασε ζῆσαι, οὐ λέγω εὐδοκιμῆσαι. δεύτερον, ὅτι καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρ-
(Δαν. β. λ.) ῥησίας ἔλεγε, Καὶ ἐμοὶ, βασιλεῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοὶ ἀπεκαλύφθη τὸ μυστήριον
τοῦτο. καὶ τρίτον πάλιν, ὅτι ἐν λάκκῳ ἦν διὰ τὸν Θεόν· καὶ ἐπειδὴ τροφὴν αὐτῷ ἐκόμισεν ὁ
(Δαν. ιδ. λζ.) προφήτης, φησὶν, Ἐμνήσθη γάρ μου ὁ Θεός. οὕτως ἦν ταπεινὸς καὶ συντετριμμένος· ἐν
λάκκῳ ἦν διὰ τὸν Θεὸν, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγεῖτο τῆς μνήμης, καὶ τοῦ ἀκουσθῆναι. ἡμεῖς δὲ
μυρία τολμῶντες μιαρὰ, καὶ πάντων ὄντες μιαρώτεροι, ἐὰν μὴ ἐκ πρώτης εὐχῆς ἀκουσθῶ-
μεν, ἀναχωροῦμεν. ὄντως πολὺ τὸ μέσον ἐκείνων καὶ ἡμῶν, ὅσον τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν,
καὶ εἴ τι πλέον. τί λέγεις; μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα, μετὰ τὸ ἐν λάκκῳ γενόμενον θαῦ-
μα, οὕτω σεαυτὸν ταπεινὸν ἡγῇ; ναί, φησιν. ὅσα γὰρ ἂν ἐργασώμεθα, ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν.
(Λυκ. ιζ ι.) οὕτω προλαβὼν, τὸ εὐαγγελικὸν παράγγελμα ἐπλήρου, καὶ οὐδὲν ἡγεῖτο ἑαυτόν. ἐμνήσθη
γάρ μου ὁ Θεὸς, ἔλεγε. καὶ ἡ εὐχὴ αὐτοῦ ὅρα πάλιν ὅσης ταπεινοφροσύνης γέμει. οὕτω καὶ οἱ
(Δαν. γ. κθ.) τρεῖς παῖδες ἔλεγον· Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, καὶ πανταχοῦ τὸ ταπεινὸν ἑαυτῶν * δεικνύ-
ουσι. καίτοιγε εἶχεν ὁ Δανιὴλ μυρίας ἀφορμὰς τοῦ ἐπαίρεσθαι· ἀλλ' ᾔδει ὅτι καὶ ταῦτα
αὐτῷ ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ οὐ διέφθειρε τὸν θησαυρόν. παρὰ πᾶσι γὰρ
ἀνθρώποις ᾔδετο, καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ. οὐκ ἐπὶ τούτοις ᾔδετο μόνον· ὅτι ῥίψας ἑαυτὸν εἰς
πρόσωπον ὁ βασιλεὺς ἔσπεισεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι καὶ Θεὸν ἐνόμισεν αὐτὸν ὁ πανταχοῦ τῆς γῆς
ὡς Θεὸς τιμώμενος. πάσης γὰρ αὐτὸς ἐκράτει· καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου. Ὁ ἀναβε-
(Ιερ. κζ. ς.) βλημένος γάρ, φησι, τὴν γῆν, ὡς ἱμάτιον. καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἔδωκα αὐτὴν Ναβουχοδονόσορ τῷ
δούλῳ μου. καὶ ἐξ ὧν ἐπιστέλλει δῆλον τοῦτο πάλιν, ὅτι οὐκ ἐκεῖ μόνον ἐθαυμάζετο, ἔνθα ἦν,
ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ, καὶ μείζων ἦν ἀκουόμενος, ἢ εἰ παρόντα εἶδον αὐτὸν τὰ λοιπὰ ἔθνη, ὁπότε
καὶ διὰ γραμμάτων ὡμολόγησε τὴν δουλείαν καὶ τὸ θαῦμα. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐπὶ σοφίᾳ πά-
(Ιεζεκ. κη. γ.) λιν ἐθαυμάζετο. Μὴ σοφώτερος γὰρ εἶ, φησι, σὺ τοῦ Δανιήλ; καὶ μετὰ ταῦτα πάντα οὕτως
ἦν ταπεινὸς, ὡς μυριάκις διὰ τὸν δεσπότην ἀποθανεῖν. τί δήποτ' οὖν οὕτω ταπεινὸς ὢν,
οὐ διεκρούσατο, οὔτε τὴν προσκύνησιν τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως, οὔτε τὰς σπονδάς; τοῦτο οὐκ
ἐρῶ. ἀρκεῖ γάρ μοι τὸ ζήτημα μόνον εἰπεῖν· τὸ δὲ λοιπὸν ὑμῖν ἀφίημι, ἵνα κἂν οὕτω δια-
ναστήσω ὑμῶν τὴν διάνοιαν. ἐκεῖνο μέντοι παραγγέλλω, πάντα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον αἱρεῖ-
σθαι, ὑποδείγματα τοιαῦτα ἔχοντας· καὶ ὅτι ὄντως καὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπιτευξόμεθα, ἐὰν τῶν
μελλόντων γνησίως ἀντιλαβώμεθα. ὅτι γὰρ οὐκ ἀπονοίᾳ τοῦτο ἐποίησε, δῆλον ἀπὸ τοῦ εἰ-
(Δαν. ε ιζ.) πεῖν, Τὰ δόματά σου σοὶ ἔστω. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πάλιν ἕτερον ζήτημα, πῶς τῷ λόγῳ δια-
κρουόμενος, διὰ τῶν ἔργων ἐδέξατο τὴν τιμὴν, καὶ ἐφόρεσε τὸν μανιάκην. καὶ ὁ μὲν
(Πραξ. ιβ κβ.) Ἡρώδης ἀκούσας, Φωνὴ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ μὴ ἔδωκε δόξαν τῷ Θεῷ,
διεῤῥάγη, καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. οὗτος δὲ καὶ Θεοῦ τιμὴν προσήκατο, οὐχὶ ῥή-
ματα μόνον. ἐνταῦθα ἀναγκαῖον εἰπεῖν. τί δή τοῦτό ἐστιν; ὅτι ἐκεῖθεν μὲν εἰς εἰδωλολα-
τρείαν ἐξέπιπτον οἱ ἄνθρωποι μείζονα· ἐντεῦθεν δὲ οὐκέτι. πῶς; τὸ γὰρ νομισθῆναι τοῦτον
τοιοῦτον, τιμὴ εἰς τὸν Θεὸν ἦν. διὰ γὰρ τοῦτο προλαβὼν εἶπε, καὶ ἐμοὶ δὲ οὐκ ἐν σοφίᾳ
τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοὶ ἀπεκαλύφθη· ἄλλως δὲ, οὐδὲ φαίνεται προσιέμενος τὰς σπονδάς. Εἶπε
μὲν γάρ, φησιν, ὅτι χρὴ σπεῖσαι· οὔπω δὲ δῆλον ἐγένετο, ὅτι καὶ τὸ ἔργον παρηκολούθησεν. ἐκεῖ
δὲ ἠνέγκαν, ὥστε τοὺς ταύρους καταθῦσαι. καὶ ἐκάλουν τὸν μὲν, Δία· τὸν δὲ, Ἑρμῆν. τὸν

μὲν

μὲν οὕτω μανικὴν προσεποιήσατο, ἵνα δῆλον ἑαυτὸν ποιήσῃ· τὸ μέντοι σπουδὴν διὰ τί μὴ φαίνεται διακρουόμενος; καὶ γὰρ ἐκεῖ οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπεχείρησε· καὶ ἐκώλυσαν οἱ ἀπόστολοι. ὥστε καὶ ἐνταῦθα ἔδει εὐθέως διακρούσασθαι. καὶ ἐκεῖ μὲν δῆμος ὁλόκληρος ἦν· ἐνταῦθα δὲ τύραννος. τί οὖν αὐτὸν οὐκ ἀπήγαγε; παραλαβὼν εἴποι, ὅτι οὐχ ὡς Θεῷ ἑαυτὸν ἐπὶ ἀνατροπῇ τοῦ σεβάσματος, ἀλλ' ἐπὶ μείζονι θαύματι. πῶς; ὅτι τοῦ Θεοῦ ἕνεκεν διάταγμα τέθεικεν, ὁμολογῶν αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν. ὥστε οὐκ ἠκρωτηρίαζε τὴν τιμήν. ἐκεῖνοι δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτοὺς ἐνόμιζον εἶναι [τοὺς] θεούς. διὰ τοῦτο διεκρούοντο· ἄλλως δὲ, καὶ προσκυνήσας ἐνταῦθα, τότε ταῦτα ποιεῖ. οὐδὲ γὰρ ὡς Θεῷ προσεκύνησεν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπῳ σοφῷ. οὐ δῆλον δὲ οὐδὲ ὅτι ἔθυσεν. εἰ δὲ καὶ ἔθυσεν, ἀλλ' οὐ δεχομένου τοῦ Δανιήλ. τί δὲ, ὅτι αὐτὸν καὶ Βαλτάσαρ ἐκάλεσεν, τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ τὸ ὄνομα; οὕτως οὐδὲν θαῦμα ἡγοῦντο αὐτὴν τοὺς θεούς, ὅπουγε καὶ τὸν αἰχμάλωτον οὕτως ἐκάλει ὁ πολλὰ κολακεύων τὴν εἰκόνα προσκυνεῖν τὴν παντοδαπὴν καὶ ποικίλην, καὶ τὸν δράκοντα σέβων. καὶ ἐκείνων πολὺ ἦσαν ἀνοητότεροι οἱ Βαβυλώνιοι τῶν ἐν Λύστρᾳ· διὸ οὐκ ἦν εὐθέως ἐνάγειν αὐτοὺς εἰς τοῦτο. καὶ πολλὰ ἄν τις εἴποι· πλὴν δὲ ταῦτα ἀρκεῖ. εἰ τοίνυν βουλόμεθα πάντων ἐπιτυχεῖν τῶν ἀγαθῶν, τὰ κατὰ Θεὸν ζητῶμεν. ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ τοῦ κόσμου ζητοῦντες, καὶ τούτων καὶ ἐκείνων ἐκπίπτουσιν· οὕτως οἱ τὰ κατὰ Θεὸν προτιμῶντες, ἀμφοτέρων ἐπιτυγχάνουσι. μὴ δὴ ταῦτα λοιπὸν ζητῶμεν, ἀλλ' ἐκεῖνα· ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. κζ. 28 ΠΙΣΤΕΙ ΠΕΠΟΙΗΚΕ ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΚΑΙ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα, θίγῃ αὐτῶν. 29 Πίστει διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὡς διὰ ξηρᾶς γῆς· ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι, κατεποντίσθησαν.

30 Πίστει τὰ τείχη Ἱεριχὼ ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.

31 Πίστει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.

Πολλὰ μεταξὺ κατασκευάζειν ὁ Παῦλος εἴωθε, καὶ πυκνός ἐστι τοῖς νοήμασι. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις· οὐκ ἐν πλήθει λόγων ὀλίγα περιέχει νοήματα, ἀλλὰ βραχύτητι ῥημάτων μεγάλην καὶ πολλὴν διάνοιαν ἐντίθησιν. ὅρα γοῦν πῶς ἐν τάξει παρακλήσεως, [καὶ] περὶ πίστεως διαλεγόμενος, οἷον ὑπομιμνήσκει τύπου καὶ μυστηρίου, οὗ τὴν ἀλήθειαν ἔχομεν. πίστει, φησὶ, πεποίηκε τὸ πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα, θίγῃ αὐτῶν. τί δέ ἐστιν ἡ πρόσχυσις τοῦ αἵματος; ἀρνίον ἔθυον κατ' οἰκίαν, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπέχεον ταῖς φλιαῖς, καὶ τοῦτο ἦν ἀποτείχισις τῆς ἀπωλείας τῆς Αἰγυπτιακῆς. εἰ τοίνυν αἷμα ἀρνίου, ἐν μέσοις Αἰγυπτίοις, καὶ ἐν ὀλέθρῳ τοσούτῳ ἀσινεῖς διεφύλαττε τοὺς Ἰουδαίους· πολλῷ μᾶλλον διασώσει ἡμᾶς, οὐκ ἐν ταῖς φλιαῖς, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς τὸ αἷμα ἐπιχεόμενον τοῦ Χριστοῦ. καὶ γὰρ καὶ νῦν ὁ ὀλοθρεύων ἐν τῇ βαθείᾳ νυκτὶ ταύτῃ περιέρχεται. ἀλλ' ὁπλιζώμεθα ἐκείνῃ τῇ θυσίᾳ. πρόσχυσιν τὴν χρῖσιν καλεῖ. ἀπὸ γὰρ Αἰγύπτου ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ἀπὸ τοῦ σκότους, ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας. καίτοι τὸ γινόμενον οὐδὲν ἦν· τὸ δὲ κατορθούμενον, μέγα. τὸ μὲν γὰρ γινόμενον, αἷμα· τὸ δὲ κατορθούμενον, σωτηρία, καὶ ἔμφραξις, καὶ κώλυμα ἀπωλείας. ἐφοβήθη τὸ αἷμα ὁ ἄγγελος· ᾔδει γὰρ τίνος ἦν τύπος· ἔφριξε, τὸν δεσποτικὸν θάνατον ἐννοήσας· διὰ τοῦτο οὐκ ἥψατο τῆς φλιᾶς. εἶπε Μωϋσῆς, χρίσα-

τι· καὶ ἔχαιρον, καὶ ἐθάῤῥησαν χρίσαντες. ὑμεῖς δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀμνοῦ ἔχοντες τὸ αἷμα, οὐ θαρσεῖτε; πίστει διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὡς διὰ ξηρᾶς γῆς. πάλιν λαὸν ὁλόκληρον παραβάλλει λαῷ, ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι οὐ δυνάμεθα κατὰ τοὺς ἁγίους γενέσθαι. πίστει, φησὶ, διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὡς διὰ ξηρᾶς γῆς· ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι κατεποντίσθησαν. ἐνταῦθα αὐτοὺς καὶ εἰς ὑπόμνησιν ἄγει τῶν παθημάτων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ. πῶς πίστει; ὅτι ἤλπισαν διὰ τῆς θαλάσσης διαβήσεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ηὔχοντο· μᾶλλον δὲ Μωϋσῆς ἦν ὁ εὐχόμενος. ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ ἡ πίστις τοὺς λογισμοὺς ὑπερβαίνει τοὺς ἀνθρωπίνους, καὶ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν ταπεινότητα. ὁρᾷς, ὁμοῦ καὶ ἐπίστευον, καὶ τὴν κόλασιν ἐξεδίκησαν ἥ τε τῷ αἵματι τῶν θυρῶν, ἥ τε τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ. καὶ τοῦτο ἐδήλου, ὅτι ὕδωρ ἦν, διὰ τῶν ἐμπεσόντων καὶ ἀποπνιγέντων, καὶ ὅτι οὐκ ἦν φαντασία, ἀλλ' ἀλήθεια. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν λεόντων οἱ ἀναλωθέντες ἐδείκνυον * τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐπὶ τῆς καμίνου οἱ καέντες· οὕτω καὶ νῦν ὁρᾷς τὰ αὐτὰ πράγματα, τοῖς μὲν πρὸς σωτηρίας καὶ εὐδοκιμήσεως, τοῖς δὲ πρὸς ἀπωλείας γινόμενα. τοσοῦτόν ἐστιν ἡ πίστις ἀγαθόν. καὶ γὰρ ὅταν εἰς ἀμηχανίαν ἐμπέσωμεν, τότε ἀπαλλαττόμεθα, κἂν πρὸς αὐτὸν τὸν θάνατον ἔλθωμεν, κἂν ἀπογνωσθῇ τὰ καθ' ὑμᾶς. τί γὰρ ἄλλο ἦν λοιπόν; Αἰγύπτιοι καὶ θάλασσα αὐτοὺς ἀόπλους ἐκύκλουν, καὶ ἢ ἀποπνιγῆναι ἔδει φυγόντας, ἢ εἰς τὰς Αἰγυπτιακὰς χεῖρας ἐμπεσεῖν. ἀλλ' ὅμως ἀπὸ ἀμηχάνων αὐτοὺς διέσωσε. τὸ αὐτὸ ὕδωρ τοῖς μὲν ὑπεστρώννυτο, καθάπερ γῆ· τοὺς δὲ κατεπόντιζε καθάπερ θάλασσα. ἐκεῖ μὲν τῆς φύσεως ἐπελανθάνετο, ἐνταῦθα δὲ καὶ ὡπλίζετο κατ' αὐτῶν. πίστει τὰ τείχη Ἱεριχὼ ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας. οὐ γὰρ δὴ σαλπίγγων ἠχὴ λίθους οἷά τε καταβάλλειν ἐστί, κἂν μυρία τις ἔτη σαλπίζῃ, ἀλλ' ἡ πίστις πάντα δύναται. ὁρᾷς πανταχοῦ, οὐχὶ ἀκολουθίᾳ, οὐδὲ φύσεως νόμῳ μεταβαλλομένην αὐτὴν, ἀλλὰ παρὰ προσδοκίαν ἅπαντα γινόμενα; οὐκοῦν καὶ ἐνταῦθα παρὰ προσδοκίαν ἅπαντα ἔσται. ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, ὅτι δεῖ πιστεύειν ταῖς ἐλπίσι ταῖς μελλούσαις, εἰκότως τούτων ἅπαντα τὸν λόγον ἐκίνησε, δεικνὺς ὅτι οὐ νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς πάντα τὰ θαύματα διὰ ταύτης ἤνυσται καὶ κατώρθωται. πίστει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης. οὐκοῦν αἰσχρὸν, εἰ καὶ πόρνης ἀπιστότεροι φανείητε· καίτοιγε ἐκείνη τῶν ἀνδρῶν ἤκουσεν ἀπαγγελλόντων, καὶ εὐθέως ἐπίστευσε. τοιγαροῦν καὶ τὸ τέλος ἐπηκολούθησε. πάντων γὰρ ἀπολωλότων, μόνη διεσώθη. οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτὴν, ὅτι μετὰ πολλῶν ἔσομαι τῶν ἐμῶν, οὐκ εἶπεν, ἐγὼ τοσούτων φρονιμωτέρα δύναμαι εἶναι ἀνδρῶν συνετῶν, οἵτινες ἀπιστοῦσι, καὶ ἐγὼ πιστεύσω; οὐδὲν τοιοῦτον, ὅπερ εἰκὸς ἦν ἄλλον καὶ εἰπεῖν καὶ παθεῖν, ἀλλὰ τοῖς λεγομένοις ἐπίστευσε.

32 Καὶ τί ἔτι λέγω; ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος.

Οὐκέτι λοιπὸν τὰ ὀνόματα τίθησιν· ἀλλὰ πλατύνας εἰς τὴν πόρνην, καὶ ἐντείνας διὰ τῆς τοῦ προσώπου ποιότητος, οὐκέτι πλατύνει τὰς ἱστορίας, ἵνα μὴ δόξῃ μακρηγορεῖν. οὐ μὴν αὐτὰς ἀφίησιν, ἀλλ' ἐπιτρέχει σφόδρα συνετῶς, τηρῶν ἀμφότερα, καὶ τὸν κόρον φεύγων, καὶ τὴν πυκνότητα οὐ λυμαινόμενος. οὔτε πάντη ἐσίγησεν, οὔτε λέγων ἠνώχλησεν, ἀλλ' ἀμφότερα ποιεῖ. ὅταν γάρ τις ἰσχυρῶς ἀγωνίζηται, εἶτα ἐπιμένῃ ἀγωνιζόμενος, ἀποκναίει τὸν ἀκροατὴν, πεπληρωμένον λοιπὸν ἐνοχλῶν, καὶ φιλοτιμίας λαμβάνων δόξαν. δεῖ γὰρ πρὸς τὸ λυσιτελὲς ἁρμόζεσθαι. καὶ τί ἔτι λέγω, φησίν; Ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεὼν, Βαράκ τε, καὶ Σαμψὼν, καὶ Ἰεφθάε, Δαβίδ τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν. Ἐγκαλοῦσι τῷ Παύλῳ τινὲς, εἰ τὸν Βαρὰκ καὶ τὸν Σαμψὼν καὶ τὸν Ἰεφθάε ἐν τούτοις τίθησι τοῖς τόποις. τί λέγεις; ὁ τὴν πόρνην θεὶς, τούτους οὐ θήσει; μὴ γάρ μοι τὸν ἄλλον αὐτῶν βίον εἴπῃς, ἀλλ' εἰ μὴ ἐπίστευσαν, καὶ ἔλαμψαν [ἐν] τῇ πίστει. καὶ τῶν προφητῶν, φησιν,

33 Οἳ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας. Ὁρᾷς ὅτι οὐχὶ βίον ἐνταῦθα αὐ-

τοῖς

τοῖς μάρτυσι λαμπρόν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο προηγουμένως ἦν τὸ ζητούμενον· ἀλλὰ πίστεως τέως ἐξέτασις ἦν. Εἰπὲ γάρ μοι, εἰ μὴ πίστει τὸ πᾶν ἤνυσαν; πῶς; διὰ πίστεως, φησι, κατηγωνίσαντο βασιλείας οἱ περὶ τὸν Γεδεών. Εἰργάσαντο δικαιοσύνην.

Τίνες; αὐτοὶ οὗτοι. ἤτοι τὴν φιλανθρωπίαν ἐνταῦθα δικαιοσύνην εἶπεν.

5 Ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν. Περὶ τοῦ Δαβὶδ οἶμαι αὐτὸν τοῦτο λέγειν. ποίων δὲ τούτων ἔτυχεν ἐπαγγελιῶν; ὧν ἔλεγεν, ὅτι τὸ σπέρμα αὐτοῦ καθίσει ἐπὶ τῶν θρόνων αὐτοῦ. Ἔφραξαν στόματα λεόντων.

34 Ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας. Ὅρα πῶς ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ ἦσαν ὁ Δανιὴλ κυκλούμενος ὑπὸ τῶν λεόντων, καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ 10 διατρίβοντες, * ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακὼβ ἐν διαφόροις πειρασμοῖς, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπέγνωσαν. τοῦτο γὰρ πίστις· ὅταν τὰ πράγματα πρὸς τὸ ἐναντίον ἐκβαίνῃ, τότε δεῖ πιστεύειν ὅτι οὐδὲν ἐναντίον γέγονεν, ἀλλὰ πάντα ἀκόλουθα. ἔφυγον στόματα μαχαίρας. περὶ τῶν τριῶν πάλιν οἶμαι παίδων λέγειν αὐτόν. Ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων.

15 Τὰ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐνταῦθα αἰνίττεται. ἀπὸ ἀσθενείας, φησί· τουτέστιν, ἀπὸ αἰχμαλωσίας. ὅτε ἤδη ἀπέγνωστο τὰ Ἰουδαϊκά, ὅτε ὀστῶν νεκρῶν οὐδὲν διενηνόχεσαν, τότε αὖθις γέγονε τὰ τῆς ἐπανόδου. τίς γὰρ ἂν ἤλπισεν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπανήκειν αὐτούς, καὶ οὐκ ἐπανήκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς γενέσθαι, καὶ κλῖναι παρεμβολὰς ἀλλοτρίων; ἀλλ' ἡμῖν οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη, φησίν. ἀλλὰ ταῦτα τύποι τῶν μελλόντων 20 εἰσίν.

35 Ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. Τὰ κατὰ τοὺς προφήτας ἐνταῦθα λέγει, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἠλίαν. νεκροὺς γὰρ ἀνέστησαν οὗτοι.

Ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν. Ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς ἀναστάσεως ἐτύχομεν. ἀλλ' ἔχω δεῖξαι καὶ ἐκείνους, φησίν, 25 ἀποτμηθέντας, καὶ μὴ δεξαμένους, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσι. διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, πρότερον ζῆσαι, οὐκ ἠβουλήθησαν; οὐκ ἄρα ὅτι κρείττονα προσεδόκων ζωήν; καὶ οἱ τοὺς ἄλλους ἀναστήσαντες, αὐτοὶ εἵλοντο ἀποθανεῖν, ὥστε κρείττονος ἀναστάσεως τυχεῖν, οὐ τοιαύτης, οἵας τὰ παιδία τῶν γυναικῶν. ἐνταῦθά μοι δοκεῖ καὶ τὸν Ἰωάννην αἰνίττεσθαι, καὶ τὸν Ἰάκωβον. ἀποτυμπανισμὸς γὰρ λέγεται ὁ ἀποκεφαλισμός. ἐξῆν αὐτοῖς ὁρᾶν τὸν ἥλιον, ἐξῆν 30 αὐτοῖς μὴ ἐλέγξαι, καὶ ὅμως εἵλοντο ἀποθανεῖν, καὶ οἱ ἀναστήσαντες ἄλλους, αὐτοὶ εἵλοντο "ἀποθανεῖν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν.

36 Ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς. ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν*. Ἐν τούτοις τελευτᾷ ἐν τοῖς οἰκειοτέροις. μάλιστα γὰρ ταῦτα φέρει τὴν παράκλησιν, ὅταν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἡ λύπη 35 ᾖ· ἐπεὶ κἂν σφοδρότερα εἴπῃς, μὴ ᾖ δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως "τεχθεῖσα, οὐδὲν ἐποίησας. διὰ τοῦτο εἰς τοῦτο τὸν λόγον συνέκλεισε, δεσμὰ λέγων, φυλακάς, μάστιγας, λιθασμούς, τὰ κατὰ τὸν Στέφανον, τὰ κατὰ τὸν Ζαχαρίαν αἰνιττόμενος. διὸ ἐπήγαγεν, Ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον. Τί λέγεις; οἱ μὲν ἔφυγον στόματα μαχαίρας, οἱ δὲ ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον; τί ἐστι τοῦτο; ποῖον ἐπαινεῖς; ποῖον θαυμάζεις; τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο; ναί, φησι, καὶ 40 τοῦτο, κἀκεῖνο. τοῦτο μέν, ὅτι ὑμῖν οἰκεῖον· ἐκεῖνο δέ, ὅτι καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τελευτὴν ἴσχυσεν ἡ πίστις, καὶ τύπος τῶν μελλόντων ἐστί. δύο γάρ ἐστι τὰ "θαύματα τῆς πίστεως· ὅτι καὶ ἀνύει μεγάλα, καὶ πάσχει μεγάλα, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡγεῖται πάσχειν. καὶ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, φησιν, ὅτι ἁμαρτωλοί τινες ἦσαν, καὶ οὐδαμινοί. κἂν γὰρ τὸν κόσμον ἀντιστήσῃς ὅλον, ἐκείνους εὑρίσκω καθέλκοντας τὸν ζυγόν, καὶ τιμιωτέρους ὄντας. διὰ τοῦτο καὶ οὕτως εἶπεν· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος.

κόσμος. τί τοίνυν ἔμελλον ἐνταῦθα ἀπολαμβάνειν, ὧν οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἦν ἄξιον; ἐνταῦθα αὐτῶν διαφανίσῃ τὴν διάνοιαν, παιδεύων μὴ "προσηλῶσθαι τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ πάντων μείζω φρονεῖν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, εἴ γε ὁ πᾶς κόσμος οὐκ ἔστιν αὐτῶν ἄξιος. τί τοίνυν βούλει ἐνταῦθα λαβεῖν; οὐδεὶς γάρ ἐστιν, ἐὰν ἐνταῦθα λάβῃς τὸν μισθόν.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν κοσμικὰ φρονῶμεν, μηδὲ ἐνταῦθα ζητῶμεν τὴν ἀνταπόδοσιν, μηδὲ οὕτως ὦμεν πένητες. εἰ γὰρ ὁ πᾶς κόσμος οὐκ ἄξιος αὐτῶν, τί τὸ μέρος ἐπιζητεῖς; καὶ εἰκότως. φίλοι γάρ εἰσι τοῦ Θεοῦ. κόσμον δὲ ἐνταῦθα ἆρα τὸ πλῆθός φησιν, ἢ τὴν κτίσιν "αὐτήν; ἀμφότερα. ἀμφότερα γὰρ οἶδε λέγειν ἡ γραφή. εἰ * πᾶσα ἡ κτίσις μετὰ τῶν ἀνθρώπων, φησί, στῇ τῶν αὐτῆς, οὐδέπω ἀντάξιοι "φανοῦνται τούτων. καὶ εἰκότως. ὥσπερ γὰρ μυρίοι σταθμοὶ ἀχύρου καὶ χόρτου, δέκα μαργαριτῶν οὐκ ἂν εἶεν ἀντάξιοι· οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνοι. Κρείττων γὰρ εἷς ποιῶν θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι. μυρίους οὐχὶ τοὺς πολλοὺς λέγει, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τὸ ἄπειρον. ἐννόησον ὅσον ἐστὶν ὁ δίκαιος. εἶπεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, Στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαών, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Ἐλώμ, καὶ ἐγένετο. (Ιησ. ι. ις.) ἡκέτω τοίνυν πᾶσα ἡ οἰκουμένη, μᾶλλον δὲ δύο, καὶ τρεῖς, καὶ τέσσαρες, καὶ δέκα, καὶ εἴκοσιν οἰκουμέναι, καὶ λεγέτωσαν, καὶ ποιείτωσαν τοῦτο· ἀλλ᾽ οὐ δυνήσονται. ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ φίλος τοῖς τοῦ φίλου κτίσμασιν ἐπέταττε, μᾶλλον δὲ τὸν φίλον παρεκάλει, καὶ εἶκε τὰ δοῦλα, καὶ ὁ κάτω τοῖς ἄνω προσέταττεν. ὁρᾷς ὅτι εἰς δουλείαν ταῦτα γέγονε, τὸν δρόμον τὸν διατεταγμένον πληροῦντα; τοῦτο "τῶν Μωϋσέως μεῖζον. τί δήποτε; οὐ γάρ ἐστιν ἴσον θαλάττῃ ἐπιτάξαι, καὶ τοῖς κατ᾽ οὐρανόν. μέγα μὲν γὰρ κἀκεῖνο, καὶ σφόδρα μέγα· πλὴν ἀλλ᾽ οὐδὲν ἴσον. [ἄκουε δὲ καὶ πόθεν τοιοῦτος γέγονε.] τί δήποτε; τύπος ἦν τοῦ Χριστοῦ τὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα. διὰ τοῦτο τοίνυν, "ἐπεὶ τὴν τοιαύτην κλῆσιν εἶχεν ἐν τύπῳ, ἣν Ἰησοῦς, αὐτὴν τὴν προσηγορίαν ᾐδέσθη ἡ κτίσις. τί οὖν; ἄλλος οὐκ ἐκλήθη Ἰησοῦς; ἀλλ᾽ οὗτος ἐπὶ τούτῳ ἐκλήθη ἐν τύπῳ. καὶ γὰρ καὶ Αὐσῆς ἐλέγετο. διὰ τοῦτο μετεβλήθη τὸ ὄνομα. προρρῆσις γὰρ ἦν, καὶ προφητεία. οὗτος εἰσήγαγε τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐπαγγελίαν, ὥσπερ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν οὐρανόν· οὐχ ὁ νόμος, ὥσπερ οὐδὲ "Μωϋσῆς, ἀλλ᾽ ἔξω ἔμεινεν. οὐκ ἰσχύει νόμος εἰσαγαγεῖν, ἀλλ᾽ ἡ χάρις. ὁρᾷς τοὺς τύπους ἄνωθεν προδιαγραφομένους; ἐπέταξε τῇ κτίσει, μᾶλλον δὲ τῷ "κυρίῳ τῆς κτίσεως μέρει, αὐτῇ τῇ κεφαλῇ, κάτω ὀρθῶς· ἵνα ὅταν ἴδῃς ἐν ἀνθρώπου σχήματι τὸν Ἰησοῦν τὰ αὐτὰ λέγοντα, μὴ θορυβηθῇς, μηδὲ ξενισθῇς. αὐτὸς, καὶ Μωϋσέως ζῶντος, ἐτροπώσατο τοὺς πολεμίους· "οὗτος, καὶ τοῦ νόμου ζῶντος, * τὰ πάντα διῴκει· ἀλλ᾽ οὐ φανερῶς. πλὴν ἴδωμεν ὅση ἡ ἀρετὴ τῶν ἁγίων. εἰ ἐνταῦθα τοιαῦτα ἐργάζονται, εἰ ἐνταῦθα τοιαῦτα ποιοῦσιν, ἅπερ οἱ ἄγγελοι, τί ἄρα ἐκεῖ; πόσην ἕξουσι τὴν λαμπρότητα; τάχα τις ὑμῶν ἕκαστος ἐβούλετο εἶναι τοιοῦτος, ὥστε δύνασθαι ἐπιτάττειν τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ σελήνῃ. ἐνταῦθα οἱ λέγοντες τοὺς οὐρανοὺς σφαίρας εἶναι, πρὸς τοῦτο τί ἂν εἴποιεν; διὰ τί γὰρ μὴ εἶπε, στήτω ὁ ἥλιος, ἀλλὰ προσέθηκε, στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαών, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Ἐλώμ, τουτέστι, μείζονα τὴν ἡμέραν ἐργασάσθω; τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου γέγονεν. ἀνεπόδισε γὰρ ὁ ἥλιος. ἀλλὰ τοῦτο ἐκείνου θαυμαστότερον, τὸ τὴν ἐναντίαν ἐλθεῖν πάλιν ὁδὸν, μήπω παρελθόντα τὸν δρόμον. ἀλλὰ τούτων ἡμεῖς μείζονα ἐπιτευξόμεθα, ἐὰν ἐθέλωμεν. τίνα γὰρ ἡμῖν ἐπηγγείλατο ὁ Χριστός; (Ιωαν. ιδ. κγ.) οὐχὶ ἥλιον στήσειν, οὐδὲ σελήνην, οὐδὲ ἀναποδισμὸν ἡλίου, ἀλλὰ τί; Ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτὸν ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, φησι, καὶ μονὴν παρ᾽ αὐτῷ ποιήσομεν. τί μοι δεῖ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ τῶν θαυμάτων τούτων, αὐτοῦ τοῦ δεσπότου πάντων παρ᾽ ἐμοὶ καταγομένου καὶ ἐνιδρυμένου; οὐ δεῖ μοι "τούτου. τί γὰρ δεῖ μοι τινὸς τούτων; αὐτὸς ἔσται μοι εἰς σελήνην, καὶ ἥλιον, καὶ εἰς φῶς. εἰπὲ γάρ μοι, τί ἐβούλου, εἰς βασίλεια εἰσελθὼν, δυνηθῆναί τι τῶν πεπηγότων μεταρρυθμίσαι, ἢ τὸν βασιλέα οὕτως οἰκειώσασθαι, ὡς πεῖσαι πρὸς σὲ καταχθῆναι; οὐ πολλῷ μᾶλλον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο; τί δαί; οὐ θαυμαστὸν, εἴπερ ἄνθρωπος ἐπιτάττει ταῦτα ἃ

καὶ

καὶ ὁ Χριστός; ἀλλ' ὁ Χριστός, φησιν, οὐ δεῖται τοῦ πατρός, ἀλλ' αὐθεντικῶς ποιεῖ, καλῶς. οὐκ-
οῦν ὡμολόγησεν περὶ τῶν καὶ εἰπέ, ὅτι οὐ δεῖται τοῦ πατρός, καὶ αὐθεντικῶς ποιεῖ· καὶ τότε σε
ἐρήσομαι πάλιν, μᾶλλον δὲ διδάξω περὶ τῆς εὐχῆς, ἧς ποιεῖται, ὅτι συγκαταβάσεως καὶ οἰκο-
νομίας ἦν (οὐ γὰρ δὴ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐλάττων ἦν ὁ Χριστός) καὶ τοῦ δύνασθαι διδάσκειν
5 ἡμᾶς χωρὶς εὐχῆς. ὥσπερ γὰρ διδασκάλου ἀκούων ψελλίζοντος, καὶ τὰ στοιχεῖα καταλέγοντος,
οὐ φῂς αὐτὸν ἀγνοεῖν, καὶ ὅταν ἐρωτᾷ, ποῦ ἐστι τόδε τὸ στοιχεῖον; οἶδας ὅτι οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ,
ἀλλὰ τὸν μαθητευόμενον θέλων ἐναγαγεῖν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐ δεόμενος εὐχῆς ἐποιεῖτο τὴν
εὐχήν, ἀλλά σε θέλων ἐναγαγεῖν, ἵνα συνεχῶς προσέχῃς τῇ εὐχῇ, ἵνα ἀδιαλείπτως, ἵνα
νηφόντως, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας ταύτην ποιῇς. ἀγρυπνεῖν δὲ οὐ τὸ νυκτὸς ἐγείρεσθαι
10 λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν ἡμέρᾳ νήφειν ἐν ταῖς προσευχαῖς. ἄγρυπνος γὰρ καλεῖται ὁ τοι-
οῦτος. ἐπεὶ ἔστι καὶ νυκτὸς εὐχόμενον καθεύδειν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μὴ εὐχόμενον ἀγρυπνεῖν. πῶς τοῦτο,
πῶς ἐκεῖνο; ὅταν ἡ ψυχὴ τεταμένη ᾖ πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν ἐννοῇ τίνι διαλέγεται), πρὸς τίνα
ὁ λόγος αὐτῇ, ὅταν λάβῃ ἐν νῷ, ὅτι ἄγγελοι παρεστήκασι μετὰ τρόμου καὶ φόβου, αὐτὸς δὲ προσίῃ
χασμώμενος καὶ κνώμενος. μέγα ὅπλον εὐχή, ἐὰν μετὰ τῆς προσηκούσης γίνηται διανοίας. καὶ
15 ἵνα μάθῃς αὐτῆς τὴν ἰσχύν, σκόπει ἐντεῦθεν· ἀναισχυντίας καὶ ἀδικίας καὶ ὠμότητος καὶ ἰτα-
μότητος ἐκράτησεν ἡ συνεχὴς ἔντευξις. Ἀκούσατε γάρ, φησι, τί ὁ κριτὴς λέγει τῆς ἀδικίας. καὶ ὄκνου
Λυκ. ιη. ε.
πάλιν ἐκράτησε· καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησε φιλία, τοῦτο ἐποίησεν ἔντευξις συνεχής. καὶ εἰ μὴ διὰ τὸ φί-
λον αὐτοῦ εἶναι, φησι, δώσει αὐτῷ, ἀλλά γε διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἀναστὰς δώσει αὐτῷ. καὶ ἀνα-
ξίαν οὖσαν ἀξίαν ἐποίησεν ἡ συνεχὴς προσεδρεία. Οὐκ ἔστι, φησί, καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέ-
Ματθ. ιε. κς.
10 κνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. ἡ δέ, ναί, φησι, Κύριε. καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῆς
τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. προσέχωμεν τοίνυν τῇ εὐχῇ. μέγα ὅπλον ἐστίν, ἐὰν μετ'
ἐκτενείας γίνηται, ἐὰν χωρὶς κενοδοξίας, ἐὰν μετὰ ψυχῆς εἰλικρινοῦς. αὕτη πολεμίους ἐτρέ-
ψατο, αὕτη ἔθνος ὁλόκληρον καὶ ἀνάξιον εὐηργέτησεν. Ἤκουσα, φησι, τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν,
Ἐξοδ. β ζ.
καὶ κατέβην τοῦ ἐξελέσθαι αὐτούς. αὕτη φάρμακόν ἐστι σωτήριον, καὶ κωλυτικὸν τῶν ἁμαρτη-
25 μάτων, καὶ ἰατρεῖον τῶν πλημμελημάτων. ταύτῃ καὶ ἡ χήρα ἡ μεμονωμένη προσήδρευεν.
ἐὰν οὖν μετὰ ταπεινοφροσύνης εὐχώμεθα, ἐὰν τὸ στῆθος πλήττοντες, ὡς ὁ τελώνης, ἐὰν ἐκεῖνα
φθεγγώμεθα ἅπερ ἐκεῖνος, ἐὰν λέγωμεν, Ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, πάντων ἐπιτευξό-
Λυκ. ιη. ιγ.
μεθα. εἰ γὰρ καὶ μὴ τελῶναί ἐσμεν, ἀλλ' ἕτερα ἔχομεν ἐκείνου οὐχ ἧττον ἁμαρτήματα. μὴ
γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι ἐν μικρῷ τινι διήμαρτες. τὴν γὰρ αὐτὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα φύσιν. κα-
30 θάπερ γὰρ ὁμοίως ἀνδροφόνος λέγεται, ὅτε παῖδα ἀνέλῃ, ὅτε ἄνδρα· οὕτω καὶ πλεονέκτης,
καὶ ὁ πολλά, καὶ ὁ μικρὰ πλεονεκτῶν. καὶ ἡ μνησικακία δὲ οὐ μικρόν, ἀλλὰ καὶ μέγα ἁμάρτημα.
Μνησικάκων γάρ, φησιν, ὁδοὶ εἰς θάνατον. Καὶ ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ,
Παροιμ. ιβ. κθ.
ἔνοχος ἔσται τῇ γεέννῃ, καὶ ὁ καλῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρόν, καὶ ἀνόητον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. μετα-
Ματθ. ε. κβ.
λαμβάνομεν δὲ καὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων ἀναξίως, καὶ φθονοῦμεν, καὶ λοιδορούμεθα· τινὲς δὲ
35 ἡμῶν καὶ ἐμεθύσθησαν πολλάκις. τούτων δὲ ἕκαστον καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἱκανὸν ἐκβαλεῖν τῆς βα-
σιλείας· ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ συμφέρηται, τίνα ἕξομεν ἀπολογίαν; πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς με-
τανοίας, ἀγαπητοί, πολλῆς τῆς εὐχῆς, πολλῆς τῆς καρτερίας, πολλῆς τῆς προσεδρείας, ἵνα
δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν. εἴπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς, Ἱλάσθη-
τί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. μᾶλλον δὲ μὴ εἴπωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ οὕτω φρονῶμεν· κἂν ἕτερός
40 τις ἡμᾶς ἐγκαλέσῃ, μὴ ὀργιζώμεθα. ἤκουσεν ἐκεῖνος, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· καὶ
οὐ παρωξύνθη, ἀλλὰ κατενύγη. ἐδέξατο τὸ ὄνειδος, καὶ ἀπέθετο τὸ ὄνειδος. εἶπεν ἐκεῖνος τὸ
τραῦμα, ἐζήτησεν οὗτος τὸ φάρμακον. λέγωμεν τοίνυν, Ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.
πλὴν κἂν ἕτερος εἴπῃ, μὴ ἀγανακτῶμεν. ἐὰν δὲ αὐτοὶ μὲν λέγωμεν μυρία ἑαυτοὺς κα-
κά, παρὰ ἑτέρων δὲ ἀκούοντες δυσχεραίνωμεν, οὐκέτι τοῦτο ταπεινοφροσύνη ἐστίν, οὐδὲ ἐξομο-

λόγησις, ἀλλ' ἐπίδειξις καὶ κενοδοξία. ἐπίδειξίς ἐστι, φησὶν, ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν καλεῖν; ναί. ταπεινοφροσύνης γὰρ λαμβάνομεν δόξαν, θαυμαζόμεθα, ἐγκωμιαζόμεθα. ἐὰν δὲ τοὐναντίον εἴπωμεν ἑαυτοὺς, καταφρονούμεθα. ὥστε καὶ τοῦτο δόξης ἕνεκεν ποιοῦμεν. τί δέ ἐστι ταπεινοφροσύνη; τὸ ἑτέρου ὀνειδίζοντος φέρειν, τὸ ἐπιγινώσκειν τὸ ἁμάρτημα, τὸ φέρειν τὰς κακηγορίας. καὶ οὐδὲ τοῦτο ταπεινοφροσύνης ἂν εἴη, ἀλλ' εὐγνωμοσύνης. νῦν δὲ ἑαυτοὺς μὲν λέγομεν ἁμαρτωλοὺς, ἀναξίους, μυρία ὅσα· ἂν δὲ ἕτερός τις ἡμῖν ἓν τούτων προσενέγκῃ, χαλεπαίνομεν, ἀγριαινόμεθα. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἔστιν ἐξομολόγησις, οὐδὲ εὐγνωμοσύνη; εἶπες σαυτὸν εἶναι τοιοῦτον· μὴ ἀγανάκτει καὶ παρ' ἑτέρων ἀκούων, καὶ ἐλεγχόμενος. οὕτω σοι τὰ ἁμαρτήματα κουφίζεται, ὅταν ἕτεροι ὀνειδίζωσιν. ἑαυτοῖς μὲν γὰρ βάρος ἐπιτιθέασι, σὲ δὲ εἰς φιλοσοφίαν ἀνάγουσιν. ἄκουε τί φησιν ὁ μακάριος Δαβὶδ, ἡνίκα κατηρᾶτο αὐτῷ ὁ Σεμεΐ· Ἄφες αὐτὸν, φησίν· ὁ Κύριος ἐνετείλατο αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου· καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας αὐτοῦ τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. σὺ δὲ περὶ σαυτοῦ λέγων καὶ ὑπερβολὴν κακῶν, ἐὰν μὴ τὰ τῶν μεγάλων δικαίων ἐγκώμια παρ' ἑτέρων ἀκούῃς, ἀγριαίνεις. ὁρᾷς ὅτι παίζεις ἐν οὐ παικτοῖς πράγμασι; καὶ γὰρ τοὺς ἐπαίνους ἐπαίνων ἑτέρων ἐπιθυμίᾳ διακρουόμεθα, ἵνα μειζόνων πάλιν τύχωμεν ἐγκωμίων, ἵνα μᾶλλον θαυμασθῶμεν. ὥστε οὐ παραιτούμενοι τὰ ἐγκώμια, ἵνα αὐξήσωμεν αὐτὰ τοῦτο ποιοῦμεν· καὶ πάντα πρὸς δόξαν ἡμῖν γίνεται, οὐ πρὸς ἀλήθειαν. διὰ τοῦτο πάντα κενὰ, πάντα ἄπορα. διὸ παρακαλῶ νῦν γοῦν ἀποστῆναι τῆς μητρὸς τῶν κακῶν, τῆς κενοδοξίας, καὶ ζῆσαι κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν· ὥστε καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. κη. 37 ΠΕΡΙΗΛΘΟΝ ΕΝ ΜΗΛΩΤΑΙΣ, ΕΝ ΑΙγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι.

38 Ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος [ἐστί]· ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

ΑΕΙ μὲν, μάλιστα δὲ ὅταν τῶν ἁγίων ἐννοήσω τὰ κατορθώματα, τότε μοι ἐπέρχεται ἀπαγορεύειν τὰ κατ' ἐμαυτὸν, ὅτι οὐδὲ ὄναρ πεῖραν ἐλάβομεν οἷς ἐκεῖνοι τὸν ἅπαντα χρόνον ἐνδιέτριψαν ἄνδρες, οὐχ ἁμαρτήματα τίνοντες δίκην, ἀλλ' ἀεὶ κατορθοῦντες, καὶ ἀεὶ θλιβόμενοι. ἐννόησον γάρ μοι τὸν Ἠλίαν, εἰς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος περιήνεγκε τήμερον. περὶ αὐτοῦ γάρ φησιν ἐνταῦθα τὸ, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, καὶ εἰς αὐτὸν αὐτῷ τελευτᾷ τὰ ὑποδείγματα. οὐδὲ αὐτὸν καταλιπὼν, ὅπερ οἰκεῖον αὐτοῖς ἦν, καὶ εἰπὼν τὰ κατὰ τοὺς ἀποστόλους, ὅτι ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον, ὅτι ἐλιθάσθησαν, ἄγει πάλιν ἐπὶ τὸν Ἠλίαν, τὸν τὰ αὐτὰ παθόντα τούτοις. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς οὐδέπω περὶ τῶν ἀποστόλων δόξαν ἔχειν τοσαύτην, ἀπὸ τοῦ ἀναληφθέντος, καὶ μάλιστα θαυμασθέντος, φέρει τὴν παράκλησιν καὶ τὴν παραμυθίαν. περιῆλθον γὰρ, φησιν, ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος ἐστί. οὐδὲ ἱμάτιον εἶχον, φησὶ, περιβαλέσθαι, τῇ ὑπερβολῇ τῆς θλίψεως· οὐ πόλιν, οὐκ οἰκίαν, οὐ καταγώγιον. τοῦτο, ὅπερ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. τί λέγω, οὐ καταγώγιον; οὐ στάσιν. οὐδὲ γὰρ τὴν ἔρημον καταλαβόντες, ἡσυχίαν ἦγον. οὐ γὰρ εἶπεν, ἐν ἐρήμῳ ἐκάθηντο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὄντες ἔφευγον, καὶ ἐκεῖθεν ἠλαύνοντο, οὐκ ἐκ τῆς οἰκουμένης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀοικήτου. καὶ ἀναμιμνήσκει τόπων αὐτοὺς ἔνθα ἐκάθηντο, καὶ πραγμάτων ἐκεῖ γινομένων· ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι. ἔσω, φησὶν, ὑμῖν ἐνεκάλουν

β. Βασ. ις. ια

Ματθ. η κ.

χ. ὑπη.

χ. ἄγει

χ. μιμ.

χ. μίμν... ὅπερ... ὑμῖν... δὲ ... τῷ Ἠλίᾳ

διὰ

διὰ τὸν Χριστόν, καὶ ταῦτα ἐποίουν. Τὸν Ἠλίαν τί ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ἤλαυνον αὐτόν, καὶ ἐδίωκον, καὶ λιμῷ παλαίειν ἠνάγκαζον; ταῦτα δείξουσιν ἃ καὶ οὗτοι τότε ἔπασχον. διὰ τοῦτο ἐλεημοσύνην ἀλλαχοῦ, Ἔκριναν γὰρ πέμψαι τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς θλιβομένοις τῶν μαθητῶν. Καθὼς γὰρ ηὐπορεῖτό τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς. [ὁ καὶ τούτων ἦν.] κακουχούμενοι, φησὶ· τουτέστι, κακῶς πάσχοντες, ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, ἐν τοῖς κινδύνοις. ὁ καὶ αὐτοὶ τούτων ἦν. τὸ δὲ, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο μονονουχὶ ἐμφαίνει, ὅτι περιῆλθον καθάπερ φυγάδες καὶ μετανάσται, καθάπερ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἑαλωκότες, καθάπερ τὸν οὐδὲ τὸν ἥλιον ὁρᾶν ἄξιοι, καὶ οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἐρημίας εὕρισκον καταφυγήν, ἀλλ' ἔδει φεύγειν ἀεί, ἔδει καταδύσεις ζητεῖν, ἔδει ζῶντας εἰς τὴν γῆν κατορύττειν ἑαυτούς, ἀεὶ ἐν φόβῳ εἶναι.

39 Καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως; οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν,

40 Τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

Τίς οὖν ὁ μισθὸς τῆς τοσαύτης, φησὶν, ἐλπίδος; τίς ἡ ἀνταπόδοσις; μεγάλη, καὶ οὕτω μεγάλη, ὡς μηδὲ λόγῳ δύνασθαι δηλωθῆναι. Ἃ γὰρ, φησὶν, ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ταῦτά ἐστιν ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ἀλλ' οὔπω ἀπέλαβον, ἀλλ' ἔτι μένουσι καὶ οὕτω τελευτήσαντες ἐν τοσαύτῃ θλίψει. καὶ ἐκεῖνοι μὲν χρόνους ἔχουσι τοσούτους νικήσαντες, καὶ οὐδέπω ἀπέλαβον. ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι ἔτι ὄντες, ἀγανακτεῖτε; ἐννοήσατε [καὶ ὑμεῖς τί ἐστι, καὶ] ὅσον ἐστὶ τὸν Ἀβραὰμ καθῆσθαι, καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, περιμένοντας πότε σὺ τελειωθῇς, ἵνα δυνηθῶσι τότε λαβεῖν τὸν μισθόν. ἐὰν μὴ γὰρ καὶ ἡμεῖς παραγενώμεθα, προεῖπεν αὐτοῖς ὁ σωτὴρ μὴ δώσειν· καθάπερ εἰ πατὴρ φιλόστοργος, παισὶν εὐδοκίμοις, καὶ τὸ ἔργον ἀνύκασι λέγοι, μὴ διδόναι φαγεῖν, ἐὰν μὴ ἔλθωσιν αὐτῶν οἱ ἀδελφοί. σὺ δὲ ἀγανακτεῖς, ὅτι οὐδέπω τὸν μισθὸν ἔλαβες; τί οὖν ποιήσει Ἄβελ ὁ πρὸ τοσούτων νικήσας, καὶ ἀστεφάνωτος καθήμενος; τί δὲ Νῶε; τί δὲ οἱ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους γεγονότες, ὅτι σε, καὶ τοὺς μετὰ σὲ ἀναμένουσι; ὁρᾷς ὅτι ἡμεῖς πλεονεκτοῦμεν αὐτῶν; καὶ καλῶς διὰ τοῦτο εἶπε, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου. ἵνα γὰρ μὴ δοκῶσι πλεονεκτεῖν [ἡμῶν] τῷ πρὸ ἡμῶν στεφανοῦσθαι, ἕνα ὥρισε πᾶσι τῶν στεφάνων τὸν καιρόν, καὶ ὁ πρὸ τοσούτων ἐτῶν νενικηκώς, μετὰ σοῦ λαμβάνει τὸν στέφανον. ὁρᾷς κηδεμονίαν; καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν στεφανωθῶσιν, ἀλλ' ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν· ὥστε καὶ τέλειοι τότε φαίνονται. προέλαβον κατὰ τοὺς ἀγῶνας, ἀλλ' οὐ προλαμβάνουσι κατὰ τοὺς στεφάνους. οὐκ ἐκείνους ἠδίκησεν, ἀλλ' ἡμᾶς ἐτίμησε. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀναμένουσιν. εἰ γὰρ σῶμα ἓν τὸ πάντες ἐσμέν, μείζων γίνεται τῷ σώματι τούτῳ ἡ ἡδονή, ὅταν κοινῇ στεφανῶται, καὶ μὴ κατὰ μέρος. καὶ γὰρ οἱ δίκαιοι καὶ ἐν τούτῳ εἰσὶ θαυμαστοί, ὅτι χαίρουσιν ὡς ἐπὶ οἰκείοις ἀγαθοῖς, τοῖς τῶν ἀδελφῶν. ὥστε καὶ αὐτοῖς τοῦτο κατὰ γνώμην ἐστί, τὸ μετὰ τῶν μελῶν τῶν ἰδίων στεφανωθῆναι. τὸ γὰρ ὁμοῦ δοξασθῆναι, μεγάλη ἡδονή.

1 Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων.

Πολλαχοῦ ἡ γραφὴ τὴν παραμυθίαν λαμβάνει τὴν ἐν τοῖς κακοῖς ἀπὸ τῶν συμβαινόντων πραγμάτων. ὡς ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης, Ἀπὸ καύματος, καὶ ἀπὸ σκληρότητος, καὶ ὑετοῦ ῥύσεταί σε. καὶ ὁ Δαβίδ, Ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα. τοῦτο γοῦν καὶ ἐνταῦθα λέγει, ὅτι ἡ μνήμη τῶν ἁγίων ἐκείνων, ὥσπερ νέφος τὸν φλεγόμενον ὑπὸ ἀκτῖνος θερμοτέρας σκιάζει· ὑπὸ τὴν ὑπὸ τῶν κακῶν καταπεπονημένην ἀνίστησι* καὶ ἀναπαύει ψυχήν. καὶ οὐκ εἶπεν, ὑπεραιωρούμενον ἡμῶν, ἀλλὰ περικείμενον ἡμῖν, ὃ ἐκείνου πλέον ἦν· ὥστε δηλῶσαι διὰ τούτου, ὅτι περικειμένου κύκλῳ, ἐν μείζονι ἀδείᾳ

εἰκότως

Marginalia: δύσεις, ζητεῖν, ζῶντας, κατορύττειν, ἑαυτούς (l. 8–10); Πραξ. ια. κθ. (l. 3); ἡμεῖς· δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι ἔτι ὄντες (l. 18–20); παισὶν (l. 21); α. Κορ. β. θ. (l. 24); ποιεῖ (l. 33); τὸ περικείμενον ὄγκον (κεφ. ιβ.); Ησ. δ. ϛ.; Ψαλ. ρκ. ϛ.; ἀναπαύει· ἢ ἀνίστησι τὴν ψυχὴν ... (l. 41–44)

εἰκότως εἶναι ποιήσει. μάρτυρας δὲ, οὐχὶ τοὺς ἐν τῇ καινῇ λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐμαρτύρησαν τῇ τοῦ Θεοῦ μεγαλειότητι, οἷον, ὡς οἱ τρεῖς παῖδες, οἱ περὶ τὸν Ηλίαν, οἱ προφῆται πάντες. Ογκον ἀποθέμενοι πάντα. [Πάντα] τίνα; τουτέστι, τὸν ὕπνον, τὴν ὀλιγωρίαν, τοὺς λογισμοὺς τοὺς εὐτελεῖς, πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν. Εὐπερίστατον, ἤτοι τὴν εὐκόλως περιϊσταμένην ἡμᾶς, ἢ τὴν εὐκόλως περίστασιν δυναμένην παθεῖν, λέγει· μᾶλλον δὲ τοῦτο. ῥᾴδιον γὰρ, ἐὰν θέλωμεν, περιγενέσθαι τῆς ἁμαρτίας. Δι' ὑπομονῆς, φησι, τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. Οὐκ εἶπε, πυκτεύωμεν, οὐδὲ, παλαίωμεν, οὐδὲ, πολεμῶμεν, ἀλλ', ὃ πάντων κουφότερον ἦν τὸ τοῦ δρόμου, τοῦτο εἰς μέσον τέθεικεν. οὐδὲ εἶπε, προσθῶμεν τῷ δρόμῳ, ἀλλ', ἐν αὐτῷ τούτῳ ὑπομείνωμεν, μὴ ἐκλυθῶμεν, τρέχωμεν, φησι, τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. Εἶτα τὸ κεφάλαιον τῆς παρακλήσεως, ὃ καὶ πρότερον, καὶ ὕστερον τίθησι, τὸν Χριστόν.

2 Αφορῶντες, φησιν, εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ιησοῦν.

Ματθ. ι. κε. Οπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς συνεχῶς ἔλεγεν, Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἀπεκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; καὶ πάλιν, Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. ἀφορῶντες, φησι. τουτέστιν, ἵνα μάθωμεν τρέχειν, βλέπωμεν εἰς Χριστόν. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τεχνῶν πασῶν, καὶ τῶν ἀγωνισμάτων, πρὸς τοὺς διδασκάλους ὁρῶντες, οὕτως ἐντυποῦμεν τῇ διανοίᾳ τὴν τέχνην, διὰ τῆς ὀπτικῆς κανόνας τινὰς λαμβάνοντες· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, εἰ βουλοίμεθα τρέχειν, καὶ μαθεῖν καλῶς τρέχειν, πρὸς τὸν Χριστὸν ὁρῶμεν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς πίστεως καὶ τελειωτὴν Ιησοῦν. τί ἐστι τοῦτο; τουτέστιν, αὐτὸς ἐν ἡμῖν τὴν πίστιν ἐνέθηκεν, αὐτὸς τὴν ἀρχὴν δέδωκεν. ὃ καὶ πρὸς

Ιωαν. ιε. ιϛ. τοὺς μαθητὰς ὁ Χριστὸς εἶπεν, Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς.

α. Κορ. ιγ. ιβ. καὶ ὁ Παῦλος δέ φησι, Τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. Εἰ δὲ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἡμῖν ἐνέθηκεν, αὐτὸς καὶ τὸ τέλος ἐπιθήσει. Ος ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ, φησι, χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας. Τουτέστιν, ἐξῆν αὐτῷ μηδὲν παθεῖν, εἴπερ ἐβούλετο.

Ησ. νγ. θ. Οὐδὲ γὰρ ἁμαρτίαν ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ

Ιωαν. ιδ. λ. καθὼς καὶ αὐτός φησιν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, Ερχεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ οὐκ ἔχει ἐν ἐμοὶ

Ιωαν. ι. ιη. οὐδέν. παρῆν τοίνυν αὐτῷ, εἴπερ ἐβούλετο, μὴ ἐλθεῖν εἰς τὸν σταυρόν. Εξουσίαν γὰρ ἔχω, φησὶ, θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Εἰ τοίνυν ὁ μηδεμίαν ἔχων ἀνάγκην τοῦ σταυρωθῆναι, ἐσταυρώθη ἡμῶν ἕνεκεν· πόσῳ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον πάντα γενναίως ὑπομένειν; ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, φησιν, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας. τί δέ ἐστιν, αἰσχύνης καταφρονήσας; τὸν ἐπονείδιστον, φησιν, εἵλετο θάνατον. ἔστω γὰρ, ἀπέθνησκε· τί καὶ ἐπονειδίστως; δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἡμᾶς διδάσκων μηδὲν ἡγεῖσθαι τὴν παρ' ἀνθρώπων δόξαν. διὰ τοῦτο, οὐχ ὑποκείμενος ἁμαρτίᾳ, εἵλετο αὐτὴν, παιδεύων ἡμᾶς καταπολμᾶν αὐτῆς, καὶ μηδὲν αὐτὴν τίθεσθαι. διὰ τί μὴ εἶπε λύπην, ἀλλὰ αἰσχύνην; ὅτι οὐ μετὰ λύπης ταῦτα ἔφερε. τί οὖν τὸ τέλος; ἄκουε. ἐπάγει γάρ, Εν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκάθικεν. Ορᾷς τὸ ἔπαθλον; ὅπερ

Φιλιπ. β. θ. καὶ ὁ Παῦλος γράφων φησὶ, Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ιησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ. τὸ κατὰ σάρκα φησί. μάλιστα μὲν οὖν, εἰ καὶ μηδὲν ἦν ἔπαθλον, ἱκανὸν τὸ ὑπόδειγμα πεῖσαι πάντας ἑλέσθαι. νυνὶ δὲ καὶ ἔπαθλα ἡμῖν πρόκειται, οὐ τὰ τυχόντα, ἀλλὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα. ὥστε καὶ ἡμεῖς ἐπειδὰν δὴ πάθωμεν τοιοῦτον, πρὸ τῶν ἀποστόλων ἐννοῶμεν τὸν Χριστόν. διὰ τί; ὅτι ὅλος ὁ βίος αὐτοῦ ὕβρεων ἔγεμε. καὶ γὰρ μαινόμενος ἤκουεν [ἀεὶ], καὶ πλάνος, καὶ γόης.

Ιωαν. θ. ιϛ. Ιωαν. ζ. ιϛ. καὶ * ποτὲ μὲν ἔλεγον οἱ Ιουδαῖοι, Οὗτος οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ποτὲ δὲ, Οὐχί, φησιν, ἀλλὰ

πλανᾷ

πλανᾷ τὸν ὄχλον. καὶ πάλιν, Ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. καὶ εἰς γοητείαν δὲ αὐτὸν διέβαλλον λέγοντες, Ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. καὶ ὅτι μαίνεται, καὶ δαιμόνιον ἔχει· Οὐ καλῶς ἐλέγομεν, φησὶν, ὅτι δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται; καὶ ταῦτα ἤκουε παρ' αὐτῶν, εὐεργετῶν, θαυματουργῶν, Θεοῦ ἔργα ἐπιδεικνύμενος. Εἰ μὲν γὰρ μηδὲν ποιῶν ταῦτα ἤκουεν, οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν. Εἰ δὲ διδάσκων τὰ περὶ ἀληθείας, πλάνος ἤκουε, καὶ δαίμονας ἐκβάλλων, δαίμονα ἔχειν ἐλέγετο, καὶ πάντα ἀνατρέπων τὰ ἐναντία, γόης ἐλέγετο· ποίαν ὑπερβολὴν θαύματος οὐκ ἔχει; ταῦτα γὰρ αὐτοῦ συνεχῶς κατηγόρουν. Εἰ δὲ βούλει καὶ τὰ σκώμματα, καὶ τὰς εἰρωνείας μαθεῖν ἃς κατ' αὐτοῦ ἐποιοῦντο, ὃ μάλιστα δάκνει τὰς ἡμετέρας ψυχὰς, ἄκουε πρῶτον τὰς ἀπὸ τοῦ γένους. Οὐχ οὗτος, φησὶν, ἐστὶν ὁ τοῦ τέκτονος υἱὸς, οὗ ἡμεῖς ἴσμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; οὐχ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ πάντες παρ' ἡμῖν εἰσι; καὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτὸν σκώπτοντες, ἔλεγον ἐκ Ναζαρὲθ αὐτὸν εἶναι. καὶ πάλιν, Ἐρώτησον, φησὶ, καὶ ἴδε, ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐγήγερται. καὶ ἔφερε τοσαῦτα συκοφαντούμενος. καὶ πάλιν ἔλεγον, Οὐχὶ ἡ γραφή φησιν, ὅτι ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης ἔρχεται ὁ Χριστός; βούλει καὶ τὰς εἰρωνείας ἰδεῖν ἃς ἐποιοῦντο παρ' αὐτὸν τὸν σταυρόν; προσκυνοῦν αὐτῷ ἐμπαίζοντες, καὶ ἔπαιον αὐτὸν, καὶ ἐκολάφιζον, καὶ ἔλεγον, Εἰπὲ ἡμῖν τίς ἐστιν ὁ παίσας σε. καὶ ὄξος προσῆγον. καὶ ἔλεγον, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ἔτι δὲ καὶ ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως, ῥάπισμα ἔδωκεν αὐτῷ· καί φησιν, Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; καὶ χλευάζοντες δὲ, χλαμύδα περιέθηκαν αὐτῷ, καὶ ἐνέπτυον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ τὰς πείρας ἀεὶ προσῆγον, πειράζοντες αὐτόν. βούλει καὶ τὰς κατηγορίας ἰδεῖν, τὰς λάθρα, τὰς φανερῶς, τὰς παρὰ τῶν μαθητῶν; τὸ γάρ, Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; καὶ τὸ, Δαιμόνιον ἔχεις, παρὰ τῶν πιστευσάντων ἤδη ἐλέγετο. Εἰπὲ δέ μοι, οὐκ ἀεὶ ἔφευγε καὶ αὐτὸς, ποτὲ μὲν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ποτὲ δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν; οὐχὶ ἐκ σπαργάνων αὐτῷ πολὺς ὁ πειρασμός; οὐχὶ παιδίον [ὄντα] αὐτὸν ἡ μήτηρ λαβοῦσα κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον; διὰ ταῦτα τοίνυν πάντα, φησὶν, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκάθικεν. Εἰς τοῦτον τοίνυν ἀφορῶμεν, καὶ εἰς τὰ τῶν μαθητῶν τῶν τούτου, ἀναγινώσκοντες τὰ Παύλου, καὶ ἀκούοντες αὐτοῦ λέγοντος, Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, [ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν νηστείαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει.] καὶ πάλιν, Μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν, καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί. λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα· βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν. ἆρα δ' ἐξ ἡμῶν ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ πολλοστὸν τούτων μέρος ἔπαθεν; Ὡς πλάνοι γάρ, φησιν, ὡς ἄτιμοι, ὡς μηδὲν ἔχοντες. καὶ πάλιν, Πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ὑπὸ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις, ἐν θλίψεσιν, ἐν στενοχωρίᾳ, ἐν λιμῷ. καὶ ὅτι ταῦτα τῷ Θεῷ ἐδόκει, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἴρηκέ μοι, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Διὸ καί φησιν, εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. καὶ αὐτοῦ δὲ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἕξετε.

Ματθ. κζ. ξγ. — Ματθ. ιβ. κδ. — Ιωαν. ι. κ. — Ματθ. ιγ. νε. — Ιωαν. ζ. νβ. — Ματθ. κζ. μ. — Ιωαν. ιη. κγ. — Ιωαν. ς. ξζ. — β. Κορ. ς. δ. — α. Κορ. δ. ια. — β. Κορ. ια. κδ. — β. Κορ. ιβ. θ.

3 Ἀναλογίσασθε γάρ, φησι, τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε, ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι.

Ιωαν. ις. λγ.

Εἰκότως ταῦτα ἐπήγαγεν. εἰ γὰρ τὰ τῶν πλησίον πάθη διανίστησιν ἡμᾶς, τὰ τοῦ δεσπότου πόσην ἡμῖν οὐ παρέξει προθυμίαν; τί ἡμᾶς οὐκ ἐργάσεται; καὶ σκόπει πῶς παρ' εἰς

πάντα

πάντα εἰπεῖν, διὰ τῆς ἀπολογίας τὸ πᾶν ἐδήλωσε, καὶ τὸ τοιαύτην παραθεῖναι. τὰς γὰρ ἐπὶ κόῤῥης πληγὰς, τὸν γέλωτα, τὰς ὕβρεις, τοὺς ὀνειδισμοὺς, τὰς χλευασίας, ταῦτα πάντα διὰ τῆς ἀπολογίας ἐνέφηνε· καὶ οὐκ ἐκεῖνα μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ τὸν βίον ἅπαντα τὸν τῆς διδασκαλίας.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα τοίνυν, ἀγαπητοὶ, ἀεὶ ἀναλογιζώμεθα, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐν ταῖς διανοίαις ἡμῶν στρέφωμεν, εἰδότες ὅτι μεγάλα ἐκ τούτου καρπωσόμεθα ἀγαθὰ, καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἕξομεν. μέγα γὰρ, ὄντως μέγα παραμύθιον, καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ πάθη, καὶ τὰ τῶν ἀποστόλων. οὕτω γὰρ ᾔδει ταύτην βελτίω τῆς ἀρετῆς οὖσαν τὴν ὁδὸν, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ μὴ δεόμενος αὐτῆς ταύτην ἐλθεῖν· οὕτως οἶδε τὴν θλῖψιν συμφέρουσαν ἡμῖν, καὶ ἀνέσεως ὑπόθεσιν μᾶλλον γινομένην. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐὰν μή τις ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσῃ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. [Ματθ. ι. λη.] μόνον γὰρ οὐχὶ τοῦτο διὰ τῆς τοιαύτης λέγει διδασκαλίας· εἰ μαθητὴς εἶ, τὸν διδάσκαλον μιμοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι μαθητοῦ. εἰ δὲ αὐτὸς μὲν διὰ θλίψεως ἦλθε, σὺ δὲ δι' ἀνέσεως· οὐκέτι τὴν αὐτὴν βαδίζεις ὁδὸν, ἣν ἐκεῖνος ἐβάδισεν, ἀλλ' ἑτέραν. πῶς οὖν ἀκολουθεῖς, μὴ ἀκολουθῶν; πῶς δὲ εἶ μαθητὴς, μὴ τῷ διδασκάλῳ ἑπόμενος; τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησιν, Ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ἡμεῖς ἄτιμοι, ὑμεῖς δὲ ἔντιμοι. [α. Κορ. δ. ι.] ἢ πῶς ἔχει λόγον, φησὶ, τἀναντία ἡμᾶς ζηλοῦν, καὶ ὑμᾶς μὲν εἶναι μαθητὰς, ἡμᾶς δὲ διδασκάλους; μέγα ἄρα θλῖψις, ἀγαπητοί. δύο γὰρ τὰ μέγιστα κατορθοῖ, καὶ ἁμαρτίας ἐξαλείφει, καὶ στεῤῥοὺς ποιεῖ. τί οὖν, φησὶν, ἂν περιτρέψῃ, καὶ ἀπολέσῃ; οὐχ ἡ θλῖψις τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα νωθεία. πῶς, φησίν; ἐὰν γὰρ νήφωμεν, ἐὰν τὸν Θεὸν παρακαλῶμεν, ὥστε μὴ ἐᾶσαι ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἐὰν ἀεὶ αὐτοῦ ἐχώμεθα, στησόμεθα γενναίως, καὶ παραταξόμεθα. ἕως ἂν αὐτὸν ἔχωμεν βοηθὸν, κἂν πάντων τῶν ἀνέμων σφοδρότερον πνεύσωσιν οἱ πειρασμοὶ, κάρφος ἡμῖν ἔσονται, καὶ φύλλον ἁπλῶς φερόμενον. ἄκουε Παύλου λέγοντος*, Ἐν τούτοις, φησὶ, πᾶσιν ὑπερνικῶμεν. [Ρωμ. η. λζ.] καὶ πάλιν, Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. [Ρωμ. η. ιη.] καὶ πάλιν, Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κατεργάζεται. [β. Κορ. δ. ιζ.] σκόπει ἡλίκους κινδύνους, ναυάγια, τὰς ἐπαλλήλους θλίψεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐλαφρὰ καλεῖ· καὶ ζήλωσε τὸν ἀδάμαντα τοῦτον, τὸν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τὸ σῶμα τοῦτο περικείμενον. ἐν πενίᾳ εἶ; ἀλλ' οὐκ ἐν τοσαύτῃ, ὅσῃ ὁ Παῦλος, ὁ καὶ ἐν λιμῷ ἐξεταζόμενος, καὶ δίψει, καὶ γυμνότητι. οὐ γὰρ μίαν ἡμέραν τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλὰ διηνεκῶς τοῦτο ὑπέμεινε. πόθεν τοῦτο δῆλον; ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν. [α. Κορ. δ. ια.] βαβαὶ, πόσην ἔχων ἤδη δόξαν ἐν τῷ κηρύγματι, τοσαῦτα ὑπέμενεν· εἰκοστὸν λοιπὸν ἔτος ἔχων, ὅτε ταῦτα ἔγραφεν. Οἶδα γὰρ, φησὶν, ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα. [β. Κορ. ιβ. β.] καὶ πάλιν, Μετὰ τρία ἔτη, φησὶν, ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα. [Γαλ. α. ιη.] καὶ πάλιν ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Καλόν μοι ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ. [α. Κορ. θ. ιε.] οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πάλιν γράφων ἔλεγεν, Ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν. [α. Κορ. δ. ιγ.] τί λιμοῦ χαλεπώτερον; τί κρυμοῦ; τί τῶν ἐπιβουλῶν τῶν παρὰ ἀδελφῶν; οὓς ψευδαδέλφους λοιπὸν καλεῖ. [β. Κορ. ια. κϛ.] οὐχὶ λυμεὼν ἐκαλεῖτο τῆς οἰκουμένης; οὐχὶ ἀπατεών; οὐχὶ ἀνατροπεύς; οὐχὶ κατεκόπτετο μαστιζόμενος; ταῦτα ἐν νῷ λάβωμεν, ἀγαπητοὶ, ταῦτα ἀναλογιζώμεθα, ταῦτα μνημονεύωμεν, καὶ οὐδέποτε ἐκλυθησόμεθα, κἂν ἀδικώμεθα, κἂν ἁρπαζώμεθα, κἂν μυρία πάσχωμεν κακά. γένοιτο τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡμᾶς εὐδοκιμεῖν, καὶ πάντα φορητά. γένοιτο ἂν [illegible] ἐκεῖ, καὶ τῶν ἐνταῦθα λόγος οὐδείς. σκιὰ ταῦτά ἐστι, καὶ ὄναρ· οἷα ἂν εἴη, ἐλπιζομένων ἐκείνων καὶ προσδοκωμένων, οὐδέν ἐστι τῶν δεινῶν οὔτε τῇ φύσει, οὔτε τῷ χρόνῳ. τί γὰρ βούλει πρὸς τὰ δεινὰ ἐκεῖνα παραβάλωμεν; τί πρὸς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, πρὸς

τὸν

τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον; τί δυνήσῃ ἴσον εἰπεῖν τῶν ἐκεῖ, πρὸς τὸν βρυγμὸν τῶν ὀ-
δόντων, πρὸς τὰ δεσμὰ, πρὸς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, πρὸς τὴν ὀργὴν, πρὸς τὴν θλῖψιν,
πρὸς τὴν στενοχωρίαν; ἀλλὰ τῷ χρόνῳ; καὶ τί μυρία ἔτη πρὸς ἀπείρους αἰῶνας καὶ ἀτε-
λευτήτους; οὐχ ὅσον μικρὰ σταγὼν πρὸς ἄβυσσον ἄπειρον. ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀγαθά; ἀλλ'
5 ἐκεῖ μείζων ἡ ὑπερβολή. Ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, φησὶν, οὖς οὐκ ἤκουσεν, ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· καὶ ταῦτα ἔσται πάλιν ἐν ἀπείροις αἰῶσιν. ὑπὲρ τούτων οὖν κατα- (α. Κορ. β θ.)
κοπῆναι μυριάκις οὐ καλόν; ἀναιρεθῆναι, κατακαῆναι, μυρίους ὑποστῆναι θανάτους, πᾶν
ὁποιοῦν ὑπομεῖναι δεινὸν, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ; εἰ γὰρ ἐν πυρὶ ζῆν κατακαιόμενοι ἔδει, οὐκ ἔ-
δει πάντα ὑπομένειν ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἐκείνων ἀγαθῶν; ἀλλὰ τί λέγω
10 ταῦτα ληρῶν πρὸς ἀνθρώπους οὐδὲ χρημάτων καταφρονῆσαι αἱρουμένους, ἀλλ' ὡς ἀθα-
νάτων αὐτῶν ἐχομένους, καὶ μικρὰ ἐκ πολλῶν δῶσι, τὸ πᾶν νομίζοντας ἠνυκέναι; οὐκ ἔστι τοῦτο
ἐλεημοσύνη. ἐλεημοσύνη γάρ ἐστιν ἡ τῆς χήρας ἐκείνης, ἥτις τὸν βίον αὐτῆς πάντα ἐκέ- (Μα. κ ιβ μδ.)
νωσεν. εἰ δὲ οὐ χωρεῖς τοσοῦτον ὅσον ἡ χήρα καταβαλεῖν, ἀλλὰ κἂν τὸ περίσσευμα ὅλον κα-
τάβαλε· ἔχε τὰ ἀρκοῦντα, μὴ τὰ περιττά. ἀλλ' οὐδεὶς ἐστὶν οὐδὲ τὸ περίσσευμα κατα-
15 βάλλων. ἕως γὰρ ἂν ἔχῃς οἰκέτας πολλοὺς, καὶ ἱμάτια σηρικὰ, πάντα ταῦτα περιττεύματά
ἐστιν. οὐδὲν ἀναγκαῖον, οὐδὲ τῆς χρείας, ὧν ἄνευ δυνάμεθα ζῆν· ταῦτα περιττὰ, καὶ ἁπλῶς
ἔξωθεν πρόσκειται. τίνος οὖν ἄνευ οὐ δυνάμεθα ζῆν ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ. κἂν δύο μόνους ἔχω-
μεν οἰκέτας, δυνάμεθα ζῆν. ὅπου γὰρ εἰσί τινες χωρὶς οἰκετῶν ζῶντες, ποίαν ἡμεῖς ἔχομεν
ἀπολογίαν, τοῖς δύο οὐκ ἀρκούμενοι; δυνάμεθα καὶ ἐκ πλίνθων ἔχειν οἰκίαν τριῶν οἰκη-
10 μάτων, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ ἡμῖν. εἰπὲ γάρ μοι, οὐκ εἰσί τινες μετὰ παίδων καὶ γυναικὸς ἕνα οἶκον ἔ-
χοντες; ἔστωσαν δὲ, εἰ βούλει, καὶ παῖδες δύο. Καὶ πῶς οὐκ αἰσχύνη, φησίν, ἐστὶ τὸ μετὰ δύο οἰκετῶν τὴν
ἐλευθέραν βαδίζειν; ἄπαγε. οὐκ ἔστι τοῦτο αἰσχύνη, μετὰ δύο οἰκετῶν [τὴν ἐλευθέραν] βα-
δίζειν, ἀλλ' αἰσχύνη ἐστὶ τὸ μετὰ πολλῶν περιϊέναι. τάχα γελᾶτε τούτων ἀκούοντες. πιστεύ-
σατε, τοῦτό ἐστιν αἰσχύνη, τὸ μετὰ πολλῶν περιϊέναι. ὥσπερ οἱ προβατοπῶλαι, ἢ ὥσπερ οἱ
25 τῶν ἀνδραπόδων κάπηλοι, οὕτω μέγα τι ἡγεῖσθε τὸ μετὰ πλειόνων οἰκετῶν περιϊέναι. τῦ-
φος τοῦτο καὶ κενοδοξία· ἐκεῖνο φιλοσοφία καὶ σεμνότης. τὴν γὰρ ἐλευθέραν οὐκ ἀπὸ τοῦ
πλήθους τῶν ἀκολούθων φαίνεσθαι δεῖ. ποία γὰρ ἀρετὴ ἀνδράποδα ἔχειν πολλά; τοῦτο
οὐκ ἔστι ψυχῆς. ὅπερ δὲ οὐκ ἔστι ψυχῆς, οὐ δείκνυσιν ἐλευθέραν. ὅταν ὀλίγοις ἀρκῆται, τό-
τε ἐστὶν ἐλευθέρα ὄντως· ὅταν δὲ πολλῶν δέηται, δούλη ἐστὶ, καὶ ἀνδραπόδων χείρων. εἰπέ μοι,
30 οἱ ἄγγελοι οὐχὶ μόνοι περιπολοῦσι τὴν οἰκουμένην, καὶ οὐ δέονται οὐδενὸς τοῦ ἑπομένου; ἆρ'
οὖν διὰ τοῦτο χείρους ἡμῶν εἰσι τῶν δεομένων οἱ μὴ δεόμενοι; εἰ τοίνυν τὸ μηδὲ ὅλως δεῖ-
σθαι ἀκολούθου, ἀγγελικόν· τίς τοῦ ἀγγελικοῦ βίου ἐγγὺς, ἡ πολλῶν δεομένη, ἢ ἡ ὀλίγων; οὐκ
ἔστι τοῦτο αἰσχύνη. αἰσχύνη γάρ ἐστι τὸ ἄτοπόν τι πρᾶξαι. εἰπέ μοι, τίς ἐπιστρέφει τοὺς ἐν
ἀγορᾷ, ἡ πολλοὺς ἐπαγομένη, ἢ ἡ ὀλίγους; ταύτης δὲ τῆς ὀλίγους ἐπαγομένης, οὐχὶ ἡ μόνη
35 μᾶλλον, ἡ ἀπερίστατος φαινομένη; ὁρᾷς ὅτι ἐκεῖνό ἐστιν αἰσχύνη; τίς * ἐπιστρέφει τοὺς ἐπ' ἀ-
γορᾶς, ἡ τὰ καλὰ φοροῦσα ἱμάτια, ἢ ἡ ἁπλῶς περικειμένη, καὶ ἀνεπιτηδεύτως; τίς πάλιν
ἐπιστρέφει τοὺς ἐν ἀγορᾷ, ἡ ἐπὶ ἡμιόνων φερομένη, καὶ χρυσοπάστων παραπετασμάτων,
ἢ ἡ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, μετὰ κοσμιότητος βαδίζουσα; ἢ ταύτην μὲν οὐδὲ ὁρῶμεν [κἂν ἴ-
δωμεν], ἐκείνην δὲ οὐ μόνον ἰδεῖν βιάζονται οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐρωτῶσι, τίς εἴη, καὶ πόθεν; καὶ
40 παρίημι λέγειν ὅσος ὁ φθόνος ἐντεῦθεν τίκτεται. τί οὖν, εἰπέ μοι, αἰσχρὸν, ὁρᾶσθαι, ἢ μὴ ὁρᾶσθαι;
πότε μείζων ἡ αἰσχύνη, ὅταν πάντες εἰς αὐτὴν βλέπωσιν, ἢ ὅταν μηδείς; ὅταν μανθάνωσι
περὶ αὐτῆς, ἢ ὅταν μηδὲ φροντίζωσιν; ὁρᾷς ὅτι οὐ δι' αἰσχύνην, ἀλλὰ διὰ κενοδοξίαν πάν-
τα πράττομεν; πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἀδύνατον ὑμᾶς ἀπαγαγεῖν, ἀρκεῖ μοι τέως τὸ
μαθεῖν ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο αἰσχύνη. ἁμαρτία μόνη αἰσχύνη ἐστὶν, ἣν οὐδεὶς ἔτι νομίζει
αἰσχύνην,

αἰσχύνην, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ἢ ταύτην. ἱμάτια ἔστω τὰ τῆς χρείας, μὴ περιττά. πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολλὴν στενοχωρίαν ὑμᾶς κατακλείσωμεν, ἐκεῖνο παραινῶ, ὅτι "χρυσοπάστων ἡμῖν οὐ δεῖ, οὐδὲ λεπτῶν ὀθονίων. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγὼ λέγω. ὅτι γὰρ οὐκ ἐμά ἐστι τὰ ῥήματα, ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, καὶ παραινοῦντος ταῖς γυναιξὶ Κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ. (α. Τιμ. β. θ.) ἀλλὰ ποταπῷ βούλει, ὦ Παῦλε, εἰπέ. ἴσως γὰρ ἐροῦσιν, ὅτι τὰ χρυσᾶ μόνα ἐστὶ πολυτελῆ· [τὰ δὲ σηρικὰ, οὐ πολυτελῆ.] εἰπὲ ποταπῷ βούλει. Ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις, φησὶν, ἀρκεσθησόμεθα. (α. Τιμ. ς. η.) τοιοῦτον ἔστω τὸ ἱμάτιον, φησὶν, ὥστε σκέπειν μόνον. διὰ γὰρ τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν αὐτὰ ὁ Θεὸς, ἵνα σκέπωμεν τὴν γυμνότητα. τοῦτο δὲ οἱονδήποτε ἱμάτιον ποιῆσαι δύναται. εὐτελοῦς ὂν ἡμῶν. τάχα γελῶσιν αἱ τὰ σηρικὰ φοροῦσαι ἱμάτια. γελάσαι γὰρ ὄντως χρή. τί μὲν Παῦλος ἐπέταξε; τί δὲ ἡμεῖς πράττομεν; οὐ πρὸς τὰς γυναῖκας δέ μοι ὁ λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄνδρας. πάντα γὰρ τὰ λοιπὰ, ἅπερ ἔχομεν, περιττά. μόνοι δὲ οἱ πένητες οὐ περιττὰ κέκτηνται. τάχα δὲ κἀκεῖνοι δι' ἀνάγκην· ὡς εἴγε ἐξῆν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐκεῖνοι ἀπέσχοντο πολλῶν. ἀλλ' εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, τέως ἐκεῖνοι τὰ περιττὰ οὐκ ἔχουσι. τοιαῦτα τοίνυν φορῶμεν ἱμάτια, τὰ τὴν χρείαν πληροῦντα. τί γὰρ βούλεται ὁ πολὺς χρυσός; τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ταῦτα ἁρμόττει, ταῦτα ἐκείνων τὰ "φορήματα πορνῶν ἐστι γυναικῶν, πάντα πρὸς τὸ θεαθῆναι ποιουσῶν. καλλωπιζέσθω ἐκείνη ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἡ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας. πάντας γὰρ βούλεται πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπάσασθαι. ἡ δὲ ἐπαγγελλομένη θεοσέβειαν, μὴ οὕτω καλλωπιζέσθω, ἀλλ' ἑτέρως· ἔχει καλλωπισμὸν πολὺ ἐκείνης μείζονα. ἔχεις καὶ σὺ θέατρον. πρὸς ἐκεῖνο καλλωπίζου τὸ θέατρον· ἐκεῖνον περιτίθεσο τὸν κόσμον. ποῖον οὖν ἐστι τὸ θέατρον; ὁ οὐρανὸς, ὁ τῶν ἀγγέλων δῆμος· οὐχὶ τῶν παρθένων λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν κοσμικῶν. πᾶσαι, ὅσαι τῷ Χριστῷ πιστεύουσιν, ἐκεῖνο ἔχουσι τὸ θέατρον. τοιαῦτα φθεγγώμεθα, ἵνα ἐκείνοις τέρπωμεν τοὺς θεατάς· τοιαῦτα περιτίθεσο, ἵνα ἐκείνους εὐφράνῃς. Εἰπὲ γάρ μοι, ἐὰν ἡ πόρνη γυνὴ ἀφεῖσα τὰ χρυσία, καὶ τὰ ἱμάτια, καὶ τὸν γέλωτα, καὶ τὰ ῥήματα τὰ ἀστεῖα, καὶ τὰ αἰσχρὰ, "εὐτελὲς ἱμάτιον περιβάληται, καὶ ἀνεπιτηδεύτως συνθεῖσα ἑαυτὴν εἰσέλθῃ, καὶ θεοσεβῆ φθέγγηται ῥήματα, καὶ περὶ σωφροσύνης διαλέγηται, καὶ μηδὲν αἰσχρὸν λέγῃ· οὐχὶ ἀναστήσονται πάντες; οὐχὶ διαλυθήσεται τοῦτο τὸ θέατρον; οὐχὶ ἐκβαλοῦσιν αὐτὴν, ὡς οὐκ εἰδυῖαν ἁρμόσασθαι τῷ δήμῳ, καὶ ἀλλότρια λέγουσαν τοῦ θεάτρου ἐκείνου τοῦ σατανικοῦ; οὕτω καὶ σὺ, ἐὰν τὰ ἐκείνης "περιθεμένη εἰς τὸ τῶν οὐρανῶν θέατρον εἰσέλθῃς, ἐκβαλοῦσί σε οἱ θεαταί. ἐκεῖ γὰρ οὐ τῶν χρυσῶν ἱματίων χρεία τούτων, ἀλλ' ἑτέρων. ποίων; οἵων ὁ προφήτης φησὶν, (Ψαλ. μδ. ιδ.) *Ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη· *οὐχ ὥστε τὸ σῶμα λευκὸν ποιῆσαι, καὶ ἀποστίλβον, ἀλλ' ὥστε τὴν ψυχὴν καλλωπίσαι. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀγωνιζομένη ἐκεῖ, καὶ ἀθλοῦσα. Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, φησί. ταῦτα περιθοῦ. μυρίων γὰρ καὶ ἄλλων ἀπαλλάττεις σαυτὴν κακῶν, καὶ τὸν ἄνδρα μερίμνης, καὶ σαυτὴν φροντίδος. οὕτω γὰρ αἰδέσιμος ἔσῃ τῷ ἀνδρὶ, ὅταν μὴ πολλῶν δέῃ. πᾶς γὰρ ἄνθρωπος εἴωθεν αἰκίζεσθαι κατὰ τῶν δεομένων αὐτοῦ· ὅταν δὲ ἴδῃ μὴ χρείαν ἔχοντας, καταπαύει τὸ φρόνημα. ὥστε ὁμοτίμως *διαλέγεται*. ὅταν ἴδῃ ὁ ἀνὴρ ὅτι οὐ χρείαν αὐτοῦ ἔχεις ἐν οὐδενὶ, ὅτι καταφρονεῖς τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν, κἂν σφόδρα ᾖ φρονηματίας, τότε σε αἰδεσθήσεται μᾶλλον, ἢ τὰ χρυσία περικειμένην· καὶ οὐκέτι ἔσῃ αὐτοῦ δούλη. ὧν γὰρ χρείαν ἔχομεν, ὑποκύπτειν τούτοις ἀναγκαζόμεθα. ἐὰν δὲ ἀποστήσωμεν ἑαυτοὺς, οὐκέτι ἐσόμεθα ὑπόδικοι, ἀλλ' οἶδεν ὅτι διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ὑπακοήν τινα ἀπονέμομεν αὐτῷ, οὐ διὰ τὰ παρ' αὐτοῦ. νῦν μὲν γὰρ ὡς μεγάλα ἡμῖν χαριζόμενος, ὅσης ἂν ἀπολαύσῃ τῆς τιμῆς, οὐχ ἡγεῖται τῆς πάσης ἀπολελαυκέναι· τότε δὲ κἂν μικρᾶς τύχῃ, χάριν ἡγήσεται. οὐκ ὀνειδιεῖ, οὐκ ἀναγκασθήσεται οὐδὲ αὐτὸς πλεονεκτεῖν διὰ σέ. τί γὰρ ἀλογώτερον τοῦ χρυσία εἰς τοῦτο κατασκευάζειν, ἵνα

περικέωνται

περικειμένων) ἐν βαλανείοις καὶ ἐν ἀγοραῖς; ἀλλ᾽ ἐν βαλανείοις καὶ ἐν ἀγοραῖς οὐδὲν ἴσως θαυμαστόν· τὸ δὲ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ οὕτω σχηματιζομένην περιιέναι, πολὺς ὁ γέλως. τί γὰρ δήποτε εἰσέρχεται χρυσία φοροῦσα ἐνταῦθα, ἡ ὀφείλουσα εἰσελθεῖν, ἵνα ἀκούσῃ κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ χρυσίῳ, μηδὲ μαργαρίταις, μηδὲ ἱματισμῷ πολυτελεῖ; τίνος οὖν ἕνεκεν εἰσέρχῃ, ὦ γύναι; ἆρα ὡς μαχομένη τῷ Παύλῳ, καὶ δεικνύουσα ὅτι κἂν μυριάκις ταῦτα λέγῃ, οὐκ ἐπιστρέφῃ, ἀλλ᾽ ὡς τοὺς διδασκάλους ἡμᾶς ἐλέγξαι βουλομένη μάτην ταῦτα διαλεγομένους; εἰπὲ γάρ μοι, ἐάν τις Ἕλλην καὶ ἄπιστος ἀκούσας ἀναγινωσκομένου τοῦ χωρίου τούτου ἔνθα ταῦτα λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, παραγγέλλων ταῖς γυναιξὶ, μήτε χρυσῷ, μήτε μαργαρίταις, μήτε ἱματισμῷ πολυτελεῖ κοσμεῖν ἑαυτὰς, καὶ ἔχων γυναῖκα πιστὴν, ἴδῃ ὅτι πολλὴν ποιεῖται λόγον τοῦ καλλωπισμοῦ, καὶ χρυσία περιτίθεται, ἵνα περιέλθῃ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἆρα οὐκ ἐρεῖ πρὸς ἑαυτὸν, ὁρῶν αὐτὴν ἐν τῷ κοιτωνίσκῳ ταῦτα περιτιθεμένην καὶ διατρίβουσαν καλῶς, τί μένει ἔνδον ἡ γυνὴ εἰς τὸν κοιτωνίσκον; τί βραδύνει; τί περιτίθεται τὰ χρυσία; ποῦ ἀπελθεῖν ἔχει; εἰς τὴν ἐκκλησίαν; διὰ τί; ἵνα ἀκούσῃ, Μὴ ἱματισμῷ πολυτελεῖ; οὐ γελάσεται; οὐκ ἀνακαγχάσει; οὐ χλεύην καὶ ἀπάτην εἶναι νομιεῖ τὰ ἡμέτερα; διὸ, παρακαλῶ, τὰ χρυσία ταῖς πομπαῖς ἀφῶμεν, ταῖς σκηναῖς, ταῖς περιθήκαις ταῖς ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ εἰκὼν μὴ τούτοις καλλωπιζέσθω· ἡ ἐλευθέρα τῇ ἐλευθερίᾳ κοσμείσθω. ἐλευθερία δὲ, τὸ ἄτυφον, τὸ ἀκόμπαστον. εἰ δὲ καὶ δόξης βούλει τῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐπιτυχεῖν, οὕτως ἐπιτεύξῃ. τὴν γὰρ ἀνδρὸς πλουτοῦντος οὖσαν γυναῖκα οὐχ οὕτω θαυμασόμεθα χρυσία φοροῦσαν καὶ σηρικά (τοῦτο γὰρ κοινὸν ἁπασῶν) ὡς ὅταν λιτὸν ἱμάτιον, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἐξ ἐρίου εἰργασμένον μόνον περικειμένη τύχῃ. τοῦτο θαυμάσονται πάντες, τοῦτο κροτήσουσιν. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ κόσμῳ, τῷ τῶν χρυσίων καὶ τῶν πολυτελῶν ἱματίων, πολλὰς ἔχει τὰς κοινωνούσας αὐτῇ. κἂν ταύτην ὑπερακοντίσῃ, ὑπὸ τῆς ἑτέρας ἡττᾶται· κἂν πάσας ὑπερβάλληται, ὑπὸ τῆς βασιλίδος αὐτῆς νικᾶται· ἐνταῦθα δὲ πάσας νικᾷ, καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ βασιλέως γυναῖκα. μόνη γὰρ ἐν πλούτῳ πολλῷ τὰ τῶν πενήτων εἵλετο. ὥστε καὶ εἰ δόξης ἐρᾶς, ἐνταῦθα μείζων ἡ δόξα. οὐ πρὸς τὰς χήρας λέγω μόνον, καὶ τὰς πλουσίας (ἐν ταύταις γὰρ δοκεῖ ἡ τῆς χηρείας ἀνάγκη τοῦτο ποιεῖν) ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ὑπάνδρους οὔσας. ἀλλ᾽ οὐκ ἀρέσκω, φησὶ, τῷ ἀνδρί. οὐ τῷ ἀνδρὶ βούλει ἀρέσκειν, ἀλλὰ τῷ πλήθει τῶν γυναικῶν τῶν περιεργῶν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀρέσκειν, ἀλλὰ κατατήκειν αὐτὰς, καὶ ὀδυνᾶν, καὶ τὴν πενίαν μείζονα ποιεῖν. πόσα διὰ σὲ βλάσφημα φθέγγονται; μὴ ἔστω, φησὶ, πενία· ὁ Θεὸς μισεῖ τοὺς πενομένους, ὁ Θεὸς οὐ φιλεῖ τοὺς ἐν πενίᾳ. ὅτι γὰρ οὐ τῷ ἀνδρὶ βούλει ἀρέσκειν, καὶ ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας καλλωπίζῃ, ἐξ ὧν αὐτὴ ποιεῖς, [τοῦτο] δῆλον ἅπασι καθιστᾷς. ὅταν γὰρ ὑπερβῇς τὸν οὐδὸν τοῦ θαλάμου, εὐθέως ἅπαντα ταῦτα ἀποτίθῃ, καὶ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ χρυσία, καὶ τοὺς μαργαρίτας· καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας μάλιστα οὐ φορεῖς. εἰ δὲ ὅλως βούλει ἀρέσκειν τῷ ἀνδρὶ, ἔστι δι᾽ ὧν ἀρέσκεις, δι᾽ ἐπιεικείας, διὰ πρᾳότητος, διὰ κοσμιότητος. πίστευε γάρ μοι, γύναι, κἂν μυριάκις ᾖ καταφερὴς ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀκρατὴς, ταῦτα μᾶλλον αὐτὸν ἐφελκύσεται, ἐπιείκεια, κοσμιότης, τὸ ἄτυφον, τὸ ἀδάπανον, τὸ εὐτελές. τὸν μὲν γὰρ ἀκόλαστον, κἂν μυρία τοιαῦτα ἐπινοῇς, οὐ καθέξεις. καὶ ἴσασιν ὅσαι τοιούτους ἐσχήκασιν ἄνδρας. ὡς γὰρ ἐὰν καλλωπίσῃς σαυτὴν, ἐκεῖνος ἀκόλαστος ὢν πρὸς ἑτέραν ἄπεισι· τὸν δὲ σώφρονα καὶ κόσμιον οὐ τούτοις αἱρήσεις, ἀλλὰ τοῖς ἐναντίοις· ἐν τούτοις δὲ καὶ λυπεῖς, σαυτῇ δόξαν περιθεῖσα φιλοκόσμου. εἰ γὰρ καὶ αἰδούμενος ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῦτο ὡς σώφρων, οὐ λέγει, ἀλλ᾽ ἔνδοθεν καταγνώσεταί σου· τοὺς δὲ φθόνους, καὶ τὰς βασκανίας οὐ περιστέλλεται. οὐ πᾶσαν ἡδονὴν ἐκβάλλεις λοιπὸν, φθόνον ἐγείρουσα κατὰ σαυτῆς; τάχα δυσχερῶς ἀκούετε τῶν λεγομένων, καὶ ἀγανακτεῖτε, λέγουσαι, ὅτι τοὺς ἄνδρας προξενεῖ μᾶλλον κατὰ τῶν γυναικῶν. οὐ τοὺς ἄνδρας προξενῶν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ περὶ ὑμῶν βουλόμενος ἐκεῖνα ταῦτα

α. Τιμ. β. θ.

γίνεσθαι, δι' ὑμᾶς, οὐ δι' ἐκείνους· οὐχ ἵνα ἐκείνους ἀπαλλάξω φθόνου, ἀλλ' ἵνα ὑμᾶς ἀ-
παλλάξω φαντασίας βιωτικῆς. βούλει φανῆναι καλή; κἀγὼ τοῦτο βούλομαι, ἀλλὰ κάλ-
λος, ὃ ὁ Θεὸς ζητεῖ, κάλλος, ὃ ἐπιθυμεῖ ὁ βασιλεύς. τίνα βούλει ἔχειν ἐραστὴν; τὸν Θεὸν, ἢ
ἀνθρώπους; ἐὰν ἐκεῖνο ἔχῃς τὸ κάλλος καλὴ, ὁ Θεὸς ἐπιθυμήσει τοῦ κάλλους σου· ἂν δὲ τοῦτο
χωρὶς ἐκείνου, ἐκεῖνος μὲν σε βδελύξεται, ἔσονται δέ σου ἐρασταὶ ἄνδρες μιαροί. οὐδεὶς γὰρ
ὑπ' ἀνδρὸς γυναικὸς ἐρῶν, ἀγαθός. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τοῦ ἔξωθεν λογίζου. ἐκεῖνος μὲν
γὰρ ὁ κόσμος, ὁ τῆς ψυχῆς, λέγω, τὸν Θεὸν ἐπισπᾶται· οὗτος δὲ πάλιν τοὺς μιαροὺς ἄνδρας.
ὁρᾷς ὅτι ὑμῶν κήδομαι, ὅτι ὑμῶν φροντίζω, ἵνα καλαὶ ἦτε, ὄντως καλαὶ, ὄντως ἐπίδοξοι, ἵνα
ἀντὶ ἀνδρῶν μιαρῶν τὸν ἁπάντων δεσπότην Θεὸν ἔχητε ἐραστήν; ἡ δὲ ἐκεῖνον ἔχουσα ἐρα-
στὴν, τίνι ἔσται ὁμοία; μετὰ ἀγγέλων χορεύει. εἰ γὰρ παρὰ βασιλέως φιλουμένη τις ὑπὸ πάντας
μακαρίζεται· ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλουμένη φιλίαν πολλὴν, τίνος ἔσται ἀξία; κἂν τὴν οἰκουμένην
ὅλην ἀντιστήσῃς, οὐδὲν τοῦ κάλλους ἐκείνου ἄξιον. τοῦτο τοίνυν ἀσκήσωμεν τὸ κάλλος, τούτῳ κο-
σμώμεθα τῷ κόσμῳ, ἵνα εἰς τοὺς οὐρανοὺς χωρήσωμεν, εἰς τὰς παστάδας τὰς πνευματι-
κάς, εἰς τὸν νυμφῶνα τὸν ἀκήρατον. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ κάλλος ὑπὸ πάντων ἁλίσκεται·
καὶ ὅταν παραμείνῃ καλῶς, καὶ μήτε νόσος ἐνοχλήσῃ, μήτε φροντὶς (ὅπερ ἀδύνατον) οὐ παρα-
μένει εἴκοσιν ἔτη· ἐκεῖνο δὲ ἀεὶ ἀνθεῖ, ἀεὶ ἀκμάζει· οὐκ ἔστιν ἐκεῖ δέξασθαι μεταβολὴν,
οὐ γῆρας ἐπελθὸν ῥυτίδα ἤγαγεν, οὐ νόσος κατασκήψασα ἐμάρανεν, οὐκ ἀθυμίας φροντὶς
ἐλυμήνατο, ἀλλὰ πάντων τούτων ἐστὶν ἀνώτερον. τοῦτο δὲ πρὶν ἢ φανῆναι, ἀπέπτη· καὶ φανὲν
οὐκ ἔχει πολλοὺς τοὺς θαυμαστάς. οἱ μὲν γὰρ κόσμιοι οὐ θαυμάζουσιν· οἱ δὲ θαυμάζοντες,
μετὰ ἀσελγείας θαυμάζουσι. μὴ τοίνυν τοῦτο ἀσκῶμεν, ἀλλ' ἐκεῖνο. ἐκείνου ἐχώμεθα,
ἵνα μετὰ λαμπάδων φαιδρῶν ἀπέλθωμεν εἰς τὸν νυμφῶνα. οὐ γὰρ ταῖς παρθένοις τοῦτο
ἐπήγγελται μόνον, ἀλλὰ* ταῖς ψυχαῖς ταῖς παρθένοις. ἐπεὶ εἰ παρθένων ἦν ἁπλῶς τοῦτο,
οὐκ ἂν αἱ πέντε ἀπεκλείσθησαν. πασῶν τοίνυν ἐστὶ τοῦτο, ὅσαι τὴν ψυχὴν εἰσὶ παρθένοι,
ὅσαι τῶν νοημάτων τῶν βιωτικῶν εἰσὶν ἀπηλλαγμέναι. φθείρουσι γὰρ τὰς ψυχὰς τὰ νοή-
ματα ταῦτα. ἐὰν τοίνυν ἀκέραιοι μένωμεν, ἀπελευσόμεθα ἐκεῖ, καὶ δεχθησόμεθα. Ηρ-
μοσάμην γὰρ ὑμᾶς, φησιν, ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. ταῦτα οὐ
πρὸς τὰς παρθένους εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης. ἡ γὰρ ἄφθο-
ρος ψυχὴν, παρθένος ἐστὶ, κἂν ἄνδρα ἔχῃ· παρθένος ἐστὶ τὴν ὄντως παρθενίαν, τὴν θαυμα-
στήν. αὕτη γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἐκείνης ἐστὶν ἐπακολούθημα καὶ σκιά· ἡ δὲ ἀληθὴς παρθενία
ἐκείνη ἐστί. ταύτην ἀσκῶμεν, καὶ οὕτω δυνησόμεθα μετὰ φαιδροῦ προσώπου τὸν νυμφίον
ἰδεῖν, μετὰ φαιδρῶν εἰσελθεῖν τῶν λαμπάδων, ἐὰν τὸ ἔλαιον ἡμᾶς μὴ ἐπιλίπῃ, ἐὰν τὰ χρυ-
σία χωνεύσαντες ἔλαιον ἐργασώμεθα τοιοῦτον, ὃ ποιεῖ φαιδρὰς τὰς λαμπάδας. τὸ δὲ ἔλαιον
ἐκεῖνό ἐστιν ἡ φιλανθρωπία. ἐὰν ἑτέροις μεταδῶμεν τὰ ὄντα, ἐὰν ἔλαιον αὐτὰ ἐργασώ-
μεθα, τότε ἡμῖν παρέσται, καὶ οὐκ ἐροῦμεν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, Δότε ἡμῖν ἔλαιον ὅτι
σβέννυνται ἡμῶν αἱ λαμπάδες, οὐδὲ ἑτέρων δεηθησόμεθα, οὐδὲ ἀπελθοῦσαι πρὸς τοὺς πω-
λοῦντας, ἀποκλεισθησόμεθα, οὐδὲ ἀκουσόμεθα τῆς φωνῆς ἐκείνης τῆς φοβερᾶς καὶ φρικτῆς,
κρούουσαι τὰς θύρας, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀλλ' ἐπιγνώσεται ἡμᾶς, καὶ συνεισελευσόμεθα τῷ νυμ-
φίῳ, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν νυμφῶνα τὸν πνευματικὸν, μυρίων ἀπολαύσομεν τῶν ἀγα-
θῶν. εἰ γὰρ ἐνταῦθα οὕτω φαιδρὸς ὁ νυμφὼν, οὕτω λαμπραὶ αἱ παστάδες, ὡς μηδένα κο-
ρέννυσθαι προσέχοντα· πόσῳ μᾶλλον ἐκεῖ; θάλαμός ἐστιν ὁ οὐρανός, καὶ τοῦ οὐρανοῦ ὁ νυμ-
φὼν βελτίων· ἐκεῖ εἰσελευσόμεθα. εἰ δὲ ὁ νυμφὼν οὕτω καλὸς, τίς ἄρα ἔσται ὁ νυμφίος;
καὶ τί λέγω, τὰ χρυσία ἀποθέμεναι μεταδῶμεν τοῖς δεομένοις; εἰ γὰρ καὶ ἑαυτὰς πωλεῖν
ἔχρην, εἰ γὰρ ἀντ' ἐλευθέρων γενέσθαι δούλας, ὥστε δυνηθῆναι μετ' ἐκείνου εἶναι τοῦ νυμ-
φίου, τοῦ κάλλους ἀπολαύειν ἐκείνου, μόνον ὁρᾶν εἰς τὸ πρόσωπον ἐκείνου· οὐκ ἐχρῆν μετὰ
προθυμίας

Marginal notes (left): β. Κορ. ια. β. (beside line 25); Ματθ. κε. η. (beside line 33).
Marginal notes (right, partly cut off): χ. φεγ[…] λω, (beside line 13); χ. ἀπέ[…] (beside line 19); * καὶ (beside line 23); * χ. ἀπε[…] σόμεθα (beside line 25); χ. τὸ ἔ[…] ἐλ- (beside line 33); χ. ἡμῶ[…] (beside line 35); χ. παρ[…] (beside line 40); χ. ἐκεί[…] (beside line 44).
Line numbers printed in the right margin: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40.

προθυμίας ἅπαντα καταδέξασθαι; καὶ βασιλέα μὲν τὸν ἐπὶ γῆς ἵνα μόνον ἴδωμεν, πολλάκις ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ τὰ ἐν χερσὶ ῥίπτομεν, καὶ ἀναγκαῖα ὄντα· ὑπὲρ δὲ τοῦ βασιλέα καὶ νυμφίον ἐν οὐρανοῖς ἀμφότερα ὄντα, ὥστε μὴ μόνον καταξιωθῆναι ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ προηγεῖσθαι αὐτοῦ μετὰ λαμπάδων, καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ εἶναι, καὶ διαπαντὸς εἶναι μετ' αὐτοῦ, τί οὐκ ἔδει ποιεῖν; τί δὲ οὐ πράττειν; τί δὲ οὐχ ὑπομένειν; διὸ, παρακαλῶ, λάβωμεν τινὰ πόθον ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, ποθήσωμεν ἐκεῖνον τὸν νυμφίον, ὦμεν παρθένοι τὴν ἀληθῆ παρθενίαν. τὴν γὰρ τῆς ψυχῆς παρθενίαν ἐπιζητεῖ ὁ δεσπότης. μετὰ ταύτης εἰσέλθωμεν εἰς τὸν οὐρανὸν, μὴ ἔχοντες σπίλον ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων· ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. κθ. 4 ΟΥΠΩ ΜΕΧΡΙΣ ΑΙΜΑΤΟΣ ΑΝΤΙΚΑΤΕΣΤΗτε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι· 5 Καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται, Υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. 6 Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται.
7 Εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός (τίς γάρ ἐστιν υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;)

Ἔστιν εἴδη παρακλήσεως δύο, ἐναντία ἀλλήλοις εἶναι δοκοῦντα, πολλὴν δὲ ἑαυτοῖς συνεισφέροντα τὴν ἰσχύν· ἅπερ ἀμφότερα ἐνταῦθα τέθεικε. τὸ μὲν γάρ ἐστιν, ὅταν πολλὰ λέγωμεν πεπονθέναι τινάς (ἡ γὰρ ψυχὴ διαναπαύεται, ὅταν ἔχῃ τῶν οἰκείων παθῶν μάρτυρας πολλούς. ὅπερ ἀνωτέρω ἔθηκεν εἰπὼν, Ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων) τὸ δὲ, ὅταν λέγωμεν, ὅτι οὐ μέγα τι πέπονθας. ἐπιστρεφόμεθα γὰρ τῷ λόγῳ, καὶ διανιστάμεθα, καὶ πάντα πρὸς τὸ παθεῖν γινόμεθα προθυμότεροι. καὶ τὸ μὲν τετρυχωμένην τὴν ψυχὴν διαναπαύει, καὶ ἀναπνεῖν ποιεῖ· τὸ δὲ, ῥαθυμοῦσαν αὐτὴν καὶ ὑπτίαν γινομένην ἐπιστρέφει, καὶ τοῦ φρονήματος κατασπᾷ. ἵνα τοίνυν [μὴ] ἐξ ἐκείνης τῆς μαρτυρίας φρόνημα αὐτοῖς τεχθῇ, ὅρα τί ποιεῖ. οὔπω, φησὶ, μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν [ἀνταγωνιζόμενοι· καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως.] καὶ οὐκ εὐθέως ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς, ἀλλὰ δείξας αὐτοῖς πάντας τοὺς μέχρις αἵματος στάντας, εἶτα ἐπαγαγὼν τὸ καύχημα τοῦ Χριστοῦ τὰ παθήματα, τότε εὐκόλως κατέδραμε. τοῦτο καὶ Κορινθίοις γράφων λέγει, Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος· τουτέστι, μικρός. ἱκανὸν γὰρ τοῦτο διαναστῆσαι καὶ ἀνορθῶσαι ψυχὴν, ὅταν ἐννοήσῃ, ὅτι οὐ πρὸς τὸ πᾶν ἀνῆλθε, καὶ πείσῃ ἑαυτὴν ἀπὸ τῶν προλαβόντων. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· οὔπω θάνατον ὑπέστητε, μέχρι χρημάτων ὑμῖν ἡ ζημία, μέχρι δόξης, μέχρι τοῦ ἐλαύνεσθαι. ὁ μέντοι Χριστὸς ὑπὲρ ὑμῶν τὸ αἷμα ἐξέχεεν, ὑμεῖς δὲ οὐδὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν. αὐτὸς μέχρι θανάτου ἠγωνίσατο περὶ τῆς ἀληθείας, πολεμῶν ὑπὲρ ὑμῶν· ὑμεῖς δὲ οὐδέπω εἰς κινδύνους ἐπέβητε θάνατον ἀπειλοῦντας. καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως· τουτέστι, καὶ παρήκατε τὰς χεῖρας, ἐξελύθητε. οὔπω, φησὶ, μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. ἐνταῦθα δείκνυσι καὶ τὴν ἁμαρτίαν σφόδρα πνέουσαν, καὶ αὐτὴν ὁπλιζομένην. τὸ γὰρ ἀντικατέστητε, πρὸς τοὺς ἑστῶτας εἴρηται. ἥτις ὑμῖν, φησιν, ὡς υἱοῖς διαλέγεται, υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ἐποιήσατο ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὴν παράκλησιν, ἐκ περιουσίας καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων ἐπάγει, ἀπὸ τῆς μαρτυρίας ταύτης· μὴ ἐκλύου,

Ἑβρ. ι. λβ.

α. Κορ. ι. ιγ.

φησὶν, ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ἄρα τοῦ Θεοῦ ταῦτά ἐστι. καὶ τοῦτο δὲ εἰς παράκλησιν οὐ μικρὸν, ὅταν μάθωμεν, ὅτι τοῦ Θεοῦ ἔργον ἐστὶ τὸ τοιαῦτα δυνηθῆναι, ἐκείνου συγχωροῦντος, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν, Ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἴρηκέ μοι, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ὥστε ἐκεῖνός ἐστιν ὁ συγχωρῶν. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. οὐκ ἔχεις, φησὶν, εἰπεῖν ὅτι ἐστί τις δίκαιος θλίψεως χωρίς· κἂν γὰρ οὕτω φαίνηται, ἀλλ' οὐκ ἴσμεν ἡμεῖς τὰς ἄλλας θλίψεις. ὥστε πάντα δίκαιον ἀνάγκη διὰ θλίψεως ἐλθεῖν. ἀπόφασις γάρ ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἡ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς ἀπάγει εἰς τὴν ἀπώλειαν· ἡ δὲ στενὴ καὶ τεθλιμμένη, εἰς τὴν ζωήν. εἰ τοίνυν ἐκεῖθέν ἐστιν ἐλθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, ἄλλοθεν δὲ οὐκ ἔνι, ἄρα διὰ τῆς στενῆς πάντες εἰσῆλθον, ὅσοι πρὸς τὴν ζωὴν ἀπῆλθον.

β. Κορ. ιβ. θ.

7 Εἰ παιδείαν ὑπομένετε, φησὶν, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; [Εἰ παιδεύει, ἄρα εἰς διόρθωσιν, ἀλλ'] οὐκ εἰς κόλασιν, οὐδὲ εἰς τιμωρίαν, οὐδὲ εἰς τὸ κακῶς παθεῖν. ὅρα, ὅθεν ἐνόμιζον ἐγκαταλελεῖφθαι, ἀπὸ τούτων φησὶν αὐτοὺς πιστεύειν, ὅτι οὐκ ἐγκαταλελειμμένοι εἰσίν. ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ τοσαῦτα ἐπάθετε κακὰ, νομίζετε ὅτι ἀφῆκεν ὑμᾶς ὁ Θεὸς καὶ μισεῖ; εἰ μὴ ἐπάθετε, τότε ἔδει τοῦτο ὑποπτεύειν. Εἰ γὰρ πάντα υἱὸν μαστιγοῖ, ὃν παραδέχεται· ὁ μὴ μαστιζόμενος, [ἴσως] οὐχ υἱός. τί οὖν, φησί; πονηροὶ οὐ πάσχουσι κακῶς; πάσχουσι μέν. πῶς γὰρ οὔ; ἀλλ' οὐκ εἶπε, πᾶς ὁ μαστιζόμενος, υἱός, ἀλλὰ πᾶς ὁ υἱὸς μαστιγοῦται. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. εἰσὶ μὲν γὰρ μαστιζόμενοι πολλοὶ, καὶ πονηροί· οἷον ἀνδροφόνοι, λῃσταὶ, γόητες, τυμβωρύχοι. ἀλλ' ἐκεῖνοι τῆς ἰδίας πονηρίας διδόασι δίκην, καὶ οὐχ ὡς υἱοὶ μαστιγοῦνται, ἀλλ' ὡς κακοὶ κολάζονται· ὑμεῖς δὲ ὡς υἱοί. ὁρᾷς πῶς πάντοθεν κινεῖ λογισμοὺς, ἀπὸ πραγμάτων τῶν ἐν τῇ γραφῇ, ἀπὸ ῥημάτων, ἀπὸ ἐννοιῶν οἰκείων, ἀπὸ παραδειγμάτων τῶν ἐν τῷ βίῳ; εἶτα πάλιν καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας·

8 Εἰ δὲ χωρίς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ, καὶ οὐχ υἱοί.

Ὁρᾷς ὅτι (ὅπερ ἔφθην εἰπὼν) οὐκ ἔνι μὴ παιδευόμενον εἶναι υἱόν; ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν νόθων καταφρονοῦσιν οἱ πατέρες, κἂν μηδὲν μανθάνωσι, κἂν μὴ ἔνδοξοι γίνωνται· τῶν δὲ γνησίων ἕνεκεν υἱῶν δεδοίκασι μήποτε ῥαθυμήσωσι· τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Εἰ τοίνυν τὸ μὴ παιδεύεσθαι νόθων ἐστὶ, δεῖ χαίρειν ἐπὶ τῇ παιδείᾳ, εἴγε γνησιότητος τοῦτό ἐστιν. Ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο αὐτὸ φησιν,

9 Εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἴχομεν παιδευτὰς, καὶ ἐνετρεπόμεθα· οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν; Πάλιν ἀπὸ τῶν οἰκείων παθημάτων, ἀφ' ὧν αὐτοὶ ἔπαθον, ἡ προτροπή. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ λέγει, Ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὁ Θεὸς, φησὶν, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται, καὶ οὐκ ἂν ἔχοιτε εἰπεῖν, ὅτι οὐ δυνάμεθα φέρειν. καὶ ὡς υἱοῖς ποθεινοῖς. Εἰ δὲ τοὺς πατέρας αἰδοῦνται τοὺς σαρκικοὺς ἐκεῖνοι, πῶς ὑμεῖς τὸν πατέρα τὸν ἐπουράνιον οὐκ αἰδεσθήσεσθε; καίτοι οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον ἡ διαφορὰ, καὶ ἀπὸ προσώπων, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς αἰτίας, καὶ ἀπὸ τοῦ πράγματος. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οὗτοι κἀκεῖνοι παιδεύουσι. διὸ καὶ ἐπάγει,

Ἑβρ. ι. λβ.

10 Οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευον· Τουτέστιν, ἡδονὴν πληροῦντες πολλάκις, καὶ οὐ πανταχοῦ τὸ συμφέρον ὁρῶντες. ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν. οὐ γὰρ διά τι τῶν αὐτοῦ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, καὶ τὴν ὠφέλειαν μόνην τὴν ὑμετέραν. ἐκεῖνοι ἵνα καὶ αὐτοῖς χρήσιμοι γένησθε, πολλάκις δὲ καὶ εἰκῇ· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν. ὁρᾷς ὅτι καὶ τοῦτο φέρει παράκλησιν; μάλιστα γὰρ ἐκείνοις οἰκειούμεθα, ὅταν ἴδωμεν ὅτι οὐ διά τι τῶν αὐτῶν ἢ ἐπιτάττουσιν, ἢ παραινοῦσιν, ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ σπουδὴ διὰ τὸ ἡμέτερον ἐστί. τοῦτο γάρ ἐστιν εἰλικρινὴς ἀγάπη, καὶ ὄντως ἀγάπη, ὅταν μηδὲν ὄντες τῷ

φιλοῦντι

φιλοῦντι χρήσιμοι, φιλώμεθα παρ' αὐτοῦ. φιλούμεθα γάρ, οὐχ ἵνα λάβῃ, ἀλλ' ἵνα δῷ·
παιδεύει, πάντα ποιεῖ, πάντα σπουδάζει, ὥστε γενέσθαι ἡμᾶς δεκτικοὺς τῶν ἀγαθῶν τῶν
αὐτοῦ. Οἱ μὲν γάρ, φησι, πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευον· ὁ δὲ ἐπὶ τὸ
συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ. τί ἐστι, τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ; τουτέστι, τῆς
5 καθαρότητος, ὥστε ἀξίους αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ δύναμιν. ἐκεῖνος σπουδάζει ἵνα λάβητε, καὶ
πάντα ποιεῖ, ἵνα δῷ ὑμῖν· ὑμεῖς δὲ οὐ σπουδάζετε ἵνα λάβητε; Εἶπον, φησί, τῷ Κυρίῳ, Κύ- *Ψαλ. ιϛ. α.*
ριός μου εἶ σύ· ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις. 9 Εἶτα, φησί, τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς
ἡμῶν πατέρας εἴχομεν [παιδευτὰς], καὶ ἐνετρεπόμεθα· οὐ πολλῷ [δὲ] μᾶλλον ὑ-
ποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν; Τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων
10 ἤτοι τῶν χαρισμάτων λέγει, ἤτοι τῶν εὐχῶν, ἤτοι τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων. ἐὰν οὕτως ἀ-
ποθνήσκωμεν, τότε ζησόμεθα. καὶ καλῶς εἶπεν, Οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας ἐπαίδευ-
ον κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς (οὐ γὰρ πανταχοῦ τὸ δοκοῦν, συμφέρει) οὗτος δὲ πρὸς τὸ συμ-
φέρον.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἄρα ἡ παιδεία συμφέρει, ἄρα ἡ παιδεία μετάληψις ἁγιότητός ἐστι. καὶ σφόδρα γε.
15 ὅταν γὰρ ῥαθυμίαν ἐκβάλλῃ, ὅταν ἐπιθυμίαν πονηράν, ὅταν ἔρωτα τῶν βιωτικῶν πραγ-
μάτων, ὅταν συστρέφῃ τὴν ψυχήν, ὅταν ποιῇ καταγνῶναι τῶν ἐνταῦθα πάντων (τοιοῦτο
γὰρ ἡ θλῖψις) οὐχὶ ἁγία ἐστίν; οὐχὶ τοῦ πνεύματος ἐπισπᾶται τὴν χάριν; ἐννοήσωμεν τοιγαρ-
οῦν ἀεὶ τοὺς δικαίους, καὶ ἴδωμεν πόθεν πάντες ἔλαμψαν· καὶ πρὸ πάντων, ὁ Ἄβελ, ὁ Νῶε.
ἆρα γὰρ οὐχὶ ἀπὸ θλίψεως; οὐ γάρ ἐστι τοὺς μόνους ὄντας ἐν τοσούτῳ πλήθει τῶν κακῶν, μὴ
20 θλίβεσθαι. Νῶε γάρ, φησι, [μόνος] τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ εὐηρέστησεν. ἐν- *Γεν. ϛ. θ.*
νόησον γάρ μοι, εἰ νῦν μυρίους ἔχοντες, ὧν ζηλώσομεν τὴν ἀρετήν, καὶ πατέρας, καὶ διδα-
σκάλους, οὕτω θλιβόμεθα, τί παθεῖν ἐκεῖνον εἰκὸς τὸν μόνον μεταξὺ τοσούτων; ἀλλὰ τὰ κατὰ
τὸν ὑετὸν [εἴπω] τὸν ξένον ἐκεῖνον καὶ παράδοξον; ἀλλὰ τὸν Ἀβραὰμ εἴπω, καὶ ἃ τοῦτον συν-
έβη παθεῖν, οἷον, τὰς ἀποδημίας τὰς ἐπαλλήλους, τὴν τῆς γυναικὸς ἁρπαγήν, τοὺς κινδύ-
25 νους, τοὺς πολέμους, τοὺς πειρασμούς; ἀλλὰ τὸν Ἰακώβ, ὅσα πέπονθε δεινά, ἐλαυνόμενος
πάντοθεν, καὶ πονῶν εἰκῆ, καὶ ἑτέροις μοχθῶν; πάντας μὲν γὰρ αὐτοῦ τοὺς πειρασμοὺς καταλέ-
γειν οὐκ ἀναγκαῖον, τὴν δὲ μαρτυρίαν παρενεγκεῖν ἄλογον, ἣν καὶ αὐτὸς διαλεγόμενος τῷ Φα-
ραὼ ἔλεγε· Μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων *Γεν. μζ. θ.*
μου. ἀλλὰ τὸν Ἰωσὴφ εἴπω; ἀλλὰ τὸν Μωϋσέα; ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν; ἀλλὰ τὸν Δαβίδ;
30 ἀλλὰ τὸν Σαμουήλ; ἀλλὰ τὸν Ἠλίαν; ἀλλὰ τὸν Δανιήλ; ἀλλὰ τοὺς προφήτας πάντας;
ἀλλὰ τούτους ἅπαντας ἀπὸ τῶν θλίψεων λαμπροὺς εὑρήσεις γενομένους. εἰπὲ οὖν μοι
σύ, ἀπὸ ἀνέσεως καὶ τρυφῆς λαμπρὸς βούλει γενέσθαι; ἀλλ' οὐκ ἂν δύναιο. ἀλλὰ τοὺς
ἀποστόλους εἴπω; ἀλλὰ καὶ οὗτοι πάντας ὑπερηκόντισαν τοῖς λυπηροῖς. τί ταῦτα λέγω; καὶ
ὁ Χριστὸς τοῦτό φησιν· Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε. καὶ πάλιν, Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς· *Ιωαν. ιϛ. λγ.*
35 ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται. καί, ὅτι Στενὴ, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. *Ιωαν. ιϛ. κ.*
ὁ τῆς ὁδοῦ Κύριος εἶπεν, ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη· σὺ δὲ τὴν πλατεῖαν ζητεῖς; καὶ πῶς οὐκ *Ματθ. ζ. ιδ.*
ἄτοπον; διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτεύξῃ τῆς ζωῆς, ἑτέραν βαδίζων, ἀλλὰ τῆς ἀπωλείας. τὴν
γὰρ ἐκεῖ φέρουσαν εἵλου. βούλει εἴπω, καὶ παραγάγω εἰς μέσον τοὺς ἐν τρυφῇ; ἀπὸ τῶν
ἐσχάτων ἐπὶ τοὺς πρώτους ἀνέλθωμεν. ὁ πλούσιος ὁ καιόμενος ἐν τῇ καμίνῳ, οἱ τῇ γαστρὶ
40 χαρίζοντες Ἰουδαῖοι, ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐπιζητοῦντες ἀεὶ ἄνεσιν, διατί ἀπώ-
λοντο, ὥσπερ καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Νῶε; οὐκ ἐπειδὴ τὸν ὑγρὸν τοῦτον καὶ διαλελυμένον εἵλοντο βίον; καὶ
οἱ ἐν Σοδόμοις, διὰ γαστριμαργίαν. Ἐν πλησμονῇ γάρ, φησιν, ἄρτων ἐσπατάλων. τοῦτο *Ιεζεκ. ιϛ. μθ.*
περὶ τῶν ἐν Σοδόμοις εἴρηται. εἰ δὲ ἄρτων πλησμονὴ τοσοῦτον κακὸν εἰργάσατο, τί ἂν εἴποι-
μεν περὶ τῶν ἄλλων καρυκευμάτων; ὁ Ἡσαῦ οὐχὶ ἐν ἀνέσει ἦν; τί δὲ οἱ ἰδόντες τὰς γυναῖκας

τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ κρημνῶν ἀλισθέντες; τί δὲ οἱ τοῖς ἄρρεσιν ἐπιμαινόμενοι; πάντες δὲ οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν, Βαβυλωνίων, Αἰγυπτίων, οὐχὶ κακῶς τὴν ζωὴν κατέστρεψαν; οὐχὶ ἐν κολάσει εἰσί; τὰ δὲ νῦν, εἰπέ μοι, οὐ τοιαῦτα; ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος (Ματθ. ια. η.), Οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. [οἱ δὲ μὴ τὰ τοιαῦτα, ἐν τοῖς οὐρανοῖς.] τὸ γὰρ μαλακὸν ἱμάτιον καὶ τὴν αὐστηρὰν ἐκλύει ψυχήν, καὶ διακλᾷ, καὶ διαθρύπτει. κἂν τραχὺ λάβῃ σῶμα, καὶ σκληρόν, ταχέως διὰ τῆς [τοιαύτης] τρυφεραγωγίας μαλακὸν ποιεῖ, καὶ ἀσθενές. πόθεν γὰρ οἴεσθε ἑτέρωθεν τὰς γυναῖκας οὕτως εἶναι ἀσθενεῖς, εἰπέ μοι; ἆρα ἀπὸ τῆς φύσεως μόνης; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς, καὶ τῆς ἀνατροφῆς. ἡ γὰρ σκιατροφία, ἡ ἀργία, τὰ λουτρά, τὰ μύρα, τῶν ἀρωμάτων τὸ πλῆθος, τῆς στρωμνῆς ἡ ἁπαλότης, τοιαύτας αὐτὰς ἀπεργάζεται. καὶ ἵνα μάθῃς, πρόσεχε ᾧ λέγω. [ἀπὸ κήπου, εἰπέ μοι,] τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑστώτων δένδρων, καὶ δερομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων λαβὼν φυτόν, εἰς ὑγρὸν καὶ σύσκιον κατάθου τόπον· καὶ πολὺ ἀνάξιον εὑρήσεις ἐκείνου, ἀφ' οὗ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸ ἔλαβες. ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν ἀληθές, αἱ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τρεφόμεναι γυναῖκες, τῶν ἀστικῶν ἀνδρῶν εἰσιν ἰσχυρότεραι· καὶ πολλοὺς ἂν τοιούτους καταπαλαίσαιεν ἐκεῖναι. τοῦ δὲ σώματος γινομένου μαλακωτέρου, ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν συναπολαύειν τῆς λύμης. τὰ γὰρ πολλά, καὶ συνδιατίθενται αὐτῆς αἱ ἐνέργειαι τῇ τούτου διαθέσει. καὶ γὰρ ἐν νόσοις ἕτεροί ἐσμεν διὰ τὸ μαλακίζεσθαι, καὶ ὑγιαίνοντες πάλιν ἕτεροι. καθάπερ γὰρ ἐπὶ νευρῶν, ὅταν ὦσιν οἱ φθόγγοι ἁπαλοὶ καὶ μαλακοί, καὶ μὴ διατεταμένοι καλῶς, καὶ ἡ τῆς τέχνης ἀρετὴ ὑποτέμνεται, ἀναγκαζομένη δουλεύειν τῇ μαλακίᾳ τῶν νευρῶν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, πολλὰς ἀπ' αὐτοῦ δέχεται βλάβας καὶ ἡ ψυχή, πολλὰς ἀνάγκας. ὅταν γὰρ πολλῆς δέηται θεραπείας, πικρὰν ὑπομένει τὴν δουλείαν ἐκείνη. διό, παρακαλῶ, ἰσχυρὸν αὐτὸ ἐργαζώμεθα, καὶ μὴ νοσηλεύωμεν. * οὐ πρὸς ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς γυναῖκας ὁ λόγος ἐμοί. τί γὰρ συνεχῶς ἐκλύεις αὐτὸ τῇ τρυφῇ, καὶ ἐξίτηλον ποιεῖς, ὦ γύναι; τί τὴν ἰσχὺν λυμαίνῃ στέατι; τὸ στέαρ παχύτης ἐστὶ τοῦτο, οὐκ ἰσχύς. ἐὰν δὲ τοῦτον ἀποστᾶσα, ἑτέρως ἄγῃς σαυτήν· τότε καὶ τὸ κάλλος τὸ σωματικὸν προχωρεῖ κατὰ γνώμην, ὅταν ἰσχὺς καὶ εὐεξία παρῇ. ἂν μυρίαις αὐτὸ πολιορκῇς νόσοις, οὔτε ἄνθος χρώματος, οὔτε εὐεξία τις ἔσται, ἀεὶ γὰρ ἐν κατηφείᾳ ἔσῃ. ἴσθι δὲ ὅτι ὥσπερ οἶκον καλόν, ἐπειδὰν γελάσῃ ὁ ἀήρ, λαμπρότερον δείκνυσιν· οὕτω καὶ ὄψιν ὡραίαν φαιδρότης [ἐπιγινομένη] ψυχῆς, κρείττονα ποιεῖ. ἐὰν δὲ ἐν κατηφείᾳ ᾖ καὶ ὀδύναις, δυσειδεστέρα γίνεται. τὴν δὲ κατήφειαν αἱ νόσοι ποιοῦσι, καὶ αἱ ὀδύναι· τὰς δὲ νόσους, τὸ μαλακώτερον γίνεσθαι τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς πολλῆς τρυφῆς. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο φεύξεσθε τὴν τρυφήν, ἐὰν ἐμοὶ πείθησθε. ἀλλ' ἡδονήν, φησιν, ἔχει τὸ τρυφᾶν. ἀλλ' οὐ τοσαύτην, ὅσας δυσχολίας· ἄλλως δέ, ἡ ἡδονὴ μέχρι τοῦ φάρυγγος, μέχρι τῆς γλώττης ἐστί. τῆς γὰρ τραπέζης ἀρθείσης, ἢ τοῦ σιτίου καταποθέντος, ὅμοιος ἔσῃ τῷ μὴ μετεσχηκότι, μᾶλλον δὲ πολλῷ χείρων, βάρη φέρων ἐκεῖθεν, καὶ διάτασιν, καὶ καρηβαρείαν, καὶ ὕπνον ἐοικότα θανάτῳ· πολλάκις δὲ καὶ ἀγρυπνίαν ἀπὸ πλησμονῆς *, καὶ πνεύματος ἐμφράξεως, καὶ ἐρυγῆς. καὶ μυρία ἂν καταράσω τῇ γαστρί, δέον τῇ ἀμετρίᾳ καταράσασθαι. μὴ λιπαίνωμεν τοίνυν τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀκούωμεν τοῦ Παύλου λέγοντος (Ρωμ. ιγ. ιδ.), Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. ὥσπερ ἂν εἴ τις εἰς ἄμμον λαβὼν τὰ σιτία ἐμβάλλῃ, οὕτω καὶ ὁ εἰς τὴν γαστέρα [ἐμβάλλων·] μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πολλῷ χεῖρον. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἄμμον ἐργάζεται χωρὶς τῶν οἰκείων κακῶν· ἐκεῖ δὲ καὶ μυρία τίκτει τὰ νοσήματα. τὸ γὰρ τρέφον, * ἡ αὐτάρκειά ἐστιν, ὃ καὶ κατεργασθῆναι δύναται· τὸ δὲ περιττὸν τῆς χρείας, οὐ μόνον οὐ τρέφει, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο λυμαίνεται. ἀλλ' οὐδεὶς ταῦτα ὁρᾷ, ὑπὸ τῆς ἀκαίρου ἡδονῆς καὶ τῆς ἐν συνηθείᾳ προλήψεως ἀπατώμενος. βούλει τρέφειν τὸ σῶμα; περίελε τὸ πλέον, τὸ αὔταρκες δίδου, καὶ ὅσον κατεργάσασθαι δυνατόν. μὴ βάρυνε αὐτό, ἵνα μὴ καταποντίσῃς. τὸ αὔταρκες, καὶ τροφή ἐστι, καὶ ἡδονή. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ ἡδονήν, ὡς σιτίον καλῶς κατεργασθέν·

οὐδὲν

οὐδὲν οὕτως ὑγείαν, οὐδὲν οὕτως ὀξύτητα αἰσθήσεων, οὐδὲν οὕτως ἐστὶ νόσου ἀπελαστικόν. ἄρα τὸ αὔταρκες μὲν, καὶ τροφή ἐστι, καὶ ἡδονὴ, καὶ ὑγεία· τὸ δὲ πλέον, καὶ λύμη, καὶ ἀηδία, καὶ νόσος. ἃ γὰρ ποιεῖ ὁ λιμὸς, ταῦτα ποιεῖ καὶ ἡ πλησμονή· μᾶλλον δὲ χαλεπώτερα. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἀπήγαγε καὶ ἀπήλλαξε τὸν ἄνθρωπον· αὕτη δὲ διατρώγουσα καὶ σήπουσα τὸ σῶμα, μακρᾷ παραδίδωσι νόσῳ, καὶ τότε θανάτῳ χαλεπωτάτῳ. ἡμεῖς δὲ τὸν μὲν λιμὸν ἀπευκτὸν πρᾶγμα νομίζομεν· ἐπὶ δὲ τὴν τούτου χαλεπωτέραν πλησμονὴν τρέχομεν. πόθεν * αὕτη ἡ νόσος; πόθεν αὕτη ἡ μανία; οὐ λέγω κατατρυφᾶν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ τοσοῦτον σιτεῖσθαι, ὃ καὶ ἡδονὴν ἔχει τὴν ὄντως ἡδονὴν, καὶ θρέψαι δύναται τὸ σῶμα, καὶ εὔτακτον ὑμῖν, καὶ εὐάρμοστον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρασχεῖν τῆς ψυχῆς, πεπηγὸς καλῶς καὶ συνηρμοσμένον. ὅταν δὲ ὑπεράντλοι γένηται τῇ τροφῇ, οὐδὲ γόμφους αὐτοὺς, ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ τὰς ἁρμονίας διαλύσασα τὰς συμπεπηγυίας, τὴν πλημμύραν οὐ δύναται κατασχεῖν. ἐπεισελθοῦσα γὰρ ἡ πλημμύρα τὸ πᾶν διαλύει καὶ διαχεῖ. Τῆς σαρκὸς, φησὶ, πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας. καὶ καλῶς εἶπεν, εἰς ἐπιθυμίας. ὕλη γάρ ἐστιν ἡ τρυφὴ ταῖς ἀτόποις ἐπιθυμίαις. κἂν πάντων ᾖ φιλοσοφώτερος ὁ τρυφῶν, ἀνάγκη τι παθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἀπὸ τῶν σιτίων, ἀνάγκη διαχυθῆναι, ἀνάγκη τὴν φλόγα μείζονα ἐνεγκεῖν. ἐντεῦθεν πορνεῖαι, ἐντεῦθεν μοιχεῖαι. οὐ γὰρ δύναται πεινῶσα γαστὴρ ἔρωτα τίκτειν· μᾶλλον δὲ [οὐδὲ] αὐταρκείᾳ κεχρημένη. ἡ δὲ τίκτουσα τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας, ἐκείνη ἐστὶν ἡ ὑπεραντλοῦσα τῇ τρυφῇ. καὶ καθάπερ ἡ σφόδρα διύγρος γῆ τίκτει τοὺς σκώληκας, καὶ ἡ κόπρος ἡ διαβρεχομένη, καὶ πολλὴν ἔχουσα τὴν νοτίδα, ἡ δὲ ἀπηλλαγμένη τῆς ὑγρασίας ἐκείνης καρποὺς φέρει πολλοὺς, ὅταν μὴ ἀμετρίαν ἔχῃ (κἂν μὲν γὰρ μὴ γεωργῆται, χλόην ἐκδίδωσιν, ἂν δὲ γεωργῆται, καρποὺς) οὕτω καὶ ἡμεῖς. μὴ τοίνυν ἄχρηστον τὴν σάρκα κατασκευάσωμεν, μηδὲ ἀνόνητον, μηδὲ ἐπιβλαβῆ, ἀλλὰ φυτεύσωμεν ἐν αὐτῇ χρησίμους καρποὺς, καὶ φυτὰ καρποφόρα· καὶ ἐπιμέλειαν ποιώμεθα, ὥστε μὴ αὐτὰ ἐκλύσαι τῇ τρυφῇ. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα σκώληκας ἀντὶ καρπῶν ἐκβάλλει διασαπέντα. οὕτω καὶ ἡ ἔμφυτος ἐπιθυμία, ἐὰν αὐτὴν ὑπὲρ μέτρον διαβρέξῃς, ἀτόπους τίκτει ἡδονὰς, καὶ σφόδρα ἀτοπωτάτας. τὴν οὖν λύμην ταύτην ἐξέλωμεν παντὶ τρόπῳ· ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Λογ. λ 11 ΠΑΣΑ ΔΕ ΠΑΙΔΕΙΑ ΠΡΟΣ ΜΕΝ ΤΟ ΠΑΡΟΝ οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης.

12 Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε,

13 Καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον.

ΟΙ τὰ φάρμακα πίνοντες τὰ πικρὰ, ἀνέχονταί τινος πρότερον ἀηδίας, καὶ τότε τῆς ὠφελείας αἰσθάνονται. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετὴ, τοιοῦτον ἡ κακία· ἐκεῖ πρώτη ἡ ἡδονὴ, εἶτα ἡ ἀθυμία· ἐνταῦθα πρώτη ἡ ἀθυμία, καὶ τότε ἡ ἡδονή. ἀλλ' οὐδὲν ἴσον. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον πρότερον λυπηθέντα ὕστερον ἡσθῆναι, καὶ πρότερον ἡσθέντα ὕστερον λυπηθῆναι. πῶς; ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἡ προσδοκία τῆς μελλούσης ἀθυμίας τὴν παροῦσαν ἐλάττονα ποιεῖ ἡδονήν· ἐκεῖ δὲ ἡ προσδοκία τῆς μελλούσης ἡδονῆς ὑποτέμνεται τὸ σφοδρὸν τῆς παρούσης ἀθυμίας· ὡς συμβαίνειν ἐκεῖ μὲν μηδέποτε ἡσθῆναι, ἐνταῦθα δὲ μηδέποτε λυπηθῆναι. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον τὰ τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἑτέρως. πῶς; ὅτι οὐδὲ τὰ τῶν χρόνων ἴσα,

ἀλλὰ

ἀλλὰ πολὺ μείζονα καὶ πλείονα. ἐνταῦθα δὲ καὶ πλεῖόν τι ἐν τοῖς πνευματικοῖς. ἀπὸ τούτου τοίνυν ἐπιχειρεῖ ὁ Παῦλος τὴν παραμυθίαν εἰσαγαγεῖν· καὶ τὴν κοινὴν [πάλιν] κρίσιν λαμβάνει, ἣν οὐδεὶς ἀντειπεῖν δύναται, οὐδὲ κοινῇ ψήφῳ μάχεσθαι. ὅταν γάρ τις περὶ πάντων ὁμολογούμενον εἴπῃ, πάντες συγκατατίθενται, καὶ οὐδεὶς ἀντιπίπτει. λυπεῖσθε, φησί. τοῦτο κατὰ λόγον. τοιοῦτον γὰρ ἡ παιδεία, τὴν ἀρχὴν ἔχει τοιαύτην. ὅθεν καὶ οὕτως ἐπήγαγε, πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης. καλῶς εἶπεν, οὐ δοκεῖ. οὐδὲ γάρ ἐστι λύπης ἡ παιδεία, ἀλλὰ μόνον δοκεῖ· οὐδὲ ἡ μὲν, ἡ δὲ οὔ, ἀλλὰ πᾶσα. πᾶσα γὰρ, φησὶ, παιδεία οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· τουτέστι, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, καὶ ἡ πνευματική. ὁρᾷς αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐννοίας ἀγωνιζόμενον; δοκεῖ, φησὶ, λύπης εἶναι· ὥστε οὐκ ἔστι. ποία γὰρ λύπη τίκτουσα χαράν; οὐδεμία· ὥσπερ οὐδὲ ἡδονὴ τίκτουσα ἀθυμίαν. ὕστερον δὲ, καρποὺς εἰρηνικοὺς τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης. οὐ καρπὸν, ἀλλὰ καρποὺς εἶπε, τὸ πλῆθος ἐμφαίνων πολύ. τοῖς δι' αὐτῆς, φησὶ, γεγυμνασμένοις. τί ἐστι, τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις; τοῖς ἀνασχομένοις ἐπὶ πολὺ, καὶ καρτερήσασιν. ὁρᾷς πῶς καὶ εὐφήμῳ ὀνόματι κέχρηται; ἄρα γυμνασία ἐστὶν ἡ παιδεία, τὸν ἀθλητὴν ἰσχυρὸν ἐργαζομένη, καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς ἀγῶσι, καὶ ἄμαχον ἐν τοῖς πολέμοις. εἰ τοίνυν πᾶσα παιδεία τοιαύτη ἐστὶ, καὶ αὕτη τοιαύτη ἔσται. ὥστε χρηστὰ χρὴ προσδοκᾷν, καὶ τὸ τέλος ἡδὺ καὶ εἰρηνικόν. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ σκληρὰ ὄντα, καρποὺς ἔχει γλυκεῖς· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς δένδροις ὁ μὲν φλοιὸς ἄποιός τίς ἐστι σχεδὸν καὶ τραχὺς, οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς. ἀλλ' ἔλαβεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐννοίας. εἰ τοίνυν τοιαῦτα χρὴ προσδοκᾷν, τί ἀλγεῖτε; τί τὰ λυπηρὰ ὑπομείναντες, περὶ τὰ χρηστὰ ἐκλύεσθε; ἃ ἐχρῆν ὑπομεῖναι ἀνδρῶν, ὑπεμείνατε· μὴ τοίνυν ἐκλυθῆτε περὶ τὴν ἀνταπόδοσιν. διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον. ὡς πρὸς δρομεῖς καὶ πύκτας καὶ πολεμιστὰς διαλέγεται. ὁρᾷς πῶς αὐτοὺς καθοπλίζει, πῶς αὐτοὺς ἐπαίρει; ἐνταῦθα περὶ τῶν λογισμῶν αὐτῶν τοῦτο λέγει. ὀρθὰ βαδίζετε, φησί· τουτέστι, μὴ ἀμφιβάλλοντες. εἰ γὰρ ἀπὸ ἀγάπης ἡ παιδεία, εἰ ἀπὸ κηδεμονίας ἄρχεται, εἰ εἰς τέλος χρηστὸν τελευτᾷ (τοῦτο γὰρ καὶ διὰ πραγμάτων, καὶ διὰ ῥημάτων, καὶ διὰ πάντων ἀπεδείκνυσι,) τίνος ἕνεκεν ἐκλύεσθε; τοιοῦτον [γὰρ] οἱ ἀπογνῶντες, οἱ μὴ τῇ ἐλπίδι ῥωννύμενοι τῶν μελλόντων. ὀρθὰ, φησὶ, βαδίζετε. ὥστε μὴ ἐπιτεῖναι τὴν χωλείαν, ἀλλὰ μεταβληθῆναι ἐπὶ τὰ πρότερα. ὁ γὰρ μετὰ χωλείας τρέχων, ἐπιτείνει τὸ κακόν. ὁρᾷς ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστι τὸ πάντως ἰατρευθῆναι;

14 Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον.

Ἑβρ. ι. κε.

Ὅπερ καὶ ἀνωτέρω ἔλεγε, Μὴ ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεται. οὐδὲν γὰρ οὕτω μάλιστα ἐν πειρασμοῖς εὐκαταγωνίστους ποιεῖ, καὶ εὐχειρώτους, ὡς τὸ διεσπάσθαι. καὶ ὅρα σαφῶς. διάσπασον φάλαγγα ἐν πολέμῳ, καὶ οὐδὲ πόνου δεηθήσονται οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ διεσπασμένους αὐτοὺς λήψονται, κατ' ἰδίαν εὑρόντες, καὶ ταύτῃ ὄντας ἀσθενεστέρους. εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, φησίν. ἆρα καὶ τῶν κακῶς ποιούντων; τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, Εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. τὸ σὸν μέρος, φησὶν, εἰρήνευε, μηδὲν τὴν εὐσέβειαν παραβλάπτων· ἀλλ' ἐν οἷς πάσχεις κακῶς, φέρε γενναίως. μέγα γὰρ ὅπλον ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἀνεξικακία. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μαθητὰς ἰσχυροὺς ἐποίει λέγων, Ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις· καὶ ἀκέραιοι, ὡς αἱ περιστεραί. τί λέγεις; μεταξὺ λύκων ἐσμὲν, καὶ ὡς πρόβατα κελεύεις εἶναι, καὶ ὡς περιστεράς; ναί, φησιν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐντρέπει τοὺς ποιοῦντας κακῶς, ὡς τὸ φέρειν ὑμᾶς γενναίως τὰ ἐπαγόμενα, καὶ μήτε λόγῳ, μήτε ἔργῳ ἀμύνεσθαι. τοῦτο καὶ ἡμᾶς φιλοσοφωτέρους ποιεῖ, καὶ μείζονα προξενεῖ τὸν μισθὸν, κἀκείνους ὠφελεῖ. ἀλλ'

Ῥωμ. ιβ. ιη.

Ματθ. ι. ις.

ὁ δεῖνά σε ὕβρισε; σὺ εὐλόγησον. ὅρα πόσα ἀπὸ τούτου κερδαίνεις· τὸ κακὸν ἔσβεσας, μισθὸν σεαυτῷ προεξένησας, κἀκεῖνον ἐνέτρεψας, καὶ σὺ δεινὸν πέπονθας οὐδέν. Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν. τὸν ἁγιασμὸν τί φησι; τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν κοσμιότητα τὴν ἐν γάμῳ. Εἴτε τις χωρὶς γάμου ἐστί, φησιν, ἁγνὸς μενέτω, γαμείτω· εἴτε ἐν γάμῳ, μὴ πορνευέτω, ἀλλὰ χρήσθω τῇ ἰδίᾳ γυναικί. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἁγιασμός. πῶς; οὐχ ὁ γάμος ἁγιασμός, ἀλλ' ὁ γάμος τηρεῖ τὸν ἀπὸ τῆς πίστεως ἁγιασμόν, οὐκ ἀφιεὶς πορνείᾳ προσέχειν. ὁ γὰρ γάμος, τίμιος, οὐχ ἅγιος. καθαρὸς ὁ γάμος· οὐ μέντοι καὶ ἁγιωσύνην παρέχει, ἀλλὰ τὸ κωλύειν τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως δοθεῖσαν μὴ μολύνειν. οὗ χωρίς, φησιν, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους λέγει, Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοί, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. πῶς γὰρ ὁ γενόμενος πόρνης σῶμα, δυνήσεται εἶναι σῶμα Χριστοῦ;

α Κορ. ϛ. θ.

15 Ἐπισκοποῦντες μή τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· μή τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, καὶ διὰ ταύτης μιανθῶσι πολλοί.

16 Μή τις πόρνος ἢ βέβηλος. Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ ἑκάστῳ τὴν κοινὴν ἐγχειρίζει σωτηρίαν; Παρακαλοῦντες, φησιν, ἀλλήλους καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται.

Εβρ. γ. ιγ.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν πάντα ἐπὶ τοὺς διδασκάλους ἐπιρρίπτετε, μὴ πάντα ἐπὶ τοὺς ἡγουμένους· δύνασθε καὶ ὑμεῖς, φησιν, ἀλλήλους οἰκοδομεῖν. ὃ καὶ Θεσσαλονικεῦσι γράφων ἔλεγεν, Εἷς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖτε, καθὼς καὶ ποιεῖτε. καὶ πάλιν, Παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις. τοῦτο καὶ ὑμῖν παραινοῦμεν νῦν ἡμεῖς. πλείονα γὰρ ἡμῶν, ἐὰν βούλησθε, εἰς ἀλλήλους κατορθώσετε. καὶ γὰρ πλείονα σύνεστε χρόνον ἀλλήλοις, καὶ τὰ ἀλλήλων μᾶλλον ἡμῶν ἴστε, καὶ τὰ ἀλλήλων ἐλαττώματα οὐκ ἀγνοεῖτε, καὶ πλείονα καὶ παρρησίαν καὶ ἀγάπην ἔχετε, καὶ συνῆσθε. οὐ μικρὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκαλίαν, ἀλλ' εἴσοδοι μεγάλαι καὶ εὐκαιρίαι· καὶ μᾶλλον ἡμῶν ἐπιπλῆξαι καὶ παρακαλέσαι δυνήσεσθε. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι ἐγὼ μὲν εἷς εἰμι, ὑμεῖς δὲ πολλοί· καὶ δυνήσεσθε πάντες ὅσοι ἐστὲ, εἶναι διδάσκαλοι. διὸ, παρακαλῶ, μὴ ἀμελεῖτε τοῦ χαρίσματος τούτου. ἕκαστος γυναῖκα ἔχει, φίλον ἔχει, οἰκέτην ἔχει, γείτονα ἔχει· τούτῳ ἐπιπληττέτω, τούτῳ παραινείτω. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ὑπὲρ μὲν τροφῆς συσσίτια ποιεῖν, καὶ συμπόσια, καὶ ἡμέραν ἔχειν τακτὴν ὥστε συγκροτεῖσθαι ἀλλήλους, καὶ τὸ ἑκάστῳ λεῖπον καθ' ἑαυτὸν ἀναπληροῦσθαι διὰ τῆς κοινωνίας, οἷον, εἴτε εἰς ἐκφορὰν ἀπιέναι δέοι, εἴτε εἰς ἄριστα, εἴτε συμπρᾶξαι ἔν τινι τῷ πλησίον· εἰς δὲ ἀρετῆς διδασκαλίαν μὴ τοῦτο ποιεῖν; ναί, παρακαλῶ, μηδεὶς ἀμελείτω. μισθὸν γὰρ δέχεται παρὰ Θεοῦ πολύν. καὶ ἵνα μάθῃς, ὁ τὰ πέντε τάλαντα ἐμπιστευθείς, ἐστὶν ὁ διδάσκαλος· ὁ δὲ τὸ ἕν, ὁ μαθητής. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ μαθητής, μαθητής εἰμι ἐγώ, οὐκ ἔχω κίνδυνον, καὶ ὃν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγον, τοῦτον τὸν κοινὸν καὶ ψιλὸν κατακρύψῃ, καὶ μὴ παραινέσῃ, μὴ παρρησιάσηται, μὴ ἐλέγξῃ, μὴ νουθετήσῃ, εἰ δύναται, ἀλλὰ κατακρύψῃ ἐν τῇ γῇ (γῆ γὰρ ὄντως ἐστὶ καὶ σποδός, καρδία τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ κατακρύπτουσα) ἂν τοίνυν κατακρύψῃ, ἢ δι' ὄκνον, ἢ διὰ πονηρίαν· οὐ προστήσεται αὐτοῦ τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἓν τάλαντον εἶχον. ἓν τάλαντον εἶχες; ἔδει σε κἂν ἓν προσενεγκεῖν, καὶ διπλασιάσαι τὸ τάλαντον. εἰ προσήνεγκες ἕν, οὐκ ἂν ἐνεκλήθης. οὐδὲ γὰρ τῷ τὰ δύο προσενεγκόντι εἶπε, διὰ τί μὴ πέντε προσήνεγκας; ἀλλὰ τῆς αὐτῆς αὐτὸν ἠξίωσε τῷ τὰ πέντε προσενεγκόντι. τί δήποτε; ὅτι ὅσον εἶχεν εἰργάσατο· καὶ οὐκ ἐπειδὴ ἐλάττονα τοῦ τὰ πέντε ἐγχειρισθέντος ἔλαβε, διὰ τοῦτο ἐρρᾳθύμησεν, οὐδὲ τῇ ὀλιγότητι εἰς ἀργίαν ἐχρήσατο. οὐδὲ σὲ ἐχρῆν πρὸς τὸν τὰ δύο ὁρᾶν. μᾶλλον δὲ πρὸς ἐκεῖνον ἔδει ἰδεῖν, καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἐμιμήσατο τὸν τὰ πέντε, δύο ἔχων,

α Θεσ. ε. ια.

χων, οὕτω καὶ σε ζηλῶσαι ἔδει τῶν τὰ δύο ἐχόντων. Εἰ γὰρ τοῖς χρήματα ἔχουσι, καὶ μὴ μεταδιδοῦσι, κόλασις κεῖται· τοῖς δυναμένοις παραινέσαι ὁπωσδήποτε, καὶ μὴ τοῦτο ποιοῦσι, πῶς οὐ μεγίστη κόλασις ἔσται; ἐκεῖ σῶμα τρέφεται, ἐνταῦθα ψυχή· ἐκεῖ θάνατον κωλύεις τὸν πρόσκαιρον, ἐνταῦθα τὸν αἰώνιον. ἀλλ' οὐκ ἔχω λόγον, φησίν. ἀλλ' οὐ χρεία λόγου, οὐδὲ εὐγλωττίας. ἐὰν ἴδῃς τὸν φίλον πορνεύοντα, εἰπὲ πρὸς αὐτόν· πονηρὸν πρᾶγμα ὃ μετέρχῃ· οὐκ αἰσχύνῃ; οὐκ ἐρυθριᾷς; κακὸν τοῦτό ἐστιν. αὐτὸς γὰρ οὐκ οἶδε, φησὶν, ὅτι κακόν; ναὶ, οἶδεν· ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἕλκεται. καὶ οἱ νοσοῦντες ἴσασιν, ὅτι ἡ ψυχροποσία κακόν· ἀλλ' ὅμως δέονται τῶν κωλυσόντων. ὁ γὰρ ἐν τοῖς πάθεσιν ὢν, οὐ ταχέως ἑαυτῷ ἀρκέσαι δυνήσεται ἐν τῇ νόσῳ. δεῖ τοίνυν σε τὸν ὑγιαίνοντος πρὸς τὴν ἐκείνου ἰατρείαν· κἂν μὴ πεισθῇ τῷ ῥήματι, παρατήρησον ἀπιόντα, καὶ κάτασχε, ἴσως ἐντραπήσεται. καὶ τί, φησιν, ὄφελος ὅταν δι' ἐμὲ τοῦτο ποιῇ, καὶ διὰ τὸ καταχαρισθῆναι παρ' ἐμοῦ; μὴ ἀκριβολογοῦ. τέως οἱῳδήποτε τρόπῳ ἀπόστησον αὐτὸν τῆς πονηρᾶς πράξεως· ἐθισθήτω μὴ ἀπιέναι εἰς ἐκεῖνο τὸ βάραθρον. εἴτε διὰ σὲ, εἴτε δι' ὁτιδήποτε κωλυθῇ, κέρδος ἔσται ἐκ τούτου. ὅταν γὰρ ἐθίσῃς αὐτὸν μὴ ἀπιέναι, τότε δυνήσῃ μικρὸν ἀναπνεύσαντα λαβὼν, διδάξαι, ὅτι χρὴ διὰ τὸν Θεὸν τοῦτο μὴ ποιεῖν, καὶ οὐ δι' ἄνθρωπον. μὴ θελήσῃς ὑφ' ἓν κατορθῶσαι τὸ πᾶν (ἐπεὶ οὐ δυνήσῃ) ἀλλ' ἠρέμα, καὶ κατὰ μικρόν. ἂν εἰς πότον ἴδῃς ἀπιόντα, καὶ εἰς συμπόσια μέθης πεπληρωμένα, κἀκεῖ τὸ αὐτὸ ποίει· καὶ αὐτὸν πάλιν παρακάλεσον, εἴ τι συνορᾷ ἐλάττωμά σε ἔχοντα, βοηθεῖν, καὶ διορθοῦν. οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ ἑαυτοῦ τὸν ἔλεγχον οἴσει, ὅταν ἴδῃ καὶ σε δεόμενον ἐλέγχων, καὶ μὴ ὡς τὰ πάντα κατωρθωκότα, μηδὲ ὡς διδάσκαλον, ἀλλ' ὡς φίλον καὶ ἀδελφὸν βοηθοῦντα. εἰπὲ πρὸς αὐτὸν, ἐγώ σε ὤνησα, ὑπομνήσας τῶν συμφερόντων· καὶ σὺ ὅπερ ἂν συνίδῃς ἐλάττωμα ἔχοντά με, ἀναχαίτισον, διόρθωσον. ἂν ὀργίλον ἴδῃς, ἂν πλεονέκτην, κάτασχε, λῦσον τῇ παραινέσει. τοῦτο ἐστὶ φιλία· οὕτως ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ ἐστίν. οὐ γὰρ τὸ φαγεῖν καὶ τὸ πιεῖν ποιεῖ φιλίαν. τοιαύτην γὰρ καὶ λῃσταὶ ἔχουσι καὶ ἀνδροφόνοι. ἀλλ' εἰ φίλοι ἐσμὲν, εἰ ὄντως ἀλλήλων κηδόμεθα, εἰς ταῦτα ἀλλήλοις συμβαλλώμεθα, ταῦτα εἰς φιλίαν ἡμᾶς ἄγει ἐπωφελῆ, ταῦτα κωλύει εἰς γέενναν ἀπελθεῖν. μήτε οὖν ὁ ἐλεγχόμενος ἀγανακτείτω· ἄνθρωποι γάρ ἐσμεν, καὶ ἔχομεν ἐλαττώματα· μήτε ὁ ἐλέγχων, ὡς ἐπεγγελῶν, ἢ ὡς ἐπεμβαίνων, τοῦτο ποιείτω, καὶ ἐκπομπεύων· ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, μετὰ προσηνείας. πλείονος γὰρ δεῖται προσηνείας ὁ ἐλέγχων, ἵνα οὕτω πείσῃ τὴν τομὴν ἐνεγκεῖν. οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἰατροὺς, ὅταν καίωσιν, ὅταν τέμνωσι, μετὰ πόσης προσηνείας τὴν θεραπείαν ἐπάγουσι; πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἐλέγχοντας τοῦτο δεῖ ποιεῖν. καὶ γὰρ καὶ πυρὸς, καὶ σιδήρου σφοδρότερον ἔλεγχος, καὶ σκιρτᾷν ποιεῖ. καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἰατροὶ πολλὰ ἐπιτηδεύουσιν, ὥστε ἐνεγκεῖν πρᾴως τὴν τομὴν, καὶ προσηνῶς, ὡς οἷόν τε, ταύτην ἐπάγουσι, καὶ μικρὸν ἐνδιδόντες, [εἶτα παρέχοντες] ἀναπνεῦσαι. οὕτω καὶ τοὺς ἐλέγχους δεῖ ποιεῖν, ἵνα καὶ οἱ ἐλεγχόμενοι μὴ ἀποσκιρτῶσι. κἂν ὑβρισθῆναι τοίνυν δέῃ, κἂν πληγῆναι, μὴ παραιτησώμεθα. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι οἱ τεμνόμενοι, μυρία καταβοῶσι τῶν τεμνόντων· ἀλλ' ἐκεῖνοι πρὸς οὐδὲν τούτων ὁρῶσιν, ἀλλ' ἢ πρὸς τὴν ὑγείαν τῶν καμνόντων μόνον. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα πάντα δεῖ ποιεῖν πρὸς τὸ τοὺς ἐλέγχους χρησίμως γενέσθαι, πάντα φέρειν πρὸς τὸν μισθὸν ἀφορῶντας τὸν ἀποκείμενον. Ἀλλήλων, φησὶ, τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. οὕτως οὖν καὶ ἐλέγχοντες, καὶ φέροντες ἀλλήλους, δυνησόμεθα ἀναπληρῶσαι τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Χριστοῦ. καὶ ἡμῖν οὕτω ποιήσετε κοῦφον τὸν πόνον, ἐν ἅπασι συλλαμβανόμενοι ἡμῖν, καὶ χεῖρα ὀρέγοντες, καὶ μερισταὶ γινόμενοι [καὶ κοινωνοὶ, καὶ] τῆς ἀλλήλων σωτηρίας, καὶ τῆς ἰδίας ἕκαστος. ὑπομένωμεν τοίνυν, καὶ φέροντες τὰ ἀλλήλων βάρη, καὶ ἐλέγχοντες· ἵνα τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Παροιμ. ιη. ιθ.

Γαλ. ϛ β.

Λογ. λα. 14 ΕΙΡΗΝΗΝ ΔΙΩΚΕΤΕ ΜΕΤΑ ΠΑΝ-
των, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον.

5 ΠΟλλά μέν ἐστι τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν χριστιανισμόν· μᾶλλον δὲ πάντων, καὶ κρεῖττον ἁπάντων, ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη καὶ ἡ εἰρήνη. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός φησιν, Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. καὶ πάλιν, Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος νῦν φησιν, Εἰρήνην δι-
10 ώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν (τουτέστι, τὴν σεμνότητα) οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον.

Ιωαν. ιδ. κζ.
Ιωαν. ιγ. λε.

15 Ἐπισκοποῦντες μή τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

Καθάπερ ὁδόν τινα μακρὰν ὁδευόντων ἐν συνοδίᾳ πολλῇ, βλέπετε, φησί, μή τις ἀπέμεινεν. οὐ γὰρ τοῦτο ζητῶ μόνον, ἵνα ὑμεῖς παραγένησθε, ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκοπῆτε. μή τις
15 ὑστερῶν, φησίν, ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. χάριν Θεοῦ, τὰ μέλλοντα καλεῖ ἀγαθά, τὴν πίστιν τὴν εὐαγγελικήν, τὴν ἀρίστην πολιτείαν. πάντα γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστι. μὴ γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ ἀπολλύμενος, καὶ δι' ἕνα ὁ Χριστὸς ἀπέθανε. ὑπὲρ οὗ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, σὺ δὲ οὐ φροντίζεις; ἐπισκοποῦντες, φησί· τουτέστιν, ἀκριβῶς ἐρευνῶντες, ἐπισκεπτόμενοι, καταμανθάνοντες (ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν) καὶ διὰ πάντων ἐξετάζοντες, [κα-
20 ταμανθάνοντες]· Μή τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ.

Τοῦτο ἐν τῷ Δευτερονομίῳ κεῖται· ἔλαβε δὲ αὐτὸ ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν φυτῶν. μή τις ῥίζα, φησί, πικρίας. ὃ καὶ ἀλλαχοῦ γράφων λέγει, Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. οὐκ ἐκείνου μόνον ἕνεκεν τοῦτο, φησί, βούλομαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ γινομένην βλάβην. τουτέστι, κἂν ᾖ τις ῥίζα τοιαύτη, μηδεμίαν βλάστην ἀφῇς ἀνελθεῖν, ἀλλ' ἐκκοπτέ-
25 σθω, ὥστε μὴ φέρειν τοὺς οἰκείους καρπούς, ὥστε μὴ καὶ τοὺς ἄλλους μολύνειν καὶ μιαίνειν. μή τις γάρ, φησι, ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, Καὶ διὰ ταύτης μιανθῶσι πολλοί.

Δευτ. κθ. ιη.
α. Κορ. ε. ς.

Καὶ εἰκότως πικρὰν τὴν ἁμαρτίαν ἐκάλεσεν. οὐδὲν γὰρ ὄντως ἁμαρτίας πικρότερον· καὶ ἴσασιν οἱ μετὰ τὸ πρᾶξαι ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατατηκόμενοι, [οἱ] πικρίαν πολλὴν ὑπομένοντες. πικροτάτη γὰρ οὖσα διαστρέφει αὐτὸ τὸ λογιστικόν. τοιαύτη ἡ τοῦ πικροῦ φύσις ἐστὶν
30 ἀηδέστατος. καὶ καλῶς εἶπε, ῥίζα πικρίας. οὐκ εἶπε, πικρά, ἀλλὰ πικρίας. τὴν μὲν γὰρ πικρὰν ῥίζαν ἐστὶ καρποὺς ἐνεγκεῖν γλυκεῖς· τὴν δὲ πικρίας ῥίζαν καὶ πηγὴν καὶ ὑπόθεσιν, οὐκ ἔστι ποτὲ γλυκὺν ἐνεγκεῖν καρπόν. πάντα γάρ ἐστι πικρά, οὐδὲν ἔχει ἡδύ· πάντα πικρά, πάντα ἀηδῆ, πάντα μίσους καὶ βδελυγμίας γέμοντα. Καὶ διὰ ταύτης, φησι, μιανθῶσι πολλοί· τουτέστιν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, τοὺς ἀσελγεῖς ἐκκόπτετε.

35 16 Μή τις πόρνος, ἢ βέβηλος ὡς Ἠσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ. Καὶ ποῦ πόρνος ἦν ὁ Ἠσαῦ; οὐ τοῦτο ἐνταῦθά φησιν, ὅτι πόρνος ἦν ὁ Ἠσαῦ, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ διεσταλμένος ἐστὶ τοῦ, τὸν ἁγιασμὸν διώκετε. τὸ δέ, βέβηλος, ὡς πρὸς ἐκεῖνον εἴρηται. μή τις οὖν ἔστω ὡς ὁ Ἠσαῦ, βέβηλος· τουτέστι, γαστρίμαργος, ἀκρατής, [κοσμικός,] τὰ πνευματικὰ ἀπεμπολῶν. ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐ-
40 τοῦ· τουτέστιν, ὃς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμὴν ταύτην διὰ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας ἀπέδοτο, καὶ μικρᾶς ἡδονῆς χάριν τὴν μεγίστην τιμὴν καὶ δόξαν ἀπώλεσε. τοῦτο οἰκείως πρὸς αὐτούς, τοῦτο βδελυρόν, τοῦτο ἀκάθαρτον. ὥστε οὐχ ὁ πόρνος ἀκάθαρτος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ γαστρίμαργος, ὅς ἐστι τῆς γαστρὸς δοῦλος. καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἑτέρας ἐστὶν ἡδονῆς δοῦλος, ἀναγκάζεται πλεονεκτεῖν, ἀναγκάζεται ἁρπάζειν, μυρία ἀσχημονεῖν, δοῦλος ὢν τοῦ πάθους ἐκείνου· καὶ βλασφη-

μεῖ

μεῖ πολλάκις. οὗτος οὐδενὸς ἄξια εἶναι ἐνόμισε τὰ πρωτοτόκια. διὸ καὶ προνοῶν τῆς ἀναπαύσεως τῆς προσκαίρου, καὶ μέχρι τῶν πρωτοτοκίων ἔφθασεν. ὥστε ἡμῶν τὰ πρωτοτόκια λοιπὸν, οὐχὶ Ἰουδαίων. ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὸ πάθος αὐτῶν τοῦτο συμβάλλεται. μονονουχὶ τοῦτο γὰρ διὰ τούτου αἰνίττεται, ὅτι ὁ πρῶτος, ὕστερος γέγονε, καὶ ὁ δεύτερος, πρῶτος· οὗτος διὰ καρτερίαν πρῶτος, ἐκεῖνος διὰ ῥαθυμίαν ὕστερος.

17 Ἴστε γάρ, φησιν, ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομῆσαι τὴν εὐλογίαν, ἀπεδοκιμάσθη. μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὗρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν.

Τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἆρα μὴ τὴν μετάνοιαν ἐκβάλλει; οὐδαμῶς. ἀλλὰ πῶς φησι, μετανοίας τόπον οὐχ εὗρεν; εἰ γὰρ κατέγνω ἑαυτοῦ, εἰ ἀνῴμωξε μέγα, διὰ τί οὐχ εὗρε τόπον μετανοίας; ὅτι οὐκ ἦν μετανοίας τὸ πρᾶγμα. ὥσπερ γὰρ ἡ λύπη τοῦ Κάϊν οὐκ ἦν μετανοίας, καὶ ὁ φόνος ἔδειξεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἦν μετανοίας τὰ ῥήματα, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ φόνος ἔδειξε. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς τῇ προαιρέσει ἀνεῖλε τὸν Ἰακώβ. Ἐγγισάτωσαν γάρ, φησιν, αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, καὶ ἀποκτενῶ Ἰακὼβ τὸν ἀδελφόν μου. (Γεν. κζ. μα.) διὰ τοῦτο οὐκ ἴσχυσε τὰ δάκρυα μετάνοιαν αὐτῷ δοῦναι. καὶ οὐκ εἶπε μετανοίας ἁπλῶς, ἀλλὰ καί, μετὰ δακρύων ἐκζητήσας, μετανοίας τόπον οὐχ εὗρε. τί δήποτε; ὅτι οὐ μετενόησεν ὃν ἔδει τρόπον (τοῦτο γάρ ἐστι μετάνοια) οὐ μετενόησεν ὡς ἐχρῆν. ἐπεὶ πῶς ταῦτα ἔλεγε; πῶς νωθροὺς γενομένους παρεκάλει [πάλιν]; πῶς χωλοὺς γενομένους; πῶς παραλυθέντας; πῶς παρειμένους; τοῦτο γὰρ ἀρχὴ πτώσεώς ἐστιν. ἐμοὶ δοκεῖ αἰνίττεσθαι τινὰς ἐν αὐτοῖς πόρνους, οὐ μέντοι βούλεσθαι ἐλέγχειν αὐτούς πως· ἀλλὰ προσποιεῖται ἄγνοιαν, ἵνα διορθώσωνται. δεῖ γὰρ πρότερον μὲν ἄγνοιαν ὑποκρίνεσθαι· μετὰ δὲ ταῦτα, ὅταν ἐπιμένωσι, τότε καὶ τὸν ἔλεγχον ἐπάγειν, ὥστε μὴ ἀπαναισχυντῆσαι. ὅπερ καὶ Μωϋσῆς ἐποίησεν ἐπὶ Ζαμβρὶ καὶ τῆς Χασβίτιδος. μετανοίας γάρ, φησι, τόπον οὐχ εὗρεν, οὐχ εὗρε μετάνοιαν· ἢ ὅτι μετανοίας μείζονα ἥμαρτεν, ἢ ὅτι μετάνοιαν ἀξίαν οὐκ ἐπεδείξατο. ἔστιν ἄρα ἁμαρτήματα μετανοίας μείζονα. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· μὴ πέσωμεν πτῶμα ἀνίατον. ἕως μὲν γὰρ ἂν ἡ χωλεία τὸ πρᾶγμα, εὔκολον γενέσθαι ὀρθόν· ἐὰν δὲ ἐκτραπῶμεν, τί ἔσται λοιπόν; τοῖς μὲν γὰρ μηδέπω πεσοῦσιν οὕτω διαλέγεται, τῷ φόβῳ συγκροτῶν αὐτούς, καί φησιν ὅτι οὐκ ἔστι πεσόντα παραμυθίας τυχεῖν· τοῖς δὲ πεσοῦσιν, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπεσεῖν, τοὐναντίον παραινεῖ, οὕτω λέγων· Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. (Γαλ. δ. ιθ.) καὶ πάλιν, Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε. (Γαλ. ε. δ.) ἰδοὺ μαρτυρεῖ ὅτι ἐξέπεσον. ὁ μὲν γὰρ ἑστώς, ἀκούων ὅτι πεσόντα οὐκ ἔστι συγγνώμης τυχεῖν, σφοδρότερος ἔσται, καὶ ἀσφαλέστερος περὶ τὴν στάσιν. ἂν μέντοι καὶ περὶ τὸν πεπτωκότα τῇ αὐτῇ χρήσῃ σφοδρότητι, οὐδέποτε ἀναστήσεται. ποίᾳ γὰρ ἐλπίδι τὴν μεταβολὴν ἐπιδείξεται; [οὐ μόνον δέ φησιν, ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ καὶ ἐξεζήτησεν.] οὐ τοίνυν ἐκβάλλει μετάνοιαν, λέγων, μετανοίας τόπον οὐχ εὗρεν· ἀλλ᾽ ἀσφαλίζεται αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τούτου πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὅσοι τοίνυν ἀπιστοῦσι τῇ γεέννῃ, ταῦτα ἀναμιμνησκέσθωσαν· ὅσοι νομίζουσιν ἀτιμώρητα ἁμαρτάνειν, ταῦτα λογιζέσθωσαν. διὰ τί Ἠσαῦ οὐκ ἔτυχε συγγνώμης; ὅτι οὐ μετενόησεν ὡς ἐχρῆν. θέλεις ἰδεῖν μετάνοιαν ἀκριβῆ; ἄκουσον τὴν τοῦ Πέτρου μετάνοιαν μετὰ τὴν ἄρνησιν. διηγούμενος γὰρ ἡμῖν τὰ κατ᾽ αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστής, φησι, Καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς. (Ματθ. κϛ. οε.) διὰ τοῦτο καὶ ἀφείθη αὐτῷ τὸ τοιοῦτον ἁμάρτημα, ὅτι μετενόησεν ὃν ἔδει τρόπον. καίτοι οὔπω τὸ θῦμα προσενήνεκτο, οὔπω ἡ θυσία ἐτετέλεστο, οὔπω ἦρτο ἡ ἁμαρτία, ἔτι ἐκράτει καὶ ἐτυράννει. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ οὕτω ῥαθυμίας ἦν ἡ ἄρνησις, ὅσον ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ παιδεύοντος αὐτὸν εἰδέναι τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, καὶ μὴ ἀντιλέγειν τοῖς παρὰ τοῦ διδασκάλου λεγομένοις, μηδὲ μείζονα τῶν ἄλλων φρονεῖν, ἀλλ᾽ εἰδέναι ὅτι χωρὶς Θεοῦ οὐδὲν γενέσθαι δυνατόν, καὶ ὅτι Ἐὰν μὴ ὁ Κύριος οἶκον οἰκοδομήσῃ, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ (Ψαλ. ρκϛ. α.)

οἰκοδομοῦντες αὐτόν· ἄκουε πῶς ἀσφαλιζόμενος, καὶ πείθων μετριάζειν, εἶπε πρὸς αὐ-
τὸν μόνον ὁ Χριστός, Σίμων, Σίμων, ἰδού, ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο σινιάσαι σε ὡς τὸν σῖτον, κἀ- *Λουκ. κβ. λα.*
γὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτὸν μέγα φρονεῖν,
συνειδότα ἑαυτῷ, ὅτι μᾶλλον ἁπάντων ἀγαπᾷ τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο συγχωρεῖται πεσεῖν,
ἀπαρνήσασθαι τὸν διδάσκαλον, διὰ τοῦτο καὶ κλαίει πικρῶς, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἑξῆς τοῦ κλαυθ-
μοῦ ὁμοίως ποιεῖ. τί γὰρ οὐκ ἐποίησε; μυρίοις κινδύνοις ἑαυτὸν περιέβαλε μετὰ ταῦτα,
διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν, καὶ τὸ παράσημα τῆς ψυχῆς. μετενόησε καὶ ὁ Ἰούδας,
ἀλλὰ κακῶς. ἀπήγξατο γάρ. μετενόησεν (ὅπερ ἔφην) καὶ Ἡσαῦ. μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὐδὲ
μετενόησε. τὰ γὰρ δάκρυα οὐκ ἦν μετανοίας, ἀλλὰ ἐπηρείας, καὶ θυμοῦ μᾶλλον· καὶ δείκνυσι
τὰ ἑξῆς. μετενόησεν ὁ μακάριος Δαβίδ οὕτω λέγων, Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλί- *Ψαλ. ϛ. ϛ.*
νην μου· ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω· καὶ τὴν πάλαι γεγενημένην ἁμαρτίαν, μετὰ
τοσαῦτα ἔτη, μετὰ τοσαύτας γενεάς, ὡς νεωστὶ συμβᾶσαν ἐπένθει. τὸν γὰρ μετανοοῦντα οὐκ
ὀργίζεσθαι χρή, οὐδὲ ἀγριαίνειν, ἀλλὰ συντετρίφθαι ὡς κατεγνωσμένον, ὡς οὐκ ἔχοντα
παρρησίαν, ὡς καταδεδικασμένον, ὡς ἀπὸ ἐλέους σωθῆναι ὀφείλοντα μόνου, ὡς ἀγνώμονα
περὶ τὸν εὐεργέτην φανέντα, ὡς ἀχάριστον, ὡς ἀδόκιμον, ὡς μυρίων κολάσεων ἄξιον. ἐὰν
ταῦτα λογίζηται, οὐκ ὀργισθήσεται, οὐκ ἀγανακτήσει, ἀλλὰ πενθήσει, κλαύσει, στενάξει, καὶ
ὀδύρεται νύκτα καὶ ἡμέραν. τὸν μετανοοῦντα, οὐδέποτε χρὴ λήθῃ παραδοῦναι τὰ ἁμαρτή-
ματα, ἀλλὰ τὸν μὲν Θεὸν παρακαλεῖ μὴ μνησθῆναι αὐτῆς, αὐτὸν δὲ μηδέποτε ἐπιλανθάνεσθαι
αὐτῆς. ἐὰν ἡμεῖς* αὐτῆς μνημονεύωμεν, ὁ Θεὸς αὐτῆς * ἐπιλήσεται. παρ' ἡμῶν αὐτῶν
δίκην λάβωμεν, ἡμῶν αὐτῶν κατηγορήσωμεν· οὕτως ἐξιλεωσόμεθα τὸν κριτήν. ἁμαρτία
γὰρ ὁμολογουμένη, ἐλάττων γίνεται· μὴ ὁμολογουμένη δέ, χείρων. ἂν γὰρ προσλάβῃ ἁμαρτία
τὴν ἀναισχυντίαν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην, οὐδέποτε στήσεται. πῶς δαὶ ὅλως ὁ τοιοῦτος δυνή-
σεται φυλάξασθαι πάλιν μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὁ δὲ πρότερον οὐκ εἰδὼς ὅτι ἥμαρτε;
μὴ τοίνυν ἀρνώμεθα, παρακαλῶ, μηδὲ ἀναισχυντῶμεν, ἵνα μὴ καὶ ἄκοντες δῶμεν τιμωρί-
αν. ἤκουσε Κάϊν παρὰ τοῦ Θεοῦ, Ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; καὶ φησίν, οὐκ οἶδα· μὴ *Γεν. δ. θ.*
φύλαξ ἐγώ εἰμι τοῦ ἀδελφοῦ μου; εἶδες πῶς [τοῦτο] χαλεπωτέραν τὴν ἁμαρτίαν εἰρ-
γάσατο; ἀλλ' οὐχ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὕτως· ἀλλὰ τί; ἀκούσας, Ἀδάμ ποῦ εἶ; φησίν, Ἤκουσα *Γεν. γ. ι.*
τῆς φωνῆς σου, καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην. μέγα ἀγαθόν, ἐπιγινώσκειν τὰ
ἁμαρτήματα, καὶ μιμνήσκεσθαι αὐτῶν διηνεκῶς. οὐδὲν οὕτω θεραπεύει πλημμέλειαν, ὡς
μνήμη διηνεκής· οὐδὲν οὕτως ὀκνηρὸν ἀπεργάζεται ἄνθρωπον ποιεῖ πρὸς κακίαν. οἶδα ὅτι ἀποπηδᾷ,
καὶ οὐκ ἀνέχεται τὸ συνειδὸς ὑπὸ τῆς μνήμης μαστίζεσθαι τῶν κακῶν. ἀλλ' ἄγχε τὴν
ψυχήν, καὶ ἐπίθες αὐτῇ κημόν. καθάπερ γὰρ ἵππος δυσήνιος, οὕτω δυσαναχετεῖ, καὶ οὐ βού-
λεται πεῖσαι ἑαυτήν, ὅτι ἥμαρτε. τοῦτο δὲ ὅλον ἐστὶ Σατανικόν. ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὴν πείθω-
μεν ὅτι ἥμαρτεν· ἵνα καὶ μετανοήσῃ, καὶ ἵνα μετανοήσασα ἀπαλλαγῇ τῶν κολάσεων. πῶς
ἀξιοῖς συγγνώμης τυχεῖν, εἰπέ μοι, ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι μηδέπω ταῦτα ὁμολογήσας;
πάντως ἐκεῖνός ἐστιν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ἄξιος, ὁ ἡμαρτηκώς. σὺ δὲ μηδέπω πείσας
σαυτὸν ἡμαρτηκέναι, πῶς ἀξιοῖς ἐλεηθῆναι, ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν οὕτως ἀναισχυντῶν;
πείθωμεν ἑαυτοὺς ὅτι ἡμάρτομεν. μὴ τῇ γλώττῃ λέγωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διανοίᾳ· μὴ
ἁμαρτωλοὺς καλῶμεν ἑαυτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἀναλογιζώμεθα, κατ' εἶ-
δος ἕκαστον ἀναλέγοντες. οὐ λέγω σοι, ἐκπόμπευσον σαυτόν, οὐδὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις κα-
τηγόρησον, ἀλλὰ πείθεσθαι συμβουλεύω τῷ προφήτῃ λέγοντι, Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον *Ψαλ. λϛ. ε.*
τὴν ὁδόν σου. ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ταῦτα ὁμολόγησον, ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ ὁμολόγει τὰ ἁμαρτήματα,
εὐχόμενος, εἰ καὶ μὴ τῇ γλώττῃ, ἀλλὰ τῇ μνήμῃ, καὶ οὕτως ἀξίου ἐλεηθῆναι. ἂν ἔχῃς τὰ
ἁμαρτήματα διηνεκῶς ἐν τῇ μνήμῃ, οὐδέποτε τῷ πλησίον μνησικακήσεις. οὐ τοῦτο δὲ

λέγω, ἐὰν ᾖς πεπεισμένος σαυτὸν ἁμαρτωλὸν εἶναι. οὐχ οὕτω τοῦτο δύναται ταπεινῶσαι ψυχὴν, ὡς αὐτὰ ἐφ' ἑαυτῶν τὰ ἁμαρτήματα, [καὶ] κατ' εἶδος ἐξεταζόμενα. ὁ μνησικακήσας, ταῦτα δι' ὅλου ἔχων ἐν τῇ μνήμῃ, οὐκ ὀργισθήσῃ, οὐ λοιδορήσεις, οὐ φρονήσεις μέγα, οὐ περιπεσῇ πάλιν τοῖς αὐτοῖς, σφοδρότερος ἔσῃ * πρὸς τὰ ἀγαθά. ὁρᾷς ὅσα ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἁμαρτημάτων τίκτεται καλά; ἐγγράφωμεν τοίνυν αὐτὰ εἰς τὰς διανοίας ἡμῶν. οἶδα ὅτι οὐκ ἀνέχεται ἡ ψυχὴ τῆς μνήμης τῆς οὕτω πικρᾶς. ἀλλὰ ἀναγκάζωμεν αὐτὴν, καὶ βιαζώμεθα. βέλτιον δάκνεσθαι αὐτὴν τῇ μνήμῃ νῦν, ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῇ τιμωρίᾳ. νῦν ἐὰν ᾖς αὐτῶν μεμνημένος, καὶ συνεχῶς αὐτὰς προσφέρῃς τῷ Θεῷ, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δέῃ, ταχέως ἐξαλείψεις αὐτάς· ἐὰν δὲ νῦν ἐπιλάθῃ, τότε αὐτῶν ἀναμνησθήσῃ καὶ ἄκων, ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης εἰς μέσον φερομένων αὐτῶν, καὶ ἐκπομπευομένων ἐπὶ πάντων, καὶ φίλων, καὶ ἐχθρῶν, καὶ ἀγγέλων. οὐ γὰρ δὴ πρὸς Δαβὶδ ἔλεγε μόνον, [β. Βασ. ιβ. ιϛ.] Ἃ σὺ ἐν κρυφῇ ἐποίησας, ἐγὼ ποιήσω πᾶσι καταδῆλα, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας ἡμᾶς. ἐφοβήθης ἀνθρώπους, φησὶ, καὶ ᾐδέσθης τοῦ Θεοῦ πλέον· καὶ τοῦ Θεοῦ ὁρῶντος οὐκ ἐφρόντισας, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους ᾐδέσθης. οἱ ὀφθαλμοὶ γὰρ, φησὶ, τῶν ἀνθρώπων, " τοῦτο ὁ φόβος αὐτῶν. διὰ τοῦτο " ἐπὶ τούτων αὐτὴν δώσεις δίκην. Ἐλέγξω γάρ σε, ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς τιθεὶς σου τὰ ἁμαρτήματα. ὅτι γὰρ τοῦτο ἐστὶν ἀληθὲς, καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πάντων ἡμῶν ἐκπομπεύεται τὰ ἁμαρτήματα, ἐὰν μὴ νῦν αὐτὰ τῇ συνεχεῖ μνήμῃ " ἀφανίσωμεν, ἄκουσον πῶς ἐκπομπεύεται ἡ ὠμότης, καὶ ἡ ἀπανθρωπία τῶν ἐν τοῖς μὴ ἐλεησάντων. [Ματθ. κε. μϛ.] Ἐπείνασα, φησὶ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. πότε ταῦτα λέγεται; ἆρα ἐν γωνίᾳ; ἆρα ἐν παραβύστῳ; οὐδαμῶς, ἀλλὰ πότε; ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ἔθνη συναγάγῃ, ὅταν ἀφορίσῃ τούτους κἀκείνους, τότε πάντων ἀκουόντων " ἐρεῖ, στήσας ἐκ δεξιῶν, καὶ ἐξ εὐωνύμων, Ἐπείνασα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. ὅρα πάλιν καὶ τὰς πέντε παρθένους ἐπὶ πάντων ἀκουούσας, [Ματθ. κε. ιβ.] Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. αἱ γὰρ πέντε, καὶ πέντε, οὐχὶ τὸν ἀριθμὸν δηλοῦσι τὸν πέντε μόνον, ἀλλὰ πάσας τὰς πονηρὰς καὶ ὠμὰς καὶ ἀπανθρώπους τῶν παρθένων, καὶ τὰς μὴ τοιαύτας. οὕτω καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον κατορύξας, ἤκουσεν ἐπὶ πάντων, καὶ τῶν τὰ πέντε, καὶ τῶν τὰ δύο προσενεγκόντων, [Ματθ. κε. κϛ.] Πονηρὲ δοῦλε, καὶ ὀκνηρέ. οὐ διὰ ῥημάτων * μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων τότε ἐλέγχει αὐτούς· καθάπερ καὶ ὁ εὐαγγελιστής φησιν, [Ιωαν. ιθ. λζ.] Ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. ὁμοῦ γὰρ ἡ ἀνάστασις ἔσται πάντων, καὶ ἁμαρτωλῶν, καὶ δικαίων· ὁμοῦ παρέσται κρίνων ἅπασιν. ἐννόησον οὖν τίνες ἔσονται τότε οἱ ἐν κατηφείᾳ, οἱ ἐν ὀδύνῃ, οἱ ἑλκόμενοι εἰς τὸ πῦρ, στεφανουμένων ἑτέρων. [Ματθ. κε. λδ. μα.] Δεῦτε, φησὶν, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. καὶ πάλιν, Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. μὴ ἁπλῶς τῶν ῥημάτων ἀκούωμεν, ἀλλ' ὑπογράψωμεν αὐτὰ καὶ τῇ ὄψει, καὶ νομίσωμεν νῦν παρεῖναι αὐτὸν, καὶ λέγειν ταῦτα, καὶ ἀπάγεσθαι ἡμᾶς εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο. " τίνα ἕξομεν ψυχήν; ποίαν παραμυθίαν; τί δὲ ὅταν διχοτομώμεθα; τί δὲ ὅταν ὑπὲρ ἁρπαγῆς ἐγκαλώμεθα; ποίαν ἕξομεν " εὔπορον πρόφασιν; τίνα λόγον εὐπρόσωπον; οὐδένα· ἀλλ' ἀνάγκη δεσμουμένους, κάτω νεύοντας, σύρεσθαι πρὸς τὰ τῶν καμίνων στόματα, πρὸς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς, πρὸς τὸ σκότος, πρὸς τὰς ἀθανάτους κολάσεις, καὶ μηδενὸς δεῖσθαι πρὸς ἀπαλλαγὴν δύνασθαι. οὐ γὰρ ἔστι, φησὶν, οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν διαβῆναι ἐκεῖ. [Λουκ. ιϛ. κϛ.] Χάσμα γὰρ μέγα μεταξὺ ἡμῶν τε, καὶ ὑμῶν· καὶ οὐδὲ βουλομένοις ἔνι μεταβῆναι, καὶ ὀρέξαι χεῖρα· ἀλλ' ἀνάγκη καίεσθαι διαπαντὸς, οὐδενὸς ἡμῖν ἀμύνοντος, κἂν πατὴρ ᾖ, κἂν μήτηρ, κἂν ὁστισοῦν, κἂν πολλὴν ἔχῃ πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν. [Ψαλ. μη. ζ.] Ἀδελφὸς γὰρ, φησὶν, οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος; ἐπεὶ οὖν οὐκ ἔστιν ἐν ἑτέρῳ τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε ἡμῖν

τὸν

τὸν βίον γίνεσθαι καθαρόν, καὶ τὴν πολιτείαν ἀρίστην, καὶ μηδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν δέξασθαι κηλῖδά τινα. Εἰ δὲ ἐδεξάμεθα, μετὰ γοῦν τὴν κηλῖδα μὴ καθευδώμεθα, ἀλλὰ διαπαντὸς ἐπιμελώμεθα ἀποπλύνοντες τὸν ῥύπον, διὰ μετανοίας, διὰ δακρύων, διὰ εὐχῶν, διὰ ἐλεημοσύνης. τί οὖν ἐὰν μὴ ἔχω, φησίν, ἐλεημοσύνην ἐργάζεσθαι; ἀλλὰ ψυχροῦ ποτήριον ἔχεις· ὡς ἂν ᾖς πένης, ἀλλὰ δύο λεπτὰ ἔχεις, ὡς ἂν ᾖς ἐν πενίᾳ, ἀλλὰ πόδας ἔχεις ὥστε ἐπισκέψασθαι ἀρρώστους, ὥστε εἰς δεσμωτήριον εἰσελθεῖν, ἀλλὰ στέγην ἔχεις ὥστε δέξασθαι ξένους. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι συγγνώμη οὐδεμία τῷ ἐλεημοσύνην μὴ ἐργαζομένῳ. Ταῦτα συνεχῶς λέγομεν πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κἂν μικρὸν ἀπὸ τῆς συνεχείας ἀνύσωμεν· ταῦτα λέγομεν, οὐ τῶν εὖ πασχόντων φροντίζοντες, ὡς ὑμῶν. ἐκείνοις μὲν γὰρ τὰ ἐνταῦθα δίδοτε, ἀπολαμβάνετε δὲ τὰ οὐράνια· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Λογ. λβ. 18 ΟΥ ΓΑΡ ΠΡΟΣΕΛΗΛΥΘΑΤΕ ΟΡΕΙ ΨΗλαφωμένῳ, καὶ κεκαυμένῳ πυρί, γνόφῳ καὶ σκότῳ καὶ θυέλλῃ, 19 Καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρῃτήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον (20 Οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· Κἂν θηρίον θίγῃ τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται. 21 Καὶ (οὕτω φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον) Μωϋσῆς εἶπεν, ἔκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος) 22 Ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, 23 Πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων, καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων, 24 Καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ, κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ.

Ἐξοδ. ιθ. ιϛ.

ΗΝ μὲν τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν θαυμαστά, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· ἦν δὲ πάλιν φοβερὰ καὶ ταῦτα τὰ κατὰ τὸ Σινᾶ ὄρος γεγενημένα, τὸ πῦρ, τὸ σκότος, ὁ γνόφος, ἡ θύελλα. Ὤφθη γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς ἐν Σινᾶ διὰ πυρὸς καὶ θυέλλης καὶ γνόφου. ἡ μέντοι διαθήκη ἡ καινὴ μετ' οὐδενὸς τούτων ἐδόθη, ἀλλ' ἐν διαλέξει ψιλῇ παρὰ τοῦ Χριστοῦ δέδοται. ὅρα τοίνυν πῶς ποιεῖται τὰς συγκρίσεις καὶ τούτων. καὶ εἰκότως αὐτὰ ὕστερον ἔθηκεν. ὅτε γὰρ αὐτοὺς διὰ μυρίων ἔπεισεν, ὅτι καὶ τὸ μέσον ἔδειξεν ἑκατέρας τῆς διαθήκης, τότε λοιπὸν ὡς προκατεγνωσμένης αὐτῆς, ῥᾳδίως καὶ τούτοις ἐπιχειρεῖ. καὶ τί φησιν; οὐ γὰρ προσεληλύθατε ὄρει ψηλαφωμένῳ, καὶ κεκαυμένῳ πυρί, καὶ γνόφῳ, καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ, καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρῃτήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον. [οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· κἂν θηρίον θίγῃ τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται.] Φοβερὰ ταῦτα, φησι, καὶ οὕτω φοβερά, ὡς μηδὲ φέρειν τὴν ἀκοήν, ὡς μηδὲ θηρίον τολμᾶν ἀνιέναι. ἀλλ' οὐ τοιαῦτα οἷα τὰ μετὰ ταῦτα. τί γὰρ τὸ Σινᾶ πρὸς τὸν οὐρανόν; τί δὲ τὸ ψηλαφώμενον πῦρ πρὸς τὸν ἀψηλάφητον Θεόν; Ὁ Θεὸς γὰρ ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον, φησίν. ὅτι δὲ φρίκης ἔγεμον τὰ ἐν τῷ ὄρει τότε γεγενημένα, δῆλον ἐξ ὧν ἔλεγον, μὴ λαλείτω ὁ Θεός, ἀλλὰ λαλείτω ἡμῖν Μωϋσῆς. οὐκ ἔφερον γάρ, φησι, τὸ διαστελλόμενον· κἂν θηρίον θίγῃ τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται. καὶ (οὕτω φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον) Μωϋσῆς εἶπεν, ἔκφοβός εἰμι, καὶ ἔντρομος. τί θαυμαστὸν εἰ περὶ τοῦ λαοῦ τοιαῦτα παθεῖν διαλέγεται, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθών, οὗ ἦν ὁ Θεός, φησιν, ἔμφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος; ἀλλὰ προσεληλύθατε

Γεν. ιθ. κ. — Ἑβρ. ιβ. κθ.

Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων, καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων, καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ, κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. ὅρα διὰ πόσων ἔδειξε τὸ ὑπερέχον τῆς καινῆς πρὸς τὴν παλαιάν. αὕτη γὰρ τῆς κάτω Ἱερουσαλὴμ ἡ ἐπουράνιος. προσεληλύθατε γάρ, φησι, πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ. ἀντὶ Μωϋσέως ὁ Ἰησοῦς· καὶ διαθήκης, φησί, νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ. ἀντὶ δὲ τοῦ λαοῦ πάντες οἱ ἄγγελοι· καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει, φησί. τίνας δὲ πρωτοτόκους καλεῖ λέγων, καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων; πάντας τοὺς χορούς τῶν πιστῶν. τοὺς αὐτοὺς δὲ καὶ πνεύματα δικαίων τετελειωμένων λέγει. μὴ τοίνυν ἀγάλλεσθε, μετὰ τούτων ἔσεσθε, φησι. τί ἐστιν ὃ λέγει, αἵματι ῥαντισμοῦ, κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ; τὸ γὰρ τοῦ Ἄβελ ἐλάλησε; ναί. καὶ πῶς, ἄκουε Παύλου λέγοντος, Πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε· δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ. τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς δείκνυσι λέγων, Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με. ἢ τοῦτο τοίνυν ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι ἔτι καὶ νῦν ᾄδεται· ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡς τὸ τοῦ Χριστοῦ. τοῦτο γὰρ πάντας ἐκάθηρε, καὶ φωνὴν ἀφίησι λαμπροτέραν καὶ εὐσημοτέραν, ὅσῳ μείζονα τὴν μαρτυρίαν ἔχει τὴν διὰ τῶν πραγμάτων.

25 Βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐξέφυγον, τὸν ἐπὶ γῆς παραιτησάμενοι χρηματίζοντα, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ' οὐρανοῦ ἀποστρεφόμενοι·

26 Οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε· νῦν δὲ ἐπήγγελται λέγων, Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.

27 Τὸ δέ, ἔτι ἅπαξ, δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα.

28 Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν χάριν, δι' ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας.

29 Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον. Φοβερὰ ἐκεῖνα, ἀλλὰ πολλῷ ταῦτα θαυμασιώτερα καὶ λαμπρότερα. οὐ γὰρ σκότος ἐνταῦθα, οὐδὲ γνόφος, οὐδὲ θύελλα, ὥσπερ ἐκεῖ. καὶ τίνος ἕνεκεν διὰ πυρὸς ὤφθη τότε ὁ Θεός; ἐμοὶ δοκεῖ δι' ἐκείνων αἰνίττεσθαι τὸ ἀσαφὲς τῆς παλαιᾶς, καὶ τὸ συνεσκιασμένον τοῦ νόμου, καὶ τὸ συγκεκαλυμμένον. ἄλλως δέ, ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ νομοθέτης φοβερὸς ὀφείλει εἶναι, καὶ κολαστικὸς τοῖς παραβαίνουσι. τί δὲ ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος; εἰκότως, ἅτε ὡς βασιλέως τινὸς παρόντος. τοῦτο γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἔσται παρουσίας. Σαλπίσει γάρ, φησι, καὶ πάντες ἀναστησόμεθα. ὥστε τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει πάντων ἡ ἀνάστασις ἔσται. ἡ δὲ φωνὴ τῆς σάλπιγγος οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τοῦτο δηλοῖ, ὅτι πάντας ἐγηγέρθαι δεῖ. ἀλλὰ τότε μὲν ἦσαν ἐκεῖνα αἰσθητά, καὶ ὄψεις, καὶ φωναί· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πάντα, νοητά, καὶ ἀόρατα. καὶ τὸ μὲν πῦρ τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὁ Θεὸς πῦρ ἐστι. Πῦρ γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς ἡμῶν καταναλίσκον. ὁ δὲ γνόφος, καὶ τὸ σκότος, καὶ ὁ καπνὸς πάλιν τὸ φοβερὸν ἐμφαίνει. οὕτω καὶ ὁ Ἡσαΐας φησί, Καὶ ὁ οἶκος ἐπλήσθη καπνοῦ. καὶ ἡ θύελλα τί βούλεται; ῥάθυμον τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον ἦν. ἔδει τοίνυν αὐτοὺς διαγωνίσασθαι τούτοις. οὐδεὶς γὰρ οὕτω νωθής, ὃς οὐκ ἂν τὴν διάνοιαν εἶχε γινομένων τούτων, καὶ νομοθετουμένων. Μωϋσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῇ. ἔδει γὰρ τοῦ Θεοῦ φέρεσθαι τὴν φωνήν. ἐπεὶ δὲ διὰ Μωϋσέως ἔμελλε νομοθετεῖν, διὰ τοῦτο ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιεῖ. οὐχ ἑώρων αὐτὸν διὰ τὸν γνόφον, οὐκ ἤκουον αὐτοῦ διὰ τὸ ἰσχνόφωνον. τί οὖν; ὑποκρίνεται ὁ Θεὸς φωνῇ φθεγγόμενος, ὥσπερ καὶ δημηγορῶν, καὶ ἐξάκουστα ποιῶν τὰ νομοθετούμενα. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει, καὶ κεκαυμένῳ πυρί, καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρῃτήσαντο, φησι,

Εβρ. ια. δ. Γεν. δ. ι. — Αγγ. β ζ. — α. Κορ ιε νβ. — Ησ. ς. δ. — β. Κορ. γ. ιη.

γ. τὴ — γ. ὑμεῖς — γ. σαλευθῆς — γ. ἔχομεν — γ. φοβερώτερα

φησι, μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον. ἆρα αὐτοὶ γεγόνασιν αἴτιοι τοῦ διὰ σαρκὸς φανῆναι
τὸν Θεόν. τί δὲ καὶ ἔλεγον; Λαλείτω ἡμῖν Μωϋσῆς, καὶ μὴ λαλείτω ἡμῖν ὁ Θεός. οἱ δὲ τὰς
συγκρίσεις ποιοῦντες, μᾶλλον ἐκεῖνα αἴρουσιν, ἵνα ταῦτα πολλῷ μείζονα δείξωσιν. ἐγὼ δὲ
κἀκεῖνα ἡγούμενος θαυμαστὰ (Θεοῦ γὰρ ἔργα, καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξις) ὅμως καὶ
5 ταύτῃ κρείττονα καὶ θαυμασιώτερα τὰ ἡμέτερα δείκνυμι. διπλῆ γὰρ μεγάλα· ὅτι τε λαμ-
πρότερα, καὶ ὅτι μείζονα ὄντα, εὐπρόσιτα μᾶλλόν ἐστι, καὶ ἡμερώτερα. τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸς Κο-
ρινθίους ἐπιστολῇ γράφων φησίν, Ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου β. Κορ. γ. ιη.
κατοπτριζόμενοι, καὶ οὐχ ὡς Μωϋσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ. οὐκ ἠξιώθησαν,
φησιν, ὥσπερ ἡμεῖς, ἐκεῖνοι. ποίου γὰρ κατηξιώθησαν; σκότος εἶδον, γνόφον, φωνῆς ἤκουσαν.
10 ἀλλὰ καὶ σὺ φωνῆς ἤκουσας, οὐ διὰ γνόφου, ἀλλὰ διὰ σαρκός. οὐ διεταράχθης, οὐδὲ διεθο-
ρυβήθης, ἀλλὰ καὶ ἔστης, καὶ διελέχθης τῷ μεσίτῃ. ἄλλως δέ, καὶ τὸ ἀόρατον δείκνυσι διὰ
τοῦ σκότους. καὶ γνόφος, φησίν, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. τότε καὶ Μωϋσῆς ἔδεισε· νυνὶ δὲ οὐ
κάτω εἱστήκει ὁ λαὸς τότε· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν κάτω, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ ἀνώτεροι, ἐγγὺς τοῦ
Θεοῦ ὡς υἱοί, ἀλλ' οὐχ ὡς Μωϋσῆς. ἐκεῖ ἔρημος ἦν, ἐνταῦθα πόλις. καὶ μυριάσιν ἀγγέ-
15 λων, πανηγύρει. ἐνταῦθα τὴν χαρὰν δείκνυσι, καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἀντὶ τοῦ γνόφου καὶ τοῦ
σκότους καὶ τῆς θυέλλης. καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κριτῇ Θεῷ
πάντων. ἐκεῖνοι οὐ προσῆλθον, ἀλλὰ πόρρω εἱστήκεισαν, καὶ ὁ Μωϋσῆς· ὑμεῖς δὲ προσε-
ληλύθατε. ἐνταῦθα αὐτοὺς φοβεῖ εἰπών, καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων. ἆρα οὐχὶ τῶν Ἰου-
δαίων μόνον, οὐδὲ τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης καθεδεῖται κριτής. καὶ πνεύ-
20 μασι δικαίων τετελειωμένων. τὰς ψυχὰς λέγει τῶν εὐδοκίμων. καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ
Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ· τουτέστι, καθαρμοῦ. κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. εἰ
δὲ τὸ αἷμα λαλεῖ, πολλῷ μᾶλλον ὁ σφαγιασθεὶς ζῇ. τί δὲ λαλεῖ; ἄκουε· Καὶ τὸ πνεῦμά, φη- Ρωμ. η. κϛ.
σι, λαλεῖ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. πῶς λαλεῖ; ἔνθα γὰρ ἂν εἰς εἰλικρινῆ διάνοιαν ἐμπέ-
σῃ, αὐτὴν διανίστησι, καὶ ποιεῖ λαλεῖν. βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα· τουτέ-
25 στι, μὴ ἀπογνῶτε. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐξέφυγον, τὸν ἐπὶ τῆς γῆς παραιτησάμενοι χρη-
ματίζοντα. τίνα λέγει; ἐμοὶ δοκεῖ, Μωϋσῆν. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ τὸν ἐπὶ γῆς νομοθετοῦντα
παραιτησάμενοι οὐκ ἐξέφυγον, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ νομοθετοῦντα πῶς παραιτησόμεθα; ἐνταῦθα
ἐπιδείκνυσιν, οὐχ ὅτι ἄλλος ἐστὶν ἐκεῖνος. μὴ γένοιτο. οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον δείκνυσιν, ἀλλὰ ὅτι
φοβερὸς φαίνεται φωνὴν ἀφιεὶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. αὐτὸς μὲν οὖν ἐστι καὶ οὗτος κἀκεῖνος· φοβερὸς δὲ
30 οὗτος. οὐ γὰρ διαφορὰν λέγει προσώπων, ἀλλὰ δόσεως. πόθεν δῆλον; ἐξ ὧν ἐπήγαγε λέ-
γων, Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐξέφυγον παραιτησάμενοι τὸν ἐπὶ γῆς χρηματίζοντα, πολλῷ
μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ' οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι. τί οὖν; ἄλλος οὗτός ἐστι παρ' ἐκεῖνον;
πῶς οὖν φησιν, οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε; ἡ γὰρ τοῦ τότε δόντος τὸν νόμον φωνὴ
τὴν γῆν ἐσάλευσε. νῦν δὲ ἐπήγγελται λέγων, ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ
35 καὶ τὸν οὐρανόν. τὸ δέ, ἔτι ἅπαξ, δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων.
ἆρα ἐκ τοῦ μέσου πάντα ἀρθήσεται, καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον συμπαγήσεται ἄνωθεν. τοῦτο γὰρ
αἰνίττεται ταῦτα λέγων ἐνταῦθα. τί τοίνυν ἀλγεῖς, ἐν κόσμῳ πάσχων οὐ μένοντι, ἐν κόσμῳ
θλιβόμενος μικρὸν ὕστερον παροδευομένῳ; εἰ ἐν ὑστέρῳ τοῦ κόσμου ἡ ἄνεσις ἦν, τότε θλίβε-
σθαι ἐχρῆν πρὸς τὸ τέλος ὁρῶντα. ἵνα μείνῃ, φησί, τὰ μὴ σαλευόμενα. ποῖα δέ ἐστι τὰ μὴ
40 σαλευόμενα; τὰ μέλλοντα.

ΗΘΙΚΟΝ

Πάντα τοίνυν ὑπὲρ τούτου πράττωμεν, ὥστε ἐκείνων τυχεῖν, ὥστε ἐκείνων ἀπολαῦσαι τῶν
ἀγαθῶν. ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, τοῦτο σπουδάζωμεν. οὐδεὶς ἐν πόλει μελλούσῃ κατα-
πίπτειν οἰκοδομεῖ. εἰπὲ δή μοι, παρακαλῶ, εἴ τις ἔλεγεν ὅτι μετ' ἐνιαυτὸν αὕτη πεσεῖται
ἡ πόλις, ἢ ἄλλα δὲ οὐ πάντως, ἆρα ἂν ᾠκοδόμησας ἐν τῇ μελλούσῃ καταπίπτειν; ὥστε τοῦτο καὶ

νην λέγω, μὴ οἰκοδομῶμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· πεσεῖται μικρὸν ὕστερον, καὶ πάντα ἀπολεῖ-
ται. τί δὲ λέγω, πεσεῖται; πρὸ τῆς πτώσεως ἡμεῖς ἀπολούμεθα, καὶ δεινὰ πεισόμεθα, ἡμεῖς
αὐτῶν ἐκστησόμεθα. τί οἰκοδομοῦμεν ἐπὶ τὴν ἄμμον; οἰκοδομήσωμεν ἐπὶ τὴν πέτραν.
ὅπερ γὰρ ἐὰν ἐπέλθῃ, ἀνάλωτος ἐκείνη μένει ἡ οἰκοδομή, οὐδὲν αὐτὴν δυνήσεται ἑλεῖν.
Εἰκότως. πάσαις γὰρ ἐπιβουλαῖς τοιαύταις ἄβατος ὁ χῶρος ἐκεῖνος, ὥσπερ οὐχ ὁ ἐνταῦθα 5
βατός. καὶ γὰρ σεισμοὶ, καὶ ἐμπρησμοὶ, καὶ πολεμίων ἔφοδος καὶ ζῶντας ἡμᾶς ἀφαιροῦνται αὐ-
τήν· πολλάκις δὲ καὶ μετ' αὐτῆς ἀπόλλυσιν. ὅταν δὲ καὶ αὕτη ἑστήκῃ, τότε ἡμᾶς ἡ νόσος ἀπή-
γαγε θᾶττον, ἢ μέλλοντας οὐκ εἴασεν αὐτῆς ἀπολαῦσαι καλῶς. ποία γὰρ ἡδονὴ, ἔνθα νόσοι,
καὶ συκοφαντίαι, καὶ φθόνος, καὶ ἐπιβουλαί; ἢ εἰ μηδὲν τούτων ἦν τὸ ἐνοχλοῦν, παιδία
πολλάκις μὴ ἔχοντες, ἀλύομεν, δυσαναχετοῦμεν, οὐκ ἔχοντες οἷς παραδῶμεν τὰς οἰκίας, 10
καὶ τἄλλα πάντα· καὶ καταπευχόμεθα λοιπὸν ὡς ἑτέροις ποιοῦντες. πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἐχθροὺς
ἦλθεν ὁ κλῆρος, οὐκ ἀπελθόντων μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ζώντων. τί τοίνυν ἀθλιώτερον τοῦ
τοῖς ἐχθροῖς κάμνειν, καὶ ἵνα ἐκεῖνοι ἀναπαύσωνται, αὐτοὺς ἁμαρτίας συλλέγειν; καὶ τούτου τὰ
ὑποδείγματα πολλὰ ἐν ταῖς πόλεσιν ὁρᾶται. καὶ σιγῶ ἵνα μὴ λυπήσω τοὺς ἀπεστερημένους.
ἐπεὶ εἶπον ἂν ὀνομαστὶ καί τινας ἐξ αὐτῶν, καὶ πολλὰ εἶχον διηγήματα εἰπεῖν, καὶ πολλὰς 15
ὑποδεῖξαι οἰκίας ὑμῖν, ἃς κυρίους ἔλαβον τοὺς ἐχθροὺς τῶν περὶ αὐτὰς ποιησάντων· οὐκ
οἰκίας δὲ, ἀλλὰ καὶ ἀνδράποδα, καὶ ἅπας ὁ κλῆρος πολλάκις εἰς τοὺς ἐχθροὺς περιῆλθε. τοιαῦ-
τα γὰρ τὰ ἀνθρώπινα. ἐν τοῖς οὐρανοῖς δὲ οὐδέν ἐστι δεῖσαι τούτων, μὴ τοῦ τετελευτηκότος ἕ-
τερος ἔλθῃ ὁ ἐχθρὸς, καὶ τὸν κλῆρον διαδέξηται. οὔτε γὰρ θάνατός ἐστιν ἐκεῖ, οὔτε ἀπέχθεια·
αἱ σκηναὶ τῶν ἁγίων εἰσὶ μόναι· ἐν δὲ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις ἀγαλλίασις, χαρὰ, εὐφρο- 20
σύνη. Φωνὴ γὰρ, φησιν, ἀγαλλιάσεως ἐν σκηναῖς δικαίων. αἰώνιοί εἰσι, τέλος οὐκ ἔχου- *Ψαλ. ριζ. ιε.*
σαι. οὐχ αὗται τῷ χρόνῳ καταπίπτουσιν, οὐ τοὺς κεκτημένους ἀμείβουσιν, ἀλλ' ἑστήκασιν ἐν
ἀκμῇ διηνεκεῖ. Εἰκότως. οὐ γάρ ἐστί τι φθαρτὸν, οὐδὲ ἐπίκηρον ἐκεῖ, ἀλλὰ πάντα ἀ-
θάνατα, καὶ ἀκήρατα. οὐκοῦν κενώσωμεν εἰς ταύτην τὴν οἰκοδομὴν τὰ χρήματα. οὐ
δεῖ τεκτόνων ἡμῖν, οὐδὲ ἐργατῶν· αἱ τῶν πενήτων χεῖρες τὰς τοιαύτας οἰκοδομοῦσιν οἰκίας, οἱ 25
χωλοὶ, οἱ τυφλοὶ, οἱ ἀνάπηροι· οὗτοι ἐκείνας τὰς οἰκίας οἰκοδομοῦσι. καὶ μὴ θαυμάσῃς·
ὅπουγε καὶ βασιλείαν ἡμῖν οὗτοι προξενοῦσι, καὶ παρρησίαν ἡμῖν διδόασι πρὸς τὸν Θεόν. ἡ γὰρ
ἐλεημοσύνη, τέχνη τίς ἐστιν ἀρίστη, καὶ προστάτις τῶν ἐργαζομένων αὐτήν. φίλη γάρ τῷ
Θεῷ ἐστι, καὶ πλησίον ἕστηκεν αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ἂν βούληται, εὐκόλως αἰτοῦσα χάριν, μόνον ἂν
μὴ ἀδικῆται παρ' ἡμῶν. ἀδικεῖται δὲ, ὅταν ἐξ ἁρπαγῆς αὐτὴν ἐργαζώμεθα. ὡς ἐὰν ᾖ κα- 30
θαρὰ, πολλὴν τοῖς ἀναπέμπουσιν αὐτὴν δίδωσι τὴν παρρησίαν. τοσαύτη αὐτῆς ἡ ἰσχὺς, ὅτι
καὶ ὑπὲρ προσκεκρουκότων δεῖται, καὶ ὑπὲρ ἡμαρτηκότων. αὕτη διαρρήγνυσι τὰ δεσμὰ,
λύει τὸ σκότος, σβέννυσι τὸ πῦρ, θανατοῖ τὸν σκώληκα, ἀπελαύνει τὸν τῶν ὀδόντων βρυγμόν.
ταύτῃ μετὰ πολλῆς ἀδείας ἀνοίγονται τῶν οὐρανῶν αἱ πύλαι. καὶ ὥσπερ βασιλίδος εἰσιούσης
οὐδεὶς τολμήσει τῶν φυλάκων τῶν ἐπὶ ταῖς θύραις τεταγμένων ἐξετάσαι τίς εἴη, καὶ πόθεν, 35
ἀλλὰ πάντες εὐθέως ὑποδέχονται· οὕτω δὴ καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. βασιλὶς γάρ ἐστιν ὄν-
τως, ὁμοίους ἀνθρώπους ποιοῦσα Θεῷ. Ἔσεσθε γὰρ, φησιν, οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ *Λουκ. ϛ. λϛ.*
οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν. ὑπόπτερός ἐστι, καὶ κούφη, πτέρυγας ἔχουσα χρυσᾶς, πτῆσιν
ἔχουσα πάνυ τέρπουσαν τοὺς ἀγγέλους. Ἐκεῖ, φησι, πτέρυγες περιστερᾶς περιηργυρωμέναι, καὶ *Ψαλ. ξζ. ιδ.*
τὰ μετάφρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσίου. καθάπερ γὰρ περιστερά τις χρυσῆ καὶ ζῶσα, 40
πέταται, ὄμμα προσηνὲς ἔχουσα, ὀφθαλμοὶ ἥμεροι. οὐδὲν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκείνου βέλτι-
ον. καλός ἐστι καὶ ὁ ταὼς, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην κολοιός ἐστιν· οὕτως ἡ ὄρνις αὕτη καλή τίς ἐστι,
καὶ θαυμαστή. ἄνω διὰ παντὸς ὁρᾷ, πολλῇ τοῦ Θεοῦ τῇ δόξῃ περιστοιχίζεται, παρθένος ἐστὶ
[πτέρυγας ἔχουσα χρυσᾶς,] περισταλμένη, λευκὰ πρόσωπα ἔχουσα, καὶ ἥμερον. ὑπόπτε-
ρος

ρὸς ἐστι, καὶ κούφη, παρὰ τὸν θρόνον ἑστῶσα τὸν βασιλικόν. ὅταν κρινώμεθα, ἀφνω ἐφίπτα-
ται καὶ φαίνεται καὶ ἐξαιρεῖται τῆς κολάσεως ἡμᾶς, ταῖς αὐτῆς πτέρυξι περιβάλλουσα. ταύτην
θέλει ὁ Θεὸς μᾶλλον, ἢ θυσίας. πολλὰ περὶ αὐτῆς διαλέγεται· οὕτως αὐτὴν φιλεῖ. Χή-
ρας καὶ ὀρφανοὺς καὶ πένητας, φησὶν, ἀντιλήψεται. ἀπ' αὐτῆς φιλεῖ καλεῖσθαι ὁ Θεός. Οἰκ- Ψαλ. ρμδ. η.
5 τίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος (φησὶν ὁ Δαβίδ) μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός. καὶ
πάλιν ἕτερος, Ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. αὕτη δὲ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος διέσω- Ψαλ. ρβ.
σεν. εἰ γὰρ μὴ ἠλέησεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, πάντα ἂν ἀπώλωλεν. αὕτη ἐχθροὺς ἡμᾶς ὄντας
κατήλλαξεν, αὕτη τὰ μυρία ἀγαθὰ εἰργάσατο, αὕτη τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔπεισε δοῦλον γε-
νέσθαι, καὶ κενῶσαι ἑαυτόν. ταύτην ζηλώσωμεν, ἀγαπητοὶ, δι' ἧς ἐσώθημεν, ταύτην
10 ἀγαπήσωμεν, ταύτην χρημάτων προτιμήσωμεν, καὶ χωρὶς χρημάτων ψυχὴν ἐλεήμονα ἔ-
χωμεν. οὐδὲν οὕτω χαρακτηριστικὸν Χριστιανοῦ, ὡς ἐλεημοσύνη· οὐδὲν οὕτω καὶ ἄπιστοι
καὶ πάντες θαυμάζουσιν, ὡς ὅταν ἐλεῶμεν. πολλαχοῦ γὰρ καὶ ἡμεῖς δεόμεθα τοῦ ἐλέους τούτου,
καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καθ' ἑκάστην λέγομεν, Κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος ἐλέησον ἡμᾶς. πρότε- Ψαλ. ν. α.
ροι αὐτοὶ ἀρχώμεθα· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀρχόμεθα πρότεροι. καὶ γὰρ αὐτὸς ἤδη ἐπεδείξατο
15 τὸν ἔλεον αὐτοῦ [τὸν] περὶ ἡμᾶς. ἀλλ', ἀγαπητοὶ, κἂν δεύτεροι ἑπώμεθα. εἰ γὰρ ἄνθρω-
ποι τὸν ἐλεήμονα, κἂν μυρία ἐργάσηται ἁμαρτήματα, ἐλεοῦσι· πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός. ἄ-
κουε τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία, φησὶ, κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. Ψαλ. να. η.
τοιοῦτοι γινώμεθα, [ὡς ἐλαία γινώμεθα] πάντοθεν βρεχώμεθα ταῖς ἐντολαῖς. οὐ γὰρ ἀρκεῖ
ὡς ἐλαίαν εἶναι, ἀλλὰ καὶ κατάκαρπον. εἰσὶ γὰρ οἱ ἐλεοῦντες ὀλίγα διδόασιν, ἢ διὰ παντὸς
20 τοῦ ἐνιαυτοῦ ἅπαξ, ἢ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, ἢ δὲ τυχὸν παριέμενοι. οὗτοι ἐλαῖαι μὲν
εἰσιν, οὐ κατάκαρποι δὲ, ἀλλὰ καὶ ξηραί. ὅτι μὲν γὰρ ἐλεοῦσιν, ἐλαῖαι· ὅτι δὲ οὐ φιλοτίμως,
οὐ κατάκαρποι ἐλαῖαι. ἀλλ' ἡμεῖς κατάκαρποι γινώμεθα. ὃ πολλάκις εἶπον, καὶ λέγω
νῦν· οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων τὸ μέγεθος δείκνυται τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ τῇ προαιρέ-
σει τοῦ διδόντος. ἴστε τὰ κατὰ τὴν χήραν. καλὸν ἀεὶ φέρειν τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα, ἵνα μηδεὶς ὁ
25 πένης ἀπογινώσκῃ ἑαυτοῦ, ὁρῶν εἰς τὸ τὰ δύο λεπτὰ καταβαλοῦσαν. ἤνεγκάν τινες καὶ τρίχας ἐν
τῇ τοῦ ναοῦ κατασκευῇ, καὶ οὐδὲ οὗτοι ἀπεβλήθησαν. ἀλλ' εἰ μὲν χρυσίον ἔχοντες, τρίχας ἔφερον,
ἐπικατάρατοι· εἰ δὲ τοῦτο ἔχοντες μόνον, τοῦτο ἤνεγκαν, ἀπόδεκτοι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κάϊν ἐμέμφθη,
οὐκ ἐπειδὴ φαῦλα προσήνεγκεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὧν εἶχε τὰ φαυλότερα. Ἐπικατάρατος, φη- Μαλ. α. ιδ.
σὶν, ὃς ἔχει ἄρσεν, καὶ θύει διεφθαρμένον τῷ Θεῷ. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἀλλ' ὁ ἔχων, φησὶ, καὶ
30 φειδόμενος. εἰ τοίνυν τις οὐκ ἔχει, ἀπήλλακται καὶ ἐγκλημάτων, μᾶλλον δὲ ἔχει μισθόν. τί
γὰρ δύο ὀβολῶν εὐτελέστερον, καὶ τριχῶν οὐδαμινέστερον; τί δὲ σεμιδάλεως κοτύλης; ἀλλ' ὅ-
μως ταῦτα ηὐδοκίμησεν, ὁμοίως τοῖς μόσχοις καὶ τῷ χρυσίῳ. Καθὸ γὰρ ἔχει τις, εὐπρόσ- β. Κορ. η. ιβ.
δεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει. καὶ, Ὡς ἂν ἔχῃ, φησὶν, ἡ χείρ σου, εὖ ποίει. διὸ, παρακαλῶ, κενώ-
σωμεν προθύμως τὰ ὄντα εἰς τοὺς πένητας. κἂν ὀλίγα ᾖ, τὸν αὐτὸν ληψόμεθα μισθὸν τοῖς
35 τὰ πλείονα καταβάλλουσι, μᾶλλον δὲ πλείονα τῶν μυρία τάλαντα καταβαλλόντων. ἂν
ταῦτα ποιῶμεν, ἐπιτευξόμεθα τῶν ἀφάτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ, ἂν μὴ ἀκούωμεν μόνον,
ἀλλὰ καὶ πράττωμεν, ἂν μὴ ἐπαινῶμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύωμεν· ὧν
γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

40 Λογ. λγ. 28 ΔΙΟ ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ ΑΣΑΛΕΥΤΟΝ ΠΑΡΑ- β. Κορ. δ. ιη.
λαμβάνοντες, ἔχωμεν χάριν, δι' ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετὰ
αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας. 29 Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον.

Οπερ

Ὅπερ ἀλλαχοῦ φησι, Τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια, καὶ ἀπὸ τούτου ποιούμενος τὴν παράκλησιν τὴν ἐπὶ τοῖς κακοῖς, οἷς κατὰ τὸν παρόντα βίον ὑπομένομεν, τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ, καί φησιν, ἔχωμεν χάριν· τουτέστιν, εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ, βέβαιοι μένωμεν. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ὀφείλομεν ἀποδυσπετεῖν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ χάριν αὐτῷ μεγίστην εἰδέναι ἐπὶ τοῖς μέλλουσι. δι᾽ ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ· τουτέστιν, οὕτω [γὰρ] ἐστὶν εὐαρέστως λατρεύειν τῷ Θεῷ, εὐχαριστοῦντα ἐν ἅπασι. Πάντα ποιεῖτε, φησὶ, χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν. ὃ γὰρ ἂν ἐργάσηταί τις γογγύζων, ὑποτέμνεται καὶ ἀπώλεσε τὸν μισθόν· καθάπερ οἱ Ἰσραηλῖται. ἴστε γὰρ ἡλίκην ἐκεῖνοι δίκην ἔτισαν ὑπὲρ γογγυσμῶν. διό φησι, μηδὲ γογγύζετε. οὐκ ἄρα ἐστὶν εὐαρέστως λατρεῦσαι, μὴ χάριν εἰδότα πάντων αὐτῷ, καὶ τῶν πειρασμῶν, καὶ τῶν ἀνέσεων. μετ᾽ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας· τουτέστι, μηδὲν ἰταμὸν φθεγγώμεθα, μηδὲν ἀναίσχυντον, ἀλλὰ συστέλλωμεν ἑαυτοὺς, ἵνα αἰδέσιμοι ὦμεν. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ λέγει, μετ᾽ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας.

Φιλιπ. β. ιδ.

κεφ. ιγ.

1 Ἡ φιλαδελφία μενέτω.

2 Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. Ὅρα πῶς τὰ παρόντα προστάττει φυλάττειν αὐτούς· καὶ οὐχὶ προστίθησιν ἕτερα. οὐ γὰρ εἶπε, γίνεσθε φιλάδελφοι, ἀλλὰ, μενέτω ἡ φιλαδελφία. καὶ πάλιν, οὐκ εἶπε, φιλόξενοι γίνεσθε, ὡς οὐκ οὖσιν, ἀλλὰ τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοῦτο γὰρ εἰκὸς ἀπὸ τῶν θλίψεων γίνεσθαι. εἶτα καὶ ἐπάγει ὅπερ ἱκανὸν ἦν μᾶλλον προτρέψαι, λέγων, ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. ὁρᾷς ὅση ἡ τιμὴ, ὅσον δὲ κέρδος; τί ἐστιν, ἔλαθον; οὐκ εἰδότες, φησὶν, ἐξένισαν. διὰ τοῦτο καὶ μέγας ὁ μισθὸς τῷ Ἀβραὰμ δέδοται, ὅτι μὴ εἰδὼς ἀγγέλους αὐτοὺς ὄντας, ἐξένισεν. ἐπεὶ εἰ ᾔδει, οὐδὲν θαυμαστόν. τινὲς ἐνταῦθα καὶ τὸν Λὼτ [αὐτὸν] αἰνίττεσθαί φασι, καὶ δι᾽ αὐτὸν εἰρηκέναι αὐτό.

3 Μιμνήσκεσθε τῶν δεσμίων, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι.

4 Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός.

5 Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος· ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν.

Εβρ. ιβ. ιδ.
Εβρ. ιβ. ιϛ.

Ὅρα πόσος περὶ σωφροσύνης ὁ λόγος αὐτῷ. εἶπεν, Εἰρήνην διώκετε, καὶ τὸν ἁγιασμόν· καὶ πάλιν, Μή τις [ἦ] πόρνος, ἢ βέβηλος. νῦν πάλιν φησὶ, πόρνους καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. πολλαχοῦ δὲ μετ᾽ ἐπιτιμίου ἡ ἀπαγόρευσις. καὶ πῶς, σκόπει ἐντεῦθεν· εἰρήνην εἰπὼν διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμὸν, ἐπήγαγεν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. ἐνταῦθα δὲ, πόρνους [δὲ] καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. καὶ προειπὼν θεὶς δὲ, τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, εἶτα ἐπιτίμιον ἐπαγαγὼν, δείκνυσιν ὅτι δικαίως τὰ ἑξῆς ἐπήγαγεν. εἰ γὰρ γάμος συνεχωρήθη, δικαίως ὁ πόρνος κολάζεται, δικαίως ὁ μοιχὸς τιμωρεῖται. ἐνταῦθα πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀποδύεται. οὐκ εἶπε πάλιν, μηδεὶς ἔστω πόρνος· ἀλλ᾽ ἅπαξ εἰπὼν, τότε ἐπήγαγεν ὡς κοινὴν παραίνεσιν, καὶ οὐχ ὡς πρὸς αὐτοὺς ἀποτεινόμενος. ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος· ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν. οὐκ εἶπεν ὅτι μηδὲν κτήσησθε, ἀλλ᾽ ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος ἔστω· τουτέστιν, ἐλεύθερος ὁ νοῦς ἔστω, δεικνύτω δὲ φιλόσοφον ἡ γνώμη. δείξει δὲ, ἐὰν μὴ ζητῶμεν τὰ περιττὰ, ἐὰν τῆς χρείας μόνον ἀντεχώμεθα. καὶ γὰρ ἀνωτέρω ἔλεγε, Καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε. ταῦτα ὥστε μὴ εἶναι φιλαργύρους παραινεῖ. [ἀρκούμενοι, φησὶ, τοῖς παροῦσιν.] εἶτα καὶ ἐνταῦθα ἡ παραμυθία,

Εβρ. ι. λδ.

θια, ὥστε μὴ ἀπαγορεύειν. Αὐτὸς γάρ, φησιν, εἴρηκεν, Οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω. (Ἰησ. α. ε.)

6 Ὥστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν, Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. (Ψαλ. ριζ. ς.) Ἰδοὺ πάλιν ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἡ παραμυθία.

7 Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν. Τοῦτο ἄνωθεν ὤδινεν εἰπεῖν. διὰ τοῦτο [ἔλεγεν, Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων. τοῦτο] Καὶ Θεσσαλονικεῦσι παραινεῖ, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς (α. Θεσ. ε. ιγ.) ἐν τιμῇ ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ. Μνημονεύετε, φησι, τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. Ποία ἀκολουθία αὕτη; ἀρίστη μὲν οὖν. λέγει γάρ, θεωροῦντες αὐτῶν τὴν ἀναστροφὴν (τουτέστι, τὸν βίον) μιμεῖσθε τὴν πίστιν. ἀπὸ γὰρ βίου καθαροῦ ἡ πίστις. ἢ τὴν πίστιν, τὸ βέβαιον λέγει. πῶς; δείκνυσι γὰρ ὅτι πιστεύσαντες βεβαίως τοῖς μέλλουσι, τὴν ἀρίστην πολιτείαν κατώρθωσαν. οὐ γὰρ ἂν ἐπεδείξαντο βίον καθαρόν, εἴγε ἠμφισβήτουν περὶ τῶν μελλόντων, εἴγε ἀμφέβαλλον. ὥστε καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ θεραπεύει.

8 Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

9 Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε. καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες.

Ἐνταῦθα τό, χθές, τὸν παρελθόντα πάντα λέγει χρόνον, τό, σήμερον, τὸν ἐνεστῶτα, ὁ αἰών, τὸ ἄπειρον, καὶ λῆξιν οὐκ ἔχον. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἀρχιερέα ἠκούσατε, ἀλλ' οὐκ ἀρχιερέα λήγοντα. ἀεὶ γὰρ ὁ αὐτός ἐστι. τάχα δὲ ὡς ὄντων τινῶν τῶν λεγόντων, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ σταυρωθεὶς οὗτος ὁ προσδοκώμενος Χριστός, ἀλλ' ἕτερος ἥξει, τό, χθὲς καὶ σήμερον, λέγει, καί, ὁ αὐτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· δηλῶν διὰ τούτου, ὅτι ὁ ἐλθών, πάλιν ἥξει, καὶ αὐτός ἐστι καὶ πρώην, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται εἰς τοὺς αἰῶνας. ἐπεὶ καὶ νῦν Ἰουδαῖοι λέγουσιν, ὅτι ἕτερος ἥξει· οἱ καὶ τοῦ ὄντος ἀποστερήσαντες ἑαυτούς, τῷ Ἀντιχρίστῳ περιπεσοῦνται. διδαχαῖς ποικίλαις, φησί, καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε. οὐ μόνον ξέναις, ἀλλ' οὐδὲ ποικίλαις διδαχαῖς βούλεται αὐτοὺς παραφέρεσθαι. οἶδε γὰρ ἐξ ἀμφοτέρων τοῖς παραφερομένοις ὄλεθρον τίκτεσθαι. καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες. ἐνταῦθα ἠρέμα αἰνίττεται τοὺς τὴν παρατήρησιν τῶν βρωμάτων εἰσάγοντας. τῇ γὰρ πίστει πάντα καθαρά. πίστεως οὖν δεῖ, οὐ βρωμάτων.

10 Ἔχομεν [γὰρ] θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν ἐξουσίαν οὐκ ἔχουσιν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες. Οὐχ οἷα τὰ Ἰουδαϊκά, φησι, τοιαῦτα τὰ παρ' ἡμῖν, ὡς μηδὲ ἀρχιερεῖ θέμις εἶναι μετέχειν αὐτῶν. ὥστε ἐπειδὴ εἶπε μὴ παρατηρεῖτε, ἔδοξε δὲ τοῦτο καταβάλλοντος εἶναι τὰ ἴδια, πάλιν αὐτὸ περιστρέφει. μὴ γὰρ καὶ ἡμεῖς οὐ παρατηροῦμεν, φησι; καὶ παρατηροῦμεν, καὶ σφοδρότερον, οὐδὲ αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσι μεταδιδόντες αὐτῶν.

11 Ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς.

12 Διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης, φησίν, ἔπαθεν. Εἶδες τὸν τύπον λάμποντα; ἔξω, φησί, τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἔξω τῆς πύλης. ἐπεὶ οὖν τὰ προσφερόμενα περὶ ἁμαρτίας, τύποι τινὲς ἦσαν, καὶ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ὡλοκαυτοῦντο, καὶ ὁ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἡμῶν προσαχθεὶς Ἰησοῦς, εἰκότως ἔξω τῆς πύλης πάσχει. οὐκοῦν καὶ ἡμᾶς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα μιμεῖσθαι χρή, καὶ ἔξω τοῦ κόσμου γίνεσθαι, μᾶλλον δὲ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγε,

13 Τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, φέροντες τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ· Τουτέστι, τὰ αὐτὰ πάσχοντες, κοινωνοῦντες αὐτῷ ἐν τοῖς παθήμασιν. ὡς κατάδικος ἐσταυ-

ρώθη

ρώθη ἔξω· μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς αἰσχυνώμεθα ἐξιέναι ἔξω τοῦ κόσμου. τοῦτο γὰρ ἠνίξατο τῷ εἰπεῖν, ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἔξω τῆς πύλης.

14 Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν, φησι, πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν.

15 Δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διαπαντὸς τῷ Θεῷ, τουτέστι, καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Δι' αὐτοῦ, εἶπεν, ὡς δι' ἀρχιερέως, τὸ κατὰ σάρκα. ὁμολογούντων, φησὶ, τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. ὡσανεὶ ἔλεγεν, εἰ ὁμολογίαν αὐτῷ δεῖ, μηδὲν βλάσφημον, μηδὲν ἰταμὸν, μηδὲν θρασὺ, μηδὲν τολμηρὸν, μηδὲν ἀπονενοημένον φθεγγώμεθα, ἀλλὰ μετ' αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας πάντα ποιῶμεν καὶ λέγωμεν. ταῦτα λέγει οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ οἶδεν αὐτοὺς θλιβομένους. ψυχὴ δὲ ἐν ταῖς θλίψεσιν ἀπογινώσκει, καὶ ἀπαναισχυντεῖ· ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς, φησιν. ἰδοὺ πάλιν τὸ αὐτὸ εἶπεν, ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγε, Μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν. οὕτω δυνησόμεθα μετ' αἰδοῦς πάντα ποιεῖν. πολλάκις γὰρ καὶ ἄνθρωποι αἰσχυνόμενοι, πολλὰ οὐ πράττομεν τῶν πονηρῶν.

16 Τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. Ταῦτα τότε μὲν ὁ Παῦλος ἔλεγε· νῦν δὲ ἐγὼ λέγω· οὐχὶ πρὸς τοὺς παρόντας μόνον ἀδελφοὺς δὲ τὰ αὐτὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀπόντας. οὐδεὶς τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν ἥρπασεν· εἰ δέ τινες καὶ ἡρπάκασιν, ἐκ τῶν ἐνόντων τὴν φιλοξενίαν ἐπιδείκνυσθε. τίνα γὰρ ἕξομεν ἡμεῖς ἀπολογίαν λοιπὸν, τούτων καὶ μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ταῦτα ἀκουόντων; καὶ ὅρα, ἐνταῦθα λέγει, τῆς εὐποιΐας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, εἰπὼν ἀνωτέρω, τῆς φιλοξενίας· οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο δηλῶν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δι' ἑτέρας λέξεως. καὶ οὐκ εἶπε, τῆς ξενοδοχίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, ἀλλὰ τῆς φιλοξενίας· τουτέστι, μὴ ἁπλῶς ξενοδοχεῖτε, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φιλεῖν τοὺς ξένους. καὶ οὐκ εἶπε τὴν μέλλουσαν καὶ ἀποκειμένην ἀμοιβὴν, ἵνα μὴ πάλιν αὐτοὺς ὑπτιωτέρους ἐργάσηται, ἀλλὰ τὴν ἤδη δοθεῖσαν. ἐπήγαγε γὰρ, δι' αὐτῆς ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. Τίμιος ὁ γάμος, φησὶν, ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. πῶς τίμιος ὁ γάμος; ὅτι ἐν σωφροσύνῃ, [φησὶ,] διατηρεῖ τὸν πιστόν. ἐνταῦθα καὶ Ἰουδαίους αἰνίττεται, ὅτι βδελυρὰν ἡγοῦντο τὴν κοίτην. καὶ ὃς ἂν ᾖ, φησιν, ἀπὸ κοίτης, οὐκ ἔστι καθαρός. οὐκ ἔστι βδελυρὰ τὰ ἀπὸ φύσεως (ὦ ἀγνώμον καὶ ἀναίσθητε Ἰουδαῖε) ἀλλὰ τὰ ἀπὸ προαιρέσεως. εἰ γὰρ τίμιος ὁ γάμος, καὶ καθαρὸς, τί δήποτε καὶ ἐξ αὐτοῦ μιαίνεσθαι νομίζεις; ἀφιλάργυρος, φησιν, ὁ τρόπος. ἐπειδὴ πολλοὶ μετὰ τὸ κενῶσαι τὰ ὑπάρχοντα, ὕστερον βούλονται προσχήματι ἐλεημοσύνης ἀνακτᾶσθαι πάλιν αὐτὰ, διὰ τοῦτό φησιν, ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος· τουτέστιν, ἵνα τῆς χρείας ὦμεν, καὶ τῶν ἀναγκαίων. τί οὖν ἂν μηδὲ τούτων, φησὶν, εὐπορῶμεν; οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. αὐτὸς γὰρ εἶπε, καὶ οὐ ψεύδεται, ὅτι οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω. ὥστε θαῤῥοῦντας ἡμᾶς λέγειν, Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. ὥστε ἔλεγε, τὴν ὑπόσχεσιν ἔχεις παρ' αὐτοῦ, μὴ ἀμφίβαλλε λοιπόν· αὐτὸς ἐπηγγείλατο, μὴ ἀμφισβήτει. τὸ δὲ, οὐ μή σε ἀνῶ, οὐ περὶ χρημάτων μόνον φησὶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων λέγει. Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. εἰκότως τὸ τοῦ προφήτου ἐπήγαγεν, ἐπισφραγίζων τούτῳ τὸν λόγον, καὶ προθυμοτέρους μᾶλλον ποιῶν, ὥστε μὴ ἀπαγορεύειν. τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐν πᾶσι λέγωμεν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ καταγελῶμεν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. ἕως ἂν ἔχωμεν τὸν Θεὸν ἡμῖν εὐμενῆ, οὐδεὶς ἡμῶν περιέσται. ὥσπερ γὰρ ἐκείνου ἐχθροῦ ὄντος, κἂν πάντες ἡμῖν ὦσι φίλοι, κέρδος οὐδέν· οὕτως αὐτοῦ φίλου ὄντος, κἂν ἅπαντες ἡμᾶς πολεμῶσιν, οὐδεμία βλάβη. διὰ τοῦτο ἔλεγεν, οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. μνημονεύετε

τῶν

Marginal notes: Ἑβρ. ι. κε. — χ. -τω, ἔπειτ[a] ὑπάρχ[...] ὑμῶν ἡ[...] — χ. τῶν [...] — Ψαλ. ριη ς.

Line numbers: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40

τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. ἐνταῦθα καὶ περὶ
ἐπικουρίας αὐτὸν οἶμαι λέγειν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ. ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. τί ἐστιν, ἀναθε-
ωροῦντες; συνεχῶς στρέφοντες, παρ' ἑαυτοῖς ἐξετάζοντες, λογιζόμενοι, ζητοῦντες ἀκριβῶς,
5 ὡς βούλεσθε βασανίζοντες. καλῶς εἶπε, τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς· τουτέστι, τὴν μέ-
χρι τέλους πολιτείαν· ὅτι τέλος ἔσχε χρηστὸν αὐτῶν ἡ ἀναστροφή. Ἰησοῦς, φησι, Χριστὸς χθὲς καὶ
σήμερον ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ὃ λέγει τοῦτό ἐστι· μὴ νομίσητε ὅτι τότε ἐθαυματούργησε,
νῦν δὲ οὐ θαυματουργεῖ. ὁ αὐτός ἐστι· [καὶ ἐπεὶ ὁ αὐτός ἐστιν, οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ δύναται τὰ αὐτὰ
ἐνεργεῖν. τάχα πρὸς τοῦτο ἀφορῶν εἶπε, μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν.] διδαχαῖς
10 ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε. ξέναις, τουτέστι, παρ' ἃς ἠκούσατε παρ' ἡμῶν. ποι-
κίλαις, παντοδαπαῖς. αἱ τοιαῦται γὰρ οὐδὲν βέβαιον ἔχουσιν, ἀλλ' εἰσὶ διάφοροι· μά-
λιστα δὲ τὸ τῶν βρωμάτων διάφορον. διὸ καὶ πρὸς τοῦτο ἰσάμενος ἐπάγει, καλὸν γὰρ χάριτι βε-
βαιοῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν. αἱ ποικίλαι, αὗται· αἱ ξέναι, αὗται. ἐνταῦθα εἰς
παρατήρησιν βρωμάτων αὐτοὺς κωμῳδεῖ. δείκνυσι γὰρ ὅτι ἀπὸ τῆς τῶν βρωμάτων παρατηρή-
15 σεως εἰς τὸ ἑτεροδιδασκαλεῖν ἐξέπεσον, καὶ ἀπὸ τούτων πρὸς τὰς ποικίλας καὶ ξένας διδαχὰς
ἐξηνέχθησαν. καὶ ὅρα αὐτὸν οὐ τολμῶντα φανερῶς εἰπεῖν τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἐν αἰνίγματι. τὸ γὰρ
εἰπεῖν, ποικίλαις καὶ ξέναις διδαχαῖς μὴ παραφέρεσθε, καὶ, καλὸν χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν
καρδίαν, οὐ βρώμασι, μονονουχὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ λέγει, ἐν οἷς ἔλεγεν, Οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοι- Ματθ. ιε. ια.
νοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. καὶ δείκνυσιν ὅτι τὸ πᾶν πίστις ἐστίν. ἂν αὕτη βεβαι-
20 ώσῃ, ἡ καρδία ἐν ἀσφαλείᾳ ἕστηκεν. ἄρα πίστις βεβαιοῖ· οὐκοῦν λογισμοὶ σαλεύουσιν. ἐν-
αντίον γὰρ ἡ πίστις λογισμῷ. ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν, φησιν, οἱ περιπατήσαντες. τί [γὰρ]
τὸ κέρδος, φησὶν, ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως, [εἰπέ μοι;] οὐχὶ ἀπόλλεσι μᾶλλον; οὐχὶ ὑπὸ ἁ-
μαρτίαν ἐργάζεται τὸν τοιοῦτον; εἰ δεῖ παρατηρεῖν, ἔστι παρατηρεῖσθαι ὅθεν ὠφέλεια τοῖς
παρατηροῦσιν ἔσται. καλὴ παρατήρησις, κακίας ἀποφυγὴ, καρδίας εὐθύτης, εὐσέβεια εἰς
25 Θεὸν, πίστις ὀρθή. ἐν οἷς, φησιν, οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες· τουτέστιν, οἱ διὰ παν-
τὸς φυλάξαντες αὐτά. μία ἐστὶ παρατήρησις, τὸ ἁμαρτίας ἀπέχεσθαι. τί γὰρ ὄφελος, ὅ-
πουγε οὕτως εἰσί τινες μιαροὶ, ὡς μὴ δύνασθαι μετέχειν τῶν θυσιῶν; ὥστε οὐδὲν αὐτοὺς ἔ-
σωζε, καίτοι σπουδὴν ἐποιοῦντο περὶ τὰς παρατηρήσεις· ἀλλ' ἐπειδὴ πίστιν οὐκ εἶχον, οὐδὲν
ὠφελήθησαν οὐδὲ οὕτως. εἶτα ἀναιρεῖ ἀπὸ τοῦ τύπου τὴν θυσίαν, καὶ ἐπὶ τὸ πρωτότυ-
30 πον ἄγει τὸν λόγον, λέγων, ὅτι ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιε-
ρέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς. διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ
ἰδίου αἵματος τὸν λαὸν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθεν. ἄρα τύπος ἐκεῖνα τούτων ἦν, καὶ οὕτω τὰ πάν-
τα ἐπλήρωσεν ὁ Χριστὸς ἔξω παθών. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἑκόντι πεπονθέναι δηλοῖ. δείκνυσι γὰρ,
ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνα ἁπλῶς, ἀλλὰ τύπος τις ἦν, καὶ αὕτη ἡ οἰκονομία οὐκ ἔξω τοῦ πάθους ἦν,
35 ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ αἷμα ἀνηνέχθη. ὁρᾷς [οὖν] ὅτι αἵματος μετέχομεν τοῦ εἰς τὰ ἅγια
εἰσφερομένου, τὰ ἅγια τὰ ἀληθινά· τῆς θυσίας ἧς μόνος ἀπήλαυσεν ὁ ἀρχιερεύς. ἡμεῖς
οὖν τῆς ἀληθείας μετέχομεν. εἰ τοίνυν οὐκ ὀνειδισμοῦ, ἀλλ' ἁγιασμοῦ μετέχομεν· ὁ ὀ-
νειδισμὸς τοῦ ἁγιασμοῦ αἴτιον. καθάπερ γὰρ αὐτὸς ὠνειδίσθη, οὕτω καὶ ἡμεῖς. ἂν ἐξέλθω-
μεν οὖν, κοινωνοῦμεν αὐτῷ. τί δέ ἐστι τοίνυν, ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτόν; κοινωνῶμεν αὐτῷ τῶν
40 παθῶν, φέρωμεν αὐτοῦ τὸν ὀνειδισμόν. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἔξω πύλης ἔπαθεν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμεῖς
τὸν σταυρὸν αὐτοῦ αἴρωμεν, καὶ ἔξω κόσμου μένωμεν, καὶ εἶναι σπουδάζωμεν. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνος
ὠνειδίζετο ὡς καταδίκος, οὕτω καὶ ἡμεῖς. καὶ δι' αὐτοῦ θυσίαν ἀναφέρωμεν τῷ Θεῷ. ποίαν
δὲ θυσίαν λέγει; αὐτὸς ἡρμήνευσε λέγων, καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ·
τουτέστιν, εὐχὰς, ὕμνους, εὐχαριστίαν. ταῦτα γὰρ τῶν χειλέων ὁ καρπός. ἐκεῖνοι προσέφε-
ρον

ρον πρόβατα, μόσχους, καὶ ἐδίδοσαν τῷ ἱερεῖ. ἡμεῖς δὲ μηδὲν τούτων προσενέγκωμεν, ἀλλ' εὐχαριστίαν, καὶ τὴν ἐν πᾶσιν, ὡς οἷόν τε, μίμησιν τοῦ Χριστοῦ. τοῦτο βλαστησάτω ἡμῶν τὰ χείλη. τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. δῶμεν, φησι, τοιαύτην αὐτῷ θυσίαν, ἵνα ἀνενέγκῃ τῷ πατρί. ἄλλως γὰρ οὐκ ἀναφέρεται, ἂν μὴ διὰ τοῦ υἱοῦ· μᾶλλον δὲ καὶ διὰ "καρδίας *συντετριμμένης. πάντα ταῦτα οὕτως εἶπε διὰ τοὺς ἀσθενεστέρους διακειμένους ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν. ἐπεὶ ὅτι τοῦ υἱοῦ ἐστὶν ἡ χάρις, δῆλον. ἐπεὶ πῶς ἐστι τιμὴ ἴση; Ἵνα πάντες, φησὶ, τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. (Ιωαν. ε. κγ.) εἰ μὴ τοῦ πατρὸς δοξαζομένου καὶ ὁ υἱὸς συνδοξάζεται, ποῦ ἴση ἡ τιμή; ἐπειδὴ καρπὸς χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, τὸ χάριν αὐτῷ εἰδέναι, τουτέστιν, ὑπὲρ πάντων, καὶ ὑπὲρ ὧν δι' ἡμᾶς ἔπαθε.

ΗΘΙΚΟΝ

Πάντα φέρωμεν εὐχαρίστως, κἂν πενία, κἂν νόσος ᾖ, κἂν ὁποιονοῦν ἕτερον. τὰ γὰρ ἡμῖν συμφέροντα αὐτὸς οἶδε μόνος. Τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα, φησι, καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν. (Ρωμ. η. κϛ.) οἱ τοίνυν μηδὲ αἰτῆσαι εἰδότες "ὅ,τι χρὴ, ἐὰν μὴ τοῦ πνεύματος ἐπιλαβώμεθα, πῶς ἂν εἰδείημεν τὰ συμφέροντα; οὐκοῦν σπουδάζωμεν εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἁπάντων ἀναφέρειν, καὶ γενναίως ἅπαντα φέρωμεν τὰ συμπίπτοντα. ὅταν τοίνυν ἐν πενίᾳ ὦμεν, ὅταν ἐν νόσῳ, εὐχαριστῶμεν· ὅταν συκοφαντώμεθα, εὐχαριστῶμεν· ὅταν κακῶς πάσχωμεν, εὐχαριστῶμεν. τοῦτο ἡμᾶς ἐγγὺς [εἶ] τοῦ Θεοῦ ποιεῖ. τότε καὶ τὸν Θεὸν ὀφειλέτην ἔχομεν. ὅταν δὲ καλῶς πάθωμεν, ἡμεῖς ἐσμεν ὀφειλέται καὶ ὑπεύθυνοι τοῦ Θεοῦ· ἄλλως τε καὶ πολλάκις ἡμῖν ταῦτα εἰς κρίμα γίνεται, ἐκεῖνα δὲ εἰς ἔκτισιν ἁμαρτημάτων. ἐκεῖνα "ἔλεον ἐπισπᾶται, ἐκεῖνα φιλανθρωπίαν· ταῦτα δὲ καὶ εἰς ἀπόνοιαν αἴρει, ταῦτα καὶ εἰς ῥαθυμίαν ἐξάγει, καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ παρασκευάζει φαντάζεσθαι, ταῦτα χαυνοῖ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν, Ἀγαθόν μοι, Κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου. (Ψαλ. ριη. οα.) ὅτε εὐηργετήθη καὶ ἀπηλλάγη τῆς κακώσεως ὁ Ἐζεκίας, ἐπήρθη εἰς ὕψος ἡ καρδία αὐτοῦ· ὅτε ἠρρώστησε, τότε ἐταπεινώθη, τότε ἐγγὺς ἐγένετο τοῦ Θεοῦ. Ὅτε, φησὶν, ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτὸν, καὶ ἐπέστρεφον, καὶ ὤρθριζον πρὸς τὸν Θεόν· (Ψαλ. οζ. λη.) καὶ πάλιν, Ὅτε ἐπαχύνθη καὶ ἐλιπάνθη, ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. (Δευτ. λβ. ιε.) γινώσκεται γὰρ Κύριος κρίματα ποιῶν. μέγα θλίψις ἀγαθόν. στενὴ ἐστὶν ἡ ὁδός· ὥστε ἡ θλίψις ἡμᾶς ὠθεῖ ἐν τῇ στενῇ. ὁ μὴ θλιβόμενος, εἰσελθεῖν οὐ δυνήσεται. ὁ γὰρ ἐν τῇ στενῇ θλίβων ἑαυτὸν, οὗτος ἐστὶν ὁ καὶ ἀνέσεως ἀπολαύων· ὁ δὲ ἐμπλατύνων ἑαυτὸν, οὔτε εἰσέρχεται, καὶ θλίβεται σφηνούμενος, ὡς εἰπεῖν. ἄκουε πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν στενὴν ταύτην ὁδὸν Παῦλος. Ὑπωπιάζω, φησὶ, μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ. (α. Κορ. θ. κζ.) ὑπωπιάζει τὸ σῶμα, ὥστε δυνηθῆναι εἰσελθεῖν. διὰ τοῦτο ἐν πάσαις ταῖς θλίψεσιν εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ διετέλει. ἐζημιώθης χρήματα; τοῦτό σοι τὸ πολὺ τῆς εὐρύτητος "ἐπεκούφισεν. ἐξέπεσες δόξης; ἑτέρα αὕτη εὐρύτης. ἐσυκοφαντήθης; ἐπιστεύθη κατὰ σοῦ τὰ λεχθέντα, ἐν οἷς οὐ συνοίδας σαυτῷ; χαῖρε καὶ ἀγαλλία. Μακάριοι γάρ ἐστε, φησὶν, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ. χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. (Ματθ. ε. ια.) τί θαυμάζεις εἰ σὺ ἀσχάλλεις, καὶ θέλεις ἀνεθῆναι ἐκ τῶν πειρασμῶν; Παῦλος ἠθέλησεν ἀνεθῆναι, καὶ πολλάκις τὸν Θεὸν παρεκάλεσε, καὶ οὐκ ἔτυχε. τὸ γὰρ τρὶς, πολλάκις ἐστὶν· Ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον, φησὶ, παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. (β. Κορ. ιβ. θ.) ἀσθένειαν λέγει ἐνταῦθα τὰς θλίψεις. τί οὖν; ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσεν, εὐχαρίστως ἤνεγκε, καὶ λέγει, Διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις· (β. Κορ. ιβ. ι.) τουτέστιν, ἀρέσκομαι, ἀναπαύομαι ἐν ταῖς θλίψεσιν. ὑπὲρ πάντων οὖν εὐχαριστῶμεν, ὑπέρ τε ἀνέσεως, ὑπέρ τε θλίψεως. μὴ γογγύζωμεν, μὴ ἀχάριστοι ὦμεν. λέγε καὶ σὺ, Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. (Ιωβ. α.) "οὐκ ἐξῆλθες ἔνδοξος· μὴ ζήτει δόξαν. γυμνὸς οὐ χρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξης, καὶ εὐφη-

μίας,

νίας, εἰς τὸν βίον παρῆλθες. ἐννόησον πόσα πολλάκις ἀπὸ χρημάτων κακὰ γέγονε· μᾶλλον δὲ ἄκουε τί φησιν ὁ Χριστός· Εὐκοπώτερον [γάρ, φησι,] κάμηλον εἰσελθεῖν διὰ τρυπήματος ῥαφίδος, ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁρᾷς πόσων ἀγαθῶν ἐμπόδιον ὁ πλοῦτος γίνεται; καὶ σὺ πλουτῆσαι ζητεῖς, καὶ οὐ χαίρεις ἐν πενίᾳ ὤν, ὅτι τὸ κώλυμα ἀνατέτραπται; οὕτω στενή ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ εἰσάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν· οὕτω πλατὺς ὁ πλοῦτος, καὶ ὄγκου γέμων καὶ φυσήματος. διὰ τοῦτό φησι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, ἵνα σε δέξηται ἡ ὁδὸς ἐκείνη. τί ποθεῖς τὰ χρήματα; διὰ τοῦτό σε ἀφείλετο, ἵνα σε ἀπαλλάξῃ δουλείας. ἐπεὶ καὶ οἱ πατέρες οἱ γνήσιοι, ἐπειδὰν ὁ παῖς τύχῃ προσεφθαρμένος ἑταίρᾳ τινί, καὶ πολλὰ παραινέσαντες μὴ πείθωσιν αὐτῆς ἀποστῆναι, τὴν ἑταίραν ἐξορίζουσι· τοιαύτη ἐστὶ καὶ ἡ εὐπορία τῶν χρημάτων. κηδόμενος τοίνυν [καὶ] ἡμῶν ὁ δεσπότης, καὶ ἀπαλλάττων ἡμᾶς τῆς ἐντεῦθεν βλάβης, ἀφαιρεῖται ἡμῶν τὰ χρήματα. μὴ τοίνυν νομίζωμεν πενίαν κακὸν εἶναι· ἁμαρτία κακὸν μόνον. οὐδὲ γὰρ ὁ πλοῦτος ἀγαθὸν καθ' ἑαυτόν· τὸ Θεῷ εὐαρεστεῖν, ἀγαθὸν μόνον. τὴν πενίαν τοίνυν ζητῶμεν, ταύτην διώκωμεν· οὕτω τοῦ οὐρανοῦ ἐπιληψόμεθα, οὕτω τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Μαρκ. ι. κε.

Λογ. λδ. 17 ΠΕΙΘΕΣΘΕ ΤΟΙΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΙΣ ΥΜΩΝ, καὶ ὑπείκετε. αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες. ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο.

Κακὸν μὲν ἡ ἀναρχία πανταχοῦ, καὶ πολλῶν ὑπόθεσις συμφορῶν, καὶ ἀρχὴ ἀταξίας καὶ συγχύσεως· μάλιστα δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ τοσοῦτον ἐπισφαλεστέρα ἐστίν, ὅσον καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς μεῖζον καὶ ὑψηλότερον. ὥσπερ γὰρ ἂν χοροῦ τὸν κορυφαῖον ἀνέλῃς, οὐχὶ κατὰ μέλος καὶ κατὰ τάξιν ὁ χορὸς ἔσται, καὶ φάλαγγος στρατοπέδου τὸν στρατηγὸν ἂν ἀποστήσῃς, οὐκ ἔτι ῥυθμῷ καὶ τάξει τὰ τῆς παρατάξεως ἔσται, καὶ πλοίου τὸν κυβερνήτην ἐὰν περιέλῃς, καταδύσεις τὸ σκάφος· οὕτω καὶ ποιμνίου τὸν ποιμένα ἐὰν ἀποστήσῃς, πάντα ἀνέτρεψας καὶ ἠφάνισας. κακὸν μὲν οὖν ἡ ἀναρχία, καὶ ἀνατροπῆς ὑπόθεσις. κακὸν δὲ οὐχ ἧττον, καὶ ἡ ἀπείθεια τῶν ἀρχομένων. τὸ αὐτὸ γὰρ γίνεται πάλιν. λαὸς γὰρ ἄρχοντι μὴ πειθόμενος, ὅμοιός ἐστι τῷ μὴ ἔχοντι· τάχα δὲ καὶ χείρων. ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ συγγνώμην ἔχουσιν ὑπὲρ τῆς ἀταξίας· ἐνταῦθα δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ καὶ κολάζονται. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις ἡμῖν, ὅτι ἔστι καὶ τρίτον κακόν, ὅταν ὁ ἄρχων ᾖ κακός. οἶδα κἀγώ, καὶ οὐ μικρὸν τοῦτο κακόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναρχίας πολλῷ κάκιον. κρεῖττον γὰρ ὑπὸ μηδενὸς ἄγεσθαι, ἢ ὑπὸ κακοῦ ἄγεσθαι. ὁ μὲν γὰρ πολλάκις μὲν ἐσώθη, πολλάκις δὲ ἐκινδύνευσεν· οὗτος δὲ πάντως κινδυνεύσει, εἰς βάραθρα ἀγόμενος. πῶς οὖν ὁ Παῦλός φησι, πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε; ἀνωτέρω εἰπών, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς μιμεῖσθε τὴν πίστιν, τότε εἶπε, πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε. τί οὖν, φησιν, ὅταν πονηρὸς ᾖ, καὶ μὴ πειθώμεθα; πονηρός, πῶς λέγεις; εἰ μὲν πίστεως ἕνεκεν, φεῦγε αὐτὸν καὶ παραίτησαι, μὴ μόνον ἂν ἄνθρωπος ᾖ, ἀλλὰ κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ κατιών· εἰ δὲ βίου ἕνεκεν, μὴ περιεργάζου. καὶ τοῦτο οὐκ οἴκοθεν λέγω τὸ ὑπόδειγμα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. πρότερον εἰπὼν δεινὰ πολλὰ περὶ αὐτῶν, τότε φησίν, ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν. πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ

Ἑβρ. ιγ. ζ.

Ματθ. κγ. β.

ποιεῖτε. ἔχουσι, φησὶ, τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ βίου εἰσὶν ἀκαθάρτου. ἀλλὰ μὴ τῷ βίῳ, ἀλλὰ τοῖς λόγοις προσέχετε. τῶν μὲν γὰρ ἠθῶν ἕνεκεν οὐδεὶς ἂν βλαβείη. τί δήποτε; ὅτι καὶ δῆλα πᾶσίν ἐστι, καὶ οὐδ' αὐτὸς, κἂν μυριάκις ᾖ πονηρὸς, πονηρὰ διδάξει ποτέ. πίστεως δὲ ἕνεκεν, οὔτε δῆλόν ἐστιν ἅπασιν, ὅ τε πονηρὸς οὐ παραιτήσεται διδάσκειν. ἐπεὶ καὶ τὸ, Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε, περὶ βίου ἐστὶν, οὐ περὶ πίστεως. τὸ γοῦν ἐπαγόμενον, τοῦτο δηλοῖ. Τί γὰρ βλέπεις, φησὶ, τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς; πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν, φησὶ, ποιεῖν, ποιεῖτε (τὸ δὲ ποιεῖν, ἔργων ἐστὶν, οὐ πίστεως) κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. ὁρᾷς ὅτι οὐ περὶ δογμάτων ἐστὶν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ βίου, καὶ ἔργων; ἀλλ' ὁ Παῦλος πρότερον συνέστησεν αὐτοὺς, καὶ τότε φησὶ, πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε. αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. ἀκουέτωσαν καὶ οἱ ἄρχοντες, μὴ μόνοι οἱ ἀρχόμενοι, ὅτι ὥσπερ πειθηνίους εἶναι δεῖ τοὺς ἀρχομένους, οὕτω καὶ τοὺς ἄρχοντας ἀγρύπνους εἶναι καὶ νηφαλίους. τί λέγεις; ἀγρυπνεῖ, κινδύνους ἔχει κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, ὑπόκειται ταῖς τιμωρίαις τῶν σῶν ἁμαρτημάτων, καὶ διὰ σὲ τοσούτῳ ἐστὶν ὑπεύθυνος φόβῳ, καὶ σὺ ῥαθυμεῖς, καὶ ἀκκίζῃ, καὶ βάναυσος εἶ, καὶ οὐ βούλει πείθεσθαι; διὰ τοῦτο προστίθησι λέγων, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες. ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο. ὁρᾷς ὅτι τὸν ἄρχοντα καταφρονούμενον οὐκ ἀμύνεσθαι χρή; ἀλλ' ἡ πολλὴ ἄμυνα τὸ κλαῦσαι καὶ στενάξαι ἐστί; εἰκότως. ἐπεὶ καὶ ἰατρὸν καταφρονούμενον ὑπὸ τοῦ κάμνοντος, οὐκ ἔνι ἀμύνασθαι, ἀλλὰ δακρῦσαι καὶ οἰμῶξαι. ὥστε ἐὰν στενάξῃ ὁ ἄρχων, ἀμύνεταί σε ὁ Θεός. εἰ γὰρ ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων στενάζοντες ἐπισπώμεθα τὸν Θεὸν, ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων ἀπονοίας καὶ καταφρονήσεως στενάζοντες, οὐ πολλῷ μᾶλλον; ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν εἰς ὕβρεις ἐξάγεσθαι; ὁρᾷς ὅση ἡ φιλοσοφία; στενάζειν δεῖ τὸν καταφρονούμενον, τὸν καταπατούμενον, τὸν διαπτυόμενον. μὴ θαρρήσῃς ὅτι σε οὐκ ἀμύνεται. ὁ γὰρ στεναγμὸς, πάσης ἀμύνης χείρων. ὅταν γὰρ αὐτὸς μηδὲν ὀνήσῃ, στενάζων καλεῖ τὸν δεσπότην. καὶ καθάπερ ἐπὶ διδασκάλου καὶ τροφέως, ὅταν ἐκείνου μὴ ἀκούῃ τὸ παιδίον, καλεῖται ὁ αὐστηρότερον προσφερόμενος· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. βαβαὶ, πόσος ὁ κίνδυνος; τί ἄν τις εἴποι πρὸς τοὺς ἀθλίους, τοὺς ἐπιρρίπτοντας ἑαυτοὺς τοσαύτῃ τιμωριῶν ἀβύσσῳ; πάντων ὧν ἄρχεις γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ παίδων σὺ λόγον δίδως. τοσούτῳ πυρὶ τὴν κεφαλὴν ὑποτίθης. θαυμάζω εἴ τινά ἐστι τῶν ἀρχόντων σωθῆναί ποτε πρὸς τῇ τοσαύτῃ ἀπειλῇ καὶ τῇ παρούσῃ ῥαθυμίᾳ, ὁρῶν ἔτι [καὶ] ἐπιτρέχοντας [τινας,] καὶ ἐπιρρίπτοντας ἑαυτοὺς τῷ τοσούτῳ ὄγκῳ τῆς ἀρχῆς. εἰ γὰρ οἱ ἀνάγκῃ ἑλκόμενοι οὐδεμίαν ἔχουσι συγγνώμην, οὐδ' ἀπολογίαν, κακῶς τὸ πρᾶγμα οἰκονομοῦντες, καὶ ἀμελοῦντες (ἐπεὶ καὶ Ἀαρὼν ἀνάγκῃ εἱλκύσθη, καὶ ἐκινδύνευσε, καὶ Μωϋσῆς πάλιν ἐκινδύνευσε, καίτοι πολλάκις παραιτησάμενος· καὶ Σαοὺλ ἑτέραν ἐμπιστευθεὶς ἀρχὴν, μετὰ τὸ παραιτήσασθαι ἐκινδύνευσεν, ἐπειδὴ κακῶς αὐτὴν ᾠκονόμησε) πόσῳ μᾶλλον οἱ σπουδὴν ταύτην τιθέμενοι, καὶ ἐπιρρίπτοντες ἑαυτούς; ὁ γὰρ τοιοῦτος, πολλῷ πλέον ἑαυτὸν ἀποστερεῖ πάσης συγγνώμης. δεδοικέναι γὰρ χρὴ καὶ τρέμειν, καὶ διὰ τὸ συνειδὸς, καὶ διὰ τὸν ὄγκον τῆς ἀρχῆς, καὶ οὔτε ἑλκομένους ἅπαξ παραιτεῖσθαι, οὔτε μὴ ἑλκομένους ἐπιρρίπτειν ἑαυτούς· ἀλλὰ καὶ φεύγειν μὲν προορῶντας τοῦ ἀξιώματος τὸ μέγεθος, κατασχεθέντας δὲ, πάλιν τὴν εὐλάβειαν ἐπιδείκνυσθαι χρή. μηδὲν ἄμετρον ἔστω, πάντα κατὰ τάξιν γινέσθω. πρὸ τοῦ ληφθῆναι προαισθόμενος, ἀναχώρει, πείσας σαυτὸν ἀνάξιον εἶναι τοῦ πράγματος. συλληφθεὶς πάλιν, ὁμοίως εὐλαβὴς ἔσο, πανταχοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος.

18 Προσεύχεσθε, [φησὶ, καὶ] περὶ ὑμῶν. πεποίθαμεν γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν ἐν πᾶσι, καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι. Ὁρᾷς ὅτι ταῦτα ἀπολελόγηται, ὡς πρὸς λελυπημένους πρὸς αὐτὸν, γράφων, ὡς πρὸς ἀποστρεφομένους, ὡς πρὸς παραβάτην διακειμένους,

Ματθ. ζ. α.

κειμένοις, καὶ οὐκ ἀνεχομένοις οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀκοῦσαι· ἐπεὶ οὖν παρὰ τῶν μισούντων αὐτὸν ταῦτα ἀπῄτει, ἅπερ [ἂν] παρὰ τῶν φιλούντων οἱ λοιποὶ πάντες, τούτου ἕνεκεν ἐνταῦθα τίθησι τοῦτο, λέγων, πεποίθαμεν ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν. μὴ γάρ μοι τὰς κατηγορίας εἴπῃς. τὸ συνειδὸς ἡμῶν, φησιν, οὐδὲν ἡμῶν καταγινώσκει· οὐδὲ σύνισμεν ἑαυτοῖς ὅτι ἐπεβουλεύσαμεν ὑμῖν. πεποίθαμεν γάρ, φησιν, ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν ἐν πᾶσι. ἄρα οὐκ ἐν ἐθνικοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ὑμῖν· οὐδὲν μετὰ καπηλείας, οὐδὲν μετὰ ὑποκρίσεως πεποιήκαμεν. εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτὸν ταῦτα διαβάλλεσθαι. καὶ ὅτι διεβέβλητο, ἄκουε Ἰακώβου λέγοντος, Κατηχήθησαν γὰρ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις. οὐχ ὡς ἐχθρός, φησιν, οὐδὲ ὡς πολέμιος ταῦτα γράφω, ἀλλ᾽ ὡς φίλος. καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς δηλοῖ. — Πραξ. κα. κδ.

19 Περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

Τοῦτο σφόδρα φιλοῦντος ἦν αὐτούς, τὸ οὕτως ἀξιοῦν εὔξασθαι. μὴ ἁπλῶς, φησιν, ἀλλὰ μετὰ πάσης σπουδῆς· ὥστε με ταχέως ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. τοῦτο μηδὲν ἑαυτῷ συνειδότος ἐστί, τὸ σπουδάζειν ἐλθεῖν πρὸς αὐτούς, καὶ παρακαλεῖν αὐτοὺς εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ. τούτου ἕνεκεν πρότερον παρ᾽ αὐτῶν αἰτήσας τὰς εὐχάς, τότε καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ἐπεύχεται πάντα τὰ ἀγαθά.

20 Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, φησί. Τοῦτο εἶπε διὰ τὸ στασιάζειν αὐτούς. εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς, εἰρήνης Θεός ἐστι· μὴ διαστασιάζετε πρὸς ἡμᾶς.

Ὁ ἀναγαγὼν ἐκ τῆς γῆς τὸν ποιμένα τῶν προβάτων. Περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦτο εἴρηται. Τὸν μέγαν. Ἄλλη προσθήκη. ἐνταῦθα πάλιν * μέχρι τέλους τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῖς λόγον διαβεβαιοῦται. Ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,

21 Καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιῶν ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ. Πάλιν μαρτυρεῖ αὐτοῖς μεγάλα. τὸ γὰρ καταρτιζόμενόν ἐστι τὸ ἀρχὴν ἔχον, * εἶτα πληρούμενον. καὶ ἐπεύχεται αὐτοῖς, ὅπερ ἐστὶ ποθοῦντος. καὶ ὅρα, ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις ἐπιστολαῖς, ἐν τοῖς προοιμίοις εὔχεται· ἐνταῦθα δὲ ἐν τῷ τέλει.

Ποιῶν, φησιν, ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

22 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως. καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. Ὁρᾷς ὅτι ὃ μηδενὶ ἐπέστειλε, τοῦτο τούτοις ἐπιστέλλει; καὶ γὰρ διὰ βραχέων, φησίν, ἐπέστειλα· τουτέστιν, οὐδὲ ἐνοχλῶ ὑμᾶς τῇ μακρολογίᾳ. οἶμαι αὐτοὺς οὐ πάνυ πρὸς τὸν Τιμόθεον ἔχειν ἀπεχθῶς, ὅθεν καὶ αὐτὸν παρεστήσατο.

23 Γινώσκετε γάρ, φησι, τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ᾽ οὗ (ἐὰν τάχιον ἔρχηται) ὄψομαι ὑμᾶς. Ἀπολελυμένον, φησί, πόθεν; * οἶμαι αὐτὸν εἰς δεσμωτήριον ἐμβεβλῆσθαι· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἀπὸ Ἀθηνῶν ἀπολελυμένον. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐν ταῖς Πράξεσι κεῖται.

24 Ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας.

25 Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν. Ὁρᾷς πῶς δείκνυσι τὴν ἀρετὴν οὔτε ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸ ὅλον, οὔτε ἐξ ἡμῶν μόνον κατορθουμένην; τῷ γὰρ εἰπεῖν, καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦτο δηλοῖ, ὡσεὶ ἔλεγεν, ἔχετε μὲν ἀρετήν, δεῖσθε δὲ πληρώσεως. εἰπὼν δὲ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀγαθῷ, ἔδειξεν ὅτι καὶ βίον ὀρθὸν ἔχειν δεῖ, καὶ δόγματα. καλῶς δὲ προσέθηκε τό, ποιῶν ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ. [ἐνώπιον αὐτοῦ, φησίν.] αὕτη γὰρ ἡ μεγίστη ἀρετή, ποιεῖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸ εὐάρεστον· καθὰ καὶ ὁ προφήτης

Ψαλ. ιζ. κδ.

λέγει, Καὶ κατὰ τὴν καθαρειότητα τῶν χειρῶν μου ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. τοσαῦτα δὲ γράψας, ὀλίγα αὐτά φησιν εἶναι, σύγκρισιν ποιῶν πρὸς ἃ ἔμελλε λέγειν. καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ φησι, Καθὼς ἔγραψα ὑμῖν ἐν ὀλίγῳ· πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ. καὶ ὅρα αὐτοῦ τὴν σοφίαν. οὐ λέγει, παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παραινέσεως, ἀλλὰ τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως· τουτέστι, τῆς παραμυθίας, τῆς προτροπῆς. οὐκ ἔχει τις, φησι, πρὸς τὸ μῆκος ἀπαγορεῦσαι τῶν λεχθέντων. τί οὖν; καὶ τοῦτο ἦν ὃ ἐποίει αὐτοὺς ἀποστρέφεσθαι; οὐδαμῶς. ἀλλ' οὐ βούλεται αὐτοῖς ἐνδείξασθαι, καὶ εἰπεῖν ὅτι ὀλιγοψυχεῖτε. τῶν γὰρ τοιούτων ἴδιον τὸ μὴ ἀνέχεσθαι λόγου μακροῦ. γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ' οὗ (ἐὰν τάχιον ἔρχηται) ὄψομαι ὑμᾶς. τοῦτο ἱκανὸν αὐτοὺς πεῖσαι καθυφεῖναι, εἰ ἕτοιμός ἐστιν ἐλθεῖν μετὰ τοῦ μαθητοῦ. ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. ὅρα πῶς αὐτοὺς ἐτίμησεν, εἴγε ἐκείνοις ἐπέστειλεν ὑπὲρ ἐκείνων. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἐκ τῆς Ἰταλίας. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν. ὅπερ ἦν κοινὸν ἁπάντων, τοῦτο ὕστερον εἶπεν. ἡ χάρις δὲ πῶς ἔσται μεθ' ἡμῶν; ἂν μὴ ὑβρίσωμεν εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ἂν μὴ ῥᾴθυμοι γενώμεθα περὶ τὴν δωρεάν. καὶ τί ἐστιν ἡ χάρις, φησίν; ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, ἡ κάθαρσις. αὕτη γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐστι. τίς γάρ, φησιν, ὑβριστικῶς δύναται φυλάξαι τὴν χάριν, καὶ οὐκ ἀπόλλυσιν αὐτήν; οἷον, ἐχαρίσατό σοι τὰ ἁμαρτήματα. πῶς οὖν ἔσται μετὰ σοῦ ἡ χάρις (τουτέστιν, ἡ εὐδοκίμησις, ἢ ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια) ἂν μὴ διὰ τῶν ἀγαθῶν πράξεων αὐτὴν ἐπισπάσῃ; τοῦτο γὰρ πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν, τὸ παραμένειν ἡμῖν ἀεὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος. αὕτη [γὰρ] πρὸς ἅπαντα ἡμᾶς ὁδηγεῖ· ὥσπερ οὖν ὅταν ἀποπτῇ ἡμῶν, ἀπόλλυσιν ἡμᾶς, καὶ ἐρήμους ποιεῖ.

Ἐφ. γ. γ.

χ. ἐπιλέγει τις ... ὑβρισμένα

ΗΘΙΚΟΝ

Ἰωάν. ιδ. ιζ.

Μὴ δὴ αὐτὴν ἀποκρουσώμεθα. ἐν ἡμῖν γάρ ἐστι καὶ κατέχειν αὐτήν, καὶ ἀπελθεῖν. τὸ μὲν γάρ, ὅταν τὰ οὐράνια λογιζώμεθα, κατέχειν· τὸ δέ, ὅταν τὰ βιωτικά. Ὁ κόσμος, φησίν, οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό. κόσμον τὸν πονηρὸν καὶ αἰσχρὸν βίον καλεῖ. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἔστι κοσμικῆς ψυχῆς τὸ ἔχειν αὐτό; πολλῆς τοίνυν ἡμῖν δεῖ τῆς σπουδῆς. ὥστε αὐτὸ καταχεθῆναι παρ' ἡμῶν, ὥστε πάντα τὰ ἡμέτερα οἰκονομεῖν, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ποιεῖν, καὶ ἐν εἰρήνῃ πολλῇ. ὥσπερ γὰρ τὴν ἐξ οὐρίων πλέουσαν ναῦν οὐκ ἔστιν οὔτε ἐμποδισθῆναι, οὔτε βαπτισθῆναι, ἕως ἂν ἀπολαύῃ δεξιοῦ τοῦ πνεύματος καὶ διηνεκοῦς, ἀλλὰ [καὶ] πολλὴν μετὰ τὴν κάθοδον, ἐπιδόσεως δόξαν παρέχεται τοῖς τε ναύταις, τοῖς τε ἐπιβάταις, τοὺς μὲν διαναπαύουσα, καὶ οὐκ ἐῶσα ταῖς κώπαις προσταλαιπωρεῖν, τοὺς δὲ πάντως ἀπαλλάττουσα δέους, καὶ θέαμα ἥδιστον τὸν αὐτῆς παρεχομένη δρόμον· οὕτω καὶ ψυχὴ τῷ θείῳ ὠχυρωμένη πνεύματι, πάντων μέν ἐστιν ἀνωτέρα τῶν τρικυμιῶν τῶν βιωτικῶν, τὴν δὲ ἐπὶ τὸν οὐρανὸν φέρουσαν ὁδὸν σφοδρότερον ἐκείνης τέμνει τῆς νεώς, ἅτε οὐχ ὑπὸ ἀνέμου παραπεμπομένη, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ παρακλήτου πεπληρωμένα ἔχουσα τὰ ἱστία πάντα, καὶ καθαρὸν καὶ πᾶν χαῦνον καὶ διαλελυμένον ἐκβάλλει ἐκ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας. ὥσπερ γὰρ εἰς χαῦνον ἱστίον ἐμπίπτων ὁ ἄνεμος οὐκ ἂν ἐνεργήσειεν· οὕτως οὐδὲ τὸ πνεῦμα εἰς χαύνην ψυχὴν παραμένειν ἀνέχεται, ἀλλὰ δεῖ πολλῆς τῆς τάσεως, τῆς σφοδρότητος. ὥστε πεπυρωμένην ἡμῖν εἶναι χρὴ τὴν διάνοιαν, καὶ πανταχοῦ τετάσθαι ἡμῶν τὰ ἔργα, καὶ τετονῶσθαι. οἷον, ὅταν εὐχώμεθα, μετὰ πολλῆς τοῦτο τῆς τάσεως δεῖ ποιεῖν, ἀποτείνοντας πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν ψυχήν, οὐ σχοινίοις, ἀλλὰ προθυμίᾳ σφοδρᾷ. ὅταν ἐλεῶμεν πάλιν, τάσεως ἡμῖν δεῖ, μήποτε φροντὶς οἰκίας, καὶ προστασία παίδων, καὶ γυναικὸς ἐπιμέλεια, καὶ δέος πενίας ἐπεισελθὸν χαυνώσῃ τὸ ἱστίον. ἂν γὰρ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι τείνωμεν αὐτὸ πάντοθεν, καλῶς δέχεται τοῦ πνεύματος τὴν ἐνέργειαν· ἐκείνων δὲ τῶν ἐπικήρων καὶ ταλαιπώρων οὐδὲν εἰς αὐτὴν ἐμπεσεῖται, ἀλλὰ κἂν ἐμπέσῃ, αὐτὴν μὲν οὐδὲν ἔβλαψεν, ἀπεκρούσθη δὲ ταχέως τῷ

στερεῷ,

στεγνῷ, καὶ ἐξέπεσεν ἀπολιναχθέν. διὰ τοῦτο τοίνυν πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς τάσεως. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς θάλατταν πλέομεν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, πολλῶν μὲν θηρίων γέμουσαν, πολλῶν δὲ σκοπέλων, πολλοὺς δὲ ἡμῖν χειμῶνας τίκτουσαν, καὶ ἐξ αἰθρίας μέσης χαλεπωτάτην ζάλην ἐπεγείρουσαν. δεῖ τοίνυν, εἴγε βουλοίμεθα μετ' εὐκολίας πλεῖν καὶ ἀκινδύνως, τείνειν τὰ ἱστία, τουτέστι, τὴν προαίρεσιν τὴν ἡμετέραν. ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν τοῦτο. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραάμ, ἐπειδὴ τὸν πόθον ἔτεινε πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὴν προαίρεσιν παρέστησεν ἀπηρτισμένην, τίνος ἑτέρου ἐδεήθη; οὐδενός. Ἀλλ' ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. ἡ δὲ πίστις, προαιρέσεως γνησίας ἐστίν. ἀνήνεγκε τὸν υἱόν· καὶ μὴ σφάξας, τὴν τοῦ "σφάξαντος ἀμοιβὴν ἐδέξατο, καὶ τοῦ ἔργου μὴ γενομένου ὁ μισθὸς ἐδίδοτο. ἔστω τοίνυν ἡμῖν καθαρὰ καὶ "καινὰ τὰ ἱστία, μὴ πεπαλαιωμένα (πᾶν γὰρ τὸ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ) μὴ "ἐκτετριμμένα, ὥστε στέγειν τοῦ πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος, φησίν, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. ὥσπερ γὰρ τὰ τῶν "ἀραχνῶν ὑφάσματα πνεύματος ῥύμην οὐκ ἂν δέξαιτο· οὕτως οὐδὲ ψυχὴ βιωτική, οὐδὲ ἄνθρωπος ψυχικὸς πνεύματος χάριν δέξασθαι δυνήσεταί ποτε. ἐκείνων γὰρ οὐδὲν διεστήκασιν "ἡμῶν οἱ λογισμοί, ἔχει μὲν μόνον ἀκολουθίαν σώζοντες, δυνάμεως δὲ ἀπεστερημένοι πάσης. ἀλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, ἐὰν νήφωμεν· ἀλλ' ὅπερ ἂν ἐμπέσῃ, πάντα στέγει, καὶ πάντων ἐστὶν ἀνώτερα, πάσης "ἴλιγγος ἰσχυρότερα. ἔστω γάρ τις πνευματικὸς ἀνήρ, καὶ μυρία αὐτῷ συμπιπτέτω δεινά· [ἀλλ'] οὐδενὶ τούτων ἁλίσκεται. [καὶ] τί λέγω; ἐπαγέσθω πενία, νόσος, ὕβρεις, λοιδορίαι, σκώμματα, πληγαί, πᾶν εἶδος κολάσεως, πᾶν εἶδος χλευασίας, καὶ ὀνειδισμῶν, καὶ ὕβρεων· ἀλλ' ὥσπερ ἐκτὸς ὢν τῆς οἰκουμένης, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπηλλαγμένος παθῶν, οὕτως ἁπάντων καταγελάσεται. καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ῥήματα, πολλοὺς "μὲν οἶμαι εἶναι καὶ νῦν· οἶδα, τῶν τὰς ἐρημίας κατειληφότων. ἀλλ' οὐδὲν θαυμαστόν, φησίν. ἐγὼ δὲ λέγω, καὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνυπονοήτους ἄνδρας εἶναι τοιούτους. εἰ δὲ βούλει, καὶ τῶν πάλαι τινὰς ἐπιδεῖξαι δυνήσομαι. καὶ ἵνα μάθῃς, ἐννόει μοι τὸν Παῦλον· τί μὲν οὐκ ἔπαθε δεινόν, τί δὲ οὐχ ὑπέστη; ἀλλὰ πάντα ἔφερε γενναίως. τοῦτον δὴ μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς· οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εὐαρεστῆσαι, καὶ πρὸς τοὺς λιμένας καταχθῆναι τοὺς αἰωνίους μετὰ πολλῆς τῆς "ἐμπορείας. τείνωμεν τοίνυν τὴν διάνοιαν ἡμῶν πρὸς τὸν οὐρανόν, τῷ πόθῳ κατασχεθῶμεν ἐκείνῳ, τῷ πυρὶ περιβάλωμεν ἑαυτοὺς τῷ πνευματικῷ, τῇ φλογὶ "διαζώσωμεν ἑαυτούς. οὐδεὶς φλόγα ἐπιφερόμενος δέδοικε τοὺς "ἀπαντῶντας. κἂν θηρίον ᾖ, κἂν ἄνθρωπος, κἂν μυρίαι παγίδες, ἕως πεπυρωμένος "ᾖ, πάντα ὑπεξίσταται, πάντα παραχωρεῖ. ἀνύποιστος ἡ φλόξ, ἀφόρητος ἡ πυρά, πάντα καταναλίσκει. τοῦτο τὸ πῦρ περιβάλωμεν ἑαυτοῖς, "καὶ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(*.*)

Γεν. ιε. ϛ.

Εβρ. η. ιγ.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ὑπόμνημα εἰς τὰς πράξεις τῶν* ἀποστόλων.

Λογ. α. 1 ΤΟΝ ΜΕΝ ΠΡΩΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΕΠΟΙΗΣΑΜΗΝ περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, — κεφ. α.

2 Ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη.

ΠΟλλοῖς τουτὶ τὸ βιβλίον οὐδ᾽ ὅτι ἔστι γνώριμόν ἐστιν, οὔτε αὐτό, οὔτε ὁ γράψας αὐτὸ καὶ συνθείς. διὸ καὶ μάλιστα εἰς ταύτην ἐμαυτὸν καθῆκα τὴν πραγματείαν, ὥστε καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας ἐπισπάσασθαι, καὶ μὴ ἀφεῖναι τοσοῦτον λανθάνειν καὶ ἀποκρύπτεσθαι θησαυρόν. οὐδὲ γὰρ ἔλαττον αὐτῶν τῶν εὐαγγελίων ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνήσεται. τοσαύτης ἐμπέπλησται φιλοσοφίας καὶ δογμάτων ὀρθότητος, καὶ μάλιστα τῶν περὶ τοῦ πνεύματος εἰρημένων. μὴ δὴ λοιπὸν παρατρέχωμεν αὐτό, ἀλλὰ μετ᾽ ἀκριβείας ἐξετάζωμεν. καὶ γὰρ τὰς προρρήσεις, ἃς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὁ Χριστὸς προαναφωνεῖ, ταύτας εἰς ἔργον ἐξελθούσας ἐνταῦθά ἐστιν ἰδεῖν, καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων διαλάμπουσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ πολλὴν τῶν μαθητῶν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν τὴν ἀπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ἐγγινομένην. καὶ γὰρ ἅπερ ἤκουσαν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι Πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ σημεῖα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· καὶ προλέγοντος τοῖς μαθηταῖς, ὅτι Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσονται, καὶ ὅτι Ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν αὐτούς, καὶ τὰ ἀνήκεστα πείσονται, καὶ ὅτι περιέσονται πάντων, καὶ ὅτι τὸ εὐαγγέλιον κηρυχθήσεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ταῦτα πάντα μετ᾽ ἀκριβείας ἁπάσης ἐκβεβηκότα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐστὶν ἰδεῖν, καὶ πλείονα τούτων ἕτερα, ἅπερ εἴρηκεν αὐτοῖς συνών. ὄψει δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους ἐνταῦθα, καθάπερ πτηνούς, διατρέχοντας γῆν καὶ θάλατταν, καὶ τοὺς δειλοὺς ἐκείνους καὶ ἀσυνέτους ἀθρόον ἄλλους ἀντ᾽ ἄλλων γενομένους, καὶ χρημάτων ὑπερόπτας, καὶ δόξης, καὶ θυμοῦ, καὶ ἐπιθυμίας, καὶ πάντων ἁπλῶς ἀνωτέρους γεγονότας, καὶ πολλὴν τὴν ὁμόνοιαν ἔχοντας, καὶ οὐδαμοῦ τὴν ἐπιμίαν βασκανίαν, ὡς ἔμπροσθεν, οὐδὲ τὸν περὶ πρωτείων ἔρωτα· ἀλλὰ πᾶσαν ἀπηκριβωμένην ἐν αὐτοῖς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγάπην μεθ᾽ ὑπερβολῆς διαλάμπουσαν, ὑπὲρ ἧς καὶ πολλὰ

Ἰωάν. ιδ. ιβ.
Ματθ. ι. ιη.
Ματθ. κδ. ιδ.

παρῄνεσεν αὐτοῖς λέγων· ὅτι Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ἔστι δὲ καὶ δόγματα ἐνταῦθα εὑρεῖν, ἅπερ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν τὸ βιβλίον, οὐδενὶ [σαφῶς] οὕτω γνώριμα ἐγένετο· ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπεκρύπτετο ἂν καὶ ἄδηλον ἦν καὶ βίου καὶ δογμάτων ἕνεκεν. τὸ δὲ πλέον τῶν ἐνταῦθα ἐγκειμένων, Παύλου πράξεις εἰσί, τοῦ περισσότερον πάντων κοπιάσαντος. καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι αὐτοῦ φοιτητὴς ἦν ὁ τὸ βιβλίον τοῦτο συνθεὶς Λουκᾶς ὁ μακάριος· οὗ τὴν ἀρετὴν πολλαχόθεν μὲν καὶ ἄλλοθεν ἐστὶν ἰδεῖν, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀδιασπάστως ἔχειν, καὶ διαπαντὸς αὐτῷ παρακολουθεῖν. ὅτε γοῦν Δημᾶς καὶ Ἑρμογένης αὐτὸν ἐγκατέλιπον, ὁ μὲν εἰς Γαλατίαν, ὁ δὲ εἰς Δαλματίαν ἀπελθών, ἄκουσον τί φησι περὶ τούτου· Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. καὶ Κορινθίοις δὲ ἐπιστέλλων περὶ αὐτοῦ φησιν· Οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. καὶ ὅταν λέγῃ, ὅτι ὤφθη Κηφᾷ, εἶτα τοῖς δώδεκα· καὶ, Κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ὃ παρελάβετε, τὸ τούτου λέγει. ὥστε οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι τὴν πραγματείαν ταύτην αὐτῷ ἀναθείς. ὅταν δὲ εἴπω, τούτῳ, τῷ Χριστῷ λέγω. εἰ δέ τις λέγοι, καὶ τί δήποτε, οὐχὶ πάντα συνέγραψε, μέχρι τέλους ὢν μετ' αὐτοῦ; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι καὶ ταῦτα ἀρκοῦντα ἦν τοῖς βουλομένοις προσέχειν, καὶ ὅτι πρὸς τὰ κατεπείγοντα ἀεὶ ἵσταντο, καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῷ λογογραφεῖν ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδή. πολλὰ γὰρ καὶ ἀγράφῳ παραδόσει διέδωκασι. καὶ πάντα μὲν οὖν ἄξια θαύματος τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ κείμενα· μάλιστα δὲ, τῶν ἀποστόλων ἡ συγκατάβασις, ἣν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῖς ὑπέθηκε, παρασκευάζον αὐτοὺς τῷ τῆς οἰκονομίας ἐνδιατρίβειν λόγῳ. διὰ δὴ τοῦτο τοσαῦτα περὶ Χριστοῦ διαλεχθέντες, ὀλίγα μὲν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἰρήκασι· τὰ δὲ πλείονα περὶ τῆς ἀνθρωπότητος διελέγοντο καὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναβάσεως. τὸ γὰρ ζητούμενον τέως τοῦτο ἦν, τὸ πιστευθῆναι, ὅτι ἀνέστη καὶ ἀνέβη εἰς οὐρανούς. ὥσπερ οὖν αὐτὸς ὁ Χριστὸς μάλιστα πάντων ἐσπούδαζε δεῖξαι, ὅτι παρὰ τοῦ πατρὸς ἥκει· οὕτω καὶ οὗτος, ὅτι ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπῆλθε, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀφῖκτο. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπιστεύθη πρότερον, πολλῷ μᾶλλον τῆς προσθήκης γινομένης τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν, ἄπιστον ἅπαν τὸ δόγμα τοῖς Ἰουδαίοις ἔδοξεν εἶναι. διὸ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀνάγει. ἐν δὲ Ἀθήναις καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ἁπλῶς καλεῖ ὁ Παῦλος οὐδὲν πλέον εἰπών, εἰκότως. εἰ γὰρ αὐτὸν τὸν Χριστὸν διαλεγόμενον περὶ τῆς εἰς τὸν πατέρα ἰσότητος λιθάσαι πολλάκις ἐπεχείρησαν, καὶ βλάσφημον διὰ τοῦτο ἐκάλουν, σχολῇ γ' ἂν παρὰ τῶν ἁλιέων τοῦτον τὸν λόγον ἐδέξαντο, καὶ ταῦτα τοῦ σταυροῦ προχωρήσαντος. καὶ τί δεῖ λέγειν τοὺς Ἰουδαίους, ὅπουγε καὶ αὐτοὶ πολλάκις οἱ μαθηταὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀκούοντες δογμάτων, ἐθορυβοῦντο καὶ ἐσκανδαλίζοντο; διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. εἰ δὲ ἐκεῖνοι οὐκ ἐδύναντο, οἱ συγγενόμενοι χρόνον τοσοῦτον αὐτῷ, καὶ τοσούτων κοινωνήσαντες ἀπορρήτων, καὶ τοσαῦτα θεασάμενοι θαύματα, πῶς ἂν ἄνθρωποι ἀπὸ βωμῶν καὶ εἰδώλων καὶ θεῶν καὶ αἰλούρων καὶ κροκοδείλων (τοιαῦτα γὰρ ἦν τῶν ἑλλήνων τὰ σεβάσματα) καὶ τῶν ἄλλων τῶν κακῶν τότε πρῶτον ἀποσπασθέντες, ἀθρόον οὕτως ὑψηλοὺς τῶν δογμάτων ἐδέξαντο λόγους; πῶς δὲ ἂν καὶ Ἰουδαῖοι οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκούοντες καὶ ἐνηχούμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου· Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστι, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος, ἐν τῷ σταυρῷ ἰδόντες προσηλωμένον αὐτόν, μᾶλλον δὲ καὶ σταυρώσαντες καὶ θάψαντες, καὶ οὐδὲ ἀναστάντα θεασάμενοι· ἀκούοντες ὅτι Θεὸς ἐστιν αὐτὸς οὗτος, καὶ τῷ πατρὶ ἴσος, οὐκ ἂν μάλιστα πάντων ἀπεπήδησάν τε καὶ ἀπερράγησαν; διά τοι τοῦτο ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς προσβιβάζουσι· καὶ πολλῇ μὲν κέχρηνται τῇ τῆς συγκαταβάσεως οἰκονομίᾳ, δαψιλεστέρας δὲ ἀπολαύουσι τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, καὶ μείζονα ὧν αὐτὸς πεποίηκεν, ἐργάζονται τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ἵνα ἑκατέρωθεν αὐτοὺς χαμαὶ κειμένους ἀναστήσωσι, καὶ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως πιστώ-

σωνται

Marginalia (left): Ἰωάν. ιγ. λε. — α. Κορ. ιε. ε. — β. Τιμ. δ. ι. — β. Κορ. η. ιη. — α. Κορ. ιε. α. — Πράξ. ιζ. λα. — Ἰωάν. η. νθ. — Ἰωάν. ις. ιβ. — Δευτ. ς. δ.

Marginalia (right): γ. δόγμα — γ. τότε — γ. πάντας — γ. πνεῦμα — γ. ἀν... — γ. ἐνδια... — γ. τὴν — γ. μεθ — γ. ἐπὶ ξύλου σταυροῦ — γ. μάλιστα — γ. ἰδόντες

σωνται λόγον. καὶ γὰρ τοῦτο μάλιστά ἐστι τουτὶ τὸ βιβλίον, ἀναστάσεως ἀπόδειξις. τούτου γὰρ πι-
στευθέντος, ῥᾷον καὶ τὰ ἄλλα προσέβαινεν. ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις καὶ ὁ τοῦ βιβλίου σκοπὸς ἅπας,
ὡς ἄν τις "παχυμερῶς συλλαβὼν εἴποι, οὗτος μάλιστά ἐστιν. ἀκούσωμεν δὲ λοιπὸν αὐτῶν τῶν
προοιμίων.

5 1 Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν (κεφ. α.)
τε καὶ διδάσκειν. Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν ἀναμιμνήσκει τοῦ εὐαγγελίου; ὥστε τὴν οἰκείαν ἀκρίβει-
αν ἐνδείξασθαι. καὶ γὰρ ἀρχόμενος τῆς πραγματείας ἐκείνης φησίν· Ἔδοξε κἀμοὶ παρη- (Λουκ. α. γ.)
κολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς καθεξῆς σοι γράψαι. καὶ οὔτε τῇ οἰκείᾳ ἀρκεῖται μαρ-
τυρίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνάγει ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους τὸ πᾶν, λέγων· Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ
10 ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου. διὸ τὸν λόγον ἀξιόπιστον ἐκεῖ ποιήσας,
"οὐ δεῖται ἐν τούτῳ ἑτέρας" βεβαιώσεως, ἅπαξ αὐτοῦ πιστευθέντος, καὶ "δι' ἐκείνου τὸ ἀκρι-
βὲς αὐτὸν τῆς ἀληθείας κατηχήσας. ὁ γὰρ, ἅπερ ἤκουσεν, ἀξιόπιστος γενόμενος γράψαι, καὶ
πιστευθεὶς, πολλῷ μᾶλλον ταῦτα συνθεὶς, ἃ μὴ παρ' ἑτέρων παρείληφεν, ἀλλ' "ἃ εἶδε καὶ
ἤκουσε, πιστευθείη δίκαιος ἂν ὤν. Εἰ γὰρ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐδέξω, [φησὶ,] πολλῷ μᾶλλον
15 τὰ τῶν ἀποστόλων. τί οὖν ἐκεῖ; ἱστορία μόνον τὸ πρᾶγμά ἐστι, καὶ πνεύματος ἄμοιρος ὁ λό-
γος; "οὐδαμῶς. πῶς; ὅτι ἅπερ οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου
αὐτῷ παρέδοσαν, τοῦ πνεύματος ἦσαν. καὶ διατί μὴ εἶπεν, ὅτι καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ
πνεύματος ἁγίου καταξιωθέντες, ἀλλ' οἱ [ἀπ' ἀρχῆς] αὐτόπται γενόμενοι; ὅτι τοῦτο μάλιστα
εἰς πίστιν ἐστὶν ἀξιόπιστον, τὸ παρὰ αὐτοπτῶν μαθεῖν· ἐκεῖνο δὲ καὶ ἀλαζονεία καὶ τῦφος ἂν ἔδο-
20 ξε τοῖς ἀνοήτοις. διὸ καὶ Ἰωάννης οὕτως ἔλεγεν· Ἐγὼ ἑώρακα καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ (Ιωαν. α. λδ.)
υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ οὕτω διαλέγεται τῷ Νικοδήμῳ παχυτέρῳ ὄντι· Ὃ οἴδαμεν (Ιωαν. γ. ια.)
λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐδεὶς" λαμβάνει. καὶ
πάλιν δείκνυς ὅτι πολλὰ καὶ ἀπὸ ὄψεως μαρτυρεῖν ἐστι, τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· Καὶ ὑμεῖς μαρτυ- (Ιωαν. ιε κζ.)
ρεῖτε περὶ ἐμοῦ, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε. καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι πολλαχοῦ οὕτω φασί·
25 Μάρτυρες ἡμεῖς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ. καὶ μετὰ ταῦτα (Πραξ. β. λβ.)
[δὲ] πιστούμενος τὴν ἀνάστασιν ὁ Πέτρος ἔλεγεν· Οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν (Πραξ. ι. μα.)
αὐτῷ. τάχιον γὰρ τὴν παρὰ τῶν συγγενομένων ἀνθρώπων μαρτυρίαν ἐδέχοντο, διὰ τὸ τῆς
περὶ τοῦ πνεύματος ἐννοίας σφόδρα πως ἀπέχειν. διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς εἶδε, περὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος διαλεγόμενος, τὴν ὄψιν αὐτοῖς ἀν- (Ιωαν. ιθ. λε.)
30 τὶ μαρτυρίας τιθεὶς μεγίστης· καίτοι ὄψεως ἀκριβέστερα τὰ παρὰ τοῦ πνεύματος, ἀλλ' οὐ παρὰ
τοῖς ἀπίστοις. ἐπεὶ ὅτι πνεύματος μετεῖχεν ὁ ἀνὴρ, πολλαχόθεν δηλοῖ, ἀπό τε τῶν σημείων τῶν γι-
νομένων, ἀπό τε τοῦ καὶ αὐτὸν τυχεῖν τότε μεταλαμβάνειν πνεύματος, ἀπό τε τῆς Παύλου μαρ-
τυρίας (Οὗ γὰρ, φησὶν, ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ) ἀπό τε τῆς κατὰ τὴν χειροτονίαν ψήφου. εἰπὼν γὰρ (β. Κορ. η. ιη.)
τοῦτο, ἐπάγει· Ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, συνέκδημος ἡμῶν ἐν τῇ χάριτι ταύτῃ
35 τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν. καὶ ὅρα αὐτοῦ τὸ ἄτυφον. οὐ γὰρ λέγει, τὸ μὲν πρῶτον εὐαγγέλιον, ὃ
εὐηγγελισάμην· ἀλλὰ, τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην, μείζονα ἑαυτοῦ εἶναι νομίζων τοῦ
εὐαγγελίου τὴν προσηγορίαν. καίτοιγε ὁ ἀπόστολος ἐντεῦθεν αὐτὸν κοσμεῖ λέγων· Οὗ ὁ ἔ-
παινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. ἀλλ' αὐτὸς μετριάζει, καί φησι· Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησά-
μην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν· οὐχ ἁπλῶς, περὶ
40 πάντων, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἄχρι γὰρ τῆς ἡμέρας, φησὶν, ἧς ἀνελήφθη. καὶ
μὴν Ἰωάννης δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν πάντα γράψαι. "Εἰ γὰρ ἐγράφη, οὐδ' ἂν τὸν (Ιωαν κα. κε.)
κόσμον οἶμαι, φησὶ, χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. πῶς οὖν φησι περὶ πάντων οὗτος;
οὐκ εἶπε, πάντα, ἀλλὰ, περὶ πάντων· ὡς ἂν εἴποι τις, ἁδρομερῶς καὶ "παχυμερῶς· ἢ,
περὶ πάντων, λέγει, τῶν συνεχόντων καὶ κατεπειγόντων. Εἶτα δείκνυσι καὶ ποίων πάντων. ὧν

ἤρξατο

ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, τὰ θαύματα καὶ τὰς διδασκαλίας αἰνιττόμενος. οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ποιῶν ἐδίδασκεν. ὅρα δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν φιλάνθρωπον καὶ ἀποστολικὴν γνώμην, εἰ καὶ ἑνὸς ἕνεκεν τοσαύτην ἐποιεῖτο ἀκρίβειαν, ὡς ὁλόκληρον εὐαγγέλιον γράψαι. Ἵνα γὰρ ἔχῃς, φησὶ, περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν. καὶ γὰρ ἤκουσε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Οὐκ ἔστι θέλημα τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχ ἓν βιβλίον ἐποίησεν ἑνὶ τῷ Θεοφίλῳ ἐπιστέλλων, ἀλλ' εἰς δύο διεῖλεν ὑποθέσεις; σαφηνείας ἕνεκεν καὶ τοῦ διαναπαῦσαι τὸν ἀκροατήν· ἄλλως δὲ, καὶ τῇ ὑποθέσει διῃρημέναι εἰσὶν αἱ πραγματεῖαι. σκόπει δὲ ὅπως ἑαυτοῦ τοὺς λόγους ὁ Χριστὸς διὰ τῶν ἔργων ἀξιοπίστους ἐποίει. περὶ πρᾳότητος παρῄνει, καὶ ἔλεγε· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. ἐδίδασκεν ἀκτήμονας εἶναι, καὶ τοῦτο ἐδείκνυτο διὰ τῶν ἔργων. Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ, φησί. πάλιν, ἐκέλευσε τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷν. ἐδίδαξε τοῦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων. ἔλεγε, Τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. ὁ δὲ, οὐχὶ τὰ ἱμάτια μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα ἔδωκεν. οὕτω καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκέλευσε ποιεῖν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· Καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. οὐδὲν γὰρ διδασκάλου ψυχρότερον ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντος μόνον. τοῦτο γὰρ οὐ διδασκάλου, ἀλλ' ὑποκριτοῦ. διὰ τοῦτο οἱ ἀπόστολοι πρότερον ἀπὸ τοῦ βίου ἐδίδασκον, καὶ τότε ἀπὸ τῶν ῥημάτων· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔδει ῥημάτων αὐτοῖς, τῶν ἔργων βοώντων. οὐκ ἂν δέ τις ἁμάρτοι, καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ πρᾶξιν καλέσας. ἐν τῷ γὰρ * παθεῖν, ἐποίησε τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον ἐκεῖνο, τὸν θάνατον καταλύσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐργασάμενος. Ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη. Διὰ πνεύματος ἐντειλάμενος· τουτέστι, πνευματικὰ πρὸς αὐτοὺς εἰπὼν ῥήματα, οὐδὲν ἀνθρώπινον. ἢ τοῦτο οὖν ἐστιν εἰπεῖν, ἢ ὅτι διὰ πνεύματος αὐτοῖς ἐνετείλατο. ὁρᾷς πῶς ταπεινῶς ἔτι διαλέγεται περὶ αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγων, Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια; καὶ γὰρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνήργει ἐν ἐκείνῳ τῷ ναῷ. τί δαὶ ἐνετείλατο; Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. μέγα τῶν ἀποστόλων τὸ ἐγκώμιον, ὅταν τοιαῦτα ὦσιν ἐγκεχειρισμένοι· τῆς οἰκουμένης λέγω τὴν σωτηρίαν, * ῥήματα τοῦ πνεύματος γέμοντα. ὃ δὴ σὺ καὶ αἰνιττόμενος εἶπε, τὸ διὰ πνεύματος ἁγίου· τουτέστι, καὶ τὰ ῥήματα, ἃ ἐλάλησα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι. τοῦτο δέ φησι, τὸν ἀκροατὴν εἰς ἐπιθυμίαν λοιπὸν ἄγων τοῦ μαθεῖν τὰς ἐντολὰς, καὶ ἀξιοπίστους τοὺς ἀποστόλους ποιῶν, εἴπερ τὰ τοῦ πνεύματος μέλλουσι λέγειν καὶ τὰς τοῦ Χριστοῦ ἐντολάς. ἐντειλάμενος οὖν, φησιν, ἀνελήφθη. οὐκ εἶπεν, ἀνέβη, ἐπειδὴ ἔτι ὡς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται. ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐδίδασκε * τοὺς μαθητάς· ἀλλὰ τὸν χρόνον τοῦτον οὐδεὶς εἶπεν ἡμῖν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα, ἀλλ' ἐνδιατρίβει μὲν αὐτῷ ὁ Ἰωάννης τῶν ἄλλων μᾶλλον, καὶ οὐδέ· πάντα δὲ σαφῶς οὐδεὶς ἀπήγγειλε (πρὸς γὰρ ἕτερον ἠπείγοντο) ἐμάθομεν δὲ ταῦτα διὰ τῶν ἀποστόλων. ἃ γὰρ ἤκουσαν [καὶ] εἶπον.

3 Οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν, φησι, ζῶντα. Εἰπὼν περὶ τῆς ἀναλήψεως πρότερον, λέγει [καὶ] περὶ τῆς ἀναστάσεως. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀνελήφθη, ἵνα μὴ νομίσῃς ὑφ' ἑτέρων αὐτὸν ἀνειλῆφθαι, ἐπήγαγεν· οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα. εἰ γὰρ ἐν τῷ μείζονι ἑαυτὸν παρέστησε, πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ ἐλάττονι. εἶδες πῶς λανθανόντως παρασπείρει τὰ μεγάλα ταῦτα δόγματα; Δι' ἡμερῶν, φησι, τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς.

Οὐ γὰρ ὥσπερ περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀεὶ μετ' αὐτῶν ἦν, οὕτω καὶ τότε. οὐ γὰρ εἶπε τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἀλλὰ δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα. ἐφίστατο γὰρ, καὶ ἀφίστατο πάλιν.

τί δήποτε; ἀνάγων αὐτοὺς τῆς διανοίας, καὶ οὐκ ἔτι συγχωρῶν ὁμοίως περὶ αὐτοῦ διακεῖσθαι,
ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν. οὐχ ἁπλῶς δὲ τοῦτο ἐποίει, ἀλλ' ἑκάτερα μετ' ἀκριβείας κατασκευάζων, καὶ
τὸ πιστευθῆναι τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸ μείζονα αὐτὸν νομισθῆναι λοιπὸν ἢ κατ' ἄνθρωπον. καίτοιγε
ταῦτα ἐναντία ἦν. ὑπὲρ μὲν γὰρ τοῦ πιστευθῆναι τὴν ἀνάστασιν, πολλὰ ἀνθρώπινα ἔδει γενέσθαι· ὑπὲρ
5 δὲ θατέρου, τοὐναντίον. ἀλλ' ὅμως ἀμφότερα γέγονε μετὰ τοῦ προσήκοντος καιροῦ. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐχὶ
πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀποστόλοις ἐφαίνετο; ὅτι φάντασμα ἂν ἔδοξεν εἶναι τοῖς πολλοῖς, οὐκ εἰδόσι τὸ
ἀπόρρητον τοῦ μυστηρίου. εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἠπίστουν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐθορυβοῦντο, καὶ ἀφῆς
ἐδεήθησαν τῆς διὰ χειρὸς, καὶ τραπέζης, τί τοὺς πολλοὺς εἰκὸς παθεῖν ἦν; διά τοι τοῦτο ἐκ τῶν
σημείων ἀναμφίβολον ποιεῖ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν· ὥστε μὴ τοῖς τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ
10 πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα φανερὰν γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν. ὅπερ γὰρ ἐκείνοις ἐκ τῆς ὄψεως
τῶν σημείων, τοῦτο ἐκ τῆς πίστεως πᾶσιν ὕστερον ἔμελλεν ἔσεσθαι. διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς ἀπίστους
ἐντεῦθεν συλλογιζόμεθα. εἰ γὰρ οὐκ ἀνέστη, ἀλλὰ μένει νεκρὸς, πῶς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ
οἱ ἀπόστολοι σημεῖα ἐποίησαν; ἀλλ' οὐκ ἐποίησαν σημεῖα; πῶς οὖν συνέστη τὸ ἔθνος τὸ ἡμέ-
τερον; "οὐ γὰρ δὴ [καὶ] πρὸς τοῦτο ἀντιστήσονται," οὐδὲ τοῖς ὁρωμένοις μαχήσονται. ὥστε ὅταν
15 λέγωσι μὴ γενέσθαι σημεῖα, μειζόνως ἑαυτοὺς περιπείρουσι. τοῦτο γὰρ μέγιστον σημεῖον, τὸ
χωρὶς σημείων τὴν οἰκουμένην προσδραμεῖν ἅπασαν, ὑπὸ δώδεκα πτωχῶν καὶ ἀγραμ-
μάτων ἀνθρώπων ἁλιευθεῖσαν. οὐδὲ γὰρ πλούτῳ χρημάτων, οὐ σοφίᾳ λόγων, οὐκ ἄλ-
λῳ τινὶ τοιούτῳ περιεγένοντο οἱ ἁλιεῖς. ὥστε καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσι θείαν εἶναι ἐν αὐτοῖς δύ-
ναμιν. ἀμήχανον γὰρ ἀνθρωπίνην ἰσχὺν δυνηθῆναι τοσαῦτά ποτε. διά τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς
10 τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔμεινε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἔλεγχον διδοὺς ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ τῆς
ὄψεως τῆς οἰκείας, ἵνα μὴ φάντασμα εἶναι νομίσωσι τὸ ὁρώμενον. καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη, ἀλλὰ
καὶ τράπεζαν προστίθησιν· ὅπερ οὖν καὶ προϊὼν λέγει·

4 Καὶ συναλιζόμενος αὐτοῖς παρήγγειλε. Τοῦτο δὲ ἀεὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι
τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς ἀναστάσεως λέγοντες· Οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ. τί Πραξ. ι. μαι
25 δὲ καὶ φαινόμενος ἐποίει, δι' ὧν ἐπήγαγε δείκνυσι λέγων·

Ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἐπεὶ δὲ οἱ πεπονηκότες ἦσαν καὶ τεταραγμένοι τοῖς ἤδη γεγενημένοις, καὶ πρὸς μεγάλους ἔ-
μελλον λοιπὸν ἐξιέναι ἀγῶνας, τοῖς περὶ τῶν μελλόντων αὐτοὺς ἀνακτώμενος λόγοις, παρήγγει-
λεν ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός. πρότε-
30 ρον αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐξήγαγε δεδοικότας ἔτι καὶ τρέμοντας, ἵνα μετ' ἀδείας ἀκού-
σωσι τῶν λεγομένων· εἶτα, ἐπειδὴ ἤκουσαν, καὶ τεσσαράκοντα συνδιέτριψαν ἡμέρας, παρήγ-
γειλεν Ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι. Τί δήποτε; καθάπερ τινὰς στρα-
τιώτας μέλλοντας εἰς πλῆθος ἐμπίπτειν οὐδεὶς ἀφίησιν ἐξελθεῖν, ἕως ἂν ὁπλίσωνται·
οὐδὲ ἵππους προπηδᾶν τῆς βαλβῖδος, ἕως ἂν τὸν ἡνίοχον λάβωσιν· οὕτω δὴ καὶ αὐτοὺς
35 πρὸ τῆς τοῦ πνεύματος καθόδου φανῆναι ἐπὶ τῆς παρατάξεως οὐκ ἠφίει, ὥστε μὴ γενέ-
σθαι εὐχειρώτους καὶ ἁλωσίμους τοῖς πολλοῖς. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἦ-
σαν οἱ μέλλοντες πιστεύειν αὐτόθι· καὶ πρὸς τούτοις πάλιν, ἵνα μὴ λέγωσί τινες, ὅτι τοὺς γνω-
ρίμους ἀφέντες, παρὰ τοῖς ξένοις ἦλθον κομπάσαι, τούτου χάριν παρ' αὐτοῖς τοῖς πεφονευκόσι
παρέχουσι τὰ τεκμήρια τῆς ἀναστάσεως, παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐσταυρωκόσι, τοῖς θάψασιν, ἐν αὐτῇ τῇ
40 πόλει, ἐν ᾗ τὸ πρᾶγμα τὸ παράνομον ἐτολμήθη, ὥστε καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐπιστομισθῆναι ἅπαν-
τας. ὅταν γὰρ οἱ ἐσταυρωκότες αὐτοὶ φαίνωνται καὶ πεπιστευκότες, εὔδηλον ὅτι καὶ ὁ σταυρὸς καὶ τοῦ
τολμήματος ἐδείκνυτο ἡ παρανομία, καὶ τῆς ἀναστάσεως πολλὴ ἡ ἀπόδειξις. εἶτα ἵνα μὴ λέ-
γωσι, πῶς οὖν ζησόμεθα μεταξὺ ἀνθρώπων μιαρῶν καὶ φονώντων, καὶ τοσούτων ὄντων, ὀλί-
γοι καὶ εὐτελεῖς ὄντες μένειν; ὅρα πῶς λύει τὴν ἀγωνίαν, εἰπών·

Ἀλλά

Ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου.

[Ἰωαν. ιϛ. ζ.] Καὶ πότε ἤκουσαν, φησίν; ὅτε ἔλεγε· Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς. [Ἰωαν. ιδ. ιϛ.] καὶ πάλιν· Ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχὶ παρόντος αὐτοῦ οὐδὲ ἀπελθόντος εὐθέως παρεγένετο, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ ἀνῆλθε, τὸ δὲ πνεῦμα παρεγένετο ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς; καὶ πῶς, εἰ μηδέπω παρεγεγόνει, ἔλεγε, [Ἰωαν. κ. κβ.] Λάβετε πνεῦμα ἅγιον; ἵνα δεκτικοὺς αὐτοὺς ποιήσῃ καὶ ἀρκοῦντας πρὸς τὴν ὑποδοχήν. Εἰ γὰρ ἄγγελον μέλλων ὁρᾶν ὁ Δανιὴλ [Δαν. η. ιζ.] διελύετο, πολλῷ μᾶλλον οὗτοι μέλλοντες τοσαύτην [χ. πνεύμ...] δέχεσθαι χάριν. ἢ τοῦτο οὖν ἐστιν εἰπεῖν, ἢ ὅτι τὸ μέλλον ἔσεσθαι ὡς ἤδη γεγενημένον εἴρηκεν. [Λυκ. ι. ιθ.] ὥσπερ ὅταν λέγῃ, Πατεῖτε ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. [χ. διαβ...] τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθὺς τότε παρεγεγόνει; ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτοὺς ἔδει γενέσθαι τοῦ πράγματος, καὶ οὕτω δέξασθαι τὴν χάριν. διὰ τοῦτο αὐτὸς ἀπέστη, καὶ τότε ἐκεῖνο ἦλθεν. Εἰ δὲ ἦλθε, παρόντος αὐτοῦ, οὐκ ἂν ἐν τοσαύτῃ ἐγένοντο προσδοκίᾳ. [χ. ἀπ...] διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως, ἀνελθόντος αὐτοῦ, παραγίνεται, ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἡμέρας. οὕτω καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν Θεὸν τότε μάλιστα διεγειρόμεθα, ὅταν ἐν χρείᾳ καταστῶμεν. διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης τότε μάλιστα πέμπει [Λυκ. ζ. κ.] τοὺς μαθητὰς πρὸς τὸν Χριστὸν, ὅτε μάλιστα ἔμελλον ἐν χρείᾳ εἶναι τοῦ Ἰησοῦ, τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντος ἐκείνου. ἄλλως δὲ ἔδει ἐν οὐρανῷ φανῆναι τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ τὰς καταλλαγὰς γενέσθαι ἀπηρτισμένας, καὶ τότε ἐλθεῖν τὸ πνεῦμα, καὶ καθαρὰν γενέσθαι τὴν ἡδονήν. Εἰ γὰρ παρόντος αὐτοῦ, ὁ μὲν ἀπῆλθεν, ὁ δὲ ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἦν τοσαῦτα τὰ τῆς παραμυθίας. καὶ γὰρ σφόδρα αὐτοῦ δυσαποσπάστως εἶχον. [Ἰωαν. ιϛ. ζ.] διὸ καὶ ἔλεγε παραμυθούμενος αὐτούς· Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. διὰ τοῦτο καὶ ἡμέρας ἀναμένει τὰς μεταξύ· ἵνα μικρὸν ἀθυμήσαντες, καὶ ἐν χρείᾳ, ὅπερ ἔφην, καταστάντες, ὁλόκληρον καὶ καθαρὰν καρπώσωνται τὴν ἡδονήν. Εἰ δὲ ἔλαττον ἦν τὸ πνεῦμα, οὐκ ἦν ἀρκοῦσα ἡ παραμυθία. πῶς δὲ καὶ ἔλεγε, συμφέρει ὑμῖν; διὰ τοῦτο τὰ μείζονα αὐτῷ τετήρηται τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ ἔλαττον αὐτὸ νομίσωσι. σκόπει δὲ ἡλίκην αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπέθηκεν ἐν Ἱεροσολύμοις εἶναι, τῷ ὑποσχέσθαι ἐκεῖ τὸ πνεῦμα παρέχεσθαι. ἵνα γὰρ μὴ πάλιν μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ φύγωσι, τῇ προσδοκίᾳ ταύτῃ, καθάπερ τινὶ δεσμῷ, κατέχει πάντας αὐτοὺς ἐκεῖ. Εἰπὼν δὲ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου, ἐπήγαγεν·

5 Ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. Δείκνυσι λοιπὸν τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ Ἰωάννου φανερῶς, οὐκ ἔτι, ὡς πρὸ τούτου, συνεσκιασμένως. [Ματθ. ια. ια.] καὶ γὰρ σφόδρα συνεσκίασε τὸν λόγον ὅτε ἔλεγεν· Ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν· ἀλλὰ νῦν φανερώτερον, Ἰωάννης, φησὶν, ἐβάπτισεν ὕδατι· ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ. * οὐκ ἔτι κέχρηται [* καὶ] τῇ μαρτυρίᾳ, ἀλλὰ ἀναμιμνήσκει τοῦ προσώπου μόνον, εἰς μνήμην τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων ἐνάγων, καὶ δείκνυσιν αὐτοὺς ἤδη μείζους λοιπὸν γεγενημένους Ἰωάννου, εἴγε ἐν πνεύματι ἔμελλον καὶ αὐτοὶ βαπτίζειν. καὶ οὐκ εἶπεν, ὑμᾶς δὲ ἐγὼ βαπτίζω ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἀλλὰ, βαπτισθήσεσθε, διδάσκων ἡμᾶς ταπεινοφρονεῖν. τοῦτο γὰρ ἀπὸ τῆς μαρτυρίας Ἰωάννου δῆλον λοιπὸν ἦν, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ βαπτίζων, εἰπόντος, ὅτι [Λυκ. γ. ιϛ.] Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. διὸ καὶ μόνου αὐτοῦ ἐμνημόνευσε. τὰ μὲν οὖν εὐαγγέλια, ὧν ὁ Χριστὸς [χ. Ἰωάν...] ἐποίησε καὶ εἶπεν, ἱστορία τίς ἐστιν· αἱ δὲ πράξεις, ὧν ὁ ἕτερος παράκλητος εἶπε καὶ ἐποίησε. καὶ τότε μὲν γὰρ πολλὰ καὶ αὐτὸς ἐποίει, ὥσπερ οὖν καὶ νῦν ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ, καθάπερ καὶ τότε· ἀλλὰ τότε [μὲν] διὰ τοῦ ναοῦ, νῦν δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων. καὶ τότε μὲν εἰς παρθενικὴν ἦλθε μήτραν, καὶ ναὸν διέπλασε· νῦν δὲ εἰς ψυχὰς ἀποστολικάς. καὶ τότε μὲν ἐν εἴδει περιστερᾶς· νῦν δὲ ἐν εἴδει πυρός. τί δήποτε; ἐκεῖ μὲν τὸ πρᾶον * δηλῶν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ τιμωρητικόν. [* τὸ δη...]

μωρητικόν. καὶ τῆς κρίσεως δὲ εὐκαίρως ἀναμιμνήσκει. ὅτε μὲν γὰρ ἁμαρτήματα συγχωρῆσαι ἔδει, πολλῆς ἔδει τῆς πραότητος· ἐπειδὴ δὲ ἐτύχομεν τῆς δωρεᾶς, λοιπὸν καὶ κρίσεως καὶ ἐξετάσεως καιρός. πῶς δὲ βαπτισθήσεσθε, λέγει, ὕδατος οὐκ ὄντος ἐν τῷ ὑπερῴῳ; ὅτι τὸ κυριώτερον τὸ πνεῦμά ἐστι, δι' οὗ καὶ τὸ ὕδωρ ἐνεργεῖ· ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς κεχρῖσθαι λέγεται, οὐδαμοῦ χρισάμενος ἐλαίῳ, ἀλλὰ πνεῦμα δεξάμενος. ἄλλως δὲ, καὶ ὕδατι βαπτιζομένους αὐτοὺς ἔστιν εὑρεῖν καὶ ἐν διαφόροις καιροῖς. ἐφ' ἡμῶν μὲν γὰρ ἀμφότερα γίνεται ὑφ' ἓν, τότε δὲ διεσπασμένως. πρῶτα γὰρ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Ἰωάννου ἐβαπτίσθησαν. καὶ μὴ θαυμάσῃς. εἰ γὰρ πόρναι καὶ τελῶναι ἐπὶ τὸ βάπτισμα ᾔεσαν ἐκεῖνο, πολλῷ μᾶλλον οἱ μετὰ ταῦτα βαπτίζεσθαι μέλλοντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος. εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν ἐν ἐπαγγελίαις ἀεὶ τὸ πρᾶγμα (καὶ γὰρ ἤδη πολλὰ περὶ αὐτοῦ διελέχθη) μηδὲ νομίσωσιν αὐτὸ ἐνέργειαν εἶναι ἀνυπόστατον, ἀπάγων αὐτοὺς τῆς τοιαύτης ὑπονοίας, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας φησί. καὶ οὐκ ἐδήλωσε πότε, ἵνα ἀεὶ γρηγορῶσιν· ἀλλ' ὅτι μὲν ἐγγὺς ἔσται, εἶπεν, ἵνα μὴ ἐκλυθῶσι· πότε δὲ, οὐκ ἔτι προσέθηκεν, ἵνα ἀεὶ νήφωσιν. οὐ τούτῳ δὲ μόνον αὐτοὺς πιστοῦται, τῇ ταχύτητι λέγω τοῦ καιροῦ· ἀλλὰ καὶ τῷ λέγειν, τὴν ἐπαγγελίαν ἣν ἠκούσατέ μου. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· οὐ νῦν ὑμῖν εἶπον, φησι, μόνον, ἀλλὰ καὶ ἤδη ἐπηγγειλάμην, ἃ ποιήσω πάντως. τί τοίνυν θαυμάζεις, εἰ τὴν ἡμέραν τῆς συντελείας μὴ λέγει, ὅπουγε ταύτην τὴν οὕτως ἐγγὺς οὖσαν οὐκ ἠθέλησε ποιῆσαι κατάδηλον; καὶ μάλα εἰκότως· ἵν' ἀεὶ ἐγρηγορότες ὦσι καὶ ἐν προσδοκίᾳ καὶ μερίμνῃ. οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι χάριτος ἀπολαῦσαι μὴ νήφοντα. ἢ οὐχ ὁρᾷς τί φησι καὶ Ἡλίας πρὸς τὸν μαθητήν; Ἐὰν ἴδῃς με ἀναλαμβανόμενον, ἔσται σοι οὕτω· τουτέστι, γενήσεταί σοι τοῦτο ὃ αἰτεῖς. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πανταχοῦ τοῖς προσιοῦσιν ἔλεγε· Πιστεύεις; ἐὰν γὰρ μὴ οἰκειωθῶμεν πρὸς τὸ διδόμενον, οὐδὲ τῆς εὐεργεσίας σφόδρα αἰσθανόμεθα. οὕτω καὶ ἐπὶ Παύλου· οὐκ εὐθέως ἡ χάρις ἦλθεν· ἀλλὰ τρεῖς ἡμέραι ἐγένοντο μεταξὺ, ἐν αἷς ἦν τυφλὸς, ὑπὸ τοῦ φόβου τηκόμενος καὶ παρασκευαζόμενος. καθάπερ γὰρ οἱ τὴν ἁλουργίδα βάπτοντες, πρότερον ἑτέροις τισὶ τὸ δεχόμενον τὴν βαφὴν παρασκευάζουσιν, ἵνα μὴ ἐξίτηλον γένηται τὸ ἄνθος· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, πρότερον μεμεριμνημένην κατασκευάζει τὴν ψυχὴν ὁ Θεὸς, καὶ τότε τὴν χάριν ἐκχεῖ. διὰ τοῦτο καὶ οὐκ εὐθέως τὸ πνεῦμα ἔπεμψεν, ἀλλ' ἐν τῇ πεντηκοστῇ. Εἰ δὲ λέγοι τις, τίνος ἕνεκεν καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ βαπτιζόμεθα; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι ἡ μὲν χάρις ἡ αὐτὴ καὶ τότε, καὶ νῦν· ἡ δὲ διάνοια ὑψηλοτέρα γίνεται νῦν νηστείᾳ παρασκευαζομένη. καὶ ὁ τῆς πεντηκοστῆς δὲ καιρὸς ἔχει τινὰ λόγον οὐκ ἀπεικότα. τίνα δὴ τοῦτον; ἀρχῆθεν ταῦτα ἐνόμισαν οἱ πατέρες εἶναι χαλινὸν ἐπιθυμίας πονηρᾶς καὶ μεγάλην διδασκαλίαν τὸ βάπτισμα εἰς τὸ καὶ ἐν καιρῷ τρυφῆς σωφρονεῖν. καθάπερ οὖν αὐτῷ συναλιζόμενοι τῷ Χριστῷ καὶ τραπέζης κοινωνοῦντες, μηδὲν ἁπλῶς πράττωμεν, ἀλλ' ἐν νηστείαις καὶ εὐχαῖς καὶ σωφροσύνῃ πολλῇ διάγωμεν. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἀρχὴν μέλλων ὠνεῖσθαί τις βιωτικὴν, παρασκευάζει ἑαυτὸν ἅπαντα τὸν βίον. καὶ ἵνα τύχῃ τινὸς ἀξιώματος, καὶ χρήματα ἀναλίσκει, καὶ χρόνον δαπανᾷ, καὶ μυρίους ὑπομένει πόνους· τίνος ἂν εἴημεν ἡμεῖς ἄξιοι μετὰ τοσαύτης ῥαθυμίας τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν προσιόντες, καὶ οὔτε πρὶν ἢ λαβεῖν σπουδάζοντες, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ῥαθυμοῦντες; διὰ γὰρ τοῦτο μετὰ τὸ λαβεῖν ῥαθυμοῦμεν, ἐπειδὴ πρὶν ἢ λαβεῖν οὐκ ἐγρηγόρειμεν. διὰ τοῦτο πολλοὶ μετὰ τὸ λαβεῖν εὐθέως ἐπὶ τὸν πρότερον ἐπανῆλθον ἔμετον, καὶ χείρους ἐγένοντο, καὶ χαλεπωτέραν ἐπεσπάσαντο κόλασιν, τῶν μὲν προτέρων ἀπαλλαγέντες ἁμαρτημάτων, ταύτῃ δὲ μειζόνως τὴν κρίσιν παροξυνάντες, ὅτι τοσαύτης ἀπαλλαγέντες ἀρρωστίας, οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν. ἀλλ' ἔπαθον ὅπερ ἠπείλησε τῷ παραλυτικῷ ὁ Χριστὸς λέγων· Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται· καὶ ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων δὲ προὔλεγεν, ὅτι τὰ ἀνήκεστα πείσονται ἀγνωμονοῦντες. Εἰ γὰρ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, φησιν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον. ὥστε διπλᾶ καὶ τετραπλᾶ τὰ

δ. Βασ. β. ι.
Πράξ. η. θ.
Ἰωαν. ε. ιδ.
Ἰωαν. ιε. κβ.

μετὰ ταῦτα ἁμαρτήματα γένηται. πῶς; ὅτι μετὰ τὴν τιμὴν ἀγνώμονες ἐγινόμεθα καὶ πονηροί. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἡμῖν βοηθεῖ λοιπὸν τὸ λουτρὸν εἰς τὸ πραοτέρας τυχεῖν τιμωρίας. σκόπει δέ· ἔχει τις ἁμαρτήματα χαλεπά, ἢ φονεύσας, ἢ μοιχεύσας, ἢ ἕτερόν τι [χαλεπώτερον] ἐργασάμενος· ἀφέθη διὰ τοῦ λουτροῦ ταῦτα. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἁμάρτημα καὶ ἀσέβημα, ὅπερ οὐκ εἴκει καὶ παραχωρεῖ τῇ δωρεᾷ. θεία γάρ ἐστιν ἡ χάρις. πάλιν ἐμοίχευσέ (5) τις καὶ ἐφόνευσεν. ἡ μὲν προτέρα μοιχεία λέλυται, καὶ ὁ φόνος ἐκεῖνος συγκεχώρηται καὶ οὐκ ἀνακαλεῖται (ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ) ὑπὲρ δὲ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα τοσαύτην δίδωσι δίκην, ὅσην ἂν εἰ καὶ ἐκεῖνα ἀνεκλήθη, καὶ πολλῷ χείρονα. οὐκέτι γὰρ ἁπλοῦν ἐστι τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ διπλοῦν καὶ τριπλοῦν. ὅτι δὲ μείζων τούτων τῶν ἁμαρτημάτων ἡ δίκη, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος. Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χω- (10) ρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;

Ρωμ. ια. κθ.

Εβρ. ι. κη.

ΗΘΙΚΟΝ

Τάχα πολλοὺς ἀπετρέψαμεν νῦν λαβεῖν τὸ βάπτισμα. ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ταῦτα εἰρήκαμεν, ἀλλ' ἵνα λαβόντες μένωσιν ἐν σωφροσύνῃ καὶ ἐπιεικείᾳ πολλῇ. ἀλλὰ δέδοικα, (15) φησίν. εἰ ἐδεδοίκεις, ἔλαβες ἂν καὶ ἐφύλαξας. ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὔπω τοῦτο οὐ λαμβάνω, φησί, διὰ τὸ φοβεῖσθαι. σὺ δὲ οὕτως ἀπελθεῖν οὐ δέδοικας; ἀλλὰ φιλάνθρωπός ἐστι, φησιν, ὁ Θεός. οὐκοῦν λάβε τὸ βάπτισμα. φιλάνθρωπος γάρ ἐστι καὶ βοηθεῖ. σὺ δὲ, ἔνθα μὲν ἂν δέῃ σπουδάσαι, οὐ προβάλλῃ τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην· ἔνθα δ' ἂν θέλῃς ἀναβαλέσθαι, τότε αὐτῆς μέμνησαι. καίτοι τότε καιρὸν ἂν ἔχοι ἡ φιλανθρωπία αὕτη, καὶ μᾶλ- (20) λον αὐτῆς ἐπιτευξόμεθα, ὅταν καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν. ὁ μὲν γὰρ τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίψας, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτάνων οἷα εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα, μετανοῶν τεύξεται φιλανθρωπίας· ὁ δὲ ὥσπερ σοφιζόμενος τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἀπελθὼν ἄμοιρος τῆς χάριτος, ἀπαραίτητον ἕξει τὴν τιμωρίαν. τί δὲ τοιαῦτα κατὰ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας προβάλλῃ; ἀμήχανον γὰρ, ἀμήχανον, ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸν τοιαύταις ἐλπίσιν ἀναβαλ- (25) λόμενον ἐργάσασθαί τι γενναῖον καὶ ἀγαθόν. σὺ δὲ ἀνθ' ὅτου τοσοῦτον φόβον ἀναδέχῃ, καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος προβάλλῃ; διὰ τί μὴ μεταβάλλεις τὸν φόβον τοῦτον εἰς πόνον καὶ σπουδὴν, καὶ ἔσῃ μέγας καὶ θαυμαστός; τί βέλτιον; φοβεῖσθαι, ἢ πονεῖν; εἴ τίς σε ἐκάθισεν ἐν οἴκῳ πεποιηκότι ἀργυρώματα, εἰπὼν, ὅτι προσδόκα ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν πεσεῖσθαι τὴν ὀροφὴν σαθρὰν οὖσαν (ἴσως μὲν γὰρ πεσεῖται, ἴσως δὲ οὐ πεσεῖται) εἰ δὲ μὴ τοῦτο θέλεις, ἐρ- (30) γάζου, καὶ τὸν ἀσφαλέστερον οἴκει θάλαμον, τί ἂν εἵλου μᾶλλον; τὴν ἀργίαν ἐκείνην μετὰ τοῦ φόβου, ἢ τὴν ἐργασίαν ταύτην μετὰ τοῦ θαρρεῖν; οὐκοῦν οὕτω καὶ νῦν ποίει. τὸ μὲν γὰρ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος, καθάπερ οἶκός τίς ἐστι σαθρὸς, ἀεὶ πεσεῖν ἀπειλῶν· ἡ δὲ ἐργασία αὕτη πόνον ἔχουσα, τὸ ἀσφαλὲς ἐγγυᾶται. μὴ γένοιτο μὲν οὖν ἡμᾶς ἐμπεσεῖν εἰς ἀνάγκην τοσαύτην, ὥστε ἁμαρτάνειν μετὰ τὸ λουτρόν· πλὴν εἰ καὶ γένοιτό τι τοιοῦτον, μηδὲ οὕτως (35) ἀπογνῶμεν. φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ πολλὰς ἡμῖν δέδωκεν ὁδοὺς ἀφέσεως καὶ μετὰ ταῦτα. πλὴν ὥσπερ οἱ μετὰ τὸ λουτρὸν ἁμαρτάνοντες, τῶν κατηχουμένων κατὰ τοῦτο μᾶλλον κολάζονται· οὕτως * οἱ εἰδότες ὅτι μετανοίας ἐστὶ φάρμακα, καὶ μὴ θέλοντες αὐτοῖς κεχρῆσθαι, χαλεπώτερα ὑποστήσονται. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιτείνηται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, τοσούτῳ καὶ ἡ κόλασις αὔξεται, ἐὰν μὴ εἰς δέον τῇ φιλανθρωπίᾳ χρησώμεθα. τί λέγεις, (40) ἄνθρωπε; μεστὸς ὢν κακῶν τοσούτων καὶ ἀπεγνωσμένος, ἀθρόον ἐγένου φίλος, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνεβιβάσθης, οὐκ ἐξ οἰκείων πόνων, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανῆλθες ἀσχημοσύνην, καὶ δέον κολασθῆναι χαλεπῶς· ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀπεστράφη, ἀλλ' ἔδωκε μυρίας ἀφορμὰς σωτηρίας, δι' ὧν ἔσῃ φίλος. καὶ ὁ μὲν Θεὸς ταῦ-

χ. ἀλλ'

* πάλιν

τα,

τα, σὺ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐθέλεις ποιεῖν; καὶ ποίας ἄξιος ἔσῃ συγγνώμης λοιπόν; πῶς δὲ οὐκ εἰκότως Ἕλληνές σε γελάσονται καθάπερ κηφῆνά τινα [ζῶντα εἰκῇ καὶ μάτην;] εἰ γὰρ δυνατή, φησιν, ἡ παρ' ὑμῖν φιλοσοφία, δείξατε τί βούλεται τῶν ἀμυήτων τὸ πλῆθος; καλὰ τὰ μυστήρια καὶ ποθεινά· ἀλλ' οὐδεὶς ψυχορραγῶν λουτρὸν λαμβανέτω. οὐ γὰρ ἐκεῖνος τῶν μυστηρίων ὁ καιρός, ἀλλὰ τῶν διαθηκῶν· μυστηρίων δὲ καιρός, ὑγεία φρενῶν, καὶ σωφρονοῦσα ψυχῆς. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ διαθήκας οὐκ ἄν τις ἕλοιτο οὕτω διακείμενος γράψαι· κἂν γράψῃ δέ, δίδωσι τοῖς μετὰ ταῦτα λαβεῖν (διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ προστάττουσι ταυτὶ τὰ ῥήματα λέγοντες· ὅτι ζῶν καὶ φρονῶν καὶ ὑγιαίνων ἐπισκήπτω περὶ τῶν ἐμαυτοῦ) πῶς ἄν τις ἐξεστηκὼς δυνηθείη μετὰ ἀκριβείας μυσταγωγεῖσθαι; εἰ γὰρ περὶ βιωτικῶν πραγμάτων βουλευόμενος οὐκ ἂν ἐπιτρέψειεν ὁ τῶν ἔξωθεν νόμος τῷ μὴ σφόδρα ὑγιαίνοντι διατάττεσθαι, καὶ ταῦτα ἐν τοῖς αὐτοῦ μέλλοντι νομοθετεῖν, πῶς περὶ βασιλείας οὐρανῶν μυηθείων, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, δυνήσῃ σαφῶς πάντα μαθεῖν, πολλάκις καὶ παραπλὴξ ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας γινόμενος; πότε δὲ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα πρὸς τὸν Χριστὸν ἐρεῖς, συντασσόμενος αὐτῷ, μέλλων ἀποπηδᾶν; καὶ γὰρ καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων ἐπιδείκνυσθαι χρὴ τὴν εὔνοιαν. σὺ δὲ ταὐτὸν ποιεῖς, οἷον ἂν εἴ τις ἀπογράφεσθαι βούλοιτο στρατιώτης, τοῦ πολέμου λύεσθαι μέλλοντος· ἢ ἀθλητὴς ἀποδύεσθαι, τοῦ θεάτρου λοιπὸν ἀνασάντος. καὶ γὰρ ὅπλα διὰ τοῦτο λαμβάνεις, οὐχ ἵνα εὐθέως ἀποπηδήσῃς, ἀλλ' ἵνα λαβὼν κατὰ τοῦ ἐναντίου τρόπαιον στήσῃς. εἰ δὲ μή ἐστι παρὰ καιρὸν νῦν, μηδεὶς νομιζέτω ἄκαιρον εἶναι τὸν περὶ τούτων λόγον. διὰ γὰρ τοῦτο δάκνομαι, ὅτι καιρὸν παρατηρεῖτε ἐν τοῖς τοιούτοις. καίτοιγε ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος, καὶ βάρβαρος ὢν καὶ ὁδοιπορῶν, καὶ ἐν μέσῃ λεωφόρῳ ὤν, καιρὸν οὐκ ἐζήτησεν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ταῦτα μεταξὺ δεσμωτῶν ὤν, καὶ τὸν διδάσκαλον μεμαστιγωμένον καὶ δεδεμένον ὁρῶν, καὶ τέως αὐτὸν μέλλων ἔνδον ἔχειν. ἐνταῦθα δὲ οὐ δεσμωτήριον οἰκοῦντες, οὐδὲ ἐν ὁδοῖς ὄντες, ἀναβάλλονταί πολλοὶ πρὸς ἐσχάτας ἀναπνοάς. εἰ μὲν οὖν ἔτι ἀμφιβάλλεις, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Χριστός, ἔξω στῆθι, καὶ μηδὲ θείων ἄκουε λόγων, μηδὲ ἐν τοῖς κατηχουμένοις ἀρίθμει σαυτόν· εἰ δὲ θαρρεῖς, καὶ οἶδας τοῦτο σαφῶς, τί μέλλεις; τί δὲ ἀναδύῃ καὶ ὀκνεῖς; δέδοικα μὴ ἁμάρτω, φησί. τὸ δὲ χαλεπώτερον οὐ δέδοικας, μὴ μετὰ φορτίων τοσούτων ἀπέλθῃς ἐκεῖ; οὐδὲ γάρ ἐστιν ἴσον χάριτος προκειμένης μὴ τυχεῖν, καὶ κατορθοῦν ἐπιχειροῦντα ἀποτυχεῖν. ἂν γάρ τις ἐγκαλῇ, τίνος ἕνεκεν οὐ προσῆλθες, τί ἐρεῖς; ἐκεῖ μὲν γὰρ τάχα τὸ φορτικὸν ἔχεις εἰπεῖν καὶ τῶν προσταγμάτων, καὶ τῆς ἀρετῆς· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. χάρις γάρ ἐστι δωρεὰν παρεχομένη τὴν ἐλευθερίαν. ἀλλὰ δέδοικας μὴ ἁμάρτῃς; ταῦτα μετὰ τὸ βάπτισμα λέγε· * τότε ἔχε τὸν φόβον, ὥστε φυλάξαι τὴν παρρησίαν, ἣν ἔλαβες, οὐχ ὥστε μὴ λαβεῖν δωρεὰν τοιαύτην. νῦν δὲ πρὸ μὲν τοῦ βαπτίσματος εὐλαβὴς σύ· μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ῥᾴθυμος. ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἀναμένεις τῆς πεντηκοστῆς; τίνος ἕνεκεν; μὴ γὰρ ἔχει τι πλέον ἐκεῖνος ὁ καιρός; οἱ γοῦν ἀπόστολοι οὐκ ἐν τῷ πάσχα κατηξιώθησαν τῆς χάριτος, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· καὶ οἱ τρισχίλιοι, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι ὅτε ἐβαπτίσθησαν, πάσχα οὐκ ἦν καιρός· καὶ ὁ Κορνήλιος, καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἕτεροι πλείους. μὴ τοίνυν καιρὸν ἀναμένωμεν, μήποτε μέλλοντες καὶ ἀναβαλλόμενοι ἀπέλθωμεν κενοὶ καὶ ἔρημοι τοσούτων ἀγαθῶν. πῶς, οἴεσθε, ὀδυνῶμαι, ὅταν ἀκούσω ὅτι ἀμύητός τις ἀπηνέχθη ἐντεῦθεν, τὰς ἀφορήτους ἐννοῶν κολάσεις ἐκείνας, τὴν ἀπαραίτητον τιμωρίαν; πῶς δάκνομαι πάλιν, ὅταν ἑτέρους ἴδω πρὸς τὰς ἐσχάτας φθάνοντας ἀναπνοάς, καὶ μηδὲ ἐντεῦθεν σωφρονιζομένους; διά τοι τοῦτο πολλὰ τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀνάξια γίνεται. δέον γὰρ εὐφραίνεσθαι καὶ χορεύειν καὶ χαίρειν καὶ στεφανοῦσθαι ἑτέρου μυσταγωγουμένου, ὅταν ἀκούσῃ τοῦ κάμνοντος ἡ γυνή, ὅτι τοῦτο ἐπέσκηψεν ὁ ἰατρός, ὡς ἐπὶ κακῷ τινι κατακόπτεται, καὶ θρηνεῖ*, καὶ κωκυτοὶ καὶ οἰμωγαὶ πανταχοῦ τῆς οἰκίας, ὡς ἐπὶ καταδίκων τὴν ἐσχάτην ἀπα-

Πραξ. η. κζ.
Πραξ. ις. κθ.
Πραξ. β. μα.
Πραξ. ι. μη.

γενομένων οὐδέν. καὶ ἐκεῖνος δὲ πάλιν τότε ὀδυνᾶται πλέον· κἂν ἀνενέγκῃ ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας, χαλεπώτερον ἀλγεῖ ὡς ἐπηρεασθείς. ἐπειδὴ γὰρ οὐ παρεσκεύασε πρὸς ἀρετὴν, ὀκνεῖ λοιπὸν καὶ ἀναδύεται πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοὺς μετὰ ταῦτα. ὁρᾷς οἷα ὁ διάβολος κατασκευάζει μηχανήματα; ὅσην τὴν αἰσχύνην; ὅσον τὸν γέλωτα; ἀπαλλαγῶμεν τοίνυν τούτου τοῦ γέλωτος, ζήσωμεν ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε. διὰ τοῦτο ἔδωκε τὸ βάπτισμα, οὐχ ἵνα λαβόντες 5
ἀπέλθωμεν, ἀλλ' ἵνα ἐπιζήσαντες καρποὺς ἐπιδειξώμεθα. πῶς ἐρεῖς, "καρποφόρει, τῷ ἀπιόντι, τῷ ἐκκοπέντι; οὐκ ἤκουσας, ὅτι ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη;
πῶς οὖν τὰ ἐναντία γέγονε; καὶ γὰρ ἡ γυνὴ παρέστηκε πενθοῦσα, ὅτε χαίρειν ἔδει· τὰ τέκνα ὀδυρόμενα, ὅτε συνήδεσθαι ἐχρῆν· αὐτὸς ὁ κείμενος ἐσκυθρωπασμένος, θορύβου γέμων καὶ ταραχῆς, ὅτε πανηγυρίζειν ἔδει· ἀθυμίας πεπληρωμένος πολλῆς, διὰ τὴν ὀρφανίαν τῶν τέκνων, 10
διὰ τὴν χηρείαν τῆς γυναικὸς, διὰ τὴν ἐρημίαν τῆς οἰκίας. οὕτω τις προσέρχεται μυστηρίοις, εἰπέ μοι; οὕτως ἀπολαύει τραπέζης ἱερᾶς; ταῦτα ἀνεκτά; κἂν μὲν βασιλεὺς πέμψῃ γράμματα, τοὺς ἐν δεσμωτηρίῳ λύων, ἀφροσύνη καὶ χαρά· ὁ δὲ Θεὸς καταπέμπει τὸ πνεῦμα ἐξ οὐρανῶν, οὐχὶ ἐλλείμματα χρημάτων, ἀλλ' ὁλόκληρα ἁμαρτήματα συγχωρῶν· καὶ πάντες θρηνεῖτε καὶ ὀδύρεσθε; τίς ἡ ἀνωμαλία αὕτη; οὔπω γὰρ λέγω, ὅτι καὶ νεκροῖς ἐπε- 15
χύθη ὕδωρ, καὶ τὰ ἅγια ἐρρίφη εἰς γῆν· ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς τούτων αἴτιοι, ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες. διὸ παρακαλῶ πάντας ἀφέντας συστρέψαι ἑαυτοὺς, καὶ προσιέναι τῷ βαπτίσματι μετὰ προθυμίας ἁπάσης, ἵνα καὶ ἐν τῷ παρόντι πολλὴν ἐπιδειξάμενοι σπουδὴν, τῆς μελλούσης τύχωμεν παρρησίας· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. 20
Ἀμήν.

Λογ. β. 6 ΟΙ ΜΕΝ ΟΥΝ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΕΣ ΕΠΗΡΩΤΩΝ αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραήλ; 25

Ὅταν τι μέλλωσιν ἐρωτᾷν οἱ μαθηταὶ, ὁμοῦ προσέρχονται. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα τῷ πλήθει δυσωπήσωσιν. ᾔδεισαν γὰρ, ὅτι τὸ πρώην παρ' αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι Οὐδεὶς οἶδε τὴν ἡμέραν, διαπτυσσομένου ἦν, οὐκ ἀγνοοῦντος, ἀλλ' ἀναβαλλομένου τὴν ἀπόκρισιν. ὅθεν πάλιν προσ- 30
έρχονται καὶ ἐρωτῶσιν. οὐ γὰρ ἂν, εἰ γε οὕτως ἦσαν πεπεισμένοι, ἠρώτησαν. ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν ὅτι πνεῦμα μέλλουσι λαμβάνειν, ὡς ἄξιοι λοιπὸν ὄντες ἤθελον μαθεῖν, καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἦσαν ἕτοιμοι. οὐ γὰρ ἐβούλοντο καθεῖναι ἑαυτοὺς εἰς κινδύνους, ἀλλὰ ἀναπνεῦσαι. οὐ γὰρ μικρὰ ἦν τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἐπεκρεμάσθη. "οὐδὲν οὖν αὐτῷ περὶ τοῦ πνεύματος εἰπόντες, 35
ἐρωτῶσι λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραήλ; καὶ οὐκ εἶπον, πότε· ἀλλὰ, εἰ νῦν, φησίν· οὕτως ἐπεθύμουν τῆς ἡμέρας. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ οὐδὲ πεπληροφορῆσθαί πως αὐτοῖς, τίς ποτε ἦν ἡ βασιλεία. οὔπω γὰρ ἦν τὸ πνεῦμα διδάξαν αὐτούς. καὶ οὐκ εἶπον, πότε ταῦτα ἔσται· ἀλλὰ μετὰ πλείονος τιμῆς προσίασι λέγοντες· εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν ὡς ἤδη ἐκπεπληρωκέναι ἐκεῖνοι 40
γὰρ ἔτι περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπέκειντο. οὐδὲ γὰρ οὐδέπω γεγόνεισαν βελτίους*. οὕτω λοιπὸν οὔτοι μείζονα περὶ αὐτοῦ ἐφαντάζοντο. ἐπεὶ οὖν "ἀνήχθησαν, καὶ αὐτὸς "ἀνηγμένως αὐτοῖς διαλέγεται. οὐκέτι γὰρ λέγει πρὸς αὐτοὺς, ὅτι Οὐδὲ ὁ υἱὸς οἶδε τὴν ἡμέραν· ἀλλὰ τί;

7 Οὐχ

Marginal notes: Γαλ. ε. κβ. — Ματθ. κδ. λς — Μαρκ. ιγ. λβ.

7 Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

Μείζονα αἰτεῖτε, φησί· καὶ μὴν ἤδη ἔμαθον καὶ ἃ πολλῷ μείζονα ἦν. καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο ἀκριβῶς, ὅρα πόσα ἀπαριθμοῦμαι. τί γὰρ μεῖζον, εἰπέ μοι, τοῦ μαθεῖν αὐτοὺς ἅπερ ἔμαθον; ἔμαθον γοῦν ὅτι υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ υἱὸν ἔχει ὁ Θεὸς ὁμότιμον· ἔμαθον ὅτι ἀνάστασις ἔσται, ἔμαθον ὅτι ἀνελθὼν ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός· τὸ τούτου φρικωδέστερον ἔμαθον, ὅτι σὰρξ ἄνω κάθηται, καὶ προσκυνεῖται ὑπὸ ἀγγέλων· ἔμαθον ὅτι ἥξει πάλιν κρῖναι πάντα τὸν κόσμον· ἔμαθον ὅτι μέλλουσι καθεδεῖσθαι καὶ αὐτοί ποτε κριταὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ· ἔμαθον ὅτι Ἰουδαῖοι ἐκβάλλονται, τὰ δὲ ἔθνη ἀντεισέρχονται. τὸ δὲ ταῦτα εἰδέναι ὅτι ἔσται, μέγα· τὸ δὲ μαθεῖν, ὅτι βασιλεύσει τις, ἢ πότε, οὐδὲν μέγα. ἔμαθε Παῦλος ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· τὰ περὶ τοῦ κόσμου ἅπαντα ἔμαθε. τί μαθεῖν δυσκολώτερον, τὴν ἀρχήν, ἢ τὸ τέλος; ἄδηλον ὅτι τὸ πρῶτον. οὐκοῦν τοῦτο Μωϋσῆς ἔμαθε, καὶ πότε, καὶ περὶ πόσων χρόνων, καὶ ἀριθμεῖ τὰ ἔτη. τοῦτο καὶ * Σολομῶν, διὸ καὶ ἔλεγε, Μνημονεύσω τὰ ἀπ' αἰῶνος. ὅτι τοίνυν ἐγγύς ἐστιν, ἴσασι μετὰ ταῦτα καὶ οὗτοι, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος λέγων· Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλὰ τότε οὐκ ἔγνωσαν, καίτοι λαβόντες τεκμήρια. δηλοῖ, ὥσπερ εἶπον, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας, ἀγρυπνεῖν αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ οὐκ ἐδήλωσε φανερῶς· οὕτω καὶ νῦν ποιεῖ. ἄλλως δέ, καὶ ἐκεῖνοι οὐ περὶ τῆς καθόλου αὐτὸν ἠρώτων συντελείας, ἀλλ' εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ ἔλεγον, καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτοῖς ἐξεκάλυψε. καὶ περὶ τούτου τοῦτο ἠρώτων· ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἐκεῖ ἀπεκρίνατο σφοδρότερον, ἀπάγων αὐτοὺς τοῦ νομίζειν τὴν ἀπαλλαγὴν εἶναι πλησίον, καὶ ἐμβάλλων εἰς τοὺς κινδύνους· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἡμερώτερον. ἵνα γὰρ μὴ δοκῶσιν ὑβρίζεσθαι, μηδὲ προφάσεις εἶναι ταῦτα, ἄκουσον, τί φησιν. εὐθέως αὐτοῖς δίδωσιν, ἐφ' ᾧ ἐχάρησαν. ἐπήγαγε γοῦν·

8 Ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

Εἶτα, ἵνα μὴ πάλιν αὐτὸν ἐρωτήσωσιν, εὐθέως ἀνελήφθη. καθάπερ ὅτε ἐκεῖ τῷ φόβῳ αὐτοὺς ἐσκότωσε, καὶ τῷ εἰπεῖν, οὐκ οἶδα· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τῷ ἀναληφθῆναι. καὶ γὰρ πολλὴν τοῦ πράγματος εἶχον τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ οὐκ ἂν ἀπέστησαν, καὶ σφόδρα ἀναγκαῖον ἦν αὐτοὺς μὴ μαθεῖν. εἰπὲ γάρ μοι· τί μᾶλλον ἀπιστοῦσιν Ἕλληνες; ὅτι συντέλεια ἔσται, ἢ ὅτι ὁ Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἐκ παρθένου προῆλθε μήτρας, καὶ μετὰ ταῦτα ὤφθη ἀνθρώποις; ἆρ' οὐχὶ τοῦτο; πάντως καὶ συνέρχεται. ἀλλὰ γὰρ αἰσχύνομαι συνεχῶς ὑπὲρ τούτου λέγων, ὡς περὶ πράγματός τινος ἀμφιβόλου. εἶτα πάλιν ἵνα μὴ εἴπωσι, διατί ἐπαίρεις τὸ πρᾶγμα; οὓς ὁ πατήρ, φησιν, ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. καὶ μὴν μία πατρὸς καὶ αὐτοῦ ἐξουσία, ὡς ὅταν λέγῃ· ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκρούς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. εἰ ἔνθα ἐργάσασθαι δεῖ, μετὰ τῆς αὐτῆς αὐτῷ παρέπεται ἐξουσίας· ἔνθα εἰδέναι χρή, οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς οἶδας ἐξουσίας; καὶ μὴν τοῦ μαθεῖν τὴν ἡμέραν πολλῷ μεῖζον τὸ νεκροὺς ἐγείρειν· εἰ δὲ μεῖζον μετ' ἐξουσίας ποιεῖ, οὐ πολλῷ μᾶλλον τὸ ἕτερον; ἀλλ' ὥσπερ ὅταν ἴδωμεν παιδίον ἀποκλαιόμενον, καὶ συνεχῶς βουλόμενόν τι λαβεῖν παρ' ἡμῶν οὐκ ἀναγκαῖον αὐτῷ, μᾶλλον ἀποκρύψαντες γυμνὰς δείκνυμεν τὰς χεῖρας, λέγοντες, ἰδοὺ οὐκ ἔχομεν· οὕτω καὶ αὐτὸς τοῖς ἀποστόλοις πεποίηκεν. ἀλλ' ὥσπερ τὸ παιδίον ἐκεῖνο, καὶ μὴ δεικνυόντων ἡμῶν ἐπίκειται κλαῖον, εἰδὸς ὅτι ἐξηπάτηται· εἶτα ἀφέντες ἄπιμεν λέγοντες· καλεῖ με ὁ δεῖνα, καὶ ἕτερόν τι ἀντ' αὐτοῦ δίδομεν, βουλόμενοι αὐτὸ ἀπαγαγεῖν τῆς προαιρέσεως, καὶ θαυμάζοντες ἐκεῖνο ἀντὶ τούτου, καὶ δόντες ἀποπηδῶμεν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. ἐζήτουν ἐκεῖνοι λαβεῖν· ἔφη μὴ ἔχειν, καὶ πρῶτον ἐφόβησεν. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐζήτουν, ἔφη πάλιν μὴ ἔχειν· πλὴν οὐ φοβεῖ νῦν, ἀλλὰ μετὰ τὸ δεῖξαι τοῦτο ὃ πεποίηκε, λέγει καὶ εὐπρόσωπον ἀφορμήν·

Ιωαν. ε. ιθ. καὶ κβ. Ματθ. ιζ. θ. Λυκ. κϛ. ξθ. Μαρκ. ιϛ. ιθ. Αποκ. ε. ιβ. Ματθ. ιϛ. κζ. Λυκ. κα. κζ. Ματθ. ιθ. κη. Λυκ. ιδ. ιη. β. Κορ. ιβ. δ. Φιλιπ. δ. ε. Ιωαν. α. κα.

ὅτι ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. τί οὖν; σὺ οὐκ οἶδας τὰ τοῦ πατρός; ἀλλ' αὐτὸν μὲν γινώσκεις· τὰ δὲ αὐτοῦ οὐκέτι; αὐτὸς εἶπας, Οὐδεὶς γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καί, Τὸ μὲν πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ· σὺ δὲ τοῦτο οὐκ οἶδας; ἄπαγε. οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπτεύσωμεν τοῦτο εἴρηκεν, ἀλλ' ἀγνοεῖν προσποιεῖται, τῆς ἀκαίρου ζητήσεως ἀπάγων αὐτούς. ἐφοβήθησαν οὖν ἐρωτῆσαι πάλιν, ἵνα μὴ ἀκούσωσι· καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; πολλῷ γὰρ μᾶλλον αὐτὸν ἐφοβοῦντο νῦν, ἢ τὸ πρότερον. ἀλλὰ λήψεσθε, φησι, δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ, οὐ πρὸς ἃ ἠρώτησαν ἀπεκρίνατο (διδασκάλου γὰρ τοῦτό ἐστι, μὴ ἃ βούλεται ὁ μαθητής, ἀλλ' ἃ συμφέρει μαθεῖν, διδάσκειν) οὕτω καὶ νῦν, ἃ ἔδει μαθεῖν διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα μὴ ταράττωνται. ἄρα ἔτι ἀσθενεῖς ἦσαν. ὥστε δὲ παρρησιάζεσθαι, ἐπῆρεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, καὶ τὰ φορτικὰ συνεκάλυψεν. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν αὐτοὺς μικρὸν ὕστερον λοιπὸν καταλιμπάνειν, ταῦτα διαλεγόμενος οὐδὲν λέγει λυπηρὸν ἁπλῶς· ἀλλὰ τί; μετ' ἐγκωμίου τὰ λυπηρά φησι, μονονουχὶ λέγων, μὴ φοβηθῆτε· λήψεσθε γὰρ δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, ἔν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· νῦν γε τοὐναντίον βούλεται ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ κηρύσσειν αὐτούς· καὶ ἃ τότε οὐκ εἶπεν, ἐνταῦθα προσέθηκε, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, λέγων. καὶ τὸ πάντων φοβερώτερον εἰπών*, ἵνα μὴ πάλιν αὐτὸν ἐρωτῶσι,

9 Βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Ὁρᾷς ὅτι αὐτοὶ ἐκήρυξαν καὶ ἐπλήρωσαν τὸ εὐαγγέλιον; οὕτως μέγα αὐτοῖς ἐνεχείρισαν. ὅσου δεδοίκατε, φησίν, ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκεῖ κηρύξατε πρότερον, καὶ ὕστερον ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. εἶτα πάλιν τῶν λεχθέντων ἡ πίστις. βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, φησί. βλεπόντων μὲν γὰρ οὐκ ἀνέστη· βλεπόντων δὲ ἐπήρθη· ἐπειδὴ οὐδὲ ἐνταῦθα ἡ ὄψις τὸ πᾶν ἴσχυσε. καὶ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τὸ μὲν τέλος εἶδον, τὴν δὲ ἀρχὴν οὐκ ἔτι· καὶ τῆς ἀναλήψεως τὴν μὲν ἀρχὴν εἶδον, τὸ δὲ τέλος οὐκέτι. περιττὸν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τὴν ἀρχὴν ἰδεῖν, αὐτοῦ τοῦ ταῦτα φθεγγομένου παρόντος, καὶ τοῦ μνήματος δηλοῦντος, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκεῖ. ἀλλὰ τὸ μετὰ τοῦτο λόγῳ ἔδει μαθεῖν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἀρκοῦσιν οἱ ὀφθαλμοὶ δέξασθαι τὸ ὕψος, οὐδὲ παιδεῦσαι πότερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν, ἢ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅρα τί γίνεται. ὅτι μὲν αὐτός ἐστιν ὁ Ἰησοῦς, ᾔδεισαν ἐξ ὧν διελέγετο πρὸς αὐτούς (πόρρωθεν γὰρ οὐκ ἦν ἰδόντας γνῶναι) ὅτι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλαμβάνεται, αὐτοὶ λοιπὸν ἐδίδασκον οἱ ἄγγελοι. ὅρα, πῶς οὐ πάντα πνεύματι, ἀλλὰ καὶ ὄψει γίνεσθαι οἰκονομεῖται. διὰ τί δὲ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν; καὶ τοῦτο τεκμήριον, ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν. οὐ πῦρ, ὡς ἐπὶ Ἠλίου, οὐδὲ ἅρμα πύρινον, ἀλλὰ νεφέλη αὐτὸν ὑπέλαβεν, ὃ τοῦ οὐρανοῦ σύμβολον ἦν, καθὼς ὁ προφήτης φησίν· Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, εἰ καὶ περὶ τοῦ πατρὸς εἴρηται τοῦτο. διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ἐπὶ νεφέλης, ἐν τῷ συμβόλῳ, φησί, τῆς θείας δυνάμεως. οὐδαμοῦ γὰρ ἄλλη τις δύναμις ἐπὶ νεφέλης φαίνεται. ἄκουε γὰρ πάλιν τί φησιν ὁ προφήτης· Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης. περὶ ἀναγκαίου γάρ τινος ἐρωτήσεως οὔσης, καὶ προσεχόντων αὐτῶν σφόδρα τοῖς λεγομένοις, καὶ διεγηγερμένων, καὶ οὐ νυσταζόντων τοῦτο γέγονε. καὶ ἐν τῷ ὄρει δὲ νεφέλη δι' αὐτόν, ὅτε Μωϋσῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸν γνόφον· ἀλλ' οὐ δι' ἐκεῖνον ἦν ἡ νεφέλη. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι πορεύομαι μόνον, ἵνα μὴ πάλιν ἀλγήσωσιν· ἀλλ' εἶπεν, ὅτι τὸ πνεῦμα πέμπω. ὅτι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπῄει, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμάνθανον. βαβαί, οἵου θεάματος κατηξιώθησαν;

10 Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν, φησιν, εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, 11 Οἳ καὶ εἶπον· ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Δεικτικῶς ἐχρήσαντο τῇ λέξει, Οὗτος, εἰπόντες, ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς

Marginal references: Λουκ. ι. κβ. — α. Κορ. β. ι. — Ματθ. ι. ε. — δ. Βασ. β. ια. — Ψαλ. ργ. δ. — Ἡσ. ιθ. α. — Ἐξοδ. λγ. θ.

ληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν
οὐρανόν. Πάλιν δὲ ἄγημα φαιδρόν. ἄγγελοι γὰρ τινες εἰς τύπον ἀνθρώπων σχη-
ματισθέντες ἐπέστησαν καί φασιν· ἄνδρες Γαλιλαῖοι. ἀξιόπιστοι λοιπὸν ἐδόκουν ἐκείνοις ἐκ τοῦ
εἰπεῖν, ἄνδρες Γαλιλαῖοι. τί γὰρ ἔδει τέως τὴν πατρίδα μαθεῖν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν; καὶ τῷ
σχήματι δὲ ἐπέστρεψαι, καὶ ἐδήλουν ὅτι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰσι. διὰ τί μὴ ταῦτα αὐτὸς αὐ-
τοῖς λέγει, ἀλλ' οἱ ἄγγελοι; διελέχθη αὐτοῖς προλαβὼν αὐτὸς πάντα, ὥστε ἀναμιμνήσκον-
τες ἦν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγγέλων ἅπερ ἤκουσαν. καὶ οὐκ εἶπεν, ὃν ἐθεάσασθε ἀναληφθέν-
τα, ἀλλὰ πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν· δηλῶν ὅτι ἀνάβασις ἦν ἡ ἀνάληψις· σαρκὸς δὲ τὸ
ἀναληφθῆναι ἐστί. διὰ τοῦτό φησιν, ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλεύσεται. οὐ πεμ-
φθήσεται, ἀλλ' ἐλεύσεται. ποῦ οὖν δὲ ἔλαττον; νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν· καλῶς. αὐ-
τὸς γὰρ ἐπέβη τῆς νεφέλης. διότι ὁ ἀναβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς. ὅρα, τὰ μὲν κατὰ τὴν (Ἐφ. δ. ι.)
ἐκείνων διάνοιαν φθέγγεται, τὰ δὲ ἀξίως τοῦ Θεοῦ. ἐπήρθη λοιπὸν ἡ διάνοια τῶν ἐρώντων.
ἐχαρίσατο αὐτοῖς τῆς δευτέρας παρουσίας οὐ μικρὸν γνώρισμα. τὸ γὰρ, οὕτως ἐλεύσε-
ται, τοῦτο δηλωτικόν ἐστι, μετὰ τοῦ σώματος, ὃ ἐπόθουν ἀκοῦσαι, καὶ ὅτι πάλιν εἰς κρί-
σιν ἥξει οὕτως ἐπὶ νεφέλης. καὶ ἰδοὺ, φησὶν, ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν. διὰ τί εἶ-
πεν, ἄνδρες; ἀκριβῶς γὰρ ἑαυτοὺς ἀπετύπωσαν εἰς ἄνδρας, ὡς μὴ ταραχθῆναι.
οἳ καὶ εἶπον· τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; ἅμα * κολακευόντων ἦν τὰ ῥήμα-
τα, καὶ οὐκ ἐώντων προσδοκᾶν αὐτὸν αὐτοῖς πάλιν εὐθέως. οὗτοι δὲ τὸ μὲν μεῖζον λέγουσι, τὸ δὲ
ἔλαττον οὐκέτι. ὅτι μὲν γὰρ οὕτως ἐλεύσεται, καὶ ὡς ἐξ οὐρανοῦ αὐτὸν χρὴ προσδέξασθαι,
φασί· τὸ δὲ πότε, σιγῶσι λοιπόν. εἶτα ἀπὸ τῆς θέας ἐκείνης ἐπέστρεψαν αὐτοὺς πρὸς τὸν
αὐτῶν λόγον, ἵνα μὴ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι θεωρεῖν αὐτὸν, νομίσωσιν αὐτὸν μὴ ἀνεληλυθέ-
ναι, ἀλλ' ἐν ᾧ διαλέγονται φθάσειν. εἰ γὰρ πρὸ τούτου ἔλεγον, Ποῦ ὑπάγεις; πολλῷ (Ἰωαν ιγ. λς.)
μᾶλλον καὶ νῦν ἂν εἶποι, Εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, φησὶν, ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ
Ἰσραήλ; οὕτως ἤδεισαν αὐτοῦ τὸ ἥμερον, ὅτι καὶ μετὰ τὸ παθεῖν ἐρωτῶσιν αὐτὸν, εἰ ἀποκαθι-
στάνεις; καὶ μὴν πρότερον εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι Μελλήσετε ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· (Μαρκ. ιγ. ζ.)
ἀλλ' οὔπω δὲ τέλος, οὐδὲ τὰ Ἱεροσόλυμα ἁλώσεται. νῦν δὲ περὶ βασιλείας ἐρωτῶσιν, οὐ
περὶ συντελείας. ἄλλως δὲ, οὐδὲ μακρὸν λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνει λόγον μετὰ τὴν
ἀνάστασιν. ὡς δὲ οὖν καὶ αὐτοὶ εὐδοκιμήσοντες, εἰ τοῦτο γένοιτο, ἐρωτῶσιν. ὅτι μὲν γὰρ οὐκ
ἀποκαθιστάνει, οὐκ ἐδήλωσε. τί γὰρ ἦν τοῦτο ἀναγκαῖον αὐτοὺς μαθεῖν; διὰ γὰρ τοῦτο
δεδοικότες οὐκ ἔτι εἶπον· Τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; ἀλλ', (Ματθ. κδ. γ.)
εἰ τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ ἀποκαθιστάνεις; ἐνόμιζον γὰρ αὐτὴν ἤδη παρεῖναι. αὐτὸς δὲ καὶ
ἐν παραβολαῖς ἔδειξεν, ὅτι οὐκ ἐγγύς· καὶ ἔνθα ἠρώτησαν, καὶ πρὸς αὐτὸ ἀπεκρίνατο, λήψεσθε,
λέγων, δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς. ὅρα, ἐπελθόντος, οὐ πεμ-
φθέντος, εἶπεν, ἵνα τὸ ἰσότιμον δείξῃ. πῶς οὖν, ὦ πνευματομάχε, κτίσμα τολμᾷς εἰπεῖν;
καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, ἠνίξατο τὴν ἀνάληψιν· μᾶλλον δὲ ἃ καὶ ἤδη προσήκουσαν, καὶ νῦν πά-
λιν αὐτοὺς ἀνέμνησεν. ἤδη ἐδείχθη ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθε. νεφέλη καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς (Ψαλ. ϛς. β.)
πόδας αὐτοῦ, φησι. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν, τὸν τοῦ οὐρανοῦ φησι δε-
σπότην. καθάπερ γὰρ βασιλέα δείκνυσι ὄχημα βασιλικόν· οὕτω καὶ ἐπ' αὐτὸν ἐπέμφθη
τὸ ὄχημα τὸ βασιλικὸν, ἵνα μηδὲν φθέγξωνται λυπηρὸν, μηδὲ τὸ αὐτὸ πάθωσιν, ὅπερ ὁ Ἐλισ- (δ. Βασ. β. ιε.)
σαῖος, τοῦ διδασκάλου ἀναληφθέντος, διέῤῥηξας τὸν χιτωνίσκον. καὶ τί φασιν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀνα-
ληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐλεύσεται· καὶ, ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐ-
τοῖς εἰκότως. Ἐπὶ στόματος γὰρ δύο μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. καὶ ταῦτα αὐτὰ (Δευτ. ιζ. ϛ.)
φθέγγονται. καὶ ἐν ἐσθῆτι, φησι, λευκῇ. ὥσπερ ἤδη ἄγγελον εἶδον ἐπὶ τοῦ μνήματος ἐν ἐσθή-
σεσιν ἀστραπτούσαις, καὶ προεῖπεν αὐτῶν καὶ τὴν διάνοιαν· οὕτω καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ

κήρυξ

κῆρυξ ἄγγελος ἦν· εἰ καὶ τὸν προφῆται πολλαχοῦ προεῖπον, ὥσπερ καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως. πανταχοῦ ἄγγελοι γίνονται κήρυκες, ὡς ἐπὶ τῆς γεννήσεως· ὡς πρὸς τὴν Μαρίαν πάλιν· ὡς ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως· μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ἄγγελοι φαίνονται προτρέχοντες. Εἰπόντες δέ, Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν· ἵνα μὴ αὐτὸν ἐξαπορήσωσιν, ἐπήγαγον· οὕτως ἐλεύσεται. ἀνέπνευσαν μικρὸν ἀκούσαντες, ὅτι πάλιν ἐλεύσεται, καὶ ὅτι οὕτω, καὶ οὐκ ἔσται ἀπρόσιτος. καὶ τό, ἀφ' ὑμῶν, δὲ οὐχ ἁπλῶς πρόσκειται, ἀλλὰ τῆς ἀγάπης ἐστὶ παραστατικὸν τῆς εἰς αὐτόν, καὶ τῆς ἐκλογῆς, καὶ ὅτι οὐκ ἀφήσει οὓς ἐξελέξατο. τῆς μὲν οὖν ἀναστάσεως καὶ αὐτὸς γέγονε μάρτυς (πάντων γὰρ τοῦτο θαυμασιώτερον ἦν μετὰ τὸν τόκον, μᾶλλον δὲ καὶ περὶ τοῦ τόκου, τὸ ἑαυτὸν ἀναστῆσαι. Λύσατε γάρ, φησι, τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγὼ ἐγερῶ αὐτόν) τῆς δὲ μελλούσης παρουσίας οἱ ἄγγελοι, οὕτως ἐλεύσεται, λέγοντες.

[margin: γ. ἀναπ.] [margin: Ἰωάν. β. ιθ.]

[margin: ΗΘΙΚΟΝ]

Εἴ τις τοίνυν ἐπιθυμεῖ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν, εἴ τις ἀλγεῖ ὅτι οὐκ εἶδεν αὐτόν, τοῦτο ἀκούσας, βίον θαυμαστὸν ἐπιδεικνύσθω, καὶ πάντως ὄψεται, καὶ οὐκ ἀποτεύξεται. μετὰ γὰρ πλείονος ἥξει δόξης, πλὴν οὕτω μετὰ νεφέλης, οὕτω μετὰ σώματος. καὶ πολλῷ θαυμασιώτερον ἰδεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντα, ἢ ἀπὸ γῆς ἀναβαίνοντα. ὅτι μὲν οὖν ἥξει, εἶπον· ἐπὶ τίνι δέ, οὐκέτι προσέθηκαν. τοῦτο τὴν ἀνάστασιν βεβαιοῖ. εἰ γὰρ μετὰ σώματος ἀνελήφθη, πολλῷ μᾶλλον μετὰ σώματος ἀνέστη. ποῦ εἰσιν οἱ διαπιστοῦντες τῇ ἀναστάσει; τίνες εἰσίν, εἰπέ μοι; ἕλληνες, ἢ χριστιανοί; (ἀγνοῶ γάρ) μᾶλλον δὲ οἶδα ἀκριβῶς. ἕλληνες γάρ εἰσιν, οἱ καὶ τῇ δημιουργίᾳ τῆς κτίσεως διαπιστοῦντες. τῶν γὰρ αὐτῶν ἐστὶ μὴ συγχωρεῖν ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖν τι τῷ Θεῷ, καὶ τὰ κείμενα μὴ λέγειν αὐτὸν ἀνιστᾶν. εἶτα αἰσχυνόμενοι ὅτι οὐκ ἴσασι τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ τοῦτο ἐγκαλῶνται, φασίν· οὐ διὰ τοῦτο ταῦτα λέγομεν· ἀλλ' ὅτι οὐ χρεία σώματος. εὐκαιρότερον ἀληθῶς εἴποι τις· Ὁ γὰρ μωρὸς μωρὰ λαλήσει. οὐκ αἰσχύνεσθε ἐξ οὐκ ὄντων οὐδὲν διδόντες ποιεῖν τὸν Θεόν; εἰ δὲ ἐξ ὄντων ποιεῖ, τί διαφέρει τῶν ἀνθρώπων; ἀλλὰ πόθεν, φησί, τὰ κακά; μὴ γάρ, ἐπειδὴ οὐκ οἶδας πόθεν, ἕτερον ὀφείλεις ἐπεισαγαγεῖν κακὸν ἐν τῇ γνώσει τῶν κακῶν; δύο γάρ ἐστιν ἄτοπα. εἰ γὰρ οὐ δίδως ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ποιεῖν τὸν Θεόν, πολλῷ μᾶλλον οὐκ εἴσῃ πόθεν τὰ κακά. καὶ ἕτερον πάλιν ἐπεισάγεις κακὸν τῷ λέγειν ἀγέννητον εἶναι τὴν κακίαν. ἐννόησον δὲ ὅσον ἐστὶ χαλεπὸν βουλόμενον εὑρεῖν τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, ταύτην τε ἀγνοῆσαι, καὶ ἕτερον παραθεῖναι αὐτῇ. ζήτει πόθεν τὰ κακά, καὶ μὴ βλασφήμει τὸν Θεόν. καὶ πῶς βλασφημῶ, φησί; τί λέγεις; οὐ βλασφημεῖς ὅταν ἀγέννητον εἰσάγῃς τὸ κακόν; ὅταν ἴσον δύνασθαι τῷ Θεῷ συγχωρῇς; ὅταν ἰσοσθενῆ δύναμιν εἰσάγῃς τῶν κακῶν; ὅταν ἀγέννητον; ὅρα γὰρ τί φησιν ὁ Παῦλος. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. ὁ μέντοι διάβολος ἀμφότερα ἔφησεν εἶναι τῆς ὕλης, ἵνα μηδαμόθεν λοιπὸν τὸν Θεὸν ἐπιγνῶμεν. τί γὰρ δυσκολώτερον, εἰπέ μοι; τὸ φύσει κακὸν ποιῆσαι, εἴγε τί ἐστι (καθ' ὑμᾶς γὰρ λέγω· φύσει γὰρ οὐδέν ἐστι ποιῆσαι κακὸν καλοῦ συνεργόν) ἢ τὸ ἐξ οὐκ ὄντων; τί εὐκολώτερον (ὡς ἐπὶ ποιότητος λέγω) τὴν οὐκ οὖσαν ποιότητα εἰσαγαγεῖν, ἢ τὴν οὖσαν μεταβαλεῖν εἰς τὸ ἐναντίον; τί εὐκολώτερον, τὴν οὐκ οὖσαν οἰκίαν ποιῆσαι, ἢ τὴν ἔρημον οὖσαν ἄνωθεν ἐργάσασθαι; εὔδηλον ὅτι ἐκεῖνο. οὐκοῦν τοῦτο ἀδύνατον. ὥσπερ οὖν τοῦτο ἀμήχανον, οὕτω καὶ ἐκεῖνο ἀδύνατον, εἰς τὸ ἐναντίον λέγω ἐνεργεῖν. εἰπέ μοι, τί δυσκολώτερον; μύρον κατασκευάσαι, ἢ τὸν βόρβορον βιάσασθαι τὰ τοῦ μύρου ἐργάσασθαι; τί εὐκολώτερον, εἰπέ μοι, τούτων; (ἐπειδὴ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς τὸν Θεὸν ὑποβάλλομεν, ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὑμεῖς) ὀφθαλμοὺς πλάσαι, ἢ τυφλὸν ποιῆσαι βλέπειν μένοντα τυφλόν, καὶ ὀξυωπέστερον τοῦ βλέποντος, καὶ τῇ τυφλότητι ἀποχρήσασθαι εἰς βλέψιν, καὶ τῇ κωφότητι εἰς ἀκοήν; ἐμοὶ δοκεῖ ἐκεῖνο. τὸ δυσκολώτερον οὖν δίδως τῷ Θεῷ, εἰπέ μοι, καὶ τὸ εὐκολώτερον οὐχί;

[margin: Ἡσ. λβ. ς.] [margin: γ. ἕτερον παραθεῖναι αὐτῷ] [margin: Ῥωμ. α. κ.]

νιχεῖ; τί λέγω τοῦτο; ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἶναι φασίν. ὅρα πόσα τὰ ἀσεβῆ καὶ ἀνόητα. πρῶτον, βουλόμενοι δεῖξαι ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ κακά, ἕτερον τούτου ἀσεβέστερον ἐπεισάγουσιν. ὁμόχρονα γὰρ αὐτῷ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν πρεσβύτερον τὸν Θεὸν λέγουσι, τὸ γέρας τὸ μέγα καὶ αὐτοῖς διδόναι τολμῶντες. δεύτερον, καὶ ἀνώλεθρον τὴν κακίαν φασίν. οὐ γὰρ τὸ ἀγένητον ἀναιρεῖται. ὁρᾶτε τὴν βλασφημίαν; ὥστε ἀνάγκη, ἢ μηδὲν τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἢ εἰ μὴ ταῦτα, καὶ Θεὸν μὴ εἶναι. τρίτον, ὅπερ ἔφην, ταύτῃ πολεμοῦσιν αὐτοὶ ἑαυτοῖς, καὶ προσαγανακτεῖν τὸν Θεὸν μᾶλλον παρασκευάζουσι. τέταρτον, τὴν ἄστατον ὕλην τοσαύτην ἐπιτηδειότητα ἔχειν διδόασι. πέμπτον, τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὴν πονηρίαν αἰτίαν φασὶ γεγενῆσθαι, καὶ ὅτι χωρὶς ταύτης ὁ ἀγαθὸς οὐκ ἦν ἀγαθός. ἕκτον, τὰς ὁδοὺς ἡμῖν ἀποκλείουσι τῆς θεογνωσίας. ἕβδομον, τὸν Θεὸν εἰς ἀνθρώπους κατάγουσι, καὶ φυτά, καὶ ξύλα. εἰ γὰρ ἡ μὲν ἡμετέρα ψυχὴ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐστίν, ἡ δὲ μετενσωμάτωσις καὶ εἰς σικυοὺς καὶ πέπονας ἐκβαίνει καὶ κρόμμυα· ἄρα τοῦ Θεοῦ ἡ οὐσία εἰς σικυούς ἐστι. κἂν μὲν εἴπωμεν, ὅτι πνεῦμα ἅγιον τὸν ναὸν ἔπλασεν ἐν τῇ παρθένῳ, καταγελῶσιν· ἂν ὅτι ἐνῴκησεν ἐν τῷ πνευματικῷ ναῷ, πάλιν γελῶσιν· αὐτοὶ δὲ καὶ εἰς σικυούς, καὶ πέπονας, καὶ μυίας, καὶ κάμπας, καὶ ὄνους τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν κατάγοντες οὐκ αἰσχύνονται, καινόν τινα εἰδωλολατρείας ἐξευρίσκοντες τρόπον. μὴ γὰρ τὸ κρόμμυον ἔστω Θεὸς κατ᾽ Αἰγυπτίους, ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς ἐν τῷ κρομμύῳ. τί φάσκεις τὴν μετενσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ; αἰσχρόν ἐστι, φησίν. οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον τοῦτο αἰσχρόν. ἀλλ᾽ οὐκ αἰσχρόν; πῶς; ὅπερ γὰρ ἂν εἰς ἡμᾶς γένηται, οὕτως αἰσχρόν. εἶδες τὸν συρφετὸν ἀσεβείας; ἀλλὰ διὰ τί οὐ βούλονται αἰτιᾶσθαι σῶμα; τί δὲ καὶ ἐροῦσιν; ὅτι τὸ σῶμα πονηρόν; πόθεν οὖν οἶδας, εἰπέ μοι, τὸν Θεόν; πόθεν ἔχεις τῶν ὄντων τὴν γνῶσιν; ὁ δὲ φιλόσοφος, πόθεν φιλόσοφος, εἰ μηδὲν συντελεῖ τὸ σῶμα; πήρωσον τὰς αἰσθήσεις, καὶ μάθε τι τῶν δεόντων. τί δὲ μωρότερον τῆς ψυχῆς γένοιτ᾽ ἄν, εἰ ἐξ ἀρχῆς τὰς αἰσθήσεις εἴη πεπηρωμένη; εἰ γὰρ ἑνὸς μέρους μόνου πήρωσις, τοῦ ἐγκεφάλου λέγω, τὸ πᾶν αὐτῆς βλάβη γίνεται· εἰ μέλλοι καὶ τὰ ἄλλα * πεπηρῶσθαι, ποῦ χρήσιμος ἔσται; δεῖξόν μοι χωρὶς σώματος ψυχήν. οὐκ ἀκούεις ἰατρῶν λεγόντων, νόσος γὰρ παροῦσα δεινῶς ψυχὴν ἀμαυροῖ; μέχρι τινὸς οὐκ ἀπάγξεσθε; τὸ σῶμα τῆς ὕλης ἐστίν, εἰπέ μοι; καλῶς. οὐκοῦν ἔδει μισεῖν αὐτό· τί τοίνυν αὐτὸ τρέφεις; τί θάλπεις; [οὐκοῦν ἔδει ἀναιρεῖν σαυτόν,] οὐκοῦν ἔδει ἀπαλλάττεσθαι τοῦ δεσμωτηρίου. ἄλλως δέ, ὁ Θεὸς οὐ δύναται περιγενέσθαι τῆς ὕλης, ἂν μὴ συμπλακῇ. ἐπιτάξαι γὰρ οὐ δύναται, ἕως ἂν συνδέηται αὐτῇ, καὶ δι᾽ ὅλης σταθῇ, φησίν. ὢ τῆς ἀσθενείας. καὶ βασιλεὺς μὲν ἐπιτάττων πάντα ποιεῖ· ὁ δὲ Θεὸς τοῖς πονηροῖς οὐκ ἐπιτάττων; ὅλως δὲ εἰ ἀγαθοῦ τινος ἄμοιρος ἦν, οὐκ ἂν ἔστη. οὐ γὰρ ἔχει φύσιν ἡ πονηρία συνίστασθαι, ἂν μή τινος ἐπιλάβηται τῆς ἀρετῆς. ὥστε εἰ παρὰ τοῦτο ἀμιγὴς ἦν ἀρετῆς, πάλαι ἂν διεφθάρη. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει τὸν τρόπον τὰ κακά. ἔστω τις ἀσελγὴς καὶ μηδὲ ὅλως ἑαυτὸν κατεχέτω· εἰ ζήσεται δέκα ἡμέρας; ἔστω τις λῃστὴς καὶ πρὸς πάντας ἀσυνείδητος, ἔστω καὶ πρὸς τοὺς συλλῃστεύοντας· εἰ ζήσεται ὅλως; ἔστω τις κλέπτης ἀναίσχυντος, καὶ μὴ ἐρυθριάτω, ἀλλὰ δημοσίᾳ κλεπτέτω· εἰ βιώσεται ὁ τοιοῦτος; οὐκ ἔχει φύσιν τὰ κακὰ συνίστασθαι, ἂν μὴ καὶ μικρόν τι παρὰ τῶν ἀγαθῶν λάβῃ. ὥστε καὶ αὐτὸν ὁ Θεὸς αὐτὰ συνέστησεν. ἔστω πόλις ἀνδρῶν πονηρῶν, εἰ στήσεταί ποτε; πονηροὶ δὲ ἔστωσαν, μὴ πρὸς τοὺς ἀγαθούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτούς. ἀλλ᾽ οὐ δυνατὸν στῆναι. οὕτως ἐμωράνθησαν φάσκοντες εἶναι σοφοί. εἰ δὲ σῶμα κακόν, πάντα ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τὰ ὁρώμενα, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ, καὶ ἥλιος, καὶ ἀήρ. καὶ γὰρ ἀὴρ σῶμα, εἰ καὶ μὴ [παχὺ καὶ] ναστόν. εὐκαιρότερον οὖν εἰπεῖν· Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας. ἀλλὰ μὴ αἰσχυνώμεθα, ἀλλ᾽ ἀποτειχίσωμεν αὐτοῖς τὰς ἀκοάς. ἔστι γάρ, ἔστι σωμάτων ἀνάστασις. τοῦτο ὁ τάφος δηλοῖ ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις· τοῦτο τὸ ξύλον, ἔνθα προσεδέθη καὶ ἐμαστιγώθη. Συνεφάγομεν γὰρ αὐτῷ, φησί, καὶ συνεπίομεν. πιστεύωμεν τοίνυν τῇ ἀναστάσει, καὶ

Ρωμ. α. κβ.

Ψαλμ. ριη. πε.

Πραξ. ι. μα.

πράττωμεν·

πράττωμεν ἄξια ταύτης, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. γ. 12 ΤΟΤΕ ΥΠΕΣΤΡΕΨΑΝ ΕΙΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ σαββάτου ἔχον ὁδόν.

Τότε, φησίν, ὑπέστρεψαν. τότε· πότε; ὅτε ἤκουσαν. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἠνέσχοντο, εἰ μὴ ἑτέραν αὐτοῖς παρουσίαν ὑπέσχετο. δοκεῖ δέ μοι καὶ ἐν σαββάτῳ γεγονέναι ταῦτα. οὐ γὰρ ἂν οὕτω καὶ τὸ διάστημα ἐδήλωσεν εἰπών, ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ σαββάτου ἔχον ὁδόν, εἰ μὴ ὡρισμένον τι μῆκος ὁδοιπορίας ἐβάδιζον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.

13 Καὶ ὅτε εἰσῆλθον, φησίν, εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνέβησαν, οὗ ἦσαν καταμένοντες.

Ἄρα λοιπὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἔμενον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ὅ τε Πέτρος, φησί, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης. Οὐκέτι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μόνον αὐτὸν ἀριθμεῖται, ἀλλὰ καὶ Ἀνδρέας μετὰ Πέτρου. Καὶ Ἀνδρέας, φησί, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος, καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφαίου, καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου. Καλῶς ἐμνημόνευσε τῶν μαθητῶν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν παρέδωκεν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, ὁ δὲ ἠπίστησε, δείκνυσιν ὅτι πλὴν ἐκείνου πάντες ἦσαν σῶοι.

14 Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες, φησίν, ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ δεήσει σὺν ταῖς γυναιξί. Καλῶς. μέγα γὰρ τοῦτο ὅπλον ἐν τοῖς πειρασμοῖς, καὶ τοῦτο ἦσαν παιδευθέντες ἱκανῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου. ἄλλως δέ, καὶ ὁ πρῶτος πειρασμὸς αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἦγε· διὰ τοῦτο ἀναβαίνουσι καὶ εἰς τὸ ὑπερῷον. σφόδρα γὰρ ἐδεδοίκεσαν τοὺς Ἰουδαίους. σὺν γυναιξί, φησίν. εἶπε γάρ, ὅτι ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. Πῶς οὖν λέγει, ὅτι

Ματθ. κζ. νς. Ἰωαν. ιθ. κς. Ἰωαν. ιθ. κη.

εἰς τὰ ἴδια αὐτὴν ἔλαβε τότε ὁ μαθητής; ἀλλὰ συναγαγὼν πάλιν αὐτοὺς ὁ Χριστός, οὕτω λοιπὸν πάλιν αὐτοῖς καὶ ἐκείνη συνῆν. σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. τούτους λέγει, οἳ ἀπιστοῦντες πρότερον ἦσαν.

15 Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, φησίν, ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπε. Καὶ ὡς θερμός, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρόκριτος, ἀεὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου (Ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων, φησίν, ἐπιτοαυτό, ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν)

16 Ἄνδρες ἀδελφοί, φησίν, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τί δήποτε οὐ τὸν Χριστὸν ἠξίωσε [μόνος], ὥστε αὐτῷ δοῦναι εἰς τὸν τόπον Ἰούδα τινά; διὰ τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ ποιοῦνται τὴν ἐκλογήν; βελτίων γέγονε λοιπὸν ὁ Πέτρος αὐτὸς ἑαυτοῦ. τοῦτο τοίνυν ἐστὶν εἰπεῖν περὶ τούτου. περὶ δὲ τοῦ μὴ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως αἰτεῖν τὸν τὴν χορείαν ἀναπληρώσοντα, δύο αἰτίας ἐροῦμεν· μίαν μέν, ὅτι περὶ ἄλλα ἠσχόλητο· δευτέραν δέ, ὅτι τοῦ παρεῖναι αὐτοῖς τὸν Χριστὸν τεκμήριον μέγιστον τοῦτο. καθάπερ γὰρ πρῶτον ἐξελέγετο, οὕτω καὶ νῦν ἀπών. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίαν. ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς, οὐδὲν ἀρχικῶς. καὶ οὐκ εἶπεν οὕτως ἁπλῶς, ἀντὶ τοῦ Ἰούδα τοῦτον καταλεγόμεθα· ἀλλὰ παραμυθούμενος αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ γεγενημένου, βλέπε πῶς μεταχειρίζεται τὸν λόγον. οὐ γὰρ μικρὰν ἀπορίαν ἐνεποίησε τὸ γεγονός. καὶ μὴ θαυμάσῃς. εἰ γὰρ νῦν τοῦτο πολλοὶ περιστρέφουσι, τί ποτε εἰκὸς

ἦν

ἢν αὐτοὺς λέγειν; ἄνδρες, φησίν, ἀδελφοί. Εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἐκάλεσε, πολλῷ μᾶλλον οὗτος. διὸ καὶ πάντων παρόντων τοῦτο ἀναφωνεῖ. ἰδοὺ ἐκκλησίας ἀξίωμα, καὶ ἀγγελικὴ κατάστασις. οὐδεὶς ἦν ἐκεῖ [διερρηγμένος] οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ. τοιαύτας βούλομαι τὰς ἐκκλησίας εἶναι καὶ νῦν. οὐδεὶς βιωτικόν τι ἐφρόντιζεν, οὐδεὶς περὶ οἰκίας ἐμερίμνα. τοσοῦτον ἀγαθὸν οἱ πειρασμοί· τοιοῦτον αἱ θλίψεις καλόν. ἔδει πληρωθῆναι, φησι, τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀεὶ παραμυθεῖται αὐτοὺς ἀπὸ τῆς προρρήσεως. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς πανταχοῦ ποιεῖ. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτος δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲν ξένον γέγονεν, ἀλλὰ τὸ ἤδη προειρημένον. ἔδει, φησί, πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ. καὶ οὐ λέγει, Δαβὶδ εἶπεν, ἀλλά, τὸ πνεῦμα δι' αὐτοῦ. ὅρα εὐθέως ἐν προοιμίοις τοῦ βιβλίου ὁποία κέχρηται διδασκαλία. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁπλῶς εἶπον ἀρχόμενος τῆς συγγραφῆς ταύτης, ὅτι τοῦ πνεύματός ἐστι πολιτεία τὸ βιβλίον τοῦτο; ἣν προεῖπε, φησι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ. σκόπει πῶς τὸν προφήτην οἰκειοῦται, καὶ αὐτὸν ἄγει εἰς μέσον, εἰδὼς ὅτι αὐτοὺς ὠφελεῖ τὸ διὰ Δαβὶδ εἰρῆσθαι, καὶ μὴ δι' ἄλλου προφήτου. Περὶ Ἰούδα, φησί, τοῦ ὁδηγοῦ γενομένου. Ὅρα καὶ ἐνταῦθα τὸ φιλόσοφον τοῦ ἀνδρός· πῶς οὐχ ὑβρίζει, οὐδὲ ἐφάλλεται, λέγων, τοῦ μιαροῦ καὶ παμμιάρου· ἀλλ' ἁπλῶς τὸ γενόμενον δηλοῖ. καὶ οὐδὲ λέγει, τοῦ προδόντος, ἀλλ' ἐφ' ἑτέρους βιάζεται μεταθεῖναι τὸ ἔγκλημα, ὅσον εἰς αὐτὸν ἧκε. καὶ οὐδὲ ἐκείνων σφόδρα καθάπτεται. τοῦ γενομένου, φησίν, ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν. καὶ πρὶν ἢ εἰπεῖν, ποῦ εἶπε Δαβίδ, λέγει τὰ πεπραγμένα αὐτῷ, ἵνα ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ τὰ μέλλοντα πιστώσηται, καὶ δείξῃ ἤδη δεδωκότα δίκην.

17 Ὅτι κατηριθμημένος ἦν, φησι, σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης.

18 Οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας.

Ἠθικὸν ποιεῖ τὸν λόγον, καὶ λανθανόντως τὴν αἰτίαν παιδευτικὴν οὖσαν ἀποκαλύπτει. οὐ λέγει γάρ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι· ἀλλ' οὗτος αὐτὸ ἐκτήσατο. ἐπειδὴ γὰρ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀσθενῶν οὐχ οὕτω πρὸς τὰ μέλλοντα ὁρῶσιν, ὡς πρὸς τὰ παρόντα, περὶ τῆς παρούσης δίκης διαλέγεται.

Καὶ πρηνὴς γενόμενος, φησιν, ἐλάκησε μέσος. Καλῶς οὐκ ἐν τῷ αἵματος τιμήματι, ἀλλ' ἐν τῇ τιμωρίᾳ τὸν λόγον ἐπῆρε. Καὶ ἐξεχύθη, φησί, πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ.

Τοῦτο παραμυθίαν ἐκείνοις ἔφερε.

19 Καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, Ἀκελδαμά, τουτέστι, χωρίον αἵματος. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι ταύτῃ τῇ προσηγορίᾳ ἐκάλεσαν αὐτό, οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἰούδαν· οὗτος δὲ εἰς τοῦτο αὐτὸ μετήγαγε, καὶ μάρτυρας τοὺς ἐχθροὺς φέρων. τῷ τε γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ὠνόμασαν, καὶ τῷ ἐπαγαγεῖν, τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, τοῦτο δηλοῦν βούλεται. Εἶτα μετὰ τὴν ἔκβασιν οἰκείως ἐπεισάγει τὸν προφήτην λέγων·

20 Γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ. Τοῦτο περὶ τοῦ χωρίου καὶ τῆς οἰκίας. Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος. Τουτέστι, τὴν ἀρχήν, τὴν ἱερωσύνην. ὥστε οὐκ ἐμὴ γνώμη τοῦτο τυγχάνει, ἀλλ' ἐκείνου τοῦ ταῦτα προειρηκότος. ἵνα γὰρ μὴ δόξῃ μεγάλῳ πράγματι ἐπιχειρεῖν, καὶ τοιούτῳ οἵῳ ὁ Χριστός, ἐπάγει μάρτυρα τὸν προφήτην.

Ψαλ. ξη. κϛ.
Ψαλ. ρη. η.

21 Δεῖ οὖν, φησι, τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ. Διὰ τί κοινοῦται αὐτοῖς; ἵνα μὴ περιμάχητον τὸ πρᾶγμα γένηται, καὶ εἰς φιλονεικίαν ἐμπέσωσιν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τοῦτο ἔπαθον, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνοι· καὶ ἀεὶ τοῦτο παραιτεῖται. διὰ τοῦτο ἀρχόμενος ἔλεγεν· ἄνδρες ἀδελφοί, δεῖ ἐκλέξασθαι ἐξ ἡμῶν. τῷ πλήθει τὴν κρίσιν ἐπιτρέπει,

τούς τε

τούς τε γινομένους αἰδεσίμους ποιῶν, καὶ αὐτὸς ἀπαλλαττόμενος ἀπεχθείας τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους. μεγάλα γὰρ ἀεὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάζεται κακά. ὅτι μὲν οὖν ἕνα δεῖ γενέσθαι, τὸν προφήτην παράγει μάρτυρα· ἐκ τίνων δὲ δεῖ, αὐτὸς ἑρμηνεύει λέγων· ἐκ τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἐν παντὶ χρόνῳ. εἰ μὲν γὰρ εἶπε, τοὺς ἐπιεικεῖς δεῖ παρεῖναι, τοὺς ἄλλους ἂν ὕβρισε· νῦν δὲ τῷ χρόνῳ τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέψας, οὐχ ἁπλῶς συνελθόντας εἰπὼν, ἀλλ' ἐν παντὶ χρόνῳ, Ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς,

22 Ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἕνα τούτων. Ἵνα τί γένηται; ἵνα μὴ ἀκρωτηριασμένος ὁ χορὸς εἴη. τί οὖν; ἐλέσθαι [τὸν Πέτρον] αὐτὸν οὐκ ἐξῆν; καὶ πάνυ γε· ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ χαρίζεσθαι, τοῦτο οὐ ποιεῖ· ἄλλως δὲ, καὶ πνεύματος ἄμοιρος ἦν ἔτι.

23 Καὶ ἔστησαν, φησὶ, δύο, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν.

Οὐχὶ αὐτὸς αὐτοὺς ἔστησεν, ἀλλὰ πάντες. τὴν γνώμην δὲ αὐτὸς εἰσηγήσατο, δείξας οὐδὲ αὐτὴν αὐτοῦ οὖσαν, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ προφητείας· ὥστε ἐξηγητὴς γέγονεν, οὐ διδάσκαλος. Ἰωσὴφ, φησὶ, τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος. ἴσως διὰ τὰς ὁμωνυμίας ἀμφότερα τέθεικεν. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἀποστόλοις πολλαὶ ὁμωνυμίαι ἦσαν· Ἰάκωβος ὁ Ζεβεδαίου, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου· Σίμων Πέτρος, Σίμων ὁ Ζηλωτής· Ἰούδας Ἰακώβου, καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. ἄλλως δὲ καὶ μεταβολῆς βίου, ἴσως δὲ καὶ προαιρέσεως ἦν ἡ ὀνομασία. ἔστησαν, φησὶν, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν,

24 Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· σὺ Κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα,

25 Λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον. Καλῶς λέγουσιν ἐκείνου τὸ ἁμάρτημα, δεικνύντες ὅτι μάρτυρα αἰτοῦσιν, οὐ πλεονάζοντες τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐλαττωθῆναι οὐκ ἐῶντες.

26 Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν (οὐδέπω γὰρ πνεῦμα ἦν) καὶ ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν ἔπεσε· καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων. Τότε, φησὶν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἰερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος· ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἰερουσαλὴμ σαββάτου ἔχον ὁδόν. τοῦτό φησιν, ἵνα δείξῃ ὅτι μακρὰν οὐ βαδίζουσιν ὁδὸν, ὡς φόβου τινὰ μὴ γενέσθαι, τρέμουσιν ἔτι καὶ δεδοικόσιν αὐτοῖς. καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον. οὐκ ἐτόλμησαν γὰρ φανῆναι ἐπὶ τῆς πόλεως. καὶ καλῶς εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνέβησαν, ὥστε μὴ εἶναι εὔκολον ἐκ τοῦ ἑτοίμου συλληφθῆναι αὐτούς. καὶ ἦσαν, φησὶ, προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ. ὁρᾷς πῶς ἐγρηγορότες ἦσαν, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, καὶ ὁμοθυμαδὸν ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς προσκαρτεροῦντες; δύο αὐτοῖς μαρτυρεῖ. ὁ μὲν οὖν Ἰωσὴφ ἴσως τετελευτηκὼς ἦν. οὐ γὰρ ἂν, τῶν ἀδελφῶν πιστευσάντων, ἐκεῖνος οὐκ ἐπίστευσεν, ὁ πρὸ πάντων πιστεύσας. ἀμέλει γυνὴ ἁπλῶς οὐδὲ φαίνεται οὐδαμοῦ ὡς ἀνθρώπῳ προσέχων, καθάπερ ἡ μήτηρ ἔλεγεν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. ὥστε πρὸ πάντων αὐτὸς ἔγνω τοῦτον. πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς ἔλεγεν ὁ Χριστός· Οὐ δύναται ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖν, ἐμὲ δὲ μισεῖ. καὶ ὅρα τὴν ἐπιείκειαν Ἰακώβου. αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπισκοπὴν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ὅμως τότε οὐδὲν διαλέγεται. ὅρα δὲ καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν τὴν [πολλὴν] ταπεινοφροσύνην, πῶς αὐτῷ συγχωροῦσι τοῦ θρόνου, καὶ οὐκέτι ἀμφισβητοῦσι πρὸς ἀλλήλους. ὥσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἦν, οὐδὲν ἔχουσα βιωτικὸν, οὐ τοίχοις, οὐδὲ μαρμάροις, ἀλλὰ προθυμίᾳ τῶν συνιόντων ἀπολάμπουσα.

Λουκ. β. μη. Ἰωαν. ζ. ζ.

πολλὰ ἐμποιοῦσα. ὡς ἑκατὸν εἴκοσι ἦσαν, φησίν. τῶν ἑβδομήκοντα ἴσως, οὓς αὐτὸς ἐξελέξατο,
καὶ ἄλλοι τῶν σπουδαιοτέρων, οἷον ὁ Ἰωσὴφ καὶ ὁ Ματθίας. καὶ γυναῖκες ἦσαν πολλαὶ, αἳ ἠκο-
λούθουν αὐτῷ· ἐπὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ ἦσαν. αὕτη πρόνοια διδασκάλου. πρῶτος τοῦ δι-
δάσκαλον καθίστησιν. οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀρκούμεθα ἡμεῖς. οὕτω πάσης κενοδοξίας ἐκτὸς ἦν,
5 καὶ πρὸς ἓν ἑώρα μόνον· καίτοι οὐδὲ ἰσότυποι ἅπασιν εἶχε τὴν κατάστασιν. ἀλλ' εἰκότως
ταῦτα ἐγένετο διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· καὶ ὅτι τότε ἡ ἐπιστασία ἦν οὐ τιμὴ, ἀλλὰ
πρόνοια τῶν ἀρχομένων. τοῦτο οὔτε τοὺς αἱρουμένους ἐποίει ἐπαίρεσθαι (ἐπὶ γὰρ κιν-
δύνους ἐκαλοῦντο) οὔτε τοὺς μὴ αἱρεθέντας, ὡς ἀτιμασθέντας ἀλγεῖν. ἀλλ' οὐχὶ νῦν
οὕτω γίνεται, ἀλλ' ἅπαν τοὐναντίον. ὅρα γάρ. ἑκατὸν εἴκοσι ἦσαν, καὶ ἕνα αἰτεῖ ἀπὸ
10 παντὸς τοῦ πλήθους. εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε γὰρ αὐτὸς
πάντας ἐγχειρισθείς. πρὸς γὰρ τοῦτον εἶπεν ὁ Χριστός· Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον
τοὺς ἀδελφούς σου. ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, φησί. διὰ τοῦτο προσήκει ἕτερον προ-
βάλλεσθαι, ὥστε μάρτυρα γενέσθαι εἰς τὸν ἐκείνου τόπον. καὶ ὅρα πῶς τὸν διδάσκαλον
μιμεῖται, πανταχοῦ ἀπὸ τῶν γραφῶν διαλεγόμενος, καὶ οὐδὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγων οὐδέ-
15 πω, ὅτι προεῖπε πολλάκις αὐτός. καὶ οὐ λέγει, ἔνθα τῆς προδοσίας αὐτοῦ μέμνηται, οἷον, Στό-
μα ἁμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη· ἀλλ' ἔνθα τῆς τιμωρίας [αὐτοῦ] μόνον
τὴν μνήμην ἐποιήσατο. τοῦτο γὰρ αὐτοὺς πῶς ὠφελεῖ. δείκνυσι πάλιν τοῦ δεσπότου τὴν
φιλανθρωπίαν, ὅτι κατηριθμημένος ἦν, φησι, σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονί-
ας ταύτης. κλῆρον δὲ αὐτὸν πανταχοῦ καλεῖ, δεικνὺς τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὸ πᾶν ὂν καὶ τῆς
20 ἐκλογῆς, καὶ ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τῶν παλαιῶν, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐκληρώσατο, καθάπερ
τοὺς Λευΐτας. καὶ ἐνδιατρίβει τοῖς περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ τῆς προδοσίας μισθὸς, αὐτὸς καὶ τῆς τι-
μωρίας γέγονε κήρυξ. ἐκτήσατο γὰρ, φησι, χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας. ὅρα πῶς Θε-
οῦ οἰκονομία τὸ γεγονὸς ἦν. τῆς ἀδικίας, φησί. πολλαὶ αἱ ἀδικίαι· ἀλλὰ ταύτης οὐδὲν ἀδι-
κώτερον γέγονέ ποτε, ὥστε ἀδικίας ἦν τὸ πρᾶγμα. οὐχὶ δὲ μόνον τοῖς προδοῦσι γέγονε δῆλον
25 τὸ γινόμενον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα. ὥστε ἄκοντες ὠνόμασαν, οὐκ εἰδότες, καθάπερ
καὶ Καϊάφας προεφήτευσεν οὐκ εἰδώς. ὁ Θεὸς αὐτοὺς ἠνάγκασεν οὕτω καλέσαι Ἑβραϊστὶ
Ἀκελδαμά. ἀπὸ τούτου καὶ τὰ Ἰουδαίοις ἐπιέναι μέλλοντα κακὰ δῆλα ἦν. καὶ δείκνυσι τέως
τὴν πρόρρησιν ἐξελθοῦσαν ἐκ μέρους τὴν λέγουσαν· Καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ
ἄνθρωπος ἐκεῖνος. καὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων ταὐτὰ ἁρμόζει λέγειν. εἰ γὰρ ὁ γινόμενος ὁ-
30 δηγὸς, πολλῷ μᾶλλον καὶ οὗτοι. ἀλλ' οὐδὲν τούτων λέγει τέως. εἶτα δεικνὺς ὅτι περὶ αὐτοῦ εἰ-
κότως ἂν λέγοιτο Ἀκελδαμά, ἐπάγει τὸν προφήτην λέγοντα, Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ
ἔρημος. τί γὰρ ἐρημότερον τοῦ τάφον γενέσθαι; ὥστε καὶ εἰκότως ἂν αὐτοῦ κληθείη τὸ χωρίον. ὁ
γὰρ τὸ τίμημα καταβαλὼν, εἰ καὶ ἕτεροι τὸν ἠγορακότες εἶεν, αὐτὸς ἂν εἴη δίκαιος λογίζεσθαι
κύριος ἐρημώσεως μεγάλης. αὕτη ἡ ἐρήμωσις προοίμιον τῆς Ἰουδαϊκῆς, εἴ γέ τις ἀκρι-
35 βῶς ἐξετάσειε. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἑαυτοὺς ἀνεῖλον λιμῷ, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, καὶ τάφος γέγο-
νεν ἡ πόλις τῶν ξένων, τῶν στρατιωτῶν. ἐκείνους γὰρ οὐδὲ ἂν εἴασαν ταφῆναι. οὐδὲ γὰρ ταφῆς
κατηξιώθησαν. δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν, φησιν, ἀνδρῶν. ὅρα πῶς βούλεται αὐτό-
πτας αὐτοὺς εἶναι· καίτοι ἔμελλε παρέσεσθαι τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὅμως πολλὴ σπουδὴ περὶ τού-
του ἦν. τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν, φησιν, ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν
40 ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς. δείκνυσιν αὐτοὺς συνῳκηκότας αὐτῷ, οὐχ ἁπλῶς ὡς μαθητὰς
παρόντας. ἄρα καὶ ἐξ ἀρχῆς τότε πολλοὶ παρηκολούθουν αὐτῷ. ὅρα γοῦν ὅταν λέγῃ· Ἦν εἷς
ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων τῷ Ἰησοῦ. ἐν παντὶ χρόνῳ,
φησίν, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσμα-
τος Ἰωάννου· καλῶς. τὰ γὰρ πρὸ τούτου οὐδεὶς ᾔδει μαθών· ἀλλὰ πνεύματι ἐμάνθανον.

Λουκ. κβ. λβ.

Ψαλ. ρη. β.

Ματθ. κϛ. κδ.

Ιωαν. α. λζ.

ἕως τῆς ἡμέρας, φησὶν, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἕνα τούτων. οὐκ εἶπε τῶν ἄλλων μάρτυρα, ἀλλὰ τῆς ἀναστάσεως μόνης μάρτυρα. καὶ γὰρ ἀξιοπιστότερος ἦν ὁ δυνάμενος εἰπεῖν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ φαγὼν καὶ πιὼν καὶ σταυρωθεὶς, αὐτὸς ἀνέστη. ὥστε οὔτε τῶν πρὸ τούτου χρόνων, οὔτε τῶν μετὰ ταῦτα ἔδει μάρτυρα εἶναι μόνον, καὶ τῶν σημείων. τὸ γὰρ ζητούμενον τοῦτο ἦν, ἡ ἀνάστασις· ἐπεὶ ἐκεῖνα δῆλα μὲν καὶ ὡμολογημένα· αὕτη δὲ λάθρα γέγονε, καὶ τούτοις μόνοις ἦν δήλη. καὶ οὐ λέγουσιν, ὅτι ἄγγελοι εἶπον ἡμῖν· ἀλλ', ὅτι ἑωράκαμεν ἡμεῖς. [πόθεν δῆλον; ἐξ ὧν θαυματουργοῦμεν.] διὰ τοῦτο μάλιστα τότε αὐτοὺς ἀξιοπίστους ἔδει εἶναι. καὶ ἔστησαν, φησὶ, δύο. διὰ τί μὴ πολλούς; ἵνα μὴ μείζων ἡ ἀθυμία γένηται, μηδὲ εἰς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα περιστῇ. οὐχ ἁπλῶς δὲ προστίθησιν ἐκεῖνον· ἀλλὰ δείκνυσιν ὅτι πολλάκις ὁ παρὰ ἀνθρώποις τίμιος, παρὰ τῷ Θεῷ ἐλάττων ἐστί. καὶ κοινῇ δὲ πάντες εὔχονται λέγοντες· σὺ Κύριε καρδιογνῶστα πάντων ἀνάδειξον. σὺ, μὴ ἡμεῖς. καὶ εὐκαίρως καρδιογνώστην καλοῦσιν. ἀπὸ γὰρ τούτου αἱρεθῆναι ἐχρῆν, [οὐχὶ τῶν ἔξωθεν.] οὕτως ἐθάρρουν, ὅτι πάντως ἕνα δεῖ γενέσθαι. καὶ οὐκ εἶπον, ἔκλεξαι· ἀλλὰ, ἀνάδειξον τὸν ἐκλεγέντα, φησὶν, ὃν ἐξελέξω· εἰδότες πάντα προωρίσθαι τῷ Θεῷ. ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς. ἦν γὰρ καὶ ἄλλη διακονία. καὶ ἔδωκαν αὐτοῖς κλήρους. οὔπω γὰρ ἑαυτοὺς ἀξίους ἡγοῦντο εἶναι τοῦ δι' ἑαυτῶν ἐκλέγεσθαί τινα· ὥστε διά τινος σημείου μαθεῖν ἐφίενται. ἄλλως δὲ, εἰ ἔνθα οὔτε εὐχὴ, οὔτε ἀξιόλογοι ἄνδρες, κλῆρος τοσοῦτον ἴσχυσε διὰ τὸ ἐξ ὀρθῆς γενέσθαι γνώμης ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ· πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα ἐπλήρωσε τὸν χορὸν, ἀπήρτισε τὴν τάξιν. ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ ἤλγησεν. οὐ γὰρ ἂν ἀπέκρυψαν τὰ οἰκεῖα ἐλαττώματα οἱ ἀπόστολοι, οἵγε περὶ αὐτῶν τῶν κορυφαίων εἰπόντες, ὅτι ἠγανάκτησαν ἀλλαχοῦ· καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς, καὶ πολλάκις.

Ἰων. α. ζ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τούτους οὖν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα. οὐκέτι μοι πρὸς πάντας ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀρχῆς ἐφιεμένους. εἰ πιστεύεις, ὅτι Θεοῦ ἐστιν ἐκλογὴ, μὴ ἀγανάκτει. ἐκείνῳ γὰρ ἀγανακτεῖς, καὶ πρὸς ἐκεῖνον παροξύνῃ· ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐκλεξάμενος. εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ἐξελέξατο· σὺ δὲ τολμᾷς τούτῳ ἀγανακτεῖν, ταυτὸν ποιεῖς, οἷον ὁ Κάϊν. δέον γὰρ ἀποδέξασθαι· ὁ δὲ ὅτι προετιμήθη ἡ θυσία τοῦ ἀδελφοῦ, ἐλυπήθη, ἠγανάκτησε, δέον κατανυγῆναι. ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὅτι συμφερόντως οἶδεν οἰκονομεῖν ὁ Θεός. πολλάκις γὰρ τὸ μὲν ἦθος ἐπιεικέστερος σὺ, οὐκ ἐπιτήδειος δέ· πάλιν ἐστὶ σοὶ μὲν βίος ἄληπτος, καὶ ἦθος ἐλευθέριον, ἐν δὲ ἐκκλησίᾳ οὐ τούτων δεῖ μόνον. ἄλλως δὲ, καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλο ἁρμόδιός ἐστιν. οὐχ ὁρᾷς ὅσον ὑπὲρ τούτων πεποίηται λόγον ἡ θεία γραφή; ἀλλ' εἴπω τίνος ἕνεκεν περιμάχητον τὸ πρᾶγμα γέγονεν. ὅτι οὐχ ὡς ἐπὶ ἀρχὴν καὶ προστασίαν ἀδελφῶν ἐρχόμεθα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τιμὴν καὶ ἀνάπαυσιν. εἰ γὰρ ᾔδεις, ὅτι πάντων ὀφείλεις εἶναι ἐπίσκοπος, τὰ πάντων βάρη βαστάζων, ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ὀργιζομένοις συγγνώμη, αὐτῷ δὲ οὐδαμοῦ, ὅτι τοῖς ἄλλοις ἁμαρτάνουσι παραίτησις πολλὴ, αὐτῷ δὲ οὐκέτι, οὐκ ἂν ἔσπευσας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἂν ἔδραμες. καὶ γὰρ οὗτος τοῖς ἁπάντων ὑπόκειται στόμασι, ταῖς ἁπάντων κρίσεσι, καὶ σοφῶν καὶ ἀσόφων, φροντίσι καθ' ἑκάστην κόπτεται τὴν ἡμέραν, καθ' ἑκάστην νύκτα· πολλοὺς ἔχει τοὺς μισοῦντας, πολλοὺς ἔχει τοὺς διαφθονουμένους. μὴ γάρ μοι περὶ ἐκείνων εἴπῃς τῶν πάντα χαριζομένων, τῶν καθεύδειν βουλομένων, τῶν ὡς ἐπὶ ἀνάπαυσιν εἰς τὸ πρᾶγμα ἐρχομένων. οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ ἐκείνων τῶν ἀγρυπνούντων ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, τῶν τῆς οἰκείας σωτηρίας τὴν τῶν ἀρχομένων προτιθέντων. εἰπέ μοι· εἰ δέκα τις παῖδας ἔχων ὑποχειρίους συνοικοῦντας αὐτῷ διαπαντὸς, ἀδιαλείπτως αὐτῶν ἀναγκάζεται φροντίζειν· τοσούτους ἔχων οὗτος οὐχ ὑποχειρίους, οὐ συνοικοῦντας, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ τὴν ὑπακοὴν ἔχοντας, τί οὐκ ὀφείλει γενέσθαι; ἀλλὰ τιμᾶται, φησί. ποία τιμή; πένητες

γρ. αὐτ

γρ. εἶ

γρ. ἐπὶ

γρ. πάν

τριωβολιμαῖοι

περιβαλλόμενοι βλασφημοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. τί οὖν αὐτοὺς οὐκ ἐπιστομίζει; πάνυ
γε. οὐ γὰρ ἐπισκόπου λέγεις ἔργον. πάλιν, ἂν μὴ πᾶσι παρέχῃ*, καὶ τοῖς ἐν ἀργίᾳ, καὶ
τοῖς ἐργαζομένοις, μυρία πανταχόθεν ἐγκλήματα. οὐδεὶς δέδοικε κατηγορῆσαι καὶ δια-
βαλεῖν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὁ φόβος ἔπεστιν· ἐπὶ δὲ τούτων οὐχί. ὁ γὰρ φόβος τοῦ Θεοῦ
5 παρ' αὐτοῖς οὐδὲν ἰσχύει. τί ἄν τις εἴποι τὴν περὶ τὸν λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν φροντί-
δα; τὴν δυσκολίαν τὴν ἐν ταῖς χειροτονίαις; τάχα ἢ σφόδρα ἀσθενὴς ἐγὼ τυγχάνω καὶ τα-
λαίπωρος καὶ οὐδαμινός, ἢ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει. οὐδὲν πλοίου κλυδωνιζομένου διενήνο-
χεν ἡ τοῦ ἱερέως ψυχὴ πανταχόθεν "μαστιζομένου, παρὰ φίλων, παρὰ ἐχθρῶν, παρὰ οἰκείων,
παρὰ ἀλλοτρίων. οὐχὶ τῆς οἰκουμένης ὁ βασιλεύων κρατεῖ, οὗτος δὲ πόλεως μόνης; ἀλλ' ὅ τοι-
10 σούτῳ μείζους εἰσὶν αἱ φροντίδες τούτου, ὅσον ὕδατος ἁπλῶς ὑπὸ πνεύματος κινουμένου ποτα-
μίου, καὶ πελάγους οἰδοῦντος καὶ μαινομένου τὸ διάφορον. τί δήποτε; ὅτι ἐκεῖ μὲν πολλοί εἰσι
συναντιλαμβανόμενοι (πάντα γὰρ νόμῳ καὶ διατάξει γίνεται) ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, οὐ-
δὲ" ἀπ' ἐξουσίας ἐστὶν ἐπιτάξαι· ἀλλ' ἂν μὲν σφοδρῶς κινηθῇ, ἀκούει ὠμός· ἂν δὲ μὴ σφο-
δρῶς, ψυχρός." δεῖ δὲ ταῦτα τὰ ἐναντία συνελθεῖν, ὥστε μήτε καταφρονεῖσθαι, μήτε μισεῖ-
15 σθαι· ἄλλως δὲ καὶ τὰ πράγματα προκατείληπται. πόσους ἀναγκάζεται σκανδαλίζειν καὶ
ἑκὼν καὶ ἄκων; πόσους πλήττειν [καὶ ἑκὼν καὶ ἄκων;] οὐκ ἄλλως λέγω, ἀλλ' ὡς ἔχω καὶ διάκει-
μαι. οὐκ οἶμαι εἶναι πολλοὺς ἐν τοῖς ἱερεῦσι τοὺς σωζομένους, ἀλλὰ πολλῷ πλείους τοὺς ἀπολ-
λυμένους. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μεγάλης τὸ πρᾶγμα δεῖται ψυχῆς, καὶ πολλὰς ἀνάγκας ἔχει
τὰς ἐξαγούσας τοῦ οἰκείου ἤθους, καὶ μυρίων αὐτῷ πανταχόθεν ὀφθαλμῶν δεῖ. οὐχ ὁρᾷς ὅσα
20 δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν; διδακτικὸν εἶναι, ἀνεξίκακον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ
λόγου. πόσης τοῦτο δυσκολίας; καὶ τῶν τοῖς ἄλλοις ἁμαρτανομένων αὐτὸς ἔχει τὰς αἰτίας. οὐ
λέγω τῶν ἄλλων οὐδέν. ἂν εἷς μόνον ἀπέλθῃ ἀμύητος, οὐχὶ πᾶσαν αὐτοῦ κατέστρεψε τὴν
σωτηρίαν; ψυχῆς γὰρ ἀπώλεια μιᾶς τοσαύτην ἔχει ζημίαν, ὅσην οὐδεὶς παραστῆσαι δύ-
ναται λόγος. εἰ γὰρ ἡ σωτηρία αὐτῆς τοσούτου ἀξία, ὥστε τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον γενέσθαι
25 καὶ τοσαῦτα παθεῖν· ἡ ἀπώλεια ἐννόησον ὅσην οἴσει τὴν τιμωρίαν. εἰ δέ, δι' ὃν ἀπόλλυταί
τις ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἄξιος ἀποθανεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖ. μὴ γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι ὁ
πρεσβύτερος ἥμαρτε, μηδὲ ὅτι ὁ διάκονος. πάντων τούτων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν χειροτονη-
σάντων αἱ αἰτίαι φέρονται. πάλιν ἕτερον εἴπω· συμβαίνει τινὰ κλῆρον διαδέξασθαι ἀνδρῶν
μοχθηρῶν. τί χρὴ βουλεύσασθαι ἐπὶ ἁμαρτήμασι προλαβοῦσι; δύο γάρ εἰσι κρημνοί, ὥστε
30 μήτε ἀφεῖναι ἐκείνους, καὶ τοὺς ἄλλους μὴ σκανδαλίσαι. ἐκκόψαι [τοίνυν] δεῖ πρότερον; ἀλλ'
οὐκ ἔστι παροῦσα πρόφασις. ἀλλ' ἀφεῖναι; ναί, φησι. τοῦ γὰρ χειροτονήσαντος ἡ αἰτία. τί οὖν;
οὐ δεῖ χειροτονῆσαι, οὐδὲ ἐφ' ἕτερον βαθμὸν ἀγαγεῖν; ἀλλὰ τοῦτο πᾶσιν ἔσται δῆλον, ὅτι μο-
χθηρός τίς ἐστι." πάλιν οὖν ἑτέρως ἐσκανδάλισεν. ἀλλ' ἀγαγεῖν ἐπὶ μείζονα βαθμόν; τοῦτο
πολλῷ χαλεπώτερον. ὥστε εἴ τις, ὡς ἐπὶ προστασίαν, ἔτρεχε τὴν ἀρχιερωσύνην, ὡς ἐπὶ
35 πόνον καὶ ἀγρυπνίαν, οὐδεὶς ἂν αὐτὴν ἐδέξατο ταχέως. νῦν δὲ ὥσπερ τὰς ἔξωθεν ἀρχάς, οὕ-
τω καὶ ταύτην διώκομεν. ἵνα γὰρ δοξασθῶμεν, ἵνα τιμηθῶμεν παρὰ ἀνθρώποις, ἀπολ-
λύμεθα παρὰ τῷ Θεῷ. τί τὸ κέρδος τῆς τιμῆς; πῶς ἐλήλεγκται οὐδὲν οὖσα; ὅταν ἐπιθυ-
μήσῃς ἱερωσύνης, ἀντίστησον τὴν γέενναν· ἀντίστησον τὰς εὐθύνας τὰς ἐκεῖ· ἀντίστησον τὸν ἀ-
πράγμονα βίον· ἀντίστησον τῆς κολάσεως τὸ μέγεθος. ὅτι κἂν ἁμάρτῃς κατὰ σαυτόν, "οὐδὲν
40 πείσῃ τοιοῦτον· ἂν δὲ ἱερεὺς ὤν, ἀπόλωλας. ἐννόησον ὅσα ὑπέμεινεν, ὅσα ἐφιλοσόφησεν ὁ
Μωϋσῆς, ὅσα ἐπεδείξατο ἀγαθά· καὶ ἵνα ἓν ἁμάρτῃ ἁμάρτημα μόνον, ἐκολάζετο πικρῶς. εἰ-
κότως. μετὰ γὰρ τῆς τῶν ἄλλων ζημίας τοῦτο γέγονεν· ὥστε καὶ πικρότερον ἐκολάζετο, οὐ τῷ
φανερὸν γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ ἱερέως εἶναι τὸ ἁμάρτημα. οὐ τὴν αὐτὴν γὰρ τιμωρίαν διδό-
αμεν τῶν τε φανερῶν καὶ τῶν λάθρα ἁμαρτανομένων. ἡ μὲν γὰρ ἁμαρτία, ἡ αὐτή· ἡ δὲ ζη-

α. Τιμ. γ. γ.
Τιτ. α. θ.

μία, οὐχ ἡ αὐτή, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡ ἁμαρτία. οὐ γάρ ἐστι τὸ αὐτὸ λανθάνοντα καὶ κρυπτομένους ἁμαρτάνειν, καὶ φανερῶς. τοὺς δὲ ἐπισκόπους οὐκ ἔνι λάθρα ἁμαρτάνειν. ἀγαπητὸν γὰρ μὴ ἁμαρτάνοντα ἀπαλλαγῆναι ἐγκλημάτων· μήτιγε ἁμαρτάνοντα. κἂν ὀργισθῇ, κἂν γελάσῃ, κἂν ἀνέσεως ὄναρ ἐπιθυμήσῃ, πολλοὶ οἱ σκώπτοντες, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι, πολλοὶ οἱ νομοθετοῦντες, πολλοὶ οἱ τῶν προτέρων μεμνημένοι, καὶ τὸν παρόντα κακίζοντες, οὐκ ἐκείνους ἐγκωμιάσαι βουλόμενοι, ἀλλὰ τοῦτον δακεῖν, τῶν συνεπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων μεμνημένοι. Γλυκὺς ὁ πόλεμος ἀπείροις, φησί. τοῦτο καὶ νῦν ἁρμόζει λέγειν· μᾶλλον δὲ καὶ λεγόμενον πρὸ τοῦ καταστῆναι εἰς τὸν ἀγῶνα· μετὰ δὲ τὸ ἐμβῆναι, οὐδὲ δῆλοι γινόμεθα τοῖς πολλοῖς. οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν νῦν πόλεμος πρὸς τοὺς καταδυναστεύοντας τῶν πενήτων, οὐδὲ τῶν ποιμνίων προπολεμεῖν ἀνεχόμεθα· ἀλλά, κατὰ τοὺς ποιμένας ἐκείνους τοὺς ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ, σφάττομεν καὶ κατεσθίομεν. τίς ἡμῶν ἐπιδείκνυται τοσαύτην φροντίδα περὶ τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ, ὅσην περὶ τὰ ποίμνια τοῦ Λάβαν ὁ Ἰακώβ; τίς δύναται ἀπαριθμήσασθαι παγετὸν νυκτός; μὴ γάρ μοι τὰς παννυχίδας εἴπῃς, καὶ τὴν τοσαύτην θεραπείαν. πᾶν μὲν οὖν τοὐναντίον. ὕπαρχοι καὶ ἔπαρχοι οὐκ ἀπολαύουσι τοσαύτης τιμῆς, ὅσης ὁ τῆς ἐκκλησίας ἄρχων. ἂν ἐν βασιλείοις εἰσίῃ, τίς πρῶτος; ἂν παρὰ γυναιξίν, ἂν παρὰ ταῖς οἰκίαις τῶν μεγάλων; οὐδεὶς ἕτερος αὐτοῦ προτετίμηται. ἀπόλωλε πάντα καὶ διέφθαρται. ταῦτα οὐχ ὑμᾶς καταισχῦναι βουλόμενος λέγω, ἀλλ' ὑμῶν ἐπισχεῖν τὴν ἐπιθυμίαν. ποίῳ γὰρ συνειδότι ἂν τύχῃς σπουδάσας ἢ διὰ σαυτοῦ, ἢ δι' ἑτέρου; ποίοις ὀφθαλμοῖς ἂν ἐμβλέψαις ἐκείνῳ τῷ συνεργήσαντι; τί ἕξεις ἀπολογήσασθαι; ὁ μὲν γὰρ ἄκων καὶ βιασθεὶς καὶ οὐκ ἐθέλων ἔχοι ἂν τινὰ ἀπολογίαν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ οὗτος ἀπεστέρηται συγγνώμης· πλὴν ἀλλὰ παρὰ τοῦτον ἔχει τινὰ ἀπολογίαν. ἐννόησον τί Σίμων ἔπαθε; τί γάρ, εἰ μὴ ἀργύριον δίδως, ἀλλ' ἀντὶ ἀργυρίου κολακεύεις καὶ κατασκευάζεις πολλὰ καὶ μηχανᾷ; Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, πρὸς ἐκεῖνον εἶπε· καὶ τούτοις ἐρεῖ, ἡ σπουδὴ ὑμῶν μεθ' ὑμῶν ἔστω εἰς ἀπώλειαν, ὅτι ἐνομίσατε περιδρομῇ ἀνθρωπίνῃ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ κτᾶσθαι. ἀλλ' οὐδείς ἐστι τοιοῦτος. μηδὲ γένοιτο. οὐδὲ γὰρ βούλομαι οὐδὲν πρὸς ὑμᾶς εἶναι τῶν λεγομένων· νυνὶ δὲ ἐκ τῆς ἀκολουθίας εἰς τούτους ἐνεπέσομεν τοὺς λόγους. οὐδὲ γὰρ ὅταν κατὰ πλεονεξίας λέγωμεν, πρὸς ὑμᾶς λέγομεν, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἕνα. γένοιτο εἰκῇ τὰ φάρμακα παρ' ἡμῶν κατασκευάζεσθαι. αἱ τῶν ἰατρῶν εὐχαὶ τοιαῦταί εἰσιν, οὐκ ἄλλα αἰτοῦσαι, ἢ ὥστε μετὰ τὸν πολὺν πόνον ἁπλῶς ῥιφῆναι τὰ φάρμακα. ταῦτα καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα, ἁπλῶς εἰς ἀέρα λέγεσθαι τὰ ῥήματα τὰ ἡμέτερα, ὥστε ῥήματα μόνον εἶναι. πάντα ὑποστῆναι ἕτοιμος ἐγώ, ὥστε μὴ εἰς χρείαν καταστῆναι τοῦ ταῦτα λέγειν. εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ σιγήσομεν· μόνον ἔστω ἀκίνδυνος ἡ σιγή. οὐ γὰρ οἶμαι οὐδένα, κἂν σφόδρα κενόδοξος ᾖ, μὴ καλούσης χρείας, θελῆσαι ἂν ἁπλῶς ἐπιδείκνυσθαι. παραχωρήσομεν τῆς διδασκαλίας ὑμῖν. αὕτη γὰρ μείζων ἡ διδασκαλία ἡ διὰ πραγμάτων. ἐπεὶ καὶ τῶν ἰατρῶν οἱ ἄριστοι, καίτοιγε τῆς νόσου τῶν καμνόντων φερούσης αὐτοῖς μισθούς, βούλοιντο ἂν ὑγιαίνειν τοὺς αὐτῶν φίλους· καὶ ἡμεῖς βουλόμεθα ἅπαντας ὑγιαίνειν. οὐ γὰρ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι ὦμεν, βουλόμεθα, ὑμεῖς δὲ ἀδόκιμοι ἦτε. ἐβουλόμην, εἰ οἷόν τε, ἵνα αὐτὴν τὴν ἀγάπην, ἣν περὶ ὑμᾶς ἔχω, ἐπιδείξασθαι. οὐδεὶς γάρ μοι λοιπὸν οὐδὲν ἂν ἐνεκάλεσεν, εἰ καὶ σφόδρα τραχὺς ἦν ὁ λόγος. τὰ γὰρ παρὰ φίλων λεγόμενα, κἂν ὕβρεις ᾖ, φορητά. Ἀξιοπιστότερα γὰρ τραύματα φίλου, ἢ ἑκούσια φιλήματα ἐχθροῦ. οὐδὲν ἐμοὶ ποθεινότερον ὑμῶν, οὐδὲ τοῦτο τὸ φῶς. μυριάκις γὰρ ἂν εὐξαίμην αὐτὸς πηρωθῆναι, εἴ γε ἐνῆν διὰ τούτου τὰς ὑμετέρας ἐπιστρέψαι ψυχάς. οὕτως αὐτοῦ τοῦ φωτὸς γλυκίων ἐμοὶ ἡ σωτηρία ἡ ὑμετέρα. τί γὰρ ὄφελός μοι τῶν ἀκτίνων τῶν ἡλιακῶν, ὅταν ἡ δι' ὑμᾶς ἀθυμία πολὺ κατασκεδάζῃ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ σκότος; τὸ γὰρ φῶς τότε καλόν, ὅταν ἐν εὐφροσύνῃ φαίνηται· ἐπεὶ τῇ λυπουμένῃ ψυχῇ καὶ παρενοχλεῖν δοκεῖ.

Ιεζ. λδ. β.

Γεν. λ. κθ.

Παροιμ. κζ. ς

ὅτι

ὅτι δὲ οὐ ψεύδομαι, μὴ γένοιτο μέν ποτε πεῖραν λαβεῖν· πλὴν εἴ ποτε συμβαίη τινὰ ὑμῶν ἁμαρτεῖν, καθεύδειν μοι παράστησον. ἀπολοίμην, εἰ μὴ τοῖς παραλύτοις ἔοικα, εἰ μὴ τοῖς ἐξεστηκόσι· καὶ κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ. (Ψαλ. λζ'. ι'.) τίς γὰρ ἡμῖν ἐλπὶς, ὑμῶν μὴ προκοπτόντων; τίς δὲ ἀθυμία, ὑμῶν εὐδοκιμούντων; πτεροῦσθαι δοκῶ, ὅταν τι περὶ ὑμῶν ἀκούσω χρηστόν. Πληρώσατέ μου τὴν χαράν. (Φιλιπ. β'. β'.) τοῦτον μόνον εἰσήνεγκα εἰς τὴν εὐχὴν, ὅτι ἐπιθυμῶ ὑμῶν τὴν προκοπήν. ὃ δὲ διαμιλλῶμαι πρὸς πάντας, τοῦτό ἐστιν· οὕτω φιλῶ, ὅτι συμπέπλεγμαι, ὅτι πάντα μοι ὑμεῖς ἐστε, καὶ πατὴρ, καὶ μήτηρ, καὶ ἀδελφοὶ, καὶ παιδία. μὴ δὴ νομίσητέ τι τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων πρὸς ἀπέχθειαν λέγεσθαι, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν. Ἀδελφὸς γὰρ, φησὶν, ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρά. (Παροιμ. ιη'. ιθ'.) μὴ δὴ ἀπαξιώσητε· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τὸν παρ' ὑμῶν ἀτιμάζω λόγον· ἀλλὰ βουλοίμην ἂν διορθοῦσθαι παρ' ὑμῶν, βουλοίμην ἂν μανθάνειν. πάντες γὰρ ἡμεῖς ἀδελφοί ἐσμεν, εἷς δὲ ἡμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής. ἔστι δὲ καὶ ἐν ἀδελφοῖς ἕνα ἐπιτάττειν, καὶ τοὺς ἄλλους πείθεσθαι. μὴ δὴ ἀπαξιώσητε, ἀλλὰ πάντα ποιῶμεν εἰς δόξαν Θεοῦ· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. δ'. 1 ΚΑΙ ΕΝ ΤΩ ΣΥΜΠΛΗΡΟΥΣΘΑΙ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ τῆς πεντηκοστῆς, ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό. (Πράξ. β'.)

2 Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος.

Τίς ἐστιν αὕτη ἡ πεντηκοστή; ὅτε τὸ δρέπανον ἐπιβάλλειν ἔδει τῷ ἀμήτῳ, ὅτε τοὺς καρποὺς συνάγειν ἐχρῆν. εἶδες τὸν τύπον; βλέπε πάλιν τὴν ἀλήθειαν. ὅτε τὸ δρέπανον ἐπιβάλλειν ἔδει τοῦ λόγου, ὅτε τὸν ἄμητον συλλέγειν, τότε καθάπερ δρέπανον τὸ πνεῦμα ἠκονημένον ἐφίπταται. ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. (Ιωάν. δ'. λε'.) καὶ πάλιν· Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. (Λουκ. ι'. β'.) ὥστε αὐτὸς ἐπέβαλε τὸ δρέπανον πρότερος. αὐτὸς γὰρ ἀνήγαγεν εἰς οὐρανοὺς ἀπαρχὴν, τὸ ὑμῶν προσλαβών. διὰ τοῦτο καὶ θερισμὸν τὸ τοιοῦτον καλεῖ. ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, φησὶ, τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς· τουτέστιν, οὐ πρὸ τῆς πεντηκοστῆς, ἀλλὰ περὶ αὐτὴν, ὡς εἶπεν, τὴν πεντηκοστήν. ἔδει γὰρ ἑορτῆς οὔσης πάλιν ταῦτα γίνεσθαι· ἵν' οἱ παρόντες ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, οὗτοι καὶ ταῦτα ἴδωσι. καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος. διατί μὴ χωρὶς αἰσθητῶν ὑποδειγμάτων τοῦτο γέγονεν; ὅτι εἰ καὶ τούτου γενομένου ἔλεγον, Ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν, εἰ μὴ τοῦτο ἐγένετο, τί οὐκ ἂν εἶπον; οὐχ ἁπλῶς δὲ ὁ ἦχος γέγονεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ τὸ αἰφνίδιον δὲ διανέστησεν αὐτούς. Καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον.

Πολλὴν τὴν ῥύμην λέγει τοῦ πνεύματος. ὅρα, πάντας ἐκεῖ συνήγαγεν, ὥστε καὶ τοὺς παρόντας πιστεῦσαι, καὶ τούτους ἀξίους δειχθῆναι. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ τὸ πολλῷ τούτου φρικωδέστερον·

3 Καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι, ὡσεὶ πυρὸς, φησί.

Καλῶς πανταχοῦ τὸ, ὡς, πρόσκειται, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν περὶ τοῦ πνεύματος νομίσῃς. ὡσεὶ πυρὸς, φησὶ, καὶ ὡσεὶ πνοῆς. οὐκ ἄρα ἄνεμος ἦν ἁπλῶς εἰς ἀέρα χεόμενος. ὅτε μὲν γὰρ Ἰωάννῃ ἔδει γνωρισθῆναι τὸ πνεῦμα, ὡς ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἦλθε τοῦ Χριστοῦ· (Μάρκ. α'. ι'. Λουκ. γ'. κβ'. Ιωάν. α'. λβ'.) νῦν δὲ, ὅτε πλῆθος ὅλον ἐπιστραφῆναι ἐχρῆν, ὡσεὶ πυρός.

Καὶ ἐκάθισέ, φησιν, ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν· Τουτέστι, παρέμεινεν, ἐπανεπαύσατο. τὸ γὰρ καθίσαι, τοῦ ἑδραίου ἐστὶ σημαντικὸν, καὶ τοῦ μεῖναι. τί δαί; ἆρα ἐπὶ τοὺς δώδεκα μό-

νους ἦλθεν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς λοιπούς; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσιν. οὐ γὰρ ἂν ἁπλῶς παρήγαγε τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου ὁ Πέτρος λέγων· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται. καὶ σκόπει· ἵνα γὰρ μὴ ἐκπλήξῃ μόνοι, ἀλλὰ καὶ χάριτος πληρώσῃ, διὰ τοῦτο καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.

Ἰωὴλ β. κη.

4 Καὶ ἐπλήσθησαν, φησίν, ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι. Οὐ λαμβάνουσιν ἕτερον σημεῖον, ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον. ξένον γὰρ ἦν, καὶ οὐ χρεία ἦν ἑτέρου σημείου. ἐκάθισέ, φησιν, ἐφ᾽ ἕνα ἕκαστον αὐτῶν· οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὸν καταλειφθέντα. διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄλλαι λοιπὸν μὴ αἱρεθείς, ὡς ὁ Ματθίας. καὶ ἐπλήσθησαν, φησίν, ἅπαντες. οὐχ ἁπλῶς ἔλαβον τοῦ πνεύματος τὴν χάριν, ἀλλ᾽ ἐπλήσθησαν. καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι. οὐκ ἂν εἶπε, πάντες, καὶ τῶν ἀποστόλων ὄντων ἐκεῖ, εἰ μὴ καὶ οἱ ἄλλοι μετέσχον. ἄλλως δέ, οὐδὲ ἄνω κατ᾽ ἰδίαν αὐτοὺς παρεισήγαγε τοῖς ὀνόμασι, νῦν δὲ συνῆψεν ἐν τῷ αὐτῷ πράγματι. εἰ γὰρ ὅπου εἰπεῖν ἦν, ὅτι προσῆσαν, κατ᾽ ἰδίαν τῶν ἀποστόλων μνημονεύει, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα. σκόπει δέ μοι πῶς ὅταν προσκαρτερῶσι τῇ δεήσει, ὅταν ἀγάπην ἔχωσι, τότε τὸ πνεῦμα παραγίνεται. ἀνέμνησε δὲ αὐτοὺς καὶ ἑτέρας ὄψεως, εἰπών, ὡσεὶ πυρός. ὡς πῦρ γὰρ ἐφάνη καὶ ἐν τῇ βάτῳ. καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς, φησίν, ἀποφθέγγεσθαι. ἀποφθέγματα γὰρ ἦν τὰ παρ᾽ αὐτῶν λεγόμενα.

5 Ἦσαν δέ, φησιν, ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς.

Τὸ κατοικεῖν, εὐλαβείας ἦν σημεῖον. πῶς; ἀπὸ τοσούτων γὰρ ἐθνῶν ὄντες, καὶ πατρίδας ἀφέντες, καὶ οἰκίας, καὶ συγγενεῖς, ᾤκουν ἐκεῖ. Ἦσαν γάρ, φησιν, ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς, Ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν.

6 Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐν οἰκίᾳ ἐγένετο τὸ γινόμενον, εἰκότως ἔξωθεν συνέδραμον. συνεχύθη τὸ πλῆθος. τί ἐστι, συνεχύθη τὸ πλῆθος; ἐταράχθη, ἐθαύμασαν, Ὅτι ἤκουον εἷς ἕκαστος αὐτῶν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν.

7 Καὶ ἐξίσταντο, φησι, καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; Πρὸς τοὺς ἀποστόλους εὐθέως ἑώρων.

8 Καὶ πῶς, φησιν, ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν,

9 Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν,

10 Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι,

11 Κρῆτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ;

12 Ἐξίσταντο δὲ πάντες, καὶ διηπόρουν ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί θέλει τοῦτο εἶναι;

Ὁρᾷς ὅτι ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς αὐτοὺς συντρέχοντας;

13 Ἕτεροι δέ, φησι, διαχλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί.

Ὢ τῆς ἀνοίας, ὢ τῆς κακίας τῆς πολλῆς. καίτοι οὐδὲ καιρὸς ἦν τότε τοῦ γλεύκους. πεντηκοστὴ γὰρ ἦν. καὶ τὸ δὴ χείρονον, ὅτι πάντων ὁμολογούντων, Ἰουδαίων ὄντων, Ῥωμαίων ὄντων, προσηλύτων ὄντων, τῶν σταυρωσάντων ἴσως, ἐκεῖνοι μετὰ τοσαῦτα λέγουσιν, ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν. ἀλλ᾽ ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐπλήρωσε, φησι, τὸν οἶκον ἡ πνοή· καθάπερ

κολυμβήθρα

κολυμβήθρα γέγονεν ὕδατος. τῆς δαψιλείας δὲ τοῦτο τεκμήριον, καὶ τῆς σφοδρότητος τὸ
πῦρ. οὐδαμοῦ τοιοῦτο γέγονεν ἐπὶ τῶν προφητῶν· ἀλλὰ τότε μὲν οὕτως ἐκείνοις, τοῖς
προφήταις δὲ ἑτέρως. κεφαλὶς γὰρ βιβλίου δίδοται τῷ Ιεζεκιήλ, καὶ ἐσθίει ἃ ἔμελλε λέγειν. Ιεζ. γ. γ.
Καὶ ἐγένετο, φησιν, ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ὡς μέλι γλυκάζον. καὶ πάλιν ἡ χεὶρ ἅπτεται τοῦ Θεοῦ Ιερ. α. θ.
5 τῆς γλώσσης ἑτέρου προφήτου· ἐνταῦθα δὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὕτως ὁμότιμον τυγ-
χάνει πατρὶ καὶ υἱῷ. καὶ πάλιν ἑτέρωθί φησι· Κατάλεγμα καὶ μέλος καὶ οὐαί. ἐκείνοις μὲν ἦν Ιεζ. β. ι.
εἰκότως ἐν βιβλίῳ. ἔτι γὰρ αὐτοῖς παραδειγμάτων ἔδει. πρὸς ἓν ἔθνος εἶχον ἐκεῖνοι μό-
νον, καὶ τοὺς οἰκείους· οὗτοι δὲ καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τοὺς οὐδέποτε γνωρισθέν-
τας. καὶ Ελισσαῖος διὰ μηλωτῆς λαμβάνει τὴν χάριν, ἄλλος δι' ἐλαίου, ὡς ὁ Δαβίδ, καὶ δ. Βασ. ιδ.
10 Μωϋσῆς διὰ πυρὸς ἐν τῇ βάτῳ· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πῦρ ἐνεχέθη. διὰ α. Βασ. ιζ. ιε.
τί δὲ μὴ ἐφάνη πῦρ τὸν οἶκον πληροῦν; ὅτι ἐξέστησαν ἄν. ἀλλὰ δείκνυσιν ὅτι τοῦτο ἐκεῖνό
ἐστι. μὴ γὰρ τοῦτο λέγει, ὅτι ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι, προσέχῃς· ἀλλ' ὅτι
πυρός. τοσοῦτον πῦρ μυρίαν ὕλην ἀνάψαι δυνατόν. καὶ καλῶς εἶπε, διαμεριζόμεναι. ἐκ
μιᾶς γὰρ ἦν ῥίζης· ἵνα μάθῃς, ὅτι ἐνέργειά ἐστιν ἀπὸ τοῦ παρακλήτου πεμφθεῖσα. ὅρα δὲ καὶ
15 ἐκείνους πρότερον δειχθέντας ἀξίους, καὶ τότε πνεύματος καταξιωθέντας. οἷον ὥσπερ ὁ Δαβίδ.
ἅπερ γὰρ ἐν ταῖς ποίμναις εἰργάζετο, ταῦτα καὶ μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον, ἵνα δειχθῇ
αὐτοῦ γυμνὴ ἡ πίστις. ὅρα πάλιν τὸν Μωϋσέα καταφρονοῦντα τῆς βασιλείας, καὶ μετὰ Εξ. ια. κδ.
τεσσαράκοντα ἔτη τῆς δημαγωγίας ἀπολαύοντα· τὸν Σαμουὴλ ἀναστρεφόμενον ἐκεῖ ἐν τῷ Εξ. β. ια.
ναῷ· τὸν Ελισσαῖον πάντα ἀφιέντα· τὸν Ιεζεκιὴλ πάλιν. ὅτι δὲ οὕτω συνέβαινε, καὶ ἐκ α. Βασ. β. γ. γ. Βασ. ιθ. κα.
20 τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι πάντα εἴασαν τὰ αὐτῶν. διὰ τοῦτο τότε τὸ πνεῦ-
μα λαμβάνουσιν, ὅτε τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπεδείξαντο. ἔμαθον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθέ-
νειαν, δι' ὧν ἔπαθον· ἔμαθον, ὅτι οὐκ εἰκῇ ταῦτα κατώρθωσαν. οὕτω καὶ Σαοὺλ πρότερον
μαρτυρηθεὶς ἀγαθὸς εἶναι, τότε τὸ πνεῦμα ἔλαβεν. ἀλλ' οὕτως οὐδείς, οὐδὲ ὁ μείζων τῶν
προφητῶν Μωϋσῆς. ἐκεῖνος γὰρ ὅτε ἔδει ἑτέρους λαβεῖν πνευματικούς, ἠλαττοῦτο αὐ-
25 τός. ἀλλ' ἐνταῦθα οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ὅσους ἄν τις θέλοι λύχνους ἀνά-
ψῃ, τὸ πῦρ οὐδὲν ἠλαττοῦτο· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων συνέβαινε τότε. καὶ γὰρ διὰ τοῦ πυ-
ρὸς οὐ μόνον τὸ δαψιλὲς τῆς χάριτος ἐδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ ὅτι πηγὴν ἕκαστος ἐλάμβανε πνεύ-
ματος, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς πηγὴν ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ἔφησεν ἕξειν τοὺς πι-
στεύοντας εἰς αὐτόν. καὶ [μάλα] εἰκότως. οὐ γὰρ τῷ Φαραὼ διαλεξόμενοι ἀπῄεσαν, Ιωαν. δ. ιδ.
30 ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ παλαίσοντες. καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι πεμπόμενοι οὐδὲν ἀντεῖπον,
οὐδὲ εἶπον ἰσχνόφωνοι εἶναι καὶ βραδύγλωσσοι· Μωϋσῆς γὰρ αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἐπαίδευσεν· Εξ. δ. ι.
οὐκ εἶπον εἶναι νεώτεροι· Ιερεμίας γὰρ αὐτοὺς ἐσωφρόνισε. καίτοι πολλὰ ἤκουσαν φοβερὰ καὶ
πολλῷ μείζονα ἐκείνων· ἀλλ' ὅμως ἐφοβοῦντο ἀντειπεῖν. ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι καὶ φωτὸς ἄγ- Ιερ. α. ς.
γελοι ἦσαν, καὶ τῶν ἄνωθεν πραγμάτων ὑπηρέται. καὶ ἐκείνοις μὲν οὐδεὶς ἀπ' οὐρανοῦ φαί-
35 νεται, τοὶ ἐν τῇ γῇ διάκονοι ἔτι· ἐπεὶ δὲ ἀνῆλθεν ἄνθρωπος ἄνω, καὶ πνεῦμα ἄνωθεν φέρεται,
ὡσεὶ φερομένης, φησί, πνοῆς βιαίας. διὰ τούτου δῆλον ποιεῖ, ὅτι οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντιστῆναι δυ-
νήσεται, ἀλλ' ὥσπερ χνοῦν τοὺς ὑπεναντίους λικμήσουσι. καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον. ἡ οἰ-
κία τοῦ κόσμου σύμβολον ἦν. καὶ ἐκάθισε, φησιν, ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ συνῆλθε τὸ πλῆ-
θος καὶ συνεχύθη. ὁρᾷς τὴν τούτων εὐλάβειαν, καὶ πῶς οὐκ εὐθέως ἀποφαίνονται, ἀλλ' ἐν
40 ἀπορίᾳ εἰσίν; ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἀγνώμονες ἀποφαίνονται λέγοντες· ὅτι γλεύκους εἰσὶ μεμε-
στωμένοι. ἵνα δὲ δόξῃ αὐτοῖς κατὰ τὸν νόμον τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ φαίνεσθαι ἐν τῷ ναῷ, διὰ τοῦτο ᾤ-
κουν ἐκεῖ οἱ ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν εὐλαβεῖς ἄνδρες. ὅρα ἐντεῦθεν τὸν γράφοντα πῶς
αὐτοὺς οὐ κολακεύει. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀπεφήναντο· ἀλλὰ τί; γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύ-
της, συνῆλθε τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη· εἰκότως. ἐνόμιζον γὰρ αὐτοῖς τέλος ἔχειν τὸ πρᾶγ-

μα

μα διὰ τὴν γενομένην τόλμαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ· ἄλλως δὲ, καὶ τὸ συνειδὸς κατέσθιεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, ἐν χερσὶν οὔσης ἔτι τῆς σφαγῆς, καὶ πάντα αὐτοὺς ἐτάραττεν. οὐκ ἰδοὺ, φησι, πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; καλῶς οὕτως εἶπε. καὶ γὰρ τοῦτο ἦν ὡμολογημένον. οὕτως αὐτοὺς ἐπλήσσεν ὁ ἦχος· τὸ γὰρ πλέον τῆς οἰκουμένης ἐνταῦθα κατέλαβε. τοῦτο δὲ αὐτοὺς ἀνεγείρει τοὺς ἀποστόλους. ὅ,τι γὰρ Πάρθοις ἦν φθέγγεσθαι οὐκ ᾔδεσαν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων τότε ἐμάνθανον. ἐθνῶν δὲ μέμνηται πολεμίων αὐτοῖς, Κρητῶν, Ἀράβων, Αἰγυπτίων, Περσῶν· δηλῶν ὅτι πάντων τούτων κρατήσουσιν. ἀπὸ δὲ ὄντων ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῶν Ἰουδαίων, εἰκὸς αὐτοῖς συμπαρεῖναι τινὰς καὶ ταῦτα πολλοὺς τῶν ἐθνῶν· ἢ ὅτι καὶ παρ' εἰς τὰ ἔθνη τὰ τῶν δογμάτων ἤδη κατέσπαρτο. [καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν παρῆσαν ἐκεῖ κατὰ μνήμην ὧν ἤκουσαν.] πανταχόθεν τοίνυν ἀναντίρρητος ἡ μαρτυρία, παρὰ τῶν πολιτῶν, παρὰ τῶν ξένων, παρὰ τῶν προσηλύτων. ἀκούομεν, φησι, λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐλάλουν· ἀλλὰ ἵνα θαυμαστὰ ἔλεγον. εἰκότως τοίνυν ἠπόρουν. οὐδέποτε γὰρ γέγονέ τι τοιοῦτον. ὅρα εὐγνωμοσύνην ἀνθρώπων. ἐξίσταντο καὶ διηπόρουν λέγοντες· τί θέλει τοῦτο εἶναι; ἕτεροι δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί. καὶ διὰ τοῦτο ἐχλεύαζον; ὢ τῆς ἀναισχυντίας. καὶ τί θαυμαστὸν, ὅπου γε καὶ αὐτὸν τὸν δεσπότην δαίμονας ἐλαύνοντα, δαίμονα ἔχειν λέγουσιν; εἴθα γὰρ ἂν ἡ ἰταμότης, ἓν ζητεῖ μόνον εἰπεῖν ὅ,τι δήποτε, οὐχ ὅπως τι λόγου πρᾶγμα ἐχόμενον εἴποι, ἀλλ' ὅπως εἴποι. ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί. πάνυ γε· ὅτι ἄνθρωποι ἐν τοσούτοις κινδύνοις, περὶ τῶν ἐσχάτων τρέμοντες, ἐν τοσαύτῃ ὄντες ἀθυμίᾳ, τοιαῦτα φθέγγεσθαι τολμῶσι. καὶ ὅρα. ἐπειδὴ τοῦτο ἀπίθανον ἦν, παραλογιζόμενοι ἑαυτοὺς ἀκούοντας, καὶ εἰδότες ὅτι ἐμεθύσθησαν, τῇ ποιότητι τὸ πᾶν ἐπιγράφουσι καί φασι· γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί.

Ιωαν. η. μθ.

14 Σταθεὶς δὲ ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς. Ὁρᾷς ἐκεῖ τὴν κηδεμονίαν, ἐνταῦθα δὲ τὴν ἀνδρείαν; εἰ γὰρ ἐθαύμαζον, εἰ γὰρ ἐξεπλήττοντο, οὐχὶ καὶ οὕτω θαυμαστὸν ἦν, τὸ δυνηθῆναι μεταξὺ τοσούτων ῥῆξαι φωνὴν ἄνθρωπον ἀγράμματον καὶ ἰδιώτην; εἰ γὰρ ἐν οἰκείοις τις λέγων ταράττεται, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ ἐχθρῶν καὶ φονώντων. ὅτι δὲ οὐ μεθύουσιν, εὐθέως ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐδήλωσεν, ὅτι οὐκ ἐξεστήκασι, καθάπερ οἱ μάντεις, ὅτι οὐκ ἀνάγκῃ κατείχοντο. τί δέ ἐστι, σὺν τοῖς ἕνδεκα; κοινὴν προεβάλλοντο φωνὴν, καὶ πάντων αὐτὸς ἦν τὸ στόμα· παρεστήκασι δὲ οἱ ἕνδεκα μαρτυροῦντες τοῖς λεγομένοις. ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, φησι· τουτέστι, μετὰ πολλῆς εἶπε τῆς παρρησίας. τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μάθωσι τοῦ πνεύματος τὴν χάριν. ὁ γὰρ μὴ ἐνεγκὼν ἐρώτησιν κορασίου εὐτελοῦς, οὗτος ἐν μέσῳ δήμου, φονώντων ἁπάντων, μετὰ τοσαύτης διαλέγεται παρρησίας, ὡς ἀναμφισβήτητον τῆς ἀναστάσεως γενέσθαι τοῦτο τεκμήριον. μεταξὺ γὰρ γελώντων ἀνθρώπων, καὶ τὰ τοιαῦτα διαχλευαζόντων παρρησιάζεται. πόσης εἶναι νομίζεις ἰταμότητος τοῦτο, πόσης ἀσεβείας, πόσης ἀναισχυντίας, τὸ μέθης λογίζεσθαι ἔργον τῶν γλωσσῶν τὸ παράδοξον; ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο τοὺς ἀποστόλους ἐλύπησεν, οὐδ' ἀτολμοτέρους εἰργάσατο τότε τὰ τῆς χλεύης ἀκούοντας. τῇ γὰρ παρουσίᾳ τοῦ πνεύματος ἤδη μετεσκευάσθησαν, καὶ ἀνώτεροι τῶν σωματικῶν πάντων ὑπῆρχον. ἔνθα γὰρ ἂν παραγένηται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, χρυσοῦς ἀντὶ πηλίνων ἐργάζεται. ὅρα μοι λοιπὸν τὸν Πέτρον, καὶ ἐξέταζε τὸν δειλὸν, τὸν ἀσύνετον (καθάπερ ὁ Χριστός φησιν· Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε) τὸν μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν Σατανᾶν κληθέντα. σκόπει δὲ καὶ τῶν ἀποστόλων τὴν ὁμόνοιαν. αὐτοὶ παραχωροῦσιν αὐτῷ τῆς δημηγορίας. οὐ γὰρ ἔδει πάντας φθέγγεσθαι. καὶ ἐπῆρε, φησι, τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας. τοιοῦτόν ἐστιν ἄνδρα εἶναι πνευματικόν. μόνον καὶ ἡμεῖς ἀξίους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῆς ἄνωθεν χάριτος, καὶ πάντα εὔκολα ἔσται. καθάπερ γὰρ πύρινος ἄνθρωπος εἰς μέσην καλάμην ἐμπεσὼν,

οὐδὲν

οὐδὲν ἂν πάθοι δεινόν, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους ἐργάσεται (οὐ γὰρ αὐτός τι πάσχει, ἀλλ' αὐτοὶ ἑαυτοὺς οἱ πυκτεύοντες διαφθείρουσιν) οὕτω καὶ νῦν ἐγίνετο. μᾶλλον δὲ ὥσπερ ἂν εἴ τις πυρὶ ἐπιφερομένῳ χόρτον ἔχων πυκτεύοι· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τούτοις προσέπεσαν μετὰ πολλῆς τῆς ἀνοίας. τί γὰρ αὐτοὺς ἔβλαπτε πλῆθος τοσοῦτον; εἰπὲ γάρ μοι, οὐχὶ πενίᾳ ἐμάχοντο καὶ λιμῷ, οὐχὶ ἀτιμίᾳ καὶ δόξῃ πονηρᾷ; πλάνοι γὰρ εἶναι ἐνομίζοντο. οὐχὶ γέλωτι καὶ θυμῷ καὶ χλευασίᾳ ἐμάχοντο; ἐπ' αὐτῶν γὰρ ταῦτα ἐναντία συνέβη. οἱ μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐγέλων, οἱ δὲ καὶ ἐκόλαζον. οὐχὶ θυμοῖς, οὐχὶ μανίαις ὁλοκλήρων πόλεων, οὐχὶ στάσεσι καὶ ἐπιβουλαῖς προσέκειντο; οὐχὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ θηρίοις; οὐχὶ πάντοθεν αὐτοὺς μυρίος περιειστήκει πόλεμος; οὐχί, ὡς ἂν ταῦτα ὁρῶντες τὰ δεινά, ἡ ἐν γραφῇ, οὕτω διέκειντο; τί δαί; οὐκ ἀνήλωσαν αὐτῶν τοὺς θυμούς; οὐκ εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἀπορίαν περιέτρεψαν; οὐχὶ τῷ θυμῷ καὶ δέει πάντων μάλιστα ἐκεῖνοι συνείχοντο; οὐχὶ ἐναγώνιοι ἦσαν καὶ ἐφοβοῦντο καὶ ἔτρεμον; ἄκουε γὰρ αὐτῶν λεγόντων· Θέλετε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου; καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι γυμνῷ τῷ σώματι περιεπαίζοντο πρὸς ὡπλισμένους, πρὸς ἄρχοντας καὶ τὴν αὐτῶν ἔχοντας ἐξουσίαν, ἄπειροι, ἀγλωττοι, καὶ ἰδιωτικώτεροι διακείμενοι πρὸς γόητας, πρὸς πλάνους, πρὸς σοφιστῶν, πρὸς ῥητόρων, πρὸς φιλοσόφων πλῆθος τῶν κατασαπέντων ἐν Ἀκαδημίᾳ καὶ περιπάτοις ἐνίσταντό τε καὶ ἀπεμάχοντο· καὶ ὁ περὶ λίμνας ἀναστρεφόμενος οὕτως αὐτῶν ἐκράτησεν, ὡς οὐδὲ εἰ πρὸς ἰχθῦς ἀγλώττους ὁ ἀγὼν ἦν αὐτῷ. καθάπερ γὰρ ὄντως ἁλιεὺς ἰχθύων ἀφωνοτέρων, οὕτω περιεγένετο. καὶ ὁ μὲν πολλὰ ληρήσας Πλάτων, σεσίγηκεν· οὗτος δὲ φθέγγεται, οὐχὶ παρ' οἰκείοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ Πάρθοις, παρὰ Μήδοις, παρὰ Ἐλαμίταις, καὶ ἐν Ἰνδίᾳ, καὶ πανταχοῦ γῆς, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Πραξ. ε. xii.

ΗΘΙΚΟΝ

Ποῦ νῦν τῆς Ἑλλάδος ὁ τῦφος; ποῦ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὄνομα; ποῦ τῶν φιλοσόφων ὁ λῆρος; ὁ ἀπὸ Γαλιλαίας, ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδά, ὁ ἄγροικος πάντων ἐκείνων περιεγένετο. οὐκ αἰσχύνεσθε, εἰπέ μοι, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς πατρίδος τοῦ νενικηκότος ὑμᾶς; ἂν δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀκούσητε, ὅτι Κηφᾶς ἐλέγετο, πολλῷ μᾶλλον ἐγκαλύψεσθε. τοῦτο γὰρ ὑμᾶς, τοῦτο ἀπολώλεκεν, ὅτι τοῦτο ὄνειδος εἶναι νομίζετε· καὶ τὴν εὐγλωττίαν, ἐγκώμιον· καὶ ἀπειρίαν εὐγλωττίας, ὄνειδος. οὐκ ἤλθετε, ἣν ἐλθεῖν ὁδὸν ἔδει· ἀλλὰ τὴν βασιλικὴν ἀφέντες ὁδὸν τὴν εὔκολον καὶ λείαν, τὴν τραχεῖαν καὶ ἀνάντη καὶ χαλεπὴν ἐβαδίσατε. διὰ τοῦτο οὐκ ἐφθάσατε πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τί οὖν οὐκ εἰς Πλάτωνα ἐνήργησεν ὁ Χριστός, οὐδὲ εἰς Πυθαγόραν, φησίν; * ὅτι πολλῷ φιλοσοφωτέρα ἦν ἡ Πέτρου ψυχὴ τῶν ψυχῶν ἐκείνων. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παῖδες ὄντως ἦσαν, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης περιτρεπόμενοι πανταχοῦ· οὗτος δὲ ἀνὴρ φιλόσοφος, καὶ δεκτικὸς τῆς χάριτος. εἰ δὲ γελᾷς ταῦτα ἀκούων, οὐ θαυμαστόν· ἐπεὶ καὶ οἱ τότε ἐγέλων, καὶ γλυκεῖς αὐτοὺς ἔλεγον εἶναι μεστούς. ἀλλ' ὕστερον, ὅτε ἐπεπόνθεσαν τὰ πικρὰ ἐκεῖνα καὶ πάντων χαλεπώτερα, ὅτε τὴν πόλιν κατεστραμμένην εἶδον, καὶ τὸ πῦρ ἀνάπτόμενον, καὶ τὰ τείχη ῥιπτούμενα χαμαί, καὶ τὰς ποικίλας βακχείας ἐκείνας, ἃς οὐδεὶς παραστῆσαι δυνατὸς λόγῳ, οὐκέτι ἐγέλων. οὕτω καὶ ὑμεῖς τότε οὐ γελάσεσθε, ὅταν ὁ τῆς κρίσεως ἐπιστῇ καιρός, ὅταν τὸ τῆς γεέννης ἀναφθῇ πῦρ. ἀλλὰ τί περὶ μελλόντων λέγω; βούλει δείξω τίς ἐστι Πέτρος, τίς δὲ * Πλάτων; τὰ γὰρ ἤθη τέως αὐτῶν, εἰ δοκεῖ, ἐξετάσωμεν, καὶ ἴδωμεν τίσιν ἐπεχείρησαν ἑκάτεροι. οὗτος μὲν οὖν πάντα τὸν χρόνον ἀνήλωσε περὶ δόγματα στρεφόμενος ἀνόητα καὶ περιττά. τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ μαθεῖν, ὅτι μυῖα ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου γίνεται; ὄντως μυῖα. οὐκ εἰς μυῖαν μετέπεσεν, ἀλλ' ἐπέβαινε τῇ ἐν Πλάτωνος οἰκούσῃ ψυχῇ. ποίας γὰρ ταῦτα οὐ ματαιολογίας; πόθεν τοιαῦτα λήρους ἐπεβάλετο; εἰρωνείας μεστὸς ἦν ὁ ἀνήρ, ζηλοτυπίας τῆς πρὸς ἅπαντας, ὥσπερ φιλονεικῶν μήτε οἴκοθεν, μήτε παρ' ἑτέρου χρήσιμόν τι εἰσαγαγεῖν. οὕτω παρὰ μὲν ἑτέρου τὴν μετεμψύχωσιν ἐδέξατο, παρὰ δὲ ἑαυτοῦ τὴν πολιτείαν εἰσήγαγεν, ἔνθα τὰ πολλῆς αἰσχρότητος γέμοντα

μοντα

μοιτα ἐνομοθέτησε. κοιναὶ, φησιν, αἱ γυναῖκες ἔστωσαν, καὶ γεγυμνωμέναι παρθένοι, καὶ ἐπ' ὄψεσι τῶν ἐραστῶν παλαιέτωσαν, καὶ κοινοὶ πατέρες ἔστωσαν, καὶ οἱ τικτόμενοι παῖδες. ποίαν οὐχ ὑπερβάλλει ταῦτα ἄνοιαν; ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνου τοιαῦτα. ἐνταῦθα δὲ οὐχ ἡ φύσις ποιεῖ κοινοὺς πατέρας, ἀλλ' ἡ Πέτρου φιλοσοφία· ἐπεὶ ἐκεῖνό γε καὶ ἀναιρεῖ. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐποίει, ἀλλ' ἢ τὸν ὄντα ἀγνοεῖσθαι μόνον, οὐχὶ καὶ τὸν οὐκ ὄντα εἰσάγεσθαι. εἰς μέθην τινὰ καὶ συρφετὸν ἐνέβαλε τὴν ψυχήν. πάντας, φησὶν, ἀδεῶς κεχρῆσθαι ταῖς γυναιξί. διὰ τοῦτο οὐκ ἐξετάζω ποιητῶν δόγματα, ἵνα μή μέ τις εἴποι μύθους ἐξετάζειν· ἀλλ' ἑτέρους λέγω μύθους ἐκείνων πολλῷ καταγελαστοτέρους. τί τοιοῦτόν τι ἐτερατεύσαντο ποιηταί; ἀλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν φιλοσόφων, ὡς ἐδόκει, καὶ ὅπλα ταῖς γυναιξὶ περιτίθησι, καὶ κράνη καὶ κνημίδας, καὶ κυνῶν οὐδὲν διαφέρειν λέγει τὸ ἀνθρώπινον γένος. ἐπειδὴ γὰρ ἡ κύων ἡ θήλεια, φησὶ, καὶ ὁ ἄρρην κοινωνοῦσιν ἐν τοῖς ἔργοις, κοινωνείτωσαν καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ πάντα ἀναστρεπέσθω. ἀεὶ γὰρ δι' αὐτῶν ἐσπούδασεν ὁ διάβολος μηδὲν ἀτιμότερον τῶν ἀλόγων τὸ ἡμέτερον δόξαι γένος· ὅπου γέ τινες εἰς τοῦτο κενοδοξίας ἦλθον, ὡς εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὰ ἄλογα λογικά τυγχάνει. καὶ ὅρα πῶς ποικίλως ἐβάκχευσεν ἐν ταῖς ἐκείνων ψυχαῖς. οἱ μὲν γὰρ κορυφαῖοι αὐτῶν ἔφησαν τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἰς μυίας καὶ κύνας καὶ ἄλογα μεθίστασθαι *· οἱ δὲ μετ' ἐκείνους τοῦτο αἰσχυνθέντες, εἰς ἑτέραν αἰσχύνην κατέπεσον, πάσης λογικῆς ἐπιστήμης μεταδόντες τοῖς ἀλόγοις, καὶ πανταχοῦ δείξαντες ἡμῶν, τὰ δι' ἡμᾶς γινόμενα, ἐντιμότερα. οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ προγνώσεις εἶναι παρ' αὐτοῖς καὶ εὐσέβειαν εἶναι λέγουσιν. ὁ κόραξ, φησὶν, οἶδε τὸν Θεὸν, καὶ ἡ κορώνη, καὶ προφητείας ἔχουσι χαρίσματα, καὶ τὰ μέλλοντα προλέγουσι, καὶ δικαιοσύνη παρ' αὐτοῖς, καὶ πολιτεία, καὶ νόμοι· καὶ ζηλοῖ παρ' αὐτοῖς ὁ κύων κατὰ Πλάτωνα. τάχα ἀπιστεῖτε τοῖς λεγομένοις. εἰκότως, ἅτε τοῖς ὑγιέσιν ἐντεθραμμένοι δόγμασιν· ἐπεὶ καὶ εἴ τις τραφείη ταύτῃ τῇ τροφῇ, ἀπιστήσειεν ἂν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπος κόπρου γευόμενος ἡδέως. ἀλλ' ὅταν λέγωμεν αὐτοῖς, ὅτι μῦθοι ταῦτα καὶ ἀνοίας μεστὰ, οὐκ ἐνοήσατε, φασὶ· μηδὲ νοήσωμεν ποτὲ τὸν τοιοῦτον ὑμῶν γέλωτα. σφόδρα γε. οὐ γὰρ φρενὸς βαθείας δεῖ, ἵνα μάθωμεν τί βούλεται ἡ τοσαύτη ἀσέβεια καὶ σύγχυσις. μὴ κρεακισὶ φθέγγεσθε, ὦ ἀνόητοι, καθάπερ τὰ παιδία. παῖδες γὰρ ὄντως ἐστὲ, καθάπερ ἐκεῖνα. ἀλλ' ὁ Πέτρος οὐδὲν τοιοῦτον ἔφησεν· ἀλλ' ἀφῆκε φωνὴν καθάπερ ἐν σκότῳ τινὶ φῶς ἀπολάμψασαν μέγα, ἣ τὴν ἀχλὺν διεσκέδασε τῆς οἰκουμένης. ἀλλὰ τὸ ἦθος αὐτοῦ πῶς ἥμερον ἦν; πῶς ἐπιεικές; πῶς πάσης ἀνωτέρω δόξης ἵστατο καινῆς; πῶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἑώρα ἄτυφος ὢν, καὶ ταῦτα νεκροὺς ἀνιστῶν; εἰ δὲ ἐξεγένετο ἐκείνων τινὶ τῶν ἀνοήτων φαντασίᾳ γοῦν τοιοῦτόν τι ἐργάζεσθαι, οὐκ ἂν εὐθέως βωμὸν ἐζήτησε, καὶ ναὸν, καὶ ἰσόθεός τις εἶναι ἠθέλησεν, ὅπου γε οὐδενὸς τούτων ὄντος τοιαῦτα φαντάζονται ἀεί; τί βούλεται αὐτοῖς Ἀθηνᾶ, καὶ Ἀπόλλων, καὶ Ἥρα; γένη παρ' αὐτοῖς ἐστι δαιμόνων. καὶ βασιλεὺς ἐστὶ παρ' αὐτοῖς διὰ τοῦτο ἀξιῶν ἀποθανεῖν, ἵνα ἰσόθεος νομίζοιτο. ἀλλ' οὗτοι οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τοὐναντίον. ἄκουε γὰρ αὐτῶν λεγόντων ἐπὶ τῆς θεραπείας τοῦ χωλοῦ· Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; καὶ, Ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι. ἐκεῖ δὲ πολὺς ὁ τῦφος, πολλὴ ἡ ἀλαζονεία· πάντα διὰ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὰς, οὐδὲν φιλοσοφίας ἕνεκεν. ὅταν γάρ τι διὰ δόξαν γίνηται, πάντα [μάταια] εὐτελῆ. κἂν γὰρ πάντα τις ἔχῃ, τούτου δὲ μὴ κρατῇ, πάσης φιλοσοφίας ἐξέπεσε, τῷ τυραννικωτέρῳ κατεχόμενος καὶ αἰσχροτέρῳ πάθει. ταύτης γὰρ ἡ ὑπεροψία πάντα διδάξαι τὰ ἀγαθὰ ἱκανὴ, καὶ τῆς ψυχῆς ἐξορίσαι πᾶν πάθος ὀλέθριον. διὸ παραινῶ καὶ ὑμῖν πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν σπουδὴν, ὥστε τοῦτο τὸ πάθος πρόρριζον ἐξελεῖν. οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως εὐδοκιμῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ τὴν παρὰ τοῦ ἀκοιμήτου ἐκείνου ὀφθαλμοῦ εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι. οὐκοῦν πᾶσαν σπουδὴν ποιώμεθα, ὥστε τῆς ἐκεῖθεν ἡμᾶς ῥοπῆς ἀπολαύειν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων λυπηρῶν διαφύγωμεν

Margin: χ. κοινωνίας (5) · χ. ἀλλὰ τί ἄλλα ἐκ... τίζω. πῶς δὲ ταύτης ὅπου ἦν (10) · * ζῶα (15) · (20) · χ. πολύ (25) · χ. ἴσως · (30) · χ. τί δὲ περὶ αὐτῶν · (35) · Πραξ. γ. ιβ. · Πραξ. ιδ. ιε. · (40) · χ. διὸ

φύγωμεν τὴν πεῖραν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

5 Λογ. ε 14 ΑΝΔΡΕΣ ΙΟΥΔΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙκοῦντες Ἱερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου.

Τοὺς ξένους εἶπεν ἀνωτέρω, ἐνταῦθα πρὸς ἐκείνους ἀποτείνει τὸν λόγον. 10 καὶ δοκεῖ μὲν ἐκείνοις διαλέγεσθαι, ὀρθοῖ δὲ τοὺς διαχλευάζοντας. καὶ γὰρ ᾠκονομήθη τινὰς διαχλευάσαι, ἵνα ἀρχὴν τῆς ἀπολογίας λάβῃ, καὶ ἀπολογούμενος διδάξῃ. μέγα ἄρα ἐγκώμιον ἦν αὐτοῖς τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις οἰκεῖν. τοῦτο ὑμῖν, φησι, γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου. προσεκτικωτέρους πως αὐτοὺς ποιεῖ, εἶτα καὶ ἀπολογεῖται.

15 15 Οὐ γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν.

Ὁρᾷς τὴν ἀπολογίαν πῶς προσηνής; καίτοι τὸ πλέον ἔχων τοῦ δήμου μεθ' ἑαυτοῦ, ἐπιεικέστερον ὅμως αὐτοῖς διαλέγεται. καὶ πρότερον ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν τὴν πονηράν, καὶ τότε ἐκείνην ἵστησι. διὸ καὶ οὐκ εἶπεν, οὐ γὰρ ὡς ὑμεῖς χλευάζετε, οὔτε ὡς ὑμεῖς πλάττετε, ἀλλ' ὡς ὑπολαμβάνετε, οὐκ ἐπίτηδες τοῦτο λέγοντας βουλόμενος δεῖξαι, ἀλλά πως αὐτοῖς παρα-20 θεῖναι ἀγνοίας μᾶλλον, ἢ κακουργίας ἔγκλημα. οὐ γὰρ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, φησιν, οὗτοι μεθύουσιν. Ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας. Καὶ τί τοῦτο; οὐκ ἔνι καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ μεθύειν; ἔνι. ἀλλ' οὐκ ἔστι πρὸς τοῦτο ἐπὶ πολύ. οὐδὲ γὰρ οὕτως εἶπον, ὡς διαχλευάζοντες αὐτοὶ ἔλεγον. ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι πρὸς μὴ τὰ ἀναγκαῖα οὐ δεῖ πολλὴν ἀναλίσκειν λόγον. ἄλλως δέ, καὶ τὰ ἐπαγόμενα τούτου ἦν συστατικά· καὶ λοιπὸν κοινὴ 25 πρὸς πάντας ὁ λόγος γίνεται.

16 Ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον, φησί, διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος ὁ Θεός. Οὐδαμοῦ τέως ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ ἐπαγγελία αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς ἡ ἐπαγγελία. ὅρα σύνεσιν, ὅρα συγκατάβασιν. οὐ παρῆλθε καὶ εἶπεν εὐθέως τὰ κατὰ τὸν Χριστόν, ὅτι ἐκεῖνος ἐπηγγείλατο ταῦτα μετὰ τὸ σταυρωθῆναι. ἢ γὰρ 30 ἂν πάντα ἀνέτρεψεν οὕτως εἰπών. καὶ μὴν ἱκανὰ ἦν δεῖξαι αὐτοῦ, φησι, τὴν θεότητα. ἀλλὰ πιστευόμενα (τὸ δὲ ζητούμενον τέως πιστευθῆναι ἦν) μὴ πιστευόμενα δέ, καὶ καταλυθῆναι αὐτοὺς ἂν ἐποίησεν.

17 Ἐκχεῶ, φησιν, ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα.

Δίδωσι καὶ αὐτοῖς ἐλπίδας χρηστάς, εἴγε θέλοιεν. καὶ πῶς οὐκ ἀφίησιν αὐτῶν εἶναι τὸ 35 πλεονέκτημα, ὅπερ καὶ βασκανίαν ἐποίει, ταύτῃ τὸν φθόνον ὑποτεμνόμενος,

Καὶ προφητεύσουσι, φησιν, οἱ υἱοὶ ὑμῶν. Οὔτε ὑμῶν, φησι, κατόρθωμα τοῦτο, οὔτε μὴν ἐγκώμιον. Εἰς τὰ παιδία τὰ ὑμέτερα διέβη ἡ χάρις· αὐτῶν υἱοὺς ἑαυτοὺς καλῶν, καὶ πατέρας ἐκείνους. Καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται·

40 18 Καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου, καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι. Τέως δείκνυσιν αὐτοὺς εὐδοκιμηκότας, πνεύματος ἅτε καταξιωθέντας· ἐκείνους δὲ οὐχί, ἅτε σταυρώσαντας. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς βουλόμενος αὐτῶν μαλάξαι τὸν θυμόν, ἔλεγεν· Οἱ δὲ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι τὰ δαιμόνια; οὐκ εἶπεν, οἱ μαθηταί μου. καὶ γὰρ ἐδόκει κολακεία εἶναι. οὕτω καὶ αὐτὸς οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ μεθύουσιν,

Ἰωήλ. β. κη.

Ματθ. ιβ. κζ.

οισιν, ἀλλὰ πνεύματι φθέγγονται· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν προφητῶν κατέφυγε, καὶ αὐτὸν ἀποδὺς ἰσχυρίζεται. οὕτω τῆς μὲν κατηγορίας αὐτοὺς ἀπήλλαξε δι' ἑαυτοῦ, τῆς δὲ χάριτος ἐκείνου παράγει μάρτυρα. ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, φησιν, ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. οὕτως εἶπεν, ὅτι τοῖς μὲν δι' ὀνείρων, τοῖς δὲ καὶ ἐμφανῶς ἡ χάρις ἐξεχεῖτο. καὶ γὰρ καὶ δι' ὀνείρων εἶδον οἱ προφῆται, καὶ ἀποκαλύψεις ἐδέξαντο. εἶτα ἐπεξέρχεται τῇ προφητείᾳ ἐχούσῃ τι καὶ φοβερόν.

γρ. ὅτι τ.. τῆς μὲν

19 Καὶ δώσω, φησί, τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω.

Ταῦτα καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων τῆς ἁλώσεως λέγων αἰνίττεται. Αἷμα, καὶ πῦρ, καὶ ἀτμίδα καπνοῦ. Ὅρα πῶς τὴν ἅλωσιν ὑπέγραψεν.

γρ. αἰχμαλωσίας

20 Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα.

Ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν πασχόντων τοῦτο εἴρηκε. λέγεται δ' οὖν ὅμως καὶ πολλὰ τοιαῦτα γεγενῆσθαι ἐν οὐρανῷ, καθὼς Ἰώσηππος μαρτυρεῖ. ἅμα δὲ αὐτοὺς καὶ ἔπληξε τοῦ σκότους ἀναμνήσας τοῦ γεγενημένου, καὶ ποιῶν προσδοκᾶν τὰ μέλλοντα.

γρ. γίνεσθαι

Πρὶν ἢ ἐλθεῖν, φησι, τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ.

Μὴ γὰρ ἐπειδὴ ἀτιμώρητοι νῦν ἁμαρτάνετε, φησι, θαρσήσητε. ταῦτα δὴ προοίμιά ἐστι μεγάλης τινὸς ἡμέρας καὶ χαλεπῆς. ὁρᾷς πῶς αὐτῶν κατέσεισε τὴν ψυχὴν καὶ διεσάλευσε, καὶ τὸν γέλωτα μετέστρεψεν εἰς ἀπολογίαν; εἰ γὰρ ταῦτα προοίμια τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀνάγκη περὶ τῶν ἐσχάτων τὸν κίνδυνον ἐπηρτῆσθαι. τί δαί; ἆρα λέγων τὰ φοβερὰ ἐπιμένει; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί; πάλιν δίδωσιν αὐτοῖς ἀναπνεῦσαι, καί φησι·

γρ. δι..

Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται.

Ῥωμ. ι. ιγ.

Τοῦτο εἴρηται μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς Παῦλος λέγει· οὔπω δὲ οὐ τολμᾷ σαφῶς αὐτὸ ἀποκαλύψαι. ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. καλῶς ὡς πρὸς γελῶντας καὶ χλευάζοντας καθίσταται λέγων· γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου. ἀρχόμενος δὲ ἔλεγεν, ἄνδρες Ἰουδαῖοι. Ἰουδαίους ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν, τοὺς τὴν Ἰουδαίαν κατοικοῦντας. καὶ, εἰ βούλει, παραθώμεθα τὰ ῥήματα ἐκεῖνα τὰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἵνα μάθῃς τίς ἐξαίφνης γέγονεν ὁ Πέτρος. Ἐξῆλθε, φησι, κόρη λέγουσα, καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. ὁ δὲ, οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον, ἀπεκρίνατο. καὶ πάλιν ἐπερωτηθεὶς, ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι. ἀλλ' ὅρα ἐνταῦθα αὐτοῦ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν πολλὴν ἐλευθεροστομίαν. οὐκ ἐπῄνεσε τοὺς εἰπόντας, ὅτι ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ πρὸς ἐκείνους βαρύτητι καὶ τούτους σπουδαιοτέρους ποιῆσαι βούλεται, καὶ κολακείας τὸν λόγον ἀπηλλαγμένον ἀποδεῖξαι. πανταχοῦ γὰρ τοῦτο παρατηρεῖν καλὸν, πῶς ἐν τάξει συγκαταβάσεως πάσης κολακείας ὁ λόγος ἀπήλλακται, καὶ πάσης ὕβρεως, ὅπερ δύσκολον. τὸ δὲ καὶ ἐν τρίτῃ ὥρᾳ ταῦτα γενέσθαι, οὐχ ἁπλῶς ᾠκονόμηται. τότε γὰρ τὸ λαμπρὸν τοῦ φωτὸς δείκνυται, ὅτε οὐ περὶ ἔργα ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ περὶ ἄριστον, ὅτε φαιδρὰ ἡ ἡμέρα, ὅτε πάντες εἰσὶν ἐπ' ἀγορᾶς. ὁρᾷς καὶ ἐλευθερίας τὸν λόγον γέμοντα; καὶ ἐνωτίσασθε, φησι, τὰ ῥήματά μου. τοῦτο εἰπὼν, οὐδὲν προσέθηκεν, ἀλλ' ἐπήγαγε· τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις· δείκνυσι λοιπὸν τὴν συντέλειαν οὐ πόρρω οὖσαν. καὶ τὸ, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, ἔχει τινὰ ἔμφασιν. εἶτα, ἵνα μὴ δόξῃ εἰς τοὺς υἱοὺς περιϊστᾶν μόνον τὸ πρᾶγμα, ἐπάγει· καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται. ὅρα τὴν ἀκολουθίαν. πρότεροι υἱοί, καθὼς καὶ ὁ Δαβίδ φησιν· Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγενήθησαν υἱοί σου. καὶ ὁ Μαλαχίας πάλιν· Ἐπιστρέψας καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα. καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους μου, καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου. καὶ τοῦτο ἀρετῆς τεκμήριον. δοῦλοι γὰρ αὐτοῦ γεγόναμεν ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. πολλὴ

Ματθ. κϛ. ο.

γρ. πρὸ

Ψαλ. μδ. α.

Μαλ. δ. ϛ.

δὲ

δὲ καὶ ἡ δωρεά, ὅταν καὶ ἐπὶ τὸ ἕτερον γένος μεταβαίνῃ τὸ χάρισμα, οὐχ ὥσπερ εἰς μίαν καὶ δευτέραν περιέστη τὸ παλαιόν, εἰς Δεββώραν καὶ Ὀλδάν. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι πνεῦμά ἐστιν ἅγιον· οὐδὲ ἡρμήνευσε τὰ τοῦ προφήτου· ἀλλὰ τὴν προφητείαν μόνην εἰσήγαγε καθ' ἑαυτὴν ἀγωνιζομένην. καὶ οὐδὲν περὶ Ἰούδα πῶς φθέγγεται, καίτοιγε πᾶσιν ἦν δῆλον οἵαν ἔδωκε δίκην καὶ κόλασιν. οὐδὲν γὰρ ἰσχυρότερον τοῦ ἀπὸ προφητείας αὐτοῖς διαλέγεσθαι. τοῦτο καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἰσχυρότερον. σημεῖα γὰρ ποιοῦντος τοῦ Χριστοῦ, πολλάκις ἀντέλεγον· ὅτε δὲ τὴν προφητείαν παρήγαγεν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς λέγοντα· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἐσίγησαν οὕτως, ὡς μηδένα λοιπὸν ἰσχῦσαι ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον. καὶ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν καὶ αὐτὸς μέμνηται λέγων· εἰ ἐκείνους θεοὺς εἶπε, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο· μᾶλλον δὲ πανταχοῦ τοῦτο εὕροι τις ἄν. διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησιν· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· τουτέστι, καὶ τὰ ἔθνη. ἀλλ' οὐδέπω ἀποκαλύπτει, οὐδὲ ἑρμηνεύει· οὐδὲ γὰρ συνέφερεν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἀσαφές. δώσω, φησί, τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω. μᾶλλον αὐτοὺς ἐφόβει ἀσαφὲς ὄν. εἰ δὲ ἡρμήνευσε, μᾶλλον ἂν αὐτοῖς [καὶ] προσέστη. εἶτα καὶ ὡς δῆλοι πρόρρησιν, τοιαύτην βουλόμενος δοῦναι δόξαι. ἀμέλει γοῦν μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ἑρμηνεύει, ὅτε περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῖς διαλέγεται), ὅτε προωδοποίησε τῷ λόγῳ. διὰ τοῦτο ἐκείνην πρόρρησιν, ἐπειδὴ οὐκ ἤρκει τὰ ἀγαθὰ ἐπισπάσασθαι· καίτοι τοῦτο οὐδέποτε γέγονεν. οὐδεὶς γὰρ τότε διέφυγε· νῦν δὲ οἱ πιστοὶ διέφυγον ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει, Εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ. τὸ χαλεπώτερον προτέρων γέγονε. πρότερον γὰρ συνέβη τοὺς κατοικοῦντας ἁλῶναι, καὶ τότε τὴν πόλιν κατασκαφῆναι καὶ ἐμπρησθῆναι. εἶτα ἐπιμένει τῇ μεταφορᾷ, ἐγγὺς τῆς ὄψεως τῶν ἀκροατῶν ἄγων τὴν κατασκαφὴν καὶ τὴν ἅλωσιν. ὁ ἥλιος, φησί, μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα. τί ἐστιν εἰς αἷμα σελήνην μεταστραφῆναι; δοκεῖ μοι διὰ τούτου τὴν ὑπερβολὴν λέγειν τῆς σφαγῆς, καὶ πολλῆς ἀπορίας ἐπιτηδείως τὸν λόγον ἐμπιπλᾶν. καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται. πᾶς, φησί, κἂν ἱερεὺς ᾖ (ἀλλ' οὐδέπω ἀποκαλύπτει) κἂν δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος. Οὐκ ἄρσεν γάρ, οὐ θῆλυ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος· εἰκότως. ταῦτα γὰρ ἐνταῦθα, ἔνθα πάντα σκιά. εἰ γὰρ ἐν βασιλείοις οὐδεὶς εὐγενής, οὐδὲ δυσγενής, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἔργων ἕκαστος φαίνεται, καὶ ἐν τέχνῃ ἀπὸ τοῦ ἔργου ἕκαστος δείκνυται· πολλῷ μᾶλλον ἐν ἐκείνῃ τῇ καταστάσει. πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται· ἐπικαλέσηται δὲ οὐχ ἁπλῶς· (Οὐ γὰρ πᾶς, φησίν, ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε) ἀλλὰ μετὰ διαθέσεως, μετὰ βίου ἀρίστου, μετὰ παρρησίας τῆς προσηκούσης. τέως ἀνεπαχθῆ ποιεῖ τὸν λόγον τὸ τῆς πίστεως εἰσάγων, καὶ οὐ φοβερὸν κρύπτων τὸ τῆς κολάσεως. πῶς; δείκνυς ὅτι ἐν ἐπικλήσει ἡ σωτηρία. τί λέγεις, εἰπέ μοι; σωτηρίας μέμνησαι μετὰ σταυρόν; ἀνάσχου τέως. πολλὴ γὰρ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. καὶ τοῦτο οὐχ ἧττον τῆς ἀναστάσεως αὐτὸν δείκνυσι Θεόν, καὶ τῶν σημείων οὐχ ἧττον τὸ τούτους προσκαλεῖσθαι. τὸ γὰρ σφόδρα ἀγαθόν, τοῦτο Θεοῦ μάλιστα ἴδιον. διὰ τοῦτο καὶ λέγει· Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. ἀλλὰ μὴ τὴν ἀγαθότητα Θεοῦ εἰς ἀφορμὴν ῥᾳθυμίας λάβωμεν. καὶ γὰρ καὶ κολάζει καθάπερ Θεός. αὐτὰ γοῦν ταῦτα αὐτὸς εἰργάσατο ὁ εἰπών, ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται· τὰ κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ λέγω, τὴν ἀφόρητον ἐκείνην κόλασιν· ἧς βούλομαι ὀλίγα πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, χρησιμεύοντα ἡμῖν, καὶ πρὸς Μαρκιωνιστάς, καὶ πρὸς ἄλλους πολλοὺς τῶν αἱρετικῶν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐπειδὴ γὰρ λέγουσιν ἀγαθὸν Θεὸν τὸν Χριστόν, ἐκεῖνον δὲ πονηρόν, ἴδωμεν τίς ταῦτα ἐποίησε. τίς τοίνυν ταῦτα εἰργάσατο; ὁ πονηρός, τούτῳ ἀμείνων; οὐδαμῶς. πῶς οὖν αὐτοῦ ἀνώτερος; ἀλλ' ὁ ἀγαθός; ἀλλὰ δείκνυται καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς πεποιηκώς· ὁ μὲν πατὴρ πολλαχοῦ, ὡς ὅταν λέγῃ, ἐν τῷ ἀμπελῶνι πέμπει τὰ στρατεύματα αὐτοῦ· ὁ δὲ υἱός, ὅταν

Ματθ. κβ. μδ. — Ιωαν. ι. λε. — Ματθ. κδ. κβ. — Γαλ. γ. κη. — Ματθ. ζ. κα. — Λουκ. ιη. ιθ. — Ματθ. κβ. ζ.

Λουκ. ιθ. κζ.

λέγει, Τοὺς δὲ ἐχθρούς μου ἀγάγετε καὶ κατασφάξατε ἐνώπιόν μου, τοὺς μὴ θελήσαντάς με αὐτῶν βασιλεῦσαι. ἄλλως δέ· καὶ αὐτὸς λέγει τὰς θλίψεις τὰς ἐσομένας, ὧν οὐδὲν ὠμότερον γέγονε τῶν πώποτε πεπραγμένων, καὶ αὐτὸς αὐτὰς ἀπεφθέγξατο. θέλεις οὖν ἀκοῦσαι τὰ γεγενημένα; ὀβελίσκοις αὐτοὺς διέπειραν. τί τούτων ἴδοις ἂν βαρύτερον; ἀλλὰ τὸ τῆς γυναικὸς βούλει πάθος διηγήσομαι, καὶ τὴν τραγῳδίαν ἐκείνην, ἥτις πᾶσαν ἀπέκρυψε συμφοράν; ἀλλὰ τοὺς λιμοὺς καὶ τοὺς λοιμούς; καὶ παρίημι τὰ τούτων χαλεπώτερα. ἠγνοήθη παρ' ἐκείνοις ἡ φύσις, ἠγνοήθη ὁ νόμος, τὰ θηρία ὑπερηκόντισαν. πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν πολέμων γέγονε, τοῦ Θεοῦ βουλομένου καὶ τοῦ Χριστοῦ. ταῦτα καὶ πρὸς Μαρκιωνιστὰς ἁρμόσει, καὶ πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας τῇ γεέννῃ. ἱκανὰ γὰρ αὐτῶν ἐπιστομίσαι τὴν ἀναισχυντίαν. τῶν ἐν Βαβυλῶνι κακῶν οὐχὶ ταῦτα χαλεπώτερα; τῶν λιμῶν ἐκείνων οὐχὶ ταῦτα πολλῷ βαρύτερα; περὶ τούτων καὶ αὐτὸς ἀπεφθέγξατο ὁ Χριστὸς λέγων, ἔσται θλίψις, οἵα οὐ γέγονεν, οὐδὲ μὴ γένηται. πῶς οὖν λέγουσί τινες, ὅτι εἴασεν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς τὴν ἁμαρτίαν; τάχα δοκεῖ κοινὸν εἶναι τὸ ζήτημα· ἀλλ' ὑμεῖς αὐτὸ ἱκανοὶ λῦσαι. οὐδεὶς οὐδαμοῦ πλάσμα τοιοῦτον ἔχει δεῖξαι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀληθείας γέγονε. καὶ εἰ μὲν χριστιανὸς ὁ ταῦτα γράφων ἦν, κἂν ὕποπτος ὁ λόγος ἦν· εἰ δὲ Ἰουδαῖος, καὶ Ἰουδαῖος ζηλωτὴς μετὰ τὸ εὐαγγέλιον, πῶς οὐ πᾶσι κατάδηλα τὰ γινόμενα; ὄψει γὰρ αὐτὸν πανταχοῦ, πῶς καὶ ἐπαίρει ἀεὶ τὰ Ἰουδαϊκά. οὐκοῦν ἔστι καὶ γέεννα, ἄνθρωπε, καὶ ἀγαθός ἐστιν ὁ Θεός. ἆρα ἐφρίξατε ταῦτα ἀκούσαντες; ἀλλὰ ταῦτα τὰ ἐνταῦθα γινόμενα οὐδέν ἐστι πρὸς τὰ ἐκεῖ. πάλιν ἀναγκάζομαι ἀηδὴς φαίνεσθαι καὶ φορτικὸς καὶ βαρύς· ἀλλὰ τί πάθω; εἰς τοῦτο κεῖμαι. καθάπερ παιδαγωγὸς χρηστὸς εἰς τοῦτο κεῖται, εἰς τὸ μισεῖσθαι παρὰ τῶν παιδαγωγουμένων· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν παρὰ βασιλέων τάξιν τινὰ ταχθέντας, κἂν ἀηδὲς ᾖ, τὸ προστατόμενον ποιεῖν· ἡμᾶς δὲ διὰ τὴν παρ' ὑμῶν μέμψιν ἐλλείπειν τὴν τάξιν, ἣν ἐτάχθημεν; ἄλλος ἔργον ἔχει ἕτερον, ὑμῶν δὲ πολλοὶ ἔργον ἔχουσι, τὸ ἐλεεῖν, τὸ φιλανθρωπεύεσθαι, ἡδεῖς εἶναι τε προσηνεῖς τοῖς εὐεργετουμένοις· ἡμεῖς δὲ τοῖς ὠφελουμένοις βαρεῖς φαινόμεθα καὶ χαλεποὶ καὶ φορτικοὶ καὶ ἀηδεῖς. οὐ γὰρ δι' ὧν τέρπομεν ὠφελοῦμεν, ἀλλὰ δι' ὧν δάκνομεν. τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ ἰατρός. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐ σφόδρα ἀηδής· εὐθέως γὰρ τῆς αὐτοῦ τέχνης τὴν ὠφέλειαν παρέχεται· ἡμεῖς δὲ ἐν τῷ μέλλοντι. τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ δικαστής, λυπηρὸς * τοῖς ἀδικοῦσι καὶ στασιάζουσι· τοιοῦτος ὁ νομοθέτης, λυπηρὸς τοῖς νομοθετουμένοις. ἀλλ' οὐχ ὁ καλῶν ἐπὶ τρυφήν, οὐδ' ὁ δημοτελεῖς ποιῶν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, οὐδ' ὁ στεφανῶν τὸν δῆμον· ἀλλὰ προσηνεῖς οὗτοι, εὐωχοῦντες τὰς πόλεις θεάμασι παντοδαποῖς, εἰσφέροντες, ἀναλίσκοντες. διὰ τοῦτο καὶ εὐφημίαις αὐτοὺς ἀμείβονται οἱ παθόντες εὖ, καὶ περιπετάσμασι, καὶ λαμπάδων πλήθει, καὶ στέμμασι, καὶ κλάδοις, καὶ ἐσθῆτι λαμπρᾷ. ἂν δὲ τὸν ἰατρὸν ἴδωσιν οἱ κάμνοντες, στυγνοὶ καὶ κατηφεῖς γίνονται. ἂν τὸν δικαστὴν ὁμοίως οἱ στασιάζοντες, συνεσταλμένοι γίνονται, οὐχὶ διαχέονται, οὐδ' ὀρχοῦνται, πλὴν ἵτον κἀκεῖνος εἰς ἐκείνην μεταστῇ τὴν τάξιν. ἴδωμεν οὖν τίνες μάλιστα τὰς πόλεις ὠφελοῦσιν, οἱ τὰς ἑορτὰς ταύτας ἄγοντες, καὶ τὰς θαλίας, καὶ τὰς τραπέζας τὰς πολυτελεῖς, καὶ τὰς τέρψεις τὰς ποικίλας· ἢ οἱ πάντα ἐκεῖνα συστείλαντες, καὶ τὸ ξύλον ἐπιφερόμενοι, καὶ μάστιγας, καὶ δημίους, καὶ στρατιώτας φοβερούς, καὶ φωνὴν [περιϊέμενοι] πολλοῦ τρόμου γέμουσαν, καὶ ἐπισκήπτοντες, καὶ κατηφεῖς ποιοῦντες, καὶ ῥάβδῳ ἀποσοβοῦντες τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. ἴδωμεν τοίνυν, ποῦ τὸ κέρδος λήγει. οὗτοι μὲν γάρ εἰσιν ἀηδεῖς, ἐκεῖνοι δὲ ποθεινοί. τί οὖν ἀπ' ἐκείνων γίνεται τῶν τερπόντων; ἡδονή τις ψυχρά, μέχρι τῆς ἑσπέρας μένουσα, καὶ τῇ ἐπιούσῃ διαρρέουσα, γέλως ἄτακτος, ῥήματα ἀπρεπῆ καὶ διακεχυμένα. τί δαὶ ἀπὸ τούτων; φόβος, σωφροσύνη, λογισμὸς συνεσταλμένος, ψυχῆς ἐπιείκεια, ῥᾳθυμίας ἀναίρεσις, χαλινὸς τῶν ἔνδοθεν ὄντων παθῶν, τεῖχος τῶν ἔξωθεν ἐπιόντων *. διὰ τούτους τὰς οὐσίας ἔχομεν ἕκαστος,

Ματθ. κδ. κα.

δι

δι' ἐκείνας δὲ τὰς ἑορτὰς [καὶ] ἐπιβλαβῶς κενοῦμεν αὐτάς· οὐ λῃστῶν ἐπεισελθόντων, ἀλλὰ τῆς μεθ' ἡδονῆς λῃστευούσης κενοδοξίας. ὁρᾷ τὸν λῃστὴν ἕκαστος ἐκφοροῦντα πάντα, καὶ ἥδεται. καινὸς τῆς λῃστείας ὁ τρόπος· ἔπεισε τοὺς ἀποδυομένους εὐφραίνεσθαι. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ πᾶσιν ἀποτείχισεν ὁ Θεός, καθάπερ κοινὸς πατήρ, καὶ τοῖς ὁρωμένοις, καὶ τοῖς μὴ ὁρωμένοις. Βλέπετε γάρ, φησι, τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. μανθάνει ψυχὴ ἐντεῦθεν ἀδικίαν φεύγειν. ἀδικία γάρ, οὐ τὸ χρήματα πλεονεκτεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πλέον τῆς ὡρισμένης τροφῆς διδόναι τῇ γαστρί, καὶ τὴν εὐφροσύνην τῶν οἰκείων ἐξάγειν μέτρων, καὶ ποιεῖν ἐκβακχεύεσθαι. ἐκεῖθεν σωφροσύνην μανθάνει, ἐντεῦθεν ἀκολασίαν. οὐ γὰρ τὸ μιγῆναι γυναικὶ μόνον ἀκολασία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκολάστοις ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς. ἐκεῖθεν ἐπιείκειαν μανθάνει, ἐντεῦθεν τῦφον. Πάντα γάρ μοι, φησιν, ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. ἐκεῖθεν κοσμιότητα, ἐντεῦθεν ἀσχημοσύνην. τὰ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις παρίημι. ὅτι δὲ οὐδὲ ἡδονή τίς ἐστιν, ἀλλὰ λύπη, δείξατέ μοι μετὰ μίαν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τούς τε ἀναλώσαντας, τούς τε ἑστιαθέντας τοῖς θεάμασι, καὶ ὄψει αὐτοὺς μὲν ἐν κατηφείᾳ ἅπαντας, ἐν μείζονι δὲ ἐκεῖνον τὸν ἀνηλωκότα. καὶ εἰκότως. ἔτερψε γὰρ τῇ προτεραίᾳ τὸν ἰδιώτην. καὶ ὁ μὲν ἰδιώτης ἐν εὐθυμίᾳ ἦν καὶ ἡδονῇ πολλῇ (τέως γὰρ τῇ ἐσθῆτι ἔχαιρε τῇ λαμπρᾷ) τὴν χρῆσιν δὲ αὐτῆς οὐκ ἔχων, ἀλλ' ὁρῶν ἑαυτὸν ἀποδυόμενον, ἤλγει καὶ ἐδάκνετο· ἐκεῖνος δὲ ὁ ἀναλίσκων, καὶ τὴν οἰκείαν εὐπραγίαν μικρὰν ὁρᾷ πρὸς τὴν ἐκείνου ἐδόκει. διὰ τοῦτο τῇ ὑστεραίᾳ ἀντιδιδόασιν ἀλλήλοις, καὶ τὸ πλέον τῆς ἀθυμίας ἐκεῖνος δέχεται. εἰ δὲ ἐν τοῖς ἔξωθεν τοσαύτην ἔχει ἀηδίαν τὰ τέρποντα, τὰ δὲ ἐπιστύφοντα ὠφέλειαν· πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς. διὰ τοῦτο μηδεὶς ἀγανακτείτω τοῖς νόμοις, ἀλλὰ καὶ κοινὴν ὠφέλειαν ἅπερ ὥς τις ἴδηται τὸ πρᾶγμα. οὐ γὰρ ἄλλοθέν ποθεν ξένοι καὶ πολέμιοι τῶν νομοθετουμένων ἐλθόντες ταῦτα διετάξαντο, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ πολῖται, οἱ προστάται, οἱ κηδεμόνες. καὶ τοῦτο σωτηρίας καὶ εὐνοίας τεκμήριον τυγχάνειν ἡγοῦνται, τὸ νόμους θέσθαι· καίτοιγε κολάσεως οἱ νόμοι γέμουσι, καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν νόμον κολάσεως χωρίς. πῶς οὖν οὐκ ἄτοποι, τοὺς μὲν ἐκείνους ἐξηγουμένους τοὺς νόμους, καὶ σωτῆρας καὶ εὐεργέτας καὶ προστάτας ἀποκαλεῖν, ἡμᾶς δὲ βαρεῖς τινας καὶ χαλεποὺς ἡγεῖσθαι, ἂν τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους λέγωμεν; ὅταν γὰρ περὶ γεέννης διαλεγώμεθα, ἐκείνους τοὺς νόμους κινοῦμεν. καὶ καθάπερ οἱ ἔξωθεν τοὺς φονικούς, τοὺς περὶ λωποδυτῶν, τοὺς γαμικούς, καὶ πάντας τοὺς τοιούτους, οὕτω καὶ ἡμεῖς τοὺς κολαστικούς, οὓς οὐκ ἄνθρωπος ἔθηκεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς. ὁ ἀνελεήμων κολαζέσθω, φησί (τοῦτο γὰρ ἡ παραβολὴ βούλεται) ὁ μνησικακῶν τιμωρείσθω τιμωρίαν ἐσχάτην· ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλλέσθω· ὁ λοιδορῶν τιννύτω δίκην ἐν τῇ γεέννῃ. εἰ δὲ νομίζετε ξένους ἀκούειν νόμους, μὴ θορυβηθῆτε. εἰ γὰρ μὴ ξένους ἔμελλε θήσειν, τί καὶ παρεγένετο ὁ Χριστός; ἐκεῖνα γὰρ δῆλα ἡμῖν ἐστιν, ὅτι τὸν φονέα καὶ τὸν μοιχὸν δεῖ κολάζεσθαι. εἰ τοίνυν τὰ αὐτὰ ἐμέλλομεν ἀκούσεσθαι, τίς χρεία ἦν οὐρανίου διδασκάλου; διὰ τοῦτο οὐ λέγει, ὁ μοιχὸς κολαζέσθω, ἀλλ' ὁ βλέπων ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς. καὶ ποῦ, καὶ πότε δώσει δίκην, προστίθησι. καὶ οὐκ εἰς ἄξονας, οὐδὲ εἰς κύρβεις τοὺς νόμους κατέθετο, οὐδὲ στήλας ἀνέστησε χαλκᾶς, καὶ γράμματα ἐνεχάραξεν· ἀλλὰ ψυχὰς ἡμῖν ἀναστήσας δώδεκα τὰς τῶν ἀποστόλων, ἐν ταῖς ἐκείνων διανοίαις διὰ τοῦ πνεύματος ταῦτα τὰ γράμματα γέγραφε. ταῦτα ὑμῖν παραναγινώσκομεν εἰκότως ἡμεῖς. εἰ γὰρ Ἰουδαίοις τοῦτο θεμιτὸν ἦν, ἵνα μηδεὶς εἰς ἄγνοιαν ἔχῃ καταφεύγειν, πολλῷ μᾶλλον ἡμῖν. εἰ δὲ λέγοι τις, οὐδὲ ἀκούω, οὐδὲ κρίμα ἔχω, ταύτῃ μάλιστα κολάζεται. εἰ γὰρ μηδεὶς ἦν ὁ διδάσκων, ἐνῆν εἰς ταῦτα καταφεύγειν· εἰ δὲ ἔστιν, οὐκ ἔτι. ὅρα γοῦν Ἰουδαίους πῶς ἀποστερεῖ συγγνώμης, λέγων· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον. καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; Μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. τότε γὰρ συγγνώ-

μὴ ἔστιν, ὅταν μηδεὶς ᾖ ὁ λέγων· ὅταν δὲ ὁ σκοπὸς κάθηται, καὶ τοῦτο ἔχῃ ἔργον, οὐκέτι συγγνώμη. μᾶλλον δὲ οὐκ ἐβούλετο ὁ Χριστὸς εἰς ἐκείνας τὰς στήλας ἐνορᾷν ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς εἶναι στήλας. ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς τῶν γραμμάτων τούτων κατεστήσαμεν, κἂν εἰς ἐκείνας ἴδωμεν. καθάπερ γὰρ αἱ στῆλαι ἑτέροις ἀπειλοῦσιν, αὗται δὲ οὐκ εἰσὶν ὑπὸ λίθινοι, ὥσπερ οὐδὲ οἱ νόμοι· οὕτω καὶ οἱ μακάριοι ἀπόστολοι. καὶ ὅρα· οὐκ ἐν ἑνὶ τόπῳ ἡ στήλη ἕστηκεν αὕτη, ἀλλὰ πανταχοῦ περιφέρεται τὰ γράμματα. κἂν εἰς Ἰνδοὺς ἀπέλθῃς, ἀκούσῃ τούτων· κἂν εἰς Σπανίαν, κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς γῆς τὰ τέρματα, οὐδεὶς ἀνήκοος τυγχάνει, πλὴν εἰ μὴ παρὰ τὴν οἰκείαν ῥαθυμίαν. μὴ δὴ δυσχεραίνετε, ἀλλὰ προσέχετε τοῖς λεγομένοις, ἵνα δυνηθῆτε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων ἐπιλαβέσθαι, καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ϛ. 22 ΑΝΔΡΕΣ ΙΣΡΑΗΛΙΤΑΙ, ΑΚΟΥΣΑΤΕ ΜΟΥ τοὺς λόγους τούτους.

ΟΥκ ἔστι κολακεία τὸ ῥῆμα· ἀλλ' ἐπειδὴ καθήψατο αὐτῶν σφοδρῶς, ἀνίησιν αὐτοὺς λοιπὸν, καὶ ἀναμιμνήσκει τοῦ Δαβὶδ εὐκαίρως. καὶ πάλιν ἀπὸ προοιμίου ἄρχεται, ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν, ἐπειδὴ ἔμελλεν αὐτοὺς τοῦ Ἰησοῦ ἀναμιμνήσκειν. ἀνωτέρω μὲν γὰρ οὐκ ἂν ἐθορυβήθησαν τοῦ προφήτου ἀκούοντες, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εὐθέως ἂν αὐτοῖς προσέστη. καὶ οὐκ εἶπε, πείθητε, ἀλλὰ, ἀκούσατε, ὅπερ ἦν ἀνεπαχθές. καὶ ὅρα πῶς οὐδὲν λέγει τῶν ὑψηλῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σφόδρα ταπεινῶν ἄρχεται. Ἰησοῦν, φησὶ, τὸν Ναζωραῖον. καὶ εὐθέως τὴν πατρίδα λέγει, ἥπερ ἐδόκει εὐτελὴς εἶναι. καὶ οὐδὲν μέγα τέως λέγει περὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ὅσα ἄν τις εἴποι περὶ προφήτου. Ἰησοῦν, φησὶ, τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς. Ὅρα ποῖον ἦν τοῦτο μέγα, τὸ εἰπεῖν ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεστάλη. τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω καὶ αὐτὸς ἐσπούδαζε καὶ Ἰωάννης καὶ οἱ ἀπόστολοι δεῖξαι. ἄκουε γὰρ Ἰωάννου λέγοντος· (Ιωαν. α. λγ.) Ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν. αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς τοῦτο ποιεῖ λέγων· (Ιωαν. ζ. κη.) Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἐκεῖνός με ἔπεμψε. καὶ πανταχοῦ τῶν γραφῶν τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ σπουδαζόμενον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἅγιος οὗτος, ὁ κορυφαῖος τοῦ μακαρίου χοροῦ, ὁ ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ σφοδρὸς μαθητὴς, ὁ τὰς κλεῖς πιστευθεὶς τῶν οὐρανῶν, ὁ τὴν ἀποκάλυψιν δεξάμενος τὴν πνευματικὴν, καταστείλας αὐτοὺς τῷ φόβῳ, καὶ δείξας μεγάλων ἠξιωμένους, καὶ ποιήσας ἀξιοπίστους, τότε καὶ περὶ ἐκείνου διαλέγεται. βαβαὶ, οἷον ἐτόλμησε μεταξὺ τῶν φονευσάντων εἰπεῖν, ὅτι ἀνέστη. καὶ οὐ λέγει ὅτι ἀνέστη εὐθέως, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς ἥκει. τοῦτο δὲ δηλοῖ, οἷς ἐποίησεν. οὐκέτι λέγει, ὅτι αὐτὸς, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς, ἵνα μᾶλλον τῷ μετριάζειν ἐφελκύσηται, ἐφ' ᾧ αὐτοὺς καὶ καλεῖ μάρτυρας, καί φησιν·

Ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε. Εἶτα ἐμπεσὼν εἰς τὸ τόλμημα αὐτῶν τὸ ἐναγὲς ἐκεῖνο, ὅρα πῶς πειρᾶται αὐτοὺς ἀπαλλάξαι τοῦ ἐγκλήματος.*

23 Τοῦτον, φησὶ, τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε· Μονονουχὶ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωσὴφ λέγων ῥήματα καθάπερ κἀκεῖνος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς· (Γεν. με. ε.) Μὴ φοβεῖσθε, ὅτι ἀπέδοσθέ με. οὐχ ὑμεῖς, ἀλλ' ὁ Θεός με ὧδε ἀπέστειλεν. Εἶτα εἰπὼν, ὅτι βουλῇ Θεοῦ, ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἄρα καλῶς

τοῦτο ἐποιήσαμεν, συλλογίζεται αὐτοὺς δι' οὗ προσετέθηκε, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε. ἐνταῦθα * τὸν Ἰουδαίαν αἰνίττεται· ἅμα δὲ αὐτοῖς δείκνυσιν ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἦν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώρησε, "καὶ ἐξέδωκεν ὁ Θεὸς αὐτόν. τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ ἔκδοτον. οὕτως ὅλον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰούδα περιέστησε τὸ ἔγκλημα" τοῦ παραδεδωκότος. αὐτὸς γὰρ αὐτὸν παρέδωκε τῷ φιλήματι. ἢ διὰ χειρῶν ἀνόμων, τῶν στρατιωτῶν λέγει, δηλῶν ὅτι οὐδὲ ἁπλῶς ἀνείλετε, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀνόμων ἀνδρῶν. καὶ θέα πῶς πανταχοῦ σπουδάζουσι τὸ πάθος ὁμολογηθῆναι πρότερον· τὰ δὲ τῆς ἀναστάσεως, ἐπεὶ μέγα ἦν, πῶς συσκιάζει, καὶ οὕτω πως μέσον αὐτὸ τίθησιν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ὡμολόγητο, "οἷον ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος· ἡ δὲ ἀνάστασις οὔπω. διὸ καὶ ὕστερον περὶ ταύτης φησίν, ἐπάγων·

24 Ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. Ἐνταῦθά τι μέγα καὶ ὑψηλὸν ἠνίξατο. τὸ γάρ, οὐκ ἦν δυνατόν, "καὶ αὐτὸν διδόντα ἐμφαίνει καταχεῖν· καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ὤδινε κατέχων αὐτὸν ὁ θάνατος, καὶ τὰ δεινὰ ἔπασχεν. ὠδῖνα γὰρ θανάτου" ἡ γραφὴ τὸν κίνδυνον πανταχοῦ οἶδε καλεῖν· καὶ ὅτι οὕτως ἀνέστη, ὡς μηκέτι πάλιν ἀποθανεῖν. ἢ τὸ εἰπεῖν, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ, τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι οὐ κοινὴ τοῖς ἄλλοις γέγονεν ἡ ἀνάστασις. εἶτα πρὶν ἤ τι τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐννοῆσαι, ἐπέστησεν αὐτοῖς τὸν Δαβὶδ πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον ἀναιροῦντα.

25 Δαβὶδ γάρ, φησι, λέγει εἰς αὐτόν. Καὶ ὅρα πῶς πάλιν ἡ μαρτυρία ταπεινή. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἄνωθεν αὐτὴν ἀνέλαβεν ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων, "ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ τῶν λυπούντων ἦν ὁ θάνατος. Προωρώμην, φησί, τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ·

27 Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου. Εἶτα πληρώσας τὴν μαρτυρίαν τὴν προφητικήν, ἐπάγει· Ψαλ. ις: ζ.

29 Ἄνδρες ἀδελφοί. Ὅταν μέλλῃ τι λέγειν μέγα, τούτῳ κέχρηται τῷ προοιμίῳ, διεγείρων αὐτοὺς καὶ οἰκειούμενος ἐντεῦθεν. Ἐξὸν εἰπεῖν, φησι, μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβίδ. Πολλὴ ἡ ταπεινοφροσύνη. ἔνθα οὐδὲν ἔβλαπτε, συγκαταβαίνει. διά τοι τοῦτο καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ταῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ εἴρηται, οὐ περὶ τοῦ Δαβίδ· σφόδρα συνετῶς τῇ πολλῇ περὶ τὸν μακάριον Δαβὶδ τιμῇ ἐντρέπων αὐτούς, καὶ περὶ τοῦ ὡμολογημένου καὶ ὡς τολμηροῦ δοκοῦντος εἰρῆσθαι, παραιτούμενος αὐτοὺς οἷς ἐγκωμιάζει ἠρέμα. διὸ καὶ οὐ περὶ τοῦ Δαβίδ φησιν ἁπλῶς, ἀλλὰ περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβίδ, Ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη.* Οὐκέτι λέγει, καὶ οὐκ ἀνέστη, ἀλλ' "ἑτέρως ἐξ εὐθείας τὸ αὐτὸ παριστῶν καὶ λέγων· Καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. "Εἶτα ὃ ἐβούλετο κατασκευάσαι, οὐδὲ οὕτως ἦλθεν ἐπὶ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ πάλιν μετ' ἐγκωμίων τῶν τοῦ Δαβίδ.

30 Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδώς, ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός:

Ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα κἂν διὰ τὴν εἰς ἐκεῖνον τιμὴν καὶ τὸ γένος δέξωνται τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον· ὡς καὶ τῆς προφητείας βλαπτομένης, εἰ μὴ τοῦτο εἴη, καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς τιμῆς. καὶ εἰδώς, φησιν, ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός. οὐκ εἶπεν, ἐπηγγείλατο ἁπλῶς, [ἀλλ' ὃ πλέον ἦν, ὅρκῳ ὤμοσεν,] Ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστόν, καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Ὅρα δὲ ὑψηλὸν πῶς πάλιν ἠνίξατο. ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς κατεπράϋνε τοῖς λόγοις, θαρρῶν τοῦτο προσέθηκε τοῦ προφήτου, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ διαλέγεται·

31 Ὅτι οὔτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐγκατελείφθη εἰς ᾅδου, οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν:

Τοῦτο πάλιν θαυμαστόν. δείκνυσι γὰρ ὅτι οὐχ ὁμοία τοῖς ἄλλοις ἡ ἀνάστασις. κατέσχε μὲν

γὰρ αὐτὸν, οὐκ εἰργάσατο δὲ τὸ αὐτοῦ τότε ὁ θάνατος. καὶ τὸ μὲν ἁμάρτημα εἶπε συσκιά-
σας, τὴν δὲ τιμωρίαν οὐκ ἐπήγαγεν· ἀλλ' ὅτι μὲν ἀνεῖλον, ἐδήλωσε· λοιπὸν δὲ ἐπὶ τὸ σημεῖον
ἔρχεται τὸ τοῦ Θεοῦ. ὅταν δὲ ἀποδειχθῇ, ὅτι δίκαιος ὁ ἀναιρεθεὶς, καὶ ὅτι Θεῷ φίλος, κἂν σιω-
πήσῃς τὴν κόλασιν, μᾶλλόν σε καταγνώσεται ἑαυτοῦ ὁ ἡμαρτηκώς. πάντα ταῦτα τὴν ἀνατίθη-
σι τῷ πατρὶ, ἵνα δέξωνται τὰ λεγόμενα. εἶτα τὸ οὐ δυνατὸν ἀπὸ τῆς προφητείας ἐπάγει.
ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν πάλιν τὰ εἰρημένα. Ἰησοῦν, φησὶ, τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγ-
μένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς· τουτέστιν, οὐκ ἀμφισβητούμενον, ἀλλ' ἀποδεδειγμένον διὰ
τῶν ἔργων. οὕτω καὶ ὁ Νικόδημος ἔλεγε· Τὰ σημεῖα ταῦτα οὐδεὶς δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ ποι-
εῖς. δυνάμεσι, φησὶ, καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν. ὥστε
οὐ λάθρα, εἰ ἐν μέσῳ. πρότερον ἀπὸ τῶν ἐκείνοις γνωρίμων ἄρχεται, καὶ τότε ἐπὶ
τὰ ἄδηλα ἔρχεται. ἔπειτα λέγων, τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ, δείκνυσιν ὅτι οὐκ αὐτοὶ ἴσχυσαν,
καὶ ὅτι σοφόν τι τὸ γινόμενον ἦν καὶ οἰκονομία, εἴγε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦν. καὶ τὸ φορ-
τικὸν ταχέως παρῆλθε. σπουδὴ γὰρ αὐτοῖς πανταχοῦ δεῖξαι ὅτι τέθνηκε. καὶ ὑ-
μεῖς ἀρνήσασθε, φησὶν, ἐκεῖνοι μαρτυρήσουσιν. ὁ δὲ τῷ θανάτῳ πράγματα παρέχων,
πολλῷ μᾶλλον τοῖς σταυρώσασιν. ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον λέγει, ὅτι ἠδύνατο ὑμᾶς ἀνελεῖν,
ἀλλ' ἁπλῶς μόνον ἐνέφηνε. πῶς δὲ μανθάνομεν καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν εἰρημένων τί ἐστι τὸ
κατέχεσθαι. ὁ γὰρ ὠδίνων οὐ κατέχει τὸ κατεχόμενον, οὐδὲ δρᾷ· ἀλλὰ πάσχει καὶ ῥῖψαι σπεύδει.
καὶ καλῶς εἶπε, Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτὸν, ἵνα μὴ εἰς τὸν προφήτην ἑλκύσῃς τὸ εἰρη-
μένον. ὁρᾷς πῶς ἑρμηνεύει λοιπὸν τὴν προφητείαν καὶ γυμνὴν τίθησι, δηλῶν πῶς ἐκά-
θισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ; ἡ γὰρ κατὰ πνεῦμα βασιλεία, ἐν οὐρανοῖς. ὅρα πῶς μετὰ τῆς ἀνα-
στάσεως καὶ τὴν βασιλείαν ἐνέφηνεν ἐν τῷ ἀναστῆναι. δείκνυσιν, ὅτι ἀνάγκην εἶχεν ὁ
προφήτης. περὶ γὰρ αὐτοῦ ἦν ἡ προφητεία. διὰ τί μὴ εἶπε, περὶ τῆς βασιλείας αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ; μέγα τοῦτο ἦν. πῶς δὲ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκάθισε;
βασιλεύων Ἰουδαίων. εἰ δὲ Ἰουδαίων, πολλῷ μᾶλλον τῶν σταυρωσάντων αὐτόν. οὐ γὰρ ἡ
σάρξ αὐτοῦ εἶδε, φησὶ, διαφθοράν. τοῦτο τῆς ἀναστάσεως δοκεῖ μὲν ἧττον εἶναι, πλέον δὲ αὐτό ἐστι.

32 Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός. Ὅρα πῶς οὐ καλεῖ αὐτὸν ἑτέρως. Οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμὲν μάρτυρες.

33 Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς. Πάλιν ἐπὶ τὸν πατέρα καταφεύγει, καί-
τοιγε ἤρκει εἰπεῖν τὸ πρότερον· ἀλλ' οἶδεν ὅσον τοῦτό ἐστιν. ἐνταῦθα καὶ περὶ τῆς ἀναλήψεως
ᾐνίξατο, καὶ ὅτι ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸ φανερῶς λέγει.

Τήν τε ἐπαγγελίαν, φησὶ, τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβών.

Ὅρα πῶς ἀρχόμενος μὲν οὐχ ἑαυτὸν ἔφη αὐτὸ καταπεπομφέναι, ἀλλὰ τὸν πατέρα.
ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθη τῶν σημείων αὐτοῦ, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων παρὰ Ἰουδαίων, καὶ περὶ τῆς
ἀναστάσεως διελέχθη, θαῤῥῶν λοιπὸν καὶ τὸν περὶ τούτων εἰσάγει λόγον, πάλιν αὐτοὺς μάρτυ-
ρας δι' ἑκατέρων τῶν αἰσθήσεων παράγων. καὶ τῆς μὲν ἀναστάσεως συνεχῶς μέμνηται, τοῦ δὲ
τολμήματος αὐτῶν ἅπαξ, ἵνα μὴ αὐτοὺς βαρήσῃ. τήν τε ἐπαγγελίαν, φησὶ, τοῦ πνεύματος
τοῦ ἁγίου λαβών. τοῦτο πάλιν μέγα. οἶμαι δὲ νῦν ἐπαγγελίαν αὐτὸν λέγειν τὴν πρὸ
τοῦ πάθους. ὅρα πῶς αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸ λοιπὸν ὅλον, μέγα λανθανόντως αὐτὸ ἐργαζόμε-
νος. εἰ γὰρ αὐτὸς ἐξέχεε, περὶ αὐτοῦ ὁ προφήτης εἴρηκεν ἀνωτέρω· Ἐν ταῖς ἐσχά-
ταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ τοὺς δούλους μου, καὶ ἐπὶ τὰς δούλας
μου, καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω. ὅρα οἷα κεκρυμμένως ἐντίθησιν. ἀλλ' ἐπειδὴ μέ-
γα ἦν, πάλιν αὐτὸ συσκιάζει τῷ παρὰ τοῦ πατρὸς λαβεῖν. εἶπε τὰ γεγενημένα ἀγαθὰ, τὰ
σημεῖα· εἶπεν, ὅτι βασιλεύς ἐστιν, ὅτι εἰς αὐτοὺς ἧκεν· εἶπεν, ὅτι αὐτὸς τὸ πνεῦ-
μα δίδωσιν. ὅσα γὰρ ἂν εἴπῃ τις, εἰ μὴ εἰς τὸ συμφέρον τελευτήσει, εἰκῇ λέγει. ὥ-

Ἰωαν. γ. β.

σπερ

ὥσπερ καὶ Ἰωάννης, Οὗτος ὑμᾶς, φησί, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ δείκνυσιν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς οὐ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἠλάττωσεν, ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρους εἰργάσατο, εἴγε πάλαι μὲν ἐπηγγέλλετο ὁ Θεὸς αὐτῷ, τότε δὲ ἔδωκεν. ἢ τὴν* ἐπαγγελίαν φησίν, ἣν ἡμῖν ἐπηγγείλατο. οὕτω προῄδει τὴν ἐσομένην, καὶ μείζονα ἡμῖν μετὰ τὸν σταυρὸν ἐχαρίσατο. καὶ ἐξέχεε, φησίν. ἐνταῦθα τὸ ἀξίωμα ἐμφαίνει· καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ δαψιλείας. διὸ καὶ αὐτὸ τοῦτο δῆλον ποιῶν, ἐπάγει τὰ ἑξῆς. λοιπὸν γὰρ θαρρούντως μετὰ τὴν τοῦ πνεύματος δόσιν καὶ περὶ τῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναλήψεως διαλέγεται· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πάλιν τὸν μάρτυρα παράγων, καὶ ἐκείνου ἀναμιμνήσκων, περὶ οὗ ὁ Χριστὸς εἶπεν.

Ματθ. γ. ια.

34 Οὐ γὰρ Δαβὶδ ἀνέβη, φησίν, εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἐνταῦθα οὐκ ἔτι μεθ᾽ ὑποστολῆς δημηγορεῖ, ἔχων τὸ ἀπὸ τῶν εἰρημένων θάρσος, οὐδὲ λέγει, ἐξὸν εἰπεῖν, οὐδὲ ὅσα τοιαῦτα· Λέγει δὲ αὐτός, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

35 Ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Εἰ δὲ τοῦ Δαβὶδ Κύριος, πολλῷ μᾶλλον αὐτῶν. κάθου ἐκ δεξιῶν μου. τὸ πᾶν ἐνταῦθα τέθεικεν. ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ἐνταῦθα καὶ φόβον ἐπέστησε μέγαν, καθάπερ ἐν τῇ ἀρχῇ ἔδειξεν, οἷα τοὺς φίλους ἐργάζεται, οἷα τοὺς ἐχθρούς. καὶ πάλιν τὴν κράτησιν, ἵνα μὴ ἀπιστῆται, τῷ πατρὶ ἀνατίθησιν. ἐπειδὴ οὖν μεγάλα ἐφθέγξατο, πάλιν ἐπὶ τὰ ταπεινὰ τὸν λόγον κατάγει.

36 Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω, φησί, πᾶς οἶκος Ἰσραήλ·

Τουτέστι, μὴ ἀμφισβητείτω, μηδὲ ἀμφιβαλλέτω. εἶτα καὶ ἐπιτακτικῶς λοιπόν·

Ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε. Τοῦτο ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ ἐμνημόνευσε. δέον γὰρ εἰπεῖν, ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραήλ, ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθηται, ὅπερ ἦν μέγα, τοῦτο ἀφείς, ἕτερον ἐπάγει τὸ πολὺ ταπεινότερον, εἰπὼν ἐποίησε· τουτέστι, κατέστησεν. ὥστε οὐδὲν περὶ οὐσίας ἐνταῦθα, ἀλλὰ πάντα φησὶ περὶ τούτου.

Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. Καλῶς ἐνταῦθα ἔληξε διασείων αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ἐπειδὴ γὰρ ἔδειξεν ἡλίκον ἐστί, τότε λοιπὸν καὶ τὸ τόλμημα ἐγύμνωσεν, ὥστε μείζονα δεῖξαι, καὶ τῷ φόβῳ αὐτοὺς ἑλεῖν. οὐ γὰρ οὕτως οἱ ἄνθρωποι ταῖς εὐεργεσίαις ἐπάγονται, ὡς τῷ φόβῳ σωφρονίζονται. οἱ δὲ θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι καὶ Θεῷ φίλοι οὐδενὸς τούτων δέονται· οἷος ὁ Παῦλος ἦν. οὐ βασιλείας, οὐ γεέννης λόγον ἐποιεῖτο. τοῦτο* ἐστὶ φιλεῖν τὸν Χριστόν· τοῦτο μὴ μισθωτὸν εἶναι, μηδὲ πραγματείαν καὶ καπηλείαν ἡγεῖσθαι, ἀλλ᾽ ὄντως ἐνάρετον εἶναι, καὶ διὰ τὸ τῷ Θεῷ φίλον πάντα ποιεῖν.

ΗΘΙΚΟΝ

Πόσων οὖν δακρύων ἄξιοι, ὅταν τοσοῦτον ὀφείλοντες μὴ ἔχειν, μηδὲ ὡς κάπηλοι μετιῶμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοσαῦτα ἡμῖν ὑπισχνεῖται, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀκούομεν. τί ταύτης τῆς ἔχθρας ἴσον γένοιτ᾽ ἄν; καίτοιγε οἱ περὶ χρήματα μαινόμενοι, κἂν ἐχθρούς, κἂν δούλους, κἂν πολεμιωτάτους εὕρωσι, κἂν πάντα κακούς, μόνον δὲ προσδοκήσωσιν, ὅτι χρήματα δι᾽ αὐτῶν δυνήσονται λαβεῖν, πάντα ποιοῦσι, καὶ κολακεύουσι, καὶ θεραπεύουσι, καὶ δοῦλοι γίνονται, καὶ πάντων ἡγοῦνται αὐτοὺς σεμνοτέρους εἶναι, ἵνα τι λάβωσι παρ᾽ αὐτῶν. ἡ γὰρ τῶν χρημάτων ἐλπὶς οὐδὲν τούτων αὐτοὺς ἀφίησιν ἐννοῆσαι. βασιλεία δ᾽ οὐκ ἰσχύει, ὅσα χρήματα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστόν. καίτοι οὐδὲ ὁ τυχών ἐστιν ὁ ἐπαγγελλόμενος αὐτήν, ἀλλ᾽ ὁ ἀσυγκρίτως καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς μείζων. ὅταν δὲ καὶ τὸ ἐπαγγελλόμενον ᾖ βασιλεία, καὶ Θεὸς ὁ ταύτην διδούς, μέγα καὶ αὐτὸ τὸ παρὰ τοιούτου λαμβάνειν. νῦν δὲ ταὐτὸν γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἰ βασιλεὺς μὲν κληρονόμους αὐτοῦ καὶ συγκληρονόμους τῷ υἱῷ βουλόμενος ποιῆσαι, μετὰ μυρίας καὶ ἑτέρας εὐεργεσίας καταφρονοῖτο· λῄσταρχος δὲ ὁ μυρία καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς γονεῖς τοὺς ἡμετέρους διαθείς, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, καὶ καταισχύνας ἡμῶν καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν σωτηρίαν, ἕνα μόνον ὀβολὸν δείξας προσκυνοῖτο παρ᾽ ἡμῶν.

ἡμῶν. βασιλείαν ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός, καὶ καταφρονεῖται· γέενναν προξενεῖ ὁ διάβολος, καὶ τιμᾶται. ἐκεῖ Θεός, ἐκεῖνος διάβολος. ἀλλ' ἴδωμεν τῶν ἐπιταγμάτων τὴν διαφοράν. εἰ γὰρ μηδὲν τούτων ἦν, μηδὲ ἐκεῖ μὲν Θεός, ἐκεῖνος δὲ διάβολος, μηδὲ ἐκεῖ μὲν βασιλείαν, ἐκεῖνος δὲ γέενναν προεξένει, αὐτὴ τῶν ἐπιταγμάτων ἡ φύσις οὐχ ἱκανὴ πεῖσαι τούτῳ προσθέσθαι; τί δαὶ ἑκάτερος ἐπιτάττει; ἐκεῖνος τὰ καταισχύνοντα, ἐκεῖ τὰ ἐνδόξους ποιοῦντα· ἐκεῖνος τὰ μυρίαις περιβάλλοντα συμφοραῖς καὶ ἀσχημοσύναις, οὗτος τὰ πολλὴν τὴν ἄνεσιν ἔχοντα. ὅρα γάρ. οὗτος λέγει, Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ἐκεῖνός φησιν, ἄγριος ἔσο, καὶ ἀνήμερος, καὶ ἀκρόχολος καὶ ὀργίλος, καὶ θηρίον μᾶλλον, ἢ ἄνθρωπος. ἴδωμεν οὖν τί χρησιμώτερον, τί δαὶ ὠφελιμώτερον. ἀλλὰ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι ὁ μὲν διάβολός ἐστι. μάλιστα γὰρ ἂν ἐκεῖνο δειχθῇ, * πάλιν τὰ νικητήρια ἔσται μείζονα. οὐ γὰρ ὁ εὔκολα ἐπιτάττων ἐστὶ κηδεμών, ἀλλ' ὁ συμφέροντα. ἐπεὶ καὶ πατέρες φορτικὰ ἐπιτάττουσι τοῖς υἱοῖς, καὶ δεσπόται πάλιν ὁμοίως δούλοις· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οἱ μὲν εἰσὶ πατέρες, οἱ δὲ δεσπόται· οἱ δὲ ἀνδραποδισταὶ καὶ λυμεῶνες πάλιν τὰ ἐναντία. πλὴν ὅτι καὶ ἡδονὴν ἔχει, δῆλον ἐκεῖθεν. ἐν τίσι γὰρ νομίζεις εἶναι τὸν ἀκρόχολον; ἐν τίσι δὲ τὸν ἀνεξίκακον καὶ πρᾶον; οὐχὶ τούτου μὲν ἡ ψυχὴ ἐρημίᾳ τινὶ πολλὴν ἐχούσῃ τὴν ἡσυχίαν ἔοικεν· ἡ ἐκείνου δὲ ἀγορᾷ καὶ θορύβῳ, ἔνθα πολλὴ ἡ κραυγὴ τῶν ἀπιόντων, τῶν ἐπανιόντων, καμήλων καὶ ἡμιόνων καὶ ὄνων, μεγάλα τοῖς προσιοῦσιν ἐμβοώντων, ὥστε μὴ καταπατηθῆναι; οὐχ ἡ μὲν τοῦ τοιούτου ταῖς μέσαις πάλιν τῶν πόλεων ἐοικυῖά ἐστιν, ἔνθα νῦν μὲν ἐντεῦθεν ἀργυροκόπων, νῦν δὲ ἐκεῖθεν τῶν χαλκοτύπων ὁ ἦχος πολὺς γίνεται, καὶ οἱ μὲν ἐπηρεάζουσιν, οἱ δὲ ἐπηρεάζονται; ἀλλ' ἡ τούτου κορυφῇ τινι ἔοικεν ὄρους, λεπτὴν μὲν ἔχοντος τὴν αὔραν, καθαρὰν δὲ τὴν ἀκτῖνα δεχομένου, διειδῆ τὰ νάματα προχέοντος τῶν πηγῶν καὶ πολλὰς τῶν ἀνθέων προβαλλομένου τὰς χάριτας, τῶν ἐαρινῶν ὁμοίως λειμώνων τε καὶ παραδείσων καὶ φυτοῖς καὶ ἄνθεσι κομώντων καὶ καταρρύτοις ὕδασιν. εἰ δέ τις καὶ ἠχὴ γένοιτο, λιγυρὰ καὶ πολλὴν καταχέουσα τῶν ἀκουόντων τὴν ἡδονήν. οἱ γὰρ ὄρνιθες ᾠδικοὶ ἄκροις τῶν δένδρων ἐφιζάνουσι τοῖς πετάλοις, καὶ τέττιγες, καὶ ἀηδόνες, καὶ χελιδόνες συμφώνως μίαν τινὰ * ἀποτελοῦσι μουσικήν· ὁ ζέφυρος ἠρέμα τῶν πετάλων τοῖς δένδροις προσαπτομένων πίτυς καὶ πλάκας συρίζουσας καὶ κύκνους πολλάκις μιμεῖται· ὁ λειμὼν ῥόδα περιβάλλων καὶ κρίνα ἀλλήλοις προσκεκλικότα καὶ κυμαίνοντα, καθάπερ πέλαγος κυανοῦν ἠρέμα κυματούμενον δείκνυσι. μᾶλλον δὲ πολλὰς εἰκόνας εὕροι τις ἄν. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ ῥόδα τις ἀποβλέψῃ, τὴν ἶριν οἴεται καθορᾶν· ὅταν δὲ εἰς τὰ ἴα, θάλατταν κυματουμένην· ὅταν δὲ εἰς τὰ κρίνα, τὸν οὐρανόν. οὐ τῇ θέᾳ δὲ μόνον, οὐδὲ τῇ ὄψει τέρποιτο ἂν τότε ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ * τῷ σώματι αὐτῷ· ἐκεῖνον γὰρ μᾶλλον ἀνίησί τε καὶ διαπνεῖσθαι ποιεῖ, ὥστε νομίζειν ἐν οὐρανῷ μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐπὶ γῆς. ἔστι καὶ ἑτέρα τις ἠχή, ὅταν ὕδωρ ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας διὰ χαραδρῶν αὐτομάτως φερόμενον, καὶ ταῖς ὑποκειμέναις ψηφῖσιν ἠρέμα ἐπιψοφοῦν ἡσύχῳ κτύπῳ, οὕτως ἐκλύῃ τὰ μέλη ἡμῶν τῇ ἡδονῇ, ὥστε καὶ ταχέως τὸν λυσιμελῆ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὕπνον ἐπάγειν. ἡδέως ἠκούσατε τοῦ διηγήματος; τάχα καὶ ἐρασταὶ γεγόνατε ἐρημίας. ἀλλὰ ταύτης τῆς ἐρημίας ἡδίων πολλῷ τοῦ μακροθύμου ἡ ψυχή. οὐ γὰρ ἵνα λειμῶνα ὑπογράψωμεν, οὐδ' ἵνα πρὸς ἐπίδειξιν τὸν λόγον ἀγάγωμεν, ταύτης ἡ ψάμμα τῆς εἰκόνος· ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἴδητε ὅση τῶν μακροθύμων ἡ ἡδονή· καὶ ὅτι πολλῷ ἀνδρὶ μακροθύμῳ συγγινόμενος ἄν τις καὶ ἥδοιτο καὶ ὠφελοῖτο, ἢ τοιούτοις ὁμιλήσας χωρίοις, τούτους μεταδιώκητε. ὅταν γὰρ μηδὲ πνεῦμα σφοδρὸν ἀπὸ ταύτης ἐξέρχηται τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἥμεροί τινες λόγοι καὶ προσηνεῖς, καὶ ὄντως ἐκείνου τοῦ ζεφύρου ἤρεμον * εἰκονίζοντες, καὶ παραινέσεις οὐδὲν μὲν ἔχουσαι τῦφον, οὐδὲ ὄρνιθας τοὺς ᾠδικοὺς μιμούμεναι, πῶς οὐ τοῦτο βέλτιον; οὐ γὰρ σώματι προσάπτει τοῦ λόγου ἡ αὔρα, ἀλλὰ ψυχὰς ἀνίησιν. οὐκ ἂν ἰατρὸς πυρέττοντα ἄνθρωπον οὕτω ταχέως ἀπαλλάξειε

Ματθ. ια. κθ.

τοῦ

τοῦ πυρετοῦ δι' οἱασδήποτε σπουδῆς, ὡς μακρόθυμος ἀνὴρ ὀργίλον καὶ καιόμενον ὑπὸ τῆς ὀρ-
γῆς λαβών, καταψύξειε διὰ τοῦ πνεύματος τῶν οἰκείων λόγων. καὶ τί λέγω ἰατρόν; οὐδὲ σίδη-
ρος πεπυρωμένος καὶ ὕδατι βαπτόμενος οὕτω ταχέως τῆς θέρμης ὑφίσταται, ὡς εἰς μακρό-
θυμον ψυχὴν ἄνθρωπος ὀργίλος ἐμπεσών. καθάπερ δὲ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, εἰ εἰσέλθοιεν
5 ᾠδικοὶ ὄρνιθες, καὶ λῆρος εἶναι δοκοῦσιν· οὕτω δὴ καὶ τὰ παραγγέλματα τὰ ἡμέτερα, εἰς ψυ-
χὰς ἀκροχόλους ἐμπίπτοντα. ἆρα ἥδιον ἐπιείκεια χολῆς καὶ θρασύτητος. καὶ οὐ τοῦτο μό-
νον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὁ διάβολος, τὸ δὲ ὁ Θεὸς ἐπέταξεν. ὁρᾶτε, ὅτι οὐχ ἁπλῶς εἶπον, ὅτι εἰ
καὶ μὴ διάβολος ἦν καὶ Θεός, αὐτὰ τὰ ἐπιτάγματα ἱκανὰ ἦν ἡμᾶς ἀποστῆσαι; ὁ μὲν γὰρ
καὶ ἑαυτῷ ἡδύς, καὶ τοῖς ἄλλοις ὠφέλιμος· ὁ δὲ καὶ ἑαυτῷ ἀηδής, καὶ τοῖς ἄλλοις βλαβερός.
10 οὐδὲν γὰρ ἀτερπέστερον ἀνθρώπου χολῶντος, οὐδὲν φορτικώτερον, οὐδὲν ἐπαχθέστερον, οὐδὲν
αἰσχρότερον· ὥσπερ οὖν τοῦ οὐκ εἰδότος χολᾶν οὐδὲν ἥδιον. θηρίῳ συνοικεῖν κάλλιον, ἢ ἀν-
θρώπῳ τοιούτῳ. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἐπειδὰν ἅπαξ ἡμερωθῇ, φυλάττει τὸν αὐτοῦ νόμον· τοῦτον δὲ
ὁσάκις ἂν ἡμερώσῃς, πάλιν ἐκθηριοῦται, ἅπαξ εἰς ἕξιν ἑαυτὸν τινὰ τοιαύτην καταστή-
σας. καθάπερ γὰρ ἡμέρα λευκὴ καὶ φαιδρά, καὶ χειμὼν γέμων πολλῆς τῆς κατηφείας [ἕτερα
15 ἀλλήλων εἰσίν]· οὕτως ἡ τοῦ ὀργιζομένου ψυχή, καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς. ἀλλὰ μήπω τὰ τοῖς ἄλ-
λοις ἴδωμεν βλαβερὰ συμβαίνοντα, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῖς· καίτοι καὶ τοῦτο οὐ μικρὰ βλάβη, ἑτέρῳ
τι δύνασθαι κακόν. πλὴν ἀλλὰ τέως τοῦτο σκοπῶμεν. ποῖος δήμιος πλευρὰς οὕτω καταξᾶ-
ναι δυνήσεται, τίνες ὀβελίσκοι πεπυρωμένοι διέπειραν σῶμα, ποία μανία οὕτως ἐκστήσειεν ἂν
τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν, ὡς ὀργὴ καὶ παραπληξία; οἶδα πολλοὺς ἀπὸ ὀργῆς νόσους τεκόντας· καὶ
20 οἱ χαλεποὶ τῶν πυρετῶν μάλιστα οὗτοί εἰσιν. εἰ δὲ σῶμα οὕτω λυμαίνονται, ἐννόησον τὴν
ψυχήν. μὴ γὰρ λογίσῃ, ὅτι οὐχ ὁρᾷς· ἀλλ' ἐννόησον, ὅτι εἰ τὸ δεχόμενον τὴν κακίαν οὕτω
βλάπτεται, τὸ τίκτον πόσην ἂν ὑποδέξηται βλάβην; πολλοὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπώλεσαν,
πολλοὶ εἰς νόσον βαρυτάτην κατέπεσον. ὁ μέν τι φέρων γενναίως, πάντα ὑποστήσεται εὐκό-
λως. ἀλλ' ὅμως καὶ τοιαῦτα ἐπιτάττει φορτικά, καὶ τούτων μισθὸν ἡμῖν τίθησι τὴν γέενναν,
25 καὶ διάβολός ἐστι, καὶ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, καὶ μᾶλλον τούτῳ πειθόμεθα, ἢ τῷ Χρι-
στῷ σωτῆρι ὄντι καὶ εὐεργέτῃ καὶ προστάτῃ καὶ τοιαῦτα λέγοντι, ἃ καὶ ἡδίω καὶ σεμνότερα καὶ
ὠφελιμώτερα καὶ χρησιμώτερά ἐστι, καὶ ἡμᾶς, καὶ τοὺς συνόντας ἡμῖν ὠφελοῦντα τὰ μέγιστα.
οὐδὲν ὀργῆς χεῖρον, ἀγαπητέ, οὐδὲν ἀκαίρου θυμοῦ. οὐ δεῖται πολλῆς τῆς ἀναβολῆς, ὀξὺ τὸ
πάθος ἐστί. πολλάκις καὶ ῥῆμα ἐξέβαλέ τις ὑπὸ θυμοῦ, οὗ εἰς τὴν θεραπείαν ὁλοκλήρου
30 δεῖται βίου· καὶ εἰργάσατό τι, ὃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἀνέτρεψε. τὸ γὰρ χαλεπὸν τοῦτο
ἐστιν, ὅτι καὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ, καὶ διὰ μιᾶς πράξεως, καὶ δι' ἑνὸς ῥήματος μόνου τῶν αἰωνίων
ἡμᾶς πολλάκις ἐξέβαλεν ἀγαθῶν, καὶ μυρίους ἐκένωσε πόνους. διὸ παρακαλῶ πάντα ποι-
εῖν, ὥστε τὸ θηρίον τοῦτο χαλινοῦν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ἐπιεικείας καὶ θυμοῦ. εἰ δὲ καὶ τὰ ἄλ-
λα τις παρεξετάσειε τῷ λόγῳ, οἷον πλεονεξίαν, ὑπεροψίαν χρημάτων, ἀσέλγειαν, σωφρο-
35 σύνην, φθόνον, χρηστότητα, καὶ ἀλλήλοις ἀντεξετάσοι, τότε εἴσεται τὸ διάφορον. εἴδετε πῶς ἀπὸ
τῶν προσταγμάτων μόνον ὁ μὲν Θεός, ὁ δὲ διάβολος ὢν δείκνυται; πειθώμεθα τοίνυν τῷ Θεῷ,
καὶ μὴ εἰς βάραθρα ἑαυτοὺς ἐμβάλλωμεν, ἀλλ' ἕως ἐστὶ καιρός, πάντα ἀποψώμεθα τὰ
τὴν ψυχὴν λυμαινόμενα, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή,
40 νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ζ. 37 ΑΚΟΥΣΑΝΤΕΣ ΔΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ-τους, κατενύγησαν τὴν καρδίαν, εἶπόν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους· τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί;

Ορᾷς ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια, ὡς αὐτὴ μᾶλλον τῆς σφοδρότητος τὰς καρδίας καταχκεντεῖ τὰς ἡμετέρας, καὶ ὀξυτέραν δίδωσι τὴν πληγήν; καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐσκιρρωμένων σωμάτων, ὁ πλήττων οὐχ οὕτω ποιεῖ τὴν αἴσθησιν σφοδράν· ἂν δέ τις αὐτὰ μαλάξῃ πρότερον, καὶ ἁπαλὰ ἐργάσηται, τότε νύττει σφοδρότερον· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, πρότερον δεῖ μαλάξαι, καὶ τότε νύξαι. μαλάττει δὲ οὐ θυμὸς, οὐδὲ κατηγορία σφοδρά, οὐδὲ ὀνείδη· ἀλλ' ἐπιείκεια. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐπιτείνει τὴν πώρωσιν, αὕτη δὲ ἀναιρεῖ. ὥστε ἂν ἐθέλῃς καθάψασθαί τινος ἠδικηκότος, μετὰ πολλῆς τῆς πραότητος αὐτῷ προσφέρου. ὅρα γὰρ ἐνταῦθα. ἀνέμνησεν αὐτοὺς τῶν οἰκείων τολμημάτων πράως, καὶ οὐδὲν προσέθηκεν· εἶπε τοῦ Θεοῦ τὴν δωρεὰν, ἐπήγαγε τὴν χάριν μαρτυροῦσαν τοῖς γεγενημένοις, καὶ ἔτι περαιτέρω τὸν λόγον ἐξήγαγεν. ἠδέσθησαν τοῦ Πέτρου τὴν ἐπιείκειαν, ὅτι τοῖς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ σταυρώσασι καὶ κατ' αὐτῶν φονῶσιν, ἐν τάξει πατρὸς καὶ διδασκάλου κηδεμονικοῦ διελέγετο. οὐχ ἁπλῶς ἐπείσθησαν, ἀλλὰ κατέγνωσαν ἑαυτῶν, ἦλθον εἰς αἴσθησιν τῶν γεγενημένων. οὐ γὰρ ἀφῆκεν αὐτοῖς ἀνθῆσαι τὸν θυμὸν, καὶ ἐπισκοτῆσαι τῇ διανοίᾳ· ἀλλὰ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης ὥσπερ τινὰ σκεδάσας ἀχλὺν τὴν ἀγανάκτησιν, οὕτως ἔδειξε τὸ τετολμημένον. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, ὅταν εἴπωμεν ἡμεῖς, ὅτι ἠδικήμεθα, ἐκεῖνοι πειρῶνται δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἠδικήκασιν· ὅταν εἴπωμεν ἡμεῖς, ὅτι οὐκ ἠδικήμεθα, ἀλλ' ἠδικήκαμεν μᾶλλον, ἐκεῖνοι τὸ ἐναντίον ποιοῦσιν. ὥστε εἰ βούλει τὸν ἠδικηκότα εἰς ἀγῶνα ἐμβαλεῖν, μὴ κατηγορήσῃς αὐτοῦ, ἀλλ' ἀγώνισαι, κἀκεῖνος κατηγορήσει. φιλόνεικον γάρ ἐστι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. τοῦτο ὁ Πέτρος ἐποίησεν. οὐ κατηγόρησεν αὐτῶν σφοδρῶς, ἀλλὰ ἀπελογήθη σχεδὸν ἀγωνίσασθαι ἡμέρως κατὰ τὸ δυνατόν. διὰ τοῦτο αὐτῶν καθίκετο τῆς ψυχῆς. καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι κατενύγησαν; ἀπὸ τῶν ῥημάτων αὐτῶν. τί γάρ φασι; τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί; οὓς πρότερον ἐκάλουν, ἀδελφοὺς νῦν καλοῦσιν, οὐχὶ τοσοῦτον ἑαυτοὺς προεξισάζοντες, ὅσον εἰς φιλοστοργίαν ἐπισπώμενοι καὶ κηδεμονίαν· ἄλλως δὲ, ἐπειδὴ αὐτοὶ κατηξίωσαν τοῦτο καλέσαι αὐτοὺς, καί φασι, τί ποιήσομεν; οὐκ εἶπον εὐθέως· οὐκοῦν μετανοοῦμεν· ἀλλ' ἐπέτρεψαν ἑαυτοὺς αὐτοῖς. καθάπερ ἐν ναυαγίῳ τις γενόμενος, ἢ ἐν νόσῳ, τὸν κυβερνήτην ἰδὼν, ἢ τὸν ἰατρὸν, πάντα αὐτῷ παραχωρεῖ τε καὶ πείθεται· οὕτω καὶ οὗτοι· ὡμολογήκασιν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντας ἑαυτοὺς, καὶ οὐδὲ ἐλπίδα σωτηρίας ἔχοντας. καὶ ὅρα· οὐκ εἶπον, πῶς σωθῶμεν; ἀλλὰ, τί ποιήσομεν; πάλιν ἐνταῦθα ὁ Πέτρος, πάντων ἐρωτηθέντων, ἐκεῖνος ἀποκρίνεται·

38 Μετανοήσατε, φησὶ, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καὶ οὔπω λέγει, ὅτι πιστεύσατε· ἀλλὰ, βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν. τοῦτο γὰρ ἐν τῷ βαπτίσματι παρέλαβον. εἶτα δείκνυσι καὶ τὸ κέρδος· Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος. Εἰ δωρεὰν λήψεσθε, εἰ ἄφεσιν ἔχει τὸ βάπτισμα, τί μέλλετε; εἶτα πιθανὸν τὸν λόγον ποιῶν, ἐπήγαγεν·

39 Ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία. Εἶπε γὰρ καὶ ἄνω ἐπαγγελίαν διαλεγόμενος.

Καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, φησί. Μείζων ἡ δωρεὰ, ὅταν τῶν ἀγαθῶν καὶ κληρονόμους ἔχωσι. Καὶ πᾶσι, φησὶ, τοῖς εἰς μακράν. Εἰ τοῖς εἰς μακρὰν, πολλῷ μᾶλλον ὑμῖν τοῖς ἐγγύς. Ὅσους ἂν προσκαλέσηται Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ὅρα πότε λέγει τοῖς εἰς μακράν. ὅτε αὐτοὺς εὗρεν ᾠκειωμένους καὶ κατεγνωκότας ἑαυτῶν. ψυχὴ γὰρ ὅταν ἑαυτὴν καταδικάσῃ, οὐκέτι φθονεῖν δύναται.

40 Ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρετο καὶ παρεκάλει λέγων.

Ὅρα αὐτὸν πανταχοῦ ἐπιτέμνοντα, καὶ οὐ φιλοτιμούμενον, οὐδὲ ἐπιδεικνύντα. διεμαρτύρετο, φησι, καὶ παρεκάλει λέγων. ἀπηρτισμένη αὕτη διδασκαλία, τὸ μὲν φόβου, τὸ δὲ ἀγάπης ἔχουσα. Σώθητε, φησιν, ἀπὸ γῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης.

* Οὐδὲν περὶ μελλόντων φησίν, ἀλλὰ περὶ τῶν παρόντων, οἷς καὶ μάλιστα ἐνάγονται ἄνθρωποι, καὶ δείκνυσιν, ὅτι τὸ κήρυγμα καὶ τῶν παρόντων, καὶ τῶν μελλόντων ἀπαλλάττει κακῶν.

41 Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ, φησιν, ἐβαπτίσθησαν· καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι. Πῶς οἴει τοῦτο τοὺς ἀποστόλους ἀνακτήσασθαι μᾶλλον τοῦ σημείου;

42 Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ.

Δύο ἀρεταί, καὶ τὸ προσκαρτερεῖν, καὶ τὸ ὁμοθυμαδόν. τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, φησί (πάλιν γὰρ αὐτοὺς ἐδίδασκον) καὶ τῇ κοινωνίᾳ, Καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ τῇ προσευχῇ. Πάντα κοινῇ, πάντα μετὰ καρτερίας.

43 Ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος, Τῶν πιστευσάντων, Πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο. [Εἰκότως.] οὐ γὰρ ὡς τῶν τυχόντων κατεφρόνουν, οὐδὲ τοῖς ὁρωμένοις προσεῖχον. ἄρα ἐπεπύρωτο αὐτῶν ἡ διάνοια. ἐπειδὴ γὰρ ἄνωθεν ἦν πολὺς ῥέων ὁ Πέτρος, καὶ ἐδείκνυ τὰς ἐπαγγελίας καὶ τὰ μέλλοντα, εἰκότως ἐξέστησαν τῷ φόβῳ, καὶ ἐμαρτύρει τοῖς λεγομένοις τὰ θαύματα. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, πρότερον σημεῖα, εἶτα διδασκαλία, εἶτα θαύματα· οὕτω καὶ νῦν.

44 Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες * ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά.

Ὅρα εὐθέως ὅση ἡ ἐπίδοσις. οὐ γὰρ ἐν ταῖς εὐχαῖς μόνον ἡ κοινωνία, οὐδὲ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ.

45 Καὶ τὰ κτήματα, φησι, καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν. Ὅρα πόσος φόβος αὐτοῖς ἐνεγένετο· καὶ διεμέριζον αὐτά, φησι, τὸ οἰκονομικὸν δηλῶν. καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν· οὐχ ἁπλῶς, καθάπερ οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι, οἱ μὲν ἀνῆκαν τὴν γῆν, οἱ δὲ εἰς θάλασσαν ἔρριψαν πολὺ χρυσίον, ὅπερ οὐχ ὑπεροψία χρημάτων ἦν, ἀλλὰ μωρία καὶ ἄνοια. πανταχοῦ γὰρ ἐσπούδασεν ὁ διάβολος ἀεὶ τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα διαβάλλειν, ὡς οὐκ ἐνὸν καλῶς χρήσασθαι χρήμασι.

46 Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ.

Ἐνταῦθα τὸν τρόπον διδάσκει, καθ' ὃν τῆς διδασκαλίας ἀπέλαυον. καὶ σκόπει πῶς οὐδὲν ἐποίουν ἕτεροι Ἰουδαῖοι, οὐ μικρόν, οὐ μέγα, ἀλλὰ τῷ ἱερῷ προσήδρευον. ἅτε γὰρ σπουδαιότεροι γεγενημένοι, καὶ περὶ τὸν τόπον εὐλάβειαν πλείονα εἶχον. οὐ γὰρ ἀπέσπων αὐτοὺς οἱ ἀπόστολοι τέως, ὥστε μὴ βλάψαι. Κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας,

47 Αἰνοῦντες τὸν Θεόν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. Τὸν ἄρτον ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν, καὶ τὴν νηστείαν ἐνταῦθα σημαίνειν καὶ τὸν σκληρὸν βίον. Τροφῆς γάρ, οὐ τρυφῆς μετελάμβανον. ἐν ἀγαλλιάσει, φησίν. ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, μάνθανε, ὡς οὐχ ἡ τρυφή, ἀλλ' ἡ τροφὴ τὴν ἀπόλαυσιν ποιεῖ· καὶ ὡς οἱ τρυφῶντες ἐν λύπῃ, οἱ δὲ μὴ τρυφῶντες ἐν χαρᾷ. ὁρᾷς, ὅτι οἱ Πέτρου λόγοι καὶ τοῦτο εἶχον, τὸν τοῦ βίου σωφρονισμόν; οὕτως οὐκ ἔνι γενέσθαι ἀγαλλίασιν, μὴ ἀφελείας οὔσης. καὶ πῶς, φησιν, εἶχον χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν; δι' ὧν ἐποίουν,

ποίουν, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης. μὴ γάρ μοι, εἰ τῶν ἀρχιερέων ἐπέστησαν αὐτοῖς ἀπὸ φθόνου καὶ βασκανίας, τοῦτο ἴδῃς· ἀλλ᾽ ὅτι πρὸς τὸν λαὸν χάριν εἶχον. Ὁ δὲ Κύριος, φησί, προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ᾽ ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ. Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό. πάλιν ἡ ὁμόνοια, ἡ ἀγάπη τὸ πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν. ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρατο. τοῦτο εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἤρκει τὰ λεχθέντα· ἐκεῖνα μὲν γάρ, ὥστε πρὸς πίστιν ἐπαγαγεῖν, ταῦτα δὲ ἵνα χρηστὸν τὸν πιστὸν ποιήσῃ, εἴρηται. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐπὶ τῷ σταυρῷ, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν. οὐδὲ ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς συνεχῶς τοῦ σταυροῦ, ἵνα μὴ ὀνειδίζειν δόξῃ, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, μετανοήσατε, φησί. καὶ τί, ἵνα κολασθῶμεν; οὐχί. καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. καίτοι ἑτέρως ἔχει τῶν ἐνταῦθα δικαστηρίων ὁ νόμος· ἐπὶ δὲ τοῦ κηρύγματος ὅταν ὁ ἁμαρτηκὼς ὁμολογήσῃ, τότε σώζεται. ὅρα πῶς οὐ τὸ μεῖζον προέδραμεν ὁ Πέτρος· ἀλλὰ πρότερον τὴν χάριν εἰπών, τότε καὶ ἐκεῖνο ἐπήγαγε, λέγων· λήψεσθε, φησί, τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀξιόπιστος ὁ λόγος αὐτόθεν, ἐξ ὧν αὐτοὶ ἔλαβον. τέως δὲ εὔκολον λέγει, ἐπειδὴ πολλὴν ἔχει δωρεάν, καὶ τότε ἐπὶ τὸν βίον ἄγει, εἰδὼς ὅτι ὑπόθεσις αὐτοῖς ἔσται σπουδῆς, τὸ ἤδη γεύσασθαι τῶν τοσούτων ἀγαθῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐπόθει ἀκοῦσαι ὁ ἀκροατὴς τί ἦν τῶν πλειόνων λόγων τὸ κεφάλαιον, τοῦτο ἐστί, φησίν, ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον ἐπείσθησαν τὰ λεχθέντα καίτοι φόβου γέμοντα, καὶ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν, τότε ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχονται. ἀλλ᾽ ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἦσαν, φησί, προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ*. ἐκ τούτου δηλοῖ ὅτι οὐ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ᾽ ἐπὶ πολλὰς ἐδιδάσκοντο, ἅτε ἐφ᾽ ἕτερον μεταστάντες βίον. καὶ ἐγένετο πάσῃ ψυχῇ φόβος. εἰ πάσῃ, καὶ τῶν μὴ πιστευσάντων. εἰκὸς δὲ αὐτοὺς παθεῖν τοσαύτην ἀθρόαν μεταβολὴν ἰδόντας· τάχα δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σημείων. οὐχὶ ὁμοῦ δέ, ἀλλ᾽ ὁμοθυμαδόν, τουτέστι, μιᾷ ψυχῇ, εἶπεν· ἐπειδὴ ἐνὶ ὁμοῦ μὲν εἶναι τινάς, οὐ μὴν δὲ ὁμοθυμαδόν, διῃρημένους τὴν γνώμην. λόγοις τε παρεκάλει. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα λέγει τὴν διδασκαλίαν, ἐπιτέμνων τὸν λόγον. ἅτε ὡς νέους παῖδας ἔτρεφον τῇ τροφῇ τῇ πνευματικῇ, ἐπεὶ ἄγγελοι γεγόνασι λοιπὸν ἐξαίφνης*, καὶ διεμέριζον καθὸ χρείαν τις εἶχεν. εἶδον ὅτι τὰ πνευματικὰ κοινά, ἐπεὶ οὐδεὶς ἕτερος ἑτέρου πλέον ἔχει, καὶ ταχέως ἦλθον ἐπὶ τὸ τὰ αὐτῶν πᾶσι διαδιδόναι. πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό. ὅτι δὲ οὐ τόπῳ ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, δηλοῖ ἐξ ὧν ἐπήγαγε λέγων, καὶ πάντα εἶχον κοινά. πάντες δέ φησιν, οὐχ ὁ μέν, ὁ δὲ οὔ. τοῦτο πολιτεία ἀγγελική, μηδὲν αὐτῶν λέγειν ἴδιον εἶναι. ἐντεῦθεν ἡ ῥίζα τῶν κακῶν ἐξεκόπη, καὶ δι᾽ ὧν ἔπραττον ἔδειξαν ἃ ἤκουσαν. τοῦτο ἦν ὃ ἔλεγε, σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης. καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι. ἐπειδὴ τρισχίλιοι γεγόνασιν, ἐξήγαγον αὐτοὺς λοιπὸν ἔξω, οἳ καὶ μετὰ παρρησίας πολλῆς οὔσης ἤδη καθ᾽ ἡμέραν διήγεσαν καὶ προσεκαρτέρουν ἐν τῷ ἱερῷ· ἐπεὶ καὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης μικρὸν ὕστερον τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. οὐδέπω γάρ τέως παρεκίνουν τῶν Ἰουδαϊκῶν. καὶ αὐτὴ δὲ ἡ εἰς τὸν τόπον τιμὴ διέβαινε πρὸς τὸν τοῦ ἱεροῦ δεσπότην. εἶδες εὐλαβείας ἐπίδοσιν; χρήματα ἔρριπτον καὶ ἔχαιρον, καὶ πολλὴ ἦν ἡ εὐφροσύνη. μείζονα γὰρ ἦν ἃ ἐλάμβανον ἀγαθά. οὐδεὶς ὠνείδιζεν, οὐδεὶς ἐφθόνει, οὐδεὶς ἐβάσκαινεν, οὐκ ἦν τῦφος, οὐκ ἦν ἐξουδένωσις. καθάπερ παιδία ἐνόμιζον οὕτω παιδεύεσθαι, ὡς ἀρτιτόκοι οὕτω διέκειντο. καὶ τί ὡς ἐν ἀμυδρᾷ λέγω εἰκόνι; εἰ μέμνησθε, ὡς ὅτε τὴν πόλιν ἡμῖν ἔσεισεν ὁ Θεός, καὶ πάντες ἦσαν συνεσταλμένοι, οὕτω τότε ἐκεῖνοι διέκειντο. οὐδεὶς ὕπουλος ἦν, οὐδεὶς πονηρός. ἐπεὶ γὰρ τοιοῦτοι ὁ φόβος, τοιοῦτοι ἡ θλῖψις. οὐκ ἦν τὸ ψυχρὸν ῥῆμα, τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν· διὰ τοῦτο ἀγαλλίασις ἦν ἐπὶ τῆς τραπέζης· οὐδεὶς ὡς ἐξ ἰδίων ἐσθίων διέκειτο, οὐδεὶς ὡς ἐξ ἀλλοτρίων. καίτοι δοκεῖ αἴνιγμα εἶναι. οὔτε ἀλλότρια ἐνόμιζον εἶναι τὰ τῶν ἀδελφῶν (δεσποτικὰ γὰρ ἦν) οὔτε ἴδια, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν. οὔτε ὁ πένης ᾐσχύνετο, οὔτε ὁ πλούσιος ἐτυφοῦτο. τοῦτο ἐστὶν ἀγαλλίασις.

λίασις. κἀκεῖνος ὡς εὐεργετούμενος διέκειτο καὶ εὖ πάσχων μᾶλλον, καὶ οὗτοι ὡς δοξαζόμενοι ταύτῃ. καὶ πολὺ πρὸς αὐτοὺς ἦσαν συνδεδεμένοι. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ τῶν χρημάτων διανομῇ καὶ ὕβρεις, καὶ ἀπονοίας, καὶ λύπας γίνεσθαι συμβαίνει, διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος· Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης. ὅρα πόσα αὐτοῖς μαρτυρεῖ, πίστιν γνησίαν, βίον ὀρθόν, τὴν ἐν ἀκροάσει καρτερίαν, τὴν ἐν εὐχαῖς, τὴν ἐν ἀφελείᾳ, τὴν ἐν εὐφροσύνῃ. δύο ἦν ἱκανὰ ἐμβαλεῖν αὐτοὺς εἰς ἀθυμίαν, ἥ τε νηστεία, καὶ τὸ τὰ χρήματα ἀπολλύναι. ἀλλ' ὅμως καὶ δι' ἀμφότερα ἔχαιρον. τίς γὰρ αὐτοὺς οὕτω διακειμένους οὐκ ἂν ἠγάπησεν, ὡς πατέρας κοινούς; οὐδὲν ἔτικτον πονηρὸν κατ' ἀλλήλων, τὸ πᾶν ἐπέτρεπον τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. οὐκ ἦν φόβος, καὶ ταῦτα ἐν μέσοις κινδύνοις ἐμβεβληκότων αὐτῶν. διὰ γοῦν τῆς ἀφελείας, τὴν πᾶσαν αὐτῶν ἐδήλωσεν ἀρετήν, πολὺ καὶ τῆς τῶν χρημάτων [ὑπεροψίας,] καὶ τῆς νηστείας, καὶ τῆς ἐν ταῖς εὐχαῖς καρτερίας μείζονα οὖσαν. οὕτω δὲ καὶ καθαρῶς ᾔνουν τὸν Θεόν· μᾶλλον δὲ τοῦτο ἐστιν αἰνεῖν τὸν Θεόν. ὅρα δὲ καὶ ἐν τούτῳ αὐτοὺς ἀπολαμβάνοντας εὐθέως τὰς ἀμοιβάς. τὸ γὰρ ἔχειν χάριν πρὸς τὸν λαόν, τοῦτ' ἔστιν, ὅτι ποθεινοί τινες ἦσαν καὶ ἐπέραστοι.

β. Κόρ. θ. ζ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἠγάσατο; τίς δὲ οὐκ ἂν αὐτῶν θαυμάσειε τὸ [ἦθος] ἁπλοῦν; ἢ τίς οὐκ ἂν συνδεθείη τῷ μηδὲν ὕπουλον ἔχοντι; τίνων δὲ ἄλλων ἐστὶν ἡ σωτηρία, ἢ τούτων; τίνων δὲ τὰ μεγάλα ἀγαθά; οὐχὶ ποιμένες εὐηγγελίσθησαν πρότεροι; οὐχὶ Ἰωσὴφ ἁπλοῦς τις ὢν ἄνθρωπος, ὥστε μὴ διὰ μοιχείας ὑποψίαν φοβηθέντα αὐτὸν ἐργάσασθαί τι πονηρόν; οὐχὶ ἀγροίκους ἐξελέξατο, τοὺς ἁπλοῦς; Ψυχὴ γάρ, φησιν, εὐλογουμένη πᾶσα ἁπλῆ. καὶ πάλιν· Ὁ δὲ πορευόμενος ἁπλῶς, πορεύεται πεποιθώς. καί, φησιν· ἀλλὰ καὶ φρονήσεως δεῖ. τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἁπλότης, ἀλλ' ἢ φρόνησις; ὅταν γὰρ μηδὲν ὑποπτεύῃς πονηρόν, οὔτε τεκτῆναι δύνασαι πονηρόν· ὅταν μηδὲν ἔχῃς τῶν δικῶν, οὐδὲ μνησικακῆσαι δυνήσῃ. ὕβρισέ τις, οὐκ ἤλγησας. ἐκακηγόρησεν, οὐδὲν ἔπαθες. ἐβάσκηνεν, οὐδὲ οὕτως ἔπαθές τι. ὁδός τις ἐστὶν ἐπὶ φιλοσοφίαν ἡ ἁπλότης. οὐδεὶς οὕτως ἐστὶ τὴν ψυχὴν καλός, ὡς ὁ ἁπλοῦς. καθάπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι, ὁ μὲν σκυθρωπὸς καὶ κατηφὴς καὶ στυγνός, κἂν καλὸς ᾖ, τὸ πολὺ τῆς ὡραιότητος ἀποτέμνεται· ὁ δὲ ἀνειμένος καὶ ἠρέμα μειδιῶν τὴν ὄψιν ἐπιτείνει τὴν ὡραιότητα· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. ὁ μὲν στυγνός, κἂν μυρία ἔχῃ κατορθώματα, ἠφάνισεν αὐτά· ὁ δὲ ἀνειμένος καὶ ἁπλοῦς, τοὐναντίον. καὶ φίλον τὸν τοιοῦτον μετὰ ἀσφαλείας ἄν τις ἐργάσαιτο, καὶ ἐχθρὸν γινόμενον καταλλάξειεν. οὐ γὰρ δεῖ φυλακῆς καὶ προφυλακῆς, οὐδὲ δεσμῶν καὶ συνδέσμων ἐπὶ τοῦ τοιούτου, ἀλλὰ πολλὴ μὲν αὐτῷ ἔσται ἡ ἄνεσις, πολλὴ δὲ καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ. τί οὖν ἂν εἰς πονηρούς, φησιν, ἄνδρας ὁ τοιοῦτος ἐμπέσῃ; ὁ Θεὸς ὁ προστάξας εἶναι ἁπλοῦς, ὀρέξει χεῖρα. τί τοῦ Δαβὶδ ἁπλούστερον ἦν; τί δὲ τοῦ Σαοὺλ πονηρότερον; τίς οὖν περιεγένετο; τί δαὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ; οὐχ ὁ μὲν ἁπλῶς προσῄει τῇ δεσποίνῃ, ἡ δὲ κακούργως; τί οὖν, εἰπέ μοι, ἐκεῖνος ἠδίκηται; τί δαὶ τοῦ Ἄβελ ἁπλούστερον ἦν; τί δαὶ τοῦ Κάϊν κακουργότερον; ὁ Ἰωσὴφ δὲ πάλιν οὐκ ἀπλάστως ἐκέχρητο τοῖς ἀδελφοῖς; οὐ διὰ τοῦτο εὐδοκίμησεν, ὅτι ὁ μὲν ἀνυπόπτως πάντα ἐφθέγγετο, οὗτοι δὲ κακούργως ἐδέχοντο; καὶ ἅπαξ εἶπε τὰ ὀνείρατα, καὶ πάλιν εἶπε, καὶ οὐκ ἐφυλάξατο· καὶ πάλιν πρὸς αὐτοὺς ἀπῄει τροφὰς ἀποίσων, καὶ οὐδὲν ἐφυλάττετο, τὸ πᾶν ἐπιτρέπων τῷ Θεῷ· ἀλλ' ὅσῳ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν οὕτω διέκειντο ὡς πρὸς πολέμιον, οὕτως ἐκεῖνος ὡς πρὸς ἀδελφούς. καὶ ἠδύνατο ὁ Θεὸς μὴ ἀφεῖναι αὐτὸν ἐμπεσεῖν εἰς αὐτῶν τὰς χεῖρας, ἀλλ' ἀφῆκεν, ἵνα δειχθῇ τὸ θαῦμα· [καὶ] ὅτι κἂν τὰ αὐτῶν ἐπιδείξωνται) ἐκεῖνοι, οὗτος ἀνώτερος ἔσται· ὥστε κἂν λάβῃ πληγήν, οὐ παρ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ παρ' ἑτέρου λαμβάνει· ὁ δὲ πονηρὸς ἑαυτὸν μὲν πλήττει πρότερον, ἕτερον δὲ οὐδένα. οὕτως ἐστὶ καὶ ἑαυτῷ πολέμιος. τοῦ τοιούτου ἀεὶ ἀθυμίας ἡ ψυχὴ μεστή, τῶν λογισμῶν ἀεὶ συνδεδεμένων. κἂν ἀκούσῃ, κἂν εἴπῃ τι δέῃ, πάντα μετὰ ἐγκλημάτων ποιεῖ, πάντα μετὰ αἰτίας. φιλία τῶν τοιούτων καὶ ὁμόνοια πόρρω καὶ μακρὰν ἐσκήνωται· μάχαι δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ἔχθραι καὶ

Παροιμ. ι.

ἀηδίαι, καὶ ἑαυτοὺς ὑποστέλλουσιν οἱ τοιοῦτοι· τούτοις οὐδὲ ὕπνος ἡδύς, οὔτε ἄλλο οὐδέν. ἂν δὲ καὶ γυναῖκα ἔχωσι, βαβαί, πρὸς πάντας ἐχθροὶ γίνονται καὶ πολέμιοι· ζηλοτυπίαι μυρίαι· φόβος διηνεκής. πονηρὸς δὲ παρὰ τὸ πονεῖν εἴρηται. οὕτω γοῦν καὶ ἡ γραφὴ πόνον ἀεὶ τὴν πονηρίαν καλεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ· Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος· καὶ πάλιν· Καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος. Εἰ δὲ θαυμάζοι τις, πόθεν μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν τοιοῦτοι γεγόνασι, νῦν δὲ οὐ τοιοῦτοι, μαθέτω τὴν θλῖψιν αἰτίαν, τὴν διδάσκαλον τῆς φιλοσοφίας, τὴν μητέρα τῆς εὐλαβείας. ὅτε χρημάτων ἀναίρεσις ἦν, τότε οὐδὲ πονηρία ἦν. ναί, φησιν. αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἐρωτῶ· νῦν δὲ πόθεν ἡ τοσαύτη πονηρία; πόθεν ἐκείνοις μὲν ἐπῆλθε τοῖς τρισχιλίοις, καὶ πεντακισχιλίοις οὖσιν εὐθέως ἑλέσθαι τὴν ἀρετήν, καὶ ὁμοῦ οὕτως ἐγένοντο φιλόσοφοι· νῦν δὲ μόλις εἷς εὑρίσκεται, τότε δὲ οὕτω συνεφώνουν; τί τὸ ποιῆσαν αὐτοὺς σφοδροὺς καὶ διεγηγερμένους; τί αὐτοὺς ἄφνω ἐπύρωσεν; ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς προσῆλθον τῆς εὐλαβείας· ἐπειδὴ τὰ τῶν τιμῶν οὐκ ἦν, καθάπερ νῦν· ἐπειδὴ πρὸς τὰ μέλλοντα μετέστησαν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ οὐδὲν τῶν παρόντων προσεδόκων. τοῦτό ἐστι πεπυρωμένης ψυχῆς, τὸ τοῖς δεινοῖς ἐνστρέφεσθαι· τοῦτο ἐνόμιζον ἐκεῖνοι χριστιανισμὸν εἶναι. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς. νῦν γὰρ τὰς ἀνέσεις ἐνταῦθα ζητοῦμεν. διὰ τοῦτο οὐδέ, ὅταν δέῃ, τούτων ἐπιτευξόμεθα. τί ποιήσομεν, ἠρώτων ἐκεῖνοι, καταγινώσκοντες ἑαυτῶν· ἡμεῖς δὲ τὸ ἐναντίον· τί ποιήσομεν, λέγομεν, ἐπιδεικνύμενοι πρὸς τοὺς παρόντας, καὶ μέγα φρονοῦντες ἐφ' ἑαυτοῖς· ἅπερ ἔδει γενέσθαι, ἐποίουν ἐκεῖνοι· ἡμεῖς δὲ τοὐναντίον. κατέγνωσαν ἑαυτῶν ἐκεῖνοι· ἀπέγνωσαν αὐτῶν τῆς σωτηρίας. διὰ τοῦτο τοιοῦτοι γεγόνασιν· ἔγνωσαν ὅσον ἔλαβον δῶρον. πῶς δὲ ὑμεῖς ἔσεσθε τοιοῦτοι, ἀπεναντίας ἐκείνοις ἅπαντα πράττοντες; ἐκεῖνοι ἅμα ἤκουσαν, καὶ ἐβαπτίσαντο. οὐκ εἶπον ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ ψυχρά, ἅπερ ἡμεῖς νῦν, οὐδὲ τὴν ἀναβολὴν ἐπραγματεύσαντο· καίτοιγε οὐ πάντα ἤκουσαν τὰ δικαιώματα· ἀλλὰ μόνον τό, σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. οὐκ ὀκνηροὺς αὐτοὺς ἐποίησεν, ἀλλὰ ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους· καὶ ὅτι ἀπεδέξαντο, διὰ τῶν ἔργων ἐδήλωσαν, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἔδειξαν ἑαυτοὺς τίνες ἦσαν. ἅμα ἐνέβησαν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀπεδύσαντο τὰ ἱμάτια· ἡμεῖς δὲ ἐμβαίνοντες, μετὰ ἱματίων παλαίειν βουλόμεθα. διὰ τοῦτο οὐ δεῖται πόνων ὁ ἀνταγωνιστής, ἀλλ' ἑαυτοῖς περιπλακέντες πολλάκις κατηνέχθημεν. ταὐτὸν γὰρ ποιοῦμεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἄνδρα ἀθλητὴν κεκονιαμένον, μάλιστα, γυμνούμενον ἰδών, πολλὴν καὶ ἀπὸ τῆς ἄμμου καὶ τοῦ ἡλίου πηλὸν ἔχοντα, καὶ ἀνακεχρωσμένον τῷ ἐλαίῳ καὶ τῷ ἱδρῶτι καὶ τῷ πηλῷ, αὐτὸς μύρων ὄζων, σηρικὰ λαβὼν ἱμάτια, καὶ χρυσᾶ ὑποδήματα, καὶ στολὴν μέχρι σφυρῶν καθειμένην, καὶ χρυσία περὶ τὴν κεφαλήν, εἰσιὼν συμπλέκοιτο. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἐμποδισθήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν φροντίδα περὶ τὸ μὴ μολῦναι, μηδὲ διαρρῆξαι τοὺς χιτῶνας ἔχων, ἐκ πρώτης εὐθέως προσβολῆς πεσεῖται, καὶ ὅπερ δέδοικεν, εὐθέως τοῦτο πείσεται, περὶ ἐκεῖνα τὰ καίρια τὴν ζημίαν λαβών. καιρὸς ἀγῶνος ἐνέστηκε· σὺ δὲ περιβάλλῃ σηρικά; καιρὸς γυμνασίας, καιρὸς σταδίου· σὺ δὲ καθάπερ ἐν πομπῇ κοσμεῖς σαυτόν; καὶ πῶς περιέσῃ; μή μοι πρὸς τὰ ἔξω ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔσω. ταῖς γὰρ τούτων φροντίσι, καθάπερ σχοινίοις χαλεποῖς, πάντοθεν ἡ ψυχὴ συνδέδεται, χεῖρα οὐκ ἐῶσα ἀντᾶραι, οὐδὲ ἐπανίστασθαι τῷ πολεμίῳ, μαλακοὺς ἐργαζομένη καὶ ἁπαλούς. ἀγαπητὸν* πάντων ἀπαλλαγέντα δυνηθῆναι περιγενέσθαι τῆς ἀκαθάρτου δυνάμεως ἐκείνης. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς τῶν χρημάτων μόνον ἀποβολῆς, ὅρα τί φησι· Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. Εἰ δέ, οὐδὲ ὅταν ἀποδυσώμεθα τὰ χρήματα, οὐδέπω ἐν ἀσφαλείᾳ ἑστήκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας τινὸς τέχνης καὶ ἀκριβείας ἡμῖν δεῖ· πολλῷ μᾶλλον ἔχοντες, οὐδὲν ἐργασόμεθα μέγα, ἀλλὰ καταγέλαστοι καὶ τοῖς θεαταῖς, καὶ αὐτῷ γενησόμεθα τῷ πονηρῷ. κἂν γὰρ διάβολος μὴ ᾖ, κἂν ὁ παλαίων μηδεὶς ᾖ, μυρίαι πάντοθεν ὁδοὶ

πρὸς

Ψαλ. θ ζ.

Ψαλ. ιγ. ια.

Μαρκ. ι. κβ.

πρὸς τὴν γέενναν τὸν φιλοχρήματον ἄγουσι. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες, διατί ὁ διάβολος γέγονεν; ἰδοὺ ἐνταῦθα ὁ διάβολος οὐδὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἡμεῖς. καὶ μὴν οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι ταῦτα λέγειν ὤφειλον, οἱ μετὰ συμφερούσης καὶ χρημάτων ὑπερορᾶν καὶ τὴν τῶν ἄλλων καταφρονήσαντες, πατέρας, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγρούς, [καὶ γυναῖκα,] καὶ παιδία ἀφεῖναι μυριάκις 5 ἑλόμενοι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μάλιστα ταῦτα οὐ λέγουσιν· οἷς δὲ οὐδέποτε λέγειν ἐξῆν, οὗτοι λέγουσιν. ἐκεῖνα ὄντως τοῦ διαβόλου τὰ παλαίσματα· εἰς ταῦτα δὲ οὐδὲ καθεῖναι ἄξιον. ἀλλ' αὐτήν, φησι, τὴν φιλοχρηματίαν ὁ διάβολος ἐνίησι. καὶ ἀπόφυγε, καὶ μὴ καταδέξῃ, ἄνθρωπε. νῦν δέ, ἂν μέν τινα ἴδῃς τινὸς ἀπὸ δρυφάκτου κατασκευάζοντα βόρβορον, εἶτα τὸν ὁρῶντα καταχεόμενον αὐτοῦ ἔσωθεν, καὶ τὸ πᾶν δεχόμενον τῇ κεφαλῇ, οὐ μόνον 10 οὐκ ἐλεεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτεῖς, καὶ φῄς αὐτὸν δικαίως πεπονθέναι, καὶ, μὴ μωρὸς ἴσθι, ἕκαστος πρὸς αὐτὸν φθέγγεται· καὶ οὐ τὸν βάλλοντα τοσοῦτον αἰτιᾷ, ἀλλὰ τὸν δεχόμενον. νυνὶ δὲ οἶδας, ὅτι τοῦ διαβόλου ἡ φιλοχρηματία· οἶδας, ὅτι μυρίων κακῶν τοῦτο αἴτιον· ὁρᾷς αὐτόν, καθάπερ βόρβορον, κατασκευάζοντα τοὺς συρφετώδεις καὶ λογισμοὺς αἰσχρούς· καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ δεχόμενος τὴν ἀκαθαρσίαν τὴν ἐκείνου οὐ νοεῖς, δέον μικρὸν ἐκκλίναντα τοῦ παντὸς 15 ἀπηλλάχθαι; καθάπερ ἂν ἐκεῖνος τὸν τόπον ἐκκλίνας ἀπηλλάγη· οὕτω καὶ σὺ μὴ δέχου τοὺς τοιούτους λογισμούς, ἀπόκρουσαι τὴν ἐπιθυμίαν. καὶ πῶς ἀποκρούσομαι, φησίν; εἰ μὲν ἐλλείμων ἦς, καὶ τὰ παρόντα ἐθαύμαζες μόνα, τάχα πολλῆς ἦν δυσκολίας τὸ πρᾶγμα, καίτοιγε ἐκεῖνοι κατώρθωσαν τοῦτο· ἄνθρωπος δὲ τὸν οὐρανὸν προσδοκῶν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, λέγεις, πῶς ἀποκρούσομαι; εἰ τοὐναντίον ἔλεγον, τότε ἐχρῆν ἀπορεῖν· εἰ ἔλεγον, ἐπιθύμησον χρημάτων· 20 καὶ πῶς ἐπιθυμήσω χρημάτων, ἔφης ἂν τοιαῦτα ὁρῶν; εἰπέ μοι, εἰ χρυσοῦ παρακειμένου καὶ λίθων τιμίων, ἔλεγον, ἐπιθύμησον μολύβδου· ἆρα οὐκ ἦν ἀπορίας; εἶπες γὰρ ἄν, πῶς δύναμαι; εἰ δὲ ἔλεγον, μὴ ἐπιθυμήσῃς, τοῦτο εὐκολώτερον ἦν. οὐ θαυμάζω τοὺς καταφρονοῦντας, ἀλλὰ τοὺς μὴ καταφρονοῦντας. σφόδρα ψυχῆς τοῦτο νωθείας πεπληρωμένης, μυῶν καὶ κωνώπων οὐδὲν διαφερούσης, χαμαὶ συρομένης, ἰλυσπωμένης ἐν τῷ βορβόρῳ, οὐδὲν μέγα φαντα- 25 ζομένης. τί λέγεις; ζωὴν μέλλεις κληρονομεῖν αἰώνιον, καὶ λέγεις, πῶς καταφρονήσω τῆς παρούσης ὑπὲρ ἐκείνης; μὴ γὰρ ἀμφότερά ἐστι τὰ πράγματα; ἱμάτιον μέλλεις λαμβάνειν βασιλικόν, καὶ λέγεις, πῶς καταφρονήσω τῶν ῥακίων; εἰς τὴν τοῦ βασιλέως μέλλεις ἄγεσθαι οἰκίαν, καὶ λέγεις, πῶς καταφρονήσω τῆς πενιχρᾶς τῆς παρούσης; οὕτως ἡμεῖς ἐσμεν αἴτιοι πανταχοῦ, οἱ μὴ θέλοντες διεγερθῆναι μικρόν. οἱ γὰρ θελήσαντες, πάντες κατώρ- 30 θωσαν· καὶ κατώρθωσαν μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς εὐκολίας. γένοιτο δὲ καὶ ὑμᾶς πεισθέντας τῇ ἡμετέρᾳ παραινέσει κατορθῶσαι, καὶ ζηλωτὰς γενέσθαι τῶν κατωρθωκότων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

35

Λογ. η. 1 ΕΠΙ ΤΟ ΑΥΤΟ ΔΕ ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν, ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην. κεφ. γ.

Πανταχοῦ φαίνονται οὗτοι πολλὴν ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν. 40 τοῦτῳ ἰδίᾳ ὁ Πέτρος· ὁμοῦ εἰς τὸν τάφον ἔρχονται οὗτοι· περὶ αὐτοῦ φησι τῷ Χριστῷ, Οὗτος δὲ τί; τὰ μὲν οὖν ἄλλα σημεῖα παρέδωκεν ὁ τὸ βιβλίον συγγράφων· ὃ δὲ πολλὴν εἶχε τὴν ἔκπληξιν καὶ πάντας ἐξένιζε, λέγει. καὶ ὅρα πάλιν αὐτοὺς οὐ περιηγουμένως ἐπ' αὐτὸ ἐρχομένους· οὕτω φιλοτιμίας ἦσαν καθαροί, καὶ τὸν διδάσκαλον ἐμι-

Ιωαν. κγ. κδ. γ. κ. κα. κζ.

μονῶν τῶν αὐτῶν. τί δὲ ἀνῄεσαν εἰς τὸ ἱερόν; ἆρα ἔτι Ἰουδαϊκῶς ἔζων; οὐχί· ἀλλὰ χρησίμως καὶ τοῦτο σημεῖον πάλιν ἐκείνους τι βεβαιοῦν καὶ τοὺς ἄλλους ἐφελκόμενον. καὶ οἷον σημεῖον ἦσαν ποιήσαντες; φυσικὸν τὸ πάθος ἦν, κρεῖττον τέχνης ἰατρικῆς. τεσσαράκοντα ἔτη ἦν πεποιηκὼς ἐν τῇ χωλείᾳ, καθώς προϊών φησι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐν τοσούτῳ τῷ χρόνῳ ἐθεράπευσεν. ἴστε δὲ ὅτι ταῦτα μάλιστα δύσκολά ἐστιν, ἅπερ ἂν ἐκ γενετῆς εἴη. τοσοῦτον ἦν τὸ δεινόν, ὥστε οὐδὲ τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν πορίζεσθαι δυνατὸς ἦν ἑαυτῷ. καὶ ἐπίσημος δὲ ὁ ἀνὴρ ἦν ἀπό τε τοῦ τόπου, ἀπό τε τοῦ πάθους. καὶ πῶς, ἄκουε.

2 Καί τις ἀνὴρ χωλός, φησιν, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβαστάζετο, ὃν ἐτίθουν καθ᾽ ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ τὴν λεγομένην ὡραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν. ἐλεημοσύνην λαβεῖν ἄρα ἐζήτει, καὶ οὐκ ᾔδει τίνες ἦσαν οἱ ἄνδρες.

3 Ὃς ἰδών, φησι, Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην λαβεῖν.

4 Ἀτενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ Ἰωάννῃ, εἶπε· βλέψον εἰς ἡμᾶς.

[Τοῦτο ἄκουε·] ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνίσταται, ἀλλ᾽ ἔτι μένει ἐνοχλῶν. τοιοῦτον γὰρ ἡ πενία, καὶ δεῖσθαι ἀπαγορεύοντας ἐπιμένειν ἀναγκάζει. αἰσχυνθῶμεν οἱ ἐν ταῖς εὐχαῖς ἀποπηδῶντες. ὅρα δέ μοι τὴν ἐπιείκειαν πῶς ἔδειξε Πέτρος εὐθὺς εἰπών, βλέψον εἰς ἡμᾶς. οὕτως αὐτῶν τὸ σχῆμα αὐτόθεν ἐδείκνυ τὸν τρόπον.

5 Ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, φησι, προσδοκῶν τι παρ᾽ αὐτῶν λαβεῖν.

6 Εἶπε δὲ Πέτρος· ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι.

Οὐκ εἶπεν, ὅτι τοῦ ἀργυρίου πολλῷ βελτίω σοι δίδωμι· ἀλλὰ τί; Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει.

7 Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρός, ἤγειρεν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε. πολλάκις λόγῳ ἐθεράπευσε, πολλάκις ἔργῳ, πολλάκις καὶ τὴν χεῖρα προσῆγεν, ὅπου ἦσαν ἀσθενέστεροι κατὰ τὴν πίστιν, ἵνα μὴ δόξῃ ἀπὸ ταὐτομάτου γίνεσθαι. καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρός, ἤγειρε. τοῦτο ἐποίησε δηλῶν τὴν ἀνάστασιν. ἀναστάσεως γὰρ ἦν εἰκών.

Καὶ παραχρῆμα ἐστερεώθησαν, φησιν, αὐτοῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά·

8 Καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη καὶ περιεπάτει. Πειράζων ἴσως ἑαυτὸν καὶ πλείονα τὴν βάσανον ἐποιεῖτο. μὴ ἄρα ἁπλῶς ἐστι τὸ γεγονός· ἀσθενεῖς ἦσαν αὐτῷ οἱ πόδες, οὐ κεκομμένοι. τινὲς δέ φασιν, ὅτι καὶ ἠγνόει περιπατεῖν. Καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς περιπατῶν εἰς τὸ ἱερόν. Ὄντως θαύματος ἄξιον. οὐκ αὐτοὶ αὐτὸν ἐπάγονται, ἀλλ᾽ αὐτὸς ἀκολουθεῖ, διὰ τῆς ἀκολουθήσεως τοὺς εὐεργέτας δεικνύς. Καὶ ἁλλόμενος, φησι, καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν. Οὐκ ἐκείνους θαυμάζων, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν δι᾽ ἐκείνων ἐνεργήσαντα. εὐχάριστος οὕτως ἦν ὁ ἀνήρ. ἀλλ᾽ ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἀνέβαινον, φησιν, ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην. *τάχα κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον βαστάζοντες τὸν χωλὸν ἐτίθουν, ὅτι μάλιστα εἰσῄεσαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ ἱερόν. ἵνα δὲ μὴ νομίσῃ τις, ὅτι δι᾽ ἕτερόν τι αὐτὸν ἐβάσταζον, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ λαβεῖν, ὅρα πῶς τοῦτο σαφῶς παρέστησε δι᾽ ὧν λέγει. ἐτίθουν αὐτὸν ὥστε ἐλεημοσύνην λαβεῖν παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν. διὰ τοῦτο καὶ τόπου μέμνηται, ἐλέγχους διδοὺς ὧν γράφει. καὶ πῶς, φησιν, αὐτὸν οὐ προσήγαγον τῷ Χριστῷ; ἴσως τινὲς ἦσαν ἄπιστοι οἱ τῷ ἱερῷ προσεδρεύοντες, ὅπου γε οὐδὲ τοῖς ἀποστόλοις αὐτὸν προσήγαγον, ἰδόντες αὐτοὺς εἰσιόντας καὶ θαύματα πεποιηκότας τοιαῦτα. ἠρώτα, φησίν, ἐλεημοσύνην λαβεῖν. ὥσπερ τινὰς εὐλαβεῖς ἄνδρας ἀπὸ τοῦ σχήματος αὐτοὺς τάχα κατανοήσας. διὰ τοῦτο καὶ ἐπεῖχεν αὐτοῖς. ὅρα δὲ πῶς ὁ Ἰωάννης πανταχοῦ σιγᾷ, ὁ δὲ Πέτρος καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογεῖται. ἀργύριον, φησι, καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι. οὐκ εἶπεν, *οὐκ ἔχω ἐνταῦθα, οἷα

ἡμεῖς

ἡμεῖς λέγομεν· ἀλλ' ὅλως, οὐκ ἔχω. τί οὖν ὁ χωλός; καὶ περιορᾷς με* τὴν ἱκετηρίαν; οὔ, φη-
σιν· ἀλλ' ἐξ ὧν ἔχω λάβε. ὁρᾷς πῶς ἄτυφος ὁ Πέτρος, καὶ οὐκ ἐπιδεικτικῶς οὐδὲ πρὸς
αὐτὸν τὸν εὐεργετούμενον; τὸ στόμα τοίνυν καὶ ἡ χεὶρ τὸ πᾶν εἰργάσατο. τοιοῦτοί τινες ἦσαν καὶ
Ἰουδαῖοι χωλεύοντες· καὶ δέον αἰτῆσαι ὑγείαν, οἱ δὲ μᾶλλον χρήματα αἰτοῦσι χαμαὶ κεί-
μενοι· καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἱερῷ προσεδρεύον, ἵνα χρηματίζωνται. τί οὖν ὁ Πέτρος; οὐχ ὑπερεῖδεν
αὐτὸν, οὐ πλουτοῦντά τινα ἐζήτησεν, οὐδὲ εἶπεν, ἂν μὴ εἰς ἐκεῖνον γένηται τὸ θαῦμα, οὐ-
δὲν μέγα ἐστίν· οὐ τιμήν τινα προσεδόκησε λαβεῖν παρ' αὐτοῦ, οὐδὲ παρόντων τινῶν ἐθερά-
πευσεν αὐτόν. ἐν γὰρ τῇ εἰσόδῳ ἦν ὁ ἀνὴρ, οὐκ ἔνθα τὸ πλῆθος ἦν ἔνδον. ἀλλ' οὐδὲν τού-
των ἐζήτησεν ὁ Πέτρος, οὐδὲ εἰσελθὼν ἐκήρυξεν· ἀλλ' ἀπὸ [μόνου] τοῦ σχήματος τὸν χω-
λὸν ἐπιστώσατο πρὸς τὴν αἴτησιν. καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι ταχέως ἐπίστευσεν. οἱ γὰρ χρο-
νίων ἀπαλλαγέντες παθῶν μόλις πιστεύουσι καὶ αὐτῇ τῇ ὄψει. καὶ θεραπευθεὶς λοιπὸν σὺν
τοῖς ἀποστόλοις ἦν, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. Καὶ εἰσῆλθε, φησι, σὺν αὐτοῖς περιπατῶν εἰς τὸ
ἱερὸν, * ἁλλόμενος καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν. ὅρα πῶς οὐκ ἠρεμεῖ· τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, τοῦτο δὲ
ἐμφράττων αὐτῶν τὰ στόματα. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, καὶ ἵνα μὴ νομισθῇ [τις] ὑπόκρισις, διὰ τοῦτο
ἅλλεσθαι αὐτόν. τοῦτο γὰρ λοιπὸν οὐκ ἦν ὑποκρίσεως. εἰ γὰρ μηδὲ ἁπλῶς ἐπιβῆναι
δυνατὸς ἦν αὐτῷ τὸ πρότερον, καὶ ταῦτα τοῦ λιμοῦ καταναγκάζοντος (οὐ γὰρ ἂν εἵλετο
πρὸς τοὺς βαστάζοντας διανέμεσθαι τὰ ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης ἑαυτῷ δυνάμενος ἀρκεῖν)
πολλῷ μᾶλλον τότε. πῶς δὲ καὶ ὑπεκρίνατο ἂν ὑπὲρ τῶν μὴ δεδωκότων ἐλεημοσύνην;
ἀλλ' εὐχάριστος ἦν ὁ ἀνὴρ καὶ μετὰ τὴν ὑγείαν. ἑκατέρωθεν οὖν πιστὸς δείκνυται, ἀπό τε τῆς
εὐχαριστίας, ἀπό τε τοῦ συμβεβηκότος. οὕτω πᾶσι γνώριμος ἦν, ὅτι καὶ ἐπεγίνωσκον
αὐτόν.

9 Καὶ εἶδον αὐτὸν, φησι, πᾶς ὁ λαὸς περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν Θεόν·

10 Ἐπεγίνωσκόν τε αὐτὸν, ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ
ὡραίᾳ πύλῃ τοῦ ἱεροῦ. Καὶ καλῶς εἶπεν, ἐπεγίνωσκον· ὡς καὶ ἀγνοουμένου λοι-
πὸν ἀπὸ τοῦ πράγματος. ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει κεχρήμεθα ἐπὶ τῶν μόλις γνωριζομένων.
ἔδει γοῦν πιστεῦσαι, ὅτι ἀφίησι τὰ ἁμαρτήματα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὅπου γε καὶ τοιαῦ-
τα ἐργάζεται.

11 Κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέντος τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην, συνέδραμε πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ
στοᾷ τῇ καλουμένῃ Σολομῶντος ἔκθαμβοι. Ἀπὸ τῆς εὐνοίας τῆς εἰς αὐτοὺς καὶ τῆς φι-
λίας οὐκ ἐχωρίζετο αὐτῶν· ἴσως δὲ καὶ εὐχαριστῶν αὐτοῖς καὶ ἐπαινῶν. καὶ συνέδραμε, φησι,
πᾶς ὁ λαός.

12 Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο. Πάλιν αὐτὸς καὶ ἐργάζεται καὶ δημη-
γορεῖ. τότε μὲν [οὖν] αὐτοὺς εἰς τὴν ἀκρόασιν διήγειρε τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ τὰς γλώσσας·
νυνὶ δὲ τοῦτο· καὶ τότε μὲν ἀρχὴν ἔλαβεν ἀπὸ τῶν ἐγκλημάτων, νῦν δὲ ἀπὸ τῆς ὑπονοίας.
ἴδωμεν δὲ τί διενήνοχεν αὕτη ἡ δημηγορία ἐκείνης, καὶ κατὰ τί κοινωνεῖ. ἐκείνη μὲν οὖν * ἐν τῇ
οἰκίᾳ γέγονεν, οὐδέπω προσελθόντος οὐδενὸς, οὐδὲ αὐτῶν τι ἐργασαμένων· αὕτη δὲ πάν-
των θαυμαζόντων, τοῦ θεραπευθέντος πλησίον ἑστῶτος, οὐδενὸς ἀμφιβάλλοντος, καθάπερ τό-
τε, ὅτε ἔλεγον ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί. καὶ τότε μετὰ τῶν ἀποστόλων πάντων ὢν διελέ-
γετο· νῦν δὲ μετὰ τοῦ Ἰωάννου μόνου. λοιπὸν γὰρ θαρρεῖ καὶ σφοδρότερος γέγονε. τοιοῦτον γὰρ
ἡ ἀρετὴ, ἀρχὴν λαβοῦσα πρόεισι, καὶ οὐδαμοῦ ἵσταται. ὅρα δὲ καὶ πῶς ᾠκονομήθη ἐν τῷ
ἱερῷ γενέσθαι τὸ σημεῖον, ἵνα καὶ ἄλλοι θαρρήσωσιν. οὐκ ἐν παραβύστῳ γὰρ αὐτὸ [τινὲς] ἐρ-
γάζονται, ἢ καὶ λανθάνοντες· ἀλλ' οὔτε ἔνδον ἐν τῷ ἱερῷ, ἔνθα τὸ πολὺ πλῆθος ἦν. πῶς οὖν
ἐπιστεύθη, εἰπέ μοι; αὐτὸς ὁ θεραπευθεὶς ἐκήρυττε τὴν εὐεργεσίαν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἐψεύ-
σατο, οὐδ' ἂν ἐπ' ἄλλους τινὰς ἦλθεν. ἤτοι οὖν ὡς εὐρυχωρίας οὔσης ἐκεῖ τὸ σημεῖον εἰργά-

Περὶ Ἀργυ.

σαντο· ἢ ὡς κεχωρισμένου τοῦ τόπου. καὶ ὅρα τὸ γινόμενον. ἐφ' ἑτέραν ἀνῆλθον πρόφασιν, καὶ ἕτερα ἐργάζονται. οὕτω καὶ ὁ Κορνήλιος· ἄλλα πιστεύων ηὔχετο, καὶ ἄλλα ὁρᾷ. μέχρι δὲ νῦν πανταχοῦ τὸν Χριστὸν Ναζωραῖον ὀνομάζουσιν· ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, φησὶν, ἔγειραι καὶ περιπάτει. πῶς γὰρ τοῦτο ἦν τὸ ζητούμενον, τὸ πιστευθῆναι αὐτόν.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ δὴ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀποκάμωμεν τοῦ διηγήματος· ἀλλ' εἰ καὶ κατόρθωμά τις εἰπὼν διαλίπῃ, πάλιν ἀναλάβωμεν τὴν ἀρχήν· ἂν ἐν ἕξει γενώμεθα, ταχέως πρὸς τὸ τέλος ἥξομεν, ταχέως πρὸς τὴν κορυφὴν στησόμεθα. σπουδὴ γὰρ, φησι, σπουδὴν γεννᾷ, καὶ ῥαθυμία ῥαθυμίαν. ὁ μικρόν τι κατωρθωκὼς, ἔλαβε παράκλησιν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐλθεῖν [ἢ τὸ μᾶλλον] δὲ ἐξ ἐκείνου [περαιτέρω χωρῆσαι.] καὶ καθάπερ τὸ πῦρ ὅσα ἂν περιλάβῃ ξύλα, τοσούτῳ σφοδρότερον γίνεται· οὕτω καὶ προθυμία, ὅπου ἂν διεγείρῃ λογισμοὺς εὐσεβεῖς, τοσούτῳ μᾶλλον κατὰ τῶν ἄλλων ὁπλίζεται. οἷόν τι λέγω. ἑστήκασιν [ἐν ἡμῖν] καθάπερ ἄκανθαι, ἐπιορκία, ψεῦδος, ὑπόκρισις, δόλος, κακουργία, λοιδορία, σκώμματα, γελωτοποιΐαι, αἰσχρολογίαι, εὐτραπελίαι· πάλιν ἐν ἄλλῳ μέρει, πλεονεξία, ἁρπαγὴ, ἀδικία, συκοφαντία, ἐπιβουλαί· πάλιν ἐπιθυμία πονηρὰ, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, πορνεία, μοιχεία· πάλιν φθόνος, ζηλοτυπία, ὀργὴ, θυμὸς, μνησικακία, ἀνταπόδοσις, βλασφημία, μυρία τοιαῦτα. ἂν τὰ πρότερα κατορθώσωμεν, οὐκ ἐκεῖνα μόνον κατώρθωται, ἀλλὰ δι' ἐκείνων καὶ τὰ μετὰ ταῦτα. ἰσχυρότερος γὰρ γίνεται λοιπὸν ὁ λογισμὸς πρὸς τὴν ἐκείνων ἀνατροπήν· οἷον, ὁ πολλὰ ὀμνὺς ἂν περιέλῃ τὸ σατανικὸν ἔθος τοῦτο, οὐ τοῦτο μόνον αὐτῷ κατώρθωται, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα εὐλάβεια ἐπισυνῆκται. οὐδεὶς γὰρ, οἶμαι, τῶν οὐκ ὀμνυόντων εὐκόλως θελήσει ἄλλο τι πρᾶξαι πονηρὸν, ἀλλὰ τὴν ἤδη κατορθωθεῖσαν ἀρετὴν αἰσχυνθήσεται. καθάπερ γὰρ ὁ φορῶν ἱμάτιον καλὸν αἰσχύνεται βορβόρῳ ἐγκυλίσαι ἑαυτόν· οὕτω δὴ καὶ οὗτος. ἀπὸ δὲ τούτου ἥξει εἰς τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, μηδὲ τύπτειν, μηδὲ ὑβρίζειν. ἂν γὰρ ἅπαξ τὰ μικρὰ κατορθώσῃ, τὸ πᾶν ἀνύσεται. συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ τὸ ἐναντίον· ἅπαξ κατορθώσαντά τι πάλιν ἀπὸ ῥαθυμίας τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν προχείρως, καὶ εἰς ἀδύνατον περιστῆναι λοιπὸν τὸ πρᾶγμα. οἷον, ἐθήκαμεν ἑαυτοῖς νόμον μὴ ὀμνύναι· κατορθώσαμεν ἡμέρας τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρας· μετ' ἐκείνας εἰς ἀνάγκην περιπεσόντες, τὸ συλλεχθὲν ἅπαν κέρδος ἐσκορπίσαμεν. εἰς ῥαθυμίαν λοιπὸν ἐμπίπτομεν καὶ ἀπόγνωσιν, ὡς μηδὲ τῶν αὐτῶν ἅψασθαι βουληθῆναι πάλιν. καὶ εἰκότως. ὁ γὰρ τι οἰκοδομήσας ἑαυτῷ, εἶτα ἰδὼν καθῃρημένον τὸ οἰκοδόμημα, ῥαθυμότερος ἔσται περὶ τὸ πάλιν οἰκοδομεῖν. ἀλλ' οὐ δεῖ ῥαθυμεῖν οὐδὲ οὕτως, ἀλλὰ πάλιν ἔχεσθαι τῆς σπουδῆς. θῶμεν τοίνυν ἑαυτοῖς νόμους καθημερινούς· πῶς ἀπὸ τῶν εὐκόλων ἀρξώμεθα· περικόψωμεν ἡμῶν τὴν πολυορκίαν τοῦ στόματος, χαλινὸν ἐπιθῶμεν τῇ γλώττῃ, μηδεὶς ὀμνύτω τὸν Θεόν. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δαπάνη, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα κάματος, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα χρόνου μελέτη· ἀρκεῖ θελῆσαι, καὶ τὸ πᾶν γέγονε. συνηθείας γὰρ τὸ πρᾶγμά ἐστι. παρακαλῶ καὶ δέομαι, σπουδὴν τοιαύτην εἰσενέγκωμεν. εἰπὲ δή μοι, εἰ χρήματα ἐκέλευσα εἰσενεγκεῖν, οὐκ ἂν προθύμως ἕκαστος τὰ κατὰ δύναμιν συνεβάλεσθε; εἴ με ἐν κινδύνοις ἑωρᾶτε τοῖς ἐσχάτοις, οὐκ ἂν καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς, εἴγε οἷοί τε ἦτε, ἀποτεμόντες ἐδώκατε ἄν; ἐν κινδύνῳ καὶ νῦν εἰμι, καὶ πολλῷ, καὶ ὡς ἂν, εἰ καὶ μετὰ τούτου καὶ δεσμωτήριον ᾤκουν, ἢ μυρίας ἔλαβον πληγὰς, ἢ εἰς μέταλλα ἐτύγχανον, οὐκ ἂν τούτου πλέον ἤλγησα. χεῖρα τοίνυν ὀρέξατε· ἐννοήσατε γὰρ ὅσος κίνδυνος, μηδὲ τὸ μικρὸν τοῦτο. μικρόν τι τοῦτο δὲ λέγω, ὅσον εἰς πόνον ἥκει, δυνηθῆναι κατορθῶσαι. τί ἐρῶ τότε ἐγκαλούμενος, διὰ τί μὴ διελέχθης; διὰ τί μὴ ἐπέταξας; διὰ τί μὴ νόμον ἔθηκας; διὰ τί τοὺς μὴ πειθομένους οὐκ ἐκώλυσας; οὐκ ἀρκεῖ μοι εἰπεῖν, ὅτι ἐνουθέτησα· ἀλλὰ καὶ σφοδροτέρας ἡμῖν, φησιν, ἐπιτιμήσεως ἔδει· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἠλεὶ ἐνουθέτει (ἀλλὰ μὴ γένοιτο ὑμᾶς ἐκείνοις παραβληθῆναι τοῖς παισί) καὶ ἀξίως ἐνουθέτει, καὶ ἔλεγε· Μὴ τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτω· πονηρὰ

α. Βασ. β. κεφ. β.

ἡ ἀκοή,

ἡ ἀκοή, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν· ἀλλ' ὡς παρῳδοῦσα ἡ γραφή φησιν, Ὅτι οὐκ ἐνουθέτει τοὺς υ-
ιοὺς αὐτοῦ. τοῦτο δὲ λέγει, ἐπειδὴ οὐ σφοδρῶς, οὐδὲ μετ' ἐπιπλήξεως τοῦτο ἐποίει. πῶς γὰρ
οὐκ ἄτοπον, ἐν μὲν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων οὕτως ἰσχυρούς εἶναι τοὺς νόμους, κἂν ὁ δι- α. Θεσ. β. κ.
δάσκων ἐπιτάξῃ πάντα γίνεσθαι· ἐνταῦθα δὲ οὕτως ἡμᾶς καταπεφρονῆσθαι καὶ ἀπεῤῥί-
5 φθαι; οὐ τῆς ἐμαυτοῦ δόξης μοι μέλει (δόξα γὰρ ἐμή, ἡ ὑμετέρα εὐδοκίμησις) ἀλλὰ τῆς ὑ-
μετέρας σωτηρίας. καθ' ἑκάστην ἡμέραν βοῶμεν, ἐνηχοῦμεν ὑμῶν ταῖς ἀκοαῖς· ὁ δὲ ἀκούων
οὐδείς. καὶ οὐδὲν σφοδρὸν ἐπιδεικνύμεθα. φοβοῦμαι μὴ τῆς ἀκαίρου ταύτης καὶ πολλῆς
φιλανθρωπίας δίκην κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν ὑπόσχωμεν. διὸ μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τῇ
φωνῇ κηρύττω πᾶσι καὶ διαμαρτύρομαι, ὥστε τοὺς τὴν παράβασιν ταύτην ἐπιδεικνυμένους,
10 τούς τε ἐκ τοῦ πονηροῦ φθεγγομένους (τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ ὅρκος) τῶν οὐδῶν μὴ ἐπιβαίνειν τῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν. προθεσμία δὲ ὑμῖν ἔστω ὁ μὴν ὁ παρών, ὥστε κατορθῶσαι. μὴ γάρ μοι
εἴπῃς, ὅτι μεγάλη τῶν πραγμάτων ἀνάγκη κατεπείγει, ὅτι ἀπιστοῦμαι. τέως τοὺς ἀπὸ τῆς
συνηθείας παραίτησαι. οἶδα ὅτι πολλοὶ γελάσονται ἡμᾶς· ἀλλὰ βέλτιον ἡμᾶς γελᾶσθαι νῦν,
ἢ κλαίεσθαι τότε. γελάσονται δὲ οἱ μαινόμενοι. τίς γάρ, εἰπέ μοι, νοῦν ἔχων φυλαττομένους
15 ἐντολὰς γελάσεται; εἰ δὲ ἄρα γελάσονται, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν οἱ τοιοῦτοι γε-
λάσονται. ἐφρίξατε τὸ εἰρημένον; οἶδα κἀγώ. εἰ μὲν οὖν ἐγὼ τὸν νόμον τοῦτον εἰσηγα-
γον, ἐμὸς ἂν ἦν ὁ γέλως· εἰ δὲ ὁ νομοθέτης ἕτερός ἐστιν, ἐκεῖ διαβαίνει ἡ χλευασία. καὶ Ματθ. κζ. κη.
ἐνεπτύσθη ποτὲ ὁ Χριστός, καὶ ἐπὶ κόρρης ἐπλήγη καὶ ἐρραπίσθη. ἀνέχεται καὶ νῦν ταῦτα· καὶ
οὐδὲν ἀπεικός. διὰ τοῦτο γέεννα ἡτοίμασται, διὰ τοῦτο σκώληξ ἀτελεύτητος. ἰδοὺ πάλιν
20 λέγω καὶ διαμαρτύρομαι· ὁ βουλόμενος γελάτω, ὁ βουλόμενος χλευαζέτω. εἰς τοῦτο κείμεθα,
εἰς τὸ γελᾶσθαι καὶ χλευάζεσθαι, εἰς τὸ πάντα παθεῖν. περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐσμὲν κατὰ τὸν α. Κορ. δ. ιγ.
μακάριον * Παῦλον. εἴ τις μὴ βούλεται κατορθῶσαι τοῦτο τὸ ἐπίταγμα, ὥσπερ σάλ-
πιγγί τινι διὰ τοῦ λόγου ἀπαγορεύω τῶν οὐδῶν μὴ ἐπιβαίνειν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῷ τοι-
ούτῳ, κἂν ἄρχων ᾖ, κἂν αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος. ἢ καθέλετέ με ταυτησὶ τῆς ἀρ-
25 χῆς· ἢ μέλλοντά με μὴ περιβάλλετε κινδύνοις. οὐκ ἀνέχομαι ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦτον ἀναβαίνειν
μὴ μεγάλα κατορθῶν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο δυνατόν, βέλτιον ἑστάναι κάτω. ἄρχοντος γὰρ μηδὲν
τοὺς ἀρχομένους ὠφελοῦντος οὐδὲν ἀθλιώτερον. συστρέψατε δὴ ἑαυτούς, καὶ προσέχετε,
παρακαλῶ, καὶ συντησάμενοι ἑαυτούς, καὶ πάντως ἔσται τι πλέον. νηστεύσατε, παρακαλέσα-
τε τὸν Θεόν, καὶ ἡμεῖς μεθ' ὑμῶν, ὥστε τὴν ὀλέθριον ταύτην ἐξελεῖν συνήθειαν. οὐδὲν μέγα
30 ἐστὶ γενέσθαι διδασκάλους τῆς οἰκουμένης· οὐ μικρὸν ἀξιωθῆναι πάντως γὰρ, ὅτι δὴ ἐν τῇδε
τῇ πόλει οὐδείς ἐστιν ὁ ὀμνύς. ἂν τοῦτο γένηται, οὐ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων λήψεσθε μό-
νον τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν σπουδῆς. ὅπερ γὰρ ὑμῖν εἰμι ἐγώ, τοῦτο ὑ-
μεῖς τῇ οἰκουμένῃ γενήσεσθε. πάντως καὶ ἕτεροι ζηλώσουσιν ὑμᾶς, πάντως ἔσεσθε λύχνος Ματθ. ε. ιε.
ἐπὶ λυχνίας κείμενος. καὶ τοῦτο ἔστι, φησί, τὸ πολύ; οὐ τοῦτό ἐστι τὸ πολύ, ἀλλὰ τοῦτο ἀρχὴ τῶν
35 ἄλλων. ὁ μὲν ὀμνὺς πάντως ἐπὶ ἀλήθειαν ἥξει καὶ ἐπιορκεῖ, καὶ ἑκὼν καὶ ἄκων, καὶ αἰσχυνόμε-
νος καὶ φοβούμενος. ἀλλ' οὐκ ἀνέχονται πολλοί, φησίν, ἀλλ' ἀποπηδῶσιν. ἀλλὰ βέλτιον Σειρ. ις. γ.
εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι. ἀπὸ γὰρ τούτου πάντα ἀνατέτραπται,
πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονεν, ὅτι καθάπερ ἐν τοῖς θεάτροις, πλήθους ἐφιέμεθα, οὐ πλήθους δο-
κίμου. τί γὰρ ὄχλος, εἰπέ μοι, δυνήσεται ὠφελῆσαι; βούλει μαθεῖν, ὅτι ὄχλος οἱ ἅγιοι
40 εἰσίν, οὐχ οἱ πολλοί; ἐξαγάγετε εἰς πόλεμον ἑκατὸν μυριάδας, καὶ ἕνα ἅγιον· ἴδωμεν τίς
πλείονα κατορθοῖ. ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μόνος ἅπαντα κατώρθω-
σεν, οἱ ἄλλοι οὐδὲν ὤνησαν. * ὁ πολὺς ὄχλος, ἀγαπητέ, ὅταν θέλημα τοῦ Θεοῦ μὴ ποιῇ,
οὐδὲν διενήνοχε τῶν οὐκ ὄντων. εὔχομαι μὲν οὖν καὶ βούλομαι, καὶ ἡδέως ἂν καὶ κατηξίωσα,
ὥστε κοσμῆσαι πλήθει τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πλήθει δοκίμῳ· εἰ δὲ τοῦτο οὐχ οἷόν τε, τοὺς ὀλί-

γους

γενεῖς αὐτοὺς δοκίμους εἶναι βούλομαι. οὐχ ὁρᾶτε ὅτι βέλτιον ἕνα λίθον τίμιον ἔχειν, ἢ μυρίους ὀβολούς; οὐχ ὁρᾶτε ὅτι βέλτιον τὸν ὀφθαλμὸν ὑγιαίνοντα ἔχειν, ἢ τούτου πεπηρωμένου πολυσαρκίᾳ βαρύνεσθαι; οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι βέλτιον πρόβατον ἓν ὑγιαῖνον ἔχειν, ἢ μυρία ψώρας ἐμπεπλησμένα; οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι εὐτεκνία μετὰ ὀλιγοτεκνίας βελτίων, ἢ πολυπαιδία μετὰ κακοπαιδίας; οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι ἐν μὲν τῇ βασιλείᾳ ὀλίγοι, ἐν δὲ τῇ γεέννῃ πολλοί; τί ἐμοὶ καὶ τῷ πλήθει; τί δὲ ὄφελος; οὐδέν· ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς ἄλλοις λύμη. ταυτὸν γάρ ἐστιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις, δέον δέκα ὑγιαίνοντας ἔχειν, ἢ μυρίους νοσοῦντας, ἐπεισάγοι τοῖς δέκα τοὺς μυρίους*. οἱ πολλοὶ μηδὲν κατορθοῦντες, οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν προξενήσουσιν, ἀλλ' ἢ κόλασιν, καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἀδοξίαν. οὐδεὶς γὰρ ὅτι πολλοί ἐσμεν ἐρεῖ, ἀλλ' ὅτι ἄχρηστοι μέμφεται. τοῦτο γοῦν ἡμῖν ἀεὶ λέγουσιν, ὅταν εἴπωμεν ὅτι πολλοί ἐσμεν, ἀλλὰ κακοί, φησιν. ἰδοὺ πάλιν ἀπαγορεύω, καὶ λαμπρᾷ βοῶ τῇ φωνῇ, μηδεὶς νομιζέτω γέλωτα εἶναι. ἀπείρξω* καὶ κωλύσω τοὺς μὴ πειθομένους· καὶ ἕως ἂν ἐν τῷ θρόνῳ καθέζωμαι τούτῳ, οὐδὲν παρήσομαι τῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων. ἂν μέ τις καταβιβάσῃ, λοιπὸν ἀνεύθυνός εἰμι. ἕως δ' ἂν ὑπεύθυνος ὦ, οὐ δύναμαι παριδεῖν· οὐ διὰ τὴν ἐμὴν κόλασιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν. σφόδρα γὰρ ὑμῶν ἐρῶ τῆς σωτηρίας. ὑπὲρ τούτου δάκνομαι καὶ ἀλγῶ· ἀλλὰ πείσθητε, ἵνα καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πολὺν λάβητε τὸν μισθόν, καὶ κοινῇ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. θ. 12 ΙΔΩΝ ΔΕ, ΦΗΣΙ, ΠΕΤΡΟΣ, ΑΠΕΚΡΙΝΑΤΟ πρὸς τὸν λαόν· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;

Πλείονος αὕτη γέμει παρρησίας ἡ δημηγορία. οὐκ ἐπειδὴ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐφοβεῖτο, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἂν ἠνέγκαν ἐκεῖνοι, ἂν θερμοὶ χλευασταὶ ὄντες καὶ γελωτοποιοί. ὅθεν ἐκείνης μὲν ἀρχόμενος, καὶ ἐπιστρέφει αὐτοὺς διὰ τοῦ προοιμίου εὐθὺς λέγων· τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου· ἐνταῦθα δὲ οὐ δεῖται ταύτης τῆς κατασκευῆς. οὐ γὰρ ἐρραθύμουν. τὸ γὰρ σημεῖον αὐτοὺς ἐπέστρεψεν ἅπαντας, καὶ δέους καὶ ἐκπλήξεως ἦσαν μεστοί. διὸ οὐδὲ ἐδεήθη αὐτῷ ἐντεῦθεν ἄρξασθαι, ἀλλ' ἑτέρωθεν, ὅθεν μάλιστα αὐτοὺς ᾠκειώσατο, διακρουσάμενος τὴν δόξαν τὴν περὶ αὐτῶν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὠφελεῖ καὶ ἀνίησι τοὺς ἀκούοντας, ὡς τὸ μηδὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγειν μέγα τὸν λέγοντα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποψίαν ἀναιρεῖν. μᾶλλον οὖν ἑαυτοὺς ἐδόξασαν καταφρονήσαντες δόξης, καὶ δείξαντες οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεῖον ὂν τὸ γεγονός, καὶ ὅτι τοὺς θαυμάζειν μετ' αὐτῶν, οὐ τοῦ θαυμάζεσθαί εἰσιν ἄξιοι. ὁρᾷς πῶς φιλοτιμίας ὢν καθαρὸς διωθεῖται τὴν εἰς αὐτὸν δόξαν; οὕτω καὶ οἱ παλαιοὶ ἐποίουν, καθάπερ ὁ Δανιὴλ ἔλεγε, Καὶ ἐμοὶ δὲ οὐκ ἐν σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοί. (Δαν. β. λ.) καὶ πάλιν ὁ Ἰωσήφ, Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν; (Γεν. μ. η.) καὶ ὁ Δαβίδ, Ὅτι ἤρχετο, φησιν, ὁ λέων καὶ ἡ ἄρκτος, ἐν ὀνόματι Κυρίου ταῖς χερσὶν αὐτοὺς διέσπων. (α. Βασ. ιζ. λϛ.) καὶ οὗτοι νῦν· τί ἡμῖν ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; οὐδὲ τοῦτο ἡμέτερόν, φησιν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄξιοί ἐσμεν, ἐπεσπασάμεθα τοῦ Θεοῦ τὴν ῥοπήν.

13 Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ὅρα πῶς ἑαυτοὺς εἰσωθεῖ συνεχῶς εἰς τοὺς προγόνους, ἵνα μὴ δόξῃ καινόν τι εἰσάγειν δόγμα.

δόγμα. καὶ ἐκεῖ τοῦ πατριάρχου Δαβὶδ ἐμνημόνευσε, καὶ ἐνταῦθα τὴν περὶ τοῦ Ἀβραάμ. Ἐδόξασε, φησὶ, τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Πάλιν ταπεινῶς, καθὼς ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶτα λοιπὸν ἐναβρύνεται τῷ τολμήματι, καὶ ἐπαίρει τὸ γεγενημένον, [ἀλλ'] οὐχ ὥσπερ πρότερον, συσκιάζει. ποιεῖ δὲ τοῦτο, μᾶλλον αὐτοὺς ἐπαγαγέσθαι βουλόμενος. ὅσῳ γὰρ ἐδείκνυ ὑπευθύνους, τοσούτῳ μᾶλλον τοῦτο ἐγίνετο. ἐδόξασε, φησὶ, τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν·

Ὃν ὑμεῖς μὲν παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν. Δύο τὰ ἐγκλήματα· καὶ ὅτι Πιλάτος ἤθελεν ἀπολύειν, καὶ ὅτι ὑμεῖς, ἐκείνου θελήσαντος, οὐκ ἠθελήσατε.

14 Ὑμεῖς δὲ, φησὶ, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ᾐτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν·

15 Τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. Ὅτι ἀντ' αὐτοῦ φησὶ λῃστὴν ᾐτήσασθε, σφόδρα ἐδείνωσε τὸ πρᾶγμα. ἐπειδὴ γὰρ εἶχεν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν χεῖρα, πλήττει λοιπὸν σφοδρῶς. τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, φησίν. ἐνταῦθα τὴν πίστιν τῆς ἀναστάσεως κατασκευάζει. ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. ἵνα μή τις εἴπῃ, πόθεν τοῦτο δῆλον; οὐκέτι εἰς προφήτας καταφεύγει, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ λοιπὸν ἀξιόπιστος ἦν. τότε μὲν γὰρ εἰπὼν ὅτι ἀνέστη, τὸν Δαβὶδ ἐπηγάγετο μάρτυρα· νυνὶ δὲ εἰπὼν τὸ αὐτὸ, τὸν χορὸν ἐπήγαγε τὸν ἀποστολικόν. οὗ ἡμεῖς ἐσμὲν, φησὶ, μάρτυρες.

16 Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. Ζητῶν τὸ πρᾶγμα εἰπεῖν, * εὐθέως τὸ σημεῖον ἐπάγει. ἐνώπιον, φησὶ, πάντων ὑμῶν. ἐπειδὴ σφόδρα αὐτῶν καθήψατο, καὶ ἔδειξεν ἀναστάντα τὸν σταυρωθέντα, πάλιν ἀνίησι, διδοὺς αὐτοῖς ἐξουσίαν μετανοίας, λέγων·

17 Καὶ νῦν, ἀδελφοὶ, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. Κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε· μία αὕτη ἀπολογία· δευτέρα, καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. ὥσπερ ὁ Ἰωσὴφ τοῖς ἀδελφοῖς ἔλεγεν, Ὅτι ὁ Θεός με ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν ὑμῶν. ὅπερ ἐκεῖ συνεσταλμένως ἔλεγε, Τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, τοῦτο πλατύνει ἐνταῦθα.

18 Ὁ δὲ Θεὸς, φησὶν, ἃ προκατήγγειλε διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ παθεῖν τὸν Χριστὸν, ἐπλήρωσεν οὕτως· Ἅμα δείκνυς ὅτι οὐκ ἐκείνων ἐστὶν, ἐὰν τοῦτο δειχθῇ, καὶ ὅτι κατὰ Θεοῦ βουλὴν γέγονε. τῷ δὲ εἰπεῖν, ἃ προκατήγγειλε, τὰ ῥήματα, ἃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὠνείδιζον, αἰνίττεται, Εἰ θέλει αὐτὸν, σωσάτω αὐτὸν, λέγοντες. εἶπε [γὰρ] υἱὸς Θεοῦ εἰμι. * πέποιθεν ἐπ' αὐτὸν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. λῆρος οὖν, ὦ ἀνόητοι, ταῦτα; ἄπαγε· ἀλλ' οὕτως ἔδει γενέσθαι· καὶ μαρτυροῦσιν οἱ προφῆται. ὥστε οὐ παρ' οἰκείαν ἀσθένειαν οὐ κατέβη, ἀλλὰ παρὰ δύναμιν. καὶ τίθησιν αὐτὸ ἐν τάξει ἀπολογίας τῆς ὑπὲρ Ἰουδαίων, ἵνα καὶ δέξωνται. ἐπλήρωσε, φησὶν, οὕτως. ὁρᾷς πῶς τὸ πᾶν ἐκεῖ ἀνάγει;

19 Μετανοήσατε οὖν, φησὶ, καὶ ἐπιστρέψατε. Καὶ οὐ λέγει ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν, ἀλλ', Εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, Τὸ αὐτὸ δηλῶν. Εἶτα τὸ κέρδος ἐπάγει, Ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου. Δείκνυσιν ἐνταῦθα ταλαιπωρηθέντας αὐτοὺς, καὶ πολλοῖς κατεργασθέντας κακοῖς. διὸ καὶ οὕτως εἶπεν, εἰδὼς, ὅτι πρὸς τὸν πάσχοντα καὶ παραμυθίαν ζητοῦντα ἐκεῖνος ἂν ἁρμόσειεν ὁ λόγος. καὶ ὅρα πῶς ὁδῷ προβαίνει. ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ δημηγορίᾳ ἠρέμα τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἐν οὐρανῷ καθέδραν ᾐνίξατο· ἐνταῦθα δὲ, καὶ τὴν ἐμφανῆ παρουσίαν.

Margin: Γεν. μέ. ε. — Πραξ. β. κγ. — Ματθ. κζ. μ.

20 Καὶ

20 Καὶ ἀποστείλῃ* τὸν προκεχειρισμένον Ἰησοῦν Χριστόν,

21 Ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι· Ἀντὶ τοῦ, ἀνάγκη ἐστίν·

Ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων. Διὰ τί νῦν οὐκ ἔρχεται; ἡ αἰτία δήλη.

Ὧν ἐλάλησε, φησιν, ὁ Θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τῶν ἀπ' αἰῶνος.

Δευτ. ιη. ιε. 22 Μωϋσῆς μὲν εἶπε πρὸς τοὺς πατέρας, ὅτι προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς. Ἐκεῖ μὲν τοῦ Δαβὶδ ἐμνημόνευσεν, ἐνταῦθα δὲ Μωϋσέως. πάντων, φησὶν, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός. οὐ λέγει, ὧν εἶπεν ὁ Χριστὸς, ἀλλ', ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός. [ἐπεὶ γὰρ συσκιάζει μᾶλλον αὐτοὺς ἐπαγόμενος εἰς πίστιν ἠρέμα]. Εἶτα ἐπὶ τὸ ἀξιόπιστον καταφεύγει, λέγων· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς. Εἶτα καὶ ἡ τιμωρία πολλή.

23 Ἔσται δὲ, φησι, πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ.

24 Καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας. Ἐνταῦθα καλῶς τὸν ὄλεθρον ἔθηκεν. ὅταν γάρ τι λέγῃ μέγα, ἐπὶ τοὺς προφήτας καταφεύγει. καὶ μαρτυρίαν εὗρεν ἀμφότερα ἔχουσαν, ὥσπερ ἐκεῖ εἶπεν· Ψαλ. ρθ. α. Ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. τὸ γὰρ θαυμαστὸν, ὅτι ὁμοῦ τὰ δύο, καὶ ὑποταγὴ, καὶ παράκλησις, καὶ ἡ τιμωρία. ὡς ἐμὲ, φησι. τί τοίνυν φοβεῖσθε;

25 Ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν. Ὥστε ὑμῖν ἔλεγον, καὶ δι' ὑμᾶς πάντα γέγονεν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τόλμημα ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἠλλοτριῶσθαι ("καὶ γὰρ οὐκ εἶχε λόγον τὸν αὐτὸν νῦν μὲν σταυρωθέντα, νῦν δὲ ὡς οἰκείους θεραπεύειν) δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἐκ τῶν προφητειῶν, καὶ τοῦτο. Ὑμεῖς ἐστὲ, φησιν, υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ· Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.

26 Ὑμῖν πρῶτον, φησιν, ὁ Θεὸς ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ, ἀπέστειλεν.

Ἄρα καὶ ἑτέροις· ἀλλ' ὑμῖν πρῶτον τοῖς σταυρώσασιν.

Εὐλογοῦντα ὑμᾶς, φησιν, ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν.

Ἴδωμεν δὲ ἀκριβέστερον ἄνωθεν τὰ ἀναγνωσθέντα. πῶς κατασκευάζει, ὅτι αὐτὸς ἐποίησε τὸ θαῦμα ἐν τῷ εἰπεῖν, τί θαυμάζετε; καὶ οὐκ ἀφίησιν ἀπιστεῖσθαι τὸ λεγόμενον. καὶ ἵνα ἀξιοπιστότερον αὐτὸ ποιήσῃ, προκαταλαμβάνει αὐτῶν τὴν κρίσιν· ἡμῖν, φησι, τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει, ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν; εἰ τοῦτο ὑμᾶς ταράττει καὶ θορυβεῖ, μάθετε τίς ὁ ποιήσας, καὶ μὴ ἐκπλήττεσθε. καὶ ὅρα πανταχοῦ ὅτι, ἐπὶ τὸν Θεὸν ὅταν καταφεύγῃ, καὶ εἴπῃ παρ' αὐτοῦ γίνεσθαι πάντα, τότε ἀδεῶς αὐτοῖς ἐπιπλήττει· ὡς καὶ ἀνωτέρω ἔλεγεν, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς. καὶ πανταχοῦ ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς τοῦ τολμήματος, ἵνα καὶ τὸ θαῦμα δειχθῇ, καὶ ἡ ἀνάστασις κυρωθῇ. ἐνταῦθα δὲ καὶ ἄλλο προσέθηκεν. οὐκ ἔτι γὰρ Ναζωραῖον λέγει· ἀλλὰ τί; ὁ Θεὸς, φησι, τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν. ὅρα καὶ τὸ ἄτυφον. οὐκ ἐνεκάλεσεν, οὐδὲ εἶπεν εὐθέως, καὶ νῦν πιστεύετε· ἰδοὺ ἄνθρωπος τεσσαράκοντα ἔτη χωλὸς ὢν, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνέστη· οὐχ οὕτως εἶπε (φιλονεικοτέρους γὰρ ἂν ἐποίησεν) ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς ἐπαινεῖ, ὅτι ἐθαύμαζον τὸ γεγενημένον. καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ προγόνου καλεῖ· καὶ οὐ λέγει, ὁ Ἰησοῦς αὐτὸν ἐθεράπευσε, καίτοιγε καὶ αὐτὸς αὐτὸν ἐθεράπευσεν· ἀλλ' ἵνα μὴ λέγωσι, καὶ πῶς ἔχει ταῦτα λόγον, εἰ τὸν παράνομον δοξάζει; διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει τῆς κρίσεως τῆς ἐπὶ Πιλάτου, δεικνὺς, ὅτι εἰ θέλοιεν προσέχειν, οὐκ ἔστι παράνομος. οὐ γὰρ ἂν ὁ Πιλάτος ἠθέλησεν αὐτὸν ἀπολῦσαι. καὶ

οὐκ εἶπε, θελήσαντος, ἀλλά, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν, δηλῶν ὅτι τὸν μὲν ἑτέρους αἰτοῦντα ᾐτή-
σατε ἀφεθῆναι, τὸν δὲ τοὺς ἀνῃρημένους ζωογονοῦντα οὐκ ἠθελήσατε. καὶ ἵνα μὴ λέγωσι πάλιν, πῶς
νῦν αὐτὸν δοξάζει ὁ τότε μὴ βοηθήσας; παράγουσι τοὺς προφήτας μαρτυροῦντας ὅτι οὕτως ἔδει γε-
νέσθαι. εἶτα, ἵνα μὴ νομίσωσι τοῦ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν ἀπολογίαν αὐτῶν εἶναι, περαιτέρω αὐτῶν
5 καθάπτεται. καὶ τὸ κατὰ πρόσωπον δὲ Πιλάτου ἀρνήσασθαι, οὐκ ἦν τὸ τυχόν, ἐκείνου βουλο-
μένου ἀπολῦσαι· καὶ ὅτι οὐ δυνατὸν ὑμῖν ἀρνήσασθαι, κατηγορεῖ ὁ αἰτηθεὶς ἀντ' αὐτοῦ. καὶ γὰρ
καὶ τοῦτο οἰκονομία μεγάλη ἦν. ἐνταῦθα τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν δείκνυσι, καὶ τὴν ἰταμότη-
τα· ὅτι ὁ μὲν ὁ ἔλλην καὶ ἐκ τοῦ προσώπου αὐτὸν ἰδών, ἀπήλλαξεν αὐτόν, καίτοιγε οὐδὲν μέγα ἀκού-
σας· ὑμεῖς δὲ τοῖς σημείοις συντρεφόμενοι, τὸ ἐναντίον πεποιήκασιν. ὅτι δὲ δικαίως ἐκεῖνον
10 ἐκεῖνος ἀπολύειν, καὶ οὐ κατὰ χάριν τοῦτο ἐποίει, ἄκουε αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος· Ἔθος ὑμῖν
ἐστὶν ἀπολύειν ἕνα τινά. θέλετε οὖν τοῦτον ἀπολύσω ὑμῖν; ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνή-
σασθε. οὐκ εἶπεν, ἐξεδώκατε, ἀλλὰ πανταχοῦ ἠρνήσασθε· εἰκότως. οὕτω γὰρ καὶ ἔλε-
γον· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐζητήσασθε τὸν ἀλῄστην,
οὐδ' ἠρνήσασθε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπεκτείνατε. ὅτε πεπωρωμένοι ἦσαν, οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν·
15 ὅτε μάλιστα ἐνυγίαθησαν αὐτῶν αἱ ψυχαί, τότε πλήττει σφοδρότερον, ὅτε καὶ αἰσθέσθαι
δύνανται. καθάπερ γὰρ ἡμεῖς τοῖς μὲν μεθύουσιν οὐδὲν λέγομεν, ὅταν δὲ νήψωσι καὶ
ἀνενέγκωσιν ἀπὸ τῆς μέθης, τότε ἐπιπλήττομεν· οὕτω δὴ καὶ Πέτρος, ὅτε ἠδύναν-
το συνιέναι τῶν λεγομένων, τότε τὴν γλῶτταν ἠκόνησε, πολλὰ τὰ ἐγκλήματα ἐπά-
γων· οἷον ὅτι ὃν ὁ Θεὸς ἐδόξασεν, οὗτοι παρέδωκαν· ὅτι ὃν ὁ Πιλάτος ἀπέλυεν, οὗτοι κα-
20 τέκριναν, καὶ ὅτι ἠρνήσαντο κατὰ πρόσωπον ἐκείνου, καὶ ὅτι προετίμησαν τὸν λῃστήν. ὅρα
πάλιν λανθανόντως πῶς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διαλέγεται, δεικνὺς ὅτι ἑαυτὸν ἤγειρε,
καθάπερ ἐν τῇ προτέρᾳ δημηγορίᾳ ἔλεγε· Καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ'
αὐτοῦ. καὶ ἐνταῦθα, τὸν δὲ ἀρχηγόν, φησι, τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε. οὐκ ἄρα παρ' ἑτέρου
εἶχε τὸ ζῆν. ὥσπερ ἀρχηγὸς τῆς κακίας, αὐτὸς ἂν εἴη ὁ τὴν κακίαν τεκών· καὶ ἀρχηγὸς
15 φόνου ὁ τὸν φόνον πρῶτος εἰσαγαγών· οὕτω καὶ ἀρχηγὸς ζωῆς, ὁ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν ἔχων.
ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρε, φησίν. ἐπεὶ τοῦτο ἐφθέγξατο, ἐπήγαγε· καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ,
τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν
ὁλοκληρίαν ταύτην. καὶ μὴν εἰ ἡ εἰς αὐτὸν ἐστὶ πίστις ἡ τὸ πᾶν ἐργασαμένη, καὶ εἰς αὐ-
τὸν ἐπίστευσε, τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπε, διὰ τοῦ ὀνόματος, ἀλλ', ἐν τῷ ὀνόματι; ὅτι οὔπω ἐθάρ-
30 ρουν εἰπεῖν, ἡ εἰς αὐτὸν πίστις. ἵνα δὲ μὴ τὸ δι' αὐτοῦ ταπεινὸν ᾖ, ἐπήγαγε· καὶ τὸ ὄνομα
αὐτοῦ ἐστερέωσεν αὐτόν. καὶ τοῦτο περαιτέρω εἰπών, τότε φησί· καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν
αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην. ὅρα πῶς δείκνυσιν ὅτι καὶ ἐκεῖνο συγκαταβαίνων εἶπεν.
οὐ γὰρ ἂν ἑτέρου ἐδεήθη πρὸς ἀνάστασιν, οὗ τὸ ὄνομα γυμνὸν οὐδὲν νεκροῦ διαφέροντα ἤ-
γειρε. σκόπει πῶς πανταχοῦ τὰς μαρτυρίας αὐτῶν ἐπισπᾶται. ἀνωτέρω μὲν γὰρ ἔλεγε·
35 Καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε· καί, Ἐν μέσῳ ὑμῶν· καὶ πάλιν, Ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε ἀπέναντι πάν-
των ὑμῶν· καίτοι ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὐκ ᾔδεισαν, ἀλλὰ τοῦτο ᾔδεισαν, ὅτι χωλὸς ἦν, ὅτι ὑγιὴς
ἔστηκε. καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πεποιηκότες ὡμολόγουν, ὅτι οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ
ἐστερέωτο. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ οὕτως πεπεισμένοι ἦσαν, ὅτι αἵρεσις, οὐκ ἂν ἠθέλησαν τοῦ νε-
κροῦ τὴν δόξαν στῆσαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἑαυτῶν, καὶ ταῦτα ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς ὁρώντων. εἶτα
40 πεφοβημένας αὐτῶν τὰς ψυχὰς εὐθέως τῇ τῶν ἀδελφῶν προσηγορίᾳ παρεμυθήσατο, εἰ-
πών· ἄνδρες ἀδελφοί. ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν περὶ ἑαυτῶν εἶπεν, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ Χρι-
στοῦ· ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω, λέγων, πᾶς οἶκος Ἰσραήλ· ἐνταῦθα δὲ καὶ παραινέσει προσ-
άγει. ἐκεῖ ἀνέμενεν αὐτοὺς εἰπεῖν· ἐνταῦθα ἤδη πόσον εἰργάσαντο, καὶ ὡς οὗτοι μᾶλλον
ἦσαν ᾠκειωμένοι. καὶ μὴν τὰ ἄνω εἰρημένα οὐκ ἦν ἀγνοίας. τὸ γὰρ τὸν λῃστὴν αἰτῆ-
σαι,

Ματθ. κζ. ιε.

Ἰωαν. ιθ. ιε.

Πραξ. β. κδ.

Πραξ. β. κβ. καὶ γ ιε.

σαι, τὸ τὸν κριθέντα ἀπολυθῆναι μὴ λαβεῖν, τὸ καὶ θελῆσαι ἀνελεῖν, ποίας ἀγνοίας; ἀλλ' ὅ-
μως δίδωσιν αὐτοῖς ἐξουσίαν ἀρνήσασθαι καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις· μᾶλλον δὲ καὶ
ἀπολογίαν ὑπὲρ αὐτῶν συντίθησιν εὐπρόσωπον καὶ λέγει· ὅτι μὲν οὕτω ἀθῷον ἀνῄρηται, ἤδει-
τε· ὅτι δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἴσως ἠγνοεῖτε. καὶ [ἐντεῦθεν] οὐκ αὐτοὺς μόνους ἀφίησιν ἐγκλη-
μάτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν κακῶν ἀρχιτέκτονας. ἢ γὰρ ἂν φιλονεικοτέρους αὐτοὺς ἐποίησεν, 5
εἴγε εἰς κατηγορίαν τὸν λόγον ἐξήγαγεν. ὁ γάρ τι δεινὸν ἐργασάμενος, ὅταν τις κατηγο-
ρῇ, πειρώμενος ἀπολογεῖσθαι, σφοδρότερος γίνεται. καὶ οὐ λέγει λοιπόν, ὅτι ἐσταυρώσατε, ἐφο-
νεύσατε, ἀλλ', ἐπράξατε, ἐπὶ συγγνώμην αὐτοὺς ἄγων. εἰ ἐκεῖνοι κατ' ἄγνοιαν, πολλῷ
μᾶλλον οὗτοι· εἰ ἐκεῖνοι ἀφίενται, πολλῷ μᾶλλον οὗτοι. τὸ δὲ θαυμαστόν, ὅτι καὶ δύο καὶ ἐν-
ταῦθα εἰπών· ἐκεῖ μέν, Τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει, ἐνταῦθα δέ, ὅτι Προκατήγγειλε 10
πᾶσι τὸν Χριστόν, οὐδαμοῦ παράγει μαρτυρίαν. ἑκάστη γὰρ αὐτῶν μετὰ πολλῶν ἐγκλημά-
των καὶ τῆς κολάσεως τῆς κατ' αὐτῶν εἴρηται. Καὶ δώσω, φησί, τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς τα-
φῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ πάλιν· Ἃ προκατήγγειλε, φησι, διὰ
στόματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν αὐτόν, ἐπλήρωσεν οὕτω. μεγάλην δείκνυσι τὴν
βουλήν, εἴγε πάντες τοῦτο ἔλεγον, καὶ οὐχ εἷς μόνος. οὐ μήν, ἐπειδὴ κατ' ἄγνοιαν γέγονε, 15
παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν γέγονεν. ὅρα πόση τοῦ Θεοῦ ἡ σοφία, ὅταν ταῖς ἑτέρων πονηρίαις εἰς
τὸ δέον ᾖ καταχρησαμένη. ἐπλήρωσε, φησίν. ἵνα μὴ νομίσωσι λοιπὸν ὑπολείπεσθαί τι,
τοῦτο ἐπήγαγε· δηλῶν ὅτι ὅσα παθεῖν ἔδει, πεπλήρωται. ἀλλὰ μὴ νομίσητε, ἐπειδὴ οἱ προ-
φῆται ταῦτα εἶπον, καὶ ἐπειδὴ κατ' ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὅτι ἀρκεῖ εἰς ἀπολογίαν ὑμῖν τοῦτο.
ἀλλ' οὐ λέγει οὕτως, ἀλλὰ πραότερον. μετανοήσατε οὖν. διατί; * εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι, 20
φησίν, ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας. οὐ λέγω τὰ ἐν τῷ σταυρῷ τετολμημένα (ἴσως ἐκεῖνα κατ' ἄγνοι-
αν) ἀλλ' ὥστε τὰς ἑτέρας ὑμῶν ἁμαρτίας ἐξαλειφθῆναι *. εἶτα ἐπάγει· ὅπως ἂν ἔλθω-
σιν ὑμῖν καιροὶ ἀναψύξεως. ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀναστάσεως διαλέγεται ἀμυδρῶς. οὗτοι γάρ
ἐκεῖνοι ἀναψύξεως καιροί, οὓς ἐπεζήτει καὶ Παῦλος, λέγων· Καὶ ἡμεῖς οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει
β. Κορ. ε. δ. στενάζομεν βαρούμενοι. εἶτα δείκνυσιν, ὅτι αὐτὸς τῶν καιρῶν τῆς ἀναψύξεως αἴτιος, καὶ ἀ- 25
ποστείλῃ, φησί, τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐξαλειφθῇ ὑ-
μῶν ἡ ἁμαρτία, ἀλλ', αἱ ἁμαρτίαι, καὶ ἐκείνην αἰνιττόμενος. ἀποστείλῃ. τοῦτο εἰπών, οὐ
λέγει, πόθεν λοιπόν· ἀλλὰ μόνον ἐπάγει, ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι. ἀκμὴν δέξασθαι. καὶ
πῶς οὐκ εἶπεν, ὃν ὁ οὐρανὸς ἐδέξατο; τοῦτο ὡς περὶ τῶν ἄνω χρόνων διαλεγόμενος εἶπεν. οὔ-
πως ᾠκονόμηται, φησιν, οὕτω συντέθειται. περὶ δὲ τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως αὐτοῦ οὐδέπω 30
φησίν, ἀλλ' ἔτι τοῖς τῆς οἰκονομίας λόγοις ἐνδιατρίβει, καὶ λέγει· Μωϋσῆς μὲν γὰρ εἶπε πρὸς
τοὺς πατέρας, ὅτι προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος. εἶτα ἀνωτέρω εἰπών, ἄχρι χρόνων
ἀποκαταστάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ προ-
φητῶν ἀπ' αἰῶνος, οὕτως εἰσάγει λοιπὸν τὸν Χριστόν. εἰ γὰρ πολλὰ προεῖπεν, αὐτοῦ δὲ ἀ-
κούειν χρή, οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι ταῦτα τοὺς προφήτας εἰρηκέναι λέγων. ἄλλως δέ, θέλει δεῖ- 35
ξαι ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ οἱ προφῆται προεῖπον. κἄν τις ἀκριβῶς ἐξετάζῃ, εὑρήσει καὶ ἐν τῇ πα-
λαιᾷ ἀμυδρῶς μέν, εἰρημένα δέ· ὥστε οὐδὲν νεώτερον. τὸν προκεχειρισμένον, φησίν. ἐν-
ταῦθα αὐτοὺς καὶ φοβεῖ, ὡς πολλῶν ὑπολειπομένων. πῶς οὖν ἔλεγεν, ἐπλήρωσεν ἃ ἔδει
παθεῖν; ἐπλήρωσεν εἶπεν, οὐκ, ἐπληρώθη· δεικνὺς, ὅτι ἃ μὲν ἐχρῆν παθεῖν αὐτόν, ἐπλήρω-
σεν· ἃ δὲ γενέσθαι λείπεται ἔτι, οὐδέπω. προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν 40
ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. ὃ μάλιστα ᾠκειοῦτο αὐτοὺς λέγει. ὁρᾷς πῶς ταπεινὰ καὶ ὑψηλὰ
παρασπείρει; ταπεινὸν γὰρ καὶ ὑψηλόν, εἰ ὁ μέλλων εἰς οὐρανοὺς ἀνιέναι, κατὰ Μωϋσέα ἐστί.
πλὴν ἀλλὰ πῶς μέγα ἦν. οὐ γὰρ δὴ κατὰ Μωϋσέα τό, καὶ ἔσται πᾶς ὁ μὴ ἀκούων ἐξολο-
θρευθήσεται. μυρία δὲ καὶ ἄλλα εἶπε τὰ δεικνύοντα, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ Μωϋσέα· ὥστε μεγά-

λης

Ἡσ. νγ. θ.

γάλης ἥψατο μαρτυρίας. ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀναστήσει, φησὶν, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν· ὥστε Μωϋ-
σῆς αὐτὸς ἠπείλησε τοῖς μὴ ἀκούουσι. ταῦτα ὅλα ἐπαγωγά. καὶ πάντες δὲ, φησὶν, οἱ προ-
φῆται ἀπὸ Σαμουήλ. οὐκ ἠθέλησε καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι, ὥστε μὴ μακρὸν ποιῆσαι τὸν λό-
γον· ἀλλὰ χρείας μνησθεὶς μαρτυρίας τῆς Μωϋσαϊκῆς, παρέπεμψεν αὐτούς. ὑμεῖς ἐστὲ,
5 φησὶν, υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ Θεός. τῆς διαθήκης, φησὶν, υἱοί. τί ἐστι,
τῆς διαθήκης υἱοί; τουτέστι, κληρονόμοι. ἵνα γὰρ μὴ δόξωσιν ὡς ἀπὸ χάριτος Πέτρου ταῦτα
λαμβάνειν, δείκνυσιν ὅτι ἄνωθεν αὐτοῖς ὠφείλετο, ἵνα μᾶλλον πιστεύσωσιν, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ τοῦτο
δοκεῖ. ὑμῖν πρῶτον ἀναστήσας, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν. οὐκ εἶπεν, ὑμῖν
ἁπλῶς ἀπέστειλε τὸν παῖδα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὅτι ἐσταυρώθη. ἵνα γὰρ
10 μὴ νομίσωσιν, ὅτι αὐτὸς μὲν ταῦτα ἐχαρίζετο, ὁ δὲ πατὴρ οὐχί· διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ, εὐ-
λογοῦντα ὑμᾶς. εἰ γὰρ ἀδελφὸς ὑμῶν αὐτὸς, καὶ εὐλογεῖ ὑμᾶς, ὑπόσχεσις τὸ πρᾶγ-
μά ἐστι· τουτέστι, τοσοῦτον ἀπέχετε τοῦ μὴ κοινωνεῖν τούτοις, ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις ὑμᾶς αἰτίους
καὶ ἀρχηγοὺς βούλεται γενέσθαι. οὐκοῦν μὴ ὡς ἀπερριμμένοι διάκεισθε, ἢ ἀποβεβλημέ-
νοι. ἐν τῷ ἀποστρέφειν, φησὶν, ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν. οὕτως ὑμᾶς εὐλογεῖ, οὐχ ἁπλῶς.
15 καὶ ποία αὕτη εὐλογία; μεγάλη. οὐ γὰρ δὴ τὸ ἀποστρέψαι ἀπὸ πονηριῶν, τοῦτο ἱκανὸν καὶ λῦ-
σαι αὐτάς. εἰ δὲ καὶ λῦσαι οὐχ ἱκανὸν ἦν, πῶς εὐλογίαν παρέχειν; οὐ γὰρ δὴ ὁ ἠδικηκὼς ἤδη
καὶ εὐλογεῖται, ἀλλ' ἁμαρτημάτων ἀφίεται. τὸ δὲ, ὡς ἐμὲ, εἰ μὴ κατὰ τὸν τῆς νομοθεσίας τις
τρόπον ἐκδέξαιτο, οὐδαμοῦ λόγον ἂν ἀλλαχοῦ ἕξοι. αὐτοῦ ἀκούσεσθε, φησί· καὶ οὐχ ἁπλῶς,
ἀλλὰ τί; ἔσται πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται
20 ἐκ τοῦ λαοῦ. ὅτι αὐτοὺς ἔδειξεν ἡμαρτηκότας, καὶ συγγνώμης μετέδωκε, καὶ ἐπηγγείλατο χρη-
στά· τότε δὴ δείκνυσιν ὅτι καὶ Μωϋσῆς τὸ αὐτὸ λέγει. καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία εἰπεῖν, ἄχρι
χρόνων ἀποκαταστάσεως, καὶ ἐπαγαγεῖν Μωϋσέα λέγοντα, ὅτι πάντα ἀκούσονται, ἃ ἐρεῖ ὁ Χρι-
στός· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀπειλῆς φοβερᾶς; μεγάλη. δείκνυσι γὰρ, ὅτι καὶ διὰ τοῦ-
το πείθεσθαι ὀφείλουσιν αὐτῷ. τί ἐστιν, υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης; κληρονόμοι,
25 διάδοχοι. εἰ οὖν υἱοὶ, τί ὡς περὶ ἀλλότρια διάκεισθε περὶ τὰ ὑμέτερα; ἄρα κατηγο-
ρίας μὲν ἐπράξατε ἄξια· δυνήσεσθε δὲ ὅμως συγγνώμης τυχεῖν. εἶτα ἐπειδὴ εἶπε ταῦ-
τα, εἰκότως λοιπὸν λέγει· ὑμῖν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ εὐλογοῦντα ὑμᾶς.
οὐκ εἶπε, σώζοντα, ἀλλ', ὃ μεῖζόν ἐστιν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς εὐλογεῖ τοὺς σταυρώσαντας.

ΗΘΙΚΟΝ

Μιμησώμεθα τοίνυν τοῦτον καὶ ἡμεῖς· ἐκβάλωμεν ψυχὴν φονικὴν καὶ πολεμίαν. οὐκ
30 ἀρκεῖ τὸ μὴ ἀμύνασθαι (τοῦτο καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ γέγονεν) ἀλλὰ πάντα πράττωμεν ὑπὲρ
τῶν ἠδικηκότων, ὡς ὑπὲρ φίλων γνησίων, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν. ἐκείνου μιμηταί ἐσμεν,
ἐκείνου μαθηταὶ, τοῦ μετὰ τὸ σταυρωθῆναι πάντα κινοῦντος ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων, καὶ τοὺς
ἀποστόλους ἐκπέμποντος. καίτοιγε ἡμεῖς πολλαχοῦ καὶ δικαίως πάσχομεν· ἐκεῖνος δὲ οὐ μόνον
ἀδίκως, ἀλλὰ καὶ ἀσεβῶς. τὸν εὐεργέτην γὰρ, τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα, τοῦτον ἐσταύρωσαν. διὰ τί,
35 εἰπέ μοι; δόξης ἕνεκεν; καὶ μὴν αὐτὸς αὐτοὺς ἐσέμνυνε. πῶς; Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας, (Ματθ. κγ. β.)
φησὶν, ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· πάντα οὖν, ἃ λέγουσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε,
κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Ὕπαγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ. καὶ δυ- (Ματθ. η. δ.)
νάμενος αὐτοὺς ἀπολέσαι, σώζει. τοῦτον οὖν μιμησώμεθα, καὶ μηδεὶς ἐχθρός τινος ἔστω, μηδεὶς
πολέμιος, ἀλλ' ἢ τοῦ διαβόλου μόνον. οὐ μικρὸν τι πρὸς τοῦτο καὶ τὸ μὴ ὀμνύναι συντελεῖ, καὶ
40 τὸ μὴ ὀργίζεσθαι. ἀπὸ τοῦ μὴ ὀργίζεσθαι, οὐδὲ ἐχθρὸν ἕξομεν. ἔκκοψον, ἀγαπητὲ, τὸν ὅρ-
κον, καὶ τὰ νεῦρα περιέκοψας τῆς ὀργῆς, τὸν θυμὸν ἔσβεσας ἅπαντα. ὥσπερ γὰρ πνεῦμα
ὀργῆς ὁ ὅρκος ἐστί. χάλασον τὰ ἱστία. οὐδὲν ὄφελος ἱστίου, πνεύματος οὐκ ὄντος. ἂν τοίνυν
μὴ κράζωμεν, μηδὲ ὀμνύωμεν, τὰ νεῦρα ἐξεκόψαμεν τοῦ θυμοῦ. εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, πεῖραν
λάβετε τοῦ πράγματος, καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, τότε γνώσεσθε. θὲς τῷ θυμουμένῳ νόμον μηδέ-

ποτε ὀμνύναι, καὶ οὐκ ἀναγκασθήσῃ περὶ ἐπιεικείας αὐτῷ διαλεχθῆναι. οὕτω δὲ πολὺ ἤ-
νυσαι, καὶ οὔτε ἐπιορκήσεται, οὔτε ὀμόσεται ὅλως. οὐκ ἴστε εἰς ὅσας ἀτοπίας ἑαυτοὺς
ἐντεῦθεν ἐμβάλλετε, ἀνάγκῃ τινὶ καὶ δεσμῷ ἑαυτοὺς περιβάλλοντες, καὶ πάσῃ μηχανῇ
σπουδάζοντες, ὥστε καθάπερ ἐξ ἀφύκτου τινὸς κακοῦ τὴν ψυχὴν ἐξελκῦσαι· εἶτα
μὴ δυνηθέντες, λοιπὸν ἐν ὀδύνῃ διάγειν * καὶ μάχαις, καὶ ἀφεῖσθαι τῷ θυμῷ;
ἀλλὰ πάντα εἰκῆ καὶ μάτην γέγονε; οὐκοῦν ἀπείλησον, ὕβρισον, πάντα ποίησον χωρὶς ὅρ-
κου. ἔξεστιν ἀναλῦσαι καὶ τὰ λεχθέντα, καὶ τὰ γινόμενα, ἂν θέλῃς. οὕτω τήμερον ἀνάγκη παρά-
ὅπερ ὑμῖν διαλεχθῆναι. ἐπειδὴ γὰρ ἠκούσατε, καὶ τὸ πλέον ὑμῖν κατώρθωται, φέρε δὴ
λοιπὸν, τίνος ἕνεκεν ἐπεισῆλθεν ὅρκος, καὶ διὰ τί συνεχωρήθη εἶναι, εἴπωμεν. ἄνωθεν τὴν
γένεσιν αὐτοῦ διηγούμενοι, καὶ πότε ἐτέχθη, καὶ πῶς, καὶ παρὰ τίνων, ἀμειψόμεθα ὑμᾶς τῇ διη-
γήσει ὑπὲρ τῆς ὑπακοῆς. τῷ μὲν γὰρ κατωρθωκότι ἀναγκαῖον καὶ φιλοσοφεῖν· τῷ δὲ μη-
δέπω, οὐδὲ λόγου ἀκοῦσαι ἄξιον. ἐποίησαν συνθήκας πολλὰς οἱ περὶ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ
ἔσφαξαν θύματα, καὶ θυσίας ἀνήνεγκαν, καὶ οὐδέπω ἦν ὅρκος. πόθεν οὖν ἐπεισῆλθεν ὁ ὅρ-
κος; ὅτε τὰ κακὰ ηὐξήθη, ὅτε πάντα ὁμοῦ ἄνω καὶ κάτω γέγονεν, ὅτε πρὸς εἰδωλολα-
τρείαν ἀπέκλινον. τότε δὴ, τότε, ὅτε ἄπιστοι λοιπὸν ἐφάνησαν, τὸν Θεὸν ἐκάλουν μάρτυρα,
ὥσπερ ἐγγυητὴν διδόντες τῶν λεγομένων ἀξιόχρεων. τοῦτο γὰρ ὅρκος ἐστὶ, τρόπων ἀπιστου-
μένων ἐγγύη. ὥστε πρώτη κατηγορία αὕτη τοῦ ὀμνύοντος, εἰ μὴ πιστεύοιτο χωρὶς ἐγγύου,
καὶ ἐγγύου μεγάλου. διὰ γὰρ τὴν πολλὴν ἀπιστίαν οὐκ ἄνθρωπον ζητοῦσιν ἔγγυον, ἀλλὰ
τὸν Θεόν. δεύτερον, καὶ τοῦ λαμβάνοντος τὸν ὅρκον τὸ αὐτὸ ἔγκλημα, εἰ ὑπὲρ συναλλαγ-
μάτων διαφερόμενος τὸν Θεὸν ἕλκοι πρὸς τὴν ἐγγύην, καὶ λέγοι μὴ ἀφίστασθαι, εἰ μὴ
ἐκεῖνον λάβοι. ὢ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀναισθησίας, ὢ τῆς ὕβρεως. σκώληξ καὶ γῆ καὶ σποδὸς
τυγχάνων καὶ καπνὸς, τὸν δεσπότην σου ἕλκεις εἰς ἐγγύην, κἀκεῖνον ἀναγκάζεις λαβεῖν, εἰ-
πέ μοι; εἰ τῶν παίδων ὑμῶν φιλονεικούντων πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπιστουμένων ἑαυτοῖς, ἔφη-
σεν ὁ ὁμόδουλος μὴ ἀποστήσεσθαι, ἕως ἂν τὸν κοινὸν δεσπότην ἐγγυητὴν λάβοι· ἆρα οὐκ ἂν
ἔλαβε πληγὰς μυρίας, καὶ ἔμαθεν ὅτι τῷ δεσπότῃ εἰς ἄλλα κεχρῆσθαι δεῖ, οὐκ εἰς ταῦ-
τα; τί λέγω ὁμόδουλον; εἰ γὰρ αἰδεσιμώτερον εἵλετο ἄνδρα, οὐχ ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἡ-
γήσατο ἄν; ἀλλ' ἐγὼ οὐ βούλομαι, φησί. καλῶς. οὐκοῦν μηδὲ ἐκεῖνον ἀνάγκαζε· ἐπεὶ καὶ
ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο γέγονε. ἂν εἴπῃ, τὸν δεῖνα δίδωμι ἐγγυητὴν, σὺ οὐκ αἰσχύνῃ. τί οὖν;
καὶ ἀπολέσω, φησὶ, τὸ διδόμενον; οὐ λέγω τοῦτο, ἀλλ' ὅτι τὸν Θεὸν ὑβρίσαι αἰσχύνῃ. διὸ καὶ
μᾶλλον ὁ καταναγκάζων, ἢ ὁ ὀμνὺς ἀπαραίτητον ἔχει τὴν κόλασιν· ὡσαύτως καὶ ὁ μη-
δενὸς αἰτοῦντος ὀμνύς. καὶ τὸ δὲ χαλεπώτερον, ὅτι ὀμνύει ἕκαστος ὑπὲρ ὀβολοῦ ἑνὸς, ὑπὲρ
προσθήκης μικρᾶς, ὑπὲρ ἀδικίας. ταῦτα, ὅταν μὴ ὦσιν ἐπιορκίαι· ἂν δὲ ἐπιορκία πα-
ρακολουθήσῃ, πάντα ἄνω καὶ κάτω, καὶ ὁ λαβὼν, καὶ ὁ δοὺς πεποίηκεν. ἀλλ' ἔστιν ἀγνοούμενα
τινά, φησιν. ἀλλὰ ταῦτα προορώμενος, μηδὲν ποίει ῥαθύμως· εἰ δὲ ῥαθύμως ποιεῖς, ἀ-
παίτει σαυτὸν δίκην, τὴν ζημίαν. βέλτιον οὕτω ζημιωθῆναι, ἢ ἑτέρως. εἰπὲ γάρ μοι,
ἕλκεις εἰς ὅρκον τὸν ἄνδρα; τί προσδοκῶν; ὅτι ἐπιορκήσει; ἀλλὰ τοῦτο ἀνοίας ἐσχάτης. ἐπὶ
τὴν σὴν γὰρ κεφαλὴν ἡ δίκη τραπήσεται. βέλτιόν σε τὰ χρήματα ἀπολέσαι, ἢ ἐκεῖνον ἀπόλ-
λυσθαι. τί μετὰ τῆς σῆς ζημίας τοῦτο ποιεῖς, καὶ μετὰ τῆς ὕβρεως τοῦ Θεοῦ; θηρίου αὕτη ἡ ψυ-
χὴ καὶ αἱμοβόρου ἀνδρός. ἀλλὰ προσδοκῶν ὅτι οὐκ ἐπιορκήσει. οὐκοῦν καὶ χωρὶς ὅρκου πί-
στευσον. ἀλλ' εἰσὶ πολλοί, φησίν, οἳ χωρὶς ὅρκου εἵλοντο ἀποστερῆσαι· μετὰ δὲ ὅρκον, οὐκέτι.
ἀπατᾷς σεαυτὸν, ἄνθρωπε. ἄνθρωπος κλέπτειν μεμαθηκὼς, καὶ τὸν πλησίον ἀδικεῖν, ἕ-
λοιτο ἂν καὶ ὅρκον καταπατῆσαι πολλάκις. εἰ δὲ περὶ τὸ ὀμόσαι εὐλαβηθείη, περὶ τὸ ἀδική-
σαι πολλῷ μᾶλλον. ἀλλ' ἄκων αὐτὸ πάσχει; οὐκοῦν συγγνώμης ἄξιος. ἀλλὰ τί λέγω περὶ
τῶν ὅρκων τούτων, ἀφεὶς τοὺς ἐπ' ἀγορᾶς; ἐκεῖ γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον ἔχεις εἰπεῖν. ὑπὲρ γὰρ

δέκα

δέκα ὀβολοὶ ὅρκοι γίνονται καὶ ἐπιορκίαι. ὅτι γὰρ σκυτάλος ἄνωθεν οὐ κατέρχεται, ὅτι γὰρ οὐ
πάντα ἀνατρέπεται, ἕστηκας κατέχων τὸν Θεόν. τί δήποτε; ἵνα λάχανα λάβῃς, ἵνα ὑπο-
δήματα, ὑπὲρ ὀλίγου ἀργυρίου εἰς μαρτυρίαν αὐτὸν καλεῖς. μὴ δή, ἐπειδὴ μὴ κολαζό-
μεθα, νομίσωμεν μηδὲ ἁμαρτάνειν. τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, οὐ τῆς ἡμετέρας
5 ἀρετῆς. ὄμοσον κατὰ τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ, ὄμοσον κατὰ σαυτοῦ, εἰπέ, οὕτω μὴ δήμιος ἐπισταίη
ταῖς πλευραῖς ταῖς ἐμαῖς. ἀλλὰ δέδοικας τὰς πλευράς σου; οὐκοῦν ἀτιμότερος ὁ Θεός; τῆς
κεφαλῆς σου εὐτελέστερος; εἰπέ, οὕτω μὴ πηρωθῶ. ἀλλ' ὁ μὲν Χριστὸς οὕτως ἡμῶν φείδεται,
ὡς κωλύειν καὶ κατὰ τῆς οἰκείας ὀμνύειν κεφαλῆς· ἡμεῖς δὲ οὕτως ἀφειδοῦμεν τῆς δόξης τῆς τοῦ
Θεοῦ, ὡς πανταχοῦ αὐτὸν ἕλκειν. οὐκ οἶδας τί ἐστι Θεός, καὶ ποίοις στόμασι καλεῖσθαι ὀφείλει.
10 ἀλλ' ἂν μὲν περί τινος λέγωμεν ἀνδρὸς ἐναρέτου, φαμέν, ἀπόπλυνον τὸ στόμα σου, καὶ οὕτω
μνήσθητι· νυνὶ δὲ τὸ τίμιον ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ θαυμαστὸν ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ὃ δαί-
μονες ἀκούοντες φρίττουσιν, ἁπλῶς περιφερόμενον. ὢ τῆς συνηθείας. ἀπὸ γὰρ ταύτης
γέγονεν εὐκαταφρόνητον. ἀμέλει γοῦν εἰς οἶκον ἅγιον ἂν ἐπιθῇς τινι ἀνάγκην ὀμόσαι, ὡς
φρικτὸν τὸν ὅρκον ἐργασάμενος, οὕτω διέκαυσας. καίτοι πόθεν οὕτω φρικτὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλ'
15 ἢ ὅτι ἐκείνῳ μὲν ἁπλῶς ἀποκεχρήμεθα, τούτῳ δὲ οὐχί; οὐ γὰρ φρικώδη ἔδει γενέσθαι, ὀνομα-
ζομένου τοῦ Θεοῦ; ἀλλ' ἐπὶ μὲν Ἰουδαίων οὕτως αὐτοῦ τὸ ὄνομα σεμνὸν ἦν, ὡς ἐν πετάλοις γρά-
φεσθαι, καὶ μηδενὶ τὰ γράμματα ἐξεῖναι φορεῖν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ· νυνὶ δέ, ὡς τὸ τυχόν,
οὕτω περιφέρομεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα. εἰ ἁπλῶς ὀνομάζειν τὸν Θεὸν οὐ πᾶσιν εὐαγές, τὸ καὶ
ἐπὶ μαρτυρίαν αὐτὸν καλεῖν, πόσης τόλμης, εἰπέ μοι; πόσης μανίας; εἰ γὰρ πάντα ῥίψαι
20 ἔχρην, οὐκ ἔδει* προθύμως ἐᾶν; ἰδοὺ λέγω καὶ διαμαρτύρομαι· κατορθώσατε τούτους τοὺς
ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὅρκους, τοὺς περιττούς, τοὺς δὲ μὴ πειθομένους, πάντας ἐμοὶ ἀγάγετε. ἰδού,
παρόντων ὑμῶν, ἐπισκήπτω τοῖς περὶ ὑπηρεσίαν ἀφωρισμένοις τῶν οἴκων τῶν εὐκτηρί-
ων, καὶ παραινῶ καὶ παρεγγυῶ μηδενὶ ὀμνύναι ἁπλῶς ἐξεῖναι, μᾶλλον δὲ μηδὲ ἑτέρως. πρὸς
ἐμὲ οὖν ἀγέσθω, ὅστις ἂν ᾖ, ἐπεὶ καὶ ταῦτα μέχρις ἡμῶν ἔρχεσθαι δεῖ, καθάπερ ἐπὶ παίδων μι-
25 κρῶν. μὴ γένοιτο. αἰσχύνη γάρ ἐστιν ὑπὲρ τινῶν ἔτι δεῖσθαι μανθάνειν. μὴ τραπέζης ἱε-
ρᾶς ἅψασθαι τολμᾷς ἀμύητος ὤν; ἀλλὰ τὸ ἔτι χεῖρον, σὺ ὁ μεμυημένος τῆς ἱερᾶς ἅψα-
σθαι τραπέζης τολμᾷς, ἧς οὐδὲ πᾶσιν ἱερεῦσιν ἅψασθαι θέμις, καὶ οὕτως ὀμνύναι. καὶ σὺ
μὲν τῆς τοῦ παιδὸς κεφαλῆς οὐκ ἂν ἅψαιο ἀπελθών· τραπέζης δὲ ἅπτῃ, καὶ οὐ φρίτ-
τεις, οὐδὲ δέδοικας; πρὸς ἐμὲ τοὺς τοιούτους ἄγε· ἐγὼ δικάσω, καὶ χαίροντας ἑκατέ-
30 ρους ἀποπέμψω. ὃ βούλεσθε ποιεῖτε· νόμον τίθημι μηδὲ ὅλως ὀμνύναι. ποία σω-
τηρίας ἐλπίς, οὕτως ἡμῶν πάντα κειμένων; διὰ τοῦτο γραμματεῖα, διὰ τοῦτο συμβό-
λαια, ἵνα καταθύσῃς τὴν σαυτοῦ ψυχήν; τί τοσοῦτον κερδαίνεις, ὅσον ἀπολλύεις; ἐπιώρκη-
σεν; ἀπώλεσας κἀκεῖνον, καὶ σαυτόν. ἀλλ' οὐκ ἐπιώρκησε; καὶ οὕτως ἀπώλεσας, παραβῆναι
τὴν ἐντολὴν ἀναγκάσας. ἐξελάσωμεν τοῦτο τὸ νόσημα ἀπὸ τῆς ψυχῆς· τέως ἀπὸ τῆς
35 ἀγορᾶς αὐτὸ διώξωμεν, ἀπὸ τῶν παντοπωλείων, ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐργαστηρίων. μείζων
ὁ πόρος ἡμῖν ἔσται. μὴ νομίσητε διὰ τῆς παραβάσεως τῶν θείων νόμων τὰ βιωτικὰ κατορ-
θοῦσθαι. ἀλλ' οὐ πιστεύει, φησί. καὶ γὰρ καὶ τοῦτό ποτε παρ' ἐνίων ἤκουσα, ὅτι, ἂν μὴ ὀμόσω μυ-
ρίους ὅρκους, οὐ πιστεύει. σὺ τούτων αἴτιος ὁ προχείρως ὀμνύς. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ
πᾶσιν ἦν δῆλον ὅτι οὐκ ὀμνύεις, πίστευέ μοι λέγοντι, ὅτι τῶν μυρίους καταθέντων ὅρκους
40 μᾶλλον ἂν ἐπιστεύθης ἐπινεύσας μόνον. ἰδοὺ γάρ, εἰπέ μοι, τίνι ἄρα μᾶλλον πιστεύετε, ἐ-
μοὶ τῷ μὴ ὀμνύοντι, ἢ τοῖς ὀμνύουσιν; ἀλλὰ σύ, φησιν, ἄρχων εἶ καὶ ἐπίσκοπος. τί οὖν ἂν
δείξω, ὅτι οὐ διὰ τοῦτο μόνον; μετ' ἀληθείας ἀποκρίνασθέ μοι, παρακαλῶ. εἰ συνεχῶς ὤ-
μνυον καὶ διαπαντός, ἆρα ἂν προσέσχε μου ἡ ἀρχή; οὐδαμῶς. ὁρᾷς ὅτι οὐ διὰ τοῦτο; τί δὲ κερ-
δαίνεις ὅλως, εἰπέ μοι; Παῦλος ἐλίμωττε, καὶ σὺ ἑλοῦ πεινᾶν μᾶλλον, ἢ παραβῆναί τινα

Φιλ. β. θ.
Ψαλ. η. α.
Ιακ. β. ιθ.
Εξ. λθ. λ.

τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. τί οὕτως ἄπιστος εἶ; σὺ μὲν ὅταν προστάττῃ, αἱρῇ καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμόσαι· αὐτὸς δέ σε οὐκ ἀμείψεται; ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπιόρκους καὶ πολυόρκους καθ' ἑκάστην τρέφει τὴν ἡμέραν· σὲ δὲ παραδώσει λιμῷ, ἐπειδὴ ἤκουσας αὐτοῦ; πάντες ἰδέτωσαν, ὅτι τῶν εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν συναγομένων οὐδεὶς [οὐκ] ἔστιν ὀμνύς· καὶ ἀπὸ τούτου γινώμεθα δῆλοι, μὴ ἀπὸ τῆς πίστεως μόνον. καὶ τοῦτο παρὰ Ἕλληνας, καὶ παρὰ πάντας ἔχωμεν τὸ διάλλαγμα· σφραγῖδα λάβωμεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἵνα ὥσπερ ἀγέλη βασιλικὴ πανταχοῦ φαινώμεθα. ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ τῆς γλώττης τίνες γνωριζώμεθα, καθάπερ οἱ βάρβαροι, καθάπερ οἱ ἑλληνιστὶ εἰδότες, ταύτῃ τῶν βαρβάρων διαλλάττωμεν. εἰπὲ γάρ μοι· οἱ ψιττακοὶ λεγόμενοι πόθεν εἰσὶ γνώριμοι; οὐκ ἀπὸ τοῦ λαλεῖν κατ' ἀνθρώπους; καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἀπὸ τοῦ λαλεῖν, ὡς οἱ ἀπόστολοι, γινώμεθα γνώριμοι· ἀπὸ τοῦ λαλεῖν, ὡς οἱ ἄγγελοι. ἂν εἴπῃ τις, ὄμοσον· ἀκουέτω ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε, καὶ οὐκ ὀμνύω. τοῦτο ἱκανὸν πᾶσαν εἰσαγαγεῖν ἀρετήν. θύρα τίς ἐστιν εὐσεβείας, ὁδὸς ἐπὶ φιλοσοφίαν ἀληθείας εἰσάγουσα, παλαίστρα τίς ἐστι. ταῦτα φυλάττωμεν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κεφ. δ. Λογ. ι. 1 ΛΑΛΟΥΝΤΩΝ ΔΕ ΑΥΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ.

Οὔπω τῶν προτέρων ἀναπνεύσαντες πειρασμῶν, εὐθέως εἰς ἑτέρους ἐνέβαινον. καὶ ὅρα πῶς οἰκονομεῖται τὰ πράγματα. πρῶτον ἐχλευάσθησαν πάντες ὁμοῦ. οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ὁ πειρασμός. δεύτερον, αὐτοὶ οἱ κορυφαῖοι εἰς κινδύνους ἐμβαίνουσιν. οὐκ ἐφεξῆς δὲ τὰ δύο γέγονεν, [οὐδ' ἁπλῶς·] ἀλλὰ πρότερον εὐδοκιμήσαντες ἐν ταῖς δημηγορίαις, καὶ θαῦμα ἐργασάμενοι μετὰ ταῦτα μέγα, οὕτω δὴ λοιπὸν μετὰ τῆς παρρησίας, συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγώνων ἅπτονται. σὺ δέ μοι θέα, πῶς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ οἱ παραδώσαντα ζητοῦντες, ἐνταῦθα λοιπὸν αὐτοὶ τὰς χεῖρας ἐπιβάλλουσι, θρασύτεροι γεγονότες καὶ ἀναισχυντότεροι μετὰ τὸν σταυρόν. ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἕως μὲν ἂν ὠδίνηται, ἔχει τινὰ αἰσχύνην· ἐπειδὰν δὲ τελεσθῇ, τότε ἀναισχυντοτέρους ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτήν. τί δήποτε δὲ καὶ στρατηγὸς ἐφίσταται; ἐπέστησαν γὰρ αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, φησίν· ἵνα πάλιν δημόσιον ἔγκλημα περιθῶσι τοῖς γινομένοις, καὶ μὴ ὡς ἰδιωτικὸν ἐκδικῶσιν, ὅπερ πανταχοῦ σπουδάζουσι ποιεῖν.

2 Διαπονούμενοι, φησί, διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαόν.

Διεπονοῦντο, οὐ μόνον ὅτι ἐδίδασκον, ἀλλ' ὅτι οὐκ αὐτὸν μόνον ἔλεγον ἐγηγέρθαι, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς δι' ἐκείνου ἀνίστασθαι. Διὰ τὸ διδάσκειν αὐτούς, φησι, τὸν λαόν, καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Οὕτως ἰσχυρὰ ἐγένετο ἡ ἀνάστασις, ὡς καὶ ἑτέροις αὐτὸν αἴτιον γενέσθαι ἀναστάσεως.

3 Καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς, φησι, τὰς χεῖρας, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον. ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη. Ὢ τῆς ἀναισχυντίας. ἔτι τῶν προτέρων αἱμάτων γεμούσας τὰς χεῖρας εἶχον, καὶ οὐκ ἐνάρκων, ἀλλ' ἐπέβαλλον πάλιν, ἑτέροις αὐτὰς αἵμασι μολύνοντες· ἢ τάχα καὶ ἔδεισαν πλῆθος αὐτοὺς ἤδη γεγονότας, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς ὁ στρατηγὸς συνεπέστη· ἦν γάρ, φησιν, ἑσπέρα ἤδη. ἐκεῖνοι μὲν οὖν βουλόμενοι αὐτοὺς μαλάξαι, τοῦτο ἐποίουν καὶ ἐφύλαττον· τοὺς δὲ ἀποστόλους τολμηροτέρους εἰργάζετο ἡ ἀναβολὴ τοῦ χρόνου. καὶ ὅρα τίνες ἀπολαμβάνονται.

ἀπολαμβάνονται. οἱ κορυφαῖοι τῶν ἀποστόλων, τοῖς ἄλλοις λοιπὸν ὑπόδειγμα γινόμενοι, ἵνα μηκέτι ζητῶσιν ἀλλήλους, μηδὲ τὸ κοινῇ εἶναι.

4 Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον, φησὶν, ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν, ὡσεὶ χιλιάδες πέντε. Τί τοῦτο; μὴ γὰρ εὐδοκιμήσαντας εἶδον; οὐχὶ δεθέντας ἐθεάσαντο; πῶς οὖν ἐπίστευσαν; ὁρᾷς ἐνέργειαν φανεράν; καὶ μὴν καὶ τοὺς ἤδη πιστεύσαντας ἔδει ἀσθενεστέρους γενέσθαι· ἀλλ' οὐκ ἐγένοντο. ἡ γὰρ Πέτρου δημηγορία εἰς τὸ βάθος τὰ σπέρματα κατέβαλε, καὶ τῆς διανοίας αὐτῶν ἥψατο. οἱ δὲ διὰ τοῦτο ὠργίζοντο, ὅτι οὐδὲν αὐτοὺς ἐδεδίεσαν, ὅτι οὐδὲν τὰ συμβάντα δεινὰ ἡγοῦντο. εἰ γὰρ ὁ σταυρωθεὶς, φησὶ, τοιαῦτα ἐργάζεται, καὶ τὸν χωλὸν ἀνέστησεν, οὐ φοβούμεθα οὐδὲ τούτους. καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας γέγονεν. ἐντεῦθεν πλείους οἱ νῦν πιστεύσαντες τῶν προτέρων ἐγένοντο. ἐφ' ᾧ καὶ δήσαντες διὰ τοῦτο, αὐτῶν ὁρώντων, ἔδησαν τοὺς ἀποστόλους, ἵνα καὶ αὐτοὺς δειλοτέρους ἐργάσωνται. τὸ ἐναντίον δὲ γέγονεν ἢ ἐκεῖνοι ἐβούλοντο. διὰ τοῦτο οὐκ ἔσω αὐτῶν αὐτοὺς ἐξετάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς παρρησίας οἱ ἀκούοντες κερδάνωσιν.

5 Ἐγένετο δὲ, φησὶν, ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ,

6 Καὶ Ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἐκ γένους ἦσαν ἀρχιερατικοῦ. Πάλιν συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτό. οὐκέτι γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ τὰ τοῦ νόμου ἐφυλάττετο. καὶ πάλιν δικαστηρίου σχῆμα τῷ πράγματι περιτιθέασιν, ἵνα ὑπεύθυνοι τῇ ἀδίκῳ γένωνται κρίσει.

7 Καὶ στήσαντες αὐτοὺς, φησὶν, ἐν μέσῳ, ἐπυνθάνοντο, ἐν ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; Καὶ μὴν ᾔδεσαν. διαπονούμενοι γὰρ, φησὶ, διὰ τὸ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν, κατέσχον αὐτούς. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐρωτῶσι; προσδοκῶντες αὐτοὺς διὰ τὸ πλῆθος ἐξαρνήσεσθαι γενήσεσθαι, καὶ τὸ πᾶν διὰ τούτου νομίζοντες κατορθωκέναι. ὅρα γοῦν τί φασιν. ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;

8 Τότε Πέτρος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, εἶπε πρὸς αὐτούς.

Ἀναμνήσθητί μοι νῦν τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, καὶ πῶς δείκνυσιν ὁ ἔλεγχον. Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς εἰς συναγωγὰς, μὴ μεριμνήσητε πῶς, ἢ τί λαλήσετε· τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἐστι τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν· ὥστε ἐνεργείας πολλῆς ἀπήλαυον. τί οὖν φησιν ὁ Πέτρος; Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ. Ὅρα φιλοσοφίαν ἀνδρὸς, καὶ πόσης γέμων παρρησίας οὐδὲν ὑβριστικὸν φθέγγεται· ἀλλὰ μετὰ τιμῆς, ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, φησὶ, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ· Λουκ. ιβ. ια.

9 Εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται,

10 Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ. Σφόδρα αὐτῶν γενναίως καθήψατο ἀπὸ τοῦ προοιμίου, καὶ διεκωδώνισε· μᾶλλον δὲ αὐτοὺς ἀνέμνησε τῶν προτέρων, ὅτι ἐπ' εὐεργεσίᾳ αὐτοὺς κρίνουσιν, ὡσανεὶ ἔλεγε· μάλιστα μὲν ἐχρῆν στεφανοῦσθαι ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις, καὶ ὡς εὐεργέτας ἀνακηρύττεσθαι· νῦν δὲ καὶ κρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, οὐχὶ πλουσίου, οὐχὶ δυνάστου, οὐχὶ ἐνδόξου· καίτοι ἐν τούτῳ τίς ἂν ἐβάσκηνε; πολλῆς βαρύτητος ἡ ἐπαγγελία γέμει, καὶ δείκνυσιν ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοὺς περιπείρουσιν. Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου. Ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει προσετίθησι. τοῦτο γὰρ ἦν ἀρχὴ ὁ ἔλεγχον αὐτοῖς ὁ Χριστός· Ὃ ἠκούσατε εἰς τὸ οὖς, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων. Ματθ. ι. κζ.

Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. Μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι κρυπτόμεθα ποῦ πατρίδα, ἢ τὸ πάθος. ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ

οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. πάλιν τὸ πάθος, πάλιν ἡ ἀνάστασις.

11 Αὐτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας. Ανέμνησεν αὐτοὺς τοῦ ῥήματος ἱκανοῦ φοβῆσαι. Ο πεσὼν γάρ, φησιν, ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

Ψαλ. ριζ. κϐ.

12 Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία. Ποίας οἴει πληγὰς αὐτοὺς λαμβάνειν ἐκ τούτων τῶν ῥημάτων; Οὔτε γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστι, φησιν, ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. Ενταῦθα καὶ ὑψηλὰ φθέγγεται. ὅταν γὰρ μὴ ᾖ τι κατορθῶσαι, ἀλλὰ παρρησίαν ἐπιδείξασθαι μόνον, οὐ φείδεται. οὐ γὰρ ἐδεδοίκει μὴ πλήξῃ. καὶ οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, δι' ἄλλου· ἀλλ', οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία· τουτέστιν, οὐκ ἡμᾶς σῶσαι δυνάται. Ταύτῃ τὸν φόβον αὐτῶν κατέσεισε.

Ματθ. κα. μϐ.

13 Θεωροῦντες δέ, φησι, τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ιωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς ὅτι σὺν τῷ Ιησοῦ ἦσαν. Οἱ δύο ἀγράμματοι κατερρητόρευσαν καὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων. οὐ γὰρ αὐτοὶ ἐφθέγγοντο, ἀλλ' ἡ τοῦ πνεύματος χάρις.

14 Τὸν δὲ ἄνθρωπον ὁρῶντες, φησι, σὺν αὐτοῖς ἑστῶτα τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. Πολλὴ ἡ τοῦ ἀνθρώπου παρρησία καὶ ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ μὴ καταλελοιπότος αὐτούς. Εἰ γὰρ εἶπον, ὅτι οὐχ οὕτως ἔχει, ἐκεῖνος ἂν κατηγόρησε.

15 Κελεύσαντες δὲ αὐτούς, φησιν, ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους,

16 Λέγοντες, τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; Ορᾷς ἐν ἀπορίᾳ ὄντας, καὶ πάλιν τὸν φόβον τὸν ἀνθρώπινον πάντα ἐργαζόμενον. ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀνατρέψαι τὸ γενόμενον οὐκ ἴσχυσαν, οὐδὲ συσκιάσαι, ἀλλὰ κωλύοντες αὐτῶν μᾶλλον ἐπεδίδου τὰ τῆς πίστεως· οὕτω καὶ νῦν γέγονε. τί ποιήσομεν; ὢ τῆς ἀνοίας· Εἰ γευσαμένους τῶν ἀγώνων λοιπὸν καταπλήττεσθαι ἐνόμιζον, εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν μηδὲν ἰσχύσαντες, μετὰ τὴν τοσαύτην ῥητορείαν προσεδόκησαν τι ποιήσειν. ὅσῳ ἐβούλοντο κωλύειν, τοσούτῳ μᾶλλον ηὔξετο τὰ πράγματα. ἀλλὰ τί φασιν; Οτι μὲν γνωστὸν σημεῖον γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ιερουσαλὴμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι.

17 Αλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων.

18 Καὶ καλέσαντες αὐτούς, παρήγγειλαν τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ιησοῦ. Ορᾷ καὶ τούτων τὴν ἀναισχυντίαν, καὶ τῶν ἀποστόλων τὴν φιλοσοφίαν.

19 Ο δὲ Πέτρος, φησί, καὶ Ιωάννης ἀποκριθέντες εἶπον πρὸς αὐτούς· Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε·

20 Ημεῖς οὐ δυνάμεθα, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.

21 Οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν εὑρίσκοντες τὸ πῶς κολάσωνται αὐτοὺς διὰ τὸν λαόν. Επιστόμισεν αὐτοὺς τὰ σημεῖα, καὶ λοιπὸν οὐδὲ ἠνέσχοντο τελέσαι αὐτοὺς τὸν λόγον, ἀλλὰ μεταξὺ λέγοντας διέκοψαν σφόδρα ὑβριστικῶς.

Οτι πάντες, φησίν, ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι.

22 Ετῶν γὰρ ἦν πλειόνων ὁ ἄνθρωπος τεσσαράκοντα, ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως. Αλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; τὸ μὲν πρῶτον, διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην πάντα ἐποίουν· νυνὶ δὲ καὶ ἕτερόν τι προσέκειτο, τὸ μὴ δόξαι μιαιφόνους εἶναι, ὃ μετὰ ταῦτα ἔλεγον· Βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ

Πραξ. ε. κη.

μηδενὶ

μηδενὶ ἀνθρώπων. ὢ τῆς ἀνοίας. πεισθέντες ὅτι ἀνέστη, καὶ τοῦτο τεκμήριον λαβόντες ὅτι ἐστὶ
Θεός, τὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου μὴ κατασχεθέντα ὑπὸ τῶν οἰκείων προσεδόκησαν μηχανημά-
των συσκιάζεσθαι. τί ταύτης τῆς ἀνοίας ἴσον; καὶ μὴ θαυμάσης, ὅτι πάλιν αὐτοῖς ἐπιχει-
ροῦσι. τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία. οὐδὲν ὁρᾷ, ἀλλὰ πανταχοῦ θορυβεῖται. ἐπηρεαζόμενοι γάρ,
5 ὡς ἠπατημένοι, οὕτω διέκειντο· ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τῶν περιληφθέντων, ἐπὶ τῶν ἐμπαιχθέντων
ἐπί τινι. καὶ μὴν ἄνω καὶ κάτω διὰ τοῦτο ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρε, καὶ ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι
τοῦ Ἰησοῦ οὗτος παρέστηκεν ὑγιής, δεικνύντες ὅτι ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς. ἄλλως δέ, καὶ αὐτοὶ ἀνάστασιν ἐνόμι-
ζον, ψυχρὰν μὲν καὶ μειρακιώδη, ἐνόμιζον δὲ ὅμως· νῦν δὲ ἀπιστοῦσι καὶ θορυβοῦνται, τί ποιεῖν αὐτοῖς
βουλόμενοι. τοῦτο γοῦν μόνον οὐκ ἦν ἱκανὸν πεῖσαι αὐτούς, μηδὲν αὐτοῖς ποιῆσαι, τὸ οὕτω
10 μετὰ παρρησίας διαλέγεσθαι; διὰ τί ἀπιστεῖς, εἰπέ μοι, ὦ Ἰουδαῖε; τῷ γὰρ γενομένῳ ση-
μείῳ προσέχειν ἔδει καὶ τοῖς λόγοις, οὐ τῇ τῶν πολλῶν πονηρίᾳ. οὐ παραδιδόασιν αὐτοὺς
Ῥωμαίοις. ἤδη γὰρ ἦσαν διαβεβλημένοι πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Χριστόν, ὥστε μᾶλ-
λον ἑαυτοὺς ἐκάκιζον ὑπερτιθέμενοι τὴν αὐτῶν ἔνδειξιν· ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐχ οὕτως *·
ἀλλ' ἐν μέσαις νυξὶ λαβόντες αὐτὸν εὐθέως ἀπήγαγον, καὶ οὐκ ἀνεβάλοντο, δεδοικότες σφό-
15 δρα τὸ πλῆθος. περὶ δὲ τούτων ἐθάρρουν, καὶ οὐκέτι ἄγουσιν αὐτοὺς πρὸς Πιλάτον, αἰσχυνό-
μενοι καὶ ἐρυθριῶντες τὰ πρότερα, μὴ καὶ ὑπ' ἐκείνων ἐγκληθῶσιν. ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔ-
ριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς εἰς Ἱερουσαλήμ.
πάλιν συνέδρια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ἐκεῖ τὰ αἵματα ἐκχεῖται, οὐδὲ τὴν πόλιν ἠδέσθη-
σαν. Ἄννας, φησί, καὶ Καϊάφας. τούτου οὐδὲ τὴν δούλην ἐρωτῶσαν ἤνεγκεν ὁ Πέτρος, ἐπὶ Ματθ. κϛ. ο.
20 τούτου ἠρνήσατο, ἑτέρου κατασχεθέντος· νυνὶ δὲ εἰς μέσους αὐτοὺς παρελθών, ὅρα πῶς φθέγ-
γεται. Εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσω-
σται, γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν. τὸ δέ, ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε, λέγουσι τοῦτο; τὸ ποῖον, διὰ
τί μὴ λέγεις, ἀλλὰ συσκιάζεις; ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; καὶ μὴν ἔλεγον, ὅτι
οὐχ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν. ὅρα σύνεσιν. οὐκ εἶπεν εὐθέως, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἐποιήσα-
25 μεν· ἀλλὰ τί; ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. καὶ οὐ λέγει, ἐγένετο
ὑφ' ἡμῶν ὑγιής. καὶ πάλιν, Εἰ ἡμεῖς ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς.
πλήττει αὐτούς, ὡς ἀεὶ τοιαῦτα ἐγκαλοῦντας, καὶ εὐεργεσίαις ἀνθρώπων μεμφομένους· καὶ
ἀναμιμνήσκει τῶν προτέρων, ὅτι αὐτοὶ ἐπὶ φόνους τρέχουσι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ εὐ-
εργεσίαις ἐγκαλοῦσιν. ὁρᾷς πῶς ἔχει καὶ τὸ βαρὺ τὰ ῥήματα; ἐν τούτοις γὰρ ἐγυμνάζοντο,
30 καὶ λοιπὸν ἀκατάπληκτοι ἦσαν. ἐξ ὧν δείκνυσιν αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον κηρύττουσιν ἄκοντες τὸν
Χριστόν, καὶ αὐτοὶ τὸ δόγμα ἐπαίρουσι τῷ ἀνακρίνοντες καὶ ἐξετάζοντες. ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.
βαβαὶ τῆς παρρησίας. ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. τοῦτο πάλιν μείζονος ἐλευθερίας.
ὃ τοίνυν λέγει τοῦτό ἐστι· μὴ νομίσητε ὅτι τὰ ἐπονείδιστα κρύπτομεν. τοσοῦτον ἀπέχομεν συσκι-
άσαι, ὅτι καὶ παρρησιαζόμεθα. ταῦτα μονονουχὶ ὀνειδίζων αὐτοῖς λέγει· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ
35 καὶ ἐνδιατρίβει τῷ λόγῳ, οὗτός ἐστιν ὁ λίθος, λέγων, ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούν-
των· εἶτα δεικνὺς ὅτι καὶ εἰς σφόδρα δόκιμον τοῦτο εἰργάσαντο, ἐπάγει· ὁ γενόμενος εἰς
κεφαλὴν γωνίας· τουτέστιν, ὁ φύσει τίμιος καὶ δόκιμος, οὗτος ἐξουθενήθη. οὕτως ἀπὸ τοῦ ση-
μείου πολλὴν ἔσχον τὴν παρρησίαν. σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς, ὅτε μὲν διδάξαι χρή, προφητεί-
ας παράγουσι πολλάς· ὅτε δὲ παρρησιάσασθαι, μόνον ἀποφαίνονται. οὔτε γάρ, φησιν, ὄνομά
40 ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, δηλῶν ὅτι
πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ οὐκ αὐτοῖς μόνοις, ἐδόθη τὸ ὄνομα· καὶ αὐτοὺς ἐπάγεται μάρτυρας. ἐπεὶ
γὰρ ἔλεγον, ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε; εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ, φασίν. ἄλλο γὰρ οὐκ ἔστιν ὄνο-
μα. πῶς οὖν ἐρωτᾶτε; οὕτω πανταχοῦ τοῦτο δῆλόν ἐστιν. οὔτε γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν ὑπὸ τὸν
οὐρανόν, φησιν, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. ταῦτα ψυχῆς κατεγνωκυίας τῆς ζωῆς τῆς παρού-

σης

σης ἐστί. ἡ πολλὴ παῤῥησία δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ὅτε ταπεινὰ ἐφθέγγετο περὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ δεδοικὼς, ἀλλὰ συγκαταβαίνων· ἐπειδὴ δὲ νῦν καιρὸς ἦν, οὕτω φθέγγεται ὑψηλὰ, ὡς αὐτῷ τούτῳ καὶ τοὺς ἀκούοντας ἅπαντας καταπλῆξαι. ἰδοὺ [ϛ] ἄλλο σημεῖον οὐκ ἔλαττον τοῦ προτέρου. ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς, φησὶν, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν. οὐχ ἁπλῶς τοῦτο τέθεικε τὸ χωρίον ὁ εὐαγγελιστὴς, ἀλλ᾽ ἵνα δηλώσῃ καὶ ποῦ ἦσαν. ἐν τῷ πάθει, φησίν. οὗτοι γὰρ μόνοι τότε συνῆσαν, ὅτε καὶ ἑώρων αὐτοὺς ταπεινοὺς, καὶ συνεσταλμένους· ὃ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἐξένιζεν, ἡ ἀθρόα μεταβολή. καὶ γὰρ ἐκεῖ ἦσαν οἱ περὶ Ἄνναν καὶ Καϊάφαν, καὶ παρειστήκεισαν αὐτοῖς καὶ οὗτοι· νῦν δὲ ἐξέπληττεν αὐτοὺς ἡ σφοδρὰ παῤῥησία. οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασι μόνοις ἐδείκνυντο ἀφροντιστοῦντες περὶ τοιούτων κρινόμενοι καὶ ὑπὸ τὴν ἐσχάτην ἐπηρτημένου τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῇ φωνῇ, καὶ τῷ βλέμματι, καὶ πᾶσιν ἁπλῶς τὴν παῤῥησίαν ἐνέφαινον ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐξ ὧν ἐφθέγγοντο. ἐθαύμαζον δὲ ἴσως ὅτι ἄνθρωποι, καὶ ἀγράμματοί εἰσι, καὶ ἰδιῶται· ἐπειδὴ ἔνι ἀγράμματόν τινα εἶναι, μὴ μέντοι καὶ ἰδιώτην· ἢ ἰδιώτην μὲν, οὐκ ἀγράμματον δέ. ἐνταῦθα τὰ δύο συνῆλθε. καταλαβόμενοι, φησί. πόθεν; ἀφ᾽ ὧν ἔλεγον. οὐ μακροὺς κατατείνει λόγους, ἀλλὰ καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς ἀπαγγελίας καὶ τῆς συνθήκης τὴν παῤῥησίαν δηλοῖ, ὥστε ἐπίσκεψιν ἂν αὐτοῖς, εἰ μὴ σὺν αὐτοῖς ἦν ὁ ἄνθρωπος. ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς, φησὶν, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν. ὅπερ αὐτοὺς ἐποίει πιστεῦσαι, ὅτι παρ᾽ ἐκείνου ταῦτα ᾔδεισαν, καὶ ὡς ἐκείνου μαθηταὶ πάντα ἔπραττον. οὐχ ἧττον δὲ τῆς τούτων φωνῆς ἠφίει φωνὴν τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖον· ὃ δὴ καὶ μάλιστα ἐνέφραξεν αὐτῶν τὰ στόματα. εἰ δίκαιόν ἐστι, φησὶν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε. ὅτε ὁ φόβος ὑπετμήθη μᾶλλον (τὸ γὰρ παραγγεῖλαι οὐδὲν ἦν ἕτερον, ἢ ἀπολυθῆναι) τότε καὶ ἐπιεικέστερον φθέγγονται). οὕτω μακρὰν θρασύτητος ἦσαν. ὅτι γνωστὸν σημεῖον γέγονεν, οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι. ὥστε ἠρνήσαντο ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ ἡ τῶν πολλῶν μαρτυρία ἦν. καὶ μὴν πᾶσι κατάδηλον ἦν· ἀλλὰ τοιοῦτον ἡ κακία, θρασὺ καὶ ἰταμόν. ἀπειλῇ ἀπειλησόμεθα. τί λέγετε; ἀπειλῇ προσδοκᾶτε στήσειν τὸ κήρυγμα; οὕτω πάντα ταχὺ αἱ ἀρχαὶ χαλεπαί τε καὶ δύσκολοι. τὸν διδάσκαλον ἀνείλετε, καὶ οὐκ ἐστήσατε· καὶ νῦν ἂν ἀπειλήσητε, προσδοκᾶτε ἀποστήσειν ἡμᾶς; ὁ δεσμὸς οὐκ ἐπείσθη ὑφειμένως διαλεχθῆναι, καὶ ὑμεῖς πείσετε; πάνυ γε, οὐδὲ ὑμᾶς ἡδυμένους καὶ ἀπειλοῦντας. εἰ δίκαιόν ἐστι, φησὶν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν μᾶλλον ἀκούειν ἢ τοῦ Θεοῦ; ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ φασὶν ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς γὰρ αὐτοῖς ἐκέλευσεν. εἶδες πῶς νῦν ἐξέβη, ὅπερ προύλεγεν αὐτοῖς ὁ Χριστός· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς, ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· μὴ φοβηθῆτε αὐτούς; εἶτα πάλιν τὴν ἀνάστασιν βεβαιοῦσι, δι᾽ ὧν ἐπάγουσι, λέγοντες ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα μὴ λαλεῖν, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν. ὥστε ἡμεῖς μὲν ἀξιόπιστοί ἐσμεν μάρτυρες· ὑμεῖς δὲ προσαπειλοῦντες εἰκῇ πάλιν ἀπειλεῖτε. δέον οὖν μεταβάλλεσθαι ἐφ᾽ οἷς ὁ λαὸς ἐδόξαζε τὸν Θεόν, οἱ δὲ καὶ ἀνελεῖν ἀπειλοῦσιν· οὕτω θεομάχοι ἦσαν· οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι, ἀπέλυσαν αὐτούς. ἐντεῦθεν περιφανέστεροι καὶ λαμπρότεροι ἐγίνοντο. Ἡ γὰρ δύναμίς μου, φησὶν, ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἤδη ἐμαρτύρησαν οὗτοι πρὸς πάντα παραταξάμενοι. τί ἐστιν, ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν; εἰ ψευδῆ, φησὶν, ἃ λέγομεν, ἐπιλαβοῦ· εἰ δὲ ἀληθῆ, τί κωλύεις; τοιοῦτον ἡ φιλοσοφία. ἐκεῖνοι ἐν ἀπορίᾳ, οὗτοι ἐν εὐφροσύνῃ· ἐκεῖνοι πολλῆς γέμοντες αἰσχύνης, οὗτοι μετὰ παῤῥησίας πάντα πράττοντες· ἐκεῖνοι ἐν τῷ δεδοικέναι, οὗτοι ἐν τῷ θαῤῥεῖν. τίνες γὰρ ἦσαν, εἰπέ μοι, οἱ φοβούμενοι; οἱ λέγοντες, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαὸν, ἢ οἱ λέγοντες, οὐ δυνάμεθα ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν; καὶ ἐν ἡδονῇ, καὶ ἐν παῤῥησίᾳ, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ μείζονι πάντων οὗτοι· ἐκεῖνοι ἐν ἀθυμίᾳ, ἐν αἰσχύνῃ, ἐν φόβῳ. τὸν γὰρ λαὸν ἐδεδοίκεσαν, οὗτοι δὲ τούτους οὐκ ἐφοβήθησαν· ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν ἃ ἐβούλοντο ἐφθέγξαντο, ἐκεῖνοι ἃ ἐβούλοντο οὐκ ἐποίησαν. τίνες ἦσαν ἐν δεσμοῖς καὶ ἐν κινδύνοις; οὐχὶ οὗτοι μάλιστα;

Ματθ. ι. 15.

Ἐχώμεθα

Ἐχώμεθα τοίνυν τῆς ἀρετῆς· μὴ μέχρι τέρψεως τὰ λεγόμενα ἔστω, μηδὲ μέχρι παραμυθί- ΗΘΙΚΟΝ
ας τινός. Οὐκ ἔστι γὰρ θέατρον τοῦτο, ἀγαπητὲ, κιθαρῳδῶν, οὐδὲ τραγῳδῶν, ἔνθα μέχρι τῆς τέρ-
ψεως ὁ καρπὸς, καὶ τῆς ἡμέρας παραδραμούσης παρῆλθεν ἡ τέρψις. Εἴθε ἦν τέρψις μό-
νον, καὶ μὴ καὶ βλάβη μετὰ τῆς τέρψεως. ἀλλ' ὅμως ἄπεισιν ἐκεῖθεν οἴκαδε ἕκαστος, καθάπερ
5 ἀπό τινος λύμης ἀναμαξάμενος πολλὰ τὴν αὐτήν. καὶ ὁ μὲν νέος ἀπολαβών τινα τῆς
Σατανικῆς δραματουργίας μέρη, ὅσα ἴσχυσε τῇ μνήμῃ κατέχειν, συνεχῶς ἐπὶ τῆς οἰκίας ᾄδει·
ὁ δὲ πρεσβύτης, ἅτε δὴ σεμνότερος, τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τῶν δὲ ἐκεῖ λεγομένων καὶ κηρυγμάτων
καὶ ῥημάτων μέμνηται πάντων*. ἐντεῦθεν δὲ οὐδὲν ἔχοντες ἄπιτε. καὶ πῶς οὐκ αἰσχύνης
ἄξιοι; νόμον ἐθήκαμεν· μᾶλλον δὲ οὐχ ἡμεῖς ἐθήκαμεν (μὴ γένοιτο) Μηδὲ καλέσητε, φη- Ματθ. κγ. η.
10 σι, διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· νόμον ἔθηκεν ὁ Χριστὸς, ὥστε μηδένα ὀμνύναι. τί γέγονεν, εἰπέ μοι,
περὶ τούτου τοῦ νόμου; οὐ γὰρ παυσόμεθα περὶ τούτου διαλεγόμενοι, μή πως πάλιν ἐλθὼν
κατὰ τὸν ἀπόστολον οὐ φείσωμαι. ἆρα ἐμελετήσατε τὸ πρᾶγμα; ἆρα ἐφροντίσατε; ἆρα β. Κορ. ιγ. β.
γέγονέ τις ὑμῖν σπουδή; ἢ πάλιν τῶν αὐτῶν ἁψόμεθα λόγων; μᾶλλον δὲ, εἴτε γέγονεν, εἴτε μὴ,
τῶν αὐτῶν ἁψόμεθα λόγων, ἵνα φροντίσητε· εἰ δὲ ἐμελετήσατε, ἵνα πάλιν βεβαιότερον τοῦτο
15 ἐργάσησθε, καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλέσητε. πόθεν οὖν ἡμῖν, πόθεν ἀρκτέον τοῦ λόγου; βούλεσθε
ἀπὸ τῆς παλαιᾶς; ἀλλὰ τοῦτο ἡμετέρα αἰσχύνη, ὅτι τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ, ἃ ὑπερβαίνειν ἔδει,
οὐδὲ οὕτω φυλαττόμεθα. ἡμᾶς γὰρ οὐ περὶ τούτων ἀκούειν ἔδει (τῆς γὰρ Ἰουδαϊκῆς ἀτε-
λείας ταῦτα τὰ παραγγέλματα) ἀλλ' ἐκεῖνα ἀκούειν τὰ τέλεια· ῥῖψον τὰ χρήματα· στῆθι
γενναίως, καὶ τὴν ψυχὴν ἐπίδος ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος· καταγέλασον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἁπάν-
20 των· μηδὲν ἔστω σοι κοινὸν πρὸς τὸν παρόντα βίον· ἂν ἀδικήσῃ τις, εὐεργέτησον· ἂν πλεονεκ-
τήσῃ, εὐλόγησον· ἂν βλασφημήσῃ, ὕμνησον· πάντων ἀνώτερος ἔσο. ταῦτα, καὶ τὰ τοιαῦτα
ἀκούειν ἔδει. νυνὶ δὲ ὑπὲρ ὅρκου διαλεγόμεθα· καὶ ταὐτὸν γέγονεν, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν ὀφεί-
λοντα φιλοσοφεῖν, ἀφελκύσας τῶν διδασκάλων ἐκείνων, συλλαβὰς ἔτι καὶ τὸ κατὰ στοιχεῖον ἀ-
ναγινώσκειν ποιοῖ. ἐννόησόν μοι, ὅση ἐστὶν αἰσχύνη ἄνδρα πώγωνα ὑπήνην βαθεῖαν ἔχον-
25 τα, καὶ ῥόπαλον ἐπιφερόμενον, καὶ ἐπωμίδα ἔχοντα, εἰς διδασκάλους μετὰ τῶν παίδων ἀπιέ-
ναι, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις μανθάνειν. ἆρα οὐ πολὺς ὁ γέλως; ἀλλὰ πλείων οὗτος ὁ ἡμέτερος.
οὐ γὰρ ὅσον φιλοσοφίας τὸ μέσον καὶ γραμμάτων, τοσοῦτον τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας καὶ τῆς ἡ-
μετέρας τὸ διάφορον· ἀλλ' ὅσον ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Εἴ τις, εἰπέ μοι, ἄγγελον ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ καταγαγὼν, κελεύσειεν ἐνταῦθα ἑστάναι καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν ἡμετέρων λόγων, ὡς ὀφεί-
30 λοντα ἀπὸ τούτων ῥυθμίζεσθαι, ἆρα οὐκ αἰσχύνη καὶ γέλως ἦν; εἰ δὲ τὸ περὶ τούτων ἔτι παι-
δεύεσθαι γέλως· τὸ μηδὲ τούτοις προσέχειν, εἰπέ μοι, πόση καταγνῶσις; πόση αἰσχύνη;
πῶς γὰρ οὐκ αἰσχύνη, ὅτι ἔτι Χριστιανοὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀμνύναι παιδεύονται; πλὴν ἀλλ'
ἀνασχώμεθα, ἵνα μὴ μᾶλλον γελώμεθα. Φέρε οὖν, ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ὑμῖν διαλεχθῶμεν
τήμερον. τί δὲ αὕτη φησίν; Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, μηδὲ τῷ ὀνόματι τοῦ ἁγίου συνεθι- Σειρ. κγ. θ.
35 σθῇς. διατί; ὥσπερ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος, φησὶν, ἐνδελεχῶς, ἀπὸ μώλωπος οὐ κα-
θαρισθήσεται· οὕτως οὐδὲ ὁ ὀμνύων. ὅρα τὴν σύνεσιν τοῦ σοφοῦ τούτου. οὐκ εἶπεν, ὅρκῳ
μὴ ἐθίσῃς τὴν διάνοιάν σου, ἀλλὰ, τὸ στόμα σου· ὅτι τοῦ στόματος ὂν τὸ πᾶν οἶδε, καὶ ὅτι εὐκόλως
κατορθοῦται. συνήθεια γάρ ἐστι λοιπὸν ἀπροαιρέτως γινομένη· δι' ἣν εἰσὶ πολλοὶ, οἱ ἐν βα-
λανείοις εἰσιόντες, ἅμα τοῦ τὰς θύρας ὑπερβῆναι σφραγίζονται. τοῦτο οἶδεν ἡ χεὶρ, καὶ μη-
40 δενὸς κελεύοντος, ἀπὸ τῆς συνηθείας ποιεῖ. πάλιν λύχνου ἀφθέντος, πολλάκις τῆς δια-
νοίας ἑτέρωθι σκεπτομένης, ἡ χεὶρ τὴν σφραγῖδα ποιεῖ. οὕτω δὴ καὶ τὸ στόμα οὐ μετὰ τῆς
ψυχῆς φθέγγεται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συνηθείας, καὶ ἐν τῇ γλώττῃ τὸ πᾶν ἐστι. καὶ τῷ ὀνόματι, φησι,
τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς. ὥσπερ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς, ἀπὸ μώλωπος οὐ
καθαρισθήσεται, οὕτως οὐδὲ ὁ ὀμνύων. οὐχὶ τὴν ἐπιορκίαν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν ὅρκον ἐκ-
κόπτει,

κόπτει, καὶ αὐτῷ τίθησι τὴν τιμωρίαν. ἄρα τὸ ὀμνύειν ἁμαρτία. τοιαύτη ὄντως ἐστὶν ἡ ψυχή· τοσούτων γέμει τραυμάτων, τοσούτων μωλώπων. ἀλλ' οὐχ ὁρᾷς; τοῦτο γάρ ἐστι δεινόν· καίτοιγε δυνάσαι, ἐὰν θέλῃς, ὁρᾷν. ἔδωκε γάρ σοι ὀφθαλμοὺς ὁ Θεός. τοιούτοις ὀφθαλμοῖς ἑώρα ὁ προφήτης, λέγων· Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου. κατεφρονήσαμεν τοῦ Θεοῦ· ἐμισήσαμεν τὸ ὄνομα τὸ καλόν· κατεπατήσαμεν τὸν Χριστόν· ἐλύσαμεν τὴν αἰδῶ· οὐδεὶς μετὰ τιμῆς μέμνηται τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. καὶ σὺ μὲν ἂν φιλῇς τινα, καὶ περὶ τὸ ὄνομα διατίθεσαι· τὸν δὲ Θεὸν οὕτω συνεχῶς καλεῖς ὡς οὐδέν. κάλεσον αὐτὸν ἐν εὐχαῖς, κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἐχθροῦ, κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς σῆς ψυχῆς· τότε παρέσται, τότε εὐφρανεῖς αὐτόν· νῦν δὲ παροξύνεις. κάλεσον αὐτόν, ὡς ἐκάλεσε Στέφανος. τί λέγων; Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. κάλεσον αὐτόν, ὡς ἐκάλεσεν ἡ τοῦ Ἐλκανᾶ γυνὴ μετὰ δακρύων, μετὰ θρήνων, μετ' εὐχῆς· οὐ κωλύω, ἀλλὰ καὶ σφόδρα παραινῶ. κάλεσον αὐτόν, ὡς ἐκάλεσε Μωϋσῆς, καὶ ἐβόα παρακαλῶν ὑπὲρ τῶν φυγαδευσάντων αὐτόν. καὶ σὺ μὲν ἄν τινος μνησθῇς ἁπλῶς ἀνδρὸς αἰδεσίμου, ὕβριν τὸ πρᾶγμα· τὸν δὲ Θεὸν περιφέρων, οὐ μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀκαίρως ἐν τοῖς σοῖς λόγοις, οὐδὲν τὸ πρᾶγμα νομίζεις; καὶ πόσης οὐχὶ κολάσεως ἄξιος ἂν εἴης; οὐ κωλύω τὸν Θεὸν ἔχειν διαπαντὸς ἐν διανοίᾳ (τοῦτο γὰρ καὶ εὔχομαι καὶ βούλομαι) ἀλλὰ μὴ παρὰ τὸ δέον αὐτῷ, ἀλλ' αἰνοῦντα, ἀλλὰ τιμῶντα. μεγάλα αὐτὸς εἰργάσατο ἡμῖν ἀγαθά, εἰ ὅπερ ἔδει, καὶ ἐφ' οἷς ἔδει μόνον, ἐκαλοῦμεν αὐτόν. διὰ τί, εἰπέ μοι, ἐπὶ μὲν τῶν ἀποστόλων τοσαῦται δυνάμεις ἐγίνοντο, ἐπὶ δὲ ἡμῶν οὐχί; καίτοι ὁ αὐτός ἐστι Θεός, τὸ αὐτὸ ὄνομα. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον. πῶς; ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἐπὶ τούτοις, οἷς εἶπον, αὐτὸν ἐκάλουν μόνοι· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' ἐπ' ἄλλοις. εἰ δὲ ἀπιστεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ὀμνύεις, λέγω μέν, πίστευσον· πλήν, εἰ βούλει, ὄμοσον κατὰ σαυτοῦ. οὐκ ἀντινομοθετῶν τῷ Χριστῷ λέγω (μὴ γένοιτο. Ἔστω γάρ, φησιν, ὑμῶν τὸ ναί, ναί, καὶ τὸ οὔ, οὔ) ἀλλὰ συγκαταβαίνων ὑμῖν, ἵνα μᾶλλον εἰς τοῦτο ὑμᾶς ἐναγάγω, καὶ τῆς συνηθείας ἀπαγάγω τῆς τυραννικῆς. πόσοι ἐν τοῖς ἄλλοις εὐδοκιμοῦντες ἀπώλοντο ἀπὸ τούτων τῶν πραγμάτων; βούλεσθε μαθεῖν, διὰ τί συνεχώρουν τοῖς ἀρχαίοις ὀμνύειν; (ἐπιορκεῖν γὰρ οὐδὲ ἐκείνοις συγκεχώρητο) ἐπειδὴ ἐν τοῖς εἰδώλοις ὤμνυον. οὐκ αἰσχύνεσθε τούτοις ἐμμένοντες τοῖς νόμοις, οἷς ἐκεῖνοι ἐνήγοντο οἱ ἀσθενεῖς; ἐπεὶ καὶ νῦν Ἕλληνα ἐὰν λάβω, οὐκ εὐθέως αὐτῷ ἐπιτάσσω τοῦτο, ἀλλὰ πῶς εἰδέναι τὸν Χριστὸν παραινῶ· ὁ δὲ πιστὸς καὶ μαθὼν αὐτὸν καὶ ἀκούσας, εἰ μέλλοι τῆς αὐτῆς τῷ Ἕλληνι συγκαταβάσεως δεῖσθαι, τί τὸ ὄφελος; ποῖον τὸ κέρδος; ἀλλ' ἡ συνήθεια χαλεπόν, καὶ δυσαποσπάστως ἔχεις; οὐκοῦν ἐπεὶ τοσαύτη τῆς συνηθείας ἡ τυραννίς, εἰς ἑτέραν αὐτὴν μετάγαγε συνήθειαν. καὶ πῶς δυνατόν, φησι; ὃ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω. ἔστωσαν λογισταὶ τῶν λεγομένων πολλοί, ἔστωσαν ἐξετασταὶ καὶ διορθωταί. οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν αἰσχύνη τὸ ὑφ' ἑτέρων διορθοῦσθαι· μᾶλλον μὲν οὖν αἰσχύνη τὸ ἀπωθεῖσθαι τοὺς διορθοῦντας, καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῆς οἰκείας σωτηρίας τοῦτο ποιεῖν. καὶ σὺ μὲν τὴν ἐσθῆτα ἂν ἐναλλὰξ περιβάλῃ, καὶ παῖδα ἐπιτρέπεις διορθῶσαι, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ παρ' ἐκείνου μανθάνων, καίτοιγε ἐν τούτῳ πολλὴ ἡ αἰσχύνη· ἐνταῦθα δὲ τὴν ψυχὴν βλαπτόμενος, αἰσχύνῃ, εἰπέ μοι, παρ' ἑτέρου παιδεύεσθαι; καὶ κοσμοῦντα μέν σε περὶ τὴν ἐσθῆτα φέρεις τὸν οἰκέτην καὶ ὑποδοῦντα· κοσμοῦντα δὲ τὴν ψυχὴν οὐ φέρεις; καὶ πόσης οὐ ταῦτα ἀνοίας; ἔστω καὶ οἰκέτης τούτων διδάσκαλος, ἔστω καὶ παιδίον, ἔστω καὶ γυνή, ἔστω καὶ φίλος, ἔστω καὶ συγγενὴς καὶ γείτων. ὥσπερ γὰρ τὸ πολλαχόθεν ἐλαυνόμενον θηρίον οὐχ οἷόν τε διαφυγεῖν, οὕτω τὸν τοσούτους ἔχοντα φύλακας, τὸν τοσούτους ἐπιτιμῶντας, τὸν πολλαχόθεν πληττόμενον, οὐκ ἔνι μὴ φυλάξασθαι. καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ χαλεπῶς οἴσει τοῦτο, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ· λοιπὸν δὲ ῥᾷστον ἔσται, καὶ

μετὰ

Ψαλ. λζ. ε.

Πράξ. ζ. ς.

α. Βασ. α. ι.

Αρι. ιϛ. ιγ.

Ματθ. ε. λζ.

μετὰ τὴν τετάρτην· οὐδὲ γὰρ πρᾶγμα ἔσται αὐτό. Ἀπόπειραν ποιήσατε, εἴγε ἀπιστεῖτε· φροντίσατε, παρακαλῶ. Οὐκ ἔστι γὰρ τυχὸν ἀμελούμενον, οὐδὲ κατορθούμενον· ἀλλ' ἑκατέρωθεν μέγα καὶ κακὸν, καὶ καλόν. Γένοιτο δὲ καλὸν γενέσθαι, * χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ια. 23 ΑΠΟΛΥΘΕΝΤΕΣ ΔΕ ΗΛΘΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον.

Οὐχὶ φιλοτιμίας ἕνεκεν διηγοῦνται· πῶς γάρ; ἀλλὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος ταῦτα τεκμήρια ἐπιδείκνυνται. Διὸ καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖνοι εἶπον, ταῦτα διηγοῦνται· τὰ δὲ αὐτῶν, εἰ καὶ παρατρέχουσιν, ὅμως καὶ ταύτῃ θαρσαλεώτεροι γίνονται. Καὶ σκόπει πῶς πάλιν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ βοήθειαν καταφεύγουσιν, ἐπὶ τὴν συμμαχίαν τὴν ἄμαχον, καὶ πάλιν ὁμοθυμαδὸν καὶ μετὰ σπουδῆς. Οὐδὲ γάρ ἐστιν εὐχὴ ἁπλῶς γινομένη.

24 Οἱ δὲ ἀκούσαντες, φησὶν, ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ εἶπον.

Ὅρα πῶς εἰσιν ἠκριβωμέναι αὐτῶν αἱ εὐχαί· ὅτε τὸν ἄξιον εἰς ἀποστολὴν ἠξίουν αὐτοῖς ἀναδειχθῆναι, οὕτως ἔλεγον· Σὺ Κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον (προγνώσεως γὰρ ἦν ἐκεῖ χρεία) ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ ἐπιστομισθῆναι τοὺς ἐναντίους ἐχρῆν, περὶ δεσποτείας διαλέγονται. Διὸ καὶ οὕτως ἤρξαντο· Δέσποτα σὺ ὁ Θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· [Πραξ. α. κδ.]

25 Ὁ διὰ στόματος Δαβὶδ τοῦ παιδός σου εἰπὼν, Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; [Ψαλ. β. α.]

26 Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Καθάπερ συνθήκας ἀπαιτοῦντες τὸν Θεὸν, τὴν προφητείαν εἰς μέσον ἄγουσιν, ἅμα καὶ ἑαυτοὺς παραμυθούμενοι, ὅτι εἰκῆ ἄπρακτα μελετῶσιν οἱ ἐχθροί. Ὃ οὖν λέγουσι, τοῦτό ἐστιν· ἐκεῖνα εἰς πέρας ἄγαγε, καὶ δεῖξον ὅτι κενὰ ἐμελέτησαν.

27 Συνήχθησαν γὰρ, φησὶν, ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραήλ,

28 Ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι.

29 Καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν. Ὁρᾷς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ πῶς οὐχὶ καταρωμένων ἐστὶ ταῦτα; οὐκ ἔθηκαν δὲ τὰς ἀπειλὰς ἰδικῶς *, ἀλλ' ὅτι ἠπείλησαν μόνον λέγουσιν. Ἐπιτέμνεται γὰρ ὁ συγγραφεὺς τὸν λόγον. Καὶ ὅρα· οὐκ εἶπε, ῥάξον αὐτοὺς, κατάβαλε αὐτούς· ἀλλὰ τί; Καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου. Οὕτω μανθάνωμεν εὔχεσθαι καὶ ἡμεῖς. Καίτοιγε πόσου οὐκ ἄν τις ἐμπλησθείη θυμοῦ, εἰς ἄνδρας ἐμπεσὼν ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπιχειροῦντας καὶ ἀπειλοῦντας τοιαῦτα; πόσης οὐκ ἂν ἀπεχθείας πληρωθείη; ἀλλ' οὐχ οἱ ἅγιοι τοιοῦτοι.

30 Ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου, φησὶν, ἐκτείνειν εἰς ἴασιν καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ. Ἂν ἐν τῷ ὀνόματι ἐκείνῳ γίνωνται αἱ ἐνέργειαι, μεγάλη ἔσται ἡ παρρησία.

31 Δεηθέντων δὲ αὐτῶν ἐσαλεύθη, φησὶν, ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι.

Τοῦ ἀκουσθῆναι αὐτοὺς καὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Θεοῦ τοῦτο τεκμήριον γέγονε.

Καὶ

Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου. Τί ἐστιν, ἐπλήσθησαν; ἀντὶ τοῦ, ἀνεπυρώθησαν τῷ πνεύματι, καὶ διέκειτο ἐν αὐτοῖς τὸ χάρισμα. Καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας.

32 Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία. Ὁρᾷς ὅτι μετὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσέφερον; πανταχοῦ γὰρ τοῦτο χρὴ παρατηρεῖν, ὅτι μετὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδεικνύουσι. καθάπερ Πέτρος ἔλεγεν, Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι. ὃ καὶ ἀνωτέρω ἦν εἰπεῖν, ὅτι πάντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, πάλιν ἐνταῦθα δηλῶν τὸ αὐτὸ λέγει, ὅτι τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία. Εἰπὼν δέ, ὅτι ἠκολούθησε, λέγει λοιπὸν αὐτῶν καὶ τὴν ἀρετήν. καὶ γὰρ μέλλει ἐμβαίνειν εἰς τὸ διήγημα τῆς Σαπφείρας καὶ τοῦ Ἀνανίου. διὸ θέλων δεῖξαι τὴν μιαρίαν ἐκείνων, πρότερον περὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀρετῆς διαλέγεται. Εἰπὲ δή μοι· ἡ ἀγάπη τὴν ἀκτημοσύνην ἔτεκεν, ἢ ἡ ἀκτημοσύνη τὴν ἀγάπην; ἐμοὶ δοκεῖ ἡ ἀγάπη τὴν ἀκτημοσύνην, ἣ καὶ ἐπέσφιγξεν αὐτὴν μᾶλλον. ὅρα γοῦν τί φησιν· ὅτι πάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία. ἰδοὺ καρδία καὶ ψυχὴ τὸ αὐτό. Καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.

33 Καὶ δυνάμει μεγάλῃ ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον τῆς ἀναστάσεως οἱ ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καθάπερ ἐγχειρισθέντας αὐτοὺς δείκνυσι, καὶ ὡς περὶ ὀφλήματος λέγει· τουτέστι, τὸ μαρτύριον τῆς βασιλείας μετὰ παρρησίας πᾶσιν ἀπεδίδουν.

Χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς.

34 Οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς. Καθάπερ ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ, ἅτε ὡς ὁμότιμοι πάντες, οὕτω διέκειντο. Οὐκ ἔνι γὰρ εἰπεῖν ὅτι ἔτρεφον μὲν τοὺς ἄλλους, ὡς ἐξ ἰδίων δὲ τρέφοντες, οὕτω διέκειντο· ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἑαυτῶν ἀποστήσαντες τὰ πράγματα, οὕτως ἔτρεφον, ἵνα μηκέτι ὡς ἐξ ἰδίων, ἀλλ' ὡς ἐκ κοινῶν τρέφειν δοκῶσιν.

Ὅσοι δὲ κτήτορες χωρίων, φησίν, ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων,

35 Καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων. διεδίδοτο δὲ ἑκάστῳ, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχε. Πολλὴ ἡ τιμή, εἴγε μὴ εἰς χεῖρας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἐτίθεσαν.

36 Ἰωσῆς δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, υἱὸς παρακλήσεως. Οὐ δοκεῖ μοι οὗτος ἐκεῖνος εἶναι ὁ μετὰ Ματθίου. ἐκεῖνος γὰρ καὶ Ἰωσῆς ἐλέγετο καὶ Βαρσαβᾶς, ὕστερον δὲ ἐπεκλήθη καὶ Ἰοῦστος· οὗτος δὲ Βαρνάβας, ὅ ἐστιν υἱὸς παρακλήσεως, ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐπωνομάσθη. καὶ δοκεῖ μοι ἀπὸ τῆς ἀρετῆς εἰληφέναι τὸ ὄνομα, ὡς πρὸς τοῦτο ἱκανὸς ὢν καὶ ἐπιτήδειος. Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει,

37 Ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων. Πανταχοῦ παρατήρει πῶς δείκνυσι τὸν νόμον λυόμενον. καὶ πῶς, φησί, Λευΐτης ὤν, Κύπριος ἦν; ὅτι λοιπὸν καὶ μετοικοῦντες ἐχρημάτιζον Λευΐται. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. Ἀπολυθέντες, φησίν, ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον. ὅρα τὸ ἄτυφον τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν φιλοσοφίαν. οὐ προσελθόντες ἐκόμπασαν καὶ εἶπον, πῶς ἀπεκρίναντο τοῖς ἱερεῦσιν, οὐδὲ ἐφιλοτιμήσαντο τῇ ἀπαγγελίᾳ, ἀλλ' ἁπλῶς ἐλθόντες, ἅπερ ἤκουσαν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀπαγγέλλουσιν. ὅρα αὐτοὺς οὐκ ἐπιρρίπτοντας ἑαυτοὺς τοῖς πειρασμοῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπαγομένους γενναίως φέροντας. ἄλλος δὲ εἴ τις ἦν, * ἴσως ἂν τῇ τοῦ πλήθους παρρησίᾳ θαρρῶν, καὶ ὕβρισε, καὶ μυρία ἐφθέγξατο δυσχερῆ. ἀλλ' οὐχ οἱ φιλόσοφοι οὗτοι· ἀλλ' ἅπαντα ἡμέρως καὶ ἐπιεικῶς. οἱ δὲ ἀκούσαντες, φησίν, ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν. ἡ

κραυγὴ

κραυγὴ γέγονεν ἀπὸ ἡδονῆς καὶ διαθέσεως πολλῆς. καὶ γὰρ αἱ τοιαῦται αἰδέσιμοι εὐχαί, αἱ φιλοσοφίας γέμουσαι, αἱ περὶ τοιούτων γινόμεναι, αἱ παρὰ τῶν τοιούτων, αἱ ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς, αἱ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον· ὡς αἵ γε ἄλλαι βδελυκταὶ καὶ ἀκάθαρτοι. ὅρα πῶς οὐδὲν περιττὸν, * ἀλλὰ περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διαλέγονται μόνον, μᾶλλον δὲ καθάπερ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς Ἰουδαίοις, Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶ· οὕτω καὶ αὐτοί φασι διὰ πνεύματος ἁγίου. ἰδοὺ καὶ ὁ σωτὴρ ἐν πνεύματι φθέγγεται. τί δέ ἐστιν, ὃ καὶ λέγουσιν, ἄκουε. Δέσποτα ὁ Θεός, ὁ διὰ στόματος Δαβὶδ παιδός σου εἰπών, Ἱνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη; ἔθος τῇ γραφῇ καὶ περὶ ἑνὸς ὡς περὶ πολλῶν λέγειν. ὃ δὲ λέγουσι τοῦτό ἐστιν· οὐκ αὐτοὶ * ἴσχυσαν, ἀλλὰ σὺ τὸ πᾶν, ὁ ἐπιτρέψας * καὶ εἰς πέρας ἀγαγών, εἰργάσω, ὁ εὐμήχανος καὶ σοφός, ὁ τοῖς ἐχθροῖς εἰς τὸ βούλημά σου χρησάμενος. ἐνταῦθα γὰρ περὶ τῆς πολλῆς εὐμηχανίας αὐτοῦ καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ διαλέγονται. συνῆλθον μὲν οὕτως ὡς ἐχθροὶ, καὶ φονικῇ προαιρέσει, καὶ ὡς ἐναντιούμενοι· ἐποίουν δὲ, ἃ σὺ ἐβούλου ποιῆσαι· ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι. τί ἐστιν ἡ χείρ σου; ἐνταῦθά μοι δοκεῖ "χεῖρα" λέγειν τὴν δύναμιν καὶ βουλήν. ἀρκεῖ, φησί, βουληθῆναί σε μόνον. οὐδεὶς γὰρ δυνάμει προσορίζει. τὸ δὲ, ὅσα ἡ χείρ σου, τοῦτό ἐστιν, ὅσα διέταξας. ἢ τοίνυν τοῦτο λέγει, ἢ ὅτι τῇ χειρὶ" διέπραξεν. ὥσπερ δὲ τότε κενὰ ἐμελέτησαν, οὕτω καὶ νῦν, φησί, κενὰ μελετῆσαι αὐτοὺς ποίησον, τουτέστι, μὴ εἰς ἔργον ἔλθοιεν αἱ ἀπειλαὶ αὐτῶν. Ταῦτα δὲ ἔλεγον, οὐκ αὐτοὶ παραιτούμενοι δυσχερές τι παθεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος. οὐ γὰρ εἶπον, καὶ ἐξελοῦ τῶν κινδύνων ἡμᾶς· ἀλλὰ τί; καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου. ὁ ἐκεῖνα εἰς τέλος ἀγαγών, καὶ ταῦτα ἄγαγε οἷ ἐγχειρίσαις, φησίν. ὅρα πῶς καὶ ἐν τῇ εὐχῇ διαιροῦσι τὸ πάθος, καὶ τὸ πᾶν εἰς αὐτὸν ἀνατιθέασι, καὶ τῆς παρρησίας αὐτὸν αἴτιον εἶναι λέγουσιν. Εἶδες πῶς πάντα διὰ τὸν Θεὸν αἰτοῦσι, καὶ οὐδὲν εἰς οἰκείαν δόξαν, οὐδὲ φιλοτιμίαν; τὸ μὲν οὖν αὐτῶν ἐπαγγέλλονται, ὅτι οὐ καταπλαγήσονται· ἀξιοῦσι δὲ σημεῖα γενέσθαι. ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου, φησίν, ἐκτείνειν εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι. καλῶς. χωρὶς γὰρ τούτων εἰ μυρίαν ἐπεδείξαντο προθυμίαν, εἰκῆ πάντα ἐποίουν. ἐπένευσεν αὐτῶν τῇ δεήσει, καὶ δῆλον τοῦτο ἐποίησε σείσας τὸν τόπον. δεηθέντων γὰρ αὐτῶν, φησίν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος. ὅτι δὲ διὰ τοῦτο ἐγένετο, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. καὶ πάλιν· Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ. ἐποίει δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς καὶ διὰ φόβον μείζονα, καὶ εἰς θάρσος αὐτοὺς ἐνάγων μετὰ τὰς ἀπειλὰς ἐκείνας, καὶ εἰς παρρησίαν πλείονα ἀλείφων. ἐπειδὴ ἀρχὴ ἦν, καὶ αἰσθητοῦ ἐδέοντο σημείου πρὸς τὸ πεισθῆναι αὐτούς· μετὰ δὲ ταῦτα οὐδαμοῦ τοῦτο γέγονε. πολλῆς τῆς παρακλήσεως ἔτυχον ἀπὸ τῆς εὐχῆς. Εἰκότως δὲ καὶ σημείων χάριν αἰτοῦσιν. οὐδαμόθεν γὰρ ἄλλοθεν εἶχον ἐπιδεῖξαι ὅτι ἀνέστη, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῶν σημείων. ὥστε οὐ τὴν ἀσφάλειαν ἐζήτουν τὴν ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ καταισχυνθῆναι, ἀλλὰ τὸ ἐν παρρησίᾳ φθέγγεσθαι. ἐσαλεύθη ὁ τόπος, καὶ αὐτοὺς μᾶλλον ἐστερέωσε. τοῦτο δὲ ποτὲ μὲν ὀργῆς ἐστι δεῖγμα, ποτὲ δὲ ἐπισκέψεως καὶ προνοίας, νυνὶ δὲ ὀργῆς. ἐπὶ δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους ξένως καὶ παρὰ φύσιν γέγονε. καὶ γὰρ πᾶσα ἐσαλεύθη ἡ γῆ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σωτὴρ ἔλεγε· Τότε ἔσονται λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· ἄλλως δὲ καὶ ὀργῆς τῆς κατ' ἐκείνων ἦν. τούτους γὰρ πνεύματος ἁγίου ἐνέπλησεν. ὅρα, καὶ οἱ ἀπόστολοι μετὰ τὴν εὐχὴν πνεύματος πληροῦνται.

Ψαλ. ργ. λγ.

Ματθ. ζ. κδ.

33 Καὶ χάρις μεγάλη ἦν, φησὶν, ἐπὶ πάντας αὐτούς.

34 Οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς. Ὁρᾷς ὅτι πολλὴ τοῦ πνεύματος ἡ δύναμις, ὅπου γε καὶ ἐκ ταύτης ἔδει; αὕτη γὰρ ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγαθῶν, ἧς καὶ δεύτερον μέμνηται, παραινῶν πᾶσι τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροψίαν· ἀνωτέρω μὲν λέγων, ὅτι οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν ἔλεγεν ἴδιον εἶναι· ἐνταῦθα δὲ, ὅτι οὐκ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν

αὐτοῖς. ὅτι γὰρ οὐ τῶν σημείων ἦν τὸ γινόμενον, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν προαιρέσεως, δηλοῖ ἡ Σαπφείρα καὶ ὁ Ἀνανίας. οὐ λόγῳ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ δυνάμει τὸ μαρτύριον τῆς ἀναστάσεως ἐδείκνυσαν, καθάπερ καὶ ὁ Παῦλός φησι· Καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως. (α. Κορ. β. δ.) καὶ οὐχ ἁπλῶς δυνάμει, ἀλλὰ μεγάλῃ δυνάμει. καὶ καλῶς εἶπε, χάρις ἦν ἐπὶ πάντας. διὰ τοῦτο γὰρ ἡ χάρις, ὅτι οὐδεὶς ἦν ἐνδεής· τουτέστιν, ἀπὸ τῆς πολλῆς προθυμίας τῶν ἐπιδιδόντων οὐδεὶς ἦν ἐνδεής. οὐ γὰρ μέρη μὲν ἐδίδοσαν, μέρη δὲ ἐταμιεύοντο· οὐδὲ πάντα μὲν ἐδίδοσαν, ὡς ἴδια δέ. τὴν ἀνωμαλίαν ἐκ μέσου ἐξήγαγον, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἔζων πολλῇ *· καὶ μετὰ πολλῆς δὲ τῆς τιμῆς τοῦτο ἐποίουν. οὐδὲ γὰρ εἰς τὰς χεῖρας ἐτόλμων δοῦναι, οὐδὲ τετυφωμένως παρεῖχον, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας ἔφερον, καὶ αὐτοὺς οἰκονόμους ἠφίεσαν γίνεσθαι, καὶ κυρίους ἐποίουν, ἵνα ὡς ἐκ κοινοῦ λοιπὸν ἀναλίσκηται, μηκέτι ὡς ἐξ ἰδίων. τοῦτο καὶ πρὸς τὸ μὴ κενοδοξεῖν αὐτοὺς συνεβάλλετο.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτο εἰ καὶ νῦν γένοιτο, μετὰ πλείονος ἂν τῆς ἡδονῆς ἐβιώσαμεν καὶ πλούσιοι καὶ πένητες. οὐ τοῖς πένησι δὲ μᾶλλον, ἢ τοῖς πλουσίοις τοῦτο ἔφερεν ἂν τὴν ἡδονήν. καί, εἰ βούλει, τέως ὑπογράψωμεν αὐτὸ τῷ λόγῳ, καὶ ταύτῃ καρπωσώμεθα τὴν ἡδονήν, ἐπειδὴ ἐν ἔργοις οὐ βούλεσθε. μάλιστα μὲν γὰρ καὶ ἐξ ἐκείνων δῆλον τῶν τότε γινομένων, ὅτι πωλοῦντες οὐκ ἦσαν ἐνδεεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πένητας πλουσίους ἐποίουν. πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ὑπογράψωμεν τοῦτο τῷ λόγῳ, καὶ πάντες τὰ αὐτῶν πωλείτωσαν πάντα, καὶ φερέτωσαν εἰς μέσον, τῷ λόγῳ λέγω. μηδεὶς θορυβείσθω, μήτε πλούσιος, μήτε πένης. πόσον οἴει χρυσίον συνάγεσθαι; ἐγὼ στοχάζομαι (οὐ γὰρ δὴ μετὰ ἀκριβείας δυνατὸν εἰπεῖν) ὅτι εἰ πάντες καὶ πᾶσαι τὰ αὐτῶν ἐνταῦθα ἐκένωσαν χρήματα, καὶ χωρία καὶ κτήματα καὶ οἰκίας ἀπέδοντο (ἀνδράποδα γὰρ οὐκ ἂν εἴποιμι. οὐδὲ γὰρ τότε τοῦτο ἦν, ἀλλ' ἐλευθέρους ἴσως ἐπέτρεπον γίνεσθαι) τάχα ἂν ἑκατὸν μυριάδες λιτρῶν χρυσίου συνήχθησαν, μᾶλλον δὲ καὶ δὶς καὶ τρὶς τοσαῦτα. ἐννόησον γάρ μοι, ἡ πόλις ἡμῖν εἰς πόσον μυριάδων ἀριθμὸν νῦν τελεῖ; πόσους βούλεσθε εἶναι χριστιανούς; βούλεσθε δέκα μυριάδας, τὸ δὲ ἄλλο ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων; πόσαι μυριάδες ἂν χρυσίου συνελέγησαν; πόσος δὲ ἀριθμὸς ἐστὶ πενήτων; οὐκ οἶμαι πλείον μυριάδων πέντε. τούτους δὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τρέφεσθαι, πόση ἀφθονία ἦν; καίτοι κοινῆς τῆς τροφῆς γινομένης, καὶ συσσίτων ὄντων, οὐδὲ πολλῆς ἂν ἐδέησε δαπάνης. τί οὖν, φησίν, ἐμέλλομεν ποιεῖν μετὰ τὸ ἀναλωθῆναι πάντα; σὺ οἴει δυνηθῆναι ἀναλωθῆναί ποτε; οὐ γὰρ ἂν μυριοπλασίων ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις γέγονεν; οὐ γὰρ πλουσίως ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐξεχύθη; τί δέ, οὐκ ἂν οὐρανὸν ἐποιήσαμεν τὴν γῆν; εἰ, ἔνθα τρισχίλιοι καὶ πεντακισχίλιοι, τοῦτο γινόμενον οὕτως ἔλαμψε, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν πενίαν ᾐτιάσατο· πόσῳ μᾶλλον ἐν τοσούτῳ πλήθει; τίς δὲ οὐκ ἂν καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπέδωκεν; ἵνα δὲ δείξω ὅτι τὸ διεσπασμένον τοῦτο δαπανηρόν, καὶ πενίας ποιητικόν· ἔστω οἰκία, ἔνθα παιδία δέκα καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ καὶ ἡ μὲν ἐριουργείτω, ὁ δὲ ἔξωθεν φερέτω προσόδους. εἰπὲ δή μοι, οὗτοι κοινῇ σιτούμενοι καὶ μίαν ἔχοντες οἰκίαν πλείονα ἂν ἀναλίσκοιεν, ἢ διασπασθέντες; εὔδηλον ὅτι διασπασθέντες. εἰ γὰρ μέλλοιεν διεσπᾶσθαι τὰ δέκα παιδία, δέκα καὶ οἰκημάτων χρεία, δέκα τραπεζῶν, δέκα ὑπηρετῶν, καὶ τῆς ἄλλης προσόδου τοσαύτης. τί δὲ ἔνθα δούλων πλῆθός ἐστιν; οὐχὶ διὰ τοῦτο πάντες μίαν ἔχουσι τράπεζαν, ὥστε μὴ πολλὴν γενέσθαι τὴν δαπάνην; ἡ γὰρ διαίρεσις ἀεὶ ἐλάττωσιν ἐμποιεῖ· ἡ δὲ ὁμόνοια καὶ συμφωνία αὔξησιν. οὕτως οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις ζῶσι νῦν, ὥσπερ τότε οἱ πιστοί. τίς ἀπέθανεν οὖν ἀπὸ λιμοῦ; τίς δὲ οὐ διετράφη μετὰ ἀφθονίας πολλῆς; νῦν μὲν οὖν τοῦτο δεδοίκασιν ἄνθρωποι μᾶλλον, ἢ εἰς πέλαγος ἐμπεσεῖν ἄπλετον καὶ ἄπειρον. εἰ δὲ πεῖραν ἐποιησάμεθα τούτου, τότε ἂν κατετολμήσαμεν τοῦ πράγματος. πόσην οἴει καὶ χάριν εἶναι; εἰ γὰρ τότε, ὅτε οὐδεὶς ἦν πιστός, ἀλλὰ τρισχίλιοι καὶ πεντακισχίλιοι μόνοι, ὅτε πάντες οἱ τῆς

οἰκουμένης

οἰκουμένης ἦσαν ἐχθροί, ὅτε οὐδαμόθεν προσεδόκων παραμυθίαν, οὕτω δὴ κατετόλμησαν τοῦ πράγματος, πόσῳ μᾶλλον νῦν τοῦτο ἂν ἐγένετο, ἔνθα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πιστοί; τίς δ' ἂν εὕροιμεν Ἕλληνα λοιπόν; οὐδένα ἔγωγε ἡγοῦμαι. οὕτως ἂν πάντας ἐπισπασαίμεθα καὶ ἑλκύσαιμεν πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. πλὴν ἀλλ' ἐὰν ὁδῷ προβαίνωμεν, πιστεύω τῷ Θεῷ ὅτι καὶ τοῦτο ἔσται. πείσθητέ μοι μόνον, καὶ κατὰ τάξιν κατορθώσωμεν τὰ πράγματα. καὶ ἂν ὁ Θεὸς ζωὴν δῷ, πιστεύω ὅτι ταχέως εἰς ταύτην ὑμᾶς ἄξομεν τὴν πολιτείαν. πῶς τὸν νόμον τὸν περὶ τοῦ ὅρκου κατορθώσατε καὶ βεβαιώσατε· καὶ ὁ φυλάξας, τὸν μὴ φυλάξαντα δῆλον ποιείτω, καὶ ἐγκαλείτω λοιπὸν καὶ ἐπιτιμάτω σφοδρῶς. ἡ γὰρ προθεσμία ἐγγύς, καὶ ἐξέτασιν ποιήσω τοῦ πράγματος, καὶ τὸν ἁλόντα ἀφορίσω καὶ ἀπείρξω. ἀλλὰ μηδένα γένοιτο τοιοῦτον εὑρεθῆναι παρ' ὑμῖν· ἀλλὰ πάντας μετ' ἀκριβείας τὸ σύνθημα τὸ πνευματικὸν τοῦτο φυλάξαι· καὶ καθάπερ ἐν πολέμῳ ἀπὸ τοῦ συνθήματος οἵ τε οἰκεῖοι, καὶ ἀλλότριοι γνωρίζονται· οὕτω δὴ καὶ νῦν γινέσθω (καὶ γὰρ καὶ νῦν ἐν πολέμῳ ἐσμὲν) ἵνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐπιγινώσκωμεν τοὺς οἰκείους. ὅσον γὰρ ἐστὶν ἀγαθὸν τοῦτο ἡμῖν εἶναι τὸ γνώρισμα καὶ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας; οἶδ' ὅτι τοῦτο ὅπλον κατὰ τῆς τοῦ διαβόλου μηχανῆς; στόμα γὰρ οὐκ εἰδὸς ὀμνύειν, ταχέως καὶ τὸν Θεὸν ἐν εὐχαῖς ἐπισπάσεται, καὶ τὸν διάβολον πλήξει καιρίαν πληγήν. στόμα οὐκ εἰδὸς ὀμνύειν, οὐδὲ ὑβρίζειν εἴσεται. καθάπερ ἐξ οἰκίας τινός, οὕτως ἀπὸ τῆς γλώττης τὸ πῦρ ἔκβαλε τοῦτο καὶ παρέλκυσον ἔξω· δὸς αὐτῇ μικρὸν ἀναπνεῦσαι· τὸ ἕλκος ἀσθενέστερον ποίησον. ναὶ παρακαλῶ, ἵνα ὑμῖν καὶ ἕτερόν τι ἐκδῶ μάθημα. οὔπω γὰρ τούτου κατορθωμένου, οὐ τολμῶ ἐπὶ ἕτερόν τι ἐλθεῖν. τοῦτο μετ' ἀκριβείας ὑμῖν κατορθωθήτω· τούτου λάβετε τοῦ κατορθώματος αἴσθησιν πρότερον, καὶ τότε ὑμῖν καὶ ἑτέρους εἰσάξω νόμους, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ Χριστός. φυτεύσατε ἐν τῇ ψυχῇ τῇ ὑμετέρᾳ τοῦτο τὸ καλόν, καὶ κατὰ μικρὸν ἔσεσθε παράδεισος τοῦ Θεοῦ, πολλῷ βελτίων ἐκείνου τοῦ παραδείσου. οὔτε γὰρ ὄφις παρ' ὑμῖν, οὔτε δένδρον θανατηφόρον, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. πήξατε ἐν βάθει ταύτην τὴν συνήθειαν. ἂν τοῦτο γένηται, οὐχ ὑμεῖς οἱ παρόντες ὠφεληθήσεσθε μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκουμένῃ· καὶ οὐκ ἐκεῖνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐπιγινόμενοι. ἔθος γὰρ καλὸν εἰσελθὸν καὶ παρὰ πάντων φυλαττόμενον, εἰς μακροὺς διαδοθήσεται χρόνους, καὶ οὐδεὶς αὐτὸ καιρὸς ἐκκόψαι δυνήσεται. εἰ ξύλα τις συλλέγων ἐν σαββάτῳ λιθόλευστος γέγονεν· ὁ τὰ πολλῷ τῆς συλλογῆς ἐκείνης χαλεπώτερα ἐργαζόμενος, καὶ φορτίον ἁμαρτιῶν συλλέγων (τοῦτο γὰρ τῶν ὅρκων τὸ πλῆθος) τί οὐχ ὑποστήσεται; τί δὲ οὐχ ὑπομενεῖ; πολλὴν λήψεσθε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν, ἐὰν τοῦτο ὑμῖν κατορθωμένον ᾖ. ἂν εἴπω, μὴ ὑβρίσῃς, εὐθέως τὸν θυμόν μοι φέρεις εἰς μέσον· ἂν εἴπω, μὴ βασκήνῃς, ἄλλην αἰτίαν ἐρεῖς· ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον ἔχεις εἰπεῖν. διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν εὐκόλων ἠρξάμην, ἐπεὶ καὶ ἐν ταῖς τέχναις ἁπάσαις τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. οὕτω τις καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα ἔρχεται, τὰ εὐκολώτερα πολλῷ πρότερον μανθάνων. εἴσεσθε πῶς ἐστιν εὔκολον τοῦτο, ὅταν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κατορθώσαντες τοῦτο, καὶ ἕτερον δέξησθε νόμον. δότε μοι παρρησίαν καὶ ἐπὶ Ἑλλήνων, καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων, καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. ναὶ παρακαλῶ πρὸς τῆς ἀγάπης, πρὸς τῆς ὠδῖνος δι' ἧς ὑμᾶς ὤδινα, τεκνία μου. τὸ δὲ ἑξῆς, οὐκ ἐπάξω τό, Οὓς πάλιν ὠδίνω· οὐδὲ ἐρῶ οὐδὲ τό, Ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν (πιστεύω γάρ, ὅτι μεμόρφωται Χριστὸς ἐν ὑμῖν) ἀλλ' ἕτερα πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ· Ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου. πιστεύσατε γάρ μοι, ὅτι οὐκ ἄλλως ἐρῶ. εἰ μυρίους τις λιθοκολλήτους στεφάνους βασιλικοὺς ἐπέθηκέ μου τῇ κεφαλῇ νῦν, οὐκ ἂν ηὐφράνθην ὡς εὐφραίνομαι ἐπὶ τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸν βασιλέα οὕτως οἶμαι χαίρειν, ὡς ἐγὼ ἐφ' ὑμῖν, εἰ πάντα τὰ ἔθνη τὰ πολεμοῦντα αὐτῷ νικήσας ἐπανῆλθε, καὶ τοῦ νενομισμένου στεφάνου πλείους ἑτέρους ἔλαβε στεφάνους καὶ ἕτερα δια-

Ἀριθ. ιε. λϛ.

Γαλ. δ. ιθ.

α. Θεσ. β. κ.

δήματα σύμβολα τῆς νίκης, οὐκ ἂν αὐτὸν οὕτως οἶμαι χαίρειν ἐπὶ τοῖς τροπαίοις, ὡς ἐγὼ ἐπὶ τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ. ὥσπερ γὰρ μυρίους στεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων, οὕτως ἀγάλλομαι, καὶ εἰκότως. εἰ γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τοῦτο ὑμῖν κατορθωθῇ τὸ ἔθος, μυρίους νενικήκατε πολέμους, καὶ πολλῷ χαλεπωτέρους ἐκείνου, πρὸς δαίμονας πονηρούς, πρὸς ἀλάστορας παλαίσαντες καὶ μαχεσάμενοι, οὐ διὰ μαχαίρας, ἀλλὰ διὰ γλώττης καὶ προαιρέσεως. ὅρα γὰρ ὅσα κατορθοῦται, ἐὰν ἄρα κατορθώσητε. πρῶτον, ὅτι συνήθειαν χαλεπὴν ἐκκόπτετε· δεύτερον, λογισμὸν πονηρόν, ὅθεν πάντα τὰ κακά, τὸ νομίζειν ἀδιάφορον εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ μηδὲν βλάπτειν· τρίτον, τὸν θυμόν· τέταρτον, τὴν φιλοχρηματίαν. πάντα γὰρ ταῦτα ὁ ὅρκος τίκτει. ἀλλὰ ἀπὸ τούτου καὶ εἰς τὰ ἄλλα κατορθώματα λήψεσθε πολλὴν ἀφορμήν. καθάπερ γὰρ τὰ γράμματα στοιχεῖα μανθάνοντες τῶν παίδων, οὐκ ἐκεῖνα μόνα μανθάνουσιν, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις παιδεύονται κατὰ μικρὸν ἀναγινώσκειν· οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς. οὐκέτι λοιπὸν ὑμᾶς ὁ πονηρὸς λογισμὸς ἀπατήσει, οὐδὲ ἐρεῖτε ὅτι ἀδιάφορόν ἐστι τόδε, οὐκέτι τῇ συνηθείᾳ φθέγξεσθε, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα στήσεσθε γενναίως, ἵνα διὰ πάντων τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν διανύσαντες, τῶν αἰωνίων ἀπολαύσητε ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιβ. 36 ΙΩΣΗΦ ΔΕ Ο ΕΠΙΚΛΗΘΕΙΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον υἱὸς παρακλήσεως, Λευίτης, Κύπριος τῷ γένει, 37 ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

Μέλλει διηγεῖσθαι τὸ κατὰ Ἀνανίαν λοιπὸν καὶ Σαπφείραν, καὶ θέλων δεῖξαι τὸν ἄνδρα χεῖρονα ἡμαρτηκότα, πρῶτον μέμνηται τοῦ κατορθωκότος· ὅτι τοσούτου πλήθους ὄντος τοῦ ταῦτα ποιοῦντος, τοσαύτης χάριτος, τοσούτων σημείων, ὑπ' οὐδενὸς τούτων διωρθώθη, ἀλλὰ καθάπαξ ὑπὸ τῆς φιλοχρηματίας τυφλωθείς, τὸν ὄλεθρον ἐκεῖνον ἐπεσπάσατο τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ. ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ. οὕτως εἶπεν, δηλῶν ὅτι τοῦτον μόνον ἐκέκτητο. πωλήσας, φησίν, ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

κεφ. ε.

1 Ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι Ἀνανίας, σὺν Σαπφείρᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐπώλησε κτῆμα,

2 Καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυίας καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· καὶ ἐνέγκας μέρος τι, παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκε. Τὸ δεινόν, ὅτι μετὰ συγκαταθέσεως ἡ ἁμαρτία, καὶ οὐδεὶς ἕτερος ᾔδει τὸ γινόμενον. πόθεν ἐπῆλθε τῷ ταλαιπώρῳ τούτῳ καὶ ἀθλίῳ τοῦτο ἐργάσασθαι;

3 Εἶπε δέ, φησιν, ὁ Πέτρος· Ἀνανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; Ὅρα καὶ νῦν μέγα σημεῖον γινόμενον, καὶ πολλῷ πλέον ἐκείνου τοῦ προτέρου.

4 Οὐχὶ μένον* σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐπὶ τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; Τουτέστι, μὴ γὰρ ἀνάγκη τις ἦν καὶ βία; μὴ γὰρ ἄκοντας ὑμᾶς ἑλκόμεθα; Τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ.

5 Ἀκούων δὲ ὁ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξεν. Ὁρᾷς πόθεν μεῖζον τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ σημείου τοῦ χωλοῦ, ἀπὸ τοῦ ἀνελεῖν, ἀπὸ τοῦ τὰ ἐν διανοίᾳ εἰδέναι, καὶ τὰ λάθρα γενόμενα; Καὶ ἐγένετο, φησί, φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

χ. κατορθώητε, χ. πολυλυ…, χ. ἰσχὺν, χ. τῆς, * φησὶ, χ. καὶ πρό… λη…, καὶ τῆ…

6 Ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν.

7 Ἐγένετο δὲ ὡς ὡρῶν τριῶν διάστημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονὸς εἰσῆλθεν.

8 Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ Πέτρος· Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε;

Ταύτην ἐβούλετο σῶσαι· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο αὐτῇ δίδωσι τάχα καιρὸν ἀπολογίας, καὶ ἐξουσίαν μετανοίας, λέγων· Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; ἡ δὲ εἶπε, ναὶ τοσούτου.

9 Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν· τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα τοῦ ἁγίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσί σε.

10 Ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν. εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὗρον αὐτὴν νεκρὰν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς.

11 Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα. Μετὰ τὸν γενέσθαι τὸν φόβον αὐτῶν, πλείονα σημεῖα ἐποίουν· καὶ ὅτι ἐποίουν, ἄκουε.

12 Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά, καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος.

13 Τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός.

Εἰκότως. καὶ γὰρ ὁ Πέτρος ἦν λοιπὸν φοβερὸς, κολάζων, καὶ τὰ εἰς νοῦν ἐξελέγχων· ᾧ καὶ μᾶλλον προσέκειντο, διά τε τὸ σημεῖον καὶ τὸ πρότερον ἠμηγορημένον, καὶ τὸ δεύτερον, καὶ τὴν τρίτην. αὐτὸς γὰρ καὶ τὸ σημεῖον εἰργάσατο τὸ πρῶτον, καὶ τὸ δεύτερον, καὶ τὸ νῦν, ὅπερ ἐμοὶ καὶ διπλοῦν, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς ἕν τι καὶ μόνον εἶναι δοκεῖ· ἓν μὲν, τὸ τὰ κατὰ διάνοιαν ἐλέγξαι, δεύτερον δὲ, τὸ ἀνελεῖν προστάγματι.

14 Μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες, φησὶ, τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν,

15 Ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κραβάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν.

Τοῦτο ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ οὐ γέγονεν, ὅθεν καὶ ὁρᾷν νῦν ἔστιν ἔργῳ τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον ἐξελθόν. ποῖον δὴ τοῦτο; Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει. Ιωαν. ιδ. ιβ.

16 Συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς Ἱερουσαλὴμ φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες.

Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς αὐτοῖς ὁ βίος ὑφαίνεται πᾶς διὰ τῶν ἐναντίων· οἷον, ἀθυμία πρώτη γέγονε διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, εἶτα εὐθυμία διὰ τὴν τοῦ πνεύματος κάθοδον· πάλιν ἀθυμία διὰ τοὺς χλευάζοντας, εἶτα εὐθυμία διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ τὸ σημεῖον· πάλιν ἀθυμία διὰ τὸ καταχεθῆναι, εἶτα εὐθυμία διὰ τῆς ἀπολογίας. πάλιν ἐνταῦθα καὶ εὐθυμία καὶ ἀθυμία. ὅτι μὲν γὰρ ἦσαν λαμπροὶ, καὶ ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἀπεκάλυψεν, εὐθυμία· ὅτι δὲ τοὺς αὐτῶν ἀνῄρουν, ἀθυμία. πάλιν εὐθυμία ἀπὸ τῆς λαμπρότητος· πάλιν ἀθυμία ἀπὸ τοῦ ἀρχιερέως. καὶ διόλου τούτους σκοπουμένους ἰδεῖν δυνατὸν, καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν δὲ οὕτως εὕροι τις ἄν. ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐπώλουν, φησὶ, καὶ ἔφερον τὰς τιμὰς, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων. ὅρα μοι, ἀγαπητὲ, πῶς οὐ τοῖς ἀποστόλοις ἐπέτρεπον πωλεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπώλουν, καὶ τὰς τιμὰς ἐκείνοις ἐδίδοσαν. ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Ἀνανίας, ἀλλ' ὑφαιρεῖταί τι τῆς τιμῆς οὗ ἀπέδοτο ἀγροῦ. διὸ καὶ τιμωρεῖται, ὡς τὸ πρᾶγμα μὴ καλῶς διαθέμενος, καὶ κλέπτων τὰ ἑαυτοῦ φωραθείς. ἐπεὶ καὶ τῶν νῦν ἱερέων ἥψατο ὁ λόγος, καὶ σφόδρα κατὰ καιρὸς. ἐπεὶ δὲ συνῄδει τῷ γινομένῳ καὶ ἡ τούτου γυνὴ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν ἐξετάζει. ἀγ-

ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι σφόδρα πικρῶς αὐτῇ ἐχρήσατο. τί λέγεις, εἰπέ μοι; ποία πικρία; εἰ ξύλα τις συλλέξας καταλεύεται, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἱερόσυλος. ταῦτα γὰρ ἱερὰ λοιπὸν ἦν τὰ χρήματα. ὁ γοῦν ἑλόμενος τὰ αὐτοῦ πωλῆσαι καὶ διαδοῦναι, εἶτα λαβών, ἱερόσυλος ἂν εἴη. εἰ δὲ ὁ ἐκ τῶν αὐτοῦ λαβὼν ἱερόσυλος, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων. μὴ γάρ, ἐπειδὴ νῦν μὴ γίνεται τοῦτο, καὶ ἕπεται παρὰ πόδας ἡ κόλασις, νομίσητε ἀτιμώρητα ταῦτα γίνεσθαι; ὁρᾷς ὅτι τοῦτο ἐγκαλεῖται, ὅτι ποιήσας αὐτὰ ἱερὰ χρήματα τότε ἔλαβε; μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνασο, φησί, καὶ μετὰ τὸ πωλῆσαι αὐτὰ ὡς ἰδίοις ἀποχρήσασθαι; μὴ γὰρ ἐκωλύθης; διὰ τί μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι λαμβάνεις; ὅρα πῶς εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ἐπέθετο ὁ διάβολος, μεταξὺ σημείων γινομένων καὶ θαυμάτων τοσούτων, πῶς καὶ ἐπὶ τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπωρώθη. τοιοῦτόν τι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ γέγονεν, ὅτε ὁ Χαρμὶ τὸ ἀνάθημα κλέψας ἑάλω. ἀλλ᾽ ὅμως ἔγνως καὶ ἐκεῖ μεθ᾽ ὅσης ἐκδικίας διωρθώθη τὸ πρᾶγμα. ἱεροσυλία γὰρ σφόδρα χαλεπόν, ἀγαπητέ, καὶ ὑβριστικὸν καὶ πολλῆς γέμον καταφρονήσεως. οὔτε πωλῆσαι ἠναγκάσαμεν, φησίν, οὔτε πωλήσαντα δοῦναι τὰ χρήματα· σὺ εἵλου ἐξ οἰκείας προαιρέσεως. τί τοίνυν ἔκλεψας ἀπὸ τῶν ἱερῶν χρημάτων; διὰ τί ἐπλήρωσε, φησίν, ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου; καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τοῦτο ἐποίησε, τί αὐτὸς ἐγκαλεῖται; αἴτιος γέγονε, δεξάμενος αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν καὶ πληρωθείς. ἀλλ᾽ ἔδει διορθῶσαι, φησίν. ἀλλ᾽ οὐκ ἂν διωρθώθη. ὁ γὰρ τοσαῦτα ὁρῶν καὶ μὴ κερδαίνων, πολλῷ μᾶλλον οὐκ ἂν ἑτέρως ἐκέρδανεν. οὐκ ἔδει τοίνυν ἁπλῶς παρελθεῖν τὸ γεγονός, ἀλλ᾽ ὡς σηπεδόνα τινὰ ἐκτμηθῆναι, ἵνα μὴ τῷ λοιπῷ λυμήνηται σώματι. νῦν μὲν γὰρ καὶ οὗτος ὠφέληται μὴ προελθὼν περαιτέρω κακίας, καὶ οἱ λοιποὶ σπουδαιότεροι γενόμενοι· τότε δὲ ἂν τοὐναντίον συνέβη. διὰ τοῦτο πρῶτον ἐλέγχει καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔλαθεν αὐτοὺς τὸ γεγονός, καὶ τότε καταδικάζει. διὰ τί γάρ, φησί, καὶ ἐκ ποίας προαιρέσεως τοῦτο πεποίηκας; ἤθελες ἔχειν; ἔδει σε ἔχειν ἐξ ἀρχῆς, καὶ μὴ ὑποσχέσθαι· νῦν δὲ λαβὼν μετὰ τὸ ἀναθέσθαι, μείζονα τὴν ἱεροσυλίαν εἰργάσω. ὁ μὲν γὰρ τὰ τῶν ἄλλων λαμβάνων, ἴσως ἀλλοτρίων ἐπιθυμήσας λαμβάνει· σοὶ δὲ ἐξῆν ἔχειν τὰ σά. τί τοίνυν ἐποίησας αὐτὰ ἱερά, καὶ τότε ἔλαβες; ἀπὸ πολλῆς καταφρονήσεως τοῦτο πεποίηκας. οὐκ ἔχει τὸ γινόμενον συγγνώμην. ἐκτός ἐστιν ἀπολογίας. μηδεὶς δὲ σκανδαλιζέσθω, εἴ τινες καὶ νῦν εἰσιν ἱερόσυλοι. εἰ γὰρ τότε ἦσαν, πολλῷ μᾶλλον νῦν, ὅτε πολλὰ τὰ κακά. ἀλλ᾽ ἐλεγχομένων αὐτῶν ἐπὶ πάντων, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν. ὁ Ἰούδας ἱερόσυλος ἦν· ἀλλ᾽ οὐκ ἐσκανδάλισε τοῦτο τοὺς μαθητάς. ὁρᾷς ὅσα κακὰ ἡ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία ποιεῖ; καὶ ἐγένετο, φησί, φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα. ἐκεῖνος ἐτιμωρήθη, καὶ ἄλλοι ἐκέρδαινον. ὥστε οὐχ ἁπλῶς τοῦτο οἰκονομεῖται· καίτοι δὲ σημείων ἄλλων προσέτι γινομένων, ὅμως οὐκ ἦν φόβος τοιοῦτος. οὕτως ἀληθές ἐστιν ἐκεῖνο, Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν, ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ γέγονεν. Ὀζὰν ἐτιμωρήθη, καὶ ἐγένετο τοῖς ἄλλοις φόβος. ἀλλ᾽ ἐκεῖ μὲν φοβηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπώσατο τὴν κιβωτόν· ἐνταῦθα δὲ οὗτοι μᾶλλον προσεκτικώτεροι γίνονται. εἶδες πῶς οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὴν ὁ Πέτρος, ἀλλ᾽ ἀνέμεινεν ὥστε εἰσελθεῖν, οὐδὲ τῶν ἄλλων τις ἐτόλμησεν ἐξειπεῖν τὸ γεγονός; τοῦτο φόβος διδασκάλου, τοῦτο τιμὴ μαθητῶν, τοῦτο ὑπακοή. τριῶν ὡρῶν διάστημα, καὶ οὐκ ἔμαθεν ἡ γυνή, οὐδὲ ἐξεῖπέ τις τῶν παρόντων, καίτοιγε ἱκανοὶ ἦν ἐξηχηθῆναι· ἀλλ᾽ ἐφοβοῦντο. τοῦτο γοῦν καὶ θαυμάζων ὁ συγγραφεὺς λέγει, ὅτι μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονὸς εἰσῆλθε. καίτοιγε ἀπὸ τούτου ἐνῆν μαθεῖν αὐτήν, ὅτι οἶδε τὰ λανθάνοντα. διὰ τί γὰρ μηδένα ἐρωτήσας ὑμᾶς ἐρωτᾷ; ἢ δῆλον, ὅτι ὡς εἰδώς; ἀλλ᾽ ἡ πολλὴ πώρωσις οὐκ εἴασεν αὐτὴν τὸ ἔγκλημα ἀποδύσασθαι, ἀλλὰ μετὰ αὐθαδείας πολλῆς ἀποκρίνεται. ἐνόμιζε γὰρ πρὸς ἄνθρωπον διαλέγεσθαι. τὸ δεινὸν τοῦτο, ὅτι ὡς ἐκ μιᾶς βουλῆς ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν ἦλθον, ὥσπερ ἀπὸ συνθήκης τινός.

Αριθ. ιε. λϛ. — Ιησ. ζ. β. — Ψαλ. θ. ιϛ. — β. Βασ. ϛ. ζ.

τί

τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν, φησὶ, πειράσαι τὸ πνεῦμα Κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσί σε. προλέγει αὐτῇ ἵνα διδάσκῃ τὸ ἁμάρτημα, καὶ τότε δείκνυσιν, ὅτι δικαίως καὶ αὐτὴ πείσεται τῷ ἀνδρὶ, ἐπειδὴ καὶ τὰ αὐτὰ ἥμαρτε. καὶ πῶς, φησὶ, παραχρῆμα ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν; ὅτι πλησίον εἱστήκει. οὕτως αὐτοὶ καθ᾽ ἑαυτῶν τὴν τιμωρίαν ἐπεσπάσαντο. τίς λοιπὸν οὐκ ἂν ἐξεπλάγη; τίς οὐκ ἂν ἔδεισε τοὺς ἀποστόλους; τίς οὐκ ἂν ἐθαύμασε; * καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν, φησὶν, ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος. ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι οὐκ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν καταλαβόντες ἐκεῖ διέτριβον· οὔτε μὴν λοιπὸν ἀκαθάρτων ἅπτεσθαι ἐφυλάττοντο, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ἥπτοντο τῶν νεκρῶν. καὶ ὅρα πῶς ἐν μὲν τοῖς οἰκείοις εἰσὶ σφοδροὶ, ἐν δὲ τοῖς ἀλλοτρίοις οὐ κέχρηνται τῇ δυνάμει. μᾶλλον δὲ, φησὶ, προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὥστε κατὰ τὰς πλατείας τιθέναι τοὺς ἀσθενεῖς ἐπὶ κλινῶν καὶ κραββάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν. πολλὴ τῶν προσιόντων ἡ πίστις, καὶ μείζων ἢ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. πόθεν δὴ τοῦτο γέγονεν; ἀπὸ τοῦ τὸν Χριστὸν ἀποφήνασθαι καὶ εἰπεῖν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει. μενόντων γὰρ αὐτῶν ἐκεῖ καὶ οὐ προϊόντων, ἔφερον πάντες ἐπὶ τῶν κλινῶν καὶ κραββάτων, οὓς εἶχον ἀσθενεῖς, καὶ πάντοθεν αὐτοῖς συνήγετο τὸ θαῦμα, ἀπὸ τῶν πιστευσάντων, ἀπὸ τῶν θεραπευθέντων, ἀπὸ τῶν κολασθέντων, ἀπὸ τῆς παρρησίας τῆς πρὸς ἐκείνους, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῶν [οὐχ ἁπλῶς] πιστευσάντων. οὐ γὰρ διὰ τῶν σημείων ἦν μόνον τὸ γινόμενον. εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ μετριάζοντες τούτῳ τὸ πολὺ λογίζονται, λέγοντες, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ταῦτα ποιεῖ· ἀλλὰ καὶ ὁ βίος καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν τοῦτο πεποίηκε. σκόπει δὲ πῶς ἀριθμὸν ἐνταῦθα τῶν πιστευσάντων οὐ λέγει, [ἀφεὶς ἐξ ἑαυτοῦ τὸν ἀκροατὴν συλλογίζεσθαι]. οὕτως εἰς πλῆθος ἄπειρον ἐπέτεινε τὰ τῆς πίστεως, καὶ ἡ κόλασις ἐκηρύττετο. οὐδεὶς δὲ αὐτοῖς ἐτόλμα κολλᾶσθαι, ἀλλ᾽ ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός. τοῦτο λέγει, δεικνὺς ὅτι οὐκέτι λοιπὸν ἦσαν εὐκαταφρόνητοι, καθάπερ καὶ πρότερον. ἐν βραχεῖ γὰρ καιρῷ καὶ μιᾷ ῥοπῇ τοσαῦτα γέγονεν ἀπὸ τῶν ἁλιέων καὶ ἰδιωτῶν. οὐρανὸς λοιπὸν ἦν ἡ γῆ, καὶ πολιτείας, καὶ παρρησίας, καὶ θαυμάτων, καὶ πάντων ἕνεκεν. καὶ καθάπερ ἄγγελοι, οὕτως ἐθαυμάζοντο, πρὸς οὐδὲν ἐπιστρεφόμενοι, οὐ πρὸς γέλωτα, οὐ πρὸς ἀπειλὰς, οὐ πρὸς κινδύνους. οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλ᾽ ὅτι σφόδρα φιλάνθρωποι καὶ κηδεμονικοὶ τυγχάνοντες, τοῖς μὲν χρήμασιν ἐβοήθουν, τοῖς δὲ θεραπείᾳ σωμάτων. διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου; μονονουχὶ ἀπολογεῖται ὁ Πέτρος μέλλων κολάζειν αὐτὸν, καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύει. ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα φορτικὸν ἔμελλε φαίνεσθαι τὸ γενόμενον, διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ τούτου, καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς φοβερὸν ποιεῖ τὸ δικαστήριον. εἰ δὲ ἀσύγγνωστα ἁμαρτόντας μὴ τοιαύτην δίκην ἀπῄτησεν ἀμφοτέρους, πόση ἐντεῦθεν καταφρόνησις Θεοῦ οὐκ ἂν γέγονεν; ὅτι δὲ διὰ τοῦτο, δῆλον ἀπὸ τοῦ μὴ εὐθέως ἐπὶ τιμωρίαν ἐλθεῖν, ἀλλὰ δεῖξαι πρότερον τὴν ἁμαρτίαν· ὅθεν οὐδεὶς ἐστέναξεν, οὐδεὶς ἀνῴμωξεν, ἀλλὰ πάντες ἐφοβήθησαν. εἰκότως δὲ τῆς πίστεως αὐτῶν ἐπιτεινομένης, καὶ τὰ σημεῖα πλείω ἐγίνετο, καὶ πολὺς καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις ὁ φόβος ἦν· ἐπειδὴ οὐχ οὕτω τὰ τῶν ἔξωθεν ἡμᾶς θορυβεῖ, ὡς τὰ τῶν οἰκείων. ἂν οὖν ὦμεν πρὸς ἀλλήλους συγκεκροτημένοι, οὐδεὶς ἔσται ἡμῖν πολέμιος· ὥσπερ ἂν ἀπ᾽ ἀλλήλων διϊστώμεθα, τὸ ἐναντίον πάντες ἡμῖν ἐπιθήσονται). ἀπὸ τούτου κατηφεῖς λοιπὸν ἐθάρρουν, καὶ μετὰ παρρησίας καὶ εἰς ἀγορὰν ἐνέβαινον, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἐκάθηντο· καὶ ἐπληροῦτο ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον, Κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου· ὃ καὶ μείζονος ἀπόδειξις δυνάμεως ἦν, ὅτι κατεχόμενοι, δεσμούμενοι τοιαῦτα ἔπραττον.

Ιωαν. ιδ. ιβ.

Ψαλ. ρθ. β.

ΗΘΙΚΟΝ

Εἰ οὖν οἱ μόνον ψευσάμενοι τοιαῦτα ἔπαθον, οἱ καὶ ἐπιορκοῦντες τί οὐ πείσονται; μᾶλλον δὲ εἰ ἁπλῶς εἰποῦσα ἡ γυνὴ, ναὶ τοσούτου, τοιαύτην ἔδωκε δίκην, καὶ οὐκ ἐξέφυγεν, ἐννοήσατε οἱ ὀμνύοντες καὶ ἐπιορκοῦντες τίνος ἂν εἴητε ἄξιοι. εὔκαιρον καὶ ἀπὸ τῆς παλαιᾶς δεῖ-

ξαι

Ζαχ. ε. β.

ξαι τὸ χαλεπὸν τῆς ἐπιορκίας τίμωρον. Δρέπανόν, φησι, πετόμενον εἶδον, μήκους πήχεων εἴκοσι, καὶ πλάτους πήχεων δέκα. τὸ πετόμενον τὴν ταχεῖαν ἔφοδον τῆς τιμωρίας δηλοῖ τὴν τοῖς ὅρκοις παρεπομένην· τὸ δὲ πήχεων πολλῶν εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος, τὸ σφοδρὸν σημαίνει καὶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν· τὸ δὲ ἀπ' οὐρανοῦ πίπτειν, τὸ ἐκ τοῦ ἄνωθεν δικαστηρίου τὴν ψῆφον φέρεσθαι· τὸ δὲ δρεπανοειδὲς, τὸ ἄφυκτον τῆς τιμωρίας. καθάπερ γὰρ τὸ δρέπανον, ὅπου περ ἂν ἐμπέσῃ, οὐκ ἂν καθ' ἑαυτὸ ἀνελκυσθείη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποτεμνομένης τῆς κεφαλῆς· οὕτω καὶ ἡ δίκη τοῖς ὀμνύουσιν ἐπιοῦσα φοβερά τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἂν ἀποσταίη μὴ πρότερον ἐργασαμένη τὸ αὐτῆς. Εἰ δὲ διαφεύγομεν ὀμνύοντες, μὴ θαρρῶμεν. ἐπὶ γὰρ κακῷ τῷ ἡμετέρῳ τοῦτο γίνεται. ἐπεὶ τί νομίζετε; πόσοι μετὰ Ἀνανίαν καὶ Σαπφείρην τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἐτόλμησαν, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ ἔπαθον; καὶ πῶς, φησιν, οὐκ ἔπαθον; οὐκ ἐπειδὴ συνεχωρήθη αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ μείζονι τηροῦνται κακῷ. ὥστε οἱ πολλὰ πταίοντες, μὴ κολαζόμενοι μᾶλλον ἢ κολαζόμενοι, φοβεῖσθαι καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν. αὔξεται γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ. μὴ τοῦτο τοίνυν ἴδωμεν, ὅτι οὐ κολαζόμεθα, ἀλλ' εἰ μὴ ἡμαρτάνομεν. εἰ δὲ ἁμαρτάνοντες οὐ κολαζόμεθα, μᾶλλον τρέμειν ὀφείλομεν. εἰπέ μοι, ἂν τινα δοῦλον ἔχῃς, καὶ ἀπειλῇς αὐτῷ μόνον, καὶ οὐ τύπτῃς, πότε μᾶλλον φοβεῖται, πότε φεύγει, πότε δραπετεύει; οὐχ ὅταν ἀπειλῇς μόνον; ὅθεν καὶ ἀλλήλοις παραινοῦμεν μὴ ἀπειλεῖν συνεχῶς, ὥστε μὴ τῷ φόβῳ μᾶλλον κατασεῖσαι τὴν ψυχὴν, ὥστε μὴ παρελθεῖν αὐτὸν πλείονα τῶν πληγῶν· ἄλλως δὲ, καὶ ἐκεῖ μὲν πρόσκαιρος ἡ τιμωρία, ἐνταῦθα δὲ διηνεκής. μὴ τοίνυν, εἰ μηδεὶς τὰ τοῦ δρεπάνου πάσχει νῦν, τοῦτο ἴδῃς· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόησον, εἰ τοιαῦτα ποιεῖς. ἐπεὶ πολλὰ γίνεται νῦν, οἷα ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ· ἀλλὰ κατακλυσμὸς οὐ γέγονε. γέεννα γὰρ ἡτοίμασται καὶ τιμωρία. πολλοὶ ἁμαρτάνουσιν οἷα τὰ ἐπὶ τῶν Σοδόμων, ἀλλὰ πῦρ οὐκ ἦλθεν ὑετοῦ. πύρινος γὰρ ἡτοίμασται ποταμός. πολλοὶ τὰ τοῦ Φαραὼ ἐτόλμησαν, ἀλλ' οὐκ ἔπαθον τὰ τοῦ Φαραὼ, οὐδὲ κατεποντίσθησαν εἰς ἐρυθρὰν θάλασσαν. τὸ γὰρ πέλαγος αὐτοὺς μένει τὸ τῆς ἀβύσσου· ἔνθα οὐ μετὰ ἀναισθησίας ἡ τιμωρία, οὐδὲ ἀποπνιγῆναι ἔνι, ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον κολαζομένους, τηγανιζομένους, ἀπαγχονιζομένους μὴ ἀναλίσκεσθαι. πολλοὶ τὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐτόλμησαν· ἀλλ' οὐκ ἔφαγον αὐτοὺς ὄφεις. μένει γὰρ αὐτοὺς ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος. πολλοὶ τὰ τοῦ Γιεζῆ ἐτόλμησαν· ἀλλ' οὐκ ἐλεπρώθησαν. μένει γὰρ αὐτοὺς ἀντὶ τῆς λέπρας τὸ διχοτομηθῆναι καὶ τεθῆναι μετὰ τῶν ὑποκριτῶν. πολλοὶ καὶ ὤμοσαν καὶ ἐπιώρκησαν. Εἰ δὲ καὶ διέφυγον, μὴ θαρρῶμεν. μένει γὰρ αὐτοὺς ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. καὶ ἐνταῦθα δὲ τάχα πείσονται, καὶ οὐ φεύξονται, εἰ καὶ μὴ παραπόδας, ἀλλ' ἐφ' ἑτέροις ἁμαρτήμασιν, ἵνα καὶ χαλεπωτέρα ἡ τιμωρία ᾖ· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς πολλάκις ἀφορμὰς λαβόντες ἀπὸ μικρῶν, καὶ ὑπὲρ μεγάλων τὸ πᾶν κινοῦμεν. ὥστε ὅταν ἴδῃς τί σοι συμβὰν, ἀναμνήσθητί σου τῆς ἁμαρτίας ἐκείνης. τοῦτο ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακὼβ γέγονε. μνημονεύετε τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ. ἐπώλησαν τὸν ἀδελφόν· σφάξαι ἐπεχείρησαν, μᾶλλον δὲ καὶ ἔσφαξαν· ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς· ἠπάτησαν, ἐλύπησαν τὸν πρεσβύτην· οὐδὲν ἔπαθον. μετὰ πλείονα [χρόνον] ἔτη περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσαν, καὶ τῆς ἁμαρτίας ταύτης ὑπομιμνήσκονται.

Γεν. μβ. κα.

καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τὸ εἰρημένον, ἄκουε αὐτῶν τί φασι. Ναί· ἐν ἁμαρτίᾳ γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν. οὕτω δὴ καὶ σὺ, ὅταν τί σοι συμβῇ, εἰπὲ, ναί· ἐν ἁμαρτίᾳ ἐσμὲν, ὅτι οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὠμόσαμεν· αἱ πολιορκίαι καὶ αἱ ἐπιορκίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν ἦλθον. οὐκοῦν ἐξομολόγησαι. καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ἐξωμολογήσαντο καὶ ἐσώθησαν. τί γάρ; εἰ μὴ παραχρῆμα ἐπῆλθεν ἡ τιμωρία; ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀχαὰβ διὰ τὸν Ναβουθαὶ οὐκ εὐθέως

γ. Βασ. κα. ιθ.

παρὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔπαθεν, ἅπερ ἔπαθε. διὰ τί δὲ τοῦτο γίνεται; δίδωσί σοι προθεσμίαν ὁ Θεὸς ὥστε ἀπονίψασθαι. ὅταν δὲ ἐπιμένῃς, ἐπάγει λοιπὸν τὴν τιμωρίαν. Εἴδετε τί ἔπαθον οἱ ψευδόμενοι; οὐκοῦν ἐννοήσατε τί πείσονται οἱ ἐπιορκοῦντες· ἐννοήσατε καὶ ἀπόστητε.

οὐκ

οὐκ ἔστιν ὀμνύντα μὴ ἐπιορκεῖν καὶ ἑκόντα, καὶ ἄκοντα· οὐκ ἔστιν ἐπιορκοῦντα σωθῆναι. ἀρκεῖ μία ἐπιορκία τὸ πᾶν ἐργάσασθαι, καὶ ὁλόκληρον ἡμῖν τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν. Διὰ δὴ τοῦτο προσέχωμεν, παρακαλῶ, ἑαυτοῖς, ἵνα τὴν ἐνταῦθα κόλασιν διαφυγόντες, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς * αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιγ. 17 ΑΝΑΣΤΑΣ ΔΕ Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΚΑΙ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα αἵρεσις τῶν Σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου, 18 Καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ.

Οὐδὲν ἰταμώτερον κακίας, οὐδὲν τολμηρότερον. πεῖρα μαθόντες τὴν αὐτῶν * ἀνδρείαν, ἐξ ὧν ἐπεχείρησαν πρότερον, ὅμως ἐπιχειροῦσι καὶ πάλιν ἐπισυνίσταν). Τί ἐστιν, ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ; τουτέστι, διηγέρθη, κινηθεὶς ἐπὶ τοῖς γινομένοις. καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ. νῦν σφοδρότερον αὐτοῖς ἐπιτίθενται· οὐκ εὐθέως δὲ αὐτοὺς ἔκρινον, προσδοκῶντες πάλιν [αὐτοὺς] πρᾴους ἔσεσθαι. καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι σφοδρότερον αὐτοῖς ἐπετέθησαν; ἀπὸ τοῦ θεῖναι αὐτοὺς εἰς τήρησιν δημοσίαν. πάλιν περιπίπτουσι κινδύνοις, καὶ πάλιν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπολαύουσι ῥοπῆς. καὶ ὅπως, ἄκουε τῶν ἑξῆς.

19 Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἀνέῳξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς, ἐξαγαγών τε αὐτούς, εἶπε·

20 Πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. Τοῦτο καὶ εἰς ἐκείνων παραμυθίαν γέγονε, καὶ εἰς τούτων ὠφέλειαν καὶ διδασκαλίαν. καὶ ὅρα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο καὶ νῦν γινόμενον. γινόμενα μὲν γὰρ δή που τὰ θαύματα οὐκ ἀφίησιν αὐτοὺς ἰδεῖν· ἀφ' ὧν δ' ἂν μάθοιεν ταῦτα, κατασκευάζει. οἷον ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς αὐτοῦ οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἰδεῖν πῶς ἀνέστη (ἀνάξιοι γὰρ τοῦ ταύτην ἰδεῖν ἦσαν) ἀλλὰ δεικνύουσιν ἀφ' ὧν τοῦτο εἰργάσατο. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος γινομένου οὐ βλέπουσιν οἱ ἀνακείμενοι (ἐμέθυον γάρ) καὶ τὴν κρίσιν ἐπιτρέπει ἑτέροις· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. ἐξαγομένους μὲν γὰρ αὐτοὺς οὐχ ὁρῶσι· τεκμήρια δέ, ἀφ' ὧν ἠδύναντο καταμαθεῖν τὰ γινόμενα, εἶδον. τί δήποτε δὲ καὶ κατὰ τὴν νύκτα αὐτοὺς ἐξέβαλεν; ὅτι οὕτω μᾶλλον ἢ ἐκείνως ἐπιστεύθησαν· ἄλλως τε, καὶ [ὅτι] οὐκ ἂν ἐπὶ τὸ ἐρωτῆσαι ἦλθον· οὔτε μὴν ἑτέρως ἂν καὶ αὐτοὶ ἐπίστευσαν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν γέγονεν· οἷον ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, εἶδεν αἰνοῦντας τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς καμίνου τοὺς παῖδας, καὶ τότε εἰς ἔκπληξιν ἦλθε. δέον τοίνυν καὶ τούτους ἐρωτῆσαι πρῶτον, πῶς ἐξήλθετε; οἱ δέ, ὡς οὐδενὸς γινομένου, ἐρωτῶσι, λέγοντες· Οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ λαλεῖν; καὶ ὅρα πῶς δι' ἑτέρων μανθάνουσιν ἅπαντα. ὁρῶσι [γὰρ] κεκλεισμένην τὴν φυλακὴν μετὰ ἀσφαλείας, καὶ τοὺς φύλακας ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν.

Ιωαν. β. θ.

Δαν. γ. κθ.

21 Ἀκούσαντες δέ, φησιν, εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκον. παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀχθῆναι αὐτούς·

22 Παραγενόμενοι δὲ οἱ ὑπηρέται, οὐχ εὗρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ. ἀναστρέψαντες δέ, ἀπήγγειλαν,

23 Λέγοντες,

23 Λέγοντες, ὅτι τὸ μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας ἔξω ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν· ἀνοίξαντες δὲ, ἔσω οὐδένα εὕρομεν. Διπλῆ ἡ ἀσφάλεια, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ ἡ σφραγὶς, καὶ οἱ στρατιῶται. ὅρα πῶς ἦσαν θεομάχοι. ταῦτα ἀνθρώπινα, εἰπέ μοι, τὰ ἔσω αὐτῶν γινόμενα; τίς αὐτοὺς ἐξήγαγε, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων; πῶς ἐξῆλθον, τῶν φυλάκων πρὸ τῶν θυρῶν ἑστώτων; ὄντως μαινομένων καὶ μεθυόντων τὰ ῥήματα. οὓς οὐ κατέσχεν ἡ φυλακὴ καὶ τὰ δεσμὰ καὶ θύραι κεκλεισμέναι, τούτων προσεδόκησαν περιέσεσθαι, παίδων ἀνοήτων πρᾶγμα παθόντες. οἱ ὑπηρέται αὐτῶν διὰ τοῦτο παραγίνονται καὶ ὁμολογοῦσι τὸ γεγονὸς, ἵνα πᾶσαν αὐτοῖς ἀποκλείσωσι πρόφασιν. ὁρᾷς σημεῖα ἐπὶ σημείοις διαφορά, τὰ μὲν ὑπ' αὐτῶν, τὰ δὲ εἰς αὐτοὺς γινόμενα, ἃ καὶ λαμπρότερα ἦν; καλῶς ὅτι οὐδὲ ἀθρόως αὐτοῖς ἐμηνύθη, ἀλλὰ πρότερον ἐν ἀπορίᾳ γεγόνασιν, ἵνα διασκεψάμενοι ἴδωσιν ἡ δύναμιν, οὕτω μάθωσιν ἅπαντα.

24 Ὡς δὲ ἤκουσαν, φησι, τοὺς λόγους τούτους ὅ τε ἀρχιερεὺς, καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς διηπόρουν περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τοῦτο.

25 Παραγενόμενος δέ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς λέγων, ὅτι ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἑστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.

26 Τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἤγαγεν αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαὸν, ἵνα μὴ λιθασθῶσιν. Ὢ τῆς ἀνοίας· ἐφοβοῦντο, φησι, τὸν ὄχλον. τί γὰρ αὐτοὺς ὁ ὄχλος ὠφελεῖ; δέον τὸν Θεὸν φοβηθῆναι, τὸν καθάπερ πταισμένους ἀεὶ τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐξαρπάζοντα τῶν ἐκείνων, οἱ δὲ μᾶλλον τὸν ὄχλον φοβοῦνται. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ὁ ἀναίσχυντος καὶ ἰταμὸς καὶ μιαρὸς ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων·

28 Οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; καὶ ἰδοὺ ἐπληρώσατε τὴν Ἱερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Τί οὖν οἱ ἀπόστολοι; πάλιν μετ' ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλέγονται. καίτοιγε ἐνῆν εἰπεῖν· τίνες γάρ ἐστε ὑμεῖς ἀντιδιατιθέμενοι τῷ Θεῷ; ἀλλὰ τί; πάλιν ἐν τάξει παραινέσεως καὶ συμβουλῆς καὶ μετὰ ἐπιεικείας πολλῆς ἀποκρίνονται.

29 Ἀποκριθεὶς δὲ, φησι, Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπον· πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις. Πολλὴ ἡ φιλοσοφία καὶ τοιαύτη, ὅτι ἐντεῦθεν δείκνυσι καὶ αὐτοὺς μαχομένους τῷ Θεῷ.

30 Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤγειρε, φησιν, Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου.

31 Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ὃν ὑμεῖς ἀνείλετε, φησιν, ὁ Θεὸς ἤγειρε. καὶ ὅρα τῷ πατρὶ τὸ πᾶν πάλιν ἀνατιθέασιν, ἵνα μὴ δόξῃ ἀλλότριος εἶναι τοῦ πατρός. καὶ ὕψωσε, φησι, τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ. οὐχ ἁπλῶς τὴν ἀνάστασιν λέγει, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕψωσιν, τουτέστι, τὴν ἀνάληψιν, δηλοῖ. τοῦ δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραήλ. ὅρα πάλιν τὸ κέρδος, ὅρα ἐν τάξει ἀπολογίας διδασκαλίαν ἀπηρτισμένην.

32 Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων. Πολλὴ ἡ παρρησία. εἶτα ἀξιόπιστον λοιπὸν τὸν λόγον ποιῶν ἐπήγαγε· Καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ. Ὁρᾷς πῶς οὐχὶ μόνον τῇ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ πνεύματος μαρτυρίᾳ κέχρηνται; καὶ οὐκ εἶπον, ὃ ἔδωκεν ἡμῖν, ἀλλὰ, τοῖς πειθομένοις, ἅμα μὲν μετριάζοντες, ἅμα δὲ μέγα αὐτὸ δεικνύντες καὶ δηλοῦντες, ὅτι καὶ αὐτοῖς δυνατὸν λαβεῖν. ὅρα δὲ πῶς καὶ δι' ἔργων, καὶ διὰ ῥημάτων ἐπαιδεύοντο, καὶ οὐ προσεῖχον, ἵνα δικαία αὐτοῖς ἡ κατάκρισις γένηται. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς συνεχώρει ἄγεσθαι αὐτοὺς εἰς δικαστήριον, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι παιδεύωνται, εἰ γε μανθάνειν ἐβούλοντο, καὶ οἱ ἀπόστολοι εἰς παρρησίαν ἀλείφωνται.

33 Οἱ

33 Οἱ δὲ ἀκούσαντες, φησὶ, διεπρίοντο, καὶ ἐβούλοντο ἀνελεῖν αὐτούς.

Ὅρα κακίας ὑπερβολήν. δέον ἐφ' οἷς ἤκουσαν καταπλαγῆναι, οἱ δὲ διεπρίοντο καὶ ἐβούλοντο εἰκῇ ἀνελεῖν αὐτούς. ἀλλ' ἀναγκαῖον λοιπὸν ἄνωθεν ἰδεῖν τὰ ἀνεγνωσμένα. Ἄγγελος δὲ Κυρίου, φησὶ, διὰ τῆς νυκτὸς ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς, καὶ ἐξαγαγὼν αὐτοὺς εἶπε· Πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. ἐξαγαγὼν, οὐκ αὐτὸς ἀπαγγέλλει αὐτοὺς, ἀλλ' ἀφίησιν· ὥστε καὶ ταύτῃ αὐτῶν γνωσθῆναι τὸ ἀκατάπληκτον, ὅτι καὶ ἐδέξαντο νυκτὸς εἰσελθόντες εἰς τὸ ἱερὸν καὶ διδάσκοντες. εἰ δὲ ἐξέβαλον αὐτοὺς οἱ φύλακες, ὡς ἐκεῖνοι ἐνόμιζον, ἔφυγον ἄν· εἴγε πεισθέντες ἐξῆλθον, μᾶλλον δὲ, εἰ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκεῖνοι, οὐκ ἂν εἰς τὸ ἱερὸν ἔστησαν, ἀλλ' ἀπέδρασαν ἄν. τοῦτο
10 δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀνόητος, ὥστε μὴ συνιδεῖν. οὐχὶ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν, φησίν; εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ ἐπείσθησαν ὑμῖν, καλῶς εὐθύνετε· εἰ δὲ ἐκεῖνοι εἶπον μὴ πείθεσθαι, περιτταὶ αἱ εὐθύναι, περιτταὶ καὶ αἱ παραγγελίαι. ὅρα ἐγκλήματος ἀνακολουθίαν καὶ ὑπερβάλλουσαν ἄνοιαν. φονικὰς λοιπὸν βούλονται δεῖξαι τὰς προαιρέσεις τῶν Ἰουδαίων, ὡς οὐ δι' ἀλήθειαν ταῦτα ποιούντων, ἀλλ' ὥστε ἀμύνασθαι βουλομένων. διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲ θρα-
15 σέως αὐτοῖς ἀποκρίνονται οἱ ἀπόστολοι· διδάσκαλοι γὰρ ἦσαν. καίτοι τίς οὐκ ἂν τὴν πόλιν ἅπασαν ἀναρτησάμενος, καὶ τοσαύτης ἀπολαύων χάριτος, εἶπεν ἄν τι καὶ ἐφθέγξατο μέγα; ἀλλ' οὐχ οὗτοι. οὐ γὰρ ὠργίζοντο· ἀλλ' ἠλέουν αὐτοὺς καὶ ἐδάκρυον, καὶ ἐσκόπουν ὅπως αὐτοὺς ἀπαλλάξωσι τῆς πλάνης καὶ τοῦ θυμοῦ. καὶ οὐκέτι λέγουσι πρὸς αὐτοὺς, ὑμεῖς κρίνατε· ἀλλ' ἀποφαίνονται λέγοντες, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρε· διὰ τούτου δηλοῦντες, ὅτι κατὰ γνώμην
20 τοῦ Θεοῦ ταῦτά ἐστιν. οὐκ εἰρήκασιν, οὐκ εἴπομεν ὑμῖν καὶ τότε, Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν; οὐ γάρ εἰσι φιλότιμοι· ἀλλὰ πάλιν τὰ αὐτά φασι, τὸν σταυρὸν, τὴν ἀνάστασιν. καὶ οὐ λέγουσι, διὰ τί ἐσταυρώθη; ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν· ἀλλ' αἰνίττονται μὲν, οὔπω δὲ φανερῶς, πῶς αὐτοὺς φοβῆσαι βουλόμενοι. εἰπέ μοι, ποία ῥητορεία ἐνταῦθα; οὐδεμία· ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ πάθος, ἡ ἀνάστασις, καὶ ἡ ἀνάληψις. οὕτω χωρὶς κατασκευῆς
25 τὸ τῆς ζωῆς ἐκήρυττον εὐαγγέλιον. εἰπὼν δὲ, ὅτι ὕψωσε, λέγει καὶ ἐπὶ τίνι. ἐπὶ τῷ δοῦναι μετάνοιαν, ἐπάγων, τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ἀλλ' ἀπίθανα ταῦτα πῶς ἔδοξε, φασί. τί λέγεις; καὶ πῶς οὐ πιθανὰ μᾶλλον, οἷς γε οὐκ ἄρχοντες ἀντιπίπτειν εἶχον, οὐ πλῆθος; ἀλλ' οἱ μὲν ἐπεσώζοντο, οἱ δὲ ἐδιδάσκοντο. καὶ ἡμεῖς, φησὶ, μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων ἐσμέν. ποίων; ὅτι ἄφεσιν, ὅτι μετάνοιαν ἐπηγγείλατο. ἡ μὲν γὰρ ἀνάστασις ἦν λοιπὸν ὡμο-
30 λογημένη· ὅτι δὲ ἄφεσιν δίδωσιν, ἡμεῖς μαρτυροῦμεν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ οὐκ ἂν ἐπῆλθε, μὴ προτέρων τῶν ἁμαρτιῶν λυθεισῶν. ὥστε ἀναμφισβήτητον τεκμήριον τοῦτό ἐστιν. ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἀκούεις, ἄθλιε, καὶ ὅτι οὐ δίκην ἀπαιτεῖ, καὶ βούλει ἀνελεῖν; καὶ πόσης ταῦτα κακίας; καίτοι ἢ διελέγξαι ψευδομένους ἐχρῆν, ἢ μὴ δυναμένους πεισθῆναι· εἰ δὲ μὴ ἐβούλοντο πεισθῆναι, μὴ ἀνελεῖν. τί γὰρ ἦν ἀναιρέσεως ἄξιον; οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ οὐδὲ
35 συνεῖδον τὸ γενόμενον. ὅρα πῶς πανταχοῦ μνημονεύοντες τοῦ τολμήματος, ἐπάγουσι τὴν ἄφεσιν, δεικνύντες ὅτι τὰ μὲν γενόμενα ἄξια θανάτου· τὰ δὲ διδόμενα, ὡς εὐεργέταις ἐδίδοντο. πῶς ἂν ἄλλως τις ἔπεισεν αὐτοὺς, ἢ ὡς εὐδοκιμοῦντας εἰπών; καὶ ὅρα τὴν κακουργίαν. τοὺς Σαδδουκαίους αὐτοῖς ἐφιστῶσιν, οἳ μάλιστα ἤλγουν ἐπὶ τῇ ἀναστάσει. ἀλλ' οὐδὲν τῆς πονηρίας ἀπώναντο. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· καὶ τίς ἂν ἄνθρωπος
40 τοιούτων ἀπολαύων, οἵων οἱ ἀπόστολοι, οὐκ ἂν μέγας ἐγένετο; ἀλλ' ὅρα μοι, πρὶν ἢ ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος, πῶς ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ, καὶ ἐλπίζοντες ἐπὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπήν. καὶ σὺ ἐλπίζεις, ἀγαπητὲ, βασιλείαν οὐρανῶν, ἀλλ' οὐδὲν ὑπομένεις· καὶ σὺ πνεῦμα ἔλαβες, ἀλλ' οὐ τοιαῦτα πάσχεις, οὐδὲ κινδυνεύεις. ἐκεῖνοι δὲ πρὶν ἢ τῶν προτέρων ἀναπνεῦσαι, πάλιν ἐφ' ἑτέροις ἤγοντο. καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τὸ μὴ τυφωθῆναι, τὸ

Πραξ. δ. κ.

μὴ

μὴ κενοδοξῆσαι, πόσον ἐστὶν ἀγαθόν; τὸ μετ' ἐπιεικείας διαλέγεσθαι, πόσον ἐστὶ κέρδος; οὐ γὰρ δὴ πάντα τῆς χάριτος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν σπουδῆς πολλὰ τὰ τεκμήρια. τὸ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὰ τῆς χάριτος διαλάμπειν, τῆς αὐτῶν ἐπιμελείας ἦν. ὅρα γοῦν [εὐθὺς] ἐξ ἀρχῆς πῶς μεμεριμνημένος ὁ Πέτρος ἐστί· πῶς νήφων καὶ ἐγρηγορώς· πῶς οἱ πιστεύσαντες τὰ χρήματα ἔρριψαν. οὐδὲν ἴδιον εἶχον, ἐν εὐχῇ ἦσαν, ὁμόνοιαν ἐπεδείκνυντο, ἐν νηστείαις διῆγον. ταῦτα ποίας χάριτος, εἰπέ μοι; διὰ τοῦτο [καὶ] δι' αὐτῶν ποιεῖ γίνεσθαι τὸν ἔλεγχον

Ιωαν. ζ. μ.

τῶν ὑπηρετῶν αὐτῶν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον οἱ πεμφθέντες· Οὐδέποτε οὕτως ἄνθρωπος ἐλάλησεν, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. ἀπήγγειλαν ὑποστρέψαντες ἅπερ εἶδον. ταῦτα τῆς ἀναστάσεως ἐπιστομίζει. σὺ δέ μοι σκόπει ἐνταῦθα καὶ αὐτῶν τὴν ἐπιείκειαν, πῶς εἴκουσι, καὶ τοῦ ἀρχιερέως τὴν πεπλασμένην γνώμην. ἐπιεικῶς γὰρ δῆθεν αὐτοῖς διαλέγεται, ἅτε φοβούμενος· καὶ κωλῦσαι μᾶλλον ἐβούλετο, ἢ ἀνελεῖν (ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἠδύνατο) καὶ ὥστε πάντα κινῆσαι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς ἐπικρεμάσαι τὸν κίνδυνον. βούλεσθε, φησιν, ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἔτι ἄνθρωπος εἶναι σοι δοκεῖ; οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι ἀναγκαία ἡ παρακέλευσις γέγονεν αὐτοῖς. ἀλλ' ὅρα καὶ τὸν Πέτρον τί φησι. Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ἐνταῦθα οὐ μέμνηται τῶν ἐθνῶν, ἵνα μὴ δῷ λαβήν. καὶ ἐβούλοντο, φησιν, ἀνελεῖν αὐτούς. ὁρᾷς πάλιν τούτους ἐν ἀπορίᾳ, τούτους ἐν ὀδύνῃ· ἐκείνους δὲ ἐν ἀνέσει καὶ εὐθυμίᾳ καὶ ἐν τρυφῇ. οὐχ ἁπλῶς ὠδυνῶντο, ἀλλὰ διεπρίοντο. τοῦτό ἐστιν ἄρα τὸ κακῶς παθεῖν, τὸ κακῶς ποιεῖν· καθάπερ καὶ ἐνταῦθά ἐστιν ἰδεῖν. ἐν δεσμοῖς ἦσαν οὗτοι, παρειστήκεισαν δικαστηρίῳ, καὶ οἱ δικάζοντες ἐν κινδύνῳ ἦσαν, ἐν ἀπορίᾳ, ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ. καθάπερ γὰρ ὁ τὸν ἀδάμαντα πλήττων, αὐτὸς λαμβάνει τὴν πληγήν· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι. ἀλλ' ἑώρων οὐ μόνον οὐκ ἐμποδιζομένην αὐτῶν τὴν παρρησίαν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐξόμενον τὸ κήρυγμα, καὶ ἀκαταπλήκτους διαλεγομένους αὐτοὺς, καὶ μὴ παρέχοντας λαβάς.

ΗΘΙΚΟΝ

Μιμησώμεθα τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοὶ, καὶ ἀκατάπληκτοι ἐν πᾶσι γινώμεθα τοῖς δεινοῖς. οὐκ ἔστι δεινόν τι τῷ φοβουμένῳ τὸν Θεὸν, ἀλλ' ἐν τοῖς μὴ φοβουμένοις ἐστὶ τὰ δεινά. ὁ γὰρ τῶν παθῶν διὰ ἀρετῆς ἀνώτερος γινόμενος, καὶ ὥσπερ σκιᾷ τοῖς παροῦσι προσέχων πράγμασι, πῶς ὑπό τινος πείσεται δεινόν; τίνα δὲ φοβηθήσεται; τί τὰ δεινὰ λογίζεται; οὐκοῦν καταφύγωμεν ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν τὴν ἄσειστον. εἰ πόλιν ἡμῖν τις κατεσκεύαζε, καὶ τεῖχος περιετίθει· μᾶλλον δὲ εἰ ἀπῴκιζεν ἡμᾶς εἰς * γῆν, ἔνθα μηδεὶς ἦν ὁ ἐνοχλῶν, καὶ πᾶσαν ἐκεῖ παρεῖχε τὴν ἀφθονίαν, οὐκ ἀφεὶς πρὸς οὐδένα πρᾶγμα ἔχειν, οὐκ ἂν ἡμᾶς ἐν τοσαύτῃ κατέστησεν ἀσφαλείᾳ, ἐν ὅσῃ νῦν ὁ Χριστός. ἔστω γοῦν, εἰ βούλει, ἡ πόλις χρυσῆ, τεῖχος πάντοθεν ἔχουσα καρτερὸν καὶ ἀνάλωτον, μηδεὶς αὐτῇ προσκείσθω πολέμιος, ἄφθονον ἐχέτω γῆν καὶ λιπαράν, παρέστω δὲ καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀφθονία πραγμάτων, ἔστωσαν καὶ πολῖται ἥμεροι καὶ προσηνεῖς, καὶ μηδεὶς ἐκεῖ φαινέσθω κακοῦργος ἀνὴρ, μὴ κλέπτης, μὴ λωποδύτης, μὴ συκοφάντης, μὴ δικαστήρια, ἀλλὰ συναλλάγματα ἁπλῶς, καὶ ταύτην οἰκῶμεν τὴν πόλιν· οὐκ ἦν οὐδὲ οὕτως ἐν ἀσφαλείᾳ ζῆν. διὰ τί; ὅτι καὶ πρὸς οἰκέτας, καὶ πρὸς γυναῖκα, καὶ πρὸς παιδία ἀνάγκη διαφέρεσθαι, καὶ πολλῆς ἀθυμίας εἶναι ὑπόθεσιν· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. οὐ γὰρ ἦν, οὐκ ἦν τὸ λυποῦν, οὐδὲ τὸ παρέχον ἀθυμίαν τινά· ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν, αὐτὰ δὴ τὰ δοκοῦντα ἡμῖν παρέχειν ἀθυμίαν, ταῦτα πάσης ἐγίνετο χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης αἴτια. εἰπὲ γάρ μοι, τίνος ἕνεκεν ἔμελλον ἀλύειν ἐκεῖνοι; τίνος δὲ ἕνεκεν δυσχεραίνειν; βούλει παραγάγωμέν τινα ἐν τῷ μέσῳ; ἔστω τις ἀπὸ ὑπάτων· πλοῦτον κεκτήσθω πολύν· πόλιν οἰκείτω τὴν βασιλικήν· πράγματα πρὸς μηδένα ἐχέτω· τρυφάτω μόνον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀσχολείσθω, ἐν αὐτῇ τῇ κορυφῇ καὶ τοῦ πλούτου, καὶ τῆς τιμῆς, καὶ τῆς

δυναστείας

δυναστείας καθήμενος. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξαγάγωμεν αὐτὸν Πέτρον τὸν ἐν δεσμοῖς, εἰ δοκεῖ, τὸν ἐν μυρίοις κακοῖς· καὶ τοῦτον εὑρήσομεν τρυφῶντα μᾶλλον. ὅταν γὰρ τοσαύτη περιουσία χαρᾶς ᾖ, ὡς ἐν δεσμοῖς ἥδεσθαι, ἐννόησον ὅσον ἐστὶ τὸ μέγεθος τῆς χαρᾶς. καθάπερ γὰρ οἱ ἐπὶ μεγάλης ὄντες ἀρχῆς, ὅσα ἂν περιστῇ δεινὰ, οὐκ αἰσθάνονται, ἀλλ' ἐπιμένουσι τῇ χαρᾷ· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι δι' αὐτὰ δὴ ταῦτα μᾶλλον ἔχαιρον. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι λόγῳ παραστῆσαι τὴν ἡδονὴν, ὅσην ἔχειν συμβαίνει τὸν διὰ Χριστόν τι πάσχοντα δεινόν. μᾶλλον γὰρ ἐπὶ τοῖς δεινοῖς χαίρουσιν, ἢ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς. εἴ τις ἐφίλησε τὸν Χριστὸν, οἶδεν ὃ λέγω. ἀλλὰ τί; ἀσφαλείας ἕνεκεν ἔμελλον τὰ δυσχερῆ φεύγειν; καὶ τίς, εἰπέ μοι, μυρίον κεκτημένος πλοῦτον, τοσούτους κινδύνους ἠδυνήθη διαφυγεῖν, ἔθνεσι τοσούτοις ὁμιλῶν ὑπὲρ μεταστάσεως πολιτείας μόνης; ὥσπερ γὰρ ἐξ ἐπιτάγματος βασιλικοῦ πάντα ἐκίνουν· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ ῥᾷδιον. οὐ γὰρ οὕτως ἐπίταγμα βασιλικὸν, ὡς τὰ ἐκείνων ῥήματα ἅπαντα ἐκίνει. τὸ γὰρ ἐπίταγμα τὸ βασιλικὴ ἀνάγκη ἐπάγεται· οὗτοι δὲ ἑκόντας καὶ προαιρουμένους, καὶ μυρίαν χάριν εἰδότας. ποῖον ἐπίταγμα βασιλικὸν, εἰπέ μοι, πάντων ἀποστῆναι τῶν χρημάτων καὶ τῆς ψυχῆς ἔπεισεν ἂν, καὶ καταφρονῆσαι οἰκίας, πατρίδος, συγγενῶν, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς; ἀλλ' αἱ τῶν ἁλιέων καὶ σκηνοποιῶν ἴσχυσαν φωναί· ὥστε τὸ ἐν ἡδονῇ ἦσαν, τὸ δυνατώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι πάντων. ναὶ, φησὶν, ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐποίουν· οἱ δὲ πιστεύσαντες, εἰπέ μοι, ποῖα σημεῖα ἐποίουν, οἱ τρισχίλιοι καὶ πεντακισχίλιοι, οἳ καὶ ἐν ἀγαλλιάσει πολλῇ διῆγον; εἰκότως. ἡ γὰρ πασῶν τῶν ἀθυμιῶν ὑπόθεσις, ἡ τῶν χρημάτων κτῆσις ἀνῄρητο. ἐκείνη γὰρ, ἐκείνη καὶ πολέμων καὶ μάχης καὶ λύπης καὶ ἀθυμίας καὶ πάντων αἰτία τῶν κακῶν ἦν· ἡ τὸν βίον ἐπίπονον ποιοῦσα καὶ λυπηρότερον, ἐκείνη ἐστί. καὶ πλείους εὕροι τις ἂν ἔχοντας ἀθυμίας ὑποθέσεις τοὺς ἐν πλούτῳ, ἢ τοὺς ἐν πενίᾳ. εἰ δὲ μὴ δοκεῖ τισιν οὕτως ἔχειν, οὐ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν δόξαν αὐτῶν. εἰ δέ τινα ἔχουσι τὸ ἡδονὴν οἱ ἐν πλούτῳ, οὐδὲν θαυμαστόν. καὶ γὰρ οἱ ψώρας ἀναπεπλησμένοι, ἐν πολλῇ εἰσὶν ἡδονῇ. ὅτι γὰρ ἐκείνων οὐδὲν διαφέρουσιν οἱ πλουτοῦντες, ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοιαύτη τίς ἐστιν αὐτοῖς, δῆλον ἐκεῖθεν. ἀνιῶσιν αὐτοὺς φροντίδες, καὶ [ὅμως] βούλονται αὐταῖς ἐνέχεσθαι διὰ τὴν πρόσκαιρον ἡδονήν· οἱ δὲ τούτων ἀπηλλαγμένοι, ἐν ὑγιείᾳ εἰσὶ καὶ ἀθυμίας ἐκτός. τί ἥδιον, εἰπέ μοι, τί δαὶ ἀσφαλέστερον, ὑπὲρ ἄρτου φροντίζειν ἑνὸς καὶ ἐνδύματος, ἢ ὑπὲρ μυρίων καὶ οἰκετῶν καὶ ἐλευθέρων, τὰ καθ' ἑαυτὸν μὴ μεριμνῶντα; καθάπερ γὰρ οὗτος ὑπὲρ ἑαυτοῦ δέδοικεν· οὕτω καὶ σὺ ὑπὲρ τῶν τῆς σῆς ἐκκρεμαμένων κεφαλῆς. καὶ τί δήποτε φευκτὸν ἡ πενία δοκεῖ, φησίν; ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ἀπευκτὰ πολλοῖς τυγχάνει, ἅπερ εἰσὶν οὐ διὰ τὸ ἀπευκτὰ εἶναι φευκτὰ, ἀλλὰ διὰ τὸ δυσκατόρθωτα. οὐκοῦν καὶ αὕτη οὐκ ἀπευκτὴ, ἀλλὰ δυσκατόρθωτος. ὥστε εἴ γέ τις αὐτὴν ἐνεγκεῖν ἠδυνάτο, οὐκ ἂν ἦν ἀπευκτή. διὰ τί γὰρ οὐκ ἀπηύχοντο αὐτὴν οἱ ἀπόστολοι; διὰ τί πολλοὶ καὶ αἱροῦνται αὐτήν; καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπεύχονται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέχουσι. τὸ γὰρ ὄντως ἀπευκτὸν, οὐδὲ αἱρετὸν πλὴν τοῖς μαινομένοις. εἰ δὲ οἱ φιλόσοφοι τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑψηλοὶ ἐπὶ ταύτην ἔρχονται, ὡς ἐπί τι χωρίον ἀσφαλὲς καὶ ἄσυλον, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐὰν τοῖς ἄλλοις μὴ δοκῇ. ὁ μὲν γὰρ πλούσιος οὐδὲν ἕτερον εἶναί μοι δοκεῖ, ἀλλ' ἢ πόλις ἀτείχιστος ἐν πεδίῳ κειμένη πανταχόθεν ἐπισπωμένη τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἡ δὲ πενία φρούριον ἀσφαλὲς, χαλκῷ περιβεβλημένον πολλῷ, καὶ δύσκολον ἔχον τὴν ἄνοδον. τὸ μὲν τοὐναντίον, φησίν, ἐστίν. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ εἰς δικαστήριον πολλάκις ἑλκόμενοι, οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπηρεαζόμενοι, οἱ κακῶς πάσχοντες. οὐχ οἱ πένητες ἁπλῶς, ἀλλ' οἱ πένητες μὲν, βουλόμενοι δὲ πλουτεῖν. ἐγὼ δὲ οὐ περὶ ἐκείνων φημὶ, ἀλλὰ περὶ τῶν σπουδαζόντων ἐν πενίᾳ διάγειν. εἰπὲ γάρ μοι, διὰ τί μηδεὶς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν ἕλκει εἰς δικαστήριον; καίτοιγε εἰ ἡ πενία εὐχείρωτον, ἐκείνους μάλιστα πάντων ἕλκεσθαι ἔδει, ὅσῳ πάντων εἰσὶ πενέστεροι. διὰ τί τοὺς προσαιτοῦντας οὐδεὶς ἕλκει εἰς δικαστήριον; ὅτι πρὸς ἔσχα-

τὸν ἢ λοιπὸν πενίας. διὰ τί μηδεὶς βιάζεται, μηδὲ συκοφαντεῖ; ἆρ' οὐ διὰ τὸ ἐν ἀσφαλεστέ-
ρῳ χωρίῳ εἶναι; πόσου τὸ πρᾶγμα τοῦτο δυσώνητον εἶναι δοκεῖ, ἡ πενία λέγω, καὶ τὸ ἀπρά-
γμον; τί ἆρα, εἰπέ μοι, καλὸν τὸ ἐπαιτεῖν; καλὸν, ἐὰν ἢ ὁ παραμυθούμενος καὶ ἐλεῶν, ἐὰν ἢ
ὁ παρέχων. οὕτω βίον ἀπράγμονα καὶ ἀσφαλῆ τοῦτον πᾶς οἶδεν. ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο παραινῶ
(μὴ γένοιτο) ἀλλ' ὥστε μὴ πλούτου ἐφίεσθαι. εἰπὲ γάρ μοι, τίνας ἂν εἴποις μᾶλλον μακαρί-
ους, τοὺς ἐπιτηδείους πρὸς ἀρετὴν, ἢ τοὺς ταύτης πόρρω καθεστηκότας; εὔδηλον ὅτι τοὺς ἐ-
πιτηδείους. τίς οὖν ἐπιτήδειος πρὸς τὸ μαθεῖν τι τῶν χρησίμων καὶ λάμψαι ἐν φιλοσοφίᾳ, οὗ-
τος, ἢ ἐκεῖνος; παντί που δῆλον ὅτι οὗτος. εἰ δὲ ἀπιστεῖς, μάνθανε. ἀγέσθω τις ἀπὸ τῆς ἀγο-
ρᾶς τῶν προσαιτούντων, καὶ αὐτὸς μὲν ἔστω πηρὸς, χωλὸς, κυλλός· ἕτερος δέ τις καλὸς μὲν
ἰδεῖν, ἰσχυρὸς τῷ σώματι, πλούτῳ δὲ σφριγῶν, τοῖς χρήμασι περιρρεόμενος, γένος ἐχέτω λαμ-
πρὸν καὶ δυναστείαν μεγάλην. ἐν ταὐτῷ ἀγάγωμεν τούτους εἰς τὸ τῆς φιλοσοφίας παιδευτή-
ριον, καὶ ἴδωμεν τίς αὐτῶν μᾶλλον δέξεται τὰ τῆς διδασκαλίας. ἔστω γοῦν τὸ πρῶτον πα-
ράγγελμα, ταπεινὸς ἔστω καὶ μέτριος. τοῦτο γὰρ ὁ Χριστὸς προσέταξε. τίς μᾶλλον αὐτὸ
κατορθῶσαι δυνήσεται, εἰπὲ, ἢ ἐκεῖνος; μακάριοι οἱ πενθοῦντες. τίς μᾶλλον προσέξει τῷ
εἰρημένῳ; μακάριοι οἱ ταπεινοί. τίς μᾶλλον ἀκούσεται; μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρ-
δίᾳ· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην· μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνε-
κεν δικαιοσύνης. τίς εὐκόλως ταῦτα καταδέξεται; καὶ, εἰ βούλει, πᾶσιν αὐτοῖς ἐφαρμόσω-
μεν ἑκατέρους. οὐχ ὁ μὲν φλεγμαίνει καὶ οἰδεῖ πλούτῳ, ὁ δὲ ταπεινοφρονεῖ ἀεὶ καὶ συνέσταλται
διηνεκῶς; ἔστι μὲν οὖν καὶ ἔπος τοιοῦτο τοῖς ἔξωθεν εἰρημένον· δοῦλος ὁ μὲν Ἐπίκτητος, σῶμα
ἀνάπηρος, πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ πένης· ἡ δὲ τοῦ πλουσίου ψυχὴ
πάντων γέμει τῶν κακῶν, ἀπονοίας, κενοδοξίας, ἐπιθυμιῶν μυρίων, ὀργῆς καὶ θυμοῦ, πλεονε-
ξίας, ἀδικίας, καὶ εἴ τινος ἑτέρου. ἆρα φανερὸν, ὅτι πρὸς φιλοσοφίαν αὕτη ἐπιτηδεία μᾶλ-
λον ἢ ἐκείνη. πάλιν καὶ ζητεῖτε μαθεῖν τί μᾶλλον ἥδιον. τοῦτο γὰρ παρὰ πολλοῖς στρεφόμενον
ὁρῶ, εἰ τούτων ἡδίων ἡ διαγωγή. καὶ μὴν οὐδὲ περὶ τούτου ἀμφιβάλλειν χρή. ὁ γὰρ ἐγγὺς τῆς
ὑγείας, οὗτος καὶ ἐν ἡδονῇ πολλῇ. τίς δὲ, εἰπέ μοι, πρὸς τὸ προκείμενον, ὅπερ βουλόμεθα
κατορθῶσαι, τὸν νόμον τοῦτον λέγω, ἐπιτήδειος; ὁ πένης, ἢ ὁ πλούσιος; τίς εὐκόλως ὀμεῖται;
ὁ πρὸς παῖδας ἀποξυνόμενος, ὁ πρὸς μυρίους ἔχων συναλλάγματα, ἢ ὁ προσαιτῶν ὑπὲρ
ἄρτου ἢ ἱματίου ἑνός; οὗτος οὐδὲ ἀνάγκην ὅρκων ἔχει ἐὰν θέλῃ, ἀλλ' ἀεὶ ἐν ἀπραγμο-
σύνῃ διάγει. μᾶλλον δὲ ὁ παιδευόμενος μὴ ὀμνύναι, καὶ χρημάτων καταφρονήσει πολ-
λάκις, καὶ πανταχοῦ τῆς ἀρετῆς τὰς ὁδοὺς τεμνομένας ἀπὸ τούτου τοῦ καλοῦ ἴδοι τις ἂν, καὶ
πάσας φερούσας πρὸς ἐπιείκειαν, πρὸς χρημάτων ὑπεροψίαν, πρὸς εὐλάβειαν, πρὸς
κατάστασιν ψυχῆς, πρὸς κατάνυξιν. μὴ δὴ ῥαθυμῶμεν, ἀγαπητοί· ἀλλὰ πάλιν πολλὴν
ποιησώμεθα τὴν σπουδὴν, οἱ μὲν κατωρθωκότες, ὥστε φυλάξαι τὸ κατορθωθὲν, ὥστε μὴ εὐ-
κόλως ἀπορροήν τινα γενέσθαι καὶ παλίρροιαν εἰς τοὐπίσω· οἱ δὲ ἔτι λειπόμενοι, ὥστε διανα-
στῆναι, ὥστε σπουδάσαι τὸ λεῖπον πληρῶσαι. καὶ τινὲς οἱ κατορθώσαντες τοὺς μήπω δυνη-
θέντας, καθάπερ ἐν πελάγει πνιγομένους τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες, ἐν τῷ λιμένι τῆς ἀνωμοσίας
δεξάσθωσαν. λιμὴν γὰρ ὄντως ἀσφαλὴς, τὸ μὴ ὀμνύναι· λιμὴν, πρὸς τὸ μὴ καταπον-
τίζεσθαι ὑπὸ τῶν περιπνεόντων πνευμάτων. κἂν γὰρ ὀργὴ, κἂν ἐπήρεια, κἂν θυμὸς
ὑπερζέσῃ, κἂν ὁτιοῦν*, ἡ ψυχὴ ἐν ἀσφαλείᾳ καθέστηκεν, ὥστε οὐδὲ ἂν ἐκβάλῃ τι τῶν οὐκ
ὀφειλόντων εἰρῆσθαι. οὐ γὰρ εἰς ἀνάγκην κατέστησεν ἑαυτὸν, οὐδὲ νόμον. ὁρᾶτε τί διὰ τὸν
ὅρκον ἐποίησεν Ἡρώδης. τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε τοῦ Προδρόμου. διὰ τοὺς ὅρκους γὰρ, φη-
σὶ, καὶ τοὺς συνανακειμένους οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι. τί δὲ ὅρκον πεπόνθασιν αἱ φυλαὶ
ἐπὶ τῆς Βενιαμὶν φυλῆς; τί δὲ ὅρκον πεποίηκεν ὁ Σαούλ; ὁ μὲν γὰρ ἐπιώρκησεν· ὁ δὲ Ἡρώδης
καὶ τῆς ἐπιορκίας χεῖρον εἰργάσατο, τὸν φόνον. πάλιν ὁ Ἰησοῦς διὰ τὸν ὅρκον ἐπὶ τῶν Γα-

Ματθ. ε. δ.

Μαρκ. ς. κς.

Κριτ. κα. α.
β Βασ. λα. β.

βαωνιτῶν

βασανίζων οἷα πέπονθε; Σατανικὴ γὰρ ὄντως ἐστὶ παγὶς τὸ ὀμνύναι. διαῤῥήξωμεν τοίνυν τὰ σχοινία, καὶ ἐν εὐκολίᾳ "κατασπάσωμεν ἑαυτοὺς" πάσης φυλακῆς. ἀπαλλαγῶμεν τῆς σατανικῆς παγίδος· φοβηθῶμεν τὴν ἐντολὴν τὴν δεσποτικήν· εἰς συνήθειαν ἀρίστην ἑαυτοὺς ἐμβάλωμεν· ἵνα ὁδῷ προβαίνοντες, καὶ ταύτην, καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολὰς κατορθώσαντες, τῶν ἐπηγγελμένων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιε. 34 ΑΝΑΣΤΑΣ ΔΕ ΤΙΣ ΕΝ ΤΩ ΣΥΝΕΔΡΙΩ

Φαρισαῖος, ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἔξω βραχύ τι "τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι.

Οὗτος ὁ Γαμαλιὴλ Παύλου διδάσκαλος ἦν. καὶ θαυμάσαι ἄξιον πῶς καὶ τὰς κατὰ νόμον κρίσεις ἔχων, καὶ νομομαθὴς ὤν, οὐδέπω ἐπίστευσεν. οὐκ ἔστι δὲ αὐτὸν μεῖναι μὴ πιστεύσαντα δι' ὅλου. καὶ δῆλον ἐκ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ [δι' ὧν συμβουλεύει]. ἐκέλευσε γάρ, φησιν, ἔξω βραχύ τι τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι. ὅρα τὴν σύνεσιν τῆς δημηγορίας, καὶ πῶς αὐτοὺς εὐθέως εἰς φόβον ἐνέβαλεν. ὥστε δὲ μὴ ὑποπτευθῆναι αὐτὸν ὡς τὰ ἐκείνων φρονοῦντα, ὡς πρὸς ὁμογνώμονας διαλέγεται, καὶ οὐ πολλῇ τῇ σφοδρότητι κέχρηται), ἀλλ' ὡς ὑπὸ τοῦ θυμοῦ μεθύουσιν οὕτω φησίν·

35 Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις τί μέλλετε πράσσειν. Μὴ ἁπλῶς, φησι, μηδὲ ὡς ἔτυχε, φέρεσθε.

36 Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, λέγων εἶναί τινα ἑαυτόν, ᾧ προσεκολλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τετρακοσίων, ὃς ἀνῃρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διελύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. Ἀπὸ παραδειγμάτων αὐτοὺς σωφρονίζει, καὶ τὸ πλείονας ἀποστήσαντα ὕστερον τίθησι, παραμυθούμενος αὐτούς. πρὸ μὲν οὖν τοῦ τὰ παραδείγματα εἰπεῖν, λέγει, προσέχετε ἑαυτοῖς. ἐπεὶ δὲ ἔδειξεν, ἀποφαίνεται λέγων· καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων.

37 Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησεν ἱκανὸν λαὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν.

38 Καὶ τανῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι, ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται·

39 Εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτό. Ὡσεὶ ἔλεγεν· ἀνάσχεσθε, καὶ ἐὰν ἐξ ἑαυτῶν καὶ οὗτοι συνέστησαν, οὐδὲν κωλύει καὶ αὐτοὺς καταλυθῆναι.

Μήποτε, φησι, καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. Καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου, καὶ διὰ τοῦ ἀσυμφόρου ἀποτρέπει αὐτούς. οὐκ εἶπε δὲ ὑπό τινος ἀνῃρέθησαν, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι διελύθησαν, καὶ διεῤῥύη αὐτῶν τὸ σύστημα. εἰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινον τὸ ἔργον, "οὐδὲν δεήσει πραγμάτων ὑμῖν· εἰ δὲ θεῖόν ἐστιν, οὐδὲ μετὰ πραγμάτων δυνήσεσθε περιγενέσθαι." οὕτω γοῦν καὶ ὁ λόγος συνετὸς ἔδοξεν, ὅτι καὶ ἐπείσθησαν, ὥστε μὴ ἀνελεῖν αὐτούς, ἀλλὰ μαστίξαι μόνον.

40 Ἐπείσθησαν γὰρ αὐτῷ, φησι, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δείραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς. Ὅρα μετὰ πόσα μαστίζονται θαύματα. καὶ ὅμως πάλιν ἡ διδασκαλία ἐπετείνετο. καὶ γὰρ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἐδίδασκον.

41 Οἱ μὲν οὖν, φησιν, ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι·

42 Πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ιησοῦν Χριστόν.

κεφ. ϛ.

1 Εν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ελληνιστῶν πρὸς τοὺς Εβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. Οὐκ ἐν ἐκείναις πάντως λέγει ταῖς ἡμέραις· ἀλλ' ἐπεὶ συνήθεια τοιαύτη ἐστὶ τῇ γραφῇ, καὶ τὰ μέλλοντα συμβαίνειν ὡς ἐφεξῆς γινόμενα λέγει, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν. Ελληνιστὰς δὲ οἶμαι καλεῖν, τοὺς Ελληνιστὶ φθεγγομένους. οὗτοι γὰρ Ελληνιστὶ διελέγοντο [Εβραῖοι ὄντες.] ἰδοὺ ἄλλος πειρασμός· μᾶλλον εἶδος δεύτερον πειρασμοῦ. ὅρα καὶ ἔξωθεν, καὶ ἔσωθεν τοὺς πολέμους εὐθέως ἐξ ἀρχῆς.

2 Προσκαλεσάμενοι δέ, φησιν, οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον· οὐκ ἀρεστόν ἐστι καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. Καλῶς. τῶν γὰρ ἀναγκαίων τὰ ἀναγκαιότερα προτιμότερα. ὅρα δὲ πῶς εὐθέως καὶ τούτων πρόνοιαν ποιοῦνται, καὶ τοῦ κηρύγματος οὐκ ἀμελοῦσιν. ὡς αἰδεσιμώτεροι δὲ ἐκεῖνοι ἦσαν· διὸ καὶ προκρίνονται.

3 Επισκέψασθε οὖν, φησιν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης·

4 Ημεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν.

5 Καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους. καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου. Αρα καὶ ἐκεῖνοι πλήρεις πίστεως ἦσαν, οὓς καὶ ἐξελέξαντο, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ γένηται, οἷα ἐπὶ Ιούδα, οἷα ἐπὶ Ανανίου καὶ Σαπφείρας.

Καὶ Φίλιππον, φησι, καὶ Πρόχορον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον Αντιοχέα,

6 Οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι, ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.

7 Καὶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ιερουσαλὴμ σφόδρα, πολύς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουε τῇ πίστει.

Αλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἄνδρες Ισραηλῖται προσέχετε ἑαυτοῖς. ὅρα δή μοι τὸν Γαμαλιὴλ ἐνταῦθα πῶς μετ' ἐπιεικείας διαλέγεται καὶ βραχέα διέξεισι πρὸς αὐτούς, καὶ οὐ λέγει παλαιὰ διηγήματα καίτοιγε ἔχων, ἀλλὰ νεώτερα, ἃ μάλιστα πρὸς πίστιν ἐστὶν ἰσχυρά. διὸ καὶ μετ' ἐπικρύψεως αἰνίττεται λέγων· πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν, μονονουχὶ δηλῶν, ὡς οὐ πρὸ πολλῶν. Εἰ μὲν οὖν εὐθέως εἶπεν, ἄφετε τοὺς ἄνδρας, καὶ αὐτὸς ἔδοξεν ὕποπτος ἄν, καὶ ὁ λόγος οὕτως οὐκ ἂν ἰσχυρός· μετὰ δὲ τῶν παραδειγμάτων τὴν οἰκείαν ἰσχὺν ἐλάμβανε. διὰ τοῦτο οὐδὲ ἑνὸς μέμνηται, ἀλλὰ καὶ δευτέρου, καίτοι εἶχεν εἰπεῖν καὶ πλείονα, ἐκ περιουσίας καὶ ἑαυτὸν καλῶς λέγοντα δεικνύς, κἀκείνους ἀπάγων τῆς φονικῆς προαιρέσεως. ἀπόστητε, φησιν, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. ὅρα πῶς τὸ ἦθος ἐπιεικής. καὶ οὔτε μακρὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ σύντομον ποιεῖ, οὔτε ἐκείνων μετὰ θυμοῦ μέμνηται. καὶ πάντες, φησίν, ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν. τοῦτο λέγων, οὐδὲν εἰς Χριστὸν βλασφημεῖ· ἀλλ' ὃ βούλεται μάλιστα κατορθοῖ. ἐὰν ᾖ, φησιν, ἐξ ἀνθρώπων, καταλυθήσεται. ἐνταῦθα καὶ συλλογίζεσθαί μοι αὐτοὺς δοκεῖ καὶ λέγειν· οὐκοῦν ἐπεὶ οὐ κατελύθη, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπινον. μήποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. τοῦτο εἶπε, τῷ ἀδυνάτῳ καὶ ἀσυμφόρῳ καταστέλλων αὐτούς. εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε. οὐκ εἶπεν, ἐὰν ᾖ Θεὸς ὁ Χριστός (τὸ γὰρ ἔργον τοῦτο ἐδήλου) οὐδ' ἀπεφήνατο οὔτε ὅτι ἀνθρώπινόν ἐστιν, οὔτε ὅτι θεῖον· ἀλλὰ τῷ μέλλοντι

χαιρῷ

χ. ἥπω
χ. δὲ τῶν
αἰνίττεται
λέγων
χ. τὰ δι-
δήγματα
χ. καὶ

καιρῷ τὴν κρίσιν ἐπέτρεψε. διὸ καὶ μᾶλλον ἐπείσθησαν. καὶ εἰ ἔπεισε, τίνος ἕνεκεν, φησὶν, ἐμά-
στιξαν; τῇ μὲν ἀναμφισβητήτῳ δικαιολογίᾳ ἀντιλέξαι οὐκ εἶχον· ὅμως δὲ τὸν θυμὸν ἐ-
πλήρουν τὸν οἰκεῖον. ἄλλως δὲ, καὶ πάλιν ταύτῃ φοβήσειν προσεδόκησαν. καίτοι μὴ πα-
ρόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα λέγειν, ἐπεσπάσατο μᾶλλον αὐτούς· καὶ ἡ γλυκύτης δὲ τῶν λόγων, καὶ τὸ
5 δίκαιον τῶν λεγομένων ἔπειθε. μόνον γὰρ οὐχὶ ἐκήρυττε καὶ οὗτος τὸ εὐαγγέλιον. πείσθητε,
φησὶν, ὅτι οὐκ ἰσχύσατε καταλῦσαι· διατί οὐκ ἐπιστεύσατε; οὕτω μέγα τὸ κήρυγμα, ὅτι καὶ
παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ μαρτυρία. ἐκεῖ τετρακισχίλιοι, καὶ ἐκεῖ τετρακόσιοι ἀνέστησαν. καὶ μετὰ τοῦτο ἱκα-
νὸς ὄχλος· ὧδε δώδεκα ἦσαν οἱ πρῶτοι. μὴ οὖν ὑμᾶς ποιείτω τὸ πλῆθος τὸ προσγινό-
μενον. ἐὰν γὰρ ᾖ ἐξ ἀνθρώπων τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται. εἶχε καὶ Αἰγύπτιον εἰ-
10 πεῖν ἕτερον· ἀλλὰ περιττὸς λοιπὸν ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. εἶδες πῶς τῷ φοβερῷ τὸν λόγον κα-
τέκλεισε; διὸ καὶ οὐκ ἀποφαίνεται, ἵνα μὴ δόξῃ ὑπὲρ αὐτῶν λέγειν· ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς τῶν πρα-
γμάτων ἐκβάσεως συλλογίζεται. οὐκ ἐτόλμησε δὲ ἀποφήνασθαι, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινόν
ἐστιν, οὐδ᾽ ὅτι ἐκ Θεοῦ. ἐπεὶ, εἰ εἶπεν, ὅτι ἐκ Θεοῦ, ἀντέλεγον ἄν· εἰ δὲ ἐξ ἀνθρώπων,
πρόχειροι πάλιν εἰς τὸ [illegible] ἐγίνοντο. διὰ τοῦτο αὐτοὺς περιμένειν τὸ τέλος κε-
15 λεύει, εἰπὼν, ἀπόστητε. οἱ δὲ ἀπειλοῦσι πάλιν, εἰδότες μὲν ὅτι οὐδὲν ἀνύουσι, ποιοῦντες δὲ
τὸ αὐτῶν. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· ἀδυνάτοις πολλάκις ἐπιχειρεῖ. μετὰ δὲ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας.
ταῦτα τοῖς τοῦ Ἰωσήπου βιβλίοις ἐγκύψαντες, μαθήσεσθε ἀκριβέστερον. ἐκεῖνος γὰρ τὴν
τούτων ἱστορίαν συντάττων ἀκριβῶς ἱστορεῖ. εἶδες ἡλίκον ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι ἐκ Θεοῦ, ὅτι
λοιπὸν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὴν πίστιν ἔλαβεν; οὕτως πολλὴ ἡ παρρησία, πολὺ τὸ ἀπρο-
20 σωπόληπτον. ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ, φησὶ, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δείραντες ἀπέ-
λυσαν αὐτούς. ᾐδέσθησαν τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρός. διὸ καὶ τοῦ ἀνελεῖν μὲν τοὺς ἀποστόλους ἀφί-
στανται, μαστίξαντες δὲ μόνον αὐτοὺς ἀπολύουσιν. οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προ-
σώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι. πό-
σων σημείων τοῦτο οὐ θαυμασιώτερον; οὐδαμοῦ γέγονεν ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοῦτο. ἐπεὶ καὶ Ἱε-
25 ρεμίας ἐμαστίχθη διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ Ἠλίᾳ ἠπείλησαν, καὶ τοῖς ἄλλοις. ἀλλ᾽ ἐν-
ταῦθα καὶ ἀπὸ τούτου, οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων μόνον τὴν δύναμιν ἐπεδείκνυντο τοῦ Θεοῦ. οὐκ
εἶπεν, ὅτι οὐκ ἤλγουν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἀλγοῦντες ἔχαιρον. πόθεν δῆλον; ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα
παρρησίας. οὕτως ἐνεστήκεσαν ἀεὶ καὶ μετὰ τὰς πληγὰς κηρύττοντες. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐν τῷ
ἱερῷ, φησὶ, καὶ κατ᾽ οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν Χριστόν. ἐν δὲ
30 ταῖς ἡμέραις ταύταις. ποίαις ἡμέραις; ὅτε ταῦτα ἐγίνετο, ὅτε μάστιγες, ὅτε ἀπειλαὶ, ὅτε ἐπλη-
θύνοντο οἱ μαθηταὶ, τότε γογγυσμὸς γέγονεν. ἀπὸ τοῦ πλήθους δὲ τάχα συνέβη. οὐ γάρ ἐστιν
ἀκρίβειαν ἐν πλήθει εἶναι. καὶ πολὺς ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουε τῇ πίστει. τοῦτο αἰνιττομένου
ἐστὶ καὶ δεικνύντος, ὅτι ἀφ᾽ ὧν ὁ κατὰ Χριστοῦ θάνατος ἐσκευάσθη, πολλοὶ ἀπὸ τούτων πιστεύουσιν.
ἐγένετο, φησὶ, γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ δια-
35 κονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. ἄρα καθημερινὴ διακονία ἦν ταῖς χήραις. καὶ ὅρα πῶς
καὶ τοῦτο διακονίαν καλεῖ, καὶ οὐ ταχέως ἐλεημοσύνην, ἅμα καὶ τοὺς διδόντας, καὶ τοὺς λαμβά-
νοντας διὰ τούτου ἐπαίρων. τοῦτο οὐ κακίας ἦν, ἀλλὰ τοῦ πλήθους ἴσως ῥαθυμία. διὰ τοῦτο
[καὶ] προὔθηκεν αὐτὸ εἰς μέσον (οὐ μικρὸν γὰρ κακὸν ἦν) ἵνα ταχέως καὶ διορθωθῇ. ὁρᾷς
πῶς καὶ ἐν ἀρχῇ τὰ κακὰ οὐχὶ ἔξωθεν μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ἔσωθεν; σὺ δὲ μὴ τοῦτο μόνον ἴδῃς, ὅτι
40 διωρθώθη, ἀλλ᾽ ὅτι μέγα κακὸν ἦν. ὁρᾷς τὰ ἔξω διαδεχόμενα τὰ ἔσω; ἐπισκέψασθε οὖν,
ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν ἑπτά. οὐκ οἰκείᾳ γνώμῃ προστιθέασιν, ἀλλὰ [πρότερον] ἀ-
πολογοῦνται τῷ πλήθει. οὕτω καὶ νῦν γίνεσθαι ἔδει. οὐκ ἔστι, φησὶν, ἀρεστὸν καταλιπόντας
ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. πρότερον τὸ ἄτοπον τίθησιν, ὡς οὐκ ἐνὸν μετὰ
* σπουδῆς ἀμφότερα γίνεσθαι· ἐπεὶ καὶ ὅτε τὸν Ματθίαν χειροτονεῖν ἔμελλον, πρότερον τὴν χρείαν

Ἱερεμ. λζ. ιε.
γ. Βασ. ιθ. β.

δεικνύουσι τοῦ πράγματος, ὅτι ἔλιπεν εἷς, καὶ ἔδει γενέσθαι δώδεκα, καὶ οὐ τοσαύτην τὴν χρείαν ἐδήλωσαν· καὶ οὔτε πρότερον ἐποίησαν, ἀλλὰ περιέμενον γενέσθαι τὸν γογγυσμόν, ὥστε μὴν ἠνείχοντο ἐπὶ πολὺ τοῦτο συμβῆναι. καὶ ὅρα, τὴν κρίσιν αὐτοῖς ἐπιτρέπουσι, καὶ τοὺς πᾶσιν ἀρέσκοντας καὶ ὑπὸ πάντων μαρτυρουμένους ἐκείνους προβάλλονται. καὶ σφόδρα αὕτη ἡ κρίσις καλή. καὶ ἑπτὰ προβάλλονται, οὐκέτι δώδεκα, πλήρεις πνεύματος καὶ σοφίας, μαρτυρουμένους ἀπὸ τοῦ βίου. ὅτι μὲν οὖν τὸν Ματθίαν ἔδει προβάλλεσθαι, διὰ τοῦτο ἔλεγον, τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως. οὐ γὰρ τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμα. διὸ καὶ οὐ κλήρῳ αὐτοὺς ἐπέτρεψαν· οὔτε πάλιν, δυνάμενοι αὐτοὶ ἐκλέξαι πνεύματι κινούμενοι, τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν μαρτυρίας τὸ δοκιμοῦν μᾶλλον ἱστῶσι. τὸ μὲν οὖν ὁρίσαι τὸν ἀριθμόν, καὶ τὸ χειροτονῆσαι, καὶ τὸ ἐν χρείᾳ τοιαύτῃ, αὐτῶν ἦν· τὸ δὲ ἐλέσθαι τοὺς ἄνδρας, ἐκείνοις ἐπιτρέπουσιν, ἵνα μὴ δόξωσιν αὐτοὶ χαρίζεσθαι. ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς Μωϋσῇ ἐπιτρέπει ἐλέσθαι πρεσβυτέρους, οὓς οἶδε. καὶ γὰρ σοφίας πολλῆς δεῖ ἐν ταῖς τοιαύταις οἰκονομίαις. μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, ἐπειδὴ λόγων οὐκ ἐγκεχείρισται, ὅτι οὐ χρείαν ἔχει σοφίας ὁ τοιοῦτος. χρῄζει γὰρ καὶ πολλῆς. ἡμεῖς δέ, φησι, τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν. πάλιν καὶ ἀρχόμενοι καὶ τελευτῶντες ἀπολογοῦνται. προσκαρτερήσομεν, φησίν. οὕτω γὰρ ἔδει, οὐχ ἁπλῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ προσκαρτερεῖν. καὶ ἤρεσε, φησίν, ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους. καὶ τοῦτο τῆς αὐτῶν σοφίας ἄξιον. πάντες ἐπῄνεσαν τὸ λεχθέν· οὕτως ἦν συνετόν. καὶ ἐξελέξαντο, φησί. πάλιν αὐτοὶ ἐκλέγονται Στέφανον ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον, καὶ Πρόχορον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα, οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων. καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. [ἐκ τούτου δῆλον ὅτι] ἀφώρισαν αὐτοὺς τοῦ πλήθους, καὶ αὐτοὶ ἕλκουσιν, οὐχ οἱ ἀπόστολοι ἄγουσιν. ὅρα πῶς οὐκ ἔστι περιττὸς ὁ συγγραφεύς. οὐ γὰρ λέγει πῶς, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι ἐχειροτονήθησαν διὰ προσευχῆς. τοῦτο γὰρ ἡ χειροτονία ἐστίν. ἡ χεὶρ ἐπίκειται τοῦ ἀνδρός· τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἡ αὐτοῦ χείρ ἐστιν ἡ ἁπτομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, ἐὰν ὡς δεῖ χειροτονῆται. καὶ ὁ λόγος, φησί, τοῦ Θεοῦ ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν. οὐχ ἁπλῶς εἶπε τοῦτο· ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅση τῆς ἐλεημοσύνης ἡ ἰσχὺς καὶ τῆς διατάξεως. καὶ μέλλει λοιπὸν διηγεῖσθαι τὰ κατὰ Στέφανον· διὸ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν προστίθησι. καὶ πολλοί, φησι, τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει. ἐπειδὴ γὰρ εἶδον τοὺς ἄρχοντας καὶ διδασκάλους ταῦτα ἀποφηνάμενοι, ἀπὸ τῶν ἔργων λοιπὸν τὴν πεῖραν ἐλάμβανον. καὶ θαυμάσαι ἄξιον, πῶς οὐκ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος ἐν τῇ αἱρέσει τῶν ἀνδρῶν· πῶς οὐκ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπ' αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι. ὁποῖον δὲ ἄρα ἀξίωμα εἶχον οὗτοι, καὶ ποίαν ἐδέξαντο χειροτονίαν, ἀναγκαῖον μαθεῖν. ἆρα τὴν τῶν διακόνων; καὶ μὴν τοῦτο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐστὶν ἡ οἰκονομία· καίτοι οὐδέπω οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἦν, ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι μόνοι. ὅθεν οὔτε διακόνων, οὔτε πρεσβυτέρων οἶμαι τὸ ὄνομα εἶναι δῆλον καὶ φανερόν· ἀλλὰ τέως εἰς τοῦτο ἐχειροτονήθησαν. καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐνεχειρίσθησαν, ἀλλ' ἐπεύξαντο αὐτοῖς δυνηθῆναι γενέσθαι δύναμιν. ὅρα δέ μοι, εἰ ἑπτὰ ἄνδρας ἔδησεν εἰς τοῦτο, τοσαῦτα ἴσως ἐπέρρει χρήματα, τοσούτων χηρῶν πλῆθος ἦν. ἆρα οὐχ ἁπλῶς αἱ ἀρχαὶ ἐγίνοντο, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σχολῆς· καὶ τοῦτο, ὥσπερ τὸ κήρυγμα, οὕτως ἠνύετο. τὰ γὰρ πλείω ταύταις ἤνυον. οὕτω τὰ πνευματικὰ ἐπελέγοντο· οὕτω καὶ [πρὸς] ἀποδημίας ἐστέλλοντο· οὕτως ἐνεχειρίσθησαν οὗτοι τὸν λόγον. καὶ οὐ λέγει, οὐδὲ ἐπαίρει αὐτούς· ἀλλ' ὅτι τὸ δοθὲν ἀφεῖναι ἔργον, οὐκ ἀρεστόν. οὕτως ἦσαν ἀπὸ Μωϋσέως παιδευθέντες μὴ πάντα αὐτοὶ μεταχειρίζειν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, Μόνον τῶν πτωχῶν, φησίν, ἵνα μνημονεύωμεν. πῶς δὲ καὶ προῆγον τούτους; ἐνήστευον, προσεκαρτέρουν εὐχῇ. τοῦτο καὶ νῦν γίνεσθαι ἔδει. οὐχ ἁπλῶς δὲ πνευματικούς,

ἀλλὰ

Πραξ. α. 16.

Ἀριθ. 11. 16.

γ. χεῖρα

γ. ὅλη τὸ μ

γ. αὐτῶν οὕτω

Γαλ. β. 10.

ἀλλὰ πνεύματος πλήρεις καὶ σοφίας εἶπε· δηλῶν, ὅτι μεγάλης φιλοσοφίας ἦν φέρειν
κατηγορίας χηρῶν. τί γὰρ ὄφελος, ὅταν μὴ κλέπτῃ μὲν, ἀπολλύῃ δὲ πάντα; ἢ θρασὺς ᾖ, καὶ
προσκρούῃ; καὶ αὐτὸς δὲ θαυμαστὸς ἦν ὁ Φίλιππος. περὶ γὰρ αὐτοῦ φησι· Καὶ εἰσελθόντες (Πραξ. κα. η.)
εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ. ὁρᾷς οὐ-
5 δὲν ἀνθρωπίνως διακονουμένους; καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ
σφόδρα. ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπεδίδου τὸ πλῆθος. τὸ θαυμαστὸν, ἔνθα ἐσφάγη ὁ Χριστὸς,
ἐκεῖ ηὔξετο τὸ κήρυγμα. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐσκανδαλίσθησάν τινες τῶν μαθητῶν, ὁρῶντες
τοὺς μὲν ἀποστόλους μαστιζομένους, τοὺς δὲ ἀπειλουμένους, ἄλλους δὲ πνεύματα πειράζοντας, ἑτέ-
ρους [δὲ] γογγύζοντας· ἀλλὰ μάλιστα καὶ προσετίθετο τῶν πιστευόντων ὁ ἀριθμός. οὕτως
10 ἀπὸ τοῦ περὶ Ἀνανίαν συμβάντος ἐσωφρονίσθησαν, καὶ πλείων ὁ φόβος αὐτοῖς γέγονεν. ὅρα
δέ μοι πῶς ἐπεδίδου τὸ πλῆθος. μετὰ τοὺς πειρασμοὺς τότε ἐπέδωκεν, οὐχὶ πρὸ τούτου.
σκόπει δὲ καὶ πόση φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. ἐκ τῶν ἐκείνων [γὰρ] τῶν ἀρχιερέων, τῶν πρὸς φόνον
τοὺς ὄχλους παροξυνόντων, τῶν τοιαῦτα βοώντων * καὶ λεγόντων, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύ- (Ματθ. κζ. μβ.)
ναται σῶσαι, ἐκ τούτων πολλοί, φησιν, ὑπήκουον τῇ πίστει.

15 Αὐτοῦ τοίνυν καὶ ἡμεῖς γενώμεθα μιμηταί. προσεδέξατο αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐξέβαλεν. οὕτω (ΗΘΙΚΟΝ)
τοὺς ἐχθροὺς ἀμειβώμεθα, τοὺς τὰ μυρία ἡμᾶς ἐργασαμένους δεινά. ὅπερ ἂν ἔχωμεν ἀγα-
θὸν, αὐτοῖς παρέχωμεν· μὴ παρέλθωμεν αὐτοὺς εὖ ποιοῦντες. εἰ γὰρ τῷ παθεῖν κακῶς ἐμ-
πλῆσαι δεῖ τὸν θυμὸν αὐτῶν, πολλῷ μᾶλλον τῷ εὖ ποιῆσαι. τοῦτο γὰρ ἔλαττον ἐκείνου.
οὐκ ἔστι γὰρ ἴσον εὖ ποιῆσαι ἐχθρὸν, καὶ μείζονα θελῆσαι παθεῖν, ἢ βούλεσθαι. ἀπὸ τούτου καὶ
20 ἐπ' ἐκεῖνα ἥξομεν. τοῦτο ἀξίωμα τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν. ἐσταύρωσαν αὐτὸν ἐλθόντα
ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῇ αὐτῶν, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμάστιξαν, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν αὐτὴν αὐ-
τοὺς ἄγει τοῖς μαθηταῖς τιμὴν, ὁμοίως αὐτοῖς μεταδίδωσι τῶν αὐτοῦ. μιμηταὶ γενώμεθα,
παρακαλῶ, τοῦ Χριστοῦ. κατὰ τοῦτό ἐστι μιμήσασθαι αὐτόν· τοῦτο ἴσον ποιεῖ τῷ Θεῷ· τοῦτο
μεῖζον, ἢ κατὰ ἄνθρωπόν ἐστιν. ἐχώμεθα τῆς ἐλεημοσύνης. αὕτη παιδαγωγός ἐστι καὶ διδάσκα-
25 λος ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας ἐστίν. ὁ μαθὼν ἐλεεῖν τὸν ἐν συμφορᾷ, μαθήσεται καὶ μὴ μνησι-
κακεῖν· ὁ μαθὼν τοῦτο, καὶ ἐχθροὺς εὐεργετεῖν δυνήσεται. μάθωμεν κατακλᾶσθαι τοῖς τῶν
πλησίον κακοῖς, καὶ μαθησόμεθα καὶ τὰ κακὰ αὐτῶν φέρειν. αὐτὸν ἐρωτήσωμεν τὸν κακῶς ἡ-
μᾶς διατιθέντα, εἰ μὴ καταγινώσκει ἑαυτοῦ, εἰ μὴ ἐθέλοι φιλοσοφεῖν, εἰ μὴ θυμοῦ τὸ
πολὺ εἶναί φησιν, εἰ μὴ μικροψυχίας, εἰ μὴ ταλαιπωρίας· εἰ μὴ βούλοιτο τῶν ὑ-
30 βριζομένων εἶναι καὶ σιγώντων, ἀλλὰ μὴ τῶν ὑβριζόντων καὶ μαινομένων· εἰ μὴ θαυ-
μάσειεν ἅπαντα τὸν παθόντα. μὴ δὴ νομίσῃς, ὅτι τοῦτο εὐκαταφρονήτους ποιεῖ. οὐδὲν οὕτως
εὐκαταφρονήτους ποιεῖ, ὡς τὸ ὑβρίζειν· οὐδὲν οὕτως αἰδεσίμους, ὡς τὸ ὑβριζομένους φέρειν.
ὁ μὲν γάρ ἐστιν ὑβριστὴς, ὁ δὲ φιλόσοφος· καὶ ὁ μὲν ἀνθρώπου χείρων, ὁ δὲ ἀγγέλοις ἴσος.
καὶ τὸ γὰρ ἔλαττον ἦ τοῦ ὑβρίζοντος, καὶ οὕτως, εἰ βούλοιτο, δυνατὸς ὑπάρχων
35 ἀμύνασθαι. καὶ ἄλλως δὲ, καὶ ἐλεεῖται μὲν παρὰ πάντων οὗτος, ἐκεῖνος δὲ μισεῖται. τί
δεῦ; οὐκ ἐννοεῖς [ἆρα] πολλῷ βελτίων εἶ; τῷ μὲν γὰρ ὡς μαινομένῳ, τούτῳ δὲ
ὡς νοῦν ἔχοντι προσέξουσιν ἅπαντες. ὅταν οὖν κατηγορῆσαί τινα ὑπό τινος ἀναγκάζῃ,
εἰπὲ πρὸς αὐτόν· οὐ δυνάμεθα αὐτὸν εἰπεῖν κακῶς· δέδοικα γὰρ μὴ πᾶς οὐκ εἴη τοιοῦ-
τος. μάλιστα μὲν ἐν διανοίᾳ μὴ εἴπῃς, ἀλλὰ μηδὲ πρὸς ἄλλον· μὴ ἐντύχῃς κατὰ τού-
40 του τῷ Θεῷ. ἂν ἴδῃς κακῶς ἀκούοντα, ἀμυνοῦ· εἰπὲ, τοῦ πάθους ἐστὶ τὰ ῥήματα, οὐ τοῦ
ἀνδρός· εἰπὲ, τῆς ὀργῆς, οὐ τοῦ φίλου· τῆς μανίας, οὐ τῆς ψυχῆς. ταῦτα λογιζώμεθα ἐφ' ἑ-
κάστῳ τῶν ἁμαρτημάτων. μὴ ἀφεμένος ἀναφθῆναι τὸ πῦρ, ἀλλὰ πρὸ τούτου κάτασχε·
μὴ προξενήσῃς τὸ θηρίον, ἀλλὰ μηδὲ προξενηθῆναι συγχωρήσῃς. οὐκ ἔτι γὰρ κύριος εἶ
κατασχεῖν, ἂν ἡ φλὸξ ἀναφθῇ. τί γὰρ εἶπεν; ἀφῆκε τὸ μωρέ; τίς οὖν, εἰπέ μοι, ὑπεύ-

θυνος

θυμοῦσθαι τῷ ῥήματι· ὁ ἀκούων, ἢ ὁ λέγων; ὁ μὲν γὰρ, κἂν σφόδρα σοφὸς ᾖ, μωροῦ δόξαν ἔλαβεν· ὁ δὲ, κἂν ἀνόητος ᾖ, σοφοῦ καὶ φιλοσόφου. τίς ἀνόητος, εἰπέ μοι· ὁ ἑτέρῳ προσφέρων τὰ οὐκ ὄντα, ἢ ὁ μηδὲ οὕτω κινηθείς; εἰ γὰρ τὸ μηδὲ κινηθέντα κινεῖσθαι, φιλοσοφίας· τὸ μηδὲ κινοῦντος πλήττεσθαι, πάσης ἀνοίας; οὕτω λέγω· ποῖος ἀπόκειται τιμωρίας τόπος τοῖς τὰ τοιαῦτα ὀνειδίζουσι καὶ βλασφημοῦσι τὸν πλησίον. ἀλλὰ τί; ἄτιμον καὶ ἐξ ἀτίμων, καὶ εὐτελῆ 5 καὶ ἐξ εὐτελῶν εἶπε; πάλιν εἰς ἑαυτὸν τὸ ὄνειδος περιέτρεψεν. ὁ μὲν γὰρ τίμιος φαίνεται καὶ αἰδέσιμος· ὁ δὲ εὐτελὴς ὄντως. τὸ γὰρ τὰ τοιαῦτα εἰς τάξιν ὀνείδους προσφέρειν, γένους εὐτέλειαν λέγω, μικρᾶς ὄντως ψυχῆς. ὁ δὲ μέγας καὶ θαυμαστὸς ἔσται, ἅτε οὐδὲν ἡγούμενος τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' οὕτω διακείμενος, ὡς ἂν εἰ ἤκουεν, ὅτι ἔχοι τι τῶν ἄλλων διαφέρον. ἀλλά μοιχὸν καὶ τὰ ἄλλα ἐρεῖ; ἐνταῦθα καὶ γελᾶν χρή. ὅταν γὰρ τὸ συνειδὸς μὴ βάλληται, οὐδὲ χώραν 10 ἂν ἔχοι ὁ θυμός. ἐννόησαι τὰ δέ τινα ἐξάγει εἰς μέσον πονηρὰ καὶ μιαρὰ ῥήματα, οὐδὲ οὕτως ἀλγεῖν χρή. ὅπερ γὰρ ἔμελλε μετὰ ταῦτα ἕκαστος μαθήσεσθαι, τοῦτο ἤδη ἐξεκάλυψεν· ἑαυτὸν λοιπὸν ἄπιστον πᾶσι κατέστησεν, ἅτε οὐκ εἰδότα συγκαλύπτειν τὰ τοῦ πλησίον κακὰ, καὶ ἑαυτὸν μᾶλλον ἤμυνεν, ἢ ἕτερον, καὶ πάντα λιμένα προσέχωσε, τὰς εὐθύνας ἐποίησεν ἑαυτῷ φοβερὰς τοῦ μέλλοντος κριτηρίου. οὐ γὰρ οὕτω τοῦτον, ὡς ἐκεῖνον ἀποστραφήσονται πάν- 15 τες, ἅπερ ἐκκαλύψαι οὐκ ἐχρῆν ἀπαμφιάσαντα. σὺ δὲ μηδὲν εἴπῃς ὧν συνῄδεις, ἀλλὰ σίγησον, εἰ βούλει τὴν λαμπρὰν δόξαν λαβεῖν. οὐ γὰρ μόνον ἀνατρέψας τὰ λεχθέντα, οὐδὲ καλύψας, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐργάσῃ καλόν. οὐκέτι ποιήσεις γὰρ κατὰ σαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐνεχθῆναι. ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει*; εἰπὲ σύ· εἰ πάντα ᾔδει, οὐκ ἂν τοσαῦτα εἶπε μόνα. ἐθαυμάσατέ τι καὶ ἐξεπλάγητε τῶν λεχθέντων; ἀλλὰ μιμεῖσθαι χρή. διὰ γὰρ 20 τοῦτο πάντα ὑμῖν τὰ ἔξωθεν λεγόμενα συνάγομεν, οὐχ ὡς οὐκ ἐχουσῶν μυρία τοιαῦτα τῶν γραφῶν, ἀλλ' ὡς μᾶλλον ἐντρέψαι δυναμένων τούτων. ἐπεὶ καὶ ἡ γραφὴ οἶδε πρὸς ἐντροπὴν λέγειν, ὡς ὅταν λέγῃ· Οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; ὁ δὲ προφήτης Ἱερεμίας τοὺς τοῦ Ῥηχὰβ υἱοὺς παρήγαγεν εἰς μέσον, τὴν πατρικὴν ἐντολὴν διαφυλάξαι μὴ καταδεξαμένους. εἶπον κακῶς οἱ περὶ Μαριὰμ τὸν Μωϋσέα, καὶ τῆς κολάσεως αὐτοῖς εὐθέως ἐξῃτή- 25 σατο, καὶ οὐδὲ ὅσον μαθεῖν τινας, ὅτι ἐκδικίας ἔτυχε, συνεχώρησεν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα βουλόμεθα πάντας μαθεῖν, ὅτι οὐκ ἀτιμώρητι παρῆλθον. μάχης τινὸς ἀπὸ γῆς γενομένης, οὐκ ἔνι μάχην ἐξ ἑνὸς συστῆναι μέρους. ἐὰν μαγγανοθῆρες ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἑλκύσῃς, μᾶλλον προξενεῖς· ἂν δὲ ἐκ δεξιᾶς ἢ ἐξ ἀριστερᾶς, ἔσβεσας τὸν θυμόν. ὁ πλήττων, ἂν μὲν ἔχῃ τὸν μὴ δεχόμενον, μᾶλλον ἐπαίρεται· ἂν δὲ εἴκοντα, μᾶλλον ἐκλύεται, 30 καὶ εἰς αὐτὸν ἡ πληγὴ περιτρέπεται. οὐ γὰρ οὕτως ἐκλύει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ ἄνθρωπος παγκρατιάζειν εἰδὼς, ὡς ἂν ἄνθρωπος ὑβριζόμενος, καὶ μὴ ἀνθυβρίζων. αἰσχυνθεὶς γὰρ ἐκεῖνος λοιπὸν ἄπεισι, καὶ καταγνωσθεὶς, πρότερον μὲν ἐκ τοῦ συνειδότος, δεύτερον δὲ παρὰ τῶν ὁρώντων ἁπάντων. καὶ παροιμία δέ τίς ἐστιν, ὅτι ὁ ἀτιμῶν, ἑαυτὸν τιμᾷ· ἆρα καὶ ὁ ὑβρίζων, ἑαυτὸν ὑβρίζει. οὐδεὶς ἡμᾶς ἀδικῆσαι δυνήσεται, πάλιν ἐρῶ, ἐὰν μὴ ἡμεῖς ἑαυ- 35 τούς· οὔτε πονηρά με τις ἐργάσεται, ἐὰν μὴ ἐγὼ ἐμαυτόν. φέρε γὰρ, οὕτω σκεψώμεθα. ἔστω μοι ψυχὴ πονηρὰ, καὶ πάντες κενούτωσαν εἰς ἐμὲ τὰ χρήματα. τί τοῦτο; ἕως ἂν ἐκείνη μὴ μεταβάλληται, πάντα μάτην. ἔστω μοι ψυχὴ μεγάλη, καὶ πάντες λαμβανέτωσαν τὰ χρήματα. τί τοῦτο; ἕως ἂν ἐκείνην μὴ ποιήσῃς πονηρὰν, οὐδὲν βλάβος. ἔστω μοι βίος ἀκάθαρτος, καὶ πάντες τἀναντία λεγέτωσαν περὶ ἐμοῦ. τί τοῦτο; καὶ γὰρ λέγωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ 40 ἐν διανοίᾳ ταῦτα ψηφίζονται. πάλιν ἔστω μοι βίος καθαρὸς, καὶ πάντες τἀναντία λεγέτωσαν. καὶ τί τοῦτο; ἐν γὰρ τῷ συνειδότι ἑαυτῶν καταγνώσονται. οὐ γὰρ δὴ πεπεισμένοι λέγουσιν. ὥσπερ γὰρ τὰς εὐφημίας οὐ δεῖ προσίεσθαι, οὕτως οὐδὲ τὰς κατηγορίας. καὶ τί λέγω ταῦτα; οὐδεὶς ἡμῖν ἐπιβουλεῦσαί ποτε δυνήσεται, οὐδὲ κατηγορίᾳ τινὶ περιβαλεῖν,

ἐὰν

Ματθ. ε. μζ.
Ἱερ. λε. β.
Ἀριθ. ιβ.

* φησι

ἐὰν βουλώμεθα. ἴδωμεν δὲ καὶ οὕτως. ἑλκέτω τις εἰς δικαστήριον· συκοφαντείτω· εἰ βούλει, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκφερέτω· καὶ τί τοῦτο, πρὸς μικρὸν παρ᾽ ἀξίαν ταῦτα παθεῖν; τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ κακόν φησιν. αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καλὸν, τὸ μὴ κατ᾽ ἀξίαν παθεῖν. ἀλλὰ τί; κατ᾽ ἀξίαν ἔδει; εἴπω τι πάλιν. φιλόσοφός τις τῶν ἔξωθεν, ὡς ἤκουσεν ὅτι ὁ δεῖνα ἀπέθανε, καί τις εἶπεν αὐτῷ τῶν μαθητῶν, οἴμοι, ὅτι ἀδίκως· ἐκεῖνος ἐπιστραφεὶς, ἀλλὰ τί, ἔφη, δικαίως ἤθελες; καὶ Ἰωάννης δὲ οὐχὶ ἀδίκως ἀπέθανε; τίνα οὖν μᾶλλον ἐλεεῖς, τὸν δικαίως ἀποθανόντα, ἢ τὸν οὐχ οὕτως; οὐχὶ τοῦτον μὲν ταλανίζεις, ἐκεῖνον δὲ καὶ θαυμάζεις; τί οὖν; ἠδίκηται ἄνθρωπος, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ θανάτου κερδάνας μεγάλα, οὐ μόνον οὐδὲν βλαβείς. εἰ μὲν γὰρ ἀθάνατον ὄντα θνητὸν ἐποίει, ἴσως ἂν βλάβη ἦν· εἰ δὲ θνητὸν ὄντα, καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως μικρὸν ὕστερον τὸν θάνατον ἐκδέχεσθαι μέλλοντα, ἐπέσπευσεν οὖν μετὰ δόξης τοῦτον ἐπαγαγεῖν, τί βλάβος; ἔστω ἡμῖν ἡ ψυχὴ ῥυθμιζομένη καλῶς, καὶ βλάβος οὐδὲν ἔσται ἔξωθεν. ἀλλ᾽ οὐκ εἶ ἐν δόξῃ; καὶ τί τοῦτο; ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων ἐστὶ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς δόξης. ἂν γὰρ ὦ μεγαλοπρεπής, οὐ δεήσομαι οὐδενός· ἂν δὲ κενόδοξος, ὅσῳ ἂν ἐπιτύχω, τοσούτῳ μείζονος δεήσομαι. ταύτῃ δὲ μάλιστα λαμπρὸς ἔσομαι, καὶ μείζονος ἀπολαύσομαι δόξης, εἰ καταφρονήσω δόξης. ταῦτα οὖν εἰδότες, καὶ χάριν ἔχωμεν τῷ τοιαύτην ἡμῖν χαρισαμένῳ ζωὴν Χριστῷ τῷ * Θεῷ ἡμῶν, καὶ τιμῶμεν αὐτὴν εἰς δόξαν αὐτοῦ· ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ις. 8 ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΕ ΠΛΗΡΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ δυνάμεως, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

Ὅρα πῶς καὶ ἐν τοῖς ἑπτὰ ἦν τις προέκκριτος, καὶ τὰ πρωτεῖα εἶχεν. εἰ γὰρ καὶ ἡ χειροτονία κοινὴ, ἀλλ᾽ ὅμως οὗτος ἐπεσπάσατο χάριν πλείονα. πρὸ τούτου δὲ οὐκ ἐποίει σημεῖα, ἀλλ᾽ ὅτε δῆλος γέγονεν· ἵνα δειχθῇ, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ μόνη ἡ χάρις, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς χειροτονίας· ὥστε προσεθήκη πνεύματος ἐγένετο. εἰ δὲ καὶ πρὸ τούτου πλήρεις πνεύματος ἦσαν, δῆλον ὅτι τοῦ ἀπὸ τοῦ λουτροῦ. 9 Ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς. Πάλιν ἀνάστασιν τὴν προξυσμὸν αὐτῶν λέγει, καὶ τὴν ὀργήν. ὅρα καὶ ἐνταῦθα πολὺ τὸ πλῆθος· μᾶλλον δὲ πῶς ἐπήγειρε τῆς κατηγορίας τὸ σχῆμα. ἐπειδὴ γὰρ ἐκώλυσεν αὐτοὺς Γαμαλιῆλος μηδὲν ὑπὲρ ἐκείνου ἐγκαλεῖν, ἑτέραν κατηγορίαν εἰσάγουσι. Ἀνέστησαν δέ τινες, φησι, τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας, συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ. 10 Καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι, ᾧ ἐλάλει.

11 Τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας, ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν Θεόν. Ἵνα τὴν κατηγορίαν αὐξήσωσι, κατὰ τοῦ Θεοῦ, φησι, καὶ κατὰ Μωϋσέως λαλεῖ. διὰ τοῦτο καὶ συνεζήτουν, ἵνα ἀναγκάσωσιν αὐτόν τι εἰπεῖν. ὁ δὲ γυμνότερον λοιπὸν διελέγετο, καὶ τὴν παῦλαν ἴσως ἔλεγε τοῦ θείου νόμου· ἢ οὐκ ἔλεγε μὲν, ἠνίττετο δέ. ἐπεὶ εἰ ἔλεγε φανερῶς, οὐκ ἔδει τῶν ὑποβλητῶν ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ψευδομαρτύρων. διάφοροι δὲ αἱ συναγωγαὶ ἦσαν, Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων. ἀλλὰ Κυρηναῖοι μὲν, οἱ ἐπέκεινα Ἀλεξανδρείας εἰσὶν, οἳ καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰ ἔθνη εἶχον συναγωγάς· ἴσως δὲ καὶ ἐκεῖ ἔμενον, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται συνεχῶς ἀποδημεῖν· Λιβερτῖνοι δὲ, οἱ Ῥωμαίων ἀπελεύθεροι οὕτω καλοῦνται. ὥσπερ δὲ ᾤκουν ἐκεῖ πολλοὶ ξένοι, οὕτω καὶ συναγωγὰς εἶχον, ἔνθα ἔδει τοὺς νόμους ἀναγινώσκεσθαι καὶ εὐχὰς γίνεσθαι. σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς καὶ οὗτος

ἀναγκαζόμενος

ἀναγκαζόμενος διδάσκειν ἐπιχειρεῖ· κἀκεῖνοι πάλιν διὰ τὰ σημεῖα εἰς φθόνον οὐ μόνον κινοῦνται, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ λόγῳ ἐκρατεῖτο καὶ ἀφόρητος ἦν αὐτοῖς, ψευδομάρτυρας συνιστῶσιν. οὐκ ἐβούλοντο γὰρ ἁπλῶς ἀναιρεῖν, ἀλλὰ μετὰ ψήφου, ἵνα καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ βλάψωσι, καὶ ἐκείνους ἀφέντες ἐπὶ τούτους ἔρχονται, ὡς ταύτῃ καταπληξόμενοι κἀκείνους· οἳ καὶ οὐκ εἶπον, ὅτι λαλεῖ, ἀλλ', Οὐ παύεται λαλῶν, αὔξοντες τὴν κατηγορίαν.

12 Συνεκίνησάν τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον,

13 Ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ῥήματα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου, καὶ τοῦ νόμου. Οὐ παύεται, φησὶν, ὡς ἔργον αὐτοῦ ποιούμενος.

14 Ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθη, ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς. Ἰησοῦς, φησὶν, ὁ Ναζωραῖος, καὶ ὀνειδιστικῶς, καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθη. τοῦτο καὶ τοῦ Χριστοῦ κατηγοροῦντες ἔλεγον· Ὁ καταλύων τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. πολλὴ γὰρ ἦν αὐτοῖς εὐλάβεια περί τε τὸν ναὸν, ἅτε καὶ μετοικεῖν βουλομένοις, περί τε τὸ ὄνομα Μωϋσέως. καὶ ὅρα πῶς διπλῆ ἡ κατηγορία. καταλύσει, φησὶ, τὸν τόπον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθη, καὶ ἕτερα ἀντεισάξει· οὐ μόνον δὲ διπλῆ, ἀλλὰ καὶ πικρὰ καὶ κινδύνων γέμουσα.

Ματθ. κζ. μ.

15 Καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου. Οὕτως ἔστι καὶ ἐν ἐλάττονι ὄντας βαθμῷ λάμπειν. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν ἀποστόλων οὗτος ἔλαττον ἔσχεν; οὐχὶ σημεῖα εἰργάσατο; οὐ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν παρρησίαν; εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου, φησί. τοῦτο ἄρα ἡ χάρις ἦν· τοῦτο καὶ ἡ δόξα Μωϋσέως ἦν. ἐπιχαρίεν [δὲ] αὐτὸν δοκεῖ μοι ποιῆσαι ὁ Θεὸς, τάχα ἐπειδὴ ἔμελλέ τινα ἐρεῖν, ἵνα εὐθέως τῇ προσόψει καταπλήξῃ αὐτούς. ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ πρόσωπα χάριτος γέμοντα πνευματικῆς, ἐπέραστα τοῖς ποθοῦσι, καὶ αἰδέσιμα τοῖς μισοῦσι καὶ φοβερά. ἢ καὶ ὡς αἰτίαν τοῦτο εἶπε, δι' ἣν ἐνέκοπτε τῆς δημηγορίας αὐτοῦ. Εἶπε δὲ ὁ ἀρχιερεύς; εἰ ἄρα, φησὶ, ταῦτα οὕτως ἔχει. ὁρᾷς πῶς μετὰ ἐπιεικείας ἡ ἐρώτησις καὶ οὐδὲν τέως φορτικὸν ἔχουσα; διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀπὸ προσηνείας ἄρχεται τῶν ῥημάτων, καί φησιν·

Κεφ. ζ.

2 Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε· ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαῤῥάν. Εὐθέως ἐκ τοῦ προοιμίου τὴν δόξαν αὐτῶν ἀναιρεῖ καὶ κατασκευάζει δι' ὧν φησιν αἰνιγματωδῶς, ὅτι τε οὐδέν ἐστιν ὁ ναὸς διὰ τοῦ αὐτοὺς, οὐδὲ τὰ ἔθη, καὶ ὅτι οὐ περιέσονται τοῦ κηρύγματος, καὶ ὅτι ἐξ ἀμηχάνων ἀεὶ ὁ Θεὸς πάντα ποιεῖ καὶ κατασκευάζει. ἕτερα δὲ μετὰ τούτων ὑφαινομένην τὴν δημηγορίαν καὶ ἀποδεικνῦσαν, ὅτι πολλῆς ἀπολαύσαντες ἀεὶ φιλανθρωπίας, τοῖς ἐναντίοις τὸν εὐεργέτην ἠμείψαντο, καὶ ὅτι ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν. ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. Καὶ ναὸς οὐκ ἦν, καὶ θυσία οὐκ ἦν, καὶ θείας ὄψεως ἠξιοῦτο Ἀβραὰμ, καὶ προγόνους Πέρσας εἶχε, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ ἦν. καὶ τί δήποτε ἀρχόμενος, τὸν Θεὸν τῆς δόξης Θεὸν ἐκάλεσεν; ἐπειδὴ τοὺς ἀτίμους ἐνδόξους πεποίηκε· καὶ ἵνα διδάξῃ, ὅτι εἰ ἐκείνους ἐδόξασε, πολλῷ μᾶλλον αὐτούς. ὁρᾷς πῶς ἀνάγει πάντα τῶν σωματικῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου προοίμιον, ἐπειδὴ περὶ τόπου ὁ λόγος ἦν; ὁ Θεὸς τῆς δόξης. εἰ δόξης Θεὸς, εὔδηλον ὅτι οὐ δεῖται τῆς παρ' ἡμῶν δόξης, οὐδὲ τῆς διὰ τοῦ ναοῦ. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ τῆς δόξης πηγή. μὴ [τοίνυν] νομίσητε ταύτῃ δοξάζειν αὐτόν. καὶ πῶς, φησὶν, ἡ γραφὴ τοῦτο λέγει περὶ τοῦ πατρὸς Ἀβραάμ; ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς τὰ μὴ σφόδρα ἀναγκαῖα περιττή. ὁ μὲν γὰρ ἦν χρήσιμον μαθεῖν,

θεῖν, τοῦτο μόνον ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ υἱοῦ συνεξῆλθεν αὐτῷ· τὸ δὲ πλέον τούτου παρέλιπεν ἀδιήγητον, διὰ τὸ θᾶττον ἀποθανεῖν μετὰ τὸ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαῤῥάν. ἔξελθε ἐκ τῆς συγγενείας σου. ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐκ εἰσὶν οὗτοι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. πῶς; ἐκεῖνος πειθήνιος ἦν, οὗτοι δὲ ἀπειθεῖς· μᾶλλον δὲ ἐξ ὧν ποιεῖ κελευόμενος, μανθάνομεν ὅτι ἐκεῖνος μὲν τοὺς πόνους ὑπέμενεν, οὗτοι δὲ τοὺς καρποὺς δρέπονται, καὶ ὅμως πάντες τὸν πρόγονον ἐν κακουχίᾳ.

4 Καὶ ἐξελθὼν ἐκ γῆς Χαλδαίων, κατῴκησεν ἐν Χαῤῥάν, κἀκεῖθεν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετῴκισεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην, εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε,

5 Καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα ποδός.

Ὅρα πῶς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάγει. οὐ γὰρ εἶπε, δώσει· ἀλλ', οὐκ ἔδωκε, δηλῶν ὅτι πάντα παρ' ἐκείνου, καὶ οὐδὲν παρ' αὐτῶν. ἦλθε γὰρ καὶ συγγένειαν ἀφεὶς καὶ πατρίδα. διὰ τί οὖν οὐκ ἔδωκεν; ὅτι τύπος ἦν ἑτέρας γῆς, καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτὴν αὐτῷ. ὁρᾷς, ὅτι οὐχ ἁπλῶς πάλιν τὸν λόγον ἀναλαμβάνει; οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ, φησι,

Καὶ ἐπηγγείλατο καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτὸν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου.

Πάλιν δὲ δυνατὸν ἐντεῦθεν δείκνυται τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐξ ἀμηχάνων πάντα ποιεῖ. τὸν γὰρ ἐν Περσίδι καὶ τοσοῦτον ἀπέχοντα, τοῦτον ἔφησε κύριον τῆς Παλαιστίνης ποιήσειν. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν, φησιν, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου. πόθεν ἡ χάρις τῷ Στεφάνῳ ἐπήνθει; ἆρ' οὐκ ἀπὸ τῆς πίστεως; εὔδηλον ὅτι. ἐμαρτύρησε γὰρ αὐτῷ ἄνω ὅτι πλήρης πίστεως ἦν. ἔστι δὲ χάριν ἔχειν, καὶ οὐκ ἐν ἰάσεσι. διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος· Ὧι μὲν χάρις δίδοται, φησιν, ἰαμάτων· ἄλλῳ δὲ λόγος σοφίας. ἐνταῦθα δέ μοι δοκεῖ καὶ ἐπίχαριν αὐτὸν εἶναι ἀρίστεσθαι, τῷ λέγειν, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου· ὃ καὶ Βαρνάβας μαρτυρεῖται. ὅθεν καὶ τοὺς ἁπλάστους τε καὶ ἀπονήρους μάλιστα ἴσμεν θαυμαζομένους, καὶ τούτους μᾶλλον ἐπιχαρίτας ὄντας. τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας, ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα. ἐπὶ μὲν τῶν ἀποστόλων ἔλεγον, ὅτι τὴν ἀνάστασιν κατήγγελον, καὶ ὅτι πολὺς ὄχλος ἐπέῤῥει· ἐνταῦθα δὲ, ὅτι ἐθεραπεύοντο. ὢ τῆς ἀνοίας, ὑφ' ὧν εὐεργετεῖσθαι ἔδει, ὑπὲρ τούτων ἐμέμφοντο· καὶ τοὺς διὰ τῶν ἔργων κρατοῦντας προσεδόκων κρατήσειν διὰ τῶν λόγων. ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐποίουν, καὶ ἀεὶ εἰς λόγους αὐτοὺς ἐνέβαλλον. ἁρπάσαι γὰρ αὐτοὺς ἁπλῶς ᾐσχύνοντο, οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν. καὶ ὅρα, οὐδὲ αὐτοὶ τὸν δικάζοντα μαρτυροῦσιν (ἠλέγχθησαν γὰρ ἄν) ἀλλ' ἁπλῶς ἑτέρους μισθοῦνται, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπηρείας εἶναι τὸ πρᾶγμα. τὸ αὐτὸ γεγονὸς ἴδοι τις ἂν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. εἶδες τοῦ κηρύγματος τὴν δύναμιν, καὶ πῶς οὐχὶ μαστιζομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ λιθαζομένων κρατεῖ, οὐδὲ εἰς δικαστήριον ἀγομένων, ἀλλὰ καὶ ἐλαυνομένων πανταχόθεν; ἐντεῦθεν καὶ ψευδομαρτυρουμένων αὐτῶν οὐ μόνον οὐκ ἐκράτουν, ἀλλ' οὐδὲ ἀντιστῆναι ἴσχυον, καίτοι σφόδρα ἀναίσχυντοι ὄντες. οὕτως αὐτοὺς κατὰ κράτος εἷλε, καὶ ταῦτα πολλὰ πράττοντας* ἀπίθανα (ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ) οἳ καὶ πάντα πρὸς θάνατον ἔπραττον τὸν αὐτοῦ, ὡς λοιπὸν δῆλον γενέσθαι πᾶσιν, ὅτι οὐκ ἦν ἀνθρωπίνη ἡ μάχη, ἀλλὰ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους. σκόπει δὲ καὶ τί φασι τὸν ἐπιστάντες ψευδομάρτυρες ὑπὸ τῶν φονικῶς συναρπασάντων αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον· ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν Θεόν. ὢ ἀναίσχυντοι· πράγματα ποιεῖτε βλάσφημα [εἰς Θεὸν,] καὶ οὐ φροντίζετε· καὶ Μωϋσέως φροντίζειν προσποιεῖσθε; διὰ τοῦτο προστίθεται Μωϋσῆς, ἐπειδὴ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐ σφόδρα αὐτοῖς ἔμελε, καὶ ἄνω καὶ κάτω Μωϋσέως μέμνηνται· ὁ Μωϋσῆς, λέγοντες, οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς, τὸ εὐερέθιστον τοῦ ὄχλου ἀνερεθίζοντες. καίτοι πῶς ἂν ἄνθρωπος βλάσφημος ἂν προήγετο; πῶς δὲ καὶ ὁ οὕτω βλάσφημος σημεῖα ἐποίει τοιαῦτα ἐν τῷ λαῷ; ἀλλὰ τοιοῦτον ἡ

α. Κορ. ιβ. θ.

βασκανία, ἐκφέρουσα τοὺς ἀλόντας ποιοῦσα, ὡς μηδὲ ἃ φθέγγονται συνορᾶν. ἀκηκόαμεν αὐτοῦ, φησι, λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν Θεόν· καὶ πάλιν, οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐ παύεται ῥήματα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ νόμου, καὶ μετὰ παραθήκης, ἃ παρέδωκεν ἡμῖν, φησι, Μωϋσῆς· οὐκ ἔτι ὁ Θεός. ὁρᾷς πῶς ἐπὶ δυσσεβείᾳ πολιτείας καὶ ἀσεβείας αὐτοῦ κατηγοροῦσιν; ὅτι δὲ οὐκ ἦν τοῦ τοιούτου τοιαῦτα λέγειν καὶ θρασέως, πάντι που δῆλον. οὕτως ἥμερος καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου ἦν. ἔνθα μὲν οὖν οὐκ ἐσυκοφαντοῦντο, οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν ἡ γραφή. ἐπειδὴ δὲ τότε ἐνταῦθα συκοφαντία ἐστιν, εἰκότως αὐτὴν διορθοῦται ὁ Θεὸς καὶ διὰ αὐτῆς τῆς ὄψεως. οἱ μὲν γὰρ ἀπόστολοι οὐκ ἐσυκοφαντοῦντο, ἀλλ' ἐκωλύοντο· οὗτος δὲ συκοφαντεῖται. διά τοι τοῦτο [καὶ] πρὸ πάντων ἡ ὄψις ἀπολογεῖται. τάχα τοῦτο καὶ τῶν ἱερέα ἐνέτρεψεν. εἰπὼν δὲ ὅτι ἐπηγγείλατο, δείκνυσι τὴν ἐπαγγελίαν περὶ τοῦ τόπου γεγενημένην, περὶ τῆς περιτομῆς, περὶ θυσίας, περὶ τοῦ ναοῦ, καὶ ὅτι οὐ κατ' ἀξίαν οὔτε ἔλαβον οὐδὲ περιτομὴν, οὐδὲ νόμον, ἀλλὰ τῆς ὑπακοῆς μόνης μισθὸς ἦν ἡ γῆ. ἀλλ' οὐδὲ τῆς περιτομῆς δοθείσης, ἡ ἐπαγγελία πληροῦται. καὶ ὅτι τύποι ἦσαν καὶ τὸ τὴν πατρίδα ἀφεῖναι, τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος, καὶ συγγένειαν· οὐ παρῆν οἱ νόμοι (ἐκείνη γὰρ πατρὶς, ἔνθα ἂν ἡγῆται Θεός) καὶ τὸ κληρονομίαν ἐνταῦθα μὴ λαβεῖν· καὶ ὅτι εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ ὅτι χωρὶς σημείων πείθεσθαι δεῖ τῷ Θεῷ λέγοντι, κἂν δεινά τινα συμβαίνῃ· ἐπεὶ καὶ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ τάφοι καταλιπὼν οἱ πατρῷοι καὶ πάντα, ἐπείθετο τῷ Θεῷ. εἰ δὲ ὁ τούτου πατὴρ οὐκ ἐκοινώνησεν αὐτῷ τῆς ἐπὶ Παλαιστίνην ἀποδημίας (πῶς ἄπιστος εἶ), πολλῷ μᾶλλον τὰ παιδία οὐ κοινωνήσουσι, κἂν ἐπὶ πολὺ ἔλθωσι τῆς ὁδοῦ, τὴν τοῦ πατρὸς μὴ ζηλώσαντα ἀρετήν. καὶ ἐπηγγείλατο αὐτὴν δοῦναι αὐτῷ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, φησι, μετ' αὐτόν. πολλὴ ἐνταῦθα καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία δείκνυται, καὶ ἡ Ἀβραὰμ ἡ πίστις. τὸ γὰρ, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου πείθεσθαι, τοῦτο δείκνυσι καὶ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν πίστιν· καίτοιγε τὰ γινόμενα τοὐναντίον ἐδείκνυ· οἷον, μετὰ τὸ ἐλθεῖν οὐκ εἶχε βῆμα ποδὸς παῖδα οὐκ εἶχεν· ἅπερ ἐναντία ἦν τῇ πίστει.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα [δὴ] καὶ τομ... καὶ ἡμεῖς, ἅπερ ἂν ἐπαγγέλληται ὁ Θεὸς, δεχώμεθα, κἂν [που] ἐναντία ᾖ τὰ γινόμενα· καίτοι ἐφ' ἡμῶν οὐκ ἔστιν ἐναντία, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀκόλουθα. ἔνθα μὲν γὰρ αἱ ὦσιν ὑποσχέσεις, ὅταν τὰ ἐναντία γίνηται, ἐναντία ἐστὶν οὕτως· ἐφ' ἡμῶν δὲ τοὐναντίον. ἐνταῦθα μὲν θλίψιν εἶπεν, ἐκεῖ δὲ ἄνεσιν. τί συγχεόμεθα τοὺς καιρούς; τί τὰ ἄνω κάτω ποιοῦμεν; θλίβῃ, εἰπέ μοι, ὅτι ἐν πενίᾳ διάγεις, καὶ θορυβῇ διὰ τοῦτο; μὴ θορυβοῦ. θορύβου γὰρ ἄξιον, εἰ ἐκεῖ μέλλοις θλίβεσθαι. αὕτη γὰρ ἡ θλίψις, ἀνέσεως αἰτία. Ἡ ἀσθένεια αὕτη, φησὶν, οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον. ἐκείνη ἡ θλίψις, κόλασις· αὕτη παιδεία καὶ διόρθωσις. ἀγὼν ἐστὶν ὁ παρὼν καιρός. οὐκ οὖν τοῦ πικτεύειν χρεία. πόλεμός ἐστι καὶ μάχη. οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ ἄνεσιν, οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ τρυφὴν, οὐδεὶς ὑπὲρ χρημάτων μεριμνᾷ, ὑπὲρ γυναικὸς οὐδεὶς φροντίζει· ἀλλ' εἰς ἓν ὁρᾷ μόνον, ὅπως περιγένοιτο τῶν ἐχθρῶν. τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν· κἂν περιγενώμεθα καὶ ἐπιμελεῖσθαι μετὰ τῶν ἑταίρων, πάντα ἡμῖν ὁ Θεὸς δώσει. τοῦτο μόνον ἡμῖν σπουδαζέσθω, πῶς περιγενώμεθα τοῦ διαβόλου· μᾶλλον δὲ οὐ τῆς ἡμετέρας τὸ πρᾶγμα σπουδῆς, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστι τὸ πᾶν. ἓν ἡμῖν σπουδαζέσθω, ὅπως ἐπισπασώμεθα αὐτοῦ τὴν χάριν, ὅπως ἑλκύσωμεν πρὸς ἑαυτοὺς τὴν ῥοπὴν ἐκείνην. Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν, φησιν; ἓν μόνον σπουδάζωμεν, ὅπως οὗτος ἡμῖν μὴ ἐχθρὸς γένηται, ὅπως ἡμᾶς μὴ ἀποστραφῇ. οὐ τὸ θλίβεσθαι, κακὸν, ἀλλὰ τὸ ἁμαρτάνειν, κακόν. ἡ χαλεπὴ θλίψις τοῦτό ἐστι, κἂν ἐν τρυφῇ διάγωμεν· οὐ λέγω ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι. πῶς γὰρ οἴει τὸ συνειδὸς ἡμῶν δάκνεσθαι; ποίας βασάνου οὐκ ἔστι χεῖρον; ἐβουλόμην μετὰ ἀκριβείας ἐρωτῆσαι τοὺς ἐν τοῖς κακοῖς ζῶντας, εἰ μηδέποτε εἰς ἔννοιαν ἔρχονται τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, εἰ μὴ τρέμουσιν, εἰ μὴ δεδοίκασιν,

εἰ

Margin notes: Ἰωαν. ια. δ. — Ρωμ. η. λα. — χ. χρῆναι ... ἔλαβον — χ. διὰ τὸ ... — χ. ἀσθένεια — χ. ... — χ. ... — χ. πίστ...

εἰ μὴ ὀδυνῷντο, εἰ μὴ μακαρίζοιεν τοὺς ἐν νηστείᾳ, τοὺς ἐν ὄρεσι, τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ πολ-
λῇ ζῶντας. Βούλει ἄνεσιν εὑρεῖν ἐκεῖ; θλίβηθι ἐνταῦθα διὰ τὸν Χριστόν. οὐδὲν ταύτης
τῆς ἀνέσεως ἴσον. ἔχαιρον οἱ ἀπόστολοι μαστιζόμενοι. Παῦλος τοῦτο παραινεῖ λέγων, Χαί- Φιλ. δ. δ.
ρετε ἐν Κυρίῳ. καὶ πῶς ἔνι χαίρειν, φησὶν, ἔνθα δεσμὰ, ἔνθα βάσανοι, ἔνθα δικαστήρια;
5 μάλιστα ἐνταῦθα χαίρειν ἔνι. πῶς δὲ ἔνι χαίρειν ἔνθα ταῦτα, μάνθανε. ὁ μηδὲν ἑαυ-
τῷ συνειδὼς, μέγα πως ἥδεται. ὥστε ὅσῳ ἂν εἴπῃς τὴν θλῖψιν, τοσούτῳ λέγεις τὴν ἡ-
δονήν. Εἰπὲ γάρ μοι, ὁ μυρία τραύματα λαβὼν στρατιώτης καὶ ἐπανιὼν, ἆρ' οὐχὶ μετὰ πολ-
λῆς ἐπανήξει τῆς ἡδονῆς, παρρησίας ὑπόθεσιν ἔχων τὰ τραύματα, λαμπρότητός τε καὶ εὐδο-
κιμήσεως; καὶ σὺ ἂν δυνηθῇς ῥῆξαι τὴν φωνὴν ἐκείνην, ἣν Παῦλος, ὅτι τὰ στίγματα τοῦ
10 Ἰησοῦ βαστάζω, δυνήσῃ μέγας γενέσθαι καὶ λαμπρὸς καὶ εὐδόκιμος. Ἀλλ' οὐκ ἔστι διωγμός;
στῆθι πρὸς δόξαν. κἂν εἴπῃ τις ἐναντίον τι, μὴ φοβηθῇς ἀκοῦσαι κακῶς διὰ Χριστόν. Γαλ. ς.
στῆθι πρὸς τύφου τυραννίδα, στῆθι πρὸς θυμοῦ μανίαν, στῆθι πρὸς ἐπιθυμίας βάσανον.
καὶ ταῦτα στίγματά ἐστι, καὶ αὗται βάσανοι. Εἰπὲ γάρ μοι, τί τὸ δεινότατον τῶν βασάνων.
[ἆρ'] οὐχ ὅτι ἡ ψυχὴ ἀλγεῖ καὶ καίεται; ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα μερίζεται· ἐνταῦθα δὲ, τὸ
15 πᾶν αὐτῆς ἐστι. πότε αὐτὴν ἡ ὀδύνη, ὅταν ὀργίζηται, ὅταν βασκαίνῃ, ὅταν τι τοιοῦτον ποιῇ,
μᾶλλον δὲ ὅταν πάσχῃ. οὐ γὰρ ποιεῖν τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ πάσχειν, τὸ ὀργίζεσθαι, τὸ φθόνον ἔχειν.
διὰ τοῦτο καὶ πάθη καλεῖται ψυχῆς, καὶ τραύματα, καὶ ὠτειλαί. ὄντως γὰρ πάθος ἐστὶ, καὶ πάθους
χαλεπώτερον. εἰώθασί τε οἱ ὀργιζόμενοι, ὅτι πάθη ταῦτα ποιεῖ. οὐκοῦν ὁ μὴ ὀργιζόμε-
νος οὐ πάσχει. ὁρᾷς ὅτι ὁ ὑβριζόμενος οὐ πάσχει, ἀλλ' ὁ ὑβρίζων, ὅπερ ἔφην [καὶ] ἤδη; ὅτι γὰρ
20 πάσχει, δῆλον μὲν καὶ ἀπὸ τοῦ πάθος καλεῖσθαι τὸ τοιοῦτον· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ σώματος. ταῦ-
τα γὰρ ἀπὸ ὀργῆς τίκτεται τὰ πάθη, ἀμβλυωπία, παραπληξία, καὶ μυρία ἕτερα. ἀλλὰ
τὸν παῖδα ὑβρίσω, φησὶν, ἀλλὰ τὸν οἰκέτην. μὴ νομίσῃς εἶναι ἀσθένειαν τὸ μὴ καὶ αὐτὸς τοῦτο
ποιῆσαι. Εἰπὲ γάρ μοι, καλῶς γίνεται; οὐκ οἶμαι εἰπεῖν. οὐκοῦν μὴ ποιήσῃς τὸ μὴ
καλῶς γινόμενον. οἶδα οἷαι ἐν τοῖς τοιούτοις ὀργαὶ τίκτονται. τί οὖν, ἂν καταφρονῇ, φησι,
25 ἂν πάλιν εἴπῃ; ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον· πρᾳότητι ὀργὴ λύεται· προσελ-
θὼν ἐγκάλεσον. ὑπὲρ μὲν γὰρ τῶν εἰς ἡμᾶς οὐδὲ τοῦτο ποιεῖν χρή· ὑπὲρ δὲ τῶν ἄλλων,
καὶ ἀνάγκη τοῦτο δὲ ποιεῖν. μὴ ἰδίαν ὕβριν νομίσῃς τὸ τὸν παῖδα ὑβρισθῆναι· κἂν ἀλγῇς
ὑπὲρ ἐκείνου, μὴ ὡς αὐτὸς ὑβρισθείς. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ὁ παῖς κακῶς ἔπαθεν, ὑβρίσθης σὺ,
ἀλλ' ὁ ποιήσας κακῶς. σβέσον τὴν μάχαιραν τὴν ὀξεῖαν, ἐν τῇ θήκῃ κείσθω. ἂν ἔχωμεν
30 αὐτὴν γυμνὴν, πολλάκις καὶ οὐκ ὄντος καιροῦ χρησόμεθα ἐφελκόμενοι ὑπ' αὐτῆς· ἂν δὲ
ᾖ κεκρυμμένη, κἂν χρεία γένηται, οὐ ζητοῦμεν αὐτὴν σπάσαι, σβεσθήσεται ἡ ὀργή. ὑπὲρ
αὐτοῦ οὐ βούλεται ἡμᾶς ὀργίζεσθαι ὁ Χριστός (ἄκουσον γὰρ τί φησι πρὸς τὸν Πέτρον· Ἀ- Ματθ. κς. ιε.
πόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην) καὶ σὺ ὑπὲρ παιδὸς ὀργίζῃ; δίδαξον καὶ τὸν
παῖδα φιλοσοφεῖν· εἰπὲ αὐτῷ καὶ τὰ τοῦ δεσπότου παθήματα· μίμησαι σὺ τὸν διδάσκα-
35 λον. ὅτε ἔμελλον καὶ αὐτοὶ ἀτιμάζεσθαι, οὐκ εἶπεν ὅτι ἐκδικήσω· ἀλλὰ τί; Ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ Ιωαν. ιε. κ.
ὑμᾶς διώξουσιν. οὐκοῦν φέρετε γενναίως, φησίν. οὐ γὰρ ἐμοῦ βελτίους ὑμεῖς. ταῦτα καὶ σὺ
πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸν παῖδα εἰπέ· οὐκ εἶ τοῦ δεσπότου σου βελτίων. ἀλλὰ χλεύας εἶναι δοκεῖ
τὰ ῥήματα τῆς φιλοσοφίας. οἴμοι, ὅτι λόγῳ παραστῆσαι οὐκ ἔνι, ὡς ὑπὸ τῆς πείρας αὐ-
τῆς διδαχθῆναι ἔνεστι. καὶ ἵνα μάθῃς, ἐν μέσῳ δύο στὰς διαμαχομένων, γενοῦ τῆς μερίδος
40 τῶν ἀδικουμένων, καὶ μὴ τῶν ἀδικούντων, ἂν μὴ παρὰ σαυτῷ τὰ νικητήρια ἴδῃς, ἂν μὴ
λαμπροὺς λάβῃς στεφάνους. ὅρα πῶς ὑβρίζεται ὁ Θεὸς, καὶ πῶς ἀποκρίνεται πρᾴως καὶ
ἡμέρως. Ποῦ ἐστι, φησιν, Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; καὶ τί ἐκεῖνος; Μὴ φύλαξ ἐγώ εἰμι τοῦ ἀ- Γεν. δ. θ.
δελφοῦ μου; τί αὐθαδέστερον τούτου, κἂν παρὰ υἱοῦ ἤκουσεν ἄν τις; εἰ γὰρ παρὰ ἀδελφοῦ,
οὐχ ὕβριν ἂν ἡγήσατο τὸ πρᾶγμα; ἀλλ' ὁ Θεὸς πάλιν ἡμέρως ἀποκρίνεται. Φωνὴ αἵματος

τοῦ ἀδελφοῦ σου, φησὶ, βοᾷ πρός με. ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀνώτερός ἐστιν ὀργῆς, φησίν. ἀλλὰ διὰ τοῦτο κατῆλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, ἵνα σε θεὸν ποιήσῃ κατὰ δύναμιν τὴν ἀνθρωπίνην. ἀλλ' οὐ δύναμαι, φησὶν, ἄνθρωπος ὤν. οὐκοῦν φέρε ἀνθρώπους σοι παραγάγωμεν. καὶ μή με νομίσῃς Παῦλον ἐρεῖν, μηδὲ Πέτρον· ἀλλά τινας τῶν ἐλαττόνων καὶ σφόδρα κατωτέρω. (α. Βασ. α. ιδ.) τὸ παιδάριον Ἡλεὶ τὴν Ἄνναν ὕβρισε λέγων· περιελοῦ τὸν οἶνόν σου. τί τούτου ὑβριστικώτερον; τί οὖν ἐκείνη; γυνὴ ἐν σκληρᾷ ἡμέρᾳ ἐγώ εἰμι. οὐδὲν ὄντως θλίψεως ἴσον· φιλοσοφίας μήτηρ ἐστίν. ἡ αὐτὴ δὲ αὕτη καὶ τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς ἔχουσα, οὐχ ὕβρισεν αὐτήν· ἀλλὰ τί; πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγει, καὶ εὐχομένη οὐδὲ μέμνηται αὐτῆς, οὐδὲ λέγει, ἐπεὶ ὀνειδίζει με ἡ δεῖνα, ἐπάμυνόν μοι. οὕτω φιλόσοφος ἦν ἡ γυνή (αἰσχυνθῶμεν οἱ ἄνδρες) καίτοι ἴστε ὅτι ζήλου ἴσον οὐδέν. ὁ τελώνης ὑβρισθεὶς παρὰ τοῦ Φαρισαίου, οὐκ ἀνθύβρισε (Λουκ. ιη. ι.) (καίτοιγε εἰ ἐβούλετο ἐδύνατο) ἀλλὰ φιλοσόφως ἤνεγκε λέγων, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. (β. Βασ. ις. β.) ὁ Μεμφιβόσθε ὑπὸ τοῦ δούλου κατηγορηθεὶς καὶ συκοφαντηθεὶς, οὐδὲν οὔτε εἶπεν, οὔτε ἔπραξεν εἰς αὐτόν τι πονηρὸν, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. βούλει καὶ πόρνης ἀκοῦσαι φιλοσοφίαν; (Ματθ. κα. λα.) ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ἡνίκα ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας ἀπέμασσε· τελῶναι καὶ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν. εἶδες αὐτὴν ἐρῶσαν καὶ δακρύουσαν καὶ τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα ἀπολουομένην; ὅρα πῶς καὶ πρὸς τὸν Φαρισαῖον οὐκ ὠργίσθη ὀνειδιζομένη. (Λουκ. ζ. λθ.) Εἰ ᾔδει γὰρ, φησὶν, ὅτι ἁμαρτωλός ἐστιν αὕτη ἡ γυνή, οὐκ ἂν εἴασεν αὐτήν. καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτόν· τί γάρ, εἰπέ μοι; σὺ καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτημάτων εἶ; ἀλλὰ πλέον ἐπέκειτο, πλέον ὠδύρετο [καὶ] θερμότερα τὰ δάκρυα ἠφίει. εἰ δὲ γυναῖκες καὶ τελῶναι καὶ πόρναι φιλοσοφοῦσι, καὶ ταῦτα πρὸ τῆς χάριτος, τίνος ἐσόμεθα ἡμεῖς ἄξιοι συγγνώμης, μετὰ τὴν τοσαύτην χάριν, θηρίων μᾶλλον ἐκπολεμούμενοι, δάκνοντες καὶ λακτίζοντες; οὐδὲν αἴσχιόν ἐστι θυμοῦ, οὐδὲν ἀτιμότερον, οὐδὲν δεινότερον, οὐδὲν ἀηδέστερον, οὐδὲν βλαβερώτερον. ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα πρὸς ἄνδρας ὦμεν ἥμεροι μόνον, ἀλλὰ κἂν γυνὴ λάλος ᾖ, ἵνα φέρῃς. ἔστω σοι παλαίστρα καὶ γυμνάσιον ἡ γυνή. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, γυμνάσια μὲν ἀναδέχεσθαι οὐδὲν κέρδος ἔχοντα, ἔνθα θλίβομεν σῶμα, γυμνάσια δὲ μὴ ποιεῖν οἴκαδε καὶ περὶ τῶν ἀγώνων στέφανον ἡμῖν παρέχοντα; ὑβρίζει ἡ γυνή; μὴ γένῃ σὺ γυνή. γυναικῶδες γὰρ τὸ ὑβρίζειν· νόσος ἐστὶ ψυχῆς, ἐλάττωμά ἐστι. μὴ νομίσῃς ἀνάξιόν σου εἶναι, ὅταν ἡ γυνὴ ὑβρίσῃ. ἀνάξιον, ὅταν σὺ μὲν ὑβρίζῃς, ἐκείνη δὲ φιλοσοφῇ· τότε ἀσχημονεῖς, τότε ὑβρίσθης. ἂν δὲ ὑβρισθεὶς ἐνέγκῃς, τῆς ἰσχύος τῆς σῆς πολλὴ ἡ ἐπίδειξις. οὐ τὰς γυναῖκας ἐνάγων εἰς ὕβρεις, ταῦτα λέγω (μὴ γένοιτο) ἀλλ' εἴ που καὶ συμβαίη κατὰ σατανικὴν περίστασιν, ἵνα φέρητε. ἀνδρεῖόν ἐστι τὸ φέρειν τῶν ἰσχυρῶν τοὺς ἀσθενεῖς. κἂν οἰκέτης ἀντείπῃ, φιλοσόφησον σύ· μὴ τί ἐκεῖνος ἄξιός ἐστιν ἀκοῦσαι, εἴπῃς ἢ πράξῃς, ἀλλὰ τί δεῖ σε καὶ ποιῆσαι καὶ εἰπεῖν. μηδέποτε κόρην ὑβρίζων, αἰσχρὸν ῥῆμα ἐκβάλῃς· μηδέποτε οἰκέτην μιαρὸν εἴπῃς. ἐκεῖνος οὐχ ὑβρίσθη, ἀλλὰ σύ. οὐκ ἔστιν ἐν ἑαυτῷ εἶναι τὸν ὀργιζόμενον, ὥσπερ οὐδὲ πέλαγος κυμαινόμενον, ἢ πηγὴν μένειν καθαρὰν, βορβόρου ποθὲν ἐμπεσόντος αὐτῇ. οὕτω πάντα ἀναμίξ· μᾶλλον δὲ οὕτω πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνεται. κἂν τυπτήσῃς, κἂν διαρρήξῃς τὸν χιτωνίσκον, σὺ μείζονα τὴν βλάβην ὑπέμεινας. ἐκείνῳ μὲν γὰρ περὶ τὸ σῶμα καὶ περὶ τὰ ἱμάτια ἡ πληγή· σοὶ δὲ περὶ τὴν ψυχήν. ἐκείνην διέτεμες, ἐκείνην ἐτρώσας· τὸν ἡνίοχον ἔβαλες ἀπὸ τῶν ἵππων κάτω, ὕπτιον σύρεσθαι παρεσκεύασας. καὶ ταὐτὸν γίνεται, οἷον ἐὰν ἡνίοχος ἑτέρῳ ὀργιζόμενος ἕλοιτ' ἂν σύρεσθαι. κἂν ἐπιπλήττῃς, κἂν νουθετῇς, κἂν ὁτιοῦν ποιῇς, ὀργῆς χωρὶς καὶ θυμοῦ. εἰ γὰρ ὁ ἐπιπλήττων ἰατρός ἐστι τοῦ ἁμαρτάνοντος, πῶς ἂν δύναιτο θεραπεῦσαι ἕτερον, ἑαυτὸν πρότερον κακώσας, ἑαυτὸν μὴ θεραπεύων; εἴ τις, εἰπέ μοι, ἰατρὸς πορεύοιτο ἕτερον θεραπεύειν, πρότερον τὴν χεῖρα τραυματίσας τὴν ἑαυτοῦ, πρότερον τοὺς ὀφθαλμοὺς πηρώσας, οὕτω ποιεῖται ἐκείνου τὴν ἰατρείαν;

τρείαν; Οὐχί, φησίν. οὕτω καὶ σύ· κἂν ἐπιπλήττῃς, κἂν νουθετῇς, καθάπερ βλεπέτωσάν σου οἱ ὀφθαλμοί. μὴ θολώσῃς τὸν νοῦν· ἐπεὶ πῶς ἡ θεραπεία γενήσεται; οὐκ ἔστιν ἐν τῇ αὐτῇ γαλήνῃ εἶναι ἀοργήτους ὄντας καὶ ὀργιζομένους. τὶ τὸ διδασκάλιον ἀπὸ τοῦ θρόνου καταστρέψας, οὕτω διαλέγῃ τῷ χαμαὶ κειμένῳ; οὐχ ὁρᾷς τοὺς δικάζοντας, οἱ, ὅταν μέλλωσι κρίνειν, καθέ-
5 ζονται ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἐν σχήματι τῷ προσήκοντι; οὕτω καὶ σὺ ποίησον, κόσμησον τὴν ψυχὴν ἐσθῆτι δικαστικῇ (αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐπιείκεια) καὶ τότε ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαστὴς κάθισον. ἀλλ' οὐ φοβηθήσεται, φησί; μᾶλλον φοβηθήσεται. ὅτε καὶ δίκαια λέγῃς, τῷ θυμῷ λογίζεται ὁ οἰκέτης· ὅταν δὲ μετ' ἐπιεικείας, ἑαυτοῦ καταγνώσεται. τὸ δὲ περιγινόμενον, ἀποδέξεταί σε ὁ Θεός, καὶ οὕτω δυνήσῃ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι [καὶ οἰκτιρμοῖς] καὶ φιλαν-
10 θρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιϛ. 6 ἘΛΑΛΗΣΕ ΔΕ ΟΥΤΩΣ Ο ΘΕΟΣ [ΛΕΓΩΝ] ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἔτη τετρακόσια. 7 Καὶ τὸ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ
15 ἐγώ, εἶπεν ὁ Θεός. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται, καὶ λατρεύσουσί μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.

Ὅρα περὶ πόσων ἐτῶν ἡ ἐπαγγελία, καὶ ὁ τῆς ἐπαγγελίας τρόπος, καὶ οὐδαμοῦ θυσία, οὐδαμοῦ περιτομή. ἐνταῦθα δείκνυσιν "ὅτι αὐτοὺς αὐτοὺς ἠφίει κακῶς πάσχειν,* καὶ ὅτι οὐκ ἀτιμωρητὶ ταῦτα" ἔσται. τὸ δὲ ἔθνος,
20 ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Θεός. ὁρᾷς; ὁ ἐπαγγελλόμενος, ὁ δοὺς τὴν γῆν, περιορᾷ τὰ κακὰ συγχωρεῖ· οὕτω καὶ νῦν, εἰ καὶ βασιλείαν ἐπηγγείλατο, ἀλλ' ἀφίησιν ἐγγυμνάζεσθαι τοῖς πειρασμοῖς. εἰ ἐνταῦθα μετὰ τετρακόσια ἔτη ἡ ἐλευθερία, τί θαυμαστὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας; εἰ δὲ αὐτοὺς γῆς,
25 "ὅμως γοῦν ἐποίησε, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ὁ χρόνος" ὡς ψευδῆ ἐλέγξαι τὸν λόγον· καίτοι οὐ τὴν τυχοῦσαν δουλείαν ὑπομεῖναν. οὐ μὴν οὐδὲ μέχρι τῆς τιμωρίας τῆς ἐκείνων ἔστη, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς χρηστὰ ἐπαγγέλλεται. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ διὰ τούτων αὐτοὺς καὶ ἀναμιμνήσκειν τῆς εὐεργεσίας ἧς ἔτυχον.

8 Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς, καὶ οὕτως ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ.

30 Ἐνταῦθα [λοιπὸν] καθυφίησι· Καὶ περιέτεμεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ· καὶ ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰακὼβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας.*

9 Καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες τὸν Ἰωσήφ, ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε. καὶ γὰρ αὐτοῦ τύπος Ἰωσήφ. δείκνυσι καὶ αἰνιττόμενος, τὴν ἱστορίαν δι' ὅλου ἐπέξεισιν. οὐδὲν γὰρ ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ἀλλ' ἐλθόντα ἐπὶ τροφὴν τὴν αὐτοῖς,
35 κακῶς διέθηκαν. καὶ ὅρα ὅτι καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἐπαγγελία μακρά, καὶ ὅμως τέλος λαμβάνει.

Καὶ ἦν ὁ Θεός, φησί, μετ' αὐτοῦ· Τοῦτο καὶ ὑπὲρ αὐτῶν·

10 Καὶ ἐξείλετο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ. Ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι οὐκ εἰδότες συνέπραττον τῇ προφητείᾳ, καὶ ὅτι αὐτοὶ αἴτιοι ἐγίνοντο, καὶ τὰ κακὰ εἰς αὐτοὺς περιετρέπετο. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου.

40 Χάριν ἔδωκε, καὶ ταῦτα ἐπὶ βαρβάρου ἀνδρός, τῷ δούλῳ, τῷ αἰχμαλώτῳ· [ὃν οἱ μὲν] ἀδελφοὶ ἀπέδοντο, ἐκεῖνος δὲ ἐτίμησεν.

11 Ἐγένετο δέ, φησι, λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν γῆν Αἰγύπτου καὶ Χαναάν, καὶ θλίψις μεγάλη, καὶ οὐχ εὕρισκον χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν.

12 Ἀκούσας δὲ Ἰακὼβ ὄντα σῖτα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον·

13 Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσὴφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. Κατῆλθον ὠνησόμενοι, καὶ ἐκείνου εἰς χεῖρας κατέστησαν. τί οὖν αὐτούς; οὐ μείζονα τούτου τὴν φιλανθρωπίαν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ τῷ Φαραὼ ἐγνώρισεν, καὶ αὐτοὺς κατήγαγε. Καὶ φανερὸν ἐγένετο τῷ Φαραὼ τὸ γένος τοῦ Ἰωσήφ.

14 Ἀποστείλας δὲ Ἰωσὴφ, μετεκαλέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰακὼβ καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ, ἐν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ψυχαῖς.

15 Κατέβη δὲ Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν,

16 Καὶ μετετέθησαν εἰς Συχὲμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ τοῦ Συχέμ.

17 Καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ὤμοσεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, ηὔξησεν ὁ λαὸς, καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ,

18 Ἄχρις οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ. Πάλιν ἄλλη ἀνελπιστία· πρώτη μὲν, ὁ λιμός, δευτέρα, τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας τῶν ἀδελφῶν, καὶ τρίτη, τὸ αἱρεῖσθαι ψῆφον δοθῆναι ὑπὸ τοῦ βασιλέως· καὶ ὅμως διεσώθησαν ἀπὸ τούτων ἁπάντων. Εἶτα τὸ εὐμήχανον δεικνὺς τοῦ Θεοῦ, φησίν·

20 Ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς, καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ Θεῷ. Εἰ ἐκεῖνο θαυμαστὸν, ὅτι ὑπὸ ἀδελφῶν ἐπράθη· ἀλλὰ τοῦτο θαυμαστότερον, ὅτι βασιλεὺς ἔτρεφεν αὐτὸν τὸν μέλλοντα καθαιρεῖν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν, αὐτὸς ὁ μέλλων ἀπόλλυσθαι. ὁρᾷς πολλαχοῦ τὴν νεκρῶν γενεὰν διατυπουμένην τὴν ἀνάστασιν; καίτοι οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτόν τι τὸν Θεὸν ποιεῖν, καὶ ἀπὸ προαιρέσεως ἀνθρωπίνης [τί] γενέσθαι. ταῦτα γοῦν οὐκ ἀπὸ προαιρέσεως ἀνθρωπίνης ἦν. Καὶ ἦν δυνατὸς ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ*.

Τοῦτο εἶπε, κἀκεῖνον σωτῆρα, καὶ τούτους περὶ τὸν εὐεργέτην ἀγνώμονας δεικνύς. καθάπερ οὖν τότε ὑπὸ τοῦ κακῶς παθόντος τοῦ Ἰωσὴφ ἐσώθησαν· οὕτω καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ κακῶς παθόντος ἐσώθησαν, τοῦ Μωϋσέως λέγω. τί γὰρ, εἰ μὴ ἀνεῖλον αὐτὸν τῷ πράγματι; τῷ λόγῳ ἀνεῖλον, ὥσπερ κἀκεῖνοι. καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκ τῆς αὐτῶν εἰς ἀλλοδαπὴν καὶ ξένην ἀπέδοντο· οὗτοι δὲ ἐκ τῆς ἀλλοτρίας εἰς ἀλλοτρίαν φυγαδεύουσι· καὶ ἐκεῖ μὲν τροφὴν ἀπεφέροντο, ἐνταῦθα δὲ συμβουλεύοντα δι' ὧν ἔσονται μετὰ Θεοῦ. οὕτως ἀληθὲς καὶ ἐκ τῶν νῦν οἰκονομουμένων ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ Γαμαλιὴλ εἰρημένον, ὅτι ἐὰν ᾖ ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτό. σὺ δὲ τοὺς ἐπιβουλευομένους τῶν ἐπιβουλευόντων αἰτίους σωτηρίας γινομένους μανθάνων, ἐκπλάγηθι τοῦ Θεοῦ τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν σύνεσιν. εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνοι ἐπεβουλεύθησαν, οὐκ ἂν οὗτοι ἐσώζοντο. λιμὸς ἦν, καὶ οὐκ ἀνήλωσεν αὐτούς. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου ἐσώθησαν, τοῦ προσδοκηθέντος ἀπολωλέναι. πρόσταγμα βασιλικὸν, καὶ οὐκ ἠφάνισεν αὐτούς· ἀλλὰ τότε μᾶλλον ηὔξετο τὸ πλῆθος, ὅτε ἐκεῖνος ἀπέθανεν ὁ εἰδὼς αὐτούς. τὸν σωτῆρα αὐτῶν ἐβουλήθησαν ἀνελεῖν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἴσχυσαν. ὁρᾷς ὅτι δι' ὧν ὁ διάβολος ἐπιχειρεῖ καταλύειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τούτων αὔξεται; τοῦτο καὶ αὐτὸς ἡρμόττετο τότε εἰπεῖν, ὅτι εὐμήχανός ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ ἀναγαγεῖν ἡμᾶς δυνατὸς ἐντεῦθεν. τὸ γὰρ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ μάλιστα τοῦτο ἦν, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀποστροφῇ ηὔξετο τὸ ἔθνος, δουλούμενον καὶ κακούμενον καὶ ἀναιρούμενον.* τὸ μέγα τῆς ἐπαγγελίας τοῦτό ἐστιν. εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς αὐτῶν ηὔξετο, οὐχ οὕτω θαυμαστὸν ἦν. καὶ οὐδὲ μικρὸν χρόνον ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἦσαν, ἀλλὰ τετρακόσια ἔτη. ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὡς φιλοσοφίαν ἐπεδείξαντο μεγάλην. καὶ γὰρ οὐχ ὡς δεσπόται δούλοις αὐτοῖς ἐχρῶντο, ἀλλ' ὡς ἐχθροὶ καὶ τύραννοι. διὸ καὶ προσέθηκεν, ὅτι ἐν ἐλευθερίᾳ ἔσονται μεγάλῃ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, λατρεύσουσί μοι· καὶ [ὅτι] ἐνταῦθα ἐπεξελεύσονται, φησὶ, καὶ [οὐκ] ἀτιμωρητί. καὶ ὅρα πῶς δοκεῖ μὲν τι χαρίζεσθαι τῇ περιτομῇ, οὐδὲν δὲ δίδωσιν· εἴγε ἡ μὲν ἐπαγγελία πρὸ ταύτης, αὕτη δὲ μετὰ ταῦτα. καὶ τοὺς πατριάρχας, φησί,

φησί, ζηλώσαντες. ἔνθα οὐ βλάπτει, χαρίζεται αὐτοῖς. πατριάρχας δέ φησι τοὺς προ-
γόνους· ἐπειδὴ καὶ ἐν τούτοις μέγα ἐφρόνουν. ἄλλως δὲ, καὶ δείκνυσιν ὅτι οἱ ἅγιοι οὐχὶ ἐκτὸς ἦσαν
θλίψεως· ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ὄντες μέσαις ταῖς θλίψεσι βοηθείας ἐτύγχανον. οἱ δὲ οὐ
μόνον οὐκ ἔλυον, ἀλλὰ καὶ συνέπραττον τοῖς θλίβουσιν, ὀφείλοντες μᾶλλον αὐτὰς διακόπτειν.
5 ὥσπερ οὖν οὗτοι τὸν Ἰωσὴφ ἐνδοξότερον ἐποίησαν ἀποδόμενοι· οὕτως ὁ βασιλεὺς τὸν Μωϋσῆν,
κελεύσας ἀναιρεῖσθαι τὰ παιδία. εἰ μὴ γὰρ ἐκέλευσεν, οὐκ ἂν τοῦτο ἐγένετο. καὶ σκόπει
Θεοῦ κηδεμονίαν. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος φυγαδεύει τὸν Μωϋσῆν, ὁ δὲ οὐ κωλύει, τὸ μέλλον οἰ-
κονομῶν, ἵνα ἐκεῖ τῆς ὄψεως τύχῃ ἄξιος γενόμενος, οὕτω καὶ τὸν δοῦλον τὸν πραθέντα ἐκεῖ
ποιεῖ "βασιλέα, ἔνθα ἐνομίζετο δοῦλος εἶναι. ὥσπερ δὲ οὗτος ἐκεῖ βασιλεύει, ἔνθα αὐτὸν ἐπώ-
10 λησαν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ θανάτῳ τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται. τοῦτο οὐχὶ τιμῆς μό-
νον ἦν, ἀλλὰ καὶ τοῦ θαρρεῖν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει. [ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.]

10 Καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Ὅρα διὰ λιμὸν οἷα κατασκευάζει. ἐν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ψυχαῖς κατέβη, φησὶν, Ἰα-
κὼβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ μετετέθησαν εἰς Συχὲμ,
15 καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὼρ
τοῦ Συχέμ. δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ μέχρι ταφῆς κύριοι ἦσαν. καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς
ἐπαγγελίας, ἧς ὤμοσεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, ηὔξησεν ὁ λαὸς, καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ,
ἄχρις οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ. ὅρα ὅτι οὐδὲ ἐν τοῖς "τοσούτοις ἔτεσιν
αὐτοὺς αὔξει, ἀλλ' ὅτε ἔμελλεν ἐγγίζειν τὸ τέλος· καίτοι ἤδη τετρακόσια ἔτη ἦν παρελθόντα καὶ
20 * πλείονα ἐν Αἰγύπτῳ. τὸ γοῦν θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν.

19 Οὗτος, φησὶ, κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν, ἐκάκωσε τοὺς πατέρας ἡμῶν τοῦ
ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέφη αὐτῶν εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι.

Κατασοφισάμενος εἶπεν, αἰνιττόμενος τὴν λάθρα ἀναίρεσιν. οὐ γὰρ ἐβούλετο φανε-
ρῶς αὐτοὺς ἀναιρεῖν. διὸ καὶ ἐπήγαγε τοῦτο δηλῶν, τοῦ ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέφη. **20** Ἐν ᾧ καιρῷ
25 ἐγεννήθη Μωϋσῆς, καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ Θεῷ. Τοῦτο τὸ θαυμαστὸν, ὅτι ὁ προστάτης μέλλων ἔσεσθαι,
οὐδὲ μετὰ ταῦτα, οὐδὲ πρὸ τούτου, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ θυμῷ τίκτεται, καὶ "ἀνετράφη
μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός. ὅτε τοίνυν τὰ ἀνθρώπινα ἀπηλπίσθη, καὶ ἔρριψαν αὐτὸν,
τότε τοῦ Θεοῦ ἡ "οἰκονομία ἐδείχθη διαλάμπουσα.

21 Ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν ἀνείλετο ἡ θυγάτηρ Φαραὼ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν.

30 Οὐδαμοῦ ναὸς, οὐδαμοῦ θυσία, τοσούτων οἰκονομιῶν γενομένων. καὶ ἀνετράφη ἐν οἴκῳ
βαρβαρικῷ,

22 Καὶ ἐπαιδεύθη, φησὶ, Μωϋσῆς πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων. ἦν δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις
καὶ ἔργοις *. Ἐμοὶ θαυμάζειν ἐπέρχεται, πῶς τεσσαράκοντα ἔτη ἦν ἐκεῖ, καὶ οὐχ ἑά-
λω ἐκ τῆς περιτομῆς· μᾶλλον δὲ πῶς ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντες τὰ αὐτῶν παρορῶσι, καὶ ὥσπερ καὶ
35 ὁ Ἰωσὴφ, ἵνα [καὶ] ἑτέρους σώσωσιν.

23 Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ, φησὶ, τεσσαρακονταετὴς χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐ-
τοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ,

24 Καὶ ἰδών τινα ἀδικούμενον, ἠμύνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ,
πατάξας τὸν Αἰγύπτιον.

40 **25** Ἐνόμιζε δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς
σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆκαν. Ὅρα πῶς τέως οὐ δοκεῖ φορτικὸς, ἀλλὰ τοσαῦτα δη-
μηγορεῖ, καὶ ἀκούειν ἀνέχονται· οὕτως αὐτοὺς τῇ τοῦ προσώπου χάριτι εἷλεν. ἐνόμιζέ, φησι,
συνιέναι τοὺς ἀδελφούς. καίτοι διὰ τῶν ἔργων ἡ προστασία ἐγίνετο, "καὶ οὐκ ἦν συνέσεως
ἐνταῦθα χρεία. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω συνίεσαν. ὁρᾷς πῶς μετ' ἐπιεικείας διαλέγεται, καὶ

πῶς δείξας τὸν θυμὸν ἐπ' ἐκείνου, δείκνυσι τὸ ἥμερον ἐπὶ τούτου;

26 Τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ συνήλασεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπών· ἄνδρες ἀδελφοί ἐστε, ἵνα τί ἀδικεῖτε ἀλλήλους;

27 Ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον, ἀπώσατο αὐτὸν, εἰπών· τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς;

28 Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον;

Ἰωάν. ιθ. ιε. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν φαίνονται λέγοντες· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα. οὕτως ἔθος Ἰουδαίοις ἀδικεῖν εὐεργετουμένοις. εἶδες ἄνοιαν; τὸν μέλλοντα σώζειν αὐτοὺς διαβάλλουσι, δι' ὧν φασιν, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον.

29 Καὶ ἔφυγε Μωϋσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῇ Μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο. Φεύγει, καὶ οὐδὲ ἡ φυγὴ ἔσβεσε τὴν οἰκονομίαν, ὥσπερ οὐδὲ ὁ θάνατος.

30 Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου. Ὁρᾷς πῶς οὐδὲ χρόνῳ διακόπτεται ἡ οἰκονομία; ὅτε γὰρ φυγὰς ἦν, ὅτε ξένος, ὅτε πολὺν χρόνον ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας πεποίηκεν, ὡς καὶ παῖδας ποιῆσαι δύο, ὅτε οὐκέτι προσεδόκησεν ἀναστρέφειν, τότε ἄγγελος αὐτῷ ἐπιφαίνεται. τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἄγγελον καλεῖ, καθάπερ καὶ ἄνθρωπον. καὶ ποῦ φαίνεται; ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ἐν ναῷ. ὁρᾷς πόσα γέγονε θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ ναὸς, οὐδαμοῦ θυσία; καὶ οὐδὲ ἐν τούτῳ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐν τῇ βάτῳ.

31 Ὁ δὲ Μωϋσῆς ἰδὼν, ἐθαύμασε τὸ ὅραμα. προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν. Ἰδοὺ καὶ φωνῆς ἠξιώθη.

32 Ἐγὼ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

Οὐ μόνον ἐν τούτῳ δείκνυσιν, ὅτι ὁ ὀφθεὶς αὐτῷ ἄγγελος, ἦν ὁ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἀλλὰ δείκνυσι καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ὅσην ποιεῖται ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἐπιφανείας.

Ἔντρομος δὲ γενόμενος Μωϋσῆς, οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι.

33 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος· λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου. ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. Οὐδαμοῦ ναὸς, καὶ ὁ τόπος ἅγιος τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Χριστοῦ. πολλῷ θαυμασιώτερον τοῦτο τοῦ τόπου τοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων. ἐκεῖ γὰρ οὐδαμοῦ ἐφάνη οὕτως ὁ Θεὸς, οὐδαμοῦ οὕτως ἔντρομος γέγονε Μωϋσῆς. εἶδες τὴν φιλανθρωπίαν; ὅρα λοιπὸν καὶ τὴν κηδεμονίαν.

34 Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου, φησὶ, τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς. καὶ νῦν δεῦρο ἀποστείλω σε εἰς Αἴγυπτον.

Ὅρα πῶς δείκνυσιν, ὅτι καὶ δι' εὐεργεσιῶν, καὶ διὰ κολάσεων, καὶ διὰ θαυμάτων ἐπήγετο αὐτοὺς, οἱ δὲ οἱ αὐτοὶ ἦσαν. οὕτως ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι πανταχοῦ πάρεστιν ὁ Θεός.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα ἀκούοντες καὶ ἡμεῖς, ἐν ταῖς θλίψεσι πρὸς αὐτὸν καταφεύγωμεν. καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν, φησὶν, ἤκουσα. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἤκουσα, ἀλλὰ διὰ τὰς συμφοράς. εἰ δέ τις λέγοι, καὶ τίνος ἕνεκεν αὐτοὺς εἴασε κακωθῆναι οὕτως; ἀκουέτω, ὅτι μάλιστα μὲν οὖν παντὶ δικαίῳ αἱ κακώσεις ἅπασαι μισθῶν γίνονται· ἢ καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀφῆκε κακοῦσθαι, ἵνα τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐντεῦθεν δείξῃ διαλάμπουσαν, κἀκείνους δι' ὧν ἐκακοῦντο, εἰς πάντα παιδεύσῃ φιλοσοφεῖν. ὅρα γοῦν ὅτε ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ μόνον ἐλιπάνθησαν, ἐπαχύνθησαν, ἐπλατύνθησαν· ἀλλὰ καὶ ἐγκατέλιπον τὸν Θεόν. πανταχοῦ γὰρ ἡ ἄνεσις, ἀγαπητὲ, κακόν. διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς τῷ Ἀδὰμ ἔλεγεν· (Γεν. γ. ιθ.) Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου. ἵνα τοίνυν ἐκ τῆς πολλῆς κακώσεως εἰς ἄνεσιν ἐλθόντες μὴ ὑβρίσωσι, θλίβεσθαι

αὐτοὺς

αὐτοῖς συγχωρεῖ. μέγα γὰρ ἡ θλῖψις ἀγαθόν. καὶ ὅτι ἀγαθόν, ἄκουε τοῦ Δαβὶδ λέγοντος·
Ἀγαθόν μοι, Κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με. εἰ δὲ τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς ἀνδράσι μέγα ἡ θλῖ-
Ψαλ. ριη. οα.
ψις, πολλῷ μᾶλλον ἡμῖν. εἰ βούλεσθε δέ, καὶ αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν θλῖψιν ἐξετάσωμεν.
ἔστω τις χαίρων σφόδρα καὶ γεγηθὼς καὶ διαχεόμενος· τί ἀσχημονέστερον, τί αἰσχρότερον τούτου;
ἔστω τις ἀλγῶν καὶ ἀθυμῶν· τί τούτου φιλοσοφώτερον; διὰ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς παραινεῖ λέγων·
Κρεῖσσον εἰς οἰκίαν πένθους εἰσελθεῖν, ἢ εἰς οἰκίαν γέλωτος. τάχα καὶ διαμωκᾶσθε τὰ
Εκκλησ. ζ. γ.
λεγόμενα· πλὴν ἴδωμεν οἷος ἦν ὁ Ἀδὰμ ἐν παραδείσῳ, καὶ οἷος μετὰ ταῦτα ἦν· οἷος ἦν ὁ
Κάϊν πρὸ τούτου, καὶ οἷος ἦν μετὰ ταῦτα. οὐχ ἕστηκεν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἕδρας ἡ ψυχή· ἀλλ' ὥ-
σπερ ὑπό τινος πνεύματος αἴρεται τῆς ἡδονῆς καὶ κουφίζεται, οὐδὲν ἔχουσα βέβαιον. καὶ γὰρ
καὶ πρὸς ἐπαγγελίας ἐστὶν εὔκολος, καὶ πρὸς ὑποσχέσεις πρόχειρος, καὶ πολὺς ὁ σάλος τῶν
λογισμῶν. ἐντεῦθεν ἄκαιρος γέλως, φαιδρότης οὐκ ἔχουσα λόγον, ῥημάτων ὕθλος πολὺς
καὶ περιττός. καὶ τί λέγω τοὺς ἄλλους; τῶν ἁγίων ἕνα παραχειρισώμεθα, καὶ ἴδωμεν τίς μὲν ἦν
ἐν ἡδονῇ ζῶν, τίς δὲ πάλιν ἐν ἀθυμίᾳ. βούλεσθε οὖν τὸν Δαβὶδ αὐτὸν ἴδωμεν; ὅτε τοίνυν
οὗτος ἐν ἡδονῇ ἦν καὶ ἐν χαρᾷ, ἀπὸ τῶν πολλῶν τροπαίων, ἀπὸ τῆς νίκης, ἀπὸ τῶν στεφάνων,
ἀπὸ τῆς τρυφῆς, ἀπὸ τοῦ θαρρεῖν, ὅρα οἷα καὶ εἶπε, καὶ ἔπραξεν. Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐ-
Ψαλ. κθ. ζ.
θηνίᾳ μου, φησίν, οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. ἐπειδὴ δὲ ἐν θλίψει γέγονεν, ἄκουσον τί
λέγει· Καὶ ἐὰν εἴπῃ μοι, οὐ τεθέληκά σε, ἰδοὺ ἐγώ· ποιείτω μοι τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ.
β. Βασ. ιε. κε.
τί τούτων φιλοσοφώτερον τῶν ῥημάτων; ὅ, τι ἂν ᾖ τῷ Θεῷ, φησί, φίλον, ταύτῃ ἔστω. καὶ πά-
λιν τῷ Σαοὺλ ἔλεγεν· Εἰ δὲ Κύριος ἐπισείει σε ἐπ' ἐμέ, ὀσφρανθείη ἡ θυσία σου. καὶ τότε μὲν
α. Βασ. κϛ. ιθ
ἐν θλίψει ὤν, καὶ ἐχθρῶν ἐφείδετο· μετὰ δὲ ταῦτα, οὐδὲ φίλων, οὐδὲ τῶν ἠδικηκότων οὐδέν.
πάλιν ὁ Ἰακώβ, ὅτε ἐν θλίψει γέγονεν, ἔλεγεν· Ἐὰν δῷ μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμά-
Γεν. κη. κ.
τιον περιβαλέσθαι· καὶ ὁ τοῦ Νῶε υἱός, πρὸ μὲν τούτου οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησεν· ἐπειδὴ δὲ ἐθάῤῥησεν
ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, ἀκούεις οἷος γέγονεν ὑβριστής· καὶ ὁ Ἐζεκίας, ὅτε μὲν ἦν ἐν θλίψει, ὅρα
οἷα ἐποίει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας (σάκκον γὰρ περιεβάλετο, καὶ εἰς γῆν ἐκάθισε, καὶ ὅσα τοι-
αῦτα) ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἐν ἡδονῇ, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ Μωϋ-
σῆς παραινεῖ λέγων· Φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθείς, μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου.
Δευτ. ϛ. ιβ.
ἀπόκρημνος γάρ ἐστιν ὁ τόπος ὁ τῆς τρυφῆς, καὶ λήθην τοῦ Θεοῦ ἐμποιεῖ. ὅτε ἐθλίβοντο οἱ
Ἰσραηλῖται, πολλῷ πλείους ἐγίνοντο· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς εἴασε, τότε πάντες ἀπώλοντο. καὶ τί
λέγω ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ παραδείγματα; ἴδωμεν ἀφ' ἡμῶν, εἰ δοκεῖ. ἡμῶν ὅταν ἐν
εὐπραγίᾳ ὦσιν οἱ πλείους, τετυφωμένοι γίνονται, πᾶσιν ἐχθροί, ὀργίλοι (τῆς ἐξουσίας παρού-
σης· ἀφαιρεθείσης δέ, ἥμεροι, ταπεινοί, πρᾶοι, τῆς οἰκείας φύσεως εἰς ἔννοιαν ἔρχονται). καὶ
ὅτι οὕτως ἔχει, δείκνυσι καὶ ὁ Δαβὶδ λέγων· Ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία εἰς τέλος,
Ψαλ. οβ. ϛ.
ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν. ταῦτα δή μοι εἴρηται, ἵνα μὴ ἐκ παντὸς τρόπου
τὴν χαρὰν ζητῶμεν. καὶ πῶς, φησίν, ὁ Παῦλος λέγει, Χαίρετε πάντοτε; οὐχ ἁπλῶς εἶ-
Φιλ. δ. δ.
πε, χαίρετε· ἀλλὰ προσέθηκεν, Ἐν Κυρίῳ. αὕτη μεγίστη χαρά. τοιαύτην [καὶ] οἱ ἀπό-
στολοι ἔχαιρον. χαρὰ κέρδος φέρουσα, ἡ ἀπὸ δεσμωτηρίων, ἡ ἀπὸ μαστίγων, ἡ ἀπὸ διωγμῶν,
ἡ ἀπὸ τοῦ κακῶς ἀκούειν, ἡ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν πάντως ἔχουσα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ῥίζαν καὶ
τὴν ὑπόθεσιν· ὅθεν καὶ εἰς χρηστὸν ἀπαντᾷ τέλος· ἡ δὲ τοῦ κόσμου, τοὐναντίον· ἄρχεται
μὲν ἀπὸ τῶν ἡδέων, τελευτᾷ δὲ εἰς τὰ λυπηρά. οὐδὲ ἐγὼ κωλύω χαίρειν κατὰ Κύριον, ἀλ-
λὰ καὶ σφόδρα παραινῶ. ἐμαστίζοντο οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἔχαιρον· ἐδέδεντο, καὶ ηὐαγγελίζοντο·
ἐλιθάζοντο, καὶ ἐκήρυττον. ταύτην καὶ ἐγὼ βούλομαι τὴν χαράν. ἀπ' οὐδενὸς σωματι-
κοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχει, ἀλλ' ἀπὸ πραγμάτων πνευματικῶν. οὐκ ἔστι τὸν κατὰ κόσμον χαί-
ροντα, ὁμοῦ καὶ κατὰ Θεὸν χαίρειν. πᾶς γὰρ ὁ κατὰ κόσμον χαίρων, ἐπὶ πλούτῳ χαίρει, ἐπὶ
τρυφῇ, ἐπὶ δόξῃ καὶ δυναστείᾳ, ἐπὶ ἀλαζονείᾳ· ὁ δὲ κατὰ Θεόν, ἐπὶ ἀτιμίᾳ τῇ δι' αὐτόν, ἐπὶ

πενίᾳ,

πενίᾳ, ἐπὶ ἀκτημοσύνῃ, ἐπὶ νηστείᾳ, ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ. ὁρᾷς ὅτι ἐναντίαι αἱ ὑποθέσεις; ὅσοι ἔξω χαρᾶς εἰσιν ἐνταῦθα, καὶ λύπης· [καὶ] ὅσοι ἔξω λύπης ἐνταῦθα, καὶ ἡδονῆς· καὶ ὄντως ταῦτά ἐστι τὰ ποιοῦντα ἀληθῆ χαράν, ἐπεὶ ἐκεῖνα ὄνομα μόνον ἔχει χαρᾶς, τὸ δὲ πᾶν ἐν λύπῃ κεῖται. πόσην ἀηδίαν ὁ ἀλαζὼν ἔχει; πῶς διακόπτεται ἐν αὐτῷ τῷ ἀλαζονεύεσθαι, μυρίας ἑαυτῷ μηχανώμενος ὕβρεις, πολὺ τὸ μῖσος, μεγάλην τὴν ἀπέχθειαν, πολὺν τὸν φθόνον, πολλὴν τὴν βασκανίαν; κἂν γὰρ παρὰ τῶν μειζόνων ὑβρισθῇ, ἀλγεῖ· κἂν μὴ πάντων κατασκευάσῃ, δάκνεται. ὁ δὲ ταπεινὸς ἐν πολλῇ ἐστι τῇ ἡδονῇ, παρ' οὐδενὸς προσδοκῶν τιμήν. ἂν μὲν [οὖν] τιμηθῇ, ἥσθη· ἂν δὲ μὴ τιμηθῇ, οὐκ ἤλγησεν, ἀλλ' ἀγαπᾷ ὅτι οὐκ ἐτιμήθη. μάλιστα δὲ αὐτὸν οὐδεὶς ἀτιμάζει. ἄρ' οὖν ἐκ τοῦ μὴ ζητεῖν τιμὴν καὶ τιμᾶσθαι, πολλὴ ἡ ἡδονή. ἐκεῖ δὲ τοὐναντίον· καὶ ζητεῖ τιμήν, καὶ οὐ τιμᾶται. οὐχ ὁμοίως δὲ ἥδεται τιμῇ ὁ ζητῶν αὐτήν, καὶ ὁ μὴ ζητῶν· ἐπεὶ ὅσα ἂν λάβῃ, οὐδὲν ἡγεῖται εἰληφέναι· ἐκεῖνος, κἂν τὸ μικρὸν δῷς, ὡς τὸ πᾶν εἰληφὼς δέχεται. πάλιν ὁ τρυφῶν μυρία πράγματα ἔχει. κἂν ἐξ εὐκολίας καὶ ὥσπερ ἀπὸ πηγῶν αὐτῷ τὰ τῆς προσόδου ἐπιρρέῃ, τὰ ἀπὸ τῆς τρυφῆς δεινὰ δέδοικε, καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος· ἔστι δὲ ἀεὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστὶ καὶ ἐν ἡδονῇ, ὁ ἐθίσας ἑαυτὸν ἐν λιτότητι διαίτης. οὐ γὰρ οὕτως ἑαυτὸν ταλανίζει, ὅτι μὴ μετέχει τραπέζης πολυτελοῦς, ὡς τρυφᾷ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον μὴ δεδοικώς. τὰ δὲ ἐκ τῆς τρυφῆς ὅσα δεινά, οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ἀναγκαῖον δὲ καὶ νῦν εἰπεῖν. διπλοῦς ὁ πόλεμος, τοῦ σώματος λέγω, καὶ τῆς ψυχῆς· διπλοῦς ὁ χειμών, διπλᾶ τὰ νοσήματα. καὶ οὐ τοῦτο μόνον· ἀλλ' ὅτι καὶ ἀνίατα καὶ μεγάλας φέρουσι τὰς συμφοράς. ἀλλ' οὐχ ἡ εὐτέλεια τοιοῦτον· ἀλλὰ διπλῆ ἡ ὑγεία, διπλᾶ τὰ ἀγαθά. Ὕπνος ὑγιείας, φησίν, ἐν ἐντέρῳ μετρίῳ. πανταχοῦ γὰρ τὸ μὲν σύμμετρον ποθεινόν, τὸ δὲ ἄμετρον οὐκέτι. ὅρα γάρ. ἂν πυρὶ μικρῷ πολὺν ξύλων ἐπιθῇς φορυτόν, καὶ οὐκέτι πῦρ τὸ λάμπον, ἀλλὰ καπνὸν ὄψει σφόδρα ἀηδῆ. ἀνδρὶ λίαν ἰσχυρῷ καὶ μεγάλῳ φορτίον ἐπιθῇς τὸ τὴν ἰσχὺν ὑπερβαῖνον, καὶ ὄψει μετὰ τοῦ φορτίου χαμαὶ κείμενον καὶ ἐρριμμένον. πολὺν τὸν φόρτον ἔμβαλε τῷ πλοίῳ καὶ χαλεπὸν εἰργάσω τὸ ναυάγιον. τοιοῦτο δή τι καὶ ἡ τρυφή ἐστι. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ὑπεραντλῶν πλοίων πολὺς ὁ θόρυβος τῶν ναυτῶν, τοῦ κυβερνήτου, τοῦ πρῳρέως, τῶν ἐπιβατῶν, τὰ μὲν ἄνωθεν ῥιπτούντων εἰς τὸ πέλαγος, τὰ δὲ κάτωθεν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τὰ μὲν ἄνωθεν ἐμοῦντες, τὰ δὲ κάτωθεν, καὶ ἑαυτοὺς διαφθείροντες ἀπόλλυνται. καὶ τὸ δὴ πάντων αἴσχιστον, ὅτι αὐτὸ τὸ στόμα τὴν χρῆσιν ἀναλαμβάνει τῶν ὄπισθεν μορίων, καὶ γίνεται ἐκείνων ἀτιμότερον. εἰ δὲ ἐν τῷ σώματι τοσαύτη ἀσχημοσύνη, ἐννόησον ἐν τῇ ψυχῇ. καὶ γὰρ ἐκεῖ πάντα γνόφος, πάντα θύελλα, πάντα σκότος· πολλὴ τῶν λογισμῶν σύγχυσις πιεζομένων, θλιβομένων, τῆς ψυχῆς αὐτῆς τὴν ἐπήρειαν βοώσης. ἐντεῦθεν καὶ αὐτοὶ οἱ γαστριζόμενοι ἀλλήλοις αἴτιοι γίνονται, δυσχεραίνουσι, σπουδάζουσι τὰ ἔνδον ἀπορρίψαι διὰ τὸν κόπον. ὅμως καὶ μετὰ τὸ ῥῖψαι, οὐδὲ οὕτως ὁ σάλος παύεται· ἀλλὰ καὶ πυρετοὶ ἐντεῦθεν καὶ νόσοι. ναί, φησι· νοσοῦσι καὶ ἀσχημονοῦσι· λόγος εἰκῇ ταῦτα διεξιών, καὶ νόσους ἡμῖν καταλέγων. νοσῶ γὰρ ἐγώ, καὶ σπῶμαι ἐγώ, καὶ ἀσχημονῶ ἐγὼ ὁ μὴ ἔχων φαγεῖν. τούτους δὲ τοὺς τρυφῶντας ἔστιν εὐπαθοῦντας ἰδεῖν, σφριγῶντας, χαίροντας, φερομένους ἐφ' ἵππων. οἴμοι. θρήνων γὰρ ἄξια ταῦτα τὰ ῥήματα. τοὺς δὲ ποδαλγοῦντας, τοὺς ἐπὶ δίφρων φερομένους, τοὺς καταδεσμουμένους πόθεν ὁρῶμεν, εἰπέ μοι; καὶ εἰ μὴ τὸ πρᾶγμα ὕβριν ἐνόμιζον, καὶ ὀνειδιστικῶς μετὰ ταῦτα λέγειν ἡγοῦντο, ἤδη ἂν καὶ ὀνόματι περιήγαγον αὐτούς. ἀλλ' εἰσί τινες, οἳ καὶ ὑγιαίνουσι, φησιν· ἐπειδὴ μὴ μόνον τρυφῇ προσανέχουσιν, ἀλλὰ καὶ πόνοις. ἐπεὶ δός μοι ἄνθρωπον διαπαντὸς πιαινόμενον, ἀεὶ ἀνενέργητον κείμενον, μηδὲν ποιοῦντα, ἰδεῖν ὑγιαίνοντα. ἀλλ' οὐκ ἂν εὕροις. κἂν γὰρ μυρίων ἰατρῶν πλῆθος συνέλθῃ, ἐξελεῖν αὐτὸν οὐ μὴ δυνηθῇ τῶν νοσημάτων διηνεκῶς γαστριζόμενον. οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ πρᾶγμα φύσιν. ἐγὼ δὲ καὶ ἰατρικὸν ὑμῖν ἐρῶ λόγον. τῶν εἰς τὴν γαστέρα καταβαλλομένων,

Σοφ. λα. κ.

χ. φέρει ταῦτα

ταβαλλομένου τὸ πᾶν γὰρ τροφὴ γένοιτ' ἂν, μηδὲ ἐν αὐτῇ [τῇ] τῆς τροφῆς φύσει τὸ πᾶν ἐστι τρόφιμον· ἀλλ' ἔστι τὸ μὲν αὐτῆς εἰς διαχώρησιν μεριζόμενον, τὸ δὲ εἰς τροφήν. Ἂν μὲν οὖν σύμμετρα δοὺς τὸ πλέον κατεργασθῇ, τοῦτο γὰρ καὶ τὴν οἰκείαν ἔλαβε χώραν· καὶ τὸ μὲν ὑγιὲς καὶ χρηστὸν εἰς τὸν οἰκεῖον ἀνέδραμε τόπον, τὸ δὲ περιττὸν καὶ ἄχρηστον ἔξω ἐξῆλθε καὶ διαχώρησιν (ἐὰν δὲ πλῆθος ἐγγένηται), καὶ ὅσον αὐτοῦ τρόφιμον, καὶ τοῦτο γίνεται βλαβερόν. Ὡς ἐπὶ παραδείγματος δὲ τοιοῦτον [τι] ἐρῶ, ἵνα σαφέστερον ὃ λέγω ὑμῖν γένηται. Τὸ σιτίον τὸ μέν ἐστι σεμίδαλις, τὸ δὲ ἄχυρον, τὸ δὲ πίτυρον. Ἂν μὲν οὖν ἡ μύλη ἀρκέσῃ, ἃ δύναται ἀλέσαι, ἀπέκρινε ταῦτα πάντα· ἂν δὲ πλέον ἐπιβάλῃς, πάντα συγκέχυται. Πάλιν ὁ οἶνος ἂν τῆς προσηκούσης κατεργασίας τύχῃ καὶ τῆς τῶν ὡρῶν κράσεως, πρότερον μὲν πάντα ἄνω γίνεται, μετὰ δὲ ταῦτα, τὸ μὲν αὐτοῦ εἰς τρύγα ὑφιζάνει, τὸ δὲ εἰς ἀφρὸν ἀνατρέχει· τὸ δὲ λοιπὸν εἰς ἀπόλαυσιν τῶν μετεχόντων, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ χρηστόν, καὶ οὐκ ἄν ποτε ταχέως τοῦτο τραπείη· πρότερον δὲ οὔτε οἶνός ἐστιν, οὔτε τρύξ, πάντων μιχθέντων. Τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς θαλάττης ἴδοι τις ἄν, ὅταν ἡ ταραχὴ καὶ κλύδων γένηται· καθάπερ οὖν τότε τοὺς ἰχθύας ὁρῶμεν νεκροὺς ἐπιπλέοντας, καὶ τῷ πάχει τῆς ἰλύος πηρωθέντας τὰ ὄμματα· οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται. Ὅταν γὰρ πολὺς ἄνωθεν ἐπιρρεύσῃ τῆς γαστριμαργίας ὁ ὑετός, πάντα ἀνακινήσας, νεκροὺς ἐπιπλέειν ποιεῖ τοὺς λογισμοὺς τοὺς πάλαι ὑγιαίνοντας καὶ ἐν καθαρῷ ζῶντας. Ἐπεὶ οὖν ἐκ τοσούτων παραδειγμάτων ἡμῖν ἀποδέδεικται πολλὴ ἡ βλάβη, παυσώμεθα μακαρίζοντες τούτους ἐφ' οἷς ταλανίζειν ἐχρῆν· δακρύοντες δὲ ἑαυτοὺς ἐφ' οἷς μακαρίζειν ἔδει, καὶ τὴν αὐτάρκειαν ἀγαπῶμεν. Ἢ οὐκ ἀκούετε καὶ ἰατρῶν λεγόντων, ὅτι ἔνδεια μήτηρ ὑγιείας; ἐγὼ δὲ οὐχὶ τῆς σωματικῆς ὑγιείας μητέρα τὴν ἔνδειαν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς λέγω. Ταῦτα καὶ Παῦλος βοᾷ ὁ ἄντικρυς ἰατρός, Ἔχοντες λέγων διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. Πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ, ἵνα ὑγιαίνοντες προσέλθωμεν ἃ δεῖ ποιεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

α. Τιμ. ς. η.

Λογ. ιζ. 35 ΤΟΥΤΟΝ ΤΟΝ ΜΩΥΣΗΝ, ΟΝ ΗΡΝΗσαντο εἰπόντες, Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν [ἐφ' ἡμᾶς,] τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ.

Σφόδρα τοῦτο κατάλληλον πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν. Τοῦτον τὸν Μωϋσῆν, φησί. Τοῦτον, ποῖον; τὸν κινδυνεύσαντα ἀπολέσθαι, τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐξουθενηθέντα, ὃν ἠρνήσαντο εἰπόντες, Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα; καθάπερ καὶ τῷ Χριστῷ ἔλεγον, Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα. Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλε σὺν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ εἰπόντος αὐτῷ, Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ. Ἐνταῦθα καὶ τὰ γινόμενα θαύματα διὰ Χριστοῦ δείκνυσι γεγενῆσθαι. Τοῦτο τουτέστιν ὁ Μωϋσῆς (καὶ ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτοὺς λαμπρότερον)

Ιωαν. ιθ. ιε. — Ἐξοδ. γ. ϛ.

36 Οὗτος, φησίν, ἐξήγαγεν αὐτοὺς ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα.

37 Οὗτός ἐστιν ὁ Μωϋσῆς, ὁ εἰπὼν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. Τουτέστιν, ἐξουθενημένον ὡς ἐμέ, ἐπιβουλευθέντα. Καὶ γὰρ ἐβουλήθη καὶ τοῦτον ἀνελεῖν Ἡρώδης, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ διεσώθη, καθάπερ καὶ ἐκεῖνος παιδίον ὢν ἐπεβεβούλευτο.

Δευτ. ιη. ιε.

38 Οὗτος

38 Οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν.

Πάλιν οὐδαμοῦ ναὸς, οὐδαμοῦ θυσία. μετὰ τοῦ ἀγγέλου, φησὶν, ἐδέξατο δοῦναι λόγια ζῶντα ἡμῖν. ἐν ταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ σημεῖα ἐποίησε μόνον, ἀλλὰ καὶ νόμον ἔδωκεν, ὥσπερ ὁ Χριστός. καθάπερ δὲ ἐκεῖνος πρότερον σημεῖα ποιεῖ, καὶ τότε νομοθετεῖ· οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστός. ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτοῦ καθάπερ καὶ ἀπειθοῦσι μετὰ τὰ σημεῖα, μετὰ τὰ θαύματα τὰ ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσι. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἐπεδείξαντο. ὃ καὶ δηλῶν τὸ ἐπήγαγεν·

[Margin: γ. τοῖς πατράσιν; γ. τὸ ἀπεσχίσεις ἔχοντες]

39 Ὧι οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπώσαντο, καὶ ἐστράφησαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, 10

[Margin: Ἐξοδ. λβ. α.]

40 Εἰπόντες τῷ Ἀαρών· Ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύσονται ἡμῶν. ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἴδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ.

41 Καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν.

42 Ἔστρεψε δὲ ὁ Θεὸς, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν· Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραήλ; 15

[Margin: Αμ. ε. κε]

43 Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ῥεμφὰν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς. καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος. Τὸ, παρέδωκεν, ἐνταῦθα, εἴασέν ἐστιν. 20

[Margin: γ. Ῥεμφὰμ; ἀλ. Ῥεφάν]

44 Ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν, φησὶν, ἐν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ· καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωϋσῇ ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἑωράκει. Καὶ σκηνῆς οὔσης, θυσίαι οὐκ ἦσαν. ὅτι δὲ οὐκ ἦσαν, ὁ προφήτης δηλοῖ ποιῶν τοῦτο λέγων· μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι; ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν, καὶ οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἀπηλλάγησαν. οὔτε δὲ περὶ τούτου αὐτοὺς τὰ σημεῖα, οὔτε μετὰ ταῦτα ὠφέλησέ τι. 25

[Margin: Ἐξ. κε. μ.]

45 Ἣν καὶ εἰσήγαγον, φησι, διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν. Ὁρᾷς, ὅτι ἐκεῖ τόπος ἅγιός ἐστιν, ἔνθα ἂν ᾖ [ὁ] Θεός; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ εἶπεν, ἵνα τόπον τόπῳ συγκρίνῃ. Εἶτα ἡ εὐεργεσία. Καὶ εἰσήγαγον, φησι, διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐξῶσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν ἕως τῶν ἡμερῶν τοῦ Δαβίδ, 30

[Margin: Ἰησ. β. ιδ.]

46 Ὃς εὗρε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ᾐτήσατο εὑρεῖν σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

Ἠτήσατο οἰκοδομεῖν ὁ Δαβὶδ, καὶ οὐ λαμβάνει ὁ μέγας, ὁ θαυμαστός· ἀλλ' οἰκοδομεῖ ὁ ἀπερριμμένος ὁ Σολομῶν. διὰ τοῦτό φησι·

[Margin: γ. ἀπερριχ...ω; γ. ἐκρίμ... μενος]

47 Σολομῶν δὲ ᾠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον·

[Margin: β. Βασ. β. ιε.]

48 Ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ. Ἐδείχθη μὲν τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἤδη λεχθέντων· δείκνυται δὲ καὶ διὰ φωνῆς προφητικῆς. καὶ ὅπως, ἄκουε τῶν ἑξῆς. 35

Καθὼς καὶ ὁ προφήτης λέγει,

[Margin: Ησ. ξς. α.]

49 Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. [καὶ] ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει Κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου [ἐστίν];

50 Οὐχὶ ἡ χείρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα; Μὴ θαυμάζετε, φησὶν, εἰ τοὺς προδιδόντας αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ὁ Χριστὸς εὐεργετεῖ. εἴγε καὶ ἐπὶ Μωϋσέως τοῦτο γέγονε. καὶ οὐχ ἁπλῶς αὐτοὺς ἐξείλετο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ διάγοντας. ὁρᾷς ὅτι δι' αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνα τὰ σημεῖα; ὁ τῷ Θεῷ οὕτω διαλεχθεὶς, ὁ ἐκ παραδόξου σωθεὶς, ὁ τοσαῦτα ἐργασάμενος καὶ διωχθεὶς, δείκνυσιν ὅτι πάντως πληρωθῆναι δεῖ τὴν προφητείαν, καὶ οὐκ εἰσποιοῦνται ἑαυτῷ 40

[Margin: γ. ξυν]

ἑαυτῷ ὁ Μωϋσῆς. Ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. Οὗτός ἐστι, φησι, Μωϋσῆς, ὁ εἰπὼν, Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὡς ἐμέ. Πρὸς τοῦτο οἶμαι τὸν Χριστὸν εἰπεῖν ἀναφέροντα, Ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία ἐστὶν, ἑαυτὸν αἰνιττόμενον. Οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ. Ἰδοὺ πάλιν αὐτὸν δείκνυσι τὸν νόμον δεδωκέναι, εἴγε μετ' αὐτοῦ ἦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐνταῦθα δὲ καὶ θαύματος ὑπομιμνήσκει μεγάλου τοῦ ἐν τῷ ὄρει γεγενημένου. Ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν. Πανταχοῦ θαυμαστὸς ὁ Μωϋσῆς, καὶ πλέον ὅτε νομοθετεῖν ἔμελλε. Τί ἐστι λόγια ζῶντα; ἤτοι ὧν τὸ τέλος διὰ λόγων ἐδείκνυτο, ἤτοι τὰς προφητείας λέγει. Εἶτα τὸ ἔγκλημα πῶς ἐπὶ τοὺς πατριάρχας, μετὰ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, μετὰ τὸ λαβεῖν λόγια ζῶντα· ᾧ οὐκ ἠθέλησαν, φησιν, ὑπήκοοι γενέσθαι. Καλῶς δὲ λόγια ζῶντα εἶπεν, ἵνα δείξῃ ὅτι εἰσὶ καὶ οὐ ζῶντα· περὶ ὧν καὶ Ἰεζεκιὴλ φησιν, ὡς ὅταν λέγῃ· Καὶ ἔδωκα ὑμῖν προστάγματα οὐ καλά. Πρὸς τὰ τοιαῦτα οὖν εἶπε τὸ, ζῶντα. Ἀλλ' ἀπώσαντο καὶ ἐστράφησαν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον· ἔνθα ἔστενον, ἔνθα ἐβόων, ὅτι τὸν Θεὸν ἐκάλουν. Καὶ εἶπον τῷ Ἀαρών· Ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύσονται ἡμῶν. Ὢ τῆς ἀνοίας. Ποίησον, φησιν, ἵνα προπορεύσωνται ἡμῶν. Ποῦ; εἰς Αἴγυπτον. Ὁρᾷς πῶς δυσαποσπάστως εἶχον τῶν ἐθῶν τῶν Αἰγυπτιακῶν; Τί λέγεις; οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐξαγαγόντα, ἀλλὰ ζητεῖς τὴν εὐεργεσίαν, καὶ τὸν εὐεργέτην φεύγεις; καὶ ὅρα πῶς ὑβρίζουσι. Ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, φασιν, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Οὐδαμοῦ Θεοῦ ὄνομα, ἀλλὰ πάντα τῷ Μωϋσεῖ ἐπιγράφουσι. Καὶ ἔνθα μὲν αὐτοὺς εὐεργετεῖν ἦν, Μωϋσῆν φέρουσιν εἰς μέσον· ἔνθα δὲ πειθῆναι νόμῳ, οὐκέτι Μωϋσῆν ἄγουσι. Καὶ μὴν εἶπεν, ὅτι ἄνεισιν ὥστε λαβεῖν τὸν νόμον· οἱ δὲ οὐδὲ τεσσαράκοντα ἡμέρας ὑπέμειναν. Ποίησον ἡμῖν θεούς. Οὐκ εἶπον Θεὸν, ἀλλὰ θεούς. Οὕτως ἀνεβακχεύθησαν, ὅτι οὐδὲ ἴσασιν ἃ λέγουσι. Καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίας τῷ εἰδώλῳ. Εἶδες ἀνοίας ὑπερβολήν, ἔνθα ἐφάνη Θεὸς τῷ Μωϋσῇ, μοσχοποιοῦσιν οὗτοι καὶ θύουσι. Καὶ εὐφραίνοντο, φησιν, ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. Ἐφ' οἷς ἔδει ἐγκαλύπτεσθαι, ἔχαιρον. Καὶ τί θαυμαστὸν, εἴγε ἀγνοοῦσι Χριστὸν, ὅπου καὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Θεὸν τὸν δειχθέντα διὰ τοσούτων σημείων; Οἱ δὲ οὐκ ἠγνόησαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕβρισαν ἑτέρως, τῷ εἴδωλα ποιῆσαι. Ἔστρεψε δὲ ὁ Θεὸς, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ. Ἐντεῦθεν λοιπὸν τὰ ἔθη ταῦτα, ἐντεῦθεν αἱ θυσίαι· μᾶλλον δὲ πρότερον ἐποίησαν θυσίας τοῖς εἰδώλοις. Τοῦτο καὶ Δαβὶδ ἐπισημαινόμενος, λέγει· Καὶ ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρὴβ, καὶ προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ. Ἐπεὶ περὶ τούτου οὐδαμοῦ θυσίας ὄνομα, ἀλλὰ προστάγματα ζῶντα, καὶ λόγια ζῶντα· οὐδαμοῦ πλέκεται, ἀλλὰ θαύματα καὶ σημείων ἐπίδειξις. Καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν. Ἐνταῦθα τὴν μαρτυρίαν οὐχ ἁπλῶς παρήγαγεν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸ μὴ εἶναι χρείαν θυσιῶν. Καὶ ὅρα τί φησι. Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ; καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ῥεμφὰν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς. Ἐμφαντικῶς ἐχρήσατο τῇ λέξει. Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν. Οὐκ ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐμοὶ θύειν κἀκείνοις ἐθύετε· καὶ ταῦτα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔνθα μάλιστα αὐτῶν περιειστήκει. Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ. Ἡ αἰτία τῶν θυσιῶν αὕτη. Καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος. Οὕτω καὶ ἡ αἰχμαλωσία κατηγορία τῆς κακίας. Καὶ πῶς ἡ σκηνὴ, φησιν, ἦν τοῦ μαρτυρίου; [ἀλλὰ] διὰ τοῦτο ἦν, ἵνα μάρτυρα τὸν Θεὸν ἔχωσιν. Οὐκοῦν εἰς τοῦτο μόνον ἦν. Κατὰ τὸν τύπον γάρ, φησι, τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. Ὥστε ἐν τῷ ὄρει ἡ ὑπογραφὴ γέγονε. Καὶ αὕτη δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ περιφορητὴ ἦν, καὶ οὐκ ἐν τόπῳ κειμένη. Μαρτυρίου δὲ σκηνὴν, οὐκ ἄλλου τινὸς χάριν, ἢ τῶν θαυμάτων καὶ τῶν προσταγμάτων καλεῖ. Ὅμως γοῦν καὶ αὕτη καὶ ἐκεῖνοι οὐκ εἶχον ναόν. Ἄρα καὶ τὸν τύπον αὐτὸν αὐτὸς ὁ ἄγγελος ἔδωκεν. Ἕως τῶν ἡμερῶν, φησι, Δαβίδ. Ὥστε οὐκ ἦν ναὸς ἄχρι τότε· καίτοι καὶ τὰ ἔθνη ἐξέωσε. Περὶ

ὧν

Ιωαν. δ. κβ.

Ιεζ. κ. κε.

Ψαλ. ρε. ιθ.

ὧν φησιν· ὧν ἐξῶσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν. Τοῦτο δὲ εἶπε, δεικνὺς πάλιν ὅτι οὐκ ἦν τότε ναός. Τί λέγω; τοσαῦτα θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ ναός· οὕτω καὶ περιφορητὴ σκηνή, καὶ οὐδαμοῦ ναὸς ἕως τῶν ἡμερῶν Δαβίδ· καὶ Δαβίδ, καὶ οὐδαμοῦ ναός. Καὶ ᾐτήσατο εὑρεῖν χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ᾔτησε, καὶ οὐκ ᾠκοδόμησεν. Οὕτως οὐκ ἦν μέγα τι ὁ ναός, εἰ καὶ ἐνόμισάν τινες μέγαν εἶναι τὸν Σολομῶντα τῷ τὸν ναὸν οἰκοδομῆσαι, οἳ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ πατρὸς αὐτὸν προετίθεσαν. Ὅτι δὲ οὐχὶ βελτίων ἦν τοῦ πατρὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἴσος, μόνον δὲ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως, δῆλον αὐτὸ ἐποίησεν ἐπαγαγών· ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος* ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης φησίν· Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Οὐδὲ γὰρ ταῦτα ἄξια Θεοῦ, εἴγε ποιήματά ἐστιν, εἴγε τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔργα. Ὅρα πῶς αὐτὸν κατὰ μικρὸν ἀνάγει. Δείκνυσι γὰρ διὰ τοῦ προφήτου, ὅτι οὐδὲ ταῦτα ἔξεστι Θεοῦ ἄξια λέγειν. * Καὶ τίνος ἕνεκεν, φησιν, ἐνταῦθα καταφορικῶς τῷ λόγῳ κέχρηται; πολλὴ ἦν ἡ παρρησία μέλλοντος αὐτοῦ ἀποθνήσκειν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οἶμαι αὐτὸν ἐξ ἀποκαλύψεως εἰδέναι.

(Margin: γρ. ἔτι ἡ περιφορητή. ἀλλ' ἕν. — * φησι, — γρ. ἀλλ' εἰ — * καὶ πολλὴ ... μετὰ παρρησίας ...)

Ἱερ. θ. κϛ. / Ἰεζεκ. μδ. θ.

51 Σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσί. Καὶ τοῦτο προφητικόν· οὐδὲν αὐτοῦ ἴδιον. Ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε· ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς. Ὅτι οὐκ ἐβούλετο θυσίας εἶναι, ὑμεῖς ἐθύετε· ὅτε βούλεται, πάλιν οὐ θύετε· ὅτε οὐκ ἤθελε δοῦναι ὑμῖν προστάγματα, ἐπεσπάσασθε· ὅτε ἐλάβετε, ἠμελήσατε· πάλιν ὅτε εἱστήκει ὁ ναός, εἴδωλα ἐθεραπεύετε· ὅτε βούλεται χωρὶς ναοῦ θεραπεύεσθαι, τὸ ἐναντίον ποιεῖτε. Ὅρα, οὐκ εἶπε, τῷ Θεῷ ἀντιπίπτετε, ἀλλὰ, τῷ πνεύματι. Οὕτως οὐδεμίαν οἶδε διαφοράν. Καὶ τὸ μεῖζον, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν, φησι, καὶ ὑμεῖς. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὠνείδιζεν, ἐπειδὴ μεγάλα ἀεὶ ἐπὶ τοῖς πατράσιν ηὔχουν.

52 Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ ἀπέκτειναν, τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου; Ἔτι τοῦ δικαίου λέγει, βουλόμενος αὐτοὺς καταστεῖλαι. Οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ φονεῖς γεγένησθε. Δύο αὐτοῖς ἐγκαλεῖ, ὅτι τε ἠγνόησαν, καὶ ὅτι ἐφόνευσαν.

53 Οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε.

Τί ἐστι τοῦτο; τινές φασι τὸν ὑπ' ἀγγέλων λέγειν διαταχθέντα· οὐκ ἔστι δέ. Ποῦ γὰρ ἄγγελοι νόμον ἐφάνησαν διατάττοντες; ἀλλὰ διαταχθέντα νόμον λέγει, τὸν ἐγχειρισθέντα αὐτῷ δι' ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ. Μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἦν; οὐδὲν θαυμαστὸν τούτους ἐκεῖνα ποιῆσαι, φησι, καὶ ταῦτα ποιῆσαι. Εἰ τοὺς καταγγείλαντας ἀνείλετε, πολλῷ μᾶλλον αὐτόν. Ἐνταῦθα καὶ Θεῷ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ τοῖς προφήταις, καὶ τῷ πνεύματι, καὶ πᾶσι δείκνυσιν ἀπειθοῦντας, καθὼς καὶ ἑτέρωθί φησιν ἡ γραφή· Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν. Οἱ τοίνυν ἀντιποιούμενοι λόγῳ τοῦ νόμου, ἔλεγον· Εἰς Μωϋσῆν βλασφημεῖ. Ὁ δὲ δείκνυσιν, ὅτι αὐτοὶ βλασφημοῦσι [μᾶλλον,] οὐ μόνον εἰς Μωϋσῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς Θεόν· καὶ ὅτι αὐτοὶ ἄνωθεν τοιαῦτα ποιοῦσι, καὶ ὅτι αὐτοὶ τὰ ἔθη κατέλυσαν, καὶ ὅτι οὐ χρεία τούτων λοιπόν· καὶ ὅτι ἐγκαλοῦντες καὶ λέγοντες Μωϋσῆ ἐνδυσωπεῖσθαι αὐτοί, αὐτοὶ τῷ πνεύματι ἠναντιοῦντο· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ φόνου, καὶ ἄνωθεν εἶχον τὴν ἔχθραν. Ὁρᾷς ὅτι καὶ Μωϋσῇ καὶ πᾶσι δείκνυσιν ἐναντιουμένους αὐτούς, καὶ τὸν νόμον μὴ φυλάττοντας; καίτοιγε Μωϋσῆς εἶπε, Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ τοῦτον ἐλεύσεσθαι προὔλεγον· καὶ ὁ προφήτης λέγων, Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; καὶ πάλιν· Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα; τοῦτο παρρησία ἀνδρὸς τὸν σταυρὸν ἔχοντος.

(Margin: α. Βασ. ιθ. ι. — Ἡσ. ξϛ. α. — Δευτ. ιη. ιε.)

ΗΘΙΚΟΝ

Μιμώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῦτον· εἰ καὶ πολέμου οὐκ ἔστι καιρός, ἀλλὰ παρρησίας ἀεὶ καιρός ἐστιν. Ἐλάλουν γάρ, φησιν, ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην.

(Margin: Ψαλ. ριη. μϛ.)

νόμιμον. ἂν τοίνυν Ἕλλησι συμπλεκώμεθα, οὕτως αὐτοῖς ἐπιστομίζωμεν, χωρὶς θυμοῦ, χωρὶς τραχύτητος. ἂν μὲν γὰρ μετὰ θυμοῦ τοῦτο ποιῶμεν, οὐκέτι παῤῥησία, ἀλλὰ πάθος εἶναι δοκεῖ· ἂν δὲ ἐπιεικῶς, ὄντως ἐστὶν αὕτη παῤῥησία. οὐ γὰρ δυνατὸν ὁμοῦ κατὰ ταὐτὸν καὶ κατόρθωμα εἶναι καὶ ἐλάττωμα. ἡ παῤῥησία, κατόρθωμα· ὁ θυμός, ἐλάττωμα. δεῖ τοίνυν ἡμᾶς, εἰ μέλλοιμεν παῤῥησίαν ἔχειν, καθαροὺς εἶναι τοῦ θυμοῦ, ἵνα μὴ ἐκείνῳ τις λογίσηται τὰ ῥήματα. κἂν δίκαια λέγῃς μετὰ θυμοῦ, τὸ πᾶν ἀπώλεσας, κἂν παῤῥησιάζῃ, κἂν νουθετῇς, κἂν ὁτιοῦν πράττῃς. ὅρα γὰρ ἄνδρα τοῦτον οὐ μετὰ θυμοῦ διαλεγόμενον. οὐ γὰρ δὴ ὕβρεσιν, ἀλλὰ προφητικοῦ αὐτοὺς ἀνέμνησε λόγου. ὅτι γὰρ οὐκ ἦν θυμοῦ, ἔδειξεν ὅτε κακῶς ἔπασχε, τότε ὑπὲρ αὐτῶν εὐχόμενος καὶ λέγων, Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. οὕτως οὐκ ὀργιζόμενος αὐτοῖς, ἀλλὰ ἀλγῶν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ δακνόμενος ταῦτα ἐφθέγγετο. ἐπεὶ καὶ περὶ τῆς ὄψεως διὰ τοῦτο εἶπεν, Ὅτι εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου, ἵν' αὐτοὺς ἐφελκύσηται. καθαροὶ τοίνυν θυμοῦ ὦμεν. οὐ κατοικεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔνθα θυμός. ἐπικατάρατος ὁ θυμώδης· οὐκ ἔστιν οὐδὲν ὑγιὲς προελθεῖν, ὅθεν θυμὸς ἔξεισι. καθάπερ γὰρ ἐν χειμῶνι θαλαττίῳ πολὺς ὁ θόρυβος, μεγάλη ἡ κραυγή, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις καιρὸν φιλοσοφεῖν· οὕτως οὐδὲ ἐν θυμῷ. ἀλλ' εἰ μέλλει τι φιλόσοφον ἢ λέγειν, ἢ παιδεύεσθαι ψυχή, ὀφείλει πρότερον ἐν λιμένι εἶναι. οὐχ ὁρᾷς πῶς, ὅταν βουλώμεθα περί τινων ἀναγκαίων διαλεχθῆναι, τόπους θορύβων καθαροὺς παρατηρούμεθα, ἔνθα ἡσυχία, ἔνθα γαλήνη, ἵνα μὴ ἐκκρουώμεθα; εἰ δὲ ὁ ἔξωθεν ἐκκρούει θόρυβος, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἔνδον ταραχή. κἂν εὔχηταί τις, εἰκῆ εὔχεται, μετὰ ὀργῆς καὶ θυμοῦ τοῦτο ποιῶν· κἂν φθέγγηται, καταγέλαστος ἔσται· κἂν σιγᾷ, πάλιν ὁμοίως· κἂν ἐσθίῃ, καὶ οὕτως ἐβλάβη· κἂν πίνῃ, κἂν μὴ πίνῃ, κἂν καθέζηται, κἂν ἑστήκῃ, κἂν βαδίζῃ, κἂν καθεύδῃ. καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ὀνείροις τοιαῦτα φαντάζονται. τί γὰρ τῶν τοιούτων οὐκ ἄτοπον; ὀφθαλμοὶ ἀηδεῖς, στόμα διεστραμμένον, μέλη κεκινημένα καὶ οἰδαίνοντα, γλῶσσα ἀκράτητος καὶ οὐδενὸς φειδομένη, διάνοια ἐξεστηκυῖα, σχῆμα ἀπρεπές, πολλὴ ἡ ἀηδία. ἴδε μοι τῶν δαιμονώντων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν μεθυόντων καὶ μαινομένων, τί διεστήκασιν ἀλλήλων; οὐχὶ μανία τὸ πᾶν ἐστι; τί γάρ, εἰ πρὸς καιρὸν τοῦτο γίνεται; καὶ γὰρ ὁ μαινόμενος, πρὸς καιρὸν κατέχεται. τοῦτο δὲ τί χεῖρον; καὶ οὐκ αἰσχύνονται ἐπὶ τῇ ἀπολογίᾳ· οὐκ ᾔδειν, φησί, τί εἶπον. καὶ διὰ τί μὴ ᾔδεις; τοῦτο ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ὁ λογισμὸν ἔχων διὰ τί τὰ τῶν ἀλόγων ποιεῖς, καθάπερ ἵππος ἄγριος ἀπὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς συναρπαγείς; καὶ μὴν ἡ ἀπολογία ἐγκλήματος ἀξία. εἰδέναι γὰρ ἔδει ἃ ἔλεγες. τοῦτο θυμοῦ, φησίν, ἐστὶ τὰ ῥήματα, οὐκ ἐμά. πῶς ἐκείνου; καὶ μὴν ὁ θυμὸς οὐκ ἔχει ἰσχύν, ἂν μὴ παρὰ σοῦ λάβῃ. ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς χειρός ἐστιν, οὐκ ἐμὰ τὰ τραύματα. τί οἴει μάλιστα δεῖσθαι θυμοῦ; οὐχὶ πόλεμον καὶ μάχην; ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἂν μετὰ θυμοῦ τι γένηται, τὸ πᾶν διέφθαρται καὶ ἀπώλωλε. μάλιστα γὰρ τοὺς μαχομένους θυμοῦσθαι οὐ χρή, μάλιστα τοὺς ὑβρίζοντας θυμοῦσθαι οὐ χρή. καὶ πῶς ἔνι μάχεσθαι, φησί; λόγῳ, ἐπιεικείᾳ. μάχη γάρ ἐστι, τὸ ἐξ ἐναντίας στῆναι. ἢ οὐχ ὁρᾷς καὶ τούτους τοὺς πολέμους νόμῳ καὶ διατάξει καὶ καιροῖς ὡρισμένοις; θυμὸς γὰρ οὐδέν ἐστιν, ἢ ὁρμὴ ἄλογος· ἀλόγῳ δὲ οὐδὲν λογικὸν γενέσθαι δυνατόν. ἐπεὶ καὶ οὗτος τοιαῦτα ἐφθέγγετο, καὶ οὐκ ἐθυμοῦτο. καὶ ὁ Ἠλίας ἔλεγεν, Ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; καὶ οὐκ ἐθυμοῦτο. καὶ ὁ Φινεὲς ἔσφαξε, καὶ οὐκ ἐθυμοῦτο. ὁ γὰρ θυμὸς οὐκ ἀφίησιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καθάπερ ἐν νυκτομαχίᾳ πάντα συνδήσας, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ ὦτα, οὕτως ἄγει, ὅπουπερ ἂν ἐθέλῃ. ἀπαλλαγῶμεν οὖν τούτου τοῦ δαίμονος, ἐρχόμενον αὐτὸν καταστείλωμεν, τὴν σφραγῖδα ἐπιθῶμεν τῷ στήθει καθάπερ τινὰ χαλινόν. κύων ἐστὶν ἀναιδὴς ὁ θυμός· ἀλλὰ μαθέτω ἀκούειν τοῦ νόμου. ἂν ἢ κύων ἐν ποίμνῃ οὕτως ἄγριος, ὡς μὴ πείθεσθαι προστάττοντι τῷ βουκόλῳ, μηδὲ ἐπιγινώ-

Πραξ. ς. ιε.

γ. Βασ. ιη. Αριθ. κε.

σκειν αὐτοῦ τὴν φωνὴν, πάντα ἀπώλωλε καὶ διέφθαρται. μετὰ τῶν προβάτων νέμεται· ἀλλ' ἐὰν ἀπαγγέληται τῶν προβάτων, ἄχρηστός ἐστι καὶ κατασφάττεται. εἰ ἔμαθεν ἀκούειν σου, θρέψον τὸν κύνα· χρήσιμός ἐστι κατὰ τῶν λύκων, κατὰ τῶν πειρατῶν, κατὰ τοῦ λῃστάρχου ὑλακτῶν, οὐ κατὰ προβάτων, οὐδὲ κατὰ οἰκείων. ἂν μὴ ἀκούῃ, πάντα διαφθείρει· ἂν μάθῃ καταφρονεῖν, πάντα ἀπολλύει. ὁ τοίνυν ἥμερος ὁ ἐν σοὶ μὴ ἀναλισκέτω, ἀλλὰ φυλαττέτω αὐτοῦ ὁ θυμὸς, καὶ ἤπιον ποιείτω. φυλάξει δὲ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ νέμεσθαι καταστήσει, ἂν τοὺς μιαροὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς πονηροὺς καταναλίσκῃ, ἂν τὸν διάβολον διώκῃ πανταχόθεν. οὕτως ἐπιείκεια διασώζεται, ὅταν μηδαμοῦ τῷ πλησίον κακόν τι λογιζώμεθα, οὕτως αἰδέσιμοι γινόμεθα, ὅταν μὴ μανθάνωμεν αἰσχυντεῖν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀναίσχυντον ποιεῖ, ὡς πονηρὸν συνειδός. διὰ τί αἱ πόρναι ἀναίσχυντοί εἰσι; διὰ τί αἱ παρθένοι αἰσχυντηλαί; οὐκ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκεῖναι; οὐκ ἀπὸ τῆς σωφροσύνης αὗται; οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀναίσχυντον ποιεῖ, ὡς ἁμαρτία. καὶ μὴν τοὐναντίον, φησί, καταισχύνει. ναὶ τὸν καταγνόντα ἑαυτοῦ· τὸν δὲ ἀπηρυθριασμένον, καὶ ἰταμώτερον ἐργάζεται. ὁ γὰρ ἀπογνοὺς ἑαυτοῦ, θρασὺς γίνεται. Ἀσεβὴς γὰρ, φησιν, ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ. ὁ δὲ ἀναίσχυντος, καὶ ἰταμὸς ἂν εἴη· ὁ δὲ ἰταμὸς, καὶ θρασύς. βούλει μαθεῖν πότε ἀναλίσκεται ἐπιείκεια; ὅταν πονηροὶ λογισμοὶ αὐτὴν διαρπάσωνται. ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνει, ὅτι μὴ ὁ κύων ἕστηκε μέγα ὑλακτῶν, οὐδὲ οὕτως ἀπογινώσκειν χρή. ἔστι γὰρ ἡμῖν καὶ σφενδόνη καὶ λίθος (ἴστε τὸ λεγόμενον) ἔστιν ἡμῖν καὶ δόρυ, καὶ μάνδρα, καὶ σηκὸς, ἐν ᾧ φυλάξομεν τοὺς λογισμοὺς ἀσινεῖς. ἂν ὁ κύων σαίνῃ μὲν τὰ πρόβατα, ἀγριαίνῃ δὲ κατὰ τῶν ἔξω, καὶ ἀγρυπνῇ, τοῦτο ἀρετὴ κυνός· κἂν λιμώττῃ, μὴ γεύεσθαι τῶν προβάτων· κἂν ἐν πλησμονῇ ᾖ, μὴ φείδεσθαι τῶν λύκων. τοιοῦτον καὶ ὁ θυμός· κἂν δάκνηται, τῆς ἐπιεικείας μὴ ἀφίστασθαι· κἂν ἐν ἡσυχίᾳ ᾖ, διεγείρεσθαι πρὸς τοὺς πονηροὺς λογισμούς· καὶ τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ πλῆττον μὴ καταλιμπάνειν, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν· τὸ δὲ ἀλλότριον καὶ σαῖνον λυμαίνεσθαι. σαίνει ὁ διάβολος πολλάκις, ὡς ὁ κύων· ἀλλὰ γνώτω πᾶς ὅτι ἀλλότριός ἐστιν. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀρετὴν, κἂν λυπῇ, σαίνωμεν· καὶ τὴν κακίαν, κἂν εὐφραίνῃ, ἀποστρεφώμεθα. μὴ γινώμεθα χείρους τῶν κυνῶν, οἳ μαστιζόμενοι καὶ ἀγχόμενοι οὐκ ἀφίστανται· ἂν δὲ αὐτοὺς καὶ τρέφῃ ὁ ἀλλότριος, πῶς οὐ μᾶλλον βλάψουσι; ἔστιν ὅτε χρήσιμος ὁ θυμός· ἀλλ' ὅταν ὑλακτῇ κατὰ τῶν ἀλλοτρίων. τί ἐστιν, ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ; ἀντὶ τοῦ, μὴ ἄμυνε σαυτῷ, μηδὲ ἐκδίκει. ἂν ἕτερον ἴδῃς ἀπολλύμενον, ὄρεξον χεῖρα. οὐκέτι θυμὸς λοιπὸν τοῦτό ἐστιν, ὅταν τῆς οἰκείας συμπαθείας ἀπηλλαγμένος ᾖς. ἔλαβεν ὁ Δαβὶδ τὸν Σαοὺλ, καὶ οὐκ ἐθυμώθη, οὐδὲ ἐνέπηξε τὸ δόρυ, τὸν ἐχθρὸν λαβών, ἀλλ' ἠμύνατο τὸν διάβολον. ὁ Μωϋσῆς, ὅτε μὲν ἀλλότριον ἀδικοῦντα εἶδε, καὶ ἀνεῖλεν· ὅτε δὲ οἰκεῖον, οὐκέτι· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀδελφοὺς κατήλλαττεν, ἐκείνους δὲ οὐχί. καίτοι πραότατον αὐτὸν ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ· ἀλλ' ὅμως ἦν καὶ διεγηγερμένος. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς· ἀλλ' ἔνθα μὲν πραότητα ἐπιδείκνυσθαι χρή, πάντων θηρίων ἐσμὲν ἀγριώτεροι· ἔνθα δὲ διεγερθῆναι, πάντων νωθέστεροι καὶ ὑπτιώτεροι. ἐπεὶ οὖν οὐκ εἰς δέον κεχρήμεθα τοῖς ἐν ἡμῖν, διά τοι τοῦτο καὶ εἰς οὐδὲν δέον ὁ βίος ἡμῖν ἀνήλωται. οὕτω καὶ ἐν σκεύεσιν, ἐὰν ἄλλῳ ἄλλως χρήσηταί τις, τὰ πάντα ἀπώλεσεν· οἷον ἂν μάχαιραν λαβών τις, ἔνθα αὐτῇ κεχρῆσθαι δεῖ, μὴ χρῷτο, ἀλλὰ τῇ χειρὶ τοῦτο ποιοῖ, οὐδὲν πλέον ἐργάσεται· ὥσπερ καὶ ὁ ἔνθα τῇ χειρὶ χρήσασθαι χρή, τὴν μάχαιραν μεταχειρίζων, πάντα ἂν ἀπολέσειεν. οὕτω δὴ καὶ ἰατρὸς, ἔνθα ἂν τέμνειν δέῃ, μὴ τέμνων, καὶ ἔνθα ἂν μὴ χρῇ, τέμνων, πάντα διαφθείρει. διὸ, παρακαλῶ, ἡμεῖς εἰς καιρὸν χρώμεθα τοῖς πράγμασι. θυμοῦ γὰρ καιρὸς οὐδαμοῦ, ὅταν ἑαυτοῖς βοηθῶμεν· ἂν δὲ ἑτέρους διορθῶσαι χρή, τότε μάλιστα αὐτῷ χρῆσθαι δεῖ, ἵνα ἑτέρους ἐξαρπάσωμεν. οὕτω καὶ ἰσόθεοι ἐσόμεθα, τὸ ἀόργητοι πανταχοῦ διατηροῦντες, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν,

Παροιμ. ιη. γ.
Ματθ. ε. κβ.
α Βασ. κδ. η.
Ἐξοδ. β. ιβ.
Ἀριθ. ιβ. γ.

ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιη. 54 ΑΚΟΥΟΝΤΕΣ ΔΕ ΤΑΥΤΑ, ΔΙΕΠΡΙΟΝΤΟ ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν.

Πῶς οὐκ ἔλαβον ἐκ τῶν εἰρημένων ἀφορμὴν εἰς τὸ ἀνελεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἔτι μαίνονται καὶ ζητοῦσιν αἰτίαν, θαυμάσαι ἄξιον. οὕτως ἀεὶ ἐν κακοῖς εἰσιν οἱ ἀδικοῦντες. καθάπερ οὖν οἱ ἀρχιερεῖς ἀποροῦντες ἔλεγον, Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; οὕτω δὴ καὶ οὗτοι διεπρίοντο. (Πραξ. δ. ις.) καὶ μὴν ὁ θυμωθῆναι ὀφείλων ἐκεῖνος ἦν, ὁ μηδὲν μὲν ἀδικήσας, τὰ δὲ τῶν ἠδικηκότων παθὼν καὶ συκοφαντούμενος. ἀλλ' οἱ συκοφάνται μᾶλλον ἐλέγχονται καὶ ταύτῃ. οὕτως ἀληθές, ὅπερ ἀεὶ ἔλεγον, ὅτι τὸ ποιεῖν κακῶς, τοῦτό ἐστι τὸ πάσχειν κακῶς. καίτοι αὐτοὺς οὐδὲν ἐσυκοφάντησεν, ἀλλ' ἀπέδειξεν. οὕτως ὅταν ὑβριζώμεθα ἐν οἷς οὐ συνοίδαμεν, οὐδὲν πάσχομεν. ἐβούλοντο μὲν οὖν ἀνελεῖν· ἀλλ' οὐ ποιοῦσι τοῦτο, αἰτίαν θέλοντες εὔλογον περιθεῖναι τῷ τολμήματι. τί οὖν; ἡ ὕβρις οὐκ ἦν εὔλογος; οὐκ ἦν αὐτοῦ [ἡ] ὕβρις, ἀλλὰ τοῦ προφήτου κατηγορία· ἢ ἑκόντες καὶ ἀνεβάλλοντο, ὥστε μὴ δόξαι διὰ τὰ εἰς αὐτοὺς αὐτὸν ἀνελεῖν, ὥσπερ οὖν καὶ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ δι' ἀσέβειαν. τοῦτο δὲ εὐσεβείας ἦν τὸ ῥῆμα. διὸ μετὰ τὸ ἀνελεῖν ἐπιχειροῦντες καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ βλάψαι, διεπρίοντο. ἐφοβοῦντο γὰρ μὴ πάλιν αἰδεσιμώτερος γένηται. εἶτα ὅπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ποιοῦσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου. καὶ καθάπερ ἐκεῖ, ἐπειδὴ εἶπεν, Ὄψεσθε ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον, βλασφημίαν τὸ πρᾶγμα ἔλεγον, καὶ μάρτυρας τοὺς ὄχλους ἐποίουν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. ἐκεῖ διέρρηξαν τὰ ἱμάτια· ὧδε τὰ ὦτα συνέσχον.

55 Ὑπάρχων δέ, φησι, πλήρης πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ,

56 Καὶ εἶπεν· ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ Θεοῦ.

57 Κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν.

58 Καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν.

Καὶ μὴν εἰ ἐψεύδετο, ὡς μαινόμενον ἔδει ἀφεῖναι· ὁ δὲ οὕτως εἶπε, βουλόμενος αὐτοὺς ἐπαγαγέσθαι. καὶ ἐπειδὴ εἰπὼν περὶ τοῦ θανάτου μόνον, περὶ ἀναστάσεως οὐδὲν διελέχθη, καὶ τοῦτο λοιπὸν εὐχερῶς παρίστησι τὸ δόγμα· οὕτω δὲ αὐτῷ λέγει φανῆναι, ὥς που διέξεισιν, ἵνα κἂν οὕτω δέξωνται τὸν λόγον. ὃς, ἐπειδὴ τὸ εἰπεῖν, καθῆσθαι, φορτικὸν αὐτοῖς ἦν, πῶς τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως κινεῖ λόγον, καί φησιν αὐτὸν ἑστάναι. ἀπὸ τούτου στοχάζομαι καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δεδοξάσθαι. ὁ γὰρ Θεὸς φιλάνθρωπος ὢν δι' ὧν ἐπεβουλεύοντο ἐκεῖνοι, δι' αὐτῶν ἐβούλετο αὐτοὺς ἐκκαλέσασθαι, εἰ καὶ μηδὲν πλέον ἐγένετο. Καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, φησιν, ἐλιθοβόλουν. πάλιν ἔξω τῆς πόλεως ὁ θάνατος, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ ἡ ὁμολογία καὶ τὸ κήρυγμα [διαγγελλόμενον.]

Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου τοῦ καλουμένου Σαύλου,

59 Καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον [τὸν Θεὸν] καὶ λέγοντα· Κύριε Ἰη-

σοῦ Χριστὲ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου. Δεικνύοντος ὁμοῦ τοῦτο καὶ διδάσκοντος αὐτοὺς ἐστὶν, ὅτι οὐκ ἀπόλλυται).

60 Καὶ θεὶς τὰ γόνατα, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Ὥσπερ ἀπολογούμενος, ὅτι οὐδὲ τὰ πρότερα θυμοῦ ἦν, φησι, Κύριε· ἢ καὶ βουλόμενος αὐτοὺς ταύτῃ ἐπισπάσασθαι. τὸ γὰρ ἀφεῖναι μετὰ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τῷ φόνῳ, καθαρὰν δεῖξαι δὲ τὴν ψυχὴν τοῦ πάθους, ἀξιοπιστότερον ἐποίει τὸν λόγον.

κεφ. η.

1 Σαῦλος δὲ ἦν, φησι, συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις.

Οὐχ ἁπλῶς ἐστιν ὁ διωγμὸς, ἀλλ' οἰκονομικῶς δοκεῖ μοι συμβῆναι.

Καὶ πάντες διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων. Ὁρᾷς πῶς πάλιν πειρασμοὺς συγχωρεῖ ὁ Θεὸς γίνεσθαι; ἀλλ' ἴδε μοι ἐντεῦθεν καὶ ὅπως οἰκονομεῖται τὰ πράγματα. ἐθαυμάσθησαν διὰ τὰ σημεῖα, μαστιχθέντες οὐδὲν ἔπαθον, κατέστησαν ἐπὶ τῶν χηρῶν, ηὔξετο ὁ λόγος· λοιπὸν συγχωρεῖ κώλυμα γενέσθαι μέγα, καὶ γὰρ διωγμὸς οὐχ ὁ τυχὼν, ὥστε ὁμοῦ καὶ τούτους φυγεῖν (ἐφοβοῦντο γὰρ θρασυτέρους αὐτοὺς γινομένους) καὶ πᾶσι δῆλον ὑπάρξαι, ὅτι ἄνθρωποι ἦσαν οἱ φοβούμενοι καὶ φεύγοντες. ἵνα γὰρ μὴ σὺ μετὰ ταῦτα λέγῃς ὅτι χάριτι μόνον κατώρθουν, καὶ ἐδιώκοντο, καὶ αὐτοὶ δειλότεροι γεγόνασι, καὶ ἐκεῖνοι θρασύτεροι. καὶ πάντες διεσπάρησαν, πλὴν τῶν ἀποστόλων, φησίν. οὐκ ἄρα μάτην ἔλεγον, ὅτι οἰκονομίας ὁ διωγμὸς ἦν. εἰ μὴ γὰρ γέγονεν, οὐκ ἂν οἱ μαθηταὶ διεσπάρησαν.

2 Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποιήσαντο κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. Εἰ εὐλαβεῖς ἦσαν, διὰ τί κοπετὸν ἐποίησαν; οὔπω ἦσαν τέλειοι· ἢ ὅτι ἐπιζητεῖ ἦν ὁ ἄνθρωπος καὶ αἰδέσιμος. διὸ καὶ κόπτονται αὐτόν. ἅμα δὲ τοῦτο δείκνυσι καὶ ἀνθρώποις αὐτοὺς ὄντας, οὐχὶ ὁ φόβος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ λύπη καὶ ὁ κοπετός. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἔκλαυσεν ὁρῶν τὸν ἥμερον ἐκεῖνον, τὸ ἀρνίον, λιθόλευστον γινόμενον καὶ κείμενον νεκρόν; ἱκανὸν αὐτοῦ ἐντάφιον εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής. τί; τὴν φωνὴν ταύτην· μὴ στήσῃς αὐτοῖς, φησι, τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. ἐποιήσαντο, φησι, κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. *ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν. καίτοι ποῦ ταῦτα κατηγορίας ἄξια; ἀλλ' ὅμως τὸν σημεῖα τοιαῦτα ἐργασάμενον, τὸν πάντων κρατοῦντα τῷ λόγῳ, τὸν τοιαῦτα διαλεγόμενον λαβόντες, ὥσπερ εἰληφότες ὅπερ ἐβούλοντο, οὕτω τὸν θυμὸν τὸν ἑαυτῶν ἐπλήρουν. οἱ δὲ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου Σαύλου. ὅρα πῶς ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Παύλου διηγεῖται, ἵνα σοι δείξῃ τὸ ἐπ' αὐτῷ ἔργον Θεοῦ γινόμενον μετὰ ταῦτα. τέως δὲ οὐ μόνον ἐκεῖνος οὐ πιστεύει, ἀλλὰ καὶ μυρίαις αὐτὸν χερσὶ βάλλει τῶν φονέων. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν λέγει· Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. οὐχ ἁπλῶς δὲ εὔχεται ὁ μακάριος ἐστὶν· ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς. θεὶς γὰρ, φησι, τὰ γόνατα. ὅθεν θεῖος αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος γέγονε. μέχρι [γὰρ] τούτου συνεχώρησε τὴν ψυχὴν εἶναι ἐν αὐτῷ ὁ δεσπότης. πάντες δέ, φησι, διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας. ἀδεῶς

Ματθ. ι. ε.

ἐπιμίγνυνται τῇ Σαμαρείᾳ λοιπὸν οἱ ἀκούσαντες, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε. Πλὴν δὲ τῶν ἀποστόλων, λέγει, δεικνὺς, ὅτι καὶ ταύτῃ προσαγαγέσθαι βουλόμενοι τοὺς Ἰουδαίους, τὴν πόλιν οὐκ ἀπέλιπον, ἢ καὶ ἑτέροις γενέσθαι θάρσους αἴτιοι.

3 Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυλακήν. Πολλὴ ἡ μανία, τὸ καὶ μόνον αὐτὸν εἶναι.

τὸ καὶ εἰς τοὺς οἴκους εἰσιέναι. οὕτω τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ τοῦ νόμου. σύρων, φησίν, ἄνδρας καὶ γυναῖκας. ὅρα καὶ τὴν παρρησίαν, καὶ τὴν ὕβριν, καὶ τὴν μανίαν. τοὺς ἐμπίπτοντας ἅπαντας μυρίοις διετίθει κακοῖς, ἅτε ἀπὸ τῆς σφαγῆς ταύτης θρασύτερος γενόμενος.

4 Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες, διῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον·

5 Φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν.

6 Προσεῖχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὁμοθυμαδόν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει.

7 Πολλοὶ γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ ἐξήρχετο· πολλοὶ δὲ καὶ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν.

8 Καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

9 Ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καὶ ἐξιστῶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν,

10 Ὧ προσεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου λέγοντες· οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη. Ἰδέ μοι καὶ ἕτερον πειρασμὸν τοῦ Σίμωνος.

11 Προσεῖχον δὲ αὐτῷ, φησιν, οἱ ὄχλοι, διὰ τὸ ἱκανῷ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεστηκέναι αὐτούς.

12 Ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ εὐαγγελιζομένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.

13 Ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσε, καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ, θεωρῶν" τε δυνάμεις μεγάλας καὶ σημεῖα γινόμενα, ἐξίστατο.

14 Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην·

15 Οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον

(16 Οὐδέπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός· μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ)

17 Τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον.

18 Ἰδὼν δὲ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα,

19 Λέγων· δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον. * Πῶς οὖν, φησι, πνεῦμα οὐκ ἔλαβον οὗτοι; πνεῦμα ἔλαβον τὸ τῆς ἀφέσεως· τὸ δὲ τῶν σημείων οὔπω ἦσαν λαβόντες. καὶ ὅτι τοῦτο ἐστι, καὶ τὸ τῶν σημείων πνεῦμα οὐκ ἔλαβον, ὅρα πῶς ἰδὼν ὁ Σίμων προσῆλθε τοῦτο αἰτῶν. εἰ καὶ ἐνίσχυσε δὲ τότε μάλιστα ὁ διωγμός, ὅμως ὁ Θεὸς πάλιν αὐτοὺς ἐξείλετο ἐπιτυχίσας αὐτοῖς τὰ σημεῖα. οὐ μὴν ὁ θάνατος δὲ Στεφάνου ἔσβεσεν ἐκείνων τὸν θυμόν, ἀλλ' ἐπέτεινε μᾶλλον· διὸ καὶ σκορπίζονται οἱ διδάσκαλοι, ὥστε πλείονα γενέσθαι τὴν μαθητείαν. ἀλλ' ὅρα καὶ πάλιν διαδεχόμενα αὐτοὺς τὰ χρηστά, καὶ ἐν χαρᾷ ὄντας. χαρὰ γάρ, φησιν, ἐγένετο ἐν τῇ πόλει μεγάλη· καίτοι καὶ κοπετὸς ἐγένετο μέγας. "οὕτως εἴωθε ποιεῖν ἀεὶ ὁ Θεός, καὶ τοῖς λυπηροῖς τὰ εὐφραίνοντα μιγνύναι, ἵνα καὶ μᾶλλον θαυμάζῃ). [ἀφ'] ἱκανοῦ δὲ χρόνου τὸ νόσημα ἦν Σίμωνι." διὸ οὐδὲ οὕτως αὐτοῦ ἀπαλλάττε). πῶς δαὶ αὐτὸν καὶ ἐβάπτισαν; ὥσπερ καὶ τὸν Ἰούδαν ὁ Χριστὸς ἐξελέξατο. οὗτος θεωρῶν σημεῖα γινόμενα, ἐξίστατο μὲν, οὐ τολμᾷ δὲ τὴν χάριν τῶν σημείων αἰτῆσαι, ἐπειδὴ ἦν οὔπω λαβόντας οὐδὲ τοὺς ἄλλους. πῶς οὖν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ὥσπερ Ἀνανίαν καὶ Σαπφείραν; ὅτι καὶ τὸ παλαιὸν ὁ τὰ ξύλα συλλέξας "ἀνῃρέθη εἰς ἑτέρων σωφρονισμόν, καὶ οὐκέτι ἕτερος τὸ αὐτὸ πέπονθεν· οὕτω καὶ νῦν Πέτρος ποιεῖ, καὶ κολά-

σας ἐκείνους, τοῦτον οὐ κολάζει, ἀλλά φησι πρὸς αὐτόν·

20 Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. Καὶ διὰ τί οὐκ ἦσαν οὗτοι λαβόντες πνεῦμα ἅγιον βαπτισθέντες; ἤτοι τῷ μὴ δύνασθαι, Φιλίππου [τούτῳ] τιμῶντος τάχα τοὺς ἀποστόλους· ἤτοι τῷ μὴ ἔχειν χάρισμα τοιοῦτον (τῶν ἑπτὰ γὰρ ἦν) ὅπερ καὶ μᾶλλόν ἐστιν εἰπεῖν. ὅθεν μοι δοκεῖ οὗτος ὁ Φίλιππος τῶν ἑπτὰ εἶναι, ὁ Στεφάνου δεύτερος, ὁ δὲ τὸν εὐνοῦχον, τῶν ἀποστόλων εἶναι. διὸ καὶ βαπτίζων πνεῦμα τοῖς βαπτιζομένοις οὐκ ἐδίδου. οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἐξουσίαν. τοῦτο γὰρ τὸ δῶρον μόνων τῶν δώδεκα ἦν. σκόπει δέ· ἐκεῖνοι οὐκ ἐξήεσαν, ὠκονομήθη τούτους ἐξελθεῖν, οἳ καὶ ὑστέρουν τῆς χάριτος, διὰ τὸ μήπω λαβεῖν πνεῦμα ἅγιον. δύναμιν [μὲν] γὰρ ἔλαβον ποιεῖν σημεῖα· οὐχὶ δὲ καὶ πνεῦμα διδόναι ἑτέροις· [ἄρα] τοῦτο ἦν τὸ τῶν ἀποστόλων ἐξαίρετον. ὅθεν καὶ τοὺς κορυφαίους, οὐκ ἄλλους τινάς, ἔστιν ἰδεῖν τοῦτο ποιοῦντας. ἰδὼν δέ, φησι, Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. οὐκ ἂν [οὕτως] εἶπεν, εἰ μὴ καὶ αἰσθητόν τι ἐγίνετο. τοῦτο καὶ Παῦλος ἐποίησεν, ὅτε ταῖς γλώσσαις ἐλάλουν. εἶδες τὴν μιαρίαν τοῦ Σίμωνος; χρήματα προσήνεγκε, καίτοι οὐκ εἶδεν αὐτοὺς χρημάτων αὐτὸ ποιοῦντας. ὥστε οὐκ ἦν ἀγνοίας τὸ πρᾶγμα· ἀλλὰ πειράζοντος καὶ βουλομένου κατηγορεῖν ἐπεβούλευεν. διὰ τοῦτο καὶ ἀκούει·

21 Οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Πάλιν ταύτῃ τῇ διανοίᾳ εἰς μέσον ἄγει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος λανθάνειν ἐνόμιζε.

22 Μετανόησον οὖν, φησιν, ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ Κυρίου, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου.

23 Εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα.

24 Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων εἶπε· δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ᾽ ἐμὲ ὧν εἰρήκατε. Δέον ἀπὸ καρδίας μετανοῆσαι, δέον κλαῦσαι καὶ πενθῆσαι· ὁ δὲ ἀφοσιώσεως μόνον τοῦτο ποιεῖ. εἰ ἄρα, φησίν, ἀφεθήσεταί σοι. τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς οὐ συγχωρηθέντος ἂν αὐτοῦ, εἰ ἔκλαυσεν, ἀλλ᾽ ἔθος καὶ τοῖς προφήταις μόνον ἀπαγορεύειν, καὶ μὴ λέγειν, ἐὰν δὲ τόδε ποιήσῃς, συγχωρηθήσεταί σοι, ἀλλ᾽ ὅτι πάντως ἔσται ἡ τιμωρία. σὺ δέ μοι θαύμασον, καὶ πῶς ἐν καιρῷ συμφορᾶς ὑπὸ ἀμυδρῶν, ἀλλὰ τοῦ κηρύγματος ἔχονται· καὶ πῶς καθάπερ ἐπὶ Μωϋσέως ἀπὸ συγκρίσεως ἐγίνετο τὰ θαύματα· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. μαγεία ἦν, καὶ ὅμως φανερὰ ταῦτα τὰ σημεῖα ἦν· καίτοι οὐδὲν ἐδόκει εἶναι ἐκεῖ δαιμονῶντα. εἶπε ἱκανῶς χρόνια ἦν ταῖς μαγείαις ἐξιστῶν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ πολλοὶ μὲν δαιμονῶντες, πολλοὶ μὲν παραλυτοι, ἐκεῖνα οὐκ ἀληθῆ ἦν. οὗτος δὲ οὐχὶ σημείοις μόνον, ἀλλὰ καὶ λόγῳ αὐτοὺς προσῆγε, περὶ βασιλείας καὶ Χριστοῦ διαλεγόμενος. ὁ δὲ Σίμων, φησί, βαπτισθείς, ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ· οὐ πίστεως ἕνεκεν, ἀλλ᾽ ὥστε γενέσθαι τοιοῦτος [προσεκαρτέρει.] οἱ δὲ καταβάντες, προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον. οὐδέπω γὰρ ἦν ἐπ᾽ οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός. τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ᾽ αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πολλῆς ἔδει δυνάμεως ὥστε δοῦναι πνεῦμα ἅγιον; οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἀφέσεως τυχεῖν, καὶ λαβεῖν δύναμιν τοιαύτην. θεασάμενος δὲ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα. μὴ γὰρ τοὺς ἄλλους εἶδε τοῦτο ποιοῦντας; μὴ γὰρ Φίλιππον; μὴ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτοὺς οὐκ εἰδέναι, μεθ᾽ οἵας διανοίας προσῄει; διὸ καλῶς Πέτρος καὶ δωρεὰν καλεῖ τὸ πρᾶγμα, λέγων· τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. ὁρᾷς πανταχοῦ καθαρεύοντας αὐτοὺς χρημάτων ὄντας; οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

ὥστε

ὥστε ἀπὸ τῆς κακίας πάντα ἔπραττε, καὶ μὴν ἀφελὴς ἔδει εἶναι. μετανόησον οὖν. εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας θεωρῶ σε ὄντα. πολλοῦ θυμοῦ τὰ ῥήματα. οὐ κολάζει δὲ αὐτὸν, ἵνα μὴ λοιπὸν ἀνάγκης ἡ πίστις ᾖ, ἵνα μὴ τὸ πρᾶγμα ὠμὸν εἶναι δόξῃ, καὶ ἵνα τὰ τῆς μετανοίας εἰσαγάγῃ· ἢ καὶ ὅτι ἤρκει εἰς διόρθωσιν τὸ ἐλέγξαι, τὸ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ εἰπεῖν, τὸ ἐκεῖνον ὁμολογῆσαι ὅτι ἑάλω. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ, τοῦτό ἐστιν ὁμολογοῦντος τὸ πλημμέλημα. ὅρα πῶς, καίτοι μιαρὸς ὤν, ὅμως ὅτε ἠλέγχθη, τότε ἐπίστευσεν, ὥσπερ καὶ ταπεινὸς γέγονεν, ὅτε πάλιν ἠλέγχθη. θεωρῶν σημεῖα γινόμενα ἐξίστατο. οὐ προσῆλθεν, εἶπεν, ἀλλ' ἐξίστατο. καὶ τί δήποτε ἐκεῖνο εὐθὺς οὐ ποιεῖ; ἐνόμιζε δύνασθαι λανθάνειν, ἐνόμιζε τέχνην εἶναι τὸ πρᾶγμα. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἴσχυσε λαθεῖν τοὺς ἀποστόλους, * προσῆλθε. πολλῶν γὰρ ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ ἐξήρχετο. τοῦτο τοῦ ἐξελθεῖν σημεῖον φανερὸν, τὰ δὲ τῶν μάγων ἀπεναντίας. μᾶλλον γὰρ ἐκεῖνοι ἐδέσμουν. πολλοί τε παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν. οὐκ ἦν ἐνταῦθα ἀπάτη. περιπατῆσαι γὰρ ἔδει καὶ ἐνεργῆσαι. προσεῖχον δὲ αὐτῷ πάντες λέγοντες· οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ. ἐνταῦθα πληροῦται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον· Πολλοὶ ἐλεύσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου. (Μαρκ. ιγ. κβ.) διὰ τί δὲ οὐκ εὐθέως αὐτὸν ἤλεγξαν; ἠρκέσθησαν τῷ καταγνῶναι αὐτὸν ἑαυτοῦ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διδασκαλίας ἦν. ἐπεὶ δὲ λῦσαι ἐκείνην οὐκ ἴσχυσε, ὑποκλίνεται ὥσπερ καὶ οἱ μάγοι ὅτε ἔλεγον· Τοῦτο δάκτυλός ἐστι Θεοῦ. (Εξοδ. η. ιθ.) ἵνα δὲ μὴ καὶ ἀπελαθῇ πάλιν, διὰ τοῦτο καὶ προσεκαρτέρει τῷ Φιλίππῳ, καὶ οὐκ ἐχωρίζετο. σὺ δέ μοι σκόπει ὅσα οἰκονομεῖται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Στεφάνου. διασπαρέντες δὲ κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, εὐαγγελίζονται τὸν λόγον, κηρύσσουσι τὸν Χριστὸν, σημεῖα ἐπιτελοῦσι, καὶ μικρὸν λαμβάνουσι τὴν δωρεὰν οὗτοι. τοῦτο διπλοῦν σημεῖον ἦν, τό τε ἐκείνοις δοῦναι, τό τε τούτῳ μὴ δοῦναι.

25 Οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰς κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο. Καλῶς οὕτως εἶπε, διαμαρτυράμενοι. διεμαρτύροντο γὰρ ἴσως δι' αὐτὸν, ἵνα μὴ ἀπατῶνται, ἵνα λοιπὸν ἐν ἀσφαλείᾳ ὦσιν, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας πολλάκις συναρπαγῶσιν. ὑπέστρεψαν εἰς Ἱεροσόλυμα. διὰ τί πάλιν ἀπίασιν ἐκεῖ, ἔνθα ἡ τυραννὶς ἦν, ἔνθα ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν, ἔνθα οἱ μάλιστα φονῶντες; καθάπερ ἐν τοῖς πολέμοις οἱ στρατηγοὶ ποιοῦσι, καὶ τὸ ποιοῦν τοῦ πολέμου μέρος καταλαμβάνουσι, τὸ αὐτὸ καὶ οὗτοι ἐργάζονται. ὅρα πάλιν οὐχὶ προηγουμένως ἐρχομένους εἰς Σαμάρειαν, ἀλλὰ διωκομένους, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ*, καὶ τοὺς ἀποστόλους πρὸς τοὺς πιστεύσαντας ἤδη τῶν Σαμαρειτῶν λοιπὸν ἐξαποστελλομένους. ἀκούσαντες δὲ, φησὶν, οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην. τί δήποτε ἀπέστελλον; ὥστε ἀπαλλάξαι μαγείας αὐτούς· ὥστε τῆς διδαχῆς ἀναμνῆσαι, ἣν παρὰ Χριστοῦ ἔμαθον, ὅτι πρῶτοι ἐπίστευσαν. δέον οὖν τοῦτο τοὐναντίον αἰτῆσαι, ἵνα λάβῃ πνεῦμα ἅγιον· ὁ δὲ ἐπειδὴ οὐκ ἔμελεν αὐτῷ τούτου, ἵνα δι' ἄλλων ἑτέροις, αἰτεῖ. καίτοι ἐκεῖνοι οὐκ ἔλαβον τοῦτο, ὥστε διδόναι· ἀλλ' ἤθελεν τοῦ Φιλίππου γενέσθαι λαμπρότερος, ὁ ἐν τοῖς μαθηταῖς ὤν. τὸ ἀργύριόν σου, φησὶ, σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν. οὐκ ἐπαρωμένου ταῦτά ἐστιν, ἀλλὰ παιδεύοντος. ἐπεὶ [γὰρ] εἰς δέον αὐτῷ οὐκ ἐχρήσατο, σοὶ, φησὶν, ἔστω τὸ τοιοῦτο. ὡς ἂν εἴποι τις· συναπόλοιτο μετὰ τῆς προαιρέσεώς σου, ὅτι οὕτω μικρὰ φρονεῖς περὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ὅτι προσεδόκησας ὅλως ἀνθρώπινον εἶναι τὸ πρᾶγμα. οὐκ ἔστι τοῦτο. εἰ γοῦν προσῆλθεν, ὡς ἔδει προσελθεῖν, κἂν ἀπεδέχθη, κἂν ὡς λοιμὸς οὐκ ἠλάθη. ὁρᾷς ὅτι [ὁ] μικρὰ περὶ μεγάλων φανταζόμενος διπλᾶ ἁμαρτάνει; δύο τοίνυν αὐτῷ κελεύει· μετανόησον καὶ δεήθητι, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου. ὁρᾷς ὅτι ἐπενόησέ τι πονηρόν; διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι, ὅτι ἤδει ἀδιόρθωτον ὄντα. ὁ

δὲ

δὲ πάλιν δέδοικε τὸ πλῆθος, καὶ φοβεῖται ἀρνήσασθαι. καίτοι εἰ μὴ ἐθορυβήθη, εἶπεν ἂν, ὅτι οὐκ ᾔδειν, ὅτι ἀφελῶς ἐποίησα· ἀλλ' ἐξεπλάγη, πρῶτον μὲν ἐκείνῳ, ὅτι ἑάλω τοῖς σημείοις· δευτέρῳ δὲ τούτῳ, τῷ τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ φανερὰ γενέσθαι. διὰ τοῦτο μακρὰν ἀπῄει λοιπὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς οὐ φθάνοντος ἐκεῖ τοῦ ἀποστόλου. πολλάς τε, φησὶ, κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο. ὅρα πῶς καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῖς ἐμπορευτικοὶ ἦσαν, ἀλλ' οὐχὶ ἁπλῶς ἐποιοῦντο αὐτάς. 5

χ. ἢ οὐχ ἁπλῶς ἐποιοῦντο αὐτάς.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοιαύτας καὶ ἡμᾶς ἀποδημίας ἔδει ποιεῖσθαι. καὶ τί λέγω ἀποδημίας; πολλοὶ κώμας ἔχουσι καὶ χωρία, καὶ οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐδὲ ποιοῦνταί τινα λόγον· ἀλλ' ὅπως μὲν βαλανεῖον γένοιτο, καὶ ὅπως τὰ τιμήματα ἐπιταθείη, καὶ ὅπως αὐλαὶ, καὶ ὅπως οἰκοδομήματα κατασκευασθείη, πολλὴν σπουδὴν ποιοῦνται· ὅπως δὲ ψυχαὶ γεωργηθεῖεν, οὐκέτι. καὶ σὺ μὲν ἂν 10 ἀκάνθας παρὰ τὴν ἄρουραν ἴδῃς, τέμνεις, καίεις, ἀφανίζεις, ὥστε τὴν γῆν ἀπαλλάξαι τῆς ἐντεῦθεν λύμης· ὁρῶν δὲ αὐτοὺς τοὺς γεωργοὺς ἀκανθῶν γέμοντας, καὶ οὐκ ἐκτέμνων, οὐ δέδοικας καὶ φρίττεις, εἰπέ μοι, τὸν οἰκοδεσπότην τὸν μέλλοντά σε ὑπὲρ τούτων ἀπαιτεῖν λόγον; οὐ γὰρ ἐχρῆν ἕκαστον τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν; διδάσκαλον λαμβάνειν; συναίρεσθαι; πρὸ πάντων τοῦτο σκοπεῖν ὅπως ἅπαντες εἶεν χριστιανοί; πῶς, εἰπέ μοι, χριστιανὸς ἔσται ὁ γεωργὸς, ὁρῶν σε οὕτως ἀμελοῦντα τῆς αὐτοῦ σωτηρίας; οὐ δύνασαι ποιῆσαι σημεῖα καὶ πεῖσαι; οἷς ἔχεις πεῖσον, φιλανθρωπίᾳ, προστασίᾳ, ἡμερότητι, κολακείᾳ, τοῖς ἄλλοις ἅπασι. καὶ ἀγορὰς μὲν καὶ βαλανεῖα ποιοῦσιν οἱ πολλοὶ, ἐκκλησίας δὲ οὐχί· καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ τοῦτο. διὸ παρακαλῶ, καὶ ἀντιβολῶ, καὶ χάριν αἰτῶ, μᾶλλον δὲ καὶ νόμον τίθημι, ὥστε μηδένα ὀφθῆναι ἔρημον ἐκκλησίας χωρίον ἔχοντα. μή μοι εἴπῃς, πλησίον ἐστὶν, ἐν γείτοσιν ἐστί, 20 πολλή ἐστιν ἡ δαπάνη, οὐ πολλὴ ἡ πρόσοδος. εἴ τι ἔχεις εἰς πένητας ἀναλῶσαι, ἐκεῖ ἀνάλωσον· βέλτιον ἐκεῖ, ἢ ἐνταῦθα· θρέψον διδάσκαλον, θρέψον διάκονον καὶ ἱερατικὸν σύστημα. ὡς ἂν εἰ γυναῖκα ἀγαγὼν, ἢ νύμφην, ἢ δοὺς θυγατέρα, οὕτω τῇ ἐκκλησίᾳ διάκεισο· προῖκα ἐπιδὸς αὐτῇ. οὕτω σοι εὐλογίας τὸ χωρίον πληρωθήσεται. τί γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν; μικρὸν, εἰπέ μοι, τὴν ληνὸν εὐλογεῖσθαι; μικρὸν ἐξ ὅλων τῶν καρπῶν τῶν σῶν 25 τὸν Θεὸν πρότερον ἀπόμοιραν καὶ ἀπαρχὰς λαμβάνειν; πρὸς εἰρήνην τῶν γεωργούντων τοῦτο χρήσιμον. αἰδέσιμος ἔσται καὶ ὁ πρεσβύτερος λοιπὸν, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ χωρίου συμβαλεῖται τοῦτο. εὐχαὶ ἐκεῖ διηνεκεῖς διὰ σὲ, ὕμνοι καὶ συνάξεις διὰ σὲ, προσφορὰ καθ' ἑκάστην κυριακήν. οἷον ἐστὶν εἰς θαῦμα μεῖζον, τοὺς τάφους μὲν ἑτέρους οἰκοδομῆσαι λαμπροὺς, ἵνα οἱ μετὰ ταῦτα ἀκούωσιν, ὅτι ὁ δεῖνα ᾠκοδόμησε, σὲ δὲ ἐκκλησίας ἀναστῆσαι; 30 ἐννόησον ὅτι μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας σὺ τὸν μισθὸν ἕξεις ὁ ἀναστήσας θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ βασιλεύς σοι ἐκέλευσεν οἰκοδομῆσαι οἰκίαν, ἵνα ἐκεῖ καταλύοι, οὐκ ἂν πάντα ἐποίησας; νῦν δὲ βασιλεία ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ἡ οἰκοδομή. μὴ τὸ ἀνάλωμα ἴδῃς, ἀλλὰ τὸν καρπὸν λόγισαι. γεωργοῦσιν ἐκεῖνοι τὴν γῆν, σὺ γεώργησον αὐτῶν τὰς ψυχάς. φέρουσί σοι καρποὺς ἐκεῖνοι, σὺ εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτοὺς ἀνάγαγε. 35 ὁ τὴν ἀρχὴν δοὺς, οὗτος καὶ τῶν ἄλλων αἴτιος πάντων. [ἄρα καὶ] σὺ αἴτιος ἔσῃ τῶν κατηχουμένων ἐκεῖ, τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τοῖς πλησίον. καίτοι τὰ μὲν βαλανεῖα μαλακωτέρους ποιεῖ τοὺς γεωργοὺς· τὰ καπηλεῖα τρυφηλοτέρους· ἀλλ' ὅμως ποιοῦσι ταῦτα διὰ δόξαν· αἱ ἀγοραὶ καὶ αἱ πανηγύρεις πάλιν ἰταμούς· τὰ δὲ ἐνταῦθα, πᾶν τοὐναντίον. ἡλίκον γάρ ἐστιν ἰδεῖν πρεσβύτερον εἰς εἰκόνα βαδίζοντα τοῦ Ἀβραὰμ, πολιὸν, ἀνεζωσμένον καὶ σκάπτοντα καὶ αὐτουργοῦντα; 40 τί τοῦ ἀγροῦ ποθεινότερον ἐκείνου; ἐνταῦθα μείζων ἡ ἀρετή. οὐκ ἔστιν ἀσέλγεια ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπελήλαται· οὐκ ἔστι μέθη καὶ τρυφὴ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐξώρισται· οὐκ ἔστι κενοδοξία, ἀλλ' ἔσβεσται. τὸ τῆς εὐνοίας πλέον ἐκεῖ διαλάμπει διὰ τὴν ἀφέλειαν. οἷον ἐστὶν ἀπελθεῖν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδέναι ὅτι αὐτὸς αὐτὸν ᾠκοδόμησε, καὶ ῥῖψαι ἑαυ-

χ. οὐκ ἔτι συναίρεσθαι,

χ. Θεὸν πρότερον ... πρὸ πάντων, καὶ ἐπ...

χ. γάρ μοι, ...

χ. τὰ βασίλεια

χ. αἴτιος ... πολυ... ἐστι ... ἰδεῖν

χ. εἰς οἶκον ... ἐρχόμενον ... τὸν Ἀβ.

χ. ἐζωσμένον

τὸν ὕπνιον, καὶ μετὰ τὴν αἰώραν τὴν σωματικήν, καὶ λυχνικοῖς καὶ ἑωθινοῖς ὕμνοις παραγενέσθαι,
ὁμοτράπεζον ἔχειν τὸν ἱερέα, συνομιλοῦντα, εὐλογίας ἀπολαύειν, ἑτέρους ὁρᾷν ἐργαζομένους ἐκεῖ;
τοῦτο τεῖχος, τοῦτο ἀσφάλεια ἀγροῦ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀγρὸς περὶ οὗ φησιν· Ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους (Γεν. κζ. κζ.)
ὃν εὐλόγησε Κύριος. Εἰ καὶ χωρὶς τούτου καλὸς ὁ ἀγρὸς διὰ τὴν ἡσυχίαν, διὰ τὸ ἀπραγμο-
σύνης γέμειν· ὅταν καὶ τοῦτο ἔχῃ, τίνι οὐκ ἔσται ἴσος; ἀγρὸς γὰρ ἐκκλησίαν ἔχων, τῷ παρα-
δείσῳ ἔοικε τοῦ Θεοῦ. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ κραυγή, οὐκ ἔστι θόρυβος, οὐκ ἐχθροὶ διαφέροντες, οὐχ αἱ-
ρέσεις· πάντας φίλους ἐστὶν ἰδεῖν, τῶν αὐτῶν δογμάτων κοινωνούς. ἄγει σε εἰς φιλοσοφίαν ἡ
ἡσυχία· λαβών σε ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας ταύτης ὁ πρεσβύτερος, θεραπεύσει εὐκόλως. ἐν-
ταῦθα μὲν γὰρ ὅσα ἂν λέγωμεν, ἡ ἀγορὰ ἐκκρούει· ἐκεῖ δὲ ἅπερ ἂν ἀκούσῃς, πεπηγότα
10 ἕξεις ἐν τῇ διανοίᾳ. ἕτερος ἐν τῷ ἀγρῷ ἔσται δι' ἐκείνου· καὶ ἐκείνῳ δὲ παρεστήσεται), καὶ ἔσται
φύλαξ, ὥστε [illegible], ὥστε ῥυθμίζειν αὐτούς. πόσον δέ ἐστι καὶ τὸ ἀνάλωμα, εἰπέ μοι; ποί-
ησον τέως μικρὸν οἶκον ἐν τάξει ναοῦ· ὁ μετὰ σὲ ποιήσει στοάν· ὁ μετ' ἐκεῖνον ἕτερα προσθήσει·
καὶ οὕτω σοι λογισθήσεται τὸ πᾶν. σὺ δίδως μικρόν, καὶ τοῦ παντὸς λαμβάνεις τὸν μισθόν. οὐκ-
οῦν ἀρχὴν ἐπίθες, θεμέλιον κατάβαλε· [μᾶλλον δὲ] ἀλλήλους παρακαλέσατε ἅμιλλαν
15 ποιήσασθε τοῦ πράγματος. νῦν δὲ ἔνθα μὲν ἄχυρα καὶ σῖτοι καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀποτίθεσθαι
δεῖ, εὐκόλως οἰκοδομοῦσιν· ἔνθα δὲ συλλέγονται χρὴ ψυχῶν γεννήματα, οὐδαμῶς φροντίζου-
σιν, ἀλλ' ἀναγκάζονται μυρίους σταδίους βαδίζειν, καὶ μακρὰς ἀποδημίας στέλλεσθαι, ἵνα εἰς
ἐκκλησίαν ἀπίωσιν. ὅσον δέ ἐστιν ἀγαθὸν μετὰ πολλῆς ἡσυχίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν ἱερέα
παραγενέσθαι, ἵνα προσίῃ τῷ Θεῷ, καὶ λέγῃ ὑπὲρ τῆς κώμης καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὑπὲρ
20 τοῦ κεκτημένου; μικρόν ἐστιν, εἰπέ μοι, τὸ καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις ἀναφοραῖς ἀεὶ τὸ ὄνομά σου ἐγκεῖ-
σθαι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τῆς κώμης εὐχὰς γίνεσθαι πρὸς τὸν Θεόν; πόσον δὲ καὶ
εἰς τὰ ἄλλα τοῦτο λυσιτελεῖ; συμβαίνει τινὰς ἐκ γειτόνων οἰκεῖν καὶ ἔχειν ἐπιτρόπους· πρὸς σὲ
μὲν οὖν τὸν πένητα οὐκ ἀξιώσει τις ἐκείνων οὐδὲ ἐλθεῖν· τὸν δὲ πρεσβύτερον ἴσως καὶ καλέσει, καὶ τρα-
πέζης κοινωνὸν ποιήσει. ὁρᾷς πόσα ἐντεῦθεν γίνεσθαι καλά; πάσης ἔσται τέως ἡ κώμη πονη-
25 ρᾶς ὑποψίας ἐλευθέρα· οὐδεὶς ἀνδροφονίας, οὐδεὶς κλοπῆς ἕνεκεν ἐγκαλέσει, οὐδεὶς τοιοῦτον οὐδὲν ὑ-
ποπτεύσει. ἔχουσι καὶ ἑτέραν παραμυθίαν, ἂν νόσος παρακολουθήσῃ, ἂν θάνατος. οὐχ ἁπλῶς,
οὐδὲ ὡς ἔτυχε καὶ αἱ φιλίαι γίνονται τῶν ἐκεῖ πρὸς ἀλλήλους ἰόντων, [καὶ αἱ σύνοδοι δὲ γίνονται] πολλῷ
τῶν ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ἡδίους. [οὐ μόνον δὲ αἱ σύνοδοι, ἀλλὰ] καὶ αὐτοὶ [οἱ προεστῶτες] διὰ τὸν
πρεσβύτερον αἰδεσιμώτεροι ἔσονται. πάντως ἀκούεις ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα παρὰ τὰς ἄλλας
30 πόλεις τιμιώτερα ἦν παρὰ τοῖς παλαιοῖς· ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ διὰ τὴν τότε κρατοῦ-
σαν εὐσέβειαν. διὰ τοῦτο ἔνθα τιμᾶται Θεός, οὐδέν ἐστι πονηρόν· ὥσπερ πάλιν ἔνθα οὐ τιμᾶ-
ται, οὐδὲν ἀγαθόν. πολλὴ ἀσφάλεια ἔσται καὶ παρὰ Θεῷ, καὶ παρὰ ἀνθρώποις. ἀλλ' ὅπως
μὴ ῥαθυμήσητε, παρακαλῶ, μὴ παρέργως, ἀλλὰ προθύμως τοῦ πράγματος ἀντιλάβε-
σθε. εἰ γὰρ ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα τοῦ Θεοῦ ἔσται, ὁ τοσαύτας ψυχὰς τάς τε (Ιερ. ιε. ιθ.)
35 οὔσας, τάς τε ἐσομένας ἕως τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ὠφελῶν καὶ ἀνακτώμενος, πόσης οὐκ ἀ-
πολαύσεται εὐνοίας παρὰ τοῦ Θεοῦ; φρούριον κατασκεύασον κατὰ τοῦ διαβόλου. τοῦτο γάρ
ἐστιν ἡ ἐκκλησία. ἐκεῖθεν ὁρμάτωσαν αἱ χεῖρες εἰς κάματον· πρότερον ἀνατεινέτωσαν αὐ-
τὰς εἰς εὐχάς, καὶ τότε ἀπίτωσαν εἰς τὴν ἐργασίαν. οὕτως ἔσται αὐτοῖς ἰσχὺς σώματος, οὕτως
ἔσται ἡ γεωργία πολλή, οὕτω πάντα ἐκτὸς ἔσται τὰ κακά. οὐκ ἔστι τὴν ἡδονὴν τὴν ἐντεῦ-
40 θεν λόγῳ παραστῆσαι, ἕως ἂν [ἔργῳ μὴ] γένηται. μὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι οὐδεμίαν ἔχει πρόσ-
οδον. ὅλως εἰ οὕτω ποιεῖς, μὴ ποιήσῃς· εἰ μὴ νομίζεις πρόσοδον λαμβάνειν πάντως τοῦ
χωρίου μείζονα· εἰ μὴ οὕτω διάκεισαι, μηδὲ ἐργάσῃ· εἰ μὴ ὑπὲρ πάντα προεστάναι σου
ὑπολαμβάνεις τὸ ἔργον τοῦτο. τί τῆς προσόδου ταύτης μεῖζον, τοῦ εἰς τὴν ἄνω τὴν ἐν οὐ-
ρανῷ εἰσαγαγεῖν ψυχάς; οἴμοι, ὅτι οὐκ ἴστε πόσον ἐστὶ τὸ κερδᾶναι ψυχάς. ἄκουε τί φησι

πρὸς

Ἰωαν. κα. ιη. πρὸς [τὸν] Πέτρον ὁ Χριστός· Εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. εἰ πρόβατα βασιλικὰ θεασάμενος, ἢ ἵππων ἀγέλην, διὰ τὸ σηκὸν μὴ ἔχειν εἰς ἐπιβουλὴν προκείμενα, λαβὼν αὐτὸς σηκόν τε ᾠκοδόμησας καὶ ἱππῶνα, ἢ καὶ ποιμένα ἐπέστησας, τίνι οὐκ ἂν σε ἠμείψατο ὁ βασιλεύς; νῦν τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ συνάγεις, καὶ ποιμένα ἐφιστᾷς, καὶ οὐχ ἡγῇ μέγα τι ἐργάζεσθαι; τί λέγω; εἰ ὁ σκανδαλίζων καὶ ἕνα, ἀπειλὴν ἔχει τοσαύτην ὑποστῆναι τιμωρίαν· ὁ σώζων τοσούτους, εἰπέ μοι, οὐχὶ σωθήσεται; εὔδηλον ὅτι. ποίαν ἕξει γὰρ λοιπὸν ἁμαρτίαν; ἢ κἂν ἔχοι, οὐκ ἐξαλείφει ταύτην; ἀπὸ τῆς τιμωρίας τοῦ σκανδαλίζοντος μάθε τὸ ἔπαθλον τοῦ σώζοντος. εἰ μὴ περισπούδαστος ἦν τῷ Θεῷ καὶ μιᾶς ψυχῆς σωτηρία, οὐκ ἂν τοσαύτην ὀργὴν ἐποίησεν αὐτῷ ἡ ἀπώλεια. ταῦτα οὖν εἰδότες, ἐχώμεθα ἤδη τοῦ ἔργου τούτου τοῦ πνευματικοῦ, καὶ ἐμὲ καλεσάτω ἕκαστος, καὶ ἡμεῖς συναντιληψόμεθα [τὰ δυνατά]. καὶ εἰ μὲν τρεῖς εἶεν [οἱ] κεκτημένοι, ἐκ συνεισφορᾶς ποιείτωσαν· εἰ δὲ εἷς, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναπείσει τοὺς πλησίον. μόνον τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάσατε, παρακαλῶ, ἵνα πάντοθεν εὐαρεστοῦντες τῷ Θεῷ, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιθ. 26 ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕ ΚΥΡΙΟΥ ΕΛΑΛΗΣΕ ΠΡΟΣ Φίλιππον, λέγων· ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν, αὕτη ἐστὶν ἔρημος.

27 Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη.

Ἐμοὶ δοκεῖ ταῦτα ὢν ἐν Σαμαρείᾳ προστάττεσθαι· ὅτι ἀπὸ Ἱεροσολύμων οὐ πρὸς μεσημβρίαν τις ἄπεισιν, ἀλλὰ πρὸς ἄρκτον· ἀπὸ δὲ Σαμαρείας πρὸς μεσημβρίαν. αὕτη ἐστὶν ἔρημος. τοῦτο λέγει, ὥστε μὴ φοβηθῆναι τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐπανάστασιν. καὶ οὐκ ἠρώτησε, διὰ τί; ἀλλ' ἀναστὰς ἐπορεύθη. Καὶ ἰδού, φησιν, ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος δυνάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ.

28 Ἦν δὲ ὑποστρέφων καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἠσαΐαν. Μεγάλα ἐγκώμια τὰ περὶ τούτου εἰρημένα· εἴγε καὶ ἐν Αἰθιοπίᾳ μένων, καὶ τοσούτοις κυκλούμενος πράγμασι, καὶ ἑορτῆς οὐκ οὔσης, καὶ ἐν τῇ δεισιδαίμονι πόλει ὤν, ἤρχετο προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ· πολλή τε ἡ σπουδή, ὅτι καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὀχήματος, ἀνεγίνωσκεν.

29 Εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ.

30 Προσδραμὼν δὲ ὁ Φίλιππος, ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος Ἠσαΐαν τὸν προφήτην, καὶ εἶπεν· ἆρά γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις;

31 Ὁ δὲ εἶπε· πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με; Ὅρα πάλιν ἄλλην εὐλάβειαν. τίνα ταύτην; [ὅτι] οὐκ εἰδὼς ἀνεγίνωσκεν, εἶτα μετὰ τὸ ἀναγνῶναι ἐξετάζει. παρεκάλεσε δὲ τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ.

32 Ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη· Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.

33 Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

34 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ εἶπε, δέομαί σου περὶ τίνος ὁ προφήτης τοῦτο λέγει· περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἑτέρου τινός;

35 Ἀνοίξας

35 Ανοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν. Ὁρᾷς πῶς οἰκονομεῖται τὰ κατ' αὐτόν; πρότερον ἀναγινώσκει καὶ ἀγνοεῖ· εἶτα ἀναγινώσκει αὐτὴν τὴν περικοπήν, ἔνθα ἦν τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ δωρεά.

36 Ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδόν, ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ, καί φησιν ὁ εὐνοῦχος, ἰδοὺ ὕδωρ, τί κωλύει με βαπτισθῆναι; Εἶδες προθυμίαν; εἶδες ἀκρίβειαν;

38 Ἐκέλευσέ τε στῆναι τὸ ἅρμα, καὶ κατέβησαν εἰς τὸ ὕδωρ ἀμφότεροι, ὅ τε Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν.

39 Ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα Κυρίου ἥρπασε τὸν Φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος. ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων. Διὰ τί, φησιν, ἦρεν αὐτὸν πνεῦμα Κυρίου; ἔδει γὰρ ἔτι μέλλειν καὶ ἄλλας πόλεις διελθεῖν καὶ εὐαγγελίσασθαι. ὥστε οὖν ὕστερον αὐτὸν θαυμασθῆναι τοῦτο ἐγένετο· ὥστε μὴ ἄνθρωπον τὸ περὶ αὐτόν, ἀλλὰ θεῖον νομίσαι.

40 Φίλιππος δὲ εὑρέθη εἰς Ἄζωτον, καὶ διερχόμενος εὐηγγελίσατο τὰς πόλεις πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Καισάρειαν. Καὶ ἐκ τούτου δῆλον, ὡς οὐδέπω τῶν ἑπτά ἐστι. καὶ γὰρ καὶ ὕστερον ἐκεῖ εὑρίσκεται ἐν Καισαρείᾳ. συμφερόντως οὖν ἥρπασεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα, ἐπεὶ ἠξίωσεν ἂν καὶ συναπελθεῖν αὐτῷ ὁ εὐνοῦχος· [ὃν] καὶ ἐλύπησεν ἂν ἐκεῖνος, ἀνανεύσας καὶ ἀρνησάμενος οὐδέπω καιροῦ ὄντος. Εἶδες ἀγγέλους συναντιλαμβανομένους τῷ κηρύγματι, καὶ αὐτοὺς μὲν οὐ κηρύττοντας, τούτους δὲ καλοῦντας; τὸ δὲ θαυμαστὸν καὶ ἐντεῦθεν δείκνυται). ὅπερ γὰρ πάλαι ἀδύνατον ἦν καὶ μόλις ἐγίνετο, τοῦτο ἐνταῦθα μετὰ πολλῆς γίνεται ἀφθονίας. ἄλλως δέ, καὶ προαναφώνησίς τις τὸ γεγονὸς ἦν τοῦ τῶν ἀλλοφύλων κρατῆσαι αὐτούς. καὶ γὰρ τὸ τῶν πιστευόντων ἀξιόπιστον, ἱκανὸν ἦν τοὺς μανθάνοντας πεῖσαι πρὸς τὸν ἴσον καὶ αὐτοὺς ζῆλον διαναστῆναι. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἐπορεύετο χαίρων, ὥστε εἰ ἠπίστατο, οὐκ ἂν ἤθη. τί δαὶ ἐκώλυε, φησι, πάντα αὐτὸν ἀκριβῶς μαθεῖν, καὶ ἐν τῷ ὀχήματι ὄντα, καὶ μάλιστα ἐν ἐρήμῳ; ὅτι οὐκ ἦν τὸ πρᾶγμα ἐπίδειξις.* ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ ἀνεγνωσμένα. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος, φησι, δυνάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων. [ἐκ τούτου δῆλον ὡς ὑπὸ ταύτης ἤρχοντο.] καὶ γὰρ γυναῖκες ἐκράτουν τὸ παλαιόν, καὶ οὗτος ἦν νόμος παρ' αὐτοῖς. οὕτως οὐκ ᾔδει Φίλιππος τίνος ἕνεκεν παρεγένετο εἰς τὴν ἔρημον, [ὅτι καὶ] οὐκέτι ἄγγελος, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἁρπάζει. οὐδὲν δὲ τούτων ὑπορᾷ ὁ εὐνοῦχος ἁπλῆς ἔτι ὢν ἢ ὅτι καὶ ταῦτα οὐ τοῖς σωματικωτέροις, ἀλλὰ τοῖς πνευματικωτέροις ἐστίν, οὔτε μὴν ἃ Φίλιππος ἐκδιδάσκεται μανθάνει. καὶ διὰ τί μὴ ἐκείνῳ φαίνεται ὁ ἄγγελος, καὶ ἄγει αὐτὸν πρὸς Φίλιππον; ὅτι ἴσως οὐκ ἂν ἐπείσθη, ἀλλὰ κἂν ἐξεπλάγη μόνον. ὅρα τὴν τοῦ Φιλίππου φιλοσοφίαν. οὐ κατηγόρησεν, οὐκ εἶπεν, ἀγνοεῖς, ἐγώ σε διδάξω· οὐκ εἶπεν, ἐγὼ ταῦτα ἀκριβῶς οἶδα, οὐκ ἐκολάκευσε, καὶ εἶπεν αὐτῷ, μακάριος εἶ ἀναγινώσκων. οὕτως ἦν καὶ θρασύτητος ἐκτὸς καὶ κολακείας τὸ ῥῆμα, καὶ μᾶλλον κηδεμονικοῦ καὶ φιλανθρώπου. ἔδει γὰρ αὐτὸν αἰτῆσαι, ἔδει αὐτὸν ποθῆσαι. ἐμφαίνοντος δέ ἐστιν, ὡς οἶδεν, ὅτι οὐδὲν ἤδει ἐκεῖνος τὸ εἰπεῖν· ἆρά γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις; καὶ ἅμα δεικνύντος πολὺν τὸν θησαυρὸν ἐγκείμενον. ἀλλ' ὅρα πῶς συνετῶς καὶ ὁ εὐνοῦχος ἀπολογεῖται. πῶς γὰρ ἄν, φησι, δυναίμην, ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με; οὐκ εἶδεν εἰς τὸ σχῆμα, οὐκ εἶπε, σὺ τίς εἶ; οὐκ ἐμέμψατο, οὐκ ἀλαζονεύεται), οὐ λέγει εἰδέναι, ἀλλ' ὁμολογεῖ ἀγνοεῖν. διὸ καὶ μανθάνει. ἐπιδείκνυσι τὸ τραῦμα τῷ ἰατρῷ· συνεῖδεν ὅτι καὶ οἶδε ταῦτα, καὶ βούλεται διδάξαι. ἴδετε τὸ ἄτυφον. οὐδὲ γὰρ λαμπρὸν ἐπεφέρετο σχῆμα. οὕτως ἦν φιλήκοος, καὶ τοῖς λόγοις προσεῖχε· καὶ τό, Ὁ ζητῶν εὑρίσκει, ἐπ' αὐτοῦ ἐπληροῦτο. παρεκάλεσε δέ, φησι, τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ. Εἶδες τὴν σπουδήν; εἶδες τὸν πόθον; παρακαλεῖ ἀναβάντα συγκαθίσαι αὐτῷ.

Matth. 7.

[Εἰ

[Εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι ᾔδει αὐτὸν μαθεῖν, ἀγνοεῖ τίς ἐστιν ἡ χρεία.] Οὕτως οὐκ ᾔδει τί ἔμελλεν αὐτῷ ἐρεῖν, ἀλλ' ἐνόμιζεν ἁπλῶς προφητείαν τινὰ ἀκούσεσθαι. καὶ αὕτη δὲ μείζων τιμή, τὸ μὴ ἁπλῶς ἀναγαγεῖν, ἀλλὰ παρακαλέσαντα. προσδραμὼν δὲ ὁ Φίλιππος, ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος. καὶ ὁ δρόμος σημεῖον βουλομένου εἰπεῖν, καὶ ἡ ἀνάγνωσις σπουδῆς. ἐν τοιούτῳ γὰρ ἀνεγίνωσκε καιρῷ, ἐν ᾧ σφοδρότερον ποιεῖ τὸ καῦμα ὁ ἥλιος. ἡ δὲ 5 περιοχή, [φησι, τῆς γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν,] ἦν αὕτη· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. καὶ τοῦτο αὐτοῦ δεῖγμα τῆς φιλομαθείας, τὸ τὸν προφήτην τοῦτον μετὰ χεῖρας ἔχειν τῶν ἄλλων ὄντα ὑψηλότερον. διὸ καὶ οὐ μετὰ σφοδρότητος αὐτῷ διηγεῖται, ἀλλ' ἡμέρως. μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτω φθέγγεται πρότερον, ἕως ὅτε ἠρωτήθη, ἕως ἐκεῖνος αὐτὸν ἐκάλεσεν, ὥσπερ τὸ αὐτὸ πάλιν ποιῶν φησι· δέομαί σου περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι οὐκ ᾔδει, ὡς περὶ ἄλ- 10 λων λέγουσι τῶν προφητῶν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι περὶ ἑαυτὸν διαλέγεται ἐν ἑτέρῳ προσώπῳ, ἠγνόει. αἰσχυνθῶμεν καὶ πένητες καὶ πλουτοῦντες ἐκεῖνον τὸν ταμίαν. Εἶτα ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ, καί φησιν, ἰδοὺ ὕδωρ. σφόδρα ψυχῆς τοῦτο ἐκκαιομένης. τί κωλύει με βαπτισθῆναι; ὁρᾷς αὐτοῦ τὴν ἐπιείκειαν; οὐ λέγει, βάπτισόν με· οὔτε σιωπᾷ· ἀλλὰ μέσον τι καὶ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τῆς εὐλαβείας φθέγγεται, λέγων· τί κωλύει με βαπτισθῆναι; ὅρα πῶς τὰ δό- 15 γματα ἀπηρτισμένα εἶχε; καὶ γὰρ ὁ προφήτης πάντα περιεῖχε, τὴν σάρκωσιν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, τὴν κρίσιν τὴν μέλλουσαν· ἃ δὴ καὶ πολλὴν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῷ μάλιστα ἐνεποίησαν. αἰσχύνθητε ὅσοι ἀφώτιστοι τυγχάνετε. καὶ ἐκέλευσε, φησι, στῆναι τὸ ἅρμα. ἅμα εἶπε καὶ ἐπέταξε, πρὶν ἢ ἀκοῦσαι. ὡς δὲ ἀνέβησαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα Κυρίου ἥρπασε τὸν Φίλιππον. καλῶς, ἵνα θεῖον δειχθῇ τὸ γινόμενον, ἵνα μὴ νομίσῃ ὅτι ἄν- 20 θρωπός ἐστιν ἁπλῶς. καὶ ἐπορεύετο, φησι, τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων. τοῦτο εἶπε, δεικνὺς ὅτι ἐλυπήθη ἄν, εἰ ἔγνω· οὕτως ἀπὸ τῆς πολλῆς χαρᾶς, καίτοι πνεύματος καταξιωθείς, οὐδὲ ἑώρα τὰ παρόντα. καὶ εὑρέθη, φησίν, εἰς Ἄζωτον. μέγα ἐντεῦθεν καὶ ὁ Φίλιππος ἐκέρδανεν. ὅπερ γὰρ ἤκουσε περὶ τῶν προφητῶν, περὶ Ἀμβακούμ, περὶ Ἰεζεκιὴλ καὶ τῶν ἄλλων, εἶδεν ἐπ' αὐτοῦ γινόμενον. ὃς ἐν ἀκαρεῖ διήνυσε πολλὴν ὁδὸν ἀπελθών, εἴγε 25 ἐν Ἀζώτῳ εὑρέθη, καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἵσταται, ἔνθα αὐτὸν καὶ εὐαγγελίσασθαι ἔδει.

κεφ. θ.

1 Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ,

2 Ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἄν τινας εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. 30

Εὐκαίρως παρενέβαλε τὰ περὶ τοῦ ζήλου τοῦ Παύλου, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐν μέσῳ τῷ ζήλῳ ἕλκεται. οὐδέπω γὰρ κορεσθεὶς τῷ φόνῳ Στεφάνου, οὐδὲ ἐμπλησθεὶς τῷ διωγμῷ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῇ διασπορᾷ, πρόσεισι τῷ ἀρχιερεῖ. ἐνταῦθα πληροῦται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἰρημένον, Ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. (Ioan. 16. b.) ἐπεὶ μέντοι οὕτως ἐποίει, οὐχ ὡς Ἰουδαῖοι· μὴ γένοιτο. ὅτι 35 γὰρ ζήλῳ ἐποίει, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις ἀπιέναι. ἐκεῖνοι δέ, οὔτε καὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐφρόντισαν, ἀλλ' ἑνὸς ἐγένοντο μόνου τοῦ τιμῆς ἀπολαύειν. διὰ τί δὲ εἰς Δαμασκὸν ἐπορεύετο; μεγάλη ἡ πόλις ἦν, βασιλικὴ ἦν· ἐφοβεῖτο μὴ καὶ ἐκείνη προκαταληφθῇ. καὶ ὅρα τὸν πόθον, καὶ τὴν σφοδρότητα, πῶς νομικῶς ἐπράττει. οὐ προσέρχεται ἄρχοντι, ἀλλὰ τῷ ἀρχιερεῖ· αἰτεῖ ἐπιστολὰς παρ' αὐτοῦ, ὅπως ἄν τινας εὕρῃ τῆς ὁδοῦ 40 ὄντας. ὁδὸν τοὺς πιστεύοντας καλεῖ· οἳ παρὰ πᾶσιν οὕτως ὠνομάζοντο τότε, ἴσως διὰ τὸ τὴν ὁδὸν τέμνειν τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν. διὰ τί δὴ μὴ ἔλαβεν ἐξουσίαν ἐκεῖ τιμωρήσασθαι αὐτούς, ἀλλ' εἰς Ἱεροσόλυμα ἄγει; ὥστε μετὰ πλείονος τῆς ἐξουσίας ἐνταῦθα τὰ τῆς τιμωρίας ποιῆσαι. καὶ ὅρα οἵῳ κινδύνῳ ἐπιρρίπτων ἑαυτόν, ὅμως καὶ οὕτω φοβεῖται, μή τι πάθῃ

θη πεκόν. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἄλλους λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ, τὸν φόβον τάχα ὑποτεμνόμενος· ἢ καὶ ἐπειδὴ κατὰ πολλῶν ἀπῄει, πολλοὺς λαμβάνει, ὅπως θαρσαλεώτερος, οὓς ἂν εὕρῃ ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ ἐν Ἱερουσαλήμ· ἄλλως τε καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ πᾶσιν αὐτοὺς δεῖξαι ἐβούλετο αὐτοῦ τὸ πάθος ὄν. οὕτως ἐκεῖνοι οὐκ ἐσπούδαζον τοῦτο. καὶ ὅρα αὐτοὺς εἰς φυλακὴν ἐμβάλλοντας καὶ περὶ τούτου. ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὐκ ἴσχυσαν· οὗτος δὲ ἴσχυσεν ἀπὸ τῆς προθυμίας.

3 Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι, ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ· καὶ ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ,

4 Καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἤκουσε φωνῆς λεγούσης αὐτῷ· Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις; Διὰ τί μὴ ἐν Ἱεροσολύμοις; διὰ τί μὴ [γέγονεν] ἐν Δαμασκῷ; ὥστε μὴ ἐξεῖναι ἄλλοις ἄλλως αὐτὸ διηγήσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἀξιόπιστος ἦν διηγούμενος ὁ διὰ τοῦτο ἀπιών. τοῦτο γοῦν λέγει καὶ πρὸς Ἀγρίππαν ἀπολογούμενος. "πηρεῖ δὲ τὰς ὄψεις, διότι ἡ ὑπερβολὴ τοῦ φωτὸς πηροῦν εἴωθε. μέτρα γὰρ ἔχουσιν οἱ ὀφθαλμοί. λέγεται δὲ καὶ φωνῆς ὑπερβολὴ κωφοὺς ποιεῖν καὶ ἀποπλῆγας. ἀλλὰ τοῦτον μόνον ἐπήρωσε, καὶ ἔσβεσεν αὐτοῦ τὸν θυμὸν τῷ φόβῳ, ὥστε αὐτὸν ἀκοῦσαι τὰ λεγόμενα. Σαοὺλ, Σαοὺλ, φησὶ, τί με διώκεις; οὐ λέγει αὐτῷ, πίστευσον, οὐδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλ' ἐγκαλεῖ· μονονουχὶ "λέγων, τί παρ' ἐμοῦ μέγα ἢ μικρὸν ἠδικημένος ταῦτα ποιεῖς;

5 Εἶπε δέ· τίς εἶ, Κύριε; Τέως ὡμολόγησεν ἑαυτὸν δοῦλον. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. Ὥσπερ ἔλεγε· μὴ νομίσῃς πρὸς ἀνθρώπους εἶναί σοι τὸν πόλεμον. οἱ δὲ συνόντες αὐτῷ τὴν φωνὴν μὲν τοῦ Παύλου ἤκουσαν, οὐδένα δὲ ἐθεώρουν πρὸς ὃν ἀπεκρίνατο. εἰκότως. τῶν γὰρ ἐλαττόνων αὐτοὺς ἐποίησεν ἀκροατάς. οἱ γὰρ τῆς φωνῆς ἤκουσαν ἐκείνης, καὶ ἠπίστησαν· τὸν δὲ Παῦλον ὁρῶντες ἀποκρινόμενον, ἐθαύμαζον.

6 Ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταί σοι τί σε δεῖ ποιεῖν.

Ὅρα πῶς οὐκ εὐθέως πάντα αὐτῷ "ἀποκαλύπτει, ἀλλὰ μόνον προμαλάττει αὐτοῦ τὴν διάνοιαν·" καὶ δι' ὧν παρεκαλεῖτο, δίδωσιν αὐτῷ χρηστὰς ἐλπίδας, καὶ ὅτι ἀναβλέψει.

7 Οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ, εἱστήκεισαν ἐνεοὶ, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες.

8 Ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεῳγμένων τε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε. χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. Τὸ λάφυρον τοῦ διαβόλου, τὰ σκεύη αὐτοῦ, καθάπερ πόλεώς τινος, ἢ μητροπόλεως ληφθείσης, εἰσάγουσι. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, αὐτοὶ οἱ πολέμιοι καὶ ἐχθροὶ εἰσήγαγον αὐτὸν πάντων ὁρώντων.

9 Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιε. Τί τοῦτο ἴσον γένοιτ' ἄν; ἀντίρροπος τῆς ἐπὶ Στεφάνου ἀθυμίας παράκλησις ἡ Παύλου προσαγωγὴ γέγονεν, ἔχουσα μὲν καὶ αὐτόθεν παραμυθίαν, τὸ οὕτως αὐτὸν ἀπελθεῖν, λαβοῦσα δὲ καὶ ταύτην. καὶ αἱ Σαμαρειτῶν δὲ κῶμαι προσαχθεῖσαι, μεγίστην ἦν παρέχουσαι παράκλησιν. καὶ διὰ τί, φησι, μὴ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο γέγονεν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα; ἵνα δειχθῇ ὅτι ὄντως ἀνέστη ὁ Χριστός. ὁ γὰρ ἐλαύνων αὐτὸν, καὶ ἀπιστῶν αὐτοῦ τῇ τελευτῇ καὶ τῇ ἀναστάσει, καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ διώκων, οὗτος πόθεν, εἰπέ μοι, ἂν ἐπίστευσεν, εἰ μὴ πολλὴ ἦν" τοῦ σταυρωθέντος ἡ ἰσχύς; ἔσω, ἐκεῖνοι αὐτῷ ἐχαρίζοντο· τί ἐροῦσι πρὸς τοῦτον; "ἄλλως δὲ, διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἀνάστασιν προσῆλθε, καὶ οὐκ εὐθέως, ἵνα σαφέστερος αὐτοῦ δειχθῇ ὁ πόλεμος. ὁ γὰρ οὕτω μαινόμενος, ὡς καὶ αἵματα ἐκχεῖν, καὶ εἰς δεσμωτήρια ἐμβάλλειν, ἄφνω πιστεύει. οὐκ ἤρκει τὸ μὴ συγγενέσθαι τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ἔδει καὶ πολεμηθῆναι σφοδρῶς ὑπ' αὐτοῦ τοὺς πιστούς. οὐδεμίαν κατέλιπεν ὑπερβολὴν μανίας, πάντων σφοδρότερος οὗτος ἦν. ἐπειδὴ δὲ" ἐπηρώθη, τότε τῆς διανοίας

αὐτοῦ τὰ τεκμήρια καὶ τῆς φιλανθρωπίας γνωρίζῃ. ἢ καὶ ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι ὑπεκρίνατο· πῶς γὰρ ὁ αἱμάτων ἐπιθυμῶν; ὁ τοῖς ἱερεῦσι προσελθών; ὁ εἰς κινδύνους ἑαυτὸν ἐπιρρίπτων καὶ τοὺς ἔξω ἐλαύνων καὶ τιμωρούμενος; οὗτος οὖν μετὰ ταῦτα πάντα τὴν [illegible] ὁμολογεῖ. διατί δὲ οὐκ ἔνδον ἐν τῇ πόλει περιηστράφθη τῷ φωτί, ἀλλὰ πρὸ αὐτῆς; ὅτι οὐκ ἂν ἐπίστευσαν οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ ἐχλεύασαν ἄν· ὅπου γε καὶ ἐκεῖ ἄνωθεν ἐνεχθείσης φωνῆς ἀκούοντες ἔλεγον, Ὅτι βροντή ἐστιν· οὗτος δὲ ἀξιόπιστος ἦν ἀπαγγέλλων μᾶλλον τὰ αὐτοῦ. καὶ δεδεμένος εἰσῄει, οὐ περικειμένων αὐτῷ δεσμῶν, καὶ εἷλκον αὐτὸν τὸν προσδοκήσαντα τοὺς ἄλλους ἕλξειν. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιε; καταγινώσκει ἑαυτοῦ ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἐξωμολογεῖτο, ηὔχετο, παρεκάλει τὸν Θεόν. εἰ δὲ λέγοι τις ἀνάγκης εἶναι τὸ πρᾶγμα (καὶ γὰρ ὁ Ἐλύμας τὸ αὐτὸ ἔπαθεν) ἐροῦμεν, καὶ ἔπαθεν, ἀλλ' ἔμεινεν ὡς εἶχε. πῶς οὖν οὐκ ἠναγκάσθη; καὶ τί ἀναγκαστικώτερον τοῦ σεισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως; τῶν στρατιωτῶν τῶν ἀπαγγειλάντων; τῶν σημείων τῶν ἄλλων; τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν ἀναστάντα; ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα ἀναγκαστικά, ἀλλὰ διδακτικά. οἱ Ἰουδαῖοι διατί οὐκ ἐπίστευσαν ταῦτα ἀκούοντες; ὅτι ἠλήθευε, δῆλον ἦν. οὐ γὰρ ἂν μετέθετο, μὴ γινομένου τούτου, ὥστε πάντας πιστεῦσαι ἔδει· τῶν τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ κηρυττόντων οὐχ ἥττων ἦν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀξιοπιστότερος, ἀθρόον μεταβεβλημένος. οὐ συνεγίνετό τινι τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἐν Δαμασκῷ μετεβάλετο· μᾶλλον δὲ πρὸ τῆς Δαμασκοῦ τοῦτο ἔπαθεν. ἐρωτῶ τὸν Ἰουδαῖον, πόθεν, εἰπέ μοι, μετεβλήθη Παῦλος; τοσαῦτα σημεῖα εἶδε, καὶ οὐ μετεβλήθη; ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ μετεβλήθη, καὶ οὗτος οὐ μετεβλήθη; τίς ἔπεισεν αὐτόν; μᾶλλον δὲ τίς ἀθρόον τοσαύτην ἐνέβαλεν αὐτῷ προθυμίαν, ὥστε καὶ ἀνάθεμα εὔξασθαι γενέσθαι ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ; φανερά ἐστιν ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια· ἀλλ', ὅπερ ἔφην, πῶς τὸν εὐνοῦχον αἰσχυνθῶμεν καὶ φωτιζόμενοι καὶ ἀναγινώσκοντα. ὁρᾶτε πῶς ἦν ἐν δυναστείᾳ; πῶς ἦν ἐν πλούτῳ, καὶ οὐδὲ ἐν ὁδῷ ἡσύχαζε; τίς ἦν ἄρα οὗτος μένων ἐπ' οἰκίας, μηδὲ ἐν ὁδοῖς ἀνεχόμενος σχολάζειν; τίς ἦν οὗτος ἐν νυκτί; ὅσοι ἐν ἀξιώμασίν ἐστε, ἀκούσατε, καὶ τὸ ἄτυφον καὶ τὸ εὐλαβὲς μιμήσασθε. καίτοι μέλλων ἀπιέναι οἴκαδε, οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτόν· ἀπέρχομαι εἰς τὴν πατρίδα, ἐκεῖ λαμβάνω τὸ λυθέν, τὰ ψυχρὰ ῥήματα τῶν πολλῶν. οὐκ ἐδεήθη σημείων· οὐκ ἐδεήθη θαυμάτων· ἀπὸ τοῦ προφήτου μόνου ἐπίστευσε. διατί ταῦτα πενθεῖ ἑαυτὸν ὁ Παῦλος λέγων· Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ, καὶ ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν. ἄξιον ὄντως θαυμάσαι τὸν εὐνοῦχον τοῦτον. οὐκ εἶδε τὸν Χριστόν, οὐκ εἶδε σημεῖα· ἔτι τὰ Ἱεροσόλυμα συνεστῶτα ἑώρα, καὶ ἐπίστευσε τῷ Φιλίππῳ. πόθεν οὖν τοιοῦτος γεγένηται; μεμεριμνημένη ἦν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· προσεῖχε γραφαῖς· ἐσχόλαζεν ἀναγνώσει. καίτοι καὶ ὁ λῃστὴς εἶδε σημεῖα· καὶ οἱ μάγοι εἶδον ἀστέρα· οὗτος δὲ οὐδὲν εἶδε τοιοῦτον, καὶ ἐπίστευσε. τοσοῦτόν ἐστιν ἡ τῶν γραφῶν ἀνάγνωσις ἡ ἀκριβής. τί οὖν Παῦλος; οὐχὶ τὸν νόμον ἐμελέτα; ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ οὗτος ἐπίτηδες ἀναβληθῆναι δι' ἅπερ εἶπον προλαβών, πάντα γὰρ ἦν βουλομένου ἐπισπάσασθαι τοὺς Ἰουδαίους τοῦ Χριστοῦ. εἰ γὰρ νοῦν εἶχον, οὐδὲν ἂν αὐτοὺς οὕτως ὠφέλει, ὡς τοῦτο. τοῦτο γὰρ καὶ σημείων μᾶλλον καὶ πάντων ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι· ὥσπερ οὖν οὐδὲν οὕτω σκανδαλίζειν εἴωθε τοὺς παχυτέρους. ὅρα γοῦν μετὰ [τὴν διασπορὰν] τῶν ἀποστόλων καὶ τὸν Θεὸν ποιοῦντα τὰ σημεῖα. ἐνεκάλεσαν Ἰουδαῖοι τοῖς ἀποστόλοις, ἐνέβαλον εἰς δεσμωτήριον· λοιπὸν ὁ Θεὸς θαυματουργεῖ. καὶ πῶς, ὅρα· τὸ ἐξενεγκεῖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς, αὐτοῦ σημεῖον ἦν· τὸ ἀγαγεῖν Φίλιππον, αὐτοῦ σημεῖον ἦν· τὸ Παῦλον προσαγαγέσθαι, αὐτοῦ σημεῖον ἦν· τὸ δεῖξαι Στεφάνῳ ἑαυτόν, αὐτοῦ σημεῖον ἦν. καὶ σκόπει πῶς μὲν τιμᾶται Παῦλος, πῶς δὲ ὁ εὐνοῦχος. ἐν ταύτῃ καὶ ὁ Χριστὸς φαίνεται, ἴσως διὰ τὸ σκληρόν, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως ἐπείσθη*.

Ἰωάν. ιβ. κθ.

Πράξ. ιγ.

Ῥωμ. θ. γ.

α. Τιμ. α. ιγ.

ΗΘΙΚΟΝ.

Τούτοις οὖν ἐντρεφόμενοι καὶ ἡμεῖς τοῖς θαύμασιν, ἀξίους ἑαυτοὺς παρασκευάσωμεν.

μῶν. πολλοὶ δὲ νῦν οὐδὲ εἰς ἐκκλησίαν εἰσιόντες, ἴσασι τὰ λεγόμενα. ὁ δὲ εὐνοῦχος καὶ ἐπ' ἀγορᾶς, καὶ ἐπὶ ὀχήματος φερόμενος, τῇ ἀναγνώσει τῶν γραφῶν προσεῖχεν. ἀλλ' οὐχ ὑμεῖς. οὐδεὶς γὰρ ὑμῶν βιβλίον ἔχει μετὰ χεῖρας· ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ἢ τὰ βιβλία. διὰ τί δὲ μὴ παρὰ τῶν Ἱεροσολύμων ὁρᾷ αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα; οὐκ ἔδει αὐτὸν ἰδεῖν ἐλαυνομένους τοὺς ἀποστόλους διὰ τὸ ἀσθενὲς εἶναι· οὐδὲ πρότερον οὕτως ἦν εὔκολον, ὡς ὅτε ὁ προφήτης αὐτὸν κατήχησεν. οὕτω καὶ νῦν, εἴ τις [ὑμῶν] ἐθέλοι προσέχειν τοῖς προφήταις, οὐ δεήσεται σημείων. καί, εἰ βούλεσθε, αὐτὴν τὴν προφητείαν ἴδωμεν τί φησιν. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. ἐντεῦθεν ἔμαθεν ὅτι ἐσταυρώθη· ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὅτι ἰσχύει καὶ ἑτέρους σώσαι· ὅτι ἡ γενεὰ αὐτοῦ ἀνεκδιήγητος· ὅτι πέτραι ἐρράγησαν· ὅτι τὸ καταπέτασμα ἐσχίσθη, καὶ τὸ σκότος γέγονε, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ὅτι νεκροὶ ἐκ τῶν μνημείων ἠγέρθησαν. μᾶλλον δὲ ταῦτα πάντα εἶπεν αὐτῷ ὁ Φίλιππος, μόνον ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τοῦ προφήτου. μέγα οὕτως ἡ τῶν γραφῶν ἀνάγνωσις. οὕτως ἐκεῖνο ἐπληροῦτο τὸ παρὰ τοῦ Μωϋσέως εἰρημένον· Καθεζόμενος καὶ κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος καὶ περιπατῶν, μέμνησο Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. (Δευτ. ς. ζ.) μάλιστα γὰρ αἱ ὁδοὶ ὅταν ἔρημοι ὦσι, καὶ πρὸς τὰς ἐννοίας ἡμῖν καιρὸν διδόασιν, οὐδενὸς ὄντος τοῦ παρενοχλοῦντος. καὶ οὗτος ἐν ὁδῷ πιστεύει· καὶ Παῦλος ἐν ὁδῷ. ἀλλὰ τοῦτον οὐδεὶς εἵλκυσεν, ἀλλ' ὁ Χριστός. μεῖζον γὰρ ἦν ἢ κατὰ τοὺς ἀποστόλους τοῦτο ἦν· τὸ δὲ μεῖζον, ὅτι τῶν ἀποστόλων ὄντων ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ οὐδενὸς ὄντος ἐκεῖ τῶν ἐν Δαμασκῷ, ἐπιστρέφει ἐκεῖθεν πεισθείς· καὶ ὅτι ἐν Δαμασκῷ ᾔδεισαν, ὅτι οὐκ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἦλθε πεπεισμένος. ἐπιστολὰς γὰρ ἔφερεν, ὥστε δῆσαι τοὺς πιστεύοντας. καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, ἀκμάζοντος ἔτι τοῦ πυρετοῦ, τὸ βοήθημα αὐτῷ ἐπήγαγεν ὁ Χριστός. ἔδει γὰρ αὐτὸν μεταξὺ μαινόμενον κατασχεθῆναι· τότε μάλιστα καὶ τέτρωσε καὶ κατέσχεν ἐκεῖνον αὐτοῦ ὡς δεινὰ τολμῶντος. ἀλλὰ πάλιν καλὸν πρὸς ὑμᾶς τὸν λόγον ἐπαναλαβεῖν. τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, αἱ γραφαί; τὸ γὰρ ὑμέτερον μέρος, πάντα ἀνῄρηται. τίνος ἕνεκεν ἐκκλησίας κατέχουσι τὰ βιβλία; τάχα οὐ τοιοῦτον κεῖμαι, οὐ τοιαύτη κόλασις. εἴ τις κατακλείων αὐτὰ ἐν κόπρῳ, καὶ μὴ ἀκούοι αὐτῶν, οὐχ οὕτως αὐτὰ ὑβρίζει, ὡς νῦν. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸ ὑβριστικὸν ἐκεῖ; ὅτι αὐτὰ κατέχουσι. τί δαὶ ἐνταῦθα; ὅτι οὐκ ἀκούομεν αὐτῶν. εἰπέ μοι, τίς ποτε μάλιστα ὑβρίζεται; ὅταν σιωπῶντος μὴ ἀποκρίνηται, ἢ ὅταν λέγοντος; πάντως ὅταν λέγοντος. ὥστε μείζων ἡ ὕβρις νῦν, ὅταν φθεγγομένου μὴ ἀκούσῃς, μείζων ἡ καταφρόνησις. μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, φησί, πάλαι [Ἰουδαῖοι] τοῖς προφήταις ἔλεγον· ὑμεῖς δὲ χεῖρον ποιεῖτε λέγοντες, μὴ λαλεῖτε, οὐ ποιοῦμεν. ἐκεῖνοι μὲν τὰ ὦτα ἀπέστρεφον αὐτῶν μὴ [δὲ] φθέγγεσθαι, ὡς ἀπὸ τῆς φωνῆς δεχόμενοί τινα ἀληθείας ἀφορμήν· ὑμεῖς δὲ ἐκ πολλῆς καταφρονήσεως οὐδὲ τοῦτο ποιεῖτε. πιστεύσατε, εἰ τὰ στόματα ἡμῶν ἐνεφράξατε τὰς χεῖρας ἐπιθέντες, οὐκ ἦν τοσαύτη ἡ ὕβρις, ὅση νῦν. εἰπὲ γάρ μοι· ὁ ἀκούων, καὶ μὴ πειθόμενος μειζόνως καταφρονεῖ, ἢ ὁ μηδὲ ἀκούων; ἀλλὰ φέρε ἐπὶ ὕβρεως τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν. εἴ τις τὸν ὑβρίζοντα κατέχοι καὶ ἐπιστομίζοι ὡς ἀλγῶν ταῖς ὕβρεσιν, ἕτερος δὲ μηδὲ φροντίζοι, μηδὲ προσποιοῖτο, τίς μᾶλλον αὐτοῦ καταφρονεῖ; οὐχ οὗτος; ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐμφαίνει ὅτι πληγὴν δέχεται· οὗτος δὲ μονονουχὶ τὸ στόμα ἐμφράττει τοῦ Θεοῦ. ἐφρίξατε τὸ ῥηθέν; ἀλλ' ἄκουε καὶ ἄλλως οὕτω· τὸ στόμα δι' οὗ ὁ Θεὸς φθέγγεται, στόμα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. καθάπερ γὰρ οὕτω τὸ στόμα τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐστι, καίτοι ψυχῆς οὐκ ἐχούσης στόμα· οὕτω καὶ τὸ στόμα τῶν προφητῶν, στόμα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. ἀκούσατε καὶ φρίξατε. κοινὸς ἕστηκεν ὁ διάκονος μέγα βοῶν καὶ λέγων, πρόσχωμεν· καὶ τοῦτο πολλάκις. ἐκείνη ἡ φωνὴ κοινὴ τῆς ἐκκλησίας ἐστί, καὶ οὐδεὶς ἀφίησι, καὶ οὐδεὶς ὁ προσέχων. μετ' ἐκεῖνον ἄρχεται ὁ ἀναγνώστης τῆς προφητείας Ἡσαΐου, καὶ οὐδὲ οὕτω προσέχει τις· καίτοι προφητεία οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔχει. εἶτα εἰς ἐπήκοον

ἐμφανῶ λέγων, τάδε λέγει Κύριος, καὶ οὐδεὶς οὕτω προσέχει τις· τί λέγω; φοβερά τινα διεξέρχεται καὶ φρικώδη, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐστί τις ὁ προσέχων. ἀλλὰ τίς ὁ λόγος τῶν πολλῶν; ἀεί, φησι, τὰ αὐτὰ ἀναγινώσκεται. τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς ἀπώλεσεν. εἰ μὲν ᾔδειτε αὐτά, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτως ἀπέχεσθαι ἔδει· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς θεάτροις ἀεὶ τὰ αὐτὰ θεωρεῖτε, καὶ ὅμως οὐ λαμβάνετε κόρον. ποῖα ταῦτα; τολμᾷς εἰπεῖν, ὁ μηδὲ τῶν προφητῶν τὰ ὀνόματα εἰδώς; οὐκ αἰσχύνῃ λέγων μὲν διὰ τοῦτο μὴ ἀκούειν, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ ἀεὶ ἀναγινώσκεται, οὐκ εἰδὼς δὲ οὐδὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγινωσκομένων, καὶ ταῦτα ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἀκούων; καὶ γὰρ σὺ ὡμολόγησας ὅτι τὰ αὐτὰ λέγεται. ἐγὼ εἰ ἔμελλον εἰς κατηγορίαν προφέρειν τοῦτο, σὲ ἐγκαλῶ ἐφ᾽ ἑτέραν ἀπολογίαν ἐλθεῖν, μὴ ἐπὶ τὴν κατηγορίαν τὴν σήν. εἰπέ μοι, σὺ οὐ παραινεῖς τῷ υἱῷ τῷ σῷ; ἂν οὖν οὗτος εἴπῃ, ὅτι ἀεὶ τὰ αὐτά, ἆρα οὐχ ἱκανὴ ὕβρις ἐστί; τάχα τί ἐστιν μὴ λέγειν τὰ αὐτά, ὅτι αὐτὰ καὶ ᾔδειμεν; καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμεθα. μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε περιττὴ ἡ ἀνάγνωσις. τί Τιμοθέου ἴσον; ἀλλ᾽ ὅμως κἀκείνῳ γράφων ὁ Παῦλος ἔλεγε· Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἐξαντλῆσαι τὸν νοῦν τῶν γραφῶν. πηγή τίς ἐστιν οὐκ ἔχουσα πέρας. Εἶπον, ἐσοφίσθην, φησί, καὶ αὐτὴ ἀπέστη ἀπ᾽ ἐμοῦ. βούλεσθε δείξω ὅτι οὐκ ἔστι τὰ αὐτά; πόσα νομίζετε εἰρῆσθαι εἰς τὰ εὐαγγέλια; ἀλλ᾽ οὗτοι πάντες ξένως καὶ καινῶς εἶπον. ὅσῳ γὰρ ἄν τις αὐτοῖς ἐνδιατρίβῃ, τοσούτῳ ὀξύτερον βλέπει· τοσούτῳ πλέον ὁρᾷ τὸ φῶς καθαρόν. ἰδοὺ πόσα λέγω; τί ἐστι προφητεία, εἴπατε; τί ἐστι διηγήματα; τί ἐστι παραβολή; τί ἐστιν ἀλληγορία; τί ἐστι τύπος; τί ἐστι σύμβολον; τί ἐστιν εὐαγγέλια; τοῦτο δὴ μόνον εἴπατέ μοι τὸ φανερόν, διὰ τί εὐαγγέλια εἴρηται; καίτοι πολλάκις ἠκούσατε, ὅτι τὰ εὐαγγέλια οὐδὲν ἔχειν ὀφείλει σκυθρωπόν· ταῦτα δὲ πολλῆς γέμει σκυθρωπότητος. Τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, φησί, καὶ ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει· τότε Διχοτομήσει αὐτόν, καὶ θήσει τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν· τότε ἐρεῖ, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀπέλθετε ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. ἆρα μὴ ἀπατῶμεν ἑαυτούς, νομίζοντες ταῦτα Ἑλληνιστὶ ὑμῖν λέγειν; ἢ οὐδεὶς πρὸς ἡμᾶς τούτων; ὑμεῖς [δὲ] κεκώφωσθε, καὶ δεῖ ἀπόπληκτοι τυγχάνοντες κάτω κύπτετε. τὰ εὐαγγέλια οὐδὲν ἔχει διὰ τῶν πρακτέων, ἀλλὰ μόνον ἀγαθὰ συμβουλεύει· ταῦτα δὲ μυρία ἔχει πρακτέα. ὥσπερ ἐστὶ καὶ τὰ τοιαῦτα· Ἐὰν μή τις μισήσῃ αὐτοῦ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καί, Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν· καί, Θλίψιν ἕξετε ἐν τῷ κόσμῳ. καλά γε. οὐ γὰρ ταῦτα εὐαγγέλια. τὸ γὰρ εὐαγγέλιον τοῦτό ἐστι, τάδε σοὶ ἔσται ἀγαθά· καθάπερ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ φασὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι· τί μοι τῶν εὐαγγελίων; ὁ πατήρ σου ἥξει· ἡ μήτηρ σου· οὐ λέγει, τόδε ποίησον. πάλιν εἰπέ μοι, τί διέστηκε ταῦτα τῶν προφητικῶν; διὰ τί μὴ καὶ ἐκεῖνα εὐαγγέλια λέγεται; καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ λέγουσιν· οἷον, Ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις*· Δώσω ὑμῖν οὐρανὸν καινόν, καὶ γῆν καινήν. διὰ τί μὴ καὶ ἐκεῖνα εὐαγγέλια λέγεται; διὰ τί μὴ καὶ τοῦτο προφητεία; εἰ δὲ μηδὲ τί ἐστιν εὐαγγέλια εἰδότες, οὕτω καταφρονεῖτε τῆς τῶν γραφῶν ἀναγνώσεως, τί ὑμῖν ἐρῶ; εἴπω τι καὶ ἕτερον· διὰ τί τέσσαρα εὐαγγέλια; διὰ τί μὴ δέκα; διὰ τί μὴ εἴκοσι; διὰ τί μὴ πολλοὶ ἐπεχείρησαν συντάξασθαι εὐαγγέλια; διὰ τί μὴ εἷς; διὰ τί οἱ μαθηταί; διὰ τί οἱ μὴ μαθηταί; διὰ τί δὲ ὅλως καὶ αἱ γραφαί; καίτοιγε τοὐναντίον φησὶν ἡ παλαιά· Δώσω ὑμῖν διαθήκην καινήν. ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες ἀεὶ τὰ αὐτά; εἰ ταῦτα ᾔδειτε, ὅτι κἂν μυρία ἔτη ζήσῃ ἄνθρωπος, οὐκ ἔστι τὰ αὐτά, οὐκ ἂν εἴπατε ταῦτα. πιστεύσατε, οὐκ ἐρῶ ὑμῖν οὐδὲν τούτων, οὐκ ἰδίᾳ, οὐ κοινῇ· ἀλλ᾽ εἰ μέν τις εὕρῃ, ἐπινευσάτω· ἂν δὲ μή, ἐάσω. οὕτω γὰρ ὑμᾶς ἐποιήσαμεν ἀργήσους, ἀεὶ πάντα ἐξ ἑτοίμου λέγοντες, καὶ ὅτι χρὴ οὐκ ἀναλύοντες. ἰδοὺ ἔχετε ζητήματα ἱκανά· σκέψασθε, εἴπατε τὴν αἰτίαν διὰ τί εὐαγγέλια*; διὰ τί μὴ προφητεῖαι; διὰ τί τὰ πρακτέα ἐν

τοῖς

Margin: α. Τιμ. δ. ιγ. — Μαρκ. θ. μδ. — Ματθ. κδ. λα. — Ματθ. ζ. κγ. — Λουκ. ιδ. κϛ. — Ματθ. ι. λδ. — Λουκ. ιϛ. να. — Ησ. λε. ϛ. — Ψαλ. ξζ. ι. — Ιερ. λα. λα.

τοῖς εὐαγγελίοις; κἂν οὐκ ἀπορήσῃ, ἕτερος ζητείτω, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἀλλήλοις συνεισφερέτω· λοιπὸν δὲ ἡμεῖς σιγήσομεν. εἰ γὰρ τὰ εἰρημένα οὐδὲν ὑμᾶς ὤνησε, πολλῷ μᾶλλον οὐδ' ἂν ἕτερα προσθείημεν. ὄντως εἰς πίθον τετρημένον ἀντλοῦμεν, ἔνθεν μείζων ὑμῖν καὶ ἡ κόλασις. οὐκοῦν διὰ τοῦτο σιγήσομεν. ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ὑμεῖς κύριοι. εἰ γὰρ θεασόμεθα ὑμῶν τὴν σπουδὴν, ἴσως πάλιν ἐροῦμεν, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἐπὶ πλέον εὐδοκιμῆτε, καὶ ἡμεῖς ἐφ' ὑμῖν εὐφραινώμεθα, ἐπὶ πᾶσι δοξάζοντες τὸν Θεὸν καὶ πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ μεγαλωσύνη καὶ ἡ τιμὴ, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. κ. 10 ΗΝ ΔΕ ΤΙΣ ΜΑΘΗΤΗΣ ΕΝ ΔΑΜΑΣΚΩ ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὁράματι, Ἀνανία· ὁ δὲ εἶπεν, ἰδοὺ, * Κύριε. 11 Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν εἶπεν· ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι, Ταρσέα. ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται,
12 Καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα Ἀνανίαν εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.

Τί δήποτε οὐδένα τῶν κορυφαίων ἀποστόλων οὔτε ἐκάλεσεν, οὔτε ἀπέστειλε πρὸς τὴν τοῦ Παύλου κατήχησιν; ὅτι οὐκ ἔδει ὑπὸ ἀνθρώπων ἐναχθῆναι, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· ἐπεὶ καὶ οὐδὲ ἐδίδαξέ μιν αὐτὸν οὐδὲν, ἐβάπτισε δὲ μόνον· ἅμα γὰρ τῷ βαπτισθῆναι ἐπεσπάσατο πολλὴν τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας τῆς πολλῆς. ὅτι δὲ καὶ ὁ Ἀνανίας τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἦν, δῆλον ἐξ ὧν ἐμφανίζεται καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐξ ὧν πάλιν αὐτὸς ἀποκρίνεται λέγων,

13 Κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν Ἱερουσαλήμ. Εἰ τοίνυν πρὸς Κύριον ἀντεῖπε, πολλῷ μᾶλλον, εἰ ἄγγελον ἔπεμψε. διὰ τοῦτο οὐδὲ περὶ τούτου Φίλιππος ἀκούει τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ μόνον ὁρᾷ τὸν ἄγγελον, καὶ οὕτω τὸ πνεῦμα προστάττει προσελθεῖν καὶ κολληθῆναι τῷ ἅρματι. πῶς δὲ ἐνταῦθα τὸν φόβον αὐτοῦ ἀποτέμνεται, καὶ μονονουχὶ τοῦτό φησι τῷ εἰπεῖν, ἰδοὺ προσεύχεται. τυφλός ἐστι, καὶ σὺ δέδοικας; οὕτω καὶ Μωϋσῆς φοβεῖται, ὥστε τὰ ῥήματα φοβουμένου ἦν καὶ ἀναβαλλομένου, οὐκ ἀπιστοῦντος. καὶ ἄκουε τῶν ῥημάτων αὐτῶν· Κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου. τί λέγεις; ὁ Θεὸς λέγει, καὶ σὺ ἀμφιβάλλεις; οὕτως οὔπω ᾔδεσαν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐξ. γ. ια.

14 Καὶ ὧδε, φησιν, ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου. Πόθεν τοῦτο δῆλον; εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἐν φόβῳ ὄντας περιεργάζεσθαι. οὐχ ὡς οὐκ εἰδότος οὖν τοῦ Χριστοῦ ταῦτα λέγει, ἀλλ' ἀπορῶν ὅτι τούτων ὄντων πῶς δυνατὸν ταῦτα γενέσθαι. οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ οἱ μαθηταὶ λέγουσι, Τίς δύναται σωθῆναι; ἀλλ' ὅρα πόσα οἰκονομεῖται, ἵνα πιστεύσῃ τῷ ἐρχομένῳ. ἐν ὀνείρῳ εἶδε· προσεμβαίνουσι αὐτῷ, προσεύχεταί, φησιν. οὐκοῦν μὴ φοβοῦ. καὶ διὰ τί οὐ λέγει αὐτῷ τὸ κατόρθωμα τὸ γενόμενον; παιδεύων ἡμᾶς μὴ λέγειν ἡμῶν τὰ κατορθώματα. μᾶλλον δὲ καὶ φοβούμενον ἰδὼν, οὐδὲ οὕτως εἶπεν, οὐκ ἀπιστήσῃ, ἀλλὰ τί; ἀναστὰς πορεύθητι. εἶδε γὰρ ἐν ὁράματι ἄνδρα ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρας. διὰ τοῦτο ἐν ὁράματι, ἐπειδὴ πηρὸς ἦν. καὶ οὐδὲ τοῦ θαύματος ἡ ὑπερβολὴ εἷλε τὸν μαθητὴν, οὕτως ἐφοβεῖτο· ὅμως δι' αὐτοῦ Παῦλον τυφλὸν ὄντα ἀναβλέψαι ὁ Θεὸς ἐποίησεν.

Μαρκ. ι. κϛ.

15 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· πορεύου ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ισραήλ.

16 Εγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.

Οὐ μόνον πιστὸς ἔσται, φησὶν, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος, καὶ πολλῇ χρήσεται τῇ παῤῥησίᾳ ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων. οὕτως ἐπιδώσει ἡ διδασκαλία, φησὶν, ὡς καὶ ἐθνῶν καὶ βασιλέων ἀπαύτων κρατῆσαι.

17 Απῆλθε δὲ Ανανίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπε· Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέ με Ιησοῦς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου. Εὐθέως αὐτὸν οἰκειοῦται τῷ ὀνόματι. Ιησοῦς, φησιν, ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ. καὶ μὴν τοῦτο οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἔμαθε.*

18 Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε παραχρῆμα, καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη,

19 Καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσε. Μόνον αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπέθηκε, καὶ εὐθέως τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπέπεσον ὡσεὶ λεπίδες. ταύτας τινές φασι τῆς πηρώσεως αὐτοῦ εἶναι αἰτίας. καὶ διὰ τί μὴ ἐπήρωσεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς; τοῦτο παραδοξότερον ἦν. καὶ γὰρ ἀνεῳγμένων οὐκ ἔβλεπεν, ὅπερ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ νόμου, ἕως τὸ ὄνομα ἐπετέθη τοῦ Ιησοῦ. καὶ εὐθέως, φησὶν, ἐβαπτίσθη, καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν. ἄρα καὶ ἐξησθενηκὼς ἦν ἀπό τε τῆς ὁδοιπορίας, ἀπό τε τοῦ φόβου, ἀπό τε τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ἀθυμίας. βουλόμενος οὖν αὐτοῦ ἐπιτεῖναι τὴν ἀθυμίαν, τυφλὸν μένειν εἴασεν ἕως ἦλθεν Ανανίας. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃ φαντασίαν [τις] εἶναι τὴν πήρωσιν, διὰ τοῦτο αἱ λεπίδες. ἄρα οὐκ ἐδεήθη διδασκαλίας ἑτέρας, ἀλλὰ τὸ συμβὰν γέγονε διδασκαλία. Εγένετο δέ, φησι, μετὰ τῶν ὄντων ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς,

20 Καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν Χριστὸν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ορα, εὐθέως διδάσκαλος ἦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς. οὐκ ἠσχύνετο τὴν μεταβολήν· οὐκ ἐδεδοίκει ἐν οἷς ἦν λαμπρὸς πρότερον, ταῦτα κατασχύνων· οὐχ ἁπλῶς ἦν διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς*. οὕτως ἐκ προοιμίων θερμὸς ὁ ἄνθρωπος ἦν, καὶ πρὸς φόνους παρεσκευασμένος. ὁρᾷς οὖν γέγονε σημεῖον εἰς αὐτὸν ἐναργές; τούτῳ αὐτῷ καὶ πάντας ἐξέπληττε. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει, λέγων·

21 Εξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν Ιερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο; καὶ ὧδε εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐλήλυθεν, ἵνα δεδεμένους ἀναγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς;

22 Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συνέχυνε τοὺς Ιουδαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ, συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. Ατε νομομαθὴς ὤν, ἐπεστόμιζεν αὐτοὺς, καὶ οὐκ εἴα φθέγγεσθαι. ἐνόμισαν ἀπηλλάχθαι τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις διαλέξεως, ἀπαλλαγέντες Στεφάνου, Στεφάνου σφοδρότερον εὗρον ἕτερον. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ κατὰ τὸν Ανανίαν. οὐκ εἶπε πρὸς αὐτὸν, διαλέχθητι καὶ κατήχησον αὐτόν. εἰ γὰρ εἰπὼν, ὅτι εὔχεται καὶ εἶδεν ἄνδρα ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας, οὐκ ἐπείσθη· πολλῷ μᾶλλον εἰ τοῦτο εἶπεν. εἶδε, φησιν, ἐν ὁράματι, ὥστε οὐδὲ διαπιστήσει σοι. μὴ τοίνυν φοβηθῇς, ἀλλὰ πορεύου. οὕτως οὐδὲ Φίλιππος τότε τὸ πᾶν εὐθέως ἀκούει.* ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος. ἐκ περιουσίας τὸν φόβον λύοντός ἐστι τοῦτο, καὶ θαῤῥεῖν πείθοντος· εἶγε οὕτω μέλλοι τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ φρονεῖν, ὡς καὶ παθεῖν πολλά. Εἰπὼν δὲ, σκεῦος, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι φυσικὴ [αὐτοῦ] ἡ κακία· ἐκλογῆς προσέθηκεν, ἵνα δηλώσῃ ὅτι καὶ δόκιμός ἐστι. τὰ δόκιμα γὰρ ἐκλεγόμεθα. μὴ δὴ νομίσῃ τις ταῦτα ἀκούων, ὅτι ἀπιστῶν τοῖς λεγομένοις ταῦτά φησιν Ανανίας, ἢ ἠπατῆσθαι νομίζων τὸν Χριστὸν (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ φοβούμενος καὶ τρέμων, οὐδὲ προσεῖχε τοῖς εἰρημένοις

ρημένοις ἀκούσας τὸ ὄνομα Παύλου. οὕτω προκατέλαβεν ὁ φόβος ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὴν ψυχήν· καίτοι ἀκούσας ὅτι ἐτύφλωσεν αὐτόν, ἔδει θαρρεῖν. καὶ ὧδε εἰς αὐτό, φησι, τοῦτο ἐλήλυθεν, ὥστε δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου. ὥσπερ ἔλεγε· φοβοῦμαι μή ποτέ με εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναγάγῃ. τί με εἰς τὸ στόμα ἐμβάλλεις τοῦ λέοντος; τί με τούτῳ παραδίδως; φοβεῖται δὲ ταῦτα λέγων· ἵνα μάθωμεν πάντοθεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. τὸ μὲν γὰρ παρὰ Ἰουδαίων ταῦτα λέγεσθαι, οὐδὲν θαυμαστόν· τὸ δὲ παρὰ τούτου καὶ οὕτω φοβηθέντος, μέγιστον τεκμήριον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως δείκνυται [τοῦτο]. Σαῦλ ἀδελφέ. ἐνταῦθα καὶ ὁ φόβος ἦν μέγας, καὶ ἡ ὑπακοὴ μείζων μετὰ τὸν φόβον. * Εἶτα ἐπειδὴ σκεῦος ἐκλογῆς εἶπεν, ἵνα μὴ εἴπῃς τὸ πῶς ἐστι Θεοῦ, ἀπάγων σε τούτου, προστίθησι τὸ ἑξῆς λέγων· τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ. ἤκουσεν ὃ σφόδρα ἐπεθύμει ὁ Ἀνανίας, ὅτι καὶ κατὰ Ἰουδαίων ἔσται. ὥστε καὶ οὐ μόνον χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ θάρσους πληροῦται. ἐγὼ γάρ, φησιν, ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν. προδηλωτικῶς ταῦτα εἴρηται ἅμα καὶ ἐντρεπτικῶς. εἰ ἐκεῖνος μὲν πάντα πείσεται ὁ οὕτω μεμηνώς· αὐτὸς δὲ οὐδὲ βαστάσαι αὐτὸν θέλει, ὅπως ἀναβλέψῃ· καλῶς ἔχει, φησίν· ἄφες αὐτὸν πεπηρῶσθαι. διὰ τοῦτο νῦν ἡμέρας, ὅτι τυφλός ἐστι. τί με κελεύεις ἀνοῖξαι αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς; ἵνα πάλιν δήσῃ; ἀλλὰ μὴ φοβηθῇς τὸ μέλλον. τῇ γὰρ ἀνοίξει οὐ καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν χρήσεται. πρὸς τό, ὅπως ἀναβλέψῃ, ταῦτα εἴρηται. οὐ γὰρ μόνον, φησίν, οὐδὲν ἐργάσεται ὑμᾶς δεινόν, ἀλλὰ καὶ πείσεται πολλά. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι πρότερον πείσεται, καὶ τότε ἐμβήσεται εἰς τοὺς κινδύνους. Σαῦλ ἀδελφέ, ὁ Ἰησοῦς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ἀπέσταλκέ με. οὐκ εἶπεν, ὁ πηρώσας, ἀλλ', ὁ ὀφθείς σοι. οὕτως ᾔδει μετριάζειν, καὶ οὐδὲν φθέγγεταί τι ἀλαζονικόν. ὥσπερ δὴ ὁ Πέτρος ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ χωλοῦ· Τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; οὕτω καὶ οὗτος, ὁ Ἰησοῦς ὁ ὀφθείς σοι. τῶν χειρῶν ἐπικειμένων ταῦτα ἐφθέγγετο, καὶ διπλῆ πήρωσις ἐλύετο. εἰπὼν δέ, ὅτι λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν, ἐδήλωσεν ὅτι ἐκλελυμένος ἦν καὶ ἀπὸ τῆς ἀθυμίας τῆς ὑπὲρ τῆς πηρώσεως, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου, καὶ ἀπὸ τοῦ λιμοῦ. οὐδὲ γὰρ ἠνείχετο πρότερον μετασχεῖν τροφῆς, ἕως ὅτε βαπτισθεὶς τῶν μεγάλων [εὐθὺς] ἔτυχε δωρεῶν*. καὶ οὐ λέγει, Ἰησοῦς ὁ σταυρωθείς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ σημεῖα ποιῶν· ἀλλὰ τί; ὁ ὀφθείς σοι, ἀπὸ τῶν ἐκείνῳ γνωρίμων. ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς οὐδὲν πλέον προσέθηκεν· οὐδὲ εἶπεν, ἐγώ εἰμι ὁ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς, ὁ ἐγερθείς· ἀλλ', ὃν σὺ διώκεις. οὐκ εἶπεν, ὁ διωκόμενος, ἵνα μὴ δόξῃ ὡς ἐπενθουσιᾶν καὶ ἐπιγελᾶν. ὁ ὀφθείς σοι, φησιν, ἐν τῇ ὁδῷ. καὶ μὴν οὐκ ὤφθη. ἀλλὰ διὰ πραγμάτων ὤφθη. καὶ θέλων συσκιάσαι τὸ φορτικὸν τοῦ λόγου, εὐθέως ἐπήγαγεν, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου. οὐχὶ ἐλέγξαι ἦλθε τὸ γεγενημένον, ἀλλὰ δοῦναι τὴν δωρεάν. ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοῦτον καὶ τὸν Κορνήλιον τούτων λεγομένων τῶν ῥημάτων τοῦ πνεύματος μετέχειν· καίτοιγε ὁ διδοὺς οὐκ ἦν τῶν δώδεκα. οὕτως οὐδὲν ἀνθρώπινον τῶν γινομένων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου ἐγένετο, ἀλλ' ὁ Θεὸς πάντα ἦν ὁ ταῦτα ποιῶν. ἅμα δὲ αὐτὸν καὶ μετριάζειν παιδεύει, οὐκ ἄγων αὐτὸν πρὸς τοὺς προκρίτους ἀποστόλους, καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον ἐνταῦθα. οὐ μὴν πνεύματος δὲ ἠξιώθη τοῦ ποιοῦντος τὰ σημεῖα, ἵνα καὶ οὕτως ἡ πίστις αὐτοῦ δειχθῇ. οὐ γὰρ θαύματα ἐποίησε. καὶ εὐθέως, φησίν, ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν Χριστόν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. οὐχ ὅτι ἀνέστη ἐκήρυσσεν, οὐδὲ ὅτι ζῇ· ἀλλὰ τί; σφόδρα ἀκριβῶς τὸ δόγμα ἐξετίθετο, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. οἱ δὲ εἰς ἀπιστίαν λοιπὸν ἔρχονται ταῦτα ἀκούοντες, δέον οὐ πιστεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκπλήττεσθαι. καὶ τί δήποτε οὐχ ἁπλῶς ὅτι διώκτης ἦν λέγουσιν, ἀλλ' ὅτι ἐπόρθει τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο; τὸ σφόδρα μανικὸν διὰ τούτου ἐμφαίνοντες. καὶ οὐκ εἶπον τὸν Ἰησοῦν. ἀπὸ τῆς βασκανίας οὐδὲ τὸ ὄνομα ἀκούειν ἠνείχοντο· οὕτως ἦσαν ἐκτεθηριωμένοι. καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν. οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν, φησιν, ὅτι

Πράξ. γ. ις.

τοῖς

τοῖς ἀποστόλοις πρότερον συνεγίνετο. ὅρα διὰ πόσων ὁμολογεῖται τῶν ἐχθρῶν τυγχάνων ὁ Παῦλος. ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ᾐσχύνετο τούτοις, οὐδὲ ἐνεκαλύπτετο, ἀλλὰ καὶ ἐνεβριμοῦτο. Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους· τουτέστιν, ἐπεστόμιζεν, οὐκ εἶα τι εἰπεῖν. συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. διδάσκων, φησί. διδάσκαλος καὶ γὰρ εὐθέως ἦν.

23 Ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν.

Ἐπὶ τὸν ἰσχυρὸν συλλογισμὸν ἔρχονται πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι. οὐκέτι γὰρ συκοφάντας καὶ κατηγόρους καὶ ψευδομάρτυρας ἐπιζητοῦσιν· οὐδὲ γὰρ ἔτι ἀνέχονται τούτων· ἀλλὰ τί; λοιπὸν αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ἐργάζονται. ἐπειδὴ γὰρ εἶδον ἐπιτεινόμενον τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ δικαστήριον καθίζουσιν.

24 Ἐγνώσθη δέ, φησι, τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν. παρετήρουν τε τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι. Διὰ τί; ὅτι πάντων ἀφορητότερον ἦν αὐτοῖς τῶν ἤδη γεγενημένων σημείων, τῶν πεντακισχιλίων, τῶν τρισχιλίων, πάντων ἁπλῶς. καὶ ὅρα αὐτὸν πῶς οὐ χάριτι σωζόμενον, ἀλλ' ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ*, ἵνα μάθῃς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ χωρὶς σημείων λάμποντος.

25 Λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτὸς καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους χαλάσαντες ἐν σπυρίδι. Εἰκότως· ἵνα ἀνύποπτον ᾖ τὸ πρᾶγμα. τί οὖν; τοιούτους κινδύνους διαφυγών, ἆρα ἵσταται; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἀπέρχεται ἔνθα μειζόνως ἂν αὐτοὺς ἐξάψοι. ὅτι γὰρ ἀκριβῶς ἐπίστευσεν, ἄπιστοι ἦσαν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς. διὰ τοῦτο μεθ' ἡμέρας ἱκανὰς τοῦτο γέγονε. τί ποτε τοῦτό ἐστιν; εἰκὸς αὐτὸν μὴ βούλεσθαι πῶς ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν, πολλῶν ἴσως παρακαλούντων. ἐπειδὴ δὲ ἔμαθε, τότε ἐπέτρεψε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. καὶ γὰρ μαθητὰς εἶχεν εὐθέως. τοῦτο αἰνιττόμενος ἔλεγεν· Ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως ἐφρούρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων. καὶ ὅρα τὸν εὐαγγελιστὴν οὐδὲν φιλοτίμως λέγοντα, οὐδὲ λαμπρῶς διηγοῦντα τὸν Παῦλον· ἀλλὰ μόνον ὅτι ἐπήγειρεν τὸν βασιλέα. μόνον οὖν αὐτὸν ἐξέπεμψαν, καὶ οὐδένα μετ' αὐτοῦ· καὶ τοῦτο δὲ συμφερόντως, ὥστε αὐτὸν φανῆναι τοῖς ἀποστόλοις ἐν Ἱεροσολύμοις. μᾶλλον δὲ αὐτοὶ μὲν ἐξέπεμψαν, ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι· αὐτὸς δὲ τοὐναντίον πραττόμενος, εἰς τοὺς μαινομένους εὐθὺς ἐπεπήδησε. τοῦτό ἐστι πεπυρῶσθαι, τοῦτο μάλιστα ζῆν. καὶ σκόπει πῶς ἀκολουθεῖ, ἐκ πρώτης ἡμέρας τηρῶν τὸ παράγγελμα, ὅπερ ἤκουσαν οἱ ἀπόστολοι, τό, Ἐὰν μή τις αἴρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσῃ μοι. τὸ τοίνυν ὕστερον αὐτὸν τῶν ἄλλων μαθητῶν ἐλθεῖν, [μᾶλλον αὐτὸν] προθυμότερον ἐποίει. καὶ ἔργῳ ἐπληροῦτο ἐκεῖνο, τό, Ὧ ἀφίεται πολύ, μᾶλλον ἀγαπήσει. ὥστε ὅσῳ ὕστερον ἦλθε, τοσούτῳ μᾶλλον ἠγάπησε. διὰ τοῦτο καὶ τὸν πρότερον βίον ἑαυτοῦ στηλιτεύων, καὶ πολλάκις ἑαυτὸν στίζων, οὐδὲν ἡγεῖτο ἱκανὸν εἶναι πρὸς τὸ τὰ πρότερα ἀποκρύψαι. συμβιβάζων, φησί· τουτέστι, μετ' ἐπιεικείας διδάσκων. καὶ ὅρα, οὐ λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι σὺ εἶ ὁ πορθῶν· τί μεταβέβλησαι; ἠσχύνοντο γάρ· ἀλλὰ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλεγον. εἶπε γὰρ ἂν πρὸς αὐτοὺς πολλῷ δικαιότερον, ὅτι τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς διδάξαι ὀφείλει, ἐπεὶ καὶ πρὸς Ἀγρίππαν οὕτως ἀπολογεῖται.

β. Κορ. ια. λβ.

Ματθ. ι. λη.

Λουκ. ζ. μζ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτον μιμώμεθα, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς, ἐν ταῖς χερσὶ τὰς ψυχὰς βαστάζωμεν, καὶ πρὸς πάντας ὦμεν κινδύνους παρατεταγμένοι. καὶ πῶς, φησιν, ἐκεῖνος φεύγει; οὐκ ἦν δειλίας τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐφύλαττεν ἑαυτὸν τῷ κηρύγματι. εἰ δειλὸς ἦν, οὐκ ἂν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἦλθεν· οὐκ ἂν εὐθέως ἀνεδέξατο τὴν διδασκαλίαν· καθυφῆκεν ἂν τῆς σφοδρότητος. ἀλλ' οὐκ ἦν δειλός, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικός. ἐπαιδεύθη τῷ πάθει τοῦ Στεφάνου. διὸ οὐδὲν μέγα ἡγεῖτο τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος, εἰ μὴ μετὰ πολλοῦ τοῦ κέρδους τοῦτο ἐργάσαιτο, ἄνθρωπος οὐδὲ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν θέλων, ὃν μάλιστα πάντων ἔσπευδεν ἰδεῖν, ἐπειδὴ

οὐδέπω

οὐδέποτε ἀπήρτισθαι αὐτῷ τὰ τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας. Τοιαύτην εἶναι χρὴ τὴν ψυχὴν τοῦ χριστιανοῦ· ἀπὸ προοιμίων καὶ ἀπὸ βαλβίδος αὐτῆς ἐδείκνυτο ὁ χαρακτὴρ Παύλου, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτου. ἐν οἷς γὰρ οὐ κατὰ γνῶσιν ἐποίει, ἀνθρωπίνῳ κινούμενος λογισμῷ διεπράττετο. Εἰ γὰρ μετὰ τοσοῦτον χρόνον οὐκ ἤθελεν ἀναλῦσαι, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐμπορείας, ἄρτι τῶν λιμένων ἐξελθών. Οὐκ ἐξαρπάζει δὲ αὐτὸν ὁ Χριστὸς τῶν κινδύνων, ἀλλ᾽ ἀφίησιν, ἐπειδὴ βούλεται καὶ ἀνθρωπίνῃ συνέσει πολλὰ γίνεσθαι. ἄλλως δὲ, ἀφίησιν, ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι ἦσαν, καὶ ὅτι οὐ πάντα διὰ τὸ πᾶν ἡ χάρις ἐνήργει· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ξύλα ἁπλῶς ἐνομίσθησαν ἄν*. διά τοι τοῦτο πολλὰ καὶ αὐτοὶ ᾠκονόμουν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ οὕτω τῆς τῶν ἀδελφῶν ὀρεγώμεθα σωτηρίας. Τοῦτο μαρτυρίου οὐκ ἔλαττον, μηδὲν παραιτήσασθαι παθεῖν διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν. οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν. πάλιν ἐρῶ, ὃ πολλάκις εἶπον, ἐρῶ δὲ, ἐπειδὴ σφόδρα αὐτὸ βούλομαι. ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς τὸ αὐτὸ ἐποίει, περὶ ἀφέσεως παραινῶν καὶ λέγων· Ὅταν προσεύχησθε ὑμεῖς, ἀφίετε, εἴ τι κατά τινος ἔχετε. πάλιν τῷ Πέτρῳ διαλεγόμενος· Οὐ λέγω σοί, φησιν, ὅτι ἀφὲς ἕως ἑπτάκις· ἀλλ᾽ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἀφίησι τὰ εἰς αὐτὸν πλημμελήματα. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἴσμεν τοῦτο ὅρον χριστιανισμοῦ ὄντα, διὰ παντὸς περὶ αὐτοῦ διαλεγώμεθα. οὐδὲν ψυχρότερον χριστιανοῦ ἑτέρους μὴ σώζοντος. οὐκ ἔχεις ἐνταῦθα πενίαν εἰπεῖν. ἡ γὰρ τὰ δύο καταβαλοῦσα λεπτὰ κατηγορήσει· καὶ Πέτρος ἔλεγεν, Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· καὶ Παῦλος οὕτως ἦν πένης, ὡς καὶ πεινάσαι πολλάκις καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορῆσαι τροφῆς. οὐκ ἔχεις δυσγένειαν εἰπεῖν. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἄσημοι ἦσαν καὶ ἐξ ἀσήμων. οὐκ ἔχεις ἰδιωτείαν προβάλλεσθαι. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀγράμματοι ἦσαν. κἂν δοῦλος ᾖς, κἂν δραπέτης, δύνασαι τὰ παρὰ σαυτοῦ πληρῶσαι· ἐπεὶ καὶ ὁ Ὀνήσιμος τοιοῦτος ἦν. ἀλλ᾽ ὅρα ποῦ καλεῖ αὐτὸν, καὶ εἰς πόσον ἀνάγει ἀξίωμα. Ἵνα κοινωνῇ μοι, φησιν, ἐν τοῖς δεσμοῖς μου. οὐκ ἔχεις ἀσθένειαν εἰπεῖν· ἐπεὶ καὶ ὁ Τιμόθεος τοιοῦτος ἦν, πυκνὰς ἔχων τὰς ἀσθενείας. ὅτι δὲ ἀσθενὴς ἦν, ἄκουε· Οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. δύναται ἕκαστος τὸν πλησίον ὠφελεῖν, ἐὰν θέλῃ τὰ παρ᾽ αὐτοῦ πληρῶσαι. οὐχ ὁρᾶτε τὰ δένδρα τὰ ἄκαρπα πῶς ἐστιν ἰσχυρά; πῶς καλά; εὐμήκη, λεῖα καὶ ὑψηλά; ἀλλ᾽ εἰ παράδεισον ἔχοιμεν, βουλοίμεθα ἂν ῥοιὰς, ἐλαίας ἔχειν καρπίμους πολλῷ μᾶλλον, ἢ ταῦτα. ἐκεῖνα γὰρ πρὸς τέρψιν εἰσίν, οὐ πρὸς ὠφέλειαν, εἰ καὶ ἡ ὠφέλεια δὲ αὐτῶν μικρά τις ἐστί. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ τὰ αὐτῶν μόνον σκοποῦντες· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοιοῦτοι. πρὸς γὰρ καῦσιν ἐπιτήδειοι οὗτοι· ἐπεὶ ἐκεῖνά γε καὶ πρὸς οἰκοδομὴν, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἔνδον. τοιαῦται ἦσαν καὶ αἱ παρθένοι, ἁγναὶ μὲν καὶ κόσμιαι καὶ σώφρονες, οὐδενὶ δὲ χρήσιμοι· διὸ καὶ κατακαίονται. τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μὴ θρέψαντες τὸν Χριστόν. ὅρα γὰρ τούτων οὐδένα ἐγκαλούμενον ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, οὐχ ὅτι ἐπόρνευσεν, οὐχ ὅτι ἐπιώρκησεν, οὐδὲν ὅλως· ἀλλ᾽ ὅτι ἑτέρῳ μὴ γέγονε χρήσιμος. τοιοῦτος ἦν ὁ τὸ τάλαντον κατορύξας, ἄληπτον παρεχόμενος μὲν βίον· ἑτέρῳ δὲ οὐκ ὢν χρήσιμος. πῶς ἐστι χριστιανὸς ὁ τοιοῦτος, εἰπέ μοι, ἐὰν ζύμη ἀναφυρῶσα ἀλεύρῳ μὴ μεταστήσειεν εἰς τὴν αὐτῆς ἕξιν τὸ πᾶν, ἆρα ζύμη τὸ τοιοῦτόν ἐστι; τί δαί, εἰ μὴ μύρον ἀναπλήσειε τῆς εὐωδίας τοὺς πλησιάζοντας, μύρον ἂν τοῦτο καλέσαιμεν; μὴ εἴπῃς, ἀδύνατόν μοί ἐστιν ἑτέρους ἐπαγαγεῖν. ἂν γὰρ ᾖς χριστιανός, ἀδύνατον τὸ μὴ οὕτω γενέσθαι. ὥσπερ γὰρ τὰ ἐν τῇ φύσει ἀναντίρρητά ἐστιν, οὕτω καὶ ταῦτα. ἐν γὰρ τῇ φύσει τοῦ χριστιανοῦ κεῖται τὸ πρᾶγμα. μὴ ὕβριζε τὸν Θεόν. ἂν εἴπῃς, ὅτι ὁ ἥλιος οὐ δύναται φαίνειν, ὕβρισας αὐτόν· ἂν εἴπῃς, ὅτι ὁ χριστιανὸς οὐ δύναται ὠφελεῖν, ὕβρισας τὸν Θεόν, καὶ ψεύστην εἶπας. εὔκολον γὰρ τὸν ἥλιον μὴ θερμαίνειν, μηδὲ φαίνειν, ἢ τὸν χριστιανὸν μὴ φωτίζειν· εὔκολον τὸ φῶς εἶναι σκότος, ἢ τοῦτο γενέσθαι. μὴ δὴ λέγε, ὅτι ἀδύνατον. ἀδύνατον γὰρ τοὐναντίον ἐστί. μὴ δὴ ὕβριζε τὸν Θεόν.

Ματθ. ε. κγ.
Ματθ. ιη. κα.
Λουκ. κα. β.
Πραξ. γ. ς.
Φιλημ. α. ι.
α. Τιμ. ε. κγ.

Θεόν. ἂν τὰ καθ' ἡμᾶς κατασκευάσωμεν καλῶς, πάντως ἔσται ἐκεῖνα, [καὶ] ὥσπερ φυσικόν τι πρᾶγμα ἕψεται. οὐκ ἔνι λαθεῖν φῶς χριστιανοῦ, οὐκ ἔνι κρυβῆναι λαμπάδα οὕτω περιφανῆ. μὴ δὴ ἀμελῶμεν. ὥσπερ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τὸ κέρδος εἴς τε ὑμᾶς, εἴς τε τοὺς ὠφελουμένους διαβαίνει· οὕτως ἀπὸ τῆς κακίας διπλῆ πάλιν ἡ ζημία, εἴς τε ἡμᾶς, εἴς τε τοὺς βλαπτομένους διαβαίνουσα. ἔστω τις, εἰ βούλει, ἰδιώτης μυρία παρά τινος παθὼν κακά, καὶ μηδὲν ἐκεῖνον ἀμυνέσθω, ἀλλὰ καὶ εὐεργετείτω. πόσης τοῦτο διδασκαλίας οὐκ ἰσχυρότερον; πόσων λόγων; πόσων παραινέσεων; τίνα οὐχ ἱκανὸν σβέσαι θυμὸν καὶ μαλάξαι; ταῦτ' [οὖν] εἰδότες, ἐχώμεθα τῆς ἀρετῆς, ὡς οὐκ ἐὸν ἑτέρως σωθῆναι, ἢ μετὰ τούτων τῶν κατορθωμάτων τὴν ἐνταῦθα ζωὴν διανύσαντας, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. κα

26 ΠΑΡΑΓΕΝΟΜΕΝΟΣ ΔΕ Ο ΣΑΥΛΟΣ ΕΙΣ Ἱερουσαλήμ, ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς, καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ μαθητής. 27 Βαριάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύριον.

κ. αὐτὸν

Γαλ. α ιζ.

Ἄξιον ἐνταῦθα διαπορῆσαι, πῶς ἐν μὲν τῇ πρὸς Γαλάτας φησίν, Ὅτι οὐκ ἀπῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' εἰς Ἀραβίαν καὶ Δαμασκόν, καὶ ὅτι μετὰ τρία ἔτη ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ὅτι οὐδένα τῶν ἀποστόλων εἶδον· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον, ὅτι Βαριάβας ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τοὺς ἀποστόλους. ἢ τοίνυν τοῦτό φησιν, ὅτι οὐκ ἀπῆλθον ὥστε ἀναθέσθαι. λέγει γὰρ ἐκεῖ, ὅτι Οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι, οὐδὲ ἀπῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ἡ ἐπιβουλὴ ἡ ἐν Δαμασκῷ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ Ἀραβίας γέγονε, φησίν. εἶτα πάλιν ἡ ἄνοδος μετὰ τὸ ἐκεῖθεν ἐλθεῖν. αὐτὸς γοῦν οὐκ ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ τοῖς μαθηταῖς ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι, ἅτε οὐ διδάσκαλος ὤν, ἀλλὰ μαθητής. ἄρα οὐ διὰ τοῦτο ἀνῆλθεν, ἵνα πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἀποστόλους ἀπέλθῃ. οὐδὲ γὰρ παρ' αὐτῶν τι ἔμαθεν. ἢ ταύτην τὴν ἄνοδον οὐ λέγει, ἀλλ' ἀφίησιν, ὥστε εἶναι οὕτως· ἀπῆλθεν εἰς Ἀραβίαν· εἶτα ἦλθεν εἰς Δαμασκόν· εἶτα εἰς Ἱεροσόλυμα· εἶτα εἰς Συρίαν. ἢ εἰ μὴ οὕτω, πάλιν οὕτως· ὅτι ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα· εἶτα εἰς Δαμασκὸν ἐξεπέμφθη· εἶτα εἰς Συρίαν· εἶτα εἰς Δαμασκὸν πάλιν· εἶτα εἰς Καισάρειαν, καὶ τότε διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν, ἴσως ὅτε τοὺς ἀδελφοὺς ἀνήγαγε μετὰ Βαριάβα. ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἕτερον λέγει καιρόν. ὁ γὰρ ἱστοριογράφος πολλὰ ἐπιτέμνει, καὶ πολλοὺς συνάγει καιρούς. ὅρα πῶς οὐκ ἔστι φιλότιμος, οὐδὲ διηγεῖται τὴν ὄψιν ἐκείνην, ἀλλὰ παρατρέχει. πάλιν δὲ οὕτως ἄρχεται, καί φησι· παραγενόμενος δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· πάντες δὲ ἐφοβοῦντο αὐτόν. καὶ ἀπὸ τούτου πάλιν τὸ θερμὸν τοῦ Παύλου δείκνυται· οὐκ ἀπὸ Ἀνανίου, οὐδὲ ἀπὸ τῶν θαυμαζόντων αὐτὸν ἐκεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις. οὐ γὰρ ἦν ὄντως προσδοκίας ἀνθρωπίνης ἐκεῖνο. καὶ ὅρα αὐτὸν οὐ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ἀπιόντα διὰ τὸ μετριάζειν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἅτε μαθητὴν ὄντα. οὔπω γὰρ ἐνομίζετο ἀξιόπιστος εἶναι. Βαριάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύριον. Ὁ Βαριάβας οὗτος, ἐπιεικής τις καὶ ἥμερος ἄνθρωπος ἦν· υἱὸς δὲ παρακλήσεως τὸ ὄνομα

Γαλ. α ιη.

μα

μα ἑρμηνευόμεναι. ὅθεν καὶ φίλος τῷ Παύλῳ γέγονεν. ὅτι δὲ χρηστὸς ἦν σφόδρα καὶ εὐπρόσι-
τος, τοῦτο καὶ ἐκ τῆς μετὰ χήρας, καὶ ἐκ τῆς κατὰ Ἰωάννην δῆλον ἐστιν. ὅθεν οὐδὲ οὐ φοβεῖται,
ἀλλὰ διηγεῖται πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύριον. Καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν
Δαμασκῷ ἐπαῤῥησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ [Κυρίου] Ἰησοῦ. Εἰκὸς αὐτὸν [γὰρ] καὶ ἐν
5 Δαμασκῷ ἀκηκοέναι τὰ κατ' αὐτόν. διὸ καὶ ταῦτα ἐκείνων κατασκευαστικὰ ποιεῖ, διὰ τῶν ἔρ-
γων ἐβεβαίωσε τὰ λεχθέντα.

28 Καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος ἐν Ἱερουσαλήμ,

29 Καὶ παῤῥησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλ-
ληνιστάς. Ἐπειδὴ οἱ μαθηταὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν, οἱ δὲ ἀπόστολοι οὐκ ἐπίστευον αὐ-
10 τῷ, διὰ τοῦτο αὐτὴν ἐκεῖθεν λύει τὸ δέος. ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει, φησί, πρὸς τοὺς Ἑλ-
ληνιστάς. Ἑλληνιστὰς τοὺς Ἑλληνιστὶ φθεγγομένους λέγει, καὶ τοῦτο σφόδρα σοφῶς. ἐκεῖνοι γὰρ
οἱ ἄλλοι οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὸν ἤθελησαν, οἱ βαθεῖς Ἑβραῖοι. Οἱ δὲ ἐπεχείρουν ἀνελεῖν
αὐτόν. Τῆς σφοδρότητος καὶ τῆς κατὰ κράτος νίκης τοῦτο τεκμήριον, καὶ τὸ σφόδρα λυ-
πεῖσθαι τῷ γεγονότι.

15 30 Ἐπιγνόντες δὲ οἱ ἀδελφοί, κατήγαγον αὐτὸν εἰς Καισάρειαν. Διὰ φόβον τοῦτο
ποιοῦσι. φοβηθέντες γὰρ λοιπὸν μὴ ταὐτὸν γένηται, ὅπερ ἐπὶ Στεφάνου, κατάγουσιν αὐτὸν εἰς
Καισάρειαν, Καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν εἰς Ταρσόν, Ἅμα καὶ κηρύξοντα, καὶ ἐν ἀ-
σφαλείᾳ μᾶλλον ἐσόμενον, ἅτε ἐν οἰκείᾳ πατρίδι. ὅρα δέ μοι πῶς οὐ πάντα χάριτι γίνεται,
ἀλλὰ συγχωρεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ οἰκείᾳ σοφίᾳ οἰκονομεῖν πολλὰ καὶ ἀνθρωπίνως. εἰ γὰρ ἐπ'
20 αὐτοῦ τοῦτο γέγονε, πολλῷ μᾶλλον ἐπ' αὐτῶν. συγχωρεῖ τοίνυν, ἵνα τὴν ῥαθυμούντων τὴν
πρόφασιν ἐκκόψῃ.

31 Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδο-
μούμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ Κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπλη-
θύνοντο. Μέλλει λέγειν ὅτι κάτεισιν ὁ Πέτρος. ἵνα οὖν μὴ φόβῳ τοῦτο νομίσῃ τις, προσ-
25 τεθεὶς ὡς εἶχον αἱ ἐκκλησίαι διηγεῖται, δεικνὺς ὅτι διωγμὸς ὅτε ἦν, ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν· ὅτε
δὲ πανταχοῦ ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ τῆς ἐκκλησίας, τότε λοιπὸν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀφίησιν. οὕτως
ἦν θερμὸς ὁμοῦ καὶ σφοδρός. οὐ γὰρ ἐπειδὴ εἰρήνη ἦν, ἐνόμιζε μὴ δεῖσθαι τῆς αὐτοῦ
παρουσίας. καὶ διὰ τί, φησί, τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἔρχεται εἰρήνης οὔσης καὶ μετὰ τὸ Παῦλον ἀπελ-
θεῖν; ὅτι αὐτοὺς ἐβούλετο μάλιστα, ἅτε πολλάκις παραγενομένους καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους θαυμα-
30 σθέντας. ἐκεῖνο δὲ κατεφρόνουν, καὶ μᾶλλον πρὸς αὐτὸν ἐχώρουν. εἶδες πῶς εἰρήνη τὸν
πόλεμον ἐκδέχεται; μᾶλλον δέ, εἶδες τί ἐποίησεν ὁ πόλεμος ἐκεῖνος; διέσπειρε τοὺς πρὸ εἰ-
ρήνης ποιοῦντας ἐπὶ τῆς Σαμαρείας κατηχεῖσθαι ὁ Σίμων· ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας τὰ κατὰ Σαπ-
φείραν γέγονεν. οὐ τοίνυν, ἐπεὶ εἰρήνη ἦν, ἐκλελυμένα τὰ πράγματα αὐτοῦ· ἀλλὰ τοιαύ-
τη ἦν ἡ εἰρήνη, ὡς καὶ παρακλήσεως δεῖσθαι.

35 32 Ἐγένετο δὲ Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοι-
κοῦντας Λύδδαν. Καθάπερ τις στρατηγὸς περιῄει τὰς τάξεις ἐπισκοπῶν, ποῖον εἴη
συγκεκροτημένον μέρος, ποῖον ἐν κόσμῳ, ποῖον τῆς αὐτοῦ δέοιτο παρουσίας. ὅρα πανταχοῦ
αὐτὸν περιτρέχοντα καὶ πρῶτον εὑρισκόμενον. ὅτε ἑλέσθαι ἔδει τὸν ἀπόστολον, οὗτος πρῶτος·
ὅτε διαλεχθῆναι τοῖς Ἰουδαίοις περὶ τοῦ μὴ σιγᾶν· ὅτε θεραπεῦσαι τὸν χωλόν· ὅτε δημη-
40 γορῆσαι, οὗτος πρὸ τῶν ἄλλων ἐστίν· ὅτε πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὗτος· ὅτε πρὸς Ἀνανίαν· ὅτε
ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἰάσεις ἐγίνοντο, οὗτος ἦν. καὶ ἔνθα μὲν ἦν κίνδυνος, οὗτος, καὶ ἔνθα οἰκονομία· ἔν-
θα δὲ γαλήνης τὰ πράγματα γέμει, κοινῇ πάντες. οὕτως οὐκ ἀπῄτει τιμὴν μείζονα.
[πάλιν] ὅτε θαυματουργῆσαι ἔδει, αὐτὸς προπηδᾷ· καὶ ἐνταῦθα πάλιν οὗτος πονεῖ δι' ἑαυτοῦ
καὶ ὁδοιπορεῖ.

33 Εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα Αἰνέαν ὀνόματι, ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτῳ, ὃς ἦν παραλελυμένος,

34 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· Αἰνέα, ἰᾶταί σε * ὁ Χριστός, ἀνάστηθι καὶ στρῶσον σεαυτῷ. καὶ εὐθέως ἀνέστη. [Καὶ] διὰ τί μὴ ἀνέμεινε τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρός, μηδὲ ἠρώτησεν εἰ βούλοιτο θεραπευθῆναι; μάλιστα μὲν οὕτω καὶ πρὸς πολλῶν παράκλησιν ἐγένετο τὸ θαῦμα. ἄκουε γοῦν καὶ τὸ κέρδος ὅσον. [ἐπάγει γὰρ λέγων·]

* Ἰησοῦς

35 Καὶ εἶδον * πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν καὶ τὸν Ἀσσάρωνα, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν Κύριον. Καλῶς οὕτως εἶπεν· ἐπίσημος γὰρ ἦν ὁ ἀνήρ. ὅθεν καὶ ἔλεγχον δίδωσι τοῦ σημείου, [τὸ ἆραι τὸν κράββατον.] οὐ γὰρ δὴ τῶν νοσημάτων ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑγείας παρέσχεν ὅτι καὶ ἰσχύν. ἄλλως δέ, καὶ τότε οὔπω ἦσαν τεκμήρια τῆς οἰκείας παρασχόντες δυνάμεως, ὥστε εἰκότως οὐκ ἀπῃτεῖτο τὴν πίστιν ὁ ἀνήρ, ἐπεὶ οὐδὲ τὸν χωλὸν ἀπῄτησαν. καθάπερ οὖν ὁ Χριστὸς ἀρχόμενος τῶν σημείων οὐκ ἀπῄτει πίστιν, οὕτως οὐδὲ οὗτοι. ἐν Ἱεροσολύμοις μὲν γὰρ εἰκότως ἡ πίστις αὐτῶν προτέρα ἀπῃτεῖτο· ὅθεν καὶ διὰ πίστιν ὅσοι συνείχοντο ἀσθενείαις, ταῖς ὁδοῖς ἐξετίθεντο, ἵνα ἐρχομένου δὴ Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν. πολλὰ γὰρ ἐγίνετο ἐκεῖ σημεῖα· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον συμβαίνει. τὰ μὲν γὰρ τῶν σημείων ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἄλλους ἐπισπάσασθαι ἐγίνετο· τὰ δὲ ὑπὸ τῆς τῶν πιστευόντων παρακλήσεως.

* αὐτὸν

36 Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθά (ἣ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς) αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει.

37 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτήν, ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.

38 Ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδης τῇ Ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν δύο ἄνδρας πρὸς αὐτόν, παρακαλοῦντες μὴ ὀκνῆσαι διελθεῖν ἕως αὐτῶν.

Διὰ τί περιέμενον ἀποθανεῖν; διὰ τί μὴ ἔσκυλλον Πέτρον καὶ πρὸ τούτου; ἀνάξιον ἡγοῦντο λοιπὸν φιλοσοφοῦντες ὑπὲρ τῶν τοιούτων τοὺς μαθητὰς σκύλλειν καὶ τοῦ κηρύγματος περισπᾶν· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ἐγγὺς ἦν, ὥστε δεῖξαι ὅτι ἐν τάξει παρέργου τοῦτο ᾔτουν· προηγουμένως δὲ οὐκέτι. μαθήτρια γὰρ ἦν.

39 Ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον. Οὐ παρακαλοῦσαι, ἀλλ' αὐτῷ ἐπιτρέπουσιν, ἵν' [ἐξ ἑαυτοῦ] τὴν ζωὴν αὐτῇ χαρίσηται. οὕτως ἐν ταῦτα πληροῦται τό, Ἐλεημοσύνη ῥύεται ἐκ θανάτου.

Καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ Δορκάς. Ἔνθα προὔκειτο τεθνηκυῖα τὸν Πέτρον ἀνάγουσι· τάχα οἰόμενοι πρὸς φιλοσοφίαν αὐτῷ τι χαρίζεσθαι. εἶδες πόση ἐπίδοσις γέγονεν; οὐχ ἁπλῶς δὲ προσέκειται τὸ ὄνομα τῆς γυναικός, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι φερώνυμος ἦν, οὕτως ἐγρηγορυῖα καὶ νήφουσα ὥσπερ Δορκάς. πολλὰ γὰρ καὶ οἰκονομικῶς ὀνόματα τίθενται, ὡς πολλάκις πρὸς ὑμᾶς εἴπομεν. πλήρης, φησίν, ἦν ἀγαθῶν ἔργων ὧν ἐποίει. μέγα τῆς γυναικὸς τὸ ἐγκώμιον, εἴγε ἀμφότερα οὕτως ἐποίει, ὡς ἀμφοτέρων εἶναι πεπληρωμένην. δηλοῖ δέ, ὅτι πρότερον ἐκείνων, καὶ τότε τούτου ἐποιήσατο ἐπιμέλειαν. ὅσα ἐποίει, φησί, μετ' αὐτῶν ἡ Δορκὰς οὖσα. πολλὴ ἡ ταπεινοφροσύνη. οὐ γὰρ ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ κοινῇ πάντες ἦσαν, πολλὴν τῆς ἐλεημοσύνης ποιούμενοι λόγον.

40 Καὶ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας ὁ Πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο. καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα εἶπε· Ταβιθά, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισε. Τί δήποτε πάντας ἐκβάλλει; ὥστε μὴ συγχυθῆναι τοῖς δάκρυσι, μηδὲ διαταραχθῆναι. καὶ θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο. τοῦτο δεῖγμα ἐπιτεταμένης εὐχῆς.

καὶ

καὶ κρατήσας, φησὶ, τῆς χειρός. ἐνταῦθα δείκνυσι κατὰ μέρος τὴν ζωὴν, εἶτα τὴν δύναμιν εἰσαγομένην, τὴν μὲν διὰ τοῦ ῥήματος, τὴν δὲ διὰ τῆς χειρός.

41 Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν. καὶ φωνήσας τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν· Τοῖς μὲν εἰς παράκλησιν, ὅτι τε ἀπέλαβον τὴν ἀδελφὴν, καὶ ὅτι θαῦμα εἶδον· τοῖς δὲ εἰς προστασίαν.

42 Γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον.

43 Ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι αὐτὸν ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι βυρσεῖ.

Ὅρα τὸ ἄτυφον τοῦ Πέτρου καὶ τὸ ἐπιεικές· πῶς οὐ παρὰ ταύτῃ μένει, οὐδὲ παρὰ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἐπισήμων, ἀλλὰ παρὰ βυρσεῖ, διὰ πάντων εἰς ταπεινοφροσύνην ἐνάγων, οὔτε τοὺς εὐτελεῖς αἰσχύνεσθαι ἀφιεὶς, οὔτε τοὺς μεγάλους ἐπαίρεσθαι. ὃς καὶ διὰ τοῦτο ἔκρινε διελθεῖν, ἐπειδὴ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐδέοντο οἱ πιστεύσαντες. ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐπειρᾶτο, φησι, κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς. οὐκ ἀναισχύντως προσῆλθεν, ἀλλ' ὑπεσταλμένως. μαθητὰς δὲ καλεῖ καὶ τοὺς μὴ πληροῦντας εἰς τὸν χορὸν τῶν δώδεκα· διότι μαθηταὶ πάντες ἐκαλοῦντο τότε διὰ τὴν πολλὴν ἀρετήν. ἦν γὰρ ἡ εἰκὼν τῶν μαθητῶν δήλη. καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτὸν, φησιν. ὅρα πῶς ἐφοβοῦντο τοὺς κινδύνους· ὡς ἔτι τὸ δέος ἐνήκμαζε. Βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς. ἐμοὶ δοκεῖ ὁ Βαρνάβας ἄνωθεν αὐτῷ εἶναι φίλος· διὸ καὶ πάντα διηγεῖται τὰ κατ' αὐτόν. οὐδὲν δὲ τούτων αὐτὸς λέγει· οἶμαι δὲ ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους οὐκ ἂν ἐξήνεγκεν ὕστερον, εἰ μή τις ἀνάγκη γέγονεν αὐτῷ. καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ παῤῥησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδίδου θαῤῥεῖν. ὁρᾷς καὶ ἐκεῖ, καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἄλλους προθυμουμένους καὶ κατασκευάζοντας ὥστε αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ οὐδαμοῦ τινος ἀπολαύοντα αὐτὸν θείας ῥοπῆς; οὕτω γυμνῶν αὐτῷ δείκνυται καὶ τὸ σφοδρόν. ὥστε οὐ διὰ γῆς ἐμοὶ δοκεῖ τὴν πορείαν αὐτὸν ποιήσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἔπλει λοιπόν. καὶ τοῦτο δὲ οἰκονομικῶς γέγονεν, εἰς τὸ αὐτὸν καὶ ἐκεῖ κηρύξαι. ἄρα καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τὸ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλθεῖν, οἰκονομικῶς· ἵνα μηκέτι ἀπιστῆται τὰ κατ' αὐτόν. ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς. καὶ εἶχον, φησιν, εἰρήνην αἱ ἐκκλησίαι οἰκοδομούμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου· τουτέστιν, ηὔξησαν, καὶ τὴν εἰρήνην αὐτὴν δι' ἑαυτῶν πρὸς ἑαυτὴν, τὴν ὄντως εἰρήνην. εἰκότως. σφόδρα γὰρ αὐτοὺς ὁ πόλεμος ἐκάκωσεν ὁ ἔξωθεν. καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνοντο. παρεκάλει αὐτοὺς τὸ πνεῦμα, καὶ διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ διὰ τῶν ἔργων· καὶ χωρὶς δὲ τούτων, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον. ἐγένετο δὲ Πέτρον διερχόμενον κατελθεῖν πρὸς Λύδδαν. εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπον κατακείμενον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Αἰνέα, ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός. οὐκ ἐπιδεικνυμένου τὸ ῥῆμα, ἀλλὰ θαῤῥοῦντος ὅτι ἔσται. ἐμοὶ δὲ σφόδρα δοκεῖ, ὅτι τούτῳ ἐπίστευσε τῷ ῥήματι ὁ ἀσθενῶν, καὶ γέγονεν ὑγιής. ὅτι δὲ ἄτυφος, καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς δῆλον. οὐ γὰρ εἶπεν, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ· ἀλλ' ὡς σημεῖον μᾶλλον αὐτὸ διηγεῖται. εἶδον δὲ οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν, καὶ ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν Κύριον. ἄρα οὐ μάτην ἔλεγον, εἰς τὸ πεῖσαι καὶ παρακαλέσαι τὰ θαύματα ἐπελέγετο. ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια, φησιν, ὀνόματι Ταβιθά. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. εἶδες πανταχοῦ τὰ σημεῖα γινόμενα; *οὐχ ἁπλῶς ἀπέθανεν ἡ Ταβιθά, ἀλλ' ἐν ἀῤῥωστίᾳ γενομένη. διὸ καὶ οὐ καλοῦσι Πέτρον, ἕως ὅτε ἐτελεύτησεν. ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ, ἀπέστειλαν παρακαλοῦντες μὴ ὀκνῆσαι διελθεῖν ἕως αὐτῶν. ὅρα· δι' ἑτέρων πέμπουσι καὶ καλοῦσιν· ὁ δὲ πείθεται καὶ ἥκει, οὐχ ὕβριν τὸ πρᾶγμα νομίζων τὸ κληθῆναι. οὕτω μέγα ἡ θλίψις ἀγαθόν. τοῦτο συγκροτεῖ τὰς ἡμετέρας ψυχάς. οὐδαμοῦ κοπετὸς ἐκεῖ, οὐδαμοῦ θρῆνος. λούσαντες αὐτὴν, φησιν, ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ· τουτέστι, τὰ ἐπὶ νεκρῷ πάντα ἐποίησαν. ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς, καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸ ὑπερῷον, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο.

καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε· Ταβηθὰ, ἀνάστηθι. οὐ πάντα συγχωρεῖ ὁ Θεὸς μετὰ τῆς
αὐτῆς εὐκολίας τὰ σημεῖα ἐργάζεσθαι. τοῦτο δὲ αὐτοὺς ὠφελεῖ. οὐ γὰρ δὴ μόνον τῆς τῶν
ἄλλων ἐφρόντιζεν ὁ Θεὸς σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν. ὁ γοῦν τῇ σκιᾷ τοσούτους θεραπεύ-
ων, νῦν τοσαῦτα πρὸς τὸ ἐξαναστῆσαι ποιεῖ. ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἡ πίστις τῶν προσιόντων συνήργει.
ταύτην οὖν πρώτην νεκρὰν αἴσθησιν, καλῶν ἐξ ὀνόματος· ἡ δὲ ὥσπερ ἐξ ὕπνου ἐγερθεῖσα 5
πρότερον ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς· εἶτα εὐθέως ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισε, καὶ τελευταῖον ἀπὸ
τῆς χειρὸς τῆς ἀφῆς στερεοῦται. σὺ δέ μοι σκόπει τὸ κέρδος, πῶς πάλιν, καὶ τῶν καρπῶν οὐ
πρὸς ἐπίδειξιν ἦν τα. διὰ τοῦτο [γοῦν] καὶ ἐκβάλλει πάντας ἔξω, τῷ διδασκάλῳ κἀν τούτῳ
μιμούμενος. ἔνθα γὰρ δάκρυα, τοιοῦτον μυστήριον οὐ δεῖ τελεῖσθαι· μᾶλλον δὲ ἔνθα θαύματα,
οὐ δεῖ δάκρυα παρεῖναι. 10

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀκούσατε, παρακαλῶ. εἰ καὶ μὴ τοιοῦτόν τι γέγονεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς νῦν νεκροῖς μέγα τελεῖται
μυστήριον. εἰπὲ δή μοι· εἰ καθημένων ἡμῶν ἔπεμψεν ὁ βασιλεύς τινα καλῶν εἰς τὰ βασί-
λεια, κλαίειν ἔδει καὶ θρηνεῖν; ἄγγελοι πάρεισιν ἐξ οὐρανῶν ἀπεσταλμένοι, κἀκεῖθεν ἥκοντες, παρ'
αὐτοῦ πεμφθέντες τοῦ βασιλέως τῶν συνδούλων καλέσαι τὸν αὐτῶν, καὶ σὺ κλαίεις; οὐκ οἶδας
οἷον μυστήριόν ἐστι τὸ γινόμενον; πῶς φρικτὸν καὶ φοβερὸν, καὶ ὕμνων ἄξιον ὄντως καὶ χαρᾶς; βού- 15 γ. αἰτι
λει μαθεῖν, ἵνα εἰδῇς ὅτι οὐχὶ δακρύων ὁ καιρός; τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας μέγιστόν ἐστι τοῦτο μυστή-
ριον. ὥσπερ γάρ τινα οἰκίαν ἀφεῖσα πρόεισιν ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἐπιζητουμένη δεσπό-
την· σὺ δὲ πενθεῖς; οὐκοῦν καὶ τικτομένου τοῦ παιδίου τοῦτο ποιεῖν ἐχρῆν. καὶ γὰρ τοῦτο τόκος
ἐστὶν ἐκείνου βελτίων. πρόεισι γὰρ ἐφ' ἕτερον φῶς, ἀπολύεται ὥσπερ ἀπὸ δεσμωτηρίου τι-
νὸς, ὡς ἀπὸ ἀγῶνος ἐξέρχεται. ναί, φησιν, ἐπὶ μὲν τῶν εὐδοκίμων καλῶς ταῦτα λέγεις. καὶ τί 20
πρὸς σὲ, ἄνθρωπε; οὐ γὰρ οὐδὲ ἐπὶ εὐδοκίμων τοῦτο ποιεῖς. εἰπὲ δή μοι, τί τοῦ παιδίου κα-
ταγνῶναι ἔχοις ἂν τοῦ μικροῦ; τίνος ἕνεκεν πενθεῖς αὐτό; τί τοῦ νεοφωτίστου; καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος
εἰς τὸ αὐτὸ περιέστη. τίνος [οὖν] ἕνεκεν πενθεῖς αὐτόν; οὐκ οἶδας, ὅτι καθάπερ ἥλιος καθαρὸς
ἀνέεισιν, οὕτω καὶ ψυχὴ σῶμα ἀπολείπουσα, μετὰ καθαροῦ συνειδότος λάμπει φαιδρόν; οὐχ γ. λάμπει
οὕτω βασιλέα ἐπιβαίνοντα πόλεως μετὰ τοσαύτης ἐστὶ σιγῆς ἰδεῖν, ὡς ψυχὴν ἀφεῖσαν σῶμα 25
καὶ μετὰ ἀγγέλων ἀπιοῦσαν. ἐννόησον τίς ἐστιν ἡ ψυχή; ἐν οἵᾳ τότε ἐκπλήξει γέγονεν, ἐν οἵῳ
θαύματι, ἐν οἵᾳ ἡδονῇ; τί πενθεῖς, εἰπέ μοι; μὴ γὰρ ἐπὶ ἁμαρτωλῶν τοῦτο μόνον ποιεῖς;
εἴθε τοῦτο ἦν, καὶ οὐκ ἂν ἐκώλυσα τὰ πένθη· εἴθε τοιοῦτος ὁ σκοπὸς ἦν. οὗτος ὁ θρῆνος
ἀποστολικὸς, οὗτος ὁ θρῆνος καὶ δεσποτικός. ἔκλαυσε γὰρ καὶ Ἰησοῦς τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐβουλό-
μην τούτῳ διῃρῆσθαι τῷ νόμῳ τὰ πένθη. ὅταν δὲ ἀνακαλούμενος ῥήματα λέγῃς, καὶ συνή- 30
θειαν, καὶ προστασίαν, οὐχὶ διὰ τοῦτο πενθεῖς; ἀλλὰ σκήπτη. πένθησον, στέναξον τὸν ἁμαρτω-
λόν· καὶ ἐγὼ καταξω δάκρυα· καὶ ἐγὼ σοῦ μᾶλλον, ἴσως καὶ μείζονι τιμωρίᾳ ὑπεύθυνος ὁ τοι-
οῦτος, καὶ ἐγὼ θρηνήσω μετὰ τοιούτου σκοποῦ. οὐ σὲ δὲ μόνον τὸν τοιοῦτον δεῖ θρηνεῖν, ἀλλὰ καὶ
τὴν πόλιν ἅπασαν, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας, καθάπερ τοὺς ἐπὶ θάνατον ἀπαγομένους. ὄντως γὰρ
θάνατος οὗτός ἐστι πονηρὸς, ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν· ἀλλὰ τὰ ἄνω κάτω γεγένηται. οὗτος ὁ θρῆ- 35
νος καὶ φιλοσοφίας ἐστὶ, καὶ διδασκαλίαν ἔχει πολλήν· ἐκεῖνος δὲ μικροψυχίας. εἰ ἐθρηνοῦ-
μεν τούτους τὸν θρῆνον ἅπαντες, ζῶντας ἂν αὐτοὺς διωρθωσάμεθα. ὥσπερ γὰρ εἰ κύριος γ. ἦν
ἦς φάρμακα ἐπενεγκεῖν κωλύοντα τὸν θάνατον ἐκεῖνον τὸν σωματικὸν, ἐποίησας ἄν· οὕτω γ. κωλύειν
καὶ νῦν, εἰ [γε] τοῦτον ἐθρήνεις τὸν θάνατον, ἐκώλυσας ἂν καὶ ἐπὶ σοῦ, καὶ ὑπ' ἐκείνου τοῦτο γενέ-
σθαι. νῦν δὲ αἴνιγμά ἐστι τὸ γινόμενον· κυρίους μὲν ὄντας μὴ συγχωρῆσαι τοῦτον ἐπελθεῖν, ἀ- 40
φεῖναι γενέσθαι, γενόμενον δὲ πενθεῖν. ὄντως θρηνῶν ἄξιοι· ὅταν παραστῶσι τῷ βήματι τοῦ
Χριστοῦ, οἷα ἀκούσονται ῥήματα, οἷα πείσονται πράγματα; εἰκῇ ἔζησαν οὗτοι· μᾶλλον δὲ
Μαρκ. ιδ. κα. οὐκ εἰκῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ. καὶ ἐπὶ τούτων εὐκαιρεῖ εἰπεῖν· Συμφέρει ἦν αὐτοῖς, εἰ
οὐκ ἐγεννήθησαν. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τοσοῦτον ἀναλῶσαι χρόνον ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν

κεφαλῆς; εἰ γὰρ εἰκῆ μόνον ἀνήλωτο, οὐκ ἂν ἤρκεσεν ἡ ζημία; εἰπέ μοι, εἴ τις μισθωτὸς γε-
νόμενος εἴκοσιν ἔτη καταναλώσοιτο εἰκῆ, οὐ κλαύσεται καὶ θρηνήσει, καὶ δόξει πάντων ἐλεεινότε-
ρος εἶναι; καὶ ὁ τὴν πᾶσαν τὴν ζωὴν εἰκῆ κατακόπτων, οὐδὲ μίαν ἡμέραν ἔζησεν ἑαυτῷ, ἀλλὰ
τῇ τρυφῇ, τῇ ἀσελγείᾳ, τῇ πλεονεξίᾳ, τῇ ἁμαρτίᾳ, τῷ διαβόλῳ. τοῦτον οὖν οὐ θρηνήσομεν,
5 εἰπέ μοι; οὐ πειρασόμεθα τῶν κινδύνων ἐξαρπάσαι; ἔστι γάρ, ἔστιν, ἐὰν θέλωμεν, κούφην
αὐτῷ γενέσθαι τὴν κόλασιν. ἂν οὖν εὐχὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῶμεν συνεχεῖς, ἂν ἐλεημοσύ-
νην διδῶμεν· κἂν ἐκεῖνος ἀνάξιος ᾖ, ἡμᾶς ὁ Θεὸς δυσωπήσεται. εἰ διὰ Παῦλον ἑτέρους
διέσωσε, καὶ δι' ἄλλων φείδεται, πῶς οὐχὶ καὶ δι' ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάσεται; ἐκ τῶν ἐκείνου
χρημάτων, ἐκ τῶν σῶν, ὅθεν ἂν θέλῃς, βοήθησον· ἐπίσταξον ἔλαιον, μᾶλλον δὲ ὕδωρ. οὐκ ἔ-
10 χει ἐλεημοσύνας οἰκείας ἐπιδείξασθαι; κἂν συγγενικάς. οὐκ ἔχει τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ γεγενημέ-
νας; κἂν τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ. οὕτω μετὰ παῤῥησίας αὐτὸν παραιτήσεται τότε ἡ γυνή, λύτρον
ὑπὲρ αὐτοῦ καταθεμένη. ὅσῳ πλειόνων γέγονεν ἁμαρτημάτων ὑπεύθυνος, τοσούτῳ μείζο-
νος αὐτῷ δεῖ τῆς ἐλεημοσύνης. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἴσην ἔχει τὴν ἰσχὺν νῦν,
ἀλλ' ἐλάττω πολλῷ. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον αὐτόν τινα ποιῆσαι, καὶ ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ. ὡς οὖν
15 ἐλάττονος οὔσης, οὕτω τῷ πλήθει μεγάλην ποιῶμεν αὐτήν. μὴ περὶ σήματα, μὴ περὶ ἐν-
τάφια ἀσχολώμεθα. περίστησον χήρας· τοῦτο ἐντάφιον μέγιστον. εἰπὲ τοὔνομα· πάσας κέ-
λευσον ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὰς δεήσεις καὶ τὰς ἱκετηρίας, δυσωπήσει τοῦτο τὸν Θεόν. εἰ καὶ
μὴ ὑπ' αὐτοῦ γεγένηται, ἀλλὰ δι' αὐτὸν ἕτερος αἴτιος γέγονε τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ τοῦτο [δόγμα]
τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐστί. χῆραι περιεστῶσαι καὶ δακρύουσαι, οὐχὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ
20 καὶ τοῦ μέλλοντος δύνανται ἐξαρπάσαι θανάτου. πολλοὶ καὶ [ἐκ] τῶν ὑφ' ἑτέρων δι' αὐτοὺς
γεγενημένων ἐλεημοσυνῶν ἀπώναντο. εἰ γὰρ καὶ μὴ τέλεον, ἀλλ' ὅμως παραμυθίαν εὗ-
ρόν τινα. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἐστι, πῶς τὰ παιδία σώζεται; καίτοιγε ἐκεῖ οὐδὲν αὐτὰ εἰσφέ-
ρει, ἀλλὰ τὸ γονεῖς τὸ πᾶν· καὶ γυναιξὶν ἐχαρίσθη παιδία πολλάκις, οὐδὲν αὐτὰ εἰσενεγκόν-
τα. * πολλὰς ἡμῖν ὁ Θεὸς τοῦ σώζεσθαι δέδωκεν ὁδούς, μόνον μὴ ἀμελῶμεν. τί οὖν, ἄν τις
25 πένης ᾖ, φησί; πάλιν ἐρῶ, τὸ πολὺ τῆς ἐλεημοσύνης οὐκ ἐκ τῶν διδομένων κρίνεται μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προαιρέσεως· μόνον μὴ δῷς ἐλάττω τῆς δυνάμεως, καὶ τὸ πᾶν ἐξέτισας.
τί οὖν, φησίν, ἂν ἔρημος ᾖ καὶ ξένος καὶ μηδένα ἔχῃ; διὰ τί γὰρ μηδένα ἔχει, εἰπέ μοι; τοῦ-
το αὐτῷ δίδωσι δίκην, ὅτι μηδένα οὕτω φίλον, οὕτως ἐνάρετον ἔχει. τοῦτο οὖν γένηται, ἵνα κἂν
αὐτοὶ μὴ ὦμεν ἐνάρετοι, σπουδάζωμεν ἑταίρους καὶ φίλους ἐναρέτους ἔχειν, καὶ γυναῖκα, καὶ
30 υἱόν, ὡς καρπούμενοί τι καὶ δι' αὐτῶν· μικρὸν μέν καρπούμενοι, καρπούμενοι δὲ ὅμως. ἂν σπου-
δάσῃς μὴ πλουτοῦσαν, ἀλλ' εὐλαβῆ γυναῖκα ἀγαγέσθαι, ταύτης ἀπολαύσῃ τῆς παραμυ-
θίας· ὁμοίως ἂν σπουδάσῃς μὴ πλουτοῦντα υἱὸν καταλιπεῖν, ἀλλ' εὐλαβῆ, καὶ θυγατέριον
σεμνόν, καὶ οὕτω ταύτης ἀπολαύσῃ τῆς παραμυθίας. ἂν ταῦτα σπουδάσῃς, καὶ αὐτὸς ἔσῃ
τοιοῦτος. καὶ τοῦτο μέρος ἀρετῆς, τὸ τοιούτους αἱρεῖσθαι καὶ φίλους, καὶ γυναῖκα, καὶ παιδία. οὐκ
35 εἰκῆ προσφοραὶ ὑπὲρ τῶν ἀπελθόντων γίνονται, οὐκ εἰκῆ ἱκετηρίαι, οὐκ εἰκῆ ἐλεη-
μοσύναι. ταῦτα πάντα τὸ πνεῦμα διέταξε, δι' ἀλλήλων ἡμᾶς ὠφελεῖσθαι βουλόμενον.
ὅρα γάρ· ὠφελεῖται ἐκεῖνος διὰ σοῦ, ὠφελῇ σὺ δι' ἐκεῖνον. κατεφρόνησας χρημάτων,
παρασκευασθεὶς ἐργάσασθαί τι γενναῖον· καὶ σὺ αὐτῷ τῆς σωτηρίας, καὶ αὐτός σοι τῆς ἐλεημοσύνης
γέγονεν αἴτιος. μὴ ἀμφίβαλλε ὅτι καρπώσεταί τι χρηστόν. οὐχ ἁπλῶς ὁ διάκονος βοᾷ,
40 ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων, καὶ τῶν τὰς μνείας ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελουμένων· οὐχ ὁ
διάκονός ἐστιν ὁ ταύτην ἀφιεὶς τὴν φωνήν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα [τὸ] τὸ ἅγιον, τὸ [δὲ] χάρισμα
λέγω. τί λέγεις; ἐν χερσὶν ἡ θυσία, καὶ πάντα πρόκειται ηὐτρεπισμένα· πάρεισιν ἄγγελοι, ἀρ-
χάγγελοι· πάρεστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· μετὰ τοσαύτης φρίκης ἑστήκασιν ἅπαντες· παρεστήκασιν ἐ-
κεῖνοι βοῶντες, πάντων σιγώντων, καὶ ἡγῇ ἁπλῶς γίνεσθαι * τὰ γινόμενα; οὐκοῦν καὶ τὰ ἀλ-

λει ἁπλῶς, καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν ἱερέων προσφερόμενα, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ πληρώματος; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πάντα μετὰ πίστεως γίνεται. τί οἴει τὸ ὑπὲρ μαρτύρων προσφέρεσθαι; τὸ κληθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ; κἂν μάρτυρες ὦσι, κἂν ὑπὲρ μαρτύρων, μεγάλη τιμὴ, τὸ ὀνομασθῆναι, τοῦ Δεσπότου παρόντος, τοῦ θανάτου ἐπιτελουμένου ἐκείνου, τῆς φρικτῆς θυσίας, τῶν ἀφάτων μυστηρίων. καθάπερ γὰρ καθημένου τοῦ βασιλέως, ὅσα ἄν τις βούληται, ἀνύει· ἐπὰν δὲ ἀναστῇ, ὅσα ἂν λέγῃ, εἰκῇ ἐρεῖ· οὕτω καὶ τότε, ἕως ἂν πρόκειται τὰ μυστήρια, πᾶσι τιμὴ μεγίστη τὸ μνήμης ἀξιοῦσθαι. ὅρα γάρ· καταγγέλλεται τότε τὸ μυστήριον τὸ φρικτὸν, ὅτι ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἔδωκεν ἑαυτὸν ὁ Θεός· μετὰ τοῦ θαύματος ἐκείνου εὐκαίρως ὑπομιμνήσκει αὐτὸν τῶν ἡμαρτηκότων. καθάπερ γὰρ ὅταν ἐπινίκια τῶν βασιλέων ἄγηται, τότε εὐφημοῦνται μὲν καὶ ὅσοι τῆς νίκης ἐκοινώνησαν· ἀφίενται δὲ καὶ ὅσοι ἐν δεσμοῖς εἰσι διὰ τὸν καιρόν· παρελθόντος δὲ τοῦ καιροῦ ὁ μὴ τυχὼν, οὐκ ἔτι τινὸς ἀπολαύει· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῶν ἐπινικίων οὗτος ὁ καιρός. Ὁσάκις γὰρ ἂν, φησὶν, ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε. μὴ δὴ ἁπλῶς προσιῶμεν, μηδὲ, ὡς ἔτυχε, ταῦτα γίνεσθαι νομίζωμεν. ἄλλως δὲ, μαρτύρων μεμνήμεθα, καὶ τοῦτο εἰς πίστιν, ὅτι οὐ τέθνηκεν ὁ Κύριος· καὶ τοῦτο τοῦ τεθνάναι τὸν θάνατον, σημεῖον, τοῦ νεκρὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι. Ταῦτα εἰδότες, ἐπινοῶμεν ὅσας δυνάμεθα παραμυθίας τοῖς ἀπελθοῦσιν, ἀντὶ δακρύων, ἀντὶ θρήνων, ἀντὶ μνημείων, τὰς ἐλεημοσύνας, τὰς εὐχὰς, τὰς προσφοράς, ἵνα κἀκεῖνοι καὶ ἡμεῖς τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

α. Κορ. ια. κϛ.

κεφ. ι. Λόγ. κβ.

1 ΑΝΗΡ ΔΕ ΤΙΣ ΕΝ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ΟΝΟΜΑΤΙ Κορνήλιος ἑκατοντάρχης, ἐκ σπείρης τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς,

2 Εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, 3 Καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ διαπαντὸς, εἶδεν ἐν ὁράματι φανερῶς, ὡσεὶ ὥραν ἐνάτην τῆς ἡμέρας, ἄγγελον Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντα αὐτῷ, Κορνήλιε. 4 Ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμφοβος γενόμενος, εἶπε· τί ἐστι, Κύριε; εἶπε δὲ αὐτῷ· αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Οὗτος οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, οὐδὲ ζῶν κατὰ τὸν νόμον, ἀλλ' ἤδη προειλήφει τὴν ἡμετέραν πολιτείαν. [καὶ] ὅρα δύο τινὰς δυνάστας τέως, τόν τε εὐνοῦχον τὸν ἀπὸ τῆς Γάζης, καὶ τοῦτον, ἐν ἀξιώμασιν ὄντας ἀμφοτέρους, καὶ * πολλὴν ὑπὲρ τούτων γινομένην σπουδήν. ἀλλὰ μὴ νομίσῃς, ὅτι διὰ τὰ ἀξιώματα. οὐ διὰ ταῦτα (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ διὰ τὴν εὐλάβειαν. διὰ γοῦν τοῦτο καὶ τὰ ἀξιώματα τίθηται, ἵνα μείζων ἡ εὐλάβεια δειχθῇ. θαυμαστότερον γὰρ, ὅταν ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ τις ὢν τοιοῦτος ᾖ. ἀγαθὰ μέγα ἐκείνου ἐγκώμιον, τὸ τοσαύτην ἀποδημίαν στέλλεσθαι, καὶ τὸ μηδὲ καιροῦ τοιούτου ὄντος ἐν ὁδῷ ἀναγινώσκειν, καὶ τὸ ἐπὶ ὀχήματος φερόμενον, καὶ τὸ τὸν Φίλιππον παρακαλεῖν, καὶ μυρία ἕτερα· μέγα καὶ τούτου, τὸ ἐλεημοσύνας ποιεῖν καὶ εὐχὰς, καὶ εὐσεβῆ εἶναι ἐν ἀρχῇ τοιαύτῃ. διὸ καὶ ἀπὸ τόπου τὸν ἄνδρα ποιεῖ γνώριμον καὶ δῆλον· εἰκότως· ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι ψεύδεται τῶν γραφῶν ἡ ἱστορία. ἐκ σπείρης, φησὶ, τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς. σπεῖρά ἐστιν, ὃ καλοῦμεν νῦν νούμερον. εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ταῦτα λέγει, ἵνα μὴ νομίσῃς, ὅτι διὰ τὸ ἀξίωμα τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως οἰκονομεῖται. ὅτι οὕτω

Παῦλοι

Παῦλον προσαχθῆναι ἔδει, οὐδαμοῦ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος φαίνεται· οὐδὲ πέμπει αὐτὸν πρὸς ἕνα ἵνα τῶν δώδεκα, ἀλλὰ πρὸς Ἀνανίαν. ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον· τὸν κορυφαῖον ἄγει, ὡς Φίλιππον πρὸς τὸν εὐνοῦχον, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ διδάσκων πῶς χρῆσθαι δεῖ τοῖς τοιούτοις. ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἀπιὼν φαίνεται πολλάκις πρὸς τοὺς κακῶς πάσχοντας, καὶ δι' ἑαυτῶν προσιέναι μὴ δυναμένους. θέα δέ μοι καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἐλεημοσύνης ἄλλο ἐγκώμιον, ὥσπερ ἐκεῖ διὰ τῆς Ταβιθᾶς. ἀνήρ, φησιν, εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ἀκούσωμεν ὅσοι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν. ἐκεῖνος δὲ καὶ στρατιωτῶν ἐπεμελεῖτο, ποιῶν τε ἐλεημοσύνας παντὶ τῷ λαῷ. οὕτω καὶ τὰ δόγματα, καὶ ὁ βίος αὐτῷ διώρθωτο. Εἶδεν ἐν ὁράματι φανερῶς, ὡσεὶ ὥρα ἐνάτῃ τῆς ἡμέρας, ἄγγελον Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτόν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ, Κορνήλιε. Διὰ τί βλέπει τὸν ἄγγελον; καὶ τοῦτο εἰς πληροφορίαν Πέτρου· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκείνου, ἀλλὰ τῶν ἄλλων τῶν ἀσθενεστέρων. ἐνάτῃ δὲ ὥρᾳ, ὅτε φροντίδων ἠφίετο καὶ ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ὅτε ἐν εὐχαῖς καὶ ἐν κατανύξει. ἀτενίσας δὲ αὐτῷ καὶ ἔμφοβος γενόμενος εἶπεν. ὅρα τὸν ἄγγελον οὐκ εὐθέως λέγοντα ἃ λέγει, ἀλλὰ πρότερον λύοντα τὸν φόβον, καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ μετεωρίζοντα. καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς ὄψεως φόβος ἐγένετο· ἀλλὰ φόβος σύμμετρος, ὅσον ἐπιστρέψαι μόνον. εἶτα τὰ ῥήματα τὸν φόβον ἔλυσε· μᾶλλον δὲ ὁ δι' αὐτῶν ἔπαινος τὸ τοῦ φόβου τραχὺ κατέλυεν. ἄκουε δὲ καὶ οἷα τὰ ῥήματα. αἱ εὐχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

5 Νῦν οὖν πέμψον εἰς Ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος. Ἵνα μὴ ἐπ' ἄλλον ἔλθωσιν, οὐκ ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου δηλοῖ τὸν ἄνδρα.

6 Καὶ αὐτός ἐστι ξενιζόμενος πρός Σίμωνά τινα βυρσέα, ᾧ ἐστιν οἰκία παρὰ θάλασσαν. Εἶδες πῶς τὰ ἀνακεχωρηκότα τῶν πόλεων ἐδίωκον οἱ ἀπόστολοι, ἐρημίας ὄντες φίλοι καὶ ἡσυχίας; τί οὖν εἰ συνέβη καὶ ἄλλον τινὰ Σίμωνα, καὶ τοῦτον βυρσέα; ἀλλ' εἶχε καὶ ἄλλο σημεῖον, τὸ παρὰ θάλασσαν οἰκεῖν. τὰ τρία οὐκ ἦν δυνατὸν συμπεσεῖν. καὶ οὐκ εἶπε, διὰ τί· ἵνα μὴ ἐκλύσῃ αὐτόν· ἀλλ' ἀφῆκεν, ὥστε ἐν ἐπιθυμίᾳ καὶ πόθῳ τῆς ἀκροάσεως γενέσθαι.

7 Ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν τῷ Κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ, καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς πάντα, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰόππην. Ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁπλῶς ταῦτα λέγει, ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ προσκαρτεροῦντες αὐτῷ τοιοῦτοι ἦσαν; καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς πάντα, φησίν. ὅρα τὸ ἄτυφον. οὐκ εἶπε, καλέσατέ μοι Πέτρον· ἀλλ' ὥστε καὶ πεῖσαι, ἐξηγήσατο ἅπαντα. οὕτως οἰκονομίας ἦν. οὐ γὰρ ἠξίου ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν μεταπέμψασθαι. διὰ τοῦτο ἐξηγεῖται λοιπόν. οὕτως ἦν μέτριος ὁ ἀνήρ· καίτοι οὐδὲν μέγα ἦν φαντασθῆναι περὶ ἀνδρὸς καταγομένου παρὰ βυρσεῖ.

9 Τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην. Ὅρα πῶς τοὺς καιροὺς συνάγει τὸ πνεῦμα. καὶ οὔτε θᾶττον, οὔτε βραδύτερον ποιεῖ τοῦτο γενέσθαι. ἀνέβη, φησίν, ὁ Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην· τουτέστι, κατ' ἰδίαν καὶ ἐν ἡσυχίᾳ, ὡς ἂν ἐν ὑπερῴῳ.

10 Ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι. παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις. Τί ἐστιν ἔκστασις; πνευματική, φησι, θεωρία γέγονεν αὐτῷ· τοῦ σώματος, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐξέστη ἡ ψυχή.

11 Καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν σκεῦός τι, ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς,

12 Ἐν ᾧ ὑπῆρχε πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετά, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

13 Καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν· ἀναστὰς Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.

14 Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε· μηδαμῶς, Κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον.

15 Καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτόν· ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου.

16 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ πάλιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν. Τί ποτε τοῦτο ἐστι; σύμβολον τῆς οἰκουμένης ἁπάσης τὸ πρᾶγμα ἦν. ὁ ἄνθρωπος ἀκρόβυστος ἦν, οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς Ἰουδαίους. ἐπεὶ οὖν ἔμελλον αὐτοῦ κατηγορεῖν ἅπαντες, ὡς παραβάντος, [καὶ] τοῦτο πάνυ αὐτοῖς προσίστατο, ἀναγκαίως οἰκονομεῖται εἰπεῖν, οὐδέποτε ἔφαγον· οὐχὶ αὐτὸς δεδοικώς, (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ὡς ἔφην, οἰκονομούμενος, ἵν' ἔχῃ ἀπολογίαν πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι καὶ ἀντεῖπε. πάνυ γὰρ αὐτοῖς ἔμελε τοῦ τὸν νόμον φυλάττεσθαι. εἰς ἔθνη ἐπέμπετο. ἵνα οὖν μὴ καὶ οὗτοι αὐτοῦ κατηγορῶσιν, ὡς ἔφθην εἰπών, ταῦτα οἰκονομεῖται· ἢ καὶ ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία τις εἶναι, εἶπε, μηδαμῶς, Κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον. ἐγένετο δὲ φωνὴ πρὸς αὐτόν· ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. τοῦτο δοκεῖ μὲν πρὸς αὐτὸν λέγεσθαι· τὸ δὲ πᾶν πρὸς Ἰουδαίους λέγεται. εἰ γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιτιμᾶται, πολλῷ μᾶλλον οὗτοι. ἡ οὖν σινδών, τοῦτο ἐστιν ἡ γῆ· τὰ δὲ ἐν αὐτῇ θηρία, οἱ ἐξ ἐθνῶν· τὸ δέ, θῦσον, καὶ φάγε, ὅτι κἀκείνοις δεῖ προσιέναι· τὸ δὲ τρίτον τοῦτο γενέσθαι, τὸ βάπτισμα δηλοῖ. μηδαμῶς, Κύριε· οὐδέποτε ἔφαγον κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον. * Καὶ διὰ τί, φησιν, ἀντεῖπεν; ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι ἐπείραζεν ὁ Θεὸς αὐτόν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, ὅτε ἐκέλευεν τὸν υἱὸν θυσίαν ἀνενεγκεῖν· ὡς ἐπὶ τοῦ Φιλίππου, ὅτε πόσους ἄρτους ἔχοιτε ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἠρωτήθη· οὐχ ἵνα μάθῃ, ἀλλὰ πειράζων αὐτόν. καὶ μὴν ἐν τῷ νόμῳ περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διεστείλατο Μωϋσῆς, τῶν τε ἐν γῇ, τῶν τε ἐν θαλάσσῃ· καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ᾔδει.

17 Ὡς δὲ ἐν αὐτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος, τί ἂν εἴη τὸ ὅραμα ὃ εἶδε, καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου, διερωτήσαντες * τὴν οἰκίαν τοῦ Σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα,

18 Καὶ φωνήσαντες, ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεται. Θαλπομένῳ καθ' ἑαυτὸν καὶ διαπορουμένῳ τῷ Πέτρῳ ἔρχονται οἱ ἄνδρες εὐκαίρως τὴν ἀπορίαν λύοντες. ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰωσὴφ πρότερον εἴασε θορυβηθῆναι *, καὶ τότε τὸν ἄγγελον πέμπει. εὐκόλως γὰρ ἡ ψυχὴ δέχεται τὴν λύσιν, πρότερον ἐν ἀπορίᾳ γενομένη. οὔτε [οὖν] ἐπὶ πολὺ γέγονεν αὐτῷ τὰ τῆς ἀπορίας, οὔτε πρὸ τούτου, ἀλλὰ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ ἀρίστου.

Ματθ. β. ιγ.

19 Τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου περὶ τοῦ ὁράματος, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα· ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ζητοῦσί σε.

20 Ἀλλὰ ἀναστάς, κατάβηθι καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενος, διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς. Καὶ πάλιν τοῦτο ἀπολογία Πέτρου πρὸς τοὺς μαθητάς, ἵνα μάθωσιν ὅτι καὶ διεκρίθη, καὶ ἐπαιδεύθη μηδὲν διακρίνεσθαι. ὅτι ἐγώ, φησιν, αὐτοὺς ἀπέσταλκα. ὅρα ὅση τοῦ πνεύματος ἡ ἐξουσία. ὃ γὰρ ποιεῖ ὁ Θεός, τοῦτο λέγεται τὸ πνεῦμα ποιεῖν. ὁ μὲν οὖν ἄγγελος οὐχ οὕτως· ἀλλὰ πρότερον εἰπών, αἱ εὐχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου, [τότε φησίν, ἀπόστειλον,] ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκεῖθεν ἀποστέλλεται· τὸ δὲ πνεῦμα, ἐπεὶ κύριον, ἐγὼ αὐτοὺς ἀπέσταλκα.

21 Καταβὰς δὲ ὁ Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας * εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι ὃν ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πάρεστε;

22 Οἱ δὲ εἶπον· Κορνήλιος ὁ ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου ἁγίου μεταπέμψασθαί

* ἑωρακὼς τὸ σκεῦος [marginal note, partly illegible]

* πολλὰ τὰ πλήθη

* ἐξ ἀπεσταλμένων

* ἃ χειρὶ καὶ ἀγγέλου

* καὶ ἀπεσταλμένους ἀπὸ Κορνηλίου

ψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ. Λέγουσι τὰ ἐγκώμια, ὥστε πεῖσαι ὅτι καὶ ἄγγελος ὤφθη αὐτῷ.

23 Εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξένισεν. Ὁρᾷς πόθεν ἡ ἀρχὴ γέγονε τῶν ἐθνῶν; ἀπὸ ἀνδρὸς εὐσεβοῦς, ἀξίου φανέντος ἀπὸ τῶν ἔργων. εἰ γὰρ καὶ τοῦτο γέγονε, καὶ ὅμως σκανδαλίζονται· εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τί οὐκ ἂν εἶπον Ἰουδαῖοι; Εἰσκαλεσάμενος οὖν, φησιν, αὐτοὺς ἐξένισε. θέα πόση ἀσφάλεια, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς παθεῖν δεινόν. εἰσκαλεῖται, καὶ μετὰ παῤῥησίας λοιπὸν συνδιαιτᾶται*.

24 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναστὰς ὁ Πέτρος ἐξῆλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ, καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν Καισάρειαν.

Ἐπίσημος ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ ἐν ἐπισήμῳ πόλει τυγχάνων. διὸ καὶ ἐπ' αὐτῷ πάντα ὁμοῦ οἰκονομεῖται, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἀρχὴν λαμβάνει τὸ πρᾶγμα· ἔδει δὲ μὴ ὑπνοῦντι ὀφθῆναι, ἀλλ' ἐγρηγορότι· τὸ ἐν ἡμέρᾳ, περὶ ἐνάτην γὰρ ὥραν· οὕτως ἑαυτῷ προσεῖχεν. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος, αἱ εὐχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι διὰ φωνῆς ἐκάλεσεν ὁ ἄγγελος, καὶ οὕτως εἶδεν αὐτόν. ὡς εἰ μὴ ἐκάλεσεν, οὐδ' ἂν εἶδεν· οὕτω συντεταμένος ἦν ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἐν ᾧ ἦν. καὶ μετάπεμψαι Σίμωνα τὸν καλούμενον Πέτρον. πῶς ὅτι ἐπὶ χρηστοῖς αὐτὸν μετακαλεῖσθαι, ἐδήλωσε· ποίοις δὲ χρηστοῖς, οὐκ ἔτι. οὕτως οὐδὲ Πέτρος λέγει τὸ πᾶν· ἀλλὰ πανταχοῦ ἐκ μέρους τὰ διηγήματα, ὥστε διεγείρειν τοὺς ἀκούοντας. οὕτω καὶ Φίλιππον καλεῖ μόνον εἰς τὴν ἔρημον. ἀνέβη δὲ Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην, καὶ ἔπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις, καὶ θεωρεῖ σκεῦός τι ὡς ὀθόνην. σκόπει ὅτι οὐδὲ ἡ πεῖνα ἠνάγκασεν αὐτὸν προσδραμεῖν τῇ σινδόνι. ἵνα δὲ μὴ ἐν πλείονι ἀπορίᾳ ὁ Πέτρος ᾖ, ἀκούει λεγούσης φωνῆς· ἀναστὰς Πέτρε, θῦσον, καὶ φάγε. ἴσως ἐπὶ γόνατα κείμενος εἶδε τὴν ὀπτασίαν. ἐμοὶ δοκεῖ διὰ τὸ κήρυγμα ταύτην ἑωρακέναι. ὅτι δὲ καὶ θεῖον ἦν τὸ γινόμενον, δῆλον ἔκ τε τοῦ ἄνωθεν ἰδεῖν καταβαῖνον, ἔκ τε τοῦ ἐν ἐκστάσει γενέσθαι. τὸ δὲ καὶ φωνὴν ἐκεῖθεν ἐνεχθῆναι, καὶ τὸ τρὶς τοῦτο γενέσθαι, καὶ τὸ οὐρανὸν ἀνεῳχθῆναι, καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἥκειν, καὶ τὸ ἐκεῖ ἀναρπασθῆναι πάλιν, μέγα σημεῖον τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα. διὰ τί δὲ τοῦτο γέγονε; διὰ τοὺς μετὰ ταῦτα, οἷς μέλλει ἐξηγεῖσθαι. ἐπεὶ αὐτὸς ἤδη ἀκούσας ἦν, ὅτι εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε. καὶ μὴ θαυμάσῃς. εἰ γὰρ περιτομῆς ἐδεήθη καὶ θυσίας Παῦλος, πολλῷ μᾶλλον τότε ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος, ἀσθενεστέρων ὄντων αὐτῶν, τούτων ἔδει.* καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, φησὶν, οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα, καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεται. ἅτε ὡς εὐτελῆ οἰκίαν, κάτωθεν ἐπυνθάνοντο, οὐ τοὺς γείτονας ἠρώτων. τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα· ἀναστὰς κατάβηθι καὶ πορεύου μηδὲν διακρινόμενος, διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς. ὅρα· οὐκ εἶπε, διὰ γὰρ τοῦτο τὸ ὅραμά σοι ὤφθη· ἀλλ', ἐγὼ αὐτοὺς ἀπέσταλκα, δεικνὺς ὅτι οὕτω δεῖ τῷ πνεύματι πείθεσθαι, εὐθύνας οὐκ ἀπαιτοῦντα. ἀρκεῖ γὰρ πρὸς πᾶσαν πληροφορίαν τὸ ἀκοῦσαι παρ' αὐτοῦ, τόδε ποίησον, τόδε λάλησον, καὶ μηδὲν πλέον ζητεῖν. καταβὰς δὲ Πέτρος εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι ὃν ζητεῖτε*. τί δήποτε οὐκ εὐθέως αὐτοὺς ἐδέξατο, ἀλλὰ πυνθάνεται; εἶδε στρατιώτας ὄντας τοὺς ἐπιστάντας. διὰ οὐχ ἁπλῶς ἐρωτᾷ, ἀλλὰ πρότερον ὁμολογήσας αὐτὸς εἶναι, τότε τὴν αἰτίαν πυνθάνεται τῆς ἀφίξεως, ἵνα μὴ νομισθῇ διὰ τοῦτο πυνθάνεσθαι, ὡς δὴ θέλων ἑαυτὸν κατακρύψαι. καὶ πυνθάνεται, ἵνα ἂν μὲν εὐθέως καταπείσῃ, καὶ συνεξέλθῃ· ἂν δὲ μὴ, ἵνα ξενίσῃ. τίνος δὲ ἕνεκεν ἐκεῖνοι λέγουσι, μεταπέμπεταί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ; ὅτι τοῦτο αὐτοῖς ἐκέλευσε. τάχα δὴ καὶ ὡς ἀπολογούμενοι ὑπὲρ αὐτοῦ μονονουχὶ λέγουσι, μηδὲν καταγνῷς· οὐχ ὡς καταφρονῶν ἔπεμψεν, ἀλλ' ἐκελεύσθη οὕτως.

24 Ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτούς, φησι, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. Εἰκότως. οὐ γὰρ δίκαιον ἦν καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους μὴ συνεπάγεσθαι. ἄλλως δέ, καὶ ἐκεῖ παρόντες μᾶλλον αὐτοῦ ἤκουσαν ἄν. Εἴδετε πόση τῆς ἐλεημοσύνης ἡ δύναμις, καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει, καὶ ἐνταῦθα; ἐκείνη θανάτου ἀπήλλαξε τοῦ προσκαίρου*· αὕτη τοῦ αἰωνίου, καὶ θύρας ἀνέῳξεν οὐρανοῦ. ὅρα δὲ πῶς παρὰ πολλοῦ γέγονεν) τὸ πιστεῦσαι Κορνήλιον, ὡς καὶ ἄγγελον πεμφθῆναι, καὶ πνεῦμα ἐνεργῆσαι, καὶ τὸν κορυφαῖον μεταπεμφθῆναι τῶν ἀποστόλων, καὶ ὄψιν φανῆναι τοιαύτην, καὶ μηδὲν ὅλως ἐλλειφθῆναι. πόσοι ἦσαν ἑκατόνταρχοι καὶ χιλίαρχοι καὶ βασιλεῖς, καὶ οὐδεὶς τούτων ἐπέτυχεν ὧν οὗτος; ἀκούσατε πάντες ὅσοι ἐν στρατείαις ἐστέ, ὅσοι βασιλεῦσι παρεστήκατε. εὐσεβὴς ἦν, φησι, καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι τοιοῦτος ἦν μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ. οὕτως ἦν συγκεκροτημένος πρὸς τοῦτο καὶ διακείμενος, ὡς μὴ μόνον εὖ τιθέναι τὰ οἰκεῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκετείας τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν. οὐ γὰρ ὡς ἡμεῖς, οἵ, ὅπως μὲν ἡμῖν φοβεροὶ οἱ ὑπηρετοῦντές ἐσονται, πάντα ποιοῦμεν· ὅπως δὲ εὐλαβεῖς, οὐκέτι. ἀλλ᾽ οὗτος, οὐχ οὕτως· ἀλλὰ μετὰ τῆς οἰκίας ἁπάσης τὸν Θεὸν ἐφοβεῖτο· οὐ μόνον ὥσπερ κοινὸς πατὴρ πάντων τῶν μετ᾽ αὐτοῦ ὤν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν στρατιωτῶν. ἄκουε δὲ καὶ τί φασιν ἕτεροι. ἀναγκαίως γὰρ προστέθειται τό, μαρτυρούμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους, ἵνα μηδεὶς εἴπῃ, τί γὰρ εἰ ἀκρόβυστος ἦν; ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι, φησι, μαρτυροῦσιν αὐτῷ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἄρα οὐδὲν ἐλεημοσύνης ἴσον [μᾶλλον δὲ οὕτω] μεγάλη τοῦ πράγματος ἡ ἰσχύς, ὅταν ἐκ καθαρῶν προέλθῃ) ταμείων, ὡς τά γε προερχόμενα ἐξ ἀδίκων βορβόρῳ ἔοικεν ἀφιείσῃ πηγῇ· τὰ δὲ ἐκ δικαίων κερδῶν, καθάπερ νᾶμα διαυγές τι καὶ καθαρὸν ἐν παραδείσῳ, ἡδὺ μὲν ἰδεῖν, ἡδὺ δὲ ἅψασθαι, κοῦφόν τι καὶ ψυχρὸν ἐν μεσημβρίᾳ διδόμενον· οὕτως ἐστὶν ἡ ἐλεημοσύνη. παρὰ ταύτην τὴν πηγὴν οὐκ αἴγειροι καὶ πεῦκαι, οὐδὲ κυπάριττοι, ἀλλ᾽ ἕτερα τούτων πολλῷ βελτίω φυτὰ ἐμπεφυκότα εἰσί· φιλία Θεοῦ· ἔπαινος ἀνθρώπων· δόξα ἡ εἰς Θεόν· εὔνοια παρὰ πάντων· ἁμαρτημάτων ἀφανισμός· παρρησία πολλή· χρημάτων ὑπεροψία, [ἐλεημοσύνη,] δι᾽ ἧς τῆς ἀγάπης τὸ φυτὸν τρέφεται. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγάπην τρέφειν εἴωθεν, ὡς τὸ ἐλεήμονα εἶναί τινα. αὕτη τοὺς κλάδους εἰς ὕψος αἴρεσθαι ποιεῖ· αὕτη βελτίων ἡ πηγὴ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐκ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς διαιρουμένη, ἀλλ᾽ εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ἀφικνουμένη. αὕτη τίκτει τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον τὸν ἁλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον· εἰς ταύτην θάνατος ἐμπεσών, καθάπερ σπινθὴρ ἀναλίσκεται ἀπὸ τῆς πηγῆς· οὕτως ὅπου περ ἂν ἐπιστάζῃ, μεγάλα ἐργάζεται ἀγαθά. αὕτη τοῦ πυρὸς τοὺς ποταμοὺς σβέννυσιν ὡς σπινθῆρα· αὕτη τὸν σκώληκα οὕτως ἀποπνίγει ὡς οὐδέν. ὁ ταύτην ἔχων, οὐ βρύχει τοὺς ὀδόντας. ἀπὸ τοῦ ὕδατος ταύτης ἂν ἐπιστάξῃ εἰς τὰ δεσμά, διαιρεῖ αὐτά· κἂν εἰς τὰς καμίνους ἐμπέσῃ, πάσας σβέννυσιν. ὥσπερ οὖν ἡ ἐν παραδείσῳ πηγή, οὐ νῦν μὲν προχέει νάματα, νῦν δὲ ξηραίνεται (ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν πηγή) ἀλλ᾽ ἀεὶ ἀναβλύζει· οὕτω καὶ ἡ ἡμετέρα ἀεὶ δαψιλέστερον προχείτω τὸ νᾶμα πρὸς τοὺς μάλιστα ἐπιδεομένους ἐλέους, ἵνα μένῃ πηγή. τοῦτο ἱλαρὸν ποιεῖ τὸν λαμβάνοντα· τοῦτο ἐλεημοσύνη, μὴ σφοδρὸν μόνον προχεῖσθαι τὸ νᾶμα, ἀλλὰ καὶ διηνεκές. εἰ βούλει, ὥσπερ ἐκ πηγῶν, σοὶ ἐπομβρεῖν τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον, καὶ σὺ πηγὴν ἔχε. οὐδὲν ταύτης ἴσον. ἂν σὺ ταύτης τῆς πηγῆς ἀνοίξῃς τὰ στόματα, τῆς πηγῆς τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ἔσται τὰ στόματα, ὥστε πᾶσαν ἄβυσσον νικῆσαι. ἀφορμὴν ζητεῖ μόνον παρ᾽ ἡμῶν λαβεῖν ὁ Θεός, καὶ προχεῖται ἐκ τῶν ταμιείων αὐτοῦ τὰ ἀγαθά. ὅταν ἀναλίσκῃ, ὅταν δαπανᾷ, τότε πλουτεῖ, τότε εὐπορεῖ. μέγα ἐκείνης τὸ στόμα τῆς πηγῆς, καθαρὸν τὸ αὐτῆς νᾶμα καὶ διαυγές. ἂν μὴ ταύτην ἀποφράξῃς, οὐδὲ ἐκείνην. μηδὲν ἄκαρπον στηκέτω παρ᾽ αὐτὴν δένδρον, ἵνα μὴ τὴν νοτίδα αὐτῆς καταναλώσῃ. ἔχεις χρήματα; μὴ φύτευε αἰγείρους ἐκεῖ. τοιοῦτον γὰρ ἡ τρυφή· πολλὰ ἀναλίσκει, καὶ οὐδὲν δείκνυσιν ἐν ἑαυτῇ, ἀλλὰ ἀπόλλυσι τὸν καρπόν.

Γεν. β. ι.
Ιωαν. δ. ιδ.

πόν. μὴ φυτεύσῃς πεύκην, μὴ πίτυν, μηδὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, τῶν ἀναλισκόντων μὲν,
οὐδαμοῦ δὲ χρησίμων. τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν ἱματίων τρυφὴ, φαινομένη μὲν καλὸν, οὐδαμοῦ δὲ χρή-
σιμον. ἀναδενδράδων πλήρωσον· πάντα τὰ χαρίσματα φύτευσον ἐν ταῖς τῶν πενήτων
χερσὶν, ὥσπερ ἐν ἄλσει. οὐδὲν ταύτης λιπαρώτερον τῆς γῆς. καίτοι μικρόν ἐστι τὸ διάστημα
5 τῆς χειρὸς, ἀλλ' ὅμως πρὸς αὐτὸν φθάνει τὸν οὐρανὸν τὸ φυτευόμενον δένδρον, καὶ βέβαιον
ἕστηκε. τοῦτό ἐστι φυτεῦσαι. τὸ μὲν γὰρ φυτευόμενον ἐν τῇ γῇ, κἂν μὴ νῦν, μετὰ ἑκατὸν ἔ-
τη ἀπόλλυται. τί φυτεύεις δένδρα, ὧν οὐκ ἀπολαύσῃ, ἀλλὰ ἑτέρων ἡ ἀπόλαυσις; ὁ θάνατος
ἐπελθὼν προαρπάζει σε; τοῦτο τὸ δένδρον, ὅταν ἀποθάνῃς, τότε σοι δίδωσι τὸν καρπόν. σὺ
φυτεύεις, μὴ ἐν τῇ τῆς γαστριμαργίας φυτεύσῃς κοιλίᾳ, ἵνα μὴ εἰς ἀφεδρῶνα ὁ καρπὸς
10 ἐμβῇ· ἀλλὰ φύτευσον ἐν τεθλιμμένῃ νηδύϊ, ἵνα πηδήσῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁ καρπός. ἀ-
νάπαυσον τὴν στενοχωρουμένην ψυχὴν τὴν τοῦ πένητος, ἵνα μετὰ τὴν εὐρυχωρίαν θλίψεως τὴν
σήν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὰ ποτιζόμενα τῶν δένδρων ἀμέτρως ἀπὸ τῆς ῥίζης σήπεται· τὰ δὲ μετὰ
συμμετρίας αὔξεται; οὕτω δὴ καὶ σύ· μὴ τὴν σαυτοῦ ποτίσῃς ἀμέτρως γαστέρα, ἵνα μὴ σα-
πῇ ἡ ῥίζα τοῦ δένδρου. πότισον τὴν διψῶσαν, ἵνα καρπὸν ἐνέγκῃ· τὰ συμμέτρως ποτιζό-
15 μενα οὐ σήπει ὁ ἥλιος· τὰ δὲ ἀμέτρως, σήπει. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ ἡλίου φύσις. πανταχοῦ ἡ
ἀμετρία κακόν. εἶτα προεκόψαμεν αὐτήν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τύχωμεν ὧν αἰτοῦμεν. ἐν τοῖς ὑψηλο-
τάτοις χωρίοις αἱ πηγαὶ λέγονται γίνεσθαι. οὐκοῦν γινώμεθα ὑψηλοὶ καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν,
καὶ ταχέως ἡ ἐλεημοσύνη ῥεύσει. οὐ γάρ ἐστι τὴν ὑψηλὴν ψυχὴν μὴ καὶ ἐλεήμονα εἶναι, καὶ
τὴν ἐλεήμονα μὴ καὶ ὑψηλήν. ὁ γὰρ τῶν χρημάτων ὑπερορῶν, τῆς ῥίζης ἀνώτερός ἐστι τῶν
20 κακῶν. αἱ πηγαὶ ἐν ἐρημίαις εἰσὶν ὡς τὰ πολλά, καὶ ἡμεῖς τὴν ψυχὴν τῆς πολυοχλίας
ἐξαγάγωμεν, καὶ πηγάσει παρ' ἡμῖν ἡ ἐλεημοσύνη. αἱ πηγαὶ ὅσῳ ἂν καθαίρωνται, ἀφθο-
νώτεραι γίνονται· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ὅσῳ ἀναλώσωμεν, τοσούτῳ βλαστάνει τὰ καλά. ὁ πη-
γὴν ἔχων, οὐ δέδοικεν· ἂν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν τὴν ἐλεημοσύνης πηγὴν, οὐ φοβηθησό-
μεθα. καὶ γὰρ πρὸς πότον, πρὸς ἀρδείαν, πρὸς οἰκοδομὴν, πρὸς πάντα ἡμῖν χρήσιμος
25 αὕτη ἡ πηγή. οὐδὲν τοῦ πόματος τούτου βέλτιον. οὐκ οἶδεν αὕτη μέθην ἐργάσασθαι·
βέλτιον τοιαύτην ἔχειν πηγὴν, ἢ χρυσοῦ πηγὰς ἐκρεῖν. πάσης χρυσοτόκου γῆς βελτίων ἡ
τοῦτον φέρουσα τὸν χρυσὸν ψυχή. οὐ γὰρ εἰς ταῦτα τὰ βασίλεια, ἀλλὰ τὰ ἄνω ἡμῖν
συνεισχωρεῖ. ὁ χρυσὸς, κόσμος γίνεται τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ· ἀπὸ τούτου τοῦ χρυσοῦ ἡ μά-
χαιρα κατασκευάζεται τοῦ πνεύματος, ἡ μάχαιρα, δι' ἧς ὁ δράκων ἀποτέμνεται. ἀπὸ
30 ταύτης τῆς πηγῆς οἱ λίθοι προέρχονται οἱ τίμιοι, οἱ περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως.
μὴ δὴ ἀμελῶμεν τοσούτου πλούτου, ἀλλ' εἰσφέρωμεν τὴν ἐλεημοσύνην μετὰ δαψιλείας,
ἵνα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ
υἱοῦ, ᾧ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

35

Λογ. κγ. 23 ΤΗ ΔΕ ΕΠΑΥΡΙΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣ [ΦΗΣΙΝ] Ο Πέτρος ἦλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ, 24 Καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν Καισάρειαν. ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτοὺς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ
40 καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους.

ΜΕτὰ τὸ ξενίσαι τοὺς ἄνδρας ἐξέρχεται σὺν αὐτοῖς. καλῶς. τέως περιφιλοφρονεῖται, ἅτε ἀπὸ κόματος ὄντας αὐτοὺς, καὶ οἰκείοι ἑαυτῷ, εἶτα λοιπὸν καὶ συνέξεισι. τῇ δὲ ἐπαύριον, φησιν, ἀναστὰς ὁ Πέτρος ἦλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελφῶν. οὐ μόνος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἔρχονται μετ' αὐτοῦ· καὶ τοῦτο οἰκονομικῶς, ὥστε εἶναι μάρτυρας μετὰ ταῦτα, ὅτε ἀπολογεῖσθαι δεῖ Πέτρον. ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν, φησι, προσδοκῶν αὐτοὺς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. τοῦτο φίλου, τοῦτο θεοσεβοῦς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγαθοῖς [περὶ] πάντων ποιεῖσθαι κοινωνοὺς τοὺς ἀναγκαίους φίλους. εἰκότως τούτους συγκαλεῖ, οἷς ἐθάρρει ἀεὶ, περὶ τοιούτων διαλεγόμενος μάλιστα, ἃ περὶ τῶν πως ἦν πρὸς ἄλλους ἐξενεγκεῖν. ἐμοὶ δὲ καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς παρ' αὐτοῦ δοκοῦσιν ἐρρυθμίσθαι.

25 Ὡς δὲ ἐγένετο εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον, συναντήσας αὐτῷ, φησιν, ὁ Κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν.

26 Ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτὸν λέγων, ἀνάστηθι. καὶ γὰρ ἐγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι.

Τοῦτο ποιεῖ, τὸ ταπεινὸν αὐτοῦ δεικνὺς, καὶ παιδεύων τοὺς ἄλλους, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστῶν, καὶ δηλῶν, εἰ καὶ ἐκελεύσθη, * ὅμως οἴκοθεν πολλὴν εἶχε τὴν εὐλάβειαν. τί οὖν ὁ Πέτρος; ἀνάστηθι. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι. ὁρᾷς πῶς πρὸ τῶν ἄλλων τοῦτο αὐτοὺς παιδεύει, μηδὲν μέγα περὶ ἑαυτῶν φαντάζεσθαι;

27 Καὶ συνομιλῶν αὐτῷ εἰσῆλθε, καὶ εὑρίσκει συνεληλυθότας πολλούς,

28 Ἔφη τε πρὸς αὐτούς· ὑμεῖς ἐπίστασθε, ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ. Ὅρα, εὐθέως περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας διαλέγεται, καὶ δείκνυσιν ὅτι μεγάλα αὐτοῖς ἐχαρίσατο ἀγαθά. " οὐ μόνον δὲ τοῦτο θαυμάζειν ἐνταῦθα ἔνι, ὅτι τοιαῦτα διαλέγεται· ἀλλ' ὅτι πῶς ὁμοῦ καὶ μεγάλα φθέγγεται, καὶ μετριάζει. οὐ γὰρ εἶπεν, " ἄνθρωποι μηδένα καταξιοῦντες κολλᾶσθαι ἤλθομεν πρὸς ὑμᾶς· ἀλλὰ τί; ὑμεῖς ἐπίστασθε. ὁ Θεὸς τοῦτο ἐκέλευσε, φησι, ἀπηγορευμένον ἐστὶ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ. εἶτα ἵνα " μηδεὶς αὐτῷ τὴν χάριν ἔχῃ, τί φησι; Καὶ ἐμοὶ ὁ Θεὸς ἔδειξε μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον. Ἵνα μὴ δόξῃ κολακεύειν αὐτοὺς, μηδένα φησὶν ἄνθρωπον.

29 Διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθείς. Ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι εἰ καὶ παρανομία ἦν τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ ἄρχων ἦν, διὰ τοῦτο " ὑπήκουσεν, ἀλλὰ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ λογίσωνται, οὐ μόνον οὐ κολλᾶσθαι, ἀλλ' οὐδὲ προσέρχεσθαι ἐξὸν, φησι.

Πυνθάνομαι οὖν, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με.

Οὐκ ἀγνοῶν πυνθάνεται. ἤδει γὰρ τὸ πᾶν ὁ Πέτρος ἀπὸ τοῦ ὁράματος· ἤκουσε δὲ καὶ παρὰ τῶν στρατιωτῶν· ἀλλὰ βούλεται πρότερον αὐτοὺς ὁμολογῆσαι καὶ ὑπευθύνους ποιῆσαι τῇ πίστει. τί οὖν ὁ Κορνήλιος; οὐκ εἶπεν, οὐ γὰρ εἶδον τοὺς σοὶ στρατιώτας; ἀλλ' ὅρα πῶς πράως καὶ ταπεινῶς.

30 Ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νηστεύων, καὶ τὴν ἐνάτην ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ,

31 Καί φησι, Κορνήλιε, εἰσηκούσθη " σου ἡ προσευχή· καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὴν ἐνάτην ὥραν, φησὶ, προσευχόμενος. τί ἐστι τοῦτο; ἐμοὶ δοκεῖ καὶ χαρίεις τὸ τῆς ἀπαρχίας ἑαυτοῦ βίου ἀκριβεστέρου, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις. διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας. ὅρα πόσον ἐστὶν εὐχή. ὅτε ἐπίδωκεν εἰς εὐλάβειαν, τότε φαίνεται αὐτῷ ὁ ἄγγελος. αὕτη μία ἡμέρα· καὶ ἦν " ἀπῆλθον οἱ πεμφθέντες, μία· καὶ

ἦν

ἣν ἦλθεν, πάλιν μία· ἐν τῇ τετάρτῃ ἐφάνη, ὡς εἶναι διὰ τεσσάρων ἡμερῶν μεθ' ἣν προσηύξατο. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ. οὐ λέγει ἄγγελον· οὕτως ἐστὶν ἄτυφος. καί φησι· Κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ· καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

32 Πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην, καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος· οὗτος ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος βυρσέως παρὰ θάλασσαν· ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι.

33 Ἐξ αὐτῆς οὖν ἔπεμψα πρὸς σέ· σύ τε καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος. νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πάρεσμεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο εἶπε, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με, ἵνα ταῦτα οὕτως εἴπῃ τὰ ῥήματα. νῦν οὖν πάρεσμεν πάντες ἡμεῖς, φησιν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ὅρα ὅση ἡ πίστις, ὅση ἡ εὐλάβεια. ᾔδει ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον εἶπεν ὁ Πέτρος, ὁ Θεὸς ἔδειξέ μοι, εἰπών. διὸ καὶ τὸ, πάρεσμεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγει. τοῦτο καὶ Παῦλος δηλῶν, Οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ, λέγει.

Ῥωμ. β. ια.

34 Ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα, εἶπεν· ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι, ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός,

35 Ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστί. Τουτέστιν, ἄν τε ἀκρόβυστος ἐστιν, ἄν τε ἐμπερίτομος. τί οὖν; ἄρα δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν ὁ ἐν Περσίδι; ἂν ᾖ ἄξιος, ταύτῃ δεκτὸς ἔσται τῷ καταξιωθῆναι τῆς πίστεως. ἐντεῦθεν καὶ τὸν ἐξ Αἰθιοπίας εὐνοῦχον οὐ παρεῖδε. καὶ τί, φησιν, ἂν εἴποις περὶ τῶν δουλευόντων καὶ περιοφθέντων; ἄπαγε· οὐδεὶς περιορᾶται θεοσεβής. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι περιοφθῆναί τινα τῶν τοιούτων ποτέ. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ὅτι οὐδένα ἀπωθεῖται. ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει, φησιν, ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην. δικαιοσύνην, τὴν πᾶσαν ἀρετὴν οὕτω καλεῖ. ὁρᾷς πῶς καταστέλλει αὐτοῦ τὸ φρόνημα, τῷ εἰπεῖν ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν; ὡσεὶ ἔλεγεν· οὐδένα ἀπωθεῖται, πάντας προσίεται τοὺς πιστεύοντας. εἶτα ἵνα μὴ δόξωσιν ἐν τάξει ἀπερριμμένων εἶναι, ἐπάγει·

36 Τὸν λόγον ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτός ἐστι πάντων Κύριος. Ταῦτα λέγει διὰ τοὺς παρόντας, ἵνα καὶ ἐκείνους πείσῃ. διὰ τοῦτο παρασκευάζει καὶ τὸν Κορνήλιον εἰπεῖν. * τὸν λόγον, φησὶν, ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. ὅρα, τούτοις δίδωσι πῶς τὸ ἐξαίρετον. εἶτα καὶ αὐτοὺς μάρτυρας ἐπάγεται λέγων·

37 Ὑμεῖς οἴδατε, φησι, τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης. Ὅτι οὕτως ἔχει, τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ ἑξῆς βεβαιοῖ.

38 Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ· ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς [ἐν] πνεύματι ἁγίῳ, καὶ δυνάμει. Οὐκ εἶπεν, ἴστε Ἰησοῦν· οὐδὲ γὰρ ᾔδεισαν· ἀλλὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰργασμένα διέξεισιν. Ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Ἐντεῦθεν δείκνυσι πολλὰς πηρώσεις διαβολικὰς καὶ διαστροφὴν σώματος ὑπ' ἐκείνου γενομένας *. Ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ. Πάλιν ταπεινὰ φθέγγεται, οὐχ ἁπλῶς οἶμαι, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνθρώπινον.

39 Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν ἔν τε τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. Καὶ ὑμεῖς, φησι, καὶ ἡμεῖς. Ὃν καὶ ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. Ἐνταῦθα τὸ πάθος κηρύττει. *

40 Τοῦτον ὁ Θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι,

41 Οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν,

οἵτινες

οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Τοῦτο τεκμήριον τῆς ἀναστάσεως μέγιστον.

42 Καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν.

Μέγα καὶ τοῦτο πρὸς τὸ δόξαι ἀξιόπιστος. ὁ δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν προφητῶν μαρτυρίαν 5 ἐπάγει, λέγων·

43 Τούτῳ πάντες, φησὶν, οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. Τοῦτο τοῦ μέλλοντος ἐστὶ. μετὰ ταῦτα ἡ προαναφώνησις ἦν δὴ καὶ βεβαιῶν, τοὺς προφήτας εὐκαίρως μάρτυρας παράγει. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ κατὰ τὸν Κορνήλιον. ἀπόστειλε, φησιν, εἰς Ἰόππην μετακαλέσασθαι 10 τὸν Πέτρον. ἐπίστευσε [γὰρ] ὅτι πάντως ἥξει· διὸ καὶ ἀποστέλλει. καὶ συνομιλῶν αὐτῷ, φησιν, εἰσῆλθε. τί ἄρα ὁμιλῶν; ταῦτα οἶμαι φθεγγόμενος, ἅπερ ἔμπροσθεν εἴρηται. καὶ πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν. ὅρα κολακείας ἀπηλλαγμένον τὸν λόγον πολυταγοῦ καὶ ταπεινότητος γέμοντα. ἐντεῦθεν ἄξιος δείκνυται καὶ ἐκεῖνος ὁ εὐνοῦχος. ἐκέλευσε γὰρ τὸν Φίλιππον ἀναβῆναι καὶ καθίσαι ἐπὶ τὸ ὄχημα· καίτοι οὐκ εἰδὼς ὅστις ἐστὶν, ἢ ἀπὸ τῆς ἀ- 15 παγγελίας μόνον τῆς τοῦ προφήτου. οὗτος δὲ καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς πόδας. εἶδες ἦθος ἄτυφον; σὺ δέ μοι σκόπει πῶς δείκνυσι Πέτρος θείαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, τῷ λέγειν, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστι. καὶ διὰ τί μὴ εἶπε τὴν σινδόνα εὐθέως; ὅτι ἀκενόδοξος ἦν σφόδρα. ὅτι μὲν γὰρ ἀπέσταλται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγει· τὸ δὲ πῶς, οὐκ ἔτι, ἀλλ' ὅτι ἀνάγκη γέγονεν, ὅτε καὶ εἶπεν· ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύ- 20 λῳ. οὕτως ἦν πόῤῥω κενοδοξίας. ὑμεῖς ἐπίστασθε, φησι. τοῦτο λέγων, καὶ τὴν ἐκείνων κατασκευάζεται γνώμην. τί δαὶ Κορνήλιος; πάρεσμεν, φησιν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. οὐκ εἶπεν, ἐνώπιον ἀνθρώπου, ἀλλὰ Θεοῦ, δεικνὺς, ὅτι οὕτω δεῖ προσέχειν τοῖς τοῦ Θεοῦ δούλοις. εἴδετε διάνοιαν διεγηγερμένην; εἴδετε πῶς ἄξιος ἦν πάντων τούτων; ἀνοίξας δὲ, φησι, Πέτρος τὸ στόμα, εἶπεν· ἐπ' ἀλη- 25 θείας καταλαμβάνομαι, ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός. τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς παρόντας Ἰουδαίους ἀπολογούμενος ἔλεγε. μέλλων γὰρ πρὸς αὐτοὺς μεταχειρίζειν τὸν λόγον, ὥσπερ ἀπολογίαν πρότερον τίθησι. τί οὖν; πρὸ τούτου προσωπολήπτης ἦν; μὴ γένοιτο· ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτου οὕτως ἦν. Πᾶς ὁ φοβούμενος καὶ ἐργαζόμενος, [φησι,] δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστι. τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων λέγει. Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ. 30 καὶ δόγμα τίθησι καὶ πολιτείαν. εἰ γὰρ μάγους οὐ περιεῖδεν, οὐδὲ Αἰθίοπα, οὐδὲ λῃστὴν, οὐδὲ πόρνην· πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἐργαζομένους δικαιοσύνην καὶ βουλομένους πάντως οὐ περιόψεται. τί οὖν, ὅτι εἰσὶν ἐπιεικεῖς καὶ ἥμεροι ἄνθρωποι, καὶ πιστεῦσαι οὐ βούλονται; ἰδοὺ σὺ τὴν αἰτίαν εἶπες, ὅτι οὐ βούλονται. ἄλλως δὲ, τὸν ἐπιεικῆ ἐνταῦθα, οὐ τὸν πρᾶον λέγει, ἀλλὰ τὸν δικαιοσύνην ἐργαζόμενον· τουτέστι, τὸν ἐν πᾶσιν εὐάρεστον, ὃς τότε τοιοῦτός ἐστιν, ὅ- 35 ταν ἔχῃ τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον ὡς χρή. τὸν δὲ τοιοῦτον ὁ Θεὸς οἶδε μόνος. ὅρα πῶς ἦν οὗτος δίκαιος. ἅμα ἤκουσε, καὶ ἐπείσθη. καὶ νῦν εἰ ἄγγελος ἦλθε, φησιν, ἐπείσθη ἂν ἕκαστος, ὅστις ἂν ἦν. ἀλλὰ πολλῷ τὰ νῦν σημεῖα ἐκείνων ἐστὶ μείζονα, καὶ ὅμως ἀπιστοῦσι πολλοί. εἶτα ἄρχεται τῆς διδασκαλίας, καὶ τηρεῖ τὴν εὐγένειαν τοῖς Ἰουδαίοις. τὸν λόγον, φησὶν, ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εὐαγγελιζόμενον εἰρήνην· οὗτός ἐστι Κύριος πάντων. πρῶτον περὶ 40 τῆς κυριότητος αὐτοῦ διαλέγεται, καὶ σφόδρα ὑψηλῶς [ὡς ἐνῆν,] ἐπειδὴ καὶ πρὸς ψυχὴν εἶχεν ὑψηλὴν ἤδη γενομένην [καὶ] πάντα θερμῶς δεχομένην τὰ ὑπ' αὐτοῦ προφερόμενα. εἶτα κατασκευάζων πῶς Κύριος ἁπάντων, ἐπάγει καὶ λέγει· ὃν ἀπέστειλεν εὐαγγελιζόμενον· τουτέστιν, ἐπ' ἀγαθοῖς καλοῦντα, οὐ κρίσιν ἐπάγοντα. ἐντεῦθεν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἀπὸ Θεοῦ

Ῥωμ. β. ιδ.

Ἰουδαίοις

Ἰουδαίοις πρῶτον ἀπέσταλται). Εἶτα ἀφ' ὧν κατόρθωσε καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας τοῦτο συναποδείκνυσι· καὶ λέγει· Ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας· καὶ τὸ θαυμαστόν, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης. περίεστιν εἰπεῖν αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα· καὶ τότε θαρρεῖ περὶ τῆς αὐτοῦ πατρίδος εἰπεῖν. Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ. οὕτως ᾔδει ὅτι σκάνδαλον ἡ πατρίς. ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει. πάλιν κατασκευή. ἵνα γὰρ μή τις εἴπῃ, καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐπάγει λέγων· ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Εἶτα μετὰ τὴν ἀγαθότητα ὧν ἐποίησε δείκνυσι καὶ τὴν δύναμιν ὅτι πολλή. ὅταν γὰρ τοῦ διαβόλου περιγίνηται, πολλή τις ἐστὶ καὶ μεγάλη. καὶ ἡ αἰτία, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ, φησί. Διὰ τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι οὕτως ἔλεγον· Οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος. οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ. Εἶτα, ὅτε ἔδειξεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἀπέσταλται, τότε λέγει ὅτι ἀνῃρέθη, ἵνα μή τι ἄτοπον φαντασθῇς. ὁρᾷς αὐτοὺς οὐδαμοῦ κρύπτοντας τὸν σταυρόν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων τιθέντας καὶ τὸν τρόπον; ὃν καὶ ἀνεῖλον, φησί, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν. καίτοι γε αὐτοὺς αὐτὸς ἐξελέξατο, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀνατίθησι τῷ Θεῷ. τοῖς προκεχειροτονημένοις, φησίν. εἶτα πόθεν τὴν ἀνάστασιν βεβαιοῦται; ἀπὸ τοῦ φαγεῖν. διατί δὲ μηδὲν ἀναστὰς ἐποίησε σημεῖον, ἀλλ' ἔφαγε καὶ ἔπιεν; ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάστασις καθ' ἑαυτὴν μέγα σημεῖον ἦν. ταύτης δὲ οὐδὲν οὕτως εἰς ἀπόδειξιν μεῖζον, ὡς τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν.* Διαμαρτύρασθαι, φησίν. ἐνταῦθα καὶ φοβερῶς εἶπεν, ἵνα μὴ ἔχωσιν εἰς ἄγνοιαν καταφυγεῖν. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἐφόβει, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ Θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν. Εἶτα ἡ κυρία κατασκευὴ ἡ ἀπὸ τῶν προφητῶν (μεγάλην γὰρ εἶχον δόξαν ἐκεῖνοι) τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν. ὅτε τῷ φόβῳ κατέσεισε, τότε ἐπάγει τὴν συγχώρησιν, οὐ παρ' αὐτοῦ λεγομένην, ἀλλὰ παρὰ τῶν προφητῶν. καὶ τὸ μὲν φοβερόν, παρ' αὐτοῦ· τὸ ἥμερον δὲ ἀπὸ τῶν προφητῶν.

Ἰωάν. γ. β.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὅσοι μὲν οὖν τῆς ἀφέσεως ἐτύχετε ταύτης, ὅσοι τῆς πίστεως κατηξιώθητε, μαθόντες τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος, παρακαλῶ, σπουδάσατε μὴ ὑβρίσαι εἰς τὴν εὐεργεσίαν. ἐτύχομεν γὰρ ἀφέσεως, οὐχ ἵνα χείρους γενώμεθα, ἀλλ' ἵνα ἀμείνους πολλῷ καὶ βελτίους. μηδεὶς τοίνυν εἴπῃ, ὅτι ὁ Θεὸς αἴτιος ἡμῖν τῶν κακῶν, μὴ κολάσας, μηδὲ τιμωρησάμενος. εἰπὲ γάρ μοι· ἂν ἄρχων λαβὼν φονέα ἀφῇ, τῶν μετὰ ταῦτα φόνων αὐτὸς αἴτιος εἶναι κρίνεται; οὐδαμῶς. καὶ πῶς αὐτοὶ ταῖς ἀθέοις γλώτταις διδόντες ὑβρίζεσθαι τὸν Θεόν, δι' ὧν τολμῶμεν, οὐ δεδοίκαμεν, οὐδὲ φρίττομεν; τί γὰρ οὐκ ἐροῦσι; τί δαὶ οὐ φθέγξονται; αὐτὸς αὐτοὺς ἐπέτρεψε, φησίν. ἐχρῆν γὰρ ἀξίους ὄντας κολάσαι, οὐ τιμᾶν, οὐδὲ στεφανοῦν, οὐ τῶν προφητείων μεταδιδόναι, ἀλλὰ κολάζειν καὶ τιμωρεῖσθαι. ὁ δὲ μηδὲν τοιοῦτον αὐτοῖς ποιῶν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων καὶ τιμῶν, τοιούτους αὐτοὺς ἀπεργάζεται. μή, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μηδεὶς ταύτην περὶ ἡμῶν ἀφῇ τὴν φωνήν. βέλτιον κατορυγῆναι μυριάκις, ἢ ταῦτα τὸν Θεὸν ἀκοῦσαι δι' ἡμᾶς. Εἶπον αὐτῷ καὶ Ἰουδαῖοι· Ὁ καταλύων τὸν ναόν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν, σῶσον σεαυτόν. καὶ πάλιν· Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ἀλλὰ ταῦτα ἐκείνων χαλεπώτερα, ἵν' οὖν μὴ δόξῃ δι' ἡμᾶς πονηρίας αὐτὸν διδάσκαλον λέγεσθαι, μηδὲ αὐτῷ τούτῳ τῷ βλασφημεῖσθαι ὑπόδικοι τῇ κολάσει γενώμεθα. Δι' ὑμᾶς [γάρ,] φησι, τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι· τἀναντία ποιήσωμεν λέγεσθαι, ἀξίως τοῦ καλοῦντος πολιτευόμενοι, καὶ τῷ τῆς υἱοθεσίας πρέποντες βαπτίσματι. οὕτως γὰρ μεγάλη τοῦ βαπτίσματος ἡ δύναμις*, ἄλλους ἀντ' ἄλλων ποιεῖ

Ματθ. κζ. μ.

Ῥωμ. β. κδ.

οὐδὲ μεταδόντας τῆς δωρεᾶς· οὐκ ἀφίησιν εἶναι ἀνθρώπους οὐδὲ ἀνθρώπους. ποίησον τὸν Ἕλληνα πιστεῦσαι ὅτι μεγάλη τοῦ πνεύματος ἡ δύναμις, ὅτι μετέπλασεν, ὅτι μετερρύθμισε. τί τὰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς ἀναμένεις, ὡς δραπέτης, ὡς κακοῦργος, ὡς οὐκ ὀφείλων τῷ Θεῷ ζῆσαι; τί ὡς πρὸς ἀπειλήν τινα καὶ ὠμὸν ἔχων δεσπότην, οὕτω διάκεισαι; τί ψυχρότερον; τί ταλαιπωρότερον τῶν τότε λαβόντων τὸ φώτισμα; φίλον σε ἐποίησεν ὁ Θεὸς, καὶ πάντων ἠξίωσε τῶν ἀγαθῶν, ἵνα καὶ αὐτὸς ἐπιδείξῃ τὰ φίλου. Εἰπὲ δή μοι, εἰ τὰ μεγάλα ἠδίκησας εἴς τινα καὶ ὕβρισας, καὶ μυρίοις αὐτὸν ὀνείδεσι περιβαλὼν ἐνέπεσες εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὑβρισθέντος, ὁ δὲ ἀντὶ τούτων ἐτίμησε, καὶ τῶν αὐτοῦ μετέδωκεν ἀπορρήτων, καὶ ἐν τοῖς φίλοις ἐφ᾽ ὧν ὑβρίσθη ἐπὶ τούτων σε ἐστεφάνωσε, καὶ ἔφησεν ὡς υἱὸν ἔχειν γνήσιον, εἶτα * ἀπέθανεν, * οὐκ ἂν ζημίαν τὸ πρᾶγμα ἐνόμισας; οὐκ ἂν εἶπες, ἐβουλόμην αὐτὸν ζῶντα εἶναι, ἵνα δυνηθῶ ἀποδοῦναι τὰς ἀμοιβάς; ἵνα ἀμείψωμαι; ἵνα μὴ κακὸς φανῶ περὶ τὸν εὐεργέτην; εἶτα ἐπ᾽ ἀνθρώπου μὲν οὕτως· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ σπουδάζεις ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ ἀμείψῃ τὸν εὐεργέτην τῶν τοσούτων δωρεῶν; καὶ μὴν τότε περιελθεῖν, ὅτι αὐτὸν δυνάσαι τοῖς ἴσοις ἀμείψασθαι. τί φθέγγῃ; * ναί, φησιν· ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι φυλάξαι. οὐκοῦν τὰ ἀδύνατα ἐπέταξεν ὁ Θεός; ἀπὸ τούτου πάντα ἀνατέτραπται, ἀπὸ τούτου τὰ τῆς οἰκουμένης διέφθαρται, ὅτι οὐδεὶς οὐδενὶ σκοπὸς κατὰ Θεὸν ζῆν. οἱ μὲν οὖν κατηχούμενοι τοῦτο σπουδάζοντες, οὐδεμίαν ποιοῦνται ἐπιμέλειαν ὀρθοῦ βίου· οἱ δὲ ἤδη φωτισθέντες, οἱ μὲν ἐπεὶ παῖδες ὄντες τοῦτο ἔλαβον, οἱ δὲ ἐν ἀρρωστίᾳ, καὶ ἀνενεγκόντες, ἐπειδὴ μὴ εἶχον προθυμίαν τινὰ ζῆσαι διὰ Θεὸν, οὐδὲ οὗτοι σπουδὴν τίθενται· οἱ δὲ ἐν ὑγείᾳ λαβόντες, ὀλίγην ταύτην καὶ αὐτοὶ ἐπιδείκνυνται, καὶ πρὸς τὸ πρὶν διαπυρωθέντες θερμοὶ, μετὰ ταῦτα καὶ οὗτοι τὸ πῦρ ἔσβεσαν. μὴ γὰρ οὐκ ἔνι πράγμασι χρῆσθαι; μὴ γὰρ τῆς γυναικός σε εἴργω; πορνείας σε ἀπείργω. μὴ γὰρ τῆς τῶν χρημάτων ἀπολαύσεως; πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς. μὴ γὰρ ἀναγκάζω πάντα κενῶσαι; ὀλίγα ἀπὸ τῶν ὄντων δοῦναι τοῖς δεομένοις (Τὸ ὑμῶν περίσσευμα, φησιν, εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα) καὶ οὐδὲ οὕτω πειθόμεθα. μὴ γὰρ νηστεύειν βιάζομεν; μεθύειν κωλύομεν καὶ γαστρίζεσθαι. ταῦτα περιαιροῦμεν, ἃ ἀσχημοσύνην σοι φέρει· ἃ καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐντεῦθεν ἤδη φευκτὰ καὶ μισητὰ καὶ αὐτὸς εἶναι συνομολογεῖς. μὴ γὰρ ἥδεσθαι καὶ χαίρειν; ἀλλὰ μὴ αἰσχρῶς, μηδὲ ἀναξίως. τί δέδοικας; τί φοβῇ; τί τρέμεις; ἔνθα γάμος, ἔνθα χρημάτων ἀπόλαυσις, ἔνθα τροφὴ σύμμετρος, ποία ἁμαρτίας ὑπόθεσις; καὶ μὴν οἱ ἔξωθεν τὰ ἐναντία ἐπιτάττουσι, καὶ ἀκούονται. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ὄντων ἀπαιτοῦσιν, ἀλλὰ λέγουσιν, ὅτι τοσόνδε δοῦναι δεῖ. κἂν περιβάλλῃ πενίᾳ, οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται. ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽, ἀφ᾽ ὧν ἔχεις δὸς, καὶ εἰς τὴν πρώτην σε καταλέξω τάξιν, φησί. πάλιν ἐκεῖνοι· εἰ βούλει, φησὶν, εὐδοκιμεῖν, κατάλιπε πατέρα, μητέρα, συγγενεῖς, οἰκείους, καὶ προσέδρευε τοῖς βασιλείοις, κοπτόμενος, ταλαιπωρούμενος, δουλεύων, σπώμενος, μυρία πάσχων κακά· ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽, ἔσο ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ τῆς γυναικὸς, μετὰ τῶν παίδων, καὶ αὐτὰ ταῦτα διάπλαττε καὶ ῥύθμιζε, τὸν ἀπράγμονα βίον ζῆθι καὶ ἀκίνδυνον. ναί, φησιν· ἀλλ᾽ ἐκεῖνος χρήματα ἐπαγγέλλεται. ἀλλ᾽ οὗτος βασιλείαν· μᾶλλον δὲ καὶ χρήματα μετὰ ταύτης. Ζητεῖτε γὰρ, φησι, * τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. καὶ ἐκεῖνος μὲν οὐδὲ ἐν προσθήκης μέρει· οὗτος δὲ καὶ προηγουμένως. Νεώτερος ἐγενόμην, φησὶ, καὶ γὰρ ἐγήρασα· καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους. ἀρξώμεθα τοίνυν τῆς ἀρετῆς· θῶμεν προοίμιον· ἐπιλαβώμεθα αὐτῆς μόνον, καὶ ὄψει οἷα τὰ ἀγαθά. μὴ γὰρ ἀπονητὶ ἐκεῖνα κατορθοῖς, ὅτι πρὸς ταῦτα μαλακίζῃ; ναί, φησιν· ἐκεῖνα ἀπονητὶ, ταῦτα δὲ μετὰ πόνου. ἄπαγε·

β. Κορ. η. ιδ.

Ματθ. ϛ. λγ.

Ψαλ. λϛ. κε.

οὐκ

οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' εἴ τι δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἐκεῖνα μᾶλλον πόνοις συνέζευκται, καὶ μετὰ πόνου πλείονος κατορθοῦται· ταῦτα δὲ, ἂν ἐθέλωμεν, ῥᾳδίως. μὴ δὴ ἀποπηδῶμεν τῶν θείων μυστηρίων, παρακαλῶ· μὴ τοῦτο ἴδῃς ὅτι ὁ πρὸ σοῦ φωτισθεὶς φαῦλος γέγονε, καὶ τῆς ἐλπίδος ἐξέπεσε τῆς αὐτοῦ, [καὶ ὀκνηρότερος σαυτοῦ γένῃ·] ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς στρατιώταις ὁρῶμεν τοὺς μὲν οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῇ στρατείᾳ, τοὺς δὲ εὐδοκιμοῦντας· καὶ οὐ τοῖς ῥαθύμοις προσέχομεν, ἀλλὰ τούτους ζηλοῦμεν τοὺς κατορθοῦντας. πρὸς τούτοις, ἐννόησον ὅσοι μετὰ τὸ φώτισμα ἄγγελοι ἀντὶ ἀνθρώπων γεγόνασι· φοβήθητι τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον. ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται ὁ θάνατος. οὐδὲ ἁπλῶς ὡς κλέπτης· ἀλλὰ καθευδόντων ἡμῶν ἐπιτίθεται, καὶ ῥαθυμοῦντας λαβὼν ἄπεισι. διὰ τοῦτο ἄδηλον ἐποίησε τὸ μέλλον ὁ Θεὸς, ἵνα ἀεὶ τῷ τῆς προσδοκίας ἀδήλῳ ἐν ἀρετῇ διάγωμεν. ἀλλὰ φιλάνθρωπός ἐστι, φησί. μέχρι πότε τὸ ψυχρὸν τοῦτο ῥῆμα καὶ καταγέλαστον λέγομεν; ἐγὼ οὐχ ὅτι φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ Θεὸς λέγω μόνον, καὶ παύομαι, ἀλλ' ὅτι οὐδεὶς φιλανθρωπότερον αὐτοῦ, καὶ ὅτι χρησίμως ἅπαντα τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖ. πόσους ὁρᾷς ἐν ἡλικίᾳ πάσῃ ἐν ἐλέφαντι διάγοντας; πόσους ἀπὸ πρώτης ἡλικίας τυφλώττοντας μέχρι γήρως; ἄλλους ἐν πηρώσει μετὰ ταῦτα γινομένους; ἄλλους ἐν πενίᾳ; ἄλλους ἐν δεσμοῖς; ἑτέρους ἐν μετάλλοις; ἄλλους ὁμοῦ καταχωσθέντας; * ταῦτα οὐκ ἔστι φιλανθρωπίας, εἰπέ μοι; ταῦτα οὐκ ἐδύνατο κωλῦσαι, εἰ ἠθέλησεν; ἀλλ' ἀφίησι. ναί, φησι. σὺ δὲ, εἰπέ μοι, διατί (a) οὐκ ἐκ πρώτης ἡλικίας τυφλοί; οὐκ ἐρῶ, ἕως ἂν ὑπόσχῃ μοι ὅτι φωτίζῃ· ὅτι φωτισθεὶς, βιοῖς ὀρθῶς, οὐ θέμις σοι τὰ τοιαῦτα ἐπιλύεσθαι. οὐ γὰρ δὴ μέχρι τέρψεώς ἐστιν ὁ λόγος. κἂν γὰρ τοῦτο λύσω, ἕτερον ἐπεισέρχεται ζήτημα. ἄβυσσος γάρ ἐστι ζητημάτων [ἡ γραφή.] ὥστε μὴ πρὸς τοῦτο ἔθιζε σεαυτὸν, πρὸς τὸ λύσιν ζητεῖν *· ἐπεὶ οὐδέποτε στησόμεθα ζητοῦντες. ἰδοὺ γὰρ ἂν τοῦτο λύσω, μυρίας νιφάδας ἐπιδεικνύω ζητημάτων. ὥστε * μανθάνωμεν μᾶλλον ζητεῖν, ἢ τὰ ζητηθέντα λύειν. οὔτε γὰρ ἐὰν λύσωμεν, πάντως ἐλύσαμεν· ἀλλὰ κατὰ ἀνθρώπινον λογισμὸν οἰκεία τῶν τοιούτων λύσις. ἡ πίστις ἐστὶ, τὸ εἰδέναι ὅτι πάντα δικαίως καὶ φιλανθρώπως ὁ Θεὸς καὶ συμφερόντως ποιεῖ· ὅτι καταλαβεῖν αὐτῶν (b) λόγον οὐκ ἔνι. μία λύσις αὕτη, καὶ ταύτης ἀμείνων ἑτέρα οὐκ ἔστι. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῆς λύσεως ἔργον; [πάντως] μηκέτι ζητεῖν τὸ λυθέν. κἂν τοῦτο πείσῃς σαυτὸν, ὅτι προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα διοικεῖται, τὰ μὲν συγχωροῦντος δι' ὃν οἶδε λόγον, τὰ δὲ ἐνεργοῦντος, ἀπηλλάγης τοῦ ζητεῖν, καὶ τῆς λύσεως τὸ κέρδος ἔλαβες. ἀλλ' ἐπανίωμεν εἰς τὸ προκείμενον. οὐχ ὁρᾷς τοσούτους ἐν κολάσεσι; ταῦτα ὁ Θεὸς συγχωρεῖ πάντα. χρῆσαι τῇ ὑγιείᾳ τοῦ σώματος εἰς τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς. ἀλλ' ἐρεῖς, τί μοι χρεία πόνων καὶ ταλαιπωρίας, ἐξὸν ἀπονητὶ πάντα ἀπολύσασθαι; μάλιστα μὲν οὐδὲ δῆλον τοῦτο ἐστι. συμβαίνει γὰρ οὐ μόνον ἀπονητὶ μὴ ἀπολύσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἀπελθεῖν πάντα ἔχοντα. πλὴν εἰ καὶ τοῦτο δῆλον, οὐδὲ οὕτως ἀνεκτὸς ὁ λόγος. εἰς ἀγῶνας εἵλκυσεν, ὅπλα κεῖται χρυσᾶ· δέον λαβεῖν αὐτὰ καὶ μεταχειρίσασθαι, σὺ δὲ βούλει ἀδόξως σωθῆναι, καὶ μηδὲν ἀγαθὸν ἐργάσασθαι; εἰπέ μοι, εἰ πόλεμος συνειστήκει, καὶ ὁ βασιλεὺς παρῆν, καὶ τοὺς μὲν εἶδες εἰς μέσας τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων ἐμπεσόντας, καὶ κατακόπτοντας, καὶ τραύματα ἐργαζομένους μυρίοις; ἑτέρους μονομαχοῦντας, ἄλλους ἐφ' ἵππων ὀρχουμένους καὶ ἐπαινουμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως, θαυμαζομένους, κροτουμένους, στεφανουμένους· ἑτέρους δὲ πάλιν ἀγαπητὸν ἡγουμένους, εἰ μηδὲν πάθοιεν κακὸν, καὶ τὴν ἐσχάτην τάξιν φυλάττοντας καὶ καθημένους· εἶτα μετὰ τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, τοὺς μὲν καλουμένους, δεξιουμένους ταῖς μεγάλαις δωρεαῖς, ἀνακηρυττομένους· ἐκείνων δὲ οὐδὲ τοὔνομα δῆλον γινόμενον, ἀλλὰ μέχρι τῆς σωτηρίας αὐτοῖς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀντίδοσιν οὖσαν· τίνων ἂν ἠθέλησας γενέσθαι; εἰ γὰρ λίθινος ἧς, εἰ γὰρ ἀναισθήτων καὶ ἀψύχων * νωθέστερος, οὐκ ἂν ἐπεθύμησας ἐκείνων γενέσθαι μυριάκις; ναί, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ.

β. Πετ. γ. ι.

Εἰ γὰρ πεσεῖν πολεμοῦντα ἔδει, οὐκ ἐχρῆν προθύμως τοῦτο ἑλέσθαι; οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις τούτοις πίπτοντας, πῶς εἰσὶ λαμπροί; πῶς ἔνδοξοι; καίτοι θάνατον ἀποθνήσκουσι, μεθ' ὃν οὐκ ἔστι τιμηθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως. ἐπὶ δὲ ἐκείνου τοῦ πολέμου οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ πάντως παραστήσῃ τοὺς μώλωπας ἔχων. οὓς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιδεῖξαι καὶ χωρὶς διωγμῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. κδ. 44 ΕΤΙ ΛΑΛΟΥΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. 45 Καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ, ὅσοι συνῆλθον τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχυται.

46 Ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις, καὶ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν.

Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν. οὐκ ἀφῆκεν ἀπαρτισθῆναι τὸν λόγον, οὐδ' ἐκ προστάγματος Πέτρου γενέσθαι τὸ βάπτισμα· ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἔδειξαν θαυμαστὴν οὖσαν, καὶ τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν γέγονε, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι πάντως τὸ βάπτισμα ἄφεσίς ἐστιν ἁμαρτημάτων, τότε ἐπῆλθε τὸ πνεῦμα. τοῦτο δὲ γέγονε προοικονομοῦντος ἀπολογίαν μεγάλην τῷ Πέτρῳ τοῦ Θεοῦ. οὐχ ἁπλῶς δὲ τὸ πνεῦμα " λαμβάνουσιν, ἀλλὰ γλώσσαις ἐλάλουν, ὅπερ [καὶ] " ἐξέπληττε τοὺς συνελθόντας. τί δήποτε δὲ οὕτως οἰκονομεῖται τὸ πρᾶγμα; διὰ τοὺς Ἰουδαίους. καὶ γὰρ πάνυ ἀπιστῶς εἶχον πρὸς αὐτό. διὸ πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν γέγονε. καὶ ὁ Πέτρος σχεδὸν ἁπλῶς πάρεστι, παιδευόμενος, ὅτι δεῖ λοιπὸν αὐτοὺς ἅψασθαι τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν δεῖ γενέσθαι τοῦτο. καὶ μὴ θαυμάσῃς. ὅπου γὰρ μετὰ τοσαῦτα καὶ ἐν Καισαρείᾳ, καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀμφισβήτησις γέγονε, τί οὐκ ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ ταῦτα παρηκολουθήκει; διὰ τοῦτο καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ταῦτα γέγονε. ὅρα δὲ πῶς καὶ ὁ Πέτρος λαβὼν ἀφορμὴν ἀπολογεῖται. ὅτι δὲ μετὰ τὴν ἀφορμὴν ἀποκρίνεται, ἄκουε τοῦ εὐαγγελιστοῦ διηγουμένου καὶ λέγοντος· Τότε ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος *.

(marg.: " λαλούντων " ἐξίστατο; * λείπει)

47 Μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, ὡς καὶ ἡμεῖς; Εἶδες ποῦ τὸ πρᾶγμα ἀνήνεγκε, [καὶ] πῶς ὠδίνει ἐξενεγκεῖν τοῦτο. οὕτω [πάλαι] τῆς γνώμης ταύτης ἦν. μήτι τὸ ὕδωρ, φησὶ, κωλῦσαι δύναταί τις; σχεδὸν γὰρ ὥσπερ ἐπεμβαίνοντός ἐστι τοῖς κωλύουσι καὶ λέγουσιν, ὅτι οὐ χρὴ τοῦτο γενέσθαι. τὸ πλέον γέγονε, φησὶ, τὸ ἀναγκαιότερον γέγονε, τὸ βάπτισμα, ὃ [καὶ] ἡμεῖς ἐβαπτίσθημεν.

48 Προσέταξέ τε αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὸ ἀπολογήσασθαι, τότε αὐτοὺς προσέταξε βαπτισθῆναι, παιδεύων αὐτοὺς διὰ τῶν πραγμάτων. τοσοῦτον ἀπιστῶς εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι. διὰ τοῦτο πρότερον ἀπολογεῖται, καίτοι τῶν πραγμάτων βοώντων, καὶ τότε προσέταξε.

Τότε ἠρώτησαν αὐτὸν, φησὶν, ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς. Ἐντεῦθεν εἰκότως καὶ θαρρεῖ λοιπὸν καὶ ἐπιμένει.

κεφ. ια. 1 Ἤκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

2 Καὶ ὅτε ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱεροσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς,

3 Λέγοντες

3 Λέγοντες· ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας εἰσῆλθες, καὶ συνέφαγες αὐτοῖς.

Μετὰ ταῦτα διεκρίνοντο οἱ ἐκ περιτομῆς, οὐχ οἱ ἀπόστολοι. * τί ἐστι, διεκρίνοντο; ἐσκανδαλίζοντό, φησιν, οὐ μικρῶς. καὶ θέα τί προβάλλονται. οὐ λέγουσι, διὰ τί κατήγγειλας; ἀλλὰ, διὰ τί συνέφαγες; ὁ δὲ Πέτρος οὐ πρὸς τοῦτο ἵσταται τὸ ψυχρόν (ψυχρὸν γὰρ ὄντως ἦν) ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέγα, λέγων· ὅτι εἰ πνεύματος μετέλαβον καὶ αὐτοὶ, πῶς τούτου μεταδοῦναι οὐκ ἦν; πῶς οὖν ἐπὶ τῶν Σαμαρειτῶν τοῦτο οὐ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον; καὶ γὰρ οὐ μόνον πρὸ τοῦ βαπτίσματος οὐκ ἐγένετο, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὸ βάπτισμα· καὶ οὐκ ἠγανάκτησαν*, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούσαντες ἔπεμψαν ἐπὶ τοῦτο αὐτό. ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα τοῦτο ἐγκαλοῦσιν· ᾔδεσαν γὰρ ὅτι θείας χάριτος ἦν· ἀλλὰ διὰ τί, φησι, συνέφαγες; ἄλλως δὲ πολὺ καὶ ἄπειρον τὸ διάφορον Σαμαρειτῶν καὶ ἐθνῶν. ἢ καὶ οἰκονομικῶς γέγονε τὸ ἐγκληθῆναι αὐτὸν, ἵν' οὗτοι μάθωσιν. οὐ γὰρ ἂν ἁπλῶς Πέτρος εἶπεν. ὅρα δὲ αὐτοῦ τὸ ἄτυφον καὶ ἀκενόδοξον.

4 Ἀρξάμενος γάρ, φησι, Πέτρος ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς λέγων·

5 Ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει Ἰόππῃ προσευχόμενος. Καὶ οὐ λέγει διὰ τί, οὐδὲ ἐπὶ ποίᾳ προφάσει. Καὶ εἶδον ἐν ἐκστάσει ὅραμα, καταβαῖνόν τι σκεῦος ὡς ὀθόνην μεγάλην τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμένην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρις ἐμοῦ.

6 Εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν, καὶ εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

7 Ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι· ἀναστὰς, Πέτρε, θῦσον, καὶ φάγε.

"Τί διὰ τούτων εἰπεῖν βούλεται; ἱκανὸν ἦν, φησι, καὶ τοῦτο πεῖσαι, τὸ θεάσασθαι τὴν "ὀθόνην· πλὴν ἀλλὰ καὶ φωνὴ προσετέθη.

8 Εἶπον δέ· μηδαμῶς, Κύριε, ὅτι κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου. Ὁρᾷς; τὸ ἐμὸν ἐποίησα, φησιν· εἶπον, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον. τοῦτο, πρὸς ὃ ἔλεγον ἐκεῖνοι, ὅτι εἰσῆλθες καὶ συνέφαγες αὐτοῖς· τοῦτο δὲ πρὸς Κορνήλιον οὐ λέγει. οὐ γὰρ ἦν ἀνάγκη.

9 Ἀπεκρίθη δέ μοι ἐκ δευτέρου φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου.

10 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ πάλιν ἀνεσπάσθη ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν.

11 Καὶ ἰδοὺ ἐξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἤμην, ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Καισαρείας πρός με. Ἅπερ ἀναγκαῖα ἦν, διηγεῖται· τὰ ἄλλα δὲ σιωπᾷ· μᾶλλον δὲ διὰ τούτων καὶ αὐτὰ κατασκευάζει. καὶ ὅρα πῶς ἀπολογεῖται, καὶ οὐκ ἀξιοῖ τῷ τοῦ διδασκάλου ἀξιώματι κεχρῆσθαι. ᾔδει γὰρ ὅτι ὅσῳ ἐπιεικέστερον φθέγγεται, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτοὺς χειροῦται. οὐδέποτε εἰσῆλθε, φησιν, εἰς τὸ στόμα μου κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον. "οὕτως οἰκονομίας πᾶσα ἦν ἡ ἀπολογία. καὶ ἰδοὺ ἐξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ἤμην.

12 Εἶπε δέ μοι τὸ πνεῦμα συνελθεῖν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενον.

Ὁρᾷς ὅτι πνεύματος ἡ νομοθεσία; Ἦλθον [δὲ] σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἓξ ἀδελφοὶ οὗτοι.

Τί γένοιτ' ἂν ταπεινότερον Πέτρου, "ὃς ἀπὸ ταύτης καὶ τῶν ἀδελφῶν τὴν μαρτυρίαν προβάλλεται; συνῆλθον δέ μοι οἱ ἓξ ἀδελφοί, Καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός.

13 Ἀπήγγειλέ τε ἡμῖν πῶς εἶδε τὸν ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ· ἀπόστειλον εἰς Ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι Σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, Πραξ. ι.

14 Ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σὲ, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.

Καὶ οὐκ εἶπε τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου ῥηθέντα τῷ Κορνηλίῳ· Αἱ εὐχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύ-

ναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ παρέσῃ αὐτοῖς· [ἀλλ', ἄπερ οὐδὲν εἶχον μέγα,] λαλήσει ῥήματα πρὸς σὲ, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου. Ὁρᾷς πῶς διόπερ ἔφθην ἐπείγεται; καὶ οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ἐπιεικείας τοῦ ἀνδρός. Τοῦ πνεύματος τοίνυν πέμψαντος, τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος, διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐκεῖθεν καλέσαντος, ἐντεῦθεν ὡθοῦντος, λύοντος τὴν διαφορὰν τῶν πραγμάτων, τί ποιῆσαι ἔδει; ἀλλ' οὐ λέγει τούτων οὐδὲν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὑστέρου ἰσχυρίζεται· ὃ καὶ κατ' αὐτὸ ἀναμφισβήτητον ἦν μαρτύριον. Καὶ διὰ τί, φησι, μὴ τοῦτο γέγονε μόνον; ἐκ περιουσίας παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα δειχθῇ καὶ ἡ ἀρχὴ οὐ παρὰ τοῦ ἀποστόλου. Εἰ δὲ αὐτόματος ἀπῆλθεν, οὐδενὸς τούτων γινομένου, πολὺ ἂν ἐπλήγησαν, ὥστε ἄνωθεν αὐτὴν τὴν διάνοιαν οἰκειοῖ λέγων πρὸς αὐτοὺς, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, ὡς καὶ ἡμεῖς. Καὶ πάλιν·

15 Ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ. Καὶ οὐκ ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ῥήματος ἀναμιμνήσκει τοῦ Κυρίου.

16 Ἐμνήσθην δὲ, φησι, τοῦ ῥήματος Κυρίου ὡς ἔλεγεν· Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Ὥστε οὐδὲν καινότερον γέγονεν, ἀλλ' ὅπερ προεῖπεν. Ἀλλ' οὐκ ἔδει βαπτίσαι, φησίν. ἀλλ' ἀπήρτισε τὸ βάπτισμα, τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ἐπιπεπτωκότος. Διὰ τοῦτο οὐ λέγει, ἐκέλευσα πρότερον αὐτοὺς βαπτισθῆναι· ἀλλὰ τί; μή τι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους; ἐκ τούτου δεικνὺς ἑαυτὸν οὐδὲν ποιήσαντα. ὅπερ τοίνυν ἐσχήκαμεν ἡμεῖς, φησιν, ἔλαβον ἐκεῖνοι.

17 Εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν, φησιν, ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς, ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐγὼ τίς ἤμην δυνατὸς κωλῦσαι τὸν Θεόν;

Ἵνα ἐκ περιουσίας αὐτῶν ἐμφράξῃ τὰ στόματα, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὴν ἴσην δωρεάν. ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀφίησιν αὐτοὺς ἔλαττον ἔχειν πιστεύσαντας ἅπαξ; τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς, ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν Κύριον. ὥστε αὐτὸς καθαίρει αὐτούς. καὶ οὐ λέγει, ὑμῖν· ἀλλ', ἡμῖν, λεαίνων καὶ ταύτῃ τὸν λόγον. τί τοίνυν ἀγανακτεῖτε, ὅταν ἡμεῖς αὐτοὺς κοινωνοὺς λάβωμεν;

18 Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα, ἡσύχασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν λέγοντες· ἄρα γε καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωήν. Ὁρᾷς πῶς ἀπὸ τῆς δημηγορίας τοῦ Πέτρου τὸ πᾶν γέγονε καλῶς ἀπαγγείλαντος τὰ γεγενημένα; διὸ καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, ὅτι τὴν μετάνοιαν καὶ αὐτοῖς ἔδωκεν· οὕτως ἐσωφρονίσθησαν ἀπὸ τούτων τῶν λόγων. Ἐντεῦθεν ἀνεῴχθη ἡ θύρα πρὸς τὰ ἔθνη λοιπόν. Ἴδωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. Οὐκ εἶπεν, ὅτι διεκρίθη Πέτρος, ἀλλ' οἱ ἐκ περιτομῆς· ἐπεὶ αὐτὸς ἤδει τὸ κατασκευαζόμενον· καὶ μὴν ἐκεῖνο ἐχρῆν θαυμάσαι, πῶς καὶ αὐτοὶ ἐπίστευσαν. ὅτι μὲν οὖν ἤκουσαν ὅτι ἐπίστευσαν, οὐδὲν ἔπαθον· ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο τὸ πνεῦμα· ὅτε ὁ Πέτρος διηγεῖται τὴν ἑαυτοῦ ἔκστασιν, λέγων· ὁ Θεὸς ἔδειξέ μοι μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον. οὕτως ἄνωθεν ᾔδει τοῦτο. διὸ καὶ προκατασκευάζει τὸν λόγον τὸν ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ ἔθνη λοιπὸν ἦν τῆς πίστεως παραγινομένης. οὐδὲν θαυμαστὸν τοίνυν, εἰ πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὸ πνεῦμα ἔλαβον· καὶ ἐφ' ἡμῶν τοῦτο γέγονεν. ἐνταῦθα δείκνυσιν ὁ Πέτρος, ὅτι οὐδὲ ὡς οἱ λοιποὶ ἐβαπτίσθησαν, ἀλλὰ πολλῷ βέλτιον. Διὰ τοῦτο δὲ οὕτως ἐκ περιουσίας οἰκονομεῖται, ἵνα μηδὲν ἔχωσι λέγειν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἴσους αὐτοῖς νομίσωσι. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, φησιν, ἐπιμεῖναι. ὁρᾷς πῶς οὐκ οἰκείως πρὸς αὐτὸν διέκειντο εἰδότες τὸν ζῆλον ὃν εἶχον ὑπὲρ τοῦ νόμου; οὐ τὸ ἀξίωμα Πέτρου ᾐδέσθησαν, οὐ τὰ γινόμενα σημεῖα, οὐ τὸ κατόρθωμα ὅσον ἦν τὸ δέξασθαι τὸν λόγον· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μικρῶν ἐκείνων διεκρίνοντο. Εἰ γὰρ μηδὲν τούτων ἦν, οὐκ ἤρκει τὸ κατόρθωμα; ἀλλ' οὐκ ἀπολογεῖται οὕτω

Πέτρος

Πέτρος (συνετὸς γὰρ ἦν) μᾶλλον δὲ οὐ τῆς συνέσεως αὐτοῦ ἦν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τὰ ῥήματα· καὶ δείκνυσι διὰ τῆς ἀπολογίας ἑαυτὸν μὲν οὐδαμοῦ αἴτιον, πανταχοῦ δὲ τὸν Θεόν. καὶ μονονουχὶ πρὸς αὐτοὺς τοῦτο λέγει· ἐν ἐκστάσει μεγαλεῖα αὐτὸς ἐποίησεν. ἐγὼ γὰρ ἁπλῶς προσευχόμενος ἤμην. τὸ σκεῦος αὐτὸς ἔδειξεν, ἐγὼ ἀντεῖπον. καὶ πάλιν αὐτὸς εἶπε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἤκουσα. τὸ πνεῦμα ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν, καὶ οὕτως ἀπελθὼν οὐκ ἐπέδραμον. εἶπον ὅτι ὁ Θεὸς ἔπεμψε· καὶ μετὰ ταῦτα οὐδὲ οὕτως ἐβάπτισα, ἀλλὰ πάλιν ὁ Θεὸς τὸ πᾶν εἰργάσατο. ἄρα Θεὸς αὐτοὺς ἐβάπτισεν, οὐκ ἐγώ. καὶ οὐκ εἶπε, τούτων γεγονότων ἁπάντων, οὐκ ἔδει τὸ ὕδωρ προσαχθῆναι λοιπόν; ἀλλ' ὡς οὐδενὸς λείποντος, ἐγὼ τίς ἤμην, φησί, κωλῦσαι τὸν Θεόν; βαβαί, οἵα ἡ ἀπολογία; οὐ γὰρ εἶπε, ταῦτα οὖν εἰδότες ἡσυχάζετε; ἀλλὰ τί; δέχεται αὐτῶν τὴν ὁρμήν, καὶ ἐγκαλοῦσιν ἀπολογεῖται, τίς ἤμην δυνατὸς κωλῦσαι τὸν Θεόν, λέγων; σφόδρα ἐντρεπτικῶς καὶ βαρέως χρησάμενος τῇ ἀπολογίᾳ· οὐκ ἠδυνάμην κωλῦσαι. ὅθεν λοιπὸν φοβηθέντες, ἡσύχασαν καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν.

ΗΘΙΚΟΝ

Οὕτω καὶ ἡμᾶς χρὴ ἐν τοῖς τῶν πλησίον ἀγαθοῖς δοξάζειν τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐκ ἐπηρεάζειν, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν νεοφωτίστων ἐπηρεάζουσιν, ὅταν ἄλλους ἴδωσι φωτισθέντας, καὶ εὐθὺ ἀπιόντας. δοξάζειν δεῖ τὸν Θεόν, καὶ ὅτι μόνον οὐ συγχωρεῖ. ὥστε καὶ σύ, ἐὰν θέλῃς, μείζονα ἔλαβες δωρεάν· οὐ κατὰ τὸ φώτισμα λέγω (ἡ γὰρ αὐτή ἐστι κἀκείνου καὶ σοῦ) ἀλλὰ κατὰ τὸ λαβεῖν προθεσμίαν εὐδοκιμήσεως. ἐκεῖνος ἐνεδύσατο τὴν στολήν, καὶ οὐκ ἀφέθη ἐμπομπεῦσαι ἐν αὐτῇ· σοὶ πολλὴν ἔδωκεν ἐξουσίαν ὁ Θεὸς χρήσασθαι τοῖς ὅπλοις εἰς δέον, καὶ λαβεῖν αὐτῶν ἐντεῦθεν τὴν πεῖραν. ἐκεῖνος ἄπεισι τῆς πίστεως μόνον ἔχων τὸν μισθόν· σὺ ἕστηκας ἐν τῷ σταδίῳ, τῶν ἔργων δυνάμενος λαβεῖν πολλὰς τὰς ἀμοιβάς, καὶ τοσοῦτον ἐκείνου φανῆναι λαμπρότερος, ὅσον ὁ ἥλιος τοῦ μικροτάτου ἀστέρος, ὅσον ὁ στρατηγὸς τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου· μᾶλλον δὲ ὅσον ὁ βασιλεύς. σαυτὸν τοίνυν αἰτιῶ· μᾶλλον δὲ μὴ αἰτιῶ, ἀλλὰ διόρθου σαυτὸν ἀεί. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ αἰτιάσασθαι· ἔξεστιν ἀναμαχέσασθαι. κατεβλήθης; δεινὰ ἔπαθες; ἀνάστηθι· ἀνάκτησαι σαυτόν. ἔτι ἐν τῷ σταδίῳ ἕστηκας, ἔτι τὸ θέατρον συνέστηκεν. οὐχ ὁρᾷς πόσοι καταπαλαισθέντες ὕστερον ἀνεμαχέσαντο; μόνον μὴ ἑκὼν καταπέσῃς. μακαρίζεις τὸν ἀπελθόντα; πολλῷ μᾶλλον μακάρισον σαυτόν. ἀφέθη ἁμαρτημάτων ἐκεῖνος; ἀλλ', ἐὰν θέλῃς σύ, οὐ μόνον τὰ ἁμαρτήματα ἀπονίψῃ, ἀλλὰ καὶ κατορθώματα ἕξεις, ὅπερ ἐπ' ἐκείνου οὐ δυνατόν. ἔνεστιν ἡμᾶς ἀνακαλέσασθαι ἑαυτούς. μεγάλα τῆς μετανοίας τὰ φάρμακα. μηδεὶς ἀπογινωσκέτω ἑαυτοῦ. ἐκεῖνος ὄντως ἀπογνώσεως ἄξιος, ὁ ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ· ἐκεῖνος οὐκ ἔτι σωτηρίας ἔχει ἐλπίδας. οὐ τὸ εἰς βάθος κακῶν ἐλθεῖν, δεινόν, ἀλλὰ τὸ κεῖσθαι μετὰ τὸ ἐλθεῖν· οὐ τὸ εἰς βάθος κακῶν ἐλθεῖν, ἀσεβές, ἀλλὰ τὸ καταφρονῆσαι μετὰ τὸ ἐλθεῖν. δι' ὃ ὀφείλεις μεριμνᾶν, εἰπέ μοι, μᾶλλον καταφρονεῖς; τραύματα τοσαῦτα ἔχων ἀνέπεσες; οὐδέν ἐστι ψυχῆς ἀνίατον τραῦμα. ἀλλ' ἐπὶ μὲν σώματος πολλὰ τοιαῦτα· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐδέν. καὶ ὑπὲρ ἐκείνων μὲν οὐ διαλιμπάνομεν κάμνοντες, ὑπὲρ δὲ τούτων ῥαθυμοῦμεν. οὐχ ὁρᾷς τὸν λῃστήν, πῶς ἐν βραχεῖ χρόνῳ κατώρθωσεν; οὐχ ὁρᾷς τοὺς μάρτυρας, πῶς ἐν βραχεῖ τὸ πᾶν ἤνυσαν; ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἄρτι μαρτυρίου καιρός, ἀλλ' ἀγώνων ἐστὶν ὁ καιρός, ὃ πολλάκις εἶπον, εἰ βουλοίμεθα. Οἱ γὰρ θέλοντες, φησίν, εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται. οἱ εὐσεβῶς ζῶντες ἀεὶ διώκονται· κἂν μὴ παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ δαιμόνων, ὃς δὴ καὶ χαλεπώτερός ἐστι διωγμός. καὶ προφανῶς ὑπ' αὐτῆς μάλιστα τῆς ἀνέσεως τοῦτον ὑπομένουσιν οἱ μὴ νήφοντες. ἢ μικρὸν οἴει διωγμόν, τὸ ἐν ἀνέσει εἶναι; τοῦτο πάντων ἐστὶ βαρύτερον, τοῦτο καὶ διωγμοῦ χεῖρον. καθάπερ γὰρ ῥεῦμα ἐπιρρέον ἡ ἄνεσις χαυνοῖ τὴν ψυχήν· καὶ ὅπερ ἐστὶ θέρος καὶ χειμών, τοῦτο διωγμὸς καὶ ἄνεσις. ἵνα δὲ μάθῃς ἐκ περιουσίας ὅτι χείρων ἐστὶν ὁ διωγμός, σκόπει ἐντεῦθεν. ὕπνον* κατάγει τῇ ψυχῇ, χάσμην πολλὴν καὶ ῥαθυμίαν ἐμποιεῖ, τὰ πάθη διεγείρει πάντοθεν, ὁπλίζει τῦφον, ὁπλίζει

β. Τιμ. γ. ιβ.

ὁπλίζει ἡδονὴν, ὁπλίζει θυμὸν, βασκανίαν, κενοδοξίαν, ζῆλον. ἀλλ' ἐν διωγμῷ τούτων
οὐδὲν ἐνοχλεῖν δύναται· ἀλλ' ὁ φόβος ἐπεισελθὼν, καθάπερ τινὶ μάστιγι σφόδρα κύνα ὑλακ-
τοῦντα πλήξας, ταῦτα πάντα τὰ πάθη οὐδὲ γρύξαι ἐᾷ. τίς ἐν διωγμῷ κενοδοξῆσαι δύ-
ναται; τίς ἐν ἡδονῇ γενέσθαι; οὐδείς· ἀλλὰ ἔρημος πολὺς καὶ φόβος πολλὴν τὴν γαλήνην
ἐργαζόμενος, εὔδιον τὸν λιμένα παρασκευάζων, τὴν ψυχὴν εὐλαβῆ ποιῶν. ἤκουσά ποτε
πατέρων τῶν ἡμετέρων λεγόντων (ἐφ' ἡμῶν γὰρ μὴ γένοιτο· κελευόμεθα γὰρ μὴ αἰτεῖν πει-
ρασμὸν) ὅτι κατὰ τὸν διωγμὸν τὸν παλαιὸν ἦν ἰδεῖν ὄντως χριστιανοὺς ἄνδρας. οὐδεὶς [γὰρ]
χρημάτων ἐφρόντιζεν, οὐδεὶς γυναικὸς, οὐδεὶς παίδων, οὐδεὶς οἰκίας, οὐδεὶς πατρίδος. μία
πᾶσιν ἦν σπουδὴ, τὴν ψυχὴν περισῶσαι τὴν ἑαυτῶν. εἶτα οἱ μὲν ἐν μνήμασι καὶ τάφοις, οἱ δὲ ἐν ἐρη-
μίαις ἐκρύπτοντο. οὐ μόνοι δὲ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ἁπαλαὶ καὶ τρυφεραὶ τότε ἐκρύ- 10
πτοντο, διηνεκεῖ μαχόμεναι λιμῷ. ἐννόησον δὴ, εἴ τις πολυτελείας, εἴ τις τρυφῆς ἐπεισῆλ-
θεν ἄν ποτε πόθος γυναικὶ παρὰ λαρνακι κρυπτομένῃ, καὶ περιμενούσῃ τὴν θεραπαινίδα, ὅ-
πως ἔλθῃ κομίζουσα δεῖπνον, καὶ φοβουμένῃ μήπως ἁλῷ, [καὶ] καθάπερ ἐν καμίνῳ τῷ
τάφῳ κειμένῃ. ἆρα γὰρ ἐνθυμεῖσθαι ὅτι γέγονέ ποτε τρυφή; ὅτι κόσμος ὅλως ἐστίν; ὁρᾷς
ὅτι νῦν ἐστι [μᾶλλον] ὁ διωγμὸς, καθάπερ θηρίων τῶν παθῶν ἐπιτιθεμένων ἡμῖν πάντοθεν; 15
νῦν ἐστιν ὁ χαλεπὸς διωγμός· ταύτῃ τε, καὶ ὅτι οὐδὲ νομίζεται εἶναι διωγμός. καὶ γὰρ
καὶ τοῦτο ἔχει τὸ χαλεπὸν οὗτος ὁ πόλεμος, ὅς εἰρήνη νομίζεται, ἵνα μὴ ὁπλιζώμεθα
κατ' αὐτοῦ, μηδὲ διαναστῶμεν. οὐδεὶς δέδοικεν, οὐδεὶς τρέμει. εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, τοὺς
Ἕλληνας ἐρωτήσατε, τοὺς διώκοντας, πότε τὰ τῶν χριστιανῶν ἀκριβέστερα; πότε δοκι-
μώτεροι πάντες; εἰς ὀλίγον μὲν περιεστήκει τότε τὸ πλῆθος· εἰς πολὺν δὲ ἀρετῆς 20
πλοῦτον [ἦν.] τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, πολὺν εἶναι χόρτον, παρὸν ἢ λίθους τιμίους, ἢ χρυσὸν
ἀγαγέσθαι; οὐκ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ δοκιμότητι τῆς ἀρετῆς τὸ πλῆθός
ἐστιν. ὁ Ἠλίας εἷς ἦν· ἀλλ' ὁ κόσμος οὐκ αὐτοῦ ἀντάξιος. καὶ μὴν ὁ κόσμος μυριάδες εἰσίν·

Σηρ. ιϛ. γ. ἀλλ' οὐκ εἰσὶ μυριάδες, ὅταν μὴ πρὸς τὸν ἕνα ἐξισῶνται. Κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλη-
μα Κυρίου, ἢ μύριοι παράνομοι. οὐ γὰρ μύριοι πρὸς τὸν ἕνα οὐδέπω ἔφθασαν. τοῦτο καί τις 25
Σηρ ιϛ α. σοφὸς αἰνιττόμενος οὕτω πως φησί· Μὴ ἐπιθύμει πλήθους τέκνων ἀχρήστων. οὗτοι καὶ βλα-
σφημίαν περιτρίβονται τῷ Θεῷ μᾶλλον, ἢ εἰ μὴ ἦσαν χριστιανοί. τί μοι δεῖ πλήθους; τρο-
φὴ πλείων οὐδὲν ποιεῖ. τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ σώματος γνοίης ἄν· ὅτι βελτίων ἡ σύμμετρος τροφὴ
μετὰ ὑγιείας, ἢ τρυφὴ μετὰ καχεξίας. αὕτη πλείων ἐκείνης ἡ τροφή. τοῦτο τροφὴ, ἐκεῖνο δὲ
νόσος. τοῦτο δὲ ἐν πολέμῳ ἴδοι τις ἄν. βέλτιον εἶναι δέκα ἐμπείρους καὶ γενναίους ἄνδρας, ἢ μυ- 30
ρίους ἀπείρους. οὗτοι πρὸς τῷ μηδὲν ἐργάσασθαι καὶ τοὺς ἐργαζομένους ἐγκόπτουσι. τοῦτο
καὶ ἐπὶ πλοίου ἴδοι τις ἄν. βέλτιον εἶναι δύο ναύτας ἐμπείρους, ἢ μυρίων πλῆθος ἀπείρων. οὗτοι
γὰρ τὸ πλοῖον καὶ καταδύσουσι. ταῦτα λέγω, οὐχὶ πρὸς τὸ πλῆθος ὑμῶν ἀπεχθῶς ἔχων· ἀλλὰ
βουλόμενος πάντας εἶναι δοκίμους, καὶ μὴ τῷ πλήθει θαρρεῖν. πολλῷ πλείους εἰσὶν οἱ εἰς
τὴν γέενναν εἰσιόντες· ἀλλὰ μείζων αὐτῆς ἐστιν ἡ βασιλεία, κἂν ὀλίγους ἔχῃ. ὡς ἡ ἄμμος 35

Λευϊθ. κϛ. ξο. τῆς θαλάσσης, ἦν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ἀλλ' εἷς ἔσωσεν αὐτούς. εἷς ἦν ὁ Μωϋσῆς, καὶ πάν-
των μείζονα ἴσχυσεν· εἷς ἦν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων πλέον ἠδυνήθη. μὴ τοῦτο
σπουδάζωμεν, ὅπως πολλοὶ γένοιντο μόνον, ἀλλὰ [καὶ] περὶ τούτου, ὅπως δόκιμοι. ὅταν οὗτο
κατασκευασθῇ, τότε κἀκεῖνο. οὐδεὶς οἰκίαν εὐρύχωρον πρῶτον βούλεται ποιῆσαι, ἀλλὰ πρῶ-
τον ἰσχυρὰν καὶ δόκιμον, καὶ τότε εὐρύχωρον. οὐδεὶς βάλλει θεμέλια, ἵνα καταπλατυνθῇ. πρῶ- 40
τον τοῦτο ζητῶμεν, καὶ τότε ἐκεῖνο. τούτου ὄντος, εὔκολον κἀκεῖνο ἔσται· ἐκείνου δὲ οὐκ ὄντος,
τοῦτο κἂν ᾖ, οὐδὲν ὄφελος. ὄντων μὲν γὰρ τῶν δυναμένων ἐν ἐκκλησίᾳ λάμψαι, ταχέως
ἔσται καὶ τὸ πλῆθος· τούτων δὲ οὐκ ὄντων, τὸ πλῆθος οὐδέποτε ἔσται δόκιμον. πόσους οἴεσθε ἐν
τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ εἶναι τοὺς σωζομένους; ἐπαχθὲς μὲν ἐστιν ὃ μέλλω λέγειν· ἐρῶ δὲ ὅμως.

οὐκ

οὐκ ἔστιν ἐν τοσαύταις μυριάσιν ἑκατὸν εὑρεῖν τῶν σωζομένων· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἀμφισβη-
τῶ. πόση γάρ, εἰπέ μοι, κακία ἐν τοῖς νέοις; πόση ῥαθυμία ἐν τοῖς γεγηρακόσι; οὐδεὶς ὡς
χρὴ τὴν ἐπιμέλειαν ἔχει τοῦ παιδὸς τοῦ ἑαυτοῦ· οὐδεὶς ἔχει ζῆλον πρὸς πρεσβύτην ἰδὼν μι-
μήσασθαι· τὰ ἀρχέτυπα ἠφάνισται. διὰ τοῦτο οὐδὲ οἱ νέοι γίνονται θαυμαστοί. μή μοι
5 ἐκεῖνο λέγε, ὅτι πολυοχλούμεθα. τοῦτο ψυχρὸν ἀνθρώπων ἐστί. καὶ ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων
εἰκότως ἂν τοῦτο λέγοιτο· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦ οὐ δεομένου ἡμῶν, οὐκ ἔτι. ὅτι δὲ καὶ ἐκεῖ ψυ-
χρόν ἐστι τὸ ῥῆμα, ἄκουσον. ὁ πολλοὺς ἔχων οἰκέτας, ἂν διεφθαρμένους αὐτοὺς ἔχῃ, ὅσα πείσε-
ται δεινά; καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ μηδένα ἔχοντος τοῦτο δοκεῖ εἶναι τὸ δεινόν, ὅτι οὐχ ὑπηρετεῖται· ἐπὶ
δὲ τοῦ τοὺς πονηροὺς ἔχοντος, καὶ ἑαυτὸν προσαπόλλυσι μετ' ἐκείνων, καὶ μείζων ἡ ζημία. τοῦ
10 γὰρ ἑαυτῷ διακονεῖν πολλῷ χαλεπώτερον τὸ καὶ ἐπιβουλὰς ὑποπτεύειν καὶ πόλεμον ἀναδέχε-
σθαι. ταῦτα λέγω, ἵνα μή τις τὴν ἐκκλησίαν θαυμάζῃ διὰ τὸ πλῆθος· ἀλλ' ἵνα σπου-
δάζωμεν αὐτὴν δόκιμον ἐργάσασθαι, ἵνα ἕκαστος τοῦ οἰκείου προνοῇ μέλους· οὐχὶ τῶν φίλων,
οὐδὲ τῶν συγγενῶν, ὅπερ ἀεὶ λέγω, οὐδὲ τῶν γειτόνων· ἀλλὰ καὶ ὥστε τοὺς ξένους ἐφελκύσασθαι.
νῦν, εὐχῆς γινομένης, κεῖνται πάντες νέοι ψυχροὶ καὶ γέροντες· καθάρματα μᾶλλον ἢ νέοι, γελῶντες,
15 διακαγχάζοντες, διαλεγόμενοι (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἤκουσα γινόμενον) καὶ ἀλλήλους σκώπτοντες ἐπὶ
γόνατα κείμενοι. σὺ παρέστηκας ὁ νέος, ἢ ὁ πρεσβύτης· ἐπίπληξον, ἂν ἴδῃς· ἐγκάλεσον σφο-
δρότερον, οὐκ ἀνεχομένου, τὸν διάκονον κάλεσον· ἀπείλησον· τὰ παρὰ σαυτοῦ ποίησον. καὶ
ἐὰν τολμήσῃ τι εἰς σὲ ἐργάσασθαι, πάντως πολλοὺς ἕξεις τοὺς συναιρομένους. τίς γὰρ
οὕτως ἀλόγιστος, ὡς ἰδὼν σε ἐγκαλοῦντα ὑπὲρ τοιούτων, κἀκείνους ἐγκαλουμένους, μὴ τῆς
20 σῆς γενέσθαι μερίδος; ἄπελθε λαβὼν τὸν μισθὸν ἀπὸ τῆς εὐχῆς. ἐν οἰκίᾳ δεσποτικῇ τούτους
εὐνουστέρους τῶν δούλων κρίνομεν, ὅσοιπερ ἂν μηδὲν περιορῶσιν ἀτάκτως κείμενον σκεῦος. εἰπὲ
δή μοι· ἂν ἴδῃς ἐν οἰκίᾳ τὸ ἀργύρεον σκεῦος ἔξω ἐῤῥιμμένον, κἂν μὴ ᾖς ἐπιτεταγμένος, ἆρ'
οὐ λήψῃ τοῦτο, καὶ εἰσοίσεις ἐν τῇ οἰκίᾳ; ἂν ἱμάτιον ἁπλῶς ἐῤῥιμμένον, κἂν μὴ ἔχῃς τὴν φρον-
τίδα, κἂν ἐχθρὸς ᾖς τοῦ ἐπιτεταγμένου, διὰ τὴν εἰς τὸν δεσπότην εὔνοιαν οὐ θήσεις τοῦτο
25 καλῶς; οὕτω καὶ νῦν· σκεύη ταῦτά ἐστιν· ἂν ἴδῃς ἀτάκτως κείμενα, μεταῤῥύθμισον. ἐμοὶ
πρόσελθε, οὐ παραιτοῦμαι· ἐμοὶ εἰπὲ, δῆλον κατάστησον. οὐ δύναμαι πάντα ὁρᾶν, σύγ-
γνωτε. ὁρᾶτε ὅση κακία τὴν οἰκουμένην κατέχει; μή τι ἁπλῶς ἔλεγον, ὅτι πλῆθος ἐσμὲν
χόρτου; πέλαγος ἄτακτον; οὐ λέγω ὅτι ἐκεῖνοι τοιαῦτα ποιοῦσιν· ἀλλ' ὅτι τοσοῦτος ὕπνος
κατακέχυται τῶν εἰσιόντων, ὥστε μηδὲ ταῦτα διορθοῦν. πάλιν ἑτέρους ὁρῶ διαλεγομένους ἑ-
30 στῶτας, τῆς εὐχῆς γινομένης· οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι αὐτῶν, οὐδὲ τῆς εὐχῆς γινομένης μόνον, ἀλλὰ
καὶ εὐλογοῦντος τοῦ ἱερέως. ὢ τῆς τόλμης. πότε ἔσται σωτηρία; πῶς δυνησόμεθα τὸν
Θεὸν ἐξιλεώσασθαι; εἰς παιδείαν ἂν ἀπέλθῃς, ὄψει πάντας εὐρύθμως χορεύον-
τας, καὶ οὐδὲν παρημελημένον. ὡς ὅταν ἐν λύρᾳ παναρμονίῳ καὶ ποικίλως ἐσκευασ-
μένῃ μία τις εὔηχος συμφωνία ἀποτελεῖται ἐκ τῆς καθ' ἕκαστον εὐταξίας τῶν συγκει-
35 μένων· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα μίαν ἐξ ἁπάντων σύμφωνον ἁρμονίαν προσήκει ἀποτελεῖσθαι.
μία γὰρ γεγένηται ἐκκλησία, μιᾶς κεφαλῆς συναρμολογούμενα μέλη τελοῦμεν· εἰς τὸ
πάντες κατέστημεν σῶμα. ἂν ἀμεληθῇ τὸ τυχόν, τὸ πᾶν ἠμέληται καὶ διέφθαρται. οὕτω
τῇ τῶν πολλῶν εὐταξίᾳ ἡ τοῦ ἑνὸς ἀταξία * λυμαίνεται. καὶ τὸ δὴ φοβερόν, ὅτι ἐνταῦθα οὐχὶ
παιδιάν, οὐδὲ χορείαν ἔρχῃ χορεύσων, καὶ ἕστηκας ἀτάκτως. οὐκ οἶδας ὅτι μετὰ ἀγγέλων ἕστη-
40 κας; μετ' ἐκείνων ᾄδεις, μετ' ἐκείνων ὑμνεῖς, καὶ ἕστηκας γελῶν; ὅτι γὰρ σκηπτὸς οὐκ ἀφί-
εται, οὐκ ἐπ' ἐκείνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμᾶς, οὐ θαυμαστόν; ἄξια γὰρ σκηπτοῦ ταῦτα.
πάρεστιν ὁ βασιλεὺς· θεωρεῖ τὸ στρατόπεδον· σὺ δὲ ὑπὸ ταῖς ἐκείνων ὄψεσιν ἕστηκας γελῶν,
ἢ τὸν γελῶντα περιορᾷς; ἀλλὰ μέχρι τίνος ἐγκαλοῦμεν; μέχρι τίνος μεμφόμεθα; οὐ γὰρ ὡς
λυμεῶνας; οὐ γὰρ ὡς φθορέας; οὐ γὰρ ὡς ἐξώλεις καὶ διεφθαρμένους τοὺς τοιούτους καὶ μυρί-

οι

ων γέμοντας κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἀπελαύνεσθαι ἔδει; πότε οὗτοι φύσονται γέλωτος, τοῦ ἐν ὥρᾳ φρίκης γελῶντες; πότε ἀφέξονται φλυαρίας, τοῦ ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐλογίας διαλεγόμενοι; οὐ τοὺς παρόντας αἰδοῦνται; οὐ τὸν Θεὸν δεδοίκασιν; οὐ γὰρ ἀρκεῖ ἡμῖν ἡ κατὰ διάνοιαν ῥαθυμία, οὐδὲ ὅτι εὐχόμενοι ἀλλαχοῦ ῥεμβόμεθα· ἀλλὰ καὶ γέλωτα ἐπεισάγομεν καὶ πολὺν τὸν καγχασμόν. μὴ γὰρ θέατρόν ἐστι τὰ ἐνταῦθα; ἀλλ᾽ οἶμαι τὰ θέατρα τοῦτο ποιεῖ, δυστηνίους τοὺς πολλοὺς ἡμῖν καθίστησιν, ἀρρύθμους. ἅπερ οἰκοδομοῦμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ καταστρέφεται· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ἀκαθαρσίας ἀνάγκη αὐτοὺς ἀναπεπλῆσθαι. καὶ ταὐτὸν γίνεται, οἷον ἂν εἴ τις χωρίον ἐθέλοι καθᾶραι, πηγῆς ἄνωθεν ὑπερκειμένης βορβόρου ἀφιείσης. ὅσον γὰρ ἂν καθάρῃς, πάλιν ἕτερον ἐπιρρεῖ. τοῦτο καὶ ἐνταῦθα γίνεται. ὅταν γὰρ καθάρωμεν ἀπὸ τῶν θεάτρων εἰσιόντας, ἀκαθαρσίαν ἐπιφέροντας, ἀπελθόντες πάλιν ἐκεῖ μείζονα δέχονται τὴν ἀκαθαρσίαν, ὡς ἐπίτηδες διὰ τοῦτο ζῶντες, ἵνα κόπους ἡμῖν παρέχωσι, καὶ ἔρχονται πάλιν πολλὴν κόπρον βαστάζοντες, ἐν τοῖς ἤθεσιν, ἐν τοῖς κινήμασιν, ἐν τοῖς ῥήμασιν, ἐν τῷ γέλωτι, ἐν τῇ ῥαθυμίᾳ. εἶτα πάλιν ἡμεῖς σκάπτομεν ἄνωθεν, ὡς ἐπίτηδες διὰ τοῦτο σκάπτοντες, ἵνα καθαροὺς αὐτοὺς πέμψαντες πάλιν ἴδωμεν συναγαγόντας τὸν βόρβορον. διὰ τοῦτο παραδίδωμι ὑμᾶς τῷ Θεῷ. ἐντεῦθεν ἤδη καὶ διαμαρτύρομαι ὑμῖν τοῖς ὑγιαίνουσιν, ὅτι κεῖμαι ὑμῖν ἔσται καὶ κατάκριμα, εἴ τις ἰδὼν ἀτακτοῦντα, εἴ τις διαλεγόμενον μάλιστα ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, μὴ καταμηνύσῃ, μὴ ἀποστρέψῃ· βέλτιον εὐχῆς τοῦτο. ἄφες σὺ τὴν εὐχὴν, κἀκεῖνον ἐπιτίμησον· οὕτω κἀκεῖνον ὠφελήσεις, καὶ σὺ κερδανεῖς· οὕτω καὶ δυνησόμεθα ἅπαντες σωθῆναι, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. κε. 19 ΟΙ ΜΕΝ ΟΥΝ ΔΙΑΣΠΑΡΕΝΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΣ θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ, διῆλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις.

ΟΥ μικρὸν [ὁ] διωγμὸς κατώρθωσεν εἰς τὸν λόγον. Τοῖς γὰρ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ, φησιν, εἰς ἀγαθόν. οὐκ ἂν, εἴγε ἐπίτηδες ἐσπούδασαν σπεῖσαι τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλο τι ἐποίησαν, ἢ τοῦτο· λέγω δὲ τὸ διασπεῖραι τοὺς διδασκάλους. καὶ ὅρα πῶς τὸ κήρυγμα ἐξετάθη. διῆλθον, φησιν, ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. ὁρᾷς ὅτι οἰκονομικῶς πάντα γέγονε τὰ περὶ Κορνήλιον; τοῦτο δὲ καὶ εἰς ἀπολογίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς κατηγορίαν τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. ὅτι γοῦν Στέφανος ἀνῃρέθη, ὅτι Παῦλος δὶς ἐκινδύνευσεν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἐμαστίχθησαν, ὅτι πολλάκις ἠλάθησαν, τότε τὰ ἔθνη ἐδέχθη, τότε Σαμάρεια. ὁ καὶ Παῦλος βοᾷ λέγων· Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖτε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. περιῄεισαν οὖν καὶ ἔθνεσι διαλεγόμενοι.

Πραξ. ιγ. μ.

20 Ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες ἐλθόντες εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουν πρὸς τοὺς Ἑλληνιστὰς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν.

21 Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου μετ᾽ αὐτῶν, πολύς τε ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Ὅρα, Ἕλλησιν εὐαγγελίζονται. εἰκὸς γὰρ αὐτούς τε λοιπὸν εἰδέναι Ἑλληνιστὶ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ τοιούτους εἶναι πολλούς. καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου, φησὶ, μετ᾽ αὐτῶν· τουτέστι,

τέσι, σημεῖα εἰργάζοντο. ὁρᾷς διὰ τί καὶ νῦν ἡ τῶν σημείων ἀνάγκη γέγονεν; ἵνα πιστεύσωσιν.

22 Ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος, φησὶν, εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς οὔσης ἐν Ἱεροσολύμοις [τὰ] περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελθεῖν ἕως Ἀντιοχείας. Τί δήποτε, τοιαύτης πόλεως δεχομένης τὸν λόγον, οὐκ ἦλθον αὐτοὶ, ἀλλὰ Βαρνάβαν πέμπουσι; διὰ τοὺς Ἰουδαίους. πλὴν οὐ μικρὸν δή τι οἰκονομεῖται καὶ οὕτω [τὸ] τὸν Παῦλον ἐνταῦθα παραγίνεσθαι. οὐδὲ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα οἰκονομικῶς αὐτὸν ἀποστρέφονται, ἵνα μὴ κατακλεισθῇ ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ φωνὴ τοῦ κηρύγματος, ἡ σάλπιγξ τῶν οὐρανῶν. Εἶδες πῶς πανταχοῦ ταῖς κακίαις αὐτῶν εἰς δέον, καὶ ὥσπερ ἐβούλετο, ἄνωθεν ἀπεχρήσατο ὁ Χριστός· καὶ τῷ μίσει τῷ πρὸς τὸν Παῦλον εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας; ἀλλ' ἴδε καὶ τοῦτον τὸν ἅγιον, τὸν Βαρνάβαν λέγω, πῶς οὐ τὸ αὐτοῦ εἶδεν, ἀλλ' ἔδραμεν εἰς Ταρσόν.

23 Ὃς παραγενόμενος, φησὶ, καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ Κυρίῳ,

24 Ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως· καὶ προσετέθη ὄχλος ἱκανὸς τῷ Κυρίῳ.

25 Ἐξῆλθε δὲ εἰς Ταρσὸν ὁ Βαρνάβας ἀναζητῆσαι Παῦλον, καὶ εὑρὼν αὐτὸν, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἀντιόχειαν. Πολύχρηστος ἦν ὁ ἀνὴρ καὶ ἀφελὴς καὶ τοῦ Παύλου συνήθης. εἶτα καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν, ἐπὶ τὸν μονομάχον, ἐπὶ τὸν λέοντα. οὐκ ἔχω τί εἴπω. ὅσα γὰρ ἂν εἴπω, ἐλάττονα τῆς ἀξίας τοῦ Παύλου ἐρῶ. ἦλθεν ἐπὶ τὸν κύνα τὸν θηρευτικὸν, τὸν λέοντας ἀναιροῦντα, ἐπὶ τὸν ταῦρον τὸν ἰσχυρὸν, ἐπὶ τὴν λαμπάδα τὴν φαιδρὰν, ἐπὶ τὸ στόμα τὸ τῇ οἰκουμένῃ ἀρκοῦν. οὕτως διὰ τοῦτο ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐχρηματίσθησαν καλεῖσθαι χριστιανοί, ὅτι Παῦλος ἐν ταύτῃ τοσοῦτον διέτριψε χρόνον.

26 Ἐγένετο δὲ αὐτοὺς, φησὶν, ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανὸν, χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς χριστιανούς.

Οὐ μικρὸν τῆς πόλεως τὸ ἐγκώμιον. τοῦτο πρὸς ἁπάσας στῆναι δύναται, ὅτι τοῦ στόματος ἐκείνου τοσοῦτον ἀπέλαυσε χρόνον πρώτη τῶν ἄλλων ἁπασῶν. ὅθεν καὶ πρῶτοι ἐνταῦθα τοῦ ὀνόματος ἠξιώθησαν. ὁρᾷς εἰς ὅσον ὕψος ἐπῆρε τὴν πόλιν καὶ περιφανεστέραν ἐποίησε; τοῦτο Παύλου κατόρθωμα. ἔνθα τρισχίλιοι, ἔνθα πεντακισχίλιοι ἐπίστευσαν, ἔνθα τοσοῦτον πλῆθος, οὐδὲν τοιοῦτον γέγονεν, ἀλλ' ἔτι τῆς ὁδοῦ μόνον ἤκουον· ἐνταῦθα δὲ χριστιανοὶ ὠνομάσθησαν.

27 Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφῆται εἰς Ἀντιόχειαν. Ἐπεὶ καὶ τὸν τῆς ἐλεημοσύνης ἐνταῦθα καρπὸν φυτευθῆναι ἔδει, συμφερόντως οἰκονομεῖται τοὺς προφήτας κατελθεῖν. σὺ δέ μοι παρατήρει πῶς * οὐδεὶς τῶν προφητῶν αὐτοῖς γίνεται διδάσκαλος. Κυπρίους γὰρ εἶχον διδασκάλους, καὶ Κυρηναίους, καὶ Παῦλον (εἰ καὶ οὗτοι ὑπερέβαινον αὐτοὺς) ὥσπερ Παῦλος Βαρνάβαν καὶ Ἀνδρονίκον. [ἀλλ' οὐδὲν παρὰ τοῦτο ἠλαττοῦτο). εἶχε δὲ ὅμως καὶ τὸν Χριστόν.]

28 Ἀναστὰς δὲ τις ἐξ αὐτῶν ὀνόματι Ἄγαβος, ἐσήμανε διὰ τοῦ πνεύματος λιμὸν μέγαν μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην· ὅστις καὶ ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος.

Ἀναγκαίως ἐνταῦθα λιμὸν μέγαν ἔσεσθαι σημαίνει, ὃς δὴ καὶ ἐγένετο, καθὰ περὶ αὐτοῦ προειρρέθη. ἵνα γὰρ μὴ νομίσωσί τινες διὰ τοῦτο τὸν λιμὸν γεγονέναι, ὅτι χριστιανισμὸς εἰσῆλθεν, ὅτι δαίμονες ἀπέστησαν, προλέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ μέλλει συμβαίνειν· ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς προεῖπε πολλὰ, καὶ ἐξέβη. οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο, ἐπεὶ ἔδει ἐξ ἀρχῆς τοῦτο γενέσθαι, ἀλλὰ διὰ τὰ κακὰ τὰ εἰς τοὺς ἀποστόλους γινόμενα· ὧν καὶ γινομένων τέως ἐμακροθύμει ὁ Θεός. ὡς δὲ ἐνέκειντο, λιμὸς μέγας γίνεται, μηνύων τοῖς Ἰουδαίοις τὰ ἐσόμενα κακά.

κα*. ἀλλ' εἰ καὶ δι' αὐτοὺς ἦν, ἔδει τοὺς ἄλλους ἔθνει καὶ ὄντα παύσασθαι. τί γὰρ ἠδίκησαν Ἕλληνες, ἵνα καὶ [μηδὲν ἀδικήσαντες] αὐτοὶ τὴν κάκωσιν μετάσχωσιν; εἰ δὲ μὴ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εὐδοκιμῆσαι δὴ αὐτοὺς μᾶλλον ἐχρῆν, ὅτι δὲ αὐτὴν ἐποίουν, ὅτι ἀνῄρουν, ἐκόλαζον, ἐπιμώρουν, πάντοθεν ἐδίωκον. καὶ ἴνα ποτὲ γέγονεν ὁ λιμός· ὅτε καὶ οἱ ἐθνικοὶ λοιπὸν προσῳκειώθησαν. ἀλλ' εἰ διὰ τὰ κακά, φησιν, ἔδει τούτους ἐξαιρεθῆναι. διὰ τί, εἰπέ μοι; οὐχὶ προλαβὼν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Χριστός, Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε; σὺ δὲ ταῦτα λέγων, τάχα καὶ τοῦτο ἐρεῖς, ὅτι ἔδει μηδὲ μαστίζεσθαι. ἀλλ' ὅρα αὐτοῖς [γινόμενον] καὶ τὸν λιμὸν σωτηρίας αἴτιον, ἐλεημοσύνης ἀφορμήν, πολλῶν πρόξενον ἀγαθῶν· ὡς καὶ ὑμῖν γένοιτ' ἄν, εἴ τι ἐβούλεσθε· ἀλλ' οὐκ ἠθελήσατε. προλέγεται δέ, ὥστε αὐτοὺς λοιπὸν παρασκευασθῆναι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, ὅτι δεινὰ ἔπασχον οἱ ἐν Ἱερουσαλήμ. πρὸ δὲ τούτου οὐκ ἐν λιμῷ ἦσαν. καὶ πέμπονται Βαρνάβας καὶ Παῦλος διακονήσοντες.

29 Τῶν δὲ μαθητῶν, φησι, καθὼς ηὐπορεῖτό τις. Εἶδες ἅμα πιστεύοντας, καὶ ἅμα καρποφοροῦντας, οὐ τοῖς αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πόρρω; τοῦτο δοκεῖ μοι ἐνταῦθα λέγειν, ὅπερ ἀλλαχοῦ ὁ Παῦλός φησιν, Ὅτι δεξιὰς ἔδωκάν μοι καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, μόνον ἵνα τῶν πτωχῶν μνημονεύσωμεν. [Γαλ. β. θ.] τοσοῦτον ὠφέλησεν ὁ λιμός. καὶ ὅρα αὐτοὺς οὐδὲ ἐνταῦθα τῇ θλίψει εἰς θρήνους καὶ δάκρυα καταπίπτοντας, καθάπερ ἡμεῖς· ἀλλ' εἰς ἔργον μέγα καὶ ἀγαθὸν ἑαυτοὺς ἐκδιδόντας. μετὰ πλείονος γὰρ ἀδείας ἐκήρυττον τὸν λόγον. καὶ οὐκ εἶπον ἡμεῖς Κυρηναῖοι καὶ Κύπριοι ὄντες τοιαύτῃ ἐπιθώμεθα πόλει οὕτω λαμπρᾷ καὶ μεγάλῃ· ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πιστεύοντες, [καὶ ἐκεῖνοι] ἐπεχείρησαν τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ οὗτοι οὐκ ἀπηξίωσαν παρ' ἐκείνων τι μαθεῖν. ὅρα διὰ τῶν μικρῶν πάντα κατασκευαζόμενα· * τὸ κήρυγμα αὐξανόμενον· * τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις πάντων ὁμοῦ ὁμοίως φροντίζοντας, ὡς μίαν οἰκίαν τὴν οἰκουμένην ἔχοντας. ἤκουσαν ὅτι Σαμάρεια δέδεκται τὸν λόγον, καὶ ἔπεμψαν Πέτρον καὶ Ἰωάννην· ἤκουσαν τὰ εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ πέμπουσι Βαρνάβαν*. πολὺ γὰρ τὸ διάστημα ἦν, καὶ οὐκ ἔδει τοὺς ἀποστόλους τέως χωρισθῆναι ἐκεῖθεν, ἵνα μὴ νομισθῶσιν εἶναι φυγάδες, καὶ τοὺς αὐτῶν περιφθεῖραι. τότε δὲ ἀναγκαίως χωρίζονται, ὅτε λοιπὸν ἀνίατα ἔχειν ἐδόκει τὰ κατ' αὐτούς, ὅτε λοιπὸν ὁ πόλεμος ἐπέστη, καὶ ἀπολέσθαι ἔδει, ὅτε ἡ ἀπόφασις ἐξηνέχθη. ἐπεὶ ἕως Παῦλος εἰς Ῥώμην [μὴ] ἀνέβαινεν, ἐκεῖ ἦσαν. ἐξέρχονται δέ, οὐχὶ τὸν πόλεμον δεδοικότες· πῶς γάρ, οἵγε πρὸς τοὺς πολεμεῖν μέλλοντας ἀπῄεσαν; καὶ ὁ πόλεμος δὲ γέγονε λοιπόν, τελευτησάντων τῶν ἀποστόλων, καὶ πέρας τὸ περὶ αὐτῶν ῥηθὲν λαμβάνει· Ἔφθασεν ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. [α. Θεσ. β. ις.] ὅσῳ ἀσημότεροι οὗτοι ἦσαν, τοσούτῳ μᾶλλον ἔλαμπεν ἡ χάρις, διὰ μικρῶν ἐργαζομένη μεγάλα. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. παρεκάλει πάντας, φησί, προσμένειν τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθός. ἐμοὶ δοκεῖ ἀγαθὸν νῦν τὸν ἀφελῆ λέγειν, τὸν ἄπλαστον, τὸν σφόδρα τῆς τῶν πλησίον ἐπιθυμοῦντα σωτηρίας. οὐ μόνον δὲ ἦν ἀνὴρ ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. διὸ καὶ τῇ προθέσει τῆς καρδίας παρεκάλει πάντας· τουτέστι, μετὰ ἐγκωμίου καὶ ἐπαίνου. καὶ σκόπει πῶς καθάπερ γῆ λιπαρὰ τὸν λόγον ἐδέξατο ἡ πόλις αὕτη, καὶ πολὺν τὸν καρπὸν ἐπεδείξατο. διὰ τί δὲ τῆς Ταρσοῦ αὐτὸν ἀπέστησεν ὁ Βαρνάβας, καὶ ἐνταῦθα ἤγαγεν; οὐχ ἁπλῶς· ἀλλ' ὅτι ἐνταῦθα καὶ ἐλπίδες χρησταί, καὶ μείζων ἡ πόλις, καὶ πολὺ τὸ πλῆθος. εἶδες πάντα τὴν χάριν ἐργαζομένην, οὐ Παῦλον; καὶ πῶς διὰ τῶν μικρῶν τὸ πρᾶγμα ἀρχὴν ἔλαβεν, ὅτε δὲ ἐπιφανὲς γέγονε, τότε Βαρνάβαν πέμπουσι; καὶ διὰ τί μὴ πρὸ τούτου ἔπεμψαν αὐτόν; πολλὴν τὴν καθ' ἑαυτοὺς πρόνοιαν ἐποιοῦντο, καὶ οὐκ ἐβούλοντο ἐγκαλεῖν αὐτοῖς Ἰουδαίους ὅτι προσελάμβανον τὰ ἔθνη. καίτοι διὰ τὸ ἀπαραιτήτως αὐτοῖς ἐπιμίγνυσθαι, ἐπεὶ ἔμελλέ τις ἀμφισβήτησις γίνεσθαι παρ' αὐτῶν, τὰ κατὰ Κορνήλιον προὔλαβε. [Γαλ. β. θ.] τότε γοῦν καὶ λέγουσιν· Ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν. καὶ σκόπει πῶς εὐκαίρως ἡ ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ εἰσήγαγε τὴν κοινωνίαν τὴν ἀπὸ

τῶν

τῶν ἐθνῶν τὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις πεμφθεῖσαν. δέχονται γὰρ τὰ περὶ αὐτῶν, καὶ οὐ καθάπερ ἡμεῖς, ἐν θρήνοις τὰς συμφορὰς διάγομεν, οὕτω δὴ πως καὶ οὗτοι· ἀλλὰ μετὰ πλείονος ἀδείας διῆγον, ἅτε πόῤῥω γενόμενοι τῶν κωλυόντων αὐτοὺς, καὶ ἐν ἀνθρώποις ὄντες οὐ πεφοβημένοις τοὺς Ἰουδαίους. ὃ καὶ αὐτὸ συνεβάλλετο οὐ μικρόν. [ἀλλὰ] καὶ εἰς Κύπρον ἀφίκοντο· ὅπου πολὺ μὲν τὸ ἀδεὲς, πλείων δὲ ἡ ἀμεριμνία. οὐδενὶ δὲ τὸν λόγον, φησὶν, εἰ μὴ Ἰουδαίοις ἐλάλουν. οὐ διὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων φόβον, ὃν οὐδὲν ἡγοῦντο, τοῦτο ἐποίουν· ἀλλὰ τὸν νόμον τηροῦντες, καὶ αὐτοὺς ἐπιβαστάζοντες. ἦσαν δέ τινες ἐν Ἀντιοχείᾳ Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι· οὗτοι μάλιστα οὐκ ἐφρόντιζον Ἰουδαίων· οἵτινες ἐλάλουν πρὸς τοὺς Ἑλληνιστὰς εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν. ἴσως διὰ τὸ μὴ εἰδέναι Ἑβραϊστὶ, Ἕλληνας αὐτοὺς ἐκάλουν. παραγενόμενος δέ, φησι, Βαρνάβας, καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἀνθρώπων, παρεκάλει αὐτοὺς προσμένειν τῷ Κυρίῳ. τάχα τῷ ἐπαινεῖν τὸν ὄχλον καὶ ἀποδέχεσθαι, τούτῳ πλείους ἐπέστρεψε. καὶ διατί μὴ Παύλῳ γράφουσιν, ἀλλὰ Βαρνάβαν πέμπουσιν; οὔπω τοῦ ἀνδρὸς ᾔδεσαν τὴν ἀρετήν. διὸ καὶ μόνον οἰκονομεῖται Βαρνάβας παραγενέσθαι. ἐπεὶ δὲ καὶ πλῆθος ἦν, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων, εἰκότως ἐβλάστησεν ἡ πίστις, καὶ μάλιστα ὅτι οὐδένα ἐνταῦθα ὑπέμενον πειρασμόν· καὶ ὅτι Παῦλος κηρύττει, καὶ οὐκ ἔτι ἀναγκάζεται φυγεῖν. καλῶς δὲ οὐκ αὐτοὶ περὶ τοῦ λιμοῦ λέγουσιν, ἀλλ' οἱ προφῆται· [ἵνα μὴ φορτικοί τινες δόξωσι.] καὶ θαυμάζειν ἄξιον, πῶς οὐκ ἠγανάκτησαν ὡς ὑποφθέντες Ἀντιοχεῖς, ἀλλ' ἀρκοῦνται τοῖς διδασκάλοις. οὕτω πάντες ἔζεον πρὸς τὸν λόγον. εἰ καὶ οὐδὲ προειρημένην γενέσθαι τὸν λιμὸν, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐπιπέμψαι, καθὼς ηὐπορεῖτό τις. καὶ ὅρα ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἀποστόλοις ἕτεροι τοῦτο ἐπιτρέπονται· ἐνταῦθα δὲ Παῦλος καὶ Βαρνάβας. οὐ μικρὰ δὲ καὶ τοῦτο οἰκονομία ἦν. ἄλλως δὲ, καὶ ἀρχὴ ἦν, καὶ τέως οὐκ ἔδει σκανδαλισθῆναι.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλὰ νῦν οὐδεὶς τοῦτο ποιεῖ· καίτοι λιμὸς ἐστὶ χαλεπώτερος ἐκείνου. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον κοινῇ φέρειν τὴν συμφορὰν, καὶ πάντων ἐν ἀφθονίᾳ ὄντων τοὺς πιστεύοντας εἶναι ἐν λιμῷ. τότε μόνον λιμὸς ἦν, καὶ οἱ δεδωκότες πένητες. καθὼς ηὐπορεῖτό τις αὐτῶν, φησί. νῦν δὲ λιμὸς διπλοῦς, καθάπερ ἡ ἀφθονία διπλῆ· λιμὸς χαλεπὸς· λιμὸς οὐ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου, ἀλλὰ τοῦ τραφῆναι δι' ἐλεημοσύνης. τότε καὶ οἱ ἐν Ἰουδαίᾳ πένητες ἀπέλαυσαν, καὶ οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ δόντες τὰ χρήματα· καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων. νυνὶ δὲ ἡμεῖς καὶ οἱ πένητες ἐν λιμῷ· οἱ μὲν τῆς ἀναγκαίας ἀποροῦντες τροφῆς, ἡμεῖς δὲ ἐν σπάνει τοῦ ἐλέους ὄντες τοῦ Θεοῦ. ταύτης δὲ τῆς τροφῆς οὐδὲν ἀναγκαιότερον γένοιτ' ἄν. οὐκ ἔστιν ὑποστῆναι τὰ ἀπὸ τῆς πλησμονῆς κακά· οὐκ ἔστιν εἰς ἀφεδρῶνα προσχωρῆσαι τὸ πλέον ταύτης τῆς τροφῆς. οὐδὲν ὡραιότερον, οὐδὲν ὑγιεινότερον ψυχῆς οὕτω τρεφομένης· πάσης ἀνωτέρα ἕστηκε νόσου, παντὸς λιμοῦ, πάσης ἀνωμαλίας καὶ δυσκρασίας. οὐδεὶς αὐτὴν δυνήσεται ἑλεῖν· ἀλλὰ καθάπερ ἀδαμάντινον σῶμα οὐ σίδηρος πλῆξαι δύναται, οὐκ ἄλλο οὐδέν· οὕτω καὶ ψυχὴν ἀπὸ ἐλεημοσύνης συμπεπηγυῖαν οὐδὲν ὅλως δυνήσεται ἑλεῖν. τί γὰρ, εἰπέ μοι, ταύτην χειρώσεταί ποτε; πενία; οὐκ ἔστιν. ἐν γὰρ τοῖς βασιλικοῖς ἀπόκειται ταμιείοις. ἀλλὰ λῃστὴς καὶ τοιχωρύχος; ἀλλ' ἐκείνους οὐδεὶς διορύξαι τοὺς τοίχους οἷός τε. ἀλλὰ σκώληξ; ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀνώτερος τῆς λύμης ἐστὶν ὁ θησαυρός. ἀλλὰ βασκανία καὶ φθόνος; ἀλλ' οὐδὲ τούτοις ἁλίσκεται. ἀλλὰ συκοφαντίαι καὶ ἐπιβουλαί; οὐδὲ τοῦτο. ἄσυλος γὰρ ὁ θησαυρός. ἀλλ' ἀγαθὸν εἰ ταῦτα ἐπιδείξω μόνα τῇ ἐλεημοσύνῃ προσόντα, οὐχὶ δὲ καὶ τἀναντία. οὐ γὰρ δὴ βασκανίας ἀπήλλακται μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐλογίας ἀπολαύει πολλῆς καὶ παρὰ τῶν οὐκ εὖ πεπονθότων. ὥσπερ γὰρ οἱ ὠμοὶ καὶ ἀπηνεῖς, οὐ τοὺς ἠδικημένους ἔχουσιν ἐχθροὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδὲν παθόντας συναλγοῦντας αὐτοῖς καὶ κατηγοροῦντας· οὕτως οἱ μεγάλα ἐργασάμενοι καλὰ, οὐχὶ τοὺς εὖ πεπονθότας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδὲν πα-

τόν τα ἔγρεστιν ἐπαινέσαι. τί λέγω βασκανίας; καὶ ἐπιβουλευόντων ἀπήλλακται, καὶ λῃστῶν, καὶ τοιχωρύχων. οὐ τοῦτο ἔχει μόνον τὸ καλόν, ἀλλ' ἔτι πρὸς τῷ μὴ ἐλαττοῦσθαι καὶ αὔξεται καὶ εἰς πλῆθος ἐπιδίδωσι. τί τοῦ Ναβουχοδονόσορ γέγονεν ἀγριώτερον; [τί δυσειδέστερον;] τί παρανομώτερον; ἀσεβὴς ὁ ἄνθρωπος ἦν· μυρία τεκμήρια καὶ σημεῖα εἶδε, καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἀνενεγκεῖν· ἀλλὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους εἰς κάμινον ἐνέβαλεν, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα προσεκύνησε. τί οὖν ὁ προφήτης; (Δαν. δ. κδ.) Διό, φησι, Βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι· τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων. ἴσως ἔσται συγγνώμη τοῖς παραπτώμασί σου. τοῦτο οὕτως εἶπεν, οὐκ ἀμφιβάλλων (σφόδρα γὰρ ἦν πεπεισμένος) ἀλλὰ βουλόμενος αὐτὸν εἰς μείζονα ἐμβαλεῖν φόβον, καὶ πλείονα ἀνάγκην τοῦ ταῦτα ποιῆσαι. εἰ γὰρ εἶπεν ὡμολογημένως, ὑπτιώτερος ἂν ἐγένετο ἐκεῖνος· καθάπερ καὶ ἡμεῖς τότε μάλιστα ὠθούμεθά τινας, ὅταν λέγωμεν, παρακάλεσον τὸν δεῖνα, καὶ μὴ ἐπάγωμεν, ὅτι πάντως ἀκούσεται, ἀλλ' ὅτι ἴσως ἀκούσεται. ὑπὸ γὰρ τῆς ἀμφισβητήσεως μείζων ὁ φόβος γενόμενος μᾶλλον αὐτὸν ὠθεῖ. διὰ τοῦτο δῆλον αὐτὸ οὐκ ἐποίησε. τί λέγεις; τοσούτοις ἀσεβήμασιν ἔσται συγγνώμη; ναί. οὐκ ἔστι γάρ, οὐκ ἔστιν ἁμάρτημα, ὃ μὴ δύναται καθαρίσαι ἐλεημοσύνη, ὃ μὴ δύναται σβέσαι. πᾶσα ἁμαρτία κατωτέρω ταύτης ἔστηκε, φάρμακόν ἐστι πρὸς πᾶν τραῦμα ἐπιτήδειον. τί πλεονεξίας χεῖρον; πάσης ἀδικίας ἐστὶν ὑπόθεσις. ἀλλὰ ταύτην πᾶσαν ἀπενίψατο Ζακχαῖος. ὅρα πῶς καὶ ὁ Χριστὸς τοῦτο δείκνυσι, δι' ὧν ἐσπούδασε γλωσσόκομον ἔχειν καὶ τὰ βαλλόμενα βαστάζειν. (Ιωαν. ιβ. ις.) καὶ Παῦλος δέ φησι· (Γαλ. β. ι.) Μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν. καὶ πολλὲς πανταχοῦ τῶν γραφῶν ὑπὲρ τοῦ πράγματος τούτου ὁ λόγος· (Παροιμ. ιγ. η.) Λύτρον ψυχῆς ἀνδρός, φησιν, ὁ ἴδιος πλοῦτος. καὶ ὁ Χριστός· (Ματθ. ιθ. κα.) Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. τοῦτο τελειότης εἰκότως. ἐλεημοσύνη δὲ οὐκ ἐν χρήμασι γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν πράγμασιν. οἷόν τι λέγω· ἔστι καὶ προστῆναι, ἔστι καὶ χεῖρα ὀρέξαι· πολλάκις καὶ χρημάτων μειζόνως ἔσωσεν ἡ διὰ πραγμάτων προστασία. οὐκοῦν φέρε, πάντα κινήσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ τῆς ἐλεημοσύνης εἴδη. δύνασαι διὰ χρημάτων; μὴ ὄκνει. δύνασαι διὰ προστασίας; μὴ εἴπῃς, ἐπειδὴ χρήματα οὐκ ἔστι, τοῦτο οὐδέν ἐστι. σφόδρα καὶ τοῦτο μέγα. ὥσπερ χρυσίον δεδωκώς, οὕτω διάκεισο. δύνασαι διὰ θεραπείας; καὶ τοῦτο ποίησον. οἷον, ἰατρὸς εἶ τὴν ἐπιστήμην; ἐπιμελήθητι ἀρρωστούντων. καὶ τοῦτο γὰρ μέγα. δύνασαι διὰ συμβουλῆς; πολλῷ τοῦτο πάντων μεῖζον. αὕτη βελτίων πάντων, ἢ καὶ πλείων, ὅσῳ καὶ μεῖζον ἔχει τὸ κέρδος. οὐ γὰρ λιμὸν λύεις, ἀλλὰ θάνατον χαλεπόν. τοιαύτης καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐκ περιουσίας ἦσαν ἐμπεπλησμένοι. διὰ τοῦτο τὴν τῶν χρημάτων διανομὴν τοῖς μετ' αὐτοὺς ἐνεχείρισαν, αὐτοὶ δὲ διὰ τῶν λόγων ἐπιδεικνύμενοι. ἡ μικρὰ ἐλεημοσύνη οἴει εἶναι, ψυχὴν ἀπορουμένην, κινδυνεύουσαν περὶ τῶν ἐσχάτων, ὑπὸ πυρώσεως συνεχομένην, δυνηθῆναι ἀπαλλάξαι τῆς νόσου; οἷον, ὁρᾷς φίλον ὑπὸ φιλαργυρίας κατεχόμενον; ἐλέησον τὸν ἄνθρωπον. ἀποπνίγεται; σβέσον αὐτοῦ τὸ πῦρ. τί οὖν ἂν μὴ πείθηται; σὺ τὸ σαυτοῦ ποίησον, καὶ μὴ καταοκνήσῃς. εἶδες αὐτὸν ἐν δεσμοῖς κατεχόμενον; δεσμὰ γὰρ ὄντως τὰ χρήματα. ἄπελθε πρὸς αὐτόν, ἐπίσκεψαι αὐτόν, παραμυθήσασθαι, πειράθητι τῶν δεσμῶν ἀπολῦσαι. ἂν μὴ βούληται, τὴν αἰτίαν αὐτὸς ὑπομενεῖ. εἶδες γυμνὸν καὶ ξένον; γυμνὸς γὰρ ὄντως καὶ ξένος ἐστὶ τῶν οὐρανῶν ὁ βίου ὀρθοῦ μὴ ἐπιμελούμενος. λάβε εἰς τὸ καταγώγιον τὸ σόν· περίβαλε ἱμάτια τὰ τῆς ἀρετῆς· δὸς πόλιν τὴν ἐν οὐρανῷ. τί οὖν ἂν ἐγὼ γυμνὸς ὦ, φησι; καὶ σαυτὸν ἔνδυσον πρότερον. εἰ οἶδας ὅτι γυμνὸς εἶ, πάντως καὶ ὅτι ἐνδυθῆναι ὀφείλεις, οἶδας. εἰ ταύτης μόνον τῆς γυμνότητος ἐπίστασαι τὸν τρόπον, δυνήσῃ γνῶναι ῥᾳδίως καὶ τὴν αὐτῆς καταστολήν. πόσαι γυναῖκες σηρικὰ ἱμάτια φοροῦσι; γυμναὶ δὲ ὄντως εἰσὶ τῶν τῆς ἀρετῆς ἱματίων. ταύτας οἱ ἄνδρες περιβαλέτωσαν. ἀλλ' οὐ προσίενται

τὰ ἱμάτια ἐκεῖνα, ἀλλὰ ταῦτα βούλονται; τοῦτο πρότερον ποίησον· εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὰς τῶν ἱματίων ἐκείνων κατάστησον· δεῖξον ὅτι γυμναί εἰσι· διαλέχθητι περὶ τῆς κρίσεως τοῦ μέλλοντος· εἰπὲ, ἄλλων ἡμῖν δεῖ ἐκεῖ, οὐ τούτων. εἰ δὲ ἀνέχοισθέ μου, κἀγὼ τὴν γυμνότητα δείξω. ὁ γυμνὸς, ψύχους μὲν ὄντος, πέπηγε καὶ τρέμει καὶ συνεσταλμένος ἕστηκε συναγαγὼν τοὺς βραχίονας· θέρους δὲ ὄντος, οὐκ ἔτι. αὐτὰς τοίνυν δείξω καὶ τοὺς πλουτοῦντας καὶ τὰς πλουτούσας τοσούτῳ μάλιστα γυμνὰς, ὅσῳ μάλιστα ἂν περιβάλλωνται, μὴ ἀπεχθάνεσθε. τί οὖν, εἰπέ μοι; ὅταν τοὺς περὶ γεέννης ἀνακινῶμεν λόγους καὶ τῶν βασανιστηρίων ἐκείνων, οὐχὶ μᾶλλον τῶν γυμνῶν ἐκείνων πεπήγασιν οὗτοι καὶ τρέμουσιν; οὐχὶ πικρὰ στενάζουσι καὶ καταδικάζουσιν ἑαυτούς; τί δαὶ, ὅταν τῷ πένητι προσέρχωνται καὶ λέγωσι, δὸς ὑπὲρ ἐμοῦ· οὐχὶ τὰ αὐτὰ ῥήματα φθέγγονται ἐκείνοις; ἀλλὰ νῦν μὲν ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὔπω δήλη ἡ γυμνότης· ἔσται δὲ ἐκεῖ δήλη. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅταν τῶν σηρικῶν ἱματίων τούτων καὶ τῶν λίθων ἀπολωλότων ἀπὸ μόνων τῶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας ἱματίων ἅπαντες φαίνωνται· ὅταν οἱ μὲν πένητες ὦσιν ἠμφιεσμένοι δόξαν πολλὴν, οἱ δὲ πλουτοῦντες γυμνοὶ καὶ ἀσχημονοῦντες πρὸς τὰ κολαστήρια σύρωνται. τί γὰρ ἁβρότερον ἦν τοῦ πλουσίου τοῦ τὴν πορφύραν ἐνδιδυσκομένου; τί δὲ πενέστερον τοῦ Λαζάρου; τίς οὖν τὰ τῶν ἐπαιτῶν ἐφθέγγετο ῥήματα; τίς δὲ ἐν ἀφθονίᾳ ἦν; εἰπέ μοι, εἴ τις τὴν οἰκίαν περιβάλλοι πολλοῖς τοῖς παραπετάσμασιν, αὐτὸς δὲ ἔνδον κάθηται γυμνὸς, τί τὸ κέρδος; οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν ἐστί. τὴν μὲν γὰρ οἰκίαν τῆς ψυχῆς, τὸ σῶμα λέγω, πολλοῖς περιβάλλουσιν· ἡ δὲ οἰκοδέσποινα ἔνδον κάθηται γυμνή. χρήσατέ μοι τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὑποδείξω ὑμῖν τῆς ψυχῆς τὴν γυμνότητα. τί [γάρ] ἐστιν ἱμάτιον ψυχῆς; ἀρετὴ δῆλον ὅτι. τί δὲ γυμνότης; κακία. καθάπερ γὰρ εἴ τις ἀποδύσειε τινὰ τῶν ἐλευθέρων, αἰσχύνεται καὶ συστέλλεται καὶ φεύγει· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ, ἂν θέλωμεν εἰς αὐτὴν ἰδεῖν, ἡ μὴ ταῦτα ἔχουσα τὰ ἱμάτια ἐρυθριᾷ. πόσας οἴει νῦν αἰσχύνεσθαι καὶ πρὸς αὐτὸ καταδύεσθαι τὸ βάθος, ὥσπερ τι παραπέτασμα καὶ περικάλυμμα ἐπιζητούσας, ἵνα τούτων μὴ ἀκούοιεν τῶν λόγων; αἱ δὲ μηδὲν συνειδυῖαι ἑαυταῖς γάννυνται, χαίρουσιν, ἐναβρύνονται καὶ ἐγκαλλωπίζονται τοῖς λεγομένοις. ἀκούσαι περὶ τῆς μακαρίας * Θέκλης. ἐκείνη ἵνα Παῦλον ἴδῃ, καὶ τὰ χρυσία ἔδωκεν ἑαυτῆς· σὺ δὲ ἵνα τὸν Χριστὸν ἴδῃς, οὐδὲ ὀβολὸν δίδως, ἀλλὰ θαυμάζεις μὲν τὰ γεγενημένα ὑπ' ἐκείνης, οὐ ζηλοῖς δέ. οὐκ ἀκούεις πῶς τοὺς ἐλεήμονας μακαρίζει ὁ λόγος; Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, φησὶν, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῶν πολυτελῶν ἱματίων; μέχρι πότε πρὸς ταύτην κεχήναμεν τὴν στολήν; ἀμφιασώμεθα τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ· περιβαλώμεθα τὸ κάλλος ἐκεῖνο, ἵνα καὶ ἐνταῦθα ἐπαινεθῶμεν, καὶ ἐκεῖ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ματθ. ε. ζ.

Λογ. κϛ. 1 ΚΑΤ' ΕΚΕΙΝΟΝ ΔΕ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟΝ ΕΠΕβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. 2 Ἀνεῖλε δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ. κεφ. ιβ.

3 Καὶ ἰδὼν ὅτι ἀρεστόν ἐστι τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον. ἦσαν δὲ [αἱ] ἡμέραι τῶν ἀζύμων.

Ματθ. γ. α.

Οἷον ἐκεῖνον λέγει καιρὸν, οὐ πάντως τὸν ἐφεξῆς. ἀλλ' ἐν τοῖς μὲν οὕτως· ἀλλαχοῦ δὲ ἑτέρως. ὅταν γὰρ ὁ Ματθαῖος λέγῃ· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης κηρύσσων· οὐ τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας δηλῶν λέγει· ἀλλ' ἐκείνας, ἐν αἷς ἔμελλε γίνεσθαι ἅπερ διηγεῖται. ἔθος γὰρ τῇ γραφῇ τούτῳ κεχρῆσθαι τῷ τρόπῳ, καὶ ποτὲ μὲν τὰ ἐξῆς συμβαίνοντα ἀκολούθως ἐκτιθέναι, ποτὲ δὲ τὰ ὕστερον συμβαίνειν μέλλοντα, ὡς ἐφεξῆς ἀπαγγέλλειν. καλῶς δὲ λέγει, ὅτι Ἡρώδης ὁ βασιλεύς. οὗτος [γὰρ] οὐκ ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. ἰδοὺ πειρασμὸς ἕτερος. καὶ ὅρα ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπον, πῶς τὰ πράγματα πλέκεται, πῶς δι' ἀνέσεως καὶ θλίψεως πάντα ὑφαίνεται. οὐκ ἔτι Ἰουδαῖοι, οὐδὲ τὸ συνέδριον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπιβάλλει τὰς χεῖρας εἰς τὸ κακῶσαι. μείζων ἡ ἐξουσία, χαλεπώτερος ὁ πόλεμος, ὅσῳ καὶ πρὸς χάριν ἐγίνετο τοῖς Ἰουδαίοις. ἀνεῖλε δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ. ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν. εἰ δέ τις ζητοίη, διατί συνεχώρησεν ὁ Θεός; ἐροῦμεν, ὅτι ὑπὲρ αὐτῶν τούτων· πρῶτον μὲν, πείθων αὐτοὺς ὅτι καὶ ἀναιρούμενοι κρατοῦσιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ Στεφάνου γέγονε· δεύτερον δὲ, διδοὺς αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐμπλῆσαι τὸν θυμὸν ἀνενεγκεῖν ἀπὸ τῆς μανίας· καὶ τρίτον, δεικνὺς ὅτι κατὰ συγχώρησιν αὐτοῦ γέγονε τοῦτο. ἰδὼν δὲ ὅτι ἀρεστόν ἐστι τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον. ὢ τῆς μανίας τῆς πολλῆς. ὑπὲρ τίνων αὐτοῖς ἐχαρίζετο, φόνους ποιῶν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ; ἦν δὲ ἡμέρα τῶν ἀζύμων. πάλιν ἡ περιττὴ τῶν Ἰουδαίων ἀκριβολογία· ἀνελεῖν μὲν οὐκ ἐκώλυεν, ἐν δὲ καιρῷ τοιούτῳ τοιαῦτα ἔπραττον.

4 Ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσι τετραδίοις στρατιωτῶν.

Καὶ τοῦ θυμοῦ τοῦτο ἦν καὶ τοῦ δέους. ἀνεῖλε, φησὶ, Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ. εἶδες αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν; ἵνα γὰρ μηδεὶς λέγῃ, ὅτι διὰ τοῦτο ἀκινδύνως καὶ ἀδεῶς κατατολμῶσι τοῦ θανάτου, ἅτε ἐξαρπάζοντος αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἀναιρεθῆναι συγχωρεῖ τοὺς κορυφαίους μάλιστα, * πείθων αὐτοὺς τοὺς ἀναιροῦντας, ὅτι οὐδὲ ταῦτα ἀφίστησιν αὐτοὺς καὶ κωλύει.

5 Ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο, φησὶν, ἐν τῇ φυλακῇ· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ. Περὶ γὰρ τὰ κεφάλαια λοιπὸν ἦν ὁ ἀγών. καὶ τὸ ἐκεῖνον [γὰρ] ἀναιρεθῆναι, περιδεεῖς ἐποίει, καὶ τὸ τοῦτον ἐμβεβλῆσθαι.

6 Ὅτε δὲ ἔμελλε προάγειν αὐτὸν ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν δεδεμένος ἁλύσεσι δυσί, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν.

7 Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι. πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων· ἀνάστα ἐν τάχει· καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. Ὅρα, κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα αὐτὸν ἐξήρπασε, καὶ φῶς ἔλαμψε, φησὶν, ἐν τῷ οἰκήματι, ἵνα μὴ νομίσῃ φαντασίαν εἶναι· καὶ τὸ φῶς οὐδεὶς εἶδε πλὴν ἐκείνου. εἰ γὰρ καὶ τοῦτο γέγονε, καὶ ὅμως ἐνόμιζε φαντασίαν εἶναι διὰ τὸ ἀπροσδόκητον· εἰ μὴ τοῦτο γέγονε, πολλῷ πλέον· οὕτω παρετάττετο πρὸς τὸν θάνατον. τὸ δὲ χρόνου πολλὰς ἡμέρας ἐκμείναντα μὴ σωθῆναι, τοῦτο ἐποίει. καὶ διατί, φησὶν, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας ἐμπεσεῖν Ἡρώδου, καὶ τότε ἐξήρπασεν; ὅτι ἐκεῖνο μὲν εἰς ἔκπληξιν ἤγαγεν ἄν· τοῦτο δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγίνετο. οὐκ ἂν γὰρ ἐνομίσθησαν ἄνθρωποι εἶναι, εἰ θεοπρεπῶς πάντα ἐποίει. ἐπὶ δὲ τοῦ Στεφάνου τί οὐκ ἐποίησεν; οὐχ ὡς ἀγγέλου τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔδειξε; τί δὲ ὅλως ἐνέλιπε καὶ ἐνταῦθα;

8 Εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· περίζωσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου.

Πάλιν

Πάλιν ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι οὐ κακουργία γέγονεν. οὐδεὶς γὰρ ἐπειγόμενος καὶ διαδρῦξαι βουλόμενος τοσαύτην ποιεῖται σπουδήν, ὥστε καὶ τὰ σανδάλια αὐτοῦ λαβεῖν, ὥστε καὶ ζώσασθαι. Ἐποίησε δὲ οὕτω, καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι.

9 Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν.

10 Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς.

Ἰδοὺ δεύτερον σημεῖον. ὅτε ἀπέστη ὁ ἄγγελος, τότε ἐνόησεν ὁ Πέτρος.

Καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ ἀπέστη.

11 Καὶ ὁ Πέτρος γενόμενος ἐν ἑαυτῷ, εἶπε· νῦν οἶδα ὅτι ἀληθῶς ἐξαπέστειλεν ὁ Κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Νῦν ἔγνων, φησίν, οὐ τότε. διὰ τί δὲ γέγονε τοῦτο, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ Πέτρος ἐν αἰσθήσει τῶν γινομένων, καίτοι ἤδει καὶ πρότερον τοιαύτης ἀπολαύσας ἀπαλλαγῆς, ὅτε τὸ πάντες ἀπελύθησαν; ἀθρόον βούλεται αὐτῷ τὴν ἀπαλλαγὴν γενέσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τότε τὴν αἴσθησιν λαβεῖν. τὸ τὰς ἁλύσεις δὲ ἀπὸ τῶν χειρῶν πεσεῖν, μέγα τεκμήριον τοῦ μὴ φυγεῖν.

12 Συνιδών τε, φησίν, ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν Μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι * καὶ προσευχόμενοι. κρούσαντος δὲ τοῦ Πέτρου τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι Ῥόδη·

13 Καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ Πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα.

Ὅρα τὸν Πέτρον οὐκ εὐθέως ἀναχωροῦντα, ἀλλὰ πρότερον εὐαγγελιζόμενον τοὺς αὐτοῦ. Εἰσδραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν ἑστάναι τὸν Πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος.

14 Οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον, μαίνῃ. ἡ δὲ διϊσχυρίζετο οὕτως ἔχειν.

Ὅρα καὶ τὰς παιδίσκας εὐλαβείας γεμούσας. ἀπὸ γὰρ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα· ἐκεῖνοι δὲ καὶ τούτου γενομένου ἀπίστευσαν. ἡ μὲν, φησι, διϊσχυρίζετο οὕτως ἔχειν·

Οἱ δὲ ἔλεγον, φησιν, ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστιν.

16 Ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμενε κρούων. ἀνοίξαντες δὲ εἶδον αὐτὸν, καὶ ἐξέστησαν.*

17 Κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν, διηγήσατο αὐτοῖς ὅπως ὁ Κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς. Εἶπε δὲ, ἀπαγγείλατε Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον. Ἴδωμεν οὖν ἄνωθεν τὴν ἀκολουθίαν τῶν εἰρημένων. κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, φησιν, ἐπέβαλε τὰς χεῖρας ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. καθάπερ θηρίον ἁπλῶς καὶ ἀλογίστως πᾶσιν ἐπῄει. τοῦτό ἐστιν ὃ ἔλεγεν ὁ Χριστός· Τὸ μὲν ποτήριον, ὃ μέλλω πίνειν, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε. ἀνεῖλε δέ, φησιν, Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ. καὶ πῶς, φησι, τὸν Πέτρον οὐκ εὐθέως ἀνεῖλεν; εἶπε τὴν αἰτίαν ὁ συγγραφεύς. ἡμέραι γάρ, φησιν, ἦσαν τῶν ἀζύμων· καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐμπομπεῦσαι ἐβούλετο τῇ σφαγῇ. αὐτοὶ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς παραινέσεως τῆς Γαμαλιὴλ ἐπεῖχον λοιπὸν ἑαυτοὺς τῶν φόνων· ἄλλως δὲ οὐδὲ αἰτίας εὕρισκον· δι' ἑτέρων δὲ αὐτὰ κατεσκεύαζον. ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτερος Ἰάκωβος ἦν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο ἐπεσημήνατο εἰπὼν, τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου. ὁρᾷς ὅτι τὸ κεφάλαιον ἐν τούτοις ἦν τοῖς τρισί, μάλιστα δὲ Πέτρου καὶ Ἰακώβου; τοῦτο μάλιστα κατάκρισις αὐτῶν ἦν. οὐκ ἔτι γὰρ ἀνθρώπινον τὸ κήρυγμα ἐδείκνυτο, καὶ ὄντως ἄξιον ἐπληροῦτο, Ὅτι ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. ἰδὼν δὲ ὅτι ἀρεστόν ἐστι, φησι, τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον. ἀρεστὸν φόνος, καὶ φόνος ἄδικος. πολλὴ ἡ ἄνοια τοῦ Ἡρώδου, ταῖς ἐπι-

Ματθ. κ. λθ.

θυμίαις αὐτῶν ταῖς ἀτόποις ὑπηρετεῖτο. δέον γὰρ τοὐναντίον ποιεῖν καὶ ἐγκόπτειν αὐτῶν τὴν ὁρμήν, ὁ δὲ ἐπέτρεψε, καθάπερ τις δήμιος ὢν τῶν νοσούντων, ἀλλ' οὐκ ἰατρός. καίτοι μυρία παραδείγματα ἔχων καὶ τοῦ πάππου καὶ τοῦ πατρὸς Ἡρώδου. καὶ πῶς ἐκεῖνος μὲν διὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν παίδων μέγιστα ἔπαθε κακά, οὗτος δὲ Ἰωάννην ἀνελὼν πόλεμον ἤγειρε χαλεπόν. ὃν καὶ πιάσας, φησίν, ἔθετο εἰς φυλακήν. καθὼς δὲ ᾤοντο, ἐφοβεῖτο μὴ διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰακώβου ἀναχωρήσῃ ὁ Πέτρος, καὶ βουλόμενος ἔχειν αὐτὸν ἐν ἀσφαλεῖ, ἐνέβαλε τῷ δεσμωτηρίῳ. ὅσῳ ἀκριβεστέρα ἡ φρουρά, τοσούτῳ θαυμασιωτέρα ἡ ἐπίδειξις. τοῦτο δὲ ἦν ὑπὲρ Πέτρου, δοκιμωτέρου μᾶλλον ἐντεῦθεν γινομένου, καὶ τὴν ἀνδρείαν τὴν οἰκείαν ἐπιδεικνυμένου. προσευχὴ δὲ ἦν, φησίν, ἐκτενὴς γινομένη. φιλοστοργίας δεῖγμα ἡ προσευχή. πατέρα πάντες ἐζήτουν, πατέρα ἥμερον. ἐκτενής, φησίν, ἦν προσευχὴ γινομένη ὑπὲρ αὐτοῦ. ἀκούσατε πῶς διέκειντο περὶ τοὺς διδασκάλους. οὐκ ἐστασίασαν, οὐκ ἐθορυβήθησαν, ἀλλ' ἐπὶ εὐχὴν ἐτράπησαν, τὴν ὄντως συμμαχίαν τὴν ἄμαχον, ἐπ' αὐτὴν κατέφυγον. οὐκ ἔλεγον, ὁ ταπεινὸς ἐγὼ καὶ οὐδαμινὸς ὑπὲρ ἐκείνου εὔχομαι; ἐπειδὴ γὰρ ἀγάπῃ ἐποίουν, οὐδὲν τούτων ἐλογίζοντο. βούλει μαθεῖν πόσα εἰργάσαντο καὶ ἄκοντες; ἐκείνους δοκιμωτέρους ἔδειξαν, τούτους σπουδαιοτέρους ἐποίησαν. καὶ ὅρα ἐν τῇ ἑορτῇ τοὺς πειρασμοὺς ἐπαγομένους, ἵνα δοκιμώτεροι φανῶσιν οὗτοι. ὅτε δὲ ἔμελλεν αὐτὸν προάγειν ὁ Ἡρώδης, φησί, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος. ὅρα τὸν Πέτρον καθεύδοντα, καὶ οὐκ ὄντα ἐν ἀγωνίᾳ, οὐδὲ ἐν φόβῳ. αὐτῇ τῇ νυκτὶ ᾗ προάγεσθαι ἔμελλεν ἐκάθευδε, τὸ πᾶν ῥίψας ἐπὶ τὸν Θεόν. οὐχ ἁπλῶς δὲ ἐκάθευδεν, ἀλλὰ μέσον στρατιωτῶν, καὶ δεδεμένος. μεταξὺ γὰρ δύο στρατιωτῶν κοιμώμενος ἦν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσίν. ὁρᾷς πῶς ἀκριβὴς ἡ φυλακή; καὶ ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη, φησί, λέγων· ἀνάστα ἐν τάχει. συγκαθεύδοντες ἦσαν οἱ φύλακες. διὸ καὶ τῶν γινομένων οὐδὲν ἐπαισθάνονται. φῶς δὲ ἔλαμψε. διὰ τί φῶς; ὥστε καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι τὸν Πέτρον, καὶ μὴ νομίσαι φαντασίαν εἶναι. ὡς ἂν δὲ μὴ ῥᾳθυμήσῃ, καὶ τὴν πλευρὰν πατάσσεται. καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀκούει, ἀνάστα· ἀλλ', ἐν τάχει, μετὰ προθήκης. οὕτω βαθέως ἐκάθευδεν. ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν, φησί. διῆλθε δὲ πρώτην καὶ δευτέραν φυλακήν. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ αἱρετικοί; πῶς διῆλθεν, εἰπάτωσαν ἡμῖν. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν. καίτοι διὰ τοῦτο αὐτὸν καὶ ζώσασθαι κελεύει καὶ ὑποδήσασθαι, καὶ τούτῳ πείθων αὐτόν, ὅτι οὐκ ἔστι φάντασμα· καὶ ἵνα ἀποτινάξηται τὸν ὕπνον, καὶ γνῷ ὅτι ἀληθές ἐστι. διὰ τοῦτο καὶ εὐθέως ἀπέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἀπὸ τῶν χειρῶν, καὶ, ἀνάστα ἐν τάχει, ἀκούει. οὐ θορυβοῦντος δέ ἐστι τοῦτο, ἀλλὰ πείθοντος μὴ ἀναβάλλεσθαι. καὶ οὐκ ᾔδει, φησίν, ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν. εἰκότως, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν γινομένων. ὁρᾷς πόσον ἐστὶν ὑπερβολὴ σημείου; πῶς ἐκπλήττει τὸν ὁρῶντα; πῶς οὐκ ἀφίησι πιστεῦσαι; εἰ γὰρ Πέτρος ἐδόκει ὅραμα βλέπειν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, καίτοι αὐτὸς ζωσάμενος καὶ ὑποδησάμενος, τί ἕτερος μὴ ἔπαθεν ἄν; διελθόντες δέ, φησι, πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν· καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ. τὰ μὲν τοίνυν ἔνδον γινόμενα θαυμασιώτερα ἦν, τοῦτο δὲ λοιπὸν ἀνθρωπινώτερον. ὅτε οὐδὲν κώλυμα ἦν, τότε ἀπέστη ὁ ἄγγελος. οὐ γὰρ ἂν προῆλθεν ὁ Πέτρος, τοσούτων ὄντων κωλυμάτων. οὕτως γάρ, οὕτως ἔκπληξις ἦν. νῦν ἔγνων, φησίν, ὅτι ἀληθῶς ἀπέστειλεν ὁ Κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. νῦν, οὐχὶ τότε, ὅτε ἐν δεσμωτηρίῳ ἤμην. συνιδών τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν Μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου, φησί. τί ἐστι, συνιδών; λογισάμενος ὅπου ἐστίν. ἢ τοίνυν τοῦτο συνεῖδεν, ἢ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἀπελθεῖν δεῖ, ἀλλ' ἀμείψασθαι τὸν εὐεργέτην. ὃ καὶ συνιδὼν ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν Μαρίας. τίς ἐστιν οὗτος ὁ Ἰωάννης; ἴσως ἐκεῖνος ὁ ἀεὶ αὐτοῖς συνών. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸ παράσημον αὐτοῦ ἔθηκεν. ὅρα ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἡ θλίψις, πόσοι εὐχόμενοι ἐν νυκτὶ

ἦσαν.

ἦν ὄντων, πῶς διεγηγερμένους αὐτοὺς εἰργάσατο. Εἶδες τοῦ φόνου Στεφάνου ὅσον τὸ κέρδος; εἶδες τοῦ δεσμωτηρίου τούτου ὅση ἡ ὠφέλεια; οὐ γὰρ δὴ ἐπεξιὼν ὁ Θεὸς τοῖς ἀδικοῦσιν αὐτοὺς μέγα δείκνυσι τὸ εὐαγγέλιον· ἀλλ᾽ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδικοῦσιν, οὐδὲν ἐκείνων παρόντων δεινόν, αὐτὰς καθ᾽ ἑαυτὰς τὰς θλίψεις δείκνυσι μέγα οὔσας, ἵνα μὴ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν πάντως ζητῶμεν, μηδὲ τὴν ἐκδίκησιν. σκόπει δὲ πῶς καὶ αἱ παιδίσκαι αὐτῶν λοιπὸν ὁμότιμοι αὐτοῖς ἦσαν. ἀπὸ τῆς χαρᾶς, φησιν, οὐκ ἤνοιξε. καλῶς καὶ τοῦτο γέγονεν, ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖνοι ἐκπλαγῶσιν εὐθέως ἰδόντες καὶ ἀπιστήσωσιν, ἀλλ᾽ ἐγγυμνασθῇ αὐτῶν ἡ διάνοια, καὶ ὅπερ ἔθος ἡμῖν ποιεῖν, εὑρέθῃ παρέπλουσα καὶ αὐτή. ἵνα γὰρ αὐτὴ τὰ εὐαγγέλια κομίσῃ, ἐσπούδαζεν. ὄντως γὰρ εὐαγγέλια ἦν. οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτήν· μαίνῃ. ἡ δὲ διϊσχυρίζετο οὕτως ἔχειν. οἱ δὲ εἶπον, ὅτι ἄγγελος αὐτοῦ ἐστιν. ἐκ τούτου ἀληθές, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἄγγελον ἔχει. καὶ πόθεν ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἄγγελον εἶναι τότε ὑπονοῆσαι; ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦτο ὑπώπτευσαν. ὡς δὲ ἐπέμενε κρούων, φησίν, ἀνοίξαντες, εἶδον αὐτόν, καὶ ἐξέστησαν. ὁ δὲ κατασείσας τῇ χειρὶ σιγᾶν, ἡσυχίαν πολλὴν ἐποίησεν ὥστε ἀκοῦσαι τὰ περὶ αὐτοῦ. ποθεινότερος πολλῷ λοιπὸν ἦν τοῖς μαθηταῖς· οὐ τῷ σωθῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπιστῆναι καὶ εὐθέως ἐπελθεῖν. μανθάνουσι λοιπὸν καὶ οἱ οἰκεῖοι πάντα σαφῶς· μανθάνουσι καὶ οἱ ἀλλότριοι, εἴγε ἤθελον [πιστεῦσαι:] ἀλλ᾽ οὐκ ἠθέλησαν. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν. Ἀπαγγείλατε, φησι, Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα. ὅρα πῶς οὐκ ἔστι κενόδοξος. οὐ γὰρ εἶπε, τοῖς ἁπανταχοῦ δῆλα ποιήσατε ταῦτα, ἀλλὰ τοῖς ἀδελφοῖς. καὶ ἀνεχώρησεν εἰς ἕτερον τόπον. οὐ γὰρ ἐπείραζε τὸν Θεόν, οὐδὲ εἰς πειρασμοὺς ἐνέβαλεν ἑαυτόν· ἐπεί, ὅτε καὶ τοῦτο ἐκελεύσθησαν, ἐποίησαν. Εἰσελθόντες γάρ, φησι, λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ. ἤκουσαν, καὶ εὐθέως (Πραξ. ε. κ.) ἐπείσθησαν. τοῦτο δὲ οὐκ εἶπεν ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ τῷ σιγῇ ἀποστῆναι καὶ νυκτὸς ἐξαγαγεῖν ἔδωκεν ἐξουσίαν ἀναχωρῆσαι. καὶ τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ ἀνθρωπίνως πολλὰ ᾠκονόμηνται, ὥστε μὴ περιπεσεῖν πάλιν αὐτόν. ἵνα γὰρ μὴ εἴπωσιν ὅτι ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστι μετὰ τὸ ἀπελθεῖν, ὥσπερ νῦν λέγουσι· καὶ τότε αὐτὸν ὁρῶσιν ἀναστρέφοντα τὴν δόξαν ἐκείνην. ὁ ἄγγελος εἰ ἦν, οὐκ ἂν ἔκρουσε τὴν θύραν, οὐκ ἂν ἀνεχώρησεν εἰς ἕτερον τόπον. πιστεύεται δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ μὴ ἐν ἡμέρᾳ γενέσθαι. οἱ μὲν λελυμένοι ἐν εὐχαῖς ἦσαν· ὁ δὲ δεδεμένος ἐν ὕπνῳ. εἰ ἐνόμιζεν ἀληθὲς εἶναι τὸ γινόμενον, κἂν ἐξεπλάγη, κἂν οὐκ ἐμνημόνευσε· νῦν δὲ ὡς ἐν ὀνείρῳ ὁρῶν ἀτάραχος ἦν. ἦλθον, φησι, ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν. ὅρα καὶ πῶς ἰσχυρὰ ἦν. διελθόντες δέ, φησι, πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν. καὶ διὰ τί μὴ δι᾽ ἑαυτῶν, φησι, τοῦτο γέγονεν; ὅτι καὶ τούτῳ τιμᾷ αὐτοὺς ὁ Θεός, τῷ δι᾽ ἀγγέλων αὐτοὺς ἐξαρπάζειν. τί οὖν; ἐπὶ Παύλου οὐχ οὕτω γέγονεν; ἐκεῖ δικαίως, ὅτι πιστεῦσαι ἔδει τὸν δεσμοφύλακα· ἐνταῦθα δὲ ἀπαλλαγῆναι τὸν ἀπόστολον μόνον. ἄλλως δέ, καὶ διαφόρως ἅπαντα ὁ Θεὸς οἰκονομεῖ. ἐκεῖ μὲν Παῦλος ὑμνεῖ, ἐνταῦθα δὲ Πέτρος ἐκάθευδε. μὴ τοίνυν κρύπτωμεν τὰ θαύματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ὠφελείας ταῦτα σπουδάζωμεν ἐκπομπεύειν καὶ εἰς τὴν τῶν ἄλλων οἰκοδομήν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ θαυμαστὸς ἑλόμενος δεσμωθῆναι, οὕτω θαυμαστότερος μὴ πρότερον ἀναχωρήσας, ἕως ὅτε τοῖς οἰκείοις πάντα ἀπήγγειλε. καὶ εἶπε, φησιν· εἴπατε Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς. τί δήποτε κελεύει εἰπεῖν; ἵνα χαρῶσιν, ἵνα μὴ μεριμνῶσιν, ἵνα διὰ τούτων ἐκεῖνοι μανθάνωσιν, οὐκ αὐτὸς δι᾽ ἐκείνων. οὕτω τοῦ ταπεινοτέρου μέρους ἐφρόντιζεν. οὐδὲν ἄρα θλίψεως συμμέτρου βέλτιον. ποίαν οἴει τὴν ἐκείνων εἶναι τότε ψυχήν; πόσης ἡδονῆς γέμειν; ποῦ νῦν αἱ γυναῖκες, αἱ διὰ πάσης καθεύδουσαι νυκτός; ποῦ δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ τῆς κλίνης; ὁρᾷς νήφουσαν ψυχήν; μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ παιδισκῶν πάντες τὸν Θεὸν ὕμνουν, καθαρώτεροι τοῦ οὐρανοῦ τῇ θλίψει γενόμενοι· νῦν δὲ ἂν μικρὸν ἴδωμεν κίνδυνον, ἀναπίπτομεν. οὐδὲν τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης λαμπρότερον ἦν.

Μιμησώμεθα

ΗΘΙΚΟΝ

Μιμησώμεθα τούτους, ζηλώσωμεν. οὐ διὰ τοῦτο γέγονεν ἡ νύξ, ἵνα διαπαντὸς καθεύδωμεν καὶ ἀργῶμεν. καὶ τοῦτο μαρτυροῦσιν οἱ χειροτέχναι, οἱ ὀνηλάται, οἱ ἔμποροι, ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἐκ μέσων ἀνισταμένη νυκτῶν. ἀνάστηθι καὶ σύ, καὶ ἴδε τῶν ἄστρων τὴν χορείαν, τὴν βαθεῖαν σιγήν, τὴν ἡσυχίαν τὴν πολλήν· ἐκπλάγηθι τοῦ δεσπότου σου τὴν οἰκονομίαν. καθαρωτέρα τότε ἐστὶν ἡ ψυχή, κουφοτέρα καὶ λεπτοτέρα μᾶλλόν ἐστι, μετέωρος καὶ κούφη. τὸ σκότος αὐτό, ἡ σιγὴ ἡ πολλὴ εἰς κατάνυξιν ἀγαγεῖν ἱκανά. ἂν δὲ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἴδῃς τοῖς ἄστροις ὥσπερ μυρίοις ἤσι κατεστιγμένον ὀφθαλμοῖς, πᾶσαν ἡδονὴν καρπώσῃ, ἔννοιαν λαβὼν εὐθὺς τοῦ δημιουργοῦ. ἂν ἐννοήσῃς ὅτι οἱ μεθ' ἡμέραν κράζοντες, γελῶντες, σκιρτῶντες, πηδῶντες, ἀδικοῦντες, πλεονεκτοῦντες, ἀπειλοῦντες, μυρία ἐπηματευόμενοι [?] δεινά, οὐδὲν τῶν νεκρῶν οὐδὲν διαφέρουσι, καταγνώσῃ τῆς ἀνθρωπίνης αὐθαδείας ἁπάσης. ὕπνος ἐπῆλθε, καὶ τὴν φύσιν ἤλεγξεν. εἰκών ἐστι θανάτου, εἰκών ἐστι συντελείας. ἂν διακύψῃς εἰς τὸν στενωπόν, οὐκ ἀκούσῃ οὐδὲ φωνῆς· ἂν ἴδῃς εἰς τὴν οἰκίαν, πάντας ὄψει καθάπερ ἐν τάφῳ κειμένους. ταῦτα πάντα ἱκανά ἐστι διαναστῆσαι ψυχήν, καὶ εἰς ἔννοιαν συντελείας ἀγαγεῖν. ἔστω δή μοι καὶ πρὸς ἄνδρας, καὶ πρὸς γυναῖκας ὁ λόγος. κάμψον τὰ γόνατα, στέναξον, παρακάλεσόν σου τὸν δεσπότην ἵλεων γενέσθαι. μᾶλλον ἐπικάμπτεται ἐν νυκτεριναῖς εὐχαῖς, ὅταν τὸν καιρὸν τῆς ἀναπαύσεως σὺ θρήνων ποιῇ καιρόν. ἀναμνήσθητι τοῦ βασιλέως, οἷα ῥήματα ἔλεγεν· Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. ὅσον ἂν ᾖς τρυφηλός, οὐκ εἶ τρυφηλότερος ἐκείνου· ὅσον ἂν ᾖς πλούσιος, οὐκ εἶ πλουσιώτερος τοῦ Δαβίδ. καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησι· Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. τότε οὐ κενοδοξία παρενοχλεῖ. πῶς γάρ, πάντων καθευδόντων καὶ οὐχ ὁρώντων; τότε οὐ ῥᾳθυμία καὶ χάσμη ἐπιτίθεται. πῶς γάρ; ἀπὸ τοσούτων τῆς ψυχῆς διεγειρομένης; μετὰ τὰς τοιαύτας παννυχίδας καὶ ὕπνοι ἡδεῖς, καὶ ἀποκαλύψεις θαυμασταί. τοῦτο ποίησον καὶ σὺ ὁ ἀνήρ, μὴ μόνη ἡ γυνή. ἔστω ἐκκλησία ἡ οἰκία ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνεστηκυῖα. μὴ γὰρ ὅτι σὺ μόνος εἶ ὁ ἀνήρ, μηδὲ ὅτι αὕτη μόνη ἐστὶν ἡ γυνή, νομίσῃς κώλυμα εἶναι. Ὅπου γάρ εἰσι δύο εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, φησί, συνηγμένοι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. ὅπου ὁ Χριστὸς μέσος, πολὺ πλῆθός ἐστιν· ὅπου ὁ Χριστός, ἀνάγκη καὶ ἀγγέλους εἶναι, ἀνάγκη καὶ ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις. οὐκ ἄρα μόνοι ἐστὲ τὸν πάντων ἔχοντες δεσπότην. καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι. οὐδὲν ἀσθενέστερον πολλῶν παρανόμων, οὐδὲν ἰσχυρότερον ἑνὸς κατὰ νόμον Θεοῦ ζῶντος. εἴ σοι καὶ παιδία ἐστί, διανάστησον καὶ τὰ παιδία, καὶ γενέσθω διὰ πάντων ἡ οἰκία ἐκκλησία διὰ τῆς νυκτός. εἰ δὲ ἁπαλὰ ᾖ, καὶ μὴ φέρῃ τὴν ἀγρυπνίαν, μέχρι μιᾶς εὐχῆς καὶ δευτέρας, καὶ κατάπαυσον· μόνον διανάστηθι, μόνον ἐν συνηθείᾳ κατάστησον σαυτόν. οὐδὲν τοῦ ταμιείου βέλτιον ἐκείνου τοῦ τοιαύτας εὐχὰς δεχομένου. ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθροις ἐμελέτων εἰς σέ. ἀλλὰ κέκμηκα, φησί, μεθ' ἡμέραν πολλά, καὶ οὐ δύναμαι. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. ὅσα γὰρ ἂν κάμῃς, οὐ ποιήσεις ὡς ὁ χαλκοτύπος σφῦραν οὕτω βαρεῖαν καταφέρων ἀπὸ πολλοῦ τοῦ ὕψους ἐπὶ τοὺς σπινθῆρας, καὶ τὸν καπνὸν ὅλῳ δεχόμενος τῷ σώματι· καὶ ὅμως τὸ πλέον ἐκεῖνος τῆς νυκτὸς εἰς τοῦτο ἀναλίσκει. ἴστε καὶ γυναῖκες, εἴ ποτε εἰς ἀγρὸν ὑμῖν γέγονεν ἀνάγκη βαδίσαι, ἢ εἰς παννυχίδα προελθεῖν, πῶς δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀγρυπνοῦσι. καὶ σοὶ τοίνυν χαλκεῖον ἔστω πνευματικόν, οὐχ ὥστε χύτρας, οὐδὲ λέβητας, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν κατασκευάσαι τὴν σήν, ἢ καὶ χαλκοτύπου καὶ χρυσοχόου πολλῷ βελτίων τὴν παλαιὰν γενομένην τοῖς ἁμαρτήμασιν εἰσάγαγε εἰς τὸ χωνευτήριον τῆς ἐξομολογήσεως, τὴν σφῦραν κατένεγκε ἀπὸ τοῦ πολλοῦ ὕψους, τουτέστι, τῶν ῥημάτων τὴν κατάγνωσιν· ἄναψον τὸ πῦρ τοῦ πνεύματος.

Ψαλ. ϛ. ζ.

Ψαλ. ριη. ξϐ.

Ματθ. ιη. κ.

Σειρ. ιϛ. γ.

Ψαλ. ξϐ. ζ.

γ. ποιῇς

γ. ἡμῖν

γ. ὃ

γ. βελτίων

γ. κατένεγκε

πνεύματος. πολλῷ μείζονα τὴν χάριν ἕξεις. οὐ χρυσᾶ σκεύη ῥυθμίζεις, ἀλλὰ τὴν παντὸς χρυσίου τιμιωτέραν ψυχήν, καθάπερ ὁ χαλκεὺς τὸ σκεῦος. οὐ γὰρ σωματικὸν σκεῦος ῥυθμίζεις, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἀπαλλάττεις τῆς φαντασίας πάσης τῆς βιωτικῆς. παρακείσθω σοι λύχνος, οὐχ οὗτος ὁ καιόμενος, ἀλλ' ὃν ὁ προφήτης λέγων εἶχε, Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου. πύρωσον διὰ τῆς εὐχῆς τὴν ψυχήν· ἂν ἴδῃς ἰκμάδας ἐχοῦσαν, ἐξάγαγε, τύπωσον πρὸς ὅπερ ἂν θέλῃς. πίστευσόν μοι, οὐχ οὕτω τὸ πῦρ τὸν ἰὸν ἀποκαθαίρειν εἴωθεν, ὡς εὐχὴ νυκτερινὴ τὸν ἰὸν τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἡμετέρων. αἰδεσθῶμεν, εἰ μηδένα ἄλλον, τοὺς νυκτερινοὺς φύλακας. ἐκεῖνοι δι' ἀνθρώπινον νόμον περιίασιν ἐν κρυμῷ βοῶντες μεγάλα, καὶ διὰ τῶν στενωπῶν βαδίζοντες, βρεχόμενοι πολλάκις, πεπηγότες διὰ σὲ καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν σὴν καὶ τὴν τῶν χρημάτων τῶν σῶν φυλακήν. ἐκεῖνος ὑπὲρ τῶν χρημάτων σου τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν· σὺ δὲ οὐδὲ ὑπὲρ τῆς σῆς ψυχῆς; καὶ μὴν ἐγὼ οὐκ ἀναγκάζω αἴθριον περιιέναι καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ μεγάλα βοᾶν καὶ διαρρήγνυσθαι· ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ταμιείῳ ὤν, ἐν αὐτῷ τῷ κοιτῶνι, κάμψον τὰ γόνατα, παρακάλεσον τὸν δεσπότην. διὰ τί αὐτὸς ὁ Χριστὸς διενυκτέρευεν ἐν τῷ ὄρει; οὐχ ἵνα τύπος ἡμῖν γένηται; τότε ἀναπνεῖ τὰ φυτά, ἐν τῇ νυκτὶ λέγω· τότε καὶ ψυχὴ μάλιστα μᾶλλον ἐκείνων δρόσον δέχεται. ἅπερ μεθ' ἡμέραν ὁ ἥλιος κατέκαυσε, ταῦτα ἐν τῇ νυκτὶ καταψύχεται. πάσης δρόσου μᾶλλον τὰ τῆς νυκτὸς δάκρυα καὶ κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ κατὰ πάσης φλεγμονῆς καὶ καύσωνος καθίεται, καὶ οὐκ ἀφίησι χαλεπόν τι παθεῖν, ἂν δὲ μὴ τῆς δρόσου ἀπολαύσῃ ἐκείνης, μεθ' ἡμέραν κατακαυθήσεται. ἀλλὰ μὴ γένοιτο μηδένα ὑμῶν ὑπὸ ἐκκαύματος τοῦ πυρὸς ἐκείνου γενέσθαι· ἀλλ' ἀναψύξαντας, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντας, γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐλευθερωθῆναι τοῦ φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλ. ριη. ρε.

Λογ. κζ. 18 ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΔΕ ΗΜΕΡΑΣ ΗΝ ΤΑΡΑΧΟΣ οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο.

19 Ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτόν, καὶ μὴ εὑρών, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Καισάρειαν διέτριβε.

Πολλοὶ διαποροῦσι πῶς περιεῖδεν ὁ Θεὸς τότε δι' αὐτὸν τοὺς παῖδας ἀναιρουμένους, καὶ νῦν πάλιν τοὺς στρατιώτας διὰ τὸν Πέτρον· καίτοι δυνατὸν ἦν αὐτῷ μετὰ τοῦ Πέτρου κἀκείνους ἐξελέσθαι. ἀλλ' εἰ καὶ τοὺς στρατιώτας ἐξήγαγεν ὁ ἄγγελος μετὰ τοῦ Πέτρου, ἐνομίσθη ἂν φυγῆς εἶναι τὸ πρᾶγμα. τί οὖν οὐχ ἑτέρως ᾠκονόμησε, φησί; ποία γὰρ βλάβη γέγονε νῦν; ἂν ἴδωμεν ὅτι οἱ ἀδίκως παθόντες κακῶς, οὐδὲν ἐβλάβησαν, οὐ ζητήσομεν ταῦτα. διὰ τί γὰρ μὴ λέγεις καὶ περὶ Ἰακώβου, διὰ τί αὐτὸν μὴ ἐξείλετο; ἄλλως δέ, οὐκ ἦν οὐδέπω τῆς κρίσεως ὁ καιρός, ὥστε τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονεῖμαι ἑκάστῳ. ἀλλ' οὐδὲ ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ Πέτρος. μᾶλλον οὖν αὐτὸν ἐλύπει τὸ ἐμπαιχθῆναι, ὥσπερ τὸν πάππον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν μάγων ἀπατηθέντα, μᾶλλον ἐποίει διαπορεῖσθαι καὶ καταγέλαστον εἶναι. καλὸν δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ῥημάτων ἀκοῦσαι τοῦ συγγραφέως. γενομένης, φησίν, ἡμέρας ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. Ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτόν, καὶ μὴ εὑρών, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. καὶ τί ἤκουσε παρ' αὐτῶν (ἀνέκρινε γάρ) καὶ ὅτι αἱ ἁλύσεις ἀφέθησαν, καὶ ὅτι τὰ σανδάλια ἔλαβε, καὶ

βε, καὶ ὅτι μέχρι τῆς νυκτὸς ἐκείνης μετ' αὐτῶν ἦν. ἀλλὰ τί συνέκρυψαν; διὰ τί οὖν μὴ καὶ αὐτοὶ ἔφυγον; καὶ μὴν αὐτὸν ἔδει θαυμάσαι, ἔδει καταπλαγῆναι τοῦτο. λοιπὸν φανερὸν γέγονε πᾶσι διὰ τοῦ θανάτου τούτου καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ θαῦμα, ἥ τε ἐκείνου κακία κατάδηλος. ἀλλ' ὅρα πῶς οὐδὲ ταῦτα οὐ κρύπτει, ἀλλὰ καὶ μέμνηται ἱστορίας, ὥστε διδάξαι ἡμᾶς. Εἶτά φησι· καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Καισάρειαν διέτριβεν.

20 Ἦν δὲ ὁ Ἡρώδης θυμομαχῶν τοῖς Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις, ὁμοθυμαδόν τε παρῆσαν πρὸς αὐτόν, καὶ πείσαντες Βλάστον τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ἠτοῦντο εἰρήνην διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.

21 Τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικήν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς.

22 Ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει· Θεοῦ φωνή, καὶ οὐκ ἀνθρώπου.

23 Παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος Κυρίου, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκε δόξαν τῷ Θεῷ· καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν.

24 Ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανε καὶ ἐπληθύνετο. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἐστιν. εὐθέως ἡ δίκη κατέλαβεν αὐτόν· εἰ καὶ μὴ διὰ Πέτρον, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτοῦ μεγαληγορίαν. καὶ μὴν εἰ ἐκεῖνοί, φησιν, ἐβόησαν, τί πρὸς τοῦτον; ὅτι κατεδέξατο τὴν φωνήν· ὅτι ἄξιον ἑαυτὸν ἐνόμισεν εἶναι τῆς κολακείας. διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μάλιστα παιδεύονται τὸ κολακεύοντες εἰκῆ. ὅρα πάλιν ἀμφοτέρους μὲν ὄντας ἀξίους τιμωρίας, τοῦτον δὲ κολαζόμενον. οὐ γάρ ἐστι νῦν τῆς κρίσεως ὁ καιρός· ἀλλὰ τὸν μάλιστα ὑπεύθυνον τοῦτον κολάζει, ἐκείνους ἀφεὶς ἀπὸ τούτου κερδᾶναι. καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανε, φησι, καὶ ἐπληθύνετο· τουτέστι, τούτου γενομένου. εἶδες Θεοῦ οἰκονομίαν;

γ. κολακεύοντι

25 Βαρνάβας δὲ καὶ Σαῦλος ὑπέστρεψαν ἐξ Ἱερουσαλὴμ πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες καὶ Ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον.

γ. εἰς

κεφ. ιγ.

1 Ἦσαν δέ τινες ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὅτε Βαρνάβας καὶ Σιμεών, ὁ καλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος, Μαναήν τε Ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος. Ἔτι Βαρνάβα πρῶτον μνημονεύει. οὔπω γὰρ Παῦλος ἦν λαμπρός, οὔπω σημεῖον οὐδὲν εἰργάσατο.

2 Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν, φησι, τῷ Κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατε δή μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.

3 Τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν.

Τί ἐστι, λειτουργούντων; τουτέστι, κηρυττόντων. ἀφορίσατέ μοί, φησι, τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον. τί ἐστιν, ἀφορίσατέ μοι εἰς τὸ ἔργον; εἰς τὴν ἀποστολήν. ὅρα πάλιν ὑπὸ τίνων χειροτονεῖται. ὑπὸ Λουκίου τοῦ Κυρηναίου καὶ Μαναήν· μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ πνεύματος. ὅσῳ γὰρ τὰ πρόσωπα ἐλάττονά ἐστι, τοσούτῳ γυμνοτέρα ἡ τοῦ Θεοῦ φαίνεται χάρις. χειροτονεῖται λοιπὸν εἰς ἀποστολήν, ὥστε μετ' ἐξουσίας κηρύττειν. πῶς οὖν αὐτός φησιν, Οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων; τὸ μέν, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, εἶπεν ἵνα δηλώσῃ ὅτι οὐκ ἄνθρωπος αὐτὸν ἐκάλεσεν, οὐδὲ προσηγάγετο· τὸ δέ, δι' ἀνθρώπων, ὅτι οὐχ ὑπὸ τούτων ἐπέμφθη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος. διὸ καὶ οὕτως ἐπήγαγεν·

Γαλ. α. α.

4 Οὗτοι μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, κατῆλθον εἰς τὴν Σελεύκειαν, ἐκεῖθέν τε ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Κύπρον. Ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἡμέρας δὲ γενομένης, φησίν, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος διὰ τὸν Πέτρον, καὶ ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. οὕτως οὐκ ᾔδετο, ὅτι καὶ κολάζειν ἀδίκως ἐπεχείρει. ἰδοὺ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναλαμβάνω λόγον. τὰ δεσμὰ ἦν, οἱ φύλακες ἔνδον, τὸ δεσμωτήριον κεκλεισμένον, οὐδαμοῦ τοῖχος διορωρυγμένος, πάντες τὰ αὐτὰ ἔλεγον, ἀνάρπαστος ὁ ἄνθρωπος γέγονε;

γ. ὅτι ἀδίκως εἶπε κολάζειν. γ. αἰδέσιμ[illegible]

γονε· διὰ τί αὐτοὺς καταδικάζεις; εἰ ἤθελον ἀπολῦσαι, περὶ τούτου ἀπέλυσαν ἄν, ἢ συνεξῆλθον. ἀλλὰ χρήματα ἔλαβον; πόθεν, ὁ μηδὲ πένητι δοῦναι ἔχων, τούτοις ἐδίδου; οὐδὲ γὰρ διεθρύβησαν αἱ ἁλύσεις, οὐδὲ λελυμέναι ἦσαν. ἔδει ἰδεῖν ὅτι θεῖον τὸ πρᾶγμα ἦν, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον. Εἶτα ἐπὶ τῆς ἱστορίας ἔμεινε μεμνῆσθαι λοιπόν, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνόματα τίθησιν, ἵνα δειχθῇ πάντα ἐπαληθεύων. καὶ πείσαντες Βλάστον, φησί, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ᾐτοῦντο εἰρήνην. τοῦτο ποιοῦσιν, ἐπειδὴ λιμὸς ἦν. τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ καθίσας ὁ Ἡρώδης ἐπὶ τοῦ βήματος ἐδημηγόρει, φησί· παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος Κυρίου, καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξε. Τοῦτο καὶ Ἰώσηπος λέγει, ὅτι μακρᾷ περιέπεσε νόσῳ. τὸ μὲν οὖν πολλοὶ τοῦτο οὐκ ᾔδεισαν· ὁ δὲ ἀπόστολος αὐτὸ τίθησι. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἄγνοια ὠφέλει, λογιζομένων αὐτῶν τῷ Ἰακώβου θανάτῳ καὶ τῷ τῶν στρατιωτῶν φόνῳ ταῦτα συμβεβηκότα. ὅρα· ὅτε μὲν τὸν ἀπόστολον ἔσφαξεν, οὐδὲν τοιοῦτον εἰργάσατο· ὅτε δὲ τούτους, λοιπὸν ἐν ἀφανείᾳ ἦν. ἅτε δὴ ἠπορηκὼς καὶ αἰσχυνόμενος κατῆλθεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Καισάρειαν. ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἐκείνους ἀπαγαγεῖν βουλόμενος, πρὸς ἀπολογίαν ἦλθε τούτων. ὠργίζετο γὰρ ἐκείνοις, τούτους οὕτω θεραπεύων. ὅρα πῶς κενόδοξος ὁ ἄνθρωπός ἐστι. μέλλων αὐτοῖς διδόναι τὴν δωρεὰν, ἐδημηγόρησεν. ὁ δὲ Ἰώσηπός φησιν, ὅτι καὶ ἐσθῆτα λαμπρὰν ἐξ ἀργύρου πεποιημένην περιέκειτο. ὅρα καὶ ἐκεῖνοι πῶς κόλακες ἦσαν, καὶ τῶν ἀποστόλων τὸ φρόνημα. ὃν γὰρ ἔθνος ὁλόκληρον * ἐθεράπευσε, τοῦτον οὗτοι διέπτυον. πάλιν δὲ γέγονεν ἀνάπνευσις αὐτῶν μεγάλη, καὶ μυρία ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἐκείνου τιμωρίας. Εἰ δὲ οὗτος ἀκούσας, ὅτι φωνὴ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἀνθρώπου, καίτοιγε μηδὲν εἰπὼν, τοιαῦτα ἔπαθε· πολλῷ μᾶλλον ἂν ὁ Χριστὸς, εἰ μὴ Θεὸς ἦν αὐτὸς, ἀεὶ λέγων ὅτι Τὰ ῥήματα τὰ ἐμὰ οὐκ ἔστιν ἐμὰ, καὶ, Οἱ ὑπηρέται ἂν ἠγωνίζοντο, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἐκεῖνος δὲ αἰσχρῶς καὶ ἐλεεινῶς τὸν βίον κατέλυσε, καὶ οὐδὲ φαίνεται λοιπόν. ὅρα δὲ αὐτὸν καὶ ὑπὸ τοῦ Βλάστου ἀναπειθόμενον, καὶ ἅτε δὴ ταλαίπωρον ὄντα εὐκόλως ὀργιζόμενον, καὶ πάλιν καταλλαττόμενον καὶ πανταχοῦ δοῦλον τὸν δῆμον, καὶ οὐδὲν ἐλεύθερον ἔχοντα. σκόπει δὲ λοιπὸν καὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος. λειτουργούντων δὲ αὐτῶν, φησι, τῷ Κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατε δή μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον. τίς ἂν ἐτόλμησε, μὴ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ὢν, ταῦτα εἰπεῖν; τοῦτο δὲ γέγονεν, ὥστε μὴ εἶναι αὐτοὺς κοινῇ μεθ' ἑαυτῶν. Εἶδεν αὐτοὺς μείζονα δύναμιν ἔχοντας, καὶ πολλοῖς δυναμένους ἀρκέσαι. πῶς δὲ αὐτοῖς εἶπε; διὰ προφητῶν ἴσως. διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπεν, ὅτι καὶ προφῆται ἦσαν, καὶ ἐνήστευον, καὶ ἐλειτούργουν, ἵνα μάθῃς ὅτι πολλῆς νήψεως χρεία ἦν. ἐν Ἀντιοχείᾳ χειροτονεῖται, ἔνθα ἐκήρυττε. διὰ τί μὴ εἶπε, τῷ Κυρίῳ ἀφορίσατε, ἀλλ', ἐμοί; δεικνὺς ὅτι ἕν ἐστι τὸ τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς δυνάμεως.

Ἰωαν. ιδ. ι.
Ἰωαν. ιη. λϛ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὁρᾷς ὅσον ἡ νηστεία μέγα; δεικνὺς ὅτι πάντα τὸ πνεῦμα ἐποίει. μέγα τι ἡ νηστεία ἀγαθόν. οὐχ ὅρῳ περιορίζεται. ὅτε χειροτονεῖσθαι ἔδει, τότε νηστεύουσι. καὶ νηστεύουσιν αὐτοῖς εἶπε τὸ πνεῦμα. ἡ νηστεία δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τὸ τρυφῆς ἀπέχεσθαι νηστείας εἶδός ἐστι. τοσοῦτον ἐπιτάττω μόνον ἐγὼ, μὴ νηστεύσητε, ἀλλὰ τρυφῆς ἀπέχεσθε. τροφὰς ζητῶμεν, μὴ διαφθοράν· τροφὰς ζητῶμεν, μὴ νόσων ὑποθέσεις, νόσων καὶ ψυχικῶν καὶ σωματικῶν· τροφὴν ζητῶμεν ἡδονὴν ἔχουσαν, μὴ τρυφὴν ἀηδίας γέμουσαν. τοῦτο τρυφὴ, ἐκεῖνο λύμη· τοῦτο ἡδονὴ, ἐκεῖνο πόνος· τοῦτο κατὰ φύσιν, ἐκεῖνο παρὰ φύσιν. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις ἔδωκέ σοι κώνειον πιεῖν, οὐχὶ παρὰ φύσιν ἦν; εἴ τις ξύλα καὶ λίθους, οὐκ ἂν ἀπεστράφης; εἰκότως. παρὰ φύσιν γάρ ἐστι. τοιοῦτον καὶ ἡ τρυφή. καθάπερ γὰρ ἐν πόλει πολιορκίας γενομένης πολὺς θόρυβος γίνεται καὶ τάραχος τῶν πολεμίων εἰσελθόντων· οὕτως ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται, οἴνου καὶ τρυφῆς ἐπεισελθούσης. Τίνι οὐαί; τίνι θόρυβοι; τίνι ἀηδίαι * καὶ λέσχαι; [τίνι κρίσις;] οὐχὶ τοῖς ἐγχρονίζουσιν ἐν οἴνοις; τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; ἀλλὰ γὰρ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐκ ἀποστήσομεν οὐδὲ περὶ τὴν τρυφὴν ἀπησχολημένους; ναὶ· μὴ πρὸς ἑτέρους ἀντιστήσωμεν

Παροι. κγ. κθ.

μὲν τὸ πάθος. καὶ περὶ μὲν τὰς γυναῖκας ἡμῖν ἔστω ὁ λόγος. οὐδὲν αἴσχιόν ἐστι γυναικὸς τρυφώσης· οὐδὲν αἴσχιόν ἐστι μεθυούσης. ἀμαυροῦται αὐτῆς τὸ τῆς ὄψεως ἄνθος· θολοῦται τὸ γαληνὸν καὶ ἥμερον τῶν ὀφθαλμῶν, οἱονεὶ νεφέλης τινὸς ἀκτῖνας ὑποδραμούσης ἡλιακάς. ἀνελεύθερον τὸ πρᾶγμα καὶ δουλικόν, καὶ πάσης δυσχερείας ἀνάμεστον. πῶς ἐστιν ἀηδὴς οἴνου ἀποπνέουσα [γυνὴ] ὀδωδότος, σεσηπότος, ἐρευγομένη κρεῶν διεφθορότων χυμόν, βεβαρημένη καὶ διάρας ἰδεῖν μὴ δυναμένη, ἐρυθρὰ οὖσα τοῦ δέοντος πλέον, χάσμης γέμουσα καὶ ἀχλύος πολλῆς; ἀλλ' οὐκ ἐκείνη ἡ τρυφῆς ἀπεχομένη τοιαύτη· ἀλλὰ σεμνὴ καὶ σώφρων καὶ εὔμορφος. καὶ γὰρ τῷ σώματι πολὺ προστίθησι κάλλος τῆς ψυχῆς ἡ κατάστασις. μὴ γὰρ δὴ νομίσῃς ἀπὸ τῶν σωματικῶν τύπων τοῦτο γίνεσθαι μόνον. δὸς εὔμορφον κόρην τεταραγμένην, λάλον, λοίδορον, μέθυσον, πολυτελῆ· εἰ μὴ πάσης αἰσχρᾶς δυσειδεστέρα καθέστηκεν; εἰ δὲ αἰσχύνοιτο, εἰ δὲ σιγῴη, εἰ δὲ ἐρυθριᾷν μανθάνῃ, εἰ δὲ φθέγγεσθαι συμμέτρως, εἰ δὲ νηστείαις ἐσχολακέναι· διπλοῦν τὸ κάλλος, πλείων ἡ ὥρα, ποθεινοτέρα ἡ ὄψις, σωφροσύνης γέμουσα καὶ κοσμιότητος. βούλει λοιπὸν καὶ περὶ ἀνδρῶν εἴπωμεν; τί τοῦ μεθύοντος αἰσχιότερον; καταγέλαστος οἰκέταις, καταγέλαστος ἐχθροῖς, ἐλεεινὸς παρὰ φίλοις, μυρίας καταγνώσεως ἄξιος, θηρίον ἐστὶ μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος. τὸ γὰρ πολλὰ σιτίζεσθαι, παρδαλέως, καὶ λέοντος, καὶ ἄρκτου ἐστίν. εἰκότως. οὐ γὰρ ἔχουσιν ἐκεῖνα ψυχὴν λογικήν. καὶ μὴν κἀκεῖνα πλέον τοῦ δέοντος καὶ τοῦ μέτρου τοῦ παρὰ τῆς φύσεως αὐτοῖς ὡρισμένου σιτισθέντα, διέφθειρε τὸ πᾶν σῶμα· πόσῳ δὴ μᾶλλον ἡμᾶς; διὰ τοῦτο ἡμῖν εἰς μικρὸν συνέστειλε τὴν γαστέρα ὁ Θεός; διὰ τοῦτο ὀλίγον μέτρον ὥρισε τροφῆς, ἵνα παιδεύσῃ ψυχῆς ἐπιμελεῖσθαι. καταμάθωμεν αὐτὴν τὴν κατασκευὴν τὴν ἡμετέραν, καὶ ὀψόμεθα ἓν μόριον ἐν ἡμῖν ταύτην ἔχον τὴν ἐνέργειαν. τὸ στόμα γὰρ ἡμῶν καὶ ἡ γλῶττα πρὸς ὕμνους ἀφώρισται· ὁ φάρυγξ πρὸς φωνήν. διὰ τοῦτο καὶ ἀνάγκη τῆς φύσεως ἡμᾶς ἐγκατέδησεν, ἵνα μηδὲ ἄκοντες ἐμπίπλωμεν εἰς πολλὴν πραγματείαν. ὡς εἴγε ἡ τρυφὴ πόνους μὴ εἶχε, μηδὲ νόσους καὶ ἀρρωστίας, "φορητὸν ἦν· νῦν δέ σοι τέθεικεν ὁροθέσια τῆς φύσεως, ἵνα μηδὲ βουλόμενος ὑπερβαίνῃς. οὐχ ἡδονὴν ζητεῖς, ἀγαπητέ; τοῦτο παρὰ τῆς αὐταρκείας εὑρήσεις. οὐχ ὑγείαν; καὶ τοῦτο. οὐχὶ ἀμεριμνίαν; καὶ τοῦτο. οὐχὶ ἐλευθερίαν; οὐχὶ ῥῶσιν σώματος; οὐχὶ εὐεξίαν; οὐχὶ νῆψιν ψυχῆς; οὐχὶ διέγερσιν; οὕτω πάντα τὰ καλὰ ἐν ταύτῃ· ἐν ἐκείνῃ δὲ τἀναντία, ἀηδία, καχεξία, νόσος, ἀνελευθερία, δαπάνη. πόθεν δὴ, φησὶν, ἐπὶ ταύτην τρεχόμεθα ἅπαντες; ἀπὸ νόσου. εἰπὲ γάρ μοι, διὰ τί τὸ βλάπτον ὁ νοσῶν ἐπιζητεῖ; οὐχὶ καὶ αὐτὸ τοῦτο τοῦ νοσεῖν σημεῖόν ἐστι; διὰ τί ὁ χωλὸς μὴ ὀρθὰ βαδίζει; αὐτὸ δὲ τοῦτο οὐκ ἀπὸ ῥᾳθυμίας καὶ τοῦ μὴ βούλεσθαι παρὰ (A) ἰατροῖς ἰέναι; τῶν γὰρ πραγμάτων τὰ μὲν πρόσκαιρον ἡδονὴν ἔχει, διηνεκῆ δὲ τὴν κόλασιν· τὰ δὲ τοὐναντίον, τὴν μὲν καρτερίαν πρόσκαιρον, διηνεκῆ δὲ τὴν ἀπόλαυσιν. ὁ τοίνυν οὕτω χαῦνος καὶ ῥᾴθυμος, ὡς μὴ ὑπεριδεῖν τῶν παρόντων ἡδέων ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ταχέως ἁλίσκεται. εἰπέ μοι, ὁ Ἡσαῦ πόθεν ἑάλω; πόθεν τὴν παροῦσαν ἡδονὴν τῆς μελλούσης προτετίμηκε τιμῆς; ἀπὸ χαυνότητος καὶ μαλακίας. τοῦτο δὲ αὐτὸ πόθεν, φησίν; ἐξ ἡμῶν αὐτῶν. καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. ὅταν γὰρ θέλωμεν, διανιστῶμεν ἑαυτοὺς, καὶ καρτερικοὶ γινόμεθα· ἐὰν γοῦν ἀνάγκη ποτὲ ἐπέλθοι, πολλάκις δὲ καὶ φιλονεικήσαντες μόνον τὸ χρήσιμον συνείδομεν. ὅταν τοίνυν μέλλῃς τρυφᾷν, ἐννόησον τὸ πρόσκαιρον τῆς ἡδονῆς, τὴν ζημίαν (ζημία γὰρ ὄντως ἐστὶ μετὰ τῆς οἰκείας λύμης τοσαῦτα χρήματα δαπανᾷν) τὰς νόσους, τὰς ἀρρωστίας, καὶ καταφρόνησον τρυφῆς. πόσους σοι βούλει ἀριθμήσω κακὰ παθόντας ἀπὸ τῆς τρυφῆς; ὁ Νῶε ἐμεθύσθη καὶ ἐγυμνώθη, καὶ ὅρα πόσα γέγονε κακὰ ἀπὸ τούτου. ὁ Ἡσαῦ ἀπὸ λαιμαργίας "προέδωκε τὰ πρωτοτόκια, καὶ εἰς ἀδελφοκτονίαν ὥρμησεν. ὁ λαὸς ὁ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκάθισε φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. διὰ τοῦτό φησι, Φαγὼν καὶ πιὼν μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. εἰς γὰρ κρημνὸν ἐνέπεσον [(Δ)] εἰς τὴν τρυφὴν ἐμπεσόντες.

Ἐξ. λβ. ϛ.

Δευτ. ϛ. ιβ.

χ. φοιτ.

χ. ἰδου

σῶντες. Ἡ χήρα, φησὶν, ἡ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε. καὶ πάλιν· Ἐλιπάνθη, ἐπαχύν-
θη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος· καὶ [πάλιν] ὁ ἀπόστολος· Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε
εἰς ἐπιθυμίας. οὐ νομοθετῶ νηστείαν (οὐδὲ γὰρ ὁ ἀκούων ἐστὶν) ἀλλ' ἀναιρῶ σπατάλην,
ἐκκόπτω τρυφὴν διὰ τὸ χρήσιμον τὸ ὑμέτερον. καθάπερ γὰρ χείμαῤῥος, οὕτω πάντα ἀ-
5 νατρέπει ἡ τρυφή. οὐδὲν αὐτὴν τὸ κωλύει ἐπὶ βασιλείας ἐκβάλλει. τί τὸ πλέον; βού-
λει τρυφᾶν; δὸς πένησι· κάλεσον τὸν Χριστὸν, ἵνα καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν ἀπολαῦσαι ἔχῃς
τρυφᾶν. νῦν μὲν γὰρ [αὖ] οὐκ ἔχεις. εἰκότως (οὐδὲ γὰρ ἕστηκε τὰ ἐν ταύτῃ) τότε δὲ ἕξεις.
βούλει τρυφῆσαι; θρέψον τὴν ψυχήν· μετάδος αὐτῇ σιτίων, ὧν ἔθος ἔχει· μὴ λιμοκτονή-
σῃς αὐτήν. χαλεπὸς πόλεμος, χαλεπὸς ἀγώνιος· σὺ δὲ κάθησαι τρυφῶν; οὐχ ὁρᾷς καὶ τοὺς τὰ
10 σκῆπτρα ἐγκεκλεισμένους ἐν ταῖς ἔξω στρατείαις ἁπλῶς ζῶντας; Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη
πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· σὺ δὲ λιπαίνεις σεαυτὸν μέλλων παλαίειν; ἕστηκε τρίζων τοὺς ὀδόντας αὐ-
τοῦ ὁ ἀντίπαλος· σὺ δὲ διακεχυμένος τυγχάνεις, καὶ τραπέζῃ προσέχεις; οἶδα εἰκῆ ταῦτα
λέγων· ἀλλ' οὐχ ἅπασιν. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. ὁ Χριστὸς ὑπὸ λιμοῦ τήκεται,
σὺ δὲ ὑπὸ γαστριμαργίας διασπᾷς σαυτόν. δύο ἀμετρίαι. τί γὰρ οὐ ποιεῖ κακὸν ἡ τρυ-
15 φή; * ὅθεν οὐκ οἶδα πῶς καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχει. ἀλλ' ὥσπερ ἡ δόξα ἀτιμία ἐστὶ, καὶ ὁ πλοῦ-
τος πενία ὢν, τοῦτο κέκληται· οὕτω καὶ ἡ τρυφὴ ἀηδία ἐστί. μὴ γὰρ τυθῆναι ἐρχόμεθα, ὅτι λι-
παινόμεθα ἑαυτούς; τί περιέχεις τῷ σκώληκι λαμπροτέραν τὴν τράπεζαν; τί πλείονας ποιεῖς τοὺς
ἰχῶρας; τί πηγὰς ἱδρώτων καὶ δυσωδίας ἐναποτίθεσαι; τί πρὸς πάντα σεαυτὸν ἄχρηστον
κατασκευάζεις; βούλει γενέσθαι ἰσχυρὸν τὸν ὀφθαλμόν; τὸ σῶμα ποίησον εὔτονον. καὶ γὰρ
20 ἐν ταῖς χορδαῖς, ἡ μὲν παχεῖα καὶ ἀδιακάθαρτος, ἄχρηστος πρὸς τὰς μελῳδίας· ἡ δὲ πάντοθεν
ἐπεξεσμένη, εὔτονός ἐστι καὶ πολυαρμόνιος. τί καταχωννύεις τὴν ψυχήν; τί τὸν τοῖχον παχύ-
τερον ποιεῖς; τί πολλὴν τὸν καπνὸν καὶ τὴν νεφέλην, ὅταν ἀτμοὶ καθάπερ τις ἀχλὺς πάντο-
θεν μέσον ἀναδιδόμενοι; εἰ δὲ μηδὲν ἕτερον, οἱ ἀθληταί σε παιδευέτωσαν, ὅτι τὸ ἰσχνότερον
σῶμα ἰσχυρότερον. οὐκοῦν δὲ ἡ [φιλοσοφοῦσα] ψυχὴ, εὐτονωτέρα. ἡνιόχῳ γὰρ δὲ ἵππους
25 ἔοικε. καὶ ἔξεστιν ὁρᾷν, καθάπερ ἐπὶ τῶν τρυφῇ προσεχόντων ἀνθρώπων καὶ εὐσαρκούντων,
οὕτω δὲ τοὺς εὐσαρκοῦντας τῶν ἵππων δυσκινήτους ὄντας, καὶ πολλὰ τῷ ἡνιόχῳ πράγματα
παρέχοντας. ἀγαπητὸν εὐήνιον ἵππον ἔχοντα δὲ εὐσκελῆ δυνηθῆναι τὸ βραβεῖον λαβεῖν. ὅταν
δὲ ἀναγκάζῃ ὁ ἡνίοχος ἕλκειν αὐτὸν, καὶ καταπεσόντα μυριάκις νύττων μὴ διαναστῇ, κἂν
σφόδρα αὐτὸς ἔμπειρος ᾖ, τῆς νίκης ἀποστερηθήσεται. μὴ δὴ περιίδωμεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν
30 ἐμπρεαζομένην διὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἐκείνην διεγερτικωτέραν ἐργασώμεθα· τὸ πτερὸν αὐ-
τῇ κοῦφον ποιήσωμεν, χαυνότερα τὰ δεσμά· λόγοις αὐτὴν τρέφωμεν, αὐταρκείᾳ, ὅσον ὑγι-
αίνειν μόνον τὸ σῶμα, ὅσον εὔρωστον εἶναι, ὅσον χαίρειν καὶ μὴ ἀλγεῖν· ἵνα οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς δια-
θέντες, δυνηθῶμεν τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν,
χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ
35 πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

α Τιμ. ε. ς.
Δευτ. λβ. ιε.
Ρωμ. ιγ. ιδ.
Εφεσ. ς. ιβ.
Λουκ. η. η.

Λογ. κη. 4 ΟΥΤΟΙ ΜΕΝ ΟΥΝ ΕΚΠΕΜΦΘΕΝΤΕΣ ΥΠΟ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, κατῆλθον εἰς Σελεύκειαν, ἐκεῖθέν τε ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Κύπρον. 5 Καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι, κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων. εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπηρέτην.

49

Ἅμα χειροτονηθέντες ἐξῆλθον, καὶ εἰς Κύπρον ἀπέπλευσαν, ἅτε οὐκ οὔσης ἐπιβουλῆς ἐκεῖ, καὶ τοῦ λόγου καταπαρέντος ἤδη. ἐν Ἀντιοχείᾳ μὲν γὰρ ἦσαν ἱκανοί· καὶ ἡ Φοινίκη δὲ πλησίον τῆς Παλαιστίνης ἦν· Κύπρος δὲ οὐχί. λοιπὸν μὴ ζήτει, διὰ τί ὅταν πνεύματι κινῶνται. οὐ γὰρ δὴ ἐχειροτονήθησαν πνεύματι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξεπέμφθησαν. καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων. ὁρᾷς πᾶσαν σπουδὴν ποιουμένους αὐτοὺς ἐκείνοις καταγγέλλειν τὸν λόγον πρώτοις, ἵνα μὴ φιλονεικοτέρους ἐργάσωνται; καὶ ἐκεῖθεν οὐκ ἐλάλουν, εἰ μὴ Ἰουδαίοις μόνοις· καὶ οὗτοι εἰς τὰς συναγωγὰς ἀπῄεσαν.

6 Διελθόντες δὲ τὴν νῆσον [ὅλην] ἄχρι Πάφου, εὗρον ἄνδρα τινὰ μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα Βαριησοῦς.

7 Ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ Παύλῳ ἀνδρὶ συνετῷ· ὃς προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον ἐζήτησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

8 Ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μάγος (οὕτω γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ) ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως. Πάλιν μάγος Ἰουδαῖος, καθάπερ Σίμων. καὶ ὅρα τοῦτον, ὅτε μὲν τοῖς ἄλλοις ἐκήρυττον, οὐ σφόδρα ἀγανακτοῦντα· ἐπειδὴ δὲ τῷ ἀνθυπάτῳ προσῄεσαν, τότε. τὸ δὲ θαυμαστὸν τοῦ ἀνθυπάτου, ὅτι καὶ προκατειλημμένος τῇ μαγείᾳ ἐκείνου, ἤθελεν ἀκοῦσαι τῶν ἀποστόλων. οὕτω καὶ οἱ Σαμαρεῖται ἐποίησαν, καὶ ἀπὸ συγκρίσεως ἡ νίκη φαίνεται, τῆς μαγείας ἁλισκομένης. πανταχοῦ ἡ κενοδοξία καὶ φιλαρχία αἴτιαι τῶν κακῶν.

9 Σαῦλος δὲ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς αὐτὸν,

10 Εἶπεν, ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥᾳδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης· οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας;

11 Καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ τοῦ Κυρίου ἐπὶ σὲ, καὶ ἔσῃ τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ.

Ἐνταῦθα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀμείβεται μετὰ τῆς χειροτονίας, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Πέτρου γεγένηται. καὶ ὅρα· οὐχ ὕβρις τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ κατάπληξις. τοὺς γὰρ ἰταμοὺς καὶ ἀναισχύντους οὕτω δεῖ καταπλήττεσθαι. ὦ πλήρης παντὸς δόλου, φησὶ, καὶ πάσης ῥᾳδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης. ἐνταῦθα αὐτοῦ ἀποκαλύπτει τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ, πράγματι σωτηρίας ἀπολλύντι τὸν ἀνθύπατον. οὐ παύσῃ, φησὶ, διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου; καὶ ἀξιοπίστως. οὐχ ἡμῖν πολεμεῖς, φησὶν, οὐδὲ μάχῃ, ἀλλὰ τὰς ὁδοὺς Κυρίου διαστρέφεις τὰς εὐθείας· καὶ μετ' ἐγκωμίου. καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σὲ, καὶ ἔσῃ τυφλός. ᾧ αὐτὸς προσήχθη σημείῳ, τούτῳ καὶ τοῦτον ἐβουλήθη προσαγαγεῖν. καὶ τὸ, ἄχρι καιροῦ δὲ, οὐ κολάζοντος ἦν τὸ ῥῆμα, ἀλλ' ἐπιστρέφοντος. εἰ γὰρ κολάζοντος ἦν, διαπαντὸς ἂν αὐτὸν ἐποίησε τυφλόν· νῦν δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν, ἵνα τὸν ἀνθύπατον κερδάνῃ.

Παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.

12 Τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονὸς ἐπίστευσεν, ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου. Εἰκότως. τὸν γὰρ προκατειλημμένον τῇ μαγείᾳ ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ παιδεῦσαι ἐχρῆν. οὕτω καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μάγοι ὑπὸ τῶν φλυκτίδων τὸ πρὶν ἐπαιδεύοντο. ὅρα δὲ αὐτοὺς οὐκ ἐγχρονίζοντας αὐτόθι, ἅτε τοῦ ἀνθυπάτου λοιπὸν πιστεύσαντος, οὐδὲ μαλακισθέντας τῇ κολακείᾳ καὶ τῇ τιμῇ, ἀλλ' εὐθέως τοῦ ἔργου ἐχομένους καὶ εἰς τὴν ἀντιπέραν χώραν ὁρμῶντας.

13 Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας·

φυλίας· Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

14 Αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης, παρεγένοντο εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐκάθισαν. Πάλιν εἰς τὰς συναγωγὰς ἐν σχήματι Ἰουδαίων εἰσῄεσαν, ὥστε μὴ πολεμεῖσθαι, μηδὲ ἐλαύνεσθαι· καὶ οὕτω τὸ πᾶν κατώρθουν.

15 Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς λέγοντες· ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε. Λοιπὸν ἐντεῦθεν τὰ κατὰ Παῦλον μανθάνομεν, οὐ μικρὰ περὶ τοῦ Πέτρου μαθόντες ἐν τοῖς πρώην εἰρημένοις. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. καὶ γενόμενοι, φησιν, ἐν Σαλαμῖνι, κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ μητροπόλει τῆς Κύπρου. ἐποίησαν ἐνιαυτὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ. ἔδει κἀκεῖ ἀπελθεῖν, καὶ μὴ διατρίβοντας ἐνταῦθα καθῆσθαι· ἔδει μειζόνων αὐτοῖς διδασκάλων. ὅρα πῶς καὶ ἐν Σελευκείᾳ οὐ διατρίβουσιν, εἰδότες ὅτι ἀπὸ τῆς γείτονος πόλεως ἐκαρπώσαντο ἂν πολλὴν τὴν ὠφέλειαν· ἀλλὰ πρὸς τὰ κατεπείγοντα σπεύδουσι καὶ ἐκεῖ. πρὸς γὰρ τὴν μητρόπολιν ἐλθόντες τῆς νήσου, τὸν ἀνθύπατον ἐσπούδαζον διορθῶσαι. ὅτι δὲ οὐ κολακείας ἦν τὸ λέγειν, συνιὼν τῷ ἀνθυπάτῳ ἀνδρὶ συνετῷ, ἀπὸ τοῦ πράγματος μάνθανε, πῶς οὐκ ἐδεήθη λόγων πολλῶν, πῶς ἠθέλησεν αὐτῶν ἀκοῦσαι. καὶ τὰ ὀνόματα δὲ καταλέγει τῶν πόλεων· δεικνὺς, ὅτι ἐπειδὴ προσφάτως τὸν λόγον ἐδέξαντο, χρεία ἦν ἐπιστηρίζεσθαι τῇ πίστει ἐμμένειν. διὸ καὶ συνεχῶς αὐταῖς ἐφίσταντο. ὅρα ὅτι οὐδὲν πρὸς τὸν μάγον εἶπεν, ἕως ἐκεῖνος ἀφορμὴν ἔδωκεν· ἀλλὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου μόνον κατήγγελλον. ἐπειδὴ [γὰρ] τοὺς ἄλλους ἑώρα προσέχοντας, αὐτὸς πρὸς ἓν τοῦτο ἐσκόπει, ὥστε ἐκεῖνον μὴ πεισθῆναι. καὶ διὰ τί μὴ ἕτερον σημεῖον ἐποίησεν; ὅτι οὐκ ἦν τούτου ἴσον, τοῦ τὸν ἐχθρὸν ἑλεῖν. καὶ ὅρα· πρότερον ἐγκαλεῖ, καὶ τότε τιμωρεῖται. δείκνυσι δὲ δικαίως αὐτὸν παθόντα τῷ λέγειν· ὦ πλήρης παντὸς δόλου· τουτέστιν, οὐδὲν ἔχων ἐλλιπές, φησι. καὶ καλῶς εἶπε, παντὸς δόλου. ὑπεκρίνετο γάρ. υἱὲ διαβόλου. τὸ γὰρ ἔργον ἐκείνου ἔπραττεν. ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης. ἡ γὰρ πᾶσα δικαιοσύνη οὕτως αὕτη ἦν. ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τὸν βίον ἐλέγχειν τὸν αὐτοῦ ταῦτα λέγων. καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἦν θυμοῦ τὰ ῥήματα, διὰ τοῦτο προλαβὼν εἶπε, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, τουτέστιν, ἐνεργείας. καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σέ. οὐκ ἄρα τιμωρία ἦν, ἀλλ' ἴασις. μονονουχὶ γὰρ ἔλεγεν, οὐκ ἐγὼ ποιῶ, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ χείρ. ὅρα τὸ ἄτυφον. [οὐκέτι φῶς, ὡς ἐπὶ Παύλου, περιήστραψεν αὐτόν.] ἔσῃ, φησὶ, τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. τοῦτο λέγει, ἵνα δῷ αὐτῷ μετανοῆσαι. οὐδαμοῦ γὰρ ἐβούλοντο ἀπὸ τῶν σκυθρωποτέρων φαίνεσθαι, εἰ καὶ εἰς ἐχθροὺς ταῦτα ἐγένετο. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν οἰκείων εἰκότως· ἐπὶ δὲ τῶν ἀλλοτρίων οὐχί, ἵνα μὴ νομισθῇ τὸ πρᾶγμα ἀνάγκης εἶναι λοιπὸν καὶ δέους. τεκμήριον δὲ τῆς τυφλότητος, τὸ χειραγωγοὺς ζητεῖν. Εἶτα ὁρᾷ τὴν πήρωσιν ὁ ἀνθύπατος, καὶ εὐθὺς πιστεύει· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐκπληττόμενος. εἶδε γὰρ ὅτι οὐ λόγοι, οὐδὲ ἀπάτη ταῦτα. ὅρα πόσον ἔρωτα εἶχε διδασκαλίας ἐν ἀρχῇ ὢν τοσαύτῃ. καὶ οὐκ εἶπε πρὸς αὐτόν, οὐ παύσῃ διαστρέφων τὸν ἀνθύπατον· ἀλλὰ τὰς ὁδοὺς Κυρίου, ὃ πλέον ἦν, ἵνα μὴ δόξῃ κολακεύειν. τί δήποτε δὲ ὁ Ἰωάννης ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν; Ἰωάννης γάρ, φησιν, ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα· ἅτε ἐπὶ μακροτέραν λοιπὸν στελλομένων ὁδόν. καίτοιγε ὑπηρέτης ἐκεῖνος ἦν, αὐτοὶ δὲ τὸν κίνδυνον εἶχον. πάλιν ἐλθόντες εἰς Πέργην, παρατρέχουσι τὰς ἄλλας πόλεις. ἐπὶ τὴν μητρόπολιν γὰρ ἠπείγοντο τὴν Ἀντιόχειαν. καὶ ὅρα πῶς ὑποτέμνεται ὁ συγγραφεύς· ἐκάθισαν ἐν τῇ συναγωγῇ, φησι, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ὥστε προοδοποιῆσαι τῷ λόγῳ. καὶ οὐ πρῶτοι λέγουσιν, ἀλλ' ἐπιτραπέντες ἅτε ὡς ξένους προσκαλοῦνται. εἰ μὴ περιέμειναν δὲ, οὐκ ἂν ἐγένετο λόγος· ἐν τούτῳ πρῶτον κηρύττει Παῦλος. καὶ ὅρα αὐτοῦ τὴν σύνεσιν. ἔνθα μὲν ἦν κατεσπαρμένος ὁ λόγος, παρατρέχει· ἔνθα δὲ οὐδεὶς ἦν, ἐνδιατρίβει. καθὼς καὶ αὐτός φησι γράφων·

Ρωμ. ιε. κ.

Οὕτω δὲ φιλοτιμούμενος εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός. ἀνδρείας δὲ ἦν καὶ τοῦτο πολλῆς. οὕτως ἐκ προοιμίων θαυμαστὸς ὁ ἀνήρ, ἐσταυρωμένος, παρατεταγμένος· ᾔδει πόσης ἀπήλαυσε χάριτος· ἀντίρροπον εἰσήγαγε τὴν σπουδήν· οὐκ ὠργίσθη πρὸς Ἰωάννην (οὐ γὰρ τοῦτο ἦν) ἀλλὰ τοῦ ἔργου εἴχετο· οὐκ ἐδειλίασεν, οὐκ ἐφοβήθη ἐν μέσῳ πλήθεις ἀπειλημμένος. ὅρα πῶς οἰκονομεῖται Παῦλον μὴ κηρύττειν ἐν Ἱεροσολύμοις. ἀρκεῖ καὶ τοῦτο μόνον τὸ ἀκοῦσαι ὅτι ἐπίστευσε. κηρύττοντος δὲ οὐκ ἂν ἠνέσχοντο διὰ τὸ μῖσος· καὶ πόρρω ἄπεισιν, ἵνα γνώριμος οὐκ ἦν. πρότερον ἤλεγξε τὸν μάγον, ὅστις ἦν· καὶ ὅτι τοιοῦτος ἦν, τὸ σημεῖον ἐδείκνυ. τῆς ἐν [τῇ] ψυχῇ τυφλότητος τοῦτο σημεῖον ἦν. ἄχρι δὲ καιροῦ πάσχει, ὥστε μετανοῆσαι. καλῶς δὲ τῷ σαββάτῳ εἰσῆλθον εἰς τὴν συναγωγήν, ὅτε πάντες ἦσαν συνειλεγμένοι. καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, φησιν, ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι λέγοντες· ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε. ὅρα αὐτοὺς ἀφθόνως τότε τοῦτο ποιοῦντας, μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔτι. εἰ τοῦτο ἐβούλεσθε, μᾶλλον ἔδει παρακαλέσαι.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' ὢ τῆς φιλαρχίας, ὢ τῆς κενοδοξίας· πῶς πάντα ἀνατρέπει καὶ ἀπόλλυσι; κατὰ τῆς οἰκείας, κατὰ τῆς ἀλλήλων σωτηρίας ἑστάναι παρασκευάζει. πηροὺς οὕτω καὶ τυφλοὺς ἐργάζεται, ὥστε καὶ χειραγωγοὺς ζητεῖν (εἴθε καὶ τοῦτο· εἴθε καὶ χειραγωγοὺς ἐζήτουν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτου αἰέχονται, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσι τὸ πᾶν) οὐδένα ἀφίησιν ἰδεῖν· καθάπερ ἀχλὺς ἐπιπίπτει καὶ ζόφος, οὐκ ἀφίησι διαβλέψαι. ποίαν ἕξομεν ἀπολογίαν διὰ πάθος πάθους κρατοῦντες, διὰ δὲ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον οὐκέτι; οἷον πολλοὶ ἀσελγεῖς ὄντες καὶ φιλοχρήματοι διὰ τὴν τῶν χρημάτων φειδωλίαν ἐχαλίνωσαν τὴν ἡδονήν· ἄλλοι τοὐναντίον, διὰ τὴν ἡδονὴν ὑπερεῖδον χρημάτων· πάλιν οἱ ἡττώμενοι δόξης κενῆς ἀμφοτέρων περιγεγόνασι, χρήματα ἀναλίσκοντες ἀφειδῶς, καὶ σωφρονοῦντες εἰκῆ· ἄλλοι πάλιν κενόδοξοι σφόδρα ὄντες, κατεφρόνησαν τοῦ πάθους, πολλὰ ὑπομείναντες αἰσχρὰ καὶ δι' ἔρωτας, καὶ διὰ χρήματα· ἕτεροι πάλιν, ἵνα τὸν θυμὸν ἐμπλήσωσι τὸν αὐτῶν, εἵλοντο ζημιωθῆναι μυρία, καὶ οὐδενὸς αὐτοὺς τούτων ἐμέλησεν, ἵνα μόνον τὸ θέλημα ποιήσωσι τὸ αὐτῶν. καὶ ὅπερ ἰσχύει πάθος, οὐκ ἰσχύει παρ' ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. καὶ τί λέγω πάθος; ὅπερ αἰδὼς ἀνθρώπων ἰσχύει, οὐκ ἰσχύει ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. πολλὰ καὶ κατορθοῦμεν καὶ ἁμαρτάνομεν, ἀνθρώπους αἰδούμενοι· τὸν δὲ Θεὸν οὐ δεδοίκαμεν. πόσοι δι' αἰσχύνην προσήκαντο χρήματα; πόσοι ἐφιλοτιμήσαντο, εἰκῆ ὑπηρετούμενοι τοῖς αὐτῶν φίλοις ἐπὶ κακῷ; πόσοι φιλίας αἰδεσθέντες μυρία ἥμαρτον; εἰ τοίνυν καὶ πάθος καὶ αἰδὼς ἀνθρωπίνη δύναται ἐμβάλλειν ἡμᾶς καὶ εἰς ἁμαρτήματα, καὶ εἰς κατορθώματα, εἰκῆ λεγόμεθα ὅτι οὐ δυνάμεθα. δυνάμεθα γάρ, ἂν θέλωμεν· θελῆσαι δὲ πάντως χρή. εἰπὲ δή μοι, διὰ τί οὐ δύνασαι δόξης κρατεῖν, ὅταν ἕτεροι ὦσι κρατοῦντες, τὴν αὐτὴν ἔχοντες ψυχήν, τὸ αὐτὸ σῶμα, τὴν αὐτὴν μορφήν, τὴν αὐτὴν ζῶντες ζωήν; ἐννόησον τὸν Θεόν, ἐννόησον τὴν ἄνωθεν δόξαν· ἀντίστησον αὐτὴν τὰ παρόντα, καὶ ταχέως ταύτης ἀποπηδήσεις. ὅλως εἰ δόξης ἐπιθυμεῖς, τῆς ὄντως δόξης ἐπιθύμει. ποία δόξα, ὅταν ἀτιμίας ποιῇ; ποία δόξα, ὅταν τῶν ἐλαττόνων ἀναγκάζῃ τιμῆς ἐφίεσθαι, κἀκείνης χρείαν ἔχῃ; τιμή ἐστιν, ἡ τῆς παρὰ τῶν μειζόνων ἀπολαύειν δόξης. ὅλως εἰ δόξης ἐρᾷς, μᾶλλον ἐράσθητι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ. ἂν ἐρασθῇς ἐκείνης, ταύτης καταφρονήσεις, ὄψει ταύτην ἄτιμον· ἕως ἂν ἐκείνην μὴ ἴδῃς, οὐδὲ ταύτην ἰδεῖν δυνήσῃ πῶς ἐστιν αἰσχρά, πῶς καταγέλαστος. καθάπερ γὰρ οἱ πονηρᾷ τινι γυναικὶ προσκατειλημμένοι εἰδεχθεῖ καὶ αἰσχρᾷ, ἕως ἂν φιλῶσιν αὐτήν, οὐ δύνανται τὴν δυσειδείαν ἰδεῖν, τοῦ πάθους ἐπισκοτοῦντος τῇ κρίσει· οὕτω δὴ καὶ ἐν ταῦτα, ἕως ἂν κατεχώμεθα τῷ πάθει, οὐ δυνάμεθα συνιδεῖν οἷόν ἐστι κακόν. πῶς οὖν ἀπαλλαγείημεν ἄν, φησιν, αὐτοῦ; ἐννόει τοὺς χρήματα ἀναλώσαντας μυρία, καὶ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν καρπωσαμένους· ἐννόει τοὺς ἀποθανόντας ὅσης ἀπήλαυσαν δόξης, καὶ οὐδαμοῦ αὐτὴ βεβαία, ἀλλ' ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται. ἐν-

νόησον

νόησον ὅτι ὄνομα μόνον ἐστὶ, πρᾶγμα δὲ οὐκ ἔχει. ἐπεὶ τί ἐστι δόξα, εἰπέ μοι; δὸς ὅρον τινά. τὸ θαυμάζεσθαι παρὰ πάντων, φησί. δικαίως, ἢ ἀδίκως; εἰ μὲν γὰρ ἀδίκως, οὐκ ἂν εἴη τοῦτο θαῦμα, ἀλλὰ κατηγορία, καὶ κολακεία, καὶ διαβολή. εἰ δὲ δικαίως, τοῦτο οὐ δυνατόν. οὐ γὰρ ἔχει κρίσεις ὀρθὰς ὁ δῆμος, ἀλλὰ τοὺς ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ὑπηρετοῦντας τούτους θαυμάζουσι. καὶ, εἰ βούλεσθε, καταμάθετε τοὺς ταῖς πόρναις τὰ αὐτῶν δωρουμένους, τοὺς τοῖς ἡνιόχοις, τοὺς τοῖς ὀρχησταῖς. ἀλλ' οὐ τούτους, φησὶ, φαμὲν, ἀλλὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ὀρθοὺς, καὶ μεγάλα δυναμένους ποιεῖν καλά. εἴθε ἠβούλοντο, καὶ ταχέως ἐποίουν ἂν τὰ ἀγαθά· νῦν δὲ οὐδὲν τούτων ποιοῦσι. τίς, εἰπέ μοι, τὸν δίκαιον ἐπαινεῖ νῦν καὶ τὸν ὀρθόν; τοὐναντίον μὲν οὖν. τί δὲ ψυχρότερον δικαίου, εἰ πρᾶγμα τοιοῦτον κατορθῶν, τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης ἐφίεται; τοιοῦτον γὰρ ποιεῖ, οἷον ἂν εἴ τις ζωγράφος ἄριστος ὢν καὶ εἰκόνα γράφων βασιλικὴν, τῶν οὐκ ἐμπείρων ἀποδέχοιτο τοὺς ἐπαίνους. ἄλλως δὲ, ταχέως ἀποστήσεται ἄνθρωπος ὁ πρὸς δόξαν ὁρῶν ἀνθρωπίνην τῶν κατ' ἀρετὴν πραγμάτων. εἰ γὰρ μέλλοι πρὸς ἐπαίνους κεχηνέναι, ἅπερ ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι, ταῦτα ἐργάσεται, οὐχ ἅπερ ἂν αὐτός. τί οὖν ἂν ὑμῖν συμβουλεύσαιμι λοιπὸν ποιεῖν; τῷ Θεῷ προσέχειν, τοῖς ἐπαίνοις ἀρκεῖσθαι τοῖς παρ' αὐτοῦ, πάντα τὰ ἐκείνῳ δοκοῦντα ἐργάζεσθαι, καὶ τὰ ἀγαθὰ πράττειν, πρὸς μηδὲν τῶν ἀνθρωπίνων κεχηνέναι. τοῦτο γὰρ καὶ νηστείαν καὶ εὐχὴν καὶ ἐλεημοσύνην λυμαίνεται, καὶ πάντα τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ κενοῖ. ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, φύγωμεν τοῦτο τὸ πάθος, πρὸς ἓν μόνον ὁρῶμεν, τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον, τὴν ἐκεῖθεν ἀποδοχὴν, τὴν παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου εὐφημίαν· ἵνα μετ' ἀρετῆς τὸν παρόντα βίον διανύσαντες, τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Λογ. κθ. 16 ΑΝΑΣΤΑΣ ΔΕ ΠΑΥΛΟΣ, ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΕΙσας τῇ χειρὶ, εἶπεν· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, καὶ οἱ [ἐν ὑμῖν] φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀκούσατε. 17 Ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου* ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ [αὐτοῦ] ἐν" τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς.

Ὅρα τὸν Βαρνάβαν παραχωροῦντα τῷ Παύλῳ, * ὥσπερ καὶ Πέτρῳ Ἰωάννης πανταχοῦ. αὐτὸς ἤγαγεν αὐτὸν ἀπὸ Δαμασκοῦ· καίτοι* αὐτοῦ αἰδεσιμώτερος ἦν· ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἑώρων. καὶ ἀναστὰς, φησι, καὶ κατασείσας τῇ χειρί. ἔθος τοῦτο Ἰουδαίοις ἦν· διὸ καὶ αὐτὸς κατὰ τοῦτο αὐτοῖς διαλέγεται. ὅρα πῶς προοδοποιεῖ τῷ λόγῳ. πρότερον ἐγκωμιάσας αὐτοὺς, καὶ δείξας πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν κηδεμονίαν, διὰ τοῦ εἰπεῖν, οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, οὕτως ἄρχεται τοῦ λόγου. καὶ οὐκ εἶπεν, οἱ προσήλυτοι, ὅπερ ἦν συμφορᾶς ὄνομα. ὁ Θεός, φησι, τοῦ λαοῦ τούτου ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαόν. ὅρα πῶς καὶ αὐτὸς τὸν κοινὸν τῶν ἀνθρώπων Θεὸν αὐτῶν ἰδίως καλεῖ, καὶ δείκνυσιν ἄνωθεν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ μεγάλας οὔσας, καθάπερ καὶ Στέφανος. ταῦτα δὲ ποιοῦσιν, ἵνα παιδεύσωσιν αὐτοὺς, ὅτι καὶ νῦν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔθος τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπέστειλε. καθάπερ καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν ἐν τῷ ἀμπελῶνι, οὕτω καὶ αὐτός φησιν· ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς. καὶ μὴν τοὐναντίον γέγονεν· ἀλλ' εἰς πλῆθος ἐπίδοσιν, ἀλλὰ τὰ θαύματα δι' αὐτοὺς γέγονε. τούτων καὶ οἱ προφῆται μνημονεύουσιν ἀεὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον. καὶ

ὅρα πῶς τὴν καιρεῖς συμφορὰν παρατείνει, καὶ οὐδαμοῦ τὰ ἐγκλήματα παράγει εἰς μέσον, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐκεῖνα ἀφεὶς αὐτοῖς λογίζεσθαι.

18 Καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. Εἶτα τὴν κατοικίαν λέγει·

19 Καὶ καθελὼν, φησιν, ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν, "κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. Καὶ ὁ χρόνος πολὺς· τετρακόσια γὰρ πεντήκοντα ἔτη. 5 κ. κατεκληρο-δότησεν

20 Καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκεν αὐτοῖς κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. Ἐνταῦθα ὅτι διαφόρως "ᾠκονόμει τὰ κατ' αὐτοὺς ἐδήλωσε, κ. οἰκονομ.

21 Κἀκεῖθεν ᾐτήσαντο βασιλέα. Καὶ οὐ λέγει τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν· ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν Σαοὺλ 10 υἱὸν Κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμὶμ ἔτη τεσσαράκοντα,

22 Καὶ μεταστήσας αὐτὸν ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν Δαβὶδ εἰς βασιλέα· ᾧ καὶ εἶπε μαρτυρήσας· εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου. Οὐ μικρὸν τοῦτο τὸ ἀπὸ Δαβὶδ εἶναι τὸν Χριστόν. Εἶτα καὶ Ἰωάννην εἰσάγει μαρτυροῦντα, λέγων· 15

23 Τούτου ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγειρε τῷ Ἰσραὴλ "σωτῆρα Ἰησοῦν, κ. σ. πέω

24 Προκηρύξαντος Ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας παντὶ τῷ λαῷ τοῦ Ἰσραήλ.

Ιωαν. α. κ. 25 Ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγε· Τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμὶ ἐγώ, ἀλλ' ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμέ, οὗ οὐκ εἰμὶ "ἱκανὸς τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι. κ. ἄξιος 20

Καὶ Ἰωάννης δὲ μαρτυρεῖ, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν δόξαν ἐξ ἑαυτοῦ ἀποκρουόμενος, καίτοι πάντων ἐπ' αὐτὸν ταύτην ἀγόντων. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον μηδενὸς διδόντος, καὶ πολλῶν προσφερόντων ταύτην τὴν τιμὴν διωθεῖσθαι· καὶ μηδὲ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ὑποστολῆς.

26 Ἄνδρες ἀδελφοὶ, υἱοὶ γένους Ἀβραὰμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεὸν, ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη. 25

27 Οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τοῦτον ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες "ἐπλήρωσαν, κ. ἰσμίασαν,

28 Καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑρόντες, ᾐτήσαντο Πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν.

Πανταχοῦ τοῦτο σπουδάζουσι δεῖξαι οἰκεῖον αὐτῶν ὂν τὸ ἀγαθὸν, ἵνα μὴ ὡς ἀλλοτρίῳ προσέχοντες φθάνωσιν, ἐπειδὴ ἐσταύρωσαν αὐτόν. τοῦτον, φησιν, ἀγνοήσαντες. ὥστε ἀγνοίας ἦν τὸ ἁμάρτημα. ὅρα πῶς καὶ ὑπὲρ ἐκείνων ἀπολογεῖται ἠρέμα· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ οὕτως ἔδει γενέσθαι, προστίθησι. καὶ ἵνα μή τις εἴπῃ, πόθεν δῆλον ὅτι ἀνέστη; φησὶ [τὸ,] καὶ μάρτυρες αὐτοῦ εἰσίν. Εἶτα πάλιν ἀπὸ τῶν γραφῶν ἰσχυρίζεται. 30

29 Ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον. 35

30 Ὁ δὲ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν,

31 "Ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλὴμ, οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν· κ. ὃς

32 Καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, 40 ὅτι ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας Ἰησοῦν,

Ψαλ. β. ζ. 33 Καθὼς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγραπται· Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

34 Ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν μηκέτι μέλλοντα αὐτὸν εἰς διαφθορὰν ὑποστρέφειν,

φειν, οὕτως εἴρηκεν· Ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαβὶδ τὰ πιστά.

Ησ. νε γ.
Ψαλ. ιε ι.

35 Διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· Οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.

36 Δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ ἐκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθοράν·

37 Ὃν δὲ ὁ Θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν. Ὅρα τοῦτον σφοδρότερον διαλεγόμενον. τοῦτο οὐδαμοῦ Πέτρος εἶπε.

38 Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου "ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν" καταγγέλλεται,

39 Καὶ ἀπὸ πάντων, ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν νόμῳ Μωϋσέως δικαιωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται. Εἶτα καὶ τὸ φοβερόν·

40 Βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις·

41 Ἴδετε οἱ καταφρονηταί, [καὶ ἐμβλέψατε,] καὶ θαυμάσατε, καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ἔργον ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.

Αμβακ α ε.

Ὅρα πῶς πλέκει τὸν λόγον, ἀπὸ τῶν παρόντων, ἀπὸ τῶν προφητῶν, ἀπὸ τοῦ σπέρματος τοῦ κατ' ἐπαγγελίαν. ἀλλ' ἄνωθεν ἴδωμεν τὰ εἰρημένα. ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ. καὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοὺς καλεῖ. ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη. Ἐνταῦθα τό, ὑμῖν, οὐκ Ἰουδαίοις ἀφωρισμένως λέγει· ἀλλὰ δίδωσιν αὐτοῖς ἐξουσίαν ἀπολογηθῆναι τῶν τὸν φόνον τετολμηκότων. καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐπαγομένου δῆλον. οἱ γὰρ κατοικοῦντες, φησιν, Ἱερουσαλήμ, τοῦτον ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες ἐπλήρωσαν. μεγάλη ἡ κατηγορία, εἰ συνεχῶς ἀκούοντες οὐ προσεῖχον. ἀλλ' οὐδὲν θαυμαστόν. τὰ γὰρ εἰρημένα ἐκεῖνα τὰ κατ' Αἴγυπτον καὶ τὴν ἔρημον, ἵνα δείξαι αὐτῶν τὴν ἀγνωμοσύνην. καὶ πῶς ἠγνόησαν, φησιν, Ἰωάννου λέγοντος; τί θαυμαστόν, ὅπου γε καὶ τῶν προφητῶν συνεχῶς βοώντων; εἶτα καὶ ἄλλη κατηγορία, καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑρόντες· ὅπερ οὐκ ἦν ἀγνοίας. θαυμάζω γὰρ ὅτι οὐχ ὡς Χριστὸν αὐτὸν εἶχον· τίνος ἕνεκεν καὶ ἀνῄρουν; καὶ ᾐτήσαντο, φησι, Πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν. ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον. ὅρα πῶς αὐτοῖς περιεσπούδαστον ἦν τοῦτο. τὸν τρόπον εἶπε τὸν τοῦ θανάτου, καὶ Πιλάτον εἰς μέσον φέρει, ἅμα μὲν ἵνα δηλοῖ τὸ πάθος γενόμενον ἀπὸ τοῦ κριτηρίου· ἅμα δὲ ἵνα ἐκεῖνοι μειζόνως κατηγορῶνται, ἀνδρὶ παραδόντες ἀλλοφύλῳ. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐνέτυχον· ἀλλ', ᾐτήσαντο, μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑρόντες, ἀναιρεθῆναι αὐτόν· ὥστε δηλῶσαι, ὅτι χάριν ἔλαβον, ἐκείνου μὴ θέλοντος. ὅπερ σαφέστερον ὁ Πέτρος λέγει, Κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν. πάνυ ἐφίλει αὐτοὺς ὁ Παῦλος. καὶ ὅρα· οὐκ ἐνδιατρίβει τῇ ἀγνωμοσύνῃ τῶν πατέρων, ἀλλ' αὐτοῖς ἐφίστησι τὸν φόβον. ὁ μὲν γὰρ Στέφανος εἰκότως οὕτω ποιεῖ, ἅτε ἀναιρεῖσθαι μέλλων, καὶ οὐχὶ διδάσκων, καὶ δεικνὺς ὅτι ὁ νόμος ἤδη καταλύεται· οὗτος δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ἀπειλεῖ καὶ φοβεῖ μόνον. ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ὃς ὤφθη, φησίν, ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. ὅρα καὶ τοῦτον, ἅτε ἀπ' αὐτοῦ κεκινημένον τοῦ πνεύματος, ἄνω καὶ κάτω τὸ πάθος καὶ τὸν τάφον κηρύττοντα. καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα, φησι, τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην· τουτέστι, τὴν μὲν ἐπαγγελίαν οἱ πατέρες ἐδέξαντο· τὸ δὲ ἔργον ὑμεῖς. εἶτα μάρτυρα τὸν Ἰωάννην ἐπάγων ὅτι ἔλεγεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ σπέρματος τούτου κατ' ἐπαγγελίαν ἤγαγε τῷ Ἰσραὴλ σωτηρίαν, προκηρύξαντος Ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας Ἰσραήλ, ἑξῆς ἐπάγει πάλιν αὐτὸν λέγοντα· Τίνα με ὑπονοεῖτε; οὐκ εἰμὶ ἐγώ. εἶτα παράγει καὶ τοὺς ἀποστόλους μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως, λέγων· οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν· εἶτα τὸν Δαβὶδ τοῦτο αὐτὸ μαρτυροῦντα, τῷ λέγειν,

Πραξ. γ. ιγ.

Οὐ

Ψαλ. ιε. ι.

Οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. οὔτε γὰρ τὰ παλαιὰ ἰσχυρὰ καθ᾽ ἑαυτὰ ἐδόκει εἶναι οὕτως, οὔτε ταῦτα δίχα ἐκείνων· ὥστε δι᾽ ἑκατέρων πιστοῦται τὸν λόγον. ἐπειδὴ γὰρ τότε διεκατείχοντο ὡς ἀνῃρηκότες αὐτόν, καὶ τὸ συνειδὸς αὐτῶν ἠλλοτρίου, οὐχ ὡς πρὸς χριστοκτόνους διαλέγεται, οὐδὲ ὡς ἀλλότριον ἀγαθὸν αὐτοῖς ἐγχειρίζοντες, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον. πολὺ ποθεινὸν ἦν αὐτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Δαβίδ· διὸ καὶ τίθησιν αὐτό, ἵνα κἂν οὕτως αὐτὸν δέξωνται, ὥσπερ ἔλεγον ὑπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ βασιλεύεσθαι. οὐκοῦν ἀπ᾽ αὐτοῦ μὴ ἀφηνιάζετε. τί ἐστι, δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαβὶδ τὰ πιστά; τὰ βέβαια, φησί, τὰ οὐδέποτε ἀπολλύμενα. καὶ οὐκ ἐγχρονίζει τούτοις, ἅτε τοῦ λόγου λοιπὸν πιστευθέντος· ἀλλ᾽ ἐπιτείνει τὴν κόλασιν, καὶ μετέρχεται τὸ αὐτοῖς ποθεινόν, δεικνὺς τὸν νόμον ἐκβαλλόμενον, καὶ τῷ συμφέροντι ἐνδιατρίβει, ὅτι τι μεγάλα κακὰ παρακούουσιν ἔσται. εἶτα περὶ τοῦ Δαβὶδ πάλιν λέγει, καὶ τοῦτο μετ᾽ ἐγκωμίου. Δαβὶδ μὲν γάρ, φησιν, ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ, προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ. καθὼς καὶ Πέτρος μνημονεύων αὐτοῦ ἔλεγεν· Ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβίδ. καὶ οὐ λέγει, ὅτι ἐτελεύτησεν, ἀλλά, προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, ὅπερ ἦν εὐφημότερον. καὶ ὅρα πῶς οὐδαμοῦ κατορθώματα αὐτῶν τίθησιν, ἀλλ᾽ ἅπερ ἔχει κατηγορίαν. τὸ γάρ, ᾐτήσαντο καὶ ἔλαβον, μεγίστη κατηγορία αὐτῶν. εἶτα τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ καταλέγει, ἐξελέξατο, εἰπών, ὕψωσεν, ἐτροποφόρησεν. ταῦτα δὲ οὐκ ἐκείνων ἐγκώμια, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ. τὸν δὲ Δαβὶδ ἐγκωμιάζει μόνον, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ὁ Χριστός. εἴσοδον δὲ ὁ Ἰωάννης καλεῖ λέγων, πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν μετὰ σαρκὸς αὐτοῦ φανέρωσιν. οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης τὸ εὐαγγέλιον γράφων, ἐπὶ τούτοις καταφεύγει συνεχῶς. ὄνομα γὰρ ἦν αὐτῷ πολὺ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. καὶ ὅρα· οὐ λέγει αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου φέρει μαρτυρίαν. εἶδες πῶς σπουδαίως ἔδειξεν ὅτι οἰκονομίας τὸ πρᾶγμα ἦν; ἀλλ᾽ ἀκούσωμεν τί καὶ λέγοντες οἱ ἀπόστολοι ἔπεισαν, ὅτι ἐσταυρώθη. τί τούτου ἀπιθανώτερον, ὅτι ἐτάφη παρὰ αὐτῶν, οἷς ἐπηγγέλλετο σωτηρίαν ἔσεσθαι, ὅτι ὁ ταφεὶς ἀφίησιν ἁμαρτήματα, καὶ τοῦ νόμου μᾶλλον; διὸ καὶ οὐκ εἶπεν, ὧν οὐκ ἠβουλήθητε· ἀλλ᾽ ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως δικαιωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται, τὸ ἀσθενὲς τοῦ νόμου δεικνύς. καλῶς δὲ προσέθηκε καὶ τό, πᾶς, ἵνα δείξῃ ὅτι ὅστις ἂν ᾖ ὁ πιστεύων. οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἐκείνων, ἐὰν μή τις εὐεργεσία ᾖ. διὰ τοῦτο ὕστερον τίθησι τὴν ἄφεσιν, ἐντεῦθεν τὸ μεῖζον συνάγων, καὶ δεικνὺς ὅτι ὃ ἀδυνάτως εἶχεν ὁ νόμος ποιεῖν, τοῦτο ἐργασάμενος διὰ τοῦ θανάτου ὁ παθὼν φαίνεται. ὥστε καλῶς ἔλεγεν· οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν, τὸν ἀνελόντα φησίν· οὐκ ἂν ὄντες, εἰ μὴ θείᾳ δυνάμει ἐβεβαιοῦντο. οὐκ ἂν γὰρ πρὸς ἀνθρώπους φονῶντας τοιαῦτα ἐμαρτύρησαν· οὐκ ἂν πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀνελόντας. τὸ δέ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, εἶπεν, ὡς τούτῳ λοιπὸν εἰδώς, ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἔπεται. καὶ διατί μὴ ἐπήγαγε μαρτυρίαν, δι᾽ ἧς ἔμελλον πεισθῆναι, ὅτι ἄφεσις ἁμαρτιῶν δι᾽ αὐτοῦ γίνεται; ὅτι τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, δεῖξαι πῶς ὅτι ἀνέστη. τούτου δὲ ὁμολογημένου, ἐκεῖνο ἀναμφισβήτητον ἦν διὰ τοῦτο, τὸ καὶ ὅτι ἄφεσις ἁμαρτιῶν γίνεται. ἄλλως δέ, ἐβούλετο εἰς πόθον αὐτοὺς ἀγαγεῖν τοῦ μεγάλου τούτου. οὐκ ἄρα ἐγκατάλειψις ἦν ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἀλλὰ προφητείας πλήρωσις. ἀναμιμνήσκει ἱστοριῶν, ἃς ἀγνοήσαντες μυρία ἔπαθον δεινά. καὶ τοῦτο αἰνίττεται διὰ τοῦ τέλους, λέγων· ἴδετε οἱ καταφρονηταὶ καὶ ἐπιβλέψατε. καὶ ὅρα πῶς [αὐτὸ] τραχὺ ὂν ὑποτέμνεται. μὴ ἐπέλθοι, φησίν, ἐφ᾽ ὑμᾶς τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους εἰρημένον, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι, ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν. μὴ θαυμάζητε ὅτι ἄπιστον δοκεῖ εἶναι· καὶ αὐτὸ προείρηται ἄνωθεν.

ΗΘΙΚΟΝ.

Τοῦτο καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰκότως ἂν λεχθείη, βλέπετε οἱ καταφρονηταί, περὶ τῶν τῇ ἀναστάσει διαπιστούντων. καὶ γὰρ σφόδρα κακῶς τὰ τῆς ἐκκλησίας διάκειται, καίτοιγε νομίζετε ἐν

εἰρήνῃ

εἰρήνην εἶναι τὰ πράγματα. τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἐν πολλοῖς ὄντες κακοῖς, οὐδὲ ὅτι ἐσμὲν ἐν κακοῖς, ἴσμεν. τί λέγεις; τὰς ἐκκλησίας κατέχομεν, τὰ κτήματα, τὰ ἄλλα πάντα· αἱ συνάξεις γίνονται, καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρόσεισιν ὁ λαός· [καὶ καταφρονούμεν;] ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τούτου ἐκκλησίαν ἄν τις δοκιμάσειεν. ἀλλὰ πόθεν, φησίν; εἰ εὐλάβειά ἐστιν, εἰ 5 κερδαίνοντες ἀναχωροῦμεν οἴκαδε καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εἰ καρπούμενοι μέγα τι, ἢ μικρόν, εἰ μὴ νόμον ἁπλῶς πληροῦντες καὶ ἀφοσιούμενοι. τίς βελτίων γέγονεν, * ὁλοκλήρῳ μηνὶ * συλλεγόμενος *; τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον. ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὃ δοκεῖ εὐπραγίας εἶναι, τοῦτο δυσπραγία ἐστὶν, ὅταν τούτων γινομένων μηδὲ πλέον γίνηται. εἴθε μὲν οὕτω μηδὲν πλέον· νῦν δὲ καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον. τί καρποῦσθε ἀπὸ τῶν συνάξεων; καίτοι εἴ γέ τι ὄφελος ὑμῖν ἐγίνετο, 10 πάλαι πάντας ἔδει τὸν τῆς φιλοσοφίας βίον ζῆν· τοσούτων μὲν προφητῶν δεύτερον τῆς ἑβδομάδος ὑμῖν διαλεγομένων· τοσούτων δὲ ἀποστόλων· εὐαγγελιστῶν· πάντων τὰ σωτήρια δόγματα προτιθέντων, καὶ τὰ δυνάμενα ἦθος ῥυθμίσαι μετὰ πολλῆς ἀκριβείας παριστώντων ὑμῖν. ὁ στρατιώτης ἐπὶ τὸ γυμνάσιον ἰὼν, ἀκριβέστερος γίνεται περὶ τὰ τακτικά· ὁ ἀθλητὴς εἰς παλαίστραν βαδίζων, ἐμπειρότερος γίνεται περὶ τὴν πάλην· ὁ ἰατρὸς πρὸς τὸν διδάσκα- 15 λον ἐρχόμενος ἀκριβέστερος γίνεται, καὶ πλείονα οἶδε, καὶ πλείονα μανθάνει· σὺ τί κεκέρδηκας; οὐ λέγω πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν ἔχοντας· ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας συναγομένους. ἢ τοῦτο νομίζετε εὐλάβειαν εἶναι, τὸ συνεχῶς παραβάλλειν τῇ συνάξει; τοῦτο οὐδέν ἐστιν, ἂν μή τι καρπωσώμεθα· ἂν μή τι συναγάγωμεν, βέλτιον οἴκοι μένειν. καὶ γὰρ οἱ πρόγονοι τὰς ἐκκλησίας ἡμῖν ᾠκοδόμησαν, οὐχ ἵνα ἐκ τῶν ἰδίων οἴκων συναγαγόντες ἡμᾶς ἀλλήλοις δει- 20 κνύωσι (τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν βαλανείοις, καὶ ἐν πομπῇ γένοιτο ἄν) ἀλλ' ἵνα μαθητὰς ὁμοῦ καὶ διδασκάλους συναγαγόντες, βελτίους τούτους δι' ἐκείνων ἐργάσωνται). νόμος ἁπλῶς καὶ ἀφοσίωσις γέγονε τὰ ἡμέτερα· συνήθεια τὸ πρᾶγμα λοιπόν ἐστιν. ἦλθε τὸ πάσχα, πολὺς ὁ θόρυβος, πολλὴ ἡ ταραχή. οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι, πολλοὶ οἱ ἄνθρωποι. τοῦτο γὰρ οὐκ ἀνθρώπων. ἀπῆλθεν ἡ ἑορτὴ, ὁ μὲν θόρυβος ἀποτέμνεται, ἡσυχία δὲ πάλιν ἄκαρπος. 25 παννυχίδες πόσαι καὶ ὑμνῳδίαι ἱεραί; καὶ τί τὸ πλέον; χεῖρον μὲν οὕτω. πολλοὶ καὶ διὰ κενοδοξίαν τοῦτο ἐργάζονται. πῶς οἴεσθε κόπτομαι τὰ σπλάγχνα, καθάπερ εἰς πίθον τετρημένον πάντα προχωροῦντα ὁρῶν; ἀλλὰ πάντως ἐρεῖτέ μοι, ὅτι τὰς γραφὰς ἴσμεν. καὶ τί τοῦτο; ἂν διὰ τῶν ἔργων αὐτὰς ἐπιδεικνύητε, τοῦτό ἐστι τὸ κέρδος, αὕτη ἡ ὠφέλεια. βαφεῖον ἡ ἐκκλησία ἐστίν. ἂν διαπαντὸς ἀπίητε μηδεμίαν δεχόμενοι βαφὴν, τί τὸ ὄφελος 30 τοῦ συνεχῶς ἐνταῦθα ἰέναι; μείζων μὲν γὰρ ἡ βλάβη. τίς τοῖς νόμοις προσέθηκεν, οἷς ἀπὸ τῶν πατέρων ἐδέξατο; οἷόν τι λέγω· ἔθος ὁ δεῖνα ἔχει ποιεῖν τὴν ἀνάμνησιν τῆς μητρὸς, ἢ τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ παιδίου. τοῦτο ποιεῖ κἄν τι ἀκούῃ, κἄν τι μὴ ἀκούῃ παρ' ἡμῶν, ὑπὸ τῆς συνηθείας καὶ τοῦ συνειδότος ἑλκόμενος. διὰ τοῦτο οὕτω ἀγανακτεῖς, φησί; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ πάνυ χαίρω. ἐβουλόμην δὲ αὐτόν τι καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας καρπώσασθαι διαλέξεως· καὶ ὅ- 35 περ ἡ συνήθεια ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν γενέσθαι καὶ ἑτέραν ἐπεισαχθῆναι συνήθειαν. ἐπεὶ τί κόπτομαι εἰκῇ, καὶ ληρῶ, εἰ μέλλοιτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν μένειν, εἰ μηδὲν αἱ συνάξεις εἰς ὑμᾶς ἐργάζονται ἀγαθόν; ναὶ, φησὶν, εὐχόμεθα. καὶ τί τοῦτο, ἂν ἦτε χωρὶς ἔργων; ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. *Ματθ. ζ. κβ.* πολλάκις ἔγνων ἐγὼ σι- 40 γῆσαι, μηδεμίαν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων λόγων προσθήκην ὑμῖν ἐγγινομένην ὁρῶν· ἢ τάχα γίνεται μὲν, ἐγὼ δὲ ὑπὸ ἀπληστίας καὶ πολλῆς ἐπιθυμίας ταὐτὸν πάσχω τοῖς περὶ τὰ χρήματα μαινομένοις. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι, ὅσα ἂν περιβάλωνται, οὐδὲν ἡγοῦνται ἔχειν· οὕτω καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ σφόδρα τῆς ὑμετέρας ἐφίεμαι σωτηρίας, ἕως ἂν ἴδω προκεκοφότας ὑμᾶς, οὐδὲν ἡγοῦμαι εἰργάσθαι, διὰ τὸ σφόδρα ἐπιθυμεῖν πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν ὑμᾶς ἐλθεῖν.

βουλοίμην

βουλοίμην ἂν τοῦτο εἶναι, καὶ τοῦ ἐμοῦ πάθους εἶναι τοῦτο, ἀλλὰ μὴ τῆς ὑμετέρας ῥᾳθυμίας· δέδοικα δὲ μή ποτε καλῶς στοχάζωμαι. πεπεῖσθαι γὰρ ὀφείλετε, ὅτι εἴ τις ἐγίνετο ὠφέλεια ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, παύσασθαι λοιπὸν ἡμᾶς λέγοντας ἔδει. οὕτως οὐκ ἔδει ῥημάτων "ὑμῖν," τῶν ἤδη λεχθέντων οὕτως ἱκανῶς εἰρημένων, ὡς καὶ ἄλλους δύνασθαι ῥυθμίζειν, εἴ τι ἀπὸ τούτων ὠφέλειά τις ὑμῖν προσεγίνετο. τὸ δὲ ἀνάγκην ἡμᾶς ἔχειν συνεχοῦς διαλέξεως, οὐδενὸς ἄλλου τεκμήριόν ἐστιν, ἢ τοῦ τὰ ὑμέτερα μὴ σφόδρα διακεῖσθαι ἀκριβῶς. τί οὖν ἂν γένοιτο; οὐ γὰρ ἐγκαλεῖν δεῖ μόνον. παρακαλῶ καὶ δέομαι, μὴ τοῦτο μόνον ὁρᾶν, ὅπως εἰς ἐκκλησίαν ἐμβάλητε, ἀλλ' ὅπως τι καὶ λαβόντες οἴκαδε ἀναχωρῆτε τῶν οἰκείων φάρμακον παθῶν. κἂν μὴ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ παρὰ τῶν γραφῶν ἔχητε τὰ κατάλληλα φάρμακα. οἷον, ἔστι τις θυμικός; προσεχέτω ταῖς τῶν γραφῶν ἀναγνώσεσι, καὶ πάντως εὑρήσει ἢ ἐν ἱστορίᾳ, ἢ παραινέσει· ἐν παραινέσει μὲν, ὅταν λέγηται, Ἡ ῥοπὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ πτῶσις αὐτῷ· καὶ, Ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων· καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ πάλιν, Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται· καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν, Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ· καὶ πάλιν ὁ προφήτης· Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· καὶ, Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης. ἐν δὲ ἱστορίαις, οἷον ὅταν ἀκούῃς τὸν Φαραὼ πολλῆς ἐμπεπλησμένον ὀργῆς καὶ τὸν Ἀσσύριον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπολλυμένους. πάλιν ἐστί τις ἡττώμενος χρημάτων, ἀκουέτω ὅτι φιλαργύρου οὐδὲν ἀνομώτερον (οὗτος γὰρ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔμπρακτον ποιεῖ) καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ· καὶ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι Ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία· καὶ τοῦ προφήτου λέγοντος, Πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα. καὶ ἀπὸ ἱστοριῶν, τὸν Γιεζῆ, τὸν Ἰούδαν, τοὺς ἄρχοντας τῶν γραμματέων, καὶ ὅτι Δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν. ἄλλος ἐστὶν ὑπερήφανος; ἀκουέτω ὅτι Ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται ὁ Θεός, καὶ, Ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἁμαρτία, καὶ, Πᾶς ὑψηλοκάρδιος ἀκάθαρτος παρὰ Κυρίῳ. καὶ ἐν ἱστορίαις τὸν διάβολον, τοὺς ἄλλους ἅπαντας· καὶ ὅλως (οὐ γὰρ ἔνι πάντα καταλέγειν) ἕκαστος τῶν οἰκείων τραυμάτων τὰ φάρμακα ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἐκλεγέτω. κἂν μὴ τὸ ὅλον, μέρος γοῦν σήμερον, καὶ μέρος αὔριον, εἶτα τὸ ὅλον ἀπονίψασθε. καὶ περὶ μετανοίας δὲ, καὶ περὶ ἐξομολογήσεως, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ περὶ ἐπιεικείας, καὶ περὶ σωφροσύνης, καὶ περὶ πάντων εὑρήσει πολλὰ παραδείγματα. Ταῦτα γὰρ πάντα ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, φησίν. Εἰ τοίνυν πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν περὶ πάντων διαλέγεται, προσέχωμεν ὡς δεῖ προσέχειν. τί μάτην ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν; φοβοῦμαι μὴ καὶ περὶ ἡμῶν εἴπῃ τις· Ὅτι ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέραι ἡμῶν, καὶ τὰ ἔτη ἡμῶν μετὰ σπουδῆς. τίς ἀκούων ἡμῶν ἀπέστη θεάτρων; τίς ἀπέστη πλεονεξίας; τίς προθυμότερος γέγονε περὶ ἐλεημοσύνην; ἐβουλόμην μαθεῖν, οὐχὶ κενοδοξίας ἕνεκεν, ἀλλ' ὥστε γενέσθαι προθυμότερος, λαμπρὸν ὄντα τὸν καρπὸν τῶν πόνων ὁρῶν. νῦν δὲ πῶς ἅψομαι τῆς ἐργασίας, τοσούτους μὲν ὑετοὺς ὁρῶν καταφερομένους τῆς διδασκαλίας, τὰ δὲ λήϊα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου μένοντα, καὶ οὐδὲν ὑψηλότερα τὰ γεννήματα γινόμενα; λοιπὸν ὁ τῆς ἅλω καιρὸς ἐφέστηκεν, ὁ τὸ πτύον ἔχων. δέδοικα μὴ τὸ πᾶν χόρτος ᾖ· δέδοικα μὴ πρὸς τὴν κάμινον ἀπενεχθῶμεν ἅπαντες. παρῆλθε θέρος· ἦλθε χειμών· καθήμεθα καὶ νέοι καὶ γέροντες τοῖς οἰκείοις ἁλισκόμενοι πάθεσι. μή μοι εἴπῃς, ὅτι οὐ πορνεύω. τί γὰρ ὄφελος, ἂν μὴ πορνεύῃς μὲν, φιλοχρήματος δὲ ᾖς; ὁ στρουθὸς κἂν μὴ ἐκ παντὸς μέρους, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ποδὸς κατέχηται μόνον, καὶ οὕτως ἀπόλωλε, καὶ ἐν τῇ παγίδι ἕστηκε, καὶ τῶν πτερῶν ὄφελος οὐδὲν, τοῦ ποδὸς κατεχομένου· οὕτω καὶ σὺ, οὐχ ἑάλως διὰ πορνείας, ἀλλ' ἑάλως διὰ φιλαργυρίας· ἑάλως μέντοι. τὸ δὲ ζητούμενον, οὐ πῶς ἑάλως, ἀλλ' ὅτι ἑάλως. μὴ λεγέτω ὁ νέος, ὅτι οὐκ εἰμὶ φιλοχρήματος· ἀλλ' ἴσως πορνεύεις. καὶ τί τὸ ὄφελος πάλιν; οὐδὲ γὰρ δυνατὸν πάντα τὰ πάθη κατὰ μίαν ἡμῖν ἡλικίαν ἐπιστῆναι, ἀλλὰ διώρισται, καὶ τοῦτο διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὥστε μὴ ἀθρόως

ἐπιτιθέντα

Marginal references: Σειρ. α. ιθ. — Παροιμ. ια. κε. — Ψαλμ. ρλθ. ιε. — Ματθ. ε. κβ. — Ψαλ. δ. δ. — Γεν. μθ. ζ. — Ματθ. ς. κδ. — α. Τιμ. ς. ι. — Ψαλ. ξα. ι. — Ἐξοδ. κγ. η. — Παροιμ. ι. λδ. — Σειρ. ι. ιδ. — Παροιμ. ις. ε. — Ῥωμ. ιε. δ. — Ψαλ. οζ. λγ.

Marginal variants: κ. ὑμῖν. κ. τῶν τι λεχθ. ὑμῖν [ἄλλ. ὑμῖν] ἱκανῶς εἰρη. ὑμῖν ἢ καὶ ἄλλους ῥυθμ. δυναμένων τι καὶ — κ. ἴσον κ. ἰσχυρὸν — κ. κρψ

ἐπιτιθέντα ἀχείρωτα γίνεσθαι, καὶ χαλεπωτέραν ἡμῖν τὴν πρὸς αὐτὰ πάλην καταστῆναι. πόσης οὐκ ἂν εἴη νωθείας, μηδὲ διῃρημένων δύνασθαι κρατεῖν τῶν παθῶν, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον ἡττᾶσθαι καιρὸν, καὶ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτοις τοῖς οὐκ ἐκ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἡλικίας κομιζομένοις; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἡνιόχους, πόσῃ ἀκριβείᾳ καὶ γυμνασίᾳ
5 καὶ πόνοις κέχρηνται, καὶ σιτίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ὥστε μὴ καταβληθέντας ἀπὸ τῶν ἁρμάτων σύρεσθαι; ὅρα ὅσον ἐστὶ τέχνη. ἀνὴρ μὲν γὰρ ἀνδρεῖος, οὐκ ἂν ἑνὸς ἵππου πολλάκις περιγένοιτο· μειρακίσκος δὲ τῇ τέχνῃ πολλάκις τοὺς δύο ἀναδεξάμενος, ἄγει εὐκόλως καὶ φέρει. καὶ ἐν Ἰνδοῖς δὲ τὸ μέγα θηρίον καὶ φοβερὸν τὸν ἐλέφαντα λέγεται καὶ δεκαπενταετεῖ παιδὶ γεγονότι μετὰ πολλῆς εἴκειν τῆς προθυμίας. τί δὴ ταῦτά μοι εἴρηται; ὅτι εἰ ἐλέφαντας καὶ
10 ἵππους ἀγρίους ἄγχομεν σπουδάζοντες, πολλῷ μᾶλλον τὰ πάθη τὰ ἐν ἡμῖν. πόθεν ἐκλυόμεθα διαπαντὸς τοῦ βίου; οὐδέποτε τὴν τέχνην ἐμελετήσαμεν ταύτην· οὐδέποτε ἐν καιρῷ σχολῆς, οὐκ ὄντος τοῦ ἀγῶνος, διελέχθημεν πρὸς ἑαυτούς τι τῶν χρησίμων. τότε ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ ἅρματος ἑστῶτας ἴδοι τις ἂν, ὅτε ὁ ἀγὼν παραγένηται. διά τοι τοῦτο καταγέλαστοί ἐσμεν. οὐκ εἶπον, πολλάκις γυμναζώμεθα πρὸς τοὺς οἰκείους πρὸ τοῦ πειρασμοῦ; πρὸς τοὺς παῖδας ἐπὶ
15 τῆς οἰκίας πολλάκις παροξυνώμεθα· κατέχωμεν ἐκεῖ τὸν θυμὸν, ἵνα εὐκόλως αὐτῷ ἐπὶ τῶν φίλων κεχρημένοι φαινώμεθα. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων εἰ ἐγυμναζόμεθα, οὐκ ἂν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἦμεν καταγέλαστοι. νῦν δὲ ὅπλα μὲν τῶν ἄλλων καὶ γυμνάσια καὶ μελέται εἰσὶ καὶ τεχνῶν καὶ παλαισμάτων· ἀρετῆς δὲ οὐδαμοῦ. οὐκ ἂν τολμήσειεν ὁ γεωργὸς ἀμπέλου ἅψασθαι, μὴ πρότερον καλῶς γυμνασθεὶς τὰ γεωργικά· οὐδὲ ὁ κυβερνήτης ἐπὶ τῶν οἰάκων
20 καθίσαι, μὴ πρότερον ἐγγυμνασάμενος καλῶς. ἡμεῖς δὲ ἀμελέτητοι πάντη τυγχάνοντες, τὰ πρωτεῖα ἔχειν βουλόμεθα. ἐχρῆν σιγᾶν, ἐχρῆν μηδενὶ κοινωνεῖν πραγμάτων, μηδὲ ῥημάτων, ἕως ἂν ἠδυνήθημεν τὸ θηρίον ἡμερῶσαι τὸ ἐν ἡμῖν. ἢ οὐχὶ θηρίου παντὸς χαλεπώτερον ἐπιστρατεύεται ἡμῖν καὶ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία; μὴ ἐμβάλῃς εἰς ἀγορὰν μετὰ τούτων τῶν θηρίων, ἕως ἂν αὐτοῖς περιθῇς καλῶς τὸν χαλινὸν, ἕως ἂν αὐτὰ πιθασεύσῃς καὶ χειροήθη κα-
25 τασκευάσῃς. οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς περιάγοντας τοὺς ἡμέρους λέοντας ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, πῶς κερδαίνουσι καὶ θαυμάζονται, ὅτι ἐν τῷ ἀλόγῳ θηρίῳ τοιαύτην ἡμερότητα κατώρθωσαν; ἂν δὲ ἐξαίφνης ἀγριωθῇ ἐκεῖνος, πάντας σοβεῖ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ἐκινδύνευσε λοιπὸν ὁ περιάγων αὐτὸν ἄνθρωπος, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀπωλείας γίνεται αἴτιος. καὶ σὺ τοίνυν τὸν λέοντα πρότερον ἡμέρωσον, καὶ τότε περίαγε· οὐχ ὥστε ἀργύριον λαβεῖν, ἀλλ' ὥστε
30 κερδᾶναι κέρδος, οὗ μηδέν ἐστιν ἴσον. οὐδὲν γὰρ ἴσον ἐπιεικείας, ἣ καὶ τοῖς κεκτημένοις καὶ τοῖς χρωμένοις σφόδρα ἐστὶ χρησίμη. ταύτην οὖν διώκωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν τὴν ἀρετῆς ὁδὸν μετὰ ἀκριβείας διανύσαντες τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

35

Λογ. λ. 42 ΕΞΙΟΝΤΩΝ ΔΕ ΑΥΤΩΝ, ΠΑΡΕΚΑΛΟΥΝ * εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα.

Εἶδες τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν; οὐχὶ τότε ἐθαυμάσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμίαν αὖθις δευτέρας ἐνέβαλεν ἀκροάσεως, εἰπών τινα σπέρματα, καὶ μὴ ἐπιλύσας, μηδὲ ἐπεξελθὼν τῷ λόγῳ, ὥστε αὐτοὺς ἀπαρτῆσαι καὶ οἰκειῶσαι ἑαυτῷ, καὶ μὴ χαυνοτέρους ἐργάσασθαι τῷ πάντα ἀθρόον εἰς τὰς ἐκείνων ῥίψαι ψυχάς. εἶπεν, ὅτι ἄφεσις ἁμαρτιῶν διὰ τούτου ὑμῖν καταγγέλλεται· τὸ δὲ πῶς, οὐκ ἐδήλω-

σε

σι. μετὰ ταῦτα λοιπὸν αὐτὸς ἑαυτοῦ μνημονεύει προφήτου. ὁρᾷς τὴν προθυμίαν ὅση; ἠκολούθουν αὐτοῖς, φησί. διὰ τί αὐτοὺς οὐκ ἐβάπτισαν εὐθέως; οὐκ ἦν καιρός· πεῖσαι ἔδει ὥστε βεβαίως ἐμμένειν.

43 Λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ· οἵτινες προσλαλοῦντες αὐτοῖς, ἔπειθον προσμένειν αὐτοὺς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. 5

44 Τῷ τε ἐρχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

45 Ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις, ἀντιλέγοντες καὶ βλασφημοῦντες. 10

Ὅρα τὴν κακίαν πληττομένην ἐν τῷ πλήττειν ἑτέρους. τοῦτο μᾶλλον αὐτοὺς ἐποίει λαμπρούς, τὸ ἀντιλέγειν ἐκείνους. τὸ μὲν οὖν προφῆται, αὐτόματοι παρεκάλεσαν. ἀντιλέγοντές, φησι, καὶ βλασφημοῦντες. ὢ τῆς ἰταμότητος· ἐφ᾽ οἷς αὐτοὺς ἀποδέχεσθαι ἔδει, οἱ δὲ ἀντιλέγουσι.

46 Παρρησιασάμενοι δὲ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας εἶπον· ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. 15 Ὁρᾷς πῶς φιλονεικήσαντες μᾶλλον ἐξέτειναν τὸ κήρυγμα, καὶ μᾶλλον ἔδωκαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ ἔθνη ἀπολογησάμενοι, καὶ ἀνευθύνους ἑαυτοὺς ἐγκλημάτων ποιήσαντες παρὰ τοῖς οἰκείοις; καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνάξιοί ἐστε, ἀλλ᾽, ἐκρίνατε ἑαυτοὺς ἀναξίους, ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον ποιῶν. ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. 20

Ησ. μθ. ς.

47 Οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος· τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. Ἵνα γὰρ μὴ ἀκούσαντα τὰ ἔθνη λυπῆται, ὡς ἐκ τῆς ἐκείνων σπουδῆς μὴ τυγχάνοντα τῶν ἀγαθῶν, ἐπάγει τὴν προφητείαν λέγων· τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

48 Ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη, φησί. Τοῦτο καὶ αὐτοὺς προθυμοτέρους ἐποίει, ὅτι ὧν ἐκεῖνοι ὤφειλον ἀκούσαντες ἀπολαῦσαι, αὐτοὶ τούτων ἀπολαύουσι, κἀκείνους μᾶλλον ἔδακνεν. 25

Ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη, φησίν, ἔχαιρον καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τουτέστιν, ἀφωρισμένοι τῷ Θεῷ. ὅρα πῶς δείκνυσι τὸ τάχος τῆς ὠφελείας.

49 Διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου δι᾽ ὅλης τῆς χώρας· 30

Τουτέστι, διεκομίζετο. ὥστε ἔλεγον· οὐκ ἔστησαν μέχρι τοῦ ζήλου, ἀλλὰ καὶ ἔργα προσέθηκαν. ὅρα πάλιν πῶς διωκόμενοι ἕτερα κατασκευάζουσι μεγάλα διὰ τοῦ ζήλου. κατεσκεύασαν γὰρ τὸ παρρησιάσασθαι αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ ἔθνη ἐλθεῖν. καὶ ἄκουε πῶς. παρρησιασάμενος δὲ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας εἶπον· ὑμῖν, φησιν, ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον. ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. * ἀλλ᾽ ὅρα καὶ τῆς 35 παρρησίας μέτρῳ γινομένην καὶ εἰκότως. εἰ γὰρ Πέτρος ἀπελογεῖτο, πολλῷ μᾶλλον οὗτοι ἀπολογίας ἐδέοντο, οὐδενὸς αὐτοὺς καλέσαντος ἐκεῖ. εἰπὼν δὲ, πρῶτον, [ἔδειξεν ὅτι κἀκείνοις ἔδει· καὶ εἰπών, ἀναγκαῖον,] ἔδειξεν ὅτι κἀκείνοις ἀναγκαῖον. ἐπειδὴ δὲ ἀποστρέφεσθε. οὐκ εἶπεν, οὐαὶ ὑμῖν, καὶ ὅτι κολάζεσθε· ἀλλ᾽ ὅτι στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. εἶδες πῶς πολλῆς ἐπιεικείας ἡ παρρησία γέμει; 40

50 Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας, καὶ τὰς εὐσχήμονας, καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν. Ὁρᾷς ὅσον ἴσχυσαν οἱ ἐναντιούμενοι τῷ κηρύγματι; εἰς ταύτην ἀσχημοσύνην αὐτὰς ἤγαγον;

51 Οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν [ἀπὸ] τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς, ἦλθον εἰς Ἰκόνιον. Ἐνταῦθα τὸ φοβερὸν ἐποίουν λοιπὸν, ὃ προσέταξεν ὁ Χριστὸς, λέγων· Καὶ ἐὰν μή τις ὑμᾶς δέξηται, ἐξερχόμενοι ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν. αὐτοὶ δὲ οὐδὲ ἁπλῶς τοῦτο ἐποίησαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπηλάθησαν παρ' αὐτῶν. πλὴν οὐδὲ τοῦτο τοὺς μαθητὰς ἔβλαψεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπέμενον τῷ λόγῳ. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει·

Matth. 10. 14. Marc. 6. 11.

52 Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου. Πάθος γὰρ διδασκάλου παρρησίαν οὐκ ἐγκόπτει, ἀλλὰ προθυμοτέρους ποιεῖ τοὺς μαθητάς.

Κεφ. ιδ.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ λαλῆσαι οὕτως, ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πλῆθος πολύ.

Πάλιν εἰς τὰς συναγωγὰς εἰσέρχονται. ὅρα πῶς οὐκ ἐγένοντο χείρους, εἰπόντες ὅτι στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ὅμως ἀφαιροῦσιν αὐτῶν τὴν ἀπολογίαν. ὥστε πιστεῦσαι, φησιν, Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος. Εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ὡς καὶ πρὸς Ἕλληνας διαλέγεσθαι.

2 Οἱ δὲ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι, ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ τὰ ἔθνη ἐπήγειραν, ὡς οὐκ ἀρκούμενοι αὐτοί. τί οὖν ἐκεῖθεν οὐκ ἐξῆλθον; οὐ γὰρ ἐδιώκοντο, ἀλλ' ἐπολεμοῦντο μόνον.

3 Ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν παρρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ τῷ μαρτυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ διδόντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν.

Τοῦτο ἐποίει τὴν παρρησίαν· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν παρρησίαν ἐποίει ἡ αὐτῶν προθυμία. διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα πολλοὶ οὐδαμῶς σημεῖα ποιοῦσι· τὸ δὲ πιστεῦσαι τοὺς ἀκούοντας, τῶν σημείων ἦν. συνετέλει γοῦν τι καὶ ἡ παρρησία.

4 Ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς Ἰουδαίοις· οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις. Οὐ μικρὸν [εἰς κατηγορίαν] καὶ αὐτὸ τὸ σχισθῆναι. τοῦτο ἦν ὃ ἔλεγεν ὁ Χριστός· Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.

Matth. 10. 34.

5 Ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτοὺς,

6 Συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς [κύκλῳ] πόλεις τῆς Λυκαονίας, Λύστραν καὶ Δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον,

7 Κἀκεῖ ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι. Πάλιν ὥσπερ ἐπίτηδες ἐκπεμφθῆναι βουλόμενοι τὸ κήρυγμα, μετὰ τὸ αὐξηθῆναι πάλιν αὐτοὺς ἐξάγουσιν. ὅρα πανταχοῦ τοὺς διωγμοὺς μεγάλα ἐργαζομένους ἀγαθά· καὶ τοὺς μὲν διώκοντας, ἡττωμένους, τοὺς δὲ διωκομένους, λαμπροὺς ἀποφαίνοντας. ἐλθὼν γὰρ ἐν Λύστροις, ποιεῖται θαῦμα μέγα, τὸν χωλὸν ἀναστήσας, καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ. καὶ πῶς, ἄκουε.

8 Καί τις, φησιν, ἀνὴρ ἐν Λύστροις ἀδύνατος τοῖς ποσὶν, ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων, ὃς οὐδέποτε περιπεπατήκει,

9 Οὗτος ἤκουσε τοῦ Παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν ἔχει τοῦ σωθῆναι,

10 Εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός· καὶ ἥλλετο καὶ περιεπάτει. Διὰ τί μεγάλῃ τῇ φωνῇ; ὥστε τοὺς ὄχλους πιστεῦσαι. ὅρα δὲ προσεῖχεν ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἤκουσεν. εἶδες φιλοσοφίαν; οὐδὲν ὑπὸ τῆς χωλείας πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς ἀκροάσεως παρεβλάβη. ὃς ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν ἔχει τοῦ σωθῆναι. ἤδη ᾠκείωτο τὴν προαίρεσιν· καί τοι ἐπὶ τῶν ἄλλων τοὐναντίον ἐγίνετο. πρότερον

γὰρ ἰώμενοι τὰ σώματα, τότε τὰς ψυχὰς ἐθεράπευον. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως. ἐμοὶ δοκεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἰδεῖν τὴν αὐτοῦ ὁ Παῦλος. ἤκουε, φησὶ, καὶ πέπεισται. τεκμήριον τῆς ἀκριβοῦς ὑγείας τὸ ἅλλεσθαι.

11 Οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησε Παῦλος, ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν Λυκαονιστὶ λέγοντες· οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις, κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς,

12 Ἐκάλουν δὲ τὸν μὲν Βαρνάβαν Δία, τὸν δὲ Παῦλον Ἑρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου.

13 Ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ Διὸς τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως αὐτῶν, ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πυλῶνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν. Ἀλλ' οὐκ ἦν τοῦτο οὐδέπω δῆλον. τῇ γὰρ οἰκείᾳ φωνῇ ἐφθέγγοντο λέγοντες, ὅτι οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις, κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς. διὰ τοῦτο οὐδὲν αὐτοῖς ἔλεγον. ἐπειδὴ δὲ εἶδον τὰ στέμματα, τότε ἐξελθόντες, διέρρηξαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν.

14 Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι Βαρνάβας καὶ Παῦλος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον κράζοντες,

15 Καὶ λέγοντες· ἄνδρες τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι. Ὅρα αὐτοὺς πανταχοῦ δόξης καθαρεύοντας· οὐ μόνον οὐκ ἐφιεμένους, ἀλλὰ καὶ διδομένην διακρουομένους· ὥσπερ καὶ Πέτρος ἔλεγε· Τί ἡμῖν ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; καὶ οὗτοι τὸ αὐτὸ φασί. καὶ Ἰωσὴφ δὲ ἔλεγεν ἐπὶ τῶν ἐνυπνίων· Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν; καὶ ὁ Δανιὴλ ὁμοίως· Καὶ ἐμοὶ δὲ οὐκ ἐν σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοὶ ἀπεκαλύφθη. καὶ Παῦλος πανταχοῦ τοῦτό φησιν, ὡς ὅταν λέγῃ· Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; καὶ πάλιν, Οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν· ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. οὐχ ἁπλῶς αὐτοῖς προσετέθησαν οἱ ὄχλοι· ἀλλὰ πῶς; ἠξίουν διαλεχθῆναι αὐτοῖς τὰ αὐτὰ πάλιν, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξαντο τὴν σπουδήν. ὅρα πανταχοῦ παρακαλοῦντας, οὐκ ἀποδεχομένους ἁπλῶς, οὐδὲ κολακεύοντας. διὸ καὶ ἔλεγον· οἵτινες προσλαλοῦντες αὐτοῖς ἔπειθον προσμένειν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. διὰ τί πρὸ τούτου μὴ ἀντέλεγον; ὅτι τέως οἱ ἀπειθοῦντες ἡσύχαζον. ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ πάθη ἐκινοῦντο; καὶ οὐκ ἀντέλεγον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐβλασφήμουν. καὶ γὰρ ἡ κακία οὐδαμοῦ ἵσταται. ἀλλ' ὅρα παρρησίαν. ὑμῖν ἦν, φησὶν, ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον· ἐπεὶ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν. οὐδὲν ὑβριστικόν. ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν ἐποίουν· Μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, φησὶ, λαλιάν. ἐπεὶ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, φησὶν, οὐχ ἡμᾶς. οὐ γὰρ εἰς ἡμᾶς ἡ ὕβρις ἡ παρ' ὑμῶν. ἵνα γὰρ μή τις εὐλαβείας εἶναι νομίσῃ,* τὸ, οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς, διὰ τοῦτο πρῶτον εἶπεν, ἀπωθεῖσθε αὐτόν· καὶ τότε, στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. πολλῆς ἐπιεικείας γέμει τὸ ῥῆμα. οὐκ εἶπεν, ἐγκαταλιμπάνομεν ὑμᾶς,* δεικνὺς ὅτι δυνατὸν καὶ ἐνταῦθα πάλιν στραφῆναι· καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας ὕβρεως γέγονεν. οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν. *ἔδει μὲν οὖν ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη· πλὴν τοῦτο οὐ παρ' ἡμῶν, παρ' ὑμῶν δὲ γέγονε τὸ πρὸ ὑμῶν [ὀφείλειν.] οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος. Τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν· τουτέστιν, εἰς γνῶσιν τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ· καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐθνῶν, ἀλλὰ πάντων. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ εἰπεῖν, ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ τοῦτο τεκμήριον τοῦ κατὰ Θεοῦ γνώμην αὐτοὺς προσλαβέσθαι· τεταγμένοι δὲ [εἶπεν, ἵνα δείξῃ, ὡς] οὐ κατ' ἀνάγκην. Οὓς γὰρ προέγνω, φησὶ, καὶ προώρισεν. οὐκ ἔτι ἐν τῇ πόλει διεσπάρη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ. ἀκούσαντες γὰρ οἱ ἐξ ἐθνῶν, καὶ αὐτοὶ μετ' ὀλίγον προσῆλθον. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, φησὶ, παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας, καὶ ἐπήγειραν διωγμόν. ὅρα, καὶ τῶν παρὰ τῶν γυναικῶν γινομένων αὐτοὶ λοιπὸν αἴτιοι καθίστανται. καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς, φησὶν, ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν· οὐχὶ τῆς πόλεως μόνης, [ἀλλὰ τῆς χώρας ἁπάσης.] Εἶτα τὸ φοβερώτερον· οἱ δὲ μαθηταὶ, φησὶν, ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου. ἐδιώκοντο

Marginalia (left): Πράξ. γ. ιβ. — Ἰω. μ. η. — Δαν. β. λ. — β. Κορ. γ. ε. — Ρωμ. η. κθ.

Line numbers (right): 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40

τῶν διδάσκαλοι, καὶ αὐτοὶ ἔχαιρον. εἶδες φύσιν εὐαγγελίου δύναμιν ἔχοντος πολλήν; ἐκάκωσαν, φησι, τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν· τουτέστι, διέβαλον τοὺς ἀποστόλους· μυρία αὐτῶν κατηγόρησαν, ἀπλάστοις ὡς τοὺς κακούργους διέθηκαν. καὶ ὅρα πῶς πανταχοῦ τῷ Θεῷ ἀνατίθησι τὸ πᾶν. ἱκανὸν χρόνον, φησὶ, διέτριψαν παῤῥησιαζόμενοι [ἐπὶ] τῷ Κυρίῳ τῷ μαρτυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ. μὴ τοῦτο ἐλαττώσεως εἶναι νομίσῃς. ὅτε γὰρ ἔλεγον, τοῦ μαρτυρήσαντος, φησιν, ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, τότε ἡ παῤῥησία ἐδείκνυτο. ἐνταῦθα δὲ περὶ τοῦ λαοῦ φησιν. οὐ περιέμειναν τοίνυν, ἀλλ' εἶδον τὴν ὁρμὴν, καὶ κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας, Λύστραν καὶ Δέρβην καὶ τὴν περίχωρον, ἔνθα οὐδαμοῦ τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐκκαίειν ἦν· ὥστε καὶ ἐν ταῖς χώραις ἀπῄεσαν, οὐκ ἐν πόλεσι μόνον. ὅρα καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν ἀφέλειαν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν κακουργίαν. δι' ἔργων ἐπεδείκνυντο ὅτι ἄξιοι ἦσαν ἀκούειν. οὕτως ἐτίμων αὐτοὺς ἀπὸ σημείων μόνον. οἱ μὲν ὡς θεοὺς ἐτίμων· οἱ δὲ ὡς λυμεῶνας ἐδίωκον. καὶ οἱ μὲν οὐ μόνον οὐ προσέκοπτον τῷ κηρύγματι, ἀλλὰ καὶ ἔλεγον· οἱ θεοὶ ἀνθρώποις ὁμοιωθέντες κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς· Ἰουδαῖοι δὲ ἐσκανδαλίζοντο. ἐκάλουν τέ, φησι, τὸν μὲν Βαρνάβαν Δία, τὸν δὲ Παῦλον Ἑρμῆν. ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως ἀξιοπρεπὴς εἶναι ὁ Βαρνάβας. οὐ μικρὸς καὶ οὗτος * πειρασμὸς ἐξ ἀμαθείας ἐφύη πολλῆς. ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν τῶν ἀποστόλων ἡ ἀρετὴ δείκνυται. καὶ ὅρα πῶς πανταχοῦ πάντα ἀνατιθέασι τῷ Θεῷ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τούτους καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν· μηδὲν ἡμέτερον εἶναι νομίζωμεν, ὅπουγε καὶ αὐτὴ ἡ πίστις οὐχ ἡμετέρα. ὅτι δὲ οὐχ ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸ πλέον τοῦ Θεοῦ, ἄκουε Παύλου λέγοντος· Καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον· (Ἐφ. β. η.) μὴ τοίνυν μέγα φρονῶμεν, μηδὲ φυσιώμεθα, ἄνθρωποι γῆ καὶ σποδὸς ὄντες, καπνὸς καὶ σκιά. εἰπὲ γάρ μοι, διὰ τί μέγα φρονεῖς; ἐλεημοσύνην ἔδωκας, καὶ τὰ χρήματα ἐκένωσας; καὶ τί τοῦτο; ἐννόησον, εἰ μὴ ἠθέλησέ σε ποιῆσαι ὁ Θεὸς πλούσιον. ἐννόησον τοὺς πενομένους· μᾶλλον δὲ ἐννόησον ὅσοι καὶ τὰ σώματα ἐπιδεδώκασι, καὶ μετὰ τὸ ἐπιδοῦναι μυρία ἑαυτοὺς ἐταλάνισαν. σὺ διὰ σαυτὸν ἔδωκας, ὁ Χριστὸς διὰ σέ· σὺ ἀπέδωκας τὸ ὀφειλόμενον, ὁ Χριστὸς οὐκ ὤφειλέ σοι. ὅρα τοῦ μέλλοντος τὸ ἄδηλον, καὶ μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ· μὴ ἐλαττώσῃς τὴν ἀρετὴν τῇ ἀλαζονείᾳ. βούλει ὄντως μέγα τι ἐργάσασθαι; μηδέποτε ὑποπτεύσῃς ὡς περὶ μεγάλων τῶν κατορθωμάτων. ἀλλὰ παρθένος εἶ; ἀλλὰ κἀκεῖναι παρθένοι ἦσαν· ἀλλ' οὐδὲν ἀπώναντο τῆς παρθενίας διὰ τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν. οὐδὲν ταπεινοφροσύνης ἴσον· αὕτη μήτηρ καὶ ῥίζα, καὶ τροφὸς, καὶ ὑπόθεσις, καὶ σύνδεσμος τῶν ἀγαθῶν· ταύτης ἄνευ βδελυκτοὶ καὶ μιαροὶ καὶ ἀκάθαρτοί ἐσμεν. ἔστω γάρ τις, εἰ βούλει, νεκροὺς ἀνιστῶν, καὶ χωλοὺς ἰώμενος, καὶ λεπροὺς καθαίρων μετὰ ἀπονοίας· οὐδὲν τούτου μιαρώτερον, οὐδὲν ἀσεβέστερον, οὐδὲν ἐναγέστερον. μηδὲν εἶναι νομίσῃς σαυτόν. λόγον ἔχεις καὶ διδασκαλικὴν χάριν; μὴ διὰ τοῦτο νομίσῃς πλέον τι τῶν ἄλλων ἔχειν. διὰ τοῦτο μάλιστα ταπεινοῦσθαι ὀφείλεις, ὅτι πλειόνων ἠξιώθης δωρεῶν. ᾯ γὰρ πλεῖον ἀφέθη, πλεῖον ἀγαπήσει. (Λουκ. ζ. μζ.) οὐκοῦν καὶ ταπεινοῦσθαι χρὴ, ὅτι τοὺς ἄλλους παρελθὼν, εἰς σὲ ἐπένευσεν ὁ Θεός. φοβοῦ διὰ τοῦτο. πολλάκις γάρ σοι καὶ ἀπωλείας τοῦτο γίνεται αἴτιον, ἂν μὴ νήφῃς. τί μέγα φρονεῖς; ὅτι διδάσκεις διὰ λόγων; ἀλλ' εὔκολον τοῦτο τὸ φιλοσοφεῖν ἐν ῥήμασι· δίδαξόν με διὰ τοῦ βίου τοῦ σοῦ. αὕτη ἡ διδασκαλία ἀρίστη. λέγεις ὅτι δεῖ μετριάζειν, καὶ μακρὸν ὑπὲρ τούτου λόγον ἀποτείνεις, καὶ ῥητορεύεις ῥέων ἀκωλύτως; ἀλλὰ σοῦ βελτίων ἐκεῖνος, φησιν, ὁ δι' ἔργων τοῦτο παιδεύων ἐμέ· οὐ γὰρ οὕτως εἴωθεν ἐντίθεσθαι τῇ ψυχῇ τὰ μαθήματα ἀπὸ ῥημάτων, ὡς ἀπὸ πραγμάτων. ἐπεὶ καὶ ἐὰν μὴ τὸ ἔργον ἔχῃς, οὐ μόνον οὐκ ὠφέλησας εἰπὼν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ἔβλαψας. βέλτιον σιγᾶν. διὰ τί; ὅτι ἀδύνατόν μοι τὸ πρᾶγμα καθιστᾷς. ἐννοῶ γὰρ, ὅτι εἰ σὺ ὁ ταῦτα λέγων οὐ κατορθοῖς, πολλῷ μᾶλλον ἐγὼ συγγνώμης ἄξιος. διὰ τοῦτό φησιν ὁ προφήτης· Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· (Ψαλ. μθ. ις.) ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου; μείζων γὰρ αὕτη ἡ βλάβη, ὅταν καλῶς διδάσκων τις

διὰ ῥημάτων, διὰ τῶν ἔργων πολεμεῖ τῇ διδασκαλίᾳ. τοῦτο πολλῶν αἴτιον γέγονε κακῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. διὰ τοῦτο καὶ σύγγνωτε, παρακαλῶ, τοῦ λόγου χρονίζοντος ὑμῖν ἐν τούτῳ τῷ πάθει. πολλὰ πολλοὶ περιΐασιν ὑπὲρ τοῦ εἰς μέσον στάντες μακρὸν ἀποτείνειν λόγον. κἂν μὲν κρότων τύχωσι τῶν ἀπὸ τοῦ πλήθους, γέγονεν αὐτοῖς τοῦτο βασιλείας ἴσον· ἂν δὲ μετὰ σιγῆς τὸν λόγον καταπαύσωσι, γεέννης δήπου μᾶλλον αὐτοῖς χαλεπωτέρα καθίστη τῆς σιγῆς ἡ ἀθυμία. τοῦτο τὰς ἐκκλησίας ἀνέτρεψεν, ὅτι καὶ ὑμεῖς οὐ ζητεῖτε λόγον ἀκοῦσαι κατανυκτικόν, ἀλλὰ τέρψαι δυνάμενον, καὶ τῷ ψόφῳ, καὶ τῇ συνθέσει τῶν ῥημάτων, καθάπερ μελῳδῶν καὶ κιθαριστῶν ἀκούοντες, καὶ ἡμεῖς ψυχρῶς καὶ ταλαιπώρως ποιοῦντες, ταῖς ὑμετέραις ἐπιθυμίαις ἑπόμεθα, δέον ἐκκόπτειν αὐτάς. καὶ ταὐτὸν γίνεται, οἷον ἂν εἴ τις πατὴρ [ψυχροῦ καὶ] πέρα τοῦ δέοντος μαλθακοῦ παιδίου καίτοι ἀρρωστοῦντος, πλακοῦντα ἐπιδῷ, καὶ ψυχρὸν, καὶ ὅσα τέρπει μόνον· τῶν δὲ χρησίμων μηδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιοῖτο. εἶτα ἐγκαλούμενος παρὰ τῶν ἰατρῶν, ἀπολογοῖτο λέγων· τί πάθω; οὐκ ἀνέχομαι κλαῖον τὸ παιδίον ἰδεῖν. ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε καὶ προδότα· οὐ γὰρ ἂν πατέρα τὸν τοιοῦτον εἴποιμι. καὶ πόσῳ βέλτιον ἐν βραχεῖ λυπήσαντα διὰ παντὸς ὑγείᾳ περιβαλεῖν, ἢ τὴν πρόσκαιρον ταύτην χάριν διηνεκοῦς ἀθυμίας ὑπόθεσιν ποιήσασθαι; τοῦτο πάσχομεν καὶ ἡμεῖς, κάλλη λέξεων περιεργαζόμενοι, καὶ συνθήκας, καὶ ἁρμονίας, ὅπως ἥσωμεν, οὐχ ὅπως ὠφελήσωμεν*· ὅπως θαυμασθῶμεν, οὐχ ὅπως διδάξωμεν· ὅπως τέρψωμεν, οὐχ ὅπως κατανύξωμεν· ὅπως κροτηθῶμεν, καὶ ἐπαίνου τυχόντες ἀπέλθωμεν, οὐχ ὅπως τὰ ἤθη ῥυθμίσωμεν. πιστεύσατέ μοι, οὐκ ἄλλως λέγω. ἐπειδὰν λέγων κροτῶμαι, τότε αὐτίκα μὲν κατὰ τὸν καιρὸν ἀνθρώπινόν τι πάσχω (τί γὰρ οὐκ ἂν τις εἴποι τὸ ἀληθές;) καὶ γάνυμαι, καὶ διαχέομαι· ἐπειδὰν δὲ ἀπελθὼν οἴκαδε ἐννοήσω τοὺς κροτήσαντας οὐδὲν ὠφεληθέντας, ἀλλ' εἴ τι καὶ ὠφεληθῆναι ἔδει, ὑπὸ τοῦ κρότου καὶ τῶν ἐπαίνων ἀπολωλεκότας, ὀδυνῶμαι καὶ στένω καὶ δακρύω, καὶ ὡς εἰκῆ πάντα εἰρηκὼς, οὕτω διάκειμαι, καὶ πρὸς ἐμαυτὸν λέγω· τί μοι τὸ ὄφελος τῶν ἱδρώτων, τῶν ἀκουόντων οὐκ ἐθελόντων καρποῦσθαί τι παρὰ τῶν λεγομένων παρ' ἡμῶν; καὶ πολλάκις ἐνενόησα θεῖναι νόμον τὸν κωλύοντα τοὺς κρότους, καὶ πείθοντα μετὰ σιγῆς ὑμᾶς ἀκροᾶσθαι, καὶ τῆς προσηκούσης εὐταξίας. ἀλλ' ἀνάσχεσθε, παρακαλῶ, καὶ πείσθητέ μοι· καὶ, εἰ δοκεῖ, τοῦτον κυρώσωμεν τὸν νόμον ἤδη, μηδενὶ τῶν ἀκουόντων ἐξεῖναι κροτεῖν μεταξὺ λέγοντός τινος· ἀλλ' εἰ βούλοιτο θαυμάζειν, θαυμαζέτω σιγῇ· οὐδεὶς ὁ κωλύων· πᾶσα δὲ ἡ σπουδὴ καὶ ἡ προθυμία περὶ τὸ δέχεσθαι τὰ λεγόμενα γινέσθω. διὰ τί ἐκροτήσατε; περὶ τούτου τὸν νόμον τίθημι. ὑμεῖς δὲ οὐδὲ ἀκοῦσαι ἀνέχεσθε. πολλῶν τοῦτο ἀγαθῶν αἴτιον ἔσται, καὶ διδασκάλιον φιλοσοφίας. καὶ οἱ τῶν ἔξω φιλόσοφοι διελέγοντο, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ κρότος αὐτοῖς εἵπετο· καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐδημηγόρουν, καὶ οὐδαμοῦ τοῦτο παρέσημεν), ὅτι μεταξὺ λεγόντων ἐκείνων τοῖς κρότοις διέκοπτον οἱ ἀκούοντες τὰ λεγόμενα. μέγα τοῦτο κέρδος ἡμῖν. ἀλλὰ κυρώσωμεν τοῦτο, καὶ μεθ' ἡσυχίας πάντες ἀκούωμεν καὶ λέγωμεν ἅπαντα. εἰ μὲν γὰρ μετὰ τοὺς κρότους ἀπῄειμεν ἔχοντες ἅπερ ἠκούσαμεν, μάλιστα μὲν οὐδ' οὕτω χρήσιμος ὁ ἔπαινος (ἀλλ' οὐκ ἂν ἠκριβολογησάμην· μή μέ τις ἀγροικίας γραφέτω) ἐπεὶ δὲ μηδὲν τὸ πλέον, ἀλλὰ καὶ βλάβη, λύσωμεν τὸ κώλυμα· ἀνέλωμεν τὰ σκιρτήματα· ἐκκόψωμεν τὰ πηδήματα τῆς ψυχῆς. ὁ Χριστὸς ἐδημηγόρησεν ἐπὶ τοῦ ὄρους· ἀλλ' οὐδεὶς οὐδὲν εἶπεν ἕως ὅτε τὸν λόγον ἐτέλεσεν. οὐκ ἀποστερῶ τοὺς βουλομένους κροτεῖσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάζεσθαι ποιῶ. πολλῷ βέλτιον μετὰ σιγῆς ἀκούσαντα, διὰ τῆς μνήμης ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ κροτεῖν, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, ἢ πάντα ἀπολέσαντα ἀπέρχεσθαι οἴκαδε κενὸν, οὐκ ἔχοντα τῶν κρότων τὴν ὑπόθεσιν. πῶς γὰρ οὐ καταγέλαστος ὁ ἀκροατής; πῶς οὐ κόλαξ καὶ εἴρων νομισθήσεται μᾶλλον, ὅτι μὲν καλῶς εἶπεν ὁ διδάσκαλος ἀποφαινόμενος, τί δὲ εἶπεν οὐκ ἔχων δεῖξαι; τοῦτο κολακείας ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ κιθαρῳδῶν ἀκούσας καὶ τραγῳδῶν, εἰκότως ἂν τοῦτο πάθοι, ἅτε οὐκ εἰδὼς ὁμοίως τὴν ῥῆσιν εἰπεῖν·

εἴθε

γρ. κιθαρῳδῶν καὶ κιθαριστῶν

ἔνθα δὲ οὐ μέλους ἐπίδειξίς ἐστιν, οὐδὲ φωνῆς, ἀλλὰ νοημάτων καὶ φιλοσοφίας δύναμις, καὶ παντί ῥᾴδιον εἰπεῖν καὶ ἀπαγγεῖλαι, πῶς οὐκ ἄξιος κατηγορίας ὁ μὴ δυνηθεὶς εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν ἐπῄνεσε τὸν λέγοντα; οὐδὲν οὕτω πρέπον ἐκκλησίᾳ, ὡς σιγή, ὡς εὐταξία. θεάτροις ἐπιτήδειος ὁ θόρυβος, καὶ βαλανείοις, καὶ πομπαῖς, καὶ ἀγοραῖς· ἔνθα δὲ περὶ τοιούτων δογμάτων ἡ διδασκαλία, γαλήνη καὶ ἡσυχία καὶ φιλοσοφία, καὶ πολὺς ὁ λιμὴν εἶναι ὀφείλει. ταῦτα δέομαι καὶ ἀντιβολῶ πάντας εἰδέναι. περίειμι γὰρ καὶ ἴδους τρόπους παντοίους ἐπιζητῶν, δι᾽ ὧν ὠφελῆσαι δυνήσομαι τὰς ὑμετέρας ψυχάς. οὐ μικρὸς καὶ οὗτος ὁ τρόπος εἶναί μοι δοκεῖ· οὐχ ὑμᾶς ὠφελήσει μόνους, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς. οὐκ ἀφήσει ἐκτραχηλίζεσθαι, οὐδὲ ἐπαίνων καὶ δόξης ἐρᾷν, οὐδὲ τὰ τέρποντα λέγειν, ἀλλὰ τὰ ὠφελοῦντα· οὐδὲ περὶ συνθήκας καὶ κάλλη λέξεων, ἀλλὰ περὶ νοημάτων δύναμιν πᾶσαν ἀπασχολεῖ τὴν καιροῦ τὴν ῥοπήν. εἴσελθε εἰς ζωγραφεῖον, καὶ ὄψει πολλὴν ἐκεῖ τὴν σιγήν. οὐκοῦν καὶ ἐνταῦθα. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα εἰκόνας γράφομεν βασιλικάς, καὶ οὐδεμίαν ἰδιωτικὴν διὰ τῶν χρωμάτων τῆς ἀρετῆς. τί μοι τοῦτο; πάλιν κροτεῖτε; οὐκ εὔκολον τὸ πρᾶγμα δοκεῖ; καὶ τοῦτο οὐ φύσει· ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ πολλῇ μήπω κατορθοῦν αὐτὸ μεμαθηκέναι. γραφὶς τοίνυν ἐστὶν ἡμῖν, γλῶττα· τεχνίτης δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. εἰπέ μοι, ἐν τοῖς μυστηρίοις μή τις θόρυβος; μή τις ταραχή; ὅταν βαπτιζώμεθα, ὅταν τὰ ἄλλα πάντα ποιῶμεν, οὐχ ἡσυχία καὶ σιγὴ τὰ πάντα κατέχει; τοῦτο ἐν τῷ οὐρανῷ κατέσπαρται τὸ κάλλος. διὰ τοῦτο διαβεβλήμεθα καὶ παρὰ Ἕλλησιν, ὡς πρὸς ἐπίδειξιν πάντα ποιοῦντες καὶ πρὸς φιλοτιμίαν. ἀλλ᾽ ἐὰν τοῦτο κωλυθῇ, καὶ τῶν προεδριῶν ὁ ἔρως σβεσθήσεται. ἀρκεῖ, εἴ τις ἐπαίνων ἐρᾷ, τὸ μετὰ τὴν ἀκρόασιν τούτων τυγχάνειν, ὅταν τοὺς καρποὺς συλλέγῃ. καί, παρακαλῶ, κυρώσωμεν τοῦτον τὸν νόμον, ἵνα πάντα κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν πράττοντες, τῆς παρ᾽ αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λα.

14 ΑΚΟΥΣΑΝΤΕΣ ΔΕ ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ Βαρνάβας καὶ Παῦλος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον κράζοντες, 15 Καὶ λέγοντες· ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

Ὅρα πάντα μετὰ σφοδρότητος τοὺς ἀποστόλους ποιοῦντας. διέρρηξαν τὰ ἱμάτια, ἐπήδησαν, ἔκραξαν, πάντα ἀπὸ διαθέσεως ψυχῆς, ἀποστρεφόμενοι τὰ γινόμενα, καὶ πένθους σημεῖα ποιοῦντες. πένθος γὰρ ἦν ὄντως, πένθος ἀπαραμύθητον, εἴ γε ἔμελλον θεοὶ νομίζεσθαι, καὶ εἰδωλολατρείαν εἰσάγειν, ἣν ἦλθον καταλύσοντες. καὶ τοῦτο τοῦ διαβόλου ἦν κατασκεύασμα. τί δὲ οὐχ ἡσυχάζουσιν, ἀλλὰ τί; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμέν, φασίν, ἄνθρωποι. εὐθέως ἐκ προοιμίων ἀνέτρεψαν τὸ κακόν. οὐκ εἶπον ἁπλῶς, ἄνθρωποι, ἀλλά, καθ᾽ ὑμᾶς. εἶτα ἵνα μὴ δόξωσι τιμᾶν τοὺς θεούς, ἄκουσον τί ἐπάγουσιν· εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. ὅρα οὐδαμοῦ τῶν προφητῶν μνημονεύοντας αὐτούς, οὐδὲ λέγοντας τίνος ἕνεκεν πάντων δημιουργὸς ὤν, τὰ ἔθνη ἀφῆκεν αὐτόνομα;

16 Ὃς ἐν ταῖς παρῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. Ὅτι μὲν εἴασε, λέγει· διὰ τί δὲ εἴασεν, οὐκ ἔτι. πῶς γὰρ πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἵσταται, οὐδαμοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα τιθείς.

17 Καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς [καὶ καιροὺς] καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.

Ὅρα, οὐ βούλεται τὴν κατηγορίαν αὐτῶν αὐξῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸ πᾶν ἄγειν αὐτοὺς παιδεύει. ἔμαθον γὰρ ὅτι οὐχ οὕτω σπουδάζειν δεῖ ἄξιόν τι εἰπεῖν περὶ Θεοῦ, ὡς τὸ τοῖς ἀκούουσιν ὠφέλιμον. (χ. ἐκεῖνοι.) ὅρα πῶς λανθανόντως τὴν κατηγορίαν τίθησι. καὶ μὴν εἰ τοῦτο ἐποίει, * ἔδει κολασθῆναι αὐτοὺς τοσούτων ἀπολαύοντας ἀγαθῶν, καὶ μηδὲ ὡς τροφέα γνωρίσαντας. ἀλλ᾽ οὐ λέγει τοῦτο φανερῶς, ἀλλ᾽ αἰνίττεται, οὐρανόθεν ἡμῖν λέγων, ὑετοὺς διδούς. (Ψαλ. δ΄ ζ.) οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· Ἀπὸ καρποῦ σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν. καὶ πολλαχοῦ περὶ δημιουργίας διαλεγόμενος, ταῦτα τίθησιν εἰς μέσον. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱερεμίας (Ἱερ. ε΄ κδ΄.) δὲ τὴν δημιουργίαν προφέρων, εἶτα τὴν πρόνοιαν τὴν διὰ τῶν ὑετῶν φησιν, ὥστε ἐκεῖθεν τὸ παιδευόμενος διαλείπεται. ἐμπιπλῶν, φησι, τροφῆς καὶ εὐφροσύνης. μετὰ φιλοτιμίας ἡ τροφή· οὐ μόνον πρὸς αὐτάρκειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν.

18 Καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς.

Καὶ τοῦτο μάλιστα ἐθαυμάσθησαν. ὁρᾷς ὅτι πρὸς τοῦτο ἵσταντο, ὥστε διατρέψαι τὴν μανίαν ἐκείνην;

19 Ἐπῆλθον δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους, καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον ἔσυραν ἔξω τῆς πόλεως νομίσαντες αὐτὸν τεθνάναι. Ὄντως διαβόλου τέκνα, οὐκ ἐν ταῖς πόλεσιν [αὐτῶν] μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔξω τούτων ταῦτα ποιοῦντες, καὶ τοσαύτην ποιούμενοι σπουδὴν καθελεῖν τὸ κήρυγμα, ὅσην οἱ ἀπόστολοι στῆσαι ἐπειγόμενοι. (χ. ...) καὶ πείσαντές, φησι, τοὺς ὄχλους, καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον, ἔσυραν ἔξω τῆς πόλεως. ἐνταῦθα πληροῦται τό, (β. Κορ. ιβ΄ θ΄.) Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. μεῖζον τοῦτο τοῦ τὸν χωλὸν ἐγεῖραι. οἱ μὲν οὖν ἐθνικοί, ὡς θεοὺς ἐνόμιζον· οὗτοι δὲ ἔσυραν πείσαντες τοὺς ὄχλους. οὐδὲ γὰρ πάντας εἰκὸς ἦν θαυμάζειν αὐτούς. καὶ ὅρα, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἐν ᾗ οὕτως ἐθαυμάσθησαν, ἐν αὐτῇ τὰ δεινὰ πάσχουσι. καὶ τοῦτο δὲ τοὺς ὁρῶντας ὠφέλει. (β. Κορ. ιβ΄ ς΄.) ὅτι δὲ καὶ διὰ τοῦτο συνεχωρεῖτο πάσχειν, ἄκουε τοῦτο αὐτὸ δηλοῦντος καὶ λέγοντος· Ἵνα μὴ εἰς ἐμὲ λογίσηταί τις ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ.

20 Κυκλωσάντων δὲ τῶν μαθητῶν αὐτόν, ἀναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Ὁρᾷς προθυμίαν; ὁρᾷς πόθον ζέοντα καὶ πεπυρωμένον; εἰς αὐτὴν πάλιν τὴν πόλιν εἰσῆλθεν, ὥστε δειχθῆναι, ὅτι εἰ πού καὶ ὑπεχώρει, διὰ τὸ τὸν λόγον βούλεσθαι σπεῖραι, καὶ διὰ τὸ μὴ δεῖν ἐκκαίειν αὐτῶν τὸν θυμόν. ταῦτα τῶν σημείων οὐχ ἧττον καὶ λαμπροτέρους ἐποίει, καὶ μᾶλλον χαίρειν παρεσκεύαζεν. οὐδαμοῦ δὲ λέγει, ὅτι ὑπέστρεψαν χαίροντες, ὅτι σημεῖα ἐποίησαν· ἀλλ᾽, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι. καὶ τοῦτο γὰρ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐδιδάχθησαν λέγοντος· (Λουκ. ι΄ κ΄.) Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται. ἡ γὰρ ὄντως χαρὰ καὶ εἰλικρινὴς αὕτη ἐστί, τὸ πάσχειν τι διὰ Χριστόν. εἶτα τὰς πόλεις πάσας ἐπῄεσαν ἐν αἷς ἐκινδύνευσαν. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθε σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Δέρβην·

21 Εὐαγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην, καὶ μαθητεύσαντες ἱκανούς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ Ἀντιόχειαν,

22 Ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο ἔλεγον, τοῦτο ἐδείκνυον. ἐπιστηρίζοντες, φησι, τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν· ὥστε ἐστηριγμένοι

εἰργμένοι ἦσαν· μᾶλλον δὲ προσετίθεντο. προὔλεγον τοίνυν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν. ὥσπερ ἐπίτηδες δὲ τὸ αὐτὸ γίνεται, οὐ διὰ τῶν ἀποστόλων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν μαθητῶν· ἵνα μάθωσιν ἐκ προοιμίων εὐθέως καὶ τοῦ κηρύγματος τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι καὶ αὐτοὺς δεῖ τοιαῦτα παθεῖν, καὶ ἵνα γενναίως στῶσι, μὴ μόνον πρὸς τὰ σημεῖα κεχηνότες, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον πρὸς τοὺς πειρασμούς. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγε· Τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον εἴδετε ἐν ἐμοὶ καὶ ἠκούσατε. διωγμοὶ διωγμοὺς διεδέχοντο· πανταχοῦ πόλεμοι, μάχαι, λιθοβολίαι. ποία προτροπή; πῶς ἔπειθον ἐν προοιμίοις θλίψεις λέγοντες; εἶτα καὶ ἄλλη παραμυθία.

Φιλιπ. α. λ.

23 Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.

Εἶδες θερμότητα Παύλου; προσευξάμενοί, φησι, μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. ὅρα· μετὰ νηστειῶν αἱ χειροτονίαι. πάλιν νηστεία, τὸ καθάρσιον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν.

24 Καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἦλθον εἰς Παμφυλίαν.

25 Καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀττάλειαν.

Ἵνα γὰρ μὴ καταπέσῃ τὰ φρονήματα τῶν μαθητῶν, ὅτι οἱ νομιζόμενοι θεοὶ τοιαῦτα πάσχουσιν, εἰσῆλθον πρὸς αὐτοὺς καὶ διελέχθησαν. καὶ ὅρα· πρότερον εἰς Δέρβην ἐξέρχονται, διδόντες αὐτοῖς ἀναπνεῦσαι τοῦ θυμοῦ, καὶ τότε πάλιν εἰς Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ Ἀντιόχειαν· θυμουμένοις μὲν αὐτοῖς εἴκων, πεπαυμένοις δὲ ἐπιτιθέμενος. ὁρᾷς ὅτι οὐ πάντα χάριτι, ἀλλὰ καὶ οἰκείᾳ σπουδῇ ἐδιώκοντο;

26 Κἀκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον, ὃ ἐπλήρωσαν.

Διατί πάλιν ἔρχονται εἰς Ἀντιόχειαν; ἵνα ἀπαγγείλωσι τὰ ἐκεῖ γινόμενα. ἄλλως δέ, καὶ οἰκονομεῖται μέγα πρᾶγμα ἐντεῦθεν. ἔδει γὰρ λοιπὸν μετὰ παρρησίας τοῖς ἔθνεσι κηρύττειν. ἔρχονται οὖν ταῦτα ἀπαγγέλλοντες, ἵνα εἰδέναι ἔχωσι. καὶ οἰκονομεῖται τότε κατελθεῖν τοὺς κωλύοντας τοῖς ἔθνεσιν ὁμιλεῖν, ἵνα λοιπὸν ἀπὸ Ἱεροσολύμων πολλὴν λαβόντες ἄδειαν μετὰ παρρησίας ἀπίωσιν· ἢ καὶ ἄλλως, δείκνυσιν αὐτῶν τὸ ἦθος οὐκ αὔθαδες. ἔργον γὰρ τήν τε παρρησίαν ἐνδεικνύμενοι, ὅτι καὶ χωρὶς ἐκείνων τοῖς ἔθνεσιν ἐκήρυξαν, καὶ τὴν ὑπακοήν, ὅτι αὐτοῖς ἀναφέρουσιν. οὐ γὰρ ὡς τοσαῦτα κατορθωκότες ἀπενοήθησαν. ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι, φησί, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. καὶ μὴν τὸ πνεῦμα εἶπεν· [ἀλλὰ τὰ τοῦ πνεύματος οἶδεν ὄντα τοῦ υἱοῦ. μία γὰρ ἐξουσία, ὥσπερ ἡ φύσις καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος μία.]

27 Παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀπήγγειλαν ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως.

28 Διέτριβον δὲ ἐκεῖ χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

Εἰκότως. μεγάλη γὰρ οὖσα ἡ πόλις ἐδεῖτο διδασκάλων. ἴδωμεν δὲ λοιπὸν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. αὐτῇ τῇ ὄψει κατέπληξαν αὐτοὺς διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια. τοῦτο καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἐποίει ἐπὶ τῇ ἥττῃ τοῦ λαοῦ. μὴ τοίνυν νομίσῃς ἀνάξιον αὐτῶν εἶναι τοῦτο καὶ τῆς εὐσταθείας αὐτῶν. οὐκ ἂν γὰρ ἄλλως ἔπεσχον τὴν τοσαύτην ὁρμήν, οὐκ ἂν ἄλλως τὴν πυρὰν ἔσβεσαν. ὅταν οὖν τι δέῃ τῶν δεόντων γενέσθαι, μηδὲ ἡμεῖς παραιτώμεθα. εἰ τοίνυν καὶ μετὰ ταῦτα μόλις ἔπεισαν, εἰ μὴ οὕτως εἰργάσαντο, τί οὐκ ἂν ἐγένετο; εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἐποίησαν, ἐνομίσθησαν ἄν πως ὑψηλοφρονεῖν καὶ μᾶλλον ἐφίεσθαι τῆς τιμῆς. καὶ ὅρα τὸν λόγον μεμετρημένον ἐν τῇ ἐπιπλήξει, καὶ θαύματος ὁμοῦ γέμοντα καὶ ἐπιπλήξεως. τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἐκώλυσε, τὸ εἰπεῖν, καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν ματαίων τούτων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν. ὡσεὶ ἔλεγον· ἄνθρωποι μέν ἐσμεν, φησι, τούτων δὲ μείζους. ταῦτα γὰρ νεκρά. ὅρα αὐτοὺς οὐκ ἀνατρέποντας μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκοντας, καὶ οὐδὲν περὶ ἀοράτων φθεγγομένους. ὃς ἐποίησε, φησι, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν

Ἰησ. ζ. ϛ.

σαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. μάρτυρας αὐτοὺς λέγει, τοὺς ὑετούς. ὢ τῆς μανίας τῆς Ἰουδαϊκῆς. εἰς δῆμον οὕτω τιμήσαντα τοὺς ἀποστόλους ἐτόλμησαν ἐμβῆναι καὶ λιθάσαι Παῦλον. ἔξω δὲ τῆς πόλεως ἔσυραν, τάχα δεδοικότες ἐκεῖνον. καὶ προσευξάμενοι, φησί, μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. καὶ νηστεύειν ἐδίδασκον ἐν τοῖς πειρασμοῖς. οὐκ εἶπεν ὅσα αὐτοὶ ἐποίησαν, ἀλλ᾽ ὅσα ὁ Θεὸς μετ᾽ αὐτῶν. ἐμοὶ δοκοῦσι τοὺς πειρασμοὺς λέγειν. οὐχ ἁπλῶς ἦλθον ἐνταῦθα, οὐδὲ διαναπαυόμενοι· ἀλλ᾽ οἰκονομικῶς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὁδηγούμενοι, ὥστε τὸ κήρυγμα τῶν ἐθνῶν βεβαιωθῆναι. καὶ διὰ τί, φησιν, ἐν Κύπρῳ οὐκ ἐποίησαν πρεσβυτέρους, οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ; ὅτι ἐκείνη μὲν ἐγγὺς ἦν τῶν ἀποστόλων· αὕτη δὲ τῆς Ἀντιοχείας. καὶ ὁ λόγος ἐκράτει. ἐνταῦθα δὲ πολλῆς ἐδέοντο παραμυθίας, καὶ μάλιστα οἱ ἐξ ἐθνῶν, ὀφείλοντες πολλὰ διδάσκεσθαι. ἦλθον διδάσκοντες, ὅτι εἰκότως ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τοῦ πνεύματος. καὶ ὅρα τὸ θερμὸν Παύλου. οὐ πυνθάνεται, εἰ δεῖ λαλῆσαι ἔθνεσιν· ἀλλ᾽ εὐθέως λαλεῖ. διὰ τοῦτο ἔλεγεν· Οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι. (Γαλ. α 16.)

ΗΘΙΚΟΝ

Μέγα ὄντως ἀγαθὸν ἡ θλῖψις, καὶ μεγάλης ψυχῆς ἐστι καὶ γενναίας κατόρθωμα. πόσοι μετὰ τοῦτο ἐπίστευσαν, καὶ οὐδεὶς οὕτως ἔλαμψεν; οὕτω προθυμίας ἡμῖν δεῖ πανταχοῦ, πυρώσεως πολλῆς, ψυχῆς πρὸς θάνατον παρατεταγμένης. ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι τῆς βασιλείας τυχεῖν, μὴ σταυρωθέντα. μὴ ἀπατώμεθα ἑαυτούς. εἰ γὰρ ἐν πολέμῳ σωθῆναι οὐ δυνατὸν τρυφῶντα καὶ χρηματιζόμενον καὶ καπηλεύοντα καὶ ῥαθυμοῦντα· πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ. ἢ οὐκ οἴδατε πόλεμον εἶναι νῦν πάντων πολέμων χαλεπώτατον; Οὐκ ἔστιν ἡμῖν, φησιν, ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. (Εφ. ς. ιϛ.) καὶ ἀριστῶσι, καὶ βαδίζουσι, καὶ λουομένοις πάρεστιν ὁ ἐχθρός. οὐ γὰρ οἶδε καιρὸν ἀνακωχῆς, εἰ μὴ τὸν τοῦ ὕπνου μόνον· πολλάκις δὲ καὶ τότε πολεμεῖ, καὶ λογισμοὺς ἐμβάλλων ἀκαθάρτους, καὶ ἀσελγεστέρους ἀπὸ τῶν ὀνειράτων ἐργαζόμενος. ἡμεῖς δὲ ὡς περὶ μικροῦ τοῦ πράγματος ὄντος, ὑπὲρ οὗ ἐκεῖνος πολεμεῖ, οὐ νήφομεν, οὐδὲ διανιστάμεθα, οὐδὲ βλέπομεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀντικειμένων ἡμῖν δυνάμεων· οὐκ ἐννοοῦμεν, ὅτι τοῦτο αὐτὸ τῆς μεγίστης * δυσπραγίας ἐστίν· ἀλλ᾽ ὑπὸ τοσούτων κυκλούμενοι πολέμων, ὡς ἐν εἰρήνῃ τρυφῶμεν. πιστεύσατέ μοι, ὧν Παῦλος ἔπαθε, χαλεπώτερά ἐστι παθεῖν νῦν. ἔβαλλον αὐτὸν τότε λίθοις ἐκεῖνοι; ἔστι ῥήμασι βάλλεσθαι καὶ νῦν λίθων χαλεπωτέροις. τί οὖν δεῖ ποιεῖν; ὅπερ ἐκεῖνος ἐποίησε. τοὺς βάλλοντας γὰρ οὐκ ἐμίσησεν, ἀλλὰ συράντων αὐτὸν, εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν πόλιν, εὐεργετήσων τοὺς τὰ τοιαῦτα ἠδικηκότας. ἂν ἐνέγκῃς καὶ σὺ τὸν ὑβρίσαντα, τὸν τραχύναντα, τὸν ἀδίκως σε ἐργασάμενον ταῦτα, ἐλιθάσθης καὶ σύ. μὴ γὰρ εἴπῃς, ὅτι οὐδὲν ἠδίκησα. τί γὰρ Παῦλος ἠδίκησεν, ἵνα λιθασθῇ; βασιλείαν κατήγγελλε, πλάνης ἀπῆγε, τῷ Θεῷ προσῆγε. ταῦτα στεφάνων ἄξια, ταῦτα ἀνακηρύξεως, ταῦτα μυρίων ἀγαθῶν, οὐ λίθων. ἀλλ᾽ ὅμως τἀναντία ἔπασχεν. αὕτη γὰρ ἡ λαμπρὰ νίκη. καὶ ἔσυρον αὐτόν, φησι. καὶ σὲ πολλάκις σύρουσιν· ἀλλὰ μὴ ὀργισθῇς, ἀλλὰ κήρυξον τὸν λόγον διὰ τῆς ἐπιεικείας. ὕβρισέ σε; σίγησον, καὶ εὐλόγησον, εἰ δύνασαι, καὶ οὕτως ἐκήρυξας καὶ σὺ τὸν λόγον. ἐπαίδευσας ἐπιείκειαν, ἐπαίδευσας πρᾳότητα. οἶδα πολλοὺς οὐχ οὕτω τραύμασιν ἀλγοῦντας, ὡς πληγῇ τῇ διὰ ῥημάτων. τοῦτο μὲν γὰρ τὸ τραῦμα τὸ σῶμα δέχεται, ἐκεῖνο δὲ ἡ ψυχή. ἀλλὰ μὴ ἀλγήσωμεν· μᾶλλον δὲ ἀλγήσαντες ἐνέγκωμεν. οὐχ ὁρᾶτε τοὺς πυκτεύοντας, οἳ διαπεπρωμένοι τὰς κεφαλὰς, τοὺς ὀδόντας ἐνδακόντες, οὕτως ἡμέρως φέρουσι τὰς ἀλγηδόνας; ἐνταῦθα δὲ οὐ χρεία βρύξαι τοὺς ὀδόντας, οὐ χρεία δακεῖν. ἀναμνήσθητι τοῦ δεσπότου τοῦ σοῦ, καὶ τὸ φάρμακον εὐθέως ἐπέθηκας τῇ μνήμῃ. ἀναμνήσθητι Παύλου· ἐννόησον, ὅτι σὺ ἐνίκησας ὁ πληττόμενος, ἐκεῖνος δὲ ἥττηται ὁ πλήξας, καὶ τὸ πᾶν ἰάσω διὰ τούτου. ῥοπή ἐστι, μὴ συναρπαγῇς, καὶ τὸ πᾶν κατώρθωσας εὐθέως· μὴ κινηθῇς, καὶ τὸ πᾶν ἔσβεσας. μεγάλη παραμυθία, τὸ διὰ Χριστὸν τι παθεῖν. οὐ κηρύττεις τὸν λόγον τῆς πίστεως; ἀλλὰ κηρύττεις τὸν λόγον τῆς φιλοσοφίας. ἀλλ᾽ ὅσῳ ἂν ἴδῃ τὴν ἐπιεί-

κειαν,

κλάω, φησι, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιτίθεται. διὰ τοῦτο οὖν ἀλγεῖς, ὅτι μᾶλλόν σοι τοὺς μισθοὺς αὔξει; ἀλλ' ἄχρηστος γέγονα, φησι. τοῦτο σκῆψις τῆς ἰδίας μικροψυχίας. ἑτέρως ἄχρηστος γέγονας, ἂν ἀμύνῃ. εἰ ᾔδει ὁ Θεός, ὅτι διὰ τὸ μὴ ἀμύνεσθαι ἄχρηστοι ἐγίνοντο οἱ ἄδικοι, οὐκ ἂν τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλ' εἶπεν ἄν, ἄμυνον σαυτῷ. ἀλλ' οἶδεν ὅτι οὕτω μᾶλλον ὠφελεῖται. μὴ αὐτονομοθέτει τῷ Θεῷ· ἐκείνῳ πείθου. οὐκ εἶ σὺ ἀγαθώτερος τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. εἶπεν, ὑβριζόμενος φέρε· σὺ λέγεις, ἀνθυβρίζω, ἵνα μὴ ἄχρηστος γένωμαι. σὺ οὖν μᾶλλον αὐτοῦ φροντίζεις; πάθους ταῦτα καὶ τραχύτητος τὰ ῥήματα καὶ ἀλαζονείας, καὶ τοῦ αὐτονομοθετεῖν τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ καὶ ἐβλάπτετο, οὐχὶ πείθεσθαι ἐχρῆν; ὅταν ὁ Θεός τι προστάττῃ, μὴ αὐτονομοθετώμεθα ἡμεῖς. Ἀπόκρισις, φησιν, ὑποπίπτουσα, ἀποστρέφει ὀργάς. ἆρα τοῦτο ποιεῖ ὑποπίπτουσα, οὐκ ἐναντιουμένη. εἰ σὲ ὠφελεῖ, κἀκεῖνον ὠφελεῖ· εἰ δὲ σὲ βλάπτει τὸν μέλλοντα διορθοῦσθαι ἐκεῖνον, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνον. Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν. εἶπε κακῶς; ἐπαίνεσον σύ. ἐλοιδόρησεν; ἐγκωμίασον. ἐπεβούλευσεν; εὐεργέτησον. τοῖς ἐναντίοις αὐτὸν ἀμείβου, εἴ γε ὅλως τῆς ἐκείνου σωτηρίας προνοεῖς, καὶ μὴ σαυτοῦ τὸ πάθος ἐκδικεῖν θέλεις. καὶ μὴν πολλάκις, φησίν, ἀπολαύσας μακροθυμίας, χείρων γέγονε. τοῦτο οὐ παρὰ σέ, ἀλλὰ παρ' αὐτόν. Βούλει μαθεῖν οἷα ἔπαθεν ὁ Θεός; τὰ θυσιαστήρια αὐτοῦ κατέσκαψαν, τοὺς προφήτας ἀπέκτειναν, καὶ πάντα ἔφερεν. οὐκ ἠδύνατο σκηπτὸν ἄνωθεν καταπέμψαι; ἀλλ' ὅτι τοὺς προφήτας ἀπέστειλε καὶ δούλους ἄλλους, τότε τὸν υἱὸν ἔπεμψεν· ὅτε μείζονα ἠσέβησαν, τότε μειζόνως εὐηργέτησε. καὶ σὺ ἂν ἴδῃς τραχυνόμενον, τότε μειζόνως εἶξον. μείζονος γὰρ ἡ μανία αὕτη δεῖται παραμυθίας. ὅσῳ ἂν χαλεπώτερα ὑβρίζῃ, τοσούτῳ πλείονος ἐπιεικείας δεῖται· καὶ καθάπερ πυρετὸς ὅταν σφοδρὸν πνεύσῃ, τότε δεῖται τοῦ εἴκοντος· οὕτω καὶ ὁ θυμούμενος. τὸ θηρίον ὅταν μάλιστα ἀγριαίνῃ, τότε φεύγομεν ἀπολιπόντες· οὕτω καὶ τὸν ὀργιζόμενον. μὴ νομίσῃς τοῦτο τιμὴν εἶναι· ἐπεὶ καὶ τὸ θηρίον τιμῶμεν, καὶ τοὺς μαινομένους γοῦν τιμῶμεν, ὅταν ἐκκλίνωμεν; οὐδαμῶς. ἀτιμία τοῦτό ἐστι καὶ ὕβρις· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀτιμία, οὐδὲ ὕβρις, ἀλλ' ἔλεος καὶ φιλανθρωπία. οὐχ ὁρᾷς τοὺς ναύτας, ὅταν σφοδρὸν ἐμπνεύσῃ τὸ πνεῦμα, καθαιροῦντες τὰ ἱστία, ὥστε μὴ καταδῦσαι τὸ σκάφος; τοῦτο ἵνα τις ὅταν συναρπάσωσι τὴν ἐπιβάτην, συνενδόντα καὶ οὐ καθέλκοντα, ἵνα μὴ αὐτομάτως κενώσῃ τὴν δύναμιν· τοῦτο καὶ σὺ ποίησον. πῦρ ἐστιν ὁ θυμός· φλόξ ἐστιν ὀξεῖα δεομένη ὕλης. μὴ παρέχῃς τὴν τροφὴν τῷ πυρί, καὶ ταχέως ἔσβεσται τὸ κακόν. οὐκ ἔχει καθ' ἑαυτὴν ἰσχὺν ἡ ὀργή, ἂν μὴ ἕτερος ὁ τρέφων αὐτὴν ᾖ. οὐδεμία σοί ἐστιν ἀπολογία. ἐκεῖνος κατέχεται τῇ μανίᾳ, καὶ οὐκ οἶδε τί ποιεῖ· σὺ θεωρεῖς αὐτόν, ὅταν τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃς, καὶ μηδὲ ἐξ ἐκείνου σωφρονισθῇς, ποίας συγγνώμης; εἰ ἐν συμποσίῳ τις θεώμενός τινα ἐν προθύροις ἰδὼν μεθύοντα καὶ ἀσχημονοῦντα, εἶτα καὶ αὐτὸς τοῖς ὁμοίοις περιπέσῃ, οὐ πολλῷ μᾶλλον μείζων ἐκείνου μεθύων ἀσυγγνώστως ἂν εἴη; οὕτω καὶ ἐνταῦθα. μὴ νομίζωμεν εἶναι ἀπολογίαν τὸ λέγειν, ὅτι οὐκ ἐγὼ κατῆρξα μάχης. οὕτω καθ' ἡμῶν ἐστιν, ὅτι μηδὲ ἐκεῖνον ἰδόντες ἐσωφρονίσθημεν. ὥσπερ ἂν εἴποι τις, οὐκ ἐγὼ ἐφόνευσα πρῶτος. διὰ γὰρ τοῦτο κολάσεως εἶ ἄξιος, ὅτι μηδὲ εἰς τὸ παράδειγμα ἰδὼν ἐπέσχες σεαυτόν. εἰ ἴδοις ἐμοῦντα τὸν μεθύοντα, διαστρεφόμενον, διαρρηγνύμενον, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντα διεστραμμένους, ἀκαθαρσίας τὴν τράπεζαν πληροῦντα; πρὸ τῶν αὐτὸν ἀποφαίνοντας· εἶτα τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃς, οὐχὶ μᾶλλον ἔσῃ μισητός; τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ ὀργιζόμενος· μᾶλλον τοῦ ἐμοῦντος. διαστρέφει τὰς φλέβας, πυροῖ τοὺς ὀφθαλμούς, διακαίει τὰ σπλάγχνα, ἐμεῖ πολλὰ ῥήματα τῆς τροφῆς ἐκείνης ἀκαθαρτότερα, ἃ διαμασώμενος πάντα φθείρεται, οὐδὲν κατηργασμένος (οὐ γὰρ ἀφίησιν ὁ θυμός) ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖ πολλάκις ἡ ἀμετρία χυμῶν διενοχλήσασα τὸν στόμαχον, πάντα ἐκβάλλει· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀμετρία θερμότητος διενοχλήσασα τὴν ψυχήν, οὐκ ἀφίησι στέγειν ἀσιγὰν καλόν, ἀλλὰ ῥητὰ καὶ ἄρρητα λέγει, οὐχὶ τοὺς ἀκούοντας, ἀλλ' ἑαυτὸν αἰσχύνων. ὥσπερ οὖν ἀπὸ τῶν ἐμούντων φεύγομεν·

Παροιμ. ιε α.

Λουκ. δ κγ.

γεμεν· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν ὀργιζομένων. τί οὖν ποιοῦντες; κἂν ἐπιβάλλωμεν αὐτῶν τῷ ἐμέτῳ, σιγῶντες τοὺς κύνας καλῶμεν, ὥστε αὐτὰ καταφαγεῖν τὰ ἐμεθέντα. οἶδα ὅτι ναυτιᾶτε ἀκούοντες· ἀλλ' ὅταν ὁρᾶτε ταῦτα γινόμενα, βούλομαι τοῦτο παθεῖν ὑμᾶς, ἀλλὰ μὴ ἥδεσθαι τῷ πράγματι. ἀκαθαρτότερος ὁ ὑβριστὴς τοῦ κυνὸς τοῦ ἐπιστρέφοντος ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον. εἰ μὲν γὰρ ἅπαξ ἐμέσας ἐπαύετο, οὐκ ἦν κατ' ἐκεῖνον· εἰ δὲ πάλιν τὰ αὐτὰ ἐμεῖ, δῆλον ὅτι τὰ αὐτὰ φαγών. τί οὖν βδελυκτότερον τοῦ τοιούτου; τί δὲ ἀκαθαρτότερον ἐκείνου τοῦ στόματος, τοῦ τοιαύτας διαμασωμένου τροφάς; καίτοιγε τοῦτο φύσεως ἔργον ἐστίν. ἐκεῖνο δὲ οὐχί· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο παρὰ φύσιν, κἀκεῖνο. πῶς; οὐ γὰρ κατὰ φύσιν τὸ ὑβρίζειν εἰκῆ, ἀλλὰ παρὰ φύσιν. οὐδεὶς γοῦν ὡς ἄνθρωπος φθέγγεται, ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς θηρίον, τὰ δὲ ὡς μαινόμενος. ὥσπερ οὖν ἡ τῶν σωμάτων νόσος παρὰ φύσιν, οὕτω καὶ τοῦτο. καὶ ὅτι παρὰ φύσιν ἐστίν, εἰ ἐγχρονίσει ἐν αὐτῷ, ἀπόλλυται κατὰ μικρόν· ἐν δὲ τῷ κατὰ φύσιν ἐγχρονίζων, οὐκ ἀπόλλυται. ἑλοίμην ἂν ἀνθρώπῳ βόρβορον σιτουμένῳ κοινωνῆσαι τραπέζης, ἢ φθεγγομένῳ τοιαῦτα. οὐχ ὁρᾶτε τοὺς χοίρους κόπρον διαμασωμένους; οὕτω καὶ οὗτοι. τί γὰρ δυσωδέστερον τῶν ῥημάτων, ὧν οἱ ὑβρισταὶ φθέγγονται; σπουδὴ τούτοις ἐστὶ μηδὲν εἰπεῖν ὑγιές, μηδὲν καθαρόν· ἀλλ' εἴ τι αἰσχρόν, εἴ τι ἄσημον, τοῦτο καὶ ποιῆσαι καὶ φθέγξασθαι. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι ἑαυτοὺς μᾶλλον αἰσχύνοντες, ἑτέρους αἰσχύνειν οἴονται. ὅτι γὰρ ἑαυτοὺς αἰσχύνουσι δῆλον ἐκεῖθεν. μὴ γάρ μοι τοὺς ψευδῆ λέγοντας εἴπῃς· ἀλλ' ἔστω τις πόρνη περιφανής, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἕτερος, καὶ ποιείτω μετά τινος μάχην· εἶτα ἐκεῖνος αὐτῷ ταῦτα προφερέτω, κἀκεῖνος πάλιν ὁμοίως· τίς μᾶλλόν ἐστιν ὁ ὑβρισθεὶς τοῖς ῥήμασι; ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἅπερ εἶχεν ἤκουσεν· οὗτος δέ, ἅπερ οὐκ εἶχεν. ὥστε ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν πλέον γέγονεν εἰς αἰσχύνης λόγον· τούτῳ δὲ πολλὴ τῆς ἀσχημοσύνης ἡ προσθήκη. ἀλλ' ἔστω τινὰ πάλιν εἰργασμένα πράγματα, καὶ μόνος ὁ ὑβρίζων αὐτὰ γινωσκέτω· εἶτα περὶ τούτου σιγῶν, ἐκπομπευέτω τὴν ὕβριν· καὶ οὕτως οὗτος ὑβρίζεται μᾶλλον. πῶς; κῆρυξ γινόμενος κακίας, ἀσυνειδησίας, ἀπίστου δόξαν λαβών· καὶ πάντας εὐθέως ἐγκαλοῦντας ὄψει, καὶ τοιαῦτα πανταχοῦ λέγοντας. εἰ γὰρ δὴ φόνον συνῄδει, φησί, πάντα κενῶσαι ἔχρην· καὶ τὸν μὲν ὡς οὐδὲ ἄνθρωπον ὄντα ἀποστρέφονται, μισοῦσι, θηρίον εἶναί φασιν ὠμὸν καὶ ἀπηνές· τούτῳ δὲ συγγινώσκουσι μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ. οὐχ οὕτω γὰρ τοὺς τραύματα ἔχοντας μισοῦμεν, ὡς τοὺς ἐκκαλύπτειν αὐτὰ βιαζομένους καὶ δεικνύναι. οὕτω καὶ οὗτος ὕβρισεν οὐκ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτόν, καὶ τοὺς ἀκούοντας, καὶ τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἔπληξε τὸν ἀκροατήν, οὐδὲν ἀγαθὸν εἰργάσατο. διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος· Εἴ τις ἀγαθὸς λόγος πρὸς οἰκοδομήν, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. εὔφημον κτησώμεθα γλῶτταν, ἵνα ὦμεν ποθεινοὶ καὶ ἐπέραστοι. ἀλλὰ γὰρ εἰς τοῦτο προῆλθε κακίας ἅπαντα, ὥστε ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει, ἐπὶ τούτοις πολλοὺς γαυριᾶν. ἃ γὰρ ἀπειλοῦσιν οἱ πολλοί, τοιαῦτά ἐστιν· οὐ δύνασαι ἐνεγκεῖν τὴν γλῶτταν μου, φησί, γυναικὸς τὰ ῥήματα, γραὸς μεθυούσης, ἀσχημονούσης, τῶν ἐπ' ἀγορᾶς συρομένων, προαγωγοῦ. οὐδὲν αἰσχρότερον τούτων τῶν ῥημάτων, οὐδὲν ἀνανδρότερον, οὐδὲν γυναικωδέστερον τοῦ ἐν τῇ γλώττῃ τὴν ἰσχὺν ἔχειν, ἐπὶ τῷ λοιδορεῖν μέγα φρονεῖν. καθάπερ οἱ ἐν πομπαῖς, καθάπερ οἱ μῖμοι καὶ παράσιτοι καὶ κόλακες. χοῖροι μᾶλλον εἰσὶν ἢ ἄνθρωποι, ὅσοι ἐπὶ τούτῳ σεμνύνονται. δέον κατορύξαι σαυτόν, δέον, εἰ καί τις ἕτερός σοι ταῦτα ἐμαρτύρει, φεύγειν τὴν μαρτυρίαν ὡς ἐχθρὰν καὶ ἄνανδρον· σὺ δὲ κῆρυξ ὕβρεων γέγονας. ἀλλ' οὐδεὶς τὸν κακῶς ἀκούοντα βλάψαι δυνήσῃ. διό, παρακαλῶ, ἐννοήσαντες ὅση ἡ κακία ὅτι καὶ ἐγκαυχῶνται πολλοί, ἀνανήψωμεν, διορθωσώμεθα τοὺς οὕτω μαινομένους, ἀνέλωμεν ταῦτα ἐκ τῆς πόλεως τὰ συνέδρια, καλλωπίσωμεν ἡμῶν τὴν γλῶτταν, πάσης κακηγορίας ἀπαλλάξωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν καθαρεύοντες τῶν ἁμαρτημάτων, τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς

Ἐφ. δ. κθ.

ἢ κωμῳδία

αὐτοῦ

αὐτοῦ υἱοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λβ'. 28 ΔΙΕΤΡΙΒΟΝ ΔΕ ΕΚΕΙ, ΦΗΣΙ, ΧΡΟΝΟΝ ΟΥΚ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

1 Καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει Μωσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι. κεφ. ιε'.

Ὅρα πανταχοῦ τῆς εἰς τὰ ἔθνη μεταβάσεως ἀναγκαίαν τὴν ἀρχὴν [ἀφ' αὐτῶν] γινομένην. περὶ τούτου καλούμενος ἀπολογήσασθαι, καὶ φανερῶς ἀπολογεῖται ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι. ὅπερ αὐτὸ διαδείκνυσι τὸν λόγον ἐποίει, ἐπειδὴ τῶν Ἰουδαίων ἀποστραφέντων, οὕτως ἦλθεν εἰς τὰ ἔθνη. ἐνταῦθα πάλιν ἄλλην οἰκονομίαν ὁρᾷς φοβερωτέραν, ὥστε ἱστῆσι τὸν νόμον. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ διδαχθέντες ἀδιαφόρως διελέγοντο πᾶσι, τοῦτο εἰς ζῆλον ἤγαγε τοὺς ἀπὸ Ἰουδαίων. καὶ οὐκ ἐδίδασκον ἁπλῶς περιτομήν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ σωθῆναι δύνασθε· ὃ τοίνυν μάλιστα εἰκὸς ἦν λέγειν, ὅτι ἀπεριτμημένοι σωθῆναι οὐ δύνασθε. ὅρα πανταχοῦ τοὺς πειρασμούς· ἔνδοθεν, ἔξωθεν. καλῶς δὲ οἰκονομεῖται τοῦτο, Παύλου παρόντος, ἵνα αὐτὸς εἴπῃ. καὶ οὐκ εἶπεν ὁ Παῦλος· τί γάρ; οὐκ εἰμὶ ἀξιόπιστος ἀπὸ τοσούτων σημείων; ἀλλ' ἐπείσθη διὰ ἐκείνους. καὶ ὅρα· μανθάνουσι λοιπὸν πάντες τὰ εἰς τὰ ἔθνη γεγενημένα, καὶ σαλεύονται, καὶ ἔχαιρον.

2 Γενομένης οὖν στάσεως καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτούς, ἔταξαν ἀναβαίνειν τὸν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν καί τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

3 Οἱ μὲν οὖν προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν Φοινίκην καὶ Σαμάρειαν ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς.

4 Παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν.

Ὅρα πόση οἰκονομία γίνεται.

5 Ἐξανέστησαν δέ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες, λέγοντες ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτούς, παραγγέλλειν τε τηρεῖν τὸν νόμον Μωϋσέως.

6 Συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου.

7 Πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐξελέξατο διὰ τοῦ στόματός μου ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ πιστεῦσαι.

Ὅρα τὸν Πέτρον ἄνωθεν κεχωρισμένον τοῦ πράγματος, καὶ μέχρι τοῦ νῦν Ἰουδαΐζοντα. ὑμεῖς ἐπίστασθε, φησί. μέμνησθε ἴσως καὶ οἱ ἐγκαλέσαντες αὐτῷ ἐπὶ Κορνηλίῳ πάλαι καὶ εἰσελθόντες μετ' αὐτοῦ. διὰ τοῦτο αὐτοὺς παράγει μάρτυρας. ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ἐν ὑμῖν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο. τί ἐστιν, ἐν ὑμῖν; ἤτοι ἐν Παλαιστίνῃ, φησίν, ἢ παρόντων ὑμῶν, διὰ τοῦ στόματός μου. ὅρα πῶς δείκνυσι τὸν Θεὸν δι' αὐτοῦ φθεγγόμενον, καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον.

8 Καὶ ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς. Ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάγει μαρτυρίαν αὐτούς. Δοὺς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν.

Ὅρα πῶς πανταχοῦ ἐξισοῖ τὰ ἔθνη.

9 Καὶ οὐδὲν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν.

Ἀπὸ

Ἀπὸ τῆς πίστεως μόνης, φησί, τῆς αὐτῆς ἔτυχον. κἀκείνων ταῦτα ἐντρεπτικὰ μᾶλλον ἢ καὶ ἐκείνους διδάξαι δυνάμενα) ὅτι πίστεως δεῖ μόνης, οὐκ ἔργων, οὐδὲ περιτομῆς. οὐ γὰρ δὴ ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν ἀπολογούμενοι ταῦτα λέγουσι μόνον, ἀλλὰ κἀκείνους παιδεύοντες ἀποστῆναι τοῦ νόμου. ἀλλ' ὅμως οὔπω λέγουσι τοῦτο.

10 Νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν Θεόν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν, οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι;

11 Ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ* πιστεύομεν σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι. Τί ἐστι δέ, πειράζετε τὸν Θεόν; τουτέστι, τί ἀπιστεῖτε τῷ Θεῷ, ὡς οὐκ ἰσχύοντι σῶσαι τῇ πίστει [τοὺς προσερχομένους αὐτῷ;] ἄρα ἀπιστίας ἐστὶ τὸ τὸν νόμον εἰσφέρειν. εἶτα δείκνυσι καὶ αὐτοὺς οὐδὲν ὠφελουμένους, καὶ τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν νόμον στρέφει, οὐκ ἐπ' αὐτούς, καὶ τὴν κατηγορίαν ὑποτέμνει). ὃν οὐκ ἰσχύσαμεν ἡμεῖς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, φησί, βαστάσαι· ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ πιστεύομεν σωθῆναι, ὃν τρόπον κἀκεῖνοι. πόσης δυνάμεως γέμει ταῦτα τὰ ῥήματα; ἅπερ ὁ Παῦλος διὰ πολλῶν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους εἶπε, ταῦτα καὶ οὗτος. Εἰ γὰρ Ἀβραάμ, φησίν, ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν Θεόν. ὁρᾷς ὅτι τοῦτο μᾶλλόν ἐστι τοῦτο παιδευτικόν, ἢ ἀπολογία ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν; ἀλλ' εἰ μὲν χωρὶς προφάσεως ταῦτα ἐλέγετο, [ἴσως οὐδαμῶς] ὕποπτος ἦν· ἀρχῆς δὲ λαβόμενος, ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀδεῶς φθέγγεται. καὶ ὅρα πανταχοῦ τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν μετ' αὐτῶν γινόμενα. εἰ μὴ γὰρ ἐκίνησαν ἐκεῖνοι, οὐκ ἂν ταῦτα ἐλέχθη, οὐδ' ἂν τὰ μετὰ ταῦτα. ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι εἰ καὶ [μὴ] προσαγαγεῖν ἤθελον τὰ ἔθνη, οὐ δεῖ αὐτοὺς ἀποφορᾶν. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐν ὑμῖν, φησίν, ἐξελέξατο, καὶ ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων. τοῦτο εἶπε, δεικνὺς ὅτι πάλαι, οὐ νῦν. οὐ μικρὸν δὲ τὸ καὶ Ἰουδαίων πιστευόντων τοῦτο ἀπογραφῆναι. δύο τούτοις ἐλέγχει πιστοῦται, τῷ καιρῷ καὶ τῷ τόπῳ. καὶ τό, ἐξελέξατο, καλῶς· ὥσπερ ἐπ' αὐτῶν οὐκ εἶπεν, ἠθέλησεν, ἀλλ', ἐξελέξατο. πόθεν τοῦτο δῆλον; ἀπὸ τοῦ πνεύματος, φησίν. εἶτα δείκνυσιν οὐχὶ χάριτος ἁπλῶς, ἀλλ' ἀρετῆς μαρτύριον αὐτοῖς τοῦτο γινόμενον, [καὶ] οὐδὲν ἔλαττον αὐτοῖς [illegible]. οὐδὲν γάρ, φησί, διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν. ἄρα καρδίας δεῖ πανταχοῦ ζητεῖν. καὶ εὐκαίρως εἶπεν, ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς· ὡς καὶ ἐκεῖ, Σὺ Κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον. ὅτι γὰρ τοῦτο βούλεται, ὅρα τί ἐπάγει· ὅτι οὐδὲν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν. ὅτε εἶπεν αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν, τότε τὸ μέγα τοῦτο ἐφθέγξατο, ὅπερ Παῦλός φησιν· Οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία· καί, Ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ. πάντων τούτων τὰ σπέρματα ἐν τῇ Πέτρου δημηγορίᾳ κεῖται. καὶ οὐκ εἶπε τῶν ἐκ περιτομῆς, ἀλλὰ μεταξὺ ἡμῶν, τουτέστι, τῶν ἀποστόλων. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ ὑβρεῖς εἶναι τό, οὐδέν, ἐπάγει· πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἀναιρεῖ τὴν ὑπόνοιαν διὰ τούτου. ἐξεκάθηρε πρότερον τὸν λόγον, καὶ τότε δείκνυσιν οὐχὶ πονηρὸν τὸν νόμον, ἀλλ' αὐτοὺς ἀσθενεῖς. ὅρα πῶς εἰς φοβερὸν κατέληξεν. οὐδὲν ἀπὸ προφητῶν αὐτοῖς διαλέγεται, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων, ὧν αὐτοὶ μάρτυρες ἦσαν. εἰκότως καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἐπιμαρτυροῦσι, καὶ τὸν λόγον ἰσχυρότερον ποιοῦσι τοῖς ἤδη γινομένοις. καὶ ὅρα, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συγχωρεῖ πρότερον ζήτησιν γενέσθαι, καὶ τότε λέγει. ἐπειδὴ οὖν οὐκ εἶπε, τῶν ἐκ περιτομῆς, ἀλλά, τῶν ἐθνῶν (τοῦτο γὰρ κατὰ μικρὸν ἐπαγόμενον ἐγίνετο ἰσχυρότερον· ἐκεῖνο δὲ ἦν πειράζοντος, εἰ δυνατὸν καὶ μετὰ νόμου σῶσαι) ὅρα τί ποιεῖ· δείκνυσιν αὐτοὺς ἐν κινδύνῳ, εἴγε ὅπερ οὐκ ἴσχυσεν ὁ νόμος, ἴσχυσεν ἡ πίστις. ταύτης δὲ ἐκπιπτούσης ἀνάγκη αὐτοὺς ἐν ἀπωλείᾳ εἶναι. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀπιστεῖτε, ὅπερ ἦν φορτικώτερον, καὶ ταῦτα ἐληλεγμένου τοῦ πράγματος. καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφούς. ἐν μὲν οὖν τοῖς Ἱεροσολύμοις οὐκ ἦσαν ἐξ ἐθνῶν τινες· ἐν δὲ Ἀντιοχείᾳ εἰκὸς εἶναι. διὰ τοῦτο καὶ ἀπέρχονται καὶ διατρίβουσι χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐκεῖ. ἐξανέστησαν δέ τινες τῶν Φαρισαίων, ἐπὶ νοσοῦντες

Ῥωμ. δ. β.
Πράξ. α. κδ.
α. Κορ. ζ. ιθ.
* Χριστοῦ

τὴν φιλαρχίαν, καὶ βουλόμενοι πρὸς αὐτοὺς ἕλκειν τοὺς ἐξ ἐθνῶν. καίτοι καὶ Παῦλος νομομαθὴς ἦν, ἀλλ' οὐκ ἔπραξε τοῦτο. ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖθεν ἦλθε, καὶ τὸ δόγμα ἀκριβέστερον ἐγένετο. εἰ γὰρ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ὄντες οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιτάττουσι, πολλῷ μᾶλλον οὗτοι. ὁρᾷς, ὅσοι μὴ φιλαρχοῦσι, χαίρουσιν ἐν τῇ πίστει; οὐ φιλοτιμίας τοίνυν τὰ διηγήματα, οὐδὲ ἐπιδείξεως ἦν, ἀλλὰ ἀπολογίας τοῦ εἰς τὰ ἔθνη κηρύγματος. διὸ καὶ οὐδὲν λέγουσι τῶν εἰς τοὺς Ἰουδαίους συμβεβηκότων. πολλὴ ἡ ἐπιτριβὴ τῶν Φαρισαίων, καὶ μετὰ τὴν πίστιν ἔτι νομοθετούντων, καὶ οὐ πειθομένων τοῖς ἀποστόλοις· ἀλλ' ὅρα ἐκείνους, πῶς ἐπιεικῶς καὶ οὐ μετ' αὐθεντίας διαλέγονται. τὰ γὰρ τοιαῦτα ἐπιθυμητὰ καὶ πέπηγε μᾶλλον. ὁρᾷς οὐδαμοῦ λόγων ἐπίδειξιν, ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων, τὴν διὰ τοῦ πνεύματος; ἀλλ' ὅμως καὶ τοιαῦτα ἔχοντες τεκμήρια, ἔτι ἐπιεικῶς διαλέγονται. καὶ ὅρα· οὐκ ἀπέρχονται διαβάλλοντες τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλ' ἐκεῖθεν πάλιν λαμβάνουσιν ἀφορμήν. οὕτως ἐμελέτων τὸ φιλαρχεῖν, [οἳ] καὶ οὐκ εἰδότων τῶν ἀποστόλων ἐμέμφθησαν. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων οὗτοι παρήνεγκαν· ἀλλ' ὅτι ἀπεδέξαντο, τότε σφοδρότερον γράφουσι. μέγα γὰρ ἡ ἐπιείκεια πανταχοῦ καλόν. ἐπιείκειαν λέγω, οὐ ψυχρότητα· ἐπιείκειαν, οὐ κολακείαν. πολὺ γὰρ ταῦτα διέστηκεν ἀπ' ἀλλήλων. οὐδὲν ἐτάραξε Παῦλον, οὐδὲν Πέτρον. ὅταν ἔχῃς ἀποδείξεις, τί ὀργίζῃ; ἢ ἵνα καὶ ταύτας ἀκύρους ποιήσῃς; οὐκ ἔστι γὰρ ὀργιζόμενον πεῖσαί ποτε.

ΗΘΙΚΟΝ

Καὶ χθὲς περὶ ὀργῆς διελέχθημεν· οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τήμερον. ἡ γὰρ συνέχεια ἴσως ἐργάσεταί τι. καὶ γὰρ φάρμακον τὸ δύναμιν ἔχον ἀναλῦσαι τραῦμα, ἂν μὴ συνεχῶς ἐπιτεθῇ, τὸ πᾶν ἀπώλεσε. μὴ δὴ νομίζετε κατάγνωσιν ὑμῶν εἶναι, τὸ συνεχῶς περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεσθαι. εἰ γὰρ κατεγνώκειμεν, οὐκ ἂν διελέχθημεν· νῦν δὲ ἐλπίζοντες μεγάλα ἡμᾶς κερδαίνειν, ταῦτα φθεγγόμεθα. εἴθε γὰρ συνεχῶς περὶ τῶν αὐτῶν ἐλέγομεν· εἴθε μὴ [δὲ] ἦν ἄλλη τις λόγων ὑπόθεσις ἢ φροντίς, ἀλλ' ὅπως τῶν παθῶν κρατήσωμεν τῶν ἡμετέρων. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, βασιλεῦσι μὲν ἐν τρυφῇ ζῶσι καὶ τοσαύτῃ τιμῇ μηδένα εἶναι λόγον, μήτε ἐπὶ τραπέζης, μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενὶ καιρῷ, ἀλλὰ πῶς μόνον τῶν πολεμίων κρατῆσαι δεῖ, καὶ διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν συλλόγους ποιεῖν, καὶ στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας καταλέγειν καὶ φόρους ἀπαιτεῖν, καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ταύτας δύο αἰτίας ἀναγκαίας εἶναι ἡγεῖσθαι, ὅπως τε τῶν πολεμούντων κρατήσωσι, καὶ τοὺς οἰκείους ἐν εἰρήνῃ καταστήσωσιν· ἡμᾶς δὲ μηδὲ ὄναρ θέλειν τὰ τοιαῦτα διαλέγεσθαι· ἀλλ' ὅπως μὲν ἀγρὸν ὠνησώμεθα, καὶ ὅπως ἀνδράποδα, καὶ ὅπως πλείω τὴν οὐσίαν ποιήσωμεν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν διαλεγόμενοι οὐ λαμβάνομεν κόρον· περὶ δὲ τῶν ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καὶ τῶν ὄντως ἡμῶν, οὔτε αὐτοὶ λέγειν βουλόμεθα, οὐδὲ ἑτέρων λεγόντων αἰσχυνόμεθα ἀκούειν; περὶ τίνος οὖν, εἰπέ μοι, διαλέγεσθαι βούλει; περὶ ἀρίστου; ἀλλὰ ταῦτα μαγείρων *τὰ ῥήματα. ἀλλὰ περὶ χρημάτων; ἀλλὰ ταῦτα καπήλων καὶ ἐμπόρων. ἀλλὰ περὶ κτισμάτων; ἀλλὰ ταῦτα τεκτόνων καὶ οἰκοδόμων. ἀλλὰ περὶ γῆς; ἀλλὰ ταῦτα γεωργῶν. ἡμῖν δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἔργον, ἀλλ' ἢ πῶς πλοῦτον περιποιησόμεθα τῇ ψυχῇ. μὴ τοίνυν προσκορὴς ὁ λόγος γινέσθω· διὰ τί γὰρ μηδεὶς ἐγκαλεῖ τῷ ἰατρῷ περὶ ἰατρικῆς ἀεὶ διαλεγομένῳ, μηδὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς δημιουργοῖς περὶ τῶν οἰκείων τεχνῶν λέγουσιν; εἰ μὲν γὰρ οὕτως ἡμῖν ἦν κατωρθωμένα τὰ τῶν παθῶν, ὡς μὴ δεῖσθαι ὑπομνήσεως, εἰκότως ἄν τις ἡμῖν ἐνεκάλεσε φιλοτιμίαν καὶ ἐπίδειξιν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως. εἰ γὰρ καὶ κατώρθωτο, καὶ οὕτως ἐχρῆν διαλέγεσθαι, ὥστε μὴ ἀναπεσεῖν*. ἐπεὶ καὶ οἱ ἰατροὶ οὐχὶ νοσοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ὑγιαίνουσι διαλέγονται, καὶ ἔστιν αὐτοῖς βιβλία τοιαύτης πραγματείας, τοῖς μὲν, ἵνα τῆς νόσου ἀπαλλάττωσι, τοῖς δὲ, ἵνα τὴν ὑγίειαν διαφυλάττωσιν. ὥστε εἰ καὶ ὑγιαίνομεν, οὐδὲ οὕτως ἀποστῆναι ἐχρῆν, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν ὥστε διατηρηθῆναι τὴν ὑγίειαν ἡμῖν. ὅταν δὲ καὶ νοσῶμεν, διπλῆ τῶν λόγων ἡ ἀνάγκη· μία μὲν, ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου, ἑτέρα δὲ, ἀπαλλαγέντας μὴ περιπεσεῖν πάλιν. οὐκοῦν θεραπευτικῇ

μεθόδῳ διαλεγόμεθα νῦν, οὐχ ὑγιεινῇ πραγματείᾳ. πῶς οὖν ἄν τις τὸ κακὸν τοῦτο
ἐκκόψειε πάθος; πῶς τὸν σφοδρὸν ὑποτείνει πυρετόν; ἴδωμεν πόθεν ἐτέχθη,
καὶ τὴν αἰτίαν ἀνέλωμεν. πόθεν τίκτεσθαι εἴωθεν; ἐξ ἀλαζονείας καὶ ἀπονοίας πολλῆς.
ταύτην οὖν ἀνέλωμεν τὴν αἰτίαν, καὶ συνανῄρηται καὶ τὸ νόσημα. τί δὲ ἡ ἀλαζονεία; πόθεν
τίκτεται; τάχα γὰρ πάλιν ἐφ' ἑτέραν ἀρχὴν κινδυνεύομεν ἀνελθεῖν. οὐκοῦν ἣν ἂν ὁ λό- 5
γος ὑφηγήσηται), ταύτην βαδίζωμεν, ὅπως κάτωθεν καὶ πρόρριζον ἀνασπασθῇ τὸ κακόν. πό-
θεν οὖν ἡ ἀλαζονεία; ἐκ τοῦ μὴ ἐπισκέπτεσθαι τὰ ἡμέτερα· ἀλλ' ὑπὲρ μὲν φύσεως γῆς,
καίτοι οὐκ ὄντας γεωργοὺς, πολυπραγμονοῦσι, καὶ ὑπὲρ φύσεως φυτῶν, καὶ ὑπὲρ φύσεως χρυ-
σοῦ, καίτοι οὐκ ὄντας ἐμπόρους, καὶ ὑπὲρ ἱματίων, καὶ ὑπὲρ πάντων· ὑπὲρ δὲ ἡμῶν καὶ τῆς ἡμε-
τέρας φύσεως μηδέποτε ἀνέχεσθαι τοῦτο ποιοῦσι. καὶ τίς ἀγνοεῖ, φησὶ, τὴν οἰκείαν φύσιν; 10
πολλοὶ, τάχα δὲ πάντες, πλὴν ὀλίγων. καὶ, εἰ βούλεσθε, ἐντεῦθεν ποιήσω τὸν ἔλεγχον. εἰ-
πὲ γάρ μοι· τί ποτέ ἐστιν ἄνθρωπος; εἴ τις ἐρωτηθείη, τίνι τῶν ἀλόγων διέστηκε; πῶς
συγγενής ἐστι τῶν ἐν οὐρανῷ; τί δύναται ἐξ ἀνθρώπου γενέσθαι; μὴ δυνήσεται ἐξ αὐθείας
ἀποκλεισθῆναι; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. καθάπερ γὰρ ἐπὶ ὕλης τινὸς, οὕτω καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, τὸ
μὲν ὑποκείμενον, ἄνθρωπος· δύναται δὲ γενέσθαι καὶ ἄγγελος καὶ θηρίον. ἆρα οὐ δοκεῖ ξένος 15
εἶναι ὁ λόγος οὗτος; καίτοι πολλάκις αὐτὸν ἐν ταῖς γραφαῖς ἠκούσατε. περὶ μὲν γάρ τινων ἀν-
θρώπων ἐλέγετο, Ὅτι ἄγγελος Κυρίου ἐστί· καὶ, Ἐκ χειλέων αὐτοῦ, φησὶ, ζητήσουσι κρίσιν· καὶ
πάλιν, Ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου· περὶ δέ τινων, Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν.
λοιπὸν δὴ παρὰ τοὺς χρωμένους τὸ πᾶν. δύναται γενέσθαι καὶ ἄγγελος, καὶ ἄνθρωπος. τί
λέγω ἄγγελος; καὶ Θεοῦ τέκνον. Ἐγὼ γὰρ εἶπα, φησὶ, θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. 20
καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι τοῦ γενέσθαι καὶ Θεὸς καὶ ἄγγελος καὶ Θεοῦ τέκνον τὴν ἐξουσίαν αὐτὸς
ἐγκεχείρισται, καὶ ἔστιν ἄνθρωπος ἀγγέλου δημιουργός. τάχα ὑμᾶς ἐθορύβησε τὸ ῥῆμα;
ἀλλ' ἀκούετε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ἐν τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ'
εἰσὶν ὡς ἄγγελοι· καὶ πάλιν, Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. ὅλως δὲ ἡ ἀρετὴ ἀγγέλους
ποιεῖ. ταύτης δὲ ἡμεῖς κύριοι. ἄρα ἀγγέλους δυνάμεθα δημιουργεῖν, κἂν μὴ τῇ φύσει, 25
ἀλλὰ τῇ προαιρέσει. ταύτης μὲν γὰρ ἀπούσης, οὐδὲν ὄφελος ἀγγέλοις εἶναι τὴν φύσιν. καὶ δη-
λοῖ ὁ διάβολος τοῦτο ὢν περὶ τούτου· ταύτης δὲ παρούσης, οὐδὲν βλάβος ἀνθρώποις εἶναι τὴν
φύσιν. καὶ δηλοῖ Ἰωάννης ἄνθρωπος ὢν, καὶ Ἠλίας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθὼν, καὶ πάντες τὸν
μέλλοντες ἀπιέναι ἐκεῖ. οὗτοι μὲν γὰρ μετὰ σώματος οὐκ ἐκωλύθησαν τὸν οὐρανὸν οἰκεῖν·
ἐκεῖνοι δὲ ἀσώματοι ὄντες, οὐκ ἠδυνήθησαν μεῖναι ἐν οὐρανῷ. μηδεὶς τοίνυν ἀλγείτω, μη- 30
δὲ ἀγανακτείτω πρὸς τὴν φύσιν ὡς ἐμποδίζουσαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν προαίρεσιν. λέων ἐκεῖνος
ἐγένετο ἐξ ἀσωμάτου· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν ὡς λέων ὠρυόμενος περιέρχεται ζη-
τῶν τίνα καταπίῃ· ἡμεῖς ἄγγελοι ἀπὸ σωμάτων. καθάπερ γὰρ εἴ τις ὕλην εὕροι πολύτι-
μον, οὐκ ὢν τεχνίτης, ἂν καταφρονήσῃ ταύτης, μεγάλως ζημιωθήσεται, οἷον ἢ μαργαρίτας,
ἢ κόχλον, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ἀγνοήσωμεν τὴν ἡμετέραν φύσιν, σφό- 35
δρα αὐτῆς καταφρονήσομεν· ἂν δὲ γνῶμεν, πολλὴν ἐπιδειξόμεθα σπουδὴν, καὶ τὰ μέγιστα
καρπωσόμεθα. ἀπὸ γὰρ ταύτης ἱμάτιον γίνεται βασιλικόν, ἀπὸ ταύτης οἰκία γίνεται βασιλική,
ἀπὸ ταύτης μέλη γίνεται βασιλικά. * μὴ δὴ καταχρησώμεθα εἰς βλάβην τῇ οἰκείᾳ φύσει. Βρα-
χύ τι παρ' ἀγγέλους ἡμᾶς ἠλάττωσε, τῷ θανάτῳ λέγω· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπειλήφαμεν τὸ
βραχύ. οὐδὲν οὖν τὸ κωλῦον ἡμᾶς ἀγγέλους γενέσθαι ἐστὶν, ἂν θέλωμεν. θελήσωμεν τοίνυν, 40
θελήσωμεν, καὶ ἐξασκήσαντες ἑαυτοὺς δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ
πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μαλ. β. ζ.
Μαλ. γ. α.
Ματθ. ις. λδ.
Ψαλ. πα. ς.
Λουκ. κ. λε.
Ματθ. ιθ. ιγ.
α. Πετ. ε. η.
Ψαλ. η. ς.

Λογ. λγ. 13 ΜΕΤΑ ΔΕ ΤΟ ΣΙΓΗΣΑΙ ΑΥΤΟΥΣ, ἈΠΕκρίθη Ἰάκωβος, λέγων· ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου· 14 Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· 15 Καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν.

Ἐπίσκοπος ἦν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας* οὗτος· διὸ καὶ ὕστερος λέγει, καὶ τὸ, Ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, ἐνταῦθα πληροῦται. (Δευτ. ιζ.) ὅρα δὲ καὶ τούτου τὴν σύνεσιν, ἀπὸ τῶν νέων, ἀπό τε παλαιῶν προφητῶν βεβαιουμένου τὸν λόγον. οὐ γὰρ εἶχέ τι πρᾶγμα δεῖξαι, καθάπερ Πέτρος, καθάπερ Παῦλος. καὶ καλῶς οἰκονομεῖται δι' ἐκείνων ταῦτα λεχθῆναι, τὸν δὲ μέλλοντα ἐγχωριάζειν τοῖς Ἱεροσολύμοις, τοῦτόν τι τὸν διδάσκοντα αὐτοὺς μὴ εἶναι ἐπιθύμους, μηδὲ μὴν ἀπέχεσθαι τῆς γνώμης. καὶ τί φησιν; ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου· Συμεὼν ἐξηγήσατο. τινὲς τοῦτον εἶναί φασι τὸν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ εἰρημένον· ἄλλοι δὲ ἕτερον ὁμώνυμον τούτῳ. εἴτε δὲ οὗτος, εἴτε ἐκεῖνός ἐστιν, οὐκ ἀκριβολογεῖσθαι χρή· ἀλλὰ μόνον ὡς ἀναγκαῖα δέχεσθαι ἃ ἐξηγήσατο. ἄνδρες, φησίν, ἀδελφοί. πολλὴ ἡ ἐπιείκεια τοῦ ἀνδρός, καὶ τελειοτέρα αὕτη ἡ δημηγορία, ὅπου γε καὶ τέλος ἐπιτίθησι τοῖς πράγμασι. καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν. ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀπὸ μὲν τοῦ χρόνου δῆλος ἦν, τὸ δὲ ἀξιόπιστον οὐκ εἶχε διὰ τὸ μὴ παλαιὸς εἶναι, ἐπάγει καὶ παλαιὰν προφητείαν, λέγων· Καθὼς γέγραπται.

16 Μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν· (Αμ. θ. ια.)

17 Ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς, λέγει Κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα. Τί οὖν; ἠγέρθη τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' οὐχὶ κατεσκάφη μᾶλλον; ἀλλ' οὐ περὶ τούτων αὐτῷ εἴρηται ταῦτα. καὶ ποίαν, φησί, λέγει ἔγερσιν; τὴν μετὰ Βαβυλῶνα.

18 Γνωστὰ ἀπ' αἰῶνός ἐστι τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἶτα τὸ ἀξιόπιστον τοῦ λόγου, ὅτι οὐδὲν καινόν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ταῦτα προετετύπωτο. καὶ τὸ ἀξίωμα πάλιν.

19 Διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν* τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν,

20 Ἀλλ' ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.

21 Μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος. Ἐπειδὴ οὐκ ἦσαν ἀκηκοότες τοῦ νόμου, εἰκότως ταῦτα ἐπιτάττει ἀπὸ τοῦ νόμου, ἵνα μὴ δόξῃ ἀκυροῦν αὐτόν. καὶ ὅρα πῶς οὐκ ἀφίησιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νόμου ταῦτα ἀκούειν, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ, εἰπών· κρίνω ἐγώ· τουτέστιν, ἐξ ἐμαυτοῦ, οὐχὶ παρὰ τοῦ νόμου ἀκούσας. Εἶτα λοιπὸν κοινὸν τὸ δόγμα γίνεται.

22 Τότε δὲ ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ, Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Βαρσαβᾶν καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, 23 Γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε. Ὅρα αὐτοὺς οὐχ ἁπλῶς ταῦτα νομοθετοῦντας. ὥστε δὲ ἀξιόπιστον γενέσθαι τὸ δόγμα, πέμπουσι τοὺς παρ' αὐτῶν, καὶ ἵνα ἀνύποπτοι ὦσιν οἱ περὶ Παῦλον λοιπόν. καὶ ὅρα πῶς φορτικῶς ἐκείνους διαβάλλοντες ἐπιστέλλουσιν. Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν χαίρειν.

24 Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευά-

ζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς ἡμεῖς οὐ διεστειλάμεθα. Ἀρκοῦσα αὕτη κατηγορία τῆς ἐκείνων περιπετείας, καὶ ἀξία τῆς τῶν ἀποστόλων ἐπιεικείας οὐδὲν μακρότερον εἰρηκότων.

25 Ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδὸν ἐκλεξαμένοις ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ,

26 Ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὥστε δεῖξαι, ὅτι οὐ τυραννικῶς, ὅτι πᾶσι ταῦτα δοκεῖ, ὅτι μετὰ ἐπισκέψεως ταῦτα γράφουσιν, ἐκλεξάμενοι, εἶπον, ἄνδρας ἐξ ἡμῶν. Εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ διαβολὴ εἶναι Παύλου καὶ Βαρνάβα τὸ ἐκείνους ἀποστεῖλαι, ὅρα τὰ ἐγκώμια αὐτῶν· ἀνθρώποις, φησί, παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

27 Ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά.

28 Ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν. Ἄρα οὐδὲν ἀνθρώπινον, εἰ πνεύματι ταῦτα δοκεῖ. Μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος. Πάλιν βάρος τὸν νόμον καλεῖ. εἶτα καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ἀπολογεῖται· Πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων,

29 Ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας καὶ αἵματος, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. Ταῦτα ἡ καινὴ οὐ διετάττετο (οὐδαμοῦ γὰρ περὶ τούτων διελέχθη ὁ Χριστός) ἀλλ' ἀπὸ τοῦ νόμου ταῦτα λαμβάνουσι. καὶ πνικτοῦ, φησίν. ἐν τούτῳ τοὺς φόνους ἀνεῖρξε.

30 Οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες, ἦλθον εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος, ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν.

31 Ἀναγνόντες δὲ, ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει. Εἶτα δηλῶν ὅτι κἀκεῖνοι αὐτοὺς παρεκάλεσαν, ἐπήγαγεν·

32 Ἰούδας τε καὶ Σίλας καὶ αὐτοὶ προφῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπεστήριξαν.

33 Ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους. Οὐκέτι στάσεις καὶ μάχαι· διὸ καὶ βεβαιώσαντες αὐτοὺς, ἀπῆλθον μετ' εἰρήνης. πρὸς γὰρ Παῦλον φιλονεικότερον διέκειντο. καὶ λοιπὸν Παῦλος διδάσκει. οὕτως οὐδεὶς τῦφος ἦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πολλὴ ἡ εὐταξία. καὶ ὅρα, μετὰ Πέτρον Παῦλος φθέγγεται, καὶ οὐδεὶς ἐπιστομίζει· Ἰάκωβος ἀνέχεται, καὶ οὐκ ἀποπηδᾷ. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένος. οὐδὲν Ἰωάννης ἐνταῦθα, οὐδὲν οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι φθέγγονται· ἀλλὰ σιγῶσι, καὶ οὐκ ἀγανακτοῦσιν. οὕτω καθαρὰ δόξης ἦν αὐτῶν ἡ ψυχή. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, φησὶν, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος, λέγων· Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ἐπεσκέψατο ὁ Θεός. ἐξ ἀρχῆς σφοδρότερος μὲν ὁ Πέτρος διαλέγεται, οὗτος δὲ ἡμερώτερος. οὕτως ἀεὶ χρὴ τὸν ἐν μεγάλῃ δυναστείᾳ [ποιεῖν] τὰ μὲν φορτικὰ ἑτέροις παραχωρεῖν, αὐτὸν δὲ ἀπὸ τῶν ἡμερωτέρων διαλέγεσθαι. καλῶς εἶπε, Συμεὼν ἐξηγήσατο, ὡς κἀκείνου ἑτέρων λέγειν γνώμην. ὅρα πῶς δείκνυσι παλαιὸν ὂν τοῦτο. λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαόν, φησι, τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. οὐχ ἁπλῶς ἐξελέξατο, ἀλλὰ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, τουτέστι, τῇ δόξῃ αὐτοῦ. οὐκ αἰσχύνεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῇ προσλήψει τῶν ἐθνῶν· δόξαν καλῶν. οὗ γὰρ μείζων δόξα. ἐνταῦθά τι καὶ μέγα αἰνίττεται. ποῖον τοῦτο; ὅτι, φησὶ, πρὸ πάντων οὗτοι. μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω καὶ ἀνοικοδομήσω, φησὶ, τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν. εἴ τις ἀκριβῶς σκοποίη, νῦν τὴν βασιλείαν ἱσταμένην τοῦ Δαβὶδ εὕροι. τοῦ ἐκγόνου γὰρ αὐτοῦ βασιλεύοντος, πανταχοῦ ἔστηκεν αὕτη. τί γὰρ ὄφελος τῶν οἰκημάτων καὶ τῆς πόλεως, τῶν ὑπακουόντων οὐκ ὄντων; ποῖον δὲ βλάβος ἐκ τῆς καθαιρέσεως τῆς πόλεως, πάντων καὶ τὰς ψυχὰς βουλομένων ἐπιδοῦναι; ὥστε οὐ μόνον ἔστηκεν, ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρα πάντων γέγονε. πανταχοῦ γὰρ νῦν τῆς οἰκουμένης ᾄδεται. ἐκεῖνο δὲ ἐξέβη· οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἐκβῆναι δεῖ. Εἰπὼν δὲ, καὶ ἀνοικοδομήσω, ἐπάγει καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ διὰ τί, λέγων· ὅπως ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοι-

ποι

ποιῶν τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον. Εἰ τοίνυν διὰ τοῦτο ἐξελύθη ἡ πόλις, διὰ τὸ ἐξ αὐτῶν, δῆλον ὅτι τῆς οἰκοδομῆς τῆς πόλεως αἴτιον γέγονε, τὸ τὰ ἔθνη κληθῆναι. τίνες εἰσὶν οἱ κατάλοιποι; οἱ ὑπολειπόμενοι τότε. ἀλλ' ὅρα αὐτὸν καὶ τὴν τάξιν φυλάττοντα, καὶ δευτέρους αὐτοὺς εἰσάγοντα. λέγει Κύριος ὁ ποιῶν, φησι, ταῦτα πάντα. οὐ λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιεῖ. ἄρα Θεοῦ ἔργον ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν. ἄλλο ἦν τὸ ζητούμενον (ὅπερ σαφέστερον καὶ Πέτρος ἔλεγεν) εἰ δεῖ αὐτοὺς περιτέμνεσθαι. τί τοίνυν ταῦτα δημηγορεῖς; οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἔλεγον, ὅτι οὐ δεῖ αὐτοὺς δέχεσθαι πιστεύοντας, ἀλλ' ὅτι μετὰ νόμου. καὶ τοῦτο ὁ Πέτρος καλῶς ἐδημηγόρησεν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐθορύβει μάλιστα πάντων τοὺς ἀκροατάς, καὶ τοῦτο θεραπεύει πάλιν. καὶ ὅρα. ὅπερ ἐχρῆν νομοθετηθῆναι ὅτι οὐ δεῖ φυλάττειν τὸν νόμον, ὁ Πέτρος εἰσήγαγε· τὸ δὲ ἡμέτερον καὶ πάλαι παραδοθὲν, τοῦτο οὗτός φησι, καὶ ἐνδιατρίβει ἐκείνῳ, ὑπὲρ οὗ οὐδὲν γέγραπται, ἵνα αὐτῶν θεραπεύσας τὴν διάνοιαν τῷ συγκεχωρημένῳ, εὐκαίρως εἰσαγάγῃ καὶ τοῦτο. διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσι· τουτέστι, μὴ ἀνατρέπειν. εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκάλεσεν, αὗται δὲ αἱ παρατηρήσεις ἀνατρέπουσι, τῷ Θεῷ πολεμοῦμεν. καὶ καλῶς εἶπε, τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσι, δηλῶν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄνωθεν περὶ αὐτοὺς οἰκονομίαν, καὶ τὸ τούτων καταπειθὲς καὶ ἕτοιμον εἰς τὴν κλῆσιν. τί ἐστι, κρίνω ἐγώ; ἀντὶ τοῦ, μετ' ἐξουσίας λέγω τοῦτο εἶναι. ἀλλ' ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι, φησιν, ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος. αὗται γὰρ εἰ καὶ σωματικαί, ἀλλ' ἀναγκαῖαι φυλάττεσθαι, ἐπειδὴ μεγάλα εἰργάζοντο κακά. καὶ ἵνα μή τις ἀντιπενέγκῃ, διὰ τί μὴ καὶ Ἰουδαίοις ταὐτὰ ἐπιστέλλομεν; ἐπήγαγε λέγων· Μωϋσῆς ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας ἑαυτὸν ἔχει· τουτέστι, Μωϋσῆς αὐτοῖς διαλέγεται συνεχῶς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος. ὅρα πόση ἡ συγκατάβασις. ἔνθα οὐδὲν ἔβλαπτεν, ἀπέστησεν αὐτοῖς διδάσκαλον, καὶ ἐχαρίσατο χάριν οὐδὲν ἐμποδίζουσαν, ἐπιτρέψας Ἰουδαίοις ἀκούειν αὐτοῦ κατὰ πάντα, καὶ ἀπάγων τοὺς ἐξ ἐθνῶν. εἶτα δι' ὧν ἔδοξεν αὐτὸν τιμᾶν καὶ ἐφιστάναι τοῖς ἑαυτοῦ, διὰ τούτων ἀπήγαγε τὰ ἔθνη ἐξ αὐτοῦ. διὰ τί οὖν μὴ παρ' αὐτοῦ μανθάνουσι; διὰ τὴν οἰκείαν ἀπείθειαν. ἐντεῦθεν δείκνυσιν, ὅτι καὶ τούτους οὐδὲν πλέον δεῖ φυλάττειν. εἰ δὲ οὐκ ἐπιστέλλομεν, οὐχ ὡς ὀφειλόντων αὐτῶν πλέον τι φυλάττειν, ἀλλ' ὡς ἐχόντων τὸν λέγοντα. καὶ οὐκ εἶπε, μὴ σκανδαλίζειν αὐτούς, μηδὲ καταστρέφειν (ὅπερ Παῦλος λέγει Γαλάταις) ἀλλὰ μὴ παρενοχλεῖν. ὅπερ οὐδὲν δείκνυσιν ὂν τὸ κατόρθωμα, ἀλλ' ἢ μόνον ἐνόχλησιν. οὕτως ἐξέλυσε τὸ πᾶν. καὶ δοκεῖ μὲν καὶ τὸν νόμον τηρεῖν, τῷ ἐξ αὐτοῦ ταῦτα λαβεῖν· ἔλυσε δὲ αὐτὸν τῷ μόνα λαβεῖν. καίτοιγε πολλάκις αὐτοῖς ὑπὲρ τούτων διελέχθη· ἀλλ' ἵνα δόξῃ καὶ τὸν νόμον τιμᾶν, καὶ ταῦτα οὐχ ὡς ἀπὸ Μωϋσέως λέγων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, καὶ ἵνα πολλὰς ποιήσῃ τὰς ἐντολάς, τὴν μίαν διεῖλε. τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἀνέπαυσεν. οἰκονομικῶς δὲ γέγονε καὶ ἡ ἀντιλογία, ἵνα μετὰ τὴν ἀντιλογίαν βεβαιότερον ᾖ τὸ δόγμα. τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις, φησὶν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς πέμψαι. οὐ τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ τοὺς ἡγουμένους πέμπουσιν ἐκλεξάμενοι. τοῖς κατὰ Ἀντιόχειαν, φησι, καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν, ἔνθα τὸ νόσημα ἐτέχθη. ὅρα μηδὲν φορτικὸν κατ' ἐκείνων λέγοντας, ἀλλ' εἰς ἓν ὁρῶντας μόνον, ὥστε ἀνατρέψαι τὸ γεγενημένον. τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἐκστασιάζοντας ὁμολογῆσαι ἐποίει. οὐκ εἶπον, ὅτι οἱ ἀπατεῶνες, οἱ λυμεῶνες, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καίτοι ἔνθα ἐχρῆν, ποιεῖ αὐτὸ Παῦλος, ὡς ὅταν λέγῃ· Ὦ πλήρης παντὸς δόλου· ἐνταῦθα δὲ κατορθωθέντος, οὐκ ἔτι χρεία ἦν. καὶ ὅρα, οὐ τιθέασιν, ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐκέλευσαν ὑμᾶς τὸν νόμον τηρεῖν· ἀλλ' ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις ἀνασκευάζοντες. οὐδὲν κυριώτερον τῆς λέξεως. οὐδεὶς οὕτως εἶπε. τὰς ἤδη βεβαιωθείσας ψυχάς, φησιν, ἀνασκευάζοντες, καθάπερ ἐπὶ οἰκοδομῆς τὰ ὑπ' ἐκείνων γεγενημένα μετατιθέντες. οἷς, φησιν, οὐ διεστειλάμεθα. ἔδοξεν οὖν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδὸν σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς. εἰ ἀγαπη-

Γαλ. α. ζ.

Πραξ. ιγ.

τοί, οὐ καταφρονήσουσιν αὐτῶν· εἰ παρέδωκαν τὰς ψυχὰς, καὶ αὐτοὶ ἀξιόπιστοί εἰσιν. ἀπε-
στάλκαμεν οὖν, φησὶν, Ἰούδαν καὶ Σίλαν καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. ἔδει
γὰρ μὴ τὴν ἐπιστολὴν παρεῖναι μόνον, ἵνα μὴ λέγωσιν ὅτι συνήρπασαν, ὅτι ἄλλα ἀντ' ἄλ-
λων εἶπον. τὸ ἐγκώμιον τὸ περὶ Παῦλον, ἐνέφραξεν αὐτῶν τὰ στόματα. διὰ γὰρ τοῦτο
οὔτε Παῦλος ἔρχεται μόνον, οὔτε Βαρνάβας, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἵνα μὴ ὕ- 5
ποπτος ᾖ, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀντελαμβάνοντο τοῦ δόγματος, οὔτε οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων μόνοι. δεί-
κνυσι πῶς ἀξιόπιστοί εἰσιν· οὐκ ἀξιοῦντες ἑαυτοὺς, φησίν· οὐχ οὕτω μαίνονται. διά τοι τοῦτο
καὶ τὸ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, προσέθηκε. καὶ τίνος ἕνεκεν εἶπεν, ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν, καίτοι ἤρκει
εἰπεῖν τῷ ἁγίῳ πνεύματι; τὸ μὲν [τοι] τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἵνα μὴ νομίσωσιν ἀνθρώπινον 10
εἶναι· τὸ δὲ, ἡμῖν, ἵνα διδαχθῶσιν ὅτι καὶ αὐτοὶ [καὶ] ἀποδέχονται, καίτοι ἐν περιτομῇ ὄντες. μη-
δὲν πλέον, φησὶν, ἐπιτίθεσθαι βάρος ὑμῖν. ταῦτα λέγουσιν, ἐπειδὴ πρὸς ἀνθρώπους ἀ-
σθενεῖς ἔτι ὁ λόγος ἦν καὶ πεφοβημένους αὐτούς. διὰ τοῦτο καὶ τοῦτο πρόσκειται. δείκνυσι δὲ
οὐχὶ συγκαταβάσεως ὄντα τὸν λόγον· οὐδὲ ἐπειδὴ ἐφείδοντο αὐτῶν, οὐδὲ ὡς ἀσθενῶν· ἀλλὰ
τοὐναντίον. πολλὴ γὰρ καὶ τῶν διδασκάλων αἰδὼς ἦν. ἐκεῖνο γὰρ περιττὸν βάρος ἦν. ὅρα βρα- 15
χεῖαν ἐπιστολὴν οὐδὲν πλέον ἔχουσαν, οὐδὲ κατασκευὰς, οὐδὲ συλλογισμοὺς, ἀλλ' ἐπίταγμα.
πνεύματος γὰρ ἦν νομοθεσία. ἀνάγκη καὶ κάτω βάρος καλοῦσι. καὶ πάλιν, συναγαγόντες τὸ
πλῆθος, ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν· μετὰ τὴν ἐπιστολὴν καὶ αὐτοὶ παρακαλοῦσι τῷ λόγῳ.
ἔδει γὰρ καὶ τοῦτο, ὥστε πάσης ὑποψίας ἀπαλλαγῆναι. καὶ αὐτοί, φησι, προφῆται ὄντες,
διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφούς. τὸ ἀξιόπιστον ἐνταῦθα δείκνυσιν. ἐδύνα- 20
το μὲν γὰρ καὶ Παῦλος· ἀλλὰ τούτους ἔδει. ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης.
οὐκ ἔτι στάσις, οὐκ ἔτι ἀποστροφή. ἐνταῦθά μοι δοκεῖ τὴν δεξιὰν αὐτοὺς εἰληφέναι, κα-
θὼς αὐτός φησι, Δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας. εἶτα λέγει, ὅτι οὐδέν μοι προσα-
νέθεντο. τὴν γὰρ αὐτοῦ γνώμην ἐκύρωσαν, ἐπῄνεσαν αὐτὴν καὶ ἐθαύμασαν. δείκνυσιν ὅτι
καὶ ἀπὸ ἀνθρωπίνων λογισμῶν τοῦτο δυνατοὶ συνιδεῖν, μήτιγε ἀπὸ πνεύματος μόνον, ὅτι 25
ἡμάρτον ἁμαρτίαν οὐκ εὔκολον διορθωθῆναι. τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐ πνεύματος δεῖται. δείκνυσιν
ὅτι τὰ ἄλλα οὐκ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ περιττὰ, εἴ γε ταῦτα ἀναγκαῖα. ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑ-
αυτοὺς, φησὶν, εὖ πράξετε. δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς λείπει, ἀλλ' ἀρκεῖ τοῦτο. ἠδύνατο
μὲν γὰρ καὶ χωρὶς γραμμάτων· ἀλλ' ὥστε νόμον εἶναι ἔγραφον, ἐπιστέλλουσι. καὶ πάλιν, ὥστε πει-
σθῆναι τῷ νόμῳ, καὶ ἐκείνοις ἔλεγον. καὶ ἐκεῖνοι τοῦτο ἐποίουν, καὶ μετ' εἰρήνης. μὴ δὴ 30
σκανδαλιζώμεθα ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς. ὅρα γὰρ ἐν προοιμίοις τοῦ κηρύγματος πόσα σκάν-
δαλα. οὐ λέγω τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν (ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἦν) ἀλλὰ τὰ ἔνδον. οἷον, πρῶτον
ὁ Ἀνανίας· ἔπειτα ὁ γογγυσμός· ἔπειτα Σίμων ὁ μάγος· ἔπειτα οἱ ἐγκαλοῦντες Πέτρῳ
διὰ Κορνήλιον· ἔπειτα ὁ λιμός· ἔπειτα αὐτὸ τοῦτο τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν. οὐδὲ γὰρ
ἔνι καλοῦ τινος γινομένου μὴ συνυφεστάναι καὶ πονηρόν. μὴ δὴ θορυβώμεθα, εἴ τινες σκανδαλί- 35
ζονται· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ, ὅτι εὐδοκιμωτέρους ἡμᾶς ποιεῖ. οὐ γὰρ
δὴ αἱ θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πειρασμοὶ λαμπροτέρους ἡμᾶς ἐργάζονται. ὁ μὲν
γὰρ, μηδενὸς ὄντος τοῦ πλανῶντος, τῆς ἀληθείας ἐχόμενος, οὐκ ἂν εἴη σφοδρὸς ἐραστὴς τῆς ἀλη-
θείας· ὁ δὲ πολλῶν ἀφελκόντων, οὗτος εὐδόκιμος. τί οὖν; διὰ τοῦτο γίνεται τὰ σκάνδαλα; οὐ λέ-
γω, ὡς τοῦ Θεοῦ ταῦτα ποιοῦντος (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπὸ τῆς ἐκείνων πονηρίας εὐερ- 40
γετοῦντος ἡμᾶς· ἐπεὶ αὐτὸς οὐδέποτε ἐβούλετο γενέσθαι. Δὸς αὐτοῖς, φησὶν, ἵνα ἓν ὦσιν.
ἐπειδὴ δὲ γίνεται τὰ σκάνδαλα, οὐδὲν τούτους βλάπτει, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖ. ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς μάρ-
τυρας ἄκοντες ὠφελοῦσιν οἱ ἐπὶ τὸ μαρτύριον ἕλκοντες, οὐ μὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὠθοῦνται
πρὸς τοῦτο· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, μὴ ἴδωμεν ὅτι σκανδαλίζονται. τοῦτο αὐτὸ τεκμήριον τοῦ

σπουδαίου

Marginal notes: Γαλ. β. θ. (at line 23); κ. ἐπειδὴ (at line 23); κ. -τῶν (at line 40); Ἰωάν. ιζ. κα. (at line 41)

σπουδαῖον εἶναι τὸ δόγμα, τὸ πολλοὺς ὑποκρίνεσθαι καὶ μιμεῖσθαι. οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ καλὸν ἦν, ὑπεκρίνοντο. καὶ τοῦτο ἤδη ποιήσω ὑμῖν φανερόν. τὰ μύρα τὰ εὐώδη ταῦτα ἔχει τοὺς νοθεύοντας αὐτὰ· οἷον, φύλλον ἄμωμον. ἐπειδὴ γὰρ σπάνιά ἐστι καὶ ἀναγκαῖα, πολλὰ καὶ νόθα γίνεται. οὐδεὶς οὖν ἂν ἕλοιτο ἄλλο τι τῶν εὐτελῶν νοθεῦσαι. ὁ βίος ὁ καθαρὸς πολλοὺς ἔχει
5 τοὺς νοθεύοντας· οὐδεὶς δὲ ἂν ἕλοιτο ὑποκρίνεσθαι τῶν ἐν φαυλότητι, ἀλλὰ τῶν ἐν μοναδικῷ βίῳ. τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας; ἔρχεται Ἕλλην καὶ λέγει, ὅτι βούλομαι γενέσθαι χριστιανός· ἀλλ' οὐκ οἶδα τίνι προσθῶμαι· μάχη παρ' ὑμῖν πολλὴ καὶ στάσις, πολὺς θόρυβος. ποῖον ἕλωμαι δόγμα; τί αἱρήσομαι; ἕκαστος λέγει, ὅτι ἐγὼ ἀληθεύω. τίνι πεισθῶ, μηδὲν ὅλως εἰδὼς ἐν ταῖς γραφαῖς, κἀκεῖνοι τὸ αὐτὸ προβάλλονται; *πάνυ γε τοῦτο
10 ὑπὲρ ἡμῶν. εἰ μὲν γὰρ λογισμοῖς ἐλέγομεν πείθεσθαι, εἰκότως ἐθορυβοῦ· εἰ δὲ ταῖς γραφαῖς λέγομεν πιστεύειν, αὗται δὲ ἁπλαῖ καὶ ἀληθεῖς, εὔκολόν σοι τὸ κρινόμενον. εἴ τις ἐκείναις συμφωνεῖ, οὗτος χριστιανός· εἴ τις μάχεται, οὗτος πόρρω τοῦ κανόνος τούτου. τί οὖν ἂν ἐκεῖνος ἐλθὼν εἴπῃ τοῦτο ἔχειν τὴν γραφήν, σὺ δὲ ἕτερον λέγῃς, καὶ ἄλλως παρεξηγῆσθε τὰς γραφάς, τὰς διανοίας αὐτῶν ἕλκοντες; σὺ οὖν, εἰπέ μοι, νοῦν οὐκ ἔχεις, οὐδὲ κρίσιν; καὶ
15 πῶς ἂν δυναίμην, φησὶν, μηδὲ εἰδὼς κρίνειν τὰ ὑμέτερα; μαθητὴς βούλομαι γενέσθαι· σὺ δέ με ἤδη διδάσκαλον ποιεῖς; ἂν ταῦτα λέγῃ, τί, φησὶν, ἀποκρινώμεθα; πῶς αὐτὸν πείσομεν; ἐρωτήσωμεν εἰ μὴ σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις· ἐρωτήσωμεν εἰ κατέγνω τῶν Ἑλλήνων. πάντως ἐρεῖ. οὐ γὰρ δὴ μὴ καταγνοὺς ἐπὶ τὰ ἡμέτερα ἥξει. ἐρωτήσωμεν τὰς αἰτίας, δι' ἃς κατέγνω. οὐ γὰρ δὴ ἁπλῶς κατέγνω. εὔδηλον ὅτι ἐρεῖ διὰ τὸ κτίσματα εἶναι, καὶ μὴ
20 εἶναι ἄκτιστον Θεόν. καλῶς. ἂν οὖν τοῦτο μὲν εὕρῃ παρὰ ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσι, τὸ δὲ ἐναντίον παρ' ἡμῖν, ποίου λόγου χρεία; πάντες ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Χριστὸς Θεός. ἀλλ' ἴδωμεν τίνες μάχονται, καὶ τίνες οὐ μάχονται. ἡμεῖς λέγοντες Θεὸν, ἄξια Θεοῦ καὶ φθεγγόμεθα, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει, ὅτι οὐκ ἔστι δοῦλος, ὅτι ἐλεύθερος, ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖ· ἐκεῖνος δὲ τοὐναντίον. πάλιν ἐρωτῶ· εἰ ἰατρὸς μέλλοις μανθάνειν, ἆρα ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, εἰπέ μοι, τὰ λεγόμενα
25 καταδέχῃ; καίτοι πολλὰ παρ' ἐκείνοις δόγματα. εἰ μὲν οὖν ἁπλῶς ἅπερ ἂν ἀκούσῃς καταδέχῃ, οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνδρός· εἰ δὲ κρίσιν ἔχεις καὶ νοῦν, πάντως εἴσῃ τὸ καλόν. υἱὸν λέγομεν ἡμεῖς, καὶ ἐπαληθεύομεν ὃ λέγομεν· ἐκεῖνοι δὲ λέγουσι μὲν, οὐχ ὁμολογοῦσι δέ. ἵνα δὲ καὶ σαφέστερον εἴπω, ἐκεῖνοί εἰσί τινες ἀφ' ὧν καλοῦνται, αὐτοῦ τοῦ αἱρεσιάρχου δηλονότι τὸ ὄνομα, καὶ ἑκάστη αἵρεσις ὁμοίως· παρ' ἡμῖν δὲ ἀνὴρ μὲν οὐδεὶς ἔδωκεν ἡμῖν ὄνομα, ἡ δὲ πίστις αὐτή.
30 ἀλλὰ σκῆψις τοῦτο καὶ πρόφασις. διὰ τί γὰρ, εἰπέ μοι, ἂν μὲν ἱμάτιον μέλλῃς πρίασθαι, καίτοιγε ὑφαντικῆς ἄπειρος ὢν τέχνης, οὐ λέγεις ταῦτα τὰ ῥήματα, ὅτι οὐκ οἶδα ἀγοράσαι, ἐμπαίζουσί μοι· ἀλλὰ πάντα ποιεῖς, ὥστε μαθεῖν; κἂν ἄλλο ὁτιοῦν βουληθῇς ὠνήσασθαι, πάντα ποιεῖς πολυπραγμονῶν, ἐνταῦθα δὲ ταῦτα λέγεις· ὥστε ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ οὐδὲν ὅλως καταδέξῃ. ἔστω γάρ τις μηδὲν ὅλως δόγμα ἔχων· ἂν κἀκεῖνος λέγῃ, ὅ περ ἐρεῖ τῶν χρι-
35 στιανῶν σύ, τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων ἐστὶ, καὶ δόγματα ἔχουσι διάφορα, ὁ μὲν Ἕλλην ἐστὶν, ὁ δὲ Ἰουδαῖος, ὁ δὲ χριστιανός· οὐδὲ ἓν δεῖ δόγμα καταδέξασθαι (ἀλλήλοις γὰρ πολεμοῦσιν) ἐγὼ μαθητής εἰμι, καὶ κριτὴς οὐ βούλομαι εἶναι, οὐδὲ ἔξω καταγινώσκειν ἑνὸς δόγματος· οὐκέτι σοι αὕτη λοιπὸν ἡ πρόφασις χώραν ἔχει. καθάπερ γὰρ ἰσχύσας τὸ νόθον ἐκβαλεῖν, οὕτως ἰσχύσεις καὶ ἐνταῦθα ἐθελὼν δοκιμάσαι τὸ λυσιτελές. ὁ μὲν γὰρ μηδενὸς ὅλως δόγματος καταγνοὺς, εὐκόλως ταῦτα
40 ἐρεῖ· ὁ δὲ καταγνοὺς, κἂν μηδὲν ἠρεμαῖος ᾖ, ὁδῷ προβαίνων δυνήσεται συνιδεῖν τὸ δέον. μὴ δὴ σκηπτώμεθα, μηδὲ προφασιζώμεθα. πάντα γὰρ ῥᾳδια. βούλει σοι δείξω, ὅτι πρόφασίς ἐστι ταῦτα; τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ πρακτέα οἶδας; διὰ τί οὖν τὰ πρακτέα μὴ πράττεις, ἀλλὰ τὰ μὴ πρακτέα; πρᾶξον ἐκεῖνα, καὶ ὀρθῷ λογισμῷ ζήτησον παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτός σοι πάντως ἀποκαλύψει. Οὐκ ἔστι προσωπολήπτης, φησὶν, ὁ Θεός· ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος

Πράξ. ι. λδ.

φοβούμενος αὐτὸν, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν. οὐκ ἔστι τὸν χωρὶς προλήψεως ἀκούοντα μὴ πείθεσθαι. ὥσπερ γὰρ εἰ χειμών τις ἦν, πρὸς ὃν πάντα ἀπευθύνεσθαι ἐχρῆν, οὐ πολλῆς ἔδει σκέψεως, ἀλλὰ τὸν παραμένοντα εὐκόλως ἦν λαβεῖν· οὕτω καὶ νῦν. πῶς οὖν οὐ συνορῶσι; πολλὰ ποιεῖ καὶ πρόληψις, καὶ ἀνθρώπιναι αἰτίαι. τοῦτο δὲ περὶ ἡμῶν, φησὶ, καὶ ἐκεῖνοι λέγουσι. πῶς; μὴ γὰρ ἀπεσχίσμεθα τῆς ἐκκλησίας; μὴ γὰρ αἱρεσιάρχας ἔχομεν; μὴ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων καλούμεθα; μὴ γὰρ προηγούμενος ἡμῶν τίς ἐστιν, ὥσπερ τῷ μὲν Μαρκίων,* τῷ δὲ Μανιχαῖος, τῷ δὲ Ἄρειος, τῷ δὲ ἄλλος τις αἱρέσεως ἀρχηγός; εἰ δὲ καὶ ἡμεῖς προσηγορίαν τινὸς ἔχομεν, ἀλλ' οὐ τοὺς τῆς αἱρέσεως ἀρξαμένους· ἀλλὰ τοὺς προστάντας ἡμῶν καὶ κυβερνήσαντας τὴν ἐκκλησίαν. οὐκ ἔχομεν διδασκάλους ἐπὶ τῆς γῆς (μὴ γένοιτο) ἵνα ἔχομεν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. κἀκεῖνοι, φησι, τὰ αὐτὰ προβάλλονται. ἀλλ' ἐφέστηκε τὸ ὄνομα κατηγοροῦν αὐτῶν, καὶ ἐμφράττον τὰ στόματα. πολλοὶ γεγόνασιν Ἕλληνες, καὶ οὐδεὶς ταῦτα ἠρώτησε, καὶ παρὰ φιλοσόφοις ἦν ταῦτα, καὶ οὐδεὶς ἐκωλύθη τῶν τὴν ὀρθὴν αἵρεσιν ἐχόντων. διὰ τί μὴ εἶπον, ὅτι ταῦτα ἐκείνοις, ὅτι καὶ οὗτοι κἀκεῖνοι Ἰουδαῖοι· τί οὖν δεῖ ἡμᾶς πείθεσθαι; ἀλλ' ἐπείσθησαν ὡς ἔδει. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς πειθώμεθα τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις, καὶ πάντα πράττωμεν κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν πολιτευσώμεθα, ὡς ἔτι ἐσμὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἵνα μετ' ἀρετῆς τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν διανύσαντες, τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν δυνησώμεθα, καὶ σὺν τοῖς εὐαρεστήσασιν αὐτῷ τιμῆς ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ἀληθοῦς θεότητος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

* τῷ δὲ Παῦλος Σαμοσατεύς, κ.τ.λ.

Λογ. λδ. 35 ΠΑΥΛΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΔΙΕΤΡΙΒΟΝ ἐν Ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. 36 Μετὰ δέ τινας ἡμέρας, εἶπε Παῦλος πρὸς Βαρνάβαν, ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν, ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πῶς ἔχουσιν.

Ὅρα πάλιν αὐτῶν τὸ ταπεινόν, πῶς καὶ ἑτέροις μεταδιδόασι τοῦ λόγου. καὶ ἤδη μὲν τῶν ἀποστόλων τῶν λοιπῶν τὸ ἦθος ἀνέγραψεν ἡμῖν ὁ Λουκᾶς, δεικνὺς ὅτι ὁ μὲν ἁπαλώτερος ἦν καὶ μᾶλλον συγγνωμονικός, οὗτος δὲ ἀκριβέστερος καὶ αὐστηρότερος. διάφορα γάρ ἐστι τὰ χαρίσματα. ὅτι δὲ καὶ τοῦτο χάρισμα, δῆλον. ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἑτέροις ἤθεσιν ἀνθρώπων ἁρμόζει, τοῦτο δὲ ἑτέροις. κἂν μετασκευάσωνται, γέγονεν ἄχρηστον λοιπόν. καὶ δοκεῖ μὲν εἶναί τις παροξυσμὸς τὸ δὲ πᾶν οἰκονομία ἐστίν. ὥστε γὰρ τοὺς προσήκοντας ἕκαστοι τόπους ἀπολαβεῖν, τοῦτο γέγονε. ἄλλως δὲ, καὶ ἔδει πάντας οὐχ ὁμοτίμους εἶναι, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι· καὶ τοῦτο οἰκονομικόν. Κύπριοι μὲν γὰρ οὐδὲν τοιοῦτον ἐπεδείξαντο, οἷον οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ οἱ λοιποί· καὶ ἐκεῖνοι μᾶλλον ἐδέοντο τοῦ ἤθους τοῦ ἁπαλωτέρου· οὗτοι δὲ τούτου.*

37 Βαρνάβας δὲ ἐβουλεύσατο συμπαραλαβεῖν καὶ Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μάρκον·

38 Παῦλος δὲ ἠξίου τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας, καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπαραλαβεῖν τοῦτον.

39 Ἐγένετο οὖν παροξυσμός, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τόν τε Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μάρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον·

* [illegible]

40 Παῦλος

40 Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σίλαν, ἐξῆλθε παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν
ἀδελφῶν. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς προφήταις εὑρίσκομεν διαφόρους γνώμας, καὶ διάφορα
ἤθη· οἷον ὁ Ἠλίας αὐστηρὸς, ὁ Μωϋσῆς πρᾶος. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν σφοδρότερός ἐστιν ὁ Παῦ-
λος. ἀλλ' ὅρα καὶ οὕτω τὸ ἐπιεικὲς αὐτοῦ. ἠξίου, φησὶ, τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ Παμ-
5 φυλίας μὴ συμπαραλαβεῖν. καθάπερ γὰρ εἴ τις στρατηγὸς οὐκ ἂν ἕλοιτο τὸν σκυλοφόρον
ἔχειν ἀεὶ βλακεύοντα· οὕτως οὐδὲ ὁ ἀπόστολος. τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἐπαίδευε, καὶ αὐτὸν ἐρρύθ-
μιζεν ἐκεῖνον. οὐκοῦν, φησὶ, κακὸς ὁ Βαρνάβας; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἄτοπον τὸ νο-
μίζειν τοῦτο. πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον ὑπὲρ οὕτω πράγματος μικροῦ τοῦτον ἐλέγχειν γενέσθαι
κακόν; ἀλλ' ὅρα ὅτι ἀμφότεροι μὲν καλὸν οὐδὲν γέγονεν, εἰ ὁλοκλήρως ἔθνεσιν ἐκήρυσσον, ἀπε-
10 χώρησαν ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ καὶ μέγα ἀγαθόν. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν εἵλοντο
ῥᾳδίως ἀφεῖναι ἀλλήλους. σὺ δέ μοι θαύμασον τοῦτο, μηδὲ τοῦτο κρύψαντα. ἀλλ' εἰ τὸ
χωρισθῆναι ἦν, φησί, χωρεῖς παροξυσμοῦ. μάλιστα μὲν οὐδὲ τὸ ἐνταῦθα δείκνυται τὰ ἀν-
θρώπινα. εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο οὐκ ἠγνόηται, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα. ἄλλως
δὲ, ὁ παροξυσμὸς οὐκ ἂν εἴη φαῦλος, ὅταν ὑπὲρ τοιούτων ἕκαστος ἀμφισβητῇ, τὸ μετὰ δι-
15 καίου λόγου. εἰ μὲν ἦν τις αὐτῶν τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν παροξυνόμενος, καὶ τὴν εἰς ἄλλον τιμὴν, κα-
λῶς· εἰ δὲ παιδεῦσαι καὶ διδάξαι ἑκάτερος βουλόμενος, ὁ μὲν τοῦτον, ὁ δὲ ἐκεῖνον ὠφέλουν,
τοῦτο ποῖον ἔγκλημα; πολλὰ καὶ ἀνθρώπινα διανοίᾳ ἐποίουν. οὐ γὰρ ἦσαν λίθοι, ἢ ξύλα.
καὶ ὅρα Παῦλον καὶ κατηγοροῦντα, καὶ τὴν αἰτίαν λέγοντα. ἠδεῖτο γὰρ τὸν Βαρνάβαν ἀπὸ
τῆς φιλοφροσύνης πολλῆς, ἅτε κεκοινωνηκότα ἐν τοσούτοις αὐτῷ καὶ μετ' αὐτοῦ ὄντα. ἀλλ' οὐχ
20 οὕτως ἠδεῖτο, ὥστε τὸ παριδεῖν τὸ δέον. τίς μᾶλλον βέλτιον ἐβουλεύσατο, οὐχ ἡμέτερον ἀποφή-
νασθαι· πλὴν δὲ ὅτι μεγάλη γέγονεν οἰκονομία, εἴ γε οὗτοι μὲν ἔμελλον διὰ τῶν ἐπισκέψεως
ἀξιοῦσθαι, ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲ ἅπαξ. οὐχ ἁπλῶς διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλ' ἐδίδασκον. τί
ἐδίδασκον; τί δὲ εὐηγγελίζοντο; τοὺς τὴν ὁδὸν πεπιστευκότας, τουτέστι οὔπω. ἐπεὶ γὰρ μωρία σκαν-
δάλου ἦν, ἐδεῖτο τῆς αὐτῶν παρουσίας. τὸ ζητούμενον οὐχ ὅτι διηνέχθησαν ἐν ταῖς γνώμαις,
25 ἀλλ' ὅτι συγκατέθεντο ἀλλήλοις [ἰδίῳ.] οὕτω μέγα ἀγαθὸν γέγονε τὸ χωρισθῆναι, καὶ
πρόφασιν ἐκ τούτου τὸ πρᾶγμα ἔλαβε. τί οὖν; ἐχθροὶ ἀνεχώρησαν; μὴ γένοιτο. ὁρᾷς
γὰρ μετὰ τοῦτο Βαρνάβαν πολλῶν ἐγκωμίων ἀπολαύοντα παρὰ Παύλου ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς.
παροξυσμὸς, φησὶν, ἐγένετο, οὐκ ἔχθρα, οὐδὲ φιλονεικία. τοσοῦτον ἴσχυσεν ὁ παροξυσμὸς ὥστε
χωρίσαι· καὶ εἰκότως. ὅπερ γὰρ ἕκαστος ὑπέλαβεν εἶναι λυσιτελὲς, τοῦτο μετὰ ταῦτα οὐ
30 προσέθηκαν διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον κοινωνίαν. ἐμοὶ δοκεῖ τὸ κατὰ σύνεσιν γεγενῆσθαι τὸν χω-
ρισμὸν, καὶ πρὸς ἀλλήλους εἰπεῖν· ὅτι ἐπειδὴ ἐγὼ οὐ βούλομαι, σὺ δὲ βούλει, ἵνα μὴ μαχώ-
μεθα, διανειμώμεθα τοὺς τόπους. ὥστε πάνυ εἴκοντες ἀλλήλοις τοῦτο ἐποίησαν. ἐβούλετο γὰρ
στῆναι τὸ Παύλου Βαρνάβας, διὰ τοῦτο καὶ ἀνεχώρησεν· ἐβούλετο καὶ Παῦλος ὁμοίως τὸ ἐκεί-
νου, διὰ τοῦτο τὸ αὐτὸ τὸ ἴσον ποιεῖ τὸ ἀναχωρεῖν. εἴθε καὶ ἡμεῖς τοιούτους ἐχωριζόμεθα χωρι-
35 σμοὺς, ὥστε ἐπὶ κήρυγμα ἀπιέναι. Παῦλος δὲ, φησὶν, ἐπιλεξάμενος τὸν Σίλαν, ἐξῆλθε
παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. θαυμαστός ἐστιν οὗτος ὁ ἀνὴρ καὶ σφό-
δρα μέγας. πάνυ δὲ ὠφέλει τὸν Μάρκον ἡ μάχη αὕτη. τὸ μὲν γὰρ Παύλου φοβερὸν, ἐπέ-
στρεψεν αὐτόν· τὸ δὲ Βαρνάβα χρηστὸν, ἐποίει μηκέτι ἀπολειφθῆναι. ὥστε μάχονται μὲν, πρὸς
ἓν δὲ τέλος ἀπαντᾷ τὸ κέρδος. καὶ γὰρ Παῦλον ὁρῶν αἱρούμενον ἀποστῆναι, πάνυ μὲν ἐφο-
40 βήθη καὶ κατέγνω ἑαυτοῦ· καὶ πάλιν Βαρνάβαν ὁρῶν οὕτως αὐτοῦ ἀντεχόμενον, πάνυ μὲν αὐτὸν
ἐφίλησε, καὶ διωρθοῦτο ὁ μαθητὴς διὰ τῆς μάχης τῶν διδασκάλων· τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ σκαν-
δαλισθῆναι. εἰ μὲν γὰρ διὰ τὴν εἰς ἑαυτοὺς τιμὴν τοῦτο ἔπραττον, εἰκότως· εἰ δὲ
διὰ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, καὶ ἐν ᾧ φιλονεικοῦσιν, ὥστε δόξαι τὸν τιμήσαντα αὐτὸν καλῶς βε-
βουλεῦσθαι, τί ἄτοπον; ὅρα τὴν σύνεσιν Παύλου. οὐ παρατρέχει ἐπ' ἄλλας ἔρχεται πόλεις,
πρὶν

πειν ἢ τὰς δεξαμένας τὸν λόγον ἐπισκέψασθαι.

41 Διήρχετο δὲ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας.

κεφ. ιϛ. 1 Κατήντησε δὲ εἰς Δέρβην καὶ Λύστραν. Καὶ γὰρ ἀνοίας ἐστὶν εἰκῆ τρέχειν. τοῦτο δὲ ἡμεῖς ποιῶμεν· τοὺς προόντας πρότερον παιδεύωμεν, ἵνα μὴ οὗτοι ἐμπόδιον γίνωνται τοῖς μετὰ ταῦτα. ἐπισκεψώμεθα, φησὶ, τοὺς ἀδελφοὺς πῶς ἔχουσι. καὶ τοῦτο ἠγνόει εἰκότως, ἵνα ἐλθὼν τοὺς ἀδελφοὺς ἐπισκέψηται. ὅρα αὐτὸν ἀεὶ διεγηγερμένον, μεριμνῶντα, οὐκ ἀνεχόμενον καθῆσθαι, καίτοι μυρίους ὑπομείναντα κινδύνους. ὁρᾷς ὅτι οὐ δειλίας ἦν τὸ εἰς Ἀντιόχειαν ἐλθεῖν; καθάπερ γὰρ ἰατρὸς ἐπὶ τοὺς κάμνοντας ἀπῄει. καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπισκέψεως ἐδήλωσεν εἰπών· ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον. ἀπέστη ὁ Βαρνάβας, καὶ οὐκέτι συνῆλθεν. ἐπιλεξάμενος, φησὶ, τὸν Σίλαν καὶ παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. τί τοῦτό ἐστιν; ηὔξαντο, φησὶν, ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ. ὅρα πανταχοῦ μεγάλην δυναμένην τὴν εὐχὴν τῶν ἀδελφῶν. καὶ λοιπὸν πεζῇ ὥδευε, καὶ διὰ τῆς ὁδοιπορίας ὠφελῆσαι τοὺς ὁρῶντας βουλόμενος. Εἰκότως. ὅτε μὲν γὰρ ἐσπούδαζεν, ἔπλεεν· νῦν δὲ οὐκέτι. Καὶ ἰδοὺ μαθητής τις ἦν ἐκεῖ ὀνόματι Τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἕλληνος·

2 Ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

3 Τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις. ᾔδεισαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι Ἕλλην ὑπῆρχεν. Οὕτως ἄξιον ἐκπλαγῆναι τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν. ὁ τοσαῦτα μαχεσάμενος περὶ τῆς περιτομῆς, ὁ πάντα κινήσας, καὶ μὴ πρότερον ἀποστὰς, ἕως ὅτε κατώρθωσε, τοῦ δόγματος κυρωθέντος, περιτέμνει τὸν μαθητήν. οὐ μόνον ἑτέρους οὐ κωλύει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐργάζεται. οὐδὲν Παύλου συνετώτερον· ὥστε πάντα πρὸς τὸ συμφέρον ἑώρα, οὐδὲν ἁπλῶς ἐποίει προλήψει. τοῦτον ἠθέλησε, φησὶν, ἐξελθεῖν σὺν αὐτῷ. τὸ θαυμαστὸν τοῦτο, ὅτι καὶ ἐπήγετο αὐτόν. διὰ τοὺς Ἰουδαίους, φησὶ, τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις. αὕτη ἡ αἰτία τοῦ περιτεμεῖν. οὐ γὰρ ἂν ἠνέσχοντο παρὰ ἀκροβύστου τὸν λόγον ἀκοῦσαι. καὶ τί; ὅρα τὸ κατόρθωμα. περιέτεμεν, ἵνα περιτομὴν καθέλῃ. τὰ δόγματα γὰρ ἐκήρυττε τὰ τῶν ἀποστόλων. ὁρᾷς μάχην, καὶ διὰ μάχης οἰκοδομήν; οὐ πρὸς ἑτέρων πολεμούμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐναντία ποιοῦντες, οὕτω τὴν ἐκκλησίαν ᾠκοδόμουν. δόγμα εἰσήνεγκαν μὴ περιτέμνειν, καὶ περιτέμνει. Καὶ ἐπερίσσευον, φησὶ, τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν *. Εἶδες τὸ κέρδος τῆς περιτομῆς; εἶτα λοιπὸν οὐκ ἐνδιατρίβει τούτοις, ἅτε ἐπισκέψασθαι ἐλθών· ἀλλὰ τί; πόρρω πρόεισιν.

4 Ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.

5 Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν.

9 "Διελθόντες δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατίαν" ἀφέντες, εἰς τὴν μεσόγαιον ἔσπευδον.

7 Ἐλθόντες κατὰ τὴν Μυσίαν ἐπείραζον "εἰς τὴν Βιθυνίαν πορεύεσθαι, καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα. Διὰ τί μὲν οὖν ἐκωλύθησαν, οὐ λέγει· ὅτι δὲ ἐκωλύθησαν, εἶπε, παιδεύων ἡμᾶς πείθεσθαι μόνον, καὶ μὴ ζητεῖν τὰς αἰτίας· καὶ δεικνὺς, ὅτι πολλὰ καὶ ἀνθρωπίνως ἐποίουν.

8 Παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν, κατέβησαν εἰς Τρωάδα,

9 Καὶ ὅραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ. ἀνήρ τις ἦν Μακεδὼν ἑστὼς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· διαβὰς εἰς Μακεδονίαν, βοήθησον ἡμῖν.

Διὰ τί ὅραμα, καὶ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ" ἅγιον ἐκέλευσεν; ἐβούλετο αὐτοὺς καὶ οὕτως ἐφέλκεσθαι.

σθαι. ἐπεὶ καὶ τοῖς ἁγίοις ὄναρ ἐφαίνετο, καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς ὅραμα εἶδεν, ἄνδρα εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρας. εἶτα καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐκεῖ ἕλκει, ἵνα ἐκτείνηται τὸ κήρυγμα· ἄλλως δὲ, καὶ διὰ τοῦτο κωλύεται ἐνδιατρῖψαι ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἐπείγοντος αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ. οὗτοι μὲν γὰρ ἔμελλον ἀπολαύσεσθαι Ἰωάννου καὶ χρόνον πολὺν, καὶ ἴσως οὐδὲ πολλῶν ἐδέοντο· ἐκεῖ δὲ ἀπελθεῖν ἔδει. καὶ ἀντιπεράσας λοιπὸν ἔξεισιν.

10 Ὡς δὲ τὸ ὅραμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος εὐαγγελίσασθαι αὐτούς.

11 Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ Τρῳάδος, εὐθυδρομήσαμεν εἰς Σαμοθρᾴκην, τῇ τε ἐπιούσῃ εἰς Νεάπολιν,

12 Ἐκεῖθέν τε εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη* τῆς Μακεδονίας, πόλις κολώνια. ἦμεν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διατρίβοντες ἡμέρας τινάς. Οὕτως αὐτῷ καὶ ὁ Χριστὸς φαίνεται λέγων· Ὅτι Καισαρείᾳ σε δεῖ μαρτυρῆσαι. εἶτα λέγει καὶ τοὺς τόπους, ἅτε ἱστορίαν συγγραφόμενος, καὶ δεικνὺς πῶς ἐνεχρόνισε· καὶ δείκνυσιν ὅτι ἐν ταῖς μείζοσι τὰς δὲ ἄλλας παρῄει. ἀξίωμα ἐστὶ πόλεως ἡ κολώνια. ἀλλ' ἄνωθεν ἴδωμεν τὰ εἰρημένα. ἀνάγκην περιτίθησι τῷ Βαρνάβᾳ τῆς ἀποδημίας, λέγων· ἐπισκεψώμεθα τὰς πόλεις, ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον. καίτοι οὐκ ἔδει ἀξιοῦν αὐτὸν μέλλοντα κατηγορεῖν μετὰ ταῦτα. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ γέγονε καὶ τοῦ Μωϋσέως· ὁ μὲν ἀξιοῖ, ὁ δὲ ὀργίζεται. οἷον ὡς ὅταν λέγῃ· Εἰ ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐμπτύων ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῆς· καὶ πάλιν, Ἄφες με, καὶ θυμωθεὶς ἐξαλείψω τὸν λαὸν τοῦτον· καὶ ὁ Σαμουὴλ ὅταν πενθῇ τὸν Σαούλ. δι' ἑκατέρων [γὰρ] μεγάλα γίνεται ἀγαθά. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὁ μὲν ὀργίζεται, ὁ δὲ οὐκ ἔτι. τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται. καὶ ὁ παροξυσμὸς εἰκότως, ἵνα ἐκεῖνος παιδευθῇ, καὶ μὴ δόξῃ σκηνὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι. οὐ γὰρ ἂν* ὁ πανταχοῦ εἴκων, ἐνταῦθα οὐκ εἶξεν, οὐδ' ὁ οὕτω Παῦλον φιλῶν, ὥστε καὶ περὶ τούτου ζητῆσαι αὐτὸν ἐν Ταρσῷ, καὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους αὐτὸν ἀπενεγκεῖν, καὶ τὴν ἐλεημοσύνην κοινὴν ἐργάσασθαι, καὶ τὰ κατὰ τὸ δόγμα κοινῇ καταδέξασθαι. οὐκ ἂν οὖν διὰ τοιοῦτον πρᾶγμα ὠργίσθη· ἀλλὰ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε παιδεῦσαι, καὶ ἀπαρτίσαι διὰ τοῦ χωρισμοῦ τοὺς διομένους τῆς παρ' αὐτῶν διδασκαλίας. ὥσπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖ, λέγων· Ὑμεῖς δὲ μὴ ἐκκακεῖτε τὸ καλὸν ποιοῦντες. καὶ ἐπιτιμᾷ μὲν ἑτέροις, καὶ κωλύει δὲ τὸ καλὸν ποιεῖν πρὸς πάντας. τοῦτο καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ποιοῦμεν. ἐνταῦθά μοι δοκοῦσι καὶ ἄλλοι συναγανακτῆσαι τῷ Παύλῳ. καὶ λοιπὸν κατιδὼν κἀκείνους λαβὼν πάντα ποιεῖ, καὶ παραινεῖ, καὶ νουθετεῖ. πολλὰ ἡ ὁμόνοια δύναται, πολλὰ ἡ ἀγάπη. κἂν ὑπὲρ μεγάλου ἀξιοῖς, κἂν ἀνάξιος ᾖς, ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἀκουσθήσῃ, μὴ φοβοῦ. διήρχετό, φησι, τὰς πόλεις· καὶ ἰδοὺ ἦν μαθητὴς ὀνόματι Τιμόθεος, ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν. μεγάλη ἡ πίστις Τιμοθέου, ὅτι ὑπὸ πάντων μαρτυρεῖται. ὅτι ἀπέστη Βαρνάβας, ἕτερον ἀντίρροπον εὑρίσκει. περὶ τούτου φησι, Μεμνημένος σου τῶν δακρύων, καὶ τῆς ἀνυποκρίτου σου πίστεως, ἥτις ἐνῴκησε πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι, καὶ τῇ μητρί σου Εὐνίκῃ. καὶ λαβὼν, φησι, περιέτεμεν αὐτόν. τίνος δὲ ἕνεκεν αὐτὸς ἐπάγει, λέγων· διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις; διὰ τοῦτο τοίνυν περιτέμνεται· [ἢ] καὶ διὰ τὸν πατέρα. Ἕλλην γὰρ ἐτύγχανεν ὤν. ἄρα οὐκ ἦν ἐμπερίτομος. ὅρα ἤδη τὸν νόμον λυόμενον. τί σοι δὲ δοκεῖ μετὰ τὸ κήρυγμα αὐτὸν περιτεμεῖν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τάχα τοῦτο. ἀπὸ βρέφους γὰρ, φησι, τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας. ἐκεῖνο τοίνυν ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ἔμελλεν αὐτὸν ἐπίσκοπον ποιεῖν, καὶ οὐκ ἔδει ἀκρόβυστον εἶναι. τέως δὲ ἔδει τὰ ἔθνη μηδὲν τοιοῦτον φυλάττειν. οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἦν, ὅτι γε μετὰ τοσοῦτον χρόνον καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἐσκανδάλιζεν. ἀρχὴ καταλύσεως ἦν, τὸ τὰ ἔθνη μὴ τηρεῖν ταῦτα καὶ μηδὲν βλάπτεσθαι, μηδὲ ἔλαττον ἔχειν κατὰ τὴν πίστιν. ἑκόντες λοιπὸν ἀφίσταντο. ἐπεὶ οὖν ἔμελλε κηρύττειν, ἵνα μὴ διπλῇ πλήξῃ τοὺς Ἰουδαίους, περιέτεμε τοῦτον. καίτοι ἐξ ἡμισείας ἦν. ἀπὸ πατρὸς Ἕλληνος γὰρ ἦν, καὶ πιστῆς

μητρός;

[Margin: Πράξ. κγ. κδ.] [Margin: Δευτ. ιβ. ιδ.] [Margin: Ἐξ. λβ. λβ.] [Margin: α. Βασ. ιε. λε.] [Margin: β. Θεσ. γ. ιγ.] [Margin: β. Τιμ. α. δ.]

μηθείς· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ μέγα ἦν ἐκεῖνο τὸ κατόρθωμα τὸ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὐκ ἐφρόντιζε τούτου. ἑνὶ γὰρ λόγῳ ἔδει κατασπαρῆναι. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς αὐτὸν περιέτεμεν. ὅρα καὶ ἐνταῦθα ἀπὸ ἐναντιώσεως μέγα τι γινόμενον ἀγαθόν. καὶ ἐστερεοῦντο τῷ ἀριθμῷ, φησίν. ὁρᾷς ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν ἔβλαψεν ἡ περιτομή, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ὠφέλησεν; ὡς δὲ τὸ ὅραμα εἶδεν, εὐθέως, φησίν, ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος. ὅρα, οὐκέτι δι' ἀγγέλου, καθάπερ Φιλίππῳ, καθάπερ Κορνηλίῳ· ἀλλὰ τί; δι' ὁράματος φαίνεται αὐτῷ· λοιπὸν ἀνθρωπινώτερον, οὐκέτι θειότερον. ἔνθα μὲν γὰρ εὐκολώτερον τὸ πεισθῆναι, ἀνθρωπινώτερον· ἔνθα δὲ πολλὴ ἡ βία, θειότερον. ὅπου μὲν γὰρ κηρύξαι ἠπείγετο μόνον, εἰς τοῦτο ὄναρ φαίνεται αὐτῷ· ὅπου δὲ μὴ κηρύξαι οὐκ ηὔχετο, εἰς τοῦτο πνεῦμα ἅγιον ἀποκαλύπτει. οὕτω καὶ ἐκεῖ τῷ Πέτρῳ· ἀναστὰς κατάβηθι. οὐ γὰρ δὴ καὶ τὰ εὔκολα εἰργάζετο τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ἤρκει καὶ ὄναρ αὐτῷ. καὶ τῷ Ἰωσὴφ δὲ ῥᾳδίως πειθομένῳ ὄναρ φαίνεται, τοῖς δὲ ἄλλοις ὕπαρ. οὕτω καὶ Κορνηλίῳ, καὶ αὐτῷ τούτῳ. καὶ ἰδού, φησιν, ἀνὴρ Μακεδὼν ἑστὼς, παρακαλῶν καὶ λέγων. οὐκ εἶπεν, ἐπιτάττων, ἀλλὰ, παρακαλῶν· τουτέστιν, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δεομένων τῆς θεραπείας. τί ἐστι συμβιβάζοντες; στοχαζόμενοι, φησι. πῶς τε γὰρ Παῦλον ἰδεῖν καὶ μηδένα ἕτερον, καὶ τῷ κωλυθῆναι ὑπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πρὸς τοῖς ὅροις εἶναι, ἀπὸ τούτων ἁπάντων ταῦτα συνῆγον. ἄλλως δὲ, καὶ ὁ πλοῦς τοῦτο ἐνέφαινεν. οὐ γὰρ ἐγένετο χρόνος πολὺς, ὅθεν εἰς αὐτὴν τὴν ῥίζαν τῆς Μακεδονίας παραγίνονται. ὥστε ὁ παροξυσμὸς συμφερόντως οἰκονομεῖται γενέσθαι. οὐκ ἂν γὰρ ἐνήργησε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἂν ἑνὶ λόγῳ Μακεδονία ἐδέξατο. ἡ δὲ τοσαύτη προκοπὴ, σημεῖον τοῦ μὴ εἶναί τι ἀνθρώπινον τὸ γεγονός. καίτοι οὐκ ἔφη ὅτι Βαρνάβας παρωξύνθη· ἀλλὰ, μεταξὺ αὐτῶν παροξυσμὸς ἐγένετο. εἰ δὲ οὗτος οὐ παρωξύνθη, οὐδὲ ἐκεῖνος.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα εἰδότες, μὴ ἁπλῶς δὴ αὐτὰ ἐκλέγωμεν, ἀλλὰ μανθάνωμεν καὶ παιδευώμεθα (οὐ γὰρ εἰκῇ γέγραπται) μέγα κακὸν ἀγνοεῖν γραφάς. ἀφ' ὧν ὠφελεῖσθαι δεῖ, ἀπὸ τούτων βλαπτόμεθα. οὕτω καὶ φάρμακα πολλάκις φύσιν ἔχοντα θεραπευτικὴν, οὐκ εἰδότων τῶν χρωμένων καλῶς χρῆσθαι αὐτοῖς, διαφθείρει καὶ ἀπόλλυσι· καὶ ὅπλα δυνάμενα φυλάξαι, ἂν μηδεὶς αὐτὰ εἰδῇ περιθέσθαι, ὑπ' αὐτῶν διαφθείρεται. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι πάντα μᾶλλον ζητοῦμεν, ἢ τὸ τῆς ψυχῆς ὄφελος· καὶ τὰ ἀλλότρια μᾶλλον σκοποῦμεν, ἢ τὸ ἡμέτερον συμφέρον. καὶ οἰκίας μὲν σύστασιν πολλάκις ζητοῦμεν, καὶ οὐκ ἂν ἀνασχοίμεθα παλαιουμένην αὐτὴν ἰδεῖν, οὐδὲ καταπίπτουσαν, οὐδὲ ὑπὸ χειμώνων ἐπηρεαζομένην· περὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐδεμία φροντίς· ἀλλὰ κἂν τοὺς θεμελίους αὐτῆς ἴδωμεν σηπομένους, κἂν τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὸν ὄροφον, οὐδεὶς ἡμῖν ὁ λόγος ἐστί. πάλιν ἄλογα ἂν ἔχωμεν, τὸ συμφέρον αὐτῶν ζητοῦμεν, καὶ ἱπποφορβοὺς καὶ ἱππιατροὺς, καὶ πάντα κάλων κινοῦμεν· καὶ οἰκίας ἐπιμελούμεθα, καὶ τοῖς ἐμπεπιστευμένοις παραινοῦμεν, ὥστε μὴ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχεν ἐλαύνειν, μηδὲ βάρος ἐπιτιθέναι, μηδὲ ἀωρὶ τὴν νύκτα ἐξάγειν, μηδὲ τὰς τροφὰς ἀπεμπολεῖν, καὶ πολλοὶ νόμοι περὶ τοῦ συμφέροντος τῶν ἀλόγων κεῖνται παρ' ἡμῖν· τῆς δὲ ψυχῆς λόγος οὐδείς. πάλιν τί λέγω περὶ ἀλόγων τῶν χρησίμων ἡμῖν; εἰσὶ πολλοὶ, οἳ στρουθοὺς ἔχουσιν οὐδὲν ἔχοντας χρήσιμον, ἀλλ' ἢ ἁπλῶς τέρποντας, καὶ πολλοὶ καὶ περὶ ἐκείνων νόμοι, καὶ οὐδὲν ἠμελημένον, οὐδὲ ἄτακτόν ἐστι· καὶ πάντων μᾶλλον ἐπιμελούμεθα, ἢ ἡμῶν αὐτῶν. οὕτω πάντων ἐσμὲν ἀτιμότεροι. κἂν μέν τις ὑμᾶς ὑβρίζων εἴπῃ, κύων, ἀλγοῦμεν· ἡμεῖς δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ὑβρίζοντες, οὐ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ, καὶ μηδὲ τοσαύτης μεταδιδόντες ἐπιμελείας τῇ ψυχῇ, ὅσης τοῖς κυσὶν, οὐδὲν ἡγούμεθα πάσχειν δεινόν. ὁρᾶτε ὅσα σκότους τὰ πάντα ἐμπέπλησται; πόσοι φροντίζουσι τῶν κυνῶν, ὥστε μὴ πλέον τοῦ δέοντος ἐμπλησθῆναι, ὥστε ὀξεῖς εἶναι καὶ θηρατικοὺς ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς πείνης ὠθουμένους· ἑαυτῶν δὲ οὐκ ἐπιμελοῦνται, οὐδὲ ἐπιτάττουσιν ἑαυτοῖς μὴ τρυφᾶν; καὶ τὰ μὲν ἄλογα φιλοσοφεῖν διδάσκουσιν· αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν τῶν ἀλόγων θηρι-

ωδίαν

ὠδίνων αἰσχύνονται καταγινόμενοι; αἴνιγμα τὸ πρᾶγμά ἐστι. καὶ πῶς τὰ ἄλογα φιλόσοφα, φη-
σιν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι φιλοσοφίας εἶναι μεγάλης, ὅταν κύων δακνόμενος ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, μετὰ τὸ
λαβεῖν καὶ θηρεῦσαι, περιούσης ἀπέχηται τῆς τροφῆς, καὶ τράπεζαν ὁρῶν παρακειμένην, καὶ τοῦ
λιμοῦ κατεπείγοντος, ἀναμένει τὸν δεσπότην; αἰσχύνθητι ἑαυτούς· παιδεύσατε τὰς ὑμετέ-
5 ρας γαστέρας οὕτως εἶναι φιλοσόφους. οὐκ ἔστιν ὑμῖν ἀπολογία. ἀλόγῳ φύσει δυνηθεὶς ἐν-
θεῖναι, οὔτε φθεγγομένῃ, οὔτε λογισμὸν ἐχούσῃ τοσαύτην φιλοσοφίαν, πολλῷ μᾶλλον δυ-
νήσῃ σαυτῷ. ὅτι γὰρ ἐπιμελείας αὐτὸ θεραπείας ἐστὶ, καὶ οὐ φύσεως, ἐχρῆν ἅπαντας τοῦ-
το τοὺς κύνας ἔχειν. γένεσθε οὖν κατὰ τοὺς κύνας. ὑμεῖς γάρ με ἀναγκάζετε ἐκεῖθεν τὰ παρα-
δείγματα φέρειν. ἔδει μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν οὐρανίων. ἐπειδὰν δὲ ἂν εἴπω τι τοιοῦτον, λέγετε ὅτι
10 ἐκεῖνα μεγάλα εἰσί· διὰ τοῦτο οὐδὲ λέγω τῶν οὐρανίων. κἂν εἴπω τὸν Παῦλον, λέγετε ὅτι
ἐκεῖνος ἀπόστολος ἦν· διὰ τοῦτο οὐδὲ Παῦλον λέγω. ἂν εἴπω ἀνθρώπους, λέγετε ὅτι ἐκεῖνος
ἠδύνατο· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἄνθρωπον λέγω, ἀλλὰ θηρίον, καὶ θηρίον οὐ φύσει τοῦτο ἔ-
χον, ἵνα μὴ εἴπητε ὅτι φύσει, καὶ οὐ προαιρέσει τοῦτο κατώρθωσε· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, προαιρέ-
σει οὐκ οἰκείᾳ, ἀλλὰ τῇ σῇ ἐπιμελείᾳ. οὐχ ὅτι κατεκόπη, οὐχ ὅτι διεσπάσθη τῷ δρόμῳ,
15 οὐχ ὅτι τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ πόνοις ἔλαβεν, ἐννοεῖ· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ῥίψας ἔξω, τὸ τοῦ δεσπότου
πρόσταγμα φυλάττει, καὶ γαστρὸς αἰώτερον γίνεται. ναὶ, φησί· προσδοκᾷ γὰρ ἐπαινεθήσε-
σθαι· προσδοκᾷ πλείονος ἀπολαύσεσθαι τραπέζης. εἰπὲ οὖν καὶ σαυτῷ, ὅτι ὁ κύων ἐλπίδι
μελλούσης ἡδονῆς, τῆς παρούσης καταφρονεῖ· σὺ δὲ οὐ βούλει ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τῶν πα-
ρόντων καταφρονεῖν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οἶδεν ὅτι ἂν ἀχάριστος ᾖ, παρὰ τὸ τῷ δεσπότῃ δοκοῦν τῆς
20 τροφῆς ἀπογεύσηται, κἀκείνης ἀποστερηθήσεται, καὶ οὐδὲ τὴν ὡρισμένην ἕξει, πληγὰς λαβὼν
ἀντὶ τῆς τροφῆς· σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο δύνασαι ἰδεῖν, καὶ ὅπερ ἀπὸ τῆς συνηθείας ἔμαθεν ἐκεῖνος,
τοῦτο σὺ ἀπὸ λόγου οὐ κατορθοῖς. μιμησώμεθα τοὺς κύνας. τοῦτο λέγονται καὶ ἱέρακες ποιεῖν καὶ
ἀετοί. ὅπερ ἐπὶ τῶν λαγωῶν καὶ τῶν δορκάδων ἐκεῖνοι, τοῦτο ἐπὶ τῶν ὀρνίθων οὗτοι· καὶ οὗτοι δὲ
πάλιν ἀπὸ φιλοσοφίας ἀνθρωπίνης. ταῦτα ἡμᾶς καταδικάσαι ἔχει, ταῦτα ἡμᾶς ἐλέγχει.
25 εἴπω καὶ ἕτερον· ἵππους ἀγρίους καὶ ἀνημέρους λαβόντες, λακτίζοντας καὶ δάκνοντας, ἐν βραχεῖ
χρόνῳ οὕτω παιδεύουσιν εἶναι ἐμπείρους, ὡς τὸν ἐπιβάτην τρυφᾶν τὸν ἐπικαθήμενον διὰ τὸ βαδί-
σεως εὐτάκτου· τῆς δὲ ψυχῆς ἄτακτα βαδιζούσης, οὐδεὶς ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ καὶ πηδᾷ καὶ λακ-
τίζει καὶ σύρεται χαμαὶ, καθάπερ παιδίον, καὶ ἀνημερεῖ μυρία, καὶ οὐδεὶς αὐτῇ ψαλίδας περιτί-
θησιν, οὐδὲ ποδόστροφα, οὐδὲ χαλινοὺς, οὐδὲ ἐπικαθίζει τὸν ἔμπειρον ἐπιβάτην, τὸν Χριστὸν
30 λέγω. διά τοι τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονεν. ὅταν γὰρ καὶ γαστρὸς κρατεῖν κύνας παιδεύῃς,
καὶ θυμὸν ἐν λέοντι δαμάζῃς, καὶ ἀταξίαν ἐν ἵπποις, καὶ εὐγλωττίαν ἐν ὄρνισι, πῶς οὐκ ἄτοπον
ἐν μὲν ἀλόγοις φύσεσι λογικὰ ἐντιθέναι κατορθώματα· ἐν δὲ λογικοῖς τὰ τῶν ἀλόγων ἐ-
πεισάγειν πάθη; οὐκ ἔστιν ἡμῖν, οὐκ ἔστι συγγνώμη· πολλοὶ τὰ ἡμῶν κατηγορήσουσιν εἶναι κατωρ-
θωκότες, καὶ πιστοὶ καὶ ἄπιστοι. καὶ γὰρ καὶ ἄπιστοι κατώρθωσαν, καὶ θηρία καὶ κύνες, οὐκ ἄνθρωποι μόνοι·
35 καὶ ἡμεῖς ἡμῶν αὐτῶν κατηγορήσομεν, ὅταν μὲν βουλώμεθα κατορθοῦντες, ὅταν δὲ ῥᾳθυμῶμεν, ὑ-
ποσυρόμενοι. καὶ γὰρ καὶ τῶν ἐν σφοδρᾷ κακίᾳ ὄντων πολλοὶ πολλάκις θελήσαντες μετεβάλοντο.
τὸ δὲ αἴτιον, ὅπερ ἔφην, ὅτι περιερχόμεθα τὰ ἑτέρων συμφέροντα ζητοῦντες, οὐ τὰ ἡμέτερα. ἂν
οἰκίαν οἰκοδομήσῃς λαμπρὰν, τὸ τῆς οἰκίας συμφέρον εἶδες, οὐ τὸ σόν· ἂν ἵππους καλοὺς, ὡ-
σαύτως. οὐδεὶς ὅπως ἔσται ψυχὴ καλὴ σκοπεῖ· καίτοι ταύτης οὔσης καλῆς, οὐδενὸς ἐκεί-
40 νων δεῖ· οὐκ οὔσης δὲ, οὐδὲν τῶν ἐκείνων ὄφελος. καθάπερ γὰρ ἐπὶ νύμφης, κἂν παστάδες ὦ-
σιν ἐκ παραπετασμάτων χρυσῶν, κἂν χοροὶ ὦσι γυναικῶν εὐειδεστάτων καὶ καλῶν, κἂν ῥόδα,
καὶ στέμματα, κἂν ὁ νυμφίος καλὸς ᾖ, κἂν αἱ θεράπαιναι, κἂν αἱ φίλαι, κἂν πάντες εὐπρε-
πεῖς ὦσιν, ἐκείνη δὲ ἀμορφίας ᾖ μεστὴ, ὄφελος οὐδέν· ὥσπερ οὖν οὐδὲ, καλῆς οὔσης, βλάβος τι
γένοιτ' ἂν ἀπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον (ἀπὸ μὲν γὰρ ἐκείνων, ἀμόρφου οὔσης, ἀμορφοτέρα ἂν

φαίνειν· ἀπὸ δὲ τούτων ὡραιοτέρα ἂν γένοιτο) οὕτω δὴ καὶ ψυχή, ὅταν ᾖ καλή, οὐ μόνον οὐδενὸς δεῖται τούτων, ἀλλὰ καὶ συσκιάζει τὸ κάλλος αὐτῆς. τοὺς γὰρ φιλοσόφους οὐχ οὕτως ἐν πλούτῳ, ὡς ἐν πενίᾳ ὀψόμεθα λάμποντας. ἐκεῖ μὲν γὰρ τοῖς χρήμασιν αὐτὸ πολλοὶ λογίζονται, καὶ τὸ μὴ ἐνδεᾶ χρημάτων εἶναι· ὅταν δὲ πενίᾳ συζῇ, καὶ διὰ πάντων λάμπῃ, καὶ μηδὲν αἰσχρὸν ἀναγκάζηται ποιεῖν, οὐκέτι ἄλλος τις διαγίνεται πρὸς αὐτὸν ἢ ἐπὶ τῇ φιλοσοφίᾳ στέφανον. ταύτην οὖν καλλωπίζωμεν, εἴ γε βουλοίμεθα πλουτεῖν. τί τὸ ὄφελος, ὅταν αἱ μὲν ἡμίονοι λευκαὶ ὦσι καὶ σφριγῶσαι καὶ εὐσωματοῦσαι· σὺ δὲ ὁ καθήμενος λεπτὸς καὶ ψωραλέος καὶ δυσειδής; τί δαὶ τὸ κέρδος, ὅταν τὰ μὲν στρώματα ἁπαλὰ καὶ καλὰ ᾖ, καὶ πολλῆς ποικιλίας γέμοντα καὶ τέχνης, ἡ δὲ ψυχὴ ῥάκια περιβεβλημένη ᾖ καὶ γυμνὴ καὶ αἰσχρά; τί τὸ κέρδος, ὅταν ὁ μὲν ἵππος εὐτάκτως βαδίζῃ καὶ χορεύοντι μᾶλλον ἐοικὼς ἢ βαδίζοντι, καὶ μετὰ τῆς χορείας κόσμῳ κεκοσμημένος ᾖ νυμφικῷ· ὁ δὲ ἐπικαθήμενος τῶν χωλῶν μᾶλλον ἀσκωλιάζῃ, καὶ τῶν μεθυόντων καὶ τῶν μαινομένων μᾶλλον διεστραμμένος ᾖ καὶ χεῖρας καὶ πόδας; εἰπὲ δή μοι, εἴ τίς σοι ἵππον ἐδίδου καλόν, καὶ τὸ σῶμα διέστρεφε, τί τὸ ὄφελος; νῦν δὲ ψυχὴν διεστραμμένην ἔχεις, καὶ οὐδέν σοι μέλει; φροντίσωμεν ἡμῶν αὐτῶν ποτε, παρακαλῶ. μὴ δὴ πάντων ἀτιμοτέρους ἡμᾶς αὐτοὺς καταστήσωμεν. κἂν μὲν ῥήμασί τις ὑβρίζῃ, δακνόμεθα καὶ ἀλγοῦμεν· πράγμασι δὲ ἑαυτοὺς ὑβρίζοντες, οὐκ ἐπιστρεφόμεθα. ἀνανήψωμεν ὀψέ γοῦν ποτε, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τῆς ψυχῆς πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενοι, καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιλαβόμενοι, τῶν αἰωνίων τυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λε. 13 ΤΗ͂ ΔΕ ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΣΑΒΒΑΤΩΝ ΕΞ-ήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ ποταμόν, οὗ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι, καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναιξί. 14 Καί τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις, πόλεως Θυατείρων, σεβομένη τὸν Θεὸν ἤκουεν· ἧς ὁ Κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου.

ΟΡα πάλιν Ἰουδαΐζοντα τὸν Παῦλον, καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου. οὗ ἐνομίζετο, φησί, προσευχὴ εἶναι. οὐ γὰρ δὴ ἔνθα συναγωγὴ ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔξω ηὔχοντο, ὥσπερ τόπον τινὰ ἀφορίζοντες, ἅτε σωματικώτεροι ὄντες Ἰουδαῖοι. τῇ ἡμέρᾳ δὲ τῶν σαββάτων, ὅτε καὶ ὄχλοι εἰκὸς ἦν συνελθεῖν. καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναιξί. καί τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις, πόλεως Θυατείρων, σεβομένη τὸν Θεὸν, ἤκουεν, ἧς ὁ Κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. ὅρα τὸ ἄτυφον πάλιν. γυνὴ καὶ ταπεινὴ αὕτη, καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς τέχνης. ἀλλ' ὅρα τὸ φιλόσοφον αὐτῆς. πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὴ ἐμαρτύρησεν οὕτω, τὸ σέβεσθαι τὸν Θεόν· ἔπειτα τὸ καλέσαι τοὺς ἀποστόλους αὐτήν. 15 Ὡς δὲ ἐβαπτίσθη [αὐτὴ] καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσε* λέγουσα· [κύριοί μου,] εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ Κυρίῳ εἶναι, εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου μείνατε. καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς. Ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, φησίν, αὐτὴ καὶ ἡ οἰκία αὐτῆς. σκόπει πῶς ἀπήρτισεν ἐπείσθη. εἶτα βλέπε σύνεσιν, πῶς δυσωπεῖ τοὺς ἀποστόλους, πόσης ταπεινότητος γέμει τὰ ῥήματα, πόσης σοφίας. εἰ κεκρίκατέ με, φησί, πιστὴν τῷ Κυρίῳ. οὐδὲν ἐπιεικέστερον. τίνα οὐκ ἂν ἐμάλαξε ταῦτα τὰ ῥήματα; οὐκ ἠξίωσεν, οὐ παρεκάλεσεν ἁπλῶς, οὐκ ἀφῆκε κυρίους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασε σφοδρῶς. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, παρεβιάσατο ἡμᾶς· τουτέστι, τούτοις τοῖς ῥήμασιν. ὅρα πῶς εὐθέως καρποφορεῖ, καὶ κέρδος ἡγεῖται μέγα τὴν κλῆσιν. ὅτι δὲ πιστὴν ἐκέλευσε, δῆλον ἐκ τοῦ ἐγχειρίσαι μοι τὰ μυστήρια, οὐκ ἂν ἐγχειρίσαντες, εἰ μὴ τοιαύτην ἔκριναν. καὶ οὐκ

ἐτόλμησε,

* αὐτούς.

ἐτόλμησε περὶ τούτου καλέσαι, ἀλλ' ὅτι ἐβαπτίσθη· δηλοῖ ἐντεῦθεν ποιοῦσα, ὅτι οὐκ ἂν ἄλλως ἔπεισε. διὰ τί δὲ οὐκ ἐβούλοντο οἱ περὶ Παῦλον, ἀλλ' ἀνένευον, ὥστε καὶ βιασθῆναι αὐτούς; ἤτοι ἐκείνην ἐκκαλούμενοι εἰς μείζονα προθυμίαν· ἢ ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Χριστὸς, Εἰς ἣν ἂν πόλιν εἰσέλθητε, τίς ἐστιν ἄξιος, ἐρωτήσατε, καὶ ἐκεῖ μείνατε. ὥστε πάντα δι' οἰκονομίαν ἐποίουν. Λουκ. ι. ζ.

16 Ἐγένετο δὲ πορευομένων ἡμῶν εἰς προσευχὴν, παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα Πύθωνος ἀπαντῆσαι ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη·

17 Αὕτη κατακολουθήσασα τῷ Παύλῳ καὶ ἡμῖν, ἔκραζε λέγουσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας.

Τί δήποτε καὶ ὁ δαίμων ταῦτα ἐφθέγγετο, καὶ ὁ Παῦλος ἐκώλυσε; κἀκεῖνος κακούργως ἐποίει, καὶ οὗτος συνετῶς. ἐβούλετο γὰρ μὴ ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιεῖν. εἰ γὰρ προσήκατο αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ὁ Παῦλος, πολλοὺς ἂν καὶ τῶν πιστῶν ἠπάτησεν, ἅτε ὑπὸ ἐκείνου δεχθείς. διὰ τοῦτο ἀνέχεται τὰ καθ' ἑαυτοὺς εἰπεῖν, ἵνα στήσῃ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ αὐτοὺς συγκαταβάσει κέχρηται πρὸς τὴν ἀπώλειαν. τὸ μὲν οὖν πρότερον οὐ προσήκατο Παῦλος, ἀλλὰ διέπτυσεν, οὐ βουλόμενος ἑαυτὸν ἐπιρρίπτειν ἁπλῶς τοῖς σημείοις. ὡς δὲ ἐπέμενε τοῦτο ποιοῦν [ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας] καὶ τὸ ἔργον ἐδείκνυ, [οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, λέγων, δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν,] οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας, τότε ἐκέλευσεν αὐτῷ ἐξελθεῖν.

18 Διαπονηθεὶς δὲ ὁ Παῦλος καὶ ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπε· παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

19 Ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπὶς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν, εἵλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας,

20 Καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες,

21 Καὶ καταγγέλλουσιν ἔθη, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι, οὐδὲ ποιεῖν Ῥωμαίοις οὖσι. Πανταχοῦ τὰ χρήματα αἴτια τῶν κακῶν. ὢ τῆς ὠμότητος τῆς ἑλληνικῆς. ἐβούλοντο δαιμονᾷν τὸ κοράσιον, ὥστε χρηματίζεσθαι. Ἐπιλαβόμενοί, φησι, τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν ἔλεγον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν. τί ποιήσαντες; διὰ τί οὖν [μὴ] περὶ τούτου εἱλκύσατε; Ἰουδαῖοί, φησιν, ὑπάρχοντες. οὕτω τὸ ὄνομα διεβέβλητο. καὶ καταγγέλλουσιν ἔθη, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι, οὐδὲ ποιεῖν Ῥωμαίοις οὖσιν. εἰς καθοσίωσιν τὸ πρᾶγμα ἤγαγον.

22 Καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν. Ὢ τῆς ἀνοίας. οὐκ ἐξήτασαν, οὐ μετεδίωκον λόγου· καίτοι, τοιούτου θαύματος γενομένου, δέον προσκυνῆσαι, δέον ὡς σωτῆρας καὶ εὐεργέτας ἔχειν. εἰ γὰρ χρήματα ἐβούλεσθε, διὰ τί τοιοῦτον πλοῦτον εὑρόντες, μὴ ἐπεδράμετε; τοῦτο λαμπροτέρους ποιεῖ, τὸ δύνασθαι δαίμονας ἀπελαύνειν, ἢ τὸ αὐτοῖς πιθεῦσαι. ἰδοὺ καὶ σημεῖα, καὶ ἡ φιλοχρηματία πλέον ἴσχυσε. Καὶ οἱ στρατηγοὶ περιρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ἐκέλευον ῥαβδίζειν,

23 Πολλάς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς. Ὁ μὲν οὖν Παῦλος τὸ πᾶν εἰργάσατο, καὶ τὰ θαύματα, καὶ τὴν διδασκαλίαν· τῶν δὲ κινδύνων καὶ ὁ Σίλας κοινωνεῖ. τί ἐστι, διαπονηθεὶς δὲ ὁ Παῦλος; τὴν κακουργίαν, φησὶν, ἰδὼν τοῦ δαίμονος, καθὼς αὐτὸς ἀλλαχοῦ λέγει· Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. διὰ τί μὴ εἶπον, ὅτι τὸν δαίμονα ἐξέβαλον; ὅτι εἰς Θεὸν ἠσέβησαν; ἀλλ' ἐπὶ καθοσίωσιν τρέπονται; ἵνα αὐτοῖς τοῦτο ᾖ. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ οὗτοι ἔλεγον· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα. Πᾶς ὁ ἑαυτὸν ποιῶν βασιλέα, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι. καὶ ἔβαλον αὐτούς, φησιν, εἰς φυλακήν. πολὺς ὁ θυμός. β. Κορ. β. Ιωαν. ιθ.

24 Ὃς παραγγελίαν τοιαύτην εἰληφὼς, ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν,

καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον. Ὅρα, κἀκεῖνος πάλιν εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν αὐτοὺς ἐνέβαλε· καὶ τοῦτο οἰκονομικῶς. ἐπειδὴ γὰρ θαῦμα ἔμελλε γίνεσθαι μέγα, ἐπιτήδειος ὁ τόπος πρὸς τὴν ἀκρόασιν ὁ ἔξω τῆς πόλεως κρίνεται, πειρασμῶν ἀπηλλαγμένος καὶ κινδύνων. ὅρα πῶς οὐκ αἰσχύνεται τὰ ἐπιτηδεύματα κατειπεῖν ὁ τὴν ἱστορίαν γράφων. ἅτε δὴ καὶ ἐργασίας οὔσης, μᾶλλον προσεῖχον τοῖς λεγομένοις· καὶ οὐδὲ ἡ πόλις αὕτη μεγάλη ἡ τῶν Φιλιππησίων. ταῦτα δὴ μαθόντες καὶ ἡμεῖς, μηδένα ἐπαισχυνώμεθα. παρὰ βυρσεῖ μένει Πέτρος, παρὰ πορφυροπώλιδι Παῦλος καὶ ξένῃ. ποῦ ὁ τῦφος; ἄρα τοῦ Θεοῦ δεόμεθα, ὥστε διανοῖξαι καρδίαν. ὁ Θεὸς δὲ ἀνοίγει καρδίας τὰς βουλομένας. εἰσὶ γὰρ καὶ "πεπηρωμένας ἔχουσι. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. γυνή, φησι, πορφυρόπωλις, ἧς ὁ Κύριος ἤνοιξε τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. τὸ μὲν οὖν ἀνοῖξαι, τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ προσέχειν, αὐτῆς. ὥστε καὶ θεῖον καὶ ἀνθρώπινον ἦν. ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, φησί, παρεκάλεσε λέγουσα· εἰ κεκρίκατέ με. ὅρα· καὶ βαπτίζεται, καὶ δέχεται τοὺς ἀποστόλους μετὰ τοσαύτης ἱκετηρίας, μετὰ πλείονος, ἢ ὁ Ἀβραάμ. καὶ οὐκ εἶπεν οὐδὲν ἄλλο τεκμήριον, ἀλλ' ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ ἐσώθη. οὐκ εἶπεν, εἰ μεγάλην γυναῖκα, εἰ εὐλαβῆ κεκρίκατέ με· ἀλλὰ τί; πιστὴν τῷ Κυρίῳ. εἰ τῷ Κυρίῳ, πολλῷ μᾶλλον ὑμῖν, εἰ μὴ ἀμφισβητεῖτε. καὶ οὐκ εἶπε, παρ' ἐμοί, ἀλλ', εἰς τὸν οἶκόν μου μείνατε, ὥστε δεῖξαι ὅτι μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐποίει προθυμίας. ὄντως πιστὴ ἡ γυνή. εἰπὲ δή μοι, τίς οὗτος ἐστὶν ὁ δαίμων; Θεός, φησι, Πύθων. ἀπὸ τοῦ τόπου οὕτω λέγεται. ὁρᾷς ὅτι καὶ ὁ Ἀπόλλων δαίμων ἐστί; καὶ [ἐπεὶ] ἐβούλετο εἰς πειρασμοὺς αὐτοὺς ἐμβαλεῖν, ὥστε [μᾶλλον] παροξῦναι, [παρώρμησε λέγειν·] ὦ μιαρὲ καὶ παμμίαρε. εἰ τοίνυν οἶδας ὅτι ὁδὸν σωτηρίας καταγγέλλουσι, τί μὴ ἐξίστασαι ἑκών; ἀλλ' ὅπερ Σίμων ἐβούλετο λέγων· Δότε μοι, ἵν', ᾧ ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον, τοῦτο καὶ οὗτος ἐποίει. ἐπειδὴ εἶδεν εὐδοκιμοῦντας, καὶ ὧδε ὑποκρίνεται· ταύτῃ προσεδόκησεν ἑαυτὸν ἀφίεσθαι ἐν τῷ σώματι, εἰ τὰ αὐτὰ κηρύξειεν. εἰ δὲ "περὶ ἀνθρώπου λέγεται, ὅτι Οὐχ ὡραῖος ὁ αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ· πολλῷ μᾶλλον "περὶ δαιμόνων. εἰ παρὰ ἀνθρώπων τὴν μαρτυρίαν οὐ λαμβάνει ὁ Χριστός, οὐδὲ παρὰ Ἰωάννου, πολλῷ μᾶλλον παρὰ δαίμονος. τὸ γὰρ κηρύττειν, οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ πνεύματος ἁγίου. ἐπεὶ οὖν ἀλαζονικῶς ἐποίουν βοῶντες, τῇ κραυγῇ καταπλήξειν ἐνόμισαν, λέγοντες· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν. τί λέγεις; πείθῃ τῷ δαίμονι; διὰ τί οὖν οὐχὶ καὶ ἐνταῦθα; ἐκεῖνος λέγει, ὅτι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· σὺ λέγεις, ὅτι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν. ἐκεῖνος λέγει, ὅτι καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας· σὺ λέγεις, παραδιδόασιν ἡμῖν ἔθη, ἃ οὐκ ἔξεστι παραδέχεσθαι. ὅρα οὐδὲ τῷ δαίμονι αὐτοὺς προσέχοντας, ἀλλὰ πρὸς ἓν ὁρῶντας, τὴν φιλαργυρίαν. εἵλκυσάν τε αὐτούς, φησιν, εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν. ὅρα αὐτοὺς οὐκ ἀποκρινομένους, οὐδὲ ἀπολογουμένους, ἵνα μείζονος "ἄξιοι θαύματος γένωνται. ὅταν γάρ, φησιν, ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ὥστε καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας θαυμασθῆναι αὐτοὺς ἐχρῆν. ὅσῳ ἀκριβεστέρα ἡ φυλακὴ γέγονε, τοσούτῳ τὸ θαῦμα λαμπρότερον. ἴσως τὴν "σύστασιν ἐκκόψαι βουλόμενοι οὕτω ἐποίουν ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ εἶδον τὸν ὄχλον ἐφεστῶτα, ταῖς μὲν πληγαῖς τὸν θυμὸν τέως στῆσαι ἐβούλοντο· τῷ δὲ εἰς δεσμωτήριον ἐμβαλεῖν καὶ παραγγεῖλαι ἀσφαλῶς τηρεῖν, ἀκοῦσαι ἤθελον τοῦ πράγματος. καὶ ἠσφαλίσατο, φησιν, εἰς τὸ ξύλον, ὡς ἂν εἴποι τις, εἰς τὸ νέρβον.

Πραξ. η. — Σειρ. ιε θ. — Παροιμ. κϛ. ζ. — β. Κορ. ιβ θ.

γρ. πεπηρ — γρ. περὶ ἀνθρώπου, Οὐχ — γρ. περὶ δαιμόνων — γρ. ἀσθενῶ — γρ. στάσιν

ΗΘΙΚΟΝ

Πόσων δακρύων τὰ νῦν ἄξια; "ἐκεῖνοι μὲν ἔπαθον ὅσα καὶ ἔπαθον· ἡμεῖς δὲ ἐν τρυφῇ, ἡμεῖς δὲ ἐν θεάτροις. ὅθεν καὶ ἀπολλύμεθα καὶ καταποντιζόμεθα ἄνεσιν ζητοῦντες πανταχοῦ, καὶ οὐδὲ "μέχρις ὀνειδισμοῦ διὰ τὸν Χριστὸν ἀνεχόμενοι λυπηθῆναι, οὐδὲ μέχρι λόγου. "τούτοις συνεχῶς ἀναμιμνήσκωμεν ἑαυτούς, παρακαλῶ, ὅσα ἔπαθον, ὅσα ὑπέμειναν· πῶς οὐκ

γρ. οἱ μὲν ἔπαθον ὅσα ἔπαθον, ἡμεῖς δὲ — γρ. μέχρι μάστιγος — γρ. ταῦτα

ἐθορυβοῦντο, πῶς οὐκ ἐσκανδαλίζοντο. τὸ τοῦ Θεοῦ ἔργον ἐποίουν, καὶ ταῦτα ἔπασχον. οὐκ
ἔλεγον, τί τοῦτο κηρυττόμενοι, καὶ οὐ περιΐσταται ἡμῶν ὁ Θεός; ἀλλὰ καὶ τοῦτο αὐτοὺς ὠφέλει, καὶ
χωρὶς τῆς βοηθείας ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι εὐτονωτέρους ἐποίει, ἰσχυροτέρους, ἀκαταπλήκ-
τους. Ἡ θλίψις, φησὶν, ὑπομονὴν κατεργάζεται. μὴ δὴ τὸν ὑγρὸν καὶ διακεχυμένον ζη- Ῥωμ. ε. δ.
τῶμεν βίον. ὥσπερ γὰρ ἐνταῦθα διπλοῦν τὸ καλὸν, ὅτι τε ἰσχυροὶ γίνονται, καὶ ὅτι μεγάλοι οἱ
μισθοὶ, οὕτως ἐκεῖ διπλοῦν τὸ κακὸν, ὅτι τε μαλακώτεροι καθίστανται, καὶ ὅτι εἰς οὐδὲν χρη-
στοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ. οὐδὲν γὰρ ἀχρηστότερον ἀνθρώπου γένοιτ' ἂν ἐν ἀνέσει καὶ τρυ-
φῇ τὸν ἅπαντα διαπλέοντος χρόνον. Ἀνὴρ γὰρ, φησιν, ἀπείραστος, καὶ ἀδόκιμος. ἀδόκι-
μος, οὐκ ἐν τοῖς ἀγῶσι τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ἄχρηστον πρᾶγμα ἡ ἄνεσις,
καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τρυφῇ οὐδὲν οὕτως ἀνεπιτήδειον, ὡς τὸ τρυφᾷν. προσκορὲς γάρ ἐστιν. οὔτι σπί-
ωι ἡδονὴ τοσαύτη, οὔτε ἀνέσεως· ἀλλὰ πάντα ἐξίτηλα ἐστὶ καὶ διαρρεῖ. μὴ δὴ ταύτην
ἐπιζητῶμεν τὴν ἄνεσιν. Εἰ γὰρ σκοπεῖν θελήσομεν τίς ἥδιον διάγει, ὁ πονούμενος καὶ ταλαι-
πωρούμενος, ἢ ὁ τρυφῶν, ἐκεῖνον μὲν εὑρήσομεν. πρῶτον μὲν γὰρ τοῦ τοιούτου τὸ σῶμα αὐ-
τὸ ἔκλυτον καὶ πεπλαδηκός· ἔπειτα καὶ αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις οὐκ εἰσὶν εἰλικρινεῖς, οὐδὲ
ὑγιεῖς, ἀλλὰ χαῦναι καὶ μαλακαί. τούτων δὲ οὐκ οὐσῶν, οὐδὲ τῆς ὑγιείας ἡδονὴ φαίνεται. ποῖος
ἵππος χρήσιμος, ὁ τρυφῶν, ἢ ὁ γυμναζόμενος; ποία ναῦς, ἡ πλέουσα, ἢ ἡ ἀργοῦσα; ποῖον ὕ-
δωρ, τὸ τρέχον, ἢ τὸ ἑστώς; ποῖος σίδηρος, ὁ κινούμενος, ἢ ὁ μὴ ἐργαζόμενος; οὐχ ὁ μὲν ἀπολάμ-
πει καὶ ἀργύρῳ προσέοικεν· ὁ δὲ κατιοῦται πανταχοῦ ἄχρηστος ὢν, καὶ τῆς ὕλης ἀπολλεῖ τι τῆς
οἰκείας; τοιοῦτόν τι ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς ἀργούσης ψυχῆς. ἰός τις αὐτῆς καταχεῖται καὶ τρώγει τήν
τε λαμπρότητα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα. τίνι οὖν ἄν τις τοῦτον ἀποσμήξειε τὸν ἰόν; τῇ τῶν θλί-
ψεων ἀκόνῃ. αὗται χρησίμην ἐργάσονται τὴν ψυχὴν καὶ ἐν πᾶσιν ἐπιτηδείαν. πῶς γὰρ, εἰ-
πέ μοι, δυνήσονται τὰ πάθη τέμνειν, τῆς ἀκμῆς ἀμβλυνθείσης καὶ μολίβδου δίκην ἐπανα-
καμπτομένης; πῶς τὸν διάβολον τρώσει; τίνι δὲ οὐκ ἔστιν ἀηδὴς ἄνθρωπος πολυσαρκίαν ἀ-
σκῶν, φώκης δίκην συρόμενος; οὐ περὶ τῶν φύσει ὄντων τοῦτο λέγω· ἀλλὰ περὶ τῶν ἐκ τῆς
τρυφῆς τοιαῦτα κατασκευασάντων τὰ σώματα, ὄντων περὶ τῶν λεπτῶν κατὰ φύσιν. ἀνέτειλεν ὁ
ἥλιος, λαμπρὰς ἀφῆκε πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας, ἤγειρεν ἕκαστον ἐπὶ τὰ ἔργα· ὁ γεωργὸς, τὴν
δίκελλαν λαβὼν, ἔξεισιν· ὁ χαλκοτύπος τὴν σφῦραν, καὶ τὸ κατάλληλον ἕκαστος τῶν δημιουρ-
γῶν, καὶ εὑρήσεις ἕκαστον τὰ οἰκεῖα ὄργανα μεταχειριζόμενον· ἡ γυνὴ ἠλακάτην, ἢ τὰ ὑφάσ-
ματα· αὐτὸς δὲ καθάπερ οἱ χοῖροι εὐθέως ἀπὸ πρωῒ ἐπὶ βοσκὴν ἔξεισι τῆς γαστρὸς, ζητῶν
πῶς τράπεζαν πολυτελῆ κατασκευάσῃ. καίτοι τῶν ἀλόγων ἐστὶ μόνον ἀπὸ πρωῒ τρέφε-
σθαι, ἐπειδὴ πρὸς οὐδὲν ἐστὶ χρήσιμα, ἀλλὰ πρὸς τὸ σφάζεσθαι. τὰ δὲ νωτοφόρα
αὐτῶν καὶ ἐργασίαν ἀναδεχόμενα, καὶ αὐτὰ ἀπὸ νυκτῶν ἐπὶ τὸ ἔργον ἔξεισιν· οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς
εὐνῆς ἀναστὰς, τοῦ ἡλίου τὴν ἀγορὰν ἐμπλήσαντος, καὶ πάντων κορεσθέντων τῆς οἰκείας ἐργασίας,
ἀνίσταται διατεινόμενος, καθάπερ ὄντως ὗς πιαινόμενος, τὸ κάλλιστον τῆς ἡμέρας ἐν σκότει
καταναλώσας. εἶτα κάθηται πολὺν ἐπὶ τῆς εὐνῆς χρόνον, πολλάκις οὐδὲ ἀνενεγκεῖν δυ-
νάμενος ἀπὸ τῆς ἑσπερινῆς μέθης, καταναλώσας τὸν πλείονα χρόνον ἐν τούτοις. εἶτα
καλλωπίζει ἑαυτὸν, καὶ πρόεισιν ἀσχημοσύνης θέατρον, οὐδὲν ἔχων ἀνθρώπου, ἀλλὰ πάντα
θηρίου ἀνθρωπομόρφου· οἱ ὀφθαλμοὶ ὑγροί· οἴνου τὸ στόμα ἀπόζον· ἡ ταλαίπωρος
ψυχὴ καθάπερ ἐπὶ κλίνης βεβλημένη ὑπὸ τῆς ἀμέτρως ἐγχεομένης ἐωλοκρασίας, τὸ μέ-
γεθος τῆς σαρκὸς περιφέρουσα καθάπερ ἐλέφας. εἶτα ἐλθὼν κάθηται ἐν τόποις, καὶ λέγει
τοιαῦτα καὶ ποιεῖ, ὡς βέλτιον εἶναι ἔτι καθεύδειν αὐτὸν, ἢ ἐγρηγορέναι. ἂν δεινὰ ἐπαγγελθῇ,
παντὸς κορασίου μαλακώτερός ἐστιν· ἂν χρηστὰ, παντὸς παιδίου χαυνότερος. χάσμης αὐτοῦ
ἡ ὄψις γέμει· πᾶσι πρόκειται τοῖς βουλομένοις κακῶς ποιεῖν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ
τοῖς πάθεσι. καὶ θυμὸς τὸν τοιοῦτον ἐγείρει ῥᾳδίως, καὶ ἐπιθυμία καὶ βασκανία καὶ πάντα· πάν-

τις κολακεύουσι, πάντες θεραπεύουσι, μαλακώτεροι δέ εἰσιν ἐργαζόμενοι τὴν ψυχὴν, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν περίεισι, πολύ τι τῆς νόσου προσλαμβάνων. ἂν εἰς πραγμάτων ἐμπέσῃ περιστάσεις, τέφρα καὶ κόνις γίνεται, καὶ οὐδὲν αὐτῷ τὰ σηρικὰ ἱμάτια συμβάλλεται. ταῦτα ἡμῖν οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα παιδεύσωμεν μηδένα ἀργῶς ζῆν, μηδὲ εἰκῇ. ἡ γὰρ ἀργία καὶ ἡ τρυφὴ πρὸς ἐργασίαν ἀνεπιτήδειον, πρὸς δόξαν [μόνον,] πρὸς ἡδονήν. πῶς πάντες τὸν τοιοῦτον οὐ καταγνώσονται, καὶ οἰκέται καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς; τί δὲ οὐ δικαίως ἐρεῖ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς ἀρούρας; εἰκῇ παρῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ τοιοῦτος· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, ἐπὶ λύμῃ ἰδίᾳ, ἐπὶ βλάβῃ ἑτέρων. τί οὖν ἡδέιον αὐτῇ, ἴδωμεν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον [σχολὴ καὶ ἀπραξία. καὶ] τί ἀηδέστερον γένοιτ' ἂν ἀνθρώπου οὐδὲν ἔχοντος ποιεῖν; τί μοχθηρότερον; τί ταλαιπωρότερον; μυρίων οὐ χεῖρον τοῦτο δεσμῶν, χασμᾶσθαι καὶ κεχηνέναι διαπαντὸς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθημένους, ὁρῶντα τοὺς παριόντας; ἡ γὰρ ψυχὴ φύσιν ἔχουσα τοῦ κινεῖσθαι διαπαντὸς οὐκ ἀνέχεται ἠρεμεῖν. ἔμπρακτον δὲ ζῶον τοῦτο ἐποίησεν ὁ Θεὸς, καὶ κατὰ φύσιν αὐτῷ ἐστι τὸ ἐργάζεσθαι, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἀργεῖν. μὴ ἀπὸ τῶν νοσούντων τὰ πράγματα δοκιμάζωμεν, ἀλλὰ τοῦ πράγματος πεῖραν λάβωμεν. οὐδὲν σχολῆς μοχθηρότερον, οὐδὲν ἀργίας. διὰ τοῦτο εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς κατέστησεν ἐργασίας ὁ Θεός. πάντα γὰρ ἡ ἀργία βλάπτει, καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτὰ βλάπτει πῶς ἡ ἀργία. καὶ γὰρ καὶ ὀφθαλμὸς εἰ μὴ ἐργάζοιτο τὸ αὐτοῦ, καὶ στόμα, καὶ γαστὴρ, καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν εἴποι τις τῶν μελῶν, εἰς νόσον ἐμπίπτει τὴν ἐσχάτην. οὐδὲν δὲ οὕτως, ὡς ψυχή. ὥσπερ δὲ ἀργία κακὸν, οὕτω καὶ ἐργασία ἡ μὴ προσήκουσα. καθάπερ γὰρ εἴ τις μὴ ἐσθίει, εἰς τοὺς ὀδόντας βλάπτεται, κἂν ἐσθίῃ τὰ μὴ προσήκοντα, ποιεῖ αὐτοὺς * αἱμωδιᾶν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἄν τε μὴ ἐργάζηται, ἄν τε ἐργάζηται τὰ μὴ προσήκοντα, τὴν οἰκείαν ἀπόλλυσιν ἰσχύν. οὐκοῦν ἀμφότερα φεύγειν σπουδάζωμεν, καὶ ἀργίαν, καὶ ἐργασίαν ἀργίας χαλεπωτέραν. ποία δὲ αὕτη ἐστί; πλεονεξία, θυμὸς, βασκανία, ἔριδες, φόνοι, ζῆλοι, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀκαθέκτων παθῶν. ἐν τούτοις ὀφείλομεν τὴν ἀργίαν μεταδιώκειν, καὶ τὴν τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν μετὰ πάσης σπουδῆς ἐργάζεσθαι, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λς. 25 ΚΑΤΑ ΔΕ ΤΟ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΝ ΠΑΥΛΟΣ καὶ Σίλας προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν Θεὸν, καὶ ἐπηκροῶντο αὐτῶν οἱ δέσμιοι. 26 Ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου· ἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη.

Τί τούτων ἴσον γένοιτ' ἂν τῶν ψυχῶν; ἐμαστίχθησαν πολλὰς πληγὰς λαβόντες, ὑβρίσθησαν, περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσαν· εἰς τὸ ξύλον ἦσαν ἐμβεβλημένοι, εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακήν. καὶ οὐδὲ ὕπνου καθεύδειν ἠνείχοντο, ἀλλ' ἐπαννύχιζον. ὁρᾶτε ὅσον ἡ θλίψις ἀγαθόν; ἡμεῖς δὲ ἐν ἁπαλοῖς ὄντες στρώμασιν, οὐδένα δεδοικότες, ὅλην τὴν νύκτα καθεύδομεν. τάχα δὲ διὰ τοῦτο ἐπαννύχιζον, ἐπειδὴ ἐν τούτοις ἦσαν· οὐχ ἡ τοῦ ὕπνου τυραννὶς αὐτοὺς εἷλεν, οὐχ ἡ ἀλγηδὼν ἔκαμψεν, οὐχ ὁ φόβος εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλεν, ἀλλ' αὐτὰ δὴ ταῦτα πολλῷ μᾶλλον ἦν τὰ διεγείροντα αὐτοὺς, καὶ ἡδονῆς πληροῦντα πολλῆς. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον ὕμνουν τὸν Θεὸν, φησίν· ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμιοι. ξένοι

νον γὰρ ἐδόκει εἶναι καὶ παράδοξον. ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου, ἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα πᾶσαι αἱ θύραι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. σεισμὸς ἐγένετο, ὥστε ἀφυπνισθῆναι ἐκείνους· αἱ θύραι ἀνεῴχθησαν, ὥστε θαυμάσαι τὸ γεγονός. ταῦτα οἱ δεσμῶται οὐχ ἑώρων· ἢ γὰρ ἂν ἔφυγον ἅπαντες.

27 Ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεῳγμένας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν ἔμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους.

28 Ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ὁ Παῦλος, λέγων· μηδὲν πράξῃς σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γάρ ἐσμεν ἐνθάδε. Ἐθαύμασε μᾶλλον τὴν φιλανθρωπίαν Παύλου, ἐξεπλάγη τὴν ἀνδρείαν, ὅτι καὶ φυγεῖν δυνάμενος οὐκ ἔφυγε· καὶ ὅτι αὐτὸν ἐκώλυσε τῆς σφαγῆς.

29 Αἰτήσας δὲ φῶτα εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος ὑπάρχων, προσέπεσε τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ,

30 Καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω, ἔφη· κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;
Εἶδες πῶς αὐτὸν εἷλε τὸ θαῦμα;

31 Οἱ δὲ εἶπον, πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ σωθήσῃ σὺ, καὶ ὁ οἶκός σου.

32 Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
Ἐκ τοῦ εὐθέως λαλῆσαι αὐτῷ, ἐπεδείξαντο τὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν.

33 Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς, ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν. καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς, καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα.

34 Ἀναγαγών τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, παρέθηκε τράπεζαν, καὶ ἠγαλλιᾶτο πανοικὶ πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ. Ἔλουσεν αὐτοὺς ὥσπερ ἀμειβόμενος τὴν χάριν, καὶ τιμῶν αὐτοὺς δι' ὧν ἐποίει.

35 Ἡμέρας δὲ γενομένης, ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς ῥαβδούχους, λέγοντες· ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους. Ἔγνωσαν ἴσως τὸ γεγονὸς οἱ στρατηγοὶ, καὶ οὐκ ἐτόλμων ἀφ' ἑαυτῶν ἀφεῖναι.

36 Ἀπήγγειλε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν Παῦλον [φήσας,] ὅτι ἀπεστάλκασιν οἱ στρατηγοὶ, ἵνα ἀπολυθῆτε. νῦν οὖν ἐξελθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.

37 Ὁ δὲ Παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς· δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ, ἀκατακρίτους ἀνθρώπους, Ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακήν· καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; οὐ γάρ· ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν.

38 Ἀνήγγειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα ταῦτα. καὶ ἐφοβήθησαν ἀκούσαντες, ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσι.

39 Καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτοὺς, καὶ ἐξαγαγόντες ἠρώτων ἐξελθεῖν τῆς πόλεως.

40 Ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰσῆλθον πρὸς τὴν Λυδίαν, καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς, παρεκάλεσαν αὐτοὺς καὶ ἐξῆλθον. Καὶ τῶν στρατηγῶν δηλωσάντων, ὁ Παῦλος οὐκ ἐξέρχεται· τάχα διὰ τὴν Λυδίαν καὶ τοὺς ἄλλους [ἀδελφούς· ἢ καὶ] φοβῶν αὐτοὺς, ἵνα μὴ νομισθῶσιν ἠξιωκότες ἀπολελύσθαι· ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους ἐν παρρησίᾳ καταστήσωσι. τὸ ἁπλοῦν, ἀγαπητοὶ, τὸ ἔγκλημα ἦν· ὅτι καὶ Ῥωμαίους, καὶ ἀκατακρίτους, καὶ δημοσίᾳ ἔβαλον εἰς φυλακήν. ὁρᾷς ὅτι καὶ ἀνθρώπινα κατεσκεύαζον πολλά; ἐξετάσωμεν πρὸς ἐκείνην τὴν νύκτα ταύτας τὰς νύκτας, ἔνθα κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ ἀσέλγειαι· ἔνθα ὕπνος θανάτου οὐδὲν διεστηκώς· ἔνθα ἀγρυπνίαι ὕπνου χαλεπώτεραι. οἱ μὲν γὰρ καθεύδουσιν ἀνεπαισθήτως· οἱ δὲ ἐγρηγόρασιν ἐλεεινῶς καὶ ἀθλίως, δόλους ῥάπτοντες, ὑπὲρ χρημάτων φροντίζοντες, ὅπως ἀμύνωνται τοὺς ἀδικοῦντας σπουδάζοντες, ἔχθραν μελετῶντες, ῥήματα ὑβριστικὰ μεθ' ἡμέραν ἀναλεγόμενοι. οὕτω τὸ πῦρ σκαλεύουσι τῆς ὀργῆς, τὰ ἀφόρητα ἐργαζόμενοι. σκόπει πῶς Πέτρος ἐκάθευδεν. οἰκονομικῶς καὶ τοῦτο γέγονεν. ὁ ἄγγελος γὰρ παρεγένετο, καὶ οὐδένα ἐ-

χρῆν

χρείαν εἶναι τὸ γενόμενον· καὶ τοῦτο πάλιν καλῶς, ἵνα κωλυθῇ ὁ δεσμοφύλαξ ἀνελεῖν ἑαυτόν. καὶ διὰ τί μὴ ἄλλο σημεῖον γέγονεν; ὅτι τοῦτο μάλιστα αὐτὸν ἐφελκύσασθαι καὶ πεῖσαι ἱκανὸν ἦν, ἵνα τύχῃ καὶ αὐτοὺς ἐκινδύνευσεν [ἄν, εἰ μὴ γέγονεν.] οὐ γὰρ οὕτω τὰ θαύματα ἡμᾶς αἱρεῖ, ὡς τὰ εἰς σωτηρίαν ἡμετέραν ἥκοντα. ἵνα μὴ δόξῃ ἀπὸ ταὐτομάτου γεγενῆσθαι ὁ σεισμός, ἐπηκολούθησε καὶ τοῦτο ἐκείνῳ μαρτυροῦν, καὶ ἐν νυκτὶ φαίνεται. οὐδὲν γὰρ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν ἐποίουν. οὐκ ἦν πονηρὸς ὁ δεσμοφύλαξ. ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακήν, παραγγελίαν τοιαύτην λαβών, οὐκ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. καὶ διὰ τί μὴ πρὸ τούτου ἐβόησεν ὁ Παῦλος; θορύβου μεστὸς ὁ ἄνθρωπος ἦν καὶ ταραχῆς, καὶ οὐκ ἂν προσεδέξατο. διὰ τοῦτο ὅτε εἶδεν ἑαυτὸν μέλλοντα ἀναιρεῖν, προκαταλαμβάνει καὶ βοᾷ λέγων· πάντες ἐσμὲν ἐνθάδε. διὰ τοῦτο καὶ αἰτήσας φῶτα εἰσεπήδησε, καὶ προσέπεσε τῷ Παύλῳ, φησί, καὶ τῷ Σίλᾳ. εἰς τοὺς πόδας προσπίπτει τοῦ δεσμώτου ὁ φύλαξ. καὶ προάγει αὐτοὺς ἔξω, καὶ λέγει· κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ; τί γὰρ εἴπω; ὅρα αὐτὸν οὐκ ἐπειδὴ διεσώθη ἐπὶ τούτῳ στέργοντα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐκπλαγέντα. εἶδες τί ἐκεῖ γέγονε, καὶ τί ἐνταῦθα; ἐκεῖ παιδίσκη ἀπηλλάγη πνεύματος πονηροῦ, καὶ εἰς δεσμωτήριον ἐνέβαλον αὐτούς, ὅτι ἠλευθέρωσαν αὐτὴν τοῦ δαίμονος· ἐνταῦθα μόνον ἔδειξεν θύρας ἀνεῳγμένας, καὶ ἤνοιξεν αὐτοῦ τῆς καρδίας τὰς θύρας, ἔλυσε δεσμὰ διπλᾶ, ἧψεν ἐκεῖνος τὸ φῶς. τὸ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ φῶς ἔλαμπε. καὶ εἰσεπήδησε καὶ προσέπεσε, καὶ οὐκ ἐρωτᾷ, πῶς τοῦτο γέγονε; τί γέγονεν; ἀλλ᾽ εὐθέως φησί· τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ; τί οὖν ὁ Παῦλος; πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ σωθήσῃ, φησί, σὺ καὶ ὁ οἶκός σου. μάλιστα γὰρ καὶ τοῦτο τοὺς ἀνθρώπους ἐφέλκεται, τὸ καὶ τὸν οἶκον αὐτῶν σωθῆναι. καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. ἔλουσεν αὐτούς, καὶ ἐλούσθη· ἐκείνους μὲν ἀπὸ τῶν πληγῶν ἔλουσεν, αὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἐλούσθη. ἔθρεψε, καὶ ἐτράφη. καὶ ἠγαλλιᾶτο, φησί· καίτοι οὐδὲν ἦν, ἀλλὰ ῥήματα μόνον καὶ ἐλπίδες χρησταί. τοῦτο σημεῖον ἦν τοῦ πεπιστευκέναι αὐτόν, ὅτι πάντων ἀφείθη. τί δεσμοφύλακος χεῖρον; τί δὲ ὠμότερον; τί δὲ ἀγριώτερον; ἀλλ᾽ ὅμως μετὰ πολλῆς αὐτοὺς ὑπεδέξατο τῆς τιμῆς. οὐκ ἐπειδὴ ἐσώθη, εὐφράνθη· ἀλλὰ πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ. πίστευσον, φησίν, ἐπὶ τὸν Κύριον. διὰ τοῦτο εἶπε, πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ, ἵνα μὴ δόξῃ ὡς καταδίκους ἀπολύεσθαι καὶ ὡς ἡμαρτηκώς. διὰ τοῦτο λέγουσι· δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους ἀνθρώπους ἔβαλον εἰς φυλακήν, ἵνα μὴ μόνον τῆς χάριτος, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ᾖ τὸ πρᾶγμα. ὅρα διαφόρως τὴν χάριν οἰκονομοῦσαν· πῶς ἐκεῖνος ἐξῆλθε, πῶς οὗτοι· καίτοι ἀμφότεροι ἀπόστολοι. ἐφοβήθησαν, φησί. φοβοῦνται ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσιν, οὐχ ὅτι ἀδίκως ἐνέβαλον. καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς πόλεως. χάριν ᾔτησαν ταύτην. οἱ δὲ ἐλθόντες πρὸς τὴν Λυδίαν, καὶ βεβαιώσαντες αὐτήν, οὕτως ἐξῆλθον. οὐ γὰρ ἔδει τὴν ξενοδόχον ἀφεῖναι ἐν ἀγῶνι καὶ μερίμνῃ. ἐξῆλθον δὲ οὐκ ἐκείνοις πειθόμενοι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ κήρυγμα σπεύδοντες, τῆς πόλεως διὰ τοῦ θαύματος ἱκανῶς ὠφεληθείσης. ἔδει γὰρ μὴ παρενοχλεῖν λοιπόν. τὸ γὰρ θαῦμα μεῖζον φαίνεται, τῶν ἐργασαμένων ἀποδημησάντων αὐτὸ μᾶλλον βοᾶν. ἡ γὰρ τοῦ δεσμοφύλακος πίστις ἀντὶ φωνῆς ἦν. τί τούτου ἴσον; δεσμεῖται, καὶ λύει δεδεμένους, λύει διπλοῦν δεσμόν· τὸν δήσαντα ἔλυσε διὰ τοῦ δεθῆναι. οὕτως ταῦτα χάριτος ἔργα. νῦν οὖν, φησίν, ἐξελθόντες, πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ· τουτέστι, μετὰ ἀσφαλείας, μηδὲν δεδοικότες. ἄλλως δέ, καὶ τοῦτον ἔξω κινδύνου βούλονται γενέσθαι, ἵνα μὴ μετὰ ταῦτα ἐγκαλῆται. καὶ οὐ λέγουσι, δείραντες ἡμᾶς ἔβαλον εἰς φυλακήν, θαύματα ἐργασαμένους (οὐδὲ γὰρ τούτοις προσεῖχον) ἀλλ᾽ ὃ μάλιστα αὐτῶν στῆσαι τὴν διάνοιαν ἐδύνατο, ἀκατακρίτους, φησί, καὶ Ῥωμαίους ὑπάρχοντας.

ΗΘΙΚΟΝ

Τούτου μνημονεύωμεν τοῦ δεσμώτου διαπαντός, μὴ τοῦ θαύματος. τί ἐροῦσιν ἕλληνες; πῶς δεσμώτης ὢν τὸν δεσμοφύλακα ἔπεισε; καὶ τίνα, φησί, πεισθῆναι ἐχρῆν, ἢ μία ἐὰν

ἄνθρωποι

ἄνθρωπον καὶ ταλαίπωρον καὶ οὐκ ἔχοντα νοῦν, * μυρίων γέμοντα κακῶν καὶ εὐπαράγωγον;
ὅτι καὶ ταῦτα προσφέρουσι· τίς γὰρ ὁ βυρσεύς, πορφυρόπωλις, εὐνοῦχος, δεσμοφύλακες,
δοῦλοι καὶ γυναῖκες ἐπίστευσαν. τί οὖν εἰπεῖν δυνήσονται, ὅταν καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι παρα-
γάγωμεν, τὸν ἑκατόνταρχον, τὸν ἀνθύπατον, τοὺς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν, τοὺς κρα-
5 τοῦντας, τοὺς βασιλέας; ἐγὼ δὲ ἕτερον λέγω τούτου μεῖζον· αὐτοὺς τοὺς εὐτελεῖς ἴδωμεν. καὶ
ποῦ τὸ θαυμαστόν, φησί; τοῦτο μὲν οὖν θαυμαστόν. ἂν μὲν γὰρ διαλεχθῇ τις περὶ τῶν τυχόν-
των, οὐδὲν θαυμαστόν· ὅταν δὲ περὶ ἀναστάσεως, περὶ βασιλείας οὐρανῶν, περὶ βίου φιλοσό-
φου ἀνδράσιν εὐτελέσι διαλέγηται καὶ πείθῃ, θαυμαστότερος ἔσται, ἢ εἰ σοφοὺς ἔπειθεν. ὅ-
ταν γὰρ μὴ ᾖ κίνδυνος, κἂν πείθῃ τις, καλῶς τὴν ἄνοιαν εἰς μέσον φέρουσιν· ὅταν δὲ λέ-
10 γῃ τῷ δούλῳ κατὰ σέ, ὅτι ἂν πεισθῇς ἐμοί, κινδυνεύσεις, πάντας ἕξεις πολεμίους,
δεῖ σε ἀποθανεῖν, μυρία παθεῖν κακά· εἶτα οὕτως ἕλῃ τὴν ψυχὴν ἐκείνου, οὐκ
ἔτι τοῦτο ἀνοίας. εἰ μὲν γὰρ τὰ δόγματα ἡδονὴν εἶχεν, εἰκότως ἄν τις τοῦτο εἶπεν. εἰ δέ, ὅπερ
οὐκ ἂν εἵλοντο φιλόσοφοι μαθεῖν, τοῦτο ὁ δοῦλος μανθάνει, μεῖζον τὸ θαῦμα. καί, εἰ βούλε-
σθε, τὸν βυρσοδέψην αὐτὸν εἰς μέσον ἐνέγκωμεν, καὶ ἴδωμεν τί αὐτῷ διελέγετο ὁ Πέτρος· ἤ, εἰ
15 θέλεις, αὐτὸν τοῦτον τὸν δεσμοφύλακα. τί οὖν αὐτῷ εἶπεν ὁ Παῦλος; ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέ-
στη, φησίν· ὅτι ἀνάστασίς ἐστι νεκρῶν, ὅτι βασιλεία· καὶ ἔπεισεν εὐκόλως εὐπαράγωγον ὄντα. τί
οὖν; περὶ βίου οὐδὲν εἶπεν, ὅτι σωφρονεῖν δεῖ; ὅτι χρημάτων κρατεῖν; ὅτι μὴ εἶναι ὠμόν;
ὅτι τὰ αὐτοῦ διδόναι ἑτέροις; οὐ γὰρ δὴ καὶ τὸ ταῦτα πεισθῆναι ἀνοίας ἦν, ἀλλὰ [καὶ]
μεγάλης ψυχῆς. ἔστω γὰρ τὰ δόγματα ὑπὸ ἀνοίας μᾶλλον αὐτοὺς παραδέχεσθαι· τὸν
20 βίον οὕτω φιλόσοφον καταδέχεσθαι, ποίας ἀνοίας ἦν; ὥστε ὅσῳ ἂν ἀνόητος ᾖ ὁ πειθόμενος·
πείθηται δὲ ταῦτα ἃ μηδὲ φιλόσοφοι πεῖσαι ἴσχυσαν τοὺς φιλοσόφους· μεῖζον τὸ θαῦμα γί-
νεται· μάλιστα δέ, ὅταν καὶ γυναῖκες καὶ δοῦλοι πείθωνται, καὶ διὰ τῶν ἔργων ταῦτα ἐπιδεικνύ-
ωνται, ἅπερ Πλάτωνες καὶ πάντες ἐκεῖνοι οὐδένα πεῖσαι ἴσχυσαν. καὶ τί λέγω ἕνα; οὐδένα;
οὐδὲ ἑαυτούς. ὅτι γὰρ χρημάτων οὐ δεῖ καταφρονεῖν, Πλάτων ἔπεισε, τοσαύτην περιου-
25 σίαν, καὶ πλῆθος χρημάτων, καὶ δακτυλίους χρυσοῦς καὶ φιάλας περιποιησάμενος. ὅτι δὲ δόξης οὐ
χρὴ καταφρονεῖν τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, Σωκράτης αὐτός, κἂν μυρία φιλοσοφῇ περὶ τού-
του, δείκνυσι. πάντα γὰρ πρὸς δόξαν ὁρῶν ἐποίει. καὶ εἴγε τῶν ἐκείνου λόγων ἔμπειροι ἦ-
τε, πολλὴν ἂν τὸν ὑπὲρ τούτων ἐκίνησα λόγον, καὶ ἔδειξα πολλὴν παρ' αὐτοῖς τὴν εἰρωνεί-
αν (εἴγε οἷς ὁ μαθητὴς αὐτοῦ λέγει πείθεσθαι χρή) καὶ πῶς ἀπὸ κενοδοξίας πάντα αὐτῷ
30 τὰ γράμματα τὴν ὑπόθεσιν ἔχει. ἀλλ' ἐκείνους ἀφέντες, πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς διαλε-
χθῶμεν. μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων, καὶ τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν· ὅτι καὶ μετὰ κινδύνων ταῦτα ἐπεί-
θοντο. μὴ οὖν ἀναισχύντει, ἀλλ' ἐννόησον ἐκείνην τὴν νύκτα, τὸ ξύλον, τοὺς ὕμνους· καὶ τοῦ-
το ποιεῖν σπουδάζωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἀνοίξομεν ἡμῖν οὐχὶ δεσμωτήριον, ἀλλ' οὐρανόν. ἂν εὐ-
χώμεθα, καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνοῖξαι δυνησόμεθα. Ηλίας καὶ ἔκλεισε, καὶ ἤνοιξε τὸν οὐρανὸν τῇ εὐχῇ.
35 ἔστι καὶ ἐν οὐρανῷ δεσμωτήριον. Οσα ἄν, φησι, δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ. εὐχώμεθα κατὰ νύκτα, καὶ λύσομεν ταῦτα τὰ δεσμά. ὅτι γὰρ εὐχαὶ ἁμαρτήματα λύ-
ουσι, πειθέτω ἡμᾶς ἡ χήρα, πειθέτω ἡμᾶς ἐκεῖνος ὁ φίλος, ὁ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἐπιμένων
καὶ κρούων, πειθέτω ἡμᾶς Κορνήλιος· Αἱ προσευχαί σου γάρ, φησι, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου
ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· πειθέτω ἡμᾶς Παῦλος, λέγων· Η δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμέ-
40 νη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι νυκτὸς καὶ ἡμέρας. εἰ περὶ χήρας, [ἐ-
κεῖνος δὲ] ταῦτα λέγει ἀσθενοῦς γυναικός, πολλῷ μᾶλλον περὶ ἀνδρῶν. καὶ ἤδη διελέχθην
ὑμῖν, καὶ νῦν ἐρῶ· διεγειρώμεθα τὴν νύκτα. κἂν μὴ πολλὰς εὐχὰς ποιῇς, μίαν ποίησον μετὰ
νήψεως, καὶ ἀρκεῖ. οὐδὲν πλέον ἀπαιτῶ. κἂν μὴ μεσονύκτιον, πρὸς αὐτὸν γοῦν τὸν ὄρθρον.
δεῖξον ὅτι οὐ τοῦ σώματος μόνον ἐστὶν ἡ νύξ, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς. μὴ ἀνάσχῃ παρελθεῖν αὐ-

τὴν

Ματθ. ιη. ιη.
Λυκ. ιη. β.
Πραξ. ι. δ.
α. Τιμ. ε. ε.

τὴν ἀπεργάς· ἀλλ' ἀμεῖψαι τὸν δεσπότην ἀμοιβὴν ταύτην· μᾶλλον δὲ καὶ αὕτη εἰς σὲ περιέρχεται. εἰπὲ δή μοι, εἰ πράγματι περιπέσοιμεν χαλεπῷ, τίνα οὐκ ἀξιοῦμεν; καὶ ταχέως τῆς αἰτήσεως τύχωμεν, ἀναπνέομεν. τίς σοι δεῖ ἕτοιμον εἶναι τὸν ἀξιούμενον χάριν σοι ἔχειν, ὅτι ἀξιοῖς; τίς σοι δεῖ μὴ περιϊέναι καὶ ζητεῖν τίνα ἀξιώσεις, ἀλλ' εὑρεῖν ἕτοιμον; μὴ ἑτέρων δεῖσθαι, ἵνα δι' ἐκείνων ἀξιώσῃς; τί τούτου μεῖζον; οὗτος γὰρ τότε μάλιστα ποιεῖ, ὅταν μὴ ἑτέρων δεηθῶμεν. καθάπερ φίλος γνήσιος, τότε μάλιστα ἡμῖν ἐγκαλεῖ, ὡς οὐ θαρροῦσιν αὐτοῦ τῇ φιλίᾳ, ὅταν ἑτέρων πρὸς αὐτὸν δεηθῶμεν τῶν ἀξιούντων· οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν ἐπὶ τῶν ἡμᾶς ἀξιούντων. τότε μάλιστα αὐτοῖς χαριζόμεθα, ὅταν δι' ἑαυτῶν ἡμῖν καὶ οὐ δι' ἑτέρων προσίωσι. τί οὖν, φησὶν, ἂν προσκεκρουκὼς ὦ; παῦσαι προσκρούων, καὶ δάκρυσον, καὶ οὕτω προσέλθε, καὶ ταχέως ἐπὶ τοῖς προτέροις αὐτὸν ἵλεων ποιήσεις. εἰπὲ μόνον, ὅτι προσέκρουσα· εἰπὲ ἐκ ψυχῆς καὶ γνησίας διανοίας, καὶ πάντα λέλυται. οὐκ ἐπιθυμεῖς οὕτως ἀφεθῆναι σὺ τὰς ἁμαρτίας [σου] ὡς αὐτὸς ἐπιθυμεῖ ἀφεῖναί σου τὰ ἁμαρτήματα. ὅτι γὰρ οὐκ ἐπιθυμεῖς σὺ, ἐννόησον ὅτι οὐδὲ ἀγρυπνεῖν καταδέχῃ, οὐδὲ χρήματα προΐεσαι· αὐτὸς δὲ, ἵνα ἀφῇ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, τοῦ μονογενοῦς οὐκ ἐφείσατο, τοῦ γνησίου παιδὸς, τοῦ συνθρόνου. ὁρᾷς ὅτι αὐτὸς μᾶλλον ἐπιθυμεῖ ἀφεῖναί σοι τὰ ἁμαρτήματα; μὴ δὴ ὀκνῶμεν, μηδὲ ἀναβαλλώμεθα. φιλάνθρωπός ἐστι καὶ ἀγαθός· μόνον ἀφορμὴν αὐτῷ δῶμεν, καὶ τοῦτο, ἵνα ἡμεῖς μὴ ἄχρηστοι γενώμεθα· ἐπεὶ καὶ χωρὶς τούτου ἀπέλυσεν ἄν. ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς ἐπὶ τῶν οἰκετῶν τῶν ἡμετέρων μυρία πλάττομεν καὶ συντίθεμεν· οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιεῖ. Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, ὅτι [ὁ] χρηστός ἐστι καὶ ἐπιεικής. ἐὰν δὲ μὴ ἐπικαλῇ ἐν ἀληθείᾳ, μηδὲ θέλῃς εἰπεῖν ἐκ καρδίας, ὅτι ἄφες, ἀλλ' ἀπὸ στόματος, τί ποιήσει αὐτός; τί ἐστιν ἐν ἀληθείᾳ καλεῖν; μετὰ προαιρέσεως, μετὰ προθυμίας, μετὰ διανοίας εἰλικρινοῦς. οἷον ἐπὶ τῶν μύρων λέγουσιν, ἀληθινόν ἐστιν, οὐδὲν ἔχει νόθον· οὕτω καὶ ἐκεῖ ὁ ὄντως αὐτὸν καλῶν, καὶ ὁ ὄντως αὐτοῦ δεόμενος, προσεδρεύει διαπαντὸς, [καὶ] οὐκ ἀφίσταται, ἕως ἂν λάβῃ· ὁ δὲ ἁπλῶς ἀφοσιούμενος, καὶ αὐτῷ τούτῳ νόμον πληρῶν, οὐκ ἐν ἀληθείᾳ καλεῖ. πᾶς ὅστις ἂν ἦς, μὴ λέγε ὅτι ἁμαρτωλός εἰμι μόνον, ἀλλὰ καὶ σπούδαζε ἀπαλλάξαι σαυτὸν ταύτης τῆς δόξης· μὴ λέγε, ἀλλὰ καὶ ἄλγει. εἰ ἀλγεῖς, σπουδάζεις· εἰ μὴ σπουδάζεις, οὐκ ἀλγεῖς· εἰ μὴ ἀλγεῖς, χλευάζεις. τίς λέγων ὅτι νοσῶ, οὐ πάντα ποιεῖ ὥστε ἀπαλλαγῆναι; μέγα ὅπλον εὐχή. Εἰ ὑμεῖς οἴδατε, φησὶ, δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν; διατί οὐ θέλεις προσελθεῖν; φιλεῖ σε, δύναται πάντων πλέον· καὶ βούλεται καὶ δύναται, τί τὸ κωλῦον; οὐδέν. οὐκοῦν προσίωμεν μετὰ πίστεως, προσίωμεν τὰ δῶρα προσφέροντες ἃ βούλεται, ἀμνησικακίαν, χρηστότητα, πραότητα. κἂν ἁμαρτωλὸς ἦς, μετὰ παρρησίας αὐτὸν ἀπαιτήσεις τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἔχων δεῖξαι παρὰ σαυτῷ τοῦτο γεγενημένον· ἂν δὲ δίκαιος ἦς, καὶ τοῦτο μὴ ἔχῃς τὸ ἀμνησικακεῖν, οὐδὲν ὤνησας. οὐκ ἔστιν ἂν θεραπεύειν ἀφέντα τῷ πλησίον, μὴ ἀκριβοῦς τυχεῖν τῆς ἀφέσεως. φιλανθρωπότερος γὰρ ἡμῶν ἀσυγκρίτως ἐστὶν ὁ Θεός. τοῦτο παντὶ δῆλον. τί λέγεις; ἐὰν εἴπῃς, ἠδικήθην, ὀργῆς ἐκράτησα, θυμοῦ ἐπῆρξα ἔπαθον διὰ τὸ σὸν πρόσταγμα, οὐκ ἀφήσει καὶ αὐτός; πάντως γοῦν ἀφήσει. ὥστε καθαρείσωμεν τὴν ψυχὴν τῆς μνησικακίας (ἀρκεῖ τοῦτο ἡμῖν πρὸς τὸ ἀκουσθῆναι) καὶ μετὰ νήψεως προσευχώμεθα καὶ πολλῆς τῆς προσεδρίας, ἵνα δαψιλοῦς τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντες, καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Marginalia: χ. αὕτη εἰς σὲ περιίσταται. — χ. σοι — χ. σοι — Λουκ. ια. ιγ. — χ. ... — χ. θυμοῦ ... ποιῶν δὲ τὸ σὸν ... οὐκ ἀφήσει πάντως

Λογ. λζ.

Λογ. λζ. 1 ΔΙΟΔΕΥΣΑΝΤΕΣ ΔΕ ΤΗΝ ΑΜΦΙΠΟΛΙΝ καὶ Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. 2 Κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ, εἰσῆλθε πρὸς αὐτούς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν, 3 Διανοίγων καὶ παρατιθέμενος, ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν· καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. κεφ. ιζ.

5

Παρατρέχουσι μὲν μικρὰς τὰς παρακειμένας πόλεις· ἐπὶ δὲ τὰς μείζους ἐπείγονται, ἐκεῖθεν καθάπερ ἐκ πηγῆς μέλλοντες τὸν λόγον διαρρεῖν εἰς τὰς πλησίον. Κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων. καίτοι εἰπών, Ὅτι στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη, οὐκ ἀφίει τούτους. πολλὴν γὰρ πρὸς αὐτοὺς εἶχε πόθον· ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν Θεόν, ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ ἐστιν εἰς σωτηρίαν· καί, Ηὐχόμην αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου. ἐποίει δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν, καὶ ἵνα μὴ σκανδαλίζωνται ἢ τοῦτο τοῖς ἄλλοις. καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν, διανοίγων καὶ παρατιθέμενος, ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ τὸ πάθος κηρύττει; οὕτως οὐκ ἠσχύνοντο, ἀλλ' ᾔδεσαν τοῦτο σωτήριον ὄν.

Πραξ. ιγ. μς.
Ρωμ. ι. α.
Ρωμ. θ. γ.

10 15 20

4 Καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν, καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πλῆθος πολύ, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι. Τὸ κεφάλαιον εἶπε τῆς διαλέξεως. οὕτως ἀναγκαῖόν ἐστιν, οὐ πολὺ [illegible] τῆς δημηγορίας αὐτοῦ λέγειν.

25 5 Ζηλώσαντες δὲ οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηρούς, καὶ ὀχλοποιήσαντες, ἐθορύβουν τὴν πόλιν· ἐπιστάντες τε τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος, ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον.

6 Μὴ εὑρόντες δὲ αὐτούς, ἔσυρον τὸν Ἰάσονα καί τινας ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες· ὅτι οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες, οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισιν,

30 7 Οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων. καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράττουσι, βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι, Ἰησοῦν. [illegible] τῆς κατηγορίας. πάλιν εἰς [illegible] αὐτῶν, λέγοντες εἶναι, φησίν, ἕτερον βασιλέα Ἰησοῦν.

8 Ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα.

9 Καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς.

35 Θαυμαστὸς ὁ ἀνὴρ ἐξ ἑτοίμου ἑαυτὸν ἐκδοὺς καὶ ἐκπέμψας αὐτούς.

10 Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς νυκτὸς ἐξέπεμψαν τόν τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέροιαν. οἵτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν ἀπῄεσαν τῶν Ἰουδαίων.

11 Οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι* τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ· οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, [τὸ] καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφάς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως.

40 Εὐγενέστεροι, φησί, τουτέστιν, ἐπιεικέστεροι. καὶ ὅρα, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας διηρεύνων τὰς γραφάς. τοῦτο γάρ ἐστι τό, ἀνακρίνοντες, βουλόμενοι ἀπ' αὐτῶν πληροφορεῖσθαι μᾶλλον περὶ τοῦ πάθους λαβεῖν. ἤδη γὰρ ἦσαν πιστεύσαντες.

12 Πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι.

13 Ὡς

13 Ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ ἐν τῇ Βεροίᾳ κατηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦλθον κἀκεῖ σαλεύοντες τοὺς ὄχλους.

14 Εὐθέως δὲ τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ὑπέμενον δὲ ὅ τε Σίλας, καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ. Ὅρα αὐτοὺς καὶ ὑποχωροῦντας καὶ ἐνιστάμενον, καὶ πολλὰ ἀνθρωπίνως ποιοῦντα.

15 Οἱ δὲ καθιστῶντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως Ἀθηνῶν, καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σίλαν καὶ Τιμόθεον, ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτὸν, ἐξῄεσαν.

Ἐδίωκον γὰρ αὐτόν. ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐπὶ σάββατα τρία, φησὶ, διελέχθη αὐτοῖς, διανοίγων ἀπὸ τῶν γραφῶν. καλῶς, ὅπερ ἤρξατο. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίει, ἄνω καὶ κάτω ἀπὸ τῶν γραφῶν διαλεγόμενος, καὶ οὐ πανταχοῦ ἀπὸ τῶν σημείων. ἐπειδὴ [γὰρ] πρὸς τούτων ἐνδυτίους εἶχον, καὶ ὡς πλάνον καὶ γόητα διέβαλον, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν γραφῶν διαλέγεται. ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν σημείων ἐπιχειρῶν μόνων πείθειν, εἰκότως ὑποπτεύεται· ὁ δὲ ἀπὸ τῶν γραφῶν πείθων, οὐκ ἔχει ταύτην τὴν ὑπόνοιαν. καὶ πολλαχοῦ δὲ εἰσιὼν ἀπὸ διδασκαλίας αὐτὸν πείσαντα· καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ πᾶσα [διδάσκοντι αὐτῷ] συνήχθη ἡ πόλις. οὕτω μέγα τι καὶ τοῦτό ἐστι, καὶ οὐ μικρὸν σημεῖον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐστὶ μέγα τοῦτο. καὶ ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι αὐτοὶ ἴσχυσαν τὸ πᾶν, συγχωρεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐλαύνεσθαι. διὸ γὰρ ἐκ τούτου συνέβαινεν· οὔτε μέγα ἐφρόνουν, ὡς αὐτοὶ κατορθοῦντες· οὔτε πάλιν ἐφοβοῦντο, ὡς ὑπὸ ἄλλων ἐλαυνόμενοι. ὥστε καὶ οἰκονομίας ἦν καὶ τὸ ἐλαύνεσθαι. τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων, φησὶ, πολὺ πλῆθος, καὶ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων ἐπίστευσαν, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι· ἐκεῖνοι δὲ τοὐναντίον. πῶς δὲ λέγων, Ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομὴν, διαλέγεται τοῖς Ἰουδαίοις; ἐκ περιουσίας τοῦτο ποιῶν. ἐπεὶ εἰ Ἰουδαίοις διαλέγεσθαι ἔχρῆν, πῶς ἔλεγε πάλιν· Ὁ γὰρ ἐνεργήσας ἐκείνῳ εἰς τὴν περιτομὴν, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη; ὥσπερ ἐκεῖνοι καὶ ἔθνεσιν ὡμίλησαν, καίτοιγε εἰς τὴν περιτομὴν ἀφωρισμένοι· οὕτω καὶ οὗτος. τὸ μὲν οὖν πλεῖον ἐν αὐτοῖς· πλὴν οὐδὲ ἐκείνων ἠμέλησαν, ἵνα μὴ δόξωσι διωκέσθαι. καὶ πῶς, φησι, προσηρχόμενος εἰς τὰς συναγωγὰς εἰσῄει; ἀλλ' ἄλλως ἐπειδὴ διὰ τῶν Ἰουδαίων, ὅθεν Ἰουδαίοις διελέγετο, ἤδη δὲ ὅτι τοῦτο μάλιστα ἔθνεσιν ἁρμόζον ἦν πρὸς πίστιν καὶ προσαγωγήν. διὰ τοῦτο ἔλεγεν, Ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος. καὶ αἱ ἐπιστολαὶ δὲ αὐτοῦ πρὸς Ἰουδαίους πᾶσαι εἰσὶν ἀπομαχόμεναι. ὅτι τὸν Χριστὸν, φησιν, ἔδει παθεῖν. εἰ παθεῖν ἔδει, πάντως καὶ ἀναστῆναι. πολλῷ γὰρ ἐκεῖνο θαυμασιώτερον τούτου. εἰ γὰρ τοὶ οὐδὲν ἠδικηκότα εἰς θάνατον ἐξέδωκε, πολλῷ μᾶλλον ἀναστήσει αὐτόν. προσλαβόμενοι δέ τινας τῶν ἀγοραίων οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι, ἐθορύβουν τὴν πόλιν, φησὶν, ὥστε πλείους ἦσαν οἱ Ἕλληνες. καὶ προσλαμβάνουσί τινας, ἐπειδὴ οὐκ ἐδύναντο ἑαυτοὺς ἀρκεῖν πρὸς τὴν στάσιν οἱ Ἰουδαῖοι· καὶ ἐπειδὴ οὐκ εἶχον αἰτίαν εὔλογον, θορυβοῦσι. ἀεὶ τὰ τοιαῦτα ἀνύουσι, καὶ προσλήψει ἀνδρῶν πονηρῶν. μὴ εὑρόντες δὲ αὐτοὺς, φησιν, ἔσυρον τὸν Ἰάσονα. ὢ τῆς τυραννίδος. ἀπὸ τῶν οἰκιῶν εἷλκον αὐτοὺς ἁπλῶς. οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν τοῦ Καίσαρος δογμάτων πράττουσι, βασιλέα, φησὶ, λέγοντες ἕτερον εἶναι Ἰησοῦν. ἐπειδὴ οὐδὲν ἐναντίον ἔλεγον τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲ περιεκίνουν τὴν πόλιν, ἐφ' ἑτέρῳ ἔγκλημα αὐτοὺς ἄγουσι, καὶ εἰς καθοσίωσιν διαβάλλουσι. καὶ τί φοβεῖσθε, εἴ τι τέθνηκεν; ὅρα τῶν διωγμοὺς πανταχοῦ τὸ κήρυγμα ἐκτείνοντας. οὗτοι μὲν οὖν, φησιν, εὐγενέστεροι ἦσαν τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ· τουτέστιν, οὐδὲν πονηρὸν πράττοντες· ἀλλ' οἱ μὲν ἐπιλάθοντο, οὗτοι δὲ καὶ τὸ ἐναντίον ποιοῦσι θορυβοῦντες αὐτούς, πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν καὶ τῶν Ἑλληνίδων, φησὶ, γυναικῶν εὐσχημόνων, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι. πάλιν ἐνταῦθα πιστεύουσιν Ἕλληνες. σὺ δέ μοι θέα, ὅτι οἰκονομικῶς ἔφυγον, οὐ δειλιῶντες. ἢ γὰρ ἂν ἐπαύσαντο κηρύττοντες, καὶ οὐχὶ μᾶλλον προέκοπτον. ἀλλ' ἐκ τούτου δύο ἐγένετο· καὶ ἐκείνων ὁ θυμὸς ἐσβέννυτο, καὶ τὸ κήρυγμα ἐπεδίδου.

Margin: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40 — Θεσ. β. θ. — Ρωμ. ια. ιγ. — γρ. τοῦτο ἐν αὐ. ὡς πλάνον καὶ γόητα διαβάλλοντες — γρ. ὅτι — γρ. τῶν τε σεβομένων ἰδὼν καὶ τῶν Ἑλ. — γρ. ἐκεῖνο — γρ. Πέτρος εἰς ἀπόστολον ... ἀφωρισμένος, καὶ ὁμιλησαι ... — γρ. τότε καὶ — καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν — γρ. καὶ ὁ Θεὸς, πολ. μᾶλ. ἀν. αὐτόν — γρ. οἱ γὰρ ἀγχίνοι

δίδου. ἀξίως δὲ τῆς ἀταξίας αὐτῶν εἶπεν, ὀχλοποιήσαντες, σαλεύοντες τοὺς ὄχλους, τὴν ἀκατάσχετον μανίαν αὐτῶν ἐμφαινόμενος. εὐθέως δὲ ἐξαπέστειλαν τὸν Παῦλον οἱ ἀδελφοὶ πορεύεσθαι, φησὶν, ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ἐνταῦθα λοιπὸν τὸν Παῦλον πέμπουσι μόνον. περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐδεδοίκεισαν, μή τι πάθῃ, τὸ κεφάλαιον αὐτῶν ἁπάντων. οὕτως οὐ πάντα-χοῦ ἡ χάρις ἐνήργει· ἀλλ' εἴα αὐτοὺς καὶ ἀνθρώπινα ποιεῖν, διεγείρουσα αὐτοὺς καὶ διυπνί-ζουσα, καὶ εἰς μέριμναν ἐμβάλλουσα. ὅρα γοῦν ἕως Φιλίππων ἔσωσε μόνον, ἐπειδὴ τότε οὐκ ἔτι. καὶ λαβόντες ἐντολὴν, φησὶ, πρὸς τὸν Σίλαν καὶ τὸν Τιμόθεον ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτὸν, ἐξῄεσαν. καὶ τοῦτο εἰκότως. εἰ γὰρ καὶ Παῦλος ἦν, ὅμως ἐδεῖτο ἐκείνων. ἀλλ' ἔτι καλῶς ἐπείγετο εἰς Μακεδονίαν διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. λαμπροτέρα ἐντεῦθεν ἦν καὶ ἡ Ἑλλάς λοι-πὸν, ἐπεὶ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐποίει. ὁ Χριστὸς* διέταξεν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν· τοῦτο δὲ αὐτὸ οὐκ ἐποίει. ὁ Χριστὸς οὐκ ἀπέστειλεν αὐτὸν βαπτίζειν· τοῦτο δὲ ἐβάπτιζεν. ὅρα πῶς αὐ-τὸ ὁ Παῦλος πολὺ τὸ προσόν· καὶ ... [illegible] εἰς τὸν ἀκροατὴν οὐ τί εἰς τὰ ἔθνη, εἰς δὲ πλέον μέρος. καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν, φησὶ, παρὰ τοῦ Ἰάσονος, ἀπέλυσαν αὐτούς. ὅρα πῶς ἱκανο-δοτεῖ Ἰάσων ἐξέπεμψε Παῦλον, ὥστε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ. [οὗτοι, φησὶν, ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ· τουτέστι, κατὰ τὴν ἀρετὴν οἵ τινες τοῦτο, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν. οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, φησὶ, τὸ] καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως· οὐχ ἁπλῶς ἀκριβῶς μὲν, ἀλλὰ ζήλῳ. καίτοι μείζων ἡ πόλις ἦν, ἀγοραῖοι ἄνθρωποι ἦσαν ἐν αὐτῇ. ταῦτα μὲν οὐδὲν, καὶ εἰ ἐν μείζονι χείρους εἰσί. μάλιστα μὲν οὖν εἰς τὴν μείζονα χείρους εἶναι εἰκὸς, ἔνθα πολλαὶ τῶν τα-ραχῶν αἱ ἀφορμαί. καθάπερ γὰρ ἐν σώματι ὅταν ἡ νόσος χαλεπωτέρα ᾖ, πλείονα ἔχει τὴν ὕλην καὶ τὴν τροφήν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὅπερ ἐν Ἰκονίῳ γέγονε, καὶ νῦν γέγονε. [καὶ ἐξέρ-χεται ὁ Παῦλος] ἵνα καὶ τῆς ἑτέρων ἀπωλείας δίκην δῶσι. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε· Κω-λυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι. καὶ διὰ τί μὴ ἐνέμειναν, φησὶν, ἐνταῦθα; διὰ τί μὴ ση-μεῖα ἐποίησαν; εἰ γὰρ ἐκεῖ, ἔνθα ἐλιθάζετο, ἔμενεν ἱκανὸν χρόνον· πολλῷ μᾶλλον ἐν-ταῦθα. διὰ τί; οὐκ ἀεὶ ἐβούλετο τούτους σημεῖα ποιεῖν ὁ Θεός. τοῦ γὰρ σημεῖα ποιεῖν οὐχ ἧττον σημεῖον τὸ διωκομένους περιγίνεσθαι χωρὶς σημείων. ὥστε καθάπερ νῦν χωρὶς σημείων κρατεῖ· οὕτω καὶ τότε πολλαχοῦ ἐβούλετο κρατεῖν. αὐτοὶ τοίνυν οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι ἐπέτρεχον τοῖς σημείοις, ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς φησίν· Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον· τοῖς σημεῖα ζητοῦσι, τοῖς σοφίαν. ταῦτα διδάσκομεν, ἃ μηδὲ μετὰ σημείων δυνατὸν πεῖσαι, καὶ πείθομεν. ὥστε μέγα τοῦτο σημεῖον ἦν. ὅρα γοῦν. ἐπιταθέντος τοῦ κηρύγματος, πῶς οὐ ταχέως ἐπιτρέ-χουσι τοῖς σημείοις. ἔδει γὰρ λοιπὸν τοὺς πιστεύσαντας μείζονα εἶναι σημεῖα τῶν λοιπῶν· διὸ καὶ γέγονεν· ἀλλὰ τῷ ὑποχωρεῖν καὶ ἐπιέναι ταῦτα ἐποίουν. ἐξαπέστειλαν αὐτὸν, φησὶν, ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν. τί δή ποτε; ὥστε μὴ γενέσθαι αὐτοῖς εὔκολον τὴν κατάληψιν. οὔπω γὰρ καθ' ἑαυτὸν μέγα πέπραχεν ἄν, καὶ μετ' ἐκείνου πολλὰ* ἤνυσαν καὶ κατώρθωσαν. τέως ἐκεῖνον, φησὶν, ἐξαρπάσαι ἐβούλοντο. ὅρα πόσῃ καὶ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ περὶ τοὺς κο-ρυφαίους ἐχρῶντο τῇ σπουδῇ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' οὐχ ὥσπερ νῦν κεχωρίσμεθα. διῃρήμεθα μεγάλοι καὶ μικροί· οἱ μὲν ἐπαιρόμεθα, οἱ δὲ φθονούμεθα. διὰ τοῦτο γὰρ κάκεῖνοι φθονοῦσιν, ὅτι ἡμεῖς τυφούμεθα, οὐκ ἀνεχόμεθα ἰσηγορεῖσθαι μετ' αὐτῶν. διὰ τοῦτο ἐν τῷ σώματι ἡ συμφωνία ἐστὶν, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι φυσίω-σις. οὐκ ἔστι δὲ φυσίωσις, ἐπειδὴ εἰς ἀνάγκην τοῦ χρείαν ἀλλήλων ἔχειν τὰ μέλη καθέστηκε. καὶ ἡ κεφαλὴ τῶν ποδῶν δεῖται, καὶ οἱ πόδες τῆς κεφαλῆς. καὶ ἡμῖν τοῦτο ἐποίησεν ὁ Θεὸς, καὶ οὐδὲ οὕτως αἰσχυνόμεθα. ἔδει μὲν γὰρ καὶ χωρὶς τούτου ἀγάπην εἶναι. ἢ οὐκ ἀκούετε αὐτῶν τῶν ἔξω διαβαλλόντων ἡμᾶς, ὅταν λέγωσιν· αἱ χρεῖαι φιλίαι, οἱ λαϊκοὶ δέονται ἡμῶν*· ἡ-μεῖς δὲ πάλιν δι' αὐτοὺς ἐσμέν; οὕτω καὶ διδάσκαλος καὶ ἄρχων οὐκ ἂν εἴη, μὴ τῶν διδασκο-

α. Κορ. θ ιδ.
α. Κορ. α. ιζ.
α. Θεσ. β. ις.
α. Κορ. α. κγ.

μένων ὄντων καὶ τῶν ἀρχομένων, οὐδ' ἂν ἐπιδείξαιτο τὰ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ἂν δύναιτο. καθάπερ ἡ γῆ τοῦ γεωργοῦ, καὶ ὁ γεωργὸς δεῖται τῆς γῆς· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ποίους γὰρ ἔχει μαθητὰς διδάσκαλος, οὐκ ἔχων ἐπιδεῖξαι τοὺς διδαχθέντας; ποῖοι δὲ οἱ διδασκόμενοι, μὴ ἀπολαύσαντες διδασκαλίας ἀρίστης; ὥστε ὁμοίως ἀλλήλων χρήζομεν πάλιν, καὶ ἄρχοντες ἀρχομένων, καὶ ὑπήκοοι ἀρχόντων. ἄρχοντες μὲν γὰρ πολλῶν εἵνεκεν. οὐδεὶς γὰρ ἀρκεῖ καθ' ἑαυτόν τι πρᾶξαι, αὐτοὺς χειροτονῆσαι δεῖ, αὐτοὺς βουλεύεσθαι καὶ ψηφίσασθαι καὶ γνώμας, ἀλλὰ τιμιώτεροι γίνονται ἀπὸ τῆς σπουδῆς καὶ τοῦ πλήθους. ἀλλ' οἱ πένητες τῶν διδόντων χρήζουσιν· οἱ διδόντες τῶν λαμβανόντων πάλιν. ἀλλήλους, φησί, κατανοοῦντες εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων. διὰ τοῦτο μείζονα δύναται τὰ κοινὰ τῆς ἐκκλησίας· καὶ ἅπερ καθ' ἑαυτὸν οὐ δύναταί τις, μετὰ τῶν ἄλλων γενόμενος ἰσχύει. διὰ τοῦτο μάλιστα ἀναγκαῖαι αἱ εὐχαὶ ἐνταῦθα γίνονται ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ὑπὲρ τῶν ἐν συμφοραῖς. καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δηλοῖ λέγων· Ἵνα τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα ἐκ πολλῶν προσώπων διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν· τουτέστιν, ἵνα πολλοὶ εὐχαριστήσωσι. καὶ πολλάκις αὐτῶν τὰς εὐχὰς ἐπιζητεῖ. ὅρα καὶ ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν τί φησιν ὁ Θεός· Ἐγὼ δὲ οὐ φείσομαι τῆς πόλεως, ἐν ᾗ κατοικοῦσι πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες; Ὅπου δύο, ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι, φησίν, εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Εἰ δὲ δύο μέγα ἰσχύουσι, πόσῳ μᾶλλον πλείους; ἂν δὲ καὶ εἷς ὢν ἰσχύσῃς, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. διατί δὲ καὶ εἷς εἶ; διατί οὐκ ἐργάζῃ πολλούς; διατί μὴ γίνῃ δημιουργὸς ἀγάπης; διατί μὴ κατασκευάζεις φιλίαν; τὸ μέγιστον τῆς ἀρετῆς ἐγκώμιον οὐκ ἔχεις. ὥσπερ γὰρ τὸ ἐκ συνθήκης εἶναι κακοὺς μᾶλλον παροξύνει τὸν Θεόν· οὕτω καὶ τὸ ἐν ὁμονοίᾳ εἶναι ἀγαθοὺς, μᾶλλον εὐφραίνει. Οὐκ ἔσῃ, φησί, μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ. Πάντες ἐξέκλιναν ἅμα, ἠχρειώθησαν, καὶ ἐθαύμαντο ὡς ᾄδοντες ἐν ταῖς κακίαις αὐτῶν. κατασκεύασον σοι φίλους παρὰ τῶν οἰκείων, παρὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων. Εἰ ὁ εἰρηνοποιὸς υἱὸς Θεοῦ, ὁ καὶ φίλους κατασκευάζων, πόσῳ μᾶλλον; Εἰ ὁ καταλλάττων μόνον, υἱὸς Θεοῦ καλεῖται, ὁ τοὺς [καταλλαττομένους] φίλους ποιῶν, τίνος οὐκ ἔσται ἄξιος; ταύτην ποιώμεθα τὴν ἐμπορίαν, φίλους ποιῶμεν ἀλλήλοις τοὺς ἐχθρούς, καὶ τοὺς οὐκ ἐχθροὺς μὲν, οὐ φίλους δὲ, καὶ τούτους συναγάγωμεν, καὶ πρὸ πάντων ἡμᾶς αὐτούς. καθάπερ γὰρ ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔχθραν ἔχων, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ διεστηκὼς, οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος ἑτέρους καταλλάττων, ἀλλ' ἀκούσεται, Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἀκούσεται. τίς οὖν ἐστιν ἡμῖν ἡ ἔχθρα; ἡ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, ἡ τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετήν. ταύτην καταλύσωμεν, τοῦτον ἀνέλωμεν τὸν πόλεμον· καὶ τότε μετ' εἰρήνης καὶ τοῖς ἄλλοις διαλεξόμεθα, μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας, οὐ κατηγοροῦντος ἡμῶν τοῦ συνειδότος. μάχεται θυμὸς ἐπιεικείᾳ, μάχεται χρημάτων ἔρως ὑπεροψίᾳ χρημάτων, μάχεται βασκανία χρηστότητι. τοῦτον λύσωμεν τὸν πόλεμον, τούτους κατανικήσωμεν τοὺς ἐχθρούς, ταῦτα στήσωμεν τὰ τρόπαια ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ, κατασκευάσωμεν εἰρήνην. πόλις γὰρ ἡμῖν ἐστι καὶ πολιτεία, καὶ πολῖται καὶ ξένοι πολλοί. ἀλλὰ ξενηλασίαν ποιήσωμεν, ὥστε μὴ τοὺς οἰκείους φθείρεσθαι. μηδὲν ἀλλότριον, μηδὲ νόθον ἐπεισίτω δόγμα, μηδὲ φρόνημα σαρκικόν. οὐχ ὁρῶμεν ὅτι τῶν πολεμίων τις ἐν ταῖς πόλεσιν ἂν ἁλῷ, ὡς κατάσκοπος κρίνεται; οὐκοῦν ξενηλασίαν ποιώμεθα, μᾶλλον δὲ μὴ ξενηλασίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολεμίους ἀπελάσωμεν. αἰσθώμεθα ἵνα, παραδῶμεν τῷ ἄρχοντι τῷ νῷ, οἱ λογισμοὶ ἐκεῖνοι, οἱ βεβαρβαρωμένοι μὲν, κατεσκευασμένοι δὲ ἐσθῆτι πολιτικῇ. πολλοὶ γὰρ παρ' ἡμῖν λογισμοὶ τοιοῦτοι, φύσει μὲν ἐχθροὶ, περιβεβλημένοι δὲ δορὰν προβάτων. καθάπερ οἱ Πέρσαι τὴν τιάραν περιελόντες, καὶ τὰς ἀναξυρίδας, καὶ τὰ ὑποδήματα τὰ βαρβαρικὰ, καὶ τὴν ἄλλην στολὴν τὴν ἡμῖν ἐπιχώριον ὑπεισελθόντες, καὶ κεκαρμένοι ἐγχωρίως, καὶ τῇ συνήθει γλώττῃ διαλεγόμενοι, κρύπτουσι τῷ σχήματι τὸν πόλεμον· ἂν δὲ

β. Κορ. α. ια. — Ιων. δ. — Ματθ. ιη. ιθ. — Ψαλ. ιδ. γ.

βασάνοις

βασάνοις εὐθέως προσαγάγης, ὃ κρυπτόμενον ἔδειξας· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, βασάνισον μυ-
ριάκις τὸν τοιοῦτον λογισμὸν, καὶ ταχέως ὄψει τὸ βαρβαρικὸν φρόνημα. ἵνα δὲ καὶ ἐπὶ ὑπο-
δείγματος ὑμῖν δείξω τοὺς τοιούτους κατασκόπους, οὓς προκαθίησιν ὁ διάβολος, ἰδεῖν τὰ ἐν
ὑμῖν, φέρε, ἵνα ἀποδύσωμεν, καὶ ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου ἐξετάσωμεν μετ' ἀκριβείας. καὶ, εἰ βού-
5 λεσθε, τῶν ὑπὸ Παύλου φωραθέντων τινὰς παραγάγωμεν. Ἅτινά ἐστι, φησι, λόγον μὲν Κολοσ. β. κγ.
ἔχοντα σοφίας, ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ
τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός. οἷον, ἐβούλετο Ἰουδαϊσμὸν εἰσαγαγεῖν ὁ διάβολος. εἰ
μὲν οὖν αὐτόθεν αὐτὸν εἰσήγαγεν, οὐκ ἂν ἔπεισεν. ὅρα ποίαν πῶς αὐτὸν κατεσκεύασε. διὰ
τοῦ σώματος "ἀφειδεῖν, φησι. φιλοσοφία τοῦτό ἐστι, τὸ μὴ προσίεσθαι βρῶμα, ἀλλὰ πα-
10 ρατηρεῖν. ταπεινοφροσύνη τοῦτό ἐστι. καὶ νῦν δὲ πάλιν ἐπὶ τῶν αἱρετικῶν ἐβούλετο ἡμᾶς εἰς
τὴν κτίσιν καταγαγεῖν. ὅρα γοῦν πῶς κατεσκεύασε τὸν δόλον. εἰ εἶπεν, ὅτι κτίσιν προσ-
κυνεῖ, ἑάλω ἄν· ἀλλὰ τί; ὁ Θεὸς, φησι, κτιστός ἐστιν. ἀλλ' "ἀποδύσωμεν παρὰ τῇ ψή-
φῳ τῶν δικαζόντων τὸν τοιοῦτον τὴν γραφὴν τὴν ἀποστολικήν· ἐκεῖ αὐτὸν ἀγάγωμεν. αὐτοὶ
ἐπιγνώσονται καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ τὴν λαλιάν. πολλοὶ κέρδη κερδαίνουσιν, ἵνα ἔχωσι διδόναι πέ-
15 νησι, κέρδη ἄδικα· καὶ οὕτω χαλεπὸς ὁ λογισμός. ἀλλ' ἀποσκευασώμεθα αὐτὸν· ἐλέγξωμεν,
ἵνα μὴ ἁλῶμεν, ἀλλὰ πάσας διαφυγόντες τὰς μηχανὰς τοῦ διαβόλου, δυνηθῶμεν μετ'
ἀκριβείας τὰ ὑγιῆ δόγματα κατέχοντες, μετ' ἀσφαλείας καὶ τὸν πρέποντα βίον διανύσαι, καὶ τῶν
ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
20 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λη. 16 ΕΝ ΔΕ ΤΑΙΣ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚΔΕΧΟΜΕΝΟΥ
αὐτοὺς τοῦ Παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντι κα-
τείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν. 17 Διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ
25 τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς
παρατυγχάνοντας.

Ὅρα αὐτὸν μείζους ἔχοντα πειρασμοὺς παρὰ Ἰουδαίοις, ἢ παρὰ ἕλλησιν. ἐν
γοῦν Ἀθήναις οὐδὲν πάσχει τοιοῦτον, ἀλλὰ μέχρι γέλωτος τὸ πᾶν προὐ-
30 χώρησεν, καίτοιγε ἔπεισεν· ἐν δὲ Ἰουδαίοις πολλὰ τὰ δεινά. οὕτως ἦσαν
ἐκπεπολεμωμένοι μᾶλλον. διὸ καί φησιν· ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδε-
χομένου αὐτοὺς τοῦ Παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θε-
ωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν. εἰκότως παροξύνεται. οὐ γὰρ
οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ "τοσαῦτα ἴδεν εἴδωλα. διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ ἐν τῇ ἀ-
35 γορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. ὅρα, πάλιν Ἰουδαίοις διαλέγεται,
πάντα γὰρ ἐθέλει ἐπιστομίζων τοὺς καταλιπεῖν αὐτοὺς λέγοντας διὰ τὸ πρὸς τὰ ἔθνη ἐπιστραφῆ-
ναι. θαυμαστὸν, πῶς οὐ κατεγέλασαν οἱ φιλόσοφοι οὕτως αὐτοῦ φθεγγομένου ὑβριστικῶς εὐ-
θέως, οὐδὲ ἀπεπήδησαν ἀπὸ τοῦ κηρύγματος εἰπόντες· "μακρὰν τοῦτο φιλοσοφίας, ὅτι
οὐδένα τῦφον εἶχεν. ἄλλως δὲ, ὅτι οὐκ "ᾔδεσαν, οὐδὲ συνίεσαν τι τῶν λεγομένων. πῶς
40 γὰρ οἱ μὲν σῶμα τὸν Θεὸν λέγοντες, οἱ δὲ ἡδονὴν τὴν μακαριότητα;

18 Τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλον αὐτῷ· καί τινες
ἔλεγον· τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δέ· ξένων δαιμονίων [δοκεῖ] καταγγελεὺς
εἶναι, ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῖς εὐηγγελίζετο. Καὶ γὰρ τὴν ἀνάστασιν, Θεόν
τινα εἶναι ἐνόμιζον, ἅτε εἰωθότες καὶ θηλείας σέβειν.

19 Επιλαβόμενοί τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν Αρειον πάγον ἤγαγον λέγοντες· δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή;

20 Ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. βουλόμεθα οὖν γνῶναι τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι. Ηγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Αρειον πάγον, οὐχ ὥστε μαθεῖν, ἀλλ' ὥστε κολάσαι, ἔνθα αἱ φονικαὶ δίκαι. ὅρα γοῦν πῶς καὶ ἐν ἐλπίδι τοῦ μαθεῖν [καὶ] πανταχοῦ τὴν καινοτομίαν ἐγκαλοῦσι. ἄλλων πόλις ἡ πόλις ἐκείνων ἦν.

(21 Αθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς ἕτερον οὐδὲν εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον)

22 Σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Αρείου πάγου, ἔφη· ἄνδρες Αθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ.

23 Διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ.

24 Ον οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. Ωσπερ ἐγκωμιάζων αὐτοὺς, δοκεῖ οὐδὲν λέγειν βαρύ. ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς, φησι, θεωρῶ· τουτέστιν, εὐλαβεστέρους. ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ. τί ἐστι τοῦτο; οἱ Αθηναῖοι ἐπειδὴ κατὰ χρόνους πολλοὺς ἐδέξαντο θεοὺς καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερορίας, οἷον ὁ τῆς Αθηνᾶς ἱερὸν, τὸν Πᾶνα, καὶ ἄλλους ἀλλαχόθεν, δεδοικότες μή ποτε καὶ ἄλλος τις ᾖ αὐτοῖς μὲν οὐδέπω γνώριμος, θεραπευόμενος δὲ ἀλλαχοῦ, ὑπὲρ πλείονος δῆθεν ἀσφαλείας καὶ τούτῳ βωμὸν ἔστησαν· καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἦν δῆλος ὁ Θεός, ἐπιγέγραπτο, ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ. τοῦτον οὖν Χριστὸν Ιησοῦν εἶναι Παῦλος λέγει, μᾶλλον δὲ τὸν πάντων Θεόν. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες, φησιν, εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. ὅρα πῶς δείκνυσι προειληφότας αὐτὸν. οὐδὲν ξένον, φησίν, οὐδὲν καινὸν εἰσφέρω. ἄνω καὶ κάτω τοῦτο ἔλεγον ἐκεῖνοι· τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ λαλουμένη ὑπὸ σοῦ διδαχή; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. εὐθέως οὖν ἀναιρεῖ αὐτῶν τὴν ὑπόληψιν, καί φησιν·

24 Ο Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων. Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωσιν ἕνα τῶν πολλῶν εἶναι, διορθοῦται λοιπὸν ἐπάγων· οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ,

25 Οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος.

Ορᾷς ὅπως κατὰ μικρὸν εἰσάγει τὴν φιλοσοφίαν; πῶς καταγελᾷ τῆς ἑλληνικῆς πλάνης; Δοὺς ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα,

26 Εποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Τοῦτο Θεοῦ ἴδιον. ὅρα τοίνυν εἰ μὴ καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ ταῦτα λέγεσθαι δύναται. οὐρανοῦ, φησι, καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, ἅπερ ἐνόμιζον εἶναι θεούς. καὶ τὴν δημιουργίαν ἐδήλωσε, καὶ τῶν ἀνθρώπους. Ορίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν,

27 Ζητεῖν τὸν Θεὸν, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν· καί τοι γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.

28 Εν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καί ἐσμεν, ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι·

--- Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Τοῦτο Αρατος εἶπεν ὁ ποιητής. ὅρα καὶ ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῶν γινομένων, καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων τὰς ἀποδείξεις φέροντα.

29 Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον.

Καὶ μὴν διὰ τοῦτό, φησιν, ὀφείλομεν. οὐδαμῶς. οὐ γὰρ δὴ ἡμεῖς ὅμοιοι, οὐδὲ αἱ ψυχαὶ

αἱ

(margin: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40; χ. καινή; χ. χρόνους; οἱ. φησι μᾶλλον; χ. αὐτὸς; δοὺς πᾶσι ζωὴν; χ. τὸ; χ. μακρὰν; χ. αὐτῶν)

αἱ ἡμέτεραι. τί δήποτε οὐκ ἔστι πρὸς φιλοσοφίαν εὐθὺς, καὶ εἰπεῖν· ὁ Θεὸς ἀσώματος φύσει, ἀόρατος καὶ ἀχρημάτιστος; ὅτι περιττὸν πῶς ἐδόκει ταῦτα λέγειν πρὸς ἀνθρώπους μήπω μαθόντας ὅτι ἐστὶ μόνος Θεός. διὰ τοῦτο ἐκεῖνα εἰπὼν ἀφεὶς, πρὸς δὲ ζητούμενον ἵσταται, καί φησι·

5 [30 Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς, τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν.

31 Διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Ὅρα, κατασείσας αὐτῶν τὴν διάνοιαν, τῷ εἰπεῖν, ἔστησεν ἡμέραν, καὶ φοβήσας, τότε λοιπὸν ἐπάγει τοῦτο, τὸ, ἀναστήσας αὐτὸν

10 ἐκ νεκρῶν. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ Παύλου, παρωξύνετο, φησὶ, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ. οὐκ ὀργὴν ἐνταῦθα, οὐδὲ ἀγανάκτησιν ὁ παροξυσμὸς, ἀλλὰ διέγερσιν καὶ ζῆλον δηλοῖ, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ· Ἐγένετο, φησὶ, παροξυσμὸς μεταξὺ αὐτῶν. ὅρα δὲ πῶς οἰκονομεῖται καὶ ἄκοντα μεῖναι ἐκεῖ ἐκδεχόμενον ἐκείνους. τί οὖν ἐστι, παρωξύνετο; ἀντὶ τοῦ, διηγείρετο. ὀργῆς γὰρ καὶ ἀγανακτήσεως πόρρω τὸ χά-

Πραξ. ιε. λθ.

15 ρισμα. οὐκ ἔφερεν, ἀλλ' ἐπήκετο. διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις, φησὶ, καὶ τοῖς σεβομένοις. ὅρα πάλιν αὐτὸν πρὸς Ἰουδαίους διαλεγόμενον. σεβομένους δὲ, τοὺς προσηλύτους λέγει. διεσπάρησαν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι πανταχοῦ ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· ἅμα μὲν [ἐξ ἐκείνου] τοῦ νόμου λυομένου, ἅμα δὲ διδάσκοντες εὐσεβεῖν τοὺς ἀνθρώπους. ἀλλ' οὐδὲν ἐκέρδαναν ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἢ μόνον μάρτυρας ἔσχον τῶν οἰκείων συμφορῶν.

μαρτυρίας

20 τινὲς δὲ, φησὶ, τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. οὐκέτι Ἀθηναῖοι τοῖς οἰκείοις νόμοις ἐχρῶντο, ἅτε ὑποπεσόντες ἤδη τοῖς Ῥωμαίοις. καὶ πόθεν ἠθέλησαν οὗτοι συμβάλλειν; ἐπεὶ καὶ ἄλλους ἑώρων διαλεγομένους, καὶ δόξαν ἔχοντα τὸν ἄνθρωπον. καὶ ὅρα, εὐθέως ὑβριστικῶς. Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. ξένων δαιμονίων, φησὶ, δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι. δαιμόνια τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἐκάλουν. ἐπειδὴ γὰρ ἡ πό-

α. Κορ. β. ιδ.

25 λις εἰδώλων πλήρης. ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον λέγοντες. διὰ τί εἰς Ἄρειον πάγον αὐτὸν εἵλκυσαν; ὡς καταπλήξοντες, ἔνθα τὰς φονικὰς δίκας ἐδίκαζον. δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι, εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. ἐνταῦθα ἐκεῖνο ἐπισημαίνεται, ὅτι καίπερ

δαιμόνιον

30 ἀεὶ ἐν τούτῳ ἀσχολούμενοι, τῷ λαλεῖν καὶ ἀκούειν, ὅμως ξενίζοντα ἐνόμιζον εἶναι ἐκεῖνα, ἅπερ οὐδέποτε ἤκουσαν. σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου πάγου ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν. οὐκ εἶπε τοὺς δαίμονας ἁπλῶς, ἀλλὰ προσοδοποιεῖ τῷ λόγῳ. διὰ τοῦτο εἶπε, δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ, διὰ τὸν βωμόν. ὁ Θεὸς, φησὶν, ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ

35 πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. ἐφθέγξατο φωνὴν μίαν, δι' ἧς πάντα κατέστρεψε τὰ τῶν φιλοσόφων. οἱ μὲν γὰρ Ἐπικούρειοι αὐτόματα φασὶν εἶναι τὰ πάντα καὶ ἀπὸ ἀτόμων συνεστάναι· οἱ δὲ Στωϊκοὶ, σῶμα καὶ ἐκπύρωσιν· ὁ δὲ ἔργον Θεοῦ λέγει τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. ὁρᾷς συντομίαν, καὶ ἐν συντομίᾳ σαφήνειαν; καὶ σκόπει τίνα ἦν τὰ ξενίζοντα αὐτούς· ὅτι ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἐποίησεν. ἃ καὶ τῶν τυχόντων ἴσασί τινες νῦν, ταῦτα οὐκ ᾔδεισαν Ἀθηναῖοι, καὶ Ἀθηναί-

40 ων οἱ σοφοί. εἰ γὰρ ἐποίησε, δῆλον ὅτι καὶ Κύριος. ὅρα τί φησι θεότητος εἶναι γνώρισμα· τὸ δημιουργικόν· ὅπερ ἔχει καὶ ὁ υἱός. καὶ γὰρ οἱ προφῆται πανταχοῦ τοῦτο λέγουσι, Θεοῦ εἶναι τὸ δημιουργεῖν· οὐχ ὥσπερ ἐκεῖνοι, ἄλλον μὲν εἶναι τὸν ποιητὴν, οὐ Κύριον δὲ, τὴν δὲ ἀγένητον ὕλην ὑποτιθέντες. ἐνταῦθα λοιπὸν αἰνιγματωδῶς εἶπε τὸ αὐτοῦ, καὶ ἔστησε, καὶ καθαιρεῖ τὸ ἐκείνων. οὐκ ἐν χειροποιήτοις, φησὶ, κατοικεῖ. οἰκεῖ μὲν γὰρ ἐν ναοῖς· ἀλλ' οὐκ ἐν τοιούτοις,

πλεῖστοι

ἀλλ' ἐν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. ὁρᾷς, τὴν σωματικὴν ἀνεῖλε λατρείαν. τί οὖν; οὐ κατῴκει ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις; οὐ δῆτα, ἀλλ' ἐνήργει. πῶς οὖν ἐθεραπεύετο ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων παρὰ Ἰουδαίοις; οὐχ ὑπὸ χειρῶν, ἀλλ' ὑπὸ διανοίας. ἐπεὶ ἐκεῖνά γε οὐκ ἐζήτει οὕτως, ὡς προσδεόμενος. Μὴ φάγομαι γάρ, φησι, κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι; [Εἶτα εἰπών, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος·] ἐπεὶ οὐδὲ τοῦτο ἤρκει τὸ μηδενὸς δέεσθαι, ὅπερ ἀπεφήνατο (θεῖον μὲν γὰρ καὶ τοῦτο) ἀλλὰ δεῖ καὶ ἕτερον προσεῖναι, ἐπάγει τὸ, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα. δύο τεκμήρια θεότητος δείκνυσι, τὸ αὐτόν τε μηδενὸς δεῖσθαι, καὶ πᾶσι πάντα παρέχειν. παρέρχει οὖν ταῦτα ὅσα περὶ Θεοῦ Πλάτων ἐφιλοσόφησεν, ὅσα Ἐπίκουρος, καὶ τὰ πάντα λῆρος πρὸς ταῦτα. διδοὺς, φησι, ζωὴν καὶ πνοήν. ἰδοὺ καὶ τῆς ψυχῆς δημιουργὸν αὐτὸν ποιεῖ. οὐ θαυμάσια; ὅρα πάλιν πῶς καθαιρεῖ τὸν περὶ τῆς ὕλης λόγον· ἐποίησέ τε εἰπὼν ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. ταῦτα βελτίω ἐκείνων, καὶ κατηγορία τῶν τε ἀτόμων καὶ τῆς ὕλης. ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔστι μερικὴ οὐδὲ ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων. ὅπερ δὲ ἐκεῖνοί φασιν, οὐκ ἔστι τοῦτο δημιουργὸν εἶναι. λέγων δὲ, μὴ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεσθαι τὸν Θεὸν, αἰνίττεται ὅτι διανοίᾳ καὶ νῷ θεραπεύεται. [Οὗτος, φησιν, οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος.] οὐκοῦν οὐχ οἱ μερικοὶ δαίμονες. ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. τοὺς οὐρανοὺς γὰρ πρότερον δείξας, τότε ἀπεφήνατο, ὅτι οὐκ ἐν χειροποιήτοις κατοικεῖ. ὥσπερ ἔλεγον εἰ Θεὸς, πάντα ἐποίησε δηλονότι· εἰ δὲ μὴ ἐποίησεν, οὐ Θεός. Θεοὶ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, φησιν, οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. πολλῷ μείζονα ἐκείνων δόγματα εἰσάγει (καίτοι οὐδέπω τὰ μεγάλα εἶπεν· οὔπω γὰρ καιρός· ἀλλ' ὡς παισὶ διελέγετο) τὴν δημιουργίαν, τὴν κυριότητα, τὸ ἀπροσδεές. εἰπὼν δὲ, ὅτι πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων ἐξ ἑνὸς αἵματος ἐποίησε, τὸ πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν ἐδήλωσε. τί τούτου ὑψηλότερον; θαυμαστὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ ἐξ ἑνὸς ποιῆσαι πάντας· τὸ δὲ πάντας αὐτοὺς συγκεραστῆναι, ἔτι πολλῷ θαυμαστότερον. διδοὺς γάρ, φησι, πᾶσι πνοὴν καὶ ζωήν. τί ἐστιν ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν ζητεῖν τὸν Θεὸν, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν; ὅτι οὐκ ἠνάγκαζεν ὁ τόπος, φησι, προσιέναι καὶ ζητεῖν τὸν Θεόν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ὥρισε ζητῆσαι τὸν Θεόν. ἀλλ' οὐ διὰ παντὸς τοῦτο ὥρισεν, ἀλλὰ προστεταγμένους καιρούς. τοῦτο δὲ λέγει, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ νῦν ζητήσαντες εὗρον· καίτοι οὕτως ἦν φανερὸς πρὸς τὸ εὑρίσκεσθαι, ὥσπερ ἂν εἰς μέσον τι ψηλαφώμενοι. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα μέν ἐστιν [οὐρανός,] ἀλλαχοῦ δὲ οὔ· οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦν, ἐν ἄλλῳ δὲ οὔ. ὥστε καὶ κατὰ πάντα καιρὸν, καὶ κατὰ πᾶσαν ὁροθεσίαν δυνατὸν αὐτὸν εὑρεῖν. οὕτως ᾠκονόμησε [τὸ ζητεῖσθαι,] ὥστε μήτε τόπῳ κωλύεσθαι, μήτε χρόνῳ· καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα αὐτοῖς συνεβάλλετο, εἴγε ἠβούλοντο, τὸ πανταχοῦ εἶναι τὸν οὐρανὸν, τὸ ἐν παντὶ χρόνῳ ἑστάναι. διὸ καὶ οὕτως εἶπε· καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα, ἀλλ' ἐγγύς ὄντα πᾶσιν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· οὐ μόνον τὴν ζωὴν ἔδωκε καὶ τὴν πνοὴν καὶ τὰ πάντα· ἀλλὰ καὶ τὸ κεφάλαιον ἁπάντων, εἰς γνῶσιν ἤγαγεν αὐτοῦ, δοὺς ταῦτα δι' ὧν δυνάμεθα εὑρεῖν αὐτὸν καὶ καταλαβεῖν. ἀλλ' οὐκ ἠθελήσαμεν ζητῆσαι, καίτοι πρὸ ποδῶν ὄντα. οὐ μακρὰν, φησιν, ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα. βαβαί· πᾶσιν ἐγγύς εἶναι λέγει τοῖς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης οὖσι. τί τούτου μεῖζον; ὅρα πῶς καὶ καθαιρεῖ τοὺς μερικούς. τί λέγω μακράν; οὕτως ἐγγύς ἐστιν, ὡς χωρὶς αὐτοῦ μὴ ζῆν. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. ὡς ἐν σωματικῷ ὑποδείγματι τοιοῦτόν τι λέγει. ὥσπερ ἀδύνατον ἀγνοῆσαι τὸν ἀέρα πανταχοῦ κεχυμένον, καὶ οὐ μακρὰν ἀφ' ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν ἡμῖν ὄντα· οὕτω δὴ καὶ τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν. ὅρα πῶς [πάντα αὐτῷ λέγει εἶναι·] τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ φησι, καὶ τὴν συγκράτησιν· τὸ εἶναι παρ' αὐτοῦ· τὸ ἐνεργεῖν· τὸ μὴ ἀπολέσθαι. καὶ οὐκ εἶπε, δι'

αὐτοῦ,

ψα μθ ιγ.

χ. ἐχόμ

αὐτοῦ, ἀλλ' ὃ ἐσώτερον ἦν, ἐν αὐτῷ. οὐδὲν ἴσον εἶπεν ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος· τοῦ γὰρ καὶ γένος εἰ-
πὼν ἐσμέν· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν περὶ τοῦ Διὸς εἶπεν· οὗτος δὲ περὶ τοῦ δημιουργοῦ αὐτὸ λαμβάνει,
οὐ τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ λέγων (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τὰ κυρίως ἐπ' αὐτοῦ εἰρημένα ἁρμόζων. ἐ-
πεὶ καὶ βωμὸν τούτου εἶπεν, οὐκ ἐκείνου, ὃν ἐσέβοντο. εἴρηται μὲν γάρ τισι καὶ περιΐσταται εἰς
τοῦτον· ἀλλ' οὐκ ἴσασιν Ἕλληνες ὅτι εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς ἕτερον αὐτὰ πεποιήκασι. εἰπὲ γάρ
μοι, περὶ τίνος ἂν λεχθείη κυρίως, Ἀγνώστῳ Θεῷ· περὶ τοῦ δημιουργοῦ, ἢ περὶ τοῦ δαίμο-
νος; δῆλον ὅτι περὶ τοῦ δημιουργοῦ· εἰ καὶ τὸν μὲν ἠγνόουν, τὸν δὲ ᾔδεισαν. ὁμοίως καὶ ὅτι πάν-
τα πεποίηκε, περὶ τοῦ Θεοῦ ἂν εἰρῆσθαι κυρίως ἁρμόσειεν, ἢ τοῦ Διός, μιαροῦ τινος ἀν-
θρώπου καὶ καταπτύστου καὶ γόητος; οὕτως οὐχ ὁμοίως ἐκείνῳ Παῦλος εἶπε (μὴ γένοιτο)
καὶ τό, --- Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν·

Ἀλλ' ἑτέρῳ νῷ. γένος γὰρ Θεοῦ εἶπεν ἡμᾶς εἶναι, τουτέστιν, οἰκείους, ἐγγυτάτους, ἢ ὡς ἄν τις
εἴποι, περιοίκους καὶ γείτονας. ἵνα γὰρ μὴ πάλιν λέγωσι· ξενίζοντα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκο-
ὰς ἡμῶν (οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνθρώποις [illegible]) ἄγει τὸν ποιητὴν εἰς μέσον. καὶ οὐκ εἶ-
πεν, οὐκ ὀφείλετε νομίζειν, χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον, ὦ μιαροὶ καὶ παμμίαροι·
ἀλλὰ ταπεινότερον, τοῦτο οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, φησίν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦτο. τί δαὶ τὸ ὑπὲρ
τοῦτο; Θεός· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο (ἐνεργείας γὰρ ἐστὶν ὄνομα) ἀλλά τινος τούτου. πλὴν οὐ λεγό-
μενον τούτῳ τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. τί γὰρ ἂν εἴποι; ὅρα πῶς τὸ ἀσώματον εἰσήγαγεν. ἡ γὰρ διά-
νοια ὅταν ὑποπλάσῃ σῶμα, καὶ διάσχημα ὑποτυποῖ. γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ,
οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, φησί, χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμή-
σεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. ἀλλ' εἴποι ἄν τις· οὐ τοῦτο νομίζομεν. τί οὖν ταῦτα
λέγει; ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος ἦν αὐτῷ. καλῶς οὕτως εἶπεν. εἰ γὰρ ἡμεῖς οὐκ
ἐσμὲν ὅμοιοι ἐκείνοις κατὰ τὴν ψυχήν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός. τέως ἀπάγει αὐτοὺς τῆς ὑπο-
νοίας. οὐ μόνον δὲ χαράγματι τέχνης τὸ θεῖον οὐκ ἔστιν ὅμοιον, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλῃ τινὶ ἀνθρωπί-
νῃ ὑπονοίᾳ ὑποβάλλεται. ἡ γὰρ τέχνη, ἣν διάνοια εὗρε. διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν· ὅπερ οὖν
τέχνη ἀνθρωπίνη ἢ διάνοια εὗρε, τοῦτο ὁ Θεός, καὶ ἐν λίθῳ ἡ οὐσία Θεοῦ. πῶς οὖν, εἰ ἐν αὐτῷ
ζῶμεν, οὐχ εὑρίσκομεν αὐτόν; διπλοῦν τὸ ἔγκλημα· ὅτι τε ἐκεῖνοι οὐχ εὗρον, καὶ ὅτι τοιού-
τους εὗρον. οὐδαμοῦ ἡ διάνοια ἀξιόπιστος καθ' ἑαυτήν. ἀλλ' ὅμως καταπείθει αὐτὴν τὴν
ψυχήν, δείξας ἀναπολογήτους, ὅρα πῶς ἐπάγει. τοὺς μὲν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδών, τὰ
νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν. τί οὖν; οὐδεὶς κολάζεται τού-
των; οὐδεὶς τῶν θελόντων μετανοεῖν. περὶ τούτων λέγει, οὐ περὶ τῶν ἀπελθόντων, ἀλλ' οἷς
παραγγέλλει. οὐκ ἀπαιτεῖ λόγον ὑμᾶς, φησίν· οὐκ εἶπεν, ἐκεῖνος ὑπερεῖδεν· οὐκ εἶπεν,
εἴασεν· ἀλλ', ὑμεῖς ἠγνοήσατε. ὑπερεῖδε· τουτέστιν, οὐκ ἀπαιτεῖ κόλασιν ὡς ἀξίους ὄντας
κολάσεως. ἠγνοήσατε. καὶ οὐ λέγει, ἑκόντες ἐκακουργήσατε· ἀλλὰ τοῦτο διὰ τὴν ἄνω ἔδειξε,
πανταχοῦ μετανοεῖν εἰπών. ἐνταῦθα πᾶσαν τὴν οἰκουμένην αἰνίττεται. ὅρα πῶς αὐτοὺς
ἀπάγει τῆς μαλακίας. διότι ἔστησεν ἡμέραν, φησίν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δι-
καιοσύνῃ. ὅρα· πάλιν τὴν οἰκουμένην εἶπεν, οὕτω τοὺς ἀνθρώπους καλῶν. ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥ-
ρισεν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ὅρα πῶς πάλιν τὸ πάθος ἐδήλωσεν, ἀναστάσεως μνημονεύ-
σας. ὅτι δὲ ἀληθὴς ἡ κρίσις, δῆλον ἐκ τῆς ἀναστάσεως. συγκατασκευάζεται γάρ. καὶ ὅτι
πάντα ἀληθῆ εἶπε, δῆλον δὲ ὧν αἱρεῖ. ὅτι δὲ καὶ πᾶσι ταύτην παρέσχε πίστιν, τὸ ἀναστῆ-
σαι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ τοῦτο λοιπὸν δῆλον.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα εἴρηται μὲν πρὸς Ἀθηναίους· καιρὸς δ' ἂν ἔχοι καὶ πρὸς ὑμᾶς λέγεσθαι, ὅτι
πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν δεῖ, ὅτι ὥρισεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην. ὅ-
ρα καὶ πῶς καὶ δικαστὴν αὐτὸν εἰσάγει, καὶ προνοοῦντα τοῦ κόσμου, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ συγγνω-
μονικόν, καὶ δυνατόν, καὶ σοφόν, καὶ πάντα ἁπλῶς δημιουργοῦ ἔχοντα. * ἀπόδειξιν ἔδωκε τοῦ ἀ-
ναστῆναι

ναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν τὰ εἰρημένα. μὴ τολμήσωμεν οὕτω. πάντως γὰρ κριθῆναι δεῖ. Εἰ
μὴ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, οὐ κρινόμεθα· εἰ δὲ ἀνέστη, πάντως κρινόμεθα. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἀπέθανεν, (Ρωμ. ιδ. θ.)
καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ, φησί. καὶ πάλιν· Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ
βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται πρὸς ἃ ἔπραξε. μὴ δὴ νομίσητε ῥήματα μόνον
εἶναι ταῦτα. ἰδοὺ καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν πάντων εἰσήγαγε λόγον. οὐ γὰρ ἄλλως κρίνε- 5
ται ἡ οἰκουμένη. τὸ δὲ, ἀναστήσας δὲ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, περὶ σώματός ἐστιν εἰρημένον. τοῦτο γὰρ
καὶ νεκρὸν, τοῦτο καὶ πέπτωκε. παρὰ Ἕλλησιν ὥσπερ τὰ τῆς δημιουργίας, οὕτω καὶ τὰ τῆς κρί-
σεως ἀθετεῖται. ταῦτα δὲ παίδων εὑρήματα καὶ μεθυόντων ἀνθρώπων ἐστίν. ἀλλ' ἡμεῖς
τὰ περὶ τούτων ἀκριβῶς εἰδότες, πράττωμέν τι τῶν χρησίμων, καὶ σπουδάζωμεν οἰκει-
ωθῆναι τῷ Χριστῷ. μέχρι πότε ἐχθραίνομεν πρὸς αὐτόν; μέχρι πότε πρὸς αὐτὸν ἀηδῶς 10
ἔχομεν; μὴ γένοιτο, φησί. τί ταῦτα λέγεις; οὐκ ἐβουλόμην ταῦτα λέγειν, εἰ μὴ ταῦτα
ἐπράττετε ὑμεῖς. νυνὶ δὲ τί τὸ κέρδος τῆς τῶν λόγων σιγῆς, τῶν πραγμάτων ὑπὲρ βοώντων
μετὰ πάσης περιφανείας; πῶς δὲ αὐτὸν φιλήσομεν; εἶπον μὲν μυριάκις μυρία, ἐροῦμεν δὲ
καὶ νῦν· εἴπω ἕνα εὑρηκέναι μοι δοκῶ πάνυ μέγαν καὶ θαυμαστόν· μετὰ τοῦ τὰ κοινὰ γινόμενα
λογίζεσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοσαῦτα ὄντα, ὅσα οὐδὲ ἀριθμῆσαί τις δύναται, τὰ παρὰ τούτων ἁ- 15
πάντων χωρὶς εἰδέναι αὐτοὺς, καὶ τὰ ἑκάστῳ ἡμῶν γεγενημένα ἐννοῶμεν πάντες, καὶ καθ' ἑ-
κάστην ἀναλογιζώμεθα τὴν ἡμέραν. ἐπεὶ τοίνυν μεγάλην ἔχει τὴν ἰσχὺν ταύτην, ἕκαστος
ἡμῶν ἀναλογιζέσθω παρ' ἑαυτῷ, καὶ μετ' ἀκριβείας ἀνερευνάτω, εἴ ποτε εἰς κινδύνους περιπε- (γρ. συμπε)
σὼν διέφυγε τὰς τῶν ἐναντίων χεῖρας, καὶ καθάπερ ἐν βίβλῳ τὰς εὐεργεσίας ἀναγράπτους ἐ-
χέτω τοῦ Θεοῦ· οἷον, εἴ ποτε ἐξελθὼν εἰς ὁδὸν ἀωρίᾳ, διέφυγε κίνδυνον· εἴ ποτε πονηροῖς ἀν- 20
θρώποις συμβαλὼν, ἀνώτερος αὐτῶν γέγονεν· εἴ ποτε νόσῳ περιπεσὼν, πάντων ἀπεγνωκότων,
ἀνήνεγκε. μέγα γὰρ τοῦτο δύναται πρὸς τὸ οἰκειοῦν ἡμᾶς τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ δὴ Μαρδοχαῖος,
ἐκείνος τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένα ἀγαθὰ ἔργα εἰς μνήμην ἐλθόντα τοῦ βασιλέως οὕτως ἔ-
χε παρεστησάμενα, ὡς πάλιν ἐπὶ τὴν λαμπρότητα ἐκείνην ἐλθεῖν· πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς,
ἂν ἀναμνησθῶμεν, καὶ δύο τούτων ἀκριβῆ ποιησώμεθα ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων, τί μὲν ἡ- 25
μάρτομεν ἡμεῖς εἰς Θεὸν, τί δὲ αὐτὸς εἰς ἡμᾶς ἀγαθὸν εἴργασται. οὕτω καὶ εὐχάριστοι ἐσόμε-
θα, καὶ πάντα παρῃτησόμεθα. ἀλλ' οὐδεὶς τούτων οὐδενὸς ποιεῖται μνήμην· ἀλλ' ὥσπερ περὶ ἁ-
μαρτημάτων λέγομεν, ὅτι ἁμαρτωλοί ἐσμεν, οὐ κατ' εἶδος αὐτὰ ἐξετάζοντες, οὕτω καὶ περὶ
τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὅτι εὐηργέτησεν ἡμᾶς, λέγοντες, ὁ Θεὸς, οὐ κατ' εἶδος αὐτὰ ἐξετάζο-
μεν. οὐ λέγομεν, ποῦ, καὶ πόσα, καὶ ἐν ποίῳ καιρῷ. ἀλλ' ἀπὸ τοῦ νῦν πολλὴν ποιησώμεθα τὴν 30
ἀκρίβειαν. εἰ μὲν γάρ τις τὰ πάλαι ἀναλαβεῖν δύναται, πάντα ἀναλογιζέσθω ἀκριβῶς,
ὡς μέγαν εὑρήσων θησαυρόν. τοῦτο καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν χρήσιμον ἡμῖν. ὅταν γὰρ
ἴδωμεν ὅτι προέστη πολλάκις ἡμῶν, οὐκ ἀπογνωσόμεθα, οὐδὲ ἡγησόμεθα ἀπερρῖφθαι· ἀλλ'
ἐνέχυρον αὐτοῦ μέγα ληψόμεθα τὸ περὶ ἡμῶν κηδεμονίας, ὅταν ἐννοήσωμεν, ὅτι ἁμαρτάνοντες οὐ (γρ. ἡμᾶς)
κολαζόμεθα, ἀλλὰ καὶ προστασίας ἀπολαύομεν. εἴπω δή τι κἀγὼ, ὅπερ ἀκήκοα παρά τινος. 35
γέγονέ ποτέ τις παῖς, καί ποτε συνέβη αὐτὸν εἶναι ἐν ἀγρῷ μετὰ τῆς μητρὸς, οὔπω πεντεκαιδε-
καέτη γεγονότα. τότε δὴ χαλεποῦ τινος ἀέρος συμβάντος, πυρετὸς ἐπέπεσεν ἀμφοτέροις.
καὶ γὰρ τὸ μετόπωρον ἦν. τότε δὴ ἡ μὲν μήτηρ ἔφθασεν εἰσελθεῖν ἐπὶ τῆς πόλεως·
ὁ δὲ παῖς, τῶν ἰατρῶν * ἐκεῖ κελευόντων μένειν, καὶ τοῦ πυρετοῦ καίοντος, ἀνακογ- (γρ. μετόπωρον)
χυλίζειν ἤρξατο δῆθεν φιλοσοφῶν, μᾶλλον δὲ πῦρ σβεννύναι οἰόμενος, εἰ μηδὲ ὁπ- 40 (* τῶν)
ωσοῦν λάβοι. ἅτε δὴ οὖν παῖς, ὑπὸ φιλονεικίας αἰρόμενος οὐ προσήκατο. ὡς δὲ ἐπέ-
βη τῆς πόλεως, ἐπερείσθη τὰ τῆς γλώττης, καὶ ἄλαλος ἦν ἐπὶ πολὺ, οὐδὲν ἔναρ- (γρ. πηρία)
θρον φθεγγόμενος· ἀλλὰ [illegible] μὲν, καὶ εἰς διδασκάλους ἐφοίτα ἐπὶ πολὺν χρόνον,
ἁπλῶς δὲ καὶ ἄσημα. πάντα οὖν αὐτῷ τὰ τῆς ἐλπίδος ἐκκέκοπτο, καὶ ὀδυνώσης ἦν ἡ μή- (γρ. ἐξεκέκοπτο)

τηρ

τηρ μεστή· καὶ πολλὰ μὲν ἐπενόησαν ἰατροί, πολλὰ δὲ ἄλλα πολλοί· ἴσχυε δὲ οὐδέν, ἕως ὅτε ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἰάσατο τὸν τῆς γλώττης δεσμόν, καὶ τότε διήνεγκε, καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπανήγαγεν εὐγλωττίαν αὐτὸν καὶ τρανότητα. διηγήσατο δὲ αὐτοῦ ἡ μήτηρ, καὶ ὅτι δὴ παιδίον ὂν σφόδρα μικρόν, περὶ τὴν ῥῖνα πάθος ἔσχεν, ὃ καλοῦσι πολύπουν. καὶ πάλιν ἰατροὶ ἀπεγνώκεισαν, καὶ τελευτῆσαι ηὔχετο ἡ μήτηρ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατηρᾶτο (ἔτι γὰρ ἔτυχε ζῶν) καὶ πάλιν πάντα ἐν ἀπορίᾳ ἦν. ὁ δὲ εὐθέως βήξας, ἀπὸ μύγματος τὸ θεῖον ἐκεῖνο τῇ ῥύμῃ τοῦ πνεύματος ἐξέωσεν ἀπὸ τῶν ῥινῶν, καὶ πάντα λέλυτο τὰ δεινά. τούτου δὲ σβεσθέντος, ῥεῦμα κατὰ τῶν ὀφθαλμῶν δριμὺ καὶ γλίσχρον ἐπιρρέον ἀεὶ τοσαύτας ἐποίει τὰς λήμας καὶ οὕτω παχείας, ὡς ἀντὶ διαφράγματος γίνεσθαι τῇ κόρῃ, καὶ τὸ δεινόν, πήρωσιν ἐμελέτα, καὶ πάντως ἔλεγον τοῦτο συμβήσεσθαι. ἀλλὰ καὶ τούτου χάριτι τοῦ Θεοῦ ταχέως ἀπηλλάγη τοῦ πάθους. καὶ ταῦτα μὲν ἅπερ ἤκουσα· ἃ δὲ αὐτὸς ἐπίσταμαι, ἐρῶ πρὸς ὑμᾶς. ἐκινήθη ποτὲ τυράννων ὑποψία ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ (τότε δὲ ἔτι μειράκιον ἤμην) καὶ πάντων ἔξωθεν τὴν πόλιν περιεχομένων τῶν στρατιωτῶν, τυχὸν ἀπλάστως βιβλία ἐζήτουν γοητικὰ καὶ μαγικά. καὶ ὁ γράψας τὸ βιβλίον ῥίψας ἀκατασκεύαστον εἰς ποταμὸν ἑάλω, καὶ ἀπαιτούμενος οὐκ εἶχε δοῦναι, ἀλλὰ περιήγετο τὴν πόλιν ἅπασαν δέσμιος. ὡς δὲ τῶν ἐλέγχων ἐπιτεινομένων δέδωκε δίκην, τότε ἐγὼ εἰς μαρτύριον ἀπιέναι βουλόμενος, ἐπορευόμην διὰ τῶν κήπων παρὰ ποταμὸν μετὰ καὶ ἑτέρου τινός. ἰδὼν δὲ ἐκεῖνος τὸ βιβλίον ἄνω ἐπιπλέον, τὸ μὲν πρῶτον ἐνόμιζεν ὀθόνην εἶναι· γενόμενος δὲ ἐγγύς, ἔγνω ὅτι βιβλίον ἦν, καὶ καταβὰς ἀνείλετο. ἐγὼ δὲ φιλονεικοῦν, ὥστε κοινὴν εἶναι τὴν εὕρεσιν, καὶ ἐγέλων. ἀλλ' ἴδωμεν, φησίν, ὅ, τι ποτὲ καὶ ἔστιν. ἀνακλᾷ μέρος τῆς σελίδος, καὶ εὑρίσκει ἐγγεγραμμένα μαγικά. συνέβη δὲ κατὰ ταὐτὸν στρατιώτην παριέναι. εἶτα ἔνδοθεν λαβὼν ἀπῄει, καὶ ἐπεπήγει τῷ δέει. τίς γὰρ ἂν καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ λαβόντες ἀνειλόμεθα, πάντων τότε καὶ τῶν ἀνυπόπτων κατεχομένων; καὶ ῥῖψαι οὐκ ἐτολμῶμεν, μὴ ὀφθῶμεν, καὶ καταμερίσαι αὐτὸ πάλιν ὅμοιον δέος ἦν. ἔδωκε γοῦν ὁ Θεός, καὶ ἐρρίψαμεν, καὶ ἐσχάτων ἀπηλλάγημεν τότε τῶν κινδύνων. καὶ μυρία ἂν ἔχοιμι λέγειν, εἰ πάντα καταλέγειν ἐθέλοιμι. καὶ ταῦτα δὲ ὑμῶν ἕνεκεν εἶπον, ὥστε εἴ τις κἂν μὴ τοιαῦτα, ἀλλ' ἕτερά τινα ἔχοι, ταῦτα μεμνήσθω διηνεκῶς· οἷον, εἴ ποτε λίθος τις ἐνεχθεὶς μέλλων ἐπὶ σὲ ἔρχεσθαι, οὐκ ἐπὶ σὲ ἦλθε, τοῦτο ἀείμνηστον ἔχε. μεγάλην ταῦτα ποιεῖ πρὸς Θεὸν φιλίαν ἡμῖν. εἰ γὰρ ἀνθρώπων ἀναμνησθέντες τῶν διασωσάντων ἡμᾶς, πάνυ δακνόμεθα ὅταν αὐτοὺς ἀμείψασθαι μὴ δυνηθῶμεν· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ. τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ χρήσιμον. ὅταν [οἴκοι] βουλώμεθα μὴ ἀλύειν, λέγωμεν δή· Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα παρὰ Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; καὶ Παῦλος διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὅθεν ἐρρύσθη, ἵνα κἀκείνους ἀναμνήσῃ. ὅρα καὶ ὁ Ἰακὼβ πῶς πάντα ταῦτα ἐν νῷ εἶχε. διὸ καὶ ἔλεγεν· Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ νεότητός μου. καὶ μὴ μόνον ὅτι ἐρρύσατο, ἀλλὰ καὶ πῶς, καὶ ἐπὶ τίνι ἐνοσώμην. ὅρα γοῦν κἀκεῖνον ἰδικῶς μνημονεύοντα τῶν εὐεργεσιῶν. Ἐν τῇ ῥάβδῳ μου, φησί, διῆλθον τὸν Ἰορδάνην. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι καὶ τῶν ἐπὶ τῶν προγόνων μέμνηνται) ἀεί, τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον στρέφοντες· οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς τῶν οἰκείων καὶ εἰς ἡμᾶς συμβεβηκότων, ποσάκις εἰς ἐπηρείας καὶ συμφορὰς ἐμπεπτώκαμεν· καὶ εἰ μὴ ὁ Θεὸς χεῖρα ὑπώρεξε, πάλαι ἂν ἀπολώλειμεν. ταῦτα ἐννοοῦντες ἅπαντες, καὶ ἀναλεγόμενοι καθ' ἑκάστην, χάριν εἰδῶμεν διηνεκῶς τῷ Θεῷ, καὶ πάντες κοινῇ δόξαν αὐτῷ ἀναπέμψωμεν, καὶ δοξάζοντες αὐτὸν μὴ διαλιμπάνωμεν, ἵνα τῆς εὐγνωμοσύνης πολλὴν τὴν ἀμοιβὴν κομισώμεθα, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἰωβ. β. ι. — Γεν. μη. ις. — Γεν. λβ. ι.

Λογ. λθ.

Λογ. λθ. 32 ΑΚΟΥΣΑΝΤΕΣ ΔΕ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΝΕΚΡΩΝ, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου.

33 Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν.

Τί δήποτε πείσαντας οὕτως αὐτοὺς, ὡς καὶ εἰπεῖν Ἀθηναίους, ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου, καὶ κινδύνων ἐκτὸς ὄντων, ἐπείγεται τὰς Ἀθήνας ἀφεῖναι ὁ Παῦλος; ἴσως ἤδει οὐ μέγα ὀνήσων· ἄλλως τε, καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς Κόρινθον ἤγετο. 34 Τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

κεφ. ιη.

1 Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ Παῦλος ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ἦλθεν εἰς Κόρινθον,

2 Καὶ εὑρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ (διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τῆς Ῥώμης) προσῆλθεν αὐτοῖς·

3 Καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι, ἔμενε παρ' αὐτοῖς καὶ εἰργάζετο. ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην. Εἰκότως εἰς Κόρινθον, ὡς ἔφην, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἤγετο, ἐν ᾗ μένειν ἔδει. οἱ γὰρ Ἀθηναῖοι καίτοι ξένης ὄντες ἀκροάσεως ἐρασταὶ, ὅμως οὐ προσεῖχον. οὐ γὰρ τοῦτο ἐσπούδαζον, ἀλλ' ὥστε ἀεί τι ἔχειν εἰπεῖν, ὅπερ αὐτοὺς καὶ ἀπέχεσθαι ἐποίησεν. Εἰ δὲ τοῦτο ἦν αὐτοῖς ἔθος, πῶς ἐγκαλοῦσιν, ὅτι ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι; ἀλλὰ ταῦτα σφόδρα ἦν ἄπορα. ἀλλ' ὅμως ἐπίστευσε τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, καὶ ἑτέρους τινάς. οἱ μὲν γὰρ ἐπιμελούμενοι βίου ταχέως ἐδέξαντο τὸν λόγον· οἱ δὲ λοιποὶ οὐκ ἔτι. ἱκανῶς οὖν ἔχειν ἔδοξε τῷ Παύλῳ τὸ καταβαλεῖν τέως τὰ σπέρματα. τὸ γὰρ πλέον αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἐνταῦθα προσκεχώρηκεν. ἐπὶ μὲν γὰρ Νέρωνος ἐτελειώθη· ἀπὸ δὲ Κλαυδίου ἀνερριπίζετο λοιπὸν ὁ πρὸς Ἰουδαίους πόλεμος, μακρόθεν μὲν, [οὐκ ἀπεικὸς δὲ,] ὥστε καὶ οὕτω σωφρονῆσαι, καὶ ἀπὸ Ῥώμης ὡς λυμεῶνες ἠλαύνοντο. διὰ τοῦτο οἰκονομεῖται τούτοις ὡς δέσμιον ἀπαχθῆναι ἐκεῖ, ἵνα μὴ ὡς Ἰουδαῖος ἀπελαύνηται, ἀλλ' ὡς ὑπὸ τῇ τάξει στρατιωτῶν καὶ φυλάττηται ἐκεῖ. καὶ ἔμενε, φησὶ, παρ' αὐτοῖς. βαβαί, ποῖον δικαίωμα τοῦ συνοικῆσαι εὗρεν; ἐπειδὴ γὰρ ἐνταῦθα μάλιστα ἔδει αὐτὸν μὴ λαβεῖν, καθώς φησιν· Ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται εὑρεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς, οἰκονομεῖται αὐτὸν μένειν ἐκεῖ.

β. Κορ. ια. ιβ.

4 Διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας·

5 Ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὅ τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχετο τῷ πνεύματι ὁ Παῦλος διαμαρτυρόμενος τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. Τουτέστιν, ἐπηρέαζον αὐτῷ, ἐφίσταντο αὐτῷ. ἀλλ' οἱ μὲν οὕτω· τί δὲ ὁ Παῦλος; ἀφίσταται αὐτῶν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου. οὐκ ἔτι γὰρ ὑμῖν, φησὶν, ἦν ἀναγκαῖον λαληθῆναι τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ αἰτιᾶται αὐτούς.

6 Ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια εἶπε πρὸς αὐτούς· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν· [καθαρὸς ἐγὼ,] ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύομαι.

7 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματι Ἰούστου, σεβομένου τὸν Θεὸν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ.

8 Κρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες, ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο. Ὅρα πῶς πάλιν εἰπὼν, ἀπὸ τοῦ νῦν. οὐδὲ οὕτως αὐτῶν ἀμελεῖ. ὥστε τοῦ διεγεῖραι ἕνεκεν εἶπε τοῦτο. καὶ λοιπὸν ἦλθε πρὸς

Ἰοῦστον,

κ. τῇ τέχνῃ

κ. ἡ

κ. λόγῳ

κ. [illegible]

Ἰούστου, οὗ ἡ οἰκία ὁμοροῦσα τῇ συναγωγῇ. ἐνέστιαζεν αὐτοῖς καὶ ζῆλον ἔχων ἀπὸ τῆς ἀτυχίας, ἐπὶ τοῦτο ἤθελεν. Κρίσπος δέ, φησιν, ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. καὶ τοῦτο μάλιστα ἱκανὸν πεῖσαι τὸ ἐπιβαλέσθαι.

9 Εἶπε δὲ ὁ Κύριος δι' ὁράματος ἐν νυκτὶ τῷ Παύλῳ· μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, καὶ μὴ
5 σιωπήσῃς.

10 Διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί σε, διότι λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁρᾷς γὰρ πάντως αὐτὸν πειθόμενον· καὶ τὸ γε, ὃ μάλιστα αὐτὸν ἦρε, τοῦτο ὕστερον αὐτῷ λέγει· ὅτι λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. πῶς οὖν συνεστάλησαν αὐτοῦ, εἴποι τις ἄν; καὶ μὴν οὐκ ἐκράτησαν, ἀλλ' ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν
10 ἀνθύπατον.

11 Ἐκάθισέ τε ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

12 Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα,

13 Λέγοντες· ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀναπείθει τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν Θεόν.

15 Ὁρᾷς γὰρ τί ἐν ἑνὶ ἀεὶ δημοσίᾳ ἔπλεκον κατηγορήματα; ὁρᾷ γοῦν ἐνταῦθα· εἰ πάντων τούτων, ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἀναπείθει τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν Θεόν, οὐδὲν τούτων ἐμέλησε τῷ ἀνθυπάτῳ· ἀλλ' ὑπὲρ Παύλου μᾶλλον ἀπολογεῖται. καὶ ὅρα πῶς ἀποκρίνεται.

Εἰ μὲν οὖν ἦν [τὴν τῆς πόλεως ἀπολλυμένην] ἀδίκημά τι ἢ ῥᾳδιούργημα πονηρόν, ὦ Ἰου-
20 δαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν. Ἐπειδὴ [illegible] καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἀποκρίνεται συνετῶς.

14 Μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου, φησίν, ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· Εἰ μὲν οὖν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥᾳδιούργημα πονηρόν, ὦ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν.

25 15 Εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί. κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι. (*marg.:* τὸ πάντων)

16 Καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος.

17 Ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος, καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίωνι ἔμελε. [Καὶ ἐντεῦθεν πάλιν τὸ
30 ἐπιεικὲς τοῦ ἀνδρὸς δείκνυται.] τυπτόμενον γὰρ αὐτόν, οὐχ ἡγήσατο ἰδίαν ὕβριν εἶναι. οὕτως ἦσαν ἰταμοὶ οἱ Ἰουδαῖοι. ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ ἀνεγνωσμένα. ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σου πάλιν. πόσα μεγάλα καὶ ὑψηλὰ ἀκούσαντες, οὐδὲ προσεῖχον, ἀλλ' ἐχλεύαζον· τὴν ἀνάστασιν δὲ ἐχλεύαζον. Ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. (*marg.:* α Κορ β ιδ.) καὶ οὕτω, φησίν, ἐξῆλθεν ὁ Παῦλος ἐκ μέσου αὐτῶν. οὕτω πῶς; τοὺς
35 μὲν πείσας, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγνωμόνων. χωρισθεὶς δὲ ἀπὸ Ἀθηνῶν, φησίν, ἦλθεν εἰς Κόρινθον· καὶ εὑρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, ἔμενε παρ' αὐτοῖς καὶ εἰργάζετο. [ὅρα πῶς ὁ νόμος ἄρχεται καταλύεσθαι λοιπόν. κειράμενος γὰρ Ἰουδαῖος ὢν τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς. μετὰ ταῦτα, εἰς Συρίαν συναπήρχετο Παύλῳ.] Ποντικὸς ὤν, οὐκ ἐν Ἱεροσολύμοις, οὐδὲ πλησίον ἔσπευδεν ἐλθεῖν, ἀλλὰ μακρο-
40 τέρω. παρ' αὐτοῖς γοῦν μένει, καὶ οὐκ αἰσχύνεται μένειν· ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μένει, ὡς ἐπιτήδειον εὑρὼν καταγώγιον. πολλῷ γὰρ αὐτοῖς τῶν βασιλείων ἐπιτηδειότερον ἦν. καὶ μὴ γελάσῃς ἀκούων, ἀγαπητέ. καθάπερ γὰρ ἀθλητῇ ἡ παλαίστρα τῶν ἁπαλῶν στρωμάτων μᾶλλον χρήσιμον· οὕτω καὶ τῷ πολεμιστῇ τὸ ξίφος τὸ σιδηροῦν, ἀλλ' οὐ τὸ χρυσοῦν. καὶ εἰργάζετο κηρύττων. αἰσχυνόμεθα μὲν ἡμεῖς, οἱ καὶ χωρὶς τοῦ κηρύττειν ἀργῶς ζῶντες. διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ,

(*marg.:* [illegible])

συναγωγῇ, φησὶ, κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε Ἰουδαίους τε, καὶ Ἕλληνας. ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἀπέστη. ταύτῃ προσδοκῶν αὐτοὺς ἐλκύσειν μᾶλλον, ἀφίσταται. διὰ τί γὰρ ἀφεὶς ἐκείνην τὴν οἰκίαν, ἦλθε πλησίον τῆς συναγωγῆς; ἆρ' οὐχὶ διὰ τοῦτο; οὐδὲ γὰρ κίνδυνον ἑώρα ἐνταῦθα. διαμαρτυρόμενος αὐτοῖς, φησίν. οὐκ ἔτι διδάσκει, ἀλλὰ διαμαρτύρεται. ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν, φησὶ, καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια εἶπε· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν. τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ ῥήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγματι φοβῆσαι· καὶ σφοδρότερον διαλέγεται, ἅτε καὶ πολλοὺς πεπεικώς. καθαρὸς εἰμὶ, φησὶν, ἐγώ. ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύομαι. ἄρα καὶ ἡμεῖς ὑπεύθυνοί ἐσμεν τοῦ αἵματος τῶν ἡμῖν ἐγκεχειρισμένων, ἂν ἀμελῶμεν αὐτῶν. ὥστε καὶ ὅταν λέγῃ, Τὸ λοιπὸν κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω, φοβῶν φησιν. οὐ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἐφόβει ἡ τιμωρία, ὡς ἔδακνε τοῦτο. (Ὁ καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰκίαν Ἰούστου. μεταβαίνει βουλόμενος αὐτοὺς παροξῦναι, ὅτι καὶ πρὸς τὰ ἔθνη ἠπείγετο. Κρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, φησὶν, ἐπίστευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ὅρα αὐτὸν πιστὸν τότε μετὰ τῆς οἰκίας τοῦτο ποιοῦντα ὁλοκλήρου. τούτου δὲ γενομένου, εὐθέως καὶ ἕτεροι πολλοὶ πιστεύσαντες ἐβαπτίζοντο. τοῦτον Κρίσπον λέγει τὸν ἀρχισυνάγωγον, περὶ οὗ φησι γράφων· Οὐδένα ἄλλον ἐβάπτισα, εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον. οἶμαι δὲ τοῦτον καὶ Σωσθένην λέγεσθαι, ὃς τοσοῦτον ἀνὴρ πιστὸς ἦν, ὥστε καὶ τύπτεσθαι καὶ παρεῖναι ἀεὶ τῷ Παύλῳ. μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει. διὰ τοῦτο πολλὴν χρόνον μένει ἐκεῖ. ἔπειθε μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ τὸ πλῆθος· ἡ δὲ οἰκείωσις τοῦ Χριστοῦ, πλέον. μείζων γὰρ ὁ κίνδυνος ἐγένετο λοιπὸν καὶ τῶν πλειόνων πιστευόντων, καὶ τοῦ ἀρχισυναγώγου. μὴ φοβοῦ, φησί. τοῦτο ἱκανὸν αὐτὸν διαναστῆσαι, ὅτι ἐλέγχθη φοβούμενος [μὲν,] ἀλλ' ὥστε μηδὲ τοῦτο παθεῖν, παραθαρρύνει). οὐ γὰρ ἀεὶ αὐτὸν πάσχειν εἴα κακῶς, ὥστε μὴ ἀσθενεστέρους γίνεσθαι. οὐδὲν δὲ οὕτως ἐλύπει τὸν Παῦλον, ὡς τὸ ἀπειθοῦντας, ὡς τὸ ἀντιτασσομένους. ὅτι καὶ τὴν κίνδυνον αὐτοῦ χαλεπώτερον ἦν. καὶ μὴ σιωπήσῃς, φησί, διότι λαός πολύς ἐστί μοι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. τάχα διὰ τοῦτο αὐτῷ καὶ φαίνεται) * ὁ Χριστός. Γαλλίωνος δὲ, φησιν, ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ. ὅρα, μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν καὶ τοὺς ἓξ μῆνας ἐπιτίθενται), ὅτι οὐκ ἔτι ἴσχυον νόμοις χρῆσθαι ἰδίοις. τοῦτο μάλιστα ἐπῆρε Κορινθίους, τὸ μάλιστα πιστεῦσαι, ὅτι οὐδὲ καθίησιν ἑαυτὸν ὁ ἄρχων. οὐ γὰρ ἦσαν ἴσοι ἐξ ἀντιλογίας νικῆσαι, καὶ μαθεῖν ἐκείνους, ὅτι οὐδὲν μέλει αὐτῷ τοῦ πράγματος. καὶ σκόπει ἐκεῖνος πῶς ἦν συνετός. οὐ γὰρ εἶπεν εὐθέως ἀποκρινόμενος, οὐ μέλει μοι· ἀλλὰ τί; εἰ μὲν ἦν τι ἀδίκημα, ἢ ῥᾳδιούργημα πονηρὸν, ὦ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν· εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι). ἀπετείχισεν αὐτοῖς τὸ δικαστήριον. λαμπρὰ γέγονεν ἡ νίκη. ἐπιλαβόμενοι δὲ Σωσθένην τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος, καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίωνι ἔμελεν. ὢ τῆς αἰσχύνης, ἦν ἀνῃσχύντησαν. καὶ οὐδὲν τούτων, φησὶ, τῷ Γαλλίωνι ἔμελε· καίτοι εἰς τὴν ἑαυτοῦ ὕβριν τὸ πᾶν ἦν. ἀλλ' ὡς δῆθεν ἐξουσίαν λαβόντες αὐτοὶ τύπτουσιν, καὶ τῆς ἀναισχυντίας ταύτης μανίας ἔργον πληροῦσι. διὰ τί μὴ ἐκεῖνος αὐτὸν τύπτησε, καίτοι καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν εἶχεν; ἀλλ' ἐπαιδεύοντο φιλοσοφεῖν. οὐκ ἀντιτύπτει δὲ, ὥστε καὶ τὸν δικαστὴν μαθεῖν, τίς ἦν ὁ ἐπιεικέστερος. οὐ μικρὰ τοῦτο ὤνησεν αὐτὸν παρόντα. ἐδίδαξε γὰρ ἥ τε τούτων ἐπιείκεια, καὶ ἡ ἐκείνων θρασύτης, ὅτι τὰ τοιαῦτα δικαστικῆς ψήφου * δεῖται. ἀλλ' οὗτοι πάντα ἀτάκτως ποιοῦσι. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐ δεῖ, ἵνα μὴ πάλιν κόπτωσιν αὐτόν· ἀλλ', οὐ θέλω. κριτὴς γὰρ, φησιν, ἐγὼ τούτων εἶναι οὐ βούλομαι· οὕτως ἐπιεικὴς ἦν ὁ ἀνήρ. τοῦτο καὶ Πιλάτος ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε. ὁ μὲν κατὰ τὸν νόμον ἠξίου κρίνειν αὐτούς· οἱ δὲ, ὥσπερ οἱ μεθύοντες καὶ οἱ μαινόμενοι, οὕτω διέκειντο. διὰ τοῦτο ἐχωρίζετο τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ λαὸς ἦν ἐκεῖ πολύς. ἐτύπτετο, καὶ οὐδὲν ἔλεγε.

Τούτῳ

Marginalia (left): Γαλ. ς. ζ. — α. Κορ. α. ιδ. — ἰωάν. ιη. λα.

Marginalia (right): γ. ἐλκύσειν μᾶλλον, διὰ τί — γ. κ(αὶ) ἴ... ἐκεῖ, τότε ... — γ. ὅρα γοῦν εὐθέως τὸν ἀρχισυνάγωγον ... καὶ ἑτέρους πολλοὺς, τότε γε... ἐβαπτίζοντο — * νῦν — γ. ἠμύνθη — γ. ἔργον ... κρίνει διὰ τὴν ... πῶς καὶ ... — * ὁ

Line numbers: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα. ἀντιπλήσωμεν ἑαυτοὺς τοιαύτης τῇ ἐπιεικείᾳ, τῇ σιγῇ, τῇ
μακροθυμίᾳ. χαλεπώτερα ταῦτα τὰ τραύματα· μείζων ἡ πληγὴ καὶ φορτικωτέρα. οὐ γὰρ
τὸ πλήττεσθαι τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ τὴν διάνοιαν, χαλεπόν. πολλοὺς πλήττομεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν
τάξει φιλίας, καὶ ἥδονται. ἂν δὲ τὸν τυχόντα πλήξῃς ὑβριστικῶς, ἐπειδὴ τῆς καρδίας ἥψω,
5 σφόδρα ἐλύπησας. οὕτω μᾶλλον τὴν καρδίαν ἢ τὴν πλήττομεν. ὅτι δὲ μειζόνως ἐπιείκεια
πλήττει θρασύτητος, φέρε ἀποδείξωμεν, ὡς δυνατὸν, τῷ λόγῳ. ἡ μὲν γὰρ σαφὴς ἀπόδειξις
διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς πείρας ἐστίν. εἰ δὲ δοκεῖ, καὶ τῷ λόγῳ τὴν ἐξέτασιν ποιησώμεθα, [καίτοι
πολλάκις καὶ ἤδη ἐποιησάμεθα.] ἐν γὰρ ταῖς ὕβρεσιν οὐδὲν οὕτως ἡμᾶς λυπεῖ, ὡς ἡ παρὰ
τῶν ὁρώντων ψῆφος. οὐ γὰρ ἴσον δημοσίᾳ τι ὑβρίζεσθαι, καὶ ἰδίᾳ· ἀλλ' ἐκείνας μὲν καὶ φέρομεν
10 εὐκόλως τὰς ὕβρεις, ὅταν ἐπ' ἐρημίας, ὅταν μηδενὸς ὄντος τοῦ μαρτυροῦντος τὸν παθόντα,
μηδὲ τοῦ συνειδότος. οὕτως οὐχ ἡ τῆς ὕβρεως φύσις ἐστὶν ἡ δάκνουσα, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ πάντων
τοῦτο παθεῖν· ὡς εἴγε τις ἡμᾶς ἐπὶ πάντων ὑβρίζοι κατ' ἰδίαν, καὶ χάριν εἰσόμεθα. οὐκ-
οῦν οὐκ ἐν τῇ τῆς ὕβρεως φύσει τὸ λυπηρόν ἐστιν, ἀλλ' ἐν τῇ ψήφῳ τῶν ὁρώντων, ὥστε μὴ
δόξαι εὐκαταφρόνητον εἶναι. τί οὖν, ἂν αὕτη ὑπὲρ ἡμῶν ᾖ, οὐχὶ μᾶλλον ὁ ὑβρίζων ὕβρισται,
15 ὅταν ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ψήφους φέρωσιν; εἰπέ μοι, τίνος καταφρονοῦσιν οἱ παρόντες; τοῦ ὑ-
βρίζοντος, ἢ τοῦ ὑβρισθέντος καὶ σιγῶντος; ὁ μὲν γὰρ θυμὸς ὑποβάλλει, ὅτι τοῦ ὑβριζομένου· νῦν
δὲ, ὅτε καθαροὶ τοῦ πάθους ἐσμὲν, ἴδωμεν, ἵνα μὴ τότε συναρπασθῶμεν. τίνος οὖν καταγινώ-
σκομεν ἅπαντες; εὔδηλον ὅτι τοῦ ὑβρίζοντος. κἂν μὲν ἐλάττων ᾖ, καὶ μαίνεσθαι αὐτόν φήσο-
μεν· ἂν δὲ ὁμότιμος, ἀνόητον εἶναι· ἂν δὲ μείζων, οὐδ' οὕτως ἀποδεξόμεθα. τίς γὰρ, εἰπέ μοι,
20 ἀποδοχῆς ἄξιος; ὁ ταραττόμενος, ὁ χειμαζόμενος, ὁ ἐκθηλυνόμενος, ὁ παρὰ τὴν κοινὴν
φύσιν οὕτω διακείμενος· ἢ ὁ ἐν γαλήνῃ καὶ λιμένι καὶ φιλοσοφίᾳ πολλῇ; οὐχ ὁ μὲν ἀγγέλῳ
παρέοικεν, ὁ δὲ οὐδὲ ἀνθρώπῳ; ὁ μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ οἰκεῖα δυνάμενος βαστάσαι κακὰ, ἐκεῖνος
δὲ καὶ τὰ ἀλλότρια· οὗτος οὐδὲ ἑαυτὸν ἐνεγκεῖν ἐδυνήθη, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἕτερον· ὁ μὲν ἐν ναυαγίῳ
ἐστὶν, οὗτος δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ πλεῖ, οὐρίων αὐτῷ τῆς πνοῆς φερομένης. οὐ γὰρ εἴασε τὸ τοῦ
25 θυμοῦ πνεῦμα τοῖς ἱστίοις ἐμπεσὸν, ἀνατρέψαι τῆς διανοίας τὸ σκάφος· ἀλλ' ἁπαλή τις αὔ-
ρα, καὶ ἡδεῖα παραπνεύσασα τῆς ἀνεξικακίας ἡ πνοὴ, μετὰ πολλῆς αὐτὸν τῆς ἡσυχίας ἐπὶ τὸν
τῆς φιλοσοφίας ἄγει λιμένα. καὶ καθάπερ ἐν πλοίῳ ναυαγοῦντι οἱ ναῦται οὐκ ἴσασιν ἃ
ῥίπτουσιν, οὔτε τῶν οἰκείων, οὔτε τῶν ἀλλοτρίων λάβωσι παραθήκας, ἀλλὰ πάντων ὁ-
μοίως ἐκβολὴν ποιοῦνται τῶν ἐγκειμένων, τῶν τε τιμίων, τῶν τε οὐ τοιούτων· ἐπειδὰν δὲ ὁ
30 χειμὼν παύσηται, τότε ἀναλογιζόμενοι ὅσα ἐξέβαλον, δακρύουσι, καὶ τῆς γαλήνης οὐκ αἰσθά-
νονται διὰ τὴν ζημίαν τῆς ἐκβολῆς· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ὅταν ὁ θυμὸς πνεύσῃ, καὶ ὁ χει-
μὼν αἴρηται, οὐκ ἴσασιν ἐν τάξει ἐκβάλλειν τὰ δέοντα· ὅταν δὲ παύσηται ὁ θυμὸς, τότε ἀ-
ναλογιζόμενοι ποῖα ἐξέβαλον, ἐννοοῦσι τὴν ζημίαν, καὶ οὐκ αἰσθάνονται τῆς ἀναπαύσεως,
τῶν ῥημάτων μεμνημένοι, δι' ὧν κατῄσχυναν ἑαυτοὺς, καὶ τὰ μέγιστα ἐζημιώθησαν, οὐ περὶ
35 χρήματα, ἀλλὰ περὶ δόξαν ἐπιεικείας καὶ πραότητος. οὕτως σκότος ἐστὶν ὁ θυμός. Εἶπεν ἄ-
φρων, φησὶν, ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. τάχα καὶ περὶ τοῦ θυμουμένου τοῦτο εἰπεῖν εὔκαι-
ρον, ὅτι εἶπεν ὁ θυμούμενος, οὐκ ἔστι Θεός. Κατὰ γὰρ τὸ πλῆθος, φησι, τῆς ὀργῆς αὐτοῦ
οὐκ ἐκζητήσει. ὃς γὰρ ἂν ἐπισκοτισθῇ λογισμὸς εὐσεβὴς, πάντας ὠθεῖται καὶ διακρούεται, πάν-
τας ῥίπτει πλαγίως. εἰ μὴ σὺ μᾶλλον ἀλγεῖς τοῦ ὑβρισθέντος, ὕβριζε. καὶ μηδεὶς ὁ ἐγ-
40 καλῶν ᾖ, τὸ τοῦ συνειδότος δικαστήριον ἰδίᾳ σε λαβὸν, μαστίζει μυρία. ὅταν οὖν ἀκούσῃς ὅτι ὁ
ὑβριζόμενος οὐδὲν ἐξέβαλε ῥῆμα πικρὸν, οὐχὶ ταύτῃ μᾶλλον ἀλγεῖς; εἰπέ μοι, πῶς ἄν-
θρωπον πρᾶον καὶ ταπεινὸν καὶ ἐπιεικῆ μυρίαις ἔπλυνας λοιδορίαις; ταῦτα λέγομεν
συνεχῶς, οὐχ ὁρῶμεν δὲ ἐπιδεικνύμενα διὰ τῶν ἔργων. ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώπους ὑβρί-
ζεις; δοῦλος ὢν, τὸν ὁμόδουλον; ἀλλὰ τί τοῦτο θαυμάζω, ὅπου γε καὶ Θεὸν ὑβρίζουσι πολ-

Marginalia: ἢ τοῦ (l. 5); ἰμ (l. 8); ῥίψαιεν (l. 24); ῥήματα (l. 32); Ψαλ. ιγ. α. (l. 35); Ψαλ. θ. κε. (l. 37)

λεί; τοῦτο πρὸς ὑμᾶς ἔστω παραμυθία τοὺς ὑβριζομένους. ὑβρίζεσθε; ὑβρίζεται καὶ Θεός. ὀνειδίζεσθε; ὀνειδίζεται καὶ Θεός. διαπτύεσθε; καὶ γὰρ καὶ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος. ἐν μὲν οὖν τούτοις ἡμῖν κοινωνεῖ· ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις οὐκέτι. οὐ γὰρ ὕβρισεν ἀδίκως ποτέ (μὴ γένοιτο) οὐδὲ ὠνείδισεν ἁπλῶς, οὐδὲ ἠδίκησεν, ὥστε ἡμεῖς ἐσμεν οἱ κοινωνοῦντες, οὐχ ὑμεῖς. τὸ μὲν γὰρ ὑβριζόμενοι φέρειν, Θεοῦ· τὸ δὲ ὑβρίζειν ἁπλῶς, δαίμονος. ἴδετε τὰς δύο μερίδας. Δαιμόνιον ἔχεις, ἤκουσεν ὁ Χριστός· ἐῤῥαπίσθη ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως. οἱ ὑβρίζοντες τοίνυν ἀδίκως, μετ' ἐκείνων ἑστήκασιν. εἰκότως. εἰ γὰρ ὁ Πέτρος καὶ Σατανᾶς ἤκουσε δι' ἓν ῥῆμα, πολλῷ μᾶλλον οὗτοι Ἰουδαῖοι ἀκούσονται, ὅταν τὰ Ἰουδαίων ποιῶσιν· ὥσπερ κἀκεῖνοι διαβόλου τέκνα, ἐπειδὴ τὰ τοῦ διαβόλου εἰργάζοντο. ὑβρίζεις· τίς ὤν, εἰπέ μοι; μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο ὑβρίζεις, ἐπειδὴ οὐδέν εἶ. οὐδεὶς γὰρ ἄνθρωπος ὢν ὑβρίζει. ὥστε ὃ λέγεται ἐν ταῖς μάχαις, σύ τις εἶ; δέξαι ἐναντίας ἐστὶ λέγεσθαι· ὑβρίζε· οὐδὲν γὰρ εἶ, ἐπεὶ ὑβρίζεις. νῦν δὲ λεγόντων ἡμῶν, ὡς τίς ὑβρίζεις; ὡς βελτίων σὺ διὰ πάντων, ἀκούειν ἔστι. καὶ μὴν τὸ ἐναντίον ἐστὶ λέγειν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς κακῶς ἐρωτῶμεν, διὰ τοῦτο κἀκεῖνοι κακῶς ἀποκρίνονται. ὥστε ἡμεῖς αἴτιοι. ὡς μεγάλων γὰρ ἀνδρῶν ὄντων τῶν ὑβριζόντων, οὕτω λέγομεν, ὡς τίς ὑβρίζεις; διὰ τοῦτο κἀκεῖνοι οὕτως ἀποκρίνονται. τοὐναντίον δὲ ἐχρῆν λέγειν· ὑβρίζεις; ὑβρίζε· οὐδεὶς γὰρ εἶ. πρὸς δὲ τοὺς οὐχ ὑβρίζοντας τοῦτο μᾶλλόν ἐστι λέγεσθαι· ὡς τίς οὐχ ὑβρίζεις; ὑπερέβης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. τοῦτο εὐγένεια, τοῦτο ἐλευθερία, μηδὲν ἀνελεύθερον φθέγγεσθαι, κἂν ἄξιος ᾖ τις ἀκούειν. εἰπὲ δή μοι, πόσοι οὐχὶ ἄξιοί εἰσιν ἀναιρεῖσθαι; ἀλλ' ὅμως οὐ ποιεῖ τοῦτο δι' ἑαυτοῦ ὁ δικαστής, ἀλλ' ἐρωτᾷ· καὶ οὐδὲ τοῦτο δι' ἑαυτοῦ. εἰ δὲ διαλέγεσθαι ἀνθρώπῳ πονηρῷ οὐκ ἀνέχονται δικάζοντες, ἀλλὰ μέσῳ τινὶ κέχρηνται, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς ὁμοτίμους ὑβρίζειν οὐ χρή. οὐ γὰρ οὕτω τῷ ὑβρίσαι πλεονεκτήσομεν αὐτὸν, ὡς τῷ διαλεχθῆναι ὑβρίσαμεν ἑαυτούς. τοὺς μὲν οὖν πονηροὺς διὰ τοῦτο οὔτε ὑβρίζειν χρή· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς, καὶ δι' ἕτερον, ὅτι οὐκ ἄξιοι· καὶ τρίτον, ὅτι ὑβριστὴν εἶναι οὐ χρή. νῦν δὲ ὅρα ὅσα γίνεται. ὑβρίζεται καὶ ἐπηρεάζεται ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἐπηρεάζων ἄνθρωπος, καὶ οἱ θεωροῦντες ἄνθρωποι. τί οὖν; τὰ θηρία δεῖ εἰς μέσον ἐλθεῖν καὶ διελῦσαι; τοῦτο γὰρ λείπεται. ὅταν γὰρ οἵ τε ἀδικοῦντες, οἵ τε τιμώμενοι τῇ ἀδικίᾳ ἄνθρωποι ὦσι, τοῖς θηρίοις ἡ καταλλαγὴ λείπεται. ὥσπερ οὖν δεσποτῶν μαχομένων ἐν οἰκίᾳ, λείπεται τοὺς οἰκέτας καταλλάττειν (τοῦτο γὰρ ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἀπαιτεῖ, εἰ καὶ ταύτῃ τάχα μὴ γίνεται) οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ὑβρίζεις; εἰκότως· οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος εἶ. διὰ τοῦτο ἔδοξε μέγα τι εἶναι ὁ ὑβρίζειν, καὶ ἔδοξε τοῖς μεγάλοις προσήκειν. τοῖς δὲ ἀνδραπόδοις μᾶλλον προσήκει, ὥσπερ τὸ εὐφημεῖν, ἐλευθέροις ἐμπρέπει. ὥσπερ γὰρ τὸ κακῶς ποιεῖν, ἐκείνων, οὕτω τὸ κακῶς πάσχειν, τούτων. οἷόν ἐστι κλεπτομανία δούλη τὰ τοῦ δεσπότου λαθραίως ὑφαιροῦσα, τοιοῦτόν τί ἐστι καὶ ὁ ὑβριστής. καὶ ὡς ἄν εἴποι τις, καθάπερ ὁ κλέπτης σπουδῇ εἰσιὼν, πανταχοῦ περιβλέπεται ὑφελέσθαι τι σπουδάζων· οὕτω καὶ οὗτος πάντα περισκοπεῖ, ἐκβάλλειν τι θέλων. τάχα ἑτέρῳ τινὶ παραδείγματι αὐτὸν διαγράψωμεν. ὥσπερ ἂν εἴ τις σκεύη ἀκάθαρτα κλέπτων ἐξ οἰκίας, καὶ ἐξάγων πάντων ἔμπροσθεν, οὐχὶ τὰ ὑφαιρεθέντα ᾔσχυνε τοσοῦτον, ὅσον αὐτὸς ἑαυτὸν, ταῦτα ὑφελόμενος καὶ ἐξάγων· οὕτω δὴ καὶ οὗτος, ἐκβαλὼν ἔμπροσθεν πάντων ἀκάθαρτα ῥήματα, οὐχὶ ἑτέρους ᾔσχυνεν, ἀλλ' ἑαυτὸν διὰ τῶν ῥημάτων, προαγαγὼν ταῦτα, καὶ καταῤῥυπάνας αὐτοῦ καὶ τὴν γλῶτταν, καὶ τὴν διάνοιαν. ταὐτὸν γάρ ἐστιν ὅταν πρὸς τοὺς πονηροὺς μαχώμεθα, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἄνθρωπον τὸν ἐν σπηλαίῳ ὄντα ὑπὲρ τοῦ πλῆξαι, μολύνῃ ἑαυτὸν, καθεὶς ἑαυτοῦ τὰς χεῖρας εἰς τὸν βόρβορον τῆς δυσωδίας. ταῦτα δὴ, παρακαλῶ, πάντα λογιζόμενοι, φεύγωμεν τὸ ἐντεῦθεν βλάβην, καὶ εὔφημον ἔχωμεν γλῶτταν, ἵνα καθαρεύοντες πάσης ὕβρεως, διανυσθῶμεν μετ' ἀκριβείας τὸν παρόντα βίον διαγαγεῖν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν ἐπιτυχεῖν,

χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μ. 18 Ο ΔΕ ΠΑΥΛΟΣ ΕΤΙ ΠΡΟΣΜΕΙΝΑΣ ΗΜΕρας ἱκανὰς τοῖς ἀδελφοῖς, ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν (καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας) κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν.

Ὅρα πῶς ὁ νόμος καταλέλυται, ὅρα πῶς τῇ συνηθείᾳ κατείχοντο. τοῦτο Ἰουδαϊκὸν ἦν, τὸ κείρασθαι τὰς κεφαλὰς κατ' εὐχήν. πλὴν ἔθος καὶ θυσίαν γίνεσθαι, ἥτις οὐκ ἐγίνετο μετὰ τὸ τυπωθῆναι τὸ σωτήριον. Ἔδει ἀπελθεῖν αὐτόν, διὸ καὶ ἐπείγεται, καὶ παρακαλούμενος μεῖναι παρ' αὐτοῖς ἐν Ἐφέσῳ, οὐκ αἱρεῖται. τίνος δὲ ἕνεκεν πάλιν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαμβάνει; Ἀναβὰς γάρ, φησι, καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν. ἐπιθυμίαν εἶχε τῆς πόλεως, παθών τι ἀνθρώπινον πρὸς αὐτήν. ἐνταῦθα γὰρ ἐχρημάτισαν οἱ μαθηταὶ καλεῖσθαι χριστιανοί· ἐνταῦθα παρεδόθη τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ· ἐνταῦθα *λύουσι πρᾶγμα [τὰ] κατὰ τὸ δόγμα. καὶ ὁ μὲν εἰς Συρίαν ἐξέπλει· τούτους δὲ ἀφῆκεν εἰς Ἔφεσον, εἰκότως, ὡς διδάξοντας. τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ συγγενόμενοι χρόνον, πολλὰ ἔμαθον· καὶ ὅμως τῆς συνηθείας αὐτῶν οὐκ ἀπήλλαξεν οὐδέπω τῆς Ἰουδαϊκῆς. ἰδοὺ καὶ γυνὴ τὸ ἴσον ἀνδράσι ποιοῦσα καὶ διδάσκουσα. διὰ τοῦτο ἐκωλύετο εἰς τὴν Ἀσίαν ἐλθεῖν, πρὸς τὰ κατεπείγοντα οἶμαι ἐλαυνόμενος. ὅρα γοῦν ἐνταῦθα καὶ παρακαλούμενον αὐτὸν μεῖναι, καὶ οὐκ ἀνεχόμενον, ἐπεὶ ἠπείγετο ἀπελθεῖν. οὐ μὴν ἁπλῶς αὐτοὺς εἴασεν, ἀλλὰ μετὰ ὑποσχέσεως. καὶ ὅπως, ἄκουε.

ἴσως γὰρ αὐτὸν μόνον ἐθρηνεῖ (ἐκκλησίαν) δεῖ ... τί πάλιν ἐπιθυμεῖ ... ἐνταῦθα ... ἐχρημάτισαν οἱ μαθηταί

19 Κατήντησε δέ, φησιν, εἰς Ἔφεσον, καὶ ἐκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγήν, διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις.

20 Ἐρωτώντων δὲ αὐτὸν ἐπὶ πλείονα χρόνον μεῖναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπένευσεν,

21 Ἀλλ' ἀπετάξατο αὐτοῖς εἰπών· δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα· πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Θεοῦ θέλοντος. καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου·

22 Καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν,

23 Καὶ ποιήσας χρόνον τινά, ἐξῆλθε διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρίζων πάντας τοὺς μαθητάς. Καὶ ὅρα ἐκείνους τοὺς τόπους καταλαμβάνει, οἷς ἐπέβη πρὸ τούτου.

24 Ἰουδαῖος δέ τις Ἀπολλὼς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. Ἰδοὺ καὶ λόγιοι ἠπείγοντο κηρύττειν, καὶ ἀποδημοῦσι λοιπὸν οἱ μαθηταί. ὁρᾷς ἐπίδοσιν τοῦ κηρύγματος;

ἤπειγον

25 Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι ἐλάλει, καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

26 Οὗτός τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, προσελάβοντο αὐτόν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδόν.

Εἰ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου μόνον ἠπίσταντο οὗτοι, πῶς τῷ πνεύματι ἔζει; τὸ γὰρ πνεῦμα οὐχ οὕτως ἐδίδοτο. εἰ δὲ καὶ οἱ μετὰ τοῦτον ἐδεήθησαν τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ· πολλῷ

μᾶλλον ἐπεὶ ἐβαπτίσθη ἄν. ἢ ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν; οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς ἐφεξῆς ἔθηκεν ἀμφότερα ὁ συγγραφεύς. ἐμοὶ δοκεῖ εἰς ἐκεῖνο εἶναι τὴν αἰτίαν εἰποῦσι τῶν μετὰ τῶν ἀποστόλων βαπτισθέντων· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Κορνηλίου γέγονε, γεγένηται καὶ ἐπὶ τούτου. ἀλλ' οὐ βαπτίζεται, ἀλλ' ὅτι ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο. τοῦτο δὲ εἶναί μοι ἀληθὲς φαίνεται, ὅτι τὸ βαπτισθῆναι αὐτὸν οὐκ ἦν· ἐπεὶ καὶ οἱ δώδεκα καὶ οἱ ἄλλοι οὐδὲ ἤδεισαν ἀκριβῶς, οὐδὲ τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ. εἰκὸς δὲ αὐτὸν καὶ βαπτισθῆναι. πόθεν; εἰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰωάννου μετὰ τὸ βάπτισμα πάλιν ἐβαπτίζοντο, ἔδει καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦτο ποιῆσαι.

27 Βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς χάριτος.

28 Εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.

κεφ. ιθ.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλὼ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς Ἔφεσον· καὶ εὑρών τινας μαθητάς,

2 Εἶπε πρὸς αὐτούς· εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· ἀλλ' οὐδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἠκούσαμεν.

3 Εἶπέ τε πρὸς αὐτούς· εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον, εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα.

4 Εἶπε δὲ Παῦλος, Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι· τουτέστιν, εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.

5 Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

6 Καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ προεφήτευον.

7 Ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο. Πολλῷ οὗτοι ἐκείνου διεστήκασι, οἱ μηδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν εἰδότες. οὗτοι μὲν, οἱ καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ προπέμπουσι καὶ γράμματα ἐπιδιδόασιν. ἐβούλετο μὲν οὖν καὶ [αὐτὸς] ἀπελθεῖν εἰς Ἀχαΐαν· πρὸς δὲ τὸ προτρέψαι καὶ γράμματα δοῦναι αὐτῷ τοὺς ἀδελφούς, οὐκ ἀναχωρεῖ. ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο, φησι, τοῖς πεπιστευκόσιν. εὐτόνως γὰρ διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. ἐνταῦθα πῶς τὴν δύναμιν ἐν ταῖς γραφαῖς Ἀπολλὼς δείκνυσι. τοὺς μὲν γὰρ Ἰουδαίους σφόδρα ἐπεστόμιζε· οὕτω γάρ ἐστι τὸ, διακατηλέγχετο· τοὺς δὲ πιστεύοντας θαρρεῖν μᾶλλον ἐποίει καὶ ἵστασθαι πρὸς τὴν πίστιν. ἐγένετο δέ, φησι, Παῦλον διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη (ταῦτα δὴ τὰ κατὰ Καισάρειαν καὶ τὰ λοιπὰ) ἐλθεῖν εἰς Ἔφεσον· καὶ εὑρών τινας μαθητάς, εἶπε πρὸς αὐτούς· εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; ὅτι γὰρ οὐδὲ εἰς Χριστὸν ἐπίστευον οὗτοι, δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐδέν ἐστι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου· ἀλλ' ὅτι ἀτελές. καὶ οὐδὲ τοῦτο προσέθηκεν ἁπλῶς· ἀλλ' ἵνα διδάξῃ καὶ πείσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ βαπτισθῆναι, ὃ καὶ ποιοῦσι, καὶ τὸ πνεῦμα λαμβάνουσι τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν Παύλου. ἐπιθέντος γάρ, φησιν, αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς. ὥστε οἷς ἐπετίθει τὰς χεῖρας, τὸ πνεῦμα ἐλάμβανον. εἰκὸς τοίνυν τὸ πνεῦμα μὲν αὐτὸν ἔχειν, μὴ φαίνεσθαι δέ· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνεργείας, καὶ τὰ ἀφ' ὧν γλώσσαις ἐλάλουν, τοῦτο ἐνέφαινον. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ ἀνεγνωσμένα. ὁ δὲ Παῦλος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, φησί, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, οὓς καὶ καταντήσας εἰς Ἔφεσον κατέλιπεν αὐτοῦ. ἢ ὅτι οὐκ ἐβούλετο περιάγειν αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο κατέλιπεν· ἢ μᾶλλον ἵνα διδάσκαλοι γένωνται τοῖς ἐν Ἐφέσῳ. αὐτοὶ δὲ μετὰ ταῦτα τὴν Κόρινθον ᾤκησαν, οἷς καὶ μεγάλα μαρ-

τυρεῖ,

τορα, καὶ Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων προσαγορεύει αὐτούς. ὅθεν μοι δοκεῖ μετὰ ταῦτα αὐτοὺς εἰς Ῥώμην ἀπελθεῖν, ἅτε ἐμφιλοχωροῦντας τοῖς τόποις ἐκείνοις, ὅθεν ἐξέπεσον ἐπὶ Νέρωνος. καὶ καταβάς, φησιν, εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ποιήσας χρόνον τινά, ἐξῆλθε, διερχόμενος τὴν Γαλατικὴν καθεξῆς χώραν καὶ 5 Φρυγίαν. ἐμοὶ δοκοῦσι καὶ οἱ πιστοὶ ἔτι ἐκεῖ συνάγεσθαι. οὐ γὰρ εὐθέως αὐτοὺς ἀπέσπασεν. ὅρα δὲ πῶς αὐτοὺς ἐπείγεται. καὶ ταύτας τὰς χώρας πάλιν διέρχεται, ὥστε τῇ παρουσίᾳ βεβαιῶσαι τοὺς μαθητάς. Ἰουδαῖος δέ τις, φησίν, Ἀπολλὼς ὀνόματι, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. διεγηγερμένος ἦν ὁ ἄνθρωπος· διὸ καὶ ἀποδημίας στέλλεται ὑπὲρ τούτου αὐτοῦ. ὃς παραγενόμενος, φησιν, εἰς Ἀχαΐαν, εὐτόνως διακατηλέγχετο τοῖς Ἰουδαί-10 οις δημοσίᾳ. περὶ τούτου γράφων ἔλεγε· Περὶ δὲ Ἀπολλὼ τοῦ ἀδελφοῦ. τῷ μὲν δεῖν δημοσίᾳ ἐλέγχειν, ἡ παρρησία ἐδείκνυτο· τῷ δὲ εὐτόνως, ἡ δύναμις ἐδηλοῦτο· τῷ δὲ ἐκ τῶν θείων γραφῶν ἐπιδεικνύειν, ἡ ἐμπειρία. οὔτε γὰρ ἡ παρρησία τι συντελεῖ καθ᾽ ἑαυτήν, οὐκ οὔσης δυνάμεως· οὔθ᾽ ἡ δύναμις, οὐκ οὔσης παρρησίας. ἆρα οὐκ εἰκῆ Ἀκύλαν κατέλιπεν εἰς Ἔφεσον· ἀλλὰ διὰ τὸν Ἀπολλὼ τάχα τὸ πνεῦμα τοῦτο ᾠκονόμησεν, ὥστε ἰσχυρότερον 15 ἐπιβῆναι τῇ Κορίνθῳ. καὶ τί δήποτε τούτῳ μὲν οὐδὲν ἐποίησαν, Παύλῳ δὲ ἐπετίθεντο; ἢ ᾔδεσαν ὅτι ἐκεῖνος ὁ κορυφαῖος ἦν. [ἢ] καὶ [ὅτι] πολὺ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς ἦν. προσλαμβανόμενοι δέ, φησιν, αὐτὸν Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδόν. ὅρα πῶς πάντα πίστει ἐγίνετο, καὶ οὐδαμοῦ φθόνος, οὐδαμοῦ βασκανία. Ἀκύλας διδάσκει· μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ διδάσκεται. καὶ γὰρ χρόνον αὐτῷ συγγενόμενοι οὕτως ἐδιδάχθησαν, ὡς καὶ 20 ἄλλους ἱκανοὺς εἶναι διδάσκειν. βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν, φησιν, εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν. προσέτι καὶ γράμματα πέμπουσιν ἑρμηνεύοντες· ἵνα, φησίν, αὐτὸν ἀποδέξωνται. καὶ πόθεν δῆλον ἐκείνους ἐν Ἐφέσῳ ὄντας τὸ βάπτισμα ἔχειν Ἰωάννου; ὅτι ἐρωτώμενοι, Εἰς τί ἐβαπτίσθητε; εἰς τὸ Ἰωάννου λέγουσι βάπτισμα. ἴσως ἐπιδήμησαν τοῖς Ἱεροσολύμοις τότε, καὶ ἀπῆλθον καὶ ἐβαπτίσαντο· ἀλλὰ καὶ βαπτισθέντες, τὸν 25 Ἰησοῦν οὐκ ἠπίσταντο. καὶ οὐ λέγει αὐτοῖς, πιστεύετε εἰς τὸν Ἰησοῦν· ἀλλὰ τί; εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε; ᾔδει γὰρ ὅτι οὐκ εἶχον, καὶ βούλεται αὐτοὺς εἰπεῖν, ἵνα μαθόντες ὧν ἀπεστέρηνται, αἰτήσωσι. καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς, φησι, τὰς χεῖρας τοῦ Παύλου, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ᾽ αὐτούς, καὶ ἐλάλουν γλώσσαις καὶ προεφήτευον. ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος προφητεύουσι. τοῦτο δὲ τὸ Ἰωάννου βάπτισμα οὐκ εἶχε· διὸ 30 καὶ ἀτελὲς ἦν. ἵνα δὲ τῶν τοιούτων ἀξιωθῶσι, παρεσκεύαζε μᾶλλον αὐτούς. ὥστε τοῦτο ἐβούλετο Ἰωάννης βαπτίζων, πιστεῦσαι εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ᾽ αὐτόν. ἐντεῦθεν δείκνυται δόγμα μέγα, ὅτι τελείως καθαίρονται τῶν ἁμαρτημάτων οἱ βαπτιζόμενοι. εἰ μὴ γὰρ ἐκαθαίροντο, οὐκ ἂν τὸ πνεῦμα ἐδέχοντο οὗτοι, οὐκ ἂν χαρισμάτων εὐθὺς ἠξιοῦντο. καὶ ὅρα ὅτι διπλοῦν τὸ χάρισμα ἦν, καὶ γλῶσσαι, καὶ προφητεῖαι. καλῶς δὲ εἶπε βάπτισμα μετα-35 νοίας τὸ Ἰωάννου, καὶ οὐκ ἀφέσεως, ἀνάγων αὐτοὺς καὶ πείθων, ὅτι τούτου ἔρημον ἦν ἐκεῖνο. τοῦ γὰρ ὕστερον δοθέντος ἔργον ἡ ἄφεσις γέγονε. καὶ πῶς οἱ λαβόντες τὸ πνεῦμα οὐκ ἐδίδασκον, ἀλλ᾽ Ἀπολλὼς μήπω τὸ πνεῦμα λαβών; ὅτι οὐκ [illegible] οὕτω ζέοντες, οὐδὲ κατηχημένοι· ἐκεῖνος δὲ καὶ κατηχημένος ἦν, καὶ σφόδρα ζέων. ἐμοὶ δὲ [illegible] ὅτι καὶ πολλὴ ἦν ἡ παρρησία τοῦ ἀνδρός. ἀλλ᾽ εἰ καὶ ἀκριβῶς ἐλάλει τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅμως ἐδεῖτο ἐπὶ ἀκριβεστέρας διδασκαλίας. οὔ-40 τω καίτοι οὐκ εἰδὼς πάντα, ἀπὸ τῆς προθυμίας ἐπεσπάσατο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθάπερ οἱ περὶ Κορνήλιον.

α. Κορ. ις. ιβ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τάχα πολλοὶ ποθοῦσιν, εἰ καὶ νῦν ἦν τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα. ἀλλὰ πολλοὶ ἂν ἠμέλησαν βίου ἐναρέτου, ἢ καὶ ἐνομίσθη ἂν ἕκαστος διὰ τοῦτο, καὶ οὐ διὰ βασιλείαν οὐρανῶν ἐφίεσθαι τῆς ἀρετῆς. ἄλλως δέ, πολλοὶ ἂν ἐγένοντο ψευδοπροφῆται, καὶ οὐκ ἂν λοιπὸν οἱ

δίκαιοι σφόδρα ἐφάνησαν, οὐδ' ἂν ἐμακαρίσθησαν διὰ τὴν πίστιν ἁπλῶς παραδεξάμενοι. ὥσπερ οὖν οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες, μακάριοι, οὕτως οἱ χωρὶς σημείων πιστεύοντες. [Ιωαν. κ.] [Ιωαν. δ. μη] Εἰπὲ δή μοι· οὐκ ὀνειδίζων Ἰουδαίοις ἔλεγεν ὁ Χριστός· Ἐὰν μὴ σημεῖα ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε; οὐκοῦν οὐδὲν παρελάβομεν, εἰ θέλοιμεν προσέχειν ἑαυτοῖς. τὸ κεφάλαιον ἔχομεν τῶν ἀγαθῶν· διὰ τοῦ βαπτίσματος ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἐλάβομεν, ἁγιασμόν, πνεύματος μετάληψιν, υἱοθεσίαν, ζωὴν αἰώνιον· τί βούλεσθε πλέον; σημεῖα; ἀλλὰ καταργεῖται. * πίστιν ἔχεις; ἐλπίδα; ἀγάπην; τὰ μένοντα ταῦτα ζήτει, ταῦτα σημείων μείζω. οὐδὲν ἀγάπης ἴσον· [α Κορ. ιγ. ιγ.] Μείζων πάντων ἡ ἀγάπη, φησί. νῦν δὲ ἡ ἀγάπη κινδυνεύει, οἶμαι. τὸ γὰρ ὄνομα αὐτῆς ἀπολέλειπται μόνον, τὸ δὲ ἔργον οὐδαμοῦ, ἀλλὰ διῃρήμεθα ἀπ' ἀλλήλων. τί οὖν ἄν τις ἐργάσαιτο, ὥστε συνάψαι; τὸ μὲν γὰρ ἐγκαλέσαι, εὔκολον· [ἀλλὰ τοῦτο ἥμισύ ἐστιν.] οὐκοῦν δεικνύναι δεῖ πῶς ἂν ἐργασθείη φιλία. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σπουδαζόμενον, πῶς τὰ μέλη τὰ διεσπασμένα συναγάγωμεν. οὐ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον ἁπλῶς, εἰ μίαν ἐκκλησίαν ἔχομεν, ἢ ἓν δόγμα· ἀλλὰ τὸ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἐν τοῖς ἄλλοις κοινωνοῦντες ἀλλήλοις, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις οὐ κοινωνοῦμεν, καὶ μετὰ πάντων εἰρηνεύοντες, ἐν ἀλλήλοις στασιάζομεν. μὴ γὰρ εἰ μὴ μάχας καθ' ἑκάστην ποιοῦμεν σκόπει· ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἀγάπην γνησίαν ἔχομεν καὶ ἀκλινῆ. ἐπιδεσμῶν χρεία καὶ ἐλαίου. ἐννοήσωμεν, ὅτι γνώρισμά ἐστιν ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ· ὅτι ταύτης χωρὶς οὐδὲν ἰσχύει τὰ ἄλλα· ὅτι ἄπονόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἐὰν θέλωμεν. ναί, φησίν, οἴδαμεν ταῦτα· ἀλλὰ πῶς ἵνα κατορθωθῇ; τί ἵνα γένηται; πῶς ἵνα φιλῶμεν ἀλλήλους; πρότερον τὰ ἀναιρετικὰ τῆς ἀγάπης ἐξέλωμεν, καὶ τότε στήσωμεν ταύτην. μηδεὶς ἔστω μνησίκακος, μηδεὶς ἔστω βάσκανος, μηδεὶς χαιρέκακος. ταῦτά ἐστι τὰ κωλυτικά· τὰ δὲ ποιητικὰ ἕτερα. οὐκ ἀρκεῖ τὰ κωλύοντα ἀνελεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱστῶντα χρὴ ἀποδεικνύναι. [Σειρ. κβ. κβ.] ὁ μὲν οὖν Σειρὰχ λέγει τὰ ἀναιρετικά, καὶ οὐκ ἔτι τὰ συνάπτοντα, ὀνειδισμὸν φάσκων, καὶ μυστηρίου ἀποκάλυψιν, καὶ πληγὴν δολίαν. ἀλλ' ἐπ' ἐκείνων μὲν εἰκότως ταῦτα, ἅτε σαρκικῶν ὄντων· ἐφ' ἡμῶν δὲ μὴ γένοιτο. οὐκ ἀπὸ τούτων ὑμᾶς ἐνάγομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἄλλων. οὐδὲν ἡμῖν ἐστι χρηστὸν φιλίας χωρίς. ἔστω μυρία ἀγαθά· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος; ἔστω πλοῦτος, ἔστω τρυφὴ φίλων χωρίς. ἀλλὰ τί τὸ κέρδος; οὐδὲν κτῆμα τούτου κάλλιον καὶ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν, ὥσπερ οὖν τῶν ἐχθραινόντων οὐδὲν χαλεπώτερον. [α. Πετ. δ. η.] Ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτημάτων· ἡ δὲ ἔχθρα καὶ τὰ οὐκ ὄντα ὑποπτεύει. οὐκ ἀρκεῖ μὴ εἶναι ἐχθρόν, ἀλλὰ δεῖ καὶ φιλεῖν. ἐννόησον ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε, καὶ ἀρκεῖ τοῦτο. καὶ θλίψις ποιεῖ φιλίας καὶ συνάγει. τίνος οὖν, φησί, νῦν; ὅτι θλίψις οὐκ ἔστιν. εἰπὲ πῶς ἵνα γενώμεθα φίλοι; οὐκ ἔχετε φίλους ἀλλήλους; εἰπέ μοι, πῶς αὐτῶν ἐστε φίλοι; πῶς διαμένετε; πρῶτος μηδεὶς μηδένα ἐχθρὸν ἐχέτω· οὐκ ἔστι τοῦτο μικρόν. μηδεὶς φθονείτω· οὐκ ἔνι τὸν μὴ φθονοῦντα κατηγορεῖν. μίαν οἰκοῦμεν οἰκουμένην ἅπαντες, τοῖς αὐτοῖς τρεφόμεθα καρποῖς. ἀλλὰ ταῦτα μικρά· τοῖς αὐτοῖς μυστηρίοις, τῆς αὐτῆς πνευματικῆς τροφῆς ἀπολαύομεν. ταῦτα δήπου ἐστὶ δικαιώματα τοῦ φιλεῖν. πῶς οὖν θερμῶς διακεισόμεθα, φησί; τί ποιεῖ σωμάτων ἔρωτα; λαμπρότης σώματος. οὐκοῦν καὶ τὰς ψυχὰς καλὰς ἐργασώμεθα, καὶ ἐσόμεθα ἀλλήλοις ἐπέραστοι. οὐ γὰρ δὴ φιλεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ φιλεῖσθαι. πρότερον τοῦτο κατορθώσωμεν, ὥστε φιλεῖσθαι, καὶ ἐκεῖνο εὔκολον ἔσται. πῶς οὖν ἔσται ἵνα φιλώμεθα; γενώμεθα καλοί· καὶ τοῦτο ἐργαζώμεθα, ὥστε ἐραστὰς ἔχειν ἀεί. μηδεὶς σπουδαζέτω χρήματα κτᾶσθαι, [Παροιμ. κβ. α] μὴ ἀνδράποδα, μὴ οἰκίας, ὡς τὸ φιλεῖσθαι, ὡς ὄνομα χρηστὸν ἔχειν. Κρεῖττον ὄνομα, ἢ πλοῦτος πολύς. τὸ μὲν γὰρ μένει, ὁ δὲ ἀπόλλυται· καὶ τὸ μὲν δυνατὸν κτήσασθαι, ἐκεῖνο δὲ ἀδύνατον. ὁ μὲν γὰρ πονηρὰν δόξαν λαβών, δυσκόλως αὐτὴν ἀποθήσεται· ὁ δὲ πένης, ταχέως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἔσται πλούσιος. ἔστω τις μυρία τάλαντα ἔχων, ὁ δὲ φίλους ἑκατόν· οὗτος ἐκείνου εὐπορώτερος. μὴ τοίνυν ἁπλῶς τοῦτο ποιῶμεν· ἀλλ' ἐργαζώμεθα ὡς ἐμποιεῖν τινα. καὶ πῶς δυνάμεθα, φησί; λά-

ρυγξ

ρυγξ γλυκὺς πληθύνει φίλους αὐτοῦ, καὶ γλῶσσα εὐχάριστος. στόμα εὔφημον κτησώμεθα, καὶ τρόπους καθαρούς. οὐκ ἔνι λαθεῖν τὸν οὕτω διακείμενον. ὅρα πόσα οἱ ἔξωθεν ἐπενόησαν φιλικὰ, συντεκνίαν, γειτονίαν, συγγενείας. ἀλλὰ τούτων πάντων τὰ παρ' ἡμῖν μείζονα. ἡ τράπεζα αὕτη αἰδεσιμωτέρα. πολλοὶ δὲ τῶν παρεισιόντων οὐδὲ ἴσμεν ἀλλήλους. τὸ πλῆθος τοῦτο ποιεῖ, φησίν. οὐδαμῶς· ἀλλ' ἡ ἡμετέρα νωθεία. τρισχίλιοι ἦσαν καὶ πεντακισχίλιοι, καὶ πάντες εἶχον ψυχὴν μίαν· νῦν δὲ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν ἀγνοεῖ, καὶ οὐκ αἰσχύνεται τὸ πλῆθος αἰτιώμενος. ὁ μέντοι πολλοὺς φίλους ἔχων, ἀνάλωτος ἅπασίν ἐστι, τυράννου παντὸς οὗτος ἰσχυρότερος. οὐχ οὕτως ἐκεῖνον οἱ δορυφόροι φυλάττουσιν, ὡς τοῦτον οἱ φίλοι· καὶ λαμπρότερος οὗτος ἐκείνου. ὁ μὲν γὰρ παρὰ τῶν αὐτοῦ δούλων φυλάττεται, ὁ δὲ παρὰ τῶν ὁμοτίμων· καὶ ὁ μὲν παρὰ ἀκόντων καὶ δεδοικότων, οὗτος δὲ παρὰ ἑκόντων καὶ οὐ δεδοικότων. καὶ ἔστιν ἰδεῖν πρᾶγμα θαυμαστὸν, ἐν πολλοῖς ἕνα, καὶ ἐν ἑνὶ πολλούς. καὶ καθάπερ ἐπὶ κιθάρας, διάφοροι μὲν οἱ φθόγγοι, μία δὲ ἡ συμφωνία, εἷς δὲ ὁ μουσικὸς ὁ τὴν κιθάραν μεταχειρίζων· οὕτως ἐνταῦθα, κιθάρα μέν ἐστιν αὕτη ἡ ἀγάπη, φθόγγοι δὲ ἠχοῦντες, τὰ δι' ἀγάπης προφερόμενα ῥήματα φιλικὰ, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἅπαντες ἀφιέντες ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν· ὁ δὲ μουσικὸς, ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις. αὕτη κρούει τὸ μέλος τὸ ἡδύ. ἐβουλόμην ὑμᾶς ἀγαγεῖν εἰς πόλιν τοιαύτην, εἴγε δυνατὸν, ἔνθα μία ψυχὴ ἦν, καὶ εἴδετε ἂν ὅπως πάσης κιθάρας καὶ παντὸς αὐλοῦ ἁρμοδιωτέρα ἡ ἐκεῖ συμφωνία, οὐδὲν ἀπηχὲς ᾄδουσα μέλος. τοῦτο καὶ ἀγγέλους καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων δεσπότην Θεὸν εὐφραίνει τὸ μέλος· τοῦτο ὅλον τὸ ἐν τῷ οὐρανῷ θέατρον διανίστησι· τοῦτο καὶ δαιμόνων κηλεῖ, θυμὸν παθῶν καταθέλγει ὁρμάς. τοῦτο τὸ μέλος οὐ μόνον πάθη κηλεῖ, ἀλλ' οὐδὲ διαναστῆναι ἀφίησι, καὶ πολλὴν τὴν σιγὴν ἐργάζεται. καθάπερ γὰρ ἐν θεάτρῳ χοροῦ μουσικῶν πάντες μετὰ σιγῆς ἐπακούουσι, καὶ οὐδεὶς ἐκεῖ θόρυβος· οὕτω καὶ ἐν τοῖς φίλοις, τῆς ἀγάπης κρουούσης, πάντα ἠρεμεῖ τὰ πάθη καὶ κατακοιμίζεται, καθάπερ θηρία κηλούμενα καὶ θελγόμενα· ὥσπερ οὖν ἔνθα ἔχθρα, πάντα τὰ ἐναντία. ἀλλὰ μηδὲν περὶ ἔχθρας πως εἴπωμεν· περὶ φιλίας λέγωμεν μόνον. ἂν εἴπῃς τι παρεμπτωτὲς, οὐδεὶς ὁ ἐπιλαμβανόμενος, ἀλλὰ πάντες συγγινώσκουσιν· ἂν πράξῃς, οὐδεὶς ὑποπτεύει, ἀλλὰ πολλὴ ἡ συγγνώμη. πάντες οἱ χεῖρα ὀρέγοντες τῷ πίπτοντι [πρόχειροι·] πάντες οἱ βουλόμενοι στῆναι [πρόθυμοι]. τεῖχος ὄντως ἀρραγὲς ἡ φιλία, καὶ οὐδὲ τῷ διαβόλῳ ἁλώσιμον, μήτιγε ἀνθρώποις· οὐκ ἔνι κινδύνῳ περιπεσεῖν τὸν φίλους κεκτημένον πολλούς· οὐκ ἔνι ὀργῆς ὑπόθεσιν λαβεῖν, ἀλλὰ θυμηδίας· ἐν γέλωτι ἀεί ἐστι καὶ τρυφῇ· οὐκ ἔνι βασκανίας ὑπόθεσιν λαβεῖν, οὐκ ἔνι μνησικακίας ἀφορμήν. ὅρα τὸν τοιοῦτον καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ σωματικὰ κατορθοῦντα μετ' εὐκολίας. τί δὴ οὖν τούτου ἴσον γένοιτ' ἄν; ὥσπερ πόλις τετειχισμένη πάντοθεν οὗτός ἐστιν· ἐκεῖνος δὲ ὥσπερ πόλις ἀτείχιστος. μεγάλης σοφίας, τὸ δύνασθαι φιλίας εἶναι δημιουργόν. ἄνελε τὴν φιλίαν, καὶ πάντα ἀνεῖλες, πάντα συνέχεες. εἰ δὲ εἰκὼν φιλίας τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια πόση τις ἂν εἴη; κατασκευάσωμεν τοίνυν ἡμῖν φίλους, παρακαλῶ, καὶ ταύτην ἕκαστος ἐχέτω τὴν τέχνην. ἀλλ' ἰδοὺ, φησίν, ἐγὼ σπουδάζω· ἐκεῖνος δὲ οὐ σπουδάζει. πλείων ὁ μισθὸς οὕτως ἔσται σοι. ναὶ, φησίν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δυσκολώτερον. πῶς, εἰπέ μοι; ἰδοὺ διαμαρτύρομαι καὶ λέγω· ὅτι δέκα μόνον ἐὰν συμφράξητε ἑαυτοὺς, καὶ ἔργον τοῦτο θῆτε, καθάπερ οἱ ἀπόστολοι τὸ κηρύττειν, καθάπερ οἱ προφῆται τὸ διδάσκειν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸ φίλους ποιεῖν, μισθὸς ἔσται μέγας. βασιλικὰς εἰκόνας ἡμῖν αὐτοῖς κατασκευάζωμεν. τοῦτο γνώρισμα μαθητῶν. καὶ πῶς οὐ μεῖζον ἐργαζόμεθα, ἢ εἰ δύναμιν αὐτοῖς ἐνεπίθεμεν νεκροὺς ἀνιστᾶν; τὸ διάδημα καὶ ἡ ἁλουργὶς δείκνυσι τὸν βασιλέα· καὶ τούτων οὐκ ὄντων, κἂν χρυσᾶ ἔχῃ ἱμάτια, οὔπω ὁ βασιλεὺς δῆλος· οὕτω δὴ καὶ νῦν, τὸ γνώρισμα σὺ ἐργάζου, καὶ ποιήσεις σεαυτῷ φίλους, καὶ ἄλλοις. οὐδείς ἐστιν, ὅστις φιλούμενος θελήσει μισεῖν. μάθωμεν τὰ χρώματα δι' ὧν κεραννῦνται, δι' ὧν αὕτη συντίθε-

Πράξ. δ. λβ.

ται

ται ἡ εἰκών. εὐπροσήγοροι ὦμεν, μὴ περιιδώμεν τοὺς πλησίον. μὴ εἴπῃς, ἐὰν ἴδω τινὰ περιιμέ-
νοντα, χείρων αὐτοῦ γίνομαι, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ἴδῃς, περίλαβε καὶ σβέσον αὐτοῦ τὸ πάθος. ὁ-
ρᾷς κάμνοντα, καὶ ἐπιτείνεις τὴν νόσον; τοῦτο μάλιστα περὶ πάντων κατορθώσωμεν, τὸ προη-
γεῖσθαι τῇ τιμῇ ἀλλήλους, τὸ ἡγεῖσθαι ἀλλήλους ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. μὴ νομίσῃς ἐλατ-
τοῦσθαι. ἐὰν ἄρα προηγήσῃ τῇ τιμῇ, σαυτὸν ἐτίμησας πλέον, εἰς τὸ πλέον τιμηθῆναι 5
ἐπισπώμενος. πανταχοῦ τῶν προτιμίων ἑτέροις παραχωρῶμεν. μηδὲν τῶν εἰς ἡμᾶς
εἰργασμένων δεινῶν μνημονεύωμεν, ἀλλ᾽ εἴ τι ἀγαθόν. οὐδὲν οὕτω ποιεῖ φίλοι, ὡς γλῶσ-
σα εὐχάριστος, στόμα εὔφημον, ψυχὴ ἄτυφος, κενοδοξίας ὑπεροψία, τιμῆς καταφρόνησις.
ἂν ταῦτα κατορθώσωμεν, δυνησόμεθα γενέσθαι ἀχείρωτοι ταῖς παγίσι τοῦ διαβόλου, καὶ μετ᾽
ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν διανύσαντες, τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπι- 10
τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ
ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μα. 8 ΕΙΣΕΛΘΩΝ ΔΕ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΓΩΓΗΝ,
ἐπαῤῥησιάζετο ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος καὶ πείθων τὰ περὶ τῆς βασι- 15
λείας τοῦ Θεοῦ.

Ὁρα πανταχοῦ ἑαυτὸν εἰσωθοῦντα εἰς τὰς συναγωγὰς, καὶ οὕτως ἐξι-
όντα. πανταχοῦ γὰρ παρ᾽ αὐτῶν ἐβούλετο λαβεῖν ἀφορμὴν, ὅπερ ἔ-
φην. τά τε γὰρ ἔθνη παρεζήλου λοιπὸν, καὶ προθύμως ἀπεδέχοντο 20
αὐτὸν, οἵ τε Ἰουδαῖοι, τῶν ἐθνῶν δεχομένων, ἠπείθουν. ἐβούλετο ἀπο-
στῆναι τοὺς μαθητὰς ἐκεῖθεν, καὶ παρ᾽ αὐτῶν λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ὥστε
μὴ συνάγεσθαι. καὶ οὐχ ἁπλῶς τοῦτο ἐποίει. διὰ τοῦτο ἠνώχλει
αὐτοῖς συνεχῶς μεταπείθων. μὴ οὖν ἐπειδὴ παῤῥησίαν ἤκουσας, τραχύτητα νομίσῃς. περὶ
χρηστῶν πραγμάτων διελέγετο, περὶ βασιλείας· τίς οὐκ ἂν ἤκουσεν; 25

κ. ἀπείθειν

κ. διελέγετο αὐτοῖς ζητῶν, ὅτι ἐπεί-
θετο.

9 Ὡς δέ τινες ἐσκληρύνοντο καὶ ἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους,
ἀποστὰς ἀπ᾽ αὐτῶν, ἀφώρισε τοὺς μαθητὰς, καθ᾽ ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ Τυράν-
νου τινός.

10 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λό-
γον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας. Ὁδὸν τὸ κήρυγμα εἰκότως ἐκάλεσαν. 30
ὄντως γὰρ αὕτη ἡ ὁδὸς ἦν ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἐν τῇ σχολῇ, φησι, Τυ-
ράννου τινὸς διελέγετο, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας ἀκοῦσαι τὸν λόγον, Ἰουδαίους
τε καὶ Ἕλληνας. ὁρᾷς πόσον ἤνυσεν ἡ ἐπιστασία; καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες ἤκουον.

11 Δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχούσας ἐποίει ὁ Θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου,

12 Ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίν- 35
θια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ᾽ αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ᾽
αὐτῶν. Οὐχὶ φορεῦντες ἤλπιζον μόνον, ἀλλὰ καὶ λαμβάνοντες ἐπετίθεσαν. διὰ τοῦτο
οὐκ εἴα ὁ Χριστὸς ἀπελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀσίαν, τηρῶν τοῦτον τὸν καιρὸν, ὡς ἔγωγε οἶμαι.

13 Ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς
ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες· ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν 40
Ἰησοῦν, ὃν Παῦλος κηρύσσει. Οὕτω πάντα ἐποίουν πραγματείας ἕνεκεν. ὅρα, πι-
στεῦσαι μὲν οὐκ ἤθελον· διὰ δὲ τοῦ ὀνόματος ἤθελον ἐκβάλλειν τοὺς δαίμονας. βαβαὶ, τὸ ὀνό-
ματος Παύλου πόσον ἦν;

14 Ἦσαν δέ τινες υἱοὶ Σκευᾶ Ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτὰ οἱ τοῦτο ποιοῦντες.

15 Ἀποκριθὲν

Ῥωμ. ιϛ. ι.

15 Ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, εἶπεν αὐτοῖς· τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;

16 Καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, καὶ κατακυριεύσας αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου
5 ἐκείνου.

17 Τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἔφεσον.

Οὐκοῦν λανθανόντως ἐποίουν· εἶτα ἐκπομπεύεται αὐτῶν ἡ ἀσθένεια.

Καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

18 Πολλοί τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο, ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς
10 πράξεις αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ τοσαύτην ἰσχὺν εἶχον, ὥστε διὰ τῶν δαιμονίων τοιαῦτα ποιεῖν, εἰκότως ταῦτα γέγονε.

19 Ἱκανοί τε τῶν τὰ περίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους, κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε.

15 20 Οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ηὔξανε καὶ ἴσχυεν. Ἰδόντες ὅτι οὐδὲν αὐτῶν ὄφελος λοιπόν ἐστι, κατακαίουσι τὰς βίβλους· ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες ταῦτα ποιοῦσιν. οὐκ ἄρα τὸ ὄνομα τι ποιεῖ, ἂν μὴ μετὰ πίστεως λέγηται. καλῶς ἄρα ἔλεγεν, Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ μείζονα ποιήσει, τοῦτο τὸ τῶν σκιῶν αἰνιττόμενος. ὅρα πῶς τοῖς ὅπλοις καθ' ἑαυτῶν ἐχρήσαντο. Καὶ διελέγετό, φησιν, ἐν τῇ σχολῇ Τυράννου τινὸς ἐπὶ ἔτη δύο. ἔνθα πιστοὶ ἦσαν, καὶ σφό-
20 δρα πιστοί. οὕτως οὐδὲν μέγα ἐνόμιζον τὸν Ἰησοῦν, ὅτι καὶ τὸν Παῦλον προσέθηκαν, ὡς αὐτοὶ ταύτῃ μέγα τι νομίζοντες εἶναι. ἄξιον ἐνταῦθα θαυμάσαι, πῶς ὁ δαίμων οὐ συνέπραξεν ἐκείνοις τῇ τῶν ἐξορκιστῶν πλάνῃ, ἀλλὰ διήλεγξεν αὐτοὺς, καὶ τὴν σκηνὴν αὐτῶν φανερὰν ἐποίησεν. ἐμοὶ δοκεῖ σφόδρα θυμωθῆναι, ὥσπερ ἂν εἴ τις παρὰ τῶν ἐχθρῶν κινδυνεύων, ὑπό τινος οἰκέτου καὶ ταλαιπώρου διελέγχοιτο, καὶ πάντα εἰς ἐκεῖνον ἀφιέναι βούλοιτο
25 τὸν θυμόν. ἵνα γὰρ μὴ δόξῃ καταφρονεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, πρότερον ὁμολογήσας, τότε ἔλαβεν ἐξουσίαν. ὅτι γὰρ οὐ τοῦ ὀνόματος ἦν ἀσθένεια, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀπάτης τὸ πᾶν, ἐπὶ Παύλου διὰ τί μὴ ταῦτα γέγονεν; καὶ ἐφαλλόμενος, φησὶν, ὁ ἄνθρωπος ἐπ' αὐτούς. ἴσως διέρρηξεν αὐτῶν τὰ ἱμάτια, καὶ προσέρρηξεν αὐτῶν τὰς κεφαλάς. τοῦτο γὰρ ἐδήλωσε τὸ εἰπεῖν, ἐφαλλόμενος· τουτέστι, μετὰ ῥύμης ἐπιπηδήσας· ὥστε ἱκανὸν ἦν τοῦτο ἐργάσασθαι.
30 τί ἐστιν, ἀποστὰς ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισε τοὺς μαθητάς; ἐνέκοψεν αὐτῶν, φησι, τὴν κακολογίαν. τοῦτο δὲ ποιεῖ καὶ ἀφίσταται, ἐπεὶ οὐκ ἠβούλετο ἐκκαῦσαι αὐτῶν τὸν φθόνον, οὐδὲ εἰς ἔριν ἐμβαλεῖν πλείονα. τὸ δὲ, ἐπαρρησιάζετο, λέγει, δηλῶν ὅτι καὶ πρὸς κινδύνους ἦν παρατεταγμένος, καὶ φανερώτερον διελέγετο οὐ συσκιάζων τὰ δόγματα. ἐντεῦθεν μανθάνομεν, μὴ ὁμόσε χωρεῖν τοῖς κακολογοῦσιν, ἀλλ' ἀφίστασθαι αὐτῶν. οὐκ ἐκακολόγησε κακῶς ἀκού-
35 ων καὶ αὐτὸς, ἀλλὰ μᾶλλον διελέγετο καθ' ἡμέραν, καὶ ταύτῃ μάλιστα οἰκειούμενος τοὺς πολλοὺς τῷ κακῶς πάσχειν καὶ ἀκούσας μὴ ἀποπηδῆσαι, μηδὲ χωρισθῆναι. καὶ σκόπει ἐπειδὴ ὁ τῶν ἔξω πειρασμὸς ἐπαύσατο, ἀπὸ τῶν δαιμόνων ἤρξατο. ὁρᾷς πώρωσιν Ἰουδαϊκήν; τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἰδόντες ἐνεργοῦντα, οὐ προσεῖχον. τί τούτου μεῖζον ἂν γένοιτο; τοῖς δὲ μᾶλλον εἰς τοὐναντίον περιέστη. εἴ τις Ἑλλήνων ἀπιστεῖ, τὴν σκιὰν ὁρῶν ταῦτα ἐργαζομένην, πῶς θαύματα
40 οὕτω τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποστῆναι, τοὺς μὲν κακολογοῦντας καὶ διαβάλλοντας τὸ δόγμα ὁ Παῦλος (τοῦτο γὰρ ἐκάλεσεν ὁδὸν) αὐτὸς δὲ ἀφίσταται, ὡς μήτε τοὺς μαθητὰς ἀναχωρῆσαι, μήτε ἐκείνους εἰς θυμὸν ἐγεῖραι, δεικνὺς πανταχοῦ διωθουμένους τὴν σωτηρίαν. καὶ λοιπὸν ἐνταῦθα οὐδὲ ἀπολογεῖται αὐτοῖς, ἅτε πανταχοῦ τῶν ἐθνῶν πιστευσάντων· καὶ διαλέγεται, οὐχ ἁπλῶς τὸν τόπον ζητήσας, ἀλλ' ἔνθα σχολὴ ἦν [ὡς ἐπιτηδειότερος διὰ τὸ ἐκεῖ συνάγεσθαι.]

Ioan. 14. 12.

Βαβαὶ,

βαβαὶ, πόση τῶν πιστευσάντων ἡ δύναμις, ὅτι καὶ ἕτεροι τοῦ τὰ αὐτὰ ποιεῖν εἰσι· πόση δὲ πώρωσις τῶν δὲ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως ἔτι μενόντων τῇ ἀπιστίᾳ; ὥσπερ οὖν Σίμων ἐμπορείας ἕνεκεν ἐζήτει τοῦ πνεύματος τὴν χάριν· οὕτω καὶ οὗτοι τῆς αὐτῆς ταύτης ἕνεκεν τοῦτο ἐποίουν. πόση πώρωσις; καὶ τί δήποτε ὁ Παῦλος οὐκ ἐπιτιμᾷ; ὅτι ἔδοξεν ἂν βασκανίας εἶναι τὸ πρᾶγμα, διὰ τοῦτο οἰκονομεῖται οὕτω. τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν. ἀλλὰ τότε μὲν οὐ κωλύεται (ἀρχὴ γὰρ τῶν πραγμάτων ἦν) ἐπεὶ καὶ Ἰούδας κλέπτων οὐκ ἐκωλύετο· Ἀνανίας δὲ καὶ Σαπφείρα καὶ ἀνῃρέθησαν. καὶ πολλοὶ Ἰουδαῖοι μὲν καὶ ἀνθιστάμενοι οὐδὲν ἔπαθον, Ἐλύμας δὲ ἐτυφλώθη. Οὐ γὰρ ἦλθον, φησὶν, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος. ὅρα μιαρίαν. Ἰουδαῖοι μένοντες ἔτι, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος χρηματίζειν ἤθελον, ὥστε πάντα πρὸς δόξαν ἐποίουν καὶ πορισμόν. θέα πανταχοῦ οὐχ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ἐπιστρεφομένους ἀπὸ τῶν χρηστῶν, ὡς ἀπὸ τῶν φοβερῶν. ἐπὶ Σαπφείρας φόβος ἐπέπεσεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οὐκ ἐτόλμων κολλᾶσθαι αὐτοῖς. ἐνταῦθα σουδάρια καὶ σιμικίνθια ἐλάμβανον, καὶ ἰῶντο, καὶ μετὰ τοῦτο τότε ἦλθον ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. ἀπὸ τοῦ ἐφάλλεσθαι δείκνυται τῶν δαιμόνων ἡ δύναμις μεγάλη τις οὖσα, ὅταν πρὸς ἀπίστους ἔχῃ. καὶ διὰ τί μὴ εἶπε, τίς ἐστιν ὁ Ἰησοῦς, τὸ πνεῦμα τὸ πονηρόν· [ἀλλ' εἶπε μᾶλλον τὰ ἐναντία ῥήματα;] ἐφοβεῖτο μὴ καὶ αὐτὸς δίκην δῷ. ᾔδει γὰρ ὅτι τὸ συγχωρηθῆναι αὐτῷ ἐκείνους ἀμύνασθαι τοὺς καταπαίζοντας αὐτοῦ, τοῦτο [τὸ ὄνομα] πεποίηκε. διὰ τί δὲ καὶ τὸν ἄθλιον μὴ εἶπον αὐτῷ, πιστεύομεν; ἐξεδίκησαν Παῦλον. καίτοι πόσῳ μᾶλλον λαμπρότεροι ἂν ἦσαν τοῦτο εἰπόντες, εἰ ἐκαλλωπίσαντο αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν; ἄλλως τε, καὶ τὸ ἐν Φιλίπποις γενόμενοι καὶ τούτους ἐσωφρόνισεν. σὺ δέ μοι σκόπει τοῦ συγγραφέως ἐνταῦθα τὸ ἀνεπαχθὲς, καὶ πῶς ἱστορίαν μόνον γράφει, καὶ οὐ διαβάλλει. τοῦτο τοὺς ἀποστόλους ἐποίει θαυμαστούς. [ἀλλὰ τίνος ἦσαν υἱοί.]* τὸ ὄνομα λέγει καὶ τὸν ἀριθμὸν, διδοὺς τοῖς τότε τεκμήριον ἀξιόπιστον ὧν ἔγραφε. τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ περιήρχοντο; ἐμπορείας χάριν· οὐ γὰρ δὴ τὸν λόγον καταγγέλλοντες. πῶς γάρ; καλῶς δὲ ἔπραχον λοιπὸν, κηρύττοντες δι' ὧν ἔπαθον. ὅθεν τοῦτο δηλῶν, καὶ ἐγένετο, φησὶ, γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἔφεσον. τοῦτο οὐχὶ καὶ τοὺς σκληρυνομένους ἐπιστρέψαι ὤφειλεν, εἰπέ μοι; ἀλλ' οὐκ ἐπέστρεψε. καὶ μὴ θαυμάσῃς. τὴν γὰρ κακίαν οὐδὲν πείθει. φέρε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τῶν ἐξορκιστῶν ἴδωμεν ὅσης ἐστὶ κακίας. τίνος δὲ ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο μὴ γέγονεν, ἑτέρου καιροῦ, καὶ οὐ τοῦ παρόντος ζητῆσαι· πλὴν ὅτι καλῶς τοῦτο ἐνταῦθα γέγονε καὶ χρησίμως. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ χλευάζοντας αὐτοὺς τοῦτο ποιεῖν· ὅθεν τιμωροῦνται, ὥστε καὶ ἀπὸ τούτου μηδένα τολμᾶν μηδὲ ὡς ἔτυχε τὸ ὄνομα ὀνομάζειν λοιπόν. τοῦτο πολλοὺς τῶν πιστευσάντων εἰς ἐξομολόγησιν ἤγαγεν· οὕτω καὶ φόβον αὐτοῖς ἐνέβαλε, καὶ τοῦ πάντας εἰδέναι τὸν Θεὸν μέγιστον τοῦτο τεκμήριον γέγονε· πρὶν ἢ ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐλεγχθῆναι, ἑαυτῶν κατηγόρουν, φοβούμενοι μὴ τὰ αὐτὰ πάθωσιν. εἰκότως. ὅταν γὰρ τὸν βοηθοῦντες δαίμονες κατήγοροι αὐτῶν ὦσι, καὶ οὐ σύμμαχοι, ποία λοιπὸν ἐλπὶς, ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐξομολόγησις;

Ἰωαν. γ. ιζ.

κ. ἀλλ' ὅτι συγχ.

* καὶ

ΗΘΙΚΟΝ

Ὅρα δὲ οἷα μετὰ μικρὸν γίνεται κακὰ, τοιούτων σημείων γινομένων. τοιαύτη γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις· ταχέως ἐπιλανθάνεται ὧν εὐεργετεῖται. ἢ οὐ μέμνησθε, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς γενομένων τὸ αὐτὸ τοῦτο γέγονεν; εἰπὲ γάρ μοι, οὐ πέρυσιν ἐτίναξεν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν πᾶσαν; τί δαί· οὐχὶ πάντες ἐπὶ τὸ φώτισμα ἔδραμον; οὐχὶ πόρνοι καὶ μαλακοὶ καὶ διεφθαρμένοι οἰκήματα ἀφέντες καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς διέτριβον, μετετέθησαν καὶ γεγόνασιν εὐλαβεῖς; ἐπειδὴ δὲ τρεῖς ἡμέρας παρῆλθον, πάλιν ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐπανῆλθον κακίαν. πόθεν δὲ τοῦτο γίνεται; ἀπὸ τῆς πολλῆς νωθείας. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ τῶν πραγμάτων παρελθόντων, ὅπουγε τῶν εἰκόνων διηνεκῶς μενουσῶν, τὸ αὐτὸ γίνεται; τὰ ἐν Σοδόμοις, εἰπέ μοι, οὐχὶ διηνεκῆ τυγχάνει; τί οὖν; τὸν προσοικοῦντες ἀπὸ τούτων γεγόνασι βελτίους; οὐδαμῶς. τί δαὶ ὁ τοῦ Νῶε υἱός; οὐχὶ τοιοῦτος

ἰσ. ἡμέραι

5 10 15 20 25 30 35 40

φθος ἦν; οὐχὶ ἐν ὄψεσι βλέπων ἐρημίαν τοσαύτην κακὸς ἦν; μὴ δὴ θαυμάζωμεν πῶς οὐκ ἐπιστρέψαι, τούτων γινομένων, ὅπουγε αὐτὴ ἡ πίστις πολλάκις εἰς τοὐναντίον αὐτοῖς περιετρέπετο εἰς κακίαν, οἷον ὡς ὅταν δαιμονῶντα λέγωσι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. ἢ οὐχ ὁρᾶτε καὶ νῦν ταῦτα γινόμενα, καὶ ὀφιώδεις ἀνθρώπους ὄντας πολλούς, ἀπίστους τε καὶ ἀγνώμονας, οἳ καὶ κατὰ τὸ ἔχειν ὅταν ἀπολαύσωσιν εὐεργεσίας, καὶ θαλφθῶσιν ὑπὸ πιεῶν, τότε λυποῦσι τὸν εὐεργέτην; ταῦτα ἡμῖν εἴρηται, ἵνα μή τις θαυμάζῃ, πῶς τοσούτων σημείων γινομένων οὐ πάντες ἐπέστρεψαν. ἰδοὺ γὰρ ἐπὶ τῶν καιρῶν τῶν ἡμετέρων τὰ κατὰ τὸν μακάριον Βαβύλαν γέγονε, τὰ κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, τὰ κατὰ τὴν καθαίρεσιν τῶν ἱερῶν· καὶ οὐ πάντες ἐπέστρεψαν. τότε τὰ σημεῖα ἐγένοντο ἐπὶ τῶν ἱματίων, καὶ οὐ πάντες ἐπέστρεψαν. τί δὲ τὰ παλαιὰ λέγειν; περίεστιν εἰπεῖν ὑμῖν οἷα γέγονε, καὶ οὐδεὶς προσέσχεν· ἀλλὰ πάλιν κατὰ μικρὸν ὑπερρύησαν καὶ κατέπεσον. ἕστηκε διηνεκῶς ὁ οὐρανὸς βοῶν ὅτι δεσπότην ἔχει, καὶ τεχνίτου τινός ἐστι τόδε τὸ πᾶν (τὸν κόσμον λέγω) καὶ λέγουσί τινες, ὅτι οὐχί. τὰ κατὰ Θεόδωρον ἐκεῖνον γεγενημένα πάρεστι τίνα οὐκ ἂν ἐξέπληξε; καὶ ὅμως οὐδὲν πλέον γέγονεν· ἀλλὰ πρὸς καιρὸν γενόμενοι εὐλαβεῖς, πάλιν ἐπελάθοντο ὅθεν γεγόνασιν εὐλαβεῖς. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἑβραίων τότε συνέβη. διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ προφήτης· Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν, καὶ ἐπέστρεφον, καὶ ὤρθριζον πρὸς τὸν Θεόν. καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ καθολικά; πόσοι νόσοις περιέπεσον; πόσοι ἐπηγγείλαντο ἀναστάντες πολλὴν τὴν μεταβολὴν ἐργάσασθαι, καὶ πάλιν οἱ αὐτοὶ γεγόνασι; τοῦτο μάλιστα δείκνυσιν ἡμῖν τὴν προαίρεσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἡμετέρας φύσεως, ἡ ἀθρόα μεταβολή. εἰ γὰρ φυσικὰ ἦν τὰ κακά, οὐδ' ἂν αὕτη γέγονε. τὰ γὰρ κατὰ φύσιν καὶ ἀνάγκην οὐ δυνάμεθα μεθίστασθαι, καὶ μὴν μεθιστάμεθα, φησίν. οὐ βλέπομεν γάρ τινας φύσιν μὲν ἔχοντας βλέπειν, ὑπὸ τοῦ φόβου δὲ τυφλουμένους; ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φύσεως ἐστι συστέλλεσθαι, ὅταν φύσις ἑτέρα προσέλθῃ. ὥστε κατὰ φύσιν ἡμῖν ἐστι τὸ πεφοβημένους μὴ βλέπειν· κατὰ φύσιν δὲ καὶ τό, μείζονος παραγενομένου φόβου, τὸν ἕτερον ὑπεξίστασθαι. τί οὖν, ἂν καὶ ἡ σωφροσύνη, φησί, κατὰ μὲν φύσιν ᾖ, ὁ δὲ φόβος κρατήσας ταύτην ἐκβάλῃ; τί οὖν, ἂν δείξω τινὰς μηδὲ τότε σωφρονιζομένους, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις τοῖς φόβοις ὄντας ἰταμούς; οὐ φυσικὸν τοῦτό ἐστι; εἴπω τὰ παλαιά; ἀλλὰ τὰ νέα; πόσοι δὴ ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς φόβοις ἐναπέμφθησαν γελῶντες, χλευάζοντες, καὶ οὐδὲν ἔπαθον τοιοῦτον; εἰπέ μοι, ὁ Φαραὼ οὐκ εὐθέως μεθίστατο, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν κακίαν ἀνέτρεχε; ἐνταῦθα δέ, ἐπεὶ τῶν τὰ δαιμόνια ἐχόντων, καίτοι οὐκ ἀγνοούντων αὐτῶν, προσετίθεσαν ἁπλῶς τὸ λέγοντες, Τὸν Ἰησοῦν ὁρκίζομεν ὑμᾶς, ὃν Παῦλος κηρύσσει. δι' ὧν γὰρ ἀπολογοῦνται, δείκνυνται ὅτι ἴσασι. τὸν Ἰησοῦν δὲ λέγουσιν ἐκεῖνοι ἁπλῶς, δέον εἰπεῖν τὸν τῆς οἰκουμένης σωτῆρα, τὸν ἀναστάντα. ἀλλ' οὐκ ἤθελον ὁμολογῆσαι τὴν δόξαν αὐτοῦ. διὸ καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ δαίμων ἐπιπηδήσας αὐτοῖς, καὶ εἰπών, Τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι. ὡσεὶ ἔλεγεν· ὑμεῖς οὐ πιστεύετε· ἀλλ' ἀποκεχρημένοι τῷ ὀνόματι ταῦτα φατέ. οὐκοῦν ἔρημος ὁ ναός, εὐκαταγώνιστον τὸ σκεῦος. ὥστε οὐκ ἐστὲ κήρυκες· ἀλλ' ἐμοί, φησίν, ἐστε. πολὺς ὁ θυμὸς τοῦ δαίμονος. ἠδύναντο ταῦτα αὐτοὺς ἐργάσασθαι οἱ ἀπόστολοι, ἀλλ' οὐκ ἐποίουν τέως. οἱ γὰρ τῶν ἐργαζομένων αὐτοὺς ταῦτα κρατοῦντες, πολλῷ μᾶλλον αὐτῶν. ὅρα πῶς δείκνυται αὐτῶν ἡ ἐπιείκεια, ὅτι οἱ μὲν ἐλαυνόμενοι τοιαῦτα ποιοῦσιν· οἱ δὲ θεραπευόμενοι δαίμονες τἀναντία. τὸν Ἰησοῦν, φησί, γινώσκω. οὐκοῦν αἰσχύνθητε οἱ ἀγνοοῦντες ὑμεῖς. καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι. καλῶς καὶ τοῦτο. ᾔδει γὰρ Θεοῦ ὄντα κήρυκα. εἶτα ἐφάλλεται ἐπ' αὐτούς, καὶ διαρρήγνυσι τὰ ἱμάτια. δι' ὧν ἐποίει αὐτοῖς, τοῦτο μονονουχὶ λέγει· μὴ νομίσητε ὅτι καταφρονῶν ἐκείνων ταῦτα ποιῶ. πολὺς ὁ φόβος τοῦ δαίμονος. καὶ διὰ τί χωρὶς τῶν ῥημάτων τούτων οὐ διέρρηξεν αὐτῶν τὰ ἱμάτια; οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸν θυμὸν ἐπλήρωσε, καὶ τὴν πλάνην ἔστησεν. ἐφοβεῖτο, ὅπερ ἔφην, τὴν ἀπρόσιτον δύναμιν, καὶ οὐκ ἂν τοσοῦτον ἴσχυσεν, εἰ μὴ τοῦτο εἶπεν. ὅρα δὲ πανταχοῦ τοὺς δαίμονας εὐγνωμονεστέρους τῶν Ἰουδαίων,

Ψαλμ. οζ. λδ.

δαίμων.] καὶ οὐ πλαγῶντας αὐτὰ ἐποίει, οὐδὲ κατηγορῆσαι τῶν ἀποστόλων, οὐδὲ τοῦ Χριστοῦ. ἐκεῖ λέγουσιν
οἱ δαίμονες, Οἴδαμέν σε τίς εἶ· καὶ, Τί ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; καὶ πάλιν,
Οἶδά σε τίς εἶ, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἐνταῦθα δὲ, Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψί-
στου εἰσί· καὶ πάλιν, Τὸν μὲν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι. πολὺ γὰρ ἐδεδοίκει
καὶ ἔτρεμον τοὺς ἁγίους ἐκείνους. τάχα τις ὑμῶν ἀκούων, ποθεῖ ἐπὶ ταύτης γενέσθαι τῆς ἐξουσί-
ας, ὥστε μὴ δύνασθαι δαίμονας ἀντιβλέπειν αὐτῷ, καὶ μακαρίζει τοὺς ἁγίους ἐκείνους διὰ τοῦ-
το, ὅτι τοσαύτην εἶχον ἰσχύν. ἀλλ' ἀκουέτω τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαι-
μόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται, ἐπειδὴ ἤδει πάντας ἀνθρώπους μάλιστα τούτῳ χαίροντας διὰ κενο-
δοξίαν. εἰ γὰρ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ζητεῖς, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον, ἑτέρα μείζων ἐστὶν ὁδός.
οὐκ ἔστιν οὕτω μέγα δαίμονος ἀπαλλάξαι, ὡς ἁμαρτίας ἐξελέσθαι. δαίμων οὐ κωλύει βασι-
λείας οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν, ἀλλὰ καὶ συμπράττει· ἄκων μὲν, συμπράττει δὲ, σωφρονεστέρους
τοὺς ἔχοντας ποιῶν· ἁμαρτία δὲ ἐκβάλλει. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, μὴ γένοιτό μοι τοιούτου τυχεῖν σω-
φρονισμοῦ. *οὐδ' ἐγὼ βούλομαι, ἀλλ' ἑτέρου, ἀπὸ τοῦ πόθου τοῦ Χριστοῦ πάντα ποιεῖν·
εἰ δὲ, ὃ μὴ γένοιτο, συμβαίη, καὶ ὑπὲρ τούτου παρακαλεῖ. εἰ τοίνυν οὗτος μὲν οὐκ ἐκβάλλει,
ἐκείνη δὲ ἐκβάλλει, τὸ ἐκείνης ἀπαλλάξαι, μείζονος εὐεργεσίας. οὐκοῦν ταύτης σπουδάζω-
μεν ἀπαλλάττειν τοὺς πλησίον, καὶ πρὸ τῶν πλησίον, ἡμᾶς αὐτούς. ἴδωμεν μὴ δαίμονα ἔ-
χομεν· ἐξετάσωμεν ἑαυτοὺς ἀκριβῶς. δαίμονος χαλεπωτέρα ἁμαρτία. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τα-
πεινοὺς ποιεῖ. ἢ οὐχ ὁρᾶτε τοὺς δαιμονῶντας, ὅταν ἀνενέγκωσιν ἀπὸ τῆς νόσου, πῶς εἰσι κα-
τηφεῖς; πῶς σκυθρωποί, πῶς αἰσχύνης τὰ πρόσωπα αὐτῶν γέμει; πῶς οὐδ' ἀντιβλέ-
ψαι τολμῶσιν; ὅρα τὴν ἀτοπίαν. ἐκεῖνοι μὲν ὑπὲρ ὧν πάσχουσιν αἰσχύνονται· ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ
ὧν πράττομεν οὐκ αἰσχυνόμεθα· ἐκεῖνοι ἀδικούμενοι αἰδοῦνται, ἡμεῖς ἀδικοῦντες οὐκ αἰ-
δούμεθα. καίτοι τὰ ἐκείνων οὐκ αἰσχύνης ἄξια, ἀλλ' ἐλέου καὶ φιλανθρωπίας καὶ συγγνώμης,
καὶ πολλοῦ τοῦ θαύματος, καὶ μυρίων τῶν ἐπαίνων, ὅταν καὶ τοιούτῳ προσπαλαίοντες δαίμονι,
πάντα εὐχαρίστως φέρωσι· τὰ δὲ ἡμέτερα γέλωτος ὄντως, αἰσχύνης, κατηγορίας, κολάσεως,
τιμωρίας, τῆς ἐσχάτης κακίας καὶ γεέννης, ἀλλ' οὐδεμιᾶς ἄξια συγγνώμης. ὁρᾷς ὅτι χαλε-
πώτερον δαίμονος ἁμαρτία; καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐξ ὧν πάσχουσι κακῶς, κερδαίνουσι κέρδος διπλοῦν·
ἓν μὲν, τὸ σωφρονίζεσθαι καὶ φιλοσοφώτεροι εἶναι· δεύτερον δὲ, τὸ τὴν κόλασιν ἐνταῦθα τῶν οἰκείων ἁ-
μαρτημάτων δόντες, καθαροὶ πρὸς τὸ δικαστήριον ἀπελθεῖν. καὶ γὰρ ὑπὲρ τούτου διελέχθημεν πολ-
λάκις καὶ ἐδείξαμεν, ὅτι τοὺς ἐνταῦθα κολαζομένους, ἂν εὐχαρίστως φέρωσι, πολλὰ τῶν ἁμαρτη-
μάτων ἀποτίθεσθαι εἰκός· ἀπὸ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων διπλᾶ τὰ δεινά· ἓν μὲν, ὅτι προσκρούομεν· ἕ-
τερον δὲ, ὅτι χείρους γινόμεθα. πρόσσχετε ὃ λέγω. οὐ τοῦτο μόνον ἀδικούμεθα, παρὰ τὴν ἁμαρ-
τίαν, ὅτι ἁμαρτάνομεν· ἀλλὰ καὶ ἕτερον, ὅτι ἕξιν δέχεται ἡ ψυχή, οἷα ὡς ἐπὶ σώματος. σαφέστερον
γὰρ ἔσται ἐπὶ ὑποδείγματος λεγόμενον. καθάπερ γὰρ ὁ πυρέξας, οὐ τοῦτο μόνον ἠδίκηται ὅτι
νοσεῖ, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ τὴν νόσον ἀσθενέστερος γίνεται λοιπὸν, κἂν εἰς ὑγείαν ἐπανέλθῃ ἀπὸ νόσου
μακρᾶς· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας, κἂν ὑγιαίνωμεν, ἔτι πολλῆς δεόμεθα τῆς ἰσχύος. ἴδε
γάρ μοι ὑβρίσαντά τινα, καὶ μὴ τιμωρηθέντα. οὐ διὰ τοῦτο μόνον δακρύειν, ὅτι οὐ τῆς ὕβρεως
δίκην δέδωκεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερον πένθους ἄξιον. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι ἀναισχυντοτέρα γέγονε λοι-
πὸν ἡ ψυχή. ἑκάστου γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐργασθείσης καὶ παυσαμένης, ἐνα-
ποτίθεταί τις ἡμῖν ἰὸς τῇ ψυχῇ. οὐκ ἀκούεις λεγόντων τινῶν, ὅταν ἐκ νόσου ὑγιάνωσιν, ὅτι
οὐκ ἔτι τολμῶ ὕδωρ πιεῖν; καίτοιγε ὑγίασαν· ἀλλ' ἡ νόσος καὶ τοῦτο ἠδίκησε. κἀκεῖνοι μὲν κα-
κῶς πάσχοντες, εὐχαριστοῦσιν· ἡμεῖς δὲ εὖ πράττοντες βλασφημοῦμεν τὸν Θεὸν, καὶ ἀποδυσπε-
τοῦμεν. πλείονας γὰρ εὕροις ἂν ἐν ὑγείᾳ καὶ πλούτῳ τοῦτο ποιοῦντας, ἢ ἐν πενίᾳ καὶ ἀρρωστίᾳ.
ἐφέστηκε γὰρ ὁ δαίμων, ὡς δήμιος ὄντως σφοδρὸς, ἀπειλῶν πολλὰ, καθάπερ τις παιδαγω-
γὸς τὸν ἱμάντα ἀνατείνων, καὶ οὐδαμόθεν ἀναχυθῆναι ἀφείς. εἰ δέ τινες μηδ' οὕτω νή-
φοιεν,

Μαρκ. α. κδ. Ματθ. η. κθ. Πραξ. ις. ις. Λουκ. ι. κ.

* μὴ δὴ γένοιτο. χ. ἐπὶ. χ. ὑπὸ. χ. διαχυθῆναι ἀφιείς.

φοιεν, οὐδὲ ἐκεῖνοι δώσουσι δίκην. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο. καθάπερ γὰρ οἱ μωροί, καθάπερ γὰρ οἱ μαινόμενοι, καθάπερ οἱ παῖδες οὐκ ἀπαιτοῦνται εὐθύνας· οὕτως οὐδὲ οὗτοι. τῶν γὰρ οὐκ ἐν γνώσει περιπτομένων, οὐδεὶς οὕτως ὠμός, ὥστε ἀπαιτῆσαι δίκην ποτέ. ἆρα πολλῷ τῶν δαιμονώντων χεῖρον διακείμεθα οἱ ἁμαρτάνοντες. ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀφριζόμεθα, οὐδὲ διαστρέφομεν τὰς κόρας, οὐδὲ τὰς χεῖρας; εἴθε ἐν τῷ σώματι τοῦτο περιεπιπτόμεθα, καὶ μὴ ἐν τῇ ψυχῇ. βούλει σοι δείξω ψυχὴν ἀφρίζουσαν, ἀκάθαρτον, καὶ διαστροφὴν ὀμμάτων διανοίας; ἐννόησον τοὺς ὀργιζομένους καὶ μεθύοντας ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, πόσου ἀφροῦ οὐκ ἀκαθαρτότερα ἐκβάλλουσι ῥήματα; οὕτως ὥσπερ δυσώδη σίελον ἀποβλύζουσι. καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι οὐδένα ἴσασι τῶν παρόντων, οὕτως οὐδὲ οὗτοι. σκοτισθείσης γὰρ αὐτοῖς τῆς διανοίας καὶ διαστραφέντων τῶν ὀφθαλμῶν, οὐ φίλον, οὐκ ἐχθρόν, οὐκ αἰδέσιμον, οὐκ εὐκαταφρόνητον, ἀλλὰ πάντας ἁπλῶς ὁρῶσιν. οὐχ ὁρᾷς αὐτοὺς καὶ τρέμοντας καθάπερ ἐκείνους; ἀλλ' οὐ πίπτουσι χαμαί; ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῶν χαμαὶ πίπτει καὶ κεῖται σπαίρουσα. εἰ γὰρ ὀρθὴ εἱστήκει, οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐκεῖνα ἅπερ ἔπαθεν. ἢ οὐ δοκεῖ σοι καταβεβλημένης εἶναι ψυχῆς καὶ τὴν οἰκείαν νῆψιν ἀπολωλεκυίας, καὶ ἃ ποιοῦσι καὶ λέγουσι μεθύοντες τῷ θυμῷ; ἔστι τι καὶ ἕτερον μανίας εἶδος τούτου χαλεπώτερον. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅταν μηδὲ ἀφεῖναι τὴν ὀργὴν ἀνέχωνται, ἀλλὰ τρέφωσι παρ' ἑαυτοῖς οἰκεῖον κακόν, καθάπερ τινὰ δήμιον, τὴν μνησικακίαν. αὐτοὺς γὰρ πρώτους ἀπόλλυσι τὸ μνησικακεῖν, ἐντεῦθεν ἤδη, ἵνα τὰ μέλλοντα παρῶ. πόσην γὰρ οἴει βάσανον εἶναι ἀνθρώπῳ πεπληγμένῳ τὴν ψυχήν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν σκοποῦντι ὅπως ἀμύνηται τὸν ἐχθρόν; πρότερον ἑαυτὸν κολάζει ὁ τοιοῦτος καὶ τιμωρεῖται οἰδαίνων, πρὸς ἑαυτὸν μαχόμενος, ἐμπυριζόμενος. ἀνάγκη γὰρ διαπαντὸς καίεσθαι παρὰ σοὶ τὸ πῦρ· καὶ τὸν πυρετὸν ἐπὶ τοσοῦτον ἐκτείνων, οὐκ ἀφίης παρακμάσαι, καὶ νομίζεις ἐκείνῳ διδόναι τι κακόν, αὐτὸς δὲ σεαυτὸν τήκεις, διαπαντὸς τὴν φλόγα ἀκμάζουσαν φέρων, καὶ διαναπαύσασθαι τὴν ψυχὴν οὐκ ἐῶν, ἀλλ' ἐκθηριούμενος ἀεί, καὶ ἐν ταραχῇ καὶ ἐν χειμῶνι τὸν λογισμὸν ἔχων. τί ταύτης χαλεπώτερον τῆς μανίας, διαπαντὸς λυπεῖσθαι καὶ οἰδεῖν καὶ φλεγμαίνειν; τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν μνησικάκων ψυχαί· ἔνθα ἂν ἴδωσιν οὓς βούλονται ἀμύνασθαι, εὐθέως ἐπλήγησαν· ἂν φωνῆς ἀκούσωσι, κατέπεσον, τρέμουσιν· ἂν ἐπὶ κλίνης ὦσι, μυρίας ἑαυτοῖς ὑπογράφουσι τιμωρίας, ἀπαρτῶντες, βασανίζοντες ἐκεῖνον τὸν ἐχθρόν· πρὸς δὲ τούτοις, ἂν καὶ εὐδοκιμοῦντα ἴδωσι, βαβαὶ τῆς τιμωρίας. ἄφες αὐτῷ τὸ ἁμάρτημα, καὶ ἀπάλλαξον σαυτὸν τῆς βασάνου. τί μένεις διαπαντὸς κολαζόμενος, ἵνα ἐκεῖνον ἅπαξ κολάσῃς καὶ τιμωρήσῃ; τί κατασκευάζεις ἑκτικὸν σαυτῷ νόσημα; τί βουλόμενον ἀπαλλαγῆναί σου τὸν θυμὸν κατέχεις; μηδὲ μέχρις ἑσπέρας μενέτω, φησὶν ὁ Παῦλος. καθάπερ γὰρ τηκεδών τις καὶ σής, οὕτω τὴν ῥίζαν τῆς ἡμετέρας διατρώγει διανοίας. τί θηρίον ἐναποκλείεις εἰς τὰ σπλάγχνα τὰ σά; βέλτιον ὄφιν ἔχειν ἐγκεῖσθαι τῇ καρδίᾳ, ἢ θυμὸν καὶ μνησικακίαν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ εὐθέως ἂν ἡμᾶς ἀπήλλαξεν· οὗτος δὲ μένει διαπαντὸς τοὺς ὀδόντας ἐμπηγνύς, τὸν ἰὸν ἐντιθείς, τοὺς χαλεποὺς ἐπιστρατεύων λογισμούς. ἀλλὰ ταῦτα ποιῶ, φησίν, ἵνα μὴ καταγελάσῃ, ἵνα μὴ καταφρονήσῃ. ἄθλιε ἄνθρωπε καὶ ταλαίπωρε, οὐ βούλει καταγελασθῆναι παρὰ τοῦ συνδούλου, ἀλλὰ μισηθῆναι παρὰ τοῦ σοῦ δεσπότου; οὐ βούλει καταφρονηθῆναι παρὰ τοῦ ὁμοδούλου, ἀλλὰ καταφρονεῖς τοῦ δεσπότου; καταφρονηθῆναι παρ' αὐτοῦ οὐκ ἀνέχῃ· τὸν δὲ Θεὸν ἀγανακτεῖν οὐκ οἴει, ὅτι αὐτοῦ καταγελᾷς, ὅτι αὐτοῦ καταφρονεῖς, οὐ βουλόμενος αὐτῷ πείθεσθαι; ὅτι δὲ οὐδὲ καταγελάσεταί σου, δῆλον ἐκεῖθεν. ἂν μὲν οὖν ἐπεξέλθῃς, πολὺς ὁ γέλως, πολλὴ ἡ καταφρόνησις (μικροψυχίας γὰρ τὸ πρᾶγμα)· ἂν δὲ ἀφῇς, πολὺ τὸ θαῦμα. μεγαλοψυχίας γὰρ τοῦτο. ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ οἶδε, φησίν. ἴστω ὁ Θεός, ἵνα μείζονα ἔχῃς τὸν μισθόν. Δανείζετε γάρ, φησι, παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν. οὕτω καὶ εὐεργετῶμεν τοὺς μηδὲ αἰσθανομένους ὅτι εὐεργετοῦνται, ἵνα μὴ ἀντιδιδόντες ἡμῖν τὸν ἔπαινον ἢ ὁτιδή-

Ἐφεσ. δ. κς.

Λουκ. ιδ. ιδ.

ποτε, ἐλαττώσωσιν ἡμῖν τὸν μισθόν. ὅταν γὰρ μηδὲν παρὰ ἀνθρώπων λάβωμεν, τότε μείζονα παρὰ τοῦ Θεοῦ ληψόμεθα. τί δὲ καταγελαστότερον, τί δὲ ψυχρότερον ψυχῆς ὀργιζομένης διαπαντός, καὶ βουλομένης ἐπεξελθεῖν; γυναικώδης αὕτη ἡ προαίρεσις καὶ παιδική. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνα καὶ πρὸς τὰ ἄψυχα ὀργίζεται, κἂν μὴ πλήξῃ τὸ ἔδαφος ἡ μήτηρ, οὐκ ἀφίησι τὴν ὀργήν· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τοὺς λυπήσαντας ἀμύνασθαι βούλονται. ἆρα οὐ γέλωτος ἄξιοι. τὸ γὰρ ὑπὸ θυμοῦ κρατεῖσθαι, παιδικῆς διανοίας· τὸ δὲ κρατεῖν, ἀνδρειότητος. ἆρα οὐχ ἡμεῖς καταγελώμεθα ὅταν φιλοσοφῶμεν, ἀλλ' ἐκεῖνοι. οὐκ ἔστι τοῦτο καταφρονεῖσθαι ἀνθρώπων, τὸ μὴ ἡττᾶσθαι πάθει· εὐκαταφρόνητον δέ ἐστι, τὸ οὕτω τρέμειν τὴν ἔξωθεν γλῶτταν, ὡς διὰ τοῦτο αἱρεῖσθαι καὶ πάθει ὑποπίπτειν οἰκείῳ, καὶ Θεῷ προσκρούειν, καὶ ἑαυτὸν ἀμύνασθαι. ταῦτα ὄντως γέλωτος ἄξια. οὐκοῦν ταῦτα φεύγωμεν. λεγέτω ὅτι μυρία ἡμᾶς ἐργασάμενος κακά, οὐδὲν αὐτὸς ἔπαθε· λεγέτω, ὅτι καὶ πάλιν ἡμῖν εἰ ἐπικωμάσειεν, οὐδὲν πείσεται. οὐκ ἂν ἑτέρως ἡμῶν ἐκήρυξε τὴν ἀρετήν, οὐκ ἂν ἄλλα ἐζήτησε ῥήματα, εἰ ἐπαινέσαι ἡμᾶς ἐβούλετο, ἀλλ' ἢ ταῦτα, ἃ δοκεῖ κακίζων λέγειν. εἴθε πάντες περὶ ἐμοῦ ταῦτα ἔλεγον, ὅτι ψυχρὸς ἄνθρωπος καὶ ταλαίπωρός ἐστι. πάντες εἰς αὐτὸν ὑβρίζουσιν, αὐτὸς δὲ φέρει· πάντες ἐνάλλονται, αὐτὸς δὲ οὐκ ἀμύνεται. εἴθε προσετίθεσαν, ὅτι οὐδέ, ἐὰν θέλῃ, δύναται, ἵνα μοι ὁ ἔπαινος ᾖ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἀνθρώπων. λεγέτω, ὅτι παρὰ ψυχρότητα οὐκ ἀμυνόμεθα. οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει τοῦτο, ὅταν ὁ Θεὸς εἰδῇ, ἀλλ' ἐν μείζονι καθίστησιν ἡμῶν τὸν θησαυρὸν φυλακῇ. εἰ μέλλοιμεν πρὸς ἐκείνους ὁρᾶν, πάντων ἀποπεσούμεθα. μὴ τί λέγουσιν, ἀλλὰ τί ἡμῖν πρέπει, ἴδωμεν. τὸ δέ· μὴ γάρ μου καταγελάσῃ, φασί, καὶ καυχῶνταί τινες. ὢ τῆς ἀνοίας. οὐδείς με ἀδικήσας κατεγέλασέ μου, φησι· τουτέστιν, ἐπεξῆλθον· καὶ μὴν τούτῳ καταγελᾶσθαι ὀφείλεις, ὅτι ἐπεξῆλθες. πόθεν ταῦτα τὰ ῥήματα ἐπεισῆλθεν, αἰσχύνη καὶ ὄλεθρος ὄντα καὶ ἀνατροπὴ τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς πολιτείας; ἆρα οὐκ ἀπὸ τοῦ ἀπεναντίας τῷ Θεῷ φθέγγεσθαι; ὃ γὰρ ποιεῖ Θεοῦ ἴσον, τὸ μὴ ἀμύνασθαι, τοῦτο γέλωτα νομίζεις. οὐ διὰ ταῦτα γελᾶσθαι ἐσμὲν ἄξιοι, καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, καὶ παρ' Ἑλλήνων, οὕτως ἀντιφθεγγόμενοι τῷ Θεῷ; βούλομαί τι διηγήσασθαι γενόμενον ἐπὶ τῶν παλαιῶν, οὐ περὶ ὀργῆς, ἀλλὰ περὶ χρημάτων. ἐώνητό τι χωρίον θησαυρὸν ἔχον ἐγκεκρυμμένον οὐκ εἰδότος τοῦ πιπράσκοντος. τοῦτο ἐκεῖνος τὸ χωρίον ἀπέδοτο. ὁ πριάμενος διασκάπτων ὥστε φυτεῦσαι καὶ ἐπιμελήσασθαι, εὗρε τὸν θησαυρὸν ἐναποκείμενον. μαθὼν ὁ ἀποδόμενος τοῦτο, ἐλθὼν ἐβιάζετο τὸν ἠγορακότα ἀπολαβεῖν τὸν θησαυρόν. χωρίον γὰρ ἔλεγε πεπρακέναι, οὐ θησαυρόν. πάλιν ἐκεῖνος διωθεῖτο αὐτόν, λέγων τὸ χωρίον ἠγορακέναι μετὰ τοῦ θησαυροῦ, καὶ οὐδένα λόγον ποιεῖσθαι ὑπὲρ τούτου. εἰς ἀμφισβήτησιν κατέστησαν ἀμφότεροι, ὁ μὲν λαβεῖν βουλόμενος, ὁ δὲ φιλονεικῶν μὴ δοῦναι, καὶ ἐπιτυχόντες ἀνθρώπου τινὸς διελέγοντο. εἶτα ἠρώτων αὐτόν, τίνι δεῖ προσγενέσθαι τὸν θησαυρόν. ὁ δὲ οὐκ ἀπεφήνατο· ἔφησε δὲ καταλῦσαι αὐτῶν τὴν ἀμφισβήτησιν· αὐτὸς γὰρ ἔσεσθαι κύριος. καὶ λαβὼν τὸν θησαυρόν, ἑκόντων παραχωρησάντων ἐκείνων, μυρία ὕστερον ὑπέστη κακά, καὶ ἔργῳ ἐμάνθανεν, ὅτι εἰκότως ἐκεῖνοι τούτου ἀπέστησαν. τοῦτο καὶ περὶ τῆς ὀργῆς δεῖ γενέσθαι, καὶ ἡμᾶς φιλονεικεῖν μὴ ἀμύνασθαι, καὶ τοὺς λελυπηκότας φιλονεικεῖν δοῦναι δίκην. ἀλλὰ τάχα ταῦτα καὶ γέλως τισὶν εἶναι δοκεῖ. ὅταν γὰρ ἐπιπλέον ἡ μανία κατάσχῃ, τὸ σωφρονοῦντας γελᾶσθαι, καὶ ἐν πολλοῖς μαινομένοις ὁ μὴ μαινόμενος δοκεῖ μαίνεσθαι. διὸ παρακαλῶ ἀνανήφειν, καὶ ἡμῶν αὐτῶν γενέσθαι, ἵνα δυνηθῶμεν τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους καθαρεύοντες, τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ παιδός, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μβ. 21 ΩΣ ΔΕ ΕΠΛΗΡΩΘΗ ΤΑΥΤΑ, ΕΘΕΤΟ Ο Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰπών, ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν. 22 Ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

23 Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ.

Ἱκανῶς ἐνδιατρίψας τῇ πόλει, βούλεται μεταστῆναι πάλιν. διὸ καὶ πέμπει τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἔραστον εἰς Μακεδονίαν, αὐτὸς δὲ μένει εἰς Ἔφεσον. πῶς δὲ ἐξ ἀρχῆς ἐλθόμενος εἰς Συρίαν ἀπελθεῖν, πάλιν εἰς Μακεδονίαν ὑποστρέφει; δεικνὺς ὅτι πάντα οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει ἔπραττεν. ἤδη προφητεύει λέγων, δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν. τοῦτο δὲ εἶπεν, ἴσως παραμυθούμενος αὐτούς, ὡς οὐκ ἀποθανεῖται, ἀλλ' ὡς πάλιν ἐσύστερω γινόμενος αὐτῶν, καὶ διεγείρων τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν τῇ προφητείᾳ. ἐντεῦθέν μοι δοκεῖ γράφειν Κορινθίοις ἀπὸ Ἐφέσου καὶ λέγει· Ὅτι οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν ὑπὲρ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἐπειδὴ γὰρ ἐπηγγέλλετο εἰς Κόρινθον ἀπελθεῖν, ἀπολογεῖται ἀπὸ βραδυτῆτος, καὶ λέγει τὸν πειρασμὸν λοιπόν, τὰ κατὰ Δημήτριον διηγούμενος. [τοῦτον γὰρ αἰνίττεται, τάραχον οὐκ ὀλίγον εἰπὼν περὶ τῆς ὁδοῦ γεγενῆσθαι. πάλιν κίνδυνος, πάλιν τάραχος.] ὁρᾷς τὴν εὐδοκίμησιν; ἐγένετο σημεῖα διπλᾶ· τὸ δὲ ἀνάπαλιν. * οὕτω διὰ πάντων ὑφαίνεται τὰ πράγματα.

α. Κορ. α. η.

24 Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην.

25 Οὓς [καὶ] συναθροίσας καὶ [ἐπισυναγαγὼν] τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· Ἄνδρες, ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστι.

26 Καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε, ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ὄχλον ἱκανόν, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν [ἀνθρώπων] γινόμενοι.

27 Οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἱερὸν Ἀρτέμιδος εἰς οὐδὲν λογισθῆναι· μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται. Ποιῶν, φησί, ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος. καὶ πῶς ἔνι ναοὺς ἀργυροῦς γενέσθαι; ἴσως ὡς κιβώρια μικρά. πολλὴ γὰρ ταύτης ἦν ἡ τιμὴ ἐν Ἐφέσῳ· ὅπου καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐμπρησθὲν οὕτως ἐλύπησεν αὐτούς, ὡς τὸν ἐμπρήσαντα καλεύειν μηδὲ ὀνόματι λέγεσθαι. ὅρα πανταχοῦ τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπὸ χρημάτων γινομένην. καὶ ἐκεῖνοι διὰ χρήματα, καὶ οὗτοι διὰ χρήματα· οὐχ ὡς τῆς εὐσεβείας κινδυνευούσης αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς τοῦ πορισμοῦ τὴν ὑπόθεσιν οὐκ ἔχοντος. * καὶ σκόπει κακίαν ἀνδρός. εὔπορος ἦν αὐτός, καὶ αὐτῷ μὲν οὐ τοσαύτη ἔμελλε βλάβη γενέσθαι ἐκ τούτου· ἐκείνοις δὲ ἦν πολλή, ἅτε πένησιν οὖσι, καὶ ἀπὸ τῆς καθημερινῆς ἐργασίας τρεφομένοις· καὶ ὅμως οὗτοι μὲν οὐδὲν λέγουσιν, αὐτὸς δέ. κοινωνοὺς δὲ ὄντας αὐτοῦ τῆς τέχνης, κοινωνοὺς λαμβάνει καὶ τοῦ θορύβου. Εἶτα καὶ τὸν κίνδυνον ηὔξησεν, ἐπαγαγὼν ὅτι κινδυνεύει ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν. τοῦτο γὰρ σχεδὸν διὰ τούτου δηλοῖ, ὅτι ἀπὸ τῆς τέχνης ταύτης κινδυνεύομεν εἰς λιμὸν ἐμπεσεῖν. καίτοι τὰ εἰρημένα ἱκανὰ εἰς εὐσέβειαν αὐτοὺς ἀγαγεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνόητοί τινες ὄντες καὶ ψυχροί, ἐπισυνίστανται μᾶλλον καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὅτι εἰ ὁ ἄνθρωπος οὗτος τοσαῦτα ἰσχύει, ὡς μεταστῆσαι πάντας, καὶ κινδυνεύει τὰ τῶν θεῶν, ἡλίκος ὁ τούτου Θεός·

καὶ ὅτι πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνα ἡμῖν δώσει, ὑπὲρ ὧν φοβούμεθα. ἤδη προκατέλαβεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, λέγων· ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων γινόμενοι. ὅρα ὑπὲρ τίνος ἀγανακτοῦσιν Ἕλληνες, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι οἱ ὑπὸ ἀνθρώπων γινόμενοι οὐκ εἰσὶ θεοί. πανταχοῦ εἰς τὴν τέχνην ὠθεῖ τὸν λόγον. εἶτα τὸ μάλιστα αὐτοὺς λυπῆσαι ὕστερον τίθησι λέγων· οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὸ μέρος κινδυνεύει· τουτέστι, τῶν μὲν ἄλλων οὐδεὶς λόγος, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἱερὸν Ἀρτέμιδος κινδυνεύει καθαιρεθῆναι. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ χρηματισμοῦ ἕνεκεν λέγειν ταῦτα, ὅρα τί προστίθησιν· ἣν ἡ οἰκουμένη σέβεται. ὁρᾷς πῶς ἔδειξε μείζω τὴν τοῦ Παύλου δύναμιν, πάντας ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους αὐτοὺς ἀποφαίνων, εἴγε ἄνθρωπος ἐλαυνόμενος καὶ σκηνοποιὸς τοσαῦτα δύναται; ὅρα πῶς ἐχθρῶν τὰς μαρτυρίας τοῖς ἀποστόλοις γινομένας. ἐκεῖ μὲν ἔλεγον, Ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν· ἐνταῦθα, ὅτι μέλλει καθαιρεῖσθαι τῆς Ἀρτέμιδος ἡ μεγαλειότης. τότε οἱ τὴν εἰρημένην δόξαν ἀκούσαντες ἤκουον, ὅτι οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισι, νῦν ὅτι κινδυνεύει ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν. οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον· Ὁρᾶτε ὅτι ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπελήλυθε; καὶ, Ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν.

[Πραξ. ε. ς.] [Ιωαν. ιβ. ιθ.] [Ιωαν. ια. μη.]

28 Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα, ἐπλήσθησαν θυμοῦ. Πόθεν ὁ θυμὸς γέγονεν; ὅτι περὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἤκουσαν, ὅτι περὶ τοῦ πορισμοῦ. τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν ἀγοραίων ἤθη, ἀπὸ τοῦ τυχόντος συναρπάζεσθαι καὶ ἐκκαίεσθαι. διὰ ταῦτα μετ' ἐξετάσεως δεῖ ποιεῖν πάντα. ὅρα δὲ πῶς καὶ ἦσαν εὐκαταφρόνητοι, ὡς πᾶσι πρόσκεινται.

Ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, φησίν, ἔκραζον λέγοντες· μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων.

29 Καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη τῆς συγχύσεως· ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον. συναρπάσαντες [δὲ] Γάιον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συνεκδήμους Παύλου.

Εἵλκυσαν αὐτούς. ἁπλῶς πάλιν ἐπίασαν, ὡς ἐπὶ Ἰάσονος Ἰουδαῖοι, καὶ πανταχοῦ αὐτοῖς προσέκειντο. οὕτως οὐδὲν εἶχον κόμπου γέμον, οὐδὲ δόξης.

30 Τοῦ δὲ Παύλου βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταί.

31 Τινὲς δὲ τῶν Ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτόν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. Παρακαλοῦσιν, ὅτι ἄτακτος ἦσαν δῆμος ἀλογίστῳ ῥύμῃ πάντα τολμῶντες. καὶ ὁ Παῦλος πείθεται. οὐ γὰρ ἦν κενόδοξος, οὐδὲ φιλότιμος.

32 Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον. ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη. Τοιοῦτον γὰρ τὸ πλῆθος· ἁπλῶς ἐπαίρεται καθάπερ πῦρ εἰς ὕλην ἐμπεσόν. Καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν συνεληλύθεισαν.

33 Ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν Ἀλέξανδρον, προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων.

Προεβάλλοντο Ἰουδαῖοι οἰκονομικῶς, ἵνα μηδὲν ἔχωσιν ὕστερον ἀντιλέγειν. οὗτος καὶ προεστάναι καὶ φθέγγεται· οὐδέν τι, ἄκουε. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατασείσας τὴν χεῖρα, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ.

34 Ἐπιγνόντες δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων· μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων. Παιδικὴ ὄντως ἡ σπουδή· καθάπερ φοβούμενοι μὴ σβεσθῇ τὸ σέβας αὐτῶν, συνεχῶς ἐβόων. δύο ἔτη ἐκαθέσθη ἐκεῖ, καὶ ὅρα πόσοι ἔτι Ἕλληνες ἦσαν.

35 Καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησίν· ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν, νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς; Τούτῳ πρῶτον τὸν θυμὸν αὐτῶν ἔσβεσε. καὶ τοῦ Διοπετοῦς· τοῦτο λέγει, ὡς οὐκ ὄντος ψιλοῦ τοῦ πράγματος. ἱερὸν δὲ ἕτερον οὕτως ἐκάλει Διοπετές. ἤτοι τὸ εἴδωλον τοίνυν τῆς Ἀρτέμιδος Διοπετὲς ἔλεγεν, ὡς ἐκ τοῦ Διὸς τὸ ὄστρακον ἐκεῖνο πεπτωκός, καὶ

οὐχ

οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπου γινόμενοι· [ἢ ἕτερον ἄγαλμα παρ' αὐτοῖς οὕτως ἐλέγετο.]

36 Ἀναντιῤῥήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετὲς πράσσειν.

37 Ἠγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους, οὔτε ἱεροσύλους, οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὸν ὑμῶν. Ἄρα τὸ πᾶν ψεῦδος· ταῦτα δὲ πρὸς τὸν δῆμον, ὥστε κἀκείνους ἐπιεικεστέρους γενέσθαι, φησίν.

38 Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσι πρός τινα λόγον, ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν, ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις.

39 Εἰ δέ τι περὶ ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται.

40 Καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος περὶ οὗ [οὐ] δυνησόμεθα ἀποδοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης. καὶ ταῦτα εἰπών, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. Ἔννομον ἐκκλησίαν φησί, διότι τρεῖς ἐκκλησίαι ἐγίνοντο κατὰ νόμον καθ' ἕκαστον μῆνα· αὕτη δὲ ἦν παράνομος. εἶτα καὶ ἐφόβησεν αὐτούς, εἰπών, κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, φησιν, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. οὐκ ἔτι ἀνθρωπίνως ἐν ταῦτα ποιεῖ, ἀλλὰ πνεύματι, ᾧ καὶ προείλετο διελθεῖν. τοῦτο γάρ ἐστι τό, ἔθετο, καὶ τοιαύτην ὁ λόγος ἔννοιαν ἔχει. τίνος δὲ ἕνεκεν ἀποστέλλει Τιμόθεον καὶ Ἔραστον, οὐ λέγει. ἐμοὶ [δὲ] δοκεῖ καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν [τό, ἐν πνεύματι·] διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι. καὶ ὅρα· δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ ἀπέστειλε, τήν τε παρουσίαν ἀπαγγεῖλαι, καὶ προθυμοτέρους ποιῆσαι. μάλιστα πάντων τῇ Ἀσίᾳ ἐνδιατρίβει· εἰκότως. ἐκεῖ γὰρ ἦν ἡ πολλὴ φατρία τῶν φιλοσόφων. καὶ ἐλθὼν πάλιν αὐτοῖς διελέγετο. καὶ γὰρ πολλὴ ἦν ἐκεῖ δεισιδαιμονία. Δημήτριος γάρ τις, φησιν, ἀργυροκόπος, συναθροίσας τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· ἄνδρες, ἐπίστασθε καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε. οὕτω κατάδηλον ἦν τὸ γινόμενον. [ὅτι] οὗτος, φησιν, ὁ Παῦλος πείσας, μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον. ὥστε οὐ βιαίως, [εἰ ἔπεισεν.] οὕτω δεῖ πείθειν [πόλιν.] εἶτα ἐπάγει ὅθεν αὐτῶν καθήπτετο, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι. τί ἐστι τοῦτο; ἀνατρέπεται, φησί, τὴν τέχνην τὴν ἡμετέραν. καὶ ἵνα μὴ ἐννοήσωσι καὶ εἴπωσιν, ὅτι μόνος ἄνθρωπος τοιαῦτα ἰσχύει· καὶ [εἰ τοσοῦτον ἰσχύει,] αὐτῷ δεῖ πεισθῆναι, ἐπήγαγεν· ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται. τὴν φωνὴν αὐτῶν ᾤοντο ἐπιτειχίζειν τῷ πνεύματι τῷ θείῳ. οὕτως παῖδες ἕλληνες. ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας, φησίν, ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστι. καὶ εἰ ἀπὸ ταύτης τῆς ἐργασίας εὐπορία ὑμῖν περιγίνεται, πῶς ἔπεισεν ἄνθρωπος εὐτελής; πῶς τοσαύτης ἐκράτησε συνηθείας; τί ποιῶν, ἢ τί λέγων; οὐκ ἔστι Παύλου, οὐκ ἔστιν ἀνδρός. καὶ τοῦτο ἀρκεῖ τὸ εἰπεῖν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοί. εἰ μὲν οὖν οὕτως εὐφώρατον τὸ τῆς ἀσεβείας, πάλαι καταγνωσθῆναι ἔδει· εἰ δὲ ἰσχυρόν, οὐχ οὕτως ἀναιρεθῆναι ταχέως. οὐ μόνον δέ, φησι, τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος. ὡς δή τι ποτε μεῖζον λέγων, τοῦτο ἐπήγαγεν. ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ ἔκραζον· μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων (κατὰ πόλιν γὰρ αὐτοῖς ἦσαν θεοί) καὶ οὕτω διέκειντο, ὡς διὰ τῆς φωνῆς ἀνακτώμενοι τὸ σέβας αὐτῆς, καὶ τὰ γεγενημένα ἀναλύοντες. ὅρα ἄτακτον πλῆθος. τοῦ δὲ Παύλου, φησί, βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταί. ὁ μὲν οὖν Παῦλος ἐβούλετο εἰσελθεῖν δημηγορῆσαι (τοὺς γὰρ διωγμοὺς ἐλάμβανεν εἰς διδασκαλίαν) ἀλλ' οἱ μαθηταὶ οὐκ εἴων αὐτόν. σκόπει πόσῃ περὶ αὐτὸν προνοίᾳ κέχρηνται πανταχοῦ, καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν ἐξήγαγον, ὥστε μὴ περὶ τὰ καίρια λαβεῖν τὴν πληγήν. καίτοι ἤκουσε, ὅτι δεῖ καὶ Ῥώμην ἰδεῖν, ὅμως κωλύουσιν. οἰκονομικῶς δὲ παραχωρεῖ, ἵνα μὴ τῷ γενομένῳ θορυβηθῶσιν. οὕτως οὐδὲ πάσχειν τι αὐτὸν ἐβούλοντο. καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν δέ τινες παρεκάλουν αὐτόν, φησι, μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὸ θέατρον. εἰδότες αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, παρε-

κάλουν· οὕτω πάντες αὐτὸν ἐφίλουν οἱ πιστοί. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησίν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐβούλετο ἀπολογήσασθαι; μὴ γὰρ αὐτὸς ἐνεκλήθη; * ὥστε καιρὸν εὑρεῖν καὶ τὸ πᾶν καταστρέψαι, καὶ "ἐκκαῦσαι τοῦ δήμου τὸν θυμόν. εἶδες θυμὸν ἄτακτον; καλῶς καὶ ἐπιτιμητικῶς ὁ γραμματεύς, τίς ἐστι, φησίν, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν; οὕτω εἰπὼν περὶ οὗ ἐφοβοῦντο. ὡσεὶ ἔλεγεν· οὐ θεραπεύετε αὐτήν; καὶ οὐκ εἶπε, τίς γάρ ἐστιν ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἄρτεμιν, ἀλλά, τὴν πόλιν τὴν ἡμετέραν, θεραπεύουσαν αὐτήν. ἀναντιρρήτων οὖν τούτων ὄντων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν. ταῦτα δῆθεν ἐγκαλεῖ, μονονουχὶ λέγων· τί τοίνυν ζητεῖτε, ὡς ἀδήλων ὄντων; φανερὸν ὡς ἡ ὕβρις εἰς τὸν Θεὸν διαβαίνει. πρόσχημα τὴν εὐσέβειαν ἐβούλοντο ποιεῖν τοῦ χρηματισμοῦ. εἶτα ἠρέμα καθάπτεται αὐτῶν, δεικνὺς ὅτι ἀλογίστως συνῆλθον. καὶ μηδὲν φησὶ προπετὲς πράττειν· δεικνὺς ὅτι προπετῶς ἔπραξαν. τοῦτο εἶπεν, εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔχουσί τινα λόγον, ἀνθύπατοί εἰσι. καὶ τοῦτο λέγει ἐγκαλῶν καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔδει ἰδιωτικῶν ἐγκλημάτων ἕνεκεν κοινὴν ἐκκλησίαν ποιεῖσθαι. καὶ γὰρ κινδυνεύομεν, φησίν, ἐγκαλεῖσθαι. τούτῳ σφόδρα αὐτοὺς διηπόρησεν. οὐδενὸς αἰτίου, φησίν, ὑπάρχοντος περὶ οὗ δυνησόμεθα λόγον δοῦναι τῆς συστροφῆς ταύτης. ὅρα πῶς οἱ ἄπιστοι φρονίμως ἀπολογοῦνται, πῶς συνετῶς. οὕτως ἔσβεσε τὸν θυμόν. ὥσπερ γὰρ ῥᾳδίως ἐξάπτεται, οὕτω καὶ ῥᾳδίως σβέννυται. καὶ ταῦτα εἰπών, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν, φησίν. ὁρᾷς τὸν Θεὸν συγχωροῦντα τοὺς πειρασμοὺς καὶ διεγείροντα, καὶ ἀφυπνίζοντα τοὺς μαθητὰς τούτοις καὶ σφοδροτέρους ἐργαζόμενον;

*ἀλλ' κ. ἐκκαῦσαι

ἩΘΙΚΟΝ

Μὴ δὴ καταπίπτωμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς. αὐτοὶ γὰρ ποιήσουσι καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. οὐδὲν οὕτω φίλους ποιεῖ καὶ συγκροτεῖ, ὡς θλίψις· οὐδὲν οὕτω συνδεῖ καὶ ἐπισφίγγει τῶν πιστῶν τὰς ψυχάς· οὐδὲν ἡμῖν τοῖς διδασκάλοις οὕτως ἐπιτήδειον πρὸς τὸ τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἀκοῦσαι. ἐν μὲν γὰρ ἀνέσει τυγχάνων ἀκροατής, χαῦνός τέ ἐστι καὶ ῥᾴθυμος, καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκεῖ παρὰ τοῦ λέγοντος· ἐν δὲ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν ἀκροάσεως ἐμπίπτει. στενοχωρούμενος γὰρ τὴν ψυχήν, πανταχόθεν ζητεῖ παραμυθίαν τῆς θλίψεως εὑρεῖν. οὐ μικρὰν δὲ φέρει λόγος παραμυθίαν. τί οὖν, φησίν, οἱ Ἰουδαῖοι, πῶς θλιβόμενοι ὑπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας οὐκ ἤκουον; ὅτι Ἰουδαῖοι ἦσαν, οἱ ἀεὶ ἀσθενεῖς καὶ ταλαίπωροι· ἄλλως τε, καὶ ὅτι καὶ ἐκεῖ πολλὴ ἡ θλίψις ἦν· ἡμῖν δὲ περὶ συμμέτρου ὁ λόγος. ὅρα γάρ· προσεδόκησαν ἀπαλλάττεσθαι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς κακῶν ἐκεῖνοι, καὶ μυρίοις περιέπεσον [μᾶλλον] δεινοῖς. τοῦτο δὲ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀπορεῖ ψυχήν. αἱ θλίψεις ἀποσπῶσιν ἡμᾶς τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς τὸν παρόντα κόσμον. εὐθέως γοῦν τὸν θάνατον αἰτοῦμεν, καὶ οὐκ ἐσμὲν φιλοσώματοι· ὅπερ μέγιστον φιλοσοφίας μέρος ἐστί, μὴ κεχηνέναι, μηδὲ προσδεδέσθαι τῇ παρούσῃ ζωῇ. ἡ θλιβομένη ψυχὴ οὐ βούλεται περὶ πολλὰ εἶναι· ἀλλ' ἀναπαύσεώς τινος μόνον καὶ ἡσυχίας ἐρᾷ. ἀγαπητὸν αὐτῇ τῶν παρόντων ἀπαλλαγῆναι, κἂν μηδὲν ἕτερον ᾖ. καθάπερ σῶμα πεπονηκὸς καὶ ταλαιπωρηθέν, οὐκ ἐρᾶν βούλεται, οὐ γαστρίζεσθαι, ἀλλ' ἀναπαύεσθαι καὶ ἡσυχῇ καθῆσθαι· οὕτω καὶ ψυχὴ μυρίοις ταραχθεῖσα κακοῖς, πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν ἐπείγεται [εἶναι]· ἡ δὲ ἐν ἀνέσει οὖσα, [illegible], τεθορύβηται, μετέωρός ἐστιν· αὕτη δὲ οὐδὲν κεχηνὸς ἔχουσα, οὐδὲ διάρρεον, ὅλη συνέσφιγκται καὶ μένει ἀμετεώριστος· καὶ ἡ μὲν ἀνδρειοτέρα, ἡ δὲ παιδικωτέρα ἐστί· καὶ ἡ μὲν βαρυτέρα, ἡ δὲ κουφοτέρα. καὶ καθάπερ ἐν πολλῷ ὕδατι ἐμπεσόν τι κοῦφον σαλεύεται· οὕτω καὶ εἰς πολλὴν χαρὰν ἐμπεσοῦσα ψυχή. καὶ τὰ μέγιστα δὲ ἡμῶν ἁμαρτήματα ἀπὸ πολλῆς ἡδονῆς γεγενημένα ἴδοι τις ἄν. καί, εἰ βούλεσθε, οἰκίας ὑπογράψωμεν δύο, τὴν μὲν γαμούντων, τὴν δὲ πενθούντων. εἰσέλθωμεν τῷ λόγῳ πρὸς ἑκατέρους, ἴδωμεν τίς τίνος βελτίων. εὑρεθήσεται γὰρ ἡ τῶν πενθούντων φιλοσοφίας γέμουσα· ἡ δὲ τῶν γαμούντων ἀσχημοσύνης. ὅρα γάρ· αἰσχρὰ ἐκεῖ ῥήματα, γέλως ἄτακτος, βήματα ἀτακτότερα, στολὴ καὶ βάδισις ἀσχημοσύνης γέμου-

σα,

σα, σχήματα πολλῆς ἀνοίας καὶ μωρίας, καὶ ὅλως οὐδὲν ἕτερον, ἢ πάντα γέλως καὶ κατάγελως τὰ ἐκεῖ. οὐχ ὁ γάμος, λέγω (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τὰ περὶ τὸν γάμον. ἐκβακχεύεται τότε ἡ φύσις, ἄλογα ἀντὶ ἀνθρώπων οἱ παρόντες τότε γίνονται. οἱ μὲν ὡς ἵπποι χρεμετίζουσιν, οἱ δὲ ὡς ὄνοι λακτίζουσι. πολλὴ ἡ διάχυσις, πολλὴ ἡ διάλυσις· οὐδὲν σπουδαῖον, οὐδὲν γενναῖον. πολλὴ ἐκεῖ τοῦ διαβόλου ἡ πομπή, κύμβαλα, αὐλοί, καὶ ᾄσματα πορνείας γέμοντα καὶ μοιχείας. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ, ἔνθα δὲ πένθος· ἀλλὰ πάντα εὔτακτα. πολλὴ γὰρ ἡ σιγή, πολλὴ ἡ ἡσυχία, πολλὴ ἡ καταστολή· οὐδὲν ἄτακτον, οὐδὲν ἄρρυθμον. εἴ τις τι καὶ ἐφθέγξατο, πάντα φιλοσοφίας γέμοντα ῥήματα ἐφθέγξατο. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι περὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰκέται, καὶ γυναῖκες φιλοσοφοῦσι. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πένθους φύσις. καὶ δοκοῦσι μὲν παρακαλεῖν τοὺς πενθοῦντας, μυρία δὲ φθέγγονται δόγματα φιλοσοφίας μεστά. εὐχαὶ εὐθέως, ὥστε μέχρι τούτου στῆναι, καὶ ἱκανοὶ τῶν τὸν πεπονηκότα παραμυθούμενοι, καὶ ἀπαριθμήσεις τῶν τοιαῦτα πεπονθότων μυρίαι. τί γάρ ἐστιν ἄνθρωπος; τῆς φύσεως ἐξέτασις τῆς ἡμετέρας. τί τοίνυν ἐστὶν ἄνθρωπος; τοῦ βίου καὶ τῆς εὐτελείας αὐτοῦ κατηγορία, ἀνάμνησις τῶν ἐν τῷ μέλλοντι πραγμάτων, τῆς κρίσεως*. ἕκαστος οἴκαδε ἀναχωρεῖ, ἀπὸ μὲν γάμου λυπούμενος, ὅτι δὴ αὐτὸς μὴ ἐν εὐπραγίᾳ ἐστίν· ἀπὸ δὲ πένθους ἀνειμένος, ὅτι δὴ μὴ τοιαῦτα ἔπαθε, καὶ τὴν φλεγμονὴν σβέσας ἅπασαν ἀπῆλθε. ἀλλὰ τί; θέλεις τὰ δεσμωτήρια καὶ τὰ θέατρα ἀντεξετάσωμεν; ὁ μὲν γὰρ θλίψεως, ὁ δὲ ἡδονῆς τόπος. φέρε οὖν ἴδωμεν τὰ ἐξ ἑκατέρων συμβαίνοντα· ἐκεῖ φιλοσοφία πολλή. ἔνθα γὰρ ἀθυμία, καὶ φιλοσοφία πάντως. ὁ περὶ τούτου πλουτῶν, ὁ μεγάλα φυσῶν, καὶ τοῦ τυχόντος ἀνέχεται διαλεγομένου πρὸς αὐτόν, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀθυμίας καθάπερ τινὸς πυρὸς σφοδροτέρου ἐπιπεσόντος αὐτοῦ τῇ ψυχῇ καὶ μαλάττοντος τὸ σκληρόν. τότε ταπεινὸς γίνεται, τότε συμπαθής, τότε τῆς μεταβολῆς αἰσθάνεται τῆς βιωτικῆς, τότε καρτερεῖ πρὸς πάντα. ἐν δὲ θεάτρῳ πάντα τὰ ἐναντία, γέλως, αἰσχρότης, πομπὴ διαβολική, διάχυσις, ἀνάλωμα χρόνου, καὶ δαπάνη ἡμερῶν περιττή, ἐπιθυμίας ἀτόπου κατασκευή, μοιχείας μελέτη, πορνείας γυμνάσιον, ἀκολασίας διδασκαλεῖον, προτροπὴ αἰσχρότητος, γέλωτος ὑπόθεσις, ἀσχημοσύνης παραδείγματα. ἀλλ' οὐ τὸ δεσμωτήριον τοιοῦτον· ἀλλ' ἐκεῖ ταπεινοφροσύνη, παράκλησις, φιλοσοφίας προτροπή, [illegible] τῶν βιωτικῶν· πάντα πεπάτηται καὶ καταπεφρόνηται, καὶ καθάπερ παιδίῳ παιδαγωγὸς ὁ φόβος ἐφέστηκε, πρὸς πάντα τὰ δέοντα ῥυθμίζων αὐτόν. ἀλλ', εἰ βούλει, πάλιν ἑτέρως ἐξετάσωμεν τοὺς αὐτοὺς τόπους. ἐβουλόμην συντυχεῖν ἀνθρώπῳ ἀπὸ θεάτρου καθιόντι, καὶ ἄλλῳ ἀπὸ δεσμωτηρίου ἐξιόντι, καὶ εἶδες ἂν τοῦ μὲν τὴν ψυχὴν ἐπτοημένην, τεθορυβημένην, δεδεμένην ὄντως· τοῦ δὲ ἀνειμένην, λελυμένην, ἐπτερωμένην. ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ θεάτρου ἀναχωρεῖ, ταῖς ὄψεσι τῶν ἐκεῖ γυναικῶν προσδεθείς, παντὸς σιδήρου χαλεπώτερα φέρων δεσμά, τοὺς τύπους τοὺς ἐκεῖ, τὰ ῥήματα, τὰ σχήματα· ὁ δὲ ἀπὸ δεσμωτηρίου τούτων ἀνεθείς, οὐκ ἔτι ἡγήσεται πάσχειν τι δεινόν, τοῖς τὴν ἑτέραν τὰ αὐτὰ παραβάλλων. ὅτι οὐ δέδεται, χάριν εἴσεται λοιπόν· καταφρονήσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολλοὺς πλουτοῦντας ὁρῶν ἐν συμφοραῖς, πολλὰ καὶ μεγάλα δυναμένους καὶ δεδιότας ἐκεῖ. κἂν ἀδίκως τι πάθῃ, καὶ πρὸς τοῦτο καρτερήσει. καὶ γὰρ καὶ τούτου πολλὰ ἐκεῖ τὰ ὑποδείγματα. εἰς ἔννοιαν ἐλεύσεται τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ φρίξει τοὺς τύπους ἐνταῦθα ὁρῶν. καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα ἐν δεσμωτηρίῳ συγκεκλεισμένος, ἐπιεικὴς πρὸς αὐτὸν τάχα ἐστίν· οὕτω κἀκεῖνοι περὶ τῆς κρίσεως, περὶ τῆς μελλούσης ἡμέρας, πρὸς γυναῖκα, πρὸς παιδία, πρὸς τοὺς οἰκέτας ἔσονται ἐπιεικέστεροι. ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θεάτρου οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἀηδέστερος ὄψεται τὴν γυναῖκα, καὶ δυσχερὴς πρὸς τοὺς οἰκέτας ἔσται, παροξυνθήσεται πρὸς τὰ παιδία, ἐκθηριωθήσεται πρὸς πάντας. μεγάλα κακὰ τὰ θέατρα κατασκευάζει ταῖς πόλεσι, μεγάλα, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἴσμεν ὅτι μεγάλα.

μεγάλα. εἰ δὲ οὐκ ἀπηνήκαμεν, ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς τοῦ γέλωτος τόπους, τὰ συμπόσια λέγω, ἔνθα παράσιτοι καὶ κόλακες, καὶ πολλὴ ἡ τρυφὴ, καὶ τοὺς ἑτέρους, ἔνθα χωλοὶ καὶ ἀνάπηροι. πάλιν ἐκεῖ μὲν μέθη, καὶ τρυφὴ, καὶ ἀσέλγεια· ἐν ταῦθα δὲ τοὐναντίον. ὅρα καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅταν φλεγμαίνῃ, ὅταν εὐπαθῇ, ταχέως ἔχει πρὸς νόσον μετάπτωσιν· ὅταν δὲ κατεσταλμένον ᾖ, οὐχ οὕτως. ἵνα δὲ σαφέστερον ὑμῖν ὃ λέγω ποιήσω, ἔστω σῶμα ἔχον πολὺ αἷμα καὶ σάρκας πολλὰς καὶ σφριγῶν· τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς τυχούσης ῥοπῆς πυρετὸν δυνήσεται τεκεῖν, ἂν ἁπλῶς ὀργισθῇ· ἔστω δὲ ἕτερον λιμῷ μᾶλλον παλαιὸν καὶ θλίψει· τοῦτο δυσάλωτον καὶ δυσκαταγώνιστον πρὸς ἀρρωστίαν. αἷμα κἂν ὑγιὲς ᾖ ἐν ἡμῖν, τῷ πλήθει πολλάκις νόσον ἔτεκεν· ἂν δὲ ὀλίγον ᾖ, κἂν μὴ ὑγιὲς, εὐκόλως κατεργασθῆναι δύναται. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ψυχῆς· ἡ μὲν ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ ὀξυῤῥόπους ἔχει πρὸς ἁμαρτίαν τὰς ὁρμάς. καὶ γὰρ ἀπὸ ποίας ἐξ ἑτέρας ἡ τοιαύτη ἔστηκε, καὶ ἡδονῆς, καὶ κενοδοξίας, καὶ φθόνου, καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ συκοφαντιῶν. ἀλλ' οὐχ ἡ ἐν θλίψει καὶ αὐταρκείᾳ· ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπήλλακται. ἰδοὺ ἡλίκη πόλις ἡμῖν ἐστιν ἡ μεγάλη αὕτη. πόθεν οὖν τίκτεται τὰ κακά; οὐκ ἀπὸ τῶν πλουτούντων; οὐκ ἀπὸ τῶν χαιρόντων; τίνες εἰς δικαστήρια ἕλκουσι; τίνες οὐσίας διαρπάζουσι; οἱ παραλείποντες καὶ ἀπεῤῥιμμένοι, ἢ οἱ μεγάλα φυσῶντες καὶ χαίροντες; οὐκ ἔστιν ἀπὸ ψυχῆς τεθλιμμένης γενέσθαι τι κακόν. οἶδεν αὐτῆς τὸ κέρδος ὁ Παῦλος. διὰ τοῦτό φησιν· Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. μὴ δὴ καταπίπτωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν εὐχαριστῶμεν. ἵνα τί κερδάνωμεν μέγα; ἵνα εὐδοκιμήσωμεν παρὰ τῷ Θεῷ τῷ τὰς θλίψεις συγχωροῦντι. μέγα θλίψις ἀγαθόν· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν παίδων τῶν ἡμετέρων μανθάνομεν. χωρὶς γὰρ θλίψεως οὐδὲν ἂν μάθοι χρήσιμον. ἡμεῖς δὲ μᾶλλον αὐτῶν δεόμεθα θλίψεως. εἰ γὰρ ἐκεῖνα τὰ πάθη ἠρεμούντων αὐτοὺς θάλλει, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς, καὶ μάλιστα τοιούτοις συνεχομένους. ἀλλ' ἡμᾶς μᾶλλον παιδαγωγεῖς ἔχειν ἐχρῆν. παρὰ μὲν γὰρ τῶν παίδων τὰ ἁμαρτήματα οὐκ ἂν μεγάλα γένοιτο· παρὰ δὲ ἡμῶν σφόδρα μεγάλα. παιδαγωγὸς δὲ ἡμῶν ἡ θλίψις. μήτι οὖν ἐπιτασώμεθα αὐτὴν, καὶ προσδοκῶμεν γενναίως φέρωμεν, ἀεὶ μυρίων οὖσαν ἀγαθῶν αἰτίαν, ἵνα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κεφ. κ. Λογ. μγ. 1 ΜΕΤΑ ΔΕ ΤΟ ΠΑΥΣΑΣΘΑΙ ΤΟΝ ΘΟΡΥβον, προσκαλεσάμενος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητὰς καὶ ἀσπασάμενος, ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἐδει πολλῆς παρακλήσεως ἀπὸ τῆς ταραχῆς ἐκείνης. τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ, καὶ ἵνα παρακαλέσῃ τοὺς μαθητὰς, ἔρχεται εἰς Μακεδονίαν, εἶτα εἰς τὴν Ἑλλάδα. καὶ ὅτι σφόδρα αὐτοὺς παρεκάλεσεν, ἄκουε.

2 Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

3 Ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας.

4 Συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας Σώπατρος Βεῤῥοιαῖος, Θεσσαλονικέων δὲ, Ἀρίσταρχος καὶ Σεκοῦνδος, καὶ Γάϊος Δερβαῖος, καὶ Τιμόθεος· Ἀσιανοὶ δὲ, Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος.

5 Οὗτοι προσελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι. Πάλιν διώκεται ὑπὸ Ἰουδαίων,

καὶ

καὶ ἔρχεται εἰς Μακεδονίαν. πῶς δὲ τὸν Τιμόθεον Θεσσαλονικέα φησίν; οὐ τοῦτο λέγει· ἀλλὰ προελθόντες, φησίν, οὗτοι εἰς τὴν Τρωάδα προοδοποιοῦντες αὐτῷ.

6 Ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτά.

Καὶ γὰρ τὰς ἑορτὰς ἐμοὶ δοκεῖ σπουδάζειν αὐτὸν ποιεῖν ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν. ἀπὸ Φιλίππων ἐκπλεῖ, ἔνθα τὰ κατὰ τὸ δεσμωτήριον ἐγένετο. πρῶτον δὲ τοῦτο εἰς Μακεδονίαν ἐπανῆλθε, καὶ πολλὰ μαρτυρεῖ τοῖς Φιλιππησίοις· ἔδει καὶ ἐνδιατρίβειν ἐκεῖ.

7 Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων ἡμῶν τοῦ κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς μέλλων ἐξιέναι,* παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. Ὅρα πῶς πάντα πάρεργα ἦν τοῦ κηρύγματος. πεντηκοστὴ τότε ἦν, καὶ κυριακὴ ἦν, ὁ δὲ καὶ μέχρι μεσονυκτίου τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνει. οὕτω τῆς τῶν μαθητῶν σωτηρίας ἐφίετο, ὅτι οὐδὲ τὴν νύκτα ᾔδει· ἀλλὰ τότε μᾶλλον διελέγετο, ἅτε ἡσυχίας οὔσης. ὅρα πῶς καὶ πολλὰ διελέγετο, [illegible] αὐτοῖς τοῦ δείπνου τὸν καιρόν· ἀλλὰ συνετάραξε τὴν ἑορτὴν ὁ διάβολος, οὐ μὴν ἴσχυσε, βαπτίσας τὸν ἀκροατὴν ὕπνῳ, καὶ κατενεγκών. καὶ ὅπως συμβαίνει, ἡρμήνευσεν ἐπαγαγών.

8 Ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ, οὗ ἦμεν συνηγμένοι.

9 Καθήμενος δέ τις νεανίας, ὀνόματι Εὔτυχος, ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω, καὶ ἤρθη νεκρός.

10 Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν [ἐπ'] αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν αὐτὸν εἶπε· μὴ θορυβεῖσθε, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν.

11 Ἀναβὰς δὲ καὶ κλάσας ἄρτον καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν.

12 Ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως. Θέα δέ μοι τὸ [illegible] ὅπως ἦν συγκεκροτημένον (συνηγμένων γὰρ τῶν μαθητῶν, φησί) καὶ τὸ σημεῖον αὐτοῦ. ἐπὶ θυρίδος γάρ, φησιν, ἐκάθητο, καὶ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν. τοσοῦτος ἦν ὁ πόθος τῆς ἀκροάσεως. αἰσχυνθῶμεν ἡμεῖς, μηδὲ ἐν ἡμέρᾳ τοῦτο ποιοῦντες. ἀλλὰ Παῦλος διελέγετο, φησί. τί οὖν; τί λέγεις; καὶ νῦν Παῦλος διαλέγεται· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε Παῦλος, οὐδὲ νῦν, ἀλλ' ὁ Χριστός, καὶ οὐδεὶς ἀκούει. οὐ θυρίς ἐστι νῦν, οὐ νύξ, οὐχ ὕπνος ἐνοχλεῖ. τὸ δὲ [illegible] ἐστιν [illegible] ἢ στενοχωρεῖν τὸν τόπον, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι καίτοι νεανίας ἐκεῖνος ὤν, οὐκ ἦν ῥᾴθυμος, καὶ ὕπνῳ καταφερόμενος οὐκ ἀπῄει, οὐδὲ ἐδεδίει τὸν κίνδυνον, μὴ κατενεχθῇ· εἰ δὲ καὶ νυστάξας κατέπεσε, μὴ θαυμάσῃς. οὐ γὰρ ἀπὸ ῥᾳθυμίας ἐνύσταξεν, ἀλλ' ἀπὸ ἀνάγκης φύσεως. σὺ δέ μοι θέα, ὅτι οὗτος ἐξ ἴσου τῇ προθυμίᾳ, ὅτι καὶ ἐν τριστέγῳ ἦσαν. οὔπω γὰρ ἦν ἡ ἐκκλησία. μὴ θορυβεῖσθε, φησίν, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν. οὐκ εἶπεν, ἀναστήσεται· ἤγειρε γὰρ αὐτόν· ἀλλὰ τί; μὴ θορυβεῖσθε. ὅρα τὸ ἄτυφον καὶ παρακλητικόν. ἀναβὰς καὶ κλάσας, φησίν, ἄρτον καὶ γευσάμενος. τοῦτο διέκοψε τὸν λόγον, οὐ μὴν ἔβλαψεν. ὁρᾷς τοῦ δείπνου τὸ ἀπέριττον; καὶ γευσάμενος, φησίν, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. ὁρᾷς πῶς δειπνοῦσι; τοιαῦται αἱ τράπεζαι ἦσαν, [illegible] πάλιν ἀπιέναι τῶν ἀκροατῶν, τὸ πρὸς ἀκρόασιν εἶναι ἐπιτηδείους. ἢ οὐχὶ διαφθειρόμεθα ἡμεῖς; ὁρᾶτε πόσον τὸ διάφορον; ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως. σφόδρα παρεκαλοῦντο, ὅτι τε ζῶντα ἀπέλαβον, ὅτι τε σημεῖον γέγονεν.

13 Ἡμεῖς δὲ προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν Ἆσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον. οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένος μέλλων αὐτὸς πεζεύειν.

14 Ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἄσσον, ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μιτυλήνην.

Πολλαχοῦ τῶν μαθητῶν ὁ Παῦλος χωρίζεται. ἰδοὺ γὰρ πάλιν αὐτὸς μὲν πεζεύει, ἐκεῖνοι δὲ τῷ πλοίῳ ἀνάγονται· τὸ μὲν κουφότερον ἐκείνοις ἐπιτρέπων, τὸ δὲ ἐπιπονώτερον αὐτὸς αἱρούμενος. ἐπέζευε, ἅμα καὶ πολλὰ οἰκονομῶν, ἅμα καὶ παιδεύων [μηδὲ] αὐτοὺς χωρίζεσθαι αὐτοῦ. 5

15 Κἀκεῖθεν ἀποπλεύσαντες τῇ ἐπιούσῃ, κατηντήσαμεν ἄντικρυ Χίου· τῇ δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλίῳ, τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς Μίλητον. — κ ἐπιούσῃ

Ὅρα πῶς ἐπειγομένου τοῦ Παύλου ἀνάγονται, καὶ οὐ χρονοτριβοῦσιν, ἀλλὰ παρέρχονται τὰς νήσους.

16 Ἔκρινε γὰρ ὁ Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. 10 Τίς ἡ ἔπειξις αὕτη; οὐ διὰ τὴν ἑορτήν, ἀλλὰ διὰ τὸ πλῆθος. ἅμα καὶ τούτῳ Ἰουδαίους ἐπήγετο, ὡς δὴ τιμῶν τὰς ἑορτάς· καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐλέγξαι βουλόμενος ἅμα, ἔσπευδε τὸν λόγον καθεῖναι. ὅρα γοῦν ὅσον γέγονε κέρδος, πάντων παρόντων. ἄλλως δέ, ἵνα μὴ διὰ τοῦτο ἀμεληθῇ τὰ κατὰ τὴν Ἔφεσον, ᾠκονόμησεν ἑτέρως. Ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. καὶ 15 ἀσπασάμενος, φησί, τοὺς μαθητάς, ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς Μακεδονίαν, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. καὶ τούτῳ πάλιν ἀνεκτήσατο, ἱκανὴν δοὺς παραμυθίαν. ὅρα πανταχοῦ διὰ λόγων τὸ πλέον κατορθούμενα, οὐ διὰ σημείων. μέλλοντα δέ, φησίν, ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν. συνεχῶς ἡμῖν αὐτὸν δείκνυσιν ἐπειγόμενον εἰς τὴν Συρίαν· — γ. οὐ τὸ δὲ αἴτιον, ἡ ἐκκλησία ἦν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα. οὕτως εἶχε πόθου καὶ τὰ ἐκεῖ κατορθοῦν. καί- 20 τοι οὐ μεγάλη ἡ Τρωάς ἐστι. τί οὖν ἡμερῶν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἐν αὐτῇ ποιοῦσι; μεγάλη ἴσως ἦν κατὰ τοὺς πιστούς. καὶ ἡμέρας δὲ διατρίψας ἑπτά, τῇ ἐπιούσῃ τὴν νύκτα ἀνάλωσεν εἰς τὴν διδασκαλίαν. οὕτω δυσαποσπάστως καὶ αὐτὸς αὐτῶν εἶχε, καὶ αὐτοὶ αὐτοῦ. συνηγμένων δέ, φησίν, ἡμῶν κλάσαι ἄρτον, πρὸς αὐτοὺς τῶν καιρῶν, ὃ ἐνεδείκνυτο πρόφασιν, καὶ ἐν ᾧ ἄκαιροι, ἀρχὴν ὁ λόγος λαβὼν παρετάθη· ὥστε οὐ παρεσκευασμένως εἰς διδασκαλίαν καθῆκαν, ἀλ- 25 λὰ συνῆλθον μὲν κλάσαι ἄρτον, ἐμπεσόντος δὲ λόγου, παρέτεινε τὴν διδασκαλίαν. ὁρᾷς ὡς καὶ τῇ τραπέζῃ τοῦ Παύλου πάντες ἐκοινώνουν. ἐμοὶ δοκεῖ καὶ παρὰ τὴν τράπεζαν αὐτὸν καθήμενον διαλέγεσθαι, παιδεύοντα ἡμᾶς πάντα τὰ λοιπὰ πάρεργα ἡγεῖσθαι. ἐννοήσατέ μοι τὸν οἶκον ἐκεῖνον, ἔνθα λαμπάδες ἦσαν, ἔνθα ὄχλος, ἔνθα Παῦλος μέσος ὢν διελέγετο, ἔνθα καὶ τὰς θυρίδας πολλοὶ κατελάμβανον. τί ἦν ἰδεῖν, καὶ τῆς σάλπιγγος ἀκοῦσαι 30 ἐκείνης, καὶ τὸ πρόσωπον τὸ χάριτι βρύον; τί εἴπω; πῶς ὁ διδάσκαλος, καὶ πόσην καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν; τίνος δὲ ἕνεκεν ἐν νυκτὶ διελέγετο; ἐπειδὴ ἔμελλεν ἐξιέναι, καὶ οὐκέτι ὁρᾶν αὐτοὺς λοιπόν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτοῖς οὐ λέγει, ἵνα μὴ ἀθυμοτέρους ποιήσῃ· τοῖς δὲ ἄλλοις ἔλεγεν. ἡμεῖς δὲ αὐτοὺς καὶ τὸ γενόμενον σημεῖον διὰ πάντων ἐποίει μαθεῖν· τὰς ἑσπέρας ἐκείνας πολλὴ ἡ ἡδονὴ τῶν ἀκροατῶν, [ὅτι] καὶ ἐγρηγόρησαν ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον. ἐπεὶ τῆς ἀποδημίας τοῦ διδασκά- 35 λου ἡ πώρωσις γέγονεν, ἀλλ' ὅμως, καὶ πῶς ἔμελλεν ἐκεῖνος ἐπιτιμᾶν τοῖς ῥαθυμοῦσιν, ὁ διὰ τοῦτο ἀποθανών, ἵνα Παύλου ἀκούσῃ. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησί, κατηγγέλκασι, καὶ ποῦ ἦλθον, καὶ ποῦ ἀπῆλθον, καὶ ποῦ μὲν ἐνδιέτριβε, τίνα δὲ καὶ παρέπλευσε μέρη; ἵνα δείξῃ τίνας ἀμελέστερον αὐτοὺς πλέοντας, καὶ τοῦτο ἀνθρωπίνως, καὶ παραπλέοντα. ἔκρινε γὰρ παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ἵνα μὴ γένηται αὐτῷ, φησί, χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. καλῶς. οὐ γὰρ ἠδύνατο 40 γενόμενος ἐκεῖ παραπλεῦσαι, ἐπεὶ οὐκ ἐβούλετο λυπῆσαι τοὺς μένειν ἀξιοῦντας αὐτόν. ἢ τοίνυν τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, ἢ καὶ ὅτι ἔσπευδεν. ἔσπευδε γάρ, φησίν, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς ποιῆσαι ἐν Ἱεροσολύμοις. ὥστε καὶ διὰ ταῦτα ἰδεῖν οὐκ ἦν δυνατόν. ὅρα καὶ ἀνθρωπίνως αὐτοὺς κινουμένους, καὶ ἐπιθυμοῦντα καὶ σπεύδοντα, καὶ οὐκ ἐπιτυγχά-

— γ. ἰδεῖν αὐτοὺς οὐκ ἦν — κ. καὶ εἰ ἦν δυνατ.

νοντα πολλάκις. διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα γέγονεν, ἵνα μὴ νομίσωμεν ὅτι ὑπὲρ φύσιν ἦν τὴν ἀνθρω-
πίνην. οἱ γὰρ ἅγιοι καὶ μεγάλοι ἄνδρες ἐκεῖνοι τῆς μὲν φύσεως τῆς αὐτῆς ἡμῖν ἐκοινώνουν,
τῆς δὲ προαιρέσεως οὐκέτι. διὸ καὶ πολλὴν ἐπεσπῶντο τὴν χάριν. ὅρα γοῦν πόσα καὶ ἀφ'
ἑαυτῶν οἰκονομοῦσι. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· Ἵνα μὴ δῶμεν προσκοπὴν τοῖς βουλομένοις· (β. Κορ. ϛ. γ.)
5 καὶ πάλιν, Ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία ἡμῶν. ἰδοὺ καὶ βίος ἄληπτος, καὶ πολλὴ ἡ συγκατά-
βασις. τοῦτο οἰκονομία λέγεται, ὃ εἰς ἀκρότητα ἥκει καὶ ὕψος ἀρετῆς, καὶ ταπεινοφροσύνης
συγκαταβάσεως. καὶ ἄκουε πῶς ὁ ὑπερβαίνων τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ, ἐστὶ πάλιν
πάντων ταπεινότερος ὤν. Πᾶσι πάντα γέγονα, φησὶν, ἵνα πάντας κερδήσω. ὁ αὐτὸς καὶ εἰς (α. Κορ. θ. κϐ.)
κινδύνους ἑαυτὸν ἐνέβαλε, καθὼς ἑτέρωθι φησίν· Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγ- (β. Κορ. ϛ. δ.)
10 καις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς· καὶ πολὺς ἦν αὐτῷ ὁ πόθος ὁ περὶ τὸν Χριστόν.
ἂν γὰρ τοῦτο μὴ ᾖ, πάντα περιττὰ, καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας, καὶ τοῦ ἀλήπτου βίου, καὶ τοῦ παρακεκιν-
δυνευμένου. Τίς ἀσθενεῖ, φησὶ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; (β. Κορ. ια. κθ.)

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα τὰ ῥήματα, καὶ εἰς κινδύνους ῥίπτωμεν ἑαυτοὺς
διὰ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους. κἂν πῦρ ᾖ, κἂν σίδηρος, ῥίψον σαυτὸν, ἀγαπητὲ, ἵνα σὺ τὸ
15 μέλος ἐξέλῃς· ῥίψον, μὴ φοβηθῇς. μαθητὴς εἶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ διὰ τοὺς ἀδελφοὺς τὴν ψυ-
χὴν θέντος· συμμαθητὴς Παύλου, τοῦ μυρία ἑλομένου παθεῖν δεινὰ διὰ τοὺς ἐχθροὺς, διὰ
τοὺς πολεμοῦντας αὐτῷ· ἐμπλήσθητι ζήλου· μίμησαι τὸν Μωϋσέα. εἶδεν ἀδικούμενον,
καὶ ἤμυνε· κατεφρόνησε τρυφῆς βασιλικῆς, καὶ γέγονε διὰ τοὺς καταπονουμένους φυγὰς,
πλανήτης, ἔρημος συγγενῶν καὶ οἰκίας. ἐν ἀλλοτρίᾳ διετέλεσε τοσοῦτον χρόνον, καὶ οὐκ ἐμέμ-
20 ψατο ἑαυτῷ, οὐδὲ εἶπε, τί τοῦτο; βασιλείας κατεφρόνησα, τιμῆς τοσαύτης καὶ δόξης· εἵ-
λόμην ἀμύνασθαι τοῖς ἀδικουμένοις, καὶ περιεῖδεν ὁ Θεός· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπανήγαγέ με ἐπὶ
τὴν προτέραν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν ἀλλοτρίᾳ διάγω. καλῶς γε. οὐ
γὰρ τοὺς μισθοὺς ἀπέλαβον. ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· οὕτω καὶ σύ·
κἂν κακόν τι πάθῃς ἀγαθοποιῶν, κἂν ἐπὶ πολὺν χρόνον, μὴ σκανδαλίζου, μηδὲ θορυβοῦ·
25 πάντως ἀποδώσει σοι τὴν ἀμοιβὴν ὁ Θεός. ὅσῳ ἂν χρονίζῃ ἡ ἀντίδοσις*, τοσούτῳ οἱ τόκοι
ἐπιτείνονται). οὐκοῦν ἔχωμεν ψυχὴν συμπαθητικὴν, ἔχωμεν διάνοιαν εἰδυῖαν συναλ-
γεῖν. μηδὲν ἔστω παρ' ἡμῖν ὠμὸν, μηδὲν ἀπάνθρωπον. κἂν μηδὲν δυνηθῇς εἰσενεγκεῖν,
δάκρυσον, στέναξον, ἄλγησον ἐπὶ τοῖς γινομένοις. οὐδὲ ταῦτά σοι ἔσται εἰκῆ. εἰ τοῖς
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κολαζομένοις δικαίως συναλγεῖν χρὴ, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ὑπὸ ἀνθρώπων
30 ἀδίκως πάσχουσιν. Οὐκ ἐξῆλθε, φησὶ, Σαινὰν κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς. λήψονται (Μιχ. α. ια.)
ὀδύνην ἀνθ' ὧν ᾠκοδόμησαν εἰς καταγέλωτα. τοῦτο ἐγκαλεῖ ὁ Ἰεζεκιὴλ, ὅτι οὐ συνήλγη- (Ιεζ. κε. ...)
σαν. τί λέγεις, ὦ προφῆτα; ὁ Θεὸς κολάζει, κἀγὼ συναλγήσω τοῖς κολαζομένοις; ναί·
τοῦτο γὰρ αὐτὸς ὁ κολάζων βούλεται. οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἥδεται κολάζων, ἀλλὰ μάλιστα καὶ
ἀλγεῖ. ἐπεὶ οὖν οὐδὲ αὐτὸς εὐφραίνεται ὁ κολάζων, μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ εὐφραίνου. ἀλλ'
35 εἰ δικαίως, φησὶ, κολάζονται, οὐ δεῖ ἀλγεῖν. καὶ μὴν διὰ τοῦτο δεῖ ἀλγεῖν, ὅτι ἄξιοι κολά-
σεως ἐφάνησαν. εἰπὲ δή μοι, ὅταν ἴδῃς τὸν υἱὸν τὸν σὸν καιόμενον ἢ τεμνόμενον, οὐκ ἀλ-
γεῖς; εὔδηλον ὅτι· καὶ οὐ λέγεις πρὸς σεαυτόν· τί τοῦτο; πρὸς ὑγείαν ἡ τομὴ βλέπει, ὑπὲρ
ἀπαλλαγῆς ἐστιν ἡ καῦσις· ἀλλ' ὅμως ὅταν ἀκούσῃς ὀλολύζοντος, οὐ φέροντος τὰς ὀ-
δύνας, ἀλγεῖς· καὶ οὐχ ἱκανὴ ἡ τῆς ὑγείας ἐλπὶς ἀφελεῖν τὴν σύγχυσιν τῆς φύ-
40 σεως. οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων· κἂν εἰς ὑγείαν κολάζωνται), ὅμως ἀδελφικὴν ἐπιδεικνύω-
μεν ἡμεῖς προαίρεσιν ἐπ' αὐτοὺς, πατρικὴν διάθεσιν. τομαὶ καὶ καύσεις εἰσὶν αἱ τιμω-
ρίαι τοῦ Θεοῦ. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὀφείλομεν κλαίειν, ὅτι ἐνόσησαν, ὅτι τοιαύτης ἐδεήθησαν
ἰατρείας. ἐάν τις ἐπὶ στεφάνοις ταῦτα πάθῃ, τότε μὴ ἄλγει, οἷον ὡς Παῦλος, ὡς Πέτρος· ὅταν
δὲ ἐπὶ τιμωρίᾳ ὑπέχῃ δίκην, τότε δάκρυσον, τότε στέναξον. τοιοῦτοι ἦσαν οἱ προφῆται. διὸ καί τις αὐ-

τῶν

τῶν ἐλέγχων· Οἴμοι Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ; ἀνδροφόνους ὁρῶμεν, μιαροὺς ἄνδρας, κολαζομένους πολλάκις, καὶ δακνόμεθα καὶ ἀλγοῦμεν. μὴ γὰρ δὴ μέχρι φιλόσοφοι ὦμεν· ἐλεήμονες γινώμεθα, ἵνα ἐλεηθῶμεν. οὐδὲν ἴσον τούτου τοῦ καλοῦ· οὐδὲν οὕτω τὸν ἀνθρώπινον ἡμῖν ὑποδείκνυσι χαρακτῆρα ὡς τὸ ἐλεεῖν, ὡς τὸ φιλάνθρωπον εἶναι. διὰ τοῦτο καὶ οἱ νόμοι τοῖς δημίοις τὸ πᾶν ἐπιτρέπουσι, τοὺς δικαστὰς μέχρι τῆς ἀποφάσεως ἀναγκάσαντες ἵστασθαι, εἰς δὲ τὸ ἔργον ἐκείνους ἐξήγαγον. οὕτω κἂν δικαίως γίνηται, οὐχὶ ψυχῆς φιλοσόφου τὸ κολάζειν, ἀλλὰ τινὸς ἑτέρου δεῖται τούτου· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς οὐ δι' ἑαυτοῦ κολάζει, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγέλων. δήμιοι οὖν εἰσιν οἱ ἄγγελοι; μὴ γένοιτο· οὐ τοῦτό φημι, ἀλλὰ τιμωρητικαὶ δυνάμεις εἰσίν. ὅτε τὰ Σόδομα κατεστρέφετο, δι' ἐκείνων ἅπαντα ἐγίνετο· ὅτε τὰ κατ' Αἴγυπτον, δι' ἐκείνων. Ἀποστολὴν γάρ, φησι, δι' ἀγγέλων πονηρῶν. ὅτε μὲν τι σῶσαι χρή, δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ποιεῖ. οὕτω τὸν υἱὸν ἔπεμψεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους. καὶ πάλιν· Τότε, φησίν, ἐρῶ τοῖς ἀγγέλοις, συλλέξατε τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βάλετε εἰς τὴν κάμινον· περὶ δὲ τῶν δικαίων οὐχ οὕτως, ἀλλ', Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ πάλιν, Δήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ βάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. ὅρα ἐκεῖ τοὺς δούλους διακονουμένους· ὅταν δὲ εὐεργετεῖν δέῃ, αὐτὸν εὐεργετοῦντα, αὐτὸν καλοῦντα. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν. ὅταν διαλέγεσθαι δέῃ τῷ Ἀβραάμ, αὐτὸς παραγίνεται· ὅταν εἰς Σόδομα ἀπελθεῖν, τοὺς δούλους πέμπει, καθάπερ τις δικαστὴς λύσας τοὺς μέλλοντας κολάζειν. καὶ πάλιν· Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. καὶ τοῦτον μὲν αὐτὸς εὐλογεῖ, ἐκεῖνον δὲ τὸν πονηρὸν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ δοῦλοι δεσμεύουσι. Ταῦτα εἰδότες, μὴ χαίρωμεν ἐπὶ τοῖς κολαζομένοις, ἀλλὰ καὶ ἀλγῶμεν· τούτους πενθῶμεν, τούτους δακρύωμεν, ἵνα καὶ τούτου μισθὸν λάβωμεν. νῦν δὲ πολλοὶ καὶ ἐπὶ τοῖς κακοῖς πάσχουσιν ἀδίκως χαίρουσιν· ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς οὕτω ποιῶμεν· ἀλλὰ πᾶσαν συμπάθειαν ἐπιδεικνυώμεθα· συμπάσχωμεν καὶ συναλγῶμεν αὐτοῖς, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Margin notes: Ἰεζ. θ. η. — Ψαλ. οζ. μθ. — Ματθ. ιγ. μβ. — Ματθ. ι. μ. — Ματθ. κβ. ιγ. — Ματθ. κε. λδ. — Γεν. ιη. — Γεν. ιθ. α. — Ματθ. κε. κγ. — Ματθ. κβ. ιγ. — χ. τιμωρήσαι — ἴσ. κακῶς]

Λογ. μη. 17 ΑΠΟ ΔΕ ΤΗΣ ΜΙΛΗΤΟΥ ΠΕΜΨΑΣ ΕΙΣ Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.

18 Ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην, 19 Δουλεύων τῷ Κυρίῳ [μεθ' ὑμῶν,] μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων· 20 Ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, 21 Διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς Θεὸν μετάνοιαν, καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπειγόμενον παραπλεῦσαι, καὶ μὴ παρορῶντα, ἀλλὰ τὸ πᾶν οἰκονομοῦντα. τοὺς ἄρχοντας μεταπεμψάμενος, δι' ἐκείνων αὐτοῖς διελέχθη. καὶ ἄξιον θαυμάσαι πῶς εἰς ἀνάγκην ἐμπεσὼν τοῦ μεγάλα τινὰ περὶ ἑαυτοῦ εἰπεῖν, πειρᾶται μετριάζειν. καθάπερ γὰρ ὁ Σαμουὴλ
5 μέλλων παραδιδόναι τῷ Σαοὺλ τὴν ἀρχὴν, ἐπ' αὐτῶν λέγει· Μή τι παρ' ὑμῶν εἴληφα; ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεός. καὶ ὁ Δαβὶδ ἀπιστηθεὶς λέγει· Ἐν τῷ ποιμνίῳ ἤμην ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ πατρός μου· καὶ ὅτε ἦλθεν ἡ ἄρκτος, ταῖς χερσὶν αὐτὴν ἀπεσόβουν. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους φησίν· Ἄφρων γέγονα· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. καὶ ὁ Θεὸς δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, οὐχ ἁπλῶς περὶ ἑαυτοῦ λέγων· ἀλλ' ὅταν ἀπι-
10 στῆται, καὶ τὰς εὐεργεσίας προφέρει. ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα τί ποιεῖ. πρῶτον αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν παράγει, ἵνα μὴ νομίσῃς κόμπον εἶναι τὰ ῥήματα, καὶ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοὺς μάρτυρας καλεῖ τῶν λεγομένων, ὡς οὐκ ἂν ψευσάμενος ἐπ' αὐτῶν. αὕτη διδασκάλου ἀρετὴ, ὅταν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων μάρτυρας ἔχῃ τοὺς μαθητευομένους. καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι οὐ μίαν ἡμέραν, οὐδὲ δευτέραν τοῦτο ποιῶν διετέλεσεν, ἀλλὰ πλῆθος ἐτῶν. ὑμεῖς γὰρ,
15 φησιν, ἐπίστασθε πῶς μεθ' ὑμῶν πάντα τὸν χρόνον ἐγενόμην. βούλεται τοίνυν αὐτοὺς παρακαλέσαι, ὥστε γενναίως φέρειν ἅπαντα, καὶ τὸν αὐτοῦ χωρισμὸν, καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς μέλλοντας συμβαίνειν· καθάπερ οὖν καὶ ἐπὶ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ γέγονε. καὶ ὅρα τί ἐπήγαγεν, εἰπών· πῶς μεθ' ὑμῶν ἐγενόμην πάντα τὸν χρόνον, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης. ὅρα τί μάλιστα ἄρχουσι προσήκει· μισοῦντας, φησιν, ὑπερηφανίαν· ὃ μάλιστα ἄρχου-
20 σιν ἁρμόζειν ἔπρεπε διὰ τὸ ἀνάγκην εἶναι πρὸς ἀπόνοιαν αὐτοὺς αἴρεσθαι. τοῦτο ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγαθῶν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. οὐχ ἁπλῶς δὲ ταπεινοφροσύνης εἶπεν, ἀλλὰ, μετὰ πάσης. πολλὰ γὰρ εἴδη τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ ἔστι ταπεινοφροσύνην ἰδεῖν ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, πρὸς ἄρχοντας, πρὸς ἀρχομένους. βούλεσθε ὑμῖν τρόπους εἴπω ταπεινοφροσύνης; εἰσί τινες οἳ πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοὺς ταπεινοὶ τυγχάνοντες εἰσί· πρὸς δὲ τοὺς
25 ὑψηλοὺς ὑψηλοί. τοῦτο δὲ οὐ ταπεινοφροσύνης. εἰσὶ δὲ πάλιν ἕτεροι οὐ τοιοῦτοι, ἀλλ' ἐφ' ἑκατέρων τῶν προσώπων εἰς καιρὸν καὶ τὸ ταπεινὸν τηροῦντες καὶ τὸ ὑψηλὸν, ὃ καὶ μάλιστά ἐστι ταπεινοφροσύνης. μέλλων τοίνυν διδάσκειν αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα, ἵνα μὴ δόξῃ ἀπονοεῖσθαι, προκαταβάλλει θεμέλιον, τὴν ὑποψίαν ἀναιρῶν. εἰ γὰρ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης γέγονα, φησιν, οὐκ ἐξ ἀπονοίας λέγω ἃ λέγω. εἶτα τὸ ἥμερον· μεθ' ὑμῶν, φησιν, ἐγενόμην δουλεύων τῷ Κυρίῳ,
30 κοινωνοὺς τοῦ κατορθώματος δεικνύων αὐτούς. οὕτω πανταχοῦ ἡ κοινωνία καλόν. κοινὰ ποιεῖται τοίνυν τὰ κατορθώματα, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τίθησιν ἐξαίρετον. τί γάρ φησι; κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀπονοηθῆναι εἶχε; τὸ μὲν πολλοί εἰσιν οἱ ἀπονοοῦνται κατ' αὐτοῦ· οὗτος δὲ οὐδὲ κατὰ τῶν μαθητῶν ἑαυτοῦ ἀπενοήθη. τοῦτο κατόρθωμα διδασκάλου, ἀπὸ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων τοὺς μαθητὰς ῥυθμίζειν. εἶτα τὸ τῆς ἀνδρείας φησὶ, ἣν καὶ αὐτὸς ὑπομεμένηκε· μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν τῶν
35 συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων. ὁρᾷς ὅτι ἀλγεῖ τοῖς γινομένοις; ἐνταῦθα δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ συμπαθὲς δοκεῖ δηλοῦν. ἔπασχε γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ποιούντων τὴν ἁμαρτίαν· ἐπεὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων καὶ ἔχαιρεν. ἐκείνου γὰρ ἦν τοῦ χοροῦ τοῦ χαίροντος, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν. καὶ πάλιν, Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν
40 τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. ἀλλὰ ταῦτα λέγει μετριάζων. ἐνταῦθα δὲ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν· καὶ οὐ τοσοῦτον τὴν ἀνδρείαν, ὅσον τὴν ὑπομονήν. ὡσεὶ ἔλεγεν· ἔπασχον ἐγὼ κακῶς, ἀλλὰ μεθ' ὑμῶν· καὶ τὸ δεινὸν, ὅτι ὑπὸ Ἰουδαίων. θέα μοι ἐνταῦθα χαρακτῆρα διδασκαλίας· καὶ τὴν ἀγάπην τίθησι καὶ τὴν ἀνδρείαν. ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην, φησί. τὸ ἄφθονον δείκνυσι διὰ τούτων ὁμοῦ καὶ

α. Βασ. γ. δ.
α. Βασ. ιζ. λδ.
β. Κορ. ιβ. ι.
Ματθ. ε. γ.
Πραξ. ε. μα.
Κολ. α. κδ.
β. Κορ. δ. ιζ.

τὸ ἄοκνον, καὶ τῶν συμφερόντων. καλῶς οὕτως εἶπεν. ἦν γὰρ ἃ οὐκ ἔδει μαθεῖν. ὥσπερ γὰρ τό τινα ἀποκρύπτεσθαι, φθόνου· οὕτω τὸ πάντα λέγειν, ἀνοίας. διὰ τοῦτο προσέθηκε τῶν συμφερόντων, δηλῶν ὅτι οὐκ εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξα· οὐχ ὡς αὐτὸς τοῦτο ἀφοσιούμενος, φησίν. ὅτι δὲ τοῦτο δηλοῖ, ἄκουε τὸ ἑξῆς. ἐπήγαγε γάρ· δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, τὴν μακρὰν ταλαιπωρίαν, καὶ τὴν πολλὴν σπουδὴν καὶ τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος. διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν. οὐχὶ πρὸς ὑμᾶς, φησί, μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἕλληνας. ἐνταῦθα ἡ παρρησία· καὶ ὅτι κἂν μηδὲν ὠφελῶμεν, λέγειν δεῖ. τὸ γὰρ, διαμαρτύρεσθαι, τοῦτό ἐστιν, ὅταν πρὸς τοὺς μὴ προσέχοντας λέγωμεν. τὸ γὰρ διαμαρτύρεσθαι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτό ἐστι. Διαμαρτύρομαι, φησὶ Μωϋσῆς, τόν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ νῦν αὐτός, διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν. τί διαμαρτύρῃ; ὥστε βίου ἐπιμεληθῆναι, ὥστε μετανοῆσαι καὶ προσελθεῖν τῷ Θεῷ. οὐδὲ γὰρ Ἰουδαῖοι ᾔδεισαν αὐτόν, διά τε τὸν υἱὸν ἀγνοεῖν, διά τε τὰ ἔργα καὶ πίστιν μὴ ἔχειν τὴν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν. τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα λέγεις; τίνος ἕνεκεν ταῦτα ὑπομιμνήσκεις; τί γέγονε; μή τι ἔχεις ἐγκαλεῖν; πρότερον κατασείσας αὐτῶν τὴν διάνοιαν, τότε ἐπάγει·

Δευτ. δ. κς.

22 Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς·

23 Πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμά μοι τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν.

24 Ἀλλ' οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχὴν τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τί ταῦτα λέγει; παρασκευάζων αὐτοὺς ἀεὶ ἑτοίμους εἶναι πρὸς κινδύνους καὶ δήλους καὶ ἀδήλους, καὶ πάντα τῷ πνεύματι πείθεσθαι. δείκνυσι δὲ, ὅτι ἐπὶ μεγάλοις ἀπάγεται. πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμά μοι, φησί, τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον. ἵνα δείξῃ ὅτι ἑκὼν ἀπέρχεται, καὶ ἵνα μὴ δεσμὸν ἢ ἀνάγκην νομίσῃς, τὸ κατὰ πόλιν, εἶπεν. εἶτα ἐπάγει, ὅτι οὐκ ἔχω τιμίαν τὴν ἐμαυτοῦ ψυχήν, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου. ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἀποδυρομένου ἦν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ μετεωρίζοντος, καὶ παιδεύοντος ἐκείνους, καὶ συμπάσχοντος τοῖς γινομένοις; οὐκ εἶπεν, ὅτι ἀλγῶ μὲν, ἀνάγκη δὲ φέρειν· ἀλλ', οὐδὲ ἡγοῦμαι. τοῦτο πάλιν λέγει, οὐκ ἐπαίρων ἑαυτόν, ἀλλ' ἐκείνους διδάσκων, διὰ μὲν τῶν προτέρων τὴν ταπεινοφροσύνην, διὰ δὲ τούτων τὴν ἀνδρείαν, τὴν παρρησίαν. ὥσπερ ἔλεγεν, οὐ φιλῶ αὐτὴν πρὸ ταύτης· προτιμότερον ἡγοῦμαι τὸ τελέσαι τὸν δρόμον, τὸ διαμαρτύρασθαι. καὶ οὐκ εἶπε, κηρύξαι, διδάξαι· ἀλλὰ τί; διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. μέλλει τι φορτικώτερον λέγειν, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· διὰ τοῦτο προκατασκευάζει καὶ δείκνυσιν, ὅτι οὐδὲν ἐλλείπεται. ἐπειδὴ οὖν ἔμελλεν αὐτοῖς ἐπιθεῖναι τὸ βάρος ἅπαν καὶ τὸ φορτίον, πρότερον καταμαλάξει αὐτῶν τὴν διάνοιαν, λέγων

25 Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα, ὅτι οὐκ ἔτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου. [Εἶτα τότε ἐπήγαγε τὸ, καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων]. διπλῆ ἡ λύπη· τό τε, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ ἔτι ὄψεσθαι, καὶ τὸ, αὐτοὺς πάντας. οὐκ ἔτι γάρ, φησιν, ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου

Ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν. Ὥστε εἰκότως.

26 Διαμαρτύρομαι ὑμῖν, Ἅτε μηκέτι παραγενόμενος, Ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων.

27 Οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ.

Ὁρᾷς πῶς φοβεῖ, καὶ πεποτισμένας αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ τεθλιμμένας ἐπιτρίβει; καλῶς, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν. οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, φησί, πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ. ἄρα ὁ μὴ λέγων,

λέγων, ὑπεύθυνός ἐστι τοῦ αἵματος· τουτέστι, τῆς σφαγῆς. οὐδὲν τούτου φοβερώτερον. δείκνυσιν ὅτι κἀκεῖνοι, ἂν μὴ ποιῶσιν, ὑπεύθυνοί εἰσι τοῦ αἵματος. καὶ δοκεῖ μὲν ἀπολογεῖσθαι, ἐκείνους δὲ φοβεῖ.

28 Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.

Ὁρᾷς; δύο προσέταξεν. οὔτε οὖν τὸ ἑτέρους κατορθοῦν μόνον ἔχει τι κέρδος (φοβοῦμαι γάρ, φησι, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι) οὔτε τὸ ἑαυτοῦ μόνον ἐπιμελεῖσθαι. ὁ γὰρ τοιοῦτος φίλαυτος, καὶ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον, καὶ τῷ τὸ τάλαντον καταχώσαντι ἴσος ἐστί. ταῦτα λέγει, οὐκ ἐπειδὴ προτιμοτέρα ἡ ἡμετέρα σωτηρία τοῦ ποιμνίου· ἀλλ' ἐπειδὴ ὅταν ἑαυτοῖς προσέχωμεν, τότε καὶ τὸ ποίμνιον κερδαίνει. ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. ὅρα πόση ἀνάγκη. παρὰ τοῦ πνεύματος τὴν χειροτονίαν ἔχετε, φησι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἔθετο. μία αὕτη ἀνάγκη. εἶτα, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. ἰδοὺ καὶ δευτέρα· καὶ τρίτη, ἣν, φησι, περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. [πολὺ] δείκνυσι δι' ὧν εἶπε τίμιον τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι οὐχ ὑπὲρ μικρῶν ὁ κίνδυνος, εἴγε ὁ δεσπότης ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας οὐδὲ τοῦ αἵματος ἐφείσατο τοῦ ἑαυτοῦ· ἡμεῖς δὲ τῆς τῶν ἀδελφῶν σωτηρίας καταφρονοῦμεν. καὶ ἐκεῖνος μὲν ἵνα ἐχθροὺς καταλλάξῃ, καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεε· σὺ δὲ οὐδὲ φίλοις γενομένοις ἱδρῶτας καταχεῖν.

29 Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. Πάλιν ἄλλοθεν αὐτοὺς ἐπιστρέφει, ἀπὸ τῶν ἐσομένων· ὥσπερ ὅταν ἀλλαχοῦ λέγῃ· Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. ὅτι εἰσελεύσονται, φησι, μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς. διπλοῦν τὸ κακόν· ὅτι τε αὐτὸς οὐ πάρεστι, καὶ ὅτι ἕτεροι ἐπιθήσονται. τί οὖν ἀπάρχῃ, εἰ τοῦτο προοίδας; τὸ πνεῦμά με ἕλκει, φησί. καὶ ὅρα· οὐχ ἁπλῶς εἶπε, λύκοι, ἀλλὰ προσέθηκε, βαρεῖς, τὸ σφοδρὸν αὐτῶν καὶ ἰταμὸν αἰνιττόμενος, καὶ τὸ χαλεπώτερον, ὅτι αὐτοὺς τούτους ἐξ αὐτῶν ἀναστήσεσθαι λέγει· ὃ δὴ σφόδρα ἐστὶ βαρύ, ὅταν καὶ ἐμφύλιος ὁ πόλεμος ᾖ. καὶ καλῶς εἶπε, προσέχετε, δικαίως περιεσπούδασται σφόδρα τὸ πρᾶγμα (ἐκκλησία γάρ ἐστι) καὶ ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος (αἵματι γὰρ αὐτὴν ἐλυτρώσατο) καὶ ὅτι πολὺς ὁ πόλεμος καὶ διπλοῦς. ταῦτα τοίνυν ἐδήλωσεν εἰπών,

30 Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾷν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. Εἶτα ἐπειδὴ σφόδρα αὐτοὺς ἐφόβησε τῷ εἰπεῖν λύκους βαρεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀναστήσεσθαι τοὺς τὰ διεστραμμένα λαλοῦντας, ὥσπερ ὑπό τινος διαπορηθείς, πῶς οὖν, εἰπόντος, καὶ τίς ἔσται φυλακή; ἐπάγει λέγων·

31 Γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. Ὅρα πόσαι ὑπερβολαί· μετὰ δακρύων, καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ἕνα ἕκαστον. οὐ γάρ, εἰ πολλοὺς εἶδε, τότε ἐφείδετο· ἀλλ' ἤδει καὶ ὑπὲρ μιᾶς ψυχῆς πάντα ποιεῖν. οὕτω γοῦν αὐτοὺς καὶ συνεκρότησεν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ἀρκεῖ τὰ παρ' ἐμοῦ· τριετίαν ἔμεινα, ἱκανῶς ἐστερεώθησαν, ἱκανῶς ἐρριζώθησαν. μετὰ δακρύων, φησίν. ὁρᾷς ὅτι τὰ δάκρυα διὰ τοῦτο; ταῦτα ποιῶμεν καὶ ἡμεῖς. οὐκ ἀλγεῖ ὁ κακός; ἄλγησον σύ· ἴσως ἀλγήσει κἀκεῖνος. καθάπερ ὅταν ἴδῃ ὁ κάμνων τὸν ἰατρὸν λαμβάνοντα σιτίου, καὶ αὐτὸς προτρέπεται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἔσται· ἂν ἴδῃ σε ὀδυρόμενον, μαλαχθήσεται, χρηστὸς ἀνὴρ καὶ πρᾶος γενήσεται. οὐκ εἰδώς, φησι, τὰ συναντήσοντά μοι. τί οὖν; διὰ τοῦτο ἀπάρχῃ; οὐδαμῶς· ἀλλὰ δὴ σφόδρα γινώσκω, ὅτι δεσμά καὶ θλίψεις με μένουσιν. ὅτι μὲν οὖν πειρασμοὶ ἐκδέχονταί με, οἶδα· ὁποῖοι δὲ, οὐκ οἶδα· ὅπερ ἦν χαλεπώτερον. μὴ τοίνυν νομίσητέ με ἀποδυρόμενον ταῦτα λέγειν. οὐκ ἔχω τιμίαν τὴν ἐμαυτοῦ ψυχήν. ἵνα ἀναστήσῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν ταῦτά φησι, καὶ πείσῃ

α. Κορ. θ. κζ.

Ἐφεσ. ε. ιβ.

ἀλλ' ἢ καὶ ἄλ- … τοῦ Κυρίου … ἰδίου αἵματος …

… ἀναστήσονται … ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα …

μὴ μόνον μὴ φεύγειν, ἀλλὰ καὶ γενναίως φέρειν. διὰ τοῦ δρόμον καὶ διακονίαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ· τὸ μὲν, δεικνὺς τὸ λαμπρὸν ἀπὸ τοῦ δρόμου, τὸ δὲ, τὸ ὀφειλόμενον ἀπὸ τῆς διακονίας. διάκονός εἰμι, φησιν, οὐδὲν πλέον ἔχω. παραμυθησάμενος δὲ αὐτοὺς, ἵνα μὴ ἀλγῶσιν ἐφ' οἷς πάσχει κακῶς, καὶ εἰπὼν ὅτι μετὰ χαρᾶς ταῦτα ὑπομένει, καὶ τὸν καρπὸν δείξας, τότε τὸ λυπηρὸν ἐπάγει. τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μὴ καταχώσῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ποῖον δὲ τοῦτό ἐστι; τὸ, καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα. τί οὖν εἴποι τις ἄν; τοσοῦτον σαυτὸν ἡγῇ, ὅτι, ἂν ἀπέλθῃς, ἀποθνήσκομεν; οὐ τοῦτο λέγω, φησὶν, ὅτι ἡ ἐμὴ ἀπουσία τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ τί; ὅτι ἐπαναστήσονταί τινες ὑμῖν. οὐκ εἶπε, διὰ τὴν ἄφιξίν μου· ἀλλὰ, μετὰ τὴν ἄφιξιν· τουτέστι, τὴν ἀποδημίαν, καίτοι καὶ ἤδη γέγονε τοῦτο. εἰ δὲ γέγονε, πολλῷ μᾶλλον μετὰ ταῦτα γενήσεται. εἶτα καὶ ἡ αἰτία· τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. ὥστε δι' οὐδὲν ἕτερον αἱ αἱρέσεις, ἢ διὰ τοῦτο. εἶτα καὶ παραμυθία, ἣν περιεποιήσατο, φησι, διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. εἰ δὲ τῷ ἰδίῳ αἵματι περιεποιήσατο, προστήσεται πάντως. νύκτα, φησὶ, καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα πρὸς ἡμᾶς εἰκότως ἂν λέγοιτο. καὶ δοκεῖ μὲν εἶναι ἰδικῶς πρὸς τοὺς διδασκάλους ὁ λόγος, ἔστι δὲ κοινὸς καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς. τί γὰρ ἂν ἐγὼ μὲν λέγω καὶ παρακαλῶ, καὶ δακρύω νύκτα καὶ ἡμέραν· ὁ δὲ μαθητὴς μὴ πείθηται; ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ τις τοῦτο ἀρκεῖν εἰς ἀπολογίαν, τὸ εἶναι μαθητὴν, καὶ μὴ ὑπείκειν, διαμαρτυρόμενος εἰπὼν, ἐπήγαγεν· οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν. ἄρα τοῦτο διδασκάλου μόνον, ἀναγγεῖλαι, κηρύξαι, διδάξαι, μὴ ὑποστείλασθαι, νύκτα καὶ ἡμέραν παρακαλεῖν· ὅταν δὲ τούτων γινομένων μηδὲν πλέον γίνηται, ἴστε τὸ λειπόμενον. εἶτα καὶ ἑτέρα ἀπολογία· ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων. μὴ δὴ νομίσητε πρὸς ἡμᾶς ταῦτα λέγεσθαι μόνον. καὶ γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ὁ λόγος οὗτός ἐστιν, ὥστε προσέχειν τοῖς λεγομένοις, ὥστε μὴ ἀποπηδᾶν τῆς ἀκροάσεως. τί ποιήσω; ἰδοὺ καθ' ἑκάστην ἡμέραν διαρρήγνυμαι βοῶν, ἀπόστητε τῶν θεάτρων, καὶ πολλοὶ πλάσσουσιν ἡμᾶς· ἀπόστητε τοῦ ὀμνύειν, τοῦ πλεονεκτεῖν. μυρία παραινοῦμεν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀκούων. ἀλλ' ἐν νυκτὶ οὐ διαλέγομαι; ἐβουλόμην καὶ ἐν νυκτὶ τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἐν ταῖς τραπέζαις ταῖς ὑμετέραις, εἴπερ οἷόν τε, καὶ εἰς μυρία σχισθέντα παραγίνεσθαι ὑμῖν καὶ διαλέγεσθαι. ἀλλ' εἰ τῆς ἑβδομάδος ἅπαξ καλοῦμεν ὑμᾶς, καὶ ὀκνεῖτε· καὶ οἱ μὲν οὐδὲ παραγίνεσθε, οἱ δὲ παραγινόμενοι οὐδὲν πλέον κερδάναντες ἄπιτε, τί οὐκ ἂν ἐποιήσατε, εἰ συνεχῶς τοῦτο ἐπράττομεν; τί ποιήσομεν; πολλοὶ, οἶδα, ὅτι καὶ διασύρουσιν ἡμᾶς, διὰ τὸ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ διαλέγεσθαι· οὕτω γεγόναμεν προσκορεῖς. αἴτιοι δὲ τούτου οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἀκούοντες. ὁ μὲν γὰρ κατορθῶν, ἀεὶ χαίρει ταὐτὰ ἀκούων, ὥσπερ ἐγκωμίων αὐτοῦ λεγομένων· ὁ δὲ μὴ βουλόμενος κατορθοῦν, καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκεῖ· κἂν δεύτερον ἀκούσῃ μόνον, πολλάκις δοκεῖ ἀκούειν. καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων, φησί. τοῦτο Παύλῳ μὲν ἥρμοττεν εἰπεῖν, ἡμεῖς δὲ οὐ τολμῶμεν τοῦτο εἰπεῖν, μυρία συνειδότες ἑαυτοῖς. διόπερ ἐκείνῳ τῷ διαπαντὸς ἀγρυπνοῦντι καὶ ἐφεστῶτι, τῷ πάντα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν μαθητευομένων ὑπομένοντι ἥρμοττε λέγειν· ἡμᾶς δὲ τὸ τοῦ Μωϋσέως ἐροῦμεν, Ὅτι ὠργίσθη μοι Κύριος δι' ὑμᾶς, ὅτι εἰς πολλὰ ἁμαρτήματα περιάγετε καὶ ἡμᾶς. ὅταν γὰρ ἀθυμῶμεν ὁρῶντες ὑμᾶς οὐ προκόπτοντας, οὐ τὸ πλέον ἡμῖν τῆς ἰσχύος καταπίπτει; τί γὰρ, εἰπέ μοι, γέγονε πλέον; ἰδοὺ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμεῖς λοιπὸν τριετίαν ἔχομεν· νύκτα μὲν καὶ ἡμέραν οὐ παρακαλοῦντες, διὰ τριῶν δὲ πολλάκις ἡμερῶν, ἢ δι' ἑπτὰ τοῦτο ποιοῦντες. τί γέγονε πλέον; ἐγκαλοῦμεν, ἐπιτιμῶμεν, δακρύομεν, ὀδυνώμεθα, εἰ καὶ μὴ φανερῶς, ἀλλὰ κατὰ καρδίαν. ἐκεῖνα δὲ πολὺ τούτων τὰ δάκρυα πικρότερα. ταῦτα γὰρ φέρει τινὰ τοῖς ἀθυμοῦσι παραμυθίαν· ἐκεῖνα δὲ αὐτὸν ἐπιτείνει καὶ συσφίγγει. οὕτω καὶ ὅταν ἐν ἀθυμίᾳ τις ᾖ, καὶ μὴ δύνηται ἐξενεγκεῖν τὴν ἀλγηδόνα, ὥστε μὴ δόξαι κενόδοξος εἶναι, μείζονα

ἄρα

[Marginalia: κ. ἢ · Δευτ. γ. κς. · κ. κνίπτει · κ. ἐπὶ ἴτ.]

ἄρα πάλιν ἢ εἰς ταύτην ἐξηνέγκαν. εἰ μή με τις ἔκρινε φιλοτιμίας περιττῆς, εἶδες ἂν
καθ' ἑκάστην ἡμέραν πηγὰς δακρύων ἀφιέντα. ταύτας δέ μοι συνῳδίνει ὁ οἰκίσκος, καὶ ἡ
ἐρημία. πιστεύσατε γάρ μοι, τῆς μὲν ἐμαυτοῦ σωτηρίας ἀπέγνων· τὰ δὲ ὑμέτερα θρηνῶν,
οὐδὲ σχολὴν ἔχω τὰ ἐμαυτοῦ κακὰ πενθεῖν. οὕτω μοι πάντα ὑμεῖς ἐστε. κἂν αἴσθωμαι ἐπι-
5 διδόντας ὑμᾶς, οὐκ αἰσθάνομαι τῶν ἐμαυτοῦ κακῶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· κἂν ἴδω μὴ ἐπιδιδόν-
τας, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πάλιν περιπίμπραμαι τὰ ἐμά· φαιδρὸς μὲν ὢν ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις
ἀγαθοῖς, κἂν μυρία ἔχω δεινά· σκυθρωπὸς δὲ ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις λυπηροῖς, κἂν μυρία μοι
κατορθώματα ᾖ. τίς γὰρ ἐλπὶς διδασκάλῳ, τοῦ ποιμνίου διεφθαρμένου; ποία ζωή; ποία
προσδοκία; μετὰ ποίας ἔσται παρρησίας πρὸς τὸν Θεόν; τί ἐρεῖ; θαυμάζω γὰρ ὅτι οὐδὲ ἐγ-
10 καλεῖται, οὐδὲ δίδωσι δίκην, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· καὶ οὕτως ἀνιᾶται
πείσεται. ἐπεὶ καὶ πατέρες ὑπὲρ παίδων οὐ μέλλοντες ἐγκληθῆναι, ὅμως ἀλγοῦσι καὶ δάκνονται.
καὶ οὐδὲν αὐτοῖς τοῦτο, φησὶν, ὠφελεῖ, οὐδὲ παρίσταται, ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν;
ἀλλ' ἀγρυπνοῦσιν ὡς λόγον ἀποδώσοντες. καὶ δοκεῖ μέν τισι τοῦτο εἶναι φοβερόν· ἐμοὶ δὲ οὐδεὶς τούτου
λόγος μετὰ τὴν ὑμετέραν ἀπώλειαν. ἄν τε γὰρ δῶ λόγον, ἄν τε μὴ δῶ, οὐδέν μοι τὸ ὄφελος. γένοιτο [Ἑβρ. ιγ. ιζ.]
15 σωθῆναι ὑμᾶς, καὶ δοῦναι λόγον ἐμὲ δι' ὑμᾶς, ὑμᾶς σωθῆναι καὶ ἐμὲ ἐγκαλεῖσθαι ὡς μὴ πλη-
ρώσαντα τὰ παρ' ἐμαυτοῦ. οὐ γὰρ τὸ δι' ἐμοῦ σωθῆναι ὑμᾶς φροντίζω· ἀλλὰ τὸ σωθῆναι μόνον
δι' οὗτινος δήποτε. οὐκ ἴστε τὴν τυραννίδα τῶν ὠδίνων τῶν πνευματικῶν, πῶς μυριάκις ἕλοιτο ἂν κα-
τακοπῆναι ὁ τοῦτον τὸν τόκον ὠδίνων, ἢ τῶν τεχθέντων ἕνα ἀπολλύμενον ἰδεῖν καὶ διεφθαρμέ-
νον; πόθεν ὑμᾶς πείσομεν; ἑτέρωθεν μὲν οὐδαμόθεν, ἀπὸ δὲ τῶν γινομένων τὰ καθ' ὑμᾶς πάν-
20 τα ἀπολυσόμεθα. δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς λέγειν, ὅτι οὐδὲν ὑπεστειλάμεθα· ἀλλ' ὅμως ἀλ-
γοῦμεν. καὶ ὅτι ἀλγοῦμεν, δῆλον ἐξ ὧν μυρία κατασκευάζομεν καὶ μηχανώμεθα. καίτοι γε
ἐκεῖνο πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς εἰπεῖν· τί μοι μέλει; ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ πεποίηκα· ἐγὼ καθαρός εἰ-
μι ἀπὸ τοῦ αἵματος. ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς παραμυθίαν. εἴγε ἐνῆν τὴν καρδίαν ἡμῶν
ἀναρρῆξαι καὶ ἐπιδεῖξαι, εἴδετε ἂν μετὰ πολλῆς ἔνδον ὄντας τῆς εὐρυχωρίας πάντας ὑμᾶς,
25 καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ ἄνδρας. τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις, τοῦ οὐρανοῦ εὐρυχωρο-
τέραν ποιεῖ τὴν ψυχήν. Χωρήσατε ἡμᾶς, ἔλεγεν ὁ Παῦλος, οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐ στενο-
χωρεῖσθε ἐν ἡμῖν. τοῦτο λέγομεν νῦν καὶ ἡμεῖς· χωρήσατε ἡμᾶς. πᾶσαν τὴν Κόρινθον εἶχεν [β. Κορ. ζ. β.]
ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτοῦ, καὶ ἔλεγε· Πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, οὐ στενοχωρεῖσθε. ἀλλ' αὐτὸς οὐκ [β. Κορ. ς. ιβ.]
ἂν ἔχοιμι τοῦτο λέγειν. εὖ γὰρ οἶδα, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἡμᾶς ἀγαπᾶτε καὶ χωρεῖτε. ἀλλὰ τί τὸ
30 κέρδος ἢ τῆς ἐμῆς ἀγάπης, ἢ τῆς ὑμετέρας, ὅταν τὰ κατὰ Θεὸν ἡμῖν μὴ προχωρῇ; μείζονος ἀθυ-
μίας ὑπόθεσις, πλείονος λύπης ἀφορμή. οὐδὲν ἔχω ἐγκαλεῖν ὑμῖν· Μαρτυρῶ γὰρ ὑ- [Γαλ. δ. ιε.]
μῖν, ὅτι, εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. ὁμειρόμεθα οὐ
μόνον τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς δοῦναι ὑμῖν. φιλούμεθα καὶ φιλοῦμεν·
ἀλλ' οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον. φιλήσωμεν δὴ τὸν Χριστὸν πρεπόντως. Πρώτη γὰρ ἐντολὴ, [Ματθ. κβ. λζ.]
35 ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου· δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. τὴν δευτέραν
ἔχομεν, τῆς πρώτης ἡμῖν δεῖ· τῆς πρώτης δεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἐμοὶ καὶ ὑμῖν. ἔ-
χομεν αὐτὴν, ἀλλ' οὐχ ὡς χρή. φιλήσωμεν αὐτόν. ἴστε πόσος ἀπόκειται μισθὸς τοῖς φιλή-
σασι τὸν Χριστόν; φιλήσωμεν αὐτὸν θερμότητι ψυχῆς, ἵνα τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας ἀπολαύον-
τες, διαφύγωμεν τὸν κλύδωνα τοῦ παρόντος βίου, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγα-
40 πῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ παι-
δὸς, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μθ. 32 ΚΑΙ ΤΑΝΥΝ ΠΑΡΑΤΙΘΕΜΑΙ ΥΜΑΣ, Ἀδελφοὶ, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι καὶ δοῦναι κληρονομίαν ὑμῖν, ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις.

Ὅπερ ἐπιστέλλων ποιεῖ, τοῦτο καὶ συμβουλεύων· ἀπὸ παραινέσεως εἰς εὐχὴν τελευτᾷ. ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς σφόδρα ἐφόβησε, λέγων· ὅτι λύκοι βαρεῖς εἰσελεύσονται, ἵνα μὴ καταπλήξῃ τῇ ἀγωνίᾳ καὶ ἀπολέσῃ, ὅρα τὴν παραμυθίαν. καὶ τανῦν, φησίν. οὕτως εἶπε, δηλῶν διὰ τούτου, ὅτι ὥσπερ ἀεὶ, παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ· τουτέστι, τῇ χάριτι αὐτοῦ. καὶ καλῶς οὕτως εἶπεν. οἶδε γὰρ ὅτι ἡ χάρις σώζει. συνεχῶς αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει τῆς χάριτος, προσεκτικωτέρους ποιῶν ὡς ὀφειλέτας, καὶ πείθων θαρρεῖν. τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς ἐποικοδομῆσαι. οὐκ εἶπεν, οἰκοδομῆσαι, ἀλλ', ἐποικοδομῆσαι, δεικνὺς ὅτι ἤδη ᾠκοδομήθησαν. εἶτα τῆς ἐλπίδος ἀνέμνησε τῆς μελλούσης, εἰπών· καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις. εἶτα πάλιν παραίνεσις·

33 Ἀργυρίου, φησὶν, ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα.

Τὴν ῥίζαν ἀναιρεῖ τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν. ἀργυρίου, φησὶν, ἢ χρυσίου. οὐκ εἶπεν, οὐκ ἔλαβον· ἀλλ', οὐδὲ ἐπεθύμησα. οὔπω μέγα τοῦτο· τὸ δὲ μετὰ τοῦτο, μέγα.

34 Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται.

35 Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων.

Θεραπεύει διὰ τῶν ἔργων κεχρημένον· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ κοπιῶντα. ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. τοῦτο ἐντρεπτικῶς. καὶ ὅρα πῶς ἀξίως*. οὐ γὰρ εἶπε χρημάτων γίνεσθαι κρείττους· ἀλλὰ τί; ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. οὐχ ἁπλῶς πάντων, ἀλλὰ τῶν ἀσθενῶν. Μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, ὅτι εἶπεν· ὅτι μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβάνειν.

Ἵνα μή τις νομίσῃ πρὸς ἐκείνους εἰρῆσθαι, καὶ τοῦτο διδόναι αὐτὸν, ὅπερ ἀλλαχοῦ φησι, Τύπον διδόντες ὑμῖν, ἐπήγαγε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. ἐπεύξατο αὐτοῖς παραινῶν, δείκνυσιν αὐτὸ καὶ ἔργῳ.

36 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν αὐτοῖς, προσηύξατο·

Οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως. πολλὴ ἡ παράκλησις. καὶ τὸ εἰπεῖν δὲ, παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ Κυρίῳ, παρακαλεῖ.

37 Ἐγένετο δὲ κλαυθμὸς ἱκανὸς πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου, κατεφίλουν αὐτὸν,

38 Ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει· ὅτι οὐκέτι μέλλουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. προέπεμπον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον. Εἶπεν, ὅτι εἰσελεύσονται λύκοι βαρεῖς· εἶπεν, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· ταῦτα ἑκάτερα φοβερὰ καὶ ἱκανὰ λυπῆσαι· μάλιστα δὲ [πλέον] πάντων τοῦτο αὐτοὺς ὠδύνησε, τὸ μηκέτι ὁρᾷν δύνασθαι αὐτόν· καὶ τοῦτο ἐποίει τὸν πόλεμον χαλεπόν. προέπεμπον δέ, φησίν, αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον. οὕτως ἐφίλουν αὐτόν· οὕτω διέκειντο περὶ αὐτόν.

κεφ. κα.

1 Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν· τῇ δὲ ἑξῆς εἰς τὴν Ῥόδον· κἀκεῖθεν εἰς Πάταρα·

2 Καὶ εὑρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν.

3 Ἀναφάναντες

Margin notes: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40; * αὐτοὺς κ. δεῖν τὸ λέγειν κ. ἐπαινεῖν ἔστι; Φιλιπ. γ. ιζ.; κ. συνεῖχεν; κ. κβ.

3 Ἀναφάναντες δὲ τὴν Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον. Ὅρα, ἦλθεν εἰς Λυκίαν καὶ [διαπεράσαν εἰς Φοινίκην,] τὴν Κύπρον ἀφεὶς, εἰς Τύρον κατέπλευσεν.

Ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον. Τοῦτο αἰτία τοῦ ἀπελθεῖν εἰς Τύρον.

4 Καὶ ἀνευρόντες μαθητὰς ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτά· οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ πνεύματος μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ὅρα, προφητεύουσι κἀκεῖνοι τὰς θλίψεις· οἰκονομεῖται καὶ δι᾽ ἐκείνων λεχθῆναι, ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς ταῦτα λέγειν τὸν Παῦλον καὶ κομπάζειν. πάλιν δὲ ἐκεῖ προσευξάμενοι διαλύονται ἀπ᾽ ἀλλήλων.

5 Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, προσευξάμεθα,

6 Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἀνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον. ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

7 Ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου, κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαΐδα· καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ᾽ αὐτοῖς.

8 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἤλθομεν εἰς Καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ τοῦ ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ᾽ αὐτῷ.

Εἰς Καισάρειαν, φησιν, ἐλθόντες, παρὰ Φιλίππῳ τῷ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐμείναμεν.

9 Τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες προφητεύουσαι. Ἀλλ᾽ οὐχ αὗται προλέγουσι τῷ Παύλῳ, καίτοι προφητεύουσαι, ἀλλ᾽ Ἄγαβος· καὶ ὅπως, ἄκουε.

10 Ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατῆλθεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης ὀνόματι Ἄγαβος,

11 Καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δήσας τε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, εἶπε· τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δήσουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν. Ὁ πάλαι τὸν λιμὸν μηνύσας, οὗτος τὸν ἄνδρα, φησὶ, τοῦτον, οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δήσουσιν. ὅπερ οἱ προφῆται ἐποίουν, ὄψει τὰ γινόμενα ὑπογράφοντες, ὅτε περὶ αἰχμαλωσίας ἔλεγον, ὡς ὁ Ἰεζεκιήλ, (Ἰεζεκ. ιβ.) τοῦτο καὶ οὗτος ἐποίησε. καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι καὶ εἰς χεῖρας ἐθνῶν παραδώσουσιν.

12 Ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι, τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ. Καὶ πολλοὶ παρεκάλουν ἀπελθεῖν. καὶ οὐδ᾽ οὕτως ὑπήκουσεν.

13 Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος· τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

14 Μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν εἰπόντες· τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γινέσθω.

Ὁρᾷς; ἵνα μὴ ἀκούσας νομίσῃς ἀνάγκης εἶναι τὸ, δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι, μηδὲ ἀγνοοῦντα αὐτὸν ἐμπεσεῖν, διὰ τοῦτο ταῦτα προλέγεται. ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἔκλαιον· αὐτὸς δὲ παρεκάλει, ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς δάκρυσι τοῖς ἐκείνων. τί ποιεῖτε γὰρ, φησι, κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; οὐδὲν Παύλου φιλοστοργότερον· ὅτι ἑώρα δακρύοντας, ἤλγει ὁ μὴ πάσχων ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πειρασμοῖς. ἐμὲ ἀδικεῖτε τοῦτο, φησι, ποιοῦντες. μὴ γὰρ ἐγὼ ἀλγῶ; τότε ἐπαύσαντο, ὅτε εἶπε, τί ποιεῖτε συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐφ᾽ ὑμῖν κλαίω, φησὶν, οὐκ ἐπὶ τοῖς παθήμασιν. ὑπὲρ γὰρ ἐκείνων καὶ ἀποθανεῖν βούλομαι.

ἴδωμεν

ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τὰ εἰρημένα. Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ, φησιν, οὐδενὸς ἐπεθύμησα· αὐτοὶ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρείαις μου, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. οὐκ ἄρα ἐν Κορίνθῳ τοῦτο εἰργάσαντο μόνον διὰ τοὺς διαφθείροντας τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀσίᾳ. ἀλλ' οὐδαμοῦ τοῦτο ὀνειδίζει τοῖς Ἐφεσίοις γράφων. τί δήποτε; ὅτι οὐκ ἐνέπεσεν εἰς ἀνάγκην. ἀλλὰ καὶ Κορινθίοις λέγει· Οὐκ ἐφραγήσεται τὸ καύχημά μου ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐδώκατέ μοι· ἀλλ', ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐκ ἐπεθύμησα, ἵνα μὴ δόξῃ ἐκείνων εἶναι τὸ μὴ δεδωκέναι. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐδενὸς ἐπεθύμησα τῶν ἀναγκαίων, ἵνα μὴ δόξῃ πάλιν κατηγορία εἶναι ἐκείνων· ἀλλὰ τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι εἰκότως οὐκ ἔλαβεν ὁπότε καὶ ἑτέρους ἔτρεφεν. ὅρα πῶς εἰργάζετο μετὰ σπουδῆς ἄνθρωπος νύκτα καὶ ἡμέραν διαλεγόμενος μετὰ δακρύων, ἕνα ἕκαστον νουθετῶν. πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. τοῦτο εἰπών, πάλιν ἐφόβησεν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· οὐκ ἔχετε εἰς ἄγνοιαν καταφυγεῖν· ὑπέδειξα διὰ τῶν ἔργων ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἐργάζεσθαι. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι κακὸν τὸ λαβεῖν· ἀλλά, βέλτιον τὸ μὴ λαβεῖν. μνημονεύειν τε τῶν λόγων, φησί, τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπε· μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν. καὶ ποῦ εἶπεν; ἴσως ἀγράφως παρέδωκαν οἱ ἀπόστολοι· ἢ, ἐξ ὧν ἄν τις συλλογίσαιτο, δῆλον. καὶ γὰρ ἔδειξε τὴν παρρησίαν τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους, τὴν συμπάθειαν τὴν πρὸς τοὺς ἀρχομένους, τὴν διδασκαλίαν τὴν μετὰ παρρησίας, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἀκτημοσύνην· τοῦτο δὲ καὶ ἀκτημοσύνης μεῖζον. εἰ γὰρ ἐκεῖ, Πώλησόν σου, φησί, τὰ ὑπάρχοντα, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὅταν πρὸς τῷ μηδὲν λαμβάνειν καὶ ἑτέρους τρέφῃ, τί τούτου ἴσον; εἷς βαθμὸς τοίνυν, ῥῖψαι τὰ αὐτοῦ· δεύτερος, ἑαυτῷ ἐπαρκεῖν· τρίτος, καὶ ἑτέροις· τέταρτος, τό, κηρύττοντα καὶ ἐξουσίαν ἔχοντα λαμβάνειν, μὴ λαμβάνειν. ὥστε πολὺ τῶν ἀκτημόνων οὗτος βελτίων ἦν. καὶ καλῶς εἶπεν, οὕτω δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. τοῦτο μὲν γὰρ συμπαθείας τῆς πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ ἐκ τῶν ἰδίων κόπων διδόναι· τὸ δὲ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων, οὐ μόνον οὐ καλόν, ἀλλὰ καὶ ἐπισφαλές. καὶ ἐπιπεσόντες τῷ τραχήλῳ, φησίν, αὐτοῦ ἔκλαιον. τοῦτο τὴν διάθεσιν τὴν πρὸς αὐτὸν δείκνυσιν. ἐπέπεσον δὲ ἐπὶ τὸν τράχηλον, ἅτε ὑστέρας περιπλοκὰς περιπλεκόμενοι, καὶ πολλὴν ἀπὸ τῆς δημηγορίας λαβόντες τὴν ἀγάπην καὶ τὸ φίλτρον. εἰ γὰρ ἁπλῶς ἡμεῖς ἀπ' ἀλλήλων διαλυόμενοι γινόμεθα, καίτοι εἰδότες ὅτι ἀποληψόμεθα ἀλλήλους· πῶς ἂν ἐκεῖνοι τότε Παύλου ἀπαθῶς ἀπεσπάσθησαν; ἐγὼ καὶ τὸν Παῦλον οἶμαι κλαίειν. ἀποσπασθέντες, φησί. δείκνυσι καὶ τὴν βίαν, τῷ εἰπεῖν, ἀποσπασθέντες ἀπ' αὐτῶν· καὶ εἰκότως. εἰς γὰρ τὴν θάλασσαν λοιπὸν ἐμβῆναι αὐτὸν οὐκ εἴων. τί ἐστιν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν; ἀντὶ τοῦ, οὐ περιήλθομεν, οὐδὲ διετρίψαμεν ἐν ἑτέροις τόποις. τῇ δὲ ἑξῆς, φησιν, εἰς Ῥόδον. ὅρα αὐτὸν ἐπειγόμενον. καὶ εὑρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοινίκην. ἴσως ἐκεῖνο αὐτόθι διέτριβε· διὸ ἐν αὐτῷ ἐπιβαίνουσιν, οὐχ εὑρόντες ἄλλο εἰς Καισάρειαν ἀπερχόμενον. ἀναφάναντες δὲ τὴν Κύπρον καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον. τοῦτο οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐδὲ ἐγγὺς αὐτῆς γενέσθαι ἠξίωσε. κατευθὺ πλέοντες τῆς Συρίας. οὕτως ἔσπευδεν. εἶτα καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον, φησί, καὶ εὑρόντες μαθητὰς ἐμείναμεν πρὸς αὐτούς. ὅτε πλησίον ἦσαν Ἱεροσολύμων, οὐκ ἔτι τρέχουσιν, ἀλλὰ καὶ μένουσι παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἑπτὰ ἡμέρας. ἴδε μοι λοιπὸν καὶ τὰς ἡμέρας. μετὰ τὰ ἄζυμα εἰς Τρῳάδα ἦλθον δι' ἡμερῶν πέντε· εἶτα ἐκεῖ ἑπτά· τὰς πάσας δώδεκα· εἶτα εἰς τὴν Ἄσσον, εἰς Μιτυλήνην, ἀντικρὺ Χίου εἰς Τρωγύλιον, εἰς Σάμον, καὶ εἰς Μίλητον· δεκαοκτὼ ἡμέραι αἱ πᾶσαι· εἶτα εἰς Κῶν, εἰς Ῥόδον, εἰς Πάταρα, εἴκοσι καὶ μία· εἶτα ἐκεῖθεν δι' ἡμερῶν πέντε εἰς Τύρον, ἓξ καὶ εἴκοσι· λοιπὸν ἐκεῖ ἑπτά, τριάκοντα καὶ τρεῖς· εἶτα εἰς Πτολεμαΐδα μίαν, τριάκοντα τέσσαρες· εἶτα εἰς Καισάρειαν πλείους μένει τῶν ἄλλων· καὶ τότε λοιπὸν ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀνάγει ὁ προφήτης. οὕτως ἡ πεντηκοστὴ πληροῦται, καὶ ἐκεῖ αὐτὴν ποιεῖ.

β. Κορ. ια. ι.

Ματθ. ιθ. κα.

[illegible]

ποιεῖ. ὅρα αὐτοὺς ὅτι τὸ πνεῦμα οὐκ ἐκώλυε, πειθομένους. Εἶπον, μὴ διὰ σαυτὸν εἰς τὸ θέατρον, καὶ οὐκ ἔδωκε πολλάκις αὐτὸν ἐξήγαγεν, καὶ ἐπείσθη· διὰ τοῦτο διὸ πάλιν ἔφυγε· καὶ νῦν, ὡς εἶπεν, μυρίων παρακαλούντων, καὶ τῶν ἐν Τύρῳ, καὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ, καὶ κλαιόντων καὶ μυρία προλεγόντων δεινά, οὐκ ἀνέχεται· καὶ μὴν οὐχ ἁπλῶς τὰ δεινὰ προέλεγον, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος προέλεγον. Εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα ἐκέλευε, διατί ἀντεῖπον; ὅτι οὐκ ᾔδεσαν ἅπερ ἐδόκει τῷ πνεύματι. καὶ ἄλλως δὲ, οὐδὲ τὴν παραίνεσιν διὰ τοῦ πνεύματος ἐποιοῦντο. οὐ γὰρ ἁπλῶς αὐτῷ τὰ δεινὰ προύλεγον, ἀλλ' ὅτι ἀναβῆναι οὐ χρὴ, φειδόμενοι αὐτοῦ. μετὰ δὲ τὸ ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, φησί· τουτέστι, πληρῶσαι. ἡμέρας δὲ λέγει τὰς τεταγμένας. προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. ὅρα πόση ἡ παρά-

10 κλησις ἦν· καὶ πάλιν εὐξάμενοι διαλύονται. καὶ ἐν Πτολεμαΐδι μίαν μένουσιν ἡμέραν· ἐν δὲ Καισαρείᾳ πλείους. καὶ ὅτε ἤκουσεν ὅτι μυρία δεινὰ ἔχει παθεῖν, τότε ἐπείγεται· οὐκ ἐπὶ τοὺς κινδύνους ῥίπτων ἑαυτὸν, ἀλλ' ἡγούμενος τοῦ πνεύματος εἶναι τὸ πρᾶγμα.

15 Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι, φησιν, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα· Τουτέστι, τὰ πρὸς τὴν ὁδοιπορείαν λαβόντες.

15 16 Συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, Μνάσωνί τινι Κυπρίῳ ἀρχαίῳ μαθητῇ.

17 Γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί.

Καὶ ὅρα. οὐκ εἶπεν Ἄγαβος, ὅτι Παῦλον δήσουσιν· ἵνα μὴ δόξῃ ἐκ συνθήκης λέγειν· ἀλλὰ, τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη. ἄρα καὶ ζώνην εἶχεν. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἴσχυον πεῖσαι,

20 διὰ τοῦτο ἔκλαιον, εἶτα ἡσύχασαν. ὁρᾷς φιλοσοφίαν; ὁρᾷς φιλοστοργίαν; ἡσυχάσαμεν, φησιν, εἰπόντες· τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γινέσθω. ἄγοντες, φησι, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν. ἄρα οὐκ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. τότε μὲν γὰρ, ὅτε ὑπὸ δογμάτων ἀνῄεσαν, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ξενίζονται· νῦν δὲ παρά μαθητῇ τινι ἀρχαίῳ. δείκνυσι πολὺν τοῦ κηρύγματος τὸν χρόνον λοιπόν. ὅθεν μοι δοκεῖ πολλὰ ἔτη ἐπιτέμνειν ἐν ταῖς πράξεσιν οὗτος, τὰ κατεπείγοντα μόνον

25 λέγων. τί ἐστι, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γινέσθω; Κύριος, φησιν, αὐτὸς τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. ἡσυχάζουσι δὲ ἐκεῖνοι, καὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν, ἴσως συνειδότες ὅτι θέλημα ἦν Θεοῦ, ἀπὸ τῆς Παύλου προθυμίας τοῦτο στοχασάμενοι. οὐ γὰρ ἂν οὕτω Παῦλος προεθυμήθη, οὔτε Θεὸς ἂν εἴασεν ὁ ἀεὶ κινδύνων ἐξαρπάζων αὐτόν. οὕτως οὐκ ἐβούλοντο βαρεῖν τὴν ἐκκλησίαν, ὄντος ἑτέρου τοῦ ξενίζοντος αὐτοὺς, οὐδὲ ἀξίωμα ἀπῄτουν. ἀσμένως ἡμᾶς, φησιν,

30 ἀπεδέξαντο οἱ ἀδελφοί. λοιπὸν εἰρήνης ἦν μεστὰ τὰ πράγματα τὰ ἐν Ἰουδαίοις, καὶ οὐχ ὡς πρότερον πόλεμος ἦν. ἄγοντες, φησι, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν. Παῦλον ἐξένιζεν ἐκεῖνος.

Τάχα τις ὑμῶν ἐρεῖ· Εἴ τις κἀμοὶ Παῦλον ἔδωκε ξενίσαι, ἑτοίμως ἂν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοῦτο ἐποίησα. ἰδοὺ τὸν Παύλου δεσπότην ἔξεστί σοι ξενίσαι, καὶ οὐ βούλει. Ὁ γὰρ

35 δεχόμενος, φησιν, ἕνα τῶν ἐλαχίστων, ἐμὲ δέχεται. ὅσῳ ἂν ἐλάχιστος ᾖ ὁ ἀδελφὸς, τοσούτῳ μᾶλλον ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παραγίνεται. ὁ μὲν γὰρ τὸν μέγαν δεχόμενος, πολλάκις καὶ διὰ κενοδοξίαν ποιεῖ· ὁ δὲ τὸν μικρὸν, καθαρῶς διὰ τὸν Χριστόν. ἔξεστί σοι καὶ τὸν πατέρα ξενίσαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ βούλει. Ξένος γὰρ ἤμην, φησὶ, καὶ συνηγάγετέ με· καὶ πάλιν, Ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. κἂν μὴ Παῦλος ᾖ, πιστὸς δὲ ᾖ καὶ ἀδελφὸς, κἂν

40 ἐλάχιστος ᾖ, ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παραγίνεται. ἄνοιξον τὴν οἰκίαν, ὑπόδεξαι. Ὁ δεχόμενος προφήτην, φησὶ, μισθὸν προφήτου λήψεται, οὐκοῦν καὶ ὁ Χριστὸν δεχόμενος, λήψεται μισθὸν τοῦ Χριστὸν ξενίζοντος. μὴ ἀπίστει τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ γενοῦ πιστός. αὐτὸς εἶπεν, ὅτι δι' αὐτῶν ἐγὼ παραγίνομαι. καὶ ἵνα μὴ ἀπιστῇς, καὶ τιμωρίας ὁρίζει τοῖς μὴ δεχομένοις, καὶ τιμὰς τοῖς δεχομένοις· οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ μὴ καὶ ὁ τιμηθεὶς, καὶ ὁ ὑβρισθεὶς αὐτὸς ἦν.

ἐδέξω

HΘΙΚΟΝ

Ματθ. ιη. ε.
Μαρκ. θ. λζ.
Λουκ. θ. μη.
Ματθ. κε. λε.
Ματθ. ι. μα.

ἐδέξω με, φησίν, εἰς τὸ σὸν καταγώγιον, δέξομαί σε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ πατρός μου· ἔ-
λυσάς μοι τὸν λιμόν, λύσω σοι τὰ ἁμαρτήματα· εἶδές με δεδεμένον, ὁρᾶσθαί σε ποιῶ λε-
λυμένον· εἶδές με ξένον, ποιῶ σε πολίτην τῶν οὐρανῶν· ἔδωκάς μοι ἄρτον, δίδωμί σοι βα-
Ματθ. κε. λδ. σιλείαν ὁλόκληρον, ὥστε κληρονομῆσαι καὶ κατασχεῖν. Δεῦτε γάρ, φησι, κληρονομήσατε τὴν
ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν. οὐκ εἶπε, λάβετε, ἀλλά, κληρονομήσατε· ὅπερ ἐπὶ 5
τῶν κυρίως κεκτημένων λέγεται), ὡς ὅταν λέγωμεν, τόδε ἐκληρονόμησε. ἐποίησας εἰς ἐμὲ ἐν
κρυπτῷ, ἐγὼ κηρύξω ἐν φανερῷ. καὶ τὰ μὲν σὰ λέγω, ὅτι χάριτός ἐστι· τὰ δὲ ἐμά, ὀφειλῆς.
ἐπειδὴ γὰρ σύ, φησιν, ἦρξω, ἐγὼ ἕπομαι καὶ ἀκολουθῶ. οὐκ αἰσχύνομαι ὁμολογῆσαι τὰς εἰς
ἐμὲ γενομένας εὐεργεσίας, οὐδὲ τίνων με ἀπήλλαξας, λιμοῦ καὶ γυμνότητος καὶ πλάνης. εἶ-
δές με δεδεμένον· οὐκ ὄψει δὲ τῆς γεέννης πῦρ· εἶδές με ἀρρωστοῦντα· οὐκ ὄψει τὰ βασανι- 10
στήρια, οὐδὲ τὰς τιμωρίας. ὦ χεῖρες οὕτως εὐλογημέναι, αἱ τοιαύταις οἰκονομίαις διακονού-
μεναι, αἱ καταξιούμεναι ὑπηρετεῖν τῷ Χριστῷ. πόδες εἰς δεσμωτήρια βαδίζοντες διὰ
τὸν Χριστόν, εὐκόλως καταπατήσουσι τοῦ πυρός· οὐ λαμβάνουσι πέδας τῶν δεσμῶν χεῖρες αἱ
δεδεμένον αὐτὸν ἰδοῦσαι. ἐνέδυσας ἱμάτιον, καὶ ἐνδύῃ ἱμάτιον σωτηρίου· ἐγένου ἐν δεσμωτη- κ. ἐνδύσῃ
ρίῳ μετ' αὐτοῦ, καὶ γίνῃ ἐν βασιλείᾳ μετ' αὐτοῦ. ταῦτα ὁμολογεῖ οὐκ αἰσχυνόμενος, ἀλλ' 15
Γεν. ιη. γ. εἰδὼς ὅτι αὐτὸν ἐπισκέπτῳ. οὐκ ᾔδει ἀγγέλους ξενίζων ὁ πατριάρχης, καὶ ἐξένιζεν. αἰ-
σχυνθῶμεν, παρακαλῶ. ἐν μεσημβρίᾳ ἐκάθητο ἐπ' ἀλλοτρίας ὤν, ὅπου οὐδὲ βῆμα
ποδὸς εἶχε· ξένος ἦν, καὶ ξένους ἐξένιζεν ὁ ξένος. πολίτης γὰρ ἦν τῶν οὐρανῶν. διὰ τοῦτο
οὐδὲ ἐπὶ γῆς ὤν, ξένος ἦν. ἡμεῖς ἐκείνου τοῦ ξένου μᾶλλον ξένοι, μὴ δεχόμενοι ξένους. οὐκ
εἶχεν οἰκίαν, καὶ καταγώγιον ἦν αὐτῷ ἡ σκηνή. καὶ ὅρα δὲ δαψιλές. μόσχον ἔθυε, καὶ ἄλευρα 20
ἔφυρεν. ἄκουε καὶ τὸ πρόθυμον. δι' ἑαυτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς τοῦτο ποιεῖ. σκόπει καὶ τὸ ἄτυ-
φον· προσκυνεῖ καὶ παρακαλεῖ. πάντα γὰρ ταῦτα δεῖ τὸν ξενίζοντα ἔχειν, τὸ πρόθυμον, τὸ κ. ἱκέτ
φαιδρόν, τὸ ἄφθονον. ἡ γὰρ τοῦ ξένου ψυχὴ ἐρυθριᾷ καὶ αἰσχύνεται· κἂν μὴ μετὰ ὑπερβολῆς
ἐπιδείξῃ χαράν, ὡς ἀλογηθεὶς ἀπαλλάττεται), καὶ λοιπὸν χεῖρον γίνεται τοῦ μὴ ὑποδέξασθαι
τὸ οὕτως ὑποδεχθῆναι. διὰ τοῦτο προσκυνεῖ, διὰ τοῦτο τῷ λόγῳ δέχεται, διὰ τοῦτο τῇ 25
καθέδρᾳ. τίς γὰρ ἂν ἠπορήθη, εἰδὼς ὅτι τοῦτο ἔργον αὐτῷ ἦν; ἀλλ' οὐκ ἐπὶ ξένης ἐσ-
μὲν ἡμεῖς; ἀλλ', ἐὰν θέλωμεν, δυνησόμεθα αὐτὸν μιμήσασθαι. πόσοι ξένοι εἰσὶ τῶν ἀδελ-
φῶν; ἔστιν οἴκημα κοινὸν ἡ ἐκκλησία, ὃ ξενῶνα καλοῦμεν. περιεργάζεσθε καὶ ὑμεῖς· καθέζε-
σθε παρὰ τὰς θύρας· τοὺς ἐρχομένους ὑποδέχεσθε· κἂν μὴ εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν βούλησθε,
ἀλλ' ἑτέρως τὰς περὶ τὰς χρείας αὐτοῖς χορηγοῦντες. τί γάρ; ἡ ἐκκλησία οὐκ ἔχει, φησίν; 30
ἔχει· ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς ὑμᾶς; μὴ δὲ ἀπὸ τῶν κοινῶν τῆς ἐκκλησίας τρέφεσθαι χρημάτων
αὐτόν, τοῦτο ὑμᾶς ὠφελῆσαι δύναται; μὴ γὰρ ἂν ἕτερος εὔχηται, σὺ οὐκ ὀφείλεις εὔχε-
σθαι; διατί μὴ λέγεις, τί γάρ; οὐκ εὔχονται οἱ ἱερεῖς; ἐγὼ τί εὔχομαι; ἀλλ' ἐγώ, φησι, δί-
δωμι τῷ μὴ δυναμένῳ καταξιωθῆναι ἐκεῖ. δὸς κἀκείνῳ. τὸ γὰρ σπουδαζόμενον ἡμῖν
α. Τιμ. ε. ιϛ. τοῦτό ἐστι, τὸ ὅλως δοῦναι. ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· Ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ, καὶ μὴ 35
βαρῆται ἡ ἐκκλησία. ὅπως βούλει, ποίησον· μόνον ποίησον. ἐγὼ δὲ οὐ λέγω, ἵνα μὴ βα-
ρῆται ἡ ἐκκλησία, ἀλλ', ἵνα σὺ μὴ βαρῇ. τῷ γὰρ λογισμῷ τούτῳ οὐδὲν ἐργάσῃ πάντα
ἐπιτρέπων αὐτῇ. διὰ τοῦτο κοινὸν οἴκημα ἐστὶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφωρισμένον, ἵνα μὴ
ταῦτα λέγῃς. ἀλλ' ἔχει δαπανήματα ἡ ἐκκλησία, φησί. χρήματα ἔχει καὶ προσόδους,
εἰπέ μοι· ἀναλώματα δὲ οὐκ ἔχει; δαπανῶν δὲ οὐκ ἔχει καθημερινῶν; ναί, φησι. τί οὖν οὐ 40
βοηθεῖς τῇ μετρίᾳ; αἰσχύνομαι μὲν ταῦτα λέγων· πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ἀναγκάζω. εἰ δέ τις νο-
μίζει χρηματισμὸν εἶναι τὰ λεγόμενα, ποίησον ἑαυτῷ ξενοδοχεῖον ἐπὶ τῆς οἰκίας· στῆσον ἐκεῖ
κλίνην· στῆσον ἐκεῖ τράπεζαν καὶ λυχνίαν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν στρατιῶται ἔλθοιεν,
ἔχειν ὑμᾶς ἀποτεταγμένα οἰκήματα, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ πάντα παρ-
έχειν

ἔχειν ἰδίοις, ἐπειδὴ τὸν πόλεμον ὑμῖν ἀμύνουσι τοῦτον τὸν αἰσθητόν· τοὺς δὲ ξένους μὴ ἔχειν ὅ-
που καταμείναιεν; νίκησον τὴν ἐκκλησίαν. βούλει ἐντρέψαι ἡμᾶς; τοῦτο ποίησον· ὑπερ-
βαλοῦ τῇ φιλοτιμίᾳ, ἔχε οἴκημα ἔνθα Χριστὸς παραγίνεται· εἰπὲ, τοῦτο τὸ κελλίον τοῦ Χρι-
στοῦ· ἡ οἰκία αὕτη αὐτῷ ἀφώρισται. κἂν κατώγεον ᾖ καὶ εὐτελὲς, οὐκ ἀπαξιοῖ. γυμνὸς καὶ ξέ-
5 νος ὁ Χριστὸς περίεισι, μόνον σκέπης δεόμενος· κἂν τοῦτο παράσχε· μὴ ὠμὸς ἔσο, μηδὲ ἀπάν-
θρωπος, μηδὲ ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς οὕτω σφοδρὸς ἔσο, ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς ψυχρός. ἔ-
στω καὶ τῶν οἰκετῶν ὁ πιστότερος τοῦτο ἐγκεχειρισμένος, καὶ τοὺς ἀναπήρους, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀ-
στέγους εἰσαγέτω. ταῦτα λέγω πρὸς ἐντροπήν. ἔδει μὲν γὰρ δίκαιον ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐ-
τοὺς δέχεσθαι· εἰ δὲ μὴ βούλει, κἂν κάτω, [κἂν ἔνθα αἱ ἡμίονοι,] κἂν ἔνθα οἱ οἰκέται, δέξαι
10 τὸν Χριστόν. τάχα φρίττετε ἀκούοντες. τί οὖν, ὅταν μηδὲ ταῦτα ποιῆτε; ἰδοὺ παραινῶ, ἰδοὺ
λέγω· ἔστω ὑμῖν τοῦτο περισπούδαστον. ἀλλ' οὐ βούλεσθε οὕτως; οὐκοῦν ἑτέρως ποιήσατε.
εἰσὶ πολλοὶ πένητες καὶ πενιχραί· ἀφορίσατέ τινα ἕνα μόνον ἐκ τούτων· ἵνα ἔστω καὶ φύλαξ τῆς
οἰκίας ὁ πένης· ἔστω σοι τειχίον καὶ περίφραγμα, ἀσπὶς καὶ δόρυ. ἔνθα ἐλεημοσύνη, οὐ τολμᾷ
προσελθεῖν ὁ διάβολος, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν δεινῶν. μὴ δὴ περιίδωμεν τοσοῦτον κέρδος. νῦν δὲ
15 ὀχήματος μὲν τόπος ἐστὶν ἀφωρισμένος, καὶ βαστερνίοις ἕτερος *, τῷ δὲ Χριστῷ πλανωμένῳ
οὐδὲ εἷς. ὁ Ἀβραὰμ ὅπου αὐτὸς ἔμενε, τοὺς ξένους ὑπεδέχετο· καὶ ἡ μὲν γυνὴ ἐν τάξει
θεραπαινίδος εἱστήκει, ἐκεῖνοι δὲ ἐν τάξει δεσποτῶν. οὐκ ᾔδει ὅτι τὸν Χριστὸν ἐδέχετο, οὐκ ᾔ-
δει ὅτι ἀγγέλους· ὡς εἴγε ᾔδει, πάντα ἂν ἐκένωσεν· ἡμεῖς δὲ καίπερ εἰδότες ὅτι τὸν Χρι-
στὸν δεχόμεθα, οὐδὲ τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδὴν, ὅσην ἐκεῖνος ὁ νομίζων ἀνθρώ-
20 πους δέχεσθαι. ἀλλ' ἐπιθέται εἰσί, φησι, πολλοὶ καὶ ἀγνώμονες. καὶ τούτου σοι μείζων ὁ μι-
σθὸς, ὅταν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ δέχῃ. εἰ μὲν γὰρ οἶδας ὄντας ἐπιθέτας, μὴ δέχου εἰς
τὴν οἰκίαν· εἰ δὲ οὐκ οἶδας, τί ἁπλῶς κατηγορεῖς; διὰ τοῦτο λέγω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἀ-
πιέναι. ποία δὲ ἀπολογία, ὅταν, μηδὲ οὓς ἴσμεν, μηδὲ τούτους δεχώμεθα, ἀλλ' ἀποκλείωμεν
πᾶσι τὰς θύρας; ἔστω τοῦ Χριστοῦ πανδοχεῖον ἡμῶν ἡ οἰκία· ἀπαιτῶμεν αὐτοὺς τὸν μισθὸν,
25 μὴ ἀργύριον, ἀλλὰ τὸ ποιῆσαι ἡμῖν δοχεῖον τοῦ Χριστοῦ τὴν οἰκίαν· περιτρέχωμεν πανταχοῦ,
ἕλκωμεν, ἁρπάζωμεν τὴν θήραν· μείζονα εὐεργετούμεθα ἢ εὐεργετοῦμεν. οὐ κελεύω κα-
ταθῦσαι μόσχον· ἄρτον δὸς πεινῶντι, ἱμάτιον γυμνῷ, σκέπην τῷ ξένῳ. ἵνα δὲ μὴ ταῦτα
προφασίζῃ, ἔστιν οἴκημα κοινὸν τὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐκεῖ κατάβαλε, καὶ σὺ ὑπεδέξω· ἐπεὶ καὶ
τὸν διὰ τῶν οἰκετῶν γινομένων ἐκεῖνος εἶχε τὸν μισθόν. οὕτως ἦσαν πεπαιδευμένοι καὶ οἱ
30 παῖδες αὐτοῦ· ἔτρεχον, καὶ οὐκ ἐγόγγυζον, καθάπερ ἡμέτεροι. εὐλαβεῖς γὰρ αὐτοὺς ἦν πεποιη-
κώς. εἰς πόλεμον εἷλκε, καὶ οὐκ ἐγόγγυζον· οὕτως ἦσαν φιλόσοφοι. πάντων γὰρ ὁμοίως ἐ-
πεμελεῖτο, ὥσπερ ἑαυτοῦ. μονονουχὶ γὰρ κατὰ τὸν Ἰὼβ ἔλεγεν· ὅτι ὁμοίως ἐπλάσθημεν ἐν τῇ
αὐτῇ γαστρί. τοίνυν καὶ ἡμεῖς φροντίζωμεν ἑαυτῶν τῆς σωτηρίας, καὶ πολλὴν ποιώμεθα τῶν
οἰκετῶν τὴν ἐπιμέλειαν, ὅπως ἔσωνται χρηστοὶ [καὶ ἐπιμελεῖς·] καὶ ἔσω καὶ ὁ οἰκέτης ἡμῶν πε-
35 παιδευμένος τὰ τοῦ Θεοῦ. οὐκ ἔσται δύσκολος ἡμῖν ἡ ἀρετὴ λοιπὸν, ἐὰν ἐκείνους ῥυθμί-
σωμεν· καθάπερ ἐν πολέμῳ στρατιωτῶν ὄντων εὐτάκτων, ὁ στρατηγὸς ῥᾳδίως πολεμεῖ, τοὐ-
ναντίον δὲ γίνεται, ὅταν μὴ τοῦτο ᾖ· καὶ ναυτῶν δὲ ὁμονοούντων, ὁ κυβερνήτης εὐκόλως τοὺς οἴακας
μεταχειρίζεται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν οὕτως ὦσι πεπαιδευμένοι οἱ οἰκέται, οὐ παροξυνθήσῃ
ῥᾳδίως, οὐκ ἐγκαλέσεις, οὐκ ὀργισθήσῃ, οὐ λοιδορήσεις. ἔστιν ὅπου καὶ ἐντραπήσῃ τοὺς οἰκέ-
40 τας, ἐὰν ὦσι θαυμαστοὶ, καὶ συναντιλήψονταί σοι, καὶ παραινέσουσι τὰ χρηστά. ἀπὸ δὲ τού-
των πάντων πάντα ἔσται τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα, καὶ οὕτω πᾶσα ἡ οἰκία εὐλογίας πληρωθή-
σεται, καὶ τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα διαπραττόμενοι, πολλῆς ἀπολαύσομεν τῆς ἄνωθεν
συμμαχίας· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
μῶν

Ιωβ. λα.

μετὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μϛ.

18 ΤΗ ΔΕ ΕΠΙΟΥΣΗ ΗΜΕΡΑ ΕΙΣΗΕΙ Ο ΠΑΥλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι.
19 Καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ.

Ο[ὗ]τος ἀδελφὸς ἦν τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων, ἀνὴρ μέγας καὶ θαυμαστός. πρὸς τοῦτον εἰσέρχεται Παῦλος, ὥσπερ καὶ πρὸ τούτου καὶ πρὸς αὐτὸν πέμπεται. καὶ ὅπως, ἄκουε. τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, φησίν, εἰσῄει ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον. ὅρα τὸ ἄτυφον. πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. πάλιν αὐτοῖς τὰ τῶν ἐθνῶν διηγεῖται, οὐ κενοδοξῶν (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ θέλων τὴν φιλανθρωπίαν ἐνδείξασθαι, καὶ πολλῆς αὐτοὺς ἐμπλῆσαι χαρᾶς. ὅρα γοῦν πῶς·

20 Ἀκούσαντες καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν. Οὐκ ἐκεῖνον ἐπῄνουν, οὐδὲ ἐθαύμαζον, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἐδόξαζον. οὕτω γὰρ διηγήσατο, ὡς ἀνατιθέμενος αὐτῷ.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, εἰπόντες αὐτῷ· θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων; καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι.

21 Κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν.

Ὅρα καὶ αὐτοὶ μεθ' ὅσης ὑποστολῆς φασιν· οὐχ ὡς ἐπίσκοπος αὐθεντικῶς διαλέγεται, ἀλλ' αὐτὸν παραλαμβάνουσι κοινωνὸν τῆς γνώμης, ὥσπερ δὴ μὲν εὐθέως καὶ ἀπὸ προοιμίων ἀπολογούμενοι, ὅτι οὐκ ἐβουλόμεθα. ὁρᾷς τοῦ πράγματος τὴν ἀνάγκην; θεωρεῖς πόσαι, φησί, μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων; καὶ οὐκ εἶπον, πόσας μυριάδας κατηχήσαμεν, ἀλλ' εἰσί. καὶ οὗτοι, φησί, πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. δύο αἰτίαι· καὶ τὸ πλῆθος, καὶ ἡ γνώμη. οὔτε γάρ, εἰ ὀλίγοι ἦσαν, καταφρονῆσαι ἐχρῆν· οὔτε, εἰ πολλοὶ καὶ μὴ πάντες τοῦ νόμου ἀντείχοντο, περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι. εἶτα καὶ τρίτη αἰτία· καὶ αὐτοὶ πάντες κατηχήθησαν, φησί, περὶ σοῦ ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν. οὐκ εἶπον, ἤκουσαν· ἀλλά, κατηχήθησαν, τουτέστιν, ἐδιδάχθησαν καὶ ἐπίστευσαν. ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ Μωϋσέως διδάσκεις, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν. τοῦτο εἰπών, ἐπήγαγε·

γ. μὲν

22 Τί οὖν ἐστι; πάντως δεῖ πλῆθος συνελθεῖν. ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας.

23 Τοῦτο οὖν ποίησον, ὅ σοι λέγομεν. Ὡς συμβουλεύοντες ταῦτα λέγουσιν, οὐχ ὡς ἐπιτάττοντες. Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν.

24 Τούτους παραλαβὼν ἁγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλήν, καὶ γνῶσι πάντες ὅτι, ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ, οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς φυλάσσων τὸν νόμον. Ἔργῳ τὴν ἀπολογίαν ποιῆσαι αὐτῷ συμβουλεύουσιν, οὐ λόγῳ, ἵνα ξυρήσωνται, φησί, καὶ γνῶσι πάντες, ὅτι, ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ, οὐδέν ἐστιν. οὐκ εἶπον, ὅτι διδάσκεις· ἀλλά, κατήχηνται. πάλιν τὸ, ἐδιδάχθησαν, διὰ τούτου δηλοῦσι, καὶ

γ. ἐπειδ. ἀλλ' ἐκ τ. ειν.

ὅτι

ὅτι στοιχεῖς· τουτέστι, ἐκ προαιρέσεως καὶ αὐτὸς φυλάττεις. οὐ γὰρ δὴ τοῦτο μόνον ἦν τὸ ἀπουδαζόμενον, εἰ μὴ ἑτέρους διδάσκει, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς τηρεῖ. τί οὖν, ἂν τὰ ἔθνη μάθωσιν, οὐ σκανδαλισθήσονται, φησί; πῶς, φησίν, ὅπου καὶ ἡμεῖς οἱ τῶν Ἰουδαίων διδάσκαλοι ἐπέμψαμεν πρὸς αὐτούς;

25 Περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς· εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτοὺς τό τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνικτὸν, καὶ πορνείαν. Ἐνταῦθα ἐντρεπτικῶς. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ὥσπερ ἡμεῖς ἐκείνοις ἐπετάξαμεν, καίτοιγε Ἰουδαίοις κηρύττοντες· οὕτω καὶ σὺ καίτοι ἔθνεσι κηρύττων, σύμπραξον ἡμῖν. ὅρα τὸν Παῦλον· οὐ λέγει, καὶ μὴν δυνάμενος Τιμόθεον παραγαγεῖν, ὃν περιέτεμον· καὶ μὴν δυνάμενος πεῖσαι τῷ λόγῳ· ἀλλ' ἐπείσθη αὐτοῖς, καὶ πάντα ἐποίησε. καὶ γὰρ οὕτω συνέφερεν. οὐ γὰρ ἦν ἴσον εἰς ἀπολογίαν καταστῆναι, καὶ παρ' ἑνὸς εἰδότος ποιῆσαι ταῦτα. αὐτόπιστον ἦν τὸ καὶ δαπανᾶσθαι.

26 Τότε παραλαβὼν ὁ Παῦλος τοὺς ἄνδρας, καὶ τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἁγνισθεὶς εἰσῄει εἰς τὸ ἱερὸν, διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά. Διαγγέλλων· τουτέστι, καταγγέλλων· ὥστε αὐτὸς ἦν ὁ δῆλον ἑαυτὸν ποιῶν.

27 Ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, * θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας,

28 Κράζοντες, Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε. οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσκων· ἔτι τε καὶ Ἕλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον. Ὅρα τὸ ἦθος αὐτῶν πανταχοῦ ταραχῶδες, καὶ ἁπλῶς βοώντων ἐν τῷ μέσῳ.

29 Ἦσαν γὰρ προεωρακότες Τρόφιμον τὸν Ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος.

30 Ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου, εἷλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι.

Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε, φησίν· οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου. ἃ μάλιστα αὐτοὺς ἐθορύβει, ὁ ναὸς καὶ ὁ νόμος, ταῦτα προφέρουσιν ἐκεῖνοι. καὶ τότε ἐνεκάλεσε τοῖς ἀποστόλοις ὁ Παῦλος, πάντων καίτοι τοσαῦτα, ὅτι αὐτοὶ αἴτιοι τούτων γεγόνασιν αὐτῷ [οὕτως ἦν μεγαλόψυχος.] Καὶ εἷλκον αὐτὸν, φησὶν, ἔξω τοῦ ἱεροῦ. καὶ ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. ἐβούλοντο γὰρ αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἔξω εἷλκον, ὥστε μετὰ πλείονος ἀδείας τοῦτο ποιῆσαι.

31 Ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρας, ὅτι ὅλη συγκέχυται Ἱερουσαλήμ·

32 Ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ ἰδόντες τὸν χιλίαρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον.

33 Τότε ἐγγίσας ὁ χιλίαρχος, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἁλύσεσι δυσί· καὶ ἐπυνθάνετο τίς ἂν εἴη, καὶ τί ἐστι πεποιηκώς.

34 Ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ. Καὶ τίνος ἕνεκεν μέλλων αὐτὸν ἐξετάζειν, ἐκέλευσε δεθῆναι ἁλύσεσι δυσί; παραμυθούμενος τὸν θυμὸν τοῦ δήμου. Μὴ δυναμένου δὲ γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θόρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν.

35 Ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμοὺς, συνέβη βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου.

36 Ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κράζον· αἶρε αὐτόν.

Τί ἐστιν, αἶρε αὐτόν; ἔθος ἦν Ἰουδαίοις, καθ᾽ ὧν ἂν ἀπεφαίνοντο, τοῦτο λέγειν· ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ αὐτὸ φαίνονται ποιοῦντες καὶ λέγοντες, αἶρον αὐτόν· τουτέστιν, ἐκ τῶν ζώντων ποίησον ἀφανῆ. τινὲς δὲ, ὃ παρ᾽ ἡμῖν λέγουσι κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν συνήθειαν, ἐν τοῖς σίγνοις αὐτὸν ἔμβαλε, τοῦτο εἶναι τὸ, αἶρε αὐτόν. 5

37 Μέλλων δὲ εἰς τὴν παρεμβολὴν εἰσάγεσθαι ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ, εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε; Ἐπὶ τῶν ἀναβαθμοὺς φερόμενος, ἀξιοῖ πρὸς τὸν χιλίαρχον εἰπεῖν τι. καὶ ὅρα πῶς ἐπιεικῶς· Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε, φησίν. ὁ δὲ ἔφη· Ἑλληνιστὶ γινώσκεις;

38 Οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων; Οὗτος ὁ Αἰγύπτιος ἄνθρωπός τις νεωτεροποιὸς γέγονε καὶ στασιαστής. πρὸς δὴ τοῦτο ἀπολογεῖται ὁ Παῦλος, καὶ δι᾽ ὧν εἶπεν ἀπάγει τῆς ὑποψίας αὐτόν. ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ ἀνεγνωσμένα. Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες, φησὶ, τέσσαρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ᾽ ἑαυτῶν, τούτους παραλαβὼν ἁγνίσθητι σὺν αὐτοῖς. πρὸς δὴ τοῦτο οὐκ ἀντιπίπτει ὁ Παῦλος, ἀλλὰ πείθεται. ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐ προηγουμένως ἔδει τοῦτο ποιεῖν (διὸ καὶ πείθουσιν αὐτόν) ἀλλ᾽ ὅτι οἰκονομία τὸ πρᾶγμα καὶ συγκατάβασις ἦν. 15 οὐκ ἄρα ἐγκοπὴ τοῦ κηρύγματος τοῦτο ἦν, ὅπουγε καὶ αὐτοὶ ἐνομοθέτουν ἐκείνοις τὰ τοιαῦτα. τοῦτο τοίνυν οἰκονομῶν καὶ αὐτὸς Πέτρῳ ἐγκαλεῖ ὕστερον· καὶ οὐχ ἁπλῶς αὐτὸ ποιεῖ. ὅπερ γὰρ ἐνταῦθα ἐποίησεν αὐτὸς, τοῦτο Πέτρος ἐκεῖ, σιγῶν καὶ ἰσῶν αὐτοῦ τὸ δόγμα. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐ χρὴ τοὺς κατὰ τὰ ἔθη διδάσκειν, οὐδὲ ἀρκεῖ τὸ μὴ κηρύξαι ἐκεῖ· 20 ἀλλὰ δεῖ καὶ πλέον τι ποιῆσαι, ἵνα πεισθῶσιν ἐκεῖνοι ὅτι φυλάττεις τὸν νόμον. συγκατάβασις τὸ πρᾶγμά ἐστι, μηδὲν φοβηθῇς. καὶ ὅρα, οὐ πρότερον πείθουσιν αὐτὸν, ἕως τοῦ εἰπεῖν τὴν οἰκονομίαν πρῶτον καὶ τὸ κέρδος. καὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ τοῦτο ποιεῖν, φορητόν. ποίησον τοίνυν τοῦτο ἐνταῦθα, ἵνα ἐξῇ σοι ἔξω ποιεῖν ἐκεῖνο. τότε παραλαβὼν, φησὶν, ὁ Παῦλος τοὺς ἄνδρας τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ. οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλ᾽ ἔργῳ δείκνυσι τὴν πειθὼ, παραλαμβάνει μεθ᾽ ὧν ἔμελλεν ἁγνίζεσθαι. 25 τοιοῦτόν τι ἐστὶ θερμὸν ἡ οἰκονομία. καὶ πῶς, φησὶν, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι εἶδον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ; Εἰκὸς ἦν αὐτὸν ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ διατρίβειν. ὅρα δὲ πῶς καὶ οἰκονομία τὸ γενόμενον ἦν. μετὰ γὰρ τὸ πεισθῆναι τοὺς Ἰουδαίους, τότε ἐπιτίθενται ἐκεῖνοι· εἰκότως· ἵνα μὴ κἀκεῖνοι συνεπιθῶνται. Βοηθεῖτε, φησὶν, ἄνδρες Ἰσραηλῖται. ὡς τινος δυσθηράτου καὶ δυσχειρώτου ταῖς ἐκείνων ἐμπεσόντος χερσὶ, βοηθεῖτε, λέγουσι. 30 πανταχοῦ, τοῦτ᾽ ἔστιν ὁ διδάσκων. οὐκ ἐνταῦθα μόνον, φησὶν, ἀλλὰ πανταχοῦ. εἶτα καὶ ἡ κατηγορία μείζων ἀπὸ τῶν προτέρων. ἔτι δὲ, φησὶ, καὶ κεκοίνωκε τὸ ἱερὸν, ἄνδρας Ἕλληνας εἰσαγαγών. καὶ μὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀνέβησαν προσκυνήσοντες· ἀλλὰ τοὺς οὐκ ἂν ἐλομένους προσκυνῆσαι οὗτοι λέγουσι. καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου, φησὶν, εἷλκον αὐτὸν ἔξω. σκόπει· ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐκβάλλουσιν αὐτόν. οὐκέτι γὰρ νόμων ἐδέοντο, οὐδὲ δικαστηρίων· [διὸ] καὶ ἔτυπτον αὐτόν*. οὕτω διὰ πάντων φαίνονται θρασεῖς ὄντες καὶ ἰταμοί. 35 ὁ δὲ τότε μὲν οὐκ ἀπελογήσατο, ὕστερον δὲ εἰκότως. τότε γὰρ οὐδ᾽ ἂν ἤκουσε. καὶ τί δήποτε ἔκραζον, αἶρε αὐτόν; ἐφοβοῦντο μὴ διαφύγῃ. ἀλλ᾽ ὅρα μεθ᾽ ὅσης ὑποστολῆς διαλέγεται ὁ Παῦλος τῷ χιλιάρχῳ. τί γάρ φησιν; Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε; τοσοῦτον ἦν ταπεινὸς, ὅτι καὶ μετριάζων ἤδη πανταχοῦ*. Οὐκ ἄρα σὺ εἶ, φησὶν, ὁ Αἰγύπτιος; ὅρα κακουργίαν. διαβόλου ἀπάτη ἦν· ἐκεῖνος καὶ γόης ὁ Αἰγύπτιος, καὶ προσεδόκησεν ὁ διάβολος συσκιάζειν διὰ τούτου καὶ κοινωνοὺς ποιεῖν τῶν ἐκείνου προσηκόντων ἐγκλημάτων καὶ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀποστόλους. ἀλλ᾽ οὐδὲν ἴσχυσεν, ἀλλ᾽ ὅμως ἔτι λαμπροτέρα γέγονεν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν παραβλαβεῖσα τοῖς τοῦ διαβόλου μηχανήμασιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον λάμψασα. εἰ μὲν γὰρ μὴ ἦσαν γόητες, εἶτα οὗτοι ἐκράτουν,

χ. ἐδύναντο ἐπεὶ

χ. ἐκδιώκειν τὸ ἱερόν.

χ. ἐπὶ τὸ δέρ. δι᾽ αὐ.

* ἀν. πάντων

ἐκράτουν, τάχα ἄν τις ἐπελάβετο· ὅτι δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἐφάνησαν, οὗτοι κρατοῦσι, τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστόν. δεῖ καὶ φανῆναι οὐ κωλύονται), ἵνα καὶ οὕτω μᾶλλον λάμψωσιν. ὥσπερ οὖν καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· Ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται. τοιοῦτό τι ἦν ὃ καὶ Γαμαλιὴλ ἔλεγεν· Ὅτι πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς. τοὺς δὲ Σικαρίους, οἱ μὲν γένος τι λῃστῶν φασιν αὐτοὺς εἶναι, οὕτω καλουμένους ἀφ' ὧν ἐπεφέροντο ξιφῶν, σικῶν λεγομένων παρὰ Ῥωμαίοις· οἱ δὲ τῆς μιᾶς αἱρέσεως τῆς παρ' Ἑβραίοις. τρεῖς γάρ εἰσι παρ' αὐτοῖς αἱρέσεις αἱ γνωστικαί· Φαρισαῖοι, Σαδδουκαῖοι, καὶ Ἐσσηνοί, οἳ καὶ Ὅσιοι λέγονται (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, Ἐσσηνοὶ ὄνομα, διὰ τὸ τοῦ βίου σεμνόν) οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Σικάριοι, διὰ τὸ εἶναι ζηλωταί.

Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν, ὅτι αἱρέσεις εἰσίν, ὅπου καὶ ψευδόχριστοι καὶ τῷ Χριστῷ ἐπιθέσθαι ἠθέλησαν καὶ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο, ὥστε συσκιάσαι. ἀλλ' ἡ ἀλήθεια λάμπει καὶ διάδηλός ἐστι πανταχοῦ. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν γέγονε. γεγόνασι ψευδοπροφῆται, καὶ ἀπὸ συγκρίσεως μᾶλλον ἔλαμψαν. καὶ γὰρ ἡ νόσος τὴν ὑγείαν φανερὰν δείκνυσι· καὶ τὸ σκότος, τὸ φῶς· καὶ τὴν γαλήνην, ὁ χειμών. οὐκ ἔνι εἰπεῖν τοὺς Ἕλληνας, ὅτι πλάνοι καὶ γόητες ἦσαν. ἐκεῖνοι γὰρ ἠλέγχθησαν. τοῦτο καὶ ἐπὶ Μωϋσέως γέγονε. συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τοῖς μάγοις, ἵνα μὴ μάγος ὑποληφθῇ Μωϋσῆς· εἴασεν αὐτοὺς διδάξαι πάντας μέχρι πόσου μαγεία φαντάσαι δύναται· περαιτέρω δὲ οὐκ ἠπάτησαν, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ἧτταν ὡμολόγησαν. οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτουσιν οἱ ἐπιθέται· μᾶλλον δὲ καὶ ποιοῦσι βελτίους, ἄν τις θέλῃ προσέχειν τὸν νοῦν. τί οὖν, φησίν, ὅταν κοινωνῶμεν αὐτοῖς τῆς δόξης; οὐ παρ' ἡμᾶς, ἀλλὰ παρὰ τοὺς οὐκ ἔχοντας κρίσιν. μὴ σφόδρα μελέτω τῆς δόξης ἡμῖν τῆς τῶν πολλῶν, μηδὲ πέρα τοῦ δέοντος αὐτῆς φροντίζωμεν. Θεῷ ζῶμεν, οὐκ ἀνθρώποις· ἐν οὐρανῷ πολιτευόμεθα, οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς· ἐκεῖ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ ἔπαθλα κεῖται τῶν ἡμετέρων πόνων· ἐκεῖθεν προσδοκῶμεν τοὺς ἐπαίνους· ἐκεῖθεν τοὺς στεφάνους. μέχρι τοσούτου φροντίζωμεν τῶν ἀνθρώπων, μέχρι τοῦ μὴ διδόναι καὶ παρέχειν αὐτοῖς λαβήν. ἂν δὲ ἡμῶν μὴ παρεχόντων ἐκεῖνοι θέλωσιν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ κατηγορεῖν, γελῶμεν, δακρύωμεν. σὺ προνόει καλὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων. ἂν σοῦ προνοοῦντος καλά, ἐκεῖνος σκώπτῃ, μηκέτι φρόντιζε. ἔχεις τὰ ὑποδείγματα ἐν ταῖς γραφαῖς. Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν, φησί; καὶ πάλιν, Ἀνθρώπους πείθομεν, Θεῷ δὲ πεφανερώμεθα. καὶ ὁ Χριστὸς οὕτως ἐπὶ τῶν σκανδαλιζομένων ἔλεγεν· Ἄφες αὐτούς, ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν· καὶ πάλιν, * Λαμψάτω τὰ ἔργα ὑμῶν, ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. εἰ δὲ ἀλλαχοῦ λέγει· Ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, μὴ θαυμάσῃς. οὐ γάρ ἐστι ταῦτα ἐναντία, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδοντα. ὅταν μὲν γὰρ παρ' ἡμᾶς γένηται, οὐαὶ ἡμῖν· ὅταν δὲ μὴ παρ' ἡμᾶς, οὐκέτι. καὶ πάλιν, Οὐαὶ ὑμῖν δι' οὓς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται. τί οὖν; ἂν ἐγὼ μὲν ποιῶ τι τῶν δεόντων, ἕτερος δὲ βλασφημῇ, οὐδὲν πρὸς ἐμέ, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον. δι' ἐκείνου γὰρ ἐβλασφημήθη. καὶ πῶς ἔνι πρᾶξαί τι τῶν δεόντων, καὶ δοῦναι τοῖς ἄλλοις λαβήν; πόθεν βούλεσθε, ἀπὸ τῶν νῦν ὄντων, ἢ ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ παραδείγματα ὑμῖν ἀγάγω; ἵνα μὴ ψοφοδεεῖς ὦμεν, βούλεσθε αὐτὰ διὰ τοῦτο τὰ νῦν μετὰ χεῖρας εἴπωμεν; Ἰουδάϊζεν ὁ Παῦλος ἐν Ἱεροσολύμοις· ἀλλ' ἐν Ἀντιοχείᾳ οὐκ ἔτι. Ἰουδάϊζε, καὶ ἐσκανδαλίζοντο, ἀλλ' οὐ δικαίως ἐσκανδαλίζοντο ἐκεῖνοι. λέγεται Νέρωνος καὶ οἰνοχόον καὶ παλλακίδα ἀποσπάσαι. πόσα οἴεσθε κατ' αὐτοῦ εἰρηκέναι αὐτοὺς διὰ τοῦτο; ἀλλ' οὐ δικαίως. εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ ἀσελγείᾳ ἐπεσπάσατο, ἢ ἐπὶ πονηροῖς πράγμασιν, εἰκότως· εἰ δὲ ἐπὶ βίῳ ὀρθῷ, τίνος ἕνεκεν; εἴπω τι καὶ τινι τῶν ἐμοὶ συνήθων συμβάν. ἐπέπεσεν ὀργή ποτε τοῦ Θεοῦ, καὶ σφόδρα νέος ὢν ἐκεῖνος καὶ ἐν τῇ τοῦ διακόνου τάξει τυγχάνων, ἐπεὶ τότε ὁ ἐπίσκοπος ἔτυχεν ἀπὼν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδεὶς ἐ-

Marginalia: α Κορ. ια. ιθ. — Πραξ. ε. λϛ. — ΗΘΙΚΟΝ — Γαλ. α. ι. — β Κορ. ε. ια. — Ματθ. ιε. ιδ. — Λουκ. ϛ. κγ. (?) — Ματθ. ε. ιϛ. — Ματθ. ιη. ϛ. — Ρωμ. β. κδ.

φροντίζει, ἀλλ' ἁπλῶς ἐποίησε φωτισθῆναι ἀθρόοι ἐν μιᾷ νυκτὶ μυριάδας πολλάς, καὶ ἁπλῶς ἐβαπτίζοντο πάντες οὐδὲν εἰδότες. τούτους ἐκεῖνος λαβὼν κατ' ἰδίαν ὁμοῦ ἑκατὸν καὶ διακοσίους, διηγεῖτο, ἄλλο μὲν οὐδέν, τὰ δὲ τῶν μυστηρίων μόνον, ὡς μηδὲ τοῖς ἀμυήτοις συγχωρεῖν παρεῖναι. τοῦτο αὐτὸν ποιοῦντα ἐνόμισαν πολλοὶ τῆς ἀρχῆς ἐρῶντα τοῦτο ποιεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐφρόντισεν ἐκεῖνος τῶν νομιζόντων. οὐκ ἐξέτεινε μέν τοι ἐπὶ χρόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εὐθέως ἐπαύσατο. τί οὖν; ἐκεῖνος τοῦ σκανδάλου αἴτιος; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. εἰ μὲν γάρ, οὐκ οὔσης αἰτίας, τοῦτο ἐποίει, εἰκότως ἐκείνῳ τὴν αἰτίαν ἐπέγραφον, καὶ εἰ πάλιν ἐπεξέτεινεν. ὅταν γάρ τι τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων κωλύηται διὰ τὸ ἑτέρου σκάνδαλον, καταφρονεῖν δεῖ· τότε δὲ φροντίζειν, ὅταν μηδὲν ἀναγκαζώμεθα δι' ἐκεῖνον προσκρούειν Θεῷ. ἐπεί, εἰπέ μοι, ἂν μεταξὺ διαλεγομένων ἡμῶν καὶ τοὺς μεθύοντας σκωπτόντων, σκανδαλίζηταί τις, ἐγὼ παύσομαι λέγων; ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Μὴ καὶ ὑμεῖς βούλεσθε ὑπάγειν; οὕτως οὔτε καταφρονεῖν, οὔτε σφόδρα ἀντιποιεῖσθαι τῆς τῶν πολλῶν ἀσθενείας χρή. ἢ οὐχ ὁρῶμεν καὶ τοὺς ἰατροὺς τοῦτο ποιοῦντας· καὶ ὅταν μὲν ἐγχωρῇ χαριζομένους τοῖς κάμνουσιν· ὅταν δὲ ἡ χάρις ἡ ἐκείνων βλάβην ἐργάζηται, οὐκ ἔτι φειδομένους; πανταχοῦ τὸ μέτρον τιμᾶν, καλόν. ἐβλασφήμησαν πολλοί, κόρης τινὸς εὐμόρφου παρθένου μεινάσης, καὶ τοὺς κατηχοῦντας ἐλοιδόρησαν. τί οὖν; ἀποστῆναι ἐκείνους ἔδει διὰ τοῦτο; οὐδαμῶς. οὐδὲν γὰρ εἰργάζοντο ἐναντίον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δοκοῦν πρᾶγμα Θεῷ. μὴ τοίνυν, εἰ σκανδαλίζονταί τινες, ἴδωμεν· ἀλλ' εἰ δικαίως, καὶ εἰ μὴ μετὰ τῆς ἡμετέρας βλάβης. Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει, φησί, τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα. εἰκότως. οὐδὲν γὰρ ἔβλαπτε τὸ μὴ φαγεῖν. εἰ μέν τοι σκανδαλίζει αὐτόν, ὅτι βούλομαι ἀποτάξασθαι, οὐκ ἔτι φροντίζειν δεῖ. καὶ τίνα, φησί, τοῦτο σκανδαλίζει; πολλούς, ἔγωγε οἶδα. ὅταν τοίνυν ἀδιάφορον ᾖ τὸ κώλυμα, γινέσθω· ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν πρὸς τοῦτο μόνον ὁρᾶν, πολλῶν ἔχομεν ἀποστῆναι· ὥσπερ οὖν καὶ τοὐναντίον, εἰ μέλλοιμεν καταφρονεῖν, πολλοὺς ἀπολλύναι· ἐπεὶ καὶ Παῦλος προενόησε σκανδάλου. καὶ πῶς, ἄκουε. Ἵνα μὴ τῇ ἁδρότητι, φησί, ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν. οὐδὲν γὰρ ἔβλαπτε τὸ τὴν ὑπόνοιαν ἐξελεῖν· ὅταν δὲ εἰς τοιαύτην ἐμπίσωμεν ἀνάγκην, ὥστε μεγάλα γίνεσθαι κακὰ διὰ τὸ ἑτέρου σκάνδαλον, καταφρονῶμεν ἐκείνου. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἑαυτῷ αἴτιος· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔτι ὑπεύθυνοι. οὐ γὰρ ἐκείνου ἀβλαβῶς αὐτοῦ φείσασθαι. ἐσκανδαλίσθησαν πολλοί, ὅτι εἰς ἱερὰ κατέκειντό τινες πιστοί, ἐπειδὴ οὐκ ἔδει κατακεῖσθαι· ἀλλὰ κακῶς. οὐδεμία γὰρ ἀπὸ τούτου βλάβη. ἐσκανδαλίζοντο ὅτι ἤσθιε μετὰ τῶν ἐθνικῶν ὁ Πέτρος· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐφείσατο, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔτι. πανταχοῦ προσήκει ἡμᾶς τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις κατακολουθοῦντας, πολλὴν σπουδὴν ποιεῖσθαι, ὥστε μηδεμίαν ἀφορμὴν παρέχειν σκανδάλου, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀνεύθυνοι ὦμεν, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ιωαν. ς. ξζ.

α. Κορ. η. ιγ.

β. Κορ. η. κ.

Λογ. μζ. 39 ΕΙΠΕ ΔΕ Ο ΠΑΥΛΟΣ· ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ Ἰουδαῖος Ταρσεύς, τῆς Κιλικίας, οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης. δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν. 40 Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ. πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνησε τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ λέγων.

Ὅρα αὐτόν, ὅταν πρὸς τοὺς ἔξω διαλέγηται, οὐ παραιτούμενον καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν νόμων κεχρῆσθαι βοηθήμασιν. ἐντεῦθεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐντρέπει. οὕτω καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγε· Τύψαντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους ἀνθρώπους, Ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακήν. ἐπειδὴ γὰρ ἐπυνθάνετο, οὐ εἶ ὁ Αἰγύπτιος; ἐγώ εἰμι, φησίν, ἄνθρωπος Ἰουδαῖος. οὕτως εἰπών, εὐθέως αὐτὸν ταύτης ἀπήλλαξε τῆς ὑποψίας. εἶτα ἵνα μὴ νομισθῇ τὸ ἔθνος Ἰουδαῖος, λέγει τὴν θρησκείαν. καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ ἔννομον ἑαυτὸν Χριστοῦ καλεῖ. τί τοῦτό ἐστι; Παῦλος ψεύδεται; ἄπαγε. τί οὖν; οὐκ ἠρνήσατο; μὴ γένοιτο. Ἰουδαῖος γὰρ ἦν, καὶ χριστιανός, ὅσα ἔδει, φυλάττων· ἐπεὶ καὶ τῷ νόμῳ μάλιστα πάντων αὐτὸς ἐπείθετο τῷ Χριστῷ πιστεύων, καὶ πρὸς Πέτρον διαλεγόμενός φησιν· Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι. δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν. καὶ τοῦτο τεκμήριον, ὅτι οὐ ψεύδεται, εἴγε πάντας ἐπήγετο μάρτυρας. σκόπει αὐτὸν πάλιν μετ' ἐπιεικείας διαλεγόμενον. καὶ τοῦτο δὲ τεκμήριον πάλιν μέγιστον τοῦ μηδενὸς εἶναι ὑπεύθυνον, τὸ οὕτως ἕτοιμον εἶναι πρὸς ἀπολογίαν, καὶ βούλεσθαι εἰς λόγον καταστῆναι τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων. ὅρα τεταγμένον ἄνδρα, ὅρα οἰκονομίαν. εἰ μὴ χιλίαρχος ἦλθεν, εἰ μὴ ἔδησεν, οὐκ ἂν ἐδεήθη λόγου πρὸς ἀπολογίαν, οὐκ ἂν τοσαύτης ἀπήλαυσε σιγῆς. ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν. καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου πολλὴ ἡ εὐκολία, τὸ καὶ ὑψηλὸν εἶναι δημηγορεῖν καὶ δεδεμένον. τί τούτου ἴσον τοῦ θεάματος, δεσμοῖς ἁλύσεσι δεδεμένον ἰδεῖν Παῦλον δημηγοροῦντα; πῶς οὐκ ἐταράχθη; πῶς οὐ συνεχύθη, τοσοῦτον δῆμον ἐκπεπολεμωμένον ὁρῶν τοῦ ἄρχοντος ἐφεστῶτος; πρότερον ἀπέστησεν αὐτὸν τοῦ θυμοῦ, εἶτα διαλέγεται. καὶ ὅρα πῶς φρονίμως. ὅπερ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα. πρῶτον τῇ συγγενείᾳ τῆς φωνῆς αὐτοὺς ἐπισπᾶται· εἶτα αὐτῷ τῷ ἡμέρῳ. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει· Πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης προσεφώνησε, φησί, τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ λέγων·

1 Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας.

Ὅρα καὶ κολακείας ἀπηλλαγμένον τὸν λόγον, καὶ τὸ ἐπιεικὲς ἔχοντα. οὐ γὰρ εἶπε, δεσπόται, οὐδέ, κύριοι, ἀλλά, ἀδελφοί, ὃ μάλιστα ἐπόθουν· ὥστε ἔλεγεν, οὐκ ἀλλότριος ὑμῶν ἐγώ, οὐδὲ καθ' ὑμῶν. ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, φησί. τοῦτο τιμῆς, ἐκεῖνο γνησιότητος. ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας. οὐκ εἶπε, διδασκαλίας, οὐδὲ δημηγορίας· ἀλλά, ἀπολογίας. ἐν τάξει ἱκέτου ἑαυτὸν καθίστησιν.

(2 Ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν.)

Ὁρᾷς πῶς αὐτοὺς εἷλε τὸ ὁμόφωνον; εἶχον γάρ τινα αἰδῶ πρὸς τὴν γλῶτταν ἐκείνην. ὅρα δὲ καὶ πῶς προοδοποιεῖ τῷ λόγῳ, οὕτως ἀρξάμενος καὶ λέγων·

3 Ἐγὼ μέν εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος δὲ κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον.

Ἐγὼ μέν εἰμι, φησίν, ἀνὴρ Ἰουδαῖος· ὃ μάλιστα πάντων ἐπόθουν ἀκοῦσαι. γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας. ἵνα μὴ πάλιν νομίσωσι τὸ ἔθνος ἄλλο, τὴν θρησκείαν ἐπήγαγεν. ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. τὴν πολλὴν αὐτοῦ δείκνυσι σπουδὴν τὴν περὶ τὴν λατρείαν, ὅπου γε καὶ πατρίδα τηλικαύτην ἀφεὶς τοσοῦτον ἀφεστῶσαν, ἐνταῦθα εἵλετο τραφῆναι διὰ τὸν νόμον. ὅρα πῶς ἄνωθεν προσεῖχε τῷ νόμῳ. ταῦτα δὲ οὐ πρὸς ἐκείνους ἀπολογούμενος μόνον φησίν· ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῳ σκοπῷ πρὸς τὸ κήρυγμα ἦλθεν, ἀλλὰ θείᾳ δυνάμει. οὐ γὰρ ἂν οὕτω πεπαιδευμένος ἀθρόον μετέστη. εἰ μὲν γὰρ ἦν τις τῶν πολλῶν, εἰκὸς ἦν τοῦτο ὑποπτεῦσαι· εἰ δὲ τῶν μάλιστα πάντων κατηχημένων ὑπὸ

Πραξ. ις. λζ.

α. Κορ. θ. κα.

Γαλ. β. ιε.

ἐληλύθει

κεφ. κβ.

τοῦ νόμου, οὐκ ἦν εἰκὸς ἁπλῶς καὶ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἰσχυρᾶς οὔσης μεταθέσθαι αὐτόν. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· οὐδὲν τοῦτο ποιεῖ, ὅτι ἐνταῦθα ἀνετράφη. τί γάρ, εἰ κατ' ἐμπορείαν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐνταῦθα γέγονας; ἵνα τοίνυν μὴ τοῦτο νομισθῇ, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε· παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλου· καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπε, παρὰ Γαμαλιήλου, ἀλλά, παρὰ τοὺς πόδας, τὴν καρτερίαν, τὴν προσεδρείαν, τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὴν ἀκρόασιν, τὴν πολλὴν περὶ τὸν ἄνδρα αἰδῶ δεικνύς. πεπαιδευμένος κατ' ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου. οὐχ ἁπλῶς νόμου, ἀλλὰ τοῦ πατρῴου προστίθησι· δεικνύς, ὅτι ἄνωθεν τοιοῦτος ἦν, καὶ οὐχ ἁπλῶς εἰδὼς τὸν νόμον. ταῦτα δὲ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ ἐκείνων λέγεσθαι, κατ' ἐκείνων δὲ ἦν, εἴγε καὶ εἰδὼς αὐτὸν εἴασεν. εἶτα ἵνα μὴ πάλιν τις ἐπενέγκῃ, τί οὖν, εἰ οἶδας μὲν ἀκριβῶς τὸν νόμον, οὐκ ἐκδικεῖς δέ, οὐδὲ φιλεῖς; ζηλωτής, φησίν, ὑπάρχων· τουτέστιν, οὐχ ἁπλῶς εἰδώς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ζηλῶν ὑπὲρ αὐτοῦ. εἶτα ἐπειδὴ μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἐγκώμια εἶπε, κοινοῖ τὸν λόγον λοιπόν, ἐπάγων, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον. δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἀνθρωπίνῳ σκοπῷ ποιοῦντας, ἀλλὰ ζήλῳ θείῳ. τοῦτο δὲ λέγει, χαριζόμενος αὐτοῖς, καὶ προκαταλαμβάνων αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ κατέχων, ἐν οἷς βλάβος οὐδὲν ἦν. εἶτα καὶ τεκμήρια παρέχει, λέγων·

4 Ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας,

5 Ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον. Ἵνα μηδεὶς εἴπῃ, καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον, μάρτυρας παράγει αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. καὶ λέγει μὲν λεαίνων, ζηλωτὴς ὑπάρχων καθὼς ὑμεῖς, τουτέστιν, ἴσος ὑμῖν· δείκνυσι δὲ διὰ τῶν ἔργων ὅτι ὑπὲρ αὐτοὺς ἦν. οὐ γὰρ δὴ περιέμενεν ὥστε συλλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερέας διήγειρε, καὶ ἀποδημίας ἐστελλόμην· καὶ οὐδὲ μέχρις ἀνδρῶν ἐχώρουν καθάπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν· καὶ δεσμεύων πάντας, καὶ εἰς δεσμωτήρια ἐμβάλλων. ἀναμφισβήτητος ἡ μαρτυρία, ἀναπολόγητα τὰ τῶν Ἰουδαίων. ὅρα πόσους παράγει μάρτυρας, τὸ πρεσβυτέριον, τὸν ἀρχιερέα, τοὺς ἐν τῇ πόλει. βλέπε δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπολογίαν οὐ δειλίας οὖσαν, ἀλλὰ διδασκαλίας μᾶλλον καὶ κατηχήσεως. εἰ γὰρ μὴ λίθοι ἦσαν οἱ ἀκούοντες, προσέσχον ἂν τοῖς λεγομένοις. μέχρι γὰρ τούτου μάρτυρας εἶχεν αὐτούς, τὰ δὲ λοιπὰ ἀμάρτυρα. Παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφούς, εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν.

6 Ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ,

7 Ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουον φωνῆς λεγούσης μοι· Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις;

8 Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· Τίς εἶ, Κύριε; εἶπέ τε πρὸς μέ· ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἀξιόπιστα ἔδει εἶναι ἀπὸ τῶν προλαβόντων. οὐ γὰρ ἂν μετεστράφη. τί οὖν, εἰ κομπάζει, φησίν; οὐδαμῶς. διὰ τί γὰρ τοσοῦτον ἐξαίφνης ἔρριψε ζῆλον, εἰπέ μοι; τιμὴν προσδοκῶν; καὶ μὴν τὰ ἐναντία ὑπέμενεν. ἀλλ' ἄνεσιν; οὐδὲ τοῦτο. ἀλλὰ τί ἕτερον; ἀλλ' οὐδὲν ἀπὸ λογισμῶν εὑρεῖν δυνατόν. ταῦτα τοίνυν ἀφεὶς αὐτοῖς συλλέγειν, τὰ πράγματα διηγεῖται. ἐγγίζοντί μοι, φησί, τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος. ὅρα πόση ἡ ὑπερβολὴ τοῦ φωτός. καὶ ὅτι οὐ κομπάζω, οἱ συνόντες μαρτυροῦσιν, οἱ χειραγωγοῦντες, οἱ τὸ φῶς θεασάμενοι.

9 Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο· τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. Μηδὲν ξενισθῇς, εἰ ἐνταῦθα μὲν οὕτως, ἑτέρωθι δὲ λέγει· ὅτι εἱστήκεισαν τὴν μὲν φωνὴν ἀκούοντες, μηδένα δὲ θεωροῦντες. οὐκ ἔστι τοῦτο ἐναντίον.

φωναί

φωναὶ γὰρ δύο ἦσαν, ἡ Παύλου, καὶ ἡ τοῦ Κυρίου. τὴν φωνὴν τοίνυν ἐκεῖ τοῦ Παύλου λέγει· ἐνταῦθα δὲ καὶ προσέθηκεν, εἰπών, τὴν φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. οὐκοῦν, τὸ, μηδένα θεωροῦντες, οὐ τοῦ ἰδεῖν, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι δηλωτικόν ἐστιν. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔβλεπον· ἀλλὰ μηδένα θεωροῦντες εἰσήκουσαν, τουτέστι, λαλοῦντα. εἰκότως δὲ τοῦτο ἐγένετο. αὐτὸν γὰρ ἔδει τῆς φωνῆς καταξιωθῆναι ἐκείνης. εἰ γὰρ ἤκουσαν κἀκεῖνοι, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἐγένετο τὸ θαῦμα. ἐπεὶ τοίνυν οἱ παχύτεροι ὄψει πείθονται μᾶλλον, διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι τὸ φῶς εἶδον μόνον, ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς πεῖσαι. ὅθεν καὶ ἔμφοβοι γίνονται· ἄλλως δὲ, οὐ περὶ αὐτοὺς τὸ φῶς τοσοῦτον εἰργάσατο, ὅσον περὶ τοῦτον. καὶ γὰρ ἐπήρωσεν αὐτοῦ τὰς ὄψεις, διὰ τῶν εἰς τοῦτον συμβαινόντων κἀκείνοις διδοὺς ἀναβλέψαι, εἴγε ἤθελον. ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ καὶ οἰκονομικῶς ἐκείνοις μὴ πιστεῦσαι, ὥστε εἶναι μάρτυρας ἀξιοπίστους.

Εἶπέ τε, φησι, πρὸς ἐμέ· ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις. Καλῶς καὶ ἡ πόλις πρόσκειται, ὥστε ἐπιγνῶναι αὐτούς. καὶ οἱ ἀπόστολοι οὕτως ἔλεγον· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ. ὅρα, καὶ αὐτοὺς μάρτυρας, ὅτι ἐδίωκεν. οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι.

10 Εἶπον δέ· τί ποιήσω, Κύριε; ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρός με· ἀναστὰς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κἀκεῖ σοι "λαληθήσεταί τι σοι δεῖ ποιῆσαι.

11 Ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δαμασκόν.

12 Ἀνανίας δέ τις ἀνὴρ "εὐλαβὴς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν *ἐν Δαμασκῷ Ἰουδαίων,

χ. περὶ πάντων ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι

χ εὐσεβὴς

*κατοικούντων

13 Ἐλθὼν πρός με καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον· κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν. Εἴσελθε, φησιν, εἰς τὴν πόλιν, κἀκεῖ σοι λαληθήσεται, τί σε δεῖ ποιῆσαι. ἰδοὺ πάλιν ἄλλος μάρτυς, καὶ ὅρα πῶς αὐτὸν καὶ ἀξιόπιστον ποιεῖ. Ἀνανίας δέ τις, φησιν, ἀνὴρ εὐλαβὴς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἰουδαίων, εἰσελθὼν πρός με καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· ἀνάβλεψον. οὕτως οὐδὲν ἀλλότριόν ἐστι. κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα. εἶτα ἡ διὰ τῶν πραγμάτων μαρτυρία. καὶ ὅρα διὰ προσώπων καὶ πραγμάτων αὐτὴν πλεκομένην, προσώπων οἰκείων τε καὶ ἀλλοτρίων. πρόσωπα, οἱ ἱερεῖς, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ συνοδεύοντες· τὰ πράγματα, ἃ ἐποίει, ἃ ἔπαθε. καὶ πράγματα πράγμασι μαρτυρεῖ, οὐχὶ πρόσωπα μόνον. ἢ καὶ ἑτέρως· ἀλλότριος ὁ Ἀνανίας· εἶτα τὸ πρᾶγμα αὐτό, ἡ ἀνάβλεψις· εἶτα προφητεία μεγάλη.

14 Ὁ δὲ εἶπε, φησιν· ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον. Καλῶς εἶπε, τῶν πατέρων, ἵνα δείξῃ αὐτοὺς οὐκ ὄντας Ἰουδαίους, ἀλλὰ ἀλλοτρίους τοῦ νόμου, καὶ φθόνῳ, οὐχὶ ζήλῳ ποιοῦντας. γνῶναι, φησι, τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον. οὐκοῦν αὐτοῦ θέλημα τοῦτο. ὅρα πῶς ἐν τάξει διηγήσεως διδασκαλία ἐστί. Καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ,

15 Ὅτι ἔσῃ μάρτυς "αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας καὶ ἤκουσας.

χ. πρὸς

Καὶ ἰδεῖν, φησι, τὸν δίκαιον. πῶς τοῦτο λέγει. εἰ δὲ δίκαιος ἐκεῖνος, οὗτοι ὑπεύθυνοι. καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. ὅρα πῶς τὸ πρᾶγμα ἐπαίρει. ὅτι ἔσῃ, φησί, μάρτυς αὐτοῦ. οὐκοῦν διὰ τοῦτο οὐ προδώσεις τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκρόασιν. ὧν τε ἑώρακας, ὧν τε ἤκουσας. δι' ἑκατέρων τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ πιστοῦται.

16 Καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα "αὐτοῦ. Ἐνταῦθα μέγα ἐφθέγξατο. οὐ γὰρ εἶπεν, εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ βάπτισαι· ἀλλ', ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. τοῦτο δὲ δεικνύντος ἐστὶν αὐτὸν Θεὸν ὄντα. οὐ "γὰρ ἔνι ἕτερόν τινα ἐπικαλέσασθαι, εἰ μὴ τὸν Θεόν. εἶτα δείκνυσι καὶ

ἢ τοῦ Κυρίου ... γὰρ ἄλλον τινά, ἢ Θεὸν ἐπικαλέσασθαι ... ἡμῶν. εἶτα

ἑαυτὸν

ἑαυτὸν οὐκ ἀναγκασθέντα δι' ὧν λέγει· ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρός με, πορεύου εἰς Δαμασκὸν, κἀκεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι. οὐδὲν ἀμάρτυρον ἀλλὰ πόλεως ὁλοκλήρου μαρτυρίαν παρέχει, οἵγε καὶ εἶδον αὐτὸν χειραγωγούμενον. ὅρα δὲ καὶ τὴν προφητείαν ἐξελθοῦσαν ἣν ἤκουσε μάρτυρα αὐτὸν ἔσεσθαι τοῦ Κυρίου*. μάρτυς γὰρ ὄντως αὐτοῦ γέγονε, καὶ μάρτυς ὡς χρὴ, καὶ δι' ὧν ἔπραξε, καὶ δι' ὧν εἶπε. τοιούτους καὶ ἡμᾶς εἶναι χρὴ μάρτυρας, καὶ μὴ προδιδόναι ἃ ἐπιστεύθημεν. οὐ περὶ δογμάτων λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ βίου. ὅρα γάρ· ὅτι εἶδεν, ὅτι ἤκουσε, μαρτυρεῖ πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἐκώλυσε. καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ἐστὶν ἀνάστασις καὶ μυρία ἀγαθά· οὐκοῦν ὀφείλομεν τοῦτο μαρτυρῆσαι πᾶσιν ἀνθρώποις. καὶ μὴν μαρτυροῦμεν, φησὶ, καὶ πιστεύομεν. πῶς, τἀναντία πράττοντες; εἰπὲ δή μοι, εἴ τις ἑαυτὸν ἔλεγε χριστιανὸν, εἶτα ἀποστὰς τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐφρόνει, ἆρα ἤρκεσεν ἂν ἡ μαρτυρία αὕτη; οὐδαμῶς. ἀπὸ γὰρ τῶν ἔργων τὴν μαρτυρίαν ἐζήτουν ἄν. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς· εἰ λέγομεν ὅτι ἀνάστασίς ἐστι καὶ μυρία ἀγαθὰ, εἶτα καταφρονοῦμεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνταῦθα προτιμῶμεν, τίς ἡμῖν πιστεύσει; οὐ γὰρ οἷς λέγομεν, ἀλλ' οἷς πράττομεν προσέχουσιν ἅπαντες. μάρτυς ἔσῃ, φησὶ, πρὸς πάντας ἀνθρώπους, οὐχὶ πρὸς τοὺς οἰκείους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους. οἱ γὰρ μάρτυρες τοῦτό εἰσιν· οὐχὶ τοὺς εἰδότας πείθουσιν, ἀλλὰ τοὺς οὐκ εἰδότας.

* πρὸς πάντας, φησὶ, ἀνθρώπους. Χ. δι' ὧν ἤκουσε, δι' ὧν ἔπραξε.

γρ. τιμῶμεν,

ΗΘΙΚΟΝ

Γενώμεθα ἀξιόπιστοι μάρτυρες. πῶς δὲ ἐσόμεθα ἀξιόπιστοι; ἀπὸ τοῦ βίου. ἐπέθεντο ἐκείνῳ Ἰουδαῖοι· ἐπιτίθενται ἡμῖν τὰ πάθη κελεύοντα ἐξομόσασθαι τὴν μαρτυρίαν. ἀλλὰ μὴ πειθώμεθα· μάρτυρές ἐσμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ πεμφθέντες. κρίνεται παρὰ ἀνθρώποις ποτὲ [ὁ Θεὸς] ὅτι οὐκ ἔστι Θεός· ἔπεμψεν ἡμᾶς μαρτυρήσοντας αὐτῷ. μαρτυρήσωμεν καὶ πείσωμεν τοὺς δικάζοντας. ἂν μὴ μαρτυρήσωμεν, καὶ τῆς ἐκείνων πλάνης ἡμεῖς ἐσμεν αἴτιοι. εἰ δὲ ἐν δικαστηρίῳ ἔνθα βιωτικὰ πράγματα, οὐκ ἄν τις δέξαιτο μάρτυρα μυρίων γέμοντα κακῶν, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα ἔνθα περὶ τοιούτων πραγμάτων ἡ σκέψις ἐστίν. ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἠκούσαμεν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστεύομεν οἷς ἐπηγγείλατο· λέγουσιν ἐκεῖνοι, δείξατε τοῦτο διὰ τῶν ἔργων. ὁ γὰρ βίος ὑμῶν τὰ ἐναντία μαρτυρεῖ, ὅτι οὐ πιστεύετε. τοὺς χρηματιζομένους, τοὺς ἁρπάζοντας, τοὺς πλεονεκτοῦντας βούλεσθε ἴδωμεν; τοὺς πενθοῦντας, τοὺς κοπτομένους, τοὺς οἰκοδομοῦντας, τοὺς πάντα πραγματευομένους, ὡς οὐκ ἀποθανουμένους; εἰ τοίνυν ὅτι ἀποθανεῖσθε, οὐ πιστεύετε, πράγματι οὕτω δήλῳ καὶ φανερῷ, πῶς ὑμῖν πιστεύσομεν μαρτυροῦσιν; εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἳ οὕτω διάκεινται, ὡς οὐκ ἀποθανούμενοι. ὅταν γὰρ ἐν γήρᾳ μακρῷ ἄρχωνται οἰκοδομεῖν καὶ γεωργεῖν, πότε λογισμὸν λήψονται θανάτου; οὐ μικρὰ ἡ κόλασις ἡμῖν κληθεῖσι μὲν εἰς μαρτυρίαν, μὴ δυνηθεῖσι δὲ μαρτυρῆσαι, ἃ εἴδομεν. εἴδομεν καὶ ἡμεῖς ὀφθαλμοῖς τοὺς ἀγγέλους, καὶ σαφέστερον τῶν ἑωρακότων. οὐκοῦν μαρτυρήσωμεν τῷ Χριστῷ. οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνοι μάρτυρες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς. διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι λέγονται μάρτυρες, ὅτι κελευόμενοι ἐξομόσασθαι πάντα ὑπομένουσιν, ἵνα τὴν ἀλήθειαν εἴπωσι· καὶ ἡμεῖς, ὅταν ὑπὸ τῶν παθῶν κελευώμεθα ἐξομόσασθαι, μὴ ἡττώμεθα. ὁ χρυσὸς λέγει, εἰπὲ ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστι Χριστός. μὴ τοίνυν ἄκουε σὺ ὡς Θεοῦ, ἀλλὰ καταφρόνησον τῶν ἐκείνου προσταγμάτων. αἱ ἐπιθυμίαι αἱ πονηραὶ τὸ αὐτὸ λέγουσιν· ἀλλὰ σὺ μὴ παραπεισθῇς, ἀλλὰ στῆθι γενναίως, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λεχθῇ· Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. τοῦτο γὰρ οὐ μαρτύρων· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον. καὶ τὸ μὲν τοὺς ἄλλους ἀρνήσασθαι, οὐδὲν θαυμαστόν· τὸ δὲ ἡμᾶς τοὺς εἰς μαρτύριον κληθέντας ἐξάρνους γενέσθαι, βαρὺ καὶ φορτικόν. τοῦτο μάλιστα βλάπτει τὰ ἡμέτερα. εἰς μαρτύριον αὐτοῖς ἀποβήσεται, φησίν. ἀλλ' ὅταν οὐκ ἀποπηδήσωμεν, ὅταν ἑστῶμεν, εἰ πάντες ἐβουλόμεθα μαρτυρεῖν τῷ Χριστῷ, ταχέως ἂν ἐπείσαμεν τῶν Ἑλλήνων τοὺς πολλούς. μέγα βίος, ἀγαπητοί. κἂν σφόδρα θηριώδης ᾖ τις, κἂν φανερῶς οὐ καταγινώσκῃ διὰ τὸ δόγ-

Τιτ. α. ιϛ.

χ. δείξατε, φασὶν ὑμεῖς, διὰ

χ. αὐτὸν φασὶ, καὶ λεχθῇ, ἵνα

μα,

μα, ἀλλ' ἀποδέχεται λάθρα, ἀλλ' ἐπαινέσεται, ἀλλὰ θαυμάσεται. καὶ πόθεν, φησὶν, ἂν γένοιτο βίος ἄριστος; οὐδαμόθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ θείας ἐνεργείας. τί οὖν, ὅταν δὲ ἕλληνες ὦσι τοιοῦτοι; ἐκεῖνοι (εἴ που καὶ εἰσὶ τοιοῦτοι) οἱ μὲν φύσει, οἱ δὲ διὰ κενοδοξίαν. βούλει μαθεῖν ὅση ἡ τοῦ βίου λαμπρότης; ὅσην ἔχει τὴν πειθώ; πολλοὶ τῶν αἱρετικῶν οὕτως ἴσχυσαν, καὶ τὰ δόγματα καίτοι αὐτοῖς ὄντα διεφθαρμένα, οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων αἰδοῖ τῇ περὶ τὸν βίον οὐκ ἔτι τὸ δόγμα ἐξήτασαν· ἄλλοι δὲ καὶ καταγινώσκοντες αὐτῶν διὰ τὸ δόγμα, ᾐδέσθησαν διὰ τὸν βίον· οὐ καλῶς μὲν, πλὴν ὅμως οὕτως ἔπαθον. οὗτος τὰ σημεῖα τῆς πίστεως τῆς ἡμετέρας διέβαλε, οὗτος τὰ πάντα ἀνέτρεψε, (τὸ μηδένα λόγον εἶναι βίου μηδενὶ, τοῦτο τῇ πίστει λυμαίνεται). λέγομεν ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Χριστός· μυρία καὶ ἕτερα παράγομεν· μετὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, ὅτι ἔπεισεν ἅπαντας ὀρθῶς ζῆν. ἀλλ' οὐχ ἐν ὀλίγοις ἐστί. τὸ τῆς ἀναστάσεως δόγμα λυμαίνεται ἡ τοῦ βίου φαυλότης, τὸ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὸ τῆς κρίσεως. πολλὰ δὲ ἕτερα ἐπισπᾶται, εἱμαρμένην, ἀνάγκην, τὸ ἀπρονόητον. ψυχὴ γὰρ βαπτισθεῖσα μυρίοις κακοῖς, ὥσπερ τινὰς παραμυθίας ταύτας ἐπινοεῖν ἑαυτῇ πειρᾶται, ἵνα μὴ λυπῆται λογιζομένη ὅτι κρίσις ἐστὶ, καὶ ὅτι ἐφ' ἡμῖν κεῖται τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ τῆς κακίας. μυρία ὁ βίος ἐργάζεται κακά· θηρία τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ, καὶ θηρίων ἀλογωτέρους. ἅπερ γὰρ ἐν ἑκάστῃ φύσει τῶν θηρίων ἐστὶ, ταῦτα πολλάκις εἰς ἕνα ἄνθρωπον συνήγαγε, καὶ τὸ πᾶν ἀνέτρεψε. διὰ τοῦτο τὴν εἱμαρμένην εἰσήγαγεν ὁ διάβολος, διὰ τοῦτο ἀπρονόητον ἔφησεν εἶναι τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο φύσεις ἀγαθὰς καὶ κακὰς, διὰ τοῦτο κακὸν ἄναρχον καὶ ὑλικὸν ὑποτίθεται, διὰ τοῦτο πάντα, ἵνα διαφθείρῃ τὸν βίον ἡμῶν. οὔτε γὰρ ἀπὸ διεφθαρμένων δογμάτων δυνατὸν ἀνενεγκεῖν βίου ὄντα τοιούτου, οὔτε μένειν ἐν ὑγιαινούσῃ πίστει· ἀλλ' ἀνάγκη πολλὴ ταῦτα παραδέξασθαι. οὐ γὰρ οἶμαι ἔγωγε ταχέως τινὰ τῶν οὐκ ὀρθῶς ζώντων εὑρίσκεσθαι, μὴ μυρία Σατανικὰ βουλευόμενον, ὅτι γένεσίς ἐστιν, ὅτι ἁπλῶς τὰ πράγματα ἄγεται, ὅτι φύρδην καὶ κεχυμένως πάντα διοικεῖται. διὸ, παρακαλῶ, φροντίζωμεν βίου καλοῦ, ἵνα μὴ παραδεχώμεθα δόγματα πονηρά. ὁ Κάϊν ἔλαβε τιμωρίαν στένειν καὶ τρέμειν. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ πονηροὶ καὶ συνειδότες ἑαυτοῖς μυρία κακά. πολλάκις ἐξ ὕπνων ἐξάλλονται, θορυβώδεις αὐτῶν οἱ λογισμοὶ, τεταραγμένοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὑποψίας γέμει πάντα, πλήρει πάντα χαλεπῆς προσδοκίας, δειλίας ἀνάμεστος αὐτῶν ἡ ψυχὴ, φόβῳ συστρεφομένη καὶ τρόμῳ ἀδρανὴς γῆς. οὐδὲν τῆς τοιαύτης ψυχῆς μαλακώτερον γένοιτο ἄν, οὐδὲν ἀνοητότερον. καθάπερ οἱ μαινόμενοι οὐχ ἑστήκασιν ἐν ἑαυτοῖς· οὕτως οὐδὲ ἡ τοιαύτη ἐν ἑαυτῇ ἕστηκε. πότε οὖν αὕτη εἰς συναίσθησιν ἔλθῃ τοσαύτην ἔχουσα σκοτοδινίαν, ἣν ἀγαπητὸν γαλήνης ἀπολαύουσαν δὲ εὐδίας δυνηθῆναι ἐπιγνῶναι τὴν οἰκείαν εὐγένειαν; ὅταν δὲ πάντα αὐτὴν ἐκφοβῇ καὶ ταράττῃ, καὶ ὄνειροι καὶ ῥήματα, καὶ σχήματα δὲ ὑποψίαι ἁπλῶς, πότε δυνήσεται εἰς ἑαυτὴν ἰδεῖν, οὕτως ἐκτεταραγμένη καὶ τεθορυβημένη; λύσωμεν τοίνυν αὐτῆς τὸ δέος, διαρρήξωμεν τὰ δεσμά. εἰ γὰρ μὴ κόλασις ἦν, ποίας ταῦτα κολάσεως οὐ χείρω, ὑπὸ φόβῳ ζῆν ἀεὶ, μηδέποτε θαρρεῖν, μηδέποτε ἀνιέναι; ταῦτα δὴ πάντα μετὰ ἀκριβείας εἰδότες, ἐν γαλήνῃ ἑαυτοὺς διατηρῶμεν, καὶ ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, ἵνα καὶ ὑγιῆ δόγματα ἔχοντες καὶ βίον ὀρθὸν, ἀπροσκόπως τὴν παροῦσαν ζωὴν διανύσωμεν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μη. 17 ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΕ ΜΟΙ ΥΠΟΣΤΡΕΦΟΝΤΙ ΕΙΣ Ἱερουσαλὴμ, "εὐχομένου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,

18 Καὶ ἰδεῖν λέγοντά μοι αὐτόν· σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλὴμ, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. 5

19 Κἀγὼ εἶπον· Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ· 20 Καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ "μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, καὶ φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν. 10

χ. καὶ προσευχομένου μου

χ. σου πρωτομ.

Ὅρα πῶς ἑαυτὸν εἰσωθεῖ εἰς τοὺς κινδύνους. ἐπάγει γάρ· ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέφοντι εἰς Ἱερουσαλήμ· τουτέστιν, ἐλθόντι μετὰ τὴν ὄψιν ἐκείνην εἰς Ἱερουσαλὴμ πάλιν. καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει, καὶ ἰδεῖν λέγοντά μοι· σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. "ὅρα· οὐδὲ τοῦτο ἀμάρτυρον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως ἡ μαρτυρία· εἶπεν, ὅτι οὐ δέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν, καὶ οὐκ ἐδέξαντο. καὶ μὴν ἀπὸ λογισμῶν ἔδει ὑποπτεῦσαι, ὅτι πάντως δέξονται. ἐγὼ γὰρ ἤμην "ὁ φυλακίζων καὶ δέρων, φησίν. ὥστε διὰ τοῦτο ἔδει αὐτοὺς δέξασθαι [καὶ ὅμως οὐκ ἐδέξαντο. διὸ καὶ τοῦτο ἐν τῇ ἐκστάσει μανθάνει τὸ μὴ παραδέξασθαι.] ἐνταῦθα δύο κατασκευάζει, ὅτι τε ἀναπολόγητα αὐτοῖς ἐστι (οὐ γὰρ κατὰ τὸ εἰκὸς αὐτὸν ἐδίωκον, οὐδὲ κατὰ "λόγον) καὶ ὅτι Θεὸς ἦν ὁ Χριστὸς τὰ παρὰ προσδοκίαν προφητεύων, καὶ οὐχ ὁρῶν εἰς τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα προειδώς. πῶς οὖν λέγει, ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραὴλ βαστάσει τὸ ὄνομά μου; βαστάσει, εἶπεν, οὐ πάντως πείσει. ἄλλως δὲ Ἰουδαῖοι ἀλλαχοῦ μὲν ἐπείθοντο· ἐνταῦθα δὲ οὐχί. ὅπου μάλιστα ἔδει πεισθῆναι, εἰδότας αὐτοῦ τὴν προτέραν προθυμίαν, ἐνταῦθα οὐκ ἐπείθοντο. καὶ ὅτι ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. ὅρα ποῦ πάλιν ὁ λόγος τελευτᾷ εἰς τὸ ἰσχυρὸν κεφάλαιον. δείκνυσι γὰρ ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐλαύνων, καὶ οὐκ ἐλαύνων μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίαις χερσὶν ἀναιρῶν τὸν Στέφανον. ὑπεμίμνησιν αὐτοὺς μιαιφονίας χαλεπῆς. τότε δὴ μάλιστα οὐκ ἤνεγκαν, ὅτε τοὺς ἐλέγχους αὐτοῖς, καὶ ἤδη ἡ προφητεία ἐπληροῦτο. ὁ ζῆλος τοίνυν πολὺς, καὶ ἡ κατηγορία σφοδρά, καὶ οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ παρρησίᾳ διαλεγόμενοι· ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ ἠνέσχοντο λοιπὸν πάσης ἀκοῦσαι τῆς δημηγορίας, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦ σφόδρα ἐμπρησθέντες ἐβόων. 15 20 25 30

χ. καὶ τί ποτε ἀμάρτυρον, ἀλλ' ἐξ αὐτ.

χ. ὁ πολλάκις χειρώσας καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβάλλων αὐτούς. οἱ

χ. λογισμόν.

21 Καὶ εἶπε πρός με, πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν "ἐξαποστελῶ σε. 35 χ. ἐξαπ.

22 Ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν λέγοντες· αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον. οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτὸν ζῆν.

23 "Κραζόντων δὲ αὐτῶν καὶ ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, χ. κραυγαζόντων

24 Ἐκέλευσεν ὁ χιλίαρχος εἰσάγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολὴν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνετάζεσθαι αὐτὸν, ἵνα "γνῷ δι' ἣν αἰτίαν "οὕτω κατεβόων αὐτοῦ. Καὶ ὁ χιλίαρχος δέον ἐξετάσαι, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, "ὁ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, ὁ δὲ μηδὲν πλέον ποιήσας μάστιξιν ἀνετάζειν αὐτὸν ἐπαγγέλλεται. ἐκέλευσε γὰρ αὐτὸν, φησιν, εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνετάζεσθαι αὐτὸν, ἵνα γνῷ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω κατεβόων αὐτοῦ. καὶ μὴν παρ' ἐκείνων ἔδει μαθεῖν τῶν καταβοώντων, καὶ ἐρωτῆσαι εἴ τινος τῶν εἰρημένων ἐπιλαμβάνονται· 40

χ. ἐπιγνῷ

χ. οὕτως ἐπεφώνουν αὐτῷ.

χ. καὶ αὐτοῖς δὲ δέον, ὁ δὲ μηδὲν

ἀλλ'

ἀλλ' ἁπλῶς τῇ ἐξουσίᾳ χρῆται, καὶ ἐκείνοις πρὸς χάριν ποιεῖ. οὐ γὰρ τοῦτο ἐζήτει, ὅπως δικαίως τι πράξειεν· ἀλλ' ὅπως παύσειε τὸν ἐκείνων θυμὸν ἄδικον ὄντα.

25 Ὡς δὲ προέτεινεν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἑστῶτα ἑκατόνταρχον· εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν; Οὐκ ἐψεύσατο Παῦλος (μὴ 5 γένοιτο) Ῥωμαῖον ἑαυτὸν εἰπών. Ῥωμαῖος γὰρ ἦν. διὸ καὶ ὁ χιλίαρχος ἀκούσας φοβεῖται. καὶ τίνος, φησὶν, ἕνεκεν ἐφοβήθη; εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, ἔδεισεν ἂν, μὴ ἁλῷ καὶ μείζονα δίκην δῷ. καὶ ὅρα· οὐχ ἁπλῶς φησιν· ἀλλ', εἰ ἔξεστιν ὑμῖν. δύο τὰ ἐγκλήματα, καὶ τὸ ἄνευ λόγου, καὶ τὸ Ῥωμαῖον ὄντα. μεγάλην εἶχον ταύτην τότε προνομίαν τὸ ἀξιοῦσθαι οὕτω καλεῖσθαι, καὶ οὐ πάντες τούτου ἐτύγχανον. ἀπὸ γὰρ Ἀδριανοῦ, φασι, πάντας Ῥωμαίους ὀνομασθῆναι· 10 τὸ δὲ παλαιὸν, οὐχ οὕτως ἦν. ἢ καὶ Ῥωμαῖον ἑαυτὸν εἶπεν, ἵνα διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν. ἀκαταφρονήτως γὰρ ἂν ἐγένετο μαστιχθείς· νῦν δὲ τοῦτο εἰπὼν, εἰς πλείονα αὐτοὺς ἐμβάλλει φόβον. εἰ δὲ ἐμάστιξαν, καὶ ἀνέτρεψαν ἂν τὸ πρᾶγμα, ἢ καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν· νῦν δὲ οὐχ οὕτω γέγονεν. ὅρα πῶς ὁ Θεὸς συγχωρεῖ καὶ ἀνθρωπίνως πολλὰ γίνεσθαι, καὶ ἐπ' αὐτῶν, καὶ τῶν λοιπῶν. ὁ δὲ χιλίαρχος ἀποκριθεὶς, ὅτι πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτη-15 σάμην, δείκνυσιν ὑποπτεῦσαι πρόφασιν εἶναι τὸ εἰπεῖν ἑαυτὸν Ῥωμαῖον τὸν Παῦλον· καὶ ἴσως τοῦτο ὑπέλαβεν ἀπὸ τῆς λιτότητος Παύλου τῆς φαινομένης.

26 Ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλε λέγων· ὅρα τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος Ῥωμαῖός ἐστι.

27 Προσελθὼν δὲ ὁ χιλίαρχος εἶπεν αὐτῷ· λέγε μοι, εἰ σὺ Ῥωμαῖος εἶ. ὁ δὲ 20 ἔφη, ναί.

28 Ἀπεκρίθη ὁ χιλίαρχος· ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. ὁ δὲ Παῦλός φησιν· ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι.

29 Εὐθέως δὲ ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάζειν. καὶ ὁ χιλίαρχος δὲ ἐφοβήθη ἐπιγνοὺς, ὅτι Ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν δεδεκώς. Ἐγὼ δὲ, φησι, καὶ γεγέννη-25 μαι. ἄρα καὶ πατρὸς ἦν Ῥωμαίου. τί οὖν ἀπὸ τούτου γέγονε; λύσας κατήγαγεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. [οὕτως οὐκ ἦν ψεῦδος τὸ εἰπεῖν ἑαυτὸν Ῥωμαῖον, ὅτι καὶ ἀπήλατο ἀπ' αὐτοῦ λυθεὶς τοῦ δεσμοῦ. καὶ πῶς, ἄκουε.]

30 Τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς, τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκέλευσε συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν τὸ συνέ-30 δριον αὐτῶν· καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον, ἔστησεν εἰς αὐτούς.

1 Ἀτενίσας δὲ ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν. Οὐκέτι πρὸς τὸν χιλίαρχον, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸν δῆμον πάντα διαλέγεται. καὶ τί φησιν; Ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας. (κεφ. κγ.)

Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐ σύνοιδα ἐμαυτῷ τι ἠδικηκὼς ὑμᾶς, οὐδὲ ἄξιον τῶν δεσμῶν τού-35 των πεπραχώς. τί οὖν ὁ ἀρχιερεύς; δέον κατανυγῆναι ἐφ' οἷς εἰς χάριν αὐτῶν ἀδίκως ἐδέδετο· ὁ δὲ καὶ προστίθησι, καὶ κελεύει τύπτεσθαι αὐτόν. ὃ καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὑπήγαγεν·

2 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ ἐπέταξε τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. [Καίτοιγε ἐπιεικὴς ὁ ἀρχιερεύς.]

40 3 Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε· τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθῃ κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι;

4 Οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον· τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ λοιδορεῖς;

5 Ἔφη τε ὁ Παῦλος· οὐκ ᾔδειν, ἀδελφοὶ, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς. γέγραπται γάρ· Ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. (Ἐξοδ. κβ.) Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι εἰδὼς εἰρωνεύεται· ἐμοὶ

δέ.

δὲ δοκεῖ, ὅτι οὐδὲ ὅλως ᾔδει ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς· ἢ γὰρ ἂν, καὶ ἐτίμησε. διὸ καὶ ἀπολογεῖται ὡς
κακηγορίας οὔσης, καὶ ἐπάγει, ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. τί οὖν, φησιν; εἰ γὰρ
μὴ ἄρχων ἦν, ἄλλον ἁπλῶς ὑβρίζειν ἔδει; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ ὑβριζόμενοι μᾶλλον ἐκεῖ-
νοι. ἄξιον δὲ ζητῆσαι, πῶς ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγων· Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμε-

α. Κορ ιδ. ιϛ.

νοι ἀνεχόμεθα, ἐνταῦθα τοὐναντίον ποιεῖ; καὶ οὐ λοιδορεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπαρᾶται. ἅπα-
ξ. οὐδέτερον τούτων φαίνεται πεποιηκώς· ἀλλὰ τῷ ἀκριβῶς σκοποῦντι, παρρησίας μᾶλλόν
ἐστι τὰ ῥήματα, ἢ θυμοῦ. ἄλλως δὲ, οὐκ ἐβούλετο εὐκαταφρόνητος φανῆναι τῷ χιλιάρ-
χῳ. εἰ γὰρ αὐτὸς μὲν ἐφείσατο μαστίξαι, ὡς δὴ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκδίδοσθαι μέλλοντα, τὸ ὑπὸ
τῶν οἰκετῶν τύπτεσθαι, μᾶλλον ἂν ἐκείνους θρασυτέρους εἰργάσατο. διὰ τοῦτο οὐδὲ πρὸς
τὸν παῖδα ἀποτείνεται, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐπιτάξαντα, [τοῦτο κατασκευάζων.] τὸ δὲ, τοῖ-
χε κεκονιαμένε, καὶ σὺ κάθῃ κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, εἶπε, μονονουχὶ τοῦτο αὐτῷ λέγων· ὑπεύ-
θυνος ὢν καὶ μυρίων πληγῶν ἄξιος. ὅρα γοῦν πῶς αὐτοῦ κατεπλάγησαν τὴν παρρησίαν [ὁ
δῆμος]. δέον γὰρ ἀνατρέψαι τὸ πᾶν, παραινοῦσι μᾶλλον. αὐτὸς δὲ καὶ τὸν νόμον ἀναγι-
νώσκει, ἐπειδὴ βούλεται δεῖξαι ὅτι οὐ διὰ τὸ φοβηθῆναι, οὐδὲ διὰ τὸ μὴ ἄξιον εἶναι ἀκοῦσαι
ταῦτα, οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ τῷ νόμῳ καὶ ἐνταῦθα πειθόμενος. καὶ σφόδρα πείθομαι μὴ εἰ-
δέναι αὐτὸν, ὅτι ἀρχιερεύς ἐστι, διὰ μακροῦ μὲν ἐπανελθόντα χρόνου, μὴ συγγινόμενον δὲ συν-
εχῶς Ἰουδαίοις, ὁρῶντα δὲ καὶ ἐκεῖνον ἐν τῷ μέσῳ μετὰ πολλῶν τῶν ἑτέρων. οὐκέτι γὰρ δῆλος ἦν
ὁ ἀρχιερεὺς, πολλῶν ὄντων καὶ διαφόρων. οὕτω μοι καὶ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνασθαι δο-
κεῖ, δεικνὺς ὅτι νόμῳ πείθεται, καὶ διὰ τοῦτο ἀπολογεῖται. ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.
προσευχομένου μου, φησιν, ἐν τῷ ἱερῷ, ἐγένετο γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει. ἵνα δηλώσῃ ὅτι οὐχ
ἁπλῶς φαντασία ἦν, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ, προσευχομένου μου. σπεῦσον καὶ ἔξελθε
ἐν τάχει, φησὶ, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν. ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ φοβού-
μενος αὐτῶν τοὺς κινδύνους ἔφυγεν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐδέχοντο τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ. διὰ τί δὲ
εἶπεν, ὅτι αὐτοὶ ἐπίστανται, ὅτι ἐγὼ ἤμην δεσμεύων; οὐκ ἀντιλέγων τῷ Χριστῷ (μὴ γένοι-
το) ἀλλὰ βουλόμενος μαθεῖν τὸ οὕτω παράδοξον. πορεύου, φησὶν, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν
ἐξαποστελῶ σε. ὅρα, οὐκ ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς τί δεῖ ποιεῖν· ἀλλ' εἶπε μόνον ἀπελ-
θεῖν, καὶ πείθεται· τοσοῦτον ἦν καταπειθής. καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, φησι, λέγοντες· αἶρε
αὐτόν· οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτὸν ζῆν. ὢ τῆς θρασύτητος. καὶ μὴν ὑμᾶς οὐ καθῆκε ζῆν, οὐ-
χὶ τοῦτον τὸν πάντα πειθόμενον τῷ Θεῷ. ὢ μιαροὶ καὶ ἀνδροφόνοι. καὶ τὰ ἱμάτια ἐκτινάσ-
σοντες, φησι, κονιορτὸν ἔβαλλον. ὥστε χαλεπωτέραν γενέσθαι τὴν στάσιν τοῦτο ποιοῦσιν, ἢ
καὶ φοβῆσαι βουλόμενοι τὸν ἄρχοντα. καὶ ὅρα· οὐ λέγουσι τὴν αἰτίαν, ἐπειδὴ μηδὲν
εἶχον εἰπεῖν, ἀλλὰ τῇ βοῇ καταπλήξειν οἴονται, καὶ μὴν παρὰ τῶν κατηγόρων
ἐχρῆν μαθεῖν. καὶ ὁ χιλίαρχος ἐφοβήθη, φησὶν, ἐπιγνοὺς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν. οὐκ
ἄρα ψεῦδος ἦν τὸ Ῥωμαῖον ἑαυτὸν εἶναι τὸν Παῦλον εἰπεῖν. καὶ ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δε-
σμῶν, φησι, καὶ καταγαγὼν ἔστησεν εἰς τὸ συνέδριον. τοῦτο ἔδει ποιῆσαι*, μήτε βουληθῆναι
μαστίξαι, ἀλλὰ καταλιπεῖν, μηδὲν τοιοῦτόν τι ποιήσαντα ὥστε δεσμεῖσθαι. καὶ ἔλυσεν αὐ-
τὸν, φησι, καὶ καταγαγὼν εἰς αὐτοὺς ἔστησε. τοῦτο μάλιστα ἠπόρησαν οἱ Ἰουδαῖοι. ἀτενίσας δὲ
Παῦλος τῷ συνεδρίῳ, φησὶν, εἶπεν· ἄνδρες ἀδελφοί. ἐνταῦθα τὴν παρρησίαν αὐτοῦ δεί-
κνυσι καὶ τὸ ἐντρεπτικόν. ἀλλ' ὅρα καὶ ἐκείνων τὸ ἰταμόν. ἐπήγαγε γὰρ, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ανα-
νίας τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα ἐπέταξε. διὰ τί τύπτεις; τί γὰρ εἶπεν ὑβριστικόν; ὢ τῆς ἰταμό-
τητος, ὢ τῆς ἀναισχυντίας, ὢ τῆς θρασύτητος. τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν, φησιν, εἶπε·
τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε. βαβαὶ τῆς παρρησίας. εἰς ὑπόκρισιν αὐτὸν καὶ
παρανομίαν διασύρει. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ καταστέλλεται. καὶ αὐτὸς μὲν ἀπῆρξεν οὐδεὶς τολμᾷ
εἰπεῖν, ἀλλ' οἱ περὶ αὐτὸν, οὐκ ἐνεγκόντες αὐτοῦ τὴν παρρησίαν. οὕτως εἰσὶν ἄνθρωποι
θανατῶντα,

* διὰ τὸ ἀρχῆς

θανατῶντα, καὶ οὐχ ὑπερέμεινεν. οὐκ ᾔδειν, φησὶν, ὅτι ἀρχιερεύς ἐστιν. ἄρα ἀγνοίας ἡ ἐπιτίμησις ἦν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, κἂν λαβὼν αὐτὸν ἀπῆλθε καὶ οὐκ ἐσίγησε, κἂν ἐξέδωκεν αὐτοῖς αὐτὸν ὁ χιλίαρχος. ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅτι ἑκὼν πάσχει ἃ πάσχει, καὶ οὕτως ἀπολογεῖται πρὸς αὐτὸν τῷ νόμῳ πειθόμενος, οὐχὶ αὐτοῖς ἐνδείξασθαι βουλόμενος· ἐπεὶ ἐκείνων καὶ κατεγνώκει σφόδρα. διὰ τὸν νόμον τοίνυν ἀπολογεῖται, ἀλλ' οὐ διὰ τὸν δῆμον· εἰκότως. τὸ γὰρ τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα ἀναιρεῖν, καὶ ταῦτα ἀθρόον ὄντα, παράνομον ἦν. οὐκοῦν οὐδὲ ὕβρις τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον, εἰ μὴ καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὕβριν εἴποι τις ἄν, ὅταν λέγῃ· Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι παρομοιάζετε τοίχοις κεκονιαμένοις. ναὶ, φησίν. ἀλλ' εἰ περὶ τοῦ τυπτηθῆναι εἶπεν, οὐκ ἦν θυμοῦ, ἀλλὰ παρρησίας. ἀλλ' εἴποι τὴν αἰτίαν, ὅτι οὐκ ἐβούλετο καταφρονηθῆναι. καὶ μὴν ὁ Χριστὸς πολλαχοῦ ὕβρισεν Ἰουδαίους αὐτοὺς ὑβρισθεὶς, ὡς ὅταν λέγῃ· Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ὕβρις, μὴ γένοιτο. ὅρα γοῦν πρὸς ἐκείνους μεθ' ὅσης ἐπιεικείας διαλέγεται. οὐκ ᾔδειν ὅτι ἀρχιερεύς ἐστι, φησὶ, τοῦ Θεοῦ. [τοῦτο εἶπε, καὶ οὐκ ἔστιν] ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐκ εἰρωνεύεται, ἐπάγει· ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. βλέπετε πῶς καὶ ἄρχοντα αὐτὸν ἔτι ὁμολογεῖ;

Ματθ. κγ. κζ.

Ἰωάν. ε. με.

ΗΘΙΚΟΝ

Μάθωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν παρρησίαν, ἵνα ἐν ἑκατέροις ὦμεν ἀπηρτισμένοι. πολλῆς γὰρ ἀκριβείας δεῖ, ὥστε μαθεῖν τί μὲν τοῦτο, τί δὲ ἐκεῖνο. ἀκριβείας δὲ δεῖ, ὅτι παρυφεστᾶσιν αὐταῖς αἱ κακίαι· τῇ μὲν παρρησίᾳ θρασύτης, τῇ δὲ ἐπιεικείᾳ ἀνανδρία. καὶ δέον προσκοπεῖν, μὴ τὴν κακίαν τις κατέχων, δόξῃ τὴν ἀρετὴν ἔχειν· ὥσπερ ἂν εἴ τις δοκῶν τῇ δεσποίνῃ συγγίνεσθαι, ἀγνοοίη τῇ θεραπαινίδι συνών. τί οὖν ἐστιν ἐπιείκεια, καὶ τί ἀνανδρία; ὅταν ἑτέρους μὲν ἀδικουμένους μὴ ἀμύνωμεν, ἀλλὰ σιγῶμεν· αὕτη, τοῦτο ἀνανδρίας ἐστίν· ὅταν δὲ κακῶς πάσχοντες φέρωμεν, τοῦτο ἐπιείκεια. τί παρρησία; πάλιν τὸ αὐτὸ, ὅταν ὑπὲρ ἑτέρων ἀγωνιζώμεθα. τί δαὶ θρασύτης; ὅταν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀμύνεσθαι βουλώμεθα. ὥστε μεγαλοψυχία ὁμοῦ καὶ παρρησία, καὶ θρασύτης πάλιν καὶ ἀνανδρία. ὁ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὴ ἀλγῶν, δυσκόλως ὑπὲρ ἑτέρων ἀλγήσει· ὁ δὲ ἑαυτῷ μὴ ἀμύνων, δυσκόλως ἑτέροις οὐκ ἀμυνεῖται. ὅταν γὰρ καθαρὸν ᾖ τὸ ἦθος ἡμῖν πάθους, δέχεται καὶ ἀρετήν. καθάπερ καθαρὸν σῶμα πυρετοῦ δέχεται ἰσχὺν, οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ, ἂν μὴ τοῖς πάθεσι διαφθαρῇ, δέχεται ἰσχύν. μεγάλης ἰσχύος γνώρισμά ἐστιν ἐπιείκεια, γενναίας καὶ νεανικῆς ψυχῆς καὶ ὑψηλῆς σφόδρα· τῇ ἐπιεικείᾳ δεῖ. ἢ μικρὸν οἴει τὸ παθεῖν κακῶς, καὶ μὴ ἀγριαίνειν; καὶ οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὴν κηδεμονίαν τὴν ὑπὲρ τῶν πλησίον ἀνδρείαν εἰπών. ὁ γὰρ τοσοῦτον ἰσχύσας, ὡς δυνηθῆναι τοσούτου περιγενέσθαι πάθους, ἰσχύσει καὶ ἑτέρου καταπολεμῆσαι. οἷον, δύο πάθη ἐστὶ ταῦτα, δειλία καὶ θυμός. ἂν τοῦ θυμοῦ κατάσχῃς, εὔδηλον ὅτι καὶ δειλίας· τοῦ θυμοῦ δὲ κρατεῖς, ἐπιεικὴς ὤν· οὐκοῦν καὶ τῆς δειλίας [ἂν κρατήσῃς], καὶ ἔσῃ ἀνδρεῖος. πάλιν ἂν μὴ περιγένῃ τοῦ θυμοῦ, γέγονας θρασύς. τούτου δὲ μὴ περιγινόμενος, οὐδὲ φόβου περιγενέσθαι δυνήσῃ. οὐκοῦν καὶ δειλὸς ἔσῃ, καὶ ταὐτὸν γίνεται, οἷον ἂν εἰ σῶμα ἀσθενὲς οὕτως εἴη καὶ δύσκρατον, ὡς πρὸς οὐδένα πόνον ἀντέχειν. τοῦτο ταχέως καὶ ὑπὸ ψυχροῦ ἁλίσκεται καὶ ὑπὸ θερμοῦ (τὸ γὰρ δύσκρατον τοιοῦτον) τὸ δὲ εὔκρατον πάντα ὑφίσταται. πάλιν, ἐστὶ μεγαλοψυχία ἀρετή· καὶ παρυφέστηκεν αὐτῇ ἀσωτία. ἔστιν οἰκονομία ἀρετὴ καὶ τὸ οἰκονομικὸν εἶναι, παρυφέστηκεν ἡ φειδωλία καὶ ἡ μικρολογία. φέρε οὖν πάλιν τὰς ἀρετὰς συναγάγωμεν. οὐκοῦν οὐ μεγαλόψυχος ὁ ἄσωτος. πῶς; ὁ γὰρ ὑπὸ μυρίων ἁλισκόμενος παθῶν, πῶς ἂν εἴη μέγας τὴν ψυχήν; οὐ γὰρ χρημάτων ἐστὶ τοῦτο καταφρονεῖν, ἀλλ' ὑφ' ἑτέρων ἐπιτάττεσθαι παθῶν. ὥσπερ ἂν εἴ τις ὑπὸ λῃστῶν ἐπιτάττοιτο ἐκείνοις ὑπακούειν, οὐκ ἂν εἴη ἐλεύθερος. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ χρημάτων καταφρονεῖν γίνεται τὸ ἀναλίσκειν ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ δεόντως εἰδέναι διοικεῖν. ἐπεὶ εἴγε ἐν τῷ καὶ ἔχειν καὶ ἀπολαύειν ἐκείνων, οὕτως ἂν ἤθελησεν· ὁ δὲ

εἰς δέον ἀναλίσκων τὰ χρήματα, οὗτός ἐστι μεγαλόψυχος. μεγάλη γὰρ ὄντως ψυχὴ ἡ μὴ πάθει δουλεύουσα, ἡ μηδὲν ἡγουμένη τὰ χρήματα εἶναι. πάλιν, ἡ οἰκονομία καλόν· οὕτω καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἂν εἴη ἄριστος, ὁ εἰς δέον ἀναλίσκων, καὶ μὴ ἁπλῶς ἀνοικονομήτως. ἡ δὲ φειδωλία οὐκ ἔστι ταὐτόν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ πάντα εἰς τὸ δέον ἀναλίσκει· οὗτος δὲ οὐδὲ ἀναγκαίας ἀπαιτούσης χρείας, τῆς οὐσίας ὑπερτίθεται τῶν χρημάτων. ὁ οἰκονομικὸς τοίνυν τοῦ μεγαλοψύχου γένοιτ' ἂν ἀδελφός. οὐκοῦν ὁμοῦ τὸν μεγαλόψυχον θήσομεν καὶ τὸν οἰκονομικόν, καὶ τὸν ἄσωτον, καὶ τὸν μικρολόγον. ἀμφότεροι γὰρ ἀπὸ μικροψυχίας τοῦτο πάσχουσιν, ὥσπερ οὖν κἀκεῖνοι ἀπὸ μεγαλοψυχίας. μὴ δὴ μεγαλοψύχους καλῶμεν τοὺς ἀναλίσκοντας ἁπλῶς, ἀλλὰ τοὺς εἰς δέον ἀναλίσκοντας· μηδὲ τὸν οἰκονομικὸν μικρολόγον καὶ φειδωλόν, ἀλλὰ τὸν ἀκαίρως φειδόμενον τῶν χρημάτων. πόσα ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἀνάλωσεν, ἐνδιδυσκόμενος πορφύραν καὶ βύσσον; ἀλλ' οὐκ ἦν μεγαλόψυχος. ὑπὸ γὰρ ὠμότητος κατείχετο ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ὑπὸ μυρίων ἡδονῶν. ἡ δὲ τοιαύτη πῶς ἂν εἴη μεγάλη; μεγαλόψυχος ἦν ὁ Ἀβραάμ, εἰς ὑποδοχὴν ἀναλίσκων τῶν ξένων, τὸν μόσχον κατασφάττων, καὶ ἔνθα ἐχρῆν οὐ μόνον χρημάτων, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ψυχῆς τῆς αὐτοῦ φειδόμενος. ἂν τοίνυν ἴδωμέν τινα τράπεζαν παρατιθέντα πολυτελῆ, πόρνας τρέφοντα καὶ παρασίτους, μὴ μεγαλόψυχον καλέσωμεν τοῦτον, ἀλλὰ σφόδρα μικρόψυχον. ὅρα γὰρ ὅσοις δουλεύει καὶ ὑπόκειται πάθεσι, γαστριμαργίᾳ, ἡδονῇ ἀτόπῳ, κολακείᾳ· τὸν δὲ τοσούτοις κατεχόμενον, καὶ μηδὲν τούτων δυνάμενον διαφυγεῖν, πῶς ἄν τις μεγαλόψυχον καλέσειεν; ὥστε αὐτὸν τότε μάλιστα καλέσομεν μικρόψυχον, ὅταν μάλιστα ἀναλίσκῃ. ὅσῳ γὰρ ἂν μειζόνως ἀναλίσκῃ, τοσούτῳ δηλοῖ τὴν τυραννίδα τῶν παθῶν ἐκείνων. εἰ γὰρ μὴ σφόδρα αὐτοῦ ἐκράτουν, οὐκ ἂν σφόδρα ἀνάλωσε. πάλιν, ἂν ἴδωμέν τινα τούτων μὲν μηδενὶ μηδὲν παρέχοντα, πένητας δὲ τρέφοντα, καὶ τοῖς δεομένοις ἐπικουροῦντα, αὐτὸν δὲ τράπεζαν ἔχοντα εὐτελῆ, τοῦτον σφόδρα καλῶμεν μεγαλόψυχον. μεγάλης γὰρ ὄντως ψυχῆς, τῆς μὲν οἰκείας καταφρονεῖν ἀναπαύσεως, τῆς δὲ ἑτέρων φροντίζειν. εἰπὲ γάρ μοι· εἴ τινα ἴδοις τῶν μὲν τυράννων καταφρονοῦντα πάντων, καὶ οὐδὲν ἡγούμενον τὰ ἐκείνων ἐπιτάγματα, τοὺς δὲ ὑπ' ἐκείνων τυραννουμένους ἐξέλκοντα, καὶ τοὺς κακῶς πάσχοντας, ἆρα οὐκ ἂν "μέγαν ἡγήσαιο τοῦτον; οὕτω δὴ κἀνταῦθα λογιζώμεθα. τύραννός ἐστι τὰ πάθη. ἐὰν οὖν καταφρονήσωμεν αὐτῶν, μεγάλοι ἐσόμεθα· ἂν δὲ καὶ ἑτέρους ἐξελκύσωμεν, πολλῷ μείζους· εἰκότως. οἱ γὰρ οὐχ ἑαυτοῖς ἀρκοῦντες μόνοι, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις, μείζους τῶν μηδετέροις ποιούντων. ἂν δὲ ἐπιταττόμενός τις ὑπὸ τυράννου, τὸν μὲν τῶν ὑπηκόων τύπτῃ, τὸν δὲ ἕλκῃ, ἄλλον δὲ ὑβρίζῃ, ἆρα τοῦτο μεγαλοψυχίας ἐροῦμεν; οὐ δῆτα· "καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ ἂν μέγας ᾖ. οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν. νῦν μὲν γὰρ παράκειται ἡ ψυχὴ εὐγενής τις οὖσα καὶ ἐλευθέρα· "ταύτην δὲ ὁ ἄσωτος τύπτεσθαι ἐκέλευσεν ὑπὸ τῶν παθῶν. τὸν οὖν ἑαυτὸν τύπτοντα, τοῦτον μεγαλόψυχον φήσομεν; οὐδαμῶς. οὐκοῦν μάθωμεν τίς μὲν ἡ μεγαλοψυχία, τίς δὲ ἡ ἀσωτία· τίς ἡ οἰκονομία, καὶ τίς ἡ μικρολογία· τίς ἡ ἐπιείκεια, * καὶ ἀνανδρία· τίς παρρησία, καὶ τίς θρασύτης· ἵνα ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων διελόντες, δυνηθῶμεν εὐαρέστως τῷ "Κυρίῳ τὸν παρόντα βίον διαγαγεῖν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μθ. 6 ΓΝΟΥΣ ΔΕ Ο ΠΑΥΛΟΣ ΟΤΙ ΤΟ ΕΝ ΜΕρος ἐστὶ Σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων, ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου· περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. 7 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις τῶν Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος.

8 Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα· Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα.

Πάλιν ἀνθρωπίνως διαλέγεται, καὶ οὐ πάντα παρὰ τῆς χάριτος ἀπολαύει, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι συγχωρεῖται εἰσφέρειν. ὁ δὴ καὶ ποιεῖ καὶ ἐν τούτῳ, καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα ἀπολογεῖται, βουλόμενος σχίσαι τὸ πλῆθος τὸ κακῶς ὁμονοοῦν κατ' αὐτοῦ. καὶ οὐ ψεύδεται οὐδὲ ἐνταῦθα, Φαρισαῖον ἑαυτὸν λέγων. Φαρισαῖος γὰρ ἦν ἐκ προγόνων. διὰ τοῦτο καὶ οὕτω ἀπολογεῖται· Φαρισαῖος ἐγώ εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου, καὶ περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐβούλοντο εἰπεῖν, διὰ τί κρίνουσιν αὐτόν, ἀναγκάζεται λοιπὸν αὐτὸς ἐξειπεῖν. Φαρισαῖοι δέ, φησιν, ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα. καίτοι τρία ἐστί· πῶς οὖν λέγει ἀμφότερα; ἢ ὅτι πνεῦμα καὶ ἄγγελος ἕν ἐστιν, ἢ ὅτι οὐ μόνον ἡ λέξις περὶ δύο, ἀλλὰ καὶ περὶ τριῶν λαμβάνεται. καταχρηστικῶς οὖν οὕτως εἶπε, καὶ οὐ κυριολογῶν. καὶ ὅρα, ὅτι μετ' αὐτῶν ἐστι, τότε ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ.

9 Ἐγένετο γάρ, φησι, κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀναστάντες τινὲς τῶν γραμματέων τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, διεμάχοντο λέγοντες· οὐδὲν κακὸν εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν. Καὶ διὰ τί μὴ περὶ τούτου ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπελογήσαντο; ὅτι αὐτοῖς οὔπω συνεμίγνυτο, οὐδὲ δῆλον ἦν, πρὶν ἀπολογήσηται, Φαρισαῖος ἄνωθεν ὤν. ὁρᾷς ὅταν τὰ πάθη ὑποχωρήσῃ, πῶς ἡ ἀλήθεια εὑρίσκεται; ὃ δὲ λέγουσι, τοῦτό ἐστι· ποῖον ἔγκλημα, εἰ ἄγγελος αὐτῷ ἐλάλησεν, εἰ πνεῦμα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κατηχηθείς, οὕτω τὰ περὶ ἀναστάσεως ἐκδιδάσκει; οὐκοῦν αὐτοῦ ἀποστῶμεν, μὴ ἀπεναντίας πολεμοῦντες καὶ θεομάχοι εὑρεθῶμεν. ὅρα συνετῶς αὐτοὺς ὑπεραπολογουμένους, καὶ τὸν Παῦλον οὐδεμίαν αὐτοῖς διδόντα λαβήν.

10 Πολλῆς δὲ γινομένης στάσεως, φοβηθεὶς ὁ χιλίαρχος μὴ διασπασθῇ ὁ Παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα καταβὰν ἁρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν. Φοβεῖται λοιπὸν ὁ χιλίαρχος μὴ διασπασθῇ, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν· ὅθεν καὶ οὐκ ἀκίνδυνον ἦν τὸ πρᾶγμα. ὁρᾷς ὅτι δικαίως ὡμολόγησεν ἑαυτὸν Ῥωμαῖον εἶναι; εἰ γὰρ μή, οὐδὲ νῦν ἐφοβήθη. καὶ τὸ μὲν στράτευμα λοιπὸν ἁρπάζει αὐτόν. ὡς δὲ εἶδον οἱ μιαροὶ πάντα δι' αὐτόν, δι' ἑαυτῶν τὸ πᾶν ποιοῦσι, βουληθέντες μὲν καὶ πρὸ τούτου, κωλυθέντες δέ. οὕτως οὐδαμοῦ ἵσταται ἡ κακία τοσούτοις ἐγκοπτομένη. καίτοι πόσα ᾠκονομήθη, ὥστε καὶ τοῦ θυμοῦ καθυφεῖναι, καὶ μαθεῖν δι' ὧν ἐδύναντο ἀνενεγκεῖν; ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐφίσταντο. ἱκανὴ γοῦν ἐκείνη ἡ ἀπολογία, τὸν μέλλοντα διασπᾶσθαι τοῦ ἀνθρώπου ἁρπάζεσθαι, καὶ τοσούτους κινδύνους διαφυγεῖν.

11 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Κύριος, εἶπε· θάρσει, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.

12 Γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι συστροφήν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς λέγοντες μὴ φαγεῖν, μηδὲ πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσι τὸν Παῦλον.

Marginal notes: χ. ἐπισήμα καὶ δῆλον ἦν πρὶν ἀπολογήσηται — ἦν. ἄνωθεν πρὶν διαλέγεσθαι — χ. εὐλαβηθεὶς — χ. εἰ γὰρ μή, οὐδὲ νῦν ἐφοβήθη — χ. ὡς ἴδιον εἶμαι — χ. τινὲς τῶν Ἰουδαίων

13 Ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες.

Ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, φησίν. ὁρᾷς πῶς εἰσι σφοδροὶ καὶ ἀμελετητικοὶ περὶ τὴν κακίαν; τί ἐστιν, ἀνεθεμάτισαν; ὅτι τοῦ ἔξω εἶναι τῆς εἰς Θεὸν πίστεως εἶπον· εἰ μὴ τὸ δόξαν κατὰ Παύλου ποιήσουσιν. ἄρα διαπαντὸς εἰσιν ἀναθεματισμένοι ἐκεῖνοι. οὐ γὰρ ἀπέκτειναν τὸν Παῦλον. καὶ τεσσαράκοντα ὁμοῦ συνέρχονται· πονηρὸν γὰρ τὸ ἔθνος, ὅταν μὲν ἐπὶ ἀγαθῷ δέῃ συμφωνῆσαι, οὐδὲ δύο συντρέχουσιν· ὅταν δὲ ἐπὶ κακῷ, δῆμος ὁλόκληρος. καὶ λαμβάνουσι κοινωνοὺς καὶ τοὺς ἄρχοντας. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγεν·

14 Οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον· ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον.

15 Νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ ὅπως αὔριον αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ. ἡμεῖς δὲ πρὸ τοῦ ἐγγίσαι αὐτὸν, ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.

16 Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἔνεδρον, παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἀπήγγειλε τῷ Παύλῳ.

17 Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη· τὸν νεανίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον. ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ.

18 Ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον. Πάλιν δὲ ἀνθρωπίνης οὗτος προμηθείας. καὶ ὅρα· ὁ Παῦλος οὐδένα ἀφίησι μαθεῖν, οὐδὲ τὸν ἑκατόνταρχον, ὥστε μὴ τὸ πρᾶγμα γενέσθαι διάδηλον. καὶ ἐλθὼν ὁ ἑκατόνταρχος, ἀπήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ, λέγων· Ὁ δέσμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με, ἠρώτησε τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρὸς σὲ, ἔχοντά τι λαλῆσαί σοι.

19 Ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλίαρχος καὶ ἀναχωρήσας κατ᾽ ἰδίαν, ἐπυνθάνετο, τί ἐστιν ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι;

20 Εἶπε δὲ, ὅτι Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαί σε ὅπως αὔριον τὸν Παῦλον καταγάγῃς εἰς τὸ συνέδριον ὡς μέλλοντές τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ.

21 Σὺ οὖν μὴ πεισθῇς αὐτοῖς. ἐνεδρεύουσι γὰρ αὐτὸν ἄνδρες ἐξ αὐτῶν πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσι τὸν Παῦλον. καὶ νῦν ἕτοιμοί εἰσι προσδεχόμενοι τὴν παρὰ σοῦ ἐπαγγελίαν.

22 Ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας μηδενὶ ἐκλαλῆσαι, ὅτι ἐνεφάνισας ταῦτα πρός με. Καλῶς ὁ χιλίαρχος κελεύει κρύψαι, ὥστε μὴ γενέσθαι δῆλον· καὶ τότε λέγει τοῖς ἑκατοντάρχοις, ὅτε καὶ γενέσθαι ἐχρῆν, καὶ πέμπεται λοιπὸν ἐν Καισαρείᾳ, ἵνα κἀκεῖ διαλεχθῇ ἐπὶ μείζονος θεάτρου καὶ λαμπροτέρου τοῦ ἀκροατηρίου· ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι εἰ εἴδομεν Παῦλον, ἐπιστεύσαμεν ἄν, εἰ ἠκούσαμεν αὐτοῦ διδάσκοντος. καὶ αὕτη οὖν αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἡ ἀπολογία ἐκκόπτεται. καὶ ἐπιστὰς, φησὶν, ὁ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· θάρσει· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι. ὅρα, καὶ μετὰ τὸ φανῆναι πάλιν ἀφίησιν αὐτὸν ἀνθρωπίνως σωθῆναι. καὶ ἄξιον ἐκπλαγῆναι τὸν Παῦλον, πῶς οὐκ ἐθορυβήθη, οὐδὲ εἶπε, τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἄρα μὴ ἠπατήμεθα παρὰ τοῦ Χριστοῦ; ἀλλ᾽ οὐδὲν τοιοῦτον ἐνενόησεν, οὐδὲ ἔπαθεν, ἀλλὰ μόνον ἐπίστευσεν. οὐ μὴν ἐπειδὴ ἐπίστευσεν, ὕπνωσεν· ἀλλὰ τὰ ἐνόντα ἐξ ἀνθρωπίνης σοφίας συνεισῆγεν οὐ παρῆκε. καὶ σκόπει πῶς ἀνάγκην τινὰ ἑαυτοῖς ἐκεῖνοι περιέθηκαν διὰ τοῦ ἀναθεματισμοῦ. ἰδοὺ νηστεία ἀνδροφονίας μήτηρ. καθάπερ ὁ Ἡρώδης ἀνάγκην τὴν ἀπὸ τοῦ ὅρκου ἑαυτῷ ἐπέθηκεν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι. τοιαῦτα γὰρ τὰ διαβολικὰ θηράματα· προσχήματι δῆθεν εὐλαβείας τὰς παγίδας τίθησι. καὶ μὴν ἐχρῆν προσελθεῖν, ἐχρῆν αἰτιάσασθαι, δικαστήριον συγκροτῆσαι. ταῦτα γὰρ οὐχ ἱερέων, ἀλλὰ λῃστάρχων· ταῦτα οὐκ ἀρχόντων, ἀλλὰ λυμεώνων.

νων. καὶ ὅρα κακίας ὑπερβολήν. οὐ μόνον ἀλλήλους διαφθείραντες ἀρκοῦνται, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρχοντα συνδιαφθεῖραι ἐπιχειροῦσι. διὰ τοῦτο φρόνιμος ἦν, ὥστε κἀκεῖνον μαθεῖν αὐτῶν τὴν ἐπιβουλήν· αὐτοὶ δὲ οὐ μόνον ἐκ τοῦ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ λάθρα ἐπιχειρεῖν, ἤλεγξαν ἑαυτοὺς οὐδὲν ὄντας. εἰκὸς δὲ καὶ μετὰ τὸ ἀποστεῖλαι αὐτὸν, προσελθεῖν τοὺς ἀρ-
5 χιερεῖς αἰτοῦντας, καὶ καταισχυνθῆναι ἀπράκτους ἀπολυθέντας. εἰκότως δὲ τοῦτο ποιεῖ ὁ χιλίαρχος. οὐ γὰρ δὴ ἐβούλετο οὔτε ἀρνήσασθαι, οὔτε ἐπινεῦσαι. καὶ πῶς, φησιν, ἐπίστευσεν ἀληθῆ εἶναι τὰ ἀπαγγελθέντα παρὰ τοῦ νεανίου; ἐκ τῶν ἤδη γενομένων ἐστοχάσατο, ὅτι καὶ τοῦτο εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ποιῆσαι. καὶ ὅρα τὴν κακουργίαν, ὥσπερ ἀνάγκην καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπέστησαν, καὶ μὴ θαυμάσῃς. εἰ γὰρ τοσοῦτοι εἵλοντο αὐτοὶ, καὶ τὸν κίνδυνον ἀνεδέξαντο πάν-
10 τα· πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐκείνους τοῦτο ποιῆσαι εἰκὸς ἦν. ὁρᾷς πῶς διὰ τῆς ψήφου τῶν ἔξω ἀθῷος γίνεται ὁ Παῦλος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς παρὰ Πιλάτου; ἀλλ' ὅρα καὶ τὴν κακίαν ὑφ' ἑαυτῆς ἀναιρουμένην. παρεδώκαμεν μὲν γὰρ αὐτὸν, ὥστε καὶ ἀνελεῖν καὶ καταδικάσαι· γίνεται δὲ τοὐναντίον, καὶ σώζεται, καὶ ἀθῷος εὑρίσκεται. εἰ γὰρ μὴ οὕτω, κἂν διεσπάσθη· εἰ μὴ οὕτω, κἂν ἀπώλετο, κἂν κατεδικάσθη. οὐ μόνον δὲ ἐκείνης αὐτὸν τῆς ὁρμῆς ἐξαιρεῖται ὁ χιλίαρχος, ἀλλὰ καὶ
15 ὑπηρέτης αὐτῷ γίνεται, ὥστε ἀκινδύνως διασωθῆναι μετὰ τοσαύτης παρατάξεως. καὶ ὅπως, ἄκουε. ἐπάγει γάρ·

23 Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατονταρχῶν, εἶπεν· ἑτοιμάσατέ μοι στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν εἰς Καισάρειαν, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους διακοσίους ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός,

20 24 Κτήνη τε παραστῆσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν Παῦλον, ἀγάγωσι πρὸς Φήλικα τὸν ἡγεμόνα,

25 Γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὸν τύπον τοῦτον·

26 Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι χαίρειν.

27 Τὸν ἄνδρα τοῦτον συλληφθέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ'
25 αὐτῶν, ἐπιστὰς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην, μαθὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστι.

28 Βουλόμενος δὲ γνῶναι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν.

29 Ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν δὲ ἄξιον θανάτου, ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.

30 30 Μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς μέλλειν ἔσεσθαι εἰς τὸν ἄνδρα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρὸς σὲ, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. ἔρρωσο. Ὅρα καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀπολογίαν ἔχουσαν μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ (οὐδὲν γάρ, φησιν, εὗρον ἄξιον θανάτου ἔγκλημα ἔχοντα) κατηγορίαν δὲ κατ' ἐκείνων ἢ κατὰ τούτου· οὕτως ἐθανάτων. καὶ πρότερον μέν φησιν ὅτι μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐξειλόμην· εἶτα
35 προστίθησιν ὅτι καὶ κατήγαγον αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς, καὶ οὐδ' οὕτως εὗρόν τι ἐγκαλέσαι ἐκεῖνοι. καὶ δέον ὑπὲρ τῶν προτέρων καταπλαγῆναι καὶ καταισχυνθῆναι, πάλιν ἐπιχειροῦσιν ἀνελεῖν· ὥστε πάλιν λαμπρότερον γενέσθαι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον. καὶ τί δήποτε τοὺς κατηγόρους πέμπει; ἵνα ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἔνθα ταῦτα ἀκριβέστερον γυμνάζεται, ἀθῷος γένηται. ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐγώ, φησι, Φαρισαῖός εἰμι. τοῦτο εἶπεν, ὥστε αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ
40 κολακεύειν, ἐπάγει· περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. ἀπὸ τῆς κατηγορίας αὐτῆς καὶ τῆς διαβολῆς συνίστησιν ἑαυτόν. Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. οὐδὲν ἀσώματον ἴσασι Σαδδουκαῖοι, τάχα οὐδὲ τὸν Θεὸν, παχεῖς τινες ὄντες. ὅθεν οὐδὲ ἀνάστασιν βούλονται εἶναι πιστεύειν. καὶ ἀναστάντες, φησὶ, γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, διεμάχοντο λέγοντες· οὐδὲν κακὸν εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. ὅρα, ἀκούει καὶ ὁ χιλίαρ-

κ. χρείαν ἔχ.

κ. διασώσωσι πρὸς Φήλικα

κ. ἐπιγνῶναι

κ. Ἰουδ. ἐξ αὐτῶν ἔπεμ-

χος, ὅτι αὐτὸν ἀπήλλαξεν ἐγκλημάτων οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἐψηφίσαντο ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μετὰ πλείονος παρρησίας ἁρπάζει αὐτόν. καὶ αὐτὰ δὲ εἰρημένα Παύλῳ φιλοσοφίας ἔγεμε. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Κύριος εἶπε· θάρσει, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι. ὅρα πόση ἡ παράκλησις. πρῶτον αὐτὸν ἐπαινεῖ, εἶτα οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ τὸ ἄδηλον τῆς ἀποδημίας φοβηθῆναι τῆς ἐπὶ Ῥώμην. ὥσπερ εἰ ἔλεγεν· οὐκ ἀπολεῖσθε μόνον κακῶς, ἀλλὰ καὶ τοσαύτῃ χρήσῃ παρρησίᾳ. ἐντεῦθεν οὐχ ὅτι σωθήσεται μόνον ἐδηλοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπὶ μεγάλοις [μαρτυρήσει] σφαλεῖς ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει. διατί δὲ οὐ πρὶν ἢ ἐμπεσεῖν εἰς τὸν κίνδυνον ἐφάνη αὐτῷ; ὅτι ἀεὶ ἐν ταῖς θλίψεσι παρακαλεῖ ὁ Θεός. τότε γὰρ ποθεινότερος φαίνεται, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ἐγύμναζεν ἡμᾶς. ἄλλως δὲ, τότε μὲν ἐν ἀνέσει ἦν ἀφεθεὶς τῶν δεσμῶν· νῦν δὲ ἔμελλεν αὐτὸν διαδέχεσθαι δεινά. ὅτι ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, φησι, μὴ φαγεῖν, μηδὲ πιεῖν. βαβαὶ, πόση μανία; ἑαυτοὺς τῷ ἀναθέματι ὑποβάλλουσιν ἀλογίστως. ὅπως καταγάγῃ αὐτὸν, φησι, πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας ἀκριβέστερον διαγινώσκειν τὰ περὶ αὐτοῦ. τί λέγεις; οὐχὶ δεύτερον πρὸς ὑμᾶς ἐδημηγόρησεν; οὐχὶ Φαρισαῖοι ἑαυτὸν εἶπε; τί οὖν τὸ περιττόν; οὕτως οὐδὲν ἐφοβοῦντο, οὐ δικαστήρια, οὐ νόμους. οὕτως οὐδὲν αὐτοῖς ἀτόλμητον ἦν. καὶ τὴν γνώμην εἰσηγοῦνται, καὶ τὴν πρᾶξιν ἐπαγγέλλονται. ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἔνεδρον. τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἦν λοιπὸν, τὸ μὴ συνιδεῖν αὐτοὺς ὅτι ἀκούσεται. τί οὖν ὁ Παῦλος; οὐκ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ συνεῖδεν ὅτι Θεοῦ ἐστιν ἔργον τοῦτο· καὶ τὸ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίψας, "οὕτως ἑαυτὸν ἀφίησι. σκόπει πῶς εἰς ἀγαθὸν πάντα ὁ Θεὸς ᾠκονόμησεν. εἶπεν ὁ νεανίας τὴν ἐπιβουλήν· ἐπιστεύθη, καὶ οὕτω λοιπὸν διασώζεται Παῦλος. καὶ εἰ ἀφέθη, φησὶ, τῆς αἰτίας, διατί τοὺς κατηγόρους ἔπεμψας; ὥστε ἀκριβεστέραν γενέσθαι τὴν ἐξέτασιν, ὥστε μᾶλλον "καθαρθῆναι τὸν ἄνδρα.

ΗΘΙΚΟΝ Γεν. λθ. κα.

Τοιαῦται αἱ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαι· δι' ὧν βλαπτόμεθα, διὰ τούτων ὠφελούμεθα. οὕτω καὶ Ἰωσὴφ ἐπεβουλεύετο ὑπὸ τῆς δεσποίνης. καὶ ἐδόκει μὲν ἐπιβουλεύειν, ἐπιβουλεύουσα δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησεν αὐτόν. τῆς γὰρ οἰκίας, ἔνθα τὸ θηρίον ἐκεῖνο ἐτρέφετο, πολλῷ τὸ δεσμωτήριον ἡμερώτερον ἦν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὤν, εἰ καὶ ἐν θεραπείᾳ ἦν, ἀλλ' ἐν φόβῳ διηνεκεῖ μήποτε ἐπιθῆται ἡ δέσποινα, καὶ δεσμωτηρίου χαλεπώτερον αὐτῷ ὁ φόβος ἐπέκειτο· μετὰ δὲ τὴν κατηγορίαν ἐν ἀδείᾳ λοιπὸν καὶ ἡσυχίᾳ ἦν, ἀπαλλαγεὶς ἐκείνου τοῦ θηρίου καὶ τῆς ἀσχημοσύνης καὶ τῆς ἐπιβουλῆς. βέλτιον γὰρ αὐτῷ ἦν τεταλαιπωρημένοις ἀνθρώποις συνεῖναι, ἢ μαινομένῃ δεσποίνῃ. ἐνταῦθα μὲν οὖν παρεμυθεῖτο ἑαυτὸν, ὅτι διὰ σωφροσύνην ἐνέπεσεν· ἐκεῖ δὲ ἐδεδοίκει, μὴ περὶ τὴν ψυχὴν λάβῃ τὴν πληγήν. οὐδὲν γὰρ ἐπαχθέστερον ἐρωμένης νέῳ μὴ βουλομένῳ, οὐδὲν ἐναγέστερον, οὐδὲν βαρύτερον· πάντων δεσμῶν τοῦτο χαλεπώτερον. ὥστε οὐκ εἰς δεσμωτήριον ἐνέπεσεν, ἀλλὰ δεσμωτηρίου ἀπηλλάγη· ἐξεπολέμωσεν αὐτῷ τὸν δεσπότην, ἀλλὰ κατήλλαξε τὸν Θεὸν, οἰκειότερον αὐτὸν κατέστησε τῷ ὄντως δεσπότῃ, τῷ ἀληθινῷ· ἐξέβαλε τῆς ἐπιστασίας τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ· ἀλλ' ᾠκείωσε τῷ δεσπότῃ. πάλιν οἱ ἀδελφοὶ ἐπώλησαν, ἀλλ' ἀπήλλαξαν αὐτὸν συνοικούντων ἐχθρῶν, φθόνου καὶ βασκανίας πολλῆς, ἐπιβουλῆς καθημερινῆς, μακρὰν κατέστησαν αὐτὸν τῶν μισούντων. τί γὰρ τούτου χεῖρον, ὅταν τις ἀδελφοῖς φθονοῦσι συνοικεῖν ἀναγκάζηται; ὅταν δι' ὑποψίας ᾖ; ὅταν ἐπιβουλεύηται; ὥστε ἕτερα μὲν ἐποίουν καὶ οὗτοι, κἀκείνη, ἕτερα δὲ ᾠκονομεῖτο ὑπὸ τοῦ δικαίου μεγάλα. ὅτε ἦν ἐν τιμῇ, τότε ἦν ἐν κινδύνῳ· ὅτε ἦν ἐν "ἀτιμίᾳ, τότε ἦν ἐν ἀσφαλείᾳ. οὐκ ἐμνημόνευον αὐτοῦ οἱ εὐνοῦχοι· καὶ καλῶς, ἵνα λαμπροτέρα γένηται τῆς ἐξόδου ἡ ὑπόθεσις· ἵνα μὴ χάριτι ἀνθρωπίνῃ, ἀλλ' οἰκονομίᾳ θείᾳ τὸ πᾶν λογίζηται· ἵνα εὐχείρως εἰς χρείαν καταστὰς ἐξαγάγῃ· ἵνα μὴ εὐεργετῶν, ἀλλ' εὐεργετούμενος αὐτὸν ἐκβάλῃ τοῦ δεσμωτηρίου ὁ Φαραώ. οὐκ ἔδει δοῦλον γενέσθαι τὸ δῶρον, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην καταστῆναι

χ. ἀρχὴ ἔργον τῶν ποιῶν, χρή.

χ. ...

χ. ἀτιμίᾳ

παρῆναι τὸν βασιλέα· ἔδει φανερὰν αὐτοῦ γενέσθαι τὴν σοφίαν. διὰ τοῦτο ἐπιλανθάνεται αὐτοῦ ὁ οἰνοχόος, ἵνα μὴ λάθῃ Αἰγυπτίους, ἵνα μὴ ἀγνοήσῃ αὐτὸν ὁ βασιλεύς. εἰ τότε ἐξελύθη, ἴσως ἂν καὶ ἐπεθύμησεν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἑαυτοῦ. διὰ τοῦτο μυρίαις ἀνάγκαις κατέχεται· πρότερον δὲ δεσποτείᾳ, δεύτερον τῷ δεσμωτηρίῳ, τρίτον ἐν τῇ βασιλείᾳ, ἵνα ταῦτα οἰκονομηθῇ. καθάπερ οὖν τινα γενναῖον πῶλον ἐκπηδῆσαι βουλόμενον πρὸς τὸν αὐτοῦ, κατεῖχεν ὁ Θεὸς ἐκεῖ δι' αἰτιῶν ἐνδόξων. ὅτι γὰρ ἐπεθύμει τὸν πατέρα ἰδεῖν καὶ ἀπαλλάξαι τῆς ὀδύνης, δῆλον ἐκ τοῦ καλέσαι αὐτὸν ἐκεῖ. βούλεσθε καὶ ἑτέρας ἴδωμεν ἐπιβουλάς, ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν γίνονται, οὐ μόνον τῷ μισθὸν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ποιεῖν; ἐπεβούλευσε τῷ τούτου πατρὶ ὁ ἀδελφὸς ὁ τούτου, καὶ τῆς πατρίδος ἐξήλασε. τί οὖν; καὶ αὐτὸς μακρὰν τοῦ κινδύνου αὐτὸν κατέστησεν. ἐν ἀσφαλείᾳ γὰρ καὶ αὐτὸς γέγονεν. ἐποίησε φιλοσοφώτερον, ἐποίησεν ἰδεῖν τὸ ὄναρ. ἀλλ' ἐδούλευσεν ἐν ἀλλοτρίᾳ; ἀλλὰ παρὰ τοῖς αὐτοῦ ἀπελθὼν λαμβάνει νύμφην, καὶ ἄξιος φαίνεται τῷ κηδεστῇ. ἀλλ' ἠπάτησε κἀκεῖνος; ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς ἀγαθὸν γέγονεν, ἵνα πολλῶν παίδων γένηται πατήρ. ἀλλ' ἐβουλήθη ἐπιβουλεῦσαι; ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς ἀγαθόν, ἵνα εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν ἐπανέλθῃ. εἰ γὰρ ἦν ἐν εὐπραγίᾳ, οὐκ ἂν οὕτως ἐπεθύμει τῆς ἑαυτοῦ. ἀλλ' ἀφείλετο τὸν μισθόν; ἀλλὰ πλείων γέγονεν. οὕτω πανταχοῦ ὅσα ἐπεβουλεύοντο, τοσούτῳ τὰ τούτων ἤνθει. εἰ μὴ τὴν πρεσβυτέραν ἔλαβεν, οὐκ ἂν ταχέως ἐγένετο τοσούτων παίδων πατήρ, ἀλλ' ἐν ἀπαιδίᾳ πολὺν ἂν εἵλκυσε χρόνον, καὶ ἐπεθύμησεν ἄν, καθάπερ καὶ ἡ γυνή. ἐκείνη μὲν γὰρ εἰκότως ἐπόθει, ἅτε μὴ γενομένη μήτηρ· οὗτος δὲ εἶχε παραμυθίαν, ὅθεν αὐτὴν καὶ διεκρούετο. πάλιν εἰ μὴ αὐτὸν ἀπεστέρησε τῶν μισθῶν, οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἂν ἐφάνη ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀνδρός, οὐκ ἂν μᾶλλον ᾠκειώθησαν αὐτῷ. ὅρα γὰρ τί φασι· Καταβρώσει κατέφαγεν ἡμᾶς καὶ τὸ ἀργύριον ἡμῶν. [Γεν. λα. ιε.] ὥστε τοῦ φιλεῖσθαι τοῦτο γέγονεν αἴτιον. φίλας εἶχε λοιπὸν ἀντὶ γυναικῶν, καὶ ἐφιλεῖτο παρ' αὐτῶν, οὗ οὐδὲν ἴσον κτῆμα γένοιτο ἄν. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως τοῦ οὕτω φιλεῖσθαι παρὰ γυναικὸς καὶ φιλεῖν τιμιώτερον. Καὶ γυνή, φησίν, ἀνδρὶ [Σειρ. κε. β.] συμπεριφερομένη, ἐν τούτῳ τῶν μακαρισμῶν τίθησιν ὁ σοφός. τούτου γὰρ ὄντος πᾶς πλοῦτος, πᾶσα εὐπραγία πάρεστιν· ὥσπερ οὖν μὴ ὄντος, τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος, ἀλλὰ πάντα ἀνατέτραπται καὶ ἀηδίας ἐστὶ μεστὰ καὶ συγχύσεως. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς τοῦτο πρὸ πάντων ζητῶμεν. ὁ χρήματα ζητῶν, οὐ ζητεῖ τοῦτο. ταῦτα ζητῶμεν, ἃ δύναται πάντα εἶναι. μὴ γάμους ζητῶμεν ἀπὸ εὐπόρων, ἵνα μὴ τῆς οὐσίας ἡ ἀμετρία φρόνημα τέκῃ τῇ γυναικί, ἵνα μὴ τὸ φρόνημα διαφθορᾶς αἴτιον ᾖ. οὐχ ὁρᾷς τί ἐποίησεν ὁ Θεός, πῶς αὐτὴν ὑπέταξε; διὰ τί ἀγνώμων εἶ; διὰ τί ἀναίσθητος; ὅπερ ἐχαρίσατό σοι ἀπὸ τῆς φύσεως, τοῦτο σὺ μὴ διαφθείρῃς τὴν βοήθειαν. ὥστε οὐκ εὔπορον δεῖ ζητεῖν, ἀλλ' ὥστε κοινωνὸν βίου λάβωμεν εἰς κατάστασιν παιδοποιίας. οὐχ ἵνα χρήματα εἰσφέρῃ γυνή, διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἵνα ᾖ βοηθός. ἡ δὲ χρήματα εἰσφέρουσα, καὶ ἐπίβουλος καὶ δέσποινα ἀντὶ γυναικός ἐστιν, ἢ τάχα θήλειαι αἱ γυναικός, ἀξιοῦσα μεγάλα διὰ τὸν πλοῦτον φρονεῖν. οὐδὲν αἴσχιον ἀνδρὸς οὕτω βουλομένου πλουτεῖν. εἰ γὰρ αὐτὸ τὸ πλουτεῖν πειρασμῶν γέμει, τὸ οὕτω πλουτεῖν ποῦ θήσομεν; μὴ γὰρ εἴ τις πολλάκις καὶ παρὰ τὸ συμβαῖνον καὶ παρὰ λόγον ἐπέτυχε, τοῦτο ἴδῃς (οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις πράγμασιν οἷς ἀπολαύουσί τινες καὶ ἐκ παραδόξου ἐπιτυγχάνουσι, προσέχειν δεῖ) ἀλλ' αὐτὸ τὸ κατὰ λόγον ἴδωμεν, εἰ μὴ μυρίας ἀηδίας γέμει τὸ πρᾶγμα. οὐκ αὐτὸς μόνος ἐν ἀδοξίᾳ γίνῃ, ἀλλὰ καὶ παῖδας καταισχύνεις, πένητας ἀφείς, εἰ συμβαίη προαπελθεῖν, καὶ αὐτῇ πολλὰς δίδως ἀφορμὰς τοῦ δευτέρῳ πάλιν προσομιλῆσαι νυμφίῳ. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλαῖς αὕτη γέγονεν ἡ πρόφασις δευτέρου γάμου, τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι, καὶ ζητεῖν τοὺς ἐφισταμένους τοῖς ὑπάρχουσι; μὴ δὴ τοσαῦτα ἐργαζώμεθα κακὰ διὰ χρήματα· ἀλλὰ πάντα ἀφῶμεν, καὶ ψυ-

χὴν

τὴν ζητῶμεν καλῶς, ἵνα καὶ ἀγάπης ἐπιτυχωμεν. αὕτη ὁ πλοῦτος ὁ πολύς, αὕτη ὁ μέγας θησαυρός, ταῦτα τὰ μυρία ἀγαθά· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι δεόντως, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ζῆσαι, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ι. 31 ΟΙ ΜΕΝ ΟΥΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα. 32 Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐάσαντες τοὺς ἱππεῖς πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν.
33 Οἵτινες ἐλθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον.

Καθάπερ βασιλέα τινὰ δορυφοροῦσι παρέπεμπον μετὰ τοσούτου πλήθους καὶ ἐν νυκτί, φοβούμενοι τῶν Ἰουδαίων τὴν ὀργὴν τῆς ὁρμῆς. ἐπειδὴ δὲ τῆς πόλεως αὐτὸν ἐξέβαλον, τότε ἀφίενται. οὐκ ἂν δὲ ὁ χιλίαρχος μετὰ τοσαύτης αὐτὸν ἀσφαλείας ἐξέπεμψεν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἦν αὐτοῦ κατεγνωκώς, καὶ ἐκείνων ᾔδει τὸ φονικόν.
34 Ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρχίας ἐστί, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας,

35 Διακούσομαί σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται. ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι. Ἤδη ἀπελογήσατο ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Λυσίας· ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιτίθενται, καὶ προκαταλαμβάνουσι τὴν ἀκρόασιν, καὶ πάλιν εἰς δεσμὰ βάλλεται. καὶ ἄκουε πῶς. ἐπάγει γάρ·

κεφ. κδ. 1 Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός· οἵτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου. Ὅρα πῶς οὐδὲ οὕτως ἀπέστησαν, ἀλλ' ἔρχονται μυρίοις κωλύμασι καίτοι κωλυόμενοι, ὥστε κακῶς καταισχυνθῆναι. 2 Κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος λέγων· 3 Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας.

χ. πω
χ. δημοσίων

Ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε συντόμως ἡμῶν τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ. Καὶ μὴν ὑμεῖς τοῦτο πεποιήκατε. ῥήτορος δὲ τί ἔδει; ὅρα πῶς καὶ αὐτὸς εὐθέως ἐκ προοιμίων ὡς νεωτεροποιὸν καὶ στασιαστὴν βούλεται παραδοῦναι. καὶ τοῖς ἐπαίνοις προκαταλαμβάνει τὸν δικαστήν. εἶτα ὡς πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, παραιτεῖται, καὶ μόνον τοῦτο λέγει· ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον σε ἐγκόπτω. ὅρα πῶς εἰς ἐπιθυμίαν ἐμβάλλει κολάσεως τὸν δικαστήν· εἴγε ἔμελλε τὴν οἰκουμένην ἀνατρέποντα καθέξειν, καὶ ὡς ἐπὶ κατορθώματι φρονοῦσι μεγάλῳ.

5 Εὑρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμόν, καὶ κινοῦντα στάσεις πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἱρέσεως,

χ. στάσιν

6 Ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασε βεβηλῶσαι, ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρῖναι·

7 Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλίαρχος, μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε,

8 Κελεύσας τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρχεσθαι ἐπὶ σέ· παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας

χ. ποῦ

περὶ

περὶ πάντων τούτων ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

Τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, φησὶν, Ἰουδαίοις στάσεις κινοῦντα. ὡς λυμεῶνα λοιπὸν καὶ κοινὸν ἐχθρὸν τοῖς ἔθνεσι διαβάλλουσι, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων. ἐδόκει τοῦτο ἐπονείδιστον εἶναι τὸ τῶν Ναζωραίων· διὸ καὶ τοῦτο προσῆγον, καὶ ἀπὸ τούτου πάλιν διέβαλλον αὐτόν. ἡ γὰρ Ναζαρὲθ εὐτελὴς ἦν. καὶ εὑρόντες, φησίν. ὅρα πῶς κακούργους ὡς διαφυγόντα συκοφαντοῦσι, καὶ μόλις ἐπιτυχόντες, καίτοι ἑπτὰ ἡμέρας εἶχεν ἐν τῷ ἱερῷ. ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρῖναι. ὅρα πῶς καὶ τὸν νόμον ὑβρίζουσιν. εἴγε μὴ τοῦτο νόμου ἦν, τὸ τύπτειν, τὸ ἀναιρεῖν, τὸ ἐνέδρας ποιεῖν. εἶτα καὶ τοῦ Λυσίου κατηγορία· παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλίαρχος, μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγεν. οὐ προσῆκεν αὐτῷ, φησι, πράγματα ποιεῖν, ὅμως ἐποίησε*. παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ τούτων πάντων ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

* μετὰ πολλῆς παῤῥησίας ἀπίασιν

9 Συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν.

Τί οὖν ὁ Παῦλος; ἆρα ἐπὶ τούτοις σιγᾷ; οὐδαμῶς· ἀλλὰ παῤῥησιάζεται πάλιν καὶ ἀποκρίνεται, καὶ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος βουληθέντος. ἐπήγαγε γάρ·

10 Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος λέγειν· ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν δίκαιον [ἐν] τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι,

11 Δυναμένου σου γνῶναι, ὅτι οὐ πλείους εἰσί μοι ἡμέραι, ἢ δεκαδύο ἀφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων ἐν Ἱερουσαλήμ.

12 Καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον, ἢ ἐπισύστασιν ποιοῦντα ὄχλων, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ τὴν πόλιν,

13 Οὔτε παραστῆσαι [με] δύνανται περὶ ὧν νῦν κατηγοροῦσί μου. Οὐκ ἔστι ταῦτα κολακείας τὰ ῥήματα, τὸ μαρτυρῆσαι τῷ δικαστῇ δικαιοσύνην· ἀλλ' ἐκεῖνα μᾶλλον, τὸ εἰπεῖν, πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ. τί οὖν ἀδίκως στασιάζετε; σκόπει δὲ ἐκεῖνοι πρὸς ἀδικίαν παρορμῶν· οὗτος τὸ δίκαιον ἐζήτει. διὸ καὶ ἔλεγεν· εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι. εἶτα καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἰσχυρίζεται· ἐκ πολλῶν ἐτῶν γάρ, φησιν, ὄντα σε κριτὴν ἐπιστάμενος. καὶ τί τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν συντελεῖ; μέγα. δείκνυσι γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸς οἶδε μηδὲν ὧν κατηγορεῖται πεποιηκότα. εἰ δὲ ἐπισύστασίν ποτε ἐκίνησεν, ἐγίνωσκεν ἂν κριτὴς ὤν, καὶ τὸν τοιοῦτον αὐτὸν οὐκ ἐλάνθανεν. εἶτα ἐπειδὴ ὁ κατήγορος οὗτος εἶχε δόξαν ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅρα τί φησι· τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσιν Ἰουδαίοις, ψευδὴς ἐπὶ ψεύδει συναπτεθείς. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἐπιδείκνυσιν αὐτὸν ἀφέλκειν, προσκυνήσων ἀνέβην, λέγει· μονονουχὶ ἀπολογούμενος διὰ τούτου, ὅτι τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ στάσεις κινεῖν, καὶ τούτῳ ἐνδιατρίβειν τῷ δικαίῳ, ὅπερ ἦν ἰσχυρόν. ἐπάγει γάρ· καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ, οὔτε ἐν τῇ πόλει, οὔτε ἐν τῇ συναγωγῇ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον, ὅπερ ἦν καὶ ἀληθές. κἀκεῖνος μὲν πρωτοστάτην φησί, καθάπερ ἐπὶ μάχης καὶ συστάσεως· οὗτος δὲ ὅρα πῶς ἐπιεικῶς ἀποκρίνεται.

χ. με

14 Ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδόν, ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ Θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον καὶ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις,

15 Ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἣν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δικαίων τε, καὶ ἀδίκων. Ὅρα· ἐχώριζον αὐτὸν ἐκεῖνοι· οὗτος συνεισάγει, καὶ οἰκειοῖ ἑαυτὸν τῷ νόμῳ, δι' ὧν ἀπολογεῖται. καὶ βεβαιῶν ὃ εἶπε, πάλιν ἐπάγει·

16 Ἐν τούτῳ δὲ καὶ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχειν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διαπαντός.

κ. ἴσχων

17 Δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγενόμην ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ προσφοράς.

18 Ἐν οἷς εὗρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύβου τινός.

Τί οὖν ἀσεβής; τί ἦλθες; προσκυνῆσαι. ἐλεημοσύνας, φησὶ, ποιῆσαι· ὥστε τοῦτο οὐκ ἦν στασιῶδες. εἶτα καὶ ἐκβάλλει αὐτὴν τὸ πρόσωπον λέγων ἀδεῶς;

19 Τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ παρεῖναι καὶ κατηγορεῖν εἴ τι ἔχοιεν πρός με.

20 Ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, τί εὗρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου.

21 Ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἧς ἔκραξα ἑστὼς ἐν αὐτοῖς, ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ σήμερον κρίνομαι ὑφ' ὑμῶν. Τοσαύτη περιουσία δικαιωμάτων, μὴ φοβεῖσθαι τοὺς κατηγόρους, ἀλλ' ἑτοίμους εἶναι πᾶσι διδόναι λόγον. περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ σήμερον, φησι, κρίνομαι. καὶ οὐδὲν εἶπεν ὧν εἶχεν εἰκότως εἰπεῖν, ὅτι ἐπεβούλευσαν, ὅτι κατεῖχον αὐτὸν, ὅτι ἔνεδρον ἐποίησαν (ταῦτα γὰρ παρ' ἐκείνων λέγεται) γενέσθαι· περὶ δὲ τούτου, καὶ κινδύνου ὄντος, οὐκ ἔτι) ἀλλὰ σιγᾷ καὶ μόνον ἀπολογεῖται, καίτοι μυρία ἔχων εἰπεῖν. τοῦτο αὐτὸν καὶ ἐν Καισαρείᾳ ἐποίει λαμπρὸν, τὸ μετὰ τοσαύτης ἐλθεῖν παρατάξεως. ἐν οἷς εὗρόν με, φησιν, ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ. πῶς οὖν ἐβεβήλωσα; οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἁγνίζεσθαι καὶ προσκυνεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἔρχεσθαι, καὶ βεβηλοῦν. τοῦτο καὶ δικαιολογίας ὑπόληψιν ἔχει, τὸ μὴ εἰς μακρὸν ἐμπίπτειν τὸν λόγον [ἐᾷ,] καὶ χαρίζεται τῷ δικαστῇ. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κἀκεῖνος συστέλλειν τὴν ἀπολογίαν. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἐπειδὴ περὶ τούτου μακρὰ ἐδημηγόρησεν ὁ Τέρτυλλος, δεικνὺς ὅτι "ἐγκόπτεται", οὐκ εἶπεν, ἄκουσον τοῦ πράγματος· ἀλλ', ἵνα σε μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ. τάχα θεραπεύων οὕτω τὸν λόγον κατασκευάζει· ἢ καὶ ἀληθῶς τοῦτο ἐπιεικείας τεκμήριον, εἰ παρὸν πολλὰ εἰπεῖν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐνοχλεῖν ὀλίγα τις λέγοι. εὑρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν, ὃς, φησι, καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασε βεβηλῶσαι. οὐκοῦν οὐκ ἐβεβήλωσε. τί οὖν εἰ ἀλλαχοῦ τοῦτο ἐποίησε; οὐδαμῶς. εἰ γὰρ ἂν καὶ εἶπε· νῦν δὲ ἐπείρασε μόνον λέγει, τὸ δὲ πῶς οὐ προστίθησι. καὶ τὰ μὲν κατὰ Παύλου οὕτως ἐτήρει· ὅρα δὲ τὰ αὐτῶν πῶς ἐλαττοῖ. ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, φησι, καὶ ἠθελήσαμεν κρῖναι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον. παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλίαρχος, μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγεν. ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι καὶ ἐπηρεάζονται εἰς δικαστήρια ἐρχόμενοι ξένα, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἠνώχλησαν αὐτὸν, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἠνάγκασε, καὶ ὡς οὐ προσῆκον αὐτῷ ἥρπασε τὸν ἄνδρα. καὶ γὰρ τὰ ἀδικήματα πρὸς ἡμᾶς ἦν, καὶ τὸ δικαστήριον παρ' ἡμῖν ἔδει γενέσθαι. ὅτι γὰρ τοῦτο ἐστιν, ὅρα τὸ ἑξῆς· μετὰ πολλῆς, φησι, βίας. βία γὰρ τοῦτο ἐστι. παρ' οὗ δυνήσῃ, φησι, γνῶναι. οὐδὲ κατηγορῆσαι τολμᾷ (συνιωμονικὸς γὰρ ἀνὴρ ἦν) οὐδὲ ἁπλῶς παρέρχεται. εἶτα πάλιν, ἵνα μὴ δόξῃ ψεύδεσθαι, αὐτὸν ἐφίστησιν ἑαυτοῦ κατήγορον τὸν Παῦλον. παρ' οὗ, φησι, δυνήσῃ ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγνῶναι. εἶτα καὶ μάρτυρες τῶν εἰρημένων οἱ κατήγοροι· συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν. οἱ κατήγοροι, αὐτοὶ καὶ μάρτυρες καὶ κατήγοροι. ἀλλ' ὁ Παῦλος, ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν ἐπιστάμενος δίκαιον, ἀποκρίνεται. οὐκ ἄρα ξένος τίς ἐστιν, οὐδὲ ἀλλότριος, οὐδὲ νεωτεροποιός, εἴγε ἐκ πολλῶν ἐτῶν οἶδε τὸν δικαστήν. καὶ καλῶς ἐπήγαγε τὸ, δίκαιον· ἵνα μὴ πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἴδῃ, μηδὲ πρὸς τὸν δῆμον, μηδὲ πρὸς τὸν κατήγορον. ὅρα πῶς οὐ προσῆλθεν εἰς ὕβριν, καίτοιγε καὶ ἀνάγκης οὔσης. πιστεύων, φησὶν, ἀνάστασιν ἔσεσθαι. τοῦτο εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἂν ἄνθρωπος πιστεύων ἀνάστασιν ἔσεσθαι, τοιαῦτα πράξειέ ποτε, ἣν καὶ αὐτοὶ οὗτοι, φησιν, ἐκδέχονται. οὐκ εἶπε περὶ τούτων, ὅτι πιστεύουσι πᾶσι τοῖς ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις (οὐδὲ γὰρ ἐπίστευον) ἀλλ' ὅτι αὐτὸς πᾶσιν ἐπίστευσεν, οὐκ ἐκεῖνοι. πῶς δὲ πᾶσι, μακροῦ ἂν εἴη λόγου τὰ νῦν λέγειν. τοσαῦτα εἶπε, καὶ οὐδαμοῦ τοῦ Χριστοῦ μέμνηται· ἐνταῦθα δὲ τὸ, πιστεύων, εἰπὼν, καὶ τὰ κατὰ

τὸν

τὸν Χριστὸν εἰσήγαγον, ἀλλὰ πῶς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐν παρατριβεῖ λόγῳ· ὃ κοινὸν ἦν αὐ-
τοῖς δόγμα, καὶ πάσης στάσεως ὑποψίαν ἀνῄρει. εἶτα καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀνόδου· ἐλεημοσύνας,
φησὶ, καὶ προσφορὰς ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου παρεγενόμην, καὶ τοῦτο δι' ἐτῶν πλειόνων. πῶς
ἂν οὖν ἐτάραξεν, ὃς ὥστε ἐλεημοσύνην ποιῆσαι τοσαύτην ἦλθεν ὁδόν; οὐ μετὰ ὄχλου, φησὶν,
5 οὐδὲ μετὰ θορύβου. πανταχοῦ τὴν στάσιν ἀναιρεῖ. καλῶς δὲ καὶ προσεκαλέσατο τοὺς κατηγό-
ρους, τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀσίας λέγων· οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρὸς μέ. οὕτως
ἐθάῤῥει καθαρὸς εἶναι πρὸς ἃ κατηγορεῖτο, ὅτι καὶ προσκαλεῖται αὐτούς. οὐ τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀσίας δὲ
μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ Ἱερουσαλὴμ οὐκ ἐκβάλλει κατηγόρους. ἀλλὰ καὶ τούτους προσκαλεῖται πά-
λιν, ἐπάγων· ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς διεπονοῦντο, ὅτι τὴν ἀνάστασιν ἐκή-
10 ρυττε. καὶ καλῶς οὕτως ἐποίει. τούτου γὰρ λεχθέντος, εὐκόλως καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπεισήγετο, ὅτι ἀνέστη.
τί εὗρον, φησὶν, ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου; ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶπε, δει-
κνὺς ὅτι οὐδὲν εὗρον, οὐχὶ κατ' ἰδίαν τῆς ἐξετάσεως γινομένης, ἀλλὰ παρόντος τοῦ πλήθους
καὶ ἀκριβῶς ἀνακρίνοντος. ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῆ λέγω, μαρτυροῦσιν οἱ περὶ τούτου ἐγκαλοῦν-
τες. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχων πρός τε
15 τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἡ τελεία γὰρ αὕτη ἀρετὴ, ὅταν μηδὲ ἀνθρώποις διδῶμεν
λαβὰς, καὶ παρὰ Θεῷ σπουδάζωμεν εἶναι ἀπρόσκοποι. ἧς ἔκραξα, φησὶν, ἐν τῷ συνεδρίῳ.
καὶ τὴν βίαν αὐτῶν δηλοῖ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, ἔκραξα, ὡσανεὶ ἔλεγεν· οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν, ὅτι προ-
σχήματι ἐλεημοσύνης ταῦτα ἐποίεις. οὐ γὰρ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύβου τοῦτο ἐποίουν.
ἄλλως τε, καὶ ἐξετάσεως γινομένης περὶ τούτου, οὐδὲν πλέον εὑρίσκετο. εἶδες ἐπιείκειαν, κιν-
20 δύνων ὄντων; εἶδες εὔφημον γλῶτταν, καὶ πῶς ἐν ζητεῖ μόνον, ἀπολύσασθαι τὰ ἑαυτοῦ, οὐχὶ
κἀκείνοις ἐγκλήμασι περιβαλεῖν; πλὴν εἴ που ἀναγκάζοιτο ἀπολογούμενος, ὥσπερ καὶ ὁ
Χριστὸς ἔλεγεν· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου· ὑμεῖς δὲ ἀτιμά-
ζετέ με.

Ἰωαν. η. μθ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτον μιμώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς Χριστοῦ μιμητὴς ἦν. εἰ τοῖς μέχρι φόνου καὶ
25 σφαγῆς χωρήσασιν οὐδὲν εἶπεν ἐκεῖνος ἐπαχθὲς, τίνος ἂν εἴημεν ἡμεῖς συγγνώμης ἄξιοι,
ἐν λοιδορίᾳ καὶ ὕβρεσιν ἐκθηριούμενοι, μιαροὺς καὶ παμμιάρους ἀποκαλοῦντες τοὺς ἐχθροὺς
τοὺς ἡμετέρους; ἵνα δὲ ἀπολογίαν ἔχωμεν, ἐχθροὺς ὅλως ἔχοντες; οὐκ ἀκούεις ὅτι ὁ τιμῶν, ἑαυ-
τὸν τιμᾷ; οὕτως ἔχει. ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς ὑβρίζομεν. ἐγκαλεῖς ὅτι ὑβρίσθης; τί οὖν περιπίπτεις
τῷ ἐγκλήματι; τί σαυτὸν πληγῇ περιβάλλεις; μεῖνον ἀπαθὴς, μεῖνον ἄτρωτος, μὴ, βουλό-
30 μενος ἕτερον πλῆξαι, σαυτὸν περιβάλῃς τῷ κακῷ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ ἡμῖν ὁ ἔσωθεν θόρυβος τῆς
ψυχῆς ὁ μηδενὸς κινοῦντος κινούμενος, οἷον αἱ ἐπιθυμίαι αἱ ἄτοποι, αἱ λῦπαι καὶ αἱ ἀθυμίαι, καὶ ὅ-
σα τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐπισωρευόμεθα; καὶ πῶς δυνατὸν ὑβριζόμενον φέρειν, φησί; πῶς
δὲ οὐ δυνατὸν, εἰπέ μοι; τραῦμα ἡμῖν τίκτεται ἀπὸ τῶν ῥημάτων; μώλωπες περὶ τὰ σώμα-
τα; ποία τοίνυν γέγονεν ἡμῖν βλάβη; ὥστε, ἂν βουλώμεθα, δυνάμεθα ἐνεγκεῖν. θῶμεν ἑαυτοῖς
35 νόμον μὴ ἀλγεῖν, καὶ οἴσομεν· εἴπωμεν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, οὐκ ἔστιν ἔχθρας, ἀσθενείας ἐστίν.
ἐπεὶ ὅτι ἔχθρας οὐκ ἔστιν, οὐδὲ κακοηθείας, ἐβούλετο κἀκεῖνος κατασχεῖν, εἰ καὶ μυρία ἠδικη-
μένος ἦν. ἂν τοῦτο ἐννοήσωμεν μόνον, ὅτι ἀσθενείας ἐστὶν, οἴσομεν· καὶ συγγνωσόμεθα μὲν ἐκεί-
νῳ, πειρασόμεθα δὲ μὴ περιπεσεῖν καὶ αὐτοί. ἐπεὶ ἐρωτῶ πολλοὺς τοὺς παρόντας· ἆρα, ἂν ἐ-
θελήσητε, οὕτω φιλοσοφεῖν δύνασθε, ὥστε φέρειν τοὺς ὑβρίζοντας; ἔγωγε οἶμαι. οὐκοῦν ἄ-
40 κων σε ὑβρίζει, καὶ οὐ βουλόμενος, ἀλλὰ ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους. ἐπίσχες. οὐχ ὁρᾷς
τοὺς δαιμονῶντας; ὥσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἀπὸ ἔχθρας τοσοῦτον, ὅσον ἀπὸ ἀσθενείας τοῦτο ὑπομένει·
οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν ὕβρεων κινούμεθα, ὅσον ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν. ἐπεὶ πῶς
τῶν μαινομένων τὰ αὐτὰ ὑβριζόντων φέρομεν; πάλιν, εἰ φίλοι εἶεν οἱ ὑβρίζοντες, ἢ καὶ μεί-
ζους, καὶ οὕτω φέρομεν. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τελῶν μὲν τούτων ὄντων, καὶ φίλων, καὶ μαινομέ-

νων

γ. συγκλ.

γ. αἰτίας

γ. ἐγκλήμα.

γ. αὖ οὕτω φι- λοσοφεῖν δύ- νασθε,

νων, καὶ μειζόνων φέρειν, ὁμοτίμων δὲ ἢ καὶ ἡττόνων μὴ φέρειν; πολλάκις εἶπον, ῥοπή τίς ἐστι καὶ συναρπαγὴ τὸ πρᾶγμα· καρτερήσωμεν μικρὸν, καὶ τὸ πᾶν ἠνύσαμεν. ὅσῳ ἂν ὑβρίζῃ μείζονα, τοσούτῳ μᾶλλόν ἐστιν ἀσθενής. οἶδας πότε ἀλγεῖν χρή; ὅταν ὑβρισάντων ἡμῶν ἐκεῖνος σιγήσῃ. τότε γὰρ αὐτὸς μὲν ἰσχυρὸς, ἡμεῖς δὲ ἀσθενεῖς· ἂν δὲ τοὐναντίον γένηται, καὶ χαίρειν δεῖ· ἐστεφανώθης, ἀνεκηρύχθης. οὐκ εἰς ἀγῶνα καταβὰς, οὐδὲ ἡλίου καὶ ἀκτῖνος καὶ κόνεως ἐπαχθεῖς ἐνεγκὼν, οὐδὲ συμπλακεὶς καὶ λαβὰς δοὺς, ἀλλὰ θελήσας μόνον, καὶ καθήμενος, ἢ ἑστὼς, ἔλαβες μέγαν τὸν στέφανον· καὶ οὐχ ἁπλῶς μέγαν, ἀλλὰ πολλῷ μείζονα ἐκείνων. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐχθρὸν βαλεῖν ἀντίπαλον, καὶ τῶν τῆς ὀργῆς περιγενέσθαι βελῶν. ἐνίκησας οὐδὲ λαβὴν δοὺς· κατέβαλες τὸ πάθος τὸ ἐν σοί· ἀπέσφαξας τὸ θηρίον κεκινημένον, καὶ λυττῶντα τὸν θυμὸν ἐπεστόμισας, καθάπερ τις ἄριστος νομεύς. ἐμφύλιος ἔμελλεν ἡ μάχη εἶναι, οἰκεῖος ὁ πόλεμος. καθάπερ γὰρ τὰ τείχη περισκαθήμενοι καὶ πολιορκοῦντές τινες ἔξωθεν, ἐμφυλίοις περιβάλλουσι πολέμοις, καὶ τότε περιγίνονται· οὕτω δὴ καὶ ὁ ἐνυβρίζων, ἂν μὴ τὸ ἐν ἡμῖν ἐγείρῃ πάθος, οὐ δυνήσεται περιγενέσθαι. ἐὰν μὴ ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἐμπρήσωμεν, ἐκεῖνος οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχει· ἔστω παρ' ἡμῖν ὁ τῆς ὀργῆς σπινθὴρ, ὥστε εὐκαίρως ἀνάπτεσθαι, μὴ καθ' ἡμῶν αὐτῶν, μηδὲ ἵν' ἡμᾶς μυρίοις περιβάλῃ κακοῖς. οὐχ ὁρᾶτε ἐν ταῖς οἰκίαις τὸ πῦρ ἀποτεταγμένον, καὶ οὐ πανταχοῦ ἐρριμμένον, οὔτε ἐν χόρτῳ, οὔτε ἐν ἱματίοις, οὔτε ἁπλῶς, ὥστε μὴ ἀνέμου ἐμπνέοντος ἐξάπτεσθαι· ἀλλὰ κἂν θεράπαινα λύχνον ἔχῃ, κἂν ὁ μάγειρος ἀνακαίῃ, παραγγελία πολλὴ, μὴ πρὸς ἄνεμον, μηδὲ σανίδος ἐγγὺς, μηδὲ ἐν νυκτὶ τοῦτο ποιεῖν· ἀλλ' ὅταν καταλάβῃ ἡ νὺξ, ἐκοιμίσαμεν αὐτὸ, δεδιότες μή ποτε, καθευδόντων ἡμῶν καὶ οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐπικουροῦντος, ἀναφθῇ καὶ πάντας ἐμπρήσῃ; τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ γινέσθω. μὴ πανταχοῦ διεσπάρθω * τῶν ἡμετέρων λογισμῶν, ἀλλ' ἔν τινι βάθει τῆς διανοίας, ὥστε μὴ τὸν ἄνεμον τὸν ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ δι' ἐναντίας εὐκόλως ἐφικνεῖσθαι· ἀλλὰ παρ' ἡμῶν δεχέσθω τὸν ἄνεμον, τῶν εἰδότων συμμέτρως αὐτὸν κινεῖν καὶ ἀσφαλῶς. ἂν δὲ ἔξωθεν ἄνεμον δέχηται, οὐκ οἶδε τὸ μέτρον, ἀλλὰ πάντα ἐμπρήσει. πολλάκις καὶ καθευδόντων ἡμῶν ὁ ἄνεμος αὐτῷ ἐμπεσεῖται, καὶ τὰ πάντα κατακαύσει. ἔστω οὕτως ἡμῖν, ὥστε φῶς ἀνάπτειν μόνον (ἀνάπτει γὰρ φῶς ὁ θυμὸς, ὅταν προσηκόντως γένηται) καὶ λαμπάδας ἔχωμεν κατὰ τῶν ἀδικούντων ἑτέρους, κατὰ τοῦ διαβόλου. μὴ πανταχοῦ κείσθω, μηδὲ ἐρρίφθω σπινθήρ· ἀλλ' ἐν τέφρᾳ φυλάττωμεν· ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ταπεινοῖς " κοιμίζωμεν αὐτόν. οὐ πάντοτε αὐτοῦ δεόμεθα, ἀλλ' ὅταν κατεργάσασθαί τι δέῃ καὶ ποιῆσαι ἁπαλὸν, ὅταν πώρωσιν μαλάξαι δέῃ, ὅταν τῆς ψυχῆς καταγνῶναι. πόσα θυμοὶ καὶ ὀργαὶ δεινὰ κατειργάσαντο; καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅταν " διαστῶμεν, οὐκ ἔτι οὐδὲ τοῦ συνήθους ἐσμὲν κύριοι, ἀλλ' ἑτέρους ἀναμένομεν. ἕκαστος αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ ἐπανελθὼν καταλλάξαι τὸν ἕτερον. ὁρᾷ, διαστῆναι μὲν καὶ διασχισθῆναι οὐκ αἰσχύνεται, ἀλλὰ τοῦ κακοῦ γενέσθαι ἀρχηγός· προσελθεῖν δὲ, καὶ τὸ ἐσχισμένον ῥάψαι, αἰσχύνεται. καὶ ταὐτὸν συμβαίνει, οἷον ἂν εἴ τις ἀποκόψαι μὲν τὸ μέλος μὴ ὀκνοίη, συναγαγεῖν δὲ αἰσχύνοιτο. τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἠδίκησας μεγάλα, καὶ αὐτὸς αἴτιος ἐγένου τῆς μάχης; οὐκοῦν δίκαιος ἂν εἴης πρότερος ἀπελθεῖν καὶ καταλλαγῆναι, ἅτε τὴν αἰτίαν αὐτὸς παρασχών. ἀλλ' ἠδίκησαι· κἀκεῖνος αἴτιός ἐστιν; οὐκοῦν καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα μᾶλλόν σε θαυμάσωσιν, ἵνα πρὸς τῷ προτέρῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τὰ πρωτεῖα ἔχῃς. ὥσπερ " οὐκ ἐγένου τῆς ἔχθρας αἴτιος, οὕτως οὐδὲ τοῦ ἐκταθῆναι ἐπὶ πλέον τὴν ἔχθραν. ἴσως καὶ ἐκεῖνος μυρία συνειδὼς ἑαυτῷ αἰσχύνεται, καὶ ἐρυθριᾷ. ἀλλ' ἀπονενόηται; ταύτῃ μάλιστα μὴ ὀκνήσῃς προσδραμεῖν. καὶ γὰρ διπλοῦν παρ' αὐτῷ τὸ πάθος, καὶ ἀπόνοια, καὶ ὀργή. σὺ τὴν αἰτίαν εἶπας, δι' ἣν ὀφείλεις πρότερος ἀπελθεῖν, ὁ ὑγιαίνων, ὁ δυνάμενος βλέπειν. ἐκεῖνος γὰρ ἐν σκότῳ ἐστί. τοιοῦτον γὰρ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἀλαζονεία. σὺ δὲ ὁ τούτων ἀπηλλαγμένος καὶ ὑγιαίνων πρόσελθε, πρὸς τὸν κάμνοντα οἷά τις. μή τις " ἐρεῖ τῶν ἰατρῶν, ἐπειδὴ ἀσθενεῖ, οὐκ ἀπέρχομαι; ἀλλὰ διὰ

τοῦτο

γ. οἴσωμεν · γ. τὰ · γ. κοιμ. · γ. διαστῶμεν · γ. λέγει

τότε μάλιστα βαδίζουσιν, ὅταν ἴδωσι μὴ δυνηθέντα ἐλθεῖν. τῶν μὲν γὰρ δυναμένων καὶ ἐλάττονα φροντίζουσιν, ὡς οὐ νοσούντων σφόδρα· τῶν δὲ κατακειμένων οὐκέτι. ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀρρωστίας εἶναι χαλεπώτερον ἀπόνοια καὶ θυμός; οὐχ ὁ μὲν πυρετῷ τινι ἔοικε σφοδρῷ· ἡ δὲ φλεγμαινούσῃ στόματι καὶ οἰδαινούσῃ; ἐννόησον ὅσον ἐστὶ πυρετὸν ἔχειν καὶ οἴδημα· ἄπελθε, σβέσον τὸ
5 πῦρ, δυνήσῃ γὰρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. ὥσπερ ὕδατι καταστέλλει τὴν φλεγμονήν. τί οὖν ἂν αὐτὸς πάλιν πλέον ἐπαίρηται, φησίν; οὐδὲν πρὸς σέ. σὺ μὲν γὰρ τὸ σαυτοῦ ἐποίησας, ἐκεῖνος δὲ ἑαυτῷ λογιζέσθω· μὴ καταγινωσκέτω ἡμῶν ὁ σπουδὸς, ὅτι ἡμῶν ἐλλειπόντων τι τῶν δεόντων τοῦτο γέγονε. Ψώμιζε, φησί, τὸν ἐχθρόν σου· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. καὶ ὅμως καὶ τούτου ὄντος, κελεύει ἀπελθεῖν καὶ
10 καταλλαγῆναι καὶ εὐεργετεῖν· οὐχ ἵνα ἄνθρακας πυρὸς σωρεύωμεν, ἀλλ' ἵνα εἰδὼς ἐκεῖνος τοῦτο καταστέλληται, ἵνα τρέμῃ, ἵνα φοβῆται τὰς εὐεργεσίας μᾶλλον τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς φιλίας ἢ τὰς ἐπιβουλάς. οὐ γὰρ οὕτως ἐχθρὸς μνησικακῶν βλάπτει τὸν μισοῦντα, ὡς ὁ ὠφελῶν καὶ εὐεργετῶν. μνησικακῶν γὰρ καὶ ἑαυτὸν κἀκεῖνον ἔβλαψεν ἴσως μικρόν τι· εὐεργετῶν δὲ ἄνθρακας πυρὸς ἐσώρευσεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. οὐκοῦν οὐ δεῖ ποιεῖν, φησίν, ἵνα μὴ σω-
15 ρεύωμεν ἄνθρακας; ἀλλ' ἑτέρως ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὴν σὴν ἄνθρακας σωρεύειν θέλεις; καὶ γὰρ τοῦτο ποιεῖ μνησικακία. ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον ἐκτείνειν; οὐδαμῶς. οὐ γὰρ σὺ τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ θηριώδης. εἰ γὰρ εὐεργετοῦντός σου καὶ θεραπεύοντος καὶ καταλλάττοντος, μένει φυλάττων ἐκεῖνος τὴν ἀπέχθειαν, ἑαυτῷ τὸ πῦρ ἀνῆψεν· αὐτὸς ἔφλεξεν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν, σὺ δὲ ἀναίτιος εἶ. μὴ γίνου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερος, ἐπεὶ μυρία πείσῃ δεινά· μᾶλ-
20 λον δὲ οὐδὲ, ἂν θέλῃς, δυνήσῃ οὐδὲ κατὰ μικρόν. πῶς γάρ; Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, φησί, τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν. καὶ πάλιν, Εἰ ὑμεῖς, φησί, πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ὑμῖν; ἀλλὰ σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. μὴ δὴ σοφιζώμεθα τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ. καὶ πῶς σοφιζόμεθα, φησίν; Εἶπε· τοῦτο ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις
25 ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, σὺ δὲ λέγεις, φοβοῦμαι τὸν ἐχθρόν, ὅτι μεγάλα με ἠδίκησεν. οὐ ταῦτα λέγεις; πῶς δὲ ὅλως ἔχεις ἐχθρόν; ἀδικήσαντα φοβῇ, σαυτὸν δὲ οὐ φοβῇ; εἴθε σαυτοῦ ἐφρόντιζες, μὴ ποίει σκοπῷ τοιούτῳ· μᾶλλον δὲ καὶ τοιούτῳ ποίησον σκοπῷ. ἀλλ' οὐ ποιεῖς. οὐ λέγω σοι, ὅτι ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλέον λέγω· μόνον ποίησον. ταῦτα γὰρ πάντα, ἵνα σε ἐκκαλέσηται, φησὶν ὁ Παῦλος, ἐλπίδι τῆς τιμωρίας λῦσαι τὴν
30 ἔχθραν. ἐπειδὴ θηριώδεις ἐσμέν, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἀνασχοίμεθα τὸν ἐχθρὸν φιλῆσαι, εἰ μή τινα προσδοκῶμεν τιμωρίαν, καθάπερ τινὶ θηρίῳ δίδωσι ταύτην τὴν μάζαν· ἐπεὶ τοῖς ἀποστόλοις οὐ τοῦτό φησιν ὁ Χριστός· ἀλλὰ τί; Ὅπως ἔσησθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ἄλλως δὲ, οὐκ ἔστιν εὐεργετοῦντα καὶ εὐεργετούμενον μεῖναι ἐχθρόν. διὰ τοῦτο ταῦτα ἔθηκε. τί ἐν τοῖς λόγοις φιλοσοφεῖς, ἐν τοῖς ἔργοις οὐδὲ τὸ μέτρον φυλάττεις; καλῶς, οὐ
35 ψωμίζεις αὐτὸν, ἵνα μὴ ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσῃς. οὐκοῦν φείδῃ; οὐκοῦν φιλεῖς, καὶ σκοπῷ τοιούτῳ ποιεῖς; οἶδεν ὁ Θεός, εἰ σκοπῷ τοιούτῳ λέγεις. καὶ μὴν πρὸς ἡμᾶς σοφίζῃ καὶ σκήπτῃ τὸν λόγον. προνοεῖς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ φοβῇ μὴ κολασθῇ; οὐκοῦν ἔσβεσας τὴν ὀργήν. ὁ γὰρ οὕτω φιλῶν, ὡς τὴν οἰκείαν ὠφέλειαν παριδεῖν ὑπὲρ τῶν ἐκείνῳ συμφερόντων, οὐκ ἔχει ἐχθρόν. ἔχοις ἂν τοῦτο εἰπεῖν, μέχρι τίνος παίζομεν ἐν οὐ παικτοῖς, οὐδὲ ἔχουσι συγγνώ-
40 μην; διὸ παρακαλῶ [τῇ ἡμετέρᾳ ἀδελφότητι, ἠγαπημένοι ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ δέομαι ὑμῶν, καὶ ἀντιβολῶ] τὰς προφάσεις ταύτας περικόψαντες, μὴ καταφρονῶμεν τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, μηδὲ τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς προϊώμεθα, ἵνα δυνηθῶμεν εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ τὴν παροῦσαν ζωὴν διαγαγεῖν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δό-

Ρωμ. ιβ. κα.
Ἡσ. νε. θ.
Ματθ. ζ. ια.
Ματθ. ε. με.

ξα, κράτος, τιμή, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ια. 22 ΑΝΕΒΑΛΕΤΟ ΔΕ Ο ΦΗΛΙΞ ΑΥΤΟΥΣ, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπών, ὅταν Λυσίας ὁ χιλίαρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. 23 Διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ.

Ὅρα πόση τῆς βασάνου περιουσία μετὰ πολλῶν, εἶτα καὶ ἐν χρόνῳ μακρῷ, ὥστε μὴ εἰπεῖν ὅτι συνηρπάγη τὸ δικαστήριον. ἐπειδὴ γὰρ ἐμνημόνευσε Λυσίου ὁ ῥήτωρ, εἰπὼν ὅτι μετὰ βίας ἀφείλετο αὐτόν, ἐπήγαγεν εὐκαίρως τὰ περὶ Φήλικος, καί φησιν· ἀνεβάλετο δὲ ὁ Φῆλιξ αὐτούς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ· τουτέστιν, ἐπιτηδὲς ὑπερέθετο· οὐ δεόμενος μαθεῖν, ἀλλὰ διακρούσασθαι βουλόμενος τοὺς Ἰουδαίους· ἀφεῖναι οὐκ ἤθελε δι' ἐκείνους, κολάσαι πάλιν οὐκ ἦν δυνατόν. ἀναίτιος γὰρ ἦν. διὸ καὶ ὑπερτίθεται εἰπών, ὅταν Λυσίας ὁ χιλίαρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων ὑπηρετεῖν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ. ἔχειν τε, φησιν, ἄνεσιν. οὕτως αὐτὸν καὶ αὐτὸς ἀφῆκεν ἐγκλημάτων. τί οὖν κατέχει ἀφείς; ἐκείνοις χαριζόμενος, ἢ καὶ ἔτι προσδοκῶν χρήματα λήψεσθαι. διὸ καὶ μετακαλεῖται τὸν Παῦλον. καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ μετεκαλέσατο, δῆλον ἡμῖν τοῦτο ποιεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐπάγων καὶ λέγων·

24 Μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς παραγενόμενος ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ οὔσῃ Ἰουδαίᾳ, μετεπέμψατο τὸν Παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πίστεως.

25 Διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι, ἔμφοβος γενόμενος ὁ Φῆλιξ ἀπεκρίθη· τὸ νῦν ἔχον πορεύου· καιρὸν δὲ μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε.

χ. λαβὼν

26 Ἅμα δὲ καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν. διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος, ὡμίλει αὐτῷ. Ὅρα πῶς τῆς ἀληθείας ἔχεται τὰ γραφόμενα. μετεπέμπετο δὲ αὐτὸν συνεχῶς, οὐχὶ θαυμάζων αὐτόν, οὐδὲ ἐπαινῶν τὰ λεγόμενα, οὐδὲ πιστεῦσαι βουλόμενος· ἀλλὰ τί; προσδοκῶν, φησι, χρήματα δοθήσεσθαι αὐτῷ. σκόπει πῶς οὐ κρύπτει ἐνταῦθα τοῦ δικαστοῦ τὴν γνώμην· καίτοι εἰ κατεγνώκει, οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν, οὐδ' ἂν ἠθέλησεν ἀκοῦσαι παρὰ καταδίκου καὶ πονηροῦ. καὶ ὅρα τὸν Παῦλον, καίτοι πρὸς ἄρχοντα διαλεγόμενον, μηδὲν τούτων λέγοντα ὧν εἰκὸς ἀρέσαι αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ἀλλὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν καὶ φοβεῖται καὶ κατασείεται τὴν διάνοιαν. διαλεγόμενος γάρ, φησι, περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας, καὶ τοῦ μέλλοντος κρίματος ἔσεσθαι, ἔμφοβος ὁ Φῆλιξ ἐγένετο. τοσαύτη ἦν ἡ ἰσχὺς τῶν Παύλου ῥημάτων, ὅτι καὶ φοβοῦσι τὸν ἄρχοντα. καὶ [illegible] λαμβάνει διάδοχον, καὶ ἀφίησι τοῦτον δέσμιον, καίτοι γε οὐκ ἔδει, ἀλλὰ τέλος ἐπιθεῖναι· ἀλλὰ χαριζόμενος ἐκείνοις καταλιπεῖν αὐτόν. οὗτοι δὲ οὕτως ἐνέκειντο, ὡς πάλιν ἐντυχεῖν. καίτοι οὐδενὶ τῶν ἀποστόλων οὕτως ἐπετέθησαν, ἀλλ' ἐπιθέμενοι, πάλιν ἀφίσταντο. οὕτως * οἰκονομικῶς ἀφίσταται τῶν Ἱεροσολύμων πρὸς τοιαῦτα θηρία ἔχων, καὶ ὅμως ἀξιοῦσιν αὐτὸν πάλιν ἀχθῆναι ἐκεῖ δικασόμενοι. ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ᾠκονόμησεν ὁ Θεός, οὐκ ἐπιτρέπων τῷ ἄρχοντι. Εἰκὸς γὰρ αὐτὸν νεωστὶ τῆς ἀρχῆς ἐπιβάντα, καὶ

χ. ἐπιθέμενοι

* ἔτι

χ. [illegible]

θελῆσαι

θελῆσαι χαρίσασθαι· ἀλλ᾽ οὐκ ἀφίησιν ὁ Θεός. ἐπειδὴ δὲ κατῆλθον, λοιπὸν ἀναισχύντως, καὶ μειζόνως ἐποιοῦντο τὰς κατηγορίας. καὶ οὐκ ἰσχύσαντες ἀπὸ τῶν νομικῶν ἑλεῖν, πάλιν ἐπὶ τὸ εἰωθὸς αὐτοῖς ἔθος, τὰ κατὰ Καίσαρα ἐκίνουν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐποίουν. τῷ γὰρ τὸν Παῦλον ἀπολογεῖσθαι περὶ τῶν εἰς Καίσαρα ἁμαρτημάτων, δῆλον τοῦτο ἦν. ὅθεν καὶ αὐτὸ ἑρμηνεύων ἐπάγει·

27 Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβε διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον. θέλων τε χάριν καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ, κατέλιπε τὸν Παῦλον δεδεμένον.

κεφ. κε.

1 Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας.

κεφ. κε.

2 Ἐνεφάνισαν τε αὐτῷ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν,

3 Αἰτούμενοι χάριν κατ᾽ αὐτοῦ, ὅπως μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐνέδραν ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν.

4 Ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον ἐν Καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι.

5 Οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησι, συγκαταβάντες, εἴ τι ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορείτωσαν αὐτοῦ.

6 Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλείους ἢ δέκα, καταβὰς εἰς Καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε τὸν Παῦλον ἀχθῆναι.

7 Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιάματα φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδεῖξαι,

8 Ἀπολογουμένου αὐτοῦ, ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν, οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον.

9 Ὁ Φῆστος δὲ τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ εἶπε· θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναβὰς ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ᾽ ἐμοῦ;

Ὅρα πῶς καὶ αὐτὸς τοῖς Ἰουδαίοις χαρίζεται, δήμῳ ὁλοκλήρῳ καὶ πόλει. Διὰ τοῦτο πάλιν καὶ αὐτὸν ἐκφοβεῖ, ἀνθρωπίνῳ χρησάμενος ὅπλῳ. καὶ ἄκουε πῶς.

10 Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις.

11 Εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδείς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι. Ἀλλ᾽ εἴποι ἄν τις ἐνταῦθα, καὶ τίνος ἕνεκεν ἀκούσας ὅτι καὶ ἐν Ῥώμῃ σε δεῖ μαρτυρῆσαι τὰ περὶ ἐμοῦ, ὡς ἀπιστῶν ταῦτα ἐποίει; μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πιστεύων. μᾶλλον οὖν πειράζοντος ἦν τὸ θαρρεῖν ἐκείνῃ τῇ ἀποφάσει, καὶ εἰς μυρίους ἑαυτὸν ἐμβάλλειν κινδύνους καὶ λέγειν, ἴδωμεν εἰ δύναται ὁ Θεὸς καὶ οὕτως ἐξελέσθαι με. Ἀλλ᾽ οὐ ποιεῖ τοῦτο Παῦλος, ἀλλὰ τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν πάντα εἰσφέρει, τὸ πᾶν ἐπιτρέπων τῷ Θεῷ· ἠρέμα δὲ καὶ καθάπτεται τοῦ ἄρχοντος οὕτως ἀπολογούμενος. μονονουχὶ γὰρ τοῦτο λέγει· εἰ μὲν ἀδικῶ, καλῶς· εἰ δὲ οὐκ ἀδικῶ, τί με ἐκδίδως; οὐδεὶς δύναταί με, φησι, χαρίσασθαι. εἰς φόβον αὐτὸν ἐνέβαλεν, ὥστε μηδὲ ἑκόντα χαρίσασθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους ἔχειν ἀπολογίαν τὴν ἔφεσιν.

12 Τότε ὁ Φῆστος συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ. Ὅρα ἀνακοινοῦται τῷ Ἀγρίππᾳ, ὥστε καὶ ἑτέρους γενέσθαι πάλιν ἀκροατὰς, καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὸν στρατὸν, καὶ τὴν Βερνίκην. Εἶτα δὲ πάλιν ἀπολογία.

13 Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν ἀσπασόμενοι τὸν Φῆστον.

14 Ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον, λέγων· ἀνήρ τίς ἐστι καταλελειμμένος ὑπὸ Φήλικος δέσμιος,

15 Περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ᾽ αὐτοῦ δίκην.

16 Πρὸς οὓς ἀπεκρίθην· ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγόρους, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος.

17 Συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἑξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα.

18 Περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι, οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον ὧν ὑπενόουν ἐγώ·

19 Ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτόν, καὶ περί τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν.

20 Ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ περὶ τὴν τούτου ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βούλοιτο πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, κἀκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων.

21 Τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν ἕως οὗ ἂν πέμψω αὐτὸν πρὸς Καίσαρα.

22 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον ἔφη· ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. ὁ δὲ, αὔριον, φησιν, ἀκούσῃ αὐτοῦ. Ὅρα κατηγορίαν Ἰουδαίων πάλιν, οὐ παρὰ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἄρχοντος. ἐνεφάνισαν, φησιν, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ᾽ αὐτοῦ δίκην, πρὸς οὓς ἐγὼ ἀπεκρίθην, (ὅρα καὶ τί ἀποκρίνεται εἰς αἰσχύνην αὐτῶν) ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν· τουτέστι, πρὶν ἢ λόγου αὐτῷ μεταδοῦναι, ἀδύνατον τὸ χαρίζεσθαι ἁπλῶς. κατὰ τὸ εἰωθὸς δὲ ποιήσας, οὐχ εὗρεν αἰτίαν· ὅθεν καὶ ἀπορεῖται ἐπὶ τούτῳ. καὶ δῆλον τοῦτο δι᾽ ὧν ἐπήγαγε λέγων· ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ περὶ τὴν τούτων ζήτησιν. οὕτως εἶπε, συσκιάζων τὸ οἰκεῖον ἁμάρτημα. καὶ ἐκεῖνος μὲν συσκιάζει, Ἀγρίππας δὲ ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν αὐτόν. ὅρα ἀεὶ τοὺς ἄρχοντας διακρινομένους τὴν ἀπέχθειαν τὴν Ἰουδαϊκήν, καὶ παρὰ τὸ δίκαιον ἀναγκαζομένους πολλάκις ποιεῖν καὶ προφάσεις ἐπιζητοῦντας τῆς ἀναβολῆς. οὐ γὰρ δὴ ἀγνοῶν ἀνεβάλετο, ἀλλ᾽ εἰδώς. ὁ δὲ Ἀγρίππας οὐ μόνον οὐ διακρίνεται, ἀλλὰ καὶ ἀκοῦσαι βούλεται· ὃ καὶ θαυμάσαι ἄξιον, πόθεν εἰς ἐπιθυμίαν κατέστη τοῦ βούλεσθαι ἰδεῖν ἄνθρωπον, εἰ καὶ ἀδίκως, ὅμως κατηγορούμενον. οὕτως ἦν καὶ τοῦτο οἰκονομίας. διὸ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ συνακούει, καὶ τῆς ἀκροάσεως οὐκ ἀπολιμπάνεται. καὶ οὐδὲ ἁπλῶς ἀκροᾶται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς. τοσαύτην εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν. οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ ἐπεθύμησεν, ἐζήτησεν ἂν ἀκοῦσαι, οὐδ᾽ ἂν καὶ τὴν γυναῖκα κοινωνὸν ἐποιήσατο τῆς ἀκροάσεως, εἰ μὴ μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἐφαντάζετο. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κἀκείνην τοῦτο ποθῆσαι. καὶ ὅρα τὸν Παῦλον εὐθέως οὐ περὶ πίστεως μόνον, οὐδὲ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρακτικῆς διαλεγόμενον. ἀλλ᾽ ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. τὸ νῦν ἔχον, φησί, πορεύου· καιρὸν δὲ λαβὼν μετακαλέσομαί σε. ὅρα τὴν πώρωσιν. τοιαῦτα ἀκούων, χρήματα προσεδόκα λήψεσθαι παρ᾽ αὐτοῦ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον δεινόν· ἀλλὰ καὶ διαλεχθεὶς, οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἀρχῆς ἦν, καταλέλοιπεν αὐτὸν δέσμιον, ἵνα χαρίσηται τοῖς Ἰουδαίοις, ὥστε οὐ χρημάτων ἐρᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξης. πῶς χρήματα, μιαρὲ, παρὰ ἀνθρώπου τὸ ἐναντίον κηρύττοντος ἐπιζητεῖς; ὅτι δὲ οὐκ ἔλαβε, δῆλον ἐξ ὧν εἴασε δεδεμένον, λύσας ἂν, εἴπερ ἔλαβε. περὶ ἐγκρατείας αὐτῷ διελέγετο, ἐκεῖνος δὲ χρήματα προσεδό-

καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ταῦτα διαλεγομένου. καὶ αἰτῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμα (τοιοῦτον γὰρ ἡ κα-
κία, δειλὸν καὶ πάντα ὑποπτεύεσθαι) ἤλπιζε δέ· ὥστε εἰκότως αὐτοῖς ἐχαρίζετο, ἅτε τοσοῦτον
ἄρξας χρόνον. Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνε-
φάνισαν δὲ αὐτῷ ὅ τε ἀρχιερεὺς, καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ Παύλου, φησίν. εὐθέως καὶ
5 ἐν ἀρχῇ προσῆλθον οἱ ἱερεῖς, οὐκ ἂν ὀκνήσαντες καὶ εἰς Καισάρειαν ἐλθεῖν, εἰ μὴ ἔφθη
ἀνελθών· ὅπου γε εὐθέως ἐπιβάντι προσέρχονται. καὶ καταβὰς ἐν Καισαρείᾳ, διατρίβει δέ-
κα ἡμέρας· [τάχα δοκῶ] ὥστε ἐγγένεσθαι τοῖς βουλομένοις αὐτὸν διαφθεῖραι. Παῦλος δὲ ἦν
ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, φησὶν, ὅπως μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς Ἱερου-
σαλήμ. καὶ διὰ τί χάριν ᾔτησαν, εἰ δίκαιός ἐστιν ἀποθανεῖν; ἀλλ' οὕτω καὶ κἀκεῖ ἡ δῆλη ἐγέ-
10 νετο ἡ ἐπιβουλὴ, ὡς διαλεγόμενοι εἰπεῖν· ἄνδρες οἱ συμπαρόντες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ
τὸ πλῆθος ἐνέτυχόν μοι τῶν Ἰουδαίων. διὰ γὰρ τοῦ, ἐνέτυχον, τὸ, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ χάριν,
δηλοῖ. ὥστε ἤδη ἐβούλοντο αὐτὸν εἰς ἀπόφασιν ἐξενεγκεῖν, φοβούμενοι τὴν Παύλου γλῶτ-
ταν. τί φοβεῖσθε; τί ἐπείγεσθε; τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει, τὸ φυλάττεσθαι αὐτόν. μὴ γὰρ φεύ-
γει; οἱ οὖν ἐν ὑμῖν, φησὶ, δυνατοὶ, κατηγορείτωσαν αὐτοῦ. πάλιν κατήγοροι ἐν Καισαρείᾳ,
15 καὶ πάλιν ἐξαιρεῖται Παῦλος. τῇ δὲ ἐπαύριον καθίσας, φησὶν, ἐπὶ τοῦ βήματος. ὅρα, εὐθέως
ἐλθὼν ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος, οὕτως αὐτὸν ὤθουν μετὰ τοσαύτης σπουδῆς· οὕτως ἐπεί-
γουσιν. ἕως μὲν οὖν οὐδέπω πεῖραν ἦν λαβὼν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς τιμῆς τῆς παρ' αὐτῶν, ὀρθῶς
ἀπεκρίνατο· ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις δέκα ἡμέρας, καὶ οὐκ ἐχαρίζετο αὐτοῖς, ἀλ-
λὰ μετὰ ἀπάτης τοῦτο ποιεῖ. καὶ ὅπως, ἄκουε. ἐπάγει γάρ· θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνα-
20 βὰς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ὑπ' ἐμοῦ; ὡσεὶ ἔλεγεν· οὐχὶ αὐτοῖς δίδωμί σε· ἀλλ' αὐτὸς
κριτὴς ἔσομαι. τοῦτο δὲ λέγει, καὶ αὐτὸν ποιεῖ κύριον, ἵνα τῇ τιμῇ αὐτὸν χαλάσῃ· ἐπειδὴ ἦν ἡ
ἀπόφασις, καὶ πάνυ ἀναίσχυντοι ἐδόκει, μηδὲν ἐνταῦθα ἐλεγχθέντα ἐκεῖ θέλειν ἀπάγειν. ὁ
δὲ Παῦλος οὐκ εἶπεν, οὐ βούλομαι, μήποτε καὶ σφοδρότερον ποιήσῃ τὸν δικαστήν· ἀλλὰ πάλιν
παρρησιάζεται καὶ φησίν· ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. μεγάλη
25 ἡ παρρησία. καὶ ὅρα πῶς αὐτοὺς συλλογίζεται. μονονουχὶ γὰρ τοῦτο λέγει δι' ὧν ἀπολογεῖ-
ται· ἐξέβαλόν με ἅπαξ αὐτοί· καὶ τούτῳ νομίζουσί με καταπείθειν, τῷ ἀφιέναι ὅτι εἰς Καί-
σαρα ἤμελλον· ἐπ' αὐτοῦ βούλομαι κριθῆναι τοῦ ἠδικημένου. οὕτως εἰπὼν, ἐπάγει· Ἰου-
δαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις. καθήψατο αὐτοῦ λοιπὸν, ὡς καὶ χαρι-
ζομένου. εἶτα ἐπεὶ καθήψατο, πάλιν ἐκλύει τὸν λόγον ἐπάγων· εἰ μὲν οὖν ἀδικῶ, ἢ ἄ-
30 ξιόν τι θανάτου πέπραχα, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν. κατ' ἐμαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐκ-
φέρω, φησί. τοῦτο οὐ θανατῶντος, ἀλλὰ σφόδρα θαρροῦντός ἐστιν οἷς ἐλάλει. μετὰ γὰρ τῆς
παρρησίας καὶ τὴν δικαιολογίαν εἶναι δεῖ, ὥστε ἐντρέψαι. εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν κατηγοροῦσί μου,
οὐδείς με δύναται χαρίσασθαι· κἂν θέλῃ, φησὶν, οὐ δυνήσεται. οὐκ εἶπεν, οὐκ ἄξιός
εἰμι ἀποθανεῖν, οὐδὲ ἀπολυθῆναι, ἀλλ', ἕτοιμος κρίνεσθαι ἐπὶ Καίσαρος· ἅμα τοῦ ὀνείρα-
35 τος μνησθεὶς, μᾶλλον ἐθάρρησεν ἐπικαλέσασθαι. καὶ οὐκ εἶπε, σύ, ἀλλ', οὐδείς· καὶ προσ-
έθηκε, Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι, ὥστε μὴ εἶναι εἰς ἐκεῖνον τὴν ὕβριν. τότε ὁ Φῆστος συλλαλήσας
μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ. εἶδες πῶς
χαρίζεται; τοῦτο γὰρ χάρις ἐστὶ, τὸ συλλαλεῖν μετὰ τῶν κατηγόρων, ὁ διεφθαρμένης γνώ-
μης ἐστὶ καὶ συγχεούσης τὴν τάξιν. ὅρα πάλιν ἐκτεινομένην αὐτοῦ τὴν δίκην, καὶ τὴν ἐ-
40 πιβουλὴν ἀφορμὴν τοῦ κηρύγματος γινομένην. ταῦτα γὰρ οἰκονομεῖται, ὥστε μετὰ ἀσφα-
λείας καὶ φυλακῆς ἀπενεχθῆναι [αὐτὸν] εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὑπὸ μηδενὸς ἐπιβουλευό-
μενον. οὐ γὰρ ἦν ἴσον ἁπλῶς παραπέμπεσθαι, καὶ ἐπὶ αἰτίᾳ τοιαύτῃ. τοῦτο καὶ συνελθεῖν
ἐποίησεν Ἰουδαίους ἐκεῖ. εἶτα πάλιν χρόνος πολὺς ἐνδιατρίβοντος αὐτοῦ τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἵνα μά-
θῃς ὅτι καὶ χρόνου γινομένου, οὐδὲν τὰ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῷ ἴσχυε, τοῦ Θεοῦ μὴ συγχωροῦντος. Α-

Margin notes: ...μὴ εὐθέως / ...ἡμέρας αἰσλ. — γ. τοῦτο νομί- / ζουσι κατα.

γρίππας δὲ εἶπεν ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν. εἶπεν ὁ Ἀγρίππας ὁ Ἡρώδης, ἕτερος ἦν μετ' ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ Ἰακώβου· ὡς εἶναι τέταρτον τοῦτον. ὅρα πῶς ἐχθροὺς συμπεριάπτονται ἄκοντες, ὥστε δὲ μέγα γενέσθαι τὸ ἀκροατήριον. εἰς ἐπιθυμίαν ἐνέπεσεν ὁ Ἀγρίππας τῆς ἀκροάσεως· καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀκούει, ἀλλὰ μετὰ παρασκευῆς. καὶ ἰδοὺ τὴν ἀπολογίαν, ἣν ὁ ἄρχων φησί. καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστὸν, ἔκρινα πέμπειν αὐτὸν, περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. οὕτω γράφει ὁ Φῆστος· καὶ ἐκπομπεύεται ἡ ὠμότης ἡ Ἰουδαϊκή. ὅταν γὰρ ταῦτα ὁ ἄρχων λέγῃ, ἀνύποπτός ἐστι. διὰ τοῦτο δὲ λέγει, ὥστε καὶ παρ' αὐτοῦ καταγνωσθῆναι τοὺς Ἰουδαίους, μετὰ δὲ τὸ πάντας αὐτῶν καταψηφίσασθαι, τότε ἐπάγει τὴν κόλασιν ὁ Θεός. σκόπει δέ· κατέγνω Λυσίας, κατέγνω Φῆλιξ, κατέγνω Φῆστος καὶ οἱ συνεδριαζόμενοι αὐτοῖς· κατέγνω Ἀγρίππας. τί λοιπὸν κατέγνωσαν αὐτῶν καὶ οἱ Φαρισαῖοι. καὶ ὅτι κατέγνω, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον ὧν ὑπενόουν ἐγώ. καὶ μὴν ἦν ἔγκλημα, ἀλλ' οὐκ ἠλέγχθη. ἡ μὲν γὰρ ἐπιβουλὴ καὶ τὸ τόλμημα τοῦτο ὑπόπτους ἐδίδου· ἡ δὲ ἐξέτασις οὐδὲν τοιοῦτον. καὶ περί τινος, φησιν, Ἰησοῦ τεθνηκότος. εἰκότως περί τινος λέγει, ἅτε ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ ὢν, καὶ τούτων οὐ φροντίζων. ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας καὶ τὸ, ἀπορούμενος ἐγὼ, εἶπεν, εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξέτασιν. καὶ γὰρ ὄντως τοιαύτης δίκης οὐ παρέβαινεν ἀκοὰς ἡ τῶν τοιούτων ζήτησις. καὶ εἰ ἐν ἀπορίᾳ εἶ, τί εἰς Ἱεροσόλυμα ἕλκεις; διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἀξιοῖ ὑπ' αὐτοῦ κρίνεσθαι, Καίσαρα ἐπικαλεῖται λέγων· ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. ἐπεὶ γὰρ περὶ τούτου ἐνεκάλουν. ἀκούεις ἔφεσιν; ἀκούεις ἐπιβουλὴν Ἰουδαίων; ἀκούεις στάσιν; ταῦτα πάντα τὸν Ἀγρίππαν εἰς ἐπιθυμίαν ἐξήγειρεν ἀκούοντα. καὶ δίδωσιν ὁ Φῆστος τὴν χάριν, ἐπειδὴ λοιπὸν λαμπρότερος ὁ Παῦλος. τοιαῦτα, ὅπερ ἔφην, αἱ ἐπιβουλαὶ παρεσκεύασαν. εἰ μὴ ταῦτα ἦν, οὐδεὶς ἂν τούτων κατηξίωσεν ἀκοῦσαι αὐτοῦ τῶν ἀρχόντων, οὐδεὶς ἂν μετὰ τοσαύτης ἡσυχίας καὶ σιγῆς. καὶ δοκεῖ μὲν διδάσκειν καὶ ἀπολογεῖσθαι, δημηγορεῖ δὲ μᾶλλον μετὰ πολλῆς τῆς εὐταξίας.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ δὴ χαλεπόν τι πρᾶγμα νομίσωμεν τὰς ἐπιβουλάς. ἕως ἂν ἑαυτοῖς μὴ ἐπιβουλεύωμεν, οὐδεὶς ἡμῖν ἐπιβουλεῦσαι δυνήσεται· μᾶλλον δὲ ἐπιβουλεύουσι μὲν, οὐδὲν δὲ βλάπτουσιν· ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσιν ἡμᾶς τὰ μέγιστα. ὥστε ἡμεῖς ἑαυτῶν κύριοι καὶ τοῦ παθεῖν κακῶς, καὶ τοῦ μὴ παθεῖν. ἰδοὺ διαμαρτύρομαι καὶ μεγάλῃ λέγω τῇ φωνῇ, καὶ σάλπιγγος τρανότερον, καὶ εἰ ἦν ἐφ' ὑψηλοῦ ἀναβάντα βοῆσαι, οὐκ ἂν παρῃτησάμην· ὅτι τῶν Χριστιανῶν οὐδεὶς ἀνθρώπων τῶν οἰκούντων τὴν γῆν βλάψαι δυνήσεται. καὶ τί λέγω ἀνθρώπων; οὐδὲ αὐτὸς ὁ δαίμων, ὁ τύραννος, ὁ διάβολος, ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀδικήσῃ. κἂν ὁποιοῦν τις ἡμᾶς κακὸν ἐργάσασθαι βουληθῇ, μάτην πειράσεται. ὥσπερ γὰρ ἀγγέλους οὐδεὶς ἂν βλάψειεν ἐπὶ γῆς ὄντα ἄνθρωπος, οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος ἄνθρωπον. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἕτερον βλάψαι δυνήσεται, ἕως ἂν ᾖ ἀγαθός. τί οὖν ἂν τούτου γένοιτο ἴσον, ὅταν μήτε βλαβῆναι δύνηται, μήτε βλάψαι ἕτερον; τοῦτο γὰρ ἐκείνου οὐκ ἔλαττον, τὸ μὴ βούλεσθαι βλάπτειν ἕτερον. ἄρα ἄγγελός τίς ἐστι καὶ Θεῷ ὅμοιος. τοιοῦτος γάρ ἐστιν ὁ Θεός· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν φύσει, οὗτος δὲ προαιρέσει. οὔτε [οὖν] βλαβῆναι δύναται, οὔτε βλάψαι ἕτερον. τὸ δὲ, οὐ δύναται, μὴ ἀδυναμίας νομίσῃς (πολυώδυνον γὰρ ἀδυναμία) ἀλλὰ τὸ ἀνένδεκτον λέγω. ἡ γὰρ φύσις ἐκείνη, οὔτε βλάβης ἐστὶ δεκτική, οὔτε τοῦ ἀδικεῖν ἕτερον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἑτέρα βλάβη. ἄλλως γὰρ ἑαυτοὺς οὐ βλάπτομεν, ἢ τῷ βλάπτειν ἕτερον, καὶ τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν, ἐκ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀδικίας οὕτω γίνεται. ὥστε καὶ διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς οὐ δύναται βλάπτεσθαι, ὅτι οὐδὲ βλάπτειν δύναται. πῶς δὲ ἑτέρους βλάπτοντες, ἑαυτοὺς βλάπτομεν; φέρε καθ' ἕκαστον τῶν πραγμάτων προχειρισάμενοι τὸν λόγον γυμνάσωμεν τὸ λεγόμενον. ἀδικείτω τις, ὑβριζέτω, πλεονεκτείτω· τίνα ἄρα ἔβλαψεν εἰπέ; οὐχ ἑαυτὸν πρότερον;

χ. καταψηφίσασθαι

χ. καὶ γίνεται

πότερα τοῦ

πολύ τι που δηλοῖ. τῷ μὲν γὰρ εἰς χρήματα ἡ ζημία· αὐτῷ δὲ εἰς ψυχήν. καὶ γὰρ εἰς ἀ-
πώλειαν καὶ εἰς κόλασιν παραδίδοται τοῦ τοιούτου ἡ ψυχή. πάλιν φθονείτω ἕτερος. τίνα
οὖν ὁ τοιοῦτος ἠδίκησεν; οὐχ ἑαυτόν, εἰπέ μοι; τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς κακίας φύσις, τὸν τίκτοντα
πρῶτον βλάπτει μυρία, μικρὰ δὲ ἕτερον· μᾶλλον δὲ οὐδὲ μικρὸν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖ.
5 ἀλλ' οὐδὲν ἀξιόπιστον εἴρηκα. ἔστω τοίνυν (μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐστὶ τὸ πολὺ) πένης
χρήματα ἔχων ὀλίγα καὶ τῆς ἀναγκαίας μόλις εὐπορῶν τροφῆς· ἕτερος δὲ πλούσιος καὶ εὔπο-
ρος καὶ πολλὴν ἔχων δύναμιν, καὶ λαμβανέτω τὰ τοῦ πένητος λοιπόν, καὶ γυμνὸν ποιείτω, καὶ πα-
ραδιδότω λιμῷ· αὐτὸς δὲ ἐντρυφάτω τοῖς ἐξ ἐκείνου ληφθεῖσιν ἀδίκως. ὁ τοιοῦτος οὐ μό-
νον οὐδὲν αὐτὸν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ ὠφέλησεν· ἑαυτὸν δὲ οὐ μόνον οὐκ ὠφέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἔ-
10 βλαψε. πῶς; πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ συνειδότος μαστιζόμενος τοῦ πονηροῦ, καὶ καθ' ἑκάστην
ἡμέραν κεντούμενος, καὶ παρὰ πάντων καταγινωσκόμενος, ἔπειτα ἐν τῷ μέλλοντι κρίματι.
ἀλλ' ὅτι μὲν οὗτος βλάπτεται, δῆλον ἐντεῦθεν κατέστη. πῶς δὲ ὠφελεῖται ἐκεῖνος, εἰπέ. ὅτι
τὸ κακῶς παθεῖν καὶ φέρειν γενναίως, μέγα κέρδος ἔχει. ἔστι γὰρ ἁμαρτημάτων λύσις, τὸ πα-
θεῖν κακῶς· ἔστι φιλοσοφίας γυμνάσιον· ἔστιν ἀρετῆς διδασκαλία. ἴδωμεν οὖν τίς ἐν κα-
15 κοῖς, οὗτος, ἢ ἐκεῖνος; ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἂν ᾖ φιλόσοφος, γενναίως οἴσει· οὗτος δὲ καθ' ἑκάστην ἡ-
μέραν ἐν τρόμῳ ἔσται καὶ ὑποψίᾳ. τίς οὖν ἀδικεῖται, οὗτος, ἢ ἐκεῖνος; μύθους λέγεις, φησίν.
ὅταν γάρ τις μὴ ἔχῃ φαγεῖν, καὶ ἀναγκάζηται ἀποδύρεσθαι καὶ ἀποδυσπετεῖν, ἢ προσελθὼν
ἐπαιτεῖν, καὶ μὴ λάβῃ, οὐχὶ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα προσαπολλύει; μύθους σὺ λέγεις· ἐγὼ
γὰρ ἐπιδείκνυμι πράγματα. εἰπὲ γάρ μοι, οὐδεὶς τῶν πλουτούντων ἀποδυσπετεῖ; τί
20 οὖν; μὴ ἡ πενία αἰτία τούτου; ἀλλ' οὐ λιμώττει; καὶ τί τοῦτο; μείζων ἡ δίκη, ὅταν μετὰ πλούτου
τοῦτο ποιῇ. οὔτε γὰρ πλοῦτος γενναίους ποιεῖ, οὔτε ἀσθενεῖς πενία· ἐπεὶ οὐδεὶς ἂν τῶν ἐν πλούτῳ
ζώντων μακαριστὸν ἔζη βίον, οὐδ' ἂν ἑαυτοῦ κατηράσατο οὐδεὶς τῶν ἐν πενίᾳ. ὅτι δὲ ὄντως
μῦθοι τὰ παρ' ὑμῶν, ἐκεῖθεν ὑμῖν ποιήσω φανερόν. εἰπέ μοι, ὁ Παῦλος ἐν πενίᾳ ἦν, ἢ ἐν
πλούτῳ; ἐλιμώττεν, ἢ οὐχί; αὐτοῦ ἐστιν ἀκοῦσαι λέγοντος· Ἐν λιμῷ καὶ δίψει. οἱ προφῆ-
25 ται ἐλιμώττον, ἢ οὐχί; καὶ ἐκεῖνοι ἀπεδυσπέτουν; πάλιν Παῦλόν μοι φέρεις, πάλιν τοὺς προ-
φήτας, δέκα καὶ εἴκοσι ἀνθρώπους. ἀλλὰ πόθεν βούλει; ἀπὸ τῶν πολλῶν, φησί, δεῖξόν μοι
τινὰς φέροντας γενναίως. ἀλλὰ τὸ σπάνιον ἀεὶ τοιοῦτον, καὶ ὀλίγοι οἱ καλοί. εἰ βούλει δέ, καὶ
καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν· ἴδωμεν τίνος ἡ φροντὶς μείζων καὶ δριμυτέρα, καὶ τίνος
εὐφορωτέρα. οὐχ ὁ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας μεριμνᾷ τροφῆς· ὁ δὲ ὑπὲρ μυρίων πραγ-
30 μάτων, ταύτης ἀφέμενος; οὐ δέδοικεν ὑπὲρ λιμοῦ ὁ πλούσιος, ἀλλ' ὑπὲρ ἑτέρων δέδοικε·
πολλάκις ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῆς. οὐκ ἔχει τὴν ἀμεριμνίαν τῆς τροφῆς ὁ πένης, ἀλλ' ἔχει τὴν
ἑτέραν ἀμεριμνίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἄδειαν. ἄλλως δέ, εἰ μὴ κακὸν τὸ
ἀδικεῖν, ἀλλὰ καλόν, διὰ τί αἰσχυνόμεθα; διὰ τί ἐγκαλυπτόμεθα; διὰ τί ὀνειδιζόμενοι ἀ-
γανακτοῦμεν καὶ δυσχεραίνομεν; εἰ μὴ καλὸν τὸ ἀδικεῖσθαι, διὰ τί ἐναβρυνόμεθα καὶ ἐγκαλλω-
35 πιζόμεθα τῷ πράγματι, καὶ δικαιολογούμεθα ἐν τούτῳ; θέλεις μαθεῖν πῶς τοῦτο ἐκείνου βέλ-
τιον; ὅρα τοὺς ἐν τούτῳ· ὅρα τοὺς ἐν ἐκείνῳ. διὰ τί νόμοι; διὰ τί δικαστήρια; διὰ τί τιμωρίαι;
οὐχὶ διὰ ἐκείνους ὡς νοσοῦντας καὶ κάμνοντας; ἀλλ' ἡ ἡδονὴ πολλή, φησί. μὴ εἴπωμεν τὰ
μέλλοντα, τὰ παρόντα ἐξετάσωμεν. τί χεῖρον ἀνδρὸς τοιαύτην ἔχοντος ὑποψίαν; τί
σφαλερώτερον; τί σαθρότερον; οὐκ ἐν ναυαγίῳ διαπαντός ἐστι; κἂν δίκαιόν τι πράττῃ,
40 οὐ πιστεύεται, ἀπὸ τῆς δυνάμεως καταδικαζόμενος παρὰ πάντων (πάντας γὰρ τοὺς συνοικοῦν-
τας κατηγόρους ἔχει) οὐ φιλίᾳ χρήσασθαι δύναται. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἕλοιτο ταχέως τοιαύτην
δόξαν ἔχοντος ἀνθρώπου γενέσθαι φίλος, ὥστε μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τῆς ὑπολήψεως. κα-
θάπερ θηρίον, οὕτω πάντες ἀποστρέφονται, καθάπερ λυμεῶνα καὶ ἐχθρὸν καὶ ἀνδροφόνον καὶ τῆς
φύσεως πολέμιον, τὸν ἄδικον ἄνθρωπον. ἂν εἰς δικαστήριον ἐμπέσῃ, οὐδὲ κατηγόρου δεῖ-
ται

κατεδικά- ... νιαυτιν

ιδ'

β. Κορ. ια. κζ.

ται ὁ ἠδικηκώς, τῆς δόξης αὐτὸ πάντως κατηγόρου καταδικαζούσης αὐτόν. ἀλλ' οὐχ ὁ ἀδικούμενος οὕτως· ἀλλὰ πάντας ἔχει προστάτας, συναλγοῦντας, χεῖρα ὀρέγοντας· ἐπ' ἀσφαλείᾳ ἕστηκεν. εἰ καλὸν τὸ ἀδικεῖν καὶ ἀσφαλές, ὁμολογείτω τις εἶναι ἄδικος· εἰ δὲ οὐ τολμᾷ, τί δήποτε ὡς ἀγαθὸν μετέρχεται; ἴδωμεν δὲ πῶς καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἂν γίνηται τοῦτο, πόσα γίνεται κακά. εἴ ποτε γάρ ποι, ἄν τι τῶν ἐν ἡμῖν τὸ οἰκεῖον ὑπερβαλὸν μέτρον τοῦ ἑτέρου ἐφίηται, καὶ βουληθῇ ἀφεὶς ὁ σπλὴν τὸν οἰκεῖον τόπον λαβεῖν τὸν ἀλλότριον μετὰ τοῦ οἰκείου, οὐχὶ νόσος τοῦτό ἐστι; τὸ ὑγρὸν πάλιν τὸ ἐν ἡμῖν [ὁ χυμὸς] εἰ πάντα πληρώσει, οὐχὶ ὕδερος τοῦτό ἐστιν; [οὐχὶ ποδαλγίαι; οὐχὶ ἑαυτὸν συνδιέφθειρε μετ' ἐκείνου;] ἡ χολὴ πάλιν εὐρυχωρίαν ζητείτω, καὶ πανταχοῦ διαχείσθω τὸ αἷμα. οὐ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ ὁ θυμός, ἡ ἐπιθυμία, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἐὰν ὑπερβῇ τὸ μέτρον; οὕτω καὶ ἡ τροφή· ἐὰν ὑπὲρ ὃ δύναται πέττεσθαι προσληφθῇ, νόσοις τὸ σῶμα περιέβαλε. πόθεν γὰρ αἱ ποδαλγίαι; πόθεν αἱ παρέσεις καὶ ὁ κλόνος τοῦ σώματος; ἆρα οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν τροφῶν ἀμετρίας; πάλιν ἐν τῷ σώματι ἐὰν πλεῖον βουληθῇ λαβεῖν ὁ ὀφθαλμός, ἢ πλέον ἰδεῖν τοῦ ὡρισμένου θελήσειεν, ἢ μεῖζον ἀναλάβοι φῶς, ἔβλαψε μᾶλλον ἢ ὠφέλησε τὸ ὑπὲρ μέτρον. εἰ δὲ ἔνθα ἀγαθόν τι τὸ φῶς ἐστιν, ὁ ὀφθαλμὸς εἰ πλέον ἰδεῖν θελήσειεν, ἀπόλλυται, ὅταν λαμπρότερον ἴδῃ, ἐννόησον ἐπὶ τοῦ κακοῦ. ἡ ἀκοὴ ἐὰν μεγάλην δέξηται φωνήν, ἀπόπληκτος ἡ διάνοια γίνεται. ὁ νοῦς ἐπειδὰν τὰ ὑπὲρ ἑαυτὸν λογίσηται, ἐκπλήττεται, καὶ ὅπερ ἂν πλέον τοῦ δέοντος γίνηται, διαπόλλυσι. τοῦτο γὰρ πλεονεξία, πλέον ἔχειν τοῦ ὡρισμένου. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ χρημάτων· ὅταν βουλώμεθα ἐπιτιθέναι φορτία πλείονα, εἰ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα, χαλεπὸν ἐν ἑαυτοῖς τρέφομεν τὸ θηρίον, πολλὰ ἔχοντες, πολλῶν δεόμενοι, φροντίσι μυρίαις περιβάλλοντες ἑαυτούς, πολλὰς τῷ διαβόλῳ παρέχοντες λαβάς. διὰ τοῦτο οὐδὲ χρεία καμάτου ἐπὶ τῶν πλουτούντων τῷ διαβόλῳ. ἕτοιμοι γὰρ αὐτῷ πρὸς καταφορὰν ἀπὸ τοῦ πλούτου μάλιστα γίνονται. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν πενίᾳ συζώντων, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐναντίον. οὕτως αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀπόλλυσι τὰ πράγματα. διὸ παρακαλῶ ἀπέχεσθαι τῆς τούτων ἐπιθυμίας, ἵνα δυνηθῶμεν διαδρᾶναι τὰς τοῦ πονηροῦ παγίδας, καὶ ἀρετῆς ἐπιλαβόμενοι, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νβ. 23 ΤΗ ΟΥΝ ΕΠΑΥΡΙΟΝ ΕΛΘΟΝΤΟΣ ΤΟΥ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ Φήστου, ἤχθη ὁ Παῦλος.

Ὅρα ὅτι συλλέγεται ἀκροατήριον τῷ Παύλῳ. τοῖς κατ' ἐξοχήν, φησι, τῆς πόλεως. τοὺς δορυφόρους γὰρ πάντας συναγαγὼν ὁ ἄρχων καὶ ὁ βασιλεύς, οὕτως ἀπαντῶσι· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως παραγεγόνασι. τούτους γὰρ κατ' ἐξοχὴν καλεῖ. καὶ ὅρα πῶς, αὐτοῦ ἀχθέντος, διακηρύττεται ὑπὸ τοῦ Φήστου. οὐ μόνον γὰρ αὐτὸν ἀφίησι τῶν ἐγκλημάτων, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπολογεῖται· τί λέγων;

24 Ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον περὶ οὗ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι.

25 Ἐγὼ

25 Ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν·

26 Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα· ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σχῶ τι γράψαι.

χ. παρήγ.

27 Ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.

Σκόπει πῶς ἐκείνων μὲν κατηγορεῖ, τοῦτον δὲ ἀφίησιν. ὢ τῆς τῶν δικαιωμάτων περιουσίας. ὅπως καταδικάσῃ οὐχ εὑρίσκει ὁ ἄρχων, κυρίας γενομένης ἐξετάσεως· ἐκεῖνοι δὲ τοῦτον ἄξιον θανάτου ἔφασκον εἶναι. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, φησι, μηδὲν ἄξιον θανάτου πεπραχέναι αὐτόν· εἶτα ἐπήγαγε λέγων, περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Παύλου καθαρότητος, τὸ μηδὲν ἔχειν τὸν δικαστὴν ὅ,τι εἴπῃ περὶ αὐτοῦ. διὸ προήγαγον αὐτόν, φησιν, ἐφ' ὑμῶν. ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ εἶναι, πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι. ὅρα εἰς οἵας ἐνέβαλον οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἀπορίας μεγάλας. τί οὖν ὁ Ἀγρίππας; ἐπὶ τούτοις βουλόμενός τι μαθεῖν πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη·

ἴσ. πᾶς δὲ τόποις;

κεφ. κϛ.

1 Ἐπιτρέπεταί σοι ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν. Τῇ πολλῇ περὶ τοῦ ἀκοῦσαι ἐπιθυμίᾳ ἐπιτρέπει αὐτῷ λέγειν ὁ βασιλεύς. ὁ δὲ Παῦλος μετὰ παρρησίας φθέγγεται λοιπόν, οὐ κολακεύων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μακάριον ἑαυτὸν φάσκων εἶναι, ἐπειδὴ πρὸς πάντα εἰδότα τὸν λόγον ποιεῖται. καὶ ὅτι διὰ τοῦτο, ἄκουε, ἃ δὴ καὶ προστίθεται λέγων. Τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο ἐκτείνας τὴν χεῖρα,

2 Περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἥγημαι ἐμαυτὸν μακάριον, ἐπὶ σοῦ μέλλων ἀπολογεῖσθαι σήμερον,

3 Μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων. διὸ δέομαί σου μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. Καίτοιγε εἰ συνῄδει ἑαυτῷ, φοβηθῆναι ἐχρῆν παρὰ τῷ πάντα εἰδότι δικαζόμενον· ἀλλὰ καθαροῦ συνειδότος τοῦτό ἐστι, τὸ μὴ παραιτεῖσθαι δικαστὴν τὸν ἀκριβῶς εἰδότα τὰ γεγενημένα, ἀλλὰ καὶ χαίρειν. ὅθεν καὶ μακάριον ἑαυτὸν ἡγεῖται καὶ λέγει· δέομαί σου μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. ἐπειδὴ μέλλει λόγον ἐκτείνειν καὶ λέγειν τι περὶ ἑαυτοῦ, διὰ τοῦτο προλαβὼν παρεκάλεσε καί φησι·

χ. τῶ

4 Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι,

5 Προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. Ὃ λέγει τοῦτό ἐστι· πῶς ἂν στασιαστὴς ἐγενόμην, ὁ νέος τοιοῦτος ὢν καὶ μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων; εἶτα καὶ ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ἡ πίστις οὖν εἶπεν. ἐπάγει γάρ, κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς θρησκείας ἔζησα. καὶ ἐπεὶ πάλιν εἰκὸς ἦν τινας εἰπεῖν· τί οὖν εἰ ἡ μὲν αἵρεσις θαυμαστή, σὺ δὲ πονηρός; ὅρα πῶς τὸ ὑφορμοῦν θεραπεύει. μάρτυρας γὰρ καλεῖ πάντας τοὺς Ἰουδαίους τοὺς γινώσκοντας τὸν αὐτοῦ βίον καὶ τὴν ἀναστροφήν. ἴσασι γάρ, φησι, πάντες Ἰουδαῖοι, προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν.

6 Καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν γενομένης ἐπαγγελίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἕστηκα κρινόμενος,

7 Εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν ἐκτενείᾳ νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον, ἐλπίζει καταντῆσαι, περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὑπὸ Ἰουδαίων.

8 Τί ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; Δύο τίθησι περὶ ἀναστάσεως λογισμούς· ἕνα μέν, τὸν ἀπὸ προφητῶν, καὶ οὐ παράγει προφήτην, ἀλλ' αὐτὴν τῶν

Ἰουδαίων

Ιουδαίων τὴν δόξαν· ἄλλον δὲ τὸν καὶ ἰσχυρότερον τὸν ἀπὸ πραγμάτων. ποῖον δὴ τοῦτον; ὅτι διελέχθη αὐτῷ ὁ Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. καὶ κατασκευάζει καὶ τοῦτον ἀπὸ λογισμῶν, τὴν προτέραν αὐτοῦ μανίαν διηγούμενος ἀκριβῶς. εἶτα καὶ μετὰ ἐγκωμίου τῶν Ιουδαίων νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει, φησὶ, καταντῆσαι. ὥστε εἰ καὶ μὴ ἀλλότριου βίου ἤμελλεν, ὑπὲρ τούτων οὐκ ἔδει κρίνεσθαι, βασιλεῦ Αγρίππα. εἶτα καὶ ἄλλος λογισμός· τί ἄπιστον 5 κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; εἰ γὰρ μὴ τοιαύτη δόξα ἦν, εἰ γὰρ μὴ ἀνατεθραμμένοι ἦσαν ἐν τούτοις τοῖς δόγμασι, νῦν δὲ εἰσεφέρετο, ἴσως οὐκ ἂν ἐδέξατό τις τὸν λόγον. εἶτα λέγει πῶς ἐδίωκε (καὶ τοῦτο κατασκευαστικόν) καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς παράγει μάρτυρας, καὶ τὰς ἔξω πόλεις, καὶ ὅτι ἤκουσε λέγοντος αὐτῷ, Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. ἔπειτα δείκνυσι καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι καὶ διώκομενος ὤφθη, καὶ ὅτι οὐκ ἐμὲ μόνον 10 εὐηργέτησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἔπεμψε διδάσκαλον. δείκνυσι δὲ καὶ τὴν προφητείαν, ἣν εἴρηκεν. Εἰς τοῦτο ὤφθην σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγώ σε "ἀποστέλλω. ταῦτα πάντα δεικνὺς ἔλεγεν·

γρ. ...στέλλω

9 Εγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ιησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι, 15

10 Ο καὶ ἐποίησα ἐν Ιεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών· ἀναιρουμένων τε αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον.

11 Καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς, ἠνάγκαζον βλασφημεῖν, περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις.

12 Εν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ τῶν 20 ἀρχιερέων,

13 Ημέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους.

14 Πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρός με καὶ λέγουσαν τῇ Εβραΐδι διαλέκτῳ· Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. 25

15 Εγὼ δὲ εἶπον, τίς εἶ, Κύριε; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγώ εἰμι Ιησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.

16 Αλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου. εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι,

17 Εξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς "ἐγώ σε ἀποστέλλω, 30 γρ. νῦν

18 Ανοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ "ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεὸν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ. Σκόπει πῶς ἡμέρως διαλέγεται. ὁ Θεός, φησιν, εἶπε πρός με, ὅτι ὤφθην σοι προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα, ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγώ σε ἀποστέλλω, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, 35 τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεὸν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὡσεὶ ἔλεγε· τούτοις ἐπείσθην, ταύτῃ τῇ ὀπτασίᾳ με ἐπηγάγετο, καὶ οὕτως ἔπεισεν, ὥστε μὴ ἀναβάλλεσθαι.

γρ. ἐπιστρ. ... ἐπιτρ.

19 Οθεν, βασιλεῦ Αγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ·

20 Αλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον καὶ Ιεροσολύμοις εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ιουδαίας, καὶ τοῖς ἔθνεσιν "ἀπαγγέλλω μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας. Ο τοίνυν καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύων περὶ βίου ἀρίστου, πῶς ἂν αὐτὸς στάσεως καὶ φιλονεικίας, φησὶν, ἀρχηγὸς γένοιτο; 40

γρ. ἤγγελλον

21 Ενεκα τούτων με οἱ Ιουδαῖοί με συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι.

22 Επικουρίας

22 Ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἕστηκα μαρτυρούμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων, ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι, καὶ Μωϋσῆς.

23 Εἰ παθητὸς ὁ Χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν. Ὅρα πῶς ἐκ καινῆς ἐστιν ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ τὸ πᾶν ἐπιγράφει τῷ Θεῷ. Εἶτα ἡ παρρησία· οὐδὲν, φησὶν, ἀφίσταμαι· καὶ τὸ ἀσφαλές· ἀπὸ γὰρ προφητῶν ἰσχυρίζομαι. Εἰ παθητὸς ὁ Χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, φῶς μέλλει καταγγέλλειν. ὥσπερ ἔλεγεν ὅτι πρῶτος ὁ Χριστὸς ἀναστὰς οὐκέτι ἀποθνήσκει, δῆλον ἐκ τοῦ πάλιν καταγγεῖλαι τοῦτο, καὶ εἰς ἑαυτὸν προσδέχεται. Εἶτα τὴν παρρησίαν ὁ Φῆστος ἰδὼν (ἐπεὶ πρὸς τὸν βασιλέα διελέγετο) καὶ μαθησάμενος τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπειν, ὥσπερ ὅτι παθών τι καί φησι· μαίνῃ, Παῦλε. ὅτι δὲ παθών τι ταῦτα λέγει, ἄκουε τῆς ἑξῆς.

24 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ Φῆστος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη· μαίνῃ, Παῦλε· τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. Τί οὖν ὁ Παῦλος μετ᾽ ἐπιεικείας ἀποκρινόμενος·

25 Οὐ μαίνομαι, φησὶ, κράτιστε Φῆστε, ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκει, δι᾽ ἣν πρὸς τὸν βασιλέα τὸν λόγον ἀπέστρεψεν.

26 Ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι τούτων οὐ πείθομαι οὐδέν. οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο.

27 Πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; οἶδα ὅτι πιστεύεις. Τοῦτο οὕτως εἶπε μονονουχὶ διασύρων καὶ λέγων πρὸς αὐτούς· οἶδα ὅτι πάντα οἶδεν ἀκριβῶς. καὶ ἔδει μὲν πρώτους ὑμᾶς ταῦτα εἰδέναι (τὸ γὰρ ἐπαγόμενον τοῦτο δηλοῖ. τὸ, οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο) ἀλλ᾽ οὐκ ἠθελήσατε. πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; οἶδα ὅτι πιστεύεις.

28 Ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι.

29 Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν· εὐξαίμην ἂν τῷ Θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, οὐ μόνον σε, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους, ὁποῖος κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων. Ὅρα πῶς εὔχεται, λέγων· εὐξαίμην ἂν ἔγωγε τῷ Θεῷ οὐκ ἐν ὀλίγῳ· τουτέστι, παραμικρόν. καὶ οὐχ ἁπλῶς εὔχεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτεταμένως. τοιούτους, φησὶ, γενέσθαι πάντας οὐ μόνον σε, ἀλλὰ καὶ πάντας· ὁποῖος κἀγώ εἰμι. εἶτα καὶ προσέθηκε, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων, οὐκ ἀποδυσάμενος διὰ τὰ δεσμὰ, οὐδὲ αἰσχυνόμενος ἐπεὶ ἐδέδετο (τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ, εἴπερ τι ἄλλο, ἄξιον δόξης) ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόληψιν ἀφορῶν, οὕτως εἶπε. διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων. ἀλλ᾽ ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ ἀναγνωσμένα. τῇ οὖν ἐπαύριον εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον, κελεύσαντος τοῦ Φήστου, φησὶν, ἤχθη ὁ Παῦλος. ἀπέστησαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι, τῇ ἐφέσει χρησαμένου ἐκείνου, καὶ αὐτὸ αὐτῷ τὸ λαμπρὸν τὸ θέατρον γέγονε. μετὰ πολλῆς γὰρ τῆς φαντασίας ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων παρῆσαν· οὐχ οἱ μὲν, οἱ δὲ οὔ. τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, φησὶ, ἐνέτυχόν μοι, ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες μὴ δεῖν αὐτὸν ζῆν μηκέτι. ὅρα τὴν μανίαν, ἐβόων δεῖν αὐτὸν ἀποκτεῖναι λέγοντες. ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι δικαίως ἐπεκαλέσατο Καίσαρα. εἰ γὰρ οὐδὲν μὲν εἶχον δεινὸν εἰπεῖν, ἐκεῖνοι δὲ ἐμεμήνεσαν, εἰκότως ἐπ᾽ ἐκεῖνον ἔρχεται. ὅπως τῆς ἀνακρίσεως ὑφ᾽ ὑμῶν γενομένης, σχῶ τι γράψαι, φησίν. ὁρᾷς πῶς βασανίζεται πολλάκις τὸ πρᾶγμα; καὶ τῆς ἀπολογίας τοίνυν ταύτης Ἰουδαῖοι αἴτιοι, ἵν᾽ ἔμελλον μανθάνειν καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ. περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἥγημαι, φησιν, ἐμαυτὸν μακάριον, μέλλων ἐπὶ σοῦ ἀπολογεῖσθαι. ὅρα πῶς κήρυκες ἄκοντες καὶ τῆς οἰκείας γίνονται κακίας καὶ τῆς Παύλου ἀρετῆς καὶ αὐτῷ τῷ κρατοῦντι· ὥστε λαμπρότερον ἀπήγετο Παῦλος,

ἢ εἰ

ἢ εἰ χωρὶς δεσμῶν ἀπῆλθεν. οὐκέτι γὰρ ὡς πλάνος καὶ γόης, τοσούτων αὐτὸν ἀφιέντων δικαστῶν, ἀπήγετο. πάντα τοίνυν ἀποδυσάμενος περὶ οἷς ἐπήχθη καὶ ἐγράφη, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' οὕτω καθαρὸς ὑποψίας ἐπιβαίνει τῆς Ῥώμης. καὶ οὐκ εἶπε, τί δὴ τοῦτο; ἅπαξ ἐπικαλεσάμενον Καίσαρα μυριάκις ἐκεῖθεν· μέχρι πότε; ἀλλὰ τί; πάλιν ἕτοιμος ἐγένετο δοῦναι εὐθύνας, καὶ ἐπὶ τοῦ μάλιστα εἰδότος τὰ κατὰ Ἰουδαίους. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας ἀπολογεῖται· ἅτε οὐκ ὄντων κυρίων τῶν καταδικαζόντων αὐτόν· ὅς, καίπερ οὐκ ὄντων κυρίων, ἀλλὰ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης κρατούσης, ὅτι πρὸς Καίσαρα πορεύσῃ, δίδωσι λόγον ὅμως, καὶ πολλὰς τὰς εὐθύνας περὶ πάντων· οὐ περὶ τῶν μὲν, περὶ τῶν δὲ οὔ. μονονουχὶ δὲ τοῦτο λέγει, δι' ὧν ἀποκρίνεται· ἐγκαλοῦσι περὶ στάσεως, ἐγκαλοῦσι περὶ αἱρέσεως, καὶ ὅτι τὸν ναὸν ἐβεβήλωσα. περὶ πάντων ἀπολογοῦμαι. τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι. ὅτι μὲν οὖν οὐ τοῦ ἐμοῦ τρόπου τὸ στάσεις ποιεῖν, αὐτοὶ μάρτυρες οἱ κατήγοροι. ὃ καὶ πρὸ τούτου λέγει, ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεται διὰ τοῦ εἰπεῖν, τὴν ἐκ νεότητός μου βίωσιν. [τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου ἐν Ἱεροσολύμοις ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι·] καὶ ὅτι ὅλος ὁ δῆμος παρῆν, τότε καλεῖ αὐτὸν τὴν μαρτυρίαν· οὐκ ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου δὲ τοῦ Λυσίου τοῦτο ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Φήστου. καὶ πάλιν ἐνταῦθα ὅτι πλείους παρῆσαν· ἐκεῖ δὲ οὐ πολλῆς ἀπολογίας ἔδει, τῶν γραμμάτων τοῦ Λυσίου ἀφιέντων αὐτόν. ἴσασί, φησι, πάντες Ἰουδαῖοι προγινώσκοντές με ἄνωθεν. καὶ οὐ λέγει ποταπὸς αὐτοῦ ὁ βίος· ἀλλ' ἀφίησιν αὐτὸν τῷ συνειδότι, καὶ τὸ πᾶν ἐν τῇ αἱρέσει τίθησι, δεικνὺς ἐντεῦθεν οὐκ ἂν ἑλόμενος αὐτὴν, εἰ πονηρὸς ἦν καὶ μοχθηρός. ὑπὲρ τῆς αἱρέσεως τοίνυν ταύτης, ἕστηκα, φησι, κρινόμενος. αὕτη καὶ παρ' αὐτοῖς πρεσβεύεται. διὰ ταύτην ηὔχοντο, διὰ ταύτην λατρεύουσιν, ἵνα ταύτης τύχωσι· ταύτην ἐγὼ καταγγέλλω, καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος ταύτης ἐγκαλοῦμαι. ἄρα μαινομένων οὐκ ἔστι πάντα μὲν ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν ταύτης ποιεῖν· τὸν δὲ εἰς ταύτην πιστεύοντα ἐλαύνειν; ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ Ναζωραίου, φησὶ, δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· τουτέστιν, ἐκεῖνα ταῦτα ποιεῖν· ὅτι οὐκ ἤμην τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τῶν πολεμούντων αὐτῷ ὑπῆρχον. ὅθεν καὶ ἀξιόπιστος γίνεται μάρτυς, ὅτι ὁ μυρία ποιῶν καὶ πολεμῶν τοὺς πιστεύοντας, καὶ πείθων βλασφημεῖν, καὶ πάντα κινῶν, πόλεις, ἄρχοντας, καὶ δι' ἑαυτοῦ ταῦτα πράττων, οὕτως ἐξαίφνης μεταβέβληται). εἶτα πάλιν μάρτυρες οἱ συνόντες; εἶτα δείκνυσιν ἑαυτὸν δικαίως πεισθέντα, ἀπό τε τοῦ φωτὸς, ἀπό τε τῶν προφητῶν, ἀπό τε τῶν ἐκβάσεων, ἀπό τε τῶν νῦν γεγενημένων. ἐπήγαγε γάρ, ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ εἶδον περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. ὅρα γοῦν τὸ φῶς καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν, καὶ ἀπὸ τούτων αὐτοὺς πιστοῦται. ἵνα γὰρ μὴ δόξῃ καινοτομεῖν, καίτοι ἔχων μεγάλα εἰπεῖν, πάλιν ἐπὶ τοὺς προφήτας καταφεύγει, καὶ τὰ αὐτῶν μέσον τίθησι. τοῦτο μὲν οὖν ἀξιοπιστότερον ἅτε νῦν γενόμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ μόνος εἶδε, πάλιν αὐτὸ ἀπὸ προφητῶν πιστοῦται. καὶ ὅρα αὐτὸν οὐχ ὁμοίως διαλεγόμενον ἐν δικαστηρίῳ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ. ἐκεῖ μὲν οὖν λέγει, ὅτι καὶ ἀνείλετο· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ὥστε μὴ πλέον ἐκκαῦσαι τὸν θυμόν· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δείκνυσιν εἰπὼν, εἰ παθητὸς ὁ Χριστός. οὕτως ἀφίησιν αὐτοὺς ἐγκλημάτων. ὅπερ οὖν ἐγὼ καταγγέλλω, εἰ ἀνέστη πρῶτος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἐκ τῶν προφητῶν δείκνυμι. καὶ γὰρ καὶ οἱ προφῆται τοῦτο καταγγέλλουσιν. οὐκοῦν δέξασθε τὸν λόγον, ὡς τὸν αὐτὸν ὄντα τῶν προφητῶν. ἐπεὶ δὲ εἶπε τὴν ὄψιν, λοιπὸν καὶ μετὰ ἀδείας καὶ τὰ κατορθώματα λέγει. ποῖα ταῦτα; τοῦ ἀνοῖξαι αὐτῶν, φησιν, ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν. εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι· τουτέστιν, οὐχ ὥστε κολάσαι, ἀλλ' ὥστε ἀπόστολον ποιῆσαι. ὅρα· τὰ συνέχοντα κακὰ τοὺς ἀπίστους δείκνυσι, τὸν Σατανᾶν, τὸ σκότος· ὥσπερ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν πιστῶν, τὸ φῶς, τὸν Θεὸν, τὸν κλῆρον τῶν ἁγίων. καὶ οὐχ ἁπλῶς με-

χ.ι. ἡ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς εἰς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἕστηκα

τάμοιρ

τήμοσιν παρρησίας, ἀλλὰ καὶ βίον ἐπιδείκνυσθαι θαυμαστόν. καὶ ὅρα πανταχοῦ τὰ ἔθνη συμ-
πλεκόμενα τῷ λόγῳ. οἱ γὰρ παρεστῶτες ἐξ ἐθνῶν ἦσαν. μαρτυρούμενος, φησι, μικρῷ τε καὶ
μεγάλῳ*. καὶ διὰ τοὺς στρατιώτας οὕτως εἶπεν. εἶτα ἀφεὶς τὴν τάξιν τοῦ ἀπολογουμένου,
τὴν τοῦ διδασκάλου ἔλαβε. διὸ καὶ ὁ Φῆστός φησι πρὸς αὐτόν· μαίνῃ. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ αὐ-
5 τὸς διδάσκαλος εἶναι, ἐπάγει τοὺς προφήτας, καὶ τὸν Μωϋσέα. εἰ παθητός, φησιν, ὁ Χριστός, εἰ
πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, φῶς μέλλει καταγγέλλειν ἐν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν. ὁ
Φῆστος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη· οὕτω θυμοῦ ἦν καὶ ὀργῆς ἡ φωνή. τί οὖν ὁ Παῦλος; οὐ γάρ ἐστι,
φησιν, ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο· ἐνταῦθα περὶ τοῦ σταυροῦ λέγει τοῦτο, περὶ τῆς ἀνα-
στάσεως, καὶ ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γέγονε τὸ δόγμα. πιστεύεις, βασιλεῦ, φησιν, Ἀγρίπ-
10 πα; οὐκ εἶπε, τῇ ἀναστάσει, ἀλλά, τοῖς προφήταις. εἶτα προκαταλαμβάνει αὐτὸν
καί φησιν· οἶδα ὅτι πιστεύεις. πρὸς ὃν καὶ ὁ Ἀγρίππας, ἐν ὀλίγῳ με πείθεις χριστιανὸν γε-
νέσθαι. οὐκ ἐνόησεν ὁ Παῦλος, τί ἐστιν ἐν ὀλίγῳ, ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι ἐξ ὀλίγου. διὸ καὶ πρὸς τοῦτο
ἀποκρίνεται. οὕτως ἰδιώτης ἦν. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐ βούλομαι, ἀλλ', εὔχομαι, οὐ μόνον σε, ἀλλὰ καὶ πάντας
τοὺς ἀκούοντας. ὅρα κολακείας ἀπηλλαγμένον τὸν λόγον. εὔχομαι, φησι, σήμερον γενέσθαι πάντας
15 τοιούτους, ὁποῖος κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων. ὅρα ὁ καυχώμενος ἐπὶ τοῖς
δεσμοῖς, ὁ περιφέρων αὐτοὺς καθάπερ ἅλυσιν χρυσῆν, τούτοις ἀπεύχεται νῦν. καὶ
μὴ θαυμάσῃς. ἔτι γὰρ ἀσθενέστερον διέκειντο, καὶ συγκαταβατικώτερος ἦν ὁ λόγος αὐτῷ.
ἐπεὶ ὅτι τὰ δεσμὰ βέλτιον ἡγεῖτο, ἄκουε πῶς ἀεὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς πάντων προτίθησι τῶν
ἄλλων λέγων· Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ πάλιν, Τούτου χάριν τὴν ἅλυσιν περίκει- Ἐφεσ. γ. α.
20 μαι, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται· καί, Ἄχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος. ὅρα· οὐχὶ δεσμῶν β. Τιμ. α. η.
μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς κακοῦργος προσέθηκεν, αὔξων τὴν ἀπὸ τῶν δεσμῶν δόξαν. διπλῆ δὲ ἡ β. Τιμ. β. θ.
τιμωρία, καὶ ὅτι ἐδέδετο, καὶ ὅτι ὡς κακοῦργος. εἰ μὲν γὰρ οὕτως ἐδέδετο ὡς ἐπ' ἀγαθῷ, ἔφερέ
τινα ἂν παραμυθίαν τὸ πρᾶγμα· νῦν δὲ καὶ ὡς κακοῦργος, καὶ ὡς ἐπὶ τοῖς ἀδίκοις ἁλούς· καὶ ὅ-
μως οὐδενὸς τούτων ἐφρόντιζε.

25 Τοιοῦτον ψυχὴ πληρωθεῖσα τῷ οὐρανίῳ ἔρωτι. εἰ γὰρ οἱ τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἐρῶντες ἔρωτα, ΗΘΙΚΟΝ.
οὐδὲν ἡγοῦνται οὔτε ἔνδοξον, οὔτε τίμιον, ἀλλ' ἐκεῖνα ὅσα ἂν αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν
συντείνῃ, ταῦτα κρίνεται καὶ ἔνδοξα καὶ ἔντιμα, καὶ τοῦτο πάντα αὐτοῖς ἐστιν ἡ ἐρωμένη· πολλῷ
μᾶλλον οἱ τούτῳ ἁλόντες τῷ ἔρωτι οὐδὲν ἡγοῦνται τὰ ἐπίτιμα. εἰ δὲ οὐ νοοῦμεν τὰ λε-
γόμενα, οὐ θαυμαστόν. ἄπειροι γάρ ἐσμεν τῆς φιλοσοφίας ταύτης. εἰ γάρ τις ἁλῷ τῷ
30 πυρὶ τοῦ Χριστοῦ, τοιοῦτος γίνεται, οἷος ἂν γένηται ἄνθρωπος μόνος ἐπὶ τῆς γῆς οἰκῶν. οὕτως
οὐδενὸς αὐτῷ μέλει δόξης καὶ ἀτιμίας· ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ μόνος οἰκῶν οὐδενὸς ἂν ἐφρόντισεν,
οὕτως οὐδὲ τότε ὁ τοιοῦτος φροντίζει. πειρασμῶν δὲ οὕτω καταφρονεῖ καὶ μαστίγων καὶ δεσμω-
τηρίων, ὥσπερ ἂν εἰ ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ταῦτα ἔπασχεν, ἢ ὥσπερ ἂν εἰ ἀδαμάντινον ἐ-
κέκτητο σῶμα· τῶν δὲ ἡδέων τῶν ἐν τῷ βίῳ οὕτω καταγελᾷ, καὶ ἀνεπαίσθητος αὐτῶν ἐστιν, ὥσπερ
35 τῶν νεκρῶν σωμάτων ἡμεῖς αὐτοὶ ὄντες νεκροί. τοσοῦτον δὲ ἀπέχει ἁλῶναι πάθει τινί, ὅσον χρυ-
σὸς πυρούμενος ὁ καθαρὸς ἂν ἀπέχοιτο κηλῖδος. ὥσπερ γὰρ μυῖαι εἰς μέσην φλόγα οὐκ
ἂν ἐμπέσοιεν, ἀλλὰ φεύγουσιν, οὕτω τὰ πάθη οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι τούτου τολμᾷ. Καὶ τοῦ-
τον ἐβουλόμην μὲν ἀφ' ἡμῶν τὰ παραδείγματα παραγαγεῖν δύνασθαι· ἐπεὶ δὲ ἀπορού-
μεν, ἀνάγκη πρὸς αὐτὸν τοῦτον καταφυγεῖν. ὅρα γοῦν αὐτὸν πρὸς πάντα τὸν κόσμον πῶς
40 διέκειτο. Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, φησί, κἀγὼ τῷ κόσμῳ· τουτέστι, νεκρός εἰμι τῷ κόσμῳ, Γαλ. ς. ιδ.
κἀκεῖνος ἐμοὶ νεκρός. καὶ πάλιν, Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. τοῦτο μόνου Παύ- Γαλ. β. κ.
λου λέγειν ἐστίν· ἡμῶν δὲ τῶν ἐκείνου τοσοῦτον ἀπολειπομένων, ὅσον τῆς γῆς ὁ οὐρανός, ἐγκα-
λύπτεσθαι ὡς μηδὲ τὸ στόμα διᾶραι τολμᾶν. ὅτι δὲ ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἦν, καὶ οὕτως ἑώρα τὰ
παρόντα, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπό- β. Κορ. δ. ιη.

 μενα.

μένα. τί λέγεις; καὶ μὴν τὸ ἐναντίον οὗ λέγεις ἐστί. τὰ μὲν γὰρ ἀόρατα οὐ βλέπομεν, τὰ δὲ
ὁρατὰ βλέπομεν. ʺὁποίους ἔχεις ὀφθαλμοὺς, τοιοῦτοί εἰσι καὶ παρὰ τοῦ Χριστοῦ διδόμε- γρ. τίνες
νοι. καθάπερ γὰρ οὗτοι τὰ μὲν ὁρώμενα ὁρῶσι, τὰ δὲ οὐχ ὁρώμενα οὐχ ὁρῶσιν· οὕτως ἐκεῖνοι
τοὐναντίον. οὐδεὶς τὰ ἀόρατα βλέπων, τὰ ὁρατὰ βλέπει· οὐδεὶς τὰ ὁρώμενα βλέπων, τὰ
ἀόρατα βλέπει. ἢ οὐχὶ καὶ παρ' ἡμῖν τοῦτο γίνεται; ὅταν γὰρ τὸν νοῦν συστρέψαντες λογιζώμεθά τι 5
τῶν ἀοράτων, μετέωροι τῶν ἐνεργειῶν ἡμῖν γίνονται αἱ ὄψεις. καταφρονήσωμεν δόξης· γε-
λᾶσθαι βουλώμεθα μᾶλλον, ἢ ἐπαινεῖσθαι. ὁ μὲν γὰρ γελώμενος, οὐδὲν βλάπτεται· ὁ δὲ
ἐπαινούμενος, μεγάλα. μὴ μέγα φρονῶμεν ἐπὶ τοῖς ἐκφοβοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὡς
ἐπὶ τῶν παίδων τοῦτο πράττωμεν. οὐδὲ γὰρ εἴ τινα ἴδοιμεν ἐκφοβοῦντα παιδία, θαυμά-
ζομεν τοῦτον. εἰ γάρ τις φοβεῖ, παιδία φοβεῖ· ἄνδρα γὰρ οὐκ ἂν δύναιτο φοβεῖν. καὶ 10
καθάπερ οἱ ἐκφοβοῦντες, ἢ τὰς βλεφαρίδας ἕλκοντες ἄνω, ἢ ἄλλως τὸ πρόσωπον δια-
στρέφοντες, τοῦτο ποιοῦσιν, ὑγιαίνον δὲ ἔχοντες καὶ ἥμερον τὸ ὄμμα οὐκ ἂν δύναιντο τοῦτο ποιῆσαι·
οὕτω δὴ καὶ οὗτοι, τὸ διορατικὸν τῆς διανοίας διαστρέφοντες τοῦτο ποιοῦσιν· ὥστε ἥμεροί γε ἄν-
θρωποι καὶ καλοὶ τῇ ψυχῇ οὐδεὶς ἂν φοβηθείη, ἀλλ' αἰδούμεθα πάντες, τιμῶμεν, ἐντρεπό-
μεθα. οὐχ ὁρᾶτε πῶς ὁ φοβερὸς καὶ μισητός ἐστι καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἀπευκτός; τί γὰρ τῶν δυ- 15
ναμένων φοβεῖν μόνον οὐκ ἀποστρεφόμεθα; οὐχὶ θηρία; οὐχὶ φωνάς; οὐχὶ ὄψεις; οὐχὶ τό-
πους; οὐχὶ ἀέρα, οἷον τὸ σκότος; μὴ δὴ μέγα νομίζωμεν, εἰ ἄνθρωποι φοβοῦνται ἡμᾶς.
πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεὶς * ἄνθρωπος ʺπλουτεῖται· ʺδεύτερον, τὸ καὶ πλουτουμένους ἡμᾶς μὴ μέ- ὁ ἡμεῖς
γα τοῦτο εἶναι. μέγα ἀγαθὸν ἡ ἀρετή. καὶ ὁρᾶτε πῶς μέγα. ἄθλια τὰ πράγματα νομίζον- χ πωλεῖται
τες, δι' ὧν συνέστηκεν, αὐτὴν θαυμάζομεν καὶ μακαρίζομεν. τίς γὰρ οὐκ ἂν μακαρίσειε 20 γρ. πένης [εἶναι] τὸν
τὸν φιλόσοφον, καίτοι πενία, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἄθλια εἶναι δοκεῖ; ὅταν οὕτω διὰ τῶν ἀθλίων εἶναι μέγα. μέγα
δοκούντων λάμπῃ, ὁρᾶ τὴν ὑπερβολήν. μέγα φρονεῖς ἐπὶ δυναστείᾳ, ἄνθρωπε; καὶ ποία
δυναστεία, εἰπέ μοι, ἡ χειροτονητή; παρὰ ἀνθρώπων ἐγένου δυνατὸς, ἔνδοθεν χειροτόνησον
σεαυτόν. ἄρχων γὰρ οὐχ ὁ καλούμενός ἐστιν, ἀλλ' ὁ ὤν. ὥσπερ γὰρ ἰατρὸν οὐκ ἂν ποιήσειε βα-
σιλεὺς, οὐδὲ ῥήτορα, οὕτως οὐδὲ ἄρχοντα. οὐ γὰρ τὰ γράμματα ποιεῖ ἄρχοντα, οὐδὲ τὸ 25
ὄνομα. ἐπεὶ, εἰ βούλει, οἰκοδομείτω τις ἰατρεῖον, ἐχέτω καὶ μαθητὰς, ἐχέτω καὶ ὄργανα καὶ
φάρμακα, καὶ εἰσίτω πρὸς τοὺς κάμνοντας· ἆρα ἀρκεῖ ταῦτα ποιῆσαι ἰατρόν; οὐδα-
μῶς· ἀλλὰ δεῖ τῆς τέχνης, καὶ ταύτης ἄνευ οὐ μόνον ταῦτα οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάπτει.
τὸ γὰρ οὐκ ἰατρὸν βέλτιον μηδὲ ἔχειν φάρμακα. ὁ μὲν οὕτω μὴ ἔχων οὔτε σώζει, οὔτε ἀ-
πόλλυσιν· ὁ δὲ ἔχων ἀπόλλυσιν, οὐκ εἰδὼς ὅπως χρήσηται· ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῇ φύσει τῶν φαρ- 30
μάκων ἐστὶν ἡ σωτηρία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ προσάγοντος. τούτου γὰρ μὴ ὄντος,
πάντα διέφθαρται. τοιοῦτος καὶ ὁ ἄρχων ἐστίν· ἔχει ὄργανα, τὴν φωνὴν, τὸν θυμὸν, τοὺς δη-
μίους, τὰς ὑπηρεσίας, τὰς τιμὰς, τὰς δωρεὰς, τοὺς ἐπαίνους· ἔχει καὶ φάρμακα, τοὺς νόμους·
ἔχει καὶ κάμνοντας, τοὺς ἀνθρώπους· ἔχει ἐργαστήριον, τὸ δικαστήριον· ἔχει μαθητὰς, τοὺς
στρατιώτας. ἂν οὕτω μὴ εἰδῇ τὴν ἐπιστήμην τὴν ἰατρικὴν, οὐδὲν τούτων ὄφελος. ὁ δι- 35
καστὴς ἰατρὸς ψυχῶν ἐστιν, οὐχὶ σωμάτων. εἰ δὲ αὕτη ἡ σωμάτων τοσαύτης δεῖται ἐπιμε-
λείας, πολλῷ μᾶλλον ἡ τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ καὶ μείζων ψυχὴ σωμάτων. οὐκ ἄρα τὸ ὄνομα
ἔχειν ἄρχοντος ἄρχοντά ἐστιν εἶναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλοι καλοῦνται μεγάλοις ὀνόμασιν· οἷον Παῦ-
λος, Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης· ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων εἰσὶν ἅπερ καλοῦνται,
καθάπερ οὐδὲ ἐγώ. ἀλλ' εἰμὶ τοῦ μακαρίου μὲν ἐκείνου ὁμώνυμος, οὐ μὴν συνώνυ- 40
μος· οὐκ εἰμὶ Ἰωάννης, ἀλλὰ καλοῦμαι. οὕτω κἀκεῖνοι, οὐκ εἰσὶν ἄρχοντες, ἀλλὰ
καλοῦνται· εἰσὶ δὲ ἐκεῖνοι ἄρχοντες καὶ χωρὶς τούτων. ὥσπερ καὶ ἰατρὸς, κἂν μὴ χρῆται
τῇ ἐπιστήμῃ, ἔχῃ δὲ αὐτὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἰατρός ἐστιν· εἰσὶν ἄρχοντες ἑαυτῶν ἄρχοντες.
τρία γὰρ ταῦτά ἐστι ʺψυχή, οἰκία, πόλις, οἰκουμένη· καὶ ὁδῷ τὰ πράγματα προβαίνει. δεῖ γρ. ψυχῇ

τοίνυν

τοίνυν τὸν μέλλοντα ἐπιστήσεσθαι οἰκίας καὶ καλῶς αὐτὴν οἰκοδομήσειν, πρότερον τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ ῥυθμίζειν. οἰκία γάρ αὐτή ἐστιν. εἰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ μὴ δύναιτο, ἔνθα μία ψυχὴ, ἔνθα κύριος αὐτὸς, ἔνθα ἀεὶ σύνεστιν ἑαυτῷ, πῶς τοὺς ἄλλους οἰκοδομήσει; ὁ τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ ῥυθμίσαι δυνάμενος, καὶ τὸ μὲν ποιεῖν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι, οὗτος καὶ οἰκίαν δυνήσεται· ὁ δὲ οἰκίαν, καὶ πόλιν· ὁ δὲ πόλιν, καὶ οἰκουμένην. εἰ δὲ ψυχὴν οὐκ ἂν δύναιτο, πῶς οἰκουμένην δυνήσεται; ταῦτά μοι εἴρηται, ἵνα μὴ ὦμεν ἐπτοημένοι πρὸς ἀρχάς· ἵνα εἰδῶμεν τί ποτέ ἐστιν ἀρχή. τοῦτο γὰρ οὐκ ἀρχὴ, ἀλλὰ κατάληψις καὶ δουλεία, καὶ μυρία ἕτερα ἄν τις καλέσειεν. εἰπέ μοι, τί ἐστιν ἄρχοντος ἴδιον; ἆρα οὐχὶ τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀρχομένους καὶ εὐεργετεῖν; τί δὲ ἂν τοῦτο μὴ γένηται; πῶς ἑτέρους ὠφελήσει, ὁ ἑαυτὸν μὴ ὠφελήσας; ὁ μυρίας ἔχων τυραννίδας ἐν τῇ ψυχῇ τῶν παθῶν, πῶς τὰς ἑτέρων ἐκκόψει; οὕτω καὶ τρυφὴ οὐκ αὕτη ἐστὶ τρυφὴ, ἀλλ᾽ ἑτέρα. ὥσπερ γὰρ ὁ ἄρχων ἐδείχθη, οὐχ οὗτος, ἀλλ᾽ ἕτερος· οὕτω καὶ ὁ τρυφῶν ἕτερός ἐστι. δοκεῖ μὲν γὰρ εἶναι τρυφὴ, τὸ τῆς ἡδονῆς ἀπολαύειν καὶ γαστρίζεσθαι· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο, ἀλλὰ τοὐναντίον, τὸ ψυχὴν ἔχειν θαυμαστὴν καὶ ἐν ἡδονῇ εἶναι. ἔστω γάρ τις ἐσθίων, πίνων, σπαταλῶν· ἔπειτα φροντιζέτω καὶ ἀθυμείτω· μὴ δύναται οὗτος εἶναι ἐν τρυφῇ; οὐκ ἄρα τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν τρυφὴ, ἀλλὰ τὸ ἐν ἡδονῇ εἶναι. ἔστω τις ξηρὸν λαμβάνων ἄρτον, καὶ ἐμπιπλάσθω μετ᾽ εὐφροσύνης· ἆρα τοῦτο ἡδονή; οὐκοῦν καὶ τρυφή. ἴδωμεν οὖν τίνι παραγίνεται αὕτη, τοῖς πλουτοῦσιν, ἢ τοῖς μὴ πλουτοῦσιν; οὔτε τούτοις ἁπλῶς, οὔτε ἐκείνοις· ἀλλὰ τοῖς οὕτω κατασκευάζουσι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν, ὥστε μὴ πολλὰς ἔχειν ἀθυμιῶν ὑποθέσεις. καὶ ποῖός ἐστιν οὗτος ὁ βίος; ἴσως ἐρεῖ τις· ὁρῶ γὰρ κεχηνότας ἅπαντας καὶ βουλομένους ἀκοῦσαι, τίς ἐστιν ὁ βίος οὗτος ὁ μὴ ἔχων ἀθυμίας. οὐκοῦν ὁμολογείσθω παρ᾽ ὑμῶν πρότερον, ὅτι τοῦτο ἡδονὴ, τοῦτο τρυφὴ, ὅταν ἀθυμία μὴ ἐνοχλῇ, καὶ μὴ ἀπαιτῇ παρ᾽ ἐμοῦ κρέα καὶ οἶνον καὶ καρυκεύματα, καὶ ἱμάτια σηρικά, καὶ πλῆθος τραπέζης· ἀλλ᾽ ἂν δείξω τούτων χωρὶς παρόντα τὸν βίον τὸν τοιοῦτον, ταύτην τὴν ἡδονὴν ἀγαπήσον, τοῦτον τὸν βίον. τὰ γὰρ πολλὰ ἐκ τοῦ μὴ λογίζεσθαι δεόντως παραγίνεται ἡμῖν τῶν λυπηρῶν. τίς οὖν πλεῖον λυπηθήσεται· ὁ μηδενὸς αὐτῶν φροντίζων, ἢ ὁ φροντίζων; ὁ φοβούμενος τὰς μεταβολὰς, ἢ ὁ μὴ φοβούμενος; ὁ βασκαίνων, ὁ φθονῶν, ὁ συκοφαντίας, ὁ ἐπιβουλὰς, ὁ ἀπώλειαν δεδοικὼς· ἢ ὁ τούτων ἐκτός; ὁ πλειόνων δεόμενος, ἢ ὁ μηδενός; ὁ μυρίοις δουλεύων, ἢ ὁ μηδενί; ὁ μυρίων χρείαν ἔχων, ἢ ὁ ἐλεύθερος; ὁ ἕνα δεσπότην δεδοικὼς, ἢ ὁ μυρίους; οὐκοῦν μείζων ἡ ἡδονὴ ἐνταῦθα. ταύτην τοίνυν διώκωμεν, καὶ μὴ περὶ τὰ παρόντα ὦμεν ἐπτοημένοι· ἀλλὰ καταγελῶμεν πάσης τῆς τοῦ βίου φαντασίας, καὶ πανταχοῦ τῆς συμμετρίας ὦμεν, ἵνα δυνηθῶμεν ἄλυποι τὸν βίον τοῦτον διαγαγεῖν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γ. οἰκίας

γ. ἡμῶν

γ. ἐρῶμεν

Λογ. νγ. 30 ΑΝΕΣΤΗ ΔΕ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΗΓΕμὼν, ἥ τε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς, 31 Καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος. 32 Ἀγρίππας δὲ τῷ Φήστῳ ἔφη· ἀπολελύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκέκλητο Καίσαρα.

Ὁρᾷς πῶς καὶ πάλιν ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφίζονται, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν, μόνην ἀφιᾶσιν αὐτὸν, οὐ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ τῶν δεσμῶν· καὶ πλέον ἂν ἀφῆκαν αὐτὸν, εἰ μὴ Καίσαρα ἐπεκέκλητο. ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομικῶς γέγονεν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ δεσμῶν ἀπελθεῖν. διὰ τοῦτο ἔλεγε, μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος αὐτοῦ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη, πολλῷ μᾶλλον οὗτος. ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἐκοινώνησε τῆς δόξης, οὕτως οὐδὲ οὗτος. τὸ γὰρ θαυμαστὸν τότε φαίνεται, τὸ ἀναμεμιγμένον τούτοις μηδὲν περὶ αὐτὴν βλάπτεσθαι.

β. Τιμ. β. θ.
Μαρ. ιε. κη.

κεφ. κζ.

1 Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν τόν τε Παῦλον καί τινας ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχῃ ὀνόματι Ἰουλίῳ σπείρας Σεβαστῆς.

2 Ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῷ, μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνος Θεσσαλονικέως·

3 Τῇ δὲ ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα. Ὅρα μέχρι πῶς συνέρχεται τῷ Παύλῳ καὶ Ἀρίσταρχος. καλῶς καὶ χρησίμως πάρεστιν ὁ Ἀρίσταρχος, μέλλων ἅπαντα ἀπαγγέλλειν εἰς Μακεδονίαν. Φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρεψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν.

4 Κἀκεῖθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους. Ἐπέτρεψε, φησὶν, Ἰούλιος, φιλανθρώπως τῷ Παύλῳ χρησάμενος. καλῶς ποιῶν τοῦτο ἐπιτρέπει, ὥστε ἐπιμελείας τυχεῖν ἀπελθόντα παρὰ τοὺς "γνωρίμους. Εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτὸν ἀπὸ πολλῆς κακώσεως εἶναι τῶν δεσμῶν, τοῦ φόβου, τοῦ ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι. ὅρα πῶς οὐδὲ τοῦτο κρύπτει, ὅτι ἐβούλετο ἐπιμελείας τυχεῖν. πάλιν πειρασμοὶ, πάλιν ἄνεμοι ἐναντίοι. ὅρα διὰ πάντων οὕτω τὸν βίον τῶν ἁγίων ὑφαινόμενον. ἐξέφυγε τὸ δικαστήριον, καὶ περιπίπτουσι ναυαγίῳ καὶ χειμῶνι, ὃ καὶ δηλῶν ἐπάγει·

γ. φίλους

5 Τό τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κατήλθομεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας.

6 Κἀκεῖ εὑρὼν ὁ ἑκατόνταρχος πλοῖον Ἀλεξανδρῖνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό. Εὑρὼν πλοῖον, φησὶν, Ἀλεξανδρῖνον. εἰκότως εὑρίσκεται, ὥστε κἀκείνους ἀπαγγεῖλαι εἰς τὴν Ἀσίαν τὰ κατὰ τὸν Παῦλον, καὶ τούτους εἰς τὴν Λυκίαν. ὅρα τὸν Θεὸν οὐδὲ χωρίζοντα, οὐδὲ μεταβάλλοντα, ἀλλὰ ἀφιέντα αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀνέμους τοὺς ἀνεπιτηδείους πλεῖν. [ἀλλὰ καὶ οὕτω θαῦμα ἐργάζεται. ὥστε γὰρ ἀσφαλῶς πλεῖν,] οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς εἰς πέλαγος, ἀλλ' ἀεὶ παρὰ γῆν ἔπλεον.

7 Ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες, καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην,

8 Μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν, ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις Λασαία.

9 Ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη τοῦ πλοὸς ἐπισφαλοῦς διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρῄνει ὁ Παῦλος,

10 Λέγων αὐτοῖς· ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ "φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν. 11 Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπείθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις.

γ. φόρτου

Τὴν νηστείαν ἐνταῦθα, τὴν τῶν Ἰουδαίων λέγειν ἡγοῦμαι. μετὰ γὰρ τὴν πεντηκοστὴν "ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν μετὰ πολὺν χρόνον, ὡς ἐν αὐτῷ σχεδὸν τῷ χειμῶνι παραγενέσθαι εἰς τὰ μέρη τῆς Κρήτης. καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν θαῦμα, τὸ διασωθῆναι δι' αὐτὸν καὶ ἐκείνους. ἄνδρες,

γ. ἐξῆλθον

θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, φησὶν, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν. ὁ μὲν οὖν Παῦλος ἐκέλευσε μένειν, καὶ τὰ μέλλοντα προλέγει· ἐκεῖνοι δὲ ἐπειγόμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ τόπου κωλυόμενοι, ἤθελον εἰς Φοίνικα παραχειμάσαι. καὶ σκόπει τὴν οἰκονομίαν. πρότερον μὲν ἦραν τὸ σκάφος καὶ ἐξήρχοντο· 5 ἔπειτα, ὡς ἐνέπεσεν ἄνεμος, ἐδίδουν τῷ φέροντι, καὶ μόλις ἐσώζοντο.

12 Ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν, εἴ πως δύναιντο καταντήσαντες εἰς Φοίνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης, βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.

13 Ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἄραντες ἆσσον, παρελέγοντο τὴν Κρήτην. 10

14 Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικὸς, ὁ καλούμενος Εὐροκλύδων.

15 Συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες ἐφερόμεθα.

16 Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες καλούμενον Κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς 15 γενέσθαι τῆς σκάφης.

17 Ἣν ἄραντες, βοηθείαις ἐχρῶντο ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν Σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὰ ἱστία, οὕτως ἐφέροντο.

18 Σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἑξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο,

19 Καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν.

20 20 Μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινομένων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς.

21 Πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεὶς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶπεν.

Ὅρα· μετὰ τὸν τοσοῦτον χειμῶνα οὐκ ἐπεμβαίνων αὐτοῖς διαλέγεται, ἀλλὰ βουλόμενος κἂν εἰς τὸ μέλλον πιστευθῆναι. ὅθεν καὶ τὰ γεγενημένα παραλαμβάνει εἰς μαρτυ- 25 ρίαν τῆς τῶν ῥηθησομένων ἀληθείας. καὶ δύο προλέγει, ὅτι τε εἰς νῆσον ἐκπεσεῖν δεῖ, καὶ ὅτι τὸ μὲν πλοῖον ἀπόλλυται, οἱ δὲ ἐνόντες σωθήσονται (ὅπερ οὐκ ἦν στοχασμοῦ, ἀλλὰ προφητείας) καὶ ὅτι αὐτὸν Καίσαρι δεῖ παραστῆναι. τὸ δὲ, κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς ἅπαντας, ὅπερ εἶπεν, οὐκ ἀλαζονείας ἐστὶν, ἀλλὰ βουλομένου προσαγαγέσθαι τοὺς ἐμπλέοντας. οὐχ ἵνα γὰρ αὐτῷ χάριν ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα πείθωνται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις, οὕτως εἶπε. τὸ δὲ, 30 κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς, τῷ Παύλῳ εἴρηται. τοῦτο μονονουχὶ λέγων αὐτῷ· ἄξιοι μὲν εἰσὶν ἀποθανεῖν, ἐπεὶ παρήκουσαν· πλὴν εἰς τὴν χάριν τὴν σὴν τοῦτο γέγονε. πολλῆς δέ, φησιν, ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεὶς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· Ἔδει μὲν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, κερδῆσαί τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν.

35 22 Καὶ τανῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν. ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου.

23 Παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω,

24 Λέγων, μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι. καὶ ἰδοὺ κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ.

40 25 Διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες. πιστεύω γὰρ τῷ Θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται, καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι.

26 Εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.

27 Ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη νὺξ ἐγένετο, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς, ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν·

28 Καὶ βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες καὶ πάλιν βολίσαντες, εὗρον ὀργυιὰς δεκαπέντε·

29 Φοβούμενοί τε μήπως εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ηὔχοντο ἡμέραν γενέσθαι.

30 Τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὡς ἐκ πρώρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν, 5

31 Εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἑκατοντάρχῃ καὶ τοῖς στρατιώταις· ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.

32 Τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ εἴασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.

Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι ἔμελλον οἱ ναῦται φεύγειν ἀπιστοῦντες τῷ λεγομένῳ. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος πιστεύει σὺν τοῖς στρατιώταις. διὸ καί φησιν· ἐὰν οὗτοι φύγωσιν, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε· οὐ διὰ τοῦτο εἰπών, ἀλλ' ἵνα κατάσχῃ αὐτούς, καὶ ἡ προφητεία μὴ διαπέσῃ. ὅρα καθάπερ ἐν ἐκκλησίᾳ παιδευομένους αὐτοὺς τοῦ Παύλου τὴν φιλοσοφίαν, ὃς καὶ ἐκ μέσων αὐτῶν σώζει τῶν κινδύνων. καὶ οἰκονομικῶς ἀπιστεῖται ὁ Παῦλος, ἵνα μετὰ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων πιστευθῇ, ὅπερ δὴ καὶ γέγονε. καὶ παραινεῖ πάλιν μεταλαβεῖν τροφῆς, καὶ πείθονται. καὶ αὐτὸς πρῶτος μεταλαμβάνει, οὐ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ πείθων, ὡς οὐδὲν ἔβλαψεν ὁ χειμών, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ ὠφέλησεν. 10 15

γρ. πᾶσι καὶ ἐν μέσοις αὐτὸν ἐκ τῶν

33 Ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων, τεσσαρεσκαιδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄσιτοι διατελεῖτε μηδὲν προσλαβόμενοι· 20

34 Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλαβεῖν τροφῆς. τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει. οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ * τῆς κεφαλῆς πεσεῖται.

γρ. σωτηρ. * ἐκ

35 Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησε τῷ Θεῷ ἐνώπιον πάντων, καὶ κλάσας ἤρξατο ἐσθίειν.

36 Εὔθυμοι δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. 25

37 Ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαί, διακόσιαι ἑβδομηκονταέξ.

38 Κορεσθέντες δὲ τῆς τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν.

39 Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον· κόλπον δέ τινα κατενόουν ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβουλεύσαντο, εἰ δυνατοί, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. 30 γρ. δύναιντο

40 Καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἴων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων, καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα τῇ πνεούσῃ, κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν.

41 Περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν. καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα, ἔμεινεν ἀσάλευτος· ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.

Πάλιν πειρᾶται ὁ διάβολος ἐμποδίσαι τῇ προφητείᾳ, καὶ ἐβουλεύοντό τινας ἀνελεῖν. ἀλλ' οὐκ εἴασεν ὁ ἑκατόνταρχος, ἵνα τὸν Παῦλον σώσῃ. οὕτως ἤδη ᾠκειωμένος ἦν αὐτῷ. 35 γρ. ἐβούλοντο

42 Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγῃ.

43 Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν, ἀπορρίψαντας πρώτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι· 40

44 Καὶ τοὺς λοιποὺς οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπί τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

κεφ. κη. 1 Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται.

Ὁρᾷς

Ὁρᾷς ὅσον γέγονεν ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος; οὐκ ἄρα ἐγκαταλείψεως ἦν ὁ χειμών. καὶ
πῶς, φησιν, ἔφερον ἄσιτοι ὄντες καὶ μηδενὸς μεταλαβόμενοι; ὁ φόβος κατεῖχεν αὐτούς, καὶ οὐκ
εἴα εἰς ἐπιθυμίαν τροφῆς ἐμπεσεῖν, μέλλοντας ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν. τὸ μὲν
οὖν γινόμενον, ἀπὸ τοῦ καιροῦ ἐγίνετο· τὸ δὲ θαῦμα μεῖζον, ὅτι ἐν καιρῷ τοιούτῳ ἐκ μέσων ἐ-
σώθησαν τῶν κινδύνων, αὐτός τε καὶ δι' αὐτὸν οἱ λοιποί. "καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα τῇ
πνεούσῃ, κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. τοῦτο εἶπε, τὴν βίαν δεῖξαι βουλόμενος, ἣν ὑπέμε-
νον χειμαζόμενοι. πολλάκις γὰρ οὐχ οὕτω ποιοῦσι. διὸ καὶ "κατήγαγον τὴν ὀθόνην" τουτέστι,
τὰ ἱστία. ὅταν γὰρ σφοδρὸς ἄνεμος ᾖ, τοῦτο γίνεται, "ἐγκόπτοντος τοῦ πνεύματος τὴν ῥύμην.
ταῦτα δὲ πάσχουσιν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ," ἔνθα τὸ σώζεσθαι χαλεπόν. ἦσαν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶ-
σαι ψυχαὶ διακόσιαι ἑβδομηκονταέξ. καὶ πόθεν δῆλον ὅτι τοσοῦτοι ἦσαν οἱ συμπλέοντες;
εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἐρωτᾶν τὴν αἰτίαν δι' ἣν πλέουσι, καὶ μαθεῖν πάντα. οἳ καὶ οὐδενὸς μετέλα-
βον· ὅτι οὐκ ἦν αὐτοῖς φροντὶς τροφῆς, ἅτε οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὄντος τοῦ κινδύνου. καὶ ὅρα
πῶς οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ἡ παρολκὴ τοῦ πλοὸς γέγονε τῷ Παύλῳ, οὐδὲ ἀργὸς ὁ πλοῦς,
ἀλλὰ "ποιεῖται αὐτὸν διδασκαλίας καιρόν. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, εἴγε πάντες οὗτοι ἐπίστευσαν.
ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς
τοῦ πλοός, παρῄνει ὁ Παῦλος λέγων αὐτοῖς· ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ ζημίας μέλλειν
ἔσεσθαι τὸν πλοῦν. ὅρα τὸ ἄτυφον. ἵνα μὴ δόξῃ προφητεύειν, ἀλλ' ὡς ἀπὸ [τοῦ] στοχα-
σμοῦ λέγει, θεωρῶ φησίν. οὐ γὰρ ἂν ἐδέξαντο εὐθέως, εἰ τοῦτο εἶπε. πρότερον γοῦν προ-
φητεύει καὶ λέγει, ὁ Θεὸς ᾧ λατρεύω· ἐπάγων αὐτοῖς. πῶς οὖν οὐκ ἐγένετο μετὰ ζημίας ψυ-
χῶν; ἐγένετο ἄν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς διέσωσεν. ὅσοι γὰρ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀπώλοντο
ἄν· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν. ὁ δὲ ἑκατοντάρχης, φησί, τῷ "κυβερνήτῃ μᾶλλον ἐπείθετο ἢ τοῖς
ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις. ἵνα δειχθῇ ὅτι οὐκ ἀπὸ στοχασμοῦ ταῦτα ἔλεγεν, ὁ κυβερνή-
της τὰ ἐναντία λέγει, καὶ ταῦτα ἔμπειρος ὤν. οὕτως οὐκ ἀπὸ στοχασμοῦ ἦν τὰ λεγόμενα.
ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος, φησίν, ὑπάρχοντος. ὅρα, καὶ ὁ τόπος διδάσκει μὴ ἀπὸ στοχασμοῦ
εἶναι, ἀνεύθετος ὤν· μᾶλλον δὲ ἀπὸ στοχασμοῦ φαίνονται λέγοντες ἐκείνων οἱ πλείους, οἳ καὶ βου-
λεύονται ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς πλέον ἐκ τούτου γίνεται. περιπίπτουσι γὰρ
κλύδωνι, καὶ ἐκβολὴν ὧν ἐπεφέροντο, ποιοῦνται. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγε· σφοδρῶς δὲ
χειμαζομένων ἡμῶν, αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. ἵνα μὴ ἔχωσι μετὰ ταῦ-
τα ἀπειθεῖν, ταῦτα συγχωρεῖται, καὶ χαλεπὸς χειμὼν ἐγείρεται, καὶ πολὺ τὸ σκότος γίνεται. εἶτα
ἵνα μὴ ἀπόλωνται, καὶ ὁ σῖτος ῥίπτεται, καὶ πάντα. τοῦτο γάρ ἐστι, τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρί-
ψαμεν. πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, εἶπεν ὁ Παῦλος· ἔδει πειθαρχήσαντάς μοι κερ-
δῆσαι τὴν ζημίαν. εἶδες πῶς οὐ μικρὰ πρὸς τὴν ἀκρόασιν συνεβάλετο καὶ ὁ χειμὼν καὶ
τὸ σκότος; καὶ ὅρα πῶς πείθεται ὁ ἑκατόνταρχος, ὥστε καὶ τὴν σκάφην ἀφεῖναι καὶ ἀπολέσαι.
εἰ δὲ οἱ ναῦται οὐδέπω ἐπείσθησαν, ἀλλ' ὕστερον πείθονται, μὴ θαυμάσῃς. καὶ γὰρ τὸ γέ-
νος τὸ τούτων ἰταμόν πως ἐστὶ καὶ σκληρὸν πρὸς τὸ πείθεσθαι. σὺ δέ μοι σκόπει τὴν σύνεσιν
καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Παύλου. οὐ γὰρ ἐπιτιμᾷ καὶ τραχύνεται· ἀλλ' ἡμέρως, οὕτως ἔδει, φησίν.
ᾔδει γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν εὐπαράδεκτος ἐγκαλῶν τις ἐν συμφορᾷ· ἀλλ' ὅταν καὶ τὰ πλείονα πα-
ρατρέχῃ τῆς συμφορᾶς, τότε εὐπαράδεκτος γίνεται. τότε τοίνυν ἐπιτίθεται, ὅτι πᾶσα ἡ ἐλπὶς
τοῦ σωθῆναι περιῃρέθη· τότε καὶ τὰ χρηστὰ προλέγει. ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη νὺξ ἐγένετο,
φησι, φοβούμενοι ηὔχοντο ἡμέραν γενέσθαι. ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι οὐδὲν γέγονε, τοῦτο ἐπήγαγε, δει-
κνὺς πάντα γεγονότα. ὅτι δὲ γέγονε, καὶ ὁ φόβος μαρτυρεῖ. ηὔχοντο γάρ, φησιν, ἡμέραν γενέ-
σθαι φοβούμενοι. καὶ ὁ τόπος χαλεπός· κατὰ γὰρ τὸν Ἀδρίαν ταῦτα συμβαίνει· καὶ ἡ ἀσιτία ἡ
πολλή, τεσσαρεσκαιδεκάτην γὰρ σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες ἄσιτοι διατελεῖτε. ὥστε
ἐξ ἁπάντων ἐν μέσῳ ἦσαν θανάτου. διὸ καὶ ἐπάγει· παρακαλῶ ὑμᾶς προσλαβεῖν τροφῆς.

τοῦτο

κ. κατεῖχον / ὠθοίας / ἡ πιέστ. / εἶπε· τοῦτο / κ. ὑπέρτερον / παιδός. / κ. ἐγκοπτο- / μένης τῆς ῥύ- / μης. / κ. ἔπνευσ- / σεν χαλε- / πώτερον. / κ. τῶν ψυχῶν / αὐτοῖς ὄντες / πάλιν / κ. παρῄει / τῷ Παύλῳ / ἴδε.

κ. ὅτε καὶ / τῷ ναυκλήρῳ / ἐπείθετο / μᾶλλον

τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· τουτέστι, μήποτε τῷ λιμῷ διαφθαρῆτε, τροφῆς μεταλάβετε. λαβὼν δὲ ἄρτον, φησὶν, εὐχαρίστησε τῷ Θεῷ. ὅρα, τὸ εὐχαριστῆσαι αὐτὸν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, οὐ μόνον αὐτοὺς ἐπέρρωσεν, ἀλλὰ καὶ εὐθύμους ποιεῖ. ἦμεν δὲ, φησὶ, πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ πλοίῳ διακόσιαι ἑβδομηκονταέξ. περὶ τούτων ἔλεγεν· ἀποβολὴ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν. τοῦτο πεπληροφορημένης ψυχῆς, τὸ εἰπεῖν ὅτι "σωθήσονται. 5
κορεσθέντες δὲ τῆς τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον. "ὅρα, μετὰ τὸ κορεσθῆναι τροφῆς ἐπίστευσαν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' οὕτω λοιπὸν τὸ πᾶν ἔρριψαν ἐπὶ τὸν Παῦλον, ὡς καὶ τὸν σῖτον ἐκβαλεῖν*. ὅρα αὐτοὺς καὶ τὰ ἀνθρώπινα ποιοῦντας, καὶ οὐ κωλύοντα τὸν Παῦλον. ὅτε δὲ, φησὶν, ἡμέρα ἐγένετο, ἀνῆκαν τὰς ζευκτηρίας. διαλύεται τὸ πλοῖον ἐν ἡμέρᾳ, ἵνα μὴ τῷ φόβῳ διαλυθῶσιν, ἵνα ἴδῃς ἔργῳ τὴν προφητείαν. τῶν δὲ στρατιωτῶν 10
βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν. ὁρᾷς ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Παύλῳ ἐχαρίσθησαν; διὰ γὰρ αὐτὸν οὐκ εἴασεν αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι ὁ ἑκατόνταρχος. οὕτω μοι δοκοῦσιν ὡμολογημένοι εἶναι κακοὶ ἐκεῖνοι, ὥστε ἐλέσθαι αὐτοὺς καὶ ἀνελεῖν· ἀλλ' οὐδὲν πλέον γέγονε τοῦ βουλήματος κωλυθέντος. ἀλλ' οἱ μὲν ἐξεκολύμβησαν, οἱ δὲ ἐπὶ σανίδων ἐφέροντο, καὶ πάντες οὕτως ἐσώθησαν, καὶ ἡ προφητεία τέλος ἐλάμβανεν, εἰ καὶ μὴ τῷ χρόνῳ σημαίνουσα. οὐ γὰρ περὶ 15
πολλῶν ἐτῶν αὐτὴν προεῖπεν, ἀλλὰ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἑπόμενος. ἀνέλπιστα γὰρ ἦν πάντα, καὶ διὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἐμάνθανον τίς ὁ Παῦλος ἦν. ἀλλ' εἴποι ἄν τις· διὰ τί μὴ καὶ τὸ πλοῖον διέσωσεν; ἵνα μάθωσιν οἷον κίνδυνον διέφυγον· ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης βοηθείας ἦν τὸ πᾶν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς χωρὶς πλοίου σωζούσης.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὥστε οἱ δίκαιοι, κἂν ἐν χειμῶνι ὦσι, κἂν ἐν θαλάσσῃ, κἂν ἐν πελάγει, οὐδὲν πάσχουσι δεινὸν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους συνδιασώζουσιν. εἰ πλοῖον κινδυνεῦον καὶ ναυάγιον ὑπομένον, καὶ δεσμῶται διὰ Παῦλον ἐσώθησαν, ἐννόησον τί ἐστιν ἅγιον ἄνδρα εἶναι ἐν οἰκίᾳ. πολλοὶ γὰρ οἱ χειμῶνες καὶ ἡμῖν ἐφίστανται, καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτεροι· ἀλλὰ δύναται καὶ ἡμᾶς ὁ Θεὸς χαρίσασθαι, μόνον ἐὰν πειθώμεθα τοῖς ἁγίοις καθάπερ ἐκεῖνοι, ἂν ποιῶμεν ἃ προστάττουσιν. οὐ γὰρ ἁπλῶς σώζονται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πίστιν εἰσενέγκαντες. κἂν δέσμιος ᾖ ὁ ἅγιος, τῶν 25
λελυμένων μείζονα ἐργάζεται. καὶ σκόπει τοῦτο ἐνταῦθα γεγενημένον. ὁ λελυμένος ἑκατόνταρχος αὐτοῦ ἐδεῖτο τοῦ δεδεμένου· ὁ ἐπιστήμων κυβερνήτης τοῦ μὴ κυβερνήτου ἔχρῃζε, μᾶλλον δὲ τοῦ ὄντως κυβερνήτου. οὐ γὰρ τοιοῦτον ἐκυβέρνα σκάφος, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης τὴν ἐκκλησίαν, παρ' ἐκείνου μαθὼν τοῦ καὶ θαλάσσης δεσπότου, οὐκ ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ, ἀλλὰ πνευματικῇ σοφίᾳ. ἐν τῷ σκάφει τούτῳ πολλὰ ναυάγια, πολλὰ κύματα, πνεύματα πονηρίας, 30
ἔσωθεν μάχαι, ἔξωθεν φόβοι· ὥστε ὁ ὄντως κυβερνήτης ἐκεῖνος ἦν. ὅρα δὲ τὸν βίον ἡμῶν ἅπαντα πῶς τοιοῦτός ἐστι. ποτὲ μὲν γὰρ φιλανθρωπίας ἀπολαύομεν, ποτὲ δὲ χειμῶνος, ποτὲ καὶ παρ' οἰκείαν ἀβουλίαν, καὶ παρὰ τὸ ῥᾳθυμεῖν μυρίοις ἐμπίπτομεν κακοῖς· μᾶλλον δὲ τοῦτο γίνεται παρὰ τὸ μὴ ἀκούειν Παύλου, ὅταν ἐπειγώμεθα που ἀπελθεῖν, ἔνθα μὴ κελεύει. συμπλεῖ γὰρ καὶ νῦν ἡμῖν· ἀλλ' οὐ δεδεμένος καθάπερ τότε· παραινεῖ καὶ νῦν, καὶ λέγει τοῖς ἐν 35
τῇ θαλάττῃ ταύτῃ, Προσέχετε ἑαυτοῖς· εἰσελεύσονται γὰρ μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς· καὶ πάλιν· Ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες. τούτων πάντων χαλεπώτεροι τῶν πνευμάτων. μένωμεν οὖν ἔνθα κελεύει ἐπὶ τῆς πίστεως, ἐπὶ τοῦ λιμένος τοῦ ἀσφαλοῦς· αὐτοῦ μᾶλλον ἀκούωμεν, ἢ τοῦ κυβερνήτου τοῦ ἐν ἡμῖν· τουτέστι, τοῦ λογισμοῦ. μὴ, ἅπερ ἂν ὑποβάλλῃ οὗτος, ποιῶμεν· 40
μὴ ἅπερ ὁ ναύκληρος· ἀλλ' ἅπερ ἂν ὁ Παῦλος· μυρίους τοιούτους διῆλθε χειμῶνας. μὴ τῇ πείρᾳ μανθάνωμεν, ἀλλὰ πρὸ τῆς πείρας κερδαίνωμεν καὶ ὕβρεων καὶ ζημίας. ἄκουσον τί φησιν· Οἱ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμόν. πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ, ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνοι μὴ πεισθέντες, ὁρᾶτε τί ἔπαθον. καὶ πάλιν ἑτέρωθι λέγει τι περὶ ναυάγια· Οἵτινές,

Marginal notes: β. Κορ. ζ. ε. — Πράξ. κ. κθ. — β. Τιμ. γ. α. — α. Τιμ. ϛ. θ. — α. Τιμ. α. ιθ.

Marginal note: Al. ἵνα μὴ ... ὀψὲ λαβεῖν τροφὴν πλ. ἀνὴρ μόνον ἀλλ' ὑπὸ * ποιοῦντες

τινὲς, φησιν, ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν· σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης. πειθώμεθα
Παύλῳ· κἂν ἐν μέσῳ ὦμεν χειμῶνι, πάντως ἀπαλλαγησόμεθα τῶν κινδύνων· κἂν τεσσα-
ρεσκαίδεκα ἡμέρας ἄσιτοι διαμένωμεν· κἂν ἡ ἐλπὶς τῆς σωτηρίας ἐκπέσῃ· κἂν ἐν
σκότῳ ὦμεν καὶ γνόφῳ, πεισθέντες αὐτῷ, ἀπαλλαγησόμεθα τῶν κινδύνων. πλοῖον εἶναι νο-
5 μίζωμεν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, κἂν τούτῳ τοὺς κακούργους, καὶ μυρία ἐχοντας δεινά· τοὺς μὲν,
ἄρχοντας· τοὺς δὲ, φύλακας· τοὺς δὲ, δικαίους, οἷος Παῦλος· τοὺς δὲ, δεσμίους, ταῖς ἁμαρ-
τίαις δεδεμένους. ἂν μὲν οὖν Παύλῳ πειθώμεθα, οὐ δεδεμένοι ἀπολλύμεθα, ἀλλὰ καὶ
λυόμεθα. χαρίζεται καὶ ἡμᾶς αὐτῷ ὁ Θεός. ἢ οὐκ οἴει δεσμὸν εἶναι χαλεποὺς τὰ ἁμαρτήματα
καὶ τὰ πάθη; οὐ γὰρ δὴ χεῖρες μόνον εἰσὶ δεδεμέναι, ἀλλ' ὁ πᾶς ἄνθρωπος. εἰπὲ γάρ μοι, ὅταν τις
10 χρήματα πολλὰ κεκτημένος μὴ ἀναλίσκῃ, μηδὲ δαπανᾷ, ἀλλὰ κατέχῃ, οὐχὶ παντὸς δεσ-
μίου χαλεπώτερον τῇ φειδωλίᾳ δεσμεῖται δεσμῷ ἀρρήκτῳ; τί δαὶ, ὅταν τις εἰμαρμένην ἑ-
αυτὸν ὑποβάλλῃ; οὐχὶ πάλιν ἄλλοις τοῖς δεσμοῖς δέδεται; τί δαὶ ὅταν παρατηρήσεσι; τί
δαὶ ὅταν συμβόλοις; οὐχὶ παντὸς δεσμοῦ ταῦτα χαλεπώτερα; τί δαὶ ὅταν ἐπιθυμίᾳ ἀ-
λόγῳ καὶ ἔρωτι; τίς διαῤῥήξει τούτους ἡμῖν τοὺς δεσμούς; τοῦ Θεοῦ χρεία, ὥστε λυθῆναι. καὶ εἰ
15 μὲν τοῦτον ἀρκεῖ κίνδυνον ἐμποιῆσαι· ὅταν δὲ καὶ δεσμὰ καὶ χειμὼν, ἐννόησον ὅσον τὸ τῶν κινδύνων.
τί γὰρ οὐχ ἱκανὸν διαφθεῖραι; οὐχ ὁ λιμός; ὁ χειμών; ἡ κακία τῶν ἐμπλεόντων; τὸ τοῦ
καιροῦ ἀνεπιτήδειον; ἀλλὰ πρὸς ταῦτα πάντα ἔστη ἡ λαμπρότης Παύλου. οὕτω δὴ καὶ
νῦν· κατέχωμεν παρ' ἑαυτοῖς τοὺς ἁγίους, καὶ οὐκ ἔσται χειμών· μᾶλλον δὲ κἂν ᾖ χειμὼν, ἔσται
εὐδία καὶ γαλήνη πολλὴ, καὶ ἀπαλλαγὴ τῶν κινδύνων. ἐπεὶ καὶ τὸν ἅγιον εἶχε φίλον ἡ χήρα ἐ-
20 κείνη, καὶ ὁ θάνατος ἐλύθη τοῦ παιδίου, καὶ τὸν παῖδα πάλιν ζῶντα ἀπελάμβανεν. ἔνθα πό-
δες ἁγίων ἐπιβαίνουσιν, οὐδὲν ἔσται λυπηρόν· κἂν γένηται, πρὸς δοκιμὴν καὶ πρὸς μείζονα
δόξαν τοῦ Θεοῦ. ἔθισον τὸ ἔδαφος τῆς οἰκίας ὑπὸ τοιούτων πατεῖσθαι ποδῶν· καὶ οὐ πατήσει
δαίμων ἐκεῖ· καὶ μάλα εἰκότως. ὥσπερ γὰρ ἔνθα ἂν εὐωδία ᾖ, οὐχ ἕξει χώραν δυσωδία, οὕτω καὶ
ἔνθα μύρον ἐστὶ τὸ ἅγιον, ἀποπνίγεται δαίμων, εὐφραίνει τοὺς συνόντας, διαχέει ψυχὴν καὶ ὀνίνησιν.
25 ἔνθα ἀκάνθαι, ἐκεῖ θηρία· ἔνθα φιλοξενία, οὐκ εἰσὶν ἀκάνθαι. ἡ γὰρ ἐλεημοσύνη εἰσ-
ελθοῦσα παντὸς δρεπάνου τομώτερον αἴρει τὰς ἀκάνθας, παντὸς πυρὸς σφοδρότερον.
μὴ φοβηθῇς. αἰδεῖται τὰ ἴχνη τῶν ἁγίων, καθάπερ λέοντας ἀλώπεκες. Δίκαιος γὰρ, φησιν,
ὡς λέων πέποιθεν. εἰσαγάγωμεν τούτους τοὺς λέοντας εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ πάντα φυγαδεύε-
ται τὰ θηρία, οὐ βοώντων αὐτῶν μεγάλα, ἀλλ' ἁπλῶς φθεγγομένων. οὐ γὰρ βρυχηθμὸς λέ-
30 οντος οὕτω φυγαδεύει τὰ θηρία, ὡς εὐχὴ δικαίου φυγαδεύει δαίμονας· ἂν φθέγξηται μόνον,
καταπεπλήχασι. καὶ ποῦ τοιοῦτοί, φησίν, εἰσι; πανταχοῦ, ἂν πιστεύωμεν ἡμεῖς, ἂν ζητῶμεν,
ἂν περιεργαζώμεθα. ποῦ ἐζήτησας, εἰπέ μοι; πότε τοῦτο ἔργον ἔσχες; πότε πρᾶγμα τοῦτο ἔθου;
εἰ δὲ οὐ ζητεῖς, μὴ θαυμάσῃς ὅτι οὐχ εὑρίσκεις. ὁ γὰρ ζητῶν εὑρίσκει, οὐχ ὁ μὴ ζητῶν. ἄκουσον
τοὺς ἐν ταῖς ἐρημίαις ὄντας· ἀπάγαγε χρυσίον καὶ ἀργύριον. πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης εἰ-
35 σιν. κἂν μὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ δέξῃ, ἄπελθε σὺ πρὸς αὐτόν· συνίεσο τῷ ἀνδρί· πρὸς τὸ οἴκημα
γενοῦ τὸ ἐκείνου, ἵνα δυνηθῇς ἐπιτυχεῖν καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἀπολαῦσαι. μεγάλη
γάρ ἡ παρὰ τῶν ἁγίων εὐλογία, ἧς ἐπιτυγχάνειν σπουδάζωμεν, ἵνα διὰ τῶν εὐχῶν τούτων
βοηθούμενοι, τῆς παρὰ τοῦ αὐτοὺς ἐνδυναμοῦντος Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν,
χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι
40 δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Παροιμ. κη α

Λογ. ιη. 2 ΟΙ ΔΕ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΠΑΡΕΙΧΟΝ ΟΥ ΤΗΝ τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν. ἀνάψαντες γὰρ πυρὰν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος.

3 Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυρὰν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης διεξελθοῦσα, καθῆψατο τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

γ. ἅψας

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν φιλανθρωπίαν τῶν βαρβάρων, ἑρμηνεύων. ἀνάψαντες γὰρ, φησι, πυρὰν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς· ἐπεὶ οὐδὲν ὄφελος ἀλλαχόθεν τῆς σωτηρίας ἦν, τοῦ χειμῶνος μέλλοντος αὐτοὺς διαφθείρειν. ἀνάπτουσι τὴν πυράν. Εἶτα ὁ Παῦλος λαβὼν φρύγανα, ἐπιτίθησιν ἐπὶ τὴν πυράν· ὃ καὶ ἐπάγει λέγων, συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος. ὅρα αὐτὸν ἐνεργοῦντα, καὶ οὐδαμοῦ θαυματουργοῦντα ἁπλῶς, ἀλλ' ἀπὸ χρείας. καὶ ἐν τῷ χειμῶνι γὰρ αἰτίας οὔσης προεφήτευσεν. ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, καὶ ἐνταῦθα πάλιν φρύγανα συλλέγει καὶ ἐπιτίθησιν. ὅρα οὐδὲν τετυφωμένοι ποιοῦντα, οὐδὲ περιττόν· ἀλλ' ὥστε διασωθῆναι αὐτούς, καὶ θέρμης τινὸς ἀπολαῦσαι. Εἶτα ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα, τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἅπτεται. καὶ ὅτι ἥψατο, δηλοῖ ποιεῖ τοῦτο ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς λέγων·

4 Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι τὸ θηρίον κρεμάμενον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασε. Καλῶς καὶ τοῦτο συνεχωρήθη, ὥστε καὶ ἰδεῖν αὐτούς καὶ φθέγξασθαι ταῦτα, ἵνα ὅταν γένηται, μὴ ἀπιστῆται τὸ θαῦμα. ὅρα τὴν φυσικὴν κρίσιν διηρθρωμένην καὶ παρὰ βαρβάροις, καὶ αἰδεσίμως αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους λέγοντας, καὶ μηδὲ καταγινώσκοντας ἁπλῶς. οὕτω καὶ οὗτοι περιέργως βλέπουσιν, ἵνα μᾶλλον θαυμάσωσιν.

γ. ἄπιστον τὸ θαῦμα.

5 Ὁ μὲν οὖν ἀποτιναξάμενος τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.

γ. -τάξας

6 Οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκώντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι. Προσεδόκων αὐτόν, φησι, πίπτειν νεκρόν· καὶ πάλιν θεασάμενοι ὅτι οὐδὲν κακὸν ἔπαθε, λέγουσιν ὅτι Θεός ἐστι. πάλιν ἄλλη τούτων ὑπερβολὴ τιμῆς, ὥσπερ καὶ τῶν ὄχλων τῶν ἐν Λυκαονίᾳ.

γ. οἱ ἐλπίζον αὐτὸν [illegible] [illegible], διέψευσθαι.

7 Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον χωρία ὑπῆρχε τῷ πρώτῳ τῆς νήσου ὀνόματι Ποπλίῳ· ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς ἡμέρας τρεῖς, φιλοφρόνως ἐξένισεν. Ἰδοὺ πάλιν ἄλλος φιλόξενος ὁ Πόπλιος, καὶ πλούσιος καὶ εὐπορώτατος. οὐδὲν ἰδών, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συμφορᾶς μόνης ἐλεήσας αὐτούς, ὑπεδέξατο καὶ ἐθεράπευσεν.

8 Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι, πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθών, καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν.

Ὥστε ἄξιος ἦν τοῦ παθεῖν καλῶς. διὸ καὶ ἀμοιβὴν αὐτῷ ἀποδιδοὺς τῆς ὑποδοχῆς, ἰάσατο αὐτόν.

γ. ἀπο-

9 Τούτου δὲ γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο καὶ ἐθεραπεύοντο·

γ. ἀσθενεῖς

10 Οἳ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν·

Τουτέστι, καὶ ἡμῖν ἔδωκαν ἀναγομένοις τὰ πρὸς τὴν χρείαν, καὶ τοῖς ἄλλοις. ὅρα αὐτοὺς οὐδὲ τοῦ χειμῶνος ἀπαλλαγέντας, μόνον τὰς ἀτιμήτους, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποδοχὴν φιλότιμοι

γ. ἀπαλλαγέντας [illegible]

λότιμον γενομένην δι᾽ αὐτόν. τρεῖς γὰρ μῆνας ἦσαν ἐκεῖ τρεφόμενοι πάντες. καὶ ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἐποίησαν, ἄκουε πῶς τοῦτο ἑρμηνεύων, ἐπάγει.

11 Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ Ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ Διοσκούροις.

12 Καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς.

13 Ὅθεν περιελθόντες κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους·

14 Οὗ εὑρόντες ἀδελφούς, παρεκλήθημεν ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτά· καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθομεν.

15 Κἀκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου φόρου καὶ τριῶν ταβερνῶν· οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, ἔλαβε θάρσος. Ὅρα διὰ Παῦλον πάντα γινόμενα ταῦτα, ὥστε πιστεῦσαι τοὺς δεσμώτας, τοὺς στρατιώτας, τὸν ἑκατόνταρχον. εἰ γὰρ καὶ αὐτολίθινοι ἦσαν, καὶ δι᾽ ὧν συμβουλεύσαντος ἤκουσαν, καὶ δι᾽ ὧν προειπόντος, καὶ δι᾽ ὧν θαυματουργήσαντος, καὶ δι᾽ ὧν θρέψαντος ἀπήλαυσαν, μεγάλα ἂν ἐφαντάσθησαν περὶ αὐτοῦ. ὅρα ὅτε μὲν ὀρθὴ κρίσις ᾖ, καὶ μὴ προκατειλημμένη πάθει τινί, πῶς εὐθέως λαμβάνει τὰς κρίσεις τὰς ὀρθάς, καὶ τὰς ψήφους διεγνωσμένας. ἤδη καὶ τῆς Σικελίας τὸ κήρυγμα ἥψατο. οὕτω διέδραμε καὶ ἐν Ποτιόλοις, ἔνθα καὶ ἀδελφούς τινας εὑρόντες ἐπιμένουσι παρ᾽ αὐτοῖς. εἶτα καὶ ἄλλοι κατὰ φήμην αὐτοῖς ἀπαντῶσι. τοσαύτη μὲν ἡ προθυμία τῶν ἀδελφῶν, ὅτι οὐκ ἐθορύβησεν αὐτοὺς τὸ ἐν δεσμοῖς εἶναι τὸν Παῦλον, ἀλλ᾽ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν. ὅρα δέ μοι αὐτὸν καὶ ἀνθρώπινόν τι παθόντα. θάρσος γάρ, φησιν, ἔλαβεν ἰδὼν τοὺς ἀδελφούς. καίτοι τοσαῦτα σημεῖα ἐργασάμενος, ἀλλ᾽ ὅμως ἔλαβε καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως προσθήκην. ἀπὸ τούτου μανθάνομεν ὅτι καὶ ἀνθρωπίνως παρεκαλεῖτο, καὶ τοὐναντίον.

16 Ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς Ῥώμην, ἐπετράπη τῷ Παύλῳ μένειν καθ᾽ ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ. Ὁρᾷς; συνεχωρήθη αὐτῷ καθ᾽ ἑαυτὸν μένειν. οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο τεκμήριον τοῦ πάνυ θαυμασθῆναι αὐτόν. οὐ γὰρ δὴ μετὰ τῶν ἄλλων ἠρίθμουν αὐτόν.

17 Ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκαλέσασθαι αὐτὸν τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκάλεσε τοὺς πρώτους τῶν Ἰουδαίων, ὥστε μὴ προληφθῆναι αὐτῶν τὰς ἀκοάς. καὶ τί κοινὸν πρὸς ἐκείνους εἶχεν; οὐ γὰρ ἂν αὐτοὶ ἔμελλον κατηγορήσειν αὐτοῦ; ἀλλ᾽ ὅμως οὐ τούτου ἐφρόντιζεν, ἀλλ᾽ ὥστε διδάξαι, καὶ μὴ προστῆναι αὐτοῖς τὰ λεγόμενα. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι τοσαῦτα ὁρῶντες θαύματα ἐδίωκον, ἤλαυνον· οἱ δὲ βάρβαροι οὐδὲν θεασάμενοι, ἀπὸ μόνης τῆς συμφορᾶς φιλάνθρωποι ἦσαν. πάντως, φησί, φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος. οὐχ ἁπλῶς ἀποφαίνονται, ἀλλὰ πάντως, φασί· τουτέστιν, ὡς ἔνεστιν ἰδεῖν. καὶ ἡ δίκη, φησί, ζῆν οὐκ εἴασεν αὐτόν. ὁρᾷ καὶ τὸν περὶ προνοίας λόγον εἶχον, καὶ πολλῷ τῶν φιλοσόφων οὗτοι οἱ βάρβαροι φιλοσοφώτεροι ἐτύγχανον. αὐτοὶ μὲν γὰρ οὐκ ἀφιᾶσι προνοίας ἀπολαύειν τὰ ὑπὸ σελήνην· οἱ δὲ καὶ πανταχοῦ νομίζουσι παρεῖναι τὸν Θεόν· καὶ ὅτι κἂν πολλά τις διαφύγῃ, οὐ διαφεύξεται εἰς τέλος. καὶ ὅρα πῶς οὐκ ἐπιτίθενται δήλου, ἀλλ᾽ αἰδοῦνταί πως διὰ τὴν συμφοράν· οὐδὲ ἐκπομπεύουσιν, ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους λέγουσι. τὰ γὰρ δεσμά τοῦτο ἐδίδασκεν ὑποπτεύειν. [καίτοι δεσμῶται ἦσαν.] αἰσχυνέσθωσαν οἱ λέγοντες, μὴ εὖ ποιεῖν τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς· αἰσχυνθῶμεν τοὺς βαρβάρους. οὐ γὰρ ᾔδεσαν τίνες ἦσαν ἐκεῖνοι, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς συμφορᾶς τινῶς, ὅτι ἄνθρωποι ἦσαν, ἐμάνθανον. διὸ καὶ φιλανθρωπίας ἠξίωσαν αὐτούς. ἐπὶ πολὺ δέ, φησι, προσδοκώντων αὐτῶν, τουτέστιν, ὡς πολὺν χρόνον ἀνέμενον ἀποθανεῖσθαι. ὁ δὲ τὸ θηρίον ἀπετίναξεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ

τὴν

τὴν χεῖρα ἔδειξε παθοῦσαν μηδέν. τοῦτο ἰδόντες καὶ ἐξεπλάγησαν καὶ ἐθαύμασαν. οὐκ ἐγένετο δὲ τὸ σημεῖον εὐθέως, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ ἐνδιέτριψαν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε μὴ δόξαι φαντασίας εἶναι. οὕτως οὐκ ἦν ἀπάτη, οὐκ ἦν συναρπαγή. ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ· ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς φιλοφρόνως ἐξένισε. καλῶς οὕτως εἶπε. φιλοφροσύνης γὰρ μεγάλης, διακοσίας ἑβδομήκοντα τὸ ξενίσαι ψυχάς. ἐννόησον τῆς φιλοξενίας ὅσον τὸ κέρδος. οὐχ ὡς ἀνάγκης οὔσης, οὐδὲ ὡς ἄκων, ἀλλ᾽ ὡς κέρδος τιθέμενος, τρεῖς ἡμέρας ἐξένισεν αὐτούς. εἶτα καὶ ἀμοιβὴν τῆς τοιαύτης φιλοξενίας εἰκότως λαμβάνει, καὶ πολλῷ μείζονα ἢ ἔδωκε. τὸν γὰρ πατέρα αὐτοῦ θεραπεύει ὑπὸ δυσεντερίας κακῶς πάσχοντα· οὐ μόνον δὲ αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχοντας ἀσθενείας τῶν αὐτόθι ἀξιοῖ· οἳ καὶ ἀμειβόμενοι, τιμαῖς αὐτὸν καὶ χορηγίαις δωροῦνται. τοῦτο δὲ δῆλον ποιῶν ἐπήγαγεν· οἳ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν. οὐχὶ μισθὸν ἔλαβε; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὸ γεγραμμένον πληροῦται, Ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν. τὸ δὲ οὕτως αὐτοὺς ὑποδεξάμενοι, εὔδηλον ὅτι καὶ τὸν λόγον ἐδέξαντο τοῦ κηρύγματος. οὐ γὰρ ἂν ἐν τριμήνῳ τοσαῦτα διελέχθη, μὴ σφόδρα αὐτῶν πιστευσάντων, καὶ καρποὺς ἐπιδειξαμένων· ὥστε ἀπὸ τούτου τεκμήριον μέγα τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἐστὶν ἰδεῖν. καὶ ἀνήχθημεν, φησὶν, ἐν πλοίῳ Ἀλεξανδρίνῳ, παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, παρασήμῳ Διοσκούροις. ἴσως τοῦτο ἦν γεγραμμένον ἐν αὐτῷ· οὕτως ἦσαν κατείδωλοι. ὅρα ἐνδιατρίβοντας*. τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετράπη μένειν καθ᾽ ἑαυτόν. λοιπὸν αἰδέσιμος οὕτως ἦν ὁ Παῦλος, ὡς καὶ συγχωρεῖσθαι καθ᾽ ἑαυτὸν εἶναι, καὶ ξένον οὐδέν. εἰ γὰρ καὶ περὶ τούτου φιλανθρώπως ἐχρήσαντο αὐτῷ, πολλῷ μᾶλλον νῦν. καὶ ἐπιγενομένου, φησὶ, νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους, οὗ εὑρόντες ἀδελφοὺς παρεκλήθημεν ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτά. καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθομεν. κἀκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν, ἄχρις Ἀππίου φόρου καὶ τριῶν ταβερνῶν. "ὅτι φοβηθέντες τὸν κίνδυνον ἐξῆλθον, καὶ ταῦτα ἱκανὰ ἐκείνους πιστώσασθαι. ὅρα πῶς οὐδαμοῦ πόλει προσέβαλον ἐν τοσούτῳ πλῷ· ἀλλὰ νήσῳ, καὶ τὸν χειμῶνα ὁλόκληρον διήγαγον πλέοντες, ἐκείνων ῥυθμιζομένων εἰς τὴν πίστιν, τῶν συμπλευσάντων λέγω. ἐπετράπη, φησὶ, μένειν καθ᾽ ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ. καὶ μάλα εἰκότως, ὥστε μὴ ἐξεῖναι, μηδὲ ἐκεῖ ἐπιβουλὴν ἵνα αὐτὸν ὑποστῆναι. οὐ γὰρ ἦν στασιάσαι λοιπόν· ὥστε οὐκ ἐκεῖνον ἐφύλαττον, ἀλλ᾽ ὥστε μὴ γενέσθαι τι τῶν ἀηδῶν. οὐ γὰρ ἐξῆν λοιπὸν, καὶ πόλεως οὔσης τοσαύτης, καὶ βασιλέως ὄντος, καὶ "ἐφεστῶτος οὔσης, γενέσθαι τι παρὰ τὴν ἀκολουθίαν. οὕτως αἰεὶ διὰ τῶν δοκούντων εἶναι καθ᾽ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν πάντα γίνεται. φύλαξ γὰρ ἦν τοῦ Παύλου. καὶ συγκαλέσας τοὺς πρώτους τῶν Ἰουδαίων, διαλέγεται αὐτοῖς· οἳ καὶ "ἀντιλέγοντες ἀναχωροῦσι, καὶ ὑβρίζονται παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν τολμῶσιν εἰπεῖν. οὐ γὰρ τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῶν ἐπετρέπετο λοιπὸν τὰ κατ᾽ αὐτόν.

Ματθ. ι. ι.

* καὶ πάνυ ἀπείθοντας

γρ. οἱ

γρ. ἀρίσ.

γρ. λέγοντες

ΗΘΙΚΟΝ

Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐ διὰ τῶν δοκούντων εἶναι πρὸς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐναντίων, πάντα ὑπὲρ ἡμῶν γίνεται. καὶ ἵνα μάθῃς, σκόπει ἐντεῦθεν. ἐκέλευσεν ὁ Φαραὼ ῥίπτεσθαι εἰς τὸν ποταμὸν τὰ βρέφη. εἰ μὴ ἐρρίφη τὰ βρέφη, εἰ μὴ ἡ πρόσταξις τοῦ Φαραὼ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐσώθη Μωϋσῆς, οὐκ ἂν ἐν βασιλείοις ἐτράφη. ὅτε ἐσώζετο, οὐκ ἦν ἐν τιμῇ· ὅτε ἐξετέθη, τότε ἐγένετο ἐν τιμῇ. τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ Θεὸς, τὸ εὔπορον αὐτοῦ δεικνὺς καὶ εὐμήχανον. ἠπείλησεν ὁ Ἰουδαῖος αὐτῷ λέγων, Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις; καὶ τοῦτο αὐτὸν "ὤνησεν. ἄρα οἰκονομικῶς γέγονεν, ὥστε τὴν ὄψιν αὐτὸν ἐκείνην ἰδεῖν τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὥστε τὸν τεσσαράκοντα χρόνον πληρωθῆναι· ὥστε αὐτὸν ἐμφιλοσοφῆσαι τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ζῆν. καὶ ἐν πάσαις ταῖς κατ᾽ αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλαῖς τοιοῦτόν τι γίνεται. τότε λαμπρότερος καθίσταται· ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀαρὼν ἐπανέστησαν αὐτῷ, καὶ λαμπρότερον αὐτὸν ἐποίησαν.

Ἐξοδ. β. ιδ.

γρ. ὠφέλησεν

ποίησαν. ἐντεῦθεν γὰρ αὐτοῖς καὶ τὸ ἱερατικὸν ποικίλλεται ἔνδυμα, καὶ ἡ κίδαρις περιτίθεται, καὶ ὁ λοιπὸς τῆς στολῆς κόσμος, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι τὴν χειροτονίαν· ὥστε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θαυμάζεσθαι ἀπὸ τῶν πετάλων τοῦ χαλκοῦ. ἴστε πάντως τὴν ἱστορίαν· διὸ καὶ παρατρέχω τὸ διήγημα. καί, εἰ βούλεσθε, πάλιν ἄνωθεν τὰ αὐτὰ ἐπέλθωμεν. ὁ Κάϊν τὸν ἀδελφὸν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον ὠφέλησεν. ἄκουσον γὰρ τί φησι· Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με. (Γεν. δ. ι.) καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Αἵματι, φησί, κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. (Ἑβρ. ιβ. κδ.) ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ἀδηλίας τοῦ μέλλοντος, τὸν μισθὸν ηὔξησε. τὴν ἀγάπην ἐμάθομεν πάντες, ἣν ὁ Θεὸς εἶχε πρὸς αὐτόν. τί γὰρ ἠδίκηται, δεξάμενος τάχιον τὴν τελευτήν; οὐδέν. τί γάρ, εἰπέ μοι, οἱ βράδιον τελευτῶντες κερδαίνουσιν; οὐδέν. οὐδὲ γὰρ παρὰ τὸ πολλὰ ζῆν ἔτη, ἢ ὀλίγα, ἡ εὐημερία· ἀλλὰ παρὰ τὸ εἰς δέον κεχρῆσθαι τῇ ζωῇ. οἱ τρεῖς παῖδες ἐνεβλήθησαν εἰς κάμινον, καὶ διὰ τοῦτο γεγόνασι λαμπρότεροι. ὁ Δανιὴλ εἰς λάκκον, καὶ ἐντεῦθεν περιφανέστερος κατέστη. ὁρᾷς πανταχοῦ τοὺς πειρασμοὺς μεγάλα τίκτοντας ἀγαθά, καὶ ἐνταῦθα, μήτοιγε ἐκεῖ; ἐπὶ δὲ τῆς κακίας ταὐτόν ἐστιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις κάλαμον ἔχων παρατάττοιτο πρὸς πῦρ. ὁ γὰρ τοιοῦτος δοκεῖ μὲν πλήττειν τὸ πῦρ, αὐτὸ δὲ λαμπρότερον ποιεῖ, καὶ ἑαυτὸν ἀναλίσκει. Ζοφὴ γάρ ἐστιν ἡ κακία καὶ ἀντίθεσις λαμπρότητος τῇ ἀρετῇ. τῇ γὰρ ἀδικίᾳ εἰς δέον τοῦ Θεοῦ χρωμένου, τὰ ἡμέτερα λάμπει μᾶλλον. πάλιν, ὁ διάβολος ὅταν ἐργάζηταί τι τοιοῦτον, λαμπροτέρους ποιεῖ τοὺς ἀντιταττομένους. τί οὖν, φησίν, ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ οὐ γέγονέ τι τοιοῦτον, ἀλλ' ἀτιμοτέρους γέγονεν; μάλιστα μὲν κἀκείνῳ ὁ Θεὸς εἰς δέον ἐχρήσατο. εἰ δέ πού τι ἔπαθεν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἠδίκησε. τὰ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἑτέρων εἰς ἡμᾶς γινόμενα, μεγάλων ἡμῖν ἀγαθῶν αἴτια ἐστί· τὰ δὲ παρ' ἡμῶν αὐτῶν, οὐκέτι. ἐπειδὴ γὰρ ἀδικούμενοι μὲν ὑφ' ἑτέρων ἀλγοῦμεν, ἀπὸ δὲ ἡμῶν αὐτῶν οὐκέτι, δείκνυσιν ὁ Θεός, ὅτι ὁ μὲν παρ' ἑτέρου ἀδίκως πάσχων, εὐδοκιμεῖ· ὁ δὲ ἑαυτὸν ἀδικῶν, βλάπτεται· καὶ μάλα εἰκότως, ἵνα ἐκεῖνο μὲν γενναίως φέρωμεν, τοῦτο δὲ μηκέτι· ἄλλως τε τὸ πᾶν ἐκεῖ τοῦ Ἀδὰμ γέγονε. διὰ τί γὰρ ἐπείθου τῇ γυναικί; διὰ τί γὰρ ἐναντία συμβουλεύουσαν οὐκ ἀπεκρούσω; σὺ πάντως αἴτιος γέγονας· ἐπεὶ εἰ ὁ διάβολος ἦν, ἔδει κατὰ τοῦτο τοὺς πειραζομένους πάντας ἀπόλλυσθαι· εἰ δὲ μὴ ἀπόλλυνται, παρ' ἡμᾶς ἡ αἰτία. ἀλλ' ἔδει, φησί, πάντας τοὺς πειραζομένους κατορθοῦν. ἢ εἰ παρ' ἡμᾶς ἡ αἰτία, ἔδει καὶ χωρὶς τοῦ διαβόλου ἀπόλλυσθαι. τοῦτο καὶ ἔστι. καὶ γὰρ πολλοὶ καὶ χωρὶς τοῦ διαβόλου ἀπόλλυνται. οὐ γὰρ δὴ πάντα αὐτὸς κατασκευάζει, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ μόνης ἐστὶ τῆς νωθείας τῆς ἡμετέρας. εἰ δέ που κἀκεῖνος αἴτιος, ἡμεῖς τὴν ἀρχὴν παρέχοντες. εἰπὲ γάρ μοι, πότε ὁ διάβολος ἴσχυσεν ἐπὶ τὸν Ἰούδαν; ὅτε εἰσῆλθε, φησίν, εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. ἀλλ' ἄκουσον τὴν αἰτίαν, ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν. (Ἰωάν. ιβ. ς.) αὐτὸς ἔδωκεν αὐτῷ εὐρυχωρίαν τῆς εἰσόδου. ὥστε οὐχ ὁ διάβολος τὴν ἀρχὴν ἐντίθησιν, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὸν δεχόμεθα καὶ καλοῦμεν. ἀλλ' εἰ μὴ ἐκεῖνος, φησίν, ἦν, οὐκ ἂν μεγάλα ἐγένετο τὰ δεινά. ἀλλ' ἀπαραίτητος ἡμῖν ἔμελλεν εἶναι ἡ κόλασις. νῦν μὲν γάρ, ἀγαπητοί, τὰ τῆς κολάσεως ἡμῖν ἡμερώτερα· εἰ δὲ δι' ἑαυτῶν εἰργαζόμεθα τὰ δεινά, ἀφόρητος ἂν ἦν ἡ τιμωρία. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ ταῦτα, ἃ ἥμαρτεν ὁ Ἀδάμ, χωρὶς συμβουλῆς ἥμαρτε, τίς αὐτὸν ἂν ἐξήρπασε τῶν κινδύνων; ἀλλ' οὐκ ἂν ἥμαρτε, φησί. πόθεν μοι τοῦτο λέγεις; ὁ γὰρ οὕτω χαῦνος καὶ ῥᾴθυμος καὶ πρὸς ἄνοιαν ἕτοιμος, ὥστε δέξασθαι τοιαύτην συμβουλήν, πολλῷ μᾶλλον καὶ χωρὶς τούτου τοῦτο γέγονεν ἄν. ποῖος διάβολος τοὺς τοῦ Ἰωσὴφ ἀδελφοὺς εἰς φθόνον ἐνέβαλεν; ἂν νήφωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ εὐδοκιμήσεως ἡμῖν αἴτιος ὁ διάβολος ἐστί. τί γὰρ ἔβλαψε τὸν Ἰὼβ ἡ τοσαύτη αὐτοῦ μηχανή; μὴ εἴπῃς, φησί, τοῦτο, ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς βλάπτεται. ἀλλ' ὁ ἀσθενής, κἂν μὴ διάβολος ᾖ, βλάπτεται. ἀλλὰ μειζόνως, φησί, μετὰ τῆς ἐκείνου ἐνεργείας. ἀλλ' ἔλαττον, ὅταν μετὰ τῆς ἐκείνου ἐνεργείας ἁμάρτῃ, κολάζεται. οὐ γὰρ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων αἱ αὐταὶ τιμωρίαι. μὴ ἀπατῶμεν ἑαυτούς· οὐκ

ἐστιν ἡμῖν ὁ διάβολος αἴτιος, ἐὰν νήφωμεν· ἐκεῖνος ἡμᾶς μᾶλλον ἀφυπνίζει, ἐκεῖνος ἡμᾶς διεγείρει. Εἰπὲ γάρ μοι (τέως ταῦτα ἐξετάσωμεν) μὴ ἔστω θηρία, μὴ ἔστω ἀνωμαλία ἀέρων, μὴ νόσος, μὴ λῦπαι, μὴ ἀθυμίαι, μὴ ἕτερόν τι τῶν τοιούτων. οὐκ ἂν ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος; χοῖρος μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, δοκῶ μοι, γέγονεν ἄν, γαστριζόμενος καὶ μεθύων, καὶ ὑπὸ μηδενὸς τούτων ἐνοχλούμενος. νυνὶ δὲ αἱ φροντίδες καὶ αἱ μέριμναι, γυμνάσιοί εἰσι φιλοσοφίας καὶ διδάσκαλοι, καὶ ἀγωγὴ παιδείας ἀρίστης. σκόπει δὲ ἄλλως· τρεφέσθω τις ἐν βασιλείοις, μήτε λυπούμενος, μήτε φροντίζων, μήτε μεριμνῶν, καὶ μήτε ὀργῆς ἔχων πρόφασιν, μήτε ἀποτυχίας· ἀλλὰ πάντα, ἅπερ ἂν ἐπιθυμήσῃ, ποιείτω, καὶ ἐπιτυγχανέτω, καὶ πάντας ἐχέτω ὑπακούοντας· ἂν μὴ παντὸς θηρίου ἀλογώτερος γένηται ὁ τοιοῦτος; νῦν δὲ ὥσπερ ἀκόνη ἐστὶν ἐκτρίβουσα ἡμᾶς τὰ τῶν περιστάσεων, τὰ τῶν θλίψεων. διὰ τοῦτο τῶν πλουτούντων οἱ πένητες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰσὶ συνετώτεροι, καθάπερ πολλοῖς προσκρουόμενοι καὶ περιαντλούμενοι κύμασι. καὶ γὰρ σῶμα τὸ μὲν ἀργὸν καὶ ἀκίνητον, νοσῶδές καὶ ἀηδές· τὸ δὲ κινούμενον καὶ κάμνον καὶ ταλαιπωρούμενον, ὡραιότερον καὶ ὑγιεινότερον. τοῦτο δὲ ἐπὶ ψυχῆς εὕροι τις ἄν. καὶ σίδηρος κείμενος μὲν διαφθείρεται, ἐργαζόμενος δὲ λάμπει· καὶ ψυχὴ ὡσαύτως κινουμένη. κίνησις δὲ ψυχῆς, αἱ περιστάσεις αὗται. καὶ τέχναι ἀπόλλυνται, μὴ κινουμένης ψυχῆς· κινεῖται δέ, ὅταν μὴ πάντα εὔθετα ᾖ. κινεῖται γὰρ ὑπὸ τῶν ἐναντίων. εἰ μὴ εἴη ἐναντία, οὐδὲν ἂν εἴη τὸ κινοῦν· οἷον, εἰ πάντα ἦν εἰργασμένα καλῶς, οὐκ ἂν εὗρεν ἡ τέχνη κινεῖσθαι· οὕτω καὶ εἰ πάντα ἦν κατὰ νοῦν ἡμῖν, οὐκ ἂν εὗρεν ἡ ψυχὴ κινεῖσθαι. εἰ πανταχοῦ διεβαστάζετο, ἀηδὲς ἦν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τροφοῖς παρακελευόμεθα μὴ διαπαντὸς βαστάζειν τὰ παιδία, ὥστε μὴ εἰς ἔθος αὐτὰ καθιστᾶν, μήτε ἐξίτηλα αὐτὰ ποιεῖν; διὰ τοῦτο τὰ ἐπ᾽ ὄψεσιν ἀνατρεφόμενα τῶν γονέων, ἀσθενέστερα ἐστί, τῆς φειδοῦς τῆς ἀκαίρου τε καὶ ἀμέτρου λυμαινομένης αὐτῶν τὴν ὑγείαν. καλὸν καὶ λύπη σύμμετρος· καλὸν καὶ φροντίς· καλὸν καὶ ἔνδεια. ἰσχυροὺς γὰρ ἡμᾶς ποιεῖ· καὶ τὰ ἐναντία. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν ἄμετρον γινόμενον ἀπόλλυσι· καὶ τὸ μὲν χαυνοῖ, τὸ δὲ διαρρήγνυσιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ὁ Χριστὸς οὕτως ἐνῆγε; εἰ ἐκεῖνοι δὲ τούτων ἐδέοντο, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. εἰ δὲ δεόμεθα, μὴ ἀγανακτῶμεν, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν ἐπὶ ταῖς θλίψεσι. φάρμακα γὰρ ταῦτά ἐστι κατάλληλα τοῖς ἡμετέροις τραύμασι· τὰ μὲν πικρά, τὰ δὲ ἡδέα. ἑκάτερον δὲ αὐτῶν καθ᾽ ἑαυτὸ ἂν εἴη ἄχρηστον. χάριν τοίνυν ἔχωμεν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τούτων ἁπάντων. οὐ γὰρ ἁπλῶς ταῦτα συγχωρεῖ γίνεσθαι, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. τὴν ἡμετέραν τοίνυν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι, εὐχαριστῶμεν, δοξάζωμεν, γενναίως ἀντέχωμεν, τὸ πρόσκαιρον αὐτῶν λογιζόμενοι, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα τείνοντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα καὶ τὰ παρόντα γενναίως ἐνέγκωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν καταξιωθῶμεν, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιε. 17 ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΕ ΜΕΤΑ ΤΡΕΙΣ ΗΜΕΡΑΣ συγκαλέσασθαι τὸν Παῦλον τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους. συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρῴοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων. 18 Οἵτινες ἀνακρίναντές με, ἐβούλοντο ἀπολῦσαι διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί.

19 Ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἠναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι.

20 Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλῆσαι. ἕνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἅλυσιν ταύτην περίκειμαι.

Καλῶς τοῦτο καὶ συμφερόντως ποιεῖ, τοὺς πρώτους τῶν Ἰουδαίων εἰς διάλεξιν συγκαλῶν. ἐβούλετο γὰρ καὶ ἑαυτὸν ἀπαλλάξαι αἰτίας, καὶ ἑτέρους· ἑαυτὸν μέν, ἵνα μὴ κατηγορῶσιν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο αὐτοὺς βλάπτῃ· ἐκείνους δέ, ἵνα μὴ δόξῃ αὐτῶν εἶναι τὸ πᾶν. Εἰκὸς γὰρ κρατῆσαι φήμην, ὅτι ὑπὸ Ἰουδαίων παρεδόθη· τοῦτο δὲ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς πλῆξαι. εὐθέως οὖν πρὸς τοῦτο ἵσταται, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν οὕτω πως πράως ἀπολογεῖται. ὅρα δὲ πῶς καὶ τὴν ἀπολογίαν ὑφαίνει, λέγων· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρῴοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων. Εἶτα οὕτως εἰπών, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τινας ἀκούοντας εἰπεῖν, πῶς ἔχει λόγον ἁπλῶς σε παραδοθῆναι, ἐπήγαγεν· οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο ἀπολῦσαι. ὡσεὶ ἔλεγε· μαρτυροῦσιν οἱ Ῥωμαίων ἄρχοντες, οἳ καὶ ἀνέκριναν, καὶ ἤθελον ἀπολῦσαι. πῶς οὖν οὐκ ἀπέλυσαν; ἀντιλεγόντων Ἰουδαίων, φησίν. ὁρᾷς πῶς καθαιρεῖ αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα; εἰ γὰρ ἐβούλετο αὐξῆσαι, ἐνῆν καὶ καταφορικωτέροις χρήσασθαι. διὸ καὶ οὕτως εἰπών, ἐπήγαγεν· ἠναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα· ὥστε συγγνώμης τὸ πᾶν ἐστιν. Εἶτα ἵνα μηδεὶς εἴπῃ, τί οὖν; καὶ ἵνα αὐτῶν κατηγορήσῃς τοῦτο πεποίηκας; διὰ τῆς ἐπαγωγῆς διορθοῦται τὸ ὑφορμοῦν, καὶ λέγει· οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι, ἀλλ' ὥστε διαφυγεῖν τὸν κίνδυνον. ἕνεκεν γὰρ ὑμῶν τὴν ἅλυσιν ταύτην περίκειμαι. τοσοῦτον ἀπέχω, φησίν, ἐχθρωδῶς πρὸς ὑμᾶς διακεῖσθαι, ὅτι καὶ τὴν ἅλυσιν περίκειμαι. τί οὖν ἐκεῖνοι; οὕτως ἐχειρώθησαν τῷ λόγῳ, ὡς μὴ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν συγγενῶν ἀπολογήσασθαι. ὅθεν τοῦτο δηλῶν ἐπάγει,

21 Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν.

22 Ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς. περὶ μὲν γὰρ τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν, ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται. Ὡσεὶ ἔλεγον· οὔτε διὰ γραμμάτων, οὔτε δι' ἀνθρώπων ἐγνωρίσαμέν τι πονηρὸν περὶ σοῦ· πλὴν ἀλλ' ἀκοῦσαι βουλόμεθα παρὰ σοῦ. Εἶτα προκατέβαλον τὴν οἰκείαν γνώμην δεικνῦντες, καί φασι· περὶ μὲν γὰρ τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν ὅτι ἀντιλέγεται πανταχοῦ. οὐκ εἶπον, ὅτι ἀντιλέγομεν, ἀλλ', ἀντιλέγεται, κατηγορίας ἑαυτοὺς ἀπολύοντες.

23 Ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἧκον πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες, οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπό τε τοῦ νόμου Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρωῒ ἕως ἑσπέρας.

24 Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίστουν.

Εἶδες πῶς οὐκ εὐθέως ἀποκρίνεται, ἀλλὰ δίδωσιν αὐτοῖς ἡμέραν τοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀκοῦσαι; οἷς καὶ παραγενομένοις διελέγετο ἀπό τε τοῦ νόμου Μωϋσέως, καὶ τῶν προφητῶν· καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο, οἱ δὲ ἠπίστουν.

25 Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἕν· καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,

Ἡσ. ϛ. θ.

26 Λέγον· Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἰπόν· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. 27 Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.

Ὅτε αἰσχύνεσθαι ἀντιπαρατιθεμένων αὐτῶν, τότε τὸν Ἡσαΐαν ἐφίστησιν, οὐκ ἐκείνους ὑβρίσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τούτους στεῖξαι. τί λέγοντα; ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. ὁρᾷς πῶς αὐτοὺς ἐξέβαλε πάσης συγγνώμης, εἰπὼν καὶ τὸν προφήτην ἔχοντας προαναφωνήσαντα πόρρωθεν ταῦτα, οὐκ ἀπεστράφησαν; τῷ δὲ εἰπεῖν, καλῶς, δείκνυσι καὶ δικαίως ἐκβεβλημένους, ὥστε τοῖς ἔθνεσι δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τοῦτο. οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν εἰ ἀντιλέγουσιν. ἄνωθεν τοῦτο προελέγετο. εἶτα πάλιν τὸν ζῆλον κατ' αὐτῶν κινεῖ τὸν ἐξ ἐθνῶν, ἐπάγων καὶ λέγων·

28 Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τοῦτο τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.

29 Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι ″πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν.

Ἢ. πάλιν

30 Ἔμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν,

31 Κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως *. Ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν λοιπόν. κηρύττει γὰρ ἀκωλύτως ἐν Ῥώμῃ ὁ ἐν Ἰουδαίᾳ κωλυθείς, καὶ ἔμενεν ἐπὶ δύο ἔτη διδάσκων ἐκεῖ. ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν· τουτέστι, διὰ τοῦτο ἠβουλήθην, ὥστε μὴ ἐξεῖναί τινι κατηγορεῖν, καὶ τὰ παριστάμενα λέγειν, ὅτι δὴ τὰς χεῖρας αὐτῶν διαφυγών, ἐπὶ τοῦτο ἦλθον. οὐ γὰρ ἑτέροις δοῦναι κακά, ἀλλ' αὐτὸς φυγεῖν κακά, ἦλθον. οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· ἀξιοῦμεν ἀκοῦσαι παρὰ σοῦ ἃ φρονεῖς. ὅρα καὶ αὐτοὺς ἡμερώτερον διαλεγομένους· ἀξιοῦμεν φησί. καὶ βούλονται ἀπολογήσασθαι καὶ ὑπὲρ ἐκείνων. διὸ καὶ ἧκον ταξάμενοι αὐτῷ ἡμέραν. τοῦτο δὲ αὐτοῦ τοῦ σφόδρα ἑαυτῶν καταγνῶναι τεκμήριον, καὶ τοῦ μὴ θαρρεῖν. εἰ γὰρ ἐθάρρουν, κἂν τοῦτο ἐποίησαν καὶ συνῆλθον, ὥστε αὐτὸν συναρπάσαι· νῦν δὲ μὴ θαρροῦντες, καὶ ἐλθεῖν ὤκνησαν. ἄλλως τε καὶ τῷ πολλάκις ἐπιχειρῆσαι ἔδειξαν ὅτι οὐκ ἐθάρρουν. καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, φησίν· οἱ δὲ ἠπίστουν. καὶ ἀσύμφωνοι ὄντες ἀπελύοντο· τουτέστι, μὴ πιστεύοντες ἀνεχώρουν. ὅρα πῶς οὐ ῥᾳδίως ποιοῦσιν ἐπιβουλὰς νῦν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἔνθα ὡς ἐν τυραννίδι ἦσαν.

* Ἀμήν.

Πραξ. κβ. ιη.

τίνος οὖν ἕνεκεν ᾠκονόμησεν ὁ Θεὸς ἐκεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν, καίτοι εἰπών, Σπεῦσον, ἔξελθε ἐξ Ἱερουσαλήμ; ἵνα δειχθῇ καὶ αὐτῶν ἡ κακία, καὶ ἡ προφητεία τοῦ Χριστοῦ ἀληθής, ὅτι οὐκ ἀνέχονται· καὶ ὥστε μαθεῖν πάντας, ὅτι πάντα ἕτοιμος ἐστὶ παθεῖν, καὶ ὥστε εἰς παράκλησιν τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ γενέσθαι τὸ οἰκονομούμενον. καὶ γὰρ κἀκεῖ πολλὰ ἔπαθε δεινά. εἰ δὲ κηρύττων τὰ Ἰουδαϊκὰ ταῦτα ἔπασχεν, εἰ ἐκήρυττε τὰ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, πῶς ἂν ἠνέσχοντο; ἁγνιζόμενος οὐκ ἐγένετο φορητός, καὶ πῶς κηρύσσων φορητὸς ἦν; τί ἐγκαλεῖτε ὑμεῖς; τί ἠκούσατε;

τί; οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν ἁπλῶς. ὤφθη, καὶ πάντα προὐξένει. εἰκότως ἄρα τοῖς ἔθνεσιν ἀπενεμήθη [ἡ σωτηρία·] εἰκότως μακρὰν ἐπέμφθη. κἀκεῖ μέλλων τοῖς ἔθνεσι διαλέγεσθαι, [σκόπει δέ,] πρότερον Ἰουδαίους καλεῖ, ἔπειτα δείξας αὐτοῖς τὰ πράγματα, τότε ἐπὶ τὰ ἔθνη ἔρχεται. τὸ δὲ οὕτως εἰπεῖν, ὅτι εἶπε τὸ πνεῦμα, οὐδὲν θαυμαστόν. καὶ γὰρ ἄγγελος λέγεται λέγειν, ἅπερ ἂν ὁ Κύριος εἴπῃ. καλῶς εἶπε, φησι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν οὕτως, ἐκεῖ δὲ οὐκέτι. ἄλλως δέ, καὶ ὅταν διηγῆταί τις περὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων λεχθέντων, οὐ λέγει, καλῶς εἶπεν ὁ ἄγγελος, ἀλλά, καλῶς εἶπεν ὁ Κύριος, καλῶς εἶπε τὸ πνεῦμα· ὡσεὶ ἔλεγεν· οὐκ ἐμοὶ ἀπιστεῖτε, ἀλλὰ τῷ πνεύματι. ὥστε ἄνωθεν τοῦτο προεῖδεν ὁ Θεός. οἵτινες ἀνακρίναντές με, φησιν, ἐβούλοντο ἀπολῦσαι· τουτέστιν, οὐδὲν εὑρόντες ἄξιον καταδίκης ἐν ἐμοί, ἀπολύειν ἤθελον. ὃ δέον ἐκείνους ἐξελέσθαι, παρέδωκαν εἰς χεῖρας Ῥωμαίων, καὶ τοσαύτη ἡ περιουσία τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐδὲ ἐχθροὶ ἴσχυσαν κατακρῖναι, ἀλλὰ δέσμιον παρέδωκαν. ἠναγκάσθην, φησίν, ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι· τουτέστιν, οὐχ ἵνα κακοῖς ἑτέροις περιβάλω, ἀλλ' ἵνα κακῶν ἐμαυτὸν ἀπαλλάξω, τοῦτο ἐποίησα, καὶ οὐχ ἑκών, ἀλλ' ἀναγκασθείς. ὅρα οἰκειότητα ῥημάτων· [ἰν. πρ.] οὐκ ἀλλοτριοῦται αὐτούς, ἀλλ' οἰκειοῦται, τὸ εἰπεῖν τοῦ ἔθνους μου. πάλιν δὲ καταστέλλει τὸ δόγμα. καὶ οὐκ εἶπεν, οὐ κατηγορῶ· ἀλλ', οὐκ ἔχω τι κατηγορῆσαι, καίτοι τοιαῦτα παθών, οὕτω δεινά. οὐδὲν οὖν τούτων φησίν, ἵνα μὴ φορτικὸν ποιήσῃ τὸν λόγον, οὐδὲ χαρίζεσθαι αὐτοῖς δοκεῖ. [καὶ διὰ τοῦτο οὐ λέγει, ἀλλ' αἰνίττεται μόνον καὶ παρατρέχει.] τοῦτο γὰρ ἦν τέως τὸ σπουδαζόμενον, τὸ δεῖξαι ὅτι Ῥωμαίοις παρέδωκαν δέσμιον, οὓς δέ, καταδικάσαι δέον ἐκείνους, δέον κατηγορῆσαι, μᾶλλον ἀπολογοῦνται. δι' ὧν δὲ συνυφαίνουσι τὴν ἀπολογίαν, κατηγοροῦσιν αὐτῶν. γνωστὸν ἐστὶν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ, φησιν, ἀντιλέγεται). ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνει, ὅμως καὶ πιστεύετε πανταχοῦ. οἷς ἐξετίθετο, φησιν, ἀπό τε νόμου καὶ προφητῶν. ὅρα πάλιν οὐκ ἀπὸ σημείων, ἀλλ' ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν ἐπιστομίζοντα αὐτούς, καὶ πανταχοῦ τοῦτο ποιοῦντα. καίτοιγε ἐνῆν καὶ σημεῖα ποιῆσαι, ἀλλὰ λοιπὸν οὐκ ἔτι πιστὸν τὸ πρᾶγμα ἦν. μέγα γὰρ τοῦτο σημεῖον, τὸ ἀπὸ νόμου καὶ τῶν προφητῶν διαλέγεσθαι. εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃς παράδοξον εἶναι, τὸ μέχρι νῦν αὐτοὺς ἀπειθοῦντας, ἐπάγει καὶ προφητείαν τὴν λέγουσαν· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· μᾶλλόν, φησι, νῦν, ἢ τότε. καὶ ὄψεσθε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε· μᾶλλον νῦν, ἢ τότε. πρὸς ἐκείνους εἴρηται ταῦτα τοὺς ἀπιστήσαντας, ἃ καὶ οὐχ ὑβρίζοντος ἦν, ἀλλὰ τὸ σκάνδαλον ἀναιροῦντος. γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, φησιν, ὅτι ἔθνεσιν ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται). τί οὖν ἡμῖν διαλέγῃ; ταῦτα οὐκ ᾔδεις; ναί· ἀλλ' ὥστε πεισθῆναι ἀπολογοῦμαι καὶ μηδενὶ δοῦναι λαβήν. [κ. ἢ ἀπολογίσασθαί με] ἔμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην, φησί, διδάσκων μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως. καλῶς τοῦτο προσέθηκεν. ἔνι γὰρ μετὰ παρρησίας λέγειν, ἀλλὰ κεκωλυμένως. τὴν οὖν παρρησίαν Παύλου οὐδὲν ἐνέκοψεν, ἀλλὰ καὶ ἀκωλύτως ἔλεγεν. ἔμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην, φησίν, ἐν ἰδίῳ μισθώματι. οὕτως ἦν ἀπέριττος· μᾶλλον δὲ οὕτω τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ ἐμιμεῖτο ἐν πᾶσιν, ὅτι καὶ τὴν οἴκησιν εἶχεν, οὐκ ἐξ ἀλλοτρίων πόνων, ἀλλ' ἀφ' ὧν αὐτὸς εἰργάζετο. τοῦτο γὰρ σημαίνει τό, ἐν ἰδίῳ μισθώματι. ὅτι δὲ καὶ ὁ δεσπότης οἰκίαν οὐκ ἐκέκτητο, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τὸν οὐκ ὀρθῶς εἰπόντα, Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. [Ματθ. η. κ.] οὕτως ἐξ ἑαυτοῦ τὸ μηδὲν κεκτῆσθαι ἐπαίδευσε, μηδὲ σφόδρα τοῖς βιωτικοῖς προσηλῶσθαι. καὶ ἀπεδέχετο τοὺς εἰσπορευομένους, φησί, πρὸς αὐτόν, κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ὅρα· οὐδὲν αἰσθητόν, οὐδὲν περὶ τῶν παρόντων, ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας πάντα φθεγγόμενοι. ὁρᾷς οἰκονομίαν Θεοῦ; μέχρι τούτων τὸν λόγον ἵστησιν ὁ συγγραφεύς, καὶ ἀφίησι διψῶντα τὸν ἀκροατήν, ὥστε λοιπὸν ἀφ' ἑαυτοῦ συλλογίζεσθαι. τοῦτο καὶ οἱ ἔξω ποιοῦσι.

ποιοῦσι. τὸ γὰρ πάντα εἰδέναι, νωθῆ ποιεῖ καὶ ἐκλελυμένον. τοῦτο δὲ ποιεῖ, καὶ οἷα τὰ μετὰ ταῦτα οὐ λέγει, περιττὸν ὅσοι περὶ τῶν ἐντυγχάνοντας τοῖς συγγραφεῦσιν ἡγούμενος καὶ ἀπὸ τούτων μανθάνοντας, τὸ περισσεύειν τῷ λόγῳ. πάντως γὰρ οἷα τὰ πρότερα, τοιαῦτα εἶχε καὶ τὰ μετὰ τοῦτο. ἄκουε δὲ καὶ οἷα μετὰ ταῦτα γράφων πρὸς Ῥωμαίους φησίν, Ὡς ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς. ὁρᾷς πῶς πάντα προεώρα ἡ ἁγία καὶ θεία κεφαλή; ὁ τῶν οὐρανῶν ὑψηλότερος πάντων; ὁ ψυχὴν ἔχων πάντα ὁμοῦ περιλαβεῖν δυναμένην; ὁ τὰ πέρατα κατέχων Παῦλος; οὗ τοῖς εἰδόσι καὶ τὸ ὄνομα μόνον ἀρκεῖ πρὸς διέγερσιν ψυχῆς, πρὸς νῆψιν, πρὸς τὸ πάντα ὕπνον ἀποτινάξασθαι; ἐδέξατο αὐτὸν Ῥώμη δεδεμένον, ἀπὸ θαλάσσης ἀναβάντα, ἐκ ναυαγίου διασωθέντα, καὶ ἀπηλλάγη τοῦ ναυαγίου τῆς πλάνης. καθάπερ γάρ τις βασιλεὺς ναυμαχήσας καὶ νικήσας, ἐπέβαινε τῆς βασιλικωτάτης ἐκείνης πόλεως. περὶ τούτων ἔγραφεν, Ἐλεύσομαι, καὶ συναναπαύσομαι ὑμῖν ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου. καὶ πάλιν, Πορεύομαι διακονήσων εἰς Ἱερουσαλήμ. τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἔλεγον, ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου παρεγενόμην. ἐγγύτερος ἦν λοιπὸν τοῦ στεφάνου· ἐδέξατο αὐτὸν ἡ Ῥώμη δεδεμένον, καὶ εἶδε στεφανωθέντα καὶ ἀνακηρυχθέντα. ἐκεῖ συναναπαύσομαι ὑμῖν, ἔφη· νυνὶ δὲ πορεύομαι διακονήσων εἰς Ἱερουσαλήμ. τοῦτο δὲ ἀρχὴ τοῦ δρόμου πάλιν ἦν, καὶ τρόπαια τροπαίοις συνῆπτεν, ἀκατάπληκτος ὤν. Κόρινθος αὐτὸν κατεῖχε δύο ἔτη, καὶ Ἀσία τρία, καὶ αὐτὴ δύο πως, ὥστε δεύτερον ἐπέβη ὅτε καὶ ἐτελειώθη. Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ, φησίν, οὐδείς μοι συμπαρεγένετο. οὕτω διέφυγε τότε, καὶ πᾶσαν ἐμπλήσας τὴν οἰκουμένην τοῦ κηρύγματος, κατέλυσεν οὕτω τὸν βίον. τί βούλει μαθεῖν τὰ μετὰ ταῦτα; τοιαῦτά ἐστι κἀκεῖνα, δεσμά, βάσανοι, μάχαι, φυλακαί, ἐπιβουλαί, συκοφαντίαι, θάνατοι καθημερινοί. εἶδες αὐτοῦ μικρὸν μέρος; τοιοῦτον νόει καὶ τὸ λοιπόν. ὥσπερ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὅσον ἂν ἴδῃς αὐτοῦ, τοσοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἄλλο. οὐρανοῦ γὰρ ἂν μέρος θεάσῃ ἕν, ὅπου ἂν ἀπέλθῃς, τοιοῦτον ὄψει καὶ τὸ λοιπόν· ἢ καθάπερ ἡλίου τὰς ἀκτῖνας, κἂν ἐκ μέρους ἴδῃς, στοχάζῃ ἐκ τούτων οἷος ὁ ἥλιος· οὕτω καὶ ἐπὶ Παύλου. τὰς πράξεις εἶδες ἐκ μέρους αὐτοῦ, πᾶσαι τοιαῦται τυγχάνουσι, κινδύνων γέμουσαι. οὐρανὸς ἦν ἐκεῖνος ἥλιον δικαιοσύνης ἔχων, οὐ τοιοῦτον, ὥστε καὶ οὐρανοῦ βελτίων ὁ ἀνήρ. ἢ μικρὸν οἴει τοῦτο εἶναι; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. ὅταν ἀπόστολον εἴπῃς, εὐθέως πάντες αὐτὸν ἐννοοῦσιν, ὥσπερ ὅταν Βαπτιστήν, εὐθέως τὸν Ἰωάννην. τίνι ἄν τις παραβάλῃ τὰ ἐκείνου ῥήματα; θαλάσσῃ, ἢ καὶ ὠκεανῷ; ἀλλ᾽ οὐδὲν ἴσον. πολλῷ ταύτης δαψιλέστερα τὰ ῥεύματα τὰ τούτου, καθαρώτερα καὶ βαθύτερα, ὥστε καὶ θάλασσαν καὶ οὐρανὸν οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὴν Παύλου καρδίαν εἰπών· τὸ μέν, διὰ τὸ καθαρόν· τὸ δέ, διὰ τὸ βαθύ. θάλασσά ἐστιν, οὐκ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἄγουσα τοὺς ἐμπλέοντας, ἀλλ᾽ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. εἴ τις ταύτην πλέοι τὴν θάλασσαν, ἐξ εὐδίας πλεύσεται. ἐν ταύτῃ τῇ θαλάσσῃ οὐκ ἄνεμοι, ἀλλ᾽ ἀντὶ ἀνέμων, πνεῦμα θεῖον ἅγιον τὰς ἐμπλεούσας παραπέμπει ψυχάς. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα κύματα, οὐκ ἔστι σκόπελος, οὐκ ἔστι θηρία· πάντα γαληνά. θάλασσά ἐστι λιμένος γαληνοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα, οὐδὲν ἁλμυρὸν ἔχουσα, ἀλλὰ πηγὴν καθαρὰν καὶ ἥδιστα ῥέουσαν νάματα, ἡλίου λαμπρότερα καὶ διαυγέστερα. θάλασσά ἐστιν, οὐ λίθους ἔχουσα τιμίους, οὐδὲ ἁλουργίδα τοιαύτην, ἀλλὰ ῥήματα πολλῷ τούτων βελτίω. ὁ βουλόμενος εἰς τοῦτο καθεῖναι τὸ πέλαγος ἑαυτόν, οὐ κολυμβητῶν δεῖται, οὐκ ἐλαίου, ἀλλὰ φιλοσοφίας πολλῆς. εὑρήσει δὲ ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ὁ τοιοῦτος καὶ δυνήσεται γενέσθαι βασιλεύς, καὶ πάντα τὸν κόσμον λαβεῖν, καὶ ἐν τιμῇ εἶναι μεγίστῃ. ὁ ταύτην πλέων τὴν θάλασσαν, οὐδέποτε ναυάγιον ὑποστήσεται, ἀλλὰ πάντα εἴσεται καλῶς. ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ ταύτης ἄπειροι τῆς θαλάσσης ἀποπνίγονται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· ὅπερ δὴ πάσχουσι καὶ οἱ αἱρετικοὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειροῦντες. δεῖ δὴ τὸ βάθος τούτου εἰδέναι, ἢ μὴ κατατολμᾶν.

Ῥωμ. ιε. κδ. — Ῥωμ. ιε. κθ. κε. — Πραξ. κδ. ιζ. — β. Τιμ. δ. ιϛ.

χ. ἐγγύ. — χ. τῇ — χ. τὰ — χ. φιλανθρωπίας

ἂν

ἂν μέλλωμεν πλεῖν τὸ πέλαγος τοῦτο, εὔζωνοι γινώμεθα. Οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν, φησι, λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς. μηδεὶς ἀκαρτέρητος τοῦτο πλείτω τὸ πέλαγος. κατασκευάσωμεν ἑαυτοῖς πλοῖα, τουτέστι, σπουδὴν, προθυμίαν, εὐχὰς, ὥστε διανύσαι τὸ πέλαγος ἐν ἡσυχίᾳ. καὶ γὰρ τὸ ὕδωρ τοῦτο ζῶν ἐστι. καθάπερ εἴ τις πυρὸς λάβοι στόμα, οὕτως ὁ Παῦλος εἴδους στομοῦται. καθάπερ εἴ τις μάχαιραν ὀξεῖαν ἔχῃ, οὕτως ὁ τοιοῦτος πάλιν ἀκατάθεκτος ἐστί. καὶ πρὸς τὸ νοῆσαι δὲ τὰ Παύλου, βίου καθαροῦ δεῖται. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· Γάλακτος ἐν χρείᾳ κατέστητε, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς. ἔστι γὰρ, ἔστιν ἀσθένεια καὶ ἀκοῆς. καθάπερ γὰρ στόμαχος οὐκ ἂν δέξαιτο ὑγιεινὰ σιτία καὶ δυσκατέργαστα ἀσθενὴς ὢν, οὕτω καὶ ψυχὴ ὀγκωθεῖσα, φλεγμαίνουσα, ἄτονος γινομένη καὶ ἔκλυτος, οὐκ ἂν δυνηθείη δέξασθαι τὸν πνευματικὸν λόγον. ἄκουε τῶν μαθητῶν λεγόντων· Σκληρός ἐστιν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; ἂν δὲ ἰσχυρὰ ᾖ καὶ ὑγιεινὴ, πάντα ῥᾷστα, πάντα εὔκολα· ὑψηλοτέρα ἐστὶ καὶ κουφοτέρα, μᾶλλον μετεωρίζεται, καὶ εἰς ὕψος αἴρεται. Ταῦτα οὖν εἰδότες, ὑγιεινὴν ἡμῶν κατασκευάσωμεν τὴν ψυχὴν, καὶ ζηλώσωμεν τὸν Παῦλον, καὶ μιμησώμεθα τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ ἀδαμαντίνην ψυχὴν, ἵνα κατ' ἴχνος τῶν ἐκείνῳ βεβιωμένων πορευόμενοι, δυνηθῶμεν τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος βίου διαπλεῦσαι, καὶ εἰς τὸν ἀκύμαντον λιμένα καταντῆσαι, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Margin notes: α. Κορ. γ. α. — γ. ἀλλ' — 5 — Εβρ. ε. ια. — γ. ἄγριος — 10 — Ιωαν. ς. ξ. — γ. ὑπακούειν — γ. ἐκείνων ἐν τῷ βίῳ. — 15 — 20]

ETONÆ

Excusum in Collegio Regali

M DC XII